SÁROSPATAKI LAPOK.

A PROT. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI ÉLET KÖRÉBŐL.

A

„SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR“ KÖZLÖNYE.

PP673

1903.

HUSZONKETTEDIK ÉVFOLYAM.

Felelős szerkesztő:

Dr. Tüdős István.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD JENŐ, AZ EV. REF. FŐISKOLA BETŰIVEL.

1903.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A TÓTH EGYHÁZI ÉS ISKOLAI ELET KÖRÉBŐL.

„SÁROSPATAKI HONDALAPOK" KÖZLONYE.

1903.

MUSZONKÉNTI TIZEDIK EVFOLYAM.

Felelős szerkesztő:

Dr. Tüdős István.

XXII. évfolyam. **1.** (1098.) **szám.** *Sárospatak, 1903. január 5.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Dr. Tüdős István.* „Előfizetési felhívás. — *Gömöri.* „A jövő képe." — *Szombathy László* „A mételyhintők." — *O.* „Miért vagyok én protestáns?" — *Szilva István.* „A lelkészválasztási törvényről." — *Gyakorló lelkész.* „Egy gyakorlati kérdés az úr-vacsora kiszolgáltatásánál." — „Irodalom." — „Vegyes közlemények." — „Hirdetések."

Előfizetési felhivás

a

„Sárospataki Lapok"

XXII. évfolyamára.

A reformáció eszméinek épugy, mint a krisztusi örök igazságoknak az a jelentőségük, hogy mindig küzdve, állandóan birkózva érvényesülnek. Ilyen módon jelentőségben is, hivatásban is a krisztusi igazságok és a reformáció eszméi egymáshoz tartozók s egymástól elválaszthatatlanok a papismusnak s egyházának minden szemforgatása és minden ál-igazságok hirdetése dacára is, a melylyel be akarja kötni a világ szemét, hogy az az eszmék s igazságok küzdelmét ne lássa, hanem csak a szent rendben lásson minden istenit.

Mi, mint protestánsok, a krisztusi örök igazságokkal azonos reformácziói eszméket hiszszük, valljuk s azoknak hirdetésére vállalkozunk. Hivatásból és kötelességből is valljuk azokat az eszméket, a melyek állandó kovászai az emberiség tökéletesedésének s igy előidézői az emberi nemzetség földi boldogságának is.

A tiszta és hamisitatlan protestáns álláspont időszaki magyar képviselője volt immár 21 éven át a *„Sárospataki Lapok"* a mely elfogúltan soha sem harcolt, megkötött szárnyakkal soha sem röpült, hanem mindig a legszabadabb, legfüggetlenebb szellemben kereste és hirdette az igazságot, nem félve az igazság keresésében s kimondásában a hatalmasok szem-hunyorgatásától és nem kábittattva el a vele egy véleményen levőknek tapsaitól.

Nem öndicséretből, — hiszen ez a komoly küzdelmek bajnokainál nevetséges jelenség volna! — hanem a tapasztalat igazságának tudatából kiindúlva hirdetjük: a *„Sárospataki Lapok"* sem felfogásában, sem véleménye kimondásában soha egy pillanatig nem volt befolyás alatt, hanem iróinak szabad egyéni meggyőződése s nézete jutott hasábjain mindig kifejezésre, hogy igy az ellentétes felfogásokból őrlődjék ki az a szin-arany igazság, a melyet az anyaszentegyház, a haza és az emberiség üdve s boldogsága érdekében a gyarló ember a maga lelkének erejével ott keres az evangyéliom kiaknázhatlan kincses bányájában.

Szabad vizsgálódás, szabad nézet nyilvánitás, szabad itéletmondás az egyéni felelősség teljes tudata és érzete mellett: ez a „Sárospataki Lapok" multja, jelene s ez lesz a jövője is. Nem valamely lekötöttség, hanem a legszabadabb szárnyalás; nem valamely titkos sugásbúgás, hanem a legnyiltabb szó-kimondás, hogy a komolyságnak ne legyen gyönge háttere: ez a *Sárospataki Lapok munka-elve*, a mely még eddig nem vallott kudarcot. A *munka-tér* pedig mindaz a terület, a hol a *krisztusi igazság* még nem uralkodik. Egyházmegyei s kerületi gyűlésekkel, a konventtel, a zsinattal szemben is a *krisztusi igazság* hangoztatása, a mely az *egyenlőséget s a testvériséget* követeli, az egymás támogatását hirdeti, hogy a gazdag a szegénynek istápolója, a szegény a gazdagnak munkatársa legyen; a köz-jónak előmozditását teszi kötelességgé, hogy munkától húzódozó senki se lehessen: ez a *Sárospataki Lapok feladata.*

Munka-elvét, feladatát, kötelességeit jól ismerve s a területen is otthonosan mozogva: akarja a *Sárospataki Lapok* a XXII-ik évfolyamot megkezdeni, folytatni és bevégezni. Még pedig a zsinati kérdések tárgyalásával kapcsolatban úgy, hogy terjedelemben is megfelelhessünk hivatásunknak, a miért is *sokszorosan* szüksége van a *„Sárospataki Irodalmi Körnek,"* mint a kiadás gondjait viselőnek, arra, hogy *tömeges támogatásban részesüljön a Sárospataki Lapok.*

Hiszszük, hogy megértenek bennünket. Közügyről, a protestántizmus ügyéről van szó, a melynek, a ki protestáns, senki sem lehet közönyös munkása, hanem igenis szivvel-lélekkel harcoló katonája.

Jó reménységgel indúl a *„Sárospataki Lapok"* a XXII-ik évfolyamnak. Eddigi barátai, támogatói, munkatársai karolják továbbra is és igyekezzünk mindnyájan több barátot, több támogatót és szellemi munkást gyűjteni, mert áldott a sok kéz, a mely az igazság templomát épiti!

Az előfizetési ár marad a régi:

Egész évre . . .	*10* kor.	— fill.
Fél évre	*5* „	— „
Negyed évre . . .	*2* „	*50* „

Sárospatak 1902. december havában.

A „Sárospataki Lapok"
szerkesztősége és kiadóhivatala.

Lapunk jelen számához 1/4 iv melléklet van csatolva.

TARTALOM.

1. Vezércikk.

Dr. Antal Géza. A paróchiális könyvtárak 1012.
Baksay István. II. Rákóczi Ferencz 598.
Dr. Ballagi Géza. II. Rákóczi Ferencz 595.
Barna Gyula. Emlékezés II. Rákóczi Ferenczről 612.
Bernáth Elemér. II. Rákóczi Ferencz emléke 593.
Dr. Bokor József. Emléksorok II. Rákóczi Ferenczről 602.
Cziáky Endre. Emlékezés II. Rákóczi Ferenczről 606.
Cserniczky István. Emlékezés II. Rákóczi Ferenczre 620.
Csik Dániel. Emléksorok II. Rákóczi Ferenczre 603.
Dr. Csiky Kálmán. 1715 XLIX. (49) törvénycikk 639.
Demeter Bertalan. A legfőbb tenni való 57.
Doby Antal. Zrinyi Ilonának egy levele 596.
„ „ II. Rákóczi Ferencz 598.
Doktor Gyula. Emlékezés II. Rákóczi Ferenczről 609.
Dunamelleki. Az általánositás kérdéséhez 1102.
Fejes István. Lehet-e a zsinatot elhalasztani? 37.
„ „ II. Rákóczi Ferencz 589.
Fodor György. Emléksorok II. Rákóczi Ferenczről 617.
Gérecz Károly II. Rákóczi Ferencz 620.
Hézser Emil. Egy Rákóczi adomány-levél 614.
Dr. Horváth Cyrill. Emléksorok a Rákóczi-ünnep alkalmából 622.
ifj. Hubay Bertalan. Emlékezés II. Rákóczi Ferenczre 623.
Hutka József. Emlékezés II. Rákóczi Ferenczre 616.
Ihász Lajos. II. Rákóczi Ferencz emléke 593.
Illyés Bálint. II. Rákóczi Ferencz 597.
Illyés János. Egyesség levél 1674-ből 608.
„ „ Tóth Dániel (1833—1903). 1099.
Dr. Jármy József. Drága örökség—drága kincs 604.
Kiss Áron. Tempora mutantur 591.
Kiss Kálmán. II. Rákóczi Ferencz 599.
Komjáthy Béla. Egyházmegyei gyülést-megnyitó beszéd 879.
Komjáthy Gábor. Emlék-sorok II. Rákóczi Ferenczről 618.
Kun Dániel. Emléksorok II. Rákóczi Ferenczről 620.
Lévay József. Haza járó szellem 587.
Meczner József. II. Rákóczi Ferencz 594.
Molnár Ferencz. Egységesitő törekvések 390.
Nagy Pál. Emléksorok II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának emlék-ünnepére 613.
Dr. Nagy Zsigmond II. Rákóczi Ferencz 605.
Novák Lajos. Az egységes liturgia 1123.
Novák Sándor. Emlékezés a kuruc-világról 623.
Olbey János. II. Rákóczi Ferencz 614.
Péter Mihály. A Rákóczi név 616.
„ „ A lelkészi könyvtárak kérdése 978.
Radácsi György. Mitrovics Gyula 73.
„ „ Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete 253, 271, 295, 325, 355. 383, 411.
Ragályi Béla. II. Rákóczi Ferencz 594.
Révész Kálmán. II. Rákóczi F. emléke Kassán 605.
Sütő Kálmán. Vesztegetések 883.
Steinfeld Jenő. Emlékezés II. Rákóczi Ferenczre 639.
Szabolcska Mihály. Rákóczi sirja 595.
Szabó Aladár. I. Rákóczi György 599.
Szabó József. Emlékezés II. Rákóczi Ferencz ünnepe alkalmából 608.
Dr. Szabó Sándor. Emléksorok II. Rákóczi Ferenczről 622.
Szalay Károly. Rákóczi szelleméhez 596.
Szent Imrey Gyula. II. Rákóczi Ferencz 595.
Szinyei Gerzson. II. Rákóczi Ferencz kiáltványa 624.
„ „ II. Rákóczi Ferencz imádsága 638.
Szobonya István. Emlékezés II. Rákóczi Ferenczről 607.
Szuhay Benedek. Rákóczi Ferencz emlékezete 610.
„ „ Nagy Sándor (1861—1903.) 1155.
Gr. Tisza István. Néhány szó az egyház adózási javaslathoz 443.
Tóth Pál. Szent sírok 601.
Dr. Tüdős István. Előfizetési felhivás 1.
„ „ A jövő képe 3, 21.
„ „ Hol legyen a zsinat? 101.
„ „ Fenyegetődzés 121.
„ „ Nyilt levél Benedek Elekhez 145.
„ „ Elme-futtatás a konvent zsinati törvény-javaslata felett 169.
„ „ Vélemény az egyházi adózási törvényjavaslatról 197, 229.
„ „ Feltámadás. 323.
„ „ Észrevételek a konventi adó-tervezet védiratára 447.
„ „ Hódolat II. Rákóczi Ferencz emlékének 467.
„ „ Lesz-e valamikor lelkészi nyugdíjintézetünk? 491.
„ „ Pünkösti lélek 507.
„ „ Adó reform és autonómiánk 509.
„ „ A kormány elismerése, mint igazság kútfő 539.
„ „ A közvélemény tetemre hívása a konvent részéről 565.
„ „ Indítvány II. Rákóczi Ferencz és hősei emlékének glórifikálásához 641.
„ „ Kapuzáráskor 651.
„ „ A háló 679.
„ „ Tarlózás 695, 715, 731, 751.
„ „ Az általánositott vád 771.
„ „ Pásztor Sámuel (1859—1903). 787.
„ „ Pápa-választás után 790.
„ „ István király nap után 811.
„ „ Az egyházi adó-ügy kérdése 835, 855.

Dr. Tüdős István. A magyar protestáns irodalmi társaság nagy-váradi vándor-gyűlése előtt 903.
„ „ Az egyházi könyvtár kiadásának kérdése 931.
„ „ A protestántismus és a socialismus 955.
„ „ X. Pius első pápai körlevele 991.
„ „ Tóth Pál (1843—1903.) 1007.
„ „ A római kathólikusok nagy gyűlése és a socialisták 1031.
„ „ Általánositás minden vonalon 1051.
„ „ A miniszter Tisza István és a protestánsok 1079.
„ „ A rendkivüli konventi ülés előtt 1127.
„ „ Egy jellemző nyilatkozat az 1848. XX. törvénycikk ügyében 1139.
„ „ A debreceni protestáns egyetem kérdése 1158.
„ „ Előfizetési felhivás 1179, 1211.
„ „ Az Uray Imre együgyü református papjai 1181
„ „ A mi karácsonyi ajándékunk 1213.
Vadászy Pál. A triumvirek 172.
„ „ Lelkész-értekezleti megnyitó beszéd 297.
Dr. Veres Samu. Emlékezés II. Rákóczi Ferenczre 603.
Zombori Gedő. II Rákóczi Ferenczről 613.
Zoványi Jenő. Egyházi unió Erdélyivel 469.
„ „ A realis unió kérdésében 510.
„ „ Emlékbeszéd a Rákóczi ünnepélyen 630.
„ „ A paróchiális könyvtárak 975.
„ „ Még egyszer a parochiális könyvtárakról 1053.
Zsoldos László. Emléksor II. Rákóczi Ferenczről 597.

2. *Iskola ügy.*

Budaházy József. Népiskoláink jövője 24.
Domby László. A gyakorlati tanárképzésről. 449, 473.
Fogarassy Jenő. Szabalyrendelet-tervezet a kerületi népiskolák számára 737, 754, 773, 793, 814, 837, 857, 886.
Görgey János. Az állami elemi népiskolák a r. kath. egyház szolgálatában 512, 543.
Matusz Mihály. Néhány szó a népiskolai tankönyvek átdolgozása tárgyában 755.
Nagy Sándor. Az ifjúság erkölcsi életének megóvása 124, 151, 174.
„ „ Népiskolai könyveink átdolgozásának kérdése 935.
Novák Lajos. Jelentés a sárospataki főiskola 1902—1903. évi állapotáról 654.
Paganos. Válaszképen a Kapuzáráskor cimü cikkre. 734.
Révész Kálmán. Rövid válasz Réz László cikkére 911.
„ „ Jelentés a kerületben levő idegen középfoku tanintézetek ev. ref. tanúlóinak hitoktatásáról 1034.
Réz László. A nem ev. ref. középfokú iskolákban az ev. ref. hitoktatás ügye 860, 890, 909. Néhány megjegyzés Révész K. Rövid válaszára 933.
Spektator. Aesthetikai nevelés 232.
Sütő Kálmán. Az ev. ref. jogakadémiák 1902—1903. évi állapota 957, 981, 995, 1016.
Szabó Kálmán. A nyelvtanitás az elemi iskolában 1129, 1141.
Dr. Székely György. Évmegnyitó-beszéd a sárospataki főiskolában 906.
Szilva István. Még egyszer népiskoláink jövőjéről 80.
Szombathy László. A mételyhintők 5.
„ „ A polgári iskolák helyzete 104.
„ „ A tanfelügyelői intézményről 1104.
Dr. Tüdős István. Fenntartandók-e ev. ref. egyházunk népiskolái, vagy nem? 40.
„ „ Theologiai szakoktatásunk 257, 275, 301, 329, 417.
„ „ Osztály-rendszer-szakrendszer a gimnáziumokban 494.
„ „ A református tanáregyesület II. közgyűlése 681.
„ „ Érettségi és felvételi szakvizsgálatok 698.
„ „ Állami és ref. népiskolák a nemzeti ügy szolgálatában 718.
„ „ Az országos középiskolai tanáregyesület munkatételei 1056, 1082.
„ „ Ev. ref. leánynevelő és tanitónőképző intézeteink 1902—1903. évi állapota 1183, 1215.

3. *Tárcza.*

Antalffy László ifj. A vallás újra erősödése korunkban 362, 396.
Batta István. Emlékezés Bolyai Jánosról 43, 61, 132.
Benke István. Emlékezés Mitrovics Gyulára 108.
Buza János. Emlékezés Mitrovics Gyulára 87.
„ „ Négy év a sárospataki egyház történetéből 361, 394, 452, 475, 495, 514, 546, 566, 642, 658.
Buzi Márton. Emlékezés Mitrovics Gyulára 126.
Cziáky Endre. Emlékezés Mitrovics Gyulára 109.
Czinke István. Emlékezés Mitrovics Gyulára 130.
Csik Dániel. Emlékezés Mitrovics Gyulára 112.
Csiszár Béla. Visszaemlékezés Mitrovics Gyulára 129.
Dusza János. Emlékezés Mitrovics Gyulára 203.
Dr. Erdős József. Könyörgés Mitrovics Gyula sirjánál 259.
Farkas István. Évmegnyitó imádság 913.
Dr. Finkey Ferencz. Mit köszönhet a jog és a politika a reformációnak? 1058, 1084, 1107, 1132, 1144.
Fodor György. Emlékezés Mitrovics Gyulára 90.
Görömbei Péter. Halotti beszéd Mitrovics Gyula felett 200.
Hallgató János. Emlékezés Mitrovics Gyulára 87.
Harsányi István. Honnan ered a karácsony ünnepe? 1218.
Hézser Emil. Emlékezés Mitrovics Gyulára 182.
Hutka József. Visszaemlékezés Mitrovics Gyulára 202.
Illyés János. Emlékezés Mitrovics Gyulára 90.
Jánosi Béla Emlékezés Mitrovics Gyulára 109.
Kádár János. Emlékezés Mitrovics Gyulára 88.
Komjáthy Gábor. Emlékezés Mitrovics Gyulára 154.
„ „ Imádság Deák Ferenc száz éves születése ünnepén 1018.
Kovács Béla. Visszaemlékezés Mitrovics Gyulára 86.
Kovács István. Emlékezés Mitrovics Gyulára 179.
Dr. Mitrovics Gyula. Beszéd Pásztor Sámuel sirjánál 820.
Molnár Ferencz. Az isten-hit fejlődése s mai állása 1163, 1188.
Nagy Ignácz. Visszaemlékezés Mitrovics Gyulára és Király Pálra 203.
„ „ Imádság Tóth Dániel koporsója felett 1109.
Németh Péter. Emlékezés Mitrovics Gyulára 88.
Novák Lajos. Beszéd Mitrovics Gyula sirjánál 106.
„ „ Imádság az iskolai esztendő elején 912.
Olajos Pál. Miért vagyok én protestáns? 7, 25, 45.

Ölbey János. A zempléni egyh. m. esperesei 233, 260, 302.
Papp József. Emlékezés Mitrovics Gyulára 91.
Péter Mihály. Emlékezés Mitrovics Gyulára 127.
„ „ Harang-avatási beszéd 821.
Dr. Rácz Lajos. Emlékezés Mitrovics Gyulára 111.
Réthy Andor. Visszaemlékezés Mitrovics Gyulára 127.
Réthy Pál. Emlékezés Mitrovics Gyulára 85.
Réz László. Visszaemlékezés Mitrovics Gyulára 90.
Rohoska József. Emlékezés Mitrovics Gyulára 128.
„ „ Beszéd Pásztor Sámuel koporsója felett 818.
Sólyom Gyula idb. Emlékezés Mitrovics Gyulára 86.
„ „ Halotti beszéd Tóth Dániel felett 1110.
Szabó Barna. Emlékezés Mitrovics Gyulára 153.
S. Szabó József. Visszaemlékezés Mitrovics Gyulára 178.
Dr. Szabó Sándor. A sárospataki főiskola tanári karának részvéte Mitrovics Gyula halála alkalmából 211.
Székely Imre. Emlékezés Mitrovics Gyulára 111.
Szilva István. Emlékezés Mitrovics Gyulára 130.
Szuhay Benedek. Mitrovics halálára 211.
„ „ A konfirmandus növendékek s a felnőtt ifjak vallás-erkölcsi oktatása 841, 862.
„ „ Tóth Pál halálára 1036.
Thaly Kálmán. Beszéd a Rákóczi ünnepélyen 720, 739, 759.
Tóth Pál. Visszaemlékezés Mitrovics Gyulára 84.
„ „ Ifjú leány halálára 331.
„ „ A természet templomában 862.
„ „ Karácsony est 1217.
Dr. Tüdős István. Augusztinus az eretnekségekről 937, 959, 983, 998, 1020, 1037.
„ „ Mi a vallás? 1161, 1185.
Zoványi Jenő. Emlékezés Mitrovics Gyulára 89.
Ifj. Zsoldos Benő. A templomos lovagrend enyészete. 684, 700.

4. Nekrológ.

Molnár József. Sáfrán Mihály visnyói lelkészről 1060, 1087.
Olajos Pál. Tóth Lajos sajó-hidvégi lelkészről 547. 567.
Péter Mihály. Ujj István ladmóci lelkészről 363.
—sz.—a. Szabó István kis-győri lelkészről 419.

5. Közélet.

Béki János. Az új-lőrincfalvi egyház templom avatási ünnepe 1062.
Dezső Lajos. A naptárünnepek kérdése 871.
Ellend József. A főiskolai igazgató-tanács téli ülése 137.
„ „ A főiskolai igazgató-tanács juniusi ülése 687.
„ „ A főiskolai igazgató-tanács őszi ülése 914.
Erős Károly. A garbóc-bogdányi egyház öröm ünnepe 894.
Felső-zempléni. Nyilt kérdés a Sárospataki Irodalmi Kör kiadványai ügyében 1064.
Fodor György. A tornai egyházmegyei tavaszi közgyűlése 424.
„ „ A tornai egyházmegye őszi közgyűlése 921.
„ „ Nyilt levél Kádár Kálmán ügyvédhez 1166.
Fövenyessy Bertalan ifj. Egyházi éneklésünk 285, 307. 335, 373, 403, 432.
„ „ A Sárospataki Irodalmi Kör közgyűlése Dr. Tüdős István lemondása tárgyában 519.
Harsányi István. Érettségi vizsgát tettek 10 éves találkozója 662.
Hodossy Béla. Hozzászólás a Naptári ünnepek kérdéséhez 847.
Homoki Antal. A salamoni egyház öröm-ünnepe 1024.
Idrányi Ferencz. Még egyszer a zsinati tagok választási módjáról 283.
Illyés János. Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése 400.
„ „ Az alsó-borsodi egyházmegye őszi közgyűlése 893.
Kádár János. A segéd és helyettes lelkészek kibocsátása és elhelyezése 405.
Kádár Kalmán. Nyilt levél a szerkesztőhöz és irodalmi pályázat 1146.
Kerekes János. Nyilt levél Szuhay B.-hez 965.
Kiss Áron. Igazolvány László A. cég részére 1022.
Latorcaparti. A gyászvitéz (B. E.) 218.
Magyar Bertalan. Az ungi egyházmegye tavaszi közgyűlése 311.
„ „ Az ungi egyházmegye őszi közgyűlése 869.
Makláry Pap Miklós. Előterjesztés a sárospataki egyház részéről a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában 99, 139, 189, 223. 239.
Órás Kálmán. Kegyeletes emlékünnepély Ondon 518.
Papp Mihály. Felső-borsodi tanitó-egyleti gyülés 825.
Pánthy Lajos. Az abarai ref. tanitói Kör gyülése 578.
Péter Mihály. A felső-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése 309.
„ „ Rövid válasz Soos L. falusi levelére 824.
„ „ A felső-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése 867.
„ „ Megjegyzések a zsinati törvény-javaslat tervezetre 332, 366, 398, 422, 454, 477, 497, 516, 550, 570, 644, 660.
Radácsi György. A tiszáninneni egyházkerület tavaszi közgyűlése 479.
„ „ Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság májusi üléséből 520.
„ „ Az ev. ref. egyetemes énekügyi bizottság 525.
„ „ Az egyetemes konvent üléséről 571.
„ „ A konventi törvény tervezet ujabb szövegezése 1065.
„ „ A rendkivüli konventi ülésről 1190.
Rácz Gyula. A felső-szabolcsi egyházmegye tavaszi közgyűlése 429.
„ „ A gégényi egyház örömünnepe 1090.
„ „ A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése 1168, 1201.
Referens. Torony és templomszentelési ünnepély Fúló-Kércsen 1147.
Révész Kálmán. A zsinati képviselők választásának módja 213.
Réz László. A reverzális lovagok és Benedek Elek 215.
„ „ A gömöri lelkész-értekezlet tavaszi gyűlése 341.
„ „ A gömöri egyházmegye őszi közgyűlése 865.
„ „ A gömöri lelkészértekezlet őszi gyűlése 939.
Rimaparti. Az a zsinati-tag választási eljárás 237.
Soos Lajos. Falusi levelek 342, 704, 744, 761, 780, 799. 844.
Sütő Kálmán. Egy gyakorlati kérdés az urvacsora kiszolgáltatásánál 11.
„ „ A zsinati tagok választásának kérdése 47.
„ „ Még egy Nyilt levél Benedek Elekhez 219.
„ „ A lelkészválasztási törvénytervezetről 281, 305, 333.

Sütő Kálmán. Felső-zempléni lelkész-értekezlet 308.
„ „ A gálszécsi egyház öröm-ünnepe 783.
„ „ A felső-zempléni tanitó-egyesület közgyűlése 804.
Szilva István. A lelkészválasztási törvényről 9, 28.
Stépán László. Néhány szó egyházkerületünk egyik határozatáról 30.
Szuhay Benedek. A konventi törvényjavaslatról általában és részleteiben 51, 63, 93, 114, 135, 157, 184, 212, 235, 262, 278, 303.
„ „ Felső-borsodi lelkész-értekezlet tavaszi gyűlése 339.
„ „ A felső-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése 426.
„ „ Felső-borsodi lelkészi értekezlet őszi gyűlése 801.
„ „ A felső-borsodi egyházmegye őszi közgyűlése 918.
„ „ A felső-borsodi egyházmegye állásfoglalása az István király nap ünneplése ellen 966.
Dr. Tüdős István. A zsinati képviselők választásának módja 186.
„ „ A felső-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése 286.
„ „ Az alsó-zempléni egyházmegye tavaszi közgyülése 370.
„ „ A tiszáninneni egyházkerület tavaszi közgyűlése 455.
„ „ A sárospataki főiskola Rákóci-ünnepélye 664.
„ „ Évzáró napok a sárospataki főiskolában 669.
„ „ Vélemények az egyházi adó reformügyében 686, 703, 722, 741, 778, 797, 823.
„ „ Az alsó-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése 891.
„ „ A magyar prot. irodalmi társaság nagyváradi vándorgyűlése 940.
„ „ A tiszáninneni egyházkerület őszi közgyűlése 961.
Ujj József. Az abauji egyházmegye tavaszi közgyűlése 336, 368.
„ „ Az abauji egyházmegye őszi közgyűlése 917.
Zoványi Jenő. Válasz a László A. cég részére kiadott Igazolványra 1022.

6. *Könyvismertetés.*

Balogh Kálmán. Veres Ferencz: Taneszköz készítés 116.
Faludi Pál. S. Szabó József: Debreczeni lelkészi tár 159.
„ „ Szász Domokos: 40 egyházi beszéd 161.
„ „ Peti Lőrincz: Egyházi beszédek 162.
„ „ Dicsőfi József: Templomi gondolatok 190.
„ „ Fülöp József: Ev. ker. templomi beszédek 225.
„ „ Révész János: A keresztre feszitett Jézus hét szózata 241.
„ „ Sz. Kiss Károly: Bibliai képek II. kötet 241.
„ „ Bocsor Lajos: Jellemképek a bibliából 265.
„ „ Török Zoltán: A törvény 288.
„ „ Tárkányi György: Légy erős 314.
„ „ S. Szabó József és társai: Gyermek istentiszteleti beszédek 314.
„ „ Papp Károly: Keresztelési és esketési beszéd 346.
„ „ Szolnoky Gerzson: Halotti imádságok 374.
Faludi Pál. Farkas Sándor: Orációk a koporsó mellett 374.
„ „ Baksay-Szilády: Szilágyi Dezső emlékezete 375.
„ „ Antal-Peti-Thury: Emléklap Tisza Kálmán emlékezetére 434.
„ „ K. Tóth-Zsigmond-Futó: Szabó János emlékezete 434.
„ „ Urházy Lajos: Légy hiv mind halálig 434.
„ „ H. Ferenczy Ida: Fehér liliom 435.
Szabó Kálmán. Ember János: Az apró emberek tudománya 66.
Réz László. A Theológiai Szaklap I. évfolyam 266, 289, 312. 344, 984.
N. N. Magyar remekírók 459, 1221.
Dr. Tüdős István. Dr Heinrich Gusztáv: Egyetemes irodalomtörténet I. köt. 500.
„ „ Dr. Antal-Oestersee: A heidelbergi kété 52 egyházi beszédben 552, 580.
„ „ Dr. Székely György: Müvészet és erkölcs 1041.
„ „ Zoványi Jenő: Egyetemes főgondnok és főconsistorium a magyarországi református egyházban 1170.

7. *Irodalom.*

Adorján Ferenc. Előfizetési felhivás ifj. istentiszteleti beszédekre 347.
Csiky Lajos. Kátémagyarázati imádságokra előfizetési felhivás 70.
Erőss Lajos. Stern Hermann: Bárányborbe bújt farkasok 71.
„ „ Stern Hermann művei 1113.
Farkas Sándor. Előfizetési felhivás templomi könyörgésekre 555.
Gulyás József. Diákélet 501.
Dr. Horváth Cyrill Sárospataki Füzetek 970.
Sz. Kiss Károly. Előfizetési felhivás a Bibliai képek III. kötetére 347.
„ „ Előfizetés hirdetés Kiss Ádám egyh. beszédére 1093.
Lukácsy Imre Előfizetési felhivás Dods Sz. János evangeliuma magyarázatára 164.
Dr. Mitrovics Gyula. Előjegyzési felhivás Mitrovics Gyula összegyűjtött papi dolgozataira 243.
Novák Lajos Szentimrey József: Egyházi beszédek 679.
„ „ Török Zoltán: Istenről 1043.
„ „ Czinke István: Ünnepi beszéd 1149.
„ „ Fülöp József: Mivel tartozunk vezéri nagyjainknak 1149.
Nyári Pál. Előfizetési felhivás egyházi beszédekre 1092.
N. N. Székely mesék 1133.
„ „ Magyar könyvtár 1204, 1225.
Dr. Rácz Lajos. Helyreigazitásúl Haeckelről 32.
„ „ Jeremiás: Im Kampf um Babel und Bibel 315.
Rohoska József. Sárospataki Füzetek 1204.
S. Szabó József Debreceni Lelkészi Tár 34.
Szalay József. Megrendelési kérés a Ker. Evangyélistára 896.
Szalóczy Pál. Előfizetési felhivás Bersier egyházi beszédeire 691.
„ „ Értesités és kérelem a Bersier egyházi beszédei ügyében 896.
Szőts Farkas. Pályázat a Koszorúra 193.
Trócsányi Bertalan. Jelentés a Mitrovics Gyula összegyüjtött munkái kiadása ügyében 945.

Dr. Tüdős István. Bartók-Ménégóz: Elmélkedések az üdv evangyéliomáról 15.
„ „ Vaday József: A prot. lelkület 15.
„ „ Szőts Farkas: Emlékkönyv a dunamelléki egyházkerület értekezletéről 15.
„ „ Keresztyén Népbarát 15.
„ „ Gróf Tisza István: Gondnoki székfoglaló 16.
„ „ Vasárnapi könyvtár 16.
„ „ Hegedűs Sándor: Főgondnoki székfoglaló beszéd 16.
„ „ Juhász László: Költemények. Szindarabok 17.
„ „ Réz-Terray: Emléklapok a rozsnyói Kossuth ünnepélyről 17.
„ „ Dr. Justus: Hegyi Antal Csongrád átka . . . 17.
„ „ Révész János: A keresztre feszített Jézus hét szózata 70.
„ „ Sass Béla: Eszményképek 71.
„ „ Dr. Antal-Oesterzee: A heidelbergi káté 52 egyházi beszédben 164.
„ „ Szinyei Iózsef: Magyar Irók élete és Munkái 164, 346, 501, 690.
„ „ Szász Domokos: Egyházi beszédek III. kötet 193.
„ „ Szabó Jenő: Magyar Prédikátor 193.
„ „ Csiky Lajos: Káté magyarázati imádságok 226.
„ „ Kiss József: Konfirmációi káté 267.
„ „ Haypál Benő: A vallástanitás és lelkészi szolgálat rendezése a budapesti egyházban 290.
„ „ Csiky Lajos: A protestántismus és a nők 291.
„ „ Sass Béla: Uj alak, uj tartalom 347.
„ „ Juhász Sándor: „Protestáns asszonyok"-ra felhivás előfizetésre 375.
„ „ Thomas: Dass Erkenntnissprincip bei Zwingli 375.
„ „ Guttmann: Die Scholastik des XIII. Jahrhunderts 375.
„ „ Giesebrecht: Der Knecht Jahves des Deuterojesaia 376.
„ „ Czirmay Zoltán: Erdélyi egyházkerületi Névkönyv 1903-ra 376.
„ „ Dr. Finkey Ferencz: A magyar büntető eljárás tankönyve 407.
„ „ Sassi Nagy Lajos: A XIX. század igazi népnevelői 435.
„ „ Kuthy Zoltán: Emlékkönyv a Newyorki egyház örömünnepéről 435.
„ „ Harper: The Song of Solomon 461.
„ „ Bacskay Sámuel: Utmutató a méhészkedésre 484.
„ „ Jegyzőkönyvek 485, 646, 690, 724, 784, 827, 1001, 1025, 1069, 1070, 1114, 1133.
„ „ Wernle: Eine Reichsgotteshoffnung 502.
„ „ Hennig: Biedermanns Theorie der religiösen Erkenntniss 502.
„ „ Fejes István: Énekügyi munkálatok VII. füzet 529.
„ „ Dr. Székely György: Művészet és erkölcs 529.
„ „ Grimme: Psalmen probleme 582.
„ „ Dr. Horváth Ödön: Jogakadémiák és jogi vizsgálatok 582.

Dr. Tüdős István. Gergely Antal: A református tanitó az egyház építés szolgálatában 582.
„ „ Csiky Lajos: Felolvasások a kereskedelem történetéből 645.
„ „ H. Gózon Gyula-Palmie: A szent föld lovagja 646.
„ „ Dods-Lukácsy Sz.-János ev. magyarázata II. kötet 690.
„ „ Juhász Sándor: Protestáns asszonyok 691
„ „ Lenc Géza: Sabatier, mint református és dogmatikus 691.
„ „ Bousset: Die Religion des Judenthums im neutestamentlichen Zeitalter 706.
„ „ Dr. Hanuy Ferencz: Kathólikus egyetem Pécsen 706.
„ „ Juhász László: Janet spiritualismusa 725.
„ „ Koreh Endre: A református papság jövője 725.
„ „ Széki Ákos: Jézus és a Szentlélek csodatételei 746.
„ „ Riggenbach: Die trinitarische Taufbefehl Math. 28. 766.
„ „ Péter Mihály: Adatok a gálszécsi ev. ref. egyház történetéhez 805.
„ „ Dr. Hanuy Ferencz: A keresztség kiszolgáltatása 827.
„ „ Kiár Fülöp: A ker. anyaegyház története 874
„ „ Kacián János: Bibliai történetek népiskolák számára 874.
„ „ Kókai-Csiky: Könyvjegyzék 874.
„ „ Sänger: Kants Lehre vom Glauben 896.
„ „ Hermann: Römische und evangelische Sittlichkeit 896.
„ „ Uphues: Religiöse Vorträge 896,
„ „ Schrenk: Iesus und seine Predigt. 924.
„ „ Schulze: Die Urschprünglichkeit des Galaterbriefes 924.
„ „ Hámos Gyula: Jövőnk 945.
„ „ Zajzon János: A keresztyén vallásos világnézlet, mint nevelésünk érdeke 971.
„ „ S. Szabó József: A keresztyén egyház története 971.
„ „ Péntek Ferencz: A konfirmáció módszere stb. 971.
„ „ Révész Kálmán: Alkalmi egyházi beszéd a kassai Rákóczi kiállitás megnyitásakor 987.
„ „ Zsiray Károly: Kézikönyv a kongrua törvényről 1000.
„ „ Vaday József: Gazdasági ismétlő iskolások könyve 1000.
„ „ Dongó Gy. Géza: Sátoralja-Ujhely története 1001.
„ „ Sz. Kiss Károly: Bibliai képek III. kötet 1001.
„ „ Lampel-Társai: Magyar könyvtár 1043.
„ „ Cathrein: Glauben und Wissen 1043.
„ „ Prot. Irod. Társaság kiadványai 1069.
„ „ Dr. Finkey Ferenc: A motivumok tana a büntetőjogban 1070,
„ „ Réz László: Egyházi beszéd 1070.
„ „ Kenessey Béla: Prot. Árvaházi Képes Naptár 1091.

Dr. Tüdős István. Dr. Kecskeméthy István: Koszorú 1092
" " Blau: Wenn ihr Mich kennete 1092.
" " Detmer: Bilder: (Leideni János)1092.
" " Kattenbusch: Von Schleiermacher bis zu Ritschl 1092.
" " Trial: Essai d'education chretienne 1093.
" " Lampel-Lippich: Művészeti Könyvtár 1114.
" " Szabó Albert: Mezei virágok 1133,
" " Szabó József: Évkönyv 1204.
" " Szalóczy Pál: Egyházi beszédek 1225.
" " Szikszay András: Egy hitelintézetről 1225.
Varga Gyuláné. Előfizetési felhivás a Mustár-magra 725. 1026.
Zoványi Jenő. Dr. Gyalui Farkas: M. Tóthfalusi K. Miklósnak mentsége 484.
Zsiray Károly. Kongrua törvény 461.

8. Külföld.

Ifj. Hubay Bertalan. Október 31. Wittembergben 1223.
Kossuth Benjámin. Adalékok az ultramontánok morvaországi viselkedéséhez 528.
Dr. Syposs Károly. Párisi levél 763, 1068.

9. Vegyes közlemények.

A) Halálozások.

Id. Ábrányi Kornél 1226.
Apostol Mihály 226.
Albert Jolán Makláry Pap Ernőné 268.
Balogh Laczika 245.
Benkő Sándor 485.
Czinke Laczika 436.
Fazekas Vilma, id. Antalfy Lászlóné 850.
Futó Vilma Kovács Károlyné 226.
Günthner M. Vilmos 1149.
Halmy Vilma 806.
Hegedűs Gyula 1026.
Herbert Spencer 1172.
Hézser Annuska 316.
Hubay Terézia Makláry Pap Mihályné 1149.
Kámory Sámuel 141.
Kovács Lajos 692.
Korocz Béla 706.
Kopré Lajos 850.
Körmendy Sándor 54.
XIII. Leó 746.
Lengyel István 436.
Lenkey Pál 97.
Lovass Francziska Bartók Jánosné 18.
Makláry Pap Aranka 291.
Mitrovics Gyula 100.
Molnár Ferencz 142.
Momsen Tivadar 1070.
Nagy Sándor 1172.
Dr. Pallaghy Gyula 142.
Pásztor Sámuel 806.
Rácz Endre 647.
Révay Pál 555.
Réthy Pál 806.
Ruttkay Menyhért 987.
Sáfrán Mihály 850.
Seres József 1115.
Soltész Nagy Albert 17.
Szabó István 376.
Szalóczy István 747.
Szent-Imrey Tamás 530.
Szepessy Mátyás 436.
Szívos Béla 924.
Szőllőssy István 1149.
Tóth Dániel 1094.
Tóth Lőrincz 268.
Tóth Pál 1026.
Ujj Istvánn 35.
Vékony Antal 268.

B) Személyi hírek.

(Választások, kinevezések, szereplések, nyilatkozatok, felolvasások stb.)

Dókus Gyula alispánná választása 18.
Dr. Rácz Lajos felolvasása 18.
Zempléni Árpád Petőfi társasági tag 18.
Biró János abaujvári lelkész 35.
Baksy István szesztai lelkész 35.
Br. Bánffy Dezső, a haza járó lélek 36.
Horváth János bánfalvai lelkész 55.
Illyés János a.-borsodi főjegyző 71.
Wekerle Sándor az egyházi adóról 72.
Kiss Károly agyagfalvi lelkész leánya reversálist ad 98, 119.
Gr. Wencheim Frigyes a protestánsok ellen 167.
Br. Fejérváry Géza és a Péter-fillérek 167.
Dr. Kardos Samu és az Uj Vay-Mocsáry-alapitvány 194.
XIII. Leó jubileuma 250.
Vásárhelyi Dániel és az Uj Vay-Mocsáry-alapitvány 292.
Fejes István és a lajstromos szavazás 316.
Benedek Elek s a reversális 316, 317, 349, 377, 465.
Bartha Miklós a keresztvédő 319.
Gr. Andrássy Dénes 348, 351, 807.
Hutka József 349.
Mitrovics Gyula 350, 1173.
Papp József Benedek Elekhez 351.
Hegedűs Sándor az egyházi adóról 436.
Gr. Tisza I. és az egyházi adó 439.
Harsányi István theol. magán-tanár vizsgája 462.
Antal Gábor nyilatkozata az 1848. XX. t.-cikkről 462.
Özv. Kovács Jánosné és a miskolczi leánynövelde 464.
Dr. Tüdős István lemondása a szerkesztőségről a tiszáninneni kerületi gyűlésen elhangzott vádak miatt 485.
Géressy Kálmán tiszántúli tanácsbiró 486.
Thury Etele felfedezése 486.
Dr. Rácz György és Rácz János és a miskolczi avasi templom 486.
Özv. Szentpétery Jánosné és a tomori egyház 488.
Szentpétery Sámuel és a szőlős-ardói egyház 351.
Bálint Dezső jubileuma 302.
Baksay Sándor M. Tud. Akad. rendes tag 503.
Szalay László abauji tanácsbiró 503.
Keresztúry József a.-zempléni esperes 505.
Meczner Béla a.-zempléni gondnok 505.
Papp József és a Magyar néprajzi-társaság 506.
Kun Bertalan levele Kiss Áronhoz 559.
Tóth Béla a.-borsodi aljegyző 561.
Horváth Bertalan a.-borsodi tanácsbiró 561.
Nagy Ignácz a.-borsodi esperes 561, 784.
Bónis Bertalan a.-borsodi tanácsbiró 561, 785.
Zarándy Bertalan kis győri lelkész 583.
Háger Miklós zeherjei lelkész 583.

Dr. Illyefalvy Vitéz Géza egyetemi magán-tanár 647.
Dr. Ferenczy Árpád egyetemi magántanár 647.
Németh István dunántuli főjegyző 647.
Özv. Tisza Kálmánné alapitványai 647, 692.
Keresztúry Sándor balsai lelkész 692.
Bálint Dezső a.-zempléni tanácsbiró 692.
Páricsy József „ „ 692.
Kónya András „ „ 692.
Gecsey Péter „ „ 693.
Zombory Gedő „ „ 693.
Szinyei Gerzson „ „ 693.
Meczner András „ „ 693.
Kóczán Miklós „ „ 693.
Debreceni B. „ „ 693.
Miklós Béla „ „ 693.
Vadászy Pál felső-borsodi esperes 706.
Ragályi Béla „ gondnok 706.
Balogh István „ tanácsbiró 706.
Bodnár István „ „ 706.
Botos József „ „ 706.
Palcsó Károly „ „ 707.
Svingor József „ „ 707.
Miklós Ödön „ „ 707.
Zsóry Gusztáv „ „ 707.
Gr. Vay Tihamér „ „ 707.
Vladár Ervin „ „ 707.
Bárczay László „ „ 707.
Szekrényessy Árpád felső-borsodi tanácsbiró 707.
Szuhay Benedek „ főjegyző 707.
Molnár László „ aljegyző 707.
Svingor József „ dékán 707
Elek József „ aljegyző 707.
Eötvös Károly nyilatkozata a szabadelvűségről és a konservativismuról 707.
Dr. Nagy Zsigmond hollandi tanúlmányi útja 709.
Dr. Kovács Gyula és a magyar Állam 710.
Bessenyey István felsőzempléni tanácsbiró 726.
Molnár János néppárti kópviselő kanonok 726.
Ölbey János alsózempléni tanácsbiró 766.
Vitányi Bertalan „ „ 766.
Dávid József felsőborsodi „ 707.
Molnár László „ főjegyző 807.
Bessenyei István és a gálszécsi egyház 807.
Szinyei Endre nyugalomba vonúlása 850.
Szele György debreceni lelkész 897.
Kossuth Ferencz Sárospatakon 946.
Tóth Ferencz sajó-hidvégi lelkész 989.
Filep István györgytarlói tanító 989.
Szász Károly lemondása a lelkészségről és püspökségről 1044.
Antal Gábor az egyházi adó ügyről 1044.
Zelenka Pál az 1848. XX. t.-cikkről 1075.
Bodolay Miklós visnyói lelkész 1115.
Beöthy Zsolt főrendiházi tag 1172.
Zitás Bertalan alsózempléni aljegyző 1173.
Olajos Pál „ „ 1173.
Ragályi Géza tornai esperes 1173.
Ragályi Gyula „ gondnok 1173.
Arday J. Dániel „ tanácsbiró 1173.
Tóth Kálmán „ „ 1173.
Fodor György „ „ 1173, 1174.
Csengery Dezső „ „ 1174.
Kódár Kálmán „ „ 1174.
Juhász Andor „ „ 1174.
Dr. Óváry Pál „ „ 1174.
Hódy Sándor „ főjegyző 1174.
Dobronoky László tornai aljegyző 1174.
Zoványi Jenő társ-szerkesztő 1226.

C) Egyházi ügyek.

Országos lelkészi gyámintézet 36.
Közös prot. gyűlés 56, 97.
Sárospataki egyház 71, 950, 972.
Budapesti ref. egyh. adó 71.
Vallásos estély Debrecenben 97.
Reversális ref. lelkészi családban 98, 119.
Felolvasó esték S.-A.-Ujhelyben 143, 227.
Zsinati előmunkálatok 168, 321.
Homonnai egyház 168.
Dunántúli ker. gyűlés 245.
Egyh. megyei gyűlések 245, 268, 317, 348, 807, 851.
Miglészi lelkészlak avatás 245.
Reversalis statisztika a tiszáninneni egyh. kerületben 1902-ből 247.
Tanító és jegyző 248.
Tiszántúli ker. gyűlés 268.
Kassai egyh. és az új Vay Mocsáry alap 267.
Lajstromos szavazás és egyéb 292, 316. 377, 437, 438, 486, 708.
Sárospataki nőegyleti felolvasás 317.
Nagypéntekí társaság 318.
Elismerést az erdélyi egyh. kerületnek 319.
Szászsebesi egyház 320.
Egyetemes konvent 347.
Rozsnyói egyház 348.
Páskaházai egyház 351.
Szőllősardói egyház 351.
Tiszáninneni ker gyűlés 376, 897.
Felsőzempléni gyűlés 376.
István király nap 378.
Egyházi adó és Hegedüs S. 436. 487.
Helyettes és s. lelkész kérdés 438.
Devecseri egyház 438.
Theológusok és a lelkészválasztási törvény 439.
Egyházi adó és gr. Tisza I. 439.
Prot. irod. társasági vál. gyülés 486, 555, 747, 827.
Lelkészbeiktatások 487.
Tomori egyház 488.
Kassavidéki lelkészértekezlet 504.
Úrnapja állami ünnep 505.
Tiszanánai egyház és az új Vay Mocsáry alap 531.
Lelkészképesitési vizsgák 532.
Harangod-vidéki lelkészértekezlet 533.
Ung-Tarnóczi egyház és lelkész 535.
Békés-bánáti egyházm. felosztásának kérdése 555, 1002.
Egyházak, iskolák vagyona Magyarországon 557.
Zsinat nem lesz 1903-ban 557.
Miskolci egyház és Úrnap 1776-ban 648.
Dunántúli ev. ref. főleánynövelde 648.
Felső-szabolcsi leányinternátus 649.
Miskolci köri lelkész-értekezlet 650. 707.
A geszti (bihari) egyház és a Tisza család 676.
A mező csáthi lelkészi kör jegyzőkönyve 727.
Meghivó a tiszántúli egyh. ker. értekezletre 728,
Kérelem a gálszécsi egyház érdekében 747.
A pápai egyház ellen az ultramontánok 748.
A gálszécsi egyház és Bessenyei István 807.
A csizi l.-egyház és gróf Andrássy Dénes 807.
A takta-harkányi egyház és gróf Andrássy Dénes 830.
Kérelem a pápai egyh. sorsjátéka ügyében 875.
A komjáti egyház örömünnepe 875.
Nagyobb lelkiismeretességet! 951.
Erdélyi egyh. ker. gyűlés 987.
Adakozási felhivás a vissi egyház javára 988.

Lelkészképesítési vizsgálati tételek a tiszáninneni kerületben 1001:
Református papleány zárdában 1004, 1048.
Rendkivüli konvent 1044.
Egyházi adó és Antal Gábor 1044.
Mezőkeresztesi egyh. és az új Vay Mocsáry alap 1045.
Püspökválasztási mozgalmak Dunamelléken 1073, 1134.
Lelkész és tanitó 1075.
1848. XX. t. cz. és Zelenka Pál 1075.
Kápolnai egyh. és az új Vay Mocsáry alap 1119.
Sárospataki pátens 1793-ból (Rohoska J) 1227.

D) Iskolai ügyek.

Prot tanáregyesületi választm. gyülés 35, 165.
Reáliskolai érettségi bizonyitvány és a jogakadémiák 36.
Főiskolai szorgalmi idők megállapitása 36.
Bolyai-emlékünnep Kolozsvárt 55.
Országos középiskolai tanáregyesület 72, 559.
Kecskeméti jogakadémia 119.
Pápai theol. akadémia 142.
Sok a bölcsészet hallgató 144.
Rajztanári képesités 267.
Felhivás a ref. hitoktatókhoz 268.
Budapesti egyetemi kereszt-ügy 269.
Pápai főiskola gyorsiróköri ünnepe 318.
Az osztályozások szigoritása 320.
Theol. ifjak értekezlete 408.
Felső-szabolcsi tanitó-testület memoranduma 440.
Érettségi kormánybiztosok 487.
Sárospataki állami tanitóképző-intézet 504.
Miskolci ev. ref. főgimnázium tápintézete 506.
Országos ref. tanáregyesületi közgyülés 532.
Eperjesi tanitóképző intézeti ref. vallású vizsgák 536.
Budapesti Bethlen Gábor kör 560, 1048.
Miskolci főleánynövelde 584.
Kis-svábhegyi elemi iskola 648.
Debreceni főiskolai választások 692.
Érettségi vizsgálati interpellácio 693.
Jogi szakoktatási reform 693.
Eperjesi jogakadémia 693.
Okt. 31-ike és a kultuszminiszter 709.
Féléves rendszer a középiskolákban 710.
Nagyváradi ref. leányinternátus 711.
Értesités a tiszántúli pótérettségi vizsgálatokról 748.
Választások a miskolci leánynöveldében 829
Nagy-enyedi koll. látogatása Sárospatakon 829.
Értesités a miskolci főleánynöveldéről 829.
Értesités a debreceni főiskoláról 831, 851.
Tanrend a kecskeméti jogakadémián 833.
Értesités a hajdú böszörményi főgimnáziumról 851.
A naptári ünnepek és a kecskeméti jogakadémia 875, 926, 950.
Pályakérdések a debreceni theol. és jogakadémián 875.
Pályakérdések a kolozsvári theol. fakultáson 877.
Ev. ref. népiskola élén r. kath. tanitónő 899.
Kolozsvári ref. koll. látogatása Sárospatakon 927.
Mezőtúri ev. ref. főgimn. ünnepe 971, 1002, 1003.
Zemplénmegyei tanitó-egylet gyülése 1003.
Budapesti egyetem hallgatóinak vallási statisztikája 1028.
Zemplénmegyei magyar nyelvterjesztő egyesület 1047.
A komjáti egyház örömünnepe 875.
Tandij kérdés az Egyetértésben 1095.
Tanári székfoglaló Debreczenben 1134.
Theol. akadémiáink népessége 1173.
Helyreigazitás a debr. prot. egyetem ügyében 1227.

E) Sárospataki főiskola.

Igazgató-tanács gyülése 71.
Akadémiai tanrend 117, 897.
Uj Vay-Mocsáry-alapitvány 118. 194, 269, 292, 377, 463, 531, 1045, 1094, 1116, 1119.
Március 15-ike 227, 286.
Pályázat 268.
Tanári pályázások 408.
Osztályvizsgálat a VIII. o.-ban 488.
Értesités 488.
Vizsgálati sorrend 504.
Évzáró ünnepély 504, 532, 673.
Tápintézeti ügy 504.
Meghivó Rákóczi-ünnepélyre 530.
Ifj. egyletek 531, 1002.
Magán-tanári vizsga és próba-előadás 462, 531.
Hiterősitési ünnepély 533.
Tankerületi főigazgatói látogatás 533.
Kazinczi-ünnepély 534, 583.
Torna-versenyen való szereplés 534.
Alapitványi helyek ügye 556, 692.
Stefánia látogatása 583.
Egyetemi magán-tanári képesitések 647.
Választások 673.
Pályakérdések az akadémián az 1903—1904. évre 766.
Értesités az uj iskolai évre vonatkozólag 764.
Értesités theol. alap vizsgákról 807.
Évmegnyitó ünnepély 875, 895.
Kassai Rákóczi-kiállitásra menetel 924.
Kossuth Ferencz látogatása 946.
Október 31-ike 1027, 1072.
Tanúlmányi kirándulás 1027.
Györgytarlói népiskola 989. 1073.
Gimnáziumi és akadémiai létszám 1135.
25 évi létszám statisztika 1125.
Sárospataki Irodalmi Kör közgyülése (Cs.) 1205.
Értesités szülei értesitők ügyében 1206.

F) A pápás és más egyházból.

A pápa és a demokrácia 19.
Zombori görög keleti hitközség 166,
Mária kultusz virágai 168.
A sekularizáció 196.
Zombori szerb gyülés 249.
Eperjesi patronátus 249.
XIII. Leó jubileuma 250.
Keresztes háború Bánffy ellen 269.
Budapesti egyetemi kereszt ügy 269.
Mi a pápa? 269.
Religio szellemessége 292.
Becsületszó gróf Majláth püspöknél 293.
Gyülölet 319.
A pápa és Magyarország 321.
Jezsuiták kiüzetése 352.
Francia szerzetesek ügye 379.
Védszentek 380.
Hymnus vita 464.
Budapesti patronatus 505.
Somló-Wlassics, képviselőház és az ultramontánok 557.
A plebános köteles-e az édesanyját tartani? 559.
A socialisták ne okoskodjanak a szekularizációval! 560.
Pápás bank bukása 584.
Mi volt Mária? 711.
A nagy botránkozás 726.

XIII. Leó haldoklása és halála 727, 747.
Mi a katholikus egyház? 728.
Mennyi a hivatalos jezsuiták száma? 729.
Szent Antal kultusz és a protestánsok 729.
Kicsoda lesz a pápa? 748.
Fáj az igazság! 767.
Ultramontán gyalázkodás a kassai Rákóci-kiállítás alkalmából 768.
Ultramontán igazság 784, 1174.
Szives hivogatás István király napjára 828.
A meghalt pápa lelke 830.
Az új pápa 830.
XIII. Leó csokorkötése a protestánsoknak 876.
A francia róm kath. papok koldus fillérei 899.
Ultramontán édelgés velünk szemben 899,
I. Napoleon nyilatkozata a jezsuitákról 972.
Mi a kihivás? 1005.
Új politikai párt pápás törekvéssel 1028.
Szemelvények egy római Kis Katechismusból 1047.
Csemege-szeletek két versben 1049.
Protestáns sérelmek 1115.
Pápa istenités 1117.
A sárospataki arzenálból 1117.
El a szentekkel 1117.
Nevessünk-e vagy boszankodjunk? 1135.
Baj van szent Antal miatt 1136.
Egy kis üzenet a K. Hitvédelmi Folyóiratnak 1151.
Ultramontán mérték 1151.
Ultramontán történettanitás 1174.
Az Alkotmány vészkiáltása 1207.

G) Külföld.

Német egyetemek népessége 378.
Német theol. akad. népessége 380, 1137.
Német birodalom lakossága vallás szerint 584.
Ultramontán körmenetek külföldön 768.
Adatok az oxfordi biblia kiadásokról 769.
A német ev. szövetség gyülése 875.
Ziegler a német r. kath. theol. fakultásokról 1048.
Bajorországi ultramontán mérték 1151.

H) Különfélék.

Tanfolyam hibás beszédűek részére 167.
Anarchisták jelszavai 463.
Zemplénmegye Rákóczi-ünnepélye 557.
Felhivás 25 éves találkozóra 557.
Felhivás 10 éves találkozóra 584.
Mikor halt meg az idvezitő? 711.
Tudakozódás a sajó-hidvégi lelkészi állás pályázatáról 727.
Hány krematorium van a világon? 729.
Némely történetirók figyelmébe 767.
Felhivás 25 éves találkozóra 807.
Nyilatkozat a kecskeméti jogakadémia és a naptári ünnepek ügyében 950.
Értesités a Bibliai képek kiadványairól. Sz. Kiss K. 951.
Helyreigazitás. Szent-Imrey Gyula 988.
Válasz Kerekes Jánosnak. Szuhay Benedek 1004.
Árvay emlék-ünnepély 1027.
Hány református katona van Magyarországon 1028.
Nyilatkozat. László Albert és társa 1046.
Válasz a László A. nyilatkozatára. Zoványi Jenő 1046.
Vérstatisztika. Kerekes János 1047.
Tóth Pál temetése. Radácsi György. 1071.
Uj kormány 1074.
Tanitók kitüntetése-arcúlcsapása 1074.
Jogász-estély a sárospataki ifjak között 1098.
Tóth Dániel temetése 1115.
Felhivás káplánságra 1117.
Ref. lelkész árva postamesternői állása és gróf Andrássy Sándor (M). 1118.
Válasz a pápai theol. akad. intézet nyilt kérdésre Thury Etele 1118.
Budapesti hold-utcai előadások 1119.
Pályázat amerikai lelkészi állásra 1119.
Levél Tóth Pál emléke ügyében Simon Annától 1134.
Levél Thury Eteléhez. Laikus 1135.
Tóth Dániel emlékezete a miskolci egyháznál 1149.
Tóth Pál emlékezete a miskolci egyháznál 1150.
Válasz Laikusnak. Thury Etele 1151.
Laikus válasza Thúry Etelének 1173.
Kérelem a pápai sorsjáték ügyében 1174.
A britt és külföldi biblia-társulatról 1175.
Kiss Áron levele Kun Bertalanhoz 1206.
Értesités a debreceni lelkészi tár ügyében. 1206.
Válasz Laikus okvetetlenkedéseire. Thúry Etele 1206.
Végső válasz Thúry Etelének. Laikus 1207.
Sinai hegy (Dr. Rácz Lajos) 1228.
Két nyilt kérdés 97.
Kálvin institutiójának kiadása 673.
A bodroghalászi lelkészhez István király napja ügyében. 828.
Nyilt kérdés a vörös betűs napok ügyében 831.
Egy érdekes theol. kérdés 927.
Nyilt kérdés a prot. Irodalmi Társaság ügyében 1004.
Nyilt kérdés a pápai theol. akadémiához 1074.
Statisztika a theológiai akad. népességéről 1902—1903-ról 18.
Miskolci egyház népmozgalma 1902-ben 71.
Vallási statisztika 463.
Adakozás a Mitrovics-alapra 142, 165, 195, 292, 317, 464, 1207.
Adakozás a P. Nagy Gusztáv síremlékére 195, 292, 317, 348, 378, 408, 464, 532, 767, 875, 927, 1005, 1115, 1207.
Adakozás a Mitrovics Gyula síremlékére 348, 486, 928, 1027, 1076, 1174.
Számadás erdőbényei egyháztól 649.
„ az abaúji lelkészek mulatságáról 768.
Adomány Tóth Pál síremlékére 1046.
Adományok a gégényi egyházra 1118.
Nyilvános nyugtázás a homonnai egyház részéről 1175.
Nyilvános köszönet a miskolci leánynöveldétől 249.
„ „ Makláry Pap Miklóstól 317.
„ „ Péter Mihálytól a gálszécsi egyház részéről 807.
„ „ Dusza Jánostól a csizi egyház részéről 807.
„ „ Özv. Pásztor Sámuelnétől 829.
„ „ Szivos Mihálytól 950.

10. Szerkesztői üzenetek.

14, 31, 47, 48, 50, 51, 52. számokban.

11. Pályázatok.

3, 4, 5, 7, 9, 10—12, 16—20, 23, 24, 26—31, 34—36, 42, 43, 46, 49. számokban.

12. Hirdetések.

1, 3, 6—52. számokban.

A jövő képe.

— Új évi elmélkedés. —

A görög hitregének az a pontja, a melyen az idő úgy van feltüntetve, mint gyermekeit: a napokat és esztendőket megemésztő szüle, örök igazságot tartalmaz, a melynek gyenge oldaláúl még az sem tekinthető, hogy vallásos képzelet alkotta felfogásnak az eredménye. Egyik esztendőt a másik utan emészti meg az örökkévalóságot képviselő emberi mérték, az idő, a melyben napjainknak számát csak úgy újjainkra szedjük, mint az évekét, mert bár rövid egy egy nap, mégis sok küzdelemnek tanúja és mélységes hatású boldogságnak a forrása, a melynél fogva *„jó a mi szemeinkkel nézni a napot."*

Sok küzdelem és mélységes hatású boldogság képe tűnik előmbe az 1903-ik évre vetve tekintetemet, a mely évet a titok fátyola föd ugyan, de a titkokból olvasni akarok s a fátyol redői közzé be akarok nézni, hogy a jövő képét hittel, reménységgel, bizodalommal varázsoljam elém s a küzdelem és a boldogság érzete megdobogtassa szivemet.

A magyar protestántizmusnak ugyan mi lehet a hivatása, az 1903-ik évben is, ha nem a küzdelem? Az a küzdelem, a mely a krisztusi örök igazságoknak a világgal való birkózásával kezdődött s tartani fog mindaddig, mig meg nem győzi a világot az, *a mi Istentől született.* Az a küzdelem, a mely a régi világ romjain egy új világnak a fenséges és ragyogó épületét teremti meg, a melynek csarnokaiból száműzve lesz minden földiség, minden anyagiasság, minden mulandó s egyetlen érzelem fogja áldó hatását éreztetni: a *szeretet*, támogattatva a törhetlen hit és az okos reménység által, hogy *a mennyei atyának tökéletességét* megközelitse a földi életnek vi zontagságai között vándorló zarándok.

Az általános keresztyén vallás-erkölcsi célok eléréseért, megvalósításáért fog küzdeni az 1903-ik esztendőban a magyar protestántizmus is, ha hű akar maradni ahoz a forráshoz, a melyből eredetét vette, t. i. a hit és reménység által erősített *szeretethez*, a melynek az *igazságtól* egy pillanatra sem lehet eltérnie, mert ha eltér: megcsúfolja az Istent, a ki lélek és igazság.

Volt a reformációnak valaha valamelyes diadala? S a reformáció szülöttjének, a magyar protestantizmusnak életútján megtermett valaha a győzelem pálmája? A diadal is, a győzelem is küzdelem eredménye volt! Óh mert magát az emberi lelket eszméltetni önmagára, természetére, Istentől nyert erőire s tehetségeire: már ez is küzdelem. És az eszméltetés következtében a léleknek szárnyait kibontani, hogy magasan repüljön, felfel, a magasságban lakozóhoz s kényszeriteni kutatni még a titkokat is, hogy az isteni szikra lángra lobbanjon s az Isten képe és hasonlatossága meglássék a porból lett emberen: ugy-e bizony csak küzdelem után érhető el? És az igy önmagának visszaadott léleknek a működési kört kiszélesiteni, hivatást irni elő, hogy az egyén mindig és mindig kötelességet teljesitsen és soha, de soha se számitson érdemekre, hanem a kötelességérzet és tudat által emelkedjék ki a teremtett világ többi lényei sorából: bizony-bizony csak küzdelem eredményeként jelentkezhetik.

Van működési körünk, van hivatásunk, van célunk, van kötelességünk? . . . mindezt a Krisztus által megteremtett új világban a reformáció tartja felszinen, teszi igazolttá, kétségbevonhatlan igazsággá, az a reformáció, a mely küzdelemre volt épitve, arra van szánva s a melynek soha sem lehet lemondania arról a harczról, a melyben a lélek erői nyilatkoznak meg azért, hogy maga a földi élet ne legyen más, mint előkészület az örökkévalósághoz.

Hogy a küzdelemben hibás lépések, félreértések, túlzások, ellanyhúlások, fegyverletételek, felfegyverkezések, békeség és szóváltás, ölelkezés és eltávolodás váltakoznak: magának a küzdelmet folytató embernek a természetéből következik, a kit megejt a világ, elejt a kisértés, megtör a megpróbáltatás, gátol maga a földi élet, feltartóztatnak a megélhetésnek, az önfentartásnak nehéz gondjai. Ámde nem lehet protestáns az az ember, a ki nem tudja s nem akarja megérteni azt, hogy épen abban áll a küzdelem jelentősége és fenséges volta, hogy a harcolás fárasztó munkájában nemcsak az előnyök, hanem a hátrányok is érvényesülnek s maga az ember a legnagyobb ellensége önmagának a tökéletesedés felé való haladásban.

Nekünk, magyar protestánsoknak talán sok is jut az isteni gondviselés akaratából épen azokból, a melyek a küzdelmet nehézzé, a harcot fárasztóvá, az életutat tövisessé s göröngyössé, magukat a létfentartási feltételeket csaknem megszerezhetetlenekké teszik. Bár vallásegyenlőségi jognak a birtokában élőkként szereplünk, bár magának ennek az édes magyar hazának, ennek az önmagában élő, önmagára hagyatott, árván éldegélő magyar nemzetnek az alkotmányi sáncai közzé bevettek gyanánt tekintetünk: mégis kiáltó példák azok, a melyek vallásegyenlőségi jogunk élvezetét arcul ütik, magát az igazságot a hagyományok gyanús cime alatt fertőztetik meg lépten-nyomon.

Sokszor szóvá tettük s szóvá fogjuk tenni még igen sokszor épen e kiáltó példákat s a küzdelmet azoknak megtörésében folytatnunk kell, a mi csak egy esztendőnek a képét is olyan gyanánt tünteti fel, a mely a múltnak lesz a folytatása, annak a múltnak, a melyben maga a vallásos érzés szabadsága sem volt megengedve, csak küzdelem árán lehetett azt biztositani.

A fekete seregek mindenütt megmozdúltak. Rajokat bocsátanak mindenfelé, hogy a küzdőket megfélemlitsék, az útból eltávolitsák. Mozgásba hoznak minden elképzelhető eszközt a protestántismus gyöngitésére s majdan teljes megszüntetésére. Itt gyöngédséggel s udvariaskodással fogják meg a lelkeket, amott földi haszon igérgetésével hálózzák körűl az embereket; egy helyen politikai érdekek előtérbetolásával vetnek árnyékot, más helyen az erőszak hatalmával kényszeritik az egyeseket az igába hajlásra!

Példákat hozzak fel? Neveket emlitsek, a melyeknek birtokosaival szemben hol ezt, hol azt alkalmazták hol sikerrel, hol siker nélkűl . . . ? Felesleges fáradtság volna, mert a megtévesztett közvélemény azt mondaná: egy fecske nem csinál nyarat! . . . Igen ám: de egy fecske, meg egy fecske, meg sok egy-egy fecske bizony változást jelent az évszakban!

Hát bizony küzdelem vár ránk ebben az esztendőben is! Tartsuk szárazon puskaporunkat, mert az ellenség a falak ellen támad és itt-ott kémeket is használ!

Hogy azonban a küzdelem képe mellett a boldogság érzésének is meglesz a maga helye, erről a következő alkalommal fogom elmélkedésemet közreadni.

Gömöri.

ISKOLAI ÜGY.

A mételyhintők.

Egy aggasztó jelenséggel kivánok ez alkalommal lapunk hasábjain foglalkozni. A kérdés némileg politikai természetü, de lényegében tanügyi viszonyainkkal áll összeköttetésben, mert ennek az aggasztó jelenségnek gyökeres orvoslása legalább jó részben hazánk tanitóinak hazafias munkásságára vár. Jól tudom, hogy a mi lapunk politikai kérdésekkel nem foglalkozik. De mint egynek azon sokak közül, a kik a magyar nemzet régi dicsőségéről előszeretettel és szent kegyelettel álmodoznak; mint egynek azon sokak közül. a kik a nemzeti aspirátiókért lelkesülni tudnak: talán itt is meg lesz engedve az, hogy szabad és nyitott szemmel vizsgáljam a jelent s ennek alapján a jövő feletti aggodalmamnak kifejezést adjak.

Többször átlapozgattuk hazánk történetének lapjait. Ezerév tengernyi búját, oly kevés örömét mi is átéreztük s ha lelkünk elmerengett a mult idők édes bús emlékein, mindig úgy találtuk, hogy századok homályos ködén is áttört honszerelmünk fénye, a magyar vitézség örök dicsősége. Ezer éves multunk alatt — mint a szent hajdankor kiválasztott népe a babiloni vizeknél — mi is gyakran hullattunk gyász- és veszteség könyeket; a titáni harcokban sokszor elbuktunk; sok honfi vér öntözte meg a hármas bérc- és négy folyó tereit. De testvérharcot — legalább a régebbi századok alatt — alig mutathat fel nemzetünk története. A különböző nemzetiségűek sokszor túlságos kiváltságaik élvezete mellett békességben éltek hazánk határain belül, elismerték a magyarnak, mint honszerző nemzetiségnek fölényét, béke és háború idején az együvétartozandóság érzetét igyekeztek ápolni folytonosan.

Ma már a béke megbomlott, a testvéri egyetértést torzsalkodás váltotta fel. A nemzetiségi kérdés égető sebe Magyarországnak, a mely napról-napra merészebb alakban üti fel fejét mindenütt, a hol a mételyhintők, a lelketlen izgatók kárhozatos tanaik terjesztésére alkalmatos talajt, befogadására balga lelkeket találnak. Azt a háromszinü lobogót, a melynek hatalma előtt hajdanában a vén Európa tisztelettel hajolt meg, immár hazánk határain belől elég merészek meggyalázni, sárba tapodni.

E szomorú tény megállapitása után ismét csak visszatérek az iskolai élet világába s ha lelkem gondolata az elmondottak után ezen az ismeretes mezőn elkalandozik: akaratlanúl is fölmerül előttem ama kérdés, hogy az elemi iskola hat évre terjedő hazafias irányú tanitása és nevelése nem volna-e képes meggátolni a nemzetiségi kérdésnek terjedését. *Hát az iskola nevelő- és tanitó munkájának nem volna annyi ereje és hatása, hogy a falai közül kikerült ifjú nemzedék egy egész életre elegendő tiszteletet és szeretetet vigyen ki magával az életbe a magyar haza és ennek intézményei iránt?* Nemcsak tapasztalásból tudjuk, de a lélektan is azt tanitja, hogy a gyermekkorban a lélek minden iránt rendkivül fogékony, annak benyomásait nem egykönnyen feledi el. Miként a fiatal veszszőt nem nehéz hajlítani, úgy a gyermek szivét, lelkét sem nehéz czéljaink szerinti elvek és eszmék befogadására előkészíteni és alkalmassá tenni. *Egyes kimagasló egyének életrajzaiban a lelki nagyság forrása és kiinduló pontja az elemi iskoláztatás egy-egy megmaradt emlékében lelhető fel.* Ezek az emlékek megmaradnak, azt elhomályositani egy hosszú élet küzdelme sem képes.

Következtetéssel élek tehát, midőn teljes meggyőződésemből nyilatkoztatom ki, hogy *hazánk nemzetiségi vidékein az iskolák és az azokban működő tanítók egy tekintélyes része a magyar nemzeti szellem ápolása és terjesztése tekintetében nem teljesíti kellőleg kötelességét.* Ha már a mi zengzetes magyar nyelvünk nem juthat is be minden iskola falai közé, de a hazafias irányú nevelés mindenütt nyitott ajtókra talál, mert *az első sorban és csaknem egyedül a tanitó munkásságától függ.* Egy tanitó az iskolában olyan szellemet honosit meg, a milyet akar, sőt az iskola falain kivül, a társadalmi életben is minden nehézség nélkül kiveheti a maga részét a hazafias szellemtől áthatott munkából.

Ismerek egy derék tanítót, a ki ifjú korában egy teljesen tótajkú községbe választatott meg azon kikötéssel, hogy köteles egyháza tagjainak anyanyelvét rövid idő múlva megtanúlni. Uj állomásán megismerkedvén a viszonyokkal, a tért alkalmasnak találta arra, hogy apostola legyen a magyarositásnak s ma már annak a községnek az istentiszteleti nyelve is magyar, lakosai nemcsak nyelvben, de szívben is jó magyarok. Kinek köszönhető mindez? Egyedül annak a derék tanítónak, a ki sokat küzdött. sokat fáradott, de következetesen haladt kitűzött célja felé.

Múlt nyáron hazánk felső vidékén utazgatván, utamban egy gyermek tiszta magyarsággal köszöntött. Szivesen ereszkedtem beszédbe a különben is értelmes gyermekkel. feleleteiből csakhamar meggyőződtem, hogy tót községből való ugyan, de egy derék, magyar érzésű tanítónak a növendéke, a ki már egy egész ifjú nemzedéket nevelt fel a magyar haza iránti szeretetben s tanított meg hazai nyelvünk ismeretére.

Ime két példa csak, de e kettő is eléggé bizonyitja, hogy a jó tanitó mily áldásos munkát végezhet még ott is, a hol csak lépésről-lépésre haladva hódithat a nemzeti egységnek.

Elszomorító tény azonban az, hogy *hazánkban épen a tanítók között akadnak igen sokan a mételyhintők*, a kik megfeledkezve önmagukról, lelkiismeretbeli kötelességeikről, sokszor nyiltan, de legtöbbször alattomos utakon támadnak minden ellen, a mi magyar. Befolyásukat kárhozatos célokra használják fel s nem csak a felnőttek között űzik a népbolondítás mesterségét, hanem az iskola falai között növendékeik lelkületébe is elhintegetik a mételyt. Ne csodálkozzunk azért, ha ezekből nem testvéreink, hanem ádáz ellenségeink lesznek, a kik megsemmisitésünkre még a pokollal is képesek lennének szövetségre lépni.

A pánszlávismus terjed. A nemzetiségek mindenfelé fészkelődnek. Vigasztalásunk csak az lehet, hogy a nagy tömeg még ma sem szánta magát arra, hogy ábrándok, elérhetetlen célok után futkosson. De a vezetők, a lelketlen izgatók ezt a tömeget is kezdik már félrevezetni. Egy tekintélyes úri emberrel volt szerencsém nem régen beszélgetni, a ki a pánszlávismus egyik fészkében lakik. Beszélgetésünk közben azt a fontos kijelentést tette, hogy az ő vidékén maga a köznép a magyar államesmények rendithetlen hive, a baj a vezetőkben van, a kiknek befolyásától azok társadalmi úton nem védekezhetnek, gyengeségök, szegénységök miatt pedig ellentállani sem képesek.

Ismét csak azt kérdem: hol maradt itt az iskola, hol maradt itt a tanitó, hogy felvilágositsa a lelketlen izgatók befolyása alá került népet, a melynek állásánál fogva vezére, tanácsadója? Ha igaz magyar az a tanitó, itt már teljes erővel fel kellene venni a harcot hazafias érzésétől ösztönöztetve és lelkiismeretbeli kötelességétől kényszeritve. Könnyebben senki sem győzedelmeskedhetik nála, mert ha másként nem, de legalább az iskola falai között nevelhet egy hazafias érzésben erős nemzedéket. *Ezt joga van elvárni ennek a nemzetnek minden tanitójától.* Ha pedig épen ezek között támadnak mételyhintők, velök szemben a törvény teljes szigorát kell alkalmazni. A statisztikai kimutatásokban nagy számát fogjuk találni azon tanitóknak, a kik még magyarúl sem tudnak és mégis ebben a magyar hazában államérvényes oklevélnek birtokosai. Hol marad itt az állami beavatkozás? Miért nem sújt itt le a törvény szigora kérlelhetetlenül és miért nem tisztitja meg az iskolákat ilyen egyénektől? Hiába beszélgetünk a mai üres frázisok korában magyar nemzeti népnevelésről, második honfoglalásról stb., mig e szomorú jelenségektől könnyedén eltekintünk. *Az elemi iskoláknak egytől-egyig a magyar hazafiság szolgálatában kell állaniok.* Csak ez lehet a helyes kezdet, csak innen kiindúlva haladhatunk biztos léptekkel célunk felé.

Őszintén megvallom, hogy én e kérdésnél tanfelügyelőink eljárásában több szigort óhajtanék látni. Itt sem diplomatikus felfogásnak, sem alkalmazkodásnak nincs helye.

Ha majd minden iskola a hazafiság oltára, ha majd minden tanitó a magyar nemzeti nevelés igazi apostola lesz: akkor a testvéri egyetértés újból helyre áll. Meddig lesz még ez édes álom? Eljön-e még valaha az az idő, mikor a hazaszeretet tüze hatja át e haza polgárainak szivét nyelvi és felekezeti különbség nélkül? Ezt a kivánatos boldog jövőt főként a tanítóság teremtheti meg, de akkor első sorban a tanitóképzés reformálására van szükségünk, a mely még a lehetőségét is kizárja annak, bogy a magyar nyelv ismerete és magyar hazafias érzés nélkül valaki nemzeti kultúránknak alapvető munkása lehessen. A tanitóképzés reformjáról szerény véleményemet már elmondtam lapunk hasábjain, ismétlésekbe bocsátkozni nem akarok. Ez alkalommal csak annak kijelentésére szoritkozom, hogy itt gyökeres kúrára van szükségünk, a melynek megvalósitását a vallásfelekezetek autonómiája sem gátolhatja meg. Szombathy László.

TÁRCA.

Miért vagyok én protestáns?

— Megfelelő reflexiók egy „Miért nem leszek én protestáns“ című röpiratra. —

Annak az egyháznak voltam tagja, a mely magát egyedűl idvezítőnek nevezi. Jó szüleim minden törekvése oda irányúlt, hogy vallásos, hitbuzgó embert neveljenek belőlem. E czélból olyan intézetben végeztették velem iskolai tanulmányaimat, melyben a jezsuiták, a hit- és erkölcstannak e nagy mesterei, tanitottak. Jó szüleimtől örökölt, a hit és tiszta erkölcs iránti fogékony szivvel léptem be az intézet falai közé; neveltetésem befejezése után csalódott szivvel, a tanító mestereim által hirdetett hit- és erkölcstannak igazságában kételkedő, megrendűlt lélekkel távoztam onnan. Éreztem, hogy szivem nyugodalmát, lelkem idvességét messze távol az én mestereimtől, az Úr Jézus Krisztus vallását a maga eredeti, hamisitatlan, egyszerű tisztaságában terjesztő hit- és erkölcsi igazságok világa mellett kell keresnem és lehet feltalálnom. Ereztem, hogy ott kell azt keresnem, a hol a lélek nincs a külsőségek bilincsei közé szorítva, mivelhogy maga a Krisztus széttörte a lélek bilincseit s felszabadított a ceremóniák járma alól; ott, a hol Mária, az isten anyja és a szentek tiszteletének előretolásával az egy igaz isten imádása és a Krisztus, mint egyedüli erkölcsi példánykép, követése nincs háttérbe szorítva; ott, a hol Istent, a ki lélek — mint Krisztus parancsolta — lélekben és igazságban imádják; ott, a hol nem kell előbb az Isten és ember közé akadályul állított szentek kegyét kirimánkodni, hogy a lélek Isten elé járúlhasson, hanem az imádság szárnyain szabadon emelkedhet a mennyei atya, a szeretet és irgalom istene zsámolyszéke elé; ott, a hol Isten előtt legkedvesebb áldozat a töredelmes szív és alázatos lélek, a ki előtt a bűntől való megtisztuláshoz — mert előtte a sziv legtitkosabb érzelmei is tudva vannak — nincs szükség fülbegyónásra és papi feloldozásra, hanem megigazít ingyen, kegyelemből Krisztus érdeméért, a Krisztusba vetett élő és igaz hit által; ott, a hol Isten és ember között közbenjárónak elég egy, a Jézus Krisztus; ott, a hol a hit- és erkölcstanítók szívök igaz érzelmével, lelkök teljes meggyőződésével hiszik, vallják és követik, a mit tanítanak s a melynek követésére serkentenek.

Gondolkoztam, tépelődtem, tusakodtam önmagammal: mit tegyek? Ha elhagyom azt az egyházat, mely születésemkor keblére ölelt, melynek apám, anyám s minden elődöm tagja volt — átok száll szegény hitehagyott fejemre s mint holt tagot — saját rokonaim, apám, anyám megvetnek, meggyűlölnek, ha pedig megmaradok őseim egyházában, nem leszek más, mint aljas képmutató, cselekedvén azt, a mit nem hiszek. Midőn ilyen kétség és aggodalom között hányatnám, mint égi szózat csendült meg fülemben annak az apostolnak a szava, a ki Saulból lett Pál apostollá „nekem az én életem sem drága a Krisztusért, a ki engemet megerősít.“ Majd hangzott az isten-ember biztató, bátorító szava, „a ki én bennem hiszen, ha meghal is, él az.“ E két égi szózat volt az, mely engem félelmemben megbátorított s erőtlenségemben megerősített ama lelkemszülte elhatározásomban, hogy elhagyom a r. kath. egyházat, mely lelkemnek idvességet nem tudott adni s áttérek a protestáns egyházba, engedvén az írás amaz intésének: „megismeritek az igazságot, az igazság pedig szabadokká teszen titeket.“

Az igazság pedig ez:

1. A protestantizmust, mint az Úr Krisztusnak, a maga eredeti tisztaságára visszavitt, a pogány vallásokból az idők folyamán ráragadt szükségtelen cafrangoktól megtisztított vallását az idők teljességében az Isten lelke szülte s a reformátorok által az az Isten hozta létre, a ki soha meg nem szűnő gonddal őrködik úgy a természeti, mint az erkölcsi világ felett. Ez az igazság és az, hogy

2. A protestantizmus megindítói olyan emberek voltak, a kikre, miként az apostolokra az, Istennek szent lelke töltetett ki; a kik a Krisztus tudományának szerelmétől áthatva, *„kezdének szólni más nyelveken, a mint a* szentlélek ád vala nekik szólniok.“ —

Olyan emberek voltak ők, a kiknek szavok mintegy sebesen zúgó szélnek zendülése átjárta, betölté a világot; „és látának kettős tüzes nyelveket és üle mindenikre azok közül.“ Olyan emberek voltak ők, a kiknek bátor föllépésén elbámult a világ; a kik félelmet nem ismerő rettenthetetlen bátorsággal szálltak szembe a világ lelkét bilincsbe verő zsarnoki hatalommal s vérkeresztséggel mosták tisztára Jézusnak babonasággal beszennyezett vallását. Ezért van, hogy azok, a kik patvarkodnak ellenök, a kik a világ lelkét ujjászülő életöket az ördög bosszantására vált szomorú híresség re vergődésnek kiálták, ezt mondják vala, ezt mondják ma is: édes bortól részegedtek meg ezek.“ Nem ez az igazság, hanem emez: „nem részegek ezek, a mint mint ti állítjátok. De ez az a mi megmondatott Joel prófétától: és lészen az utolsó időkben — ezt mondja az Isten — kitöltök az én lelkemből minden testre és prófétálnak a ti fiaitok és leányaitok és a ti fiaitok és leányaitok látásokat látnak és a ti véneitek álmokat álmodoznak. Az én szolgáimra pedig kitöltök azokban a napokban az én lelkemből és prófétálnak. És teszek csudákat az égben oda fel; és jeleket e földön ide alá: vért, tüzet és füstnek gőzölgését. A nap setétséggé változik, mielőtte eljön az Úrnak ama nagy és fényes napja. És lészen ez, hogy minden valaki az Urnak nevét segitségül hívja megtartassék“ (Apost. csel.) Ez a történet igazság; aztán meg még más is.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

A lelkészválasztási törvényről.

Törvényhozó gyűlésünk közellevő összeülése előtt, miután az előleges alap-szöveg még csak ezután lesz kibocsátva, nem lehet felesleges, hogyha a magunk szükebb körében, de meggyőződésünk teljességéből hozzá szólunk most érvényben levő törvényünkhöz, s keressük benne a meghagyni valókat, keressük a belevenni valókat, hogy a megalkotandó törvénykönyv ha már emberileg tökéletes nem lesz, mivel törvényhozó testületünkben legtöbbször nem a mi bajaink ösmerői ülnek, legalább a most érvényben levőnél tökéletesebb legyen. Mert mai törvényünk §-aiban felette sok a fogyatkozás, különösen a biráskodási és lelkészválasztási részekben. A biráskodásnál, a közgyűlés, közigazgatási és fegyelmi bíróság jogkörének eléggé el nem határolása csinálja főként a sok galibát; a lelkészválasztásnál mindazok, amiket alább el fogok mondani, csak javitásra vezethetnek!

Sorra megyek a §-okon, úgy a mint mostani törvénykönyvünknél vannak.

Az egyházak osztályba sorozását nem önmagáért, csak mint a lelkészi minősités alapfeltételét tartom meghagyandónak mert hiszen a jövedelem felszámitása a fizetési ágak és kulcs különbsége mellett mindig bizonytalan eredményre vezet s hogyha a jövedelem végösszege találkozik is egyes egyházaknál, a tényleges eredmény nagyon eltérő lehet. Különben is pályázatoknál sokkal inkább szokásos volt legalább a kongruális világ előtt a dijlevél teljes közlése, ami feltétlenül jobb útba igazító, mint az osztályba sorozás megjelölése. S ha még azt is hozzá veszem, hogy „az osztályok határait mindenik egyházkerület helyi viszonyai szerint (az egész kerületre, vagy egyes vidékenkint maga határozza meg)“ a 182 §.: az eljárás egyöntetűsége érdekében legalább is annyi a kivánni valóm, hogy *az egyházak osztályozása az egész országban egy legyen*, Erdélyt sem véve ki! Azt kivánja egyébként a lelkészi minősités is, különben ha az egyházak osztályozásánál a határok nem esnek mindenhol együvé, egyazon minősités más-más javadalmú egyház lelkészségére jogosithat. Ha p. o. valamelyik kerület egy azon osztály határait alacsonyabb, vagy magasabb összegekkel jelöli!?

A lelkészek minősitésénél, mint ma már felesleges, kihagyandó a 184 §. emez utólsó kikezdése: „Átmenetileg intézkedjenek az egyházkerületek azon theológus ifjak osztályzati fokozatának meghatározására nézve, kik a lelkészképességi vizsgákat még nem a konvent által életbe léptetni rendelt módozatok és eljárás szerint tették le!“

A rendes és segédlelkészek külön minősitésének nincs semmi értelme, hiszen a minősitésnél beszámitható években a segédlelkész végzi mindama szolgálatokat, amelyekre a rendes lelkész jogositva van; terhe nem kevesebb, megélhetése nem könnyebb, nincs hát semmi indoka, hogy a minősitésnél hátra vettessék! A választhatóság mértéke ne legyen más a segéd, vagy rendes lelkészség szerint, hanem *legyen mindenkire, aki valamennyi lelkészi cselekmény végezésére jogositott, egyazon minősités, melynek alapja a bizonyitvány érdemfokozata és a szolgálati évek száma legyen.* Igy elesik a mostani 185 §, negyedik kikezdése, mely szerint »első osztályú egyházban csak jeles, vagy jó osztályzatú segédlelkészek választhatók“, s nem lesz meg többé azon bántó szivtelenség, mely szerint az elégséges osztályzatú segédlelkész, mint ilyen minősitésű mindvégig alatta marad azoknak, akiknél gyengébb bizonyitványt hozott ugyan az iskolából, de akiket gyakorlati tapasztalataival, s hivatalbeli hüségével esetleg már messze maga mögött hagyott! Elég előnye a jobb bizonyitványnak, hogy gazdája korábban nyer utána magasabb minősitést. Ne becstelenitsük meg intézeteink bizonyitványát azzal, hogy annak elégséges érdemfokozata csak részleges képesitést nyujt, se anyagilag gyengébb s igy lelkészeiket kevésbbé javadalmazható egyházközségeinket azzal, hogy lelki gondozásukra alkalmas az a segédlelkész is, aki a módosabb egyházba már nem való.

Helyettes lelkészeknek legalább egy évre terjedő, önálló, helyettes lelkészi müködését, s a bölcsészeti tudorságot nem tartom érdemszerzőnek avégből, hogy a minősitésnél egy évi előnynek tudassék be. A helyettes lelkész csak olyan kötelességet végez, mint a segédlelkész, sőt a szabad rendelkezésben és önálló kormányzatban amellett, hogy azokból az életre hasznos oktatást nyer, előnyt élvez a segédlelkész felett, aki a főnök atyai szeretettel párosuló rendelkezésében is érezni kénytelen bizonyos megkötöttséget. A bölcsészeti tudorság a papnak csak külső ábrázatán változtat amennyiben a nem „doctor philosophiaek„ között vele magasra emelt fővel lehet járni; de a lelkésznek, mint ilyennek belső tartalmát nem emeli. Szép tollú madár a páva, büszkén is jár, s a madarak között még sem kellene királynak: sőt az ember is azt tartja, hogy a husa nagyon sovány a nótája keveset érő semmi egyéb, csak diszmadár. A theol. magántanári képesités, vagy a hittani tudorság ellenben nem igen van megfizetve azzal, ha a minősitésnél egy szolgálati évre váltjuk!?

Amennyiben a 190 §, szerint „egyszer megnyert minősitési fokozatát bárki csak lelkészi jellege megszün-

tével veszítheti el,« a 189 § azon intézkedésére sincs szükség, mely szerint a minősitések egy évi érvénynyel birnak, illetve ez az intézkedés csak addigra szólhat, mig valaki az első osztályú minősitést meg nem nyerte. Azután már a minősitvények évenkénti megújitása az egyh. ker. elnökség felesleges terhe, s az illető lelkésznek legalább tudomására hirtelen jutott pályázatnál valóságos kerékkötője. *Az egyszer megnyert első osztályú minősítés tehát egyszersmindenkorra érvényes* legyen!

A lelkészválasztás alkalma s előkészitése az egész törvénykönyvnek egyik legszerencsésebben alkotott része. Mindamellett ehez is van pár szóban mondani valóm.

A 195 §. második kikezdésében az erdélyi egyházkerületnek sajátos helyzete szempontjából tesz azon engedményt, miszerint „felhatalmaztatik a lelkészválasztói jogosultságnak sajátosvi szonyainak megfelelő megállapitására", a mely lehet a másik négy kerületénél jobb, s úgy mindenütt elrendelendő; lehet roszabb, s ugy ott is elvetendő; csak olyan nem lehet, mint a többi kerületeké s ez esetben vajjon illik-e a két fejű sas az egyesült református egyház cimerébe? Teremtsünk már elvégre egyenlő állapotokat Királyhágón innen és túl! *A lelkészválasztói jogosúltság megállapitása mind az öt kerületben egy alapon történjék!* Csak ugy mellékesen emlitem meg, hogy *az erdélyi egyházkerület elnevezése ma már közjogilag nem helyes*, s Királyhágón tuli, vagy valami más névvel lenne nevezendő az ötödik egyházkerület.

(Folyt. köv.) Szilva István.

Egy gyakorlati kérdés az úr-vacsora kiszolgáltatásánál.

— Hol kezdjük az urvacsoraosztást templomainkban? —

Anyaszentegyházunkban nincs valamely általánosan kötelező szabály vagy útmutatás arra nézve, hogy hol, a templomnak mely pontján kezdje meg a lelkész az úri szent vaesora kiszolgáltatását. Bajos is volna ilyet megállapitani. Minden lelkésznek szabadságában áll tehát ott kezdeni az úrvacsoraosztást, a hol épen akarja. Innen van aztán a szokások, a gyakorlatok különbözősége. Innen van, hogy egyik lelkész az egyházában régtől fogva szokásos ponton kezdi meg az urvacsoraosztást; a másik — nem levén egyházában hagyomány e tekintetben — önmaga létesit ily kiindulási pontot s ahoz tartja magát szüntelen; a harmadik a kenyérosztást itt, a borosztást amott kezdi minden rendszer nélkül; a negyedik attól teszi függővé a kezdést, hogy hol állanak meg az *urak* s feltétlenül rajtuk kezdi, habár oly ponton állanak is meg, a melyen rendes körülmények közt soha sem szokta kezdeni; az ötödik — s ez főleg a népes egyházakban szokásos — u. n. mozgó urvacsoraosztást gyakorol, a melynél t. i. a hivek járúlnak az egy bizonyos ponton megálló lelkész elé a szent jegyek elvételére.

Azt hiszem, hogy mindnyájan megegyezünk abban, hogy protestáns, vagy más szóval evangyéliumi ker. álláspontról tekintve a dolgot, teljesen egyre megy, hogy hol s kin kezdjük meg az úri szent vacsora kiszolgáltatását. Mint testvérek, mint egy Atyának gyermekei jelenünk meg a szent asztalnál, a szeretet, az egyenlőség, testvériség oltára körül; nincs, nem lehet tehát ott jogosultsága sem annak, hogy úrnak vagy szolgának, gazdagnak vagy szegénynek, szóval másnak, mint testvéreknek, Isten esendő és bűnös gyermekeinek érezzük, tekintsük és tekintessük magunkat, — sem pedig annak, hogy a lelkész mást lásson a szent asztalnál megjelenő hiveiben, mint Istennek gyermekeit.

Egyedül Isten ismervén a szivek és vesék titkait, egyedül ő tudhatja, hogy melyik vajjon első a másik felett. Sem hiveink tehát magukat az elsőség tekintetében jogosan nem osztályozhatják s elsőségi jogot, külön tekintetet nem követelhetnek, sem az Ur szolgái — a kik szintén gyarló emberek — ily itélettételbe nem bocsátkozhatnak anélkül, hogy a Jézus Krisztusban való hitet meg ne elegyitenék személyválogatással. Amint tehát jogosúlt a gazdagon kezdeni, nem kevésbbé jogosúlt a szegényen és viszont.

De amennyire egyetértünk ebben: úgy vélem épenúgy nem lehet közöttünk véleménykülönbség arra nézve sem. hogy föltétlenül kell lennie egy vezérelvnek, egy főtörvénynek, melyet mindannyian vezérlő kalauzul tartozunk elfogadni az urvacsoraosztás kezdésére nézve, — s ez nem lehet más, mint az, hogy valamint Isten előtt nincs személyválogatás, úgy az ő szolgájának sem szabad, legkevésbbé pedig az egyenlőség és testvériség oltára körül személyválogatónak bizonyúlnia. Amiből önként lehet minden létező gyakorlat vagy szokás az urvacsoraosztás kezdését illetőleg, csak épen az jogosulatlan és igy elvetendő, mert evangyéliom-ellenes, mely a fentebbi vezérelvvel ellentétben áll, a mely t. i. személyválogatást honosit meg az Ur oltára körül.

Mi légyen pedig a személyválogatás, azt megvilágositja a Jakab apostol levelének 2. r. 1—9. verse, a hol az mondatik, hogyha bemegy a templomba, a kinek ujján aranygyűrű vagyon és fényes ruhája és azt mondod neki: „Te ülj ide szépen" — hasonlólag bemegy a szegény is rongyos ruhában és azt mondod neki: „Te állj amott" ez személyválogatás. Amiből világos az is, hogy ha elvűl állitjuk fel, hogy mindig a gazdagon, az úron kezdjük az úrvacsoraosztást csak azért, mert az gazdag és úr s minden körülmények között feltétlenül ehez tartjuk magunkat: személyválogatást követtünk el. Már pedig nekünk, a kik hitünk fundamentomának, életünk és cselekedeteink szabályozójának a szentirást tartjuk: mindenben annak elveit és útmutatásait kell szem előtt tartanunk, ha helyesen akarunk élni, eljárni és cselekedni. A személyválogatás pedig határozottan szentirás-ellenes és pedig akár az Ó-, akár az Uj-testamentomot tekintjük. (Lásd Jób 34 : 19; és 37 : 22, 23. Péld. 24 : 23 és 28 : 21. Róm. 2 : 11. Csel. 10 : 34. Gal. 2 : 6.) Ez idézett helyek ugyan főképen azt bizonyitják, hogy az Isten nem személyválogató; úgyde ev. törvény: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes." Ha tehát tökéletességben Istenhez hasonlókká lenni akarunk: egyik kötelességünk lesz az is, hogy miként ő nem az, úgy mi se legyünk személyválogatók. Ez ugyancsak közvetett bizonyiték. De a Jakab apostol levele 2. r. 1—9. verse már félreérthetlenül elitéli a személyválogatást s a keresztyén név káromlásának minősiti azt.

De mondhatja valaki, hogy ime az életben is ismerünk urat és szolgát, gazdagot és szegényt és egyiknek elsőbbséget adunk a másik felett. Hát ez igaz. A mi embervilágunkban, az életben úgy van, hogy a vagyon, a rang, a születés, a magas állás fényt, tekintélyt, tiszteletet biztosit birtokosának s mi úrnak szolgái, szintén emberek levén: szintén nem vagyunk képesek kivonni magunkat azoknak igézete alól s az azok fényétől övezett embert önkéntelenül is különösebb tiszteletben részesitjük. S teszszük ezt annyival inkább, mert nem ismerhetvén, — s tudván, hogy a gazdagság, a fényes születés stb. nem a hogy kizárná a belső értéket, de sokkal inkább valószinüvé teszi azt, levén az ily sorsban levők előnyös helyzetüknél fogva sokkal inkább a lélek kincsei megszerzésére szükséges eszközök birtokában, mint szegényebb, egyszerűbb sorsban és állapotban élő embertársaik: emberi gondolkozásunknál fogva jogosan tételezhetjük fel, hogy az ilyenek általában, minden való-

szinűség szerint több belső értékkel bírnak és így külsőbb tiszteletet érdemelnek. Hogy nem mindig és nem mindenik: jól tudjuk. De kicsoda tud ember létére csalhatatlanul különbséget tenni az emberek belső értéke tekintetében? Mi csak a külsőből itélünk, már pedig a „külszín gyakran csal.“ Igy aztán megtörténhetik, meg is történik nem egyszer, hogy gazdagság, rang, születési kiválóság stb. révén, a belső érték megszerzésére fölöttébb alkalmas emez utak, módok és eszközök szülte tiszteletben, részünkről nem egyszer méltatlanok is részesülnek. Az is bizonyos azonban, hogy ha az ily szerencsés külső viszonyok közé helyett halandónak alacsony színvonalú benső értéke, tényeiből, életéből nyilván felismerhetővé válik: minden ő fényes külső helyzete mellett sem marad meg tovább a józan közvélemény itélőszéke előtt a tisztelet ama magaslatán, melyre rendes körülmények közt a világi előnyök birtokosait helyezi a világ.

Igy tévedvén az életben nem egyszer a világi előnyök igéző hatása alatt, — alkotott itéletünkben, — ekként tudván, hogy még ezen világi jók mellett sem rendelkezik mindenki az azok által nagyban előmozdítható benső s Isten előtt mások felett egyedül előnyt nyújtó erkölcsi értékkel s nem lehet az ember azok következtében feltétlenül tisztelet tárgya: vajjon helyén való volna-e hát a templomba is behurczolni vagy állandósítani az oly sok tévedésnek kitett osztályozást, emberi itéletet s elvül állitani fel, hogy az úrvacsoraosztás mindig ott kezdendő, a hol az *urak* állanak? Helyén való volna-e netalán a kezdés szokott rendjétől eltérni egyes előnyös világ szerint való helyzetben levő egyének kedvéért? Nem! A templom Isten imádására rendelt hely, az ott egybegyültek — testvérek, az urasztala a szeretet, az egyenlőség, testvériség oltára, ott nincs hely, ott legkevésbbé lehet helye a személyválogatásnak.

S ezt kerülni s főleg hivatalos tiszteinkben ennek mellőzésével eljárni annyival is inkább kötelességünk, mert erre nemcsak az Istenhez hasonlóvá tevő tökétességre való törekvés törvénye kötelez, hanem mert amellett az egyházi tanitóknak a szentirás különösen is tiltja a személyválogatást. (Lásd I. Tim. 5:21.) S a ki netalán a templomi urvacsoraosztásnál a kezdés tekintetében a „mindig az urakon“ jelszót vallja vezérelvül és követi, és pedig talán épenazért, mert az életben is azoké az elsőség: az a fentebb elmondottakon kivül nem veszi figyelembe Jakab apostol már idézett helyeit s felfogásából eredő eljárásával eleven szenet gyűjt fejére, mert ime a 2-ik rész 8. versében szorosabb értelemben véve épen a templomi személyválogatás példájával kapcsolatban ez mondatik: „Ha személyt válogattok, vétkeztek és megfeddettek a törvénytől, mint annak megrontói. Hogy pedig a „mindig az urakon“ elv vallói és követői személyt válogatnak: a felől azt hiszem, egy pillanatig sem lehetünk kétségben.

Ugy van! Az élet számtalanszor megcsúfolja az embereknek külsőségek után indúló itéletet, gyarlóságunkban nem egyszer érdemtelent magasztalunk fel érdemesek felett: hát legalább az Isten házában, — legalább az egyenlőség, testvériség oltára körül igyekezzünk megvalósítani a személyválogatás nélkül való testvériséget, legalább ott érzékeltessük, juttassuk kifejezésre a nagy igazságot: „Isten nem nézi az embereknek személyöket“ és hogy „Avagy Isten nem választotta-e a világnak szegényeit, hogy lennének gazdagokká a hitben és örököseivé az országnak, melyet igért azoknak, a kik őt szeretik.“ (Jakab 1:5. v.)

Nem állhat meg az evangyéliom szempontjából az a felfogás sem, mely szerint a ki több terhet hordoz, nagyobb tekintetet érdemel az. Tisztelet és elismerés illet ugyan mindenkit, a ki a reá eső terhek viselése mellett még önkéntes adományokkal is járúl a szent célok megvalósításához, előbbviteléhez: de ne feledjük egyfelől, hogy „a kinek sok adatik. sok kivántatik attól,“ másfelől, hogy „habár az egész törvényt betöltöttük volna is: haszontalan szolgák vagyunk, mert csak azt tettük, a mit tennünk kellett.“ Az evangyeliomi 5 talentomos szolga csak épen annyi jutalomra, elismerésre érdemesittetett, mint a 2 talentomos A szegény özvegy asszony fillérje ugyanannyi értékű Isten előtt, mint a gazdag forintja.

Számtalan visszásságai vannak az életnek. Ilyen a többek között az is, hogy a külső, világ szerinti jóknak, előnyöknek fölötte nagy horderőt tulajdonitunk, melynélfogva nem egyszer igazságtalanokká válunk embertárginkról alkotott itéleteinkben. Ebből azonban távolról sem az következik, hogy a különböző visszásságokra mi igehirdetők is ráüssük a helyeslés pecsétjét s azoknak megfelelő gyakorlatot honositsunk meg templomainkban. Hanem sokkal inkább feladatunk és nemes hivatásunk, hogy mutassunk rá bátran az élet visszásságaira az evangyéliom világánál és azokat kiegyenliteni, megszüntetni törekedjünk. Értessük meg a világgal, hogy az egyszerű napszámos, a ki a gondviselés által elébeszabott munkakört hiven betölti, semmivel sem érdemel kisebb tiszteletet, mint a hatalom magaslatán álló férfiú, aki szintén hiv a rábizottakban. Értessük meg, hogy a több teherviselés nem jogosit különösebb kiváltságokra, mert mind az igazság, mind a méltányosság úgy hozza magával, hogy a kinek többje van, több terhet is viseljen. Értessük meg mindezt az Isten igéjének hirdetése által s ekként az előitéleteket eloszlatni segitsünk. Elvégre nem megalkuvás, nem a világ szerint való bölcsesség előtt való gyáva meghajlás, a világ által vezettetés az ige hirdetőinek a feladata és hivatása, hanem az Isten igéjének mind alkalmas, mind alkalmatlan időben való hirdetése, még a házak tetejéről is prédikálása, a világnak annak fényénél vezetése, az élet helyes irányba terelése s ha kell: a világnak sarkaiból való kiforditása az evangyéliom által. E magasztos kötelességteljesités legfőbb helye a templom. És minthogy nem elég csak predikálni, hanem a szerint kell cselekednünk is: ám induljon ki a templomból ama nagy igazság érzékeltetése s ne űzzünk személyválogatást az Ur oltára körül s továbbmenőleg az életben is becsüljünk meg egyforma becsüléssel minden igaz és hű munkást, bármely munkakört töltsön is be.

Szóval én úgy találom, hogy az urvacsoraosztás kezdésénél kell lennie egy főtörvénynek s az nem lehet más, mint az, hogy kerülni kell a személyválogatást. A jó rend s a közbéke érdekében pedig kivánatos, hogy az mindig ugyanazon kiindulási ponton kezdődjék, bárki foglalja is el azt. Csakis igy kerülhetjük el, hogy a szent asztalnál kényes kérdések elé állittassunk, hogy ott egyszer vagy másszor személyválogatóknak ne láttassunk, hogy itéletmondásba ne bocsátkozzunk s igaztalan itélőbirákká ne váljunk. Ám a ki mindenképen első akar lenni: álljon a kezdés szokásos pontjára. A lelkész azonban tartsa magát szorosan a megszokott rendhez. S ha igy fogunk eljárni valamennyien: akkor soha sem lesz feltünő és sérelmes az elsőségre jogot tartók előtt, ha valamelyik gyülekezetben nem a világ szerint való felfogás fog érvényesülni az elsőség tekintetében, a „crimen laesae majestatis“ az urvacsoraásztásból eredőleg — ismeretlen fogalommá válik, az egyházi életre kártékonyan ható okok száma egygyel kevesebb leszen: s az egyház java karöltve fog járni az evangyéliomi álláspont diadalával.

Gyakorló lelkész.

IRODALOM.

* **Elmélkedések az üdv evangéliomáról.** Irta: *Ménégoz Jenő*, a párisi egyetemen a prot. theol. fakultás tanára. Fordította: *ifj. Bartók György*. Lenyomat az „Erdélyi Prot. Lap"-ból. Kolozsvárt 1902 Ára 1 korona. 8° 79. l. Egy igen-igen élvezetes s tartalmas munkácska, a melyben az u. n. *fideismus* képviselőjének az álláspontja nyer kifejezést annak, a *fideismusnak*, a mely hittételektől, hitelvektől, egyházaktól függetlenül jó létre ott bent a *lélek mélyén*, a melyet nem érint sem modern, sem orthodox felfogás, sem positiv nézet: mert maga a *bizodalom* az Isten iránt, ez a főfő s minden. Az elmélkedések teljes világot vetnek ennek az irányzatnak tartalmára s *ifj Bartók György*, a ki, úgy tudjuk, mint ifjú theológus foglalkozott a fordítással, igen-igen hasznos munkát végzett s példát mutatott theológus társainak az ifjúság idejének jó felhasználására! Csak tovább a megkezdett úton s a jó példának legyenek lelkes követői! A munkácskát szívesen ajánljuk az érdeklődők pártfogásába.

* **A „Protestáns Lelkület"** történeti példákban és fejtegetésekben. Ezen a címen jelent meg *Vaday József* legújabb könyve, mely folytatása a *„Protestáns Jellem"-nek*. Ez a mű régi okmánytárainkból merített érdekes történeteket dolgoz fel a reformáció korszakából olyan modorban, hogy vele a hithűséget és evangeliomi lelkületet erősbitse. Igen szép díszkötésben kapható, tehát a legalkalmasabb ajándék úgy a felnőttek, mint az ifjuság részére, mert minden rendű protestáns ember lelki gyönyörűséggel olvashatja. Megrendelhető a szerzőnél *Nagyváradon*, díszkötésben 1 kor. 60 fill., fűzve koronáért. Nagyon ajánljuk.

* **Szőts Farkas.** *Emlékkönyv* a dunamelléki ev. ref. egyházkerület egyházi értekezletének 1902. október 20-iki gyűléséről. Budapest 1902 IX-ik évfolyam 66 lap. A szerkesztő, mint az értekezlet titkára állította egybe e tartalmas füzetet, a melyben *Csürös István* és *Molnár Albert* felolvasásai a figyelmet keltők, az előbbi »Társadalmi betegségek,« az utóbbi »A confirmáció hatályosabbá tétele« cím alatt olvasván fel értekezését. Ez utóbbi kérdésben 3 indítványt terjesztett a felolvasó elő, t. i. 1. hogy a konfirmáció ne a 12, hanem a 15. életévben, mint az ismétlőiskolába járás utolsó évében történjék; 2. a konfirmációi előkészítés karácsonytól nagypéntekig terjedjen; 3. az ünnepélyes konfirmálás alkalmával esküvéssel is (ünnepélyes fogadalom) fogadtassék meg a konfirmáltakkal, hogy mind magok megtartják a reformált vallást, mind utódaikkal megtartatják és hogy mindegyik konfirmáltnak egy-egy új-testamentum adassék a nap emlékére. Méltó mind a 3 indítvány arra, hogy *egyebütt* is és *mások* is foglalkozzanak vele, . . Az emlékkönyv az értekezletnek jegyzőkönyvét is és naplóját is tartalmazza. Méltó az elolvasásra s megismerésre az egész Emlékkönyv!

* **„Keresztyén Népbarát."** Naptár az 1903-ik évre. 1. évfolyam. Kiadja á magyar biblia és evangyéliom irat-terjesztő társaság alap. A Dr. Kecskeméthy Csapó István »Kis Tükör« címü lapjának két buzgó karcagi olvasója a fenti társaságot alapította, a mely most aztán első jelentősebb kiadványképen ezt a Naptárt bocsátotta közre, mert szükség van, úgymond, *egy egésséges ev. irányú népies naptárra, a Prot. Árvaházi Képes Naptár mellett is.* Átolvasván, meg is bíráljuk e Naptárt, véleményünket nyiltan kimondjuk, hogy az olyan *evangyéliomi irányt*, a mely *„Talpra magyar"* travestálást ad a magyar nép bűnéről, a mely *„Keresztyén dalok"* cím alatt juttatja kifejezésre a vallásos érzést úgy, hogy a »Gyere be rózsám, gyere be« dallam cseng az olvasó fülébe, — a mely *„A magyar református"* című versben Petőfi »A magyar nemes" költeményét írja át nem a vers paródiájára, de a református ember gúnyjára, hogy még inkább növekedjék a rosszúl értelmezett gúny általi közönyössége, a mely *„Lelkész dal"*-t is szükségesnek tart a Petőfi »Színész dala« utánzásaképen, azt az evangyéliomi irányt nem tudjuk helyeselni s azt gondoljuk, hogy a Kis Tűkör szerkesztőjének sem ez az evangyeliomi iránya, vagy ha igen: akkor az evangyéliomot olyan közönséges holmivá teszik, hogy mást, mint *elitélést* nem tudunk véleményül kimondani. Pedig *sok jó olvasni* való is van a Naptárban, de irányát nem szeretvén, ajánlani sem tudjuk.

* **Gondnoki székfoglalô.** A *nagy-szalontai* ev. ref. egyházmegye 1902. szept. 4 én tartott közgyűlésén elmondta *grof Tisza István*. Budapest, 1902 8° 17. l. Más helyen, a »Magyar Szó« hasábjain részletesen szóltunk e beszédről, a melynek az ellen a hangja, álláspontja ellen kellett nyilatkoznunk, a melylyel a gondnok úr a *dogmákat*, a *felekezetiséget* akarja szám-űzni a protestánsok köréből akkor, a midőn az ellenfél dogmái s felekezetieskedései ostromolnak bennünket s azt vetik szemünkre, hogy semminemű *positiv* alapunk nincsen. Lehet, hogy *szónoki* alkotásnak jó, így külsőleg, de *egyházmegyei gondnoki vezetőkre* van szükségünk.

Dr. T. I.

— **A »Vasárnapi könyvtár«** érdekes kis füzetei között különös figyelemre tarthat számot a II. évfolyam 13. száma, melyben Hoitsy Pál „Pillantások a természettudomány jövőjébe" czimen, népszerű modorban korunk legfontosabb kérdéseit és fölfedezéseit fejtegeti. Mindenek előtt rövid, de mégis egyetemes és könnyen áttekinthető képet nyujt a természettudományoknak száz év előtti kezdetleges állapotáról, s aztán sorra veszi a csillagászat, a géptan, a fizika, a vegytan és az orvosi tudományok bámulatos fejlődését az utolsó század alatt, s végül a tudomány jövőjéről elmélkedik az utolsó fejezetben. Számot adván e nagy és nevezetes haladásról, önkénytelenül kinálkozik Hoitsynak az a mindnyájunkat érdeklő kérdés: — hogy továbbra is ily gyors menetű lesz-é a haladás és nem következik-e be visszaesés? — A felelet, melyet a tudós szerző e kérdésekre ád, — voltaképen nem felelet, és mégis bevilágitja a jövő homályos éjjelét. Ha megmaradnak azok a politikai és társadalmi föltételek, melyek ezt a nagy haladást lehetővé tették, akkor nem akad meg a fejlődés; ellenkező esetben azonban megakad a további haladás. — Ez a Hoitsy kis könyvének a foglalatja, füszerezve a tudós elme szipor-kázó ötleteitől és nagy gondolatait, melyeket csak az ösmerhet meg a maguk egész szépségében és erejében, a ki végig olvassa az érdekes és értékes füzetet. Ára a kis füzetkének 40 fillér, kiadta a Franklin-Társulat Budapesten.

* **Hegedűs Sándor**, a dunántuli ev. ref. egyházkerület főgondnoka külön kiadásban is szetbocsátotta *főgondnoki székfoglaló beszédét*, a melyből egy melegen érző szivnek lüktetése, egy buzgó léleknek egyháza s hazája boldogulásáért való sóvárgása érzik meg. Nem álbölcselkedéssel, politikuskodással, hanem őszinte, nyilt beszéddel ejti foglyúl a lelkeket, a kik bár szavazattöbbséggel választották, de most egyhangulag, egyetértessel veszik körül, mint méltó és hivatott vezért. Legyen a beszédben lefektetett s kinyilvánított igazságoknak becsületes beváltója és őrzője Hegedűs Sándor a főgondnok.

* **Pengeti, sirván.** Költemények. Irta: Juhász László. Budapest, Franklin-Társulat. 166 lap. Tartalma: I. Szerelmes levelek. II. Problémák. Tépelődések. III. Emlékek és emlékezések. IV. Idegen nóták. Németek. Francziák. Angolok. — *Huszonheten a felső tizezerből.* Három szindarab. Irta: Juhász László. Budapest, Franklin-Társulat. 336 lap. Tartalom: I. Modern Jób. A párbaj drámája. II. Leánygimnázium. A nőemancipátió comoediája. III. Az ősök. Az öröklés theoriájának vigjátéka. A két kötet ára 4 korona volt eddig, most pedig leszállitott áron kaphatók e kötetek, a melyek 2—2 korona helyett 1—1 koronáért vehetők. A versek ízléses vászonkötésbe vannak foglalva. Kaphatók a Franklin-Társulatnál Budapesten, (IV. Egyetem-utcza 4.) és minden jobb nevű hazai könyvkereskedésben.

* **Emléklapok.** Ez alatt a cím alatt egy nagyobb értékű füzetben örökítették meg *Réz László* és *Terray Gyula* rozsnyói ev. ref., illetőleg ág. hitv. ev. lelkészek a Rozsnyón tartott Kossuth-ünnepély lefolyását s az annak tartama alatt elmondott egyh zi és polgári beszédeket. Az 1 korona áron árusított füzet tiszta jövedelme a rozsnyói Kossuth-szobor alapjának javára szolgál.

* **Dr. Justus** álnevű iró *„Hegyi Antal, Csongrád átka, a r. kath. egyház szégyene“* című röpiratot irt s bocsátott közre, a melyben annyi, de annyi s olyan mérvű bűnt sorol el a cimben jelzett plebánusról, hogy valósággal megborzad tőle az ember. Alkalmas a füzet arra, hogy a kik vakon hisznek a római szervezet s papi rend tökéletességében, sőt isteni voltában: azoknak a szemét felnyissa s az igazság megismerésére eljuttassa. Méltó az elolvasásra!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Dr. Székely György** és **Ellend József** tiszttársaim és barátaim elfoglaltatásuk s összehalmozódott irodalmi teendőik által kényszeritve, a társ szerkesztőséget a jelen évre nem vállalták el. A midőn sajnálattal tudatom ezt a t. olvasókkal, kötelességemnek ismerem hálás köszönetemnek adni kifejezést *Székely György* s *Ellend József* barátaim két évi hűséges és odaadó támogatásáért. Igéretök szerint azonban ezutánra sem vonják meg a „Sárospataki Lapok“-tól szellemi működésüket, amit úgy hiszem, velem együtt örömest vesz tudomásúl a közönség is. Dr. Tüdős István, felelős szerkesztő.

— **Halálozások.** *Soltész Nagy Albert* miskolci polgár, a miskolci ev. ref. egyháznak volt főgondnoka s a főgimnázium igazgató-tanácsának is volt elnöke, élete 57-ik évében a mult esztendő december havának 22-ik napján elhunyt. Közhasznú munkásságban s tevékenységben töltött életét azzal koronázta meg, hogy végrendeletében egy házat hagyományozott a miskolci ev. ref. főgimnázium mellett szegény gyermekek ellátására emelendő konviktus céljára. E hagyománynyal, a melynek értékét növelni fogják egyetlen fiának, az élte 30-ik évében elhunyt konstantinápolyi alkonzulságot viselt Soltész Nagy Bélának a hagyatékából származó jövedelmek is, a miskolci főgimnázium fentartó testülete: a miskolci ev. ref. egyház több mint százezer koronát örökölt, a melyet a végrendelet érdekében használva, áldásos hatással valósithatja meg valláserkölcsi céljait a szegény tanulék pályafutásának megkönnyítésében. Az elhunytnak anyaszentegyházunk önkormányzati joga iránt táplált felfogását fényesen bizonyítja az a kikötése, hogy ha a miskolci ev. ref. főgimnázium valamikor teljesen állami kezelésbe menne át: a hagyaték a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület főleánynöveldéjét fogja illetni. Az így megkoronázott életnek emléke nem lehet más, mint áldott és megszentelt. Legyen is áldott a Soltész Nagy Albert emléke s példája világoljon mások, mindnyájunk előtt, hogy áldozatkészségünkkel dicsőítsük az Istent, a ki ajándékaival elhalmoz bennünket, gyarló földi lényeket! — *Lovass Franciska*, Bartók János gortva-kisfaludi ev. ref. lelkész hitvese, élete 65-ik évében dec. 30-ikán elhunyt. A hű és igaz nőnek legyen a sírban csendes nyugalma!

— **Dókus Gyula,** a sárospataki főiskola világi algondnoka, a mult év december hó 29-ikén Zemplénvármegye alispánjául választatott meg egyhangulag. Vármegyéjének, tudtunkkal, a legidősebb tisztviselője Dókus Gyula, a kinek hosszas szolgálata maga is elegendő jogcímül szolgált a kitüntető bizalom elnyeréséhez, ha azon felül hivatali arravalóságát, képzettségét s egyéni kiválóságait is tekintetbe vesszük: Zemplénvármegye önmagának tett szolgálatot, a midőn a munkás és tevékeny régi tisztviselőt az első állásra emelte. Nekünk sokképen van okunk arra, hogy örvendezéssel köszöntsük Dókus Gyulát, mint Zemplénmegye alispánját s kivánjuk is, hogy legyen áldásos és sikeres alispáni működése!

— **Dr. Rácz Lajos** sárospataki főgimnáziumi tanár és igazgató, a mult év december havának 21-ik napján a philosophiai társaság gyűlésén Budapesten nagy elismeréssel fogadott felolvasást tartott *Wundt* német bölcsészről. A felolvasás a nevezett társaság kiadványai között fog megjelenni.

— **Ev. ref. theológiai akadémiáink népessége az 1902—1903-ik év I-ső felében.** Most, a mikor már az I-ső félév vége felé közeledik, egész határozottsággal megállapithatni theol. akadémiáink hallgatóinak létszámát, annyival is inkább, mivel az időközi vizsgálatok is megtörténvén, ilyen módon a létszám fixirozásba többé semmi mozzanat nem folyhat be. A létszámot a következő táblázat tünteti fel, a zárjelben a mult évi állapot adatai szerepelvén

	I. év.	II. év.	III. év.	IV. év.	Összesen
Budapest:	20 (14)	14 (9)	10 (15)	14 (10)	58 (48)
Debrecen:	31 (30)	27 (23)	23 (16)	18 (18)	99 (87)
Kolozsvár:	32 (26)	23 (21)	21 (17)	17 (9)	93 (73)
Pápa:	19 (19)	15 (7)	7 (12)	11 (4)	52 (42)
Sárospatak:	21 (13)	19 (27)	20 (20)	19 (14)	79 (74)
	123 (102)	98 (87)	81 (80)	79 (55)	381 (324)

Tehát az *emelkedés* általában mindenütt tapasztalható. de főként *Kolozsváron*, a hol a létszám 20 főnyi emelkedést mutat, utána jön Debrecen a maga 12 szám növekedésével, aztán Budapest és Pápa egyaránt 10—10 főnyi szaporodásával, míg Sárospatak csak 5 hallgatóval szaporodott (illetőleg 7-tel, ha az idő-közben Utrechtbe távozott 5 hallgatót is, a kik beiratkoztak, számítjuk.) Évfolyamokra tekintettel: főleg a IV-ik év mutat nagy emelkedést (24) és az I-ső évfolyam (21) s ez az utóbbi folyamon Sárospatak 8 főnyi szaporodása a szembetűnő. Vajha a létszámemelkedésnek tanúlmányi s erkölcsi emelkedés lenne a kisérője.

— **Zempléni Árpádot,** a sárospataki főiskola növendékét, a ki 1878-tól 1884-ig növekedett az „alma mater“ szárnyai alatt, már az Erdélyi Önképzőkörben jelét adva költői tehetségének, mint ötödik gimnáziumi tanuló kelvén versenyre a nagyobbakkal: december 26-ikán a

Petőfi-társaság 17 szavazattal 16 ellenében tagjává választotta. A kitüntetéshez őszintén gratulálunk!

— **A pápa a demokráciáról.** A karácsonyi ünnepek alkalmával a „magas" bibornoki kar *Oregha* bibornoknak, a kollegium dékánjának vezetése alatt tisztelgett a pápa ő szentségénél, a ki nagyhatásu beszédben válaszolt az üdvözlésre s beszédében a *keresztyén demokráciáról* tett „isteni" nyilatkozatokat. Nevezetesen kimondotta, hogy a demokrácia nem más, mint az *egyháznak az erősítése, támogatása, hatalmának növelése,* a mely csak rendet teremthet s így az államoknak is használ, szemben a *szociál-demokráciával,* a mely rendetlenséget, törvénytelenséget idéz elő lépten-nyomon! . . . Hát tisztelettel megjegyezzük, hogy épen a *demokratikus* felfogás és a *hierarchikus szervezet* soha sem voltak kebel-barátok és nem is lesznek. Azt igen is megteszi a *hierarchia,* hogy a *népet kihasználja,* csakhogy ez nem demokrácia, hanem más valami! *S* ha veszedelmesnek tartja a pápa „őszentsége" a szociál-demokráciát: bizony nem kevésbbé veszedelmes a hierarchikus demokrácia sem, a mely az emberben soha sem az embert nézi, hanem mindig az egyház hű alattvalóját! . . . Ugy-e bizony a pápa ő szentségének karácsonyi allokuciója sem infallibilis nyilatkozat?!

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Hirdetéseket jutányos áron elfogad e lap kiadó hivatala.

Franklin-féle

Magyar Remek irók

Arany János, Arany László, Bajza József, Czuczor Gergely, Garay János, Kemény Zsigmond, Szigligeti Ede, Tompa Mihály, Vajda János, Vörösmarty Mihály munkái **csakis** a FRANKLIN-fél „**Magyar Remekirók**" gyüjteményében jelentek meg, **senki más** ez időszerint ki nem adhatja, mert kizárólagos kiadó joguk a **Franklin-Társulaté.** *Az 55 kötetes gyüjtemény ára 220 korona.*

Még a télen megjelent az I. sorozat, a mely az alábbi 5 kötetet adja:

Arany János munkái I.
Sajtó alá rendezte Riedl F.
Vörösmarty munkái I.
Sajtó aló rendezte Gyulai Pál.
Tompa M. munkái I.
Sajtó alá rendezte Lévay J
Garay János munkái
Sajtó alá rendezte Ferenczi Z.
Csiky G. szinművei.
Sajtó alá rendezte Vadnay K.

II. sorozata épp most jeent meg és a következő köteteket tartalmazza:

Arany János munkái II.
Sajtó alá rendezte Riedl F.
Kossuth Lajos munkái
Sajtó alá rendezte Kossuth F.
Reviczky Gy. ösz. költ.
Sajtó alá rendezte Koroda P.
Szigligeti szinművei I.
Sajtó alá rendezte Bayer J.
Vörösmarty munkái II.
Sajtó alá rendezte Gyulai Pál.

Megrendeléseket elfogad minden könyvkereskedés, valamint a Franklin-Társulat Budapesten.

A millenniumi kiállításon kitüntetve!

Állandó minta-harang Ungváron.

Sok elismerő és kitüntető okirat.

Magyarország legrégibb harangöntődéje,

Kis-Géczben (Ungmegye). — Alapittatott 1795-ben

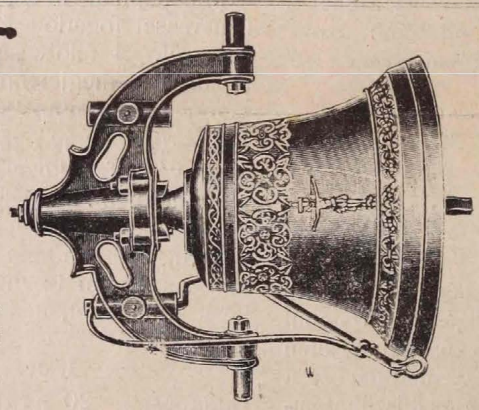

Alulirott tisztelettel hozom a nagyérdemü közönség b. tudomására, hogy elvállalok mindenféle súlyu harangok készitését, előre meghatározott hangnem szerint, ***nemes, fehér érczből,*** mely régigyakorlaton alapuló összetét szerint készül és hangja lágyabb, zengzetesebb, mint minden más ércznek.

Felszerelek harangokat forgatható, saját találmányú, szabadalmazott vaskoronával, mely a tornyot nem ingatja meg és harangozáshoz nagyon kevés erőt igényel.

Készitek vas harang-állványokat és régi harangokat uj modoru koronákra átszerelek.

Nem tetsző harangot több heti kipróbálás után is feltétlenül visszaveszek és az előzetes költségeket visszatérítem.

Árjegyzékkel szivesen szolgálok.

Kiváló tisztelettel

Baktay Egry Ferencz.

13—

Vasuti menetrend. 1—3

Sárospatakról indul:

Szerencs—Debrecen—Miskolc-Bánréve—Budapest-felé.		*S.-a.-Ujhely—Kassa—Mező-Laborc—Máramaros-Sziget-felé.*	
Reggelgyorsvonat .	7^{42} órakor.	Reggel személyvonat	6^{19} órakor.
Délután személyv.	12^{31} „	Délután gyorsvonat	12^{33} „
„ gyorsvonat	4^{16} „	„ személyvonat	4^{02} „
Estve vegyesvonat	9^{31} „	Estve gyorsvonat .	7^{57} „

Sárospatakra érkezik:

Budapest—Bánréve—Miskolc—Debrecen—Szerencs-felől.		*Máramaros-Sziget—M.-l. Laborc-Kassa—S.-a.-Ujhely-felől.*	
Reggel vegyesvonat	6^{18} órakor.	Reggel gyorsvonat .	7^{41} órak
Délután gyorsvonat	12^{30} „	Délután személyvonat	12^{30} „
„ személyvonat	4 „	„ gyorsvonat	4^{15} „
Estve gyorsvonat .	7^{57} „	Estve vegyesvonat ·	$9^{[illegible]}$ „

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **2.** (1099.) **szám.** *Sárospatak, 1903. január 12.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Gömöri.* „A jövő képe.“ — *Budaházy József.* „Népiskoláink jövője.“ — *O.* „Miért vagyok én protestáns?“ — *Szilva István.* „A lelkészválasztási törvényről.“ — *Stépán László.* „Nehány szó egyházkerületünk egyik határozatáról.“ „Irodalom.“ — „Vegyes közlemények.“

A jövő képe.

— Újévi elmélkedés. —

(Folytatás és vége.)

A jövő képét a küzdelem mellett a mélységes hatású boldogság is sugározza elém s ez az, a miről e sorokban meg akarok emlékezni.

Én úgy vagyok meggyőződve, hogy a mi nagy költőnknek, Madách Imrének az Ember tragédiáját bevégző eme nyilatkozata, a mely az Úr ajkáról hangzik el: „ember küzdj és bízva-bízzál“ nem valami költői szólás-mód, nem valami jeligéül oda dobott mondat, hanem igenis mély keresztyén vallás-bölcsészeti felfogásból eredő biztatás, a melynek a vége a megdicsőittetés, a tökéletesedés s majdan az Istennek színről-szinre való látása. Es ha már a költőnél ilyennek találom ezt az egyszerű nyilatkozatot s abban a keresztyén vallásos világnézletnek a kifejezését látom visszatükröződni, a mely a küzdelemmel a hitet s a hittel elmaradhatlanúl a boldogságot köti össze: akkor azon a tiszta keresztyén álláspontón, a melyet a protestántizmus képvisel, még inkább érvényesülőnek tartom a küzdelemben jelentkező hitet s az azzal egybekötött boldogságot.

Az 1903-ik esztendőnek a képét küzdelmet sejtetőnek ábrázoltam és magában a küzdelemben jelentkező boldogságot tartom első sorban bemutatandónak.

Ne állítsa azt senki, a ki protestáns, hogy nem kell unos-untalan a küzdelmet emlegetni; azt se mondja senki, a ki magát az életet ismeri, hogy a harc úgy is megvan, ha nem emlegetjük is, mert a tapasztalat a mellett szól, hogy az emlegetés, a néven nevezés még nem küzdelem, nem harc s ha nem az: akkor alatta a lelkeknek nincsen foglalkozásuk, a szívek dobogása nem érzik meg, a vér keringésének nincsenek jelei, sőt maguk a gondolatok is petyhüdt tartalmúvá lesznek.

Az a boldogság, a melyről a küzdelem révén beszélek: magának az élet-erő meggyilatkozásának a következménye. Azaz: ha én meg vagyok áldva a gondviseléstől lelki-testi erőkkel, tehetségekkel, ha van munka-körőm, ha van hivatásom, ha vannak kötelességeim, ha a teendőknek egész sora vár reám: óh hát már maga ez az egyszerű tény és valóság a boldogság érzetét költi fel keblemben, mert egyenesen arra vagyok elkötelezve, hogy a teremtett mindenségben magát a teremtési munkát folytassam. A munka áldásáról beszélni keresztyén embereknek s protestáns egyének előtt fejtegetni, hogy mi a kötelesség az adott tehetségekkel szemben: olyan eljárás volna, a mely igazán feleslegesnek itéltethetik. Hanem igenis arról szólhatok, hogy az épen ebből a szempontból jelentkező boldogság-érzetet nagy gyarlóság, nagy bűn elvesztegetniök mindeneknek, a kik erővel, tehetséggel s a többi feltételekkel megáldottak. És szól ez főleg azoknak a protestáns lelkipásztor testvéreimnek, a kikről némelyek joggal-e vagy jogtalanul? ezt most nem keresem, azt szeretik hirdetgetni, hogy még kötelességeiket sem teljesítik. Hát én, igazán mondom, nem tudom elképzelni azt, hogy lenne, akadna protestáns lelkipásztor, a ki a küzdelmet magáért a küzdelemért nem szeretné s a neki adatott talentumokat csakugyan elásná a földbe.

Azt én nagyon jól tudom, nincs miért tagadnom, hogy vannak hivatásról megfeledkező, kötelességet elhanyagoló emberek: de azt nem akarom elhinni, hogy protestáns lelkipásztorok lennének s lehetnének, a kiknek az volna az életcéljok. hogy munkátlansággal, heveréssel, idő elvesztegetéssel fussák meg azt az élet-pályát, a melylyel a Krisztus anyaszentegyházának az épitése, az Istenországának megalapítása van összekötve. Mulasztások, hibázások, tévedések, ballépések, itt-ott talán hivatásról való nagyobb mérvű megfeledkezések voltak, történtek s vannak is és történnek is: de azt nem fogadhatom el, hogy a protestáns s közelebbről a magyar protestáns lelkipásztoroknak nincs hivatásukról fogalmuk s ennek folytán nem is töltik be munkakörüket.

Egy idő óta szokásban van az. hogy minden ügyben, minden romlásban, minden süjjedésben bűn-bakot keresnek az emberek. Igy vannak a protestáns lelkipásztorokkal is, a kiket sokan sokszor és sokféleképen megcsúfolnak, kipellengéreznek s bűnbakul állítanak. Pedig hát magasfokú igazságtalanság rejlik abban, ha az itélet-mondásokat és tételeket csak úgy végezzük. És még nagyobb embertelenség az, ha másokról egyenesen azt teszszük föl, hogy munkátlanság, henyélés a boldogságuk!

A magyar protestánsok egyenként és összevéve a küzdelem jegyében tartoznak az 1903-ik esztendőnek neki indúlni, ha a boldogságot élvezni akarják. Meg vagyunk áldva egyen egyen és valamennyien lelki-testi tehetségekkel, arravalóságokkal, erőkkel, ki kisebbel, ki nagyobbal, ki többel, ki kevesebbel: és azt, a mink van becsüljük meg, hogy el ne vétessék tőlünk azért, mert azt sem őrizzük, a mivel megáldattunk. A városi lelkipásztornak, a falusi gyülekezet lelki gondozójának, az espereseknek, püspököknek gondnokoknak s édes mindnyájunknak egy a kötelességünk: a küzdelem munkájából kivenni részünket s így szerezni meg a boldogságot.

És ha már magában a küzdelem folytatásában is jelentkezik boldogság-érzet: még inkább jelentkezik a küzdelem végén. a küzdelem céljának a megközelitésénél!

Azt szokták mondani, hogy a baj próbálja meg az embert. Mert könnyű, ugymond, boldognak lenni baj és gond nélkül, de ám tessék a hétköznapi gondok és bajok áradata között, az innen-onnan jelentkező áramlatok hatásával szemben s a mindinkább érvényesülő ultramontán törekvések ellenében boldogságról beszélni s boldogságot élvezni.

Hát soh'se szépítgessük a dolgot! A küzdelemtől nem félünk, hozzá vagyunk szokva, protestáns voltunkban gyökerezik az és nem is akar a legnagyobb béke-barát sem lemondani arról a küzdelemről, a mely magával az élettel természetes módon jár együtt. Hanem igenis engem is, mást is, mindenkit feszélyez ez a dolog: küzdeni siker reménye nélkül, harcolni a pálma elnyerésének bizalmatlanságával és nélkülözést, gonddal terhes életetet várni minden erőkifejtés után: ez az, a mi gondolkozóba ejt mindnyájunkat!

De hát hol van az megírva, hogy csakugyan ez következik be? Hol van az elhatározva, hogy csak épen nekünk, magyar protestánsoknak kell mindig s mindenben a rövidebbet húzni, a megélhetés nehéz gondjai között vergődnünk, a betevő falat megszerzéséért folytatott testet-lelket ölő harcban kimerülni? Mi alapon állíthatja azt bármelyikünk is, hogy hiábavaló minden erőlködés, felesleges minden próbálkozás?

Nekünk magyar protestánsoknak megadni magunkat: egy volna lemondani nemzeti életünkről, hazánk létezéséről. Nekünk hozzákötni küzdelmeinket a napi kenyérhez, megcsúfolása őseink emlékének. Nekünk anyagi javakért való küzdelemben fejteni ki erőt: megalázása önmagunknak. Ne az ellenségtől restelkedjünk, hanem mindig csak önmagunktól, ha arról van szó, hogy mi az illetlen dolog. Az 1848. XX. t. cikk követelésében sem az ellenség állásfoglalása legyen az irányadó, hanem igenis a saját erkölcsi felfogásunk, a mely döntő tartozik lenni kormányokkal s ellenségekkel szemben is önmagunkra nézve. Mert nem kenyér kérdés az 1848. XX. t.cikk, hanem igenis *erkölcsi kérdés* a saját magunk és a magyar állam szempontjából egyaránt; olyan erkölcsi kérdés, a melynek megfejtése elől eddig is csak az erkölcsi érzésnek megtagadásával tért ki minden kormány s a melynek megoldását elhalasztani egy a teljes erkölcstelenséggel.

Ezt, a mit most érintettem, csak azért hoztam elő, mintegy mellékesen, hogy igazoljam, hogy még ott is, a hol ellenfeleink egész leplezetlenül csúfolnak, hogy kenyér-kérdéssel foglalkozunk, még ott is az erkölcsi érzet fenséges volta tartozik körülvenni bennünket, a mely mellett szégyenkezésre semmi okunk sincsen. Hanem igenis lényeges dologként hangsúlyozom azt: mi a mi törekvésünket nem a sikertelenség jelszava mellett végezzük, csak lassan érvényesülő teljes eredménynek a biztatásával; mi a mi fáradozásainkat bár nélkülözések között hajtjuk végre: de nem az éhség által hajtatva s nem a szomjuság által gyötörtetve, hanem igenis az éhség és szomjuság által is édesebbé tett reménységnek a beteljesülése mellett, annak az éhségnek és szomjuságnak a hatása alatt, a mely az igazságra vonatkozik s az igazság éhezése és szomjuhozása maga a boldogság!

Én boldognak érzem magamat abban a tudatban, hogy szerény napszámosként végzem a rám váró teendőket, a melyeknek elvégezése által hazám és anyaszentegyházam boldogulása jő létre abban a kis körben, a melyben én munkálkodom. Sokunknak sok kis körben való sikeres és áldásos működése adja a nagy tömeget, a többséget s majdan az egészet s ha az egész boldog lesz: vajjon nem elértük-e célunkat?

Dolgozzunk, munkálkodjunk hiven és kitartással valamennyien. Jön a zsinat, törvény előkészítési munkák várnak reánk. Ne oldalogjon közülünk senki, hanem szóljon, írjon, tegyen mindenki, a kinek van a lelkében valami s a szívén terhet érez, a melyen könnyíteni kell.

Ha így fogunk tenni: bizony a jó jövőnek képe jó valóságban fog visszatükröződni. Úgy legyen!

Gömöri.

ISKOLAI ÜGY.

Népiskoláink jövője.

Az egyháznak csak joga, az államnak már kötelessége népiskolát fentartani. Ebből a szempontból indulva ki, nézzuk, miért tart fenn az egyház mégis népiskolát?

Ha eredményre akarunk jutni, vissza kell mennünk egészen a honalapításig. I. István meghagyta, hogy minden tíz falunak legyen egy iskolája és egy temploma. Természetesen ennek a fentartására azokat a dús javadalmazású birtokokat adta az egyháznak, melyek ma is jövedelmeznek, de csak a róm. kath. egyháznak. Akkor tehát az állam az egyházra ruházta az iskola fentartásának gondját; ma azonban már az állam követeli ezt magának s nyilvánvalóan a nemzeti állam kiépítése céljából. Célja a mi célunk is. Hisz ezért (jobban mondva a létért) küzdött a protestántizmus, illetve a magyarság az elmult időben.

A XVI. század szülötte, a reformáció, az iskolákat az egyház kezén találta, s hogy ő megállhasson a r. kath. egyházzal szemben, neki is fel kellett állítania az iskolákat, köztük a népiskolát. Igaz, akkor még felekezeti érdek vezette az egyházat az iskola felállításában, de később, különösen most, a felekezeti érdeket szolgáló hittantanítás a ref. iskolában csak éppen annyi helyet szorít magának, mint a többi tárgy. »A tudomány hatalom.« Tehát: az iskola hatalom. De hiába vagy meg, ha egyszer nem az én érdekemet szolgálod!

Már pedig abba a helyzetbe vinni vissza a népiskolát, a melyben voit, teljes lehetetlen. Mi a sors kerekeit nem állíthatjuk meg, nem vagyunk Telekyek. Annyival inkább, mert ha ezt tennők, nagyon elfogúlt

s a mellett helytelen szempont vezetne bennünket. Hogy is nevelhetjük igaz vallásosságra gyermekeinket?

Newton, a csillagász, levette kalapját Isten nevének említésekor. A hittani tudománynyal látszólag teljesen ellenkező természettudomány művelője is, elismeri Isten lételét.

Ha tehát mi vallásos polgárokat akarunk nevelni a hazának, azt másként el nem érhetjük, mint hogy ha az erkölcsi tételt egy természeti tünemény fölemlítésével támogatjuk, bizonyítva Isten mindenhatóságát. Ezzel nemcsak a szellemi látókörét szélesbítjük a gyermeknek, hanem az Isten iránti hitet is erősítjük benne.

A fentiek szempontjából tehát a mostani rendszert népiskoláinkból nem lehet kiküszöbölni.

A r. kath. egyház a népiskolát ezentúl is fentarthatja, van e célra elég jövedelme. De mit csináljon a küzdő ref. egyház? Ha azt nem akarja, hogy megbillenjen a népiskolák fentartásából reá haramló súly alatt, úgy át kell engednie az államnak. A népiskola fentartásából neki egyáltalán haszna nincs, mert a hittani oktatást az állami iskolában is elvégzi a vallástanító két órán éppúgy, mint a felekezeti iskolában. Minek akkor a terhet hordoznia, ha eredményét nem látja?!*

Budaházy József.
tanító.

TÁRCA.

Miért vagyok én protestáns?

— Megfelelő reflexiók egy „Miért nem leszek én protestáns“ című röpiratra. —

(Folytatás.)

3. A protestantizmus kizárólag a bibliához ragaszkodik s az általa hirdetett hit- és valláserkölcsi igazságoknak ez az egyedüli s biztos kútfeje. Igaz, hogy a bibliát a kath. egyház kezéből vette ki azért, hogy az evangeliomnak az őrállók által elrejtett világosságát az asztalra tegye, hogy fényljék az mindeneknek. Kivette és a nép kezébe adta, hogy az a saját szemeivel olvassa ama jézusi istenfogalmat „egy az Isten és mindeneknek atyjok“ s amaz evangeliomi üdvtant „egy az Isten, egy a közbenjáró.“ Kivette és a hit és lelkiismereti szabadság s a szabad vizsgálódás elvéhez híven, mely mindeneket vizsgálni hagy, még az istennek magasságait és mélységeit is és kezébe merte adni minden embernek és nem remeg ma sem a miatt, hogy a vizsgálódók között találkoznak majd olyanok is, a kik a mélységekbe alázuhannak, a magasságból leszédűlnek, a protestantizmus a szabad vizsgálódás elvéből kifolyólag s azért, mert az ilyenek is az igazság megismerésére törekedtek, még ha Istent és Jézust megtagadnák is, nem fenyegeti, nem rettenti a pokol minden kinjával s örök halállal, hanem az evangeliom világa mellett megmutatja nekik Istent az ő örök dicsőségében s oldalán Krisztust, minden megtérő bűnösök megváltóját. Ahhoz is van a protestantizmusnak erkölcsi bátorsága, hogy lelkészeinek magából a bibliából engedje bebizonyitani mivelhogy az nem a dolgok ellenkezője, de evangeliomi igazság; *Krisztus: isten és tökéletes ember.* Tény az, hogy

4. a) A protestantizmus a szájhagyományt elvetette s annak hitelességet nem tulajdonit; mivel az a Krisztus vallása és egyháza történeti kifejlésének biztos adatát nem nyújtja és nem oknyomozó történeti kútfő; s ha mégis egyben másban hivatkozik rá, soha sem tulajdonit annak olyan értéket, hogy hitelességét a bibliával egy színvonalra vagy épen fölibe emelje. Ebben nincsen ellentmondás. Krisztus maga tanitott így: „mindezeket megvizsgáljátok s a mi jó, azt megtartsátok.“ A protestantizmus nem azért protestantizmus, hogy ellentmondjon magának az igazságnak is csak azért s nem másért, mert azt a nem protestantizmus is igazságnak ismeri. A protestantizmus azért protestantizmus — büszke is nevére — mert protestál, ellentmond, ha az, ami nem igaz, az igazság leplébe burkoltan árultatik, ha Krisztusnak tulajdonittatik az, ami Béliál munkája. Innen és ezért van, hogy

b) a protestántizmus azt tanitja: „a biblia önmagát magyarázza,“ homályos részek a világos részekből kimagyarázhatók, megvilágosithatók. A bibliában foglalt isteni kijelentések tehát úgy „amint szájából kijöttek az egy főgondviselőnek“ a bibliából önmagából bárki által tisztán megérthetők; s hogy mégis tudományosan képzett lelkek magyarázzák a prot. népnek a szentirást, az azért van, mert a protestáns egyházak tanitó egyházak. S csak rész szerint levén bennünk az ismeret, a népet fokozatos fejlesztés által lehet az isteni igazságok megértésére és megismerésére elvezérelni, a gyermekeket tejnek italával, a felnőtteket keményebb eledellel táplálván. A bibliából tisztán megérthetvén mindenki, miként lehet idvezülni, Krisztus érdeméért Isten kegyelméből élő és munkás hit által megigazúlni:

c) tanitja a protestantizmus az egyetemes papság elvét és intézményét, az apostollal szólva: minden ember önmagának áll vagy esik! A Krisztusban közlött isteni kegyelmet az ember szabad tetszése szerint fogadja el vagy utasitja vissza. A kegyelmi eszközök nem szükségképen hatnak; aki a kegyelmi eszközöket méltatlanúl fogadja s veszi magához, kárhozatot szerez önmagának, s mert az élő és igaz hit idvezit és a pap az isteni kegyet csak hirdetheti, de nem közölheti: a hivő a papi feloldozás és közbenjárás nélkül is idvezül. Hogy a protestánsoknál az egyetemes papság intézménye mellett sem keresztelhet minden ember és nem szolgáltathatja ki az úrvacsorát, az azért van, mert a szentségek kiszolgáltatásánál az egyetemes papságot az erre magától az egyetemes papságtól külön megbizatást nyert lelkészek képviselik. Mint ilyen megbizottak veszik fel a keresztség szentségében a megkeresztelendőt, a Krisztus követőjévé lenni akarót az egyetemes papság közé, a Krisztus hiveinek társaságába. Mint ilyen megbizottak szolgáltatják ki a lelkészek az úrvacsora szentségét is. És mert az egyetemes papságtól ezt a megbizatást nem minden ember nyeri el és a megbizatást nem vett ember nem is képviselheti sem egyik sem másik szentség kiszolgáltatásánál: ezért sem nem keresztelhet sem úrvacsorát nem oszthat minden ember. Ezért nem engedi meg a protestantizmus a szükségből való keresztelést sem; különben is elvetvén a kereszteletlenül elhalt gyermekek elkárhozásának tanát, mint az isteni igazságossággal össze nem egyeztethető tant. Ezekben nincsen semmi ellent-

*

* Ez a közlemény, mintegy erősítése akar lenni a Szilva István hasonló című cikkének, a mely a mult évi 48—49-ik számban jelent meg. Az egész kérdésben a leghatározottabban ellentétes álláspontot foglalván el: annak részletes kifejtését legközelebb fogom adni.
Szerk.

mondás; de igenis a legszigorúbb és a legtermészetesebb következetesség. Az is igaz, hogy

5. *a protestantizmus az istentagadók lefegyverezésére a legbiztosabb eszközök birtokában van.* A protestantízmus, mint a szabadvizsgálódás és a fokozatos fejlődés vallása a rohamosan fejlődő természettudományokkal sohasem helyezte magát ellentétbe, a haladás utján megállani sohasem állott érdekében. A természettudományokat jóeleve a vallástudomány segédtudományául fogadta el, már régi szép énekében azt tanitván: „Isten kezét mutatja az égnek boltozatja, mely felettem kiterjed. Szivem örömre gerjed e remeknek látására s alkotója lelkemet és minden érzésimet ragadja csudálására. Ha elmémmel felhágok e számtalan világok roppant alkotmányára: ott látom valójában nagy voltát a teremtőnek. Mennél feljebb repülök, annál jobban szédülök magasságán e tetőnek.“ A csillagok magasságain járó természetvizsgáló sem képes az istenség titkaiba beljebb hatolni, nem bir feljebb repülni, csak odáig, a hova ér, leszédül az örökkévalóság és végtelenség magaslatáról s visszatérve a föld porába, meglátja és megismeri Istent, a láthatatlant és elismeri lételét, a ki jelen van a földön és a csillagok között s a sok ezer napokban; a kinek léte világit, mint az égő nap, de szemünk bele nem tekinthet; aki hatalmának erejével örök s bölcs törvények szerint igazgatja a világot, a ki minden teremtményéről, a parányi féregről is gondot visel, a kinek tudta és akarata nélkül egy hajszál sem eshet alá fejünkről.

A protestantizmus igy tanit Istenről; ilyen isten fogalmat vall, s azt mondja: Isten nem egy meghatározott helyen lakozó, hanem olyan lélek, akiben vagyunk, élünk és mozgunk mindnyájan. Istenországáról pedig Jézussal, a legnagyobb erkölcstanitóval azt tanitja: „istenországa nem itt, nem ott, hanem ti bennetek vagyon.“ A protestáns tan szerint a lelkek tisztitó tüze az igaz bünbánat, mely megtisztit a büntől mint a tüzben megtisztúl az arany. A pokol: a bűnös lélek gyötrelme s nem az a hely, a hol a meghaltak lelkeit forró olajban főzik az ördögök.

Ilyen tanokkal szemben a prot. hittudománynak ilyen csillogó, a velők oszlásáig elható fegyvere előtt az istentagadó embernek lehetetlen megállania, ha tudománya fegyvereivel szinte a csillagokat verdesi. Ilyen Isten előtt leborul s kicsinysége érzetében a porban, a hamuban fog felkiáltani: én Uram és Istenem vagy te! és oda ül az isteni mester az Ur Jézus Krisztus lábaihoz, hogy hallgassa a tudományt, mely Istent igy ismerteti meg az emberiséggel s felemelven tekintetét reá, az alázat hangján mondja: „Uram! kihez mennénk máshoz, örök életnek beszéde vagyon tenálad!“ *Azt a protestáns lelkészt, aki ezt az Istent, ezt a Krisztust megtagadja: az egyetemes papság a magának feltartott hatalmánál fogva megfosztja hivatal tól;* mert csak addig ad megbizatást, míg Istenben és Krisztusban hiszen, Isten igéjét tisztán hirdeti; házában és házán kívűl tiszta erkölcsi életet el. A protestáns lelkész nevet csak az arra érdemes viselheti; az istentagadó és czégéres bűnben élőtől ez a név visszavétetik nem ruháztatván eltörölhetetlen papi jelleg senkire. Ez az igazság és ebből az igazságból kifolyólag igaz a protestantizmus üdvtana.

(Vége köv.) O.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

A lelkészválasztási törvényről.

(Folytatás és vége.)

Magának a választásnak két módja: a meghivás és pályázat közül én csak a szabad választásnak megfelelő meghivást tartanám, illetve engedném meg. Hogy miért? alább elmondom! Előbb a meghivás utján való választásra megjegyzem, hogy a megkivánt előleges eljárás megfelel a gyakorlati élet kivánalmainak s igy azon változtatást tenni nincs miért. De már magát a választást, illetve annak érvényességét nem kötném a jogosult választók két harmadához, hanem megelégedném az egyszerű többséggel, ugy, amint a pályázat utján való választásnál előirja a 220 §. A többség akarata törvény, s annak ereje minden körülmények között fentartandó, s nem változtathat rajta az eljárásnak külömbfélesége. Akár igy, akár ugy, az arra hivatottak választanak; s miért alakuljon az érvényes többség másként a meghivás, mint a pályázat utján való választásnál?! Egyetlen egy szó többséggel épen ugy törvényesen választott lelkésze valaki a gyülekezetnek, mint a meghivásnál most megkivánt egy harmadrész többséggel. Különben e tekintetben maga a törvény is elhajolt a két harmad kivánásától, mikor a 203 §. második kikezdése szerint az illető egyén meghívását ellenzőknek az összes jogosult választók egyharmadánál többnek kell lenniök, hogy a meghivás meghiusuljon, s igy, ha nincs is két harmad többség, a meghivás mégis keresztülmegy. Lehet, hogy ez az engedmény a két féle szavazattöbbseg áthidalása akart lenni. De mert a külömbség mégis csak fenn áll, sőt ellenmondás is van a §-okban, kivánatos, hogy a *meghivás utján való választás érvényes legyen, ha a meghivandó egyén a beadott, érvényes szavazatok általános többségét megnyerte.*

A pályázat utján való választásról általánosságban ugy tartom, hogy nem feltétlenül szükséges, sőt sokszor merő hiábavalóság és hogy a lelkészi kar érinthetlensége érdekében nem kivánatos, sőt eltörlendő.

Föltétlenül nem szükséges, mert hiszen szélesebb alapon, szabadválasztás utján érvényesitheti a gyülekezet választói jogát a meghivásban, amelylyel bárkit megtisztelhet; mig a meghirdetett pályázat alapján kérlelhetlenül a pályázottak közül kell valakivel megérnie. Hiába való is, mert a legtöbbször csak azért kell meghirdetni a pályázatot, mivel a meghiváshoz szükséges kétharmad többség nem hozható össze, jóllehet az egyszerű többsége meglenne annak akinek, s akit csakugyan megválasztanak a pályázat alapján. De meg az ismeretlen helyre való pályázat nem is igen ér többet a börzén való játszásnál, mivel messzebb vidékre nem hajlandók a gyülekezetek papot hallgatni menni, s igy a pályázók legnagyobb része nem viszi többre, mintha kilőnné ablakán a puskagolyót s utána kiáltana, hogy a hatodik vármegyében valamelyik határon fekszik a bokor alatt egy nyúl, találjon oda, ha tud, és durrantsa főbe. Nem is kivánatos, sőt eltörlendő a pályázat, mivel az élet azt mutatja, hogy a mi gyülekezeteink a pályázó papokat csak a kortesek szava után itélik, s előbb maguk között, majd uton-utfélen leszedik a papi tisztességet arról, akit a vezérférfiú nem jól ajánlott, s némelyiknek valósággal veszett hirét költik, amig a másikat prófétává emelik esetleg csak azért, mert akadt nagy hangú em-

ber, aki annak vallotta. Meg aztán abban is van valami arczpiritó, mikor azt halljuk, és pedig joggal mondhatják a papról, hogy oda kinálta magát ökegyelme a falunak épen úgy, mint a sarki czigány kovács. A papi tisztesség érdekében is hát én jó lélekkel kimondanám, hogy *a pályázat utján való választás eltörlendő!*

Ha azonban meg kell maradnia, ugy *a pályázathirdetésnél a díjlevél tételenként közöltessék*, mivel a felszámitás ingadozó levén csak igy nyerhet az érdeklődő tiszta képet arról, hogy mit is várhat majd jövedelemül? *A pályázati kérvényhez a szolgálati bizonyitvány is mellékeltessék*, ne csak a minősitvény 205 §, mert hiszen a pályázó előnyeit feltüntető érdemek csak abban mutathatók ki határozottan!

A pályázóknak épen azért, mivel a választók messzebb vagy teljességgel nem mernek, vagy csak nagy költséggel mehetnek papot hallgatni, a mivel a gyülekezet legnagyobb része mégis csak látatlanul és meghallgatlanul kénytelen leadni szavazatát valakire, a választó egyházban való előleges bemutatkozása kivánatos, s épen azért a *próba szónoklás megengedendő*! S igy a 208 §. utolsó kikezdése, mely szerint „a választók a pályázók közül, akiket akarnak szolgálati helyükön meghallgathatják," s a szolgálati helyen kivül szónoklattartását tiltó 209 § elmarádna, illetve mással cseréltetnék fel.

A 217 § azon rendelkezése, mely szerint »választási jogát mindenki csak személyesen gyakorolhatja,« igy lenne javitandó: *személyesen, vagy törvényes meghatalmazottja által.* Ha valaki a teherviselésben semmivel sem adós, azért, hogy esetleg gatolva van annak gyakorlatában, nem fosztható meg szavazat jogától s a méltányosság hiánya, hogy azzal meghatalmazottja utján is élhessen.

A 224 § harmadik kikezdésébe, mely rendeli, hogy a választást indokolatlanul el nem fogadó lelkész egy évre a pályázhatásból kizáratik, világosan kimondandó, hogy *amely egyháznak választását el nem fogadta az illető lelkész, azon egyházba való pályázhatásból záratik ki egy évre.* Mert hogy igy kell értenünk az idézett rendelkezést, világosan példázza az, hogy a meghivás utján való választhatóság, melyre nincs kifejezett tilalom, más gyülekezetben beállhat, s csak épen abban nem, amelyben a pályázat folytán való választás folyamatban van, kivéve azt a nem kivánt esetet, hogy az elválasztott s hivatalát elfoglalt uj lelkész hirtelen, váratlanul elhalna!

Volna még, sok minden, amire orvoslást lehetne keresni, de mert én elvetendőnek tartom a pályázatot és mert az elmondottaknál kevésbbé fontos dolgokról lenne szó, csak annak a kijelentésére szoritkozom, hogy a *lelkészválasztás elleni panaszlást* én *nemcsak a választásra jogosultnak, de minden, még a gyülekezeten kivüli hitsorsosomnak is megengedném*, mivel többen jobban rá vezethetnének az esetleges törvénytelenségek nyomára. S ugyancsak a tiltott cselekmények felderithetése végett elvetném a 234 § 14 napos terminusát, mint amely alatt lehet csak beadni a választás elleni panaszt, mert hiszen tizennégy napig még ki sem puhatolható az elpalástolt törvénytelenség, amelyet utóbb talán a tyúk is kikaparna. *A panasz beadhatására a választásnak egyébként való megerősitése mellett három év volna megállapitandó*, már csak azért is, mert hiszen a polgári életben nemcsak a büntények, de a kihágásokra nézve sem áll be oly rövid időn az elévülés. Ha pedig őrizzük a polgári tisztességet, vajjon kevésbbé fogjuk-e óvni azt az egyházi életben?

Szilva István.

Néhány szó egyházkerületünk egyik határozatáról.

— Irta: *Stépán László* ungi tanácsbiró. —

Egy Korláth nevű úri ember K. H.-Helmeczen alapitványt tett azon meghagyással, hogy az alapitványi tőke évenkénti kamata a k. h.-helmeczi elhagyatott szegények között osztassék ki.

A k. h.-helmeczi egyház előljárósága azon kérelemmel járult ungi egyházmegyénkhez, hogy miután a bemutatott községi bizonyitvány szerint K. H.-Helmecen jelenleg elhagyatott szegények nincsenek, a Korláth-féle 400 koronát tevő szegény-alap eddigi összegyűlt kamatai templomjavitási költségek részben való fedezésére adassanak ki.

Az egyházmegye mult évi őszi közgyűlésében a kérelmet következően teljesitette: (közgy. jkv. 49. p.)

„*Miután a Korláth-féle szegény-alap eddig fel nem használt kamatai az alap növelésére tőkésittettek, azok az egyháznak oda nem adhatók, azonban az összegyűlt tőke egy évi kamatát egyházmegyénk a jelzett célra a k. h.-helmeci egyháznak odaadja.*"

Én ezen határozat ellen felebbezést jelentvén be, egyházkerületünk mult évi őszi közgyűlése, miként azt az arról felvett jegyzőkönyv 79. pontja tanusitja, akként határozott:

„*Miután a felebbező mivel sem indokolta felebbezését s miután az ungi egyházmegye jogszerüen és méltányosan járt el, midőn a hívek terheinek könnyitésére fordította a szegény-alap egy évi kamatát, az egyházmegyei határozat jóváhagyatik és megerősittetik.*"

Egyházi és iskolai belügyeink intézésében autonómiánkat biztositó, a bécsi, illetve linci békeszerződéseket becikkelyező törvénycikkeken és az 1791. évi 26. t.-cikken gyökeredző, egyházi törvényeink Ő Felsége által jóváhagyva és megerősitve lévén, úgy jellegük, mint hatályukban egyetemesek, bár a jura circa sacra (egyház körüli felség jogok: jus placeti, jus supremae patronatus stb.) által az állami hatalom egyházunk igazgatásában és kormányzásában oly mérvű befejezést nem gyakorol, mint a római és görög kath. egyházaknál, de mivel autonómiánk mellett is a királyt, mint a végrehajtó hatalom birtokosát ama felség jogok közül velünk szemben is megilleti a jus supremae inspectionis és a jus advocatiae, a melyeknélfogva egyrészt belügyeink intézésében a legfőbb felügyeletet gyakorolja, másrészt egyházunk önkormányzati jogát, intézményeit, törvényeit és szabadságát királyi hatalmával védelmében részesiti: egyházi törvényeinknek az alkotmányos úton létrejött és szentesitett polgári törvényekkel egy szinvonalon állóknak s azokkal teljes összhangban lévőknek kell lenniök és a belügyeinket intéző fokozatos képviselő-testületek, kormányzó hatóságok és birróságok, úgyszintén a törvényesen választott egyházi tisztviselők a fennálló egyházi törvények és rendszabályok szerint s ezek intézkedéseinek hiányában az egyedül irányadó polgári törvények, jogszokások — mint segédforrás — figyelembe vétele mellett tartoznak eljárni, különben intézkedésük sem egyházi, sem világi szempontból véve nem lesz törvényszerű.

Igaz ugyan, hogy a magyar állam és a két prot. felekezet viszonyát szabályozó 1791. évi 26. t.-cikk szerint mindkét rendbeli protestánsok alapitványaik, iskoláik és egyéb intézeteik ügyeit szabadon intézik. De hogy ebből nem következik az, mintha egyházi kormányzó hatóságaink például az alapitványokat rendeltetésük céljától szabad tetszésük szerint elvonhatnák, utalok egyházi tör-

vényeink 50. §-nak m) pontjára, a melyben kifejezésre jut azon a polgári magánjogi szabályokból meritett törvényszerű elv, hogy az alapitványok hűen és lelkiismeretesen kezelendők s azok rendeltetésük szerint használandók fel. Továbbá utalok arra, hogy az 1791. évi 26. t.-cikk, mint alaptörvényünk által csak egyházunknak az állammal szemben való közjogi állása nyert megállapitást, de abban arra nézve nem foglaltatik intézkedés, hogy autonómikus egyházi kormányzó hatóságaink belügyeknek magánjogi intézésében milyen alapon és szabványok szerint járjanak el.

Egyházi törvényeinkben nem találtam több rendelkezést az alapitványokról s igy véleményem szerint e részben nem lehet más irányadó, mint a fentebb jelzett törvényszerű elv, az alapitó személy intentiója, az alapitó levél intézkedései és a polgári magánjogi vonatkozó szabványok.

A magyar magánjogi szabványok szerint az alapitvány jogképes jogi személy s az alapitványul lekötött vagyon saját különös rendeltetésében birja jogi fennállásának erőforrását, rendeltetése — melyre nézve az alapitó akarata beláthatlan időkig irányadó — szabja meg a vagyon megkötés irányát és mérvét, a mely nem terjed tovább csak addig, hogy a vagyon akként kezeltessék. hogy az alapitvány célja, vagyis a hozzá fűzött érdek kielégitése állandóan biztositva legyen. Ha az idők folyamán a viszonyok akként alakulnak át, hogy az alapitványi cél megvalósitása már nem eszközölhető, magánjogi szabványaink ezen esetre azt rendelik, hogy az alapitványi felügyelőség az alapitvány célját a megváltozott viszonyoknak megfelelően, de mindig az alapitó szándékának figyelemben tartásával s olyként változtassa meg, hogy a változtatás mellett is lehetőleg az alapitó szándéka jusson érvényre, vagyis, hogy a kedvezményezettek köre a cél átváltoztatása által ne érinttessék.

Mint látjuk, magánjogi szabványaink a fő súlyt arra fektetik, hogy alapitványi vagyonnál az alapitó akaratától s a rendeltetési céltól — a mig az megvalósitható — eltérni bármily méltányossági tekintetekből sem lehet s ez természetes is, mert az alapitvány mindig bizonyos meghatározás mellett és előre kijelölt célra adatván, az ezzel meg nem egyező intézkedés sértené a kedvezményezettnek jogait is.

Ezek előrebocsátása után most már nézzük az egyházkerületi idézett határozat indokait egyenkint:

„A felebbező mivel sem indokolta felebbezését.“

Azokat az indokokat, a melyekből az egyházmegye határozatát felebbeztem, a közgyűlésen élő szóval terjesztettem elő s felszólalásom éppen az indokok felsorolásából állott.

„Az ungi egyházmegye jogszerűen és méltányosan járt el, midőn a hivek terheinek könnyitésére fordította a szegény-alap kamatját.“

Hogy melyik azon jogalap, vagyis törvény, a melyben a kérdés felsőbb eldöntést nyert, az egyházkerületi indokolásból nem vehető ki s nem gondolom, hogy az alatt az általam fentebb jelzett törvény szabványok volnának értendők, mert hogy K.-H.-Helmeczen ezidőszerint elhagyatott szegények — a kiknek javára tétetett az alapitvány — nincsenek, abból szerintem nem az következik, hogy a szegényeket illető kamat templom javitásra fordittassék, hanem ily esetben azon kérdés lenne megállapitandó, hogy a viszonyok úgy változtak-e meg, hogy K.-H.-Helmecen szegény ember már sohasem lehet s igy az alapitvány célja megváltoztatandó, vagy pedig, ha a szegény ember fogalma K.-H.-Helmecen a létezők sorából még nem törölhető — s igy az alapitványi cél még elérhető — mi történjék a tőke kamataival?!

De fordítsuk meg a tételt! Ha egy alapitvány kamatai templom javitásra lennének rendelve s a templom nem szorúlna javitásra, kiadhatók-e a kamatok a szegényeknek?!

A mi a méltányosságra fektetett indokolást illeti, arra csak az a megjegyzésem, hogy a mi méltányos, az nem egyszersmind jogos is.

A ki azt panaszolja, hogy egy 12 éves gyermek ékszereit ellopta, kéri a gyermek megbüntetését, annak kérelme méltányos, de nem jogos, mert az 1878. évi V. t.-cikk 83. §-a szerint az ilyen korú egyén bűnvád alá nem vonható. Valakinek 2000 koronát adok át, hogy azt mig visszatérek, részemre őrizze meg, 20 év mulva jövök vissza, a mely idő alatt az illető a 2000 korona felhasználásával vagyont szerez magának, arra kérem az illetőt, hogy a 2000 koronán felül kamat cimen adjon nekem egy összeget, kérelmem méltányos, de nem jogos, mert a jövedelmeztetés kikötése nélkül átadott pénzösszeg után kamat csak a törvény által meghatározott esetekben, vagy kamatfizetés igérése esetében követelhető stb.

A méltányosság a jog alkalmazásánál játszik ugyan szerepet, a holt betűkbe életet, melegséget önt. de a jogalkalmazásnak alapját nem képezi s nem szabad, hogy szerzett és elismert jogoknak sérelmére vezessen.

Az adott esetben a kedvezményezettek (elhagyatott szegények) fizikai személyek, a k.-h.-helmeci egyház jogi személy. temploma pedig vagyontárgy s igy ezen fogalmak nem lévén azonosak, egyikük a másikkal nem helyettesithető.

Ezek szerint tehát az a véleményem, hogy a kérdésben lévő alapitvány kamatai törvény szerint tőkésitendők, vagyis az alapitványi tőke szaporitására forditandók lettek volna; az ily intézkedés megfelelt volna az alapitó akaratának s mivel feltehető, hogy K.-H.-Helmeczen szegény emberek még lesznek, azoknak, mint kedvezményezetteknek jogát sem sértette volna és végül az alapitványhoz fűzött érdek kielégitésének állandó, illetve hatályosabb biztositását sem csorbitotta volna meg.

A 400 korona kérdéses kamatja csekélység, felebbezésemet nem a kamat végett jelentettem be s nem azért, hogy az általam szeretve tisztelt egyházmegyével ellenkezzem, jelen közleményemet sem azért irtam, hogy a főtiszt. egyházkerülettel összeütközésbe jőjjek, de elvégre is alapitványaink száma nagy, azok mikénti kezeléséhez nagy közérdek fűződik, elvből jártam el s célom az, hogy az alapitvány jogi természete, rendeltetése és kezelésének módozatai mások által is megvitattatván, egyházi kormányzó hatóságaink felelősségük tudatában az egész vonalon e részben is egyöntetűen, biztosan és a legtörvényszerűbben járjanak el.

IRODALOM.

* **Helyreigazitásúl — Haeckelről.** A *„Huszadik Század“* című folyóirat október havi füzetében, a 291—317. lapon, Péterfi Tibor egy tanulmányt közöl Haeckelről, főként Haeckelnek a *Welträthsel* című művében kifejtett philosophiai tanairól. E tanúlmányában Péterfi két helyen is úgy tünteti fel Haeckelt, mint a ki már meghalt. Nevezetesen a 291. lapon ezt irja: „Egy olyan filozofia, mely . . . *halála után*, mint szellemi végrendelete maradandó nyomokat hagyott századunk bölcsészetének történetében,“ — s a 313. lapon: „Haeckel *életének utolsó évében* irta (t. i. a *Welträthselt*) s a *halál* gátolta meg, hogy simitson rajta s jobban kidolgozza.“

Nem tudom, honnan vette a szerző ezeket az adatokat! Igaz ugyan, hogy Haeckel nevezett műve *Előszavában* egy helyt „az *arasznyi rövid életidőről* beszél, a mely még számára hátra van“ (V. lap), — más helyt pedig „e művét a monistikus philosophiára irányuló tanúlmányai *záró kövének* tekinti s kijelenti, hogy azt a tervét, hogy a monistikus philosophia rendszerét a fejlődéstan alapján kiépitse, nem fogja többé megvalósitani, mert a *közelgő aggkor* egynémely jelei a befejezésre sarkallják“ (VII. lap), — de e nyilatkozatokból még nem lehet következtetni, hogy ő a következő évben valósággal meghalt, hisz' ezt, ha csak öngyilkos nem akart lenni — s ezt egy, a természet szépségeiben határtalanúl gyönyörködni tudó, a természet törvényei előtt föltétlenül meghódoló természettúdósról, egy optimista philosophusról nehéz föltenni — nem tudhatta előre! S tényleg, Haeckel nem is halt meg, sem 1899-ben (a Welträthsel 1899 szeptember havában jelent meg) sem azóta: Haeckel ma is él s vigan tanítja a zoologiát a jenai egyetemen és hirdeti az állatvilág fokozatos kifejlődésének elméletét. 1899-ben, műve megjelenési évében annyira nem halt meg. hogy 1900 nyarán, a turini akadémiától kapott 10,000 lira jutalomdijjal nagy kelet-ázsiai tanulmányútra indúlt, a mint erről a *Deutsche Rundschauban* 1901. év folyamán közlött úti leveleiből, a melyek utóbb önálló kötetben is megjelentek, mindenki meggyőződhetik; — s több mint egy évi távollét után teljes egészségben tért vissza hazájába.

Péterfinek egy másik állitása is kihivja maga ellen a kritikát. A 302. lapon ezt irja: „(Haeckel) az érveknek egész csatasorával, a bizonyitásoknak minden fegyvereivel bizonyitja azt az állitást, hogy az ember szoros összeköttetésben áll a nagy természettel, hogy ő a gerinceseknek csak legnagyobb fejlettségű rendje stb.“ — s azon tudósok közt, kikre Haeckel ezen állításánál támaszkodik, *Virchowt*, a szept. 5-én elhunyt világhirű túdóst is idézi. Akkor, a midőn tudjuk, hogy Virchow egyik legerősebb ellenfele volt Haeckelnek; midőn tudjuk, hogy az ember leszármazásáról felállitott s a *Welträthsel*-ben is közlött Haeckel-féle törzsfa hitelességét a homerosi hősök származási táblájának hitelességével hasonlitá össze; midőn tudjuk, hogy korunknak ezen legnagyobb anatomusa és anthropológusa az ember származását a majomtól *bebizonyíthatatlan hypothesisnek* nyilvánította: Virchowt egyszerűen, mint a Haeckel természetbölcsészeti tételeinek támogatóját, alapvetőjét idézni, az ellenkező instancia minden jelzése nélkül — nem tartom megengedhetőnek.

Szerzőnk Wundtot azok közt sorolja fel, a kik az aesthetikát új alapokra fektették (292 l.). Nem tudom, miként érti ezt, mert tudtommal Wundt eddig egy sort se irt, a mi az aesthetikát közelebbről érintené. Ha azon a cimen sorolja őt a modern aesthetika alapvetői közé, hogy lélektani és physiologiai kutatásai során a látás és hallás functióját is tüzetesen megvizsgálta, s a látási és hallási érzetek föltételeit is igyekezett megállapitani: — akkor e cimen a physiologia és kisérleti lélektan minden kiválóbb művelője egyenlő joggal felsorolható ez irányban. Éppen az aesthetika az, a mely a Wundt philosophiai tanúlmányai és vizsgálódásai köréből eddig *teljesen kimaradt* s a melyet Bölcsészeti Bevezetésében is a legsoványabban méltat.

Szerzőnk, értekezése bevezető soraiban, úgy ünnepli Haeckelt, mint a tudományok mai magas fejlettségéhez méltó philosophia megteremtőjét (291 l.), a ki egy század tudásának gyümölcsét tartá kezei közt, s a kinél méltóbb képviselőre a monismus philosophiája nem találhatott (293 l.). Megvallom, hogy én e roppant nagy dicséreteket nem irhatom alá; szerintem azok távolról se illetik meg Haeckelt. A XIX. század tudományos fejlettségéhez méltó philosophia megteremtőjének elmondhatjuk *H. Spencert*, elmondhatjuk *Wundtot*, de nem Haeckelt, azt a Haeckelt, a kire az illetékes bírálat — épen a Péterfi tárgyalta s magasztalta *Welträthsel* alapján — minden egyéb téren, a mi tulajdonképeni szakkörén, a zoologiai vizsgálódáson kivül esik, (a hol föltétlen hódolattal és tisztelettel hajolnak meg előtte), — bámulatosan fogyatékos, fölületes ismeretet, könnyelmű itéletet és lelkiismeretlenséget bizonyitott reá. Nevezetesen tájékozatlan Haeckel a bölcsészet-történetben (abban, a mit a Kant fejlődéséről mond, s midőn a maga substantiáját a Spinoza substantiájával azonositja), a vallástörténetben (midőn a ker. evangyéliomok alapgondolatait a buddhismusból eredőknek nyilvánitja), a művelődéstörténetben (midőn a ker. dogmáknak s a pápaságnak csak káros hatását látja, midőn a vallásos hitet csak mint csodahitet tekinti s esztelen babonának nevezi). Fölületes psychologiai fejtegetéseiben; — psychologiája, a mellett hogy vastag materialismus, megoldhatatlan rejtélyt lát az öntudatban; az egész tulajdonképen nem magyarázat, hanem állitások igazolás, merész hypothesisek kellő alap nélkül. Könnyelmű és lelkiismeretlen abban, a mit Jézus törvénytelen születéséről és a niceai zsinat evangyéliomkiválasztó eljárásáról mond; könnyelmű, mert irodalmi fércmunkák indúlt el, s lelkiismeretlen, mert tekintélyes tudósok (pl. Loofs) meggyőző felvilágositása után is behunyta szemét s vonakodott műve újabb kiadásaiban ebbeli tévedéseit bevallani és helyreigazitani. Nem a halál gátolta meg őt abban, hogy művén simitson, javitson, — hanem az elfogultság, elbizakodottság!

Ezek után én távolról sem hiszem, hogy Haeckel maradandó nyomokat hagyott századunk bölcsészetének történetében (292 l.), ellenkezőleg abban a meggyőződésben vagyok, hogy Haeckel *Welträthselje* egy hajszállal sem áll magasabban, mint a Büchner *Erő és Anyagja;* s bárha ő, Péterfi szerint, bölcsészetét positiv alapokra óhajtotta fölépiteni, fölfogásom szerint, rendszere csak oly metaphysika, mint a Büchneré, s természetesen philosophiai becse is csak annyi, mint emezé, azaz = 0.

Rácz Lajos.

* **Kérelem a Debreceni Lelkészi Tár (Gyakorlati Ev. Ref. Papi Lexikon) érdekében.** A Debreczeni Lelkészi Tár I. kötetét az illetékes szakkritika elismeréssel fogadta és a vállalat fentartását szükségesnek itélte. Ez bátorit annak további folytatására. Teljes tisztelettel kérem ennélfogva mindazon igen tisztelt lelkész urakat, a kik a Tár II-ik kötetében becses dolgozataikkal közreműködni óhajtanak, hogy kéziratait hozzám mielőbb, *de legkésőbb folyó évi április 1-ig* beküldeni sziveskedjenek. A dolgozatokat — ha csak lehetséges — a lap egyik oldalára sajtó alá készitve méltóztassanak irni. A többfelől kifejezett óhajtások szerint a II-ik kötetben a fősúlyt a minél gyakoribb használhatóságra fogom fektetni, ezért különösebb alkalmi dolgozatokat lehető keveset közlök. Ennélfogva a személyekre szóló keresztelési, esketési, főleg gyászbeszédeket és imákat mellőzni kérem. Közönséges, ünnepi, évszaki egyházi beszédek és imák, meg bibliamagyarázatok azok, melyekre állandóan szükség van. Ezekenkívül hálás köszönettel fogadok a gyakorlati lelkészet bármely ágára kiterjedő általános érdekű dolgozatokat. — Debrecen, 1903. január 4. *S. Szabó József*, ref. főiskolai tanár, a „Debreceni Lelkészi Tár“ szerkesztője.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Ujj István* ladmóci lelkész, a felsőzempléni ev. ref. egyházmegye legidősebb tanácsbirája, volt helyettes-esperese élete 57-dik évében néhány heti szenvedés után január 5-ikén. Tanult, képzett fő volt s nemes szivet hordott keblében. — Legyen áldott emlékezete!

— **Lelkész-választások.** Az *abaújvár-pányoki* gyülekezet *Bíró János* szesztai lelkészt választotta meg néhai Kiss Lajos utódjául 35 szótöbbséggel. — A szeszta-komáróczi egyház hivei pedig *Baksy István* miskolci segédlelkészt hivták meg egyhangulag.

— **Az országos református tanár-egyesület központi igazgatóságának gyűlése.** Az országos református tanár-egyesület központi igazgatósága 1902. december 28-án Debrecenben *Dóci Imre* elnöklete alatt gyűlést tartott. Első tárgya volt az elnökség jelentése eddig tett intézkedéseiről s a reá bizott feladatok elvégzéséről. Igy például összeállitotta és a tagoknak szétküldötte az egyesület *évkönyvét*. Megszerkesztette és a konventi zsinatelőkészítő bizottságokhoz felküldötte *a zsinati törvények revisiójára vonatkozó fölterjesztést*, melyet egész terjedelmében az évkönyvben is közzétett. A konvent e memorandumnak köznevelési részét a legtöbb pontban elfogadta, azonban az egyházalkotmányi és törvénykezési, azaz a tanári képviseletre vonatkozó részét csaknem teljesen elvetette. A memorandum sorsát teljes mértékben majd abból a dolgozatból látjuk, melyet a konvent, mint zsinatelőkészítő bizottság a legközelebbi napokban ad ki a további tárgyalás és hozzászólás alapjául. Annyi bizonyosnak látszik, hogy a társaság az elért eredményben aligha nyugszik meg s egyben-másban még föl kell emelnie szavát. Ennek a megbeszélése végett a központi igazgatóság *folyó évi február hó 22-ére* Debrecenbe összehívja az egyesület nagy választmányát. E választmányi gyűlés elé terjeszti az igazgatóság *a tanári fizetési fokozatok eltörlése* tárgyában az egyházkerületekhez és konventhez beadott kérvényekre hozott határozatokat is abból a célból, hogy az esetleges további intézkedésekről a választmány eszmét cseréljen s a tanácskozás eredményéhez képest készittessék elő aztán az ügy a közgyűlésre. Az idei közgyűlés idejére nézve is ismerni akarja a központi igazgatóság a választmány hangulatát. Legalkalmasabbnak látszik — *Nagy-Enyed* léven ez idő szerint a közgyűlés színhelye — s a kirándulásokra is a legkedvezőbbnek a pünkösti szünidő. De ha ebben lesz a megállapodás, akkor úgy kell intézkedni, hogy minden iskola tanári karának legyen annyi szünideje, amennyi a közgyűlésen leendő megjelenést lehetővé teszi. A választmány február 22-iki gyűlését egy aktuális tanügyi kérdés feletti rövid előadással s ahoz fűződő eszmecserével is össze akarja kötni az igazgatóság. Az előadás tárgyát a napirenden lévő *iskolai rendtartás* fogja alkotni. *A gimn. magyar olvasókönyvek* szerkesztésére kiküldött bizottság eddigi munkálatáról terjedelmes és alapos jelentést adott be a központi igazgatóságnak. A megkezdett munkálatok alapján a legjobb reménységgel lehetünk a kiadó olvasókönyvek iránt, melyeknek szerkesztését a bizottság tagjai egymás közt osztályonként felosztották, úgy azonban, hogy közösen átnézik és megbirálják egymás munkáját. A kiadásra vonatkozólag egy ajánlatot tett a bizottság az igazgatóságnak, melyszerint a Sárospataki Irodalmi Körrel, ezzel a régi jóhirű kálvinista tankönyvirodalmi vállalattal lépjen az egyesület érintkezésbe. Ez a terv azonban, mivel az egyesület alapszabályaiba ütközik és az ajánlat értelmében gyakorlati kivihetősége sem látszik lehetőnek, még bővebb megvilágositásra és megbeszélésre vár. Ezért az igazgatóság a határozathozatalt e kérdésben későbbre halasztotta. Legvégül az igazgatóság az ujonnan jelentkezett s a gyűlésen bejelentett tagoknak örvendezett. Különösen kiemelendő a *belső somogyi ref. egyházmegye*, mely 300 koronával lépett az alapító tagok sorába. *Baksay István*. a református tanárság Nesztora belépésekor 5 évre előre kifizette tagsági díjait; a *gyönki gimnázium* tanári kara is teljes számmal belépett a társulatba, igy most már egyetlen ref. tanintézet sincsen, melyből tagjai ne volnának az országos református tanáregyesületnek.

— **Az orsz. ref. lelkészi özvegy-árva gyámintézet** végrehajtó-bizottsága felkéri a nagyt. esperes urakat, hogy 1. a f. évi kongrua-segélyekből a gyámintézeti hátrálékokat levonni, 2 a f. évi kimutatásokba az újabb 100 korona kongrua segély többlet után esedékes 10%-os belépési járulékot és 2½%-os tagsági díjat felvenni, 3. a gyámintézeti kimutatásokat 2 példányban kiállítva, a gyámintézeti előadóhoz felküldeni méltóztassanak. Budapest, 1903 január 7-én.

Petri Elek, biz. előadó.

— **Reáliskolai érettségi bizonyitvány érvénye a jogakadémiákon.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter még a múlt évben rendeletet adott ki 60822. szám alatt, a melyben megállapitja, hogy a reáliskolai érettségi bizonyitvány, ha a jogakadémiára lépett ifjú a latin nyelvből a pót-érettségit letette, teljes érvényüvé válik abból a szempontból is, hogy az első alapvizsgálatra külön miniszteri engedély nélkül is állhat az illető hallgató. Mindenesetre célirányos és helyes intézkedés, a melynek már előbb meg kellett volna történnie.

— **Főiskolai szorgalmi idők megállapitása.** Wlassics Gyula rendeletet adott ki a tud. és műegyetem, a királyi és r. kath. főpapi jogakadémiák tanácsaihoz és igazgatóihoz, a melyben megállapitja. hogy az 1903—1904-ik iskolai évtől kezdve a *beiratások s a lecke-könyv aláirások* az I-ső félévben *szept. 15-ig*, a II-ik félévben pedig *január 7—22-ig* okvetlenül eszközlendők és be is végzendők, az előadások pedig kezdődnek *szept. 16*, illetőleg *január 23 ikán*, bevégzésök pedig nem történhetik előbb, mint *december 19-ikén*, illetőleg május 31-ikén. A kedvezményes beiratkozás és jelentkezés okt. 14. és febr. 18-ig történhetik alapos igazolás mellett.

— **Hazajáró lélek.** E cím alatt a „Hazánk“ ez évi 4-ik számában báró Bánffy Dezsőt a következőleg vezércikkezi meg valaki, (talán maga a protestáns vallású felelősszerkesztő, Buday Barna!): Bánffy Dezső . . . lement Kolozsvárra a református kerületi gyűlésen elnökölni s megtámadta Mailáth püspököt és a katholikusokat, fel is hivta az összes protestánsokat, hogy vele együtt követeljék az államtól az 1848. évi XX. t.-cikk végrehajtását, vagyis a papi fizetések felemelését, ki mint kormány-elnök négy esztendeig megfeledkezett arról, hogy mint főgondnok ezt magától végrehajtsa . . .“ Mindenki, a ki ismeri az állapotokat, szemébe vághatja a Hazánk illető cikkirójának: tudva valótlanokat állit, mert a Bánffy beszéde nem Majláth s nem a r. kath. támadása volt, mert az 1848. XX. t.-cikk nem a papi fizetések emeléséről szól s mert Bánffy alatt jött létre az 1898. XIV. t.-cikk . . . Hja! de hát „mendacem esse oportet . . .“

Felelős szerkesztő: Dr. TÜDŐS ISTVÁN.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **3.** (1100.) **szám.** *Sárospatak, 1903. január 19.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Fejes István.* „Lehet-e a zsinatot elhalasztani?“ *Dr. Tüdős István.* „Fentartandók-e ev. ref. népiskoláink, vagy nem? — *Batta István.* Emlékezés Bolyai Jánosról. — *O.* „Miért vagyok én protestáns?“ — *Sütő Kálmán, Szuhai Benedek* „Zsinati ügyek.“ — „Vegyes közlemények“ — „Pályázat.“

Lehet-e a zsinatot elhalasztani?

Abból az indokból, hogy a zsinatra nem vagyunk készen, némelyek azt a kérdést vetették föl: nem jobb volna-e későbbre halasztani a zsinatot?

Részemről egyszerűen kijelentem, hogy ez a gondolat törvényellenes, mert nincs joga arra senkinek, hogy a zsinat elhalasztását elhatározhassa. Azt, hogy rendkívüli zsinat a 10 éven belül is összehívható legyen, az egyházkerületek többsége kívánhatja. S a konvent ezt elrendelheti; de a rendes zsinatot 10 évenként meg kell tartani, csak ennek a zsinatnak lehet aztán joga a 86. § értelmében magát elnapolni; ez tehetné azt is, hogy ha az előkészületeket hiányosnak találná, megszüntetné üléseit a dolgok és tárgyak alaposabb előkészítéséig, vagy pedig a maga által választott bizottságokkal készíttetné elő a tárgyakat. Tanácsosnak tartom azért, hogy a fölvetett kérdést egyszerűen vegyük le a napi rendről, mert ily törvényszegés által módot adnánk arra, hogy p. o. 3 egyházkerületnek bármily indokból összetalálkozó határozata folytán akár sohase is hivassék össze a zsinat. A törvény törvény, ennél fogva még csak fölvetni sem szabad komolyan azt a kérdést, hogy ki merje azt megtörni.

Midőn ezen nézetemet előrebocsátottam, szükségesnek tartom egyidejüleg azt a meggyőződésemet is kifejezni, hogy a halasztásra nincs is semmi szükség, semmi alapos indok, mert ha minden tárgy nincs, vagy nem is lehet előkészítve az 1903-ik évben, van azért elég tárgy készen is, a melyeknek elintézésére bátran meg lehet kezdeni a zsinatot. Az egyházalkotmányi és a lelkészválasztási bizottságok munkálatai elég anyagot nyújtanak egy 3—4 hétig tartó zsinati tárgyaláson; ha tehát ezek letárgyaltatnak, módja lesz a zsinatnak magát elnapolni addig, a mig szükségét fogja látni, vagy míg a konvent a többi tárgyakat is, kellően előkészítve, a zsinat elé terjesztheti. A konvent bizonyára törekedni is fog arra, hogy most már, ha az egyházkerületi véleményeket megkapja, hozzáfogjon a rendszeres és alapos munkához és ne csak egy-két napot, hanem napokat, vagy ha kell, többszöri üléseiben, heteket szenteljen feladatának, mint azt az előbi zsinatok előtt is tette, mert csak így lehet jó munkát végezni; futó gyűlések, egy-két napig tagokkal, azután majdnem tagok nélkül, ily munkára nem alkalmasak.

Azonban habár a halasztásnak nem látom semmi alapos indokát, mégis el kell ismernem valamit abból a nézetből, hogy nem vagyunk készen. Nem vagyunk készen főcéljainknak csoportosításával, mérlegelésével; nem vagyunk készen az egyesült akarattal a célok elérésére nézve. Ez igaznak látszik; de épen most lesz ideje ezzel is elkészülni. Nevezetesen: az egyházkerületek fölterjesztettek a konventhez minden zsinati tárgyat, minden fölmerült kívánalmat, még pedig némelyik kerület bírálat és válogatás nélkül. A konvent ezekre a tárgyakra nézve, részint a mult tavaszi gyűlésében, a mikor a tárgyakat megrostálta, részint őszi gyűlésében, a mikor a kidolgozott javaslatokra nézve a maga irányelveit megállapította, immár eléggé világos állást foglalt; módja van tehát mindegyik egyházmegyének és egyházkerületnek egybevetni a maga nézetét a konvent álláspontjával és vagy utána menni a konventnek, vagy más utat választani. Röviden: *a zsinati programmot a helyzet fölismerése után lehet és kell megalkotni mindegyik egyházkerületben*, mert a nélkül jó célhoz nem juthatunk el. A kerületnek kell határozott és minden félreértést kizáró állást foglalni mindazon főkérdésekben, a melyeknek helyes megoldásától függ egyházunk jövendő sorsa. Hiszem is, hogy most már a kerületek komolyan számot fognak vetni a helyzettel és magok szabják meg azt a zsinati programmot, a melynek alapján képviselőiket megválasztani fogják. A magunk egyházkerületéről, tudom, hogy ezt meg fogja tenni.

Azok a főkérdések, a melyekre nézve programmszerű, határozott megállapodást óhajtok, főképen azok, a melyek az 1848. XX. t.-cikk 2. és 3. szakaszaival állanak összefüggésben. Egyházunk egész benső életének fejlesztése attól függ, hogy mit vagyunk képesek e részben elérni.

Ha a vallásegyenlőség hiánya megalázott helyzetben hagyja egyházunkat minden vonalon, ez oly szellemi és erkölcsi inferioritás, a melyet a közönség, saját népünk is, mindennap látva, a felmerült egyházi versenyben mi sikeresen alig küzdhetünk. Nem tudom azért, anyagi szegénységünk, vagy ez az erkölcsi nyomottság-é a nagyobb oka egyházunk tekintélybeli csökkenésének azóta, a mióta a katholicismus nyugalmi állásából kilépett és előjogait nemcsak követeli, de érvényesíti is minden téren.

Hogy egyházi és iskolai szükségleteink abban a mértékben, a mint azokat magunk fedezni képesek nem vagyunk, az állam segítsége által fedeztessenek, ennek keresztülvitelétől függ az:

képesek leszünk-e a lelkészi fizetéseket javítani? a lelkészi nyugdíjintézetet megalkotni? a gyámintézetet a roskadástól megmenteni?

képesek leszünk-e a vallásoktatásról — katekhetai állások szervezése által — kellőleg gondoskodni?

képesek leszünk-e a nőnevelés előmozditására áldozatokat hozni? Képesek leszünk-e a tanítói fizetéseket oly fokra emelni, mint az állam? és végre a mit legelőbb kellett mondanom, képesek-e leszünk népünk terhét könnyiteni? egyházi adózásunkat biztos alapra fektetni?

Röviden ezek a csoportok jelölik meg egyházunk legfőbb érdekeit, mert tanító és lelkész nélkül, még pedig a mai viszonyok szerint, jól képzett tanító és lelkész nélkül, az egyházi versenyben csak veszteni, de győzni semmiképen sem lehet. Már pedig világos, hogy a mai fizetésen a lelkészi képzettség szinvonala süllyed, tanitóink pedig több száz iskolában hiányoznak. De egyházunk ezen főtényezőinek is kedvezőbb talaj kell a működésre, a mit, mint annyiszor beszélik, a protestáns önérzet szilárditásával kell és lehet elérni; ehez szükséges a vallásos művelés egyfelől, másfelől pedig a tömeg megnyugtatása, mert végre is a vallás örvén nem szabad a népnek kenyerét is elvennünk.

Remélem, hogy tiszáninneni kerületünk ezeket a főkérdéseket zsinati programmjába fogja foglalni és azoknak helyes megoldására teljes erejével, egységes akarattal fog törekedni. Nagy kérdések kétségtelenül, nehezek is bizonyosan, de nem megoldathatlanok, ha egy akaratra tudunk jutni. Ennek az egyakaratnak garanciája a kerületek elhatározásától függ; attól, hogy egyházunk nagy érdekein kivül akarnak-e más érdeknek szolgálni a következő zsinaton?

Én nem szoktam gyanusitani senkit, nem mondtam, nem irtam még azt sem soha, a mit ma annyira hangoztatnak, a minek báró Bánffy Dezső konventi elnökünk is kifejezést adott, hogy t. i. „*egyházi életünkben az országos politika, a politikai pártok taktikai érdekküzdelmei be ne vonassanak,*“ mert én ilyesmit a magunk kerületében sohasem tapasztaltam; de ha volna kerület, a hol ilyesmitől tartani lehet, azok a kerületek vessenek számot magokkal és ne egyénekre, de a dolgokra nézzenek, mert nagy bajaink vannak: papjaink nincsenek kellő számban, sem kellő minőségben; iskoláink tanitók nélkül állanak; vallásoktatásunk egészen szervezetlen, csak az egyházközségek kegyelméből vergődik; népünk görnyed az egyházi terhek alatt, a melyeket példátlan buzgósággal hordoz mégis; és ilyen gyönge, roskatag alapon álló egyházzal szemben egy állandó, nagy harc van folyamatban; vigyázzanak egyházkerületeink! Itt az idő vagy segiteni magunkon, vagy megadni magunkat kegyelemre!

A zsinatot nem halasztani, hanem tiszta, világos, egyenes programmal megtartani kell. Arról pedig talán már a legközelebbi konventen gondolkozhatunk, hogy az említett főkérdésekre nézve vezetőink közt is egyenlő felfogás jöjjön létre, mert befelé egymás közt akárhányszor leszavazhatjuk egymást, de kifelé egyeknek kell lennünk, ha eredményt akarunk elérni.

Fejes István.

ISKOLAI ÜGY.

Fentartandók-e ev. ref. egyházunk népiskolái vagy nem?

Tulajdonképen ez az a kérdés, a melyben Szilva István lelkész és Budaházy József tanitó urak „Népiskoláink jövője“ cim alatt véleményüknek kifejezést adtak s a leghatározottabban arra az álláspontra helyezkedtek, hogy *nem tartandók fel ev. ref. népiskoláink* azoknál az okoknál fogva, a melyeket cikkükben elősoroltak.

Elismerem, hogy az álláspont igazolására *bátran* hozhatták fel mindazokat az okokat, a melyekkel előállottak. Elismerem főként azt, hogy az *anyagi* szempontnak előtérbe tolásával és az *esetleges* kedvezőtlen szellemi szinvonalnak, vagy határozottabban szólva: a kedvezőtlen jelekben jelentkező egyházias felfogásnak a hangoztatásával csaknem minden olyan lélek megnyerhető a Szilva-Budaházi álláspontnak, a mely lélek hajlandó az iskoláztatást tisztán *anyagi* tekintetekből elbirálni és a mely léleknek az a meggyőződése: ugy sem használván igen sokszor felekezeti célunknak egyikmásik népiskolánk, hát hadd veszszen valamennyi!

Azonban ez a felfogás, bocsánat, semmiképen sem egyeztethető össze azzal a törekvéssel, a mely hozzá van nőve a magyar ev. ref. egyháznak egész valójához és semmiképen sem helyeselhető akkor, a mikor a veteményes kerteket a római kathólikus egyház a legnagyobb mértékben a maga jog-körében akarja tartani s léptennyomon tiltakozik minden olyan szándék ellen, a mely a r. kath. népiskolák feladását célozza.

Igaz-é az, hogy anyaszentegyházunk közönségének legnagyobb része olyan, hogy azokkal a lelki tulajdonokkal futja meg élet-pályáját, a melyeket népiskoláinkban szerzett? . . . Igaz-e, hogy azok a benyomások a legtartósabbak, a legállandóbbak s a legbiztosabbak, a melyek abban a korban lettek a léleknek sajátjaivá, a mely kor a népiskolai oktatás és nevelés tartamaként telik el? Kétségbe vonhatja-e bárki is közülünk azt, hogy ellenfelünknek erejét sok s nagy részben épen az fokozza, hogy népiskoláiban a legerélyesebben, a legkövetkezetesebben viszi keresztül azt a célt, a melynek megvalósitásával az egyedül idvezitő egyház eszméjének a zsoldosaivá fejlődnek, az élet-iskolának a tagjai is? És vajjon meri-é bármelyikünk is azt állitani, hogy immár annyira áthatotta a magyar államot, a magyar társadalmat az igazság szeretete, az eszmék tisztelete, a vallásos meggyőződéssel szemben tanusitandó türelem, hogy soha többé szóba sem jöhet annak a feltevése, hogy a magyar állam, a magyar társadalom meghódol az ultramontánizmusnak? És épen napjainkban, a mikor valósággal ugy forgatja az ultramontánizmus az ujjain a kormányt is, a társadalmat is, mint a menyasszony a vőlegényt, a mikor úton-útfelen megcsúfolják az államot, a kormányt, a társadalmat, ha nem hódol meg a *kereszt* előtt, a melyet a türelmetlenség jegyévé avatnak, a mikor még protestáns emberek is hajlandók túlzottnak tartani azt, ha egyikünk-másikunk a reversalis hajszát emlegeti s még az állam-hivatalnokok között is fel-feltünik olyan szomorú alak, a ki érdemeket keres a pápa ő szentsége előtt; a mikor a vallás és közoktatásügyi miniszternek minduntalan azt vetik szemére, hogy vallását, mint miniszter elhanyagolja, mintha bizony a magyar kultuszminiszterium csöndes vagy zenés misére berendezett kápolna tartoznék lenni, a melyben Wlassics Gyulának kellene a minisztrans szerepet játszania: ismétlem épen

napjainkban, a mikor mindezek azt bizonyitják, hogy a mult század 30-as, 40-es éveinek igaz szabadelvüségét a hazátlan ultramontán felfogás váltotta fel, nagy szégyenére egész nemzeti életünknek: vajjon kivánatos-é az, hogy rab gólyákká legyünk s mig csak reménységünk se legyen csonkára metszett szárnyunk kinövéséhez annál az oknál fogva, mert az önként feladott jogot többé vissza nem szerezhetjük?! És végre ha csakugyan az történik meg még a szerződéses iskoláinkban is, a miről Szilva István szól, t. i. hogy ev. ref. vallású tanitó helyett r. kathólikust nevez ki a miniszter: vajjon nem elegendő figyelmeztetés-é ez maga is abból a szempontból, hogy ne olyan nagyon kapjon a magyar ev. ref. egyház az állami népiskolákon még szerződési jelleggel sem!!

Hát azt felemlitsem-e, hogy az a tiszántuli kerület, a mely sajátos felfogással két kézzel kapott minden alkalommal minden olyan viszony-kötésen, a melyet az alkotmányos magyar minisztériummal lehetett létesiteni s főként az állam-segélyezés dolgában, meg a népiskolák államositása kérdésében uttörőként és koronát elnyerő gyanánt szerepelt, mert néhai Tisza Kálmán állásfoglalása elegendő biztositékul szolgált arra, hogy az alkotmányos kormány nem fog visszaélni a megszorult protestánsok helyzetével: az a tiszántuli egyházkerület, Szilva István jobban tudja, mint én: épen a Tisza Kálmán és társai felszólalása következtében már közel három év óta a leghatározottabban állást foglalt a népiskolák feladása ellen? Felemlitem ezt azért, mert bizonyságúl szolgálhat az egész magyar ev. ref. egyháznak abból a szempontból, hogy ime a kuruc és a labbanc felfogás ebben a fontos kérdésben egy nyomon jár, t. i., hogy népiskolánkat nem szabad feladnunk!

Ugyan miért akar akár Szilva István akár Budaházy József tul tenni a tiszántuli kerületen, a mely ime ma már, hála Istennek, a jó úton van!

Hát igen: azért, mert anyaszentegyházunk népe nem birja a terhet! És azért, mert különben sem szolgálják anyaszentegyházunk érdekeit népiskoláink, miután a tanterv, tanrendszer és a többi olyan, hogy az állami népiskolák — heti 2 vallás-órája csak olyan eredményt biztosit, mint a felekezeti iskolák egésze.

Ez utóbbi oknak felvétele akár akarjuk, akár nem: azt tartalmazza: felekezeti tanitóink tehát nem teljesitik azt a hivatást, a melyre vállalkoznak.

Sok szó esett már erről. Sokan hangoztatták már ezt és sokszoros visszautasitásban részesült azok részéről, a kik hivatásuknak megfelelnek s teljesitik azokat a kötelességeket, a melyek reájuk, mint kálvinista tanitókra várnak. És én is abban a meggyőződésben vagyok, hogy bár panaszra van is, lehet is okunk, mert bizonyos tekintetben valamelyes süjjedés állapitható meg: mégis nagy tévedés azt állitani, hogy népiskoláink s tanitóink egyáltalán nem felelnek meg hivatásuknak! Nagy tévedés mindaddig, mig maga a tanitói kar, mint ilyen, semmiképen nem akar egyházunk testétől elszakadni, sőt mindjobban-jobban bele akar vonatni egész alkotmány szervezetünkbe, a melyből eddigelé, Isten tudja miért, bizony ki volt zárva s csak igen szük körre volt utalva. Hibás, magáról, hivatásáról megfeledkező emberrel minden társaságban találkozunk. Anyaszentegyházunknak az aztán a kötelessége ilyen esetben, hogy a szigoruságot alkalmazza s megvédelmezze azokat a nagy érdekeket, a melyek népiskoláinkban feküsznek. Ne a roszúl értelmezett *elnézést*, hanem igenis a hivatást és a kötelességet tartsuk szem előtt s alkalmazzuk a törvényt, a mely elég szigorú épen ebben az irányban! Csakhogy épen ettől mindig tartózkodtunk s az eredmény az lőn, hogy ime ma az egész tanitóságot s általa az egész népiskolai intézményt megvádolják s megsemmisitendőnek itélik igen sokan.

Ha pedig talán a tanterv, tanrendszer, tankönyv a hibás és tovább menve talán a felügyelet, az ellenőrzés az, a mely miatt sem a tanitóság, sem maga a népiskola nem felel meg hivatásának: akkor is csak rajtunk, anyaszentegyházunkon fordúl az meg, hogy a kivánt sikert biztositsuk, a vallás-erkölcsi kivánatos eredményeket létesitsük. És e ponton, bár tudom, hogy tanitóink egyenesen tiltakoznak az ellen, hogy a lelkészek velök szemben bizonyos ellenőrzési s felügyeleti jogot gyakoroljanak s minden áron azt sürgetik, hogy föltétlen szabadságot élvezzenek: egész határozottsággal kijelentem, hogy igenis népiskolai tanitóink ellenőrzésének, működésük elbirálásának s főként anyaszentegyházunk érdekei szempontjából való figyelemmel kisérésének a joga első sorban azokat illeti meg, a kik egy-egy gyülekezet vallás-erkölcsi életének hivatalos és hivatásos vezérei, pásztorai s felelősséget viselő megbizottai. Teljesitse a tanitó a maga kötelességét hiven, odaadással, áthatva attól a tudattól, hogy ő az evangyéliomi anyaszentegyháznak, szent vallásunknak az oltáránál forgolódik, a kinek egész működésén el kell ömölnie a vallásosságnak, az egyháziasságnak! És ha igy működik: bizony mondom a lelkipásztor ellenőrzése nem lesz soha senkire nézve sem megszégyenitő, sőt az ellenőrzésben jelentkező szükségszerű elismerés már jutalom lesz az illető tanitóra nézve. A kálvinista, a protestáns tanitó nemcsak a vallástani két, vagy annyi, a mennyi órán, hanem igenis egész tanitási működése alatt kálvinista és protestáns tartozik lenni! A ki igy tanit, a ki igy tölti be hivatását: az a népiskolát nem diskreditálja, hanem igenis valóban veteményes kertjévé teszi az anyaszentegyháznak, a melynek csakugyan mindenestől a testéhez tartozik minden ilyen népiskola.

Ha van baj, a mint hogy van is, hát azt a bajt hatalmunkban, módunkban áll orvosolni, csak ne akarjuk az orvosszert ott keresni, a hol többé orvoslásra sincs jogunk!

És az anyagi oldal, a melyet Szilva István olyan nagy erővel emleget: valahogy arra ne inditson közülünk senkit, hogy adjuk fel a régi iskolákat! Én igen, jól tudom hogy ne tudnám, hogy a teherviselés túlhaladja a teherviselési képességet! Ámde igen szerencsétlen gondolatnak s felvételnek tartom azt, hogy népünknek azt adjuk be a teherviselésben gyógyitó labdacsúl: ne tarts iskolákat! . . . Bizonyosan tudja Szilva István, hogy ma ez a jelszó uralkodik az országban és nem ok nélkül: a kié a föld: azé a haza, az ország. Hát én teljes meggyőződéssel hirdetem: addig leszünk mi igazán kálvinisták, mig népiskoláink lesznek; mihelyest népiskoláink megszűntek: elsorvad régi erőnk, megszűnik ellentállási képességünk, s erőnk elsorvadásával vajjon leszünk-e valamikor élet halál harczra hivatottak akár a hazáért, akár vallásunkért?! Lám a nemzetiségek fenntartják iskoláikat és mi feladjuk akkor, a mikor az ellenség mindent elkövet ellenünk?!

De hát hallom az erős oknak emlegetését: a nép nem birja a terhet!

Hát az a kötelességünk ebben az esetben, hogy rögtön lemondjunk mindenről, a mi a multban olyan drága kincsünk volt s a jelenben is az? . . . Nem! Hanem igenis az a kötelességünk, hogy annak a magyar államnak, a mely mostoha gyermeknek tekintett bennünket, mind sürgetőbben, mind erősebb hangon adjuk tudtára kivánni, sőt követelni valóinkat! Ne csak úgy nyájasan, szeliden: hanem igenis annak a férfias önérzetnek a

*

hangján szóljon már egyszer a magyar protestáns egyház, a mely azokhoz illik, a kik kötelességeiket hiven és igazán teljesitik a haza iránt! Ne csalattassuk meg magunkat hiú igéretekkel, hanem kényszeritsük immár a magyar kormányt arra, hogy a felekezeti jogegyenlőséget *legalább anyagi tekintetben* valósitsa meg.

Ne ott kezdjük tehát az orvoslást, a hol már nincs orvosságra szükség! Hanem tegyünk ott, ahol lehet is és kell is tennünk!

Azt hiszem megértenek Szilva is és Budaházy is, a mikor álláspontjukat nem fogadom el. Tudom, hogy ők is szeretik anyaszentegyházunkat, de szeretetükben annyira mennek, hogy megfosztják a szeretett lényt éltető forrásainak egyikétől. Ne menjünk odáig, hanem tegyük meg mindazt, a mivel épen ezt az utolsó lépést megtörténni nem engedjük.

Nincs többé helye az immorálásnak az 1848. XX. t.-cz. kérdésében! Zsinatunk találja meg a legjobb formát ahoz, hogy az állam kormányt már csak *népiskoláink* érdekében is kényszeritse a legfontosabb teendők elvégezésére. Az nem célja az államnak, hogy az ev. ref. iskolák elveszszenek. De nekünk sem lehet czélunk!

Dr. Tüdős István.

TÁRCA.

Emlékezés Bolyai Jánosról.

Kolozsvárott ünnepet ültek. Fényes és nagy ünnepség keretében áldoztak egy kiváló magyar tudós emlékének. Elmúlása felett érzett fájdalmunkat hazafiúi öröm és büszkeség váltja fel, ha odaszáll lelkünk abba a kolozsvári házba, a hol az állítólag elmebajos anya: Benkő Zsuzsánna éppen száz év előtt életet adott *Bolyay Jánosnak*, a fiatalon világhirre emelkedett mathematikus hazánkfiának. Világhírre emelkedni a mathematikai tudományokban, igen ritka esemény, melynek értékét csak akkor tudjuk igazán méltányolni, ha a száz év előtti időkbe repülünk vissza, a mikor a tudományoknak ez igazán speciális ágában egy halhatatlan Gauss, vagy egy Besselnek lángelméje vezet. Nekünk magyaroknak több európai, sőt néha-néha egy-egy világhirű költőnk és művészünk is volt és van, de igen kevés azon magyar tudósoknak száma, kiknek alkotása az egész világot érdekelte, vagy érdekli. Különösen pedig Bolyai János páratlanul áll a magyar mathematikai tudományosságban s elsőrangú csillagként ragyogja be a világ mathematikai tudományosságának óriási birodalmát is. Mindenütt, de épen nálunk magyaroknál bámulatos jelenség ez. Mert a magyarnak ideális gondolatvilága, vagy talán faji jellege olyan, hogy a tudományoknak e csodás ágával sehogysem rokonszenvez.

Lauka Gusztáv „A jó régi világ“ című beszédgyűjteményének egyik humoros darabja azt az igen találó megjegyzést szövi be, hogy „minden tudomány furcsa azoknak, a kik nem értik.“ A mathematika megértésére pedig mély gondolkodás és kitartó szorgalom mellett még rátermettség is szükségeltetik, dacára annak, hogy Jacobi híressé vált meghatározása szerint: „A mathezis annak a tudománya, a mi magától értetődik.“ Igy aztán a mathematika a legfurcsább tudományok közzé számit, a melylyel igen keveseu foglalkoznak elismerést érdemlőleg. Nincs ugyan előttem, de ha jól emlékszem, nemrég Eötvös Károly Káldyról, a híres zenetörténészről és gyakorlati zenészről irt nagyszerű elmélkedései között a zenei hangok elméletének fejtegetéséből kiindúlva foglalkozott a magyar léleknek a zeneművészetek iránt való fogékonyságával s messzemenő következtetéseiben igen érdekes eredményre jutott a fizika fontos részének, az acustikának kultiválására nézve is. Megengedem, hogy ez alapon a magyar nép történetének, lelkületének és jellemvonásainak igazi és alapos ismeretéből talán következtethetünk ugyanily módon a mathematikát illetőleg is. De bármiként adjuk is magyarázatát a tény állásának, a magyar nép sohasem óhajtozott és sóhajtozott a mathematikai tudományok után. Tudományos irodalmunk történetének lapjain ritka az ilyen munka, mint a fehér holló, bár ma már e téren is mutatkozik az örvendetes haladás!

És mégis a magyarnak nem európai, hanem világhírű mathematikusa van Bolyai Jánosban. A pálya, a melyet oly fiatalon futott meg, olyan mint egy fényes üstökös, mely nemcsak a mi, hanem az egész mathematikai tudományosságnak egét bevilágítja. Fellépésével, szereplésével a mathematikai tudományok egy alapvető tételének oly homályát oszlatá el, mely több, mint kétezer évig az eddig szereplő legkiválóbb túdósok előtt is megoldhatatlan rejtély maradt; mert hisz két ezredévnek időnként megújuló kísérletei az ő fellépéseig sikertelenek maradtak. Óriási volt a probléma, a mivel sikerűlt megbirkóznia, hogy felépítse Euklides minden tudományos vizsgálatnak alapját képező geometriáját, fogyatékosságának, az ily módon híressé vált tizenegyedik axiómának mellőzésével. És e feladat megoldása neki fényesen sikerűlt. Világra szóló munkájával, az Appendix-szel, a mathematikai, szorosabban véve geometriai tudományok egy új birodalmát, az absolút geometriát varázsolta elő.

E munkálat fontossága korszakalkotó. A világ minden mathematikus túdósa bámulattal hajlott meg a nagyszerű alkotás előtt. A lánglelkű Gauss — pedig némi részben, mint később látni fogjuk érdekelve volt — tisztelettel ismerte el az alkotó genialitását, melylyel Bolyai János egyszerre világhirű mathematikus túdóssá lépett elő.

Most, a mikor szülővárosában, Kolozsvárott nagyszerű egyetemi ünnep keretében áldoztak a nagy túdós halhatatlan emlékének, alkalomszerű, hogy habár igen röviden és vázlatosan, de mégis rámutassunk mi is Bolyai János mathematikai munkálkodásának arra a fénypontjára, a mely az ő nevét az igazi nagy túdósok, a geniális lángelmék és a halhatatlanok sorába kitörölhetetlenül véste be.

Bolyai munkája közelebbről és közvetlenül a mathematikai tudományok igen fontos részének: a geometriának alapjait érinti.

Valamely tudomány alaposzlopainak a milyensége — e tudomány mai fejlettsége és gyakorlati haszna mellékes figyelembe vételével — legnagyobb részben meghatározza e tudománynak igazi értékét. S mivel e tétel a tárgy sajátos természete miatt a mathematikában teljes mértékben áll, már sejthetjük Bólyai vizsgálatainak óriási fontosságát. Minden tudomány tapasztalati, észleleti alapokon nyugszik. De bármily gazdagok és érdekesek legyenek is e tapasztalásnak eredményei, az ilyen észleleti alapigazságok-

tól érzékszerveink tökéletlensége miatt a lehetőségig óvakodnunk kell. Különösen a mathematikában és a geometriában, mert itt használt érzékeink, a látás és hallás igen sokszor fogyatékosak, legalább is az általok és révükön szerzett tapasztalati adataink nem teljességgel megbizhatók.

(Folyt. köv.) Batta István.

Miért vagyok én protestáns?

— Megfelelő reflexiók egy „Miért nem leszek én protestáns“ című röpiratra. —

(Folytatás és vége.)

6. Az ember az Isten előtt Krisztusért, kegyelemből, saját érdeme nélkül, egyedül hite által igazúl meg és lesz boldog és pedig azon élő, munkás hit által, melyből jócselekedetek származnak. Ez a protestáns tan; ez képezi az evangyéliomnak magvát. Ezzel e protestántizmus áll, vagy esik. Tehát csakis az élő, a szeretetben munkás hit és nem a vallástanainak vakon elhivése idvezít. Ez az, a miről mondja Pál apostol: „mi haszna van atyámfiai, ha valaki azt mondja: hogy hite vagyon, cselekedete pedig nincsenek? avagy megtarthatja-e azt az a hit? Sőt inkább ezt mondhatja valaki: te néked hited van, nekem cselekedeteim vannak; mutasd meg nekem a te hitedet a te cselekedeteiből és én is megmutatom neked az én cselekedeteimből az én hitemet.“ Ide vonatkozólag mondja ugyanő, „ha egész hitem volna is, ugyannyira, hogy a hegyeket elvinném helyökről, ha szeretet nincsen én bennem, semmi vagyok.“ Ezen hithez mereven ragaszkodik minden ember, a ki protestáns; mindazáltal azokat, a kik a hit dolgában nem értenek vele egyet, nem gúnyolja ki, — mert azt tartja: hiteért, vallásos meggyőződéseért kigúnyolni senkit nem szabad. A protestántizmus, mint a Krisztus igaz vallása, nem gúnyolja, de szánja azokat, a kik a huszadik században sem ismerik Krisztust, a kik a Krisztus által gyújtott evangyeliomi világosság fénye elől a sötétség helyeire tévelyedvén, emberek által gyújtott halvány mécsesek fénye mellett lelki sötétségben botorkálnak. Sajnálja azokat a vezetőket, a kiktől Krisztus ma sem kérdezhetne egyebet: „mennyi időtől fogva vagyok veletek és még sem ismertek engemet?“

Ez is igazság, valamint az is:

7. A protestántizmus, mint Krisztus igaz vallása, mely a hit- és erkölcstudomány dolgában kizárólag a bibliához ragaszkodik s a szájhagyományt elveti, már ezen egy, egyetlen egy sarkalati elvénél fogva is csakis isteni kijelentéseket s nem emberieket nyujt. Az isteni kijelentéseket nem úgy tárgyalja, a mint azt az egyház, illetőleg hierarchia hatalmi érdeke most így, majd amúgy követeli, mivelhogy ilyet nem ismer a protestantizmus: hanem mindig úgy nyújtja, hogy azokat a józan értelem azonnal átlássa, megértse, kételkedés nélkül elfogadja. Innen van, hogy Jézusnak az úrvacsora szereztetésére vonatkozó szavait Jézus szellemében, jelképes értelemben, a józan ész által elfogadhatólag értelmezi és tagadja, hogy az úrvacsorában a hívő a Krisztus valóságos estét és vérét eszi és iszsza. Nem üres okoskodás ez, hanem igaz beszéd. Ez az, melyre a protestáns és nem protestáns felfogást illetőleg helyesen idézhetjük Jézusnak ama kijelentését: „nektek adatott, hogy a mennyek országának titkait érthessétek, azoknak pedig nem adatott. Azért szólok példabeszéd által nekik, mert látván nem látnak és hallván nem hallanak, nem értenek. Azért bételik ő bennek Ezsaiás prófétálása, mely ezt mondja: hallván halljátok és nem értitek; és látván látjátok és által nem láthatjátok.“ (Máté ev. XIII: 11. 13., 14. v.) Tegye szivére a kezét, aki a Krisztus követőjének mondja magát s felebbezzen a józan észhez és azt a választ nyeri: ebben is igazat kell adni a protestántizmusnak. Abban is igazat ad a protestantizmusnak minden ember, a ki igazságban szolgáltat ítéletet, hogy:

8. A protestántizmus csak a szeretet evangyéliomát ismervén és nem a gyűlöletet és megtanúlván Jézustól: „szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak, jót tegyetek azokkal, a kik titeket gyűlölnek, imádkozzatok azokért, a kik titeket háborgatnak és üldöznek“ a rágalom piszkos fegyverét támadója kezéből soha ki nem vette. Neki erre nincs szüksége, Ő a szeretet evangyéliomával hódit s foglal helyet ellenállhatatlanúl ellensége szivében s vezeti a világot a világ lelke ellenére is istenországa felé. Ha szeretet által vezéreltetve, az igazságot nevén nevezi, ez nem piszkos fegyverrel való támadás; legfeljebb az veszi annak, a ki szeretni nem tud és az igaz beszédet nem kedveli. Midőn a Mária kultuszról szólva azt mondja, hogy mellette az egy igaz Isten imádása háttérbe szorúl; midőn a fülbe gyónás intézményét az isteni kegyelemmel való kúfárkodásnak mondja, a pápaságnak világi hatalomra törekvése ellen tiltakozva, emlékeztet Krisztusnak ama mondására „az én országom nem e világból való; a ki közűletek első akar lenni, legyen mindenek szolgája, mert az emberfia is nem jött, hogy neki szolgálnának, hanem hogy ő szolgálna és adná az ő lelkét váltságnak áráúl sokakért;“ és a midőn a pápai tanok csalhatatlanságát egy fogalomnak minősíti a szintén egyedül Isten tulajdonságát képező bűntelenséggel: az ilyen és ezekhez hasonló képtelen dogmáknak az evangyéliom fényénél való megvalósitása: nem piszkos fegyverrel való támadás, hanem szeretteljes gyógyítása a lelki vakságban szenvedőknek nem mással, mint a Krisztus szájából származott ama biztosan gyógyító kenőcscsel, melytől a vakok szemei megnyilatkoznak. Ez a protestantizmus igazságos harcza a Krisztus tiszta tudományának mind a világ végezetéig fenmaradása érdekében. Ezért van, hogy bár a protestantismus beismeri, hogy magára az egyes emberre mindegy akármiféle képtelen hitet vall, ha az őt boldogítja; de másrészről bizodalma van az Istenben, hogy

9. A protestantismus, mivel a Krisztus vallásának a maga eredeti tisztaságába visszaállitására s mind az idők végeig fenntartására maga az Ur Isten hívta életre — élni fog. Ez a jövő vallása. Nagy szerencsétlenség volna az az emberiségre, ha a protestantismusban rejlő életerőt az életére törő gyilkos kéznek sikerűlne valaha meggyengíteni, vagy épen kioltani. A protestántizmus protestál, ellentmond — nem Krisztusnak, hanem azoknak, a kik így kiáltanak: „Uram! Uram! nemde nem a te nevedben tanitottunk-e és nem a te nevedben üztünk-e ördögöket és a te nevedben sok hatalmas dolgokat nem cselekedtünk-e?“ A protestantizmus azok ellen protestál, a kiknek ama kiáltozására Krisztus ezt a választ adja: „akkor pedig vallást teszek nekik: soha nem ismertelek titeket; távozzatok el én tőlem álnokságnak cselekvői!“ (Mát. VII. 22—23.)

10. A protestantizmus, mely felett annak az élő Istennek gondviselő kegyelme őrködik, a ki a világosságot a sötétségtől különválasztá, a szakadárok kiválása által megszabadúlt a sötétség ama fiaitól, a kiknek „legnagyobb része régen hátat fordított mindennemű vallásos életnek és ma még vallásos tekintetben közönyösek.“ Ezeknek kiválása következtében tehát a protestántizmus homály nélküli világosságban tündököl. E szakadároknak a protestántizmusból kiválása a legerősebb bizonysága annak, hogy:

11. Az igaz *protestántizmus a hit csődjébe soha nem kerülhet.* Nem; mert a protestántizmus a fokozatos fejlődés és tökéletesedés vallása, mely a hitet a tudással mindig össze fogja tudni egyeztetni. Nem; mert olyan hit és erkölcsi elveket vall, melyekben csak a Krisztust predikálja. A hit csődjébe csak akkor kerülhetne, ha tanaiban Krisztustól eltérne; ha a hit dolgaiban a visszafejlődés ama lépcsőjére állana, a honnan magát a természettudományok igazságaival ellentétbe helyezve, a tudományok fejlődésének s a szabad vizsgálódásnak útját elzárni erőlködnék. Ez a szomorú állapot a protestántizmus életében soha be nem következhet mivelhogy „a beszédek, melyeket hirdet, lélek és élet!"

A protestantizmus s annak minden tagja a szabadvizsgálódás magaslatán állva, a hit és lelkiismereti szabadság zászlójával kezében, a Krisztus evangyéliomának örökéletre hivatott világosságánál egy szívvel és lélekkel vallja:

Hiszek Istenben, mennynek és földnek teremtőjében és a Jézus Krisztusban!!

A Krisztus követőinek eme társaságához — megismervén az igazságot — hogyne csatlakoztam volna édes örömmel, a szív minden vágyával, a józan értelem teljes meggyőződéséből s a léleknek minden erejével, a Krisztusban szerzett váltság és idvesség utáni legyőzhetlen sóvárgással? Tűrtem megaláztatást, szidalmazást, kigúnyoltatást; hordoztam volt egyházam átkának sulyát; megvetettek, megtagadtak tulajdon rokonaim s mindezt cselekedték velem azért, mert pártjára álltam az igazságnak, mert protestánssá lettem, mert a protestantizmust vallom a Krisztus igaz vallásának. Békén tűrtem minden bántalmat és semmi sem volt drága nekem a Krisztus igaz megismeréséért. A Krisztus megismerése nyereségem lett minden szenvedésemért. A protestáns egyházban feltaláltam szivem elvesztett nyugodalmát: lelkem megtalálta az Istent, a szeretet, az irgalom atyját s oldalán Krisztust, az igaz s egyedüli megváltót, a ki nyereségem mind életemben, mind halálomban.

Legyen áldott az Isten, a ki az emberiséget a Krisztus vallásának helyes ismeretére a protestántizmusban visszavezérelte! „Legyen áldott a mi Urunk Jézus Krisztusnak atyja, a ki adott nekünk diadalmat a mi Urunk Jézus Krisztus által."

O.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

I.

— A zsinati tagok választásának kérdése. —

Két nézet ütközik a zsinati tagok választásának kérdésénél, egyik az egyházmegyénként való, másik az u. n. lajstromos szavazás mellett törve lándzsát. Az utóbbinak eleddig egyetlen képviselője akadt e b. Lapokban, annál többen vonultak fel azonban az előbbi védelmére. Már maga ez a körülmény is, főleg pedig az egyházmegyénként való szavazás mellett állást foglaló egyik cikkező úrnak álláspontja csalhatatlan igazságával feltünő hangja, elegendő okúl szolgálhat a lajstromos szavazás hiveinek, hogy ne nézzék valamennyien összedugott kézzel a számbeli-leg egyenlőtlen küzdelmet, hanem egynehányan kilépve a küzdelem terére, álláspontjuk védelmében a nagy nyilvánosság előtt felszólaljanak.

S mivel a lajsromos szavazás hivei közé tartozom én is: legyen szabad azért nézetemet nekem is e tárgyban előadnom.

Szerény véleményem szerint két szempont lehet csak — helyesen — irányadó ama kérdés elbirálásánál, hogy a két választási mód közül melyik a helyesebb? Az egyik az, hogy a kettő közül melyik egyezik meg jobban a zsinat-presbyteri rendszer eszméjével, a másik a célszerűségi szempont. A múlt, a régi gyakorlat nem jöhet számba e tekintetben, mert hiszen ha mindig és mindenben a mult után indulnánk: akkor szó sem lehetne haladásról, ujitásról, tökéletesedésről. A fentebbi két szempont szerint tekintve a dolgot úgy találom, hogy a zsinat-presbyteri elvnek inkább megfelel a lajstromos szavazás, mint az egyházmegyékként való, bár elismerem, hogy az utóbbi sem zsinat-presbyteri rendszer ellenes, mert hisz annál is a presbyteriumok választanak. A célszerűségi szempont azonban már egyenesen az egyházmegyénként való szavazás mellett látszik szólani, de csak az a célszerűség, melynél fogva kevesebb ügygyel-bajjal érhetjük el a zsinati tagok megválasztatását egyházmegyénként való szavazással, mint amazzal; nem azonban az a magasabb célszerűségi szempont, mely egyedül a közérdeket tekinti, alárendelvén annak az apróbb kellemetlenségeket, s mely arra vonatkozik, hogy egyházmegyénként való vagy lajstromos szavazás érvényesitésével adunk-e jobb alkalmat, nyitunk e tágabb teret a mennél kiválóbb egyéniségek megválasztására.

Nézzük csak ezeket.

A zsinat-presbyteri rendszer szerint a gyülekezetet képviselő presbytérium az alap, a melyen nyugszik és épül fel az egész egyházalkotmány, s a melytől minden képviselet származik. A presbyterium tehát nemcsak alap, hanem jogforrás is egyszersmind. Melyik szavazási mód: az egyházmegyénként való, vagy a lajstromos fogja már inkább, nagyobb nyomatékkal ezt az eszmét kifejezni, a presbytériumot minden jog forrásának inkább feltüntetni, szélesebbkörü jogok birtokosának, szélesebbkörü jogforrásnak bemutatni?? Ugyebár a lajstromos szavazás?! Hiszen ez szélesebb körben biztositja a presbytériumok választói jogát, tágabb teret nyújt annak gyakorlására s igy alkalmasabb is arra, hogy a presbytériumot minden jog és képviselet forrásának tüntessen fel.

Az összes választandó zsinati tagoknak a presbyteriumok összessége által történő választása még szélesebb választói jogkört biztosit a presbytérium számára s ez a teljes mértékben kiszélesitett választói jogkör a legnagyobb mértékben alkalmas lehet a presbytériumnak, mint minden jog forrásának ábrázolására, — hangzik az ellenvélemény.

Hát ez igaz. Azonban ne feledjük, hogy a zsinatbresbyteri rendszer nem öncél, azt magyar ref. egyházunk nem önmagáért választotta egyházigazgatási kormányformájául, hanem célszerűségi szempontból, azért, hogy a magyar alkotmány figyelembevételével, mint nemzeti egyház szervezkedhessék e haza földjén s igy erejét annál inkább kifejthesse, hivatásának annál sikeresebben megfelelhessen.

Ha tehát a zsinat-presbyteri rendszer nem öncél, csak eszköz magasabb czélok elérésére: akkor a zsinat-presbyteri elv kifejtésében, megvalósitásában, nem szabad szem elől téveszteni a célszerűség korlátait, melyek pedig hatalmas tiltófaként emelkednek az egyházkerületek határdombjain, nyomatékos hangon kiáltva felénk, hogy: ne tovább! Igen! A pres-

bytérium jogkörét az egyház kerületek összes zsinati képviselőire való szavazás jogánál tágabb mezőre kiterjeszteni, tiltja a czélszerüségi, a gyakorlati szempont, a közérdek. És pedig úgy a szavazatok rengetegének, tengernyi különféleségének nehezen összeszámitható volta, s a szavazások esetleges beláthatlan hosszú sora, mint az egész ország területéről a legkiválóbb, legalkalmasabb egyéniségeknek a presbytériumok, sőt azok vezető a lelkészek és főgondnokok által is nehezen elbirálhatósága, melynek eredményeként megeshetnék, hogy tájékozatlanságból igazán kiváló férfiak maradnának ki, és oda nem valók kerülnének be. Ellenben az e. kerületek megfelelő számú küldötteinek a kerületbeli presbyteriumok által való választásánál ezek a hátrányok nagy mértékben redukálódnak vagy épen egészen elesnek. Ugyanis egy egyházkerületből beérkező szavazatok lebonyolitása a dolog természeténél fogva nem fog annyi nehézséggel járni, annyi időt felemészteni, mint az egész ország területéről beérkező szavazatoké igényelne, és 14 vagy mondjuk 28 kiváltképen alkalmas zsinati tagot kerületünkből csak helyesebben összetudunk válogatni, mint 96-ot az ország területéről. És a zsinat-presbyteri elv lehető érvényesitése, kifejezésre juttatása érdekében annak a 28 tagnak lajstromos szavazás útján történő választásából kifolyó nehézségektől semmiképen sem szabad visszariadnunk.

Nem szabad ezt tennünk annyival kevésbbé, mert, mint mondottam, a célszerűségnek is csak alantasabb szempontja szól a lajstromos szavazás ellen, t. i. az a phisikai nehézség és időtöltés, mely a szavazatok lebonyolitásával s a végleges eredményhez jutással együtt jár. A magasabb célszerűségi szempont ellenben az általam védett lajstromos szavazást ajánlja. Helyesen mondja úgyanis Czinke, hogy a gondviselés a talentumokat nem traktusonként osztotta el. Ám lehet egyházmegye, melyben 4—5 igazán zsinati tagságra termett férfiú akad, a kinek kimaradnia a közérdek sérelme nélkül nem lehetséges s viszont lehet egyházmegye, melyben ha van is zsinati tagságra érdemes egyén, de arravalóság dolgában amazokkal nem versenyezhet. Ha már most azt mondjuk ki, hogy kerületünk az egyházmegyénként való szavazást választja: ezzel mintegy magunk utasítjuk oda az egyházmegyéket, hogy a maguk területéről válaszszanak képviselőket, a más egyházmegyebeli esetleg kiválóbb egyének mellőzésével, — mert hisz az egyházmegyék ha a maguk képviseltetésére hivatnak fel, már csak álszeméremből sem fognak más egyházmegyebeli egyént képviseletükre küldeni, hogy úgy ne tűnjenek fel, mint a kik maguk állitották ki magukról a szegénységi bizonyítványt. Ellenben ha egy kerületnek kell magát képviseltetnie a maga és a benne fekvő egyházmegyék területén levő gyülekezetek presbyteriumai által választott képviselők útján: nyugodt szívvel, minden esetleges külső és belső szemrehányástól való félelem nélkül szavazhatnak le a kerületbeli legrátermettebbnek ismert vagy bizonyított férfiakra, habár esetleg a közérdek szempontjából egyházmegyéjük határán az összes képviselőket illetőleg is jónak látják túltekinteni, — mert hisz ekkor egy magasabb egységben olvadván össze: bármely egyházmegye területén lakó kerületünkbeli férfiú vagy férfiak megválasztatását segítik is elő szavazataikkal: önmagukat a maguk embere által látják képviselve a zsinatban.

Itt megjegyzem, hogy jól tudom én, miszerint a presbytériumok az egész ország területéről szabadon választhatnak képviselőket: mindamellett is bizonyos, hogy csak ritka kivételként lehet gondolni arra, hogy egy kerület vagy egyházmegye gyülekezeteinek presbyteriumai által egy másik kerület oszlopos embere választassék meg, mert hiszen kerületeink nem szűkölködnek kiváló egyénekben, de meg ez az eljárás egyesek többszörös megválasztatására s a szavazás nyújtására vezetne.

Szóval, mivel egy kerület területe tágabb mezőt nyújt a széttekintésre s tágabb mezőről kellő utánjárással és egybevetéssel jobban ki lehet szemelni a legarravalóbb egyéneket s mert a közérdek ilyenek beválasztását parancsolja: ezért a kerületenként való, illetőleg lajstromos szavazás magasabb szempontból célszerűbb, mint a második, az pedig az alacsonyabbnak, ugyancsak a köz érdekében, feltétlenül alá-helyezendő.

Mint az előadottakból látszik, én a lajstromos szavazásnak barátja vagyok, mert az — szerintem — a zsinat-presbyteri elvet jobban kidomboritja, mint az egyházmegyénkénti szavazás, és mert a közérdeknek is inkább megfelel. A múlt előttem nem határoz, ha elfogadott és helyesnek bizonyult egyházkormányzati rendszerünknek és a célszerűségnek kellőképen meg nem felel. Ugyszintén nem imponál előttem az elvnek túl hajtása vagy teljes kifejtése sem, ha az a közérdek szempontjából nem kivánatos. Ime a felekezetnélküliséget és a gyermekek vallására vonatkozó szabad megegyezést is a szabadelvűség köpenye alatt s folyományaként iktatták törvénybe: s azért melyikünk mondaná ma már, hogy jól tették. Pedig vajjon nem foly-e p. o. a felekezetnélküliség lehetősége a szabadelvűségből?

Azért ma már azt mondjuk, hogy bizony jó lett volna a félúton megállani s azt és a másodikat is törvénybe nem iktatni. Épen igy járhatnánk az I. F. úr következtetésének az alkalmazásával is. De viszont a szabadelvűség melyik hive mondaná, hogy a fentebbi oknál fogva a szabadelvűség minden műve eltörlendő, vagy a minimumra redukálandó? Épenügy nem lehet a zsinat-presbyteri rendszer hiveinek sem az általunk védett lajstromos szavazást feltétlenül elvetendőnek itélni csak azért, mert az annak az elvnek a kifejtésében félúton való megállapodást jelent.

Különben is, ha oly rosz volna az: nem hagyta volna meg zsinatunk törvénykönyvünkben annak lehetőségét. Pedig az ott megvan. Ime a 67. §. a zsinati tagok választási módjának meghatározását az egyházkerületekre bizza, s csakis a zsinat-presbyteri elv épségben tartását köti ki. Ki mondhatná pedig, hogy a lajstromos szavazás sérti azt az elvet? Azért hát nincs semmi jogosultsága annak a kijelentésnek, hogy a lajstromos szavazás hiveit majd kiábránditja a *törvényszerü* eljárás. Hasonlóképen nem lehet azt mondani, hogy közelebb mult zsinatunk annak kimondásával, hogy mindenik *kerület* hány képviselőt küldhet a zsinatra, a tiszáninneni p. o. 14-et: — mintegy újjal mutatott volna rá, hogy a kerület egyházmegyénként osszza el a képviselőket. Hát a kerületek nem inkább kerületek-e, mint egyházmegyék? Hát a 67-ik §. az egyházmegyénként való szavazás kizárólagos jogosúltsága mellett szól-e? Hátha a zsinat olyannyira az egyházmegyénként való szavazás mellett volt és annyira tekintettel kivánt lenni az egyházmegyék önállóságára: miért vetette el már két izben is kerületünk kérelmét a 14 helyett 16 tag küldése irányában, mondjuk 2 egyházmegye

megrövidítésével és a mellett a *kerületi* lélekszámra való hivatkozással?!

Nem olyan átlátszó és feltétlenül bizonyos tehát a lajstromos szavazást ellenzők igazsága. hogy az ellennézet vallója talán gúnyt is érdemelne. Nincs tehát elegendő ok arra, hogy valaki annyira lenézze azt a lajstromos szavazást. mert az a zsinat-presbyteri rendszernek, a magasabb közérdeknek legalább is annyira, szerintem azonban jobban megfelel, mint a másik s a törvényesség szempontjából sem férhet hozzá kétség. Nem restelheti magát senki sem, a ki amellett foglal állást, mert jó ügy szolgálatába szegődik. Csak önzetlenséget kell tanusítani annak védelmében s esetleges érvényesítésénél, csak közismert kiválóságú férfiak neveit kell forgalomba hozni viselt állásukra és egyházmegyékre való tekintet nélkül, hogy a lajstromos szavazás hiveihez a gyanúnak még csak árnyéka se férkőzzék. Csak kellő önállósággal és lelkiismeretes utánjárással, egybevetéssel kell mérlegelni a presbyteriumoknak, illetve azok vezetőinek a forgalomba hozott egyéniségeket, mellőzve minden alantas szempontot s tisztán csak az egyház igazi üdvét tartva szemeik előtt: s akkor maga a lajstromos szavazás alkalmazásával előálló eredmény, a beválasztottak díszes és előkelő csapata szolgáltatná majd a legjobb bizonyitékot a zsinat-presbyteri elvek inkább kidomborító s a közérdeknek jobban megfelelő lajstromos szavazás életrevalósága mellett.

Sütő Kálmán.

Zsinati kérdések.

I.

Miután a legközelébb tartott konventi ülés jegyzőkönyvének (1902 nov. 25—30. pont) tanusága szerint a *Fejes István* és *Meczner Béla* konventi tagok azon inditványát, hogy a tiszáninneni egyházkerület zsinati képviselőinek száma 14-ről 16-ra emeltessék fel: a statisztikai adatokra való hivatkozással következetesen megint leszavazta a konvent többsége: ennélfogva kerületünk megint csak 14 tagot küldhet fel az egyházi törvényhozók testületébe. E becses lapok hasábjain az erős, majdnem szenvedélyes vita most épen arról a kérdésről folyik, hogy egyházmegyék szerint vagy lajstromos szavazás szerint történjék-e legközelébb a zsinati tagok választása. A milyen emelkedett szellemű és tanuságos volt kezdetén, vége felé majdnem személyek torzsalkodásává fajult, a mi nem lehet egyházegyetemünkre nézve se dicséretes, se épületes, se az igazságnak keresése.

Miután az alsó- és felső-borsodi két testvéregyházmegye volt az, mely legközelébb tartott közgyűléséből épen a lajstromos szavazás életbeléptetésére kérte fel az egyházkerületi közgyülést: engedtessék meg nekem, hogy a zsinati tagok választásának miként jéről legalább röviden én is elmondjam véleményemet. Azért mondom, hogy röviden, mert a zsinati előkészitő bizottságok munkálatának részleteivel s a konvent jegyzőkönyvével és egyházi törvényeink fogyatkozásaival akarok inkább foglalkozni cikksorozatomban, hogy az elvi fontosságú kérdések tömkelege felett induljon meg a komoly vitatkozás, nehogy egészen készületlenül találja úgy a kerületeket, mint az egyházmegyéket a konventről leküldött bizottsági munkálat.

A felső-borsodi egyházmegye a zsinati tagokat az egyházkerület összes gyülekezetei által kivánja választani. És pedig azért, *„hogy a bizalom minél szélesebb alapra legyen fektetve s a valódi protestáns elv is diadalra jusson!“*

Őszintén megvallom, hogy nem mi voltunk e kérdésnek legelső felvetői. Ugy emlékszem, hogy vagy 10—12 évvel ezelőtt *Bernáth Elemér* felső-zempléni egyházmegyei gondnok s talán *Dókus Gyula* vetették fel a lajstromos szavazás kérdését. Sőt kerületünk 1891. évi őszi közgyűlése jegyzőkönyvének tanusága szerint, hol a zsinati előmunkálatokat tárgyalta, *egyházi törvénykönyvünkbe kéri felvételni, tehát törvényerőre akarja emelni a lajstromos szavazást elvi és a közvélemény nyilvánítása szempontjából.* Ha tehát már egyszer ebben a kérdésben erős elvi álláspontot foglalt el kerületünk közgyűlése és pedig a lajstromos szavazás javára: kissé különösnek tünhetik fel, hogy most megy zafelé fejlődve minden próba nélkül megtartsuk az eddigi jogszokást akkor, a midőn se törvény, se elv, se gyakorlat, se nem javasolja, se nem parancsolja.

Nem javasolja, nem parancsolja az egyházmegyénként való választást se a törvény, se annak egyetemes szelleme.

Egyházi törvénykönyvünk a zsinatról alkotott 64—69. §§-aiban a zsinatpresbyteri elv épségben tartása mellett a választott képviselőket az egyházkerületek gyülekezetei által kivánja választatni. Elannyira, hogy a törvény az idézett helyeken csak gyülekezeteket és egyházkerületeket emlit s a választást ezek által kivánja eszközöltetni. Az egyházmegyékről itt még csak említés sincs téve. De hogy aztán az egyházkerületek a küldendő képviselők megválasztásának és igazolásának módját miképen határozzák meg: erről törvény nem intézkedik. De a törvény egyetemes értékű volta és szelleme meg határozottan azt követeli, hogy a lajstromos szavazás szerint történjék a választás.

Ugyanis hazai ev. ref. egyházegyetemünknek az volt a baja a multban, az ma s talán az lesz a jövendőben is, hogy mindenkire egyformán kötelező tételes törvényt nem tudott hozni soha. Legfontosabb életkérdéseinkben a zsinat törvényerőre nem tudott emelni sok olyan intézményt és jogszokást, a mi csak hasznára vált volna az egyetemes egyháznak s emelte volna a törvény tekintélyét. A törvény szabad kezet enged sokszor a kerületeknek; ezek az egyes egyházmegyéknek még az elvi fontosságú kérdésekben is. Ugy, hogy az a sokféleség, ez az ősi alkotmányos jogban gyökerezett szabadság, hogy ne mondjam szabadosság volt aztán szülő oka annak, hogy nálunk a hány ház, annyi szokás s egyházi törvényeinknek — különösen a nép szemében — alig van valami kötelező erejük. S hogy annyi sok különbféleség, hogy annyi sok jobbra-balra magyarázható §. van törvénykönyvünkben s hogy szabad tetszésökre van bizva az egyházkerületeknek, hogy legfontosabb életbe vágó kérdéseinkben is milyen álláspontot foglaljanak el: okát leginkább abban találom, mert a zsinatra küldendő tagokat a legtöbb magyarországi egyházmegyéből magok a megyék küldötték s igy ott a zsinaton nem tudtak az elvi kérdésekben megállapodni, mert minden képviselőnek volt valami félteni valója s nálok eddigi jogszokás lemondásáról, megadásáról szó sem volt — még ha az egyetemes egyház érdeke s a hozandó törvény értéke, ereje úgy parancsolta volna is.

S ha most a helyi viszonyok szem előtt tartásával ugyan, de mégis magasztos szempont az, a mi előttünk lebeg, hogy lehetőleg minden egyházat, minden hivőt egyformán kötelező törvény legyen megalkotva s az eddigi válaszfalak a kerületek és egyházmegyék között lehetőleg leromboltassanak az egyetemes cél érdekében: én szentül meg vagyok győződve arról, hogy ha a lajstromos szavazás mellett döntene kerületünk, bárkik nyerjenek is mandátumot a zsinatra: előttök, az egyházmegyék különleges érdeke csak másodrangú tényező lenne, mivel

a kerület összes presbyteriumai, illetve azok többségétől nyerték a megbizatást. Végre valahára nem széthuzásra, de egyöntetüségre kellene már törekednünk, ha azt akarjuk, hogy idő-nap előtt el ne pusztuljunk.

Nem javasolja, nem parancsolja az egyházmegyénként való választást az *elvi szempont*, sőt ez egyenesen ellene mond.

Vallásunkat mindenki a haladás vallásának tartja, mely szervezetében, intézményeiben, felfogásában a haladó idővel lépést tart, sőt sokszor meg is előzi azt. Ma a választási jogok kiterjesztése foglalkoztatja a politikai köröket is az egész földtekén. A mi egyházi szervezetünk legalsó, de legfontosabb tényezője a gyülekezet, illetve ennek képviseletében a presbyterium. Ha tehát a gyülekezetek presbyteriumai törvény ellenére arra kötelezteténének, hogy szavazati joguk nem 14, de csak 2, illetve épen 1 képviselőre zsugorodhatik össze, ez nem volna egyéb, mint választási jogfosztás választási jogkiterjesztés helyett. Ez pedig csak nem lehet célja kerületünknek, hogy a szabadelvű iránynak hátat fordítva, a haladó időnek is „*megállj*t" parancsoljon.

Azt tudjuk, hogy nálunk minden hivatal, minden bizottság az illető, vagy illetők egyéni bizodalma folytán töltetik be, akár egyszerű presbyterekről, akár zsinati atyákról van szó. Ha ez a bizodalom széles alapra van fektetve, ha nem 10—20, de 180, 200 vagy épen 300 presbyterium tisztel meg bizodalmával valakit: ez olyan megtiszteltetés, a mi csak azokat a kipróbált, hitben erős, jellemszilárd férfiakat érheti, a kik még a kiválók közül is ki lesznek válogatva s hitünk szerint a legalkalmasabb emberek csakis igy nyerhetnek mandátumot s igy juthat diadalra a valódi protestáns elv.

Nem javasolja, nem parancsolja az egyházmegyénként való választást a *gyakorlati és célszerüségi szempont*.

Ma a közvélemény azt hangoztatja, hogy részben a kerületek is, a konvent pedig majdnem egészben úgy intézkedik, oly elvi és gyakorlati határozatokat hoz, a melyek kifejezetten sok tekintetben ellentétben állanak a hazai protestántizmus közfelfogásával. Itt is, ott is olvassuk és halljuk, hogy két-három ember véleménye irányadóvá lett különösen a konventen s azt el nem fogadni, az ellen szavazni egyértelmü lenne a szent lélek elleni bűnnel. És ha ez áll, akkor miért állnánk útjába a közvélemény azon óhajtásának, hogy a törvényhozók testületébe lehetőleg olyan kipróbált férfiakat küldjön fel, a kik az ő bizodalmának hű és igaz képviselői. S ha a választási jog ki lesz terjesztve kerületünk összes gyülekezeteire, azt mondhatjuk: ti presbyteriumok, itt van az idő, jól fontoljátok meg, kiket akartok megtisztelni bizalmatokkal. Válaszszátok meg jogotoknál fogva azokat, a kiket szivetek, lelketek kedvel, a kik eddigi nyilvános szerepléseikkel megmutatták, hogy a népnek igazi barátja s bölcsességükkel fáklyaként világoltak előttetek eddig is. Ha a gyülekezet presbyteriumai, élén a lelkipásztorral, mégis olyan egyéneket juttatnának be a törvényhozók diszes testületébe, a kik talán könnyen megalkudnának az adott viszonyokkal: akkor természetesen csak önmagukra vethetnének, miért nem voltak körültekintőbbek s miért ruháztak fel legszentebb bizalomból eredő jogokkal olyan embert, a ki őket cserben hagyja. De a választási jog kiterjesztésével ez szerintem majdnem képtelenség. A felzúdult közvélemény és nem öt-hat ember kivánja, sőt követeli a lajstromos szavazás elrendelését!

Hogy nem ismernék se a lelkészek, se a presbyterek az arrra és oda való embereket a kerület kebelében és csak egyházmegyéjük határáig terjed az ő ismeretük, sőt addig se: ez téves felfogás. Hát akkor miért választják törvényadta joguknál fogva a kerületi tanácsbirókat, az illető gyülekezetek képviseletében a presbyteriumok?! És talán nem arra termett, kipróbált hűségű emberek töltik be e diszes helyeket?! Én úgy tudom, hogy a választás mindig olyan kitünő férfiakra esett, a kik, hízelgés nélkül szólva, méltó diszei a zöld asztalnak! Pedig tanácsbiró 12 van. Ma már 340—350 kerületbeli lelkipásztorról azt állitani nagy általánosságban, hogy se az embereket, se a viszonyokat nem ismeri; a lelkészi vagy helyesebben egyházi értekezletekről azt állitani, hogy pap uralmi törekvések vezethetik, sőt vezetni fogják a választásban, legalább is téves felfogás, majdnem a való igazságnak arcúl csapása. A multból felhozott egypár tévedés miatt még nem szabad elitélni az egész lelkészi kart s nem szabad feltételezni, hogy pusztán rábeszélésszülte vélemény lesz a döntő a választásoknál. Ma én úgy tudom, hogy nincsen lelkész kerületünkben, a ki lapot ne olvasna; sőt a presbyterium tagjai is mohón kapják nemcsak az egyházi vagy elkért napilapokat, de még az egyházmegyék és kerületek jegyzőkönyveit is.

A lajstromos szavazásról szólván: önkénytelenül eszembe jut az önálló vámterület Ennek ellenzői is mindent állitanak, hogy ezért, meg ezért, meg ezért nem lehet életbe léptetni. Pedig voltaképen úgy áll a dolog, hogy mindaddig, mig ennek előnyeit meg nem próbáltuk: az ellenvetés csak üres szólam. A lajstromos szavazás szerinti képviselő választást is el kellene rendelni, meg kellene próbálni elébb és ennek életbe léptetése után lehetne — ha nem válna be — joggal felőle elitélő, de igazságos véleményt formálni.

Nálunk a lelkipásztorokat papuralmi törekvések eddig se vezették, ezentúl sem vezetik. Mert akkor megtagadnánk az egyetemes papság eszméjét, mely erős fundamentuma a protestáns egyházaknak. A legszebb egyetértés, békesség van közöttünk s értekezleteinken, mint Felső-Borsodban, ám mindenütt jelenjenek meg, mint tagok azon világi vezérférfiaink is, a kik hallgatagon ugyan, de ilyen téves véleménynyel itélnek mi felőlünk: bizonyára látni fogják, hogy a hit és valláserkölcsi élet, nevelés, az egyháziasság, a lelkipásztori gondozás időszerű nagy kérdései foglalkoztatnak ott minket, nem pedig üres ábrándok.

Hogy a jövő tavaszi egyházkerületi közgyűlés az egyházmegyék véleményének meghallgatásával melyik választási mód mellett fog dönteni: az a jövő titka. Ha a közvélemény a lajstromos szavazás mellett foglalna állást, akkor a protestáns szabadelvűség, mely létalapja, egyedüli biztositéka egyházainknak, diadalt arat. Ha pedig győz az elvi szempontok figyelmenkivül hagyásával a régi szokás jog: akkor a haladó idő nem velünk, de felettünk rohan el. Különben — hitem szerint — bármelyik győzzön is, azért még a világ a sarkából ki nem fordúl! Mert igazán boldog lehetne egyházegyetemünk, ha csak az volna legégetőbb kérdése, hogy a zsinati képviselőket miképen választja meg ez a kerület?!

(Folytatása következik.) Szuhay Benedek.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Körmendy Sándor* hedrahelyi ev. ref. lelkész, a dunántúli egyházkerület főjegyzője, volt belsősomogyi esperes, élete 74-ik, buzgó lelkipásztori működése 46-ik évében január 6-ikán hosszas szenvedés után elhunyt. Munkaereje, képessége s hivatottsága nem mindennapi volt. Dólgozott, munkált teljes erővel mindenütt, a hová oda állította a

közbizalom, a melyre sokszorosan rászolgált, mint egyházi tag és mint állampolgár. Mint egyházának hű sáfára széleskörű működésében a csurgói főgimnázium rendbehozásával s a szlavóniai missió megteremtésével és vezetésével szerzett magának nevet s olykor-olykor sebeket, a melyekkel még jellemére is árnyékot akartak ellenfelei borítani. Volt országgyűlési képviselő is és vele szemben érvényesült a politikai romlottságnak az a soha el nem feledhető gyalázatos eljárása, hogy szavazat-hamisítással választották meg ellenfelét, az akkori egyik minisztert, a kit a kormány kényszerített mandátuma megtartására, noha ország-világ tudta, hogy a szennai választók névsorát a választási küldöttség meghamisította. Ám ez a csapás sem törte meg Körmendy Sándort, a ki kötelessége teljesítésében ezután is előljárt s élemedett korában sem huzódozott a munkától, sőt ott volt kerülete gyűlésein, ott a konventi üléseken még betegen is, mert a lélek hajtotta. Szép családjában, a melyben az unokák gyermekei is ölelték a szép-atyát, patriarchalisan élt s a közéleti szereplés után boldog pihenést talált övéi között. Méltó a jutalomra, a melyet az Ur ad azoknak, a kik hivek valának a rájok bizottakban! Legyen áldott emlékezete!

— **Bolyai-emlékünnep** volt január 15-én Kolozsváron a magyar tudományos világ jelenlétében. Külföldi üdvözlet is emelte az ünnepélyt, a melynek jelentőségét senki sem kicsinyelheti. A nagy magyar tudósról Tárca rovatunkban ismertető cikket közlünk ez alkalomból.

— **Lelkész választás.** A *bánfalvai* (felső-borsodi egyházmegye) ev. ref. gyülekezet hivei néhai Tóth Miklos utódjául meghivás útján: *Horváth János* sajó-ivánkai lelkészt választották meg, a kiben hű sáfárt állított a közbizalom az Ur dolgainak végzésére.

— **Wlassics nyilatkozata a r. kath. autonómiáról.** A képviselőház pénzügyi bizottsága tárgyalás alá vevén a vallás- és közoktatásügyi költségvetést, a r. kath. autonómiáról a következőleg nyilatkozott: „A katholikus autonomiára nézve a magam munkálataival elkészültem teljesen, a dologból titkot nem csinálok és az a célom, hogy a fönnálló sarkalatos törvények változtatása nélkül kell létesíteni a katholikus autonómiát. Az egyház és állam viszonyai organikus törvényben szabályozandók annak idején, de ezúttal izoláltan, sarkalatos törvényeink megváltoztatásával eljárni nem lehet. Magával a kath. autonómia illetékes tényezőivel a „hiteles följegyzés“ alakjában régen, világosan és határozottan közöltem a magam álláspontját és ebben a tekintetben sem vádolhat senki titkolódzással. Munkálatomat már közöltem miniszter-társaimmal is.“ Ez a miniszteri nyilatkozat, a melyből főleg az tűnik ki, hogy az ultramontánoknak a célját: a vagyon átbocsátását az autonómia kezelésébe, nem akarja szolgálni: egészen kihozza sodrából mindazokat, a kik tüskön-bokron átgázolva mozgatják a hegyeket, hogy *vagyon kezelő* legyen az autonómia, mert hát igazság az még a tridenti zsinat szerint is: „pénz beszél, kutya ugat.“ Ugyanám megtámadják a minisztert, hogy miért beszél, ha a király nem hatalmazta fel. Bezzeg, ha a szájuk íze szerint beszélt, volna: dehogy jutna eszükbe a főpatronust emlegetni a ki még patrónusi dolgaiban is, talán az ultramontánok elismerése szerint is: a felelős miniszter által tesz és beszél. Nagyon jellemző az ultramontánoknak ez az eljárásuk, a kik ime hajlandók nyiltan lábbal taposni az alkotmányt is, ha az nekik nem tetszik és bizony a zsarnokságot is két kézzel tapsolnák, ha az ő szekerüket tolná! Ilyen hazafiak ők!

— **Közös protestáns gyűlés.** Nem másról van szó, mint a magyarországi két evangyéliomi protestáns egyházat közösen érdeklő ügyek tárgyalására kiküldött bizottságnak a gyűléséről, a mely e hónap 22-ik napján fog tanácskozni Budapesten. A tanácskozás ki fog terjedni az 1848. XX. t.-c.-re is. Nagy várakozással vagyunk e gyűlés iránt: csak meg ne csúfoljon bennünket!

Pályázat vallástani kézikönyvekre.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület a f. évi novemberi közgyűlésén hozott határozat alapján pályázatot hirdet a következő középiskolai vallástani kézikönyvek megírására:

1. *Az isteni kijelentés az ó- és új-szövetségi szentírásokban* a középiskola I. és II. osztálya számára. A két osztály tananyaga egy könyvbe foglalandó ugyan, de egymástól elkülönítendő s mint kerek egész dolgozandó ki oly módon, hogy az első osztály tananyaga magában foglalja az ó-szövetségi kijelentést a patriarchák és Izráel történetében, a tíz parancsolatban és a prófétákban, a második osztályé pedig az új-szövetségi kijelentést Jézusban, az ő életében és tanításaiban. Az egyes osztályok tananyaga mintegy 3, az egész könyvé mintegy 6 nyomtatott ívre terjedhet.

2. *A keresztyén hittan és erkölcstan foglalata* symbolikus könyveink és énekes könyvünk rövid ismertetésével a középiskola VII. osztálya számára. Terjedelme mintegy 6 nyomtatott ív lehet.

E kézikönyvek a magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventjének 1901. évi 38. számú határozatával kiadott gymnasiumi tanterv szellemében és utasításai szerint készítendők. Az elfogadott munka az egyházkerület kiadásában jelenik meg s írói díja az első kiadásnál nyomtatott ívenként 100 korona, a többi kiadás alkalmával pedig az esetleges változtatások szüksége szerint külön egyezséggel állapíttatik meg.

Pályázhatik minden magyar ev. ref. vallásu iró. A pályamunkák idegen kézzel irva, jeligés levéllel ellátva a tiszántúli ev. ref. egyházkerület gymnasiumi felügyelői hivatalához küldendők be.

Pályázati határidő 1903. évi junius 30. E határidőre azonban *a tankönyveknek csak részletes tervezete és mutatvány képen egy kisebb, de fontos résznek teljes kidolgozása nyujtandó be.* A beérkező pályamunkákat az egyházkerületi bizottság fogja megbirálni s a tankönyvek megirásával a pályanyertes szerzők fognak megbizatni. A kidolgozott tankönyvek újabb bírálat alá kerülnek és csak akkor fogadtatnak el, ha a kitűzött célnak minden tekintetben megfelelnek.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület közgyűlésének határozatából,

Debrecen, 1902. december 31.

Dóczi Imre,
egyházkerületi gymnasium felügyelő.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Ferencz József keserűvíz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **4.** (1101.) **szám.** *Sárospatak, 1903. január 26.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Demeter Bertalan.* „A legfőbb tennivaló.“ — *Batta István.* „Emlékezés Bolyai Jánosról.“ — *Szuhai Benedek.* „Zsinati ügyek.“ — *Szabó Kálmán.* „Könyvismertetés.“ — „Irodalom.“ — „Vegyes közlemények.“ — „Pályázat.“

A legfőbb tennivaló.

What know we greater than the soul?
On God and godlike men we build our trust.
Tennyson: Wellington halálára.

Semmi sem tudná kiirtani lelkemből azt a meggyőződést, hogy az evángyéliom szerint megtisztitott vallás egyike azoknak az erőknek, melyeket Isten a legmagasabb célokra teremtett. Bizonyosan ez is hatalmasan közremunkál az isteni végczél elérésére. Mikor látá Isten, hogy az emberi előhaladás *ékesség nélkül való volt*: leszállitotta ezt az erőt a földre, hogy hivatása szerint boldoggá tegye az emberiséget. Hatásának eredményét tekintve nem is tudom máshoz hasonlitani, mint a naphoz. Mindakettő világit, mindakettő melegit, a különbség csak az, hogy egyik az anyag, másik a lélek világában. Hogy az emberiség boldog lehessen: sem egyik, sem másik napot nem nélkülözheti. Az egyiket nem is fogja nélkülözni soha; mert annak fényéből és melegéből Isten bőven juttat fűszálnak és embernek egyaránt; de a másik napnak fentartásáról magunknak kell gondoskodni; annak tüzét pedig csak elménknek és szivünknek legnemesebb lángja táplálja.

Dehát gondoskodunk-e róla csakugyan ugy, a mint boldogságunk érdeke megkivánná?

Gyűléseinken és a sajtóban igen sokat hallottunk már azokról a bajokról, melyekkel egyetemes egyházunk küzd. Mondják: legnagyobb baj az, hogy hamvadóban a vallásos buzgóság tüze, melynek lángja pedig egykor a felhőkig csapott. Sok helyen már ki is aludt egészen. Az emberek haladnak a magok utján, mintha Istennek semmivel sem tartoznának, s rájok nézve teherré vált az isteni intézménynek, az egyháznak fentartása is. Hát a jobb jövő után sóvárgó lelkektől nem elég panaszt hallottunk-e korunk anyagias iránya miatt, mely foglyúl ejtette a lelkeket, s az egyháznak kiszámithatatlan károkat okozott?

Szomorú dolog, hogy odajutottunk, a hol vagyunk. Vigasztalni is legfölebb azzal a kegyetlen gondolattal vigasztalhatnók magunkat, hogy nemcsak a mi házunk ég: a szomszédé is lángban áll. Mert azok a sokat emlegetett aggasztó jelek és veszélyes tünetek nem csupán a magyar reform. egyház kebelében mutatkoznak.

A vallásos buzgóságnak, az ember életét teljesen betöltő hitnek ős folyamai ma már csak a Védák földjén találhatók. Az európai országok között csupán Skócia és a kis Welsz az a hely, a hol a nép vallásos életét tekintve, eszményi állapotok uralkodnak. Ezeken a helyeken kivül nincs egyetlen ország, nincs egyetlen felekezet, a hol ne lehetne panaszkodni a vallás és ennek intézményei iránt tanusitott közönyösség miatt.

Bizony sivár a kor lelke is. Csaknem mindenütt a hasznossági elv az uralkodó szempont, s félek, hogy ha a latin költő széttekinthetne az emberek között, ma is igazsággal mondhatná el szavait:

„Aurum omnes, victa jam pietate, colunt“. A róm. kath. egyház is erősen érzi a korszellem áramlását. Dogmái nem tarthatják többé bilincsek közt hivei lelkét, mint ezt korábban tették. XIII. Leo nem lehet többé az a kényúr, a mi VII. Gergely volt. Gergely pápának még parancs volt a szava, ma utódjának gyöngédnek és politikusnak kell lennie. S ha valamit keresztül akar vinni Német vagy Francziaországban: a Hume Dávid és Spencer Herbert eszméivel is le kell számolnia.

Szerintem nem messze kell fáradnunk, hogy a vallás iránt tanusitott közönyösség okára akadjunk. Mint az irodalom és művészet, a vallás is mindenkor megérezte az uralkodó bölcsészeti irány hatását. Midőn a philosophia eszményi irányt követett: kedvező hatása a vallásos élet fellendülésében is nyilatkozott. Viszont lehetetlen észre nem vennünk a jelenkori bölcsészet materialisztikus irányának a vallásos életre gyakorolt romboló hatását.

Ennek mindent elözönlő árját feltartóztatni senkinek sem állott hatalmában; de nagy mulasztást követtünk el akkor, midőn az óvóintézkedések megtételénél nem jártunk el a legnagyobb körültekintéssel. Meg kell itt emlékeznem egy tényről, mely kiválóan jellemzi az angol nemzet bölcs mérsékletét. Locke és Hume, a tapasztalati bölcsészet két hatalmas képviselője, elkészült rendszerével, s végzetes következtetéseik sujtó hatással lettek volna a vallásra és erkölcsiségre. Az angol nemzet azonban, ha büszke volt is nagy fiaira; sokkal nagyobb kincsnek tartotta azt, a mit a vallásban és erkölcsiségben birt, semhogy ezekre nézve döntő sulylyal bíróknak tekintette volna e rendszerek következtetéseit. E nemzet féltette és megőrizte azt, a mit az egyén és nemzet kincsei közt legtöbbre becsült. A termés aranyat nem akarta apró pénzzel kicserélni.

A philosophia jelen irányának hatásával szemben minden nemzet társadalmának igy kellett volna védekezni.

Ezt tenni a mi társadalmunk is elmulasztotta. Ne csodálkozzunk tehát, ha egy nagyobbára materialisztikus irányt követő philosophia végzetes következtetéseit jó részben magáévá

tett társadalom kebelében az egyház is komoly bajokkal küzd.

De — valljuk meg — mi magunk sem fedeztük eléggé egyházunk testét a tudomány részéről jött ezen veszélyes hatás ellen. Nézetem szerint a mai oktatási rendszer keretében nem nyílik megfelelő tér arra, hogy az elme képességei mellett a lelki tehetségek is arányosan kiképeztessenek. A ki ennek ellenkezőjét állitja, annak be kell bizonyitani azt, hogy a tudományos nevelés mellett a rendszeres vallásos nevelés is megvan minden iskolánkban s a gyermeknek ebben való előmenetelére épen olyan sulyt fektetnek, mint tudományos előhaladására. Ilyet pedig bebizonyitani lehetetlenség, ha csak szemet nem hunyunk a tények előtt. Ez idő szerint rendszeres vallásos nevelésről beszélni nem lehet. Igen sok középiskolánkban rendes tanszéke sincs a vallástannak, s már ez a tény jelzi ennek a tárgynak nem valami rendkivüli fontossággal biró voltát. Az pedig köztudomású dolog, hogy ha valaki a középiskolában a történelmet vagy a fizikát nem tudja; abból igen komoly baj lesz; de ha csak a vallástan körébe eső ismeretei hiányosak: abból semmi komolyabb baj nem lesz. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a vallástanból is buktatni kell; mert én a vallás tanitását, általában a vallásos nevelést másképen képzelem el, s annak eredményét nem a veszélyt rejtő osztályozástól várom, csupán annak bizonyitásául hoztam fel, hogy ennek az ártatlan tárgynak minő rettenetes megaláztatásokon kell át mennie.

Nohát ha ez nem égbekiáltó igazságtalanság, akkor semmi sem az! Ezer és ezer ifjú lélek fonnyad el és zsugorodik össze idő előtt s később szivének sivár talaján felmagzik a kétely és atheizmus. Ezer és ezer tragikusan vergődő lélek bizonyitana ez állitás igazsága mellett. S mindez a rendszer kedveért. Csak azért; mert az, a ki először öntötte formába a mai nevelési rendszer eszméjét, csak annyit értett az igazi neveléstudomány elveihez, törvényeihez, mint egy villamos kocsivezető ért a villamosság természetéhez és törvényeihez.

Mikor jön el az idő, mikor a gyermeknek lelkére is lesznek annyi tekintettel, mint az elméjére?! Akkor, mikor be fogják látni az emberek ama szavak igazságát, melyeket e szerény czikk elején Tennysontól idézék: „Mit ismerünk nagyobbat a léleknél? Istenbe és Istenhez hasonló emberekbe vetjük bizodalmunkat."

Engedelmet kérek, ha kissé tulságosan idézem ezt a költőt; de igen sok érdeme van előttem. Olvassa mindenki, a ki csak hozzá férhet. Engem igen sokszor oktatott, felemelt, megnyugtatott. Aztán a XIX. század költői között őt találtam a legkitünőbb theologusnak; senki sem pillantott be oly mélyen az istenség és lélek titkaiba, mint ő. A halhatatlanságról nem lehet többet és szebbet mondani, mint a mit ő mond „Wages" czimű költeményében. Ha a fentebb jelzett idő elérkezik, akkor ugy fogják nevelni a gyermeket, hogy az a plasticitas éveinek elteltével a századok alatt felhalmozott civilizációból mindennemű örökségének birtokába léphessen. Ezpedig csak ugy történhetik meg, ha elméjének és lelkének minden tehetsége kiképeztetett. Az lesz az eszményi iskola, a mely ugy fogja kibocsátani az ifjut talai közül, hogy birni fogja tudományos és politikai örökségét, vagyis: ismerni fogja a természetet, az állami és társadalmi élet főbb elveit, s a mi ezekkel teljesen egyenlő fontosságú: az irodalom nagyszerű kincseit; de birni fogja vallásos és művészeti örökségét is, vagyis: az emberiség rendelkezésére álló legkitűnőbb bizonyitékokból meritett hite lesz abban a legfőbb lényben, a ki mint lélek és ész nyilatkoztatja ki magát a világ vezetésében s egész lényén a keresztyén erények varázsa fog elömleni; s érteni s a való élet bilincseitől megszabadulva fogja élvezni azt a világot, hová egy Raphael festménynek szemlélete, egy Beethoven szonatának, vagy egy Wagner operának hallgatása ragadják a lelket. Ne tessék rajongónak nevezni! Az csak nem rajongás talán, ha az elme jogai mellett a lélek jogait is követelem?! A vallásnak és művészetnek szépségben és bájban mindent felülmuló világához joga van a léleknek; de e világba csak ugy emelkedhetik fel, ha legmagasabb rendű tehetségei kimüveltettek.

Elérkezett az idő, hogy végre-valahára állást foglaljon minden, az emberiség legszentebb ügyét szivén viselő ember a legintenzivebb vallásos nevelés elve mellett. Elérkezett az idő, a mikor hangsulyoznunk kell, hogy a gyermek és ifjú lelkének kimüvelése van olyan fontos feladat, mint akármelyik klasszikus nyelvben vagy a természettudományban való előhaladása. Minden kételyen felül áll, hogy valamikor ennek a kérdésnek megoldása elodázhatatlan szükséggé fog válni; de az is bizonyos, hogy a neveléstudomány legnehezebb kérdésének fog bizonyulni. Eszményileg talán sohasem lesz megoldható.

Pál apostol egyik levelében ezt mondja: „Élek többé nem én, hanem él én bennem a Krisztus." Az apostolnak ezen szavai az öntudatos vallásos nevelés kérdésének megoldásához oly megbecsülhetetlen utmutatással szolgálnak, a melyhez hasonlóra sehol nem találunk. Mily óriási átváltozáson kellett a Pál lelkének átmennie, mig elmondhatta magáról, hogy többé nem Pál, a természeti ember él ő benne, hanem Krisztus.

Szerintem végső, eszményi czélja nem lehet más az öntudatos vallásos nevelésnek, mint az, hogy bennünket átalakitson annyira, hogy ne az ember, hanem a Krisztus éljen bennünk. Az a feltevés, hogy bennünk két lény lakozik: a természeti ember és a lelki ember: mélységes igazságon alapúl. Tökéletes, Istennek tetsző életet csak az élhet, a kiben a természeti ember legyőzetett, s a lelki ember, Krisztus uralomra jutott.

A vallásos nevelésnek feladata abban áll, hogy a gyermek és ifjú lelkében uralomra juttassa a Krisztust, a ki ott van; de gyöngébb, mint a természeti ember.

Van egy ragyogó eszme Hawthorne-nak „A márvány istennő" czimű költeményében, a mely találóan alkalmazható a vallásos nevelés feladatára.

Azt mondja Hawthorne ebben a költeményében, hogy a szobrász feladata nem az, hogy vésőjével egy meg nem levő alakot teremtsen, hanem az, hogy lángeszének érintésével szabaddá tegye a márványban már meglevő dicső alakot, melyet a hideg kő bebörtönözve tart. Ez merész; de szép gondolat.

Hanem a vallásos nevelésnek feladata valóban nem az, hogy a rendelkezésére álló eszközökkel valami meg nem levőt hozzon létre: ennek feladata igazán abban áll, hogy minden egyes egyénben segitsen szabaddá lenni a lelki embert, Krisztust, kit a természeti ember fogva tart.

Még a tudományos ismeretek közléséhez sem elég a tapasztalás, vagy bizonyos technikai ügyesség, hanem isteni adomány kivántatik, ahoz pedig, hogy a vallásos nevelés az előtte álló nagy czélt eszményileg oldja meg: talán a lángész ihlete lesz szükséges. De ha csak közepesen akarja is feladatát megoldani: ez is eléggé igénybe fogja venni az emberi bölcseséget.

A legelső és legfőbb szükség mindenesetre az, hogy — mint az angol mondja — tanuljuk meg a „nagy dolgot nagynak látni, a kicsinyt, kicsinynek", s nem kételkedem, hogy a legintenzivebb vallásos nevelési elv gyakorlati megvalósitása rövid idő alatt gazdag aratással fog jutalmazni.*

Demeter Bertalan.

* **Azt hiszem, minden olvasó elérti azt a célzást, a mely e czikk soraiból előtör. Ez magyarázza meg e helyen közlését! Csak ne kicsinyelje senki azt a czélt.** Szerk.

TÁRCA.

Emlékezés Bolyai Jánosról.

(Folytatás.)

A mathematikának, mint időben megjelenő exact tudománynak — eltekintve egy pár igen kevés számú emberi felfogás szerint — teljes triviális igazságot szolgáltató axiómiájától, nem igen van több szüksége a tapasztalásra. Leginkább az Analysis kérdéseinek és tételeinek kiterjesztésére, az érthetőség és a bizonyítások könnyítése céljából szokás alkalmazásba venni szemléltető módszer gyanánt a tapasztalás szerint célszerűnek látszó ábrázolást.

Máskép van a dolog a térben megjelenő alaki tudományban, a geometriában. Itt már sokkal nagyobb tere jut a tapasztalati adatoknak, mert hiszen már a legegyszerűbb geometriai fogalmak, mint a pont, vonal, felület stb. mind tapasztalati tényeken álló abstractiók. Ez abstractiók segélyével vannak meghatározva a geometriának már az axiómiái is, melyekből a geometria logikai módszere a deductio útján jutunk ujabb és ujabb tételekhez, igazságokhoz. Mint fentebb mondottuk, úgy a mathematikának, mint most különösebben a geometriának, mint tudománynak, érték mérlegelésénél emez alapigazságokat kell vizsgálódásunk tárgyává tenni s ezek kikutatásával meggyőződni arról, vajjon olyanok-e ezek, a melyekről a józanul gondolkodó és kritizáló ész előtt úgy első tekintetre, mint alapos boncolgatások után teljesen világos, hogy szemmellátható, bizonyításra nem szoruló és megdönthetetlen természeti és tapasztalati igazságot jelentenek és tartalmaznak. Hogy miért volt feltétlenül szükséges épen a geometria alaposzlopait felkutatni és megvizsgálni, azt rögtön tisztán látjuk magunk előtt, ha tényleg felkeressük emez alapokat. Ez a kutatás látszólag némi nehézségekbe ütközik, mert a legtöbb tudomány csirája és legelső fejlődése az ősi idők homályában vész el. A mi feladatunk és célunk annál nehezebbnek tünhetik fel, mert — Houzeau szerint — a legrégibb tudománynak alapjait keressük, a melyeket még az arabok, egyiptomiak, görögök stb. raktak le. De e tekintetben szerencsés helyzetben vagyunk. Ugy a mathematika logikusan fejlődő szerkezete, természete, mint különösebben egy reánk maradt kiváló és alapvető, rendszeressége miatt is nagy fontosságú munka utbaigazítja a kutatót. Ez a munka egy hires görög mathematikusnak: Euklidesnek munkája, mely célszerűen csoportokba foglalva és rendezve adja elő ama bizonyos alapigazságokat, tapasztalati tételeket, melyeket Euklides könyvekre felosztott müvében axiómiáknak, postulátumoknak nevez, élesen megkülönböztetvén ezektől az axiómákból levezetés útján nyert u. n. elméleti tételeket.

Euklidesnek görögűl irt munkája azon alap, a melyen a geometriai tudományok hatalmas birodalma nyugszik és felépült. És ez alapnak hosszú időkön át volt egy olyan fogyatékossága, a melyet ha nem sikerül megreparálni, az a tudomány értékének, fejlődésének és tekintélyének óriási hátrányára szolgál, sőt e fogyatékos tételen felépült legnagyobb részének rombadőlésével fenyegeti azt. A tárgyalás megértésének szempontjából e hiányra, mint a körülötte megindult mozgalom legfőbb rúgójára okvetlenül reá kell mutatnunk.

A mathematikai és geometriai tudományok atyjának Euklidesnek axiómái és postulátumai egy kivételével mind olyanok, a melyek kétséget nem szenvedő, bebizonyításra nem szoruló és megdönthetetlen észleleti igazságokat tartalmaznak, a melyek sem akkor, sem azóta semmiféle tapasztalat eredményével össze nem ütköztek. Ilyen például: Egyenlőkhöz egyenlőket adva, ismét egyenlőket kapunk. Egyenlőkből egyenlőket levonva, ismét egyenlőket nyerünk. Két egyenes nem zár be tért, azaz két egyenes csak egy pontban metszi egymást. A tér két pontján át mindig lehet, de csakis egy egyenest húzni. A térben levő egyenes végtelen, stb.

Ezek az alapigazságok mindenesetre mindenki előtt axiómák, a melyek mintegy önmagukkal igazolva és bizonyítva vannak, másnemű s egyáltalában bizonyításra nem szorúlnak.

Van azonban Euklides munkájának első könyvében egy oly axiómának, illetőleg postulátumnak feltüntetett tapasztalati tétel, a mi átláthatóságát, tiszta, világos axióma jellegű észszerűségét tekintve, nagyon is különbözik a most felsoroltaktól. Ez az u. n. tizenegyedik axióma, ötödik postulátum, melynek értelme szerint: ha a sikban van két egyenes, melyeket egy harmadik átmetsz s ha e két egyenes viszonya a harmadikhoz olyan, hogy eme harmadik egyenessel bezárt hajlásszögük kisebb két derékszögnél, — akkor ez a két egyenes metszi egymást.

E tétel, úgy a mint tapasztalati alapigazságot tartalmazó axiómaként ki van mondva, homályos, áll vagy nem áll, de mindenesetre bizonyításra szorúl s axiómatikus igazságként ily módon semmikép el nem fogadható. Már pedig Euklides geometriájának nagy része ezen nyugszik s ha rombadől az alap, vele együtt rombadől az épület is.

Munkájának e nagy fogyatékosságát érezte maga a szerző is. Hogy Euklides maga sem látta a tizenegyedik axiómának feltétlen igazságát beigazolva, arra sok körülmény vall: ugyanezen kérdést több helyen is tárgyalja, e tétellel való bizonyítást, a hol csak lehet kerülte s a geometria legnevezetesebb tételeit, mint a háromszögek congruentiájára, az egyenes és szög felezésére stb. stb. vonatkozó tételeket ennek felhasználása nélkül, néha hosszas és fáradságos uton bizonyitotta, dacára annak, hogy mind eme tételeket a 11-ik axioma felhasználásával rövid úton és sokkal egyszerűbben bebizonyíthatta volna. Az első tekintetre meglehetősen természetesnek látszó tétel bebizonyítása úgy látszik neki sem sikerült, azért vette fel — bár a fogyatékosság tudatában — az axiómák közé.

Euklidesnek e tételre további fejtegetések alapjául feltétlen szüksége volt, de mivel ez az ötödik postulátum nem axióma s mint elméleti tételt sem sikerült neki beigazolni, im előttünk áll a geometriai tudományok alapjában az említett óriási fontosságú hiány.

Óriási a fontossága, mert ha sem nem axióma, sem nem elméleti tétel, akkor ez a logikájában igen szigorú mathematika körében meg nem áll, meg nem maradhat, de ezzel együtt rombadőlnek mindamaz igen fontos és alapvető geometriai tételek is, a melyek mint legelső alapon a tizenegyedik axiómán nyugosznak. A nevezetes probléma tehát ez volt: Bebizonyítani valamiképen a tizenegyedik látszólagos axiómát az Euklidesnél előforduló igazi axiómák és ezek helyes következései alapján és így bizonyságot, érvényt szerezni az euklidesi geometria minden tételének, — vagy ha ez nem sikerül: a tételnek megdöntésével rombadönteni e geometriának mindama fontos és alapvető tételét, a melyek a geometriának, mint tudománynak tekintélyével oly szoros kapcsolatban állanak, hogy ezek nélkül e tudomány fejlődése bizonytalan időkig, talán örökre, meg lehet akasztva. (Vége köv.) Batta István.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

II.

— Egyházi törvényeinkről általában. —

Egyházi törvényeinkről nem tudom kinek mi a véleménye, de nekem határozott meggyőződésem az, hogy a minduntalan való toldozás-foldozás egyházegyetemünknek valami nagy hasznára aligha történik; sőt a törvény gyakorlati értékére, becsére nézve határozottan káros befolyású. Jóformán alig van időnk és alkalmunk kipróbálni e kevés idő alatt törvényeinket; jóformán alig éltük bele magunkat a törvény szellemébe, §-ainak teljes megismerésébe, már újból eltörli, avagy módosítja az időnek romboló szelleme. De még ha mi lelkipásztorok és a vezető világiak bele is tudnánk törődni a változott viszonyok szülte új és módosított törvényeinkbe: a nagy közönség és a nép aligha tudja magának megmagyarázni, hogy miért módosulnak, változnak nálunk reformátusoknál a tételes törvények minden tizedik esztendőben, — holott emberi gyarlóságainknál fogva többé-kevésbbé mindnyájan a megszokás rabja vagyunk.

A törvény kötelező erejének, gyakorlati értékének a rovására történik tehát a minduntalan való toldozás-foldozás. Innen van az a gyakorlati tapasztalat, hogy a gyülekezetek nagy nehézséggel tudván megbarátkozni az új viszonyokkal: a módosított törvények kötelező ereje rájok nézve legalább is kétes értékű. Huzamosabb idő és több alkalom kívántatnék tehát ahoz, hogy a fennálló törvényeinket módosítsuk, vagy eltöröljük, mint 10 esztendő; mivel e rövid időt alig tarthatjuk elégnek a törvény használhatóságának teljes kiismerésére.

De, mert a jelszó ki van adva, törvény rendeli a minden 10 évben való zsinattartást, — sőt a zsinat előkészítő bizottságok már serényen dolgoztak s munkálatuk elvi szempontból a konvent rostájára is vettetett. hogy azok felett tanácskozzanak majd az egyházkerületek és egyházmegyék: én a haladó idő kerekébe belekapaszkodni nem akarok, csak szerény véleményemnek adtam kifejezést, hogy a minduntalan való törvény módosítása ne legyen jövőre egyedüli vezérelvünk, mert ez által az egyházi törvény rendkívül sokat veszit egyetemes értékéből.

Jelenleg érvényben lévő egyházi törvényünk 3 főrészre van osztva, u. m.: *I. Egyházalkotmány, II. Egyházi törvénykezés, III. Közoktatási és köznevelési szervezet.*

E felosztást helyeselni nem tudom. Nézetem szerint az I. rész után kellene jönni az iskolai szervezetnek s így az „*Egyházi törvénykezésről*“ szóló részt az őt joggal megillető harmadik helyre kellene tenni. Ilyen beosztásban terjesztetett az fel debreceni zsinatunk által az 1881. nov. 24-én kelt kisérő levél tanusága szerint (77—80. l.), melynek iskolai szervezetét ugyanakkor nem erősítette meg Ő Felsége. S hogy az 1891-ben hozott törvénykönyvben, mikor már a közoktatási és köznevelési szervezet is megerősítést nyert, miért került a III-dik helyre: okát nem is gyanítom.

De ha igaz az, hogy a hazai protestáns egyház egész történeti fejlődése és élete mutatja, hogy nála az egyház és iskola elválaszthatlan kapcsolatban állott; ha igaz az, hogy úgy a békekötésekben, mint az 1790/1. évi alaptörvényünkben egyház és iskola nemcsak együtt említtetik, de az azokat szabályozó törvények is együtt alkottattak; ha igaz az, hogy az iskolák veteményes kertjei az egyházaknak: akkor az iskolákról szóló közoktatási és köznevelési szervezet jogosan a II-ik helyre jöhet, annyival is inkább, mert az „Egyházi törvénykezés,“ mint harmadik rész, egyformán vonatkozik mind a kettőre. E felosztást javasolja a jó rend s az iskolák, mint köznevelési intézetek rendkivüli fontossága.

E célszerűbb felosztási módositást ajánlva, jövőre is az volna kivánatos. ha egyházi törvényünk egyetemes értékű és kötelező erejű lenne minden hazai ev. ref. egyházra és minden hazai ev. ref. gyülekezeti tagra nézve. Az volna kivánatos, ha nem az egyházkerületekre bizna a zsinat, mint törvényhozó testület sok olyan életbe vágó fontos egyházalkotmányi rész miként való elismerését, mint tette eddig, hanem az egyházkerületi rendszabályok és határozatok fölibe emelkedve: törvényerőre emelné összeülendő zsinatunk az edddigi kerületi rendszabályok közül azt, mely az idők folyamán legcélszerűbbnek bizonyúlt s az egyetemes célnak legjobban megfelel.

Például milyen hiba, hogy nálunk hazai reformátusoknál törvényerőre emelt esküforma nincs; annak megállapitása a kerületek dolga. Erdély belügyi önkormányzati joga egészen elütő a mienktől. Külön szabályrendeleteket alkothatnak a kerületek a segédlelkészek elhelyezéséről a rendes lelkészek felavatásáról (50. §. e) p.), a presbyterek választásáról (50. §. f) p.); a kerületi tanügyi bizottságok hatáskörét, eljárása módját megállapithatják szabályrendeletileg (50. §. g) p.). A zsinati képviselők megválasztásának és igazolásának módját magok a kerületek határozzák meg (67. §.). Ugyszintén a temetkezést (134. §.). Az egyházmegyei tisztújitást pedig egyöntetüleg még a kerületek sem állapitják meg; hanem tetszés szerint rábizzák az illető kebelbeli egyházmegyékre (160. §. a) p.). Egyöntetű törvény nem intézkedik egyformán az egyházlátogatásról, annak hivatalos kérdőpontjairól; igy néhol az esperesek, a legtöbb helyen, sőt kerületünkben majdnem mindenütt az esperesek megbizottjai végzik e fontos tisztség teljesitését, az egyházmegyei szabályrendeletek értelmében (163. §.). Magok osztályozhatják a kerületek egyházaikat (182 §.). A lelkészminősitési fokozatokat a törvény; de már azt, hogy a minősitési egy esztendő mettől-meddig terjedhet: az egyházkerületek határozhatják meg (189. §.). Az egyházi adók kivetése és fizetése annyiféle, ahány egyházközség van hazánkban (239. §. 248. §.). Egyházkerületek állapitják meg az alsó- és felsőiskolák számára a tantervet, fegyelmi és rendtartási szabályokat, Ugy szintén a kerület összes iskoláiban csak a kerületek tanügyi bizottságai által ajánlott és elfogadott tankönyveket lehet és szabad tanitani; egyöntetü törvény erről sem intézkedik (415. 416. §.). A tanitói változások ügyét az egyházkerületek szabályrendeletileg magok határozzák meg (432. §.). Ugy szintén ők állapitják meg az iskolaszékek hatáskörét külön-külön (444. §.). A népiskolai oktatás rendezésére és fejlesztésére vonatkozó szabályrendeleteket magok a kerületek hozzák (451. §.). Az igazgató-tanács hatáskörének, a tanárok fizetésének s a gymnasiumi tantervnek megállapitása a kerületek dolga (454., 457., 473. §.). Végül megállapithatja minden kerület a tanár választás módozatait és részleteit (491. §.).

Ime, ez idézetekből nyilván látható, hogy nálunk hazai reformátusoknál az elfogadott és szentesitett törvények mellett, milyen különleges joga van minden egyházkerületnek szabályrendeleteket alkotni s e szabályrendeleteket, határozatokat úgy formulázni, a hogy idők folyamán a jog folytonosság elve szerint ez kifejlődhetett mindenütt. Hát még ha az isteni tisztelet rendjét, az urvacsorai osztás módját, a konfirmandus növendékek tanitását, a használatban levő kis kátékat, mint tankönyveket tekintjük: lehetetlen be nem látni, hogy mind

e sokféleség a protestáns szabadelvüség javára ugyan, de mégis az egység, az erő kifejlődésének nagymérvű hátrányára esik. De hát a széttagoltság, az itt-ott megengedett, sőt törvénybiztosította szokásjog, az egyöntetűség teljes hiánya, ha eddig nem tudta is a lelkeket egy magasabb álláspontnak megnyerni: nekem erős a meggyőződésem, hogy mennél inkább haladunk az időben, annál jobban fogunk közeliteni egymáshoz, mert ezt parancsolja anyaszentegyházunknak jól felfogott érdeke.

Ugy a debreceni, mint a budapesti zsinat a közeledést annyira-mennyire lehetővé tette. S nekünk teljes erővel azon kell munkálkodni, hogy jövőben a közénk emelt válaszfalak lehetőleg leromboltassanak s a hitüldözések korában lehetetlenné vált egyetemes törvényhozás, mint hiány, mind jobban-jobban éreztesse velünk azt, hogy a mi szervezetlenségünknek, külső és belső erőnk fogyatékos voltának épen ebben rejlik egyik főoka!

Ha már a debreceni zsinat az egyetemes törvények életbeléptetésétől várta a legnagyobb mértékben az egyetemes magyar ref. egyház organikus egységét, valódi jólétét és biztos fenmaradását, felállítván a domesztikát; ha még az erdélyi kerületet is a magyarországi ref. egyház egyeteméhez kapcsolta; ha 10 évvel később a budapesti zsinat az erdélyi egyházkerületet a zsinati képviselők választásánál követendő egyenlő eljárásnál fogva egyházalkotmányilag még szorosabban kapcsolta a többi négy egyházkerülethez; ha igy szabályozta a tanitók és tanárok fizetésének minimumát és egyöntetű vezérelvek mellett felállította a magyarországi ev. ref. lelkész özvegyárva-tárat: akkor a valódi, jónak bizonyult tények előtt szemet nem hunyhatunk, sőt fokozottabb erővel, kitartással, lelkesedéssel azon kell törekedni most is, hogy az organikus egység, védő sáncai közé vegye föl azokat is, minők: az isteni tisztelet rendje, a lelkész-avatások módja, a parochiális könyvtár, a hivatalos papi ruha s mindenek fölött pedig az egyházi adózás kérdése.

Valódi egységben rejlik az igazi erő. A hol egészséges szellem, egységre való törekvés van: ott a helyi viszonyok, dédelgetett elvek soha fölibe nem kerekedhetnek az egyetemes céloknak; legfölebb csak szolgálatára szegődhetnek emennek.

Hogy a legközelébb összeülendő zsinat tagjait minő szellem fogja vezetni: az látszik az előmunkálatokból. De nagy kérdés, hogy legfontosabb teendőit úgy körvonalozza-e, a mint a közvélemény sürgeti? Nagy kérdés, hogy alkotmányjogát, közigazgatási teendőit akként teremti-e meg, hogy a részeket alárendeli az egésznek? Nagy kérdés, hogy kellő bátorsággal tud-e, akar-e hozni olyan törvényeket, a melyek biztositanák örök időkre ennek a széthuzó, különleges helyzetéhez ragaszkodó ref. anyaszentegyházaknak fenmaradását? Mindenesetre reménünk kell a legjobbat. Hiszen a jelek nem csalnak!

Egységre való törekvést sürgetnek sok helyen nemcsak az egyházmegyék, de itt-ott a kerületek is.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye például a *„zsinatunk legfontosabb teendőit“* Alacskán 1901. április 17. napján tartott közgyülésében 15 pontban foglalva, össze tárgyalás végett megküldte a hazai összes egyházmegyéknek, mely követelményeknek szelleme az egységre való törekvés. Mi eredménye lett vagy lesz e körlevélnek: nem tudom! Ugy az egyházlátogatás alkalmával felteendő kérdőpontjait, mint egyházfegyelmi szabályzatát, mit a kerület megbizásából készitett, tárgyalta nemcsak a kerület közgyülésében, de a kerület zsinatot előkészitő bizottsága felterjesztésében ezen nagyfontosságú kérdéseket fel is ölelte, mint követelményeket, úgy szintén a parochiális könyvtárak és az isteni tiszteletek rendjének nagy kérdéseit is.

A többi egyházkerületek szintén nem zárkóznak el az egységes szellem keresztülvitelétől. Sőt minden egyházkerület az 1848. XX. t.-cikk megvalósitásának nagy kérdését, mint a haladó idő követelményét, ugy állitotta oda, a mitől ma már lehetetlen elzárkóznia a kormánynak, ha azt akarja, hogy ez a haza szabadságával, alkotmányával egygyé forrott „magyar vallás“ jövőben is fentartó erős, oszlopa legyen drága hazánknak és nemzetünknek.

Szintén egyöntetűségre törekednek a kerületek az egyházi adózás kérdésében: mivel a sorvadásnak a tömeges kitérésnek, az Amerikába való kivándorlásnak jelei kézzel foghatók s vérszegénységben sorvad sokhelyen ez a hazai protestántizmus. E szomorú tények, a közvélemény sürgetése egyaránt követelik, hogy végre valahára tettre buzdult lélekkel meg kell oldani az aránytalan és igazságtalan egyházi adózást s nem szabad engedni. hogy a földi szegénységben elgyengült, kétségbeesett tősgyökeres tiszta magyar kálvinista nép tömegestől hagyja ott az egyházi adó nagysága miatt ősapáinak hitét és egyházát!

Ez általános megjegyzés s jövőben követendő eljárás hangoztatása után áttérek egyházi törvénykönyvünk részleteire. Szuhay Benedek.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az apró emberek tudománya.

Irta: *Ember János.* (Kiadja: Lampel R. Budapest. Ára: 2 kor.)

A könyv szerzője: Ember János, a ki mesterségére: tanfelügyelő. Mivel tanfelügyelő, sok alkalma is volt a népoktatás műhelyébe betekinteni. Ott a folyamatban levő, készülő és már bevégzett munkát szemügyre venni. Bőséges alkalma volt arra is, hogy az egyes mesterek szorgalmát, készültségét, tehetségét, rátermettségét, szolídságát, avagy szemfényvesztő voltát megfigyelje, A szerző korábbi éveiben maga is Sokrates aktiv hive és munkása lévén, a jó tanítás feltételeit ekkép nemcsak elméletből tudja, hanem hihetőleg a gyakorlatban is derekasan uzoválta. Igy állván a dolog, kétséget nem szenved, hogy a népiskola laboratoriumát nemcsak megnézte, hanem meg is látta Nézzük meg csak, hogy ugyan mit látott. Hogy ebben könnyebben eligazodhassunk, írjuk ide a címbeli könyv tartalmát.

A könyv tartalma: A két pap. A kutya részei. Melyik olvasmányt parancsolja? A kutya ugat. X. Jég, hideg, meleg, forró, tűz. Mikor a magyarok mérgesek. A nép joga. Élet és mesterkedés. Engamó. Kóta nélküli nóta. A természeti szép és az iskola. A munka az iskolában. Erő és ügyesség. Alma szüret. Rosz szokások.

A mint látszik, a tartalom felöleli a népiskola összes ismeretágait. Ekkép sok eszme, gondolat is elfér benne. De van is benne. A könyv cselekménye tulajdonképen egy képzelt alaknak: egy főesperesnek, Anti bá'-nak az ajkáról hangzik, melyet a szerző, hogy a diskrécó meglegyen őrízve, csak interpretál.

Az első darab a „Két pap“ a hittan mai tanításával foglalkozik. Anti bá' ezt az irányt nem helyesli. Mert nem a hittan a cél, hanem a hit. Tehát ne a hittant magoltassuk, hanem a gyermek lelkében a

hitet gerjeszszük fel. Ha ez felgerjedt, azt ott ápoljuk, úgy hogy az ottan az egész emberi életen keresztül lobogjon. Ez a józan elv olyan bravurral van itt előadva és gyakorlatilag is bemutatva, hogy szinte tapsra hajlik a tenyerünk.

A második darabnak a cime: a kutya részei. Beszéd és értelemgyakorlatbeli darab. Itt a részek és a részek részeinek sablonos; figyelem és értelemnélküli elhadarását kaptafázását igazán kacagtató vonásokban persiflálja a szerző. És az időszerűtlen korai elvonások, fogalom meghatározások gyümölcstelen irányát teszi súlyos érveivel tönkre. És tegyük hozzá, hogy jogosan. Mert hiszen a gyermek előtt minden dolog, mig szellemileg bizonyos fokú emelkedettebb helyre nem tett szert, egyesítve, nem pedig fogalmi általánosságban jelenik meg. Az ismeretszerzés alsó fokán tehát csakis egyedeket, nem pedig fajokat, rendszereket kell ismertetnünk. Vagyis először jön az anyag, azután a feldolgozás. Ez pedig a tanításnak csak felsőbb fokán lehetséges.

„Melyik olvasmányt parancsolja?“ című darabban a szerző az olvasmányok tárgyalásához nyul hozzá biztos kezekkel.

„A kutya ugat“ című rész nyelvtani darab. A ki figyelemmel kiséri nyelvtanításunkat, ezzel az obskurus mondattal minden nyelvtanításon találkozik. Nem hiába mondta azért az egyszeri öreg pap az egyszeri ujdonsült tanitónak paedagógiai feszengésére, hogy hiába hivalkodik édes öcsém az újkori paedagógiával, olyan az csak most is, mint régen. Régebben is csak „kutya“ volt az alany és „ugat“ az állítmány. Most is az. És csakugyan ugy is van. A régi slendrián-ság még mindig kisért. A nyelvtanitásban sem a valódi életet nézzük, hanem a műéletnek vagyunk rabszolgái. Nem a nyelvanyagot boncolgatjuk, hogy abból levonjuk magunknak a nyelv helyes használatához szükségeltető tudnivalókat és igazságokat, hanem a nyelv vizsgálata helyett „tantételeket“ csinálunk. Tehát itt se életet, hanem dogmákat tanítunk. Aminek azután az a vége, hogy a valódi nyelv mozgásáról nem tudunk aztán semmit se. A könyv ezt a hibát élénken demonstrálja és nagy készültséggel ki is mutatja azt az utat, melyet az okszerű nyelvtanításnak követnie kell, ha azt a célt elakarja érni, a mely annak tanításával előttünk lebeg.

Épen úgy, mint a „kutya részei,“ azonképen az „Engamó“ is felette mulatságos és dévajkodó darabja a könyvnek, melyről lehetetlen röviden meg nem emlékeznünk. Horéri kacaj fogja el az embert, ha olvassa. A tanítás, jobban mondva az ismétlés a természettanból szintén Anti bá' jelenlétében folyik. Szó van egyenlőtlen karu emeltyűről és annak gyakorlati alkalmazásáról, a mázsálóról, vagy gyorsmérlegről. Papp Róza, egy csitri leány felel. Nagy bőbeszédűséggel hadarja, hogy a mázsáló miből készül. Hogy annak két karja van. Az egyik hosszabb, a másik rövidebb. És hogy a rövidebb karon a sulyponttól bizonyos távolságra *engamó* függ. Ez az *engamó* Anti bá' céltáblája, mert nem tudja kisütni, hogy mi az ördög is lehet az az *engamó*. Kérdi a gyermeket, de azt cserben hagyja minden tudománya és csak folytonosan ezt kiabálja: hogy az engamó olyan izé, az engamó, az engamó. . . Az osztály se tud róla semmit, csak azt, hogy az engamó olyan izé. Valóságos operettszerű jelenet. A dolog magyarázata pedig az, hogy a mázsáló teher karján egy gamó van abból a célból, hogy a megmérendő terhet legyen mire akasztani. Ez a gamó pedig a könyvben lévő ábrán *n* betűvel van megjelölve. De mivel sem a könyvben lévő ábra nem lett kellőleg megmagyarázva, sem pedig, ami itten egyenesen kivánatos lett volna, a mázsáló nem lett bemutatva természetben: azért támadt az engamó figarószerű ide-oda való mozgásából a gyermeki értelmetlenség és a helyzetnek tragikuma.

Az „X“ darab szintén figyelemreméltó rész. Ebben a részben a többi között a szerző először is a hármasszabály obskurus „X“-e, a gépies aránybavetés értelmetlen volta ellen kel ki, mint olyan számvetési formula ellen, mely az elemi iskola elemies voltát egyenesen dezavuálja. E helyett követeli az egységre való vitelt, amelyben az elemies értelem könnyebben feltalálja magát, mint a tagadhatatlanul szintén értelmes, de már magasabb képzettséget követelő arányban állítással. És igaza is van, mert az elemi iskola elemies jellege és növendékeinek kezdetleges észjárása expressis verbis megköveteli, hogy a tanítás ottan az elemiség határát túl ne hágja. Azután ostorozza és tapasztalatára hivatkozva, ki is mutatja, hogy a tanítói készületlenség mily valótlan és bolond példáknak lehet kútforrásává. Ime mutatóul egy pár: 1. Egy tehénnek az ára 12 forint; mi az ára 6 tehénnek? 2. Két fiúban hányszor van meg az 1 fiu? — Igazán szinte hihetetlen dolgok!

A többi darabok taglalására térszüke miatt nem mehetünk át. E helyett egyszerűen utaljuk az olvasót a könyv elolvasására. Csak annyit jegyzünk még meg, hogy a többi darabok is mind ilyen helyes és okos módon vannak megirva. Az egyes darabok taglalása helyett inkább kivonjuk azokból azokat a didaktikai főbb elveket, melyek a könyv egész szellemi testét átjárják, mozgatják és a könyvnek mintegy rezultátumát képezik.

Mit demonstrál tehát a könyv? Mi ekkép a morálja, mi a tanulsága? Belőle tanítási és nevelési aforizmákul a többi között a következő sarkalatos tételek szűrődnek le:

Először is, hogy életet élettel tanítsunk És ezt vonatkoztatja a könyv nemcsak a tanítás anyagára, hanem ami magától értetődik: magára a tanításra is. Vagyis, ha valamit tanítunk, akkor annak az anyaga mindég maga az élet, a valóság legyen. Mert csak ez képes a gyermek lelkében valódi képeket előállítani. Tehát inkább semmit, mint érthetetlent. Ha a reáliaknál szemléltető, jobban mondva érzékeltető objektumok nincsenek, azt, ha lehet, maga a tanító csinálja meg. Ha ő maga nem képes ezt előállítani és a gyermekekkel előállíttatni, akkor annak a tanítási darabnak a tanítását inkább hagyja el. A tanítás processusában a gyermek sohasem csupán elfogadó legyen, hanem a tanító segítségével termelő, munkáló. Mert valamint anyagi vagyont csak munkával szerezhetünk, úgy szellemi vagyonunk felépitése is csak munkával lehetséges. Ami enélkül jön, az nem lehet sajátom, az tőlem idegen. A növendékeket tehát mindig foglalkoztatni kell. Ez tanítási és nevelési elv. A tanítás ennélfogva ne ásítozzék, hanem mozogjon és mozgasson, még pedig oly gyorsasággal, a milyen gyorsasággal azt a gyermek szellemének gépezete megkivánja. Lassú, szuszi-muszi tanító ennélfogva nem is lehet jó tanító. Mert nem birja a gyermek ismeretvágyát kielégiteni oly gyorsasággal, a mint azt az ő élénk, gyorsan mozgó lelke megköveteli. Hogy a jó tanítás biztosítva legyen, azért a tanítónak élénknek, biztos járásúnak kell lenni. Ezt pedig csak

tanítói temperamentummal, készültséggel, bizonyos előre megállapított tervszerűséggel lehet elérni. Készületlenség, tervtelenség erre képtelen. Tehát a tanítónak minden órára készülnie kell. Hogy a tanítás értelmes legyen: a gépieskedés mellőzendő, mert ez nem értelmes. A tanítás, mint fentebb említők, élő legyen. Tehát ne a holt könyvre támaszkodjék, hanem a beszédre: az élőre. A jó eleven tanítás egyszersmind kitünő fegyelmi eszköz is. Épen azért, mert örökösen foglalkoztat, mely mellett a gyermeknek nincs ideje a szétszóródásra, rendetlenkedésre. Mivel a jó tanítás mindíg nyújt valamit, tehát a meglevő ismeretelemekhez mindíg ad valami rokon ujat, azért az ilyen tanítás mellett a gyermek figyelme mindíg állandó. Ennek a logikai folyománya aztán az is, hogy a jó tanítás mellett büntetésre sohasem nyilik alkalom. De ez még nem elég. Hogy működésünk eredményes legyen, a gyermeket szeretnünk is kell. Mert csak igy férkőzhetünk legbiztosabban a lelkéhez. Mert valamint a virág csak a meleg napsugárnak nyitja meg szines szirmait, azonképen a gyermeki lélek is csak a szeretet tüzénél olvad fel. Ez főleg speciális neveléstani szempontból érdemel különös figyelmet. Ezek mellett a tanító működése legyen olykor-olykor ötletes. Az alkalomszerűségeket használja fel. Ebből folyik az időszerűség is, mely az előbbi fogalommal majdnem sironim. Vagyis az ibolyáról ne télben, a hóról pedig ne nyárban tartsunk prelekciót, hanem amazt tavaszkor, emezt pedig télben végezzük el. De ki tudná egy lélekzetre elsorolni a könyvnek mindazokat a nevelési és tanítási maximáit, melyek az egyes ismeretágak tanításának bemutatásánál a könyv olvasásakor az ember szeme előtt mozgó fénykép módjára megjelennek.

„Rosz szokások" cím alatt a könyv több helyes kifogást emel egyes tanítók modora ellen. Igy a többi között hibáztatja és nagyon helyesen, ha a tanító a tanítás alatt ide-oda sérifikál, mint valami vásárfelügyelő. E helyett kivánja a tantárgy természetéhez képest a már annyira hiressé vált „fix" pontot. Ezt a „fix" pontot máris sok tanító nevetség tárgyává tette. Pedig oktalanul. Ugy látszik, hogy a nevetők nem igen értenek a dologhoz. Ha a tanító ugyanis minden ok nélkül ide-oda mozog, mint a fali óra sétálója, a gyermekek figyelmének egy részét a tanítástól elvonja és a tanító oktalan mozgására tereli. A figyelemnek pedig ez a kettészakítása a tanításra semmiesetre se lehet üdvös. A nevetőknek tehát azt mondjuk, hogy lassabban kissé a testtel! A rosz szokások közt említi a könyv a hangos beszédet is. És megjegyzése itt is helyes. Mert aki mindíg hangosan beszél: annak a hangulatát sohase lehet kitapasztalni. Ebben a bizonytalanságban aztán a gyermek nem tud a tanítóhoz alkalmazkodni. Pedig erre az alkalmazkodásra a gyermeknek szüksége van. Megrovási kalandban részesül a szerző részéről az egész mondatban való feleltetés is. Az erre vonatkozó okoskodását azonban sehogysem tudnók elfogadni. Mert bár igaz, hogy az élet nem foglalja be az elibe fektetett kérdést a feleletbe, de az iskolában a kérdés ismétlése részint a nyelv teknikájának elsajátítása és gyakorlása, részint a figyelem biztosítása végett mégis feltétlenül szükséges. Az ostoba karban való feleltetés is megkapja a maga megérdemelt fricskáját a szerzőtől stb. stb.

Ebből a tallózatból látszik, hogy a könyv ha nem is jár egészen töretlen ösvényeken, de a kitaposott uton sok tapasztalattal, sok tanítói tudással és nagy biztossággal halad, És ami fő, nemcsak gáncsol, nemcsak roszszal, a mit elvégre is minden átlagos képzettségű tanító is megtehet, hanem utat, még pedig helyes, biztos járású utat is mutat. Erre pedig már csak talentumos tanító képes. Ezzel a könyvével a szerző mindnyájunkat, kik több-kevesebb szerencsével a paedagógia szántóföldjeit munkáljuk és vetéseit ápoljuk, csakis köszönetre indíthat. És ha minden tanító úgy fog eljárni vetési munkájában, tanítói működésében, mint a hogyan azt a szerző elméletileg és gyakorlatilag is demonstrálja, akkor végrevalahára elfogunk oda érni, hogy a tanítási és nevelési elvek nemcsak a papiroson fognak hemperegni, hanem az iskolába is át fognak siklani. Megvalljuk, hogy nekünk a könyv nemcsak tartalmánál, hanem előadási formájánál és stiljénél fogva is nagyon tetszik. Amennyiben a nehéz tanítási problémákat oly játszi könnyedséggel, oly szemléltetően, a hozzá fűzött kommentárokat pedig a tárgy szürkesége mellett is oly lendülettel, a stilnek oly nemességével adja elő, hogy gyönyörüsége telik benne az olvasónak. A könyv igazán megérdemli, hogy minden tanító bibliája legyen!

Szabó Kálmán,
budapesti tanító.

IRODALOM.

* **A keresztre feszített Jézus hét szózata.** 7 bőjti beszéd, egy március 15-iki s egy nagypénteki beszéd 1 kor.-ért bérmentesen megrendelhető egyedül a szerzőnél, *Révész Jánosnál*, Nagybányán (Szatmármegye).

* **Előfizetési felhivás „Kátémagyarázati imádságok" című műre.** Régóta él már lelkemben a gondolat, hogy kilépek egy teljesen elhagyatott térre s a száraz avar helyét zöldelő pázsittal fedem be: a heidelbergi káté ötvenkét Urnapja kérdéseinek és feleleteinek sorrendjében és gondolatmenetéhez alkalmazkodva, imádságokat irok vasárnap délutáni kátémagyarázatainkhoz, — olyan imádságokat irok tehát, a minők tudomásom szerint először és utoljára a mult század első felében V. Papp István ünnepi imádságai közt jelentek meg. De V. P. I.-nak e műve már elévült s alig-alig is volna megszerezhető. Utóbbi nehány hónapom szabad óráit e régi gondolatom megvalósítására használtam fel s Isten segítségével immár megírtam s ki is adom e 106 imádságot. Minden kátémagyarázathoz elő- és utóimádságot írtam ugyanis, de minden esetben úgy szerkesztve azokat, hogy a mely lelkészünk csak egy imádságot mond egy-egy kátémagyarázat alkalmával, néhatán legfentebb egy igeidő megváltoztatásával bármelyik imádságot is egészen jól használhassa s az ilyen lelkész kétszer mehet végig az 52 Urnapon ezekkel az általam írt imádságokkal. Két imádságot pedig azok számára írtam, kik az első Urnapot megelőző vasárnap délutánon, a kátémagyarázatok megkezdése előtt esetleg egy bevezető beszedet szeretnek és szoktak a kátéról, a kátémagyarázatnak a gyülekezeti hitélet fejlesztésére fontos voltáról, vagy más idevágó, ilyen kérdésről tartani. Imádságaimon az egyszerű, a meghamisítatlanul erős kálvinista hit és meggyőződés fénye vonúl keresztül. Rövidek azok valamennyien, s irásuk közben minden egyébre törekedtem, csak a szoros értelemben vett művészi kivitelre nem. Egyszerü, világos, mesterkéletlen hangon irt imádságok ezek. Bármilyen nehéz volt is egyes hittani vagy erkölcsi tételeknél megtennem, de sohasam elmélkedem, hanem törődött lélekkel, hitben és igazságban mindig Istenhez beszélve, folyton csak imádkozom. Ezennel előfizetést hirdetek az uj imakönyvre. Szép nagy betükkel, jó papiron, f. évi március 10. előtt szétküldöm azt az előfizetőknek. Előfizetési ár füzve 3 korona 10

fillér, kötve 3 korona 60 fillér, mindenik esetben bérmentes szétküldéssel. Az előfizetési pénzeket lehetőleg folyó év január 31-ig kérem hozzám, nevemre beküldeni (Debrecen, Péterfia-utca 8. sz. a.) Kérem egyházunk tagjait, első sorban természetesen a lelkész, segédlelkész. hittanhallgató urakat e határozottan csak kálvinista imakönyv támogatására. Debrecen, 1903, január 12. *Csiky Lajos,* theol. akad. tanár.

* **Eszményképek.** E cimen apró gyermekeknek való történeteket adott közre Sass Béla, budapesti vallástanár, a „Szabad Sajtó" főszerkesztője. Ára 20 fillér. Megrendelhető a „Szabad Sajtó" kiadóhivatalában, Budapest, V. Rudolfrakpart 21. Ajánljuk a kis füzetet lelkészeink és tanitóink szives figyelmébe.

* **„Báránybőrbe bujt farkasok."** Figyelmeztető szózat a magyar protestáns néphez. Irta Stern Herman. 2-ik kiadás. Ára 20 fillér. Kapható a szerzőnél Debrecen Arpád-tér 8. sz. Hogy mennyire fejen találta Stern e kis hitvédelmi iratában a szeget, s mennyire felköltötte egyszerü népünkben a jozan gondolkozást, azt semmi sem bizonyitja szebben, mint az a tény, hogy e kis munka első kiadása 5 hét alatt teljesen elfogyott s immár a 2-ik kiadás lekszik előttünk. Valószinü, hogy ez a kiadás is rövid idő alatt szétvitetik. Ugyanazért a hol a baptisták felléptek, s hiveink között halászgatnak, igyekezzenek lelkésztársaink e füzetkéket minamarabb megrendelni s a nép között terjesztetni. Különben a ki 10 példányon felül rendel, az a füzet példányait 12 fillért kapja meg. (E.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Főjegyző választás.** Az alsó-borsodi egyházmegye gyülekezetei a Szalóczy Pál tanácsbiróvá választása következtében megüresedett egyházi főjegyzői állásra 56 szavazat közül 53-mal: *Illyés János* átányi lelkészt s eddigi aljegyzőt választották meg. Gratulálunk!

— **A sárospataki ev. ref. egyház** a *Magyar protestáns irodalmi társaság* alapító tagjául iratkozott be az év első napjától. Követésre méltó példa!

— **Igazgató-tanács gyülés.** A sárospataki főiskola igazgató tanácsa február 3-án kezdi meg a főiskolában tanácskozásait, melyeknek főtárgya a számadás és költségvetés elbirálása.

— **A miskolci ev. ref. egyház 1902. évi népmozgalmi adatai.** Az elmult évben a miskolci ev. ref. egyházban született: fi: 241; nő: 183; összesen 424. Meghalt fi: 186; nő: 180; összesen: 366. Házasságot kötött 34 tiszta, 61 vegyes pár; összesen: 95. Megegyezés történt javunkra 27, kárunkra 14 esetben. Konfirmáltatott 80 fi, 86 leány; összesen 166. Áttért fi: 12, nő: 7; összesen: 19. Kikeresztelkedett 1 fi. Kitért 1 fi, 5 nő; összesen: 6. Lélekszám: 11,817.

— **Budapesten** az ev. ref. egyházi adó ügyet legközelébb rendezték oly módon, hogy az eddigi fizetéseknek önként való emelésére hivták fel az egyháztagokat, a kik a legnagyobb részben eleget is tettek a felszólitásnak s ma már megállapithatni, hogy *200 korona* a legmagasabb s 2 korona a legkisebb egyházi adó az ország fővárosában, a hol közel 70 ezer kálvinista él.

— **Nagyfontosságú középiskolai megállapodások.** Az országos középiskolai tanáregyesület választmánya *január 7-ikén* gyülést tartván, azon a *vizsgálatok és osztályozás* ügye tárgyaltatván, a következő 3 határozat hozatott: *1. A választmány kivánatosnak tartja az osztályozás és vizsgálati rendszer módosítását; 2. évközben csak egyszer adassék ki az összes tanulók egész előmeneteléről szóló u. n. Értesitő; ellenben annál behatóbb figyelem forditandó az ellenőrző értekezletekre és a szülőknek szükség esetén gyakoribb értesitésére; 3. a rendes évzáró vizsgálatok ne szolgáljanak az osztályozásnak és a tanulók kiválasztásának eszközéül; az elégtelen és elégséges közt ingadozó tanulók erre a célra összeállitott bizottságtól vizsgáltassanak meg az osztályban...* Nagy fontosságú ez a megállapodás sok tekintetben s bizony mindenik pont megérdemli a beható tárgyalást a mi körünkben is!

— **Wekerle az egyházi adózásról.** Magyarország u. n. polgár-miniszteriumának volt elnöke, a közigazgatási birósságnak pedig fungáló vezetője: *Wekerle Sándor* a *Jogállam* cimü szakfolyóiratban az egyházi adózásról tanulmányt irt. a melyben főként az *egyházi adók behajtásának* a kérdésével foglalkozik, arra az egészen különös álláspontra helyezkedve, hogy *maga az adóztatási jog királyi patronatusi adomány!...* Ám álljanak elő egyház-jogászaink s mutassák ki, hogy nagy tévedésben van Wekerle Sándor ő nagyméltósága! Jó előre állást kell foglalni az ilyen felfogások ellen, mert különben *létezésünk* is csak *kegyadomány eredménye lesz!*

— **Több-é a pápasághoz tartozó egyén, mint az attól független?** Erre a kérdésre mindig nagy garral ad feleletet a pápás sajtó, a mely még azt is világgá kürtöli, hogy miként téríti át a nagyratörő káplánka, a plébánia esetleges eretnek virág szálát. Mi protestánsok pedig egyszerűen a statisztikára hivatkozunk, mint a mely kérlelhetetlenül megcáfolja az infallibilitásban útazókat. Ime itt egy statisztika: 1700-ban volt róm. kath. 60 millió, nem r. kath. 23 millió; 1801-ben pápás hivő volt: 86 millió, nem pápás 77 millió; 1900-ban: római hitű volt 145, nem római keresztyén pedig 200 millió, tehát a %-os emelkedés, illetőleg süjjedés ez: 73—27; 51—49 és 38—62!... Mégis csak nagy kegyetlenség lakik azokban a számokban, hogy még a tiara hordozójának sem hajtják meg fejüket, sőt helycserét sem hajlandók tenni a pápaság javára!

Pályázat.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyében lévő *zsurki* ev. ref. egyház lelkészi állására, mely az egyházmegye osztályozása szerint III-ad osztályú (tehát 1600, 2000 korona jöved.) pályázat hirdettetik.

Az állás a választás megerősítése után azonnal elfoglalandó.

A törvény és szabályok szerint felszerelt pályázati kérvények 1903 február 10-ig Görömbei Péter espereshez Nagy-Kállóba (posta hely) küldendő.

Debrecen, 1903. január 12.

Kiss Áron,
püspök.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Ferencz József keserűviz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **5.** (1102.) **szám.** *Sárospatak, 1903. február 2.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szetküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Radácsi György.* „Mitrovics Gyula.“ — *Szilva István.* „Még egyszer népiskoláink jövőjéről.“ — „Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára.“ — *Szuhai Benedek.* „Zsinati ügyek.“ — A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyház község viszonya tárgyában“ — „Vegyes közlemények“ — „Pályázat“

MITROVICS GYULA
1841—1903.

„Mester! Légy boldog új hazádban s szülei kötelességektől sarkalt szived ne lásson csalódást soha! Szeressenek, tiszteljenek; gyümölcsözzél és sokakat vezérelj ott is az igazságra — ad multos annos! Igy búcsúzott a „Sárospataki Lapok“ *Mitrovics Gyulától,* a mikor ő — nagy lelki harcz után — kitépte magát korábbi, boldognak látszó viszonyai közül és hazát cserélt.

Marasztalgattuk sokan, melegen, de nem maradt; esdő szóval kértük, zaklattuk, de nem hallgatott ránk. *„Isten mindenkinek kimutatja az ő útjait“* igy nyugtatgatta barátait és a saját nyugtalankodó szivét és — eltávozott. Valami titkos intés rendelkezett vele, a mit ő isteni sugallatnak magyarázott és elment új mezöre, új reménynyel.

A kik becsültük, a kik hozzá nőttünk, a kik itt lételét áldásnak ismertük, könnyes szemekkel néztünk a távozó Mester után és utána zokogtuk, szivbeli igaz zokogással: ad multos annos!

És a kivánatos sok esztendőből csupán hatot engedett neki istene az új munka-téren, az új összeköttetések és új kötelességek között és annak a hatnak is a nagyobb része veszödés és gyötrödés — új gyönyörök nélkül; a testébe adatott tövisekkel való birkózás — a szabadulásra való biztos kilátás nélkül; sok benső tusakodás, az eszményektől ihletett férfiú vivódása, kit „a magasból földre von le a kinzó fájdalom.“

Csalódottan, az élettel betelten, a kinoktól összegyötörten, édes övéinek szeretetétől mind végig körül övedezve, folyó hó 25-ikén visszaadta lelkét Istenének.

A gyászhirre oda zarándokoltunk koporsója mellé a második búcsúzásra. A magunkénak vallottuk a távolban is, kisérni kivántuk öt azért az ő utolsó útján is, versenyezve az ő új tanitványaival a szeretetben, a tiszteletben mind a sírig.

És lattuk Őt a ravatalon. A halál előhirnökei megfogyasztották földi sátorát s nekünk úgy tetszett — a mint reá tapadtak szemeink — mintha ugyanaz volna ismét, a kiért mi rajongtunk, a kit mi csodáltunk s a kinek ajkai nekünk hirdették az igazságot s a kinek lelkéből mi reánk áradt a fény, a világosság, a melegség és az igézet.

„Hadd temessék el a halottak az ő halottaikat“ — gondoltuk az irásokkal és az emlékezés teremtő erejével magunkhoz öleltük az élöt és szivünkbe zártuk öt úgy, a mint a miénk volt — az ő dicsöségének zenitjén.

És láttuk Őt ujra az ő ifjuságának nemes lángolásaiban, az ő férfiuságának alkotásaiban, jó izü gyümölcseiben; hallottuk hangjában az igazság kétélü pallosának csattogását, itéleteinek ellenállhatatlanságát; éreztük törekvéseinek eszményiségét és sokszorossá vált szivünkön a teher, hogy ő immár csak az emlékezeté!

Negyvenhárom évet töltött *Mitrovics Gyula* Sárospatakon, mint tanuló és tanár. A kik szemtanui voltak az ő ifjuságának, bizonyára nem feledték még el, hogy miként nött ő évről-évre Isten és emberek előtt való kedvességben.

Lapunk jelen számához $^3/_4$ iv melléklet van csatolva.

Tanulni, engedelmeskedni, szépért, nemesért lángolni, elöljárni a jó példában, tanitani, gyámolitani a gyöngébbet — ezek voltak az ő ifjuságának ékességei. Első volt az elsők között s tanuló társainak és tanárainak büszkesége. A kisebbek szinte felkeltek előtte és tisztelték őt. Vonta, húzta a lelke a mélyre, mindig mélyebbre, a hol az igaz gyöngy terem. A tanterem igazságait a magán olvasmányok tanulságaival gazdagitani és biztositani: ez volt egyik megkülönböztető erénye a legtöbbek és a legjobbak felett, a miből természetesen sarjazott ki az ő önállásra való hajlandósága és korán mutatkozó irói hivatottsága.

Maga is gyermek volt még, a mikor már tanításra vállalkozott a nálánál kisebbek mellett s alig kezdett sudarodni, a mikor már kisérletezett a tollával és biztató lépéseket tett előre gondolatainak, vágyainak, tapasztalatainak formába öntésében és megörökitésében.

Ez a hajlama vitte a már szép múltú akadémiai önképző társulatba, a hol ébredező lelke bőséges ösztönt és táplálékot talált erejének kifejtésére. Birált, értekezéseket, elbeszéléseket irt és meghódította pályatársait itt is, mint a tantermekben és gyönyörűséggel nézték valamenynyien, hogy miként bontja ki szárnyait ez az alkotásra hivatott lélek.

Az önképző-társulat albumát ez időben már ő szerkeszti s alighogy befejezi theol. tanúlmányait, legott bejut az esküdt diákok tisztes csapatjába és tanít, oktat, neveli becsülőinek számát. Mikor *Szeremley Gábor*, az ő egyik nagy tudományú tanára elvégzi földi életét (1867). az ifjúság őt állítja ki tolmácsa gyanánt az elhunyt tanár sirja mellé s szereplésével forduló pontot teremt biztatóan fejlődő életének történetében.

Még sokan vagyunk tanúi ama jelenetnek, ott a sárospataki reformátusok temetőjében. Még szinte látjuk ma is, a mint a sugár növésü ifjú ihletes komoly ábrázattal oda lép a *Dr. Heiszler József* nyomába s annak mélységes hitből fakadó búcsú beszéde után szintén búcsúzni kezd a hálás tanítványok nevében. A mit mondott és a mint mondta,* az mind az ő tisztességévé és dicsőségére lett s mire elhangzott ajkán a búcsúzó szózat, az egyházkerületnek a gyásztisztességre egybesereglett tagjai úgy érezték és úgy vallották s a tanári kar és a tanuló ifjúság is úgy tartotta helyén valónak, hogy a kidőlt jeles méltó utódja — az ifjabb nemzedék sorából — csak *Mitrovics* lehet.

Készen volt számára az út, a babér-szerzés csalogató, küzdelmes útja s nem tartozott érte köszönettel, csak gondos jó szülének keble Istenének, a ki világított előtte szüntelen.

Aztán — hiszen ezt is sokan tudjuk, hogy egy évi külföldi tanúlmányozás után, nem a *Szeremley* helyébe ugyan, (a mit időközben Dr. Heiszler J. foglalt el) de odajutott a *Zsarnay Lajos* és a *Kolos Dániel* tanszékébe és — úgy hittük, hogy sorsa ezzel a nagy előrelépéssel el volt döntve — mind halálig. Igy hitte azt akkor ő maga is.

Szép, nagy örökség is volt ez az ő osztályrésze s a ki látta *Mitrovicsot* ebben a kiváló munkakörében és tudta róla, hogy mennyi törődéssel, mennyi éjjeli-nappali gonddal tör előre, hogy méltó legyen a Zsarnay Lajos örökségére: az csak öregbedhetett az iránta való nagyrabecsülésben.

Külföldről, mestereinek szellemétől áthatottan, úgy tért vissza, mint szabadelvü theologus. Nem mutogatta, hogy az; de előadásain, templomi beszédein egyaránt érzett a hallgató valami kedvesen újat, valami édesen szokatlant s tanári és templomi szószékében valami új világosság sugározta körül s ő egyre nagyobbá és tiszteletesebbé lett ebben a világosságban.

Hol is nagyobb hát — kérdik a tanítványok az elragadtatás pillanataiban —: a tanteremben-e, a templomban-e? A kik ott ültünk a lábai alatt, sohasem feledhetjük egy-egy templomi beszédének hatását s egy-egy tanári előadásának meggyőző erejét. A nagy közönségnek is kedvenczévé lett csakhamar, noha egy íznyi sem volt benne abból, a mit népszerüsködésnek szokott nevezni a világ. Azok az ő evangyéliomi példázatai az ő lelkének sugaraiban rendesen rabúl ejtették az egész templomi közönséget, a mely ünnepnek tekintette aztán állandóan, a mikor a főiskola ifjú papja — a maga szokásos vasárnapjain — a templomi szószéken megjelent és hallatta szavát. Emlékezünk még sokan, hogy a templomból kiáradó ifjuság miként küldötte követeit a mesterhez egy-egy nagyobb sikere után és mint szeretett volna követelőzni, hogy jogot nyerjen a végig hallgatott beszéd kinyomatásához és újra élvezéséhez.

Aztán többről-többre haladt és többre méltattatott. Birálataival, a melyeket a valódi szakember remekeinek ismert el az akkori közvélemény; irány-czikkeivel, a melyekbe eszméit s vágyait lehelte be és amaz ősvényeket mutogatta, a melyeken ő szerette volna látni a ker. világot;* majd *„Egyházi és szertartási beszédeivel* (1872), a melyekkel szabadelvüségét is igazolni igyeke-

* Olvasható Egyházi és szertartási beszédei között.

* A Sárospataki füzetek," „Prot. Népiskolai Közlöny," „Prot. Egyh. és Isk. Lap," „Erdélyi Prot. Közlöny" c. folyóiratban és lapokban jelentek meg ez időszakbeli dolgozatai.

zett, utóbb pedig „Egyháziatlanság és Üres templomok“ cimü egyháztársadalmi értekezésével (1876) s mind nagyobb sikerü tanári müködésével olyan hóditást vitt véghez a hazai egyháztársadalmon, hogy neve ott hangzott már a legnagyobakké között s tolla irigyeltté s itt-ott félelmetessé vált, különösen a könnyü dicsőség hajszolóinak sorában.

A Tiszáninneni egyházkerület érezte, hogy jutalommal tartozik e hü fiának, s mihelyt az első alkalom kinálkozott reá, azzal becsülte meg a *Mitrovics* országossá vált nevét, hogy egyházkerületi aljegyzővé (1876), az egyetemes tanügyi bizottság tagjává s konventi taggá választotta meg.

Minden jel azt igazolta, hogy *Mitrovics* boldog volt ezekkel az erkölcsi jutalmakkal, mert a megelégedett férfi erejével és becsvágyával dolgozott tovább újabb és újabb győzedelemmel.

1877-ben *Láng Henriknek*, a világhirü modern theológusnak egyházi beszédeivel teszi gazdagabbá egyházi irodalmunkat, s ugyanekkor átdolgozza a *„Ker. erkölcstudomány rövid foglalatja“* c. népiskolai kis müvet; 1878-ban pedig kiadja fő munkáját, tanúlmányainak s irányának legsajátosabb eredményét és bizonyitékát *„Egyházi szónoklattan“* cimmel és újabb hódolatra kényszeriti maga iránt a hazai egyházi sajtót és a különböző egyházi köröket, főként pedig a theol. tankönyv-irodalom hivatott munkásait.

A kik kiátkozták — nem oly régen e munka megjelenése előtt — a *Tóth Mihály* egyházi szónoklattanára irott bírálatáért; — talán azok is kibékültek vele ez újabb gyümölcsének élvezése közben.

Tele voltunk iránta a legvérmesebb várakozással. Ennyi kiváló sikere után áhitoztunk új alkotásaira s veszteseknek éreztük magunkat, ha eltünt felettünk egy év, a melynek irodalmi jelenségei között ott nem ragyogott a *Mitrovics Gyula* neve.

A 70-es és 80-as évek mutogatták öt férfiúi erejének és munkaképességének teljességében.

A ref. egyház zsinatra készült s a Tiszáninneni egyházkerület tanárai odaküldték öt a zsinati atyák közé, hogy képviselje őket ékes szóval, tudománynyal. A zsinat sietett odaemelni a jegyzők sorába: a tollát tisztelte meg ez elismeréssel.

Dr. Ballagi Mór „Egyházi és iskolai lapján“ ez időtájon a hanyatlás jelei mutatkoztak s Mitrovics félteni kezdte a szabadelvü theol. irányt és nyugtalankodott egy erős, alkuvást nem ismerő irodalmi szerv után, a mely míg egyfelől nem engedi megoltani a kilövelt világosságot, másfelől védelmébe vegye a ref. anyaszentegyház kőfalait a körülte settenkedő farkasok támadásaival szemben. És nehány hüséges elvtársával létrehozta a *„Sárospataki Lapok“*-at 1882-ben s a Sárospataki Irodalmi Kör tagjainak teljes bizodalmából ő lett annak első zászló-tartója, bölcsőjének boldog ringatója.

Látni, figyelni kellett azt, hogy milyen apai féltékenységgel örködött ő az édes gyermekének megindulása és további lépései felett. Ha csak a maga dicsőségére lett volna hiú, bizonyára másként használja fel idejét és megizmosodott erejét, de ő mint a sárospataki főiskola hü gyermeke, ennek és az ezt istápoló ref. anyaszentegyháznak kívánta meghozni a tőle várható áldozatokat.

Öt évig áldozott ezen az oltáron minden napi áldozataival s nem ritkán álmatlan éjjeleivel. Barátaitól elvonultan, dolgozó szobájába zárkózottan, kezdő irók szárnypróbálgatásait javitgatva, gordiusi csomókat oldozgatva, elkeseredett ellenfeleket békítgetve s e közben az egész magyar prot. egyház sorsa felett s bajainak gyógyító szerei felől töprenkedve: — mennyi hálásabb munkától vonta el magát s mennyi megkezdett alkotását hagyta félbe, — örökre félbe a „Sárospataki Lapok“ tisztességéért!

Ez önfeláldozó munkássága közben — a *Bálint József* lemondása után — emelte öt a tiszáninneni egyházkerület bizodalma a főjegyzői székbe (1884). Fényes jutalom az eszményekért lángoló ember szívének valóban s ő is úgy fogadta és igy becsülte azt s hinnünk lehetett és hittük is sokan, hogy ez Isten szerint való férfiú ott van immár földi boldogságának zenitjén s szinte imádkoztunk is érte — hü tisztelői, — hogy meg is maradjon ott sokáig.

1886. végén visszavonult a *„Sárospataki Lapok“* szerkesztőségétől, hogy félben maradt s maradandóbb értékü munkáinak befejezésével tegyen szolgálatot irodalmunknak és a saját irói nevének. Nem tarthatta meg kezében a kibontott zászlót semmi édes marasztás, semmi igéret s még jobban behúzódott boldog otthonába, iróasztala mellé, szeretettel ápolt gyermekeihez és virágaihoz. *Liturgikáját* és *erkölcstanát* szomjúhozták különösebben régi és újabb tanitványai, de az anyag felszaporodása miatt-e, az anyagi sikerre való kilátás hiányában-e, egyik is, másik is késett s 9 évnek kellett letünni egymásután, a mig *Mitrovics Gyula* újabb nagyobb és biztatóbb jelét adta annak, hogy tolla nem pihen 1895-ben az egyház politikai mozgalmak hatása alatt, jelent meg tőle *„A polgári házasság törvényei párhuzamban az eddigi házassági joggal.“* czimü tanulmánya s tisztelői örvendezve üdvözölték e jelenséget, mint hirnökét egy újabb nagy eredményü ciklus bekövetkezésének.

1896-ban rávetette szemét a debreczeni ref. egyház s ő, az elmélet embere, nem birt ellenállani a kisértésnek, hogy a gyakorlati élet me-

*

zején is próbát tegyen nagy erejével s mire az új talajban új gyümölcsözésnek indúlhatott volna, kioltotta nemes, munkás lelkét a halál.

— — — — — — — — — —

Ravatalánál mi csak azt éreztük, hogy ő egykor a mi jó, igaz s nagy mesterünk volt; a sárospataki főiskolának, a tiszáninneni egyházkerületnek egyik feledhetetlen büszkesége, dicsősége.

Az volt bizonynyal!

Hányszor hallottuk tőle — nagy alkalmak idején — hogy két helyen érzi magát jól, egészen jól: a tanári székén és családja körében. A különben túl komoly ábrázatú férfi szemeiben fény gyúlt ki, mihelyt tanszékére lépett. Ilyenkor ajka mosolygóvá lett, bizonyságául annak, hogy azt, a mit hirdet, a lelkén szüri át s a szépnek és igaznak hirdetése, a homályosság oszlatása — „a gyémántköszörülés“ — neki, magának is ünnepi élvezet. Soha sem tudta megérteni, hogy miként lehet tanár, a ki félig-meddig való készültséggel is be tud nyitni a gondjaira bízott tanítványok közé s a ki elfogódás nélkül, hivatásának átérzése nélkül is hozzá mer közeledni kathedrájához.

Magas fogalma volt a tanárról. Az emberiség sorsában a tanító-rendet tekintette a legfontosabb tényezőnek s bün volt szerinte minden mulasztás, a mit egy-egy úgynevezett tanár a reá bizottak gondozása körül elkövetett, „A tanárt az Istennek különlegesen kellene megteremteni“ — mondotta nem egyszer, mikor a lelke háborgásnak indúlt valami bántó tünemény felett. Ezzel a magas fogalommal s ennek kötelező ereje alatt futotta ő tanári pályáját 28 éven át. Rakhatott rá a bizalom bármennyi terhet, bármennyi tisztességet, a kathedrájának szerelmétől nem vonhatta el soha.

Hivatásának ilyen komoly felfogása okozta aztán, hogy nem jutott ideje az emberek kedvének keresésére, a barátkozásra, a pártoskodásra, a népszerüsködésre s ez lett okává annak is, hogy sokan nem értették s komolyságát ridegségnek, büszkeségnek magyarázták s inkább tisztelték, mint szerették.

Ha az ő másik boldog helyén is látták volna őt sokan, bizonyára nem így alakul felőle a közvélemény. Otthon, az ő családi fészkében, az ő bibliai Márthájának oldalán, szeretetének napsúgaras levegőjében s gyermekeinek kicsiny seregében: ott mutatkozott az egész Mitrovics; csak ott! Gyermek volt, testvér volt, barát volt, apa és férj volt; csupa szív, csupa aggódás volt s kifogyhatatlan az áldozatokban, ha övéinek boldogsága úgy követelte. Magas fogalma volt a családról is, a férji, az apai, a rokoni kötelességekről is s fényes bizonyságait adta e nemü kötelesség-tiszteletének.

Nyereségünk, büszkeségünk volt valóban! Az az iskolában, az a templomban, az az igazgatásban, a kiküldetésekben; az szavával, tollával, példaadásával, erkölcsi nagy komolyságával, hivatásának szeretetében, megbecsülésében . . . hogyne zajongott volna hát szívünk, a mikor először bucsúztunk tőle s hogyne zajongana most, a mikor el kell szakadnunk tőle mindörökre?!

A halálnak két neme van, mondogatta ő nem egyszer. Az egyik végmegsemmisülés, a másik csak elköltözés; az egyiknél elvégződik minden a koporsóra húlló göröngyökkel, a másik csak létezési alakot változtat, visszaadja a földnek, a mi a földé, de azért él, ha meghal is: él munkáiban, él tetteiben.

A szivünk kiáltja, hogy ő él; munkái, tettei hirdetik, hogy ő rajta nincsen hatalma az örök halálnak!

A szeretet Istene őrködjék távoli sírhalma és gyászbaborúlt kedveseinek földi vándorlása felett!

Mester! Légy boldog ott a túlvilágban!

Radácsi Gyözö

ISKOLAI ÜGY.

Még egyszer népiskoláink jövőjéről.

Jól sejtette Tüdős István úr „Népiskoláink jövője“ című cikkemre adott válaszában, hogy megértettem, Igen is megértettem, hogy ő, a maga elvi álláspontján nem lehet népiskoláink feladása mellett, aminthogy én sem volnék, ha bennem a gyakorlati meggyőződés el nem nyomta volna az elvi meggyőződést. Csakhogy én már átmentem azon a rám nézve szomorú életúton, ámbátor nagyon is fiatalon, a melynek végéről mikor visszanézek, azt látom, hogy a mit kerestem, nem lelem; a minek ott kellene lennie, nincsen ott. Mert én, ha vádként veszik, hát vádként írom, de mindenesetre azt tartom, hogy népoktatásunk összegében a protestáns öntudatot, a kálvinista hitbuzgóságot nem lelem ott. De ha jól elgondolom, hogy hol és mit keresek, azt az újabb tételt is fel kell állítanom, hogy nem is lehet ott. Hiszen csak azok a gyenge elmék, a melyeknek elédeléül édes tejet kellene adnunk, hitbeli öntudat elsajátítására nem lehetnek még berendezkedve. Meg aztán nem is a hitújítók lelkét vitetjük hozzájok, hanem a néptanítók verejtékes munkáját. Ezek között pedig annyira nagy a különbség, hogy ha akarnának is, nem tudnának egy célt szolgálni. Mert hiszen régente azt akarták, hogy hitbeli sötétségben ne maradjon senki; ma pedig az a cél, hogy minél kevesebb legyen az analphabeta.

Nem elítélése, még csak nem is megítélése tanítóinknak, hogy nem nevelik növendékeiket hitbeli szilárdságra. Egyszerűen annak az épen nem örvendetes ténynek az őszinte feltárása, hogy nem nevelhetik reá, mert egyébre kell nevelniök. Hogy azt az egyebet, a kulturális célt megközelítik, sőt elérik, arra bizonyság a mi szatmári egyházmegyebeli tanítóságunk, a melylyel még dicsekedni is lehetne, csak az eredményben olyan túlnyomóan nagyobb ne lenne

a napi szükségnek szánt egyetemes míveltség a hitszilárdságnál!?

Ezeknek előrebocsátása után továbbra is védenem kell álláspontomat. Védem is, mert nem tisztán anyagi szempontból bírálom el a kérdést, hanem az anyagi befektetés és a felekezeti cél egybevetésével. S mert a kettő között a kölcsönös kiegyenlítést nem látom, vagyis hitvány gyümölcsöt látok a fán, a melyet egyházunk verejtékének 60—70 százalékával öntöznek (felekezeti szempontból nézve reá!) s mert voltaképen a célt sem a felekezeti jelleg kidomborításában, hanem a gyakorlati tudományok elemeire való megtanításban látom kitűzve, az a meggyőződésem, hogy nagyobb kamatot kapnék a pénzem után másnemű befektetéssel.

Tudom, hogy a róm. kath. egyház a népiskolákat a maga jogkörében akarja tartani, de ne feledjük el, hogy az anyagi jobban bírhatás mellett, a melyet a tanúlmányi alapoknak saját kezelésükbe átbocsáttatásával autonomikus törekvéseikkel még növelni akarnak, rendkívűl nagy erejük van hierarchikus szervezetükben, a mely központjának mindég a Vatikánt vallva a nemzeti nevelés céljának ellene szegűlni mer is, nem egyszer sikerrel is s nem csak a tanítás alsóbb fokain, de a felsőkön is annyira tud érvényesülni, hogy a közelmúltban Majos Ferenc országgyűlési képviselő felett a temetési szertartást — az újsághírek szerint — egyik pécsi jogakadémiai tanár vegezte. Mi ellenben a nemzeti népnevelés szolgálatába állottunk s ebbe a szolgálatba annyira belemelegedtünk, hogy a felekezeti érdek a mi kezeink között elernyedt. Tessék a központoktól távol eső, vidéki népiskolákat felekezeti szempontból bírálni meg a hely színén s a mi mostani homlokegyenest ellentétes álláspontjaink között megtörténhetik a közeledés. S megmaradhat Tüdős István úrnak az az általam is vallott célja, hogy néptanítóink legnagyobb része becsülettel végzi kötelességét. Csakhogy s ez az én külön igazságom, az a kötelesség a kultura szolgálatában s nem a felekezetében csucsosodik.

Azt is tudom, hogy a mi népünk az életre a népiskolai lelki benyomásokon kívűl nem igen visz magával semmit. De a cél különbözőségénél fogva azok a benyomások nem a régi, erős protestáns színezettel, hanem annak rovására nemzeti s még jó szerencse, ha nem nemzetközi, közmívelődési színárnyalattal vésődnek lelkébe, elannyira, hogy Amerikába térkép nélkül is elmegy fejből; de hogy okt. 31-én miért harangoztatunk két haranggal s miért tartunk predikációs istentiszteletet, semmi kincsért nem tudja megmondani, legfelebb ha száraz időbeli és névleges meghatározással, de nem úgy, hogy annak jelentőségét is értené. Én különben úgy vélem, hogy azt nem nem is bírja meg a népiskolai gyermekek fejlettsége. Az időt és nevet egy-két év alatt pompásan elfelejti s a cél még csak megközelítve sincs. S ha felekezeti nevelésünk egész vonalán szétnézek, nem is csodálom, hogy így van, hiszen tanítóképzésünkben, de még papnevelésünkben sincs meg a felekezeti jelleg erős kidomborodása, s a mi felette kívánatos lenne, hiányzik a theologiai oktatásból, nevelésből is, a mi jó lenne, ha meg lenne benne, a magyar nemzeti sovinizmussal felérő, ha csak egy csipetnyi kálvinista fanatizmus, a mit ha bigottságnak keresztelnének is, többet érne nekünk, mint a sok oldalú művelődési eredmény.

Az is fáj nekem, ha egyébért nem fájna, a szabadelvüség szempontjából is kell, hogy fájjon, hogy az ultramontánizmus úgy forgatja újjain a kormányt is, a társadalmat is, mint a menyasszony a vőlegényt; de az ultramontánizmus ereje ellen nem gondolom alkalmas vértezetnek a népnevelést. Az ultramontánok nagyon jól tudják s nem feledik egy percre sem, hogy még a hal is a fejétől kezd bűzhődni, mennyivel inkább a társadalom. A magok felső tizezrét nevelik a saját céljainknak megfelelő eszközökké a azok aztán a maguk százezrét, vagy millóját öntudatlanúl s talán akaratlanúl is jó helyre vezetik s így azoknak öntudatlanságában az igazi vezetők céltudatos működése megdicsőűl. Igy kellene lennie nálunk is. A mi tízezerünknek is szinte csökönyösnek kellene lennie a protestáns öntudatban, hogy a százezreknek, milliónak legyenek jó példaadói. S ha ezért kellene áldoznunk, úgy én is letérdepelnék az áldozati oltár előtt.

Hogy a Tiszántúli kerület ellene van az iskolák államositásának, azt is értem. Én is ellene vagyok, mert az államositással a cél elérhetésének még lehetősége is kiesik kezünkből s a mellett fekvő vagyonunk is áldozatúl kell, hogy essék. De az iskolák feloszlatásával a vagyon a felekezeti érdek szolgálatában marad s ez épen a kath. autonómia törekvések tanúsága szerint felette igen kívánatos. Különben a tiszántúli kerület is csalatkozhatott már abbeli jámbor reménykedésében, hogy önkormányzatunk keretén belől felsegél bennünket a kormány. Legalább ennek előjelét látom abban, hogy a ki addig a felekezeti népnevelésnek nagy bajnoka volt, a mi esperesünk ma már a jelek után ítélve = p. o. a második tanítói állásnak önerejükön való szervezését nem ajánlja a gyülekezeteknek. A kurucz és labancz felfogás így hát nem tud egymásba olvasni.

Hogy felekezeti tanítóink nem teljesítik azt a hivatást, a melyre vállalkoznak? De igen! Csakhogy amire vállalkoznak, az ma már nem az, amire régente vállalkoztak; magyarabban szólva a tanítók nem apostolok tartoznak lenni, de néptanítók: erre vállalkoznak, ezt végzik, erre készűltek az iskolában, a honnan nem hoznak magukkal theológiai képzettséget, mint hoztak a régi iskolamesterek.

Azt meg aztán megint nem írhatom tanítóink javára, hogy mindjobban bele akarnak vonatni egyházszervezetünkbe. Az e tekintetben észlelhető mozgolódásban és szervezkedésben én inkább azt látom, hogy úgy, a mint eddig volt, nem jó már nekiek. Az egyházi felsőbbség atyai gondoskodásában, jóakaratában nem bíznak többé s szinte rohannak mindenben a kifejezetten művelődési munkát végző állami tanitó urak után s a kik valaha az egyház napszámosai voltak, ma már kormányzói részt kérnek s követelnek. Pedig ki tudja, az új mezőn is ahoz értő munkások lennének-é? Ki mire nem születik, arra legalább ránevelve legyen. S én szerintem a főoka annak, hogy nem tudok lelkesűlni a felekezeti népnevelésért, annak a ránevelésnek a hiánya, a mi a kormány minden vonalon fenhatóságra törekvő, céltudatos kulturpolitikája mellett többé nem is lehető. Nálunk már ma sem az; rövid időn belül a többi felekezetnél sem lesz az!

Hát aztán hogyan teljesítse a tanító hivatását odaadással, áthatva attól a tudattól, hogy ő az evangyéliomi anyaszentegyháznak, szent vallásunknak az oltáránál forgolódik, a kinek egész működésén el kell ömölnie a vallásosságnak, az egyháziasságnak, ha egyszer ezt a tudatot nem hozta magával az életbe?

vagy ha el hozta is, legnagyobb ihletettségében sem széledhet el kisded nyájával a gyönyörű, szép, kies mezőn, mert a tanrend-órarend kopár tarlóra menni kényszeríti? Bizony meg kell járniok a kihasított mező minden dűlőjét, akár tövis, akár selyem fű terem rajta. S erről a tanító urak sem tehetnek.

Elismerem, hogy a kálvinista tanító egész tanítási működése alatt kálvinista tartozik lenni; de ne feledjük, hogy csak saját lényében s nem az anyag átadásában; mert hogy belőlük, mint szellemi központokból minő legyen a kisugárzás, szinte törvény nyel elő van irva, míg régen a belső embernek nem volt külső törvénye s a saját énjét önthette növendékeibe.

Hogy a nemzetiségek fenntartják iskoláinkat, annak oka van adva épen abban, hogy azok nemzetiségek s nem csupán felekezeti célt szolgálnak iskoláinkban, hanem messzemenő, országhatárokon túlcsapongó nemzetiségi ábrándokat, amelyekért pénzt, ha kellene vért áldozni is észszerű dolog az ő szempontjukból. Míg nálunk e fajta érdekről szó sem lehet. S ha majd a magyar nemzeti kulturpolitika erőteljes keresztülvitelével a nemzetiségi érdek nem lesz többé ápolható az ő iskoláikban sem, mint nem az nálunk már a felekezeti érdek: majd megmutatja a jövő, hogy azok a nemzetiségi bankok felmondják rendre a mostani patronátust!

Hiszem én is, hogy a magyar kormány a felekezeti jogegyenlőségnek legalább anyagi tekintetben megvalósíthatására kényszeríthető. De hogy ingyen tegye majd, a mit tenni fog, abban nem tudok bízni. Mert ha ad, venni is fog s aligha nem épen népiskoláinkat fogja elvenni annak fejében, hogy úgy is nagy terhet kell magára vállalnia.

S mert a forrás, mely hajdan éltető erejű vízzel buzgott, ma már nem tisztán nekünk való vizet hajt ki magából, sőt hovatovább kevesebb benne a mi egészségünket szolgáló nedvesség, én a forrást nagy áldozattal kezelni tovább nem vagyok hajlandó. Inkább új forrást keresek magamnak. S ha talán nem lelek? vígasztalom majd magamat azzal, hogy pénzem nem veszett kárba. S itt már megengedem, hogy utólsó argumentumként az anyagi tekintet vezet.

Szilva István.

TÁRCA.

Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára.

A „Sárospataki Lapok“ a január 27-ikén elhantolt Mitrovics Gyulának az alkotása. Életre hivta, dajkálgatta hű barátok, készséges munkatársak társaságában s tekintélyre is emelte. E lapokban tehát nagyon is helyén van, hogy addig is, míg egy teljes egészszé alakúlt életrajzzal s méltatással adózhatnánk a megboldogúltnak, apró visszaemlékezésekkel állitsuk magunk elé azt az embert, a ki e lapok révén is ismerőse lett a magyar protestáns világnak, ha addig nem akart, vagy nem tudott róla tudomást venni, mint theológia tanárról és iróról.

Olvasóink bizonyára méltányolni fogják e törekvésünket s bizonyára minél több visszaemlékezéssel igyekeznek czélunkhoz juttatni, t. i. Mitrovics Gyulának, a volt theológiai tanárnak, a volt lapszerkesztőnek életéből olyan jellemző vonásokat bocsátanak rendelkezésünkre, a melyekből majdnem egy teljes, hű és igaz képe fog kidomborodni a megdicsőűltnek.

Az elhunytnak szelleme meg fogja azt nekünk bocsátani, hogy nevét ilyen módon sokszor emlegetjük majd, — de hát a kit szeretettel öleltünk át: annak neve ajkunkon s emlékezetünkben marad!

*

Ismét kialudt egy fényes, pályáját a tetőig megfutott csillag a magyar protestáns, közelebb a reformátás egyház egén.

Mitrovics Gyula, Sárospatak volt hirneves theológiai tanára, a tiszáninneni református egyházkerület aranytollú volt főjegyzője, a tudós, az erős fegyverekkel küzdő kritikus lapszerkesztő, a mély tudományú egyházi iró, mint debreczeni lelkész, szeretett családja ápoló karjai között örök álomra hunyta le szemét.

Halnak, halnak az igaz, a hű, a nagy emberek.

Kiválik egy-egy oszlop a Sion épületéből, mely erősséget, hatalmat, dicsőséget hirdetett, melynek fénye messze világitott s egy szebb, egy boldogabb jövő vigasztaló képét tárta fel borongó lelkünk előtt.

A halál angyalának leforditott fáklyája szomoruan világitja meg arczunkat, a kik gondolatokba merülve az élet és halál nagy kérdései felett, könyező szemekkel kérdezzük a ravatalnál: „Miért kellett ennek igy történni? Hogy válik a hatalmas erős törzs enyészetre kész gyengévé? Mi emészti a lelket, a szivet annyira az élet küzdelmeiben, hogy idő előtt megszünjenek eszméi és eszményei, hogy idő előtt megszünjék verése? Miért kell az élet napjának még alkony előtt kialudni, hogy gyászba boritsa a kisebb és nagyobb világot, melynek fényt és meleget adott?

Óh ha visszaemlékezem reád. komoly, nemes alakjára az ősz „alma mater“ ifjuságának, a hatvanas évek politikai és társadalmi, tudományos és irodalmi életének megujhodott, verőfényes napjaiban! Te voltál vezére a főiskola szellemi életének, kiben a jövő egyházi és iskolai élet vezérférfiát láttuk! Szorgalmad, munkásságod, tudományos törekvésed már korán megszerezték előljáróságod becsülését, tanulótársaid szeretetét.

Miért nem válhatott be egészen ez a megigért jövő? Miért üzte el a rideg élet, a sors durva keze a valósulni kezdő álmot? Miért változott az zűrzavaros álomképpé, később a szenvedések sötét éjszakájává!?

Csak nemrég kisérték ki a főváros, tudományos világának, egyszersmind a sárospataki főiskolának egyik büszkeségét: Király Pált, a budai sirkertbe. S ime másik jelesünk ravatalát álltuk körül. A hitbuzgó protestánsok ezrei kisértek egy koszorukkal boritott másik koporsót, melyben Mitrovics Gyula fekszik hidegen, némán, örök imára kulcsolt kezekkel.

Amaz imádott magyar nemzete ősi miveltségét, nyelvét, irását; ez imádott istenét kereste. Ugyanegy osztályban voltak kitünő tanulótársak, nagy reménységgel, erős hittel már is dicsőséggel törekvő ifjak. Most mindketten, mint vihartól letört erős fák pihennek az anyaföld kebelén.

Megtalálták-e eszményöket? Ki felel meg erre? Oly erős volt a hit, a meggyőződés mindkettőnél, hogy odaadták érte életök java részét, boldogságát, nyugalmát s elfogadták korán a kedveseiket, a tudományt az egyházat, az iskolákat gyászba boritó halált.

Könnyezve, kihűlt szivetek porait megáldva állok meg sirotok felett, szeretett s mindig tisztelt jó barátok! Szent volt az érzés, mely hozzátok fűzött; szent az emlékezet, mely ifju korotokat felidézve, férfi korotok nagy

érdemeit méltányolva, a temetőig kisér, melyben csak enyésző hamvatok egyesül az anyaföld porával, de halhatlan lelketek müveitekben itt marad közöttünk.

Tóth Pál.

*

Az 1867—68-iki téli félévet Göttingában együtt hallgattam s egy szobában laktam Mitrovics Gyulával. Kedves professora volt Ritschl, a kitől ethikát és Éhrenfeuchter, a kitől gyakorlati theológiát hallgatott. Ritschlért, szép előadásáért, valósággal rajongott.

Az előző félévet Heidelbergában töltötte, a hol Schenkel, Holtzmann és Rothe Richard voltak a bálványai. A 68-iki nyári félévben Zürichben volt s én Heidelbergában is és itt is találkoztam vele.

Nagy szorgalma, folytonos tanulmányozása, olvasása akkor is feltünt s bizony két hét is eltelt, mig a három magyar fiú: Ő, én és Pittner Samu (Pozsonyból) elmentünk együtt egy schoppenbier-re.

Együtt lakásunk alkalmával zárkózottnak, szótalannak, ridegnek és szarkasztikusnak mutatkozott, de alapjellemének a vonását abban a tettében lehetett látnom, a melylyel tüzelő helyünknek rendbe hozását ő végezte el, mikor a kiszolgáló a füstölgő kályhát nem akarta megtapasztani s Mitrovics Gyula a föld sánczon való sétálgatás közben vakand-túrást vevén észre, a friss hányásból földet szedett össze s otthon sárt csinálván, a tapasztás munkáját elvégeztük. Tehát házias érzésű volt s a munkát nem szégyelte, a parancsolás pedig nem volt kenyere.

Mélyebb, bensőbb barátság nem volt közöttünk, de őszinte nyilatkozattal igenis megtiszteltük egymást s ily módon ismertük egymás benső világát. Utóljára 1897-ben Debrecenben találkoztam vele, a mikor ezt mondotta: „Elkéstem a debreceni papsággal.“ Igaza volt!

Réthy Pál.

*

Ki volt, mit és hogyan tett ez az igazán Istentől küldött próféta a sárospataki főiskola, a magyar protestántizmus, különösen a tiszáninneni egyházkerület mostani papsága túlnyomó részének szellemi és erkölcsi nevelése irányitásában? azt csak egy hivatott, az övéhez hasonló prófétai lélek irhatja meg.

Ennek a pársornak célja csupán felemlíteni a mi ifjuságunknak s a Mitrovics legszebb férfikorának s legnagyobb munkabiró idejének már-már elmosódó vonásait; s ebben a párvonásban, egy parányi babér levelet tenni arra a gyászravatalra, a melyet ott a debreceni újtemplomban is a tiszáninneni egyházkerület s e kerület papsága túlnyomó részének s mindenek felett a sárospataki főiskolának, mély gyásza, igaz fájdalma ölelt körül.

Mitrovics mint tanár, a sárospataki főiskolának örök büszkesége!

Komoly, méltóságteljes alak! Komolyságában a léha könnyelmüséggel szemben hideg! de a becsületes törekvés és tisztességgel jó igyekezettel szemben, komolysága szive és lelke örömének derjében valódi atyai, sokszor baráti szeretetté olvad át.

Katedrai előadása tiszta, világos, valósággal lebilincselő s ez eredményezte azt, hogy tanitványai, az Ő általa előadott tantárgyakból a legtöbb sikert mutatták fel.

A seminariumi órákon, melyek a legtöbb esetben, a tanárt és tanitványt a legközelebb hozzák egymáshoz, az Ő lelki világának kedélyessége teljes mértékben mutatkozott. Mintha most is látnám a kedélyes mosolyt, melyet egy-egy kezdő iskolai dolgozatának bombastikus kifejezése arcára csalt. Ha olykor-olykor, egy-egy semmit mondó dolgozattal szemben éreztette is a szatira csipkedéseit; de csaknem mindenkor tárgyilagos, komoly és igaz kritikájával a kezdő előtt a helyes útat mutatta fel.

Megtörtént egyszer, hogy egy keresztelési-agendát, melyet nemcsak a tárgygyal tanulmányilag foglalkozó kritika, de a felszólalók is nagyon gyengének tüntettek fel, Ő a tanár megdicsért; s mert a felszólalók az elismerő birálat után is igyekeztek nézetöket védelmezni, a keletkezett vitának azzal a megjegyzéssel vetett véget: „Elvárom önöktől meg fogják mutatni, milyen egy jó keresztelési-genda!“ Azt hiszem: hiába várakozott reá.

A kolloquiumoknál tanitványainak igazán lelkébe látott. Mintha csak a saját benső világát látná, ugy tudta ki, hol gyenge, hol erős s nem volt tanácsos hiányos készülettel állani elé.

Egyik jóbarátommal történt, kivel egy órára iratkoztunk kolloquálni, hogy a cura pastoralis két utolsó tételét, a betegek, szegények körüli lelkigondozást nem tudta. Chatechetika s cura pastorális levén a felmondandó tárgy, az én jóbarátom okoskodott eként: a múlt órán a cura pastorális járta, most bizonyosan előbb a chatechetikára kerül a sor; azert indexemet felülre teszem. Mitrovics jött, a fentlevő index tulajdonosát nevén szólítva szóla: „Kérem beszéljen nekem a betekek körüli lelkigondozásról!“

Ha valakiben valami tehetséget fedezett fel, azt inteni, buzdítani a munkára igazán kedves volt neki; s legnagyobb örömét találta abban, ha tanítványait az általa kijelölt nyomokon, önállóan munkálkodni látta.

Az ilyenek dolgozatait megbirálni, legfontosabb teendői között is a legelsők közzé sorozta.

Egyik legjobb barátom, kortársam és kenyeres cimborám, még ma is féltő gonddal őriz egy egyszerű virágvasárnapi beszédet, melyet mint papoló diák az Ő buzditására irt, s biztatására mondott el a nagy templomban, a pataki fényes közönség előtt.

Később, a mikor már régen kirepültünk az ősi fészek falai közül, Mitrovics önmaga és volt tanítványai között az összekottetést a Sárospataki Lapok útján igyekezett feltartani. Csaknem minden volt tanitványát felhivta a munkára a komoly s biztató felhívás után sokaknál ezzel a kedélyes záradékkal: „hogy ha sokat nem tehetünk is, mutassuk meg legalább, hogy minket sem a gólya költött.“

Hogy aztán a leginkább tanítványaiból alakult munkatársakkal, mit mutatott meg, arról a Sárospataki Lapoknak az Ő szerkesztése alatt megjelent összes számai tanuskodnak.

A protestantizmus ősi jogaihoz való odaadó ragaszkodás, önkormányzati jogunk csonkitatlan fentartása; a vallás-erkölcsi s hitéletnek erősitése tárgyában kifejtett munka képezték mindenek előtt a lap vezéreszméit s a toll, a lapok hasábjain a Mitrovics kezében mind ezek ellenségeivel szemben hatalmas, sőt sokszor igen éles fegyvernek bizonyult.

Mind ezekről azonban, — valamint arról a hatásról, melyet Mitrovics a Sárospataki Lapok útján egyháztársadalmi életünk körében elért, vagy a miért legalább küzdött, — megemlékezni e rövid visszaemlékezés szük keretén kivül esik.

Kovács Béla.

*

Mitrovics Gyulának, midőn tanszékét elfoglalta, mi akkori III-ad évesek voltunk első tanitványai. Mint ifju tanár komoly, kötelesség tudó s teljesitő volt, a ki tanitványaitól is megkövetelte a komoly kötelesség tudást s teljesitést. Mint ifju ember gyakran megjelent közöttünk, résztvett még mulatozásainkban is — s jó izűt kaczagott sokszor egy-egy elmés mondáson. Egy ily összejövetel alkalmával mondotta B. T. a belépő Mitrovicsnak, kezébe adván az énekkar nagy poharát, melyben meglehetős zavaros ital volt: Nagytiszteletű ur „Ebből a ködből egy lehelletet.“

Nekem tisztelt, szeretett tanárom volt. Ugy láttam

hogy ő is szeretett, habár az ilyet nem igen lehetett rajta észre venni. Velem történt, hogy midőn az I. vizsgára készültünk, egyszer azt találtam mondani „no fiuk ki fogad velem, hogy a kápláni vizsgán a morálból a lelkiismeretet fogom felelni!“ A mint azt kimondtam, — az úton épen arra jött Mitrovics. A vizsgán, midőn az erkölcstanra került a sor — reám néz — elmosolyogja magát s felteszi a kérdést: tessék a lelkiismeretről beszélni.

Hanem midőn két év mulva a papvizsgára bementünk Patakra — s nála tisztelegni megjelentünk, miértmiért nem, kelletlenül fogadott bennünket s sietve távoztunk tőle, nem ismervén rá többé a régi kedves és szeretett professorra! Hogy mi volt az oka; ma sem tudom megfejteni! Legyen emléke megáldott!

idősb. Sólyom Gyula.

*

Mitrovics Gyula a növényeknek nagy kedvelője s gondos ápolója volt. Tanúlmányozta azoknak természetét is. Órákat eltöltött kicsiny üvegházában, melyet sárospataki lakása mellé épittetett, cserepes virágaiban gyönyörködve, vagy kertecskéjében gyümölcsfáinak fejlődését, virágzását és termését vizsgálgatva. Mint a növények életének vízsgálója hivatkozott a sárospataki főiskolai ifjuságtól búcsúzása alkalmával arra, hogy az idős fát, ha más talajba ültetik át, igen nehezen ver gyökeret s még nehezebben hoz jól kifejlődött gyümölcsöket. Elhallgatta, de bizonyára tudta és érezte, hogy az idősebb fa is könnyebben fogan, könnyebben ver gyökeret s a régebben termett jó gyümölcsökhöz hasonló termést hoz, ha az új talaj természetének megfelelő és az átültető kezek kellő szeretettel gondos ápolásban részesitik.

Buza János.

*

A gyakorlati theológia előadási óráján történt, hogy M. bibliai helyeket adott fel meditálás végett. Többkevesebb szerencsével megalkottuk a thémát és propositiót és M. felszólította az egyik theológust, hogy mondaná meg, micsoda thémát vont ki a szövegből?! A mondott thémával azonban M. nem volt megelégedve s egy másik társunkat S.-et megkérdezte, hogy egyházszónoklattani szempontból mi hibát talál a thémában?!... S. azonban egyáltalában nem talált semmi hibát és hallgatott . . . Hallgatott mindaddig, mig a háta megetti székből egy kis jóakaratú támogatásban nem részesült. Hangzott pedig a támogatás eképen: *a felfogás nem eredeti és a théma nem egységes.* S. barátunk roszúl értvén a segitséget, igy vágta ki nagy bátorsággal és önbizalommal a feleletet: *nem eredeti a felfogás és a théma nevetséges!* M. erre a karakán feleletre jóizűen elmosolyogta magát és igy szólott: A théma és propositió nem leledzik azokban a főbenjáró bűnökben, a mikkel S. úr vádolja; hanem igen ez a felelet; mert *ez* csakugyan *nevetséges* és hozzá nem is *eredeti.*

Mitrovics temetési beszédeiben mester volt az érzékeny családi veszteségek festésében. Követte itt azt a szónoklattani elvet: „*Sírj előbb magad, ha engemet meg akarsz indítani!*“ Ő, a kit sokan hidegnek, keményszivűnek tartottak, a megható gyászeseteknél sirt, mint a gyermek és vele sirt az egész közönség. Igy láttam ezt a W. Rajka Teréz, a Béky Sámuel és a Makláry Papp Miklós tanár kis leányának a temetésekor. De igy történt különösen a 70-es évek végén, a mikor Tarnóczy Tivadar gimn. tanárnak egy héten két kis fia halt meg himlőben s az édes anya is betegen, eszméletlenül feküdt és nem tudott semmit gyermekei haláláról és eltemetéséről. Mitrovics megrázó szavakkal ecsetelte a szerencsétlen anya helyzetét, a ki. ha ébredni, eszmélni fog, keresni fogja, mint Rákhel az ő fiait és nem találja. Zokogott a szónok és hangos zokogásban tört ki az egész közönség s az egyik főiskolai tanár, a ki maga is sűrűn törűlgette a könyeit, pedig nem volt az érzelmek embere, ezekkel a szavakkal adózott a M. beszédének: „*Csak Liszt Ferencz tud úgy játszani a zongorán, mint ez a Mitrovics a szív skáláján.*“

1894-ben találkoztam vele utoljára Szikszón, egy sárospataki tanár menyegzőjén, a hol ő esketö pap volt. Ekkor már erősen meghizott. Midőn kezett szoritott velem és végignézett rajtam, igy szólott:

— Nem fogadta meg a tanácsomat!

— Miért Nagytiszteletű uram?! . . .

— Azért, mert mikor a kápláni vizsga után búcsúzni volt hozzám, mondtam, hogy igyekezzék egy kicsit meghizni és kegyed most is ott tart, a hol theológus korában!

— Igyekeztem én Nagytiszteletű úr és igy falu helyen meg is volna rá a mód és alkalom; de ha *nem megy.*

— Lássa, pedig én jó példával jártam kegyed előtt!

— Mint egyebekben, Nagytiszteletű uram! De a *natura*, a *natura!*

Hallgató János.

*

Az én lelki szemeim előtt emlékezetemben Mitrovics Gyula azok közzé a kimagasló egyének közzé tartozott, a kik tanári működésük közben, tanitványaikkal való foglalkozásban mindig össze tudták egyeztetni a szeretetet a szigorúsággal s bölcsen alkalmazták mind a kettőt. Mint tanár szigorú volt igaz; de sohasem azért, hogy a maga fölényét, hatalmát tanitványain mutogassa s éreztesse velük a tekintély, sokszor bénitó hatását, lenyügöző erejét; hanem a szigorúságot azért gyakorolta, hogy kötelességeik tudatára ébreszsze hallgatóit s megedzé mintegy lelkeiket, az igazabb s tisztább vallásos és erkölcsi igazságok befogadására. Hanem amellett mint fenkölt, nemes lelkü férfiú, mint ügybuzgó tanár, szerette is tanitványait. Mily öröm sugárzott mindannyiszor arcán, valahányszor tanitványai közül egyik vagy másik az önálló munkálkodásnak sikeres jelét adta s a gyakorlati theol. órán oly imát vagy vagy egyházi beszédet mutattak be, melyet ő maga is, a szigorú, jóindulatú tanár megdicsérhetett! Erre mindenkor nagy lelki örömmel emlékezem vissza. Hát még azok az előadások, az úgynevezett: lecke-órák, vagy pedig templomi szónoklatai!... Nem lehetett azokat elmulasztani soha. Tiszta, csengő hangon, könyv- vagy irás nélkül adott elő mindig. Úgy folyt ajkairól a beszéd, mint a csörgedező patak vize, mely áldást, tenyészetet fakaszt maga körül. Felvilágosodás, a tiszta meggyőződésen alapúló erős, törhetetlen vallásos hit, az evangéliomi hithűség és buzgóság, aztán az előadásban, a predikálásban való igazi papi bensőség és méltóság: ezek a lelki tulajdonok képezték ama nagy áldást, melyben részesülhettek Mitrovics Gyula tanitványai. Én azért, mint egykori tanitványa, hálás szivvel zárom emlékét szivembe s áldani tudom őt még haló porában is. Legyen is áldott emléke közöttünk!

Kádár János.

*

Meghalt Mitrovics Gyula? . . .

Nem!

Visszaköltözött ide szeretteihez, honnan tudom, mily nehezen távozott nem rég el. S ha kérdené valaki: mért hagyott hát mégis itt bennünket? . . . Én lelkem legtisztább meggyőződéséből vallanám: a legnemesebb gyengeség, (mert hisz ember nincs tökéletes egy is!) az önérzetében sértett sajgó sziv fájdalma vitte az édes otthonból messze idegenbe, abban a szent meggyőződésben, hogy magasan, szabadon szárnyaló lelke csak missióját teljesiti, mint a mely hatni, alakitani hivatott.

S midőn az én fájó szivem igaz gyászának hangot

adok, nem azon Mitrovics halálán zokogok, kibe Isten az apostoloknak, s áldott emlékű őseink, a reformátoroknak lelkéből lehelt egy szikrát; hanem azon Mitrovics Gyula halálán, ki ugy is mint tanár, ugy is mint e lap szellemi megteremtője egy jóságos, szerető, bölcs atya képével tükröződik lelkemben.

A gyermek vajmi ritkán látja azt be, hogy az apának szigoruságában a jóság, szeretet s bölcseség nyilatkozik meg. Mi se láttuk. Én is csak a végső együttlét perczeiben kezdtem sejteni. És nem dicsekvés, csak jól eső édes visszaemlékezés, hogy évek multával, midőn a tanár és tanitvány, mint az Ur szőlőjének — bár különböző talentumokkal, de egyformán igyekvő munkásai egybetalálkozának, Ő a rideg, zárkozottnak látszó ember kitárta szivét, s nyiltan nevezett engem szellemi gyermekének. Óh igen! Nemcsak nekem, mindnyájunknak, kik szerencsések leheténk őt tanárunknak nevezhetni: bölcs, szerető jóságos atyánk volt Ő.

Mint lapszerkesztő is igy jelenik meg lelki szemeim előtt. Egyszerű az eset, melyből következtetést vonok, de nagyon élesen jellemző. Még egészen ifjú ember, mint segéd lelkész küldtem be egy cikket valami választási törvény ellen (megvallom: némi önzésből!) erélyesen protestálva, mely hogy nem alapnélküli volt, igazolja a zsinati törvény azon pontjának később megváltoztatása. De az én cikkem nem látott napvilágot, azaz nyomdafestéket. S nagyon bölcsen végzé azt az én jóságos szellemi atyám. Hiszen utólag itélve én is elmondhatám, hogy „tele van az ifjú vérem gőzzel, negéddel és feszelgéssel.“ És azonkivül nem is volt időszerű. De mindamellett ő nem dobta azt a papirkosárba. Évek mulva, a méltó utód szerkesztősége idejében felszólitást kaptam: óhajtom-e hogy actualis cikkem, mely a szerkesztői fiókban hever, közöltessék? Ő tehát, ki az elvnek mindig törhetetlen harcosa volt, nem szünt meg a lapszerkesztésben közremunkáló gyermekeinek jóságos, szerető, bölcs atyja lenni.

Kiket ő igy szeretett, kiket magas röptű lelke közelébe vonni igyekezett, hogy hihetnék azt, hogy ő örökre elment?! Nem! Nem halt ő meg, csak a lélek porsátora omlott össze, ott a tőlünk oly messze távolban, hogy lelke visszaszálljon s világoskodjék közöttünk mindörökkön örökké!

Németh Péter.

*

Mitrovicsról irjak pár sort? Akinek annyi emléke van őhozzá füződve, mint nekem, annak majdnem lehetetlen róla csak keveset irnia. A sok közül mire emlékezzem különösen? Arra a hatásra, a melyet reám tanári előadásai és templomi prédikációi gyakoroltak? Hiszen ez közös volt kortársaim mindenikével! Vagy arra a jóindúlatra, a melyet irántam hittanhallgatói pályám alatt megszünés nélkül tanusitott, s amelynek azóta is annyi meg annyi jelét adta? Hiszen ez magán ügy, melynek részletei nem tartoznak a világ elébe! Megemlékezem hát arról, hogy irodalmi működésemet első éves hittanhallgató koromban az ő lapjában kezdtem volt meg, és az ő szives buzditása mellett folytattam a következő évben, mikor abban a megtiszteltetésben részesített, hogy egy akkor megjelent egyházpolitikai röpiratot („Centralismus a magyar ev. reformált egyházban“) azzal a megbizással adott a kezembe, hogy ismertetést irjak róla lapja számára. Körülbelül döntő befolyásu volt ez rám: önbizalmat ébresztett bennem, ami nélkül pedig nem képzelhető irói munkásság. Aki fél a kritikától, aki viszszariad a nyilvánosságtól: az nem lesz iróvá sohasem. Én is aligha vágytam volna erre a térre, ha nem biztatást és elismerést, hanem lenézést vagy föl sem vevést tapasztaltam volna hódolattal övezett páratlan tekintélyű professzorunk részéről.

Zoványi Jenő.

*

Mint minden szónok, ugy az egyházi szónok is csak az esetben ér el sikert, ha — mint szónok — nem rabja az utánzásnak, hanem *önálló egyéniség*; mert igy nemcsak önmaga van annak tudatában, hogy meggyőződést hirdet, hanem a hallgatóságra is ezt a hatást gyakorolja.

A kálvini irányu reformált istenitiszteleti szertartásainkban — az istenitiszteleti főelv szigoru megtartása mellett — a történeti alapon álló fejlődésnek meg kell lenni; a puritanismus ugyanis, istenitiszteleteinket illetőleg, annak minden tartozékával együtt, nem a régi s talán korunk felfogásával és izlésével is ellentétben álló szokásokhoz való görcsös ragaszkodásban áll, hanem a kor fejlődött igényeinek és izlésének bibliai és őskeresztyéni alapon való finomitott — hogy ugy mondjam, extrahált — alkalmazásában.

A kálvinista pap valóban *lelkipásztor*, kötelessége, *önmaga által elvállalt* kötelessége lévén a gondjai alatt levő gyülekezetnek sok mindenféle érdekeit munkálni s elősegiteni: ennélfogva itélőképességének éles kritikai érzékké és tehetséggé kell finomúlnia.

* *
*

Meghalt az az Istentől megáldott férfiu, ki a kálvinista pap e három irányu nagyon fontos tulajdonságának kitünő példaképe volt — nemcsak, hanem, aki egy negyedszázadon át egy egész papi generácziót ilyennek sikerrel nevelt.

. . . Áldom nevét és emlékét, mint mesteremnek: *Mitrovics Gyulának*!

Réz László.

*

Kevesen szerették, sokan tisztelték. Én tiszteltem is, szerettem is. Az alatt a három év alatt, míg nála laktam, tanúltam meg szeretni is. A Fórumon, a nyilvános, a hivatalos élet mezején egészen más volt, mint a családi otthonában. A nyilvánosság előtt rideg, sokszor gunyoros. Odahaza barátságos, kedvesen élcelő. Az előadás alatt, colloquiumon hideg, érzéketlen sphinx, odahaza a legszeretőbb apa, kit valaha láttam, ki nagykendőre fekszik két kis iker leánya mellé s úgy játszogat velük. Voltam egy párszor társaságban is vele s csodáltam felköszöntőiben az ötletek gazdagságát, a rögtönzéseknél is a forma tökéletességét s láttam a jégburkától szabadúlt igazi ember édes vidámságát. Mikor Debrecenbe ment, megsirattam igazi könnyekkel s mikor hallottam az önmagával meghasonlott lélek gyötrelmes életéről, én nem tudtam lelkemből kitörölni azt a régi, az ifjú szív lelkesedésével felépitett s megőrzött képet. Háromszor voltam Debrecenben s nem mertem felkeresni. Féltem, hogy elhomályosul az a tiszta kép, mit róla lelkem megőrzött, féltem a rom meglátásától. Hadd maradjon nekem meg sértetlenül az én tanárom, a pataki tanár képe. Meg is marad örökké!

A sír elfedheti, ellenségei babérait megtépdeshetik, nekem az lesz, a kinek felismertem. A mintatanár, a jó ember, a szónoklat mestere. Sokat csalódott szivét ne érje föld röge.

Fodor György.

*

Fogynak, egyre fogynak a mi mestereink! Ifjúságunk példányképei közül egy ismét oda van; a ki pedig a mesterek között is első vala. A papi méltóság, a tekintély, a tudomány példányképe volt ő a mi sze-

münkben, a kihez hasonlítani, a kinek minden erényét: komoly méltóságteljes fellépését, szónoki erejét, sőt még külső modorát is elsajátítani igyekeztünk. Hallgatói között lehettek, sőt bizonyosan voltak is olyanok, a kik nem szerették, a kik túlságosan ridegnek, túlszigorúnak s zárkozott természetűnek tartották — de olyan nem igen volt, a ki ne tisztelte volna.

Az igaz, hogy rideg, visszautasító, túlszigorú volt a rosz diákkal szemben, a ki előadásait nem látogatta, vagy a kinek, mint korcsmahősnek hire volt. De barátságos, meleg szivű, sőt sokszor elnéző volt azokkal szemben, a kik érdemesek voltak szeretetére.

Előadásai közben soha — vagy legalább nagyon ritkán olvasott névsort. Egy tekintet végig a padsorokon elég volt neki arra, hogy tisztában legyen azzal, kik vannak ott s kik hiányzanak. Ez pedig nem könnyű dolog lehetett akkor, mikor még 30—35 hallgató volt egy osztályban. Egy tanuló kartársammal történt a következő eset. Az illető gyakran mulasztott. Mitrovics észrevette ugyan, de nem szólt érte egész féléven át.

Mikor eljött a számadás órája, a colloquium, Mitrovics feladott neki egy kérdést. Az illető csak kerülgeti a kérdést, csak himez-hámoz; utoljára is kisült, hogy nem tud belőle egy szót sem. Mitrovics akkor nem kevés szarkazmussal igy szólt: „Én ezt kérem a negyedik hónap, 15-ik napján adtam elő; épen olyankor, mikor kegyed nem volt az előadásomon. Épen azért adtam fel ezt a kérdést, mert azt hittem, ezt annyira tudja, hogy nem is tartotta szükségesnek az előadásomon való megjelenést.“

Általában szerette használni a gúny fegyverét, különösen olyankor, ha valakit hibáiért kellett ostorozni. Birálatai közben igy gyakran használta ezt a modort, de szarkazmusa is mindig szellemes volt. Gyakorlati theológiai órákon, mikor munkákat vagy egyes szónokok előadásait birálta, szinte gyönyörűség volt hallgatni azt a sok talpra esett mondást, szellemes megjegyzést, a mivel beszédét fűszerezte.

Egy alkalommal, gyakorlati órán, egy tanulótársam papolt. Nagyon szép mély csengésű hangja volt, olyan, a milyennel nagyon szépen lehetett volna szónokolni. Az illető azonban nem valami gyakorolt szónok volt. Nosza neki is estek a birálók minden oldalról; nyolcantizen állottak fel egymásután, lehurrogták s nem hagytak az előadásán egy szemernyi becsületet sem. Végül a kritikus kartársak után maga Mitrovics is elmondta megjegyzéseit, de nem volt olyan szigorú biráló, mint a kollegák, s a sok kritikusra célozva igy végezte észrevételeit: „Vigasztalásúl csak annyit mondhatok a szónoknak, hogy *„nem rosz gyümölcs az, a melyet a darazsak igy megrohannak.“*

Most már elnémult az ékesszóló ajak. Az a fényes szellem, az a sziporkázó elme-él kialudt örökre! Mi, a kik tanitványai voltunk, kik példányképet tekintettünk ő benne s kik őt szivünk szerint tiszteltük, szerettük: minket már az is nagyon lehangolt, mikor őt először veszitettük el; mikor odahagyta egyházkerületünket s azt a sárospataki főiskolát, a melyhez neki minden hirneve, dicsősége s talán még életének boldogsága is hozzá volt nőve. Ez a veszteség is fájt.

A mostani azonban még fájóbb . . . ez már örök!

Illyés János.

*

Mitrovics Gyula azok közé a szerencsés emberek közé tartozott, kiknek érdemeit hamar felismerte és méltányolta a világ. Más osztálytársai még a káplánság keserű kenyerét ették, midőn ő, mint főiskolai lelkész és theológiai tanár egy díszes és tekintélyes állás betöltésére lett elválasztva. A fiatal, tehetséges és ambiciosus ember minden erejét megfeszítette, hogy a nagy elődöknek ne legyen méltatlan utóda. A tudományágat, melynek előadására vállalkozott, a mely többnyire a gyakorlati lelkészi élet körébe tartozik, nemcsak a kor szinvonalán megtartani, de előbbvinni is igyekezett. És ha egy tanár akkor tölti be legigazabban hivatását, ha tantárgya iránt nemcsak maga tud lelkesülni, de hallgatóiban is fel tudja kelteni az érdeklődést: akkor ő róla e tekintetben is a legnagyobb elismerést érdemlő módon lehet és kell szólanunk. A szépen kidolgozott tananyagot szép előadással tette élvezetessé. Tárgykörétől soha el nem tért, de a megismertetni szándékozott igazságokat annyi minden oldalról világosította meg, hogy lekötött figyelmű hallgatóiban a kételkedés érzete fel se támadhatott. A ki nyomtatásban és kéziratban meglevő tantárgyait áttanúlmányozta, az a gyakorlati lelkészi élet körébe vágó minden dologgal ismerős volt. Pedig ezt ugyanám át kellett tanúlmányozni, mert ő is, mint három országhírű tiszttársa (Nagy Gusztáv, Warga Lajos és Radácsi György) szigorúan megkövetelte, hogy hallgatói ne csak sejdítsenek, de tudjanak is, és ő is munkához szokott és képzett szakembereket igyekezett a protestantismus számára nevelni.

E nagy érdemei mellett szinte különösnek tűnik fel, ha az igazság érdekében felemlítem, hogy tanítványaival való érintkezéseiben már nem volt ilyen szerencsés. Nem vette figyelembe sokszor, hogy félig kész emberekkel van ügye, kik maholnap vele együtt munkálkodnak az Úr szőlőjében s gúnyoros modora miatt sok azok közül az élet nagy iskolájába is kivitte az iránta érzett ellenszenvet. Ennek felemlítése nem kegyeletsértés, csak egy bizonyíték a mellett, hogy hiba nélkül ember nincs a nap alatt.

A „Sárospatakí Füzetek“ című tudományos protestáns folyóiratnak 1869 június havában történt megszűnése után több, mint egy évtizeden keresztül nem volt negyházkerületünkben egy oly lap, melynek hasábjai a közérdekű targyak megvitatására megnyíltak volna. E sokak által és mélyen érzett hiányon kívánt segíteni M. Gy., mikor 1882-ben a „Sárospataki Lapok“ című, e ma is virágzó hetilapot megindította. Óvé a kezdeményezés dicsősége; ő emelte öt évi felelős szerkesztősége alatt magas irodalmi színvonalra e lapot. Ő mutatta meg az útat, melyen jár ma is e lap és szolgálja a hamisitatlan protestáns szabadelvüség ügyét. E lap hasábjain kerültek először felszínre a kor mozgató s a protestantizmust érdeklő kérdések. És nem volt azok közt egy sem, melyhez maga a szerkesztő is hozzá ne szólt volna. Cikkét, melyek mintaképei a természetes és józan fejtegetéseknek, szabadelvű szellem lengi át. Irálya tömör, gondolatokban magvas; itt ott, ha a körülmények úgy kívánták, éles és szatirikus. Azoknak kellő módon való méltatása egy külön tanúlmány tárgyát képezné, mit most az idő és tér szűke nem enged meg. Annyit azonban röviden és általánosságban itt is kimondhatunk, hogy M. Gy. neve a magyar protestáns hirlapirodalom történetének könyvébe is arany betűkkel lesz bejegyezve.

Papp József.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

III.

Egyházalkotmány.

Előre bocsátom, hogy e rész, illetve törvény részeinek tárgyalásánál, birálatánál a 10 évi gyakorlat mellett kerületünk zsinatelőkészitő bizottságának e nagyfontosságú munkálatban lefektetett elveit, egyes óhajtásait, követeléseit is illendő figyelemben fogom részesíteni (1902 május 27. 23. p.), mert ezt parancsolja úgy az igazság, mint a rendkivül értékes munkálatban kifejezésre jutott elvek tisztasága és használhatósága. E mellett illendő figyelemben fogom részesíteni a konvent legujabban hozott elvi megállapodásait, hogy lehetőleg tiszta képben álljon előttünk, mit kiván a közvélemény a zsinattól?!

Az „*Egyházalkotmány*“ öt részre osztva 272. §-ban törvénybe iktatja mindama régebbi kánonokban, statutumokban hozott elvi és gyakorlati határozatokat, melyek az egyház képviseleti és kormányzati hatóságainak, az egyházi tisztviselőknek és egyes egyháztagoknak jogai és kötelességei.

Az általános határozatok úgy, a mint vannak, a 8. §. kivételével maradhatnak. Igaz ugyan, hogy a több százados különállás folytán kifejtett alkotmányos szervezete és a régi törvényekben biztositott joga kétségtelenül fennáll ma is Erdélyben; és ugyancsak e 8. §. megengedi erdélyi egyházkerületnek, hogy „*alkotmányát jövőben is a képviseleti rendszer elveivel összhangzóan tovább fejlessze; kötelessége lévén a teendő módosításokat az egyetemes konventnek, illetőleg a zsinatnak bejelenteni*“; mindamellett követendő elvül azt kell felállitanunk, hogy Erdélynek kiváltságos joga szűntettessék meg; mindjobban-jobban illeszkedjék bele a hazai kerületek jogrendjébe s az egyetemesség elvét tiszteletben tartsa, lehetőleg rázza le magáról azon különlegességeket, a melyek eddig kerékkötői voltak a hozzánk való közeledésben. A zsinatpresbyteri elvet kell keresztülvinnie minden választásnál. Vagy ha ezt különleges helyzetére hivatkozva nem teszi: akkor azon ügyekben, melyek csupán a mi 4 egyházkerületünknek képezik közös ügyeit, az erdélyi képviselők úgy a konventi, mint a zsinati tanácskozásokon részt vehetnek ugyan, de az őket nem érdeklő ügyek eldöntésénél ne szavazzanak. Bár a zsinatelőkészitő bizottság, illetve a konvent 8. §-t érintetlen hagyja: nekünk a közeledés, illetve beolvasztás elveit, mint kivánalmat, feledni nem szabad!

A világosság és a könyebb kezelhetőség szempontjából csak helyeselnünk kell azon ujabb beosztást, mely az eddigitől eltérőleg 1-ször az egyházközségről és azok tisztviselőiről, 2-szor az egyházmegyéről és azok tisztviselőiről, 3-szor az egyházkerületről és annak tisztviselőiről, 4-szer a konventről, 5-ször a zsinatról szól.

Helyeselhető, hogy az egyházközségek jog és hatáskörébe tartozó dolgok egyetlen §-ban összeszedve csoportosittassanak. Ugylátszik a zsinatelőkészitő bizottsági munkálat az eddigi gyakorlat alapján azon meggyőződésre jutott, hogy az egyházközségi közgyűlés intézménye sok helyen nem vált be s igen sok alkalommal valóságos kerékkötője volt a presbyterium intézkedéseinek. Hát bizony erre elmondhatjuk minálunk is, hogy ha a közgyülési intézmény nem volna, szabadabban tudnának mozogni egyházaink s a törvény keretében kevesebb nehézséggel lehetne előre haladni, a fejlődés és mozgás magasabb fokára jutni; de igy a közgyűlés legnemesebb indítványait leszavazhatja a presbyteriumnak. S ha tényleg az egyházközségi intézmény fakultativvá tétetik s a kerületekre bizza, hogy az egyházközségi közgyűlést szervezhessék: az én meggyőződésem szerint legcélszerűbb lenne, ha e hatáskör nem terjedne ki a fekvő birtok eladása és vétele, a csere, a külön felvétel vagy újabb teher kivetése tárgyában teendő intézkedésekre, mivel a presbyterium nemcsak erkölcsi, de anyagi felelősséggel is tartozik mindazon mulasztásokért, vagy károkért, melyeket tett intézkedéscivel okoz, vagy okozhat az egyházközségnek. Ha pedig mindennek dacára a közgyűlési hatás és jogkör törvényben mondatik ki, mint eddig volt: akkor legyen minden egyházra nézve egyformán kötelező erejű.

Egyházi törvényünk 22. és 23. §-aira nézve az a véleményem, hogy a 200 léleknél kevesebb számból álló gyülekezetekben kár volt eddig is csak 4-ben állapitani meg a presbyterek számát, mivel köztudomású tény, hogy épen ezen kis gyülekezetek áldoztak a legtöbbet a megélhetés és fenmaradás ezerféle gondjaival. Helyesebb volna 50—500 lélekkel biró gyülekezetekben 8-ban állapitani meg a létszámot. Ugyancsak módositandó lenne a presbyterek választásának módja és pedig akként, hogy az új tagok a presbyteriumnak ajánlatára választhatók mindig azon három jelölt közül, kiket e tisztségre a presbyterium alkalmasoknak vél, mint a hogy ma is nem egy helyen a régi szokáshoz híven ezt gyakorolják is gyülekezeteink. E jelölési jogát a presbyteriumnak törvényben kellene biztositani, hogy valamiképen oda ne kerüljenek olyan elemek, a kik nem az egyház belbékéjét, felvirágzását munkálják; de ha megtörténik két-három szájhős felforgathatja az eddigi nyugalmat és jó békességet is. E tekintetben példák özönével szolgálhatnak.

Nagyon szerencsés gondolatnak kell tartanom a konvent az intézkedét, hogy törvényben kivánja kimondani miszerint a választók névjegyzéke minden év november havában minden gyülekezetben hitelesen megállapittassék. Ezen névjegyzékbe felveendők mindazon egyháztagok, akik mult évi összes határozataikat november hó első napjáig hiánytalanul befizették. Erre föltétlen szükség van azon megszorítással, hogy ennek hiteles másolatát mindenütt be kelljen küldeni az illető esperesi hivatalnak. Különben „*Az egyházlátogatás*“ cimű könyv 95 lapján én már három évvel ezelőtt ennek a gondolatnak adtam kifejezést s csak lélekben tudok örülni, hogy végre törvényben lesz iktatva; igaz hogy nem az én, de a gróf Tisza István javaslatára.

A 25. §-t, mely a presbyterek fölesketéséről szól, olyképen kivánom módositani, hogy törvény állapitsa meg nemcsak a presbyterek esküszövegét, de általában mindazon esküformákat, melyeket tenni kell az egész vonalon azoknak, a kik bármi egyházi tisztséget viselnek. A törvény e pontnál is legyen egyetemetemes értékű s ne 5-féle esküszöveg szerint esküdjenek fel az ugyanazon kötelességek és jogok birtokosai s végleges megállapitását a zsinatra bizza. Ez a helyes. Ez felel meg a közóhajnak!

Ugyszintén törvényben kell kimondani azt, hogy a presbyterium minden tagja szabályszerű „*Meghivó*“-n hivasség legalább 24 órával az ülés előtt gyülésbe s láttamozzák az ivet. Ez sok helyen igy volt eddig is; de jobb ha a jó rendről maga a törvény intézkedik.

Helyesnek, célszerűnek tartom továbbá, ha a tisztviselők rendes fizetését is törvény határozza meg, leg-

alább a minimumra nézve. De már e pontnál sehogyse tartom elégnek az 1600 koronát a lelkész részére. Mert ma az igények, a társadalmi viszonyok olyanok, hogy ez összeg különösen egy gyermekekkel bőven megáldott lelkész-család apára nézve olyan kevés, hogy ebből tisztességesen megélni nem lehet. Azt pedig nem akarhatjuk, hogy a hétköznapi gondok, a szükség és inség egészen szárnyát szegje annak a lelkésznek, ki a lelkek vezetésére, a bánat lecsendesítésére, a sebek bekötözésére hivatott még másoknál is. Legkevesebb 2000 kor.-ban kellene megállapitani a lelkipásztor fizetését mindenütt s az itt-ott hiányzó összeget fedezhetné az állam a módositott kongrua-törvény rendelkezése szerint. Mi se korpótlékot, se drágasági pótlékot nem kapunk, mint az állami tisztviselők s az ilyen csekély fizetésekre se kedvből, se hivatásból nem jön a fiatalabb nemzedék. Addig kell tehát a lelkészi fizetéseket az eddiginél is jobban rendezni, mig üresen nem állanak a lelkészi hivatalok!

Az albizottság ott, a hol az egyházi adófizetők száma meghaladja az 500-at, a pénzkezelő gondnoknak is megfelelő díjazást javasol. Eddig ez intézkedésre nem volt szükség, mert különösen régebben minden díjazás nélkül, belső kötelességből, a tisztesség kedvéért szivesen vállalkoztak kiválóbb embereink a gondnoki hivatalra. Ma azonban nem úgy áll a dolog. Keresve kell keresni a gondnokokat s ha egyhangú bizalommal meg is választja őket a gyülekezet: készebb megfizetni a rászabott birságot; vagy ha ezt nem fogadják el, azt az 1 évet nagy nehezen kényszerűségből kihuzza. De az ilyen immelámmal teljesitett gondnokok működésén a legtöbbször aztán alig van az Isten áldása! Ma pénz forgatván a világ kerekét, gondnokaink szintén igy gondolkoznak. Meg aztán a gondnok munkaköre is nagyon megszaporodott; felelősség mellett pénzt kezel: illő tehát, hogy minden gyülekezetben legalább 50 koronában törvény állapitsa meg az ő fizetését is. Eddig a szokás a legtöbb helyen az volt, hogy a gondnok papi-tanitói fizetése engedtetett el. Ez azonban egyrészről méltánytalan, másrészről igazságtalan. Mert ha a belhivatalnokok még e kevés fizetésből is 40—50 koronát elengednek a régi jogszokás szerint, akkor megélhetésük még nehezebbé válik!

A 35. §. f) pontját, mely előzőleg arról szól, hogy kiknek van szavazatuk az egyházmegyei közgyűlésen módositani óhajtom akként, hogy szavazati jogot biztositson a törvény az egyházmegyei s a kerületen a kerületi ügyészeknek is s őket ne az egyházmegyei, illetve a kerületi közgyűlés válaszsza, de a gyülekezetek presbyteriumai, hogy a zsinat-presbyteri elv minden választásnál érvényre jusson. Ugyszintén a presbyterium válaszsza a konventi tagokat is, mert ez az eljárás felel meg egyedül a zsinat-presbyteri elv követelményeinek.

Helyeselni tudom, hogy végre-valahára intézkedjék törvény az esperesek és gondnokok, illetve püspökök és főgondnokok helyettesitéséről is. E helyettesitést törvényben kell kimondani, olyan értelemben azonban, hogy ezeknek, mint legidősebb tanácsbiráknak hatás- és jogkörük épen olyan legyen, mint azoké, a kiket helyettesitenek, úgy a közgyűléseken és azonkivül, mint a bíróságokban.

A zsinatról szóló 64—84. §-ra vonatkozólag kevés mondani valóm van. Miután a lélekszám az irányadó: a gyülekezetek képviselőiül választott 96 tag elegendő. Hanem a választás módjára nézve szeretném ez. na a törvényhozás mindenféle jobbra-balra való magyarázgatásoknak, találgatásoknak egyszersmindenkorra bevágná az útját az által, hogy elrendelné miszerint a gyülekezetek zsinati képviselői az egész kerület egyházai által választandók általános szótöbbséggel s a választás módját nem a kerületekre bizná. Mert ma ahány ház, annyi szokás. Egyedül a lélekszám és nem az egyházmegyék száma lévén az irányadó: nézetem szerint tovább az egyházmegyénként való választás meg nem állhat!

A zsinat jog- és hatáskörét szabályozó 86. §. d) pontja, mely az isteni tisztelet alakjának és rendjének lényeges vonásokban való megállapitását mondja ki, óhajtanám, ha csakugyan szabályozná és megállapitaná. Mert tudtommal az 1790/1. alaptörvényünk óta az isteni tisztelet zsinaton nem rendeztetett s e régi idő óta pedig annyira eltértünk ki jobbra, ki balra az alaptörvénytől, hogy nemcsak kerületenkint, de egyházmegyénkint, sőt egyházanként is más és más az isteni tisztelet rendje. Hogy isteni tiszteletünk egyöntetű legyen, nem elég ilyen §. Hanem tessék a zsinatnak ezt a nagy rendetlenséget is rendezni, mert ha ez tovább is igy megy, ha minden egyház és minden lelkész maga csinál magának törvényt, akkor nem meszsze van azon idő, midőn e tekintetben egymásra sem ismerünk. Ugy a debreceni, mint a budapesti zsinat átsiklott e kérdés felett. De most arra is kell időnek lenni, hogy az isteni tisztelet rendje és alakja törvényhozásilag, egyöntetűleg szabályoztassék összes hazai gyülekezeteinkben. Komoly baj, sőt veszedelem, ha az isteni tisztelet rendjének és alakjának meghatározása pusztán a lelkipásztorokra bizatik!

Ugyszintén kivánatos, hogy a zsinat törvényileg mondja ki, melyek a mi ünnepeink? (E. T. 86. e).

A karácsony, virágvasárnap, nagypéntek, husvét, áldozó-csütörtök és pünkösd ünnepek megtartása, — tudjuk — hogy általános. De most nemzeti ünnep jellegével bir az országgyűlés határozata szerint április 11-ike is, a mikor az 1848. törvényeket szentesitette V. Ferdinánd magyar király. A nép, különösen a tősgyökeres kálvinista magyar nép lelkéhez pedig sokkal közelébb áll az a nap, mikor ezek a nagy alkotások meghozattak: névszerint *március 15-ike*. Ezt a napot megünnepeltük a legtöbb helyen eddig is. Érte nem bántott senki. Hanem április 11-ikét, ha hiveink s magunk is munkába töltenénk: a szomorú példák bizonyitják, hogy kérlelhetetlenül megbüntetnek — kihágásért. A zsinatnak kell ebben a kényes kérdésben is állás foglalni. Épen igy föl kell venni ünnepeink sorába október 31-ikét. Hogy miért? — tudja mindenki!

E 86. §. g) pontjára vonatkozólag kivánom, hogy az *egyházfegyelem* már ezen a zsinaton törvényileg szabályoztassék. A zsinat-előkészitő bizottság tagjai előtt annyi sokféle felterjesztett javaslat van, hogy nem épen nehéz a sok közül kiválasztani azt, mely az anyaszentegyház érdekeinek s a fejlettebb kor követelményeinek is inkább megfelel.

Ugyancsak a h) pontra nézve kivánom, hogy úgy a lelkész, mint az esperes és püspök-avatás, továbbá világi tisztviselőinknek beigtatása ne a kerületek dolga legyen, szabályrendeletileg megállapitva, hanem e rendkivül fontos közigazgatási tényezők felavatása, illetve beigtatása is egyöntetűleg törvényben legyen kimondva. A zsinat-előkészitő bizottság, illetve a konvent jegyzőkönyve e tekintetben semmi tájékozódást nem nyújt. De ha kimaradt volna az efelől való intézkedés, e tárgyat még nem késő felvenni, mivel a közvélemény szintén követeli.

A zsinat jog- és hatáskörébe tartozván legfőbb intézkedésénél fogva az énekeskönyv, az agenda, a népiskolai vallástani kézikönyvek feletti rendelkezés (86. §. 2. c) p.), óhajtom, hogy úgy az agenda, mint a konfirmációi kis káté ügyében foglaljon már végre-valahára a zsinat határozott álláspontot s ne bizza megint a kerületekre, ezek meg kinek-kinek szabad tetszésére, hogy

emlékezés oltárához, hogy a visszaemlékezés tűkörében jelentkező vonásokat mint a kegyelet virágait előmutassák, egy részét már most közöljük, a többit pedig a következő számokban.... A temetői szertartás után eloszlott a közönség, a mely ama kérdés fölött elmélkedett: miképen is róhatta volna le talán méltóbban a végtisztesség adóját Mitrovics Gyula iránt, aki fényes multjának összes sikereivel állt oda a debreceni lelkipásztorságba, hogy csalódásokkal, teljesületlen vágyak miatt megkeseredett szív legyen az osztályrésze, a kinek a polgár még képességeit is kétségbe merte vonni, mert nem volt honbeli?! S a kérdésre nem adott aztán feleletet, megnyugtató választ senki! Az elhunytnak ravatalánál a sárospataki főiskola képviseletében Novák Lajos akadémiai és közigazgató vezetése mellett megjelent az egész theológiai tanári kar, továbbá Buza János, Dr. Rác Lajos és Pásztor Sámuel főgimnáziumi tanárok. Főiskolánk gyászának s részvétének kifejezését abban a jegyzőkönyvben találja meg az olvasó, a melyet a közískolai szék január 26-iki gyűlésén vettek fel s a mely a visszaemlékezések között fog helyet foglalni. A tanári kar által megindított mozgalmat magunkévá téve: a főiskolánál teendő *Mitrovics alapitványra* a Sárospataki Lapok ezennel 10 koronával indítja meg az adakozást, hogy a múltnak fényes emléke hadd tündököljék a késő jövendők távolában is s hadd legyen Mitrovics Gyulának a neve igy is áldott és megszentelt az alma mater ölén, a hol boldog is, nagy is és szeretett is volt 28 hosszú esztendőn át. Sirja felett szeretet, tisztelet, hála és kegyelet fog őrködni mind végiglen! Úgy legyen!

— **Halálozás.** *Lenkey Pál*, a szilicei ev. reform. egyház buzgó, fáradhatatlan munkásságú tanitója, életének 64-ik, tanitóskodásának 36-ik évében január 21-én elhunyt. Óvéiért, hivatásáért lelkesedő, tanitványait az ismeretek országának drága kincseivel föltétlenül s minden áron gazdagitani törekvő ember volt a megboldogúlt, a kinek sirja felett szeretteinek emlékezése és kegyelete fog virasztani.

— **Két nyilt kérdés.** 1. Az egyházi törvények 224. §-ának 3-ik kikezdése szerint (a választást indokolatlanúl el nem fogadó lelkész a választás költségeiben elmarasztaltatik) kötelezhető-é a lelkész a választási költségek megfizetesére, ha valamelyik egyháznak lelkészi állását — a megválasztás és beerősités után — nem foglalja el, mert időközben jobb javadalmazású egyházba lett elválasztva? 2. Egy díjlevélben ez áll: „Van hat köblös kaszálója (t. i. a lelkésznek), melyet felmunkálni az egyház hivei tartoznak. Mit kell és lehet a felmunkálás alatt érteni, illetve ez alapon miféle munkát követelhet a lelkész? Gyakorló lelkész.

— **Vallásos estélyek vasárnap délutánonként** a debreczeni ev. ref. templomokban. A Debreczeni Prot. Lapban beható tárgyalás folyik a fölött a kérdés fölött, hogy vajjon lehet e vallásos estélyeket tartani vasárnap délutánonként a gyülekezeti istentisztelet helyett a ref. templomokban? .... S bár a *tényleges állapot* már a mellett szól, hogy *lehet*, mert immár tartanak is a theológus ifjak vallásos estélyt, mégis olyan a kérdés, a melyhez hozzá kell szólaniok mindazoknak, a kik az ilyen tetmészetű tünetekben *veszedelmet* vagy *hasznot* látnak. S mert mi *veszedelmet* látunk magára a templomozásra, a templomi istentiszteletre nézve a vallásos estélyezésben: határozottan ellene mondunk annak, hogy az *istentiszteleteket vallásos estélyek* helyettesitsék. Mindennek megvan a maga rendeltetése! Igaza van az Erdélyi Prot. Lapnak, hogy Debrecen rálicitált Budapestre!

— **A közös protestáns gyűlés** azzal végződött január 22-én, hogy az 1848. XX. t.-cikk 2. és 3. §-ának beható megfontolására külön-külön bizottságot küldtek ki oly módon, hogy a *jogügyi*-bizottságot a következők alkotják: Báró Prónay Dezső elnök, Hegedűs Sándor, Dr. Sztehló Kornél és Zsigmond Sándor (előadó); a *vagyonügyi-bizottságot* pedig ezek: Antal Gábor (elnök), Zelenka Pál, Laszkáry Gyula, Dr. Zsigmondy Jenő, Széll Kálmán és gróf Tisza István. A két bizottság u. n. emlék-iratot fog készíteni s a két emlékirat lesz a teljes közös gyűlésnek tárgyalási alapja. A jogügyi-bizottságnak az a feladata, hogy a vallási jogegyenlőséggel ellentétes állapotokról adjon jelentést s ily módon a kivánságokat összegezze; a vagyonügyi pedig az 1848. XX. t.-cikknek anyagi végrehajtása kérdésével fog foglalkozni.

— **Reversalis ev. ref. lelkészi családban.** Az Erdélyi Prot. Lap 3 ik számában olvassuk a következő hirt: „*Gyászos házasság.* Kiss Károly agyagfalvi ref. lelkész leánya Rozália, a karácsonyi ünnepek alkalmával esküdött hűséget Nagy Dénes csik-somlyói r. kath. tanárral. Nagy kegy, hogy Majláth katonái után Mester János lelkésztársunk is összeeskethette az ifjú párt nagy titkon. Azért már szólani sem érdemes, hogy a jó protestáns szellemben nevelt papi leány odakötelezte gyermekeit a a r. kathólikusoknak, mikor mi készséggel elnézzük, hogy a mi buzgó tanáraink római kath. nőkkel élnek boldog házasságban ...“ E hirecskének szomorú voltát kell-é mutogatni? Majd szóvá tesszük később!

— **Petrolőröknek** nevezte el Pokoly József konventi tag a Prot. Egyh. és Iskolai Lapban, a mint sokan értelmezik, mindazokat, a kik elégedetlenek a konventtel s olykor-olykor kritikával kisérik működését. Mi nem veszszük zokon ezt a cimzést vagy elnevezést, mert utóvégre is protestáns-szabadsággal él P. J. barátunk a bölcseség kövének birtoklása nélkül is. Hogy rosz vért támaszt: lelke rajta. (*o. p.*)

Pályázat.

A debreczeni ev. ref. kollégium főgymnasiumaban a mathematika és physika, vagy rajzoló geometria tanitásával összekötött rendes tanári állásra pályázat hirdettetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallásu egyének, a kiknek a physika-mathematikából középiskolai tanári képesitésük van.

A tanszék évi javadalmazása 2400 kor. alapfizetés, 800 korona lakbér, 5 évenkint 5 izben emelkedő 200 kor korpótlék, melyre nézve a más tanintézeteknél rendes tanári minőségben töltött évek beszámittatnak, azonban az alapfizetés az 1897 évi 183 sz. egyh. ker. végzésnek a fizetési fokozatokra vonatkozó rendelkezései értelmében 2800, 3200, 3600 koronára, végül pedig az ötödéves korpótlék 400 koronára emelkedhetik.

A megválasztott tanár az országos tanári nyugdij intézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kivánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesitésükre és eddigi szolgálatukra s egészségi állapotukra vonatkozó okmányokkal felszerelt kérvényeiket márczius hó 1-ig, a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be. A megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával 1903. szeptember 1-én tartozik elfoglalni.

Debreczen, 1903. január hó 23-án.

Kiss Áron
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Sárospatak. Nyomatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

miképen beszéljenek az urvacsora felett. Vagy a prot. szabadság, mint egyedüli orvosságunk, minden baj, minden veszedelem ellen egyformán jó?! Nekem nem ez a véleményem. Ugy tudom, hogy hitet vallunk mindannyian, a kik ev. ref. felekezetűek vagyunk egész hazánkban. S ha egy hitet vallunk, nem volna szabad megengedni a sokfelé való ágazást.

A konfirmációi kis káté ahány a kerület, annyi féle. E kérdésben is határozott álláspontot kellene elfoglalni a zsinatnak s törvényileg kötelezővé kellene tenni azt, mely az eddigi használt könyvek között a legjobb. Vagy ha ezek között elfogadható nem volna, akkor tessék pályázatra bocsátani; mert az még csak bizonyításra sem szorúl, hogy ha megfelelő kézi könyvet nem tudunk a konfirmándusok kezébe adni, s mi lelkészek magunk kezdettől mindvégi nem is tanítjuk növendékeinket, akkor aztán nem csodálkozhatunk, ha itt is, ott is oldódnak a kötelékek, ha a régi hitbuzgóság sok helyen kihamvadóban van!

A zsinatnak tehát — nézetem szerint — a közvélemény óhajtását tartva szem előtt, munka rendjébe kell felvenni a fentebb elmondottakat, úgy szintén a házasságügyre vonatkozó módosításokat a polgári házasság behozatala alkalmából, nemkülönben a kongruatörvény reánk vonatkozó határozatait azon állásfoglalás ismételt hangoztatásával, hogy az ev. ref. lelkész fizetése 2000 koronánál kevesebb nem lehet!

(Folyt. köv.) Szuhay Benedek.

A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában.

Főtiszteletű s Tekintetes Egyházkerületi Bizottság!

A főtiszteletű egyházkerület 1902-ik évi tavaszi közgyülésében a mélt. és főtisztelendő Püspök ur elnöklete alatt olyan czélból küldött ki egy bizottságot, hogy a s. pataki egyház presbytériumának meghallgatása mellett s a hozzá beterjesztett iratok tanulmányozása alapján tegyen javaslatot egyrészről »a s.-pataki ev. ref. főiskolai lelkész *munka-* és *hatás körének*, illetőleg a főiskolai és a s. pataki ev. ref. egyházközségi lelkész viszonyának szabályozása« tárgyában; másrészről arra nézve: „vajjon Novák Lajos főiskolai lelkész elfogadja, illetőleg elfogadhatja-e a s. pataki ev. ref. egyházban a presbyteri hivatalt, melyre legközelebb megválasztatott?«

E kettős kérdéssel kapcsolatban egyháztanácsunk véleményadásra szólittatván, vonatkozással a hozzánk áttett, e tárgyban készitett iratokra, — nevezetesen a főiskolai lelkész által készitett s a tanári kar többsége által elfogadott előterjesztésre s a főiskolai lelkésznek a főtiszteletű egyházkerülethez intézett levelére, de vonatkozással másrészről a köziskolai széknek mellékelt egyzőkönyvében kifejezett kérelmére, végre a főiskolai igazgatótanácsnak ide vonatkozó s a felmerült ügy alapját képező határozataira: egyháztanácsunk mély tisztelettel a következőkben terjeszti elő, lehetőleg röviden, alázatos véleményét.

Főtiszteletű s Tekintetes Egyházkerületi Bizottság! Csudálkozással, megdöbbenéssel vette tudomásul egyháztanácsunk a csatolt iratok szerint olyan vélemény felszinre kerülését, talán mondhatnók, erőszakolt előhurczolását, mintha itt főiskola és egyházközség, talán tanári testület és presbytérium, főiskolai papság és egyházközségi lelkész között olyan lappangó ellentétek, olyan rendezetlen jogviszonyok lennének, talán éppen hoszabb idő ota, melyek az egyháziasság vagy hitélet erősödésére és fejlődésére zavarólag hathatnának, melyek tehát felsőbb hatóságunk részéről halaszthatatlan orvoslásra, múlhatatlan szabályozásra szorulnának.

Nem tagadjuk, hogy a legközelebbi időben merültek fel egyéni nehezteléseck, ugy gondolt sérelmek, mint bármely egyházközség életében is egyszer-másszor ilyenek előkerülhetnek; de azt meg állithatjuk, hogy nem vettünk észre oly jelenségeket, mintha a felmerült egy-két eset a nevezett testületeket egészben véve érintette s a közöttük lévő jó viszonyt, vagy a törvényes jogállapotot megzavarta volna. Egyháztanácsunk ugy érezte, ugy tudta, hogy a tanári testület, épen az egyházközség kötelékébe való szoros tartozásánál fogva egyháztársadalmi életünknek éltető kovásza, ennek a hegyen épült háznak szellemi és erkölcsi sulya szerint vezető eleme, világító, melegitő napja; ugy érezte, ugy tudta, hogy a tanári testület ezt maga is igy érzi s erről a tisztelt és megbecsült magasabb, szinte kivételes erkölcsi állásáról nem hajlandó lemondani — feltéve, hogy a lehetőség is megvolna — még gyülekezeti önállóságra csábitgató lidércz fényekért sem; bizonyságot tett erről legközelebbi, kétszeri nemes áldozatkészségével, melylyel — egyetemességében — a közteherviselés nemes példájával jár elől s igy egyházközségünket képessé teszi magasabb feladatok megoldására is.

(Folyt. köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Mitrovics Gyula.

A halál-hír valónak bizonyúlt. A hosszú kinos betegség gyötrelmeitől nem adott, nem adhatott szabadúlást sem a természeti erő, a mely a testben lakozott sem a tudomány, a melylyel az orvosok az életet fenn akarták tartani, hogy legyen még családjaért munkáló, mert nagy szükség van rá, hogy legyen még a protestáns egyház ügyeinek múltjánál fogva is első rendű munkása, a kinek nagy ritkán történő felszólalása is elegendő ahoz, hogy irányt mutasson, célt jelöljön s munkásságot inditson. A hosszú, nehéz és kinos haldoklást január 25-én déli 12 órakor a halál váltá fel s *Mitrovics Gyula*, a debreceni lelkipásztor megszünt az élők számát szaporitani, az Úr sáfárainak seregét ékesíteni, a tudomány bajnokainak gyülekezetét érdemben s sikerben emelni... Illő megemlékezésünknek szavai más helyen találhatók, itt csak arról szólunk, hogy a csendessé lett embernek temetése január 27-ikén délután ment végbe, igen-igen nagy résztvevő közönség jelenlétében a Kossuth-utcai templomban, a hol Görömbey Péter nagy-kállói lelkész, felső-szabolcsi esperes tartott gyászbeszédet, a melyben az élet-történet adatainak összefoglalásával, néminemű jellemzéssel s főként a már törődött lelkésztársnak a szem elé állításával emlékezett meg a megboldogúltról, a kinek voltak Debrecenben is vágyai, reményei, de egytől-egyig teljesületlenek maradtak, A beszéd nem keltett mélyebb hatást, a mit a szónok talán nem is célzott annál a felfogásánál fogva, hogy a debreceni lelkipásztort temetve: annak 6 évi müködésében csak a hanyatlást látta, a melynek lélektani okaival foglalkozni túlmenés lehetett volna a szokás határain. A templomból kivonúlt közönség a koporsót a temetőbe kisérte ki, a hol Dr. Erdős József theol tanár imádkozott s Novák Lajos a sárospataki főiskola nevében búcsúzott. E búcsú-szó a jövő heti Tárca rovatunkban adjuk. Az emlékezéseknek, a melyeket a volt tanitványoktól, barátoktól sikerült megszereznünk, a kik megértvén célunkat, készséggel álltak az

XXII. évfolyam. **6. (1103.) szám.** *Sárospatak, 1903. február 9.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Szabó József.* „Hol legyen a zsinat.“ — *Szombathy László.* „A polgári iskolák helyzete“ — *Novák Lajos* „Mitrovics Gyula sirjánál.“ „Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára.“ — *Szuhai Benedek.* „Zsinati ügyek.“ — *B.* „Könyvismertetés.“ — „Vegyes közlemények“ — „Hirdetés“

Hol legyen a zsinat?

Az igaz, hogy még egyetlenegy zsinati előmunkálat sincs az érdeklődők és illetékesek kezében s igy szinte furcsaságnak is lehetne a feltett kérdést nevezni, de ha a már megindúlt zsinattartási mozgalmak között az a kérdés is felvetődött: nem volna e jobb 1906-ra elhalasztani a zsinatot s e kérdésre nem kisebb ember, mint Fejes István adott tagadó feleletet, akkor bátran lehet a zsinatra vonatkozólag ezt a kérdést is tárgyalás alá bocsátani: *hol legyen a zsinat?*

Kis kérdésnek tarthatják, talán okvetetlenkedést tartalmazónak is ítélik ezt némelyek, pedig szerintem méltó vele foglalkozni, főként ha azt is sejtjük, hogy a legtöbben Budapest felé vetik a tekintetüket, miután az a központ.

Nem tudom, hogy igaz-e, a mit ebben az irányban sejtenek némelyek: de ha igaz: jó előre el kell mondanunk mindazt, a mi a zsinattartás helyére vonatkozólag komoly megfontolás után lelkemben s talán a másokéban is meggyőződés gyanánt előállott.

Első sorban is a leghatározottabban s a legnyiltabban annak adok kifejezést, hogy mi nekünk protestánsoknak soha sem szabad semmiféle olyan törekvést elárulnunk s még kevésbbé meg is valósítanunk, a mely a központosítást tartalmazza, azt a központosítást, a melynél fogva például zsinattartási helynek alkalmasnak egyes egyedül és kizárólag Budapestet jelöli ki, a hol, ugy mond a tagok is könnyebben, kényelmesebben elhelyezkedhetnek, szórakozást inkább találhatnak, az ország figyelmét maga a zsinat is jobban magára vonhatja s ilyen módon mintegy természetszerűleg nyerné meg a zsinat mindazokat a feltételeket, a melyek az úgy nevezett külső tekintélyhez, feltűnéshez és figyelemhez tartoznak!

Hát nekem épen ez a *külsőség* semmiképen nem tetszik s az sem indit meg, hogy talán az országgyűlési képviselők közül is többen zsinati tagokká választatván meg, azok kettős kötelességüknek inkább megfelelhetnek, sőt csakis Budapesten felelhetnek meg!

Elhiszem, sőt tudom is, hogy az 1891—93-ik évi zsinatnak volt olyan, a milyen *külső jelentősége* s talán az ujságok soronként iró futoncai is ott voltak egy-egy ülés alkalmával s ilyen módon a nagy világ is állandóan észrevehette, tudomást szerezhetett arról, hogy a protestánsok zsinatot tartottak: azt azonban merem állítani, hogy *belső építés, belső hatás* szempontjából a megnyitás napját s a közös gyűlést leszámítva, aligha volt az egész budapesti zsinatnak nagy hatása. És ez egészen érthető is, természetes is. Érthető, mert a Babilonra emlékeztető világvárosban az ájtatos lelkek érdeklődése más természetű, mint a zajt, pompát nélkülöző helyek lakosainál és természetes, mert az emberi gyarlóságoknak inkább adván érvényesülési teret a nagy város, mint a kicsi: azok felülkerekednek s még az érdeklődést, a figyelmet is megcsappantják, sőt el is tüntetik.

Mire van nekünk szükségünk? Arra, hogy legalább azon a területen, abban a körben, a hol zsinatot tart a magyar kálvinista egyház, állandó figyelem fordúljon felé, az érdeklődés ereje folyton erősbödjék s egy egész vidéknek az egyházias érzülete nyerjen mintegy lökést az anyaszentegyházhoz való ragaszkodásra s szeretetre.

Arra van szükségünk, hogy a *vidéknek*, az egyes országrészeknek, az egyes kerületeknek a ragaszkodása, érzülete, szeretete, egyháziassága nyerjen buzdítást, erősitést, támogatást az által, hogy látván az atyák munkálkodását, kitartását, olthatatlan szeretetét a mi szent vallásunk érdekében: boldog reménységgel eltelve várja az idők folyamán azoknak az igazságoknak bővitését, a melyek lassan bár, de biztosan beveszik az emberi szivek s lelkek erősségeit.

És szüksége van a zsinatnak is arra, hogy erőt, lelkesedést, bizodalmat meritsen abból a teremtési munkásságból, a melyet az Istenadta nép fejt ki azért, hogy az anyaszentegyházon a pokol kapui se vehessenek diadalmat. Szüksége van a zsinatnak arra, hogy érűlközzék annak a kerületnek az embereivel, mint hallgatókkal, érdeklődőkkel, a melynek a terűletén üléseit tartja, — hogy mintegy érezze egy-egy kerület szellemének, irányának, törekvéseinek, felfogásainak a megnyilatkozásait s ilyen módon az az összeölelkezés támadjon a szivekben s lelkekben, a melyben a testvériség jut igaz és őszinte kifejezésre. Szüksége van a zsinatnak arra, hogy olyan szíveket is megdobbantson, a melyeknek birtokosai a fővárosban nem jutnak el, de egy-egy kerületnek a terűletéről bevonúlhatnak hallgatókúl. És az sem utolsó dolog, hogy a vidéki úgynevezett úri közönségnek a figyelmét igy valóban felhivja a zsinat magára, mig ott Budapesten az „urak“ aligha vesznek tudomást az ilyen apró-cseprő gyűlésről, a minő a kálvinista zsinat.

Lapunk jelen számához ¼ iv melléklet van csatolva.

Tessék a konvetnek akár Kolozsvár, akár Miskolc, akár Pápa felé fordítani tekintetét s ezek közül választani s a választottat a zsinattartási engedélyt kérő iratban belefoglalni. A vallásszabadság klasszikus földjének népének, kincses Kolozsvárnak, át, meg átjárná üde levegőjével a kebleket s bizony felvértezné a lelkeket a zöld püspök támadásai ellen! A tiszáninneni kerületnek szabad és független gondolkozása oda fészkelődnék a nagyságok előtt térdet-fejet hajtók lelkébe s tűz pattanna ki, a mely lobogó lángot támasztva: az egész egyházat emberi szabadságunk, önérzetünk s jogaink védelmére folytatandó harczunkhoz látná el világossággal s lelkesedéssel.

A dunántúli kerület konzervativ gondolkozása s az e mellett fel-feltörő szabad felfogás között jelentkező érdekes párhuzamos irányzat rányomhatná bélyegét a zsinatra, hogy megfontoltan kell működnie, a hagyományos szellemet nem szabad lábbal tiporni, de egyúttal az sem lehet cél, hogy homokba dugott fejjel várjuk az évek fejlődését s falainkat megostromolja a viszontagság a nélkül, hogy az építést s védelmet munkába vennők.

Ha a múlt század utolsó előtti évtizedében a zsinatnak Debrecenben való tartását igen helyesen azzal is indokolták, hogy a tősgyökeres s tömegével is megragadó tiszántúli kerületnek adassék alkalom a magyar kálvinismus megmutatására: akkor a többi kerületeknek is meg lehet és meg kell adni az alkalmat szellemök, felfogásuk kimutatására.

Nem a féltékenység beszél belőlem s nem is a Budapest vagy a dunamelléki kerület elleni ellenszenv, hanem igenis az a meggyőződés, hogy zsinatunk által is szolgálni kell a nép-egyháznak eszméjét: azaz nem szabad megközelíthetlennek mutatnunk a zsinatot akkor, a midőn nagyon is nagy szükségünk van arra, hogy a zsinatnál is helyet találjon a nép vágya s óhajtása.

Merem állítani, hogy ha akár Kolozsváron, akár Miskolcon, akár Pápán lesz a zsinatunk: annak emlékét sokkal jobban meg fogja őrizni lelkében a közönség, mint a budapestinek. Vagy legalább is bizonyos az, hogy annak a kerületnek a népe oda erősíti még időszámításához is a zsinat idejét, nem úgy, mint a főváros, a mely bizony tudomást sem vett az egész zsinatról, csupán talán terem átengedést eszközölt, illetőleg azt sem, mert hiszen Pestvármegye volt a gavallér, de Budapest főváros nem, mert annak csak a róm. kath. patronátusság az élvezet és kötelesség.

Szóval az én lelkem előtt tisztán áll az a hatás, a melyet egy nem Budapesten tartandó zsinat fog előidézni a lelkekben. Gondolkozzék fölötte más is, de semmiképen se engedje magát megvesztegetni se az által, hogy az országgyűlési képviselők talán nem lehetnek ilyen módon zsinati tagok (a miről különben szó sincs, mert a debreceni zsinaton is voltak országgyűlési képviselők) se az által, hogy a kényelem feltételei is határoznak ebben a kérdésben.

Szóljanak e kérdéshez minél többen s a midőn én azt indítványozom, hogy a zsinat *Miskolcon* legyen, ajánlom ennek az indítványnak pártolását*, előre kijelentvén, hogy ha akár Kolozsvár, akár Pápa lesz a választott hely, az ellen sem lesz kifogásom.

Szabó József.

* A magunk részéről is ajánljuk a kérdést is, meg az indítványt is az érdeklődők figyelmébe. Szerk.

ISKOLAI ÜGY.

A polgári iskolák helyzete.

Régóta tart már a polgári iskolai tanárságnak ama jobb meggyőződésből és kulturális érdekekből eredő szellemi harcza, a melyet az *egységes hétosztályú* polgári iskoláért viv, látszólag kevés eredménynyel, de ügyszeretetből fakadó lelkesedéssel. Oly sokan meghányták vetették már ezt a kérdést minden oldalról, hogy egy ujabbi felszólaló csak itt-ott elhagyott kalászokat szedhet már a letarolt mezőn. És én ennek dacára is kezembe veszem a tollat, mert a kérdésnek állandóan felszinen tartását kivánatosnak és szükségesnek tartom, jóllehet az eddigi hiábavaló kisérletek után ama szomoru sejtésem mindinkább igazoltnak látszik, hogy a polgári iskolák sorsa felett illetékes helyen még a mi toliharczunk előtt elhúzták a lélekharangot. Egyedül csak ennek tulajdonithatom, hogy a polg. iskolák reformjának biztos és eredménynyel kecsegtető kérdése immár megfeneklett.

Figyelemmel kisértem nemcsak azokat a felszólalásokat, melyek az egységes hétosztályu polg. iskola érdekében történtek, hanem azokat is, a melyek a mi álláspontunk megdöntésére irányultak. Ez utóbbi czikkek irói közül teljesen egyetértek azokkal, kik az *egységes középiskola* hiveinek mutatták magokat, mert én sem tartom szerencsésnek, hogy csaknem egyenlő tanterv mellett a középiskola alsó négy osztálya is háromféle irányu legyen. De mindadig, mig az egységes középiskola a jövő zenéje, a polg. iskolák további fejlődésének létjogosultságát szükségtelennek tüntetni fel, olyan nagy tévedés, melyet sem a multak tapasztalatai, sem ez iskola fajnak b. e. Csengeri Antal intentiói szerint kiszemelt feladata nem képes igazolni.

Végtelen nagy tévedésnek tartom azt a törekvést, a mely a közönség figyelmét a polg. iskolák alsóbb osztályaira igyekszik irányitani, holott mi inkább a felsőbb osztályokról beszéltünk és beszélünk folytonosan. Mi is belátjuk, mi is érezzük, hogy a két felső osztály mai szervezete mellett nem életképes többé, de ebből még nem az következik, hogy rövidesen elhuzzuk fölötte a lélekharangot, hanem igenis az, hogy *életföltételét czélszerű reformokkal biztositsuk.*

A polg. iskolákat a törvény a *népoktatási* intézetek közé sorozza, de a köztudatban *középiskola* gyanánt szerepel, sőt Csengeri is egyenesen középiskolának szánta, midőn igy nyilatkozott: *„A polgári iskolák a népiskolai törvény keretébe voltak legcélszerűbben beilleszthetők mindaddig, mig a középiskolák rendezéséről szóló törvény olyan értelmezést nem nyujt a középiskolákról, a mely a polg. iskolákra is alkalmazható lesz.“* Azt hiszem, e pár sor idézetből is világosan kitünik, hogy Csengeri czéljaival föltétlenül ellenkeznék minden olyan reform, a mely a polg. iskola évfolyamait redukálva, azt csakugyan népoktatási intézetté sülyesztené le. Nem csodálkoznánk, de sajnálni tudnók, ha a kisérletezésnek, ujitási vágynak ezuttal a polg. iskolák esnének áldozatúl, holott *a köztapasztalás a gyakorlati életpályákra előkészitő iskolának tartotta a multban, sőt annak tartja még most is, sinylődő stádiumában.*

Nagy tévedésnek tartom, ha a polg. iskolákat mai állapotuk szerint itélik meg, s nem tekintenek vissza arra az időre, a mikor még felsőbb osztalyai is elég keresettek voltak. Csak az igazsággal könnyedén leszámolni tudó felületesség, csak az elfogúlt egyoldalúság képes azt állitani, hogy a két felsőbb osztályt az élet

követelménye sodorta el. A valódi okot nemcsak mi tudjuk, hanem bölcsen tudják bizonyára azok is, a kik nem épen mindig meggyőződésből, hanem legtöbbnyire kétes értékű indokokból igazaink ellen törnek s ez intézmény teljes megbénitására törekesznek. Ha ezek tárgyilagos igazsággal ítélnének, be kellene látniok, el kellene ismerniök, hogy nem az élet követelménye, hanem az 1879 óta hozott *qualifikacionális törvények* tették a felsőbb osztályokat népteleneké, a melyek által lassankint, de rendszeresen fosztották meg minden jogától ezt az egész intézményt. Hát kérdem, mivel érdemelte meg ezt a mostoha bánásmódot ez az iskola, a melynek hasznavehetőségét a társadalom közvéleménye még ma is bizonyitja? Mivel érdemeltük meg mi, a kik továbbra is akarnánk, sőt tudnánk is tanitani, nevelni egy olyan nemzedéket, a mely a qualificationális törvények meghozatala előtt a különböző tisztviselői pályákon derekasan megállotta helyét, közülök senki sem lett sem az iskolának, sem a társadalomnak szégyenére. A polg. iskolák mai két felsőbb osztályának elsatnyulását egyedül ezekben a külső okokban kell keresnünk, mert elvégre is azon nem csodálkozhatunk, ha az ifjú nemzedék az egyes iskolafajokat a *gyakorlati élet* szempontjából mérlegeli és itéli meg. Nekünk egyenesen lelkiismeretbeli kötelességünk IV. oszt. növendékeinket jó előre figyelmeztetni a felsőbb osztályok mai példátlan és szomorú helyzetére.

Rendszeresen alkalmazott visszametszés által a legerősebb fakadású gyümölcsfát is törpévé tehetjük, de, ha növésében nem gátoljuk, sőt azt inkább előmozditjuk, hatalmas, terebélyes fává növi ki magát. A polg. iskola két felsőbb osztálya is ebben a sorsban részesült. *Élni hagyták tovább, de időről-időre egy-egy érvágást, visszametszést tettek s most, a midőn már a sok sebet nem képes többé kiheverni, ráfogják, hogy nem életrevaló többé.*

Nem állitom, hogy a polg. iskolák előre kiszemelt áldozatai lennének a tanügyi reform korszakának, de azt igenis egész határozottsággal ki merem nyilatkoztatni, hogy sorsának intézői ez iskolával vajmi keveset törődnek. Mi, a kik ez iskolának bajait feltártuk, nem önzésből, nem mellékes érdekekből tettük ezt, hanem egyedül azért, hogy segitsünk ez iskola szomoru helyzetén. Sok tentát elfogyasztottunk, mégis a kezdet kezdetén vagyunk, sehonnan egy biztató szót nem hallunk, sehonnan egy vigasztaló sugár nem világitja meg kétségünk sötétségét. A felsőbb osztályokban ma is üres falaknak magyarázunk, a gyermekeik jövőjeért aggodó szülék kérdése még ma is oly homályos, mint volt évekkel ezelőtt.

A késedelem valódi okáról sokáig semmi bizonyosat nem tudtunk, de a polg. iskolai tanárok ez évi brassói nagygyűlésén világosan kitünt, hogy a reformnak most már egyedül az áll utjában, hogy a katonai körök vonakodnak megadni a hétosztályu polg. iskolának az önkéntességi jogot.

Hát, kérem szivesen, az a hétosztályu polg. iskola egy általános müveltséget nyujtó iskolafaj gyanánt van kiszemelve. Ez iskola és a középiskolák tanterve között az általános müveltséget nyujtó ismeretek tekintetében lényeges, számottevő különbség alig volna. A kereskedelmi, középfoku ipariskolák részére az önkéntességi jog törvényileg biztositva van, holott ezek is csak annyi évfolyamra terjednek, de másrészről *szakiskolák*, a hol a növendékek nem annyira általános, mint inkább specialis ismereteket szereznek. Hát az áruisme, kereskedelmi levelezés, vagy a gépek alkatrészeinek ismerete jobban minősiti az ifjut az önkénytességi jogra, mint az általános müveltséget nyujtó ismeretek teljes elsajátitása? En azt hiszem, erre igenlő feleletet még az sem fog adni, a ki a polg. iskolának legádazabb ellensége. Mi hát a valódi ok? Ki vele nyiltan! Ne játszunk bujósdit tovább, mert nemcsak a polg. iskolának, hanem az oktatásügynek egyetemes érdeke is ezt parancsolja.

A katonai körök bizonyára nincsenek tisztában a polg. iskola intézményével. De ezen nem csodálkozom, hiszen még a tanügyi körökben is elég szammal vannak olyanok, a kik nem is sejtik, hogy a polg. iskola a maga tantervével párhuzamosan halad a középiskolák kal. Jó volna már, ha végre valahára megértenék, hogy ennek az intézménynek joga van magát általános müveltséget nyujtó iskolának tekinteni, s mint ilyen megérdemli, hogy lételét, fejlődésének feltételeit törvény által biztositsák.

Eltekintve azonban mindezektől, igen sajátságos szinben tünik fel előttem, hogy *nálunk még oktatásügyi kérdések végleges eldöntésénél is katonáéknak engedjük át az utolsó szót*, a mint évről-évre készségesen átengedjük azt a sok milliót, a melynek *kulturális és közgazdasági célokra való felhasználása kiszámithatlan nyereséggel járna.* Nem vagyok képes felfogni, hogy miért kell nálunk még a közoktatásügy kérdéseinek is a katonai mindenhatóságtól függenie? Avagy talán már odajutottunk, hogy a katonaság még a tanügyi reformokat is képes megakasztani vétó-jogával? Vajjon mikor avatkozott már bele Magyarország közoktatásügyi minisztere a hadügyminiszter hatáskörébe? Avagy talán katonáéknál már mindenhez értenek e világon. Ki adhatna e kérdésekre kielégitő feleleteket!

Nincsen olyan nagy beteg, a kinek legalább még egy utolsó kisérletül orvosszert be ne adnának. A polg. iskolai intézmény szintén beteg, de még most is messze van életének alkonyától, még mindig lehet rajta segiteni. Próbálják csak meg, adják csak meg neki fejlődésének biztos feltételeit, hiszem, hogy még életre kel, sőt előkelő helyet foglal el hazánk kultur intezetei között. Ha eme föltevésemnek épen az ellenkezője következnék be, ám énekeljék el fölötte a halotti éneket. *De még most élni akarunk, mert érezzük, hogy van bennünk életerő.* Világosságot tehát! A bizonytalanság megölőbb a biztos halálnál!

Szombathy László.

TÁRCA.

Mitrovics Gyula sirjánál.

Láttuk az ő csillagát...

Mi világítja meg a természet éjszakáját?...

Mi világítja meg a legsötétebb, legrémesebb éjszakát, a sírok éjszakáját?

Mi világítja meg azt a sötétséget, melyet szívünkre a halál fátyla borít, a melyet nem oszlat, csak még sűrűbbé tesz az előttünk tátongó, rémséges sírgödör?

Az éjszakák fénylő lámpásai a csillagok és a sírok éjszakájának és a szívek sötétjének szintén megvannak a csillagai. Nem mindenik éjszakának, nem mindenik sírnak, de annak a sírnak, a melynek peremén állok. de azoknak a szíveknek, a kiket éntolmácsolok, megvannak a csillagai! S e csillagok?...

*

Ha a *hitre* gondolsz, m t. gyászoló közönség, elméd jó helyen jár, mert a hit csillaga a sír sötétében fényesen tündököl. Ha *arra* a *reménységre* gondolsz, mely éppen a sír éjszakájából kél fel a vesztes szív egére: akkor is jól gondolkozol, mert az a nagy, szent biztatás *ebből* az üregből lelkeinkre mosolyog . . . Csakhogy én e csillagokat itt nem vizsgálhatom; fényük, melegségök sáfára *itt* és *most* nem vagyok. Vannak prófétáid: ő tőlök hallottad, ő tőlök halld tovább az édes titkokat!

Én más csillagot látok e sírban, másról beszélek e sirnál. Másról mert én ebben a sírban, most egy 28 éves tanári és egyháztársadalmi pályának látom a gazdag sikerektől, dicsőségtől sugárzó csillagát; látom, azaz hogy látjuk, mi, sárospatakiak, tanárok és tanítványok, látjuk mi, a sárospataki főiskola képviselői, — ez a szintén az Ő lábainál növekedett próféta-csapat — látjuk e nyugodni tért prófétának, néhai *Mitrovics Gyula*, volt sárospataki theologiai tanárnak és főiskolai lelkésznek a sír éjjelét is tündöklővé tevő csillagát. Látjuk az ő *érdemének, e fényes csillagnak* ragyogását; látjuk tisztábbnak, vonzóbbnak, mint a minőnek látták sokan akkor még, a mikor e csillag sugárai a föld gőzkörével tusakodtak . . . Mert mint a téli éjszaka hideg, párátlan legében az ég csillagai: oly áthatóan, oly csudálatosan ragyognak a halál birodalmában, az igaz érdem sugárai... És mert „mi láttuk az ő csillagát" — életében: jöttünk, hogy bizonyságot tegyünk arról, — halálában.

Ime, a csillagnak *hármas fénykévéje*: íme, a mi *hármas bizonyságunk!*

Az első fénykéve azt ragyogja: nekünk *prófétánk* volt! Az volt valójában. Az volt nemcsak azért, mert próféta palást fedte vállait, hanem az volt azért, mert folyvást ott hordta lelkében, szellemében a világosság égi tüzét, oszlatván általa az elmék, lelkek homályát, élő szóval a tanári, templomi katedrán, az egyházi fórumokon, — tollal, könyvekkel a tudomány, az irodalom terén. Egyenletes lobogású volt nála e tüz: fénye után ezért indúlhattunk és haladhattunk biztosan s azért, mert nem kölcsönzött, nem lidércfény volt ő nála e tűz, hanem eredetiségnek, *igazságnak* tüze volt az, gyújtva az Alkotástól. Ime, a próféta, a ki szívében s kezében mennyei fénynyel jár az Isten ügyeért, az Isten útain!

És ha ez még kevés: mintha hallanám most megzendűlni másfél egyházkerület prófétáinak ajkait, megzendűlni a bizonyságomúl: „A bölcsek fénylenek, mint az égnek fényessége? és a kik sokakat vezéreltek igazságra, mint az égnek csillagai, örökké fénylenek!"

A második fénykévén ez ragyog: nekünk *vezérünk* volt. Az volt bölcsességének, szeretetének és nemességének, egy szóval: *jellemének* általa. Bölcsessége alatt nem a világ bölcsességét értem, nem azt; hiszen azt megérti, követi a legtöbb ember magyarázat, biztatgatás nélkül is, megérti, követi a tömegességével csábító és kényszerítő példák befolyása alatt; hanem értem azt a bölcsességet, melynek elébbvaló a lélek, mint a test, a melynek rúgója, irányzója sohasem a magán-, hanem a közérdek, a melyet a becsületes igyekezettel kivívott siker el nem szédít, a becsületes ügyeért szenvedett nyereség el nem keserít, mely a kedvező és kedvezőtlen körülmények között egyaránt megtartja nyugodt egyensúlyát.

És a szeretete, nemessége? Kortestvérei a bölcsességének. Nyugodt, méltóságos, sőt fenséges, mint a mozdúlatlan tenger, a mely nem mutogatja, de el sem árúlja mindjárt keblén pihenő kincseit, dús tenyészetét, világát. Nyitva állt az a szív a nemes, komoly búvárnak, a meghitt, rokonkebelnek; de a tolakodó, mohó kalóz kénytelen volt tapasztalni annak hullámcsapásait, vagy legalább lehangoló szélcsendjét, a mozdulatlanságát. Hanem mi, a kik ösmertük e bölcsességből, szeretetből, nemességből forrasztott jellemet, éppen ezekért tartottuk őt a vezérünknek, mert éppen ezekért támaszthattuk oda eszére, szívére, hűségére, egy szóval a jellemére ügyeink védelmét, igazaink képviselését . . .

A harmadik fénykéve pedig ezt magyarázza: *eszményképünk* volt az *önzetlenségben*, az övéi s a mások boldogításában. Lemondani, önmagát is megtagadni az övéiért vagy azokért, a kiket az ő szárnyai alá rendelt oda a sors: ez volt a lényének, végzetének egyik legvilágosabb, a legkönnyebben megérthető és mégis leginkább félreértett, sőt félremagyarázott vonása . . .

Hogy meddig terjedt önzetlensége övéinek boldogításáért, annak, ha szólni akarnék, ott vannak a fényes bizonyítékai szorosabb és tágabb családjában. De én nem érintem itt e szentséges tényeket; azonban egyet még igy sem hallgatok, mert nem hallgathatok el; nem hallgathatom el, önzetlenségének, önmegtagadásának a legfényesebb, de egyúttal leggyötrelmesebb bizonyítékát, azt, hogy övéinek boldogításáért le tudott, mert szíve szerint le kellett mondania, szellemének lelki világának legéltetőbb, legüdítőbb levegőjéről, a sárospataki főiskoláról, abban viselt papi és tanári katedrájáról. Ő igazán áldozatúl vitte a lelkét szívének.

Ime, m t. gyászoló közönség, ez a csillag ragyogott előttünk, patakiak előtt 28 éven át s ennek a csillagnak látjuk mi a homálytalan ragyogását még itt, a sír éjszakájában is.

Óh, te világos fő, nemes szív és tiszta jellem! Mi büszkék voltunk, most is azok vagyunk a prófétálásodra és dicsekedünk azzal, hogy vezérünk és eszményképünk voltál. De hogy tovább is az maradsz, a mi voltál: biztosíték nekünk érdemed csillaga, mely innen, a sírod fenekéről homálytalanabbúl, vonzóbban és biztatóbban ragyog. Óh te, megdicsőült szellem, maradj mi közöttünk, munkálj e világban tovább is általunk!

Ti meg, porló részek, pihenjetek meg csendesen debreceni testvéreink temetőkertjében! Óh, szent e kert magában is, de szentebb lesz mi előttünk ti értetek, mint a hogy szentebb a *mi* temetőnk debreceni testvéreink előtt egyik nagy fioknak hamvaiért, a melyek *ott* 107 éve szenderegnek . . . Nyugodjatok meg itt, kölcsönképp, cserében; nyugodjatok, mint a debreceni nemes egyház kettős kegyeletének tárgyai! Nyugodjatok Istenünk oltalma alatt békében, csendesen!

Novák Lajos.

Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára.

(Folytatás.)

Hálát adok az isteni gondviselésnek, hogy én is voltam a Mitrovics tanitványa.

Akkor még nem volt „theologiai önképzőkör," hanem volt „gyakorlati" óránk, amikor imákat irtunk, mondtunk, predikáltunk, gyakorlati kérdéseket vitattunk meg. Vagy mi vetettünk fel kérdéseket, vagy ő tűzött ki megvitatandó tárgyat. Ily vitatkozásoknál, amint elvégeztük a magunk mondani valóját, következett az ő

véleménye. Ezt ő mindig úgy tudta formulázni, hogy egyikünkével sem egyezett az ő véleménye. És mindig volt benne egy-egy oldalvágás a felszólalók részére. Azt hittem akkor, — velem együtt talán mások is hitték, — hogy Mitrovics rideg ember, aki nem szereti tanitványait.

Később, amikor már a tanitványi alárendeltség nem korlátozott, meglátogattam. Meglepetve láttam, mily igaz szeretettel fogad. Felujitottuk az iskola falai közt töltött idő emlékezetét, ugy beszélgetés közben s felemlitettem előtte volt hallgatói nagy részének iránta táplált véleményét. Ekkor mondta Látja, igy ismernek félre engem az én tanitványaim. Pedig nekem csak az célom, hogy már itt hozzászoktassam tanitványaimat ahoz, hogy az életben tanulják megtürni az ellenvéleményt, békességgel viselni el a megbiráltatást, s ne tartsák magukat csalhatatlanoknak."

Tapasztalom, hogy az élet mellette tesz bizonyságot. A köteles tisztelet már régen az őszinte szeretetnek adott helyet az én szivemben iránta. Igaz részvéttel borulok oda sírhalmára.

Nem állithat olyan fényes síremléket egy egyház, vagy egy kerület, talán egy ország protestans népsége ő neki ott a temetőben, mint a minőt ő állított magának „a jövendő papsága" szivében!

Benke István.

*

Nem tudom, ha az életben éreztem volna olyan fájdalmat, mint a Mitrovics halál hirére. Hogy egy ilyen embernek is meg kellett halni! De ugy-e nem halt meg? Ugy-e nem? Volt tanitványai, mindannyian rajongó bámulói, szeretői nem engedjük, hogy ő meghaljon. Én úgy hiszem, hogy az ő neve, emléke inkább a mienk, Sárospataké, mint Debrecené. Miénk a büszkesége, hogy az ő lábainál ülhettünk. Miénk a kötelesség is. A volt tanitványok Mitrovics nevét egy méltó alapitványnyal örökitsék meg. Szegény ember vagyok (csak úgy, mint akkor is), de a mit e célra adnék, nem nélkülözném. Elhervadt az én forró vágyam. megsemmisült az édes reményem. hogy még valaha az életben hallanám őt a templomban beszélni!

Jánosi Béla.

*

A sárospataki anyaiskolának halottja van. A debreczeni temetőbe tekintenek fiai emlékező lélekkel s borongó fájdalommal, hol január hó 27-én domborult a sirhalom Mitrovics Gyula debreczeni lelkész harmadfél évtizeden át sárospataki theológiai tanár hamvai fölé. 7 éve, hogy eltávozott tőlünk. Elvitte lelki vágy, a hivó bizalom, az apai kötelesség; de a hatalmas gyümölcstermő fa, rövid életűvé lett a szokatlan földben. Minden új nappal ridegebb lett ott előtte a világ, szegényebb a remény; rövidültek határai szive vágyainak, lelke teremtő erőinek. mig ráborult a nagy éjszakának árnyéka, az enyhület puha fátyolával takarva bé a szendergőt, de ugyanakkor fájdalommal a szerető sziveket s az emlékező lelkeket. Koporsójából azonban kibontakoznak azok a gondolatok, melyek életviszonyának egyes szálait felfogják s átölelik azokkal lelkünket, hogy hirdessük a távolból: „Ki sokaknak emlékében él, az nem hal meg. Halott csak az, kit elfelejtenek."

És őt nekünk feledni nem lehet, oly erős vonásokkal irta ő be nevét az emlékezet könyvébe, hogy azokat a halál rövid pillanata, ki nem törölheti, Életének könyve bezárult, de ugyanakkor felnyilt az emlékezeté. S ha az elfogúlatlan lélek szemeivel csak egy tekintetet vetünk is e könyvbe: előttünk áll professzori képe, mely az ember rejtett jóságát, a tanár éreztető szigorát és a tudós igaz komolyságát egyesiti. És e vonások az ő képén nem pusztán a hivatás hirdetői, hanem az egyéni kiválóság jelei is. Alig van nemesebb hivatás, mint az, a melyet ő a sárospataki főiskola körében, mint tanár elfoglalt s betöltött. Tükörül, példaképül kellett neki odaállani minden napon, az általa vezetett és az evang. ref. papi pályára nevelt ifjúság elé. Nehéz s szent hivatás, a melyet ő a szeretet szigorúságával, az akarat erélyével, a tudós szellemi gazdagságával és a pap példás életével és elismert működésével végezett. Az a hit vezette, mely a jó magvetőt; az a reménység, mely a gondos nevelőt: az isten áldása; a szellemi vezérsége nyomán támadó új nemzedék becsülése s e nemzedék helyes törekvéseiben, a protestantismus nagy érdekének kielégitése.

Arczának egész kinyomata, derült homlokának komolysága, a kisszerűségek vagy a tévedések fölött az ajkai körül szinte ott röpködő mosoly, lelke megnyilatkozásának sokszor rideg formája: mily ellentétben állottak azzal a meleg érzéssel, mely benső világát heviti; azzal a szivvel, mely mélységeiben a szeretet nagy kincseit rejtegette. Egyénisége olyan volt, mint a nap, mely sötét, rideg helyeket mutat magán, de fénytszóró erejével világit.

A tanári székre mindig komoly, szinte méltóságos nyugalmat vitt, melyet csak akkor váltott fel lelkének kisebb méretü vihara arcának felvillanó pirjától kisérve, ha érdektelenséget tapasztalt a közlött eszmékkel szemben, vagy köznapias felfogást, nagy czéljai iránt ama pályának, melynek határait, a tanitványaira ott várakozó munka örömeit és küzdelmeit, virágait és tüneteit: anynyi közvetlenséggel és igazsággal jelölte meg. Tanári előadása folyékony és emelkedett, világos és tömör, mindig szigoru logikai rendben sorakoztatva gondolatait. Látszott előadásain a biztos tudás, mely nem ingadozik, a vélemények közt, nem keresgél eszméket kifejezések után, mert mind készen vannak nála, szinte kinálkoznak neki.

A templomi szószékre mindig azzal a tudattal lépett, hogy ő tanitó, példakép s itt előadásán, valamint elmondott müvében, szigorúan szabályszerű, de egyhangu soha; mert ugyszólván, bizonyos egyéni művészettel kapcsolta össze a tanitó oktató erejét, a költő érzelmekre hangoló melegségével, a szónok lelkesedését, az erkölcsbiró elhatározásokat ébresztő itéletével. A tökéletességet nem igényelte a maga részére, de életvezetésén s munkáin, lelkének e hatalmas gyermekein: meglátszott az erős akarat és képesség, e czél felé való szilárd törekvése. Ha mindenben, amit szeretett és akart, nem ért talán óhajtott sikert, ez nem rajta múlott; hanem az emberi töredékenységen, vagy az élet sokszor álhatatlan viszonyain.

A jó szándék nemességével, a lelkesedés hatalmával, a tudás gazdag kincseivel és a toll félelmetes erejével vezette, őrizte; védte 6 éven át a sárospataki főiskolának ezt a szellemi bástyáját a „Sárospataki Lapokat," mely közéletünkben olyan, mint villanyos fényszövő lámpa a tengeren. Összegyűjtő és növelé itt a szellem ama harczra kész erőit, kik vezérlete alatt emésztő nyugtalansággal kezdték és folytatták a harcot a protestantizmus nagy érdekei, nagy igazságai s most már életéért. Tudjuk a kezdet mindenben nehéz, de megkönnyité terhét a gondjaira bizott ügy lángoló szeretete. Nagy munkát végzett, a sárospataki szellem számára egy kis honfoglalást, jutalom reménye nélkül abban a tudatban, hogy az elvállalt kötelesség teljesitésében, melyre lelke, szelleme legjavát áldozta: ott van az öntudat és a jók becsülésének a jutalma.

S ha most ez emlékeket, bezárt életkönyvének e leveleit, lelkünk részvétével, érzelmeink borongása közben, odahelyezzük a debreceni temető sirdombjára, mely alatt hamvai nyugosznak: teszszük ezt azért, mert munkás szelleme a miénk volt és az is marad s ez a szellem megérdemli tőlünk, hogy sirhalmára boritsuk az emlékezés czipruságát, mert igy fog ő boldogan pihenni s aztán Isten akaratán megnyugvó lélekkel hirdessük a protestáns szellem még élő munkásai a mély fájdalomba borult kedveseinek.

„Ne csüggedezz! tekints bizvást az égre
Ha itt gyötörnek, megpihensz amott.
Ki soknak emlékében él, az nem halott
Az semmisül meg, a kit elfelednek.“

Cziáky Endre.

*

Kántor József alpári tanitó beszélte el nekem Mitrovicsról a következő esetet, a mely vele történt. Midőn ő (Kántor) a gimnázium első osztályába Patakra bejött, nem szülei hozták be, hanem otthon úgy állapodtak meg, hogy nagybátyja, a ki már akkor öreg diák volt. ugyanegy napon fog vele bejönni s itt gondjai alá veszi. A kis Kántor be is jött, ellenben nagybátyja valami ok miatt még otthon maradt. A kis fiú motyócskájával a kollégium előtt üldögélt s várta a jó szerencsét, egyre nézegetett délfelé az országútra, nem látja e ott jönni nagybátyja szekerét. Az idő telt s a szekér csak nem jött. Egyszer arrafelé megy Mitrovics Gyula s meglátja a kis falusi fiút, a mint egymagában, batyujával együtt, az utszélén üldögél. Oda megy hozzá s megkérdi: „Mit csinálsz te itt kis fiam?“ „Nagybátyámat várom, kérem alásan.“ „Hát ki vagy te?“ „Kántor József!“ „S ki a te nagybátyád?“ „Borbély György!“ „S ő még nem érkezett meg?“ „Nem, pedig neki is ma kellett volna bejönnie s engemet magához vennie.“ „Nohát fiam, ha nincs lakásod, addig is, mig nagybátyád bejön, gyere hozzám. Nézd, én az iskola papja vagyok; ne félj tőlem semmit, csak gyere bátran velem!“ Kántor el is ment Mitrovicshoz s nála lakott és kosztolt teljes két nap, mert nagybátyja csak harmadnap este érkezett meg. „Én se éltem azért ott egészen tétlenül, — fejezi be elbeszélését Kántor, — mert mindent segitettem a háznál és a konyhában, úgyhogy a nagytiszteletű asszony egészen megszeretett s marasztott, hogy maradjak továbbra is nálok.“

Ime, ez a kis történet mily szépen jeljemzi azt a *jó szivet*, a mely a Mitrovics kebelében dobogott s amely rokonai, barátai iránt még bőségesebben megnyilatkozott s a mely az anyagiakkal való olykori küzdelmének is bizonyára egyik forrása volt! S még őt tarthatták némelyek mord, rideg szivű embernek, pusztán azért, mert az erkölcsi tisztességből, a kötelességteljesitésből egy szemernyit nem engedett lealkudni, — holott ez nagyságának másik fényes vonása!

Rácz Lajos.

*

Tizenöt éve, hogy beszéltem vele utoljára, akkor, midőn búcsút vettem az alma matertől. Kezembe adta kápláni bizonyitványomat e szavakkal: „használja becsülettel és hűséggel a papi szolgálatban sokáig!“ Megköszöntem, mint volt tanitvány, a megválás percében bölcs oktatásait, intő, vezérlő tanácsait s egy kézszorítással búcsút vettünk. De azóta sem felejtettem el komolyan — szinte a velőkig ható — intő szavait, mos is fülembe cseng a tanári katedráról hangzott előadása. Puritán lelkipásztoroknak nevelt bennünket, tanitványait és logikusan tervelő, bölcseletileg elmélkedő egyházi beszéd iróknak aztán nyugodt, higgadt szónokoknak. Igen nevelt bölcseségével és példaadásával. Egyéniségében volt valami a tel zordonságából, mely fagyával, havával porhanyitja, termővé teszi a földet, s előhirnöke a jó tavasznak, előkészitője az áldásos jövőnek. Kálvin hasonmása volt jellemszilárdságban, mély élméjűségben, akaraterőben, erkölcsi feddhetlenségben, életjózanságban, az igazság keresésben, a szigorú kötelességteljesitésben. Igazi kálvinista pap a reformátorok komolyságával, a Luther mély tekintetével a Kálvin nyilt homlokával, bátor nézésével. Arcán állandóan ott volt egy vonás, melylyel az élet hiábavalóságait és a földi gyarlóságokat lenézte, kimosolyogta s az eszmékben rejlő örök igazságokat kereste. Mint tanár, midőn tanitott, nagy gondolatok mély tengeréből hozta fel az eszmekincseket valahányszor az evangéliumi igék felett elmélkedni, tervelni hallottuk; s meditatiojat, ha gyenge ifjú elmével gyakran nehezen értettük is meg; de az igében rejlő igazságot, miket a mélyről felszinre hozott, gyönyörűséggel hallgattuk.

Mint szónok, előadásának nyugodtságával, szabatosságával, mindig odaillő hang- és taglejtéseivel, főképen pedig az igazság meggyőző erejével meghatott, gyönyörködtetett, tanitott, javitott és megdöbbentett.

Édes atya és erkölcsbiró volt tanitványaival szemben, a szigort szeretettel, bölcs mérséklettel s kellő időben alkalmazta. A gyengébb tehetség iránt elnéző, a felületes készültségű, de tehetséges tanitványhoz feddőző volt, s az ilyet colloquiumon vagy a vizsgán a legnehezebb kérdésekkel a szokottnál hosszabb ideig zaklatta, fárasztotta, hogy számoljon meg könnyelműségéért egy kissé a tanári katedra vagy a vizsgáló bizottság itélőszékénél; de ilyenkor is a szigort szeretettel, az igazságot irgalmassággal egyesitette.

A tehetséget egy feleletből, egy szónoklatból, egy munkából felismerte s azt gyakran egy maga elismeréssel jutalmazta szemben a birálók kedvezőtlen itéletével; sőt megtörtént, hogy az agyonbirált s egyszerüen tudomásúl vett egyházi beszédet a titkárral az ismeretlen szerzőnek visszaadatta s elszónoklásra méltonak itélte. Bölcsességével, intéseivel, szigorával az életre nevelt; tanácsolt, hogy az elerőtlenedés idejére gondolva, jó az egyházi szónoknak a javakorban megszokni még az imádkozásban is a könyvnélkülözést. És most az élet küzdelmeiben tanácsa, intőszava, példaadása áldás azokra nézve, akik megfogadták s szivükre vették. Mint szövétnek világolt tanitványai előtt s az irás szavai szerint „életnek útja a tanitó feddések,“ melyeket, ha kellett bölcsességgel és szigorral javunkra hallatott. Azok közzé tartozott, kik sokakat vezérelnek az igazságra és bölcsességükkel fénylenek, mint az égnek fényessége. (Daniel XII. R. 3.) Legyen hát áldott emlékezete közöttünk s neve — a többi bölcsek nevével együtt — mint csillag fényljék az evangyéliomi hitnek, a tudomanynak égboltozatán, a hazai protestántizmus és a sárospataki főiskola sok százados történetében a napoknak végezetéig.

Székely Imre.

*

Igaza van a krónikák irójának midőn mondja: „Az életünk csak egy árnyék, melyben nincsen állandóság.“

Warga Lajos, P. Nagy Gusztáv után ime eltemették Mitrovics Gyulát is.

Megsirattam mindeniket a tanitványi hála igaz könnyeivel. Mitrovicsot kétszer is. Először akkor, midőn ezelőtt hét évvel olyan váratlanúl, szinte meglepetésszerüleg kiszakitotta magát, „alma materünk, kebeléről abból az ősi talajból, melyen ő is növekedett s hol ő olyan életerős, áldásteljes előfává izmosodott. Eszembe jutott már akkor Tompa Mihály örök szép mondása

hogy „. . . lassú hervadás emészti azt a fát, melyet nagy korában tesznek más földbe át!„

Ime a borús sejtelem — mely lelkemet már akkor megérintette, szóról-szóra rideg valóság lett. A hatalmas cser egymásután veszité el ékességét egyre gyengűlt — végre kidőlt! . .

Gyászunk közepette vételnek tartanám, tudakozódni az iránt: mi vezethette elhatározásában a mi bölcs Gamálielünket akkor, midőn itt hagyott bennünket? Ugy akarta talán a gondviselés, hogy ő is, mi is, szegényebbek legyünk egy édes reménynyel, ellenben gazdagabbak egy keserű csalódással.

Tény, hogy a kik az ő lábainál ültünk, mélyen fájlaltuk az ő távozását, mert akkor is, a midőn már az élet nagy iskolájában szétszóródva tőle távol éltünk, közel voltunk hozzá, mert lélekben egyek voltunk vele, az ő gazdag szellemi tárháza táplált továbbra is, abból meritettünk erőt, hivatásunk betöltéséhez, kitartást az élet kisebb-nagyobb küzdelmeihez! Ezért fáj nekünk különösebben is a szomorú vég, mely a mi egykori dicsekedésünknek osztályrészül jutott. És mégis az illik hozzánk, hogy megnyugodjunk Isten rendelkezésében. Meg is nyugszunk, bár nagy a mi veszteségünk.

Könnyeim fátyolán keresztül nem is vagyok képes kellőképen mérlegelni veszteségünk súlyát. Nem tudom: mikor volt nagyobb, mikor volt dicsőbb? Akkor-e midőn az iskola falai között szivtuk be ajkáról az örök igazságok éltető beszédét, melyben erő és méltóság, éles megfigyelés, ítélő képesség, vas logika, következetesség szinte ellenállhatatlan hatással egyesültek? Vagy akkor, midőn az Isten házában, mint egyházi szónok, bilincselte le s tartotta fogva hallgatóinak gondolkozó lelkét s ragyogtatta mindnyájunk épülésére, lelki örömére ritka jeles szónoki talentumait? Vagy akkor, midőn mint szerkesztő és egyházkerületi főjegyző hatalmas tollával szolgálta egyházi és iskolai közügyeinket — vagy amikor gyűléseink zöld asztalánál: a szó, az ige fegyverével harczolt kerületünk régi eszményei mellett?

Mindenütt nagy volt ő. De — legalább reám — a legnagyobb hatást temetési szerepléseivel gyakorolta. Minden más helyen inkább az észre hatott — a koporsónál azonban megmutatta, hogy a szív húrjain is mesterileg játszik. Szinte még most is rezegnek füleimben azok a megrázó szavak, melyekkel az Isten mindenhatóságát s ezzel szemben az embernek gyengeségét töredékeny voltát, — mint kiáltó ellentétet a leghivebb vonásokban ecsetelve, a fájdalom a veszteség óriási súlyát élénk szinekkel megrajzolta, aztán mikor dúlt a vihar a keblekben — gyógyitó balzsamért Istenhez a vigasztalás egyedüli forrásához fohászkodott — miközben hangja ellágyult, elfogódott s bevette magát minden mélyen érző szivbe.

Valóban az idő sokat felejtethet velünk azokból, miket tőle hallottunk s tanultunk, de temetési szerepléseit nem lehet elfelejteni! Ez az én egyéni meggyőződésem!

Vajjon a ki őt temette Debreczenben, bele tudott-e úgy markolni a szivbe s aztán le tudta-e csillapitani a keblekben felzúdúló vihart? Nem kutatom, csak könnyek között áldom a gondviselést, hogy a Mitrovics Gyula szellemi fényözönéből egy sugár felém is ragyogott s egyben kérem Istent: adjon neki, kifáradott szolgájának csendes nyugodalmat!

(Folyt. köv.) Csik Dániel.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

IV.

A lelkészekről.

Igaz mondás: a milyen a pap, olyan az egyház. Ez állitás való igazságát bizonyítja a tapasztalat, az élet, mely ezerféle tüneteiben, változatában hullámzik körültünk s ragad magával mindenkit.

Hogy az előző zsinatok a lelkipásztor belső és külső értékét egyházközségeinkben sokra becsülték, sőt ezeknek képzettségétől, arravalóságától várták a meglanyhult egyházi életnek föllendülését, az egyházak belső és külső felvirágzását: bizonyitja azon kiváló gondosság, melylyel E. T.-nek ez a része (110—143. §.) meg van szerkesztve, melynek keretében a lelkipásztori gond és kötelesség olyan szépen megfért idáig. Ma azonban változván az idők, változniok kell azon törvényeknek is, melyek kötelességeinket előnkbe irják.

Ez okból csak helyeselni tudom a zsinatelőkészitő bizottság és a konvent azon eljárását, hogy a lelkipásztori kötelességek sorozatát is jobban körvonalozza, hogy megállapitsa anyaszentegyházunk védelmi eszközeit, s ezeket, mint törvényes fegyvereket a lelkipásztorok kezébe adja, hogy ezekkel a kipróbált fegyverekkel harcoljanak anyaszentegyházunk megostromolt falain. Mert nagymérvű elfogultság, sőt vakság kell ahoz, hogy be ne lássuk mindnyájan azt, miszerint a mai idők nemcsak gonoszak, de egyenesen létfentartásunkat akarják nemcsak megnehezíteni, de egyenesen megsemmisíteni. Ha tehát az ostrom a mi váraink ellen van intézve: nekünk az a kötelességünk, hogy e jogtalan támadásokat visszaverjük, ha kell még életünk feláldozásával is!

Miután nem lehetek olyan szerencsés helyzetben, hogy a bizottság erre vonatkozó munkálatát tételről-tételre ismerhetném; felette birálatot nem mondhatok. De úgy a konventi tudósitás, mint a jegyzőkönyv bepillantást enged sok olyan dologba, fellebbenti a fátyolt sok olyan intézkedésről, a melyeket lehetetlen a legnagyobb örömmel nem fogadni.

A jó törvényben s a jó törvény kellő ellenőrzésében, nagy erő van. Azt nem állitom, hogy minden a törvény. Mert a törvény magába véve holt betű, melybe életet kell lehelni, életet kell önteni. De ha még törvényünk is hiányos, ha jobbra is, balra is magyarázható, ha a lelkipásztorok szabad tetszésére lenne bizva, mit tegyenek a lelkigondozás és belmissió majdnem ugarnak mondható mezején: akkor az eredmény majdnem egyértelmű lenne a semmivel. Megcsinálná közöttünk az, a ki eddig is megcsinálta; egy jó rész pedig — mert törvény nem parancsolja — ujból hagyna mindent a régiben, azonban kényelmes elvet állitván fel önmaga előtt: Ha megvoltunk eddig, majd csak megleszünk ezután is!

Épen ezért kivánom, hogy a lelkészekre vonatkozó kötelességeket mind ölelje fel a zsinat, lehetőleg a leggondosabb szövegezéssel. Törvénybe mondja ki különösen azokat, amelyek a reverzálisok meggátlására, igy felekezetünk fogyására, illetve szaporodására vonatkoznak. Ha odaát a dogma köpönyegébe burkolásra minden szabad: nekünk legalább irja elő a törvény, hogy mit kell cselekedni! Erre mosolyogva mondhatják sokan: Felesleges; be van irva kinek-kinek saját szivébe! De hát nincsenek-e közöttünk gyengék, kezdők, erőtelenek?! Sőt nem habozom kimondani, hogy ebben a kérdésben

mindnyájan tanulatlanok vagyunk, mert ha nem azok volnának: nem kiáltana ellenünk olyan megdöbbentő módon a hivatalos házassági statisztika!

A lelkész hivatalos teendőit a rendes vagy közönséges istenitisztelet körében a törvény négy pontban foglalja össze u. m.: Isten igéjének hirdetése s magyarázása; Sakramentomok kiszolgáltatása; Éneklésre való felügyelet; Konfirmáció. Ez helyes s maradhat igy azon megtoldással, hogy a sákramentomok kiszolgáltatásának módjáról és idejéről, úgy szintén a konfirmáció oktatásáról, a népiskolai vallásoktatásról, a házasságok egyházi megkötéséről is törvényben kell intézkedni.

Szivből örülök annak, hogy végrevalahára élénk megvitatás tárgyát képezte a konventen az uracsoraosztás idejének a meghatározása. Az igehirdetés mellett a szeretetvendégség, az urvacsora kiszolgáltatása nálunk a központ ma is. Fájdalom, azonban hogy sok helyen e tekintetben is panaszok találhatók s ma nem vesznek részt az urvacsorában oly tömegesen, mint régebben különsen az úri osztály tagjai. De nálunk még e tekintetben sincs baj. Hogy a sátoros ünnepek mellett a 3 urvacsora osztás idejében nem tudtak megállapodni biztosan, azt tudjuk mindnyájan, mert tovább is az egyházközségekben fennálló szokás lenne az irányadó. Az advent első vasárnapi helyett, mely sok helyen szüreti urvacsoraosztásnak is neveztetik, én azt óhajtanám, hogy a zsinat a reformáció emléknapját, október 31-ikét állapitaná meg. Ennek a nevezetes évfordulónak megünneplése úgyis napról-napra jobban általánosabbá válik. Óhajtja a közvélemény. És a hitújitás megkezdésének e nagy napja ránk nézve olyan nagyjelentőségű, hogy ünnepeink közé felvéve, ha ekkor urvacsorát is osztanánk alkalmi beszéd után az urvacsora se lényegéből, se értékéből nem veszítene, sőt megszentelne minket is, a napot is. Az advent első vasárnapi idő nagyon közel van a karácsonyhoz; de okt. 31-ike majdnem közepére esik az új kenyéri és karácsonyi időszaknak. Hiszen nekünk egyetlen ünnepünk sincs külső hatás tekintetében olyan, a hol a felekezeti jelleget olyan erősen lehetne kidomboritani, mint épen okt. 31-ikén, a mire pedig nekünk nagy szükségünk van! Talán a felvetett eszme érdemes arra, hogy felette mások is gondolkozzanak s ha elvi szempontok ellene nem szólnak, az összeülendő zsinat törvénybe iktathatja, hogy okt. 31-ike nemcsak ünnep, de e napon urvacsorát is kell osztani mindenütt!

A népiskolai vallásoktatásra nézve megjegyzem, hogy ott, a hol ev. ref. jellegű népiskola van, a vallás oktatás elvi szempontból csak hadd maradjon a tanitók kezében. Hadd hasson át minden tantárgyat a vallás éltető szelleme. Mi lelkipásztorok csak kisérjük éber figyelemmel az oktatás irányát és szellemét. Én nagyobb eredményt, több jót várok a tanitók vallástanitásától, mintha mi magunk lelkészek foglalkoznánk növendékeinkkel heti 2 órán. Szivesen, készséggel teljesitik ezt tanitóink. Hogy elvétve hallunk olyan hangokat is: *a vallástanitás nem a mi kötelességünk s adjuk át az államnak felekezeti népiskoláinkat:* ez irányadó s döntő ebben a fontos kérdésben nem lehet; mert Istennek hála, a jelenség csak szórványosan fordúl elő s egész tanitói testületek tiltakoztak azon felfogás ellen, hogy az ő kezökből kivétessék a vallástanitás. (Felső-borsodi tanitó-testület).

Hanem, hogy lehetőleg jó vallástani kézi könyvet adjunk kezökbe, hogy a képezdék vallástanitására az eddiginél sokkalta nagyobb gondot kell forditani: azt nemcsak hiszem és vallom, de ennek fontosságát, égető szükségét sürgetni, — mig csak testet nem ölt — megnem szünik. Nem az a baj, hogy tanitóink tanitják a vallást népiskoláinkban, hanem az. hogy se jó kézi könyvünk, se jó képezdei vallástanitásunk a legtöbb helyen nincs. E két hiányra kell irányitani jövőben minden figyelmünket, ha sikerrel és eredménynyel akarjuk épiteni jövőben egyházainkat úgy külsőleg, mint belsőleg. Az olyan helyen azonban, a hol állami, községi, másfelekezeti iskola vagy iparos tanonciskola van; a vallástanitás légyen a lelkész kötelessége, természetesen vagy az egyház, vagy az állam részéről megfelelő dijazásért.

(Folyt. köv.) Szuhay Benedek.

KÖNYVISMERTETÉS.

Taneszköz-készítés.

Útmutató tanitók tanitójelöltek számára a népiskola szemléltető eszközeinek legolcsóbb módon való elkészitéséhez. 5 lapon 81 rajzzal. Irta Veres Ferencz, sárospataki állami tanitóképző-intézeti tanár. Második bővített kiadás. Ára 1 kor 40 fill. Kapható Trócsányi B. könyvkereskedésében Sárospatakon.

A népiskolai tanitásnak alap-feltétele a szemléltetés. Szükséges a szemléltetés azért, hogy a gyermek a mindenoldalú közvetlen szemlélet által tiszta, világos képzeleteket nyerjen, melyek biztosan vezessék a fogalomig, itéletig; az okos gondolkodásig; szükséges azért, hogy az önkénytelen figyelemnek, érdeklődésnek teret nyissunk tanitásunk folyamán, mely nélkül nem igen lehet eredményes tanitást végezni.

Szemléltetéshez szemléltetési eszközök szükségesek. Sajnos, népiskoláink egy jó része (az államiakat sem véve ki) még manapság sincs kellő számú taneszközzel ellátva. Még sajnosabb, hogy tanszer hiányában sok helyen kizárólag a lelekölő memorizálás zsoldjába állottak az emberek s az ez által szerzett képzethalmazzal vélik a tudás nagyságát biztosítani. A szótanulás magában mit se ér; értelmet tanúljon a gyermek. Ne az emlékezet útján fejlesszük az értelmet, hanem az értelem útján az emlékezetet, mondja egy neves psychologus igen helyesen.

Veres Ferencz előttünk fekvő könyvecskéje arra tanitja meg az olvasót, miképen lehet kevés költséggel a feltétlenül szükséges taneszközöket előállítani. A könyv két részre van osztva.

Az I. részben leirja azon eszközöket, melyek a tanszerek elkészitéséhez szükségesek. Mondhatom oly egyszerű eszközök azok, melyek alig-alig hiányzanak csak egy háznál is. Azután felsorolja az anyagot úgy osztályozva, hogy külön vannak feltüntetve a minden tanitó házánál meglevők, melyek külön kiadást nem igényelnek s külön a feltétlen kiadást igénylők; ezek ára 3—4 koronát tesz ki. A csinosságról és ízlésességről sem feledkezik meg a szerző, a kész tárgyak befestésének módját is adja.

A II. részben az egyes tanszerek elkészitésének módja van leirva a következő rendben: *A)* Természettan; *B)* Mennyiségtan; *C)* Természetrajz; *D)* Földrajz, történelem. Érdeme a könyvnek, hogy nem egyoldalúlag ismerteti a taneszközkészitést, hanem az összes tárgyak szerves összeköttetésben állanak czéljuk és rendeltetésüknek megfelelőleg. Többoldalú, sőt mindenoldalú azért is mert nem elégszik meg pl. a természettan egyrészével, hanem úgy az erőműtan, mint a hőtan, fénytan és villamosság körébe vágó eszközök elkészitését is leirja. Összesen mintegy 50—60 taneszköz elkészitésének módja van leirva e könyvecskében, melylyel ha egy iskola rendelkezik, bizonyára szép eredményt mutathat fel.

Az ellőállitás módja oly egyszerű, hogy bárki megcsinálja egyszeri olvasás után. Különben a tárgyak rajzban is adva vannak, melyek az összeállitás módját könnyitik meg.

A könyv irálya könnyed, élvezetes annyira, hogy egyszeri elolvasás elegendő arra, hogy belevágjon az ember a tárgyak elkészitésébe.

E könyv birtokában, egy kevés akarattal és szorgalommal, minden tanitó megszerezheti magának azt az örömet, lelki boldogságot, melyet a jól végzett munka után szoktunk érezni.

Melegen ajánljuk Veres Ferencz könyvét törekvő tanitótársaink figyelmébe. B.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiájának tandrendje az 1902—1903-iki iskolai év második felére.** **A)** ***A vallás- és egyháztudományi szakon:*** 1. **Radácsi György,** rendes tanár, előadja: 1. *Ó-szövetségi irásmagyarázatúl: Részletek a történeti iratokból* (folytatva), heti 3 órán. 2. *Új-szövetségi irásmagyarázatúl: Részletek az apostolok cselekedeteiből,* (folytatva) heti 3 órán. 3. *Az ó-szövetségi kánontörténetet* (folytatva) heti 3 órán. 4. *Ó-szövetségi szemináriumot* tart heti 1 órán. 2. **Dr. Tüdős István,** rendes tanár, ez évi prodékán, előadja: 1. *A ker. erkölcstant* (elvi rész), heti 3 órán. 2. *A ker. dogmatikát,* (folytatva), heti 3 órán. 3. *A ker. dogmák történetét* (folytatva), heti 3 órán. 4. *A symbolikát* (special collegium) heti 1 órán. 3. **Novák Lajos,** rendes tanár, a főiskola lelkésze, ez évi akadémiai és közigazgató, előadja: 1. *Az egyházszertartástant és vallástanitástant* heti 3 órán. 2. *Az egyházjogot* (folytatva), heti 3 órán. 3. *Gyakorlati theol. szemináriumot tart* heti 2 órán. 4. **Rohoska József,** rendes tanár, ez évi szakelnök, előadja: 1. *A vallástörténetet,* heti 3 órán. 2. *Az új szövetségi vallástant,* heti 4 órán. 3. *Az új-szövetségi kánontörténetet* heti 3 órán. 5. **Zoványi Jenő,** rendes tanár, előadja: 1. *A ker. egyháztörténelemből* a reformáció korát (folytatva), heti 4 órán 2. *A magyar protestantismus történelmét* (folytatva), heti 4 órán. 3. *A theologiai encyklopaediát* heti 2 órán. 6. **Hubay Bertalan,** theologiai segédtanár és főiskolai alkönyvtárnok, előadja: 1. *A héber nyelvtant* heti 4 órán. 2. *Az új-szövetségi görög nyelvet,* heti 2 órán. 7. **Pásztor Sámuel,** főiskolai ének- és zenetanár vezetése alatt, az egesz theol. ifjuság részére: 1. *Gyakorlati éneklés,* heti 1 órán. **B)** ***A bölcsészeti szakon:*** 1. **Dr. Székely György,** rendes tanár, előadja: 1. *A bölcsészet történetét* (Uj-kor), heti 4 órán. 2. *Neveléstant,* heti 4 órán. 3. *Petőfi költészetének aesthetikai méltatása,* heti 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanitja heti 2 órán. 1. **Dr. Horváth Cyrill,** rendes tanár, előadja: 1. *A művelődéstörténetet,* heti 4 órán. 2. *A magyar irodalom történetét,* heti 4 órán. 3. **Rohoska József,** theol. rendes tanár, tanitja: *Az angol nyelvet* heti 2 órán. 4. **Dr. Finkey Ferenc,** rendes jogtanár, tanitja: *A francia nyelvet* heti 2 órán. 5. **Gyulay Károly,** m. kir. gazdasági v. tanár, előadja: *A mezőgazdaságtant* heti 2 órán, a melyek később állapittatnak meg. **C)** ***A jog- és államtudományi szakon:*** 1. **Szánthó Gyula,** a jog- és államtudományok doktora, a római jog nyilvanos rendes tanára, előadja: 1. *A római jogot* (folytatva), heti 8 órán. 2. *Gajus institutióinak magyarázatát* (spec.-coll.) heti 2 órán. 2. **Finkey József,** a jogtudományok doktora, ügyvéd, a peres és perenkivüli eljárás, a váltó és kereskedelmi jog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A peres- és perenkivüli eljárást* (folytatva), heti 5 órán. 2. *A rendes és sommás eljárás összehasonlitását* (spec. coll.) heti 2 órán. 3. *Részleteket a magyar kereskedelmi jog köréből* (spec. coll.) heti 3 órán. 3. **Zsindely István,** a jogtudományok doktora, képesitett egyetemi magántanár, a jogtörténet és egyházjog nyilvános rendes tanára, ez évi prorektor, és dekán előadja: 1. *Az egyetemes európai jogtörténetet,* heti 5 órán. 2. *Az állam és egyház viszonyát,* heti 1 órán. 3. *A rendi alkotmány szervezetének ismertetését* (spec. coll.) heti 1 órán. 4. **Finkey Ferencz,** a jogtudományok doktora, képesitett egyetemi magántanár, ügyvéd, a jogbölcsészet és büntetőjog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A büntetőjogot* (folytatva), heti 5 órán. 2. *A magyar büntelő eljárást,* heti 3 órán. 3. *Büntetőjogi szemináriumot* tart heti 2 órán. 4. *Jogbölcseleti szemináriumot* tart heti 1 órán. 5 **Meczner Sándor,** a jogtudományok doktora, képesitett egyetemi magántanár ügyvéd, a magyar és osztrák magánjog és a bányajog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A magyar magánjogot* (folytatva), heti 5 órán. 2. *A magyar örökösödési jogot,* (spec. coll.), heti 2 órán 3. *A magyar bányajogot,* heti 2 órán. 6. **Illyefalvi Vitéz Géza,** a jog- és államtudományok doktora, ügyvéd, a magyar közigazgatási jog és a statisztika nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *Magyarország és Ausztria statisztikáját,* heti 5 órán. 2. *Magyarország mezőgazdasági statisztikáját* (spec. coll.), heti 2 órán. 3. *A belügyi igazgatás főbb intézményeit* (spec. coll.) heti 2 órán. 4. *Franciaország közigazgatását* (spec. coll.) heti 1 órán. 7. **Szabó Sándor,** az államtudományok doktora, képesitett egyetemi magántanár a nemzetgazdaság és pénzügytan és a magyar pénzügyi jog nyilvános rendes tanára előadja: 1. *A pénzügytant,* heti 4 órán. 2. *A gyakorlati közgazdaságtant* (spec coll.) heti 3 órán. 3. *Az állam számviteltant* (spec. coll.) heti 3 órán. 8. **Ferenczy Árpád** a jogtudományok doktora, a politika, magyarközjog, nemzetközi jog és jog és államtud. bevezetés nyilvános rendkivüli tanára előadja: 1. *A magyar közjogot* heti 6 órán. 2. *Az európai nemzetközi jogot* heti 3 órán. 3 *Aristoteles politikáját* (spec. coll.) heti 1 órán. 9. **Dr. Székely György,** a bölcsészettudománynak doktora akadémiai rendes tanár,előadja: 1. *A bölcsészet történetét* heti 4 órán. 2. *Az aesthetikát,* heti 2 órán. 10. **Horváth Cyrill** a bölcsészettúdományok tudora, egyetemi magántanár, akad, rendes tanár előadja: 1. *A művelődés történetét* heti 4 órán. 2. *A magyar irodalomtörténetét* heti 4 órán. 12. **Kun Zoltán,** az összes orvos tudományok doktora főiskolai orvos, előadja az I. sz tanteremben: 1. *A törvényszéki orvostant,* heti 2 órán.

— **Az új Vay-Mocsáry-alapitvány** javára való adakozáshoz a felhivó szózat és az aláirási ivek immár szétbocsáttattak széles e hazában mindazokhoz, a kik protestánsoknak nevezik magukat s a kiknek szivük megdobbanhat azért a célért, a mely az alapitványtételben rejlik, t. i. *hogy a sárospataki főiskola szabadsága, függetlensége s verseny-képessége mind az idők végéig biztosittassék.* A felhivó szózat nyiltan és őszintén szól, szavaira a lelkek felbuzdulhatnak s hiszszük, hogy fel is fognak buzdúlni, főként ha a lelkészek nem sajnálják a fáradtságot a gyűjtés munkájának elvégezésére. Mi a magunk részéről felszólítás követ keztében csupán annyit tartunk szükséges elmondani, hogy a *Vay-Mocsáry-alapitványt* 1809-ben Szent-Mihály hava 22-ik napján tették Alsó-Zsolcán *Vay József és*

neje *Mocsáry Erzsébet*, a kik 5000 réhnes forintot tettek le a kerületnél az „anya-oskola“ számára oly feltétellel, hegy 100 egész esztendeig ne legyen szabad ennek a summának az interesséből csak egy fillért is elkölteni, hanem az interes is mindig tőkének fordíttassék s ha eljön a 100 esztendő, az akkorra növekedett tőkének $^1/_{10}$ része továbbra is kamatoztassék a $^9/_{10}$ része pedig használtassék felében a tanárok fizetésére és több e félére, a másik feléből pedig külföldre menő ifjak segélyezendők 500—500 forinttal, még pedig 3 ifjú . . . Az alapítvány tehát még mindig nincs 100 esztendős, de ha 100 esztendős lesz: akkor sem lesz annyi, a mennyinek kellene lennie, mert a feltételek között engedményűl szerepel az, hogy 60 év múltával az addig gyűlt summának a felejövedelmét, ha szükség van rá, a főiskola részére fel lehet használni. Ez az alapítvány 1811-ben, a devalvációkor, az 5000 réhnes forintról 1672 váltócédula-forintra s 14 krajcárra olvadt le s csak úgy tudott hamarosan fejlődni, hogy maguk az alapítók az 1672 forint 14 krajcárt 11,000 réhnes forinttal megtoldották s így a tőke 12,672 frt 14 krajcár lett váltó-cédula forintban 1875-ben az iskola u. n. újépületének emelésére halaszthatatlan szükség levén, 66 év elmúlván, az alapitvány megnyilt úgy, a mint az alapító-levél rendelkezett. Volt akkor az alapítvány 120,811 frt 43 krajcár s ennek felét: 60,405 frt $72^1/_2$ krajcárt 1875 szeptember 1-től jövedelmében a főiskolához csatolták s aztán jött az 1900-iki rendelkezés, a melylyel új élet kezdődött a főiskolában a a tanári fizetések dolgában. S hogy a versenyképesség s szabadság mindörökké biztosíttassék: az új Vay-Mocsáry alapítványt indíttatta meg a közvélemény, mely most már becsületbeli ügynek is veheti az egész mozgalmat.

— **A kecskeméti ev. ref. jogakadémián** az 1902—903-ik iskolai év II-ik felében 7 rendes és 1 rendkivüli tanár összesen 11 rendes és 11 nem kötelezett tantárgyat fog előadni összesen heti 80 órán.

— **A római kathólikus egyház javára reverzálist adott kálvinista pap-leány atyjának nyilatkozata.** Előző számunkban *„Reverzális ev. ref. papi család“* cím alatt egy közleménykét hoztunk az „Erdélyi Prot. Lap“ tudósítása nyomán. A közleménykében megnevezett *Kiss Károly* agyagfalvi ref. lelkész nyilatkozattal próbálja az „Erdélyi Prot. Lap“ 5-ik számában a gyanút és vádat magáról elháritani, irván ezeket: „Nyilatkozat. Sajnos, de valóság, hogy az elmult karácsonyi ünnepek alatt családomban egyik leányom részéről reverzális adása történt a r. kath. egyház javára. A vőlegény, ki csíksomlyói r. kath. főgimn. tanár, a reverzálist nem kivánta, sőt maga közbenjárt hivatali előljáróságánál, hogy bár szoros kivételképen — ez esetben a mennyasszony atyjának exponált állására való tekintettel — a reverzális elengedtessék. A válasz tagadó volt.[1] Én sem mint apa, sem mint ref. pap, leányom reverzális adásában sem szóval, sem irásban, sem hivatalos, sem magán ember előtt soha bele nem egyeztem, azt meg nem engedtem, sőt az ellen, művelt emberektől igénybe vehető minden eszközzel elejétől végig a legerélyesebben küzdöttem. Ám a nevelés s a családi hagyomány ereje és az apa tiltakozó szava csatát vesztett az erkölcsi kényszer[2] s a döntő súlyú természeti törvény előtt! Az édes apa csak passiv szemlelője lehetett annak, hogy az érzelem világában, mint annyi más esetben fent és alant, a szerető szivek szenvedélye ledönti a szülői akarat tilalomfáját, főként ha azt állami törvények is támogatják. . . A ref. egyházi áldás époly szűk körben folyt le, mint a polgári házasság-kötés s a kath. egyházi megáldás. Ahhoz pedig, hogy milyen körben tartsa valaki családi ünnepélyeit, talán nem lehet szava az egyházi és világi sajtónak. 42 évi kifogástalan lelkészi működésem után nyugodt lélekkel várom a történendőket. . . Az igazság egy. A törvény egyformán véd vagy sújt mindnyájunkat. Én sem kaphatok többet, mint egyházkerületünk más hivatalosai, kiknek családi körében ehez hasonló s általam is sajnált eset előfordúlt.“, . . Ugyan kicsoda az, a ki e nyilatkozat alapján Kiss Károly lelkésztársunkat felmentené? Hiszen a túlsó tábor erkölcsi (?) kényszerét, meg a természeti törvényt emlegetve, minden bűn menthetővé válik! . . . S hát ám legyen, hogy a szerelem s a szeretet parancsolt a nevelésnek, a családi hagyománynak (?!) s az apa tiltakozásának: de hát miért kellett lakodalmi pompát kifejteni még szűk körben is ott, a hol halotti ünnepélyt tartott a lelkészi állás és ugyan mi indithatta a református lelkészt arra, hogy a reverzálisos párt megáldja, hiszen azt hiszem, még stólát sem kapott, a mivel itt nálunk némelyek menteni szokták a reverzálisos párok esketését, ezt mondván: „legalább hadd fizessen!“ Ugyan nem igaz-e itt az az íge, a mely így szól: „megverem a pásztort s a nyáj elszéled?“. . . Hát a nyilatkozat vége kinek, kiknek szól? Nem csupán gyanusítás, hanem egyúttal nyílt vádemelés is az erdélyi kerületnek más papjai s tisztviselői ellen? Akkor szépen vagyunk, ha az agyagfalvi pap nem ritkaság, hanem csupán szerencsétlenebb, mint a többiek, a kiknek ügye nem került nyilvánosságra! Azt hisszük, hogy erdélyi laptársunknak e gyanusításhoz vagy vádhoz lesz még szava! . . . Szomorú állapot, hogy az oltár-tűz élesztői a tűznek eloltói gyanánt szerepelnek. Az ellenfél pedig a markába nevet s talán méltán is!

[1] Tehát hivatali kényszert is látunk a reverzális kérdésében gróf Majláth Gusztáv gyulafehérvári r. kath. püspök egyházmegyéjében! De ő azért nem térít, mert becsületszavát adja! Szerk.

[2] Miféle erkölcsi kényszer? Szerk.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Szőlőoltványok

szokvány minőségben és európai nemes gyökeres és sima vesszők mélyen leszállitott árakon. Oltványok ezre 90—100 forint.

Mindenik a legkiválóbb bor- és csemegefajokból, fajtisztán, teljes jótállással. Ha a szállitmány a megrendelésnek meg nem felelne, ugy az oda- és visszaszállitási költséget, valamint a megrendelő által kifizetett összeget hiány nélkül azonnal visszafizetem. Igy mindenki ebbeli szükségletét az én költségemen házához szállitva tekintheti meg.

Élősorkerités.

Gleditschia csemeték és magvak.

Óriás tövisü, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös kerités nevelhető pár év alatt, rendkivül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át, ugy hogy a bekeritett részek teljesen kulcscsal zárhatók.

Minden rendeléshez rajzokkal ellátott ültetési és kezelési utasitás mellékeltetik.

Bővebb tájékozás végett szines fénynyomatu diszes árjegyzékek ingyen és bérmentve küldetnek, rendelési kötelezettség nélkül Az árjegyzésen kivül egy oly könyvet kap ezzel, ki cimét egy levelezőlapon tudatja, hogy nincsen az a ház vagy család, a hol annak tartalmát haszonra ne forditanák, városon, falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. Igy még azoknak is érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinek nagy szolgálatot tesznek.

Diócsemeték. Két éves, óriási jövedelmet biztositó voltánál fogva, ennek tenyésztése majd minden gazdaságban az utóbbi időben rendkivül elterjedt.

Czim: **„Érmelléki Első Szőlőoltvány-Telep. Nagy-Kágya. u. p. Székelyhid.** 8—19

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő, az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **7.** (1104.) **szám.** *Sárospatak, 1903. február 16.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: *Szabó Károly.* „Fenyegetődzés.“ — *Nagy Sándor.* „Az ifjuság erkölcsi életének megóvása.“ — „Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára.“ — *Batta István.* Emlékezés Bólyai Jánosról.“ — *Szuhay Benedek.* „Zsinati ügyek.“ — *e. j.* „Az igazgató tanács ülése.“ — „A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában.“ — „Vegyes közlemények.“ — „Pályázat.“ — „Hirdetés.“

Fenyegetődzés.

Zsinati készülődéseink során, a dolog természetéből kifolyólag, sok szó esik az 1848. XX. törvénycikkről is, mint a melyre hivatkozva, van jogunk követeléseket támasztani a magyar állam ellen, a mely kétségbevonhatlanúl igazságtalan volt a múltban is, és a jelenben is velünk, protestánsokkal szemben. A nevezett törvénycikkre hivatkozgatva, szóba kerül az az anyagi ellátás, a melynél fogva dúsan teritett asztalok mellett ülnek a szegénységi fogadalmat égig magasztaló, család nélkül élő papi rendi tagok, a hol a római pápával szemben gyakorolható kéz- és lábcsók a kegyesség és áhitatosság mértéke és meg-megemlitjük azt a nyomorúságot, a melylyel a műveltség, a nemzeti előhaladás úttörő munkásai, a családi élet szentségében benne élő protestáns lelkipásztorok vannak megverve, a kiknek szemét a kongrua-törvény beköthette egy időre, de a szemfényvesztésnek nincs állandó varázsa s igy az elégedetlenségnek okvetlen ki kell törnie.

Ez az elégedetlenség zsinati mozgolódásaink során ezúttal nem a lelkipásztorok anyagi ellátásának a kérdésével kapcsolatban tör ki, mert hiszen a kongrua-törvény szemfényvesztése még mindig tart, hanem igenis annak a nagy ügynek a tárgyalásával összefüggésben, a melyet *egyházi adóügynek* nevezünk, a melyhez hozzátartozik annak a százados mellőzésnek a felemlitése is, a melyet a magyar állam készakarva végzett, csakhogy az eretnekség elveszszen, elpüsztúljon s a papismus ereje annyira megnövekedjék, hogy a tiarának fénye besugározza a magyar királyi koronát is s annak viselői hűséges alattvalói legyenek egy képzelt, egy valótlan hatalom úgynevezett birlalójának.

Az egyházi adózás kérdésének tárgyalása közben akaratlanúl is ráterelődött a figyelem megint csak arra a dédelgetésre, arra a majom-szeretetre, a melylyel a papismust veszi körül a magyar állam, a mikor annak híveit számba sem vehető teherviseléssel engedi gyarapodni, segíti azokat anyagi szerencséjökben meggazdagodni, előmozditja a megélhetés nehéz viszonyaival való leszámolást s általában könnyebb boldogulást biztosit ezen a területen is. És ezzel szemben rámutattunk immár sokszorosan arra, hogy a protestánsok olyan egyházi teherrel vannak megrakva, a mely az állami terhek összegét is felülmúlja, a mit az állam-hatalom csak azért engedhet meg és tűrhet el, mert bizonyosan arra számit a titkos tanácskozásoknak következtében, a melyeket a szentszékkel folytathat, hogy igy majd kidőlnek a protestáns hívek a teherhordozásban s odaborúlnak arra a kebelre, a melynek „egyedűl idvezitő egyház“ a neve, a melyben aztán lészen egy akol és egy pásztor, de nem lesz mellette nemzeti élet, nem lesz haladás, nem lesz hazaszeretet, mert a pápa-szeretet mindent el fog nyelni, minden törekvést lehetetlenné fog tenni.

A midőn aztán tekintetünk ily módon rávetődik az 1848. XX. t.-cikk rendelkezéseire, a melyek között a teljes jogegyenlőség s az egyházi és iskolai terheknek az állam által való fedezése egyenesen és félreérthetetlenül ki van mondva: ugy-e bizony egész természetes az, hogy a szekularisació is szóba kerülhet, mint olyan felvétel, a melynek valóraválásával a magyar államnak gondjai megkönnyűlnek s mindenek fölött megszünnék az az égbekiáltó ellentét, a mely a papismus híveinek államilag biztositott anyagi helyzete és a protestánsoknak a nagy teher viselése következtében előállott kedvezőtlen anyagi körűlményei között nyilvánvaló. Szóba is került, még pedig ugy, hogy határozottan ellene nyilatkozott a közvélemény a szekularisació eszméjének azért, mert csak visszaélés következnék be, ha ezt keresztül akarná vinni bármely kormány itt Magyarországon, a hol még az összeirás kérdésében is olyan eljárást tanusitanak az „*egyházzal*“ és a „*felekezetekkel*“ szemben, a melynek haszna az „egyház“ részére egészen nyilvánvaló, s kára a „felekezetekkel“ szemben kézzelfogható. Értem ez alatt azt, hogy a mi autonomikus eljárásunknak esetleges hiányait kihasználta ellenünk a kultusz minisztérium kongrua-osztálya, ellenben az államhatalmilag eszközölt javadalom-összeirás ott, a r. kath. és görög egyházban, merem állítani, csak hasznot hajt az illető egyházaknak, mert hasznot-hajtó tartozik lenni mindaz, a mi az „egyház“-at érdekli.

De bár a protestáns közvélemény, mondjuk, lefújta ez időszerint a szekularisaciót, ott a túloldalon sokszorosan foglalkoznak vele némelyek s minduntalan abajgatják, most már ők, a kik előtt eleddig valóságos mumusként szerepelt ez a gyökeres megoldási mód. Nyiltan irta a „Magyar Állam“ s nyiltan vallják is a benfentesek: „*mi nem félünk a szekularisaciótól, sőt*

örülünk neki, mert az is csak az eretnekeknek fog veszedelmükre szolgálni."

Tudom, nagyon jól tudom, hogy erre a nyilatkozatra sok protestáns azt mondja egész kedélyesen: „félnek biz ők, de hetvenkednek, hogy félelmöket elpalástolják." Azonban én a magam részéről nem vagyok hajlandó ilyen kedélyesen fogni fel ezt a vallomást, sőt egyenesen komoly célzatúnak minősítem s a leghatározottabban *fenyegetődzést* tartalmazónak nyilvánitom. Mert hát miről is van szó? Arról, hogy a szekularisació következtében ultramontán felfogás szerint az államnak a róluk való gondoskodása úgy sem szűnik meg, mert a magyar király patronatusa fenmarad s a magyar, úgynevezett közjogi intézmények sem szűnnek meg, tehát az alkotmányos tényezők sorában szerepelvén továbbra is az „egyház" püspöki kara: ennek az egyéb, a többi alkotmányos tényezőkkel, például a miniszterekével egyező anyagi ellátása s tekintélye okvetlenül továbbra is érvényesül, — ezzel szemben a protestánsoktól bevonatván az ő kegyes alapitványaik: a veszteség föltétlenül bekövetkezik rájok nézve annyival is inkább, mivel az államhatalomnak jogában leend olyan megszoritásokat létesiteni, a melyeknek kárhozatos hatását csak a protestánsok érzik meg, a mint nyilván tanuskodik erről a középiskolai törvény, a mely sok sok prot. gimnáziumnak volt halálharangja, a népiskolák állam-segélyezése, a melynél az autonomia megszoritása tagadhatatlan, — a tervbe vett jogi szakoktatási reform, a melynél az eredeti tervezetben a támadásnak a protestáns jogakadémiák ellen irányulása minden kétségen kivüli, pedig ezek még a szekularisació nélkül s azon kivül történő dolgok, hát még ha az autonomikus szabadságot sem fogják a protestánsok élvezni?!

Azaz: szerintem a fenyegetődzésnek egész komoly a tartalma is, a célja is. Nem csupán abból a szempontból, hogy mi protestánsok csak veszithetünk ezen a ponton, mert a fejetetejére állitott okoskodás szerint, a melynek még protestáns jogtúdósok is hívei gyanánt szerepelnek, a mi legsajátabb tulajdonunk elfoglaltatván az állam által, ezzel föltétlenül szegényekké válunk, hanem azért is, mert nyilván kitetszik e fenyegetődzésből az, hogy ott a túlsó táborban igy is jól érzik magukat, úgy is hatalmasok lesznek, ellenben a protestánsok most is igavonók, akkor is háttérbe szorúltak lesznek.

Mintha hallanám a közbeszólást: mire való ez a pessimistikus felfogás?

Hát én olyan szivesen néznék rózsaszinű szemüvegen át, igen szivesen látnám a boldogság, megelégedés, anyagi jólét árjában úszóalakokként magunkat és főként nagy örömöm telnék abban, ha soha egy panasz-szóra sem kellene megnyitni ajkunkat a jogegyenlőség érvényesülése mellett. De hát hol van az a protestáns ember, a ki ország-világ előtt ki merné mondani: az állampolgárok jogegyenlőségének törvényéből folyik az, hogy a róm. kath. egyháztagok ne fizessenek egyházi adót, ellenben a protestánsoknak görnyedniök kell az egyházi terhek alatt; vagy a ki igazságként merné állitani ezt: a magyar állam akkor gyakorolja a jog-egyenlőséget, a mikor állami birtokokkal látja el a r. kath. papokat, hogy se ne szántsanak, se ne vessenek és mégis urak legyenek, ellenben a protestáns lelkészek szántsanak is és vessenek is és mégis éhen veszszenek; vagy hát ám igazolja, ha tudja valaki, mint protestáns jogtúdós, azt, hogy az az igazság, ha a magyar király patronátusi jogából kifolyólag a r. kath. egyház a világ leggazdagabb egyháza s a protestáns egyház az anyagi nélkülözések Kálváriáját járja patronátusi kegyelemből.

Szeretném látni azt a protestáns jogtúdóst, a kinek jog-érzéke, igazság-szeretete, törvénytisztelete az, hogy a jogot, az igazságot és törvényt csak úgy s akkor fogadja el, ha és mikor az a r. kath. egyháznak használ, hogy ilyen módon tanúlnánk már meg ezt a magasabb jogelméletet, ezt a mennyei igazságot és ezt a természeti törvényt!

Azt azonban ne mondja egyetlen jogtúdós sem, hogy az alkotmányos eljárásokkal nem lehet csak úgy könnyedén végezni. Sem a szokás-jognak, sem a természeti törvénynek nincs jelentősége ott, a hol a *jogegyenlőség*, az *állampolgárok jogegyenlősége* van szóban. Ezt nekünk, protestánsoknak hirdetnünk kell véglehelletünkig. S ha van protestáns jogtúdós, a ki ezzel ellentétest hirdet: az ott van már abban az útvesztőben, a melyet az ultramontánismus alkotott meg, hogy mindent elnyeljen.

Én egészen komolynak tartom a fenyegetődzést, mert látom a jeleket, a melyek arról tanúskodnak, hogy a fekete sereg ökölre megy immáron az államhatalommal s azt arra kényszeriti, hogy a protestánsokat ott is veszteseknek szerepeltesse, a hol pedig csak ők, az ultramontánok veszthetnének, ha volna igazság.

Ajánlom ezt a fenyegetődzést az érdeklődők figyelmébe s a kérdéssel ne restelkedjünk minél többen foglalkozni.

Szabó Károly.

ISKOLAI ÜGY.

Az ifjuság erkölcsi életének megóvása.*

Jelige: „A szivben és virágágyban minden nap van valami gyomlálni való."
Közmondások.

Mikor ezeket a sorokat irom, szivemen van kezem.

„Az élet folyik partjai közt, a magaverte ágyban, s én leülök a partra és gondolkodom." Egy református pap, egy gondolkodó lélek mondja ezeket. Istent hivhatnám bizonyságúl, hogy igy teszek én is: gondolkozom az élet folyásáról, a mely a születésnél csermely gyanánt csevegve indúl útjára, s hány életnél válik rohanó folyammá, hányszor sodor magával ezer virágot és ezerféle gazt, elsepri még a közelállókat is!? De nemcsak a parton ülök én, hanem felkelek és járok az élet mezején, járok lélekben, gondolatban, szivem minden érzésével. S mit látok a mezőn!? Tiszta búza-kalászokat, tápláló növényeket, illatos virágokat, napraforgót, pipacsvirágot, mérges beléndeket, gyilkos csomorikát, mérges és bolond gombát, sima kigyót, mérges darázst és annyi-annyi gazt, gyomot!

Most azon gondolkozom, hogy miért tűzte ki a magyar tanitói kar vitatkozásra: „Az ifjúság erkölcsi életének megóvása" czimű tételét? En azt gondolom, hogy ..... de hát minek beszélnék én arról, hogy milyen fontos dolog az *ifjúság jó erkölcsü élete.*

A költő igy énekel Istenről:

„Én, ha a nap fénybe mártanám is ecsetem,
Felséges voltodnak árnyékát sem festhetem."

Én, ha szivembe mártanám is tollam, sem tudnám leirni, hogy milyen fontos dolognak tartom én az ifjuság jó erkölcsét.

* Felolvastatott a „Borsodm. Ált. Tanitó-egyesület" „Szendrői járási kör-"ének Edelényben tartott gyűlésén.

Ha van jó apa a világon, ha van istenfélő ember a föld tekén, ha van igaz magyar ebben az imádott hazában, amelyet vérrel és könynyel kereszteltek erre a névre: Magyarország, ha csak egy volna is ilyen, az az egy is azt kiáltaná: Vigyázz az ifjakra, vigyázz az erkölcsükre, hogy tiszta legyen életök, mint a *delelő nap.*

Hogyan kesereg a költő, akinek a haza jóléte, szabadsága utáni sóvárgó lelke adta ajkára a lángoló szavakat, aki vérrel pecsételte meg hazaszeretetét, hogyan töpreng hazája jövőjén:

„Lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága,
Avagy virág vagy te hazám ifjusága!?
Jaj az olyan kertnek,
Jaj még annak is, mert megverte az Isten,
Ahol mint ti vagytok, magyar ifjak, ilyen
Virágok teremnek!

Szent hazaszeretet, mibe mártsam tollam,
Hogy dicső képedet híven lerajzoljam,
Oly híven, oly szépen,
Hogy megbűvöld, ki rád szemét fogja vetni,
Hogy örök tanyára tégy szert valamennyi
Magyar kebelében!?

Ti bálvány imádók, hiúság rabjai!
Jertek, gyilkot fogok szivembe mártani,
Hadd fercsenjen vére
Szét fejeitekre: tán sikere lészen,
Tán megtértek tőle . . . . . Jertek hozzám ezen
Új keresztelésre! *Petőfi*

Mit ér az a virág, a melyet a hitetlenség fagyos szele lehervaszt; a tétlenség ólom-esője lezúz, a mértékletlenség posványa beiszapol; a szemérmetlenség elveszi illatát; százféle bűn, mint százféle hernyó rágódik szirmain (a sziveken) és az erkölcstelenség fejszéje tövestől kivágja? Hova lesz az Isten és haza kertje, ha benne csak férges, rodhadt gyümölcsök teremnek!?

Tehát fontos (mindennél fontosabb) az ifjúság jó erkölcse; hiszen: „Minden országnak támasza, talpköve a tiszta erkölcs.“ (Kölcsey.)

Ezért lett bizonyára ez a tétel a Magyar Tanitók Országos Bizottsága asztaláról leküldve a hazai tanitó-egyesületekhez.

Vagy talán nemcsak fontos dolog ez, hanem égető is? Sürgeti a „Fin de siècle,“ (az erkölcsi csőd?)

Isten óvja édes hazánkat ettől!

Nem! Még a tűz nincs a tetőkön, de a tűz a hamu alatt is tüz marad és ha egy tüzhelyről megbolygatja a szél, hamuvá teszi az egész sor házat, az egész utczát, az egész helyiséget és az egész országot.

Vagy felhivó szózat ez az összes magyar tanitókhoz és azok révén egyesekhez, a szülékhez, a társadalomhoz, az országgyűléshez és a kormányhoz!?

Rajta azért magyar néptanitók! Ásóra, kapára, kaszára, metszőkésre! Nemes galylyal, oltóviaszszal elő! Le kell kaszálnunk a gazt, ásni, kapálni a gyomot, metszeni a vad hajtást, nemes galylyal oltani, kötözni a vágott sebet, ápolni az ifjú sarjat, hogy szelid és jó gyümölcsöt teremjen az Isten országának és imádott hazánknak!

Nemes példa, szelidség, jámborság, okosság, munkásság, haza- és Isten szeretet tiszta és enyhe levegője védje, óvja ezt a kedves virágot, hazánk ifjuságát.

Már az ó-korban is a legbölcsebb emberek az ifjúság nevelését és óvását az emberiség legkiválóbb érdekének tartották. Ha Lykurgus testben erősnek, Szokrates lélekben szilárdnak és nemesnek kivánta nevelni az ifjúságot. Uton-útfélen hintegette a jó magvakat. Volt nép, hol a férj sohsem csókolta meg nejét gyermekei előtt, s lerészegitették szolgáikat, hogy fiaik lássák a részeg állapot állatias voltát.

Az ifjúság alatt rendszerint a 14—21 éves embereket értik, ime hát ezek erkölcsi életének a megóvása a kérdés.

Lehet, hogy a t. olvasók osztani fogják azt a nézetemet, miszerint az ifjúság erkölcsi óvását már a bölcsőnél el kell kezdeni, vagyis növésnek kell inditani a jó erkölcsöket, mert olyat megóvni nem lehet, ami nincs és a mihez szokott Jancsi, János sem felejti el és bölcs Salamon azt mondja: „Tanitsd a gyermeket annak módja szerint, még mikor megvénheszik sem távozik el attól!“ Példabesz. XXII. r. 6 v.

A növényt, a virágot, a fát is kikelésétől kezdve kell ápolni, óvni, védeni a hidegtől, nagy melegtől, szárazságtól, vadhajtástól, a pajkos, a rossz gyermekektől, akik bevagdosnák letörnék; óvni az ezer féle hernyótól, féregtől, sat.

Ne legyen azért feltünő a mélyen tisztelt olvasó közönség előtt, ha én a kérdést úgy igyekszem megoldani, hogy bár az ifjúság erkölcsi életének megóvásáról van szó, én az előbbi kor, a gyermek kor neveléséről is beszéljek röviden; mert én megvallom, hogy e nélkül a kérdésre nem tudnék helyes feleletet adni, bár lehet, hogy korlátoltságom miatt így sem adhatok egészen kielégitő feleletet; de némileg pótolja a hibát igyekezetem jó akaratom és az emberiség, imádott hazám jövőjeért, boldogságáért aggodalmaskodó szivem, lelkem, egész valóm szent érzése.

(Folyt. köv.) Nagy Sándor.

TÁRCA.

Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára.

(Folytatás.)

Én még most is ott látom őt ülni komoly méltóságban tanári kathedráján, mintha hallgatóira sem nézne, őket semmibe sem venné. Pedig a figyelmes hallgató mindenkor észrevehette, hogy nagyon is élénk figyelemmel kiséri őket, igyekezvén már előre is megismerni, hogy a colloquiumon ne mint egészen ismeretlenekkel álljon szembe, s talán az első benyomás hatalma alatt, ha szigoru, is de elfogult ne legyen irántok. S ismerte is mind valamennyit.

Legelőször collokváltunk nála mint 3 ad évesek. Az egyiktől az egyházjogi irókat kérdezte, kik közül az illető egyet nem emlitett, „Csudálom — mond M. — hogy Sz. kikerülte figyelmét s őt nem ismeri, de lehet, hogy furcsa neve nem vésődött jól emlékébe.“

A theologia bevégzése után 2 év mulva a papi vizsgára állván, hallottam a mint Főtiszt. püspök urnak igy szólott az egyik vizsgázóról: „Ezzel könnyen végezhetünk, jól emlékszem még rá, figyelmes és szorgalmas hallgatóm volt.“ Ezekből még az is látszik, hogy nemcsak ismerte hallgatóit, de az érdemeseket szerette is. Sőt ezekkel szemben szigoruságából, de még komolyságából is nem egyszer engedett, s egy-egy ártatlan tréfával is kimutatta szeretetét, bár arczán ez soha sem

látszott és csak az ajk szélén egy vonás jelezte, hogy belől, szivében örömet érez.

Egy gyakorlati órán egy nagyon szerény, de nagyon tehetséges tanitványának predikációját birálták. Mikor a nagyobbára lecsépelő birálatok véget értek, M. magát a szerzőt szólitotta fel a birálatra. A szerény fiu — természetesen — alig tudott felállani, szólani pedig épenséggel nem tudott. „No nem baj — szól gyengéd mosolylyal M. — ha nem tud is munkájáról jót, sem rosszat mondani, . . . én megdicsérem."

Mint átellenes szomszédjának, alkalmam volt ellesni azt is, hogy a nyilvános pályán, a hivatalos téren komoly, sokszor rideg férfiu mily benső melegséggel viseltetett családja iránt, hogy lett a gyermekei iránt való forró szeretetből, ugy szólván maga is gyermekké.

Két kis iker leánykája — az én theológus koromban 2—4 évesek, rendszerint lakása hosszú folyosójának az utcza felé eső végén várta az előadásról haza térő apát. S ő a legtöbbnyire karra kapott kicsik arczát csókokkal árasztva tért lakásába. Egyszer pedig kézen fogva valóságos tánczlépésekkel vezette be őket szobájába.

Buzi M.

*

Nem hamar találunk oly éles ellentétet, mint a minő Mitrovics Gyulának pataki és debreczeni élete között van. *A gyakorlati lelkészet* hirneves tanára *a gyakorlati lelkészet mezején* nem érzi jól magát, hiveinek szeretetét nem tudja megnyerni.

Nyiltan beszélték ezt és sokan csodálkoztak rajta. Én nem.

Mitrovics Gyula kitünő szónok, mély tudományu tanár, igazán talentumos, szellemes iró volt, de mint járása, ugy modora nehézkes, rideg, néha nyers volt. Legalább tanitványainak jó része ilyennek ismerte.

S ebben volt tragikumának a magva. Mert nagy külömbség van az iskola és a gyakorlati élet között. Az iskolában a tudomány szomjas ifju lélek a tanár kitünőségeért könnyen felejti annak emberi fogyatkozásait; az életben ellenben, a hol a pap annyi különféle érdek kiegyenlitője és a társadalom vezetője is tartozik lenni: a tudománynál néha többre becsülik az ezekre való alkalmatosságot.

Mitrovics Gyula pályája kész anyag egy lélektani motivumokon felépithető szindarabhoz, melyből minden pap, sőt minden papi jellegü tanár levonhatja azon következtetést, hogy a gyakorlati életben az mutatja fel a legtöbb sikert, kiben az elme éle az ügyességgel és a lélek derüjével szép harmoniában egyesül.

Nagy szelleme megbocsátja nekem ez őszinte nyilatkozatot. Áldás legyen emlékén.

Péter Mihály.

*

Alig rebegték el ajkaim baráti körben, hogy Mitrovics nagy beteg, mikor mint egy sötét felhő darabot, mely tengernyi bánatot rejteget, szomoru felszólitásodat meghozta számomra a posta.

Arra kértél, hogy néhai Mitrovics Gyulára, mint volt theológiai tanárra és lapszerkesztőre vonatkozólag a „Sárospataki Lapok" részére kisebb terjedelmű visszaemlékezést irjak én is.

Nehéz feladat! Mert ha ő reá kell visszaemlékeznem, nekem csak bánatom, keserűségem és könyeim vannak.

Én nem tudok ő reá másként visszaemlékezni, minthogy lelkem mélységes bánatával borulok e lapra, mely hozzám az ő halál hirét hozta s zokogó szivemnek legfájóbb könnyeit reája hullatom.

Épen azért mint lapszerkesztőről hallgatok.

Mint tanárra vonatkozólag hadd álljanak itt az 1896-ik évben hozzám intézett sorai:

„Tisztelt barátom személyi vonatkozásu sorait köszönöm. De nem irok részletesen azokról. Minek? Én csak vízzel keresztelgettem az én csekély adományaim mértéke szerint, ma már bizonyára sok ember van, a ki áradozni fog a szentlélek erejétől. És én nekem a legkisebbnek, bizonyára az lesz a legnagyobb örömem. Mert a többi mind semmi, csak *imádott egyházkerületünk és főiskolánk emelkedjék és ragyogjon a betlehemi csillag gyanánt!* Sárospatak, 1896. január 3. Régi tanára: Mitrovics Gyula. Ebben a pár sorban az egész Mitrovics jelentkezett!!

Réthy Andor.

*

Azok közé az emberek közé tartozott, a kiket nagyon sokan ismernek, de igazán nagyon kevesen ismernek. Közvetlen környezetében is a legnagyobb szélsőségekig menő, ellentétes vélemények uralkodtak felőle. A többség itt is azt tartotta róla, a mi ott a Tiszántul szinte elcsépelt frázissá vált, hogy Mitrovics „rideg, zárkózott egyén" volt.

Éveken keresztül magam is ilyennek láttam őt, — „ridegnek és zárkozottnak" a tanteremben, a templomban, a társaságban és az utczán egyaránt, de véleményemnek azzal a szinte kimagyarázhatatlan határozatlanságával, a mi nekem soha nyugtot nem hagyott. Próbáltam megfigyelni szemtől szembe, háta megett, nyiltan és lopva; de megfigyelő képességem nehéz feladatommal szemben gyarlónak bizonyult. Tanultam irásait: csupa lélek, csupa idealizmus mind! Hol az a lélek, hol az az idealismus az egyéniségen? Hallottam beszédeit: csupa tűz, csupa kedvesség mind! de hol az a tűz, hol az a kedvesség a külsőn? Ezt kerestem és ezt nem találtam sokáig! Tiszteltem, bámultam kezdettől fogva, de szeretni nem tudtam — sokáig! . . .

. . . Egyszer egy véletlen pillanat mindent megh ozott. A dolog igy történt: Házasságjogi előadásai befejeztével Mitrovics nehány héten keresztül minden órán gyakorlatokat tartott a sógorsági és rokonsági fokok megállapitásáról. Minden órán egy—két theológust szólitott ki a nagy fekete táblához, a hol azok, sokszor bizony reszkető kezekkel huzgálták a családfa vonalait s irkálták fel a jelző betűket. Én reám is többször reám került a sor s a feladott példák kidolgozása után mindannyiszor tisztességgel vonultam vissza az ülőhelyemre. Egyszer azonban mi történt? Egy egészen könnyű, szinte gyerekes példa dolgozása közben, szokásomtól eltérőleg felvetettem szemeimet a tábláról s tanáromra néztem. Szemeim azonban ott ragadtak. A példa nem ment tovább, a kezem nem mozgott, a kréta nem dolgozott, az agyamból minden kirepült — és én ott álltam — nézve merően, mozdulatlanul azt az én előttem egészen uj, soha nem látott tüneményt: *Mitrovics szeme mosolygott*... . . . mosolygott szeliden, jóságosan. Arcza a szokott hideg, komoly, sőt most ügyetlenségem miatt (a minek okát persze csak én tudhattam) szigoru és boszus volt, de a *szeme mégis mosolygott* . . . mosolygott kedvesen, barátságosan. Éttől a pillanattól kezdve én előttem egészen más ember volt s az addig félelmes kollokviumok, szigoru vizsgálatok kellemes és vidám beszélgetésekké váltak, mert az én szemem, az én lelkem már itt is azt látta a mit ott a fekete tábla mellett látott, hogy a *Mitrovics szeme mosolyog* . . . mosolyog atyailag, mosolyog biztatólag.

Én ezután mindig és mindenütt olyannak láttam őt, a milyennek az ő lelkének mosolygó tükörei mutat-

ták: szelidnek, jóságosnak, kedvesnek, barátságosnak, atyai jóakarónknak — a tanteremben, a templomban a társaságban és az utczán egyaránt. És én tudom, és én hiszem, hogy ő igazán ilyen is volt! . . . Aztán, óh fájdalom, mikor elmentem oda az ő koporsójához; a mint megállottam ott az előtt a gyászos ravatal előtt, a minél gyászosabbat még soha nem láttam; elsirattam azokat a mosolygó szemeket, a melyek örökre lezárultak, de a melyeknek mosolyát mintha ott is láttam volna abban a fekete koporsóban ép ugy, mint akkor, ott az előtt a fekete tábla előtt.

Rohoska József.

*

Néhai Mitrovics Gyulára vonatkozólag én a visszaemlékezést nehéznek tartom. 1877—1881-ig tanárom volt s bárha nem épen a legrosszabb diákok közé tartoztam is; bárha az általa előadott tantárgyakat előszeretettel tanulmányozgattam is: még sem férkőzhettem hozzá annyira, hogy közelebbről is betekinthettem volna lelki világába. Én őt csak a katedrán láttam és ismertem. Tanári arczán mindig ott ült az a „messiási szent szomoruság", mit némelyek hidegségnek, sőt ridegségnek tartottak. De bár szomoru volt is, bár a tanitványaival szemben való látszólagos hidegség (rideg nem volt soha) elég oknak tartatott a tőle távolabb maradásra, azért a hallgatói részéről iránta való nagy tisztelet, mint egy szent hagyomány maradt át a pataki iskola falai között nemzedékről nemzedékre. Igy örököltük mi is; igy hagytuk vissza mi is.

Lehet, hogy Mitrovics Gyulának az a róla jellemzővé vált bánatosan komoly arca természetének egyik alapvonalát tükrözte elő; de azért én ugy sejtettem mindig s ugy vélem ma is, hogy kedélyének ezen bánatos szomorusága részben az ő theologiai felfogásával és tanári állásával is összeköttetésbe hozható.

Szabadelvű theologus volt, előadta a gyakorlati theologiát és erkölcstant, *tisztelve* egyházának positiv hittételeit. Igy ösmertem én, egyik tanitványa. A ki pedig szabadelvű theologus és mégis „ne nyulj hozzám" virágnak mondja a dogmákat, hát az — legalább az én általam ismert papi körökben igy nyilatkoznak felőle — lavirozik az orthodoxia és szabadelvűség között. És Mitrovics lavirozott is. Orthodox volt, mint dogmatikus, szabadelvű, mint homileta. De ez is csak a katedrán. Mikor arról volt szó, hogy növendékei, mint leendő papok, kivihetik-e az életbe az általa hirdetett elveket; járhatnak-e ugy el a gyakorlati élet mezején, mint ahogy a mester jónak hiszi, vallja és hirdeti: hát ekkor már a szabadelvűség odaült az orthodoxia és opportunismus székére s onnan osztotta utasitásait.

Ő hitt a maga által igaznak és helyesnek felismert elvek használhatóságában, megnyugtató erejében s igyekezett is azokat beleönteni hallgatói lelkébe; sőt szerette volna, ha mint első sorban „papnevelő tanár" meggyőződésből eredő utasitásokkal láthatta volna el a lábainál növekedő papi nemzedéket; dehát ugy vélem. a theologiai viszonyok, a hazai prot. egyházak sajátos körülményei; a tanári müködése felől egyházi körökben elterjedt s általa ismert különböző c nem mindig hizelgő vélekedések és felfogások nyomást gyakoroltak lelkére és kedélyére. Tudta ő azt bizonyára, hogy nagynak tartják, mint egyházi irót és szónokot, tudományos készültsége iránt senki kételyeket nem támaszt; de hát mit ér mindez, gondolá, ha tanári müködésének, elvei életrevalóságának jótékony hatásában oly igen sokan kételkednek.

Látva őt az ő bánatosan hideg arcával, nekem mindig ugy tetszett, mintha csak Krisztus jelennék meg előttem, midőn Jeruzsálemet siratja.

Ime, itt lelhető fel a másik forrás, melyből Mitrovics szomoruságának, látszólagos hidegségének a folyama folyton táplálkozott.

A halálban a bánatos arc hideggé lett s ha én azt a hideg halotti arcot láthattam volna, azt hiszem, azt olvastam volna le róla: hiába van egy theológiai tanárnál is a hit és vallás dolgában sziv és ész, érzelem és értelem kellő összhangzatban, ha azok, a kikre hatnia kellene, vagy meg nem értik, vagy félre értik s vele menni, általa vezettetni nem akarnak . . . lelki megnyugvást, szivbeli békét nem lel igy magában.

A megholtnak emléke felett
Viraszszon az áldó kegyelet.

Csiszár Béla.

*

Mitrovics Gyula itt élte virágkorát mi közöttünk és a tanári katedrán. Mint tanár első rangú volt. Élő bisonysága ennek az, hogy egy egész tábort nevelt a maga képére és hasonlatosságára. És szinte foglyává tette a személye iránti rajongó tiszteletnek, a nélkül, hogy erre célzatosan törekedett volna; szigorú egyéniségével, puritán erkölcsi felfogásával, előadásának világosságával és ellenmondást nem türő meggyőződésének erejével hódította meg tanítványait. Annyira tudott imponálni, hogy minden szavát szinigazságnak vettük és sohasem mertük — mint mást — kritizálni. Sőt még tréfálkozni se róla, még háta megett sem. A szó legnemesebb értelmében féltük őt.

Egyéniségének legértékesebb vonásai olyanok volnának, a melyek a tanári széken szoktak csak hódítani, de a lelkészi pályán? . . . Nem ismerem Debrecent. Lehet, hogy ott nem olyan emberek laknak, mint egyebütt. De ha igen; úgy a szigorú, az igazságos Mitrovicsnak kevesebb lelki ünnepnapja lehetett Debrecenben, mint Sárospatakon.

Kár volt neki bennünket itt hagyni! Egy lélek sincs a tiszáninneni egyházkerületben, a ki ezt ne mondta volna. S ez a mondás nemcsak az ő elvesztésén való sajnálkozás volt akkor, hanem tanúságtétele is a mi hozzá való igaz ragaszkodásunknak.

Én már akkor megkönnyeztem. Mert egyik legjobb emberemet vesztettem el benne. Nemcsak mint tanítvány ültem az ő lábainál, hanem, mint vendég és barát is az ő asztalánál. És élveztem gazdag kedélyének egész bensőségét, mely csak otthon, családja körében nyílt meg teljes pompájában és akkor nemcsak fénylett, de melegitett is.

Lelkem e magába szívott melegséget most visszasúgározza s azzal fonja körül az ő drága s előttem mindvégig felejthetetlen emlékezetét.

Czinke István.

*

Mióta orvosai eltörték élete felett a pálcát azzal a megokolással, hogy Gileád minden balzsama sem volna már elég meggyógyitani őt, egyre ott borongott homlokunk körül a bánat felhője. S mikor megjött a hire, hogy szemeire borult az örökös álom, megindult a felhőkből az eső, megeredt szemeink könyzápora; gyászba öltöztünk, mint a kesergők; gyászba vonta magát a protestáns génius is s úgy sirt velünk, mint a kinek nagy vesztesége lett: siratta, sirattuk Mitrovics Gyulát.

Ki volt nekünk, ki volt a protestántizmusnak Mitrovics Gyula? Most érezzük igazán, mikor már csak emléke a mienk. Egyéniségét reá való visszaemlékezésben megtesteni épen azért, a vesztés nagyságának erős érzetében, nem is lehet hüségesen. Majd ha a bánat meghiggad a szivben, a keserűség árja lecsendesül, akkor

lesz ideje, élete útján minden emlékjelét egybegyűjteni. Most csak futó pillantásokban tekintsük át ösvényeit!

En, lehet, hogy a hálát mindig érzett tanitvány szemeivel nézve s családi életének édes boldogságát nem láthatva, a theológiai tanári kathedrán látom őt a legnagyobbnak, melyről 28 éven át hirdette a modern theológiát.

A tanszék volt-é mintegy számára készitve vagy ő készült egyenesen a tanszék betöltésére? Akár igy, akár úgy volt, a tiszáninneni egyházkerület bölcsessége jól választott. Erkölcsisége a kényességig finomult volt; gyakorlati érzéke az életre nevelni törekvéssel párosult: erkölcstan-gyakorlati tanszékre ezeknél jobb ajánló levelet senki nem vihetett volna magával. S mindezekhez járult az orthodox theológiától való idegenkedése. Jól látta, értette már fiatal korában, hogy a hittani fogalmak akármelyik kifejlési alakja s az egyházi intézmények bármelyike módosulásnak, s ez által tökéletesbülésnek van alá vetve: ugyanazért sem elvben, sem intézményekben nem ragaszkodott mereven a jelenhez; nem nézte ősi tisztaság varázsfényével véve körül — a multat csupán; hanem a jövőre gondolt s a jövőben arra a hivatásra, mely neveltjeire, a következendő nemzedékek lelkipásztoraira várt. Mindent a jövőért tett, a multból megőrizve vezérfonalul az erkölcsi zsinórmértéket, amelyhez annyira ragaszkodott, hogy növendékeinek attól eltérniök még akkor sem volt szabad, ha a tudomány tételeiben adósak maradtak is némelyekben. A leendő papokat nem tudós fejüeknek, de egyenes szivüeknek, lélekben szeplőtleneknek akarta látni. S ha olyanoknak látta, dúsan jutalmazottnak tartotta fáradozását.

Sokan felrótták neki tanitványai, hogy nevelési rendszeréhez olyan szivósan ragaszkodott, mert a hivatalos minőségében mindig komolynak tetsző külső ábrázatán által nem tudták meglátni lelkének előszeretettel ápolt eszményképét: az erkölcsi papirendet. Nem pusztán hivatalos kötelességből, hanem hogy ezen ábrándját a valósághoz minél közelebb hozza, tanitványaival szemben olykor tulságig szigoru volt, azoknak erkölcsi elbirálásában. De a szigoruságot megbánni nem igen volt oka, mert a kemény leczke a keményszivüeket is megilleté, s az ifju lelkekben, a különben oly könnyen méltatlanságra vetemedő ifju lelkekben határtalan tisztelete megfogant. S mikor 1896-ban a debreczeni lelkészi állásra elválasztatván bucsut vett Pataktól s a Tiszáninneni kerülettől, akkori s régi tanitványai fáklyás zenével tisztelegtek előtte, s a fáklyák világánál csaknem minden arczon könyekben ömlött el az elválás buja.

Theológiai meggyőződését egyházi beszéd köteteiben, szónoklattanában, s a különböző egyházi lapokban közölt czikkeiben öntötte alakba. Azokon kivül hir szerint több kötetre menő egyházi beszédje s liturgikája maradt kéziratban, amelyeknek kiadása édes óhajtásunk kell, hogy legyen. (Én a magam részéről még egyebet is szeretnék! Debreceni pap korában mondta volt ugyanis előttem, hogy csaknem minden vasárnap délután nagy haszonnal magyarázza a bibliát irásba foglalt vázlatok után. Én ezeket a vázlatokat felette sokra becsülöm látatlanul is gyakorlati szempontból!) De mindezekkel meg nem elégedett. Hogy minél könnyebben férjen a szivekhez s az elmékkez, 1882-ben alapitotta a „Sárospataki Lapokat, amelyeknek szoros értelemben vett szerkesztésétől öt év mulva visszalépett, az ő kebelbeli igaz barátjának adva át a szerkesztés munkáját. Ám azután is szeretettel, s nem kevés előszeretettel irogatta belé igaz meggyőződés sugallta cikkeit. S mikor erőssé, izmossá, számottevővé lettek a Lapok, jól eső önérzettel mondhatta el magában „én szültelek, álltam bölcsőtök előtt." S ehez a szellemi anyaságból fakadt édes öntudathoz jussa volt.

Mint szerkesztő mindig csak egy pontra, törekvéseinek végczéljára nézvén, egyenesen s páratlan biztossággal járt utján. Gyomot irtott, ha kellett, sebet vágott erős, nem egyszer kiméletlen tollával, de mindig tiszta kézzel. Elveinek, eszméinek harczában soha nem lankadt, az eléje vetett akadályt, a támadásokat nem kerülgette, hanem gázolt rajtok keresztül, de mindenkor becsületesen.

Elismerést nem várt, ha tehette, nem is fogadott el; biztató szót nem sokra tartott. Rendkivüli szorgalmát s munkaerejét önmagában érezvén, a győzelmet is önmagának foglalta le. S ebben az egyben önző volt. Ha ugyan önzés a kierőszakolt győzelem felett örömet érezni? !

S most, amikor már semmit nem érez Mitrovics Gyula, e lapok sóhajthatnának fel, ha meg tudnának elevenedni: nekünk még nem volt nagyobb halottunk!

(Folyt. köv.) Szilva István.

Emlékezés Bolyai Jánosról.

(Folyt. és vége.)

Hogy Bolyai János érdemeit kellőképen méltányolni, a geometriában uj korszakot megnyitó munkájának fontosságát elismerni képesek legyünk, meg kell emlékeznünk, bárha igen röviden is, ama legnevezetesebb törekvésekről, melyek mindegyikének czélja a több, mint kétezer év előtt felmerült problemának megfejtése volt. Természetes, hogy ilyen rendkivüli kérdés megoldásával annyi idő óta több, kevesebb sikerrel igen sokan és sokféleképen próbálkoztak.

Majdnem minden régebbi bizonyitás hibájának közös jellemvonása, hogy a tizenegyedik axioma helyett vagy szintén bebizonyitásra szoruló látszólagos axiómákat, vagy pedig oly tételeket vettek fel alapul, a mely tételek indirekte bár és nem könnyen észrevehetőleg, de tényleg mégis egy-egy igazolás nélkül el nem fogadható, de be nem bizonyitott tapasztalati igazságon alapulnak.

Ily tételeket rejtenek magokban a sokáig divatos és kiindulási pontul szolgáló párhuzamosságnak különféle definitiói; ily hibában szenved Wallisnak 1633-ban történt bizonyitása, mert operálási alapul bizonyitásra szoruló azon tételt, mely szerint minden háromszöghöz vannak hasonlók — axiómaként fogadja el. Hibás alapja miatt Saccheri olasz jezsuita szép bizonyitásai is sikertelenek s 1733-ban megjelent „Minden fogyatékosságtól ment Euklides"-se csak az érdekesebb kisérletek közé számit. Szintén bizonyitásra szoruló tételt használ bizonyitásában Lambert is, de érdekes a megemlitésre, hogy a levezetett tételek után kifejezést ád ama sejtelmének: Vajjon, ha egy háromszögben a szögösszeg nagyobb két derékszögnél: az ily háromszög nem a képzetes sugáru gömbön jelenik-e meg, — és ez később tényleg beigazoltatott. Mellőzve Surikart, Lagendre stb. stb. máskülömben emlitésre méltó kisérleteit, még egy oly férfiut emlitünk fel, a ki minket magyarokat közelebbről érdekel. Ez a férfiu János édes atyja: Bolyai Farkas (1775—1856), ki a nagyenyedi collégiumbam megkezdett, a jénai és göttingai egyetemeken folytatott komoly tanulmányozásával jelentős, sőt kitünő mathematikussá képezte ki magát. Sikertelen kisérleteivel a tudós Gauss is foglalkozott, kivel még egyetemi hallgató korában megismerkedett s Bolyai Farkast a világhirű mathematikushoz holtig tartó barátság kapcsolta.

Bolyai Farkast sikertelen kisérletei keseritették el annyira, hogy egyidőre felhagyott a mathematikai tudományok müvelésével s meglehetős sikerrel a drámairásnak adta magát. Később azonban a „Tentamen“ szerzője visszatért kedves tárgyához s még igen sokszor foglalkozott, bár mindig sikertelenül, a kedvencz thémával. Későbbi bizonyitásainak is az az alaphibája, hogy a tizenegyedik axiómát meg nem felelő másokkal igyekezett pótolni.

A küzdelem, a törekvés Euklides geometriája tizenegyedik axiómájának pótlására, legtöbbször bebizonyitására a néha-néha érdekes próbálgatások végtelen sorozatán át mindannyiszor sikertelen maradt. A nagy problema megoldásra várt s a világ hires és kitünő geometerei e kérdés előtt ugy szólván tehetetlenül állottak.

. . . És végre a tizenkilenczedik század elején, a huszas évek táján az isteni bölcsesség megfoghatatlan megnyilatkozása és rendelkezéseként egyszerre, egymástól függetlenül két ember lelkében fogamzott meg egy olyan gondolat, a mely a problema másnemü megfogalmazásával egy oly kérdést vetett fel, melyet eladdig mindenki figyelmen kivül hagyott és a mely kérdés elintézésével a tizenegyedik axióma feleslegessé van téve s meg van oldva a feladat.

E két férfiu fellépéséig mindenki a látszólagos axióma bebizonyitásán, vagy ennek egy igazi axiómával való helyettesitésén fáradozott, hogy ezek utján Euklides geometriáját a maga teljes egészében érvényessé tegye. A hires két férfiu fellépésével megforditotta a problémáit, felvetvén a kérdést: Vajjon nem lehetne-e és miképen lehetne felépiteni egy geometriát Euklides tizennegyedik axiómája nélkül ? ! Már a kérdés felvetésével is nagyban hozzájárultak a geometriában a problemával keletkezett homály eloszlatásához, de aztán, hogy az uj geometriát nagyszerüen felépitették, ezzel dicsőségök teljessé lett.

E kiváló férfiak egyike Lobatcsevszky orosz, másika Bólyai János magyar mathematikus. Lobatcsevszkyvel (1793—1856) kiváló érdemeit teljesen elismervén és méltatván, ez alkalommal nem foglalkozunk, csak röviden megemlitjük, hogy eleinte ő is a tizenegyedik axióma bebizonyitásán fáradozott s csak a huszas évek táján igyekezett felépiteni a tizenegyedik axióma nélkül az u. n. nem Euklidesi geometriát, fáradozásait siker koronázta s az 1826-ik évben az orosz tudós társaságnak bemutatott, 1829-ben megjelent munkájában a kérdést a maga nagyszerűségében teljes sikerrel oldotta meg.

Közelebbről érdekel bennünket — különösen jelen alkalommal — a másik lángelme: Bólyai János hazánkfia, annyival is inkább, mert a megfejtés prioritása érdekében folytatott harczban nagy valószinűséggel Bólyai Jánosé az elsőség érdeme. Bólyai János 1802-ben Kolozsvárt született. Atyja Bólyai Farkas, anyja Benkő Zsuzsánna.

Már gyermekkorában feltünt a mathematika iránt való különös vonzalma s e téren gyors, csillogó és éles felfogása. Atyja Jánost a katonai pályára szánván, a bécsujhelyi katonai akadémián tanittatta s az éleseszü és szorgalmas fiuból hadnagy, főhadnagy, majd rövid idő multán 28 éves korában kapitánynyá lépett elő; itt is különösebben a mérnöki tudományokkal foglalkozott. Azonban szeszélyes természete miatt feljebbvalóival, sőt atyjával is összeütközésbe jövén, a katona életet csakhamar megunta s 1831-ben nyugalomba vonult. Életének többi részét 1860-ban bekövetkezett haláláig domhányi birtokán töltötte.

A mathematika terén való genialitását mi sem mutatja jobban, mint az a tény, hogy a problemát, a mivel századokon át annyi kiváló tudós sikertelenül foglalkozott, mint teljesen fiatal embernek, huszonegy éves korában sikerült megfejtenie s még 1823-ban megirta atyjának nagy felfedezését. A censori engedély munkájának közzétételére csak 1829-ben adatott meg s közbejött akadályok miatt csak két év multán 1831-ben nyomattatott ki, mint atyja hires mathematikai munkájának a Tentámennek második kötetéhez csatolt „Appendix.“

A paralellák elméletének helyes megalapitásából és azok fejtegetésével kiinduló dolgozat eleitől végig teljesen alapos és szigoru mathematikai bizonyitások révén állapitja meg egyenként — a hirneves tizenegyedik axióma érintetlenül hagyásával — ama tételeket, a melyek együttesen az u. n. nem euklidesi vagy absolut geometriát állitják elénk. Euklidesnek két részre osztott geometriáját — a tizenegyedik axiómától függő és attól független tételeit — tökéletesen érti és ismeri.

Birtokában van mindamaz eszközöknek, a mathematikai módszereknek és fogásoknak, a melyekkel tételeit mindig szigorúan alkalmazott logikájával, de lehető egyszerüséggel állapitja meg. E megemlékezés czéljának határain belől a hosszas tárgyalást igénylő munka ismertetése és bővebb méltatása nem lehet feladat, — annyival is inkább, mivel az ilyen kiválólag szakszerü kérdések tárgyalása és fejtegetése e lapok keretébe nem való. De ha sikerült tisztán lerajzolnunk, megismertetnünk a problemát, méltányolni ennek nagyságát s hozzátesszük, hogy Bolyai Appendixében egy bámulatos jelenség tudásával, genialitásával vitte keresztül a megoldás részleteit s igy rakta le „A tér absolute igaz tudományá“-nak sziklánál erősebb alap oszlopait, akkor mindannyian érteni tudjuk részletesebb méltánylás nélkül is, mi tette e munkát korszakalkotóvá, mi tette lánglelkü iróját világhirüvé, halhatatlanná ! Rövid idő alatt egy világnak érdeklődését nyerte meg a munka, hamarosan az egész világ elismerését és bámulatát vivta ki annak construálásával irója. Óriási hirét mi sem mutatja jobban mint az, hogy az Appendix megjelenése után alig egy évvel franczia, olasz és angol nyelven is megjelent, csakhamar német nyelvre is lefordittatott; sőt a latin nyelven irott munka — hála a magyarok Istenének — Suták József forditásában nemrég magyar nyelven is közzététetett. A munka óriási fontosságát méltányolja Gaussnak Bolyai Farkashoz intézett levele, melyben „a mathematikus király“ a legnagyobb elismeréssel és magasztalással nyilatkozik az Appendix nagyszerüségéről, alkotójának genialitásáról, bár dicsérő megjegyzései között sok magyarázatra alkalmat adó kijelentést is tett, kiemelvén, hogy ő is elhatározta halála után ugyane thémáról egy munkát hagyni hátra, de mivel eredményei a Bolyai Jánoséval teljesen megegyeznek, most már felszabaditva érzi magát e kötelesség alól.

Bolyai János másnemü mathematikai munkássága köréből különösen kiemelendő ugy érdekesség szempontjából, ama függvénytani pályamunkája, melyet egy Németországban kitüzött pályakérdésre dolgozott ki. A babérért csupán három férfiu, három magyar mathematikus versenyezett s közöttük Bolyai Jánossal együtt ott volt édes atyja Farkas is. A jutalomra nem tartatott ugyan egyik munka sem méltónak s igy Bolyai János munkája sem teljesen correktnek, de önálló, eredeti sajátos felfogásáért s helyenként igen szép és érdekes részleteiért szintén, jelentős alkotás, figyelmet és tanulmányozást érdemel. Talán szeszélyes, könnyen lobbanékony és erőszakos természete miatt Bolyai János nem sokat alkotott, de Appendixében olyat, a mely és a melylyel a mathematikai tudományok tetőpontjára emelkedett. Ez az alkotása hirdetni fogja az ő nagy szellemét az idők végeig. A munkájával megalapitott nem Euklidesi geometriának

a külföld mellett hazánkban is vannak ma már számottevő tudós ismertetői, méltatói és fejlesztői, a kik igazán tudják méltatni a Zsenik zsenijét és lelkesedéssel hirdetik az ő tudományát, a melylyel valóban halhatatlanná tette magát.

Ezért ünneplé őt emlékében születésének százados évfordulója alkalmával az egész világ. Szülő városában is ezért áldoztak emlékének a tudósok a tudomány nevében, a tudományok szentelt csarnokában!

De ünnepeljük őt mindannyian szivben és lélekben. Ünnepeljük és a csodálat mellett büszkeség tölti el lelkünket, mert Bolyai János a világhirű mathematikus, a halhatatlan tudós — magyar ember volt!

Batta István.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

IV.

A lelkészekről.

(Folytatás.)

A lelkészi gondozás körében kötelessége a lelkésznek az iskolákra való felvigyázás mellett a beteg meglátogatása s ezeknek, ha kivánják, urvacsorában való részesitése. Hogy most e törvény megbővittetett azzal, hogy a beteg hozzátartozandói is részesitendők urvacsorában, nem épen szükséges, mert nálunk megtettük eddig is. Igaz, hogy sokan ezzel is visszaélnek. Mert még kisebb gyülekezeteinkben is gyakran megtörténik, hogy 3—4 helyre kell elvinni az urvacsorát, a mi bizony az amúgy is sok beszéd után nagyon fárasztó. De hát tudnunk kell, hogy a jó pásztornak életét is fel kell áldozni az ő juhaiért!

Be kell venni a törvénybe a 2-ik pont alatt felsorolt lelkészi teendő közé azon eddigi jónak bizonyult ősi szokást, hogy köteles a lelkész a felserdült ifjakat és leányokat nyári vasárnap délutánonként felváltva különkülön a templomban felmarasztani. Hogy más kerületekben, egyházmegyékben mi a szokás: nem tudom. De azt a legjobb meggyőződéssel állithatom, hogy eddigi lelkipásztori működésemnek legszebb eredménye épen e rendesen betartott épitőhatású felmarasztásból származik. A szilaj vérű ifjak oktatása, erkölcseinek szeliditése: rendesen jámborságot, tisztességtudást s istenfélelmet szül, mert ma már jó lélekkel állithatom, hogy a mi legényeink biblia vagy imádságos könyvvel mennek még a katonasághoz is. Verekedésnek, lopásnak nyoma sincs. A fáradság tehát nem volt hiába való s jutalma mindennél többet ér!

A házasulandók egyházi megáldása, a vegyes házasság körüli eljárás szintén törvénybe iktatandó, mint nagyon fontos kötelessége a lelkipásztornak. És mert ezen a ponton fenyeget bennünket a legnagyobb veszedelem: itt álljanak elő a bölcsek s itt alkossanak olyan törvényt, melynek megvalósitása biztosan célhoz vezet. Es én hiszem, ha az ifjak vallásoktatását kezünkben tartjuk, ha éber figyelemmel kisérjük a házassági mozgalmakat: a vegyes házasság révén nem fogunk olyan sokat veszíteni. A házasulók kihirdetését is törvény fogja rendelni, mint eddig. Ez eljárást csak helyeselni tudom. A nép szemében nem a kifüggesztés a fő; de a kihirdetés ma is. És ez nem törvény-tiszteletlenség, csak a régi hirdetésnek a megszokása s mindenek fölött az Isten házának megbecsülése. E felfogás igazi rugója a vallásosság és nem a törvénynek föl sem vevése. Sőt ki kell hirdetni még azokat is a polgári megkötés után, akik nem érezték szükségét annak, hogy egyházi megáldásban részesüljenek. Hadd tudja meg a gyülekezet, kik azok, hogy éreztessék a jobb érzésűek az ilyen megátalkodottakkal — megvetésüket és utálatukat. Ez eljárást indokolttá teszi a nép erkölcsi érzése. Különben ma már fehér holló számba megyen, a ki egyházi megáldásban nem részesül; — egy egyházmegyében ha van 1—2. Ugy látszik, hogy a polgári házasságért való lázroham, mely az egyházi megáldást semmibe se vette, szerencsésen elmult anélkül, hogy nagyobb rombolásokat vitt volna véghez anyaszentegyházunk életében.

Kivánatos még, hogy a lelkészek az állami anyakönyvvezetőket figyelemmel kisérjék egyházi szempontból. Az én véleményem szerint ugyan már ekkor a lelkész mit sem tehet; mert megtörtént, befejezett dolgokat lát maga előtt. No de mégis jó arra különösen nagyobb helyeken, hogy megtudjuk hány vegyes házas igérte oda születendő gyermekét s ellenőrizhetjük az állami anyakönyvvezetők törvényes vagy törvénybeütköző eljárását.

Fölvenni óhajtja a konvent egy dunántúli tapasztalt esperes inditványára, hogy: „a lelkész az egyházi pénztárt — kivéve a kegyadományokat — még ideiglenesen sem kezelheti, egyházi pénztárból rövid lejáratu kölcsönt sem vehet fel.“ A legtöbb helyen eddig se kezeltük; de ha törvény tilt el annak a kezelésétől igen bölcsen: e tiltó rendeletnek csakis a lelkész fogja legtöbb hasznát venni!

Az éneklésre való felügyelet szintén lelkészi kötelesség. Ugy szép és fölemelő az isteni tisztelet, ha az egyházi beszédet mindig alkalmi ének előzi meg: ezt megválasztani, kijelölni legyen a lelkész kötelessége. Hogy a műéneklés korlátozandó: szintén helyes felfogás. De a templomokból való kiküszöbölése már merev álláspont volna. Legjobb itt is az arany középút! Szerepeljen az egyházi énekkar legnagyobb ünnepeink alkalmával vagy közvetlen a gyülekezeti éneklés után, vagy pedig az ima és egyházi beszéd között.

Egyházi énekkarról lévén szó, a törvényhozók figyelmébe ajánlom, hogy temetések alkalmával, ha énekkar szerepel, először mindig alkalmi gyülekezeti éneklés legyen (XC. zsoltár). Hadd énekeljen a gyülekezet is szive szerint. Nagyban emeli a vallásosságot és a gyász ünnepélyt! Nálunk, Felső-Borsodban, egy idő óta igy van!

A lelkészek magánéletéről szóló törvény szerintem majdnem kifogástalan. Két pontot azonban én is jónak látok módositani. Egyik a 139., másik a 143. §.

A Dr. Bartók György erdélyi püspök azon inditványát, mely a lelkészek családi életéről szól, kitünő fogalmazásában elfogadhatjuk azon módositással azonban, hogy feleségül protestáns nőt vegyenek. Ha azonban e kérdésben a kerületek többsége úgy dönt, hogy feleségeinknek evangyéliom szerint reformáltaknak kell lenni; úgy is jó lesz. Mert érteni és méltányolni tudom a nagy nevű erdélyi püspök inditványát!

Nehezebben fog megállapodni a törvényhozás a 143. §. a hivatalos papi ruha kérdésében. Hogy a konvent e kérdést munkálatába felvett-e vagy nem, nem tudom; mert a kerületek is jobbára csak az őszi gyűléseken tárgyalták, csak most foglaltak állást vagy mellette, vagy ellene. Hogy mi lesz a kiforrott közvélemény s mi lesz a hivatalos álláspont: az bizonytalan, mivel úgy tudom, hogy a népesebb egyházkerületek nem is tárgyalták. Vannak sokan, a kiknek jó a mai rendszertelen rendszer; hivatalos szerepléseinknél is a sokféleség. Vannak sokan, a kiknek tetszik az egyházi törvény-

ben körülírt hivatalos ruha. Szépnek is, jónak is találják: de a büntető záradékról — ha valaki ügyet sem vetne a törvényre — hallani sem akarnak. Vannak szintén szép számmal, a kik nem barátjai se az eddigi sokféleségnek, se a törvényben körülirt kényelmetlen egyházi ruhának, — hanem édes reménységgel sóvárognak egy olyan hivatalos papi ruha után, mely míg egyrészről magyar nemzeti voltunkat is erősen kidomboritja, másrészről a jó ízlés követelményeinek is jobban megfelel. Ezek közé tartozom magam is. De én magunkra nézve annyira kötelezőnek tartanám a közóhajtásnak megfelelő hivatalos papi ruhát hivatalos szerepléseinknél, mint a papi palástot. Épen azért annak a viselését büntető záradékkal óhajtanám elrendelni! Mert ha ez hiányzik törvénykönyvünkből, megint ott leszünk, a hol voltunk!

Az egyházi tisztség választottjaira nézve az egész vonalon szeretném, ha törvény rendelkeznék és pedig kimondaná a 10 évi tisztújitást. Ezt a legtöbb egyházmegye kimondta eddig is. Igy nem lesz nehéz ezt az igazi protestáns szabadelvűséggel megegyező tisztújitást törvényileg léptetni életbe mindenütt.

A 163. és következő §-ait módositani szeretném oly formán, hogy állapitaná meg a zsinat az egyházlátogatás jog- és hatáskörét szabályozó törvénynyel, állapitaná meg a canonica visitatio felteendő hivatalos kérdéseit, hogy az új egyházpolitikai törvények szem előtt tartásával mindenütt egyöntetű legyen s ez lehetőleg ölelje fel úgy az egyházak hit és erkölcsi életét, mint az iskolai és egyházvagyoni ügyeket. E kérdés kidolgozása, megállapitása rendkivül fontos, mert ki tagadhatja, hogy sok tekintetben ezen a kérdésen fordúl meg anyaszentegyházainknak és iskoláink jól felfogott érdeke!

Miután lelkészválasztási törvényeinkre nézve lényegében egy nézeten vagyon *Szilva István* lelkésztársammal (S. L. 1903. 1., 2. sz.), épen azért arról nem is szólok, nehogy ismétlésekbe bocsátkozzam. A gyakorlati idő legyen 2 év; a választás meghivás útján történjék korlátlanul, szabadon. Még a próba szónoklat tartást is megengedném! A paphallgatással járó vendégeskedéseket pedig — egyszerűen beszüntetném!

(Folytatása következik.) Szuhay Benedek.

A főiskolai igazgató-tanács téli ülése.

A sárospataki főiskola igazgató-tanácsa téli rendes ülését február hó 3—5 napján tartotta meg Sárospatakon.

Mindjárt az ülés kezdetén az őszinte részvét szavaival emlékezett meg az igazgató-tanács elnöke arról a nagy veszteségről, a mely id. *Mitrovics Gyula* debreczeni lelkipásztor halálával érte a magyar kálvinista egyházat s igen közelről a mi főiskolánkat is, a melynek a megboldogult 28 éven át volt nagynevű tanára s egyszersmind papja. Az igazgató-tanács a megboldogultnak emlékezetét s érdemeit, — ki itt működése alatt is tanszékén és az irodalomban szabadszellemű, felvilágosodott s valóban korszakot jelentő munkásságot fejtett ki, — hálás kegyelettel foglalta jegyzőkönyvébe.

Dókus Gyulát, főiskolánk világi algondnokát Zemplén vármegye törvényhatósága a megye alispánjává választotta meg, egyértelmű bizalommal tisztelve meg őt ezzel a kitüntetéssel, a melyre hosszú, tevékeny közéleti munkásságával is magát méltóvá tette. Az igazgató-tanács szeretettel üdvözölte világi elnökét emez új állásában. — Őszi egyházkerületi közgyülésünk a főiskola pénztárnokává *Szinyei Gerzsont*, ellenőrévé *Szívos Mihályt*, konviktusi felügyelővé dr. *Tüdös Istvánt* s tanárokká dr. *Horváth Józsefet* és dr. *Ferenczy Árpádot* választotta meg. Az igazgató-tanács főiskolánk új hivatalnokait és tanárait, munkásságuk iránt a legteljesebb bizalommal üdvözölte s működésükre az ég áldását kérte.

A főiskolai igazgató-tanács eme gyülésének főfeladatát a főiskola megelőző évi vagyonkezelésének s pénztári számadásainak a felülvizsgálása s a folyó évi költségvetés megállapitása képezi. Az igazgató-tanács e feladatának teljesitésére, az eddig bevált gyakorlat szerint, két bizottságra oszlott. Az egyik a pénztári számadásokat, a másik pedig a leltárt és a jogügyeket vizsgálta át. A bizottságok az igazgató-tanács teljes ülésében számoltak be kiküldetésük eredményéről s jelentéseik szerint a főiskola vagyoni ügyei a mult évről teljesen rendben vannak, számadásai pontosak s az 1902. évre előirányzott költségvetési tervezet bevált. Ezek alapján az igazgató-tanács a főiskolai pénztárnoknak az 1902-ik évi számadások terhe alól a fölmentés megadását javasolja az egyházkerületnek.

Ez volt *Soltész Ferencz* főiskolai pénztárnoknak sáfárkodásáról az utolsó számot adása az igazgató-tanács előtt, a mely után megvált attól a főiskolától, a hol egy félszázadnál hosszabb idő óta a legjobb tehetségei szerint munkálkodott, elébb mint tanár a szellemi, utóbb mint pénztárnok a vagyoni ügyek körül. Az igazgató-tanács, a legteljesebb elismeréssel az ő kiváló érdemei iránt, búcsúzott el a távozó hűséges munkástól, igaz lélekkel kivánva hosszú, boldog életet a jól kiérdemelt nyugalom ideje alatt.

A letünt 1902. évnek kiadási-bevételi mérlege szolgált alapul az igazgató-tanácsnak az 1903. évi költségvetési tervezet megállapitására. De e mellett tekintetbe kellett venni, — s a mint az alábbiakból kiderül, az igazgató-tanács tekintetbe is vette — a rohamosan fejlődő iskolai élet kivánalmait is, valamint főiskolánknak azt a nagy feladatát is, melyet állandó *versenyképességnek* nevez a tanügyi élet s a mely úgy a külső iskolai intézmények kérdésében, mint belsőleg: a tanerők számában és minőségében mind többet-többet követelőzőleg lép fel. Főiskolánk költségvetésének *személyi járandóságok* cimű kiadási tétele az utóbb lefolyt 10 esztendő alatt mintegy 50 ezer koronával emelkedett. Emelkedni fog az a tétel, előre láthatólag a közel jövőben is. És ilyen körülmények között megnyugvással állapithatta meg az igazgató-tanács, hogy a főiskola vagyoni mérlegének az egyensúlyát a fokozottabb követelmények kielégitése sem zavarja meg.

A költségvetési tervezet megállapitása után az igazgató-tanács tanácskozásainak a következő kérdések voltak a fontosabb, közérdekűbb tárgyai.

A tápintézeti felügyelőnek és a főiskolai orvosnak jelentése, valamint a köziskolai szék előterjesztése szerint a főiskolai tápintézet helyisége a tápintézetbe járó növendékek mai nagy létszáma mellett szűknek és több szempontból is alkalmatlannak bizonyult. Szükségessé vált ennek folytán már most a tápintézet helyiségeinek kibővítése már csak a megkivánt jó rend és a jó kiszolgálás szempontjából is. Az igazgató-tanács körében az a vélemény merült fel, hogy a nyomdának az iskola épületéből való kitelepitésével s a mai nyomdai helyiségnek, valamint a velők szomszédos, egészen az iskola főbejáratáig terjedő szobáknak a tápintézet czéljaira való felhasználásával megadatik a lehetőség arra, hogy főiskolánknak ez a fontos intézménye czélját méltóképen szolgálhassa.

A főiskolai nyomda mai bérleti szerződése még egy évre ideiglenesen meghosszabbittatott. Ennek a nyomdának termékei u. i. több tekintetben nem kelhetnek

versenyre a fejlettebb nyomdai ipar termékeivel. Miért is az igazgató-tanács felhivta a főiskolai gazdasági-választmányt, hogy szakértői vélemény alapján, a főiskolai nyomda korszerű felszerelésének s erre vonatkozó költségvetésének tervezetét készítse el s az a szerint átalakitandó főiskolai nyomdára hirdessen pályázatot. — A sárospataki közbirtokosság feloszolván, annak vagyona a közbirtokosok közt felosztás alá került. A sárospataki főiskola, sorshúzás folytán, oly erdőterülethez jutott, a melyről csak évtizedek multán juthat tüzifához. A főiskolának fontos vagyoni érdeke kivánja meg valamely vágható erdőterület megvásárlását. Az igazgató-tanács — az erdő-váltság cimén kapott összeg kipótlásával — 30 ezer korona árban annak az erdőrésznek a megvételét javasolja az egyházkerületnek, melyet a helybeli takarépénztár ajánlott fel s a melynek faállománya már ma is vágható.

A sárospataki iskolának egyik régi, hűséges munkása: *Szinyei Endre*, főgimnáziumi tanár, ki tanári szolgálatának 35-ik esztendejét végzi, nyugdijaztatását kérte. Az igazgató-tanács, teljes elismeréssel az ő tanári munkássága iránt, kérését elfogadta s a gimnáziumi tanári kar javaslata alapján, április 15-iki lejárati idővel, pályázatot hirdettet egy klasszika-filologia tanszékre. A gimnáziumnak egyik német nyelvi tanszéke csak ideiglenesen, a most folyó iskolai évre töltetett be. Az egyházkerületi közgyűlés megbizása alapján ugyanazzal a határnappal erre a tanszékre is pályázat hirdettetik.

A főiskolai széniori állás munkaköre ez idő szerint a gimnázium egyik vallástani tanszéke teendőinek a végzésére is kiterjedt. Az igazgató-tanács, a gimn. tanári kar javaslata értelmében, e kettős állást szétválasztotta. Rendszeresitett a gimnáziumban egy rendes tanári tanszéket, melynek munkaköréül a gimnázium alsóbb osztályaiban és a helybeli tanitóképzőben a vallástan tanitását állapitotta meg. Ezt a tanszéket meghivás útján óhajtván betölteni, felhivta a gimn. tanári kart, hogy az igazgató-tanács májusi ülése elé erre a tanszékre alkalmas egyéneket hozzon javaslatba. Ezzel kapcsolatosan aztán megbizta a főiskolai tanári kart, hogy a szénior munkakörét megállapitó javaslatot terjesszen elő.

A rajzteremnek minden tekintetben korszerű felszerelését is elhatározta az igazgató-tanács és pedig olyan értelemben, hogy a szükséges felszerelések és műtárgyak ne fokozatosan, miként azt a javaslat tervezi, hanem — tekintettel lévén a mai rajzterem méreteire — a ma már szükségeseknek mutatkozó beruházások egyszerre szereztessenek be.

Tárgyalás alá vétettek ezeken felül a főiskolai jogigazgatónak, az irodalmi körnek, a főiskolai orvosnak, a betegsegélyző egyletnek, a modern nyelvek és a gazdaságtan tanárainak és a tápintézeti felügyelőnek fontos jelentései is. A tápintézet felügyelője: dr. *Tüdős István* állásáról, melyre csak az utóbbi kerületi gyűlés választotta el, lemondott. Az igazgató-tanács felhivta a tanári kart jelölésének megtételére. e. j.

A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában.

(Folytatás.)

Mi az oka mégis, hogy most kénytelen egyháztanácsunk beszélni rendezetlen jogviszonyokról, valamelyes ellentétekről s kénytelen véleményt mondani ilyen félék elsimitására, rendezésére, szabályozására. Az előttünk fekvő előterjesztés s az általa megjelölt jegyzőkönyvek tanusága szerint főiskolánk tanári testülete, elöljárósága módot és eszközöket keres arra nézve, hogy tanuló ifjúságát a legkissebbtől a legnagyobbig *erősebb vallásos érzésben*, olyan protestáns szellemben nevelje, mely állandó, maradandó, tényező legyen a növendék jelleme kialakulásában s állandóan ható erő legyen később is az egyén társadalmi tevékenységében. A törekvés tehát olyan nemes, a cél olyan magasztos, mely az iskolának, mint kiválóan erkölcsi testületnek első sorban nemcsak joga, de kötelessége is s az iskola annál nagyobb tiszteletre kötelezi maga iránt nemcsak az egyházat, hanem általában a nemzeti közéletet, ezt a magasztos célját minél inkább megközelitette. Tisztelettel hajol meg tehát egyháztanácsunk a tanári testület munkálatának ide vonatkozó *általános* kijelentései előtt. Csak helyeselni lehet azt a véleményt is, mely szerint „a vallásosság *különös* ápolása a gyülekezeti istentisztelek által érhető el;“ s valóban jól esik olvasnunk a tanári karnak az igazgató-tanács 1900. szeptemberi s 1901. februári gyűlése jegyzőkönyvében, a 102. pontban közölt s a gyülekezeti isteni tiszteleteket méltató gondolkozását, melyet helyeselve fogadott el az igazgató-tanács is a gyermeki és tanulói külön isteni tiszteletek tartásával szemben s amely gondolkozásával, mint határozattal kötelezi „*az összes ifjúságot a téli időszakban is a közös isteni tisztéletben való résztvevésre*“ Egyháztanácsunk is erős meggyőződéssel vallja, hogy a gyermeki és tanulói istenitiszteleteket, bármily értékesek is legyenek különben, a gyülekezeti istenitiszteletek általánosan nevelő, jellemképző hatásukra nézve hasonlithatatlanúl felülmulják, főleg ha a részvétel a nevelő, gyümölcsöző hatást eszközlő olyan feltételek között eshetik meg, melyek közül egyet-kettőt megérint a fent emlitett jegyzőkönyv is. Midőn tehát egyháztanácsunk ezeket csak helyeselni tudja, lehetetlen elfojtania csudálkozását, megütközését azok miatt a *különös* állitások, *különös* következtetések, *különös* törekvések miatt, melyek a köziskolai szék munkálatában a köz-isteni-tiszteletek tartásával kapcsolatban kifejezésre jutottak. Egyháztanácsunknak nem lehet az ellen semmi kifogása, ha a tanári kar — miként jegyzőkönyvében kifejezi — módokat és eszközöket keres a tanuló ifjuság hitbuzgóságának nevelése, erősitése végett „*a vasárnapi isteni tiszteletek vonzóbbá és változatosabbá tételére.*“ Sietünk azonban egész tisztelettel megjegyezni, hogy egyháztanácsunk, mint az itteni egyházi életnek első sorban gondozója és hivatott őre, nemcsak a vasárnapi isteni tiszteletek vonzó hatásával. hanem általában az egyháziasság itteni megnyilatkozásával meg lehet elégedve; mert dicsekedés, kérkedés nélkül elmondhatja, hogy „egyházialtanság és üres templomok“ miatt nincsen oka panaszkodni s bizonyára az egyházlátogatások is tanuságot tehetnek e mellett az óhajtásunk mellett: „bárcsak minden egyházban mindenek, anyagi és szellemi és erkölcsi ügyek ilyen ékesen és szép renddel folynának“, mint gyülekezetünkben. De ha — a mint mondani szoktuk: „a jobb a jónak ellensége“ s a tanári kar részint saját lelki nagyobb gyönyörűségére és épülésére, részint tanitványainak nevelésére és kiképzésére, talán egyes, ritkább látogatók megnyerése végett, a mai jogviszonyok mellett s a törvény megengedett korlátai között pl. úgy akarja mai isteni tiszteletünket változatosabbá s igy mindenesetre vonzóbbá tenni, hogy arra hivatott tagjai templomi szolgálataikat gyakrabban s talán rendszeresen

felajánlják: szószékünket, mint eddig tettük, ezután is szives készséggel bocsátjuk a hivatottak rendelkezésére. Azonban olyan *különös* gondolkozás s ennek a különös gondolkozásnak okúl felhasználása ellen, mintha a főiskola, illetőleg a tanuló ifjúság hitélete erősödésének akadályai bizonyos szabályzatban jogviszonyok lennének s e jogviszonyok szabályozása, mindjárt változatosabbá és vonzóbbá is tehetné az isteni tiszteletet: egyház tanácsunk kénytelen teljes erejével tiltakozni. (Folyt. köv.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kámory Sámuel a volt pozsonyi theol. tanár és biblia fordító meghalt Pozsonyban f. hó 3-án életének 73-ik esztendejében. Egy nemes szenvedelmektől izgatott lélek aludt ki az ő igénytelen porhüvelyében. Egy nyugtalan, magasra törő, a prot. egyház nagy érdekeiért rajongó és munkálkodó férfiú, a ki különösen, mint a keleti nyelvek alapos ismerője szerzett maradandóbb érdemet nevének. Nyelvészeti tudását a hallei és göttingai egyetemeken gyarapította és erősitgette. Mint pozsonyi theol. tanár érezni volt kénytelen, hogy bibliánk nem elégiti ki a fejlettebb izlést s némely részleteiben hiányzik belőle a tudományos búvárkodás igazsága is s ez sarkalta aztán a biblia fordítására és kiadására. Az újabb tudományosság világánál akarta bemutatni a biblia örök igazságait és — főleg ó-szövetségi részeiben — annak keleti szépségeit. Olyan fordítás után áhitozott azért, a mely az eredeti iratok minden sajátosságát a lehetőségig feltüntesse és ragyogtassa. Ez a nemes törekvése ragadta hangos túlzásba és az ehez való erőtelensége csonkitotta meg roppant fáradtsággal alkotott müveinek értékét és tette koczkára azok közkeletüségét, Vörösmarti és Arany János együttes erejére lett volna szüksége, hogy minden vágyát elérhesse; de mert ezzel nem rendelkezhetett, bibliafordításában épen ott vált hamar mulandóvá, a hol leginkább akart volna tündökölni és példáúl szolgálni. Megkezdett művét az 1-ső kötet után abba is hagyta, de nem végképen, mert 1870-ben főleg az evangelikus egyház által gyámolittatva az egész ó és új szövetséget kiadta Pesten Hornyánszky Viktor betűivel. Elébb is, utóbb is kemény toll harczot vívott azokkal, a kik nem birtak vele egy véleményre jutni és nem üdvözölték művét koszorukkal s különösen Dr. Ballagi Mór ellen szórta hangjának villámait s a maga igazának védelmére még alkalmi lapot is inditott. Később kiadta az ó-szövetségi apokrif iratokat is külön, a Bibliához hasonló alakban (kis ivrét). E művén kivül az Énekek énekét, Rúthot, a Siralmakat stb. külön is világ elé bocsátotta, a melyek előfutárjai voltak az ő kétségtelenül legnagyobb művének, a teljes szent irásnak. Irt egy ó-szövetségi bevezetésféle művet is; sokat forditott arab költőkből s enemü munkáival is igyekezett magának közönséget hóditani, sőt a *Korán* t is szerette volna kiadni megfelelő magyarázatokkal, a miben azonban a közönség lanyha részvétele meggátolta. Temérdeket dolgozott s mindig magasabb kötelesség szeretettel. Elvei, a melyek mint fordítót irányitották, általában helyesek és érdekesek voltak, de — noha egész lelkével igyekezett — nem birta azokat a maga alkotásaiban teljesen érvényesiteni. Ez volt tragikuma. A szüntelen munka lassanként megemésztette lelke rugékonyságát elannyira, hogy kénytelen volt a tanári foglalkozástól visszahúzódni s néhány éve már mint nyugalmazott sürgött forgott Pozsony társadalmában. A M. Prot. Irod. Társaság pozsonyi gyűlésén még sokan láttuk, a mint itt is, ott is igyekezett magára vonni a kiválóbbak figyelmét s bánkódó lélekkel néztük benne az ereje vesztett tölgy szomorú eltörpülését. Bibliája meg fogja őrizni nevét sokáig! Megfáradt lelke találjon jutalmat Istenénél!

— **Halálozások.** *Dr. Pallaghy Gyula*, a kisujszállási ev. ref. főgimnázium igazgatója folyó hó 7-ikén egy heti betegség után 36 éves korában meghalt. Milyen mérhetetlen tragikum van e nehány szóban! Ime, egy kiváló ifjú ember, kit az isteni gondviselés rendkivüli képességekkel áld meg s kinek egész élete, minden ideje azzal telik, hogy miképpen fejlessze ki ezeket a lehető legnagyobb mértékben s miképen gyümölcsöztethesse azokat másoknak boldogulására — itt hagyja az életet, itt hagyja családját, két csecsemő fiát, itt intézetét, erejének, müködésének zenitjén, mikor úgy családja, mint az iskola már megizlelte azokat a boldogító, nemes gyümölcsöket, melyeket a Pallaghy életének fája termett. Nagy szellemi erő, önzetlen szerető szív, ernyedetlen szorgalom és rengeteg tudomány veszett el ránk nézve, a magyar közmüvelődésre Pallaghyban. A Budapesti Szemlének, az Uránia folyóiratnak s a többi lapok között a Sárospataki Lapoknak is munkatársa volt. Egy nagy fejlődéstani psychologiai munkát is tervezett s most már ennek is vége. Rövid küzdelemekben teljes életed után nyugodj meg te önzetlen jó férj, apa és barát, mi, kik ismertünk, őrizzük emlékedet. (sz.) — *Molnár Ferencz*, a sárospataki főiskolában a gimnázium VI-ik osztályának egyik legszorgalmasabb, tehetséges és kifogástalan erkölcsü tanulója, élete 19-ik évében, febr. 10-én rövid szenvedés után elhunyt. Családi öröklött betegség volt az ifjú élet fáklyájának kioltója, a mely ha most nem, hát később, de bizonyosan végzett volna a test erőivel, hogy felmondják a szolgálatot. Az Urnak teremtő munkája előtt némán állunk meg, midőn az életerő látszólagos működése mögött a betegség pusztitása megy végbe s az ifjú sem képes pezsgő vérével áttörni a kórnak határait. Legyen az elhunytnak édes nyugodalma!

— **Adományozás a Mitrovics-alapitványra.** A sárospataki főiskolában néhai Mitrovics Gyula nevét megörökítő alapitványra a következő adományozások történtek: 1. Dr. Tüdős István a Sárospataki Lapok részéről 10 kor., 2. Radácsi György theol tanár 20 kor. 3. Nagy Sándor kis-dobronyi lelkész 20 kor. 4. Zoványi Jenő theol tanár 10 kor. 5. Lengyel József bárcai h.-lelkész 3 korona.

— **A pápai ref. theológia akadémián** az 1902/3-ik iskolai év II-ik felében előadnak: *Németh István* Ó- és Uj-szöv. exegesist heti 2, illetőleg 3 órán; biblica theol. heti 3 órán és héber nyelvet heti 3 órán. *Dr. Horváth József* bölcsészet-történetet, szervezettant és módszertant heti 3 órán. Analysist és logikát heti 2 órán. *Dr. Antal Géza* új-szöv. görög nyelvet, német nyelvet heti 2—2 órán; vallásbölcsészetet heti 3 órán; ker. erkölcstant heti 4 órán; polemikát heti 1 órán. *Thury Etele* egyh. tört. (ó-kor) heti 4 órán; magyar ref. történetét heti 3 órán; magyar prot. irod. tört. ismertetését heti 2 órán; egyh.

Ferencz József keserűviz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

tört. seminarium heti 1 órán. *Csizmadia Lajos*: dogmatikát és katechetikát heti 3 órán; új-szöv. isag. heti 3 órán; bibliai régiségtant heti 2 órán; gyakorlati theol. szemin. heti 2 órán; angol nyelvet heti 2 órán. Tehát az öt tanár előad összesen 21 tárgyat heti 53 órán.

— **Felolvasó esték.** A sátoralja-ujhelyi reformátusok vallásos irányú felolvasó-estéi a legmelegebb érdeklődés mellett folynak le. A parókia tanácskozó terme minden egyes alkalommal szorongásig megtelik hallgatósággal, melynek soraiban különösen a nők vannak nagy számmal képviselve. Az *ötödik* felolvasó est jan. 9 én volt, a következő műsorral: 1. Gyülekezeti ének. 2. Ima és szabad előadás. (Megsemmisítheti-e tudomány a vallást?) Tartotta *Fejes* István lelkész. 3. A XIX. zsoltár. Kapi Gy. átiratában Előadta a vegyes énekkar. 4. Az anya. Komoly monológ. Előadta *Borcsik* M. 5. Énekelt a vegyes énekkar. 6. Fejes Istvánnak „Jézus a tengeren" c. vallásos költeményét szavalta *Farkas* D. theológus. 7. Gyülekezeti ének. A 6-ik jan 22-iki vallásos-est így folyt le: Gyülekezeti közös éneklés után *Roboska* József theol. tanár imádkozott, majd felolvasást tartott „A spanyol protestántizmusról." Erre Kreutzernek „Kápolna" c. énekét adták elő dr. *Piskóty* F., *Mester* D., *Tóth* Alajos, *Csizy* B., *Olchváry* Ernő és *Szalay* B. Ezután *Szmik* Margit szavalta el Csengey G. „A fogoly lengyel" c. költeményét. Ezt követőleg dr. *Piskóty* és társai zengték el Rákóczy kesergőjét. Majd *Hornyák Irén* polg. isk. növendék szavalt (Imádkozzál" Sántha Károlytól). Végül a gyülekezet közösen énekelt. A *hetedik* vallásos-est febr. 5 én volt, a következő programmal: 1. Gyülekezeti ének. 2. Imádkozott, azután felolvasást tartott. *Harsányi* István s. lelkész „A nőkről, mint a beteg társadalom orvosairól." 3. Jókai. „Ércz-leány"-ából egy részletet szavalt *Czigler* Mariska. 4. A polg. leányiskola 16 növendékéből alakúlt alkalmi kar adta elő az új énekes könyvhöz kiadott gyűjteményből az „Alleluja dicsérjétek" kezdetű éneket, két szólamra *Szalay* Béla orgonista harmonium kisérete mellett. 5. „Igazság" költemény Miklós Elemértől. Szavalta *Mátyus* Árpád főgimn. tanuló. 6 Az „Én Istenem a nagy világnak" kezdetű éneket zengte el a plg. leányiskolai növendékek kara. 7. *Spisovszky* Sarolta polg. isk. növendék szavalta el a „Csendesül a föld határa" kezdetű új éneket 8. Gyülekezeti ének. Az utolsó felolvasó est febr. 19-én lesz, a mikor *Fejes* István lelkész fog szabad előadást tartani.

— **Sok a bölcsészet-hallgató.** Ezt a tényt állapitja meg s teszi rövid vizsgálódás tárgyává az országos középiskolai tanáregyesületi közlöny a febr. 8-iki számban. S a tény tény, mert mig a mult év első felében a budapesti tud. egyetemen 1045, s a kolozsvárin 330, tehát a kettőn együtt 1375 hallgató volt, addig a jelen iskolai év I-ső felében a budapesti egyetem bölcsészeti karán 1228, a kolozsvárin pedig 364 s igy a kettőn nem kevesebb mint: 1592 hallgató van. A nevezett közlöny *viszonylagos nagy számnak* mondja ezt, a melyhez hasonló csak a mult század 70-es éveiben jelentkezett, a mikor a tanári pálya tultömöttsége először mutatkozott. A közlöny vizsgálódása ebben a kérdésben jut kifejezésre: „Vajjon mi csábitja ezt a sok ifjú embert a tanári pályára?" . . . És részben az erre adott felelet is, de a mely szintén kérdés „Az idealismus, a tudományok szeretete-e, vagy a tanár hiány hire és az alkalmazás kedvezőségei?" Alkalmasint az utóbbi. És ha igy van, a bekövetkező nagy választék dacára sem jósolhatunk fényes korszakokat középiskolai oktatásügyünknek a tanárság szinvonala fejlődésére nézve" . . . Ez nyilt beszéd s igaz is! A tul-tengésnek soha sincs kedvező eredménye.

Pályázat.

A debreczeni ev. ref. kollégium gymnasiumában a földrajz és történelem tanitásával összekötött rendes tanári állásra pályázat hirdettetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a földrajz és történelemből középiskolai tanári képesitésük van.

A tanszék évi javadalmazása 2400 korona alapfizetés, 800 kor. lakbér, 5 évenként 5 ízben emelkedő 200 kor. korpótlék, melyre nézve a más tanintézeteknél rendes tanári minőségben töltött évek beszámittatnak; azonban az alapfizetés az 1897. évi 183. sz. egyh. ker. végzésnek a fizetési fokozatokra vonatkozó rendelkezése értelmében, 2800, 3200, 3600 koronára, végül pedig az ötödéves korpótlék 400 koronára emelkedhetik.

A megválasztott tanár az országos tanári nyugdijintézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kivánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanitási képesitésükre és eddigi szolgálatukra, egészségi állapotukra vonatkozó okmányokkal felszerelt kérvényeiket márczius hó 15-ig, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be.

A megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával 1903. szept. 1-én tartozik elfoglalni.

Kelt Debreczenben 1903. évi február hó 13-án.

Kiss Áron
ev. ref. püspök

Szőlőoltványok

szokvány minőségben és európai nemes gyökeres és sima vesszők mélyen leszállitott árakon. Oltványok ezre 90—100 forint.

Mindenik a legkiválóbb bor- és csemegefajokból, fajtisztán, teljes jótállással. Ha a szállitmány a megrendelésnek meg nem felelne, ugy az oda- és visszaszállitási költséget, valamint a megrendelő által kifizetett összeget hiány nélkül azonnal visszafizetem. Igy mindenki ebbeli szükségletét az én költségemen házához szállitva tekintheti meg.

Élősorompó.

Gleditschia csemeték és magvak.

Óriás tövisü, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös kerités nevelhető pár év alatt, rendkivül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át, ugy hogy a bekeritett részek teljesen kulcscsal zárhatók.

Minden rendeléshez rajzokkal ellátott ültetési és kezelési utasitás mellékeltetik.

Bővebb tájékozás végett szines fénynyomatu diszes árjegyzékek ingyen és bérmentve küldetnek, rendelési kötelezettség nélkül Az árjegyzésen kivül egy oly könyvet kap ezzel ki cimét egy levelezőlapon tudatja, hogy nincsen az a ház vagy család, a hol annak tartalmát haszonra ne fordithatnák, városon, falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. gy még azoknak is érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinek nagy szolgálatot tesznek.

Diócsemeték. Két éves, óriási jövedelmet biztositó voltánál fogva, ennek tenyésztése majd minden gazdaságban az utóbbi időben rendkivül elterjedt.

Czim: **„Érmelléki Első Szőlőoltvány-Telep. Nagy-Kágya.** u. p. Székelyhid. 9—19

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **8. (1105.) szám.** *Sárospatak, 1903. február 23.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdős István: Nyilt levél Benedek Elekhez. — Nagy Sándor: Az ifjúság erkölcsi életének megóvása. — Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára. — Szuhay Benedek: Zsinati ügyek. — Faludi Pál: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetés.

Nyílt levél Benedek Elekhez, a „Magyar Világ“ szerkesztőjéhez.

Tisztelt honfitárs és hittestvér!

Ön jónak látta a „Magyar Világ-“ban február 14-én „*A vén pap*“ cim alatt egy cikket irni, a melyet, hogy félreértés ne legyen, egész terjedelmében ide iktatok, a mint Ön megszerkesztette. Hangzik a cikk eként:

„Figyeljetek ide, testvéreim az Urban, hallgassátok meg Istenhez illő figyelemmel és lelki alázatossággal, mi történt. Az történt, hogy az agyagfalvi vén kálvinista pap, kinek neve Kis Károly, férjhez adta leányát egy római katholikus tanárhoz. Igen, ismétlem, a vén pap, ki negyvenkét esztendeje hirdeti Istennek dicsőségét, hirdeti a felebaráti szeretetet, a türelmességet, egymás hitének tiszteletét: férjhez adta leányát egy római kathólikus tanárhoz.

— Áldásunkat a fiatal párnak, mondjátok ti igaz lélekkel, legyenek boldogok!

Testvéreim az Urban, ismerem a ti sziveteknek nemességét, eleve tudtam, hogy ti az áldást nem sajnáljátok a fiatal pártól. De még nem mondtam végig a történetet, nemcsak áldást várok, de ítéletet is.

A vőlegény, okúlva egy másik római-kathólikus tanár esetén, maga járt közbe hivatali előljáróságánál, hogy menyasszonyától, ki kálvinista pap leánya, ne követeljenek reverzálist. A kérést az előljáróság megtagadta. A vén pap teljes erejéből küzdött az ellen, hogy leánya reversálist adjon, de hajh! „a nevelés, a családi hagyomány és az apa tiltakozó szava csatát vesztett az erkölcsi kényszer *s a döntő sulyú természeti törvény előtt!*“

Elhihetitek, testvéreim az Urban, hogy Isten öreg szolgájának, akinek kálvinista pap volt az apja, sőt ha jól emlékezem, a nagyapja is; akinek paplcány a felesége is, akinek a nővére is papnak volt a hitestársa, sőt a nővérének a leánya is papnak a felesége; egyszóval családja igazi papi család; végtelen nagy fájdalmat szerzett a gondolat, hogy az ő születendő u..okái más hitet fognak vallani. Ezt, ugy-e, elhiszitek s elhivén, mennél hivebb kálvinisták vagytok, annál mélyebb részvéttel vagytok a vén pap iránt? Sőt részvéttel vagytok iránta, ugy-e, ha más hitet vallotok is?

De a történetnek még végére nem jutottunk. Előttem fekszik a *Sárospataki Lapok*, melynek szerkesztője dr. Tüdős István; olvasom ebben a vén pap mentegetődző nyilatkozatát, sirva-sir ki belőle a vén pap gyásza: mintha csak halotti tort ültek volna a parókián s nem lakodalmat. Sokan vannak köztetek, testvéreim az Urban, akik e gyászt nem értitek, a kik a vén pap sirásán mosolyogtok: én értem a gyászt, én nem mosolygok e siráson, bizony mondom néktek: egy szomorú dráma az, ami lejátszódott a csöndes papi háznál.

Vizsgáljuk e drámát, testvéreim az Urban, közelebbről.

Egy római kathólikus tanár s egy kálvinista papi leány megszeretik egymást. Mindakettő székely-magyar, de az Urnak 1903-ik esztendejében rettentő nagy szakadék tátong a két fiatal szív közt: a hit különbözősége. Még ennél is nagyobb: katholikus tanár, felekezeti iskolánál szolgáló tanár a vőlegény, kálvinista pap leány a menyasszony. A vőlegény mondja: én elvennélek téged reverzális nélkül is, de akkor frigyünktől megtagadják az egyházi áldást, ennek hiján pedig — volt már eset reá — elvesztem a kenyeremet. A menyasszony mondja: szeretlek, a tied leszek, reverzálist miért ne adnék? A vén pap küzd a reverzális ellen, de végre is győz a természeti törvény, megülik a lakodalmat, a fiatal párt megáldják egyházilag kétszer, a két egyház szabályai szerint. Ez a fiatal pár csak meg van áldva eléggé, ugy-e, testvéreim az Urban?

De még nem jutottunk a végére: most jön az utolsó felvonás. Még egy áldás hiányzik: a türelmetlenkedő felekezeti ujságok áldása ez. Hogy mit művel a *Sárospataki Lapok* a vén pappal, ez valóban megdöbbentő, ez igazán felháboritó. Majláth püspök urat csak meglegyinti, mint a kinek tulajdonitandó, hogy reverzálist követeltek a református papleánytól, ám a szegény pap bünére nincsen bocsánat sem ezen, sem a másvilágon. Ádáz dühvel vadászkutya módjára fojtogatja a vérző szivü vén papot, tele tüdővel orditva; „ám legyen, hogy a szerelem és a szeretet parancsolt a nevelésnek, a családi hagyománynak s az apai tiltakozásnak, de hát miért kellett lakodalmi pompát kifejteni még szük körben is ott, *ahol halotti ünnepélyt tartott a lelkészi állás* és ugyan mi indithatta a református lelkészt arra, hogy a *reverzálisos párt megáldja* (a saját gyermekét, testvéreim!) hiszen azt hiszem, még stólát sem kapott, amivel itt nálunk némelyek menteni szokták a reverzálisos párok esketését, ezt mondván: legalább hadd fizessen!“

Mely sivárlelkű ember lehet, a ki igy beszél! Lehetséges-e, hogy ez Istennek szolgája legyen? Hihető-e ez a rettenetes sötétség az Urnak 1903-ik esztendejében? Hihető-e, hogy a felekezeti gyűlölködés ebben az országban ide fajul-

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

jon? Megérthető-e az véges elmével, hogy két magyar szivnek egyesülését áldás helyett átok kisérje? Keresztyéni cselekedet-e a sebzett szivű apának e kegyetlen, durva hajszolása? S kérdem tiszteletes dr. Tüdős István uramtól, felháborodék vala-e az ő lelke, ha ez a református papleány egy protestáns hitű zöld szásznak lesz a felesége? Ugy-e nem? Kérdem tőle, — mit tenne a vén pap helyében? Kezébe adná leányának a pisztolyt: — lődd főbe magadat, semhogy kathólikus embernek légy a felesége!? Kathólikus *magyar* embernek!

Hát jól tudom, mostan következik az én kiátkoztatásom. Nem először átkoztak ki Sárospatakon. De én nevetek ezen a kiátkoztatáson s kinevetvén magamat, sirok ezen a sötétségen, ezen a durvalelküségen s szégyenpirba borúl az arcom, hogy az én hitemnek olyan papja is lehet, mint az, aki a vén papot lelketlenül kipellengérezi, mert nem adhatván leányát a német császár fiához, adja egy székelymagyar kathólikus tanárhoz! Nos, mi történt? Az asszony követi az ő urát, az ő urának a hitét. Ugyanez történik rendszerint, ha kathólikus leány protestáns ifjunak adja a kezét. Mit bánom én, csak higyjék Istent s vallásos legyen az ő szivük, erkölcsös az életük. Ha jól sejtem, egyéb kérdések is zaklatják a magyar elméket és sziveket, sokkal fontosabbak, mint hogy hány leány kénytelen elhagyni a hitét a házasság okán! Azt gondolom, hogy az a buta türelmetlenkedés, mindakét részről, rettenetes nagy seb a mi nemzeti életünk fáján. Ezt gyógyítani és nem nevelni kellene, ugy e testvéreim az Urban?

Hát csak átkozzanak ki Sárospatakon: tiszta lélekkel merem állitani, hogy nemcsak az irásaimban, nemcsak a cselekedeteimben, de még a sóhajtásomban is mélyebb, igazibb vallásosság vagyon, mint a sötétség, a türelmetlenség e lovagjainak sivár lelkében!"

Honfitárs és hittestvér! Ön az agyagfalvi vén kálvinista papot védi, engemet a sárga földig gyaláz, a magyarságot a r. kath. tanárban látja, a vén kálvinista papban üdvözli, benem kárhoztatja, a papleányban égig magasztalja. Lelke rajta! De tudja-e Ön azt, hogy az Ön czikkének már a hangja, a stilusa is egyenesen kigúnyolása annak a hangnak, annak az irálynak, a melyen a mi szertartásaink szoktak megnyilatkozni? Ugy-e nem tudja? Pedig Ön öntudatosan ir s beszél s igy szántszándékkal pellengérre állitja saját hitét s egyházát, hogy védje a reversálist, mentve a menthetetlent még a stilus utánzással is, hogy annál inkább elhantoljon engemet az Ön finom lelkületének rágalmaival s szalon pincsiknek természetére való megnyilatkozásaival.

No de nem azért irom Önhöz e sorokat, hogy Önhöz méltó kifejezéseket használjak, hanem azért, hogy a kérdést, a melynek Ön hivatlan prókátoráúl szegődött, az Ön által előtérbe helyezett s reverzálissal is védett *magyarság kérdését* s az Ön által meggyalázott *magyar kálvinistaságot* úgy mutassam be, a mint azt Ön, a ki a Majláthokat is köszönti, a kik pedig Erdély rekathólizálását tűzték ki céljokúl, nem tudja, nem akarja magának elképzelni.

Tudja-é Ön azt honfitárs, hogy a magyar kálvinizmus volt a magyar nyelvnek őre és megtartója a maga isteni tiszteleteivel? Tudja-é Ön azt, hogy a magyar kálvinista ember ajakán más hymnus nem zeng, csak a Kölcseyé, a melyet Ön is zengedez békés családi hajlékában, mint én s a melyen túl nincs semmiféle nemzeti óhajtásunk? Tudja-é azt, hogy az Ön által a magyarság cége alatt aposztrofált róm. kathólikus egyház még ma sem kizárólagos magyar nyelvü s az istentiszteletek *központja*, a *mise* soha sem is lesz magyar nyelvű, mert magyar nyelvű megáldásra az ostya nem változhatik át, úgy tanitják, Krisztussá? És tudja-é azt, hogy a Kölcsey hymnuszát nem tartják az Ön által dicsőitett r. kath. egyházi férfiak, templomban énekelhetőnek részint azért, mert eretnek irta, részint azért, mert eretnek felfogás jelentkezik benne? És tudja-e mindenek fölött azt, hogy a pápának hymnuszát zengeni egyenértékű a magyar nemzeti himnusszal, sőt többet jelent, mert a pápa többet adhat, mint a Kölcsey hymnuszában kért Isten?!

Ha tudja mindezeket s mégis úgy tünteti fel velem, velünk kálvinista lelkészekkel szemben a csiki r. kath. tanárt s vele együtt az egész r. kathólicizmust, mint a melyért a *magyarság érdekében* áldozatot kell hoznunk, hogy maga a *magyarság* elveszszen a misében, a pápai hymnuszban s elvesszen aztán a kálvinismus is, mert Ön ezt igy látja jónak, bocsásson meg honfitárs: ez Öntől is sok, a ki pedig sokat megenged magának!

Hittestvér! Ön bennem a magyar kálvinistaságnak olyan képviselőjét látja az Ön lelki szemeivel, a ki a magyarságot feláldozza a dogmáknak, a sötétségnek, a buta türelmetlenségnek s ezzel szemben Ön önmagát mutatja be s talán az agyagfalvi vén papot (ez ugyan kétes mert a cikke nem nyiltan, csak úgy sejtetőleg beszél, ezért mondtam előbb, hogy üdvözli) olyan gyanánt, mint a kiben a magyar kálvinistaság a magyarság szempontjából az egyedül helyes alakban mutatkozik.

Hát jól van! Legyen Ön a jobb kálvinista, hiszen úgy is irta már Ön azt, hogy van olyan igaz kálvinista, mint Sárospatak összes kálvinistasága: de kérdem, hol fogja majd akár Ön, akár az Ön ivadéka kálvinistának vallani magát, ha a kálvinistaság a reverzálisokban elvész, elenyész? És kérdem: hol lesz Ön igaz magyar s ivadékai is hol lesznek igaz magyarokká akkor, a mikor a Kölcsey hymnuszát nem lesz szabad ajkukra venni, hanem a pápa hymnuszának akkordjaival fogják majd honfi keservüket kiönteni s a szentelt viz lesz a lélek harmata, de nem a honfiúi fellángolás?

Benedek Eleknek tudnia kell azt, hogy a magyar kálvinistaságnak sem a türelmetlenséget, sem a butaságot, sem a lelketlenséget nem lehet szemére lobbantani. Tudnia kell, hogy minden olyan jelenség, a melyben valamelyes türelmetlenséget találhat akár Ő, Benedek Elek, akár más valaki, az annak a természetes ösztönnek a következménye, a melyet lét fentartási ösztönnek neveznek, a melyről mi magyar kálvinisták épúgy nem mondhatunk le, a mint Benedek Elek nem tud lemondani arról, hogy pap-maró legyen. Ha mi kálvinisták az önfentartási küzdelemről, mint természetes ösztönünk következményéről, lemondanánk, akkor a nemzeti célok is eltünnének, a mint Benedek Elek elől is eltünnék a magyarság érdeke velünk folytatott vitájában, ha megrágalmaztatásunkról le kellene mondania.

Benedek Eleket tartom olyan okos embernek, hogy felteszi rólunk, hittestvéreiről azt, hogy a róm. kathólicismus ellen folytatott harczunkban nem felületesen gondolkozva, hanem mélyre szállva járunk el. És mert okos embernek tartom, felteszem róla, hogy a reformációt a maga *nemzeti* vonatkozásában is tudja méltányolni, szemben a papizmusnak *nemzetközi* és épen azért *nemzetlen* hatásával. És ha okos ember Benedek Elek, bizonyosan megérti azt, hogy miért kell nekünk a *reversális hajszában a kálvinista érdeket védeni még a kálvinista pappal szemben is*, akkor, a mikor azzal a *kálvinista érdekkel a magyar nemzeti érdek van a legbensőbben összekötve.*

Benedek Eleknek tudnia kell, mint erdélyi embernek azt, hogy az erdélyi kálvinistaság van hivatva arra, hogy ott Erdélyben a *magyarságot megvédje, megoltalmazza* s *megőrizze!* A róm. kathólicismusnak Benedek Elek tudomása szerint is rengeteg *anyagi erő* áll rendelkezésére, hogy Erdélyben a *magyarságot* megvédje és fentartsa. És Benedek Elek jobban tudja, mint én, azt, hogy a mentés munkájában a csekély *anyagi* erővel rendelkező kálvinistaság jár még *anyagi* tekintetben is elől, mig a Majláthok az eretnekek fogdosására forditanak minden gondot s nem a *nemzetiségek* ellensúlyozására. Észre kell vennie Benedek Eleknek, hogy a mi vallási érdekünk a magyar nemzetével azonos, míg a róm. kathólicismusé nem az! Nem, mert mi irtó hadjáratot nem inditunk, nem hirdetünk a róm. kath. ellen, ellenben ők igen mi ellenünk, s ha mi elvesztünk, mint kálvinisták, talán Benedek Elek szerint is vesztett ügye van egyúttal a magyarságnak is, a mint ezt Rákosi Viktor az „Elnémult harangok"-ban olyan szivet rázóan bebizonyitja.

Benedek Elek soviniszta magyarságát senki sem ócsárolja: de hogy az a sovinisztaság a kálvinistaság meggyalázásában, meghurcolásában s a kálvinistaság érdekeit eltipró románismus érdekeinek a dicsőitésében nyilatkozzék meg: ezt az én sivár magyar lelkületem nem tudja bevenni.

Tudom azonban azt, hogy Benedek Elek megszokott ütődni mindazon, a mi látszólag a magyarságot veszélyezteti. Ámde: a reverzális nélkül házasodás a magyarok között veszélyes a magyarságra? Hát a róm. kath. férfi kálvinista felesége veszélyes a magyarságra, ha nem ad a róm. kath. egyház javára reversálist? A kérdést ne tessék megforditani, mert a kálvinistasággal szemben a megforditott kérdésnek nincs értelme akkor, a midőn épen Erdélyben rajtunk kálvinistákon van a sulypont, mint *magyarokon*! És tudom azt is, hogy Benedek Elek a vegyes házasságok dolgát protestáns szabadelvű álláspontón birálván el: még csak el sem tudja képzelni azt, hogy a római kuria az egész vegyes házassági rendszert kárhozatosnak minősiti, mig ellenben mi protestánsok sem az ördögöt, sem a poklot nem zúditjuk a nyakába annak, a ki vegyes házasságra lép. Mi nem avatkozunk bele az üdv és kárhozat ügyébe, mert az az Isten dolga. De a külső *becsületen, a tisztességen, a hivatalos és magán kötelesség teljesitésen, az állással s főleg a lelkipásztori állással járó hivatáson* megakad a szemünk s a hibát, a fogyatkozást észrevesszük s meg is itéljük, mert gyarlók vagyunk, a mint Benedek Elek megitélt engemet, mert ő tökéletes. Ez az oka annak, hogy az agyagfalvi vén papnak a dolgában a sirása-rivása nem hat meg bennünket, mert a becsület, a tisztesség, a lelkipásztori állassal együttjáró hivatás nagyobb vereséget szenvedtek a vén pap egyéniségénél, a kinek e mellett még arra is van gondja, hogy megvádoljon másokat s befeketitsen egyebeket is, mert bánata nem igaz, mert fájdalma nem őszinte.

Benedek Elek úrnak igen a szivére ment a vén papnak sirása rivása, — nekem pedig a szivemre ment a kálvinista egyház géniuszának a zokogása. Benedek Elek a vén papot sajnálja, én a magyar kálvinismust, a mely oda omlott a pápa karjaiba, hogy a magyar érdekeket se szolgálhassa tisztán és önzetlenül. Benedek Elek durván leszól engemet a kálvinistát: én nyiltan dicsőitem a kálvinistát, a ki nem adja be derekát. Benedek Elek gazsuléroz a csiki tanárnak, mert *magyar*: én nem ócsárlom a kollégát, mert *magyar*. Benedek Elek légtornászattal hozza össze a *magyar* érdeket a *vallással*: én a kettőt együtt látván s érezvén, a legtermészetesebben beszélek az agyagfalvi esetről.

De talán elég is!

Honfitárs és hittestvér! Mi volt az Ön célja? Az, hogy a magyar kálvinista lelkészeket arra buzditsa, hogy árulják el az oltárt, a melynek őrállói, hogy tagadják meg vallásukat, hitüket, hogy gyermekeikkel utáltassák meg azt a vallást, azt a hitet, a mely a Krisztus evangyéliomát tartalmazza, a melyért őseink a *papizmus*, a csiki tanár elődjei részéről gályákra mentek, de ott is megmaradtak szent vallásunk mellett, s a jézsuitáknak minden rafinériája sem volt képes olyan kinzó eszközöket kitalálni, a melyek megtörték volna lelköket? Vagy talán azt célozta Ön, hogy a szeretet és békesség, meg a türelem lelkét ébressze fel bennünk? De hát egyáltalán nem tudja Ön azt, hogy a farkas ott áll felül, mi a bárányok alant vagyunk s a forrás vizét mégis mi zavarjuk fel? Ön semmit sem tud arról, hogy mi átkozottak vagyunk a róm. kathólicismus előtt, mint szakadárok s mi mégis szeretettel vagyunk mind addig, mig a vérünket nem kezdi ki? Azt pedig még talán Ön is elismeri, hogy vérünket veszi az ellenfél, mikor már a pap-leányokat hajtja *erkölcsi kényszerrel* (?) a reversálisba.

Szóval, én Isten látja lelkemet, nem tudom megérteni azt a célt, a melyet Ön honfitárs és hittestvér, maga elé tűzött február 15-iki cikkével. Mert azt nem fogadhatom el az Ön részéről cél gyanánt, hogy engemet, a szürke professzort akart volna felelős szerkesztői nagyságával agyon nyomni? Azt pedig még kevésbbé, hogy valótlanságokkal fűszerezett cikkével a sárospatakiakat kivánta volna lehetetlenné tenni, mint a kik önt már egyszer *kiátkoztak*, a miről nekünk, ügy nevezett kiátkozóknak, semmiféle tudomásunk sincs. Ön a költői szabadságokkal tulságig menve, még a valótlanságoktól sem irtózik, a melyekkel engemet s a sárospatakiakat, aztán az összes kálvinistákat el akar rútitani, holott Önmagát feketiti be, nagy kárára annak az irói tollnak, a melynek nem valótlanságokban való szereplését mindnyájan megbecsüljük.

Értse meg Benedek Elek, hogy mi Önt soha ki nem átkoztuk, és soha sem is fogjuk kiátkozni. Hanem igenis látjuk Önben azt, a mit már én megirtam, hogy Ön a kálvinista lelkészeket csak szolgáknak akarja tekinteni, a plebánusokat pedig isteni embereknek, a kiknek minden lehet és szabad. Ön rossz néven vette azt, hogy a „Magyar Szót" szerették s szeretik a kálvinista lelkészek, s ezért meghurcolta Petri Eleket, Horváth Sándort és Hajpál Benőt. Most engem hurcolt meg, mert a csiki róm. kath. tanárnak nem tömjénezek azért hogy a kálvinista vén pap leányát reversálissal kegyeskedett elvenni. A Magyarság, a melynek hasábjain Ön megvádolta a nevezett protestáns lelkészeket, Önt, a szerkesztőt, kitessékelte, pedig Ön még hittestvéreit is megdobálta érte az irodalom sarával. A Magyar Világnak is az ad szint és bájt, úgy látszik, ha hittestvérét rágalmazhatja Ha ez irói érdem: tessék belőle minél többet élvezni, az én sivár lelkem s buta türelmetlenségem, bizony mondom, nem fogja megzavarni élvezetében. Csak azt fogom sajnálni, hogy Önt, a nemes érzelmek eddig hivatott tolmá-

csolóját, festett koporsóhoz, hasonlónak kell tartanom, a melynek belsejét Ön is megállapithatja!

Ti pedig református lelkésztársaim ime választhattok a Benedek Elek dicsőitése és az én megrovásom között. Ő magasztalni fog benneteket, ha megcsúfoljátok hiteteket, vallásos meggyőződéseteket, ha gyermekeitekben s unokáitokban a pápa szolgáit fogjátok látni. Én pedig megrovásban részesitelek mindnyájatokat és nagy fájdalommal zokogok, ha hűtlenek lesztek és leszünk a megtisztitott evangyéliomi valláshoz! Amaz a magasztalás tetszhetik, — emez a megrovás a szivetekig hat s még a sirba is le fog érni minden szava!

Én nem árulom el egyházamat, nem vetem meg vallásomat a Benedek Elek magasztalásáért. Hitem, vallásom s egyházam egy a *magyarsággal, a nemzettel, a hazával!* Isten engem úgy segéljen.

Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

Az ifjúság erkölcsi életének megóvása.

(Folytatás.)

Szerény dolgozatom ezért két részből áll, az első rész a kezdettől a 15 éves korig való erkölcsi védést tárgyalja, a második részben a 15—21 éves ifju erkölcsi életének a megóvásáról kivánok szólani.

I. az 1—15 éves kor.

Nem lehet czélom, hogy én, jelen igénytelen dolgozatomban az iskolai nevelésről szóljak, hiszen azt előirja a Paedagógika; hanem arról az óvásról, amely az iskolák falain kivül történik, a mely a szülékre, a társadalomra, a hatóságokra tartozik; de a mely nevelés, óvás olyan fontos, hogy feltételezi a későbbi egész erkölcsi életet.

Ha a szülei háznál rászoktatják a pálinka, általában a szeszes italok élvezetére a kis gyermeket, a fiút: ki fogja később arról leszoktatni az ifjut, vagy milyen erővel, amikor már kedve, hajlama akarata, alkalma is jobban kivül esik a korlátokon?

Ha a szülei háznál istenkáromlást, trágár beszédeket hall (mohón szivja ezeket magába a gyermek) tolvajlást, durvaságot, csalást, hazugságot lát lépten-nyomon, perczről-perczre; ha az utcán szemérmetlen dalolás, sárba-fetrengő iszákos, aljas beszédek és cselekedetek fül és szemtanuja — a rossz pedig mindig jobban ragad mint a jó, — hol lesz az az erő, a mely kitépje a már megerősödött, mély gyökeret vert gyomokat, amikor már az ifju a maga lábán is kezd járni és nem is ellenőrizhető annyira.

Bizony-bizony óvni kell a gyermeket, hogy ártatlan, szennytelen legyen a lelke, amelyet a későbbi, ifjui években igyekezünk megóvni a mocsoktól, a rothadástól.

De miként lehet ezt eszközölni!? Itt nagy részben a nép gyermekéről, a nagy zömről van szó, hát itt nem lehet pl. szülei értekezletek által segiteni a bajon, amely értekezleteken ezek a dolgok kölcsönösen megbeszéltetnének, ugy a tanitó-nevelő, mint a szüle részéről. Nem! a falusi szüléket ilyen tanácskozásokra nem lehet összehivni. Mit kell hát tenni? A tanitó ottan-ottan keresse fel a szüléket otthonukban; értekezzék velök az úton, a mezőn, a temetőn; figyelmeztesse őket, hogy a gyermekek megbotránkoztatása magukra a szülékre, a gyermekekre, a társadalomra, a hazára, a vallásosságra milyen veszélylyel jár és hogy: „Jaj annak, aki által botránkozás lészen!“ Intse őket, hogy „Ékesen járjunk, nem dobzódásban és részegségekben, nem mértékletlenségben.“ Róm. XIII. 13.

Kérje őket, hogy ünnep, szün- és vasárnapokon ne engedjék a gyermekeket szabadjára, hogy azok a korcsma ajtófelekhez támaszkodjanak, hallják az éktelen káromlást, szitkozódást, nemtelen szavakat; lássák a dobzódást, az állatias részegséget. Bizony, ha ilyeneket lát, szemlél, hall a kóborló gyerek: nem egyszer gondolja, hogy majd ő is igy jár a korcsmába, igy tesz, úgy tesz ha nagyobb lesz. „*A vessző* és *dorgálás* bölcsességet ad, de a magára bocsátott gyermek megszégyeniti az ő anyját,“ mondja bölcs Salamon. Péld. XXIX. r. 15 v.

(Eszébe vehetné ezt a bölcs mondást a tanbetyár“ szó érdemes szerzője, a ki csufsággal illette a 30 ezernyi tanitói kart; a népek millióinak a tanitóját nevelőjét. Sőt tán a *felső tizezer* se nélkülözheti egészen a szegény néptanitót!? Hja! Koboz már elfelejtette, hogy kicsoda tanitotta meg őt irni. Tán a közokt. ügyi miniszter? Vagy talán úgy akart magának hirnevet szerezni? Vajjon van e hálátlanabb teremtménye az Istennek az embernél!?)

A mondást egyébiránt vegyék figyelembe az okos szülék!

Foglalkoztassa őket, a gyermekeket, a szüle szüntelen; házban, kertben, mezőn, szóval szoktassa tisztességes munkához; azután tanittassa mesterségre vagy más, igaz keresetmódra! Mert a török közmondás szerint: „Ki fiát nem tanitja valami hasznos foglalkozásra, utonállóvá neveli azt.“

A hatóság szigorúan parancsolja meg a korcsmárosoknak, hogy gyermekeknek, — a maguk fogyasztására — italt ne adjanak. Azon kivül a tanitó figyelmeztesse a szüléket, hogy „Vasárnapra való“ pénzt ne adjanak a gyermeknek; pedig ez a rosz szokás kezd lábrakapni; 12—15 éves gyermekek bányánál, mezei munkánál, sat. napszámot keresnek, s ebből — hiszen ők keresték, — bizonyos részt a gyermeknél hagynak, hogy legyen nekik mivel leülni — esetleg — a korcsmába; legyen miért dohányt, szivart, czigarettát venni. Már láttam, hogy 5 esztendős gyermek szivarkát szitt. Nem gondolja meg a szüle, hogy mennyi veszély rejlik ebben az erkölcsiségre, azon kivül az egész szervezetre; s hányszor nem tesz koldussá százakat egy gondolatlanul eldobott szivarkavég; már csak az is, hogy kis gyermekeknél gyufa áll: anyagilag minő veszedelmet rejt magában. Sok szüle még örül, hogy milyen jól illik szájába a czigaretta.

Az ilyen dolgok nem egyengetik a jó erkölcs útját.

Majd minden faluban van két-három elaljasodott, dobzódó ember, akik az útczán közmegbotránkozásra dalolnak, káromkodnak, ocsmány szavakat kiabálnak, az ilyeneket szivesen bámulják a gyermekek, sőt egynémelyikre, czéltábla gyanánt, rákiabálnak. No, aztán azt hallani, hogy micsoda szavakkal felelnek ezek vissza: azt nehéz a földnek hallgatni, s a jóérzésű ember undorral fordul el az ilyen mételyektől.

A községi előljárók az ilyeneket szemmel tartsák, s vétköket szigorúan megtorolják. Kérje, figyelmeztesse a tanitó minden alkalommal a szüléket, hogy a legnemesebb példát mutassák gyermekeiknek, mert „exempla trahunt“, s egy pillanat alatt elkövetett rosz példa leronthatja az iskolai élet egész nevelői munkáját, s elronthatja a gyermek erkölcsét örökre.

Ne hazudjék előtte, s ne tanitsa őt hazugságra, mert a hazugság majdnem minden bűnnek szülő anyja.

(Vége köv.) Nagy Sándor.

TÁRCA.

Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára.

(Folytatás.)

Mitrovics Gyulának, a tudós tanárnak, a kitünő szónoknak és a nagy papnak kora haláláról nagy részvéttel vettem a hirt. Mert nagy volt ő és többre, nagyobbra érdemes.

Nagy volt első sorban, mint tanár. Mély tudománynyal, szabatos formában beszélt kathedrájáról s megfelebbezhetetlen tekintély volt előttünk, tanitványai előtt. S bár szigorú, rideg s gyakran éles, gúnyos volt velünk szemben, szerettük, sőt bálványoztuk. Különösen bámultuk azért az éles logikáért, amelylyel, mint biráló, boncolgatta tárgyát a legapróbb részletekig. S hogy nem voltunk hajlandók akármiféle dicsért dolgot gondolkozás nélkül elfogadni, hanem megtanultunk magunk itélni, önálló véleményt alkotni a dolgokról, nagyrészt neki köszönhetjük.

Nagy hatása volt előadásunkra is. Hangban és taglejtésben egyszerű, természetes s mégis művészi és hatásos előadása s a gyakorlati órákon adott utasitásai okozták, hogy a pataki ősi iskola növendékei közül annyi kellemes, természetesen beszélő szónok vált.

Hogy mennyire szerette a főiskolát, mily féltő gonddal őrködött, hogy kárt ne szenvedjen, érdekesen mutatja, egy különben jelentéktelen esemény.

Mikor e sorok irója 1880-ban, mint szénior állt a főiskola szolgálatában, aratási szupplikánsokat kellett volna kibocsátani; a vállalkozni kész ifjak közül azonban egy, akin a főiskolának 100 korona követelése volt — roppant nagy összeg egy diáknál! — későbbre számitván a választás idejével, szüleihez távozott. Az ifjak, akiket már csak ez tartóztatott a városban, sürgették a választás megtartását. Mitrovics, aki igazgató volt, azt mondta, hogy nem lehet; mert, ha az illetőt kihagyjuk, sohasem fogja tudni visszafizetni az iskolának azt a nagy összeget, s e nagy veszteség elháritására mindent el kell követnünk. Mikor azonban a fiatal ember 2—3 nap múlva sem került elő, bosszankodva adta ki a rendeletet, hogy most már lehetetlen függőben tartani annyi szegény embert s okvetlenül meg kell tartani a választást. S én, tisztelt tanárom iránti szeretetből, akinek óhajtását is parancsnak tekintettem; figyelmeztettem az összegyülteket arra a hálára, amelylyel szellemi anyánknak, a főiskolának tartozunk, s kértem, hogy hagyják meg a legjövedelmezőbb járást a távollevőnek. Természetesen, ellenmondtak; de további rábeszélésemre — nagy dicséretökre — beleegyeztek s életem egyik legszebb sikeréhez juttattak. Kedves tanárom aztán bámulva, de látható megelégedéssel vette tudomásúl sikert ért vállalkozásomat, amelyről sejtelme sem volt.

Mint kiválóan eszes, erős logikájú s kitűnő tollú ember különösen nagy hatású tevékenységet fejtett ki egyházkerületünk jegyzői székén, ahol talpra esett magyarázatával, értékes fölvilágositásaival s a dolgokból kivont következtetéseivel irányadó volt, annyira, hogy igen sokan benne látták a jövendő püspökét. E közhasznú müködését a két zsinaton s a konventen végzett jegyzői és előadói működéssel tetézte, valamint azzal a sok értékes és nemes irányú cikkel, amelyet az általa alapitott és sokáig személyesen vezetett lap hasábjain bocsátott közre.

S mikor e sokoldalú érdemes munkájáért legmagasabbra emelte, legnagyobb elismeréssel adózott a közvélemény, akkor jött rá, mint annyi igazi nagyságnál látjuk, a tragikum.

Nagy felelősséggel s terhes munkával járt, de szerényen dijazott hivatala szűkösen tudta ellátni népes családját, a melyet rokonszerető jó szive még meg is kétszerezett azzal, hogy a gyámol nélkül maradt rokonokat keblére ölelte, súlyos gondjukat a maga sok gondja mellé vállaira vette. E nehéz körülmények közt ugyan is örömmel fogadta azt a kitüntetést, hogy az ország első ref. gyülekezete, Debrecen, egyik papi kathedrájára meghivta. De a diadal igazi Pyrrhusi győzelem volt. Itt megütköztek, csaknem fölháborodtak rajta, hogy anyagi előnyökért kész itt hagyni e kerületet, amely tisztelte, prófétájának tekintette, s kész volt a legnagyobb elismerés koszorúját tenni a homlokára; ott pedig, mint idegent mellőzték, mint más meggyőződésü iránt bizalmatlankodtak. Olyan lett, mint egy trónvesztett fejedelem; olyan, mint az édes hazai földéből kiszakitott növény.

S ő, aki ahoz volt szokva, hogy egy kerület, egy ország életbe vágó ügyeit forgassa elméjében, megelégedett az egyszerű parochus szerepével, s e szük körben, s akiktől a közügy parancs szava annyiszor elvonta, forrón szeretett családjánál keresett és talált kárpótlást.

Sohasem felejtem el ugyanis a nála tapasztaltakat, midőn, mint szerető tanitványa, ezelőtt 3 évvel új otthonában felkerestem, Mennyi szeretettel mutogatta, magyarázgatta működése új terét, Kossuth-utcai szép templomát! S mennyi dicséretet halmozott tágas, világos, kényelmes lakására, a szép virágos udvarra, s árnyékos, hűvös nyári dolgozó helyére, a kellemes vadszőlős lugasra! És milyen gyöngédséggel beszélt az övéiről s az övéivel, midőn nekik bemutatott! Csupa mosoly, csupa sziv volt!

És mégis úgy tetszik nekem, hogy belül az a tevékenységhez szokott agy, s az a tettre vágyó akarat szenvedett, nagyon szenvedett. Olyan volt neki ennyi működési tér, mint az oroszlánnak a ketrec. Legalább erre mutat az az elérzékenyedés, a mely őszi búcsúlátogatásakor régi hű munkálkodása szinterén, egyh. kerületünk gyülésén oly általános meghatottságot támasztott.

Hát nem gyászos sors, nem igazi tragikum ez? Szétrobbantani a közbecsülés, az elismerés, a hatalom fáradságosan és szilárdúl épitett bástyáit, hogy a szeretetnek épithessen egy szerény, kis kunyhót s aztán elpusztulni az épitésben! Elháritani kebléről egy ország szeretett népét, hogy szeretete egész melegével kis családját ölelhesse oda s meghalni ölelés közben!

Szabó Barna.

•

Ilyennek képzelem Gamálielt, kinek lábainál növekedett Pál szellemóriássá; ilyennek Arisztotelest akiről Nagy Sándor állitotta ki a legszebb tanári oklevelet ezen nyilatkozatával: jobban tisztelem tanáromat, mint szülőimet, szülőimnek köszönöm életemet, de tanáromnak azt, hogy emberré lettem, — ilyennek képzelem, minő Mitrovics Gyula volt.

Nekem nem volt bajom, összeütközésem egy tanárommal sem; mindeniket tiszteltem érdeme szerint, szegény jó atyám oktatott erre. De ha sohasem szól is előttem e tárgyról, kitörölhetetlenül bevéste volna azt

lelkembe a következő jelenet: mint második gymn. osztályt végzett tanuló töltöttem az aratási szünidőt szülőim házánál Fonyban, Abaujmegyében, midőn a szomszéd határban levő Regécz várát megnézni átrándult sárospataki kastélyából Breccenheim hercegné. Tiszteletére az egész vidék lakossága összegyülekezett. Ott álltam én is édes atyám mellett a várhegy ormán, szemlélve a csigaszerü uton való fölvonulás festői látványát. A herczegné mellettünk haladt el kiséretével s a házi gazda szerepet betöltő erdész figyelmeztetésére megállt atyám előtt, ki be lőn mutatva, mint a videk körjegyzője. A hercegnő kezet nyujtott neki, atyám mélyen meghajolt előtte, de nem csókolt kezet Midőn ismerősei ezért később szemrehányást tettek, atyám nyugodtan mondotta: „életemben nem csókoltam kezet csak anyamnak, meg tanitóm nejének."

Az én lelkembe igy vésődött be a tanárok iránti föltétlen tisztelet.

Ebből tudom megmagyarázni, hogy engem sem mások rosz példája, sem a gyermek-kor féktelen pajzánsága nem birt rávenni egyik-másik tanárom gyöngéinek a kigunyolására, még kevésbbé az ugynevezett tanár elleni „tüntetés-"re; pedig ilyenben is vehettem volna részt. Jelen voltam Bihari I. bölcsészeti tanárnak utolsó előadásán, melyen a vérig keseredett hallgatóság pad alatt rejtegetett sip-dob s más eféle hangicsáló szerszámaival olyan harczi riadót rögtönzött, hogy azt még Biharinak zaj és lármához eléggé hozzászokott fülei sem birták kiállani s elmenekült előle örökre. Én azonban ebben a »tüntetés« ben is csak hallgató voltam és nem »tettel tényező."

Nekem is voltak azonban a többitől megkülönböztetett, kiválóan kedvelt tanáraim; Szivós és Zsindely a gymnásiumban, Emődy és Mitrovics az akadémián. De valamennyi közül kiemelkedett mégis Mitrovics; én benne találtam fel a tökéletes tanár minta képét, pedig sok jeles tanárt ismertem én is.

A sárospataki főiskola sohasem szükölködött ugyan jó tanerőkben, de ezeknek oly gazdag gyüjteményét talán egy korszak sem tudja fölmutatni, mint az, melybe az én tanulói pályám esik.

Ballagi Aladár, Bokor József, Emődy Dániel, Felméry Lajos, Mitrovics Gyula, P. Nagy Gusztáv, Orbán József, Warga Lajos mind tiszteletre méltó, országra szóló nevek; egyenként, külön-külön is képesek megalapitani jó hirnevét, megszerezni tisztességét annak az intézetnek, melynek kebelében müködnek. Hát még igy együtt, egy czélra törve s forditva egyesitett lelki tevékenységüket, mily kiszámithatlan értékü tőkét képviselnek egy iskola szellemi kincstárában?!

Ha a tanár hivatottságát abból itéljük meg, hogy mennyire tudja előadásával hallgatóinak figyelmét lekötni; azoknak lelkében a tudás vágyát, a tantárgy iránti érdeklődést fölkelteni: őket a kijelölt irányban tevékenységre, önálló munkálkodásra ösztönözni; végül magát tanitványai elé, követendő minta képül oda állitani: látni való, hogy ezen czélok eléréséhez nem csupán a szellemi tehetségek és isteni adományok sokoldalusága, hanem ugy a külső, mint belső embernek hibák és gyarlóságoktól minél tökéletesebb mentessége kivántatik meg.

Ilyen szempontból indulva ki, tartom én Mitrovics Gyulát a tökéletes tanár mintaképének. Igen, mert itéletem szerint, mind azok fölött messze kimagaslott, kiket én ismertem.

Felméry előadásaira özönlött az ifjuság; a vonzó erő titkát azonban a tanár jeles tulajdonságain kivül az előadott tantárgynak: az antropológiának ujdonságában és rendkivüli érdekességében is kell keresni, aztán sárospataki tanári müködése sokkal rövidebb volt, semhogy alapos és elfogulatlan birálatot lehetne mondani róla.

Emődy Dánielt hallgatni valódi gyönyör, lelki élvezet volt, előadását annyi felvilágositó, gyakorlati példával, jó izü adomával füszerezte, hogy azzal a legszórakozottabb hallgató figyelmét is képes volt lekötni, tárgyát megértetni; csakhogy az „öreg ur" tulságosan gyöngéd, jó és elnéző volt s bizony sok könnyelmü ifjú viszsza is élt vele.

A P. Nagy Gusztáv fenomenalis ékes szólása gyujtott, elragadt, elbüvölt; de, hogy maradandó nyomokat nem mindig hagyott a hallgatók lelkében, eléggé mutatja az a körülmény, hogy az ő tantárgyaiból tudtak a legkevesebbet a vizsgák alkalmával; tantárgyait velök megkedveltetni, őket az azokban való buvárkodásra inditani, ahoz már nem értett.

Mitrovics Gyula előadása nem volt elragadó, sem gyönyörködtető, hanem felvilágositó, meggyőző s valami kimagyarázhatatlan lebilincselő erő nyilatkozott meg benne, melynek hatása alól lehetetlen volt magát kivonni.

Tiszteletet parancsoló már a külső megjelenése is. Az arczán elömlő komolyság ünnepies, templomi hangulatot kelt. Éles tekintetével a vesék titkait látszik fürkészni. Testtartása, amint a szószéken helyet foglal, a művésznek kinálkozik mintául, hogy szoborban örökitse meg. Hangja érczes, kellemes csengésü; kifejezései válogatottak, mondatai szabatosak, gördülékenyek; tudása szinte széditő mélységü s mintha az ismeretek végtelen tengerét meritette volna ki: oly rengeteg az olvasottsága, minden irányban való tájékozottsága. Az általa előadott tantárgyakat le is jegyezhetik a hallgatók, ha gyorsan tudnak irni, de meg is szerezhetik kéziratban vagy nyomtatásban; hanem azért minden óráján ott van minden hallgatója és figyel vagy jegyez, abban a meggyőződésben, hogy sem a kézirat, sem a nyomtatott könyv áttanulásával nem érhet el kellő sikert a colloquiumon, mert bár a tantárgyak évenként ugyanazok, de az előadás mindig módosúl, mindig változik s itt a részletezés bővebb, amott a példák ujak. Előadásait lankadatlanul hallgatja a leghanyagabb is, tantárgyait érti és megtanulja a leggyöngébb tehetségü is. Vizsgákon az ő tantárgyaiból tünnek ki legtöbben alapos készültségükkel. Az övét megközelitő, feltétlen tekintélylyel egy korabeli tanártársa sem dicsekedhetett; vele szemben a gunynak nem volt fegyvere; élczelődés vagy nevetség tárgyául sohasem szolgáló; sebezhető oldalára, Akhilles sarkára nem tudtak találni. Voltak, a kik szigorúsága miatt duzzogtak reá, de még ezek is tisztelték.

Mint szónok is kimagasló volt. Emlékezetemre a pataki templomba sohasem tódult nagyobb számban a hallgató közönség, mint mikor Mitrovics predikált, pedig gyakran végzett szolgálatot. Kellemes, erőteljes hangja betöltötte a nagy templom legkisebb zugát is. Nem elragadó, tüzes, de meggyőző, méltóságteljes előadását figyelemmel hallgatta a müvelt és a közrendü egyaránt. Tanitványai közül százan utánozták hanglejtését, gesztusát, még a testtartását is. Hogy példájának követésében sokszor még a kritikát sem tartották szükségesnek, arra nézve csak egy jellemző esetet hozok fel. A pataki templomban tudtommal, Mitrovics kezdte meg a könyvnélküli imádkozást s rendkivüli hatást ért el vele. De csak a prédikáció előtti imát mondta szabadon, a másodikat már olvasta és Patakon ma is ez a szokás; pedig ez szerintem nem helyes, mert, ha szebb és hatásosabb az első ima szabadon elmondva, szebb és hatásosabb a második is és én igy is mondom, sőt igy tartom a halotti beszédeket is, mint azt Fejestől tanultam és jó lélekkel ajánlhatom minden lelkész társamnak e példa követését.

A sárospataki főiskolának méltó büszkesége, a Tiszáninneni egyházkerületnek egyik világító tornya volt Mitrovics Gyula és mégis azt mondják, hogy ez a nagy ember Debreczenben nem tudott eléggé érvényesülni. A kifejlődött tölgy talán nem ültethető át uj talajba? Avagy Debreczenben már csak Wolafka tud hóditást csinálni? Szomorú lenne, ha az utóbbi föltevés csakugyan állana!

Komjáthy Gábor.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Az egyházi adóról.

V.

Régi sebe, égető sebe hazai ev. ref. anyaszentegyházunk tagjainak az egyházi adózás nagy és sokat vitatott kérdése, mely, hogy közmegnyugvást mikor támaszt, mikor lesz megoldva úgy, hogy igazságos is méltanyos is legyen, a minden tudó Istenen kivül talán senki sem tudná megmondani?! Ma a közfigyelem azonban e kérdés körül összpontosúl. Nagy férfiak, kerületek bölcsei birkóznak e nagy kérdés megoldásával; de eddig egészen eredménytelenül. Még jó, hogy abban az egy gondolatban, miszerint a *jelenlegi egyházi adózás tarthatatlan*, egyháziak, világiak egyformán egyet értünk. De a kivezető biztos utat, a mindnyájunk által elfogadható czélpontot, csak nem tudja megtalálni senki!

Hogy a zsinat főtárgya az egyházi adózás rendezése lenne; azt érezzük, azt gondoljuk mindnyájan. De hogy és miképen: az még a bizonytalan jövő titka; terveket, határozati javaslatokat, látunk, olvasunk itt is, ott is. Ha elolvassuk: egyikben ez, a másikban az nem tetszik. Teljes rendszertelenség, teljes zűrzavar van ebben az életbe vágó kérdésben, mint volt a világ teremtése előtt.

A legtöbben ma már az államtól várják egyházi adózásunk rendezésének külső eszközeit, a megérdemelt anyagi támogatást. Igaz, hogy ennek a segitsége nélkül a hazai szegény protestantismus, mely számban és erőben pusztul, a maga erejéből nem fogja tudni rendezni az egyházi adózást soha. Ez a nézetem nekem is. De előbb nekünk kell megállapitani az egyházi adózás kulcsát ugy a legkisebb, mint a legnagyobb összegre nézve. S mikor az igy felhasználható anyagi erő mennyiségének mindenütt biztos tudatában leszünk s mikor egyházanként ki tudjuk mutatni azt, hogy mennyi a szükséges hiány az egyöntetü vezérelvek betartása mellett: az állam segitségét, az 1848. XX t. czikkre való hivatkozással csak ezek után várhatjuk és jogainkra, a multban teljesitett kötelességeinkre csak ezek után hivatkozhatunk a siker reményében szerintem. De addig kiáltó szavunk elvész a pusztában eredmény nélkül.

Hogy az összeülendő zsinat közmegelégedésre meg fogja-e találni azt a biztos kulcsot, melynek segitségével az egyházi adózást méltányosan, igazságosan rendezhetjük, azt ki tudná megmondani? Sokan és pedig nem hiába félnek attól, hogy ha mindenütt a fejadó és birtok adó lenne az alap s e kettőnek összevetéséből fele részben-fele részben állapittatnék meg mindenütt az egyházi szükséglet, igaz, hogy igy tekintélyes terhet leemelnénk a szegény nép vállairól; de ugyanekkor épen olyan terhet raknánk arra a birtokos osztályra, melynek köztudomás szerint anyagi viszonyai — tisztelet a kevés kivételeknek — nem a legkedvezőbbek. S hogy lehetőleg vezető világiainkat az egyházi adózás igazságosabb rendezésének megnyerjük, hogy lehetőleg helyes eredménynyel oszoljék el a zsinat, nekünk olyan megoldási módot kell kitalálni, hogy ha a szegény nép vállairól leemeljük a terhet, azt ne rakjuk egyenesen a földdel biró osztály vállaira — nehogy elidegenedjenek egyházunktól. Epen azért nehéz, felette nehéz ennek a kulcsnak a megállapitása. Nehéz, mert ha alacsony kulcs szerint állapitjuk meg azt, hogy ki mennyit tartozik fizetni egyházi szükségletekre, ugy a fejadó, mint birtok-adója után, az egész ország református egyházai részére igen tetemes összeget kellene fizetni az államnak, a mit nem fog megtenni. Ha pedig magasra veszszük, ugy a fejadó mint, birtok adó kulcsát, majdnem ott leszünk, a hol eddig voltunk, azon különbséggel, hogy a tetemesebb földet birók szinte roskadozhatnak az eddigi szokatlan teher sulya alatt s az állam segitségét, még csak kevés helyen vennők igénybe!

Egyházi törvénykönyvünkben az egyházi adóról szóló rész (238—257 §) 19 §-t foglal magában, mely kétféle termeszetü a) a helybeli egyház és hozzá kapcsolt felekezeti iskola fentartására szolgáló; b) az egyházmegyei és kerületi központi kormányzat, továbbá a konvent és a zsinat költségeinek fedezésére szolgáló adó. Ezek után sorakozik még harmadik helyen a rendkivüli egyházi adó, midőn a vallásos buzgóság emelésére, esetleg új templomok, paplakok, iskolák épitésére, ezek költségeinek előteremtésére kell igénybe venni az egyháztagok áldozatkészségét akár önkéntes ajánlás, akár kivetés utján.

„*Ezen adók kivetése és fizetése az egyes egyházközségekben fenálló törvényes gyakorlat szerint és az illető díjlevelek tekintetbe vételével a jelen törvényben megszabott korlátok között továbbra is terményekben, szolgálmányokban, készpénzben vagy esetleg kizárólag csak készpénzben is történhetik.*“ (239 §.)

„*Az osztályokba való sorozás (rendkivüli egyházi adónál) az illetőknek vagyona, avagy kereseti viszonyaikra való tekintettel, esetleg létező terheiknek figyelembe vételével történjék.*“ (247 §)

Szándékosan irtam ki szóról-szóra e két §-t, mert ez törvény erőre emelt minden eddigi méltánytalanságot és igazságtalanságot, meghagyván a százados joggyakorlatot az egyházközségek kezében. Az osztályokba való sorozás szintén olyan tág köpönyeg, a mi ráillik a szegényre is, a gazdagra is; de mert a presbyteriumban inkább a gazdagabbak ülnek, ez az osztályba sorozás, csak olyan tessék-lássék, a szegényebbeknek kell húzni a rövidebbet Ott van a közgyűlés: mondják sokan ellenvetésül. A nem törvényes kivetést az fogadja el s ha mégis elfogadtatnák a szegényekkel is, kik közül sok ruha-hiány miatt jogával sem élhet — ott van a felettes hatóság: ne erősitse meg!? Mind igaz, hogy ugy kellene tenni. De hol van az a bölcs ember, aki igazságos kulcsot tudna találni, kinek-kinek vagyoni viszonyához, akkor, mikor a legtöbb helyen az adó alapról még csak hallani sem akarnak?! Mikor aztán az egyházi adó szedés van különösen a nagyobb épitkezések alkalmával; magok a gazdagabbak belátják, hogy kár volt a koldushoz hasonló szegényre is 30—40 koronát vetni, mert megfizetni úgy se tudja s nincs az az állami végrehajtó, a ki betudná rajta hajtani. Hiszen olyan szegény, hogy állami adót nem is fizet. Napról-napra látom ezt az életet előttem hullámzani. Napról-napra látom, tudom, tapasztalom, hogy ha van igazságtalanság ezen a földön: úgy a református egyházi adózás eddigi rendszere, bizonyára az!

A szegény tehát bár rávetettük, eddig nem fizetett, mert nem volt miből egyházi adót; a melyik mégis

nagy megerőltetéssel, önfeláldozással kielégithette a presbyteriumot 15—16 féle követeléseivel: igazán a családja szájától vonta el a falatot és már ruhara nem telt, hogy az Isten házába tisztességes ruhába felöltözködve megjelenhessen vasárnaponként. Ezentul ha a fejadó legkisebb összege 2 korona lesz, a földhöz ragadt szegénység ezt nagy örömmel fogja teljesiteni, mert anyagi erejéhez mérve ő szivesen áldoz egyházi czélokra annyit, a mennyit megbir. De nagy kérdés lesz aztán, hogy a vagyonosabbak ráállanak-e az egyházi teher-többlet elfogadására?! Nagy kérdés nem fog-e elegületlenséget, nyughatatlanságot, sőt szakadást előidézni az egyházak kebelében az uj adózási rendszer? Óh, mert vagyonosabbak, sőt némely uraink ma sem felejtették még el azt a régi mondást, hogy én is *épen úgy két füllel hallgatom az Isten igéjét, mint a szegény!*

(Folyt. köv.)

Szuhay Benedek.

KÖNYVISMERTETÉS.

Papi irodalom 1902-ben.

A mult évi papi irodalom terjedelemre nézve meghaladja az előző évit is. Az öreg „Prot. Pap“ és az ifjú „Debreceni Lelkészi Tár“ mellett egy tucat predikációs könyv, félannyi füzet szertartási s még egy pár hasonló nemű dolgozat tesz erről tanubizonyságot. Egyéni és általános értéküket jelen ösmertetésünk folyamán mutatjuk be.

I.

Debreceni Lelkészi Tár. Első kötet. *Gyakorlati Evang. Reform. Papi Lexikon.* Szerkesztette *S. Szabó József* fölszentelt lelkész, debreceni kollégiumi tanár. Ára fűzve 6, kötve 7 korona. Debrecen, 1902. Telegdi K. Lajos utóda, Eperjesy István kiadása.

Ez a címe, azaz hogy ezek a címei ennek a 8-ad rétben 640 lapra, tehát 40 ívre terjedő hatalmas kötetnek a könyv borítékán; belől pedig egyik lapon ez: Gyakorlati Ev. Ref. Papi Lexikon; — az átellenes lapon meg ez: Debreceni Lelkészi Tár. A könyv tehát terjedelemre nézve egészen méltó a kálvinista Rómához; cim dolgában pedig épp' úgy túlbőségben szenved, mint a mi magyar református egyházunk, mely „országos törvényeinkben helv. hitvallásúnak“ mondatik. Csak az a kérdés, hogy a könyv kettős és cserélgetett címe közül melyik az igazi és melyik a magyarázat? Erre a kérdésre maga a szerkesztő próbál feleletet adni az „Előszó“-ban, — melynek érdeme főleg abban áll, hogy az e nemű ref. gyűjteményes vállalatok irodalmi jegyzékét majdnem hiánytalanúl sorolja el, kezdve Szentmiklósi Timótheus Kathedrai Gyűjteményén (1790) és végezve Papp K. és K. Tóth K. vállalatán (Kalászok stb. 1892—4), — s ez a felelet igy hangzik: „A gyakorlati lelkészet körébe tartozó művekből *tárunkhoz* hasonló terjedelemben és teljességben még egyetlen magyar gyűjtemény sem jelent meg s ezért *is* bátorkodtunk neki (?) adni a „*Gyakorlati Papi Lexikon*“ címet.“ Hát ebben a magyarázatban benne van az *is*, de nincs benne a *mert*. Mert mi a lexikon? Szótár = szavak gyűjteménye; ez a könyv pedig nem szótár, hanem beszédek, imádságok gyűjteménye, tehát több a szótárnál. Micsoda tehát? Gyűjteményes kiadványaink eddigelé leginkább ezeket az elnevezéseket használták: gyűjtemény, tárház, dolgozatok s ezeket a szerkesztő nemcsak hogy ösmeri, hanem az előszó folytában többször is használja: miért nem maradt tehát csupán egyiknél vagy a másiknál? Miért még a lexikon elnevezés is? Azért talán, mert a Tiszántúlról, Debrecenből ez az első ily nemű gyűjtemény, vagy azért, mert a mint irja, előtte célúl az Ohlyféle Kasualreden-Bibliothek és Pfarr-Bibliothek lebegett? Ime, pedig mind a Debreceni Lelkészi Tár temérdekségéhez, mind a Tiszántúl és Debrecen tisztességéhez, mind az előtte lebegett német mintákhoz illőbb lett volna *második* címnek a *könyvtár* elnevezés, annyival is inkább, mert a vállalatot folytatni szándékozik? Igaz, hogy igy kétszer lett volna ott a cimben a tár szó: Gyakorlati Ev. Ref. Papi Könyvtár, Debreceni Lelkészi Tár, de legalább igazabb, magyarabb lett volna és még kádenciásabb is volna. Aztán, ha már minden áron *idegen* szó kellett egy *debreceni* irodalmi termek számára: miért nem lett a címe *antologia?* Ez legalább tárgyilag lett volna helyes címe a tárnak, de a lexikon se tárgyilag, se magyarán nem az. Tisztelettel, bizalommal kérjük a szerkesztőt, hogy a második kötet elől hagyja el a lexikon szót, önmagának, Debrecennek, vállalatának érdemeért, mert különben, ha ott marad, mi akkor sem tudunk majd magyarázattal szolgálni az olvasóinknak.

A Debreceni Lelkészi Tár különben, — nem akarom mondani, hogy „*szabadság*“-a, *sokadalma*, — hanem mindenesetre *kiállítása* a két tiszai kerület papságának. Mert túlnyomóan ezek dolgozatai foglalnak helyet a Tárban. (Majd arra csúszott a pennám: *szalónban*. Pedig inkább lenne ezzel igazam, mint a lexikonnal). Meg azért is, mert a legtöbb munkatárs nagyon is alkalmi, u. n. parádés dolgozatokat küldött a szerkesztőnek, a mi által emelkedhetett ugyan a munkatárs és a Tár tisztessége, de nem nyert ez az utóbbi használhatóságban. A szerkesztő maga is tudja ezt; ezért kér a II-ik kötet számára általánosabb tartalmu dolgozatokat. A Tár I-ső kötete, igy, a mint most van, főként nem egyéb, mint a szerkesztő bemutatkozása a maga írói gárdájával. Derék egy gárda! Már is 42 tagból áll, közöttük igen sok régi hitelű és több ifjú, reményre keltő tehetség. Kiss Árontól kezdve Baksay Sándoron, K. Tóth Kálmánon, Lévay Lajoson stb, át Vásárhelyi Zsigmondig és S. Szabó Józsefen kezdve Jánosi Zoltánig. A mieink közül ott vannak: Andrásy Kálmán, Czinke István, Gulyás Benő, Mitrovics Gyula, Rácz István, Szalóczy Pál. Szikszay András, Szuhay Benedek s maga a szerkeszlő is; egykor mind a nemrég elhunyt mester tanítványa. Meg is látszik rajtok.

A Tár I—V. cím alá foglalva közli ez úttal dolgozatait. I. ***Biblia magyarázatok.*** Itt Andrásy K. tölti be a *termet* 3 tündöklő magyarázattal, az első és harmadik tiszta analytika, a második műhomilia. Kár, hogy negyediket is nem küldött a terem negyedik falára... No, de igy is Andrásy-terem ez. . . II. ***Egyházi és szertartási beszédek.*** Ez az osztály a legterjedelmesebb (21—556 l.), kilenc szobával. A) *Beszédek ifjúsági istenitiszteletekre*, két beszéddel. B) *Közönséges egyházi beszédek*, 1—5 beszéd. Dr. Baltazár Dezsőnek „A megkisértésről“ irt beszéde figyelemre méltó és használható, C) *Ünnepi egyházi beszédek* 1—13. Ebben Madarász I., Balogh F., Vásárhelyi Zs., Gulyás B. Rácz I. és Szuhay B. nyújtanak felhasználhatót. S. Szabó József beszéde (Kősziklák) ügyes *előadás*, de nem egyházi beszéd. D) *Alkalmi beszédek* 1—19. 1. Lelkész-avatási liturgia Kiss Árontól. 2—4. Beköszöntő beszédek Illyés E.-től, Gergely A.-tól és Jánosi Z.-tól. Legkerekebb a Gergelyé. 5—6. Templomszentelési Andrásy K.-tól és Kiss J.-től. Amaz rapszódikus, kevéssé alkalmi, emez életteljes és jól alkalmazott. 7—8. Lelkészi értekezletkor, Szele Gy.-től és

Szalóczy P.-tól. Amaz egyhangú a metrikus próza miatt, emez, Bersier után kissé idegen ízű még, de jó. 9. Közvizsgakor, Kiss J.-tól: jó, gyakorlati. 10. Március 15-ikére, Rácz I.-tól, lelkes, de több vallásos erkölcsi tartalom is elférne benne. 11. Bőjti, Kiss Árontól, erőteljes, népies. 12. Egyházlátogatáskor, Szalóczy Páltól: jó. 13. Rabok előtt. K. Tóth K.-tól: homilia. 14. Szűk aratáskor, Segesváry J.-tól. Kitünő példája annak, hogy miként lesz a predikátor prókátorrá. 15. Aratás utáni. Kiss F.-től. Itt a szövegével sincs tisztában. 16. Uj bori, K. Tóth K.-tól. Spurgeon-ízű. 17. Beszéd és ima iskolaszenteléskor, Nagy Károlytól: jó. 19. Árvák karácsonya. Czinke I. tól: kitünő. De ezt a kettőt inkább a lelki gondozói részbe sorozhatta volna a szerkesztő. 19. Búcsúbeszéd, Illyés E.-től: mehet. E) *Keresztelési beszédek és imák.* 1—2. Közönséges. 3—4. Zsidók keresztelkedésekor. Legjobb a 4-ik, a Segesváry Józsefé. F) *Konfirmációi beszédek és imák.* 1—2. Igen jó az 1-ső számú, a Czinke Istváné. 3. Áttérőhöz, Lévay L.-tól. G) *Urvacsorai beszédek és imák.* 1. Templomavatáskor, Dr. Erdőstől. 2. Uj kenyérre Czinke Istvántól. 3. Templomújításkor, Szikszay A.-tól. 4. Uj templomban, Sulyok J.-től. Jók lennének, de általánosabbak kellenének. H) *Esketési beszédek és imák.* 1—12. Kettő kivételével ezek is különösebb alkalmiak. Legjobb a Dr. Balthazáré. I) *Gyászbeszédek és imák.* 1—13. Ezek szintén túlontúl egyéniek. Jelesek, de mindenestől fel nem használhatók a Czinke, Gulyás L. és K. Tóth K.-é.

III. ***A lelkigondozás körébe tartozó dolgozatok.*** 1—3 1. Lelkészi szolgálatom a testvérgyilkos Papp Béla mellett. Rácz I.-tól. Tanulságos és rettenetes. Bár páratlan maradna a mi irodalmunkban! 2. Egy szabadon bocsátott fegyenc lelki gondozása, Csiky L.-tól. Jó lenne, de mintha nem az életből lenne merítve, hanem csak kifundálva; éppen az hiányzik belőle, a mit a cim után leginkább várhatnánk: a hazatérthez intézett, szeretetteljes tanács. 3. Beteg mellett urvacsoraosztáskor, Andrásy K.-tól. Általános is, jó is.

IV. ***Imádságok.*** A) Alkalmiak 1—13. B) Halottiak 1—12. Hogy a halottiak is mennyire alkalmiak, mi se bizonyítja jobban, mint az itt közölt s mellé még nagyon helyzeti és egyéni dolgozatok.

V. ***Különfélék.*** Ezt az osztályt ezuttal, néh. Mitrovics Gyula 10 apróságos lelkipásztori élménye tölti be „Az élet mélyéről" cimen. Érdemeik az igazság, közvetetlenség és ügyes, szinte adomaszerű előadás. Élvezetes olvasmány, de nem illik be szorosan a Lelkészi Tár keretébe.

Ime, ennyi sok minden fért bele a Debreceni Lelkészi Tár 1-ső kötetébe. Dolgozatai legtöbbnyire irodalmi szinvonalon állók, de irodalmunkra nézve nem mind nyereség, felhasználni pedig alig egy tizedét lehet. Jó bemutatkozó s reményre jogositó vállalat az egész s hogy még jobbá és használhatóbbá válik, arról kezeskedik szerkesztőjének ügyszeretete és irói gárdájának jó igyekezete. Csak arra kérjük még a szerkesztőt, hogy a következő kötetekről hagyja el a Lexikon cimet s haladjon előre a Debreceni Lelkészi Tár teljesen elégséges lobogója alatt. Végül megjegyezzük, hogy Bersier beszédeiből nemcsak Hetesy Viktor adott közre egyet, hanem már előzőleg Szász Domokos is a Szász Gerővel szerkesztett Erdélyi Predikátori Tárban (1871—73.)

II.

Néhai *Szász Domokos* erdélyi ref. püspök, kolozsvári lelkész hátrahagyott negyven *Egyházi beszéde* két kötetben. Kiadja *Szász Károly* ref. püspök. Első kötet: I—XX. beszéd. Budapest, 1901. 8° VII+1—176. lap Ára ?

E cím is, de ezen kivül a kötet elején álló „Bevezetés" még inkább igazolja, hogy közrebocsátása a szeretet és kegyelet munkája volt a család s különösen Szász Károly részéről, ki a halálban őt megelőzött testvérének emlékét e „drága kincsekkel" is megörökiteni kivánta. Természetes, ha a fivér ennyire el van ragadtatva fivérének „elragadó beszédei" által s ha azoknak révén fivérének predikátori nagy tulajdonságait magasztalja. Ezt a kegyeletet mindenki helyén valónak tartja, mi is annak tartjuk, de sőt még többet is, helyén valónak tartjuk még azt is, hogy ha Kiss Ádám a saját egyházi beszédei gyanánt adta ki a külföldi szónokoktól átvett és átdolgozott beszédeket is: miért ne engednők meg ezt Szász Károlynak, a ki mint a világirodalom műforditója bizonyosan tisztában van az irodalmi enyém s tied kérdésével? Itt a szerzői jog, — hiszen példák mutatják. — nem tárgyi, hanem alanyi értelemben veendő. És ha Dobos János azt irta egyszer Czelder Mártonnak, hogy ezrekre megy azon beszédeknek száma, a melyeket lelke csatornáján áteregetett és ha Dobos ez alatt, a mint fia által kiadott beszédei bizonyitják, a külföldi forrásokból való táplálkozást értette; és ha ez a körülmény mit se ártott sem az élő Dobos szónoki nagyságának, sem az irodalomtörténeti Dobos szónoki „monumentum aere perennius-"ának: akkor itt, az alanyiság e birodalmában nekünk sincsen kifogásunk se Domokos, se Károly, se az elhunyt, se az élő ellen. De sőt mi most kétszeresen is hálásak vagyunk mindkettőjök iránt; Domokos iránt azért, mert egyházi beszédei közzététele alapján lett módunk arra, hogy egyik pünkösdi beszédét, „A Szent Lélek bennünk" ciműt egybevethettük a magunk által, zsenge gimnázista korunkban kiizzadott forditással, mint a hogy szintén abban a korban összenézegettük egyik-másik „műforditásunkat" a Szász Károlyéval, okulás okáért; Károly iránt pedig azért, mert ime a harmadik nagy példát szolgáltatta valamennyiünknek arra, hogy a máséból, az idegenéből leforditott beszéd a sajátunkká lett. Három ily bizonyság után nem eshetik el a hajunk szála sem égiek, sem földiek előtt.. De tárgyilag mégis van valami ellenvetésünk és ez az, hogy az ilyetén alanyiságot illő lenne korlátok közé szoritni legalább a forrás megnevezése által, jelezvén, hogy kiből forditottuk vagy kiből dolgoztuk át ezt vagy azt a beszédet. Ha valaki, Szász Károly tudhatta, hogy Domokos el-eljárt a külföldi forrásokra, németre és franciára, hogy p. o. Bersiert kiválóan szereti és forditja is (L. az Erdélyi Pred. Tár „Az élet forrásai" c. beszédét!) és igy, mint kiadónak jeleznie kellett volna legalább annyit, hogy a közre bocsátott beszédek eredetiségeért nem áll mindenben jót.

Egyébiránt ez a kötet 20 egyházi beszédet tartalmaz, beosztva az egyházi év első felére, adventtől pünkösdig, 1—16 beszéd; ráadásúl 2 közönséges és 2 alkalmi. A beszédek tagadhatatlanúl tartalmasak s még ott is, a hol nem eredetiek, bizonyságot tesznek Szász Domokos választási talentumáról: jól, egyéniségéhez s gyülekezetéhez illően választott. Több beszéde igy is nyereség irodalmunkra, akár eredeti, akár forditott; nyereség még az elnagyolt is, mert arra is áll, hogy „ex unque leonem" s az egészen alkalmitól eltekintve, a legtöbbet át lehet dolgozni s vázlatában vagy egyes részleteiben felhasználni. Különben szivesen látjuk a II. kötetet is.

III.

Egyházi beszédek. **Irta: *Peti Lőrincz*, bürüs-váradi ev. ref. lelkipásztor. II. kötet 8° 1—234. l. Ára: 4 kor. Szerző tulajdona. (U. p. Gyöngyös-Mellék, Somogy.)**

Minthogy Peti Lőrinc e.-beszédeinek I. kötetéről írt ösmertetésünket sokan félreértették, noha annak mi magunk voltunk legkevésbbé az okai, becsületesen beszámolván azzal, hogy minő tulajdonságoknál fogva tartjuk jóknak, sőt jeleseknek az ő predikációit: ugyanazért a II. kötet ösmertetésénél előre kijelentjük, hogy a kiknek szónoki dagályval, szócicomával, divatos szólamokkal, riporteri elevenséggel, költői, — helyesebben költősködő képzelődéssel, émelygős kegyeskedéssel írt predikációkra, van szükségök s a kik örömestebb predikálnak az akusztikának és a füleknek, mint sem a gyülekezetnek, az egyszerű, de épűlés után sóvárgó lelkeknek — azok ne vegyék meg ezt a predikációs könyvet. Nem nekik való ez. Hanem azok, a kik „a józanság Istenének képére" vannak teremtve; a kik nem „szerepelnek," hanem predikálnak, azaz Isten igéjét hirdetik; a kik a katedrán sem felejtik el, sőt Petivel együtt meg merik vallani, hogy „mi kicsiny falvak lakói, szegény nép vagyunk": azok ezt a kötetet is megszerezhetik, sőt szerezzék is meg.

Ennek a II ik kötetnek a jelességei ugyanazok, a melyek az I-sö kötetei. Igy mindjárt a feltalálási erő szöveg-, s méginkább tárgy tekintetében. Adventben p. o. az ember lelki állapotjának álláspontjáról mind a négy adventi beszédét szeretetben növeszti ki, négy különböző szövegből ugyan, de mégis összefüggően, igy: I. A bűnös ember és a szent Isten (Ézs. 53:8, 9). II. A tévelygő ember és a bosszúálló Isten (Ézs. 35:5, 6). III. A tévelygő ember és a kereső Isten (Ezs. 42:1, 3, 16). IV. Az erőtelen ember és a segitő Isten (Mik. 5:2, 4, 5, 8). — Vagy a bőjti időszakban: XI. Jézus a szegénység magaslatán (Máté 8:29). XII. Jézus szenved *megvettetés* miatt (Ján. 5:43). XIII. Jézus szenved *gyülöltetés* miatt (Jáno. 15:25). XIV. Jézus szenved *hűtlenség* miatt (Ján. 13:18). Ki ne érezné az első pillanatra, hogy mily szép, mennyire keresztyéni az első tárgy s hogy az utolsó három mily igaz és hálás szempontokat nyújt Jézus szenvedésekkel megrakott pályájának s magának, a legnagyobb szenvedőnek predikálásához!? Oly feltalálási erő ez, mely méltán sorakozik legnagyobb predikátorainké mellé. Szász Károlyt méltán dicsérték annak idejében egyik-másik beszéd ciklusáért (válaszfalak az emberek közt) s ez a dicséret kifejezetlenül is éppen a feltalálási időt illette: ne fukarkodjunk hát az elösmeréssel már predikátorunkkal szemben se, ha azt, mint Peti is, igazán érdemli. Másik jelessége Petinek most is az, hogy predikálása szövegszerű, harmadik, hogy bibliás, negyedik, hogy népies, ötödik, hogy szerkezetileg többnyire kifogástalanúl, keregdeden alkot. Együttvéve: irodalmi szinvonalon áll és e mellett beszédei jól felhasználhatók. Nyelvezete szabatos, csak az a kár, hogy a tömörség miatt nem mindig simán és könnyen folyó; kifejezésein, mondatszerkesztésén olykor az ósdiság érezhető. Ez persze levon valamit a kötet irodalmi értékéből s használhatóságát olyanokra nézve, a kiknek *mindenestől* kell a predikáczió, itt-ott neheziti; de az, a ki birja a ceruzát, egy két vonással röptiben segithet, simithat rajta egyéni izlése szerint.

A kötet 31 beszédéből 4 adventi, 2—2 karácsonyi, husvéti, pünkösdi, bőjti, aratási, 6 közönséges, 1—1 téli, nagypénteki, áldozói, új kenyéri, új bori, reformációi, őszi s végül egy pár különösebb alkalmi. Kiállitása csinos, de sok a sajtóhiba. Mi ezt a kötetet is jó lelkiösmerettel ajánljuk a megszerzésre.

(Folyt. köv.) **Faludi Pál.**

IRODALOM.

* **Van Oosterzee János Jakab.** A *„heidelbergi káté ötvenkét egyházi beszédben."* Forditotta Dr. *Antal Géza* ev. ref. theol. tanár. I. kötet 360. l. II. kötet 360. l. nagy 8°. Ára a két kötetnek fűzve 10 korona, csinos és erős vászonkötésben 12 korona. Kapható: *László Albert* és *Társa* könyvkereskedőnél, mint a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kizárólagos bizományosánál Debrecenben. Két tartalmas kötet, a melynek kivülről, névről elegendő ajánlás az eredeti iró s a fordító. Hogy belől mit ér? Arról részletes birálatban fogunk megemlékezni. Addig is ajánljuk az érdeklődők figyelmébe s pártfogásába.

* **Szinnyei József.** *„Magyar Irók élete és Munkái"* cimü vállalatának megjelent a 77-ik füzete, most a IX. kötet 4-ik füzete, a mely a Mysz-Nagy sorozatot tartalmazza, a nevesebb prot. irók közül e füzetben a következők vannak bemutatva: Nadányi János, Nádudvari Péter és Sámuel, Nagy Dezső, Vályi Nagy Ferenc, P. Nagy Gusztáv, Nagy Gyula, Nagy Imre, Szőnyi Nagy István, Nagy János stb.

* **Előfizetési fölhivás.** Dr. Dods Márk edinburghi theol. tanár „Szt. János evangeliumának magyarázata" cz. angol munkájának II. (befejező) kötetét magyar-nyelvre átdolgozva sajtó alá rendeztem s ha az első kötethez hasonló pártfogásra talál, a jövő hóban nyomdába adom. Hogy a pártolás mértéke felől magam tájékozhassam, bátor vagyok ez előfizetési fölhivást közre adni. A munka második kötetének tartalma 26 fejezetből áll s magába foglalja János evangeliumának magyarázatát a 12 fejezettől végig, a következő czimek alatt: 1. Jézust Mária megkeni drága kenettel. 2. Jézus bevonulása Jeruzsálembe. 3. A gabonaszem. 4. A kereszt vonzó hatalma. 5. Krisztus megnyilatkoztatásának ereje. 6. Lábmosás. 7. Judás. 8. Jézus megjelenti halálát. 9. Ut, igazság és élet. 10. A ki látja a Krisztust, látja az Atyát. 11. A Kr. hagyatéka — a béke. 12. A szőlőtő és a szőlővesszők. 13. Kr.-nak nem szolgái, hanem barátai vagyunk. 14. A Szt. lélek a Krisztus bizonysága. 15. Jézus utolsó szavai, 16. A Kr. közbenjáró imádsága. 17. Az elfogatás. 18. Péter tagadása és bűnbánata. 19. Jézus Pilátus előtt. 20. Mária a kereszt alatt 21. A megfeszittetés. 22. A feltámadás. 23. Tamás bizonyságtétele. 24. Jézus megjelenése a galileai tengernél. 25. Péter megbiztatása. 26. Befejezés. A mű körülbelől 20—22 nyomtatott ivre fog terjedni, melyet Hornyánszky Viktor műintézete állit elő az első kötetéhez hasonló formában. A könyvek szétküldése Isten segedelmével husvét körül történik meg. A II. kötet előfizetési ára 3 korona, (bolti ára 4 kor. leend) melynek beküldése esetén a megrendelő bérmentve kapja a könyvet, de lehet utánvéttel is rendelni. A ki mindkét kötetet egyszerre rendeli meg, annak a két kötetet 6 koronáért küldöm, 8 korona bolti ár helyett. Az érdeklődők szíveskedjenek a megrendelést nálam február hó végéig eszközölni. Magamat s szerény munkámat az érdeklődő közönség nagybecsű jóindulatába ajánlva, kiváló tisztelettel maradok Viszlón (postahely) Baranya megye, 1903. január hó. Lukácsy Imre ev. ref. lelkész.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 1—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Adakozás a Mitrovics-alapitványra.** (II. kimutatás) Buza János sárospataki tanár 20 kor., Hallgató János felső-mérai lelkész 5 kor., Batta György simonii lelkész 10 kor., Kovács István abauj-baktai lelkész 5 kor., Vattay László rimaszécsi lelkész 4 kor. Összesen 44 kor. előző kimutatás 63 korona, a kettő együtt 107 K.

— **Az országos református tanáregyesület központi igazgatóságának gyűlése.** Az országos református tanáregyesület központi igazgatósága f. hó 1-én gyűlést tartott, melynek legfontosabb tárgya volt az egyesület *ez évi közgyülése idejének megállapitása.* Az igazgatóság e részben a legnagyobb körültekintéssel járt el, mert ugy van meggyőződve, hogy nemcsak a gyűlés helyétől és programmjától, hanem jórészben annak idejétől is függ a gyűlés sikere. A közgyűlés helye ezuttal a legpompásabb t. i. az erdélyrészi Athén, *Nagy Enyed.* Lesz gondja az igazgatóságnak, hogy a programm is vonzó legyen. A gyűlés idejéül sokan pünköstöt óhajtották volna. Akkor a leggyönyörübb a kies Erdély, s a gyűlésre útazó tagok egyúttal pompás kirándulásokat is tehettek volna. Azonban a tanárkarokat az elnökség megkérdezvén, azok nagy többsége oda nyilatkozott, hogy pünköstkor nincs annyi szünidő, amennyi a gyüléstartásra elegendő lenne, meghosszabbitani pedig a szünidőt a közeli vizsgálatok miatt nem lehet. Ennélfogva az igazgatóság a pünkösti gyülésezést elejtette. Húsvét meg azért nem alkalmas, mert akkor még a természet nem nyilik ki teljesen s egy áprilisi zimankós nap minden kirándulást lehetetlenné tehet. Mindezeket számitásba véve az igazgatóság a *közgyülés idejéül f. évi junius hó 29 és 30 napjait* tűzte ki. Julius első napjait a testvér orsz középiskolai tanáregyesület akkori közgyülésére tekintettel kénytelen volt mellőzni. ennyi előzékenységgel tartozik az ifjabb testvér az öregebb iránt, melylyel a jó viszonyt fentartani és ápolni szoros kötelességének ismeri. Az igazgatóság megkéri az egyes tanárkarokat, hogy az évzáró vizsgálatokat és iskolai teendőiket jun. 28-ig végezzék be, ami talán most, csak kivételesen különösebb nehézségbe nem ütközik, s bizonyára a fentartó testületek is méltányolják a tanárok kivánságát, akik nem mulatság, hanem hivatásukkal járó komoly munkálkodás végett kérnek két napot a tanév végéből. Az igazgatóság gyülésén még egyéb ügyek is kerültek szőnyegre. Igy pl. a főjegyző az egyes kerületeknek azon határozatait jelentette be, *melyeket a fizetési fokozatok eltörlése* tárgyában beadott kérvényre hoztak. E tárgyban az esetleges további intézkedést a választmány teszi meg, melyet az elnökség, miután a közgyülés junius végére halasztatott, nem mint előbb tervezve volt február 22-re, hanem a husvéti szünidőben, *április 15-re* hiv össze Debrecenbe. Ez elé terjeszti az igazgatóság a *zsinati momorandum* által elért eredményt is ugy, amint az a konvent zsinatelőkészitő munkálatában ki lesz fejezve. Ez az összefoglaló, nagy munkálat még nem hagyta el a sajtót s igy az igazgatóság febr. 1-i gyülésén nem tárgyalhatta. Nagy örömmel vette tudomásúl az igazgatóság, hogy folyton jelentkeznek *uj tagok.* Ki kell emelnünk különösen a *budapesti theol. akadémia lelkes tanári karát,* mely 100 koronával az egyesület alapitó tagjai közé lépett. Ezenkivül ujabban a következő rendes tagok léptek be: dr. Kovács Lajos (N. Kőrös), Halász Zsigmond (Budapest), Muzsi János, Töltséri István (H. M.-Vásárhely), dr. Szabó Márton (Szászváros), Spániel Vincze, Lengyel Endre, Szilágyi Dezső (H.-Nánás). A gyürki gymnasium tanárkara testületi belépésével megszerezvén a jogot a választmányban való képviseltetésre, az igazgatóság felszólitására *Ádám Józsefet* választotta meg kebeléből választmányi tagnak. A közgyülésen leendő felolvasásra is ajánlkoztak már néhányan. Mint különösen érdekeseket fölemlitjük a *Lázár István* n.-enyedi tanárét: *Alsófehérmegye magyar, s főleg kálvinista köznépéről; dr. Nagy Zsigmond* debreceni tanárét: *A holland közép és felső iskolákról.* A theol. tanárok szakosztályát a *tanterv revisio* s esetleg egyéb időszerű tárgyak fogják foglalkoztatni; a tanitóképző intézeti tanárok szakértekezlete pedig az *uj állami tanterv* fölött indit beható eszmecserét. Fájdalom, a *jogakadémiák tanárai* még mindig oly csekély számmal vannak az egyesületben, hogy külön szakértekezletet ez évben is aligha tarthatnak, hacsak tömegesebb belépésük azt lehetővé nem teszi. Reméljük a legjobbat! Elvégre ők is a református egyház testéhez tartoznak, s mikor az összes magyarhoni református tanárság tömörül, lehetetlen, hogy ők kiszakitsák magukat az össztanárság kötelékéből. Már az a hidegség is, melyet — kevés kivétellel — eddig az országos ref. tanáregyesület iránt tanusitottak, sokféle balvélekedésekre és magyarázatokra adhatott okot. Hisszük, hogy ezeket eloszlatni igyekeznek és a közös cél érdekében lélekben összeforrnak azokkal a kartársaikkal, akiket ugyanazon anyaszentegyház táplál, amelyik őket táplálja, s ugyanazon feladatot tűzi elébök, amelyeket nekik. Közös tehát a tér, a cél; közösek eszményeink, teendőink (csak fokozatos szakok szerint vagyunk tagolva) s igy nem lehetünk egymás iránt sem közönyösek, sem lenézőek, ellenkezőleg kölcsönös szeretettel, egyesült erővel kell, egymást támogatva és vezetve, munkálkodnunk. Azért az igazgatóság még mindig a legjobb reménységgel van eltelve a jogakadémiai tanároknak az egyesületbe való belépése iránt. —f.—

— **A zombori görög-keleti hitközség** beléletében ujabb időkben meglehetős zavaros állapotok uralkodnak, a melyek sehogysem válnak dícséretére ezen autonom hitközség vezetőségének. Annyira zavarosak és kevesbbé példaszerűek az állapotok, hogy e nagy hitközség ügyeinek tüzetes és beható megvizsgálására a felsőbb hatóság bizottságot volt kénytelen Zomborba küldeni Ujvidékről. Ez a vizsgáló-bizottság épen e hó 5-ikén fejezte be három napig tartó vizsgálatát a felsőbb hatóság további intézkedéseig. Mivel a vagyonkezelésre vonatkozó vizsgálati anyag rendkivül nagy és igen bonyodalmas, a kiküldött bizottság abba bele sem bocsátkozott, hanem csakis *az egyházközség ujjá szervezésével* foglalkozott. A felsőbb hatóság rendelete szerint a bizottság kinevezett egy új ideiglenes egyházközségi vezetőséget, a mely 15 tagból all. Bár ezek az egyének a legkevésbbé sem érdekelhetik e lap olvasóit: kuriózum képen ide irom a neveiket, melyek az idegen előtt elég különösen hangzanak a nagy *magyar* Alföld szélén: Blagojevics János zombori felsőbb leányiskolai tanár, Pavkovics György felsőbb leányiskolai hittanár, Másics Novák földbirtokos, Maglics István, Lugumerszky Pláló, Bikár Toma, Karakasevics Milivoj, Theodorovics Zlatoje, Lukics Szvetozár, Nikolics Sztévo és Kovacsics Rada kereskedők, Georgievics Koszta földbirtokos, Bikár Kuzman iparos, Dr. Bikár Nenad ügyvéd. Ezekenkivül tagjai még a bizottságnak hivatalból Kupuszárevics Lyubomir esperes és Gavrilovics Milutin zombori plebános. Ez az új bizottság, a mely ideiglenesen működik, — első és legfontosabb feladatául azt tűzte ki, hogy a zombori szerb hitközségben valahára törvényes és igazságos állapotok létesüljenek. A vizsgálatot ez az új bizottság fogja folytatni Belyánszki György szentszéki

revizorral, mely vizsgálat elég anyagot fog adni, mert csak a mult évről 2—300 fontos elintézetlen ügy maradt hátra. A szerb lapok megkönnyebülten sohajtanak fel, hogy végre ezen legújabb intézkedések folytán új és szebb jövő elé néz a »sokat zaklatott szerb nép« Zomborban. Hat bizony, a róm. kath. és a görög-keleti szerb egyházi ügyek állandóan nagy hullámokat vetnek a Bácskában, — csupán a protestáns hitelet nyugszik csendesen. (i. zs. b.)

— **Tanfolyam hibás beszédűek részére.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy a siketnémák váczi orsz. kir. intézetében dadogók és egyéb beszédhibában szenvedők számára beszédgyógyitó tanfolyam létesittessék. A tanfolyam f. évi márczius 1-én kezdődik és egyhuzamban 4 hónapig tart. Felvétel végett mindkét nembeli hibás beszédüek személyesen, vagy levélben jelentkezhetnek az intézet igazgatóságánál. A felvett növendékek mindnyájan tandijmentességet élveznek, a vidékiek azonban a tanfolyam tartama alatt maguk kötelesek gondoskodni ellátásukról.

— **Cuius regio, eius religió.** Bizonyságúl szolgál erre *gróf Wenckheim Frigyes* Ő felségének, belső titkos tanácsosa, a ki az ő *ó-kigyósi* pusztáján fentartott iskolában nem engedi meg, hogy a *protestáns gyermekek* saját hitoktatójuk részéről vallásoktatásban részesüljenek, hanem kényszeríti őket az „igaz hit“ hallgatására. Sőt még azt sem hajlandó a nevezett úr megengedni, hogy birtokán valamely ponton, például valamely protestáns cselédje lakásában szólhasson a hitoktató a gyermekekkel. Az iskola át nem engedését azzal védik a pápások, hogy az dogma. Hát ez utóbbit? Ha ezt is lehet védeni, akkor nincs más hátra, csak az, hogy az igaz hitüek eltegyék láb alól az eretnekeket, a kiknek nem szabad még saját hittestvéreiket sem meglátogatniok. De azért dühöng az ultramontánok részéről a békesség és szeretet, no meg a türelem, — és mi vagyunk a türelmetlenek!

— **A Péter-fillérek és a magyar honvédelmi miniszter.** Az országgyűlés képviselőházában kissé pikáns ízű, de mindenesetre jellemző közbeszólást kockáztatott meg báró Fejérváry Géza honvédelmi miniszter a mult héten. Trubinyi János néppárti pap-képviselő szónokolván a katonai terhek nagyságáról s a nép szegénységéről, a miniszter ezt kérdezte úgy közbeszólva: „akkor is úgy beszél, ha Péter-fillérekről van szó?“ . . . Artatlan megjegyzés úgy felületesen nézve: de mélyreható a vágást illetőleg, különösen, ha ezt is hozzávesszük, hogy Fejérváry Géza annak a Gerlicy bárónénak az atyja, a ki Tisza Kálmánnéval az ultramontánok nagy diadal rivalgása között ujjat húzott a nagy-váradi nő-egyleti kérdésben s azóta báró Gerliczné is, meg az atyja is „personae gratissime“ voltak a pápai udvarban. S hogy a vágás találó volt, annak bizonysága az a felháborodás, a melylyel a jó öreg „Religió“ foglalkozik e közbeszólással, a midőn ezt írja: „A báró úr, bár hosszú életű már, mégis keveset tanúlt meg jól. Nem tudta megtanúlni egész miniszterssége alatt azt, hogy ő . . . oly felséges úrnak hadügyi exponense, a ki egyúttal a kath. vallásnak is nemcsak hűséges követője, hanem mint apostóli felség, legfőbb védője is.* Az apostóli király magasrangú hadügyi szolgájának tehát a trón közvetetlen aljáról nem illik, nem szabad grimaszokkal boszantani a kath. vallás követőit. Ez az illetlenség netovábbja . . . “ Ugy-e bár jellemző kis düh-áradat?!

* Hát a többi vallásoknak nem? Szerk.

— **A zsinati előmunkálatokat** lapunk zártakor megkaptuk. Már most felhívjuk az érdeklődők figyelmét a munkálatra!

— **Év-könyvben,** még pedig immár az V-ikben számol be a *homonnai* egyesült prot. missziói egyház presbitériuma az 1902-ik év folyamán történtekről, a melyek a kis egyház fejlődéséről, virágzásáról s tagjainak áldozatkészségéről tanuskodnak. Isten áldása legyen továbbra is a kis mustár magon!

— **Mária-kultusz-virág.** Tudvalevő dolog, hogy a róm. kath. egyház ez idő szerint azon a ponton áll imináron, hogy Máriával s a szentekkel teljesen háttérbe szoritsa magát az Istent is, miután a Krisztus egyedüli közbenjárását eleitől fogva elégtelennek tartotta. Ennek a felfogásnak az a következménye most már, hogy Máriára nézve olyan feltételeket létesit, a melyek egyenesen hallatlanok! Igy nevezetesen mostanában jelent meg Münsterben egy ily czimü irat: *Die Marien Verehrung,*“ a melyben u. n. májusi prédikációkat közöl a szerző, a redemptorista Freund György. A kötetkében ezt olvashatni: „Mária szabadon használta az eszét már az előtt, mielőtt a napvilágra jött volna, — használta az anyja méhében. Feltehetjük, hogy Mária meg nem születve is sokkal többet tudott Istenről, a túlvilágról, az ember céljáról s élete pályájáról, a célhoz vezető eszközökről, mint a legtapasztaltabb s legmélyebbenjáró gondolkozók, a kik csak hosszas gondolkozás, tanulmányozás után jutnak e célhoz!“ Igazán botrány ilyeneket hirdetni!

— **Hölgyek öröme.** Ezrekre menő levél bizonyitja, hogy a legjobb szer a szépség ápolására az általam készitett híres, Dr. Lehman-féle arczkenőcs. Egy tégely ára 1 korona, hozzávaló szappan 80 fillér, pouder egy doboz 1 korona. Csak nevem és arczképemmel ellátott tégelyt kérjünk és fogadjunk el. Kérem egy próbarendelményi tenni. *Gyarmathy Emil* városi gyógyszertára a Szent-Háromsághoz Baján. Viszonteladók nagy kedvezményben részesülnek. 2—

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Szőlőlugast ültessünk

minden ház mellé és házi kertjeinkben.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetü) mert ne gyobbrésze ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azok őven ellátják hozzuk az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala a mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kertek-nek, kerítéseknek stb. a legremekebb díszt anélkül, hogy legkevesebb helyet is elfoglalna az egyébbre használható részekből. Ez a leghálásabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó szines **ingyenes** katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki czimét egy levelezőlapon tudatja.

Érmelléki első szőlőoltványtelep Nagy-Kágya, u. p. Székelyhíd.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **9.** (1106.) **szám.** *Sárospatak, 1903. március 2.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja: Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Egy világi: Elme-futtatás konventünk törvényjavaslata felett. — Vadászy Pál: A triumvirek. — Nagy Sándor: Az ifjúság erkölcsi életének megóvása. — Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára. — Szuhay Benedek: Zsinati ügyek. — Dr. Tüdős István: A zsinati képviselők választásának módja. — A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában. — Faludi Pál: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetés.

Elme-futtatás konventünk törvény-javaslata felett.

Szinte hallani vélem, a mint a törvény-javaslat leveleit forgatják az érdeklődők ujjai, — szinte látni vélem, a mint olvassák lelkészek, világi állásban levő emberek a nagy tömegnyi paragrafusokat s minden forgató, minden olvasó lelkébe oda fészkelődik a gondolat: vajha javára válnék ez a tengernyi sok paragrafus anyaszentegyházunk életének, jövőjének, boldogúlásának.

Hadd legyek olyan szerencsés, hogy a javaslatról igy nagy általánosságban mindenkit megelőzve mondjam el benyomásaimat, felfogásomat. Talán eredményes is lesz uttörésem, mert a figyelmet felhivom, mert az érdeklődést nagyobbá teszem s mindkettővel előmozditom ugyanazt a célt, a mely az egész zsinatolásnak a célja tartozik lenni, t. i. jó törvények megteremtése által anyaszentegyházunknak a felvirágoztatását elérni.

Nekem ugy tetszik, hogy az egész törvénytervezet nem belső tartalmával, annak megfelelő intézkedéseivel, előálló s előállható kérdéseknek megfejtésére szolgáló utak és módok kitüntetésével, hanem sokkal inkább a külső nagy terjedelemmel akar feltünni, talán hogy igy előre biztositson már külsőleg is mindenkit arról: itt minden betegségre biztos gyógyszer kapható.

Hát ez egy igen-igen nagy tévedés, a melynek az anyaszentegyház fogja kárát vallani, a mennyiben nagy törvénykönyvekkel, sok paragrafus utvesztőjében jelentkező intézkedésekkel, minden sebre gyógy-irt szolgáltatni akaró körültekintéssel olyan helyzet teremtődhetik, a melynek biztos ismerője alig, de alig fog akadni, ha pedig akad: versenytársául szegődik a kálvinista egyháztörvényt ismerő és alkalmazó annak, a kinek kis ujjában van minden törvény, mert a törvény az ő kenyere!

Ugy látom, hogy a *törvényt* akarják a mi körünkben is mindenné tenni mindenekben, pedig az *evangyéliom szellemét* s magát az evangyéliomot soha semmiféle törvény nem pótolhatja.

Azonban igazuk lehet azoknak, a kik a törvény betüjére támaszkodva az élet-ismeretet azzal mutogatják: a törvény irányitván az evangyéliom előállását is, a törvénynek kell az életben is érvényesülni, hogy az evangyéliom uralkodjék a lelkek felett. Igazuk lehet, mert a mai világ már csak a törvény előtt hódol meg; jó szokás, jó elv, jó felfogás, hagyomány, lelkiismeret és a többi immáron nem gyakorolnak a lélekre hatást, hanem csak a törvény, a melynek van ereje a megfogásra, a kötelezésre, a bilincsbe verésre, az igazság szolgáltatásra, a büntetésre, hogy mindezekből aztán az evangyéliom lelke tündököljék. Vajha tündökölnék! De hát immáron még a névből is eltünik az, a mi emlékeztethetne az evangyéliomra, arra az evangyéliomra, a melynek alapján maga az egyház létesült, a melynek részére törvényeket akarunk hozni. Az *evangélikus keresztyén* név nem fedezi az *evangyéliomi keresztyén* nevet; nem fedezi a *helvét hitvallású keresztyén* cimet sem s igazán bátran tünödhetik bárki is a felett: miért ez az ingadozás, miért ez a változtatgatás, mikor semmi sem indokolja, mert a *hosszú cim* nem elegendő ok egy régi helyesnek bizonyult cim tartalmának az elhagyására. Mégis csak különös dolog, hogy nevünk fölött is vitatkozásra van szükségünk! Kész akarva és szánszándékkal szolgáltatunk fegyvert s alkalmat az ellenségnek arra, hogy ellenünk támadhasson, mert még csak határozott nevünk sincs s épen ezért guny és nevetség tárgyává lehetünk.

Lapunk jelen számához $^3/_4$ iv melléklet van csatolva.

Aztán kicsoda lesz az, a ki helyeselni fogja a törvénybe való beleszoritását mindazoknak az apró, cseprő dolgoknak, a melyek a törvény végrehajtásához s alkalmazásához tartoznak, de u. n. kerületi szabályrendeletekkel intézendők el s nem a Kódexben alkalmazandók. És vajjon megengedhető-é az, hogy a *lélek* helyett: paragrafusok *betüje* irja elébe a tisztviselőnek mindazt, a mi állásával együttjár? Különösen pedig a lelki pásztoroknak mintegy kötött utlevelet nyomni kezükbe s a *hivatást*, a magasra vivó szenvedelmet eldobni, a sarokba hajitani: olyan eljárás, a melynek csak a hajótörés lehet a következménye.

És sajátos dolog! Törvényben akarnak intézkedni a lelkipásztorokról, a kiknek munkatért, hivatást, végezni valót igy jelölnénk ki: de a munkatér feldolgozásához való előkészületről, a Krisztusba való nevelésről nem gondoskodunk, hanem a nem oda valókat paragrafusokkal kötjük le, hogy maguknak is, az anyaszentegyháznak is veszedelmet jelentsenek, mert nem lélekből igehirdetők.

Igazán, olyan ne nyulj hozzám virág a lelkész-képezés kérdése a *rendszeres kialakulás* szempontjából, holott különben pedig boldog-boldogtalan áll elő kivánságokkal, követelményekkel. Nehezen megyünk bele a theológiai szakoktatás és nevelés kérdésébe, mert tudja Isten, hogy miért, fáznak tőle az emberek s megelégesznek csupán az egyes tantárgyak beosztásának a vitatásával. Az egyetlen Szabó Aladár talán az, a ki az egész lelkész-képzés és nevelés kérdésével ki mert állani, az igaz azonban, hogy kissé sekélyes vizeken evez, mert olyan kis területen mozgatná embereit, hogy ott aztán aligha válnának prófétákká. Ne féljen azonban senki sem attól, hogy a kérdés tárgyalásával rosz ügyet szolgál. Sőt inkább: olyan ügynek veszi fel a védelmét, a melyből ha jó származik, az anyaszentegyház virágzása következik be. Azért a konventnek nem tatarozgatási kisérleteket kellene végeztetnie, hanem igenis uj terveknek, uj nevelési, tanitási eljárásoknak a megteremtéséről gondoskodnia s akkor aztán paragrafusok ereje nem fogja riasztani a lelkipásztori állásra vállalkozókat.

Az sem érdektelen, hogy épen az oktatási ügyben *nyilt kérdéseket* hagyott fel a konvent, mintha bizony itt alkudozni lehet! Világos jele ez annak, hogy az iskolai kérdések iránt ma már nem mutatkozik az a szeretet, a mely mutatkozott az előtt. Mintha az állami oktatás bekövetkezésének a lehetősége előre elvenné a kedvét mindenkinek attól, hogy valamit tegyen a magyar református egyház iskolái ügyében. Ellenben ott a r. kath. között hova-tovább mindinkább érvényesül az a felfogás: egyetlen iskolát sem adni az államnak! Ugyan mivel szolgált rá az állam, hogy épen mi lelkesüljünk érte az ilyen dolgokban? Tudom, hogy a *szegénység* az ok. De hát ugy-e bizony ennek is az *állam* az oka?

Az *állam* hatalommal szemben a *zsinatnak* immáron állást kell foglalnia! Se titkolódzás, se tetszelgés, se hizelgés, se meghunnyászkodás nem illik hozzánk: hanem igenis illik az, hogy mondjuk ki: te magyar állam ime olthatatlan szeretettel öleled magadhoz a pápás egyházat, becsületbeli kötelességed olthatatlan szeretettel magadhoz ölelni bennünket is, a kik lételedet biztositottuk s biztositjuk, s magát az uralkodó házat is megvédtük akkor, a mikor ezt az országot megtartottuk, a mely hogy Magyarország: az csak nekünk köszönhető, a kik Rómára nem hallgatunk, a kiknek itt van bölcsőnk s itt lesz a sirunk is!

Az 1848 XX. t.-cz. felett ne immorálgassunk olyan sokáig. A zsinat legyen férfias, komoly, nyilt és őszinte eljárásu s ne alkalmazkodó, ne politizálgató! S akkor aztán az egyházi adózás ügye is nyélbe lesz ütve s nem fogjuk a gróf Tisza István tervezetével tölteni az időt, sem pedig órás beszédek hallgatása után azt mondani: „aztán mi hasznát veszed mindennek?“

Ez az én rövid elme futtatásom az egész zsinati előmunkálatról, a melynek biráskodási részlete is mindenről tanuskodik, a mi a toldozás-foldozás, paragrafus rágás és okvetetlenkedés körébe tartozik, de nincs benne semmi, a mi a *lelket mutatná*. Jobbat teremtsenek az egyházmegyék s a kerületek! Egy világi.

A triumvirek.

Anyagias gondolkozású, léha erkölcsökkel tetszelgő korunknak alig van egy nagyobb betegsége, mint a modern műveltség ruhájába öltöztetett álszabadelvűség vagy szabadosság, mely mint hamis gyémánt az igaz gyémántot, igyekszik visszatükrözni a tiszta, hamisitatlan szabadelvűséget, nem irtózva vissza oly nemétől sem a feltűnési vágynak, mely lázt csinál, békét ront, erkölcsi önérzetet sért, a honfiúi, társadalmi és valláserkölcsi élet fejlesztésének rovására. És az a nagy baj, hogy e herostrátesi dicsőség vágy ez utóbbi, vagyis a valláserkölcsi, az egyházi élet terére is átcsapott már, hangosan követelvén magának a jól megfontolt komolyság elvén nyugvó létjogosúltságot, pedig a helyett, hogy óhajtott czélja gyanánt békét, egységet teremtene a felekezetek közt; épen az ellenkező irány szolgálatába lép, mert elvei, nézetei nem reálisok, nem a közszükség érdekeiből fakadtak, hanem oly egyéni czélok eszközeinek tekinthetők, melyek a felekezeti békés együttélésnek és haladásnak egyáltalában nem lehetnek zálogai a jövőben sem.

Megdöbbenve látom ez irány követőinek számbeli növekedését, tetszelgő apparatussal való kilépését a nyilvánosság elé. És a mi fő, a mi a protestantismus jövőjén aggódó lelkünkben még nagyobb nyugtalanko-

dást, sőt felháborodást szül: ez azon körülmény, hogy e veszedelmes iránynak épen a közélet, az irodalom terén is szereplő, kisebb-nagyobb írói értékkel is bíró protestáns férfiak is zászlóvivői, kik a helyett, hogy a multak dicsőségétől áthatott protestantismusnak volnának egyházunk tanai szerinti buzgó követői, szószólói: pellengérre állítják magukkal egyházukat, vallásukat, megróva a hithűséget, az egyházunkhoz való szilárd ragaszkodásnak még eddig minden higgadt gondolkozású, tiszta logikával biró ember előtt érdemül szolgáló szent érzéseit. Ime a triumviratus a protestáns egyház rákfenéjeként megalakúl. A Bartha-Kaas-Benedek-féle hármas szövetség kezdi fitogtatni áldatlan törekvések ápolására kibontott szárnyait és mintha egy uj antireform korszak úttörői akarnának lenni, felülnek a sötét reactió, máglya lángok emléktüzénél sütkérező ultramontánismus szekerére, (legalább azt mutatják eddigi bravúrjaik) hogy utat törjenek maguknak a tömjénfüstös légkör magasabb regióiba. Ilyen veszedelmes hangon szólalt meg lapjában legközelebb Benedek Elek, a „Magyar Világ" szerkesztője, Dr. Tüdős István, mint e becses lapok szerkesztője ellen, hogy émelygős, a régi stylusból vedlődő irmodorával profanizálja azon hithűségre való álláspontot, melyet Dr. Tüdős az agyagfalvi kálvinista papnak róm. kath. tanárhoz ment leányával szemben elfoglalt, midőn t. i. elítéli, hogy egy ev. ref. lelkész leány magáról *reversálist* ad? Hát mit tegyen ily esetben egy egyházát, vallását tekintő oly férfiú, mint Dr. Tüdős, kire nemcsak mint lapszerkesztőre, nemcsak mint felszentelt lelkészre, hanem mint oly tanárra is tekint a közvélemény, kire egy főiskolai theol. ifjúság vallásos hitének, gondolkozásának irányítása van bízva?! Ez hitbeli meggyőződéséből eredő kötelezettség volt és az volna igazán szomorú, sőt kétségbeejtő, ha már a protestántsmusnak ilyen hivatott szószólói is más hangon beszélnének; dicsőítenék azon, a vallásosság jelmezébe bujtatott irányt, melynek végczélja a kosmopolitaság! Lehet-e ezen eljárást helyeselni? egyházunkból mi lenne, ha mindenki így gondolkoznék és igy tenne? vagy mi lenne a hazából, ha mindenki a szeretetnek csak ilyen mértékével szeretné azt, — dacára, hogy Benedek Elek úr igen hangoztatja a felekezetiségen felül emelkedő hazafiságot?! Az a fő, hogy szeressük hazánkat, vallásunkat, egyházunkat és ha valaki arra buzditja lapjában mint szerkesztő a közönséget, megrovandó egyén-e, kit vallásával, állitásával együtt ki kell gúnyolni? vagy pláne azt állitani egy ilyen diszes helyet elfoglaló egyénről, mint Tüdős úr, hogy „ádáz dühvel vadászkutya módjára fojtogatja a vén papot?" Hát tisztességes dolog ez, illik egy művelt szerkesztőhöz igy beszélni olvasó közönsége előtt, mely a Tüdős úr szakműködését nem ismeri? Klassifikálja mindenki az ilyen irót és stylust saját tetszése szerint — bizonyára rá fog jutni azon végső igazságra, hogy a „Stylus maga az ember."

Vajjon illő-e a hang olyan férfiúhoz, ki a nemzeti kultura Pantheonába illőnek tartja magát? E hangot — onnan, a hol még a vallás, az egyház iránti szeretet nem Benedekelekesen ég a szivekben, — hol a hitbuzgóság még erény számba megy s még az együgyűek sem szokták azt a gúnysértő nyilaival bántalmazni; — onnan a romlatlan protestáns közszellemet képviselő provinciából visszautasítjuk, Dr. Tüdős István szerkesztő úrnak pedig őszinte szeretetünk, ragaszkodásunk biztositása mellett bizalmat szavazunk és kérjük, hogy ne érezze magát sértve az ilyen támadásoktól. Nem önmagáért, hanem az általa képviselt eszmékért, szent elvekért kell ezeket szenvednie. A ki *szivvel* a klerikalismus hive, csak *szinleg* protestáns: az nem lehet a hazaszeretet példányképe, annak csak teste van itt, lelke pedig hol Bécs, hol Róma felé kacsingat. Az internationalismus nem a valódi igazi honszeretetnek, hanem a világpolgárságnak meleg ágya.* Vadászy Pál.

ISKOLAI ÜGY.

Az ifjúság erkölcsi életének megóvása.

(Folyt. és vége.)

Miután csak összefüggésbe kellett hoznom a gyermek-kor erkölcsi védését az ifjuság erkölcsi életének a megovásával, mivel ezek — szerintem — minden kétséget kizárólag összetartoznak, áttérhetek szerény értekezésem második részére, amelyben a tulajdonképeni (15—21 éves) ifjuság erkölcsi életének a megóvásáról fogok szólani. Elmondom igénytelen tehetségem szerint, hogy kik lehetnek az óvók, másodszor minő uton, módon lehet az ifjuság erkölcsi életét óvni?

Óvók lehetnek a szülék, tanitó, lelkész, előljárók, társadalom, országgyűlés és a kormány.

Legelsőben is azt kellene törvényhozásilag kimondani, hogy vasárnap és ünnepnapokon minden korcsma zárva legyen. Amint hallottam ez Amerikában igy van. Vasárnap munkaszünet van, a földmives nincs a mezőn, kertben, réten, a mester-legény nincs a műhelyben, a kereskedő-segéd a boltban, a munkás ifju a gyárban. Mi történik ekkor? Egy igen tekintelyes $^0/_0$-a az ifjuságnak a korcsmát keresi fel. Elveszt-geti keserves keresményének egy részét, sok nagy részét; vesztegeti egészségét. Hát az erkölcsi oldala? Nagyon sötét az, ne vizsgáljuk.

„A mulatság a korcsmába
Most van még a virágjába;
Ugy is sok az élet bőjtje:
Mért ne lopnánk el belőle!"

Több, mint két évtizede óta vizgáljuk ezt az állapotot, s bátran kimondom, hogy inkább szeretnék sok ifjut kaszalni, kapalni, vagy bármely igaz foglalatosságban vasárnap és ünnepnapokon, mint a munka-szünetben. Oh mert nincs köszönet olyan munka-szünetben, ahol a testi erő pihen ugyan, de a lélek üdve a sziv nemessége pokoli kisértéseknek van kitéve. Igen, legyen munka-szünet, de korcsma-szünet is!

Nagy ünnep-napon bizony igy szólhatunk:

Elhozta az Isten az ünnepnapokat!
Én kimondom nyiltan: nem várom azokat;
Mert minek is várnám! Tudom már régóta,
Hogy ujra kezdődik az a régi nóta.

Azt hiszi valaki, hogy az Istent áldják!?
Nem, nem! Azt hallani, hogy őt káromolják.
Sohse hallottam még annyit szidni Istent,
Mint ünnnep,- s Vasárnap a föld rögén itt lent.
Hát ez az Ur napja? Nem, nem! Ez nem lehet!
Botránkozás napja, hol szidják az eget.

Hétköznap: munka-nap; izzad, fárad a nép
És az ünnepnapon bántja jó Istenét.
Szülék, édes szülék! Jaj nagy itt a hiba . . ,
És mért van ünnepnap minden korcsma nyitva!?

* E cikkért a reám vonatkozó részeiben fogadja V. P. úr hálás köszönetemet; a kérdés érdemi részére vonatkozó felfogása pedig meggyőzheti Benedek Elekéket arról, hogy minden jó protestáns ember úgy gondolkozik, mint én! Szerk.

Széles e világon, ha mind zárva volna ! . . .
Édes jó Istenem : beh szép ünnep volna !

Ha mást szidsz, káromolsz, meg fognak büntetni,
Az Isten-káromlót . . . Azt nem bántja senki.

Leghathathatósabb óvszere az ifjuság erkölcsi életének a szorgalmas munka.

„Munkásság az élet sója,
A romlástól mely megójja" (Tompa.)

„Két jó van, mi fölöttt sorsnak nincs semmi hatalma :
Szorgalom és az erény, földön az, égben ez áld."
(Vörösmarty.)

Az igazi munkásnak nincs ideje az erkölcs vesztegetésére ; az igazi munkás nem vetemedik aljas tettekre, csalásra, lopásra, rablásra ; megkeresi verejtékével kenyerét; nem lesz belőle szoczialista, anarchista, merénylő, hanem „kenyerét eszi dolgozva, nem álnok uton és nem orozva." A tétlenség a bünnek párnája. Nézzük az eseményeket ! Nem dolog kerülő, a renyheség miatt elzüllött ifjak követték-e el a legborzasztóbb bűnöket, nem ezekből kerülnek-e ki a király-gyilkosok ! ? Munka, ezerszer is munka ! Erre kell nevelni a kis gyermeket otthon, erre az iskolában, erre az ifjú korban ! Istenben való hit és igaz munka az erkölcsiség utjáról soha nem engednek letérni. Már Szólon törvényt adott arra, hogy a henye naplopók a városból kitiltassanak.

Nem óvják, sőt mételyezik az ifjak erkölcsi életét az annyi variatiójú, ocsmány fényképek, szemérmet-sértő levelező-lapok ; ezek eltiltandók !

A szinművekben is gyakorta megsértődik az erkölcs, vagy legalább is nem jó hatással van sok jelenet az ifjuság erkölcsiségére.

Hát az ujságok ! Bizony jó volna megszivlelni, hogy az ujságokat felnőtt leányok, ifjak is olvassák ; s hányszor olyan jelenetek, történetek, tragoediák, képek kerülnek felszinre, hogy Isten őrizze a magyar ifjuságot! Ezért becsülendők az ifjuság számára készült, szerkesztett Lapok. Ezeket kellene szaporitani, s olcsóbbá tenni !

Soh helyen divat a *pénzezés,* ahol a fiatalok pénzeznek a gyermekkori gombozás helyett. Ismertem egy birót, aki ezekre nagy figyelemmel volt, s nem egyszer rajtok ütött és elszedte a pénzöket. Veszedelmes dolog az ! Mert amellett, hogy a csalás, irigység, stb. vétkeket szüli, sokszor verekedés, szurkálás követi ; vagy egy gyengébb kifolyású történet: „pótoljunk" t. i. a korcsmára. Jaj de tudja a mai fiatalság: egy fél literre. Vagy ugy volt az régen is : egy meszelyre !

A falusi *fonóka* sem egészen olyan kedves, nyájas összejövetel, mint amilyen idylnek van festve sok költő által. Eshetik bizony ott elég az erkölcs rovására.

Hát még a bál, ifjusági mulatság ! Még nappal sem biztos az erkölcs-rontásától. Nem azért beszélem én ezeket, hogy „a kis daganatért le kell vágni a kezet ;" de hát a konkoly sokszor ott is megterem, ahol nem vetik el.

Az ifjúsági egyesületek sokat tehetnek az erkölcsi élet megóvására, de igénytelen nézetem szerint igen meg kell válogatni a talajt, mert sok talaj igen hajlandó a mérges növények tenyészésére.

A lelkész, mint az erkölcsiség őre, kitűnő óvó lehet az ifjuság erkölcsi életében. Különösen a templom után benmaradt felnőtt ifjakkal és leányokkal való, erkölcsies zamatú beszélgetések által ; mely beszélgetések, természetesen felváltva történnek, t. i. egyik vasárnap délután az egyik nem, a másikon a másik nem.

El nem hallgathatom, hogy a jól rendezett, szervezett ifjusági könyvtárak, szóval a jó könyvek a leghatalmasabb szolgálatot tehetik az erkölcsi tisztaság megóvására. Már az »egykönyvű kor« régen letűnt, lehet választani az ifjuság számára irott könyvekben.

Legfőképen óvhatják az ifjúságot maguk a szülék, különösen azok, akik velük vannak azokkal ; hiszen ez nekik legfőbb érdekük és legszentebb kötelességök is. Nyujtsanak azért nekik nemes példát az Isten tiszteletében és szeretetében ; az igaz munka, mértékletesség, takarékosság nemes erényeiben.

A mester-inasok erkölcsi életére rendkivüli figyelem fordittassék ! Ezek távol vannak a szülék felügyeletétől ; ki vannak téve a legények minden viselkedésének. A mesterek szigorú felelősséggel tartoznak a műhelyben dolgozó legények és inasok erkölcsi életeért.

Hát a tanitó mit tegyen az ifjuság erkölcsi óvására ! ? Folytassa nemes munkáját, amelyet az iskolai neveléssel megkezdett, céltudatosan az iskolán kivül is, amint már előbb jeleztem, a szülékkel való gyakori érülközésben, nemes példaadásban, nyájas feddésben, ahol arra alkalom és szükség van. Megértetni velök ottan-ottan, hogy az ifjuság a virág, a hazának, a vallásosságnak a virága és rendeltetése a hazának és az Isten országának gyümölcsöket teremni. Szivökbe vésni iskolás korukban és folytonosan ápolni ezt a két eszmét : Isten félelme és a haza szerelme !

Állitson fel ifjusági egyesületeket, ifjusági könyvtárakat és dalos köröket, de nem tudnám eléggé figyelmeztetni, hogy először ismerje ki a talajt ; vizsgálja a környezetet, számolja meg a támogatókat, számoljon önerejével, mert az ellenkező eredmény állhat be ; ettől pedig Isten óvja édes hazánkat !

Határozati javaslatom :

Tekintettel arra, hogy a szünidőben, az ünnepnapokon, a szünórákon szabadjára hagyott, kóborló gyermekek az utczai, korcsmai erkölcsvesztegető dolgok által már előre megmételyeztethetnek ; tekintettel arra, hogy a falu korhelyei, közmegbotránkozásra vesztegetik a jó erkölcsöket s undorító példájok ráragadhat az ifjuságra ; tekintettel arra, hogy az ünnepi és vasárnapi korcsmázás miatt az Isten káromlás, az erkölcstelenség gyakoribb, mint bármely napon ; tekintettel arra, hogy a falukon szokásos pénzezés erkölcsrontó s sokszor véres kimenetelű : tekintettel arra, hogy a szemérmetlen képek- és képes levelező-lapok nem alkalmasok az ifjuság erkölcsi életét óvni ; tekintettel arra, hogy a téli fonókák, különösen ha azok a fiatal legényeknek is tanyát adnak, erkölcsrontók lehetnek ; tekintettel arra, hogy a szülei haztól távol levő mester inasok, legények ezer kisértésbe juthatnak az erkölcsiség romlására ; tekintettel arra, hogy a tanitók, a szülékkel való érülközés, értekezés, beszélgetés, különösen helyesen szervezett ifjusági egyesületek, könyvtárak, dalos körök felállitása által az ifjuság erkölcsi óvását eminenter munkálhatják :

mondja ki a közgyülés, hogy ebben a tekintetben inditványozza a „Magyar Tanitók Országos Bizottság"-ánál, hogy kérvényezzen vagy az országgyűlés előtt vagy a magas kormánynál, miszerint

1. a községi előljárók utasittassanak, hogy a szüléket, kiknek gyermekeik az utczán, korcsma-udvarokon kóborolnak, még birsággal is sujthassák.

2. A helység czégéres korhelyei az utczákon, közhelyeken tett erkölcstelen maguk viseleteért megbüntettessenek, s rájok az előljárók kiváló figyelmet forditsanak.

3. *Vasárnap és ünnep-nap délutánján a korcsmák zárva legyenek.*

4. Az Isten-káromlók érzékeny pénzbüntetéssel sujtassanak.

5. A pénzezők szemmel tartassanak, pénzük elvevendő, többszöri kihágás után büntetendők.

6. A szemérmetlen, erkölcsrontó képek és képes levelező lapok eltiltandók.

7. A mesterek szigorú felelősséggel tartoznak az inasok, sőt a háznál a legények erkölcsiségeért is

8. A tanitók, akik alkalmas talajon és környezetben ifjusági egyesületeket, dalos köröket állitanak, általában az ifjuság erkölcsi óvására kiválolag közremüködnek az iskolán kivül: külön erkölcsi és anyagi jutalomban részesüljenek!

„Dixi et salvavi animam meam!"

Nagy Sándor.

TÁRCA.

Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára.

(Folytatás.)

Mitrovics nekem tanárom is, papom is volt. Duplex dei dos est. Nagynak tanúltam ismerni Sárospatakon, nem törpült le előttem Debrecenben sem. Fényes elméje világát csak azok nem látták, akik homályosan, mintegy tükörön által nézték őt. Nagy olvasottság, széles látókör, philosophiai képzettség, éles itélőképesség emelték a többi emberek fölé. Igazi tekintély volt a szellemi világban. A Sokrates ész-arisztorációja testesült meg benne. Meg kellett előtte hajolni s bizonyos félelemmel tisztelni tudományát és képességeit. Így tisztelték tanitványai is, akik közül csak kevesen mertek közel férkőzni szivéhez. Ezek aztán nemcsak eszét bámulták, hanem szerető szivének pazar gazdagságát is élvezhették.

A tanári kathedrán mesterünket láttuk benne mi tanitványai. *Nagy Gusztáv* csudás régiókba, sokszor extásisba ragadott bennünket, amikor hatalmas éljenzésekbe törtünk ki. Mitrovics előadásán nem jutott eszünkbe (nem is mertük volna), hogy éljenekkel zavarjuk, csak lestük ajkáról a tartalmas, súlyos szavakat, melyek megtermékenyitették lelkünket és szivünket. Egyszer, emlékszem, hogy nem tudtuk magunkat előadásán az éljenzéstől visszatartani. 1885 elején volt. Akkor vivta hires, nagy polemiáját *Balogh Ferenczczel.* Hogy, hogy nem, előadásába is beleszőtte, pedig különben a napi harcokat nem szokta a kathedrára vinni. De ez a polemia egész lényét lefoglalta. Ebben nyilatkozott meg legkifejezettebben az ő modern theologus álláspontja. Előadásán csak érinteni akarta a kérdést, de aztán belemelegedett. Szines, vonzó, pathetikus szónoklatával mind feljebb-feljebb hágott az eszmények birodalmába. Már széditő csúcsokon járt, s mi alólról a fiatal emberek lelkesedésével csudáltuk és glóriával láttuk alakját körülsugározva. Ennek az előadásnak a végén törtünk ki aztán éljenzésben.

Tanári előadása komoly, szabatos, szigorúan logikus, minden flosculustól és frázistól ment volt. Üres, tartalmatlan, csak az óra kibeszélésére szánt mondatokat nem lehetett tőle hallani. Egy-egy bon mot, vagy élc is a legritkábban szaladt ki a száján. A gúnyt már sűrűbben alkalmazta. Természete hajlott az iróniára és a sarcasmusra, amivel nem egy tanitványát sújtotta le s amely tollát is élessé és félelmessé tette. Birálatai kemények voltak, de a jóakarat átcsillámlott rajtuk. Akit ő megdicsért, az egy fejjel nőtt, nemcsak önmaga, hanem mások szemében is. Én még nem voltam tanitványa, mikor másodéves theologus koromban egy prédikációmat a Vay-féle kisebb pályadijra érdemesitett. Ettől kezdve mindhalálaig éreztem magamon gondos szemeit. Ő vezetett be az egyházi irodalomba, megnyitván előttem a Sárospataki Lapok hasábjait. Még theologus koromban kezembe adta *Borzsák Endre* gyász- és sirbeszédeit, hogy irjak róluk kritikát. Micsoda megtisztelő megbizatásnak tartottam én azt! Igyekeztem is neki erőmtől telhetőleg megfelelni. Csak mi alapitók, (Rácz Lajos meg én) tudjuk, milyen meleg érdeklődéssel, sőt bizonyos büszke örömmel kisérte az általunk 1884-ben megindított *„Sárospataki Ifjúsági Közlöny"* szárnypróbálgatásait. De a „Sárospataki Lapok" azonkori egy-egy szerkesztői üzenete is tesz róla tanúságot.

Nagyon szerettük seminariumi óráit. Itt tűnt ki még jobban élesen boncoló esze, hatalmas judiciuma és bámulatos szaktudománya. Ezek az órák ránézve is felette élvezetesek voltak. Ekkor látta hatását tanitásának. A szántó-vető örömét érezte az aratás felett. Sorra jött az imádkozás, prédikálás, mindezeknek birálata. Theológiai önképzőkör volt az. Ilyenkor szigorú arca fölengedett s mosolyogva szemlélte tanitványainak vetélkedéseit, az erőpróbákat. A vitában összebogozott csomót aztán a végén ő oldotta ki. Pedig az a csomó olykor az ifjú emberek heves agyában különös alakot öltött. Egyszer pl. én egy imádságot kritizálván, erősen megróttam annak anthropomorphistikus kifejezéseit s azt követeltem, hogy az imádság merőben ment legyen Istennek minden emberiesitésétől. Mitrovics mosolyogva mondta:

— No, ilyen imádságot én is szeretnék látni. Ugyan, édes barátom! próbálja meg s irjon egyet!

Azóta is próbálom.

Tanitványait az iskolán túl is figyelemmel kisérte s előhaladásuknak lelkéből örült. Ezt a gondot és örömöt azonban ritkán mutatta külsőleg, de akinek módjában állott vele bizalmasabban érintkezni, az látta, mennyire tájékozva van az életbe kilépett tanitványainak előmenetele és viszonyai felől. Én is egyike voltam azoknak, aki hálásan tapasztaltam nehéz körülmények között szives gondját és pártfogását. Az isten áldja meg érte haló porában is!

* * *

Debrecenbe jövetele óta mintegy a balsors szegődött hozzá társul. Micsoda reménységgel és tettvágygyal jött ide! Hozta a szülei szív szeretete, magas törekvés, az eszmények kultusza, melynek szentelte életét, s melyet még pataki búcsúbeszédében is a szeretett ifjúság lelkére kötött. Mikor tengernyi sokaság élén 1896 április 8-án *Simonffy Imre* akkori polgármester s egyházi főgondnok a debreceni vasúti állomásnál üdvözölte, ezen emlékezetes szavakat mondotta a megboldogult: „Gyermekkoromban azt tanúltam, hogy a római polgár házának szentélyén három jelszó állott: Isten, haza, munka . . . Ezeknek szentelve életemet, kivánom annak hátralevő részét itt eltölteni." Ki hitte volna még akkor, hogy az életerőtől duzzadó férfiúnak hátralévő élete még néhány esztendőre terjed, s a zsoltáriró szerint, annak is több, mint fele nyomorúság!?

Az egész télen át nem lakott és nem fűtött parókiában meghűlt s beköszönő beszédét is, az ő magasztos lelkipásztori hitvallását (Róm. I. 15—17. alapján) csak nagy ügygyel-bajjal, siketes hangon tarthatta meg. Ettől kezdve gyakran kinozta torokbaj. Régi, érces hangját is ritkán hallottuk teljes csengésében. Másnemű betegeskedései miatt is olykor-olykor kénytelen volt egyikünk-másikunk papi segitségét igénybe venni. „A szeretet

régi forrásaiból kell meritenem", — irta nekem egy izben. Fájdalom, hogy elfoglaltatásom és testi állapotom miatt én sem segithettem rajta annyit, amennyit óhajtottam.

Még a betegséggel viaskodott; pessimismusra hajló kedélyét csüggeteg resignátió vette hatalmába. Sok minden bántotta érzékeny lelkét. Mikor a *Debreceni Lelkészi Tárt* meginditottam, elsősorban neki, az én kedves mesteremnek kértem ki tanácsát és közreműködését. A legnagyobb örömmel fogadott, tanácsolt, igért és adott dolgozatokat. Jellemző, hogy leginkább a pastoralis prudentiára való tekintetet kötötte lelkemre a papi dolgozatok megitélésénél. Mert — úgymond — a szónokság nagy titka abban rejlik: mit és hogyan adjunk elő a hiveknek? Ez ellen vétenek igen sokan, olykor még a köteles discrétióról is megfeledkezve. Erre aztán emlékezetének s tapasztalatainak gazdag tárházából halomszámra hozott fel példákat, amint azokat *Egyházi Szónoklattanában* is olvashatjuk. — A Debreceni Lelkészi Tárba több szép imádságán kivül egy egészen új egyházirodalmi genrèben is bemutatta magát. Apró föl-egyzéseket közölt papi életéből. Markans vonásokkal irta le az élet gonoszságát és nyomorát. Egy az élet sötét mélyére leszálló nagy lélek finom megfigyelései nyilatkoztak meg benne. A faj is, a hang is, az előadás is szokatlan volt és többeknek visszatetszett. Az elitélő kritikák után elkeseredve irta hozzám! „Utoljára az az élet sorja, hogy falnál marad az ember feltűnő új csillagok és üstökösök mellett . . . Csendes resignátió ez nálam, a kicsi, a semmi embernél".

A *dr. Baczoni Lajos* temetésekor még felragyogott régi csillaga. Gyönyörűen imádkozott, s a nagy, intelligens gyászközönség meghatva bámúlta. S nekünk, akik virágjában ismertük, fölragyogott szemünk. Íme, az igazi Mitrovics! Örvendtünk, hogy fölépült betegségéből s újra mutatta magát régi nagyságában. Hittük volna-e, hogy Baczoni Lajos után egy esztendőre őt kisérjük ki a gyászos temetőbe!?

Utoljára a novemberi kerületi közgyűlésen adott püspöki ebéden hallottam. A nyilvános provokálásra fölkelt és *Görömbey Péterhez* szállva egy remek felköszöntőt mondott az esperesekre. A múltba ment vissza az emlékezet szárnyain. Egy szepsi-i pap anagrammáját hozta fel, aki azt irta egyszer valamikor, hogy az *esperest* ebből a három szóból van összetéve, hogy: *seper, teper, repes*. Ennek a három szónak értelmét az esperesekre vonatkoztatva éltette őket. E percben az egész asztaltársaság érezte szellemének varázsát és föllelkesülve éljenzett — neki is. Nemsokára ágynak esett, melyből többé föl se kelt, Görömbey búcsúztatta el, akihez szállt: „Oda van, vége van". Most, hogy e sorokat irom, feltűnik előttem képe, szivem összeszorúl s „lassanként szemem árja megindúl". Testét eltemettük, de emléke, lelke élni fog, a késő nemzedékekben. Róla is áll, amit *Tacitus* irt Agricoláról: „Quidquid in eo amavimus, quidquid mirati sumus, manet mansurumque est in animis hominum, in aeternitate temporum, fama rerum; posteritati narratus et traditus superstes erit."

S. Szabó József.

*

Egy röget arra a néma sirhalomra, a mely alatt a Mitrovics Gyula kihült szive pihen, hadd vessek én is; egy könyet a sok közé, melyekkel tiszánninneni kerületünk a nagy halott nemes lelkét s ennek drága emlékét megszenteli, hadd ejtsek én is; egy levelet a hervadhatlan koszoruba, melyet a hála, tisztelet és szeretet mély hódolattal nyujt a nagy halott emlékének, hadd tegyek én is: jogom van hozzá!

Jogom van, mert azon szerencsés és boldog ifjak közé tartoztam, a kik közel állottak szívéhez; a kikre — mint az áldott nap éltető sugárait — nem egyszer szeliden mosolyogva árasztá ki lelke melegét; a kik boldogok voltunk, ha láthattuk, ha szavát hallhattuk.

Mért volt ez így? sohasem tudtuk megmagyarázni, csak sejtettük, éreztük és tudtuk is. Tudtuk azt is, hogy az ő szivét mesterkélt számitással, szolgai csuszás mászással megnyerni nem lehet, hogy a férfias, szabad, őszinte vélemény megnyilatkozását örömmel hallgatja, hogy a hizelkedőt sujtó kritikájával megszégyeniti, tehát, hogy igazi mester, valódi krisztusi példánykép.

Minek emlitsem a bölcs embert? minek irjak a szónoklat nagy mesteréről? a kit szónoklatáért csak akkor nem tapsolt meg a közönség, ha a koporsónál, vagy a templomban az Isten igéjét hirdette a mindig ünnepelt szónok. Minek beszéljek ezekről? tudja ezeket országvilág. A miről még nem irtak az emlékező, hálás tanitványok, arról akarok még említést tenni, hogy t. i. — mint minden szépért, jóért s nemesért lángoló lélek — ő is rajongott a dalért s a komoly ember örömmel vett részt azon ünnepélyeken, vagy társaságokban, a melyekben a dal hatalma és ereje is, át meg átjárja a szíveket.

Történt egy alkalommal, hogy Patak városának egy köztiszteletben és becsülésben élt Matrónája, egy régi jó magyar nemes család feje, gyermekei, nagyszámú unokái és tisztelői körében neve estéjét ünnepelte. A tisztelők sorában ott volt Mitrovics Gyula is, de megjelent az énnekkar is, zengvén az ünnepelt Matrona tiszteletére több hazafias és regi jó magyar dalt. Gyönyörködve szemléltük, mint melegszik föl csendesen a mi komoly természetű, de nekünk kedves tanárunk s mily kimondhatatlanúl jól érzi magát abban a rögtönzött, de annál kedélyesebb mulatságban. Midőn egy kissé hoszabb szünetet tartottunk a nótában, föláll helyéről Mitrovics s asztalunkhoz jőve, hátulról a két vállamra teszi a kezét s azzal a lassu, vontatott kiejtéssel — a mely neki sajátsága volt — ejti ki nevemet, mintha 2—3 ó lett volna benne: „Kovács! Virágos kenderem." Mintha villamos áram járt volna át bennünket, preczentori igazgatás nélkül is egyszerre kezdtük rá s daloltuk, hogy: Virágos kenderem elázott a tóba. És daloltvelünk és segített nekünk fáradhatatlanúl a sokak előtt zárkozottnak és ridegnek hitt komoly férfiú, a tudós ember is, bizonyítván előttünk — egész önkéntelenül — hogy ő a szív embere is. Nekünk pedig Jézus és a kánai menyegző jutott eszünkbe . . .

Áldásom, örök hálám és könyeim legyenek tanui tiszteletemnek és szeretetemnek, neki pedig adjon nyugalmat a jóságos Isten!

Kovács István.

*

Akkor voltam tanítványa M. Gy.-nak, amikor a férfikorának s tanárságának kezdő idejét élte; amikor mi még — mint ifju theologusok — a szabad fegyvertartás aranyos napjait boldogan élveztük az alma máter falai között. Abban az időben M. a kedély embere volt, s komolyságán is áttört az élet derűjének sugara. Ime a példa:

Négyen laktunk nála. Meghitt, jó barátok mind e mai napig. Egyik esperes lett, a három assessor. Sőt a három közt is egyik már esperes-jelölt. Kamaránk központ volt, központja a jobbak, nevesebbek talalkozásának. Be-bepillantott olykor-olykor közénk a házigazda is. Szeretett bennünket, mi meg bálványoztuk.

Egy alkalommal (úgy diligentia végén) egy sóvár óhaj röppent el Sz. szomjas ajakán: be jó volna egy kis Milko-féle szomorodni! Jó bizony! volt az általános,

lelkes visszhang. Összeszedve pénzbeli erőnket — arányos pótlással — csakhamar ott csillogott asztalunkon 4 pecsétes üveg; epedve várva mindnyájan a felbontás pillanatát.

Nem! megálljatok, egy indítványom van, szólott V., hívjuk meg *rá* Mitrovicsot! Egyhangú akarat folytán nekem jutott az invitálás tiszte. Bekopogtatva hozzá, ilyképen szólottam: Nagytiszteletű úr! igen szépen tiszteli és kéreti a kamara, hogy méltóztassék egy kicsikét mihozzánk benézni! Ugyan mi jóért B. úr? Hát tetszik tudni egy kis izé, . . . olyan Milko-félé izé . . . tetszik tudni. . . . No jól van tisztelt B. úr, megértettettem, megyek azonnal.

Bejött, koccintgatott velünk, szíve megnyilt, ajka beszédes lett, komoly arca csakúgy derengett az örömben, diák lett a diákok között. Majd kis idő múltán felém fordúlva mondá: legyen szíves, mondja meg nénémnek, adjon át önnek egy jókora öblös üveget. Örömmel rohantam a nénihez, kérve tőle a *legnagyobb* boros palackot. Ezzel aztán lementünk a gang alatti pincébe, maga szívta tele (mint évődve megjegyzé, azért nem bizza rám, mert attól tart, hogy szemelátára is betalálok szívni a teli lopóból) s én boldogan lépdeltem fel a lépcsőn a drága teherrel. . . . De ő már nem tartott velem, szobája felé indúlt. S midőn kértem, s tiszteletteljesen meginterpelláltam: miért nem méltóztatik még közibénk bejöni? Azt felelte: hát csupán azért tisztelt B. úr, mert meg vagyok győződve, hogy ettől (az üvegre pillantva) négyen biztosabban elérik a *kitűzött célt*, mintha öten volnánk.

—

A komolyság mintaképe volt Mitovics Gyula. És mégis jóízűen tudott kacagni. Beh sokszor voltam tanúja a mi kis otthonunkban. Az utcán azonban mindig komoly arcot öltött, mosolyát sem láttam. És e szokás alól is tett kivételt. A collegiumból jövet együtt tartottunk M. úrral hazafelé. Mi órájok volt B. úr? Exegesis Nagytiszteletű úr. Hol tartanak most? Pál apostolnál. Egyébiránt igen érdekes dolog is történt ezen az órán. Micsoda? Hát az kérem szivesen, hogy B. tanár úr közel pár hete, azt a kérdést fejtegette előttünk, hogy: azok a levelek, a melyek az új szövetségben a Pál apostol neve alatt szerepelnek, eredetileg mind ő általa irattak-é, vagy nem? Most aztán, hogy meggyőződést szerezzen arról, há vajjon megfigyeltük é magyarázatát, felszólította A. kollégát, hogy feleljen a kérdésre. A. kartársnak azonban halvány sejtelme sem lévén a kérdés lényegéről, a súgás felséges művészetének támogatását iparkodott igénybe venni. Csupa izgalom, szem és fül volt az egész ember. Nos Á. úr, kérdi B. tanár, Pál írta-é mindazokat a leveleket? Súgtuk neki hogy *nem*. És A. nagy pathoszszal rávágta, hogy *nem*. Jól van könyörgöm alásan (B. szavajárása); de ha *nem*, hát akkor ki irta? és jött ismét az üdvözítő visszhang: *Barnabás!* Helyes ez is; de egy mély elméjű, élesen boncoló exegeta még tovább bizonyítja és állítja, hogy nemcsak Barnabás, hanem? Itt A. mély hallgatásba merül s izgatottan vár egy kisegítő hangot, s meg is kapja ekkép: *Appolós*. Igen ám, de A. barátunk — kissé húzván a balfülére — nem jól fogta fel a súgást és Apollós helyett, egész stentori hangon rázengte, hogy: *Apósa!* Erre M. a nyílt utcán oly édes kacajba tört ki, hogy szinte könyszökkent szemere. Haza érve, elbeszéltette még egyszer velem a néninek, meg a nagytiszteletű asszonynak.

És A. úr mit szólt mindezekre, kérdé Mitrovics. Azt mondta nekem, hogy itt hagyja az egész theologiát, és megyen színésznek.

Igaza van, mondja Mitrovics. Aki súgásból akar élni, az nem közénk való; de jó lehet Thália papjának, mert ott ilyen ötletszerű *felfedező* sok babért arathat.

És valóban A. kollegát nem láttam többé sem a kápláni, sem a papi vizsgán, nem még a 25 éves találkozón sem.

—

Köztudomású, hogy M. folyvást első volt grádusában. H. G. meg utolsó, — de mindég utolsó. Ezért volt aztán, hogy a hű társak hol szeretettel nógatták, hol baráti szigorral korholgatták H. G.-ét kitartó hanyagságáért; példányképűl állítgatván eléje a jobbakat, kiváltképen Mitrovicsot. De H. rájok sem hallgatott, sőt minél jobban noszigáltak, annál kevésbbé volt hajlandó bekebelezni a Heiszler dogmatikájából az észcsavaró pragraphusokat; nemcsak, de elvégre ingerülten felkiáltott: mit, hát ti akartok engem kunirozni, vagyok olyan mint akármelyitek, vagy tán külömb, mint Mitrovics!

Minden esetre külömb vagy barátom, és sokkal terhesebb positiót töltesz be mint én, szólott Mitrovics, mert én csak *húzom* a grádust, te pedig *tolod*.

—

Kápláni vizsgát tett a K.-ék grádusa. Csupasz, pelyhedző, szakáias, bajuszos arczú derék fiúk. Vizsga után szétröppenve, csak a papi vizsgakor találkoznak újból. Már akkor nem volt köztük csak egy csupasz arcu. K. barátunkon se szakál, se bajusz nem akart ütközni. Mikor aztán M.-nál a szokásos tisztelgésen meg jelentek, M. megpillantva K.-át, azt mondta neki: de jó lett volna ön tajték pipának . . .

— Miért nagytiszteletű úr?

— Hát csak azért kedves barátom, mert *nehezen kap bajuszt.*

—

Diákkorunkban a papolásra D. barátunkat vetették ki. El is végezte ő nemes tisztét, csakhogy rosszúl. Nemcsak hogy figyelembe nem vette a szónoklattan idevágó utasításait, de itt-ott meg is bicsaklott az elmondásban.

D. barátunk módnélkül restelte ezt a dolgot. Hónapok multán az iskolakertben sétálgatva, boldogan szövögettük jövőnknek remény szálait. Főtémánk a házassági kérdés boncolgatása után, a prédikátió és a katedra volt.

Oly mélyen belemerültünk a konversálásba, hogy észre sem veszszük, hogy valaki utánunk lépked.

Különös, azt mondja D. barátom, hogy mihelyt a szószékbe felállok, azonnal szédűl a fejem, szikrázik a szemem, csetlik, botlik a nyelvem. El is megyek pár nap alatt dr. Lengyelhez, megkérem, hogy preskribáljon valami erősítő szert, mert azt a kudarcot mi velem a múltkor velem történt, nem birom elviselni. Ki akarom vágni magamat úgy Mitrovics, mint a fiúk előtt.

Sohse menjen Lengyel úrhoz tisztelt barátom, szólal meg egy hang a hátunk megett; ajánlok én önnek olyan orvosságot, melynek hatása kétségbe vonhatlan: »*Tanúlja meg jól a prédikációját.*«

Ez a hang a mesteré, Mitrovicsé volt!

—

Sirva borulok le én is, az ő legkisebb, de egyik leghálásabb tanítványa Debrecenben domboruló sírhalmára, áldva őrzöm emlékét szivemben örökké.

Batta György.

*

Mint szónok nem az előadás varázsával, hanem az egyházi beszéd magvas, tartalmas voltával ragadta

magával a lelket. Az új idők, új eszmék, a megcsontosodott dogmák fölött magasan szárnyaló szabadelvű gondolatai hódító, meggyőző erővel kaptak meg az ő beszédét mindig nagy figyelemmel hallgató ifjúság lelkét. Előadása inkább tanító, mint lelkesítő, inkább hideg, mint lángragyujtó.

Egyszer történt, hogy ez utóbbi jellemzés nem illett reá.

Miskolcon Kun Bertalan püspök úr 50 esztendős papságának jubileumi ünnepét ültük.

Az »Uj templom« legkisebb zúga is ünneplő emberekkel volt megtömve. Sem azelőtt, sem azóta ily rengeteg embert nem látott talán az a templom egyszerre. Ember-ember mellett, a székek közötti úton, úrasztala körül.

Mitrovics volt az ünnepi szónok, alapigéül ezt vette fel: »Ilyen főpap illik mihozzánk.« Meghatottsággal kezdte beszédét. Az a mély templomi csend, az ünnepély jelentősége, az a minden szót leső, figyelő óriás néptömeg Mitrovicsot kiforgatta önmagából. Hangja felharsant, mint a tárogató, arca kigyúlt a benső tűztől, előadasa lázas, élénk lett, beszélt, — nem! szónokolt úgy, mint egy művészi egyházi szónok. Mi, akik ismertük őt, nem ismertünk rá, akik nem ismerték, azt mondották a templomból kijövet: Mitrovics az országnak legelső szónoka.

* * *

Az érdemjegyek osztogatásában túlságos szigorúnak tartották, de igazságtalanságot senki sem vethetett szemére.

Történt, hogy K. K. miskolci káplán nagyon gyenge készültséggel állott ki a papi vizsgára. A tanárok nagyobb része hajlandó volt átbocsátani, de Mitrovics erélyesen tiltakozott.

Mire a püspök úr — kinek a fiatal ember káplánja volt — eme szavakkal fordúlt Mitrovicshoz:

— Biztosítom, hogy ez az ifjú nem korhely, de két hónap óta a kolerában elhaltak temetésével van elfoglalva reggeltől estig. Mikor készülhetett volna?!

— Az változtat a dolgon. Ez a vis major, válaszolt Mitrovics.

* * *

Prófétának nem jó próféta volt.

Volt közöttünk egy hozzánk képest megélemedett theologus. Tömött fekete szakál és bajusz, meglett férfinak tüntették fel. Nagyon szép ember, de nagyon gyenge tanúló volt.

A kolloqiumokon inkább kegyelemből, mint tudásáért bocsátották át.

A kápláni vizsgán azonban megakadt. Itt sem tudott többet, mint a kolloquiumokon.

Az egyházmegyei küldöttek nem akarták képesíteni. A tanárok pedig átbocsátása mellett foglaltak állást.

Mikor egy esperes ez ellen erélyesen tiltakozott, Mitrovics eme szavakkal állt elébe:

»Ugyen ne bátsák az urak! Hiszen Hotykára is kell pap; oda pedig ennyi tudomány is elegendő.«

Ez az érv győzött.

De a prófécia nem teljesült, mert a Hotykára praedestinált úr az ország egyik leggazdagabb parochiáját foglalta el.

* * *

Egy másik prófeciája sem teljesült. Ez magamról szólott.

A gyakorlati theologia óráján azok, akik az egyházi beszédeket és előadást birálni szokták, mindig azt keresték ki, miként és mely oldalról lehet a szónokot darabokra szétszedni. A fény oldalak előtt rendesen szemet hunytunk.

Velem is ilyenformán bántak el.

Mitrovics szokása szerint végig hallgatta a bírálatokat, s azután mondta el a maga véleményét ilyen formán:

»A bíráló uraknak némely részben igazuk van. Sok részben nincs. Maga barátom azzal a hatalmas organummal csudákat művelhet! Csak temperamentum kell hozzá!«

Hát hiszen a temperamentum megvolt és megvan, de a csuda egészen elmaradt.

(Vége köv.) Hézser Emil.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Az egyházi adóról.

V.

No de előre nem látott rémképekkel ne ijesztgessük egymást. Az a fő, hogy az *egyházi adó nemcsak a segélykérő egyházközségekben állapittassék meg uj adókulcs alapján, hanem valamennyi egyházközségünkben általános uj kulcs és uj adózási rendszer legyen.* Ha a zsinat ezt törvényileg kimondja, ha egyházközségeinkben az önerőnkből nem fedezhető szükséglet pontos számítások alapján kimutattatik, erre, de csakis erre vesszük igénybe az állam anyagi támogatását: akkor a hazai protestantismus olyan szilárd alapon nyugszik, mely biztositja örök időkre nemcsak fenmaradását, de fokozatos fejlődését is.

Az egységes adókulcs alapján rendezendő egyházi adóhoz, hogy mennyi állami szükséglet kellene hazánkban, évente azt biztosan ma még senki sem tudhatja. De hogy 363,000 korona elég lenne: abban magam is tamáskodom. Összes szükségleteink, a kerületek közigazgatási költségeit sem véve ki, melyek az állam által volnának fedezendők, az én hozzávetőleges számításaim alapján meghaladják a másfél millió koronát. De még ha két millió koronára rugna is évente, az államnak jól fel fogott érdeke azt parancsolja, hogy e segitséget örömmel bocsássa rendelkezésünkre, tudván, hogy a mikor a hazai tősgyökeres kálvinistaságot erősiti e sokféle nemzetiségü államban, akkor csak azt a magyarságot erősiti, melynek ősei életüket, vérüket ontották a haza alkotmányáért és szabadságáért mindenkor!

Az adóügyi bizottság javaslatát a konvent általánosságban elfogadta. Mi van a javaslatban nem tudjuk. De a felszólalásokból örömmel győződhetünk meg arról, hogy különösen világi vezér férfiaink sürgetik minél jobban és hathatósabban a tarthatatlan egyházi adózás rendezését az egész vonalon. Ők vetik leginkább latba erejüket, tekintélyüket, csak hogy az az égető kérdés mielébb közmegnyugvásra megoldassék! Ugy látszik a közvélemény sürgető szavát, az évtizedek óta fel-felhangzó panaszokat végre valahára ők is megértették s ma már nem tartják azokat csak a papok panaszainak, a jajgatást csak a papok jajgatásainak!

Hogy aztán ezt a hiányzó összeget hogy volna jobb kérni az államtól, ugy-e hogy a nép terheinek könyitésére kérjük vagy pedig az 1848 XX t. czikkre való hivatkozással követeljük e köteles tartozás kiegyenlitését, olyan nagy és nehéz kérdés, amire feleletet adni hamarjában lehetetlen. Én ugy hiszem, hogy az állam a mi népünk terheinek a könnyitésére olyan tetemes összeget

adni nem fog; mig ellenben ha az 1848 XX. t.-czikkre hivatkozva mind erősebben és erősebben kivánjuk annak az elfelejtett törvénynek az életbe léptetését nem betü szerinti értelemben: e kérés, követelés jogosultsága elől az állam ki nem térhet s régi tartozásának a törlesztését mielébb megkezdi.

A konvent jegyzőkönyvéből azt látom, hogy az adóügyi bizottság még nincs készen munkálatával; még sok adat feldolgozatlan.

Még jobban szeretem, hogy igy van; mert a hamar munka soha se jó: a közmondás is azt tartja. Az egyházi adózási viszonyokra vonatkozó kimutatás beküldésére vannak felszólitva a hazai összes lelkipásztorok. Gondos áttanulmányozás után azonnal beláthatjuk, hogy e világos kérdésekre adott biztos feleletekből egész pontossággal meg lehet állapitani, hogy milyen óriási egyházi adó nyomja az ev. ref. egyház szegényebb, 10 korona állami adón alul fizető egyháztagok vállait. Megdöbbentő adatok mennek tudom innen is, onnan is. S e számokat látva, bizonyára a legtöbben joggal kiálthatnak igy fel: Isten csodája, hogy még áll ev. ref. egyházunk!

Kivánatos lenne, ha az összeülendő zsinat kimondaná azt az elvet is, hogy a 10—15 féle egyházi adó egységesittetik s mindent összefoglalva egy összegben tartozik kiki fizetési kötelezetségeinek eleget tenni. Sajnos, hogy ma 10—15 izben zaklatjuk hiveinket, különböző czimeken szedetve be tőlük az egyházi adót. Ez egységesités azon jó eredménynyel járna, hogy kevesbitené a gondnokok és presbyterek dolgát s megóvná a sokféle zaklatástól a hiveket is.

Az uj egyházpolitikai törvények életbe léptetése óta a kongruát igenybe nem vett jobb jövedelmü lelkészi állások is megrövidültek jövedelem tekintetében, mivel anyakönyvi kivonatok végett napról-napra mind kevesebb számmal jönnek mi hozzánk hiveink. S mert az egyház és lelkész között kétoldalú szerződést képez a dijlevél, mit felbontani egyiknek sem szabad, igen különösnek tünhetik fel előttünk, hogy a harmadik fél az állam mindenhatósága érzetében uj egyházpolitikai törvényével szerződéseinket egy tollvonással tudtunk s beleegyezésünk nélkül megmásitotta s nagy mérvü jövedelem csonkitást eszközölt. Mondtam régebben is; mondom ma is: ehhez nincs joga az államnak. Pedig nem egy lelkészi fizetés e törvényes intézkedés által 1000—2000 koronával is megrövidül. Ha ezt tette az állam: köteles sége megfelelő kárpótlást nyujtani a jobb jövedelmü lelkészi hivataloknak. De ugy látszik, mi a jó békesség kedvéért minden jogainkról készek vagyunk inkább lemondani, mint jogaink fenmaradásáért harczolni!

Az egyházi adó kérdésével kapcsolatban felmerülhet azon fontos kérdés, hogy jövőben az egyházi adó beszedése kinek a kötelessége leend? Kár, hogy e kérdéssel sem az egyházkerületi feliratok, sem a legújabban összeült konventi atyák nem foglalkoztak. Ugy látszik, marad minden a régiben. Pedig, ha jövőre is mi leszünk saját fizetéseinknek beszedői, mint a hogy ez ma is sok helyen szokásban van; ha jövőre is garasonként jutunk fizetéseinkhez s nem egyszer megzavarják, sőt feldulják ez állapotok a lelkész és hivők közötti jó viszonyt, bizony nem lesz kivánatos a lelkészi és tanitói pálya, mert legtöbb bajunknak e lealázó fizetés szedés nyomoruságaiban rejlik igazi alapja.

Kivánatos volna azért, ha a zsinat gondoskodnék olyan — akár egyházi, akár polgári — pénzbeszedő közegről, kinek kezében lenne hatalom, hogy a megérdemelt fizetés idejében jutna részletenkint ugyan, de nem fillérenkint kezeinkhez. E kérdés méltó arra, hogy felette gondolkozzunk, eszmét váltsunk. Mert ha az egyházi adó beszedés jövőben is ugy lesz, mint régen volt, akkor helyes alapokon nyugvó egyházi adózási rendszerünk épületére elfelejtjük feltenni a tetőt, mely megvédelmezne minket a nyakunkba zuhogó esőtől!

Szuhay Benedek.

A zsinati képviselők választásának módja.

Most, a mikor a törvény-javaslat az érdeklődők kezében van már s igy megnövekedett figyelemmel fordulunk valamennyien a leendő zsinat tárgyai felé, ismét helyén valónak itélem annak a kérdésnek tárgyalását, a melyhez egynehányan pro et contra hozzászóltak, t. i. a zsinati képviselők választása módjának a targyalását.

Kétféle felfogás jelentkezett az eddigi felszólalásokban, t. i. az egyházmegyék szerint való választásnak, mint kipróbáltnak a sürgetése, és az egyházkerületünk összes gyülekezetei által való választása a tiszáninneni kerületet képviselő összes zsinati tagoknak, a kik választás útján s nem hivatalból lesznek jelen a törvényhozó testületben.

Nem kell hozzá semmiféle nagy tehetség, hogy megállapitsuk azt, hogy a kétféle felfogás között a nagyobb szabadságnak az u. n. lajstromos szavazást sürgetők a hivei, a kik a partikularis érdekeknek a kerületenként való védelmezését is elegendőnek tartják s igy teljesen szükségtelen a külön egyházmegyei érdekek védelmezéséről gondoskodni. Ahoz sem kell semmiféle nagy talentum, hogy megitéljük: a lajstromos szavazás által jobban kifejezésre jut az *általános* választói jog, mint az egyházmegyei választás által, a melynek mintegy kötött út-levelet szán mindenki, mert tudott dolog, hogy az illető egyházmegye első tisztviselőinek választása mindenre predestináló, a melytől való eltérések csak megegyezések dolgaiként szerepelnek. Az is egészen világos dolog, hogy sem a korteskedés, sem a szavazással együtt járó teendők emlegetése nem billenti a mérleget az egyházmegyei választások javára, mert hiszen *kisebb korteskedés s kisebb alkalmatlanság a kisebb területen* éppen olyan, mint a *nagyobb területen* az esetleges nagyobb korteskedés vagy alkalmatlanság. De meg különös dolog is az, hogy rémitgetéssel fogjuk meg a lelkeket s az legyen az elv: „timor facit sinodales patres." Nem kevésbbé különös az is, hogy a *jobb ember ismerés elvét* is hangoztatják az egyházmegyei választási eljárás mellett, holott a *nagyobb választék* elve még a *jobban-ismerést* is inkább elősegiti.

Mindezeket pedig csak azért szedegettem igy össze, mert a pro et contra felszólalásokban ezek az apró-cseprő utalgatások magát a kérdést is elsekélyesitették, holott pedig nem az a célunk, hogy ezt a kérdést igy kezeljük, hanem az: a *kerület a legjobban képviseltesse magát a leendő zsinaton*, a melyen *kerületek* és nem egyházmegyék képviselői szerepelnek magának a törvénynek a szavai szerint is.

Hogy képviseltetheti pedig magát a kerület legjobban? . . . Úgy, hogy ha maga a *kerület választ közvetlenül.*

Nem mai keletü ez a dolog, nem is 1891-ben adtak ennek először kifejezést, hanem már 1879-ben történt nyilatkozat, a mikor még csak a levegőben volt a zsinatolás s az *alsó-zempléni egyházmegye* kinyomtatott *„véleményes jelentése"* ezt tartalmazta: *„Mi a zsinati képviselőknek ily módon való megválasztását sem gyakorlatiasnak, sem czél- és szükségszerünek, sem a mi fődolog, a protestáns alkotmányosság szelleméből kifolyónak nem*

tartjuk, a 3-ik §-t, mely szerint mindenik egyházmegye vagy esperesség egy választókerületet képez és így e § következményeit is elvetjük s általánosságban kimondatni kívánjuk, hogy a megállapított számarányban egyházkerületenként választandó képviselők éppen olyan móddal és szabályszerűséggel választassanak, mint a mely szabályszerűség az egyes egyházkerületekben a püspökválasztásnál érvényben van: e szerint az egyházkerületben levő minden egyházközség közgyülése szavazatát adja annyi számú jelöltre, a mely számarányban az illető egyházkerületnek a zsinaton képviseltetnie kell." És ennek a felfogásnak indokolását ebben adja az *akkori alsó zempléni* egyházmegye, a mely az esperességi választókerületeket egyenesen perhorreskálja: „*a kerület valódi képviselője az, kit az egyházkerület gyülekezeteinek többségével választ.*" Ezt is mondván még az indokolásban: „*Ellenünkben nem fogadhatjuk el azon indokot, mely szerint, ha minden gyülekezet az egyházkerületre eső valamennyi képviselőre szavaz, így könnyen a localis tekintélyek fognak megválasztatni; sőt ellenkezőleg, a mi véleményünk szerint a tervezett választási eljárás mellett valószinüleg az egyes választókerületek vagyis egyházmegyék helyi tekintélyei választathatnának be, holott a mi általunk javaslott eljárás mellett az egyházkerület kitünőségei, lakhelyükre tekintet nélkül, könnyebben kiszemelhetők, miután mi egyenesen visszautasítjuk azon kicsinyes indokot, mintha a lelkészek és presbytériumok által vezetett egyházközségeink az ily jelesebb egyéniségeket nem ismernék, vagy létezésükről semmit sem tudnának.*" * Megszívlelendő ez a *jelentés* s nyilatkozat ma is, mert még a presbitériumokat is mellőzni kívánja a választásnál s *magát az egész gyülekezetet, mint közgyülést* állapítja meg választási jogot gyakorlónak! Megszívlelendő azért is, mert még *akkor* így beszéltek alsó-zemplénben s nem úgy, a mint olvastam, hogy nem kell a lelkész-értekezletnek a szabad választás, hanem talán inkább az elnöki kinevezés. Megszívlelendő azért is, mert önérzetesen visszautasítja azt a feltételt, a mely a járatlanságot s a kitünőségek nem ismerését veti a lelkészek s a presbitériumok szemére. A mi igaz volt akkor, igaz ma is! És alsó-zemplén nagyot esőnek mutatkoznék, ha 24 esztendő multával kisebb értelmi színvonalúnak árulná el magát, mint 24 esztendővel ezelőtt.

Ámde nem az a czélom, hogy alsó-zemplént apostropháljam, hanem az, hogy a lajstromos szavazás ellen való tiltakozgatást ellensúlyozzam, főleg azon a ponton, a hol a *támadás* a legerősebbnek mutatkozott. Két pontot láttam ilyennek. Az egyik a *törvényre* való hivatkozás; a másik valamely névsor emlegetése, a mely a kortésiának az árnyait láttatja sokakkal.

Hát bocsánatot kérek: a törvény *az egyházmegyék jogát nem állapítja meg*, hanem igenis a *kerületek jogát*, a melyeknek *szabad* választást enged arra nézve, hogy miként válaszszanak zsinati képviselőket. És abból, hogy *két alkalommal* úgy valasztatott a kerület képviselőket, a hogy választatott, egyáltalán nem következik, hogy *másként* nem választathat, sőt éppen az a joga, hogy a mennyiben valamely eljárás nem bizonyúlt jónak, megfelelőnek, azon változtathasson, mert az ő jogkörébe tartozik a választásról való intézkedés, a minthogy a *választást* nem is az egyházmegyék rendelik el, hanem a tiszáninneni kerület. Hogy aztán a felsőzempléni egyházmegye 1891-ben miért állott elő egy próba után az ismeretes inditványnyal s maga a kerület is miért ajánlotta a lajstromos szavazást a törvényben való nyílt kimondásra s aztán miért választott kerületünk mégis másodszor is úgy, a hogy választott: ennek az okait kutatgatni azt hiszem hiábavaló fáradozás, mert a *következetesség hiánya* itt és ott lehetetlenné teszi a sikeres kutatást. Annyit azonban mindenkinek el kell ismernie, hogy a *kerület általános érdekét, képviselő küldési, képviselő választási jogát nem semmisítheti* meg s nem ellensúlyozhatja az *egyházmegyei* s jogot teremteni ráruházott, de épen azért vissza is szerezhető eljárásból: *talán visszaélésnek is minősíthető.* Hogy helyes-e, nem-e kerületeknek adni a választás jogát: e fölött is lehet elvi vitát folytatni s szembeállithatjuk a kerületi jogot az egyházmegyeivel s ez utóbbinak az egészet alkotó voltát véve figyelembe, a résznek többet követelhet valaki, mint az egésznek, de most a *törvény* betűje is, szelleme is a *kerületek* jogát állapítván meg: az ellen kár állást foglalni, főleg ha az is igazság, hogy a mint az egyházmegyéket alkotó gyülekezetek szavaznak, úgy szavaznak a kerületet alkotók is.

Jogfosztásról, jogelvételről, tekintély csorbításról és a többiről, aztán központosításról, kerületi hatalomról beszélni s ezeket rém-képek gyanánt festeni: igazán különös eljárás akkor, a mikor íme a választás jogát nem megszorítom, hanem kiterjesztem s jogot nyer Abauj is, Ung is, Alsó-Zemplén is s egyáltalán minden gyülekezetünk arra, hogy ne csak 2—4 tagra, hanem 14—28 tagra szavazzon!

Ilyen jogfosztást még nem láttam! Vagy hát igen: jogfosztás ez abból a szempontból, hogy nemcsak az *egyházmegye* szavaz, hanem minden *gyülekezet* s így talán *a minden gyülekezet* szavazata nem fog összesimúlni az *egyházmegyéjével.* No de hát hol van az megírva, hogy *az egyházmegyének* minden gyülekezete egységesen tartozik szavazni?!

Tehát sem a törvény, sem a jog szempontjából nem lehet védeni az eddigi eljárást s nem lehet becsmérelni a lajstromos szavazást, a melyet különben úgy láttam, főként valamely névsor emlegetése akar népszerűtlenné tenni.

Hátha van valaki ebben az egyházkerületben, a kit, mondjuk az u. n. gömöri névsor kihozott sodrából, mert névsornak összeállításával kezdeni elvi vitát, a lehető legtapintatlanabb, a lehető legügyetlenebb eljárás, az én voltam, a kinek az a meggyőződésem, hogy a lajstromos szavazás elvének is épúgy, mint az egyházmegyei választási eljárásnak maga a *választás* lesz majd a próbaköve s épen ezért a legfontosabb, a legkomolyabb kérdés maga a névsor összeállítása, a mely csak akkor következik be, mikor az elvet a kerület, mint *jogot* kimondja. Azonban a gömöri eljárás esetleges tapintatlansága, egyeseknek túlbuzgósága, némelyeknek talán feltünési vágya, vagy épen hiúsága: bocsánatot kérek, semmi esetre sem ok arra, hogy magát az elvet kárhoztassák s nem lehet ok főként az, hogy valakik abból a kéretlen váratlan eljárást tanúsító névsorból kimaradtak; mert hiszen hátha *az egyházmegyei választásnál is kimaradnak.*

Én elitélem a gömöri túlbuzgóságot, vagy ha tetszik Czinke István tiszttársam eljárását, a kit R. K. apostrofált, de sem jóhiszeműségüket nem szabad kétségbevonni, sem magát az elvet nem szabad úgy felfogni, hogy íme: a gömöriek akarnak diktálni. De hogy is akarnak. Hanem igenis akarnak az egyházmegyék s magát a kerületet is felosztják, pedig ez a mi tiszáninneni kerületünk a maga plénumában soha sem volt olyan, hogy az egyházmegyéket el akarta volna sor-

* „Az alsó-zempléni ref. egyházmegye véleményes jelentése a magyarországi reformált egyház egyetemes konventjéből kiküldött bizottság által előterjesztett „zsinati elő-munkálatok" tárgyában. Sárospatak, 1879."

vasztani! A gömöriekért magát az elvet sulykolni, elhamarkodás volna s a kerület jogának megcsufolása!

De talán elég is mindez arra, hogy nincs semmiféle okunk egymás hajába kapni ennél a kérdésnél. Szenvedélynek, elfogúltságnak nem illik itt megnyilatkozni, mert csak arról van szó: *nagyobb választói jogot akarunk-e adni a tiszáninneni kerület gyülekezeteinek* vagy nem? Maguk az egyházmegyék tárgyalják a *gyülekezeti jog bővítést* s aztán maga a kerület fog a *felett határozni*. Én el sem tudom képzelni, hogy *a jognövekedést, mikor tehernövekedés* nincs hozzá kötve: vissza lehessen utasítani.

Dr. Tüdős István.

A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában.

(Folytatás.)

Már csak lélektanilag sem tartjuk elfogadhatónak, hogy a főiskola kisebb növendéke, de még a nagyobb tanuló is azt tegye emlékedés tárgyává: mi viszony lehet Patakon főiskola és egyházközség, a főiskola papja és az egyházközség lelkésze közt, vagy ha talán ilyen is akadna, az ilyen növendék a jogviszonyok ilyen vagy amolyan voltától tenné függővé hitbuzgóságának megnyilatkozását?! Nem inkább az ejtené-e gondolkozóba, ha csak külön gyermeki vagy a tanulói isteni tiszteletekkel akarnák kielégíteni, s akkor nem az volna-e nála természetes felsóhajtás: „Istenem, vajjon mi szükség van arra, hogy én emitt legyek és nem ott, a hol a hivek mind összesereglenek felséges neved imádására?!

Egyház-tanácsunk egyrészről kezében a mult ak hű tükrével, az egyházi jegyzőkönyvekkel, másrészről a jelen jogviszonyokat szabályzó törvénykönyvvel, kénytelen teljes határozottsággal tiltakozni minden olyan téves történeti alapokon álló jogszerzési kisérletek és olyan törekvések ellen, melyek a több százados együttélést, szoros összetartást, a gyülekezeti békét és csendességet csak legkevésbbé is megzavarhatnák.

A mult jól ismert történeteihez, a jelen helyesen értelmezett törvényeihez rendithetetlenül ragaszkodva óva inti és kéri egyháztanácsunk a főtiszt. egyházkerületet: rá ne lépjen arra a süppedékes ingoványra, mely a tárgyalási alapúl elfogadott munkálatban a mult tévesen értelmezett adataiból tetszetősen alakúlt ki. Csak mint bolygó tűz csalogat ottan az a végkövetkeztetés: *„a városi gyülekezettel gyakorolt kultuszközösségünk a főiskola önállását csorbító nézetek és intézmények keletkezésére vezetett már eddig; ezeknek megigazitása és eltávoztatása céljából épen a főiskola önállásának érdekében mulhatatlanúl szükségesnek tartjuk, hogy a sárospataki egyházhoz való viszonyunk minél félreérthetetlenebbül körvonaloztassék;“* mert az ilyenféle önállási törekvések, kiváltságok hangoztatása csak szakadásokra, különbségekre, igy békétlenségre, végeredményében gyülekezeti gyöngülésre vezet épen akkor, midőn a válaszfalakat, ha lennének, lerontani, a tátongó űrt, a kiváltságoknak, ha léteznének, betemetésével elsimitani kellene, hogy igy aztán az egyesült erők munkája a csendes békességben annál erőssebbé, biztosabbá legyen.

De hát mire állapitva hangoztatja olyan nagyon a munkálat az *önállóság véleményét*, s ebből kifolyólag olyan sérelmeit, mintha itt az egyház a főiskola felett, rablott jogokkal, zsarnok uralmat gyakorolna?!

Nem akarjuk a munkálatot a téves történeti adatok s az ezekre épitett *különös igazságok* útvesztőjében nyomról-nyomra kisérgetve cáfolgatni; hiszen a főbb adatok tévessége olyan szembeszökő, hogy a hozzájok fűzött okoskodások és következtetések minden cáfolgatás és bizonyitgatás nélkül önmagukban összeesnek.

A fő állitás ez: *„Abban az időben a főiskola egészen önálló gyülekezet volt saját pappal saját isteni tisztelettel; a főiskola az előtt soha, úgy akkor se volt alkotó része a városi egyháznak“*. Szól ez az *„abban az időben“* még: *„akkor se“* 1831-re s az ezt megelőző és követő egy pár esztendőre.

Mi is történt abban az időben? Először is 1828-ban azt kérte az egyházkerülettől, hogy az egyházi predikátorság választassék külön a professorságtól „a kettős hivatal foglalatossági közt történni szokott összeütközések s a papi terhek megszaporodása miatt“. Lett tehát külön pap, mint azelőtt, mert csak *„a két legközelebbi predikátor volt“* egyszersmind *professor* is. Másodszor az történt, hogy nehány évig, ugy 5—6 évig a *„Collegiumi ifjuság“* részére néha-néha külön isteni tisztelet tartatott, mert az eklézsia is, meg az ifjuság is úgy megszaporodott, hogy az ifjúság mind nem fért be az isteni tiszteletre s a túlzsúfoltság miatt olykor-olykor rendetlenség fordult elő.

Külön pap ma is van, de a külön isteni tisztelet hamar megszűnt.

Csakis ennyi történt tehát, de ezeken kivül aztán épen semmi, a mi arra engedne következtetni, hogy főiskolánknak *külön gyülekezeti* jellege lehetne, vagyis hogy egyházi értelemben valaha *önálló, „külön test“* volt.

(Folyt. köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Papi irodalom 1902-ben.

IV.

Templomi gondolatok. Irta *Dicsőfi József*, a debreceni ev. ref. theol. akadémián volt ny. r. professor s most a debreceni ev. ref. egyház egyik lelkipásztora. Debrecen, 1901. Nagy 8-ad r. 1—271 l. Ára 4 korona. Kapható Csáthy Ferenc könyvkereskedésében.

Ez a prédikációs könyv valamint a címével és szokatlanúl nagy alakjával, úgy tartalmával is elüt a közönséges prédikációs könyvektől. A cím semmiesetre sem találó, nem az sem a könyv táblájáu, sem az egyes beszédek homlokán, mert ha a gondolatokat valamely irodalmi müfaj szerint szerves egységbe foglaljuk, akkor munkánk eredménye nem gondolatoknak, hanem annak nevezendő, a mit műfajilag termeltünk, tehát itt egyházi beszédnek, prédikációnak, egyházi, katedrai tanításnak, elmélkedésnek, a mint p. o éppen a szerző korábbi kötetének: Ev. elmélkedések, stb., maga a könyv pedig prédikációs könyvnek, egyházi beszédeknek vagy valami ehez hasonlónak, de mindenesetre a dolog lényegéhez közelebb állónak. Egyházi iróink, ha valami különös címet adnak is egyik másik beszéd kötetüknek, mint p. o. A földmívelő házán és házán kívül (Dobos), Csak a Krisztust (Szász K.), Krisztus minden mindenekben (Mindszenti J.) stb., de egyúttal utána teszik az általános címet is, igy: egyházi beszédek. Hasznát látja ennek mind a két fél, t. i. az iró is, a közönség is.

A különös cím után méltán várunk különös tartalmat és találunk is. Ilyen a beszédek nagy terjedelme; egy-egy átlag 6 levél s igy 1 óráig bizonyosan kitart. Ilyen az iró széleskörű olvasottsága, inkább

terjedelmesnek, mint mélynek mutatkozó tudása, a miről bő idézeteivel, egyes szakművek adatainak feldolgozásával, felsorolásával, idegen szavak, mondatok beszövésével, hogy ne mondjam nyelvösmeretének fitogtatásával, de mindenesetre tudákoskodással tesz tanúbizonyságot. Ilyen egyfelől a liberalizmussal kevert híg dogmatizmus, másfelől az idealizmussal ölelkező utilitárizmus, mintha e két szószéki irány kijárt országútjait egy harmadik, új irányban akarná egyesíteni. Ilyen a polemikának erős működtetése, melynek nyomában a fenyegetés és fenyíték ostorcsapásai pattognak részint a templomok benépesítésének, részint a debreceni erkölcsök javításának érdekében és ha az író nem nevezhető is még II-ik Méliusznak, de már sokat sajátított el annak modorából, több-kevesebb Dobos izzel vegyítve. Ilyen tehát, tovább menve, az erőteljes, inkább csontos, mint velős nyelvezet, gondolatainak kövér, de sokszor avas kifejezése.

Szerkesztés és berendezés dolgában általában a közepesség színvonalán álló. Vannak jól és rosszúl választott szövegei és tárgyai; ez utóbbiak közt a II., VIII. és XXI-ik igazán jó és hálás tárgyak; de az ilyenek, mint: A tél, A békesség, A király, A hét lélek, A madarak, A kalászról, Szőlőink romlása, A bor stb., stb., túlon-túl általánosak és határozatlanok; ha meg aztán, mint írónknál, a tárgykitűzés (propositio) sincs tisztán, világosan keresztülvéve: oly rengeteg tér s oly sokféle szempont nyílik a beszélésre, hogy igazán nehéz, sokszor lehetetlen a beszédet valóban szervesen, kerekdeden alkotni meg. Ezért látszik meg aztán a beszédeken, az egységre való törekvés mellett, a szerkezet ingadozása, a beszéd épületének lazasága. De lássuk röviden az egyes beszédeket.

I. Az égen repülő nagy könyv. Zak. 5 : 1. Ujévi. A biblikus tárgy alatt csupán az evangyéliom vagy általában a biblia lenne értendő, az író pedig az elhanyatló századot érti alatta. Ettől eltekintve, tárgy kitűzése jó, felosztása: Mit tettünk 1. földi életünkért, 2. hazánkért, 3. örök hazánkért, hibás, mert a 2-ik rész az 1-ső részbe tartozik. — II. A ker. vallás kötelessége a XX-dik században. Jel. 4 : 1. Ujévi. Tárgy, tárgykitűzés jó, de a felosztás: a ker. vallásnak kötelességei vannak 1. maga iránt, 2. a társadalom, 3. a nemzetek iránt, zavaros és ugyanilyen a beszéd belső vagy tárgyi kidolgozása is. A szakgatott, ugráló eszmeláncolat nem prédikációba, hanem proféciába való. — III. A tél. Zsolt. 74 : 17. Elcsépelt szöveg; kusza beszéd, telve ellenmondásokkal, következetlenségekkel; az igaz a hamissal, a való a költöttel, a valószínű a valószínűtlennel viaskodik benne. Hadd álljon itt bizonyságúl a vázlata! Főtétel: A tél jó. Felosztás: Mert 1. a természetet megpihenteti, 2. rendkivüli hatással van egészségünkre, 3. a legveszedelmesebb betegségek megölője, 4. van édes-bús költészete, sok tanúsága és pedig: a) közelebb hozza egymáshoz az embereket; b) közelebb „kergeti“ az embert Istenhez; c) a költöző madaraknak is, nekünk is két hazánk van. „Rudis, indigestaquae moles.“ — IV. A király fiának lakodalma. Máté 22 : 2—14. Farsangi. Ennek a zsidó szellemű példázatnak vagy békét kell hagyni, vagy nem így, nem ily ósdi módon magyarázni és alkalmazni. A beszéd avas tanok fantasztikus tánca farsangi világítás és zene mellett. — V. A békesség. Jer. 8 : 11. Bőjti. Ez a szöveg is elcsépelt. Irásmagyarázatnak indúlna, de azután kisül, hogy synthetika prédikátióval lenne dolgunk, ha főtétele lenne; de minthogy az nincs: beszéde meghatározhatatlan. Legfeljebb: gondolatok, — a hogy az író a könyv címében mondja. — VI. A király. Ján. 18 : 37. Virágvasárnapi. Határozatlan tárgy. A beszéd nem is erről, hanem a virágvasárnapi királyról szól, tehát nem *az*, hanem *ez* a tárgya. Tárgykitűzés itt sincs; felosztása: 1. milyen király *volt*, 2. uralkodik-e még *ma* is? — csonka, mert szükségképpen következik a 3-ik kérdés, az *ezután* is? Mindenképpen így lenne a felosztás helyes és a beszéd teljes. — VII. A gyönge tanítványok. Máté 26. Nagypénteki. De a tárgy nem nagypénteki s így a beszéd sem az, hanem éles filippika a fényűző temetkezés s általán a Krisztustalanság ellen. — VIII. A világgyőző és a világgyőzők. Ján. 16 : 33. A világgyőző, természetesen, a Krisztus; a világgyőzők mi, a föld vándorai. Bátorító, diadalmas hangú s tagadhatatlanúl egyik legjobb beszéde a kötetnek. — IX. Ki Ő, a búcsúzó? Ján. 14 : 6. Áldozói. Tárgya talányszerű; bevezetése fantasztikus s nem a tárgyra vezető; tárgyalása szerint Jézus út, igazság, élet. Ez jó lenne, de a beszéd tévedésekkel és botlásokkal tarkított. — X. A hét lélek. Ézs. 11 : 2. Pünkösdi. A tárgy elhamarkodott szövegértelmezés eredménye, mert ott nem hét lélekről, hanem az Ur lelkének hat tulajdonságáról van szó. A beszéd aztán e hat tulajdonság alapján van *hét* (!) részre elnyújtva. Egyébiránt erőteljes, gyakorlatias s több pontján megható is. — XI. A madarak. Máté 6 : 26. Nyári. Tanúlságos, szép, megható egybefűzése az irás és Herman Ottó madártanának; de az egész ifjúságnak, nem pedig a gyülekezetnek való. — XII. A kalászról. Mt. 12 : 1. Ujkenyéri úrvacsorakor. Mint az előbbi, ez is olyan elmélkedés féle s az alkalomhoz nem is jól van megválasztva. — XIII. Szőlőink romlása. Ézs. 16 : 10. Újbori úrvacsorakor. E tárgyat a pőre utilitarizmus szülte. Első része merő természetrajz, nemzet- és szőlőgazdaságtan s mint ilyen mintája egy m. kir. gazdasági vándortanár előadásának s az egész túlhajtása az u. n. gyakorlatiasságnak. — A bor. Pred. 10 : 16. Őszi. Első fele a bor monografiája, az utolsó fele bordal. — XIV. Toronyépítés. XV. Toronyépítés, hadakozás. Luk. 14 : 25—33. Két irásmagyarázat, erőteljes, szinte a velőkig ható; a második szerkezetileg is sikerült. — XVI. A három nyíl. II. Sám. 18 : 14. T. i. az Absólon, vagy az író szerint, Absálóm szívébe lőtt három nyíl. Erős színekkel, szinte véres kézzel rajzolt kép; megdöbbent inkább, mint meggyőz. — XVII. A kovász. Mt. 13 : 33. E szerint „mi liszt vagyunk, a teremtett világ lánglisztje.“ Tehát igen naturális és különcködő is. Nem dörmögte utána a civis: Talán tán mégse liszt lennénk!? — XVIII. A gaz adós. Mt. 18 : 23—35. — XIX. A bolond gazdag. Lk. 12 : 13—21. Életteljes, de igen hosszú irásmagyarázatok. — XX. Az ó szöv. szentírás az advent könyve. Mal. 3 : 1. Ez a valóban elmés és szép tárgy kerekebb kidolgozást érdemelt volna. — XXI. Szorgalmatosan értekezzetek a gyermek felől! Mt. 2 : 8. Karácsonyi. E hangúlatos alkalmi beszéd tárgyalási tételei: kicsoda ő? mit hozott? — el-elmerűlnek a dogmatizmus és az analysis kövérségében.

Nyelvezetét már érintettem, de itt meg kell még említenem, hogy az erőteljességre, a színezésre való törekvés sokszor ragadja az írót porias, rút kifejezésekre s általában olyanokra, melyek az u. n. dekorumot sértik. Ime egy nehány: „Nyomorúltabbak vagyunk az állatoknál“ (15 l.) „. . . megtaláltam a békesség elszáradt virágának férgét, édes szavú madarának döggel táplálkozó keselyüjét, melyek elég ért-

hetően nyöszörögtek, rikácsoltak" (55. l.), „éhdühében felfalja saját kölykeit" (61. l.), „az udvarias ámítás festett arcú kéjleánya" (62. l.), „rablógyilkos gazemberek bandája" (122. l.) „egy-egy veszett eb nem marja-e ereidbe a legszörnyűbb halált?" (144. l.), „nem zúgnak-e kebletekben megőrjítően amaz arcúlvert ősi szent érzelmek?" (178. l.), „tehát maga az égi végzet megmutatta, hogy (Absólon) akasztófát érdemelt" (200. l.), „az erkölcstelenség genyedő sebjei" (216. l.). stb. stb. — Azután még egy idézetet, Emersonból: „legyek bár kutya, vagy sakál, vagy hangya, a természet legalsó rendjében, bármi bőrben, vagy bármi vad, az igazsághoz ragaszkodom, az igazsághoz, mint biztos létrához, mely az emberhez s az Istenhez vezet." Nem szebb, nem szentebb lett volna a helyett János evangelistától az a hely: Megesmeritek az igazságot és az igazság szabadokká tesz titeket!?

Dicsőfi József könyve tehát sokban elüt a szokásos értelemben vett prédikációs könyvektől, mert beszédei is elütnek mind a szokásos, mind az irodalmi értelemben vett e beszédektől. Oka ennek a helyzetben és az író egyéniségében rejlik. Elvégre kiki úgy prédikál, ha telik tőle, a mint a helyzet megköveteli s a mint hitével, tudásával, ízlésével megegyezik. És ha Debrecenben, Dicsőfi szerint olyan a helyzet, hogy nem is prédikáció, ha nem egy óráig tart, nem is prédikátor, ha magával egy csomó könyvet szószékre nem visz, ha olyan a helyzet, hogy ott már csak ily éles eszközökkel s ily sajátos modorban lehet a lelkekkel boldogúlni: akkor e beszédek, mint helyzetbeszédek, helyénvalók. Ámde ebből aztán kényszerűen következik, hogy az irodalomban mint ilyeneket veszszük tudomásúl, hogy mint ilyenek megállhatnak a helyzet színvonalán, de általános irodalmi téren a kivételek közé tartoznak, a gyakorlatban pedig arra nyújtanak útmutatást és okulást, hogy a predikátornak a saját helyzetéhez alkalmazottan kell prédikálnia. Ilyen értelemben illeti Dicsőfi Józsefet elismerés „Templomi gondolatok" című kötetéért.

(Folyt. köv.) Faludi Pál.

IRODALOM.

* **Szász Domokos: Egyházi beszédek.** II. kötet. Sajtó alárendezte Molnár Lajos. Tartalmaz 20 egyházi beszédet. Ara 3 korona. Bővebb ismertetésről gondoskodunk.

* **Magyar Prédikátor.** Szerkeszti *Szabó Jenő* kézdivásárhelyi ev. ref. lelkész. 1. sz. A vállalat versenytársa a Protestáns Papnak. Az első szám után még nem mondhatok ítéletet. Ennek ára 50 fillér.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kívánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 2—25.

* „**Koszorú**" című kiadványai számára a Magy. Prot. Irodalmi Társaság pályázatot hirdet tiz elbeszélésre. A pályázat nyílt, mindenki részt vehet benne, jeligés levélke nem szükséges. A közlésre elfogadott művek kis nyomtatott ivenként 40—50 koronával díjaztatnak. Egy füzet terjedelme egy nyomtatott ivnél kisebb, másfélnél nagyobb nem lehet. A főfeltétel az, hogy az elbeszélések igaz magyarán szóljanak, az evangyéliom lelke buzogjon bennök, egyházias, keresztyén léleképítő erővel hassanak. Történelmi tárgyúak, kivált ha tárgyuk a magyar reformáczió korából való, előnyben részesülnek. A kéziratok dr. *Kecskeméthy* István ref. theol. tanárhoz, a „Koszorú" szerkesztőjéhez küldendők *Kolozsvárra*, f. évi június hó 15-ikéig. Budapest, 1903. febr. hóban. *Szőts Farkas*, a M. P. I. Társ. titkára.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK

— **Egy eléggé nem dicsérhető eljárás.** A sárospataki főiskola *Uj-Vay-Mocsáry*-alapítványára szétmentek az ívek s felhívások a többi egyházkerületekhez is. A tiszántúli kerület püspöke, a ki dicsekedéssel vallja magát a sárospataki főiskola növendékének, a felhívó szózatot a „Debreczen" című lap szerkesztőjének is rendelkezésére bocsátotta, aki azt lelkesen ajánlotta olvasóinak. Meg is lőn a kívánt eredménye. Ez az eredmény pedig az alábbi levél, amely a nevezett lap szerkesztőjéhez szól, úgy, amint következik: „A zsidó polgártársak figyelmébe." (Levél a szerkesztőhöz a sárospataki főiskola ügyében.) Debrecen, február 20-án. Tekintetes Szerkesztő Úr! B. lapja f évi február 19-iki számában elszomorodott szivvel olvastam a sárospataki ev. ref. főiskola egyházi és világi előljáróságának ama felhivását, melyben utalva a nevezett főiskola százados küzdelmeire és érdemeire, most fennállásának 371-ik évében segélyért hívja fel abból a célból, hogy tanári karának nagy és nemes hivatásához, ha nem is fényes, de legalább a mindennapi tisztességes kenyeret biztosító javadalmazást adhasson. Én, tudvalevőleg, nem tartozom a prot. egyházak hívei közzé, mert Mózes vallásúnak születtem és őseim hitében kívánok élni és meghalni, iskolámat nem is a sárospataki, hanem a zilahi és debreceni Collegiumban végeztem, de mint magyar ember, annyit én is tanúltam, annyit én is tudok a Históriából, hogy a prot. egyházak és iskolák ellentállása, küzdelme és áldozatai nélkül a magyar nemzet alighanem egészen a multé lenne már. Érzem azt is, hogy a prot. egyházak és iskolák gyengítése a magyar nemzet politikai jogainak és társadalmi szabadságának gyengülését jelenti. És tudom azt is, hogy zsidó hitsorsosaim igen jelenlékeny része a maga erkölcsi nevelését és tudományos kiképzését, tehát mai boldogulásának alapját éppen a prot. egyházak által fentartott főiskolákban nyerte és így ezen iskoláknak nemcsak én, de a társadalom műveltebb rétegei közzé tartozó hitsorsosaim legnagyobb része is örök hálával tartozik. Hiszen kezeim közt van a prot. egyháznak jelesebb főiskolái múlt évi értesítője. Ezekből az értesítőkből összeállítottam, hogy a múlt évben hány Mózes vallású gimnáziumi tanuló volt a főbb intézetekben. Ime, hadd beszéljenek a számok: 1. A nagyenyedi Bethlen kollegiumban Mózes hitű tanuló volt: 18; 2. A zilahi ev. ref. kollegiumban Mózes hitű tanuló volt: 36; 3. A kolozsvári ev. ref. kollegiumban Mózes hitű tanuló volt: 40; 4. A debreceni ev. ref. kollegiumban Mózes hitű tanuló volt: 20; 5. A sárospataki ev. ref. kollegiumban Mózes hitű tanuló volt: 36 6. A pápai ev. ref. kollegiumban Mózes hitű tanuló volt: 110; 7. Az eperjesi ág. hitvallású kollegiumban Mózes hitű tanuló volt: 170. Tehát középiskolai tanuló volt összesen: 430. Az akadémiai tanulók létszáma pedig ezen 7 tanintézetben, hozzávéve a kecskeméti jogakadémia 18 Mózes hitű hallgatóját: 270. Ime, tehát nem számitva a prot. egyház által Budapesten, Sopronban, Szarvason Hódmezővásárhelyt, Marosvásárhelyt, Nyiregyházon Szatmárt. M.-Szigeten, Miskolcon, Mezőtúron, Csurgón stb. fentartott középiskolákat, csak a fent elősorolt intézetekben 700-nál több Mózes hitű középiskolai tanuló és akadémiai hallgató volt. Ha pedig az itt felsorolt többi intézetek értesitőjét is beszerezném, ki tudnám mutatni, hogy a prot. egyházak által nagy áldozatok árán fentartott főiskolákban a Mózes hitű középiskolai tanulók és akadémiai hallgatók száma a 2000-et meghaladja. Már régóta fájó szívvel tapasztalom azt, hogy zsidó hitsorsosaim közül a legtöbben, ha az életbe kilépnek és

munkájukat s fáradozásukat siker és szerencse koronázza, nagy vagyonra és tekintélyre tesznek szert, vajmi könnyen megfeledkeznek azokról az iskolákról, ahol erkölcsi nevelésüket és első kiképzésüket, szóval mostani boldogulásuk és boldogságuk alapját megszerezték. Onnét azonban zsidó hitsorsosaim a maguk bőkezű adományával sohasem hiányoznak, ahonnét a kir. Udvarnak, kir. kormánynak vagy bármely más hatalomnak ragyogó napja kegyesen reájuk mosolyog. Én azonban ismerem és szeretem hitsorsosaimat, bizom okosságukban és nemeslelküségükben, ezért hiszem, várom és reménylem, hogy a százados küzdelmekben oly nagy érdemeket szerzett sárospataki főiskola egyházi és világi vezetőinek panaszos szózatja, nem leszen a pusztában elvesző szózat, de elhat az ő szívükig, megnyitják zsebeiket és leteszik a magyar fajszeretet, a magyar szabad gondolkozás, a magyar nemzeti művelődés oltárára a maguk filléreiket. Én részemről, kit az ég sok vagyon helyett, inkább sok gyermekkel áldott meg, itt küldöm a magam szerény adományát, 20 koronát és maradok a tekintetes Szerkesztő Urnak igaz tisztelettel és nagyrabecsüléssel, mindenkor kész szolgája: dr. Kardos Samu." Kicsoda nem érzi meg a lélek fuvallatát ebben a levélben? Kinek a szíve nem mozdúl meg, aki protestáns, mikor íme, a nem protestáns ember is lángolón hirdeti az igazságot, melyet mi, mint protestánsok terjesztünk! Mintha sokakat megszégyenítene dr. Kardos Samu a mieink közül. Eléggé nem dícsérhető eljárás a „Debrecen"-é is és dr. Kardosé is! Fogadják hálás köszönetünket.

— **Adakozás a Mitrovics alapítványra.** (III. kimutatás). *Paikoss Endre* abauj-beszteri lelkész adománya 5 korona, az eddigi 107 korona, összesen 112 korona.

— **P. Nagy Gusztáv síremlékére** eddigelé a következő adományok folytak be hozzám: Baráth Ferenc Budapest 10, Levy József dr. Ungvár 2, Baksay Sándor Kún-Szent-Miklós 3, Baksay István Rimaszombat 4, Tóth Pál Ráckeve 3, Kiss Lajos G.-Bogdány 1, Révész Kálmán Kassa 2, Mészáros János Kecskemét 4, Csoma Ferenc Devecser 5, Képes Ferenc Vaál 4, Papp Gábor Székesfehérvár 2, Tóbiás Ferenc A.-Fügöd 5, Sz. Nagy József Budapest 2, Báthory Dániel Baracska 2, Bernáth Zoltán Vaján 2 korona. Összesen 48 korona. A nemes szivű adakozók fogadják hálás küszönetünket. További adományokat szívesen vesz és nyilvánosan nyugtatványoz Novák Lajos theol. tanár.

— **Az ultramontánok nem félnek a szekularizációtól!** Ez a legujabbi pápás felfogás, a melynek a Magyar Állam egész nyiltan ad kifejezést. Hogy miért nem félnek? . . . No hát csak azért, mert akkor a protestánsoktól elveszik a magán adományokat is és ilyen módon azok ki lesznek szolgáltatva az állam kényére s kedvére! . . . Ugy-e bizony a lóláb nem tagadható el? Vagyon kisajátitást szivesen fogadnak el az ultramontanok, ha azzal az eretnekek tönkre tétetnek! S ha a szekularizáció ezt eredményezi: két kézzel kapnak rajta, mert hát az a fő, hogy veszszen az eretnek!! Ám de mi köze a szekularizációnak a *magán* vagyonhoz, a melyet például a Vayak családja hagyott egyes egyházakra s iskolákra? . . . Hiszen a Zsichyek kápolnáját sem lehet szekularizálni! . . . A nem félés ott a tulsó oldalon az életre törést jelenti, ezzel pedig nincs mit dicsekedni!

Pályázat.

Csernahóra, a felső-zempléni ev. ref. egyházmegyébe káplán kerestetik. Fizetése 400 korona és teljes ellátás. Kötelességei: minden lelkészi teendő teljesitése. Az állás azonnal elfoglalható. Pályázati kérvények Hutka József espereshez Bánóc (p. helyben) küldendők.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

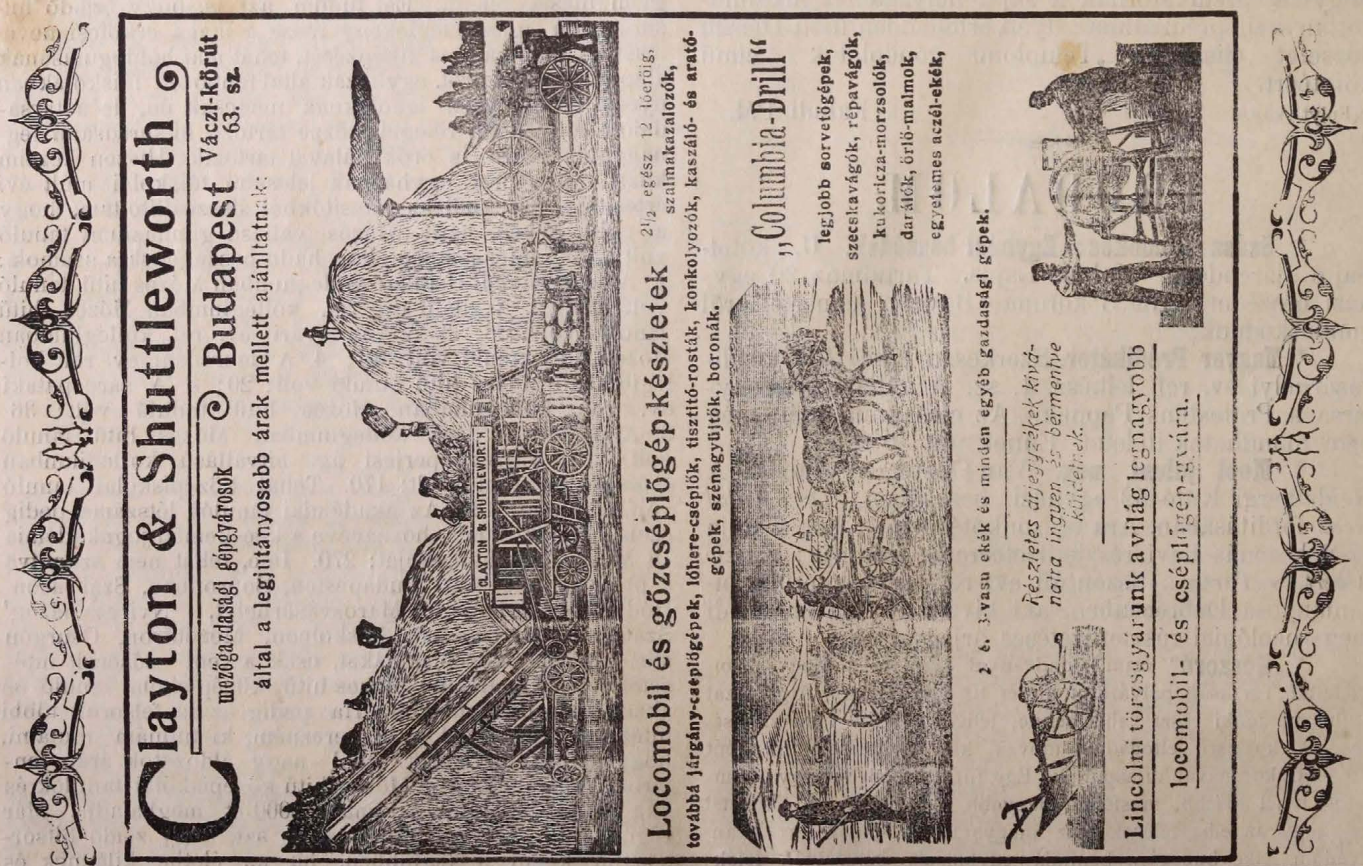

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **10.** (1107.) **szám.** *Sárospatak, 1903. március 9.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Egy világi: Vélemény az egyházi adózás törvényjavaslatáról. — Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára. — Szuhay Benedek: Zsinati ügyek. — Révesz Kálmán: A zsinati képviselők választásának módja. — Hozzászólások Benedek Elek támadásához. — A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában. — Faludi Pál: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Vélemény az egyházi adózás törvényjavaslatáról.

Ha nincs a tisztelt szerkesztőségnek kifogása ellene, ez úttal talán a legfontosabb kérdésről mondhatnám el röviden véleményemet, t. i. az egyházi adózásra vonatkozó munkálatról, illetőleg javaslatról, a mint azt a törvényjavaslat-tervezetben olvastam.

Mélyebben s részletekre kiterjedőleg nem akarok a kérdés lényegébe behatolni, csupán azt óhajtom soraimmal elérni, hogy ezt az ügyet úgy mutassam be, amint az az én lelkemben kiformálódott.

Utszéli szólamokkal sem akarok élni, t. i. nem kívánok kifejezést adni annak a részemről is élénken érzett tapasztalatnak, hogy ez a kérdés teriti ránk a vizes pokróczot; ez a kérdés hajitja nyakunkba az élet terheit s ez a kérdés az, a mely miatt népünk oldozkodni kezd s keresi az adó-mentes, teher nélküli vallásokat s egyházakat. Minek szóljak ezekről s minek fúnám azt a trombitát, a melynek hangja egészen ismerős már.

Sokkal inkább akarom azt, hogy tisztán lássa mindenki a javaslatnak törvény erőre való emelkedése után bekövetkező állapotokat, a melyeket bizony rózsásaknak senki sem jövendölhet, nem még a nagyszalontai egyházmegyei gondnok sem, a kit bizonyára dicséret illet azért, hogy egyházmegyéje adatait feldolgozta a szomorú jövendő elbúsító képének megrajzolása céljából, példát mutatva arra, hogy *talán* más egyházmegyei gondnokok is s *talán más világiak* is vehették volna maguknak azt a fáradságot, a melyből egy tűkör szerzésének a lehetősége állt volna elő.

A tisztán látást pedig megkapjuk ebben a kérdésben úgy, ha észrevesszük valamennyien, hogy *tulajdonképen teher-könnyitésről szó sincsen az egyházi adó tervezetben*, hanem *igenis szó van valamelyes arányositásról*, állami adószerint való elosztásról, a minek az a következménye, hogy *bizonyos pontokon még teher növelés* fog bekövetkezni.

Mert úgy-e bizony a mai tarthatatlan állapotokon gróf Tisza István a nagyszalontai egyházmegyében is, meg az egész magyar kálvinista egyházban is úgy akar segiteni, s általa a zsinat is, hogy 25, 20, 15, 10 s 5 %-ot állapit meg az állami adó után, a melynek az lesz az eredménye, hogy azok a kik közből esnek *nagy terhet fognak viselni*, mert 10—20%-ok fognak reájuk esni. Az 5%-osok aligha fognak növekedett terhet hozdozni, hiszen eddig is körűlbelől olyan formán viselték, hanem igenis az a középosztály, vagy mondjuk tisztviselői osztály, a mely eddig talán csak 5—6 %-ot fizetett, ezután adója után fogja esetleg a 10—15 %-ot fizetni, mert annak az *adója* is, az *adó alapja* is tiszta, világos, határozott, a melyet nem lehet eltitkolni.

A százalékos adóztatásban az én véleményem szerint csak akkor helyes a munkálás, ha egyenlő alapokon történik. De épen ez az egyenlő alap nincs meg s nem is lesz soha, azért a %-os adóztatással is csak körűljárjuk az igazságot, de nem fogjuk meg s nem is teszszük birtokunkká.

Hogy ez az egyenlő adó-alap milyen problematikus, arra nézve a magam esete a legnagyobb bizonyság, kapcsolatban másokéval. Mondjuk, hogy az én adó-alapom a föld adó s az én birtokos társamé is az. Ámde az én földeim csak az utolsó osztályokba tartoznak, a mint a földkóstolók megállapitották, ellenben a birtokos társaméi I. és II-od osztályúak, holott pedig egy nyomásban, egy dülőben esnek földjeink s körűlbelől egyenlő sikerrel vetünk és aratunk a gondviselés kegyelméből. A birtokos-társam adó-alapja nagyobb lesz, mint az enyém . . . Hát még a tisztviselők úgynevezett fix-fizetése és a tőkepénzesek vagyona minő óriási különbséget tüntet fel. És ami a legnagyobb baj: az az, hogy az adózási viszonyok egyenesen ezeken fordúlnak meg s a legmesszebb menő igazságtalanságoknak válnak forrásaivá, minden elfogadható alap nélkül.

Különben én az én világi állásomban s helyzetemben semmiképen sem tudom magamnak a felekezeti jogegyenlőséget megmagyarázni ebben a mi édes magyar hazánkban, a hol vallástétel, a felekezeti hovatartozás, az egyházhoz vonzódás úgy értelmeztetik, hogy ha az egyedűl idvezitő egyháznak a hive valaki, akkor nem nyomakodik a vállára egyházi adó, de ha nem az egyedűl idvezitő egyház karjai ölelnek át: akkor roskadoznom kell az egyház fenntartási terhek alatt. És megvallom, azt vártam volna és azt várnám még most is gróf Tisza Istvánéktól, mint velem egy vizen evezőktől, hogy hathatós szavukat emeljék fel,

tekintélyüket vessék egész nagyságukban a mérlegbe, hogy a magyar állam a vallások és egyházak között levő tátongó ürt az anyagi ellátás dolgában sürgősen tüntesse el, egyenlitse ki, mert mindaddig, mig a nagy közbevettetés meg lesz e tekintetben: csak álorczás jogegyenlőség hirdetők vagyunk, a mi pedig bizony nem válik becsületünkre.

Ugy látom azonban, hogy épen ezt a lépést nem hajlandók *még* most sem megtenni gróf Tisza Istvánék, hanem csak himeznek-hámoznak, kerülgetik az egész kérdés megoldási kulcsát, a minek az lesz majdan az eredménye, hogy a fokozott életszükségletek miatt még jobban el fogunk ülni.

Vallom azt, hogy minél inkább tartózkodunk a sebek felmutatásától: annál inkább messze maradunk a várt sikerektől. És ha verjük a mellünket, hogy ime a mi vallásunk drága, egyházunkhoz való tartozásunk terhes: a mell-veregetők lassanként ellankadnak s a nevető örökösök osztoznak majd rajtunk, a kik tejben-vajban fürödnek.

Pedig épen ebben a kérdésben, az adózási ügyben, nincs okunk titkolódzni, sem szemérmeskedni akkor, a mikor az élelmes atyafiak táskája csak úgy duzzad az elemózsiától, a miénk pedig, mint a szemérmes koldusé, teljesen üres. Nem áhitozom én senki vagyonára: de azt igenis igénylem, hogy ugyanazokat a *létfentartási feltételeket* adja meg nekem is az állam, a melyeket megad másoknak. Mert azt csak nem vonja senki sem kétségbe, hogy a magyar római kathólikus papság gazdagon van dotálva? Azt pedig senki sem meri állitani, hogy a protestáns lelkészek az ő családjukkal mindazzal rendelkeznek, a mire az életben szükségük van? Aztán az is csak igaz, hogy a róm. kath. egyház, mint ilyen, nem ünyölődik anyagi kérdésekkel, mert a szükséget nem érzi, — ellenben mi lépten-nyomon azzal foglalatoskodunk, hogy mit is tudunk hát még tenni, a mi a terhet nem növeli?!

Úri vallásnak csak nem akarja az állam továbbra is tekintetni a protestáns vallást azért, mert a terhek *urak* által is nehezen viselhetők? A r. kath. vallás pedig csak nem *szegények* vallása akkor, mikor fény, pompa, csillogás, tündöklés, bibor és bársony a külső ismertető jelek!

Gróf Tisza Istvánék, úgy látom, nem akarják ezt megérteni. Pedig ő is, meg társai is megérthetnék már egyszer, hogy a matérialisztikus kornak igényei még a valláson belül is érvényesülnek, miután maga a róm. kath. egyház minden időben az anyagi javak után kapkodott s ma is azt tartja legfőbb törekvésének, céljának, hogy a pápa világi hatalma megfelelő anyagi hatalommal biztosittassék. Hát a föld szegény népének ne támadjon kedve még az egyházon belül is arra, a mit kedvezőbb anyagi helyzetnek nevez a világ?

Igenis vallom én is, legyünk egyházfentartók. Szeretetünk vallásunk iránt, —ragaszkodásunk egyházunkhoz tántorinthatatlan legyen! De ne akarjuk mi magunk tehetetlenné tenni sem a szeretetet, sem a ragaszkodást!

Szép, igen szép dolog, hogy a javaslat készitők az egész kálvinista egyház szükségleteiről is adnak nagy általánosságban mozgó képet, — de merik-é a konventi tagok állitani, hogy *minden szükségletet felvettek?* A közigazgatási költségek kérdésében csak nem fogadták el azt a kimutatást, a melyet az egyes egyházkerületek adtak, hiszen egyenesen szégyenteljes adatok szerepelnek benne, amelyekért aligha vállalunk felelősséget akkor, a midőn, a mint olvasom, például a tiszánninneni kerület teljesen lelicitált mindent, a másik pedig túlcsigázott mindent?!

Sok fejtörésre, sok gondolkodásra, sok munkára van még szükségünk, hogy ezt a kérdést valahogyan megfejtsük. Azt hiszem, hogy nem végzek felesleges munkát, ha a t. szerkesztőség engedelmével, a következő alkalommal arról fogok emlékezni, ami csakugyan kialakult az én lelkemben ezt a kérdést illetőleg.

Egy világi.

TÁRCA.

Visszaemlékezések Mitrovics Gyulára.

(Folytatás.)

Halotti beszéd.

Imé Hal. Gyül.! e mai gyászos esetnél is szomoruan tapasztaljuk, mikép *az úr az ő szolgáinak sem adott változhatatlan erősséget*! . . .

Ime ama férfiu is, az ékesen szóló prédikátor is, a ki teljes vala tudománynyal s bölcseséggel; „a ki sokakat tanitott és a megfáradott lelkeket megerősitette; a kinek beszéde a nyomoruság miatt elalélt embereket felemelte s a reszkető térdeket megerősitette (Jób IV. 3—5) ki egykoron hatalmas s rettenetes volt, mint a zászlós tábor (Én. Én.: VI. 1) az az erős, hatalmas, tudós és bölcs férfiu most ott fekszik a ravatalon élettelenül, tehetetlenül és nem hallja a dicsőitést, magasztalást s nem féli az itéletet. Pedig ez a férfiu egykoron igazán erős volt. Sz. h. gyül! Erős volt testben, lélekben; erős vala hitben, tudományban, erős volt az akaratban és a munkában és ime most oda irhatjuk koporsójára a halállal vivódó Jézus szavait, hogy: „*elvégeztetett minden*“ (Ján. 19: 30). S ugy látszik ker. testvéreim, mikép minél nagyobb erőt, tekintélyt képvisel a nagyratörő, az eszményekért élő, az isten titkait fürkészni kivánó ember: annál bántóbb, annál fájdalmasabb, annál megrenditőbb hanyatlása és halála!

Ilyen nagy tekintélyű, nagyratörő, eszményekért élő férfiu vala már az az Istenben boldogult, nagytudományu és ékesen szóló lelkipásztor — Mitrovics Gyula — a kinek a végtiszteletére mostan egybesereglettünk.

Eredetét vette S.-A.-Ujhelyben, a költő kifejezésével szólva „a csülkös sátorhegyek“ lábainál az 1841-ik esztendőben. Iskolázott szülőföldén és Sárospatakon, a Rákóczyak nagy hirű iskolájában, a „Bodrog-parti Athenében“!... Megrakodva tudománynyal és ismeretekkel, azt a pályát választotta, melyen az istenképére s hasonlatosságára teremtett emberrel, mint erkölcsi lénynyel; a sziv nemesitésével; a léleknek Istenre való irányitásával; az embernek a Jézus evangyéliomához való elvezérlésével; a benső emberrel foglalkozhatott; t. i. a ref. lelkészi pályát. De mindjárt iskolái végeztével a pálya kezdetén, mint theol. segédtanárnak volt alkalma hallania a sárospataki főiskola kormányzó férfiainak ajkairól amaz elismerő szavakat: „jól vagyon jó és hiv szolga, többre bizunk ezután“ (Máté 25: 21) s csakugyan hamarjában többre hivatott; mert közel két évre terjedő külföldi iskolázása után — 1868-ban — a sárospataki főiskolában a gyakorlati theológia s az erkölcstan tanárává és a főiskola lelkészévé választatott.

Ott munkálkodott aztán a sárospataki főiskolában közel három évtizeden át, mint a leendő ref. lelkipásztorok nagy hirű s nagy tudományu és ugy tudománya

mint erkölcsi szigora miatt rettegett lelkes tanára, az ifju Timótheusok ihletett apostola és vezére! És mint tudós tanár meglábolta az elméleti tudományok mélységeit; megjárta fényes magaslatait! Ott élt abban a légkörben, hol egykoron Kopácsi István és Sztárai Mihály, e nagyhirű reformátorok; Comenius, a Pósaháziak, Csécsiek, egy Debreczeni Ember Pál, Szombathy János, Kövy Sándor, Nyiry, Rozgonyi, a Somossyak, Erdélyi János, Szeremley, Heiszler, Nagy Gusztáv és Warga Lajos, meg annyi fényes csillagok, megannyi ragyogó napok a magyar protestáns tudományosság egén, előtte és részben egy időben vele éltek s munkálkodtak . . . És közel három évtizedre terjedő aldásos, szinte korszakos munkássága alatt egész rajokat bocsátott ki az „Alma mater" öléről, felövezve krisztusi hittel, evangyéliomi tudománynyal, apostoli buzgósággal és lelkesedéssel a reform. lelkészi pályára . . . E közben azonban boldog családi életet is alapitott.

Másrészről azonban tudományossága, buzgalma és munkássága, fényes tehetsége s nagy arányokat öltött egyházirodalmi tevékenysége emelte, vitte őt is a magasba, az egyházkormányzat felsőbb régióiba; igy vette igénybe szolgálatait, elismert nagy tehetségét s munkásságát a tiszáninneni egyh. kerület, melynek aljegyzője, majd főjegyzője; tehát püspök-helyettese; a konvent, magyarországi ev. ref. egyházaink legfőbb kormányzó hatósága, sőt az egyházi törvények alkotásával foglalkozó közelebbi debreczeni (1881—1883) és a budapesti (1891—1893) zsinatok is, melyeknek jegyzője, előadója vala; ugy, hogy bátran lehetett reá, a dicsőűltre akkori időben alkalmazni a Dániel próféta szavait, melyek szerint: *a bölcsek fénylenek, mint az égnek fényessége; és a kik sokakat igazságra vezérelnek, miként a csillagok, örökkön-örökké fénylenek*" (Dán: 12. 3.) És mint ilyen első rangú egyháztudóst, mint ily fényes tehetségű embert szárnyaira vette a hir s beszáguldozta tisztelt nevével az egész magyar hazát. Ezen nagy hirnév, fényes tehetség s kiváló talentumok és országos érdemek révén ismerte őt meg, fedezte őt fel az előkelő országos, nem, világhirű debreczeni ev. ref. egyház s szent gyülekezet is s rendes lelkipásztorául választotta . . .

Igy nagyta el dicsőült halottunk, nt. Mitrovics Gyula a Kopácsiak, Sztárayak, Comeniusz Amos Jánosok, a Szombatiak, Somossiak fészkét; a Perényiek, Lorántfiak, Dobók, Rákóczyak és Vayak iskoláját s igy jött de Debreczenbe, a Dévai Biró Mátyás, a Méliusz Juhász Péter, Komáromi Csipkés György, a Budai Ésaiás, Szoboszlai Papp István s a nagy Révészek örökébe. Hozott magával tudományt, életbölcseséget, ember ismeretet, ref. egyháza iránt való odaadó szeretetet, az evangyéliomi tudományok mélységes ismeretét, az eszményiek, minden szép, jó, igaz, nemes s hazafias, szent ügy iránt való lelkesedést; hozott magaval álmokat, vágyakat, reményeket, törekvő szellemét, jó hirt, tisztelt nevet és egész odaadással mondta Debreczenben beköszöntő beszédében (1896. ápril. 12), hogy: kész vagyok néktek, kik Rómában vagytok az evangyéliomot prédikálni; mert nem szégyenlem a Krisztus evangyeliumát; mert az Istennek hatalma minden hivőnek idvességére (Róm: I: 15—16).

A készség, a buzgóság, az odaadás s lelkesedés tehát megvolt. Külsejét, athléta termetét, sőt tudományát, ékes szólását, elveit, eszményeit, erkölcsi szigorát tekintve a dicsőült még akkor, midőn Debreczenben lelkipásztori állását elfoglalta, még mindig a régi, a fényes multu, a nagy tudományu Mitrovics Gyula volt.

Igenis sz. h. gy.! Olyan vala még a megdicsőült akkor, mint egy százados cser; erős, izmos, hatalmas, ékesen szóló, munkabiró s még akkor senkisem hitte, senkisem láthatta, hogy: „az *élőfában* őrlő szú lakik" (Tompa). Ismerői, tisztelői, barátai hittük, vártuk és reméltük, mikép elméjének fénye, szivének melege, hirneve és dicsősége még növekedni, hogy napja még emelkedni fog . . . Azonban fájdalom! csakhamar némi bágyadtság, csüggedés, sőt hanyatlás nyomai valának rajta és működésén észlelhetők, ugy, hogy lankadását látva, a költő szavai jutottak eszünkbe, hogy csakugyan ugy van, mint a költő mondja, hogy: „hosszu hervadás emészti azt a fát, melyet nagy korában tesznek más földbe át" (Tompa.)

S valóban, ha az ember életét a természet élete és működéséhez hasonlitjuk sz. h. gy! nekem ugy tetszik, hogy b. e. Mitrovics Gyula földi életének, fényes pályafutásának tavaszi és nyári napjait, a virágzás és gyümölcsözés munkás napjait, a bodrogparti kis Athénben, Sárospatakon töltötte el; míg Debreczenben reá az 50 éves koron tul már csak az őszi hervadás, a hanyatlás kora várakozott! Hiaba! sz. h. gy! Maga a fényes nap is csak bizonyos pontig emelkedik; azontul hanyatlik s végre egészen alászáll és elmerül a végtelenség tengerében. Igy történt a fényes multu és az egykor nagy tudománya miatt méltán bámult, sőt rettegett b. e. Mitrovics Gyulával is. Látszott ő rajta még Debreczenben is, hogy szereti pályáját, hivatását és szószékét; ámde látszott az is, nekem legalább ugy tetszik, látszott, mintha nem tudta volna magát beletalálni uj helyzetébe; ugy tetszett, ugy látszott, mintha nem tudott volna megbarátkozni a légkörrel, melyben uj életet kellett kezdenie . . . Csakis ezek a körülmények s a betegeskedés csirái, a testébe adatott tövisek lehettek az okai, hogy lelkes és buzgó működésével sem felelhet meg élete utolsó évei és napjaiban a nagy és fényes multja után lelkipásztori működéséhez kötött várakozásoknak s csakis ezen körülmények lehettek okai, hogy munkás életének napja delelőre érve, nem emelkedhetett többé; hanem megállt, mint megállott egykor a nap Gibeonben (Josue: 10; 12) s nem is állott soká a delelőn; hanem nagy hirtelenséggel s váratlanul ime aláhanyatlott a halál sötét éjszakájába és az erős, a deli termetű férfiunak; a nagy tudományu, az ékesen szóló lelkipásztornak; a fényes multu s nagy jövőt igérő embernek, ugy szólván élete delén, tehát idő előtt ilyen szókra kellett fakadnia: „Ama nemes harczot megharczoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam: végre eltétetett nekem az igazság koronája, melyet megad nékem az Ur, amaz igaz biró, ama napon« (II. Timóth: IV: 7—8); el kelle mondani a kereszten szenvedő Jézussal, hogy: »elvégeztetett minden« (Ján. 19; 30). Mi pedig ker. testvéreim! mint egykoron a kereszt körül álló tanitványok, bánatos szivvel, könnybe lábbadt szemekkel, csüggeteg lélekkel tekintünk a kitett gyászos koporsóra s ráborulva fájdalmunkban a gyászravatalra ilyen szavakra fakadtunk: »Az Isten emberének koporsója ez, ki Judeából jött vala« (II. Kir. XIII. 17).

Ezen bánatos és fajó érzések hatása alatt, keressünk megnyugvást, vigasztalást az Istennél, imádkozunk!

Görömbei Péter.

*

Ha boldogult Mitrovics Gyula tanárom alakját magam elé képzelem, igaz, hogy komoly, sokszor a ridegségig is komoly volt s ha még ajka körül olykor gúnyos mosoly játszott, mintha félelmetes is lett volna. Hasonló volt a havasi bérctetőhöz, mely önként hódolatra késztet. Szerintem azonban ez a komolyság és olykori hidegség, illett is a gyakorlati theologia és az erkölcstan tanárához. Aki azonban közelebbről vizsgálta egyéniségét, észrevehette, hogy a komoly, hideg külső

alatt nemesen dobogó szív és az ev. ref. egyház nagy czéljaiért s boldog jövendőjéért rajongó lélek lakozott. Azért volt ő komoly, hogy tanítványait is, a leendő igehirdetőket korán szoktassa hozzá komoly, nagy hivatásukhoz. Azért volt sokszor hideg is, hogy korán edzze meg tanítványainak szivét az élet zivataraihoz; itt is tehát, mint Mester járt elől.

Én mindig áhitoztam ennek a komoly embernek a szeretete után s azzal igyekeztem azt megnyerni, hogy az erkölcstan és liturgika mellett, szónoklattanát — pedig az nem kis munka volt — szóhiba nélkül tanúltam meg könyvnélkül s ő észrevevén jó igyekezetem, méltó érdemjegygyel jutalmazta meg szorgalmamat! Azóta, hogy az iskolából kikerültem, 23 év múlott el. Sok nehéz próbán mentem azóta keresztül, s hogy Isten segedelmével nem tartoztam az utolsók közé, azt részben Mitrovics Gyula tanáromnak köszönhetem. Mint a „Sárospataki Lapok" szerkesztője örömmel vette irodalmi szárny próbálgatásaimat s nem egyszer segítségemre is volt.

Én részemről reá mindig hálával gondolok vissza s romlandó emberi alakjában, nem a gyarlóságokat, hanem a fénypontokat keresem és látom! Legyen örökké áldott emlékezete! Hutka József.

*

Nekem is szeretve tisztelt tanárom volt Mitrovics, én is lábainál tanultam a nagy mesternek. Az én lelkem meggyőződése szerint is *nagy* volt Mitrovics, nemcsak azért, hogy classicus volt előadása, szónoklata, modora, egész magatartása, nemcsak azért, hogy a velőkig hatott kritikája, hanem inkább azért, hogy nagy volt a tudománya, nagy volt a szíve, nagy volt szivének szeretete ev. ref. egyházunkhoz, annak veteményes kertje: az iskolához, különösebben a több százados sárospataki főiskolához. Nagy volt szeretete tanítványaihoz, családja tagjaihoz, — de mindenek felett *igazságos* ember volt. Állításomat tényekkel tér szűke miatt nem igazolom.

Olyan lelki, testi erőt, képességet láttam benne, a kit képesnek tartottam egy magát Róma fekete csuhás legiójával megküzdeni.

Mig testestől-lelkestől a miénk volt, anyaszentegyházunk élethajóját a sülyedéstől nem féltettem, és nem féltem ezután sem mindaddig, mig hozzá hasonló erők állanak annak kormányán.

Mikor közülünk kikelt és Debrecenbe ment: balsejtelem fogta el egész valómat. Sajnáltam, hogy ezzel a végzetes lépésével lehetetlenné tette sokunk forró óhajtásának valósulását, sajnáltam később, hogy a debreceni civis képtelen volt Mitrovicsot, a papok papját, az én mintaképemet megismerni.

Nem úgy áll-e a dolog, hogy az alant repdeső verebek csiripelése volt reájuk nézve az a bűbájos zene, a mely őket elandalitotta, mámorossá tette annyira, hogy e miatt nem vették észre a magas, tiszta légkörben merészen szárnyaló sas?! . . .

Ha ez így van, a minthogy nincs másképen. ez még nagyobbá teszi Mitrovicsot, a kinek szelleme időtlen időkig éljen, virágozzon közöttünk, a kinek béke lengjen porai felett, áldás legyen emlékezetén.

Dusza János.

*

Multis ille flebilis est, nulli flebilior quam mihi.

Nagy kesergésemben én is így szólhatok a római költővel.

És még nem is egyet, de kettőt siratok.

Király Pál és Mitrovics Gyula oly hamar egymásután hagytak itt, hogy szinte megdöbbenve állok meg s nézem, várom az intést én is a távozásra.

Mindkettő közös jó barátom, abból a korból, midőn a gyermekifjú csak szívére hallgat, s az ifjú magas ideálokért rajong. — Hadd tegyem most le a kettőnek sírhalmára ciprus ágaimat s e visszaemlékezéssel hadd áldozzam a kegyelet oltárán.

50 évvel ezelőtt köttetett barátságunk, — sőt Mitrovics Gyulával még Patakra jövetele előtt nehány évvel, szülőföldén, S.-A.-Ujhelyben, hol az ő szülei az én anyai nagyszüleimnél — kiknél sok időt töltöttem — benső viszonyban állottak.

Istenem, 50 év, mennyi kedves, most már csak fájó emlék!

Mind a hárman együtt indúltunk el 1853-ban a tanúlás széles és hosszú pályájára. Különböző adományokkal, de egyforma szorgalommal és akadályt nem ismerő kitartással.

1853-ban még mindig jöttek a pataki iskolába tanúlni olyanok, kiket az 1848—49. év mozgalmai tanúlmányukban meggátoltak. Ez okozta, hogy a 120-at meghaladó tanulótárs között, korra nézve nagy eltérés volt s közöttük én voltam a legfiatalabbak egyike, ki a 9-ik évet alig töltöttem be s kinek ugyanám igyekeznem kellett, hogy a többiekkel lépést tartsak.

Az akkori tanúlmányi rendszer hozta magával, hogy a tanítványokat osztályozták és sorozták. Eminens, prima, secunda — e három osztályba sorozták be az első félév végén a tanítványokat — és bizony nagy paedagogiai tapintatra vallott az, hogy a két tanárból álló testület, a nagy létszám mellett úgy tudta megállapítani az osztályozást és sorozatot, hogy az a későbbi évek alatt is — kevés kivétellel — alig változott. — K. P. és M. Gy. az első félévben már eminensek voltak, a sorban is elől, majd később legelől. Csak egy volt közöttünk mindnyájunknál több, mondhatni egy fejjel magasabb, az osztály dísze, bálványa, tanárnak, tanulótársnak kedvence: a szabolcsmegyei Besenyődről való Kecskeméthy János, az első eminens, de a második M. Gyula volt. S midőn Kecskeméthy János, kinek tanárai és mi tanulótársai nagy jövőt jósoltunk, 1862. aug. hóban Bején typhusban elhalt, M. Gy. lett és maradt folyvást az első eminens.

1853—1861-ig végeztük el a gymn. tanfolyamot. Tanáraink voltak: Árvai József, Apáthi János, a két Finkei, a két Soltész, Bakó Dániel, Somossi István, Csoma Mihály, Pálkövi Antal, Molnár István rendes tanárok; — kik közül ez idő szerint szép vénségben és nagy tisztességben csak Soltész Ferencz él. — Segéd vagy helyettes tanárok voltak: Szücs István rajz- és szépírás tanár, Török István, Tóth Dániel, Szováthi Lajos, Nemes Ferencz, Csontó Lajos esküdt diákok. A nyelveken kívül csak igen kevés tantárgyból volt könyvünk; a hiányzókat kézirattal pótoltuk s a számtanból, mértanból egyáltalában semmiféle tankönyvünk nem volt. A gimnaziumban végigpróbálták rajtunk az akkori német kormány minden tanügyi kísérletezését. E mellett és a tankönyvek s taneszközök fogyatékossága s részben teljes hiánya mellett, bizony nagy szükségünk volt tanáraink jóakaratú támogatására, kik az iskolán kívül is minden lehetőt megtettek, hogy tudásunkat bővítsék, hiányos ismereteinket kiegészítsék. Igy pl. Somossi István 15—20 eminens tanulót saját házánál oktatott a földrajzra; ezek közlék aztán többi társaikkal a nyert ismereteket. Ehez járúlt tanáraink erős hazafias érzése, mely a németesítés kényszerével szemben csak erősítette bennünk is a nemzeti nyelvhez és hagyományokhoz való ragaszkodást. A nemzeti életre nehezedett nagy nyomás alatt, mintha csak éreztük volna, hogy a nemzet csak úgy állhat meg,

ha fiai a tudásban, erkölcsi erőben gyarapodnak s mind izmosabbakká lesznek. — Tanúltunk, nem az iskoláért az iskolában, hanem ezen kívül is minden alkalmat felhasználtunk, hogy ismereteink körét tágítsuk, szellemi kincses tárházunkat gazdagítsuk. Hatalmas ösztönt adott erre a széphalmi Kazinczi-ünnepély s a pataki iskola háromszázados ünnepe, mindkettő országos jellegű nemzeti ünnetés. Mily mohón olvastuk a nemzeti irodalom egy-egy termékét, mely az akkori viszonyok között megjelenhetett, s mily öröm volt leírni, megtanúlni Tompának egy-egy hazafias, név nélkűl, kéziratban terjesztett költeményét! Előszedegettük a könyvtárból költőink, íróink műveit s mivel a mostoha irodalmi viszonyok között azok újabban meg nem jelenhettek, a szebb, hazafias darabokat azokból kiírogattuk s ily gyűjteményünk gyakran több kötetből állott.

Az 50 es évek végén az önképzőkör új életre támadt. Nemcsak az akadémiából voltak tagjai, hanem a gymn. felsőbb osztályaiból is számosan. Elevenség, nemes verseny és becsvágy hatotta át annak működését. Mily szép szellemi torna az ifjú lélek számára. Ennek porond'án mérkőztek akkor Tóthpápai Samu, Margittai Dezső, Gőz István, Szivos Mihály, Halmi Gyula, Kecskeméthy János, Lukács Ödön, Kiss Kálmán Kiss Áron s annyi sokan. K. P. és M. Gy. a több jeles között itt is jeles volt. Előbbi, mint gyakorlott szép versiró; utóbbi, mint a próza, különösen pedig mint az éles, de alapos kritika mestere.

Az 1861-ik év július havában tettük le az érettségi vizsgát, az elsőt Patakon, mivel addig az iskolának az ú. n. nyilvánossági jelleg nem adatott meg. Ehez volt kötve az érettségi fokozat osztogatása. De amit az erőszakos hatalom a Rákócziak iskolájának nem adott meg, meghozta azt az idő s megadta magának az iskola. A végromlás szélén álló összbirodalom kormánya sokkal nagyobb dolgokkal volt elfoglalva, mintsem azt most megakadályozhatta volna.

Az érettségi után megnyílt előttünk az akadémia. A nagy b. Vay Miklós kezdeményezésére Patakon újra felállíttatott az 50-es években szünetelt jogakadémia. Lehettünk volna jogászok is; de mi mind a hárman a theologiát választottuk. A theologiát megelőzte az egy éves philosophiai cursus, melyet theologusok és jogászok vegyesen hallgattunk. Erdélyi Jánosnak, a költő- és bölcsész-tanárnak előadása magával ragadta még a gyengébb tehetségeket is. Az aesthetika, irodalom és bölcsészet-történetének tárgyalásával fölébresztette bennünk az örök szép és igaz szeretetét. A több, több tudás vágya tüzet fogott a K. P. és M. Gy. lelkében is. Ennek tápot adni a 3 éves theologia lett volna hivatva. Oh, de mi volt akkor Patakon a theologia!? Hogy szigorúbb kritikát ne gyakoroljak, az egy dr. Heiszler egyh. történeti és exegetikai előadásain kívűl, merő üresség és eredménytelenség. A dr. Szeremley tudományosságát bámúltuk; de őt nem értettük. A Zsarnay örökébe Kolos Dániel lépett ki ha Vályban jó pap volt is, de hogy nem a tanári kathedrára termett, beismerte — fájdalom, több generatio kárára — nehány évvel később maga az egyházkerület is. A viszonyok nyomorúságát mi, a tanítványok éreztük legjobban. Míg dr. Heiszlert a bálványozasig szerettük; dr. Szeremleyt a pestiekkel folytatott éles polemiában tüntető tisztelettel védtük, addig Kolos Dániellel szemben, ahol csak tehettük, elégületlenségünknek érezhetőleg igyekeztünk kifejezést adni. Ennek az elégületlenségnek a kifejezője volt egy «Szerény önbírálat» czímen, név nélkűl, kéziratban megjelent verses gúnyirat, mely maró iróniával, éles kritikával ostorozta a K. D. emberi hibáit, tanári gyöngéit. Ezt, most már elárúlhatom, Király Pál írta és pedig a dolgok oly alapos ismeretével s oly technikával, hogy a szerzőséget abban az időben, általában Tompának tulajdonították. Ez iratot követte aztán később még kettő: «Családi jelenet» és a «Szerelem bosszúja» czímen. Mindkettőnek szerzője Lukács Ödön volt. Ez iratok az anonymitás jól megőrzött leple alatt nemcsak az ifjúság körében, hanem szélesebben is elterjedtek, s megküldettek az egyházkerület vezető embereinek is, s okozták nagy részben azt, hogy az egyházkerület később a bajt orvosolni igyekezett; Kolos Dánielt nyugalmazta s helyét éppen Mitrovics Gyulával töltötte be. Ha talán sokan az ifjúság ezen eljárását ma kárhozatosnak találják is; én jó lélekkel mondhatom, hogy azt a tudás után való forró vágyakozás ki nem elégíthetésének elkeseredése okozta.

1862. szeptember havában jött Erdélyből Felméry Lajos Patakra tanúlni; éppen a mi osztályunkba iratott be. Király Pál és én a legjobb baráti viszonyba léptünk vele. Nemcsak bámúltuk az ő alapos, széles képzettségét, melylyel bennünket jóval felülmúlt; de szégyeltük is magunkat elmaradottságunk miatt. Ez — ha különben is nem lett volna bennünk — ösztönt adott a törekvésre, az önképzésre. Ekkor kezdtük meg a Felméry Lajos vezetése mellett a francia nyelv tanulását is. Felméry tanítványával, Szathmáry Király Pállal, 1863-ban Pestre ment; de az összeköttetést vele folyvást feltartottuk s így történt az is, hogy 1864-ban vele együtt, — ki szülei látogatására haza ment — Király Pál és én Erdélybe mentünk s ott július és augusztus hóban a székely földet s Erdély egy részét beutaztuk. Erdély, különösen a székely föld az akkori közlekedési viszonyok mellett, Magyarországtól szerfölött messze volt, s ott magyar ember és pedig sárospataki deák ritkább, mint a fehér holló. Nem lehet leírni azt a szíves vendéglátást, a melyben papoknál, világiaknál mindenütt részünk volt. A nagy szívesség miatt alig tudtunk szeptemberre Patakra kiérni. Ez útunkban, úgy hiszem, Kovásznán látta meg Király Pál egy ház mestergerendáján azt a rovásírást, mely őt akkor annyira meglepte s foglyúl ejtette, hogy később, hosszú éveket fordított annak tanúlmányozására s kutatására s mely éppen halála előtt oly nagy polemiába keverte s mely éppen e napokban pro és contra annyi tudós fejét foglalkoztatja.

1865-ban végeztük el a theol. cursust. Az osztály leapadt 18-ra, mivel előbb, ki 3 éves tanítóságra, ki más pályára távozott. Emlékűl dr. Heiszler és doktor Szeremley tanárainkkal lefényképeztettük magunkat. Kolos Dánielt mellőztük. Patakon ez volt a legelső csoportos fényképezés.

Tehát bevégeztük pataki tanulmányainkat. Tanúltunk és tanítottunk; mert az akkori jó szokás szerint a szegényebb s tehetségesebb tanulók mindenike nevelősködött ama jobb módú családok gyermekei mellett, kik ez időben tömegesen keresték fel a pataki iskolát. Ez a körűlmény nemcsak anyagilag segitette a törekvő ifjat; hanem a műveltebb családokkal való érülközés finomabb társadalmi modort, és szélesebb látkört is adott, a tanitás eddig az alaposabb önképzés mellett még a gyakorlati pedagogiában is jó előiskoláúl szolgált, különösen a tanári pályára készülő ifjúnak.

De nem volnék hű, ha csak azt mondanám, hogy folyton tanultunk és tanitottunk. Kivettük mi is részünket, a komoly dolgok mellett, az ifjúság mulatozásaiból is. És erre volt bő alkalom a névnapokon, exitusokon, introitusokon, praxisokon ezenkivül is. Ezek azonban

kicsapongássá soha nem fajultak, hanem, a mint kell és illő, a kedély, az ifjú vidám pajzánság aranyos megnyilatkozásai voltak. Ily mulatozásainkban gyakran tanáraink is részt vettek. A Finkeyek, dr. Heiszler; sőt utolsó éveiben a komoly Erdélyi is szivesen elmulatott velünk. És ez nem esett a tanári tekintély rovására sőt inkább csak bensőbbé tette a tanár és tanitvány közötti viszonyt. Abban az időben nem ismertünk irott fegyelmi rendszabályokat. Az ifjúság maga fegyelmezte magát. Az osztály nem tűrt meg a maga kebelében olyat, ki erkölcsileg kifogás alá esett. Volt eset, hogy az ifjúság maga ült törvényt egy magáról megfeledkezett tagja felett, kinek aztán az iskolát el is kellett hagynia. Az osztály egy kis köztársaság, hol mindenki egyenlő volt, praerogativák, előjogok nélkül. A szellemileg erősebb nem nézte le a gyengét, s a gyenge nem tekintett irigykedve az erősre. Egynek a sorsa a mindenkié volt, — egyik iskolatársunk, ki középszerű tanuló volt, egy általa szivesen látogatott leányos háznál talán mélyebben pillantott a ház leánya szemébe, s midőn egy társaságban leány barátnői ezt neki felemliték, a leány durván és sértőleg nyilatkozott felőle. E nyilatkoza valahogy tudomásunkra jutott s épen Mitrovics Gy. volt az, ki igy szólott: fiúk! ezt meg kell torolni, és úgy is lőn; azt est beálltával az egész osztály oly macskazenét rendezett a leány ablaka alatt, hogy ha él, tudom, ma sem felejtette el.

Igy folyt le a mi pataki iskolai életünk. De közös pályánknak még nem szakadt vége. Csak ezután léptünk a komoly, öntudatos tanulás és önképzés terére.

Király Pállal meg az 1864/5. isk. év folyamán gyakran töprengettünk, hogy fogyatékos ismereteink bővítése és tudásunk vágyának kielégitése végett, hogyan juthatnánk el valamelyik külföldi egyetemre. Az 50-es években a kormány nem jó szemmel nézte a ref. ifjak külföldi akademizálását, sőt lehetőleg akadályozta azt, azzal az utasitással, ott van a bécsi egyesült prot. theol. fakultás, elég ez nektek. Ellenben a panszláv és szász luth. ifjaknak szabad volt a külföldre járás. Az 1861. évi alkotmányos élet ujra éledésével a szigor e tekintetben is enyhült. Szegénységünk mellett, szó sem lehetett arról, hogy a magunk anyagi erejéből valósithassuk meg eltökélt szándékunkat. Dr. Ferenczi, a hirneves kassai pap és esperes jött segitségünkre. A nála megfordult Király Pálnak felajánlotta közbenjárását, hogy Utrechtben két stipendiumot kieszközöl számunkra. Ő neki, még a régi időből, ott befolyásos ismerősei voltak, s a theol. doktori czimet is az ottani egyetemtől honoris causa nyerte. Az 1863. évi nagy aszály miatt szükségben levő tiszáninneni ref. papság számára, épen az ő közbenjárása szerzett a hollandusoktól tekintélyes összegü segélyt, s ebből jött létre az egyh. kerületnek már eddig is annyi szükséget pótló, s könnyet törlő hollandi tára. Tehát a dr. Ferenci hathatós pártfogásában bizva, összeszedtük bizonyitványainkat, megirtuk a folyamodást s midőn Zsarnay Lajos szuperintendenst felkerestük, hogy tőle is ajánló levelet kérjünk, ő pár percznyi gondolkodás után, igy szólott hozzánk: ifjú barátim! én szivesen megteszem kérésüket; de én más tanácsot adok önöknek. Ne folyamodjanak Utrechtbe, mert az bizonytalan, hogy megnyerik-e a stipendiumot. A kormány nehány év óta, 8 egyenként 600 forintos stipendiumot tűzött ki azon magyarországi prot. theol. ifjak számára, kik a németországi egyetemeket akarják meglátogatni, 4-et a luth. 4-et a ref. theol. ifjak részére. — Mi reformátusok, eddig, autonómiánkra való tekintetből nem vettük ezt igénybe; azért ezt a négyet is a panszláv és szász lutheranus theológusok használták fel. Ha önök most azért folyamodnak, bizonyosan megnyerik és én biztositom önöket, hogy ebből önökre és jövőjükre semmi hátrány nem származik. Mi elfogadtuk a szíves, jó tanácsot s a két ösztöndijat meg is nyertük a helytartó tanács azon végzésével, hogy az, mihelyt valamelyik Német országi egyetemre való beiratásunkat igazoljuk, az országos pénztárból félévi előleges részletekben, számunkra folyóvá tétetik. Jóllehet az egyetemi év októberben kezdődött, mi már 1865. szept. hó elején, sok jó tanáccsal és buzditással ellátva, siettünk és pedig Heidelbergbe, melyet az egyetemek közül különösen Szinyei Gerzson tanácsára választottunk. 100—100 o. é. frt. volt zsebünkben, az enyém megtakaritott krajcárjaimból, a K. Palé egy jó emberétől kölcsönvéve. Nagy pénz szegény theol. ifjúnál még akkor is, midőn az osztrák bankót magas agio leszámitolásával váltották be. Pesten, Bécsben, Salcburgban, Münchenben, Stuttgartban pihenőket tartottunk. Mennyi új dolog, mennyi sok szép látni való, tanulásra, eszmélkedésre serkentő mindenütt! Heidelbergben a szemeszter kezdeteig, az időt a német nyelv szorgalmas tanulására forditottuk s ebben annyira haladtunk, hogy az októberben megkezdett előadásokat már tökéletesen értettük. Én, ki a gyakorlati lelkészi pályára készültem tisztán theológiai, Király Pál, ki a tanári pályát tűzte maga elé, vegyesen theol. és filologiai tantárgyakat hallgattunk. De hospitaltunk egyéb szakokban is. Heidelbergben akkor minden tudomány szakon nagy hirű erők voltak. A theológián Schenkel, Rothe, Hitzig, Holzmann, Hunderhagen. — Nippold a most oly hires egyháztörténetiró és tanár akkor jött oda Dorpatból privát docensnek. A többi szakokon: Bluntschli, Vangerrn, Müttermayer (csak egy-egy órát adott hetenként) Kächli, Zeller, Kirchhof, Bunsen, Helmholtz stb. mind megannyi nevezetességek. Mily kedvvel, mily örömmel tanultunk. A mit a délelőtti előadásokon hallgattunk, lejegyeztünk, azt délután, midőn előadások nem voltak, utánolvasással kiegészitettük. Szóval most tanultunk igazán. Tanáraink becsültek, szerettek. Nem volt hét, hogy egyikhez, vagy másikhoz ebédre vagy estére hivatalosak ne lettünk volna. Schenkel épen, kinek hasonló korban levő két fiával barátságos viszonyban álltunk, minden estére, midőn fáradságos napi munkája után az időt családja körében töltötte, egyszer mindenkorra vendégül meghivott bennünket, a fiatal házas Nippold pedig kitüntető barátságára méltatott. Mily buzditólag, mily nemesitőleg hatott mindez reánk, s mennyire emelte önérzetünket, becsvágyunkat. A kisebb szünidőket többnyire közeli kirándulásokra használtuk. A könnyű és olcsó vasúti és hajó közlekedés ezt mind lehetővé tette. A nagyobb szünidőben beutaztuk a szép Rajna völgyet s én a pünkösti szünidőben Csiky Kálmánnal Párizsban is voltam. Elmondhattuk, hogy ez volt eddig életünk legszebb éve. Meg is szerettük a kis Heidelberget annyira, hogy bár módunkban volt a második félévben más egyetemet látogatni meg, de Heidelberg lekötött bennünket, és tanulni még mindig igen sokat, nagyon sokat lehetett ott. Az első félévben magyarok csak hárman voltunk; én, Király Pál, Lónyay Béla, a Menyhért fia. Voltak ugyan erdélyi szász és magyarországi pánszláv luth. theológusok is; de alig hogy megismertük őket, már torkig voltunk velök, s megszakitottunk minden érülközést. A második félévben már megszaporodtunk. Szentkirályi Albert, Csiky Kálmán, a két báró Wesselényi, báró Bánffy Dezső jöttek hozzánk. Az idegenben egy kis magyar gyarmat, hol a napi munka

után esténkint egy pár kedélyes óra várt reánk. Ezt a szép életet zavarta meg az 1865/6-ik év végén a porosz-osztrák német háboru s a csúfos königgräci vereség. Szerencsére a félévi előadások már bevégződtek. A gyarmat szétrobbant, kiki haza a kedves szülőföldre, hiszen ki tudja nem lesz-e a hazának ránk szüksége? En Király Pállal, Csiky Kálmunnal mint utólsók, Baselen, Zürichen, Schweitzon keresztül épen a 7 napos fegyverszünet alatt jöttünk haza. Utközben tanui voltunk a háború okozta nagy felfordulásnak. A déli harctérről Bécs alá vonuló katonaság miatt, alig tudtunk a vasúton helyet találni. Az a fejetlenség, réndetlenség, az a páni félelem, összevisszaság, kapkodás, melyet Salcburgban Linzben, Bécsben. a brucki táborban láttunk, tapasztaltunk, leírhatatlan. A déli vasuton — mert az északi már a poroszok kezében volt — a sűrűn közlekedő vonatokon, a Bécsből menekülők nagy száma miatt, alig tudtunk álló helyet kapni, és Pesten ha nem lett volna ismerősnél szállásunk, bizony a vendéglők mellett a szabad ég alatt tanyázhattunk volna. Tehát idehaza voltunk a kedves hazában: Pesten meglátogattuk, K. P. és én Török Pált és Ballagi Mórt, kik szivesen marasztaltak s biztattak hogy mindkettőnkről gondoskodnak; de nem maradtunk, mert én, mint gyakorló lelkész, egyházkerületemben akartam szolgálni; Király Pálnak pedig szintén más tervei voltak.

Eddig tartott Király Pállal közös pályánk. Az a benső, számitást nem ismerő, az idealismusig tiszta barátság, mely bennünket, mint ifjakat egybekötött, az én kedves emlékem marad életem végeig. Életünk útjai elváltak, ő oly szép, és eredményekben a nemzeti közművelődésre oly áldásos pályát futott meg, melyet kellően méltatni avatottabb toll van hivatva. Egyet azonban mondhatok, hogy ha puritán kalvinistasága, önzetlensége, elvhűsége, jellemszilárdsága, az igazsághoz és magyarságához való törhetlen ragaszkodása; egyenes nyilt szókimondása, nem lett volna olyan, mint a minő volt! ha a hatalmasok és üres nagyságok előtt derekát csak egy kissé is meg tudta volna hajtani, élete, saját személyére nézve lehetett volna külső fényben ragyogóbb, káprázatosabb; de a közre nézve áldásosabb bizonyára nem.

Mitrovics Gyulával Heidelbergből folytonos levelezésben állottam; én az itteniekről, ő a honiakról tudositott. Ő Patakon, mint esküdt diák, a gymnásiumban segédtanár volt az 1867. év végéig. Ekkor az egyh. kerület elnöksége épen azon állam-stipendium mellett, melyet előbb mi élveztünk, a külföldi egyetemekre küldé ki. Három szemesztert töltött ott, egyet Heidelbergben, egyet Göttingában, egyet Zürichben. E három szemeszter alatt sok levelet váltottunk. Leveleiben a mennyire örül annak, hogy tanulhat, annyira panaszkodik mostoha anyagi viszonyai miatt. Igen, mert ő azt hitte, hogy az államtól nyert 600 forint stipendiumot az egyházkerület nem tudja be abba a segélybe, melyet ez neki kilátásba helyezett. De betudta, s igy a megigért segély kimaradása neki sok kellemetlenséget, aggódást okozott és ő bizony sokszor nagy szükséget látott. De a szükség nem törte meg. Érezte, hogy nagy dolgokra van hivatva. Erkölcsi ereje, akarata nagyobb volt, mint a szükség nyomora. Oh ha anyagi viszonyai kedvezőbbek lettek volna, mennyivel gondtalanabbúl szentelhette volna idejét tanulmányainak! Igy is mily örömmel ad számot tanulmánya sikereiről. Heidelbergből irja: mindennap van két ünnepi órám, midőn Schenkelt hallgatom. 1868. julius havában értesült Zürichben arról, hogy az egyh. kerület a Kolos Dániel helyére az erkölcstan és gyakorlati theológia tanárává választotta el. Örült is, de félt is, vajjon meg fog-e felelni az egyh. kerület előlegezett nagy bizalmának. Hogy megfelelt, azt nemcsak 28 éves tanári pályája bizonyitja; hanem egyházunk ez időszerinti története is, melynek alakitására ő tollal, tettel oly eredményes befolyást gyakorolt. Fájdalom, az a szükség, mely már mint külföldi akadémikust felkereste, a tanári pályán sem hagyta el. Elöregedett s vagyontalan szüleinek és nagynénjének sorsa immár az ő kezébe volt letéve. Kedves sógorának, Mester Istvánnak halála után, ennek családja is rászorult az ő gondozó gyámkodására. És ő nem lett volna a jó fiú és testvér, ki életében annyi szülei és testvéri szeretetet élvezett, kinek szép jövőjére annyi reményt alapitottak s a melyet szegénységökben is annyi áldozatott hoztak, ha e kötelességet nem vette volna magára. E mellett aztán saját családjának ellátása is bizony-bizony csak nagyon szükösen talált fedezetet a tanári fizetésből, mely, tudjuk, hogy csak pár évvel előbb javult és emelkedett. De ő soha nem panaszkodott. Módjában lett volna ugyan ezen változtatni, midőn gondtól mentesebb helyzetbe jutott volna. Több jó jövedelmű egyház kereste fel, hogy papjának megnyerje. Ő nem távozott helyéről, mert nem tartotta illőnek, hogy azt az iskolát, mely őt felnevelte, neki tisztességes kenyeret adott, s mely őt a még érdemetlen ifjat nagy bizalmával oly fontos és szép örökség sáfárává tette, elhagyja. Ezt hálátlanságnak tartotta, Mitrovics Gyula pedig nem lehetett hálátlan; végezte, teljesitette, mint Pál apostol, nagy szorongattatások között is, szent hivatását.

1896-ban, tanárságának 28-ik évében, tehát midőn hálátlanságról nem lehetett már szó, midőn tartozását immár oly bő kamattal lerótta, kereste fel a debreceni egyház s vitte el apostolnak a kálvinista Rómába. Nem tudom az okot, mely őt arra az elhatározásra birta. hogy tanári katedráját a gyakorlati lelkészettel cserélje fel. Igaz, hogy a tanári pályán eltöltött 28 év lelkiismeretes munkája bizony megviseli a test és lélek erőit, s hogy ekkor a nyugalom után való vágy természetes, s ha talán ő, a tisztesség és becsület mellett, ott a nyugalmasabb s mindenesetre a jobb anyagi helyzetet vélte megtalálni . . . ebben sokan meglátják az okot, mely elhatározására birta. De én csak balsejtelmekkel láttam az ő távozását; mert tudtam, hogy a gyakorlati lelkészet az oly népes és exponált egyházban, az ő életkorában, még az ő tehetsége és rátermettsége mellett is, bizony egyáltalán nem mondható nyugalmasnak az előbbi, hosszú évek során megszokott tanári álláshoz képest. Es ha ehez vesszük azt az ádáz gyülöletet, mely már választásakor oly nemtelen módon nyilatkozott, s mely neki az idegennek soha nem tudta volna megbocsátani azt, hogy nem honbeli: akkor, valljuk meg, a csalódás kikerülhetlen volt. És ha a Mitrovics Gyula érzékenysége mellett e csalódás talán siettette nála a testi élet katasztrófáját, az nekünk, kik őtet ismertük, most csak kétszeresen fájdalmas; mert M. Gy. a mienk volt, élete munkájával, nagy és áldásos sikereivel a mi büszkeségünk. Ő nekünk él, ha meghalt is.

1891. jul. havában gyültünk össze Patakon azok, kik 30 évvel az előtt érettségi vizsgát tettünk. Mitrovics Gy. volt a vendéglátó, rendező gazda. Király Pál is ott volt. A szeretett alma mater kebelén ismét a régiek voltunk, a régi jó barátok, telve kedélylyel, vidám emlékekkel. A megigért 1901-ik évi 40 éves találkozásra már Mitrovics Gyula nem jöhetett el. Nagy betegségében Kőrösről táviratban üdvözölt bennünket. Király

Pál is betegágyából szabadúlva, csak az unnepélyes nap ebédjére érkezhetett meg. Ma már egyik sincs, s ki tudja az 1911-iki találkozóra nem leszek-e én is ott, a hol ők vannak?! Nagy Ignácz.

*

Mitrovics halálára.

Mester valál. S mint megsebezte régen
Nagypéntek a tanitványok szivét,
Ugy elborúlt lelkünk e veszteségen,
Hogy ily bizonytalan a földi lét.
Lelked korán lehányta rabbilincsét . . ,
— Megszünt a jaj, megszünt a fájdalom.
— Ki milliókra szórta lelke kincsét . . .
Fényes csillag gyanánt ragyog ma is még,
Habár elföldte durva sirhalom.

Mert nincs hatalma rajtad a halálnak,
Mit alkotál: feledni nem lehet!
A hű apostolok szivükbe zárnak,
Hullatva érted drága könyeket.
Nagy lelked alkotásának dics fénye
Evezredek ködén is átragyog.
Reményt ha veszt a szent hajónak népe,
Intő szavad hangzik majd a vak éjbe
S az Ararát hegyét megmutatod!

Szuhay Benedek.

*

Kivonat a köziskolai szék 1903. évi jan. hó 26-án tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

1. Elnök a rendkivüli időben összehivott köziskolai széknek mély meghatottságtól remegő hangon jelenti, hogy főiskolánknak a távolban is kiváló disze, büszkesége, kitől már egy izben fájdalmasan kellett elbucsuznunk id. *Mitrovics Gyula* a debreczeni nagy ref. egyháznak egyik lelkipásztora, előbb főiskolánknak 28 éven át volt tanára s lelkésze, jan. hó 25-én déli 12 órakor hosszas szenvedés után áldásos életének 62-ik évében elhunyt.

A megboldogult nem tartozott ugyan már a főiskola kötelékébe, de multjánál és pedig a főiskolában hosszu ideig folytatott kitünő tanári és lelkészi működésénél s azon kiváló szolgálatoknál fogva, a melyeket egyházkerületi, konventi és törvenyhozói tevékenységével főiskolánknak és egyetemes egyházunknak tett, annyira hozzánk nőtt, oly nagy és sok érdemet szerzett magának és főiskolánknak, hogy a halála miatt támadt fájdalomból, gyászból a tanári karnak a mult s a sziv kettős jogán kell részt követelnie. Felhívja azért a köziskolai széket, hogy megemlékezve a jobb hazába költözött férfiu nagy érdemeiről: fejezze ki mélyen érzett részvétét a gyászba borult, árván hagyott családnak s tegyen intézkedéseket, melyek által a drága halott iránt érzett kegyeletnek külsőképen is kifejezést adhat.

Köziskolai szék mély megilletődéssel veszi tudomásúl a gyászjelentést, s nagy vesztesége érzetében alig talál méltó szavakat észvételének kellő kifejezésére; mert annak ravatalánál, ki oly hosszu időn keresztül annyi fényt árasztott főiskolánkra, nem közönséges érzelmek foglalják el lelkét. Tudja közöttünk mindenki, hogy ki volt id. Mitrovics Gyula ebben az egyházkerületben, közelebbről ebben a főiskalában. Férfiu a legteljesebb értelemben, kinek vállain gyakran főiskolánk egész szellemi s vallásos élete, közügyeink, jóhirünk és tisztességünk nagyobbik része nyugodott; utmutató s világító szövétnek az igazság keresésének utján, kinek nevéhez elvek, irányeszmék, alkotások fűződnek, a ki mig tehette szellemi erejének legjavát szentelte ennek a nagy multu, sokat hányatott főiskolának.

Erős munkakedvvel, nemes becsvágygyal megáldott, gazdag ismeretekkel és örök becsü irodalmi munkássággal koszoruzott tanára s papja volt ő főiskolánknak. Mint a közügyek embere, puritán jellemü, tántorithatatlan munkás, tapasztalatokban gazdag, tanácsadásban őszinte, itéletben részrehajlatlan, ki mindig rendületlen buzgósággal ápolta és védte főiskolánk s egyházkerületünk igazait. Most elvesztése felett érzett igaz fájdalmunkat, az a tudat enyhiti meg csupán, hogy nemes lelke, pályájának, tisztes alakjának szép emléke velünk lesz és marad mindörökre; kötelességérzete lelkesiteni fog bennünket, kiváló tulajdonságaival példaképen lebeg majd előttünk s hogy emléke áldott leend mindnyájunk körében.

E tudatban és érzésben óhatjuk, hogy az isteni gondviselés adjon erőt szeretteinek a fájdalmak elhordozására, adjon megnyugvást mindnyájunknak az a tudat, hogy „nem halt meg az, a ki milliókra költé dus élte kincseit," vagy ha meghalt is, csak azért halt meg, hogy örökké éljen."

Novák Lajos
közigazgató.

Dr. Szabó Sándor
közisk. széki jegyző.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

A magyar országos református egyházi közalapról.

VI.

Az 1881-iki debreceni országos zsinat, ha egyebet nem tesz, csak az országos református egyházi közalapot teremti meg: maradandó emléket állit magának. Magasztosabb célu országos intézményünk ennél nincsen, vele csak versenyezhet az országos papi özvegy-árvatár, mely szintén közóhajnak felel meg s mely 10 évvel később az 1891-iki budapesti zsinaton nyert megvalósitást.

Fájdalommal kell azonban tapasztalnunk 20 év óta azt, hogy a közalapra tett bevallások pénzbeli menynyisége lényegesen csökkent és pedig csökkent 25—30000 koronával. S ennek oka abban van, hogy a közalapi bevallások akkor 3 évre szólottak. S mikor aztán örökös teher gyanánt lett megállapitva: a gyülekezet adófizető tagjai nemcsak lejebb szállitották az összeget, de sok helyen meg is tagadták. A lelkészt pedig a konvent intézkedése olyan kellemetlen helyzetbe hozta hiveivel szemben, a mi nagyon, de nagyon megnyirbálta az ő papi tekintélyét, kétessé tette szavahihetőségét, mert hiszen akkor csak 3 esztendei bevallásról volt szó s az illető lelkész is felsőbb intézkedés folytán ennyit hirdetett hallgatóinak. És most 20 év multán is, nem egyszer hallhatjuk hiveink ajakáról: *mért nem mondták akkor, hogy örökös teher lesz vállainkon más féle ajánlatot tettünk volna?! Kár, hogy már azok sem mondanak igazat, a kik predikálják az igazságot!* És valljuk meg őszintén, hogy ebben az egyetlenegy ügyben mi is vallottuk azt az eléggé nem kárhoztatható elvet, hogy: *„a cél szentesíti az eszközöket."*

Egyházi törvényünk 14. §-ban (258—272. §.) tárgyalja a közalap célját, rendeltetését. A most kibocsátott

törvényjavaslat (311—325. §.). — S dacára annak, hogy úgy a kerületi felterjesztések, mint a konvent 1902. évi tavaszi gyűlés 36 pontjában történt megállapodások azt hangsúlyozzák, hogy a közalapról szóló rész átdolgozandó: lényeges változás alig észlelhető a javaslatban; marad tehát minden a régiben. De mégis nyereségnek kell lartanunk a 316. §-át a javaslatnak, mely egészen a felső borsodi egyházmegye 20 éves gyakorlatát tényleg törvényerőre akarja emelni, szólván eképen:

318. §. (260. §. helyett.) „*A közalap járulékot minden családfő után a presbiterium fölterjesztett ajánlatára az egyházmegyei közgyülés 5 évről 5 évre állapítja meg az egyetemes konvent által kiadott „Kezelési szabályok" értelmében. S e megállapított összegek évenkénti befizetéséért az egyházközség felelősséget vállalni köteles.*" Felső-Borsodnak ez 20 éves gyakorlata; azért nem volt soha hátralék!

Attól függ különben minden, hogy az illető egyházközségek, illetve egyházmegyék miképen töltik be e törvényt. S miként értelmezik a felelősséget erkölcsi vagy anyagi tekintetben-e?! Mert hiszen erkölcsi felelősség eddig is sok, de azért napról-napra rengeteg a hátralék. S 20 év óta több, mint 100.000 korona hozatott törlésbe. Erkölcsi felelősség eddig is sok és mégis biztosan tudjuk azt, hogy a népesebb egyházak, ha beszednek évente a közalap részére úgy 150 vagy mondjuk 1000 koronát: a beszedett összegből befizetnek 80—100 vagy az 1000 koronából befizetnek e célra 600—700 koronát; az igy felmaradt összeg marad az egyházi pénztárnak azon nyiltan vallott indoknál fogva, hogy ők a domesztikából úgy sem kaptak s nem is kapnak semmit s ha nem kaptak s nem is fognak, igy ilyen nem szép úton — jusson legalább nekik is valami!

(Folyt. köv.) Szuhay Benedek.

A zsinati képviselők választásának módja.

Azt hiszem, hogy nekem, ki az egyházkerületi közgyűlésen, a lajstromos szavazás ellen felszólaltam s lapunkban e kérdésről a vitát megindítottam, kötelességem még egyszer e tárgyban felszólalni, mielőtt a kérdés az egyházmegyei közgyűlések megvitatása alá kerülne.

Hangsulyozom, hogy nem polemizálni akarok. Teljes elösmeréssel vagyok az ellennézetű cikkirók tárgyilagos érvelése, különösen pedig dr. Tüdős barátom, nyugodt és nemes hangú, teljes őszinteségű czikke iránt. Én is teljes szivemből vallom, hogy nincs semmiféle okunk egymás hajába kapni ennél a kérdésnél; ennél fogva — ismétlem — nem polemizálok, hanem, pár olyan szempontra akarom felhivni a figyelmet, melyek eddig egyik részről sem voltak kellőleg tekintetbe véve s a melyek én előttem is, csak a kérdés hosszas és tüzetes vizsgálása után bontakoztak ki. Készséggel elösmerem, hogy tulajdonképen azzal kellett volna kezdenem e kérdés tapasztalását amivel most a magam részéről, bevégzem; de hát az idő igen sokra megtanitja az embert.

Bizonyára mindenki elösmeri, hogy a zsinat a magyarországi ev. ref. egyház törvényhozó testülete, minél fogva, a (püspökök és főgondnokok, valamint a tanárképviselők kivételével) bárki is csak választás utján nyerhet e törvényhozó testületben mandátumot; és pedig, egyházalkotmányunk presbyteri elvénél fogva, a gyülekezetek presbyteriumai részéről, olyformán, hogy egyházalkotmányunk másik alapelve: a paritás követelményénél fogva, a képviselők páronként, egyháziak és világiak, egyenlő számban választatnak.

Az általánosan elfogadott alkotmányos fogalmak szerint pedig, akár politikai, akár egyházi téren, egy képviselő testület, annyival inkább, egy egész országra szóló törvényhozó testület képviselői, nem *kumulative* (mint a lajstromos szavazás barátai akarnák) hanem *választókerületenként* választandók, amint ezt, a magyar református zsinatra nézve, az 1848. évi *alapvető* munkálat, nyiltan kimondja. De különben ezt követeli, nemcsak a *képviseletnek*, de a *felelősségnek* természete és helyes fogalma is.

Azt kérdem én most már bárkitől, hogy hol tud mutatni, akár politikai, akár egyházi téren, akár hazánkban, akár külföldön, olyan nagyobb képviselő, annyival inkább országos törvényhozó testületet, melynek tagjai, képviselői, nem választókerületenkint, hanem kumulative választatnak? Hiszen, nemcsak az önálló törvényhatósági joggal biró városokban, de még a nagyobb községekben is, a képviselőtestületi tagok választása, kerületenként történik.

A választókerületek pedig magyar református egyházunkban a legjobban megalkothatók, az aránytalanul kicsinyek megfelelő paritások csoportosításával, az *egyházmegyék* határai között; mert hiszen, a negyedfélszázados mult s a jelen állapot, egyaránt bizonyitják, hogy az egyházközségek szövetkezésének s közös erőkifejtésének legelső neme és exponense az egyházmegye, melynek autonomiáját különösen minálunk, Tiszáninnen kell megbecsülni, hol a református ész, erő és akarat, majd kétszáz éven át, egyházmegyei collegialis kötelékben élt, hatott és alkotott; kiállotta a rettentő üldözések viharát is, anélkül, hogy a magasabb egységet, az egyházkerületi köteléket ösmerte, vagy annak szükségét érezte és elösmerte volna. Nem ösmerik, vagy legalább is nem méltányolják a múltat azok, a kik, a most fennforgó kérdésben, az egyházmegyék önállóságán vagy autonomiáján olyan könnyedén áttekintenek.

Ezek után azt is méltán kérdésbe tehetem, nem történhetik é meg, hogy egyik vagy másik elvi kérdésnél, egy, vagy több egyházmegye álláspontja, sarki ellentétben van azzal az állásponttal, amelyet az egyházkerületi közgyűlés többsége elfoglal; az egyik például a feltétlen szabad lelkész választásnak, a másik pedig az osztályozásnak és a minősítésnek a híve. Melyik álláspontot foglalja el most már az a lajstromosan (kumulative) megválasztott képviselő? Azt-é, melyet az egyházkerületi közgyűlés, — vagy pedig azt, amit saját egyházmegyéje vall? Nem gondolják-é a lajstromos szavazás pártolói, hogy ily esetekben milyen kellemetlen és súlyos elvi összeütközések állhatnak elő? Nem látják-é feltünni már most is csiráját annak a szándéknak, hogy némelyek, a kerületi közgyűlés által, valóságos utasítást akarnak a zsinati képviselők elé szabatni, — amiről pedig, ha választó-kerületenként, vagyis egyházmegyénként történnek a választások, szó sem lehet. Ha lehet, vagy kell a zsinati képviselőknek utasítást adni, azt csak a választó presbyterumok adhatják, — ezeknek véleményét pedig megösmerni, feltüntetni s lehetőleg egységre hozni, — csakis választó-kerületenként (egyházmegyénként) lehetséges. Az egyházkerületi közgyűlés adhat igenis utasításokat, ha szükségét és helyét látja, a *saját maga által választott* konventi képviselőknek, de sohasem adhat utasításokat, a gyülekezetek presbyteriumai által választott zsinati képviselőknek. A ki pedig úgy gondolkozik, hogy az egyházkerületet illeti meg a zsinati képviselők küldésének vagy választásának joga, az ne féljen kimondani, hogy a centralisatio híve s vonja le álláspontjának végső consequentiáját, mely nem más, mint hogy a zsinati képviselők az egyházkerületi közgyűlés

által választassanak, mint az eddig, az erdélyi egyházkerületben, a presbyteri rendszer ellenére két ízben tényleg gyakorlatban volt.

Az országos zsinat fogalma és egysége pedig feltétlenül megkívánja, hogy a zsinati képviselők, mind az 5 egyházkerületből, teljesen egyező alapelvek és módok szerint választassanak meg; amiből egész természetesen folyik az a követelmény, hogy az E. T. 67. § ában az egyházkerületeknek adott latitüdöt, határozott, egységes rendelkezéssel kell felcserélni, a zsinati tagok választásának módjára nézve. Ez aztán elejét fogja venni, minden további kétségnek, kérdésnek, vagy discussiónak.

Addig pedig, mint egyházkerület, ne bolygassuk a régi gyepüt, a mit voltaképen nem is lehet megbolygatni. Egyházkerületünk úgy 1881-ben, mint 1891-ben, *„tekintettel az egyházmegyék önállóságára“* a választókerületenkénti (egyházmegyénkénti) választást fogadta és rendelte el; az utóbbi alkalommal, 1891-ben ugyan az iránt is felterjesztést tett a zsinatra, hogy a „választások lajstromos szavazás szerint történjenek.“ E tényével nyilván elösmerte az egyházkerület, hogy *nem tartja saját jog- és hatáskörében állónak, az eddig gyakorolt választási mód megváltoztatását*, mert hiszen, ellenkező esetben, nem egy platonicus kijelentést tesz a lajstromos szavazás érdekében, *hanem egyszerüen elrendeli azt.* Egyenesen sértő lenne tehát egyházkerületünkről feltételezni azt a következetlenséget, hogy amit 1891-ben helyesnek, méltányosnak és jogosnak, egyszóval lehetőnek nem tartott, azt 1903-ban elkövesse. Épen saját egyházkerületünknek 1891. évi eljárása bizonyítja, hogy a zsinati tagok választásának eddig gyakorolt módját, *proprio motu*, egyik egyházkerület sem változtathatja meg, — csakis az egyetemes zsinat, amint ez 1891-ben, az erdélyi egyházkerületre nézve tényleg megtörtént.

Záradékul, úgy Czinke István barátomnak, mint magamnak tartozom annak kijelentésével, hogy *„a polemiának arra a fajtájára“* nézve, melyet e lapok múlt évi 52. számában az én terhemre oly keservesen felpanaszolt, — *előző cikkében* egyenesen ő volt az útmutatóm és tanítómesterem.

Révész Kálmán.

Hozzászólások Benedek Elek támadásához.*

I.

A reverzális lovagok és Benedek Elek.

A *Sárospataki Lapok* szerkesztője, az erdélyi egyházi lap közlése alapján, a hirek rovatában szóvá tette azt a *valóban* sajnálatos és szomoru hirt, hogy egyik erdélyi lelkésztársunknak leánya róm. kath. vallásu, róm. kath. felekezeti tanárhoz feleségül menvén, *reversálist adott magáról.*

Mit tett a szerkesztő e hirnek publikálásával és a saját véleményének e hir publikációjához való hozzáfüzésével? Semmivel sem többet, mint erdélyi kollegája és semmivel sem többet, mint amennyit felekezeti lapszerkesztői kötelessége parancsolt. Mi volna más hivatása ugyanis ily lapnak, ha nem az, hogy rámutasson abban a körben amelynek érdekképviseletére vállalkozott, a hiányokra, a hibákra és *visszaélésekre.* A mely lap ezeket nem teszi, az nem tesz eleget hivatásának s igy nem érdemli meg a pártfogást, sőt nem érdemes a fenmaradásra sem. Furcsa dolog volna, ha a *Magyar Világ* mely a tanügy érdekképviseletének jelszava alatt, mint a tanügy terén purifikator indult meg, a tanügy és tanügyi férfiak érdeke ellen dolgoznék. Éppen ilyen furcsa volna, ha a Sárospataki Lapok a reversalisos lovagok tiszeletére ünnepi számot adna ki.

De ha eltekintünk is dr. Tüdős István lapszerkesztői minőségétől s pusztán ugy tekintjük őt, mint ev. ref. lelkészt vagy mint theol. tanárt, sőt ha csak ugy, mint prot. *egyént*: vajjon ez esetben is mit cselekedett ő? Semmit mást, mint *köteles* és *jogos* megbotránkozásának, megdöbbenésének adott kifejezést.

Mert valóban kétségbeejtő állapot az, melyben mi protestánsok, közelebbről ev. reformátusok ma vagyunk. Napról-napra fogyunk, illetve *mesterséges eszközökkel fogyasztatunk.* Veszedelmesebb a mai állapotunk, mint volt a XVII. század második és a XVIII. század első felében. Mert akkor békekötések, országos törvényczikkek és királyi hitlevelek ellenére a jezsuita furfang *erőszakoskodott* a felvilágosodás és lelkiszabadság nagy kárára, mely erőszakoskodás ellenében, bátran, elszántan és kitartóan küzdött a felvilágosodás, a lelki szabadság bajnokainak hol megszaporodott, hol megapadt tábora — a jog, törvény és igazság fegyvereivel: de ma . . .?

Sok küzdelem és vér árán kivivtuk jogaink és szabadságunk törvény által való elismertetését; és horribile dictu — ugyanekkor törvénybe engedtük igtatni annak a *huroknak* törvényes használhatását, mely ellen a felvilágosodás és lelkiszabadság bajnokai hosszu századokon át harczoltak, mely hurok erősen fojtogatja a hazai ref. egyházakat. Ez a hurok ugyan nem fojtja meg teljesen a testet: de az életerőt annyira megbénitja, hogy orvos legyen ám, aki egyhamar ismét életerőssé leend képes tenni.

Amit erőszak vesz el tőlünk, azt visszaszerezhetjük: de amiről mi magunk mondunk le, az teljesen elveszett. Ez történeti igazság. A reversális vétel a protestansoktól, nem uj dolog hazánkban; sőt a reversalis vétel egy *bizonyos neme* törvényes erejű is volt: de az eddig *visszaélésként* alkalmazott teljesen szabad reversális vétel ma törvényessé lett. És szórjunk hamut fejünkre, szaggasuk meg ruháinkat — mi magunk segitettük elő e *törvényes állapotot. Nem erőszak fojtogat bennünket, de magunk tettük a hurkot a nyakunkra.*

És ime az idők intő jele: eddig e hurkot csak a felvilágosodás ellenségei szorongatták; ma már szorongatják azok is, kiknek hivatalukból kifolyólag az Isten nevében hóhér munkát végzők ellen kellene dolgozniok. *A ref. papság körében is akad már revelsálisos lovag.*

Mivé leszünk, ha már a kálvinista papi családok tagjai is reversálist adnak magukról?! Mivé lesz a nyáj, ha a farkas garázdálkodása a pásztor szemelátára történik?! Mivé lesz a tábor, melynek vezérkara, maga gyalázza meg a zászlót?!

Nos, dr. Tüdős I. lelkében is ilyen féle gondolatok voltak, mikor elolvasta az erdélyi egyházi lap szomoruan érdekes hirét s a saját lapjában kifejezést adott megütközésének és megbotránkozásának. Tette tehát azt, amit tennie kellett, amihez nemcsak joga volt, de a mi kötelessége is volt. És mégis mi történt?

Az, hogy a még csak csecsemő korat élő *Magyar Világ* cz. politikai napi lapban (fel. szerk. Benedek Elek) febr. 15-én maga a felelős szerkesztő vezérczikkben támad neki dr. Tüdős Istvánnak s vele együtt Sárospataknak! Egy lap, amely a magyar felvilágosodás, a magyar lelkiszabadság vitézeit támadja s pártfogásába veszi a lelki sötétség eszközeit!

* A következő 3 közleményt annak a bizonyitása céljából tartjuk szükségesnek közölni, hogy a közvélemény felől, ha akarja Benedek Elek, kellő tájékozódást nyerjen. Szerk.

Megdöbbenek. Ime már nemcsak privátiv, nemcsak gyülés termeinkben suttog az álszabadelvűség, a beteges humánismus szónokainak ajkáról a *„türelem, türelem!“* jelszava: de hirlapilag is dörg felénk a nagy hang, a *frázisok özöne* — korbácsként. Nemcsak Bartha Miklósok vannak már, kik valósággal kéjelegnek, ha a kalvinismust végig simogathatják (már t. i. a maguk módja szerint) de vannak már Benedek Elekjeink is, kik a szent szerelem tetszetős köpenyébe burkolt előnyökért legszentebb meggyőződésüket megcsufolókat is védelmükbe veszik s hangzatos, megtévesztő frázisokkal állitják pelengérre a jog, törvény és igazság szószólóit s védőit.

Nem vonom én kétségbe, hogy a szerelem nagy hatalom: boldogságunknak vagy boldogtalanságunknak lehet munkása; azt is állitom, hogy a legszebb, a legszentebb érzelem, ha az csakugyan érzelem s ki van zárva belőle minden mellékes s alantos érdek: olyan az ilyen érzelem ember világunkban, mint a ter észet világában a nap, mely fénylik és melegit; sőt még ezenkivül azt is kivánatosnak ismerem el, hogy a szerelem érzelme üljön diadalt az ember némely egyéb érzelmei felett is: de mindezek daczára is állitom, hogy van az emberben egy érzelem — mely egy eszmében találja forrását — mely érzelem felett nincs hatalma még a szerelem érzelmének sem. Ez — az istenség eszméjéből fakadó — érzelem a vallásosság érzelme. és ez az érzelem egy egy hitrendszer keretében meggyőződéssé, elvvé emelkedik. A hol pedig a meggyőződés és elv megingott, ott az erkölcsi élet alapja ingott meg.

Avagy nem igy van-e? Benedek Elekék elveiket és meggyőződésüket csupán opportunitási szempontból hajlandók-e megváltoztatni? Nem erkölcsi életük alapját látják-e meginogni azokban, kik elveiket opportunitási szempontból megváltoztatják? Avagy csak a hitbeli meggyőződéssel lehet gyermekjátékot üzni?! Avagy a Benedek Elekek véleménye szerint a reversális adás nem megváltoztatása a meggyőződésnek, az elvnek? Hát az apának, vagy az anyának nem az-e leghőbb vágya, hogy gyermeke sajátjává azt tegye, a mi — legjobb hite szerint — legbiztosabban fogja boldogitani? S ha a leendő anya gyermekének más hitvallást biztosit, mint aminő az övé, ezzel nem arról állitott e ki bizonyitványt, hogy az övé nem boldogitotta őt? Ha nem boldogitotta: miért nem hagyta ő is ott? Miért ámitja önmagát és a világot?

Nem menthető, ha ez állapot a müveltségnek kisebb fokán álló családokban áll is be: de kétségbe ejtő, ha még a papokban és a papi családokban is inog a hitbeli elv és meggyőződés.

Félre a télelemmel! A Benedek Elekek frázisos puffogtatásai, opportunisztikus hangoskodásai ne legyenek ránk hatással! Az önvédelmi harcz nem meggyalázó s ahoz joga van mindenkinek, sőt ez nem is jog, de kötelesség. Itéljük el a reversálisos lovagokat, különösen, ha azok prot. papok. Aki vezérségre van kötelezve, de megcsufolja a zászlót: az nem méltó a vezérségre; a beteges humanismusnak itt semmi szava vagy döntő szerepe nem lehet.

A zsinat össze fog ülni egy év mulva. Bölcseink lesznek együtt. *El ne felejtkezzenek a reversálisos hajszáról!* Gondoskodjék a zsinat a reversalis lovaggá tétel megjutalmazásáról is. Példák kényszeritenek erre már.

Dr. Tüdős Istvánt pedig a papság bizalma támogatja és támogassa a jövőben is.

Réz László.

II.

A gyászvitéz.

A múltakban, midőn a magyar nemzetnek élethalál harcot kellett folytatni létfentartásának érdekében, az volt az elismert tény, hogy Erdély adja Magyarországnak a hősöket, és Magyarország Erdélynek a hazaárulókat. Szép volt, és a legtöbbször igaz is volt e tény, és századok lefolyta után is tisztelettel állunk meg azon fenkölt lelkü egyének emléke előtt, kik eltörülhetlen betűkkel örökitették meg emlékezetöket az utókor hálás szivében. De ezen dicső elődök, a kik az ország és lelkiismereti szabadság érdekében vért és életet áldoztak, belátták, és meggyőződtek arról, hogy a protestantizmus kiirtásával, a megindult evangeliomi világosság elfojtásával a nemzet szabadsága is vérbe ful, tehát semmi áldozatot sem tekintettek nagynak, csak megvédhessék azon egyházat, mely az evangeliomból kisugarzó világosság terjesztése mellett a népszabadság védelmét is zászlójára irta; de a melynek megsemmisitésére a római katholikus egyház 400 éven keresztül minden eszközt igénybe vett. Nem riadt vissza a legnagyobb kegyetlenségektől; erőszakoskodott testen-lelken egyaránt, csak elfojthassa azon szabadmozgást, melynek legszentebb célja a népeket, nemzeteket a klericalizmus igájából kiszabadítani.

Azon rettenetes irtóháborúkat, miket a clericalizmus indított saját hatalmi körének terjesztésére. a világtörténelem tanúsítja, a mit eltagadni nem lehet és mégis akadnak gyászvitézek, még pedig a szabadság hősök földéről, kik ádáz dühvel rontanak neki a sokat szenvedett, ma is ezer sebből vérző evangeliomi egyháznak, a kik nem pirulnak magokat a prot. egyház tagjainak nevezni, holott saját kezökkel ütnek még többtöbb sebet, az amúgy is szenvedő egyház testén, midőn annak hiv munkásait, kik legjobb meggyőződésük szerint igyekeznek begyógyitani azon sebeket, miket ellenséges kezek ütöttek és ütnek rajta, mihelyt alkalom kinálkozik.

Ha fáj a seb, mit idegen kéz üt, kétszeresen fáj az, ha azt rokonkéztől kell szenvedni; mert higyje el azt Benedek testvér, igen rosszul esik mindnyájunknak, ha önök — mert nem csak egy van már, — oly ügyet védelmeznek, a mi menthetetlenül büntetést érdemel, annyival inkább, mert minden ily cselekedet, melyet ön és rokon társa Bartha Miklós cselekesznek evang. ref. egyházunk ellen, csak a clericalismus malmára hajtják a vizet, a mely úgy a prot., mint a haza szabadságának halálos ellensége.

Hát Benedek testvér a ki mint újságiró, kifejlett világ nézettel bir, nem látja azt a rombolást, zsarnokságot, mit a clericalizmus véghez visz, a hol hatalomra vergődik; nem látja hová sülyesztette Spanyol, Francia és Olaszországot, vagy épen dél Amerikát, nincs önnek tudomása a párizsi vérnászról, a spanyol inquisitióról, a sziciliai vecsernyéről, a harminc éves háborúról, vagy éppen a nápolyi gályákról, hol az evangeliom vértanúi annyit szenvedtek, azért a szabadságért, melynek áldását talán ön is élvezi, és mégis azok ellen fordúl, a kik azt az annyiszor megtépett és megcsúfolt zászlót, melyre a prot. szabadság van irva, ma is szent ereklyének tartják.

És miért? Azért, mert kárhoztatjuk az agyagfalvi vén papot, a kinek leánya reservalist adott, a ki idővel clericalis érzelmű fiakat és leányokat fog nevelni azon türelmes egyháznak, mely reszketve számolgatja a perceket, hogy mikor tűnik már el a föld színéről azon egyház, mely az ultramontizmus haladásának útjában tilalomfaképen áll.

Látja Benedek testvér, azon a Sárospatakon, a hol ön kiátkozva hiszi magát, több tanár van, a kinek nejeik a pápás egyház kebelébe tartoznak és eddig senkinek sem jutott eszébe őket kérdőre vonni, de mutasson ön csak egyet is a pápista iskolákban, a hol a tanárnak eretnek felesége van.

Hát melyik oldalon van a türelmetlenség? Ott-e, hol több tanárnak van pápista felesége, s talán reversalisos is, vagy pedig ott, hol egy kálvinista pap lány megy férjhez és attól is reversalist követelnek?

Benedek testvér! A midőn a Magyar Világban megírt, a Sárospataki Lapokban reprodukált cikkét olvastam, azt a benyomást szereztem, mintha a dominikánus papok szivélyeskedését hallanám, a kik az inquisitiót egykor a legnagyobb humanismussal alkalmazták, kik a kinzó eszközök borzalmai közt vonagló áldozatokat is kedves testvéröknek nevezték, csak azért, hogy az ő céljoknak megfelelő feleletet nyerhessenek

Hát kérem az ilyen testvérek mint ön és Bartha Miklós, kik a szabadság classicus földén születtek, önök vállalkoznak arra, hogy a protestans egyházat megdobálják, annak igaz munkásait sárba rántsák. Miért nem mennek az egyedül idvezítő egyház kebelébe? Itt úgy is csak gyümölcstelen fügefák; de ott mint pennás emberek még pápai kitüntetést nyerhetnek; itt pedig csak sajnálkozhatunk, hogy egyházunk tagjai közt ilyen kifordított gondolkodású egyének is vannak.

Mert bármint fog ön erőlködni, s bármenny iszapot fog kiönteni a protestáns egyház ügyeit szívökön viselő egyének ellen, az agyagfalvi papot tisztára nem mossa, mert az büntetendő cselekményt követett el, és el is várjuk, hogy a törvény szigorát éreztesse vele felettes hatósága. Mindnyájan sajnáljuk ugyan az eset megtörténtét, a mely a legkomolyabb következményeket vonhatja maga után, de ha egyik ellen alkalmazzuk a törvényt, a másikkal szemben sem tehetünk kivételt. Brutus is keservesen sírt a fia esetén, mégis kimondta rájok a halálos ítéletet.

Első az igazság és csak azután következik az érzelmeskedés!

Latorczaparti.

III.

Még egy „Nyílt levél“ Benedek Elekhez, a „Magyar Világ“ szerkesztőjéhez.

Tisztelt Uram!

Ön jónak látta vehemens támadással illetni e lapok szerkesztőjét azért, mert ez elég bátor volt megérdemelt elitélésben részesíteni az agyagfalvi kálvinista papot azon eljárásáért, melyet az ev. ref. egyház érdekeit, a róm. kath. egyház javára tett reverszális adás által elárult leányával szemben annak házasságkötése alkalmából tanúsított.

Önnek e b. lapokban is közölt útszéli modorban tett támadása tisztán e lapok felelős szerkesztőjének szól ugyan, úgy, amiként az írva van; de azt hiszem nem tévedek, ha azt gondolom, hogy tulajdonképen mindenkit illet az, aki a szerkesztővel egyformán vélekedik.

Ám a szerkesztő úrral egy nézeten vagyok én is a szóban forgó ügyben. Amit ő abban elitél, elitélem én is, s azért az Ön bizonyára sokakat s közöttük engem is illető kárhoztatásával szemben hadd legyen nekem is pár szavam.

Az Ön minősíthetetlen, s még hozzá felfogásában teljes hivatlanságot tanúsító támadását főleg az Ön előtt döntő súlylyal szereplő magyarság érdeke szempontjából kellő méltatásban és visszautasításban részesítette a közvetlenül támadott Dr. Tüdős István. — Én más szempontból kivánok az Ön tamadásával foglalkozni. Nemcsak a magyar nemzetnek, de az ev. ref. egyháznak is tagjai lévén ugyanis, s ennek élete amazéval elválhatlanúl egybe levén forrva, de meg aztán egyházunkhoz, mely bizonyára az Ön hite szerint is a legtisztább keresztyénség egyháza, semmivel sem kevésbbé erős és szent kapocs csatolván bennünket, mint nemzetünkhöz (vagy legalább mindnyájunkra nézve így kellene annak lennie) úgy vélem, teljesen jogosúlt az a felfogásom, hogy amennyire szivünkön viseljük egyik ügyét, annyira szivünkön kell viselni a másikét is, tehát ref. egyházunkét is, tudva azt, hogy ennek érdekei istápolásával amazét is előmozdítjuk.

Hadd vizsgáljam azért az Ön támadásában megnyilatkozó felfogást a tiszta keresztyénség egyháza, vagyis reformált egyházunk szempontjából, s hadd mutassam ki ezután az Ön által védett kálvinista pappal szemben hozott felmentő itéletének a helytelenségét.

Az Ön támadása ugyanazon okból történt, a miért a Szerkesztő úr elítélte a szóban levő agyagfalvi papnak reversálist adó leányával szemben, annak házasságkötése alkalmából követett s az egyház és hittagadás bűnébe beletörődni, beleegyezni látszott eljárását. De mert Ön épen ebben az egyház és hittagadás tényében nem lát semmi elitélni valót, s mert épen a tiszta ker. egyház és vallás iránt táplált eme se hidegségéből se melegségéből foly, mint kútfőből az egyház és hittagadás bűnébe beleegyezni látszó ref. pap apának az Ön részéről történő felmentése, valamint az ezt fel nem mentők elitélése is, azért legyen szabad előbb azzal a kérdéssel foglalkoznom, hogy annyira semmi, annyira számba sem vehető valami-e a tiszta keresztyénség és az ezt megtestesítő ref. vallás és egyház szempontjából a gyermekeknek a kath. egyház javára történő eligérése, mint amennyire az Ön felekezeti korlátokon felülemelkedett szelleme gondolja és látja? Ha e kérdésre megfelelünk, a másikkal majd könnyebben végezhetünk.

Ha Ön a jó keresztyéni mivoltot a jó kálvinistaságban látja, — aminthogy szájával úgy vallja, — s ha Ön valóban jó kálvinista, akkor Önnek természetesen egyrészről a tiszta, és pedig a kálvini magyarázat szerint értelmezett és igaznak elfogadott ker. eszméket kell vallania, másodsorban pedig azokat nemcsak saját életében kell megvalósítania, de amellett terjesztenie, másoknak is sajátjává, lehetőleg közkinccsé tennie, s azoknak diadalát a szivekben és lelkekben erejétől telhetőleg munkálnia. Nem szabad tehát elvetnie semmi tisztességes eszközt, amely e célnak előmozdítására szolgál, sőt akarnia kell azt, ha komolyan akarja a célt is megközeliteni, vagy éppen elérni. A kálvini tanban eredeti tisztaságukban kifejezésre jutó ker. eszmék megvalósításának, terjesztésének hathatós eszköze, melegágya pedig ezeknek az eszméknek hirdetésére, terjesztésére, a szivekben való meggyökeresztetésére. s az életbe átültetésére, megvalósítására alakúlt és hivatott erkölcsi testület: a kálvinista anyaszentegyház. Hajh mert e földön, testben és vérben élő emberek vagyunk mi, s hogy ama láthatlan egyháznak méltó tagjai lehessünk, látható egyházban kell élnünk s magas célunkra törekednünk e földtekén. Már most aki e látható egyház leromboiásán munkál, annak pusztulását, enyészetét készíti elő, nemde azoknak az eszméknek a megbuktatására is tör egyszersmind,

amelyek terjesztésére a látható egyház vállalkozott?! Kiknek életében fognak megtestesülni, kiknek lelkületét, szívét fogják megnemesíteni és boldogítani azok a tiszta krisztusi eszmék, ha nem lesz többé senkisem, aki azokat örökségül bírja?! És akkor hiába született meg az Idvezitő, ha az általa hagyott drága örökséget hitközönyből, léha felfogásból, anyagi előnyökért, a testért és vérért könnyen elprédáltuk!

A ker. eszméknek nemcsak a kálvinista egyház a letéteményese, mondja Ön?! No de akkor aztán ne is követelje magának a jó kálvinista nevezetet, mert ha az Ön valóban, akkor hinnie kell, hogy igenis a tiszta krisztusi eszmék feltétlenül és határozottan a kálvinista egyházban hirdetettnek legtisztábban, ebben a vallásban nyernek legtisztább kifejezést. Ha ezt nem hinnők, ha e meggyőződésünket feladnók, akkor megszünnék egyházunknak létjoga.

Nos tisztelt Uram! Elitélendő hát a ref. egyház pusztitására törő reverszálist adó kálvinista egyén, de nem kevésbbé elitélendő az, aki az ilyet védelmébe veszi, aki e tény mentésére vállalkozik.

És Ön ime ezt teszi. Sőt többet tesz. Vadúl rohan arra, aki a gyermek eligérésbe beleegyezni látszó egyént, papi egyént, emez eljárásáért elitél. Mert Ön előtt a gyermekekben történő hitehagyás semmi. — Tudja Ön, hogy e felfogása az egyházpusztúlás, s a tiszta ker. vallás napjának letűnése mellett még hová vezet? Óh hát hisz akkor Ön bizonyára fanatikus örjöngőnek fogja nevezni azokat az első keresztyéneket, s azokat a dicső hithősöket, akik hitükért és meggyőződésükért kerékbe törettek, vad állatok elébe vettettek, kettévágattak, máglyán égetettek meg, a gályák, börtönök s a pokol minden kínjait átszenvedték s megdicsőült orczával, égre szegzett tekintettel tudták fogadni a kínos halált, s szent zsolozsmák zengedezésével a gyötrő kínok súlya alatt is eképen tudtak szólani: „Ime látok megnyilatkozni egeket," s „Nekem mind életemben, mind halálomban nyereségem a Krisztus." Oh, hát akkor Ön képes elkárhoztatni Gróf Bánffy Dénesné emlékét is, akinek karjai közül egyetlen leányát fegyveres katonák tépték ki, hogy a pápás ker. egyház részére elrabolják, s aki odáig engedte a dolgot, hogy íly szivrendítő, s minden emberiességet nélkülöző erőszak alkalmaztassék vele szemben.

Sőt akkor Ön nagy keresztyén létére megszentségteleníti magát a legdicsőbbet, aki kész volt tanításaiért meghalni a keresztnek halálával, s tudománya igazságát kínszenvedéseivel és halálával pecsételni meg, semmi kényszerhelyzet előtt meg nem hajolván, semmi igérettől el nem csábíttatván, sem az aranykorona igérete, sem a töviskorona rémei által meggyőződésétől el nem szakasztatván. — Óh, hát az Ön emelkedett ker. felfogása, mely a „mindegy nekem"-ben nyilatkozik, — ime ama dicsők, s ama legszentebb nagy tényeinek elkárhoztatására, emlékének megszentségtelenítésére vezet. Bizony mondom Önnek, „amik megirattak, a mi tanúlságunkra irattak meg," és az igaz keresztyénség nem szájjal való vallástételben, de követésben áll. Követése-e pedig e nagy és felséges példáknak az igaznak hitt vallás elárúsítása, megtagadása gyermekeinkben és követés-e az árúlók védelme? És kimenti e őket a kényszerhelyzetre, avagy a természeti törvényre, a szerelemre való hivatkozás? Bizonyára nem, mert az igazi hithűség semmi kényszer előtt meg nem hajol. Bizonyára nem, mert nem lehet helyes és megengedhető a természeti törvénynek akként való hódolás, hogy általa szentebb, magasztosabb törvény tiportassék sárba. Bizonyára nem, mert bár igaz, hogy „megmarad a hit, remény és szeretet, ez a három, ezek között legnagyobb a szeretet," de 1. a szeretet és szerelem nem egészen egy és ugyanazon dolog, 2. nem az a szeretet mondatik itt legnagyobbnak, mely a másik kettő közül valamelyiknek megtörésével nyilatkozhatik csupán, hanem az, mely azok egyikét sem tiporja meg, mely tehát tiszta, érdektelen, önzetlen, makulátlan, mint maga az örök szeretet, s amely soha sehol semmiképen méltó botránkozás kövévé nem leszen. A gyermekeligérésben való hittagadást tehát mindezekkel kimenteni nem lehet. Csak egy mentsége lehet ennek, a meggyőződés változás, mely esetben aztán indokolt, sőt következetes eljárás magának a más meggyőződésre tért egyénnek az áttérése is.

Ekként kimutatván, mennyire helytelen dolog egyházunk, vallásunk, a tiszta ker vallás szempontjából a gyermekeligérésben történő hittagadás, csak természetes, ha elitélendő szerintem az is, aki ahoz beleegyezésével hozzájárúl. Elitélendő főleg, ha aki ezt teszi, hivatalos szolgája a hitnek, akinek e hittagadás ellen küzdeni, s amennyiben megengedhető, annak elitélését, rosszalását nyilván és félreérthetetlenül kifejezésre juttatni, a belenyugvásnak pedig még csak látszatát is kerülni egyháza iránt való szent kötelessége. S im a B. E. által védett egyén éppen pap, s ez a pap éppen a beleegyezésnek adta nyilván felismerhető látszatát. A leánya reverszálist adott, s az öreg pap, az apa lakadalmi ünnepséget csinált, s reá adta apai áldását.

Ám nem kivánunk, nem kivántunk átkot a pap apától leányával szemben, amit B. E. oly igen szeretne ránk tukmálni, de azt igenis megkivánhattuk volna, hogy az a pap, papi hivatásának, életcéljának saját véréből támadt ellenesét, az általa szent eskű alatt szolgalt egyház megrontóját, eszményei porbatiprójat ne részeltesse egyházellenes bűnben fogantatott házassága alkalmából oly cselekedetekben, amelyek alkalmasak annak tanúsítására, hogy előtte, a pap apa előtt minden rendben van, érteni, méltányolni és elfogadni kész lánya tettét, és annak indító okait.

Ime ez az én felfogásom e ténynyel szemben. S ezt azt hiszem, úgy az egyház jól felfogott érdeke, mint az apa exponált állására való tekintet tökéletesen indokolja, valamint épenséggel nem keresztyénellenes az. Ellenben pedig helytelen és egyházellenes a B. E. felfogása, amidőn helyesel, mentve lát a hittagadó gyermekkel szemben egy pap-apa részéről tanúsított oly eljárást, mely az egyházellenes bűn számba sem vehető, szót sem érdemlő voltának feltűntetésére, tehát annak a bűnnek mintegy igazolására és népszerűsítésére alkalmas.

Benedek Elek úr! Nincs hát értelme s jogosúltsága az Ön durva támadásának s vérebekéhez hasonló fogcsikorgatásának az agyagfalvi vén pap eljárását elitélő egyénnel vagy egyénekkel szemben. S ha sötétség van valahol, higyje el, hogy nem egyebütt van az, mint önnön lelkében, mely a felekezeti korlátokon felülemelkedés vakító világosságában elvesztette a tiszta ker. vallást illetőleg tisztán látó képességét, mely nem látja be, hogy az igaznak hitt vallás érdeke ellen törni nem lehet helyeselhető dolog, s holmi „természeti törvény"-féle frázisokkal azt kimenteni nem lehet; amely nem tudja megérteni, hogy az igaznak vallott hithez való hűségre serkenteni, az annak ellenére járókat, s ezek eljárásába belenyugvókat oktatni, jobbítani, s ha kell, dorgálni és fenyíteni, s a ker. hithűség felséges példáit a tévelygők szeme elé állítani, azok kö-

vetésére buzdítani — éppen nem lehet keresztyénietlen vállalkozás és cselekedet.

Nincs értelme ama kérdésének sem, hogy a papleánynak zöldszászhoz menetele esetén felháborodik vala-e a szerkesztő lelke?! Ám ha egymás mellé helyezzük is a két dolgot, de nem kell felednünk, hogy a ref. nő nemcsak azt tette, hogy kath. emberhez ment feleségül, de a hitét tagadta meg *papi leány létére* gyermekeiben.

Azt pedig ne szégyenlje Ön, hogy hitének oly papjai vannak, kik védik az általuk igaznak ismert hitet és egyházat s kárhoztatják a kárhoztatásra méltót, s tudva azt, hogy szent ügyért fáradoznak, küzdenek, készek még a *barátoktól* vett sebek hordozására is. De sokkal inkább szégyenlje magát, hogy míg fennen hirdeti szájjal jó kálvinista voltát, addig éppen a kálvinista vallás és egyház, s az ebben megtestesülő tiszta ker. vallás megsemmisítésén dolgozik.

Benedek úr! Legyen nyugodt! Ez Önnek sikerülni nem fog. Azonban feltéve, hogy valóban szereti egyházát. és tevőlegesen csak eképen tudja iránta való szeretetét kimutatni, ajánlok Önnek valamit. Ne ártsa magát bele oly dolgokba, amelyekre hivatottsága nincs, amelyhez nem ért; hagyjon bennünket magunkra egyházvédő és építő munkánkban, s visszatérvén mesterségének régebbi közbecsülést érdemlő tisztes irányához, ne adjon többé alkalmat arra, hogy saját magának kelljen megjövendőlnie az általa annyira óhajtva várt, de keresztyénietlen egyházunk kebelében soha el nem érhető kiátkoztatását. Sütő Kálmán.

A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában.

(Folytatás.)

Igaz ugyan, hogy a külön isteni tisztelet miként való végzését szabályozó határozat „*két külön test*“-ről beszél; de — azt hisszük — egészen világos, hogy ez a szólásforma az akkori viszonyok között sem jelentett mást, mint amennyit ma is jelent, t. i. az *iskola* és az *egyházi* különállást, de semmi esetre sem *két egyházközséget* egymás mellett, még kevésbbé egymás felett. Nem volt ott másról szó, mint külön *ifjúsági isteni tiszteletek* tartásáról. De, hogy e külön isteni tiszteletek mellett a *gyülekezeti* közösség akkor is megvolt, egészen világos az éneklésre, a diktálásra, a harangozásra, az úrvacsora-osztásra és a temetésre vonatkozó határozatokból is; de döntő bizonyíték ebben a tekintetben a jegyzőkönyvünkben olvasható határozat 8-ik pontja, mely szerint „A *Matrikulára* való felvigyázás, valakinek abba való beírása, az Eklézsia Tiszt. Praedikátorának marad, úgy, hogy ha a Collegium részéről kelletik abba valakit beírni, annak s egyéb odatartozó beírni valókat a Coll. Tiszt. Praedikátora beírás végett el fogja küldeni a Papi házhoz.“ A hol anyakönyv nincs, ott egyházi értelemben vett külön papságról, önálló gyülekezetről beszélni szembeszökő téves dolog! Érthetetlen, merész állítás tehát az ilyenféle: „főiskolánk önálló gyülekezeti jellege ma sincs eltörölve.“ Egészen úgy értendő, hogy: a mi nem volt, nem is kellett eltörölni. Épen ilyen merész következmény ez is: a főiskola és egyház viszonyának megállapítása a kultusz közösségen túl nem terjedhet.“ Ez a követelmény a mellett, hogy alap nélkűl szűkölködik, czélja szerint nagyon veszedelmes, mert be.ne a gyülekezeti békétlenség, a bomladozás magva rejlik. De, hogy téves alapon milyen különös bizonyítékokat lehet összehordani és milyen különös következtetésekre lehet jutni, fényes tanuságúl szolgálhat a munkálatnak az a része, a mely a gyülekezeti jellegnek megmutatására vállalkozik. Hiszen ott a szoros értelemben vett iskolai eszközök is (harang, templom) a főiskola közigazgatási szervei (köziskolai szék, gazdasági választmány), meg a szorosan iskolai jogok (választói jog egyes egyházkerületi hivatalok betöltésénél) mind egyházi értelemben vannak, csakhogy az az úgy vélt *önállóság* valahogy még is megokolva legyen. A tévedések eme láncolatára — azt hisszük — elégséges csak egyszerűen rámutatnunk. Igaz ugyan, nem lehet tagadni, hogy „*a főiskolának joga van az önálló isteni tiszteleti berendezkedésre;*“ de olyan értelemben, hogy a tanuló ifjúság tarthat külön isteni tiszteleteket, a mint ez tényleg meg is van némely iskolában és volt idő, mikor nálunk is volt; de ebből, meg látszólagos egyházi szervekből és eszközökből a *gyülekezeti önállóság*, a külön egyházközségi élet még teljességgel nem következhetik, még kevésbbé oly merész állítás, mintha „*az egyházkerület* ***maga választotta*** volna el, még pedig ***gondosan*** a *főiskolát*, mint egyházközséget a *városi gyülekezettől.*“ Hiszen ha a főtiszteletű egyházkerület valaha arra gondolt volna, hogy a főiskola az ő tanáraival, tanítványaival, tanári *családaival külön egyházközség* legyen, ezt a külön szervezkedést valamikor csak végrehajtotta volna?! Hiszen úgy a főiskolának, mint önálló egyházközségnek a többi egyházközségekkel együtt valamikor az alsózempléni egyházmegye felügyelete alatt kellett volna állania?! De akkor meg ide a Canonica visitationak évről-évre el kellett volna látogatnia?! De hát történt-e ilyesféle valamikor?! Vagy talán csakugyan olyan kiváltságos helyzetben volt a főiskola, hogy felette, *mint egyházközség felett* a felügyeletet az egyházkerület közvetlenül gyakorolta?! De hát hogyan?! Hiszen a zsinat előtti egyházkerületi küldöttség, mint a felügyelet közvetítő szerve, egészen más célokat szolgált s a főiskolának, talán nem mint egyházközségnek ügyeiben sáfárkodott?! Szóval sehol, sem egyházközségi, sem egyházmegyei, sem egyházkerületi határozatokban, sem a főiskolai törvényekben, szabályzatokban, sehol olyan intézkedést, jelenséget nem észleltünk, nem ismerünk, mely arra mutatna, hogy az egyházkerület azt a *gondos* különválasztást keresztűlvitte, vagy csak meg is kisérlette volna. Bizonyos tehát, hogy főiskola és egyház, ez „*a két test*“ külön egyházközség, a szó igaz értelmében, sohasem volt.

Van azonban két olyan pont az egyház és a főiskola közötti viszonyban, melyeken ez az *önállóság* némi joggal vitatható. Az egyik pont az a kiváltságos helyzet, hogy a tanárok a múltban az egyházi adózásban nem vettek olyan részt, mint az egyházközség más tagjai; a másik a külön *papság*, a mely miatt a főiskolai tanárok nem voltak s ma sincsenek egyenesen ráutalva, hogy az egyházközség lelkészének szolgálatait igénybe vegyék, mint a többi egyháztagok. Epen ezekre s az ezekkel kapcsolatos némi kiváltságaira támaszkodva vitatta a tanári kar 1886-ban az adózás kérdésében készített a főtiszt. egyházkerülethez intézett felterjesztésében külön állását s óhajtotta megvédeni és fentartani továbbra is addig elvezett tehermentességét, Tudjuk, hogy a főtiszt. egyházkerület 1887-iki tavaszi közgyűlésében hozott határozatával a zsinati törvények értelmében ezt a tehermentességet egyszerűen megszüntette. Marad tehát egyedűl a *külön papság az egyházközségi önállóság bizonyítékául.* De hát megvoltak-e s megvannak-e ebben a hivatalban azok a kellékek, melyek a főiskolának önálló gyülekezeti jelleget adhatnanak?! Talán mondanunk is felesleges, hogy a főiskola papjának miként a múlt időben sohasem volt, *úgy ma sincs sem anyakönyve, sem pecsélje, sem presbyteriuma;* tehát semmi olyan kellék, melyek az önálló egyházközségi jelleget megadhatnák. De feltűnő lehet az a körűlmény is, hogy a főiskolai kormányzati szabályokban nincs sehol egy szóval sem megjelölve az iskola papjának jog- és munkaköre akkor, midőn minden kormányzótestület és hivatal munka- és jogköre a legpontosabban ki van szabva. Vajjon ez nem azért történt-e, hogy a főiskola papja tulajdonképen épen olyan *tanár*, mint a többi theologiai tanár ugyanazokkal a jogokkal, első sorban ugyanolyan munka-

körrel?! Hogy aztán, *mint a gyakorlati lelkészeti tanára* miféle egyházi szolgálatot tehet és tartozik tenni tanítványai érdekében ezért a *külön dijazásért*, melyben a főiskolai lelkészkedés címén külön is részesül: egyháztanácsunkra nem tartozik sem elbírálni, sem megszabni. Olyan felfogás ellen azonban, hogy „*a főiskola nem egyszerűen tagja, hanem papja volt és ma is az a pataki egyháznak*," kénytelenek vagyunk tisztelettel tiltakozni. Nincs sehol olyan határozat, olyan intézkedés, mely a két papságot úgy állítaná szembe, hogy egyik a másiknak akár *fölé*, akár *alá*. — vagy a főiskolai lelkész, mint pap az egyházközségbe *be*rendeltetnék. Az a fenti 1831-iki határozat is a két Praedikátornak egyedül *szolgálati*, vagyis „*az istenitisztelet végzését*" illető *coordinatiójara nézve* intézkedik. A főiskola tehát *nem mint testület*, hanem *tagjaiban* egyenként, tehát főiskolai *pap is*, mint *tanár* és lakos volt tagja a sárospataki egyházközségnek.

Mindezekből önként következik, hogy itt *főiskola és egyházközség közötti jogviszonyok megállapitására vagy szabályozására nincsen szükség*. A zsinati törvények 14. §-a egészen világos: „Magyarországnak minden ref. vallású lakosa és honpolgára azon a helyen tekintetik az egyházközség rendes tagjainak, a hol tagja a polgári községnek." Igy mondta ezt ki a főtiszteletű egyházkerület a már idézett 1887. évi határozatában s midőn ezt is hozzátette: „*felhivatik* a folyamodó tanári kar, hogy *a törvénynek ezen intézkedéséhez alkalmazkodjék*," nemcsak a tehermentesség kérdését döntötte el, hanem minden egyházközségi kiváltságot, külön állást vagy önállóságot, ha ezakugyan volt, *megszüntetett*. Mert ha vannak is a zsinati törvényekben fentartva bizonyos jogok, ezek a tanárokat nem egyházközségi, hanem a főiskolai tagság révén illetik meg, s nincs sehol olyan intézkedés, hogy bármely főiskola tanárai, tanári *családjai s tanítványai* együtt külön egyházközséget alkotnának. Ahol tehát egyházi értelemben vett „két test," két gyülekezet nincs, ott ilyen értelmű *jogviszonyok jeszegetése, rendezése nem is szükséges, nem is törvényszerű*.

(Vége köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Papi irodalom 1902-ben.

V.

Evangéliomi Keresztyén Templomi Beszédek, közönséges és különféle alkalmakra. Irta *Fülöp József* körmendi ev. ref. lelkész. Szombathely, 1902. 8° 248 l. Szerző tulajdona. Ára 3 korona.

Ez a könyv éppen ellentéte a Dicsőfi József könyvének: cime igen is rakott, de a tartalma nagyon közönséges, nagyon egyszerű. Dicsőfinél nagy raktáron áll a kis cég, Fülöpnél a kis raktárnak van nagy cége. És ha végig megyünk a Fülöp raktárán, semmi feltünőt nem találunk abban, a mi az evangyéliomi keresztyén jelzőt különösebben igazolná, de sőt akad ottan nehány árucikk is, a mely a templomi jelzőt is alig állja ki. Kép nélkül szólva; vannak ifjusági istenitiszteleti szinvonalon álló zsengéi; vannak aztán legátusoknak és népiskolai tanitóknak való beszédei. Eredetiséget, erőt, mélységet, élet- és emberösmeretet, elevenséget, szószéki drámaiasságot éppugy nem találunk bennök, mint az ifjú theológusok szemináriumi beszédeiben. Harminchárom predikációja között mélyebb lélekzet, mélyebb érzés csak nehányan érezhető. Aránylag ilyenek az október 6-ára, a reformáció emlékünnepére irt 3—3 beszéd, különösen pedig a Szent-Gotthárdon tartott missziói beszéd. Pedig ezt is a közönségesség színvonalára szállítaná le maga a szerző ezzel a megjegyzésével: „alkalmi részletek elhagyásával közönséges." Ime, az alkalom teszi valamivé a beszédet és a szerző maga biztat annak a valaminek a lefaragására! . . . A könyv tartalomjegyzéke ez: 2 adventi, 3 karácsonyi, 1—1 ó- és újévi, farsangi, nagypénteki, áldozócsütörtök utáni, aratási, őszi, újbori, úrvacsora utáni, iskolai év végére, egy pedig uj orgona felszentelésére való, 2 bűnbánati, 3 isk. év kezdetére, 3 reform. emlékünnepre, 3 október 6-ikára, 6 közönséges, végül 4 liturgikus beszéd, melyek között az új iskola felavatására készült a könyv valamennyi beszédénél különb. A könyv tehát irodalmi nyereségnek nem mondható, de legátusok, néptanitók felhasználhatják; lelkészeink pedig csak kivételesen s leginkább délután. Ezeknek és az utóbbi célra ajánlható. Fel kell jegyeznünk még, hogy a kötet, szerzője tiszteletének bizonyságául Antal Gábor, Kiss János, Németh István és Révész Kálmán uraknak van ajánlva.

(Folytatása következik.) Faludi Pál.

IRODALOM.

* **Csiky Lajos** debreceni ev. ref. theol. akad. tanártól megjelent a nem régen hirdetett: *Káté magyarázati imádságok* cimű könyv 138 oldalas kötetben 8° alakban. Ára kötve 3 kor. 80 fill. füzve: 3 kor. 25 fill. Kapható a szerzőnél. Ismertetéséről gondoskodunk .(α)

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 3—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK

— **Hálálozások.** Kovács Károly tisza-palkonyai ev. ref. lelkészt az Ur megpóbálta. Február 28-án elvesztette hüséges és szerető hitves-társát *Futó Vilmát*, Futó Mihály hódmezővásárhelyi főgimn. igazgató leányát. Hat évig boldogitotta az elhunyt nő özvegyen itt maradt élettársát, megaranyozva, besugározva lelke derüjével s életelevenségével a falusi paróchia otthonjában a férfiunak életet, a ki igazán lelke jobb felét vesztette el az elköltözöttben. Legyen az élte 32-ik évében csendesen elszenderedett ifjú nőnek a sirban csendes nyugalma, — emlékét hű szivek fogják ápolni. A mélyen sebzett tisztársakat, a férfit es az édes apát pedig vigasztalja meg nagy bánatában a vigasztalás atyja! — A *varbói* (felső borsodi egyh. m.) gyülekezetének gyásza volt a mult héten; meghalt öreg lelkipásztora: *Apostol Mihály*, a ki pár év óta nem is tartózkodott hivei között, hanem Miskolcon tölté az aggkornak napjait. 83 évet élt, — buzgó

Ferencz József keserűvíz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

hivatását értő, kötelességeit hiven teljesitő sáfár volt az Ur szőllőjében, a ki lelke tehetségeit nem sajnalta kifejteni, hogy a talentumoknak forgatásából haszon legyen. Boldog és szép családi életet élt s özvegye, gyermekei, vői s unukái áldása kisérte sirjába. Legyen áldott emlékezete!

— **Felolvasó-est.** Febr. hó 19-én tartották a saujhelyi reformátusok a n olczadik vallásos irányu felolvasó-estét, nagyszámu és előkelő női és férfi hallgatóság érdeklődése mellett. Ez este, mely utolsó volt e nemben a tél folyamán, egyike volt a legsikerültebbeknek. Egy szép estveli ének közös elzengése után *Fejes* István lelkész-esperes mondott magas szárnyalásu remek estveli imát. Majd nagyhatásu szabad előadást tartott, amelynek folyamán, mintegy folytatásképen jan. 8-án tartott előadásának, azt fejtegette, hogy ha a tudomány nem semmisitheti meg a vallast, akkor mi a vallás kötelessége, feladata a tudománynyal a haladással szemben? Ez a kötelesség, ez a feladat meggyőződése szerinti nem más, mint a fejlődés, a haladás. A vallásos igazságnak nem szabad ellentétben állania a tudományos igazsággal, mert nincs külön igazság a vallás és tudomány világában, hanem csak egy. A hittételeknek az előhaladáshoz, a tudományos müvelődéshez képest, az idők folyamán, módosulniok, változniok, fejlődniök kell. Veszedelem fenyegeti azt a vallásos társulatot, amelyben a fejlődésnek a haladásnak utját állják az elhordozhatatlan hittételekkel. Épen a fejlődés, a haladás teszi a keresztyén vallást halhatatlan vallássá. A nemes szónoki hévvel tartott lebilincselő előadásból a hallgatóság sokat tanulhatott. Szépen énekelte ezután a vegyes énekkar Ottó »Vasárnap" cz. darabját. Erre szavalat következett. *Farkas* Andor adta elő Poé Edgar »A holló« cz. költeményét (ford Szász K.) élénk tetszés között. Most dr. *Piskóty* F., *Mester* D., *Tóth* A., *Csizi* B., *Olchváry* E. és *Szalay* B. adták elő szép szinezéssel, össze vágóan Schubert „Így halk sóhaj" c. darabját. Majd *Bakos* Elek szavalt egy részletet Petőfi Salgójából nagy hatással. Ez után *Fejes* István lelkész szép szavakban mondott köszönetet egyháza nevében a vegyes kar tagjainak s az összes szereplőknek, akik a nemes cél érdekében oly serényen buzgólkodtak. Az utolsó estét is gyülekezeti éneklés zárta be. (H)

— **Március 15-ikét** a sárospataki főiskola ebben az évben is megünnepli délutáni hazafias ünnepélylyel és estéli tánczmulatsággal. A délutáni ünnepi szónok: Dr Horváth Cyrill.

— **Élőkerítés.** Kinek olcsó, örökös és teljesen áthatlan kerítésre szüksége van, azt csak Gleditschia (koronatövis, krisztustövis vagy tüskés lepényfa) csemetékből készitheti legbiztosabban. Nagyobb és kisebb birtokok, hegyközségek, legelők, udvarok, majorok, kertek, temetők stb., stb., a legolcsóbban kerithetők körül. Szines fénynyomatu diszes árjegyzékeket bárkinek ingyen és bérmentve küld az „Érmelléki első szőlőoltvány-telep", Nagy-Kágya, u. p. Székelyhid, melynek lapunk mai számában megjelent hirdetésére felhivjuk olvasóink figyelmét. 1—2

Meghosszabbitott pályázat.

A debreczeni ev. ref. collégium főgymnásiumban a mathematika és physika, vagy rajzoló geometria tanitásával összekötött rendes tanári állásra pályázat hirdettetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallású egyének, a kiknek a physika—mathematikából középiskolai tanári képesitésök van.

A tanszék évi javadalmazása 2400 kor. alapfizetés, 800 kor. lakbér, 5 évenként 5 izben emelkedő 200 kor. korpótlék, melyre nézve a más tanintézeteknél rendes tanári minőségben töltött évek beszámittattnak, azonban az alapfizetés az 1897. évi 183. sz. egyh. ker. végzésnek a fizetési fokozatokra vonatkozó rendelkezései értelmében 2800, 3200, 3600 koronára, végül pedig az ötödéves korpótlék 400 koronára emelkedhetik.

A megválasztott tanár az országos tanári nyugdijintézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kivánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesitésükre és eddigi szolgálatukra s egészségi állapotukra vonatkozó okmányokkal felszerelt kérvényeiket, a melyek benyújtásának első határidejéül márcz. 1. volt kitűzve, újabb intézkedés folytán egészen *április hó 15-ig* beadhatják a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához. A megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával 1903. szept. 1-én tartozik elfoglalni.

Debreczen, 1903. márcz. 5.

Kiss Áron
püspök.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Szőlőoltványok

szokvány minőségben és európai nemes gyökeres és sima vesszők mélyen leszállitott árakon. Oltványok ezre 90—100 forint.

Mindenik a legkiválóbb bor- és csemegefajokból, fajtisztán, teljes jótállással. Ha a szállitmány a megrendelésnek meg nem felelne, ugy az oda- és visszaszállitási költséget, valamint a megrendelő által kifizetett összeget hiány nélkül azonnal visszafizetem. Igy mindenki ebbeli szükségletét az én költségemen házához szállitva tekintheti meg.

Élőkerités.

Gleditschia csemeték és magvak.

Óriás tövisü, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös keritès nevelhető pár év alatt, rendkivül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át, ugy hogy a bekeritett részek teljesen kulcscsal zárhatók.

Minden rendeléshez rajzokkal ellátott ültetési és kezelési utasitás mellékeltetik.

Bővebb tájékozás végett szines fénynyomatu diszes árjegyzékek ingyen és bérmentve küldetnek, rendelési kötelezettség nélkül Az árjegyzésen kivül egy oly könyvet kap ezzel, ki cimét egy levelezőlapon tudatja, hogy nincsen az a ház vagy család, a hol annak tartalmát haszonra ne forditanák, városon, falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. Igy még azoknak is érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinek nagy szolgálatot tesznek.

Diócsemeték. Két éves, óriási jövedelmet biztositó voltánál fogva, ennek tenyésztése majd minden gazdaságban az utóbbi időben rendkivül elterjedt.

Czim: **„Érmelléki Első Szőlőoltvány-Telep. Nagy-Kágya. u. p. Székelyhid.** 11—19

BOR

Badacsonvidéki sajáttermésü ó- és új rizling, ó- fekete burgundi bor. Kölcsön hordókban vasutra feladva.

Feltört mandula

kapható **Raksányi Károly** ev. ref. lelkésznél Balaton-Henyében. Árjegyzék ingyen. 1—3

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **11.** (1108.) **szám.** *Sárospatak, 1903. március 16.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szetküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Egy világi: Vélemény az egyházi adózás törvényjavaslatáról. — Spectator: Eszthetikai nevelés. — Ölbey János: A zempléni egyházmegye esperesei. — Szuhay Benedek: Zsinati ügyek. — Rimaparti: Az a zsinati tag választási eljárás. — A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában. — Faludi Pál: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Vélemény az egyházi adózás törvényjavaslatáról.

(Folyt és vége.)

Azt hiszem, hogy általános vélemény nyilvánításomból egész természetszerűleg következik az a felfogásom, a mely szerint a nagyszalontai egyházmegye igen tisztelt gondnokának, gróf Tisza Istvánnak a javaslatához semmiképen sem tudok hozzájárulni, kivéven az u. n. személy adó felvételét, a melynek jelentőségét a legnagyobb mértékben méltánylom és helyeslem.

Én is vallom azt, hogy valamely egyházhoz való személyi hozzáforrásunknak személyi teherviselés által is helyes dolog kifejezést adnunk, sőt első sorban talán épen ez az az alap, a melyből ki kell indulnunk, mert közös vélemény tartozik az lenni, hogy nálunk protestánsoknál a személyiségnek érvényesülnie kell, a protestáns szabadság eme legsarkalatosabb tételének, a mely nélkül a vallásos meggyőződés mit sem ér.

A mikor azonban a személyi egyházi adót ennél a sarkalatos elvnél fogva elfogadom, nem járulok hozzá ahoz a felfogáshoz, a mely a *személyi adót egyenlően akarja megállapitani.* Tudom, hogy ellenem fordithatják magának a *személyiségnek* a protestáns jelentőségét, a melyet épen magam is hangoztatok s a melynél egyáltalán nincsen helye annak, hogy osztályozás menjen végbe, de azt is tudo , hogy magának a *személyiségnek a becse, a személyiségben rejlő erő, a személyiséggel együtt járó erkölcsi tartalom, müveltség stb.* föltétlenül megköveteli azt, hogy, úgy mondjam, a taksálás más-más mérvű legyen, főként ha arról van szó, hogy ezáltal az anyaszentegyháznak a boldogulását eszközöljük.

E tekintetben tehát az a véleményem. hogy *egy koronától 10 koronáig emelkedő személyi adó állapittassék meg minden önálló s nagy korú férfi egyháztagra, valamint önálló, özvegy vagy nagy korú férjetlen nőre nézve.* Nem gondolom, hogy a miniszterséget viselő, az előkelő társadalmi állást betöltő, a honorácior osztályhoz tartozó egyéneknek a magasabb taksával való megrovásából az a kisebb állású, szerényebb helyzetű, müveltség tekintetében alacsonyabb szinvonalon álló hittestvérem azt tudná azután következtetni, hogy az a magasabb taksa több jogot jelent. Sőt azt hiszem, hogy minden elfogúlatlan ember, ismervén a közéletet, azt mondja: bizony helyes dolog az, ha a napszámos személyi egyházi adója nem egyenlő a táblai vagy kuria biró, a földbirtokos, az egyházkerületi főgondnok vagy mit tudom én, hogy kiknek a személyi adójával. Fentartván kellő kikötésekkel még az ajánlás jogát is, a mely felfogásom szerint még megfelelőbb alkalmazása lenne a személyiség önbecsének, a melynek túltengését a nem magasra vett skála is megakadályozná, a mire a gyakorlati életben szintén figyelemmel kell lenni.

Ha az lenne itt az ellenvetés, hogy ez ingadozó alap: arra azt felelem, hogy a milyen ingadozást az én tervem rejt magában, épen olyan bizonytalanság lehet az egyenlő személyi adónál is, a melyet épúgy nem fizethetnek ki, mint a hogyan kifizethetik a taksa szerint való magasabb terhet. De ezzel az én tervemmel útját lehetne állani sok olyan felhánytorgatásnak, a melylyel a mindennapi életben nem egyszer találkozunk, nagy hátrányára az egyéni erkölcsi értéknek.

A vagyon után való adózás kérdésében az *egyenlő százalék fizetésnek van alapja és helye, megállapitott legmagasabb összegnek a kitüntetésével kapcsolatban.* Azaz: annak *a degressiv adózási kulcsnak*, a melyet a nagyszalontai egyházmegye gondnokának a javaslata foglal magában, *egyenesen az a célja*, akár tetszik, akár nem, nyiltan kimondom, hogy *a több állami adót fizetők az 5 % felvételével meg ne terheltessenek.* Ez egész nyiltan kitetszik abból, hogy mig az a szegény ember a maga 20 koronáig emelkedő állami adója után 25 %-ot fizet, vagyis 5 koronát, addig az 500 korona állami adót fizető 5 %-kal csak 25 koronát fizetne, vagyis csupán 5 ször annyit, mint az a szegény ember, holott az 500 korona állami adó a 20 korona állami adónál 25-szörte nagyobb. Az igaz, hogy a nagyszalontai egyházmegye gondnokának a javaslathoz fűzött indokolásából azt olvasom ki a 77-ik lapon, hogy 43 kor. 50 fillér lenne az 500 korona állami adót fizetőnek az egyházi adója, de ahoz a 43 korona 50 fillér adóhoz olyan tekervényes úton jut el, a melyre semmi szükségünk sincs itt az egyházi életben. Nincsenek nekünk arra berendezett hivatalaink épen a *segélyre szorúlandó* egyházakban, hogy az 500 korona állami adót fizetőkre, (de a többiekre is!) úgy vetegessék ki az egyházi adót, hogy 20 korona után 25 %; 30 korona után 20 %; 50 korona után 15 %; 100 korona után 10 % és 300

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

korona után 5 % számitandó. Nem sokkal egyszerűbb-e azt mondani: *mindenki fizeti állam-adójának 8 %-át, vagy ha tetszik 10 %-át*! Ezt az utóbbit inkább ajánlanám, mert körülbelől ez az a százalék, a melynek keresztülvitele számitásilag is és végeredmény szempontjából is könnyebb és általánosabb. A maximális összeget pedig az igen magas állami adó után, hogy a nagy birtokosok kizsákmányolásának még csak a látszata se szerepeljen, 200 koronában állapitanám meg, mint a mely kétségkivül olyan összeg, a melynek fizetője ellen a sárga irigység sem emelne kifogást.

Ugy gondolom, hogy a vagyon-aránylagos egyházi adózásnak ilyen egyenlő százalékra való alapitása sokkal megnyugtatóbb mindenkire nézve, mint az, a melynél a degressió egészen feltünő s alkalmat és okot szolgáltat a félreértésekre s magyarázatokra. Az a közönséges észjárású, kisebb műveltségű ember teljesen belenyugszik abba, ha a gazdag ember is épen úgy 10 %-ot fizet állami adója után, mint ő. És az a gazdag ember is érezheti, hogy egyenlő % és a maximalis összeg kitűzése mellett azzal a szegény emberrel egy hajóban evez az anyaszentegyház boldogulása és felvirágzása érdekében, a melyért ő épen úgy hevül, mint az ő szegény felebarátja.

Tervemnek gyakorlati értékéről magam is megakarván győződni, egy gyülekezetnek a viszonyait tartva szem előtt s az azokból vett adatokra ügyelve, a következő eredményhez jutottam: van az illető gyülekezetben 150 adófizető egyháztag, a kik közül 50: 20 koronáig emelkedő állami adót fizet; 60 fizet 50 koronáig emelkedő állami adót; 30 fizet 100 koronáig emelkedő állami adót; 5-nek az állami adója 300 korona körül jár; 3 fizet 500 korona állami adót; 1-nek 1500, 1-nek pedig 3000 korona az adója.

Ha a konventi indokolás szerint kellene eljárni, a különböző % számitasok ugy-e bizony az egyes osztályokba esőkre a következő lenne: a 20 korona állami adót fizetők fizetnének 25 %-ot, 5 koronát; az 50 adófizető fizetne együtt 250 koronát; az 50 korona állami adót fizetők fizetnének 20 korona után á 25 % fejenként 5 koronát és a 30 korona után á 20 %, fejenként 6 koronát, vagyis egyenként 11 koronát, a mely 60 adófizetőnél összesen 660 koronára emelkedik; a 100 korona állami adót fizetők 20 korona után 25 %-ot (5 K); 30 K után 20 %-ot (6 K) és 50 kor. után 15 %-ot (7 50 K) összesen á 18 50 K. vagyis a 30 adófizető 550 koronát fizetne együttesen: a 300 korona állami adót fizetők fizetnének 20 K-ig 20 %-kal 5 K-át; 30 K felől 20 %-kal 6 K-át; 50 koronán felüli után 15 % mellett 7 50 K-át; 100-tól 200-ig 10 % mellett 10 K át, és 200-on felül 5 %-ot, 10 K-át vagyis 48 korona 50 fillért: melyet 5 ember fizetvén, az egész együtt 242 50 korona; a 3 ember a konventi javaslat szerint az 500 korona állami adó után fizetne a 25, 20, 15, 10 és 5 %-nak megfelelőleg 43 korona 50 fillért fejenként s igy a három egyén: 130 50 kort; az 1500 korona állami adót fizetőét s a 3000 koronáset már csak az 500 koronásoké után számitva: az 1500 koronás fizetne 500 koronáig 43·50 K át. 1000 korona után 5 %-ot 50 koronát összesen 93 kor. 50 fillért; a 3000 koronás pedig 500 koronáig 43 K 50 fillért, 2500 korona után pedig 5 %-kal: 125 koronát. Vagyis e hosszú levezetés eredménye lenne ez: 50 ember á 5 korona 250 korona; 60 ember: á 11 kor. 660 korona; 30 ember á 18·50 kor.: 555 koronát; 5 ember á 48·50=242 50 kor.; 3 ember á 43·50=130·50 kor.; 1 ember: 93.50 kor. és 1 tag: 125 koronát: összesen: 2056 korona. Bizony nehezen jutottunk hozzá.

Az én tervem szerint a számitás egyszerűen ez

20	kor.	után	á	10 %	=	2	kor.	50 tag	= 100 K
50	„	„	„	10 „	=	5	„	60 „	= 300 K
100	„	„	„	10 „	=	10	„	30 „	= 300 K
300	„	„	„	10 „	=	30	„	5 „	= 150 K
500	„	„	„	10 „	=	50	„	3 „	= 150 K
1500	„	„	„	10 „	=	150	„	1 „	= 150 K
3000	„	„	„	10 „	=	200	„	1 „	= 200 K
									1350 K

Ez azonban bizony nem annyi, mint az előbbi! De hát én őszintén megvallom, hogy épen a *nem egyenlő* eredményt akartam elérni. Azt, mert *elvem: 10 %-nál magasabb rendes egyházi adót soha semmi körülmények között nem szabad megállapitani*, — tessék utána nézni hány %-ot fizetnek más honpolgárok az egyházi ellátásra s ha a 10 %-nál magasabb %-ot fizetnek a r. kathólikusok: megadom magamat s többet soha egy szót sem szólok arról még legbizalmasabb köreimben sem, hogy *minket teher nyom.*

Vagyis hát kimondom nyiltan és őszintén: *Kultus adót ám fizessünk egyenlő percenttel, maximális teher megállapitásával: de a húrt nem szabad feszitenì!* A magyar állam már eddig is rontásunkat, vagy veszedelmünket idézgeti elő s most mi 25 %-ot állapitsunk meg?! Hát nem magunk emelünk lételünk ellen fegyvert?

S milyen nagy kegy az az államtól Wekerle Sándor szerint, hogy megengedte *patronátusi jogból* az egyházi adó kivetést s beszedést! Ne engedje tovább az állam *ezt a kegyelmes jogot*, hanem az *anyagi ellátást ám tessék* a 10 %-on felül magára venni autonomiánk minden megcsorbitása nélkül, mert a róm. kath. egyház és vallás államjogi helyzetével és előnyével csak autonomiánk állitható párhuzamba, a melyre ott a tulsó táborban semmi szükség, mig a r. kath. egyház ki nem mozdittatik az államhoz való viszonyából.

Ne bodoritsák gróf Tisza Istvánék ezt a kérdést! Ez az én igénytelen s szerény véleményem ebben az ügyben.

Egy világi.

ISKOLAI ÜGY.

Eszthetikai nevelés.

Sokan irnak a nevelésről; mert — tudvalevőleg — a nyelvészet, a theológia és a nevelés olyan tudomány, a melyet senkinek tanulni nem kell, mégis mindenki tud: azt hiszem, ez a rövid elmefuttatás is elkelhet a többi hasonlóan „tudományos“ között, annál is inkább, mivel ujat egyáltalában nem szándékozik mondani.

El-elolvasgatok egy-egy régi jo könyvet és eleget mosolygok rajtok. Hja, azok a régi jó öregek! Itt van egy deák nyelvtan, melyet a deák iskolaba fölkerülő falusi gyereknek nyomtak a kezébe. Azzal kezdi: „Quid est grammatica latina? — Latina grammatica est disciplina regulas latine scribendi et loquendi complectens.“ Aztán a másik: „Quid est Deus? Deus est ens absolutum, ideoque aeternum, omnium entium dependentium causa.“

Ma már az ellenkező járja. Azt mondják: ördög vigye a levegőben lóggó, elvont tanitást. Mindezt szemléltetni kell — vagy legalább is: lehetőleg mindent, és nem hiszem, hogy józan észszel akárki is ellene mondhatna.

De hát miért nem igyekszünk az elvnek mindenben megfelelni?

Itt van mindjárt az eszthetikai nevelés. Wlassics minister eleget beszéltet róla, könyveket, képeket is csinálltat hozzá, hogy semmiben hiány ne legyen. Talán nincs is középiskola, a hol a tantermek, a folyosók valóságos kis muzeumokká nem volnának alakitva. Régente a szép képeket, szobrokat »tár«-akba dugták, ott lepte őket a por, talán a pókháló is: előkerülni csak esztendőnkint kerültek elő, ha a termeket az examenre kellett földisziteni (hadd lássa a publicum, hogy az intézetnek ilyen ritkaságai is vagynak!) vagy — legjobb esetben — ha valahol a leczkében rákerült a sor és be kellett mutatni félórára . . . Milyen kár is lenne, ha Zeüsnek a talpán meg találna látszani a fogdosás; a Theseus-templom sarka megkopnék a hurczolásban, vagy a Basilica Juliát megverné a sok bámuló gyerekszem! Zeüst is, meg a Miloi Venust is ha kinn állanának bizonyára ellopnák; a Colosseum papirosa fölött gladiátor-játékot rendeznének a gyerekek . . . De hogy milyen szellemi kár volt a tanulókra, hogy ezek a kincsek ott benn hevertek: arra alig gondolt valaki. Szerencsére az idő fordult; Zeus és társai kiemelkedtek a porból, ott vannak a tantermekben, a folyosókon és alig történik bajok. Ne is aggódjatok értük! Láttam elég iskolát, a hol kinn vannak és a gyerekek nem bántották őket A gyerekek megbecsülték a kincseket, mert azok a kincsek magyarázatlanul is beszélnek, tanitanak, nevelnek. Az a gyermek, a ki naponkint — folyton remekeket, szépséget, összhangot, csint s más effélét lát maga körül, finom, művelt tanárokkal érintkezik észrevétlen idegenkedni kezd a durvától, ruttól, izetlentől, mint a hogy nehezen nyeli a penészes kenyeret, a kit jóhoz szoktattak.

A modern iskola ebben a részben mindenesetre meg fogja oldani feladatát és igyekszik eleget tenni a követelményeknek; — de vajjon eleget tesz-e a társadalom, melynek nagyságai rendszerint szeretnek az iskola fölött birói szerepet játszani?

Mi azt hisszük, Magyarországon még mindig elég a rut külsejü község, az olyan város, melynek épitkezése minden jóizlést visszadöbbent; a hol alig van zug az iskolában ápolt esthetikai érzék kielégitésére . . .

Nem, az ilyen társadalom ne mondja, hogy karonfogva jár a modern iskolával, annál kevésbbé legyen büszke a maga „modern“ voltára. A modern szellem bizonyára él benne, de csak egyes tagjaiban, nem a többségben, nem úgy, hogy az egészre rányomná bélyegét, s legkevésbbé ugy, mint egykor Athénben, a hol nemcsak a Plátók tanitottak, de a Phidiasok mestereinek alkotásai is odasorakoztak a nevelők mellé, hogy a szépségnek mindezen diadalmaskodó szellemét oltsák az ifjuságba.

Gondolkozzanak csak kissé rajta a hivatottak.

Spectator.

TÁRCA.

A zempléni egyházmegye esperesei.

— Lelkész-értekezleti felolvasás. —

Mélyen tisztelt értekezlet!

Hogy lelkészi értekezletünk a megerősitett alapszabályainkban kifejezett célt — habár gyarlóan is, de némileg megközelithesse — azt hiszem nem fogok egészen haszontalan dolgot teljesiteni — midőn rövid történelmi értekezésemet vagyok bátor ez alkalommal felolvasni — „az esperesi állás, vagyis hivatalról általában“ s vonatkozva azután az „alsó zempléni egyházmegye espereseiről a reformatió kezdetétől napjainkig.“ Ha talán hü képet és tökéletes életrajzi adatokat nem fogok is szolgáltatni, mentsen ki a mélyen tisztelt értekezlet előtt nagymérvü elfoglaltatásom, mely nem engedtett elég időt a nagyobb mérvü utánjárásra.

*

Az esperesi hivatal különösen a tiszáninneni egyházkerületben sokkal régebbi hivatal, mint a püspöki; s kezdetben nem is mindjárt espereseknek, hanem Praelatusok. Archidiaconusok, s Archipresbitereknek is neveztettek. És ez onnan származott, hogy a reformatiókor egyes egyházak hivei a maguk plebanusaikkal együtt reformálódtak. Ilyen plebánusokból lett praedicatorok már a legelső 1545. szept. 20-dik napján Erdődön tartott zsinaton 29-en voltak; s voltak közöttök praelátusok s Archidiaconusok, kik ezen czimeiket és hivatalaikat minekutánna reformálódtak, akkor is megtartották. Következtetni tehát csak annyit lehet, hogy az erdődi zsinat előtt is összejöhettek a reformált papok, s ha összejöttek, lehetetlen hogy ne választottak volna maguk között praesest vagy elölülőt, vagy elnököt, vagy igazgatót s föltehető, hogy ezek azok voltak, kik magukat Praelatusok vagy Archidiaconusoknak cimeztették.

Történeti tény azonban csak az, hogy az 1545-ik évben Erdődön tartott zsinaton választották az első elől ülővé Kopácsi Istvánt, ki később mint sárospataki pap esperes is lett, legalább a régebbi iratok annak nevezik. S történeti tény az is, hogy a reformátusok között régebbi hivatal az esperesség a püspöksegnél és míg püspökök nem voltak, ezek végezték a püspöki teendőket például a papszenteléseket, ámbár ezen időben csaknem az volt az általános gyakorlat, hogy a pap-jelöltek előbb a külföldi egyetemekre mentek, s ott szenteltették fel magokat a hirneves reformátorok által, azonban az ellenkezőre is volt számtalan eset, vagyis idehaza is sokan szenteltettek fel.

Később, midőn mindinkább szaporodtak a reformált ecclésiak, bizonyos számu Tractusokra vagy Esperességekre osztották azt fel és minden Tractusnak külön esperese lett. Ugy annyira, hogy az 1567-ik évben Debrecenben Mélius Péter püspök alatt tartott zsinaton az országból már 17 esperességnek követei jelentek meg kik, ezen püspökség alá tartoztak.

Nemsokára azonban ezen debreceni nagy Superintendetiából a borsodi, abauji, zempléni és ungi esperesek egyházpolitikai okokból külön váltak és maguk igazgatták magukat, magok tartottak magok közt, ha szükségesnek tartották, Superintendentialis jellegü gyüléseket, olynemü közös megállapodással, hogy a kinek megyéjében vagyis traktusában volt a gyülés, a mely rendesen sorba szokott köztök menni, az az esperes püspöki hatalommal elnökölt. Innen magyarázható ki azon körülmény, hogy egyháztörténeti irók és Zemplén vármegye a zempléni esperest ezen időszakokban többnyire Püspöknek cimezik, holott ez nem áll, mert ezen különvált esperességek vagyis ma már Tiszáninneni egyházkerületnek nevezett kerület csakis 1734-ik évben a bodrog-kereszturi konventen felsőbb királyi parancsszóra választotta első püspökét Szentgyörgyi Sámuel személyében. De tény az, hogy a superintendentialis gyüléseken elnöklő esperes püspöki jogokat is gyakorolt, melynek bebizonyitására nem szükséges több példát felhoznom, mint azt, hogy p. o. Miskolczi Csulak István O.-liszkai predicator és esperes a bodrogkereszturi parokhián 1638-ik évben tartott gyülésen az akkori abauji esperes collegáját: Varsanyi Dániel hivatalából letette.

(Folyt. köv.) Ölbey János.

*

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

A magyar országos református egyházi közalapról.

(Folytatás.)

Azt azonban el kell ismernünk, hogy amily mértékben csökken az egyházi közalap évi kivetése, époly arányban emelkedik a ténylegesen befizetett összeg is. De hogy még a mai helyzet sem kifogástalan, mutatja a konvent 1902 évi tavaszi közgyűlés jkönyvének 126—131 lapjain olvasható táblás kimutatás az összes kerületekről, mely szerint: az

Erdélyi egyházkerületnek hátralélka . .	4049·40 K
Tiszántúlnak	23365·65 K
Tiszáninneni kerületnek	143·48 K
Dunamelléknek	6339.34 K
Dunántulnak	1587.04 K
Összesen:	35484·91 K

E rengeteg hátralékból befizettetett: 16713 kor. 46 fillér; töröltetett 1486 kor. 29 fillér; igy a tényleges hátralék 17285 kor. 16 fillér, mely összegből hogy mennyi jön törlésbe, azt jó előre ki tudná megmondani? De e hátrálékoknak elvész a kamatja is, a mi lényeges veszteség.

Husz év óta a közalap végrehajtó bizottság mindig arról panaszolkodik a jkönyvek tanusága szerint, hogy a kivetett összegek évről-évre fogynak s a kivetett összegekből is hihetetlen nagyságú összegek maradnak hátralékban, kivált a tiszántúli egyházkerületben, miből aztán sok megy törlésbe is. A jogosult panaszolkodás aztán 3 évvel ezelőtt arra birta a konventet, hogy utasitotta a kerületeket, hogy a közalap jövedelmét tőlök telhetőleg szaporitsák, a kivetéseket fizessék be s adjanak véleményt: miképen lehetne ennek jövedelmét szaporitani, a közalap eszméjét népszerűvé tenni. Ment is az utasitásra, ugy tudom, minden kerületből jobbnál-jobb javaslat. S a konvent a javaslatokat egytől-egyig elvetette s haladt az eddigi uton! Sőt a felső-szabolcsi Körirata, mely számtanilag bebizonyitotta a konvent eddigi gazdálkodásának hibáit: érdemileg nem is válaszolt; az egész nagy horderejü kérdést azzal ütötte agyon, hogy a felső-szabolcsi számitás nem helyes!

Helytelen intézkedése továbbá a koventnek az, hogy a tőkéssegélyeket a kerületi pénztárak terhére utalja s ugyanekkor sem a főiskolák, sem az egyházaknak még betáblázásra sem ad kölcsönt, mintha bizony az egyházi közalap rendeltetése egészen kizárná az efféle kölcsön ügyek megkötését?!

Elvetette azt az inditványt is, hogy az egyházmegyék kebelében begyült összeg fele részben maradjon az illetékes megyék kezei között érdemleges felosztásra, segélyezésre. Elvetette azt az inditványunkat is, hogy az egyházközségek, illetve egyházmegyék vállaljanak a befizetésért anyagi felelősséget, mert ha ez tovább is ilyen szabadjára történik: a rendes fizető egyházmegyék száma apadni fog s az az elv fog érvényesülni: „ha te nem fizetsz, én sem fizetek!“

Én azonban erősen hiszem azt, hogy a most összeülendő zsinat eddigi magatartásából kifogja zökkenti a konventet s a helyesnek és célszerűnek is mutatkozó inditvanyokat egytől-egyig felveszi, törvénybe igtatja, hogy igy egészen biztos alapra helyezze az egyházi közalap hatalmas épületét.

Hiányzik továbbá a javaslatból a leánynöveldék és a vallásoktatás segélyezésének felvétele. Hogy miért mellőzte e két hatalmas szervezetnek ez uton való segélyezését: erre nézve semmi nemű indokolás nincs. Vagy talán sem az egyik, sem a másik nem országos református érdek, mely által az igazi református közszellem érlelődik, fejlődik, hóditásokat tesz?! Bizonyára csak csodálkozni lehet ezen a szük látkörű felfogáson! Csodálkozni azon, hogy a konventi atyák a leánynöveldék és a vallásoktatás ügyét még ma sem tartják olyan közszükségletnek, mint akár a befizetett összeg 25 %-ának tőkésitését, akár pedig a missiókra forditott összeg kiutalását. Nekem ellenkezőleg az a felfogásom, hogy a leánynöveldéket legalább évi 4000 koronával segiteni kellene a közalapnak, segiteni a vallásoktatást is kerületenként. Mert ha tovább is csak a tőkét gyüjtjük és pénzünk nincs sem leánynöveldék, sem vallásoktatás segélyezésére: akkor attól lehet tartani, hogy a meggyengült egyháziasság, a leendő anyáknak nem kálvinista szellemben való nevelése csak az örvény felé fogja sodorni anyaszentegyházunkat! Mert elfeledni nem szabad soha, hogy r. kath. hittestvéreinknél a zárdai nevelésben rendkivüli erő rejlik; a melyet azonban mi sem felismerni, sem elfogadni nem akarunk!

Hát a vallasoktatásnak a segélyezése nem legfontosabb teendőnk-é? Ugy látszik, hogy a konventi atyák szerint nem, mert ha az volna, akkor minden indokolás nélkül a kerületek felterjesztéseit e célra nem mellőzték volna, hanem ezt is fölvették volna a közalap céljai közé! Nagy bajunk az, hogy a türelem kedveért a vallásoktatásra a mi vezetőink, alig forditottak évtizedek óta valamelyes gondot. Pedig most is azt hangsulyozom: a vallásoktatásnak bensőbbé tételétől, minden tantárgyra való kihatásától, az egész ifjú embert átölelő voltától függ jövőnk a népiskolától kezdve egész az egyetemig. Ha itt hiányok lesznek, ha erre nincs pénzünk: akkor lehet az egyházi közalapnak nem 3, de 10 millió tőkéje is: se igaz református közszellem, se hitvallásunknak erősödése, felvirágzása nem várható!

A törvényjavaslatnak a fentebb emlitett, 318 §-a mellett még némi figyelmet érdemel a 316 §-a, mely igy szól:

„A közalaphoz minden családfő köteles vagyoni körülményeire, illetőleg államadójára való tekintettel megállapitandó osztályok szerint eső bizonyos évi járulékot fizetni. Ez a járulék a családfő bárhol fizetett összes állami egyenes adója 1½ %-ánál kevesebb nem lehet.“ Nézetem szerint ha ez a 315. §-a minden egyházközségben a maga betü szerinti értelmében hajtatik végre: az egyházi közalapra fizetendő összeg meg fogja haladni a 200,000 koronát. Mert eddig is a kisebb gyülekezetek az utolsó fillérig be is vallották, meg is fizették az utolsó fillért is a közalapra: mig a nagy egyházakban, eddig azt sem tudjuk mennyi folyt be, s tényleg mennyit küldtek be a befizetett domesztikai összegből a központnak? E tekintetben is legyen világosság, s igazán hordozzuk az egymás terhét!

S mert a domesztikáról szóló törvényjavaslat csak két pontban javit a helyzeten: az még sok tekintetben módositandó s módositandó mindaddig, mig a közalap a közvélemény óhajtásainak, sürgetéseinek a konvent intézkedeseiben is eleget nem tesz.

(Folyt. köv.) Szuhay Benedek.

Az a zsinati tagválasztási eljárás!

Úgy látom, hogy bár nem kapnak hajba egymással az ellenkező nézetűek, mégis a régi eljárás hívei mindinkább — inkább azt a benyomást teszik, hogy hajlandók volnának azt is, a hajbakapást is megcselekedni, csakhogy nekik legyen igazuk.

Ezt tapasztalva, veszem magamnak azt a bátorságot, hogy én is, nevemet meg sem nevezve, hozzászóljak ehez a kérdéshez, a melynek a régi mederben való megmaradását az abauji esperes most már a kumulációval hozza kapcsolatba s azt támadja meg talán túlon-túli lelkesedéssel is, csakhogy maga részére hódítsa az embereket.

Az a kumuláció-ellenes érv s az egyházmegyei választási körök védelme a bizonyos lélekszámmal kapcsolatban semmiképen sem illik össze. Nem, mert a kumulációnál a szavazás dolgában nincs hátrány, nincs előny senki részére sem, ellenben az egyházmegyei lélekszám szempontjából lehetne, a melynél úgy-e bizony magának az egyházmegyének több választási befolyást nem biztosítanak? Pedig hát talán még sem igazság az, hogy Alsó-Borsod a maga több, mint 60 ezer lelke után csak annyit válaszszon, a mennyit akár Felső-Borsod, akár Ung, akár Gömör, akar Abauj?! És jellemző, hogy Alsó-Borsod mégis a lajstromos szavazást terjesztette fel már az őszi egyházkerületi közgyűléshez, bizonyság ez a mellett, hogy semmiféle jogsérelem nincs a lajstromos szavazásban az egyházmegyékre nézve.

No de úgy látom én, hogy az egész kérdést tulajdonképen az a névsor-próba tette olyan izgatottan tárgyalttá, a mely névsort mi gömöriek állítottunk össze, s a mely eljárásunkért épen e lapok szerkesztőjétől tapintatos ugyan, de mindenesetre kemény ítéletben részesültünk, de a melyre rá is szolgáltunk.

Pedig hát az a mi gömöri névsorunk, eltekintve az eltekintendőktől, a kijavítandó hibáktól, a jobbá, megfelelőbbé való átalakítást készséggel várva és elfogadva, olyan, hogy azt el lehet fogadnia, ha egyszer az elv meg van állapítva, bárkinek is, ha a kritika tüzétől is megerősödik magának a névsornak tartalma.

Mert hát kiket is gondoltunk mi felvenni? Azokat, a kiknek működésüket *mi*, gömöriek olyannak ítéltük, hogy a zsinaton áldásos lehet. Helytelenül gondolkoztunk? Tessék jobb névsort adni, a mienket eldobni! De azt senki se gondolja, senki se merje nekünk tulajdonítani, hogy mi akartunk volna dirigálni s közülünk kell csakugyan kikerűlnie egy olyan névsornak, a melynek keresztül kell mennie. Óh, senki sem tartja itt Gömörben azt a névsort szentírásnak, sőt mi magunk vagyunk az elsők és nekünk is kell elsőknek lennünk abban a tekintetben hogy a talán elhibázott ajánlott helyett a megfelelőbbet kell a névsorba beiktatni s ha ezt mi kimondjuk s hirdetjük, azt hiszem, hogy mindenki belátja, hogy semmiléle erőszakoskodás nem vezérel bennünket, hanem vezet az a közérdek, a melynek a zsinaton bátor, nyílt és határozott védelmezői kell, hogy legyenek.

Az abauji esperes a lajstromos szavazást nem fogadja el azért sem, mert az egyházmegyei választások, úgy mond, nem okvetlenül s nem feltétlenül esnek az esperesekre s gondnokokra! Igen ám, de hát vajjon melyik egyházmegye lépte át a maga határait, hogy más egyházmegyének a kitűnőségét válaszsza meg? Egy sem, mert a tornai egyházmegyének a felső-zempléniben szolgáló lelkészre esett szavazata olyan egyénre vonatkozott, a ki előtt a tornaiak nolle-velle kénytelenek voltak meghajolni, mint a kiken fordúlt meg az, hogy Fejes István tagja lesz-e a budapesti zsinatnak vagy sem? És ha Torna nem választja meg, nem lett volna a mi kerületünk képviselete hiányos? Mi azt tapasztaljuk, nyíltan mondom, hogy az egyházmegyei választásnál az az elv uralkodik, ha a többi egyházmegyének van zsinati atyaságra alkalmas embere, hát van nekünk is, vagyunk mi is olyan legények, mint a többiek. S ennek az az eredménye áll aztán elő, hogy csak *megyebeli*, csak közülünk való lesz a képviselő, azzal mit sem törődve, hogy arra való-e, oda való-e, hanem csak azzal, mi is tudtunk választani! .... Azt hiszem, hogy az ilyen választásnak nincsen nagyobb jelentősége, de ha ennek nincs, akkor nincs a zsinatnak sem, ezt pedig úgy gondolom, az abaujiak sem állítják.

Hát én hivatkozom a mi kerületünkben arra, hogy például Mocsáry Lajos nem volt sem a debreceni, sem a budapesti zsinatnak tagja. Miért? Azért, mert Alsó-Borsod, a hova tartozott, Báró Vay Bélát, a gondnokot nem mellőzhette, mert a gondnok is olyan volt, a kinek a neve is, a személye is egy zászló volt. És Mocsáry Lajost nem választotta meg egyetlen más egyházmegye sem, míg ha a lajstromos szavazás meg lett volna: Mocsáry Lajos ott lett volna, mindkét zsinaton s megvesztegethetlen felfogását szembe állíthatta volna a kormanyon ülőknek szépeket tévők veleményével. S ugy-e, hogy a konventre már elküldte őt a kerület, nem véve figyelembe sok másokat, a kik pedig zsinati tagok voltak. Vagy hát ugy-e, hogy Alsó-Zemplénnek olyan képviselője volt Hegedűs Lászlóban, a sárospataki főiskola világi algondnokának személyében, a debreceni zsinaton, a kire igazán büszke lehetett, hiszen úgy hallottam sokaktól, hogy boldognak mondották ezt a kerületet 1866-ban, mikor Kun Bertalan lett a püspök Hegedűssel szemben, mert ez azt jelentette, hogy még Hegedűsnél is volt külömb embere a kerületnek! de vajjon az akkor már 21 év óta segéd-gondnokúl szerepelt ifj. báró Vay Miklósnak nem ott kellett volna-e szintén lennie, a ki egy maga is elegendő lehetett volna arra, hogy a domesztika kérdésében olyan irányt szabjon, a mely az elforgácsolást zsinat-végzéssel tette volna lehetetlenné, de hát ő sem mehetett a zsinatra, mert más egyházmegye nem gondolt rá.

Lehet, hogy Idrányi Ferencz azt mondja erre, jól is volt az úgy, mert ifj. báró Vay Miklós nem ismerte volna például az abauji viszonyokat s igy az abauji érdekeket nem képviselhette volna úgy, mint Teleky Péter, pedig hát talán csak megmutatta már akkor is ifj. báró Vay Miklós azt, hogy van szive, van lelke s a cselekedetek hosszú sora beszélt arról, hogy igazán szerette vallását és egyházát s ha ezt szerette: akkor az abauji érdeket is képviselte volna.

Vagy hát ám szóljunk nyiltan. Például itt van most a mi kerületi papi főjegyzőnk, a ki bocsásson meg, hogy igy állásánál fogva megnevezem. Ugy-e bizony sem Abauj, sem a két Borsod nem gondol rá? S ha azok nem gondolnak rá, hát miért gondoljunk mi — mondják: Gömör is, a két Zemplén is, meg Ung is? Vagy is igy van az, hogy ha az egyik egyházmegye azt tartja: maradok az én területemen: a másik is azt tartja, mert a nótát követik: „vagyok olyan legény, mint te, — vágok olyan rendet mint te.“ De ha a mi papi főjegyzőnk ki találna maradni, akkor ugy-e bizony nem volna helyeselhető a tiszáninneni kerület zsinati képviseletének a megválasztása. Mert azt ne hozza aztán fel senki sem, hogy a tanárt tanár válassza! És tudom azt is, hogy az a sokat emlegetett

névsor bizony ebben a részben is hibás, mert épen a papi főjegyzőnket sem vette fel, a mi szinte feltünést keltő magunk között is, de ez a legnagyobb bizonyság a mellett, hogy igenis emberi munkáról van szó, a melyet javitani, tökéletesiteni kell s ha nem csupán az egyházmegyék javitják, hanem az összes kerületi egyházak: a javitás és tökéletesités annál megfelelőbb leend.

Nem zárkózom el, mint gömöri attól sem, hogy az inkriminált névsornak gömöri fogyatkozását is szóba hozzam. Arról van ugyanis szó, hogy Gömörből 2 pap, 1 világi rendes tagot tartalmaz a tervezet s 1 pappóttagot. Hát egész nyíltan és őszintén kijelentem, hogy maga ez a propositio is teljesen elegendő lehetne ahoz, hogy az a névsor megbukjék éppen gömöri részében, mert az bizonyos, hogy annak semmi elfogadható alapja sincs s igy állást is foglalhatunk ellene mi gömöriek is. És ez a felfogásom, azt hiszem, teljesen elegendő bizonyság a többiek mellett arra nézve, hogy a gömörieknek eszük ágában sincs prejudikálást végezni, pressiot gyakorolni, vagy éppen erőszakoskodni. Ha valaki megfontolja ezt a nyilatkozatot, annak be kell látnia, hogy semmi esetre sem érdemeljük meg mi gömöriek s köztünk Czinke István a meghurcoltatást, vagy kárhoztatást, s ha van valami nyomatéka, a mi kérésünknek, hát fogadják el az egyházmegyék a *lajstromos szavazást azért, hogy ne olyan névsor menjen keresztül, a minőt mi próbálgattunk megállapitani, hanem egy másik, hogy ezzel is teljessé váljék a mi kudarcunk.* Bizony mondom, hogy a mi kudarcunkból aztán egyházkerületünknek olyan dicsőséges zsinati képviselete fog származni, a melyért köszönettel fognak adózni nekünk gömörieknek, a kik az ilyen kudarcot mindig kész szívvel fogjuk elviselni.

Arra kérve még minden érdeklődőt, hogy szavaimnak őszinteségét ne az álnév mértékével mérje, még egyszer ajánlom a lajstromos szavazást, mint olyat, a melyből kifogástalanabb, megfelelőbb képviselete támad kerületünknek, mint a partikuláris érdeket támogató egyházmegyei választásból! Rimaparti.

A sárospataki egyház előterjesztése a főiskola és egyházközség viszonya tárgyában.

(Folyt. és vége.)

A fenti törvényből az egyes tanárok jogai és kötelességei is önként folynak, vagyis azonosak ezek a többi egyháztagok jogaival és kötelességeivel. Kivételnek nincsen helye, Ezekből aztán leszűrődik az a másik tanulság is, hogy a hol nincs „külön test," külön egyházközség, ott *nincs se külön papság, se külön pap* egyházközségi értelemben; tehát bármelyik főiskolai tanár, tehát a papi jellegű tanárok is, tehát *a főiskola lelkésze is, mint első sorban theologiai tanár egyedül választás utján és nem hivatala szerint lehet az egyházközség presbytere.* Igy volt ez a legközelebbi multban is: *Mitrovics Gyula* minden habozás és aggodalom nélkül teljesitette presbyteri kötelességeit, midőn az egyházközség őt bizalmával megtisztelte, s jól esett e kötelességeket teljesitenie, mert a választást kitüntetésnek, egyháza részéről megtisztelő jutalomnak tekintette. Tudjuk, elösmerjük, hogy a főiskolai lelkész, mint a gyakorlati papi tudományok tanára, már választásából kifolyólag, tehát hivatás-szerűen bizonyos lelkészi szolgálatokat egészen önállóan teljesit a főiskola kebelében; de ezek a korlátolt mértékben gyakorolt papi cselekmények annak *az állásnak önálló jelleget sohasem* adtak s adhatnak; mert habár a tanári családokban eskethet, keresztelhet, temethet is; de cselekményeiről az adatokat elkönyvelés végett az egyedül illetékes hivatalhoz, az egyházközségi lelkészhez kellett és *kell ma is beszolgáltatni.* Meg vagyok győződve, hogy jogviszonyok szabályozására lelkész és lelkész között ezen a ponton sincsen semmi szükség; mert itt a jog egyszerű *stolaris ügygyé* zsugorodik össze; ez pedig lelkész és lelkész, az egyes tanárok és az egyházközség lelkésze között, tudtunkkal, *soha semmiféle összeütközésre vagy félreértésre nem vezetett;* másrészről meg nem akarjuk fel se tenni, hogy akár a főiskolai lelkész, akár az egyes tanárok ezen a cimen, vagyis az igénybe nem vett lelkészi szolgálat alapján, akár az egyházközség, akár a gyülekezeti lelkész iránt valamelyes jogszerzésre gondolnának.

Egyetlenegy pont van csupán, ahol némi jogszerzés méltányosan felvethető s ahol a szabályozás szüksége is fennforoghat, s ez: *a főiskola lelkészének, esetleg a lelkész-jellegü tanároknak, meg a pályára készülő ifjaknak a közös isteni tiszteleten való szereplése.* Sietünk azonban megjegyezni, hogy szerintünk ez sem lehet forrása olyan jogszerzésnek, a mely szerint a főiskola lelkésze pusztán hivatalából kifolyólag, vagy esetleg a theológiai tanár csupán e közös isteni tiszteletben való papi szolgálata cimén egyházközségünknek akár *lelkésze,* akár *presbytere jogosan lehetne,* miként ezt a *tanári* előterjesztés kimondja és követeli. Szerintünk ebben a tekintetben a zsinati törvényeknek 113-ik és 114-ik §-a adja meg a szabályozó, a lelkészek közötti irányelvet. Azt hisszük, ugy tudjuk, hogy e törvény alkalmazása és megtartása nem adott okot sohasem az összeütközésre s nem ejthet semmi csorbát sem a tanárok, sem a főiskolai lelkész papi tekintélyén. Hogy aztán ez a papi szolgálat a főiskola lelkészére, esetleg a theologiai tanárokra, valamint a hittanhallgató ifjakra nézve *milyen mértékű legyen*: annak eldöntését és szabályozását mély tisztelettel rá kell biznunk a *Főtiszt. egyházkerületre.* Bocsánatot kérünk, ha arra a kérdésre is Főtiszt. egyházkerülettől várunk s kérünk feleletet: a közös isteni tiszteleten való ilyen szereplésért, ezért a koronkénti templomi szolgálatért *lehet,* vagy *legyen*-e, *kiknek* vagy *kinek* s *mi lehet* vagy *legyen* a jól teljesitett munka önérzetén s a közönség hálás elismerésén kivül a megfelelő, *méltányos jutalma* s ezt a jutalmat az egyházközség adhatja vagy adja-e meg?

Tudja, hálásan ismeri el egyháztanácsunk, hogy ez a templomi szolgálat lelkészünk terheit néha-néha megkönnyiti, sőt volt idő, midőn ezt, mint nélkülözhetetlen segitséget, egyházközségünknek egyenesen kérnie is kellett a főtiszt. egyházkerülettől; azonban azt is ki kell jelentenünk, hogy az az állitás, mintha e templomi szolgálattal *„a főiskola legalább is felerészben ma is papja volna a városi gyülekezetnek"*, egy kicsit legalább is az elfogult lelkesedésből származó tulbecsülés. De ha ugy lenne is kérdjük: Vajjon a történeti traditiok, meg a szigoru igazság is nem azt kivánnák e, hogy ha nem legalább is, de körülbelől ugy is legyen. Hiszen ez a templomi szolgálat a multak tanusága szerint anny ra-mennyire hivatali kötelesség, bizonyos mértékben a gyülekezet jelentékeny részét tevő főiskolai ifjuságnak *nevelése, lelkigondozása;* de meg, hogy az egyházkerület 1832-iki határozatának szavaival éljünk — talán nagyon is kivánatossá, sőt szükségessé teszi ezt a papi pályára készülő *„diákok hivatalbéli kiformáltatása."* Nekünk ugy tetszik, mintha a főiskolai igazgatótanács fent idézett határozata ezt a templomi szolgálatot a mostaninál bővebben is meg-

kivánná. Ugy érezzük, azt reméljük, hogy ha az arra hivatottak *lelke gyakrabban* is megmozdul, s az ihlettség e magasztosabb óráiban meg-megszólal közös istenti tiszteletünk olyan *változatossá*, olyan *vonzóvá lesz*, mely nemcsak az ifjuság vallásos érzületére lesz jó hatással, hanem a magasabb igényüek lelki szükségének is megfelelvén, templomunkat a ritkább látogatókkal is megkedveltetheti.

Midőn ezeket legjobb tudásunk, legjobb meggyőződésünk szerint elmondottuk, mély tisztelettel maradtunk

Sárospatak, 1902. szeptember 30-án.

A főtiszteletű egyházkerületi bizottságnak alázatos szolgái: a sárospataki ev. ref. egyház presbyteriuma s annak nevében:

Bálint Dezső, ev. ref. lelkész. Buza János, főgondnok.

Makláry Pap Miklós, az egyház főjegyzője.

KÖNYVISMERTETÉS.

Papi irodalom 1902-ben.

VI.

A keresztre feszitett Jézus hét szózata. Egyházi beszédek. Irta: *Révész János* nagybányai ev. ref. lelkész. Nagybánya, 1901. 8°, 77 l. Szerző tulajdona. Ára 1 K.

Azt mondja Révész az előszóban, hogy a predikáció ciklusoknak kiváló hatásuk van a hivekre, mert az azoknak alapjául szolgáló nagy gondolat, nagy tény, szinte kényszeriti a hiveket, hogy azzal a gondolattal, ténynyel maguk is behatóbban foglalkozzanak. És igazán mondja. Jézus kereszthalála, a mi hitünk szerint, legnagyobb üdvténye Istennek s ennek ugy egésze, mint egyes részletei lelkök mélyein érdeklik azokat, a kik igaz keresztyének. Ilyen részlet a kereszten való szenvedés, közelebbről azok a szavak és nyilatkozatok, a melyek az evangyéliomok szerint a keresztre feszitett Jézus ajakairól elhangzottak. Rengeteg sok predikációt irtak már e szavakról, ki igy, ki ugy és ki tudja, mennyit fognak irni még ezekről? Nincs oly nagy kérdése a lelki életnek, az emberi sorsnak, a halálnak, az üdvnek, a melyre itt, a keresztről, e szavakból világító s engesztelő fény ne sugárzanek. Ebből a fényből sáfárkodik most Révész János is tisztán gyakorlati irányban. Nem a sugarak gócát keresi, tehát nem dogmatizál, nem még ott se, a hol a jövő élet hitéről beszél; nem bölcselkedik sem a szenvedésről, sem a halálról: nem, hanem veszi a fényt, mint adatot s a való élet tényeire alkalmazza tanulság és okulás képen. Révész János nem őstermelő, nem nagykereskedő, hanem kisiparos. De jó kis iparos. Egyszerüen, világosan, népiesen dolgozik és kitünően szerkeszt. Synthesise, ez a lutheránusoknál oly annyira kedvelt módszer, kifogástalan. Egyszerübb gyülekezetekben valamennyi beszéde felhasználható, szinte mindenestül elmondható. A záradékától eltekintve ilyen a 8-ik beszéd is, a márc. 15-ikére való. Ezt azonban itt el kellett volna hagyni, mert nem illik a füzet cime alá. Ajánljuk.

VII.

Bibliai képek. Rövid s népszerü bibliamagyarázatok. Irta: Sz. Kiss Károly. II-ik kötet. Komárom 1902. 8° 235 l. Ára 5 korona.

Ez tehát már II-ik kötete e cimen az érdemes szerzőnek. Az I-sőt is elismeréssel fogadta mind a közvélemény, mind a szakbirálat; arra tart most számot ez a II-ik is. Hiszen Sz. Kiss Károly régen tuljár már a szárnypróbálgatáson; kiforrott, sőt megcsontosodott egyéniség ő, egyike a legjelesebb iró-papok gárdájának: mester. Tollát jól kisimitotta, megedzette körülbelől 40 éves irodalmi munkássággal; elméletei gyakorlattá szürődtek a hivatal, — ember — és életösmeret retortáin; bő alkalmat nyujtott erre három ekklézsia, meg a 36 éves lelkészi pálya; irásmagyarázói képességeiből szintén letette a rigorózumot a Garzó-féle vállalatban. Most a „Bibliai Képek"-ben, mint gyökeresen magyar predikátor áll előttünk, cicomátlan egyszerüségben, néha kissé pongyolán, de többnyire értékesen és mindig érdekesen. Néppróféta, patriárka ez a predikátor: vezére, birája, orvosa, pásztora a népének. Vallás-erkölcsi mérleget és pallost hordoz magával, azokkal méri, szabja ki az igazságot jobbra is, balra is népe minden viszonyában. A mérlegét igazán, őszintén kezeli, a pallosát pedig műtőkéssé változtatja szeretete; csak az ellenséggel: bünnel, gonoszsággal, zsarnoksággal szemben marad az pallosnak. Nála a kathedra forum, a predikáció pásztorbot vagy jogar a lelkigondozás szolgálatában. Ott szabja ki hiveinek mindazt, a mi rájok egyetemesen tartozik, világért se hunyva szemet sem erényeik, sem hibáik előtt. Igy lesz a katedra és az ige a gyülekezet vallás-erkölcsi és társadalmi életének fékévé, motorává és irány-tűjévé.

E kötetben 52 magyarázat van. Szövegei felváltva most az ó, majd az uj szövetségből választvák, de mégis az ó szövetségnek jutott a nagyobb hely, ennek is a n gyobb részét Dávid és a 10 parancsolat (I.—V.) foglalják el. Dáviddal, ugy látszik, a Garzó-féle vállalatban magyarázott Sámueli II-ik könyvből szerzett tanulmányait értékesiti még egyszer a szerző; a 10 parancsolatot pedig részint e parancsolatért, részint meg a Heidelbergi Káté szövegeért magyarázza. Ez az eljárása feltétlen elösmerésünkkel és dicséretünkkel találkozik. Mi is azt tartjuk és azt tanitjuk, hogy nem a Kátét magában és pőrén, hanem az irást kell magyaráznunk s aztán az irás magyarázata közben kell felhasználnunk *többek közt* a Heidelbergi Kátét is, ha ugy tetszik, szellemében, ha ugy tetszik szövegében. Bárcsak többecskét tudnának mai predikátoraink hitvallásos könyveinkből!

A mi már a magyarázási módszert illeti, az itt, természetesen, az analysis, a mely synthesissé az alkalmazás által válik. Ez az ős módszer az igaz kálvinista módszer, a mely alól a falusi kálvinista pap nem vonhatja ki magát. Ez a módszer ad kivánatos kövérséget az igehirdetésnek ugy általában, mint Kis Károlynál, a ki igen jó bizonyságot nyujt arról is, hogy az analysis is meghasználható mind védelmi, mind támadó célokra. Persze, nem oly élesen, mint a synthesis. Szerkezetben igen változatosak e magyarázatok. Akadnak egészen egyszerűek, szinte népiskolába vagy az ifjuság számára valók; vannak anekdota rövidségüek, de egy délutánra ezek is elegendők. A legtöbből azonban kerek homilia kerekedik ki; synthetika csak elvétve akad Főjellemvonása mindeniknek a bibliával szabályozott élet, aztán a nemes értelemben vett, de itt-ott lazasággal átszőtt népszerüség és a társalgásszerű, meghitt, bizalmas előterjesztés, tehát az a hang és modor, mely az ős predikátorokat s általában a kitünő homiliás predikátorokat jellemzi; végül a népiesen folyó, világos és mégis szines irály. Mesterkélt szónokiaskodás, páthósz, bombaszt nincs e magyarázatokban; de van egészséges, eleven gondolat, elmeél, fordulat, dus

tapasztalat és példabőség, tehát élet és emberösmeret s itt-ott megcsillan a humor, több helyen a guny is. Mert hát a nép is szereti s beszédébe örömest belevegyiti a *sót* és a *borsot*. A magyarázatok délután mind, de válogatva délelőtt is használhatók. A könyv maga is ugy van szerkesztve, hogy beosztásából ez kidomborodik.

Üdvözöljük az irót e könyvért, a népszerü irásmagyarázatok e II-ik tárházáért. Lelkésztárainknak pedig szívesen ajánljuk akár okulásért, akár nyereségre.

Faludi Pál.

IRODALOM.

* **Előjegyzési felhivás Mitrovics Gyula összegyüjtött papi dolgozataira.** Annak a nagy veszteségnek a mértékét, a mely MITROVICS GYULA halálával érte a magyar protestantizmust, mutatja az az általános mély részvét, a melynek kifejezései a hirlapoknak nekrológjai, életrajzi vázlatai és a fel-felujuló visszaemlékezések s végül azok a tervezgetések, melyek volt tanártársai közt indultak meg az ő emlékének megörökitésére.

Azt hisszük azonban, hogy az ő emlékének legméltóbb megörökitése ***összes papi dolgozatainak kiadása*** lenne. Ez nemcsak az ő nevének megörökitője lenne, de korunk protestáns egyházi irodalmának, sőt az egyházi mozgalmak iránt érdeklődő magyar protestáns olvasó közönség áldozatkész irodalomszeretetének is örök dicsősége volna. Ez egyrészről igaz képét adná a magyar protestantizmust az ő elköltözésével ért nagy veszteségnek, de másrészről irodalmi alkotásait maradandóan a mienkké, hasznos életének legszebb gyümölcseit a prot. egyházak közkincsévé tenné!

A MITROVICS GYULA egyházi munkáit nem szükséges hosszadalmasan ajánlgatni. A kik ismerik az ő prédikációinak első kötetét, különösen, ha szószéki munkásságuk közben fel is használták annak egyes darabjait, jól tudhatják, hogy — mint egyik kiváló egyháztörténeti irónk vallja — „irodalmunkban majdnem párja nélkül áll *az alapigék tartalmának az a mélységes terveléssel való kiaknázása*, az a hézagot nem ismerő *következetes eszmemenet*, az az igazi *szónoki művészet* magaslatán álló és mégis népszerű *kidolgozás, a gondolatoknak néha szinte a túltömöttségig menő bősége*, mely őt oly magasan föléje emelte prédikációi íróink nagy tömegének, annyira, hogy egy félszázad óta Dobos Jánoson és Szilády Jánoson kivül *senki más nem állhat meg vele egy sorban*. A kik viszont számos nagyszabásu egyháztársadalmi és egyházpolitikai *czikkelyét és tanulmányát*, valamint irodalmunkban a maga nemében eddig legkitünőbb *Egyházszónoklattan*-át (mely második kiadásra teljesen elkészitve, majdnem kétakkorára bővült s csaknem egészen új munka lett belőle) ismerik, szintén a legnagyobb elismeréssel adózhatnak *széles körü tudományának, jeles irói képességeinek* s hódolattal hajolhatnak meg annak a nagy szellemnek az emléke előtt, mely a mulandóság honát elhagyva, immár az örökkévalóság részesévé lett!“

Valóban, ha a magyar prot. olvasó közönség s első sorban a mélyen tisztelt lelkészi kar, *kellő számu előfizetések gyüjtésével, illetőleg bejelentésével*, segitségünkre jönne és igy *lehetővé tenné* ***MITROVICS GYULA ÖSSZEGYŰJTÖTT PAPI DOLGOZATAI-nak*** kiadását, a magyar protestáns egyház nemzetünk kiválóbbjait szaporitaná az ő alakjának a maga teljességében való megörökitésével!

De humánus munkát is végezne ezen felül. A MITROVICS nemes, nagy szive nyitva állt mindenkinek, ki meg volt szorulva és segitségét kérte. És mert a jótékonyság gyakorlásában még a *lehetetlenséget* sem ismerte el akadálynak, családja, a debreczeni egyháznak, a kötelességszerű kielégités határain jóval túlmenő gyámolitása mellett is, *a legnehezebb anyagi viszonyok közt maradt*, annyira, hogy helyzetök enyhitésére a család egyetlen keresetképes tagjának az ereje, *a legnagyobb önfeláldozás mellett is*, elégtelen. Azért a megboldogult nagy férfiu összes műveinek közreadásánál egyszersmind arról is szó van, hogy a társadalom, halála után, téritsen vissza az ő tőle hozott áldozatokból legalább annyit, a mennyi övéinek megmentésére elegendő.

Az ***ÖSSZEGYŰJTÖTT PAPI DOLGOZATOK*** első kötete, melyet a megboldogult, *mutatóul*, még maga állitott össze kiadásra a vele kötött megállapodásunk értelmében, ***Amit az életből és a bibliából tanúltam*** czimmel, kellő számú megrendelés mellett, még az év őszén elhagyja a sajtót. Erre esetleg magára külön is lehetne előfizetni, de az *az egész vállalat megindításának lehetősége érdekében* kivánatos, hogy a vállalat *egészére* történjék a jelentkezés, mert MITROVICS összes dolgozatainak kiadására — tekintve a vállalat nagyságát — csakis úgy vállalkozhatunk, ha az egészre, már most, kellő számú megrendelő jelentkezik. Ezt követnék első sorban gyakorlati irányú művei: beszédei, ágendái, bibliamagyarázatai és imái, közöttük azok is, a melyek már megjelentek volt, de a melyek könyvárusi forgalomban egyáltalában nem kaphatók és igy ezeket az ifjabb papi nemzedék már nem is használhatja.

Ezek alkotnák MITROVICS ***ÖSSZEGYŰJTÖTT PAPI DOLGOZATAI-nak*** legnagyobb részét, de azok mellett, legutóljára, közzétennők az ő *tudományos műveit* s egyháztársadalmi és egyházpolitikai *czikkelyeinek* és *tanúlmányainak* legfontosabbjait is, mert ezek elmaradhatatlanok mind az ő teljes értékének, mind korunk egyháztörténetének a helyes megitélésénél. Végül a legutolsó kötetben, mikor már némi távlatot is kaptunk s munkái is közkézen lesznek az ő alakjának hü megrajzolásához, egyik legkiválóbb tanitványának tollából, közreadnók az ő *életrajzát* és a sárospataki főiskola részére szánt s egyik elsőrangú arczképiró eredeti festménye után készült *arczképét* is.

Az egész vállalatot, az életrajzot magában foglaló utolsó kötettel együtt 6—7, egyenkint 300 oldalt magában foglaló, nagy nyolczadrét kötetre tervezzük, olyan alakban, mint a Prot. Irod. Társaság kiadványai, *finom papiron, pompás nyomással*. A külső kiállitás diszére különös sulyt fektetünk, mert ezzel is elősegiteni akarjuk azt a czélunkat, hogy az ő műveivel *olyan irodalmi és társadalmi körökbe is behatoljunk és általa tiszteletet szerezzünk protestáns egyházi irodalmunknak, a hol arról idáig mit sem akartak tudni*.

A vállalat *irodalmi részének vezetésére*, a művek összegyüjtésére, illetőleg kiválogatására, valamint a legszükségesebb *jegyzetek megkészitésére*, elhunyt jelesünknek fiát, MITROVICS GYULA dr.-t kértük fel, ki a megboldogúltnak egyszersmind legbensőbb barátja is volt, és igy az ő terveit, szándékát és egész szellemét is legjobban ismeri és ápolja. A szerkesztésben MITROVICS legkiválóbb tanitványai igérték meg támogatásukat.

Hogy ***MITROVICS GYULA ÖSSZEGYŰJTÖTT PAPI DOLGOZATAI-t*** bárki megszerezhesse, évenként csak *egy* kötet fog megjelenni, s igy az egész vállalat 6—7 év alatt nyer befejezést.

Előfizetési ár egy 300 oldalos kötetre . 4 kor. — fil.
Diszkötésü példányra . . . . . 5 kor. 20 fil.

És így az egész vállalat 24, legfeljebb 28 koronába kerül kötetlenül, míg díszkötésű példánynál kötetenként 1 kor. 20 fillért számitunk a kötésre. A mű bolti ára az előfizetési összegnél *magasabb lesz.*

Az első kötet árát az aláírási ívvel együtt kérjük legkésőbb április 15-ig alólírt könyvkereskedéshez beküldeni, jelezvén az aláírási íven, hogy a jelentkezés az egész vállalatra, vagy pusztán az első kötetre szól-e.

Ezek után mély tisztelettel kérjük a minél tömegesebb jelentkezést, mert kellő számú jelentkező, illetőleg megrendelő hiányában a vállalatot meg nem indithatjuk.

Sárospatakon, 1903 február 23-án

hazafias tisztelettel
Trócsányi Bertalan.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 3—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK

— **Halálozás.** *Balog Lacika*, Balogh Kálmán sárospataki állami tanitóképezdei gyakorló iskolai tanitó s neje: Illés Julianna. kis fiacskája, március 8-án élete 3 ik évében, rövid kinos szenvedés után, meghalt. A szülék mélységes bánatában minden résztvevő szív osztozik, az égbe röppent léleknek legyen örök idvessége az úrnál!

— **Egyházkerületi közgyülés.** A *dunántuli* ev. ref. egyházkerület április 15—16 napjain tartja ez évi tavaszi rendes közgyülését *Komáromban.*

— **Egyházmegyei gyülések.** A *felső-zempléni* egyházmegye tavaszi közgyülése *március 26-ikán* Sátoraljaujhelyben, — a *gömöri* egyházmegyéé *április 1-sö napján* Pelsőcön, — az *ungi* egyházmegyéé *március 24-én Ungváron* lesz.

— **Aranykönyv.** *Pongrácz Gyula* kassai ügyvéd, a jenkei ev. ref. egyház főgondnoka, vagyonának jelentékeny részét és pedig 140 hold földet, egy belsőséget, 21 drb takarékpénztári könyvet s ezen kivül egyharangra 4000 koronát végrendeletileg a jenkei ev. ref. egyházra hagyta. — *Dr. Kiss Áron* kir. tanacsos, m. kir. paedagogiumi igazgató pedig a sárospataki theol. tanárok nyugdijintézetére 280 koronát adományozott (N.)

— **Lelkészlak szentelési ünnepély Miglészen.** Szép, megható ünnepély színhelye volt febr. hó 22-én a miglészi ev. ref. egyház. Ekkor szentelték fel ugyanis az ujonnan épitett lelkész lakást, mely ott áll a falu közepén, közvetlen a templom mellett s hirdeti a prot. áldozatkészség páratlanságát. Mielőtt az ünnepélyt leirnám, elmondok egyet-mást az épités köréből. Mikor a migleszi lelkész, *Sütő Kálmán* jelenlegi állomását ezelőtt 2 évvel elfoglalta: egy rozoga, alacsony, kényelmetlen papi lakásban volt kénytelen szállást foglalni s ma egy oly épület áll rendeikezésére, mely áll 4 szobából minden szükséges mellékhelységből, s az egész épület célszerű berendezése, a szobák tágassága, világossága megfelel a legnagyobb lelkészi igényeknek s hatalmas arányaival, stylszerűségével kivülről is mindenkinek megnyeri a tetszését. De hol, hogyan, mikép, miből épitődött ez, s micsoda lélek fuvallata lengett itt kérdhetik s méltán mindnyájan, a kik tudják, hogy Migléc egy alig 200 lelket számláló egyházacska s az egyházacskának semminemű vagyoni alapja nincs, e mellett erősen be van ékelve az idegen nyelvek és az erősen agitáló, mondhatni türelmenkedő többi felekezet közé? Hát ugy-é abból, a hogy és a miből a prot. egyház megalakúlt és táplálkozik, a prot. erő kimeríthetlen forrásából, az áldozatkészségből. Rendelt az Isten a gyülekezetnek egy tevékeny, buzgó lelkipásztort, a ki a szétszórt — mert valóban úgy volt — csontokat kezdé összeszedegetni, de főképen megáldotta Isten a gyülekezetet *Bessenyei István* személyében egy olyan főgondnokkal, a ki e címet nemcsak viseli, de a szó legnemesebb értelmében be is tölti, a ki annak a gyülekezetnek lelke, éltetője, nemcsak, hanem páratlan, mindenre kiterjedő áldozatkészségével a felső zempléni egyházmegyének dicsekedése, sőt egyike azon keveseknek, a kik tettekkel mutatják meg, milyen legyen egy igazi magyar protestans földesúr. Halljátok csak atyámfiai mit cselekedett ő? Kimondá, megérteté, hogy a régi helyett egy uj paplakásra van szükség. És a gondolatot megvalósitandó: azonnal felajánlott az épitkezésre, nővérének néhai özv. Bessenyey Erzsébet úrasszony nevében 1000 koronát, maga részéről pedig 1400 korona kivetési terhet vállalt és viselt, sokkalta többet, mint amennyi rá kivetés folytán esett volna; azután kinézett egy alkalmas helyet az épületnek, annak olcsó megvételét kimondotta; azután megtörtént a népre való kivetés. Azután megkezdődött az épitkezés, ettől fogva a befejezésig az épités minden részlete, gondja az ő fején volt. A népet az épités folyamán összetartani, a csüggedőket biztatni, kieszközölni, hogy 800 iga minden duzzogás nélkül megadassék s ebben elől menni jó példával melegséget önteni a szivekbe, hogy a kivetés hiánytalanul befolylyon: ez mind a Bessenyey István érdeme. De halljátok csak Atyámfiai, mi történt még? Mikor az épitkezés befejeztetett; nehány ezer korona hiány volt, nem lehetett a mestereket teljesen kifizetni. Bessenyey István előállott és szóla: én ezt kifizetem az egyházért, mikor az egyháznak módja lesz, majd átadja nekem, kamatot nem kérek. Lehetetlennek tartottam, hogy ez alkalomból az ő lelkének ezen vonásait be ne mutassam azok előtt, a kik még nem ismerik. Ezzel tárgyamtól sem tértem el, mert ha ő nincs, parochia szentelés sem lett volna. Ily érzelmek hatása alatt állottunk, midőn megcsendültek a harangok. A nép is megérzette, hogy a mai nap jelentőségteljes s a közeli vidékről is számosan jelentek meg. S midőn az ünnepélyre hivatalos lelkészi kar az őt követő nehány világival a templomban megjelent, az egészen meg volt telve közönséggel. A szokásos gyülekezeti ének elhangzása után e sorok irója lépett a szószékre elmondván az alkalmi imát, egyházi beszédet tartott Jakab 2: 18 verse alapján (mutasd meg a te hitedet a te cselekedeteidből.) azt fejtegette, hogy a legigazabb hit a szeretetteljes cselekedet s mert először őseink ezzel mutatták meg hitöket igaznak, ezután II-szor nekünk is ezzel kell megmutatnunk. A beszéd elhangzása után, *Kiss Tamás* málcai lelkész mondott tót beszédet. Teljesen jól kezelvén a nyelvet; a tótul értő közönséget egészen fellelkesité. Isteni tisztelet után a parochia udvarán a gyülekezet 2 verset elénekelt és ismét *Kiss Tamás* mondott szentelési imát, melyet ismét egy énekvers zárt be. Az ebéd a lelkészlakon folyt le. Megjártatva tekintetünket a derék lakáson, lehetetlen volt, hogy érzelmeinket toasztok alakjában is ki ne öntsük. E sorok irója Bessenyey Istvánt, e ritka buzgóságú főgondnokot köszönté fel. De kijutott a dikcióból a jeles, fáradhatatlan lelkipásztornak is. Ebéd után pedig történt egy másik feljegyzésre méltó eset. Ott ültünk fekete kávé mellett egy másik szobában. Beszélgettünk egyről-másról, a protestáns egyház nehéz küzdelméről, a miglészi kis egyház fontos szerepéről, a még reá váró nagy feladatokról. látám (mert mellettem ült) hogy a Bessenyey István arczán kigyult, szemében megcsillant a lelkesedés tüze. Megszólalván, kérdé a lelkészt ekképen: „mennyi is az, a mivel még nekem az egyház tartozik, mert biztosan nem tudom“ Sütő Kálmán barátunk pedig kikeresvén a nagy könyvet, mondá 1616 korona.

A főgondnok ekkor ezeket szólá . „tehát azt az ezer koronán felüli összeget“ a mai nap örömére elengedem az egyháznak !“ Mi pedig, a kik ott körülte állottunk, a csodálkozástól és az édes boldogságtól eltelve igy kiáltánk: „Áldott az Ur Isten, a ki mindennap megjelenti a maga dicsőségét !“ Péter Mihály.

— **Reverzális statisztika a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben 1902-ről.** A múlt évben az egyházkerületi névkönyv összeallitásához beszolgáltatott adatok szerint *reverzálist* kötöttek a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben a következő esetekben:

I.

Abaúji egyházmegye.

	javunkra:	veszteségünkre.
1. Alsó-Vadász	1	—
2. Csenyéte —	1	—
3. Csécs — —	—	1
4. Felső-Méra	1	—
5. Gönc-Ruszka	1	—
6. Hernád-Büd	—	2
7. Kassa — —	3	11
8. Kázsmárk —	1	1
9. Kér-Alpár —	—	1
10. Korlát — —	—	1
11. Nagy-Ida —	—	1
12. Pusztafalu	1	—
13. Szala-Szend	1	—
14. Szántó — —	—	3
15. Szepsi — —	1	—
16. Szikszó —	1	1
17. Szina — —	1	—
Összesen	13	22

II.

Alsó-borsodi egyházmegye.

	javunkra:	veszteségünkre.
1. Bőcs — —	1	—
2. Diósgyőr —	—	.
3. Eger — —	2	8
4. Emőd — —	—	1
5. H.-Csaba —	—	1
6. Heves — —	—	1
7. Igrici — —	1	—
8. Kis-Tokaj —	1	—
9. Maklár —	—	1
10. Mező-Csáth	1	—
11. „ Keresztes	1	—
12. Miskolc —	28	14
13. Nagy-Mihály	1	—
14. Nemes Bikk	—	2
15. Noszvaj —	1	—
16. Poroszló —	1	—
17. Sály-Kács*	—	3
18. Szederkény	3	—
19. Tisza-Tarján	2	—
Összesen	43	32

III.

Alsó-zempléni egyházmegye.

	javunkra:	veszteségünkre.
1. Bacska — —	—	1
2. Báj — — —	—	1
3. B.-Szentes	—	1
4. Cigánd — —	2	—
5. Gesztely —	—	1
6. Karcsa — —	1	—
7. K.-Tárkány	1	—
8. Láca — —	1	—
9. Mád — —	3	—
10. M.-Zombor	1	—
11. N.-Rozvágy	1	—
12 Pthrügy —	1	—
13. Sárospatak	2	—
14. Szerencs —	2	2
15. Szomotor —	1	—
16. Tarcal — —	1	2
17. T.-Tokaj —	2	3
18. Vajdácska —	1	—
19. Vámosujfalu	—	1
Összesen	20	12

IV.

Felső-borsodi egyházmegye.

	javunkra:	veszteségünkre.
1. Alacska —	1	—
2. Boldva —	1	—
3. Borsod —	2	—
4. Rakaca-Szend	1	—
5. S.-Szentpéter	1	—
Összesen	6	—

V.

Felső-zempléni egyházmegye.

	javunkra:	veszteségünkre.
1. S.-a.-Ujhely	4	7
2. Zemplén —	1	—
Összesen	5	7

VI.

Gömöri egyházmegye.

	javunkra:	veszteségünkre.
1. Beje — — —	—	1
2. Berzéte —	—	1
3. Keszi — —	1	—
4. Kövecses —	2	—
5. Putnok —	2	—
6. Rimaszécs —	1	—
7. Rimaszombat	3	2
8. Rozsnyó —	—	3
9. Serke — —	3	—
10. Zádorfalva	—	1
Összesen	12	8

VII.

Tornai egyházmegye.

	javunkra:	veszteségünkre.
1. Körtvélyes	1	—
2. Perkupa —	—	2
3. Szin — —	2	—
Összesen	3	2

VIII.

Ungi egyházmegye.

	javunkra:	veszteségünkre.
1. Jenke — —	—	1
2. Kis-Gejőc —	2	1
3. Mokcsa —	1	—
4. Ungvár —	1	6
Összesen	4	8

* Debreceni gubások.

E szerint köttetett reverzális összesen: 197 esetben, a melyből javunkra esett 106, veszteségünkre 91. Az 1901-ik évben volt összesen 182 reverzális, a melyből javunka szólt 96, veszteségünkre pedig 86.

— **Népmozgalmi statisztika a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületben az 1902-ik évről.** Az elmúlt esztendőben az egyes egyházmegyékben a következő arányban történtek a születések, halálozások, házasságkötések. át- és kitérések, kikeresztelkedések:

	Született	Meghalt	Házasságot kötött	Konfirmált	Áttért	Kitért	Kikereszteltelkedett	Lélekszám
Abaúj . . .	1238	845	314	595	21	41	—	34425
Alsó-Borsod	2163	1819	572	1029	29	24	1	65879
Alsó-Zemplén	2090	1451	451	981	22	21	—	51987
Felső-Borsod	1001	829	234	479	3	7	—	28368
F.-Zemplén .	504	366	99	299	2	8	—	15018
Gömör . . .	965	883	288	505	5	5	—	31461
Torna . . .	342	282	63	196	8	1	1	9746
Ung	971	645	190	525	4	5	1	26494

Az egész egyházkerületben tehát született: 9274; meghalt 7120; házasságot kötött: 2211 pár; hiterősitésben részesült: 4609; áttért: 94; kikeresztelkedett: 3; kitért: 112. Lélekszám: 263378. A lélekszám tekintetében az 1901-ik évi adatokhoz viszonyitva: esés van Tornában (204 lélek); egyebütt mindenütt emelkedés, de feltünően csekély Abaújban; a hol bár a természetes szaporodás: 393, a kitérés révén támadt veszteséget levonva 373, mégis a múlt évhez viszonyítva az emelkedés csak: 54; a mit másként nem lehet kimagyarazni csak úgy, ha a *kivándorlást* tételezzük fel.

— **Szépen vagyunk.** A »Dunántuli Protestáns Lap« 10-ik számában olvastuk, hogy a dunántuli ev. ref. kerületnek egyik gyülekezetében a *községi* főjegyző ráirt az ev. ref. egyház főtanitójára, hogy a főszolgabirónak utasitása szerint az ev. ref. egyház *eddigi ismétlő iskolája gazdasági ismétlő iskola lesz*, a melyben a főtanitó sziveskedjék tanitani. Se lelkész, se egyháztanács, se esperes. se egyházmegye nem kell a jegyző és főszolgabiró uraknak, hanem rendelkeznek! . . . Az egyház tulajdonát képező tanteremben az egyház megkérdezése nélkül tanitási tanfolyamot rendeznek s tetszik, nem tetszik: ennek engedelmeskedni kell . . . Csak azt nem értjük, hogy a főtanitó hogy fogadhatott el egy ilyen levelet ? . . . Az illető egyház község lelkészének a helyén pedig *ilyen körülmények közöt* utólagosan sem ajánlottuk volna fel az eddigi ismétlő iskolát gazdasági ismétlőnek, — hadd értették volna meg a jegyző s szolgabiró urak, hogy a tulajdon-jog szentségét még ők sem sérthetik meg ! . . .

— **Nyilvános köszönet.** Nt. Varga József szikszói református lelkész ur a kerületi felsőbb leányiskola ötödik és hatodik osztályai létesitésére 200 koronát: ugyan erre a célra Mészáros Györgyné ő nagysága Krosnóról (Galiczia) 50 koronát voltak kegyesek adományozni. Fogadják a protestáns leánynevelés nagyfontosságu ügyét szivökön viselő, jótevő adakozók iskolánk előljáróságának hálás köszönetét. Miskolcon, 1903. február 27-én. Tóth Pál.

— **Sajtóhibák.** A mult számban, a zsinati képviselők választásáról megjelent cikkben a 213. hasában, alulról a 13-ik sorban „tapasztalását" helyett: *taglalását*; a 214. hasában, felülről a 22-ik sorban „paritások" helyett *paritásos*, ugyanott 4 sorral lentebb, „neme" helyett: *szerve* olvasandó.

— **Európai gyökeres és síma nemes vesszők** a legolcsóbb árban teljesen fajtisztán, igen szép, gyökeres, jégverés és más hibától mentes, a legkiválóbb negyvennégy bor- és csemege-fajok. Kétéves gyökeres vessző, százhuszezer. Egyéves gyökeres hatszázezer. Sima, ötszázezer. Gyökeres fásoltvány nyolcszázezer. Sima zöldoltvány, négyszázezer. Színes fénynyomatú díszes árjegyzéket bárkinek is ingyen és bérmentve küld az „Ermelléki első szőlőoltvány-telep", Nagy-Kágya, u. p. Székelyhíd, melynek lapunk mai számában megjelent hirdetésére felhívjuk olvasóink figyelmét. 2—2

— **Magyar patronátus.** A jog, törvény és igazság hangzatos jelszavát unosuntalan emlegető m. kir. belügyminiszter 1903—2392. III. b. számú átiratával Eperjes városának a r. kath. pap választása ügyében történt eljárása ellen beadott felebbezést elutasitotta s igy a *város egész közönsége által fizetett plebános választása nem az egész városi képviselőtestületnek a joga, hanem csak a r. kath. vallásu képviselőtestületi tagoké, no meg a rom. kath. egyháztanácsé.* Szép teherviselési s jog-gyakorlási elmélet, a melynek azonban protestáns védelmezői is akadnak, a kik megcsufolják azt a jogegyenlőségi szent elvet, a melyet csak a reformáció hirdet a Mester után. A belügyminiszternek — pedig senki sem hiheti el ezután hangzatos elveit.

— **A zombori szerb nagygyűlésről.** A görög-keleti vallású szerbek nagygyűlést tartottak másfél héttel ezelőtt Zomborban, hogy az egyházi vagyonkezelést illetőleg a szerb kolostorok — s ezek közt a most oly aktuálissá vált krusedoli zárda kalugyereinek eljárását elitéljék s a mult évi májusban Karlócán tartott szerb kongresszusnak hizalmat szavazzanak. Az elhangzott szónoklatok közt a legkiemelkedőbb volt *Tomics Jásónak*, az ujvidéki »Zasztava« szerkesztőjének, a szerb radikálisok fejének beszéde, ki pár évvel ezelőtt egy szenzációs bűnperrel tette nevét országszerte ismeretessé, midőn egy szerkesztő-társát, politikai ellenfelét Ujvidéken, a vasuti állomáson agyonszúrta. A zárdák — úgymond — szerb egyházi vagyon; a kongresszus hatáskörébe tartozik annak vagyonkezelése, tiszta jövedelmének a fele az egyházi és iskolai alapot illeti, s ime, a nagy vagyont a kalugyerek költik el, a kik gazdagságban dobzódnak és lakomároznak. Egy kolostor számadásaiban kisült, hogy egy évben 8 új szánka van kimutatva, melyen vendégségbe és vadászatra mentek, — mig egy másik kolostor számlájában 800 frtért *torma* volt kiadásba véve. Nem adnak egy morzsát sem a közművelődés oltárára a dúsgazdag kolostorok jól terített asztalairól. A nagygyűlés egyhangulag elfogadta Ludvics Vitomir dr. zentai ügyvéd következő határozati javaslatát: »A nagygyűlés kimondja, hogy a mult évi kongresszusnak amaz eljárását, melylyel kimondta, hogy a zárdajavak kezelését a szerzetesektől elvonja és azok kezelését a *népre* bizza, — helyesli; a szerzetesek eljárását, hogy ezen határozat ellen ellenirányu akcíót fejtettek ki, elitélik; elitélik pedig különösen a kiküldött szerzetes bizottság azon eljárását, hogy a kongresszusi határozat hatáiytalanitása iránt tisztelegtek a mérvadó köröknél és igy magukat a szerb nép érdekeivel ellentétbe helyezték.« A népgyűlés fájdalommal tekint az egyházi önkormányzat rendezetlen voltára, valamint a zárdai előljáróknak és a pátriárcha metropolitának ide vonatkozó »ellenségeskedésére és áskálódására«. A nagygyűlés határozatát momerandum alakjában a királyhoz terjesztik fel. (i. zs. b.)

— **XIII. Leó jubileuma.** A múlt héten a keresztes világban nagy zajnak a visszhangja verte fel a lelkek csöndjét. 25 esztendős „országlása"- évfordulóját ünnepelte a vatikán szerencsétlen rabja, a kinek álmai abba a ködös múltba tévelyegnek, a melyben nap volt a pápa ő fensége s bolygók voltak a világi uralkodók. És vele együtt szövögették ennek az álomnak szálait mindenütt, a hol a keresztes vitézek laknak, a kik a Krisztus szegénységét világi hatalomban keresik, — a kik a Krisztus megvettetését a fejedelmi pompa ragyogó fényében látják s a kik a lelki világosságot, a mely a Krisztus evangeliomában van, a sötétségben találják meg. Itt e hazában is volt jubiláris ünneplés, a melyről a magyar törvényhozás is tudomást vett s a „zenés misére" való elmenetelhez időt engedett az érdeklődőknek, a kik között Báró Kaas Ivor úr volt a leghivatalosabb. Csak miután a misének vége lőn: tartott a képviselőház ülést. Sárospatakon nemzeti zászlónak a toronyba kitűzésével ünnepeltek a pápa hódoloi. Hogy volt-e pápai himnus-zengés és pápai lobogó, azt nem tudjuk. (ω)

— **Élőkerítés.** Kinek olcsó, örökös és teljesen áthatlan kerítésre szüksége van, azt csak Gleditschia (koronatövis, krisztustövis vagy tüskés lepényfa) csemetékből készitheti legbiztosabban. Nagyobb és kisebb birtokok, hegyközségek, legelők, udvarok, majorok, kertek, temetők stb., stb., a legolcsóbban kerithetők körül. Szines fénynyomatu diszes árjegyzékeket bárkinek ingyen és bérmentve küld az „Ermelléki első szőlőoltvány-telep", Nagy-Kágya, u. p. Székelyhid, melynek lapunk mai számában megjelent hirdetésére felhivjuk olvasóink figyelmét. 3—2

Pályázat tanári állásra.

A sárospataki ev. ref. főgimnáziumban pályázat hirdettetik *két* rendes tanári tanszékre; az egyikre *classika-philologiából*, a másikra *német-latin* vagy *német-magyar* szakcsoportból képesitett ev. ref. vallású pályázók jelentkezhetnek.

A tanszékek javadalma 2400 korona törzsfizetés, 600 korona lakáspénz és öt ötödéves korpótlék, melyek közül az első 200, a második, harmadik és negyedik 400 és az ötödik 600 korona. A korpótlék esedékességénél a más középiskolákban helyettes és rendes tanári minőségben, az oklevél keltétől kezdve, eltöltött szolgálati évek is beszámittatnak. A megválasztandó tanár heti tanóráinak száma 20 s szaktárgyain kivül, de e törvényes óraszámon belül, a szükséghez képest, az alsóbb gimnáziumi osztályokban más tárgyak tanítására is kötelezhető.

A pályázati kérvények, melyekhez a pályázók keresztlevelüket, tanári oklevelüket, tényleges hadkötelezettségi szolgálatuk kitöltését igazoló okmányukat, rövid életrajzukat s eddigi működésükről szóló bizonyitványaikat mellékelni tartoznak, a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület főt. közgyűléséhez cimezve, a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatóságához f. évi *április hó 15-ig* nyújtandók be. A tanszékek betöltése a f. évi tavaszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanárok, kik az országos tanári nyugdijintézetnek jogositott és kötelezett tagjai, tanszéköket folyó évi szeptember hó 1-én tartoznak elfoglalni. Székfoglaló értekezésök megtartása idejéről a főiskolai igazgató-tanács később fogh határozni.

Okleveles pályázók hiányában mindkét tanszék *ideiglenes minőségű* helyettes tanárral töltetik be, kiknek évi fizetése 2000 korona lesz.

Sárospatak, 1903. márczius 10.

A főgimnázium igazgatósága.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVAN.**

Hirdetéseket jutányos áron elfogad e lap kiadó hivatala.

BOR

Badacsonvidéki sajátterm. ó- és új rizling, ó- fekete burgundi bor. Kölcsön hordókban vasutra feladva.

Feltört mandula

kapható **Raksányi Károly** ev. ref. lelkésznél Balaton-Henyében. Árjegyzék ingyen. 2—3

Szőlőugast ültessünk

minden ház mellé és házi kertjeinkben.

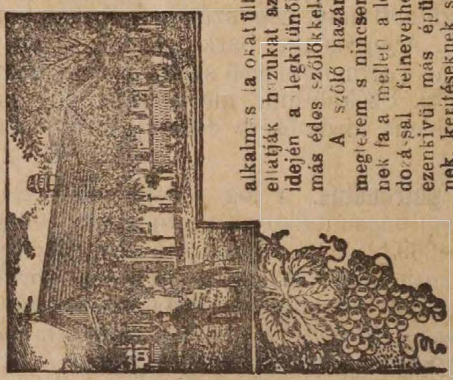

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természe ű) mert n gy obbrésze ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas a talaj, azok t ően elültjék h zukat az egész szőlőrés idején a legkülönbö muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő házunkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fa a mellett a legcsekélyebb gondozással fel nevelhető nem volna, ezenkivül más épületeinknek, kertéknek, kerítéseknek stb. a legmelyebb díszt anélkül, hogy legkevesebb helyet is el oglalna az egyébbre használható részekből. Ez a leghálá dankosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vo atkozó szi es énynyomatu katalogus bárkinek ingyen es bérmentve küldetik meg, aki cimét egy levelezőlapon tudatja.

Érmelléki első szőlőoltványtelep Nagy-Kágya, u. p. Szikelyhid.

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok **Budapest** Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

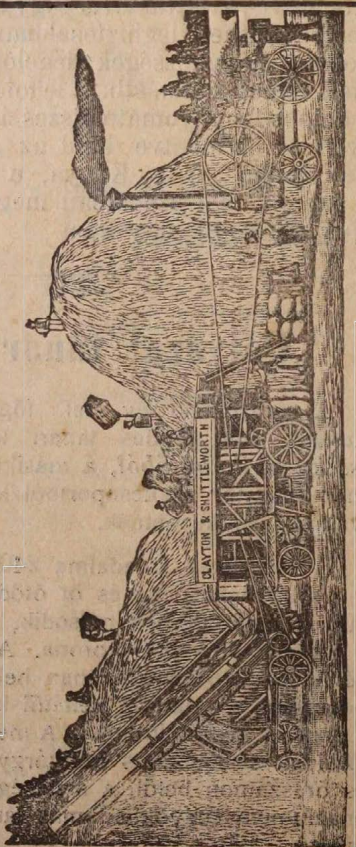

Lócomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók,

továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztitó-rostál, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, széngyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill"

legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukoricza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acél-ekék,

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **12.** (1109.) **szám.** *Sárospatak, 1903. március 23.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete. — Theológiai szakoktatásunk. — Dr. Erdős József: Könyörgés Mitrovics Gyula debreceni lelkipásztor sirjánál. — Ölbey János: A zempléni egyházmegye esperesei. — Szuhay Benedek: Zsinati ügyek. — Faludy Pál: Könyvismertetés. — Réz László: A Theológiai Szaklap. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete.

Először tünődtünk és vitáztunk egy jó ideig, hogy mikor is kell és lehet törvényesen összehívni a zsinatot. Azután összeraktuk a kerületeknek a fennálló törvényekkel szemben támadt kívánságait és lett belőlük egy kisebb fajta király-koronázási domb. Ehez kiküldtünk egy szakértő-bizottságot, hogy vesse aprószemű rostára a kerületeknek ó-szövetségi ízű oltárajándékait és a mi a szorgos, gondos rostálás után megmarad és megtarthatónak mutatkozik, azt kösse kévébe és jóillatú áldozatként juttassa a konvent zöld asztalára.

És úgy lőn. Nem egy „legyen“ szóra ugyan, de úgy lőn!

A kerületek egy része — mikor nekik is látniok lehetett a válogatott kalászokból kötött kévét — nagy álmélkodásba esett, mivelhogy az ő oltárajándékaiból, vagy búzakalászaiból alig talált meg a kévében valamit, annak is mintha elhordta volna a madár a szemét . . .

A konvent aztán — hivatásához képest — ezt a kévét irgette-forgatta, egyik másik oldalán meg is csépelgette, úgy, hogy az megint csak megvéknyodott és kezdett hasonlítani a József sovány kalászaihoz.

Aztán érezni kezdte a konvent, hogy az idő nem várakozik és bizottságokra szakadt, hogy a most már sürgőssé lett munkát mennél hamarabb és mennél kifogástalanabbúl elvégezhesse. Öt bizottság fogott most már neki a fennálló törvénykönyvnek és a kerületek által zsinati tárgyakúl felterjesztett kivánságoknak Tavaly volt s nyár volt, némely bizottság tagjai csak a fürdőzés után szakíthattak időt az ev. ref. egyház nagy dolgainak taglalására: a munka tehát nem haladhatott valami nagy gyorsasággal s a forróság odanyomakodott egyes bizottságok agyára és kedélyére is. Igy aztán egy kicsikét meg is késtünk némelyek; egy kicsikét fésületlen is maradt egy némelyünk munkálata, mivelhogy nagy a szóró-lapát súlya kánikulában s hamar feltöri a nyele a puhább tenyeret.

Az 1902-diki rendkivüli konvent együtt volt már s némely bizottsági munkálat még csak az előadó kéziratában volt meg; egy másik, harmadik pedig csak éppen akkor jutott a konvent tagjaihoz, a mikor már az uti-táskájuk szíját csatolgatták.

De arravalók a bölcsek, hogy hamar lássanak és biztosan itéljenek! . . .

A konvent belékóstolt a kelletlen feladatba, a hirtelen éresztelt gyümölcsbe és érezni volt kénytelen, hogy íme, egy némelyik szőlőtőkéje — egrest termett.

Feledhetetlen lesz az a küzködés, az a sok savanyú kép, a mit az 1902-diki konventen látni lehetett. Mindenki érezte, hogy nem igy képzelte, másként gondolta s egészen másképen szeretné. Hang is hallatszott, lassabban és hangosabban tiltakozó, szelíden rosszaló; indítványféle is hangzott — olyan marasztaló... de végre is az ingyen munkásokat nem illik olyan magas testületben szégyenpadra ültetni s temérdek titkolt nyújtózkodás és ásítás között előkerültek a mentő indítványok és a többség örült, hogy a kellemetlen helyzetből valamiképen menekülni tud és megvetvén a betűt, a mi megöl, ráhelyezkedett az elvek paripájára és a §-ok sűrű s tövises erdejéből, a maga választottaival együtt — szerencsésen kiszabadúlt. Legalább szerencsésnek kellett akkor és ott azt a szabadulást tekintenünk.

„Hiszen úgy is ott vannak még az egyházmegyék és egyházkerületek“ — ez volt a vígasz-

aló íge a kevésbbé vígasztalhatókkal szemben. „Hagyjunk nekik is valami rostálni valót!“

De mégis! Mire a konvent (1902.) nappali és esteli ülésekkel átbirkozta magát az öt bizottság kisebb-nagyobb terjedelmű munkálatán: az elvi magaslatokról szónokló konventi tagok is kénytelenek voltak elismerni az aprócska konventi tagok igazságát, azt t. i., hogy olyan előkelő testület, mint a konvent, nem küldhet holmi pongyola s rengeteg apró kifogásokkal ostromolható dolgozatot a kerületekhez s kiküldött egy szöveg-revidiáló-bizottságot, hogy ez — legalább a nagyobb botránykövéket — robbantsa ki egy némely munkálat szántatlan földjéből.

A kiküldött bizottság karácsony előtt ült össze Budapesten. Valamennyi előadó beledolgozta a konvent többségének kívánságait a bizottsági munkálatok szövegébe s mindenik hivatalos megbízást kapott arra is, hogy a munkálatok szövegén az irályi módosításokat is végezze el. Gondolták többen, hogy az így előkészített munka most már csupa gyönyörüség lesz és — a bizottság megint csak elakadt, vergődött, küzködött és utoljára is megalkudott, a mint a konvent is cselekedte. Az *egyházalkotmányi* rész volt az a süppedékes és szederindás talaj, a melyen se konvent, se bizottságok nem birtak előre hatolni s ha a többihez akarták volna simítani, temérdek költségébe került volna az ev. ref. egyetemes egyháznak. Maradt azért jóformán úgy, a mint a konvent kezéből kikerült. A többivel vígabban folyt a munka s azoknak itt-ott mutatkozó szegeleteit nem volt nehéz levésegetni. A bizottság legalább így érezte és így vallotta mert így tapasztalta.

A hosszú nótának pedig az lett a vége, hogy a konventi meghatalmazás alapján épen az egyházalkotmányi rész szövegezőjének, *Zsigmond Sándornak*, mint zsinatelőkészítő bizottsági jegyzőnek jutott az a szerencse, hogy a bizottsági munkálatokat egy egészszé rendezze és az egészet — megfelelő jegyzetek kíséretében — kinyomassa és a gyülekezetek, az egyházmegyék, egyházkerületek, az iskolák és egyéb hivatalos egyének és intézetek részére szétküldözze.

Nem érdektelen jelenség s jellemző magára a konventre s az abban uralkodó többség gondolkozására is, hogy a konventnek négy kipróbált jegyzője mellé és fölé egy 5-dikre volt szükség, a ki a zsinatot előkészítse s a többi jegyző dolgozatait is összegezze és világgá bocsássa!! A történeti igazság pedig az (kár volna meg nem örökíteni!), hogy ez a *gr. Dégenfeld József* indítványára történt így. A konvent nagyot nézett ugyan erre az indítványra; de a többség fejét hajtotta és úgy lőn! Most, a mikor a törvénytervezet az egyházmegyék, egyházkerületek és a sajtó rostájára kerül, időszerű dolog a gyermek születése és dajkálása körül különösebb érdemeket szerzett egyének kiléte felől is valamelyes bizonyosságban lennünk. Viselje ki-ki a maga koronáját.

* * *

A mi a hosszú előkészületek után született törvénytervezetet közelebbről illeti az, először is külső méretei által vonja magára a figyemet s támaszt — esetleg — kellemetlen érzéseket azokban, a kiknek azt forgatniok vagy épen tanulniok is kell. Teljes ívrét alakban 127 lap, tehát ugyanannyi, a mennyi a mostani törvénykönyvünk nyolczadrét formában.

Ez a szemszúró terjedelme is oka lehet, hogy beszélgetések közben és a sajtóban mind erősebben kezd hangzani ez a kérdés: „Volt-e szükség az „*Egyházi törvények*“ általános revisiojára s nem lett volna-e elég a meghagyhatók változatlan megtartásával csupán az idő és a körülmények által követelt pótlékokat hozzáfűzni — mintegy függelék gyanánt? !“

Sok ok szól a felvetett kérdés mellett, ismerjük el teljes tisztelettel. Először is a megszokás, aztán, a mi ezzel rokon, az újhoz való alkalmazkodás kellemetlensége; különösen pedig az a tudat, hogy ez a világi jellegű törvényhozásnál nem így van s végül, hogy a minduntalan való alakítással gyanut keltünk törvényeink értéke és érvénye ellen, valamint a magunk törvényhozói bölcseségét is kétes hírbe juttatjuk.

Mindamellett is a konventi bizottságok mérlegébe is esik valamelyes súly s ennek a második általános revisionak is megvannak a megszívlelendő okai. Ilyen például az, hogy az egyházmegyék és egyházkerületek 10 év óta folyvást nyugtalankodnak az „*Egyházi törvények*“ bizonyos hiányai miatt s versenyezve küldözték fel a konventre a zsinat által figyelembe veendő és törvényben szabályozandó kívánságaikat. Azokat tehát illett valamiképen figyelembe venni. Alig van fontosabb §-a a törvénykönyvnek, a melyet 10 év alatt az idő lelke meg nem mozgatott volna. Néhol egy egész §., másutt egyes szavak, kifejezések igazolódtak ingatagoknak. A lelkész-választásra, a bíráskodásra, a közalapra stb vonatkozó szakaszok hányszor részesültek kemény megitéltetésben? Közigazgatási bíróságunk hányszor hányattatott a bizonytalanság hullámain, míg kibírta sütni, hogy az eléje utalt eset reá tartozik-e vagy sem? De nemcsak a részletek ellen, hanem az egész törvénykönyv ellen is fel-felzúgott a kritika elégedetlenkedése. Beosztása, nyelvezete mind kifogás alá jutottak s — valljuk be — hogy nem is egészen hiában.

Az általános revisio ellen felhangzó vád tehát bármennyire tetszetős is némelyek szemében, legnagyobb részben elesik, vagy pedig osztozkodnia kell azon a konventtel az egyházmegyéknek, az egyházkerületeknek és az egyházi sajtónak is.

Azt senki sem vonhatja kétségbe, hogy a törvénytervezet nagy terjedelme a legnagyobb jó akarat és a legőszintébb buzgóság eredménye. Lehetünk sokan olyanok is, a kik, legalább a magunk itélőszéke előtt, az általános revisiót is megnyugtatólag tudjuk igazolni.

Ha a meglévő törvénykönyvünk valami törvényhozói ihlet ünnepi ajándéka volna; ha sugároznék abból az alkotó erő és a formai érzék kelleme: akkor bűn volna azt szinte fenekestől felforgatni. De nem ilyen. A tanulmányozónak lehetetlen nem éreznie rajta, hogy napszámra készült s hogy sem alaptervezete, sem egész épülete nem viseli magán az egy lélek teremtő képességet. Néhol egészen toldalékos, az alkuvászás jellegével, másutt nehézkes, mintha göröngyös, csapásos úton haladnánk sorai között s itt-ott belefészkelődött egy kis homály, egy kis kétértelműség is; a mit — mire észrevette valamely szemfüles zsinati atya — már nem lehetett és nem is illett abból kiküszöbölni. Ezek együttvéve megengedhetőnek minősítik, szerintünk, a törvénykönyv gyökeresebb megváltoztatását.

Ha most már, a harmadik próba után, olyan törvénykönyvet szülhetne a zsinat jó szelleme, a mely a maradandóság biztosabb jeleivel ékeskedhetnék; akkor aztán megállapodhatnék az ev. ref. anyaszentegyház s ezentúl már igazán csak pótolnia kellene a kigömbölyödött, a 3 évtized próbáján átment törvénykönyvét. Ezuttal azonban hadd érvényesüljön még az általános revisio.

ISKOLAI ÜGY.

Theológiai szakoktatásunk.

Azért is, mert a közvélemény sokat foglalkozik ezzel a kérdéssel; azért is, mert a ref. tanáregyesület theológiai szakosztálya ezt a kérdést egyenesen napirenden tartja s végül azért is, mert a zsinati előmunkálatokkal kapcsolatban nem árt, nem árthat ennek az ügynek több oldalról, több szempontból való tárgyalása: jónak itélem egyéni véleményemmel a kivánatosnak mutatkozó hozzaszólásokat megkezdeni, abban a jó reménységben élvén, hogy mások is, többen is előállanak felfogásukkal igy anyaszentegyházunk érdekeit s igazait ez uton is hiven szolgálhatjuk.

Általános felfogás az, hogy theológiai akadémiáink nem annyira az életnek képeznek embereket, mint inkább az átlagos müveltség, az átlagos szak-képzettség mázát adják meg, holott, ugy mondják, — az lenne kivánatos, hogy az átlagos műveltség és szakképzettség mellett az életre való nevelés ama feltételei is adatának meg, a melyeknek birtokában az életbe való kilépésnél egyszerre kész férfiu mutatkozik be, a ki egy gyülekezetnek a vezetésére teljesen hivatott.

Általános felfogás, hibáztató felfogás theológiai akadémiáinkkal szemben az, hogy az életre való nem nevelés mellett még az általános műveltség követelményit sem hozzák magukkal az intézetekből kikerültek, tehát hogy a mi az előző felfogásban igaz, az itt e ponton nem igaz.

Azt meg a tudományos irodalomnak a művelői hangoztatják s talán nem is ok nélkül, hogy a szakképzettség megadásának is vannak, lehetnek valamelyes hiányai s fogyatkozásai, a melyeknek lehet tulajdonitani azt, hogy a lelkipásztorok az u. n. prédikációi irodalom müvelésén kivül másfelé alig próbálják meg erejüket s ennek az a következménye, hogy a magyar kálvinista tudományon theológiai irodalmak fejlődése nem látható, virágzása nem szemlélhető

Hát ezek az általánosan jelentkező felfogások hol megegyeznek, hol ellenkeznek egymással, bizonyságául annak, hogy nem egy nyomon járnak, hanem innen is, onnan is kikapnak egy-egy esetleges hiányt, egy-egy esetleges kivánságot s az általánositás munkáját nagy kényre-kedvre el is végzik. Egyes egyéneken tapasztalható hiányok és fogyatkozások az egész tanitási s nevelési eljárásnak rovatnak fel, de attól már mindig tartózkodnak az emberek, hogy a kitünőségek révén magát az intézetet is emeljék. Pedig az igazságnak az felelne meg leginkább, ha a fogyatkozások általánositását: a kiválóságok általánositása követné, mert e két általánositásból, a fogyatkozások és előnyök szembe állitásából a *középen való igazságot* bárki is megtalálhatná, a minthogy meg is találhatja ma is, csak ne legyen elfogult se rosz, se jó irányban a theológiai szakoktatással szemben.

Vannak, lehetnek kivánni valóink a theológiai intézetekkel szemben: de egygyel, sőt kettővel s talán igen sok dologgal tisztában kell lennünk. Nevezetesen tisztában kell lennünk azzal, hogy *magát az életet* senki sem viheti ki magával az iskolából *az életbe*, hanem az *életiskolájában* is tanulnia kell mindenkinek, különben is holtig tanul a jó pap, a mint a magyar közmondás igen szellemesen tartja. Aztán azzal is tisztában kell lennünk, hogy az általános müveltséghez szükséges elemeknek megszerzéséről olyan módon gondoskodnak theol. akadémiáink, a hogyan a mi szegényes állapotunk mellett csak lehetséges s a hogyan a jövendőnek nem valami fényes kilátásai s biztató reményei között talán-talán fölösleges is. Azt is tudnunk kell, hogy magának a társadalmi életnek sem mind nyomósak a követelményei, nem igaz tartalmuak a kivánságai s igy az esetleges hiányok és fogyatkozások ebből a szempontból is mérlegelendők. De azzal is számolni kell, hogy még a tudományos irodalom művelésének is külső akadályai is vannak is, a melyek a leghivatottabbaknak is lehetetlenné teszik azt a lélekből fakadó működést, a mely dicsőséget szerezhetne az egyénnek is, a tudománynak is és a köznek is. Hiszen a magyar tudományos irodalomnak theológiai részét sokan csak hamupipőkének tekintik, sőt egyenesen meg is vetik, mert hát a theológia nem is tudomány, mert hát a theol. dogmák bármily igazságot tartalmaznak is, nem állják ki a versenyt a természettudományoknak hipothesiseivel s igy tovább.

Én a magam részéről látom, érzem, tapasztalom a hiányokat, fogyatkozásokat, mérlegelem a követelményeket s kivánságokat, számot vetek a lehetőségekkel, megalkotom magamnak az eszményi célt is, a melyre még a

*

természettudósnak ámént lehet mondani; de hogy mindez együtt azért elegendő lesz-e, alkalmasnak mondható-e s célszerűnek itélhető-e a kivánt siker szempontjából: bizony nem merem állitani mert ugy vagyok meggyőződve, hogy sok körülménynek közre játszásától, sok feltételnek a teljesitésétől függ az a kivánt eredmény, a mely felé törekszünk. Ám azokat a körülményeket, feltételeket semmiféle emberi hatalom nem képes megadni, kezünkbe szolgáltatni ugy, hogy csak a jó reménység s a biztató hit az egyedüli alap, a melyre támaszkodva végezhetik munkáikat theologiai tanintézeteink.

Mert soh' sem szabad felednünk azt, hogy a mai kor anyagias felfogása mellett akár isten-kisértés számba is mehet a minduntalan eszmei, szellemi életre való hivatkozás. Soha sem szabad felednünk azt, hogy az eszményekért való lelkesedés tüzét éleszteni ott az intézetben s kint az életben az eszményeket folytonosan megcsúfolni látni, — aztán a lelket emlegetni minduntalan, de a mindennapi kenyér biztositását nem kapni meg: még protestáns állásponton is igazán a komolyságot veszélyeztető eljárás!

Ilyen felfogással eltelve mondom el mondani valóimat, kérve az olvasók s érdeklődők szives figyelmét, hogy ezt a kérdést többszöri hozzászólás utján s által lehetőleg jól oldjuk meg. (Folyt. köv.)

TÁRCA.

Könyörgés Mitrovics Gyula debreceni lelkipásztor sirjánál

— 1903. január 27-én. —

Istenünk Atyánk! Te vagy szivünknek egyedüli vigasztalása és reménységünk erős kősziklája. Téged áldunk, Hozzád menekülünk, Benned bizunk mindenkor, mert akaratod szent, itéleted igaz és mindent egyaránt javunkra forditasz.

E hitben magasztaljuk nagy nevedet azért a végetlen kegyelmességedért, melylyel ezt a mi megfáradott keresztyén vándortársunkat, a Te hű szolgádat, lefolyt életének napjaiban atyailag vezérelted; megpróbáltatasai, küzdelmei, tusái közepett Lelked erejével segitetted; családjában tiszta örömökkel, lelkiismeretében megnyugovással és munkássága nyomán előmenetellel megajándékoztad s a mindnyájunkkal közös keserüségek, csalódások és aggodalmak sötét éjtszakáin, a hit, remény és szeretet evangéliomával vigasztaltad.

Te ihletéd meg lelkét és adtad igédet ajkaira, hogy ékesen szólja, hirdesse, tanitsa s terjeszsze igazságodat és irgalmadat. Te tetted őt vas oszloppá és ércbástyává, hogy megőrizze lelki házadnak épségét, békességét, szentségét; megvédelmezze Idvezitőnk drága tulajdonának jogait, szabadságát, függetlenségét és megóvja romolhatatlan országodnak örökségül igért kincseit.

Te adtad kezébe a lelki világosság szövetnekét, hogy oszlassa a tudatlanság, bűn, tévelygés homályát; megtalálja, megnyerje és mindenekkel megoszsza a tudomány, bölcseség, szeretet, hit égi ajándékát s buzgó bizonyságtételével feltárja a gondjaira bizott lelkek előtt a mennyország kapuját.

Mostan azért Atyánk, midőn e múló világból az élet világosságára hivtad el e Te kegyes és hiv szolgád dicsőült lelkét: gyermeki bizodalommal könyörgünk Hozzád: adj összeomlott porsátorának csendes nyugodalmat a sir ölén, a boldog feltámadás ama napjáig, a mikoron hitünk látássá és reménységünk valósággá leend örök országodban.

Szentlelkéd vigasztalásával pedig enyhitsed gyászba borult özvegye, jó gyermekei, unokái, rokonai fájdalmát. Légy pártfogójuk, gyámoluk, Atyjok, mint valál mindeddiglen.

Tekints kegyelemmel egyházunkra is és cselekedjed, hogy ne fogyatkozzanak meg közöttünk a bölcs, a hű, az igaz pásztorok, a gondos őrállók, a munkás tanitók, sőt a tova tűnő idővel, evangéliomod és Lelked által egyen egyen mind közelebb jussunk hozzád és pályánk megfutása után egykoron hajlékidba bémehessünk és örökké dicsőitsünk Urunk Jézus Krisztus érdeméért Ámen.

*

A bölcsek fénylenek mint az égnek fényessége és a kik sokakat az igazságra vezérelnek, mint a csillagok örökkön örökké (Dán. 12. 3.) Ámen.

Dr. Erdős József.

A zempléni egyházmegye esperesei.

— Lelkész-értekezleti felolvasás. —

(Folytatás.)

A zempléni egyházmegyében a reformátio kezdetétől megválasztott és működő esperesek a következők:

I-ső volt ama hirneves reformátor: *Kopácsi István*, a ki Sárospatakot s az ottlevő Perényi Péter által alapitott oskolát reformálta az 1513-ik évben. Majd később Wittenbergába ment. Onnan 1544-ben haza jövén, előbb az erdődi — 1547-ben pedig a nagy-bányai egyház és oskola tanitója lett. Honnan 1549-ben visszahozatott Sárospatakra és — viselt itt mind papi — mind professori hivatalt. Az oskolát Collégiummá tette, s a felsőbb tudományokat, theologiát, filozofiát, zsidó és görög nyelveket ő kezdett itt tanitani. Később 1556-ban öregsége miatt tanári hivatalát abba hagyta — s csakis a predicatori hivatalt folytatta élete végeig 1562-ig.

Megjegyzést érdemel — és e téren figyelmen kivül nem hagyható az a ténye — hogy ő nemcsak mint a sárospataki kollégiumnak reformatora — hanem mint belső szervezetének is átalakitója — fentartotta magának azon jogot — hogy ő azon iskolának „*Ecclesiasticus fő Curátora* legyen. Által is ment és mind — e mai napig is fenn all ezen jog — s csakis némi módositást szenvedve a legujabb időben — ugy hogy a zempléni Tractus esperese — született Curátora a sárospataki kollegiumnak. Ezen jogot elismeri a főtiszteletű egyházkerület is — mindenkor szoros kötelességévé tevén különösen a vallás erkölcsi életre való felügyeletét.

II-ik esperes volt *Czeglédi Ferencz*. Kopácsi Istvánnak veje és hivatali utódja. Előbb ecsedi predicátor volt — midőn Kopácsi István a professorságról lemondott — utóda lett Sárospatakon, mint professor 1557 és folytatta azt valami 4 vagy 5 évig. Akkor ő is letette ezen hivatalát és csak a predicátori és esperesi hivatalokat viselte. Meghalt az 1590-ik évben.

Gyermektelen gazdag ember volt, de jószivű és áldozatkész minden szépre és jóra, A szegény sárospataki deákoknak hüségesen tápláló atyjok. Hogy Isten dicsőségét szerető ember volt — többek között bebizonyitotta azzal is, hogy a maga szabad kuriáját — minden ahoz tartozó szőllőkkel és szántó földekkel együtt — a sárospataki eklézsia számára ispotálynak adományozta — nevét még nehány év tizeddel előtt

is lehetett olvasni — a megnevezett ispotály faragott kőből levő kapuja tetején eképen: „Czeglédi Ferencz 1586.“ (idővel ez is elfoglaltatott a rom. kath. által s jelenleg is ők birják.)

Életét nagyon elkedvetlenitette a socianusok tanának terjedése. Különösen midőn meghallotta, hogy az ő kebel barátja Egry Lukács (ki előbb ungvári pap és esperes volt) a Jézus igaz istenségét tagadta még a kassai tömlöczből is, a hová az ott tartott zsinat végzéséből — és különösen Swendi Lázár — császári hadi generális parancsából vettetett. Ennek ellensulyozása végett 1573 aug. 24-én napján — mint Zempléni esperes Sárospatakra zsinatot gyüjtött, melyen „az Egri Lukács értelme, megvettetett.“

III-ik *Gyarmati Biró Miklós.* kir. helmeczi predikátor volt, meghalt 1606-ik évben.

IV-ik *Sárossi Molnár András.* sátoraljaujhelyi és varannói predicátor. Meghalt 1610.

V. *Szántai Pál* o.-liszkai predicátor 1610.

VI. *Kecskeméthy Elekes János.* sárospataki predicátor, 1609-től és Szántai Pál halála után esperes Sárospatakról 1617-ben elment Nagy Bányára, a hol meghalt 1620-ban. Nyomtatásban megjelent következő munkája „*A Dániel Próféta könyvének magyarázatja*“ Debreczen 1625.

VII. *Tihaméri Máté.* sátoraljaujhelyi predicátor 1617—1623.

VIII. *Váczi Gergely* gálszécsi predicátor 1623—29.

IX. *Miskolczi Csulak István.* o.-liszkai predicátor esperessé lett 1629 ben és viselte azt 1645-ig. Derék tudományú és igazgatásra kérlelhetlen szigoruságu — de igen alkalmatos ember volt. Neve olvasható az o.-liszkai nagy torony elején levő veres márvány kövön — az ajtó felett. Kétségkivül az ő idejében épült az. Ő volt azon esperes, ki hivatal társát — az abauji esperestet is letette hivatalából; — ki továbbá igen kemény fenyités alatt tartotta a deákokat is — mivel éjszaka fegyveres kézzel jártak a városon. Meghalt 1645-ben életének 70-ik esztendejében.

X. *Simándi János,* először sátoraljaujhelyi — azután o.-liszkai predikátor. Meghalt O.-Liszkán 1653 március 18-án.

XI. *Tarczali Pál,* először gönci — azután o. liszkai predikátor. Ő róla lehet olvasni Zemplénmegye Archivumában 1667 dec. havában kelt iratban — hogy ő püspök — Superintendens lett volna. De kétségkivül azon már felebb jelzett tévedésnél fogva — hogy a generális gyülésen elnöklő esperes — püspöki joggal és hatalommal elnökölt. És évenként ilynemű generális gyülésnek tartását legalább egyszer — már Miskolczi Csulak István esperes idejében elhatározták Kis-Faludon (és nem B.-Kereszturban mint Lampe hibásan irja) 1635 okt. 10 napján. Meghalt az 1669-ik évben.

XII. *Szentpéteri János.* Először b.-kereszturi, azután zempléni, végre vámos-ujfalusi predikátor. Esperessé lett 1669-ben, viselte 1673-ig, akkor Erdélybe bujdosott és ott halt meg 1680-ban. Ezen időszak volt a szomoru üldözetés korszaka, sok lelkészeink számüzetésben levén, az esperesi szék is üresedésben volt 1682-ik évig.

XIII. *Rozgonyi Mihály* esperessé lett 1682-ik évben. Előbb tolcsvai, azután zempléni predikátor volt. Meghalt az 1707-ik évben.

XIV. *Zádorfalvi Márton,* sátoraljaujhelyi predikátor. Esperessé lett 1707-ben meghalt 1711-ben.

XV. *Pósaházi István,* Jánosnak az Erdélybe bujdosott professornak fia, először b.-kereszturi, azután tolcsvai predikátor. Esperessé lett 1711-ben. Meghalt 1729 nov. 16-án. Életének 62-ik esztendejében.

XVI. *Bogáti Balázs* b.-kereszturi, később ujhelyi predikátor. Esperessé lett 1735. Meghalt 1735-ben. (Ezen férfiu a Kassán bujdosó s. pataki collégiumban képeztetett ki 1701-től.)

XVII. *Héczei Dániel.* kazinczi, később erdő-bényei predikátor. Esperessé lett 1735. Meghalt 1739-ik évben pestisben.

XVIII. *Mihályi Kovács István.* Előbb petrahói, aztán toronyai, majd 1742-től ismét petrahói lelkész. Esperessé lett 1740-ben és viselte azt 1754 ig. Ekkor történt vele, hogy olyan házasulandókat talált összeesketni, kik közül az egyiknek házastársa — még életben volt valahol — de az nem tudatott. A házasság kötés után azonban csakhamar hazajött. Ezen tetteért a Tractus által mind papi, mind esperesi hivatalától megfosztatott. A Superententia azonban oly formán enyhitette ezen itéletet, hogy csak esperesi hivatalától lett megfosztva, s papi hivatalában továbbra is meghagyatott. Azonban ő betegségére való hivatkozással papi állásásról is lemondott. Sárospatakra ment lakni és ott 3 év mulva meghalt 1757-ben, életének 72-ik esztendejében.

Az ő élete idejeig voltak a Zempléni esperesek a Sárospataki főiskola „*Ecclesiasticus fő curátorai*“ mivel ez után, az ezen időtől választott Superintendensek lettek azzá, megmaradván azonban a Zempléni esperesek is, „*Ecclesiasticus vice Curátoroknak*“.

(Vége köv.) Ölbey János.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Egyházi törvénykezés.

VII.

Miután egyházi törvénykönyvünkben a másodikhelyre van téve, szerintem helytelenül, az egyházi törvény kezésről szóló rész: én is itt a második helyen foglalkozom azzal. Az alap az érvényben lévő törvény lesz; ehhez viszonyitom a javaslatot, a tervezetet.

Eddigi törvénykönyvünk birósági része volt az, mely homályos meghatározásaival, körmönfont mondataival nem egyszer tévedésbe ejtette az egyházmegyék vezérférfiait s alig van egyházmegye, melynek minden birósági ügye ugy és akként tárgyaltatott volna, ahogy a dolog szelleme és a törvény betűje megkivánta volna. Különösen kezdetben, tehát a zsinat után nehezen tudtuk megérteni azt, hogy melyik ügy tárgyalható közgyűlésen s mi intézendő el biróságban?! De ez egészen természetes is! 1891 előtt majd minden ügy az egyházmegyei közgyűlésen tárgyaltatott s közigazgatási vitás ügyekben ez döntött, nem mint bíróság, de mint hatóság. A budapesti zsinat azonban az ügyeket szétosztotta s a bíróság joga lényegesen kiterjesztetett; a közgyűlés joga pedig megcsonkittatott, elannyira, hogy ma inkább dolgoznak az egyházmegyei biróságok, mint az egyházmegyei közgyűlés.

S a 10 esztendei gyakorlat mit mutat és mit bizonyit? Mutatja és bizonyítja azt, hogy az egyházmegyei közgyűlések, mint közgyűlések elnéptelenedtek egész Magyarországon? Talán még a kezdetére összejönnek épen a szomszédlelkészek, de maradnak a gyűlés végéig

csak a hivatalnokok, akik intézik a birósági ügyeket. Különösen mióta itt is, ott is lelkészi vagy egyházi értekezletek működnek: az elvi fontosságú kérdéseket megvitatják, eldöntik az értekezletek; az egyházmegyei közgyűlés legfölebb csak tudomásúl szokta venni a hozzá felterjesztett elvi fontosságú kérdéseket. A papság látva aztán ezt, természetesen igy gondolkozik: minek menjek egyházmegyei közgyűlésre, mikor az elvi fontosságú kérdéseket már ugy is eldöntöttük az értekezleten; a többi ügyek meg a törvény rendelkezése szerint birósági ügyek lévén: az megint nem tartozik reám, mivel nincs beleszólási jogom!? És ez igy van minden kerületben hazánkban!

De hogy nincs jól igy; azt hiszem ebben a kérdésben sokan vannak velem egy véleményen. Mert az egyházmegyei közgyűlések ha a mondott okoknál fogva a közérdeklődésre való hatásukat egészen elveszitették; lépten nyomon látjuk azt, hogy a közgyűlés tagjai csak nagy ritkán jönnek el, hogy szavukkal irányitsák a tárgyalás folyamát: ha jobban-jobban arról kell meggyőződnünk, hogy a közgyűlés ma már népesség tekintetében árnyéka sem lehet a régi közgyűléseknek: akkor nekünk nem örülni kell a mai állapotoknak, de mindent el kell követnünk arra nézve, hogy azok ismét nyerjék vissza régebbi hatásukat, érdekeltségüket és számban és erőben megnyilvánuló tekintélyüket. Mert nagy baj az már most is, hogy érdeklődés nincs! Nagy baj az már most is, hogy még a folytonos vándor gyűlésezés sem képes életre kelteni az egyházmegyék minden rétegét! Ha ez tovább is megy: az egyházmegyei közgyűlés, mint közgyűlés csak névben él s intéz, határoz mindent a biróság, vagy régebben az egyházmegyei kormányszék. Ezeket csak megszivlelésül mondottam, mielőtt szólnék a birósági ügyekről, hogy ne nagyon lelkesedjünk azért, hogy minden vitás ügyet biróság intézzen el! A nyilvánosság volt gyűléseink legnagyobb ereje a multban: s a zárt ajtók mögött hozott határozatok, amikor 5—6 ízben kell kiküldeni a közgyűlés tagjait a templomból, nem nagyon tartják ébren a közérdeklődést! Könnyen eljöhet azon idő, hogy nem lesz közgyűlést alkotó rész a biróságon kivül! Az ilyen érdektelen, sivár állapot az én hitem szerint — a protestantizmusnak inkább jelentené a haldoklását, mint a felvirágzását!

Az egyházi törvény 131. §. (273—404)ban tárgyalja a birósági eseteket minden hozzátartozóival együtt. A javaslat mindössze 5 §-sal több, (326—462) de az egész törvénykezés részletesebb, mindenre jobban kiterjedő, világosabb az eddiginél.

Csakhogy ez is az 1891. zsinat törvényeire van felépitve: a birósági ügyek igy is lapokon keresztül soroltatnak fel; ugy hogy önkéntelenül azt kérdezhetjük magunktól: ha jövőben mindez a biróság dolga lesz: hát mit fognak csinálni az évente kétszer összehivott egyházmegyei közgyűlések?! A közigazgatási vitás ügyeknek biróságok által való tárgyalása amellett, hogy csirájukban elfojtják a közgyűlések iránt való érdeklődést: még sértik az önkormányzatot is; pedig nálunk a multban minden ügynél az egyházmegyei közgyűlések domborodtak ki; a biróságokról alig tudtunk valamit. A mai rendszer pedig minden jogot a biróságokra ruház, azon ferde helyzetből kiindulva, hogy kevesebb emberrel tárgyalni könnyebb s az igazság jobban érvényesülhet.

A fenti javaslat végén 34 pontot felölelő „*Jelentés*“ van, mint magyarázat, vagy indokolás, hogy annál tetszetősebb szinben legyen feltüntetve az egész törvénykezési eljárás.

Ugy mondják sokan s mondja maga az indokolás is, hogy ez a rész egészen a polgári vitás peres ügyek mintájára van átdolgozva. Ebben én nem kételkedem, mert látom azt, hogy jövőben igen nehéz dolog lesz eligazodni a vitás ügyekben. Bár ezen a helyzeten akar segiteni a kerületekre kiterjedő, kellő irásmintákkal ellátott ügyviteli szabályok összege a törvénykezés egységének a szempontjából, melynek megkészitésére a konvent kér felhatalmazást.

Hogy legyen egységes törvénykezés azt magam is óhajtom, mert a sok felé való húzás csak ártalmára lehet a törvény egységének. De minden közigazgatási vitás ügynek a biróság elé való hurczolása sértvén az önkormányzati jogot, elvi szempontból barátja nem lehetek s jobban szeretném, ha a zsinat kimondaná a *közigazgatási biróság megszüntetését*, illetőleg a vitás kérdéseket a presbyteriumok, az egyházmegyei és kerületi közgyűlések s végső fokon a konvent jogkörébe utalná, mint volt 1891. előtt.

A javaslatnak közigazgatási birósági része nagy gonddal, valódi szakértelemmel van átdolgozva; melynek szerkezetén, mint külalakján meglátszik, hogy egészen ahoz értő ember készitette. De épen azért, mert kitünő jogász készitette: én nem tudom, hogy a jobbára laikus elemből választott, egyházi, egyházmegyei, egyházkerület, sőt még a konventi biróságok is bele fogják-e találni magukat az új helyzetbe! Nem kell-é évekig, sőt évtizedekig várni, mig otthon lesz a biróság azon az uj mezőn, amelyen eddig soha nem járt s a mely § ok özönével olyan könnyen megtéveszthetni még azokat is, akik az egyházi élet kormányzói?! Törvény könyvünknek ez a része eddig is rendkivül nehéz és szokatlan volt s a birósági jegyzők ugyanám izzadtak, ha egy-egy foglyosabb birósági jkönyvet kellett felvenni!

A javaslatnak fegyelmi része semmivel sem jobb a réginél. Pedig a kerületek nyomán sokat dolgoztak az egyházfegyelmi szabályjavaslatokon s ezt a részét a törvénynek szerették volna úgy átdolgoztatni, vagy átdolgozni, hogy abból haszon háramolhatott volna mi reánk. De e helyett mit látunk? Sem egyik, sem másik fegyelmi szabályzat nem érvényesül a javaslatban, hanem lényegtelen kihagyásokkal marad a régi és most már a lelkész lelkigondozói §-aitól várják a gyógyirt és a balzsamot minden előfordulható sebre! De hát igy is elmondhatjuk az idvezitővel: „boldogok, a kik hisznek és nem látnak!“

Ha a közigazgatási vitás ügyekről szóló részek bármilyen jól ki vannak is dolgozva a javaslatban, de nem tartoznak oda; a fegyelmi rész pedig semmivel se jobb a réginél: akkor nézetem szerint az egyházmegyéknek és a kerületeknek kötelességök állást foglalni a törvény tervezettel szemben és követelni, hogy az egyházi közigazgatási biróság szüntettessék meg; a fegyelmi rész pedig úgy dolgozandó át, ahogy a protestáns anyaszentegyház érdeke a mai gonosz, lelketlen világban megköveteli Ezen a ponton a se hideg, a se meleg eljárás eredményre nem vezet! Hathatós szavukat emeljék fel az egyházmegyék és a kerületek, hogy ez a törvény javaslat jelen alakjában elvi szempontból még a részletes tárgyalás alapjául sem fogadható el; mivel benne az a jó, ami nem tartozik ide; aminek pedig ott kellene lenni részletes kimeritő és világos törvényjavaslatban: az hézagos hiányos s anyaszentegyházunkat egy lépéssel sem fogja elébb vinni!

(Folyt. köv.)

Szuhay Benedek.

KÖNYVISMERTETÉS.

Papi irodalom 1902-ben.

VIII.

Jellemképek a bibliából. Templomi elmélkedések a vasárnap délutáni isteni tiszteletekre. Irta: *Bocsor Lajos* Csurgó, 1902. 8° 172 l. Ára 3 korona. Szerző tulajdona.

Ezek alatt a jellemképek alatt általában véve irásmagyarázatokat, szűkebb értelemben „régi modorban" irt homiliákat s aztán néhány rövidre fogott „elmélkedést" értsen az olvasó. A bibliából előkeresett 25—28 alak olyatén magyarázat és vázolás mellett, minő a szerző, még nem domborodik ki teljes jellemképpé; mert egy jellemképnek előállításához nem elég egy, két vagy három jellemvonás; sőt vannak alakok a bibliában, a kiknek jellemét vagy egyáltalában nem, vagy csak nagy tanulmánynyal és nagy művészettel lehet összeállitani. Igy p. o. Lidiának a jellemzéséhez elégséges az az öt jellemvonás, a melyet az irásban találunk s elégséges volt a szerzőnek is arra, hogy Lidiát a kötet legkerekebb jellemképévé domboritsa ki; de hogy mennyire nem lehet egy Ezsaiásnak jellemét az egész könyv alapján egy magyarázatban kidomboritani, arról éppen a szerző Ezsaiása tesz tanubizonyságot. Kivált ha még mindig abban a hiedelemben élünk, hogy az Ezsaiás nevén levő könyv *egy* Ézsaiásnak a műve! . . Nem jellemképek ezek a dolgozatok, hanem a biblia egyes alakainak nevéhez, történetéhez, ritkán egyéniségéhez fűzött magyarázatok, gyakorlati elmélkedésekkel s igen sokszor a hozzájuk fűzött axiomaszerű tanulságokkal. Szóval, ez a könyv csak azért, mert a cime jellemképek, nem több a Sz. Kiss Károly bibliai képeinél s ehhez viszonyitva inkább bibliai alakoknak lenne nevezhető.

Ámde a könyv igy sem érdemetlen terméke a gyakorlati irásmagyarázati irodalomnak. Főforrása, Brougton Lexikona, ódon forrás ugyan a mai irásmagyarázat fejlettsége mellett, de még mindig sok jó anyagot szolgáltat a gyakorlat számára; valaminthogy az az irásmagyarázati iskola, melyhez a szerző tartozik s annak egyik magyar nagy mestere, Dobos János, a kinek a szerző egyben-másban ügyes tanitványa, mai napig sem üresitette meg magát. Aztán 32 éves lelkészi szolgálatának tapasztalatai sok jó adatot szolgáltattak az irónak s ha tollán meglátszik is itt ott az idő zománca, nem illetlen az az általa követett „régibb modor"-hoz, sem az alapjában véve nem könnyen változó népies ész- és nyelvjáráshoz. A tanulság és erkölcs pedig mindenüt lüktet a magyarázataiban. Szóval Bocsor Lajos használható dolgozatokat tett közzé ebben a kötetben s a délutáni templomi órákra igen alkalmas segéd könyv lesz az a Sz. Kiss Károlyéival egyetemben. Az 51 irásmagyarázatot tartalmazó könyv bő választékkal szolgál a tulajdonosnak s mi is hisszük, hogy ezeknek ajakáról épp oly szivesen fogja hallani népök a körülbelől 28 bibliai alakhoz fűzött magyarázatokat, mint a hogy hallgatta a közrebocsátóéról a tengődi hivek gyülekezete.

A könyv Daránvi Ignácznak van ajánlva s kapható a szerzőnél Tengődön, Tolna vármegyében.

Faludi Pál.

A Theologiai Szaklap.

— Ismertetés és megjegyzések. —

„*Theológiai Szaklap*" a czime annak a negyedévenként megjelenő folyóiratnak, melynek első száma 1902. év aug. 25-én jelent meg Pozsonyban. Szaklapról van szó, melynek kizárólagos célja a tudománynak csak *egy* ágát kultiválni, *jelen esetben a theológiát*, illetve a theológiával összefüggésben levő kérdéseket. Azért emelem ki a *szaklapi minőséget*, mert régen érzett hiány kielégitéséről, uj dologról van szó.

A folyóirat első számának *első* czikkelye *Mit akarunk?* cz. alatt foglalkozik e folyóirat tulajdonképeni czéljával. E szerint: e folyóirat czélja: a theológia körébe eső tudományos vizsgálódások eredményét közkincscsé tenni. Nem egyes tudományköröknek rendszeres feldolgozása a Szaklap czélja, hanem a részletkérdések tanulmányozásának előmozditása. Mert „csak az ilyen, az egyes problemákba elmerülő, a kicsinyt megbecsülni tudó szorgos munkálkodás készitheti elő a nagyobb, összefoglaló munkákat . . ." Ily *előkészitő* munkálkodás szolgálatába kivánjuk helyezni szaklapunkat, mely berendezésénél fogva csakis részlettanulmányoknak nyujthat helyet. E programmszerű czikkely tudomásunkra adja azt is, hogy csak önálló és eredeti kutatások s vizsgálódások eredményét fogja tartalmazni a Szaklap és pedig a theológia minden ágára kiterjedőleg.

A czimlap szerint e folyóiratot a következő theol. tanárok szerkesztik: Raffay Sándor, Hornyánszky Aladár (pozsonyiak), Pokoly József (kolozsvári), dr. Tüdős István (sárospataki). A szerkesztőségben képviselve van (az ó- és új-szövetségi exegetika, a syst. theológia (két férfiu által: egy *ág. h. ev.* és egy *ev. ref.*) és az egyháztörténet. Amint látszik, a hazai két prot. egyház ismét *unionál* — a tudomány érdekében, ha nem hivatalosan is, de legalább számbaveendő tagjai által. Kijelenthetjük minden tartózkodás nélkül, hogy a szerkesztőkül megjelölt mind a négy ifjú férfiú tiszteletre méltó *egyéniség* a tudományos theológia szempontjából. S éppen ezért önként vetődik fel lelkemben a kérdés: *elven alapulóan, céltudatos* volt-e a szerkesztők ilyen összeállása, vagy egyszerűen opportunisztikus? Nem esik le ugyan a Szaklap értéke — ha egyébként jelzett programmjának és igéretének megfelel, ha t. i. *tudományos kutatások eredményét fogja elénk tárni* — ha az opportunisztikus szempont állitotta is össze a szerkesztőket; mert elös merem, hogy bennünket magyar protestánsokat, s még lelkészeket is (!) nevelni kell még a theol. tudomány pártolására; tehát valósággal szükség van arra, hogy a pártolókat — hogy elegendő számuakká lehessenek — mind a két prot. táborból toborozzuk: — de azért sokkal jobban örvendenék, ha *elvek alapján való céltudatosság* állitotta volna össze a szerkesztőket; vagyis, ha a már annyiszor megkisérlett és annyi nagy elme által sürgetett s kivánt *unio* létrejöveteléhez képezné az ő összeállásuk is a lépcsőfokot; vagy ennek a lépcsőfoknak a készitése volna a szerkesztők czélja. Ha ilyen czél lebegett a szerkesztők előtt a szerkesztőséggé alakulás közben, szerencsés az alakulás s az én örömem többszörös.

De eltekintve ettől a szemponttól, s figyelembe csupán azt véve, hogy megjelent egy szaklap, van-e okunk örömmel üdvözölni a Theológiai Szaklapot?

Milyen a mi hazai tudományos theológiai irodalmunk? Nagyon szegény. A hazai *általános* tudományos irodalommal egyáltalában nincs arányban; sőt a legutóbbi időben a hazai róm. kath. tudományos theol.

irodalomnak is megette áll. És ez nagy szó! A reformátiónak hivatása a tudomány-fejlesztés, létalapja a tudományos-fejlődés: és ebben hátrább állunk ma még annál a felekezetnél is, melynek elve tulajdonképen a tudományban a stagnálás. A mult század a nagy eszméknek, az óriás lépésekkel való haladásnak és a nagy mérvű fejlődésnek vala százada. És hazánk is kivette a század munkájából a maga dicsőséges részét — a tudományos irodalmat tekintve is. Általános tudományos irodalmunk ugyanis méltó helyet foglal el a nagy kultur nemzetek között. Protestáns tudományos theológiai irodalmunk pedig — forditott arányban van a nagy század alkotásaival. Ujjainkon számlálhatnók meg azokat a tudományos theológiai irodalmi termékeket, melyek a mult század folyamán láttak napvilágot hazánkban. De a mult század a kultur nemzeteknél is, hazánkban is a tudomány fejlődésére nagyon előnyös folyóiratokat, szaklapokat is megteremtette. Ha végig tekintünk e tekintetben is hazai általános irodalmunkon, alig találunk egy-egy tudomány kört, mely szak-folyóirattal ne rendelkeznék. Nekünk pedig hazai protestánsoknak ugyan minő organumaink voltak? Olyanok, melyek a gyakorlati lelkészet, az egyházpolitika, az egyháztársadalom szolgálatában állottak s állanak s ezek is kevés számban, küzdve a közönnyel. Tehát kizárólag a tudományos theológia szolgálatában álló organumunk nem volt. A papnövendék, ha kikerült az életbe és ha helyzete a tudományban való fejlődésnek nem kedvezett vagy ha idegen nyelveket nem értett: akár *laikussá* válhatott ismét, mint volt theológiára kerülte előtt. Talán ez az oka annak is, hogy theologiai szakképzésünket illetőleg is — a reform kivánása olyan, mint az éjjeli őr óra kiabálása: nem sokan hallják meg s még kevesebben gondolkoznak felette, hogy miért is kiabálják éjjel az órát.

Ha mindezeket meggondoljuk, oly mohó örömmel kell üdvözölnünk a Theologiai Szaklapot, mint az eltikkadt vándor üdvözli az üditő forrásvizet. Ime, van egy organumunk, melyben theol. tudományos szakkérdések tárgyaltatnak. Nemcsak tudományunk fog bővülni, de fel fog ébredni tudományos munkálkodásra való ösztönünk is. A munkára való ösztön is olyan, mint a ragadós betegség. Ime, van egy organumunk, mely által bizonyságot tehetünk, hogy mi és képesek és alkalmasak vagyunk theol. tudományos munkálkodásra is.

(Folyt. köv.) Réz László.

IRODALOM.

* **Kis József** pápai ev. ref. lelkész *„Konfirmácziói Káté“* cim alatt egy ügyes kis füzetecskét bocsátott közre a cimben jelzett célra Sikerrel használhatónak itélhetjük, noha van benne valami egyhanguság, szárazság, de ezt majd eltünteti a lelkipásztor, a ki tanitja s a kinek lelket, szellemet kell lehelnie a holt betükbe, hogy az igazság ereje hasson egészen a velők oszlásáig. Ára 20 fillér. Kapható Kis Tivadar könyvkereskedésében Pápán.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 4—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK

— **Halálozások.** *Tóth Lőrincz*, a régi magyar világnak egyik dicsekedése, aki azonban büszkeségére vált nagy jogi tudományával, gazdag birói tapasztalatával a modern kor magyar közéletének is, fényt hintvén ama körök működésére, a melyekben szerepet vállalt s szerepet nyert: élete 89-ik évében a természetes elgyengülés következtében végálomra hajtá fejét. A magyar tudományos akadémiának, több más irodalmi testűletnek legöregebb tagja dőlt ki benne, a ki a komoly tudományt a költészet derüjével vonta be s melegével tette magára nézve is annál élvezhetőbbé. Neve a halhatatlanok neveinek sorába van felirva, s ott is fog tündökölni, míg lesznek a magyar szépirodalomnak s jogi tudománynak művelői és ápolói. Legyen a kegyelem esztendeinek nagy számával megáldott s igy megáldottan elhunyt férfiúnak emléke örökre áldott! — Makláry Pap Ernő maklári ev. ref. lelkésztársunkat az Ur meglátogatta, sulyos keresztet bocsátot vállaira. midőn elszólitá mellőle hitvestársát: *Albert Jolán* asszonyt, a kivel földi boldogságának még csak 9 hónapját élvezé . . . Az Ur akaratán megnyugvó szívvel borúl az ifjú pásztor szive szerettének koporsójára s a könyek, melyekkel megöntözi a koporsót, enyhület érzetét támasztják s a lélek igy kiált fel: „Uram! megostorozol, de kegyelmedbe vetett hitem erősbül.“ Legyen is igy! Az ifjú nőnek korán domborúlt sirhalma felett viraszszon övéinek áldó kegyelete! — *Vékony Antal* máramaros-szigeti ev. ref. főgimn. tanár munkás életének 55-ik, közhasznú tanári működésének 33-ik évében március 15-ikén elhunyt. Kipróbált erő, sokszorosan meghasznált tehetség, iskolájának, megyéjének érdekében sokat tett, irodalmilag is működött egyén dőlt ki az elhunytban, a kinek emlékét hiven megőrzik volt tanitványai s fenntartják elért sikerei. Legyen áldott emlékezete!

— **Pályázat.** A „Sárospataki Irodalmi kör“ a népiskolai *„Földrajz“* című tankönyv irására pályázatot hirdet. A munka tartalmára és terjedelmére irányadó egyházkerületünk népiskolai *Tanterve*. A szerzői díj a Kör alapszabályaiban van meghatározva. A pályamunka beadási határidejét a Kör később fogja meghatározni, ha pályázó jelentkezik; ezért is felhivom a pályázni szándékozókat, hogy szándékukról a Kör elnökségét május 1-ig értesitsék. Jelentem továbbá, hogy a Kör kezelőbizottsága a népiskolai *„Magyarország Története“* című pályamunkák bírálatait legközelebbi gyűlésében felolvasta s ennek alapján a 4-ik számú, „A ki a multból tanulni tud, az erőt gyűjt a jövőre“ jeligéjű pályamunkát kinyomatásra elfogadta. Szerzője: *Csontos József*, sárospataki ev. ref. főgimn. tanár. A többi jeligés levél megégettetett, szerzőik munkájokat az elnökségtől visszakaphatják.

Sárospatak, 1903 márczius 20.

Makláry Pap Miklós,
az Irodalmi Kör másodelnöke.

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlését *május 18-ikára* hivta össze az elnökség Debrecen városába.

— **Egyházmegyei gyűlés.** Az *abaují* ev. ref. egyházmegye *március 31-ikén* tartja tavaszi közgyűlését Kassán. — Az alsóborsodi ev. ref. egyházmegye pedig ápr. 16-án tartja Gelejen.

— **Március 15.** A legutolsó magyar szabadság-harc 55-ik évfordulóját a múlt vasárnapon — március 15-ikén — sárospataki főiskolánk a lelkesedés hagyományos tüzétől hevíttetve ünnepelte meg. Délelőtt a városi

templomba vonúlt az egész ifjúság s a tanári kar is jórészben, ahol *Bálint Dezső* tartott alkalmi egyházi beszédet s az egyházi énekkar zengett alkalmi éneket Fövenyessy Bertalan vezetése mellett. Délután az iskola temploma zsúfolásig megtelt érdeklődő közönséggel, amely áhitattal várta a hagyományos ünnepélynek lélekre ható varázsát a szonoklat, ének, szavalat és zene hangjain át. Az alkalmi beszédet Dr. *Horváth József* (Cyrill) tartotta méltatva az első 48-iki március 15-ikének nagy jelentőségét a gondolat szabadságának kivivásával, melylyel meg lőn törve az út a többi nagy dolgok véghezviteléhez. Az ifj. énekkar háromszori szereplésével most is sikert ért el, mint egyébkor, csak az volt a kár, hogy az alkalmisággal nem sokat törődött, pedig hazafias dalaink művelése soha sem lesz fölösleges! Ugyanez all, még pedig fokozottabb mértékben az ifj. zenekarra, a mely egyetlen alkalmi vonatkozású szerzeménynyel sem állott elő, pedig arravalósága meg van ennek az egyesületnek is, a mint az előadott darabokkal meg is nyerte a közönség tetszését. Szavalati előadásokat *Farkas István* szénior. *Batta Miklós* hittanhallgató és *Éles István* VIII. o. tanuló tartottak, az első *Csabay Pál* IV-ed éves theológus ifjú pályadíjjal kitüntetett alkalmi ódáját adta elő, előadó is és szerző is méltó elismerésben részesülve a közönség részéről. Batta Miklós a Szuhay Benedek kápolnai ev. ref. lelkész költeményét szavalta zajos sikert aratva. Éles István Várady Antalnak „Magyarok Istene“ cimű, Petőfit dicsőitő s a Várady képzele ének egész zabolátlanságát s képtelenségét visszatükröző darabját szavalta, bizony-bizony a költemény választással nem emelve az ünnepély sikerét. Ám a hazafiui lelkesedés túltette magát ezeken az apróságokon s minden szivnek dobbanása egyet jelentett: a hazaszeretetet! Az első március 15-ikének emlékszerű ünneplése az idők folytával hol nyer, hol veszit jelentőségéből, a szerint a mint lelkek lángolni tudnak. Itt az almamater kebelén lángol. Lángoljon is mindörökké!

— **A kassai ev. ref. egyház ajánlata az új Vay-Mocsáry alapítványra.** A kassai egyház presbiteriuma március 15 ikén 500 koronát szavazott meg a sárospataki főiskola új Vay-Mocsáry alapitványára maga részéről, az egyház részéről, a melyhez fog még járúlni a gyüjtés eredménye is... A lélek munkáját megaldja a lelkek lelke!

— **Keresztes háború Bánffy Dezső miatt.** A figyelmes olvasónak szemébe tűnt, hogy az ultramontán sajtó sehogy sem tud beletörődni abba, hogy báró Bánffy Dezsőt Budapesten az u. n. lipótvárosi kaszinónak az elnökéül választották meg. Félelem, rettegés tölti el az ultramontánok valamennyiét, mert a kálvinista és zsidó „ölelkezés“ — úgy irják — csak vészthozó lehet a Regnum Marianumra... Készek is minden olyan cselekedetre, a melylyel ezt a veszedelmet elhárithatják s csakhamar talán keresztes hadakat fogunk látni, elvonulni s tüntetni a kálvinisták s zsidók ellen. Hát csak rajta! Hiszen úgy sem hiányzik a hatalom jeleiből egyéb, csak épen ez, kár volna ezt is munkába nem venni. Talán a zsidók is, meg a kálvinisták is megértenék a félremagyarazhatlan tényeket.

— **A rajztanárok képesítése.** Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter a 10 évvel ezelőtt készült rajztanári képesítési szabályzat helyett ujat állapított meg, főbb pontjaiban igy: A rajztanárképesítő vizsgálatoknak revideált szabályzata helyreállította középiskolai rajztanárképesítésnek korábbi egységét azzal a rendelkezéssel, hogy az e szabályzat alapján vizsgálatra bocsátott jelöltek a szabadkézi rajznak és rajzoló geometriának egyesített tárgycsoportjából szerezhetnek csak oklevelet. A tanár- és tanítójelöltek indokolatlan megterhelésen kiván segíteni, de ez egyuttal a vizsgálatok intenzivitását és komoly tudományos színvonalát is emelni, mikor az uj szabályzat megengedi, hogy a tárgyak és tananyag arányos elrendezésével a képesítő vizsgálat három része: u. m. a második év végére eső első alapvizsgálatra, a harmadik év végén tartandó második alapvizsgálatra és a negyedik évfolyam elvégzésével letehető szakvizsgálatra osztassék. Az uj vizsgálati szabályzat szigorú és megalkuvást nem ismerő szabatossággal meghatározza az előképzettség elengedhetetlen feltételeit s egyuttal megszünteti azt a régebbi kedvezményt is, a mely bizonyos előképzettségü jelöltek részére egyes tárgyakból teendő vizsgálat alól felmentést biztosított. A középiskolai rajztanárképesítéshez szükséges előképzettség, valamint az e vizsgálat tárgy és anyagköre, mindkét nemű jelöltekre egyformán állapíttatott meg; a polgári iskolai tanító- és tanítónővizsgálatokhoz kötött feltételek azonban némileg különbözők, nevezetesen enyhébbek azon tanítójelöltekre nézve, akik oklevelük alapján kizárólag polgári iskolai alkalmazásra óhajtanak igényt szerezni, Külön kimondatik, hogy lanítóképezdei alkalmazásra csak csakis oly polgári iskolákra képesített rajztanítól nők szerezhetnek jogot, a kiknek szabályszerű előképzettségüelső sorban meghatározott elemi iskolai tanítónői oklevelök van. A középiskolai rajztanárt és a polgári iskolai rajztanítói képesítőnek első és második alapvizsgálata teljesen ugyanzonos, s a polgári iskolákra képesített rajztanító, ha időközben érettségi bizonyítványt szerez és oklevetét középiskolákra kivánja érvényesiteni, csak a szakvizsgálat tárgyaiból kell kiegészítő vizsgálatot tennie. A közép- és polgári iskolákra képesített rajztanítónők vizsgálatai között nagyobb lévén a különbség, az alsóbb fokú oklevél csak a vizsgálat mindhárom részének sikeres kiállása esetén minősthető felsőbb fokuvá, azaz középiskolai oklevéllé. Meg kell emliteni azt is, hogy a művészeti rajz foglalta el a jelen szabályzatban a szabadkézi rajz kifejezésének helyét, mert találóbban és korunk felfogásának megfelelőbben fejezi ki a fogalom lényegét, holott a szabadkézi rajz egy semmit mondó idegen kifejezésnek egyszerű fordítása volt. Ami az iparostanoncz iskolai rajztanítói képesítést illeti, azt a jelen szabályzatból kikapcsolva, az országos ipari és kereskedelmi oktatási tánács meghallgatása után, külön intézkedés fogja szabályozni. Az uj vizsgálati rend a folyó iskolai év végén a képesítő vizsgálatokkal lép életbe.

— **Ébredés.** A *Budapesti Napló* annak idején mindent elkövetett, hogy a Magyar Szó irányát, amely az ultramontanismus ellen folytatandó harcot jelentette, olyannak tüntesse fel, amelyben kevés veszedelem rejlik. Nagy meglepetésünkre: ez a tisztelt ujság most már mindnyájunkkal, akik a hazát is és a nemzetet is féltjük a hazatlan és nemzetnélküli ultramontánoktól együtt tart. Legközelebb például olyan hangú vezércikkel támadta meg az idegen szerzeteseket, akik e hazába vandorolnak, a minél erősebb hangon mi sem tudnánk irni, pedig mi többet látunk a veszedelemből, mint Vészi József. Node jó jel ez az ébredés, mert majd csak általánossá válik az a felfogás, hogy az államnak nem áll érdekében azokat támogatni, akik a nemzet ellen törekvők tartoznak lenni, ha az egyház úgy parancsolja.

— **Felhivás a magyarországi ev. ref. hitoktatókhoz.** Kedves Kartársak! Az utóbbi évtizedekben falusi népünknek a nagyobb városokba való özönlése s azokban a változott viszonyoknak megfelelő tanintézetek eléállása, továbbá iskoláinknak — sajnos — mind sürübbé vált államosítása szükségessé tette egyházunk egy ujabb szervének, a katechetai állásoknak megteremtését. És mégis . . .! Ime előttünk fekszik a zsinati törvénytervezet, mely a nem felekezetünkhöz tartozó különböző fokú tanintézeteknek lelkészi jellegü vallástanárairól egy árva szóval sem emlékezik meg Nehogy azért a küszöbön álló zsinat is a „katechetis, qui non sunt, nulla quaestio

fiat" álláspontjára helyezkedvén, bennünket agyonhallgatással mellőzzön s egyházunk szervezetében való jogviszonyainkat rendezetlenül hagyja: a budapesti ev. ref. katecheták testülete elhatározta, hogy egyházi hatóságaink útján a zsinat elé juttatja kérelmét, a melyben jogállásunk tisztázását, testületünk tagjainak az alkotmány sánczai közé leendő bevételét sürgetni fogja. Hogy e kérelmünk nagyobb sulylyal essék a mérlegbe, és hogy ne láttassunk önzőleg csak a magunk érdekét szolgálni, hozzátok fordulunk vidéki kollegáink, kecskeméti, aradi, kolozsvári stb. katecheták! Csatlakozzatok mozgalmunkhoz! Vigyétek ti is méltányos kérelmeiteket a zsinati törvénytervezet feletti vélemény-nyilvánitás céljából összehivandó egyházmegyei közgyűlés elé, hogy azok felsőbb fórumainkat is megjárván, az ország több vidékéről jövő kérelem együttesen kerüljön majdan az egyházi törvényhozás asztalára. Mi programmot nem adhatunk, legfeljebb tanácscsal szolgálhatnánk irányitástok végett. Ti magatok ismerhetitek legjobban sajátos viszonyaitokat s azokból folyó kivánni valóitokat. Siessetek! Rövid az idő. Periculum in mora! Kartársi üdvözlettel a budapesti ev. ref. katecheták testülete.

— **A keresztügy ismét kisért.** A budapesti m. kir. tudomány egyetem hallgató követelik a *kereszt-jelvény* teljes használatát s a rector magnificus, Dr. Kétly Károly meg is igérte pártfogását, . . . Hja! a rectori méltóság még Vécsey Tamást is megszédítette, miért lenne Kétly rosszabb a kálvinista Vécsey Tamásnál? . . .

— **Mi a pápa?** Erre a kérdésre ad feleletet Hörl Gyula „Leo hymnus" cimü versében, a melyben ezeket irja s mondja: a pápa bölcs, Isten küldte fény, a hős szeretet bajnoka, a szent igazság oszlopa, az irgalomnak angyala, a népnek atyja és pásztora (a ki táplál üdvtanával s óvja nyáját, a melyre leskel ördög cimbora). Azt hisszük elég izelitőnek ennyi is, pedig van még több is!

— **Élőkerités.** Kinek olcsó, örökös és teljesen áthatlan kerítésre szüksége van, azt csak Gleditschia (koronatövis, krisztustövis vagy tüskés lepényfa) csemetékből készitheti legbiztosabban. Nagyobb és kisebb birtokok, hegyközségek, legelők, udvarok, majorok, kertek, temetők stb., stb., a legolcsóbban kerithetők körül. Szines fénynyomatu diszes árjegyzékeket bárkinek ingyen és bérmentve küld az „Ermelléki első szőlőoltvány-telep", Nagy-Kágya, u. p. Székelyhid, melynek lapunk mai számában megjelent hirdetésére felhivjuk olvasóink figyelmét. 3—3

Pályázat tanári állásra.

A sárospataki ev. ref. főgimnáziumban pályázae hirdettetik *két* rendes tanári tanszékre; az egyikry *classika-philologiából,* a másikra *német-latin* vagy *német-magyar* szakcsoportból képesitett ev. ref. vallású pályázók jelentkezhetnek.

A tanszékek javadalma 2400 korona törzsfizetés, 600 korona lakáspénz és öt ötödéves korpótlék, melyek közül az első 200, a második, harmadik és negyedik 400 és az ötödik 600 korona. A korpótlék esedékességénél a más középiskolákban helyettes és rendes tanári minőségben, az oklevél keltétől kezdve, eltöltött szolgálati évek is beszámittatnak. A megválasztandó tanár heti tanóráinak száma 20 s szaktárgyain kivül, de e törvényes óraszámon belül, a szükséghez képest, az alsóbb gimnáziumi osztályokban más tárgyak tanitására is kötelezhető.

A pályázati kérvények, melyekhez a pályázók keresztlevelüket, tanári oklevelüket, tényleges hadkötelezettségi szolgálatuk kitöltését igazoló okmányukat, rövid életrajzukat s eddigi működésükről szóló bizonyitványaikat mellékelni tartoznak, a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület főt. közgyűléséhez cimezve. a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatóságához f. évi *április hó 15-ig* nyújtandók be. A tanszékek betöltése a f. évi tavaszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanárok, kik az országos tanári nyugdijintézetnek jogositott és kötelezett tagjai, tanszéköket folyó évi szeptember hó 1-én tartoznak elfoglalni. Székfoglaló értekezésök megtartása idejéről a főiskolai igazgató-tanács később foghatározni.

Okleveles pályázók hiányában mindkét tanszék *ideiglenes minőségü* helyettes tanárral töltetik be, kiknek évi fizetése 2000 korona lesz.

Sárospatak, 1903. márczius 10.

A főgimnázium igazgatósága.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVAN.**

HIRDETÉSEK.

BOR

Badacsonvidéki sajáttermésü ó- és új risling, ó- fekete burgundi bor. Kölcsön hordókban vasutra feladva.

Feltört mandula

kapható **Raksányi Károly** ev. ref. lelkésznél Balaton-Henyében. Árjegyzék ingyen. 3—3

Szőlőlugast ültessünk

minden ház mellé és házi kertjeinkben.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetü) mert nagyobbrésze ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azok bőven ellátják házukat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala a melleti a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legremekebb diszt anélkül, hogy legkevesebb helyet is el oglalna az egyébbre használható részekből. Ez a leghaladatosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vo atkozó szines fénynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki cimét egy levelezőlapon tudatja.

Ermelléki első szőlőoltványtelep Nagy-Kágya, u. p. Székelyhid.

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **13.** (1111.) **szám.** *Sárospatak, 1903. március 30.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete. — Theológiai szakoktatásunk. — Szuhay Benedek: Zsinati ügyek. — Sütő Kálmán: A lelkészi választási törvénytervezetről. — Idrányi Ferenc: Még egyszer a zsinati tagok választásának módjáról. — Fövenyessy Bertalan: Egyházi éneklésünk. — ω: A felső-zempléni egyházmegye közgyűlése. — Faludy Pál: Könyvismertetés. — Réz László: A Theológiai Szaklap. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete.

II.

Az *általános revisio* alatt nem a meglevő törvénykönyvünk teljes felforgatását, az egésznek minden eresztékéből való kifeszegetését értjük; hanem csak az egészre kiható szükséges változtatások megtételét, kiterjeszkedve — a „több világosság“ és az érthetőség kedvéért — a törvénykönyv irályának módosítására, nyelvezetének szabatosabbá, kifogástalanabbá alakítására is.

Azt, a mit az egyházalkotmányi bizottság reform cimén elkövetett, t. i. a törvénykönyv megszokott, kissé pedánsnak tetsző, de okos és világos rendszerének megváltoztatását, egész szerkezetének összeropogtatását: ezt mi nem soroljuk az idő és tapasztalat által követelt reformok közé s nem kivánjuk bevonni az *általános revisio* cime alá.

Az az érv, a melylyel a tervezők próbálták ezt a felforgatást megkedveltetni, t. i., hogy ilymódon a törvénykönyv könnyebb kezelésűvé válik, a szorosan együvé tartozók egyfolytában lesznek megtalálhatók: ez az érv nem eléggé erős a két évtized alatt megszokott rendszer eldobásának igazolására. Felettébb gyöngíti ezt az érvet az a körűlmény is, hogy az elv nincs a törvénytervezetben következetesen érvényesítve, a mennyiben p. o. „*Az egyházközség*“ cim alatt nincs szó az egyházak osztályba sorozottságáról, az egyházi adóról, az egyházközségi birás-kodásról stb. stb. „*A lelkészekről*“ szóló fejezetben szintén nincs szó azok választásáról, a választások körüli eljárásról, holott pedig az egyházközség többi hivatalnokainak választása a rájok vonatkozó §§-okban majdnem kifogástalan következetességgel körűl van irva. Igy van ez többé kevésbbé a többi cimekkel (egyházmegye, egyházkerület), a mi szembeszökőleg bizonyítja, hogy a reformnak egyáltalán nincs annyi előnye, a mennyiért — legalább bemutatott formájában — a törvénykönyv eddigi szerkezetétől eltérni érdemes volna. A szerkezetnek netaláni nehézkességén különben is teljes mértékben segít a tartalomjegyzék, a melynek kalauzolása mellett mindenki épen azt találhatja meg a törvénykönyvben, a mit keres.

Ha minden áron át akarjuk alakítani törvény-könyvünk szerkezetét, akkor többre kell felbátorodnunk, mint a mennyire az egyházalkotmányi bizottság vállalkozott s legalább is szigorúbban kell keresztűlvinnünk az átalakítás vezérelveit.

De erre — ismételjük — nincs semmi komoly szükség. Egyházunk sorsában semmi elhatározó fordulat nem fog bekövetkezni sem most, sem soha egyébkor a törvénykönyvnek ilyen vagy amolyan szerkezete miatt. „Lélek az, a mi megelevenít!“

Igen, a lélek! Az tehát, a mit betűkbe beszorítani a legnagyobb bölcseknek sem adatott; nem az egyházalkotmányi bizottság érdemes tagjainak sem.

Pedig látszik az egyházalkotmányi rész több fejezetén, hogy a toldalékokkal valami nagyobbra törekedett, valami lélekszerinti dolgot vett maga elé az illető bizottság. Nagy gondja volt p. o. arra, hogy a felesketendő hivatalnokok az ország minden részében ugyanazokkal a szavakkal esküdjenek fel kötelességeik teljesítésére. Hogy ez reform-e s hogy lélek szerint-e: ki tudná ezt megmondani? Van benne valami az aggodalomból, a félelemből, az egyformási-

tási törekvésből, az egyéniségnek a Prokrustesi ágyba való befektetéséből. Ez a hajlandóság erősen jelentkezik az egész törvénytervezeten s csak Erdély maradt még olyan szerencsés, hogy az ő specialitásai bizonyos tiszteletben részesűlnek — a Bocskayak, Bethlenek és Rákóczyak érdemeiért. Ki tudja: nem kell-e majd utódainknak bánkódniok, hogy egyházunk alkotmányos tényezőiből kiveszett minden egyéni, minden sajátos, minden dicsőségesen ősi és hagyományos!

Az uniformis szele erősen fujdogál mostanában s a mi egyházunk vezéremberei s törvénydiktáló nagyjai sem bírnak ez áramlatnak tartósan ellenszegűlni s hangok riadnak s riadtak már korábban is, a melyek követelik az uniformisos kálvinistaságot s a melyek veszedelmet látnak abban, ha egy és más helyen nem annyiszor szolgáltatják ki az urvacsoráját, mint néhol, vagy ha nem ugyanazokat a kérdéseket rakja fel a lelkész a nyilvános bünbánás pillanataiban; sőt veszedelmet látnak abban is, ha valahol nem úgy és nem annyiszor énekelnek, mint egyebütt s nem ugyanannyiszor járnak a templomba és nem ugyanakkor urvacsoráznak vagy nem ugyanakkor végzik a confirmatiói oktatást és az új tagoknak ünnepélyes felavatását; vagy a mi mindezeknél jellemzetesebb, veszedelmet keresnek még abban is, ha a kálvinista papi gárda némely tagjai nem bírnak mereven ragaszkodni a hivatalosan megszabott 1, 2, vagy 3-ik számú papi ruhához s ezt a félrehuzást hajlandók még a közszellem s a papi status közakarata ellen való merényletnek is minősíteni!! Hogy nincs benne a protestantismus lelkéből semmi: az nem kérdés! Kezd első rangú szükséggé lenni a kálvinista papság udvar-képessége, külső megjelenésének feltűnő minősége; egyszóval hódít már hatalmasan köztünk is a katonai szellem s a gályarabok benső ereje, égig érő hite, alkuvást nem ismerő kálvinistasága helyett kezdjük beérni a formák pontos megtartásával, a tömeghódítással, az egyéni és együttes, vagy testületi fellépés igézetével. Látszani akarunk inkább, mint lenni! Betegség ez, pápistaság ez s az isten lelkének megüresítése s jaj nekünk, jaj ennek a hazamentő, szabadságvédő kálvinista egyháznak, ha erőt vesz rajtunk és kivetkőztet bennünket annyi vesz es viharon át fennmaradt egyházunk ősi jelleméből!

Az egyházalkotmányi bizottság munkálata s a konvent törvénytervezete jogot ad nekünk erre az aggodalmaskodó elmélkedésre. Sokak előtt nevetséges ez, tudjuk nagyon jól s nem is áltatjuk magunkat azzal, hogy a mi gyönge szavunk csak pillanatra is útját állhatná a megindúlt áramlatnak, s ha mégis nyugtalankodunk, csak az az oka, hogy tartozunk vele a magunk szivének. Félünk tőle, hogy ha mindinkább közénk fészkelődik ez a gondolkozás, visszasülyedünk a szúnyog-szürésbe, a tevék elnyelésébe; vissza oda, a honnan dicsőséges őseink annyi fáradtság és vér árán birták kiszabadítani kortársaik egy részét, a java részét. Vissza a perikopák világába, a honnan való menekülésünk pedig — bizony-bizony! — sohasem vált gyalázatunkra.

El kell ismernünk s tisztelettel ismerjük el, hogy a törvénytervezet készítői — az egyformásítási törekvés mellett — gondoskodni igyekeztek a lélek munkáinak biztosításáról is. Innen van, hogy az *egyházközség* és a *lelkészek* címei alá a figyelmeztetések, utasítások, jó tanácsok s úgyszólván intelmek egész §-erdőjét szorították be, a melyek a fenálló törvénykönyvünkben nincsenek, vagy a melyeknek tartalma csupán érintve van — a bölcsek számára... Elszomoritó ez a sok apró-cseprő utasítás, ez a kézből étetése a felnőtt, önállóvá lett és szabadságra hivatott embernek; „a gyülekezet angyalának“ ez a kézen fogva való vezetése. Egész kis misekönyv lett ebből a mi egyházi törvénykönyvünkből. Ide hajolj, oda hajolj; ide térdelj, oda térdelj; így fordúlj ki, úgy fordúlj be... Hát erre a sok jó tanácsra csakugyan szüksége volna már a magyar kálvinista papnak?! Hát a most végzett theológusok nem visznek ki magokkal az iskolából semmi tudást? Hivatásukat sem érzik, tenni valóikat sem értik; a különböző szertartások természetével sem ismerősök? Szegény ifjú papok s szegény theológiai akadémiák!! A törvénykönyvből kell azt egy mai fiatal papnak megtudni, hogy a *konfirmácioi oktatás a megigazulás tanának és a váltság nagy munkájának s a sákramentumok nagy jelentőségének fölfejtésére különösen felhasználandó* (24. l.) és hogy *a gyülekezet minden tagjának kötelessége ismerni azokat az imákat, a melyek az urvacsora-vétel alkalmával elmondandók* . . . vagy, hogy neki *kell szerveznie a parokhiális könyvtárakat* s hogy *elöljárósága iránt illő tiszteletet kell tanusítania* . . . s hogy *a temetésnél mérsékeltnek kell lennie* stb. stb. s hogy *egyszerüen, de tisztességesen kell öltözködniök*. . . . „Bolondozol te Pál!“ — mondja az Irás.

Ebben az aprólékoskodásban szörnyű ítélet szól több oldalra. Megértünk-e arra, hogy ezekkel így megkisebbítsük magunkat a világ előtt?! Talán nem s épen azért az egyházalkotmányi törvénytervezet ezektől a tagadhatatlanúl jó akaratú s a jó rend és tisztesség iránti féltékenykedésből származott csipri-csupri utasításoktól, olyan vasárnap délutáni jellegű kioktatás-féléktől megszabadítandó. Vagy ezek is az egyformásítási törekvés kinövései? Akkor annál inkább

kipusztítandók! Szomorú kiskorúság képét mutatják egyházunk felől; sérelmesek egyesekre, bántók, lealázók theológiai oktatásunkra; tehát kitörlendők.

Halljuk, tudjuk a mentő okokat. Egyesek hanyagsága, fel sem vevése kényszerítette a §.-készítőket, hogy a kicsiségekre is kiterjeszkedjenek. Amde ezek oly jelentékeny számmal talán még sincsenek, hogy miattok egész kálvinista egyházunkat szégyenpadra állítsuk ki a világ elé?! A nagyobb számú hű sáfár nem érdemli, hogy a kisebb számú hűtlen miatt neki is pirúlnia kelljen. Az egyesek temérdek gyöngeségei ellen törvényekkel védekezni nincs elegendő szemünk és bölcseségünk. Az esperesek, a canonica visitatio arra valók, hogy a törvényben fel nem sorolt, de a törvény szelleme által követelt kötelességeket megköveteljék, ha egyszer azok elhanyagolásáról megbizonyosodtak. Mindenre kielégítő utasítások tárházává a törvénykönyvünket fel nem duzzaszthatjuk.

Ha az volt a konvent többségének nézete, hogy hallgassuk meg az egyházmegyéket és egyházkerületeket a törvénytervezet értéke felől, (a minthogy ez másképen nem is képzelhető,) akkor ezeken most már a sor az itéletmondásban. Nem birjuk elhinni, hogy ezek ezt a temérdek kantárral való megkantározást elviselnék s azokra magokat megéretteknek vallanák.

A törvénykönyvünk minden kicsinyeskedő jellemvonásától megszabadítandó. A lelke legyen több és parancsolóbb, mint a betűje! Holmi követelőző körökből felhangzó kivánságok ne ejtsenek meg bennünket és ne szédítsenek meg az egyházunk szelleme által besugárzott egyenes út elhagyására. A mi lelkészeink arra vannak hivatva, hogy próféták legyenek s épen azért nem szövetkezhetnek a formalismus lelkével s nem dobhatják oda saját egyéniségüket a vallás- és egyház nevében §§-okba szedett egyformásító követeléseknek s nem ejthetik áldozatúl egyházunk történetileg fejlet egyéniséget sem holmi divatos áramlatoknak.

Járszalagon vezetett lelkész és kálvinista egyház . . . azt szeretjük hinni, hogy ez nem fér meg együtt még mai nap sem a hivatására büszke magyar kálvinista lelkész fejében.

ISKOLAI ÜGY.

Theológiai szakoktatásunk.

(Folytatás.)

Általános megjegyzéseim után, a melyekből bárki is kiolvashatja, hogy nagy megelégedéssel nem vagyok eltelve a létező állapotokkal, hanem igenis kivánom a kivánt és szükséges javitást, a következő részlet dolgokat bocsátom közre, mint megszivlelendőket:

Dr. Szabó Aladár titsztársammal együtt vallom azt, hogy az *Isten-igéjének* kell annak az alapnak lennie, a melyen felépül egész theológiai szakoktatásunk.

Tudom is és tapasztalom is, hogy a mai időkben ez a pozitiv alap sokaknak, talán épen theológiai tanároknak és lelkipásztoroknak sem tetszik, mert az *Istenigéjét a kinyilatkoztatással vagyis a kijelentéssel s az ihletéssel együtt* olyan dogmának hajlandók tekinteni, a mely fölött napirendre kellett térnie, az ő felfogások szerint, a tudományos világnak s azzal karöltve a protestánsoknak is. Ez a tudásom és tapasztalásom bir arra, nyiltan kijelentem, hogy a szent-irást már csak ennek a tarthatatlan álláspontnak az ellensulyozása céljából is annak a kiindulási pontnak tekintsem, a melytől soha sem szabad theológiai szakoktatásunknak elszakadnia.

Arra, hogy van-e jogosultsága ennek az álláspontnak, a mely az Isten-igéjét a kijelentéssel s az ihletéssel együttesen elveti, vagy legalább is talán mesterséges s tarthatatlan dogmáinak minősiti, ez uttal nem célom kiterjeszkedni. Hanem igenis kötelességemnek ismerem rámutatni arra, hogy ha az Isten-igéjét csak jelszóként, mottóként való használat szerint mérlegeljük, — ha a szent-irásnak csak annyi jelentőséget tulajdonitunk, mint a multakat feltáró bármely régi könyvnek, — ha az evangyeliomnak vallás-erkölcsi jelentőségét a szerint becsüli bárki is, hogy az ő neki igy tetszik, ugy nem: akkor az isteni igazságokkal és titkokkal való sáfárkodásra előkészülésnek s éppen tudományos, tehát magasabb szempontból való előzetes tanulmányozásnak semmi értelme sincs. Nem kell azt protestáns lelkésznek és theológiai tanárnak mondani, hogy a szent-irást minek kell tekintenie s tartania. Ha van annak valami jelentősége, pedig van: hogy protestáns felfogás szerint az isten-igéje nem az egyháztól, nem egyes köröktől, nem egyes egyénektől nyeri a maga tekintélyét, igazságát, hanem önmagától van mindkettő, mert az evangyéliom igazságát sem én, sem más halandó nem hoztuk létre, hanem az után csak bányásznunk lehet, hogy drága kincsként megtaláljuk, — ha van ennek a felfogásnak jelentősége, akkor a szent-irás felett a legtulzóbb protestáns szabadelvű álláspontom sem lehet napirendre térni, a szent-irást soronkivűl helyezni, sőt az a helyes felfogás és nézet, amely minden tudományos ujabb felfedezések mellett is magát az *igazságot* soha sem látja veszélyeztetve a szent-irásban, mert az egyéni célt nem szolgál, hanem szolgálja magát az igazságot.

Es ha a bibliás népnek, a bibliás felekezetnek, a bibliás embernek volt valamelyes tisztessége, a minthogy volt s a szent-irásnak szellemét mintegy ott láttuk tündökölni vallás-erkölcsi dolgainkban s intézményeinkben és ma is keressük a biblia szellemét s igazságát mindenütt, a hol annak jelentkeznie kell: akkor azt hiszem, semmiféle tekintetben sem támadható meg az az álláspontom, hogy theol. szakoktatásunkban az alapnak a szent-irásnak kell lennie.

Egész nyiltan és őszintén kijelentem, hogy a bibliának *csaknem* teljes ismerése nélkül kerülnek az ifjak az akadémiára. Teljesen távol áll tőlem a gondolat s felvétel, hogy prot. középiskoláinkat tegyem ezért kizárólagosan felelőssé, hiszen nem csupán prot. iskolák adják a theol. akadémiák hallgatóit, de ha abból a tényből, a melyet állitok, t. i. hogy a bibliának *csaknem teljes ismerése nélkül* kerülnek az ifjak a theol. akadémiára, valaki következtetést akar vonni épen a protestáns középiskolákra, azt méltó jogon megcselekedheti. Nekem az most nem célom, hogy épen a középiskolai vallásoktatásra vonatkozólag a theológiai akadémián megkivánt előképesség szempontjából adjak kifejezést kivánságaim-

nak, én egyszerüen csak azt állapitom meg, hogy a theol. akadémiákra készülő ifjaknál látom a fogyatkozást az élet-könyvének, az Isten igéjének ismerésében: ezt a fogyatkozást, a mely mellett a biztos haladás és fejlődés lehetetlen, meggyőződésem szerint meg kell szüntetni, el kell távolitani, mert a főcélt megközeliteni csak úgy lehet, ha az ehez vezető utat korán kezdjük járni.

Mai theológiai szakoktatási rendszerünk mellett a szent-irásnak mélyebb s behatóbb tanulmányozása, bármely vagy épen minden theol. tudományág vagy épen az ige-hirdetés különleges céljaira való felhasználása szempontjából, tudtommal egyik theol. akadémiánkon sem megy végbe, — nem, mert ha végbe menne, akkor minden theol. ifjunak otthonosnak, tájékozottnak kellene lennie a bibliai eseményekben, a bibliai történetekben s ajkán buzognia kellene annak a léleknek, a mely az élet-könyvében az események s történetek rúgója.

Úgy gondolkozom azért, hogy az első évi theol. tanfolyamnak elengedhetetlen tantárgyául tartozunk megállapitani azt, a mely a *szent-irás* megismerését, tanúlmányozását segíti elő akár a héber nyelvelemeinek ismertetésével, akár az új szövetségi görög nyelv tanításával kapcsolatban. *Nem a grammatizálás a fő, hanem a nyelvnek megismerése által a bibliának a megismerése.* Magyar nyelvre fordított bibliánknak ott kell lennie minden theol. ifjúnak a zsebjében, s ha akár a héber, akár a görög nyelv elemeivel foglalkozik a bibliában, magát a szent-irást tanúlmányozza, kezdi megismerni, hogy az így kezdődő ismeret alapjává váljék a továbbinak, a mely aztán az örök igazságokat előlegezze az emberi lélek számára.

Az volt a baj eddig, hogy úgy a héber, mint a görög nyelv tisztán csak grammatikai célokat szolgált. Ezentúl a biblia megismerésének célját szolgálják, s hogy ezt a célt szolgálják-e csakugyan, arról bizonyságot is kell adni, a melyre szolgálna az én felfogásom szerint épen a héber s görög nyelvből s ezekkel kapcsolatban főként a szent-irás ismeretéből teendő *theológiai első alapvizsgálat az első év végén.*

Ez a két tárgy teljesen elegendő volna erre a vizsgálatra, a melynek azon felül, ami minden vizsgálatnak tulajdonképen célja, az a jelentősége is volna, hogy egyúttal a *hivatás szempontjából is elbirálásra adhatna alkalmat.* Ennek a jelentőségnek messze való hatását mindenki megérti, a ki tudja azt, hogy nem theológusoknak igérkező emberekkel foglalkozni a theol. akadémián, megszégyenitése a theol. intézeteknek. Itt már nem vagyok hajlandó arra az álláspontra helyezkedni, hogy *még beválhatik* valaki. *Nem, mert már élet-pálya választásról van szó,* s ha valakit az élet-pálya választása első pillanatában nem találunk meggyőződése teljes erejéből pályájára hivatottnak, akkor azt négy hosszú esztendőn át hiába fogjuk kényszeriteni, ha a lelke másfelé húz s vonzódik!

No de én ezt most nem akarom hosszasan fejtegetni, gondolkozni méltó felette s az eszmecserére szükségünk is van e ponton.

Csak azt jegyzem még meg, hogy a héber és görög nyelv tanítására több időt kellvén szánni az emlitett ok miatt, t. i. hogy mindkettő a szent-irás megismerését tartozik szolgálni, a bölcsészeti tárgyaknak összébb húzódása lesz az a feltétel, a mely mellett ez végbe megy, előre is kijelentvén azonban, hogy a bölcsészeti tárgyaknak nem a két első évre való összecsomozását, hanem szabályszerű megosztását s keresztülvitelét tervezem az egész 4 évi tanfolyamra vonatkozólag. Természetesen több tárgynak a felvételéről is kell gondoskodni az első éven is, a mint az én tervemben meg is van, a melyet eként mutatok be erre az első évre vonatkozó tantárgyi beosztásában:

1. Héber nyelv heti 5 óra.
2. Görög nyelv heti 5 óra, mindkettő coll. kötelezettséggel a szent-irás megismerése céljából, hogy az egész biblián átmenvén, a tájékozódást az ifjú megszerezze.
3. Bibliai földrajz és régiségtan heti 2 órán, coll. kötelezettség nélkül, de mint hallgatásra kötelezett tantárgy, a mely nélkül a biblia megismerése lehetetlen.
4. Bevezetés a theológiai tudományok rendszerébe. Csupán az I-ső félévben heti 4 órán, azzal a célzattal, hogy a tájékozódás az összes theol. tudományok körében fogalmilag is és a mennyire nagy általánosságban lehet irodalmilag is megtörténhessék. Colloquiumi kötelezettséggel.
5. Bölcsészeti propedeutika heti 1 órán az egész éven át. Coll. kötelezettség nélkül.
6. Művelődés-történet heti 2 órán. Coll. kötelezettséggel.
7. Ker. egyháztörténet reform. előtti kor heti 3 órán az első, heti 5 órán a II-ik félévben, egész éven át. Coll. kötelezettséggel.
8. Egyházi ének heti 1 órán egész éven át; coll. kötelezettséggel, az énekek szövege és dallama megismerésének megszerzése céljából.
9. Valamely modern nyelv.
10. Speciál collegium 1 vagy 2 óra. Ilyen módon lenne tehát az első év tantárgy és óra beosztása ez:

I-ső félév.		*II-ik félév.*	
1. Héber nyelv . . .	5	1. Héber nyelv . . .	5
2. Görög „ . . .	5	2. Görög „ . . .	5
3. Bibliai földrajz és régiségtan	2	3. Bibliai földrajz és régiségtan	2
4. Bevezetés a theol. tudományok rendszerébe	4	4. Bölcsészeti propedeutika	1
5. Bölcsészeti propedeutika	1	5. Művelődés-történet	2
6. Művelődés-tört. .	2	6. Ker. egyház „	5
7. Ker. egyháztört.	3	7. Enek	1
8. Ének.	1	8. Modern nyelv . . .	2
9. Modern nyelv . .	2	9. Speciál collégium	1 (2)
10. Special coll. . .	1 (2)	Összesen:	24(25)
Összesen:	26(27)		

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Köznevelési és közoktatási szervezet.

VIII.

A *„köznevelési és közoktatási szervezet"*-e volt eddig törvénykönyvünknek azon része, mely leginkább kifogás alá esett, mely legjobban kihivta maga ellen a jogos birálatot. Lehet azért, hogy ennek törvényes intézkedéseit nem vettük úgy figyelembe, mint kellett volna, s iskolai intézkedéseinkben inkább a fenálló joggyakorlat szerint jártunk el, mint a tételes törvény szerint; lévén ez a része törvénykönyvünknek csak 10 éves.

Egyházi törvénykönyvünk az iskolákról szóló részt 93. §. (405—498)-ban — a javaslat 107. §. (468—575)-ban tárgyalja. — De a fejezetek s a részletek gondos szövegezéssel ölelik fel mindama teendőket, amelyek törvény-

ben kifejezhetők iskoláinkra vonatkozólag. Haladás az is, hogy a tanitók fizetését 1000 koronában állapitja meg. Haladás az is, hogy az állammal kötendő szerződés állami iskoláinkra nézve mindenütt biztosítani kivánja ev. ref. felekezeti voltát a tanitónak. Szerettem volna még, ha a tanitói változásokat törvényhozásilag egyöntetűleg szabályozta volna minden kerületben, mert azt mindenki tapasztalhatta, hogy e tekintetben korlátlan szabadság uralkodott eddig és ha a törvény megint a kerületekre bizza a tanitói változásokat, az is fog uralkodni örökkön örökké, a tanitó nélkül maradt egyházak és egyházmegyék nagyobb boszúságára. Szerettem volna továbbá, ha a felsőbb leánynevelő-intézetek égető kérdését a konvent megfontolás tárgyává teszi s törvényjavaslatot készit arról is, hogy ilyen leánynöveldét minden ev. ref. egyházkerület tartozik felállítani. De most erről szó sincs, pedig több kerület hangsulyozta ennek rendkivüli sürgős voltát!

A mennyiben a tanterv és tankönyv egyöntetű voltát — talán éppen protestáns elvi szabadságánál — de nem gyakorlati czélszerűségénél fogva, konventünk nem mondhatta ki és kevés remény van ahoz, hogy magyarországi zsinat valaha kimondja, helyén való dolog lenne, ha a vallásoktatás és különösen a konfirmátiói kis káté ügyét a zsinat igazán rendezné. A közoktatási és köznevelési szervezet ebből a szempontból nagyon hézagos; bár azt el kell ismernem, hogy igy is több gondot fordit a vallásoktatásra, mint eddig tette.

Végre valahára számolni kell protestáns egyház egyetemünknek azon nyílt kérdésével is, hogy a tanitói képviselet hol és mennyi legyen az egyház-hatósági forumokon? Örömmel látom, hogy a javaslat e tekintetben némileg méltányosabb álláspontot foglal el, mint a törvény, adván az egyházmegyéken nem pusztán 2 szavazati jogot a tanitói testület képviselőinek; de 2—6 szavazati jogot a népességi arány szerint. En a jog terjesztést még folytatnám, sőt törvényben óhajtanám kimondani, hogy az egyházkerületek szavazóképes tagjai is lehessenek a tanitók, képviseletileg, minden 50 ezer lélek után legalább 1—1 tagot küldve kebelükből a kerületi közgyűlésekre. Igaz, hogy ez a gondolat új és szokatlan! De ha elismerjük, mert el kell ismernünk, hogy a felekezeti néptanitók mai társadalmi helyzete, készültsége lényegesen más, mint volt régebben; ha elismerjük, mert el kell ismernünk. hogy az ő vállaikon nyugszik az egyházak jövendő polgárainak hit és erkölcsi tisztaságot mutató élete, akkor ott is el kell ismernünk, hogy ezt a jogkiterjesztést, jog megadást a mai hivatása magaslatán álló testület megérdemli! S én hiszem, hogy az iskolák, mint az egyházak veteményes kertjei, sokat nyernének e képviseltetés által s ennek jó hatása meglátszanék még azokon is, akik képviselők különben soha nem lennének. Nem annyira a tanitóság jól fel fogott érdeke követeli ezt mi tőlünk, de követeli az anyaszentegyház és iskola szent érdeke, mely képviselőinek szélesebb jogot ad, hogy általa legyen gazdagabb a népiskolák egyeteme. Hát azzal az intézkedéssel ugyan nem sokat nyertünk-e hogy a kerületi tanügyi bizottságok tagjait egyharmadrészben tanitók alkotják? Én ugy tudom, hogy bizonyára sokat nyertünk s az ott elhangzott magvas viták népiskolai állapotainkról, helyzetünk és teendőinkről mindazt bizonyitják, hogy a tanitóság szinejava joggal foglalhat helyet nemcsak a bizottságokban, de még az egyházkerületi közgyüléseken is. Ennek jó hatása közvetve anyaszentegyházunk iskoláira és tanitóira háramlanék; kik ezáltal is közelébb láncoltatnának az anyaszentegyház testéhez!

A köznevelési és közoktatási szervezet minden fejezete az őt joggal megillető helyen áll; a lépésről-lépésre való haladás, a fokozatok megtartásával történik. Nagy kár, hogy a keresztyén felebaráti nevelő-intézetek, mint eddig, ugy bizonyára ezután is szegénységünk miatt, a legtöbb helyen fel nem állithatók, pedig ezeknek, minők az óvodák, árvaházak stb. felállitása fontos egyházi és emberbaráti érdek volna!

Üdvös dolog lenne, ha jövőben a régi 410, a javaslat szerint a 469. §. szelleme betü szerinti értelmében is keresztül vitetnék a gyakorlati életben; vagyis nagyobb gondot kellene forditanunk arra, hogy az iskola fentartó alapok szaporodjanak. Sőt helyes lenne, ha minden egyházközség iskolai-alap czimen több évre való felosztással létesitene mindenütt iskolai alapot, minek kamatjaiból lehetne mindenütt, de *kötelezőleg*, iskolai könyvtárat szervezni. Ennek üdvös voltát, a gyakorlati életre való nevelő hatását bizonyitani is felesleges; mivel az életben a népnek olvasási és tanulási kedve köztudomású mindenütt.

A javaslatnak azon része, mely arról szól, hogy ha az egyházközség nem bir kellő anyagi erővel iskolája felállitására, vagy fentartására, szerintem még jobban körülirandó illetőleg megszoritandó. Mert ma mindjobban terjed azon téves vélemény, hogy át kell adni mielőbb iskoláinkat az államnak, mivel a népiskolák felállitása egészen állami feladat! Nálunk Magyarországon, hol olyan különböző ellátásban részesülnek a különböző felekezetek, erről helyesen nem is beszélhetünk. Beszélhetnénk csak akkor, ha egyforma volna állami ellátásunk! Beszélhetnénk csak akkor, ha minden felekezet önként és szivesen lemondana iskoláikról! De midőn látnunk kell azt, hogy az egyik felekezet hallani sem akar arról, hogy népiskoláját feladja, mivel saját erejéből is képes azokat nemcsak fentartani, de fejleszteni is, nekünk az a kötelességünk, hogy a jelenlegi viszonyok között körömszakadtáig ragaszkodjunk különösen népiskolánkhoz, mert ha ezeket is könnyedén átadjuk; a hazai protestantismus napjai meg vannak számlálva. Igy, ezen a ponton az iskolákról való joglemondás egyértelmű lenne nézetem szerint az öngyilkossággal!

S ha mindennek daczára a körülmények kényszeritő hatása alatt itt-ott kénytelenek volnánk iskoláinkról lemondani, ezt tegyük a legnagyobb óvatossággal, körültekintéssel, nehogy később meg kelljen bánni határozatainkat. Mert nincs könnyebb, mint jogainkról lemondani, de nincs nehezebb, mint az egyszer feladott, elveszitett jogot visszaszerezni! Ha a multban sok könny és vér hullott e jogok megszerzéséért, biztositásáért, bizonyára tudták a mi hitbuzgó elődeink, hogy mit cselekesznek, tudták e jogot megbecsülni, nekünk is hátrahagyták szent örökség gyanánt azt az elvet: *azé a jövő, akié az iskola!*

E részlet harmadik fejezete, mely az elemi és felsőbb népiskolák, tanitók, tanitónők, népiskolai hatóságokról szóló törvényt foglalja magában talán legsikerültebb része az egész törvényjavaslatnak. Ha még a tanitói változásokat törvényben mondaná ki, s az ellenőrzést jobban lelkére kötné az iskolai hatóságoknak s hivatalosan számon kérné az ellenőrzésről felvett jegyzőkönyveket még az iskalaszékektől is, akkor ez a rész gyöngye lenne a törvénynek s ettől várhatnánk a meglanyhult egyházi életnek fellendülését. Minden kétséget kizárólag meghatározza, ki a rendes, ki az ideiglenes, ki a helyettes tanitó; intézkedvén arról is, hogy az olyan tanitók, kik állami tanitóképezdében nyertek oklevelet, a vallás- és énektanból a kerületek bizottsága előtt vizsgát tartoznak tenni, ha már korábban nem vizsgáztak. Bár ez intézkedést szeretném oda módositani, hogy az illető egyház-

megyék választott bizottsága is fel vehesse az ilyen jelentkezőktől a vizsgát, mint eddig volt. Gyakorlati szempont szól az eddigi rendszer helyessége mellett s a rosszúl javadalmazott tanitóinknak is kevesebbe kerül, ha helyben vizsgázhatnak!

Ide szeretném még én egy §-ba legalább felvenni, hogy *„Azon képezdészek, akik állami vagy nem ev. ref. felekezeti jellegü tanintézetben végzik a tanitói évfolyamokat, az illető kerületekből kirendelt lelkészek, mint vallástanárok előtt tartoznak vallásórákra járni, ahol pedig a felekezetünkhöz tartozó képezdészek száma meghaladja a 40-et, a kerületek önálló vallástanári állás rendszeresitése iránt tartoznak intézkedni, akár önerejükből, akár az 1868-iki törvény rendelkezéseinek megfelelőleg.“*

Azért látnám pedig gyakorlati szempontból kivánatosnak, sőt üdvösnek e § felvevését, mert még ma sincs minden képezdében gondoskodva az ev. ref. felekezetü ifjak vallástanitásáról. S nem akarnám, hogy ezek a szerencsétlen ifjak önhibájukon kivül ne ismerjék hitvallásunk alapigazságait s neveljenek aztán tudatlanságból olyan nemzedéket, mely erős szellemü kálvinista nép soha nem lehet, éppen neveltetésénél fogva Valljuk be egész őszintén, hogy örök hibája, örök bűne a kerületeknek, hogy e kérdések kellő mérlegelésére, megvitatására soha nem jutott sem elegendő idő, sem elegendő pénz. Csak akkor kezdtünk aztán felébredni; amikor itt is ott is látnunk, tapasztalnunk kellett azt, hogy néptanitóink vallásos képzése hiányos s az általok nevelt ifju nemzedék majdnem vallástalan! A tizenkettedik óra már eljött, itt gyorsan, nem pedig halogatva kell intézkedni, zúgolódni tudunk s a hibát soha sem önmagunkban, de mindig másokban keressük!

(Folyt. köv.) Szuhay Benedek.

A lelkészválasztási törvénytervezetről.

A lelkészválasztási törvénytervezet figyelmes átolvasásánál első tekintetre szemünkbe tünik az a szorgos igyekezet, amelylyel a tervezet készitője a lelkészválasztási törvény módositására nézve elhangzott kivánalmakat figyelembe venni, s a lehetőség szerint a tervezetbe beilleszteni törekedett.

Általános a vélemény, hogy ma érvényben levő törvénykönyvünknek egyik legszerencsésebben megalkotott része a lelkészválasztási törvény. Tiz év tapasztalata, tüzpróbája azonban ebben is mutatott fel hiányokat, melyek javitást, pótlást, helyesbbitést igényelnek. S habár — mint mondám — a tervezet a tapasztalt hiányokat dicséretre méltó buzgósággal igyekszik kiküszöbölni és pótolni: mégis foglaltatnak abban oly intézkedések, melyeket szó nélkül nem hagyhatok.

Legelső megjegyzésem az egyházak osztályozásáról szóló 196. §-t illeti. mely a kongrua törvény folytán változott viszonyoknak megfelelőleg 3 osztályt állapitván meg: a 3-ik osztályba az 1600 koronát meg nem haladó javadalmu egyházakat sorozza. A tervezet e §-a tehát mintegy megmásithatatlan bevégzett tény gyanánt kész elfogadni a 98: XIV. t.-cikk által biztositott 1600 koronás lelkészi létminimumot *ujabb tiz esztendőre.* Nos hát ebbe belenyugodni teljes képtelenség. 1600 koronás lelkészi fizetésre való kilátás mellett csakhamar ujra teljesen leapad a lelkészi pályára lépő theol. ifjuság száma, s a lelkészhiány hamarosan még érezhetőbbé válik majd. S ekkor mit ér, mit lendit egyházunk sorsán a népteher könnyitése, ha nem lesznek pásztorok, kik a szüntelenül ólálkodó ragadozó farkasok által körülkeritett nyájra vigyázzanak? És ki tudja, hogy ha most az egyházi adó rendezésével egyidejüleg a lelkészi fizetés kérdése solni szándékolt panaszok lecsendesitésére s közmegnyugvás eszközlésére egyáltalán nem alkalmas. Ugyanitt megjegyezni kivánom, hogy amennyiben a rendes kében a konvent mulhatatlanul tegye meg *sürgősen* a szükséges lépéseket a lelkészi fizetésminimumnak 2000 koronában való megállapitása s biztositása iránt, s nyerjen a kormánytól előzetes garanciát annak mielőbbi törvénybe igtatására, s a hasonló intézkedést tartalmazó egyházi törvénykönyvünk királyi szentesitésére nézve.

A lelkészek minősitéséről szóló 199. §. érdekes összeegyeztetése a minősitésre vonatkozólag elhangzott kivánalmaknak. Tudvalevő, hogy két nézet merült fel e tekintetben, melyek közül az egyik a s. és h. lelkészeknek a rendes lelkészekkel teljesen egyenlő alapon leendő minősitését kivánta, a másik pedig a rendes lelkészi szolgálatban levők előnyösebb minősitését, a választhatóság feltételének ezekre nézve kedvezőbb megállapitását hangsulyozta, tekintve azt, hogy a rendes lelkészi szolgálatban levő egyénről joggal lehet több tapasztaltságot, a gyülekezeti élet önálló vezetésére megkivántató több gyakorlatiasságot feltételezni, mint a nem önállóan működő s. lelkészről, arról nem is szólva, hogy a rendes lelkésznek a terhe is több, mert mig a s. lelkész rendes körülmények között a tehernek csak egy részét, addig a rendes lelkész az egész terhet viseli, illetve köteles viselni.

Nos, hát a szóban levő tervezet mindkét kivánalmat figyelembe veszi, s azokat lehetőleg összeegyeztetni törekszik. És teszi ezt akként, hogy törvényünktől eltérőleg a) egy §-ban, együttesen intézkedik a rendes, helyettes és segédlelkészek minősitéséről; b) teljesen egyenlő mennyiségü szolgálati évet állapit meg az egyenlő osztályzatu rendes, h. és segédlelkészekre nézve - c) az I. osztályu egyházba való választhatóságot az elég; séges osztályzatu segéd lelkészekre is kiterjeszti. Eddig tehát az egyöntetü minősités elve alapján áll. Nyomban ezután azonban a külön minősités elvi alapjára helyezkedik, mert bár előzetesen kimondja, hogy „I. o. egyházba a jelesek négy, a jók hat, az elégségesek nyolc évi szolgálat után választhatók: azután mégis ekként folytatja: „Első o. egyházba pályázó jó vagy elégséges osztályzatu lelkészek, a gyakorlati időnek legalább felét *rendes* lelkészi szolgálatban tartoznak eltölteni.“ Mely intézkedéssel amit egyik kezével adott, a másikkal visszaveszi, az egyöntetü minősités elvét illuzióriussá teszi, sőt az I. o. egyházba való pályázati jogosultságot illetőleg a s. lelkészekre nézve az eddiginél is rosszabb állapotot teremt, mert mig eddig I. o. egyházba csak az elégséges osztályzatu segédlelkésznek nem pályázhattak, addig ezután már a jó osztályzatuak sem pályázhatnának.

A dilemmából, mely a tervezet kételvüsége folytán állott elő, csakis akként képzelhető a kibontakozás, ha a rendes és segédlelkészeket vagy ezután is külön minősitjük mint eddig, vagy pedig az I. o. egyházba való választhatóságot nem kötjük a rendes lelkészi szolgálathoz. Az egyház érdeke, s a rendes lelkészi szolgálatban eltöltött évekhez való kötöttségét, hagy ha ugy tetszik a külön minősités elvének alkalmazását javasolja. S ha talán a rendes és segédlelkészek külön §-ban való minősitését a csekély minősitési előny-külömbözet nem indokolná: adhatunk valamelyes előnyt épen a fennebbi szempontok alapján a II. o. egyházba való választhatóságot illetőleg is a rendes lelkésznek. Vagy ha ezt nem tesszük: akkor maradjunk meg az egyöntetü minősités következetes keresztülvitele mellett.

Mert bizonyos, hogy a minősitési tervezet jelen alakjában kételvüségben szenvedvén, csak a felületes szemlélő megtévesztésére szolgálhat alkalmul, de az orvo-

is nem rendeztetik: mikor, mikor fog jönni erre jó alkalom?!

Az tehát a nézetem, hogy *egyházunk jövője* érdelelkészi szolgálatnak bizonyos előny biztosittatnék a törvényben a választhatóságot illetőleg: abban az esetben a rendes lelkészszel teljesen egyenlő munka és felelősségi körrel müködő helyettes lelkésznek ily minőségben eltöltött legalább egy évre terjedő szolgálati idejét továbbra is rendes lelkészi szolgálati évül számitandónak tartom. Helyén valónak itélem, hogy a theol. és bölcsészeti tudori rang egy évi előnynek számittatik a tervezetben, mert ha igaz az, hogy ahány nyelvet tud valaki, annyi ember; ugy áll az is, hogy mennél több oldalu valaki, annál több ember. S az ilyenek minden pályán kellő méltánylatot érdemelnek.

(Folyt. köv.) Sütő Kálmán.

Még egyszer a zsinati tagok választásának módjáról.

N. t. Szerkesztő Ur! engedje meg, hogy még egyszer hozzászóljak a zsinati tagok választásának kérdéséhez, igényt tartok a hozzászóláshoz, már csak azért is, mert engem senki sem gyanusithat azzal, hogy önzés, hiuság, nagyra vágyás, vagy épen zsinati tagságra törekvés szól belőlem, hanem szólásra késztet egyházi önkormányzatunk iránti tántorithatlan szeretet és aggódó féltékenység.

Midőn e felett gondolkozom, eszembe jut, hogy volt nekünk egy főszolgabiránk, a ki igy szólott egyszer: *„miért nincs az egész papságnak egy feje, hogy én azt leütheném!“* ez a kifakadás pedig korántsem a pápista papoknak, kanem a reformátusoknak szólt, mert a ref. papok nem akarták az ő önkényes rendeleteit respektálni.

Rettentő igazság, intés és nagy tanuság rejlik ezen nyilatkozatban, az t. i. hogy egy fejet könnyebb leütni, mint százat. Ha minden jogokat központositunk, csak a központot kell meg fosztani a jogoktól, azzal meg vannak fosztva annak alkatrészei is, csak egy fejet üt le a hatalom és száz fej vagy több hull alá.

Pedig ki, hol, mikor biztositott minket, hogy ilyen hatalom, mely ezt megtenni kész, nem kerül elő az idők forgatagából?

A lajstromos szavazást én egy nagy lépésnek tartom a Centralizatió felé. Most először és tán utoljára is szavaznának a presbyteriumok, de ez az első szavazás bebizonyitaná, hogy a lajstromos szavazás igen nehézkes, hosszadalmas és a kitüzött czél elérésére nem is alkalmas, a jövő alkalommal már az mondatnék ki, hogy a zsinati képviselőket az e. ker. gyülést alkotó tagok választják, nem kérdezve, nem kérve a presbyteriumoktól semmit; ez mindenesetre könyebb, egyszerűbb és biztosabban lenne irányitható.

De hát hol lesz akkor a presbyteri rendszer?

Meg lesz a kívánt épület, de hol lesz az alap?

Nagy erősség volt régebben a vármegyék önkormányzata, mindenik vármegye egy-egy erősen védelmezett vár volt, a mit külön-külön kellett megostromolni. Egyházi kormányzatunknak is ilyen erős várai az egyházmegyék, ha azon jogok, mik még most az egyházmegyék birtokában vannak, elkoboztatnak, központositttatnak, egyházmegyéinkből is egy tehetetlen erőtlen gyülekezetek lesznek, nagy nemes tettekre képtelenek.

Ne hagyják figyelmen kivül a lajstromos szavazás barátai, hogy ennek is van nemcsak fénylő oldala, hanem árnyéka is. A mint megtette Gömör azt a Rimaparti által is elitélt névsor, összeállitását, épen úgy megteheti azt más egyházmegye is, akár helyesen, akár nem helyesen; összeállit egy másik névsort, melyből a gömöri névsorban jegyzettek nagyobb része kimarad, és meglehet hogy épen az az alsó-borsod, a kire Rimaparti hivatkozik 60 ezer lélekszámával nem lesz képviselve a zsinaton. Nem mondom, hogy ez helyes lenne, de meg történhet; ezt ne hagyják számitáson kivül.

No de azt mondja Rimaparti, hogy a névsort lehet helyesbiteni, s a legérdemesebbeket és legtevékenyebeket bele igtatni. Hát ki fogja ezt helyesbiteni? talán az e. ker. közgyülés mert az a legilletékesebb. Ha igen! ez a névsor már félig meddig kötelező lesz, hát akkor ne ámitsuk magunkat a szabad választással, mert ez csak a régi mesékben van meg. Vagy ha hivatalosan nem állapittatik meg a névsor, ott leszünk a mire rá mutattam a mult évi decz. 29-iki rövid czikkemben.

A mi az a.-borsodi 60 ezer lélekszámra hivatkozást illeti, csak azt jegyzem meg, hogy a lélekszám csak az e. t. 27. §. 11. pont 3-ik kikezdésben van figyelembe véve, de ott is csak 6 szavazatig, azon felül bármennyi lélekszám lenne is valamelyik egyházban hat szavazatnál többet nem adhat. Szavaznak pedig a presbyteriumok annyi szavazattal, a hány lelkészi állomás van.

Rimaparti abba tévedésbe esett, hogy elv helyett személyekkel foglalkozik most is. Előrántja sirjából Teleki Pétert, Hegedüs Lászlót, ifj. br. Vay Miklóst. Ha nem csalódom talán jobban ismerem ezeket az urakat, mint Rimaparti; nem akarok az érdemökből semmit levonni, de sokat mondhatnék róluk. Ha ezeknek a nyilatkozatait idézné a lajstromos szavazás erősitésére, szólnék hozzá, de igy ezeknek neveit felidézni szükségtelennek tartom,

A midőn pedig azt mondja, hogy Hegedüs Lászlóra büszke lehetett a kerület, még is 1866-ban, midőn Hegedüssel szemben Kun Bertalan lett a püspök, ez azt jelentette, hogy Hegedüsnél is van különb ember ez a fegyver vissza felé sült el; mert azt az igazságot bizonyitja, hogy az egyházmegyék által választott zsinati képviselők közt is lehet különb ember, mint a lajstromba bejegyzettek.

A Sárospataki Lapok dec. 29-iki számában megjelent cikkem kissé szatirikus volt ugyan, mert azt láttam az eddigi lajstromos cikkekből, hogy itt nem elvi küzdelem van, hanem ellenkezőleg, az elv le van alacsonyitva személyes érdekeknek a szolgájává.*

Az ott mondottakat azonban most is fentartom.

Idrányi Ferencz.

*) Bocsánatot kérek, de a magam részéről is és talán azok nevében is, a kik a lajstromos szavazásnak a hivei, a legnagyobb felháborodással utasitom vissza ezt az imputációt, a melyre semmiféle okot nem szolgáltattunk. Vagy ha, mondjuk szolgáltattunk, akkor mi, a lajstromos szavazás hivei, meg azt mondhatnók, hogy az egyházmegyei választást védők azért kardoskodnak az álláspontjuk mellett, mert a lajstromos szavazás által nem tudnak, nem remélnek bejutni a zsinati tagok közzé. Ezt pedig ugy-e bizony sem én, sem mások nem állitottuk, mert ez személyeskedés lett volna, mondjuk a három felszólalóval szemben, a kik Abaujból ellenzik a lajstromos szavazást. Nincs rá semmi jogcimem, hogy akár Idrányi Ferenc t. bátyám, akár bárki által olyannak tartassam, mint aki zsinati tagnak alkalmas egyénül jelölhető volnék s igy *alacsony személyi érdekből* szóltam volna a lajstromos szavazás mellett.

Dr. Tüdős István.

Egyházi éneklésünk.

Évek óta aggódva hallgatom, hajdan erős alapokon nyugvó s sok vihart átszenvedett protestáns egyházunk tornyának félrevert harangzugását. Itt is, ott is s mindenütt, hol őrállók csoportosúlnak, felzúg a vészjel s hangja a felvilágosodottság századának csúfolt új század hajnalán rémesen kong végig az egész országon, felzavarva nyugalmukból az őrtorony harczosait. Aztán elkezdünk gyűléskezni, kutatjuk az okokat, melyek néhai erős tornyunk alapját veszélylyel fenyegetik: feltesszük messzelátóinkat s kíváncsian s harcra készen kutatjuk a körültünk levő bokrokban lesipuskázó ellenséget. És ha az aggodalmat keltő okokat megtaláltuk, vagy ha a felfedezett ellenséget kellene hadállásából kiűzni, a „nem időszerű“ elvből kifolyólag, fennen hivatkozva a hirhedtté vált protestáns türelemre, összetesszük kezeinket s várjuk a további fejleményeket.

Az okokat lelkiismeretesen fürkészők azt vélik, hogy a hitbűség alapköve rendűlt meg szilárdságában; mások az őrállókat teszik felelősökké az épület ingadozásaiért. En, amidőn azt állitom, hogy ez okoknak nincs a maguk valóságukban létjogosúltságuk, nem akarok senkivel sem vitatkozásba ereszkedni s azt sem akarom ezzel mondani, hogy nincs baj. Mert igen is, baj van. És e bajt orvosolni, helyre hozni minden vallásához hű protestáns embernek, különösen pedig egyházi embernek elengedhetetlen szent kötelessége. S hogy e kötelesség teljesitése nem a folytonos jajgatásból, sokszor csak vélt sebeinknek a világ előtt való mutogatásából áll, hanem a lelkek mezején eredménydús tevékenységben, a mutatkozó bajoknak gyökeres orvoslásában nyer megvalósitást, azt minden reálisan gondolkozó ember elismeri. Amint optimista nem vagyok, úgy annak sem vagyok barátja, hogy protestáns egyházi életünk megvizsgálásánál mindig a legsötétebb szemüveget használjuk, mert amily csalóka az elébbeni világnézlet, épp oly veszedelmes lehet következményei ben az utóbbi. Hatni, alkotni és gyarapitani itt a fődolog s ha, a már valóban fülsértő siránkozással felhagyva, csendesen visszavonulunk házi tűzhelyünkhöz s ott komoly munkához látunk, inkább teljesitjük kötelességeinket, mint amúgy.

Ilyen iránytű vezetése mellett veszek tollat kezembe, hogy — komoly munkavágytól eltelve — hozzá álljak egyházi hitéletünk egyik legfontosabbjául elismert tényezőjéhez, az énekléshez.

Egyházi éneklésünk bajai, okai és orvoslása.

Az éneklés magasztosságát, jótékony befolyását a vallásosságra, bizonyítgatni: unalmas ismétlés volna. Az sem új dolog, hogy csakis az az éneklés felel meg isteni rendeltetésének, mely telve van *lélekkel*, melynek szárnyai a *vallásosság* mindent megtisztitó levegőjében eveznek. S hogy az éneklés erejében, hatásában az együtténeklés által csak fokozódik, arról bizonyságot tett már a 130-ik dicséret szent lantosa (Nagy István) ki ha mai templomi éneklésünket hallaná, bizony megnémulna lantja s ez éneklés hatása alatt nem fakadna fel lelkéből újra az a gyönyörű szent hymnusz. Mert mondjuk ki őszintén: *mai templomi éneklésünk üres, sivár, lélektelen.*

Állitásom igazságáról meggyőződni, lépjünk be egy városi templomba. A legszomorúbb tapasztalat az, amit itt egyházi éneklésünkről szerezhetünk. Fájdalommal kell felemliteni, hogy az úri osztály — a ritka kivételeknek mindig a legnagyobb elismeréssel adózom — vagy nem szeret, vagy egyáltalában nem tud énekelni. Hölgyeink az otthonról hozott pazar kötésű imakönyvből való olvasgatással töltik el az éneklés idejét; a férfiak pedig, különösen a fiatalabbja — ha ugyan járnak a templomba — a szépnemen legeltetik különös előszeretettel szemeiket. Az iparosok, a kiket még a nem éneklési ragadós betegség nem inficiált, s akik még nem tartják lealázónak a szájokat a templomi közös éneklésre felnyitni, ha nem is róhatók meg, de a legnagyobb elismerésben sem részesülhetnek. Városi templomban az éneklő elemet a köznép teszi, amely, hiába is szeretik némelyek a vallásosságban való hanyatlás bélyegét rá sütögetni, szeret bizony énekelni, hisz akkor boldog valóban, ha kedvére kibuzoghatja magát. S ahol ez nem igy van, ott más a baj s e baj forrását kimutatni, később kisérlendem meg. Ez az oka aztán, hogy a nagy városi templomokban áhitatot, benső, meleg vallásosságot egyáltalában el nem árúló énekléssel találkozunk. Ha ilyen helyen orgona nem volna, bizony ott templomi éneklésről alig beszélhetnénk.

(Folyt. köv.) Ifj. Fövenyessy Bertalan.

A felső-zempléni egyházmegye közgyűlése.

— Márczius 26. —

Zemplénvármegye központján: S.-A-Ujhelyben már március 25-ikén ott gyűléseztek a felső-zempléni ev. ref. lelkészek, a kiket az elnökség a következő napra rendes egyh. megyei gyűlésre hivott össze, az előzőn pedig értekezleti és választmányi ügyekkel foglalkoztak.

A közgyűlésen Hutka József esperes és Dókus Gyula legidb. világi tanácsbiró elnököltek, ez utóbbi a gondnokot, Bernáth Elemért helyettesitve. Ott voltak: Fejes István volt esperes, Kádár János, Szeghő Benő, Kozma Antal, Tudja Mihály, Dókus Ernő, Nemes Lajos, Mándy István tanácsbirák, a főjegyzők teljes számban, az ügyész, sok lelkész, tanitó és egyház-küldött.

Napirend előtt Fejes István felhívta az elnökséget, hogy jövőre a gyűlési meghivó körlevélben jelezze, hogy a gyűlés reggelén 8 órakor istentisztelet leend. E felhivásra az szolgáltatott okot, hogy az Istentiszteleten, a melyen Harsányi István s.-a.-ujhelyi s. lelkész imádkozott igen tartalmas imádság elmondásával, alig volt 5—6 lelkész, világi tisztviselő egyetlen egy sem, tanitó 3—4.

Helyes volt a fölszólalás, mert bizony a tüntető távolmaradásra még okot sem szabad szolgáltatni azzal, hogy a meghivás az istentiszteletre nem szól: sokakat meg fog győzni arról, hogy van valamelyes kötelesség ebben a tekintetben is.

Tagok igazolása után, a mi kissé nehézkesen történt, mintha szokatlan is lett volna, következett a napirend első érdemleges pontja, t. i. az esperesi jelentés, a mely kegyeletes érzések között ujitá fel gróf Andrássy Dénesné, özv. Baconi Mátyásné, Sextin Antal, Ujj István és Izsépi Vilmos emlékezetét, mint a kik az elmúlt 1902—903-ik év folyama alatt dőltek ki az élők sorából. Üdvözölte az esperes az alispánná választott Dókus Gyulát, a zemplén vármegyei aljegyzői tisztségekben előlépett Dókus Lászlót és Bernáth Aladárt. Eléggé kedvező képet rajzolt, de az árnyoldalok feltüntetésével is, a vallás-erkölcsi állapotokról, a melyekben az anyagi szükség miatt van itt-ott baj. Rend, béke, törvény uralkodik a papok, tanítók s hívek között. Baj, hogy Sátoralja-Ujhelyben sem a zárdában, sem a gimnáziumban nem adnak helyet a ref. vallásoktatásra, amonnan a benlakókat még ki sem bocsátják. Baj, hogy Csernahón az

izgatók a beteg lelkész tehetetlenségét felhasználva, felekezetenkivűliségre csábították a hiveket, szerencse, hogy csak egy bódúlt meg a csábításra.

Sürgeti az esperesi jelentés, hogy a káplán elhelyezési jog más legyen, mint eddig volt. Kissé különös az eddigi esperes jogot csonkitani engedni akarni csak azért, mert káplán nem akad. És ha a püspök sem tud rendelni, akkor majd a konvent fog?

Egyes helyeken adózási, más helyeken épitkezési szükséglet, harmadik helyen templom bezárás s igy tovább a kiemelkedő kellemetlenség. Lelkész-választás egy volt: Mihalyiban, hová *Tóth Istvánt* hívták meg.

Van az egyházmegyében tőke: 58,452·81 korona, teher: 28,798·47 kor.; épitkezés történt: 22,707·12 kor. értékig; kegyes adományozás történt: 4,497·93 korona.

Ezek voltak az esperesi jelentés főbb pontjai, a melyeknek felolvasása után Dókus Ernő az egésznek jegyzőkönyvbe vételét indítványozta s két külön indítványnyal állt elő, az egyik arra vonatkozott, hogy a konvent zsinati törvény tervezetének tárgyalására rendkivüli egyházmegyei gyűlés hivassék össze, — a másik arra, hogy a folyó évben tartott rendkívüli kerületi gyűlésre nem kapván az egyházmegye meghivást, jövőre e tekintben nagyobb figyelemmel járjon el a kerületi elnökség Amazt is, emezt is elfogadta a gyűlés, pedig az esperes megjegyezhette volna, hogy bizony a rendkivüli gyűlésre rendes meghivást kapott az egyházmegye s azt ő képviselte. Ez utóbbi indítványt Fejes István még azzal toldotta meg, hogy *a rendkivüli gyülés nem lévén szabályszerüen összehíva, annak határozatai ne tekintessenek végérvényeseknek, hanem az ez évi tavaszi rendes gyűlésen ujra tárgyaltassanak a rendkivülinek a tárgyai. . .* Pár évvel ezelőtt az alsó-zempléni egyházmegye részéről volt e tekintetben felszólalás, de úgy látszik, hogy szükség van új felszólalásra is, noha nem lehetetlen, hogy a rendkivüli gyűlésen akkor sem lettek volna többen, ha rendszeres s törvényes meghívás történt volna!

Nemes Lajos tanácsbirónak a s.-a.-ujhelyi vallásoktatás ügye miatt volt kérdezni valója, felvilágositás után, t. i. hogy zsinati kérdés lesz az e fajta ügy, nem háborgatta a kérdést.

Hátralékban levő ügyek tárgyaltattak ezután nagy hosszadalmassággal, kizárólag a világi elnökhelyettes vezetése alatt, holott tagadhatlan tény, hogy az esperes az ügyvezető elnök. Különösen sokáig tartott a gercselyi templom építési ügy, nem különben a bodrog-szerdahelyi vallástanitás kérdése, a melynél az érdekelt lelkészt, Kozma Gedeont sok oldalról megforgatták a látogatók is, maga a gyűlés is, úgy hogy szinte kínos hatást is gyakorolt ennek az ügynek a tárgyalása.

A népiskolai tankönyvekről szóló kimutatást tudomásúl vette a gyűlés.

Kimerítő jelentés mellett került tárgyalás alá a *zsinati tagok választásának* a kerületi gyűlés által letett kérdése, a melyben előző nap már csaknem egyhangúlag állást foglalt a lelkészi értekezlet a lajstromos szavazás javára. Sütő Kálmán előadói jelentése után *Dókus Ernő* szólalt fel. a ki egyetlen érvet tudott, saját bevallása szerint a *lajstromos szavazás* ellen felhozni, azt t. i., hogy *talán kimaradhatnak a kisebb egyházmegyék az egész szavazásnak a jelentőségéből, ha összefognak a nagyobbak.* Aztán Péter Mihály érvelt a lajstromos szavazás mellett s mikor a világi elnöki székből tett megjegyzésre találóan vágta rá: „épen méltóságod kerületi tanácsbirósága a bizonyság a mellett, hogy a tiszáninneni kerület nem egyházmegyék szerint válogatja a maga embereit", mintegy elhallgatott az egész gyülés, mert bátorságot látott a vonatkozás tételben. *Fejes István* a lajstromos szavazás mellett szól, de olyan lágy-melegséggel a melyet épen ő nála senki sem értett meg a gyülés tagjai közül. *Dókus Gyula* bevallotta nyiltan, főként mikor Fejes István figyelmeztette, hogy a lajstromos szavazás hive, de hát ő nem ugy gondolja most, hanem *választó kerületek alkotásával*, megfeledkezvén róla, hogy választó kerületek joga levén 2—2 tag választása: ott lajstromos szavazásról szó sem lehet . . . És. — és a mélyen tisztelt közgyülés *állást foglal a lajstromos szavazás mellett választó kerületeknek alkotására irányuló inditványnyal.* Az állásfoglalás azonban ugy történt, hogy még Péter Mihály is, sőt *Fejes István* is félreértették a lajstromos szavazást és a választó kerületeket, pedig a mint fentebb emlitettem a lajstromos szavazás mellett nyilatkoztak. Jellemző egyébként, hogy a Dókus Gyula felfogása mellett szavazati jog nélküli egyén is szavazott, t. i. az ügyész. Persze az ügyésznek is tudnia kellene, hogy nincs szavazati joga, — meg az elnökségnek is.

A fölött azonban, hogy a felső-zempléni egyházmegye igy foglalt állást, méltó vizsgálódni egyfelől azért, mert Dókus Gyula a választó kerületek alkotására vonatkozó indítványát soha sem készitette elő; másfelől azért, mert 1891-ben igy határozott ez az egyházmegye: *„A 70-ik §. a zsinati képviselők választásának miként-jéről intézkedvén, tekintettel azon visszás, sőt elszomorító körülményre, hogy az egyes egyházmegyékre megszabva levő arányszám mellett eszközölt választás alapján nem egyszer a legjelesebb, leghasznavehetőbb oszlopembereink maradnak el a zsinatról: hogy ennek az eléggé nem fájlalható bajnak eleje vétessék, kimondatni kívánja: **hogy az egyházkerületekre megállapított zsinati képviselőket az egyházak presbiteriumai lajstromos szavazás útján válasszják.**"*

Különben lehet, hogy a kerületi jegyzőkönyvnek gondosabb elolvasása valamely lelkiismeretes gyülési tagot rábirhatta sürgősségi indítványnak a beadására, mert nem kertelésről van szó, hanem határozott állásfoglalásról. De hogy ez megtörtént-e, nem-e? azt e sorok irója nem tudja! (ω)

(Folyt. köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Papi irodalom 1902-ben.

IX.

A törvény. Irta: *Török Zoltán*, községi irnok. Békés, 1902. 80, 89 l. Szerző sajátja. Ára 70 fillér.

Most ez alatt a cim alatt folytatja Török Z. heidelbergi káté alapján, illetőleg a káté egyes urnapjaihoz alkalmazottan készitett elmélkedéseit. Ezuttal a II-ik urnapjával, tehát a törvénynyel kezdi és a hetedikkel, a predestinacióval végzi. Füzete cimének a törvényt tette, de ezen és a predestináción kivül még négy, tehát összesen 6 elmélkedés van a füzetben. Dolgozatai ezuttal sem valók mindenestül katedrára, nem, habár most már jobban igyekezett is a szónoki szerkesztésre. De nem valók azért, mert nagyon elvontak, a tudós irásmagyarázat és a száraz dogmatizálás körében mozgók, nehézkes irályuak és túlontúl hosszúak is. Ezek a tudományos alapossággal, a biblia és a tárgy ösmeretével szerkesztett tanitások a kálvini orthodoxia kohójában oly keménynyé vannak edzve, hogy ugy, a mint abból kikerültek, fel nem használhatók, — de irás, — még inkább káté magyarázatok készitésénél haszonnal lágyithatók. Ma-

gyarázatainál angol forrásokat használ és azokból itt-ott szó szerint is idéz. Mi nem ezekkel, hanem az Oostersee — Antal-féle kátét magyarázatokkal szerettük volna összehasonlitani, csakhogy ez még nincs kezeink között. Azoknak, kik kálvinista létökre se idegenkednek a szigorú kálvinista szellemtől, szivesen ajánljuk.

X.

Egyházi Beszédek. Irta *Gulyás Benő* ev. ref. lelkész I. Kötet. Második kiadás. Miskolc, 1902. 8°, 101 l. kiadja Lővy József fia Ára: ?

Ez a második kiadás, a népszerű iró megjegyzése szerint, majdnem változatlan mása az első kiadásnak. Bizonyság ez arról, hogy iró és közönség meg vannak egymással elégedve s hogy a második és változatlan kiadást a kereslet tette szükségessé. Ime, tehát „a kereső megtalálja, a mit keres.“ Ujólag ajánlani a könyvet felesleges.

(Folyt köv.) Faludi Pál.

A Theologiai Szaklap.

— Ismertetés és megjegyzések. —

(Folytatás.)

Hogy az eddigiekben jelzett szükségleteknek mennyiben felel meg a *Szaklap*, arról a már megjelent két füzet tartalma tesz tanubizonyságot Az *első-füzet* a programszerű első czikkelyen kivül a következő értekezéseket foglalja magában:

Hornyánszky Aladár: *Jes. 1., 2—17. szereztetési ideje és magyarázata* cim alatt azt vitatja, hogy Jesaiás könyve ez első perikópájának keletkezési ideje nem (721) a Sanherib féle invasio, mint amely nézet jelenleg uralkodik, hanem e szavakat Jes. még 722 előtt mondta, amikor Izrael nem pusztult el teljesen; vagyis: a szereztetési idő 724—3-ra tehető. Hornyánszky szerint e perikópának magyarázata is hamis alapon nyugodott eddig, mert az exegeták oly verseket foglaltak össze, melyeket külön kellett volna választaniok, csupán Júdát keresték ott, ahol először Izraelt s azután Judát kellett volna keresniök. Adja a magyarázatot is.

Dr. *Masznyik Endre*: *Keresztelő János követsége Jézusnál* cz. alatt Keresztelő Jánosnak, a börtönből küldött követei által Jézushoz intézett e kérdésére: „Te vagy-e az eljövendő vagy mást várjunk?“ igyekszik világot vetni. Mit fejez ki e kérdés? Kétséget-e Jézus Messiás voltában; vagy csak ösztönzést, hogy lépjen már fel nyiltan? E kérdés fejtegetése nem hiába való, mert az exegeták nem tudnak erre vonatkozólag megegyezni. Masznyik arra a konkluzióra jut. hogy János igenis türelmetlenkedett, ingadozott már; vagyis „Jézust Ker. János, Ker. Jánost és Jézust pedig a kartársak nem értették meg“, Jézus azonban Ker. Jánost is, kortársait is érti. Ügyesen indokolt állásfoglalás a kérdésre vonatkozó irásmagyarázói nézetek között. Mindenesetre hozzájárúl a messiási alak világos és helyes kidomboritásához. Szivesen látnók azonban az ily dolgoknál, ha a magyar exegeták állásfoglalására is történnék hivatkozók. Mert ám lehetne!

Raffay Sándor: Acta 15., 38. cz. alatt Pál és Márk közti viszonyt rajzolja meg; e rövid czikkecske gyakorlati szempontból is eredményes magyarázata a Csel. 15., 38.-nek.

Dr. Tüdös István: Augustinus tantendszeréből kezdi meg tanulmányait közölni. Ez első füzetben Aug.-nak a *Szentháromságtanról* való nézetét adja. A háromságtan a legnehezebb kérdés a theológiában s magára a keresztyén életfelfogásra is nagy fontosságú. T. világosan tárja fel Aug. felfogását e kérdésben. Erős logikával állitja oda e kérdést az Aug. felfogásában a mai kor szelleme elé, mint amely felfogás nem kizárólag bibliai, de a mai kor szellemének megfelelő bölcsészeti jellemű is, Tüdös különben nagy előszeretettel s készültséggel foglalkozik Augustinus tanrendszerével. Helyesen cselekszik. Szivesen várjuk ez irányú tanulmányait.

Dr Raffay Ferencz: A *párbérügy megoldása* cz. alatt a prot. egyházaknak azon egyik nagy s évszázados sérelméről értekezik, hogy a prot. hivek sok helyen párbért kötelesek fizetni a r. kath. lelkésznek. A párbér — R. szerint — *telki*, vagyis oly teher, mely bizonyos telekkel elválaszthatatlanul van összekötve s időszakonkint (évenkint) ismétlődő szolgáltatásokra irányuló oly kötelezettséget képez, amelynek teljesitése a teleknek mindenkori tulajdonosát terheli, de úgy, hogy a r. kath. egyházhoz nem tartozó tulajdonos a párbért (az 1790: XXIV. és XXVII. t.-cz. folytán) fizetni nem köteles. Ez értelmezés alapján jogosnak tartja, hogy a más vallás felekezetű mentessék fel a teher alól, de viszont bonifikáltassék a párbérre jogosúlt is. Az ebből származó sérelmek megszüntetésének — R. szerint — csak egy módja van: t. i. *törvényt kell tenni, mely az 1790/91. évi XXVI t.-cz. 6. pontjában kifejezett elvet gyakorlatilag keresztülviszi.* (De mikor az ilyen törvények készitése az u. n. szabadelvűeknek nem passzol be politikájukba?!) Hogy ez a törvény aztán valóban megszüntesse a sérelmet is, megnyugtassa a párbér-jogosultakat is, össze kell iratni hitelesen a vitás természetű párbér-összegeket is. Valóban égetően sürgős gyakorlati kérdés.

Dr. Schneller István: *Jézus Krisztus a nevelésnek elve* c. alatt egy nagyobb szabású értekezés közlését kezdi meg. Ez első füzetben először azt a tételt vezeti le: mindazon törekvések, melyek egy feltétlen értékben való megnyugvásra, boldogságra, boldogitásra, s igy az egyes ember és az emberi társadalom tökélyére irányultak: a Jézus Krisztusban és az általa hirdetett országban nyernek még csak értelmet, erőt és teljesülést. Tehát: Jézus Krisztus a nevelés történetének elve. De — füzi tovább felségesen szép fejtegetéseit Sch. „*Jézus Krisztus a nevelés elméletének is a központja.* Mert: *a nevelés czélja a tiszta éniség álláspontjára való felemelkedés, vagyis vallás-erkölcsi jellemmé való fejlődés.*“ Gyönyörű, elmét világositó fejlődést olvasunk e részben az érzéki énről (csak önmagában lát célt), a történeti énről (a közöst tekinti czélnak), a tiszta éniségről (felemelkedés az Istenhez;) a jellemről (a szolgai — erkölcsi és vallásos jellemről). Philosophia, mely az evangyéliomokon alapul.

(Folyt. köv.) Réz László.

* Ez ismertetés elkészülte után megjelent már a 3-ik füzet is.

IRODALOM.

* **Haypál Benő,** budai ev. ref. lelkész „*A vallástanitás és a lelkészi szolgálat rendezéséről a budapesti egyházban* című értekezését, a mely a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ mult évi nov.—dec. számaiban jelent meg, külön lenyomatban is közre bocsátotta. A kérdésnek nemcsak helyi, de általános jelentősége is van s ebből a szempontból is igen helyeselhető Haypál eljárása, t. i. hogy a nagy közvélemény itélőszéke elé viszi azt a hat kivánságot, a melyet a budapesti vallástanitók támasztottak a pesti egyházmegyénél. A budapesti egyház ugyanis rendes alkalmazottakként, állandó fizetéssel, korpótlékkal ellátott vallástanitókat tart (tanitói s teljes lelkészi oklevéllel), a

kik *az országos tanítói nyugdíjintézetnek tagjai.* Most azt kívánják a vallástanítók, hogy mint *katecheta lelkészek* kebelezstessenek be a pesti egyházmegyei lelkészek közé s felavatásban is részesüljenek, — a budapesti presbiteriumnak hivatalból legyenek rendes tagjai szólás s szavazási joggal, — a pesti egyházmegyének a közgyülésein szólásjoguk legyen — az országos lelkészek özvegy-árva-gyámintézetének tagjai legyenek, — a katechetaságban toltött idő rendes lelkészi szolgálati idő legyen s minden tekintetben a rendes lelkészekkel egyenlő törvényes eljárás alatt álljanak. Haypál ezek ellen a kívánságok ellen foglal állást s a vallástanítást az elemi iskolákban arra való tanítókra, — a polgári s középiskolákban a középiskolai tanárokkal teljesen egyenlő fizetésü s rangú erőkre kivánja bizni. Igen helyesen! Katecheta-lelkészségek ismeretlenek nálunk abban az értelemben, a hogy a budapestiek akarják venni. A lelkészi szolgálat ügyében is helyes a Haypál véleménye, t. i. hogy 14 lelkészi állás szervezendő. Csak egy tételét nem írjuk alá, azt, a melyben a püspököt csak igazgatási s kormányzási hatalom kezelőjének kivánja tekintetni. Ezt soha sem szabad tennünk! . . . . . Az értekezésben érintett kérdésekre vonatkozólag talpraesett észrevételei vannak H.-nak. De azt sem fogadom el, hogy a középiskolai vallástanításra kimenő egyének paedagógiai vizsgálatra volnának bocsátandók. Én a hivatalos szolgálatban való eljárásnak a legteljesebb ellenőrizését kivánom, mert ez ma nincsen meg, hanem boldog-boldogtalan saját kénye-kedve szerint tesz. Ez pedig nem engedhető meg. (Vidéki).

* **Csiky Lajos,** debreceni theol. tanár „*A protestantizmus és a nők*“ cím alatt egy felolvasást tartott a debreceni theol. ifjak egyik protestáns estélyén s a felolvasást külön lenyomatban is közrebocsátotta. Igen-igen élvezetes, lélekre ható, szivet megindító a felolvasás, a melytől távol áll minden felekezetieskedés s a jó ízlés uralkodik az egész felett. Méltó minél szélesebb körben olvasni. Ára 25 fillér. (ω)

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 5—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Makláry Pap Miklós sárospataki főiskolai nyugalmazott tanár és szerettei mélységes bánattal, szivök nagy fájdalmai között gyászolják az élete 16-ik évében jobb hazába költözött *Makláry Pap Arankának* elhunytát. Hirtelen jött a halál angyala, bár nem váratlanúl. Hirtelen, mert bár a bimbó-feslése megindúlt s a feslés közben láthatókká váltak a korai enyészet előjelei, melyekről az aggódó szülei szívnek olyan keservesen volt tudomást venni, mégis azt, hogy épen a legszebb, a legeszményibb időben, alig egy-két napi szenvedés után következzék be az ifjúi szív dobogásának megszünése, senki, de senki nem hitte. Nagy részvéttel vették körül közelről és távolról, a szép és ékes családi életet élőket az ismerősök, a kiknek vigasztaló szava a szüléknek, sajnálata az elhunyt emlékének szól. Abban a példás erkölcsü, szinte eszményien szép családi körben, a melyből a legifjabb sarj dőlt ki, a melyben az odaadó szeretet s gyöngédség szelid érzelmei uralkodnak: bizony mély fájdalomnak árjai hullámzanak, a melyeknek elsimulását csak az isteni kegyelem eszközölheti. Nyugodjék is meg az Úrnak kegyelme a mély bánatba merült szíveken, a tavasz ifjúságával sirba költözött leányzónak pedig legyen a virágos hant alatt édes s csendes álmodása!

— **P. Nagy Gusztáv** siremlékére a következő ujabb adományokat vettem: Hallgató János 5, Doktor Gyula 3, Balogh György (Bicske) 10, összesen 18 koronát. Novák Lajos theol. tanár.

— **Post scriptum.** A gömöriek által felvetett, de nyilvánosságra nem hozott névsorról sok szó esvén s én magam is foglalkozván azzal, nem lesz érdektelen, ha annak alapján, de részben azzal szemben is egy olyan névsort csatolok utóiratként a nem régen írt cikkemhez, a mely névsor ellen ám tessék kifogást emelni, a kinek tetszik s hadd lássuk hát, hogy az egyházmegyei választások más eredményt fognak-e feltüntetni, ha az egyházmegyéken is megindúl a jó ügyhöz méltó s kívánatos mozgalom, a mely a zsinatra alkalmas egyéneket akar küldeni A névsor ez volna: 1. Fejes István, 2. Szabó Endre (csicseri), 3. Vadászy Pál, 4. Révész Kálmán, 5. Radácsi György, 6. Nagy Ignácz, 7. Czinke István. 1. Bernáth Elemér, 2. Meczner Béla, 3. Meczner József, 4. Ragályi Béla, 5. Komjáthy Béla, 6. Báró Vay Elemér, 7. Dókus Ernő. Póttagokúl megválaszthatók lennének: 1. Ruszkay Gyula, 2. Kérészy Barna, 3. Hézser Emil, 4. Komjáthy Gábor, 5. Szuhay Benedek, 6. Kovács Béla, 7. Csabay Pál; továbbá: 1. Dr. Finkey Ferencz, 2. Szent-Imrey Gyula, 3. Dókus Gyula, 4. Miklós Ödön, 5. Szinyey Gerzson, 6. Bornemisza László, 7. Stépán László. Rimaparti.

— **Arany-könyv.** Vásárhelyi Dániel, n.-kikindai kir. törvényszéki biró, főiskolánk egykori növendéke, az Uj Vay-Mocsáry-Alapitványra 500 koronát ajánlott fel.

— **A Religio szellemessége.** Azt a cikket, a melyet Benedek Elekhez intézve közölt a „Sárospataki Lapok,“ nagy kegy képen figyelmére méltatta az öreg Religio is. Figyelmességének a következő szellemességi kitörés lőn az eredménye: „Párbaj egy reversálisért! . . . Tessék kérem megnyugodni. Szellemi párbajról van csak szó, melyben a „Sárospataki Lapok“ tüzes szellemü szerkesztője, a vakbuzgón pápistaellenes Tüdős István dr. és a „Magyar Világ“ higgadtabb vérü szerkesztője Benedek Elek közt folyt le a miatt, mert Kiss Károly agyagfalvi ref. lelkész leánya Nagy Dénes csiksomlyói róm. kath. vallású tanárhoz reversálissal ment férjhez. Sebesülés a két fél között csak annyiban történt, hogy mig Benedek Elek a magyar eszét, Tüdős István csak a magyar ösztönét tudta követni?... „Hogy a magyar ész és a magyar ösztön szembeállításának minő szerepe lehet a reversális érdekében a Religio részéről, azzal adós maradt t. laptársunk. Annyit azonban tudunk, hogy a Religio, ha következetes s igazságos akar lenni: a mit megenged a magáéinak: azt nekünk is meg kell engedni. Igaz-e? Ha Nagy Dénesnek joga volt reversálist venni: jogunk van nekünk is venni? Vagyis kényszerítsük mi is vegyes házasságralépőinket még a kenyér elvesztésével is a prot. érdek védelmére! Ezt sokan megérthetik náluk!

— **A „Mitrovics-Alapitvány“-ra** ujabban a következő adományok folytak be (4-ik kimutatás) Bálint Dezső 10, Szabó Gyula 4, Doktor Gyula 5, Ruszkay Gyula 5, Farkas György 5, Medgyaszay Vince 2, Novák Lajos 10, Rohoska József 10, Kovácsy Sándor 5, Csontos József 2, Székely György 1,

Ferencz József keserűvíz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Szinyei Endre 5, Dr. Kun Zoltán 10, Kérészy István 10, Szivós Mihály 1, Zsindely István 2, Illyefalvi V. Géza 2, Finkey Ferencz 10, Finkey József 2, Meczner Sándor 2, Kiss Elek 2, Rácz Lajos 6, Farkas István 2, Szinyei Gerzson 2, Makláry Pap Miklós 5, Ellend József 2, Domby László 2, Soltész Ferenc 2, Deák Géza 1, Pásztor Sámuel 5, Horváth C. József 2, Ferenczy Árpád 2, Magi Antal 2, Zsoldos Benő 3, Novák Sándor 2, Szánthó Gyula 2, Mitrovics Gyula 5, ifj. Hubay Bertalan 8, Szabó Sándor 2, Debreceni Bertalan 5 korona. Ezzel a kimutatással az alapitvány 275 koronára emelkedett. Novák Lajos közigazgató.

— **Az „Egyetértés" érdekében** Kossuth Ferenc a következő levelet irta a magyar néphez: „Legyen szabad Önt arra kérnem, hogy az *Egyetértést*, mennél szélesebb körben terjeszteni és mennél hathatósabban támogatni sziveskedjék. E lap harminc év óta küzd a függetlenségi párt hazafias elvei megvalósításáért; és míg egyrészt a hirlapirodalom terén nagy tekintélyt szerzett, másrészt a föggetlenségi párt feltétlen elismerésére lett érdemessé. Mióta visszatértem Hazámba, rövid megszakítással, e lapnak voltam főmunkatársainak egyike és most is az vagyok; és vezércikkeimben, melyek nevem aláírásával rendesen megjelennek e lapban, találhatja meg mindenki törekvéseinek irányzatát. A ki velem szellemi összeköttetésben akar lenni, fizessen elő e lapra."

— **Gróf Majláth Gusztáv becsület szavának a magyarázata,** a melyet a multkor adtunk, egészen kihozta sodrából a »Hidvédelmi Folyóirat«-ot, ezt az irodalmi szarkát, a mely más lapokból eltulajdonitott cikkekkel traktálja olvasóit. A zöld püspök védőjének semmiképen sem tetszik az, hogy mi az *egyház parancsát* és a *püspöki becsület szót* összekötvén, állitjuk azt, hogy gr. Majláth Gusztáv *szándéktalanul, de teljes bizonyossággal végezte a téritgetést.* Erre azt mondja a nevezett lap: »Tüdős ur nem hisz, mindenkit gyanusit« . . . De hát ti irodalmi szarkak ott a tulsó táborban: nem veszitek észre, hogy az én nem hivésem s gyanusitásom arra a *becsület szóra* vonatkozik a zöld püspök urnál, a mely *nem téritett egyénileg, de téritett hivatalosan s a püspök urnak előbb való a hivatala, mint az egyéni meggyőződése,* a mint maga elismeri! . . . Azért hát csak lassan a testtel ott a lopkodásból élősködési szellemi területen, mert a zöld püspök elpufföl benneteket pásztorbotjával, hogy fogadatlan prókátorokúl szerepeltek mellette!

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Szőlőlugast ültessünk

minden ház melié és házi kertjeinkben.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetü) mert nagyobbrésze ha megnő is, terméstnem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azok bőven ellátják hazukat az egesz sző őrés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fa a melleti a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, keritéseknek stb. a legremekebb **disze anélkül, hogy legkevesebb helyet is elfoglalna az egyébbre használható részekből** Ez a leghálásabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó szines énynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki cimét egy levelezőlapon tudatja.

Érmelléki első szőlőoltványtelep Nagy-Kágya, u. p. Székelyhid.

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

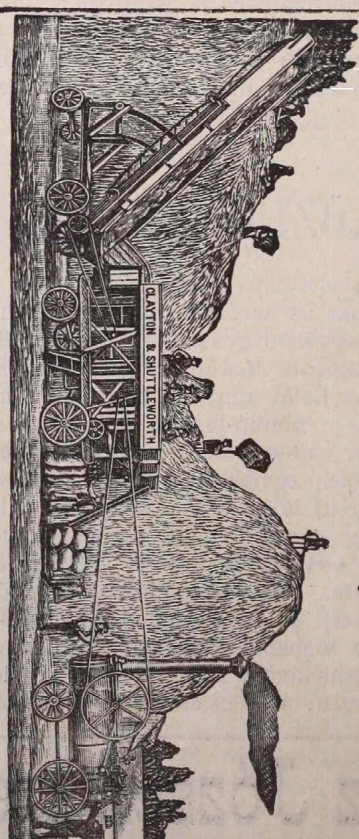

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, tovább járgány-cséplőgépek, idhere-cséplők, tisztitó-rostán, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

„Columbia-Drill" legjobb vetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukoricza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acél-ekék,

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Részletes árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **14. (1111.) szám.** *Sárospatak, 1903. április 6.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj Helyben és vidékre postai szetküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja: Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete. — Vadászy Pál: Lelkészértekezleti megnyitó beszéd. Theológiai szakoktatásunk. — Ölbey János: A zempléni egyházmegye esperesei. — Szuhay Benedek: Zsinati ügyek. — Sütő Kálmán: A lelkészi választási törvénytervezetről. — Fövenyessy Bertalan: Egyházi éneklésünk. — Sütő Kálmán: Egyházmegyei lelkész-értekezlet Felső-Zemplénben. — Péter Mihály: A felső-zempléni egyházmegye közgyűlése. — Magyar Bertalan: Az ungi egyházmegye tavaszi közgyülése. — Réz László: A Theológiai Szaklap. — Faludy Pál: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete.

III.

Első szembeötlő reformnak mondhatjuk a törvénytervezetben *egyházunk két évtizedes nevének* megváltoztatását. A debreceni zsinat hosszú, kemény csata után is nehezen bírt a történetileg igazolt *helvét hitvallású* jelzőtől megválni. A kátétól felebbezett az evangyéliomra, s a többség meg volt győződve, hogy ezzel lerombolt valamelyes korlátot és szabadabb röpülést biztosított a szolgaság igájától irtózó ember lelkének. Pedig az a jó öreg helvét hitvallás bölcs volt ahoz, hogy a szabadság lelkét ne kösse kötélre. A jobb meggyőződés útját (a betűi is igazolják!) elvágni teljességgel nem akarta. No, de igaz: »több egy erdő, mint egy fa!«

Nem ment biz' az könnyen, de csak megszoktuk valahogy az új nevünket, ha hosszú is, ha nem nagyon símúl is hozzá némely ember nyelve . . . *„Evangyélium szerint reformált keresztyén egyház"*; hát sok biz' ez egy kicsit a jóból! . . . Ugy segítettünk rajta, hogy vagy elnyeltük egy részét (»az evangyeliom szerint« szavakat), vagy rövidítve írtuk és sokan úgy is olvasták, a mi pedig nem bizonyúlt valami ízléses takarékoskodásnak. Belejutottak egyesek a másik szélsőségbe is (okmányokkal is igazolhatnók), t. i. új nevünket összefoglalták a régivel s megírígyelhette volna a siámi király is. A gyermekek az iskolában az egyikkel sem tudtak emberűl megbirkózni s igen sok tanító úgy segített a bajon, hogy megtette az egyházunkat *„református"*-nak *„reformált"*-nak, vagy jó népies zamattal *„kálvinyistá"*nak. Nem volt belőle semmi kárunk!

Lesz-e valami előnyünk abból, ha most már, a mint a törvénytervezet kivánja, *„evangelikus református keresztyén egyházzá"* változunk?! Majd *c*-vel irtuk az evangelikust, már mivelhogy így szoktuk és mert keményen diákos természetű az a *kus*, meg az az *us*-rag nekünk magyaroknak. Csodálatos, hogy épen az alföldi jó magyarok tudták olyan nagy szeretettel megszeretni.

A konvent szövegező bizottságában nem maradt ez a változtatás — a mint mi tudjuk — megjegyzés nélkül. Voltak, a kik ezt egyszerűen visszafelé való haladásnak bélyegezték s tiltakoztak az efféle felesleges, sőt idegenes apró módositások ellen. A többség belenyugodott, ismét azzal a menedékszerű indokolással, hogy hadd szóljanak hozzá a megyék és kerületek. Volt olyan nézet is, hogy a könnyebb kiejtés miatt volna szükség erre a névváltoztatásra. Ha ez az érv ér valamit, akkor — a mint ez nem egyszer és nem egy helyen felvetődött már — tovább kellene haladnunk egy lépéssel és meg kellene elégednünk a még rövidebb *református*, vagy a magyarosabb *reformált* névvel. Hogy a keresztyén vallást, ha már egyszer *reformált*, nem az *Al-Korán* s nem is a *Zend-Avesta* stb. szerint reformálták, ez önként érthető s így az *evangélikus* vagy *„evangyélium szerint"* pót-jelzőre nincsen semmi szükség. A reformáció már magyar szóvá lett a több, mint három százados használat által s ha talán nem érti a gyermek (a ki sok egyebet sem ért), arra való az iskola s abban a tanító, hogy azt neki szép énekszóban megmagyarázza. Egyházunk jellemét minden más jelzőnél határozottabban kifejezi a *„reformált"* szó s ha áhitozunk valamely rövidebb és könnyebben kiejthető név után, akkor a *magyar reformált keresztyén egyház* névvel beérhetjük. A közszokás, az egyesek nyelvérzéke, mondhatjuk a nép izlése már döntött is e név mellett, s ezt a törvényszéket nyugodtan elfogadhatjuk — az ilyen kérdésekben — legfelsőbb itélőszéknek.

Az feszélyező — ezt éreznünk kell — hogy a nevünkön már újra módositunk valamit. Okot szolgáltatunk ezzel az ellenség olcsó gunyjára, az ő örök maradandóságának hánytorgatására; de e miatt ne fájjon a mi fejünk. Gunyolóink, ellenségeink mindig lesznek, a mig a pápás egyház mesés érdekszövetségét a világosság lelke szét nem robbantja. Ha magunk a mi benső biránk szerint dönteni tudunk a név-módosítás mellett, akkor a külső vádaskodóknak és csufolkodóknak fittyet hányhatunk. A szentesítést a csekély névváltoztatás bizonyosan nem fogja megkésleltetni.

A latinos hangzású módosítástól azonban óvakodjunk! Nincs nekünk háromvégzetű melléknevünk egy sem. Az a „reformata nő," meg az az »unitarium templom,« »reformatum collegium« éppen úgy idegen nekünk, mint az *evangelikus református* férfi stb. Maradványai egy tisztes, dicső multnak s a középiskolai nevelés nehezen nyeshető hajtásai. Mai magyar nyelvünkbe már nem illik bele egyik sem, legfeljebb csak türjük, vagy mondjuk — komoly ráfigyelés vagy meggondolás nélkül.

Lapunk jelen számához $^3/_4$ iv melléklet van csatolva.

Hogy mennyire nem vérünkből való vér az az „*evangelikus református*," — maga a törvénytervezet mellette a főfő bizonyság. A szövegező bizottság kimondta, hogy de aztán ez az általa (többsége által!) elfogadott név a törvény szövegében teljes következetességgel érvényesüljön. És nem érvényesül!! A zsinatelőkészítő jegyző bizonyosan szorgoskodó figyelemmel át, meg át nézte a nyomdába adott törvénytervezetet; javítgatta nagy szorgalommal a nyomdai kefelenyomatokat is: és mégis a 40-ik lapon az egyházkerületi főgondnok esküjében már ezt olvassuk: „*magyar protestáns egyházunk* törvényes szabadságát függetlenségét . . . biztosító bekekötéseket . . . meg nem sértem . . ."; a 40-ik lapon, a püspök esküjében ott van ugyan (mint főnebb rendszeresen) megint „*az evangelikus református ker. egyházunk*" . . . . . stb.; de a konventről szóló 1. §. (161. §.) újra másképen hangzik és pedig így: „*Az egyetemes konvent a magyar ref. egyházat egyetemesen érdeklő ügyek elintézésére hivatott testület*". — Bármennyire akart volna is a népies zamatú névtől szabadúlni, utoljára is csak visszatért hozzá, mint a lepke a fényhez s a mint odahajlik a csemete a napsugár felé. A közalapot sem bírta elnevezni *evangelikus reformátusnak*, hanem meghagyta csak *országos reformált egyházi közalapnak* (44. lap) s így maradt a 286 §-ban is, de már a Nyolczadik rész címében a *reformált*-ból ismét *református* lett s magában a zsinatról szóló részletben szintén váltogatva találjuk a megszokott és ajánlott elnevezéseket. Ez az ingadozás is beszélő tiltakozás az „evangelikus református"-jelző kívánatossága ellen.

Ha a *reformált* jelzőt fogadnók el, minden pótlék nélkül, akkor (legalább részünkről) bú nélkül át tudnók engedni ág. evangelikus testvéreinknek a *protestáns* jelző kizárólagos használatát. Igy aztán ők volnának a *magyar protestáns keresztyén egyház*, mi lennénk (a mint vagyunk is) *a magyar reformált keresztyén egyház* és nem lenne többé perpatvar közöttünk a *protestáns* név használata miatt. És nem támadnának a nevek összecserélése miatt félreértések sem. Ez is volna valamelyes kicsinyke nyereség.

Nyelvünk újítói, szépítői a romlatlan néphez fordúltak jó tanácsokért nagy feladataikhoz. Nekünk is csak ezt kell tennünk, ha több időre szóló s nem idegenes hangzású névre akarunk szert tenni. — Az egyházmegyék és egyházkerületek kétségtelenül kényesek lesznek a nevünkre, épen úgy, mint a nemzetünk a lobogójára. Holmi mis-más zászló jó lehet holmi közös-ügyes hadseregnek; de mi nem ilyen »elegybelegy« keresztyén egyház vagyunk, hanem hárompróbás magyar nemzeti egyház. — Lehetőségig ilyen legyen hát a nevünk is!

Vadászy Pál lelkészértekezleti megnyitó beszéde.

— Elmondatott: Sajó-Szentpéteren márcz. 31-én. —

Szivem mélyéből üdvözlöm mindnyájokat a viszontlátás ez ünnepélyes pillanatában, midőn a kartársi szeretet mellett a kötelesség teljesités, a jelen helyzetünk felől szükségessé vált eszmecsere, az egyháztársadalmi életünk terén összehalmozódott teendőink sorozatos végrehajtása, általában a vallásos és erkölcsi tekintetben meglazult prot. egyházi élet fejlesztése módozatainak megbeszélése képezvén összejövetelünk czélját, rá kell jönni mind arra, hogy nehéz helyzetünkből egy kibontakozási utat miként készitsünk magunknak, hogy igy egy részről a hangzatos szavaknál tovább menve építsük a megrongált és a hosszú idők folyamán meggyengült magyar prot. Siont, másrészről igyekezzünk megtörni a lelkekre nehéz teher gyanánt borúlt vallásos közönyösség kérgét, mely a modern műveltség álruhájába öltözködve igyekszik magát felszinen tartani és befolyását mindenütt érvényesiteni, a hol azt önző érdeke kivánja, vagy divatos feltünési vágya a hangzatos szavakban leendő tüntetést szükségessé teszi. Ez a mai anyagias kor szellemében élő álműveltség egyik legnagyobb ellenségünk nekünk, mely azt hivén, hogy Isten nélkül is meg lehet élni: azon vétkes tudat hatása alatt áll, hogy műveltség és vallásosság egymást kizáró fogalmak, holott ezt állitani annyi volna, mint a napfényt meleg, a tavaszt virág nélkül képzelni. Sőt ez ellenében azt vagyok bátor egész őszinteséggel kimondani, hogy a valódi műveltségnek fényt, zománcot az igazi vallásosság ad; e nélkül az olyan, mint a levegő éleny nélkül, élettartalmat, erkölcsi értéket, sulyt ez ad neki, e nélkül az csak divatos fogalom, mely alá saját tetszése szerint vonja képzeletében megalkotott isteneit mindenkor a durva materialismus, mely a mindent átható világszellem helyett a pénzt isteniti, ennek cultusát emeli és tolja előtérbe sokszor még oly ügyeknél is, melyek az embernek szellem világi érdekeit érintik.

Ez állitásom igazolására szolgál a klerikalismus azon cselfogása, mely a gazdasági helyzet szegénységének kizsákmányolásával is igyekezvén antireform irányzatának tért hóditani, bankot alapit, hogy a külföldről is beszállitandó tőkékkel lelkeket vásároljon, a szegényedő hazának prot. elődeink vérével is áztatott földjéből lenéző. önteltséggel, gőggel gyűjtse a kincseket, minden kötelező irány és cél nélkül, saját önző, hatalmi érdekeinek előmozditására, feudalis vágyainak kielégitésére csak azért, hogy a haza szolgálatában meggyengült, ezzel egy anyatejen táplálkozó protestantizmusnak nem is mint mostoha testvérének, hanem mint ellenségének sirját megássa.

És az az elkeserítő, hogy ez ultramontán törekvésekkel, sőt tettekkel szemben a szabadelvűség tétlenül áll! Nem emel bástyát ellene, sőt ki van szolgáltatva czéltudatosan működő ravasz ellenfelének.

Ez pedig nemcsak közönyösség, nemcsak hiba, hanem bűn mert a ki a magyar protestantizmust védi, az védi egyszersmind a hazát, abban a szabadelvűséget is, a mi egyedüli biztos alapja jövőjének is.

De fájdalom! a magyar protestáns egyház, általában a prot öntudat alszik, vagy legalább behunyt szemmel nézi maga körül a hullámzó életet. A magyar prot. Sion bástyáira kitűzött zászlót mintha az opportunitás szellője kezdené lengetni, megalkudni látszik a körül-t ményekkel, és az állam által fájdalom csillapítóul mutogatott igéret földjét tejjel, mézzel folyó Kanahánnak veszi. Az 1848. XX. törvénycikkben foglalt és csak végrehajtásra váró nagy elvek, eszmék köz a vallásegyenlőség és viszonosság elve ott fekszik egy 55 éves koporsóban, melynek már sirt is készül ásni a hazafias eszméket hangoztató, de tényleg Rómából élőskodő hazaellenes klerikalismus. Pedig mintegy ujjal mutatom: ott senyved a nemzeti élet faja, pusztúl, szegényedik a nép, az esetleges kultur képességgel aránylagosan nem fejlődik a szellemi, a miveltségi haladás. A tespedésnek, a nemzeti elaléltságnak ott van rettentő példája gyanánt a klerikalismus nyomása alatt régóta pusztuló Spanyolország, hol egy kis republikánus szellemű áramlat is alig mer életjelt adni magáról, — ott van másik elszomorító példa gyanánt a hasonló helyzetben szenvedő Bajorország — ott van a százados nyügeit lerázni készülő Franciaország, hol egy tetterős miniszterium halálos csapást mér a lábai alatt álló szabad szellem-alkotta törvény alapján a bigott jezsuitizmus tulkapásai ellen, midőn megsokalva pusztitási munkálatait, kikergeti hazájából a kongregátiokat, megfosztja létjogosultságától, mire a vallás, az egyház és annak feje a pápa nevében hivatkozott. De ott van a ravaszságnak a számító jezsuita vakmerőségnek élő bizonyítványaként Luther hazája, a kath. uralkodó alá került Szászország mellett Németország helyzete is, hol a centrum párt címe alatt kezdi bontogatni még eddig Prometheusként lekötözött szárnyait, legalább erre vall az a körülmény, hogy Korum, a trieri érsek ki meri adni azon botrányos rendeletét, hogy a nem r. kath. iskolákba járó r. kath. ifjak az egyház áldásaiban nem részesülhetnek, és egyidejűleg hasztalan mondja dr Hackenberg szabad elvű képviselő, hogy „kulturharcot mi nem akarunk felidézni, mert

mi a felekezeti békét akarjuk megóvni": mindaddig nem vonta vissza merényletnek mondható rendeletét, míg Bülow birodalmi kancellár közbe nem lép és pápai beavatkozással meg nem semmisíti azt!

Ime, tisztelt közgyűlés! ily vakmerő, ily nagy apparátussal működő erő a jezsuitizmus még a XX-ik században is, midőn az emberi szellem mindenütt, minden téren kivívta a maga fenhatóság[1] jogát és uralmát, a természet titkait kiaknázta, uj világot teremtett találmányai, felfedezései által: és azért a hierarchikus uralmat még most sem tudta lerázni magáról, sőt most ujabb, meg ujabb kihivásokra készül a józan miveltség és nemzeti haladás ellen mindenütt, a hol lábát megvetheti, vagy reménybeli munkásságának legkisebb alap kinálkozik. De én azt hiszem, hogy a pápaság régi fénye, mindenható hatalma visszahozhatatlan, daczára azon visszfénynek, mely a lehanyatló pápa-dicsőség fényéből, mint a mult század hagyatéka visszaverődik, mi már inkább a lenyugvó nap halványfényét jelzi; hiszem, hogy a történelem logikája, az erkölcsi világrendet átható vaskövetkezetesség a pápaság, — és a vele karöltve járó nemzet bomlasztó feudális eszmék uralmának nemcsak „memento mori-"ja, hanem oly lesujtó itélete is, miután az ok és okozati viszony logikája szerint csak a világtörténelem által megkongatott halálharang zugása lehetne az elnyomott emberiséget kibékitő zsolozsma.

Igaz, hogy a febr. hó 21-én tartott pápai 25 éves jubileum alkalmával a kath. hivők ajkairól világszerte elhangzott dicshymnuszok és hálaénekek hangjai nemcsak a mult dicsőségeért szálltak az egek felé, hanem egy derengő szebb jövő előzálogai gyanánt is, midőn a papizmus ismét diadala tetőpontjára fog emelkedni: de ez csak remény, csak látszat, egy muló időszak, melyen felül kell emelkednünk, főleg ha a hazánkra boruló sötétség hatása alól felszabadúlva a többi prot. államok vezérszerepet vivő kulturmissiójára tekintünk. Mert míg Spanyolországban, Belgiumban, Ausztriában és hazánkban legerősebb alapon nyugszik a pápismus politikai sulya: addig Anglia, Németország és Hollandia a protestantizmusnak a hatalmasságok által is elismert elsőrendű tényezői, kik a jezsuitizmus próbálkozó terjeszkedési kisérleteinek még eddig sikeresen ellenállottak!

Vajha hazánknak is lenne annyi ellentállási képessége, ereje, kitartása, hogy a tolakodásig terjeszkedő klerikalizmust diadalmentében megállitaná, s megfontolva az idők jeleit, a haza békességét, felvirágoztatását, számbeli erején túl és szegénysége daczára is melegen szivén viselő protestantizmus érdekeit, jobban ápolná és védené, vagy legalább azt adná meg, a mihez országos törvényeink alapján jogunk van. De fájdalom! ez nincs megadva. Ott van papiron az 1791. évi 26. t.-c. 6-ik §-a, melyből kétségtelen, hogy a kathólikus egyház prot. egyháztagoktól semmiféle teherhordozást semmiféle jogczimen nem követelhet és mégis hány eset van, hogy a plébánusok és kath. kántorok részére párbért exequálnak? Nem elég saját egyházi terhe, mely alatt nyög a szegény prot. nép, még olyan cimen is arat velök szemben a földi javakban duskálkodó kath. egyház, a hová semmit nem vetett. II. Lipót 1790. évi dekretuma 6-ik szakaszában azt mondja: „a papibérnek vagy ágybérnek eddig az evangelikusok által a kath. lelkésznek és mesternek vagy más egyházi szolgák részére akár készpénzben, akár terményben vagy munkában teljesitett fizetés jövőre szünjék meg, és ezen országgyűlés törvényczikkének kihirdetésétől számitandó egy negyed év mulva többé sehol sem szedethessék." Ott van az 1848. XX. t.-c. mely a vallás felekezetek közt a vallásegyenlőséget és viszonosságot kimondotta, ott van az 1882. márc. 20. 31031. sz. vallásügyi miniszteri rendelet, mely a párbért követelő plébánusokat biró útra utasitotta, ott van a m. kir. kuria 1885. hozott 31. sz. döntvénye mely azt mondja: „Az magában véve, hogy egyes helyeken a kanonoka visitatió feljegyzései szerint a párbér minden ház vagy telek után számittatik ki, nem képez alapot arra, hogy a kérdéses helyeken a párbér ingatlanon nyugvó dologi tehernek tekintessék." Ezen világosan érthető szavakban Magyarország legelső jogászi tekintélye nyilatkozik, vajjon így fog-e nyilatkozni az ág. hittestvérek egyetemes egyházi gyűlése által egy ilyen ügyben megkeresett miniszter elnök és a vallásügyi miniszter? A két testvér-egyház egyetemének együtt kellene ilyen és ehez hasonló ügyekben fellépni és kitartással őrködni törvényadta jogaink felett, mert meglehet, hogy „periculum est in mora."

Ilyen áldatlan viszonyok megteremtése, fentartása magának a róm. kath. egyháznak sem kedvez, mert a protestántismus gyengülésével a felekezetnélküliség és a nemzetiségi egyházak érdekei nyernek, megszűnvén minden ellentálló erő; mig ellenben a jogos kivánságaiban kielégített magyar protestantismusban a tiszta kathólicismus igazi érdektársat fog találni. Csak az a fő, hogy az 1848. XX. t.-c. megvalósúljon s ennek alapján az egyházi adóteher rendeztessék és könnyíttessék. Ennek és az előbb említett jogtalan megadóztatásnak rég hangoztatott ügyében jó volna egyházmegyénk közgyűléséhez is jogorvoslás szorgalmazása céljából indítványt tenni, ha t. i. a tisztelt közgyűlés ez indítványozást helyesnek tartja.

Végül rövidcn szólok legújabban kiadott egyházi törvénytervezetünkről.

Általában véve azt mondhatjuk róla, hogy talán nem jobb a réginél, csak fél munka, mivel egyrészt maga a konvent sem tárgyalta a nagy egység hiány miatt. Ha az albizottságok nem voltak készen a rájok bizott tervezettel: későbbre kellett volna halasztani a konvent ülését, a mikor egy jól kidolgozott és kellően előkészített munkálatot adhatott volna a konvent elé. Mert ha a konvent később ülésezik és jó munkálatokat kap: az kisebb baj, mint a hogy történt. És a zsinatnak most sem kellene összeülnie, mig egy kidomborodott megállapodás alapján oly keretet nem készithet, a melybe a kiforrott közvélemény minden tárgyalási forumán átment alakulatait — a paragrafusokat — beilleszthetni. Egyes szakaszok birálata nem feladatom, csak általában azt mondom, hogy nehézkesebb sok esetben as eljárási formula és több is a réginél, épen azért nehezebb az eligazodás, főleg a törvénykezési részben nekünk, kik nem vagyunk jogászok.

Az egésznek legfontosabb része az egyházi adózás rovata, bár a főfelosztás — személyi és állami adó után fizetendő adóra — helyes, de ez utóbbinak kiszámítása igen hosszas és nehézkes, főleg nagyobb egyházakban. De e Tisza-féle számítási kulcs nemcsak nehézkes, hanem szerintem igen magas is. Már pedig nekünk — főleg az egyházpolitika által teremtett új helyzetünkben — nem szabad tulságba mennünk, nehogy híveink számát magunk csökkentsük. Talán elég volna 10 vagy 15%-os egyházi adó, mi a Tisza-féle javaslat szerinti adóösszegnél habár kevesebb is, de könnyebb teher is és kiszámítása sem olyan mesterkélt és nem is lenne oly sok veszélylyel járó visszahatása egyházi életünk fejlődésére. Ez általános, rövid vonásokban megrajzolt kép festését tovább nem folytatom, mert az az általam felkért birálók feladata lesz.

Tisztelt közgyűlés! Fölöslegesnek tartom jelezni, hogy sokfelé ágazó munkaterünk minden oldalról körül van véve akadályokkal melyeket részint a multban produkált lágymelegségünk, elbizakodottságunk, — részint a mai anyagias kor szelleme, részint az ellenünk leselkedő klerikális reactio teremtett. Legyünk hívek tehát a reánk bizottakban! Még éberségünk mellett is kárt tehetnek nyájainkban a farkasok, hátha még az őrző pásztorok alusznak vagy egykedvüen nézik a nyáj veszteségeit. Ne hagyjuk parlagon a mezőt, a melynek művelésére vállalkoztunk; sőt inkább termékenyítsük meg azt szorgalmas munkásságunk és önmivelődésünk nemes gyümölcseivel, mert csak így fog felénk hajolni ismét a tőlünk távolodó közhangulat s így fogjuk bebizonyítani, hogy nemcsak kenyérkereset, de ideális eszmékért is lelkesedni tudó munkakör előttünk a lelkészi pálya, melyre mindenkor önérzetünk teljes büszkeségével tekinthetünk. Ez legyen az az egész környezetünket bevilágító tűzoszlop, mely mint őseinktől átvett szent örökségünk egy szebb jövő derengő fénye gyanánt üdvözölhető. Ez emelni fogja állásunk fényét, lelkesedésünk melegét, mit az elérendő szellemi siker még növelni fog. Sorakozzunk tehát azon zászló alá, melyre vallásunk, egyházunk és vele kapcsolatosan édes hazánk iránt hazafias kötelességeink vannak felírva, Készüljünk higgadt megfontolással, a szent ügy szolgálatához illő komolysággal a szellemi harcra, a mely előttünk áll és mintegy hivogat. Hallják meg ez önvédelmi harcz hivó szózatát fent és alant a mi világi férfiaink is, hogy velünk egy csatasorban találkozhasson a diadal mámorától elszédült ellenség. Az egyetértésben van az erő, viszályban a veszély. Tegyük szivünkre kezünket és tegyük össze is, Isten-

*

nel kezdjük a dícső munkát, mert ha Isten velünk, kicsoda lehet ellenünk ?

Ily gondolatok és érzések hatása alatt állva, midőn a mélyen tisztelt értekezleti közgyűlést, annak minden tagját szivem mélyéből üdvözlöm, tanácskozásunkra mindnyájuk figyelmét kikérem, akkor egyszersmind a gyűlést megnyitottnak nyilvánitom.

ISKOLAI ÜGY.

Theológiai szakoktatásunk.

(Folytatás.)

Az adott első évfolyami anyag, meggyőződésem szerint, teljesen elegendő az akadémiai szabadság megértésének próba kövéül és a hivatás elárulásának s bizonyságának alapjául. És az ajánlott *első alapvizsgálatnak* a hivatás szempontjából is való alkalmazása kétségkívül olyan próbálkozás, a melynek csak haszna lehet az ifjakra is, meg a theol. szakképzésre is.

A II-ik évi folyamon a második alapvizsgálat által veszem számon a továbbhaladáshoz szükséges ismereteknek a mennyiségét, mint a melyet lehetetlen nélkülözni ott, hol már a rendszeres theol. tudományok tanításáról van szó.

Ezen a II-ik évfolyamon a biblia ismerésének tudományos tovább fejlődéséről van szó, kapcsolatban azonban úgy a héber, mint a görög nyelvi seminariumokkal, a melyek által az ismert dolgok ismétlése s a tudományos exegesisben való kellő előkészülés történik meg. Természetesen tovább fejlesztetvén a ker. egyháztörténelem is, a melyben teljes otthonosságra s tájékozottságra tenni szert, épúgy elengedhetlen követelmény és feltétel, mint a biblia ismerése. Még pedig ebben az évben kizárólag a reformációval kezdődő korszaknak az ismertetése volna a feladat, hogy a protestántizmus jelentőségét annál inkább s jobban átértsék s érezzék a protestáns lelkipásztorságra vállalkozók. Helyet kell azonban ebben az évben szorítanunk a vallás-történetnek is, akár tisztán történeti jellegében, akár bölcsészeti alkalmazásában, vagy pedig a kettőnek szerencsés összehozásában oly módon, hogy vallástörténet is és a vallás-bölcsészet is táplálja a maga igazságaival a tudomány után sóvárgó lelkeket. És hogy a bölcsészetből ne csupán ezzel foglalkozzék az ifjúi lélek: ebben a folyamban az ó és középkori bölcsészet s bölcsészek főbb képviselőinek s elveinek megismertetésével is anyagot kell adni, mely általánosabb tájékozottságra engedi a lelket eljutni.

Ilyen módon a főbb tantárgyi beosztás a következő lenne: 1. Ó szövetségi bevezetés; 2. Uj-szövetségi bevezetés; 3. Ker. egyh. tört.; 4. Vallástörténet és bölcsészet; 5. Héber nyelvi seminárium; 6. Görög nyelvi semin.; 7. Bölcs.-tört. ó és középkor; 8. Modern nyelv; 9. Special coll. főként azonban a gyakorlati theol.-ra való seminárium. A négy első tárgy természetesen coll. kötelezettséggel, az 5—6. számú munkálkodási kötelezettséggel, a 7-ik is coll. kötelezettséggel, a 8—9. hallgatási kötelezettséggel.

Lenne aztán ennek a II-ik évi tanfolyamnak a tantárgy és óra-beosztása a következő:

I. félév:		*II. félév.*	
1. O-szövets. bevezetés	3	1. O-szöv. bevezet.	3
2. Uj- » »	3	2. Uj- » »	3
3. Ker. egyház történet	3	3. Ker. egyh. tört.	3
4. Vall.-bölcs. és tört.	3	4. Vall. és bölcs.-t.	3
5. Héber nyelvi semin.	2	5. Héb.-nyelvi sem.	2
6. Görög nyelvi »	2	6. Gör.- » »	2
7. Bölcseszet-történet	3	7. Bölcsészet-történ.	3
8. Modern nyelv . .	2	8 Modern nyelv .	2
9. Special coll. . .	1 (2)	9. Special coll. . .	1 (2)
	22 (23)		22 (23)

Túlterhelés, sem tantárgyilag, sem óra-szám szempontjából, a mint látszik, szó sem lehet. Sőt kevesebb óraszám van, mint az I-ső évfolyamon, a minek oka abban keresendő, hogy az első évfolyamon a kolloquiumi kötelezettség kisebb lévén, kisebb lévén a vizsgálati tárgy is: az óraszám magassága inkább megengedhető. Feltűnhetik aztán a paedagogiának erről az évfolyamról való kiküszöböltetése is, a minek okát abban adom, hogy részint a bölcsészeti tárgyaknak az egész tanfolyamra való alkalkalmazása, részint e tantárgyaknak a gyakorlati életre való nagy jelentősége azt követeli, hogy a III. és IV. évfolyamnak is maradjon bölcsészeti anyaga, a melyet maga a bölcsészettörténet, aztán a nevelés és oktatástan, a világtörténelem (vagy ha tetszik legújabb kor története) s a magyar irodalomtörténet fognak képviselni.

(Folyt. köv.)

TÁRCA.

A zempléni egyházmegye esperesei.

— Lelkészértekezleti felolvasás. —

(Folyt. és vége.)

XIX. *Görgei András*, saujhelyi predikátor. Esperessé lett 1754-ben, s viselte azt 4 esztendeig. Meghalt 1758-ban.

XX. *Sziráki András*, sátoralja-ujhelyi predikátor 1758—1764-ig.

XXI. *Kolláti Kozma János*, o-liszkai predikátor, csak egy esztendeig volt esperes.

XXII. *Váradi Mihály*, erdőbényei predikátor azonban utána már 20 évig viselte az esperesi hivatalt.

XXIII. *Czizi János*, s.-pataki predikátor. Esperessé lett 1785-ben. s viselte azt 7 évig, de szélütésbe esvén, három évig Palóczi György, az ordinarius nótárius helyettesitette. Meghalt 1792-ben.

XXIV. *Palóczi György*. Előbb b.-kereszturi, később o.-liszkai predikátor lett. Esperessé lett 1792-ik évben. A tractusok felosztása az ő idejében történt. Midőn 1799-ik évben a gálszécsi gyülésben bucsuzó beszédét tartá a felsőzempléni egyházmegyéhez, szélhüdés érte és abban nyomorgott majdnem 7 évig. E miatt sem predikátori, sem esperesi hivatalát nem viselhetvén, mind a két tekintetben segéd rendeltetett mellé proseniori titulussal: Esztergomi Gábor megyaszói lelkész, de őt szintén szivszélhüdés érte, minek következtében egyik sem viselhette az esperesi hivatalt. ekkor a főtisztelendő Superintendentia egy harmadik coadjutor séniornak választása iránt tett rendelést, be is érkeztek a szavazatok, de minek előtte felbontattak volna, meghalt az öreg 7 éven keresztül szélütésben sinlődő esperes Palóczi György, életének 72-ik, lelkipásztorságának 49-ik s esperességének 13-ik esztendejében.

XXV. *Tóth István.* Iskoláit Sárospatakon elvégezvén, külföldi egyetemekre ment, honnan visszajövén 1795-ik évben o.-liszkai predikátor lett, s 1806-ban esperessé választatott. 1808-ik évben Megyaszóra ment lelkésznek. Esperesi hivatalát 1828-ik évig viselte, ekkor szélütés érte, abban elnyomorodván, helyette prosenior választatott Somossy István tállyai lelkész személyében.

XXVI. *Somossy István,* tállyai predikátor. Esperessé lett 1828-ik évben. Meghalt 1843-ban életének 63-ik, esperességének 16-ik évében.

XXVII. *Somossy János,* sárospataki theológiai professor. Esperessé választatott 1844-ik szept. 18-án Tisza-Ladányban tartott egyházmegyei gyülésben felbontott szavazatok által. Viselte azt 9 évig, vagyis, betegségére való hivatkozással esperesi állásáról 1853. jun. 19-én lemondván, helyette Hegedüs László proseniornak megválasztatott. Meghalt 1855 aug. 27-én életének 73-ik évében.*

XXVIII *Hegedüs László.* A külföldi egyetemekről haza jövén, nemsokára sárospataki pappá választatott. Előbb 1853-ban prosenior, s 1855-ben esperessé választatott. Viselte az esperesi hivatalt az 1866-ik évig, midőn országgyülési képviselővé választatván (—??), az esperesi teendők végzésére, s helyettes esperesül Kőrösy István harkányi lelkész választatott. Majd 1868. március 18-án az esperesi hivatalról végkép lemondott.

XXIX. *Kőrössy István,* harkányi lelkész 10 éven keresztül viselte az esperesi hivatalt. 1879 szept. 4-én öregségi elgyengülésére való hivatkozással az esperesi hivatalról lemondott. Ő volt mint alsó-zempléni esperes, utolsó főiskolai algondnok. Mert az ő halálával megüresedett algondnoki állásra előbb Prágay Laios, majd ennek lemondása után Kopré Ferencz a.-zempléni esperessel szemben Fejes István s.-a.-ujhelyi lelkész lett megválasztva szavazás utján.

XXX. *Kopré Ferencz.* Előbb ondi majd örösi, végre t.-luczi predikátor. 1880 április. 7-én választatott esperessé. Viselte az esperesi hivatalt haláláig 1894-ik év őszéig, meghalt T.-Luczon 73 éves korában.

XXXI. *Keresztury József.* 1895 évben választatott esperessé, s viseli e terhes és nemes hivatalt lankadatlan erővel és munkakedvvel. Tartsa is meg az Isten teljes testi és szellemi erőben, számos éveken keresztül az anyaszentegyház felvirágoztatására.

Ölbey János.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Köznevelési és közoktatási szervezet.

VIII.

A középiskolák és főiskolákról szóló rész szintén elfogadható. Tiszta, világos felfogása is, szövegezése is. Ugy a gimnaziumi, mint az akademiai tanárok fizetése korpótlékkal, nyugdijjal ellátva egészen rendszeresitve van; ugy hogy ma már e tekintetben nem lehet panasz.

A fizetésről levén szó, nem hagyhatom említés nélkül, hogy nálunk a különböző hatósági fokozatokon a püspöktől kezdve az egyház legalsó bizalmi állásban levő hivatalnokáig az ugynevezett fizetés tarthatatlan s okvetlen megjavitandó. Mert hogy is állunk e tekintetben? Nálunk például a püspök évi fizetése a kerülettől 495 frt, a kerületi papi főjegyző fizetése 153 frt, a kerületi aljegyzőké 40—40 forint. Az espereseké évszázadokig csak 105 frt volt a kerülettől s nem rég emeltetett fel 300 frtra, amellett, hogy még saját egyházmegyéjöktől is kapnak több-kevesebb tisztelet-dijat és irodai átalányt. Tehát nézetem szerint csak az esperesek fizetése van ugy-ahogy rendezve.

Hát az egyházmegyei fő- és aljegyzők fizetése, kik pedig szintén fontos kötelességet teljesitenek hogy áll mi nálunk? Szégyenletesen csekély; ugy, hogy a legtöbb elfizeti irodai kiadásokra, nem is szólván arról, hogy a főjegyzőknek majdnem mindenütt ott kell lenni, mint az egyházmegyék fontos szerveinek.

Érdekes és elszomoritó a kép, amit összeállithatunk az egyházmegyei fő- és aljegyzők fizetéséről kerületünkben:

Abaujban ugy a fő, mint az aljegyzők 80—80 koronát s megfelelő irodai átalányt kapnak.

Alsó-Borsodban a főjegyző fizetése 100 korona, az aljegyzőé 20 korona s az előbbi még kap 20 korona irodai átalányt is.

Alsó-Zemplénben a főjegyző fizetése 20 korona, az aljegyzőé semmi.

Felső-Borsodban a főjegyző fizetése 24 korona, az aljegyzőé 16 korona irodai átalány nélkül.

Felső-Zemplénben a főjegyző fizetése semmi, csak irodai átalányra kap 16 koronát.

Gömörben a főjegyző fizetése 140 korona, irodai átalányra kap 12 koronát, az aljegyzők dija 20—20 kor.

A tornai egyházmegyében a főjegyző fizetése 30 korona.

Az ungi egyházmegyében a főjegyző fizetése 160 kor. s 40 korona irodai átalány; a két aljegyzőé 80—80 kor. tiszteletdij és 20 korona irodai átalány.

A kerülettől kap minden főjegyző 100 koronát; az aljegyző semmit.

Ha elgondoljuk azt, hogy ugy a tavaszi, mint az őszi egyházmegyei közgyülések, sőt a kerületiek is akkora esnek, amikor az őszi és tavaszi gazdálkodásra való felügyelet ugyanám megkivánja a szemes gazdát, a mikor a hivatalban lévő jegyzők gyülés előtt két héttel s utána két héttel saját káruk nélkül kötelességeiket nem teljesithetik, az egyházmegyék, illetve a kerületek részéről megérdemelnék a megfelelő anyagi kárpótlást! De hát ki gondolna erre; elég ha huzzák a nehéz igát! Állásuk ugy is csak bizalmi állás!

Igaz, hogy ez a kitérés nem tartozik az iskolai ügyekhez; de a megfelelő helyről tévedésből kimaradt!

* * *

Egyházi törvénykönyvünkkel és a törvényjavaslattal való beható foglalkozás mindig háladatlan munka volt De legyen bármily háládatlan, foglalkozni mégis kell vele, mert azt szeretnénk kivétel nélkül, ha jó törvényeket tudnának alkotni a zsinati atyák.

Én a törvényt is, a javaslatot is inkább elvi szempontból vettem birálat alá s az volt a czélom, hogy az elméletet a gyakorlati élettel hozzam összhangzásba, nehogy kiáltó ellentét legyen elmélet és gyakorlat között. A főbb kérdésekkel inkább részletesen foglalkoztam. Önkormányzati jogainkból semmit nem engedtem se lealkudni, se megsemmisiteni. Mélyreható értekezést, törvénymagyarázatot irni nem akartam; csak eszméket dobtam felszinre, amelyek, ha életre valók, megérdemlik a kellő pártolást; ha nem, pusztuljanak el!

* Tasnádi Nagy József, volt b.-kereszturi ev. ref. lelkész jegyzete nyomán.

Most már az egyházmegyéken és a kerületeken van a sor, hogy a javaslatból jó törvény legyen; ha ugyan a konvent megengedi, hogy felette szigorú kritikát lehessen gyakorolni. Oh, mert én azt hiszem, hogy most is úgy lesz, mint volt 1891 és 1881-ben, hogy a törvényjavaslatokat engedték ugyan megbirálni, sőt itt-ott még erős, elitélő kifogásokat is merészeltek ellene szólni és mégis maradt lényegtelen módositással az első törvénytervezet mindkét alkalommal. Most is azt hiszem, ismerve önönmagunkat, hiába foly a sok tinta, hiába üléseznek az egyházmegyék zsinatelőkészitő bizottságai széles Magyarországon, az előttünk fekvő törvényjavaslatból lényegtelen módositással törvény lesz. Mert jogainkat biztositó olyan törvények készitésére, a melyek kifelé és befelé is megerősitenék egyházunk közjogi állását s az 1848. XX. t.-czikk keresztül vitelét biztositanák minden áron, higyjen bárki bármit, én a mai nemzedéket erre képesnek nem tartom. Mi csak a toldozás mesterségéhez értünk. S ha új tömlőnk volna is, abba szinarany tiszta bort szürni nem merünk, de — nem is akarunk.

Adja Isten, hogy én csalódjam!

Szuhay Benedek.

A lelkészválasztási törvénytervezetről.

(Folytatás.)

A 209. §. utal a 20. §-ban meghatározott választásra jogosúltakról szóló rendelkezésre. Erre megjegyzem, hogy a választásra jogosúltak közé ezutánra is beveendők a férjtelen nők is, ha a választói jog gyakorlása feltételeinek egyébként megfelelnek. Egyébiránt azt tartom, hogy a régi §. fogalmazása világosabb, rendszeresebb és kevésbbé félreérthető, mint az új szöveg tervezet. Ugyanitt megjegyezni kivánom, hogy a választói jog gyakorlását nemcsak személyesen, de törvényes meghatalmazott által is meg kellene engedni, mert igy hozza magával a méltányosság.

Megesik ugyanis, hogy valamely családban a nő tulajdonát képező birtok arányában fizettetik az egyházi adó, magának a férjnek nem lévén birtoka. A férj kimegy Amerikába, a nő itthon marad. A saját tulajdonát képező birtok után ekkor is kötelez fizetni az egyházi adót, és a mai helyzet szerint választói jogot még sem gyakorolhat. Ez méltánytalanság, melyet jóvá kell tennie az új törvényben.

A 211. §. a meghivás útján való lelkész választásról szól, és azt mondja, „hogy ha a presbytérium meg van győződve, hogy az egyház meghivás útján kiván választani, erről jelentést tesz az esperesnek, anélkül, hogy köteles volna megnevezni, akit meghivni kiván.“ Szerintem körülirandó volna, hogy miben álljon ez a meggyőződés szerzés, mert igy ahogy a tervezet intézkedik, a gyülekezet meghivási jogával való élés felől való határozás teljesen kiszolgáltattatik a presbytériumnak. A 212-ik §. 2-ik kikezdése homályos és rendszertelen és az általtala elérni szándékolt cél biztositására alkalmatlan szövegezésü. Ez ugyanis azt kivánná körvonalozni, hogy a meghivás útján való választásnál a választó gyülekezet legalább 10 jelenlevő választó tagja által irásban ajánlott egyének minősitése, azaz választás alá bocsátható vagy nem bocsátható volta mi alapon bírálandó el? A cél pedig az volna, hogy választás alá csakis a kétségtelenül választhatók bocsáttassanak. Nos és miképen kivánja e §. e célt biztositani? Azonképen, hogy a választhatóság megitélését az e. ker. jkönyvek, vagy pedig a hivatalos tudomás alapján kivánja eszközöltetni, melyhez képest ha valakinek kellő minősitése nincsen, vagy ha valaki hivatalból kizárandó, vagy akire néze a választás elfogadását biztositó nyilatkozat nincsen: az meghivás útján való választás alá nem bocsátható.

Hogy az e. ker. jkönyvek alatt a 214. §. szerint is mint az öt e. ker.-nek a legközelebbi minősitéseket s illetve a nem választhatóknak a legközelebb megállapitott névsorát magában foglaló jegyzőkönyveket kell érteni, s hogy e szerint ugyancsak a 214. §. szerint a névsort magában foglaló öt egyházkerületbeli jegyzőkönyveket minden esperesi és püspöki hivatalnak időről-időre rendelkezésére kell bocsátani, s minden egyes meghivás útján való választásnál vagy a küldötteknek kezeibe adni, vagy az összes kerületbeli nem választhatók névsorát velük esetről esetre közölni, (mert hát nem lehet előre tudni, hogy esetleg mely kerületbeli egyén neve fog a gyülekezetben szóba kerülni), ezt még nagyobb mértékben nem kifogásolom, mert elvégre kivihető dolog, bár csak felesleges költséget és munkaszaporúlatot okoz, amit pedig ha csak lehet, célszerű elkerülnl. De meg kell jegyeznem, hogy ez az intézkedés nem szolgál kellő biztositékúl arra, nem még a 201-ik §-ban emlitett minősitési okmány sem ott körülirt tartalmával, (melyet különben a 212. §. 2-ik kikezdése a meghivás útján választhatóság feltételéül meg nem jelöl,) hogy föltétlenül csakis kellő minősitéssel, illetve választhatósági joggal biró egyének bocsáttassanak választás alá, s esetleg választassanak is meg. Nem szolgál erre kellő biztositékúl még az ugyancsak a 212. §. 2-ik kikezdésében emlitett *hivatalos tudomás* sem, mely ugyancsak tág és határozatlan fogalom, s mely esetleges visszaélésekre is szolgálhat alkalmúl. *Nem, mert időközben, vagyis ugyanazon egy éven belül is elvesztheti valaki választhatói jogosúltságát, a mely évre a minősitési lajstrom meg van állapitva.*

Szükségesnek találom azért, hogy a törvényben tétessék intézkedés az iránt, hogy az időközi fegyelmi esetek az e. ker. elnökségnek haladéktalanúl bejelentessenek az illetékes esperesi hivatalok által, és a minősitési okmány a meghivás útján való választásnál is a választhatóság feltételéül állapittassék meg, s abba ne csupán a 201. §-ban körülirt dolgok vezettessenek be, de az a körülmény is ki legyen tüntetve: áll-e fegyelmi alatt vagy nem, *az* az illető?

Vagy ha talán a minősitési okmányban ennek kitüntetése nem volna helyénvaló, úgy az illetékes esperes által volna igazolandó, hogy az illető egyén áll-e vagy nem áll fegyelmi alatt?! Igy sem történhetnék meg az az eset, hogy esetleg időközben fegyelmi eljárás alá vont egyének tévedésből meghivás útján való választás alá bocsáttassanak. Magától értetődik, hogy ez az igazolás a pályázat útján való választásra is ki volna terjesztendő.

Természetes, hogy ha úgy a meghivás, mint a pályázat útján való választásnál ilyen a fegyelemre vonatkozó bizonyitvány kivántatnék, akkor a 214. §. azon intézkedése feleslegessé válnék, hogy „a még nem választható, vagy hivatalból kizárandó . . . lelkészek névsorát magában foglaló jkönyv *az összes püspöki és esperesi hivataloknak* megküldendő,“ mert úgy elegendő volna az illetékes püspöki vagy esperesi hivatalnak ezek névsoráról tudomással birnia. Ez az intézkedés tehát míg egyfelől az eljárást egyszerűsitené s a munkát kevesbbitené, másfelől a célt, a választás jogának tisztán csak a választhatókkal szemben való gyakorolhatását is jobban biztositaná, s ami szintén elégé fontos: bizonyos mérvű költség megtakarítással is járna.

(Vége köv.) Sütő Kálmán.

Egyházi éneklésünk.

(Folytatás.)

A falusi templomban mindenki énekel, kivéve azt a pár úri családot, a mely talán csak azért fárad el, hogy jelenlétével fényt kölcsönözzön az egyszerű gyülekezetnek. Van itt hang olyan, hogy a templom falai csak úgy feszűlnek bele, csakhogy ez hang *üres*, *sivár*, *lélektelen*. A gyermekek, serdűlő lányok s nők még eléggé tűrhető oktávizálását hatásában teljesen tönkre teszik a férfiak, különösen pedig a legények, egymást túlharsogni akaró éneklési-rohamaikkal. S ha még egész őszintén megemlítem, hogy a templomi éneklés izléstelenné tételében sokszor a főszereplő maga az énekvezér, gondolom, elég hű képét adtam a mai templomi éneklésünknek.

Ezek után önként merül fel a kérdés, mi az oka először annak, hogy az úri rend nem énekel? s másodszor a falusi templomaink éneklését nem láthatjuk el a helyeslés jelzőivel?

Az elsőre megadni a feleletet nem okoz nehézséget. Az úri osztály vagy nem tud énekelni, vagy ha tud, nem szeret dalban emelkedni Istenhez, vagy nem tartja magához méltónak a templomban nyilvánosan, mindenki szemeláttára száját az énekléshez felnyitogatni.

Mindenik esetben elítélendő ez az osztály. Manapság, amidőn úgy a nép- mint a középiskolákban *általában* elég gondban részesül az egyházi énektanítás, csakis a megrögzött s a mai kor penészes szellemében tenyésző, énekléssel való vétkes úri nemtörődömségnek tulajdonítható, ha látjuk, hogy *úri gyermekeink szívesebben járnak a francia nyelvi, tánc- és illemtani órákra, mint az egyházi énekórákra.* S hogy azt a pár éneket sem veszik ajkaikra a templomban, amelyek véletlenül rájuk ragadtak, hát ennek oka kérem a hóbortos divatban keresendő, mely úri emberhez nem tartja méltónak azzal a kérges kezű s durvább hangú parasztal való közös éneklést.

Ha van valami elszomorító, aggodalomra okot adó jelenség a mai vallás-erkölcsi állapotokban, úgy bizonyára ez elég alkalmas arra, hogy a vallásáért igazán lelkesedőt a jövő iránt gyötrő kételyekkel töltse el.

Hogy ez ellen a mindinkább terjedő kór ellen miként lehetne védekezni, arra megfelelni igazán nem könnyű dolog. Azt mondja talán valaki, hogy a lelkésznek szép szerével meg kellene érttetni az úri osztálylyal, hogy a templomi közös éneklésben való részvétel nem von le senkinek sem a tekintélyből, sem a czímből; hogy téli hidegben az énekléstől még senki sem kapott sem náthát, sem reomát. Hát igaz, hogy ez volna a legtermészetesebb módja a dolognak, csakhogy ne feledjük, hogy míg a lelkésznek, különösen pedig egy tekintélyes lelkésznek intő, buzdító szavai a köznépnél a legszebb eredménynyel járhatnak, addig az úri rendnél, mely felvilágosodottságának, műveltségének tudatában büszkén veri vala mellét, a legtöbb esetben nemcsak hogy falra hányt borsó lenne, sőt egy-egy ily jóakaratú felvilágosítást ráadásúl még gúnyos kicsinylő mosoly is kisérne.

E tekintetben nyugodtan várnunk kell mindaddig, míg a mai divatnak épp az ellenkezője fog tért hódítani úri osztályunkban; míg fog támadni egy divathős, aki nemes példájával az ének szárnyain vezeti Istenhez énekelni restellő gárdáját.

Adj Uram Isten ily divathőst minél hamarább egyházi éneklésünk előnyére és örömére!

(Folyt. köv.) Ifj. Fövenyesi Bertalan.

Egyházmegyei lelkész-értekezlet Felső-Zemplénben.

Bevett szokás már az a felső-zempléni ev ref. egyházmegyében, hogy lelkészei a tavaszi egyházmegyei közgyűlést megelőző napon lelkészi értekezletet tartanak. Igy történt most is. Márcz. hó 26-ára volt kitűzve a tavaszi gyűlés, s ezt megelőző napon, 25-én mintegy 19 lelkész gyűlt össze S.-A.-Ujhelyben, hogy a másnapi gyűlési tárgyak fontosabbjai felett beható eszmecserét folytatva, azokat kellőképen előkészítse, s kiforrott véleménynyel jelenvén meg a gyűlési tanácskozás asztalánál, a hosszadalmas tárgyalásoknak elejét vegye, hogy így a többi ügyek alapos elintézésére több idő jusson. Az értekezleten, melyen egy világi tanácsbíró is megjelent, Ujj István volt ért. elnök elhalálozása következtében Hutka József esperes elnökölt, kinek indítványára, miután meleg hangon emlékezett meg volt elnökünkről, Ujj István érdemei jkönyvünk lapjain megörökíttettek, s a gyászoló családnak jkönyvi részvétét fejezte ki az értekezlet. Majd ugyancsak elnöklő esperes indítványozta, hogy az üresedésben levő lelkész értekezleti elnöki állás betöltessék, azonban az értekezlet ideiglenesen az esperesre bízta az elnöki tiszt ellátását.

Ezután Péter Mihály gálszécsi lelkész olvasta fel Ujj István felett tartott, szépen megírt nekrológját, melyet az értekezlet emlékkönyvbe foglalni határozott.

Most következtek azok a fontosabb tárgyak, a melyekben kiforrott és határozott véleményt létesíteni, s így a másnapi állásfoglalást megkönnyíteni és biztos alapokra helyezni volt a lelkész értekezlet czélja és feladata. Elsőben is az egyházlátogatás kérdésével kapcsolatos két abaúji indítvány képezte a megbeszélés tárgyát, hogy t. i. az egyházlátogatás ideje a többi kerületek példájára a téli hónapokról májusra tétessék át, és hogy az egyházlátogatás mentessék fel a különböző hivatalos pénzek beszedésétől. Az előbbi indítványt az értekezlet elfogadta, az utóbbihoz azonban nem járúlt hozzá, mert bizonyos aggodalmai vannak a különböző pénzeknek a presbyterium által történő rendes és pontos beszolgáltatása iránt, meg aztán a beküldendő pénz mennyiségének p. o. a dékán által való megállapítása — értekezlet szerint — bizonyos autonómikus jogokat is érintene, de meg különben sem tapasztalta az értekezlet, hogy a pénzbeszedés ellenszenvessé tenné az egyházlátogatás intézményét.

Ezután a kerület által véleményadás végett az egyházmegyékhez letett egyházközségi vagyonkezelési szabálytervezet vétetett tárgyalás alá, mely azon megjegyzéssel fogadtatott el, hogy a tervezetnek egynémely az ellenőrzésre vonatkozó túlzásai, szertelenségei kiküszöböltessenek. E megjegyzés főleg a két egyház-láda-kulcsról szóló intézkedésre, a pénznek a gondnok által minden vasárnap az egyház ládájába történő beszolgáltatására, a hónaponként való naplóvizsgálatra vonatkozik, melyek közűl az első az esetleges hűtlen pénzkezelés ódiumát nem kis részben a lelkészre hárítja, az utóbbi kettő pedig a vagyoni felelősség terhe alatt működő gondnokkal szemben nagymérvű bizalmatlanságot, sőt zaklatást jelent, s csak a különben is legtöbb helyen ingyenes és kiváltképen bizalmi jellegű gondnoki állás betöltését tenné az eddiginél is sokkal nehezebbé.

A zsinati tagok választásának módja foglalkoztatta azután az értekezletet, s beható eszmecsere után az értekezlet csekély kivétellel a lajstromos szavazás mellett foglalt állást

Most következett az értekezlet legfontosabb tárgya, a zsinati törvénytervezet tárgyalása Péter Mihály nagyszabású előadói munkálata alapján. Órák hosszáig foglalkozott értekezletünk e tárgygyal, mígnem a végére jutván, az előadónak jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott, s a munkálatnak az arra tett megjegyzéssel együtt az egyházmegyei közgyűlés elé leendő

felterjesztése kimondatott. Az esperesi hivatal részére egy Wertheim-szekrény készítését, az elhúnyt lelkészek sírkövére minden lelkész által 1 korona fizetését, Tomory Pál m. izsépi lelkésznek a „Magyar Szó“ részvénytársaságba egyházmegyénk belépését illető indítványának ajánló felterjesztését határozta el ezután értekezletünk, s Nagy Gusztáv síremlékére történt még adakozás, s ezzel az értekezlet véget ért.

Ime, ily sok jót, ily sok nemest végzett értekezletünk, és mégis indíttatva érzem magam, hogy f. zempléni egyházmegyei értekezletünk létjogosúltságának kérdését felvessem.

S miért? Mert nincs, mert nem lehet létjogosúltsága oly értekezletnek, melynek tagjai ma állást foglalnak bizonyos ügyekben valamely irányban, kimerítő, hosszas viták után, és holnap már ugyanazon dologban a gyűlésen homlokegyenest ellenkező álláspontot foglalnak el, s előbbi határozatukat — tisztelet a kivételnek — önmaguk szavazzák le.

Nincs létjogosúltsága az oly értekezletnek, a mely nem könnyebbíti meg a másnapi határozathozatalt, a melyben elhangzott és elfogadott érvek csak azon nap alkonyúlatáig bírnak reánk meggyőző hatással. Ma tanácskozni, határozni, hitvallást tenni, holnap pedig minden építményt önkezünkkel lerontani: vagy felszínes megértésre, vagy ingatag meggyőződésre vall. A felszínes megértés, a nem teljes tárgyismeret még menthetővé teszi a netalán jobb meggyőződésre jutás okozta Pálfordúlást, de miért hogy e jobb meggyőződésre térés mindig csak az egyházmegyei közgyűlésen következik be? És miért hogy a lelkészi értekezleten kell lenni mindig felszínesnek a tárgyismeretnek? Mert nem első eset ez az önleszavaztatás. Nos hát akár egyik, akár másik e sajnálatos ténynek az oka: egyképen azt kell mondanom, hogy ily körülmények között f.-zempléni értekézletünknek létjogosúltsága nincs. Ime a fentebbi tudosításból olvasható, hogy értekezletünk elfogadta az abaúji indítvány első részét, elfogadta a lajstromos szavazást, és a gyűlés az előbb pártolás támogatásával amazt bizonyára *meggyőződésből* elvetette, emezt — igaz hogy félreértésből — sajátságosan módosította. A jellemző a dologban az, hogy ez az önleszavaztatás az értekezleten nyilvánosan előre meg lett jósolva.

Azért azt mondom vagy alakúljon a f.-zempléni lelkészi értekezlet *egyházmegyei értekezletté*, melynek a világiak is tagjai legyenek, vagy pedig egyáltalán szűnjék meg.

A lelkészi értekezlet nem azért van, hogy meggyőződés változtatására és hiábavaló költekezésre szolgáljon alkalmúl.

Sütő Kálmán.

A felső-zempléni egyházmegye közgyűlése.

(Folyt és vége.)

Az első nap délelőttjéről adott tudósításnak pótlásául és a többi gyülési érdekesebb tárgyaknak az elintézéséről a következőkben adhatom a szükséges ismertetést:

Hosszasabban nem kell irnom, mert bár sok tárgyunk volt, s a gyülés esti 8 óráig eltartott, de e tárgyak közt kevés a közérdekü Pár szóval érintem azokat, melyeket a délelőtti gyülésről szóló tudósitás az én személyemmel is összefüggőleg mondott. A mi a lajstromos szavazás feletti disputát s annak krónikáját illeti, itt a tudósitás egészen megfelelő, hü és correct, de az a kitétel, mely rám vonatkozik s rólam aképen szól: »az állásfoglalás azonban ugy történt, hogy még Péter Mihály is félreértette a lajstromos szavazást és a választó kerületeket, pedig a lajstromos szavazás mellet nyilatkozott,« némi felvilágositást kiván, mert félreértésekre szolgáltathat alkalmat. Én a lajstromos szavazás hive vagyok s feltéve, hogy a presbitériumok igazán fel tudnak emelkedni az önzetlenség egy jókora magaslatára (mert ez egytől függ a lajstromos szavazás, de minden más szavazásnak is a haszna) attól nagy sikert remélek. Ilyen szellemben beszéltem, mint azt a tudósitás is megjegyzi, a gyülésen is. Szavaimra azonban reflektált Dókus Gyula elnök, a ki szintén a lajstromos szavazás mellett nyilatkozott. De mivel ő is osztotta némelyek azon aggodalmait, hogy a népesebb egyházmegyék összeállhatnak s a kisebbeket leszavazhatják s e tekintetben tapasztalataira is hivatkozott: keresett hát egy közvetitő inditványt, mely mellett a lajstromos szavazás is megmaradhat, de a szavazás kerületenként történnék. A kerületekre osztást tényleg ugy szemléltette, érveit ugy csoportositotta, hogy azok, a kik a lajstromos szavazás hivei, inditványa elfogadásával elveiket feladottaknak nem látták azoknak pedig, a kik az összeállás hátrányaitól féltek, (mert ilyenek voltak Dókus Ernőn kivül is) aggodalmait eloszlatta. Én tényleg a Dókus Gyula inditványában semmi *kertelést* nem láttam, mert ha láttam volna, felszólaltam volna.

Az a sürgősségi inditvány pedig, a melyre czélzás történt, csakugyan beadatott, de a fölött az elnökség nem engedett tárgyalni azon az alapon, hogy »egy tárgyalt ügy felett csak egy másik gyülés határozhat.«

Délután legelőbb a birósági ügyek jöttek elő. Volt ilyen nyolc. Kinos visszatetszést szült *Berecz Ottó* miglészi tanitó pere lelkésze és egyháza ellen. Az ügy előzménye ez. A miglészi egyház óriási költséggel egy diszes paplakot épitett. De mivel nem volt már annyi pénze, hogy ezzel kapcsolatban ólat és csürt épitsen, abban állapodott meg, hogy az uj épület mellett lévő régi lelkészlak egyik istállóját, mig ujat épit, a lelkész használatára bocsátja oly formán, hogy az uj lelkészlak udvaráról vágat egy ajtót, mert az istállót ideiglenesen is áthozni bajjal járt volna, összefüggésben lévén a másikkal. Ugyanugy, vagyis a lelkészlak kertjéből való bejárással használtatja a csürt is. Ily feltétellel a lelkészlakot a tanitónak, a ki nem is erre a lakásra hivatott meg, hanem egy sokkal hátrányosabbra, az egyház átadta. Ő azt elfogadta, de hát hogy is ne? Van a lelkészlakon 3 szoba, meg egy istálló 16—20 drb marha számára és minden melléképület. Később azonban mást gondolt a tanitó. A tanitónak sem neje, sem tücske nincs. De azért sem adja az istállót s a csűrt. Már majdnem egy éve folyik ez az ügy, mig most végre a biróság elé került. Mikor már minden elfogulatlan ember, szivében az egyháznak és lelkésznek adott igazat s a tanitó is ingadozni érezte tábai alatt a talajt, kérdezték hát tőle a közgyülésen, miért kezdte ezt a pert? Azt felelte: aesthetikai szempontból, mert igy rosszul nézne ki az épületje.

A biróság ugy határozott, hogy Miglész adja be azon iratot, hogy a paplak épitésekor ugy határozott, miként fentebb érintém. A többi birósági ügy nem ily érdekü.

Furcsa felfedezést tett a borsii egyházban müködött egyházlátogatóság. Az egyháznak van egy féltelek földje és egy kis házikója. E kettőért kap évente 220 frt bért. Az adó azonban e kettőért majdnem ugyanannyi. Hány esetre akadnánk ilyenre az alsó néposztálynál. Ime, a kis emberek védelme, az okos közgazdasági politika, ime az amerikai kivándorlás egyik oka. Az orvoslásból azonban lesz valami, mert az ügyet az alispán veszi kezébe.

Csoda-e aztán, ha ugyanezen Borsi templomát nem képes kijavitani, tehetetlenül kell néznie falainak repedezését, összedölésre megérett voltát.

Ladmóczon sok az adóhátralék, 750 korona. Most a regale kártalanitási pénzt foglalta le a pénzügyigazgatóság. Az egyháznak felelnie kell arra, hogy miért

nem hajtotta be rendesen a kivetést. S utasittatott, hogy a hátralékra uj kivetést tegyen s azt hajtsa be.

Az abauji inditványokat még a délelőtti gyülés tárgyalta s mindeniket elvetette.

Lelkészi könyvtár mintegy 14 egyházban nincs még. Utasittattak — a felállitásra. — Bessenyey István miglészi főgondnoknak, a ki ujabban 616 koronával ajándékozta meg az egyházat, meleg köszönet szavaztatott. A buzgó főgondnok e tettével kiváló áldozatainak számát ujabban is szaporitá.

A mihalyi papválasztás — a hova Tóth István hivatott meg, egyhangulag — megerősitetettt, az ujonnan beterjesztett khártával együtt.

Péter Mihály
egyházmegyei főjegyző.

Az ungi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Ungvár 1903. március 24—25.

Szabó Endre esperes és Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok elnöklete alatt gyüléseztek egyházmegyénk gyülésttartó tagjai, igazán szép számmal úgy a papi, mint a világi részről, kik a gyülést megelőzőleg az istenházában adták meg a hálás tisztelet adóját annak a jó Atyának, ki felettünk őrködni soha meg nem szünt és meg nem szünik ezután sem.

Istenitisztelet után az ev. ref. iskola tantermében vette kezdetét a gyűlés. Szabó Endre esperes buzgón imádkozott; Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok a tőle megszokott magas szárnyalású beszédével ejtette foglyúl a szíveket. Beszéde végével — mert nálunk a tisztújítás még nem történt meg — bejelentette az egyházmegyei tisztikar lemondását s felhivta a közgyülést, hogy a szavazatok beadásának határidejéről rendelkezzék; a mi meg is történt, s az április hó végéig beadandó szavazatok felbontása egy küldöttségre bizatott.

Az esperesi jelentésből örömmel győződtünk meg arról, hogy nálunk nagyobb baj nincsen! Egyházak, lelkészek, tanitók a nekiek adatott talentumok mértéke szerint híven fáradoznak azon, hogy ev. ref. egyházunk fejlődése nap-nap után előbb és előbb vitessék. Legyen az Ur áldása a hív munkásokon!

Az ungvári ev. ref. polgári leányiskolához Tóth Erzsébet okleveles tanitónő választatott meg; Viszokára Hoblik Emma, K.-H.-Helmeczre Böszörményi László szintén oklevelesek, kik a gyűlés szine előtt az esküt letették s a küzdelmes pálya folytatására az egyházmegye jó kivánsága mellett bocsáttattak el. Vajánba — okleveles tanitó nem pályázván — ideiglenes tanitó alkalmaztatott.

Az új Vay-Mocsáry-alap körül való buzgólkodás az egyháziak és világiaknak, valamint a presbitériumoknak is különösen figyelmökbe ajánltatott.

Az ásványi leány egyház anyásitását a Nm. vall. és közokt. Minisztérium nem engedélyezte; de mert egyházmegyénk erősen meg van arról győződve, hogy arra szükség van, ez ügyben újabb felterjesztést intéz a Minisztériumhoz.

Hosszasan tárgyaltatott a konvent által készített törvényjavaslat. Az egyházmegyénk által óhajtott változtatások számára nem foglalom le lapunk szük terét, hiszen azok irásba foglalva a kerületre terjesztetnek fel s az illetékes helyen egy és más óhajunk talán figyelembe is fog vétetni! Vajha úgy lenne!

A zsinati képviselők választási jogát egyházmegyénk továbbra is az eddigi módon kivánja gyakorolni s nem fogadja el a lajstromos szavazást; valamint nem fogadja el az abauji egyházmegye inditványát sem az egyházlátogatást illetőleg.

Záhony és Csap iskoláját államositani óhajtja, mindkettőnek ügye az egyházkerület elé terjesztetik.

Mokcsa paplakot akar épiteni, terve, költségvetése jóváhagyatott; Beés templomát, tornyát kivánja renoválni 13000 korona költséggel. Az egyházmegyei épitészeti bizottság felkéretett, hogy a benyújtott tervet s költségvetést vizsgálja át s ha helyesnek találja, az esperesi hivatal felhatalmaztatik az épitkezési engedély kiadására.

Az épitészeti bizottság jelenti, hogy Csap a múlt éven templomát revonálta, tornyot épittetett s harangot öntetett s a jelentékeny kiadást az egyházmegye által adott 2000 korona segélyen kivül az egyháztagok fedezték. A csapi egyház hiveinek nemes buzgólkodása örvendetes tudomásúl szolgált.

Kerületi képviselőkül megválasztattak: az elnökség. Virág József, Ifj. Szakál István papi, Szabó Lajos, Köröskényi Ferdinánd, Minay István világi tanácsbirák, Homoki Antal főjegyző.

A sok apróbb cseprőbb ügyeken elég gyorsasággal haladt át a gyűlés, úgy hogy az már 25-én déli 12 óra után bereke szthető volt. Okozta ezt az, hogy a tapintatos elnöki vezetés egyes dolgoknál nem engedte a vitát elposványosodni, a mi a régi időben annyi időt emésztett el s levont a gyűlés méltóságából is. Legyen így ez után is!

Magyar Bertalan.

KÖNYVISMERTETÉS.

A Theologiai Szaklap.

— Ismertetés és megjegyzések. —

(Folytatás.)

A *második* füzetben:

Hornyánszky Aladár Grotefendről emlékezik, mint akinek sokat köszönhet az ó-szövets. exegesis is; s emlékezik abból az alkalomból, hogy szept. 4-én volt 100 esztendeje azon gyűlésnek, melyen Grotefend az ékirás megoldására vonatkozó kisérleteit bemutatta a göttingai tudós társaságnak. Innen származik az assiriologiának, mint tudománynak, története.

Pukánszky Béla volt pozsonyi theol. tanár értekezése következik ez után az *ó-testamentom revideált forditásáról*. Sok elismeréssel szól az ó-testamentom revid. forditásáról. Különösen az ifjabb nemzedék nevelése számára a vallástanitás szempontjából tartja az újabb forditást sokkal tökéletesebbnek, mint a régit. De e mellett több erős kifogása is van a revid-forditás ellen, amelyek bizony jogosak. Igy pl. a forditás elé tüzött irányelveket egymással is ellentétben állóknak állitja, de önmagukban is helytelenek köztük némelyek, pl. hogy a symbolikus könyvek is irányadók legyenek a forditásoknál, holott megforditva, a symb. könyveknek kellene csak annyiban érvényeseknek lenni, amennyiben a szent iratokkal megegyeznek. De a felállitott irányelveket sem vitték *következetesen* keresztül a forditók. Egyik részt *alaki hüséggel* is adják vissza, a másik — ugyanaz ilyen alaku részt — nem. Nincs P. megelégedve a forditás azon irányelvével sem, mely szerint a forditók a Károly-biblia ódon nyelvének megőrzésére különös sulyt fektettek. Az az elve, hogy a bibliának, mint a szó legiga-

zibb értelmében vett népkönyvnek nyelvezete legyen népies. Ez nem egészen elfogadható álláspont. Mert azt nem lehet figyelmen kivül hagyni még a népiesség kedvéért sem, hogy a Károlyi — nyelvezet — mint a népiest nemesitően fejlesztő nyelvezet — átment a magy. prot. nép vérébe és éppen ennél fogva a Károlyi-irály — népirály. Egyébiránt az értekezés figyelemre méltó tanulmány.

Raffay Sándor: Jakab 1., 17. cz. alatt exegetikai tanulmány eredményeként a czimben jelölt szöveget e helyett: *„Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék felülről száll alá a világosságok atyjától“*, igy forditja: *„csupa jó adomány és csupa tökéletes ajándék száll alá onnét felülről stb.“* Az eredeti szövegnek is, a tartalmi összefüggésnek is ez felel meg inkább.

Raffay Sándor: *Mária a szentirásban* cz. alatt a bibliai ösmeret teljes fegyverzetével mutatja ki, hogy az uj-szövetség Máriát nem mutatja olyannak, aki testben szállhatott a mennybe; mert nem hogy hitnek tárgya lehetne, de még csak hivő sem volt. legalább Jézus életében bizonyosan nem. Alkalom adta R.-nak e tárgyat. Tudvalevőleg ugyanis a r. kath. egyház Máriáról, a Jézus anyjáról a testben való mennybeszállás dogmáját készitgeti elő. Éppen ez ok miatt a gyakorló lelkészek is haszonnal olvashatják ez értekezést.

Dr. *Tüdős István* folytatja Tanulmányait az Augustinus tanrendszeréből. E füzetben *A Krisztus személye és működése* cz. alatt boncolgatja Augustinusnak a Krisztusra vonatkozó tanát Világos, könnyű áttetsző alakitásban mutatja be Aug. tanfelfogását a Krisztusról és az ő működéséről a tudós egyházi atya három fejlődési fokozatában. Tüdős e tanulmányának végeredményeképp Augusztinusnak — Kr.-ról szóló tanát tiszta tannak hirdeti. „Nem csupán igét hirdető a Krisztus, hanem életet adó is, mivel senki, egyetlen próféta sem rendelkezett.“ S kimutatja, hogy Augustinust megtagadta maga a r. kath. egyház is, amely a Krisztus nyomába a szenteket léptette. Ez a tanulmány is higgadt, okos, szigorúan tudományos kimutatása tulajdonképen annak, hogy — különösen a kálvini irányú — reformátió az ős keresztyén tannak visszaállitása.

Schrödl József: A kompromisz-katholicismus Magyarországon cz. alatt.

Balogh Elemér: A velencei Fondaco dei Tedeschi és a gályarabok c. alatt értékes és érdekes történelmi dolgozatokat közölnek, mind a kettőnek czélja lévén részleteiben is megvilágitani történelmünk egy-egy korszakát. (E két dolgozattal összefüggésben utóbb teszek megjegyzést.)

Dr. *Schneller István* folytatja Jézus Krisztus a nevelésnek elve c. alatt az első füzetben megkezdett tanulmányát. Azon kérdésre kiván Sch. felelni, hogy *„a keresztyén vallás megfelel-e nevelési elméletünk központjaként odaállitott tiszta éniség álláspontjának, a valláserkölcsi jellem eszményének?“* Hogy e kérdésre megfeleljen, kifejti a ker. vallás lényegét, szólván mindenek előtt a *ker. vallás történet forrásairól*, mely nem egyéb, mint a synoptikus evangyéliumok; azután kifejti szigorúan bibliai alapon *Jézus Krisztus evangyéliomának alapgondolatát*, mely a Hegyi beszéd azon részében van, mely Isten országáról, mint a boldogság, egy folytonosan létező, fejlődő lelki, szellemi országáról szól; erről tesz bizonyságot — Sch. szerint — az uri ima, az imák mintája, melyet megragadóan s meggyőzően fejteget Sch. A Jézusi életelv tökéletes volta és követésre méltó példaszerűsége feltüntetése e kiváló tanulmány.

(Vége köv.) Réz László.

Papi irodalom 1902-ben.

IX.

Légy erős! Ifjusági istentiszteleti beszédek. Kiválóbb külföldi beszédgyűjtemények felhasználásával irta: *Tárkányi György* ev. ref. főgimnáziumi rendes vallástanár. Sepsi-Szent-György. 1902. 8°, V+111 l. Szerző sajátja. Ára 2 korona.

A füzet előszava vádirat az ifjusági istentiszteletek elhanyagolása ellen és egyszersmint védirat ugyanazok mellett. „Mert azt talán nem szükséges ma már bizonyitgatni, hogy a tanulóknak eddig tartatni szokott u. n. précesek, meg aztán a felnőttek istenitiszteletére való vitele a tanuló ifjuságnak, épen nem elég hitéletük gondozása érdekében. Egyházunknak ez irányban történt mulasztása okozta részben műveltjeink közönyét, elidegenedését az egyháztól és istenitiszteleteinkben való buzgó részvételtől. A helyett, hogy a gyermek- és ifjusági istentiszteletek által ránevelni igyekeztünk volna őket a gyülekezeti istentiszteletre, elidegenitettük a précesek és a gyülekezeti istenitiszteletre való kényszerités által, a melyekben nem találtak megfelelő tápot lelkiszükségletük kielégitésére. Pedig a gyermekeknek és ifjaknak ép úgy megvan a maguk lelkiszüksége, mint a felnőtteknek. Hiszem azonban, hogy rövid időn nálunk is általánosokká lesznek ezek a gyermek- és ifjusági istentiszteletek s épen ezért örömmel üdvözlöm az idén tartott egyetemes konventünk azon intézkedését, a melylyel ezeknek tartását minden gimnáziumunknál elrendeli.“

Közöltük e részletet azért, hogy alkalmat nyujtsunk az abban foglaltak felett való elmélkedésre és a megbeszélésre. Napirenden levő és igen fontos kérdés ez, a mely felett elvégre is dönteni kell vagy jobbra, vagy balra. Mi csak annyit jegyzünk meg itt, hogy a kollégiumi istentiszteletek elhanyagolása, sőt elejtése nem egyeztethető meg a prot. kollegiumok rendeltetésével. A tisztán tanintézetté vedlett prot. közép- és főiskolák nem egyházi intézmények, nem az „egyház veteményes kertjei“ többé.

Egyébiránt a Tárkányi Gy. német forrásokból dolgozott beszédei — számuk 22 — ifjusági istenitiszteleten tényleg meghasználhatók. Az ifjuság vallás-erkölcsi életének szükségeihez alkalmatosak azok. S ha itt-ott idegenszerüség érzik rajtok, annak oka nemcsak az idegen forrásokban, hanem a dolog idegenszerüségében is keresendő. Annyi áll, hogy az ifjakból álló gyülekezetnek másként kell hirdetni az igét, mint a felnőttekének; de viszont az is feltétlenül szükséges, hogy szerkesztés, szónoki kerekdedség úgy külső, mint belső kidolgozás tekintetében mit sem szabad engedniök a felnőttek számára tartott egyházi beszédeknek. Jó tartalmat, de jó formában! Szerettük volna, ha ezek a beszédek formailag is tökéletesebbek lettek volna, A szónoklattan tanárának segitségét szónoki remekek szolgáltatásával kell visszahálálni.

A füzetet, melynek végén két tartalmas és lendületes imádság is található, — az egyik évnyitó, a másik évzáró, — ajánljuk a hasonló ügyben fáradozók pártfogásába.

XII.

Beszédek gyermekistenitiszteletekre. Irták s elmondották *S. Szabó József, Kecskeméthy M. Lajos, Dr. Nagy Zsigmond* debreceni tanárok. IV. füzet. Debrecen 1902. 8°, 22 lap. Ára 20 fillér.

A füzetben levő három beszéd közül az S. Szabó Józsefé csakugyan gyermekistenitiszteletre, de a két

tiszttársáé már ifjusági istenitiszteletre való. Különben mind a hárman jót adnak e nemben ezúttal is és felhasználhatják mások is.

Faludi Pál.

IRODALOM.

* **Im Kampfe um Babel und Bibel.** Ein Wort zur Verständigung und Abwehr von *Dr. Alfred Jeremias*, Pfarrer der Lutherkirche zu Leipzig. Leipzig, J. C Hinrichs'sche Buchhandlung, 1903. Ára 50 fillér, 38 lap. — Delitzsch Frigyes berlini egyetemi tanár 1902 január 13-án *Babel und Bibel* cím alatt egy felolvasást tartott Berlinben a „Német keleti társaság" előtt, a melyet Vilmos német császár is végighallgatott. E felolvasás, a mely rövid idő alatt nyomtatásban is megjelent, roppant föltünést keltett; egy év alatt, mint egy kiadói jelentésből olvasom, 16,000 példány kelt el belőle; Németország és a külföld lapjai hosszabb cikkekben foglalkoztak vele, de ami a legfőbb: a röpiratoknak és kisebb-nagyobb tanulmányoknak egész serege kelt nyomába. Delitzsch, ismertetve azon fontos fölfedezéseket, a melyekre a Babyloniában és Assyriában rendezett ásatások e népek őstörténetére, vallására, művelődésére vonatkozólag vezettek, arra a következtetésre jut, hogy a héber mythológia, vagyis az ó-szövetség több fontos mondája és intézménye — például az özönvízről, a teremtésről, a kígyóról szóló elbeszélések, a szombat megünneplése, a Jahve-név, — assyr-babylon eredetűek, a zsidók e népektől vették át ezeket, de a saját szellemök bélyegét nyomták reájok. Sok orthodox, a hagyományhoz, az ó-szövetség betűjéhez ragaszkodó theologusnak nem tetszett Delitzschnek e beszédje és síkra szálltak az ő felfogása ellen, s az ó-szövetség Istentől sugallt volta, vagyis a kijelentés hitelessége mellett. Ezek közül legjelentékenyebb *König Eduárd*, kinek müve (Bibel und Babel. Eine Kulturgeschichtliche Skizze. Berlin, M. Warneck) december havában már 6-ik kiadásban jelent meg. E mű inkább egy szenvedélyes, elfogúlt theologusnak, mint egy, az assyrologiába mélyebben behatolt, szélesebb látókörű tudósnak munkája. E mű fejtegetései és tévedései ellen, tehát a Delitzsch-féle, vagyis a tudományos fölfogás mellett foglal állást *Jeremias* lipcsei lelkész föntcímzett műve. E mű *két* részből áll; az *első részben* (Der alte Orient und die alttestamentliche Wissenschaft) főkép Königgel foglalkozik s több fontos tévedését — melyeknek oka részint az assyr nyelvben való kevés tájékozottsága, részint az első sorban vallásos érdeket szolgáló Királyok Könyvének történeti forrásmunkául való tekintése — földeríti; máskülömben egyetért König zárótételével, mely szerint „Babylonban az igazság törekedett az ég felé, a bibliában az ég nyúlik bele a szegény emberi életbe," mert az Eufrates mentén végzett ásatások szerinte se lesznek soha a biblia vallástörténeti előjoga számára sírásói munkák. Majd Buddevel, a történeti-kritikai irány képviselőjével szemben mutatja ki, — s ezt tárgyalja műve *második részében* is (Der Panbabylonismus und seine Widersacher), — hogy nincs okunk a panbabylonismustól tartani, a mely Budde szerint, óriási markát az ó-szövetségre téve, azt megfojtással fenyegeti. Az ó-kori kultura kétségtelenül Egyiptomból és Babyloniából származott, megcáfolhatatlanúl bizonyítja ezt Winkler müve: *Die babylonische Kultur in ihren Beziehungen zur unsrigen*. Nagy hiba volna az assyrologiát s az egész ó-keleti tudományt a vallásos fölfogás kedvéért rosz hirbe keverni! A tudomány fejlődése sohasem árthat magának a vallásnak, magának az isteninek, csak a múló burkot módosíthatja. Ámde akkor, midőn minden halad, fejlődik, ennek sem lehet magát ezen általános törvény alól kivonnia! Régen megmondta Pál apostol: Mit sem tehetünk az igazság ellen! A kik e mai napság oly aktuális kérdéssel bővebben meg akarnak ismerkedni, azoknak Delitzsch, König és Winkler műve mellett Jeremias tanulmánya is jó szolgálatot tehet. Rácz Lajos.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 6—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Hézser Emil tállyai ev. ref. lelkésztársunkat és nejét Witthen Annát megrendítő csapás érte. A miskolci egyházkerületi főleánynövelde IV-ik osztályában tanuló, kitünő szorgalmu *Annuska* nevű kedves leánya, ottani lakos szerető nagyanyja házánál, a hová az intézeti szabályok szerint — vasárnapra mint vendég — az internatusból kibocsátást nyert, márczius hó 30-án reggeli 3 órakor ifju élete 14-ik évében szivszélhüdésben hirtelen elhunyt. Korán kihült drága hamvai március 31-én szállittattak szülőföldjére Tállyára; a hol még e napon délután 5 órakor minden vallásfelekezeti különbség nélkül nagy számu és diszes uriközönség gyülekezett egybe a gyászudvarra; kifejezvén ez által a mindnyájuk által szeretve tisztelt gyászbaborult papi család iránt érzett legőszintébb s legmélyebb részvétét. Halotti gyászénekeket a tállyai ev. ref. egyházi énekkar zengedezett a virágoktól és koszoruktól egészen elboritott koporsó felett. A mélyen megrendítő gyászos esetben Isten bölcseségét és igazságát hirdető halotti imájában Órás Kálman ondi ev. ref. lelkész emelte a jelenlevők szivét Istenhez, kérvén a megszomorodott szíveknek megnyugvást, gyógyirt, vigasztalást s a korán elköltözött angyali jóságu és tisztaságu ifju leánynak csendes nyugalmat. A sirnál Homoki Béla tállyai ev. ref. tanitó tartott, a vesztés nagyságát hirdető, de a jövő élet reményében mégis megnyugtató, mindenkit megindító, ékes szavu szép sirbeszédet. Legyen áldott az ártatlan lélek emlékezete! Ó. —n.

— **Felvilágositásúl.** A „Sárospataki Lapok" közelebbi számában, a felsőzempleni egyházmegye közgyüléséről irott tudósitás azt jegyzi meg rólam: „Fejes István a lajstromos szavazás mellett szol, de olyan lágymelegséggel, a melyet épen ő nála senki sem értett meg a gyűlés tagjai közül." Hát a lajstromos szavazás elég fontos kérdés, de köztudomásu dolog, hogy én azt sem nem inditványoztam, sem nyilvánosan hozzá nem szólottam, holott kisebb dolgokban is fel szoktam szólalni. A mit a felső-zempléni gyűlésen mondottam, az is inkább csak némi tájékoztatás volt. A valóság ez. Ebbeli tartózkodásomnak oka pedig eleitől fogva az volt, hogy az én *nevem* a lajstromos szavazással kapcsolatban mindenkor egyik tanuúl idéztetett föl, már pedig a hol személyemet, vagy a közfelfogás szerint személyes érdekemet hozhatják kapcsolatba valamely ügygyel, ott én a tartózkodást rendszerint magam parancsolom. Közéleti pályámon sok esetben kellett ezt megtennem, lehet, hogy talán néha a közügy kárával is, de hát én nem tudok máskép tenni, még ha esetleg meg nem értenének is.

Fejes István.

— **Denedek Elek azokról, a kik nem magasztalják a reversálist adó kálvinista papleányt és atyját.** Mindenki láthatta, a ki olvasta a „Sárospataki Lapok" cikkeit az agyagfalvi ügyről, hogy a megbotránkozásnak a hangját

hallattuk s a panasznak erős kifejezéseit használtuk, mert másként nem tehettünk. Vallásunk megvetőit dicséretekkel s magasztalásokkal nem halmozhattuk el, nem, még Benedek Elek kedvéért sem. S mikor ezt igy elvégeztük, hagytuk a dolgot pihenni, hiszen a sebet felszakítni nem élvezet. Ám Benedek Elek nem igy gondolkozik. Csaknem hétről-hétre dicsőiti az agyagfalvi *„vén papot“* s keresztre feszíti azokat, a kik nincsenek vele egy véleményen s mernek jó magyarok s jó kálvinisták lenni egyszerre s egy személyben. Hogy a pesti művelt társalgónak milyen beavatottja B. E.: arról az április 1-sői „Magyar Világ“ fényes bizonyság, a melyben ezekkel a jelzőkkel tisztel meg bennünket, a kik nem tartunk vele: „ostoba papok, a kikről szégyenkezve kell mondanom, hogy az én hitemnek papjai, — a kik rágalmaztok engem, — ostobák, — gyávák, ostoba emberek, — durvák, faragatlanok, a kik elől már a templomba sem lehet menekülni, — durvaságaika, lelketlenségüket szégyellem . . . Isten engem ugy segéljen, közötek verek szemforgató ostoba emberek“ . . . Hát tessék Benedek Elek urnak müveltségét, jó izlését, vallásosságát és a többi tulajdonait ezekből megitélni! Neki van joga beszélni, irni, itélni: nekünk nincs! Neki lehet bennünket pellengérre állitani: nekünk még csak szót sem illik ellene emelni! . . . S aztán ő abban gyönyörködik, ha a református lelkész vizet prédikál és bort iszik! Hát az ilyen ember bizony-bizony nem tudja, hogy mit cselekszik!

— **Köszönet.** Mindazoknak, kik családom mélységes fájdalmát részvétökkel, a vigasztalás balzsamával enyhitették, ez úton is hálás köszönetemet nyilvánitom.

Makláry Pap Miklós.

— **Nőegyleti felolvasás.** A sárospataki református nőegylet *március 29-én* a főiskola templomában nagy számu közönség jelenlétében magas szinvonalon álló felolvasást tartott, a melyen magát a felolvasást a nőegylet nagy buzgúságu titkára: *Buza János* tartotta ily cimen: „Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.“ Az 1824—27 évek történetét ismertette, a mikor is a templom renoválását végezte a sárospataki gyülekezet, a melynek küzdelmeit, megpróbáltatásait, keserveit élénk szinekkel rajzolta a felolvasó. A szép munkálatot közreadjuk, mint adalékot a sárospataki ref. egyház történetéhez. A felolvasó ünnepély többi pontjai a következők voltak: *özv. Janiga Vincéné* mély hatást keltve szavalta el Várady Antalnak „Az Úr itél“ cimü költeményét, a melynek kissé papistás izét feledteté az a magasabb célzat, a mely az egész költői alkotáson átvonul. *Dr. Piskóthy Ferencz* saujhelyi törvényszéki jegyző énekelte Szügyi Lászlónak egy igen sikerült alkotását, *Fövenyessy Bertalan* harmonium kisérete mellett, azzal az igazán kellemes előadással, melyet senki sem unhat meg hallgatni. *Nagy Elemér* jóghallgató egyszerü közvetlenséggel szavalta Szász Béla: „Judás“ cimü versét. A főiskolai *énekkar* énekelt a közönség teljes elismerése mellett. (l.)

— **Egyházmegyei gyülés.** A *tornai* ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyülese április 15—16 napjain fog végbemenni Szinben

— **A Mitrovics Alapitványra** adakoztak: Buzi Márton 5 kor., Illyés János 10 koronát. — Novák Lajos, közigazgató.

— **P. Nagy Gusztáv** siremlékére adakoztak: Sütő Kálmán (Miglész), Kádár János, Kozma Antal, Virág József, Szegő Béni, Kiss Tamás, Erdélyi András, Tomory Pál, Hutka József, Péter Mihály, Tudja Mihály 1—1, Buzi Márton 3, Ilyés János 5 K. — Novák Lajos theol. tanár.

— **Benedek Elek vallásos meggyőződése és a kvitt!** Április 2-ikán a Magyar Világban Benedek Elek igy ir: A jó öreg agyagfalvi református papot keresztre akarta feszíteni néhány tűrelmetlenkedő kollégája, mert a leányát római kath. gimn. tanárhoz adta feleségül. Szegény öreg, jól tudván, hogy a legbensőbb családi ügyébe beleavatkoznak a Tüdős Istvánok, annak idején — mint megírtuk — mindent elkövetett, hogy leánya ne adjon reversálist, de végre is a leány nagy korú volt mint okleveles tanitónő, nem akadályozhatta meg a reversális a házasságot. Ez a nagy bűn, melyért az öreget keresztre akarják feszíteni, sőt, ha Tüdős István és társain állana, még a palástjától is megfosztanák. De nincs az a szomorú dolog, melybe valami vidám elem bele ne vegyüljön. Ezt a vidám elemet a vén pap unokahugának köszönhetjük, ki szintén papleány, szemrevaló szép özvegyasszony s kinek a kezéért egy kathólikus paptanár kiugrott a reverendából. A vőlegény áttért a református hitre, már kacskaringós bajuszt is növelt s még csak egy tanári állás valamelyik református gimnáziumban: s meglesz az eshűvő. Egy szóval: Kvitt! Sőt a kvittnél is kvittebb, mert az elvesztett leány helyet, férfit kaptak a kálomisták. Igy oldja meg a felekezeti kérdést a mindenható szerelem.“ Ez az a nagy kálvinistaság, a melylyel elhomályositja Sárospatakot! Csakhogy ez nem is *tisztességes* dolog, nem is *müveltségre való* s igy B. E. számba nem vehető ember!

— **Kérelem.** A jótékonycélu és valláskülönbség nélkül müködő Nagypénteki Református Társaság elnöksége tisztelettel kéri az összes ev. ref. egyházak nagytiszteletü presbyteriumait és nagytiszt. lelkészeit, hogy az egyes egyházakhoz régebben megküldött kérelme alapján, ez évben is Nagypéntek ünnepén egyházi gyüjtést rendezni s egyszersmind a hiveket az adakozás nemes céljáról fölvilágositani kegyeskedjenek. A begyült adományokból a társaság alapjára juttatandó összeget s esetleg a confirmandusok adományát, kéri az elnökség a Nagypénteki Reform. Társaság gondnoki hivatalának Budapes II. Főutcza 71. megküldeni, honnan az adomány azonnal nyugtáztatni fog.

— **Gyorsirászati jubileum a pápai főiskolában.** Április 13—14. napjain a pápai főiskola gyorsiró köre fennállásának negyedszázados jubileumi ünnepélyét fogja megülni országos versenyirással egybeköttötten s igy a gyorsirás szempontjából országos jellegű ünnepély keretében, a melynek a következő pontjai lesznek: 1. Megnyitó beszéd *Dr. Kapossy Luciántól.* 2. Emlékbeszéd Markovits Iván halálának 10-dik évfordulója alkalmából: *Dr. Halász Zoltán* országgyülési gyorsirótól. 3. A gyorsirás és emlékezet: *Dr Fabró Henriktől,* az országos magyar gyorsiró ogyesület elnökétől. 4. A nők, mint gyorsirók: *Blazsejovszky Károlyné* úrnőtől. 5. A gyorsirás terjesztése: *Bódogh Jánostól,* az országos magyar gyorsiróegyesület ügyvezető igazgatójától. 6. A gyorsirás a középiskolában: *Schör Ernő* bölcsészet hallgatótól. 7. A pápai ev. ref. főiskolai gyorsirókör 25 éves története: *Pongrácz József* I. éves theol. ifjútól, a kör ifjúsági elnökétől. 8. A korrekt-stenogramm pályázat eredményének kihirdetése. — Az országos verseny tételei a következők: 1. *Percenként* (5 percnyi diktatus) *270—300 szótag leirása és közönséges irásba való áttétele:* 1-sö díjul 200 koronát, 2-dik díjul 100 koronát, 3-dik díjul 50 koronát. E fokon gyorsirási rendszerkülönbség nélkül mindenki részt vehet, de az országosgyülési gyorsirók csak a két első díjat nyerhetik. 2. *Percenként* (5 percnyi diktatum) *220 szótag leirása és közönséges irásba való áttételére:* 1-sö díj 80 kor., 2-dik díj 40 kor., 3-dik díj 20 kor. 3. *Percenként* (5 percnyi diktatum (*180 szótag leirására és áttételére:* 1-sö díj 40 kor., 2-díj 25 kor., 3-díj 15 kor. 4. *Percenként* (5 percnyi diktatum) *150 szótag leirására és áttételére:* 1-sö díj 30 kor., 2-dik díj 25 kor., 3-dik 15 kor., 4-dik díj 10 kor. A 200, 180 és 150-es fokon az országgyülési gyorsirók kivételével bárki részt

vehet, amennyiben az illető fokokon a rendes díjat még nem nyerte volna el. de pályadíjra csakis Gabelsberger-Markovics rendszert követők tarthatnak igényt, az egyéb rendszerekkel írt és sikerült pályamunkákat oklevéllel fogjuk kitüntetni. 5. *Külön hölgydíj az összes fokon:* 1-ső díj 20 kor., 2-dik díj 15 kor., 3-dik díj 10 kor. 6. *A legszebb és legszabatosabb pályanyertes stenogramm* jutalma (kivéve a legmagasabb fokú pályamunkákat) 50 kor. 7. *Ezenkivül a 220. 180 és 150-es fokok mindegyikéu a legjobb 10—10 pályamunka* könyvjutalomban észesül.

— **Elismerést az erdélyi egyházkerületnek!** Az *erdélyi püspöki* cim kérdésnek Wlassics Gyula által adott magyarázatát nem fogadta el az erdélyi ev. ref. egyházkerület, hanem *ismél felkéri a képviselő házat,* hogy a *Gyulafehérváron székelő r. kath. püspök cimét a bevett vallás felekezetek egyenjoguságát biztositó törvények értelmében törvényhozási uton rendezze.* Ezt már szeretjük! A konvent nagy bölcsen beadta derekát, hogy mit kapott érte az államtól, a kormánytól, nem tudjuk, mert sem királyi tanácsosság, sem más kitüntetés nem érte a konvent „bölcs mérsékletü" tagjait, — aztán meg a vállveregetések sem szoktak nyilvánosan végbemenni! Hogy a többi egyházkerületek belenyugodtak a konventi határozatba: az azt mutatja, hogy most már azokban sincs élet, nincs bátorság! Annál derekabb, hogy az erdélyiek nem hagyják magukat s Wlassics szép szeméért nem mondanak le jogukról, a melynek védelmére esküvel kötelezettek el a hivatalosak és választottak. Pokoly József theol. tanár müve az uj felirat, a melyet a Magyar Szó" és az „Egyetértés" egész terjedelmében közöltek, a többi lapok legnagyobb részben tudomást sem vettek róla . . . De igen! A „Magyar Állam", a mely falánkságunkat látja ebben a kérdésben s mind abban, a mi esetleg nekik kellemetlen s az ellen tiltakoznak . . . Teljes elismerést az erdélyieknek!!

— **Bartha Miklós a keresztvédő.** Tisztában van immár Magyarországon mindenki azzal, hogy Bartha Miklós, a „Magyarország" cimű hirlap fizetett cikkirója, de a ki fizetett cikkirója volt annak idején egyik-másik kormánypárti lapnak is: mindannak barátja, a mivel a protestánsokat e hazában becsmérelni szokás s a mivel a pápásokat az egekig magasztalják. Cikkei arról tesznek bizonyságot, hogy a kálvinista hiten létele csak arra való, hogy az ellenfél céljait igy annál jobban szolgálhassa, mert a protestánsok ellen a protestáns tromfnak kijátszása olyan lelki élvezet! Legközelébb a keresztről beszélt Bartha Miklós úr egy néppárti képviselők által tartott lakomán, a melyen az egyetem keresztvédő ifjainak adott tanácsokat, hogy miként kell a kereszttel harcolni a nem keresztesek ellen. Hát engedjen meg Bartha Miklós országgyűlési képviselő úr: mi sem vagyunk keresztes vitézek, de jobban tiszteljük a keresztet, mint jelvényt, mint Bartha Miklós, a ki pedig keresztes vitéz, de a keresztet ime szentsége dacára is oda viszi közélet küzdő porondjának a sarába, hogy az megfertőztessék! Szép és Bartha Miklóshoz illő mulatság!

— **Gyűlölet.** Ezt a jelszót irja a „Magyar Állam" annak a cikkének a sorai közé, a melyet a n.-kőrösi március 15-iki ünnepélyről hoz, a melynek utójátéka gyanánt ablak beverés játszódott le azokon az épületeken, a melyeken nem volt kitűzve a nemzeti zászló. Ezek között az épületek között volt a róm. kath. plebános lakása is. És csinál e miatt a „Magyar Állam" éktelen kirohanást s a zavargókat mind protestánsoknak tartva igy ir: „ . . . a protestánsok felekezeti elfogúltsága a magyar hazafiságban egész életén át tisztán álló nagy-kőrösi esperes-plebánost, a szabadságharcz egyik vitéz harcosát támadta meg vagyonában és személyes szabadságában, — a támadásnak indító oka a protestánsok gyűlölete lévén: ez már oly mély megtévedését jelzi a hazafiúi érzésnek, hogy az ilyen fajta tüntetésekről csak útálattal szólhatunk." Hát vegye tudomásúl a „Magyar Állam," hogy a *gyűlöletet* csak ott náluk ismerik, a hol a *kiátkozások* szoktak végbemenni, a hol az *eretnekek megvetése* Istennek tetsző cselekedetűl van szerepeltetve. Azért, mert Nagy-Kőrösön ablakbeverés volt azokkal az épületekkel szemben, a melyeken nemzeti szinű lobogó nem volt, a protestánsok részéről a gyülöletet nem lehet feltételezni, hiszen nemcsak a róm. kath. plebános ablakait verték be, hanem protestánsokét is! Kár a hazudozás kenyerét használni!

— **Az osztályozás szigoritása a IV-ed osztályokban.** Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter rendeleletet bocsátott ki, a melyben a tanári testületeket figyelmezteti arra, hogy a közép iskolák alsóbb osztályaiban, főleg a 4-ik osztályban nemcsak az a kötelesség háramlik a tanárokra, hogy az elsajátitott tananyag alapján itéletet mondjanak arról, vajjon a negyedik osztályt végző tanuló tud-e annyit, a mennyi a rákövetkező ötödik osztály tananyagának megértésére szükséges, hanem meg kell itélniök azt is, vajjon nem előnyösebb-e a tanuló érdekében, ha oly korban, midőn még könnyebben cserélhet élethivatást, más iskolába megy át; vagy más életpályára készül, hol a tudományos képzettség feltételei szűkebb körüek vagy talán egészen is nélkülözhetők. Nekünk ugy tetszik, hogy ez a rendelkezés a tanári lelkiismeretbe való beavatkozást tartalmazza, a melyhez bizony sok szó fér!

— **Vörösmarty album.** Kulturmissziót teljesit a „Pesti Napló" mikor minden esztendőben, disses, ingyenes ajándékokban közelebb hozza, a nagy közönség szivéhez a nagy, örökbecsü irodalmi és müvészeti alkotásohat és azzal, hogy megösmerteti, egyuttal meg is szeretteti a müvészetet. Év-év után gyönyörü müvészeti ajándékokkal, ritka diszmüvekkel lepi meg karácsonyra olvasóit a „Pesri Napló", ez a szó legnemesebb értelmben független, szahadelvü és szókimondó lap és most, Vörösmartynak, a szózat és a Vén cigány őserejü költőjének életrajzával egyben legkiválóbb alkotásait (Szózat, Szép Ilonka, Csongor és Tünde és számos mást) foglalja diszes albuma és adja karácsonyra ajándékul. A Vörösmarty Album a Zichy Mihaly-Album alakjában és nagysagában készül és e tartalmas könyvet 20 nagy több szinben nyomott mümelléklet, továbbá 40—50 szövegkép fogja disziteni. E gyönyörü könyvet karácsonyi ajándékul megkapja a „Pesti Napló" minden állandó nlőfizetője és dijtalanul megkapja mindama uj clőfizetője, aki egész éven át fél- vagy negyedévenkint vagy havonkint, de megszakitás nélkül fizet eló a „Pesti Napló"-ra.

— **Minden magyar ember jóindulatú figyelmébe!** Az erdélyi részekben Szászsebes sz. kir. városban és szomszédos falvaiban néhány száz kálvinista magyar, hosszú küzdelme és nagy áldozatai árán, testvériesülten az ott élő magyar evangélikusokkal és unitáriusokkal, a közelben egyházzá szervezkedtek, hogy igy e nagy nemzetiségi vidéken sikeresebben szolgálhassák a magyar nemzeti eszményeket is. Templomukat azonban nincs miből befejezniök. És nincsen, a miből papilakot épitsenek.

A saját hazájában is idegen földön él itt a magyarság. Megkereste Szászsebes városát, az 1868. LIII. t.-cz. alapján, hogy nyújtson templomépitésre s más egyházi céljaira segélyt, de rideg elútasitás lőn a válasz. Mint a régi Királyföld lakosai az 1876. évi XII. t.-cz. alapján, megkeresték a szász Universitást is, hogy templomi és iskolai célokra, felekezeti s faji különbség nélkül, gyümölcsöztetendő, több millióra rugó törzsvagyonának jövedelméből adjon valamelyes összeget; de hát magyar-célra nem jut a dús jövedelmekből semmi.

Ily körülmények között állt elő Szakáts László egyszerű iparos ember eme kijelentéssel: „Hogy a Farkasokból többé ne legyenek Volffok (áldott jóságú

első feleségének, Volff Johannának ősei, Farkas előnevű magyar-kálvinista székelyek voltak; azután előbb lutheránusokká lettek, majd Volff-ra változtatták előnevüket, s nyelvükben is idegenek lettek; és fájdalom, erre sok példa van itt,) hogy mi, kálvinista magyarok se legyünk alább valók a más nyelvűeknél és más hit felekezetűeknél, hogy legyen nekünk is templomunk, melyben drága anyanyelvünkön imádhassuk Istenünket hulló verejtékkel szerzett keresményemből a szászsebesi ev. ref. ekklézsia fundálására lefizetek ime 20.000 koronát! Aztán tegye meg más is kötelességét!"

Ez a más pedig, — miután a Szászsebesben lakó magyarság minden egyes tagja ismételten megadóztatta magát erején felül, — a magyar társadalom.

A magyar társadalom támogatása nélkül, e nagy nemzetiségi vidéken, a nemzetiségek gúnyolódására befejezetlenül marad az egyetlen magyar templom is, és meghiusúl a szent akczió.

Kérjük azért! hozza meg minden magyar ember e szent célra, habár csak fillérekben is áldozatját! a magyar nemzeti eszme oltárára teszi azt!

Benedek Károly
administrátor-lelkész, egyházm. főjegyző.

— **A „Debreceni Prot. Lap"** szükségét érezte, hogy védelmére keljen *gr. Dégenfeld Józsefnek*, a miatt, hogy ő ajánlotta (minthogy igaz is) *Zsigmond Sándort* zsinatelőkészítő jegyzőnek. Hivatkozik a konventi jegyzőkönyvre, a mi nem bizonyíték ebben a tárgyban és sok egyébre is és mond új dolgot is (t. i., hogy Dégenfeldet akarták volna a zsinati tárgyak és vélemények egybegyűjtésével és összeállításával megbízni . . .) s végre is kisüti, hogy csakugyan úgy van, a mint a „Sárospataki Lapok" névtelenje írta. — Vegye tudomásúl a t. szerkesztő úr, hogy a „Sp. Lapok" cikkírója nem *vádolt*, hanem történetet írt a személyek határozott megnevezésével. Ha van minden lapnak bőséges oka zúgnimorogni a konvent törvénytervezete ellen, hát akkor ne fájjon a szíve senkinek azért se, hogy gazdagabbak lehetünk egy igazsággal. Az ellen, hogy ez személyeskedés volna, az a bizonyos névtelen (a ki jó forrásból ismeri a konvent kis és nagy dolgait) határozottan tiltakozik. Az illető mindkét szóbanforgó egyén érdemeit is jól ismeri és őszintén tudja méltányolni. Feltétlenül hiszi és vallja, hogy mindkettőt tiszta jó akarat és egyházias buzgóság vezérelte s hogy egyik sem oka annak, hogy munkájuk eredményével a *Debreceni Prot. Lap*" sincs megelégedve. A t. szerkesztő úr — úgy látszik — még nem szerzett a konvent házi dolgairól közvetlen tapasztalatokat s nem tudja, hogyan készítik ott elő a szavazásokat és hogy állítják össze a választandók névsorát. Ha ezeket is tudná, akkor nem vádolná talán a „Sp. Lapok" névtelenjét. Az igazság pedig csak maradjon meg köztünk a legtiszteletreméltóbb hatalmasságnak. — Ne személyeskedjünk!! *A névtelen.*

— **A római pápa és Magyarország.** Ez alatt a cim alatt a „Magyar Állam a 72 ik számban szembe állit bennünket Thaly Kálmán történet tudósunkkal, a ki elismeri azt, hogy XI. Ince pápa 400,000 aranyat adván Magyarországnak a töröktől való megszabadulás céljaira: ezzel a római pápáknak Magyarország iránt érzett joindulata igazolva van. Bocsásson meg a „Magyar Állam", ha Thaly Kálmán és mi közöttünk nem tudunk különbséget találni a dolog lényegében, abban t. i. hogy Thaly Kálmán is hozzáteszi: XI. Ince — Odeschalchi herceg — a *pénz ellenértékeül a Szerémségből akart unokaöcsse részére valamit s igy jutottak unokaöcscsei a Szerémséghez*: vagyis a pápák *önzetlen, szív szerint való jóakarói soha sem voltak Magyarországnak!* . . .

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

B. I. A magánértesitést megkaptam. Köszönöm. Élvezettel olvastam. *Sz. B.* A tudósitás a jövő számban fog jönni. *T. P.* A szép költeményt a husvéti számba soroztam be. *R. K.* A fogadást nem állom, mert okom van rá. Levélben irom meg. A gyülési tudósitást vártam már erre a számra, de nem érkezett meg. *P. M.* A tanúlmányt a jövő számban kezdem meg közölni.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉSEK.

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrány-féle ***„POKLOS"*** szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egyhordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***rá-adásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

1—39

Szőlőlugast ültessünk

minden ház mellé és házi kertjeinkben.

Erre **azonban nem minden szőlőfaj alkalmas,** (**bár mind kuszó** természetü mert nagyobbrésze ha megnő is, termést nem hoz, **ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azok** tőven ellátják **házukat az egész szőőrés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.**

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fa a mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, keritéseknek stb. a legremekebb disze anélkül, hogy legkevesebb helyet is el oglalna az egyébbre használható részekből Ez a leghálatosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vo atkozó szines ényomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki cimét egy levelezőlapon tudatja.

Ermellékt első szőlőoltványtelep Nagy-Kágya, u. p. Székelyhid.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **15.** (1112.) **szám.** *Sárospatak, 1903. április 13*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdős István: Feltámadás. — Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete. — Theológiai szakoktatásunk. — Tóth Pál: Ifjú leány halálára. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — Sütő Kálmán: A lelkész választási törvénytervezetről. — Fövenyessy Bertalan: Egyházi éneklésünk. — Ujj József: Az abauji egyházmegye közgyűlése. — Szuhay Benedek: A felső-borsodi lelkész-értekezlet közgyülése. — Réz László: A gömöri lelkész-értekezlet gyülése. Soós Lajos: Falusi levelek. — Réz László: A Theológiai Szaklap. — Faludy Pál: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Feltámadás!

„Emlékezzél meg arról, hogy a Jézus Krisztus feltámadott, a halálból.“ Ezt irta hajdan az Ur apostola az ő tanitványának: Timótheusnak, hogy erősitse hitében, hogy növelje reménységét s állhatatossá tegye abban a szeretetben, a mely a Jézus Krisztus személyiségéből, mint egyetlen forrásból fakad.

A mai kor anyagias felfogása, a föld rögéhez kötött gondolkozása, az eszményekért felbuzdúlni alig képes érzülete sokkal inkább eszébe veheti az apostolnak intelmét: *„Emlékezzél meg, hogy a Jézus Krisztus feltámadott a halálból,“* mert hitének nemcsak erősbülnie kell, hanem ujjá is kell születnie az ellenséges támadások közepette, mert reménységének nemcsak növekednie kell, hanem meg is kell teremnie a kétségbeesések özönében s mert szeretetének nemcsak állhatatosnak kell lennie, hanem az állhatatosság alapját is meg kell szereznie: a szeretet bensőségét, a melynek elmulását olyan sokan szemlélik örömmel, a kik a szeretetet megveszthetetlenek tartják.

Nem lehet keresztyén ember az, a ki a Jézus Krisztus halálból való feltámadásáról meg nem emlékezik! Nem, mert meg vagyon irva: *„Ha a Krisztus fel nem támadott, hiába való a ti hitetek s hiábavaló a mi predikálásunk.“*

Ma, a mikor nyilvánvalólag a Krisztus feltámadásának emlék-napját ünnepeljük: el kell hallgatnia minden kétségnek, a melylyel támadni korszerűnek itélik ama feltámadást, a mely megtörte a halál hatalmát, megsemmisité a koporsónak erejét.

Ha nem igaz az evangyéliom: a *Krisztus föltámadott*; ha Pál apostol csak a megfeszitett, de nem egyúttal a feltámadott Krisztust is hirdeté, — ha az apostolok nem a feltámadott Krisztus által nyerék ama végetlen s példátlan erőt s lelkesedést, a melylyel szembeszálltak a világnak minden hatalmasságával, nem félve a kereszttől, nem rettegve a vérpadtól, sőt mindezekben az igazságért való megdicsőittetést látva, ha mindez nem igy van: akkor hazugság az egész múlt, a mely a feltámadott Krisztust hirdeti, — ámitás az egész jelenvaló élet, a melynek erőt csak az a hit kölcsönözhet, hogy a Krisztus élete, a mely a halál után lett jutalma, a mi életünk is, mert *élünk többé nem mi, hanem él mi bennünk a Krisztus!*

Nem, nem lehet, hogy a Krisztus feltámadásának, az igazság diadalának valóságát kétségbe vonhatná a lélek, a melynek hitre, reményre s szeretetre van szüksége, a ki pedig megtámadja s a kétségek árjában érzi jól magát: ám álljon magának s legyen hitében boldog, a melynek nincs biztos alapja!

Óh én érzem az én lelkemben magasan lobogni a hit fáklyájának világát s érzem, hogy szívem dobbanása azon csüng, a ki meghalt, de feltámadott, a kit megalázott az emberi gonoszság, de megdicsőitett az isteni igazság, mert maga volt az igazság!

Legyen minden olvasónknak boldog husvéti ünnepe s a feltámadott Krisztusba vetett hit szentelje meg mindnyájunk ünneplését!

Lapunk jelen számához egy iv melléklet van csatolva.

Az ev. ref. konvent egyház törvénytervezete.

IV.

A mint nem birt következetes maradni e tervezet a változtatott cim alkalmazásában, épenúgy nem volt képes, vagy nem akarta bevilágitani, áttetszővé tenni a törvénykönyv több rendbeli homályos pontját és eloszlatni annak fogyatkozásait.

Maradjunk csak az „*Egyházalkotmány*“ c. részben s ott is csupán az „*Általános határozatok*“ körében.

E rész meghatározásai eredetileg is ingatagok, a nyelvezete is kifogásolható. Ilyen tehát már 1881 óta. A mit 1891-ben igazitottak rajta, az édes kevés s leginkább az államhatalom segédkezésének igénybe vételére vonatkozik. A többi gyöngeségét benne felejtették akkor is és most is.

Azt állitja mindjárt az 1 §., hogy a mi egyházunk (hivjuk akár evangélikus reformátusnak, akár evangyéliom szerint reformáltnak) „*országos törvényeinkben helvét hilvallásúnak neveztetik.*“ Ez a kifejezés igy, a mint hangzik, megjárta még 1881-ben s még azután is egy pár esztendővel; de hogy ez ma is kifejezné a valóságot, azt senki sem hiszi el. Már 1891-ben oda kellett volna illeszteni az „*országos*“ szó elibe a *korábbi* jelzőt; most annál is inkább. Van-e valami jelentősége a „*helvét hitvallásu*“ szavak mellől az „*evangelikus*“ szó elhagyásának, vagy az csak toll-hiba, — ezt is megkérdezhetné valaki és ugyan mi lenne rá a felelet?! Az, hogy az a lényegre nem tartozik. Van benne valami visszaemlékezés a „*status evangelici*“ névre, a mit kár volna elfelejtenünk.

Feltűnőbb különösség az „*Általános határozatok*“ között az, hogy maga az ev. ref. egyház, mint ilyen, kétféle fogalmi meghatározásban áll itt előttünk. Az 1 §. p. o. igy van: „*A magyarországi evangelikus református ker. egyház, mely országos törvényeinkben helvét hitvallásúnak neveztetik, magában foglalja mind azon evangelikus református egyházközségeket, melyek a magyar koronához tartozó országok és tartományok területén léteznek.*“ Nemde ez azt teszi, hogy az összes megjelölt egyházközségek együtt és egyetemlegesen alkotják a magyar reformált egyházat?! A 6 §-ban azonban már ezt olvassuk: „*Az egyházközségek, egyházmegyék és egyházkerületek alkotják a magyarországi evangelikus református keresztyén egyház egyetemét.*“ Hát nem az összes egyházközségek, hanem az egyházmegyék és egyházkerületek is?

Érezzük a §§-ok olvasása közben, hogy mi szülte ezt a kétféle meghatározást, de annál inkább azt, hogy ez a kettő, igy a mint van, nagyon messze esett egymástól s kár volt igy két évtizeden át megtartani. Próbálja valamely szerencsés törvénykészitő a kettőt egygyé alakitani s készen lesz a törvénykönyvünk első helyes §-a, a melyből aztán jó sikerrel lehet kigombolyitani az összes következőket. Ilyen módositás mellett mindjárt nem lenne szükség az olyan tovább utaló kifejezésekre, a milyeneket a 4 §-ban olvashatunk a *megállapított fokozatos képviselő testületekről* stb.

De egyéb hiányt is érzünk mindjárt itt a kiindulási ponton; azt t. i. hogy az ide vetett általános vonásokból nem eléggé látszik a magyar ev. ref. egyház egyetemének képe. Nem mutatja itt semmi, hogy ez a mi egyházunk öt fejü sas és nem két vagy három fejü. Miért ne lehetne itt mindjárt az általános határozatok között az 5 kerületet a maga törvényes nevén is megnevezni? A 8. §. az *erdélyi* egyházkerületet négy izben is felemlegeti, de hogy melyek a többiek — arról hallgat ez is, hallgat a többi szakasz is egészen odáig, a hol végre már külön kell valamennyit megemliteni a konventi tagok menynyisége miatt (43 l.).

A törvénykönyv teljességéhez tartoznék az — szerintünk — ha azt az is megértené, a ki egyházunk történetével és történeti alakulásával nem ismerős. Igy, a mint volt és a mint most van, ez a törvénykönyv egy szép összeg előismeretet feltételez.

Részünkről még attól sem riadnánk vissza — bizonyos gyakorlati szempontok miatt — hogy az egyházkerületeken kivül az azokat alkoto egyházmegyék, sőt az egyházközségek nevei is felsoroltassanak törvénykönyvünkben, talán függelékül, talán jegyzetben a kerületek megnevezésekor. Ha törvény állapitja meg s illetőleg sorolja fel valamely birodalom alkotó részeit, mondjuk p. o. a német birodalomét s ha törvénybe vannak igtatva a magyar szent koronához tartozó országok és tartományok s ha törvény szabja meg a polgári megyék neveit, számát, határait: miért ne sorolhatná fel a mi törvénykönyvünk is a mi egyházunk kormányzói és közigazgatási stb. hatóságainak neveit? . . . Miért kelljen nekünk a Prot. Naptár-hoz, vagy az Árvaházi Naptárhoz vagy az egyházkerületek külön névkönyveihez fordulnak, ha ezekről bizonyosat szeretnénk tudni?! A törvénykönyv minden lelkésznek s az egyház minden komolyabb tényezőjének kezében vagy keze ügyében van állandóan. Hányszor vehetnék hasznát, ha ott találnák benne egyházunk összes hatóságainak neveit is? A konventi tagokra nézve sem volna ez hiábavaló — ugy hébe-korba, s az is csak

érne valamit, hogy a 10 évenkint összeülő zsinat a névsorokat kijavitgatván, az egyháztörténetiró magából a törvénykönyvből is bizonyitékokat szerezhetne a fejlődés vagy hanyatlás megállapitásához.

Mikor már a törvénykönyvünk meghatározza, hogy mi is hát az ev. ref. ker. egyház és mik annak az alkotó elemei, hatóságai; — akkor következnék annak a megszabása, hogy miképen igazgatja és kormányozza magát ez az egyház? Vagyis ekkor következnék a mostani 2 §.

Ezt a §-t azonban meg kellene előznie a mostani 3 §-nak, a mennyiben még ez is az *alkotó elemekről szól.* Miért is kellett az iskoláknak, ezeknek a hajdan drágaságos egyházi kincseknek az egyház testétől a törvénykönyvben elvetődniök? ! Valami rosz sejtelem okozta ezt az elkülönitést? ! . . Ha, a mint a §. is mondja, az iskolák *„mindenestől az egyház testéhez tartoznak,“* hát hadd maradnának benne a testben!

A 3 §. tehát előbbre teendő s csak a test egészének feltüntetése után legyen szó annak igazgatásáról és kormányzásáról stb.

A 3 §-nak különben szintén vannak egyéni sajátosságai! 1881-ben s 1891 ben is ugy volt már, hogy csak az *„alsó és felső iskolák“* vannak benne az egyház testéhez tartozók gyanánt megemlitve. Véletlenség-e ez, vagy valami czélzatosság? Hiszen az 1790—91 XXVI. t. cz. — a melyre e §. hivatkozik is — többet mond a javunkra mint ez a 3 §. Hová lettek onnan a *középiskolák* s a mi ezekhez való jogunk miért marad csak a sorok között? A *„felső iskolák“* az országos törvény értelmében nem ölelik be a gimnáziumokat és reáliskolákat, az alsó iskolák még kevésbbé. Beilleszteudő tehát a §-ba a *középiskolákhoz* való jogunk is, a mi különben a „köznevelési és közoktatási szervezet“ cimű III. részben már apróra be van igtatva. Annál inkább szükséges, hogy itt se hiányozzék.

Ujitás a 3 §-ban a *„hazai országos törvények“* helyett a *„magyar és erdélyországi régibb törvények“* kifejezés. Ez utóbbi talán nem esik a *„hazai“* fogalma alá? ! Óvatosság kivánja-e ezt a cserét vagy mi egyéb? Hogy Erdélyország volt, ezt mi protestansok tartozunk első sorban hálával elismerni s igy ha csupán töriénelmi visszaemlékezés sugalmazza is ezt az ujitást, részünkről akkor is készséggel elfogadjuk. De lehetne talán itt is részleteznünk, a mint azt már mások is követelték; vagyis hivatkozhatnánk a bécsi és linci bekekötésekre is stb. Sokat ér az a teljes bizonyosság! A *„jelesen“* szót az 1790/1-iki törvényre való hivatkozás elől ki kell törülnünk. Kopik ennek az értéke nagyon; ma már igen sokszor csak annyit jelent, mint a *tudniillik.* Jól helyettesitheti a *különösen pedig* kifejezés.

Egészen helyesnek kell elfogadnunk azt, hogy az államhatalom segélyének igénybevehető volta (5. §.) tisztábban és annak esetei csoportosan vannak meghatározva. Ezen a ponton volt már egyházunknak elég kellemetlensége a homályosság vagy a félremagyarázhatóság miatt. Az irálya azonban ennek a szakasznak is pongyola. Most lett pongyolává különösen annak ötödik pontja. *„Az államhatalom segitségének igénybe vétele az adók szolgálmányok és tartozások behajtására nézve első sorban a községi vagy városi közigazgatási hatóságnál, sikertelenség esetében az esperes utján a törvényhatóság első tisztviselőjénél veendő igénybe.“* Tehát igénybe veendő az igénybevétele? ! A szedő-gyerek űzött itt valami gonosz játékot? A konvent — úgy tudjuk — igazitotta a beterjesztett munkálatnak ezt a pontját s a végső simitás balúl ütött ki. Aztán minek a szövegbe az *„első sorban“* kifejezés, ha nincs ott a *másod és harmad-sorban?* Egyszerüen kihagyandó. De vajjon helyes volt e kihagyni az akadékoskodó polgári birákkal szemben az *„adók“* elől az *„egyházi és iskolai és mindennemü“* jelzőket? !

Irály tekintetében az összes §§-ok átalakitandók. Ma határozatabban, szabatosabban és világosabban tudunk már irni annál, a mint ez az az „Általános határozatok“ cimű rész van megirva. Ma nem szoktunk már igy fogalmazni: *„Az egyházi fokozatos hatóságok mindegyikének . . .“* se igy: *„érintetlenül hagyatik? . . .“ és „részére fentartatik . . .“* Az egyházi alkotmányt megállapitó ezen törvények . . stb. Csak egy kis gond kell hozzá és gyönyörűen átalakul az egész, szinte ujjászületik — mihelyt akarjuk.

Nagy kérdés a 8 §-ban rejlő erdélyrészi különlegesség s ennek további fenmaradása. E ponton most újabb haladás igazolható. Az erdélyrészi zsinati képviselőket most már az egyházközségek vagy helyesebben a presbyteriumok választják úgy, mint a magyarországi kerületekben. Az alap egysége ilyen módon már megvan. Hozzájárulna — a 8. §. b) pontjának új pótléka szerint — a köznevelési és közoktatási szervezetnek kötelező kiterjesztése is. Van-e még, a mi a magasabb egység és a közjó szempontjából megkövetelhető? A lelkész-választás, az egyházközségek osztályozása ugyanazokon az elveken nyugszik-e ott is, mint egyebütt? Kérdések a melyeket tisztázni kell s a melyeket kikerülni, elhallgatni nem lehet. Az egység azonban ne követelje minden történeti fejleménynek levagdalását!

A mi az *erdélyi specialitások* között nekünk legkevésbbé tetszik az a püspök különleges

viszonya a királyhoz. Az öt közül ennek az egynek — esetleg — Bécsbe kell felmenni, hogy hivatalába beállhasson s u. n. hüség-esküt kell tennie. Hát ez nem a mi világunk. Az ev. ref. egyház szent egysége azt már szerintünk is megkivánná, hogy a „primus inter pares"-ek között a hivatalba való beerősitésre és eskü-tételre nézve semmi különbség ne legyen. Az „unio" óta ez a püspöki hűség-eskü már a történelemé lehetne. Ha szükség, hogy a zsinati képviselőket mindenik egyházkerület ugyanolyan módon válaszsza, hát akkor legalább is kivánatos volna, hogy a püspökeink is mind egyforma eskü alapján álljanak az anyaszentegyház kormányrudjához. Ez nem kuruczkodás; ezt alig lehetne a felső tájakon is félremagyarázni. Nem hisszük, hogy erdélyi testvéreink magok is nagy gyönyörüséggel élveznék ezt a specialitást.

ISKOLAI ÜGY.

Theológiai szakoktatásunk.

(Folytatás.)

A III-ik évi theol. tanfolyamon vizsgálatról nem kellvén gondoskodni, mert az első lelkészképesitési vizsgálat már ott van a IV-ik év végén, a tantárgyak bőségesebbek lehetnek, még pedig szerény felfogásom szerint a következők: 1. Ó-szövetségi irásmagyarázat heti 2 óra; 2. Uj-szövetségi irásmagyarázat, heti 3 óra; 3. Bibliai vallástan heti 4 órán; 4. Homiletika és liturgika, heti 4 órán; 5. Magyar protestántizmus története, heti 3 órán; 6. Egyházjog heti 3 órán; 7. Bölcsészettörténet új és legújabb kor heti 2 órán; 8. Legújabb kor története heti 2 órán; 8. Gyakorlati theol. szeminárium heti 2 órán; 10. Modern nyelv heti 2 órán: 11. Special coll. heti 1, vagy 2 órán. És ebből colloquiumi kötelezettségű volna természetszerüleg a 7 első tantárgy, a többi pedig volna hallgatási kötelezettségű. Az egész óraszám külön kimutatással a tantárgyak beosztásával igy lenne:

I. félév.		II. félév.	
1. Ó-szöv. irásmagy.	2	1. Ó-szöv. irásmagy.	2
2. Uj-szöv. „	3	2. Uj-szöv. „	3
3. Bibliai vallástan	4	3. Bibliai vallástan	4
4. Homiletika	4	4. Liturgika	4
5. Magy. prot. történet	3	5. Magy. prot. történet	3
6. Egyházjog	3	6. Egyházjog	3
7. Bölcsészettörténet	2	7. Bölcsészettörténet	2
8. Világtörténet	2	8. Világtörténet	2
9. Gyak. theol. szem.	2	9. Gyak. theol. szem.	2
10. Modern nyelv	2	10. Modern nyelv	2
11. Special coll.	1(2)	11. Special coll.	1(2)
Összesen	28(29)	Összesen	28(29)

A IV-ik év a theológiai tanfolyam betetőzése levén s az első lelkész-képesitési vizsgálatra ennek befejezése után állván a lelkészi pályára vállalkozó ifjak, a keresztyén hit és erkölcstannak ezen az éven kell előadatniok, mint a rendszeres theológiai tudományt képviselő tantárgyaknak, hozzájok csatlakozván azonban a két irásmagyarázat is, aztán a lelkigondozás és vallástanítás-tan, nem különben a nevelés- és oktatás-tan is, ez utóbbi azonban csak az első félévben, hogy a második félév vizsgálati feladatát ne zavarják, — felvevén colloquiumi kötelezettség nélkül a magyar irodalomtörténetet is, főként a magyar protestáns theol. irodalom szolgálatába állítva, azt is hozzáértvén, hogy mind a négy éven át jelzett special collegiumok egyike heti 1—1 órán mindig lehet épen a magyar irodalom valamely korszakának külön ismertetése, — a másik special collégium a heti 1—1 órán lehetvén theológiai, vagy különleges bölcsészeti tantárgy. Fenmarad természetesen a IV-ik éven mintegy végleges gyakorlási tárgyúl az egyházi ének is, meg a gyakorlati theológiai szeminárium is. Vagyis a tantárgy és órabeosztás a következő lenne:

I. félév.		II. félév.	
1. Ker. dogmatörténet	3	1. Ker. dogmatörténet	3
2. Ker. hittan	3	2. Ker. hittan	3
3. Ker. erkölcstan	3	3. Ker. erkölcstan	3
4. Ó szöv. irásmagy.	2	4. Ó szöv. irásmagy.	2
5. Uj-szöv. „	3	5. Uj-szöv. irásmagy.	3
6. Lelki gondozástan	1	6. Vallás tanitástan	1
7. Nevelés- és ok.-tan	3	7. Magy. irod. tört.	2
8. Magy. irodalomtört.	2	8. Gyak. theol. szem.	2
9. Gyak. theol. szem.	2	9. Ének	1
10. Ének	1	10. Special coll.	1(2)
11. Special coll.	1(2)	Összesen:	21(22)
Összesen	24(25)		

Hely illeti még meg az egész tanterv keretében a közegészségtant, a melyet a IV-ik évre a II-ik félévre osztanék be, továbbá a mennyiben alkalom van rá: a mezőgazdaságtant, a melyet szintén az utolsó évre szoritanék be, mint a gyakorlati életre vonatkozásút.

Föltétlenül gondoskodni kellene ott, a hol lehet, arról is, hogy némely jogi tárgyak hallgatására is alkalom nyujtassék a theológiára készülő ifjaknak. E tekintetben azonban különleges eljárás létesitése válik szükségessé, például Debreczenben és Sárospatakon, mint a hol a theol. akadémiák mellett jogakadémiák is szerepelnek. Ez a különleges eljárás abban jelentkezhetnék, hogy egyik-másik jogtanár felkéretnék a theol. ifjak részére szolgáló külön special collegiumok előadására abból a szempontból, hogy a gyakorlati életre vonatkozó jogi ismeretek megszerzésére alkalmat nyujtsanak theológus ifjainknak, a kik természetesen kötelesek volnának ezeket a külön tárgyakat hallgatni. A mindennapi élet ma is sokat követel a protestáns lelkipásztortól, a ki igenis a nép pásztora tartozik lenni tanácsadásával. Pedig ma már a jegyzői kar minden áron feleslegessé akarja tenni a „papot"! Nem versenytárs a jegyzői kar reánk nézve: de nekünk kötelességünk az *ingyenes* tanácsadás feltételeit megszerezve, népünket ott is szolgálni, a hol máskülönben *drága mulatság* a jegyzői tájékozás nyujtás megszerzése.

Mielőtt a theológiai szakoktatásunkra vonatkozó felfogásomat egy következő részletben előadandó vizsgálati rendszer bemutatásával befejezném, ez uttal csak arra hivom még fel a figyelmet, hogy a special collégiumokkal a theol. tantárgyak *csaknem* mindenikének a megismertetéséről óhajtanék gondoskodni, hogy ne legyen olyan a multban szerepelt theol. tantárgy, a melyről s a melyből ma is ne kapjon valamit a theol. ifju. Aztán meg még azt ajánlom figyelembe venni, hogy az egyes theol. akadémiák között az ifjaknak egyik helyről a másikra való átmenetele csak ugy lehetséges a fokozatos haladás szempontjából kifogástalan, ha minden akadémián ugyanabban a félévben ugyanazon az évfolyamon ugyanaz a tantárgy adatik elő, hogy ne fordulhasson elő az az eset, a mi a multban is, meg a jelenben is

előfordúl, t. i. hogy valamely egyh. tört. korszakot esetleg kétszer is hallgat valaki, valamelyet egyszer sem, — valamely tantárgyból hallgatás nélkűl kénytelen colloquálni, hogy a szükséges colloquiumok meglegyenek, valamely tantárgyat pedig kétszer is hallgat, hogy a szükséges óraszám meglegyen. Az eltérésekre ott van a szabadság a special collegiumoknál, a melyeknek számát szaporítani igen könnyű, mert a hallgatással aligha terheljük agyon ifjainkat, hiszen nem is olyan régen (13—17 évvel ezelőtt), a mint leckekönyvemből látom: félévenként 30—32 órát is hallgattam s még hozzá coll. kötelezettségem is nagyobb volt.

Foglalkoztatni ifjainkat minden irányban, hogy aztán az életben forgolódók ne állhassanak elő panaszszal theol. intézeteink ellen. Mert jellemző dolog az, hogy az iskolával szemben mind több és több a követelődzés még azok részéről is, a kik hajdan az iskolának a követeléseit alig, de alig teljesítették. Hát az élet sok követeléseinek megfelelőleg: legyen sokszoros az iskola követelése is! Igy lehet a kettőt igazán kibékíteni. (Vége köv.)

TÁRCA.

Ifju leány halálára.

Összesúgnak az angyalok:
„Szálljunk le a földre!
Nézzük meg, hogy az embernek
Mi búja, öröme?

Milyen fényes, mily ragyogó
Ott a föld, nézzétek!
Nem lakik ott boldogtalan,
Nem lehet ott vétek.

Mily ragyogó, milyen tiszta!
A kik ottan élnek
Ártatlan és tiszta lelkű
Kedves, ifjú lények."

Tavasz-éjjel, csillagfénynyel,
Bimbó fakadásnál
Elindul az angyalsereg
S a földre alászáll.

Egy kis házban ifju lányka
Alszik már csendesen . . .
Ajkán most is az imádság,
Mosolylyal édesen.

Mosolyognak az angyalok:
„Vigyük fel az égbe!
Ilyeneké a mennyország
Örök üdvössége."

Oda szállnak, lehajólnak,
Körülötte gyűlnek,
Fölemelik szárnyaikra
És visszarepűlnek.

Tavasz-álom, hajnal-álom
Volt a te halálod
Kedves lányka, de szülődre
Örökös bú szállott.

Száll utánad, fel az égbe
Forró sóhajtásunk . . .
Könyhullással, siralommal
Áldó imádságunk.

Tóth Pál.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Megjegyzések a zsinati törvényjavaslat-tervezetre.

(Felolvastatott a f.-zempléni ev. ref. lelkészi értekezleten 1903. márcz. 25-én S.-A. Ujhelyben.)

Nagytiszteletű Lelkész értekezlet!

Az a gondolat támadt lelkemben e törvényjavaslat első kézbe vételekor, a mi felkél szívünkben akkor, midőn egy oly közeli ismerősünket várjuk és fogadjuk, a ki sok időt töltött velünk együtt. A szükség, a körűlmenyek azonban azt parancsolták, hogy ő tőlünk eltávozzék, mint pl. elmennek a gyermekek szüleiktől ismereteik gyarapítása végett távoli helyekre. Vajjon mily változás esett rajtok, rendesen ez a gondolat foglalkoztat bennünket. Magunk előtt látjuk őket abban a külsőben, azon szellemmel, melylyel bírtak, midőn tőlünk elmentek. Vajjon gyarapodtak e külsőleg és belsőleg? Hogy örűlünk, ha testben, lélekben megszépűlve, megizmosodva kerűlnek elénk.

Nagytiszt. Lelkész-értekezlet! E hasonlatot, e gondolatokat lehet alkalmazni mostani helyzetünkre is. A szükség ugyan is úgy hozta magával, hogy most még érvényben levő törvénykönyvünk, mint a számos fogyatkozásokkal teljes serdülő ifjú egy oly testület elé menjen, mely őt megigazítsa, kiművelje akképen s úgy, hogy az életben helyét megállja, kimért szerepét betöltse. Megteszi-é? Nem csoda nt. lelkészértekezlet, ha ez a kérdés tolúl elménkbe, midőn vele foglalkozunk. Külső köntösében, öltözködésében, mely egy törvénykönyvnél a stylus, a mely tekintetben a ma érvényben lévő pongyolaságánál, kiváltságánál fogva nem egyszer esik kifogás alá, kielégít-e bennünket mindent a maga idejében való szólásánál és cselekvéseinél fogva, mely a törvénykönyvben a helyes célszerű beosztás és elrendezés, a mely tekintetben a mai szintén kárhoztató bírálatban részesűlhet. Logikus, tiszta, világos gondolkozásánál fogva, a mely egy törvénykönyvben, még inkább megkívántatik, mely a maiból sok helyen hiányzik és végűl az egészet átlengő szelleménél fogva, mely képes az egyházi életet erjedésbe hozni, felvirágoztatni, vagy jövő elé állítani, a mely szellem mai törvénykönyvünkben sok helyen mintha nem volna látható: szóval mindezek tekintetében kielégíti-é a mai törvénykönyv várakozásunkat? Ez a kérdés merűl fel előttünk legelőbb is. Mielőtt mindezekre a kérdésekre a részletes tárgyalás során teendő megjegyzéseimmel adnék feleletet: méltóztassanak megengedni, hogy már előbb általánosan konstatáljam, miszerint ez előttünk fekvő törvénytervezet irálya világosságánál, szabatosságánál, célszerű beosztásánál, elrendezésénél fogva a maival szemben határozott előnyben van, valamint az is előnyeűl tekinthető, hogy számolva a kor követelte szükségekkel, a réginek hiányát alkalmas intézkedések létesítésével pótolja. Ebben a tekintetben, tehát a törvénykönyvről csak dicsérettel szólhatunk. De más felől az is kétségtelen, hogy e törvénytervezet a maga egészében nem hű visszhangja azoknak a kivánságok-

nak, annak a szellemnek, mely ma magyar királyság területén élő ev. reformátusok többségének ajkairól szerte hangzik és nem elég balzsam azon sebekre, melyek ma az ev. ref. egyház testét égetik.

Ez állításaimat alább kétségtelenül be fogom bizonyítani.

A ma érvényben lévő törvénytárral szemben, a hol a *cím* ez: *evangeliom szerint reformált* ez foglal helyet a törvénytervezetben, *evangeliomi református*. Tekintve, hogy a mostani határozottan sokkal helyesebben megalkotott név az előbbivel szemben, melynek még kimondása is nehézséggel járt és föltéve, hogy a most megállapított név már állandóbb lesz, szerintem elfogadható, természetesen rendszeresen keresztülvíve egész törvényben nem úgy, mint a tervezetbe.

A jelen törvénytervezet is, miként maga a törvény három fő részre oszlik. Az első főrész szól az egyházalkotmányról, a második az egyházi törvénykezés, a harmadik a közszellemi és közoktatási szervezet. A »Sárospataki Lapok" azon cikkezőjével tartok, a ki azt mondja, hogy e hármas felosztás ily egymásutánban nem egészen helyes. Szerintem is az egyházalkotmányi rész után a köznevelési és közoktatási szervezetről szóló résznek kellene jönni: nemcsak azon indokból pedig, melyet a cikkíró használ, hogy t. i. az iskolák mindenesettől fogva az egyház testéhez tartozván az egyházról szóló első rész után ennek kellene jönni, hanem még inkább azért is, mert a törvénykezés rendesen mindig a legutólsó eljárási mód; akár a két részben elszámlált jogai csorbíttatnak valakinek, akár kötelességeire kell kényszeríteni valakit, vagy büntetéssel kell sujtani. A beosztás tehát véleményem szerint akkép módosítandó, hogy a két utóbbi rész, helyet cseréljen.

Az általános határozatok a törvénytervezetben sokkal szerencsésebb szövegezésben részesültek, mint a most használt törvénykönyvben, még pedig a következő okokból. A régi törvény is taxative sorolta fel az 5-ik §-ban, hogy mikor vehető igénybe az államhatalom segélykérése a fizetések behajtásánál, de ez pongyola és félremagyarázható fogalmazás lévén — zavarokat okozhatott. A mai oly világos, hogy ennek alapján mindennemű követelés behajtható.

Jövőre mindennemű adó, szolgálmány, tartozás előbb a presbyterium által a városi vagy községi hatóságnál, sikertelenség útán az esperes utján a köztörvényhatóság első tisztviselője által. A § kipótoltatott 2 intézkedéssel, hogy t. i. a kivetésre tartozik az esperes rávezetni azon kerületi, vagy megyei végzést, melynek alapján a behajtás jogos. És hogy a hatóság a követelések, a határozatok és ítéletek bírálatába nem bocsátkozhatik. Jól tudjuk, hogy ez ellen eddig sok panasz forgott fenn. Ezentúl a hatóság a törvény szavaival rendre lesz utasítható.

Szerintem az általános határozat, szó szerint elfogadható, kihagyandó volna azonban a 8. §., melyben Erdély külön joga és alkotmányos szervezete ismét épségben hagyatott. E tekintetben megújítandónak tartom egyházkerületünk 1902. tavaszi közgyűlése 23. jkönyvi pontjában foglalt álláspontot.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

A lelkészválasztási törvénytervezetről.

(Folyt. és vége.)

Ugyancsak a 212. §. kikezdésében bizonyos következetlenséget, határozatlanságot látok. Az első kikezdésben ugyanis az mondatik, hogy »aki kellő minősítéssel nem bir stb . . . azt meghivás alá nem bocsátják.« A 3-ik kikezdésben pedig igy szól: „Ha a gyülés többeket hangoztatott, de a küldöttség csak egyet talált minősitettnek, vagy ha több kellőleg minősitett egyén volna szóban: úgy nyomban titkos szavazás rendelendő el" stb. Itt tehát az egyetlen minősitett egyén léte esetére ugyanazon intézkedés történik, mintha több minősitett egyén van, mely körülmény alkalmas azt a vélelmet támasztani, mintha az esetre, ha csak egy egyénnek van kellő minősitése, kiváltképen a nem minősitettek is választás alá bocsathatók. Azért szükségesnek tartom kimondani, hogy ha csak egy minősitett egyén van: úgy a szavazás csakis erre az egyre rendelendő el, s ha a törvényes többséget megkapta: megválasztottnak jelentendő ki.

A választás eredményét azonban $^2/_3$-ad többséghez nem kellene kötni, mert nincs értelme annak akkor, amikor a pályázat útján való választásnál általános többség is elegendő. Miért szoritsuk meg, miért nehezitsük a meghivás útján való választást, ha azt különben — nagyon helyesen — egyáltalán megengedjük? A 236. §. 3-ik kikezdése a választást indokolatlanúl el nem fogadó lelkészt egy évre a választhatóságból kizárandónak mondja. Ez helyes. De félreértés elkerülése céljából kimondandó volna, hogy a kizárás általában értendő, és nem csupán azon egyházra nézve, amelyet illetőleg a lemondás történt. Szükséges ez azért, mert, jelen törvényünk megfelelő intézkedését némelyek félremagyarázták, vagy félre értették. Ha a kizárást csak azon egyházat illetőleg értelmeznők, melyre nézve a lemondás történt: akkor a büntetési cél jóformán teljesen illuzioriussá válnék.

A 245. §. a pályázó lelkészt felkereső választók megvendégelését, vagy megvendégeltetését a semmiségi okok közzé sorozza. Ez nem egyéb, mint a szigorúság túlhajtása. A paplak helyett tehát a kocsmában lesz az ebéd, mert hisz a paphallgatók déli 12 órakor 3-ig vagy 4-ig is faluban ebéd nélkül haza nem indulnak. És az az ebéd aligha lesz a választók költségén. Ingyen fogja adni a korcsmáros, vagy igen olcsó árért. Nem egyéb lesz az, mint jó alkalom a törvénynek büntetlen áthágására. Amellett nem is magyar ember természetéhez való, hogy vendégét, aki harmadik falujából jön hozzá, ha még oly egyszerű ember is, minden legkisebb szivességtétel nélkül bocsássa útjára.

A 247. §-t világosan nem értem. De ha azt jelenti ez, hogy a lelkészválasztás megsemmisitése teljes 3 évig lehető: úgy ezt igen szerencsétlen intézkedésnek tartanám, mely ezen időre se kint, se bent lehetővé teszi a lelkészt az eklézsiában. A bizonytalanság öl. Megbénitja a lelkész tevékenységét, tetterejét, esetleg más irányba tereli müködését, mint amelyet egyébként követne. Alkalmat ad ez az intézkedés az elégedetlenek bujtogatására, fenyegetődzésére, az ily választások után beállani szokott zavarok huza-vonák 3 évig terjedő állandósitására. Bujtogatók, elegedetlenek mindig voltak és lesznek, s ezek müködésére a 3 év kitünő alkalmúl kinálkozik. Az alatt gondolják majd csak kisütnek valamit a lelkész ellen. Azért én a 2—3 hónapon túl bejelentett visszaéléseket a *lelkészválasztás érvényessége szempontjából* figyelembe nem venném, ezen idő leteltéig pedig a lelkészi állomás elfoglalását semmiképen meg nem engedvén.

Ime ezekben kivántam előadni a lelkészválasztási törvény-tervezetre vonatkozó észrevételeimet.

Sütő Kálmán.

Egyházi éneklésünk.

(Folytatás.)

Az úri osztálynak ének nemtudását két sulyos körülménynek tulajdonitom. Első, hogy ez az osztály a nyilvános intézetekben nem veszi komolyan gyermekei neveltetésénél az egyházi énektanitást; a második, hogy privát neveltetésnél meg épen semmi gondot sem fordit reá. Hogy az egyházi énektanitást manapság nem veszik komolyan, azon én cseppet sem csodálkozom. Hisz *maguk, egyházi felsőbb hatóságaink is hasonló bánásban részesitik.* Merész, de határozott állitásom igazolására elég egyedül azon, mindenkit meggyőző s eléggé sajnálandó tényre hivatkoznom, hogy pld. középiskoláinkban egyházi éneklesből vagy egyáltalában nem classifikálnak, vagy ha igen, semmi értékkel nem bir az énekből kapott osztályzat. Szomorú, de igaz, hogy az énekből nyert elégtelen kalkulus kijavitását senkisem kivánja s igy nem is képez akadályt a felsőbb osztályba való lépésnél. Már most, ha a felsőbbség ily kicsinyitő, lealázó bánásmódban részesiti e valóban jobb sorsra érdemes tantárgyat, mit várjunk a nagy tömegtől?

E baj orvoslási módját maga a betegség természete mutatja. Szigorún rendelkezni kell a felől, hogy az ének osztályzatai egyenértékűek legyenek a többi tantárgyakéval s az egyházi éneklésből adott elégtelen jegy — akadályul szolgálván a felsőbb osztályba való lépésénél, — a növendék által kijavittassék.

Erősen hiszem, hogy ily rendelkezés mellett a ma kicsinyelt s komolyszámba nem vett egyházi éneklésünk az úri osztálynál is nagyobb tért hóditand.

Ami az egyházi énekek tanulásának a privát neveltetésnél való elhanyagolását illeti, hát erre sem lehet más orvosság, mint az, hogy az amúgy is kötelező magánvizsgán szigorúan vizsgáztassék meg az otthon tanitott növendék az egyházi éneklésből is és a felmutatott eredményhez mért osztályzati jegy adassék neki. Ha elégtelen az, utasitani kell — ismét csak szigorú javitó vizsgára.

Hogy falusi templomainkban — ahol a köznép csakugyan szeret is s a legtöbb helyen tud is énekelni — nem olyan az egyházi éneklés, mint a milyennek lenni kellene, azért én egyedül az énekvezéreket teszem felelőssé. Mai falusi templomi éneklésünket bátran lehet hasonlitani ahhoz a durva kidolgozású festményhez, amelynek megvan a vázlata, az egyes alakok, események is kidomborodnak rajta, de hiányozvan belőle az élethűség, a szinek kellemesen ható harmóniája, nem tud hatást kelteni a szemlélőben. Köznépünknél divó mai egyházi éneklésünk éneklés ugyan, de rideg, száraz, vallásos ihlet nélküli s igy sem az éneklő tömegben, sem a hallgatóban nem képes hatást kelteni.

E baj forrása már a népiskolai énektanitásban keresendő. Maga a tanitó, aki a legislegtöbb helyen templomi énekvezér is, egyáltalában semmi gondot sem fordit a szép éneklésre. A legtöbb tanitó azt hiszi, hogy ha gyermekei a már megszokott egyhangúsággal, meglehetős erős, sokszor a fület sértő visitó hangon eléneklik az éneket, tudnak énekelni. Nagyon csalódnak. Ez csak váz, amelyet felékesiteni a legtöbb tanitó elmulaszt. Mire valók hát akkor a p. o. cresc. decresc. stb. jelzések, ha nem arra, hogy az éneket vele kiszinezzük, előadását vonzóbbá, kellemesebbé tegyük, mindenek felett pedig ha nem arra. hogy a szöveggel és dallammal a szerzők által kifejezni kivánt érzelmeket helyes éneklési módszerünkkel mi is kifejezésre juttassuk? Vizsgálja meg csak a tanitó gyermekei éneklését s nem azt fogja-e tapasztalni, hogy amily erős hangon elkezdték az első sort, ugyan oly szinezetű hanggal folytatják azt tovább is, ha ugyan a vége felé a kimerültség miatt rendesen nem halkabban énekelnek? Hát hogy ez, egyházi szép éneklésünk rovására irható nagy hiba, azt mindenki be fogja látni, aki a két éneklési rendszer közötti különbséget tapasztalatból ismeri. Próbáljuk meg csak pld. a LXXXI. zsoltárt szinezve énekelni a következő hanghordozással:

mf. >
Óh seregeknek Istene!
f *cresc.*
Mely kedves gyönyörűsége
mf. >
A te szerelmes hajlékidnak!
p *cresc.*
Az én lelkem fohászkodik,
p *cresc.*
Tornáczodba kívánkozik,
f <
Ó Istene a magasságnak!
mf. <
Áhítozik testem, lelkem
p < >
Te hozzád élő Istenem!

Csak vallásos érzelem nélküli lélek nem látja, hogy így énekelve bensőbb, melegebb, Istenhez emelkedőbb éneklés áll elő, mint amúgy.

De már hallom a kifogást, hogy hisz Énekeskönyvünkben ezek a jelzések nincsenek felrakva. Hát igaz, nincsenek, de vallásos, az egyházi éneklést nem szakmánymódra, száraz kötelesség teljesitésből tanitó énekvezér részére nincs is azokra szükség, mert hisz annak a vallásos hittel megteljesedett lelkében vannak felírva a jelek, növendékeit az ilyen módon való éneklésbe ügyes, megfelelő kézmozdulatokkal vezetheti be. Akiben pedig mindazok a tulajdonságok nincsenek meg, amelyekkel a vallásos énektanitás biztositva van, azok számára hiába nyomtatnak bármiféle jeleket, úgy sem fog azok szerint tanitani.

Egy másik helytelen eljárás az egyházi énektanitásnál az, hogy a legtöbb énekvezér nem a gyermekek hangképességének megfelelő hangkörben énekeltet. Az egyik hörögteti, a másik visittatja a növendékeket. Mindkét szélsőség egyiránt káros, mert mindenik esetben ellenszenvessé válik a gyermek előtt az éneklés. Oda kell azért törekedni minden tanitónak, hogy gyermekei a nekik épen megfelelő hangkörben tanúlják és énekeljék az egyházi éneket.

(Folyt. köv.) Fövenyessy Bertalan.

Az abauji egyházmegye tavaszi közgyűlése.

— Kassa, március 31, április 1. —

Hálaadó isteni tisztelet a templomban, segedelemkérő ima a vármegyeház nagy termében volt kezdete a gyűlésnek; a mely után Mecner József gondnok nagy figyelemmel hallgatott, irányt jelölő beszédében ujabb bizonyitékát adta nemcsak egyházmegyénk ügye iránt való érdeklődésének; hanem egyetemes egyházunk bajait, szükségeit feltüntető és azoknak orvoslását célzó tanácsaival tanúbizonyságot tett arról is, hogy szívvel-lélekkel munkása ő annak az ügynek, a melynek élére a

közbizalom helyezte. Beszédét egész terjedelemben jegyzőkönyvünkbe iktattuk.

A teljes számmal megjelent hivatalnoki kar s lelkészeink nagy részének — s kevés világi küldöttek — részvételével megalakúlt gyűlés előtt esperes olvasta fel évi jelentését, mely nyilvános tanúbizonyság azon szakértelemről, példás pontosságáról, mindenre kiterjedő gondosságról, ügybuzgalomról és szeretetről, melylyel egyházmegyénk ügyei kezeltetnek. Az esperesi jelentésnek egyházmegyénk szellemi s anyagi múlt évi állapotát feltűntető adatai röviden a következők:

Sem szellemi, sem anyagi tekintetben visszaesés, sülyedés vagy valami nagyobb bántó és gátló zavar a múlt évben nem fordúlt elő. Hiveink vallásos buzgósága, az istenitiszteletek gyakorlása mellett áldozatkészségben is nyilatkozott, mit fényesen igazol a harminckétezer koronát meghaladó adakozás, a mellett tesz tanúbizonyságot az egyes egyházaknál eszközölt építkezés és beruházás, mely számokban 46848 kor. 53 fillérnek felel meg. Tőkepénze van az egyházaknak 32861 korona 90 fillér, mig ezzel szemben 67011 kor. 48 fill. adósság mutatkozik; kedvező jel, mert a múlt évihez képest közel 21000 koronával a tőke szaporodott, az adósság 6000 koronán felül fogyott.

A hálás köszönet szavaival emlékszik meg az esperesi jelentés három róm. kath. főúr: gr. Andrásy Dénes, gr. Forgács István és gr. Forgács László adományáról, kik közül az első a pethő-szinyei tanítói lakás, az utóbbiak a nagy-szalánci templom építéséhez és díszítéséhez járúltak szép adományaikkal. Méltán kér a nyilvánosság előtt elismerést azon kegyeletszülte szép cselekedet is, a melylyel Téglásy József úr és neje Jóbb Anna úrnő a korláti templomban az orgonát felállították.

Üresen álló lelkészi állásaink közzűl ez évben hét töltetett be; nevezetesen: Abaujvárra Biró János, Fügödre Szilva István, Szesztára Baksy István, Radványba Molnár István, az egyházmegye által is beerősíttettek, Vizsoly és Vágás már az őszi gyűlés alkalmával megkapta papját; figyelemreméltó, hogy Fügödön és Vizsolyban évtizedek óta nem volt pap.

Kegyeletes ténykedést is végzett egyházmegyénk a mult évben, diszes emlékkővel jelölte meg szeretve tisztelt, volt esperesének Fodor Pálnak sírját, a vilmányi temetőben.

Meleg szeretettel, a kegyelet és elismerés szavaival vettünk búcsút s örökítettük meg jegyzőkönyvünkben emlékét id. Kiss Lajos, abaujvári lelkész és Bárcay Ödön, világi tanácsbiránknak, kiket a múlt év folyamán ragadott el tőlünk a halál; az előbbi 54 évi lankadást nem ismerő lelkészi szolgálatával, az utóbbi hithű, ősei példájára kora ifjúságától kezdve egyházunk iránt mindenkor tanúsított ügybuzgóságával, szeretetével, különösen pedig a pátens idejében bátor föllépésével, magatartásával és ténykedésével nyert alapot az elismerésre, kegyeletünk kifejezésének nyilvánítására.

Tárgyalás folyamán mint fontosabbak, az egyházkerület által véleménynyilvánitás céljából letett ügyek vétettek elő. Ilyen a zsinati képviselők választásának ügye, melyre nézve egyházmegyénk teljes egyhangúsággal azt mondja, hogy az az eddigi gyakorlat szerint egyházmegyékként történjék, mint a mely az egyházmegyék autonomiájának és önállóságának szempontjával legjobban megegyezik; mig az u. n. lajstromos szavazás mindezekkel ellentétben áll s e mellett határozott lépés, az egyházalkotmányunkkal ellentétes centralizáció felé. Mivel pedig egyházalkotmányunk legfontosabb és örök alapelveit, azokból folyó, eddig háborítlanúl élvezett jogainkat bármely kilátásba helyezett, esetleges és időleges gyakorlati előnyért feláldozni, vagy megcsorbítani hajlandók egyáltalán nem vagyunk, teljes tisztelettel és bizalommal kérjük főt. egyházkerületi közgyűlést, hogy a lajstromos szavazást célzó indítványt a napirendről egyszerűen levenni, illetőleg az eddigi gyakorlatot továbbra is fentartani méltóztassék.

A vagyonkezelési szabályra vonatkozólag azon véleményt nyilvánítjuk: mivel egyrészt oly rendelkezéseket foglal magában, melyeket az egyházi, vagy pedig országos törvények különben is szabalyoznak, másrészt pedig az abban megállapított kezelési mód nem számol a gyakorlati élet igényeivel, többet követel a vagyonkezelő személyzettől, mint a mire azok képesek lehetnek, el nem fogadhatjuk; sőt ilyennek megállapítását a zsinati törvényhozás küszöbén időszerűnek sem tartjuk.

Az általunk fölterjesztett azon indítványt, hogy az egyházlátogatás ideje a téli hónapokról májusra tétessék által s az egyházlátogatás, pénzbeszedés és kezelés alól mentessék fel, a beadványunkban kifejtett indokaink alapján továbbra is fenntartjuk s elfogadásra ajánljuk.

A magyar protestáns irodalmi társaság, Mitrovics Gyula papi dolgozatai, nagy-becskereki szerb misszió szélesebb körű pártfogásba és segélyezésbe ajánltatnak.

A Kovács-Komjáthi alapítvány két, háromszáz koronás évi kamata az alapítvány rendeletének megfelelően Szilva Istvánné s Dienes Jánosné lelkész özvegyeknek adatik ki három évre. Beszter és Bózsva kérvénye, melyben az egyházkerület által lelkészi fizetési javitás címén évenkint felajánlotta 100 kor. kifizetését kéri, melyet a kongrua folyosítása óta visszatartott, de a kultusz miniszter többszöri pártoló fölterjesztésre sem hajlandó államsegély által fedezni, pártolólag terjesztetik fel az egyházkerületre.

Nem kis vitára adott alkalmat a devecseri egyház és tanítója között felmerült azon kérdés, hogy vajjon jogos-é ez utóbbinak egyháza ellen támasztott azon követelése, hogy díjlevél szerint biztositott föld mennyiségéből egy bizonyos részt már 24 év óta nem ő, hanem az egyház használ s a tőle elvont föld jövedelmét teljes 24 esztendőre megtérítetni kivánja; az egyház a jó békesség kedveért egy általány összegben megegyezik tanítójával, de mert e célra pénzzel nem rendelkezett, egy más, a lelkészi alap cimen kezelt tőkéjének egy részét akarja erre fordítani, ennek kiadására kér engedély. Egyházmegyénk sem a tanító panaszát nem tartja igazságosnak, sem pedig a lelkészi tőke ily célra felhasználására nem adja meg az engedélyt.

A tanügyi bizottság jelentéséből, mint örvendetes tényt említem meg, hogy 31 kitűnő iskolánk van. A tantestület működése által elismerésre ád alkalmat.

Anyagi ügyeinek kezelői, a számvizsgálók jelentése alapján legnagyobb lelkiismeretességgel, gondossággal végzik feladadatokat. Pénztáraink rendben, mindenik gyarapodás útján, köszönet úgy Idrányi Ferencz pénztárnok, mint Idrányi Barna dékánnak.

Abaújvár-Pányok, Céce 3 rendbeli ügye; Gagy-Bátor, Vily, Csobád, Kajata, Méra, Baksa részint építési, részint rendkivűli adó kivetésre vonatkozó, részint adás-vevési ügyei meghallgatásra találtak, részben elintézést nyertek, részben küldöttség által intéztetnek.

Gönc és Szikszó közalap járulékát törvényeinkkel megfelelően évi átalány összegben váltotta meg 5 évre.

A társ-, leány- és fiók-egyházak egymás közötti viszonya az egyházmegyére bejelentendő.

Ha még megemlítem, hogy egyházmegyénk küldöttei az egyházkerületre, az elnökségen kivül, egyházi részről: Fűzi János, Ujj János, Ujj József, világi rész-

ről Csomá István, Dobozi Pál, Naményi Gyula tanácsbírák; és hogy 30-án a bíróság 3 közigazgatási ügyet intézett kedvezően s egy fegyelmi ügyben rendelte el a vizsgálatot egy gondnok ellen, beszámoltam egyházmegyei gyűlésünkről. De azért még van írni valóm!

(Vége köv.) Ujj József.

A f.-borsodi lelkész-értekezleti közgyűlés.

Közgyűlésünk Sajószentpéteren márc. hó 31-én tartatott szokatlan nagy érdeklődés mellett, az iskola nagy termében. Jól esett látnunk, hogy nemcsak a lelkészek jöttek el igen nagy számmal (37-en), de ott voltak *Ragályi Béla*, egyházmegyei gondnok és *dr. Sáfrán Dezső*, egyházmegyei ügyész, mint értekezleti rendes tagok, a kik nemcsak élénk érdeklődést tanúsítottak dolgaink iránt, de résztvettek a vitában, a törvényjavaslat tárgyalásánál.

A „Jövel Szentlélek" kezdetű ének elhangzása után *Demeter Bertalan*, bódvai lelkész, mint fölkért imádkozó emelte lelkünket Istenhez s ragadta lelkünket magával az áhitat és buzgóság szárnyain.

Utána *Vadászy Pál*, esperes mondott elnöki megnyitót, mely mindvégig fogva tartotta szívünket, lelkünket s éreztük, hogy állításai mind igazak és ámenek, lévén: szívünk hurjait rezgésbe hozták s a beszéd hatása meglátszott mindenkin.

Miután a hivatalos elfoglaltsága miatt jelen nem levő *Mindszenti Imre*, egyik értekezleti jegyző betegségére való hivatkozással lemondott tisztségéről: ezt nem fogadtuk el, hanem helyére, e gyűlés tartamára *Demeter Bertalant* választottuk.

Némi vita után első sorban a kegyeletes kötelességeknek tettünk eleget s *Némedy József*, dédesi lelkész mondott emlékbeszédet néhai *Tóth Miklós*, bánfalvai elhunyt öreg lelkésztársunk felett. Beszédében, melyet meglepetésszerűleg egészen szabadon adott elő — hűséges képet rajzolt az ideális gondolkozású, jellem szilárd, hitben törhetetlen, puritán becsületességű s nagy tudományú lelkipásztorról, ki több társával megalapítója volt a felső-borsodi új gyám-tárnak, melyből egy özvegy ma 260 korona osztalékot kap.

Ugyancsak emlékbeszédet tartott *Bodnár Béla* zilizi lelkész néhai *Tóth Menyhért* szilvási volt lelkésztársunk felett, ki sok tehetséggel, szilárd akarattal és szép eredménynyel forgolódott az Ur oltára körül, itt hagyván fiatal feleségét s egy kis fiúcskát, egy virágzó népes gyülekezetet, alig 32 éves korában. A beszéd sok helyen könyet csalt szemeinkbe s igaz képet rajzolt a megboldogúltról mindvégig emelkedett gondolatokban, válogatott, szép költői nyelven.

A kegyelet áldozati lángjának ellobogása után *Szuhay Benedek*, mint bizottsági előadó olvasott jelentést a birálat végett egy bizottságnak (tagjai: Szabó József, Csontó Károly, Horváth János, Mindszenti Imre, Szuhay Benedek) kiadott *„Konfirmaciói kis káté"*-ról, mely szerint a szerző kitűzött magasztos célját csak helyeselni, dicsérni lehet, hogy vállalkozott ilyen rendkivül fontos, sokat vitatotttermészetű műnek megirására. Forrásai, a melyekből merít, mind hitelesek, erkölcstani és dogmatikai szempontból a mű kifogástalan. Nemcsak elméleti ember áll előttünk, de a gyakorlati lelkipásztor, kit az élet iskolája sürget a kis könyv megírására. Végzetes hibája a műnek a rendszertelenség, a szabatosság, itt-ott a világosság hiánya. Rendszeresen, csoportosítani nem tud. Kérdéseiben, feleleteiben néhol igen is kicsinyes, néhol meg oly mély, hogy túl haladja egy 12 éves gyermek fogalmi körét.

Értekezletünk a bizottság jelentése alapján a művet visszaadja ismeretlen szerzőjének, azon utasitással, hogy kis könyvét dolgozza át még egyszer a megjegyzések értelmében; a bizottság pedig felhatalmaztatik arra, hogy ha a mű őszi értekezletünkig elkészűlne, a bírálók megbirálva, tartsák kötelességüknek róla jelentést tenni.

Ezután vétetett elő a konvent által leküldött törvényjavaslat.

Elnökünk a terjedelmes javaslatot könnyebb áttekintés szempontjából bizottságnak adta ki. Délutáni 2 óráig csak a törvénykezési részig tudtunk menni. Az egyházalkotmányi részről *Bodnár István* adott jelentést s ennek kapcsán állapítottuk meg véleményünket. *Dávid József* pedig terjedelmes munkálatban ismertette a lelkészek, lelkész-választás, domestika, egyházi adóról szóló részleteket.

Főbb megállapított elveink következők: az *evangelikus református* elnevezés töröltessék; maradjon teljes czimnek: *„az evangeliom szerint reformált"* vagy *„magyar református."* A tisztújítás, a presbytereket és a püspököket sem véve ki, minden 10-ik esztendőben vitessék keresztül az egész vonalon. A konventi tagokat választják a presbyterek; az egyházi adót fizetők névsora minden évben nov. 1-ig állapittassék meg. Az egyházmegyei és kerületi ügyészeket választják a presbyterek s úgy a megyei, mint illetőleg a kerületi gyűléseken nekik is legyen szavazati joguk. Követeljük, hogy úgy az isteni tisztelet rendje, mint az ünnepek és úrvacsorázás módja zsinatilag rendeztessék; nemkülönben legyen hivatalos papi ruhánk. Az egyházak osztályozását elfogadjuk; de a lelkész fizetése 2000 korona s megfelelő 100 korona 5-öd éves korpótlék legalább is legyen. A lelkész-választás történjék meghivás folytán némi korlátozással; a próba szónoklatot akarjuk behozni, mint ágostai testvéreinknél ma is szokásban van. de ez mindenütt a presbytérium meghivására történjék.

Az egyházi adó kérdésében az a véleményünk, hogy az egyházi adó nemcsak a segélytkérő egyházakban állapittassék meg új adókúlcs alapján, hanem valamennyi egyházközségben általános új kúlcs és új adózási rendszer legyen. A nagyobb egyházak stóla veszteségét pótolja ki az állam. A domestikára vonatkozó ismeretes kifogásainkat ma is fentartjuk s akarjuk, hogy ennek épülete legyen biztos s a fizetési kúlcs igazságos.

Miután már ez a része is hosszasan tárgyaltatott a javaslatnak s a hátralevő két rész pedig tárgyalásra sem került, indítvány folytán elhatároztuk, hogy *Bodnár István, Dávid József, dr. Sáfrán Dezső, Barna Gyula* és *Szuhay Benedek* kiküldetnek oly megbízással, hogy az egész törvénytervezetet átnézve, kifogásaikat indokolás nélküli rövid, de mégis alapos munkálatban terjesszék egyházmegyei közgyűlésünk elé.

Az indítványok tárgyalására idő nem maradván, csak a „Magyar Szó" érdekében határoztuk el, hogy egy részvényt jegyez értekezletünk s melegen ajánljuk úgy a lelkészek, mint az egyházak jó akaratú, hathatós pártfogásába.

Pedig még sok fontos dolog volt hátra. Minők a régi borsodi tractus történetének s a f.-borsodi egyházmegye történetének megíratása körüli teendők megállapítása, továbbá az egyházmegyei, kerületi jegyzők és a püspök tiszteletdíjának rendezése indítvány alakjában stb.

De mert az időből kifogytunk, zárima után 2 órakor közös ebédre gyülekeztünk, hol *Szuhay Benedek* a mai politikai és egyházi mozgalmak rajzát adva, éltette a lelkes vezért Vadászy Pált; *Bartha Mihály* az egyházi

és világi elem közötti benső viszony erejét és hatalmát kiemelve éltette *Ragályi Belát*, ki mint egyszerű értekezleti tag gyűléseinken résztvesz, ez által is kifejezve anyaszentegyházunk és irántunk való meleg érdeklődését. Dr. Orbán Barna humoros felköszöntőben éltette a vezetőket.

Azon jóleső érzéssel váltunk meg egymástól, hogy az összejövetelek emelik munkakedvünket, fokozzák buzgóságunkat s vajha testet öltene már kerületünkben is az oly annyira várt és sokunk által óhajtott *„kerületi értekezlet“* is.

Szuhay Benedek,
ért. jegyző.

A gömöri egyházmegye lelkész-értekezleti közgyűlése.

A gömöri egyházmegye lelkészei március 31-én tartották értekezleti közgyülésüket Pelsőcön. Az értekezletnek elnöke *Csabay Pál*, egyházmegyei tanácsbíró, balogi lelkész, elhalaszthatatlan hivatalos teendője következtében a gyülésen meg nem jelenvén, az értekezleti tagok egyhangú kérésére az elnöki teendőket jelen alkalommal az egyházmegye nagyérdemű esperese: *Nagy Pál* teljesítette. Az értekezleti közgyűlés tisztviselői karának mandátuma lejárván, beadták lemondásukat: *Csabay Pál* elnök levélben. *Simon Mihály* és *Dusza János* jegyzők és *Seres József* pénztárnok élőszóval. Első teendője volt ennélfogva a közgyűlésnek a tisztújítás.

Elnökké egyhangulag ujból *Csabay Pál* választatott meg, ki széles látókörénél, elméleti s gyakorlati tudásánál, erős kálvini irányú elvénél fogva lelkészi karunknak dísze; kit értekezletünkhöz magasabb értékű és erejű kötelék is csatol, lévén ő a magyarországi ref. lelkészi értekezletek megalakítási eszméjének felvetője, nemes harcosa, megalakítva ***Kálvin-kör*** név alatt e mi értekezletünket is — hazánkban a legelső kört. Jegyzőkké — miután a leköszöntek többszöri kérés dacára sem voltak hajlandók a bizalom újabbi megnyilatkozását elfogadni — *Réz László*, rozsnyói-, és *Jósvay Dénes* szútori lelkészek választattak meg egyhangulag. Pénztárossá újból *Seres József* választatott meg nagy bizalommal, ki az egyházmegyében hasonló irányban több téren forgolódik nagy ügybuzgalommal és kiváló szakértelemmel.

A tisztújítás után hozzálátott az értekezlet a tanácskozáshoz. A fontosabb és közérdekűbb határozatok a következők voltak: értekezleti közgyűlés méltánytalannak találván a törvénynek azon intézkedését, hogy azon középiskolát végzett ifjak, kik görög nyelvet nem tanúltak, de a papi pályára készülnek, a gimn. V—VIII. o.-nak görög nyelvi tanúlmányából vizsgát s pótló érettségit is kötelesek tenni: kimondja, hogy az egyházmegyei közgyűléshez azon kérést intézi, hogy írjon fel az egyházmegye a kerülethez, hogy a kerület a konvent útján hasson oda, hogy e törvény módosíttassék s az oly ifjak, kik az orsz. törvények alapján a gimn. V—VIII. osztályaiban u. n. görög pótlót tanúltak, a görög nyelvből *felvételi* vizsga alapján iratkozhassanak be a theol. akadémiára; s ez esetben állapíttassék meg körülményesen a felvételi vizsga anyaga. Elhatározta az értekezlet, hogy a „Magyar Szó“ részvényei közül 2 darabot előjegyez. *Czinke István* rimaszombati lelkész iránt bizalmának adott kifejezést az értekezleti közgyűlés — abból az alkalomból, hogy a zsinati képviselők választásának módja felett megindúlt s folyó hirlapi vita közben méltatlan bántalomban részesült, holott ő tulajdonképen egyházmegyénk elvi álláspontjának volt szószólója, s hirlapi felléptét helyesli az értekezlet. Az egyházkerület azon kivánsagára, hogy mondjanak az egyházmegyék véleményt az *eégyházközségi vagyonkezelési szabályzatra*: értekezletünk azon véleményt nyilvánitotta, hogy az egyházmegyei közgyűlés oly értelemben tegyen előterjesztést a kerűletre, hogy vétessék le a szóban levő szabályzat jelenleg a napirendről — azon oknál fogva, mert hihetőleg nem sokára úgy is meg kellene változtatni az ez irányú ügykezelést — a legközelebb összeülendő zsinat idevonatkozó törvényei értelmében. Az abauji egyházmegyének a kerületre terjesztett azon inditványára, hogy az egyházlátogatók ideje a téli hónapokról május havára tétessék át és az egyházlátogató küldöttség mentessék fel mindennemű pénzbeli járulékok beszedésének terhe alól: értekezletünk azt a véleményt nyilvanította, hogy mindkét irányban fentartandó a mai rendszer. A május hónapi egyházlátogatás egyházi életrendünket változtatná meg — a nélkül, hogy közérdek kivánná azt; és e mellett kétséges, hogy vajjon nagyobbára földmiveléssel foglalkozó presbytereink részt vennének-e a legnagyobb munkaidőben az egyházlátogatás alkalmával tartatni szokott presbyteri ülésben. A pénzbeszedést pedig már csak azért sem tanácsos kivenni a küldöttség kezéből, mert így pontosan befolyik minden járulék — nagyobb nehézség nélkül. Az az ellenvetés nem állhat meg, hogy e foglalkozás ellenszenvessé teszi az intézményt.

Több apró, inkább belkörű életünket érdeklő ügy után áttért az értekezlet az u. n. *zsinati előmunkálatok* tárgyalására. Az egyházalkotmányi s a köznevelés és közoktatási részeket tüzetes tárgyalás alá vette. E helyen — hely- és időkimélés szempontjából — csak annyit jegyzek fel értekezletünk e tárgyban történt megállapodásai közül, hogy 1-ször értekezletünk a mi egyházkerületünknek mindazon követeléseit, amelyeket a legközelebb összeülendő orsz. zsinattal szemben támasztott, ma is teljes egészében helyesli, sőt azokat ujból hangoztatni, követelni és zsinati tárgyalás alapjául szolgáló törvénytervezetbe felvenni szükségesnek tartja. 2-szor: a törvénytervezetet semmivel sem tartja jobbnak a ma érvényben lévő törvénynél, sőt sok tekintetben rosszabbnak. Hiányzik belőle sok fontos jog. Elsikkasztja tulajdonképen az egyházközségi közgyűlést. Rendezetlen, összekuszált; iránya zavaros. Különösen az Egyházalkotmányi rész alapos átdolgozást igényel.

Az értekezlet az elnöklő esperes éltetésével este 8 órakor ért véget. *r. l.*

Falusi levelek.

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Ha eddig hallgattam, mikor pedig szólnom lehetett volna, tűz mellé házban szorulván, — most az élet megnyiltával a kongruás falusi papnak mezőn a helye, a hol hívei is verejtékeznek a mindennapi kenyérért.

De mégis, egy dolog régóta fúrja az oldalamat és szóra készt. Csendes szóra, igaz, melytől a falevél se rezdül meg, csak mint egy halk sóhaj remeg elő a lélek fenekéről s száll a lélek fenekére.

Az agyagfalvi *vén pap* esetéből kifolyólag ajánlok egynémelyeket becses figyelmébe azoknak, kik nem unták még meg e históriát.

Nem tartozom azon vén asszonyok közzé, kik érzékeny álmaikat potyogó könyek között mesélik egymás-

nak, de másrészről van bennem annyi önbirálat, hogy magamat állitom oda a *vén pap* helyzetébe.

S ha oda állok, egyáltalán nem állok jót érte, hogy velem is meg nem eshetik hasonló eset.

Mert hát az élet, ez a goromba vén mester, sokszor kigúnyolja a legszebb elméletet. Hanem aztán van bennem annyi önbirálat is, hogy ha olyan megpróbáltatás elibe állitana engem az én bölcs Istenem, az a reverszális aláirás már nem érné meg rajtam a református papi palástot s nem adnék a fegyelmi bíróságnak alkalmat a kényszerű keserves megkövezésre.

De minden dolognak két vége van.

A református papnékról még nem esett szó ebben a rovatban. Pedig hát a vallásos érzés ápolásánál általában véve oroszlánrész jutott az anyáknak s kettős oroszlánrész bizonyára a református papné anyának.

Egy jó idő óta sok szó esik a nőemancipációról s általában úgy tapasztaljuk, hogy az úgynevezett műveltség legalsó lépcsőjétől fölfelé, ez a bizonyos emancipáció bogara ugyancsak motoszkál a nők fejecskéjében s az anyák is, ott a négy fal között, többé-kevésbé igyekeznek emanczipálni magukat az atya patriárkális befolyása alól. S aztán a jóneveltséghez tartozik a gyöngédség a gyöngébb nem irányában.

Szóval, nem szabad figyelmen kivül hagynunk az anya befolyását akár erényre, akár bűnre.

Az anya szive azon iránytű, mely leányának irányt mutat, világot gyújt, erőt kölcsönöz. *Éva szíve*, ez az engedetlen nagyravágyó szív, bukást készit elő a jövendőségnek; *Mária szíve*, ez az alázatos önfeláldozó szív, istenországát nyitja meg a jövendőség előtt.

No most már nézzünk szét magunk körül: Évákat látunk-e nagyobb számban vagy Máriákat?! . . .

Én csak azt látom általában véve — tisztelet a roppant kevés kivételnek — hogy társadalmunkban valami lázas versenyfutás van a *rikító* után; *kilátszani* a tömeg közül a külső láthatók szerint. Enni, inni, öltözködni. Enni, inni kell, mert Herkules is meghal kenyér nélkül. De szinte uras divat lett a rosz gyomor, házi orvos és házi patika. Mibe kerülnek ezek! . . . Mennyi fizetéskiegészitést nyel el az ilyen oktalan életerő pazarlás! Aztán az öltözködés. Mindenfele, lent és fent, az életkor minden árnyalatában! . . . Ugy vagyunk vele, mint a párbaj-mániával: jól tudjuk, hogy *mánia,* mégis üvöltünk a veszett farkasokkal, sőt a Hauptkrigsministérium rendeletileg megparancsolja azt, a mit saját törvényében tilt.

Hát bizony: „gyarlóság fészke az emberi szív!“

Én számvetést tettem már többször, mennyi pénzértékbe kerül egy egyén és egy család tisztességes megélhetése. *Tisztességes* alatt nem a láthatatlan és megfoghatatlan *mai kort* értem, a melyre, mint bűnbakra, szoktunk hivatkozni, — hanem a testnek, mint ismert anyagi elemeknek föntartása, a napi anyag-veszteség helyrepótlása, hogy a testi gépezet alkalmas és kész legyen úgy a munkára, mint az érzékek tiszta felfogó képessége azon magasabb gyönyör élvezetére, mely a szinek, hangok, alakok öszhangjából s aztán az erkölcsi és szellemi életjelenségek felfogásából és gyakorlásából származik. Mondom, számot vetve józanon eme *természetes* szükségletekkel, úgy találom, hogy nem olyan nagy dolog ezeket kielégiteni. De a bolond divat nem a szükségest nézi, hanem az ártalmas után fut. Ezért aztán emelni kell a király fizetését, mert ő se tud megélni szerény jövedelméből, — nem is említve a *vatikáni szegény fogoly* nyomorúságát — s lefele mindenféle neme és faja a társadalmi rangfokozatoknak, vállára vetve üres zsákját, jajgatva tolong a húsos fazekak felé és körül s döngeti az ország ajtaját. S ha végignézünk e szegény éhezőkön, gyűléseken, kongresszusokon, szinte nevetni volna kedvünk a nagy nyomoruság láttára, midőn drága közebédek és pezsgők mellett, csupa ékes öltözetekben s egymást túllicitáló magas önérzettel vetik oda Papp Zoltánnal a habozó miniszternek: „nem állok jót a forradalomról!“ Fizetni, vagy — lemondani! . . .

Nos tehát, e veszett őrvényből hogy maradhat ki egy papi család?! . . .

„A ki engem követni akar, tagadja meg önmagát, vegye föl az ő keresztjét s úgy kövessen engemet!“ — hiv a Krisztus.

„Követlek Uram, de —“

Persze, mit mond a *világ?*

Ugyan melyik *világ?* . . . kérdeztem én már számtalanszor, mikor erről szó esett köztünk. Szeretném nyakon szoritani azt a gonosz *mumust*, melylyel ijesztgetnek minden menekülni akaró épeszű embert. De *az a világ* nincs sehol — és mégis mindenütt ott van, mint a lépfene.

S ha ott van, megmérgezi a papi családokat is. Hiszen csak nem járhatnak egyszerűen a papi család sarjai, midőn az árendás zsidó leányai is és az irnokné tekintetes asszony leányai is divatszerűen öltözködnek, bálokba járnak, vendégeket fogadnak, édes pálinkát isznak és . . . és . . . ésatöbbi. S a szegény mamák, hogy tűrhetnék el a hátramaradást, a gúnyt, a lenézést s mindenekfelett . . . a leánykák szivetrepesztő könyeit! A *vén pap* csak predikáljon, az ő világa nem e földről való s ha az égből szerez is, de adjon pénzt; mert a *vén pap* azt predikálja ugyan, hogy Isten kormányozza a *világot*, de ez a világ csak az ő világa, a mi világunkról pedig okos ember adta ki a jelszót: Geld regirt die Welt! . . .

Ez az élet, kedves Szerkesztő Ur! . . .

Hanem én amondó vagyok, hogy nyomorult élet!

S a hol *igazi* anyák vannak, ott a leányok aranyszivére is ez aranyigazság van fölvésve: „mit használ valakinek, ha az egész világot megnyeri is, lelkében pedig kárt vall!“

Tehát, ha másként nem lehet: *szegény kenyér — és erkölcsi függetlenség!* . . .

Azt pedig okvetetlenül követelnünk kell és pedig *unisono*, hogy a mely református papi családban olyan gyalázatos hitehagyások esnek, ott azt a becsületes papi palástot gyászlobogóként kell kitűzni, hadd tudják meg, hadd értsék meg jóelőre mamák, leánykák, vőlegények, hogy az a reverszális egyúttal halotti cédulája az egész családnak!

Mi nem itélünk el senkit, — Istené az itélet; de „a ki kezét az eke szarvára tette s azokra néz, melyek háta megett vannak, nem érdemes én hozzám!“

Ez nem szivtelenség, ez az erkölcsi rend fundamentoma.

Isten áldja meg kedves Szerkesztő Ur!

Soós Lajos.

KÖNYVISMERTETÉS.

A Theologiai Szaklap.

— Ismertetés és megjegyzések. —

(Folyt. és vége.)

Mindkét füzet bő Lapszemlét és Könyvismertetést is tartalmaz, még pedig ugy a külföldi, mint hazai szakirodalomból. Másfél nyomt. ivnyi terjedelmet szán e rész-

nek a Szaklap. Becses része e folyóiratnak e rész. Általános átnézetet nyujt a külföld tudományos munkálkodásáról, de más részt arra is nagyon alkalmas, hogy felhivja a figyelmet egyik vagy másik szak részletkérdésének bővebb tanulmányozására is.

Ime ilyennek indult meg a mult év őszén az a Szaklap, mely a prot theol. tudományt kivánja szolgálni. Én a magam részéről lételét szükségesnek s valóban hézagpótlónak találom éppen a fentebb jelzett okoknál fogva. Czélját is helyeslem. Magyar Theologusok eredeti tudományos vizsgálódásainak legyen szintere s *maradjon meg annak szigoruan a jövőben is.* E czéljának megvalósitásával is — e két füzet alapján — általánosságban meg lehetünk elégedve.

Részleteiben azonban van egy pár megjegyzésem és kivánságom. Első ezek között az, hogy *a szorosan vett egyháztörténetet hagyják ki a szerkesztők programjukból.* A Magy. Prot. Irod. Társaságnak hivatása az egyháztörténelem munkálása elvállalt ilyen irányu kötelezettsége folytán. Sajnos, hogy az utóbbi évek alatt a Szemle egy kissé hanyatlott e tekintetben, belátta az Irod. Társaság is ezt, legalább ezt éreztük azon határozatából, hogy most a Szemle Történeti Adattárt is hoz időnkint. Bár ez adattárnak is elevenebbnek, tartalmasabbnak kellene lenni. Talán a Szaklap szerkesztői is ugy látják, hogy egyháztörténeti szempontból is szükség van organumra s ezért nyitották meg folyóiratukat a történet előtt is. De azért ne tegyék. Hagyják ezt meg a Szemlének s az Irod. Társaság kötelességének. Már csak azért is, hogy ne legyenek konkurrensek, mikor azon kivül is nagyon értékes és becses czélt van alkalmuk munkálni. Hanem a szorosan vett egyháztörténet helyett *vegyék programjukba a magyar prot. egyházi irodalom történet kultiválását.* Legyen a Szaklap uttörrő e tekintetben is. Én már egyszer szóltam a prot. theol. tudomány e parlagon heverő mezejéről. De vajmi kevés történt azóta is e tekintetben. Tudtommal Pápán hirdettek legutóbb előadásokat az akadémián ; Patakon is *tekintettel a magyar prot. egyházi irodalomra* (! ?) adják elő az irodalom történetet. De ez még nem elég. Meg kell teremteni a theol. irodalom e szakát. Legyen uttörő a Szaklap ebben. *De suly helyezendő a magyar prot. egyházjogra is.* Látom, a két füzetben is van már valami ez irányban is. De többnek kell lenni. A szorosan vett egyháztörténet helyét is ez foglalja el. Szégyen hogy nincs is egyházjogunk. Ez az oka annak, hogy sok nagyon lényeges kérdésben nincs kifejlett jogelméletünk. Pedig az egyházpolitikai törvények életbe lépte — s a magyar államéletnek egyébként is nagy átalakulása után, a XX. század kezdetén nagyon szükséges, hogy a speciális közjogi helyzetű magyar prot. egyház jogi elve, hogy ugy fejezzem ki magamat, jogi életnézete kifejtve legyen. Mert a magy. prot. egyházjog nem léte csupán az oka annak, hogy pl. legutóbb egy tekintélyes pénzügyi kapacitás is azon nézetének adott kifejezést, hogy a prot. egyházak adószedési joga királyi adomány. De végre a Szaklapban a magy. prot. egyházjogra suly volna helyezendő. Egyik kivánságom volna, hogy a Lapszemlénél és Könyvismertetésnél első helyre kellene tenni a hazai dolgokat s kiterjeszkedni a már eddig megjelent magyar termékek lassankint való ösmertetésre is, hogy igy a folyóirat ez a része kiváló forrásává válnék különösen az irodalomtörténetnek és egyházjognak.

Végül nem hagyhatom megemlités nélkül, hogy a Szaklap *kiadói* — a czim lap szerint — *magok a szerkesztők*, még pedig minden különös segélyezés nélkül. Ugy emlékezem, hogy talán a Magy. Prot. Irod. Társ. miskolczi közgyülésén volt szó e folyóiratról — oly alkalomból, hogy adjon a Társaság valaminő segélyt a folyóiratnak . . . Tehát még ma sem kap. Mert ha kapna, bizonyára jelezve volna a czimlapon. Hiba, hogy nem kap. Mert egy ily tudományos szakfolyóirat — különösen hazánkban — a saját erejéből nehezen tud mozogni. Nem szabad senyvedni engedni. Erősiteni kell. Olyanná kell tenni, hogy a tudósok szivesen keressék fel.

Indokoltnak, eddigi tartama után itélve érdemesnek is találom arra, hogy az Irod. Társ. segélyezze e hézagpótló tudományos vállalatot — melyet jó lelkiismerettel s melegen ajánlok lelkésztársaimnak is szives figyelmébe s pártfogásába. Előfizetési ára 6 kor.

A szerkesztőket pedig uttörő vállalkozásukban örömmel üdvözlöm. Excelsior !

Réz László.

Papi irodalom 1902-ben.

XIII.

Keresztelési és esketési beszédek. Irta: *Papp Károly* tiszainokai ev. ref. lelkész. Budapest, 1902. 8° 70 l. Kiadja Kókai Lajos. Ára 1 kor. 20 fill.

Szerző azon a hiányon, mely irodalmunk liturgiai ágában tényleg megvan, ennek a füzetnek a közreadásával kivánt, a maga részéről segiteni. De nem segitett. Beszédei csaknem mind németből vannak átdolgozva, a mi nem lenne baj ; de baj az, hogy kissé avas forrásból merit. Palmer „Casual-Reden" c. vállata óta, a melyből dolgozott, sok viz lefolyt már a Dunán s az a német Duna frissebb vizeket is szállithat már a magyar Dunának, ha csakugyan szükség van rá. Ezúttal Papp Károly révén, tagadhatatlanúl evangyéliomi szellemű, de túlontúl okos, leginkább száraz és lapos dolgokat szállitott. Olyan tucat-dolgok ezek többnyire, a minőket „ex tempore," minden előkészület nélkül is rögtönözhet a magyar pap, sőt különbeket, mert mindenesetre több lesz rögtönzésében az érzelmesség, kenetesség, kedély, mint a „kedélyes" németség e csudálatosan józan termékeiben. Hiába! Palmer és társai féllábbal még a racionálizmus útjait tapossák.

A füzet 9 keresztelési, 1 egyházkelési, 25 esketési beszédet s aztán 3 keresztelési, 1 egyházkelési, 4 esketési imádságot és 4 esketési megáldást foglal magába. Evangyéliomi szellemök, gördülékeny irályuk, változatosságuk és rövidségük ajánlják őket. Feltűnő, hogy az esketési beszédeket ezzel a megszólitással kezdi: „Ker. jegyesek!" Sőt a 3-ik beszédben azt mondja, hogy a „menyasszony a lakadalom napján jogosan használhatja" az apai nevet. Pedig a pap előtt az esketéskor már se jogosan, se törvényesen nem használhatja, mert az elébe kerülő esküvő pár törvényes házaspár. A megszólitás tehát ez s az ehhez hasonlók, de semmi esetre sem ker. jegyesek.

(Folyt köv.)

Faludi Pál.

IRODALOM.

* **Magyar Irók Élete és Munkái.** *Szinyei Józsefnek* ez az eléggé nem méltányolható vállalata immár a 78-ik füzetnél tart, a melyben a *Nagy—Naményi* szavak közzé eső irókról s azoknak műveiről van ismertetés közölve. A nevesebb irók, a kik helyet foglalnak a füzetben, a következők: Nagy József, (több e néven), Nagy Károly a csillagász, az ének- és zeneköltő, a ref. lelkész, stb., Nagy Lajos (több), Nagy László szintén több e néven, stb. Nagy Mihály, Nagy Miklós, több

Nagy Pál. Nagy Péter, sok Nagy Sándor, Nagy Zsigmond stb. stb. Ára a füzetnek 1 korona. Megrendelhető Hornyánszky Viktornál Budapesten. E füzet a IX ik kötet 2-ik füzete.

* **Előfizetési felhívás.** Egy kötet gyermekistentiszteleti beszédet szándékozom közrebocsátani. A beszédek nem önállók, hanem franciából fordítottak, illetve átdolgozottak. Szerzőjük Decoppet A. párisi reform. lelkész, a gyermekbeszéd irodalmának lelkes és igazán hivatott művelője. Öt éve foglalkozom a protestáns külföld gyermekbeszéd irodalmával s az általam ismertek között Decoppet beszédeit találtam legjobbaknak. Gyakorlatilag is kisérletet tettem velük a téli hónapokban tartott ifjúsági istentiszteleteinken s azt tapasztaltam, hogy ifjabb és serdültebb tanítványaim egyaránt feszült figyelemmel hallgatták s hetek mulva is számot tudtak róla adni. Protestáns közönségünkön áll, hogy e beszédek magyarúl is megjelenjenek-e könyvalakban vagy pedig csak szétszórtan homiletikai folyóiratainkban lássanak napvilágot. Az első kötet 12—13 ívre terjedne s kellő számú előfizető jelentkezése esetén junius hó folyamán jelenne meg. Előfizetési ára bérmentes megküldéssel 2 kor. 60 fillér, mely összeget április hó 15-ig kérem hozzám küldeni. Nyiregyháza, 1903 március 15. *Adorján Ferencz*, főgimnáziumi vallástanár.

* **Sass Béla,** budapesti ág. hitv. ev. vallástanár „*Uj alak uj tartalom*“ címen a vallástanítás anyagának a gyakorlati élet különböző nyilvánulásaira alkalmazott, a szeretet szempontjából való megírását és tárgyalását, egyszersmind az idők folyamán az egyház köztudatában már kijegecesedett új elemekkel való kibővítését sürgető füzetet bocsátott közre, melynek az „*Eszményképek*“ című füzet csak mintegy példatára. Mindkét füzet megrendelhető minden könyvkereskedésben és a szerzőnél, Sass Bélánál Budapesten, V. Rudolf-rakpart 21. sz. alatt harminc fillérért, mely összeg bélyegekben is beküldhető.

* **Előfizetési, illettőleg előjegyzési felhívás** a „*Bibliai Képek*“ III. kötetére. Vasárnap délutáni s hétköznapi istentiszteletre szánt „Bibliai Képek“ című rövid s népszerű bibliamagyarázataimat mind a sajtó, mind t. lelkésztársaim kedvezőleg fogadván: a III-ik kötetet adom sajtó alá, az előzőhöz hasonló terjedelemben s tartalommal, vagyis: biblia- és kátémagyarázatokkal. Azok, a kik 3 korona 50 fillért legkésőbb április hó végéig hozzám utalványoznak: szeptember végéig bérmentve s ajánlottan, — azok pedig, a kik a fentebbi időig előjegyeztetik magukat: utánvétel mellett kapják a könyvet, mely esetben 20 fillérrel kerül többe. Gyűjtőknek 10 után egy tiszteletpéldányt adok. Nagy-Igmánd, (Komárommegye) 1903 március hó, *Szentkúti Kiss Károly*, ref. lelkész.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 7—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A konvent ülése.** Az ev. ref. egyetemes konvent gyűlését Kun Bertalan püspök és báró Bánffy Dezső egyházkerületi főgondnok Urak, mint az egyetemes konvent elnökei junius hó 3 (harmadikán) d. e. 10 órakor fogják megnyitni Budapesten a Lónyai-utczai ref. főgymnásium disztermében. Az egyetemes tanügyi bizottság ezt megelőzőleg május 25 és 26. ülésezik szintén Budapesten. A konvent tárgyalásaira váró ügyek, közöttük a konvent által közzétett előzetes törvénytervezetre vonatkozó egyházmegyei és egyházkerületi vélemények is mielőbb fölterjesztendők Kun Bertalan tiszáninneni püspök Urhoz, mint a konvent egyházi elnökéhez.

— **Egyházmegyei gyülés.** Az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye április 15-én gyülésezik Sárospatakon.

— **Felhivás a Mitrovics Gyula siremlékére való közadakozásra.** A sulyos veszteség fájó érzetével temtük a Mitrovics Gyula kihűlt tetemeit a debreceni Kossuth-utczai temetőbe. Nemcsak hőn szeretett családjának, nem is egyedül a debreczeni református egyháznak, vagy a sárospataki főiskolának, hanem az egész magyar ev. ref. egyháznak nagy halottja ő. Mint homályba vesző nap szállott sirjába, de fényes elméjének ragyogó sugarai itt maradtak közöttünk, hogy az utódok századok multán is lássák az ő világosságát. Mint az égbe ragadtatott Illyés próféta távozott el tőlünk, de itt hagyta palástját sok száz meg száz Elizeusnak, s palástjával együtt az ő tűzszellemét, hogy tovább éljen és lobogjon a halás utódok lelkében. Mi nem féltjük őt az enyészettől. Sokkal nagyobb volt, mintsem hogy élete nyomtalanul veszne el s hire, neve, érdeme, emléke fel ne maradna az emberek közt, az emberek szivében. De az anyaföldnek átadott porrészei fölött is meg kell örökítenünk látható alakban emlékezetét, s megjelölnünk azt a sirhelyet, melyben fáradt tagjai nyugalmat találtak. Kegyeletes érzéseink ösztönöznek erre. Aki elosztogatta közöttünk szellemének gazdag kincseit, aki sokaknak adott lelki ajándékokat, hozzuk meg annak haló poraiban hálánk és tiszteletünk csekély áldozatát. Állitsunk közadakozásból siremléket Mitrovics Gyulának! Tisztelettel felhivjuk az adakozásra volt tanitványait, hiveit, barátait, tisztelőit. A begyült adományokat sziveskedjenek folyó évi december hó 1-sö napjáig Debrecenbe S. Szabo József ev. ref. főiskolai tanarhoz eljuttatni. Debreczen, 1903. március 24. Kiss Áron, Kiss Albert, Könyves Tóth Kálmán, Dicsőfi József, Dr. Legányi Gyula. Dr. Bartha Béla, Dr. Gulyás István, S. Szabó József.

— **Főúri adomány.** *Gróf Andrásy Dénes* úr őméltósága, a különböző hitvallású egyházak, iskolák és a kulturmintézmények nagy lelkű Mécénása, a szegények és árvák istápolója, a jótékonyságában tüneményes jelenségű magyar főúr, a *rozsnyói* ev. ref. egyháznak a folyó év folyamán 5000 (ötezer) koronát adományozott. 2000 (kettő ezer) koronát alapítványképen Istenben megboldogúlt hitvestársa emlékezetére; 3000 (három ezer) koronát pedig az egyház templomépitési céljaira. Midőn a nemes főúr nagy lelkének e legújabbi megnyilatkozásáról itt a nyilvánosság előtt szerencsés lehetek beszámolni, egyszersmind hiveimmel együtt kérem a gondviselő Istent, hogy terjeszsze ki áldó kegyelmét és szerelmét a nemes főúrra, a *nagy emberre*. Rozsnyón, 1903. április. 7 én. *Réz László*, ev. ref. lelkész.

— **P. Nagy Gusztáv** síremlékére adakoztak Abaujból: Meczner József 2, Szalay László 2, Csoma István 2, Dobozy Pál 2, Naményi Gyula 2, Idrányi Ferencz 1, id. Antalfy László 1, Oláh Péter 2, Ujj János 1, Varga József 1, Idrányi Barna 1, Bodon Barna 1, Fürjész Jenő 1, Tóth Bertalan 1, B ró János 1, Borbély József 2, Farkas György 2 Paikoss Endre 5, Frenczel Bert. 1, Körössy József 1, Cziáky Endre 2, Dobozy István 2, Kovács István 1, Erőss Károly 1, Lipták Bertalan 1, Bodolay Miklós 1, Kőszeghy Dániel 1, Szőllőssy József 1, Benke István 2, Lengyel József 0·50, Molnár István 1·50, Baksy István 1, Vass Ádám 0·50, Pásztor István 0·50, Tamaska Endre 0·50, ifjú Antalfy László 1, Szobonya István 1, Ujj József 2, Ráczkevy Károly 2, összesen 52 kor. 50 fillér. Hálás köszönettel nyugtatványozza: Novák Lajos theol. tanár.

— **Benedek Elek érzékenysége.** Április 8-ikán egy nyilatkozat jelent meg Benedek Elektől a „Magyar Világ"-ban. A nyilatkozat a „Magyar Szó" hasábjain megjelent két cikknek a szerzője ellen szól, a ki Gesztelyi aláírással irta cikkeit s Benedek Elek ellenében annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy úgy ir, mintha gróf Majláth Gusztáv s általában a „Majláthok" megfizették volna az agyagfalvi „vén pap" védelmében s a kálvinista meggyőződéshez ragaszkodók gyalázásában. Benedek Eleket igen kellemetlenül érintette ez a „meggyőződés," hja, mert „érzékeny idegei" vannak önmagával szemben. S az érzékenység azt eredményezte, hogy megbizta *Sebestyén József ügyvéd urat* hogy inditsa meg a sajtó pert a *rágalmazó*, már t. i. *Gesztelyi* ellen . . . És ebből a tényből is megitélheti bárki is azt, hogy Benedek Elek és a hozzá hasonló felfogású emberek milyen felfogással vannak eltelve velünk szemben, a kik épúgy érezzük emberi voltunkat, mint ők. Ők jogositottak a lelki durvaságnak minden jelzőjét reánk ruházni, nekünk szólni, felfogásunkat, meggyőződésünket kifefezni: az rágalmazás, becsületsértés. Ők korteskodhatnak, reklámozhatnak: mi még ezt sem mondhatjuk: szeretjük ezt az ujságot. Ők az egekig magasztalhatják a hitéhez s egyházához hütelent, mi csak nem is sajnálkozhatunk felette, mert akkor rosz magyarok vagyunk. Hogy is van csak a példabeszéd? „Ments meg Uram az én jó barátaimtól, az ellenséggel majd csak elbánok!" Gesztelyi pedig ne féljen a Benedek Elek érzékenységétől, mert az *igazságtalanság!*

— **Helyreigazításúl.** A »Sárospataki Lapok« 13-ik számában, a felső-zempléni ev. ref. egyházmegye legközelebb tartott tavaszi közgyűléséről (a) jegyű tudósító által irott tudósitásban a f. évben tartott rendkivüli egyházkerületi gyűlés tekintetéből Dókus Ernő és Fejes István által tett inditványok kapcsán reám nézve ezen megjegyzés tétetik: »pedig az esperes megjegyezhette volna, hogy bizony a rendkivüli gyűlésre rendes meghivást kapott az egyházmegye és ő azt képviselte.« Hát nekem az inditványok megtétele után nézetem szerint semmit sem kellett megjegyezni, mert a kérdéses inditványok épen esperesi jelentésem felolvasása után tétettek, annak pedig szóban forgó ügyre vonatkozó része ekként szól: „Ami eljárásaimat és intézkedéseimet illeti, ez évi január hó 28-án megjelentem Miskolczon, a közalapi segélykérvények elbirálása és a tőke-segély ujabb sorrendjének megállapitása végett tartott rendkivüli egyházkerületi gyűlésen s ottan egyházmegyénk érdekeit tőlem telhetőleg képviseltem.« Ez az egyik helyreigazitásom. A másik pedig a tudósító következő megjegyzéseire vonatkozik: »Hátrálékban levő ügyek tárgyaltattak ezután nagy hosszadalmassággal, kizárólag a világi elnök-helyettes vezetése alatt, holott tagadhatlan tény, hogy az esperes az ügyvezető elnök.« Hogy valamely ügy, hosszabban, vagy rövidebben tárgyaltassék-e, az mindig az ügy fontosságától függ s valaki tekinthet nagy ügyet is kis ügynek, mint pld: a tudósító a gercselyi templom bezáratása és épitési ügyét kis ügynek látta; pedig az nagy ügy, aki jól ismeri azt! Mert egy bezárt templomot felépiteni, mikor kevés a pénz és a hivő se sok: vajjon nem nagy ügy-é ez?! Arra nézve pedig, hogy az ügyek kizárólag, a világi elnök-helyettes vezetése alatt tárgyaltattak volna, megjegyzésem az: miszerint én magam részéről nem tapasztaltam azt, hogy az elnök-helyettes az esperesi elnöki jogokat csorbitotta, vagy épen magának foglalta volna le. Különben őt — közismert alkotmányos érzületét tekintve — az ilynemű feltevések ellen védelmezni fölöslegesnek tartom. De meg azt hiszem, engem sem ismer senki sem olyan árnyék embernek — talán a tudósító úr sem — aki jogaimat nem tudnám gyakorolni, vagy ha arra szükség van: gyenge, avagy képtelen volnék azokat megvédelmezni. Bár az is igaz, hogy alapos ok nélkül épen a közérdek szempontjából, kerülöm az összetűzéseket! Lehet, hogy a tudósító úrnak az tünt fel, hogy egyké ügyet a fontosabbak közül, sürgősségi szempontból, — mert a délelőtti gyűlésen rendszerint többen szoktak lenni, — a helyettes világi elnök inditványa és előterjesztése folytán vettünk tárgyalás alá. Bánóc, 1903. ápril. hó 6. Hutka József esperes.

— **Levél a szerkesztőhöz.** Kedves barátom! Azokat a babérleveleket, amelyeket a hálás tanitványok és munkatársak helyeztek feledhetetlen édes atyám sirjára, nagyon jól esett látnunk a mi fájó szivünknek; és a kedves gondolatért, hogy ezeket te összegyűjtötted, már rég köszönetet mondtam volna neked, ha nem érezném, hogy a nagy embereknek nyújtott elismeréshez, emlékük és eszméik hű ápolásán kivül, melyre az apák koszorúi még jobban elköteleznek, tulajdonképen semmi más közük nincs a kicsiny utódoknak. — A visszaemlékezések reá vonatkozólag valóban nagyon sok érdekes adatot hordtak elő; az ő szellemi alakjának hű megrajzolásához is azonban bizonyos történelmi távlatra van szükség, amely most még teljesen hiányzik; épen azért magam is tartózkodom ezúttal az adatok pótlásától, vagy helyreigazitásától. Nem mulaszthatom el azonban mégis, hogy egy megjegyzést ne tegyek. A visszaemlékezések nagy része a szerető szívek aggódó féltékenységével panaszolja fel, hogy *Debrecenben nem tudták őt megérteni és méltányolni eléggé s ezek miatt ő sem érezte volna ottan jól magát.* Nézetem szerint talán nem volna egészen méltányos dolog, *ha ez a tétel így, a maga teljes ridegségében válnék köztudattá.* Hogy mily nagy nyereségnek tartották odamenetelét, azt legelső sorban az a pompás fogadtatás is elárúlta, amelynek fényét és melegségét az azóta történt lelkészbeiktatás csak még jobban kiemelte. Hogy ezután is mily nagyon becsülték, az mutatja, hogy az egyház legféltettebb kincsét, népiskoláit, bízta reá és részben, régibb lelkésztársai mellőzésével, de azok megtisztelő óhajtásával is, folyton beválasztották a főiskolai ig.-tanácsba és a tanárválasztó bizottságba, amelyek a debreceni egyházi életben a legnagyobb kitüntetések közé tartoznak. Hogy szerették is, abból is látszott, hogy, ha beteges egészségi állapota és e miatt erősen visszahúzódó természete mellett is nagy ritkán valamelyik gyűlésben, vagy társaságban megjelent, ottléte szinte ünneplés tárgya volt. És hogy emlékét is milyen kegyelettel őrzik, nemcsak a siremléke érdekében megindult szép mozgalom és nemcsak az bizonyitja, hogy árván maradt családját alig akarták Debrecenből elbocsátani, hanem az is, hogy özvegy édes anyámat atyám érdemeire, meg a mi terhes örökségünkre való tekintetből (pedig a *tett* mindig többet mond a *szavaknál*!) még majdnem nagyobb áldozatkészséggel elégitette ki a debreceni egyház, mint a kevéssel előbb elhunyt, nagy érdemű Némethy Lajosét, aki pedig évtizedeken át szolgálta már egyháza ügyeit. Hogy szegény atyám nem volt olyan boldog ott sem, mint a minőnek látni szerettük volna, annak más okai lehettek. Ki a szivek és vesék titkaiba lát, az ő végtelen ideális gondolkozása mellett — a mely miatt hazai egyházi és tudományos viszonyaink közölt sok *belső* csalódás érte — ennek kútforrását talán az ő határtalan atyai szeretetének fájdalmában találhatná fel. De abból, hogy ő Debrecenben talán még jobban félre vonult a mindennapi élet küzdelmeitől és örömeitől, mint pataki utolsó éveiben, és hogy e miatt néha szemrehányások is érték: helytelen dolog volna a debreceniek méltánylásának a hijára következtetni; épen úgy, mintha valaki abból, hogy itt Patakon, a csakhamar bekövetkezett tanári fizetésemelés kilátásba helyezésével hivatalos részről senki őt egy szóval nem marasztotta: a pataki főiskola vezérférfiainak a lelkivilágára, vagy itteni közkedveltségére akarna, minden esetre alaptalan következtetéseket vonni! Sárospatak, 1903. ápril. 10.

Tisztelő barátod:

Mitrovics Gyula.

— **Adományozás.** Szentpétery Sámuel pelsőczi ev. ref. lelkész s neje Kálniczky Zsuzsánna a szőlős-ardói határban fekvő szőlőjöket az alatta levő gyümölcsössel, a szőlős-ardói lelkészi hivatalra ruházták által örök tulajdoni joggal, kikötvén azt is, hogy ez a kongruánál beszámitásba nem jöhet. Az ily nemes adomány, nem szorul dicséretre. Bizonysága ez annak, hogy a mi lelkünkben él a Krisztus. A hol ily Áronok és Thábiták vannak. Áldás az agg Áronra és kegyes szivű nemes lelkű hű társára . . . emlékek örök leend. Péter József lelkész.

— **Miféle szerzeteseket utasitottak ki Franciaországból?** Erről ad számot egy kimutatás, a melyet r. kath. kézből veszünk át a következőleg:

— **Adomány.** Gróf Andrássy Dénes, ez a krisztusi szeretetet nyilván valósitgató főur a páskaházi ref. népiskola fölépitésére 1000 koronát adományozott. A hálás köszonet mellett áldás kivánásunk száll e nemes lélek felé! Páskaháza, 1903. apr 6. Lőkös Sándor ref. lelkész.

— **Egyetértés.** »A méregvásár.« Ohnet Györgynek, a világirodalom e kiváló jelesének legújabb művét, »A méregvásár«-t kizárólagos jogon az Egyetértés szerezte meg és nemrég kezdte el a közlését. Az Egyetértés nemsokára új cikksorozatot is kezd nagynevű szépirodalmi főmunkatársának Eötvös Károlynak a tollából, egy mindnyájunkra nézve nagyérdekű témáról: »Deák Ferencz szerelmei«-ről. A haza bölcsének szivügyei eddig úgyszólván teljesen ösmeretlenek a nagy nyilvánosságra nézve, most mesteri pennájával fogja feltárni irodalmunk e kiváló jelese az Egyetértésben. Egyébként is pompás tárczái vannak ennek a mindenképp elsőrendű magyar lapnak, a mely a nemzet nagy politikai küzdelmében előljár és e harcban szövetségesül birja Kossuth Ferenczet, a függetlenségi és 48-as párt vezérét, a ki tudomás szerint az Egyetértés főmunkatársa és cikkeit csak oda irja. E nagy politikai hivatása mellett híradó kötelességét is úgy teljesiti az Egyetértés, a hogy csak modern nagy lap teheti. Bőséges hírrovattal, a legjobb értesülésekkel. Az Egyetértés előfizetési árai: egy hónapra 1 frt 80 kr., negyedévre 5 frt, félévre 10 frt. Államtisztviselők, papok, lelkészek, tanárok, tanítok, vasúti és magánhivatalnokok kedvezményes áron kapják: egy hónapra 1 frt 20 kr.-ért, negyedévre 3 frt 50 kr.-ért, félévre 7 frtért. Hasznos olvasmányúl a ház asszonya kedvezményesen kaphatja a Divatszalont is, mint az Egyetértés előfizetője, sokkal olcsóbban: negyedévre 1 frtért. Az előfizetési pénzek (legcélszerűbben postautalványon) az Egyetertés kiadóhivatalába küldendők (Budapest, IV., Vármegye-u. 11.).

— **Tempora mutantur.** (Benedek Eleknek ajánlva.)

Változnak az idők s benne az emberek,
Egy ujabb példa rá jó Benedek Elek.
Az a jeles iró, ki pár év eltelte
Előtt a papirra tenni se szégyelte,
Sőt ringatta magát abban a tudatban,
Hogy míg e hazában kálvinista pap van,
— Mert ez a szegény nép olyan becsületes, —
Van még ember, ki csak feleséget keres.
Van, ki telekkönyvet nem vizsgálgat nagyon
És nem fürkészgeti, hogy mennyi a vagyon?
Szinte azt gondoltuk, hogy igazán érez,
Maga is odaadná a lányát ily férjhez.
De most, hogy az idő kereke megfordúl,
Kiugrik hirtelen ő is a bokorbúl.
A szemünk, szánk eláll, látva, hogy mit mivel,
Mint szórja ránk a gúnyt, a piszkot ezrivel;
Mint szorúl meg benne a költői véna,
Mint lesz a nagy iró irodalmi béna.
Hogy szid, hogy mar és tép valamennyi papot,
Ki, — mert eskű előtt reversalist adott
A „vén agyagfalvi pap"-nak a leánya, —
Nem úgy szól ez ügyhöz, ahogy ő kivánja.
Rájok szakitani szeretné az eget,
S még ily furcsa-hangú módon is fenyeget:
„Várjatok csak gyáva, ostoba emberek,
Nem nyugszom, köztetek míg szélylyel nem verek."
Don Guixottei harczra készül nagy kevélyen;
Eskűvel pecsétli: „Isten úgy segéljen!"
Lassan kása, kifut! Ne olyan hevesen!
A fenyegetéstől nem fél itt senki sem.
Mi, a kik már annyi viharba ütköztünk,
Szeretnők meglátni: hogy üt hát szét köztünk!
Érezzük ugyan, hogy rajtunk tengernyi seb,
De az, melyet Ön üt, a legislegkisebb.
És aztán a botnak kettő ám a vége,
Aki ütni akar vele, jusson ez eszébe!
A „Tüdős Istvánok" szálkák a szemében.
Nekünk pedig őrájuk van szükségünk épen.
Bátor, szókimondó ember kell a gátra,
Úgy megyünk előre, máskülönben hátra.
A Pegazushoz térjen hát Ön vissza,
Hol ürömpohár helyt majd a nektárt issza.
Kirohanásával csak azt mutatta meg,
Hogy iró és ember Önben sem ugyan egy.
A förmedvényre azt gondoltam nyomba:
Április elsején* bú ki az ily gomba. Papp József.

— **Mikor és honnan adták ki az utat a jezsuitáknak? . . .** Ma a mikor az ultramontánismus nemcsak ágaskodik, hanem itt-ott még erőszakoskodik is és vannak sokan, a kik a jezsuitákkal jónak látják a kacérkodást, nem lesz érdektelen, ha rámutatunk, hogy ez utóbbiak soha sehol sem voltak „kedves" emberek, hanem igenis csak arra valók voltak, hogy eltávolitsák a tisztességes emberek közül. Igy már 1561-ben, tehát hamarosan a társaság megalakulása után, kiüzik őket Graubünden Kantonból; 1570-ben Angliából, mert gyilkosságot terveltek Erzsébet királyné ellen; 1578-ban Portugálliából; 1578-ban Antwerpenből; 1594-ben Franciaországból, mert gyilkossági merényletet követtek el IV. Henrik ellen; 1595-ben Németalföld minden államából, mint olyan „szektának a híveit, a mely veszedelemmel fenyegeti a fejedelmek életét és az államok békéjét"; 1606-ban Velencéből, mint „ellenségek és rágalmazók"; 1607-ben Svédországból; 1610-ben Wallis kantonból; 1618-ban Csehországból, mint „lázadók és békétlenséget támasztók"; 1619-ben Morvaországból és Schleziából; 1620-ban Magyarországból; 1621-ben Lengyelországból; 1622-ben Nápolyból; 1645-ben Máltából; 1706-ban Magyarországból és Erdélyből; 1715-ben a siciliai két királyságból; 1725-ben Oroszországból; 1759-ben Portugalliából; 1762-ben Francziaországból; 1767-ben Spanyolországból, Nápolyból és Siciliából; 1768-ban Pármából; 1815-ben Szentpétervárról és Moszkvából; 1822-ben Oroszországból; 1847-ben Svéicból; 1772-ben Németországból; 1880-ban Francziaországból. És természetesen az sem feledendő, hogy XIV. Kelemen pápának is volt valamelyes intézkedése, a mely egyáltalán nem volt valami kedvező erre a szent „rendre", a melynél több istentelenséget még gondolatban sem végzett a világnak összes istentelen embere, mint ez cselekedetben „ad maiorem Dei gloriam."

* Ekkor szerkesztett ki bennünket B. E.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyében.) **Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.**

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és fenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellátás és lakás. Elsőrendü cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, malária (mocsárláz), gége-, horg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, histeria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, kószvény, görvély, bujakor, delirium trem. potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

1—? **a fürdőigazgatóság.**

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS"* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy-hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

2—39

Szőlőoltványok

szokvány minőségben és európai nemes gyökeres és sima vesszők mélyen leszállitott árakon. Oltványok ezre 90—100 forint.

Mindenik a legkiválóbb bor- és csemegefajokból, fajtisztán, teljes jótállással. Ha a szállitmány a megrendelésnek meg nem felelne, ugy az oda- és visszaszállitási költséget, valamint a megrendelő által kifizetett összeget hiány nélkül azonnal visszafizetem. Igy mindenki ebbeli szükségletét az én költségemen házához szállitva tekintheti meg.

Élőkerités.

Gleditschia csemeték és magvak.

Óriás tövisü, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös keritést nevelhető pár év alatt, rendkivül csekély kiadással, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át, ugy hogy a bekeritett részek teljesen kulcscsal zárhatók.

Minden rendeléshez rajzokkal ellátott ültetési és kezelési utasitás mellékeltetik.

Bővebb tájékozás végett szines fénynyomatu diszes árjegyzékek ingyen és bérmentve küldetnek, rendelési kötelezettség nélkül Az árjegyzésen kivül egy oly könyvet kap ezzel, ki cimét egy levelezőlapon tudatja, hogy nincsen az a ház vagy család, a hol annak tartalmát haszonra ne forditanák, városon, falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. gy még azoknak is érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinek nagy szolgálatot tesznek.

Diócsemeték. Két éves, óriási jövedelmet biztositó voltánál fogva, ennek tenyésztése majd minden gazdaságban az utóbbi időben rendkivül elterjedt.

Czim: **„Érmelléki Első Szőlőoltvány-Telep. Nagy-Kágya. u. p. Székelyhid.** 12—19

Hirdetéseket jutányos áron elfogad e lap kiadó hivatala.

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok

Budapest Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

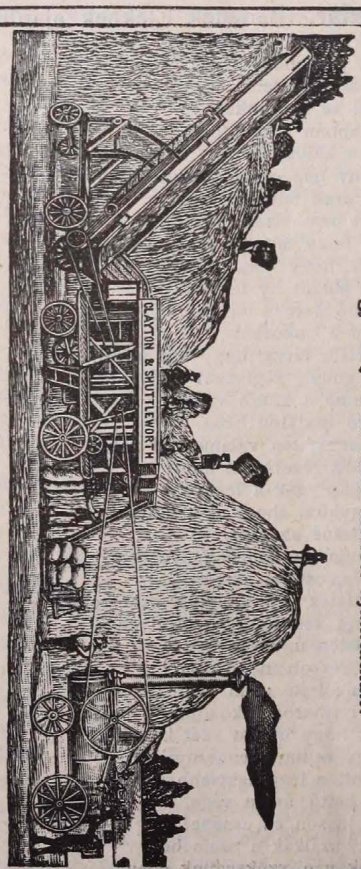

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek $2^1/_2$ egész 12 lóerőig, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rostáik, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

„Columbia-Drill" legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukoricza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acél-ekék.

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **16.** (1113.) **szám.** *Sárospatak, 1903. április 20.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja: Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete. — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Péter Mihály: Ujj István ladmóczi lelkész emlékezete. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — Ujj József: Az abaúji egyházmegye tavaszi gyűlése. — Az alsó-zempléni egyházmegye közgyűlése. — Fövenyessy Bertalan: Egyházi éneklésünk. — Faludy Pál: Papi irodalom 1902-ben. — Irodalom. — Vegyes kozlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete.

V.

A törvénytervezet az *Általános határozatok* után a különböző egyházi hatóságok jog- és hatáskörét sorolja fel s illetőleg határozza meg. Öt tagú ez a termetes test és pedig úgy, hogy valamennyi tag minden munkás szerve is be van mutatva benne a maga szereplési körében.

Ez a része az a törvénytervezetnek, a mely nagy mértékben különbözik a fennálló törvénykönyvtől, mind terjedelmére, mind beosztására, sőt meghatározásaira nézve is

Sajátossága az összetartozók csoportosítása a nagyobb érthetőség kedveért, a mi kétségtelenül érdemét képezné, ha volna benne teljes következetesség és ha átragyogná az egészet a törvényhozói gond lelkének fénye. A kik készítették, érezték s bizonyosan tudták is, hogy mit miért hordtak össze ebben az egyházalkotmányi részben, de nem bírták azt formába önteni, vagy legalább nem úgy, hogy a bibliai első ember örömével kiálthatnánk fel a látására: „ez az én testemből való test és az én csontomból való csont!“

Milyen boldog gondatlanság mutatkozik csak a fejezetek számozásában és tartalmának meghatározásában is! A javaslatban (a mit a konvent vizsgált felül) az *Első Rész*, a mely az egyházközségről, az egyházközségi tagokról, presbiterekről és tisztviselőkről rendelkezik, *tiz* fejezetre volt szétparcellázva. A konvent ezt megsokalta és összevonta felényire, vagyis öt fejezetre. A *Csokonai-nyomdában* pedig mi történt? Az, hogy — miután bizonyos §-csoportok föliből letörölték a számjelzéseket — most a 3-dikra közvetetlenül következik a 9-dik, a 9-dikre pedig a 4-dik, noha ez utóbbi eredetileg 10-ik volt! . . . A ki nem hiszi, ám tekintse meg, hogy nem hazudunk. Nekünk is hihetetlennek tetszik ez a zagyvaság s az ev. ref. konvent méltósága nevében gyülekezett is a bensőnkben valami indulatféle; de aztán megbékültünk abban a felségesen kisegítő gondolatban: arra valók az egyházmegyék és egyházkerületek, hogy az ilyen gyöngeséget is észrevegyék.

De az ilyenek láttára milyen bizodalommal fogjon a tanulmányozó a részletek vizsgálásához?! Híre jár egy egészen hivatott férfiúról, hogy a mikor a törvénytervezetben áthatolt az egyházközségről szóló §§-okon, kapta az egész tervezetet és a padlóhoz teremtette és nem olvasta tovább. „A nyomdafesték is kár rá!“ — zúgta nagy békételenkedéssel és zúgja talán mind mostanáig.

Hát nagy baj az csakugyan, hogy a törvénytervezetnek ez a fundamentuma olyan nagyon fogyatékos! És olyan sajátosan egyveleges! Igazítani akartak a tervezők a régi törvénykönyvön mindjárt a fogalmi meghatározásnál. Eddig még igy diktálja a törvénykönyvünk, hogy „Az *egyházközségek* anya-, társ-, leány- és fiók-*egyházközségek*“ A tervezetben pedig ezt olvassuk: „Az egyház*községek* (a szövegben itt pont van, de ezt a konvent és a Csokonai-nyomda iránt való tiszteletből ne vegyük észre!. . . .“) *a*) Anya*egyházak* . . . *b*) Leány*egyházak* . . . *c*) Fiók*egyházak* . . . *d*) Szórványok . . . *e*) Társ-*egyházak* . . . *f*) Missiói *egyházak*. Az igazitás kétszeres. Első az, hogy a különböző egyházközségek külön csoportokra vannak egymástól elhatárolva; a másik az, hogy *egyházközségekből egyházakká* vannak felmagasztalva. Hogy ezt a logika vagy a világosság kivánná igy, azt mi nem próbáljuk meghatározni. Az bizonyos, hogy az *egyház*, amint azt az 1 és 6 §§-ok is mutatják, nem *egyházközség* s igy az egyházközség sem lehet egyházzá. A közszokás, a népies szójárás ugy követeli a mint a tervezet igazitja; dehát azért, hogy a gömöri ember a maga fővárosát *Batyinak* nevezi, vajjon Batyivá kell-e annak rövidülnie a papiroson is? Mentségül szolgál a stylisáloknak a fenálló törvénykönyvnek az a furasága, hogy sem a 10, sem a 20 év előtti zsinat nem tudta a *fiók egyházakat fiók egyházközségekké* változtatni, noha a többiekre a fogalmi meghatározást következetesen kiterjesztette. Node a véletlenségek döntő bizonyitékokká nem lehetnek, a hibák, mulasztások még inkább nem!

A törvénytervezet ugyancsak ezen a ponton még más tekintetben is következetlen. Az p. o. hogy mi az egyházmegye, mi a kerület, a konvent, a zsinat — következetesen meghatározza (lásd 98, 134, 161, 173 §§-okat!), de hogy mi az egyházközség, azt nem próbálja megfogalmazni, hanem egyszerre belemegy a különböző körü és jellegü egyházközségek fogalmának meghatározásába. A fenálló törvény könyvben is ilyen-

Lapunk jelen számához 3/4 iv melléklet van csatolva.

formán van, az igaz; csakhogy ott enyhít valamit ezen a visszásságon a különböző egyházközségeknek egy rövid pontba való összefoglalása, a mi után simábban következik a részek fogalmi megjelölése.

Az egészen helyes, hogy az egyházközségek közé a szórványok és a missiói egyházközségek is bejutottak. Ezt így kívánta az idő és az egyes kerületek felterjesztése is; de már az 5000 lelket számláló egyházközségeknek több egyházközséggé való alakulását szabályozó pont olyan nehézkes, hogy szinte csikorog. Szegény theologus diák, a kinek így kellene ezt majd megtanulni! . . .

Érdekes újítás a leány- és társegyházközségek fogalmi meghatározásában a távolság számszerinti megállapítása. Amott az 5, itt a 3 szabja meg a ne-továbbot. Valami betűrágó törvénymagyarázó mennyi kellemetlenséget csinálhat majd az ilyen merev számtételekből! Hát az ugyan mire magyarázandó, hogy a különböző fogalmi meghatározásokban az igeidő most jelen idő, majd múlt időbeli. P. o. anyaegyházak azok az egyházközségek, a melyek templomot stb. saját erejökből tart*anak* fenn; fiókegyházak, a melyek . . . valamelyik anyaegyházhoz csatol*tattak*. Ugyanilyen különbség van a társegyházak és missiói egyházak vagy egyházközségek között is. Valami öntudatosság látszik ezekben a különbségekben, csakhogy bajos ezt holmi töredékes vagy részszerint való ismerettel méltányolni. A fennálló törvénykönyvben nem így van.

Ujitás itt az egyházközségeknek határ- és jogviszony szerinti csoportositása (11—13 §§.). Csakhogy mindjárt a czimből kimaradt a *jog* szó, holott a szövegben benne van. Az egész külön csoportot át kell gyalulni, mielőtt köztörvénynyé válik, különben a miatt is jajgatni fognak, a kiknek meg kellene tanulniok. Annyi benne a kényelmes törvényhozói *tatik-tetik, ezen-azon*, hogy szinte nekünk is kedvünk volna a padlóhoz lapítani.

Külön csoportban van szabályozva az *egyházközség hatásköre* is (14—16. §§.) Ez nagy lélegzetű ujitásnak látszik, ha el tudunk benne igazodni. Az egész a fenálló törvény 18—20 §§-ainak kibővitése, a mikre azonban a szöveg nem hivatkozik. Néha úgy érezzük, mintha ez az új csoport valami mélyebb bölcseség sugalmának eredménye volna, máskor pedig mintha egy jó részét felesleges jóakarat szülte volna; majd ismét úgy, mintha útvesztőbe jutnánk vele, a miből ne adj Isten kimenekülnünk. Igaz, a biblia szerint is szentül igaz, hogy az egyházközségé minden sarkalatos jog és kötelesség; dehát nem volna-e elég e bibliai elvnek egy rövid §-ban való kifejezése, a mi után tüstént következnék a községi jogok gyakorlására hivatott szervek megnevezése s az összes jogok átruházásának és gyakorlásának szabályozása? Igy aztán megmenekülne a törvénykönyv egy csomó ismétléstől, az olvasó pedig a bizonytalankodástól. Mert így, a mint van ez a törvénytervezet, ha csak a címet folyton szemünk előtt nem tartjuk, nehezen bírjuk meghatározni, hogy az egyházközségről, a közgyűlésről, vagy a presbiteriumról olvasunk-e!!

Részünkről tehát az egyházközségi jogok említett fentartása mellett, a *közgyűlés és a presbiterium* címei alatt sorolnók fel a 14—16. §§-ok lényeges tartalmát, részben pedig az egyháztagok címe alatt. Mert különösen hangzik az — legalább a mi fülünkben — hogy az egyházközség hatáskörébe tartozik még az evangyéliomi szellemü olvasmányok felől való gondoskodás, a taneszközök helyben való megvásárlásának eszközlése, a vadházasságoknak célszerű intézkedésekkel való akadályozása, sőt a harangozás szabályozása is stb. A presbiteri alapokon nyugvó egyházszervezetben nem inkább odaillenének-e ezek a presbiterium címe alá? Ilyenformán van ez a mostani törvénykönyvünkben is, az igaz, hogy abban sem valami kifogástalan rendszerességgel.

Az egyházközség hatásköre" című csoportban írja körül a törvénytervezet még azt is, hogy miképen kell a szavazatokat szabályszerüen kiállítani s határozottan kiköti — egészen helyesen — hogy azok a presbiteri gyülésből adassanak . . . miért kell hát ennek a rendelkezésnek mégis ide jutni?!

A *szavazatok számára* nézve sem a fenálló törvénykönyvvel (11. §.) sem a törvénytervezettel (14 §.) nem lehetünk egy véleményen. Teljesen elég, ha annyit mond a törvény, hogy minden egyházközségnek annyi szavazata van, a hány lelkészi állomást tart fenn. Ha hatnál is több valahol a lelkész, ahoz képest legyen több a szavazat is. Megforditva: ha kell a több szavazat, kelljen a több lelkészi állomás és annak fenntartási terhe is. A most annyiszor hangoztatott cura pastoralis szüksége, vagyis — mondjuk — az egyházi élet mennél bensőségesebbé tétele is e mellett szól. Azt a pótlékot, a mely szerint a hat osztályú gimnáziumot fentartó egyházközségnek egygyel, a teljes gimnáziumot vagy tanitóképezdét fentartónak pedig kettővel szaporodjék a szavazata, egészen méltányosnak tekintjük. De hát a felsőbb leányiskolát fentartó egyház ne részesüljön-e ebben a megérdemelt megkülönböztetésben?!

Jellemző s az egész egyházalkotmányi részen átvonuló reformot is hiven feltünteti az a módositás, a mi az eredeti 11 §. elforgatásában nyilvánul. Az eredeti így hangzik: „*Minden anyaegyháznak föltétlenül annyi szavazata van, a hány rendes lelkészi állomást tart fenn, tekintet nélkül azok lélekszámára.*" Ezigy egészen magyar és világos — nekünk. A tervezetben ez a kifejezés így változott át: „*Minden egyházközség annyi szavazattal* ***bir****, a hány lelkészi állást kebelében fentart*". Ehez a reformhoz nem kell magyarázat. De bizonyosan ráfér a sajnálkozás.

Ilyen tökéletlen valami a 16. §. is. Örökítsük meg itt is egészen! „*Az egyházközség jogait gyakorolja és kötelességeit végzi:* a) *a választó gyülés* ***által*** *és ott, a hol az egyházkerület elrendeli: az egyházközségi közgyülés* ***által****, mely a presbiterium* ***által****, fekvő birtok eladása vétele, csere, kölcsön felvétel vagy ujabb kivetés iránt elébe terjesztett ügyekben határoz. Hogy az egyházközség mi módon gyakorolja a számára fentartott ezen jogot, azt maga az illetékes egyházkerület állapitja meg;* b) *a presbiterium által:* c) *a választott tisztviselők, u. m. gondnok, tanítók, tanárok, lelkészek által;* d) *az egyházközségi fegyelmi bíróság által.*" A nyelvezetén ne akadjunk már fel, hanem tünődjünk csupán a tartalma felett. Kettőre kell itt ügyelnünk. Az egyik a *választó gyülés*, a mi ilyen minőségében egészen új és könnyű belátnunk, hogy az u. n. nagy vagy népes egyházközségekért van kieszelve. A másik, a mi összefügg ezzel, az egyházközségi közgyülésnek az egyházkerület tetszésére való támasztása. Voltaképen ez az utóbbi a fontos, mert maga a választó gyülés csak játék bizonyos fogalommal. A 19. §. szerint a *választó gyülés tagjai* — ezt is szó szerint folytatjuk — *az elnök vagy helyettesén kívül, az egyházközség összes választó képes tagjai.* Tehát ez a gyülés nem lehet egyéb, mint az u. n. közgyülés; de mégis egyébnek kell neki lenni, mert ennek a létele nincs (legalább úgy látszik!) feltételhez kötve, ellenben a közgyülés ahoz van. Lelkészt, főgondnokot, presbytereket választani a népes egyházközségekben is csak a köz-

gyűlésnek lehet, így hát szükség van *választó közgyűlésre;* de olyan közgyűlésre, a mely p. o. az egyházközség egyéb átruházott jogát gyakorolja (adás-vétel, csere, kölcsön-felvétel, újabb teher kivetése) a törvénytervezet szerint csak úgy van szükség, ha ezt a szükséget az egyházkerület is elismeri. Hát az — a presbiteri egyházszervezetben szépen elképzelhető, hogy lehetőleg a presbiterium legyen minden mindenben; de ha már egyszer — bizonyos választások miatt — nem lehetetlenség a közgyűlés megtartása, akkor nem lehetetlenség egyéb esetben sem. A népes egyházak kedvéért ki lehetne kötni a közgyűlés határozat-képességéhez a választóképes egyháztagoknak bizonyos %-át, vagy miután a tervezet értelmében a praesentes concludunt"-elv áll fenn a közgyűlésre nézve, szinte nem értjük miért kellene a közgyűlést bizonyos esetekre vonatkozólag a presbiteriummal cserélni fel!? Vagy a tömeggel való elbánás szüli a nehézséget?!

Valami érthetetlenség fészkelődött be a 17. §-ba, a mely a választó vagy közgyűlés hatásköréről és tagjairól szóló részlet (D) kezdő §-a (17—22. §). „*Közvetlen, tehát az összes választókból alakult választó gyűlés intézi*" — a lelkész, főgondnok, presbiterium választását. Nemde ez azt jelenti, hogy van bizonyos *közvetlen választó gyűlés?* Egyebet így, a mint itt van, nem jelenthet. Nosza keressük, hogy mi lesz ennek a párhuzamosa, vagy ellentéte? Természetesen a *közvetett választó gyűlés* volna, de erről nincs egy betű sem a tervezetben. Csak sejtjük, hogy ez a meg nem nevezett valami a presbiterium lehetne, vagy annak kellene lennie. Az egyházalkotmányi bizottság, vagy a konvent a megmondhatója!

Némi-nemű jámbor meghatározások itt sem hiányoznak. Azt mondja p. o. a 20. §. 4-ik pontja, hogy a választói névjegyzék *nov. hó 15-től nov. hó 30-ig terjedő időben közszemlére kiteendő* (= teendő ki) s jónak látja ezt a kijelentést is hozzávetni (a gyöngébbek kedvéért) „*s ugyanott bárki által megtekinthető.*" Sajátos fogalma lehet némely embernek a ***közszemléről!*** A novemberi határidő pedig onnan van, hogy ezentúl minden évben meg kellene készíteni a választók névjegyzékét akár van rá szükség, akár nincs. Hogy ez nem jár-e felesleges vesződéssel és faradtsággal, azt a gyakorlati élet emberei itéljék meg. Nekünk ez a nagy buzgóság a választói névsor körül túlságosnak látszik; a népes gyülekezetekben, különösebben is terhelőnek.

A választó vagy közgyűlés hatásköre után természetesen következik a „*presbiterium hatásköre és tagjai*" című §. csoport. (23—36 §). Kettő az, a mi itt különösen szívlelendő. Az egyik a 24. §. pótléka, a dúlt betűs része, a másik a 31. §. Amott a tanító.- tanítónőképezde, felső leányiskola, gimnázium, jogi és theol. akadémiák tanár-testületei jogot nyernek arra, hogy a presbiteriumba egy-egy képviselőt küldjenek a saját kebelökből. Nincs világosan kifejezve, hogy csak abban az esetben-e, ha a nevezett intézeteket az egyházközség tartja fenn és kormányozza, vagy föltetel nélkül? Szó sem lehet róla, hogy akármelyik intézeti ág képviselője a maga kétségbevonhatatlan értelmiségével s szélesebb és biztosabb látókörével csak díszére lehet aká. mely presbiteriumnak s az is bizonyos, hogy az egyháznak is javára lehetne az, ha az így nyert értelmiséget nemesen meghasználhatja. Dehát hol van erre a bibliai vagy egyházjogi alap? Hol t. i. abban az esetben, ha a jelzett jogot föltétlennek akarjuk tekinteni?! Az ős keresztyén egyház a maga véneit maga választotta; a mai presbiteriumban is csak olyanoknak van hát igazán helyök, a kiket az egyházközség választ presbiterekké vagy legalább a kiknek valamely egyházközségi jellegű hivatalba való megválasztásaba befolyt, a milyenek a tanítók, énekvezérek, vagy az egyházközség által fentartott magasabb fokú intézetek tanárai. Vagyis a kik az övéi! Tudjuk, hogy ezt némelyek csak így (a mostani törvénykönyv is így!), mások ellenben egészen ellenkezően értik. Tisztázzuk ezt a kérdést — az egyházunk, egyházkormányzatunk és a fennálló törvény szellemében.

A 31. §-ban az szúrja a szemünket, hogy a presbiter-választás idejét — *az esperes tűzi ki, legalább 8 nappal a választás előtt* stb. Talán nincs még az esperesnek elég dolga, baja s aztán még ennél a ténykedésnél is gyámolításra volna szüksége az egyházközségnek és a lelkésznek? Távol legyen tőlünk ilyen szükségtelen beavatkozás!

Ebbe a §-csoportba s illetőleg e csoport címe alá illett volna a mostani törvénykönyv 27. §-ának 10. pontja, a mely félreérthetetlenül megmondja, hogy a presbiterium hatáskörébe tartozik a tanítók, énekvezérek s az egyházközség alantasabb hivatalnokainak választása Van ugyan erről szó később az 57-dik s részben a 489-dik §-ban; de hogy ez „a presbiterium hatásköre" cím alatt még érintve se legyen, azt a dolog teljessége nem engedheti. Ezzel a szürke meghatározással (23. §.) „*A 17. §-ban felsorolt s a 20. §-ban nem említett hatáskörben az egyházközség ügyeit a presbiterium intézi*"; ezzel be nem érhetjük. Ám tessék kinek-kinek utána nézni, hogy támad-e így a betűk sorozatából kellő világosság?!

Külön cím alatt van szó a *presbiteri gyűlés*-ről (F.) a 37—45. §§-okban. Itt válik bizonyossá, hogy a közgyűlést a törvénytervezők csupán választó-gyűlésnek szeretnék megtartani (40., 42. §.), a mennyiben minden adás-vételi ügyet, minden nagyobb építkezést, kölcsönfelvételt s a terhes szerződések kötését is (nem mondja, hogy új teher kivetését!) a presbiterium jogkörébe szoritja. Némi óvatosság mutatkozik abban, hogy a fontos kérdések tárgyalásához a tagoknak nem $^1/_3$-át, hanem $^2/_3$-át köti ki. De hogy a kevésbbé fontos kérdésekhez a tagoknak hány % lehet elegendő, — azt elfeledték a törvénytervezők feljegyezni.

Küzködés nyomai látszanak itt is a fogalmazásban, főként a kettős elnökség körül. A mostani törvénykönyvünk 28 §-ának második pontja egészen egyszerüen és érthetően így rendelkezik: „Oly egyházközségekben, melyekben eddig a kettős elnökség volt gyakorlatban, e gyakorlat továbbra is fentartható." A tervezetben e helyett ezt olvassuk: „*A hol szokásban volt, a lelkésznek elnöktársa a főgondnok. Ebben az esetben a gyüléseket együtt hivják össze*" stb. stb. Az olvasó önkéntelenül is kérdezi: mi volt szokásban? És csak ott, a hol szokásban *volt*, csak ott lehetne kettős elnökség, másutt sehol? Nem képzelhető ujabb nagy egyházközségek alakulása s a kettős elnökség ujabb szükséglete? Miért kellene az egyházközségek jogát ezen a ponton is megszoritani?! Részünkről azzal kezdenők ezt a §.-csoportot, hogy *a presbiteri gyülés elnöke a lelkész, vagy a hol a kettős elnökség van szokásban, a lelkész és a főgondnok . . .* És így haladnánk aztán tovább a §-oknak részben összevonásával, részben átalakitásával. Nyelvezet szempontjából erre a részre is ráfér a sürü fésü. Ma már ne beszélnénk így a törvény könyvünkben (hogy csak egy pontot emlitsünk!) „A presbyterek mindazon károsodásért, mely a presbiterium tette vagy mulasztása által *okoztatik*, kárpótlással tartoznak." Az ilyeneket kellett volna megváltoztatni és nem a 27 §. fenebb emlitett pontját.

*

Az egyházmegyéknek és egyházkerületeknek bizony kemény dolguk akadt ezzel a törvénytervezettel. A nagy közérdek azonban parancsol velök és az egyházi sajtóval is. Azért csak folytassuk, ha unalmas is!

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Felolvastatott a „Sárospataki Református Nőegylet" 1903. márc. 29-ikén tartott ünnepélyén).

Igen tisztelt közönség!

Az a három évszám, a mely a sárospataki ev. ref. egyház templomára, illetőleg tornyára fel van jegyezve s a mely bizonyára úgy az átutazók figyelmét, mint városunk lakosainak érdeklődését is felköltötte, templomunk történetének nevezetes időszakát s egyházunk életének küzdelmes, de egyszersmind örvendetes és lélekemelő eseményeit jelöli. Hogy a legújabb, az 1895-ik évszám mit jelent, arról nekem ez alkalommal beszélnem teljesen felesleges, mert hiszen a mélyen tisztelt közönségnek majdnem minden tagja átélte azt az aggodalmat, a mely megrongált és hatóságilag bezárt templomunk jövője felett a sárospataki ev. ref. egyház hiveinek lelkében támadt; tanuja volt annak a lelkesedésnek, melylyel annak „a hatalmas alkotmánynak" hosszú időre való biztositására egyházunk hivei megtették, sokszor talán erejüket is tulhaladó ajánlataikat s részesei voltak azoknak az örömkönnyeknek, melyek 1896-ik év okt. 5-ikén, diszesen renovált templomunk ünnepélyes felavatása alkalmával, midőn a segitő égi kegyelemért hálaadásra nyiltak ajkaink, mindnyájunk szemében ragyogtak. Hogy mit tett ez a mai nemzedék szeretett egyházunkért, azt elég hiven jegyeztük fel jegyzőkönyveinkben s hisszük, hogy a mi utódaink, olvasván a mi cselekedeteinkről, nem fognak pironkodva ránk gondolni, sőt ha talán felettök is megnehezedik a sors keze, a mint mi felettünk megnehezedett, a mi tetteinkből bátorságot és lelkesedést fognak meriteni, épen úgy, mint mi meritettünk elődeink tetteiből, melyeket a mi tanulságunkra feljegyzéseikben megörökitettek.

Ezek nélkül a feljegyzések nélkül igen keveset tudnánk a sárospataki ev. ref. egyház zivataros multjáról, melyet egyházunknak ifjú lelkű veterán tagja, mindnyájunk által tisztelt és szeretett presbytere s főiskolánknak is méltó büszkesége: Szinyei Gerzson, egész az 1781-ik év junius 8-ikáig, vagyis öt éven át épitett mostani templomunk felszentelési ünnepélyeig, illetőleg azon év deczember 10-ikéig, a zaklatások megszüntéig, hiven s a tőle már megszokott vonzó előadással igyekezett velünk megismertetni abban a 61 lapra terjedő füzetben, melyet 1896-ban, renovált templomunk felavatási ünnepélye alkalmából. „A sárospataki ev. ref. egyház templomairól." „Adalékok az ev. ref. egyház történetéhez" czimmel készitett.

A ki ezt a régi feljegyzések alapján készitett értékes füzetet végig olvassa, meg fog győződni arról, hogy a sárospataki ev. ref. egyház, a protestantismusnak ez a 371 év óta fennálló erőssége, annyi zaklatáson és megpróbáltatáson ment keresztül az 1781-ik évig is, hogy a jó Isten védő kegyelme mellett, csakis hiveinek törhetetlen hite és vallásos buzgósága menthette meg az elpusztulástól! Igen, ez az egyház templomától s ingatlan javaitól megfosztva, sőt még teremtő és megtartó Istenének itt helyben, nyilvános imádásától és dicsőitésétől is eltiltva, de Istenben vetett hitét és vallási meggyőződését soha fel nem adva, átélte a sürü megpróbáltatások nehéz napjait s hűségének és kitartásának Istentől nyert méltó jutalmául ma is fennáll s évről évre erősödik és mindinkább virágzásnak indúl!

Bizony, a ki a régi feljegyzéseket olvasgatja és tanulmányozza, jogosan mondhatja el, hogy a magyarországi protestáns egyházak közül egynek sincs több joga a gyász és örömünnepélyek tartasára, mint a sárospataki ev. ref. egyháznak. Örömünnepet ülhet m. t. közönség a mi egyházunk a folyó év szeptember elején is, mert ennek a hónapnak 2-ik napján lesz 200 éve annak, hogy a győzedelmesen előrehaladó II. Rákóczy Ferencz egyik tábornoka a sárospataki ev. ref. egyháznak 17 évi üldözés és zaklatás után szabad vallásgyakorlatát s egyidejüleg az egyházzal mindig együtt szenvedő Collegiumnak szabadságát visszaadta. A kétszázados évforduló küszöbén állván, azt hiszem, hogy nem élek vissza a mélyen tisztelt közönség türelmével, ha azt a feljegyzést, melyet a vallás szabadgyakorlatára vonatkozólag a városi jegyzőkönyvben megörökitve találunk, a Szinyei G. idézett művéből egész terjedelmében felolvasom.

(Folyt. köv.) Buza János.

A vallás újraerősödése korunkban.

Futó pillantást vetve a letünt század szellemi fejlődésére, első tekintetre úgy látszik, mintha *vallás* és *bölcsészet* a szellemi élet többi területeivel szemben csaknem teljesen elvesztették volna tekintélyüket. Midőn a *természettudományok* tagadhatatlan felfedezések és nagyszerű találmányok által az emberi vizsgálódás egész mezején magukhoz ragadták a vezérszerepet, az általános hangulat mindjobban elfordúlt a magasabb, kivált ethikai és vallási ideáloktól és remegve kapaszkodott a kézzelfoghatóba és szemmelláthatóban, csakhogy azt el ne veszítse ismét. Az anyagi és reálkulturális érdekek nyomultak előtérbe az emberi életben s érzéketlenné tették az emberiséget eszményibb célok iránt, úgy, hogy a matériálizmus és utilitárizmus mindenfelé hatalomra jutott. Ez irány ma is kétségtelenül roppant erővel uralkodik még a társadalom sok rétegében: még mindig terem oly gyümölcsöket, melyek borús kilátást nyújtanak a jövőbe. Mindazáltal félreismerhetetlen, hogy ezzel szemben *ideálisabb szellemi élet* kezd kibontakozni. Igy a *bölcsészetben*. Midőn például a német bölcsészet klasszikus korának nagy héroszai: Kant, Fichte, Schelling, Schleiermacher, Hegel stb. a szintérről letüntek, a bölcsészet produktiv ereje mintha kimerültnek látszott volna, természetesen legnagyobb elégtételül azoknak, kik a bölcsészet történetében csak az emberi tévedések történetét látták. Ámde másként lett; a bölcsészeti munka újra fel van véve és teljes folyamatban van s a jók és nemesek élénk érdeklődése mellett sok kiváló szellem buzgólkodik, hogy a tapasztalati tudományok eredményeinek gondos felhasználása mellett, a régiek alapján olyan új rendszereket alkossanak, melyektől a bölcsészet s az egész szellemi élet fellendülése várható. Csak olyan neveket említünk, mint Wundt, Class, Schuppe, Rehmke, Sigwart, Siebeck, Volkelt, Flügel, Liebmann, Windelland, Bergmann, Paulsen és Eucken, melyek bölcsészeten kivüli körökben is jóhangzású nevek. *Vallás* és *morál* is újból és újúlt erővel felemelték fejöket. A bensőben ellenmondás támadt, belátva, hogy minden-

féle természetistenítés kielégítetlenül hagyja, sőt leveri a lélek legmélyebb vágyódását s ellenállhatatlan erővel kezd érvényesülni az a régi igazság, hogy semmi sem áll közelebb az emberhez a saját *lelkénél* és nincs semmi, a mi fontosabb volna a saját szellemi énjének megmentésénél. *A vallás kérdései ma újból mindenfelé érdeklik az emberiséget.* A legkézzelfoghatóbban mutatják ezt az egyházak; hatalmuk megnövekedett, az ellentétek élesebben kidomborodtak, küzdelmük szenvedélyesen mozgatja. A vallás ujraerősödése azonban korántsem szorítkozik az egyházakra, észlelhetni azt az egyházakon kívül, sőt egyenes ellentétben is azokkal s lényeges jellemvonását képezi a jelenkor szellemi életének. A bölcsészet, e régi ellenfele a vallásnak, most buzgón igyekszik, hogy szabad helyet készítsen neki; a szépirodalom növekvő komolysággal foglalkozik vallási kérdésekkel, a képzőművészet új formákban igyekszik közelebb hozni a vallási alakokat; végül minden külön körön túl, láthatatlan fuvalommal megy át ismét a szellemeken a vallási problema. Magát a theológiát az idők jeléhez képest a legélénkebben foglalkoztatja a vallás, illetőleg a „kereszty énség lényegé"-nek s a „modern világnézet"-hez való viszonyának kérdése. Egyszersmind kétségkívül *folyik a vallás elleni küzdelem is*, mert egy olyan mozgalom ellen lehet küzdeni, azt nem lehet ignorálnia az ellenségnek s különben is önként érthető, hogy épen lényegénél, természeténél fogva kemény küzdelmekben sohasem szenved hiányt a vallás. De e vallásellenes iránynak kort uraló jellege már nincs. Egyik bizonysága ennek az a hatalmas ellenmondás, a mit az ismert nevű természetvizsgáló, Haeckel hirhedt „Világtalány"-a, melylyel haláldöfés volt szánva az ideálizmusnak, és a keresztyénségnek, a bölcsészet, sőt maga a természettudomány részéről is, nem is említve a theológiát, magára zúdított épen legújabban.

Fölmerül a kérdés, *miképen magyarázhatni meg* e félreismerhetetlen és figyelemreméltó változást? E kérdésre a naturalizmus ellen küzdő irány egyik legjelentékenyebb tényezője, *Eucken* nyomán adunk feleletet. A zseniális jénai bölcsész már régebbi nagyjelentőségű műveiben, melyekben eszményibb irányú szellemi élet alapjait igyekezett lerakni, tekintélyes helyet juttatott a vallásnak és különösen a keresztyénségnek a szellemi élet fejlődésére való befolyásában; legutóbbi, 1901-ben megjelent klaszikus művében, „A vallás igazságtartalmá"-ban* a vallás, illetőleg a keresztyénség problemája egyenesen úgy lép fel, mint az igazibb szellemi életre való törekvésnek s létünk értelmének központja.

(Folyt köv.) Ifj. Antalfy László.

NEKROLÓG.

Ujj István ladmóci lelkész emlékezete.

Nagytiszteletű Lelkész-értekezlet!

Szép és kegyeletes szokás az a f.-zempléni lelkész-értekezlet részéről, hogy elhunyt lelkésztársaink emlékezetét nem hagyjuk nyomtalanul elenyészni. Szép ez azért, mert a pályatársi fájó részvét, a becsülés, és tisztelés jele. Azokra a sírhalmokra, melyek egy-egy kidőlt lelkésztársunk szétomlott teste felett domborúlnak, melyeket az érkező tavasz oly pazarul felékesít: ím, mi is küldünk egy-egy virágot és sokkal szebbet azoknál, melyeket a természet nevelt, mert ez szivünk talajából fakadt. De hasznos is ez a szokás t. lelkész-értekezlet ránk nézve, mert az összetartást növeszti s hasznos lesz az utódokra nézve. Mi ugyanis oly keveset tudunk azokról, a kik előttünk századokon át a felső-zempléni egyházmegyében az evangyeliom mezejét szántották, vetették s abba életküzdelmök verejtékeit belehullatták; az utánunk következők kezében mégis lesz egy könyv, melybe a mi szerény életünk képe, bár halvány vonásokkal, beírva lészen.

Im ennek a könyvnek a lapjai telnek, telnek. A halál aratása folyton tartó; néha az életkorokban sem válogat s ki tudja, ki lesz az közöttünk, a kinek mához egy évre emlékezete fáklyáját itt felgyújtják? Hiszen tavaly ilyenkor még Ujj István is itt volt közöttünk s ott űlt azon a helyen, mint lelkész-értekezletünk buzgó elnöke; az élet gondjaitól redős volt ugyan az arca, ősz volt a haja, meggörnyedt kissé az alakja; de máskülönben a szívósság jeleit mutatta még testi ábrázata; lelke, szelleme pedig az éberséget s frisseséget. Im most már ott fekszik, ott porlik a ladmóci temetőben, Ma ő, holnap talán valamelyikünk.

Nagytiszteletű Lelkész-értekezlet! Bár sokszor s épen ezen a helyen fordúltak elő esetek, a midőn egy-egy kérdésben sokan közülünk nem értettek egyet a megboldogulttal, de csoda e az, mikor mi emberek, a nagy költő szerint, az igazságnak különböző utakon keresői vagyunk s maga az igazság az Isten kezében van; bár hát, mondom, néha el-eltértek utaink az egyházunk javára szolgáló igazság keresésben, de azt hiszem, nincs közöttünk egyetlen ember sem, a ki be nem ismerné, hogy Ujj István elhunytával felső-zempléni ev. ref. egyházmegyénk egy jeles, tudományosan képzett, egyházát szíve mélyéből szerető s buzgó lelkipásztort vesztett el. Irjuk le azért rövid keretben az ő élete folyását s e keretbe rajzoljuk bele az ő szellemi, lelki vonásait.

*

Ujj István lelkésztársunk született 1845 november 30-án Fuló-Kércsen, Abaujvármegyében, Ujj György lelkész és Persenszky Terézia szüléktől. Anyai, sőt atyai nagyatyja is pap lévén! kettős mértékben mondható Ároni nemzetség sarjának. Gyermekkorát Selyében élte le, hová atyját anyai nagyatyja halála után 1849-ben lelkésznek választották meg. Az ottani gyenge falusi iskola azonban nem nyújthatott oly alapismeretet, a melyre szüksége van egy papi család gyermekének, kit hagyományos hivatása, természettől nyert élénk tehetsége a felsőbb ismeretek elsajátítására utasítanak: ezért szülei részint a szikszói, részint a kassai ág. ev. iskolában végeztették vele az elemi tanulmányokat, ez utóbbi helyen azért is, hogy némi tudományra tegyen szert a német nyelvben. E törekvésök nem is veszett kárba, mert a fogékony gyermekkorban nyert ez ismeret meglátszott rajta egész életében s német nyelvi tudásának későbbi tanulmányozásai közben nem egyszer hasznát vette. A gimnázium 6 osztályát Miskolcon, a 7 és 8-ikat a sárospataki főiskolában végezte; ugyanott tett érettségi vizsgát 1865 ben Itt állott hát a pályaválasztás küszöbén s mi természetesebb, minthogy szive arra a mezőre vonta, melyen atyái szolgáltak nem kevés küzdelemmel, de mindenkor nagy hűséggel.

Ujj István tehát a papi pályát választotta és elvégezte a theológiát Sárospatakon, mindenkor kitünő osztályzatot nyervén, ugyanily eredménynyel tette le 1871-ben a káplani, 1873-ban a papi vizsgát. A két vizsga közötti gyakorlati évet részint édes atyja, részint a nagytudományú Dr. Ferency József kassai lelkész mellette töltötte el, sőt Ferency halála után mint helyettes is Kassán maradt. Kassai káplánkodása idején több lelkész állomás üresedett meg; ezek elnyerése végett mindig megtette a kellő lépéseket, de ki tudja miért, mindig eredmény nélkül. Ez aztán majdnem fordulatot idézett elő életében. A méltatlan mellőzés elkeserítette és érlelni kezdte lelkében azon gondo-

* Der Wahrheitsgehalt der Religion, Leipzig, 1901. Veit et Comp. Ismertetve a Prot. Szemle 1902. 7. füzetében. A vallás és morál jelenkori ujraerősödéséről részletesebben írt Bodnár Zsigmond is „Erkölcsi kérdések" (Budapest, 1897.) könyvében.

latot, hogy szakit a lelkész pályával s erősen készülődött az ezzel rokon pályára, a tanárira, a melyen nagyobb előhaladást remélt elérni, — sőt midőn megtörtént az, hogy Korláton ismét nem őt, hanem az ő érdekében fáradozó öcscsét: Ujj Jánost választották meg: érezte, hogy most már a pohár csordúltig telt. De haj, sorsunkat titkos kéz vezeti, — midőn épen végkép szét akarta tépni azon köteléket, mely őt a lelkészi pályához kötheti, azon nap megkapta a kolbásai egyház meghivását. Igy jutott a mi körünkbe, ide a felső-zempléni egyházmegye kebelébe. Kolbása különben is szegény egyházaink között egyike a legszerényebb jövedelmüeknek, — akkor bizonynyal méginkább így volt az. Ez oly embernek, akiben mindenesetre megvolt a tanári pályához szükséges talentum és képzettség is, talán egy kicsit keves, sőt szűk. De mit mondott a költő: Földi ember kevéssel beéri, vágyait ha kevesebbre méri. Ha e vágy nem terjed túl a barna kenyeren, a bogár hátú házikón, abban egy puha, meleg fészken: Ujj István vágyát im elérte, és volt már házikója, kis jövedelme, csak még fészek nem volt. De az isteni gondviselés arról is gondoskodott: megnősült és elvette elődjének, Antal Sándornak leányát: Borbálát.

Tehetségével, szorgalmával, képzettségével hamar feltünt nemcsak egyházmegyénkben, hanem a nagyobb nyilvánosság előtt is. A szűkes jövedelem ugyanis nem kedvtelenitette el, hanem inkább ösztönözte, hogy kitünjék s ennek folytán előre menjen. Irogatott az egyházi lapokba. Képezte magát, gyarapitá ismereteit. Egyházmegyénk ezért nyereségnek tartá, tisztelte és becsülte. Ámde szive azért mégis visszavonta a szülőföldre, Abaujba, gyermek emlékei honába s 5 évi kolbásai lelkészkedése után elfogadta a nagy-bózsvai lelkészi állomást. Felső-Zemplén sajnálattal bocsátotta el, Abauj pedig örömmel fogadta az ifjú lelkészt. A sors könyvében azonban az volt megírva, hogy Ujj István örökre a mienk legyen; mert midőn 6 évi bozsvai lelkészkedése után nem tudott jobb állomáshoz jutni: elfogadta a ladmóci egyház meghivását s 1885-ben elfoglalta az ottani lelkészi hivatalt. Itt élte aztán napjait mindvégig, az eléje szabott kört híven futva, jól és nemesen betöltve, mignem neki is szólott az Ur: Jól van hű szolgám, kevesen voltál hív, többre hivlak ezután.

*

E töredékes életrajzi adatok után most már fessük meg az Ujj István jellemképét úgy, miként mi azt megismerni tanultuk. E kép valódiságát, úgy hisszük, mindenki el fogja ismerni. Keressük fel őt elsőben is a családi körben, a hol vállaira az apai gondok nehezedtek. A paróchia jövedelme szűk, a család tagjai számosok, a gond terhes, a leányok nőnek, a fiúkat tanítani kell. Sok családapa mit tenne ilyenkor. Komoly, hideg arccal ül vagy jár. Lármáz, aggódik, Istent, poklot emleget, megátkozza hivatalát, mely neki csak aggodalmat okoz. A másik nem így tesz; békén tűr, mert ha az Isten eltartja az égi madarakat, minket miért ne! Pedig egyik se gyógyítja meg a sebeket; a család szükségét egyik sem pótolja.

Lám Ujj István nem így gondolkozott, mikor látta, hogy a parochia jövedelemből nem telik a számos szükség: jövedelmét megnövelte az által, hogy a lelkészi hivatal mellé vállára vette a postamesteri terheket. Örök lemoshatatlan szégyene t. lelkész-értekezlet a magyar államnak, hogy ennek földjén a legmagyarabb felekezet számos lelkészének csak úgy lehet megélni, megnépesedett családjukat csak úgy lehet eltartani, ha a lelkészi hivatal mellett, melynek önmagában is tisztességes jövedelmet kellene nyujtania még egy más, azzal talán incompatibilis hivatalt is vállalnak; ám de másfelől épen ez az Ujj István családja iránti szeretetének örök és elenyészhetlen jele. Ha Ujj István családapai erényeiről semmi egyebet nem tudnék, ha nem tudnám, hogy mily nyájas, szelíd volt gyermekeivel szemben, ez az egy elég volna annak igazolására, hogy ő családapai kötelessége teljesítésében mintaképül szolgált. Különben jól tudjuk mindnyájan ennek a nagy szeretetnek lett az áldozata is; el nem tudván viselni felnőtt fia tragikus halálát. Az ő családapai életében tehát fordított munkát végzett, a nagy szeretet éltette s munkakedve ösztönözte őt, azután megölte, elpusztította.

Ugyanilyen vonásokkal találkozunk, ha felkeressük őt ama tágasabb mezőn, az egyházi életben. Szerette híveit, velök szemben nyájas, szelídlelkű volt s a hívek ezt hasonló szeretettel viszonozták. Panasz, zúgolódás sohasem támadt fel ellene egész lelkipásztori életpályája alatt. Szerette szive melegéből az egyházat s ezt nemcsak azzal mutatta meg, hogy szoros teendőit mindenkor pontosan teljesítette, de másképen is. Önmaga művelése egyháza iránti szeretetének a jele, művelt, képzett fővel jobban vélte egyházát szolgálni, jobban vélt annak használni, mint üres fővel, léhászkodva. Búvárkodásai ismét szeretetének a jelei, mert az igazságot keresni és kutatni nem az-e? Cikkeit az egyházi lapokban, vitáit itt a forumon, a közgyűléseken, nem az egyháza iránti becsület lobogtatta-e? Kereste az eszközöket, melyek az egyház megmaradására, előbbvitelére valók. Tanulmányaiban, történeti kutatásaiban nem ez kalauzolta-e? Hiszen az e körben végzett munka a jelennek akar használni! Jól felfogva még ott is megtaláljuk életpályájában az egyháza iránti szeretetének motivumait, a hol attól fiatal éveiben elszakadni készül, mert érezte lelkének tüzét lobogni, használni akart egyházának s fájt neki, hogy annak hívei meg nem értették. A Felső-zempléni egyházmegye azza hálálta meg a hivatali hűséget, hogy 1894-ben tanácsbiróvá választotta, melyet viselt egész haláláig. 1901 január 24-től 1903 augusztus 24-ig pedig, mint legidősebb tanácsbiró, h.-esperes is volt. Sok más tiszttel is megbízta egyházmegyénk; a tanügyi bizottságnak, a számvevőszéknek, lelkész-értekezletünknek, az utóbbi néhány év alatt lelkes, buzgó elnöke volt. Mindenütt példás hűséggel forgolódott, minden szavából, tettéből az egyháza iránti szeretete csillámlott ki. Mint barát, mint pályatárs, önzetlen, finom lelkű, nyájas; az eszmék terén, a vitatkozás ellenfelével szemben mindig loyális, nyugodt; a társaságban derült kedélyű, sziporkázó szellemű volt.

Mi az oka mégis, hogy annyi jeles tulajdonok mellett nem érvényesülhetett a lelkészi pályán úgy, mikép óhajtotta volna, a mi őt bizony nem egyszer elkeserítette, minket sajnálkozással töltött el. Mondjuk meg őszintén s azt hisszük, hogy ezzel emlékét meg nem sértjük. Hiszen ezzel csak az igazságnak tartozunk, sorsával szemben békülünk ki kissé. Valami kis hiba a beszédszervében mintha folyton eszünkbe jutott volna, mikor az ő különben magvas, az ajkáról folyékonyan ömlő beszédjének voltunk a hallgatói. Talán ez volt gátja többszöri sikertelen próbálkozásának a lelkészi állomások elnyeréséért, talán más, ki tudja?

De minek is kutatnánk ezeket, vagy az ezekhez hasonlókat, hiszen ő már ott van, a hol lelke megméretik az igaz biró mérlegén. Hisszük, hogy nem fog hiányosnak találtatni.

Pásztor nélkül maradt nyája, támasz nélkül maradt szerettei koszorujához küldjük el jó barátai, pályatársai a magunk fonta koszorút s tegyük le zöldülő sírhalmára és kivánjuk: legyen könnyű neki a föld; lelke nyerjen megdicsőülést. Emléke éljen közöttünk, s mint a tavaszi szellő, áldást hintegessen.

Péter Mihály.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

(Folytatás.)

Mai törvénykönyvünkben az első rész az egyház képviseleti és kormányzati hatóságairól s abban az első fejezet az egyházközségekről, a 2-ik az egyházmegyéről, a 3-ik az egyházkerületről, a 4-ik az egyetemes konvent-

ről, az 5-dik a zsinatról; a második fejezet az egyházi tisztviselőkről és az egyes egyházakról, még pedig az első fejezet az egyes egyháztagokról a 2 dik az egyházfiakról a 3 dik az egyházközségi gondnokról, a 4-dik a szegények és árvák gondnokáról, az 5 dik a tanítókról, a 6 ik az énekvezérekről, a 7-dik a tanárokról, a 8-dik a lelkészről és így végig a 18 feezetig a felsőbb hatóságok tisztviselőiről szól.

Első tekintetre látható, hogy ez nem helyes beosztás. Ezzel szemben a törvénytervezetben igen okosan az első rész szól az egyházközségről s annak tisztviselőiről, a 2-dik az egyházmegyéről s azok tisztviselőiről, a 3-ik az egyházkerületről s azok tisztviselőiről, a 4 dik a konventről, az 5-dik a zsinatról. Helyeseljük az albizottság azon nézetét, hogy így a törvénykönyv sokkal könnyebben kezelhető.

A mi már most első sorban is az egyházközségekről szóló fejezetet illeti, a ma érvényben lévő törvénykönyv ide vonatkozó §-ával szemben gyökeres változások jöttek be a törvénytervezet erről szóló §-ba mind a külső beosztás, mind új intézkedések felvétele következtében.

A mai törvény egy fejezete a törvénytervezetben 7 alfejezetre oszlik s a mi az elsőben összevisszaságban mondatik, most az őt megillető hely és a tárgy distinctiója szerint így csoportosíttatik: a) egyházközség b) az egyházközségek határa s egymáshoz való viszonya; c) az egyházközség hatásköre; d) választó, vagy közgyűlés hatásköre, tagjai; e) a presbyterium hatásköre s tagjai; f) presbyteri gyűlés; sőt az első fejezet után egy második következik az egyháztagok, illetékességi jogok, kötelességek cím alatt. A saját helyökre való ekkénti csoportosítását a tárgyaknak csak helyeselni lehet.

Sorba menve az egyes fejezeteken az a) alatt, meghatározása az egyházközségeknek csak dicsérhető pontosságánál, szabatosságánál fogva, mert egész jól van vonalozva az anya-, a leány-, a fiók-egyházak, a szórványok, a társ- es missiói egyházak fogalma szerint; azonban nem egész helyes a leány- és a társegyházaknál a kilométerek feltüntetése, mert sokszor távolabb eső egyházak is lehetnek fiók- és társegyházak; az ily pontos meghatározása csak zavarólag hathat a későbbi szervezkedésnél. Szerintem ezek a számok kihagyandók volnának.

Az egyházközségek határa és egymáshoz való viszonya c. alfejezetbe a 11. § ban azon uj tétel, hogy uj anya-, társ- stb. egyházak felállítása okát az illető polgári községben együtt lakó hívek kezdeményezésére, akár az egyházmegye intézkedése folytán a felsőbb hatóságok helybenhagyásával s az 1898. évi 14. tvczik figyelembe vételével eszközöltetik, — miután a szóban lévő törvény uj állapotot teremtett, — helyesen vétetett fel.

A 12. és 13. §. is jobb a mainál, mert az előbbi t. i. a 12. §. biztosabb fogalmazás az anya-, társ- stb. egyházak közötti közigazgatási viszony, jogok és kötelezettségekre nézve, a második (t. i. 13. §.) pedig, mely a szétválásra nézve ad utasítást, míg az a maiban csak azt mondja, hogy ez a követelés csak akkor jogos, ha ez a jog annak velejében világosan kiköttetett, most a világos kikötés mellett megköveteltetik, hogy e jog a vagyonkönyv összeállítása és az évi számadásokban is helyet találjon. Ily mindkét félre tartozó fontos dolog megérdemli a pontos intézkedést. Csak elismerést érdemel, hogy e §-ban hely jutott a következő szavaknak is: ez az intézkedés irányadó akkor is, ha az ágostai testvérekkel együttesen fentartott egyházak óhajtanak külön önállóvá lenni.

A *C)* alatt az egyházközség hatásköréről van szó. Elismerést érdemel, hogy először általában határozza meg, mik tartoznak az egyhazközségnek, mint önkormányzati joggal bíró hatóságnak a hatáskörébe; azután pedig, hogy ezeket az egyhazközség mely faktorai által gyakorolja. Ezen alfejezet, mivel világos fogalmazással bír, mindent felölel, a mi az egyházközségnek eddig is hatáskörébe tartozott és a törvénykönyvben szétszórva állott, sőt sőt mivel számol az uj kor szülte követelményekkel is, midőn a belmisziónak is utat nyit azon intézkedésével, hogy az egyháztagok igényeiknek megfelelő evangelikus ref. szellemű olvasmányokkal láttassanak el, társadalmi egyesületek, olvasókörök lítandók, filléres jótékony nőegyletek, az iskolásoknak ev. ref. szellemben való nevelését is nyomatékosabban hangoztatja, a műemlékkel bíró templom és építmények lebontása előtti teendőkre nézve is ad utasítást (14. §. *k)* 3. kik, módos.) ezek folytán egészében helyeselhető és elfogadható. De töröltetni kívánjuk a 14. §. *k)* 3 kikezdésének azon passusát, mely a mai törvénynyel egyetértőleg a lelkészi állomások száma mellett még a lelkek számát is figyelembe veszi. E tekintetben az a inézetünk, a mi a kerületi 1902. évi tav. közgyűlés jk -ben a 23 pontban erre vonatkozólag kifejezésre jutott.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

Az abauji egyházmegye tavaszi gyűlése.

(Folyt. és vége.)

Mondani és előadni valóm azon véleményünk, melyet az egyházi törvény tervezetre vonatkozólag a főtiszt. egyházkerűletre fölterjesztünk. Minden indokolás nélkül teszem, nem látván helyet ez idő szerint e becses lapban oly nagy terjedelmü munkára. Javaslatunk a következő:

1. §. Evangelikus református keresztyén egyház helyett itt és mindenütt, a hol az előfordúl, a református szó használtassék. 10. §. 2-ik kikezdésében „A hol a helyi viszonyok ennek a jelentőségét ki nem zárják“ a b) és é) pontokban „a kilometer“ szó kihagyandó. 14. §. k) pont 2-ik kikezdésében a lelkész és egyházközségi szavak közzé „és“ helyett „vagy“ teendő. A 20. §-ban körűlírt választási névsor csak 200-nál több szavazattal biró egyházban követeltessék és a névsor elkészítési határidő nov. 10-ről, más év jan. 5-ére tétessék. A 25. §. érthetőbben fogalmaztassék meg. A 27. §-ban 5. pont ala fölveendő, ki „ha vegyes házasságban él, magáról reversálist ad.“ 29. § a zsinat alkothat esküformát, de ne legyen benne a törvényben; 31. §. törlendő és az egyház a maga hatáskörében tegye meg a szükséges intézkedést. 48. §. helyett visszaállitandó a régi 16. §. A 49. §. c) pontba a keresztelés is beveendő lelkész 86. §-ból kihagyandó, a mi utasításba van adva, röviden és általánosságban szerkesztendő meg és a g) pontban behozandó, hogy a névszerinti búcsúztatás eltöröltetik. 91. §. a) református nőt vegyen el, 95. §-ban határozottan körvonalazandó a papiruha; 9.. §. mint felesleges kihagyandó; 100. §. c) pontjába felveendő fegyházi, javítóintézeti lelkészek az é) pont így alakitandó: „egyházmegye által fenntartott református felekezeti stb.;“ s a tanitó testület által 20 tanitó után kettő, 50 után 4, azon túl 6 képviselő; az f) pontba beveendők az egyházmegyei ügyészek. 112. §-ba kiteendő, hogy az egynázi ügyészek nemcsak tanácskozási, de szavazati joggal birnak, a 128. §. f) pontjából az exmisszió törlendő, mert az püspöki jog; 162. §. konventi tagokat a presbiteriumok válaszszák; a 174. §. a zsinati tagok a meg-

állapitott arányban egyházmegyénkint választandók; 175. §. zsinati tagot tiszáninneni egyházkerületre 16-ot kérünk; 184. §. harmadik kikezdés végére oda teendő, egyenlő szavazat esetén sorshúzás dönt, 195. §. n) pontjába behozandó házasság ügy felett való intézkedés.

A lelkész választásra vonatkozólag általánosságban megújitjuk a múlt évben tett felterjesztésünket, hogy a szabad választás, mely egyházunk szellemével leginkább összefér, állittassék vissza; ha ez azonban nem volna keresztülvihető úgy mind az egyházak osztályozását, mind a lelkészek minősitését illetőleg két osztályt óhajtunk megállapitani; különben a javaslatra következő részletes megjegyzéseink vannak: 208. c) pont esperesi jogkör; a 212 helyett maradjon a régi 201 és 202, mert az sokkal világosabb; 215 tétessék át E) alfejezetbe; 217 3-ik kikezdésében oklevél helyett elegendő kerületi elnökség által kiadott minősités; 219 3-ik kikezdése felesleges, mert benne van a 2-ik kikezdésben. A 221-be beszúrandó, egyházi hatóság tudta s megegyezése nélkül; 231-be „mint szintén azok is, a melyekben a név kitörlése fordúl elő" törlendő. 239-ből kihagyandó ennek ez egy szolgálati évnek tényleges eltörlése előtt más állomásra nem pályázhat. 250, hol a választási jog meg volt továbbra is meghagyandó. 252 kinevezését után „az illetékes" püspök gyakorolja. 254 utolsó kikezdése, mint felesleges törlendő. 258 ha a kinevezés püspöki jog, legyen az föltétlen. 4-ik fejezetben a más egyházból áttért lelkészek vizsgájára és képesitésére vonatkozólag egy uj § alkotandó; 267, 270, 271-ben a segéd-lelkészekkel való rendelkezés espereseknek tartandók fel s az idegen szavak kihagyandók, igy a 271. §. c) pont elesik és az e) pont változást szenved. 275-ben ez a szó *jelesül* kihagyandó.

Az 5. fejezetet általánosságban elfogadjuk, de részleteiben sok hozzászólni valónk van, melyet röviden előadni bajos. A 7-ik rész, mely az egyházi adóról szól, bővebb indokolást igényel, részletezni kis helyen nem lehet.

A 8. rész 312. § 2-ik kikezdése kihagyandó, mert a lelkésztanitóság törvényileg el van törölve. Ugyanazon §. f) pontja alá behozandó hitoktatóknak részbeni dijjazása. 315-ben a százalék egy legyen. A 316, 317 eleibe tétessék a 315-nek, a 318 helyett a régi 265 maradjon mert a 319 második kikezdés különben is évi kiigazitást igényel. 320 itt is egy százalék teendő, 324 egy-egy póttag helyett két-két póttag.

Az egyházi törvénykezésnél 331. §-nak nem az esperes útján, hanem az egyház látogatás által teendő jelentés. 361 két, négy és hat év helyett egy, kettő, három teendő. 372 a fennforgó érdekeltségi esetet az elnök a biróság elé jelenti.

A köznevelési és közoktatási szervezetben 483. § ban ezen szavak „a kik tanitó vagy tanitónőképző intézeti tanfolyamot nem végeztek, a képző-intézeti tantárgyakból magánvizsgálatra, ennek sikeres kiállása után képesitő vizsgálatra bocsátandók" kihagyandók, 497 utóljáu „az ez után betöltendő allomásokon" törlendő. 502 engedtessék meg, hogy állami anyakönyvvezető lehessen. 503 törlendő. 533, 564 protestáns helyett református, esetleg ág. hitv. evangelikus teendő, mely nemcsak a rendes, hanem a rendkivüli, helyettes s magántanárokra is vonatkozzék.

Ujj József.

Az a.-zempléni egyházmegye közgyűlése.

— Sárospatak, április 15—16. —

Templomi istentisztelet után, a melyen *Bartha Gyula* sajó-kesznyéteni segéd-lelkész imádkozott s *Kötse István* tanitóképző-intézeti tanár orgonázott, a főiskola küldöttségi szállásának nagy termében az esperes imádságával vette kezdetét a közgyűlés, a melynek eléggé látogatottsagát igazolta az a körülmény, hogy sokan ki is szorúltak a nagy teremből s a mellékszobából hallgatták a tárgyalást.

Az esperes imádkozása után *Meczner Béla* üdvözölte a gyűlés tagjait s jó szokása szerint, általános helyzetünket s állapotunkat jellemző beszédet is tartott, a melyet Zombori Gedő tanácsbíró indítványára, egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vettek.

A beszéd a következő:

Nagytiszteletű Egyházmegyei Közgyűlés!
Tisztelt Uraim!

A magyar ref. egyetemes egyház egyházi törvényeinek revidiálása szempontjából ez évben zsinatot fog tartani.

Elvitázhatatlan tény az, hogy egyházi törvényeink egyes szakaszaiban fordúlnak elő oly kisebb hiányok, melyek némi javitást — kiegészitést — igényelnek, s egyházi ügyeinknek tárgyalása alkalmával többször jutottunk azon meggyőződésre, mily módon, milyen alakban volna legcélszerűbb ezen hiányokat pótolni, kiegészíteni. Azonban, eltekintve ezen kisebb bajainktól, vannak egyházunknak oly sürgős, égető kérdései, melyeknek megoldása immár elodázhatatlan. Különösen van egyházunknak egy nagyobb baja, mely mint Damokles kardja lebeg fejünk fölött. Ez a fölötte sürgős tárgy, mely gyors megoldásra vár, az egyházi adózás kérdésének megoldása.

Már az 1891—93-iki zsinat megbeszélés, megvitatás tárgyává tette az egyházi adózás rendezését — azonban ezen időben a tárgy nem lévén teljesen előkészítve, a jelenleg összeülendő zsinatnak lett e kérdés teljes megoldása, teljesen tisztázása kötelességévé téve.

Nagytiszteletű Egyházmegyei Közgyűlés! Fontos és életbevágó tárgy az egyházi adó kérdésének teljes rendbehozatala egyházunkra nézve, mert a felől mindannyian meg vagyunk győződve, hogy azon egyenlőtlen egyházi adózás, mely jelenleg egyházunkban dívik, továbbra már alig tartható fenn. De nehéz e kérdés teljes megoldása azért is, mert ez többeknek anyagi megterheltetését fogja maga után vonni, s egyesektől nagyobb áldozatot fog követelni. De bármely anyagi áldozatot hozzon is a magyar ref. egyház, bármely nagy áldozatot hozzanak is egyházunk hívei, azzal már jelenleg is tisztában vagyunk, hogy az egyházi adózás kérdését teljesen megoldani, önerőnkből képtelenek vagyunk.

Véleményem szerint — de meg vagyok a felől győződve, hogy ez mindnyájunk érzelmeinek hű kifejezése — e kérdést csakis úgy lehet mindnyájunk megelégedésére kellőleg rendezni, ha az állam segélyünkre leend, s azon hiányzó összeget, melyet a magyar ref. egyház önerejéből előállítani nem képes, a magyar állam fogja egyházunknak adományozni.

Nagytiszteletű Egyházmegyei Közgyűlés! Egyáltalán nem czélom itt a Nagytiszteletű Egyházmegyei Közgyűlés előtt az egyházi adózás kérdését hosszasan fejtegetni, s a zsinati előkészítő-bizottság javaslatát birálatom tárgyává tenni. Nem tehetem ezt az idő rövidsége miatt sem, de másrészt az összes javaslatok le lettek küldve véleményadás végett az egyházmegyékhez s éppen a mai napon fog egyházmegyénk által e javaslat tárgyaltatni — mindnyájunknak alkalmuk leend — e kérdésben véleményünket nyilvánítani. Egyet azonban már előre is jelezhetek. Azt ugyanis, hogy e kérdés megoldásánál két szempontot nem szabad szemeink elől eltévesztenünk.

Elsőbben is egyházunk tagjainak figyelmét fel kell hívni arra, hogy az egyházi adózás nagy változásnak néz elébe. Istápoljuk, pártfogoljuk egyházunkat e kérdés rendbehozatalánál, a prot. áldozatkészség és egyházunk iránti szeretet teljességével. Egyházmegyénk azon egyházaiban, hol a jelenlegi csekély adózás folytán emelkedés van kilátásba helyezve, előre is felhívom egyházmegyénk tisztviselőinek, különösen lelkészeinknek figyelmét arra, hogy egyháztagjainknak áldozatkészségét, egyházunk iránti szeretetét mintegy feléleszszék, lángralobbantsák. Továbbá, miként már fentebb is elmondottam, tudva azt, hogy a magyar ref. egyház önerejéből az egyházi adózás kérdését megoldani teljesen képtelen, minden erőnkből, tehetségünkből hassunk oda, különösen vezérférfiaink, befolyásos egyéneink minden lehetőt elkövessenek, hogy a magyar állam által e kérdés megoldása, teljes tisztázása az 1848. év XX. t.-cz. 3. szakaszának szellemében nyerjen teljes és tökéletes megoldást.

Még egy szomorú kötelességet kell teljesítenem. Ugyanis egyházmegyénknek egyik kiváló, jeles munkás tagja, ki évtizedeken keresztül volt egyházmegyénknek jegyzője, főjegyzője és tanácsbírája, nagytiszteletű Tóth Lajos sajó-hídvégi lelkész úr pár hónap előtt elhunyt.

Ismertük mindnyájan tevékenységét, ismertük azon ragaszkodását, munkálkodását, melyet egyházmegyénkben kifejtett. Alig volt egy-egy fontosabb ügyünk, kiküldetésünk, a hol az ő tevékenységét igénybe ne vettük volna. Indítványozni fogom gyűlésünk megnyitása után, hogy Tóth Lajos emlékét szívünkbe zárva, érdemeit jegyzőkönyvünkbe iktassuk.

Mielőtt a gyűlést megnyitnám, elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom, az egyházmegye tisztviselőinek nevében, a gyülés minden egyes tagjának köszönetet szavazni azon bizalmukért, melyet irányunkban 10 év lefolyása alatt tanusítottak, s megköszönni azon szíves pártfogást, közreműködést, melyet irányunkban — nehéz munkánk közben — az egyházmegye vezetésében tanusítottak. Bizonyára szomorú 10 év volt az, melyet mi az egyházmegye szolgálatában eltöltöttünk, mert ezen idő alatt a vallásfelekezetek egymás iránti békéje, egymás iránti szeretete nem hogy szilárdult volna, ellenkezőleg, napról-napra, évről-évre rosszabbodott, s régi időtől fogva, talán csak a XVII. században voltak ily elszomorítók az egyházi türelmetlenség jelei mint e mai napon.

Most, midőn az elnöki székből összes tisztviselőtársaim nevében, hivatalainkat az egyházmegye kezébe leteszem, hő óhajom, hogy adja a mennyei Gondviselés, hogy a vallási egyenetlenség, türelmetlenség, mely nagy ártalmára van nemcsak az összes vallásfelekezeteknek, hanem a mindnyájunktól szeretett, mindnyájunk által imádott édes magyar hazánknak is, minél előbb szünjön meg s az összes egyházakat a szeretet édes lánca kapcsolja, füzze egybe.

Most szívesen üdvözlöm az egyházmegye jelenlevő tagjait s a gyűlést ezennel megnyitom.

Eme gondolatokat ébresztő beszéd után az esperesi jelentés következett, a melyből örvendetesen értesült a közgyűlés, hogy a vallaserkölcsi és anyagi állapotok, a nehéz viszonyok daczára is, eléggé megnyugtatók, mert a hitbuzgóság és áldozatkészség nem csökkent, sőt emelkedett. Adakozás történt ugyanis: 30,825 korona; építkeztek: 19,897·71 korona értékig; tőkepénz van: 210,274·94 kor; teher: 17,559 kor. Templombajárás szempontjából, a keresztség és úrvacsora kiszolgáltatása s élvezése tekintetében, panaszra nincsen ok. Vadházasság itt-ott akad ugyan, de hála Istennek, a multhoz képest kevés számban. Okleveles tanító van kielégítő számban. Érdekességet kölcsönzött e jelentésnek az a visszapillantás, a melyet a 42 év óta lelkészkedő esperes lelkészkedésének időtartama alatt szerzett tapasztalatai alapján tett a lefolyt időre. »Megpróbáltatási időn esett keresztül egyházunk«, ugymond a jelentés »s e megpróbáltatást csak a gondviselés segítségével lehetett kiállania.«

Miután a közgyűlési tagok igazolása végbement: következett a tisztújítás elrendelése s végbe fog menni oly módon, hogy előbb az esperesi és gondnoki állásokra szavaznak az egyházközségek, még pedig május 15-ikéig s azután fognak a tanácsbírákra s végül a jegyzőkre. Az őszi gyűlésig, természetesen, a mostani tisztikar végzi a teendőket.

Lelkészi beiktatás egy volt: Danyi József erdőbényei lelkészé, a kit az esperes meleg szavakkal fogadott a rendes lelkészek sorába. Tanítói eskütétel is volt.

Titkos szavazással választotta meg a közgyűlés a kerületi képviselőket, de előbb határozatilag kimondotta, hogy a lelkészi főjegyző ezentúl mindig hivatalból lesz kerületi küldött. A határozat szerint s a titkos választás alapján a május 5-ikén kezdődő kerületi gyűlésen tehát az egyházmegyét az elnökségen kívül a következők fogják képviselni: Hézser Emil főjegyző, Bálint Dezső, Kónya András, Szinnyei Gerzson, Miklós Béla és Meczner András.

Dr. Finkey Ferencz egyik világi aljegyző, nagy elfoglaltatására való hivatkozással, lemondott állásáról. A gyűlés nagy sajnálkozással vette tudomásúl a lemondást, s jegyzőkönyvileg fejezte ki elismerését az eddigi működésért.

A zsinati törvénytervezet tárgyalására kerülvén a sor, elsősorban a kerületi gyűlés által letett *választási* kerdésben döntöttek. Az előadó: Zombori Gedő volt, a ki jogtalannak is és protestáns-ellenesnek is mondotta a lajstromos szavazást, nagy kérdőjellé változtatva mindenkit, a kik ellenkező nézetben vannak, hogy miért jogtalanok ők és miért egyházárulók?... A két borsodi egyházmegye indítványa mellett Szinnyei Gerzson és Kónya András szólottak, visszautasítva az előadó érthetetlen kifejezéseit s rámutatva az egyházmegyének még 1879-ben elfoglalt álláspontjára. A gyűlés aztán nagy szótöbbséggel a lajstromos szavazást fogadta el.

Megbízott előadók javaslatai alapján a zsinati törvénytervezetet végig tárgyalta a gyülés s a mely megállapodasait felterjeszti a kerülethez.

Az első nap délelőttjén ezek történtek. Délben közebéd volt, a melyen több lelkes pohárköszöntő hangzott el. De mintha ott borongott volna a lelkeken a tisztújítás kérdésének fellege.

Délután elsősorban bírósági tárgyalás volt, azután a közgyűlést folytatták, a melynek 16-ikán volt aztán a befejezése. A többi tárgyak közül a következők voltak az érdekesebbek: a sajó-hídvégi egyháznak díj-levelén, bár lelkész-választás előtt áll, a szükséges változtatást a közgyűlés elvégezte; *Szabó Dániel* iránt elismerésének adott kifejezést a közgyűlés azért a cselekedeteért, hogy a szerencsi egyháznak orgonát építtetet; Sóstófalvának a párbér fizetési teher csökkentése iránti kérelme a jobb jövő reményében tétetett ad akta. Csanálosra a számadások végzésére Olajos Pált küldi ki a gyűlés; a hernád-kaki presbitérium eljárása egy reversálist adott egyénnel szemben helyesléssel fogadtatott, de hivatalos tudomásúl nem szolgált, miután az eljárás ellen panaszszal az illető nem élt; a hernádnémeti i tanító polgári-iskolai képesítést akárván szerezni, az iskolai évet május utolsó vasárnapján befejezheti; Mád a lelkészt ezentúl csak pénzzel fogja fizetni; lelkészi könyvtárt nem tud fellállítani s a 10 kor. évi díjat sem teremti elő: 22 egyház; a berecki-i egyház

presbiteriumat az egyházmegye megdorgálja, a lelkészével szemben tanusított otromba viselkedéseért.

Miután még a tanügyi bizottság jelentését is felolvasták s a szükséges intézkedéseket megtették, a gyűlésnek vége lőn.

Egyházi éneklésünk.

(Folytatás.)

Egyházi énektanításunknál még egy igen lényeges bajt tapasztaltam, nevezetesen: az ének szövegét gyermekeink értelmetlenül, szajkómódra tanulják s recitálják. Az iskolás gyermekek 90%-a nem érti, hogy mit énekel. Gépiesen elénekli a dallamot, de fogalma sincs arról, hogy a szöveggel mit akart kifejezni. Nagyon természetes, hogy ily módon vallásos ének tanításról szó sem lehet. Próba képen szólítsunk fel egy növendéket a 137. dicséret szövegének elmondására s bizonyos, hogy így fogja elhadarni:

Mennybéli felséges Isten! (ezt egyhangú, monoton hanghordozással mondja, figyelmenkívül hagyván a felkiáltó jelt, mely arra intené, hogy ez az első sor a legfőbb lényhez intézett megszólítás akar lenni).

Kinek dicsőséged ott fenn (Biztosra veszem, hogy itt a gyermek, mivel az első sor után nem állt meg s így itt már lélegzetvételre van szüksége, a hanggal szabály ellenére le fog szállni, mintha a mondat befejezését jelentő pontot látna).

Boldog lelkek seregitől (E sort új mondat gyanánt fogja kezelni s a végin megáll, — bár némely rosz nyomású Énekes könyvben a végin csakugyan vonás van).

Láttatik véghetetlenül; (E sor végin nagyon helyesen megáll, de a hangot nem tartja ki, hanem azzal szabályellenesen leereszkedik).

E teljes világ általad (Több, mint bizonyos, hogy itt egy nagy szünetet tart a gyermek, mintha legalább is két vonás állna a végén).

Teremtetett, áll és marad. (E sort oly szépen végig pördíti a gyermek, mintha nyoma sem volna).

E felhozott példa még nagyonis szelid, vannak azonban olyan mondatszerkezetű énekszövegeink, hol a gyermekek értelmetlensége a legszembeszökőbben tünik elő.

Mielőtt a tanító valamely ének tanításához kezdene, elengedhetlen kötelessége tehát először a szöveget megértetni a gyermekkel s ha érteni fogja a tartalmát, bizonyosan értelmesen, az irásjelek figyelembe vételével fogja azt fel is mondani.

Az itt felsorolt három főhiba kiküszöbölésével már legalább is megközelítjük a szép éneklést. Hogy aztán a tanító miként kedvelteti meg növendékeivel az egyházi éneklést, hogy mi módon teszi azt lelki életének mintegy főszükségletévé, az a tanító ügyességétől, helyes módszerétől függ. Mindenesetre nem elég csupán az órarendben kiszabott időpontokra szorítkozni, hanem énekeltessen a tanító mindannyiszor, valahányszor alkalom kinálkozik reá. A tanítást kezdje és végezze énekléssel s a tantárgyak, különösen pedig a *hittan* tanításnál valahányszor egy nevezetes vallás-erkölcsi igazság kifejtésével, vagy valamely megható vallás- vagy egyháztörténeti mozzanat tanításával foglalkozik, sohse felejtse el az oda vágó zsoltárt vagy dicséretet felolvastatni s elénekeltetni. Ez eljárás mélyreható, vallásos értékét bizonyítani felesleges tartom.

Az éneklésre való szoktatásnak egyik elengedhetlen kelléke még az, hogy a tanító növendékeit úgy a hétköznapi, mint a vasárnapi s ünnepi istenitiszteletekre elhordja. Nyolc éves tanítói s énekvezéri tapasztalatomra hivatkozom e tekintetben s e tapasztalat a meggyőződés biztos hangján mondja, hogy ez eljárás kiszámithatatlan haszonnal jár népiskolai egyházi énektanításunknál. S hogy a gyermekeknek templomi éneklésük a közös gyülekezeti éneklésre is mily jótékony befolyással bír, arról egy másik pont tárgyalásánál fogunk meggyőződni.

(Folyt. köv.) Fövenyessy Bertalan.

KÖNYVISMERTETÉS.

Papi irodalom 1902-ben.

XIV.

Halotti imádságok. Irta: *Szolnoky Gerzson*, a hajdúböszörményi ev. ref. egyház egyik rendes lelkipásztora. Második kötet. Hajdúböszörmény, 1902. 8°, 132 l. Kiadja Szabó Ferencz könyvkereskedő. Ára (fűzve) 2 kor.

Ez a második kötet is igazolja, hogy az iró tisztes, közepes sikerrel forgatja az imádság-írói tollat. Remekeket nem nyujt, de használhatókat igen. Ez a kötet abban különbözik az elsőtől, hogy imádságai még rendkivülibb alkalmakra valók; hogy a bűnösség és következményei, a szenvedés, halál már szinte túlságba vannak hajtva; hogy a szerkesztésben változatosabb s itt-ott kerekdedebb. Általában ezeket is, mint az első kötetbelieket erős keresztyén hit, bibliai kenetesség, az alkalom ki nem hegyezett felhasználása, gördülékeny, csinos irály jellemzik. Rostára való azonban még mindig akad bennök, mint p. o. a Krisztus „szenvedésének maradványait be kell töltenünk a mi testünkben"; „vigasztald e már megnyugtatott szolgád sokat zaklatott szivét is" (28 l.); „az ellenség *ihletett* engem szidalommal" (33. l.); „minden nyomora, kínja az életnek a mi vétkeink következménye" (47. l.); „kálváriai út" (59. l.) stb. De hát az efféléket könnyü kiigazítani. — Tartalom: I. Gyermekek és ifjak felett: 7. II. Ifjú családapák és anyák felett: III. Középkorú férfiak és nők felett: 16. IV. Öregek felett: 16. Végül új temető megnyitásakor 1. Előimádság 3, utóimádság 11 s az úti-imádság. — A könyv kiállítása csinos, de nem oly díszes, mint az első köteté volt.

XV.

Órációk a koporsó mellett. (Temetési beszédek és imák.) Irta: *Farkas Sándor* ev. reform. lelkész. Székesfehérvár, 1902. 8°, 164 l. Nyomtatta Szammer Imre. Ára ?

Uj ember új könyve, de a melyen már is örömmel nyugszik meg az ösmertető lelke. A valószinűleg ifjú szerzőre ráillik a bibliai mondás: „Ez az én szerelmes fiam!" Valami jóleső frissesség, ujság árad ki e könyvből. Feltalálás, szerkezet, tárgyalás, előterjesztés új és jó utakon halad. Ime, egy iró, a ki nem a szokás régi országútján ballag. Elméje erős képzeletű, találékony, de fegyelmezett, merész szökkenéseiben se ejti el a vezér-

fonalat, tárgya körül jár és tárgyához hű marad. Szíve hitteltelyes, meleg érzelmű s másokat is hitre, rokonérzelemre gerjesztő. Izlése kiforrott, előkelő; látszik, hogy a Dobos, Tompa, Fördős iskolájában is csiszolgatta. De különösen jellemzi még a nemes értelemben vett népiesség, a képes és színes beszéd, mely egyfelől „példázatszerű hasonlatokban“ (7. l.) e keleties és bibliás előterjesztésben, másfelől a világos, tömör és velős irályban nyilatkozik meg. E tulajdonainál fogva igazi magyar kálvinista író. — Feltalálási erejének bizonyságaúl álljon itt a tartalom-jegyzék: 1. A halál munkája az élet uránál. 2. Az Urral perlekedő halott. 3. A senki halottja. 4. Megnyugvás az öregek halálán. 5. Isten keze. 6. Egy betű a hóban. 7. A kereszt. 8. Halál-harang. 9. Hulló levelek. 10 Az élet mesgyéje és a halál hídja. 11. Miért? 12. A megérett kalász. 13. A betegség czélja. 14. Fuit. 15. Az élet ösztön. 16. Elet a mélységben és a magasságban. 17. Az Élet és a Halál küzdelme. 18. A fehér könyv. 19. A bárka galambja. 20. A kincskereső. 21. Hazajáró lelkek. 22. Csillag-hullás. A függelékben: 23. Az Ur szolgálójának számadása. 24. Templom a temetőben. 25. Búcsúzás. A beszédeket mindenütt imádság követi s ezek még kifogástalanabbak amazoknál, úgy, hogy magukban véve is maradandóságot biztosítanak ennek az irodalmi szinvonalon álló s irodalmi nyereségnek bátran nevezhető könyvnek. Szóval, igen érdemes a megszerzésre, akár felhasználás, akár tanúlmány végett. Az írója lakik Tök-ön, Fehérvármegyében, u. p. Zsámbék

XVI.

Néhai Szilágyi Dezső gyász-emlékünnepén mondott ima és emlékbeszéd. Budapest, 1901. 8°, 13 l.

E füzetke azt az imádságot és azt az emlékbeszédet tartalmazza, a melyet a dunamelléki egyházkerület gyászünnepén *Baksay Sándor*, illetőleg *Szilády Áron* mondott el. A két mester munkája méltó mind a gyászünneplés tárgyához, mind a gyászalkalomhoz. Ajánlanunk felesleges.

Folyt. köv.) Faludi Pál.

IRODALOM.

* **Juhász Sándor,** szentleányfalvai (aradmegyei) ev. ref. lelkész, e jó nevű ifjú író, előfizetési felhivást bocsátott széjjel, a melyben *Protestáns Asszonyok*“ címen megjelenő kötetének pártfogását kéri. A munkában Lutherné, Kálvinné, Melanchtonné, Zwingliné, Lorántffy Zsuzsánna, Bethlen Kata, Cserey Ilona és Barcsay Ágnes életrajzát fogja a szerző közölni elbeszélő modorban megirva. A munka ára 2 kor. Szivesen ajánljuk. (ω)

* **Thomas:** „*Das Erkenntnisprincip bei Zwingli*“ Leipzig 1902 (52 l. 8°). Egy kis értekezés, a melyben a következő 3 kérdést tárgyalja a szerző: I. honnan ered az igazság? II. hol van az igazság? III. mi az igazság próbaköve? Beható feleletet ad mindenikre a reformátor irataiból, főként pedig az első kérdésre.

* **Guttmann:** *Die Scholastik des XIII. Jahrhunderts in ihren Bezihungen um Judensthum und zur jüdischen Literatur.* Beslau: 1902. (VII. 188 l. 8°). Ára 5 Márka. Egy érdekes tanúlmány, a melynek már a kiindulási pontja is jelentős, mert a scholasztikának virágzási ideje csakugyan összeköttetésben állott a zsidó vallásbölcsészettel. Jellemzők az irónak megállapodásai, a melyekben kimutatja, hogy a scholasztikusok sem héberül, sem arabúl nem tudtak, nem értettek, hanem igenis latin iratok nyomán foglalkoztak a kérdésekkel; továbbá, hogy olyan írókra hivatkozgattak a héberek közül a scholasztikusok, a kik épen valláskérdésekkel nem nagyon foglalkoztak, mint Izráeli Izsák, a ki természettudományokban s az orvostanban volt előkelő, vagy mint Gabirol; és végül azt, hogy az ezekhez az irókhoz való csatlakozás sem volt igaz és őszinte, hanem tettetett. Azt hisszük, a róm. kath. irók nem veszik szivesen ezeket a megállapodásokat!

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 8—25.

* **Giesebrecht:** „*Der Kneht Jahves des Deuterojesaia.* 1902. Königsberg. (VI. 208. l. 8°). Ára 5·60 Márka. Szembeszáll ez a munka Ley, Duhm, Schian és Laue bizonyításaival s erősségként hirdeti az irónak, azt az álláspontját, a mely szerint *személyesítésről* van szó az „Ebed Jahve“ fogalomnál, minduntalan ismétlődvén e kérdés; a *szolga* alatt *Izráel* értendő-e? . . . Szerző a személyesítés híve s elvét bizonyítja minden oldalról, ezért üdvözlik a német tudósok igen szivesen a munkát.

* **Czirmay Zoltán,** erdélyi püspöki titkár szerkesztésében megjelent az erdélyi ev. ref. egyházkerület 1903-ik évi *Névkönyve*, a mely az eddig szokásos beosztással adja a szükséges adatokat, elől egyháztörténelmi adatokkal találkozunk s ezekután következnek a népmozgalmi részletes adatok és a tiszti név- és címtár adatai. Van ebben a kerületben összesen 537 anya-, 152 leányegyház s 1056 fiókegyház s szórvány. Lélekszám: 428,212. Van az egész kerületben: 477 rendes lelkész s 71 lelkészi állás van üresen. Kár, hogy a népmozgalmi adatok nincsenek összegező kimutatásba felvéve. Függelékül a kerületi rendeletek vannak felvéve a hatalmas, 164 lapra terjedő füzetbe, a melynek 2 kor. 60 fillér az ára.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Szabó István* a kis-győri (alsó-borsodi egyh. megye) ev. ref. egyház agg lelkipásztora életének 86-ik, lelkészkedése 50-ik évében április. 12 én csendesen elszenderedett. Az Urnak egy sokat szenvedett sáfára költözött el a megboldogultban, a ki csaknem teljes 23 esztendőn keresztül szeme világát elveszitve töltötte munkátlanságra kárhoztatva napjait, várva, remélve az orvosi tudománytól a gyógyitás balzsamát: de megnyugodva is egyuttal a gondviselésnek bölcs akaratján, a mely megpróbálja a hivőt s az Ur félelmével ékeskedőt. Most már megpihent végképen az evangyéliom megélemedett hirdetője s övéivel mi is kivánjuk: legyen a sokat szenvedettnek a sirban békessége és nyugodalma!

— **Egyházkerületi közgyülés.** A tiszánnineni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyülését *május 5-ikére* hivta össze az elnökség Miskolc városába.

— **Rövid válasz a felső-zempléni egyházmegyei gyűlésről irt tudósításomra adott megjegyzésekre.** A három rendbeli felvilagosításra, önigazolásra és helyeigazításra, a melyet kaptam a felső-zempléni gyülési tudósítással kapcsolatban, az igazság érdekében csupán annyit tartok szükségesnek megjegyezni, hogy *tudósításom igaz tartalmát fenntartom* s állitom, hogy a zsinati tagok választásának kérdésével kapcsolatban a tárgyalás ugy folyt le, a mint megirtam, olyan benyomások keletkeztek az én lelkemben s sok másnak a lelkében, a minőkről megem-

lékeztem s azokat a tapasztalatokat szereztem a gyülés vezetéséről a melyeket előadtam. Én az én szemeimmel látok, az én füleimmel hallok s az én lelkemmel gondolkozom. (ω.)

— **Rövidke válasz Idrányi Ferenc úrnak.** A lajstromos szavazás hiveinek nevében is adott szerkesztői méltó válasz mellett, a melyből mindenki megértheti, a ki akarja, hogy a régi rend fenntartói a személyi érdekre való hivatkozással üveg-házban lakókként szerepelnek s igy kövekkel nem jó hajigálódzniok. — legyen szabad a következő pár sort válaszképen nekem is megirnom Idrányi Ferenc úrhoz. A lélekszámra való Idrányi-féle hivatkozás jóizű mosolynál egyebet nem érdemel, mert az én lélekszám szerepeltetésem más dűlőbe vágott, mint a hová I. F. úr magyarázta s igy törvény-tudást fitogtatása mit sem jelent. Hogy *elv* helyett *személyekkel* foglalkoztam volna „*most is*:“ bocsánatot kérek, ez nem felel meg a valóságnak, mert csak *most* s nem *most is* irtam s mert azok a *személyek*, a kikre hivatkoztam: egyúttal *elvet* is képviseltek, a kiknek sírjukból való *előrántása* (de izléstelen kifejezés!) nem kegyeletlenség, sőt nevökre, elvökre, személyiségükre hivatkozni kegyeletes kötelesség, miután az élők a holtakról úgy is olyan *keveset* akarnak tudni. Ha többet tud nálam I. F. ur azokról, a kikre hálával gondoltam s úgy emlékeztem meg: tessék előállani s megtanitani azokra az „ifjabb“ nemzedéket! Hogy Hegedűs Lászlóra való hivatkozásom a lajstromos szavazás kérdésében s a püspök választás történetében visszafelé sült el: bizony mondom nem tudom megérteni bármennyire akarnám is. Lehet, hogy a „jobban ismerés“ címén a fegyvervisszasülésnek különleges praktikája vagyon Abaujban Én is fentartom állításomat! Rimaparti.

— **Adományok az uj Vay-Mocsáry alapitványra.** A *tokaji* ev. ref. egyház presbiteriuma 200 koronát szavazott meg a sárospataki főiskola javára mint az egyház részéről fizetendő adományt, azon felül folyamatban van az egyénenkénti adományozás is, a melyet hathatósan előmozdit a husvét másod napján a lelkész, Horváth János által tartott buzditó beszéd. — Legyen is áldás a szép kezdetű munkán! — Egy magát a nyilvánosság előtt megnevezni nem akaró ev. ref. lelkésztársunk: 100 koronát juttatott kezünkhöz a főiskola javára ugyancsak a fenti alapitványra, Isten áldja meg érte s legyen meg az az öröme, hogy példáját sokan követik!

— **Levél és nyilatkozat.** Nagytiszteletű Szerkesztő Ur! Becses lapja húsvéti számában azt méltóztatott irni, hogy Benedek Eleknek nagyon érzékenyen esett a a vén pap védelmében kapott sebe, hogy rágalomért és becsületsértésért sajtópert indit ellenem. Elhiszi, elhiheti Benedeknek minden jóakaró embere, hogy fáj az a seb neki. Fájhat is; mert „nem, nem az ellenség,“ önkeze vágta sebét. Bizonyára őszinte részvéttel van állapota iránt s szivből óhajtja szerencsés felgyógyulását minden ember, a ki a Benedek irodalmi érdemeit csak kis részben is ismeri s olvasta a vén pap védelmi harczában a maga irói tisztessége ellen elkövetett öngyilkossági kisérletét, melylyel irói hirnevére fényt nem lövelt. Kálvinista magyar ember őszinteségével jelentem ki, végtelenül fáj nekem is, hogy Benedek E. öngyilkossági kisérletében a hadonázásra felemelt bot másik végének reá visszasujtásánál szerepet kellett végeznem és szives készséggel járúlnék betegágyához s szeretettel vinném sebeire a bocsánatkérés gyógyító balzsamát, ha tudnám, hogy attól biztosan meggyógyúl a mi kedves betegünk. Mondja csak nagyt. szerkesztő úr! mi olyan nagy vétket követtem én B. E. ellen, a miért én joggal perbe vonathatnám B. E. által? Semmit nem tettem egyebet: egy mindnyájunk által szeretett, tisztelt, nagyrabecsült, szép irodalmi múlttal bíró magyar irót — mint más tisztelői, tisztességéért aggódó jó emberei — meg akartam akadályozni az öngyilkosságban. Hát bűn ez? bűn az, ha kedveseink életéért aggódunk? Nevezheti-e maga B E. az én fellépésemet, melyért annyira érzékenykedik, másnak, mint az ő személye iránti jóakaratnak? Én nem tartom bűnnek, de nagytiszteletű úr se, és más ember se, aki Benedeknek jó akarója s az igazságot elhallgatni nem szereti. Bűntelenségem tudatában félelem nélkül állok úgy az én vádolom, mint ítélő bíráim elé; mert — bár „nem vagyok ilyesmikhez hozzá szokva“ — meg vagyok róla győződve, hogy az én érzékenykedő vádolóm, nem nyer meghallgatást, ítélő bíráim igazságérzete előtt pedig a vád alól kiment engemet az én ártatlanságom. Nem félek. Szives jóindúlatát, érdeklődését, erősitő bátoritását, melylyel meg nem félemlitett bátorságomat megerősbiteni szives volt, hálásan köszönöm. Gesztelyi.

— **P. Nagy Gusztáv síremlékére** adakoztak Hézser Emil gyűjtőivén (A. Zemplén): Hézser Emil 2, Meczner Béla 4, Kereszturi József 1, Meczner András 4, Kónya András 4, Horváth János 1, Demjén Kálmán 1, Bartha Gyula 2, ifj. Keresztury József 1, Miskolczy Endre 1, Köröskényi István 2, Kis Miklós 1, Beszterczey Béla 1, Ölbey János 2, Zitás Bertalan 1, Czike Ferencz 1, Farkas Lajos 1, Kun Dániel 1, Páricsi József 2, Máthé Gyula 1, Sarkadi Antal 1, Bálint Dezső 2, N. N. 1, Vitányi Bertalan 2, Gecsei Péter 2, — összesen 42 koronát. Hálás köszönettel nyugtatványozza Novák Lajos theol. tanár.

— **István király napja és az országos nemzeti szövetség.** Van e hazában egy érdekes társaság, melynek „*országos nemzeti szövetség*“ a neve s a mely az utóbbi időben főként arról nevezetes, hogy az amerikai magyaroknak nemzeti zászlót ajándékozott. Azonban e mellett van más irányú terve s foglalkozása is. Egy ezek közül az, hogy »Szent István király napját« *nemzeti* ünneppé akarja tenni a törvény értelmében s a nemzet érdekében. Egy tervezetet is készített a szövetség igazgató-választmányának elnöke: Balás Árpád, a ki egyenesen azt akarja, hogy a nyár folyamán tartható összes ünnepélyek augusztus 20-án összpontosíttassanak s igy a társadalom *kényszerítve legyen* az ünneplésre. Azt tudjuk, hogy maga a magyar állam már nem egyszer megpróbálván ezt az erőszakolást, de nem menvén sikerre: a nemzeti szövetség társadalmi ereje sem lesz elegendő a *r. kath.*-ká változtani a protestánsokat, ha a protestánsok csakugyan protestánsok akarnak maradni.

— **Sajtóhiba igazitás.** A zsinati törvény tervezetről szóló dolgozatomnak a mult számban közölt részben több sajtóhiba van. Mindjárt a cim egyik szava duplán van kiszedve, mert a szövegben „törvény javaslat-tervezet“ áll, holott kéziratomban az egyik szót kihuztam. A második kikezdésben felülről számitva a 8-ik sorban „*kiváltságánál*“ helyett „*zsiváltságánál*“ jön; a 18 sorban a *vagy* helyett *nagy*; ugyanitt alólról a 3-ik sorban *törvénykönyv* helyett *törvénytervezet* állhat helyesen a második lapon a 3-ik kikezdésben a 4-ik sorban *közszellemü* h. *köznevelési*; az itt a 4-ik kikezdésben a 6-ik sorban a *segélykezése* szó helyett a *segédkezése* szó értendő.

Gálszécs, 1903. április 15.

Péter Mihály.

— **Németország egyetemeinek népessége.** Az 1902/3. évi téli félévben Németország egyetemein a hallgatók létszáma a következő volt: 1. Berlin 7091, 2. München 4269, 3. Lipcse 3764, 4. Bonn 2214, 5. Boroszló 1755, 6. Halle 1747, 7. Heidelberg 1352, 8. Göttinga 1335, 9. Würsburg 1306, 10. Tübinga 1301, 11. Freiburg 1272, 12. Strassburg 1193, 13. Münster 1153, 14.

Marburg 1111, 15. Gieszen 1028, 16. Königsberg 976, 17. Erlangen 964, 18. Kiel 892, 19. Greifswald 815, 20. Jena 701, 21i Rortak 547. Az összes hallgatók létszáma tehát: 36795. Ebből a létszámból esik a róm. kath. theol. fakultásokra 1509, a prot. theol. fakult. 5179, a jogi fakult. 11230, az orvosi fakult. 6835, a bölcsészeti fakult. 15042. A legnagyobb növekedést a *münsteri* egyetem mutatja (31%) és Berlin, a hol 25% az előző félévhez képest a létszámszaporodás.

— **Miféle szerzeteseket utasítottak ki Franciaországból?** Erről ad számot egy kimutatás, a melyet róm. kath. kézből veszünk át a következőleg:

I. Tanitással foglalkozó kongregációk.

Sorszám	A kongregációk neve	Száma a tagoknak	kolostoroknak	Működnek departamentben
1.	A ploermeli keresz. oktatás testvérei	362	2151	25
2.	A nancyi kereszt. tanitás testvérei	23	204	11
3.	A neuilly sz. kereszt testvérei	23	236	8
4	Szent Gáborról nevezett iskola-testvérek	461	1183	26
5.	Sz. Józsefről nevezett testvérek	1	10	1
6.	A sz. Szivről nevezett testvérek	136	818	17
7.	A párizsi Mariannissa testvérek	65	518	32
8.	Cleres de Saint Viateur de Vourles	112	475	23
9.	Petits Fréres de Marie St. Genis-Laval	605	424	58
10.	Jézus keresztjéről nevezett	17	104	6
11.	Regisi sz. Ferencről nev. földmüvelő-testv.	7	81	6
1 .	Kegyes iskola-testvérek	21	125	3
13.	A sz. családról nev. testvérek	47	274	10
14.	Eudista-Páterek	12	200	9
15.	Marista-Páterek	15	154	12
16.	Tanitó dominikánusok	8	64	5
17.	Bazilita páterek	6	134	3
18.	A Szepl. Fogantatásról nevezett atyák	7	68	3
19.	Oratoriánusok	10	93	7
2 .	A sz Sziv atyái (Bertharram)	7	232	1
21.	Péres de Saint Pierre es-Liese	2	24	1
22.	A Szepl. Fogantatás gyermekei	8	89	4
23.	A sz Martial-iskolák Maristái	1	31	1
24	Donaii angol benediktinusok	1	15	1
25.	Solesmesi keresztény tanitók	3	16	1
	II. Predikáló kongregációk.			
26.	Kapucinusok	49	634	35
27.	Premontreiek	4	50	4
28	Redemptoristák	19	278	15
29.	Dominikánusok	25	577	20
30.	Passionistak	4	52	4
31.	Sz. Szivről nev Picpus-atyák	6	150	6
32.	Szal. sz. Ferencről nev. oblátusok	11	44	7
33.	Clercs de Notre-Dame de Sion	1	13	1
34.	Sz. Szivről nev. oblatusok	2	49	2
35.	Assziszi sz. Ferencz atyái	4	46	2
36.	Franciskánusok	39	373	23
37.	Az Oltáriszentség atyái	4	38	4
38.	Sz. Laterán kanonokjai	2	—	2
39.	Missionairs de Varbes	1	14	1
40.	A Szepl Fogantatás oblatusai	21	278	16
41.	Benediktinusok (Pierre pui Vire)	8	148	6
42.	Missionairs de Garaison	7	58	2
43.	Az annecyi Szal. sz. Ferenc atyái	3	98	1
44.	A sz. örködés misszionáriusai	3	9	3
45.	A sz anya oblatusai	2	19	1
46.	A Szepl Fogantatás kanonokjai	2	42	2
47.	Nerii sz. Fülöp oratoriánusai	1	6	1
48.	Missionairs de la Misericorde	1	11	1
49.	Gieni barnabiták	1	13	1
50.	Párizsi barnabiták	1	11	1
51.	Angol passzionisták	1	6	1
52	Toulousei kálváriahegyi atyák	1	12	1
53.	Karmeliták	1	8	1
	III. Karthausiak.			
54.	Karthausiak	10	273	10
	Összesen:	2214	10935	—

— **Statisztika a németországi theológiai fakultások létszámáról.** A „Kreuzzeitung“ a következő táblázatban mutatja be a német theológus ifjak létszámát 1898-tól kezdve a nyári féléveket véve figyelembe:

	1898	1899	1900	1901	1902
1. Berlin	315	324	282	287	274
2. Bonn	76	101	86	90	88
3. Boroszló	72	86	77	76	65
4. Erlangen	235	200	178	175	175
5. Gieszen	59	67	68	60	67
6. Göttinga	143	143	136	120	108
7. Greifovald	249	215	183	153	133
8. Heidelberg	58	60	52	48	57
9. Halle	433	365	349	371	352
10. Jéna	47	39	44	40	45
11. Kiel	60	45	63	53	50
12. Königsberg	69	76	93	100	88
13. Lipcse	319	301	296	263	247
14. Marburg	130	124	113	118	148
15. Bortsek	27	39	41	32	36
16. Strassburg	71	66	84	74	77
17. Tübinga	309	343	343	320	271

— **Kiknek kik a véd-szentjeik?** A római kathólikus egyház tudvalevőleg, nem elégszik meg sem az Isten gondviselésével, sem a Megváltó közbenjárásával, hanem segitséget kölcsönöz az Istennek is és a Krisztusnak is az ember Istenhez való viszonya teljesebbé tétele céljából s ez a segitség a védszentekben s működésükben rejlik. Hogy mifélék ezek a védszentek, arról egész históriát közöl az ausztriai „Korrespondenter Blätter,“ a melyből veszszük a következőket: a mérnököké Tamás apostol; a szinészeké: Genesius és Vitus; az órásoké: Péter; a kolduséké: Elek, Labre Benedek és Szent Bobulus; a fodrászoké: Mária Magdaléna; a kalaposoké: Szeverinus; a konyha művészeké: Szent Lőrinc; a lámpakereskedőké: Klarus; a jegyzőké: János evangyélista: a levélhordóké: Gábor; a fegyvergyárosoké, valamint a cukrászoké: Sz. Mihály, — mig a gyapjúszövőké, a fésüsöké s a tanulóké: Sz. Magdaléna, — János evangyélista pedig nem csupán a jegyzők védője, hanem a papirgyárosoké is, továbbá az iróké, a nyomdászoké s a könyvkereskedőké is. . . . Hát aztán nem önként támad a kérdés: mire valók mindezek?! Arra, hogy a pápás egyház az Isten imádásától elvonja a hiveket!

Pályázati hirdetmény.

A sárospataki állami tanitóképezdénél az 1903—4. tanéven az első osztályban 28 jótéteményes hely töltendő be és pedig a reggeli, ebédből, vacsora- és lakásból álló teljes ellátást ingyen élvezi 10 növendék; évi 70 koronát fizet 9. és évi 140 koronát fizet 8. növendék. Az egy koronás bélyeggel ellátott folyamodványok a nagymélt. vallás és közokt. m. kir. miniszteriumhoz czimezve f. évi május 30 ig küldendők be alólirott hivatalához következő mellékletekkel: *a)* születési bizonyitvány a 15-ik év betöltésének igazolásaúl; *b)* tiszti orvosi bizonyitvány arról, hogy a folyamodó semmi olyan testi fogyatkozásban nem szenved, mely őt a tanitói foglalkozásban akadályozná; *c)* iskolai bizonyítvány a múlt iskolai évről; *d)* évharmadi értesítő a jelen iskolai évről, mely junius 30-ig az ezen iskolai évről nyerendő bizonyítványnyal egészitendő ki; *e)* hiteles községi bizonyitvány a családtagok számáról azok, életkoráról s arról, hogy hány van a családfő

közvetlen gondozása alatt, hány van a szülei háztól, hány és mily mérvű neveltetési költséggel terheli a családfentartót; *f)* hiteles községi bizonyítvány a szülők polgári állásáról, vagyoni állapotáról, ingatlan birtok-, üzlet-, ipar-, hivatal- vagy más forrásból származó jövedelemről, esetleg arról, hogy a növendéknek van-e magánvagyona s hova fordíttatik annak jövedelme. Szegénységi bizonyítvány csatolása esetén a folyamodvány és mellékletei bélyegmentesek. Azon folyamodók, kik négy középiskolai osztály végzéséről szóló bizonyitvány hiányában felvételi vizsgálatra köteleztetnek, junius hó végéig fognak értesittetni a felvételi vizsga napjáról. (jul. 1—10.). Sárospatak, 1903. április 2-án

Dezső Lajos,
tanitóképezdei igazgató.

Pályázat.

A felső-borsodi egyházmegyébe kebelezett meszesi ev. ref. egyház lelkészi állásra pályázat hirdettetik. A lelkészi állás IV-ed osztályu kongruás egyház, jelenleg 1400 korona jövedelemmel.

A pályázni kivánók kérvényüket f. év. május 20 ig nagyt. Vadászy Pál f. borsodi esperes ur czimére Sajó-Szentpéterre küldjék be.

Miskolcz, 1903. április 15.

Kun Bertalan
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Franklin-féle

Magyar Remek irók

Arany János, Arany László, Bajza József, Czuczor Gergely, Garay János, Kemény Zsigmond, Szigligeti Ede, Tompa Mihály. Vajda János, Vörösmarty Mihály munkái **csakis** a FRANKLIN-fél „**Magyar Remekirók**“ gyüjteményében jelentek meg, **senki más** ez időszerint ki nem adhatja, mert kizárólagos kiadó joguk a **Franklin-Társulaté.** *Az 55 kötetes gyüjtemény ára 220 korona.*

I. sorozat 5 kötete.
Arany J. I. Riedl F.
Vörösmarty I. Gyulai.
Tompa M. I. Lévay J.
Garay J. Ferenczi Z.
Csiky G. Vadnay K.

II. sorozat 5 kötete.
Arany J. II. Riedl F.
Kossuth L. Kossuth F.
Reviczky. Koroda P.
Szigligety E. I. Bayer J.
Vörösmarty II. Gyulai.

A most megjelent: III. sorozat 5 kötete.
Czuczor Gergely Zoltoványi I.
Kazinczy F. Váczy J.
Kölcsey F. Angyal D.
Vajda J. Endrődy S.
Vörösmarty Mihály III. Gyulai Pál.

Megrendeléseket elfogad minden könyvkereskedés, valamint a Franklin-Társulat Budapesten. 1—2

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyében.) Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és fenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellátas és lakas. Elsőrendü cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, malária (mocsárláz), gége-, horg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, histeria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, köszvény, görvély, bujakor, delirium trem. potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

2—? **a fürdőigazgatóság.**

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrány-féle „***POKLOS***“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egyhordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***rá-adásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi** *szamorodni,* literenként **1 korona 40 fillér** és *asszú* literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

3—39

Szőlőtugast ültessünk

minden ház melle es házi kertjeinkben.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természete ilyen is) mert nagyobbrésze ha megnő is, **termést** nem **hoz**, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azok nőven ellátják hazukat az egesz szőőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő **hazánkban** mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, keritéseknek stb. a legremekebb **disze** anélkül, **hogy** legkevesebb helyet is elfoglalna az **egyébbre használható részekből.** Ez a leghálásabb **gyümölcs, mert** minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó szines **ingyenes bérmentve küldetik meg,** aki ezimét egy levelezőlapon tudatja.

Érmellék első szőlőoltványtelep Nagy-Kágya, u. p. Szalkahid.

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **17. (1114.) szám.** *Sárospatak, 1903. április 27.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete. — Molnár Ferenc: Egységesítő törekvések. — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Antalfy László: A vallás újraerősödése korunkban. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — Illyés János: Az a.-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése. — Fövenyessy Bertalan: Egyházi éneklésünk. — Kádár János: A segéd- és helyettes lelkészek kibocsátása és elhelyezése. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete.

VI.

Az egyházalkotmányi rész 2-dik fejezete (46—50. §.) az eredeti 14—17. §§-ok módosított mássa. Mondjuk meg őszintén, hogy összeroncsolt mássa. Olyan egyenesen, világosan szól az eredeti, hogy a legkényesebb igényű embernek is alig lehet rajta fennakadni. De úgy, a mint volt már nem illett be az átdolgozás rendszerébe, tehát szét kellett tépdesni, apró pontokra kellett szétdarabolni. Ez még nem volna nagy baj; hanem az már nagy bajnak is beválik, hogy csak úgy ül ki belőle — majdnem minden pontjából — a szürkeség, a szabatosság hiánya, a formai tökéletlenség. Valósággal nyers az egész fejezet.

Mindjárt a címe hamis. Olyan különösen elvont, mintha valahonnan a felhőkből hangzanék — eképen: „*Egyháztagok, illetékesség, jogok, kötelességek.*“ Mintha minden illetékesség, jog- és kötelesség itt volna felsorolva. Dehogy! Már az első pontból kiderül (pedig ugyanám tekervényes ez a pont!) hogy itt szó sincs az *egyháztagokról*, mint olyanokról, hanem csak azok illetékességéről, utóbb pedig jogairól és kötelességeiről.

De idézzük nagyobb bizonyságúl az első pontot, a 46. §-t. „*A magyar szent korona országainak minden evangelikus református lakosa és állampolgára azon helyen tekintetik az evangelikus református keresztyén egyház tagjának, a mely polgári községben lakik. Ha azon polgári községben evangelikus református keresztyén egyház szervezve nincs: tagja azon egyházközségnek, a melyhez lakóhelyét az egyházmegyei hatóság beosztotta.*“

A javító nem vette észre, hogy „*ev. református lakos vagy állampolgár*“ törvény szerint nincs, hanem van X. Y. községbeli lakos és p. o. magyar állampolgár, vagy is hogy az ev. ref. jelző nem az egyént vagy a polgárt, hanem csak a vallást vagy az egyházat jelezheti és jellemezheti. A különös pedig ebben a javításban az, hogy az eredetiben a nevezett szempontból a meghatározás kifogástalan („reformált vallású lakosa és honpolgára.“) A „honpolgár“ szót az „állampolgár“-ral a konvent cserélte fel úgy tudjuk s ezt a cserét az az előbbi csere tette és teszi szükségessé, a mely szerint „Magyarország“ a módosított §-ban a „Magyar Szent korona országaivá“ szélesbedett. Igy aztán aláférnek a fogalom alá a horvátországi reformált vallású keresztyének is. Hát ez helyes így; de miért van szükség itt erre a kétféle jelzésre: „*lakosa és állampolgára*“? Az eredetiben sem tudtuk a megkülönböztetést megérteni. Ha a „*lakosa*“ szó nem eléggé kifejező, miért volna kevés maga az állampolgár? Egy gyöngéje van csak, hogy nincs meg benne a *nő-nem* félreérthetetlenül. A „*lakos*“ szóban azonban mindakettő benn található. Hibás a mondatszakaszok egymásra vonatkozása is. Igy nem beszél a magyar: „*azon helyen tekintetik . . . az . . . egyház tagjának, a mely polgári községben . . .*“ hanem vagy úgy szól, a mint az eredeti szöveg: „*azon helyen, . . . a hol tagja a polgári községnek;*“ vagy pedig így: abban a polgári községben tagja az ev. ref. egyháznak, a hol lakik . . . Igazán nehéz még csak elképzelni is, hogy miért kellett a törvény-revisió címén azt is elrontani, a mi jó?! A túlságos igyekezet változtatta át a „*beosztja*“-szót is (a §. végén) „*beosztotta*“-ra. Nincs rá semmi szükség.

A 48. §. úgy tünteti fel az egyes egyháztagot, mintha annak egyházközsége volna. Az eredeti is így. Az megjárja szóbeszéd közt, (ott se nagyon!) hogy „az én papom, az én egyházam, az én megyém, az én kerületem;“ de a törvénykönyvben már nincs helyök. Az egyházközség bizonyos számú hívek közössége, az egyházmegye bizonyos egyházközségek egyesülete stb. Itt tehát csak a „*mi.*“ a *többes* lehet a vezénszó, az *egyes* legfölebb, ha hiúságból. E helyett tehát: „A ki *előbbi egyházközségéből* más egyházközségbe teszi át lakását“ ez volna teendő: A ki *valamely egyközségből* stb. Még a „*teszi át lakását*“ kifejezés is igen aristokratikus szinezetű! Mi pedig demokratikus egyház volnánk.

Egyetlen §. sem szenvedett annyi rongálást, mint a 17-dik. A vércsék sem téphették volna több szabálytalan darabra. Lett belőle először is 3 §., a 49., 50., 51. §. A 49-dikben van 5 alárendelt pont (*a, b, c, d, e,*) az 50-dikben annál is több, mert 7; az 51-dikbe is jutott még két nagyobbacska ki-bekezdés. Azok a 16., 17-dik századbeli predikációk jutnak az olvasónak eszébe, a mik a fő és alrészek temérdeksége által hirdették a prédikátor szédítő bölcsességét. Az eredetiben az egész 3 egymásba öltött pont, csupán kikezdésekkel megszakgatva. Szájizelitőül idézzük az első pontját. „*Az egyes egyháztagok joga:* a) *választói jog az egyház-*

Lapunk jelen számához $^{3}/_{4}$ iv melléklet van csatolva.

község azon tisztviselőire szavazással, kiknek megválasztása az egyházközség hatáskörébe utaltatott." Ilyen a többi is s az egész nyomába sem léphet az eredetinek. A mit az eredeti elvégez egy szóval, ez csinál abból hármat, ötöt, tizet s olyan pongyola formában, hogy lehetetlen felháborodás nélkül vonúlni át rajtok. Az eredetiben van a jogokra vonatkozólag egy *„igénybe venni,"* itt van azoknak 3 *„igénybe vétele;"* amott jó még így: *„vallásügyi jogaik sérelme esetén a fokozatos egyházhatóságok védelmét megkivánni;"* itt már csak így jobb: *„vallásügyi sérelmeit, általában az egyházi élet keretén (!) belül előfordulható jogsérelmeik esetében (!) a fokozatos egyházi hatóságok védelmének igénybe vétele."* Akárcsak egy jókora csikós-ostor. A kétféle sérelem közötti különbség magyarázatába ne bocsátkozzunk, hanem a helyett tűnődjünk inkább a felett, hogy jog-e a sakramentumok vétele az egyháztagra nézve, vagy kötelesség? A mai törvény szerint jog, a tervezet szerint már csak kötelesség. Szerintünk mindkettő, de első sorban jog! Aztán, ha van szó a *magán-életi* kötelességekről (50. §.), nemde azzal szemben hivatkozni kellene a családi, vagy közpolgári, társas stb. életre, de legalább is arra, a mit a fenálló törvény állít fel ellenértékképen, t. i. a *közszolgálatra*. De a tervezet bizony erre sem hivatkozik; ott hagyja a magán-életet magában. Rontani könnyebb, mint építeni! Kérdés, a mi a tervezet alapján szintén eldöntésre vár (50. §. *a*.), hogy van-e különbség a *fedhetetlen és az erkölcsileg tiszta* között? Még ennél is nagyobb kérdés az: kötelesség-e *a babona?* Az álmos stilizálás miatt a tervezetből ez is kötelességnek *látszik!* Jellemző az a különbség is, a mely a törvény és a tervezet között a gyermekek oktatására nézve támad. A törvény ezt mondja: *„kötelességök . . . gyermekeik oktatásáról és vallásos neveléséről kellően gondoskodni;"* a tervezet ezzel már nem éri be, hanem így szaporítja a szót: *„gyermekeiknek . . . józan oktatásáról, vallásos neveltetéséről gondoskodás."* Aztán elébbre teszi a tervezet a felsőbbség rendeleteit a törvénynél (50. §. *e*), holott a t.-könyvünkben ellenkezőleg áll s ***nagymérvű*** *szolgálatképtelen* ***voltot*** követel attól, a ki felmentendő valamely egyházi hivatal alúl, holott a mostani törvénynek elég az olyan mérvű is, a mely a szolgálatképtelenséget egyszerűen igazolja. Szomorú pusztítás nyomait viseli magán ez az egész 2. fejezet. Mintha egy jól kidolgozott prédikációt összeroncsol valaki az u. n. hasalással. — A t. olvasót kérnünk kell a bővebb összehasonlítás fáradságára, hogy okvetetlenkedőknek ne láttassunk.

A 3-dik fejezet (52—57. §§.) is hibás mindjárt a címben. *Egyházi* tisztviselőket jelez, s az egyes §§-okban *egyházközségiekről* beszél. Az sem felel meg a valóságnak, a mit általánosságban mond a feladásukról, mert nem csak a felsőbb egyházi hatóságok hozzájok utalt törvényes rendeleteit és a presbitérium határozatait hajtják végre, hanem a törvénykönyvben reájok rótt kötelességeket is. Aztán miért kell azt előre bocsátani, hogy *mit* csinálnak és csak azután felsorolni, hogy kikről is van szó?!

Az 53. §. legalább zárjelezetten *fő és számadó gondnokokat* említ; később a *c*) alpontban már *pénzkezelő gondnokot vagy gondnokokat*, a 17-dik lapon a *C)* alatt pedig *egyházi fő- és egyházközségi gondnokokat*, majd a 65. §-ban egyházközségi *fő*gondnokokat emleget. Ugyancsak az 53. §-ban *gazdasági-, árva- és szegényügyi állandó bizottságok elnökei* is szerepelnek a sorban, de a tisztviselők kötelességeinek részletes összeállításánál ezek közül már csak a *szegények és árvák gondnoka* (19. l.) marad a színen, a többi eltűnik.

De ki bírná a tengert kimeríteni marokkal?!

Érdekes oldala a tervezetnek az is, hogy a 3-ik fejezetben méltósági sorrendben sorolja fel az egyházközségi tisztviselőket; a részletekben pedig az egyházfin kezdi és nem a lelkészen. Ez így van a fenálló törvénykönyvben is; csakhogy ott nincsenek az egyházközségi tisztviselők és alkalmazottak egy általános bevezetés-félében egészen ellenkező rendben bemutatva. A törvénytervezet rendszerében a méltósági sorrendnek volna helye a részletes felsorolásban is.

Az is mond valamit a tervezetről, hogy az 57. §, vége szerint „az egyházfi és harangozó a presbiterium által 3 évre választatik," az 58. §. szerint pedig *egy* vagy *több* évre. Az olvasó találja ki, hogy a több = 3.

Furcsa az is, hogy csak az egyházfinak vannak *„különös"* kötelességei (60 §.) a többi tisztviselőknek és alkalmazottaknak *csak kötelességeik* vannak s hogy (a 60. §. c) az egyházfiak tartoznak jelenteni, ha a *betegek úrvacsorát kérnek*. A 86. §-ban a betegek mellett a haldoklókról is szó van, de sem azok, sem ezek nem *magok* kérnek úrvacsorát, hanem a *részökre* kérnek *mások*.

Fontosabb ezeknél az apró összevisszaságoknál a lelkészi és énekvezéri fizetés meghatározása s annak kimondása, hogy az 500 lélekszámon felüli egyházközségekben a kezelő személyzet díjazásban részesítendő (55. §. a, b, c). A lelkészfizetés minimuma az 1848. XX. t.-c. valamilyen életbe lépteig 1600 korona, az énekvezére 800, a kezelőké annyi, a mennyi!

Az olvasó bizonyosan nem emlékezik már arra, hogy a *Tisza Kálmán* nevezetes indítványa ellen (a lelkészi fizetésnek 600, majd 800 frtra kiegészítése) az egyetemes konventnek csak *egyetlen egy* tagja tiltakozott, a legkisebb tagja. Ezt az egy tagot akkor csak a karzat merte megéljenezni, a többiek legfölebb, ha úgy suba alatt helyeselték a tiltakozását. Előkelő férfiak bizonykodtak a mellett, hogy az a 600 forint is elég, a 800 pedig már az Eldorádó kezdete s csak a Tisza Kálmán elnöki bölcsessége mentette meg azt az egyetlent, hogy azt az elnöki indítványt a konvent nem egyhangúan fogadta el. 1000 frt minimumon alúl az az egyetlen nem volt hajlandó alkut kezdeni. Az idő meghozta neki az igazságszolgáltatást. A kik a törvénytervezettel kapcsolatban vagy a nélkül is hozzá szóltak azóta a lelkészi fizetés kérdéséhez, azok legalább is ugyanannyit követeltek, de inkább többet s korpótlékra és nyugdíjra való kilátás mellett. Egészen helyesen! A lelkészi állást kivánatossá kell tenni a legjobbakra, a legkiválóbbakra nézve s ez 600, 800 frtos fizetéssel nem érhető el. Az időnek mértani haladványszerűen növekedő követelései s a felekezetközi helyzet egyaránt kialtják, hogy a mi lelkészeink versenyképességét filléres pótlékokkal biztosítani nem lehet. A kerületek számára a lelkészi fizetés kérdése nyilt kérdés: a jelek mutatják már, hogy a tervezet 55. §. a) pontja a maga félig-meddig való ígéreteivel nem fog megállani. Utána következik a többi e nemü pont. 800 korona fizetésre *önálló énekvezérről* szintén ne álmodozzunk. A kezelő személyzet fizetésére a presbiterium szabad keze fentartandó és pedig a lélekszám kikötése nélkül.

Itt tolúl a lelkünk elé egy másik nagy kérdés is az 57. §. révén. Ez a tanárok választásáról (egyházközségi intézetekben működőkről) s azoknak esetleg az állam által való kineveztetéséről szól. Sok bajt okozott már ev. ref. egyházunknak az állami kinevezés, a tanári karunknak elmismásolása, összeelegyítése s ezen az úton a vallásos és egyházias gondolkozásnak, köz-

szellemnek a tanári testületekben támadt meghanyatlása!! Hiába ez ellen minden tiltakozás, ez meg van, ez így van! Ha volna még egyszer nagyotmerő, nagyot bíró ereje ev. ref. egyházunknak, semmit sem kellene sürgősebben művelnie, mint a középiskolai államsegélynek más feltételek szerint való kieszközlését. Állam által nevelt s államilag kinevezett tanárokkal — tisztelet különben az illetőknek — az anyaszentegyházunk kőfalai körül ólálkodó ellenséget soha el nem üzzük s hajdani hírünket megőrizni nincs s nem lesz elég tehetségünk. Most, a mikor az államsegély kérdése a maga egész jelentőségében napi rendre kerül; most van ideje annak, hogy a rosszúl sikerült alkut — egyházunk javára — mással cseréljük fel. Mi kára van a magyar szent koronának abból, hogy tanítóink fizetését különösebb beavatkozás nélkül egészíti ki, vagy hogy korpótlékukat megadja? Semmi. A minta jó, csak alkalmazzuk ott is, a hol a trójai ló már kárt okozott.

Az eddigiek után, az „Egyházfiak", „Presbiterek", „Egyházi fő- és egyházközségi gondnokok" című §§-okról nincs egyéb mondani valónk, mint az, hogy ha a tervezetet a konvent és zsinat tárgyalási alapul fogadná el (!) s annak rendszerét magáévá tenné: a többiekkel együtt átdolgozandók, minden ellenmondástól és feleslegességektől megtisztítandók. Újjá kell őket szülni az anyaszentegyház és a magyar nyelv szellemének jegyében.

Az *énekvezérek* (73—76. §§.) cím alatt csak az u. n. kántor-tanitókról rendelkezik a tervezet, holott az 55. §-ban már *az önálló énekvezérek* fizetését is meghatározta. Választásuk módjáról s a bennök megkívántató kellékekről (benső, jellembeli kellékek) nincs szó. Az eredetiben sincs úgy, mint p. o. a tanitóknál, lelkészeknél stb. Miért nincs?

A *lelkészekről* (77—95. §§.) szóló részben érte el a tervezet a maga zenitjét, egyéni virtusának csúcspontját. Kár azért a sok nemes buzgóságért, a mi szülte, azért a sok forró verejtékért, a mi porba hullt. A pokolba vezető út is jó feltételekkel van kikövezve, — mondta valamelyik német tudós; ez a tervezet mennyei lajtorjának készült a papok számára, a kik iránt a tervezőnek — valami szomorú tapasztalat miatt — nem volt bizodalma. A közvélemény ezt a lajtorját nem fogadja el, mankónak nézi, a mire nincs szüksége; legalább ilyen alakjában nincs. Jó lesz egy része kerületi utasítás-félének, ha úgy látják jónak a kerületek, egy másik része pedig hadd maradjon meg a gyakorlati theologiai tantárgyak körében, a honnan vétetett.

Csak egy pár elvi jelentőségű tévedésére hivjuk fel a közfigyelmet. A lelkészi pályára lépő ifjak nem a *theologiai tanfolyamra* vétetnek fel, (77. §.) hanem a *theologiai akadémiába*. Az érettségi bizonyitványra ne hivatkozzunk mi, a kiknek valódi akadémiáink vannak a lelkészi pálya előfeltételéül, hanem hivatkozzunk csupán a theologiai akademiának elvégzésére. Azt a törvény szentesítőnek tudnia kell, hogy reformált vallású lelkészjelölt érettségi bizonyítvány nélkül nem képzelhető. A formásan kibocsátott s.-lelkészt ne kényszeritsük arra, hogy az esperes engedélyét is kikérje, ha valamely szomszéd egyházközségben papi teendőt akar végezni (83. §.). Az *evangyélium hirdetését* ne tegyük elébbre az *Isten igéjénél*, (86. §. *a.*), hanem maradjunk meg a fenálló törvény-könyv okos rendelkezései mellett. Elfogadott szövegű bibliánk (t. i. az egyház egyeteme által elfogadott) eddig még nem volt. Lesz-e, nem tudjuk. 16., 17-ik századbeli, sőt későbbi tudós papjaink is, mint hivatott irásmagyarázók, rendszerint magok fordították le az egyházi beszéd alapjául kiszemelt leczkét s magában a katedrában a szöveg-magyarázat mellett szöveg-javitásra is vállalkoztak. Egyházunk hitelveinek tiszteletben tartása mindjárt a szent-könyv mellé helyezendő. (86. §. *a.*). A keresztség miért *csak* keresztség; az úrvacsora pedig miért úri *szent* vacsora? Az egyiket *nagyfontosságú* sakramentumnak vallja a tervezet (86. §. *d*), a másik fontosságát pedig nem mérlegeli sehol valamely megkülönböztető jelzővel.

A vallástanitasnak a lelkészek kötelességévé tétele s a házasúlók kihirdetése vagy az egybekelteknek köztudomásra juttatása tárgyában a kerületek véleményadásra szólíttatván fel (26. l.), velünk együtt lesznek nehányan talán, a kik az első kérdés megszületését a tanítók neveltetésében fogják megtalálni. Erős, élő, egész lelkünket átható vallásos és egyházias nevelés és oktatás mellett ez a kérdés nem kerülhetett volna felszinre; hogy felszinen van, az már maga betegség jele. A hol a tanító unott igának tartja a gyermekember vallásos és egyházias nevelését, ott bizony ki kellene venni ezt a fegyvert a kezéből azonnal, egyebütt azonban sehol és soha. Egy sokképen elfoglalt s az egyházmegyék és kerületek vagy a konvent által is igénybe vett lelkész heti, sőt napi órákhoz kötött s az ügy kára nélkül nem halasztható feladatok elvállalására és teljesítésére nem szorítható. A házasulók kihirdetendők, mint eddig; s ha nem előlegesen, legalább utólagosan tudomására hozandó az egyházközségnek az is, hogy kik keltek egybe egyházi áldás nélkül. Ez pedig nem úgy hozandó elő, mint a kiket kárhoztatni akarna a kihirdető, hanem úgy, mint a kikkel az egyház a maga összeköttetését — még a tapasztalt mellőztetés mellett is — fenn kívánja tartani.

A *szociálista tanok* kipellengérezése (86. B. e.) az egyháznak nem lehet feladata. Ezzel csak tóditjuk azok fontosságát, félelmetességét; a törvénytervezetből tehát ez a megnevezés kihagyandó. — Azt az elvet sem vagyunk hajlandók aláírni, hogy a lelkész *minden egyházi beszélében mérsékelt tartozik lenni*. Hát p. o.: az Isten-dicsőítésben, a szeretetért való lángolásban, a hegyeket-mozgató hit magasztalásában, a bűnök, a fertelmek ostorozásában, a hazaárulás, a hittagadás, a hitüldözés, a vakbuzgóság elitélésében?! Ekkor is, ezekben is mérsékelt legyen?! *Tofeus*-t a vétkek rettenthetetlen ostorának nevezi az irodalom-történet. Azért-e, mert *mérsékelt* volt? A profétákat, a reformátorokat mennyei tűz gyújtogatta; miért ne a mai lelkészeket is? „Mivelhogy sem hév, sem hideg nem vagy — mondja az Irás — kivetlek az én számból."

Az olyan skálától, a mely szerint a lelkészek a szenvedők iránt *meleg* szeretettel (86. §.), a tanítók irányban csak *szeretettel* járjanak el (90. §.), kívánatos lesz a törvénykönyvünket megóvni, hogy nevetségessé ne váljék. A lelkészek öltözetére nem a *társadalmi illem követelményeit* tartjuk részünkről elhatározónak, hanem egyedül és kizárólag a lelkészi hivatalt s ennek mindenkor nagyranézendő tisztességét. „*Egyházi ruha*" (95. §.) pedig, „quia non sit" — ne is említtessék. Elég legyen csak a *lelkészi ruha*, ha már külön is kell ilyesmiről rendelkezni.

A „*Felelősség*" című 181. §-t a tervezet teljesen eltorzította, értelmetlenné, csodálatossá formátlanította. Az eredeti visszaállítandó, de olyan módosítással, hogy az egyházmegyei s kerületi hivatalokra is kiterjedjen, Igy, csak egyszer fordúljon elő a legalmasabb helyen.

A felsőbb hatóságok jogait s kötelességeit felölelő részekben (2—5-ig) már csekélyebb nyomai vannak a bizottság reformjainak és az előadó egyéniségének; azok tehát *általában véve* elfogadhatók, természetesen az idő és

*

nyelvünk szelleme által követelt simításokkal. A 97. és 98. §. kétféle meghatározását közlik az egyházmegyének, az egyikre nincs semmi szükség. Talán a makulaturából került ide a 97. §?! Ez annyival kevésbbé maradhat itt, mert ez a kettős meghatározás az egyházkerületnél, konventnél stb. már nem található. Az egyházmegyei képviseletre (101. §. e) csak az olyan gimnázium tanári kara lehet jogosúlt, a mely — mint a fennálló törvénykönyv mondja — az „*egyházmegye hatósága alatt áll*". A 104. §-ba, a hol helyettesitésről van szó, „a legidősebb tanácsbíró" szavak elé (szintén a mostani törvénykönyvünknek és a gyakorlatnak megfelelően) beigtatandó ez: *lelkészi s illetőleg világi* s aztán mindenütt, a hol a két irányú képviselet *az egyházi és világi* jelzővel van megkülönböztetve, következetesen a lelkészi és világi vagy papi és világi jelzők alkalmazandók. Az egyházban minden *egyházi*, még a világi képviselet is az; az egyházkerületi gyűlések tagjai is mind *egyháziak* és nem *államiak*. Ideje már, hogy ezt szavakban is félreérthetetlenné tegyük.

Az *ügyészek* minden fokon a presbiteriumok által választandók. Szerepök fontosabb, mint sok más képviselőjé, legyen tehát a választásuk is szélesebb körű.

A s.-lelkészek kibocsátása (128. §. f) mostani egyházszervezetünkben a püspököt illeti és nem az esperest. A s.-lelkészek érdeke is azt követeli, hogy őket ne egyik vagy másik egyházmegye területére bocsássa ki valaki, hanem legalább is egy egész egyházkerületére. A bizonyos egyházmegyébe kebelezett s.-lelkészekkel azonban már az egyházmegye feje rendelkeznék szerintünk és nem a püspök, de — természetesen — nem úgy, hogy ez az esperesi jog akadálylyá (tartós akadályllyá!) lehetne a s.-lelkészeknek az egyházmegyéből való elköltözésében. Bizonyos idő az egy helyben maradásra kikötendő volna.

A 154. §-ban a püspöki hivatalra jogosúltak hosszú sorába beveendők a különböző fokozatokon működő katekhéták vagy vallástanárok is, vagy is ezek is külön említendők fel, ha a theol. akadémiai tanárok külön megnevezése helyes és szükséges.

A felsőbb hatóságok tisztviselőinek választására nézve a tisztújítás az egész vonalon törvénybe igtatandó és kötelezővé teendő. Ha nem árt a konventnek, hogy három évenként újra alakúl s ha a zsinati atyák megbízó levele is csak 10 évre szól: akkor az egyházmegyéknek és kerületeknek is alkalmat kell biztositani arra, hogy az ő sáfáraikkal, még a leghűbbekkel szemben is, a bizalmi kérdést felvethessék s illetőleg iránt ok a bizalmat megújíthassák. Csak hozzá kellene ehez szokni és mindjárt nem látszanék olyan visszatetszőnek vagy épen megalázónak. Ne tegyük fel az egyházmegyékről és kerületekről, hogy a közügy érdekeit alárendelnék a személyes érdekeknek, a barátságnak, a különféle párt-szempontoknak. A „supréma lex" az egyház jóléte; ennek nyugodtan, igazi alkotmányos érzéssel vessünk alá minden egyéni finnyásságot és hiúságot. Szolgák vagyunk; nem baj az, ha *esetleg* az iga viselésében váltogatják egymást — a hivatottak. Igaz, hogy a mi ingyenes hivatalosainkat (a világi elem!) mi csak bizodalommal és tisztelettel fizetgetjük; ezekkel szemben a tisztújítás feszélyező, legalább is feszélyezőbb, mint a lelkészi állású hivatalosakkal szemben; de a jó izlésünk — szeretjük hinni — ezekkel szemben is megtudná találni a legmegfelelőbb utat és módot a tisztesség kifejezésére. Aztán, ha ebben a rendszerben nőne fel a világi elem is, s ha ő is elismerné azt, hogy a „suprema lex" követeli ezt így: akkor a dolog kellemetlen szaga azonnal elpárolog

A konventi képviselők választását a tiszáninneni egyházkerület felfogása értelmében tartjuk alkotmányszerűnek; a zsinati képviselők választására nézve pedig a *lajstromos szavazást* látjuk az egyházkerületek és az egész anyaszentegyház magasabb érdekeivel leginkább összeegyeztethetőnek. Mindig csak a „salus reipublicae" legyen a jelszó és semmi más!

Ezek után csak nehány szót még a törvénytervezet egyházalkotmányi részéről! Van benne a különböző fokozatokon szereplő tisztviselők stb. számára egy sor esküforma. Kényelmi szempontból is kivánatos (bár nem okvetlenül szükséges), hogy ezek a törvénykönyvbe is bejussanak; de a világért sem a mostani bizonytalan szövegükben. A gyors munka nyomait viselik magukon ezek is épúgy, mint az egész tevezet legnagyobb része. Az egyik esküforma szerint a megválasztott az Atya, Fiú *és* Szentlélekre esküszik (59., 70., 79, 110., 117, 122. §§-ok stb.), a másik szerint csak az Atya, Fiú, Szentlélekre (29., 65., 67., 126. stb.) Amott az „*ac filio,*" vagy „*filioque*" toldalék emlékezete kisért, itt a közszokás érvényesül. Némelyik esküforma csak az örök Istenre, másik az egy *igaz* örök Istenre hivatkozik és így tovább több szembeszökő aprólékos, de itt nem cselekvlendő eltérésekkel. Megegyeznek az esküformák abban, hogy valamennyi az *élő Istent* hivja bizonyságúl. Ez is csak visszaemlékezés, megszokás következménye s bátran lehetne vele szakítani. Az *élő Isten* ó-szövetségi fogalom a bálványokkal szemben, a miket emberi kezek faragtak, véstek, festettek vagy öntöttek, a miknek kigúnyolásában a próféták versenyes dicsőséget szereztek magoknak. Miután nincsennek mellettünk, körültünk pogány népek és pogány módra bálványozók, jobban tennők, ha csak az egy igaz Istenre esküdnénk és esketnénk, a ki mellé a teljes Szentháromság szavakat is oda igtatnók és pedig hitelvi könyveink szerint elengedhetetlenül; vagy pedig — miként a polgári törvényhozásban — az eskünket a *mindentudó* és *mindenható* Istenre támasztanók, a ki belát az agyvelők oszlásáig, a szivek mélyéig s a ki megteheti, hogy a hamisan esküvővel a *Nádáb* és *Abihu* kemény büntetését (3. Móz. 10. r.) éreztesse. Az a megkülönböztetés is okvetetlenül eltávolitandó, a mi a püspök és főgondnok esküformájában olyan szembeszökő s arra a sértő gondolatra juttatja az olvasót, mintha a főgondnoknak csak alkalmatos időben s bizonyos rövidebb ideig kellene az egyházat teljes erejével védelmeznie, a püspöknek pedig mind alkalmatos, mind alkalmatlan időben is élete fogytáig.

Aztán az ügyészek miért ne esküdjenek, ha minden valamire való tényezőnek esküdnie kell?!

Sok kis és nagy dolog és kérdés áll a tervezetben félig készen, lakodalmi ruha nélkül. A „nagy cséplő gép" . . . hej, de kár, hogy ez a nagy cséplő gép most már olyan csendes, porló tetem — a kerepesi temetőben!! A kicsinyek összesített ereje és égő lelkesedése legyen a pótolgatója. A konzulok pedig vigyázzanak.

Egységesitő törekvések.

A róm. kath. egyháznak ultramontán néven ismert szélső irányzata az álszabadelvüség fedezete alatt teljes erővel inditotta meg napjainkban azt a harcot, a melynek végső célja hitben, szervezetben egységessé tenni a keresztyénséget, szemben a korszellem azon haladási irányzatával, mely minden téren s mind nagyobb mértékben a több jog, több szabadság,

több igazság álláspontjára, belső életösztönétől hajtatva helyezkedik. A meginditott harc, szemünk láttára, hijába minden palástolgatás, mind nagyobb-nagyobb mérveket ölt ; lehetetlen nem éreznünk annak hullámcsapásait, mikor már eredményeivel is számolnunk kell ; de mindenek fölött az tölthet el aggodalommal bennünket, egyénileg és hivatalosan, hogy abban nem az igazság lelke által áthatott eszmék döntő küzdelme vezet, hanem kicsinyes érdekek, alárendelt jelentőségű emberi tekintetek, a melyeknek előtérbe tolása miatt aztán apró-cseprő taktikai csatározásokban, az ügyhöz nem méltó fogásokkal gyöngítik egymást és önmagukat a küzdő térre kilépő szellemi erők. Aggodalmunknak csak fokozására szolgálhat az, midőn azt látjuk, hogy ilyen nagy jelentőségű eszmei küzdelemben, melynek eldöltéhez a keresztyénség ügye van kötve, sokan puszta szemfényvesztéseket, magas légtornászati mutatványokat végeznek az ultramontánizmus bajnokai közül, abból az egyház erősítő szent célból, hogy a bámuló közönség az ő kedvökért egyéni, társadalmi vagy politikai hiuságaikért egy-egy kis időre felejtkezzék el önmagáról, a maga létezési jogosultságáról. Az ilyen lélek tévesztő, szellem-ölő igazságot megtagadó harcmutatványok a legalkalmasabb előmozdítói a róm. kath. egyház szélső, egységesítő törekvéseinek ; mert azok a keresztyénség lényegéről, benső tartalmáról elvonják a közfigyelmet, s az egyház egységesítő érdekei a külső burok, az üres, tartalmatlan forma felé irányítják. Ebben az irányban pedig különösen napjainkban szivesen halad a nem gondolkozók és érdekeltek nagy tömege.

Sajnos, ez egységesítő törekvésnek ma már, akarva vagy akaratlanul, nem tudhatjuk, segitő kezet nyujtani látszik az uralkodó hatalom is, a felettünk lebegő amaz uj kormányzati szellem, mely kész az eszmék harcát leplezett hatósági tilalommal azonnal leszerelni, mihelyt a következetesen haladni vágyó erők megkisértik csak egy lépést is tenni előre, kész a haladás jogosult voltát egyházi és világi kettős hatalmi pecséttel felbonthatatlanul lezárni, hogy még csak a kisérlet lehetősége is ki legyen zárva egy egészségesebb, észszerűbb társadalmi létállapot megteremtésére, nemcsak, hanem a közszellem visszaszoritása céljából sűrű sorban gyujtatja fel egymásután az örömtüzeket fent a magaslatokon, mikor lenn a völgyben a legszenvedélyesebben dúl az áldástalan küzdelem, annak bizonyitására, hogy az uj idők legujabb teljessége, a megbonthatatlan béke ime megérkezett. Isten ujólag kitöltötte a hazára, egyházakra, társadalomra, sőt az egész emberiségre a maga lelkét.

A figyelmes vizsgáló bizonyosan észreveszi, hogy minden van ebben a mozgalomban, s az azt helybenhagyó magatartással kisérő kormányzati szellemben, csak éppen azok a tényezők hiányzanak belőle, a melyek bárhol a világon akár az egyházi, akár a társadalmi vagy állami egységnek állandó, erős és örökigaz, mert fejlődés-képes alapjait képezhetik. Ezek — a mit müvelt keresztyén előtt szinte felesleges mondani — az egyén szabadsága, a közerkölcsök előbbvitelére szolgáló erők függetlensége, a fokozatos haladás biztositása, az egyetemes igazság, az eszmény, a legfőbb cél felé való törekvés lankadatlan ápolása. A hol ezek nincsenek, ott az egység nem egyéb, mint a természetes, az ember egyéniségében rejlő különféleségeknek mesterséges összetartása, az ebből kifejlődő éles ellentéteknek egyoldalu hatalomszóval vagy politikai cselvetésekkel ideig-óráig fékentartása ; a hol pedig megvannak, ott a különféleségben minden ellentét magától megszünik s az egység erkölcsi alapon a saját erejéből előáll.

És mert ennek az erkölcsi alapnak bővitése, szilárditása minden józanul gondolkozó, igazságosan érző, közjóra munkáló ember szerint legerősebb, sőt egyetlen biztositéka mindennemű társadalmi egységnek, állithatjuk, hogy a most mesterségesen meginditott egyházi egységesitő törekvés, mint azzal ellentétes irányban haladó, erkölcstelen. S ha mégis külső okok folytán tervei, céljai kisebb-nagyobb mértékben esetleg talán sikerülnek, az a siker éppen erkölcstelen eszközei miatt az önmegsemmisülés jegyében születik meg, vagy folytonos zürzavart támasztva, az örökös felbomlás processusában vergődik, az egyetemes igazság ellenére céltalanul tovább, hogy aztán végre több-kevesebb idő mulva társadalmi egységesitő szerepének ismételt eljátszása után a saját nagy tüzének hamvába fuljon.

Mert miről van szó ? Arról, hogy egység legyen ismét a keresztyénségben s ez az egység a minden téren folytonos haladást követelő korszellem ellenére, éppen a r. kath. egyház szellemében valósuljon meg, a minek természetes következménye lenne aztán a nem gondolkozók és érdekeltek állitása szerint a társadalom egysége, az állami élet zavartalan nyugalma és vészmentes boldogsága.

Erre meg kell jegyeznünk azt, hogy egység a lényeges dolgokban, a hitelveket véve alap gyanánt, magában a r. kath. egyházban sem volt és nem is lehet soha, sőt hogy annak két alkotó része, a müvelt és müveletlen elem között a keresztyén erkölcsi törvények közössége is képtelenség. El sem képzelhető, hogy a hivatalos köröktől eltekintve, az u. n. müvelt világi elem, a r. kath. egyház sok százados emberek által alkotott s mégis változhatatlanul isteninek hirdetett dogmarendszerét, a jelen szellemi haladás közepette s annak ellenére, a maga vallásosan érző lelke számára elvből, béklyó gyanánt fogadja el, valamint az sem, hogy a müveletlenség legalsó rétegeiben, a minden szellemi életet megölő, lelki vakságban tartott nép lelkét, az eddigi kezelés mellett a haladás fuvalma valaha megérinthesse. Ha mégis ez a két elem együtt, egy vallásos szervezetet alkot, az többé nem hitelvi öntudatból, nem az érzelmi közösség miatt, tehát nem az igazi vallásos szükséglet kielégitése, testületi ápolása okából történik, hanem pusztán csak azért, hogy az egyházi szervezet fentartása végett a külső egység demonstrálva legyen. Az egyik fentartja az összekottetést, mert külső érdekei ugy követelik és a másik, mert a maga legigazibb szellemi érdekeinek megismerésére sem juthat el. A mi a keresztyénségnek lényegét teszi, a mi az igaz vallásos életnek alapja és biztositéka, az Istenben és Isten által való egyetemes élet, mely magába ölel minden embert, egyént, családot, társadalmat, egyházat és államot s mint ilyen a keresztyén erkölcsi törvényeket, a maguk eredeti tisztaságában állandóan fentartani, fejleszteni képes, arról a r. katholicizmus körén belől soha egy szó sem esik, de nem is eshetik, mert az az egyházi szervezetet, ezt a hirhedt egységet egy szempillantás alatt szétrobbantaná. Az emberi jogot szerves egységbe hozná össze a hivatalos kötelességgel, a különböző irányu kötelességeket a hatalmi intézmények jogaival, az erényt és a bünt isteni törvények alapján helyezné tiszta világitásba, ezt pedig a r. kath. egyház erkölcsi törvényeinek közössége, ugy látszik, nem engedheti, azért indult meg ismét a külső szervezet erősitésére az egységesitő törekvés. Ott, mint a mozgalomból kivehető, elegendő egyszersmindenkorra az egyházi egységnek olyan működtetése, mely csirájában megöl minden szellemi közösséget, a minek hijával pedig sem haladás, sem jól, szervesen tagolt egészséges társadalom nem képzelhető.

Ha tehát magában a r. kath. egyházban sincs egység, annyira nincs, hogy annak pusztán a külsőségekre irányuló szervezete éppen az igazi egységnek legnagyobb akadálya, balgatagság azt állitani, hogy e szervezet erősitése, a megindult egységesitő mozgalom, az állam és társadalom egységét vonja vagy vonhatja maga után s oktalanság akár a müvelt világi elemnek, akár az állami kormányzatnak megengedni, sőt közremüködni abban, hogy a keresztyénség egysége a r. kath egyház szellemében jusson kifejezésre. Balgatagság és oktalanság ; mert ez irányzatnak ellene mondanak ugy a történeti igazságok, mint a tapasztalati tények. Hiszen tudhatja mindenki, hogy mikor ez egyház a maga szervezeti hatalmának tetőpontján a legegységesebb volt, annyira egységes, hogy

vele szemben a világi kormányzat is csak alárendelt szerepben, mellékes jelentőségben tetszeleghetett magának, bent a szervezetben pedig a külső tekintély olyan bálványszerü magaslatra emelkedett, hogy a szellemi élet mozdulatának még lehetősége is ki volt zárva, éppen akkor volt a társadalom a legszétszórtabb, a legerőtlenebb s szinte azt lehetett hinni, hogy az ellentétek soha kibékithetők nem lesznek. Ki vonhatná ezt kétségbe? Állami életről pedig a mai fejlettebb jelentőségében abban az időben beszélnünk sem lehet. Világos tehát, hogy az állam és társadalom a r. kath. egyház ellenére fejlődött addig a pontig, a hol ma áll s a mostani egységre törekvésnek egyértelmü visszautasitása nélkül mindkettő ismét oda sülyedt vissza, a hol régen állott. Vagy tekintsük meg a kérdésnek másik oldalát. Mikor az egyház a szellemi erők nyomása alatt bomladozni kezdett, s a külső egység helyét a gondolkozó ember szabad meggyőződésen alapuló hite foglalta el, majd midőn ezen az alapon kevés idő mulva egy ellenállhatatlanul erős, uj társadalom szervezkedett, mely megnyitotta a tért az igazi, alkotmányos állam alakulások előtt is: vajjon nem az időknek kedvező változását, nem a jobb jövőnek bekövetkezését jelentette-é ez? Nem ezen az alapon áll-é, ha lelkiismeretét igazán megkérdezi, a mai modoru állam és társadalom minden egységes gondolatával, emelkedett érzületével, egész rendszerével, akaratával, terveivel és intézményeivel? Ki merne erre nyiltan tagadó feleletet adni?

Ez egységesitő törekvések alatt tehát s ezt ma már kézzelfogható tények is bizonyitják, pusztán egyoldalu, tehát erkölcstelen hatalmú tendenciák lappanganak, olyan irányzatok, melyek egyenesen a társadalom és állam közérdekeinek, egészséges fejlődésének megrontására szolgálnak. Az emberi élet rendezettségét, a maguk önző érdekeinek kielégitése mellett, folytonosan s ha lehet, örök időkre nyilt kérdésnek hagyják, nemcsak, hanem a haladás meggátlása, a szellemi élet erőszakos visszaszoritása miatt állandó forrongásban tartják a társadalom legfelvilágosultabb, legőszintébb tényezőit. Mint az egyes embert, annak gondolkozását, érzését, vágyait és akaratát, nem lehet két részre osztani, két ellentétes szempontból tekinteni, a mig az erkölcsi alapon áll, éppenugy nem lehet az államot és társadalmat sem s mindenek fölött oktalanság, veszedelmes ámitás lenne azzal állani elő, hogy ebben a ketté szakitásban, az érdekkörök szigoru különválasztásában található fel az igazi egység.

Jól halljuk az ellenvetést, hiszen éppen ebben csucsosodik ki az egész egységesitení akaró mozgalom. Felhozzák e mellett indokul az alsó néposztály, sőt egész nagy társadalmi körök müveletlenségét, szellemi elmaradottságát, a melyekkel szemben minden uton-módon védekezni jogos és kötelesség, hogy a külső egység meg ne zavartassék. Roppant megszorult érvelés, önmagának ellentmondó okoskodás ez; mert hiszen a védekezésben már az egység felbomlása is bennfoglaltatik. Az ilyen elkényszeredett egység helyett nem volna-e helyesebb, célravezetőbb szellemi és erkölcsi egységet teremteni lassanlassan, a nép igazi müveltségének fokozásával? Aztán, ha a társadalom tulnyomó, tekintélyes része müveletlen, ki ennek a tulajdonképpeni oka s lehet-é kilátás arra, hogy ez egységesitő törekvések nyomán a nép müveltsége, erkölcsi értékének szinvonala, megbizhatósága valaha emelkedni fog? Éppen ellenkezőleg, ki merne jót állani érte, hogy ennek az egységre törekvésnek nem az a leplezett célja, hogy a haladó irányzattal szemben a hatalom gyakorlásának fentartását egyszersmindenkorra érinthetlenné, hozzáférhetlenné tegye? Hiszen ha nem ez volna, akkor teljes erejével, minden melléktekintet háttérbe szoritásával azon lenne, azon kellene lennie, hogy fokozatosan szellemi, erkölcsi erőkkel fegyverezze fel önmaga ellen a népet. S vajjon mikor fogják s fogják-é valamikor ez egységnek barátai, támogatói magukra nézve elérkezettnek látni, az időt arra, hogy a velök szemben történt szellemi, erkölcsi haladás folytán a feleslegessé vált hatalom gyakorlásáról önként lemondjanak s beálljanak az igazi egységnek nagy szellemi tárházába munkások gyanánt? Mert ki kell mondanunk, hogy a mig a külső egység fenntartásának ürügye, a szellemi haladásnak utjában áll, vagy legalább annak előmozditására nem törekszik oly mértékben, mint kellene, mindaddig a hatalom gyakorlása puszta öncélnak látszik, mely a jelen megrontása mellett a jövőben való haladást is meggátolja.

S nem tudjuk megérteni, hogy miként jön, találkozik össze ez egységre törekvésben a müvelt, józan társadalom és a modern alkotmányos állam a r. kath. egyházi szervezettel, ha igazán, őszintén óhajtja a haladást s a maga eredeti feladatának hiven megfelelni akar, a nélkül, hogy ilyen kétes jellemü segéd erőket, bomlasztó eszközöket vegyen használatba az egység támogatására?! Nem játék-e, de erkölcstelen, gonosz játék az egész egységesitő mozgalom a közérdek kijátszására, a haladás meggátlására, a kettős, világi és egyházi hatalom védpaizsa alatt?

Kérdések, a melyek az egységesitő törekvések alkalmából önként merülnek fel; de a melyekre választ csak az Isten által vezetett események jövendő fejlődése, kialakulása adhat.

Molnár Ferencz.

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

A feljegyzés szerint Csicseri Orosz Pál öt vagy hatszázad magával Kispatakon, a Kazinczy András portáján táborozván, magához hivatta Gönyüi Pócs Péter lelkészt és a városi tanácsot s igy szólt hozzájok: „Ugy hallom, hogy itt Kegyelmeteknél az isteni szolgálat nem szabad benn a városon, hanem valami faluba Hotykára jár Kigyelmetek; mivel én a tiszáninnen való helyeknek főcommandójává rendeltettem és van egész plenipotentiam, ide is Isten jó voltából elérkeztem, azért én hagyom, parancsolom Kigyelmeteknek, hogy ez mai napságtól fogvást, másutt ne, hanem itt helyben, a Kigyelmetek módja szerint szolgája Kigyelmetek az Istenét és az isteni szolgálatot itthon vigye végre Kigyelmetek.“ Midőn erre a fejedelem és a tábornok jó akaratját megköszönve Gönyüi Pócs Péter és a városi tanácsosok a felett tanakodtak, hogy hol legyen az isteni tisztelet helye: akkor toppant be hozzájok Gönyüi András, egy a kassai külvárosból érkezett pataki diák és igy szólt; „szép megkövetéssel“ „Nem ugy, ha tetszik Kigyelmeteknek vitéz generális és kapitány uraimék, hanem a collegiumot restitualja Kigyelmetek, mind locus cultusnak (isteni tisztelet helye) jó lenne s mind ha Kegyelmes urunk (II. Rákóczy Ferenc) fegyvere érkezik Kassa felé, a kassai hostaton való collegium elromol, mert azt felégetik vagy belől a várból, vagy kivül a hadak és igy kénytelenittetnek elszéledni a szegény diákok, ne menjenek szegények ide s tova szélylyel, hanem ide, régi fészkökre, hadd szivárogjanak haza.“

A diák ajánlata közhelyesléssel találkozván, a tábornok Szentmarjai kapitányt több hadi és polgári személy kiséretében a jezsuitákhoz küldötte és értésére adatta Pap Ferenc jezsuita főnöknek, hogy a reformátusok szabad vallásgyakorlata azon naptól fogva helyre állittatik és az iskola is visszaadatik nekik, mire a ravasz jezsuita azt felelte, hogy a mit nem vett el, azt vissza sem adhatja. Ezután Szentmarjai még nagyobb számu

kisérettel, magához vevén a diákot is, az iskolába ment és az ott bérben lakó szegény orosz napszámosokat a piacra összegyűjtvén, megparancsolta nekik, hogy az naptól fogva mindenben Gönyüi András diáktól függjenek. Hogy pedig jövendőben is senki ne gondolja, hogy az iskolát a városiak vagy a diákok önhatalmúlag foglalták vissza: Orosz Pál a következő védő levelet adta Gönyüi Andrásnak: „Én méltóságos fejedelem felső-vadászi Rákóczy Ferencz Kegyelmes urunk Ő Nagysága tiszáninnen való hadainak, lovas és gyalogosoknak fődirektora, tekintetes, nemzetes vitézlő Csicseri Orosz Pál és mellettem levő kapitányok, hadnagyok és vitézlő rendek, vevén plenipotentiát a megháborittatott és turbáltatott bármi nemű renden levő ecclesiáknak restitutiójára: a Patak városában, a szabados közönséges isteni szolgálatot és a régen pusztaságban levő collegiumot resignáltuk, melyről adom ezen kezem irásával és pecsétemmel megerősíttetett assecuratoriat. Datum in Castris ad Kis-Patak positis. Anno 1703. 2 die sept."

Ilyen régi feljegyzések alapján óhajtok én is ez alkalommal a „Sárospataki Ref. Nőegylet"-nek tett régebbi igéretem folytán a mélyen tisztelt közönség előtt a sárospataki ev. ref. templomon, illetőleg tornyon megörökitett 1824. és 1828 évről egyet mást elmondani.

Ez a két szám kezdetét és végét jelöli annak a négy évig tartott nehéz időszaknak, melyet egyházunk hivei 1781-ben felszentelt, tehát még csak 43 éves templomunk megmentésére, renoválására hozott nagy áldozataikkal sok aggodalom és még több munka között átél tek. 74 év választ el bennünket egyházunk történetének ettől a nehéz időszakától s ma már alig akad egy pár megvénhedett ember közöttünk, vagy hazánk bármelyik részében is, a ki, mint kis gyermek egy pár palakő, vagy tégladarabot vive kezében a nagy alkotmányhoz, tanúja volt annak a nagyszerű lelkesedésnek és fáradtságot nem ismerő buzgóságnak, melylyel elődeink az Urnak háza körül forgolódtak.

Az 1823-ik évben a sárospataki ev. ref. egyház előljárói szomorúan tapasztalták, hogy hatalmas templomuk zsindely fedélzetét az idő viszontagságai már annyira megrongálták, hogy annak kijavításáról minélelőbb gondoskodniok kell. Az 1824. év február 5-ikén tartott „eklesiai közgyűlésben" Nemes Balogh István fő-, vagy az akkori elnevezés szerint rendes, ordinatus curator, kinek érdemei egyházunk jegyzőkönyveiben éveken át nagy elismeréssel örökíttettek meg, a jegyzőkönyv szavai szerint: „elébeszélette a templom és torony romladozott fedele megújittatásának elmúlhatatlanúl szükséges voltát, a mennyiben mind a torony, leginkább a templom teteje sok reparatiót kivánna és a templom tetején levő Átsmunka is állandóságot nem ígérne s az Átsmester is annak egésszen ujjonnan való csináltatását javalná: a tűzi veszedelemnek elhárítása tekintetéből a torony teteje czinnel vagy Bádoggal, a templom fedele pedig csereppel vagy Palakővel fedeleztetni közakarattal jóváhagyattatott."

A február 15-én és március 1-én tartott consistorialis gyűlésben már az előkészületeket is megtette a presbyterium arra nézve, hogy az épitéshez bátran hozzá lehessen fogni, kimondván, hogy azon „ekklesiai kapitalisok, melyek a lakosoknál interenesen kint volnának a templom és torony ujj fedeleztetésére fordítandó költségek pótolására hátramaradás nélkül befizettessenek, tudtokra adatván élőszóval az illetőknek, hogy a nagyobb adósságokat 3 év alatt, a kissebbeket hamarabb is befizetni teljes erővel igyekezzenek; nemkülönben a Ns Éles Jánostól per által megnyert kőház is 2000 R. forintokért eladódhatik" kimondatott az is, hogy a „mely adósok interesbe bort adni szándékoznak, a kúrátorok az olyan restansoknak boraikat megkóstolván, folyó áron, annak érdeméhez képest által vehetik."

(Folyt. köv.) Buza János.

A vallás újraerősödése korunkban.

(Folyt. és vége.)

A jelenkor szellemi életének fentebb vázolt jelenségét mély bölcsészi szellemmel fogja fel Eucken, a minthogy kicsinyes szempontokból azt nem is lehet kimagyarázni. Ami annyira foglalkoztatja és mozgatja az emberiséget, az nem lehet mesterkélt valami; az bizonyára több, mint pártok műve, vagy divat hangulata. E változás csak *általános emberi* lehet. És az ok sem lehet kisebb, mint az okozat. Helyi, alkalmi és közelfekvő okokkal nem magyarázhatni meg e jelenséget; mélyebben, vagy általánosabban kell keresni az okot.

Kétségtelenül *az egész életnek nagy tapasztalatai és bonyodalmai azok*, a mik *a válságot* előidézték. Súlyos benső bonyodalmak állottak elő a *kulturának*, ama szellemi hatalomnak mezején, melynek előnyomulása legkeményebben fenyegette a vallást. *Megrendült a hit, hogy a modern kultura képes teljesen megelégíteni és boldogítani az embert*, kivált ez az, ami ismét fogékonyakká teszi a kedélyeket a vallás iránt. Kétségkívül nagyok és üdvösek a kultura vívmányai; egyre jobban feltárják és meghódítják a világot, érvényesítik az emberi erőket, gazdagítják az életet, gyors menetben vezetnek diadalról diadalra. Ámde azonnal egy nehéz probléma előtt állunk, mihelyest e kétségtelen vívmányokat és haladást *az egész élet szempontjából* tekintjük és akarjuk méltányolni. A világgal szemben nyert fényes eredmények nem hoznak igazi megelégedést a benső embernek, sőt úgy látszik, hogy épen az erők kifejtése teszi észrevehetővé az emberi képesség határait és hogy maga a haladás mind nagyobb bonyodalmakhoz vezet.

Az intelligencia erőteljebb kifejtésétől magának az egész embernek emelkedését, a viszonyok minden irányú javulását remélte a modern kor. De e cél felé való haladásában *az intellektuálizmus a szellemi élet egész körét bitorolta* s az életet bensőleg sivárrá tette. Egyszersmind a gondolkodás nagyobb mozgékonysága *féktelen subjektivitást* szült, ép oly önhitt, mint üres elméletezést és szofisztikát. Az újkor felvilágosodása teljes erővel igyekezett, hogy a kulturát a magaslatokról a völgyekbe is elvigye, minél többet részesítsen abban, a mit egyes vezető emberek munkája kivívott. A külső terjedéssel azonban bensőleg süllyedés járt; a benső élet felületessége és sivársága szemmelláthatóvá. Az ember annyira meghódította a természetet, minélfogva a mai világkép mesésnek tünnék fel a régiek előtt. De midőn a dolgokat külsőleg hatalma alá vetette, bensőleg azok *mechanizmusa* lett urrá az ember felett, lebilincselve lelkét, szabad mozgását; lélekölő gépiesség hatja át az összes viszonyokat. Gépies munka és demokratizmus együtt szüli aztán a *szociális kérdésnek* mind nagyobb hullámokat verő zavarait.

Az újkor tehát elérte a célokat, mik előtte lebegtek, ámde itt mást talált, mint a mit várt. Minél jobban lefoglalja a kulturmunka az ember összes erőit és gondolatait, annál súlyosabban kell éreznünk, hogy a *benső ember nem halad, nem emelkedik*, hogy boldogság utáni hő vágyódása kielégítést nem talál. Egyszersmind *kételyek* ébrednek az egész munka iránt s azt kell kérdeznünk, hogy vajjon nem pusztán az *erőnek túl-*

fejlesztése-e az újabb kultura, hogy vajjon a külvilág körüli buzgólkodásában nem hanyagolta-e el a benső ember mívelését?? Erkölcsi erőben is sajnálatos hiány mutatkozik; az emberiség védtelennek érzi magát az érdekekkel és iszonyú szenvedélyekkel szemben, s mind jobban szakadozik ellenséges szektákra és partokra. Az ember feladva mindazt, a mi láthatatlan és egyre kizárólagosabban tapadva a pusztán emberihez: mind jobban-jobban *vesztett benső értékéből az élet; az eszmények*, ha nem is teljesen feladva, de erősen *elhalványúlva*, s az egész emberi lét mind jobban változik egyesek, hivatali osztályok és nemzetek rút érdekhajszájává. Ily kételyek és tapasztalatok közben kezdjük érezni, hogy csak addig volt észszerű rendszer tükre a világ, mig *egy magasabb világ* eszméje veté rá fényét; *érezzük a benső elszegényedést minden külső gazdagság mellett is; érezzük, hogy nincs egy biztos támaszpont az élet viharos folyásában;* nincs egy nagy cél, az élet egész körét vezető, az emberiséget összetartó, az egyes embert a saját önző természetén felülemelő nagy cél. Egyszersmind újúlt erővel támadnak fel azok a régi *örök problémák*, melyek az emberi fejlődés egész folyamatát híven kisérik. Régebben sem voltak azok végérvényesen megoldva, csupán elodázva és némileg elcsendesedve. Most ellenben kényszerítő hatalommal lépnek fel ismét, elementáris erővel hat az emberre a lét minden talánya, *az élet és a világ nagy drámája*, a honnan és hová kérdések mély titka, a szükségszerűségnek, a vak esélynek és szenvedésnek félelmes hatalma a sorsban, a gyengeség és a rosz az emberi lélekben, a szeretet, igazságosság hiánya, a társadalmi lét súlyos bonyodalmai, röviden, az éles ellenmondás az ember szellemi természete és való léte között. Mindez végül abban a kérdésben összpontosúl, hogy egyáltalán van-e valami értelme és értéke létünknek?

Szóval, *súlyos szellemi krizis korában élünk*. A történelem tapasztalatai szerint s a kultura minden gazdagsága mellett is, szellemi életünk bizonytalanságának, homályban vergődésének, ürességének erős benyomása alatt állunk a 20-dik század elején. Könnyen érthető ebből, hogy mindjobban terjed valami borús *pesszimizmus*, hogy a kicsinység és gyengeség nyomasztó érzése járja át az emberiséget minden diadala közepette is. Nem jelenthet ez valamit? Hogy az erőnek teljes kifejtése, a vívmányok minden nagyszerűsége, a kultura minden fénye nem elégíti ki az embert, nem elég világosan utal-e ez a tény az emberi természet mélyebb lényegére? Érezhetné-e magát oly kicsinynek, ha a saját lényének valamely *magasabb mértéke* szerint nem lehetne és kellene becsülnie önmagát? Az a kicsinység, mely oly élénk érzéssel s oly égető fájdalommal van összekötve, közvetlen bizonysága valami nagynak, a mi habár mélyen rejtve és elnyomva, de él az emberi lélekben. A kicsinység ilyen érzése azonban magában hordja a szabadulásnak, a nagyság kifejtésének hatalmas vágyát, hogy megszabadúljon a végesség minden korlátjától, mindentől, a mi az embert szellemi élete teljes kifejtésében akadályozza és a megrendülésből elementáris erejű törekvés támadhat, méltóbb, *igazibb élet után, mélyebb, egységesebb, szóval határozottabb szellemi élet után*, bátran küzdve a köznapi kultura látszata és felületessége ellen. De ha e szabadulás, e megváltás utáni epedés mellett az emberi kicsinység és gyengeség tudata megmarad, nem egész könnyen és természetesen történik-e, hogy *új szellemi összefüggéseket* keres és azoknak felsőbb hatalmától vár segélyt az ember, nem megmagyarázható-e már innen a *valláshoz való fordulás?* Vegyűljön bár e törekvésbe még annyi kicsinyes és önző érdek, a fő mozgató erő az embernek küzdelme a maga szellemi énjének megmentéséért, az a meggyőződés, hogy *vallás nélkül nincs igazi szellemi élet.*

Viszont mindegyre nyilvánvalóbbá lesz, hogy a modern kor minden vivmánya és támadása nem bántja a vallás, illetőleg a *keresztyénség igazi lényegét*, és csak az igazi örök lényegét kell tisztáznia és biztosítania a keresztyénségnek a kulturához való viszonyában, — a mi azonban épen korunk helyzetéből folyólag sürgős megoldást követelő *feladata a jelenkornak*, — hogy a homályos ködből világosan előlépjen és elfoglalja illetékes helyét az emberiség szellemi életében.

A midőn így nélkülözhetetlen és elveszíthetetlen javak forrásául ismertetik el a vallás a *dolog komolyságát* nem lehet félreismerni. A vallásért való küzdelemben egész boldogságunk, saját lelkünk forog kérdésben. Ennek érzése közben *hatalmas vágyódás ébred ismét az emberiségben a vallás után*, örök igazságok, a szellem, a lélek megmentése és igazibb élet után. És ha egyszer ily epedés feltámad és teljes tudatra emelkedik, minden mást vissza fog nyomni és nem fog szünni és megnyugodni addig, míg csak valamelyes kielégülést nem talál; mert itt, e döntő ponton a legfőbb forog kérdésben, mit ismer az emberi lét. Mélyebb tekintetre elég világosan láthatni a kor minden zűrzavara közepette az *életnek egy új hullámát* feltünni, mely más erőket visz magával és egészen más irányba vonúl, mint az újkor kezdetét jelző életfolyam.

Ifj. Antalfy László.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

A f.-zempléni egyházmegye állásfoglalása a zsinati törvény-tervezet kérdésében.

1. A törvénytervezet 1. § ában használt evangelicus reformatus cim meghagyandó, de következetesen ez a cim használtassék az egész törvénytervezeten keresztül

2. A törvénytervezetben lévő 8 §, melyben Erdély külön joga és alkotmányos szervezete ismét épségben hagyatott, kihagyandó volna. E tekintetben megujitandónak tartjuk egyházkerületünk 1902. évi tavaszi közgyülése 23 j. k. pontjában foglalt álláspontot.

3. A 10 § b) pontjából s ugyan e § c) pontjából törlendők a kilométerek.

4. A 14 § a) pontjába beszurandók a következő szavak: „az egyházközség gondoskodik az isteni tisztelet idejének megállapitásáról.

5. A 16 § a) pontja, mely szerint az egyházközségi közgyűlés intézménye fakultativvá tétetnek: módositandó volna akképen, hogy az egyházközségi közgyűlés intézménye mindenütt fentartandó: ahol ilyen nincs, az ott felállitandó, mert felfogásunk szerint, legfontosabb ügyeink tárgyalásánál abba minden tagnak beleszólási jogot kell adni; ez protestáns álláspont, s ezen elv érvényesülése az egyházaknak nem veszélyére, de előnyére történik.

6. A 20, 21, 22 §-ok, melyek a választói névjegyzéknek minden évben összeállitásáról s az a körüli eljárásról szól, egészen törlendő, mert ez a bürokratismus növelésére vezetne, ugy a lelkészi, mint az esperesi hivatalokban. A választókat a mai rendszer mellett is nyilván lehet tartani.

7. A 31 § is törlendő. Ez is szaporitja s cél nélkül az esperesi teendőket, a gyámság alá helyezés jellegét nyomja az egyházakra. Meghagyandó a mai törvénykönyv azon helyes

intézkedése, mely a presbyter választás körüli eljárást az egyházak kezében hagyja.

8. Az 55 § d) pontja akképen volna módositandó, hogy a rendes lelkész legkisebb javadalma a lakáson és a törvényesen megállapitott stólán kivül 2400 korona és 5 izben esedékes 200—200 korona korpótlék. A zsinat felkérendő, hogy ennek keresztülvitelére az 1848 XX. tcikk alapján tegyen erélyes lépéseket az államkormánynál.

9. A 66 § i) pontja világosabban volna szövegezendő, hogy minden félreértésnek és esetleges visszaélésnek eleje vétessék.

10. A 79 §-ban lévő eskü forma, ezzel kapcsolatban minden eskü forma alaposabban szövegezendő. A 79 §-ban levő eskü forma ezen utolsó sorai pedig: „magamat ezennel elszánom, hogy a lelki pásztori hivatalban Isten segedelmével éltem fogytáig megmaradok", — mint szerzetesi fogadalmi izű, — elhagyandó.

11. A 86 §. 3—4 kikezdése elejéről és utoljáról a zárjel törlendő, mert e helyen mondottak ép oly fontosak, mint a többiek.

12. A 112 és 143 § akként módositandó, hogy ugy az egyházmegyei, mint a kerületi ügyészek a presbytériumok által választandók mivel minden jognak a forrása a gyülekezet.

13. A 156 § azon intézkedése, hogy az erdélyi püspök Ő felsége által erősittetik meg és a hűségesküt letenni tartozik, elhagyandó.

14. A conventről szóló §§-okba bevonandónak tartja egyházmegyénk azt, hogy a conventi tagok is a presbytériumok által választandók.

15. A 175 § akként módositandó, hogy a zsinatra tiszáninneni egyházkerületünk 14 helyett 16 rendes tagot küldhessen.

16. A 199 § 2-ik kikezdését akkép véljük módositandónak, hogy II. o. egyházba bármely bizonyitványnyal 2 évi, I. o. egyházba pedig bármely bizonyitványnyal 3 évi szolgálat után azonnal választhatók a rendes, a segéd, vagy helyettes lelkészek; mert a törvénytervezet, nem hogy enyhitené a mai állapotot, hanem még szigoritja. Egyházmegyénk nem látja megokoltnak a bizonyitványok közt oly nagy különbséget tenni, hogy az az életre is oly nagy mértékben kihasson és álláspontjával közeledni akar a szabad választás elvéhez.

17. A 266 § nagyobb jogot ad az esperesnek, mint a mennyi őt alkotmányos felfogásunk szerint megilleti, mert itt az esperes fegyelmi büntetést gyakorol, — melyhez csak az egyházmegyei bíróságnak van joga, — anélkül, hogy az ellen a segédlelkész felebbezéssel élhetne és a főnökkel való esetleges összejátszás esetén egy segédlelkészt előmenetelében megakadályozhat.

Szerintünk e § 2-ik kikezdése ugy volna módositandó, hogy ha az esperes a bizonyitvány tartalmát a maga részéről megokoltnak tartja is, az ügyet rögtön a bíróság elé terjeszti, ennek az itélete lévén irányadó.

18. A 275 § egészen elvetendő, mivel a közalap — pénzszüke miatt — azon feladatot sem képes kellőleg teljesiteni, melyre első sorban hivatott. Ha azonban a közalap már annyira megerősödött volna — miről nem tudunk, — hogy ez ujabb feladatot is magára veheti s a jelesen végzett 6 évig szolgáló helyettes vagy segédlelkészt évi 800 koronával dijazhatja, pótlandónak tartjuk ezt a *jól* végzett helyettes és segédlelkészek jutalmazásával is, mert a jó osztályzatot a jelestől sokszor csak egy vékony hajszál választja el.

19. A 279 § bővitendő volna ezzel: „kivételesen azonban megengedtetik, hogy ott, ahol az egyház anyagi zavarokkal küzd s abból kibontakozni nem tud, — ha az egyházmegye jónak látja, — 2—3 évig a lelkészi állomás betöltetlenül álljon, illetőleg segéd, vagy helyettes lelkésszel töltessék be s az úgy előállott jövedelem az egyház adóságainak törlesztésére forditandó. Egyházmegyénk még nem látja oly közelinek az 1848 XX tcz. megvalosulásának idejét, hogy e kivételt megengedhetőnek ne tartsa.

20. A 282 §-al kapcsolatosan — tekintettel arra, hogy a kisebb állomásokon maradt özvegyek, ha káplánt nem kapnak, csekély fizetésüket majdnem elfizetik a fungáló lelkészeknek, sürgetendőnek tartjuk annak kieszközlését, hogy a congrua a kegyeleti idő tartamára is folyósittassék, ennek meg nem adása után e §. bővitendő azzal, hogy a megüresedett állomásokon az állomás betöltéséig fungáló lelkészek vagy tanitók dijai is az egyházmegyei pénztárból folyósittassanak.

21. Az egyházi adóra vonatkozólag véleményünk ez: a személyi adónak behozatalát helyeseljük; a vagyoni adónak állami adó utáni számitását is; de a személyi adót, mely a legszegényebb egyháztagokon is 2 korna volna, ezt ezekre soknak tartjuk; a legkisebb emberek lehető védelme ma nemcsak állami, de szoros egyházi érdek is; a szolga népen 2 korona uj adó nagy teher és ennek folytán épen e hitében, vallásos ismereteiben leggyengébb elem lehet és lesz kitéve ez által a csábitásoknak; továbbá nem is igazságos arány az, hogy ő 2 koronát fizessen, aki semmivel sem bir, mig ura az esetleg 500 korona állami adót fizető pedig, — személy és vagyon adót 45 koronát, mert akkor az arány nagyon kirivóan igy fog állani 0 : 500 = 2 : 45-höz. Ez szerintünk helytelen.

A degressiv adózást, mikép az feltüntetve van: evangyéliom ellenesnek és igazságtalannak tartjuk. Az ott felhozott képlet szerint ugyan a kis embereken, a kevesebb adót fizetőkön ugyan némileg segitve volna, — a nagyobb birtokosok pedig bevonatnának az adózásba, ami mind haladás a mai állapotokhoz képest. De a különbségtétel a nagyok és kicsinyek közt mégis szembetünő, Terheljen egyforma adó 5 vagy 8%-os minden református embert. Ezt a leggazdagabbak is elbirják, a kicsinyeken pedig alaposan segitve lesz általa. Az államkormánytól pedig elvárhatjuk, hogy az igy támadt szükségletet kipótolja, mivel a többi felekezetek hivei ugy sincsenek annyival sem megterhelve s szükségletök bőven telik az állami eredetű javakból. Igy a felekezetek közt is meglesz az osztó igazság.

22. A 312. §. a) pontjának 2-ik kikezdése törlendő, mert ma már a magokat fentartani nem képes egyházak előtt nem lehet cél a lelkésztanitósággá szervezkedés; hanem az 1898. évi XIV. t.-c. alapján az államsegély megnyerése folytán még a kisebb egyházak is anyaegyházakká alakúlhatnak.

23. A 318. §-ban az 5 évről 5 évre szavak helyett évről-évre teendő, amit az egyháztagok esetleges lakhely változtatása tesz indokolttá.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A gazdagságáról és szép magyar népéről messze földön híres Gelejen, a »Geleji kis királyok« hazájában tartotta az alsó-borsodi egyházmegye e tavaszi közgyűlését, f. é. április 16-án Nagy Ignácz, mint hivatalára nézve legidősebb papi tanácsbiró és Br. Vay Elemér gondnok elnöklete alatt.

A gyűlés fájdalmas akkordokkal kezdődött. Az egyházmegye kipróbált erejű bölcs vezére — a ki nélkül szinte el sem tudtunk képzelni egy alsó-borsodi egyházmegyei gyűlést — Tóth Dániel esperes, testi gyengélkedése miatt, nemcsak, hogy el nem jött a gyülésre, hanem még az esperességről való lemondását is bejelentette. A ki ismeri Tóth Dánielt, s az ő egyházmegyéjével összeforrott életét, azt a meleg szeretetet és lankadást nem ismerő buzgóságot, melylyel nemcsak

esperesi hivatalát, hanem már azelőtt is hosszú időn keresztül tanácsbirói és főjegyzői hivatalait is viselte, annak most lehetetlen nem éreznie azt a nagy veszteséget, a mely az ő lemondásával, s az ő nélkülözésével az egyházmegyét érte. Bár mindnyájunknak a szivében ott volt az a gondolat, hogy őt ne bocsássuk el, hanem próbáljuk meg kérni a további munkálkodásra, de ismerve az ő határozottságát, s ismerve az ő egyházmegyéje iranti hűségét, — hogy komoly ok nélkül nem vonúlt volna vissza a tevékenység mezejéről — mély sajnálattal az egyházmegye elfogadta lemondását, és nemcsak hogy meleg szavakban örökíti meg jegyzőkönyvében érdemeit, hanem azt is elhatározta, hogy történeti becscsel biró, kilencz évi esperesi jelentéseit az egyházmegye levéltárába helyezi és ott őrzi meg a későbbi idők tanúságaiúl.

De mintha nem lett volna egyszerre elegendő veszteség egyházmegyénkre nézve a Tóth Dániel lemondása, id. Makláry Károly papi és Szathmáry Király Pál világi tanácsbirák is beküldték lemondó leveleiket. Mindaketten hosszú időn keresztül voltak egyházmegyénknek oszlop emberei, kik a reájuk bizott, sokszor terhes kötelességeket, mindenkor igaz hűséggel, tapintatos bölcseséggel végezték. Ő tőlük sem válhatott meg egyházmegyénk anélkül, hogy mély sajnálatának ne adjon kifejezést lemondásuk felett. Érdemeik szintén jegyzőkönyvben lesznek feljegyezve.

Távozásuk alkalmával mindnyájuknak szívből kívánjuk, hogy nemes munkájuk után a jól megérdemlett nyugalmat, még hosszú időn keresztül boldogan élvezhessék!

Az esperesi jelentés felolvasása után még egy elfáradt öreg szolgának, néhai Szabó István volt kisgyőri lelkésznek emlékét örökítettük meg jegyzőkönyvünkben, kit nehéz próbára tett az Ur, mint Jóbot, de a ki szintén önmegadással és türelemmel viselte egész koporsójáig az ő nehéz keresztjét. Életének 86 esztendejéből 23 évet, elveszítvén szeme világát — borzasztó sötétségben töltött — de sem Istenben vetett hitét el nem veszítette, sem pedig nem zúgolódott a reá mért nehéz állapot miatt. — Legyen nyugalma édes, és emléke áldott!

A hivatalnoki kar kiegészítése czéljából elsőben is az új főjegyző Illyés János eskettetett fel, ki megköszönve az egyházmegye bizalmát, és lelkiismeretes kötelességteljesítést igérve, elfoglalta hivatalát. Majd az egri és poroszlói megválasztott lelkészek Nagy Béla és Gaál Ferencz, úgyszintén az Ábrányba és Maklárra megválasztott tanítók erősíttettek meg hivatalukban.

A gyűlés nagy részének idejét az új egyházi törvénytervezet vette igénybe. Az egyházalkotmányi részt Szalóczy Pál; a lelkészválasztásit Gulyás Benő; az egyházi adóról szólót Halászy József; a törvénykezésit Fodor Pál egyházmegyei ügyész; a nevelés és közoktatásit Bodolay István tanácsbiró s tanügyi bizottsági elnök ismertette és birálta. Bár általánosságban a további tárgyalások alapjául elfogadta egyházmegyénk ezt a törvénytervezetet, de az egészben olyan sok átalakítani és változtatni valót talált, hogy a hivatottaknak ugyancsak nagy gonddal és a jó tanácsok meghallgatásával kell azt majdan megszerkeszteniök, hogy rosszabb ne legyen a mostaninál. Egy pár lényegesebb megjegyzést felemlítek egyházmegyénk határozatából:

Az egyház hivatalos címe »Magyar reformált egyház« legyen.

Az erdélyi különleges egyház alkotmányra vonatkozólag egyházmegyénknek az az álláspontja, hogy az erdélyi egyházkerület igyekezzék a maga képviseleti egyházalkotmányát a zsinatpresbyteri alapokra fektetni, és míg ezt meg nem teszi, addig sem a konventen, sem a zsinaton — *azokban az ügyekben, melyeket magára nézve kötelezőknek nem tart* — *szavazati joggal ne birjon.*

Szintén elvi álláspontra helyezkedett egyházmegyénk a lelkész választásról szóló szakaszszal szemben is, kimondván, hogy *a szabad választásnak a híve;* s e szerint sem az egyházak osztályozásáról, sem pedig a lelkészek minősítéséről szóló szakaszt nem fogadja el. S csak abban az esetben ajánl módosításokat a törvénytervezet ezen szakaszán, ha a szabad választás elve egyházkerületünkön kisebbségben maradna.

Az egyházi adóról szóló részletet még általánosságban sem fogadja el egyházmegyénk. Olyan bizonytalan számítási alapon, mint a törvénytervezet teszi: elindúlni nem lehet, hanem ezt az egész kérdést tanúlmányozás és ujabb javaslattétel végett a konventhez visszatétetni véleményezi. Alapelvűl azonban azt mondja ki, hogy a rendes egyházi adó részint a családfőre, mint személyi adó, részint pedig a vagyon után, mint az állami adónak bizonyos százaléka vettessék ki. A százalék maximuma törvényben állapítandó meg.

A konventi tagok, továbbá az egyházmegyei és kerületi ügyészek választása — a mint azt a zsinatpresbyteri elv hozza magával — a presbytériumok jogkörébe utaltassék.

A segéd-lelkészek elhelyezése ne a püspök — hanem a mint eddig nálunk volt — az esperesek hatásköre alatt maradjon.

A kegyeleti év megállapítása szintén maradjon az egyes egyházkerületek joga. A tanítók elhalálozása esetén az özvegy kielégítéséről és fizetéséről szóló §. hozassék összhangzásba az állam e nemű törvényeivel. Ugyszintén a tanítói fizetés is az állami tanítókéval egyenlővé tétessék, mert különben üresen maradnak iskoláink stb.

Az egyházkerülettől letett ügyekben a következő határozatokat hozta:

A zsinati tagok választására nézve, híven eddigi álláspontjához, a lajstromos szavazás mellett nyilatkozik, mint a mely jogot nemcsak, hogy nem sért, de kiterjeszt; s a mely az egész egyházkerület akaratát a megválasztottakra hivebben kifejezi. Az abaúji egyházmegye ismeretes javaslata, az egyházlátogatásnak a téli hónapokról májusra leendő áttétele tárgyában, és hogy az egyházlátogatók mentessenek fel a különböző czimeken fizetendő pénzek beszedésétől, nem talált kedvező fogadtatásra. Amaz egész egyházmegyei és kerületi közigazgatásunknak a rendjét zavarná meg, ez utóbbi pedig a különböző címeken fizetendő összegek rendes időben való befolyását tenné kétségessé.

Házi ügyeink is voltak szép számmal. Birtok eladások, cserék, építkezések, kivetések jóváhagyása; egyes tanítók elleni panasz, s némely egyházi előljáróságnak az egyházlátogatás alkalmával tapasztalt mulasztásai képezték még az intézkedések tárgyát. A tanító-testület azt kérte, hogy amennyiben a tanítói gyűlésekre és értekezletekre való menetel kötelező, és elmulasztás esetén birságot von maga után, az egyházmegye necsak a fuvar kiszolgáltatására, hanem napidíj adásra is kötelezze az egyházakat. Az egyházmegye teljesítette e kérést, és személyenként 2 korona napidíjat állapított meg az egyház pénztárából. Segédlelkészül Nagy Lajos Átányba, Kóródi Lajos Kisgyőrbe rendeltettek. Az esperes és tanácsbirák, valamint egyházi aljegyző választásra a szavazás junius 1-sője határidővel elrendeltetett,

s az esperesi teendők végzésével a választásig Nagy Ignácz legidősebb papi tanácsbiró bizatott meg.

Ha megemlítem még, hogy az egyházkerületre képviselőkül a helyettes esperes és gondnok mellé id. Sólyom Gyula, Gulyás Benő, Szalóczy Pál papi és Mikuleczky István, Pappszász Lajos és Sturmann György világi tanácsbirák küldettek ki, és hogy a meglehetősen leolvadt gyűlés öregestig tartott, tudósításomat a gelcji egyház előljáróinak és különösen gazdasszonyainak kifejezett elismeréssel rekesztem be. Szives látásukért, magyaros főztjükért, ők is megérdemelnek egy kis elismerést! Illyés János

Egyházi éneklésünk.

(Folytatás.)

De lépjünk ki az iskolából s tegyük elfogulatlan birálatunk tárgyává a falusi templomi éneklést.

Kinek ne ötlenék rögtön szemébe a karzaton kifeszített mellel s tele torokkal erőlködő énekvezér s ki ne érezne iránta azonnal szánalmat, amint az éneklés befejezése után veszi zsebkendőjét s törölgeti homlokáról az izzadtságot?! De sohse sajnálkozzunk rajta, hisz ennek egyedül ő az oka. Ő az oka, ismétlem, mert vagy magasan kezdte az éneket, vagy olyan zsoltárt, vagy dicséretet választott ki az éneklés tárgyául, a mely a gyülekezet előtt részben ismeretlen. Mindkét esetben nagy hibát követ el az énekvezér. Az első esetben azért, mert a templom, annál inkább pedig az istenitisztelet nem használható fel hangmagassági versenyekre, már pedig így a templomi közös éneklés rendesen ide fajúl.

Sok énekvezérnek különös kedvtelése pedig az ily módon való éneklés, fitogtatni akarván Istentől nyert hangképességét. Mi sem természetesebb, hogy egy pár jó torkú bácsi sem akar engedni könnyen a negyvennyolczból s így aztán olyan takaros kis hangverseny fejlődik ki, amelynek egyedül az isteni-tisztelet magasztossága, komolysága vallja kárát. E versenynek minden bizonynyal bekövetkező eredménye aztán az, hogy a gyengébb hangképességű férfiak csak néha-néha, az alantabb járó helyeken kaphatnak bele az énekbe, a nők és gyermekek pedig rendesen kizáratnak az éneklésben való részvételből.

A második eset azért káros a templomi közös éneklésre, mert a templom nem énektanítási tanterem, amely ismeretlen énekek tanítására vagy gyakorlására lenne felhasználható. Vallásos buzgóságunk még elég nyugodtan nevezhető köznépünk nem éneket tanúlni jár az Isten házába, hanem azért, hogy a buzgóság szárnyain a hivekkel együtt fohászkodva, úgy tessék neki, mintha vigadva ott volna, hol a menny lakói. Ki merné czáfolni, hogy az ismeretlen énekek kezelése által a nép buzgóságában a legnagyobb mértékben gátoltatik? Megszokott s mindenki által folyékonyan énekelt dallamot használni annyi, mint az isteni tisztelet igazi czélját megvalósítani.

Megtörténik azonban, hogy — különösen mai Énekeskönyvünk mellett — kénytelenek vagyunk a legjobb akarat daczára is olykor kevésbbé használt dallamot elővenni. Mit csináljon ez esetben az énekvezér? Sulyos hibát követne el, ha azzal a szándékkal venné elő az ismeretlen dallamot, hogy „majd csak kiszorítja!“ Ez ártalmára lehet először önmagának, amennyiben hangszervét erőltetheti meg, de meg bizonyos kárára van az isteni tiszteleti éneklés szépségének. Mert mily véghetetlen kirívó az, midőn az énekvezér a karban tele tüdővel erőlködik, oly tekintélyes hanghullámokat akarván előidézni, melyek a leghátulsó székben ülő öreg anyókának fülébe is eljussanak. Ez esetben a templomi közös éneklés kinos nyöszörgéssé zsugorodik össze, melynek izléstelenségét eltagadni nem lehet. Ismeretlen éneket használni türhető sikerrel csakis az iskolás gyermekek segítségével lehet. A gondos énekvezér jóelőre megállapítja a következő vasárnapon használandó énekek sorrendjét s ha ezek között a gyülekezet által nehezen énekelt dallamot talál, tanítsa be jól gyermekeinek s a templomban, — mint minden isteni tiszteleten — maga mellé véve kis éneklő seregét, könnyedén vezetheti vele a gyülekezeti éneklést. Igaz, hogy ez esetben is csak vezetni kell az éneklő tömeget — bár én azt tartom, hogy jaj olyan gyülekezeti éneklésnek, amelyet *vezetni* kell s a maga hivatását felfogni egyáltalában képtelen énekvezér az, aki ferde szokásból, vagy épen hangfitogtatási szándékból *vezetni* törekszik — de mégis sokkal szebben hangzik így az éneklés, mert a gyülekezet bátortalan tapogatódzása belevegyül a gyermekhad folyékony hanghullámaiba.

Az a tanító tehát, aki iskolájában a szép éneklésre szoktatja növendékeit, aki a templomban, mint énekvezér a fent jelzett hibákat elkerülni igyekezik, az egyszersmind a mai, szépnek, talán még hizelgésből sem mondható templomi közös éneklésünk megjavitásán is fáradozik. Az ilyen tanitót vallásos érzelműnek s *jó izlésűnek* nevezem s nemes törekvésén Isten áldása van. Legyen is rajta!

Egyházi éneklésünk széppé való tételében nagy szerepe van még az *egyházi énekkaroknak* is. Ki merné elvitatni, hogy a tanitónak az egyházi énekkarok *helyes* tanitásánál kifejtett buzgólkodása gyümölcsözőleg hat a templomi szép éneklésre is. Azért hangsulyozom, hogy helyes, mert — fájdalom, de kimondom egész őszintén — nekem kedvezőtlen tapasztalataim vannak az egyházi énekkarok tanitása körül. E tárgyról azonban külön szakaszban kivánván szólni, itt csak annak a mindenki által elismert igazságnak ismétlésére szoritkozom, hogy a helyesen, finom izléssel s tapintattal tanitott s vezetett énekkar tagjai a templomban is szépen s vallásos komolysággal fognak énekelni s ismeretlen éneknek a templomban való használatánál a tanító az illető dallamra jóelőre betanitott énekkart is eredményesen használhatja.

Az egyházi éneklésnek a gyülekezettel való megkedveltetése, vagy a buzgóságnak ébrentartása szempontjából helyesen jár el az énekvezér, aki — istenitiszteleti foglalatosságát nem tekintvén napszám-munkának — annyit énekeltet a gyülekezettel, amennyi vallásos érzelmeinek kibuzogására épen elégséges. Semmi esetre sem szabad azonban e téren sem tulságba menni, mert igy többet ártanánk, mint használnánk.

A népben a vallásosságnak, az Isten iránt való hitnek, bizalomnak, hálának tüzét hathatosan éleszthetni a karvezér azáltal, ha az alkalmi éneknek kellő időben való használását nem mulasztja el. Száraz időben például esőért énekelni, Istennek mindent megtehető hatalma iránt mily nagyszerű bizalomra gerjesztése a hivők szivének. Vagy nem az Isten iránt tartozó hálaérzetet fejleszti-e az az énekvezér, aki a hasznos és káros esőzés megszüntével, hálát adni az ének szárnyain viszi gyülekezetét az Ur zsámolya elé?! Vagy nem felemelő-e az a hivő lélekre, amidőn a négy évszakot nemcsak a természet, hanem az Isten templomában is meglátja — énekben — nyilatkozni?! Szerény véleményem szerint nagy hibát követ el az énekvezér, ha az alkalmi énekek használatát mellőzi.

(Folyt. köv.) Fövenyessy Bertalan.

A segéd- és helyettes lelkészek kibocsátása és elhelyezése.

Egyik legnagyobb baja, legégetőbb sebe jelenleg anyaszentegyházunknak a mindinkább szélesebb körben mutatkozó lelkészhiány, mely egészen komoly veszedelem forrásává kezd válni gyülekezeteinkben.

Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy a hol egy vagy más ok miatt hiányosan, rendetlenül történik a lelkészi szolgálat és nem részesülnek a hivek kellő lelki gondozásban: ott igen könnyen felüti fejét a hithagyásra, a felekezetnélküliségre vonatkozó csábítás és kísértés s az ily helyeken mindjárt alkalmas tere nyílik a gyülekezeti élet feldúlásának s ezzel együtt megkezdődik a lélekhalászat, a szétzüllés, a pusztulás a magukra hagyatott hivek körében.

És e szomorú jelenséget fájlalni lehet ugyan, de rajta csodálkozni nem. Mert hiszen tudjuk, hogy a mi hiveink hozzá vannak szokva a lelkészi szolgálathoz, a lelkészi teendők hűséges és pontos teljesítéséhez. És talán semmivel sem lehet őket könnyebben elidegeníteni az egyháztól, megtántorítani hithűségükben s a rideg közönyösséget befészkelni szíveikbe, mint a lelkészi szolgálat elvonásával; azzal, ha lelki szükségeik kielégítésével egyáltalán nem, vagy keveset gondolunk. Hiába! tanító-egyház vagyunk s mint ilyeneknek, a tanításban, az igehirdetésben van a mi erőnk s ebben rejlik fennmaradásunk biztosítéka.

Mihelyt tehát felbomlik a rend a gyülekezetben, mihelyt húzamosabb ideig elmarad vagy nem a megszokott módon megy végbe az isteni tisztelet, keresztelés, esketés, temetés; mihelyt az úri szent vacsorában nem részesülhetnek annak idejében a hivek, holott ennek alkalmakkor való kiszolgáltatására mindenütt nagy súlyt fektetnek s e mellett az egyházi terheket, egyházi szolgáltatásokat csak úgy kell viselniök, csak úgy kell teljesíteniök, mintha a leghívebben, a legpontosabban részesülnének a lelkészi szolgálat áldásaiban; mihelyt ilyen visszásságok állanak elő a gyülekezetben, azonnal kitör ott az elégedetlenség, a zúgolódás, a mihez aztán a kísértésnek, a csábításnak csak egy halvány szikrája kell, hogy az elégedetlenség tüze lángra lobbanjon s tápot adjon a vallás, az egyház iránt való közönynek s ezzel kapcsolatban a kitérésnek, a gyermekek elígérésének, vagy a felekezetnélküliségnek.

Bizony, fájdalom! e veszedelmes bajok előjelei már mutatkoznak azokban az egyházakban, melyek egy vagy más ok miatt, de leginkább a lelkészhiány következtében, folytonosan nélkülözni kénytelenek a rendes lelkészi szolgálatot.

Azonban e bajt, egyházainknak e veszélyes helyzetét tovább tűrni nem lehet, hanem az orvoslásról, a megfelelő óvó-rendszabály alkalmazásáról mielőbb gondoskodni kell.

Dehát hogyan? miként?

Az erről való gondoskodás s a fenyegető baj elhárításának szüksége a figyelmet önkénytelenül is egy kérdésre hívja fel, t. i. *a segéd- és helyettes lelkészek kibocsátásának s elhelyezésének kérdésére,* melynek sikeres megoldása, jobbnak hiányában, mentőszerül mutatkozik.

Erre vonatkozólag már a zsinati törvénytervezet is fontos újítást, részletes intézkedést foglal magában s a 270—276. §-okban a közszükségnek megfelelően tárgyalja s oldja meg a kérdést; de míg a javaslatból törvény lesz, — mert kétségtelen, hogy a zsinat azt elfogadja, — addig is gondoskodnia kell egyházkerületünknek a jelenlegi gyakorlat megváltoztatásáról, még pedig a törvény szellemében, a közszükség kívánalmai szerint. Nagyobb súlyt kell fektetni az eddiginél az egyházi közigazgatásban a segéd- és helyettes lelkészek által betöltendő hatáskörre és szolgálatra, a mit értékesíteni gyülekezeteink fenmaradása s nyugalma értékében elmulaszthatlan kötelesség.

A meglevő törvény erre kellő jogot és módot ad, a mennyiben a segéd- és helyettes lelkészek kibocsátásának s elhelyezésének kérdését egyenesen az egyházkerületi közgyűlés tanácskozási és intézkedési körébe útalja, midőn az 50. §. e) pontjában így szól: „Szabályrendelettel intézkedik, (t i. az egyházkerületi közgyűlés) a segédlelkészek kibocsátásáról, elhelyezéséről, továbbá a segéd- és helyettes lelkészek ügyeinek törvényszerű rendezéséről."

Ime, tehát a törvény világos kijelentése szerint joga van az egyházkerületi közgyűlésnek arra, hogy a segéd- és helyettes lelkészeket ott, azon a ponton, abban az egyházban, annak a gyülekezetnek a körében alkalmazza, a hol fenyegető a baj s a hol a rendes lelkészi szolgálat további mellőzése az egyház pusztulását, a hivek szétzüllését vonja maga után.

Hanem ezzel szemben ma mi a gyakorlat? A mint tudjuk, az, hogy — úgyszólván — semmi tekintet sincs az egyházmegyék vagy azok egyházainak közszükségleteire, még akkor sem, ha segéd- vagy helyettes lelkészek berendelése iránt indokolt kérelemmel állanak is elő. Ha kap az egyházmegye valamelyik egyházába káplánt: jó; ha nem kap azzal is be kell érnie. Megy mindenki oda, abba az egy egyházmegyébe segéd- vagy helyettes lelkésznek, a hova épen akar. Igy történik aztán, hogy egyik egyházmegyében, ha kevesen, de mégis vannak segéd- vagy helyettes lelkészek, míg a másikban nem lehet alkalmazni egyet sem.

Hát ez így tovább nem maradhat, ezt a rendszert meg kell változtatnia egyházkerületünknek addig is, míg e tekintetben az összeülendő zsinat gyökeresen intézkedik s a javaslatot életbe léptetheti. A mindinkább sulyosbodó helyzet követelőleg parancsolja a változtatást, hogy ezután mielőbb segítségére jöhessünk veszedelemben forgó s bajjal küzdő egyházainknak.

A jelenlegi gyakorlatot minden nagyobb nehézség nélkül megváltoztathatja az egyházkerület most is, már ebben az évben is; mert a törvény szerint az egyházkerület rendelkezése alatt állanak az iskolai év végével első képesítési vizsgát letett theol. ifjak; közülök tehát egygyel vagy többel első sorban azokat az egyházakat töltheti be, oda bocsáthat ki segéd lelkészt az egyházkerületi közgyűlés határozatából a püspök, a hol a veszély nagy s a hol a hivek lelki gondozása valóságos mentő óvszer az elzüllés, a pusztulás ellen; de meg a hol a viszonyok, a körülmények folytán a lelkészi szolgálatot szomszéd lelkészekkel végeztetni nem lehet.*

Azt mondani, akként intézkedni a mostani gyakorlat alapján, hogy rendeljen be az ilyen helyekre segéd lelkészt az esperes: könnyű, de nem megoldása a kérdésnek és nem orvoslása a bajnak; mert gondoskodnék az esperes egyházmegyéje elhagyatott gyülekezeteiről, ha volna rendelkezése alatt segéd lelkész, de ha nincs, ha szomorú szívvel kénytelen tűrni egyik, vagy másik gyülekezete pusztulását: mit tegyen akkor?

* De ma már szabad az exmissió! Eddig szabott helyre történt. Szerk.

XXII. évfolyam. **18. (1115.) szám.** *Sárospatak, 1903. május 4.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete. — Dr. Tüdős István: Theológiai szakoktatásunk. — o: Szabó István emlékezete. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — Fodor György: A tornai egyházmegye tavaszi közgyűlése. — Szuhay Benedek: A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye közgyűlése. — Rácz Gyula: A felső-szabolcsi egyházmegye tavaszi közgyűlése. — Fövenyessy Bertalan: Egyházi éneklésünk. — Faludi Pál: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázatok. — Hirdetések.

Az ev. ref. konvent egyházi törvénytervezete.

VII.

A törvénytervezet hátralevő részeivel már rövidebben végezhetünk. A mi nyelvezetükben kifogás alá esik, azt a fenebbi megjegyzéseink nyomán az arra hivatott könnyen átjavíthatja s maga a konvent s illetőleg a zsinat az egészet a maga jó szántából is egyöntetűvé teheti. Maradhatunk tehát a további részekkel szemben az elvek körében.

A *lelkész-választást* a konventi többség az eddigi alapokon kívánja szabályozni, egyebek közt azzal az indokolással is, hogy igen merész volna az átmenet, vagy átszökkenés a szabadválasztásig. Az ilyen érvnek nincs ellenálló ereje s nincs még annak sem, hogy az időben kifejtett érdemek csak a mostani választási rendszer mellett jutalmazhatók. Mi akadályozza a szabad választásnál, hogy a valódi érdemet a közönség észre ne vegye, föltéve, hogy az az érdem nem szó vagy hang, hanem tiszteletet parancsoló valóság benső tartalommal?! A lelkészek jogait tágítani a gyülekezetek vagy egyházközségek rovására: ez nem ős keresztyén elv. Hogy Pált hivta-e valamely apostoli gyülekezet a több világosság terjesztésére, vagy Pétert, ez az ő dolga volt, az ő joga volt. Gyámkodás jellegű a mai választási rendszerünk és pedig mindkét érdekelt féllel: a választóval és választottal szemben, a kiket pedig bátran tekinthetnénk nagykorúaknak is. Az egyház magasabb érdekei nem követelik ezt a gyámkodásfélét; hiszen Jerémiás próféta is ifjú volt még, a mikor elhivatásban részesült s nincs feljegyezve sehol, hogy gyomlálásával s építgetésével nem az Ur dolgait cselekedte volna. Van abban valami megalázó az idősebbekre nézve, hogy az ő tisztességöket féltjük az ifjabbak szerencséjétől. Ha eddig talán volt erre némi ok, ma már semmi sincsen.

Mert semmi az a különbség, a mi ezentúl a különböző lelkészi állások javadalma között még fennmarad. Tegyük fel és engedjük is meg, hogy a lelkészek fizetése az 1848. XX. t.-c. értelmében, vagy annak szellemében s más hasonló rangú állásokra való tekintettel is tetemesen fog javúlni s hogy a lelkészi pálya a korpótlék és nyugdíjjogosúltság által is kívánatossabbá lesz, mint jelenleg; tegyük fel, hogy ilyen módon bizonyos mértékű egyenlőség támad a nagy és kis, a gazdag és szegény vagy „köz-papok“ között: ugyan miért kellene, ilyen körülmények mellett, a szabad választás elé még továbbra is akadályokat gördítenünk?

Sürgessük tehát az egyenlősítést és álljunk a szabad választás elvére! Szabadítsuk meg a lelkészeket a maguk kínálgatásától, a versenykedő pályázattól, bizonyítványaik elrongyosításától s az ezzel járó több irányú megaláztatástól. Egy gyülekezet lelki vezérét ne szolgáltassuk ki mindenféle ítéletnek, összeméresnek, a mi különben a nélkül is elkövetkezik, ha maguk nem futnak is verejtékes versenyt a diadalért. Az örökös hurcolkodás és hurcoltatás, a folytonos mértékenlétel, a pergők módjára való hányattatás: aligha volt valaha hasznára a lelkészi állás tisztességének. Olyan magas fogalom nekünk *„a gyülekezet angyala“*, hogy ennek földi megszemélyesítőjét csak a mennyeiekért való versenyben tudnók lelkesedéssel üdvözölni és nem a javadalomért való bajvívásban.

E gondolkozásunkkal a szabadválasztást is csupán a *meghívásban* tudjuk lélek szerint becsülni, ezt tartjuk a lelkészi állás sajátos tisztességével leginkább összeférhetőnek. Az a gyülekezet vagy egyházközség dolga, hogy milyen vívódás útján jut hozzá a meghíváshoz s illetőleg a meghívásban kínálkozó jog élvezetéhez; de jusson hozzá, ha nehezen is, ha magával vívott harcok árán is. El tudjuk képzelni ennek a lehetőségét s épenezért is ezt valljuk a legkívánatosabbnak.

Természetes, hogy mindenféle választásnak és választhatóságnak vannak bizonyos korlátai; azok az ilyen választásnál is meghatározandók. Hogy a lelkészi pályára jogot nyert egyén mikor hívható meg; t. i. hány éves korában, hány gyakorlati év eltöltése után s hogy a gyülekezet mennyi idő alatt tartozik a lelki pásztort meghívni, vagy megválasztani s hogy az esperes mennyi idő alatt intézkedjék a hivatal betöltésére nézve: mindezek határozottan kikötendők s azok a korlátok, rendelkezések, a melyek e tekintetben a törvénytervezetben találhatók, legnagyobb részben alkalmatosok és érvényesíthetők.

Hogy a korteskedés rútságait kiküszöböljük s ettől a piszoktól anyaszentegyházunk nevét megszabadítsuk s hogy egyszersmind a jelölteket is megmentsük a bizonytalan eredményű etetéstől és itatástól még inkább ennek költségeitől: erre minden tehetségünkkel igyekezni kell. De ezt a lelkészi fizetések között

Lapunk jelen számához egy iv melléklet van csatolva.

mutatkozó nagy különbség megszüntetése már maga is csillapitani, fogyasztani fogja. A nyugdijra való kilátás mellett pedig nem lenne többé értelme az érdemes idősebbeknek a még ki nem forrott ifjakkal szemben való mellőzése. Ez a körülmény is befolyással lehet majd a „*paphallgatással*“ és választással egybefüződött visszaélések megszünésére.

Sokat javíthatna a bajon az is, ha ezentúl — eddigi rendtartásunk ellenére — jogot adnánk az egyházközségeknek, hogy otthon hallgathassák meg azokat, a kik előttük kivánatosaknak látszanak. Tény, hogy így az egy-kettő menne a sokhoz és nem megfordítva; tény, hogy így mindenki látná s hallaná azt, a kit magáénak, vezérének óhajt s nem csak nehány vállalkozó, kolompos, vagy épen potyakedvelő. Eltérhetnénk tehát — mondjuk — eddigi szokasunktól, de csak oly feltétellel, hogy itt is korlátokat állitanánk a szabadság elé. Megkellene p. o. szabnunk, hogy hányat s mennyi idő alatt lehet szónoklattartásra, bemutatkozásra felkérni, még pedig mindig az illetékes esperes útján és beleegyezésével. Ez az egyik; a másik pedig az, hogy a *gyülekezet a meghivottak és megjelentek költségeit fedezni köteles.* Ha a lelkésztkereső gyülekezet fizetné a „*paphallgatás*“ előleges költségeit, ez a körülmény billenthetne valamit a mérlegen az ügy előnyére.

A próbaszónoklat azonban nem képzelhető valami versenyfuttatásnak, tehát több lelkész egymásután való fellépésének, a mint ez p. o. a kántor-választásoknál történik, hanem a meghivott lelkész rendes vasárnapi istenitiszteletet vagy esetleg (ha az idő úgy hozná magával) ünnepi istenitiszteletet tartana a lelkésznélküli vagy csak ideiglenes lelkészszel ellátott gyülekezetben. Ez a próbaszónoklat még egyházmegyei küldött által is ellenőrizhető volna — a korteskedés ellen való óvatosság parancsára.

Ezenfelül még csak egyet a lelkész-választás kérdéséhez, azt t. i., hogy újabb *püspöki jogokat* ne találgassunk ki s az ilyeneket szaporítgatni ne próbáljuk. Olyan fülsértően hangzik az ilyen kifejezés (255. §.) „*A missiói lelkészi állomások, a mennyiben **püspöki kinevezés** alá esnek*“ . . . s az ilyeneken nem enyhítenek az efajta irott malasztszerű tilalmak; t. i., hogy a püspök igazolni tartozik azt, ha a missiói lelkészi állomásokra nem az első és második helyen ajánlott egyént nevezi ki (258 §.). És ha nem tudja megnyugtatólag igazolni?! . . . Hát ne csináljunk se vezéreinknek, se anyaszentegyházunk egyéb őrállóinak kényelmetlen helyzeteket!! A püspöki egyház felé se tegyünk egy kicsinyke lépést sem, mert azt, a mi alkotmányuk szelleme nem viselheti!

A segéd-lelkészek *jeles* bizonyítványának azt a jutalmát, a mit a 275. §. kíván, szükségesnek, de elegendőnek is találjuk. Az iskola és az élet között való összeköttetés igazolása és az iskola megbecsülése ez, s ez jól van így, de tovább, t. i. a segéd-lelkészi éveken túl is jutalmazni a *jeles* bizonyítványt: az már az élet iskolájának becsmérlése volna.

A „*kegyeleti idő*“-ről szóló fejezet „egészen új“ s a kerületeknek erre nézve állást kell foglalniok különösebben is. Mindenesetre gyöngéje az a tervezetnek, hogy a kegyeleti idő csak egy fél évre terjedhet, a mi az özvegyekre és árvákra — a mostani eljárással szemben — sérelmes, némelyekre kiváltképen is az lehet. A püspököt itt se terheljük azzal, hogy a kegyeleti idő tartamára ő szerezzen és küldjön segéd-lelkészt vagy helyettest s ennek készpénz fizetését is ő határozza meg. Sokkal könnyebben forgatható fegyver lehetne ez az esperes kezében. Az ő feladata az egyházmegye területén felmerülő ügyes-bajos dolgok elintézése. Ő láthat és ítélhet az ő közvetlen pásztorságára bizott mezőn legélesebben és leggyakorlatiasabban.

Az egyházi adó?! Kincsekkel rakott hajó a láthatár szélén — az államsegély; egyházunk hívei pedig kezdenek a megszedett sző'őhöz hasonlítani. Közmeggyőződés, hogy ha az a hajó zatonyra jut, vagy tartalmánál fogva csalódásba ejti a reá várakozókat: — akkor a mi sorsunk nem hogy csak egy bajjal is megkönnyebbülne, hanem százzal is megszaporodik. Mit tegyünk tehát atyámfiai, férfiak?! Hallottunk már sok elméleti fejtegetést, sok jóakaratú számvetést. Ilyen az is, a mi a törvénytervezetben van előttünk. Szent igaz az, hogy b. e. *Tisza Kálmán* életének utolsó éveiben alig kívánt valamit forróbban, mint egyházunk anyagi sorsának rendezését. Mintha a felelősség érzete sarkalta volna, mintha hosszú idő mulasztásait sietett volna pótolni: — látni lehetett rajta, hogy a lélek parancsol vele, a mikor az adó-teher könnyítése egy vagy más formában a konvent asztalára vetődött. S ő még legyőzötten is erő, hatalom volt felfelé: *Szilágyi Dezsővel* együtt kettős hatalom. Most már egyik sincs! Ki hengeríti el a követ?! . . . . A fiú örökli atyja vágyait, magára veszi egyháza gondját és számít, tervel. Ki volna oly botor, hogy tisztelettel ne fogadná? Dehát ez-e az út az igéret földje felé? — kérdezik sokan nagy nyugtalansággal. És állitják, hogy *nem ez.* Szerintünk sem ez, vagy nem egészen ez.

Valami rejtett félénkség mutatkozik a mi vezéremberein ken, a mikor az 1848: XX. t.-c. szóba kerül s annak betüi vagy szelleme szerint mi a magunk könnyítésére igyekezünk. Alkotmányunkat féltik-e vagy az állam erejét kimélgetik-e? A legritkább eset, hogy valaki egész határozottsággal ráálljon ama nagy törvény §§-aira s állammal és felekezetekkel szemben követelje a mi jogaink érvényesülését.

A míg összes szükségeinket alaposan nem ismerjük, az egyházi adó kérdése meg nem oldható, hosszabb időre teljességgel nem. A szükség alatt pedig ne azt értsük, hogy mennyi kell nekünk szükösen a mára és holnapra, hanem gondolnunk kell a holnaputánra is. Előttünk áll a fejlődés véghetetlen útja. Mai intézményeink — úgy a mint vannak — talán már a holnapnak is nehezen birnak megfelelni. A felekezeti verseny is ösztökél bennünket, maga az állam is hajt bennünket előre s növeli kiadásainkat s valósággal kergeti egyházunkat az 1848. XX. t.-czikkben fentartott előnyök kihasználására.

Nos hát: mennyi a mi valódi, egyházunk minden érdekét kielégíteni tudó szükségletünk?! Milyen a mi teherviselő képességünk s milyenné válhatik a jövendőben? Ezekre a kérdésekre feleljünk meg megnyugtatóan, mielőtt az egyházi adó-ügyet §§-okba foglaljuk. A *Tisza István*-féle tervezet alapelveiben elfogadható. Fizetnünk kell lehetőleg mindnyájunknak s lehetőleg birtokarányla gosan. Ezt követeli alkotmányunk szelleme. Önkormányzatot terherviselés nélkül ne is képzeljünk. De a Tisza-féle lépcső-fokon a középre jutott teherviselők nem fognak-e roskadozni, békétlenkedni? Ezekre már is sok társadalmi teher nehezedik s ezeket rakjuk meg egyházi terhekkel is?! Szóval ne siessünk, legalább úgy ne, hogy a sietésből karunk származzék. Mélyebbre ható számitás nélkül is kétségtelen az előttünk, hogy összes szükségeinket annyi állam-segélyyel, a mennyit a Tisza-féle tervezet előfeltételez, nem birjuk fedezni. Ezt már közmeggyőződésnek is tekint-

hetjük; annál inkább vigyázzunk tehát, hogy az alapvetés munkájában meg ne tévedjünk.

Részünkről nem félünk hangoztatni, hogy a róm. kath. egyházzal szemben megalázott helyzetben vagyunk, mint egy ugyanazon haza fiai és leányai s egy ugyanazon állam polgárai. Ebből a megalázottságból ki kell szabadúlnunk *az 1848 : XX. t.-c. értelmében.* Hogy a r. kath. egyház előnyei a mi romlásunknak legyenek és lehessenek okozóivá, ezt egy modern állam el nem nézheti s mi sem tűrhetjük el. Az egyházi adó rendezésénél ezt a szempontot nem szabad figyelmen kívül hagynunk, különben legjobb esetben is csak fél munkát végezünk.

Nagy, fárasztó, de következményeiben áldásos munka vár a konventre és zsinatra az egyházi adó czímén. De lássuk elébb a kerületek előmunkálatait s lássuk és mérlegeljük az azokban feltüntetett szükségleteket és azután csináljunk §§-okat. Ha ez a zsinat főtárgya, akkor hagyja ezt legutoljára, addig pedig a szakértői számvetés bölcseségével s egyházunk iránti hamisítatlan szeretettel, egyszersmind pedig törvényes jogaink s felekezetközi helyzetünk élénk érzetével is segítsük elő a nagy kérdés szerencsés megoldását. Inkább tűrjünk még egy kissé, semhogy jajgassunk a saját tévedéseink miatt!

Az egyházi közalapra nézve az egyetemes konvent a régi forgácsoló rendszerből már kiabrándult s jó uton van. „*A csekély díjazású lelkészek segélyezése*“ (312 §. c.) ezentúl már nem képezheti a közalap czélját, ha csakugyan elkövetkezik a lelkészi fizetésnek ujabb rendezése. A nőnevelés és a vallásoktatás segélyezését nem vette fel a konvent a közalap czéljai közé; ezekről tehát az egyházi adó czímén, vagy az iskolák segélyezése cimén kell gondoskodnia.

A közalap — sajnos! — nem fejlődött ugy, a mint azt id. *Br. Vay Miklós* és *gr. Lónyay Menyhért* elképzelte; nem öntheti tehát az áldást sem ugy, a mint várták tőle, mint megszületett csecsemőtől. Azt sem teheti, úgylátszik — hogy a tőkesegélyül kiutalt összegeket maga fizesse ki. Ezt pedig megbirná s kára sem volna belőle. A tiszáninneni egyházkerület felterjesztései nem tudták — ez irányban — a konvent többségének szivét meglágyitani; most tehát az történik, hogy a kerület nagyobb %-ra kénytelen a segélyösszeget felvenni és a segélyezendőnek kiadni. Furcsa módja a közalapi segélyezésnek, a mit nem kellene a konventi atyaknak elnézniök s a mibe nem volna szabad akármely egyházkerületet is bekergetniök.

„*Az egyházi törvénykezés*“ czímű része a tervezetnek gondos átdolgozásban van a kerületek előtt. Szakértői munka. A kik hivei a *közigazgatási biráskodásnak,* meg is lehetnek vele elégedve. Mi nem tartozunk ezek közé. A közgyűlés valóban kezd elsekélyesedni az egyházmegyéken és a kerületekben is; ezek javáért s a nagyobb érdeklődés keltéséért a közigazgatási bíróság a közgyűlés előnyére eltörlendő. Ha az állam életbe vágó kérdéseket is rá mer bízni az esküdtbíróságra, annál inkább rábízhatja a reformált egyház az aprócseprő peres ügyek elbírálását a maga közgyűléseire. Holmi székperek, fizetési kérdések, határvillongások megitélése különleges bírói talentumokat nem igényel. Állami mintára született ez a mi közigazgatási bíróságunk; de nélkűle is szépen megélhetünk s a közérdekeltséget még növelhetjük is egyházunk ügyei iránt, ha kiküszöböljük.

A bíróilag nevekedett tehetségek találhatnak ebben is több kifogásolni valót. Részünkről a *fegyelmi esetek* között a 358. §. 9. pontján akadunk fel különösebben, a mely szerint „*a lelkészek, tanárok, tanítók minden oly írása és tanítása, a mely hivatalos esküjöknek megszegését képezi*“ — fegyelmi esetet képez . . . A konventen is felhangzott már ez ellen a tiltakozás s méltán; mert sértő az, hogy csak ezekről teszi fel a törvénytervezet a *hivatalos eskü megszegését.* A ki esküszik — bármilyen hivatalos tagja is egyházunknak — mivelhogy ember, éppen úgy válhatik esküszegővé, mint a *lelkész, tanár és tanító!!* Ne bélyegezzük hát meg ezeket a kivétel felállitása által! Annál sértőbb ez, mert — a mint némelyek susogtak — a hivatalos egyház félelme nyer benne kifejezést a *szabadelvű theológiai irányzat ellen!!*

Egy másik vitatható pontja a 357. §-ban az 1. alatt felsorolt esetek közt rejlik. Nem világos ebből, hogy az itt említett *tanárok* alatt kiket kell értenünk; általában minden ref. egyházi hatóság által vagy csak az egyházközségek és egyházmegyék által fentartott intézetek tanárait-e? A *köznevelési és közoktatási szervezet* czímű részből már kétségtelen, hogy p. o. az enyházkerületek által fentartott intézetek tanárai is az egyházmegye birói hatósága alá tartoznak — *közigazgatási ügyekben.* Ezt a konventen sem birtak némelyek megérteni s mi sem értjük. Nem értjük ugyanis azt, hogy olyan bíróság ítéljen valaki felett — mint rendes bíróság! — a melynek az illető egyén az illetékességi körébe nem tartozik. Ha valamely tanárt az egyházkerület választ a maga intézetébe: — hogy terjeszthető ki erre az egyházmegye illetékességi joga?! Nem az itéleti bölcseségről van itt szó, hanem szigorúan csak az illetékességről. Ha engem csak a mi falunk, a mi városunk birája ítélhet el bizonyos ügyekben, ha én csak ehez vagy ahoz a járáshoz s bírósághoz tartozom, a melyhez be vagyok osztva hivatalosan: — nemde az következik ebből, hogy az egyházkerület által választott s egyházkerületileg fentartott intézetek tanáraira nézve az *illetékesség az egyházkerületen kezdődik?!* Az esperes ügyét nem teszük le az egyházi bírósághoz, a püspökét sem az egyházmegyeihez, mert azokat az egyházmegye s illetőleg a kerület választotta. Roppant tévedne az, a ki ebben (a mint a konventen is megesett) valami kicsinylést akarna felfedezni vagy éppen gőgöt és nagyhatnámságot! Sajnálni tudjuk az ilyeneket. Hiszen a kerületi bíróságot részben az egyházmegyék vezérei alkotják, hogyan lehetne hát itt szó kicsinylésről, éretlen pöffes kedésről? A birói bölcseség nincs bizonyos határokhoz kötve, ezt mindenkinek tudnia kell s tudja is, mihelyt akarja. Épenazért ez a pont s illetőleg ez az illetékességi jog holmi érdekkörök vagy személyes érzékenykedések szempontjából soha meg nem itélhető; itt egy világos határkérdésről van szó, a mitől a személyi mozzanatok elvonandók.

A „*köznevelési és közoktatási*“ rész a meglévő alapokon, az idő által követelt apróbb javitásokkal áll az olvasó előtt s most már egész egyházunk itélő széke előtt. Némi apró simitás az egész egységes voltáért még erre is ráfér. Azt azonban nem tudjuk gyöngeségének (a mit némelyek annak tartanak), hogy sok jogot hagy fenn az iskola-fentartó hatóságoknak s hogy bizonyos kerületi szabályrendeletekkel kockáztatja az oktatás egységét. V-dik Károly egész szenvedélylyel akarta, hogy minden órája egyformán járjon s nem birta kivinni. A papiroson látszó nagy egységnél többet ér bizonyos nemes egyéniesség, bizonyos verseny a szent ügyért. Ne csak a fentartás terhét rójuk rá az iskola-fentartókra és ellenőrökre, hanem adjunk tért nekik a saját ügyszeretetök kifejezésére is. Hogy valamelyik óra elébb fog ütni, mint a másik, az nem

veszedelem, hogy mutatósabb lesz, még az sem az. Elkésni egyik sem fog, mert ennek meggátlására van elég ellenőrző hatóságunk és közegünk.

A tanítói s tanári fizetések rendezése itt a főnehézség s egyik legfőbb szükség. A minimum mindenesetre úgy állapítandó meg, hogy p. o. az államiakkal szemben a felekezeti tanárok megalázottakká ne váljanak. Az egyházi adó netalán kedvező rendezése s az 1848. XX. t.-cz. bölcs kihasználása mellett a *keresztyén felebaráti nevelő intézetek* (463. §. 2. p.) mind megvalósíthatók volnának s egyházunk jövőjeért meg is valósítandók. Itt legyünk különös figyelemmel arra, hogy a §§-okból, mint a Mózes által érintett sziklából, éltető víz buzogjon ki. Jaj nekünk, ha nevelő intézeteinket egymás után bocsátgatjuk ki a kezeinkből és nem birunk versenyképesekké lenni az ellenünk száz és ezer eszközzel rendelkező és munkálkodó versenyfeleinkkel szemben!

Égető szükség, hogy az, a mi a tanítók és tanárok vallásosságáról a §§-okban olyan szépen csendül, az életben is úgy legyen. Elsőrendű kötelessége egyházunknak, hogy a tanító rend egyházias neveltetéséről bármily áldozatokkal is gondoskodjék. E nélkül minden erőlködésünk hiábavaló.

A törvénytervezet javítóira s majdan törvénynyé alkotóira pedig szálljon áldás onnan felülről; szálljon az igazságnak, a bölcsességnek, az erőnek és hatalomnak lelke! Ugy legyen.

ISKOLAI ÜGY.

Theológiai szakoktatásunk.

(Folyt. és vége.)

Az akadémiákon végzendő tananyagról s az egyes évfolyamok feladatairól előadván gondolataimat, hátra van még a lelkész-képesítési vizsgálatokról mondani el a mondani valókat. A két lelkészi vizsgálatot fentartandónak véleményezem, mert helyes eljárás az, hogy a tudományos pálya végén s a gyakorlati életbe való néminemű belekóstolás után számot adjanak a lelkészi pályára lépő egyének a képzettségről, jelt áruljanak el hivatottságukról, hogy a theol. intézetek tanárainak is és a hivatalos egyház képviselőinek is a lelke mintegy megnyugvást keressen s találjon a lelkipásztorságra vállalkozottak egyénisége, készültsége, arravalósága kérdésében.

Helyes dolog az is, hogy maga a lelkészképesítési vizsgálat a kerületek által alkotott bizottságok előtt folynak le s helyes dolog volt az is, hogy a budapesti zsinat nem ment bele a csupán egy helyen tartandó II-ik lelkészi vizsgálatnak a tervébe, mert nem egyébről van itt szó, mint az egyes kerületek szükségleteinek kielégítéséről, a melynek összecsomósodását semmi sem ajánlja. Az alapvizsgálatok iskolai belkörű dolgok volnának.

Azt azonban nem helyeslem, hogy a két vizsgálat között azt a megkülönböztetést teszik, hogy mig az I-sö elméleti, addig a II-ik kizárólag *csak gyakorlati* s épen ennek a megkülönböztetésnek helytelenítése alapján a két vizsgálatnak a tantárgyait is másként csoportositanám, nevezetesen úgy, hogy mindkettőn szerepeljenek elméleti és gyakorlati tantárgyak, azt akarván ezzel elérni, hogy az egyoldaluságot elkerüljük, hiszen épen az a célunk, hogy minél több oldalú legyen a protestáns lelkész, a kire a gyülekezet tagjai biztosan számitsanak minden dolgukban, legalább a tanácsadás fokán.

Az első lelkész-képesítési vizsgálatnak a tantárgyaiúl a következőket állapítanám meg:

1. Ó-szövetségi irásmagyarázat.
2. Keresztyén dogmatika a dogmatörténettel.
3. Bibliai vallástan.
4. Egyházi szónoklattan és szertartástan.
5. Egyházjog.
6. Szónoklati előadás.

A II-ik vizsgálatra pedig a következő tantárgyakat tűzném ki:

1. Uj-szövetségi irásmagyarázat.
2. Keresztyén erkölcstan.
3. Magyar protestántizmus története.
4. Vallástanitástan és lelki gondozástan.
5. Gyakorlati irásmagyarázat előadással egybekötve.

Az irásmagyarázatok külön választását főként azért ajánlanám, hogy az első vizsgálatra a teljes ó-szövetséget, a másodikra pedig a teljes új-szövetséget venném fel s az utóbbinak az eredeti nyelvével való foglalkozást ilyen módon mintegy belevihetnők a gyakorlati életbe is.

A gyakorlati theológiának két részre szakitását főként a II-ik vizsgálatnál felvett részek igazán gyakorlati volta indokolja, míg az egyházjognak az első vizsgálatra való áthelyezését az ajánlhatja, hogy tulajdonképen a kánonjogi résznek csak történelmi becse van — hála Istennek! immáron s ennek alapján a gyakorlati életben való vele foglalkozást feleslegesnek minősitem, — míg a protestáns résznek előretudása s előtudásáról való kérdezősködésünk egyenesen szükséges dolog. Az erkölcstannak a második vizsgára való áttétele bizonyos tekintetben az *elméletnek* és *gyakorlatnak* ölelkezése által van igazolva, mert tagadhatatlan tény, hogy az erkölcsi elveknek csak úgy van jelentőségük, ha azokat az életbe is beviszszük!

Ha a magyar protestáns theológiai képzés olyan színvonalú volna immár, hogy a theológiai tanfolyam bevégzése után a szükség s a tapasztalat által nem kényszerítve, nem kellene vizsgálatot tartanunk, hanem egy gyakorlati évnek az eltelése után *az összes theológiai tantárgyakból tartandó egy igazi szigorlat* által adnának számot az elhivottak a maguk képesítettségükről: ez a tagozás egyáltalán nem volna meg s valljuk meg egész őszintén, ez lenne az eszményi állapot, a melyben elmélet és gyakorlat magának a gyakorlatnak az ismerése alapján ölelkezhetnék s ölelkeznék egymással. Mig ez be nem következik, addig a vizsgálatok ketté osztása egy szükséges rosz azon a ponton, a hol tulajdonképen egységesiteni s összegezni kellene mindenféle tudományos ismeretet.

Az irásbeliek kérdésében meghagyandónak tartom a ma követett eljárást, a mely szerint részint zárthelyi, részint házi dolgozatokat kötelesek a vizsgálatra állók készíteni. Megmaradhat az a tiszáninneni egyházkerületnél a sárospataki theológiai akadémián levő szokás, a mely megköveteli, hogy az első vizsgálatra álló ifjú saját egyházi beszédét prédikálja, egy elméleti házi munkát és két zárthelyit (egy tisztán elméleti s egy egyházi beszéd-vázlat) készitsen, míg a második vizsgálatra álló gyakorlati irásmagyarázatokat irni s egy inkább elméleti házi dolgozatot tartozik elkészíteni, a zárthelyi pedig már csak egy: bármely tantárgynak a köréből vett kérdésről szóljon.

Szükségesnek tartom azt is megemlíteni, hogy a vizsgáló-bizottságok alkotásánál a paritást föltétlenül megtartandónak itélem, azaz: a kerületi gyűlés által választando bizottsági tagok egyenlő számban legyenek az u. n. világi elem és a lelkipásztori pályán működők közül, az elnöklés természetesen a kerületi elnökség joga, de a melynek *helyettesítéséről* is gondoskodni kell, esetleg az egyházi törvények más irányú intézkedéseit tartva szem-

előtt. A theológiai tanárok bizottsági tagsága a hivatalos jog és kötelesség elvének az alapján állapítandó meg.

Nem mellőzöm azt a gondolatomat sem, a mely szerint a vizsgáló bizottsági tagokat a kerületi gyűlés választhatná olyan módon, hogy az *ajánlást* a theológiai akadémia végezné, mint a melynek tagjai kétségbevonhatlanúl a legéberebben figyelnek az egész kerület egyéneinek működésére. Természetesen az *ajánlat* abban a jó értelemben veendő, a melyre oly nagy súlyt fektetünk mindnyájan egy olyan kérdésnél s ügynél, mint a lelkészképzés.

Hozzátartozik gondolataimnak ennél a résznél való közléséhez annak a hangsúlyozása is, hogy a lelkészi vizsgálatok bizottságának *jegyzőjéül a közszokástól eltéröen a theológiai akadémiák igazgatóit, illetőleg dékánjait tartom alkalmazandóknak,* mint olyanokat, a kik itt a tiszáninneni kerületben de egyebütt is, a mint tudom, az egész vizsgálatot előkészítik, a szükséges intézkedések megtételéről jóelőre gondoskodnak, az írásbeli tételek megállapítását a szaktanárokkal eszközöltetik s a szakgyűléseken s a püspöki hivatal által végérvényesen közhirré teszik, az írásbeli dolgozatok megbíráltatásáról úgy a szaktanárok, mint más vizsgálóbizottsági tagok által gondoskodnak s egyúttal a lelkész vizsgáló-bizottság elé a dolog természetéből kifolyólag a szükséges jelentést megteszik. Tudom ugyan, hogy ez a *hagyományos eljárás* ellen szól, de az *igazság* meg az én gondolatom és ajánlatom mellett szól.

A mi még hozzá volna adandó az elmondottakhoz, azt mások is elmondhatják. A kérdést felvetettem, megindítottam: szóljanak hozzá minél többen, s minél több szempontból! És aztán győzzön majd a jobb és legyen belőle nagy, igen nagy haszna anyaszentegyházunknak!

Dr. Tüdős István.

NEKROLÓG.

Szabó István.

1817—1903.

Megemlékeztünk már röviden Szabó Istvánnak, a borsodmegyei Kisgyőr község agg. ev. ref. lelkészének április 12-én történt elhunytáról. Életrajzi s életműködési adatait egybefoglalva, a következőleg örökíthetjék meg emlékezetét:

1817. junius 5-én született Zilizen (Borsod vm.) Ároni családból, amennyiben nemcsak atyja, József és 3 férfitestvére közül 2 volt pap (József Egerszögön, Tornában, Sámuel Barcikán Felsőborsodban) s nemcsak nőtestvérei mentek egyházi emberekhez feleségül; hanem anyjának, Sárkány Erzsébetnek 3 testvére, továbbá féltestvérei, 2 Kálnicky szintén e pályán működött (Sámuel Kázsmárkon, András Kovács-Vágáson) s a harmadik, Benedek, hittanár volt Sárospatakon. Atyját még 14 éves korában elvesztette; de azért mindig jó tanulója volt a sárospataki főiskolának s kiváló tagja az énekkarnak. Ez érdemeiért s mint lelkiismeretes munkájú s megnyerő modorú ifjú, soron kivül nyerte el „a protestantismus határán" (Eger tőszomszédságában) levő noszvaji egyházban a 3 éves tanítóságot, a hol a lelkész, Csesznok József, nagy örömmel ismerte föl benne atyja (Csesznok József hangácsi pap) egykori lelki-testi barátjának fiát, s megszeretvén a szerény, tevékeny és derült lelkű ifjat, káplánnak is meghivta maga mellé s a nála töltött 9 év alatt csaknem családtagként bánt vele.

1851-ben az elhalt Korponay József helyére Miskolcra jött helyettes lelkészül s ő töltötte be, ideiglenes minőségben bár, itt a negyedik papi állást, a melynek jövedelmét aztán a többi 3 pap közt osztották fel. Az itt töltött másfél év alatt a ref. lyceumban is tanított s ez időben kötött barátságot a tiszáninneni egyház kerület mostani agg püspökével, Kun Bertalannal.

Miskolcról Kovács István lelkész halála után Kisgyőrbe rendelték helyettesnek, a hol pár hét alatt megválasztották. Mint rendes lelkész, 1853 szept. 20-án fungált először. Mikor azonban elődjének fia, a később oly szerencsétlen sorsú István, választhatóvá lett, nagy küzdelmet kellett vívnia az özvegy papnéval és az általa felbújtott párttal. Ezek sok bosszúságot okoztak neki, hogy elkeseredve, lemondjon, s mikor ezt nem tette meg, gyanusították s vádakat emeltek ellene. De kitűnt ezek alaptalansága s ritka becsületességével, barátságos, szíves modorával s kötelességeinek pontos végzésével mihamar megnyerte egész gyülekezetének szeretetét. Nagyon elősegítette ezt a takarékosság, a melylyel az egyház vagyonával bánt s az, hogy új jövedelmi forrásokat igyekezett egyházának megnyitni. Midőn ugyanis egyházától a sárospataki ev. ref. tanítóképzőre megajánlott 80 frtot követelték s a nagyon szegény néptől sehogy sem bírt ötven forintnál többet összegyűjteni, kivitte, hogy ez tőkepénznek maradhasson, s az intézet 100 frtot kapjon az egyháztól, de évi részletekben tíz év alatt. Majd nehány jobbmódú gazdától gabonát szedvén össze s maga is jelentékeny mennyiséget adván, magtárat alapított. E csekély kezdet odafejlesztette az egyház anyagi erejét, hogy a 90-es évek elején a virágzó magtár mellett már 1800 frt tőkéje volt. S még sem kívánta ezt a maga kényelmére igénybe venni, hanem, míg munkabíró volt, mindig megelégedett a rozzant, nádfedeles, apró ablakú és ajtajú lelkészi lakkal, a melynek idomtalan tornácoszlopába pedig 1750 volt bevésve.

A közkedveltság biztosítására és erősítésére sokat tett Kalicz Klárával, Kalicz András gazdatiszt és neje, Jászay Klára leányával kötött házassága is. Nője ugyanis hűn szerető, az otthont kedvelő, tenni tudó feleség, páratlan szorgalmú, rendes háziasszony, társaságban vidám, a néppel szemben igen nyájas, annak a szükségben segítője, a bajban okos tanácsadója, a betegségben (kivált szembajoknál) gyakran orvoslója volt, a kit igaz magyaros háztartásáért, tapintatosságáért, ügyességéért, derült lelkéért a művelt körök is általában tiszteltek és szerettek. S nemcsak a szép családi életben, hanem a gyermeknevelésben is követendő mintaképek voltak. Nagy gonddal fölnevelt 3 gyermeköket szintén az egyház szolgálatára ajánlották föl, papnak taníttatván fiokat, Barnát, a ki később a miskolci ev. ref. főgimnáziumnál lett tanár s kisebb fiokat, Zoltánt is, a ki mint harsányi h. lelkész halt meg, sőt Nagy Mihály hevesi lelkészhez adván feleségül egyetlen leányukat, Idát is.

Szorgalmuk és takarékosságuk után az anyagiakban is gyarapodva, közbecsülésben állva, egymást szeretve, szépen fejlődő gyermekeikben gyönyörködve, teljes megelégedésben éltek, a különben nem nagy jövedelmű egyházban s bár többször kinálkozott rá alkalom, nem kivánkoztak el onnan, mert boldogok voltak.

De a legerősebb fénynek van legsötétebb árnyéka s az Irás azt mondja, hogy meglátogatja az Úr azokat, a kiket szeret.

Eljöttek rájok is mihamar a megpróbáltatások nehéz napjai. Először anyagi károk sújtották őket ismételten. Majd egyszer a tevékeny családfőt ütötte el egy nagy erővel becsapódott kapu s estében összetörte szeme környékét annyira, hogy pár év alatt, 1880-ban, hályog ereszkedett rá, a mely átterjedt másik, gyermekkora óta gyenge szemére is. E szomorú esemény végkép földúlta a kis család boldogságát, annyival inkább, mert az egyik szemnek 1882-ben történt operálása csekély sikerű volt, az 1884-diki mindkét szemre kiterjedt operatió pedig, bár hazank leghíresebb szemésze végezte, teljes világtalanságot okozott. S hogy még súlyosabb legyen a megpróbáltatás, leroskadt a megsokasodott teher alatt a hű nő is s alig birta az önfeláldozó ápolás, bár meggyengült állapotban is, megmenteni az életnek. Majd a halál angyala

vitt rettenetes pusztítást véghez a kis családban: 1888-ban elhalt a szeretett, derék vő, özvegyen hagyván, 5 évi igen boldog házasság után, a tehetetlen szülők hű ápolóját. Aztán 1891-ben 26 éves viruló, ügyes, közkedveltségben állott fiokat, Zoltánt kellett éppen akkor elsiratniok, mikor már célnál lett volna. S hogy teljes legyen a Jób szomorú története, 1892-ben negyedfél hónap alatt elvesztette a gyámoltalan agg lelki pásztor hű nőjét, a kivel 37 évet töltött boldog házasságban, áldott lelkű menyét és óhajtva várt kis unokáját. Pár év alatt csak fele maradt a virágzó, boldog családnak s azok is lesújtva, testben, lélekben megtörve. S e szörnyű csapások alatt tünt ki legmagasztosabban a megboldogúlt lelki nagysága, igazi nemes papi jelleme. Mert, kivéve Zoltán fia és jó neje halálakor, a fájdalom első rohamának hatása alatt mintegy önkénytelenül ajkára tolúlt pár panaszhangot, mindig alázatos megadással, keresztyén béketűréssel viselte a csapásokat, s nem kivánta, hogy váltaná meg a szabaditó halál még akkor sem, a mikor az utolsó 3 évben már nagyon el volt gyengűlve. Pedig akkor már ritka jó emlékező tehetsége is elhomályosúlt s néha hetekig alig tudott környezetéről s alig szólt, bár mindig nagyon szeretett beszélgetni s tréfálkozni. De nagy vígasztalására is szolgált és sokat tett lelki egyensúlyának fentartására gyermekeinek s kivált leányának hü ápolása s az a gyöngéd részvét, a melyet iránta a rokonok és jó barátok tanúsítottak, valamint az is, hogy az egyház községének 23 hosszú éven át pásztor nélkűl maradt népe sohasem szomoritotta meg váddal, kárhoztatással azokért a kimondhatatlan anyagi és erkölcsi károkért, a melyek a folytonosan változó, tapasztalatlan ideiglenes helyettesek kormányzása alatt sújtották és sohasem kivánta, még óhajtás alakjában sem, hogy tegye le azt a címet, a melylyel járó kötelességeket már nem bírja végezni, sőt a legnagyobb mértékben megbotránkozott rajta, ha egyikmásik helyettes ilyet megpendített.

Ime, így arat jót, a ki jót vet!

Időnkénti nagy gyengeségéből és tompúltságából a gondos ápolás alatt helyrejövén, néha a legutóbbi időkben is bámulatosan élénk s általában 86 éves magas kora és 23 évi, csaknem teljes mozdulatlanságra kárhoztató állapota ellenére is oly egészséges volt, hogy halála előtt 4 nappal még tréfált és dalolgatott s 2 nap múlva szivét az orvos még rendben levőnek találta s halála előtt 10—12 órával is eszméleténél volt. Halálát egy csekély hűlés okozta, a melyet 8 napig lábon hordott s csak 3 napig volt fekvő beteg.

Nagy hatással volt úgy a megszomorott családra, mint kivált hitközsége buzgó népére, hogy épen a föltámadás magasztos ünnepének hajnalán (2¼ órakor) hunyt el. Mintha csak ezzel is azt a vigasztaló s boldogító hitet akarta volna prédikálni, hogy a porból alkotott testnek meg kell ugyan halnia, de egykor dicsőségesen föltámadunk s lelkünk egy szebb, dicsőbb hazában tiszta boldogságban örökké fog élni.

Temetése f. hó 14-én folyt le. Koporsójánál könnyező szemekkel fia, lánya, menye és unokája állottak, továbbá a távollevő rokonok közűl nehányan s csaknem az egész nagy népességű egyházközség, a mely gyászát a toronyra tűzött fekete lobogóval és díszes koszorúval fejezte ki. A most már újjá épített lelkészi lak udvarán Édes Ábrahám sályi lelkész imádkozott meghatóan, a templomban Nagy Ignác, miskolci lelkész mondott költői szárnyalású gyászbeszédet, a sírnál pedig, a hova legbuzgóbb hívei vitték ki, helyettese, Kóródy Lajos búcsúztatta el az 50 éves hű pásztort, az árván maradt nyájtól.

Legyen áldott az érdemes munkás emlékezete, a ki oly hű volt abban a körben, a mely rá volt bizva s az az igazi keresztyéni megnyugvás s valóban krisztusi türelem, amelylyel súlyos keresztjét viselte, szolgáljon fölemelő példáúl számunkra, hogy mi is becsülettel fussuk meg pályánkat, megtartsuk hitünket s elnyerjük egykoron, mint ő, az élet koronáját! —ó.—

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Észrevételek a törvénytervezetre.

(Folytatás.)

A 16. §. *a*) pontjában foglaltak szerény véleményem szerint alá nem irhatók. E §. szerint az egyház ügyeit intézi első sorban a választó gyűlés; melynek hatásköre a D) alfejezetben van körűlirva, de ugyane §. szerint az egyházi-közgyűlés intézménye fakultativvá tétetik, vagyis az egyházkerűletre van bizva, hogy ez hol állíttassék fel. Ezt a konventi jegyzőkönyv azzal indokolja meg, hogy az egyházi közgyűlés intézménye azon egyházainkban, melyekben a zsinat előtt ismeretlen volt, nem vált be, ott azonban, hol ez régibb keletű, a törvényből ki nem zárható; ennél fogva a választógyűlés mellett csak ott állíttatik fel az egyházi közgyűlés intézménye, ahol azt a presbytérium előterjesztésére az egyházkerűlet elrendeli, midőn hatásköre ki fog terjedni a presbytérium által hozzá terjesztett ügyekben, melyek fekvő birtok eladása, vétele, csere, kölcsön felvétel, vagy ujabb teher kivetésből állana. Ezen intézkedést nem helyeslem a következő okokból: már régen hangoztatjuk, hogy a ref. egyházban minden gyülekezetnek szoros egységre kellene törekedni, úgy szervezetünkben, mint egyéb dolgokban pl. az istentisztelet rendjében. Mert ebben az egységben, egyformaságban erő van. Ha e §. elfogadtatnék, nem előre, hanem hátrafelé mennénk e tekintetben, mert némely presbytérium kivánná a közgyűlési intézmény fentartását, vagy beállítását a másik nem, így már a fundamentumban, a gyülekezetekben a legnagyobb ingatagság volna a szervezetben. Véleményem szerint a fenti hatáskörben a közgyűlés intezménye mindenütt fentartandó, a hol ilyen nincs, az beállítandó, mert bár én nem kételkedem presbytériumainknak az egyház javára való becsületes törekvésében, de ha ily legfontosabb ügyek, — feltéve, hogy sok helyen nem lesz közgyűlés — egyedűl a presbytériumra bizatnának, s a többi tagoknak abba való beleszólási jog nem adatnék, ez nem egy helyen az egyház belső békéjét ásná alá, s presbyterek helyzetét a legnagyobb mértékben megnehezítené. Vádolásnak, piszkolásnak lennének sok helyen kitéve presbytéreink; előallna az a helyzet, hogy alig lehetne a presbyteri állásra embert kapni. Az egyházközségi közgyűlést sokan azért perhorreskálják, mert az néha a legfontosabb érdeknek útját állja, de a mi egyházunk a legnagyobb nyilvánosságot követeli ügyeink tárgyalásánál; a legnagyobb részvételt e szempontból, legfontosabb közügyeinkbe minden tagnak beleszólási jogot kell nyújtanunk. Ez az elvi álláspont. E mellett a gyakorlat azt mutatja, hogy a presbytérium sokszor csak az előkelő tagokból lévén összeállítva, az egyetemes érdek szem előtt nem tartatik. Hadd érvényesüljön a közvélemény és kivánság. Sok szem sokat lát. Az apróbb emberek néha oly oldalát fedezik fel a tárgynak, melyek a nagyok figyelmét kikerűlték. Ha az ügy helyes, az egyház javát célzó, népünk legalsó rétege is van oly értelmes és buzgó, hogy azt megvalósítani segíti. A közös érdekből és közös belenyugvással alkotott határozaton több áldás van, mintha azt egy pár tag hozza. Ha álláspontomat a t. lelkészértekezlet helyeselné, akkor a D) alfejezet e címet kapná: választó és egyházi közgyűlés hatásköre, tagjai s *d*) pontnak jönne az, a mi a 16. §-ban a feltételes egyházközségi közgyűlés jogköréül van kijelölve.

A 18. §-ban, a hol az mondatik, hogy kik az egyházközségi választógyűlés elnökei, ez van beszúrva: *b)* és *c)* pont alattinál a rendes lelkész, vagy a presbytérium által kirendelt helyettese. E *b)* és *c)* pont pedig a gondnokok és presbytérium választásáról szólván: véleményem szerint eddigi joggyakorlatainkkal és törvényünkkel ellentétben van az, ha a rendes lelkész szavak után ez tétetik, vagy a presbytérium által kirendelt helyettese, mert a presbytérium elnöke lelkeszválasztást kivéve, mindig a rendes, vagy h.-lelkész, és ha ezeken valami más lelkész helyettesítette volna, — bármely okból — a helyettesítőt, akkor sem a presbytérium küldte ki, hanem az esperes vagy egyházmegye. E kifogásolt rész tehát kihagyandó.

A 20. §. intézkedik a választói névjegyzéknek minden évben való összeállításáról. E §. ellen csak az az aggodalmam van, hogy a bürokratizmust még nagyobbra fogja nevelni úgy a lelkészi, mint az esperesi hivatalokban.

A presbytériumról szóló törvényszakaszokban számos módosítás tétetett.

Elsőben is kimaradt a mai törvénykönyv 27. §-a, mely a presbytérium teendőit sorolja fel azon okból bizonyosan, mert hiszen az egyházközség hatásköréről szóló §-ban már felsoroltattak az egyházközség teendői, s elmondatott, hogy ezek közül melyeket mely faktorok végeznek.

A befoglalt §-ok általában helyeselhetők.

A hivatalból rendes tagokról szóló 24. § ba beszuratott a következő paszus: »a mely egyházközségben ev. ref. tanító-, tanítónő-képezde, felső leányiskola, gimnázium, jogi-, theol.-akadémia van, ezen intézetek tanári testületei egy-egy képviselőt küldenek saját kebelükből a presbytériumba. Éppen a sárospataki iskolában fenálló s ehez hasonló sérelmek lesznek ezzel orvosolva.*) Helyeselhető.

A presbyterek számának azon meghatározása, hogy a legkisebb egyházban is 6 lehet a gondnokokon kivül, méltánylást érdemel a mai törvénykönyv e nemű intézkedésével szemben, a kis egyházak életét ismerők jogos kivánságai nyertek ebben kielégítést. Helyes a 27. §., a hol 4 pontban felsoroltatik, kik nem lehetnek választhatók. Ezzel sok visszaélés lesz megakadályozva. Az eskű felvétele, itt is, mint az egész vonalon, egy jele és eszköze lesz a ref. egyház egységének. A választás rendszeresen körüliratik. Az erről szóló intézkedéseknél érthető, hogy a presbyter ellen emelt panasz, a lelkész-elnökhöz (36. §.), onnan a hozott határozattal az espereshez teendő, és hogy a hozott határozatok felett a közigazgatási bíróság dönt, mert ez a jogorvoslatnak rendes útja, és ha presbyter nem lehet, a ki ellen a 4 pont alapján panasz adható be, világos, hogy a jogorvoslatnak is útj nak kell lenni; de az már nem érthető, hogy a 21. §. szerint miért tűzte ki a presbyter választás idejét az esperes. E §. tehát törlendő. A presbyteri gyűlés c. alfejezet minden §-a megállja helyét, kimerítőbb a mai törvénykönyv erről szóló §-ánál.

Az egész alfejezet maradhat.

A második fejezet, az egyháztagok illetékessége jogok, kötelességekről szól, összeszedve a mai törvénykönyv 14., 15., 16., 17. §-ából, de alpontokba és jobb, világosabb szövegezésben.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

*) Dehogy! A sárospataki főiskola, mint ilyen, soha sem küldhet ki presbitert, mert a sárospataki egyházközség nem fenntartó abban az értelemben, mint pl. a miskolci. Szerk.

A tornai egyházmegye tavaszi közgyülése.

Ápril. hó 15—16 napjain tartotta meg egyházmegyénk tavaszi közgyűlését Szinben a lelkészi kar, egyházak küldöttei s más vallásfelekezethez tartozó világi férfiak teljes érdeklődése mellett. Az esperesi jelentés szerint semmi sem zavarta meg az egyház megye életének nyugodt folyását. A hivők buzgósága a külső vallásos cselekményekben itt—ott növekedést mutat, főként a hétköznapi istenitiszteletek gyakorlásában s az urvacsorával való élésben s Isten dicsőségére adott adományokban, mely utóbbira 3101. korona gyült össze főként Amerikából. Szomoru dolog, hogy az Amerikába való vándorlás nem csökken. S ennek hatása már érezhető az évről-évre kevesbedő anyakönyvi bejegyzéseknél s a tankötelesek apadásánál. A tanitók hiánya s gyakori változása miatt a népnevelés terén is hanyatlás észlelhető. A kitünő iskolák száma leszállott négyre s a kielégitőké felemelkedett 13-ra. A dicséretes iskolák száma 6.

Az elpusztult szőlőket itt—ott kezdik már ujra telepiteni, dicséretes buzgósággal jár elől e téren Almás, hol a gondnok buzgalma folytán a telepités befejeztetett s az egyháznak már 600 liter bora is volt.

A halál két tanitót ragadott el körünkből. Lenkey Pál sziliczei s Tóth Antal Ferencz áji tanitót. Az előbbi 36 évig ez utóbbi 2 évig volt hü munkása egyházmegyénknek. Kiemelkedő mozzanata volt a gyülésnek a Szentpétery Sámuel pelsóczi lelkész és neje Kálniczky Zsuzsánna adomány levelének felolvasása, melyben a szőlős-ardói határban levő szőlőjüket a szőlős-ardói lelkészi hivatalnak adományozzák.

Nagyobb vitát keltett a sziliczei lelkész által bejelentett még 1901-ből származó vallássérelmi ügy. Egy ref. ifju, kath. nővel lépett házasságra s a plebános; főként pedig a községi jegyző, mint állami anyakönyvvezetőnek azon fenyegetésére, hogy addig ki nem hirdeti őket, mig a szolgabirói hivatalnál meg nem egyeznek a születendő gyermekek vallására nézve, egyességet kötnek a kath. fél javára. Csakhogy az egyesség levelet nem a szolgabiró állitja ki, hanem az irnoka. S mikor a visszaélés ellen a ref. lelkész jelentést tesz, rágalmazás-becsületsértés miatt sajtópert indit ellene az anyakönyvvezető. És tart a hercze-hurcza már két év óta. Az itélet kimondást mindig halogatják. S a vizsgálat megejtésével megbizott járásbiró elfeledkezve pártatlanságáról a kihallgatásnál a lelkészt még személyében is sértegeti, birálgatván annak előadását és taglejtését. S bár ez ügynél ugy tünik fel a dolog, mintha az állami anyakönyvvezető beigazolt téritgetési cselekményeért semmi büntetést nem kapott volna; egyházmegyénk bevárandónak itélte a sajtóper végét, ennek kimenetelétől tevén függővé, hogy tesz-e valamit — vagy nem tesz.

Lovász Dezső világi, Tóth Kálmán egyházi tanácsbirák, s Csengery Dezső ügyész hivatalaikról leköszönvén, főjegyző inditványozza, hogy az egyházmegye kikerekitésének kerdése, mely tavaly a napirendről levétetett, most tárgyalás alá vétessék. E tárgyra a szavazás elrendeltetvén, 8 szavazattal 6 ellenében az inditvány a napirendről ismét levétetett. Pedig hátigy egy időszaki tanács, avagy bíróság összehozatala is alig lehetséges.

Jabloncán, bár okleveles tanitója nincs, évről, évre

behajtják a tankötelesek után járuló 15 kros nyugdijadót. Ezért, e sérelem orvoslása s a tulfizetések visszatérítése végett kérvényezniök kell a Pénzügyigazgatóságnál s a közig. bíróságnál, hivatkozva az 1891. évi XLIII. t. cz. illetve a 37.29°/92. sz. Cultus miniszteri rendeletre.

A zsinati törvénytervezeten módositásaink a következők lennének.

A czim maradna a régi. Ne változtassuk mindig, mint az elviselt ruhát.

Az erdélyi egyház kerületnek mindaddig, mig teljesen zsinat-presbyteri alapon nem szervezi egyházalkotmányát, az őt közelebbről nem érintő dolgokban csak tanácskozási joga legyen, de ne szavazzon.

A presbytérium legkisebb létszáma vagy négy legyen, vagy nyolcz; mert sorsoláskor ha 6 a létszám, bajos $^1/_4$-ét kisorsolni

Az egész tervezetből kihagyandó minden lelkigondozástani rész, mint a melynek törvénykönyvben helye nincs s Istennek nagyobb dicsősége nélkül, csak a terjedelmet növeli.

A temetésnél megállapitandó volna, hogy temessünk. Mert e tekintetben botrányos állapotok vannak. Temetünk imával. Temetünk orátióval — a nélkül, hogy imát mondanánk. — Temetünk templomban és a háznál.

A confirmátiót s az arra való előkészitést kizárólag a lelkész teendői közzé sorolnánk. Itt minden föltétel csak kibuvó ajtó. A hol oly igen sok a dolog, hogy a lelkész eme legfontosabb kötelességét sem teljesitheti, uj lelkészi állomás szervezendő.

Az egyházmegyei és kerületi ügyészek a presbytériumok által választandók; valamint a konventi képviselők is.

A tanitói s tanári testületet képviselve óhajtjuk látni még a zsinaton is.

A konventi tagok száma ne 38; hanem 40 lenne. A tanári testület 1 és a néptanitói testület 1 képviselője.

A lelkész választásnál a szabad választás hozandó be s minden osztályozás törlendő. Mert mig pályázat lesz, a korteskedésnek, megvesztegetésnek valami fajtája mindig lesz. S nem tartunk azokkal, a kik azt vallják, hogy az egyház jutalom a tehetségért, — szorgalomért; a szigoru kálvini egyház szelleméből kifolyólag, nem az egyházak vannak a lelkészekért, hanem a lelkészek az egyházakért. Minden törekvés, mely a szabadlelkészválasztást korlátozza, megrablása a hivők jogának. A méltók és nem méltók kérdése teljesen mellőzhető. Mert ha van is rá eset, hogy egy-egy nagyobb egyházat olyan nyert el, a ki diszére nem vállott az egyháznak; több az olyan esetek száma, midőn az igen méltók — nagyon is hütelen sáfároknak bizonyultak.

Segédlelkészül ki nem bocsátható az, ki a segédlelkészi vizsgát, vagy első vizsgát le nem tette. Ezt megköveteli a papi hivatal komolysága. Ha nincs elég segédlelkész, gondoskodni kell arról, hogy szivesen lépjenek tehetségesebb ifjaink is e pályára. Ne legyen egy lovas rendőrnek több fizetése, mint a lelkésznek. Hogy valaki választható legyen, erre a két évi segédlelkészi szolgálat okvetlen szükséges. Az egyházi adónál a sok bonyodalmas, fogyónövekvő kulcs helyett mindenütt megállapitandó személyadónak, mit csak külön háztartásban élő vagy a 20 élet évét betöltött egyén fizet 2 korona s az állami adó 20 %.*)

A 304. §-ból törlendő, hogy az egyház megyei bíróság itélete ellen nincs felebbezés.

A 312 §. e. pontja után fölveendő: „esetleg a kerületi felsőbb leánynevelő intézetek segélyezése.

Az egyházi törvénykezés I. részéből kihagyandó „az egyházi közig. vitás ügyek elintézése, s ez a presbiterium, egyházmegye, egyházkerület hatáskörébe utasitandó.

A 497 §. után felveendő, hogy a tanitói változások mindig isk. év elején történjenek.

S e §. a pontjában a tanitónak biztosittassék az a fizetés, mit az állami tanitók kapnak, — mert ellenkező esetben elveszitjük legjobb erőinket.

A közrehirdetés utján való segélyezésre egyház megyénk az áji, szögligeti a s b.-lenkei szegény egyházakat ajánlja.

Az elhanyagolt s czéljuknak meg nem felelőleg kezelt példánykertek munkába vételére a presbytériumok fegyelmi eljárás terhe alatt utasittattak.

Megválasztván az egyház kerületre küldendő képviselőket az elnökségen kivül Arday J. Dániel egyházi, Dr Óváry Pál világi tanácsbiró s Fodor György e. m főjegyző személyében a közgyülés tárgyai kimerittettek. a gyülés berekesztetett s a fegyelmi bíróság ült össze. hogy egy rég vajudó ügyre határozatot hozzon.

Egy tanitó fiatalos könyyelmüséggel s léhasággal kettős házasság vétségébe esett, miért a világi hatóság 2 havi fogházbüntetéssel sujtotta s e büntetést az illető el is szenvedte. Az egyház megye fegyelmi bírósága, mint a krisztusi szereteten alapuló egyház megbizottja nem akarta szigorubban büntetni a vétkest, mint a világi hatóság s ezért 50 korona pénzbirságra és feddésre itélte. A tanitó államsegélyes levén, az itélet közöltetett a közoktatásügyi miniszterrel. Ez azonban bár az itélet meghozatalánál hibát nem talált, — kicsinyelvén a büntetést — az itéletet tudomásul nem vette s közig. bizottsági tag kiküldése mellett ujabb vizsgálat megejtését s ezután ujabb itélet hozatalt rendelt el.

A bíróság az itéletet továbbra is fenntartja. Mert a bíróság, mint teljesen önálló és független hatóság a zsinati törvények szerint járt el; mert az egyházi törvényeknek intézkedései az 1893. XXVI. t. cz. 13 §. által sem korlátolva, sem hatályon kivül helyezve nem lettek; miután az itéletben a felek megnyugodtak s az jogerőre emelkedett; miután egyházunk autonomiájába semmiféle hatóságnak beleavatkoznia joga nincs.

A miniszter azon leiratát azonban, melyben az államsegély megvonását tudatja, — bíróság tudomásul vette.

Ennyi körülbelől az, a mi a közönséget érdekelheti. S ha megemlitem még, hogy a lelkészi értekezlet inditványára egyház megyénk a „Magyar Szó“ részvény társaság részvényeiből két darabot jegyzett s a zsinati képviselők választását s az egyházlátogatást a régi módon kivánja megejteni, — a tudósitói tollat letehetem. Fodor György.

* Nem lesz sok? Szerk.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

— F.-Nyárád, 1903 április 21—22. —

Egyházmegyénk elnöksége április 21—22. napjaira Felső-Nyárádra hívta össze a közgyülés tagjait, hogy a szokásos vándor-gyülést templomban megtartva végezzük fontos teendőinket úgy, a hogy ősapáink is tették.

A gyülés rendkivül népes volt A hivatalosak közül alig hiányzott valaki. F.-Nyárád temploma, tornya s minden egyéb egyházi épülete megnyitva fogadták az érkezőket. Ez is egy külső haszna a vándor-gyülésnek!

Pont kilencz órakor templomba mentünk, a hol *Keresztes Gyula* szentpéteri s.-lelkész, mint legfiatalabb káplán emelte szívünket Istenhez s imádkozott áhitattal, igaz bensőséggel.

Majd az esperesi rövid fohász és a rövid gondnoki megnyitó után megalakúlván a közgyűlés, a tisztújítás értelmében az egyházi tisztviselők nevében *Vadászy Pál* esperes, a vil. tisztviselők nevében *Ragályi Béla* e. gondnok mondtak le bizalmi állásukról. A közgyűlés a lemondást elfogadva, elrendelte, hogy a szavazatokat Jul. 1-ig kell beadni s az elnökség és a tisztikar az új tisztikar megalakulásáig végzi teendőit, úgy közigazgatási, mint egyéb tekintetben.

Ezután olvastatott a nagy gonddal s valódi szakértelemmel összeállított esperesi évi jelentés, melynek főbb adatai a következők:

Isten dicsőségére adakoztak egyházmegyénk területén 13,370 korona értékben. Épitkeztek 52,902 kor. 59 fill. erejéig. — Tőkepénz van: 90,004 kor. 35 fill.; adósság van: 56,134 kor. 86 fillér.

Az egyházmegye összes egyházainak évi bevétele 134,172 kor. 16 fill., kiadása 105 150 kor. 94 fillér; pénztári maradvány 29,021 kor. 82 fillér volt.

Magtárainkban van közel 1000 köböl életnemü jobbára gabona.

Lelkészi alap: 45,338 K. 18 fillér.
Lelkészi és tanitói közös alap: 8731 K.
Tanitói alap: 6115 K. 62 fill.
Iskolai alap: 3902 K. 86 fill.
Épitkezési alap: 8000 K.
Orgona-alap: 1500 K.
Torony-alap 184 K.
Domesztikai váltság-alap: 1662 K. 17 fill.
Papi könyvtár-alap: 33 K. 66 fillér.
Énekkar működik 18 egyházban.

Jeles iskola van: 24; dicséretes: 28; kielégítő 5; A szilvási mindkét iskola járvány miatt zárva volt.

Domesztikai összeg 2215 K. 14 fillér az utolsó fillérig befolyt s a földhitelintézethez elküldetett.

Tüzkárbiztositási összeg 1537 K. 69 fillér illetékes helyére elküldetett.

Az esperesi jelentés lehetőleg kedvező benyomást gyakorolt mindnyájunkra s igaz képet rajzolt az egyházlátogatóság jelentései alapján szellemi és anyagi életünkről. Még legnagyobb bajnak tüntette fel a s.-lelkészi és a tanitói hiányt, mely ma mindenütt érezhető.

Sorra következtek ezután a lelkészi és tanitói beerősítések: *Simon Gyula* Szilvásra; *Horváth János* Bánfalvára; *Beregszászy Ferencz* Szendrőbe lelkészül; *Szylveszter Imre* Szakácsiba; *Szigethy Ferencz* S.-Vámosra; *Szkárosi Mária* Szilvásra tanitónőül megválasztatván, beerősittettek s ez utóbbiak az esküt is ünnepélyesen letették, miről nekik a bizonyitvány kiadatott.

Csiky Árpád végzett képezdésznek Hegymegre, *Kerekes Barnának* F.-Nyárádra, *Tóth Gyulának* Ládbessenyőre való megválasztását tudomásúl vette közgyűlésünk, kötelezvén őket arra, hogy a tanitói oklevelet egy év alatt tartoznak megszerezni s bemutatni.

Lengyel Gyula segéd-lelkész Szendrőből helyettes minőségben Ládbessenyőre rendeltetett; *Keresztes Gyula* hódmezővásárhelyi s.-lelkész pedig egyházmegyénkbe S.-Szent-Péterre bekebeleztetett.

A lelkész-értekezleti jkönyv kapcsán tárgyalás alá vétetett aztán *Szuhay Benedek* papi főjegyző előadásában a törvényjavaslat, mely legfontosabb tárgya ma nemcsak a mi egyházmegyénknek, de mindeniknek. A több ívre terjedő dolgozat az értekezleti elvi megállapodások és az ötös-bizottság munkálata alapján van megszerkesztve. Közgyűlésünk, kevés lényegtelen módosítással, elfogadta, az illetőknek jkönyvileg köszönetet szavazott. Ugyancsak az értekezleti jkönyv kapcsán a f.-borsodi egyházmegye két drb részvényt jegyzett a „*Magyar Szó*“ javára. A törvényjavaslatra vonatkozó megállapodásainkat nagy terjedelme miatt nem közölhetem; valószinű, hogy a kerületi bizottság hasznát fogja venni megjegyzéseinknek.

Sorra következtek a számonvevő szék, segélyosztóbizottság s a gyámtári választmány jkönyve, telve fontos, életre való indítványokkal s megnyugtató, elismerő szavakkal anyagi dolgainkat illetőleg. Közel 280 ezer korona van *Svingor József* dékán kezelése alatt. Örvendetes az anyagi emelkedés, a haladás 10 év alatt. Épen erre való tekintetből, közgyűlésünk kimondta, hogy a tiszti fizetéseket emeli; de úgy, hogy „nobile officium“ jellegét el ne veszítse. Az esperes tiszteletdija 200; a főjegyzőé 100; a 2 aljegyzőé 100; a dékané 600; az ügyészé 100 koronában állapittatott meg. A tanitói énekkar állandóan 50—50 korona évi segélyt kap, s gyűléstartó egyházaink őszszel 40[illegible]; tavaszszal 40 K.-t kapnak az alap kamatjából. Ezen felül papi tanácsbiráink és az egyházmegyei fontosabb bizottsági tagok 6—6 K. fuvardíjat kapnak minden kiküldetés alkalmából. Barna Gyula indítványára azt is kimondta közgyűlésünk, hogy jövőben minden fontosabb pénztárvizsgálat a mindenkori dékán lakóhelyén fog megtartatni kötvényeink, okmányaink lehető biztosítása szempontjából. Mi is elhagytuk tehát azt az ős régi szokást, hogy gondnokaink lakóhelyére menjünk. Igy ugyan költségünkbe fog kerülni. Gondnokunknak s a gyámtári választmány vil. elnökének pedig jkönyvileg szavaztunk köszönetet azért a soha meg nem hálálható szivességért, hogy évtizedeken, sőt századokon keresztül mi ott leltünk szives vendégszeretetet.

Ugy az ismeretes vagyonkezelési szabályrendeletről, mint az abauji indítványról, hogy az egyházlátogatás ideje legyen megváltoztatva s ez mentessék fel a pénzbeszedés kellemetlenségei alól *Botos József* t.-bíró referált; s ennek alapján véleményünk az, hogy a vagyonkezelési szabályrendelet függesztessék fel addig, míg az új törvény életbe lép. Az egyházlátogatás ideje maradjon a régi s szedje a pénzt az egyházlátogatás: mivel ez a legbiztosabb útja és módja a pénz beszedésének. Más kerületekben nem igy van: azért van a rengeteg hátralék!

A szilvási felés lelkész kérvényével kapcsolatban kimondta közgyűlésünk, hogy minden néven nevezendő lelkészi fizetés közös, igy a lelkészi kongrua is.

Hangács és Bábony díszes paplakot. Parasznya díszes iskolát épit. Ugy a terv, mint a költségvetés és a fedezet jóváhagyatván, megerősittetett.

Majd tárgyalás alá vétetett Borsod vármegye alispánjának átirata a Szent-István-napi munkaszünet, illetve felterjesztett sérelem tárgyában, *Bárczay László* és *Szuhay Benedek* főjegyzők hozzászólásai után elfogadta közgyűlésünk következő felterjesztését:

„Közgyűlésünk, a mennyiben az átirat bennünket ki nem elégithet, mivel az 1891: XIII. t.-c. bár „Szent-István király napját nemzeti ünnep -nek mondja, de a melyen csak az ipari zörgő munkának kell szünetelni, nem egyszersmind a haladéktalanúl teljesitendő mezei munkának is; mivel tiszta ref. vallású községeink lakói akadályoztatnak felsőbb parancs folytán a mezei munka teljesitésében, kidoboltatván nem egy helyen, hogy e napon semminemű mezei munkát végezni nem szabad: mindezek alapján tisztelettel felkérjük a főt. egyházkerületi közgyűlést, hogy a mennyiben az ilyen intézkedés által mi önkormányzati jogunkat, az alkotmányos

zsinatnak az ünnepek iránt való legfőbb intézkedési jogát csonkítva látjuk s még az 1891 : XIII. t.-c. is sok helyen bizonyos szándékkal félremagyaráztatik: legfőbb intéző testületünk, a konvent útján e vallásügyi sérelmet illetékes helyen lehetőleg orvosoltatni méltoztassék, mert az a meggyőződésünk, hogy ha idejében e sérelmeket nem orvosoljuk: István király napjának teljes megünneplése ma-holnap nemcsak a törvényben előírt ipari zörgő munkaszünetre, de a mezei munkára, sőt mi ránk is parancsoltatik, hogy ünnepeljünk, mint róm. kath. hittestvéreink.

Az alispáni átiratot tisztelettel csatolja közgyűlésünk."

Ugy a régi Borsodi Tractus történetének megírására, mint a gyámtár alapszabály-tervezetére vonatkozó véleményeket előbb lelkészi értekezletünk fogja letárgyalni s csak aztán dönt a fontos kérdésekben az egyházmegyei közgyűlés.

A kerületi közgyűlésre, mint képviselők kiküldettek az elnökségen kívül: *Svingor József*, *Balog István*, *Szuhay Benedek* papi; *Szekrényessy Árpád*, *Vladár Ervin*, *Bárczay László* világi részről.

Őszi közgyűlésünk helyéül a halhatatlan emlékű *Egressy Gábor* színész szülőfaluját: Lászlófalvát tűztük ki.

Délután 2 órakor a remek, új paplak tágas szobáiban megterített asztalok mellé telepedtünk le. Igy aztán barátságos beszélgetés, fesztelen jó kedv vett erőt mi rajtunk. Először *Szuhay Benedek* főjegyző a lefolyt tíz esztendőre vetve egy futó pillantást, a mely F.-Borsodra, ennek elnökségére, tiszti karára csak dícsérő, elismerő lehet, mielőtt a 10 év zárókövet letenné: élteti az elnökségét a jövő viszontlásra. *Némedy József* rendkívül szellemes, humoros felköszöntőben éltette a világosság fiait, a papságot. *Barna Gyula* politikai vonatkozású beszédben éltette Ragályi Bélát. *Csizmadia Jenő* némileg módosítva B. Gy. beszédjét, éltette Ragályi Bélát — az egyházmegyei gondnokot! *Doktor Gyula*, a lelkészi-értekezlet indítványozója, éltette a tiszti-kart; *Nagy Sándor* a tőle megszokott ékesszólással, remek felköszöntőben éltette a papi és világi elemet. *Keresztes Gyula* a szabadelvű, de egyúttal kuruc szellemű F.-Borsodot. *Vadászy* esperes a házi gazdát, Csapó Jánost kedves családjával egyetemben. Végül papi főjegyző éltette abból az alkalomból, hogy F.-Borsod F.-Nyáradon tartja most közgyűlését, Kun Bertalan, szeretve tisztelt püspökünk szülőfalujában — éltette őt s nyomban üdvözlő sürgönyt küldött a közgyűlés közönsége az agg főpásztornak.

Csapó János lelkésztársunk pedig kedves családjával együtt, 2 napi szives vendégszeretetéért fogadja e helyen is forró köszönetünket.

Szuhay Benedek
papi főjegyző.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Nevezett egyházmegye közgyűlését ez évi április 15—17. napjain Nyiregyházán tartotta meg. Görömbey Péter esperesnek, a városi református templomban megtartott buzgó imája után a vármegyeház nagytermében gyülekeztünk össze, hol a gyűlés megalakult. Az esperes mellett az elnöki széket, miután Gencsy Albert szeretett gondnokunk szomorú családi körülmények miatt meg nem jelenhetett, Vay Péter legidősebb tanácsbiró foglalta el. A gondnok iránt való szeretetének s ragaszkodásának jeléül jegyzőkönyvi üdvözlet határoztatott, a közebédről pedig sürgönyileg üdvözöltük.

Indítvány folytán elfogadtatott, hogy a templomban megtartott ima ezután a gyűlés helyén tartassék meg, mert a városiak közül senki sem jelenik meg a templomban s igy annak vonzó hatása nem is lehet.

Ezután az esperes köszönetet mondott azért az egyhangú bizalomért, mely irányában nyilvánult, s melylyel őt a következő tíz évre ismét az egyházmegye kormányára állították. Tekintve azonban azt a roppant munkát, mely az esperesi hivatalokat ma már terheli, a mely majdnem megbirhatatlan, kéri az egyházmegyei közgyűlést, hogy míg az egyházmegye, mely 91 anyaegyházból áll, — ketté választatnék, a mely hirtelen meg nem történhetik, az esperesi teendők ellátásán valamit könnyíteni próbáljanak, a munkafelosztás elvénél fogva az állást elfogadja s Istenben bízva igéri, hogy szerény tehetségét s minden idejét és erejét a felső-szabolcsi egyházmegye javára szenteli. Az éljenzéssel fogadott beszéd után indítvány folytán elfogadtatott, hogy az esperesi hivatal munka végzésére a segédlelkész fizetését 240 koronáról 400 koronára emeli s egy irnokot 240 koronával díjaz a közigazgatási pénztárból s nevezetteket elkötelezi, hogy naponként több órai munkát végezzenek az esperesi hivatalban.

Az esperesi időszaki jelentésből szomorúan értesültünk Takács Gyula rohodi lelkésztársunk haláláról, kinek emlékét jegyzőkönyvünkben örökítettük meg.

Mint ujonnan választott lelkészek beerősítettek: Vass János Eörbe; Kovács Lajos Kisvárdába; Mészáros János Székelybe és Valádi Mátyás Zsurkra.

Jákóra nem akadt pályázó. Gelse leányegyház pedig anyasíttatott s az eljárás, a lelkész-választást illetőleg folyamatban van.

Öt tanító s két tanítónő a szokásos esküt a gyűlés szine előtt tette le.

Az egyházmegye tisztviselőivé a következő tiz évre a következők választattak meg: 1. Közigazgatási pénztárnokká: Pap Károly laskodi lelkész. 2. Gyámpénztárnokká: Veres János balsai lelkész. 3. Ellenőrré: Szikszay András ibrányi lelkész. 4. Levéltárnok: Görömbey Péter esperes. 5. Ügyész: Szikszay József nyir-bátori ügyvéd. 6. Számvevőszéki elnök: Tóth Gábor nyir-bogdányi lelkész. Tagok: Czövek János komorói, Vass Mihály gégényi lelkészek; világiak: Dr Mezőssy Béla és Dr. Horváth József. 7. Egyházkerületi rendes képviselők: egyháziak: Nagymáté Albert balkányi-, Rácz Gyula nagy-halászi lelkeszek; világiak: Jármy Miklós és Dr. Mezőssy Béla tanácsbirák. 8. Tanügyi bizottsági elnök: Keresztesi Sándor madai lelkész. A 10 körbe osztott iskola-látogatóság szintén magválasztatott. 9. Időszaki bíróság tagjai lettek: Porzsolt Ádám, Jármy Miklós és Rácz Gyula tanácsbirák. 10. Tanítóegyleti s gyámintézeti elnök: László Gyula balsai; pénztárnok: Szombathy Imre fényes-litkei; ellenőr: Délczeg Sándor kemecsei; jegyző: Lengyel József nyiregyházai tanítók lettek, kik is az esküt a gyűlés előtt letették.

A turai lelkész betegsége és szolgálatképtelensége miatt félfizetéssel nyugdíjaztatott.

Györöcskének és Cs.-Kenéznek megengedtetett, hogy iskoláját államosíthassa.

A gégényi egyháznak 303 hold ingatlan vételére s 94 ezer korona kölcsön felvételére az engedély megadatott.

A »Magyar Szó« érdekében tett indítvány, hogy részvény jegyeztessék az egyházmegye részéről, — pénzalap hiányában elfogadható nem volt, de az erkölcsileg való támogatást mindenki hangoztatta s a pártolásra az egész egyházmegye közönsége felhivatik és buzdíttatik.

Az egyházmegye közigazgatási szükségletének költség előirányzata elkészíttetett és elfogadtatott, melyben a szükséglet 7720 korona. Fedezet rá 1324·90 korona. Hiány 6305·10 korona, mely államsegélyből lenne pótlandó s e célból terjesztetik fel az egyházkerületre.

Az egyházmegyei leánynevelő-intézet igazgatóbizottsága is megválasztatott az esperes és gondnok elnöklete alatt: Andrássi Kálmán, Szikszay András, Szabó Lajos, Vass Mihály, Tóth Gábor egyházi; Szikszay Pál alispán, Borbély Sándor, Nagy Lajos birák és Dr. Szesztay Zoltán ügyvéd s egyházmegyei jegyző világi tagokkal.

Ezután került tárgyalás alá ama nagyfontosságú ügy, mely a zsinati törvényjavaslatra vonatkozik. Már a mult március hó 30-án egy nagyobb bizottság tárgyalta a törvény-tervezetet s készítette el véleményes javaslatát az egyházmegyei gyűlésre. A javaslat, mely általános elvi szempontból tárgyalja a törvény-tervezetet az egyes szakaszok mellőzésével, általános helyesléssel találkozott és fogadtatott el.

Javaslatunkat a következőkben terjesztjük fel a felsőbb hatóságokhoz, a melyek óhajtandó volna, hogy figyelembe is vétessenek.

A zsinat-presbiteri elvet óhajtjuk érvényre juttatni az egész vonalon.

Az erdélyi kiváltságokat megszüntetni kívánjuk.

A konventi tagok és egyházkerületi képviselők a presbiteriumok által választassanak.

Az 1848 : XX. t.-cikk mielőbb életbe léptetendő.

Kívánjuk az istentiszteletbeli egységet és annak rendezését.

Kívánjuk az egyházmegyék és kerületek rendezését s célszerű beosztását.

A lelkészi javadalomnak 2400 koronában való megállapítását s megfelelő korpótlékot.

A választók névjegyzéke ne évenként rendesen, hanem csak a szükséghez képest irassék össze.

Az egyházmegyei és kerületi tisztviselők tíz évenként választandók mindenütt, a püspök és főgondnok kivételével.

A lelkészi képesítésnél szokásos érdemjegyek elhagyandók s az »alkalmas« és nem alkalmas kifejezés fogadtassék el.

A pap-hallgatás elhagyandó s az állomást elfogadni óhajtók, az egyház meghivása folytán, az illető egyházban próba-szónoklatot tarthassanak.

A törvény-tervezet szakaszai ujra szövegezendők s abból kihagyandók minden oly intézkedések, melyek a püspöki jogkör kiterjesztését célozzák. A 281. szakasz, mint igazságtalan s a 247., mint sok viszályra okot szolgáltató — törlendők.

Hadseregeknél és fogházaknál állandó ev. ref. lelkészek alkalmaztassanak.

Az egyházi adózásra vonatkozó részt, mint szerencsés* alkotást elfogadja egyházmegyénk. Az adókulcs kezdő százaléka még most alig állapítható meg adatok hiányában. Kívánjuk, hogy a zsinat előtt a konventi elnökség a kormánynyal lépjen érintkezésbe, hogy a szükséges összeget hajlandó-e megadni államsegélyből, mert ha nem, úgy a 25%-os adókulcs is magasabb leend. Itt csak az 1848 : XX. t.-cikk végrehajtása jöhet tekintetbe, más nem. Mig a számítás e nagyfontosságú dologban tisztába jöhet, a zsinat elnapolását kívánjuk.

Az összes egyházi adók kizárólag készpénzben fizetendők s ez az eljárás két év alatt viendő keresztül minden gyülekezetben.

A 307. §. tisztább szövegezést kiván. A 309. §-ból az a rész törlendő, hogy a számadás az espereshez terjesztendő be.

A közalap tőkéjének fele részben a kerületeknél való elhelyezését és gyümölcsöztetését óhajtjuk.

A birósági rész általánosságban elfogadhatónak mondatott ki s lényegesebb megjegyzést csak azon szakaszokra teszünk, melyek a gyűlési elnökségre vonatkoznak. Az egyházközségi gyűlésnél (333. §.) kimondandó, hogy a tanácskozást a lelkész-elnök vezeti s a szavazásnál dönt, azonban a világi elnöknek szavazási joga érvényesíttetik s minden esetben szavaz.

A bíróság által leteendő esküforma beveendő a törvénybe, mert hivatkozás is van olyan esküformára, mely bevéve nincs.

A köznevelési rész lényegesebb birálatot nem kapott. A beosztást másként óhajtjuk. A keresztyén felebaráti intézetek, felsőbb népiskolák létesítése szegénységünk mellett csak jámbor óhajtás, de meg nem valósítható.

A más felekezetűek iskolájában működő hitoktatókról szóló rész a törvénybe felveendő s vagy azon lelkészek közé sorozandók, a hol szolgálnak vagy a gimnáziumi tanárokhoz osztandók be.

A tanítás s általában a népoktatással foglalkozók fizetése az államiakéval egyenlő legyen; s ha az iskola fentartó azt megadni nem tudja, államsegelyt vehessen igénybe a felsőbb hatóságok jóváhagyása mellett. Az 1848 : XX. t.-cikk életbe léptetésével egyházunk oda fejlesztendő, hogy az oktatás során a kivánalmaknak megfeleljen.

A tanítói testület az egyház kormányzás minden téren: egyházmegyén, egyházkerületen, konventen és zsinaton megfelelő képviselettel birjon.

Sok apróbb helyi érdekű ügy intéztetett el, melyek közérdekkel nem birnak. Az első napon tartott közebéd igen élénk hangulatban folyt le s szellemes felköszöntők fűszerezték a testi élvezetet. A gyűlés nagyon népes volt.

Rácz Gyula.

* ??

Szerk.

Egyházi éneklésünk.

(Folytatás.)

Főtörekvése legyen még az énekvezérnek az is, hogy az istenitiszteletben *összhangot* igyekezzék teremteni. Az éneknek a prédikációval való összhangba hozása által már elérte a célt. Vegyen magának minden vasárnap annyi fáradtságot, amennyivel a lelkésztől az elmondandó egyházi beszéd tartalmáról felvilágosítást szerezhet s az éneket aszerint igyekezzék megválasztani. Tegye ezt az énekvezér nemcsak a kezdő, hanem a záróénekeknél is. Bár ez utóbbi, vagyis az ugynevezett „rácsutorázás“ ellen hallottam már egyes tiltakozó hangokat, mindazáltal én ezt szépnek s a vallásos érzelem ápolása szempontjából elengedhetetlennek tartom. Ugyan mi kifogásolni való lehet abban, ha például egy, a mai, némi aggodalmat keltő vallásközi állapotokat tárgyaló prédikációra a 137. dicséret 7. versét énekeljük?

Némelyek az itt, eddig felemlített bajokon kívül még valami tanterv-hiányokat emlegetnek. Hát erre azt mondom, hogy ha valamire nem kell tanterv a világon, akkor épen az egyházi énektanítás az, amelyet tantervvel szabályozni, — javítani meg épen — nem lehet. Sőt azt az egyházi énektanításra vonatkozólag egyenesen károsnak minősítem. Tanterv maga a minden gyermek kezében ott levő Énekeskönyv, melyből az illető vidéken énekelni szokott dallamok

s szövegek betanítása tanterv nélkül is kötelessége a tanítónak. Károsnak azért mondom az egyházi énektanításnál a tantervet, mert megeshetik, hogy annál a zöld asztalnál olyan éneket találnak felvenni a sorozatba, amelyet pld. nálunk, a mi vidékünkön nem énekelnek s ellenkezőleg olyat hagyhatnak ki, amelyik itt nagyon is közhasznált ének. Az így előállható visszás helyzetből eredhető zavar mindenki által felismerhető.

Az egyházi énekek tanítását bizonyos órarendben meghatározott órákra való, hogy így mondjam: benyügözését sem tartom valami üdvös intézkedésnek. Elismerem, hogy ezeken az órákon is lehet éneket tanítani, de azt határozottan állítom, hogy ily módon jól, biztosan énekelő gyermekeink sohasem lesznek. Tanítsa a tanító az egyházi énekeket akkor, amikor arra csak legkisebb ideje is nyílik s ha nyílik naponként háromszor, tanítsa háromszor.

E pontnál nem tudom megállani, hogy egy más' e tárgygyal nagyon is szoros összefüggésben levő dologra ki ne térjek. Ez a népiskolai vallástanítás ügye. Újabb időben kezdenek némelyek a tanítók kezében lévő népiskolai vallástanítással meg nem elégedni. Sőt akadt legközelebb egy ref. tanító-egyesületi fiókkör, mely azt, a tanítókra súlyos vádnak is beillő s lábra kapni kezdő véleménynyilvánítgatásra Uchácius-ágyúval rá is duplázott. Ez a kör ugyanis azzal a protestáns anyaszentegyházat boldogítani akaró javaslattal lépett az illető egyházmegyei gyűlés elé, hogy a népiskolai vallástan terhe vétessék le a tanítók vállairól. Nem akarom bírálat tárgyává tenni e meggondolatlan lépést, hisz elvégezte már ezt az illető egyházmegye, amidőn veteményes kertje egy percre megficamodott gondolkozású kertészeit kudarccal végződő indítványozási kirándulásáért alaposan megleckéztette, — csak azt akarom kifejezésre juttatni, hogy csekélységem — mint talán már gondolni is lehet az előjelekből — határozott ellensége minden olyan áramlatnak, melynek célja a népiskolai vallástanításnak a tanítók kezéből való kivevése. Álláspontom védelmezésére a sok közül csak egyet említek meg s ez épen az egyházi énektanítás ügye. Ki az a vakmerő, aki tagadni merné, hogy az énektanítás aránytalanúl biztosabb kezekben van a tanítóknál, mint a lelkészeknél? Nem azért, mert talán a lelkészek képtelenek az énektanításra, hisz ilyet állítani senki sem fog, hanem azért, mert nincs idejük rá. Micsoda parányi része az a heti 2—3 félóra az énektanításra megkivántató időnek! Teljes képtelenség az ilyen háládatlan munkára kárhoztatott lelkésznek úgy tanítani az egyházi éneklést, mint azt egy folyton az iskolában levő s minden kis szabad dőt felhasználni tudó tanítónak. De leghangosabban beszél a tapasztalat, mely azt mondja, hogy ha valahol nem tudnak az iskolás gyermekek énekelni, akkor az olyan — valóban szerencsétlen — gyermekek azok, akiket a hitoktató lelkész tanit az egyházi éneklésre. S épen azért állitom én, hogy az egyházi énektanitást órákra szoritani nem célirányos és nem szerencsés törekvés, mert kockára veti magát az egész ügyet.

(Folyt. köv.) Fövenyessy Bertalan.

KÖNYVISMERTETÉS.

Papi irodalom 1902-ben.

XVII.

Emléklap Tisza Kálmán emlékezetére. Pápa, 1902. 8°, 32 l. Kiadja a dunántúli ev. ref. egyházkerület.

Ebben a füzetben meg a dunántúli egyházkerület nagy gyásza beszél hozzánk „feledhetetlen főgondnokának 1902. évi április 20-án, Pápán tartott gyászünnepélye" alkalmából. Tartalma: 1. Ima, *Antal Gábor* püspöktől. 2. Egyházi beszéd, *Peti Lőrinc* k. tanácsbirótól. 3. Életrajz, *Thury Etele* tanártól. Alkalmas, szép dolgozatok ezek mind az egyházkerület mély gyászának kifejezésére, mind a nagy halott emlékének örökitésére.

XVIII.

Szabó János emlékezete. Halotti ima és beszéd és emlékbeszéd. Szentes, 1902. 8°, 45 l.

Az imádságot *Könyves Tóth Kálmán*, a beszédet *Zsigmond Sándor* mondotta 1902. május 25-én, Debrecenben; az emlékbeszédet *Futó Zoltán* 1902. julius 3-án, Hódmezővásárhelyen. Ebből az utóbbiból igazán vonzóan emelkedik ki Szabó János békés-bánáti esperes nemes alakja. Elösmerés érte az írónak!

XIX.

Légy hív mindhalálig. Vezérkönyv a konfirmációi tanításhoz, lelkészek és vallástanárok számára. Irta: *Urházy Lajos*, lovasberényi ev. ref. lelkész. Budapest, 1902. 8°, IV+52 l. Ára 1 kor. Kapható Hornyánszky Viktornál, Budapesten.

Ez a füzet nemcsak, hogy nem *vezérkönyv* a konfirmációi oktatáshoz, hanem még *segédkönyvnek* is sovány és gyenge. Pedig tulajdonképp segédkönyvnek lenne szánva a Polgár Mihály-féle népiskolai tankönyv sakramentumokról szóló részéhez, tehát a dunamelléki lelkészek számára van közrebocsátva. Hasznát veszik-e majd ennek a segítségnek? Nem tudom. De hogy a tiszánnineni lelkészek számára még segédkönyvnek is gyenge, azt látom. Mert mi által erősiti meg a lelkész a konfirmándusokat? Szerzőnk szerint „az által, ha azokat a vallási tárgyakat, melyeket már az iskolában tanúltak, nekik megmagyarázzuk." (Előszó). Hát az iskolában nem magyarázták meg nekik a tanítók? De bizony meg és pedig nemcsak a vallási, hanem az erkölcsi tárgyakat is. Vallás- és erkölcstan karöltve halad a népiskola tananyagában s ugyanúgy halad a magyarázatuk is. Azt a tanítót (ha akadna), a ki magyarázat nélkül tanittatna be a tanítványaival valamit, azonnal el kellene csapni. Nem a magyarázat a cél s még csak nem is az az eszköz. A cél itt már az önálló vallás-erkölcsi élet kiépitése, rendithetetlenné tétele; az. hogy ne csak hidd, hanem kövesd és éld; az eszköz pedig mindenek felett a lelkész személyes, folytonos hitvallástétele a Krisztus igazságairól, ellenállhatatlanná téve a Krisztus és a maga egyéniségéből, életéből kisugárzó erők által. S ezt lehetne elérni a népiskolai tananyag ismételt magyarázatával vagy azzal, a mit Urházy Lajos tesz, t. i. az első ember bűnbeesésének, Jézusnak, a ker. egyháztörténet néhány eseményének sovány, száraz vázlatával s a vázlatok végére függesztett még szikárabb, szinte zörgő kérdésekkel!? Ezekkel nem, hanem az Urházy által kijegyzett szentirási helyek elővétele által. Azért, ha valami értéke van az Urházy füzetének, az nem más, mint az, hogy segítségére lehet a lelkésznek az alkalmas bibliai helyek

kikeresésében. Ha ezeknek a helyeknek módszeres feldolgozását adja vala: akkor dolgozata inkább lenne nevezhető vezérkönyvnek; de minthogy nem adta, igen megelégedhetik a segédkönyv elnevezéssel is. Ezért mondtam, hogy a tiszáninneni lelkészek vagy nem, vagy csak ily értelemben használhatják.

XX.

Fehér liliom Imakönyv a protestáns ifjuság számára. Irta: *Horváthné Ferenczy Ida.* Miskolc, 1902. 16°, 146 l. Vadász M. kiadása. Ára kötve?

Kun Bertalan a következő nyílt ajánlással vezeti be e könyvecskét: „Ezen Fehér liliom c. imakönyvet, melynek szerzője egy az anyai szeretet által mélyen ihletett s női erényekben példányként álló s a családi élet körében bölcs tapasztalattal birt nő volt és a melyben foglalt imák, mint a női vallásos érzés által áthatott kedély nyilatkozatai, a leánynövendékek használatára minden tekintetben legalkalmasabbak, örömteljes megnyugvással ajánlom a t. közönség figyelmébe." Szerintünk e nő és anya lelke gyémánt volt, mely a rászóródó vallásos fényt tisztán és a szívén sugározza vissza, tehát melegen. Tartalma vasárnapi, ünnepi, köznapi és alkalmi imádságokból telik ki, köztük nehány verses is. Ajánlanunk, különösen növendék-leányok számára, a közlött ajánlás után, felesleges.

Faludi Pál.

IRODALOM.

* **Sassi Nagy Lajos:** *„A XIX. század igazi népnevelői."* II-ik javított s bővített kiadás. Szeged 1903. 8° 205 l. Ára 1·50 K. A múlt évben jelent meg az első kiadás s akkor is megemlékezvén róla, csak jót s ajánlót írtunk (l. S. L. 297—298. l. 1902. évfolyam). most is a legteljesebb elismeréssel szólunk a volt sárospataki diák e munkájáról, a melyet el *kellene* olvasnia mindenkinek, a ki a hon boldogítás munkájával nagy általánosságban tisztába akar jönni s a nép-nevelés igazi teendőivel meg akar ismerkedni. Tartalmából is megitélheti mindenki, hogy milyen széles területen mozog az irat, mert szó esik a magyar nép jövőjéről *közgazdasági, társadalmi, erkölcsi, hazafiságí, népoktatási, irodalmi* stb. neveléséről s egyúttal egy nagy nemzeti alapnak megvetését is célúl tűzi ki. Lelkészeink, tanítóink mind nagy haszonnal forgathatják e művet, sőt Darányi Ignácz és Wlassics Gyula miniszterek azt is megtehetnék, hogy jutalom könyvűl osztogattathatnák példányait. Üdvözöljük a szerzőt!

* **Kuthy Zoltán** new-yorki ev. ref. lelkész *Emlékkönyvben* örökítette meg egyháza *templom és iskola* avatási ünnepélyét, a mely ez év április 5-ikén, virágvasárnapon ment végbe. A csinos kiállítású füzet arczképekkel van ékesítve az egyház előljáróiról, le van írva benne az ünnepély lefolyása, illetőleg sorozata s a mi legfontosabb: adva van az egyház egész története. Ezt az utóbbi részt igazán lehetetlen megindúlás nélkűl olvasni. Az új templom és iskola 100,000 koronába került s Kuthy Zoltán nagy buzgóságának köszönhető, a ki az összes amerikai magyarokat felkereste s mint írja: „üres kézzel senki sem bocsátott el." Legyen is áldás továbbra is a lelkes munkán, a melyet az evangyéliom magyar nyelven való hirdetésében kifejt s a magyar nemzeti szellemet oltogassa is be a lelkekbe, élesztgesse is, hogy a magyar név ott is tisztelt s becsűlt legyen s haza árúló senki ne legyen az idegen földre menekűltek között!

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 1.—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Lengyel István,* a kir. magyar természet tudomány-társulat iroda-igazgatója és pénztárnoka élete 52-ik évében Budapesten hosszas betegség után meghalt. A sárospataki főiskolának hű és igaz barátja volt, a melyet mindannyiszor bebizonyított, valahányszor a főiskolának valamelyes szolgálatot tennie alkalma nyílt. Buzgó hivatalnok, a természettudományokkal lelkesen foglalkozó egyén volt, a kinek elhunyta igen nagy veszteség a nevezett társúlatra. Legyen emléke áldott, síri nyugalma zavartalan! — *Szepessy Mályás* miskolczi ev. ref. főgimnáziumi tanár szolgálati éveinek 15-ikében április 23-ikán hosszas, kínos szenvedés után elhúnyt. Tehetséges, munkabíró tanár volt, de mintha kedvtelenség és elégedetlenség uralkodott volna lelki világán, ennek következtében a tanári foglalkozásban sem találta igaz lelki gyönyörűségét. Ez volt az oka lelke elborúlásának is, a mely ime az örök nyugalom helyére juttatta. Legyen a zaklatott léleknek a sírban csendes nyugodalma! — *Czinke István* rimaszombati lelkésztársunkat és családját az Úr megpróbálta. Elvesztették a többi gyermekek mellett is a szülei édes reménységek letéteményesét, a hatodfél éves *Lacikát*, a kiben csak gyönyörűségük telt, a kinek napról-napra fejlődése egyre biztosabb zálogként mutatkozott a boldog remények teljesűlésére. Az Úr azonban másként akarta. A városban pusztító járványos betegség által oda küldé a kedves, a szép gyermekhez a halál angyalát, a melynek könyörtelensége kioltá az életet, a melyhez oly sok szerető szívnek volt joga. A megpróbált család bánatában igaz részvéttel osztozunk mi is s kérjük a gondviselést, hogy védő szárnyai alatt enyhitse a szülei szivek sebének fájdalmát, az ártatlan gyermeknek pedig adjon boldog és édes pihenést a szülei kebel helyett ott a sir ölében.

— **Hegedűs Sándor az egyházi adó-reform kérdéséről.** Kiss József a „Dunántúli Prot. Lap" szerkesztője lapja 17-ik számában közli Hegedűs Sándornak a konventi adóreform tervezetre vonatkozó felfogását, a mely a dunántúli kerület gyűlésén nyert kifejezést. E közleményt több oknál fogva érdemesnek tartjuk átvenni s fel is hívjuk rá t. olvasóink figyelmét, hogy *még a sorok között* is olvassák az olvasni valót! Hegedűs Sándor szerint tévedés a konventi javaslatnak az a pontja, a melyben arról van szó, hogy az 1—20 K. állami adót fizetők 45%-ot fizetnek, holott azok csak 25%-ot fizetnek, mert személy-adó nem vehető az állami adó-alaphoz. (Csakhogy tudnia kellene H. S.-nek azt, hogy a 45% összesítés! S bizonyosan tudja is, hanem a 25%-ot akarta kiemelni, mint csekélységet a szegény ember részéről, mint ezt a következő sorok is igazolják! . . . dr. T. I.) Hegedüs S. azt mondja: „ha vagyonos ember kevesebb % mellett adózik is: ennek 100, 200 K.-ja mégis csak 100—200 K. a szegény ember 2, 5, 10 K.-ja mellett, vagyis 10, 20, 50, 100 szor annyit fizet évenként az egyház fentartására, mint emez és fizeti a nélkűl, hogy bármi, akár a legparányibb előny is biztosítva volna neki." (Vagyis ***előny biztosítás*** volna a jelszó!! . . . Szépen vagyunk! Akinek sok adatott: attól sokat várunk, ez az elv már *előny-biztosítással* kötendő össze! dr. T. I.) És ezt a gondolatot tovább is fűzi H. S. mondván ezeket: „Választáskor az 1—2 K.-át fizető szegény épp úgy érvényesül, mint az, a ki 100—200 K. fizet." (Tehát több jogot kíván a H. S.? Ugyan mely irányban? dr. T. I.) Még a segélyezés kérdését is belevonta a kérdésbe, mondván ezeket:

„Ha a gyülekezet tagjai segélyben részesülnek, bizonyosan nem a gazdagabbak lesznek ezek.“ (Ez aztán az ütő-kártya! Csak az a baj, hogy nem evangyeliomi szellemű! dr. T. I.) Belevonta az egyházi közéleti szereplést is az érvelésbe ilyen módon: „Aztán a vagyonosabb intelligens osztály már az által is, hogy a közügyek intézésében buzgón részt vesz és pedig rendszerint a *saját költségén:* tetemes áldozatot hoz.“ (Nem szembe állítása akar ez lenni úgy per mopsz az intelligensebb osztálynak a lelkészekkel, a kik meg *nem saját költségükön* vesznek részt a közügyek intézésében? Mintha ide is vágna! dr. T. I.) Sőt ezt a hangot tovább is folytatja igy: „iskolák, templomok építésénél, tanítói, tanári állások szervezésénél a nagyobb és jelentősebb adományok, alapítványok ezektől eredtek és erednek . . .“ (Hogy ezzel a captatio benevolentiae-t végzi-e, vagy pedig egyéb is van benne, mint az előbbi hangnem folytatásában? bizony nem tudjuk. dr. T. I.) De még nagyobb mértékben is végzé a maga álláspontjának ajánlását, a mikor ezeket is mondja a Kiss József feljegyzése szerint: „Az egyes egyháztagok önérzetét is óvni kell. *Egyenjogú* tagok közt, ha a szegény nem érzi, hogy erejéhez képest ő is hozzájárúl a teher viseléshez: csökken az önérzet s ezzel arányban a ragaszkodása. Mindezen oknál fogva nem szeretném, sőt károsnak tartanám, ha olyan kulcs állapíttatnék meg, a mely mellett néhol csupán *egy*, néhol *egy-két* egyháztag több egyházi adót fizetne, mint a többiek valamennyien. Ez az apróbb kellemetlenségeken kivűl azt a nagyon szomorú eseményt is szülhetné, hogy éppen a vagyonosabb egyháztagok közűl itt is, ott is egy-kettő, végeredményében mégis sok elidegenednék vallásunktól . . .“ [Vagyis H. S. főgondnok szerint *kímélni* kell a vagyonosabb osztályt s *nyomni* a szegényebbet! Azt természetesen elfeledi, hogy az állami adózás területén sincs a *több adóval több jog biztositva* s bizony pld. a H. S. nagy adója is csak *egy szavazatra jogosit*, meg az én *kis adóm* is, már t. i. a nagygyal szemben kis adóm! Dr. T. J.] . . . Azt is irja Kiss József, hogy a H. S. beszéde *azokra, a kik hallották, igen meggyőző volt.* Hát a mi zárjeles megjegyzéseinket nem megtehette volna a hallgatók kivűl bárki is, hogy a *meggyőzést ellensulyozza?!* De hát szokás az minálunk, hogy *orákulumok* gyanánt tekintjük *a nagy emberek nem nagy s nem igazságot tartalmazó nyilatkozatait is.* Az pedig igen-igen helytelen eljárás a főgondnok részéről, hogy az *állás tekintélyével akarna nyilatkozatainak igazságot szerezni!* . . . Mi, a kik őszinte örömmel köszöntöttük Hegedűs Sándort, mint főgondnokot, tartoztunk ezeket is őszintén elmondani.

— **Rövidke felelet a rövidke válaszra Rimaparti úrnak.** Fiatalabb éveimben én is vadászgattam, de a lesi puskásokat, a kik a sűrű bokrokba rejtőzködtek, vadásztársamnak nem ismertem el, sőt a nyiltan vadászók közűl se szerettem azokkal vadászni, akiket nem ismertem, szerencséltessen Rimaparti úr személyesen, akkor majd elmondom a mit tudok, még pedig nem mások után, hanem tapasztalatból. Hogy, mi a lajstromos szavazás ellenzői nem üveg házban, hanem egy kipróbált erős épületben lakunk, azt a tapasztalat megmutatta, inkább üvegház az, a melybe R. p. úrék menni akarnak. Arra mindenesetre bátor vagyok figyelmeztetni R. p. urat, hogy a bécsi iratok arsenáljában még nem ette meg a moly az 1860-iki Thun-féle pátenst és az 1861-ik évi februári rendeletet, ne készítsük az útat, hogy az ismét kiküldessék minden lekészi hivatalnak. Hogy a fegyver visszafelé sülést nem tudja megérteni, azt sajnálom, de más magyarázatát nem adhatom, mint a mit a márcz. 30-iki lapban megjelent czikkemben adtam, sajnálom pedig azért, mert azt kellene hinnem, hogy érthetően nem tudok irni. Meg kell még az is jegyeznem, úgy utóiratképen, hogy nemcsak a mostani szeretve tisztelt Püspökünk megválasztása alkalmával bizonyult be, hogy van Hegedüsnél külömb ember is, hanem már az előtt 1860-ban, a mikor 350 szavazat közűl 303 szavazattal Zsarnay Lajos választatott superintendenssé, pedig ugyanám mozgott a világ Hegedűs mellett. Idrányi Ferencz.

— **Utólsó szó a lajstromos szavazás ügyében.** A t. szerkesztő úr jónak látta I. F. úr sorait velem közölni azzal a czélzattal, hogy ha van valami mondani valóm, rövidesen mondjam el s hadd legyen vége, hiszen immár ante portas a kerületi gyűlés! — a zsinati tagok választásának módja felett kezdett elmélkedésünknek. Hát elmondom, a mi még a szívemen fekszik. A lajstromos szavazás ellenesei minket törvényteleneknek, protestáns elleneseknek, bizonyosan, úgy szűkebb körben, forradalmároknak is neveznek, — de a tiszáninneni kerületet, a mely 1891-ben ezt már *elvileg* kimondta s általános használatra törvényűl ajánlotta: nem bántják! Nem személyeskedés ez részökről? I. F. úr a *személyekkel* akarna minden áron *vadászni* s nem *az elvekkel*, pedig tudhatná, hogy például e lapok szerkesztője is igen sokszor ir nem a neve alatt, de azért lesi puskásnak csak I. F. úr tartja, mindenki más pedig egészen természetesnek találja, hogy nem bigygyeszti oda a nevét minden sora alá. A zsinati tagok választásának kérdésével a patens korszakot összehozni: nem utólsó húmoros fogás. Az pedig bizony meglehet, hogy nem tud I. F. úr érthetően irni, mikor arról van szó, hogy minket gyanúsítson, mint alacsony egyéni érdekek szolgáit, holott a gyanúsításra semmi oka sincs, a mint ezt elég érthetően s nyiltan tudtára adta dr. Tüdős István. Az útóirat czélját meg: értettem s talán I. F. úr is megért engem, ha azt mondom-az 1866-iki választást én is ismerem ám! S bizony Abaújnak a viselkedése akkor sem volt valami előkelő, a mint most sem az, a mint I. F. akarja a hangot velünk szemben érvényesiteni. Tisztelem az izlést! Rimaparti.

— **Reflexió a szerkesztői megjegyzésre.** E b. lapok t. szerkesztője szives volt megjegyzést tenni „A segéd- és helyettes-lelkészek kibocsátása és elhelyezése“ cimű cikkemre. Megjegyzésében azonban a dolog lényegére vonatkozólag intentiommal egészen ellenkező szempontból indúl ki s oly következtetésre jut, a mi inditványomnak célja nem volt. Én ugyanis a s.-lelkészek elhelyezésénél hivatkozom az egyházkerület törvényben biztositott jogára; de azt nem akként kivánom érvényesiteni, hogy a már kibocsátott s nélkülözhetetlen s.-lelkészek helyeztessenek át egyik egyházból a másikba, hanem úgy, hogy az egyházkerület rendelkezése alatt álló s első képesitési vizsgát letett theol. ifjak bocsáttassanak ki s.-lelkészekül a lelkészi szolgálat hiánya miatt veszélyeztetett gyülekezetekbe. Ez az eljárás, ha nem vezetne is mindjárt a fontos kérdés teljes megoldására, de kisegitőül szolgálna addig, mig a zsinat törvényhozásilag intézkedik. De meg a törvénynek ekként való alkalmazása nem csorbitaná az egyházmegyék és esperesek jogait sem, mert hiszen ők maguk kérik és szivesen fogadják a s.-lelkészt, hogy egyik vagy másik megszorult egyházuk hiányain segithessenek. — Én azért újolag tisztelettel bátorkodom ajánlani inditványomat a Főtiszteletü egyházkerület becses figyelmébe. Kádár János.

— **Felvilágositásul.** „Az abauji egyházmegye tavaszi közgyülése“ cimü s e lapok f. é. 15. számában megjelent tudósitás ama részére, mely reám s a devecseri egyházra vonatkozik, az igazság érdekében ki kell jelentenem, miszerint 24 évi *teljes kártérítést* soha és senkitől sem kértem; a nagytiszteletü egyházmegyéhez e tárgyban sem kéréssel, sem panaszszal soha sem járultam, hanem a gyülésen *felhivásra* röviden a tényállást előadtam s igy a felett, hogy panaszom az igazságnak megfelel-e, határozni nem lehetett. A *jogosultságot* illetőleg a vita meg volt ugyan, de hogy a nagyt. egyházmegye minden alaposabb vizsgálat nélkül igazságtalannak mondjon ki egy oly követelést, a melyet az érdekelt egyház *okmányilag* elismer, legalább is hihetetlennek tartok. Az ügy sokkal

fontosabb, sem hogy ezzel rövidesen befejezettnek lehessen nyilvánitani annyival is inkább, mivel megdönthetetlen bizonyitékokkal rendelkezem s igy él bennem a hit, hogy az igazságnak valamely részre mégis csak diadalra kell jutnia. Egyébiránt a gyűlési határozat ez: „E. m. gyűlés lelkészialap ily célra való felhasználására az engedélyt nem adja meg.“ Láng Lajos ref. tanitó.

— **Theológus ifjaink nyilatkozata a lelkész választási törvény-tervezetről.** Már régebben kaptuk a kolozsvári theol. fakultás ifjúsága által kibocsátott s a tobbi theol akadémiák hallgatói nevében is irott ama kérvényt, a mely az erdélyi ev. ref kerületi gyűléshez van intézve a konventi lelkészválasztási törvény tervezet ellen. A kérvényt lényegében a következő pontok fejezik ki: 1. a minősítési skála szüntettessék meg; 2. de a megszüntetéssel még se legyen a teljes szabad választás kimondva, mert „néminemű sorrendre csakugyan van szükség;“ 3. a szolgálati évek legyenek a korlátok emelésének alapjai oly módon, hogy 3000 koronán alúli fizetést adó egyház községekbe a II-ik lelkészi vizsga után azonnal választhatók legyenek a jelöltek, a 3000 k. felúli jövedelmet biztositó egyházakba pedig csak 5 évi rendes, illetőleg segéd-lelkészi szolgálat képesitsen. Nekünk pedig ezek ellen a kivánságok ellen semminemű kifogásunk nincsen. Azt azonban lehetetlen fel nem említenünk, hogy theol. ifjaink *magáról a lelkészképzésről* olyan nyilatkozatokkal állanak elő, a melyek a legfelvontabb szemöldökű kritikusnak is becsületére válnának. Mert azt mondani s irni: „*pap képzésünknek gyakorlatiatlanságának keserves gyümölcsei vannak,*“ bizony elítélése annak az egész rendszernek, a mely most uralkodik, de a melynek *lelkét, czélzatát*, úgy látszik, *nem akarják az ifjak megérteni* No de vitát az iyen kérdés felett kár volna a lelkész választási törvény-tervezet kapcsán kezdeni, csupán csak azt akartuk jelezni, hogy theol. ifjaink ne mocskolgassák theol. rendszerünket, a melynek hibáira rámutatni ők nem hivatottak, mert a *gyakorlatiasságot* s az *elméletet* aligha jogosítottak összemérni.

— **Gróf Tisza István védi az egyházi adó-reform tervezetet.** A Debreczeni Protestáns Lap 17-ik számában gróf Tisza István jónak látta védelmére kelni a konventnek törvény-tervezetében közreadott egyházi adóreform-kisérletet, miután maga is látja, hogy *a javaslat azon férfiak tekintélyes részétől, a kik a zsinati előmunkálatokhoz eddig hozzászólottak, kedvezőtlen megitélésben részesül.* A védelmi cikket legközelebb egész terjedelmében közreadjuk a reá vonatkozó megjegyzésekkel együtt, mert ugy vagyunk meggyőződve, hogy sem a külföldi hivatkozásokkal, sem az állami adókkal való párhuzamba állitással, sem elfogultsággal s egyetlen egyházmegyének az adatai feldolgozásával nem szabad ezt az ügyet agyonütni, hogy aztán az egész reform tönkretétessék. Különben is igen-igen helytelennek tartjuk magának az adóügyi-bizottságnak az eljárását, a mely a *maga adatait nem használva fel, a gróf Tisza Istvánéira esküszik* s az azok alapján tett javaslattal áll elő, mint *általános gyógyszerrel* ugy, hogy a szegény embert a 25% nyomja, a gazdagot pedig 5% emelje.... És furcsa dolog gróf Tisza István részéről, hogy azt követeli, hogy mindenki *áment* mondjon neki, mert utóvégre is *talán* másoknak is lehet gondolatjuk!... Az is lehet különben, hogy a *parlamenti többség-elv* képviselőjének nem szabad közöttünk sem másként nyilatkoznia, mint ugy, a hogy nyilatkozik gróf Tisza István is, meg Hegedüs Sándor is, a ki a szegény ember véres verejtékkel keresett munkája után fizetett 2 koronáját sokkal kevesebbnek tartja, mint a gazdag ember 20 koronáját!

— **A felső-szabolcsi ev. ref. tanítótestület** egy tartalmas, az igazságot ellenállhatlan erővel bizonyító emlékiratot intézett az országgyűlés képviselőházához, amelyben arra kéri a törvényhozást, hogy vegye figyelembe a felekezeti tanítók sérelmeit s orvosolja azokat. Igazolja az emlékirat, hogy a tanítóképzés egyöntetű lévén az állami és a felekezeti képzőkben, hogy a tanítói munkásság eredménye között az állam szempontjából semmi különbség sincsen a felekezeti és állami tanító működése mellett; hogy az igazságot tanítván a néptanító, nem szabad igazolni azt, hogy nincs igazság: a törvényhozásnak kötelessége gondoskodni arról, hogy a felekezeti tanítók az állami tanítókkal egyenlő fizetést nyerjenek. Nekünk az tetszik ebben az emlékiratban, hogy nincsen benne egyházunk ellen kifakadás, mintha az volna a kis fizetés oka. Az emlékiratnak legyen meg a kivánt eredménye!

Pályázat.

A gömöri egyházmegyébe kebelezett felső-szuhai ev. ref. egyház lelkészi állomására, melynek évi jövedelme, kongruával együtt 1200 kor.

Pályázati kérvények 1903 május 31-ig nagyt. Nagy Pál esperes úrhoz (Tornallya) küldendők. A megválasztandó lelkész állomását 1904 április 24-ikén tartozik elfoglalni.

Miskolcz, 1903 április 27.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Pályázat torna-tanári állásra.

A miskolci ev. ref. főgymnasiumnál az 1903. szept. 1-ével kezdődő iskolai évre lemondás következtében a tornatanári állás meg fog üresedni, azért reá ezennel pályázat hirdettetik.

Az állás évi javadalmazása 1600 korona fizetés és 400 korona lakáspénz.

A megválasztandó tartozik a főgymnasium összes osztályait külön-külön heti 2—2 órán, tehát összesen 18—20 órán az állami tanterv szerint a tornában kiképezni, torna-versenyekre, évzáró ünnepekre előkészíteni, vezetni, az önként vállalkozó felsőbb osztályu növendékeket vivásra külön mérsékelt dij mellett (havi 2 korona egytől) tanitani és a játék-délutánok rendszeres beosztása esetén, azokat a szabályzat értelmében vezetni. Az intézet növendékein kivül másoknak órákat adnia, vagy más mellékfoglalkozást vállalnia az iskolai szabályok értelmében csak az igazgató-tanács külön engedélye alapján lehet.

Pályázók felhivatnak, hogy főgymnasiumra képesitő tornatanári oklevelüket, ev. ref. vallásukról, katonai kötelezettségükről, előképzetségükről szóló okmányaikkal együtt, a miskolci ev. ref. egyház alólirt főgondnokához f. évi június 1-ig küldjék be. Az érettségi vizsgát is tett, esetleg zenét és éneket is tanitani képes pályázó előnyben részesül.

A megválasztott egy évi müködés után fog véglegesittetni, midőn az országos nyugdijintézetnek is kötelezett tagja leend.

Miskolcon, 1903. május 1-én.

Mikuleczky István,
főgondnok.

(1—2)

Ferencz József keserűviz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Pályázati hirdetés segéd-lelkészi állásra.

Szembajom miatt keresek magam mellé segéd-lelkészt, a kinek kötelessége lenne helyettem a rám eső lelkészi teendők végzése. Megjegyzem, hogy Szentesen két rendes lelkészi állás lévén, a templomi teendők csak minden második héten jutnának rá.

Javadalma lesz: lakás, fütés, világitás, reggeli és 1000 korona évi fizetés havi részletekben.

Az állás azonnal elfoglalandó.

Szentes, (Csongrádm.) 1903 április 23. (2—2)

Gerőcz Lajos
ref. lelkész.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉSEK.

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyében.) **Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.**

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és fenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellátás és lakás. Elsőrendü cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, malária (mocsárláz), gége-, horg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, histeria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, köszvény, görvély, bujakor, delirium trem. potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

4—? **a fürdőigazgatóság.**

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle „***POKLOS***“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni***, literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

5—39

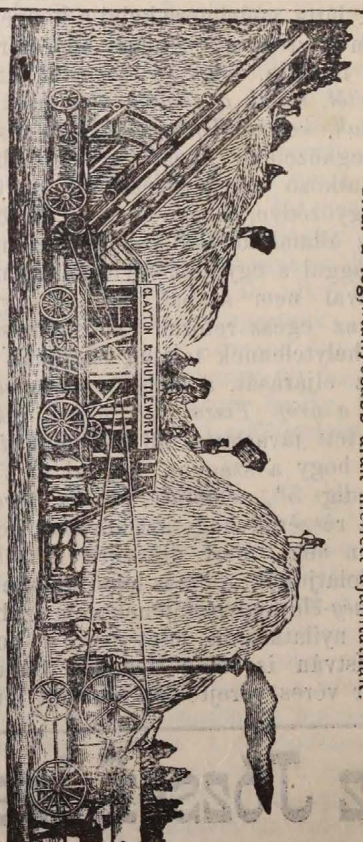

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok

Budapest Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztitó-rostát, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

2 és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

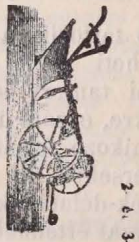

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukoricza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acélekék.

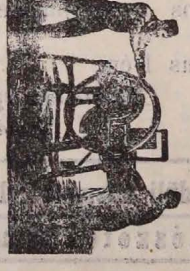

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **19.** (1116.) **szám.** *Sárospatak, 1903. május 11*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szetküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Gróf Tisza István: Néhány szó az egyházi adózási javaslathoz. — Dr. Tüdős István: Észrevételek a konventi adó-tervezet védiratára. — Pedagógus: A gyakorlati tanárképzésről. — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — T. I. A tiszáninneni református egyházkerület tavaszi közgyűlése. — Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes kozlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Néhány szó az egyházi adózási javaslathoz.

Bármint gondolkozzék is valaki a zsinati előmunkálatok egyéb részei felől, a mult év nov. havában megtartott konvent megnyugtató hatással lehetett mindazokra, kik az adózás terén mutatkozó tarthatatlan állapotok sanálásában látják a küszöbön álló zsinat legfontosabb feladatát.

Ez a feladat volt az, mely — bizonyára joggal — a legtöbb kételyt, a legtöbb aggodalmat ébresztette mindazokban, kik a bajok nagyságát s a megoldás nehézségeit valóban ismerik. „Próbáljátok meg, de nem fogtok megoldást találni, mert nem lehet ezt a kérdést megoldani“ mondták e sorok irójának többen, egyházunk legjobbjai közül.

És ime a konvent — gondolom egyhangulag — elfogadott alapúl, kiindulás pontúl egy olyan javaslatot, mely positiv módját nyujtja a kibontakozásnak, a szegényebb hiveink nagy részére nehezedő elviselhetetlen teher radicalis leszállításának. Teszi pedig ezt az egyházközségek önmegadóztatási jogának sérelme nélkül; teszi akként, hogy egyenlő, igazságos mértékét állítja fel a segélyezésnek; hogy a segélyezés előfeltételéül a vagyonosabb hivek arányosabb megadóztatását állitja fel és követeli meg s ennek segélyével az államsegély kérésénél nem lépi túl a kivihetőség valószínű határait; nem követel annyit, a mennyi — ha megadatnék — előbb vagy utóbb veszélyes következményekkel járna önkormányzatunkra nézve.

Azt lehetett tehát remélnünk, hogy e javaslat legalább is megnyugvást és jó reménységet fog kelteni a közvélemény széles rétegében.

És mégis azt kell tapasztalnunk, hogy éppen ezen javaslat, azon férfiak tekintélyes részéről, kik a zsinati előmunkálatokhoz eddig hozzászólottak, kedvezőtlen megitélésben részesül.

Nem szándékozom mindazon ellenvetésekkel foglalkozni, melyek az egyházi sajtóban eddig napvilágot láttak. Azok nagy része evidens, szemmelláthatő félreértésen alapúl s azon sietségnek tulajdonitható, melylyel az illető cikkiró urak — az idő rövidségénél fogva — az ügygyel foglalkozni kényszerültek.

Van azonban egy kifogás, melyet bonckés alá kell vennünk, ha csak az egész ügyet útvesztőbe engedni s a meggyőződésem szerint elérhető nagy és üdvös eredményt kockára tenni nem akarjuk:

Erős hangú támadásokban részesült ugyanis azon, a javaslat kiegészítő részét képező indokolásban foglalt adókulcs, mely a vagyoni adót az állami adó emelkedéséhez képest csökkenő százalékban állapítja meg. Epés és lenéző kommentárokkal kisérik ezt némelyek, azt állítva, hogy a közterheknek már nem is vagyonaránylagos, de a vagyon növekedésével progressiv arányban való viselését követeli a modern közfelfogás.

Hát az én igénytelen nézetem szerint azok a tisztelt cikkiró urak, kik igy fogják fel a dolgot, kettős alapos tévedésben leledzenek.

Tévednek először akkor, a midőn figyelmen kivül hagyják az állami és egyházi közterhek különböző természetét.

Az állam működésének tetemes része az anyagi térre tartozik, a vagyon megvédésében s a közgazdasági érdekek gondozásában áll; azon szolgálatok, melyeket az állam tesz polgárainak, valamint ezeknek költségei is az államélet mezejének nagy részére vonatkozólag az állampolgárok vagyonosabb részének válnak első sorban javára, szóval a vagyonosabb többet is kap, több költséget is okoz az államnak. Mi sem természetesebb tehát, mint hogy már a legrégibb államokban is feltünni látjuk a személyadó mellett a vagyon megadóztatásának egy vagy más nemét.

Ezzel ellentétben az egyház, mely hiveinek lelki szükségeivel foglalkozik, működésében, szolgálataiban nem ismer vagyoni kérdéseket, vagyoni szempontokat. Ugyanazt teljesiti szegénynyel, mint gazdaggal szemben, és szolgálatainak különböző terjedelmében nem nyer jogcimet arra, hogy vagyonaránylag emelkedő ellenszolgáltatást követeljen hiveitől. Ennélfogva egészen logicus történelmi jelenség, hogy a mi democraticus, az önmegadóztatás alapján szervezkedő egyházunkban az egyházi adó eredeti alakja a párbér, a személyes adó. Mindenkit egyenlően, egyenlő mértékben szolgál ki az egyház, abban mindenkit egyenlő jogok illetnek meg, ebből szoros jog szerint az következik, hogy mindenki egyenlő részt viseljen annak terhéből is.

Ez a kiinduláspont, ez az elvi alap, mely az egyház functióinak belső természetéből következik. Természetes dolog, hogy ehhez a mai kor megnövekedett anyagi szükségletei között mereven nem ragaszkodha-

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

tunk. Egyházunk érdeke és a felebaráti szeretet egyaránt arra indítanak, hogy a vagyonosabb hívek anyagi erejét vegyük igénybe a szegényebbek már-már elviselhetetlen terheinek könnyítésére. Megindultunk ezen irányban már az utolsó évtizedek folyamán, s haladtunk ezen a helyes úton lépésről-lépésre még sokkal tovább; a minthogy a sokot gáncsolt conventi javaslat is jelentékeny lépést jelent a vagyonosabbak erősebb megadóztatása felé. (l. pl. a javaslat 294 §-át is, szemben a mai 247. §-sal). Ezt az irányzatot — ha túl nem csap a kellő határokon — helyeselnie kell mindenkinek, ki a mai adózási viszonyok sulyos árnyoldalait ismeri. A túlzás, a tévedés ott kezdődik, ha az igazság, a jog követelménye gyanánt az egyházi közterhek vagyonaránylagos viselését állítjuk fel. Ellentétben áll ez az egyház szolgálatainak belső természetével, s még akkor sem volna az egyházi életben alkalmazható, ha valoban ez szolgálna az állami közterhek viselésének zsinórmértékéül.

Pedig — és itt jövünk a javaslat gáncsolóinak második sarkalatos tévedéséhez — nem áll, absolute nem áll, ez elv az államéletre vonatkozólag sem.

Egyetlen egy iskola, egy párt állítja oda elérendő cél gyanánt, hogy az állam összes kiadásai a polgárok anyagi erejéhez mért egységes és progressiv jövedelmi adó által fedeztessenek. Ez a social-demokratia.

Minden más közgazdaságtani irányzat abból indul ki, hogy az állam működése, csak részben áll a polgárok vagyoni érdekeivel kapcsolatban s hogy ennélfogva az állami jövedelmek, a közadók egy részének kell csak a jövedelemmel együtt emelkednie. A Németországban ma domináló tudományos irány (mert a francia és angol közfelfogás ezzel ellentétben áll) az emelkedés helyes arányát progressiv adókulcsban keresi; de csak a jövedelmi adóra, tehát az állam bevételeinek egyetlen egy forrását illetőleg; mert nemcsak az összes culturállamokban tényleg úgy van, de a tudomány is helyesűl fogadja el azt, hogy az állami kiadások nagyobb részben oly közadókban találják fedezetüket, melyek a polgárok jövedelmével arányban egyáltalán nem emelkedhetnek. Már az ugynevezett egyenes adók egy része is ezen categoriába tartozik, (I. II. oszt. kereseti adó, hadmentességi adó) de ide tartozik mindenekfelett a fogyasztási adók és vámok egész rendszere, mert hiszen az ebből eredő állami bevételek oroszlánrésze a tömeges fogyasztás tárgyát képező cikkekre (szesz, sör, dohány, só) esik.

Néhány rövid példa megvilágíthatja a helyzetet:

Angliának 1900-ban közadókból 101 millió font sterling bevétele volt.

Ebből egyenes adókra és vámokra esett nem egészen 34 millió, fogyasztási adókra és vámokra 59·5 millió, bélyeg és illetékre 7.5 millió.

A közvetett adók tehát az összes bevétel 69%-át teszik, s ez összegből szeszre, sörre, és dohányra több mint 50 millió, tehát az összes adóknak mintegy fele esik.

Franciaország mintegy 3000 millió francot vesz be közadókból, és ebből az egyenes adókra 600 millió, tehát az összes bevétel 20%-a, bélyeg és illetékre 750 millió, tehát az összes bevétel 25 %-a, indirect adókra 1650 millió, tehát az összes bevétel 55%-a esik.

A Német birodalom mintegy 2000 millió márkányi rendes szükségletéből, a posta és vasutak jövedelme 500 milliót fedez, a fennmaradó 1500 millióból bélyeg és illetékekre esik 115 millió, tehát 7.6%, vámok és fogyasztási adókra 810 millió. tehát 54%, s az egyes államok hozzájárulásaira 575 millió, tehát 38.4% a mihez meg kell jegyeznem, hogy az egyes államok is csak kisebb részben fedezik szükségleteiket az egyenes adók jövedelméből, ugy hogy ezen 38.4% is részben fogyasztási adókban találja fedezetét.

Felesleges volna tovább folytatnom. Igy van ez a többi államokban is, sőt pl. a democratia classicus hazájának az Északamerikai Egyesült-Államoknak mondhatni egyetlen közjövedelmét a vámok képezik. Készakarva kerestem példáimat a legfejlettebb, legelőrehaladottabb külföld azon államaiban, melyek az általános szavazati jog alapján állanak s melyekben a tudomány modern elméletei legteljesebben hatották á a közfelfogást s kerítették uralmukba a közéletet. Utóljára említem, hogy hazánkban is a fogyasztási adók, vámok és monopoliumok tiszta jövedelme az egyenes adók hozadékának másfélszeres összegére rug.

Általános igazság, mindenütt constatálható tény tehát, hogy az állami adók nagyobb része az állampolgárokra nem vagyonuk vagy jövedelmük arányában nehezedik. Persze ezen adók az indirect adók különböző formáiban jelentkezvén, azok befizetését nem az teljesiti, ki azt végeredményében viselni kénytelen; igy a dolog nem oly szembeszökő, és elkerülheti a felületes szemlélő tekintetét.

Annak figyelmét azonban, ki irányt akar adni, vagy birálatot gyakorolni az adózási rendszer kérdéseiben, nem szabad elkerülnie. Az állami egyenes adók a fogyasztási adók rendszerében találják kiegészitésüket, s az egyenes adók kulcsa bizonyos correctivumát képezi azon körülménynek, hogy a közvetett adó tulnyomó nagy részben a szegényebb néposztályok vállaira nehezedik.

Mindez homlokegyenest másként áll az egyházi adóra nézve. Az egyház közvetett adókkal nem rendelkezhetik; egyedűli adóforrását az egyenes adó képezi, s ennélfogva ennek megállapitásánál az állami egyenes adók kulcsát egyszerűen nem követheti.

* * *

Ezek a szempontok vezették a conventet, midőn e legégetőbb, de legnehezebb reform megoldásának kiindulás pontjául elfogadott egy olyan javaslatot, mely számol az élet nehézségeivel, mely nem rugja ki a positiv történelmi alapot lábai alól és nem lépi át a kivihetőség határait, de azért jelentékeny lépést tesz az igazságos teherviselés felé és meggyógyitja a legfájóbb, legégetőbb sebeket.

Gondolja meg mindenki a ki ismeri a szegény ember életviszonyait, mit jelent a tandij eltörlése minden szegény családapára nézve, mit jelent az, hogy az állami adót nem fizető család minden néven nevezendő összes egyházi terhe 2 koronánál nem lehet magasabb, s hogy ehhez a némi vagyonnal biróknál csak állami adójuk 25%-a járulhat. Csekély fractája ez annak a tehernek, melyet egyházi adó és tandíj cimén sok sok ezer szegény hivünk rendíthetlen hűséggel visel!

Ennek a célnak eléréséért valóban érdemes fáradni, érdemes küzdeni, érdemes szembeszállani a tullicitáltatás veszélyével is.

A tullicitálás nagyon olcsó fegyver. Nagyon könnyű, de nagyon veszélyes dolog. Hány nagy eszmét, hány üdvös törekvést hiusitottak már meg azok, kik megvalósíthatatlan álmok délibáb képei felé ragadtatva, kicsinylő elégületlenséget ébresztettek a lehetőség körén belűl maradó üdvös reformok iránt.

És higyjék meg azok, kik ismét ezen a lejtőn akarják tova ragadni a protestáns közvéleményt, nem bátorság kérdése ez.

Nem tehetek róla, nekem mindig mosolyt csal ajkaimra, ha valaki hős positurákba vágja magát calamá-

risa előtt, és teljességgel nem tudok meghajolni az abban nyilvánuló bátorság előtt, hogy könnyű szivvel tegyük kockára, nem személyünket, — hisz erre nincs alkalom — de a gondjainkra bizott közérdeket. A mikor feladataink a bátorságnak egy nemét követelik csak mi tőlünk s ez az, hogy meggyőződésünk sugallata szerint hiven szolgáljuk a közügyet, még akkor is, ha tetszetős jelszavakkal, divatos áramlatokkal kerülünk ellentétbe; ha gáncs, kicsinylés, félreértés lesz osztályrészünk, érette.

Igyekezzünk a bátorság ezen nemét gyakorolni, de ne dicsekedjünk ezzel sem. A bátorság nem dicsőség, a gyávaság szégyen.

Gr. Tisza István.

Észrevételek a konventi adó-tervezet védiratára.

A fenti cikket, a mely, mint az előző számban jelezve volt, a Debreceni Prot. Lapban jelent meg, abból a célból irta meg nagynevű irója, hogy a Konvent zsinati törvény javaslatában helyt foglaló adóreform tervezetet megvédelmezze s megvédelmezvén: mindenki által elfogadtassa. Erre szól a cikknek főként az a része, a melyben a legjobbak nyilatkozatára hivatkozik, a kikkel szemben gróf Tisza István szerint a tervezet maga lenne a bizonyság, hogy igenis *meg lehet oldani az egyházi adózás kérdését.* — csak arra kellene aztán nagyon, de nagyon ügyelnünk épen nekünk, hogy a Tisza-féle megoldási mód vajjon bevalik-é megoldásnak, vagy pedig olyan természetünek is nyilvánitható, a mely csak bizonytalan tipegést-topogást eláruló megoldást tűntet fel ? !

A véd-irat azt árulja el, hogy az adó-reform tervezet a *megoldást teljesen megadja*, mert gróf Tisza István szerint *gyökeresen leszállitja a szegényebbek nagy részének terhét*, — mert *az egyházak önmegadóztatási jogát nem sérti*, — mert *egyenlő és igazságos segélyezési mértéket állit fel*, — mert *a vagyonosabb hivek arányosabb megadóztatását követeli meg*, — mert *az állam-segély kérésénél nem lépi tul a kivihetőség valószinü határait* s mert *nem rejt épen ez utóbbi körülménynél fogva veszedelmet magában önkormányzatunkra nézve!*

Sok ok ! De ez a sok is kevés, főként, ha azt is látjuk, hogy sok szó fér ezekhez, mert gróf Tisza István egyoldaluan veszi az indokolást.

Gyökeres megoldást nem tartalmaz a tervezet, mert ott, a hol a szegény ember 45 %-ot fizet: radikalis orvoslás nem történik, — ha teljesen adómentessé tenné a tervezet az 1—20 korona állami adót fizetőket: akkor *gyökeres volna* a *leszállitás* is, de igy épen a *megoldás* csak annak a szemében lehet gyökeres, a ki a szegényember hátán két csomó helyet egyet lát, de nem tudja, hogy az az egy csomó épen olyan nehéz, mint volt a kettő, mert a kettő egygyé lett.

Megoldási igazolásnak képtelen dolog azt mutatni be, hogy az egyházak önmegadóztatási joga sértetlenül megmarad, hiszen itt egy sok háztartásnak a költségei fedezéséről van szó olyan módon, hogy a hol eddig kis % mellett kijöttek, az a kis % maradjon meg, a hol pedig nagy % volt a megélhetési alap: ott a családtagok egyenlő tehervis·lése legyen ezután a megélhetés eszközlése: ebben pedig bizony semmiféle biztositékot nem fogadunk el arra nézve, hogy *sérelem* nem történt, mert nem is történhet s ha valaki a sértés meg nem történtét hirdeti, csak szószaporítgatást művel, a melyet megmosolygunk.

A segélyezés mértékének egyenlősége és igazságossága sem megoldási mód ott. a hol maga a teher leszállitás nem radikális, hanem csak úgy vélt és úgy gondolt. Aztán meg ez a segélyezés is igen nagy kérdés, hogy gróf Tisza István miként s ki által gondolja eszközlendőnek! Egy ilyen oda vetett tétellel csak beköti a szemet, de nem világositja meg a tervezetet.

A vagyonosabb hivek aránylagosabb megadóztatása gróf Tisza István szerint megtörténik a tervezet által s ez is megoldást foglal magában. Szerintünk nem, mert az *aránylagosabb* fogalmat úgy viszi keresztül, hogy *minél gazdagabb valaki, annál aránytalanabbúl kisebb % mellett adózik,* holott gróf Tisza Istvánnak tudnia kell, hogy épen adózás kérdésénél, az *egyenlő alapnak s az egyenlő kulcsnak* alkalmazása s keresztülvitele az egyedül megnyugtató s kielégitő. S mert ezt a tervezet nem adja meg: természetesen a megoldásról szó sem lehet. Ott, a hol az *arányla gosságot* vagyonhoz viszonyitjuk s nem az egyenlő kulcs szerint való adózás az arányla gosság mértéke: csak a számitásban való megtévesztés lehet a cél, de nem a megoldas kérdésének elérése, már pedig nekünk arra van szükségünk.

Hogy gróf Tisza István jobban ismerheti, mint talán az egész magyar református egyház az államsegély kérése kivihetőségének valószínű határait: ezt elhiszszük s elfogadjuk; ámde engedjen meg gróf Tisza István ha azt mondjuk erre a megoldási érvre: a magyar állam a r. kath. egyház támogatásában és ellátásában soha sem nézte s nem is nézi ma sem a *kivihetőség valószínű határait*, hanem két kézzel szórta s szórja ajándékait, ebből pedig az következik, hogy velünk reformátusokkal szemben az állam részéről adandó támogatásnak a határait magunknak minősíteni valószínűeknek és nem azoknak: útmutatás az államnak, hogy alkudozzék velünk! Ezt az alkudozást egyenesen kihivni, arra a figyelmet ráforditani s a ref. egyházat ilyen alkudozónak feltüntetni, lehet nagy politikai fogás, de nem az állam részéről a református egyház iránt tartozó kötelesség teljesitésének igazolása, a melyet pedig talán gróf Tisza István is elfogad. t. i. hogy a magyar államnak van valamelyes kötelessége velünk, szemben, noha meglehet, hogy gróf Tisza István azok közül való, a kik szerint a református egyház nem szolgalt rá ugyanarra az állami támogatásra, a mely·et a r. kath. egyház élvez, mert a multnak tarthatatlan állapotai szerinte fenntartandók s a közjogi intézmények érvényesitendők, még ha nem illenek is bele az uj kor szellemébe.

Végül az az érv, hogy az autonomiát nem veszélyezteti a *kisebb foku állam-segély*, a melyet a tervezet feltüntet, olyan felvétel, a melynek hallattára szinte hitetlenül rázzuk a fejünket: *gróf Tisza István és az autonomia egymás mellett.* Igen, mert megszoktuk már azt, hogy nagy politikusok az autonomiát csak ugy alkalom adtán veszik az ajkukra, hogy annak létezését elismerjék. Most is ajkára veszi gróf Tisza István, de mintha a védelem: támadás volna, mert az *állam-segélyt* nem óhajtja nagynak, holott csak a nagy állam-segély az, a melynek segitségével maga a Tisza-féle megoldási tervezet keresztül vihető. Ez az autonomia védelem azért történik gróf Tisza részéről, mert védeni kell a kulcsot! Ha a kulcsot leszállit·a: persze, hogy nem fogja védeni az autonomiát, mert magasabb lesz az államsegély. De hát ugyan mi is az a *valószinüségi határ*? Hol kezdődik ennek az eleje s hol van a vége? . . . Soh' se rémitgessen vele gróf Tisza István. Mi reformátusok soha, de soha sem kérhetünk olyan sokat a magyar államtól, a mely arányban állana azokkal a

*

szolgálatokkal, a melyeket tettünk s teszünk e hazának s a mely szolgálatokhoz hasonlókért ugyanez a haza olyan gazdagon jutalmaz másokat. Aztán talán tudja azt gróf Tisza István is, hogy nem az *állam-segély* fogalom, nem is annak a *nagysága*, hanem annak *adási módja* volt az, a mely ellen a tiszáninneni kerületnek mindig kifogást kellett tennie szemben a tiszántuli kerülettel s Tisza Kálmánnal, a hol s a kinél meg az volt a meggyőződés: *bármiként* is és *bármennyi* is: csak legyen. És akkor ezt nem tartották autonomia ellenesnek, — most pedig gróf Tisza István már magát az *esetleges nagy segélyt* is autonomiát veszélyeztetőnek mondja, mintegy felhiván a kormány figyelmét, csak szigoru feltételt szabjon, hogy el menjen a kedvök a nagy segélytől! De hát ez is a magas politika dolga, a melynek azonban felülni, mem lehet célunk, sem törekvésünk.

Ugy-e bár a megoldás igazolásának érvei nem nyomon járók s nem fogadhatók el? Pedig ezek uralkodnak a gróf Tisza czikkében, a mely a megoldás teljességét hirdeti, bizonyitgatván aztán azt főként a cikk túlnyomó részét alkotó állam adóra s külföldi példákra való hivatkozással.

Mert a hivatkozással, mint megoldást bizonyitó érvvel, jó lehet a nagyságnak foglalkozni, hogy a be nem avatottak előtt az igazság különös volta feltünjék: de *érv*nek nem fogadhatjuk el, mert azt soha sem hiteti el velünk sem gróf Tisza, sem senki ember fia, hogy az állami adóviszonyok és az egyháziak között valamelyes kontaktus ne volna megállapitható. Ha pedig megállapitható: akkor semmi értelme annak a kijelentésnek, hogy az *egyházi adó az állami egyenes adók kulcsát nem követheti.*

A mi végül a gróf Tisza cikkének záradékát illeti, a melyben bizonyos gúnyos lendület érezhető a tervezet ellenzőivel szemben, arra nézve elég csupán azt mondanunk, hogy a tullicitálást állitani velünk szemben s hősi posiurákat vágóknak tüntetni fel a Tisza-féle tervezet elleneseit: igen olcsó hatás vadászati eljárás, a mely azonban semmiképen sem méltó egy gróf Tisza Istvánhoz, a ki azt mondja, hogy meggyőződése szerint szolgálja a közügyet, de ugyanezt nem engedi meg másoknak is.

Nekünk szükségünk van arra a *bátorságra*, a melyet gróf Tisza nem tart dicsőségnek. Szükségünk van arra a bátorságra, a mely a magyar államtól a protestánsok részére ugyanazt a jogot követeli, a melyet a róm. kath. egyháznak megadott. Ezt nem követelni, sőt ennek a követeléséről lemondani az a *gyávaság*, a mely *szégyent* hoz nemcsak az azt támogatókra, hanem az egész magyar református egyházra. Ezt a gyávaságot leplezni lehet, de menteni nem!

Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

A gyakorlati tanárképzésről.

Általánosan ismert tény, hogy tanáraink gyakorlati képzésére nem fordítottak eddigelé annyi gondot, a mennyi kívánatos lenne. Az egyetemekkel kapcsolatos tanárképző-intézeteken kivül — a melyeknek alig van valami látható eredményök — jó formán egyedül a budapesti gyakorló főgimnáziumnak köszönhetünk e téren legtöbbet. Ez a kiváló intézet 30 év óta sok ifjú tanárt képezett kitünő férfiak vezetése alatt gyakorlatilag is kiváló tanárokká s működésének áldásos nyomai egész újabb tanitási rendszerünkön kétségkivül mindenütt feltalálhatók. De bármily sokat köszönhetünk is e jeles intézetnek, kétségtelen, hogy az egy magában nem elégséges tanáraink gyakorlati képzésének végzésére, nem, mert csak keveseknek jut az a szerencse, hogy ott, a kiváló tanárok tanitási eljárását megfigyeljék, elsajátitsák, mert ebbe a különben is csonka intézetbe nem járhatnak be összes tanárjelölteink.

Innen aztán az a sok panasz, a mely a kezdő tanárok tapasztalatlansága, kisérletezése miatt itt is, ott is minduntalan fölhangzik. És pedig ennek nem is maguk az illetők az okai, hanem egy részt a megélhetés gondjai másrészt meg az az elvitázhatatlan tény, hogy a gyakorlati tanárképzés ügye csaknem teljesen el van hanyagolva hazánkban.

Tanárjelöltjeink jó része ugyanis megélhetésének biztositása céljából kénytelen egyetemi évei alatt mellékfoglalkozások után látni, nevelősködni, vagy irodákban lélekölő másolási teendőket végezni. Természetes aztán, hogy ily elfoglaltságuk mellett igen sokan nem szerezhetik meg egyetemi éveik alatt még azokat az *elméleti* ismereteket sem, a melyeket leendő hivatásuk föltétlenül megkiván. Hányan vannak, a kik a négy év alatt még tanári alapvizsgájukat sem teszik le s mégis kénytelenek, mert élniök kell, kimenni az életbe segédtanári állást vállalni, megfelelő elméleti képzettség nélkül, a gyakorlati képzés teljes hiányával.

S minő óriási feladat vár aztán az ily ifjú tanárjelöltre. Még szerencse, ha csak heti 18—20 órán kell tanítaniok, mert „az ifjú váll sok terhet bír“ elve alapján bizony nem ritkán több órát is adnak nekik, a mellett sok helyen ők a gyűlések jegyzői s még egy-egy kis helyettesítés is szakad a nyakukba.

Aztán a társadalmi életnek is megvannak a maga igényei az ifjú emberekkel szemben s ezeket sem lehet teljesen elhanyagolniok. E mellett ott állanak előttük vizsgáik, a melyekre ily elfoglaltság mellett bizony több év kell, hogy elkészülhessenek. Hogyan jutna aztán ennyi teendő közt a szegény kezdő tanárnak ideje arra, hogy lelkiismeretesen készüljön tanóráira, kidolgozza az egész tanmenetet, megállapitsa a módszert, a melyet legcélravezetőbbnek talál, szóval, hogy igazán teljes lelkéből végezze azt a nagy feladatot, a melyet a tanári munka alatt értünk! Hiszen ehez sok idő, a léleknek teljes nyugalma, zavartalan elmélkedése és sok oldalú tanúlmányozás kivántatik, s e feltételek közül egyik sincs meg napjainkban a kezdő tanárok jó részénél. Még ha legalább alkalmuk lett volna valamelyik kiválóbb, hivatása magaslatán álló tanár tanitási eljárás módszerét megfigyelni, hogy az most vezetőül, utbaigazitásúl szolgálhatna számukra! Vagy ha kellő intensivitásban gyakorlatban lennének mindenütt a módszeres értekezletek, vagy ha nagy heti óraszámuk mellett jutna idejök a gyakorlottabb tanárok tanítási óráinak látogatására; vagy ha lennének jó módszertani könyveink, a melyek legalább a nagyobb botlásoktól megóvnák a kezdőt! De bizony ezekből semmi nincs meg jóformán, vagy legalább igen kevés van meg s így aztán a szegény kezdő ifjú tanár pályája küszöbén csaknem teljesen tanácstalanúl áll s fog bele munkájába s ha csak valami kiváló pedagógiai érzéke nincs, vak módjára tapogatózni kénytelen, kísérletezik most így, majd amúgy, míg sok balfogás után olyan módszerre tesz szert, a mely legalább is tűrhetőnek mondható. S e kísérletek közben hány lelkes ifjúnak

fárad meg lelki ereje, lankad meg nemes ambiciója, hivatása iránti lelkesedése s hánynál foglalja el ezek helyét a megszokás, a kötelesség gépies lemorzsolása.

Hát még a növendékekre mily káros következményekkel jár ez a sokszor helytelen utakon járó kísérletezgetés! Pedig az ily kisérletezés sehol sem boszúlja úgy meg magát, mint a tanítás terén s mindeinkább elnézhető, megengedhető, mint ott, a hol a szülék legdrágább kincseinek vezetéséről, képzéséről, s egy egész ifjú nemzedék jövőjéről, haladásáról van szó.

Külföldön, pld. Poroszországban már régóta intézkedtek, hogy megfelelő gyakorlati képzés hiján a tanár hivatását meg ne kezdhesse. Poroszországban már 1826-ban behozták az u. n. próba évet. Próba éven ott nem azt a bizony kissé megszégyenitő intézményt értik, a mely itt-ott nálunk is divatban van, s a melyet egyesek ujból szeretnének feltámasztani jól megérdemelt sirjából, hogy t. i. a rendes tanárokat is csak ideiglenesen alkalmazzák, s csak egy évi gyakorlat — a próba év eltöltése — után állandósitják; Poroszországban az egyetemi tanfolyamot végzett tanárjelölteket egy évre valamelyik teljes 9 osztályú középiskolához rendelik ki, egy-egy iskolához legfeljebb kettőt, hogy leendő hivatásuk egész munkakörét megismerjék s tanitási gyakorlatot szerezzenek. Az ily próba éves tanárjelölteknek csak 6—7 heti órájuk van s az igazgató felügyelete és vezetése alatt állanak, ez látja el őket gyakorlati utasitásokkal, tanácsokkal, szakjokba vágó didaktikai és pedagógiai műveket olvastat és tárgyal velök, s a többi tanárok munkásságának bevonásával mindent megtesz, hogy az ily tanárjelöltek gyakorlati képzése minél teljesebb, minél mélyrehatóbb legyen. Poroszországban ilyen próba év eltöltése nélkül 1867. óta senkit sem alkalmaznak tanárúl, sőt 1890. év óta ezt a próba évet, mint a gyakorlati képzés idejét, meghoss_abitották két evre oly formán, hogy az első év valamelyik pedagógiai szemináriumban töltendő el, hol kiválóan elméleti pedagógiai kérdésekkal foglalkoznak az illetők, de mindig szem előtt tartva a tanári gyakorlatot s megfigyelve kiváló tanárok tanitási eljárását; a második évet pedig valamelyik teljes középiskolában töltik el a jelöltek, a hol már szabadabb vezetés mellett önállóan tanitanak s szereznek tanitási gyakorlatot. (L. Sinka S. felolvasását Középisk. Tan. Közlöny. 1903. 26—28. sz.)

Ennek a hosszu évek tapasztalatai által kipróbált porosz próba-éves intézménynek hatása alatt keletkezett kétségkivül a kolozsvári tanári körnek a vallás és közoktatásügyi minisztériumhoz intézett az a fölterjesztése is, a mely a gyakorlati tanárképzés nálunk meglehetősen elhanyagolt kérdését ujból feleleveniti, s annak országos szervezésére vonatkozólag kész tervezettel áll elő. A gyakorlati tanárképzés elhanyagolása miatt minduntalan szemünk elé tünő bajok láttára örömmel kell üdvözölnünk minden legkisebb lépést, mely tanáraink gyakorlati képzését előbbre viszi. Hogy ne fogadnók tehát a legteljesebb örömmel ezt a javaslatot, a mely hivatva van az összes bajokat egyszerre megszüntetni, s ugy a tanárjelöltek, mint a gyakorló tanárok körében uj életet, fokozottabb munkálkodást teremteni tanügyünknek kiszámithatatlan előnyére! És pedig annyival inkább, mert ez a fölterjesztés nem esetlegesen beváló, kétes sikerü kisérletezéssel akarja a gyakorlati tanárképzést javitani, hanem egy a poroszoknál teljesen kipróbált és minden tekintetben sikeresnek bizonyult intézménynyel akarja a kérdést teljesen megoldani. A fölterjesztés ugyan hangsulyozza, „hogy az ajánlott tervezet magyar talajon nőtt ilyenné", de a fölterjesztés főbb pontjainak ismertetése — ugy hisszük — mindenkit meg fog győzni, a felől, hogy e tervezet a porosz intézménynek a mi viszonyainkhoz való alkalmazása. Ezt pedig korántsem azért hozzuk föl, mintha ez által a tervezet érdeméből csak egy szemernyit is el akarnánk venni, sőt épen azokkal szemben akarjuk ezt érvül használni, a kik az efféle „kisérletezéseknek" ellenségei, mert hiszen itt nem kisérletezésről, hanem egy háromnegyed százados és igen sok javitáson átment intézménynek a megfelelő módositásokkal való átvételéről van szó.

(Vége köv.) Pedagógus.

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Két nappal ezen határozat után, március 3-ikán, isszonyú szélvész vonúlt végig városunk felett, rombolva, feldúlva mindent, mi útjába esett. Nem kimélte ez meg templomunk megrongált fedelét sem. A rombolásról március 21-én, a reggeli isteni tisztelet után Láczai Szabó József predikátor a kathedrából tett jelentést, előadván — a jegyzőkönyv szavai szerint — hogy „a legközelebb történt hamvazó-szerdai szélvész ujabban menynyire megvesztegette templomunk eddig is romladozó fedelét és még közép boltozatját is, mint ezt szemmel is láthatni Egyszersmind mivel látni való ezen nagy alkotmánynak, t. i. a templom tetejének jövendőben lehető egész lerohanása, kéri a gyülekezetet, hogy ezt szivökre vévén, közönségesen határoznák meg a templom fedelének inkább mint a toronynak ez esztendőben való lerontását és ujabban való megcsináltatását." Ez után a főkurátor szólalt fel s „hosszas vetélkedések után közönségesen megállapíttatott, hogy a templom fedele ujonnan megépittessen, a torony fedele pedig ez esztendőben a mennyire lehet megreparáltattasson, melyekre tejendő költségeknek pótlását az ekklesia tagjai közzül, mi előre is megígértetvén, ez úttal is közönségesen meghatároztatott, hogy mindenek, valakik csak az ekklesiához tartoznak és a templomba járnak, az a végre a Consistoriumból kirendelendő deputatusok által házonként mind eljárattatni fognak, a végre, hogy tehetségekhez képest mind pénzbeli segedelemmel a tehetősebbek, mind munkabeli szolgálattal előllállani annak idejében készek legyenek." Jelentette azt is, hogy Vida Mihály és Szakátsi István átsmesterekkel a templomfedelét már meg is nézette, a kik is annak obrizát már be is adták. A nagy közönség Szakátsi Istvánra bizta az ácsmunka elvégezését „mivel a rajzolatja azoknak, a kik ahoz jobban tudhatnak inkább tetszene és olcsóbban is felvállalta, de meg ajánlotta is magát, hogy az ócska fedelet mesterségéhez illő figyelemmel minden kár nélkül lebontja, csak a szükséges gyalogszerbeli embereket kéri ki szükség idején." Ezért a munkáért a nemes Eklesia alkuszerint 2000 R. forintot megigért s vele a szerződést 200 R. frt. előleg adásával meg is kötötte.

Az építkezéshez szükséges fa beszerzésére nézve a közgyűlés először ugy határozott, hogy az Ordinatus Curator az ácsmesterrel Tokajba menjen le, felhatalmaztatván, hogy *„az ott előfordult szükséges költségek*

vagy ajándékok az illendőségig általa megtétethetnek, csak alkalmatos fákat vehessenek." Ezt a határozatot azonban tüstént megváltoztatták, mert „bizonyos Maramarosi Húzó János nevű oláh, aki ide, Patakra a vizen fenyő fákat és deszkákat hozott, a templomhoz is minden megkivántató nagyobb és kisebb szálfákat és deszkákat leszállitani késznek jelentette, sőt 400 R. forintokat Cautioba letenni magát ajánlotta, egyedül azt kérte, hogy méltóságos N. Lónyay Lónyai Gábor urtól, mint királyi főcomissariustól a nagyobb fák megszerzésére nézve az oda való Administratorhoz Commissio kérettetne az Ekklésia részére." Huzó Jánossal a szerződés megkötésével a főkurátor megbizatott, de mivel Huzó a kötött Contractust megmásolta, azt adván okul, hogy a mármarosi fenyőfák ára bizonyosan feljebb emeltetett: a márcz 29-én tartott Consistorialis gyülés határozatát megváltoztatva „a dolog sürgetős voltához képest a főkurátor a máramarosi portusokra lejendő személyes felmenetelre megkéretett, olyan utasitással bocsáttatván el, hogy „a Szigethy Kamaralis Tisztség részére legalább 60 butellia jó féle asszu szőlő Bort pénzért szerezzen, melynek is árát visszajövetele idején, a magokra terjendő költségekkel és a Camaralis Tistségnek adandó pénzbeli discretiókkal együtt acceptaltatni fognak, csak hogy alkalmatos fákat kaphassanak, különösen pedig, hogy azon 7 darab egy-egy 13 öles fenyő gerendákat nyerhessék meg. „A consistórium szekeresnek Szőlősi Jánost fogadta meg, naponként 2 R. forint fizetése mellett.

A máramarosi utazás hosszabb időt vevén igénybe, hogy a munka gyorsabban haladhasson, a főkurátor inditványára a templom kőfalaira szükséges faragott kő czimzeknek elkészitéséről is intézkedett a consistorium, megkötvén az alkut *Schvintt Henrik* kőfaragó mesterrel, folyó ölenként 12 R. forintjával, kikötvén, hogy a faragott kő olyan legyen, a minő a Collégiumon van és mivel a mostani környülálláshoz képest több több dologról tanácskozni szükség, a consistorialis személyek száma hattal szaporittatott. A „meghivottak" közt volt Prof. Nyiri István collégiumi tanár is.

Ilyen intézkedések után husvét második napján indult el Balogh István főkurátor a máramarosi portusokra, magához vevén Szakátsi István ácsot s a Lónyay Gábortól kért ajánló levelet, melyet Patakra a következő levél kiséretében küldött: „Tellyes bizodalmú Tisztelendő Ur! Ide zárom a Maramarosi kamaralis Administrator Mltgos Gerzon Consiliarius urnak a 7 darab 13 öles gerendáknak assignatioja erán szólló levelemet. Az esmeretlen privát fakereskedőkkel ugyan nem igen tanátsos szerződésben erezkedni, mivel gyakran megszokták tsalni a vevőket abba, hogy nem a terminusra és nem alkalmatos fát administrálnak; azonba, ha mint irja Tisztelendő Ur, bátorságnak okáért Cautio képpen 400 R. frt. áru deszkát hagy a nemes Ekklésiának, annyiba biztossága lessz, hagy az által vétel és fizetés előtt a szállitandó fákat ahoz értő átsmester által szorgosan megvizsgáltathatja. Nehezen hiszem, hogy 13 öles gerendákat illendő vastagságba egész végig most hirtelenébe Máramarosba lehetne kapni, mert az nagy ritkaság; azomba eggymásba rót rövidebb vastag gerendákkal jól megvasalva ugyanazt a célt elérjük. Igy tesznek a legnagyobb nyilásu spreng hidakkal is, pedig ott nagyobb tehernek való ellent állásra kelletik calculalni. Többnyire szivességébe zárt illő tisztelettel maradtam Tisztdő urnak Deregnyő 31 Marti. 1824. lekötelezett szolgája Lónyay Gábor msk "

(Folyt. köv.) Buza János.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Észrevételek a törvénytervezetre.

(Folytatás.)

A harmadik fejezet az egyházi tisztviselők és alkalmazottakról szól általában,

Elsőben is lehetetlen pironkodás nélkül nem olvasnunk az 55. §-t, mely igy szól: »Addig is, míg az 1848. XX. t.-cz. alapjan nagyobb javadalomról, esetleg korpótlékról lehetne gondoskodni; a legkisebb javadalom -- a lakáson és törvényesen megállapitott stólán kivül 1600 korona« — megszegyenitő ez ránk, s egyházunkra, ha végzett tanulmányainkat, társadalmi állásunkat, egész élethivatásunk fontosságát s a törvénytervezetben előnkbe irott feladatok sokféleségét, családos állapotunkat, az azokkal járó kiadasokat és terheket mérjük össze e csekély fizetéssel. De megszégyenitő ez akkor is, ha fizetésünket az elemi felsőbb nép, vagy polgári iskolákban működő tanitók fizetésével hasonlitjuk össze. Igenis. Népiskolai tanitók fizetése, alkalmas lakáson es kerten kivül a 497. §-a szerint 1000 korona. Tekintve most, hogy egy lelkésznek 1600 koronája van; korpótléka pedig nincs: egy teljes korpótlékkal biró tanitó, csak 100 koronával kisebb fizetést fog élvezni mint egy lelkész. Ha pedig azt tekintjük, hogy a lelkészek föld jövedelme bérleti, a népiskolai tanitóé pedig kataszteri alapon számittatott fel: bátran állithatjuk, hogy egy teljes korpótlékú tanitó nagyobb fizetést fog élvezni, mint az ugyanannyi ideig szolgáló lelkész. Hol van itt az arány, ha a végzett tanulmányt, a felelősséget, a társadalom által támasztott követelményeket nézzük és azt, hogy a tanitó a képezdét elvégezvén: azonnal alkalmazást nyerhet és nyer is, bármily diplomával jött ki iskolájából, mig a lelkész, ugyanezen törvénytervezet 199 §-a szerint, ha elégséges osztályzatot nyert, egy 1600 kor. 01 filléres egyházba, csak 6 évi szolgalat után juthat be?

A lelkésznél hasonlithatlanúl kevesebb tanulmányt végzett felsőbb nép és polgári iskolai tanitók fizetése pedig, az elsőké korpótlékkal, az utóbbiaké korpótlék nélkül, jóval meghaladja a lelkészek fizetését.

Megdöbbentőnek tartjuk ezt azért, mert hiszen ez érdemes munkasok fizetésének emelésére sem látjuk az egyház más módot. mint az államsegély igénybevételét, miután kis egyhazaink csakugyan nem képesek a tanitók fizetését 500 frtra emelni, mert 3, vagy 400 frtra sem birták kiegésziteni államsegély elfogadása nélkül. Ugyanezen utat választhatta volna a törv. tervezet a lelkészek fizetés emelésére nézve. És ez elől még az állam sem zárkózhatott volna el akkor, midőn a fizetési osztályokba sorozott állami tisztviselők fizetésének és lakpénzének kimutatásáról szóló érdekes táblázat szerint, a XI. csoport 3 kategoriájába (1800, 1600 és 1400 kor.) a Ludovika akadémiai működtész, fegyintézeti irnok, kórházi irnok és a kosárfonó mester, a kefekötő mester, az országos képtari metszettisztito, tehát oly egyének vannak sorolva, a kiknek képzettsége, s hivatása messze alant marad a lelkészeké mellett.

E szégyenbélyegre érdemesek nem vagyunk, azt magunkon nem viselhetjük, egyházunkat ennyire megaláztatni nem engedjük: kivánjuk, követeljük azért, e §. kapcsolatban, hogy a zsinat keressen utat és módot, miszerint a rendes lelkészek fizetése 2400 kor.-ban,

és 5 izben ismétlendő 200—200 korona korpótlékban állapittassék meg.

A gondnoki fizetésről szóló fakultativ intézkedést sem helyeslem, e helyett jobb lett volna kimondani, hogy a gondnok minden egyházban fizetésben részesitendő. Ok: nagy lélekszámú egyházban több a gondnokságra alkalmas, azért versenyző egyén. Ott, tehát a gondnokság kitüntetés számba megy; a viszonyok rendezettebbek s a gondnok mellett más tisztviselő is működik: szivesebben szolgál ő fizetés nélkül is, mint a kis, sok bajjal küzdő eklesiában, a hol a választék is kevés levén gondnokra alkalmas emberekben. Épen azért a gondnokot itt csakugy megilletné a fizetés, mint amott, vagy még jobban. Ámde hol a törvény egyenesen nem rendelkezik: nem utasit, marad minden a régiben.

Az 55. c) pont alatti szöveg tehát úgy volna módositandó: A pénzkezelő gondnok, vagy gondnokok, továbbá az egyházfiak, iskolaszolgák, harangozók mindenütt dijazásban részesitendők, kivéve azon egyházakat, ahol azon rendszer van gyakorlatban, hogy a gondnoki és egyházfi teendőket a gyülekezet tagjai egy vagy több éven át sorrendben s dijtalanúl teljesitik.

Az egyházfiakról és presbyterekről szóló fejezet változatlanúl maradhatna, azonképen a fő gondnokokról és gondnokokról szólók azon különbséggel mégis, hogy a cim helyesbitendő egyházközségi fő és egyházközségi gondnokra, a hogy helyesen magában a szövegben áll, továbbá a 66. §. a pontja talán felesleges, mert hiszen az eddigi joggyakorlat és törvények szerint is megvolt a mulasztottak jelentéseinek a rendes módja. Jelentette azokat vagy a presbyterium vagy a lelkész, akár a látogatóság előtt, akár más uton. Most is mód van erre adva e törvénytervezetben. Igy formulázva azonban ez sok visszaélésnek forrása lehet és némely főgondnoknál a kötekedésnek egy állandó eszköze lesz, Bizonyos hatalmi törvény jeleit is hordja magán. Törlendőnek tartom. A gondnok teendői változatlanúl irattak át.

A szegények és árvák gondnokától való §-okban az eskü felvételen kivűl nincs lényegesebb változtatás.

Az énekvezérekről szóló fejezeten némi módositás van, felvétetett a műéneklés korlátozása, a 74. §-ba. A műéneklést igen sok helyen behozták már és épen azért sok helyen korlátozza a gyülekezeti éneklést, másfelől kellő gyakorlat hijján a műéneklésnek eppen visszájára. E §-ba felvétetett, hogy csak rendkivüli alkalommal szerepelhetnek a dalkörök, és csak ha jól begyakoroltattak. A 75. §-a egészen új, szükséget pótol.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

A tiszáninneni református egyházkerület tavaszi közgyűlése.

A legszebb tavaszi időnek enyhe szellője köszönté május 4-én, a gyülekezés és május 5-én, a közgyülés első napján a Miskolcra érkezőket, a kik azért jövének, hogy buzgósággal, odaadással, a tapasztalat bölcseségével, a lelkesedés erejével épitsék az anyaszentegyház látható épületét, a melyben az Isten országának jeleit észre vegyék, a kiknek szemeik vannak a látásra. Közben azonban tisztitó vihar is vonúlt végig a természeti életen, mintegy jelezve: a magyar kálvinista egyháznak is a tisztítás nagy munkáját kell végeznie, hogy hivatását betöltse, a mely a lelkek szentséges szenvedelmének nagyot építésében, a haza szent szerelme forrásának kiapadhatatlanságát bizonyító tettek előteremtésében tartozik jelentkezni.

Hogy a tiszáninneni református egyházkerület a hivatás betöltésénél soha sem volt hűtlen szolga: ezt tudja mindenki, a ki olvassa e kerület életének történet lapjait. Soha nem félt a munkától, a mely tisztítást követelt; soha félre nem húzódott a küzdelemtől, a melyben az elvek fegyvereit kellett összemérni és soha sem sajnálta az áldozatot az oltárra tenni, ha azzal a vallásos igazságok diadalát kellett biztositani, hogy egyúttal a hazafiságnak is szolgálatokat tegyen. Az a szellem, a mely olyan jellemző sajátságként domborodik ki e kerületnek arculatán: a magyar reformátusság hajolni soha nem tudását jelenti, szemben a divatos alkalmazkodással, a melynek jelei — sajnos! — itt-ott már a kálvinistaság körében is mutatkoznak.

Azért iródnak pedig e jellemző sorok, mert a zsinati törvénytervezet tárgyalása volt a kerületi gyülésnek a fő-fő kötelessége s e tárgyalás alatt nem nyilatkozhatott meg más, mint az a tiszta, hamisithatatlan református szellem, a mely ott tündökölt eddigelé e kerület lelki életének minden megnyilatkozásán. Hogy úgy történt-e? . . . azt olvassa ki az olvasó azokból a megállapodásokból, a melyeket a tárgyalás hozott létre.

*

A gyülést, a mely a főleánynövelde torna-termében tartatott, nagynak, népesnek mondhatjuk a szó legszorosabb értelmében. S ez a nagy közönség áhitattal imádkozott *Kun Bertalan* püspökkel, kérve a gondviseléstől az áldást és kegyelmet, hogy hasznos munkát végezhessen.

Imádkozás után jelenté a püspök, hogy *Báró Vay Béla* főgondnok nem jelenhetvén meg a gyülésen: a világi elnöki szék betöltésére a legidősebb egyházmegyei gondnok: *Bernáth Elemér*, felső-zempléni gondnok a jogosított és kötelezett, a kit fel is kér a kötelesség és jog végzésére. A világi elnöki szék elfoglalóját élénk éljenzés üdvözlé, a miből azt olvashatá ki mindenki: e gyülés ismeri a maga embereit, tudja, hogy ez az elnök-helyettes minden tekintetben megállja helyét s olyan biztos kézzel vezeti a gyülést a kegyelem éveit élő püspök mellett, hogy egészen gyönyörűsége telik működésében a szemlélőnek s főként az ahoz értőnek.

Az elnökség dolgának elintézése után következett a tagok igazolása, előbb egyházmegyénként, majd tisztviselőként s az igazolás megtörténte után a gyülés végleges megalakulása.

Az igazolás kérdésével kapcsolatban történt annak a bejelentése is az alsó-borsodi egyházmegye részéről, hogy *Tóth Dániel* esperes lemondott 9 év óta viselt állásáról s e fölött a tény fölött az egyházmegye nagy sajnálkozásának ad kifejezést. A kerületi gyülés, a mint a püspök mondá: „mindenben hozzájárúl a felterjesztett jegyzőkönyvi pontban a Tóth Dániel lemondásával kapcsolatban előadott megemlékezéshez s a jegyzőkönyvi pontnak a kerületi jegyzőkönyvbe való átvételével fejezi ki a gyülés a Tóth Dániel lemondása feletti sajnálkozását . . . .“

Tárgysorozat szerint a püspöki évi jelentés került első sorban elő, a melyet Radácsi György főjegyző olvasott fel. A jelentésből, a mely 37-ik volt Kun Bertalan részéről, az a tudat sugárzott ki, hogy *nagyobb baj, veszedelem* nem fordúlt elő s nincs is a tiszáninneni kerület terűletén. Vallásosság, templomlátogatás, hitbuzgóság, áldozatkészség, erkölcsi élet tisztaság tündökölnek, a melyek ha általánosak lennének az egész magyar ref. egyházban: mi volnánk a legbol-

dogabbak s ez a magyar haza csakugyan az első ország e föld kerekségén.

A nagy éljenzéssel fogadott püspöki jelentés után: *Meczner Béla* alsó-zempléni gondnok indítványára a gyűlés a zsinati törvény-javaslat tervezetet vette tárgyalás alá *Dr. Finkey Ferencz* előadása mellett, a ki az egyházmegyei felterjesztéseket állította egybe.

Bernáth Elemér világi elnök vezette a tárgyalást, felhíván a gyűlést, hogy általánosságban kívánja-e a törvénytervezetet tárgyalni, vagy egyszerűen elfogadja tárgyalási alapúl? . . . Miután ez utóbbi lőn a vélemény, hozzákezdtek a tárgyaláshoz.

A címet főként Bernáth Elemér indokolása után így állapította meg a gyűlés: *magyar református keresztyén egyház.* A *keresztyén* szót felveendőnek ítélték, mert az „akathólikus" elnevezést akarták ellensulyozni. A *hitvallási* nevet azonban nem említette fel senki, mintha rosz idők járnának ezen a terűleten, pedig *felekezeti öntudatról* is szoktak beszélni mostanában még a hivatalos körök is.

Erdély kiváltságát nem kívánja fenntartani a kerület, hanem a teljes unio keresztülvitelét óhajtja, azt is kívánván, hogy a *királyi megerősítés* kérdése is oldassék meg valamelyes szerencsés tapintattal.

Az *eskü szöveg* rosznak minősíttetvén, ujnak egybeállítását sürgeti közgyűlés s ne *törvény szövegben*, hanem *függelékben* adassék a törvénykönyvben.

Tiszujitást sürget a kerület az egész vonalon.

Zsinati tagok száma szaporítandó, valamint a konventi tagoké is úgy, a mint ezt már máskor is sürgették. A zsinati tagok választásának kérdésében szavazás is történt a törvény-tervezettel kapcsolatba, a mennyiben az egyházmegyék az 1891-iki felterjesztés megújtását s törvénybeiktatását sürgették, a melylyel szemben Révész Kálmán több társával együtt választó-körök alkotásának az eszméjét tartalmazó indítványt adott be. Kissé különösnek találták, hogy a lefolyt sajtó-vita után az egyházmegyénkénti választás hivei most a külön választó-körök hiveiül csaptak fel s feltűnő volt az is, hogy a lajstromos szavazás hivei között is akadtak, a kik az újabb indítvány által hagyták magukat megtévesztetni. Többszöri felszólalás után, a melyben résztvettek: Révész Kálmán, Fejes István, Bornemissza László, Zombory Gedő a lajstromos szavazás ellen; Radácsi György, Dr. Tüdős István, Vadászy Pál, Kónya András az 1891-iki álláspont fenntartása mellett, előbb felállással, azután *névszerinti* szavazással döntött a gyűlés s az 1891-iki határozat mellett foglalt állást a többség, miután nem volt semmi elfogadható ok a régi helyes s akkor nagyon meggondolt s minden szenvedélyességtől menten megállapított indítvány ellen.

Ezzel a szavazással mintha ki lett volna véve a méreg foga annak a lázas izgatottságnak, a mely a lelkek felett uralkodott s szembe állította az embereket s egyházmegyéket. Ennek pedig az az oka, hogy sokan úgy értették a szavazást, mintha már a mostani zsinatra küldendő tagok választásának a kérdése is eldőlt volna, pedig az csak az őszi gyűlésen fog megtörténni, miután a többség sem kivanta a helyzetet kizsákmányolni s miután a fő dolog az, hogy a lelkek nyugalma megóvassék. Ha őszkor az *ügyesség* azt fogja előállítani, hogy a kerület *elvi* kívánsága megcsúfoltassék, a parlamentáris gyakorlat azt is kiheveri, csak azt fogják mondani sokan: nem helyeselhető eljárás pellengére állitani az elvet! . . . Hogy így lesz-é? . . . majd dönt a többség!

Ezen a ponton félbe is szakadt a tervezet tárgyalása, mert *Dókus Gyula* indítványára a sárospataki tanár-választási ügyeket vették elő s miután a tanári kar és igazgató-tanács ajánlásait felolvasták, elrendelte az elnökség a választás megejtését első sorban a classica-philológiai tanszékre, a melyre társainak magasan fölébe emelve első helyen Dr. Bessenyey L. ajánlották, de valamely közbejött érthetetlen s kiismerhetlen incidens következtében maga az igazgató-tanács, bár feltartotta a helyes jelölést, nem tartotta szükségesnek a saját s a tanári kar jelölése keresztülvitelét végrehajtani s az eredmény az lőn, hogy *Szilágyi Benő* miskolci h.-tanárt választotta meg a gyűlés titkos szavazással, miután igen elismerő nyilatkozatok hangzottak el miskolci gyakorlati működéséről.

A német nyelvi tanszékre egyhangúlag *Nagy Lajos* pápai h.-tanárt választották meg.

A vallás-tanári állásra, a közgyűlés bizalma *Harsányi István* felé fordúlván, ő hivatott meg, miután theol. magántanári szóbeli vizsgálatot is tett május 2-án a sárospataki theol. akadémián.

Mindhárom tanár ez év szeptember 1-ső napján fogja állását elfoglalni s működését megkezdeni. Legyenek mindhárman dicsekedésére az ősi tanintézetnek, a melynek mindig szüksége van az új emberek által a frissülésre, hogy hivatását annál inkább betöltse.

E választásokkal vége is lett az első napi tanácskozásnak. Közebéd volt a „Korona" szállóban, a hol Kun Bertalan, Szalay László, Zombory Gedő, Orczy Gyula, Lichtenstein József és Szinyei Gerzson ajkairól hangzottak el pohár-köszöntők, a melyekkel fűszerezték az együttlét örömét.

Másnap, május 6-ikán a zsinati törvénytervezet letárgyalása következett, a következő főbb elveknek a kimondásával:

A lelkész-választás szabad legyen.

Az egyházi közalapra csak 1% adózás legyen, illetőleg a külön adózás szüntettessék meg.

Az egyházi adó legyen személyi család-fő szerint és vagyon aránylagos az állami adó 10%-nak megállapításával.

A törvénykezési rész, valamint a közoktatási lényegtelen módosításokkal elfogadható. Illetőleg még sem! A *tanítókra* épúgy, mint a lelkészekre, kívánja a kerület kimondatni, hogy *hitveseik* csak prot. vallásúak lehetnek. És ezt kívánja a *tanároknál* is.

Magas szinvonalú vita volt az egyházi adózás kérdésénél, a melyben résztvettek: Fejes István, Radácsi Gy., Révész K,, Meczner J., Miklós Ö. s maga Bernáth Elemér. Fejes 20% maximumot sürgetett, Révész is, de 200 korona összeg maximumnak a kikötésével, Meczner József 15%-ot, Miklós Ödön 10%-ot, sőt ez is magas szerinte, mert a rendkivüli adó még ezen kívül van A leghatározottabban sürgette Miklós Ö az állam kötelezettségének beváltását, mert a magyar államnak elengedhetlen kötelessége a prot. egyház fentartását eszközölni.

Szükségesnek tartotta a közgyűlés kijelenteni, hogy a törvény tervezet fésülésre szorúl, — beosztása sem jó, mert a régi helyett jobbat nem ad!

Ezek után megejtette a gyűlés a sárospataki főiskolai tápintézeti felügyelőnek a választását. Csontos József, Kiss Elek és Dombi László voltak a felterjesztettek, a kik közül, bár szavazást is kértek némelyek, egyhangúlag Csontos Józsefet választotta meg a közgyűlés.

A hátralékos ügyek tárgyalása során kimondatott, hogy az egyházmegyei vagyonkezelési szabályzatnak kérdése zsinat után lesz elintézendő.

Az egyházlátogatás idejére és a pénz beszedésére vonatkozó abaúji indítványokat nem fogadta el a kerület.

A Warga Lajos egyháztörténete új kiadásának ügye őszkor fog megoldatni.

A népiskolai vallástani könyvek kérdésében az egyházmegyei tanügyi bizottságok fognak megkérdeztetni.

A paróchiális könyvtári bizottság elnöke: Fejes István lesz ezentúl s a bizottság őszre jelentést fog beadni.

A sárospataki főiskolai tanári kar jelentése a főkönyvtár átvételéről és átadásáról, tudomásúl szolgált.

A sárospataki főiskola és egyház s a főiskolai és egyházi lelkész jogviszonyának kérdése most sem került targyalás alá, hanem a tanári kart felkérte, a gyűlés hogy adja elő kivánságait, a mint ezt már a keresztesi gyűlésen, ha jól emlékszünk, Báró Vay Elemér alsóborsodi gondnok indítványozta, de indítványát akkor nem fogadta el a gyűlés, mert a Dókus Gyula tanácsbiró felfogása győzött, a mely szerint egy, a püspök elnöklete alatt működött bizottság eljárása alsóbbfokú szervnek nem adható ki esetleges véleményadás céljából. Most a Báró Vay Elemér indítványát más alakban Novák Lajos akadémiai és közigazgató terjeszté elő s magának a püspöknek hozzájárulása, valamint Fejes István és Révész Kálmán hasonló szellemű felszólalása után, bár Bálint Dezső és Radácsi György a kérdés letárgyalását kérték, a halasztó indítványt emelte a gyűlés határozatta.

Igen jelentős tárgy volt Révész Kálmán előadása mellett a kerület területén levő más vallásfelekezetű, községi s állami felsőbb iskolákba járó ref. növendékek vallásoktatásáról szóló vonatkozó előterjesztés, a mely teljesen kimerítő tájékoztatást nyújtott a kérdésről. Indítványai is voltak, a melyekre vonatkozólag érdemleges határozatok hozatalát tartá szükségesnek a gyűlés, a minthogy ez az ügy csakugyan rászolgált már arra, hogy megoldást nyerjen. (Vége köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Magyar Remekirók.

A „Franklin-Társulat“ e korszakos vállalatából megjelent a harmadik sorozat. Ma már, midőn a „Magyar Remekirók“ köteteinek ezrei, sőt tizezrei forognak az országban, fölösleges lenne ennek a klasszikus gyűjteménynek nagy kulturhistóriai nemzeti fontosságát hajtogatni; az a közönség, melynek izlésében, műveltségében és hazafiságában bizva a kiadó-társulat, e nagy vállalkozásra elszánta magát, fényesen bebizonyitotta, hogy érti és érzi a „Magyar Remekirók“ nagy jelentőségét s nem azt a könyvet veszi meg, a melylyel legügyesebben kinálgatják, hanem azt, a melyiknek belső értékéről is helyes itélete van.

A „Magyar Remekirók“ első két sorozatának tiz kötetében Arany János, Csiky, Garay, Kossuth Lajos, Reviczky, Szigligeti és Tompa műveit kaptuk, vagy teljesen, vagy részben: a most szétküldött új sorozatban pedig Vörösmarty harmadik kötetén kivül Czuczor, Kazinczy, Kölcsey és Vajda egy-egy kötetét találjuk.

A magyar szellemi élet pangása, nemzetünk fásult közömbössége soha sem szembetünőbb, mint a *Kazinczy* föllépésének idejében. A hazafias irói törekvéseknek szárnyát szegte a czenzura és szellemi életünknek néhány szórványos nyilatkozása is inkább csak a végvonaglás tusájáról lebbentette föl a fátyolt.... Egyedül Kazinczy nem csüggedt: — a mult dicsőségének sírján a föltámadás lehetőségét hirdette, s szinte egymaga vállalkozott a gigászi föladatra, hogy a tetszhalott magyarba új életet önt és fölrázza dermedtségből az alvó társadalmat.

Ő volt az irodalom és a közélet Széchenyije: — a nemzetébresztő legnagyobb magyar abba a földbe vetette el politikai reformjainak magvait, a melyen a Kazinczy tolla szántott barázdákat.

Az az egy kötet, a melyet *Váczy János,* Kazinczy leghivatottabb kritikusa válogatott össze a nagy agitátor munkáiból, egész képét adja irodalmi ujjászületésünk e buzgó apostolának és munkásának. A mi eredeti, prózai dolgozatai közül pedig a legfontosabbat, a Pályám emlékezetét, egy egész könyvet töltenek meg, Dalai és ódái, kettőt, a Tövisek és virágok, egyet-egyet, az Epigrammák, a Vegyesek és az Epistolák: s e hat könyv után következik a Pályám emlékezetének négy könyve. Megelőzi pedig Kazinczy irásait a Váczy János dr. bevezetése, mely rövid, de annál tömörebb és igazságos kritikával méri a széphalmi mester nagy érdemeit.

Kölcsey Ferencről. a nyelvujítás mesterének legtehetségesebb tanítványáról Angyal Dávid alapos és kimerítő kritikai bevezetést irt, igen nagy szeretettel foglalkozva e sok oldalu költővel.

A húsz íves, tartalmas kötetben meg vannak Kölcsey összes versei, melyek közül több nem az irodalomtörténeté csupán, hanem az egész nemzeté is. Prózai munkái közül a legjelesebbeket válogatta ki Angyal Dávid: — a Berzsenyi Dániel verseiről irt kritikáját, emlékbeszédjét ugyancsak Berzsenyi Dániel fölött, a gyönyörű Parainesist, melyet mindnyájan olvastunk és tanultunk az iskolában, s a melynél szebb oktatást, legalább magyar nyelven, ma sem ismerünk.

Czuczor Gergely, a hazafias érzésű bencés költői munkáit Zoltványi Irén rendezte sajtó alá s ugyancsak ő irta meg kiváló rendtársának az életrajzát is. A sokat szenvedett, testestől-lelkestől magyar Czuczorral, Petőfit kivéve, nincsen ujabb költő, a ki „népszerűség“ tekintetében vetekedhetne. Egy hijján negyven dalát énekli ma már a nép, s költészetének bizonyára legbecsesebb részét teszik e népies dalok.

Ebben a kötetben együtt találjuk lyrai és vegyes költeményeit, jeles műfordításait, népdalait, paprikás verseit, rajzait, életképeit, népregéit, balladáit és legendáit, hősköltemények, stb. Bezárják a kötetet a rövid mesék, melyeknek allegórikus keretében „magyar példaszók“ erkölcsi foglalatjait magyarázza Czuczor.

A Vörösmarthy Mihály munkáinak végleges, teljes kiadásából, mely ebben a vállalatban jelenik meg, a harmadik kötetet kapjuk, — a nagy költő drámai költeményeinek első felét. Megalkotásuk időrendjében következnek egymás után Salamon király, Hábador, A bujdosók és Csongor és Tünde, mely a magyar költői nyelv legszebb diadala. Általában megszokták csak a lyrai és epikai költőt magasztalni Vörösmartyban; pedig filozófiai mélység, a gondolatok költői szépsége, a hasonlatok fönsége és merészsége dolgában semmit sem irt Vörösmarty, a mi drámai költeményeinek fölötte állana. Vajda János kisebb költeményei teszik a harmadik sorozat ötödik kötetét. A Petőfi utáni korszaknak kétségkivül legönállóbb, legtartalmasabb lyrikusa. Mindenütt nagy erő, mély megindulás és viharos pathos emeli, — irja róla Endrődi Sándor, a ki a kötet elé nyomtatott Bevezetésben teljes igazságot szolgáltat

*

a sokat bántott és félreismert, önmagával is meghasonlott költőnek. Vajda egyénisége annyira külön álló, egyedüli, hogy szinte megdöbbent. Költészete a borongós ég, a zúgó óczeán vagy a roppant nagy, komor hegyek hatását teszi ránk. Duzzad az erőtől, ég a szenvedélytől s keserüségében néha úgy tud süvölteni, mint a vihar vagy Shakspere hősei.

A kötetben első helyen vannak a Sirámok, melyeket a Szerelem átka, ez a gyöngyfüzér követ. Az eszmei tartalom révén szerves kapcsolatban van e dalokkal az a gyönyörű ciklus, melyet Gina emlékére irt a szerencsétlen költő. Vegyes költemények közt, melyek a kötetnek több mint kétharmad részét teszik, legjobban nyilatkozik Vajda sajátos, költői egyénisége.

Ime, ezt és igy adja a „Magyar Remekirók" harmadik sorozata: — a legnagyobb költők műveit, a legjelesebb kritikusok méltató bevezetésével. Nemzetünk nagy szellemeinek munkája, mely az egész nemzet kincses öröke, nem is kerülhetett volna közre méltóbb és dicséretre érdemesebb vállalat keretében. Külső kiállítás és belső tartalom a legszebb harmoniában párosulnak itten; a díszes betük, a finom, famentes papiros, a művészies kötés mind csak emeli ennek a kiadásnak az értékét, a mely mindenesetre a legtökéletesebb azok közt, a miket klasszikusainkból birunk. Az egész gyüjtemény ötvenöt kötet lesz, mire elkészül és az összes ötvenöt kötet 220 korona, mely összeg azonban csekély havi résztetekben is törleszthető. A „Magyar Remekirók"-at a Franklin-Társulat adja ki s a gyüjteményre mind a kiadó, mind az összes hazai könyvkereskedések elfogadnak megrendeléseket. Végül még megjegyezzük, hogy egy-egy kötet átlagos terjedelme 20—22 iv (320—350 lap), de a szükséghez mérten jóval több is lehet ennél.

IRODALOM.

* **Harper.** *The song of Solomon.* [Bevezetéssel és jegyzetekkel.] Cambridge 1902. (Li. 96. 1. 8°.) 1 sterl. 6 p. — Egy érdekes kis munkácska, a melyben a szerző feleleveniti az Énekek-énekének, mint drámának a fölvételét, a melyben a fő alakok Salamon és az ő háreme, képviselik az érzéki szerelmet, mig az ellen-pár, a pásztor-leány és az ő kedvese, a szüzi szerelmet, a melynek győzedelméről zeng a 86—7 vers. Ugy gondolkozik a szerző, hogy az egész Énekek-éneke 3 drámai énekcsoportból áll, t. i. az I-ső 1_2—3_5-ig; II-ik 3_6—6_3-ig és a III-ik: 6_4-től 8_{14}-ig, a melyek külön szakaszai: a) az 1_2—$_8$ a királyi udvartartás; b) 1_9—2_7 a visszautasitott királyi szerelem; c) 2_8—$_{17}$ a kedves érkezése; d) 3_1—$_5$ egy álom; e) 3_6—$_{11}$ a király visszatér; f) 4_1—$_7$ a királyi kérő; g) 4_8—5_1 a hű kedves védelme; h) 5_2—6_3 egy álom; i) 6_4—$_{13}$ az elvarázsolt király; j) 7_1—6 (2—7) a hárem-hölgyek dicséneke; k) $7_7(_8)$—8_4 a király és a pásztor-nő; l) 8_5—$_7$ a szerelmesek hazatérése; m) 8_8—$_{14}$ visszaemlékezések és diadal-ének. Hogy ez a drámahypothesis felujitás nem rontja le *Budde* ama nagy sikerü felvételét, a mely szerint az Énekek-éneke egy dal gyüjtemény, az egészen érthető. De igy is érdekes s élvezetes munka az angol theol. irodalomban.

* **Kongrua-ügy.** *A lelkészi jövedelem kiegészitéséről szóló 1898. évi XIB. t.-cikkhez kézikönyv irta Zsiray Károly,* — sajtó alá kerülvén, legközelebb megjelenik. A munka a törvény, ennek végrehajtási utasitása és az eddig létrejött elvi megállapodások rendszeres, teljesen kimeritő foglalata, mely minden irányban tájékozást és tiszta képet nyújt a lelkészekre nézve fontos törvényről. A kézikönyv tartalmából szolgáljanak tájékozásúl a fejezetek cimei: Igény tárgyi szempontból. Igény személyi szempontból. A jöv. kiegészités megvonása, elvesztése. Jövedelem bevallás. Jövedelem változás. A) növekedés. B) csökkenés. Személyváltozások bejelentése. A jöv. kiegészitések utalványozása, kifizetése és elszámolása. Függelék: az időközi jövedelem kiegészitéei járandóságok kiszámitásának módja. — A kézikönyvet a minta mellékletek és az időközi illetmények kiszámitására vonatkozó táblázat teszi teljessé. A kézikönyv az egyházi hatóságok, lelkészek és egyházközségek számára hézagpótló segédkönyvet képez. A kézikönyv 1 kor. előfizetési dij és bérmentes szállitásra 20 fillér, összesen 1 kor. 20 fillér előleges beküldése mellett 1903. évi május hó 20-ig megrendelhető a „Magyar Szó" kiadóhivatalánál (Budapest, VI., Andrássy-ut 48. sz.) A mű az előfizetési határnapon túl 2 korona bolti áron lesz megszerezhető.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 12—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Theol. magántanári vizsgálat.** Május 2-ikán theol. magántanári vizsgálat volt a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület bizottsága előtt Sárospatakon. A vizsgázó *Harsányi István* s.-a.-ujhelyi s. lelkész volt, a ki az ó- és uj-szövetségi irásmagyarázatból jelentkezett szóbeli vizsgálatra, a melyet a bizottság elfogadott s a jelöltet utasitván próbaelőadásának megtartására, valamint dolgozata kinyomatására: az oklevelet annak idején megkapja. Egy hivatásos, tanult, tanulnivágyó, munka biró ifjut üdvözlünk Harsányi Istvánban, a kinek e téren való müködéséhez sok, sok szerencsét s állandó sikert kivánunk.

— **Antal Gábor püspök nyilatkozata az 1848. XX. t.-cz. gyakorlati keresztülviteléről.** Igen helyes szokás az a dunántúli ev. ref. egyházkerületben, hogy a püspöki évi jelentés jóelőre kinyomatván és közrebocsáttatván, a kerületi gyülésnek is, meg a nagy közönségnek is alkalma nyilik igen sok kérdésben tájékozódást nyerni s egyúttal a *hivatalosok felfogásáról* tudomást szerezni. A legközelebbi alkalommal is jóelőre megjelent Antal Gábor püspök évi jelentése, a melyről általában is nagy elismeréssel kell szólanunk, egyes pontjaiban pedig a legnagyobb figyelmet érdemli meg. Ilyen az *1848. XX. t.-cz.* gyakorlati keresztülviteléről szóló részlet, a mely 9 pontba foglalja össze az ezzel a törvénynyel megvalósitandó kérdéseket s óhajtásokat. A 9 pont a következő: 1. A kongrua minimuma (1600 K.) teljes összegében hala déktalanúl folyósittassék. 2. Az egyházi közigazgatási költségek állam segélyből fedeztessenek. 3. Az egyházi adó csök

Ferencz József keserüviz az egyedüli elismert kellemes izü természetes hashajtószer.

kentésére szolgáló államsegély mielőbb folyósíttassék. 4. A lelkészi nyugdíj-intézethez államsegély adassék. 5. A lelkészek részére legalább 5 évenként 200 korona korpótlék rendszeresítéséhez államsegély nyújtassék. 6. A lelkészi fizetés minimumának 2000—2400 koronára való felemelése államsegély által történjék. 7. Tanáraink s tanítóink fizetése államsegély által legalább is állami tanítók és tanárok fizetésével legyen egyenlővé téve. 8. Új intézetek s főként nőnevelő intézetek létesítéséhez s a meglevők fentartásához államsegély nyújtassék. 9. Az egyházi tisztviselők illendő tiszteletdíjjal való ellátása államsegélylyel mozdíttassék elő — Csak üdvözölni tudjuk Antal Gábor püspököt azért, hogy *rámutat, rá mer mutatni* a szükségletekre s követelésekre . . . Hogy a kerületi gyűlés mit mondott ezekre? azt bizony nem tudjuk.

— Az **„Uj Vay-Mocsáry-Alapitvány"** számára eddigelé a következő ajánlatok és adományok érkeztek a főiskolai pénztárhoz: I. Ajánlatok a *jánosii egyh.* 100, a *pálfalvai* l. egyház 50 K. *Vásárhelyi Dániel* törv.-széki bíró N.-Kikindán, 500 K. — II. Adományok egyszersmindenkorra: a bárándi egyház ivén *Szabó József* lelkész 5; a keér-semjéni egyház ivén *Balogh Áron* l. 10, *Erdélyi Gusztáv* 5, az *egyház* 10; a szatmár-udvarii e. ivén *Szeőke Barna* 2, *Szeőke Sándor* 2, *Gáspár Sándor* 1; a fülei e. ivén *Bátky Károly* l. 2; a nyitrai e. iven az *egyház* 5, *Sedivy László* l. 1; az őri-szentpéteri e. ivén az *egyház* 2, *Mezey János* l. 2; a bucsi e. iven az *egyház* 5; a *debreczeni egyház* 100 s a gyűjtést folytatja; a magyar-feketehegyi egyh. ivén az *egyház* 20; dr. *Sáfrány Dezső* saját ivén 10; a balaton-udvarii e. ivén a *lelkész* és 13 *egyháztag* 2·42; dr. *Csontos Olivér* a saját ivén 3; a szkulyai e. ivén a *lelkész* és 7 *egyháztag* 7; *a kapos-víri* e. saját ivén 5; a bátkai e. iven *Bornemisza Elemér* 10, *Lengyel László* 2, az *egyház* 5; dr. *Kondor Ferencz* iv nélk. 10; az *okorági* e. saját ivén 3; a *kis-újszállási* e. saját ivén 10; dr. *Borsy Imre* iv nélk. 2; a *szilágy-varsolci* e. ivén az *egyház* 2, *Kemény István* l. 2, *Magyary Lajos* fg. 1; a balatonhenyei e ivén *Raksányi Károly* l. 5, és 25 *egyháztag* 6 08; a *balavásári* e. ivén *Sámuel Aladár* l. 2; *Rhédei László* hagyatékából 229·16; a *fogarasi egyház* saját ivén 5; a *kisújfalui* e. saját ivén 6; a *biai* e. s. i. 4; dr. *Nagy Dezső* s. i. 20; a *hódmezővásárhelyi* e. s. i. 100; *Kertész Sámuel* ivén 17 egyén 2; a *nagy-kőrösi* e. s. i. 100; *Sárközy Aurél* ivén 10 egyén 18; *Farkasdi Dezső* s. i. 10; dr. *Darányi Gyula* s. i. 10; K. *Nagy Sándor* s. i. 5; *Gecsei Péter* i. n. 100; dr. *Vizsai Ákos* s. i. 20; a *berettyó-újfalui* e. ivén az *egyház* 5, *Réthy K.* 2, *Némethy János* s. l. 1; a *beregi ref. e. megye* i n. 200, a *Sárospataki Fogy. és Ért. Szövetkezet* 100; *Bertha György* iven *Neszmély* község 5, *Bertha György* 1; ifj *Sárközy Béla* ivén a *kaposméröi, kadarkuti, nagyberkii* és *taszári* körjegyzőségek 9 K — Sárospatak, 1903. április 24. Novák Lajos, közigazgató.

— **Vallási statisztika.** Van a föld kerekségén: 1,544,410,000 lakos. Ezek közül keresztyén: 534,840,000, zsidó: 10,860,000, mohamedánus: 175,290,000, pogány: 823,420,000. A pogányok között legtöbben vannak a Confucius követők: 300 milliónyian. Az egész föld lakosságának minden 1,000 emberére esik 346 keresztyén, 7 zsidó, 114 mohammedánus és 533 pogány.

— **Mik az anarchisták jelszavai?** E kérdésre teljesen tájékoztató feleletet ad a Berlinben megjelenő: *„Der Anarchist"* című lap, a mely ezeket a jelszavakat hirdeti a homlokán: „Nincs sem Isten, sem úr, sem tekintély, sem többség! Az anarchia a rend, a szabadság és jólét mindenkire nézve. Nincs szükség sem alkotmányos királyságra, sem nép-államra, sem magán vagyonra, sem bérrendszerre." — Hát ez csakugyan fejetlenség!

— **Hymnus-vita.** Parlamenti incidens alkalmából *Hymnus-vita* keletkezett a r. kath. egyház körében, a hol Ugron Gábor, Rákosi Viktor, Rátkai László s többen azt kivánják, hogy a Kölcsey Hymnusát a r. katholikus templomokban is énekeljék. Ezzel szemben Hettyey Sámuel pécsi r. k. püspök s az egész ultramontán had azt hajtja, hogy *nem lehet* a Hymnust pápás templomban énekelni, mert dogma-ellenes a két sor: „Megbünhödte már e nép: A multat s jövendőt . . ." Hogy ez a felfogás ostobaság: azt bizonyitani sem kell. Hogy Eötvös Károlynak sem tetszik az a két sor: az az ő dolga a magyar nemzet sem nem dogmatizál, sem nem eszthétizál, hanem *igazságot juttat* kifejezésre a költőnek egy egészen szerencsés és találó képevel, a mely ellen a r. k. egyháznak azért is jól esik szólani, mert üt egyet a szerzőn is, a ki eretnek volt . . . Különben jellemző dolog, hogy Ugron Gábortól csak azt kivánják ultramontánék, hogy ám legyen bármily meggyőződése: fő az, *hogy engedelmes szolgaként viselkedjék a főpapsággal szemben* . . . Hogy hazug ráfogást is terjesztett az ultramontán sajtó akkor, a mikor azt irta, hogy a *„Szózatot több protestáns iskolában nem engedik énekelni, mert szerzője katholikus volt"* azon mi nem ütődünk meg, mert a „mendacem esse oportet" elvet ott a lét-érdek parancsolja. Bizonyitást sem várhatunk onnan, mert az is csak hazugság lenne.

— **P. Nagy Gusztáv síremlékére** adakoztak Felső-Szabolcsból (Rácz Gyula gyűjtése.) Rácz Gyula 2, Szikszay András 2, Somogyi József 2, Veress János 1, Nagymáté Albert 2, Hideg József 1, Korocz József 1, Dúcs György 2, Czövek János 2, Szabó Lajos 2, Urbán Dezső 1, Görömbey Péter 2, Andrássy Kálmán 1, Gönczy István 1, Horkay Barna 1, Barcsa Endre 1, Bakó István 2, Hagymásy Ferenc 1, Keresztury Sándor 1, Sipos Mihály 1, Tomory András 2, Zsindely Jenő 1, Nagy Kálmán 1, összesen 33 K. Továbbá: Füzy János (Gönc) 2, Jánosi Béla (Beresztelke) 3 K. Csik Dániel tanár, Bodor István, Kovács Gábor igazgatók 5—5, Batta György lelkész, 2 K. — Hálás köszönettel nyugtatványozza Novák Lajos, theol. tanár.

— A **„Mitrovics-Alapítvány"**-ra adakoztak ujabban: ifj. Szakál István (Lucska) 3, Ujj József (Kázsmárk) 3, Jánosi Béla (Beresztelke) 10, Csik Dániel tanár, Bodor István, Kovacs Gábor igazgatók 5—5, összesen 31 K. — Hálás köszönettel nyugtatványozza Novák Lajos, akadémiai és közigazgató.

— **Alapitványok a miskolci ref. felsőbb leányiskola részére.** Néhai özv. Kovács Jánosné, szül. Heer Erzsébet urnő végrendeletileg 2000 koronát hagyott a miskolci református felsőbb leányiskola internátusára, oly feltétellel, hogy ez az összeg mindaddig tőkésitessék, mig annak kamatai egy szegény sorsu, református és tanitónői pályára készülő leányka teljes ellátási díját fedezik. Legyen áldott a nemesen gondolkozó, hitbuzgó urnő emléke! — Tisztelendő Hézser Emil, tállyai ref. lelkész ur és neje, Hézser Emilné Wittchen Anna urnő a következő alapitó-levelet küldték be az intézet igazgatóságához: „Alólirottak elhunyt kis leányunk emlékére 200, azaz kettőszáz korona alapitványi tőkét adunk át a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület felsőbb leányiskolájának, oly célból, hogy az „Hézser Annuska alapitvány" cim alatt kezeltetvén, évi kamatja a negyedik felső osztályban a legjobb tanulónak az évzáró vizsga alkalmával ösztöndijjul kiadassék. Lelkész, vagy tanitó leánya elsőséggel bir." A jótékonyság nemtője hozzon enyhületet a megsebzett szülői szivekre! *Tóth Pál* igazgató.

— **Helyreigazításúl.** Tisztelettel kérem közreadni a következő sorokat, a melyekben néh. *Szepessy Mátyásra* vonatkozólag adok felvilágositást. A megboldogúltnak

tehetsége kifejtésében, munkaköre minél méltóbb betöltése tekintetében nagy akadályúl szolgált az a gyötrő betegség, a mely mint hátgerinc-sorvadás évek óta háborgatta. Szelleme erős és élénk volt, a munkavágy is izgatta, de betegsége állandóan útját állta annak, hogy erejét megmutassa, szellemét érvényesitse. A kik csak távolról látták, nem vehették észre e bajt, a mely egy erős léleknek a müködését tette lehetetlenné. Miskolcz, 1903. május 5. M.*

— **Érzékenység és elbizakodottság.** Ebben a körben mozgó alaknak csapott fel, igazán mondjuk, nagy sajnálatunkra, az az iró, a kit *Benedek Elek*nek hivnak. Egy előző számban érzékenységéről kellett tudósitást adnunk, most az elbizakodottságával tüntet a hirhedtté válni kezdő „Magyar Világ“ szerkesztői postájában, a hol a „Magyar Szó“-ban egy hozzá iutézett levélre, a melyet Sütő Kálmán miglészi lelkésztársunk irt, a következő üzenetet adja Hajdu-Szoboszlóra egy atyafinak: „Fogalmunk sincs róla, hogy ki-miféle szerzet az az ur, a ki per „kedves Elekem“ kedélyeskedik legujabban. Most láttuk először — s reméljük utóljára — a nevét. Csendes részvét kéretik a számára.“ — Ugy-e bizony kissé különös Benedek Elek urnak a viselkedése, a ki „szétüt“ köztünk, neki nem tetsző emberek között, de ha köztünk valaki visszaadja a „tegezést“ akkor felfujja magát s valakinek lenni láttatik önmaga által, holott önmaga előtt tartozik legkisebb lenni, ha csakugyan olyan hires „keresztyén.“ Sütő barátunk pedig ne féljen a csendes részvéttől, hiszen azt csak Benedek Elek minisztrálja, a kinek az fáj, hogy a *Stefaneum* körforgó gépjén készült „Magyarság“-ot a protestánsok nem pártolták, Ő érte, már t. i. Benedek Elekért még árulást is kötelesek lettek volna „hitsorsosai“ a szellemi téren elkövetni. Hogy fog-e Benedek Elek hallani Sütő Kálmánról az tőle függ, hogy fogja-e olvasni Sütő Kálmán cikkeit? Ha nem, akkor nem fog róla hallani, de annak nem Sütő Kálmán lesz az oka. Különben jelezzük, hogy a „Magyar Világ“ immár megszünt!

* A legnagyobb készséggel adjuk közre e sorokat és kérjük a miskolci testvér intézet tanárait, hogy elhunyt tiszttársuk emlékezetét kegyeskedjenek e lapok részére megörökiteni. Szerk.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Pályázat torna-tanári állásra.

A miskolci ev. ref. főgymnasiumnál az 1903. szept. 1-ével kezdődő iskolai évre lemondás következtében a tornatanári állás meg fog üresedni, azért reá ezennel pályázat hirdettetik.

Az állás évi javadalmazása 1600 korona fizetés és 400 korona lakáspénz.

A megválasztandó tartozik a főgymnasium összes osztályait külön-külön heti 2—2 órán, tehát összesen 18—20 órán az állami tanterv szerint a tornában kiképezni, torna-versenyekre, évzáró ünnepekre előkésziteni, vezetni, az önként vállalkozó felsőbb osztályu növendékeket vivásra külön mérsékelt dij mellett (havi 2 korona egytől) tanitani és a játék-délutánok rendszeres beosztása esetén, azokat a szabályzat értelmében vezetni. Az intézet növendékein kivül másoknak órákat adnia, vagy más mellékfoglalkozást vállalnia az iskolai szabályok értelmében csak az igazgató-tanács külön engedélye alapján lehet.

Pályázók felhivatnak, hogy főgymnasiumra képesitő tornatanári oklevelüket, ev. ref. vallásukról, katonai kötelezettségükről, előképzetségükről szóló okmányaikkal együtt, a miskolci ev. ref. egyház alólirt főgondnokához f. évi június 1-ig küldjék be. Az érettségi vizsgát is tett, pályázó előnyben részesül.

A megválasztott egy évi müködés után fog véglegesittetni, midőn az országos nyugdijintézetnek is kötelezett tagja leend.

Miskolcon, 1903. május 1-én.

Mikuleczky István,
főgondnok.

(2—2)

HIRDETÉSEK.

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyében.) **Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.**

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és fenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellatás és lakas. Elsőrendü cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, malária (mocsárláz), gége-, horg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, histeria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, köszvény, görvély, bujakor, delirium trem potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

4—? **a fürdőigazgatóság.**

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle „***POKLOS***“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

5—39

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főis kolabetűivel.

XXII. évfolyam. **20.** (1117.) **szám.** *Sárospatak, 1903. május 18*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdős István: Hódolat II. Rákóczy Ferencz emlékének szabadság-harca 200-ik évfordulója alkalmából. — Zoványi Jenő: Egyházi unio Erdélylyel. — Pedagógus: A gyakorlati tanárképzésről. — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — rgy. A tiszáninneni református egyházkerület tavaszi közgyűlése. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Hódolat II. Rákóczy Ferencz emlékének szabadság-harca 200-ik évfordulója alkalmából.

Harci riadóra nem hallgat ma a magyar, szabadság-hőst sem vár, talán nem is szeret, mert bár nem boldog: a kénytelenség lőn úrrá lelkén s nem változtat állapotán.

Jól van-é ez így? Ne kérdezzük, ne keressük. Egykor másként volt s a szorongattatás napjai a szabadság születésének napjaivá lőnek, a keserűség percei, a szabadság édes mámorának lőnek pillanataivá, hogy az egész örökkévalóság fejlődjék ki a pillanatnyi időből s oda legyen írva a tovasuhanó idővel ellentétben az élet könyvébe a nagy tettek sokasága, a melyeket Rákóczy és kurucai végezének Istenért, a hazáért és a szabadságért!

Eszményekért, eszményi célokért küzdöttek a rabigába hajtott magyar nép érdekében, a melyen keresztülgázolt a török és a német erő, saját fiai vették vérét, örök gyalázatúl gyásztizedet érettek meg vele, alkotmányát felfüggesztették, szabadságát vérbe fojták s arcúl csapások között kényszerítéék, hogy csókolja a hatalom kezét s a királyválasztás nemzeti jogát hálából adja fel. Fel is adta, mert úgy akarták.

De a szívek fenekén összegyült a méreg, az elkeseredés szegény és gazdag kezében csordúltig tölté a pohárt s akkor várta, óhajtotta a szabadsághőst és társait, várta a lobogók lengését, a harci zajnak zúgását, a paripák dobogását, a melyek szélvészként rohannak a hősök alatt s várták a kürtnek hangjait, a melyek szabadságról beszéljenek.

És jött a nemzeti hős és vele a kurucok. Nyalkák voltak-é, vagy rútak, szelídek-é, vagy durvák: kutassa a szép-ítészet mestere, az erkölcsbiró szeme. Jöttek s kezükben volt a zászló és kard és búgott a tárogató, hogy szózata életre hívja még a sírok lakóit is, hogy mint a rege szerint Csaba vezérlete alatt az ősök, úgy most is a Bocskay, Bethlen, Rákóczy és Thököly hadai, a melyek felett még alig zöldült ki nehányszor a sírhalom füve: felkeljenek s robogásukkal, harci riadójukkal életet öntsenek a harci népbe, mely 1703. május 11-től kezdve a kuruc név dicsőséges viselője, a magyar hadi erényeknek emez összefoglaló kifejezésével örök időkre jelezve a szabadságért lelkesülőket szemben a labanc címmel, mint a hatalomnak önmagukat alávetőknek nevével.

Daliás idők daliás fejedelme: II. Rákóczy Ferencz! Alakodat körülöleli a magyar nemzet emlékezete, mert nagy voltál lélekben, érzésekben, tettekben. Az önszeretet fölött zsarnoki hatalommal uralkodál s gazdagságot, kitüntetést megvetettél, hogy más sziveknek boldogságot szerezz. A dícsőség vágyat leküzdéd szívedben, hogy a szegény magyar népnek legyen boldogúlása. A magad lelki nagyságát akartad népednek adni s íme kétszáz esztendő multán is te vagy az eszménykép hős kurucok vezére, labancok verője. Férfi szépségedről álmodozik a mai magyar hölgy s dalos ajkadról lesnék ma is a szót: Rajta kuruc, rajta! Téged nem fertőztetett meg a kolostorok engedelmességet predikáló szelleme, a vallásszabadságot sem írtották ki kebledből a jezsuiták: sőt az engedelmességből

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

áldozat nőtt a haza oltárára, a melyen a szabadság tüzét lobogtatá s a vallásszabadságból a vallásszabadság ellenségeinek megvetése tört ki tanúlságára a mai kor minden nemzetének. Téged, te hősök hőse, haló porodból is csókokkal emelne ki a rodostói sírból a szegény magyar nép, hogy imádott hazád vérrel szentelt földjében aludd édes álmodat, hadd keljen belőle virágok beszéde, szellők suttogása, hadd találna sírodon megnyugvást a zaklatott magyar szíve.

Ti daliás idők daliás vezéri, közkatonái! Mindnyájatokat átkarol a magyar szív édes szeretete s áldva emleget minden ajk, mert hősök voltatok, mert szabadságért küzdöttetek s a szegény magyar népnek életet adtatok. Hiába volt a gúny, nevetek dicsőséggel van körítve, hiába volt a kicsinylés: nagyokká váltatok s azok is maradtok, mert kurucnak lenni ma is dicsőség, labancot verni ma is vitézség!

Mi, mai magyar protestánsok is áldva emlegetjük a hős fejedelmet, hős vezérit és hős vitézeit, mert a magyar nemzetért vívott küzdelmeikből csirázni kezdett a protestáns elnyomatás megszünésének magja, hogy ezzel is meg legyen koronázva a dicsőség fája, a melynek gyökerére kuruc vér húllott, hogy életnedv támadjon. A hős fejedelem maga hirdeté a vallásszabadságot, protestáns hősök voltak tábor karának elsői s megérté, hogy a protestánsok a hazát a hazáért szeretik, a szabadságért magáért a szabadságért rajonganak, mert szabadságra hívattak el a Krisztus evangyélioma által s nem szolgaságra.

Légy áldott II. Rákóczy Ferencz dicső emlékeddel! Legyetek áldva hősi nevetekkel kurucok vezéri! Rólatok emlékezve: szabadságról emlékezünk, emléketeknek hódolva az igazságnak hódolunk, Vajha igaz lenne a magyar nép emlékezete és hódolata, mint igaz volt a ti küzdelmetek!

Egyházi unio Erdélylyel.

Jól mondják, hogy az actio reactiót szül. Az erdélyi egyházkerületben is bevált ennek a tapasztalaton alapuló állításnak az igazsága. Az unio érdekében az igazgató-tanács a mult őszszel olyan javaslatokat terjesztett a kerületi közgyűlés elé, a melyek alkalmasak voltak a távolról szemlélők előtt annak elhitetésére, hogy az erdélyi kerület vezető emberei komolyan törekednek a többi négy kerülethez való közeledésre s őszintén akarják szorosabbá tenni az uniót. Meg akarták szüntetni a püspöki vizsgálat alatti egyházközségek speciálitását, meg a tanári testületnek a kerület ügyei intézésében való tulságos és indokolatlan résztvételét, meg a paritás elvével legkirívóbban ellenkező egy s más intézkedést. Azonban a kerületi közgyűlés a maga hagyományaitól eltérően, a melyek szerint az igazgató-tanács javaslatait mindig a tökéletes bölcseség szüleményeinek tekintette, most nem engedett a maga jussából s mindössze az első tervet fogadta el, a másik kettőt pedig egy lágymeleg, semmitmondó határozattal ütötte el.

Azt hitte volna az ember, hogy az igazgató-tanács, élén a püspökkel és a vezető főgondnokkal, le lett szavazva. Ám a sanda gyanú ezzel a hiszékenységgel szemben mindjárt felébredt bennem akkor, a mikor nem régen azt olvastam, hogy az igazgató-tanács minő eszméket terjeszt az egyházmegyék tárgyalása elé a püspöki vizsgálat alatti egyházközségek helyébe állítandó kiváltságos egyházak felől, a melyeknek papjai s főgondnokai ezentul az egyházi kormányzatban, ugy az egyházmegyékben, mint a kerületben hivataluknál fogva magasrendű előjogokkal lesznek felruházva. Olyanokkal, hogy a kik legbuzgóbban küzdöttek a püspöki vizsgálat alatti egyházközségek kiváltságainak megszüntetéséért, most bizonyára visszaóhajtják a régi állapotot. Hát kellett ez nekik? Dehogy kellett! Nem így képzelték el ők azt, Ők abban a reményben voltak, hogy ha a mult évi közgyűlés egy visszásságot megszüntetett, majd elkövetkezik lassanként a többinek a megszüntetése is.

Nagyon csalatkoztak. Az egyházkerület ragaszkodik a speciálitásokhoz. Dehogy törülné el azokat, csak modernebb köntösbe öltözteti egyiket-másikat. Hátha port hinthetne vele a többi egyházkerület szemébe! A többiért meg sikra szállnak még fejei is keményen és hevesen, hadakoznak olyan fegyverzettel s olyan elszántsággal, mintha legalább is szélmalom ellen kellene viaskodniok.

Megdöbbenéssel olvastam valamelyik nap a napilapokban, hogy mennyire kikeltek rendkivüli közgyűlésökön a konventi törvénytervezet ellen. Vajjon mi ébreszthette fel bennök ezt a szent elkeseredést? — kérdém magamban. És most ámulattal olvasom a Magyar Szó részletes tudósításában, hogy a miatt volt a nemes harag, mert a konvent a tervezet iskolaügyi részét kötelezőnek ajánlja az erdélyi kerületet illetőleg is. Oh felséges Isten! Ugyan mi van ebben olyan, a mi a drága speciálitásokból valamit megszüntet? Nem birok fölfedezni benne egyebet, csak a középiskolai igazgató-tanacs intézményét, a mely Erdélyben is helyébe lépne az u. n. elüljáróságoknak. Hát ezért volt a merész kirohanás a konvent ellen? Ez idézi fel az erdélyi egyházkerület veszedelmét? Ez mutat rémképeket még a püspöknek is, a ki ezért tart nagy speechet, — nem is védekezőt, hanem — támadót a világiaknak az egyházkormányzatban való tulnyomó résztvétele mellett, rengeteg áldásosnak tüntetvén fel azt ugy a multban, mint a jövőben. Ezért hangoztatja a meggyőződésnek ugylátszólag teljes erejével, hogy Erdély különleges bánásmódot igényel, mert ott sok egyházközség van nemzetiségek-lakta vidékeken. Szörnyű hirök lehet ezeknek a magyarországi kollegiumi és gimnáziumi igazgató-tanácsoknak Erdélyben (majdnem olyan talán, mint az erdélyi kerületi igazgató-tanácsnak Magyarországon), mikor még a nemzetiségi mumust is szükségesnek tartják ellenök felidézni.

Na! nem kell megijedni kedves atyámfiai ott Erdélyben! én ismerem viszonyaitokat, nincs mit rettegnetek tőlök. Néha ugyan tullépnek biz' azok határ-

körükön, a tanári testületek tekintélyét is csorbítják nem egyszer, nem is a legjobb indulattal vannak eltelve az önálló gondolkozásu és szókimondó tanárok és a tanári érdekek iránt, sőt néha még hatalmaskodnak is, de hát ez még mind nem olyan ok, a melyért érdemes volna annyira leckéztetni a magyarországi kerületeket és a konventet, előlegesen pedig a zsinatot is, a melyek — mi tagadás benne? — még mindig túlságos elnézők és kiméletesek iránttatok.

Mert hogy is áll a dolog ebben a kérdésben? Nyakára nőttek az erdélyi egyházkerületnek a tanárok. Ugy van biz az! Bartók György a püspöksége előtt egy évvel még nem volt tagja a kerületi közgyűlésnek, de az a 22—23 éves kezdő tanár, a kit akármikor nevezett ki a miniszter valamelyik gimnáziumhoz, az ugyanott törvényhozó kezdettől fogva, már tudniillik amennyiben az erdélyi kerület mellékesen törvényhozással is szokott foglalkozni. Igy aztán az a 80—90 tanár, a kit részint a miniszter nevezett ki s a kerületi közgyűlés elfogadott tagjának (ujabban némi megszorítással), részint maga a kerületi közgyűlés választott, ma irányadó és döntő eleme a közgyűlésnek. Régen azért adtak közgyűlési tagságot az összes tanároknak, hogy erősítsék velök a papi elemet, ennek kiválóságaiból állván az egész tanári testület. Ámde ezek az idők elmultak. Ma már csak elvétve akad köztök papi egyén a theologiai tanárokon, meg a gimnáziumi vallástanárokon kivül. Persze, hogy jól esik nekik a nagy előjog s nem akarnak engedni belőle. Pedig hát az ok is elmult, a miért kapták azt az előjogot s igy az okozatnak is meg kell szünnie, a paritás és a magyarországi kerületekkel való unio is megköveteli, hogy vége legyen már egyszer annak a csodálatos állapotnak, hogy akár a papok, akár a világiak közül csak nagyon csekély százalék juthat be a közgyülésbe, ellenben a tanár mind, kivétel nélkül igazgatja és rendezi (!)az anyaszentegyház dolgait.

Ez azonban csak a tanári kar állásfoglalását magyarázza meg. De mi magyarázza meg a Bartók György püspökét, a ki tavaly még a paritás felé irányuló javaslatoknak volt a hive és védője, most pedig a világi elem tulnyomó szerepének tömjénez és azt állítja, hogy „a zsinatpresbyteri elvekkel sehol sincsenek tisztában?“ Erdélyre vonatkoztatva el kell ismernem e különben merész állítás igazságát. Mert az a sokat hangoztatott képviseleti rendszer voltaképen egyáltalában nem külön egyházjogi rendszer, hanem a zsinatpresbyteri alkotmány egyik kriteriumának a megvalósitása volna, ha teljesen keresztül lenne vive. A másik kriterium a paritás, a mely nem hierarchikus, s nem is lehet azzá semmiképen sem, mint a nevezett püspök ur most véli és a mely az általa mintául fölvett skót egyházban is megvan. Mellékesen megjegyezve az is tévedés, hogy a „skót rendszer“ közelebb állana az erdélyihez, mint a magyarországihoz. Bocsánat, nem ugy van, az erdélyi távol áll mindeniktől, unicum az az egész világon, s a képviseleti rendszer örve alatt nem is való egyébre, mint a papság elnyomására, a világiak tultengő hatalmának fentartására, a kerületi közgyülésnek egy, csupán a legcsekélyebb mértékben képviseleti alapon való szervezésére.

Nem a magam véleményét kivánom előadni erre nézve. Egy kiváló theologusnak, egy tekintélyes lelkésznek, egy az igazságért sokat küzdött, sokáig üldözött, sokat szenvedett, sokáig mellőzött derék igaz embernek az itéletét idézem: „Képviseleti rendszerért küzdött a papság évtizedeken át, a főconsistoriumtól akart menekülni; de a képviselet nem létezik sehol és a főconsistorium szelleme kisért mindenütt . . . A revisiónak akkor is érezték szükségét; még sokkal inkább mi, midőn... tapasztalat... és viszály mindenkit meggyőzhettek e szervezet hiányos — ne mondjuk félszeg — voltáról.“ És az illető ezt a meggyőződését részletes fejtegetéssel levezeté a kerületi közgyülés szervezetének abból a különösségéből, hogy mintegy kétharmadrészben saját maga egészíti ki magát és csak körülbelül egyharmad része az, a mi igazán képviseleti uton kerül be oda. Az idézett sorok irója pedig nem más, mint épen dr. Bartók György (Nagy papok életrajza 282. l.), a kinek *akkor* volt igazsága és *tavaly*, nem pedig *most*.

Az erdélyi egyházkerületnek voltaképen ez a kerületi közgyülési szervezete az, a mi a legtavolabbról sem illik bele a zsinatpresbyteri rendszerbe. Egyébként ki lehetne békülni az erdélyi viszonyokkal, a többi specialitások inkább csak privát mulatságát képezik az erdélyi kerületnek. Ez az egyetlen, mely gátja az igazi uniónak, mert a zsinatpresbyteri rendszerrel a legkiáltóbb ellentétben áll, miután egyfelől az állitólagos képviseleti rendszere nem egyéb, mint szemfényvesztés, másfelől hiányzik belőle a paritás, a mely pedig az egyházmegyéken minden veszedelem nélkül uralkodik most is. Erre nézve ujra idézek. Tisza Kálmán, a kire most ugy hivatkozik az erdélyi püspök, mint a 8. §. védőjére, igy nyilatkozott védelme közben a budapesti zsinaton:

„Az erdélyi kerület 1871-ben megmutatta, hogy fejlődik, tehát sokkal nagyobb a bizalom az iránt, hogy haladni fog jobban, mint eddig. Az egyházkerületi közgyülés összealkotását minden irányban én sem tartom helyesnek. Sőt ha tovább megyek, arra is, a mit az 1881-iki törvény kimondott és a javaslat fentart, hogy az erdélyiek intézményöket fejleszszék oly irányban, a melylyel felénk közelednek, sőt ezen irányban fejleszthessék, azt tartom, hogy indirecte épen azon részei, melyek nem rólok léptettek életbe, őket is érdeklik; mert azok tüzik ki az irányt, a melyre átalakulásuknál törekedniök kell.“ (Helyeslés.)

Az erdélyiek többi zsinati pártolóitól is célszerü lesz emlékeztető és tájékoztató gyanánt egyes megjegyzéseket alkalmilag e helyen idézni:

Beöthy Zsigmond: „*Egyelőre*“ elégségesnek tartja a saját módosítását. Erdélynek fentartatott 1881-ben, hogy egyházi életét fejleszsze, *igyekezvén közeledni* a zsinatpresbyteri kormányrendszerhez.

Várady Gábor: Nem volna helyes, mereven *elvi* szempontokból elbirálni e kérdést; az erdélyiek megérdemlik, hogy ne csak az osztó igazság, a merev következetesség és uniformitás szempontjából, hanem méltányossági tekintetekből is biráltassék az. „Az idő majd meghozza ezen állapotnak javitását is és én azt hiszem, el is következik az idő, a midőn az uniformitás teljesen végre lesz hajtva.“

Bernáth Elemér: Mindnyájan óhajtjuk, hogy az egyesülés minél tökéletesebb legyen. Majd meghozza az idő, a midőn nem lesz eltérés közöttünk.

Kolozsvári Sándor: Az 1871-iki szervezet „nem visszafelé való fejlődés, hanem az *igazi protestáns* és lényegében a képviseletet magában foglaló *presbyteri rendszer* felé haladás volt.

Tisza István: „Igen örvendetes módositás“ a Beöthyé. Szükséges, hogy az erdélyi kerület szervezete egyelőre legalább, mig fokozatosan átváltoztatható nem lesz, fentartassék. És ez nem is áll ellentétben magyarországi egyházkerületeink szervezetének alapelvével s a presbyteri rendszerrel. Mert ha az volna a meggyő-

*

ződésem, hogy ellentétben áll, ugy, megvallom, magam sem járulhatnék szavazatommal ezen különösségek fentartásához." Azt hiszi, hogy a zsinatpresbyteri rendszer alapján állunk mindnyájan. (Ugy van!)

Ritoók Zsigmond: „Igen szivesen fogadom én azt, ha az erdélyiek közelednek a mi intézményeinkhez."

Antal Gábor: „Talán még félszázad is eltelik, mig erdélyi testvéreink velünk teljesen egy alapra helyezkedhetnének."

Mezey Albert: „Ne méltóztassanak gondolni, hogy 1885-ben a mai kor viszonyaihoz mérten alakitottuk át szervezetünket, hanem kodifikáltuk azt ugy, a hogy a mult században ez fennállott; hiszen reform, ugyszólván száz év óta alig történt sem a községi, sem az egyházkerületi szervezetben; igaz, hogy ez igy mindig nem maradhat, már azért sem, mert a kimondott közteherviselés elve elementáris erővel fogja magának azt a jogot követelni, hogy a teherviselők minél nagyobb mértékben befolyjanak az egyházi ügyek elintézésébe."

Mindezekből az tünik ki, hogy — feltéve az emberek következetességét — tüzzel játszik az erdélyi kerület, mikor polémizál a magyarországi kerületekkel s haladás helyett a maradást próbálgatja indokolni. Az ilyenből csak Erdélynek lehet kára.

Egyben adok igazat az erdélyi püspök ur beszédének. Azt mondta még ugyanis, hogy „a magyarországi kerületekhez való közeledés nem azt teszi, hogy őket Erdély habozó intézkedéseikben is mindenben kövesse." Igaza van. De engedje meg, hogy a consequentiákat is levonjuk. Tessék követni az állandó és elvi jellegü intézményeikben a többi kerületeket és ne tessék zsinati és konventi szavazataikkal elősegitni „habozó" intézkedések életbe léptetését, hanem az olyan ügyekben, a melyek Erdélyre nézve irrevelansak, tessék szavazataik beadásától tartózkodni, s bizzák reá a többi kerületek képviselőire a „habozó intézkedések" tételét. Hadd szégyenkezzenek érte csak ők s ne vádolja értök a közvélemény az erdélyieket.

Igy is meg lehetne egyelőre szüntetni az Erdély ellen nem ok nélkül általánosan nyilvánuló ellenszenvet. De az unio ügyének végleges megoldási és elintézési módja akkor is csak az marad, hogy ne a mostani operette-szerű, hanem a realis unio végre-valahára, előbb-utóbb, de lehetőleg minél előbb keresztülvitessék, épen magának Erdélynek is az érdekében.

Zoványi Jenő.

ISKOLAI ÜGY.

A gyakorlati tanárképzésről.

(Folyt. és vége.)

A fölterjesztés főbb elvei a következők:

1. A gyakorlati tanárképzés országosan szervezendő, vagyis egy tanár se alkalmaztassék addig, mig egy évet valamely középiskolában az alább megjelölt, módozatok mellett el nem töltött. Az évente körülbelől 160—170-re tehető tanárjelölt, a ki már szakvizsgáját letette, szakok szerint csoportositva, oly formán, hogy egy-egy intézetben csak egy szakcsoportra készülő tanárjelöltek legyenek, osztassék be körülbelől 15 olyan középiskolába, a melynek a jelöltek gyakorlati képzésére alkalmas igazgatója, s az illető szakcsoportból kiváló két tanára van. Ez az intézkedés tehát megszüntetné azt az egészségtelen állapotot, hogy jelenleg alapvizsgát tett, vagy még azt sem tett tanárok alkalmaztatnak segédtanárokul, a kik a szaktárgyaikra való előkészülés miatt nem szentelhetik minden idejüket, a tanári munka másik nem kevésbbé fontos ágára, a gyakorlati képzésre. Hogy e helytelen gyakorlat megszüntetése ugy a tanitás, mint magok az illető tanárjelöltek érdekében mennyire kivánatos, bővebb fejtegetésre nem szorúl.

2. A gyakorlati év nemcsak az állami, hanem a felekezeti tanintézetekben is töltlhető, ez utóbbiakban a gyakorlati képzést vezető tanárokat a felekezeti főhatóság állapitja meg a kormány jóváhagyásának feltétele mellett. Ha e javaslat életbe lépne, kétségkivül egész tanügyünk föllendülne, mert a tanárok közt nemes verseny támadna a szaktárgyaikban való előhaladásra és a tanitás módszerére nézve; de fontos lenne annyiban is, mert talán megszüntetné azt a sokszor bántó kicsinylést, a melylyel az »állami« tanárok egy része tekint a felekezeti tanárokra.

3. A tanárjelöltek általános didaktikai és pedagógiai vezetése az igazgató teendő'e, a szaktárgyak módszerének tanitása pedig a szaktanároké. Az általános gyakorlati pedagógiai vezetés mellett a jelöltek e három természetes egymásutánban következő lépcsőn haladnának előre: 1. az igazgatóval együtt minta-tanitásokat hallgatnának, ezeket aztán természetesen megbeszélések követnék; 2, a szaktanár előtt próba tanitásokat tartanának; 3. végül nehány (legfeljebb heti 6) órán átvennék a rendes tanitást a szaktanár felügyelete és felelőssége mellett. Ez az intézkedés egészen megfelel a porosz pedagógiai szemináriumi és próbaévnek, ott is az első évben elméleti és gyakorlati pedagógiával foglalkoznak a jelöltek, s e mellett a szaktanárok óráin hospitálnak s az ott hallottakat és látottakat teszik megbeszélés tárgyává; a második évben kezdik meg aztán az önálló tanitást, de épugy, mint a javaslatban, az igazgató vagy szaktanár felügyelete mellett.

4. Igen helyes javaslata a tervezetnek az is, hogy se a közoktatási kormány, se a felekezetek ne alkalmazzanak önálló tanári munkára olyan egyént, a ki valamelyik ily célra kijelölt középiskolában e gyakorlati évet el nem töltötte. Ez az intézkedés megmentené a tanárjelölteket a segédtanárkodás nyomorúságosan dotált s testet és lelket emésztő hosszas éveitől, s az iskolákat is attól, hogy kellő gyakorlattal nem biró egyének kisérletezésének szinhelyei legyenek.

5. A jelölteket az illető középiskolákban a közoktatási kormány helyezné el, de tekintetbe véve a jelöltek ily irányu kérelmét s a felekezeti főhatóságok erre vonatkozó kivánságait, esetleg jogait. A javaslat e pontja biztositja a felekezetek jogait, de véleményünk szerint legalább az ellen sem lehet kifogást tenni, ha valamelyik jelölt más felekezetü középiskolába kerül, mert igy többféle módszert van alkalma látni, s inkább ment lehet az esetleges egyoldalusságtól.

6. A jelölteket e gyakorlati év tartamára a javaslat föl akarja menteni a megélhetés gondjaitól, midőn azt kivánja, hogy az állam minden jelöltet megfelelő ösztöndijjal lásson el. Csak igy fordithatják az illetők természetesen minden idejöket a jövendő nehéz hivatásukhoz való előkészülésre. Hogy az igazgatók és szaktanárok is megfelelő dijazásban részesüljenek, ezt nehéz és sok felelősséggel járó munkájuk is megköveteli, másrészt meg az is kivánatossá teszi, hogy igy alkalmat nyerjenek a szakuk es annak módszertana körébe eső irodalommal mindig lépést tartani.

7. A gyakorlati tanárképzésre való főfelügyelet gyakorlására kivételes intézkedésekre szükség nincs, az

ezt végző állami középiskolákra a főigazgató ügyelne fel, a felekezetiekre pedig e tekintetben is az 1883. XXX. t.-cz. 46 §-a lenne az irányadó.

8. Végül a felterjesztés átmeneti intézkedés gyanánt addig, mig e javaslat életbe léphetne, a kolozsvári egyetem mellett kivánatosnak tartaná egy gyakorló reáliskola felállitását.

Ime ezek főbb pontjai annak a nagy körültekintéssel készitett felterjesztésnek, a mely hitünk szerint uj lendületet adna egész középiskolai tanitásunknak s igy kiszámithatatlan előnynyel járna egész tanügyünkre. És az anyagi oldala a dolognak a benyujtott javaslat szerint évenként mindössze 162000 koronát tenne ki, tehát oly csekély összeget, a mely közoktatási költségvetésünkbe könnyen beilleszthető volna, s a mely bőségesen meghozná a maga kamatait nemzeti nevelésünk nagy előhaladásával. Vajha közoktatási kormányunk, belátva az e téren konstatálható baj nagyságát, mielőbb igyekeznék azt orvosolni e teljesen életre való tervezet életbeléptetésével! Pedagógus.

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Hogy a máramarosi út majdnem egy hónapi időbe került, azt abból következtethetjük, hogy a főgondnok távolléte miatt egy hónapig nem tartatott gyűlés. Nekünk, ma élő embereknek, a kik a gőz- és villany erejével dolgozunk és Sárospatakról Budapestre 5—6 óra alatt a legnagyobb kényelemmel eljuthatunk, a kiknek egy pár sorból álló megrendelés teljesen elég ahoz, hogy minden, a mire szükségünk van, néhány nap alatt helyünkbe szállittassék s a kik váltóval és kötelezvénynyel a mindenfelé felállított pénz-intézeteknél a biztos kölcsön reményében bátran zörgethetünk, fogalmunk sincs arról, hogy egy olyan építkezéshez, a minőbe templomunk renoválása alkalmával egyházunknak 1824-ben élt hivei fogtak, minő nehézségekkel kellett megküzdeniök az építéshez alkalmas anyag beszerzésénél, ideszállításánál, valamint az építéshez szükséges pénz előteremtésénél is. Ennek feljegyzését olvashatjuk egyházunk 1824. évi jegyzőkönyvének 9. lapján, a május 10-ikén tartott közönséges Ekklesiai gyűlésről felvett jegyzőkönyben a következőleg: „Ordinátus Curator úr előadta utazásoknak terhes voltát és a Máramarosi portusokon vett fenyőfáknak és gerendáknak ezüst pénzre reducalt s igen felemelt árát; szinte szomoruan adta elő az oda való Camara Tisztségeknek a Ns Ekklesia részére vett fáknak és deszkáknak megszerzéseket. Bizonyság leveleit is előmutatván, jelentette azt is, hogy a fák és deszkák Kenyézlőnél volnának és ezeknek Patakra való szállittatásokra a víz csekélysége miatt sok emberek kívántatnának."

A szükséges fát és deszkát tehát sikerült megvásárolni s a Tiszán le is úsztatták, „a mely fáradozásai Ordinatus Curator urnak a tisztelt Consistorialis személyek által nagy köszönetre méltónak ítéltetett," de a hazaszállítás újabb aggodalmat okozott. Ezt a presbyterium úgy oszlatta el, hogy kimondotta, miszerint „kiváltképen a k.-pataki Halászok kérettetnének meg ezen deszkáknak és fáknak a nagy éren való felhuzására, a mely fáradozásaikért, hogy Bor és Pálinkabéli szivességgel legyenek, vice Curator Solnai József urnak kötelességül tétetett."

A tetőhöz legszükségesebb fanemüeket Máramarosból sok utánjárással és fáradsággal megszerezvén, ujabb gondot adott a templom falainak köröskörül való felemelése s a czimzeknek berakása, melyre alkalmas mesterember abban az időben Patakon még nem lakott. De nem kisebb aggodalmat okozott az is, hogy az építkezéshez egyelőre szükséges pénzt elő kellett teremteni, mert a mi készpénzzel az egyház rendelkezett, az már „az építéshez szükséges materiáknak megszerzésekre" jó részben kiadatott. A presbyterium a fáradhatatlan főkurátort bizta meg, hogy „a kőmives munkának mivoltához képest valamely jó mesterrel értekezzen." Pénzről is a főkurator gondoskodott, kölcsönvevén Nemzetes Gajtner Illyésné asszonytól 2000 Rforintokat, a maga nevére állitván ki ez összegről szóló contractust, a melynek viszont biztosítására a presbyterium ugy intézkedett, hogy a contractus a Ns. Ekklesia pecsétjével is megerősíttessék.

Ilyen nehéz helyzetben volt az építkezésbe fogott egyház pénztára, midőn a presbyteriumot a lelkész arról az örvendetes hirről értesítette, hogy Május 17-iki a superintendentialis gyűlés Patakon be fog állani. A presbyterium tudomásúl vevén, hogy „ezen gyűlés mintegy 20 uri emberekből fog állani s azokról, cselédjeikről s lovaikról a Ns. Ekklesia tartozik provisiot tenni" ugy intézkedett, hogy „ezen alkalmatosságnál a megkivántató szükséges dolgokat Curator urak idejében megszerezzék."

A május 17-ikén összegyűlt superintendentialis gyűlés elé a presbyterium nevében Láczai Szabó József predikátor és Balogh István curator egy segélyt, illetőleg kölcsönt, tanácsot és az építésre felvigyázót kérő folyamodványt nyujtott be, a mely eredetiben a főiskolai és egyházkerületi levéltárban a B) XLVIII. 19994. szám alatt feltalálható, Ezt a kérvényt, mint a mely az akkori presbyteriumnak a s.-pataki templom építésére és fenntartására vonatkozó véleményét hiven tükrözi vissza, méltónak tartom egész terjedelmében közölni.

Főtisztelendő Consistorium!

„Ha mi halgatnánk is, háládatos jegyzőkönyveink sőt Templomunk és Tornyunk falai kiáltanának helyettünk, hogy ezek főképen a külföldi kegyes Hivünk sorsosinak keresztyéni Jóltévőségek által állottak elő. Mert a mi kicsiny és szegény Eklesiánknak ugyan ily roppant nagyságú szent épületre sem tehetsége, sem vágyása nem vala. Sőt a mely hibákat kiváltképen azoknak fedelzetekben, akár sietségből, akár vigyázatlanságból jó emlékezetű Atyáink megesni engedtek, azok is már Eklesiánkat több izben csaknem erőnk felett való költségekbe keverték.

A közelebbi Martius harmadikán történt szörnyű szélvész pedig ugyanezen fedelet annyira megrázta, hogy ha az még csak 24 óráig tartott volna, aligha ezt halomra nem ontotta volna. Igy is azonban a sindelyzet ellene nem segíthetvén az e végre készült több szellőző ablakok, darab helyen megbontotta, a kőpártázatot egy nehány ölnyire leszaggatta, a főboltozatot keményen megrázta és mindezeken mind a falakon több rendbeli még eddig nem tapasztalt repedéseket okozott, annyira, hogy értelmes mesterembereknek megvizsgálások után az egész alkotmányt ezen állapotjában ujabb megtörténhető ily szerencsétlenségre meghagyni bátorságosnak nem itélhettük, hanem annak megújításához megboldogúlt méltgos fő Curátorunk jóváhagyása mellett a szük-

séges készületeket eddig való tehetségünkhöz képest megtettük.

Minthogy pedig ezen szent épületet egészen tulajdonunknak nem tarthatjuk, de a mostani elkerülhetetlen tetemes költségnek felét is alig bírhatjuk: e végre alázatosan folyamodunk a főtiszt. Consistoriumhoz, méltóztassék kegyesen meghatározni

1-ször azt, minémű fedél alá vétessen, mely az idő viszontagságait is inkább kiálhassa, de a tűz ellen is bátorságosabb legyen, mint a fa sindelyzet.

2-szor Méltóztasson olly hathatós rendelések felől gondoskodni, hogy a szükséges költségnek legalább fele részében felsegíttessünk, minek utánna szegény Eklesiánk a fele költség és megkivántató személyes vagy szekeres szolgálatok terhének viselésére, bár ezeket is ereje felett valóknak érzi, önként magát ajánlaná.

3-szor. Addig is pedig, míg vagy Ajánlásainkat, vagy erre szánt Capitaliskáinkat beszedhetnénk, ha valamelyik közönséges Cassában interesre kiadható pénz találtatna, méltóztasson számunkra egy vagy két ezer forintokat kifizettetni.

4-szer. Végre, méltóztasson oly jó szivű és a dolghoz értő felvigyázót is az Uri Rendből meghatalmazni, a kinek tanácsától s böl:s igazgatásától függeni magunkat köteleseknek ismerjük, mely tekintetből, ha a főtisztteletű Consistorium kivánságunkat jóváhagyni meltóztatna, V. Curator Fáy Ferencz és Ttes Assessor Inczédy István urainkhoz több esztendei esmeretségüknél fogva, egész bizalommal ragaszkodnánk.

Mely alázatos folyamodásunk mellett vagyunk a Főtiszteletű Consistoriumnak S.-Pataki Reform. Eklesiánnak Tagjai közönségesen, különösebben pedig annak mostani Consistoriuma és predikátora Láczai Szabó József, Curatora Balogh István."

(Folyt. köv.) Buza János.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Észrevételek a törvénytervezetre.

(Folytatás.)

A javaslat készitői érezvén, hogy a lelkész a gyülekezet tengelye, azzal halad, vagy marad az egyház, azért e fejezetre még nagyobb figyelemmel voltak. Általaban a kötelességeiknek a mai törvénykönyv szerinti 2 részre osztása, hogy t. i. kötelességeik vannak a rendes vagy közönséges istenitisztelet körében s a lelkészgondozás és egyházkormányzás terén, a mi a mai törvénykönyvből vétetett át, helyesebb az, hogy a törvénytervezet alfejezeteket vesz fel, melyek folytán a teendők csoportositása sokkal tetszetősebb, világosabb; figyelemmel volt a törvénytervezet a belmissió kérdésével kapcsolatos teendőre, mit kerületünk felvenni kivánt a már fentebb érintett jegyzőkönyvében. A lelkészeknek tábori, missiói stb. jellegük szerinti csoportosítása okszerű. A 78. §-ban e helyett: »az egyház közigazgatási, biráskodási ügyeit, az igehirdetést és sacramentumok kiszolgáltatatását önálló hatáskörben intézik«; ennek kellene helyesen jönni: »az egyház közigazgatási ügyeit, a biráskodási ügyeit és az alább felsoroltakat,« mert az igehirdetés és a sacramentumok kiszolgáltatása nem meriti ki azokat a teendőket, melyekről alább szó van, miután az éneklés irányitása, a confirmatio, az ifjusági könyvtárak szervezése, a vallástanitás stb. egyik felsorolt fogalom alá sem tartoznak. Hogy a 86. §. 2, 3, 4. kikezdése, a mai 116. §. szemben miért van zárjelbe téve, holott ez a §-nak csak oly fontos része, mint az előbbi, nem értjük. A zárjelt kihuzandónak véljük.

Az urvacsora idejének meghatározásánál helyesebbnek tartjuk a Dr. Bartók Györgynek azon, a conventen elhangzott inditvanyat, hogy urvacsora minden egyh. községben hatszor osztandó, karácsonykor, husvétkor, pünköstkor, aratás után, adventben és bőjt fővasárnapján, mint a törv. tervezetben lévőt, a hol az mondatik, hogy az urvacsorája karácsony, husvét és pünkösti első napjain, azonkivul a gyülekezetben fenálló gyakorlat szerint, maskor is, de évenként legalább hatszor. Nalunk az urvacsoranak 6-szor, a fent emlitett alkalmakkor kiosztasa egyetemesen elfogadott, ha most ez törvény által is szentesittetik, nem jönnek elő az egység rovására oly visszás esetek, hogy némely lelkesz törvény nem létében, az ujbori urvacsorát pl. advent 2-ik, 3-ik vasárnapján osztja ki. Az adventnek igy is megvan a maga külön jelensősége.

Ridegségnek, inhumanizmusnak és nagyfoku bizalmatlanságnak tartjuk a lelkészekkel szemben a B) szakaszban azon felvételt, hogy a lelkész az egyházi pénztárból rövid lejáratu kölcsönt sem vehet fel. Sehol a vilagon nincs oly intézmeny, mely épen az intézmény felvirágoztatásáért faradóktól megvonná azt, a mit tagjával szemben gyakorol. Egy-két hibáért az összes lelkészeket büntetni, nem méltanyos. Ha a lelkész megfelel a kölcsönzés szoros feltételeinek: ez szerintem tőle meg nem tagadható; megbélyegzése volna ez a lelkészeknek. E pontot törlendőnek véleményezzük.

E §. 4. kikezdését, hogy a lelkész évi tényked:éseiről jelentést tartozik minden évben a presbyterium elé terjeszteni, örömmel vesszük tudomásul és sok jót várunk tőle.

Az iskolák felügyeletéről és a vallásoktatásról szóló részt — a hol a vallástanitásnak tanitok vagy lelkészek általi végzése felett határozni a kerületekhez tétetett le — olykép kivánjuk formulázni, hogy a nem mi általunk fentartott iskolákban a lelkész tartozik ugyan teljesiteni a vallasoktatást, — de mivel a vallastanitásnak egyik lényeges része az énektanitás: a köznevelési és közoktatasi szakaszba — ott a hol a theol. ifjak neveléséről van szó: beiktatni kérjük, hogy a kerületek gondoskodjanak arról, miszerint a theol. ifjak zeneismerettel kerüljenek ki az életbe, mert ma az e téren való fogyatékes ismereteik mellett az énektanitás a legnagyobb nehezségekbe ütközik; a hanggal való énektanitás ugyanis a legfárasztóbb lévén; különben is, ha nem csalatkozunk, a viszonyok mindinkább oda fejlődnek, hogy a lelkészek e téren mindinkább igénybe lesznek véve.

Az át- és kitérésekről szóló részből kimaradhat a következő passus: »az elferditett, félremagyarázott szocialista tanok által félrevezetett egyesek és tömegek iránt stb., mert ez igy hiányos, lévén nemcsak socialisták, hanem nazarénusok és más secták is, de másfelől ezekkel szemben tudnia kell minden lelkésznek ugyis az eljárást, mert a kötelességeiről szóló rész ugyis meghatározza, hogy hiveiket az ev. alapon megtartani és erősiteni tartoznak. Ha pedig e félrevezetettek kitérni akarnak: mint ilyenekkel szemben ugyis megiratott, hogy milyen magatartást tanusitson egy lelkész. Mint felesleges törlendő.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

A tiszáninneni református egyházkerület tavaszi közgyűlése.

(Folytatás.)

A 2-dik napi gyülés délutáni része birósági ügyek tárgyalásával kezdődött. Egy pár székperféle, a min baj nélkül eshetett át a bíróság, még a hallgatóságnak sem kellett ki és be vonulgatnia. A püspöki jelentés is örömmel jelezte, hogy birósági ügyeink száma fogy s ezt a körülményt jó bizonyságnak kívánta tekinteni.

A közgyülés egy birósági jellegü felterjesztéssel indult meg. Egy tanitót bigamia miatt fogházra itélt a polgári törvény; az illetékes egyházmegye megkezdte ellene a vizsgálatot, de mert nem hallgathatta ki, kénytelen volt az itélet-hozatallal késlekedni. Közbül a miniszterium elrendelte a fegyelmi eljárás megindítását az 1893. XXVI. t.-cz. 13. §-a alapján s mikor az egyházmegyei bíróság ítélete feljutott hozzá, nem volt azzal megelégedve s közösen kiküldött birák elé kívánta vinni az ügyet. Ehez azonban csak abban az esetben van joga a törvény szerint, ha a vizsgálat az ő kezdeményezésére indult meg, a mi ezuttal nem ugy volt. Az egyházkerület az egyházmegye álláspontját ismerte el törvényesnek s a miniszteriumot fel fogja az elnökség világositani, a kerület pedig s még inkább az érdekelt egyházmegye nagy kiváncsisággal várja az eredményt.

Nem csekélyebb érdeklődést keltett ama bizottság, a mely a kerület részére járó *államsegélynek*, a kerület saját redelkezése alatt álló *segély-alapok* kamatainak, egyszersmind pedig a *Baldácsy-alapitvány* évi jutalékainak hová forditásáról adott szabály-javaslatot. E szerint a jelenleg 23,799 kor. 60 fillérnyi államsegélyből a 8 egyházmegye kap 7000, a sárospataki főiskola 4000, az egyházkerületi leánynevelő intézet 9000 koronát; az esperesi fizetések pótlására jut 3120 korona, a többi a missiói egyházaknak népies vallásos füzetekkel való segélyezésére s esetleg a más felekezetü iskolákba járó ref. vallásu növendékek hitoktatási költségeinek fedezésére forditandó. Egyik-másik esperes nyughatatlankodott az ilyen felosztás miatt, de végre is a többség akarata győzelemre vitte a javaslatot.

A *Szükösi-Hollandi-tár* állandó terhe lesz egy-egy egyházmegyének évi 240—240 korona; az egyházmegyék által beszolgáltatandó segélyösszegek kétszerese fejében évenkint 950 korona; a sárospataki theologiai akadémia növendékei után a theol. tanári nyugdijintézetnek mintegy 900 korona; a *Prinsterer*-alapitvány kamata fejében a főiskolai tápintézetnek 120 korona; az egri ref. egyháznak 1000, a rozsnyóinak 1000, a mályi egyháznak és a dubicsányinak 100—100 korona; a kápolnai tanitónak 40, a leknyeinek 200, a s -kesziinek 80 korona. A még felmaradó összeg (kamat) a szegény egyházak, lelkészek, tanitók, özvegyek és árvák segélyezésére szolgál.

A *Tolcsvai Nagy Gedeon* alapitvány kamataiból kapnak az egyházmegyék a szegény egyházak, a szükségre jutott lelkészek, tanitók özvegyeinek s árváinak segélyezésére és a kitűnő tanitók és tanúlók jutalmazására 2400 koronát; és pedig Abauj 400, A.-Borsod 300, F.-Borsod 350, A.-Zemplén 400, F.-Zemplén 200, Gömör 350, Torna és Ung 200—200 koronát azzal a kikötéssel, hogy egy-egy egyházközség 80, egy-egy özvegy vagy árva 20, egy tanító 40 koronában részesithető, a netalán felmaradó összeg szorgalmas és tehetséges tanúlók jutalmazására fordítandó. Ugyanebből az alapítványból kap a *vattai* egyház évenként 24 koronát; a kamatjövedelem felmaradó része tőkésittetik.

A *Tüzkárbiztositási pénztárból* jut az egyházker. lelkészi özvegy-árva gyám-intézetnek évenként 400 korona, a többi a közigazgatási költségek fedezésére szolgál.

A *Szondy-Kenessey-alapítvány* 400 koronányi kamatát minden évben más-más egyházmegye kapja egy szegény egyházközség felsegélésére.

A *Baldácsy-alapítvány* jövedelme, most már nem 4, hanem a többi egyházkerületek példájára s az alapító végrendelkezése értelmében 3 részre osztva, $^1/_3$ részében a püspöki fizetés pótlására, $^1/_3$ részben a szegény egyházak segélyezésére (az államsegély arányában!), $^1/_3$ részben a lelkészek, ezek özvegyei és árvái gyámolitására szolgál. Ez utóbbi részt az egyházkerületi közgyülés által választott bizottság fogja kiosztani az egyházmegyék ajánlatai alapján. Szegény lelkészeknek csak az elemi csapás, betegség, vagy más baleset által sujtottak tekinthetők.

Érdekes lett volna hallani a szabályjavaslat indokolását, különösen az egyházmegyék számára kiosztandó segélyösszegeknek itt egyenlő, amott különböző voltára nézve; de ez — a gyors tárgyalás miatt talán — elmaradt s a javaslat *szabálylyá* lett. Pár évvel ezelőtt kínos jelenetet okozott a közgyülésen az az indítvány, a mely a *Baldácsy-alapítvány* jövedelmének a mostanihoz hasonló felosztását javasolta. Erős ellenzéke támadt akkor a püspöki fizetés javításának s ime most — egy szabályjavaslat keretében — szó nélkül ment az keresztül, általános megnyugvás mellett!

A f.-borsodi egyházmegye által most már másodizben felterjesztett *Kasza-Ferencz-féle* alapitvány kezelési szabályzatát s az egyházkerületi ügyész által a *vakok budapesti intézeténél fennálló kerületi alapitványról készitett alapitó levelet* a közgyülés egyhangulag jóváhagyta; a f.-zempléni egyházmegyének a január 27-diki közgyülés határozat-képességét kifogásoló felterjesztését — jobbról és balról felhangzó nyilatkozatok után — tudomásul vette, annak kijelentésével azonban, hogy a domesztikai kérvényeket, a mint már a közgyülés korábban is elhatározta, jövőre rendes közgyülésekben kivánja tárgyalni. Ezzel a tárgygyal kapcsolatban került szó a mi közgyüléseink futó-vásárszerü jellegére és az esperes uraknak különösebben is ajánlotta figyelmükbe az elnökség azt a régi arany-szabályt

„A templomban maradj végig
Az utolsó éneklésig.“

A javitott fizetés mellett ez most már inkább is megvárható, de a nélkül is megtehető volt, a mint egyesek olyan nagy következetességgel igazolták.

A nem a spataki kiadványokat tanitó tanférfiakra a kerületi közgyülés már régebben bizonyos pénz-büntetést határozott. Most az a kérdés merült fel, hogy az ilyen büntetéspénzek hová forditandók? A felelet az lett, hogy helybeli iskola célokra, különösen jutalomkönyvek vásárlására. Hadd támadjon édesség a keserüből!

A vallástanitási anyag kiválasztását, a tankönyvek megállapitását a polgári fiu és leányiskolák, a középfoku szakiskolák és felsőbb leánynevelő intézetek részére egy bizottság feladatává tette az őszi egyházkerületi gyülés. Ez, az egyetemes tanügyi bizottság és konvent hasonló czélu fáradozásaira való tekintettel, csak később fog a feladatának megfelelni. A kerület szivesen várakozik és reméli a legjobbat.

Csak mindezek után jutott ki a kerületi gyülés a skontro rengetegéből s fogott a spataki főiskola ügyei-

nek tárgyalásához. Az igazgató tanács jegyzőkönyve alapján először is tudomásul vette a főiskola anyagi ügyeiről szóló felterjesztéseket s az 1902-ik évre szóló számadásokat, vagyonmérlegeket s az 1903 évi költségvetést jóváhagyta s a hosszu pályáján nemes harcot harcoló pénztárnoknak, a nyugalomba vonult *Soltész Ferencnek* az utolsó felmentvényt a legszivesebb elismeréssel megadja; a pénztárnok és ellenőr teendőit szabályzó javaslatot szabálylyá emelte, esküjöknek a gazdasági választmány előtt történt letételét jóváhagyta, a pénztárnok ovadékáról tudomást vett; özv. *Mitrovics Gyulánénak* a férjéről maradt 310 koronányi tartozását fájdalmas emlékezések között nagy készséggel elengedte; *Zombory Emőd* volt mértani és szabadkézi rajztanárnak 400 korona tiszteletdijjal való nyugalomba vonulását, a Mudrány-birtokon még fennálló zsellérségi birtokok megváltását s a főiskola birtok-eladási és vásárlási ügyleteit helyben hagyta, egyebek közt a sárospataki takarékpénztártól 30·000 korona árban vásárlott 118 kat. hold erdő megvételét is. Örömmel értesült az *Uj-Vay-Mocsáry alapitvány* ügyében végzett hivatalos lépésekről s a *Rákóczy Ferenc* szabadságharcának 200-ik évfordulójára tervezett sárospataki ünnepély előkészitéséről s ennek költségeihez is készséggel fog utólagosan hozzájárulni. Voltak, a kik az Uj-Vay-Mocsáry alapitvány sorsának fejlődésével nem voltak megelégedve, minthogy még mindezideig nem hallottak valamely nagyobb áldozattételről, valami példaadó, magával ragadó nyilatkozatról sem, a mi pedig nem került volna költségbe. De ez az elégedetlenség nem öltött határozott formát s ezzel szemben gyönyörüség volt hallani, hogy egy-egy egyházközség milyen boldogan siet áldozni, évekre szóló tehervállalással is, a sárospataki főiskola önállásának biztositásáért. A példák majd vonzani fognak s a kövekből is fiakat teremt az isten lelke Ábrahámnak! A Rákóczy-ünnepély iránt a gyülésen kivül is nagy lelkesedés mutatkozott. A főiskola ifjusága, tanári kara és előljárósága régen ünnepelt meg valamit olyan testvéries egybeolvadással, a milyennel a Rákóczy-emlékezetét akarja ünnepelni.

Már fenyegetett az alkonyat, a mikor a miskolczi s rimaszombati főgimnáziumok és az egyházkerületi leánynevelő intézet hivatalos jelentései következtek a tárgysorozatban. A miskolci halálesetekről részvéttel vette a kerület tudomásul, a változásokba, a mik történtek s a mik jelezve voltak, belenyugodott, a rimaszombati épitkezés s az adományok itt is, ott is felemelő érzéseket támasztottak, a katona-köteles tanárok tornászati vállalkozása jó hangulatot keltett. Fontos volt e jelentések közt a leánynevelő-intézet épületeinek átalakitását sürgető inditvány. A téli kóros esetek megriasztották a felügyelőséget s a háló-helyek és lakószobák bővitését halaszthatatlan szükségességnek igazolta. De nem volt a jelentés mellett részletes terv, sem költségvetés s nem láthatta a közgyűlés az intézet leendő képét s a viselendő terhek összegét; azért a legjobb indulattal az ügy érdeme iránt részletes tervet és költségvetést kér az intézet hosszabb időre is elégségessé válható kiépitéséhez.

Aztán a jegyzők előtt elsötétedtek a betűk s a gyűlés eloszlott, aggodalommal kérdezvén egymástól a távozók: mikorra hengerítjük el a követ? Az 54 pontú tárgysorozatnak csak a nyolc első pontja és az előre vett 11-ik pontja volt ekkor még letárgyalva.

A harmadik nap reggelén 9 órakor, megfogyott létszám mellett, jkönyv hitelesítés nélkül indult a közgyűlés a további tárgyalásnak. Az egyházkerületi számvevőszék jegyzőkönyve nyomán az egyházkerület által kezelt tőkékről, alapitványokról, pénzkezelésről jóváhagyólag értesült s a számvevőszék javaslatait elfogadta, egyebek közt azt is, hogy a pénztárnok mellett egy 400 koronával díjazandó napdijas egyén segédkezzék. Tudomásúl vette s illetőleg köszönettel fogadta a miniszteri leiratokat, a melyek közt a szegény tanúlók részére tervezett ingyen konyhák felállitásáról is volt szó — olyan fővárosias kiadásban . . . Mintha bizony nem minden lehetőt elkövettünk volna eddig is a szegények párnájának puhitására! De hát arról keveset tudnak oda fenn, vagy elfelejtik. Pedig néha-néha példaképen is lehetne a szegény kálvinisták szeretetére hivatkozni.

A konventi administratio költségeinek hivatalos kimutatását (az összes költség 15%-a) s az esedékes költségek hova küldéséről rendelkező utasitást az összes apró költségek jegyzékével egyetemben a közgyülés tudomásul vette s az esedékes költségek kifizetésére az elnökséget meghatalmazta; a közigazgatási költségek fedezésére szolgáló államsegély megosztására nézve elfogadta a dunántuli egyházkerület átiratát, t. i. hogy a megosztás ne a népesség számaránya szerint, hanem az egyetemes közterhek viselésének eddig fennállott kulcsa arányában történjék, mint a mi a méltányosság elvének inkább megfelel. E tárgyban felir a kerület a konventre.

Az adásvételi, csere és egyéb szerződések bizonyos szokásos fentartásokkal (a hol szükség volt reá) megerősitést nyertek; az egyes egyházak gyarapodásának különösebben is tudott a gyűlés örvendezni, a birtok-eladásoknál gondja volt arra, hogy azok ára tőke maradjon az egyház javára. A dijlevelek, a lelkészi, tanitói változások s egyéb választottak felől való jelentések tudomássá lettek; a közhirdetésre ajánlott egyházközségek neveijkvbejutnak, kivévén az *a.-zempléni* egyházmegyeieket, *mivelhogy azok nem voltak!* Pedig Szomotorról nagy romlást jelentett az egyházmegye és holmi adosságok behajthatatlanságát!

A tőkesegély-kérvények, a melyek a rendkivüli gyűlésről lemaradtak, most már nem csatolhatók a többiekhez. A beszteri, n.-bózsvai és tolcsvai lelkészek kérvényét méltányolta a közgyűlés s újabban is próbát fog tenni, hogy a számukra régebben kiutalt egyházkerületi segély (a mit aztán az egyházkerület megtagadott) a kongruális segélynél ne számittassék be. Különben pedig érzi a kerület, hogy az illetőkkel szemben adós.

Göncznek, Szikszónak és Rozsnyónak megengedte, hogy közalapi járulékaikat 5 évre meghatározott összegben válthassák meg. Mindenik többet ajánl, mint a mit eddig fizetett. Innen van az, hogy a tiszáninneni egyházkerületnek olyan szenytelen tisztessége van a konventen a domesztikai ügyek tárgyalásakor. Egyébkor is — szerencsére.

A *csapi* és *záhonyi* egyházközségek népiskoláinak államositása, a szokásos fentartások mellett, megengedhetővé vált. Különösen *Csap* már régóta nyughatatlankodott; most már pihenhet az állam kebelén. Legyen neki az ő hite szerint.

A missiói egyházak látogatási jegyzőkönyvei az őszi gyülés tárgysorozatába utaltattak. Oda valók. Az abauji egyházmegye utján feljutott *vilyi felebbezés*, minthogy adókivetési ügyben az egyházmegye véglegesen határoz, visszautasittatott s ugyancsak a nagyráskai felügyelő lelkész kérvénye is, a ki nem akarja — mint felügyelő — ingyen szolgáltatni az urvacsorát; a fuvardijhoz, vagy fuvarhoz napi dijat is követel

— a polgári kiküldöttek példája (szolgabirók, adószedők stb.) nyomán. A közgyülést valami keserüség és balsejtelem fogta el az ilyen jelek feltünésére. Ungból is külön dijat követelt valaki, mint lelkész, az éneklésért, de a közgyülés ezt is visszautasitotta; a homonnai, csizi, lénárdfalvi egyházközségek (társegyházak) istenitiszteletének sorrendjére nézve az egyházmegye határozatát jóváhagyta. Nincs elegendő s.-lelkész s e miatt támadnak némely peres kérdések, a mikre csak az idő hozhatja meg a megnyugtató megoldást.

Az alsó-borsodi egyházmegye bejelentette *Soltész Nagy Albert* miskolci lakos alapító levelét, a ki — elhunyt katona fiának emlékére — egy nagy értékü házat adományozott benlakásos tápintézetre. Az apa szive enyhületet nyer majd a szegények hálájában s az elhunyt nevének a szeretet glóriája által való körülragyogásaban.

Az ondi egyház iskolai tőkéit s a miskolci egyháznak az avasi templom restaurálására gyült és még gyülendő pénzeit a kerületi pénztár fogja kezelni a szokásos feltételek mellett.

A sajó vámosi egyháznak Ábrahám János egyháztag 1 hold és 109 □-öl szántó földet adományozott, a szőlős-ardói egyházat pedig *Szentpétery Sámuel* pelsőci lelkész és neje egy szőlővel ajándekozták meg. A kerület mindkét adományt örömmel vette tudomásúl és elfogadását jóváhagyta.

A f.-borsodi egyházm. felterjesztése a *Szent-István-király-napi sérelmek* tárgyában közigazgatási útra utasittatott s a gömöri egyházmegye felterjesztése a hivatalban élő hitsorsosainknak a r. kath. istentiszteletekre kényszerítése miatt a konventhez tétetik fel, noha több oldalról felhangzott az a nézet, hogy ilyen kényszerités csak a hivatalfőnökök túlbuzgóságának lehet kifolyása, vagy a ref. hivatalnok erélytelenségének, miután a törvény ilyesmit nem ismer. Ugyancsak a konventre jut a gömöri egyházmegyének az 1893. XXVI. t.-czikk 16. §-ának megváltoztatását sürgető felterjesztése is. A jezsuiták beözönlése ellen a kerület szintén állást foglal, de a zsinati előmunkálatokkal kapcsolatban, a saját korábbi álláspontjának megújitásával. Szintén konventi beavatkozást kér a kerület a *varbói* korcsma miatt, a mi az iskola szomszédságában zavarja az oktatás haladását, de a mit a község azért ott — ő tudja mért — el tudna nézni, sőt gyakorolni is hajlandó lenne, mint valami felsőbb iskolát.

A *zeherjei* lelkész — mint a ki a palástot a takarékpénztári tárczával cserélte fel, kész volna a lelkészi jelleget megtartani s az egyházmegye határozata ellen felebbezett. A kerület a névsorból kitörölteti, — másként — a fenalló törvény mellett — nem cselekedhetvén.

A gyülés tagjain izgatottság mutatkozott a déli harangszóra, némelyek siettek volna már a vonathoz is, de a tárgyalás tartott tovább s folyt nagy gyorsasággal. A *botfalvi* és *jenkei* egyházaknak szabad lesz regále-kötvényveiket beváltani és más alakban gyümölcsöztetni; b. e. *Mitrovics Gyula* müveinek a lelkészi könyvtár részére való megszerzése felől a lelkészi könyvtár-bizottság fog véleményt adni; a sárospataki egyház s.-lelkészt-kérő folyamadványa felett, a főiskolai igazgató-tanács meghallgatása után, fog a kerület határozni, miután épen most lesz napirenden a szeniorihivatal uj formába öntése is. A Horváth Mária-alap miként állásáról az ungi egyházmegye jelentését tudomásul vette a mindinkább kevesbbedő közgyülés s az egyházmegyei főjegyzők tiszteletdijának (ungi javaslat) felemelését az egyházmegyékhez utasította. *Hubay Bertalan* sárospataki theol. s.-tanárnak és alkönyvtárnoknak (a ki a könyvtár átadása körül is teljes buzgóságot tanúsitott), valamint *Marton János* IV. theol. ifjunak 600—600 korona külföldi, a „*Sárospataki Lapok*"-nak pedig 400 korona *évi segélyt* szavazott meg s miután még a *bereczki* egyháznak az egyházmegye kikerülésével felterjesztett felebbezését visszautasitotta s *Keresztesy Gyula* s.-szentpéteri s.-lelkésznek a 2-dik lelkészi vizsga letételére (2-dik évének októbertől való számitása mellett) engedélyt adott — a tárgysorozatot délutáni 1 órára letárgyalta.

Szinte maguk sem hitték a jelenvoltak, hogy ez megtörtént. A tárgysorozatot felülvizsgálták még egyszer s megelégedetten sóhajtottak fel az elnöklő püspökkel a minden áldás kútfejéhez s a töredék-gyülés az elnökség éltetésével oszlott el. Maga a püspök különösen is kifejezte köszönetét a helyettes világi főgondnoknak, mint kitűnő segédtársának. A jegyzők aztán összecsomagoltak s a leánynevelő intézet tornaterme eredeti rendeltetésének visszaadatott. Bizonyosan jobb tornahelynek, mint tanácskozásra! (r. gy.)

IRODALOM.

* **M. Tótfalusi K. Miklósnak maga személyének, életének és különös cselekedeteinek mentsége** cimü munkát adott ki az eredeti nyomtatás cimlapjának és első lapjának hasonmásával együtt dr. Gyalúi Farkas, kolozsvári egyetemi könyvtárőr, ki már több más régi könyvet hozott igy elő a feledés homályából, köztök egyet épen szintén Tótfalusitól. Tótfalusi Kis Miklós a magyar protestántismus ama nagy tehetségü martyrjai közül való, a kik a korlátolt agyu, szük látkörü, de befolyással biró és megalázkodást követelő kortársak elfogultságának, irigységének és álnokságának estek áldozatul. Papok és tanárok, a kik arra lettek volna különben hivatva, hogy lelkesedéssel támogassák a nagy embert, ádáz gyülölettel iparkodtak arra, hogy szárnyát szegjék nemes törekvéseinek. Rágalmaik ellen védte meg magát 1698-ban ezzel a munkájával, a mely azonban rendes szokás szerint csak neki szerzett bajt. Hivatalos egyházi eljárás folytán kényszerítve volt munkáját egy „Retractió"-ban teljesen megtagadni, de ő is elmondhatta ez utóbbi íráskor, hogy „eppur si muove." Az utókor igazságot szolgáltat neki. Ennek egyik mozzanata e mü kiadása is, mely akkor hivatalosan megsemmisittetvén, csak két példányban maradt fenn s ma mégis elolvashatja akárki. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe a betűhiven kiadott nagybecsü történelmi emléket, mely egyszersmind rendkivül érdekes olvasmány. Ára két korona, melyért az érdemes kiadónál rendelhető meg Kolozsvártt. (zj.)

* **Bacskay Sámuel** Ung. m. csapi lelkész, „Utmutató a deszkaköpük átalakitására és a vereczkei kettős kaptárral való méhészkedésre," cimü könyvet irt, mely szerzőtől bérmentes küldéssel 85 fillérért rendelhető meg. A könyvecske igen célszerü gyakorlati utmutatásokat tartalmaz a cimben foglalt kérdésben s tárgyban, ugy, hogy mindazoknak, a kik méhészkednek, nélkülözhetetlen segéd-könyv. A legmelegebben ajánljuk.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 13—25.

* **Ujj József** főjegyző szerkesztésében megjelent az *abaúji* ev. ref. egyházmegye ez évi *tavaszi gyülésének* jegyzőkönyve, (XX. füzet) a melyből sokszorosan kiemelkedik ugy *Mecner József* gondnoki beszéde, mint *Révész Kálmán* esperesi jelentése. Amaz azért, mert nagy általánosságban csaknem minden fontosabb kérdést érint, még pedig az egyházát igazán szerető léleknek nyilatkozatával, — emez azért, mert az egyházmegye életéről kimeritő és tiszta képet nyújt. Kár, hogy a zsinati törvény-tervezetre vonatkozó önálló munkálat nincs a különben igen jól szerkesztett jegyzőkönyvbe felvéve.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Benkő Sándor*, a sárospataki theológiai akadémia IV-ed éves hallgatója, életének 24-ik évében hosszas szenvedés után Erdélyben. Árkoson, elhunyt. Az ifju életének ellobbanása mélyen érinti lelkünket, a mely az ifjuság gyönyörüséges napjaiban a halál angyalának megjelenését olyan riasztónak látja, hogy a mindenről való lemondás érzésének pillanatra való érvényesülését egészen természetesnek itéli. Ám a hitnek édes szava megnyugtatja hánykodó lelkünket, mert erre az ifjura nézve is bölcsen végzett a gondviselés akkor, a midőn a betegség sorvasztó hatását a halállal megszünteté. A szorgalmas, lelkében erős, hivatásával tisztában volt ifjunak legyen emléke áldott!

— **Nyilatkozat.** Tudomásomra jutván, hogy a főtiszt. tiszáninneni ev. ref. egyházkerület közgyülésének tárgyalásai folyamán, akkor, a midőn én már nem lehettem jelen, a Sárospataki Irodalmi Kör részéről benyujtott segély-kérvénynyel kapcsolatban, *hivatalos itélet* alá került a *Sárospataki Lapok*-nak iránya, hangja, modora és oly képen lőn *elitélve*, mint a mely *részint testületeket*, részint *egyéneket*, főként *világiakat vádol, kárhoztat és gyanúsít* s mindezek folytán *megfelelő hivatalos intézkedés* fog történni a *Sárospataki Irodalmi Kör* kebelében: e ténynyel kapcsolatban erkölcsi kötelességem tiltakozni úgy a *hivatalos itélet* ellen, mint főként az ellen, hogy vádolást, kárhoztatást és gyanusitást tulajdonitsanak a Sárospataki Lapoknak akkor, a mikor az azzal az emberi joggal él, a mely szerint a közéletet s annak szereplőit meggyőződéssel birálja. Szájkosarat protestáns lapra tenni, lehet álcás, de nem igazi protestáns eljárás. Én e tényből megállapitottam magamra nézve a követendő eljárást, a mely abban áll, hogy a Sárospataki Irodalmi Körnek rendelkezésére bocsátottam e mai napon a szerkesztői állást, hogy igy alkalma legyen a hivatalos *megfelelő intézkedést megtenni*, remélvén, hogy az Irodalmi Kör közgyülése a saját érdekében is *sietni fog* ezt a kérdést idejekorán elintézni, mert reá nézve sem közönyös az, hogy akár lapja, akár szerkesztője az őszinte szólásért, a birálat jogának gyakorlásáért pellengérre legyen állitva. Részemről tisztában vagyok azzal, hogy nem vagyok alkalmas sem szelid hurokat pengetni, sem émelygős dicséreteket mondani Bartha Miklós és Benedek Elek világi protestánsokra s az agyagfalvi pappal esetleg egy véleményen levőkre, hanem csupán meggyőződés szerint irni azt, a mit jónak s igaznak tartok, nem keresve sem az édeskés hangnak használatát, sem a modornak mások előtt való tetszetősségét. Ilyen voltam mindig s ilyen is maradok. Sárospatak, 1903. máj. 16.

Dr. Tüdős István
szerkesztő.

— **Egyházkerületi tanácsbiró választás.** A tiszántuli ev. ref. egyházkerület gyülekezetei legközelébb szavaztak kerületi világi tanácsbiróra s a szavazás eredménye szerint a többség *Géressy Kálmán* debreceni tankerületi főigazgatót ültette a gróf Tisza István egyh. m. gondnokká választása következtében megüresedett tanácsbirói székbe. A beérkezett összes szavazatokból Géressy Kálmán 372-őt, Széll Ákos pedig 365 öt kapott.

— **Egy kérelem Rimapartihoz.** Figyelmen kivül hagyva a polemiát, mely rám nem tartozik, személyeskedésig menve, sem szép, sem üdvös nem volt; mint az abaúji egyházmegyének egy papja, azon kérést intézem Önhöz, szíveskedjék nyiltan megmondani, minő viselkedést tanusitott Abaúj az 1866 évben, mely szerinte nem volt előkelő, tehát elitélendő, — tudjuk mi is, kik még akkor abba be nem folyhattunk, de mint örökösöket leginkább érdekel, — ha csakugyan olyan s az utókornak is, kik ebben az egyházmegyében szolgáltak vagy szolgálunk ezért vezekelni kell, hát had vezekeljünk; de meg egy darabka rész az egyházmegye történetéből, majd annak idején a historicus miért hagyná ki! De ha az is csak olyan ténykedés, minőt most folytatott a zsinati tagok mikénti választásának kérdésénél, mely ugyan az Ön és társai gondolkozásával nem volt megegyező, az ilyenért nincsen mit restelkedni, arczpirulni; ez elvi harcz volt, mit eléggé fényesen igazol a kerületi döntés, hol a mi javaslatunk csak egy szavazattal maradt kisebbségben, vagy is 30—31 ellen. Szárazvölgyi.

— **Thury Etele** pápai theol. tanár nagybecsü felfedezést tett. Az esztergomi érsekség könyv- és levéltárában rátalált *a dunántuli ref. egyházkerület 1612—1658 évekről szóló eredeti jegyzőkönyveire.* A szerencsés feltalálót örömmel s a sikeres feldolgozás biztos reményével köszöntjük!

— **Választmányi gyülést** fog tartani a Magyar Prot. Irodalmi Társaság pénzügyi s rendes választmányi bizottsága *junius 2-ikán* Budapesten a ref. főgimnáziumban. A *pénzügyi bizottság* a számadásokat vizsgálja meg s a költségvetést készíti el; a *választmányi gyülés tárgyai ezek*: 1. Számvizsgálati jelentés. 2. Költségvetés 1903—904-re. 3. Folyó évi közgyülés. 4. Vidéki körök szervezéséről jelentés. 5. Theol. Szaklap segélyezési ügye. 6. Változás a kiadványok tervezetében. 7. Kéziratok felajánlása. 8. Kisebb előterjesztések. 9. Esetleges inditványok.

— **Kérelem!** Tisztelettel felkérjük mindazokat, a kiktől templom épitésünk javára, kegyes adományokat kérelmező gyüjtő iveink még vissza nem érkeztek, hogy azokat, az elszámolás czéljából még ha adományok nem érkeztek is azokra, visszaküldeni kegyeskedjenek.

Gégény (Szabolcsmegye) 1903. május 3.

Vas Mihály
ev. ref. lelkész.

Mezősy Gusztáv
ev. ref. főgondnok.

— **Mitrovics Gyula siremlékére való adakozás.** Mitrovics Gyula siremlékére eddig a következő adományok gyültek be: dr. Legányi Gyula 10, dr. Bartha Béla 10, Somogyi Pál 2, dr. Gulyás István 10, Bakos Kálmán 2, Kovács Jozsef 6, Doczi Imre 10, Karai Sándor 10, S. Szabó József 10, Eperjesy István 2 kort., a kolozsvári theol. ifjuság gyüjtése 12 kor. 20 fill., Mészáros József (Negyed) 5 kor. Összesen 89 kor. 20 fillér, mit köszönettel vettem és takarékpénztárban gyümölcsözőleg helyeztem el. Debrecen, 1903. évi május hó 12. S. Szabó József.

— **Adomány a miskolci avasi templomra.** A ki csak megfordul Miskolc városában s van valamelyes érzéke a multnak emlékei, a város szépészeti érdekei iránt: az kénytelen-kelletlen ugy veszi az avasi temp-

lomot, mint a melynek kiépitetlen, rendbehozatlán volta egyenesen vád a város, a megye, az állam ellen, a melyek azt az emléket nem karolják fel, hanem hagyják az idők rombolása által még inkább elpusztulni. A református egyház embere pedig mélységes fájdalmat érez e templom láttára, hogy az áldozatkészségnek is van határa, a melyen túl nem mehet a miskolci egyház, hogy ezt a templomát az Urnak méltó hajlékává avassa, hiszen az évi kiadások is tetemes teherként nehezednek ennek az egyháznak tagjai vállaira. Ámde mégis akadnak olykor-olykor az egyháznak olyan buzgó tagjai, a kik vallásos érzésüknek, emelkedett gondolkozásuknak kegyeletes kötelesség érzetüknek ugy adnak kifejezést, hogy az „öreg templom" megujitására ajánlják fel áldozat készségüket. Legujabban két testvér szüléik iránt érzett kegyeletes hálájuk és szeretetök bizonyságául *10·000 koronát* adományozott a nevezett célra. E két testvér: *Dr. Rácz György* és *Rácz János* . . . Méltók, igen méltók arra, hogy nevöket örök emlékezet okáért feljegyezzük. Az adomány jókedvű adakozóké, a kiket szeret az Isten!

— **Lelkész beiktatások.** A református egyházi élet bevett szokása s gyakorlata szerint április utolsó s május első vasárnapja az az időszak, a mikor a lelkészváltozások következtében az uj lelkészek hivatalaikat leginkább el szokták foglalni. A tiszáninneni egyházkerületben ebben az időszakban a következő helyeken történtek lelkészi beiktatások: *Poroszlón*, Gaal Ferenc; *Szendrőn* Beregszászi Ferencz foglalta el helyét; *Abaujváron*, a melynek uj lelkésze: Biró János; *Mező-Keresztesen*, a hol a beiktatott lelkész: Tóth Béla; *Borsod-Harsányban*, a melynek uj lelkésze ifj. Sólyom Gyula, *Szesztán*, a hol Baksy István foglalta el a lelkészi állást. . . . Legyenek az uj pásztorok az uj helyeken s az önálló müködést most nyertek is szeretettel, tisztelettel körülvettek hiveiktől, — talentumaikat kamatoztassák fáradhatlan hüséggel s kitartással. Legyen munkájokon Istennek áldása.

— **Felelet** a Dunántuli Prot. Lap. rövid válaszára. Kiss József szerkesztő a Dunántuli Prot. Lap 19-ik számában rövid választ ad azokra a megjegyzésekre, a melyeket mi e lapok 18-ik számában arra a beszédre tettünk, a melyet Hegedüs Sándor az adó-reform ügyében tartott A válasz ennyi: »nem (tette a S. L. megjegyzéseit senki sem a főgondnok beszédére) mert hisz éppen abban állott Hegedüs főgondnok ur beszédének meggyőző ereje, hogy senkinek se juthatott eszébe, hogy ilyen mellékgondolatokat fűzzön hozzá, a mik se a főgondnok ur egyéniségéhez, se állásához nem méltók.« Feleletünk pedig az, hogy a főgondnok urhoz nem volt méltó olyan beszédet tartani, a melyhez *önkéntelenül füződtek* a mi megjegyzéseink . . . Az a mi bajunk, hogy fejet hajtunk ott is, a hol véleménynek kell véleménynyel szembe szállania s az apró embereket a nagyok meg sem akarjak hallgatni. Példa rá a legközelebbi konvent is!

— **Érettségi kormánybiztosok.** Ev. ref. főgimnáziumainkhoz a junius havában tartandó érettségi vizsgálatokra a következő egyének küldettek miniszteri biztosokúl: a budapesti főgimnáziumhoz Hegedüs István egyetemi tanár, Halasra Papp Tibor jogakadémiai igazgató, Kecskemétre Szádeczki Gyula egyetemi tanár, Nagykörösre Ferenczy Zoltán egyetemi könyvtárigazgató, Csurgóra Kérészi Zoltán jogakadémiai tanár, Sárospatakra Ilosvay Lajos müegyetemi rektor, Miskolcra Géresi Kálmán főigazgató, Rimaszombatba Szőts Farkas theológiai tanár Debrecenbe Kiss Áron pedagógiumi igazgató, M. Szigetre Szádeczky Lajos egyetemi tanár, Hódmezővásárhelyre Kenessey Béla ev. theol. igazgató, Szatmárra Nagy Gyula országos levéltárnok, Kisujszállásra Téglás Gábor főreál isk. igazgató, Mezőtúrra Csiky Lajos theol. tanár, Zilahra Antal Géza theol. tanár, Szászvárosra Hamar István theol. tanár, Marosvásárhelyre Ballagi Aladár egyet. tanár, Szászvárosra Bartha Béla jogtanár, Székelyudvarhelyre Szádeczky Lajos egyetemi tanár, Nagyenyedre Székely György akad. tanár, Sepsiszentgyörgyre Kovács Albert theol. tanár. A hivatalos közlöny tele van a legnagyobb tájékozatlanságot elárulo hibákkal. Hja a hivatalos észnek így kell érvényesülni!

— **Egyházi adományozás.** Özv. Szentpétery Jánosné, szül. Bartha Erzsebet úrasszony ismét szép jelét adta egyháza iránt érzett szeretetének. A közelmúltban is egy saját kezűleg készített úrasztali és egy keresztelési alkalommal használandó terítőt ajándékozott a kupai ev. ref. egyháznak. A remek piros bársony terítők gazdag arany hímzéssel és rojttal vannak ellátva. Mint tudom, csupán a hozzávaló anyag 240 koronába került. Fogadja nevezett úrasszony kegyes adományaért e helyen is az egyháztanács hálás köszönetét. Papp József.

— **Osztályvizsgálat a sárospataki főgimnáziumban.** Az 1902—903. évi VIII. osztályú osztályvizsgálat 11 és 12. napjain ment végbe Bálint Dezső és Dr. Finkey Ferencz igazgató-tanácsosok elnöklete alatt. Jelentkezett 25 tanuló, valamennyi sikerrel állta ki a vizsgálatot. Jelesen vizsgáztak *Buza László*, *Papp József* és *Veszprémi Zoltán*. Az irásbeli érettségi vizsgálatok május 14, 15, 16, 18 és 19. napjain tartatnak.

— **Értesítés.** A Sárospataki Irodalmi Kör által hirdetett *Népiskolai Földrajz* megirására jelentkeztek hárman. Értesítjük a jelentkezőket, hogy a pályamunka *beküldési határideje f. év szeptember hó 1-ső napja.* Egyszersmind azt is jelentjük az érdeklődőknek, hogy a *Népiskolai Magyar Nyelvtan* megjelent, a *Természettan* nyomatik s annak átdolgozásával *Balogh Kálmán* tagtárs bizatott meg. *Az Irodalmi Kör elnöksége.*

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Pályázat.

A felső-zempléni egyházmegyébe kebelezett *ladmóci* ev. ref. egyház lelkészi állomására, melynek évi javadalma congruával 1400 illetve 1600 korona.

Pályázati kérvények folyó évi június hó 15-ig Nagytiszt. Hutka József espereshez (Bánóc, u. p u. o.) küldendők.

Miskolc, 1903. május 13.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

HIRDETÉSEK.

Eladó

1902. évi saját termésű hegybor
136—140 literes hordókban lefejtve,
literje 50 fillér.

Tokaj **Horváth János,**
ev. ref. lelkész.

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyében.) Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és fenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellatás és lakás. Elsőrendü cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, malária (mocsárláz), gége-, horg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, histeria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, köszvény, görvély, bujakor, delirium trem. potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

5—? **a fürdőigazgatóság.**

Hirdetéseket jutányos áron elfogad e lap kiadó hivatala.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle „*POKLOS*“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

6—39

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

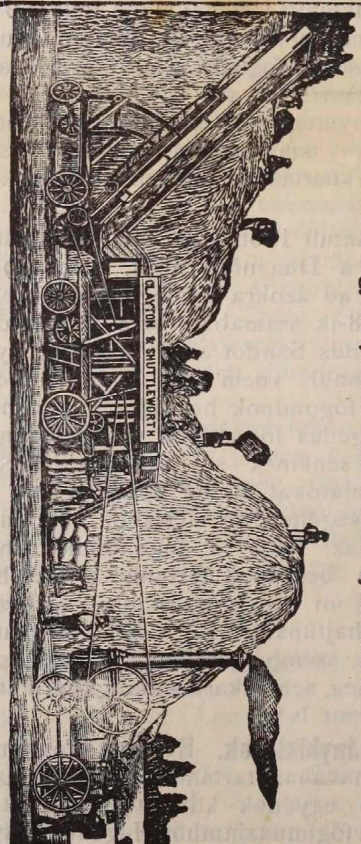

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztitó-rostákkal, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukorcza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acél-ekék,

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Készletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Ferencz József keserűviz

az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **21.** (1118.) **szám.** *Sárospatak, 1903. május 25.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Kiss K: Lesz-e valamikor lelkészi nyugdíjintézetünk? — Osztályrendszer-szakrendszer a gimnáziumokban. — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Lesz-e valamikor lelkészi nyugdijintézetünk?

A konvent zsinati törvény-tervezeti javaslatát lapozgatva s olvasgatva: a 71-ik lapon a magyar országos református egyházi közalap cim alatt a 312. § e) pontja alatt ezt találtam: *feladata a hivatalviselésre képtelenné vált lelkészek országos lelkészi nyugdíjintézetének az országos lelkészi özvegy-árva-gyámintézettel kapcsolatosan segélyezése.*

A mikor ezt elolvastam, önkénytelenül utána nyúlt a kezem az 1881-iki zsinati törvénykönyv, meg a ma érvényes törvény után is, hogy kikeressem a megfelelő helyet s olvassam ezt: *feladata a közalapnak elaggott, hivatalra képtelenné vált lelkipásztoroknak, lelkészek özvegyeinek és árváinak számára egy nyugdíjintézet alkotását a közalapból adandó állandó segély által előmozdítani* (1881. törv. 217. §. e) pontja) s olvassam hozzá ugyanannak a 226 ik §-at is, a melyben a *konventnek* van feladatává téve a *református lelkészi nyugdíjintézet szervezése és életbetéptetése.* A mostani törvénykönyvből pedig ezt olvastam ki: *feladata a közalapnak addig is, míg az egyetemes egyháznak módjában lenne a hivatalviselésre képtelenné vált lelkészek nyugdíjazásáról gondoskodni . . . özvegyek és árvák gyámintézetét előmozdítani, a mely intézet mielőbbi megalkotása a konvent teendői közé soroztatik.*

És ezeknek a pontoknak olvasásakor végig gondoltam azon az úton, a melyen keresztül kellett mennie ennek a *nyugdíj-intézeti kérdésnek,* a mely ma is ott van az óhajtásszerű dolgok között, pedig Isten kegyelméből az 1881-iki törvény óta sok víz folyt le a Dunán is, meg a Tiszán is és kicsoda tudja megmondani: mikor lesz református lelkészi nyugdíj-intézet, a mint azt 1881-ben gondolták, a mikor is igen helyesen *egy intézetben reméltékezt az ügyet a gyámintézettel együtt diadalra juttatni?*

Lapozgatom a konventi jegyzőkönyveket, hogy bemutassam másoknak is az útat, a melyen a nyugdíj-intézet kérdése majdnem elveszett. S ott találom: 1883-ban a januáriusi ülés jegyzőkönyvének 72-ik pontjában a *határozatot:* a szükséges adatok kerületenként összeszedendők, továbbá a 73-ik pontban, hogy az állandó végrehajtó-bizottság végezze el a szervezést is és a számítást is.

Ott találom 1884-ben a novemberi konventi ülésezés 31. jegyzőkönyvi pontjában a Szász Domokos indítványát, a melyet méltó ide vonatkozó részében most is felújítani: „tekintettel arra, hogy az egyes egyházközségeknek is kiváló érdekében áll, hogy szolgálatra képtelenné vált lelkészük nyugalomba helyezésével igényeiknek megfelelő új lelkipásztort választhassanak a nélkül, hogy e miatt a lelkészi javadalom a nyugalomba lépőnek élete fogytáig nagyobb mérvü megcsonkulást szenvedne; tekintettel arra, hogy számtalan szomorú példák tanúsága szerint az egyházközségek épen a miatt jutottak válságos helyzetbe, hogy az egyházközség ügyeinek élén egy, a szolgálatra s az egyházi kormányzásra alkalmatlanná lett egyén áll, a minek következményei gyakorta az egyházközség egész jövendőjére nézve káros eredményeket vonnak maguk után: mondja ki az egyetemes konvent, hogy . . . *egy nyugdíj,* illetőleg *segélyező-intézet* felállítását feladatai körébe tartozónak tekinti . . .“ S ekkor a konvent a 83-iki határozatra hivatkozott, sürgetve az adatok összegyűjtését, sőt a *tervezet készítését* arra az esetre is elkezdeni rendeli, ha az adatok nem érkeznének mind be, hogy „a legközelebbi rendes konvent tárgyalás alá vehesse.“

A következő évben (1885-ben a 58. sz. jegyzőkönyvi pont alatt) csakugyan *alapszabály-javaslat* olvasható, a melyet a kerületekhez tesznek le.

1886-ban csak a nyugdíj-alap-bizottság újraalakúlása megy végbe olyan módon, hogy míg 1883-ban a tagok ezek: Kerekápolyi Károly, Kovács Albert, amaz elnök, emez előadó, Benkő János, Baksai Sándor s Balogh Imre, az új bizottságot ezek alkotják: Kerkápolyi Károly, Benkő János, Ballagi Mór, Baksay Sándor, Balogh Imre, Szabó János, Szél Kálmán és Kovács Ödön.

1887-ben a 33. számu jegyzőkönyvi pontban *alapszabálytervezet* van *gyám- és nyugdíj-intézetről,* de tulajdonképen csak *gyám-intézetről,* a mely lehetőleg már 1890-ben megkezdené működését.

1889-ben (9. jegyzőkönyvi pont) új nyugdíj-alap bizottság alakúl. Ugyanekkor a 87-iki tervezetre a kerületi vélemények beadatván, kimondják a 49. jkvi pont alatt, hogy évenként 10% közalapi jövedelmi segély tőkésíttessék.

És aztán 1894-ben *gyám-intézeti tervezet* keletkezik, a melyet 1895 ben *véglegesen* megállapítanak s

1896. január 1-én megkezdi a működését, a melynek életrehivásában, a mint 1895-ben (80. jkvi p.) Fejes István mondá: a világi elem és főként Tisza Kálmán buzgósággal s odaadással működött közre.

1899 ben (25. sz. jkvi pont). Erdélyből több egyházmegye sürgeti a nyugdíj-intézetet, a konvent nem fogadja el a sürgetést az *egyház más fontos és anyagi ellátást igénylő elfoglaltatása miatt.*

1900 ban (10. jkvi p.) azonban ismét sürgetvén az egyházmegyék, kimondják a konvent tagjai: „a konvent tüzetesen kíván a nyugdíj-intézet kérdésével" foglalkozni s felhívja a kerületeket a felállítás módjára tegyenek javaslatokat.

1901-ben 3 egyházkerület ad véleményt, 2 nem; ezeket is felhívja a konvent (11. jkvi p. VII. rész, 9. határozati pont) a vélemény beadására, a mi 1902-ben csakugyan meg is történik s az áprilisi ülésezés jegyzőkönyvének 16-ik pontja alatt a 11-ik számú határozatban kimondja a konvent *„a lelkészi nyugdíj-intézet felállítását most már mind az 5 egyházkerület véleménye alapján egyetemes konventünk is szükségesnek ismeri el, e nagy kerdést azonban a zsinati-bizottság előmunkálataival kapcsolatban kívánja tüzetesen tárgyalni."*

Ez a *tüzetes* tárgyalás az 1902. november havában tartott rendkivüli konventen történt, a mint ez a 38-ik számú jkvi pontból kitünik, a melyből kivehetjük azt hogy az indítvány az volt: a nyugdíj-intézetben minden lelkésznek egyenlő nyugdíja legyen, még pedig egyelőre 1600 kor., minden lelkész egyenlő járulékot fizetvén s minden gyülekezet a fenntartott lelkészi állomás után 24 kor. évi járulékot tartozván fizetni. Ezt a javaslatot a konvent nem fogadta el, hanem szakértői számításokat rendelt tenni s az azok alapján készített javaslatot az egyházkerületeknek kívánta véleményezés végett megküldeni.

Azt hiszem, hogy nincs, a ki azt ne mondaná velem együtt: bizony ólom-lábon, nehézkesen jutott el a konvent 1883-tól 1902-ig ahoz a ponthoz, a melyen ez idő szerint *semminemü pozitív dolgot nem tud felmutatni.* Hogy ez dicséretére válik-é a konventnek, vagy nem: arról nem akarok szólani, de talán felesleges is, hiszen az *időpontok* és a *tények* maguk felelnek magukért, hordozván magukban azt, a mi dicséretre nem számíthat.

Pedig úgy gondolom, hogy a múltban is és a jelenben is ugyanaz fontos kérdésnek kellett s kell tekintenie egyetemes konventünknek a nyugdíj-intézetet épen a Szász Domokos indítványában foglalt indokolas mellett, a melynek kézzelfogható s így gyakorlati oldala s jelentősége mindenki előtt bizonyos. S a mi 1884-ben igaz volt, igaz ma is! S íme ma is csak ott vagyunk, a hol 1883-ban a konvent, illetőleg 1881-ben a zsinat volt: *pium desiderium* a nyugdíj-intézet, a melynek még *számítási* alapja sem áll előttünk.

Vajjon nem joggal kérdhetnők-e azt: ugyan akarja-e a konvent ezt az intézetet létesíteni? A jelek arra vallanak, hogy *nem*, hiszen bár a törvény régen kötelességévé tette szervezését: íme csak 1902-ben mondja azt, hogy *„most már egyetemes konventünk is szükségesnek ismeri el a nyugdíj-intézetet"* (s talán ekkor sem meggyőződésből, hanem csak az 5 kerület egyező véleménye alapján!)

Azonban bár így áll a dolog, legyünk jó reménységgel, mert a *föld mozog* s arra a kérdésre, mit cimül irtam fel, ezt felelem: *lesz valamikor lelkészi nyugdíj-intézetünk,* de hogy *mikor*: azt csak az Isten tudja.*

Kiss K.

* Hát körülbelől úgy van. Pedig csakugyan rendezendő ez a kérdés sürgősen. Jó lesz az államsegély kérdésénél *erre* is figyelemmel lenniök az adó-ügy rendezését eszközlőknek! Szerk.

ISKOLAI ÜGY.

Osztályrendszer-szakrendszer a gimnáziumokban.

— Egy szülének elmélkedései. —

Napról-napra halljuk a panaszt: sok a tudományos palyára jelentkező ember, — bő a termés ezen a pályán is, meg amazon is, még a theológiain is, a hol 12 esztendői tanulás múltán sincs megfelelő anyagi ellátás, még a tanitóin is, a hol 8 esztendei tanulás után csak épen az éhen-halástól való megmenekvés feltételei vannak meg.

Sok a tanult ember! E fölött panaszkodni: igen különös, mikor a nemzeti müveltség fokát úgy sem lehet egyébre alapitva megállapitani, mint épen a tanültság és iskolázottság révén. Az a nép müvelt, a mely kevés analfabétet tüntet fel!

Sokkal jogosúltabbnak tartom azt a másik, szintén napról-napra felhangzó panaszt, hogy főként a középiskolákban a *szakrendszer igája* alatt nyög a tanulók serege, a mely ilyen módon olyan terüle en kénytelen mozogni, a hol csak a tanár érezheti magát jól.

Az ellen azonban, hogy *szak-tanárok* vannak: a tudomány nevében semmiképen sem szabad tiltakozni, sőt az volna a baj, ha nem volnának szaktúdósok, a kik az illető tudománynak mélyére hatoljanak, magát a tudományt előbbre vigyék, mert az extraneusokra csakugyan nem lehet számitani. Azok a túdósok, a kik tudományukban magasan járnak: rendesen dicsekedései az intézetnek is, a melyben tanárkodnak, vagy hivataloskodnak, annak a tudománynak is, a melynek szakavatottjai s mint ilyenek előtt tisztelettel kell leborúlni, mert igazságok birtokában vannak, a melyek a tudomány birodalmában föltétlen tekintélynek veendők.

Az azonban más kérdés, hogy az, a mi a *tudomány általánossága* szempontjából helyes és szerencsés dolog: beválik-é a tanítás iskola-mesterkedésének a gyakorlati szempontjából? Olyan kérdes ez, a mely fölött méltó elmélkedni, mert úgy tapasztalom, hogy épen a *szakrendszert* kárhoztatják igen sokan, mint olyan gyakorlati dolgot a gimnáziumban, a mely a régi *osztályrendszer* mellett csak kedvezőtlen eredményeket tüntet fel.

Érdekes ez a szembeállítás épen az előbbi szakrendszer, illetőleg szak tudomány dícséret mellett, mert azt árúlja el talán, hogy én is, meg a nagy közönség minden más tagja igen *következetlenek* vagyunk ebben a szembe állításban.

Lehet, hogy csakugyan következetlenek vagyunk, ámde a régi *osztályrendszernek* megvolt az a főlénye s így jóoldala, hogy *egy tanár*, vagy mondjuk *kettő* tanítván egy-egy osztálynak az összes tantárgyai: a tanítványokat kívülről-belülről teljesen kiismerték, a lelkekre való hatást a leghatározottabban eszközölhették, a tanítványokban is a szeretet, a ragaszkodás inkább kifejlődhetett a tanárok iránt, mint most, a midőn egy-egy szaktanár hetenként csak 2—3 alkalommal találkozik tanulóival s a tanulók esetleg óráról-órára más-más tanárt hallanak s látnak maguk között, hogy az egyiknek a lelkére gyakorolt hatása valamiképen maradandóvá ne váljék.

Egy nagyon fontos gyakorlati kérdés ez, a mely talán főként a gymnazium 4 alsó osztályát érdekli különösen, a hol a személy szerint való ismeret, mintegy kézenfogva vezetés csaknem okvetlenül szükséges a gyermek lelki fejlődése s tanúlmányi előhaladása szempontjából. És sajnos dolog, ezzel a gyakorlati fontosságú kérdéssel úgy látom, nem foglalkoznak az illetékesek érdemlegesen, legalább úgy nem, hogy eredményt lehetne tapasztalni. Pedig hát talán mégis csak az lenne a főcél, hogy a tanúlónak sikerei legyenek s az *osztályrendszer* előnye által a siker biztosíttassék, mert a *szak-túdósra* nézve aligha jelentőség teljes az a körülmény, hogy napjában 2—3 órával többet vagy kevesebbet foglalkozik tudományával, talán épen a II-ik vagy III-ik osztályban: ellenben a tanúlóra nézve nagyon fontos az, hogy ugyanannak a lelki hatásnak van é állandóan kitéve, vagy pedig a varietas delectat elvénél fogva meg van szüntetve rea nézve a nagyobb és biztosabb befolyás

Mi régi emberek úgy tapasztaljuk, hogy tanárainkkal bensőbb viszonyban állottunk, mint a mai tanúlók. S ez a bensőbb viszony főként abban jelentkezett, hogy a *nevelésnek* olyan vonásai mutatkoztak, a melyekről a mai gyermek mit sem tud az iskolában. A tanár atya volt atya helyett; ma sokszor alig tudják egymást megismerni, csak a notes-könyv az ismeretség alapja.

Ha a modern pedagogia törvényeivel nem áll ellentétben az *osztály rendszer*, nem volna talán célt tévesztett dolog legalább *próba képen* itt-ott meghonosítani. A szak-tanárok nem veszítenek vele: a tanúlók pedig *nyerhetnek* s ha nyerhetnek, bizony sok halára lesznek méltókká, a kik ilyen nyereséget biztosítanak.

Nem ártana talán ezt a kérdést is, mint a szülői értekezletek kérdését, vita tárgyává tenni!

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Nagyon tévedne, a ki a folyamodványnak azt a kifejezését, „templomunk falai főképen a *külföldi* kegyes hivünk sorsosainak keresztyéni Jóltevőségek által állottak elő," úgy értelmezné, hogy a pataki templom építésére talán más, idegen államból érkezett volna pénzsegély, mert ez alatt, mintegy későbben felemlitendő kimutatásból látszik, a magyarországi református egyházak segélyét értette. Épen ezen az alapon nyilatkozott úgy, hogy ezen szent épületet egészen tulajdonunknak nem is tarthatjuk.

Egyházunk jegyzőkönyvében nincs ugyan feljegyezve sehol, de az egyházkerületi, illetőleg főiskolai levéltárban 20003 szám alatt található okmány tartalmából arra lehet következtetni, hogy az egyház vezető férfiai nem igen nyerhettek előzetesen biztatást kérésük teljesítésére nézve, mert Balogh István első Curator szükségesnek látta másnap, május 18-án, egy uj kérvényt intézni a superentendentialis gyűléshez, melyből idézem a következőket: „Ugy értesűlvén mintha a Superintendentia bennünket majdnem egésszen a magunk között leendő további összetanácskozás esetére hagyni méltóztatott: melynél fogva mi magunkba gondoltatván, előre is félünk attól, hogy a további tanácskozásnak szinte kezdetén is nem várt meghasonlásba eshetünk" kéri, hogy a Főtisztelendő Consistorium oly kiküldöttséget rendeljen, „ki is a mi, de inkább igazabban szólva ezen ország templomát minden tekintetbe jól megvizsgálván, a helyszinén leendő fontos összetanácskozással most, midőn szinte az Épitő Mester úrhoz is szerencsénk vagyon, további mozgásunkba nemtsak tanáttsal, hanem némi nemű köteleztetéssel is segedelmünkre legyen."

Hogy a főtiszteletű tiszáninneni egyházkerület minő érzéssel fogadta egyházunknak segélykérő folyamodványát s miként igyekezett a nehéz helyzetbe jutott egyházon segíteni, az a két kérvényre hozott s az egyházkerület 1824. május 18-ikán megnyilt gyűlése jegyzőkönyvének 79. és 104. pontjában foglalt határozataiból tűnik ki a legvilágosabban, melyet, már csak egyes eddig tévesen emlegetett adatok helyesbítése s a sárospataki ev. ref. egyház különleges helyzetének feltüntetése végett is egész terjedelmében közlök.

Az első folyamodványra hozott egyházkerületi közgyűlési határozat a jegyzőkönyv 79. pontjában a következőleg van bevezetve:

A folyamodó pataki ekklesiát mindenkor különös tekintetben tartván egész közönségünk, ennek mostani terhes költségeket kivánó reparatioinak minden lehető módokon való felsegélésére meghatároztatott, hogy valamelyik közkaszszánkból számára költsön ezennel ezer (1000) forintok adattassanak, a mellett az egész Superintendentiában levő minden Ekklesiát az illető Tisztelendő Esperest urak által az e végre még ezen esztendőben való adakozásra minél előbb felszólíttatni rendeltetnek olly formán, hogy a helybeli Predikátorok által minden Cathedrákból hathatósan serkentetvén a gyülekezetek ezen köztemplomunk helyrehozására tejendő adakozásra; majd a gyülekezetek két és két helybeli Consistorialisok által járattassanak fel, a nagyobb tehetségű Jóltevőket T szteletes Predikatoraik tulajdon személlyekben keresvén meg, szedettessenek öszve a Jótétemények, már azok az adományok akármely szemekben, pénzben vagy pénzé tehető termesztményekben tétessenek. Melly e képen begyűlt segedelem egy helyre bekűldetvén s a termesztmények pénzé tétetvén, illető Tisztelendő Esperest urak kész pénzben idejében a Pataki Ekklézsiába beszállitassanak. Ezen kivül a szomszéd Szabolcsi, Szathmári, Bereghi és Ugotsai Tekintetes Coadjutor Curator és Tisztelendő Esperest urak is a folyamodó Ekklezsia részéről megkerestetni rendeltetnek, hogy a tisztelt Előljáró urak, a felvigyázások alatt levő Megyében, csmeretes buzgóságok szerint hathatós rendeléseik által e végre segedelmet gyűjteni ne terheltessenek. Valamint továbbá Agentialis Cassánknak bizonyos summában kinn heverő Interesei bevétetése felül megtétetvén a hathatós rendelések az ezekből elszakasztható rész által is a folyamodásban kitett szükségeken segíteni közönségünk kész lészen. Mi illeti az építtetés alatt való fő Directióját néző kivánságát a folyamodó Ekklezsiának, azt Tekintetes Fáy Ferencz úr, mind távolabb lejendő lakása, mind sok elfoglaltatása miatt el nem fogadhatván, ajánltatik a folyamodó Ekklezsiának, hogy e részben illető Coadjutor Curator Tekintetes Puky István urat keresse meg s hasznos tanátsait időről-időre magának kérje ki."

A második kérvényt másnap tárgyalta a superintendentialis gyűlés, meghallgatván a kérés tanúlmányozása végett kiküldött bizottságnak jelentését. A bizottság tagjai voltak: „Alsó Zempléni Esperest Tisztelendő Tóth István, Vice Curator Tekintetes Fáy Ferencz, Gömöri Coadjutor Curator Ragályi Pál és Tractuális Asessor Ragályi Zsigmond." Ez a bizottság a jegyzőkönyv 104. pontja szerint kimondotta, hogy „ez a nagy épület haladék nélkül való reparálást kiván ugyan, de

a kőzsindely helyett, melyet sokan kívánnak, a költség kimélése szempontjából jól kiégetett cserepet ajánl. Az egyházkerület a pataki ekklezsiának illyen vagy amollyan fedélnek készíttetésére való maga elhatározását regulázni tellyességgel nem kívánja, de a mostani szűk környűlállások szerint jónak látná, ha a Deputatio vélekedéséhez képest, a kőzsindellel való fedés helyett a maga erejéhez mérve, jól kiégetett cserépzsindellel elégedne meg."

Egyházunk jegyzőkönyve szerint a május 23-án tartott egyházi közgyűlés előtt tett jelentést Balogh István Ord. Curator az egyházkerület említett határozatairól, azonban a határozatot nem hiven közölte, mivel 4000 Rf. segély ajánlásáról s a palakővel való fedés elfogadásáról beszélt a hivek előtt. Első tekintetre önkénytelenül az a gondolat támad bennünk, hogy ennek a valóságnak meg nem felelő előterjesztéssel, a melyre azok, a a kik előtt az egyházkerület felolvasott határozata nem ismeretes, ujabb időben is hivatkoztak, a presbytériumnak azt az óhajtását igyekezett az ekklésia köztagjainak határozatával elérni, hogy a templomtető palakővel fedessék, a mi úgy látszik, hogy nem igen könnyen ment keresztűl a templomi közgyűlésen, mert jegyzőkönyvünk szavai szerint *„hosszas zsibongás után"* hagyattatott helyben. Ha azonban egyházunk jegyzőkönyvét tovább lapozgatjuk, meggyőződünk, hogy ez az előterjesztés a téves értesülés következménye, mivel az idő rövidsége miatt a határozatról jegyzőkönyvi kivonatot még nem igen kaphatott az egyház előljárósága, sőt, hogy erről később sem értesíttetett, bizonyitja az, hogy a julius 2-án tartott presbyteri határozat szerint, a megígért 4000 Rfnak vagy legalább ezen összeg egy részének kiutalását kérte az egyház a superintendentiától; de természetesen ilyen cim alatt semmit sem kapott, hanem csak is 1000 frtot kölcsön, törvényes kamatra.

(Folyt. köv.) Buza János.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Észrevételek a törvénytervezetre.

(Folytatás.)

Az anyakönyvvezetésről szóló részből kihagyandók a következő szavak: „Amennyiben az 1895. okt. 1-től vezetett anyakönyvek kétely felmerülése esetén bizonyitó erővel birnak." Ez felesleges, mert azon államról, mely az anyakönyvvezetést azért vette ki a lelkészek kezéből, mert nem tartotta őket e tekintetben megbizhatónak, fel nem lehet tenni, hogy kétesség esetén, a mieink által vezetettek bírjanak előtte bizonyitó erővel. E megokolás nélkül az egész szakasz jó lesz.

A temetés egyöntetü szabályozását, a tulságtól való óvást ugy dicsőitésben, mint a korholásban a törvénytervezet nagyon helyesen vette fel. Mindre nagy szükség volt.

A 91. §-t, mely a lelkész nejének vallását kiköti, már régen óhajtottuk. Nincs szerintünk nagyobb botrány, mintha a lelkész neje más vallást követ. Ez a gyülekezetben hidegséget és elkeseredést támaszt.

Kiáltó ellentétnek tartjuk a 93. §-t, az 1600 korona fizetésről szóló már fentebb érintett §-al. Mikép adhat ily intést a javaslat, midőn az 1600 koronával ő maga vet gátat az önmüvelés, a tanulmányozás elé. Egyébiránt e §. megmaradását örömmel mozdítjuk elő, de csak ugy, ha a fizetésről szóló §. fenti kivánságaink szerint módosíttatik.

Az egyházi öltözetről szóló 95. §-t módositani óhajtjuk. A zsinatot intézkedni kérjük, hogy szabályos egyházi öltönyt irjon elő. Az egyházi közvélemény az érveknek egész seregével, melyeket ismételni feleslegesnek tartjuk, szállott síkra a rendszeres papi öltözet mellett. De mivel ennek megvalósításában ismét nagy gát a szegénység: itt is sürgetjük a fizetesről szoló §. módosítását.

Az elsorolt változtatásokkal az egész kilencedik fejezet megmaradhat, hasonlóképen változtatas nélkül a felelősségről szóló tizedik.

A második résznél leginkább csak a beosztásban, a nélkül, hogy a lényegben gyökeresebb változtatás történt volna, jött elő ujitás, a mennyiben itt is a felsőbb hatóságok után mindenütt a tisztviselőkről van szó.

Az egyházmegyéről szóló fejezet majdnem szórólszóra vétetett át az eddigi törvényből; ugyszinte változatlanul, legfeljebb az eskü kibővitésével ment át az egyházmegyei jegyzőkről szóló rész hasonlag, itt azonban eskü nélkül, az ügyészekről szóló §-ok. Ez utóbbiaknál kihagyandónak tartjuk, hogy: „az üléseken mindig jelen van." Ilyet kimondani naivitásnak tartjuk. Ha azonban szükséges a jelenlétök, a minthogy az, helyettesitésök is mondassék ki.

A tanácsbírák, a gondnokok §-ai meghagyatnak, csak az esküvel bővíttetvén, az esperes kötelmei közé soroztatott a 127. §. f) pontja, mert a maiban ezek közül csak a lelkészválasztás körüli eljárás van.

A hol azonban e tisztviselők választásáról van emlités, most is hangoztatjuk, hogy az összes egyházmegyei tisztviselők 10 évre választassanak és hogy a presbyteri elvnek megfelelőleg, az ügyesz is a presbytérium által választassék.

Az egyházkerületről, az azok tisztviselőiről, a conventről és zsinatról szóló fejezetek majdnem szó szerint — némi helyesebb beosztással — kapcsoltattak át a mai törvénykönyvünkből. Uj azonban az esperes és egyházmegyei gondnok helyettesítésére vonatkozó ezen beszurás a 137. §. b) pontjában: vagy ezek törvényes helyettese; valamint a d) pont és e) pont, de már helytelen, hogy kimaradt a tanítói kar képviseltetésére vonatkozó passus. Ezzel a tanítói kar régi kívánsága nyerne elintézést. Bővíteni kérjük ezzel „és az egyházmegyék tanítói karának 1—1 képviselője.

Helytelenítjük a conventről szóló 162. §-nál azt, hogy a conventi tagokat az egyházkerületi közgyűlés választja. Megujítjuk a tiszáninneni egyházkerület azon kívánságát, hogy a konventi tagok is a presbytérium által választassanak. A conventi bizottságnak e kerületi felterjesztésre adott azon válaszát, hogy ezzel a fokozatosság szenvedne sérelmet, szerencsés kijelentésnek nem tartjuk, mert ez azon elvnek, hogy az egyházközség minden jognak a forrása, egyenes meghamisitása. Egyházaink a conventre alkalmas embereket épen úgy ismerik, mint az egyházkerületi közgyűlés, e mellett kívánságaiknak, érdekeiknek sokkal hűbb védelmezői ülhetnének a conventen, ha közvetlenül ők magok választanák azokat. A zsinati képviselőknek számáról szóló 175. §-t, módosítani kívánjuk azzal, hogy a tiszáninneni kerületből 16 s nem 14 tag küldessék fel.

Ezzel kapcsolatban, bár ide szorosan nem tartoznak, tolmácsolni kívánjuk az egyházmegyei közgyűlés előtt azon nézetünket, hogy a zsinati képviselőknek a presbyteriumok által való választásának vagyunk barátai. Meggyőződésünk szerint e kérdés ellen csakis egyetlen

egy komolyabb érvet tudtak ennek ellenzői felhozni, ezt t. i., hogy az ekként történő választás nehézséggel, hosszadalmassággal fog járni, de szerintünk ez nem lehet figyelembe vehető komoly ok akkor, midőn az egész kerületből történő szabad választással sokkal inkább elérni véljük azt a célt, mely a zsinat elé ki van tűzve, mintha szűk körből, tehát megszorítva választunk. (Ezzel azt hiszem, mindent megmondottunk és a nélkül, hogy e kérdésről bővebben nyilatkoznánk, mert igazsága van azon vitatkozónak, a ki ezt mondja: hogy a gondviselés a talentumokat nem egyházmegyék szerint osztotta szét, másfelől tartjuk e presbytériumokat oly éretteknek, hogy ezeket a választásoknál mindig figyelembe tudják venni, ez pedig sokat nyom a latban akkor, a mikor az ellenkezőt állítják.)

A mi pedig azt illeti, hogy szélesebb területtől a választási eljárás hosszadalmas, bonyolultabb lesz: erre nézve csak az a megjegyzésünk, hogy ha ez komoly érv volna: akkor pl. az amerikai elnökválasztást, a hol az egész Amerika területéről választatik elnök s minden választó választhatható is tán 10 évig se lehetne keresztül vinni. Ezzel azt hiszem mindent megmondottunk és a nélkül, hogy e kérdésről bővebben nyilatkoznánk, felkérjük a Nt. egyházmegyét, hogy e tárgy felett ily értelemben foglaljon állást.

A zsinat teendői közé számos ügy lévén beosztva sajnos, hogy ezek közül alig valamit akar a törvénytervezet, úgy, miként a közvélemény óhajtja megoldani. Nem találjuk pl. hogy azon kötelességének, miszerint az istenitisztelet alakját és rendjét megállapítsa, megfelelt volna, bár kerületünk felterjesztése s az egyetemes közvélemény sürgeti; nem találjuk meg egyházi ünnepeink meghatározását; kikerülte figyelmét az albizottságnak a lelkészek, az esperesek, a püspökök, egyházmegyei és kerületi gondnok beiktatásának egyöntetű szabályozása, ki a lelkészképzés irányelveinek megszabását, ki a házasságügy rendezését, ki a lelkészek 2 évi gyakorlására vonatkozó kívánságot, melyet csak azért említek fel itt, mert itt van szó a zsinat ügyköréről, kívánjuk, hogy az ezekre vonatkozó egyházkerületi kívánság a törvénytervezet módosításánál figyelembe vétessék.

A hatodik rész 8 alfejezete a lelkészválasztásról szól.

Igy elértünk azon fontos szakaszhoz, melytől egyházaink sorsa sok tekintetben függ. Helyesnek tartom, hogy egyházaink osztályozása az egész magyarországi ev. ref. egyházban most már egyöntetüen megtörtént, még pedig III. osztályban, mert a mai törvénykönyv felvette ugyan a IV. osztályt, de az osztályok javadalmi mértékét a kerületekre bizta, mely körülmény folytán a IV. osztály javadalmai tekintetében az egyes egyházkerületekben a legnagyobb eltérés volt. Ez hát az egyöntetűség javára történt. A lelkészválasztás Kolumbus tojása anyaszentegyházunknak, mely már pár tized óta képezi megvitatás és kísérletezés tárgyát. Mióta a szabad választás eltöröltetett a mostani már a harmadik módosítás az egyházi élet eme fontos részén. Előbb volt jelölés, utána lelkészi és egyházi osztályozás. Az első megbukott, mert igen sok visszaélésre szolgáltatott alkalmat s a legmerevebb ellentétben állott a szabadság fogalmával; a második ellen is mindig élénk volt a visszatetszés, különösen azon ok miatt, hogy nagy különbséget tett a bizonyitványok között, illetőleg a bizonyitványok értékét az életre is ki akarta vinni, holott kiáltó példák hazudtolták meg ez elvet s az életben a gyenge bizonyitványu sokszor igen jeles pappá vált. E visszásságokat okvetlenül kellett éreznie a Conventnek is. Ugy gondolta tehát a kérdést megoldani, hogy a kecske is jóllakjék és a káposzta is megmaradjon. Nem fogadta el az albizottság többségének a szabadválasztásra irányuló javaslatát, mert a jogegyenlőségnek és szabadelvűségnek a föltétlen szabad választás mellett hangoztatott jelszavát nem értelmezheti akként, hogy az a tanultságnak, érdemnek és szolgálati időnek lelkészeink között tényleg meglévő fokozatait eltörölje; mert a szabadság benső erkölcsi korlátai a józan szabadság fogalmától elválaszthatlanok, a jobb javadalmazásu nagyobb gyülekezetek sikeres lelki gondozása pedig a tudományos képzettség és gyakorlati tapasztalatok gazdagabb készletét követeli a lelkésztől: tehát meghagyta az osztályozást, de szerinte a korlátok jelentékeny tágításával.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

KÖNYVISMERTETÉS.

Egyetemes Irodalom Történet.

Szerkeszti *Heinrüich Gusztáv*. — I. kötet. Ó-kori keleti népek és hellének. Budapest. Franklin Társulat. 1903. 742 l. —

Az embernek a lelke csak ugy örül, a mint látja, hogy évről-évre olyan irodalmi vállalatok létesülnek, a melyek igazán becsületére, tisztességére és dicsőségére szolgálnak a magyar tudományos világnak. Az u. n. millenniumi nagyobb irodalmi vállalatok megindították a nagyobb szabasu kiadásokat s ma már verseny is állapitható meg némely kiadók között, a minek csak az irodalom veheti hasznát az által, hogy munkásainak tér nyilik s a szellemi erő megnyilatkozásának szabadsága nem korlátozódik.

A kezünk alatt levő könyv is egy hatalmas vállalatnak az első kötete s a magyar alkotó képességnek nagy bizonysága. A vallás és közoktatásügyi minisztérium támogatásával indul meg a Franklin Társulat kiadásában egy *egyetemes Irodalom történet*, nem kisebb tudósnak, mint Heinrich Gusztáv egyetemi tanárnak a szerkesztősége alatt, a kihez a leghivatottabb tudósok csatlakoznak, hogy a vállalat dicsőségére legyen a magyar irodalomnak.

Öt kötetből fog állani a vállalat s az I-sőt, a melyet Goldzicher Ignác szerkesztett: a cimben jelzett tartalom foglalja le, a II-ikban a római irodalom s a román népeké fog helyet foglalni; a III ikban a germán népek irodalma fog tárgyaltatni; a IV-ikben a szláv és ural altáji népek irodalmát dolgozzák fel; az V-ik a magyar irodalmat fogja felölelni.

Ime egy terv, a melyből az első részlet már megvalósult, mert az I-sö kötet megjelent.

Ez az első kötet mindenkit meggyőzhet a felől, hogy a szaktudósok által egybeállitott könyv a hitelesség s megbizhatóság tekintetében olyan magasan áll, hogy ahoz még a rosz akaratnak sem lehet szava, a melylyel elitélést mondhatna. Nem is lesz addig a magyar irodalom igazán magas szinvonalu, mig az élelmesség fog uralkodni a szaktudományok felett. Mikor a szaktudományok mivelői uralják majdan az irodalmat, a közönség megfog bizni a könyvekben s a kontároknak mesterkedései megszünvén, a felpezsdülés jelei mutatkoznak majdan.

Kik is irták ezt az I-sö kötet? Miről is van ebben szó?

Szó van a keleti népekről és a hellénekről. Sorrend szerint a következőleg: ***India.*** Irta pedig a róla szóló irodalmi tanulmányt a budapesti ev. ref. főgimn. nagy dicsekvése: *Dr. Fiók Károly.* — ***Khina és Japán:*** Irták *Kühnert Ferenc* és *Fiók Károly.* ***Egyiptom:*** *Mahler Edétől.* Ugyanettől: ***Babilon*** és ***Assyria.*** ***Héberek*** *Neuman Ede.* ***Arabok.*** *Goldzieher Ignac.* ***Perzsia:*** *Kéthl Sándor.* ***Örmények:*** *Petrubányi Lukán.* ***Hellének.*** O-kor: *Hegedüs István*; Alexandriai korszak: *Latkócy Mihály*; római korszak: *Hegedüs István*; középkor és uj kor: *Pec Vilmos.*

Ha végig olvassa az ember bármelyik reszt e hatalmas kötetből: egy kabinet képnek a teljességével s tökéletességével látja maga előtt a népet és annak irodalmát, a melynek titkos bájait is felszedi az illetékes irónak keze, a mely biztos vonásokkal állitja elénk az egészet, hogy hatása elmaradhatatlan legyen. Soha nem hallott s nem olvasott szépségek tárulnak fel a lélek előtt ama népek irodalmi kincses házából, a melyek keletnek ragyogó pompáju multjat alkotják s a jövendő elé pazar kézzel szórjak a felhasználandó kincseket. A hol pedig ismerős talajon mozog a kötet egyik másik része: ott is uj elemekkel gazdagodik az olvasó lelke, mert a zsidó nép bübajos költészetéből annyi varazs illat szal felénk, a mennyit csak be birunk lehelni és a görög nép istenekkel telitett költészetének annyi ragyogó képét láthatjuk, a mennyit csak be bir fogni a gyarló földi halandó szeme.

A vállalatnak nagy segitője a hatás szempontjából a sok kiválóan sikerült kép és szines műmelléklet. Nem kevesebb, mint 40 műmelléklet és 238 szines kép disziti ezt a kötetet.

Nem is bir az ember egy könnyen betelni azokkal a szépségekkel, hatásokkal, nemes tulajdonokkal, a melyek e vállalattal együttjárnak. A legteljesebb elismeréssel kell azért adóznunk a szellemi munkásoknak — az azok munkáját értékesitő *Franklin Társulatnak* és a vállalatot támogató *Wlassics Gyula* miniszternek. Nem hisszük, hogy ez nyerészkedő vállalat volna. Teljes pártolásra s támogatásra méltó kiadás ez. (s.)

IRODALOM.

* **Szinnyei József.** „*Magyar irók élete és munkái*“ vállalatából megjelent a 79-ik füzet, mint a IX-ik kötet 6-ik füzete, a melyben a *Numényi Németi* nevek közé eső irók élete s működése van feldolgozva. Nevesebb irók e füzetben: Naprágyi Demeter, Nátafalusy Kornél, Navratil Imre, Négyessy László, Neményi Imre, Nemes Benjamin, Nemes Imre, Németh Antal, Németh Imre, Német József. stb. stb. A füzet ára 1 korona.

* **Magyar diákok!** Azon az események, melyek a közelmultban történtek, s azon hazafias mozgalmaink, melyekre most, a jelenben készülődünk, élő tanúbizonyságai annak, hogy a magyar ifjuság él, nem halt ki belőle a hazafiság szent lángja, tud méltó lenni őseihez: a márcziusi ifjusághoz! Az ifjuság jelen életében azonban lehetetlen volt nem éreznünk, hogy a mozgalmak egyik legerősebb éltető és expensiv eszköze: *a magyar diaklap hiányzik.* Kötelességünknek tartottuk tehát, hogy a magyar sajtó egyik legfüggetlenebb és legönzetlenebb lapjában, a „Független Magyarország“-ban egy, a magyar diákság minden ügyét-baját felölelő s minden czenzurától teljesen független mellékletet nyissunk, mely az legyen, amire minden ifjusági lap törekedett, sajnos, sikertelenül: önálló, életképes és tősgyökeres magyar diáklap. Minden vasárnap jelenik meg a „Független Magyarország“ melléklete a: „*Diák Élet*“. Keressétek fel cikkeitekkel e rovatot. Minden a diákság életéhez tartozó inditványotok, minden panaszotok meghallgatásra talál e lapon. A vidéki főiskolák ifjuságával, tudósitóink által, érintkezésbe léptünk s igy az egész magyar ifjuság támogatásával sikerült kivivnunk azt, hogy végre oly lapot adhatunk kezeitekbe, melyben minden diákot érdeklő eseményről tudomást szerezhettek. Pártoljátok tehát az eszmét, s vegyétek oly szivesen kezeitekbe e lapot, mint amilyen önzetlenül tett ebbeli kérésünknek eleget az a lap, melynek homlokán mindnyájunk közös ideálja olvasható: „*Független Magyarország.*“ Hazafias üdvözlettel a szerkesztő-bizottság: Gulyás József b. h., Galassy József o. t. h., Jakab Sándor j. h., Kövesy Pál j. h., Kulcsár Gyula b. h., Melha Tibor m. e. h., Némethy Béla j. h., Ohegyi Lajos j. h., Oláh Gábor b. h., Prodam Guido gy. h., Rudas L. Jenő b. h., Simonovits Pál j. h., Szende Károly á. t. h., Szécskay György j. h., Wachsmann Ferencz j. h.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *L. szló Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 14—25.

— **Wernle.** *Die Reichsgotteshoffung in den ältesten christlichen Dokumenten und bei Jesus.* Tübingen 1903. (III. 58. l. 8° 1·20 marka.) Szerző arra a kérdésre szoritkozik értekezésében: vajjon az *isten országa jövendő vagy meglevő eszmét s valóságot fejez-é ki?* Álláspontjának előmutatását azonban úgy vegzi, hogy a Theológische Literatur Zeitungban (10. sz.) *Clemen* kénytelen kijelenteni, hogy irata sem szükséget nem pótol, sem haladást nem jelent a kérdésben.

* **Hennig.** *Biedermanns Theorie der religiösen Erkenntniss.* Leipzig 1902, (XI. 184. l. 8°) Ara 3 marka. Egy sokat vitatott s targyalt kérdés a munka tárgya, a melyben Biedermannál a vallásos ismeretnek elméletét számos mozzanatra viszi vissza, t. i. beszél *lélektani, történeti s kritikai spekulativ* alapra, a melyek közül az *elsőt* tekinti igazan fontosnak.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Örömünnepély.** A sárospataki ref. egyház presbyteriuma örömnappa varázsolta *május 17-ikét*, mint szeretett s tisztelt lelki pásztorának, *Bálint Dezsőnek* lelkészkedése 25-ik évfordulóját. Istentisztelet után, a melyen az ünnepelt prédikált az Ur dolgaival való sáfárkodásról, az egész egyháztanács s több érdeklődő egyháztag, bevonult a lelkészlakra, a hol az egyháztanács s az egész gyülekezet nevében *Buza János* főgondnok üdvözölte a nagy fordulóponthoz elérkezettet, kiemelvén eddigi hűséges szolgálatait, fáradozásait, a melyekkel az evangyéliomi igazságokat hirdeté s terjeszté, rámutatván az Urtól nyert talentumok értékesitésében kifejtett szorgalmára s képességére, a melylyel a sárospataki egyházat s templomot romjaiból Isten segedelmével kiemelte s mindent elkövet, hogy a hegyen épült városnak fénye messze szórja sugarait.

A további áldásos működéséhez is Isten kegyelmét kívánta az ünnepeltre, a ki mély meghatottsággal válaszolt e beszédre, megvallva, hogy a hűséges munkateljesítésében voltak hű társai is, a kikkel együtt építeni az Istennek országát gyönyörűséges akkor, a mikor az Ur is megáldja s megszenteli híveinek munkálkodását. Igérte s tudjuk, hogy meg is tartja ezután is hű szolgája lesz az Istennek, gondos pásztora gyülekezetének s hogy a gyülekezeten megnyugodjék az Urnak kegyelme, ezért fog imádkozni s könyörögni továbbra is. E fogadását, ígéretét a megjelentekkel való kézfogással is megerősíté. Ezután a mozzanat után az *alsó zempléni egyházmegye* nevében *Mecner Béla* gondnok köszönté az ünnepeltet, belefűzve a hivatalos üdvözletbe a volt tanúlótársnak s a jó barátnak szívből fakadó érzelmeit is, a melyeknek hű kifejezését könyekkel is igazolá, hogy az ünnepelt ajkáról elhangzott válasznak az a része, a mely a gondnok családi boldogságára mélységes gyászt borított esetet említé fel, teljesen feltárja azt a meleg érzést, a mely e két férfiút egymáshoz köti, a kiknek közös örömük s közös bánatuk van egymás iránt érzett baráti viszonyukból kifolyólag. Sárospatak városa nevében *Pavletits Ferenc* főbíró helyettes, mint volt tanúlótárs is, szívesen üdvözölte az ünnepeltet, a kinek a város képviselőjéhez is volt igérete, hogy mint eddig: ezután is szolgálatára áll a városnak. Az egyház tanítói s tanítónői nevében: *Gérec Károly*, a városban levő többi tanítók nevében *Hubay Bertalan*, a főiskolai ifjúság képviseletében *Farkas István* sénior kivántak a 25 ik évfordúlóhoz több évfordúlót a jelen voltak tetszése mellett, nem maradván adós egyik szónoknak sem maga az ünnepelt sem. A délutáni istentisztelet után a *református nőegylet* fejezte ki jó kivanatait, a melyekhez ajándékot is csatolt: *egy díszkötésű szent-írást* és egy *palástot*, amazok tolmácsolója, emezek jelentőségének megmagyarazója: *dr. Rácz Lajosné*, szül. *Benedek Ilona* úrnő volt, a kinek szívből jött s szívhez szóló szavaira nagy meghatottsággal felelt az ünnepelt, ígérvén, hogy a nőegyletet áldásos és közhasznú működésében támogatni, lelki pásztori kötelességei között semmi esetre sem fogja a legutolsó helyre tenni. Estve a *református énekkar* szerenáddal kedveskedett s egyúttal ajándékkal is kifejezte ünnepi érzéseit, ünnepi emlék-ajandékúl *Fövenyesy Bertalan* énekvezér által szép beszéd kíséretében egy ezüst virág-tartót adván át az ünnepeltnek, a kinek rendkívül jól esett az énekkar megemlékezése, mert bizonyság volt az a mellett, hogy nemcsak a magasabb műveltségűek, hanem a közönségesebb felfogásúak előtt is ünneppé lőn az ő nevezetes évfordúlója, a melyet szeretettel aranyozott be híveinek gyülekezete. Legyen a jubiláns lelki pásztor működésén Istennek áldása, s legyen boldog családja s egyháza körében még igen hosszú ideig. (—i—)

— **Baksay Sándort** a Magyar Tudományos Akadémia *rendes* tagjává választották meg a legközelebb tartott nagy gyülés alkalmával. A magyar szép-próza mesterének kitüntetésében nagy lelki örömmel veszünk részt s kívánjuk: a mester sokáig legyen dicsekedésünk s büszkeségünk, hogy nevének fényéből hadd húlljon sugár a sokszor lenézett, sokat megvetett ev. ref. lelkipásztorokra, a kik közzé tartozónak vallani magát soha sem szégyelte Baksay Sándor!

— **Tanácsbiró választás.** Az *abauji* ev. ref. egyházmegye közgyülésileg kiküldött szavazat-bontó bizottsága *május 17-én* Korláton bontotta fel a megüresedett világi tanácsbirói állásra beérkezett szavazatokat. 70 szavazat közül 61-et s igy általános többséget: *Szalay László* főjegyző, országgyűlési képviselő nyert, a ki eddig is hű munkása volt egyházmegyéjének.

— **Vizsgálati sorrend a sárospataki főgimnáziumban.** Az 1902—903. évet befejező vizsgálatok a következőleg fognak megtartatni: 1) rajz- és szépírászati magántanulói vizsga junius 16.; 2) ének-vizsgálat az V—VIII. oszt. junius 16.; 3) érettségi szóbeli vizsgálat junius 17—18; 4) osztály-vizsgák junius 19 20, 23, 24.; 5) torna vizsgálat jun. 22. d. u. 5 órakor; 6) magántanulók írásbeli és szóbeli vizsgája junius 26-án.

— **A sárospataki főiskola évzáró ünnepélye** *junius* 22-ikén d. e. 11 órakor fog végbemenni az imateremben az akadémiai és közigazgató jelentésével, a pálya- és szorgalmi-díjak kiosztásával.

— **Felhívás.** Felhívom mindazokat, a kik a sárospataki főiskola tápintézetébe jótéteményesekül kívánják a sárospataki főikolában tanuló gyermekeiket felvétetni, hogy a jótéteményes osztály (ingyenes, 40, 80 koronás helyek) megnevezését tartalmazó, szegénységi bizonyítványnyal vagy adókönyvi kivonattal s családi értesítővel, mint melléklettel ellátott kérvényeiket hozzám *június hó 15-ig* múlhatatlanúl adják be, mert az ezen időn tul érkező folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni. A már eddig is jótéteményt élvezett tanúlók szülői csupán az iránt adjanak be folyamodást, hogy az eddig is élvezett jótéteményt, vagy az annál kedvezőbbet kívánják megnyerni, vagyis kérvényök melléklettel nem szerelendő fel. A főiskolai bentlakás jótéteményét élvezni kívánók külön kérvényeiket a fentebb jelzett ideig szintén hozzám kötelesek beadni. Minden folyamodvány a főiskolai Nagytiszteletű és Tekintetes Igazgató-tanácshoz intézendő, a mely a kérvények fölött ez év junius havának 26-ik napján fog dönteni a tanári karral közösen tartandó gyülésén. Sárospatak, 1903. május hó 19. *Dr. Tüdős István*, tápintézeti felügyelő.

— **Lelkészértekezleti gyűlés.** Május 18-ikán a *Kassa-vidéki* ev. ref. lelkész-értekezleti kör tisztújítással egybekötött gyülést tartott 12 rendes és 1 segédlelkész jelenlétében. Tisztujitás előtt felolvasást tartott: *Görgey János* nagy-idai lelkész ezen a cimen: »*Az állami elemi iskolák a r. kath. egyház szolgálatában.*«* A tisztujitas a következő eredménynyel végződött: elnök: *Boytár Sámuel;* jegyző: *Szobonya István;* könyv és levéltárnok: *Révész Kálmán.* Megfejtendő palyatételül tüzte az értekezlet ezt a kérdést: »*Mik a ref. lelkész és a ref. presbitérium teendői a vegyesházassági reversálisokkal szemben?*« A dij: 20 korona, a melyet *Farkas György* szinai lelkész ajándékozott.

— **Vizsgarend** a sárospataki állami tanító-képezdében az 1903. évben. A) Osztályvizsgák Máj. 28-án (csütörtökön) a IV. évesek osztályvizsgája. Jun. 13 án (szombaton d. u. 5 órakor) a képezdei osztályok és gyakorló iskolai növendékek *testgyakorlati vizsgája* a főiskolai tornatéren. Junius 15-én (hétfőn) d. e. I—III. oszt. és gyakorlóiskola *hittan- s egyházi énekből*, d. u. I—III. oszt. *zene-, rajz- és szépírásból*. Junius 16-án (kedden) d. e. és d. u. III. o. a *tanítási gyakorlatból*, d. u. 5 órakor *kézi munka* és *kertészeti gyakorlatból*. Junius 17-én (szerdán) d. e. 1—III. o. *neveléstudományokból*, d. u. 1—III. o. *németnyelvből*. Junius 18-án (csütörtökön)d. e. 1—III. oszt. *magyar nyelvből*, d. u. 1—III. *Természettudományokból*. Junius 19-én (péntek) d. e. 1—III. *Mennyiségtanból*, d. u. 1—III. *Földrajz történetből*. Junius 20-án (szombaton) d. e. a *gyakorlóiskola vizsgája*, d. u. osztályozás. B) Képesítő vizsgák. Junius 1—6. (csütörtök, péntek, szombat) *írásbeli vizsga.*

* Görgey tiszttárs igen nagy szolgálatot tenne, ha felolvasását rendelkezésünkre bocsátaná. Szerk.

Junius 22-én (hétfőn) d. e. *képesítő vizsga kertészetből* és *testgyakorlatból*, d. u. *hit- és erkölcstanból. Kántorképesítő.* Junius 23-án (kedden) *gyakorlati tanítás.* Junius 24—26-án (kedd, szerda, csütörtök, péntek) a képesítő *szóbeli része. C)* Évzáró ünnepély. Junius 14-én (vasárnap) d. u. 5 órakor. Ezen nyilvános vizsgákra a szülőket s a népoktatás barátait tisztelettelmeghívja Az igazgatóság.

— **Szavazat-bontás.** Az *alsó-zempléni* ev. ref. egyházmegye *esperesi* és *gondnoki* állására beadott szavazatokat Szinyei Gerzson elnöklete alatt *május 22-ikén* bontotta fel az egyházmegyei közgyülés által kiküldött bizottság, a mely megállapitotta, hogy ugy az esperesi, mint a gondnoki állásra 61—61 szavazat adatott be. Az esperesi hivatalra 34 szavazatot kapott *Keresztury József* eddigi esperes; 26 szavazatot *Bálint Dezső* sárospataki lelkész. 1 szavazatot *Hézser Emil* tállyai lelkész. A gondnoki állásra *Meczner Béla* eddigi gondnok kapott: 61 szavazatot s igy egyhangúlag hivatott el hivatala folytatására.

— **Urnapja állami ünnepnap.** Ezt az igazságot nem kisebb ember mondotta, mint báró *Fejérváry Géza* m. kir. honvédelmi miniszter Szalay László képviselőnek egy interpellatiójára adott válaszában. Hogy ez az igazság nem igazság: azt minden józan és elfogulatlan protestáns embernek tudnia kell: ám a katonai hatalom, meg a megalázott (?!) klerus hatalom elegendő erősségek arra, hogy ilyen igazságokat is hirdessenek s a vallásegyenlőség cége alatt meg is valósitsanak, talán némely protestánsok helyeslése mellett is, a kik *csak szünnapot látnak az Urnapjában s nem egyuttal protestáns megalázást is.* No de igy kell nekünk!

— **Kinek van igazsága?** Az újabb időben mind sürűbben fordúlnak elő olyan esetek, a melyekben u. n. városi képviselő-testületek választanak plebánusokat s a képviselő-testületnek hol összes, hol csak r. kath. vallásu tagjai gyakorolnak *szokás szerint* választói jogot. A jog gyakorlását az eretnek képviselő-testületi tagok részére hol megengedik, hol nem. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a patronatusi jognak magyarázgatása alapján *soha sem engedi meg*, a belügyminiszter épen legközelebb a *budapesti* egyik plébánus választásánál a jog gyakorlását az eretnekek részére jóváhagyta. Kinek van már most igazsága? . . .

— **Papp József** tomori lelkész-társunktól nagy becsü gyüjteményt mutatott be Dr. Sebestyén Gyula a »*Magyar néprajzi társaság*« május 20-ikán Budapesten tartott *felolvasó ülésén.* A gyüjtemény *régi Gergely-napi játékokat* tartalmaz s feltünést keltett maguk között a szaktudósok között is. Gratulálunk Papp Józsefnek az elért s elérendő sikerhez, a melynek fénye visszasugárzik arra a ref. lelkészi karra is, a melyet igen szeretnek némelyek megvádolni olyan dolgokért is, a mikben igazán ártatlanok a tagjai.

— **Pályázat tápintézeti helyekre.** A miskolci ev. ref. főgimnazium igazgatósága a jövő iskolai évre pályázatot hirdet tápintézeti helyekre. A növendékek egyelőre csoportokban magánházaknál vannak elhelyezve, a hol szallást, reggelire kávét, ebédre hatszor levest, hust és főzeléket, egyszer pergelt- vagy bablevest és galuskát, vacsorára négyszer főzeléket és pecsenyét, háromszor levest és főzeléket s a szerződött pektől naponként félkilogramm jóminőségü fehér kenyeret kapnak; mosásról, ruhatisztitásról és világitásról azonban maguk gondoskodnak. *Van **négy** ingyenes, **három** egyenként 100 koronás, **egy** 150 koronás és **két** 200 koronás hely, a melyekre csak jól tanuló, jó magaviseletü, szegény s már az intézetet megelőzőleg látogatott tanulók vétetnek föl. Teljes díjért* azaz *320 koronáért korlátlan számban jelentkezhetnek tagok* a főgimnáziumba ujonnan belépők közül is, *ha erkölcsi fokozatuk jó s előmenetelök* legalább is *elégséges általános osztályzatu. A kérvények a kedvezményes helyekért* szegénységi bizonyitvány és adókönyv-melléklettel a főgimnáziumi igazgató-tanácshoz cimzendők s ***junius 1-ig** adandók be Szabó Barna főgimn. tanár, tápintézeti felügyelőhöz* (lakik Papszer 14. sz. a.); *szintén oda küldendők 20 korona előleggel **jul. 7-ig** a jelentkezések az egész dijas helyekre.* Ev. ref. papok és tanitók gyermekei s egész díjasok szegénységöket igazolni nem kötelesek.

Felelős szerkesztő: Dr. TÜDOS ISTVÁN.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle „*POKLOS*“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

7—39

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyében.) Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és lenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellátás és lakás. Elsőrendü cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, malária (mocsárláz), gége-, horg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, hisztéria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, köszvény, görvély, bujakor, delirium trem. potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

6—? **a fürdőigazgatóság.**

Hirdetéseket jutányos áron elfogad e lap kiadó hivatala.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főis kolabetűivel.

XXII. évfolyam. **22.** (1119.) **szám.** *Sárospatak, 1903. junius 1.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szetküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Pünkösti lélek. — Adóreform és autonómiánk. — Zoványi Jenő: A realis unio kérdéséhez. — Görgey János: Az állami elemi népiskolák a róm. kath. egyház szolgálatában. — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — Órás Kálmán: Kegyeletes emlék-ünnepély Ondon. — A sárospataki irodalmi kör közgyűlése. — ry. Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság üléséből. — ry. Az ev. ref. egyetemes éneküggyi bizottság. — Adalékok az ultramontánok morvaországi viselkedéséhez. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Pünkösti lélek.

Az apostolokra leszállt a Szent-Lélek, a vígasztaló, a bátorító, a tanácsadó Szent-Lélek, hogy az Isten-országának építését megkezdjék, folytassák, örökségül hagyják, míg nem lesz egy akol, a melyben a lelkek fejedelmének való szolgálatban fognak a lelkek lelki életet élni.

Az apostolok azonban a Szent-Lélek leszállását *egy akarattal várták* s fogadták s az egy akaratban ott volt a biztos záloga annak, hogy az ajándékot egy célra fogják fordítani, a mely célért életük sem lesz drága, hogy feláldozzák.

Ma is várja a világ a Szent-Lélek leszállását, mert úgy vagyunk vele, hogy minden egyes pünköstkor, bár a csodáknak ellenségei gyanánt viselkedünk, mintegy oda tapad tekintetünk a mennyre, hogy lássuk a kettős tüzes nyelveket alászállani, hogy halljuk a zúgó szélnek zendülését.

Ámde ez a világ, ez a keresztyén világ, legyen római, legyen protestáns, legyen görög ó-hitü: *egy akaratban* sem egyesül, a mely akaratnak az Isten-országa építési munkája lenne a célja, hanem igenis magát a földet, ezt a mulandó élet-várat, ezt a maradandó szállást nem nyujtó bolygót tekinti vég-célnak, a melyen túl nem emelkedik a szem s a láthatár csak addig tart, mig a föld göz-köre engedi.

Ilyenkor, pünköstkor tapasztalhatja leginkább a mélyen szemlélődő ember azt, hogy felszines a vallásos érzés, hogy nem mély az egyházias felfogás, hogy nem őszinte az igazságszeretet, hogy magas célok után való törekvés nem izgatja a kebleket; ilyenkor, pünköstkor, a midőn a *lélekről* van szó, a mely az Istené, a kitől ide szállt alá az apostolokra s a kétségbeesettekből bajnokokat, a sirókból vigasztalókat, a tanácstalanúl állókból tanácsadókat teremtett, a kiknek tanitványai is vértanúkká váltak, mert az igazságot szerették, a vallásos érzést mélyen hordták keblükben s az a kis egyház, a melynek hivei voltak: ama láthatatlan egyháznak hü képviselője iparkodott lenni, a melyben a bün, a csalás, a haszonlesés oda ült a bünös arcára, hogy az Ananiások és Zafirák Szent-Lélek elleni büne halállal büntettessék!

Óh volt ott az ös-keresztyéneknél, az apostoloknál *egy akarat* és nincs ma, a mely akarat szentté tehetne s a lelket emelhetné.

Ma csak a beszéd járja, a melynek nincs magva, ma csak a mellverések vannak napirenden, hogy az igaz mondás megfélemlíttessék!

A léleknek tüze, az a kettős tüzes nyelv ereje hiába akar érvényesülni: az emberi szellemnek a világ szerelmében mutatkozó jobb ügyhöz inkább méltó hatalma amaz erőt kifosztogatja s lesz a szellem sivár pusztává, a melybe a lélek sem bír életet kölcsönözni.

És minden ünnepi színezet, minden ünnepi külsőség nem képes megvesztegetni ítéletünkben, a mely komoly és változhatatlan: a világ, a keresztyén világ *nincs egy akarattal, nem is várja a Szent-Lelket* úgy, a mint a saját érdekében s üdveért várhatná.

És mert igy van: a hivő lélek annál inkább kéri a gondviselést: legyen ismét egy nap, a melyen áradjon ki az égi kegyelem az ember fiakra, hogy támadjon *egy akarattal* legyőzhetetlen serege az Isten-országának, a melynek diadalmas munkáját semmi se háborítsa.

Jövel Szent-Lélek Úr Isten, hogy országodnak ereje hassa át az egész világot! Jövel, jövel s töltsd be szíveinket! . . .

Lapunk jelen számához egy iv melléklet van csatolva.

Adóreform és autonómiánk.

Már irásban is irták, élőszóval is hirdették az egyházi adóreform ügyével foglalatoskodók azt, hogy a *gróf Tisza-féle tervezet nagyszerü alkotás, mert nem sérti az egyes egyházak, illetőleg gyülekezetek autonomiáját!* És mind inkább-inkább kezd előtérbe nyomúlni ennek az elvnek a hangoztatása, hogy megtöressenek a kemény nyakak s adják be a hajolni nem akarók a derekukat, mert hiszen a *gróf Tisza-féle tervezet még az autonómiát is védi és oltalmazza!*

Megvallom egész őszintén, hogy ennek az elvnek hiresztelését semmiképen sem tudom összeegyeztetni azzal a különben egészen *komoly* törekvéssel, a melylyel gróf Tisza István az adó-ügyet ellatja; nem pedig azért, mert a *komolyságot* egyenesen kockára dobja, mikor a 25, illetőleg 45%-os adókulcs mellett autonómikus érdek védelmet és oltalmat állít, holott az autonómikus érdek nem itt keresendő, hanem az *államsegélynek természetében, a segély kiutalásában, az ahoz kötött feltételekben*, a melyek rendesen olyanok szoktak lenni, hogy csak nagy nehezen veszi be a kálvinista gyomor még a Tiszántúl is, a minek bizonysága az az egyszerű körülmény, hogy még néhai Tisza Kálmán is csak az *alkotmányos és felelős magyar kormányra* való hivatkozással tudta lecsillapitani a hü embereket, a kiknek sehogy sem fért fejökbe az, hogy a protestáns autonómia egykori védője az autonómiának rombolója legyen.

De különben is mit akarnak a reform ügyvivői az egész gyülekezeti adó-autonómiával? . . . . Hogy a *segély után* nem esengők, vagy a segélyre nem szorúlók szabadon vethetik ki adójukat? . . . De hiszen mi is ezt hirdetjük! Mi azt állítjuk, a kik az általánosságban megállapitott állami adó után a 10%-ban körülírt adózásnak vagyunk a hivei, hogy a gyülekezeti autonómikus eljárás teljes szabadsággal megmarad, mert ott, a hol 10%-on alúli %-kal boldogúlnak, ott a 10%-ra semmi szükség! Hát ez nem szabadság? Ez nem autonómikus eljárás? . . . Azt hiszem, van ez olyan autonómikus eljárás, mint a 25% megállapitása?

Feltűnőnek találom az autonómia védelmének emlegetését épen a szabad %-os adózás dolgában, hiszen ugy-e bizony az a szabadság, a melynek 25%-ig lehet egnövekednie, nem sokat ér a *könnyítés, a teher kevesbítés szempontjából* épen ott, a hol ez volna a cél, ellenben a 10%-nyi szabadság már olyan maximumot jelent, a melyhez elérve az autonómikus szabadság: bátran megállapodhatik, mert eddig a pontig mindazt összefoglalhatja, a mi a *szabad teherviselés elvével* összeegyeztethető.

Aztán vajjon nincs-e a kormány-dolgokkal is ismerős ama világi emberünknek igazsága, a ki a tiszáninneni ref. egyházkerület legközelebbi közgyülésén óva intett minket protestánsokat attól, hogy a *szabadság* révén olyan adó %-ot állapitsunk meg, a melyre azt mondhassa az állam: hiszen, ha ott a protestáns vallásterületen olyan nagy a képesség, hogy 25, sőt 45%-os teherviselésre is vállalkoznak, akkor nincs meg az a fenyegető helyzet, a melyre olyan nagyon szeretnek hivatkozni maguk a protestánsok. Azaz: minél magasabban csigázzuk a mi adó-viselési képességünket, annál inkább lenyomjuk magához az állam-segélyhez való jogunknak az értékét, mert ott, a hol 25—45% az adóteher-viselés s még mindig lesz a 25, 20, 15, 10 és 5% fokozatok mellett 19%-os átlagos kulcs, holott 45%-osig kellene emelkednie: könnyü szerrel ki lehet vinni az egyenlő adózási kulcsnak a létesitését, a mely 25%-ig is 6%-nak a hozzáadását követeli meg a 19%-hoz. Hogy pedig ezzel az autonomiának lehetne védelmet, oltalmat felajánlani, azt én nem tudom megérteni.

Egyeb iránt egész furcsa dolog az, hogy a protestáns autonomiának az oltalmát épen az *adó-ügynél* állítsák előtérbe akkor, a mikor ezzel az adó-ügygyel semmiképen sem áll például a lelkész-választás összekötve, vagyis *kinevezési* jognak a gyakorlása sem tételezhető fel. Vagy ha igen, akkor miért van itt gróf Tiszáék részéről autonomiai védelemre szükség s miért nincs az a 1883: XXX. t.-c. amaz intézkedésénél, a melynél *tanári kinevezés* szerepel?

Hogy is mondja csak a magyar közönséges észjárás? . . . Bár kissé triviális, de mert igen találó, felhasznalom: gróf Tiszáéknak az egyház az autonomia kérdésében s az államnak ahoz való viszonya is, ha akarom vemhes, ha akarom: nem vemhes. Ott, a hol *kinevezési* jognak a gyakorlásáról van szó: nincs autonomikus sérelem; ott, a hol ez a jog szóba sem jöhet még a róm. kath. állam-egyházzal való összemérésünk esetén sem: már van autonomikus sérelem, mert gróf Tisza Istvánék a sérelem megállapításának egyedül jogosított tényezői.

Az egyes gyülekezetek adó-kivetési autonomikus jogának megőrzésével, mint érvvel, csak azokat foghatják meg, a kik nem látnak az ügy s kérdés mélyébe, s a kik mindent hajlandók elfogadni csak azért, mert azok mondják, a kik mondják. E sorok irója azonban úgynevezett imponáló kijelentések gyanánt csak azokat fogadja el, a melyek *igazságot tartalmaznak más kijelentésekkel s álláspontokkal szemben.*

Ne játszszunk a kijelentésekkel csak úgy könnyedén, mert ime a helyreigazitások nem maradnak el.

A realis unio kérdésében.

Az Erdélyi Protestáns Lap 21. száma vezérczikkben védi az erdélyi kerületet és püspökét az én multkori cikkemmel szemben. Védekezésének lényege egyik irányban az, hogy a zsinati törvények 8. pontja *alapszerződés* az erdélyi kerület és a többi kerületek közt, a melyet a zsinatnak sincs jogában megváltoztatni, s ha tesz az erdélyi kerület lépést az unio felé, azt kizárólag a maga elhatározásából teszi, a mire senki sem gyakorolhat befolyást. A másik irányban azzal védekezik, hogy az erdélyi kerület igen is akar közeledni a többi kerületekhez, de csak ha „a következetesen keresztül vitt képviseleti rendszer a zsinatpresbyterihez való közeledést jelenti.“ Egyébképen nem.

Az elsőre az a megjegyzésem, hogy ily élesen hangsulyozva ez az elmélet még sohasem volt. Történtek rá bizonyos többé-kevésbbé rejtett célzások, de ilyen ridegen eddig nem állitották előtérbe. Talán az kapatta el az erdélyieket, hogy véletlen szerencséből vezető főgondnokuk a konventi elnök? Vagy talán a magyarországi kerületek folytonos elnézése és türelme bátoritotta fel az ily vakmerő fellépésre őket? Hiszen volt idő, a mikor br. Bánffy Dezső az elnöki székből nyilatkoztatta ki, hogy „tartozunk a többi egyházkerületeknek azon elégtétellel, hogy az általában óhajtott feléjök-közeledést megtegyük és ne annak ellenkezőjét;“ volt idő, a mikor Szász Domokos a püspöki jelentésében hangoztatta, hogy „egyetemes egyházunknak s abban a mi jegyházkerületünknek is érdekében áll az uniónak hova-tovább mind teljesebbé válása.“

Alig hiszem, hogy Bartók püspök egykori ellenzéki álláspontja ez ellen irányúlt volna. Hiszen ő bizonyára egyet értett dr. Kovács Ödönnel, aki pedig a mult zsinat előtt az unio érdekében épen a Szász Gerő lapjában közlött czikkemre határozott helyeslését fejezte volt ki.

Ezzel a mostani unio-ellenes, rideg elmélettel szemben nem lehet más teendőjök a magyarországi kerületeknek, mint vagy felbontani ezt a tisztán *egyoldalú* uniót, vagy pedig szorosan megszabni, hogy a magyar reformátusok horvátjai (sit venia verbo!): az erdélyi testvérek zsinati és konventi képviselői mely ügyekhez szólhatnak hozzá s melyeknek az eldöntésében vehetnek részt szavazataikkal? Mert az eddigi helyzetet fentartani nevetséges balekség, jobban mondva az eddigi balekségnek non plus ultrára emelése volna.

A másodikra nézve fentartván az u. n. képviseleti rendszerről általam mondottakat, a leghatározottabban tagadom, hogy ennek az Erdélyben püspökük szerint is csak névleg létező rendszernek a „következetes keresztülviteléhez" tartoznék a püspöki vizsgálat alatti eklézsiáknak még szélesebb körben való felújítása, plane olyan módon, hogy az illető kiszemelt eklézsiák főgondnokait az egyházkerületi közgyűlés és pedig élethossziglan válaszsza. Ez így kommentar nélkül is anomália s absolute nem képviseleti rendszerbe illő, hát még ha azt is meggondoljuk, hogy az illető „kiváltságos" egyházaknak qua testületeknek voltaképen az lesz a kiváltságuk, hogy meg lesznek fosztva főgondnokuk választásának a természetes jogától, a mire a kiváltságtalan egyházaknak pedig joguk lesz. A kiváltság a lelkészt és főgondnokot fogja illetni, a kik hivatalból tagjai lesznek az egyházkerületi gyűlésnek és az egyházmegyei tanácsnak, a főgondnok tagjává levén az egyházmegyei gyűlésnek is. Ezzel szemben a lelkész nem elnökösködik a presbyteriumban, pedig ez jobban megilletné a protestáns egyházalkotmány és a józan ész legelemibb szabályai szerint is. Voltaképen tehát csak a kerületi gyűléstől választott főgondnok lesz igazán kiváltságos, egyfelől csúfjára a képviseleti rendszernek, másfelől még az egyházmegyéken eddig meglevő paritást is tönkretéve.

Ha Erdélyben így értelmezik a képviseletet, így értelmezik a hozzánk való közeledést: akkor a nekik adott fehér lap már is épen olyan kárhozatos eredményűvé vált, mint a horvátoknak adott. A püspök állítólagos következetessége ezekben épen annyira nem mutatkozik, mint a mennyire ezzel ellenkezőleg az egyházkerületi közgyűlésé és az igazgató-tanácsé (ennél nem számítva be a mult évi extravagantiát) határozottan meglátszik lépten-nyomon. Ezek hívek maradtak régi eszményaikhez. Hogy pedig Erdélyben miképen értelmezik most általában az uniót, azt megirta az E. P. L. 20. számának vezércikke eképen: „Közgyűlésünk határozatai ujra bizonyságai annak, hogy a tagok előtt mint legmagasabb czél egyházkerületünk s *ebben* egyetemes magyar ref. egyházunk közjava lebeg." Isten ments! Nem kérünk belőle. De mindenesetre megjegyezzük magunknak, hogy a Szász Domokos idézett nyilatkozatához képest milyet fordult azóta a világ.

Egyébiránt a zsinat előtt veszek még magamnak alkalmat arra, hogy e mostani polemiára való tekintet nélkül a demokratának mondott „képviseleti rendszer" örve alatt Erdélyben üzött küriarchikus és aristokratikus kormányzatot a maga furcsaságaival és helytelenségeivel együtt a valósághoz hiven ismertessem.

Zoványi Jenő.

ISKOLAI ÜGY.

Az állami elemi népiskolák a róm. kath. egyház szolgálatában.*

Ma a midőn általános panaszként hangzik mindenfelé a vallástalanság, a vallási közönyösség terjedése s amidőn ennek ellensulyozása, s a vallásfelekezeti öntudat felébresztése végett mindinkább ajánlgatják a belmissiót, a lelkészek belterjesebb munkálkodását: szinte megdöbbentően kell tapasztalnunk, hogy ezek mellett oly könnyen lemondunk az „egyház veteményes kertjeiről" az iskolákról. Felekezeti iskoláink sok helyen államivá lettek és lesznek, aminek némely tekintetben meg vannak ugyan a maga előnyei, de vallásfelekezeti szempontból reánk reformátusokra nézve határozottan hátrányos, sőt veszedelmes, különösen olyan községekben, amelyeknek lakói túlnyomó számban róm. kath. vallásúak, mert ilyen helyeken az állami elemi népiskolák — az eddigi tapasztalatok bizonysága szerint — mindenütt a róm. kath. egyház szolgálatába szegődtek.

De mondhatná talán valaki, hogy ez csak olyan odavetett állitás, s ha némely tekintetben ref. vallásfelekezeti szempontból lehetnek is az állami-elemi iskolákkal szemben némi kivánni valóink, de az mégis csak merész állitás, hogy nevezett iskolák határozottan róm. kath. felekezeti érdekeknek kedveznének!? Hiszen az *állam* annyira méltányos mindenik hitfelekezettel szemben, hogy azoknak érdekeit szem, előtt tartva: *kántori teendők végzésére is kötelezi tanitóit;* az iskolában bizonyos meghatározott számú *hittanórákat engedélyez* a vallásos nevelés előmozditása végett, a mikor is a hitoktatók a felekezeti öntudatot, a hitvallási alapelveket belecsepegtethetik a fogékony gyermeki szivekbe s *eme hitoktatók valláskülömbség nélkül még méltányos dijazásban is részesülnek* az állampénztár terhére; *a tanitók pedig miniszteri rendeletben vannak utasitva, hogy minden munkájukat az egész tanitás folyamán a vallásosság hassa át!* Hol van hát itt ezek mellett megsértve a felekezeti érdek; mi kivánni valónk lehet még az állami népiskolákkal szemben és mi támaszthatja bennünk azt a gondolatot, hogy ezen iskolák a róm. kat. egyház szolgálatában állanak?!

Az *államnak*— az állami iskoláknál mutatkozó — fentebb érintett s *a hitfelekezeti érdekek és a vallásosság előmozditására irányúló kedvezményeire akarom* én Nt. értekezlet jelen alkalommal — a saját tapasztalataim alapján - *megjegyzéseimet megtenni*, amelyekből egyszersmind ki fog tűnni az is, *hogy az állami elemi népiskolák csakugyan a róm. kath. egyház szolgálatában állanak!*

I.

Ami azt a kérdést illeti, hogy az államositás alkalmával — bizonyos dijazás mellett — szerződésben biztosithatjuk egyházaink számára a kántori teendők ellátását és igy ezen a ponton egyházi érdekeink kielégitést nyernek: azt kell mondanunk, hogy az állam nem teljesiti lelkiismeretesen mindenkor velünk szemben eme szerződésbeli kötelezettségét. Változás, vagy halál eset alkalmával megtörténik, hogy a kinevezést huzza, halasztja s addig is, mig a rendes kinevezés megtörténnék: *ideiglenesen róm. kath. vallású tanerővel tölti be azt az állást, a mely szerződés szerint ev. ref. kántori állás is*

* Felolvasta szerző a Kassa-vidéki ev. ref. lelkész értekezleti kör közgyűlésén.

egyúttal, minek következtében egyházunk sokszor két-három hónapig teljesen kántor nélkül van. De hogy mennyire nem veszi komolyan az állam — ezen a ponton — velünk szemben magára vállalt kötelezettségét talán leginkább kitűnik abból, hogy jelenleg egy egyházmegyénk területén lévő állami-iskolánál az állami tanító-kántor már egy éve lemondott kántori állásáról és az állam sem az illető tanítót át nem helyezte más iskolához, sem pedig az illető egyház többszöri sürgetésére más alkalmas tanítót nem nevezett ki arra a helyre, a ki a szerződésnek megfelelőleg a kántori teendőket végezze! Nem felekezeti érdekeink rovására irhatjuk-e mindezt!?

Különben — fájdalom, — de ki kell mondanunk, hogy ha még soha panasz nem merülne is fel az állami tanítóknak kántorrá való való kineveztetése körül; ezeknek az állami-tanítóknak révén nem sok haszon hárul egyházainkra. Itt-ott lehetnek, vannak is kivételek, de a legtöbben állami tanitóink közzül nem viselik annyira szivükön református egyházunk érdekeit, mint kellene; a kántori teendőket ímmel-ámmal, kedvetlenül, robotszerűen végzik s azt óriási tehernek tekintik magukra nézve és örülnek, ha egyszer-máskor kivonhatják magukat alóla; egyházi törvényeinket magukra nézve kötelezőnek nem ismerik s ezzel szemben folytonosan állami tanitó mivoltukat hangoztatják, amely minőségükben mindenkinél külömbnek képzelik magukat, aki nem állami alkalmazott.

Ezek az állami-tanitóból lett kántorok nagy része egyházi felsőbbséget nem ismer; a lelkészt egyházi tekintetben sem tekinti hivatali főnökének. Innen van aztán, hogy olyan eset is fordúl elő, hogy az állami-tanitó-kántor megtagadja rendes harangoztatáskor — vasárnap — a templomba menetelt, nem törődve a nép és a lelkész zúgolódásaival, mert talán az órája késik s templomi istenitisztelet előtt ismétlő iskolája lévén, ő „mint állami tanitó csakis tanórákon kivűl van kötelezve a kántori teendők végzésére!“ Ezzel az indokolással aztán — egy kis rosz-akarat mellett az egész téli időszakban is megtagadhatja a templomi szolgálatot, mert mint tudjuk télben sokszor lehetetlen 8 órára elvégezni az istenitiszteletet, neki pedig, „mint állami tanitónak“ 8 órakor már az iskolában kell lennie. A temetéseknél is sok nehézség merülhet fel, mert eltekintve a téli időszaktól, amikor tanórákon kivűl temetni nem lehet: mind a lelkész; mind az egész egyházközség nagy mértékben ki lehet téve a kántor úr szeszélyének.

Az egyházi törvények és felsőbbség iránti tiszteletlenség, valamint a túlbecsült önérzet folyományaként arra is van példa, hogy az állami tanitóból lett kántor a nagy vakáció alkalmával két hónapi időtartamra elmegy hazúlról, a nélkül, hogy szükségét érezné nem szabadságot kérni, de még csak be is jelenteni távozását a lelkésznek s általa az egyházközségnek, melytől fizetést húz s elmegy a nélkül, hogy megbizna valakit kántori helyettesitésével. És az ilyen s ehez hasonló eljárásokkal szemben nem szerezhetünk orvoslást. Az állami tanitó közvetlen felsőbb hatósága — legalább nálunk Abaujban — az eddigi tapasztalatok szerint ilyen esetekben, de akármely más dologban is a tanítónak szolgáltat igazságot. Az egyházi hatóságnak pedig, megalkudva a körülményekkel, szintén nincs módjában kellő orvoslást szerezni s így kénytelenek vagyunk tűrni a minduntalan mutatkozó sérelmeket. Mondanom sem kell, hogy ezek a tapasztalatok mily kártékony hatással vannak a nép vallásos érzelmeire s mennyire hozzájárúlnak ezek az egyházi élet hanyatlásához.

Ha vallásfelekezeti szempontból egyéb ellene nem szólana is az állami népiskoláknak: a kántori teendők végzése körül mutatkozó kifogások is elegendők arra, hogy azoknak reform. vallásfelekezeti szempontból való hátrányáról és veszedelmes voltáról meggyőződjünk s iskoláink államositásának — tőlünk telhetőleg — útját álljuk. A kántori teendők végzésével megbizott állami tanitókat pedig az egyházmegyei gyűléseken beerősittetésök alkalmával esküre kellene kötelezünk: akkor bizonyára kevesebb visszaélések történnének.

Az itt felsorolt esetek és sérelmek a többi felekezetekkel szemben is felmerülhetnek ugyan, de az mégis csak gondolkozóba ejt, hogy tudtunkkal a róm. katholikusokkal szemben ilyen sérelmek sohasem fordúlnak elő; talán azért, mert ők körültekintőbben járnak el iskoláik államositásánál s csak ott adják fel felekezeti iskoláikat, a hol a befolyásukat kellőleg biztositva látják; ellenkező esetben pedig, még áldozatok árán is fentartják azt. Innen magyarázható meg némileg — eltekintve sok más körülménytől — hogy ezek az államositott iskolák a róm. kath. egyház szolgálatában állanak.

(Vége köv.) Görgey János.

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Bármi volt ennek a téves jelentésnek a valódi oka, a közgyűlés határozatának végrehajtását még a gyűlés napján megkezdték, meghatalmazván Nemzetes Vadnay Józsefet és Rozgonyi József fiskálist, hogy Miskolcon úgy a palakőrakó mesterrel, mint a templom falának feljebb emeléséhez értő kőműves mesterekkel contractusra lépjenek. A két megbizott egy hét múlva, a május 30-án tartott presbyteri gyűlésen tett jelentést eljárásáról. Bemutatta a *Lion János* palakőrakó mesterrel kötött contractust, jelentvén, hogy az illető vállalkozónak 300 frt előpénzt is kifizettek, valamint azt is, hogy *Nemes Kun János* kőműves mester a falak feljebb rakását és a szükséges cimzeknek elkészitését elvállalta ugyan, de azt ajánlja, hogy a munka napszámba végeztessék. Ugyanez a küldöttség hozta el a superintendentialis kassából a felajánlott 1000 frt kölcsönt. Szintén ez a gyűlés a főkurator óhajtására, az épitkezési számadások pontos vezetésére *Ns ifj. Nagy Jánost* perceptornak megválasztotta, Ns Csécsi Pált pedig kiküldötte, hogy a kőművesekkel a rendes alkut kösse meg, hogy a munka a tető lebontása után tüstént megkezdhető legyen. Csécsi a junius 6-án tartott presbyteri gyűlésen jelentette, hogy Kún Jánossal úgy alkudott meg, hogy a pallér 1 frt 45 kr napi bért és rendes kosztot, a legények1 frt 12 krt kapnak naponként, a mester pedig „a maga honorariumát a Ns Ekklesia favorára bízza.“ Csécsi magával el is hozta a pallért és 2 segédet; a többi segédek és szükséges handlaugerek a mester ígérete szerint, sak egy hét múlva érkeznek meg.

A kellő előkészületek megtétele után a tulajdonképeni épitkezési munka junius elején kezdetett meg s már junius 6-án a templom rozoga teteje le volt bontva, a mikor kitűnt, hogy az eddig vásárolt faanyaghoz még 26 drb 5 öles fenyőfára van szükség. A presbyterium nemcsak ezeknek, de a mennyi esetleg még szükséges lesz, a beszerzését elrendelte. A fedelre szükséges palakő szállitását is megkezdették *Ns Évva Pál és Ns Csécsi Pál* felügyelete alatt Visnyóról, Borsodmegyéből, 30 helybeli szekérén. Összesen 712 mázsa palakő-lemezt szállitottak

s a fuvarosoknak előre kialkudott bérbe mázsánként 1 frt szállítási díjat fizettek.

Előttünk, ma élő emberek előtt, a kik az építkezési anyagokhoz olyan könnyű szerrel juthatunk s a kik előtt az ócska épület anyagnak úgy szólván semmi értéke nincs, nem lesz érdektelen felemlíteni a presbyteriumok azt a határozatát, hogy a használható gerendák és szarufák adattassanak el, de az ócska zsindelyt át kell válogatni s a javát a templom karjába, úgy látszik, a karnak abba a részébe, a mely még most is léckerítéssel van körülvéve, későbbi szükségre félre kell rakni, valamint a kihúzgált zsindelyszegeket is alkalmas helyre el kell rakni. Az ócska falból kikerült vasakból a Consistorialis ház útcára néző ablakaira rostélyokat készíttettek, hogy így „a könyvek, irások és egyebek elegendő bátorságban lehessenek." Ez alkalommal építettek a parochialis funduson egy szekér szin forma épületet is, mely sertésól helyett is használható legyen s a mely ma is meg van.

Az építkezési kassza az egymásután rohamosan haladó kiadások miatt ismét kiürült, pedig az egyház a Ns ifj. Éles Jánostól törvényesen visszafoglalt házát is, a mely valószinüleg jelenleg a Kiss Elek tanár tulajdona, eladta 2000 Rforintért Somossy János professornak. Ilyen körülmények között ismét segélyért folyamodott a presbytérium az egyházkerülethez; de onnan csak kölcsön kapott a törvényes kamat mellett 1000 forintot. Az egyház nehéz pénzügyi helyzete ismeretes volt nemcsak az egyháztanács tagjai előtt, hanem általában a hivek előtt is s bizonyára mindenki tehetsége szerint igyekezett a nehéz helyzet javításán, a mit eléggé bizonyít az a jegyzőkönyvünkben is megörökített tény, hogy „az ispotályban lakó szegények, a maguk kis pénzekként összegyűjtött alamizsnájokból, a templom fedelének elkészítésére 17 Rforintokat adtak, a mely tőlük elfogadtatván, megdicsértettek."

Az építkezési munka az akkori viszonyokat tekintve, elég gyorsan haladt, úgy, hogy már julius 30-án azt jelentette a rendes curátor, hogy a kőfaragó mester a maga munkáját tökéletesen elvégezte, sőt már a kőművesek által a templom falának tetejére fel is rakattatta.

A munka tovább folytatásáról s a presbytérium különböző intézkedéseiről nagy sajnálatunkra egyházunk jegyzőkönyveiben Augusztus 22-től egész okt. 17-ig, tehát majdnem két hónapig semmi feljegyzést nem találunk, pedig ez alatt az idő alatt igen valószinüleg 5—6 gyűlést tartott az egyháztanács. Azonban a főiskolai levéltárban XLVIII. 20208/559. szám alatt található 1824. október 10-én kelt s a Mádon tartott superintendentialis gyűléshez intézett folyamodványból, melyet Balogh István ord. curator és Vadnay József deputatus irt alá, erre nézve eléggé tájékozhatjuk magunkat, mert ebben jelentik az egyházkerületnek, hogy már „minden kőfaragó, kőműves és áts munkák tökéletességre vitetvén, minden kőzsindely megszereztetvén. az egész éjszaki oldal bé vagyon borítva és ha az idő tovább is kedvezne és ha a sindelyező mester is egy két segítő társat kaphatna, lehet reményleni, hogy még a téli napok bekövetkezése előtt az egész munka tökéletességre mehetne." Ebből a folyamodványból tiszta képet alkothatunk magunknak egyházunk akkori nehéz helyzetéről is, mert ebben elő van adva, hogy „noha az Ekklésia csekély tehetségű tagjai minden megkivánható szekeres és gyalog napszámokon kívül magukat harmadfélezer forintokig megrovatták, az Ekklesia cassájából is 2761 forintokat elköltöttünk, a külső jóltevőktől bévett 561 forintokat is illendő végre fordítottuk, még is már eddig 4800 forintokat költsön felszedni és el is költeni kéntelenittettünk és még a mesterembereknek s a matériákért körülbelől 2100 forintokkal tartozunk." Ezért alázatosan folyamodnak a küldöttek a főtisztelendő Consistorium atyai szine előtt, hogy „méltóztasson ezen közös nagy épületnek általunk meggyőzhetetlen terhes költségét, több izben tett kegyes ajánlása szerint olly hathatós meghatározandó igérettel, vagy ha lehet kész pénzzel is felsegélleni, hogy mostani terhes költségeinkből kivergődhessünk és minél előbb Tornyunk hasonló pusztulással fenyegetődző fedelének megujitásához készülhessünk." Az egyházkerület felismervén a pataki egyház nehéz helyzetét s méltányosnak sőt igazságosnak találván kérelmét, jegyzőkönyvének 233. pontja szerint „1000 forintot *ingyen* felsegélésre praenotáltatott, mivel ez a templom néminemű részből közönségünk templomának is tartathatik."

(Folyt. köv.) Buza János.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Észrevételek a törvénytervezetre.

(Folytatás.)

Mielőtt e jelentékeny tágításra rámutatnánk, szóljunk pár szót mi magunk a szabadválasztásról. Tény t. lelkészértekezlet, hogy ezt a kérdést megoldani ugy, hogy a szabadság s gyülekezetünknek az autonomiából kétségtelenül folyó joga is megmaradjon, masfelől pedig, hogy e jog né fajúljon szabadossággá, igen nehéz, sőt majnem lehetetlen, mert bármennyire barátja vagyok is a szabadelvűségnek, bármennyire tisztelem is a gyülekezetek jogát, nem hiszem, hogy akadna olyan ember, a ki képes volna meggyőzni arról, hogy a korlátlan. szabad választás mindig vagy legtöbb esetben az érdemet jutalmazza. Sőt vannak esetek, mikor éppen nem papi erényekkel ékeskedő emberek, hanem nagyhangú főkortesek, családi összeköttetésekből élő emberek stb. nyerték el a legjobb javadalmazású parochiákat. Hogy ez sem a theologiákon szorgalomra ösztönzi nem fogja a papnövendékeket, sem pedig az életben a mellőzött jelesekre nem buzdító, hanem inkább elkedvetlenítő: az kétségtelen. Ez hát a korlátlan szabadság nagy hátránya. De másfelől ennek a bizonyítványok osztályozásával vetni gátat: a legnagyobb igazságtalanság. Miért? Azért, mert az akadémiák mai rendszere mellett, a bizonyítványok jelessége nem föltétlen bizonyíték, sem a talentum, sem a képzettség mellett. Néha csak annak a jele, hogy az illető a kéziratot szorgalmasan beemlézte; a mi egy kis mechanikai munkával könnyen megtehető. A tehetség és a képesség, sőt a mi sokkal fontosabb, a buzgalom meglehet éppen annál, a ki gyengébb bizonyítványokkal bír. E mellett az akadémiák mai rendszere mellett túltengésben van az elméleti oktatás; a növendéknek azon tehetségeit, melyekből kicsillan a leendő gyakorlati lelkész, alig lehet észrevenni. Igy fogva fel a dolgot, oly előnyt adni a jeles bizonyítványnak, pl. a kielégítő felett, hogy még az életre is kihasson, még pedig nagy mértékben, nagy tévedés és ellenkezik a többi összes pályákon való eljárással; mert, vegyük fel, hogy az állami tisztviselők XI. fizetési osztályba vannak sorozva. Nem absurdum volna-e hát, hogy pl. valakinek hamarabb adatnék mód, pl. VIII. fizetési osztályba jutni, csak azért, mert jeles bizonyítványa

van, holott tudjuk, hogy tekintet nélkül az iskolai bizonyítványokra, az állami tisztviselők a gyakorlati pályán eltöltött éveik és érdemeik folytán jutnak feljebb. A gyorsabb előléptetés, minden iskolai bizonyítvány mellőzésével, egyedül a pályán kifejtett talentumot és szorgalmat illeti.

Most szóljunk a tágításról. Ha a mai törvénykönyv e tekintetben való mértékét szerfelettinek tartom; a törvénytervezetben lévő számok nem a tágítás, de az összébbszorítás fogalma alá esnek. A mai törvény szerint ugyanis II. osztályú egyházba pályázhattak a jók vagy jelesek 2 évi, az elégségesek 4 évi szolgálat után. Most pályázhatnának a jelesek 2, a jók 4, az elégségesek 6 évi szolgálat után.

I. osztályú egyházba pályázhatnak a mai törvény szerint a jelesek 3 évi; a jók 5 évi szolgálat után.

A mai törvénytervezet szerint: a jelesek 4, a jók 6, az elégségesek 8 évi szolgálat után. Hogy ez nem tágítás, az bizonyos, kivévén a kielégítősöket

Még elszomorítóbb, ha látjuk, hogy a mai törvény nem tesz nagy megkülönböztetéseket a jók és jelesek közt, addig a mostani törvénytervezet már igen, holott a jeles és jó bizonyítvány, viszont ez és a kielégítő közt sokszor csak egyetlen egy vékony hajszálnyi különbség van, mert néha csak egy tanjegy hiányzott legyen, az illető leesett az alsóbb fokozatba.

De hát talán azért kellett-e megszorítást tenni, hogy a mai 4-ik osztály elesett? Nem. Hiszen a mai törvénykönyv 4-ik osztálya csakugyan oly jövedelemmel birt, a milyen ma már nem létezik.

Hallatlan és megdöbbentő ezek folytán, ha meggondoljuk, hogy 1600 kor. 01 filléres II. osztályú állomás után egy 12 évet tanúlt ifju, a ki még egy évi gyakorló évet is végzett papi vizsgája előtt, ha csak jó bizonyítványnyal bir, még négy évet várjon, holott egy tanító (állami iskolánál pl.) 8 évi tanulás után azonnal eléri ezen jövedelmet, egy 5—6 évet végzett irnok pedig bejuthat a XI. rangfokozatba; a jogvégzett egyén 1 évi közigazgatási gyakorlat után azonnal választható szolgabirónak, sőt főszolgabirónak!

Ha a lelkészi fizetés csekélysége sem lehet vonzó a lelkészi pályára — ezen körülmény növelni fogja az attól való elidegenedést.

Én ez ellen egész lelkemből tiltakozom.

Az én véleményem az, hogy míg az egész lelkészválasztáson gyökeresen, az egész theol. akad. tanítási rendszer megváltoztatásával lehet változtatni, a mely csak hosszas megvitatás után történhetik, maradjunk meg a közép uton. Tartsuk meg az osztályozást, de csak abból a szempontból, hogy a fiatal lelkészeknek, bármily jeles bizonyítványnyal birnak, gyakorlati évekre van szükségök, hogy egy nagyobb eklezsiát vezethessenek; de rontsuk le a nagy külömbséget a bizonyítványok értékelése közt. Legyen bármily bizonyítvány, III. fokú minősítvénye; továbbá bármely bizonyítványnak II. o. egyházba csak 2 évi, I. o. egyházba csak 3 évi szolgálat után pályázhatnak. Ha a korlátlan szabad választás barátai is engednek, a gyakorlatra való hivatkozásunk miatt: a bizonyítványok szerinti nagy külömbségtétel ellenzői is megelégedhetnek. Míg tehát bejön a fenti kivánság, mely a szabad választás hiveit is kielégíti, az embereket is „megfelelő eklezsiákba állítja", ezt ajánljuk elfogadni.

A 201. §. szerint a lelkészeknek is lesz conduit listájok. De hogy ennek lesz-e értelme a mai rendszer mellett, az érdemeseknek előhaladására lesz-e valami befolyással ott, a hol nincs kinevezés — azt meg nem érthetjük.

A 208. §-ban ezen szavakat „ki a bármi uton nyert értesités vételétől számitandó 8 nap alatt" a helyszinére kimenvén meg kell változtatni. E szerint küldönczczel is megüzenheti az elöljáróság, hogy a lelkész meghalt. Szerintem a bármi uton helyett ez álljon: „ki a hivatalos uton nyert" stb.

Ez az egész áttétel teljesen megállhat.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

Kegyeletes emlék ünnepély Ondon.

Az ondi ev. ref. egyház presbiteriuma f. hó 21-én áldozócsütörtökön, a délutáni istenitisztelet után az egész gyülekezet sőt még a más vallásu községi lakosok részvételével is kegyeletes ünnepélyt tartott a sirkertben, emlékkövekkel jelölvén meg — közóhaj folytán — 1869 év óta elhalt, közös sirboltban nyugvó lelkészei, egyik jeles tanitója és ezeknek családtagjai nyugvó helyét, meg aztán újabb időbeli kegyeshagyományozói sirjait; e napon adván át azokat rendeltetésöknek.

Órás Kálmán lelkész a gyülekezet alkalomszerű éneke után először is a lelkészi és tanitói közös családi sirboltban nyugvók emlékének áldozott méltó kegyelettel, a gyülekezet részéről nagy figyelemmel hallgatott alkalmi beszédében.

Eme sirban nyugosznak: Pál Péter előbb báji, később ondi lelkész, itteni 4 évi hivataloskodása után, élete 47-ik évében 1869 jun. 27-én térvén örök nyugalomra. Alig egy év mulva követte őt hü neje Árvai Terézia és pedig már mint a lelkészi utódnak, Balsay Istvánnak a neje, életének 34-ik évében. Majd 1875. okt. 14-én a kitünő iskolájáról hires Szekeres Mihályt fogadta be e sirhalom életének 47-ik, hű tanitóskodásának 17-ik esztendejében. Végül 1879 szept. 5-én a 40 éves Balsay István lelkész tétetett le — elődje, hitvese és legjobb barátja, a néhai jó tanitó mellé 11 éves szolgálata után — örök nyugalomra.

Mindezeknek, mint hüséges sáfároknak emlékét idáig is kellő kegyelettel őrizte meg a gyülekezet és épen ezt kivánta a közös emlékkő felállitásával látható alakban is kifejezni és megörökiteni.

Most az 1874-ik év szept. 14-én elhunyt Zemlényi Józsefné Nagy Mária sirja, illetve sirköve felé fordult a lelkész a gyülekezettel, a ki 51 éves korában gyermektelenül, egyenes örökös nélkül halván el, összes javait, mint egy 4000 korona értékben az egyháznak hagyományozta, a mely ma egy negyed telek és egy szőlő földből állván, az egyháznak 222 kor. évi bérjövedelmet hoz.

Majd a másik, még nagyobb jövedelmet biztositó kegyes hagyományozó, Nauner Józsefné Nagy Tóth Juliánna sirkövének felavatása következett, a kinek 1897 dec. 31-én életének 65-ik évében szintén gyermektelenül történt elhunyta után az egyház és iskola lett főörököse, — huzván a tekintélyes összegü, nagyobbrészt ingatlan (két negyed és egy nyolcad telek, meg egy pár szőlőföld) évi bérjövedelméből az egyház 288 koronát, az iskola alap pedig 334 kor. évi földbért és mintegy 2002 korona takarékbetétnek évi kamatját; mely utóbbit az egyházkerületi pénztár fogad el közelebb kezelés alá.

E bőkezű hagyományozók tették lehetővé, hogy az egyház közel 1400 koronás tartozását kifizette, a gyermekeket tankönyvvel ellátja és helyettök a tandijjat is fizeti. Sőt e jótéteményben — a hagyományozó

céljai szerint — a helybeli tősgyökeres róm. és gör. kath. iskolásokat is részesiti s az egyház tőlök csakis 2 korona iskola használati dijjat szed.

Ezeknek a feledhetlen emlékü, időtlen időkig fenmaradó alapitványokat tevő kegyeseknek sirját örökitette meg szerény emlékkővel a presbytérium; megtanulván a hallott emlékbeszédből az egész gyülekezet kegyes emléküket hiven őrizni, azt az utó nemzedéknek átadni, magasztos példájukat hiven követni, egyházért és iskoláért élni és halni, ezeknek szeretetét jócselekedetekben is kimutatni. A midőn a presbytérium a köveket gondozása alá fogadván, a gyülekezet énekszó és kegyes meghatott érzések között oszlott szélylyel.

Órás Kálmán.

A sárospataki Irodalmi Kör közgyűlése.

Május 24-ikén a sárospataki Irodalmi Kör közgyűlést tartott, a melyen megtette a Sárospataki Lapok szerkesztőjének a szerkesztői állás kérdésében tett nyilatkozata folytán szükségessé vált intézkedést, a mint ezt az alábbi jegyzőkönyv, a melyet egészében közlünk, teljesen előadja.

A Sárospatoki Irodalmi Kör 1903 május 24-én, Sárospatakon tartott közgyülésének jegyzőkönyve.

Jelen voltak: M. Papp Miklós elnök, Radácsi György, dr. Zsindely István, Hodossy Béla, Szabó Sándor, dr. Mitrovics Gyula, Géreez Károly, Buza János, Rácz Lajos, dr. Tüdős István, ifj. Fövenyessy Bertalan.

1. Olvastatott a tiszáninneni ev. ref. egyh.-ker. 1903. évi tavaszi közgyűlésének, a kör elnökségének megküldött jegyzőkönyvi kivonata, mely szószerint a következő:

Kivonat

tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1903. évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

A „Sárospataki Irodalmi kör.“ mint a Sárospataki Lapok“ kiadója, feltárván a Sárospataki Lapok anyagi helyzetét s rámutatva a mai vallási és egyházi mozgalmakra, a melynek az egyházi sajtó éberségét és a felvetődő kérdéseknek több oldalú s lehetőleg gyors tárgyalását elengedhetetlen kötelességgé teszik: az egyházkerület korábban kifejezett jóindulatára és igéretére is támaszkodva, mély tisztelettel kéri, hogy miután mostani anyagi helyzetében már a szerkesztőtársak csekély tiszteletdíját is kénytelen volt megvonni s a lap külső terjedelmének növelésében — épen most a zsinat előkészitésének s már-már együttülésének idején — teljesen korlátozva van s igy versenytársai mellett sajnálatosan elmaradhatna: kegyeskedjék a Főt. egyházkerületi közgyűlés a Sárospataki Irodalmi Kör részére, nemes célokat szolgáló közlönyének felsegitésére legalább 400 kor. évi segélyt megszavazni.

Egyházkerületi közgyülés, méltányolva a Sárospataki Irodalmi Kör felhozott indokait s őszintén óhajtva, hogy a Sárospataki Lapok versenyképessége továbbra is fennmaradjon, a 400 kor. évi segélyt készséggel megadja s annak félévenkénti részletekben leendő kifizetésére az egyházkerületi pénztárnokot meghatalmazza. Egyúttal pedig ismételten is melegen ajánlja az irodalom pártfogására hivatott tényezőknek a Sárospataki Lapok hathatós támogatását.

Radácsi György,
egyházkerületi főjegyző.

Közgyülés a tiszáninneni ev. ref egyházkerületnek a Sárospataki Irodalmi Kör, közelebbről pedig a kiadásában megjelenő Sárospataki Lapok iránt e határozatában megnyilatkozó áldozatkészségeért s a lap ajánlásával is kifejezett jóindúlatáért hálás köszönetét nyilvánitja.

2. E tárgygyal kapcsolatban olvastatott Dr. Tüdős Istvánnak, mint lapszerkesztőnek közgyűléshez intézett levele, amelyben a Sárospataki Lapok 20. számában közzétett nyilatkozata értelmében a szerkesztői állást az Irodalmi Kör rendelkezésére bocsátja. Olvastatott egyszersmind az Irodalmi Kör elnökének, Fejes Istvánnak e tárgyat is érintő levele s az elnök felhivja a közgyülést, hogy a szerkesztő nyilatkozata alapján intézkedjék a szerkesztői állás kérdésében.

Irodalmi kör az egyházkerületi közgyülésnek a segélykéréssel kapcsolatban hozott jegyzőkönyvi határozata alapján, amely egyáltalában nem enged még csak következtetni sem arra, hogy hivatalos úton bárminemű birálatban is részesült volna a Sárospataki Lapok szerkesztésében eddig megnyilvánult szellem, vagy mintha az egyházkerület beleavatkozni óhajtana a Sárospataki Lapok szerkesztésébe, sőt annak soraiból a kör iránt táplált legjobb akarat sugárzik ki s igy nincs oka körünknek a megajánlott segélylyel szemben féltékenyen őrzött szabadságaért a legkisebb aggodalmat sem táplálni; de hallva a közgyülésen jelen volt tagok előadásait is, amelyek szerint a Sárospataki Lapokra vonatkozólag ott elhangzott megjegyzések vagy csak úgy tekinthetők, mint egyéni vélemény-nyilvánítások, vagy csak úgy, mint másoknak közvetitett nyilatkozatai, mely utóbbiakról feltehető, hogy azok a lap szellemét nem ismerő egyénektől származtak: a szerkesztőnek a Sárospataki Lapok eddigi vezetéséért hálás elismerést és köszönetet szavaz s felkéri, hogy azt az eddigi szabadelvű szellemben, mely az igazságnak tekintetek nélkül való kimondásában is nyilvánúl, a kör teljes bizalmának birtokában, továbbra is szerkeszteni sziveskedjék.

3. Szerkesztő fenti határozatban kifejezett bizalomnak engedve, a szerkesztést továbbra is szives készséggel elvállalja.

4. Jegyzőkönyv hitelesítésével elnök, jegyző s Dr. Rácz Lajos bizatnak meg.

K. m. f.

Hitelesittetett Sárospatakon, 1903. május 29-én.

Makláry Pap Miklós, másodelnök. Rácz Lajos.

Jegyzette: ifj. Fövenyessy Bertalan h. jegyző.

Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság májusi üléséből.

Szokás szerint a konventet közvetlenül szokta megelőzni ez a bizottság a maga évi, s többnyire budapesti üléseivel, s mindig a tavasz kivídúlásakor. Most egy kicsit megkésett a konvent miatt, a kerületek miatt s a zsinat-előkészítés munkája miatt. De mintha csak április vége, vagy május eleje lett volna, a hőség miatt senkinek sem volt oka panaszra. Valami nagy melegség oda benn sem volt a zöld asztalnál.

Május 25-én délelőtt 10 órakor kezdődött az ülés Antal Gábor püspök elnöklete alatt. Ott voltak

Dunamellékről: Ádám Kálmán, Baksay Sándor, Molnár Sándor, Petri Elek; *Dunántúlról*: Antal Gábor, Antal Géza (jegyző), Czike Lajos, Szekeres Mihály; *Erdélyből*: Kenessy Béla, Pokoli József, Váró Ferencz (előadó); *Tiszáninnenről*: dr. Ballagi Géza (előadó), Buza János (előadó), Fejes István, Radácsi György (előadó); *Tiszántúlról*: Dóczy Imre (alelnök), György Endre, Sass Béla, Borsos Benő szatmári igazgató, mint póttag. Utóbbi Kovács Lajos debreceni képezdei igazgató helyett, a kit betegség tartott vissza a megjelenéstől.

Elnök szívélyesen üdvözölte a megjelenteket s a gyűlési idő kitűzésének indokolása után az állami és felekezeti oktatás egymáshoz való viszonyát fejtegette, aggodalmát fejezvén ki bizonyos fel-fel tünedező jelenségek miatt, a mik különösen a gyakorlati életben mutatkoznak, leginkább ott is a tanárok köreiben, a hol a két helyről járó fizetés útjában áll az egészséges közszellem kifejlődésének, ez pedig az oktatás és nevelés útjába lökdös akadályokat. Az ilyen jelenségek közül vágyakoznunk kell a mennél teljesebb önállóság világába, a hol magunk fizetünk, magunk rendelkezünk s a magunk képére teremtjük a jövendő nemzedékeket. A haza még sohasem betegedett meg a kálvinista nevelés gyümölcseitől.

Hangzott az „éljen," az „úgy van," az „igaz" s aztán megkezdődött a tagok igazolása s kezdődött a tárgysorozat letárgyalása, bevezetésül egy kis parázs jegyzőkönyv-szerkesztési vitával, a melynek látható eredménye ott lesz a nyomtatott jkvben, egyebek közt a *tárgymutatóban*, a mi mostanában elmaradozott.

Váró Ferenc középiskolai szakelőadó tette meg jelentéseit és javaslatait a hozzá utalt kérdésekben. Az *Adattár*-hoz a debreceni főiskola, a kecskeméti és m.-szigeti jogakadémiák adósok még az adalékokkal. Debrecen a zsinat után adhatja csak be, a mi azt is teszi, hogy 10—12 év múlva, igy az előadó tervezett szép munkája nem haladhat. Beérné ő a részletek időnkénti felterjesztésével is. A konvent fogja a munkát megsürgetni. A *játékdélutánokról* majd mindenik intézet nyilatkozott, de csak kevés helyen van még ez az új valami szabályozva, a többség véleménye szerint nem is szükséges, hely sincs reá. Tetszett a sárospatakiak jelentése, a mely szerint Sárospatakon már több, mint 200 év óta játszanak a diákok s bizonyosan ezután is fognak. „Háromszázad óta, negyedfél óta," hangzott több felől s a kevésbbé szakértő úgy érezte a 28 intézet jelentéséből, hogy az a hivatalos vagy szabályozott játszás nehezen válik közszükséggé. Néhol meg mintha azért nem igazodnék ez a dolog, mert nem eléggé fizetik a játékvezetőket . . . Államsegélyt kell kérni erre is — vetette közbe valaki; . . *tanúlási délutánokat* is kellene rendezni, mondotta egy másik, mert ma-holnap erre csak az éjszaka marad. A tanügyi bizottság nem foglalt állást e kérdésben; a jelentések felől a konventet tudósítani fogja.

A *tanári nyugdíj-törvény* esetleges revisiója alkalmára már a múlt évben volt az erdélyi egyházkerület igazgató-tanácsának bizonyos javaslata (Egy. tan. biz. jkv. 10. p.), a melyre a tanügyi bizottság, a konvent útján az egyházkerületek véleményét kérte. A két *tiszai* kerület nem adott feleletet, miért is azokat az erdélyi álláspont helyeslőinek tekintette a bizottság s az erdélyiek tavaszi javaslatát a konvent útján felterjeszteni óhajtja a minisztériumhoz. A javaslat keresztül vitele kívánatos, mert ránk többképen előnyös volna s a theol. tanárok és az ének- és zenetanárok nyugdíjügyét is rendbe szedné s az intézetek s illetőleg tanúlók évi fizetését is mérsékelné s a beruházási államsegély-tőke után követelt 3%-nyi összeg fizetését is eltörölné. Ám azonban az a hír pattant ki, hogy az állam a nyugdíj-ügy rendezésekor *elszámította magát* s eddig is derekasan ráfizet a nyugdíjazásra; a mérleg újabb összeállításakor tehát vékony kilátásunk lehet valami kedvező módosításra.

A tanári fizetési fokozatok megszüntetését az összes kerületek pártfogolják. Igy hát az intézeteken a sor, hogy a szerződéseket — a kerületek és konvent közbenjárásával a korpótlék-rendszer értelmében alakítsák át. A konvent közbenjárását kéri a bizottság ebben a fontos ügyben. Maga az állam is belátta már a rangfokozatos fizetés-pótlék helytelenségét.

A bibliai szemelvények kiadását pályázat útján óhajtja a bizottság többsége. Iskolai biblia volna ez a könnyebb kezelhetés szempontjából, meg azért is, hogy csak azokat olvassa a gyermek és ifjú a szentkönyvből, a mit könnyen megért és a mi nem viszi be a félreértések zűrzavarába . . . Érdekes vita támadt e tárgynál. Voltak, a kik elitélték az egész gondolatot s követelték a *teljes szent írás* jogát s tiltakoztak holmi gyönge ellenvetések ellen s a kor beteges irányának tulajdonították, hogy félnek némelyek az egész bibliától. Mások pedig az előzmények után lehetetlennek tartották már a meghátrálást s a cimet kívánták szerencsésebbé tenni stb.; vagy a kerületek kiküldötteiből alakítandó bizottság által kívánták volna megszerkesztetni, de végre is győzött a pályázat elve. 1000 koronát kap a legjobb pályamű beküldője. A cim „Bibliai Olvasmányok" lesz; az olvasni való részek bevezetésekkel, a legszükségesebb magyarázatokkal látandók el s a kihagyott részek helyett a megmaradt részek közét a pályázó tartozik kitölteni a kihagyottak bölcs kivonatozásával.

Sok szó folyt a *gimn. rendszabályok revisiója miatt*, a melyre nézve a nyilatkozatok szintén beérkeztek. Szakelőadó fog egy alapmunkát készíteni, de csak a zsinat után, s az ő munkálata kinyomattatván, a kerületekhez hozzászólás végett le fog küldetni. Különben a kerületek autonomiáját e tekintetben is tiszteletben kivánja a bizottság tartani s minden erőszakoskodásra vezethető központosítástól idegenkedik.

A gimn. növendékeknek nyújtott anyagi kedvezmények mennyisége, odaitélése, elvétele körüli eljárást óhajtaná a szakelőadó megismerni. A konventtől meghatalmazást kér a bizottság, hogy a szakelőadó e tárgyban közvetlenül fordúlhasson az intézetek igazgatóihoz.

*Az évzáró vizsgálatok*ról 27 intézet terjesztett fel véleményes javaslatot, csak Kis-Kun-Halas maradt el. Ezekből az ellentétes javaslatokból a szakelőadó egy *egyeztető tervezetet* készített hét pontban, a melybe az ellentétes szokások fentartására is meg van a kellő alap. — Ezt a bizottság jegyzőkönyvébe veszi s most már erre kéri a tanintézetek véleményét.

Szakelőadó helytelenítvén azt, hogy iskoláinkban *külföldi nyomású művek* is forognak a diákság kezében, kéri ennek megszüntetését. A bizottság helyesléssel fogadta az indítványt s azt az érdekeltek figyelmébe ajánlja s a kivitelre nézve gondoskodni fog.

Következtek az *államsegélyt kérő iskolák*. Uj épitkezés, pótépitkezés stb. . . . egész sorozat. Szerződéseken alapúló kívánságok s ment mindenek a maga rendjén.

A *prot. theol. fakultas* kérdésében már csak a tiszántúli egyházkerület nem nyilatkozott. Nem is nagyon akar; a bizottság pedig újra csak kéri a

nyilatkozatot. Kellene is, nem is! Inkább ki kell sétáltatni a pápista fakultást — mondja valaki. — Nem illik be úgy sem a keretbe. Mindjárt nem volna *kereszt-kérdés* sem!

A jogi oktatás ügyében *Ballagi Géza* örömmel jelentette, hogy a minisztériumban a munka az általunk sürgetett reform érdekében foly s legtöbb kivánságunk meghallgatásra talált, csak éppen a vizsgáló bizottságok összeállításában nem hajlandó a miniszterium a mi álláspontunkra helyezkedni. A reform idejét ki tudná?! A kecskeméti jogakadémia javított szabályzatát a konventnek tudomásvételre ajánlja a bizottság s az illetékes miniszteriumhoz a dunamelléki kerület fogja felterjeszteni.

A népiskolai ügyek előadója, *Buza János* az ev. ref. *tanító és tanítónőképző intézetek rendtartásával* kezdte. A debreceni, enyedi, pápai és nagy-kőrösi iskolák felküldték a kerületek útján a miniszteri rendtartásra vonatkozó megjegyzéseiket. Ezeknek fárasztó egybevetésével, pontról-pontra való átnézésével elébb a szakelőadó, majd a tanügyi bizottság is sok időt eltöltött A határozat az lett, hogy különösen felekezeti érdekeink szempontjából, meg a nyelvezet lehető egyöntetűsége végett a most már átalakított tervezetet a szakelőadó még egyszer átnézi, esetleg módosítja s ezt a kisimított és módosított példányt fogja az egyetemes tanügyi bizottság a maga jegyzőkönyvébe további hozzászólás végett felvenni.

Eddig haladt a bizottság az első nap, délelőtti és délutáni hűséges ülésezés mellett.

A 2-dik napon (május 26.) *Buza János* előadó folytatta a népiskolai ügyek ismertetését. A közoktatási miniszter nem hajlandó akadályt gördíteni a tanítók időközi változása elé, de a közérdek szempontjából az időközi változtatást csak rendkivüli esetekben fogja megejteni s szivesen lesz tekintettel a felekezetek érdekeire.

A *leányiskolák, polgáriskolák és internatusok* címén jelenti, hogy a polgári leányiskolák száma egygyel t. i. az *ungvárival* szaporodott, a melynek költségeihez az ungmegyei lelkészek, tanítók és egyházközségek a Horváth Mária-alapból nekik járó összegből 4 éven át 1000—1000 koronát ajánlottak fel. E szép tettet a tanügyi bizottság elismeréssel fogadta és elismerésre ajánlja a konventnek is. A pápai felsőbb leányiskola egy évi fennállása után polgári iskolává és tanítónőképzővé alakúlt. Igy van már az ev. ref. egyház szolgálatára 2 nőtanító-képző intézet s szeptemberben már a szatmári is ilyenné akarna átalakúlni, a kiszivárgott hírek szerint. Némelyek feleslegesnek tartották a leányiskolák rovására a tanítónőképző intézetek szaporitását, miután már is sok az állomás nélküli nő-tanító; a bizottság maga is kimondott a vita eredményeül annyit, hogy ő sem látja első rendű egyházi szükségnek a tanítónőképző intézetek szaporítását. A leányiskoláknál feltűnt a bizottságnak, hogy néhol a ref. növendékek száma az összes létszám felénél is kisebb volt s igy a mi egyházunk keservesen össze rakott fillérei — legalább is egy jó részben nem közvetlenül a magunk egyházának kamatoznak.

Az ev. ref. tanítónő-képezdéknél érdekes jelenség, hogy a *nagy-kőrösi* intézet a tanári fizetések javítására államsegélyt kért és a folyó évre 1800 koronát már kapott is; a *nagy-enyedi* intézet is ezen az úton van, miután exempla trahunt. Ez utóbbi a konvent sürgetésére már 2 új tanárt választott és a vallástanítás felől megfelelően gondoskodott. Ez a 3 intézet azonban a szükségletet nem fedezi s még 2-od éves növendékeket is kénytelenek voltak rendkívüli tanítókúl kibocsátani.

A népiskolák állapotáról felküldött adatgyűjtő ivek részben kedvezőbb színben mutatják népiskolai oktatásunk ügyét, de részben kedvezőtlenebbűl is, mint a miniszteri hivatalos jelentés. Az iskolák száma p. o. a mi adataink szerint a legközelebbi öt év alatt szépen szaporodott, a miniszteré szerint pedig fogyott; a tanítók számában sincs olyan nagy apadás, mint a milyet a miniszteri kimutatás jelez; a tankötelesek száma a mi kimutatásunk szerint azonban több, mint 40,000-rel kevesebb, az iskolába járóké pedig 90,000-rel kevesebb, mint a miniszteri kimutatásban. Furcsák lehetnek azok a mi statisztikai adataink!! Néhol a hivatalos közegek magok is kifejezték, hogy az adatok bevallásánál a mi embereink sajátosan pontatlanok. Az összes iskoláink tanítói ma már $^1/_3$-ad részben államsegélyesek!! . . .

A tiszáninneni egyházkerület indítványát a *felekezeti és állami tanítók fizetésének* — államsegély útján való egyenlősítése végett — a konvent pártfogásába ajánlotta a bizottság. A nyugdíjtörvény-revisió alkalmával figyelembe veendők volnának Tiszántúl szerint az olyan kántorok, a kik tanitással is megbizatnak. Ebben a tárgyban az előadó az összes ante-acták összekeresése és azok alapján véleményes javaslat tételére kéretett fel.

A tanító és tanítónőképzők részére a közoktatási miniszter uj tantervet bocsátván ki, felhívta egyetemes konventünk a mi intézeteinket, hogy az állami tantervet a mienkkel vessék össze s a szükséges módosításokra nézve adják be véleményes javaslataikat. Eddig csak kettő felelt meg a kívánságnak; a többit a konvent fogja megsürgetni.

A népiskolai állapotokat feltüntető rovatos ívekre nézve a tiszántúli kerület módosítást ajánl, t. i. az utolsó rovatban, a mely a kizárólag iskolai célra szolgáló alapok kitüntetését kivánja, ezentúl azt óhajtja kimutatni: mennyit költ *az egyház* évenként iskolai célokra. Ez a módositás helyeslésre talált.

A *theol. szakelőadó*, Radácsi Gy. jelenti, hogy *Lencz Géza* tiszaroffi lelkész a tiszántúli egyh. ker. magántanár vizsgáló bizottsága előtt próba előadást tartott s Bécsben nyert licentiátusi bizonyitványát is bemutatta s igy nincs többé akadály az ő magántanárságának elismerése előtt. A bizottság kéri a konventet, hogy Lencz Gézát ismerje el törvényes theol. magántanárnak. *A theol. magántanárság és a külföldi oklevelek honosítása* felett a theol. akadémiák tantervének revisiója esetén fog a tanügyi bizottság határozni. A Tiszántúliak e tárgyban a kerületeknek szeretnék a jogot fentartani s illetőleg a kerületi vizsgáló bizottságoknak. A theológiai akadémiákról semmi olyan jelenteni való nem akadt, a mi az egyetemes tanügyi bizottság, vagy a konvent beavatkozását tenné szükségessé. Az értesítők nem mutatják fel híven, hogy melyik intézetből mennyi növendék van künn rendkivüli s.-lelkészi minőségben. Ez pótlandó lesz. Igen illetékes egyének kárhoztatólag nyilatkoztak az *internatusi* intézményről szó-beszéd közben a nagyobb növendékekre nézve. A theológus ifjak szentebbekké való nevelését sürgetvén a békés-bánáti egyházmegye, ez a sajátosan hangzó kivánság is a tanterv-revisió megérési idejére halasztatott.

A vallástanítási ügyek előadója *Antal Géza* rovatos íveken mutatta ki, hogy mely kath. intézetekben mennyi ref. növendék tanul a polgári fiu és leányiskolák-

ban. Ezek számára külön vallástanítási tervre van szükség. Ennek vázlatát is bemutatta. De szükség volna közös tankönyvekre is E részben az egyházkerületeket fogja a konvent megkérdezni. A *hitoktatói állások* szervezésének szüksége egyre égetőbb. A kerületek felterjesztései szerint, az általok kimutatott helyekre állandó hitoktatókra van szükség. Ezek mint rendes vallástanárok, a középiskolai vallástanárokkal egyenlő dijazásban részesítendők — államsegély útján. A nem állandó katekheták fizetésére nézve is tisztességes fizetést kiván a tanügyi bizottság — a konvent útján. Fontos kérdés, a melyet több oldalról megvilágítottak a felszólalók a dolog érdeme szerint. A katekheták államsegélye az egyetemes egyház kezébe jutna s ez adná tovább a hivatottaknak; ezeknek lelkészi minősége is teljes mértékben tisztázandó.

A nagybányai egyházmegye kívánságára az *állami népiskolák vallástani órái* (egy-egy felekezet összes növendékei számára) 2 óráról 4 órára emelendő. A tanügyi bizottság ezt helyeselte.

Az *egyháztörténeti képek* ügye nehezen lendül. A felkért vállalkozó biztosra akarná a vállalatot megkezdeni, s a képek előállítása sem könnyű, az eddigi próba nem kielégítő. Az elnökség további buzgóságába ajánlotta a bizottság ezt a szintén nem lényegtelen ügy mozgatását. A vásári ponyvák tele vannak a szentek, a csodatevők és csodatevő helyek képeivel. A templomok bejáratánál mindenféle felekezeti különlegességet árúlgatnak r. kath. atyánkfiai — a vallásos babona dícsőségére. Ezt bizony ellensúlyozni kellene, ha csak kis részben is!

A jegyző bemutatta a tanügyi bizottság kiadványairól stb. a múlt évi kimutatást és számadást s a jegyzőkönyvi hitelesítetésről való gondoskodás mellett a tanácskozás d. u. 1 órakor a Baksay Sándor biz. tag üdvözlésével (akadémiai rendes tag) s az elnökség éltetésével elvégződött. Valami divatos türelmetlenség belopózkodott már ebbe a testületbe is, a mit róvjunk fel — egyelőre csak az országos divatnak és annak, hogy a bizottság háta megett ott volt az *énekügyi bizottság*, a mely 26-án délután már szintén a budapesti Lónyai-utcai gimnázium tanácstermében akart tanácskozni és énekelni. ry.

Az ev. ref. egyetemes énekügyi bizottság.

Alighogy elvégezte az egyetemes tanügyi bizottság, kezdte az *énekügyi* a *Fejes István* elnöklete alatt. Jelenvoltak: Baksay Sándor, Balogh Ferencz, Czike Lajos, Deák Gerő, Kálmán Farkas, Kovács Albert, Lévay József, Sz. Nagy József, Nagy Zoltán, Somogyi Antal, Szügyi József, Zombory Gedő, Váró Ferencz és Radácsi György jegyző. *Szabó Jánost*, a hívek egyik leghivebbjét elragadta a bizottságból a halál, *Kiss Áron* és *Szász Károly* püspököt gyöngélkedés tartotta otthon — a szegelet kő feltételi munkájától.

Most már ez következett.

Elnök a megjelentek szívélyes köszöntése után előadta, hogy ő a múlt évi megbízatásnak megfelelt, a próba-énekes könyv szövegeit a *szövegező bizottság* tagjai között kiosztotta újabb bírálatra s azok eleget is tettek kötelességüknek s ő a bírálati észrevételek figyelembe vételével újra javította s a kijavított s illetőleg kipótolt próba-énekes könyvet a bizottság minden tagjának szétküldte. A bevételre ítélt énekek szövegeit a megfelelő módosításokkal szintén kinyomatta (VII. füzet) s a füzet végére illesztett „*Végszó*"-ban az énekügyi bizottságot teljes mértékben tájékoztatta s az énekes könyv beosztási tervezetét is közölte. Ezt a füzetet szélesebb körben is szétküldözte, hogy az ítélet-mondásra még az utólsó ponton is lehetőleg minden hivatottnak alkalma legyen. A dallamozó bizottság is beküldte munkálatát, most tehát már nincs egyéb hátra, mint egyetemes ülésben dönteni az énekeskönyv további sorsára nézve, illetőleg azt a kinyomatásra előkészíteni s a konventhez felterjeszteni. Ha a dallamozó bizottság tagjai talán valamely még fenforgó ellentétet kívánnak kiegyenlíteni, ezt a holnapi ülésre elvégezhetik.

Az elnök eljárását s indítványát általános helyeslés fogadta s felállt *Baksay Sándor* az ő zsoltár szerelmes szívével és minden régi ének iránt való benső vonzódásával. Kérdezte, hogy mennyibe kerül a *Próba-énekeskönyv* és a most bemutatott VII. füzet kinyomatása? És a kapott feleletre azzal felelt vissza, hogy csináljunk *még egy próba-kiadást* az elnök által tervezett beosztás szerint és csak az arra felhangzó kritika és a közvéleményszerű ítélet kiképződése után nyomassuk ki a hivatalos énekeskönyvet. Az előzmények után ezt a különben némelyekre nézve megdöbbentő indítványt nem lehetett elfogadni s miután a dallamozó bizottság még egy pár kérdésben egyezkedni óhajtott, annak kijelentésével, hogy megállapodásait holnapra fogja beadni, a bizottság a végső revisiohoz hozzá fogott.

Először is helyeselte az *Előmunkálatok* legújabb füzetében olvasható beszámolást s az abba felvett énekek kinyomatását s legott hozzáfogott a zsoltárok átnézéséhez a *kézirattal javított szöveg alapján*. A munka vígan folyt. Most már csak a javítások értékére kellett nyilatkozni, s hangzott sűrűn a „*helyes*," „*remek*," „*nagyszerű*." A kifogásokat hamar megorvosolta az elnök vagy valamely bizottsági tag; a történeti visszaemlékezéseket, a kedélyes magyarázatokat pedig senkinek sem volt kedve nyugodtan viselni. Egy-egy zsidós név, kifejezés, valami vastag antropomorphismus okozott ugyan egy-egy kisebbszerű összecsapást; volt a ki az angyalok gyakori emlegetését is tulhaladott álláspontnak állította, de ezek „ne nyúlj hozzám" virágok maradtak. Néha a dogmatikus szempont is megnyilatkozott és érvényesült is csakhamar. Az összes felvett zsoltárok egy hiján mind megmaradtak a javított szövegben csekélyke módosításokkal. Nagyobb javitás a 84, 116, 135, 137. zsoltárokra esett, a 103. zsoltár 6-ik verse kimaradásra ítéltett s ugyancsak az egész 75. zsoltár is.

A *programmon kivüli zsoltárokat* is elfogadta a bizottság, csak a 144-dikre nézve bízta meg *Baksay Sándort*, hogy — azt az ő indítványa szerint — egy dicséretnek rokontermészetű verseivel házasítsa össze, a mi másnapra teljes szerencsével meg is történt.

A *dicséretek* felett is gyorsan folyt az ítélet árvize, szinte rohamosan is. Az új évi énekek kivételével az 59-dikig alig volt nyomósabb kifogás; ennek a vége a régi szerint lesz kijavítva; a 67-hez pedig visszakerül a régi 15, 16-dik verse, a mostani 5-dik pedig kimarad; ugyanez történik a 94-dik 4-dik versével s a 108-diknak szintén 4-dik versével; a 109-be az eredeti 3-dik vers kerül vissza s az egészet még egyszer módosítani fogja az elnök.

Másnap reggeli 9 órára készen volt a *dallamozó bizottság* a maga végső ítéletével; zongorán, hegedün összeegyeztek az ellenfelek s munkájuk gyümölcsét az elnökséghez fogják beküldeni. Aztán a 135-dik dicséreten kezdve, még az nap délig végig suhant a

bizottság az összes dicséreteken, a magyar- és erdélyországiakon egyaránt s elfogadta az újra felvett énekeket több-kevesebb javitással. Itt már sürübb volt az ellenvélemény, de türelmetlenségre talált s elnémult; így is meg lesznek azonban a tisztes nyomai. Az Előmunkálatok VII. füzetéből kimarad a *bünbánati kezdő ének* (20 l.), a király-zsoltár (31. l.) és a király-dicséret (32. l.), a melyek teljes ellenszenvet támasztottak, a 221 dicséret pedig a *Lévay József* tetszős módosításaival nyert megtartatást, különben szintén a pusztulás fenyegette.

Megmaradjon-e a *Kölcsey himnusza?* Ez a kérdés is előkerült és kiváló tiltakozóra talált, mint nem templomi jellegű ének; de a nagy többség mindaddig megtartandónak vélte, a míg jobbat nem szül az időlelke.

Az énekeskönyv beosztása is vitás volt. Győzött a megszokás. Ha már nincs meg a 150 zsoltár, akkor nincs oka a zsoltárok előre bocsátásának és külön csoportban való fentartásának; akkor be kell azokat osztani a többi zsolozsmák sorába; különben is a nagyobb részét sem Dávid, sem más héber poéta nem fogadhatja már el a magáénak. Nem is lesz különben már az énekes könyvben a Szent Dávid név, hanem csak I. Zsoltárok, II. Dicséretek lesznek úgy, a mint az elnök tervezete mutatja.

Az énekes könyvhöz függesztendő imádságokat az elnök fogja összegyűjteni s illetőleg gyűjtetni vagy készittetni. Nem 4 hétköznapi lesz, hanem 7.

A munkadíj kérdése is eldőlt s azzal együtt a szerzők és átdolgozók nevei is napfényre kerültek. A legtöbb zsoltárt és dicséretet maga a fáradhatatlan s gyakran egymagára hagyott elnök dolgozta át s illetőleg kiszítette. Az ő buzgósága, ihlete, küzdelme, férfiui elhatározása nélkül aligha jutott volna idáig ez az ügy még egy jó ideig. A bizottság álmélkodva értesült az eredmény felől s lelkesen tüntetett az elnök igazán vezérlő munkálkodása mellett. Rajta kívül ott lesznek, mint szerzők és átdolgozók: Baksay Sándor, Lévay József, Keresztes József, Váró Ferencz, Erdélyi Imre, id. Kiss Áron, Szabolcska Mihály, Kecskeméty Ferencz, Bary Sándor, Somogyi Antal, Varga Lajos, Pósa Lajos, Kósa Ede, Juhász Sándor, Tóth József, Börzöli Gábor, Kölkedi Nagy Ignácz, S. Szabó József. Az *új dallamszerzők* kisded körét Kálmán Farkas, Sz. Nagy József és Szügyi József alkotják.

A *díjazásra nézve* elfogadta a bizottság az elnök javaslatait. Átlag 1—1 arany egy-egy kiigazított énekért, (10 koronás) s 2—4 arany egy új énekért s 5—5 arany egy-egy új dallamért. A szövegbiráló bizottság tagjai Baksay Sándor, Balogh Ferencz, Czike Lajos, Lévay József, Váró Ferencz, Radácsi György — az elnöki javaslat szerint — szintén 5—5 arany tiszteletdíjban részesülnének.

Az elnök fáradozásnak méltó megjutalmazását kiváló férfiak sürgették. „Az ev. ref. egyház nem fogadhatja el az ingyen munkát, nem fizethet asztalról lehullott morzsalékokkal sem.“ De az elnök tiltakozott a megkülönböztetés ellen s éveken át tartó, szinte önfeláldozó munkájának jutalmát önmagában kivánja megtalálni s a munka esetleges jó sikerében. Boldog, hogy a megfeneklett ügyet előre mozdithatta és célja küszöbéig elvezérelhette.

Megható nyilatkozatokkal felelt erre a bizottság s forró köszönetének és tiszteletteljes elismerésének kifejezése mellett a konventre támasztja a jutalom megtalálását.

A konventre az elnök és jegyző fogják a beszámolót megkészíteni.

Dicsőség Istennek, a ki az ő szolgáit idáig segítette! „Jobbat a mostani időben nem csinálhatunk,“ mondta *Lévay József*. „Mindenki a legjobbat akarta,“ mondta X. „Emberé a munka, Istené az áldás,“ mondta Y.

Az utólsó szó pedig majd kideríti, hogy ki épített az egyetlen alapra fát, pozdorját, ezüstöt vagy aranyat?! Egy bizonyos, hogy az új jobb a réginél, ha nem nézzük az elfogúltság szemüvegén.

KÜLFÖLD.

Adalékok az ultramontánok morvaországi viselkedéséhez.*

Hogy a r. kathólikus papok befolyása milyen nagy külföldön is, arról tanúskodnak az alábbi adatok, a melyek Morvaország terűletéről szedettek össze.

* * *

Nyugoti Morvában állami gimnáziumban szolgált, mint *helyettes*, egy helvét hitvallású tanár. Egy alkalommal a tanári várószobában várva tartandó órájára, történelmi könyvet olvasgatott, hogy tanítványainak bővebben beszélhessen a görög mese és monda világból. A mint így tölti az időt, belép a várószobába az igazgató ur, a ki látván, hogy az ifjú tanár minő szorgalmasan olvas, gondolkozóba esik s kikapja kezéből a könyvet s mohón lapozza át: vajjon nem eretnek irat-e? Mikor pedig maga nem tudta a könyv tartalmát megállapítani, a r. kath. vallástanárnak adta át a könyvet, megkérvén őt, hogy ezt az *idegen* nyelvű könyvet olvassa el s ha protestáns, jelentse, hogy intézkedhessék.

Tehát a tanár magán olvasmányába is beleszólnak s a plebánusok határozzák meg, hogy *mit olvasson* a prot. tanár!

* * *

Ezzel a helyettes tanárral történt, hogy egy alkalommal kirándulást tett tanítványaival s mint történni szokott, egyről-másról elbeszélgetett tanulóival. Egyik tanítványa valamiképen a vallásra vitte a beszélgetést s ilyen nyilatkozattal lepte meg tanárát: „Az evangélikus vallásban *jól él*, de *roszúl hal meg* az ember.“ A tanár meglepetten kérdezé a gyermektől: honnan tudod s miért mondod te ezt? ... A gyermek őszintén felelt: „A papunk prédikálta ezt a templomban, onnan tudom s azért mondom!“

De hát azért Morvaországban is azt tartják az ultramontánok, hogy az evangélikusok gyalázzák a r. kath. vallást!

* * *

Kelet-Morvában történt, hogy egy csehország igen kedvelt evangélikus lelkésznek a fia állami gimnban helyettes tanárként működött s Huss Jánosról tanított tanítványainak. Tanított pedig igazán, a történelemnek megfelelőleg, t. i. hogy Huss János a r. kath. egyház visszaéléseivel szemben lépett fel, előfutárja volt a reformációnak s halált az igazságért szenvedett.

Ezt a felfogását s történelmi igazságot nemcsak

* E cikk tartalmát *Kossuth Benjámin* csehországi bírósági magyar tolmács irta, a ki többször is óhajtana ilyen tárgy és közleményekkel felkeresni. Szerk.

az iskolában hirdette, hanem nyilvános előadáson is ismételte.

A r. kath. papságnak első dolga volt az esetet bejelenteni a császári s királyi országos iskola tanácsnak, a melynek az lett intézkedése, hogy a tanárt menesztették az intézetből, sőt mikor Brünnben felkereste az országos iskola felügyelőt, hogy más helyen alkalmazza: a felügyelő ur durva módon elutasította.

S a szeretetet a plebánus urak itt is hirdetik!

* * *

Érdekes kis adalék ez is!

Cseh- és Morvaországban „*Szent Alajos*“ (jun. 21.) napján általános kirándulás szokott lenni az iskolákban. 1901-ben is két nappal előre volt jelezve mindenütt, hogy most is meglesz a kirándulás. Ámde a szokás még nem törvény s nem az különösen akkor, ha a r. kath. papnak nem tetszik!

Egyik gimnáziumban épen ez történt. A katekheta úr megtámadta az igazgatót, hogy hogy bocsáthatta ki a körözvényt a nélkül, hogy őt megkérdezte volna, S mert neki nem lehet beleegyezni a *pénteknapi kirándulásba*, hát vonja vissza az igazgató a kirándulási tervet.

S mert az igazgató nem volt bátor ember, a kirándulás elmaradt, egész nap tanítottak „Szent Alajos“ napján is, hogy valamiképen a *böjtöt meg ne sértsék a tanulók s tanárok, a kik a kiránduláson esetleg kolbászt ettek volna!*

Kicsoda nem veszi észre, hogy a böjtre való hivatkozás tulajdonképen az ultramontán hatalomnak a takargatása, a mely íme a kolbászszal is tud erőt gyűjteni!?

IRODALOM.

* **Fejes István.** mint az egyetemes énekügyi bizottság elnöke, közrebocsátott az *Előmunkálatokból* egy VII-ik füzetet is, a melyben 43 éneket közöl s aztán adva van az a beosztási tervezet is, a mely szerint az uj énekes könyv tartalma beosztatnék. E beosztás a következő lenne: I. *Zsoltárok.* (87.) II. *Dicséretek* I. ujesztendei énekek (5.) II. virágvasárnapi énekek (4.) III. nagyhéti, nagypénteki énekek (9.) IV. Husvéti énekek (9.) V. Áldozó csütörtöki (6.) VI. Pünkösti ének (8.) VII. Adventi énekek (14.) VIII. Karácsonyi énekek (10.) IX. Vasárnapi énekek (63.), X. Köznap-reggeli énekek (21.), XI. Köznap-esteli énekek (18.), XII. Bűnbánati énekek (14.), XIII. Urvacsorai énekek (13.), XIV. Alkalmi énekek (51.), XV. Ó-esztendei énekek (4.).

— **Dr. Székely György:** *Művészet és erkölcs.* Tanulmány a psychologiai aesthetika köréből. Budapest. 1903. 8° 188 l. Ára 2 korona. A sárospataki főiskola bölcsészet tanárának erről az új munkájáról ezúttal csak annyit jelentünk, hogy kikerült a sajtó alól s minden érdeklődőnek melegen ajánljuk. Bővebb ismertetéséről gondoskodunk, mert olyan kérdésekkel foglalkozik a munka, a melyek az elmélet s a gyakorlat embereit egyaránt mélyen s közelről érdeklik.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 14—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Meghivó.

A sárospataki ev. ref főiskola II. Rákóczi Ferenczneк, nemzetünk nagy szabadság hősének emlékére, zászlóbontásának kétszázados évfordulóján, Sárospatakon, 1903. június hó 21-ikén Rákóczi-ünnepet rendez, a következő ünnepi sorrenddel:

I. Délelőtt 9 órakor istenitisztelet a városi templomban. Egyházi beszédet mond *Novák Lajos*, főiskolai lelkész.

II. Délelőtt 10 órától Rákóczi-ünnep a városi templomban.

Sorrend:

1. Himnusz.

2. Megnyitó beszéd. Tartja *Fejes István*, bizottsági elnök.

3. Nemzeti zászló. Énekli a főiskolai énekkar.

4. Emlékbeszéd. Tartja *Zoványi Jenő*, akad. tanár.

5. II. Rákóczi Ferencz és Sárospatak. Szabad előadás. Tartja Dr. *Thaly Kálmán*, országgyűlési képviselő, a M. T. Akadémia r. tagja.

6. Őseink emléke. Énekli a főiskolai énekkar.

7. Alkalmi költemény. Irta: *Fejes István*. Előadja: *Rohoska József*, főiskolai tanár.

8. Az ifjuság hódolata. *Farkas István*, főiskolai széniortól.

9. Szabadságdal. Énekli a főiskolai énekkar.

10. Ünnepi zárszó. Tartja *Dr. Rácz Lajos*, bizottsági alelnök.

11. Szózat. Énekli a közönség.

III. Déli 12 órától 1-ig a főiskola gyűjteményeinek s különösen a Rákóczi-vonatkozású emléktárgyaknak a megtekintése.

IV. Délután 1 órától közebéd a kerti csarnokban. Hölgyek is részt vehetnek. Egy teriték 5 korona.

V. Délután 5 órától az ifjúság Rákóczi-ünnepe a kerti csarnokban, zenével, dalokkal és szavalatokkal. Részletes műsor az ünnep napján.

VI. Este 9 órától táncmulatság a kerti csarnokban.

Elszállásolás iránti kivánalmak s a közebédre való előjegyzések junius 14-ikéig jelentendők be a főiskolai közigazgatónál.

— **Halálozás.** *Szent-Imrey Tamás*, a máramarosszigeti ev. ref. főgimnázium nyugalmazott tanára, nyugalomba vonulása óta: Beregmegyének levéltárnoka, élete 64-ik évében május 26-ikán övéinek karjai között elhunyt. Egy munkás, tevékeny, hivatását teljesen átértő, müködésében eszményi célokért küzdő, övéiért, szeretteiért minden áldozatra kész, családja boldogitásában fáradhatatlan ember dőlt ki az elhunytban, a kinek sirján özvegye, 35 éven át hű élettársa, gyermekei, unokái s nagy számú rokonai szivének fájdalmából font koszoruk a legnagyobb bizonyságok, hogy egy szeretett férjnek, atyjának, nagyatyának s rokonnak a porrészeit takarják a sirhalom göröngyei. Legyen áldás

emlékezetén, övéinek szívét vigasztalja meg az Úr, a kinek jósága a szívek sebére is gyógyító balzsam!

— **Magántanári próba-előadás.** *Harsányi István* s.-a.-ujhelyi ev. ref. s. lelkész s a sárospataki főgimnáziumhoz meghívott vallás-tanár, május 26-ikán theológiai magántanári próba-előadást tartott a sárospataki theol. akadémián. Az akadémiai tanárok s az ifjúság előtt a *Korinthusi II-ik levél egységének* a kérdésével foglalkozott, Hausráth-Nagy Gusztáv álláspontjára helyezkedve abban a tételben, hogy a nevezett levél nem egységes, hanem az első 9 fejezet az egyik levél s az utolsó 4 fejezet a másik levél. A teljesen szabad előadást nagy tetszéssel kisérte a hallgatóság, a tanári kar pedig áldás kivánásokkal bocsátotta további működéséhez.

— **A sárospataki főiskola köréből.** A főiskolai ifjúsági-egyletek mind sietnek évzáró dolgaiknak elvégzésével. Az *akadémiai magyar önképző-társulat* áldozó csütörtökön tartá nagy érdeklődés mellett az u. n. szabad szavalati versenyét, a melyen a szabadon választott költemények előadásával keltek versenyre az arra hivatottak. A magas színvonalon álló komoly szavalati verseny győztese *Batta Miklós* III-ad éves theológus ifjú lett, nagy sikerrel szavalván Ábrányi Emil: A koldús című darabját. Mellette kitüntek: *Farkas Dezső* theológus és *Nagy Elemér* joghallgató, a kik szintén jutalomban részesültek. A víg-szavalati versenyen egyenlő jutalomba részesültek: *Farkas Dezső, Mikola Gyula* és *László Kálmán*. — Az *akadémiai ifjúsági torna egylet* május 24-én nagy néző közönség jelenlétében tartotta szokásos záró ünnepélyét katonai rendgyakorlatokkal, szertornázásokkal s versenyekkel egybekötve. Maga a vezető *Kiss László* egyike a legkitűnőbb tornászoknak, mellette *Keresztessy Lajos, Komjáthy L., Batta Miklós, Farkas Dezső, Sipos Lajos, Török Tibor, Tóth Endre* és *Kövér Zoltán* tűntek ki, mint a kiken nagy gyönyörűséggel nyugodott meg a közönség tekintete, mert kiváló ügyességgel végezték mutatványaikat. — A *theológiai-egyletben* az imádkozási és prédikálási versenyek nagy érdeklődés mellett folytak le s az imádkozásban elsőnek bizonyúlt: Pósa Péter, a ki mellett Megyaszay Gusztáv volt még feltűnőbb sikert felmutató. A prédikálásban az elsőséget: Pósa Péter vívta ki s utána Román Ernő következett. A többi egyletek is rendre igyekeznek a leszámolásokat megejteni, mert tagjaikra nézve a nagyobb beszámolások idői következtek el.

— **Az Uj Vay-Mocsáry-alapítvány és a tiszanánai ev. ref. egyház presbytériuma.** Követésre méltó példa képen közöljük a következő jegyzőkönyvi kivonatot, a melyhez nincs mit hozzátennünk s a melyből nincs mit elvennünk: „Kivonat a tiszanánai ev. ref. egyház presbytériumának 1903. március 28-án tartott ülése jegyzőkönyvéből. 3. p. A lelkész felolvassa a sárospataki főiskola gondnokságának a gyülekezetekhez intézett felhivó szózatát, a mely egy uj Vay-Mocsáry-alap létesítése végett adakozásra szólítja fel a gyülekezeteket. — A presbitérium jól ismerven azt a nagy fontosságú szolgálatot, a melyet a sárospataki főiskola évszázadok folyamán át nemcsak a magyarországi református egyház, hanem hazai közművelődésünk iránt is teljesített; egyszersmind lelke mélyéből óhajtva, hogy a valódi tudományosságnak, az igazi vallásosságnak, a szabad gondolkozásnak és a rendületlen hazafiságnak ez a ragyogó nevelő intézete a jövőben még fokozottabb arányokban teljesíthesse magasztos hivatását: édes örömest enged a felhivásnak s az uj Vay-Mocsáry-alapra nyolcszáz koronát ajánl meg oly módon, hogy az egyháztagok közt évenként gyűjtést rendezvén, ha a begyűlendő összeg kevesebb lenne is, tiz éven át évenként 80 koronát fog a sárospataki főiskola pénztárába beküldeni; ha pedig bármely évben több gyűlnék be a kötelezett 80 koronánál, az egész összeget hiánytalanúl a jelzett célra fordítandja. Kérészy Barna lelkész szintén kijelenti, hogy jogutódait is kötelezve, tiz év alatt, évi 20 koronás részletekben lefizetendő 200 K.-t ajánl meg. — Kiadta Tiszanánán, 1903 május 25-én Kérészy Barna lelkész.

— **Adakozások.** I. P. Nagy Gusztáv siremlékére: Szabó Gyula (Serke) 1, Lévay József (Miskolc) 4 kor. Biki Ferenc gyüjtő ivén: Dr. Papp Tibor 1, Sarkady Mihály 1, Tóth Gábor 2, Szikszay Zoltán 2, Sárkány Lajos 0·50, Varga Károly 1, Dömény Zoltán 1, Biki Ferenc 2 kor. II. A „Mitrovics Alapitványra“: Zitás Bertalan 5 kor. Hálás köszönettel nyugtatványozza Novák Lajos közigazgató.

— **Értesités a lelkész képesitési vizsgálatokról.** Az 1902—1903 ik évi lelkészképesitési vizsgálatok *jun. 20-án* kezdődnek Sárospatakon még pedig az első vizsgálatra jelentkezők *zárthelyi irásbeli* vizsgálatával s folytatódik ugyan ezeknek *szóbeli* vizsgálatával *junius 23-án*; a II ik vizsgálatra jelentkezők *irásbeli* dolgozatot készitenek junius 24-kén, *szóbelire* állanak az I-ső vizsgálat végezte után. Sárospatak, 1903. május 30. Radácsi György vizsgálati jegyző.

— **Országos református tanáregyesületi közgyűlés.** Ez a múlt évben szép reménységgel megindúlt egyesület a II-ik rendes közgyűlését junius 29—30 napjain fogja tartani *Nagy-Enyeden* a következő sorrendben: *28-án* érkezés és hivatalos fogadtatás estve 7.33 órakor. Elszállásolás, ismerkedési estve a „Két hattyú“ vendéglőben. *29-én*: reggel 8 órakor választmányi gyűlés; 9 órakor istentisztelet *Zayzon János* nagy-enyedi vallástanár imádkozásával. Közgyűlés a kollégiumi diszteremben ezzel a tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó. 2. Üdvözlések. 3. Főjegyző (S. Sz. József) évi jelentése. 4. Pénztárnoki (Dr. Gulyás István) jelentés. 5. Felolvasás Dr. *Nagy Zsigmond* debreceni tanártól a *hollandi középiskolákról*. 6. Felolvasás: *Lázár István* nagyenyedi tanártól *Alsó-Fehér-vármegye magyar s főleg kálvinista köznépéről*. Fél egy órakor közebéd. Ebéd után a kollégium és város megtekintése. 5 órakor délután a tanitó és tanitónőképző intézetek szakosztályának értekezlete, a melyen *Hegedűs Zsigmond* nagyenyedi tanár fog előadást tartani: Az állami tanitó és tanitónőképző intézet uj tantervéről. Estve 8 órakor tánc-estély. *Junius 30-ikán* a közgyűlés folytatása a következő tárgysorozattal: 1. A tanári nyugdij törvény módositása: *Karai Sándor* debreceni tanártól. 2. A református tanárok gyakorlati előkészitése: Dr. *Imre Sándor* kolozsvári tanártól. 3. A vivásról középiskoláinkban: *Halász Zsigmond* budapesti tanártól. 4. Jelentések s indítványok. 5. Közgyűlés berekesztése. — A közgyűlés után kirándulások, a melyeknek ügyes beosztásáról is gondoskodott a helyi intézőség.

— **Felhivás.** Felhivom mindazokat, a kik a sárospataki főiskola tápintézetébe jótéteményesekül kivánják a sárospataki főiskolában tanuló gyermekeiket felvétetni, hogy a jótéteményes osztály (ingyenes, 40, 80 koronás helyek) megnevezését tartalmazó, szegenységi bizonyítványnyal vagy adókönyvi kivonattal a családi értesitővel, mint melléklettel ellátott kétvényeiket hozzám junius hó 15-ig múlhatatlanúl adják be, mert az ezen időn túl érkező folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni. A már eddig is jótéteményt élvezett tanúlók szülői csupán az iránt adjanak be folyamodást, hogy az eddig is élvezett jótéteményt, vagy az annál kedvezőbbet kivánják megnyerni, vagyis kérvényök melléklettel nem szerelendő fel. a főiskolai bentlakás jótéteményét élvezni kivánók külön kérvényeiket a fentebb jelzett ideig szintén hozzám kötelesek beadni. Minden folyamodvány a főiskolai Nagytiszteletű és Tekintetes Igazgató-tanácshoz intézendő, a mely a kérvények fő-

lött ez év junius havának 26-ik napján fog dönteni a tanári karral közösen tartandó gyülésen. Sárospatak, 1903. május hó 19. *Dr. Tüdős István*, tápintézeti felügyelő.

— **Hiterősítő vizsgálat és ünnepély.** A sárospataki főgimnáziumban azok a növendékek, a kik még nem nyertek jogot az Uri szent vacsorával való éléshez, május 24-ikén délután vizsgáltattak meg a főiskolai imateremben *Novák Lajos* főiskolai lelkész által az u. n. konfirmációi vizsgálat és ünnepély keretében. Az ifjusági énekkar szivet megragadó éneke után, a mely az „Uram a te igéd nekem a sötétben szövétnekem" dicséret összhangzatos előadása volt, a főiskolai lelkész segély kérő imádsága hangzott el, a melyet a gyermekek kikérdezése követett, mindenik bizonyságot tevén öntudatos hitéről s komoly meggyőződéséről. Miután igéretet tettek, hogy vallásuknak, egyházuknak hű követői s tagjai lesznek: üdvös intések hangzottak el a lelkész ajkáról, hogy aztán a kézfogás által fel is jogosittassanak az új jogok gyakorlására s igy új életet is kezdhessenek. Megáldó imádság után az énekkar zengett el egy zsoltár-éneket s ezzel véget ért a vonatkozásában mély jelentőségű ünnepély. Legyenek áldottak a lelkileg immár nagykorúakká vált új egyháztagok s a szivökbe tanitójuk: *Farkas István* szénior által vetegetett evangéliomi magvak teremjenek gazdag, igen gazdag gyümölcsöket!

— **Iskolalátogatás.** *Géresi Kálmán*, a debreceni tankerület főigazgatója, mint a sárospataki főgimnázium meglátogatására kiküldött kormány-képviselő, tanévi szokásos látogatását e hó 25—26-án ejtette meg főgimáziumunkban. Megtekintette az iskola felszerelését, helyiségét; átnézte a tanulók e tanévi irásbeli dolgozatait, meghallgatott — a VIII-dikon kívül, mely már levizsgázott — minden osztályt s mindenik tanár tanitásán, egyik-másikén többször is, megjelent. Látogatásának befejeztével, a tanári karral tartott záró-értekezletén, részletesen beszámolt megfigyeléseinek és tapasztalatainak eredményéről. Nagy megnyugvással s teljes elismeréssel szólott a tanári kar tanitási eredményéről; a tanítványok komoly és szép magaviseletéről s az iskolának külsőleg is, belsőleg is kellő fokozattal emelkedő tanügyi állapotáról. Ezekkel kapcsolatban két nagy jelentőségű s iskolánk tanügyét a legközvetlenül érintő kérdés megvitatására hívta fel a tanári kar komoly érdeklődését. Az egyik kérdés a humanusan és igazságosan *szigorú osztályozás* ügye, főleg az alsóbb gimn. osztályokban, a mely most, a mikor minden tudományos pálya a túláradás nehézségeivel kezd küzdeni, az egyik jogos és igazságos eszköz lenne, a gimnáziumba nem való s ott a tanitási sikert és elébbmenetelt akadályozó ifjaknak már, reájuk kedvezőbb pályára való irányitásra s azzal a szellemi proletáriusság csökkentésére. A második nagy kérdés, gimnáziumunkban *a párhuzamos osztályok tovább fejlődése*, a hol komoly fontolóra veendő, hogy vajjon nem lenne-e kívánatosabb inkább az iskola belső tanügyi állapotait erősítgetni, mint az osztályok szaporításával az iskola anyagi és szellemi megterheltetését növelni.

— **Lelkész értekezleti gyülés.** Az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye *harangod-vidéki* lelkész-értekezleti köre *május 27-ikén* tartotta ez évi tavaszi gyülését *Szerencsen* a következő tárgysorozattal: Elnök választás; Emlékbeszéd tartás; Szabad előadás. Elnökké egyhangulag *Bálint Dezső* sárospataki lelkészt választották. *Olajos Pál* gesztelyi lelkész emlék beszédet* olvasott néhai *Tóth Lajos* sajóhidvégi lelkész felett, aki a körnek is elnöke volt. *Hézser Emil* szabad előadást tartott a zsinati tagok választásának kérdéséről. Jelen volt 15 lelkész és 2 világi tag.

* Legközelebb közöljük.

— **Kazinczy ünnepély.** A sárospataki főiskola junius 7-ikén fogja tartani *Széphalmon* ez évi *Kazinczy ünnepélyét* az akadémiai és gimnáziumi ifjuság kivonulásával. Az alkalmi beszédet Dr. Horváth József (Cyrill) fogja tartani.

— **Főgimnáziumunk növendékei a debreceni kerületi tornaversenyen.** A debreceni kerületi tornaversenyben folyó hó 21. és 22. napján, főgimnáziumunk is részt vett 49 tanulóval, három tanár kiséretében. 20-án indultak el ifjaink városunkból s Debrecenben az ev. ref. főgimnázium tornászcsapata fogadta őket, élén több vezető tanárral. Velök együtt mentek be növendékeink szállásukra, az ev. ref. kollégiumba. Az nap délután volt a főpróba. Másnap délelőtt, hogy a test mellett a lélekről se felejtkezzenek meg, istentiszteletre a nagytemplomba mentek, a hol Dicsőfi József ref. lelkész prédikált. Aztán megtekintették a muzeumokat, szertárakat, könyvtárat, szobrokat s a város egyéb nevezetességeit. Délután volt a tulajdonképeni főverseny. Lélekemelő látvány volt, a mint 26 tanintézetnek mintegy 1350 növendéke vonult végig a városon, különféle szinü egyenruhákban trombitaszó és dobpergés mellett. Ifjaink már ekkor magokra vonták az óriási számú érdeklődő közönség figyelmét úgy ízléses egyenruhájokkal, mint szabatos katonai menetelésükkel s a debreceni közönségnek ez a kitüntető rokonszenve állandóan kisérte és körülvette őket egész ott létük alatt. A Hymnus eléneklése után 14 oszlopba felállítva végezték a rend- és szabadgyakorlatokat és pedig a lehető legnagyobb szabatossággal. Majd az egyes intézetek tizes csapatainak versenye következett. Ezekben ifjaink nem lettek győztesek egyes nem rajtok muló körülmények miatt, de mindamellett derekasan megállták helyöket s a középen jóval felül inkább az elsők között állottak. Az egyes versenyeken győztesek lettek közülök: Szilágyi László VIII. o. t. rúddal való magas ugrásban második díjat, ezüst érmet; Bornemissza Sándor VII. o t. kötélen való függélyezésből első díjat, ezüst érmet; Tóth Elek VII. o. t. távolugrásból második díjat, bronz érmet nyert. 22-én, a verseny második napján tartotta Debrecen sz. kir. városa nagyszabású Rákóczi ünnepét. A nagy templomban tartott alkalmi istentiszteleten, mivel az ifjúság be nem férhetett, csak a kisérő tanárok vehettek részt, azalatt az ifjúság sorfalat állt s dicsőség gyanánt együtt ment a templomból kijövő ünneplő közönséggel a róm. kath. templomhoz. Onnan a városházára vonultak ifjaink, a melynek udvarán tartotta a város tanács diszközgyülését. Az az ünnepi beszéd, a melyet a kurucz mozgalmak legnagyobb búvára Thaly Kálmán országos képviselő tartott, kitörülhetetlen nyomokat hagyott minden ifjú lelkében, s erősitette őket a hazaszeretetben és a magyarok emléke iránti tiszteletben. Délután játékverseny volt. Itt ifjaink kifutó játékukkal vonták magokra a közfigyelmet s iskolánknak a játékból, valamint a szertornászásból is díszoklevelet szereztek. A füles-labda versenyben azonban nem vehettek részt s nem is vehetnek mindaddig, míg a játék délutánok rendszeresítve nem lesznek. Az intézetek jó része ugyanis ezeken a játékdélutánokon szerzi meg azt a gyakorlottságot, szabatosságot, a melyet e versenynél bemutattak. Nálunk a rendes heti 2 óra alatt erre idő nem jut, vagy legalább nem annyi, hogy más intézetekkel a versenyt felvehesse. A díjak kiosztásával — a mikor Thaly Kálmán képviselő főgimnáziumunk számára két ezüstkeretbe foglalt ízléses libertas-talért adott a legjobb tornászok közt leendő kiosztás végett — s a Szózat eléneklésével a verseny befejeződött. Ugyanekkor a város az egész ifjúságot

megvendégelte künn a nagyerdőn bográcsban főtt gulyással. Ha az anyagi siker nem is volt nagy, bár e tekintetben is a középen jóval felülállottak ifjaink, annál nagyobb az az erkölcsi nyereség, a mely az ország egy jórészéből összesereglett ifjúságnak, a haza jövendő oszlopainak testvéries ölelkezéséből, egy nagy hazafias ünnep feledhetetlen szép emlékeiből, s főleg a debreceni testvér főiskolával való viszonyunk erősítéséből fakadt, s a mely erkölcsi nyereség mellett szóba sem jöhet az az igazán csekély kiadás, a melyet e versenyek az egyes tanintézeteknek okoznak. A mi ifjaink és a kisérő tanárok költsége ugyanis csaknem teljesen kikerül abból a 400 koronából, a melyet a Főisk. Igazgató-tanács e versenyek nagy fontosságát méltányolva, a részt vétel költségeire megszavazott. Hogy ilyen szép eredményt értek el ifjaink, a derék, fáradhatatlan buzgóságú tornatanárunknak, Kiss Eleknek érdeme és dicsősége.

Helyreigazításúl. E becses lap 20. számában a tiszáninneni egyházkerület tavaszi közgyűléséről r. gy. által közölt tudósításban a többek közt ez is van: „A közgyűlést valami keserűség és balsejtelem fogta el az ilyen jelek feltűnésére. Ungból is külön díjat követelt valaki, mint lelkész, az éneklésért, de a közgyűlés ezt is visszautasította.“ Ez a tudósítás így nem felel meg a valóságnak s alkalmas mind a megtévesztésre, mind a megszégyenítésre. Mert az ungi lelkész — csekély személyemről van szó — nem követelt külön díjat az éneklésért, hanem azt kérelmezte, hogy az egyházában 1901-ben önállóan szervezett kántori állás fentartásához az ungi egyházmegye járúlni köteleztessék továbbra is az ő Horváth Mária alapjából adott azon 60 korona évi segélylyel, a melynek az adására *a kántori állás szervezésekor határozatilag elkötelezte magát*, a melyet eddig adott is, a f. évben azonban már megvont, a nélkül, hogy a kérdéses egyház viszonyaiban valami változás történt volna. Ez az igazság! Én azonban a tudósító jóhiszeműségét nem vonom kétségbe, mert hiszen az erről a tárgyról felvett jegyzőkönyvi pont azt bizonyítja, hogy az egyházkerületi közgyűlés előtt — talán felebbezési kérvényem homályossága miatt, vagy valami egyéb ok miatt ez az ügy úgy lett elreferálva és megvilágosítva, a hogy azt a r. gy. tudósító leközölte. Hogy t. i. az ungi egyházmegye Pataki Pál tarnóczi lelkésznek, meg másoknak is 60 koronát fizetett volna kántori díj czímen, vagyis azért, mert tanítójuk nem lévén, ők vezetik az éneklést. De az egyházmegye ezen a czímen tovább már nem volt hajlandó egyetlen lelkésznek sem fizetést adni, mert nincs rá alapja. Ez ellen a határozat ellen Pataki Pál tarnóczi lelkész felebbezést adott be, de el kell utasítani, mert hogy is követelhetne ő kántori díjat, mikor az ő egyházában az állami tanító köteles az éneklés vezetésére. Hát bocsánatot kérek, de ilyen tévedés vagy megtévesztés egy kicsit sok, kivált, ha abból a közvélemény olyan megszégyenítő ítéletet alkot, a minőről r. gy. tudósítása számolt be. Hogy az én felebbezési kérvényem micsoda tárgyban, adatott be, azt fentebb elmondottam. Az ott elmondottak kiegészítéseül még legyen szabad elmondanom azt, hogy az ungi egyházmegye kántori díj czimen sohasem adott sem nekem, sem másoknak segélyt vagy fizetést; az e czímen nyert segély a kántort, így az én esetemben a kántori teendők ellátására kötelezett állami tanítót illette az Egyházmegyének 1901. évi tavaszi gyűlésében 21. sz. alatt hozott határozata szerint: „*Pataki Pál tarnóczi lelkész kéri, hogy a tarnóczi lelkész részére eddig adott 100 korona segély helyett 60 korona továbbra is folyósíttassék kántori díj czimen: Egyházmegyénk ismervén a tarnóczi egyház híveinek lelkészi fizetéssel való túlterheltségét, nem akarván, hogy ez a kántori fizetéssel is megnagyobbíttassék, a kért 60 koronát a Horváth Mária-alapból a mindenkori énekvezető részére megadja.*“ Ez a határozat elég világosan beszélt ugyan, de mert egyesek úgy vélekedtek, hogy az a 60 korona segély a lelkészt boldogítja fel, minden félreértés kikerülése végett az Egyházmegye 1902. évi őszi gyűlésének 53. számú határozatában ezeket mondja: „*Tapasztaltatván, hogy egyesek abban a téves nézetben vannak, miszerint a már régebben kiutalt tarnóczi s gálocsi kántori segélyek, valamint a most kiutalt bátfai segély is úgy lenne tekinthető, mintha a kiutalt segély az ottani lelkészeket illetné, jelentené ki az egyházmegye, hogy a nyert kántori segélyek mindenkor az egyházaknak adatnak; egyházmegyénk kimondja, hogy kántori segélyt esetről-esetre olyan szegény egyházaknak ad, a melyek a kántor ellátását saját erejükből nem képesek fedezni, annak díjazására, ki ott kántori tisztet végez.*“ E határozatoknak megfelelőleg, a 60 korona kántori segélyt egyházam gondnoka vételezte be a gondnoki számadókönyv tanúbizonysága szerint 1901-ben is, 1902 ben is s fizette ki nyugta ellenében Minay Lajos állami tanítónak, mint elkötelezett kántornak, 1901-ben is, 1902-ben is. Úgy hiszem, hogy ezek után több magyarázat már nem szükséges. — Pataki Pál, ungtarnóczi lelkész.

— **Helyreigazítás.** A népiskolai Földrajzra hirdetett pályamunkák beadási határideje 1904. január 1.

— **Figyelmeztetés.** Mindazon ev. ref. vallásu tanító és tanitónő jelölteket, akik nem saját tanító-képesítő bizottságainktól, hanem, államilag erre jogositott más nyilvános intézettől nyertek vagy nyernek tanitói oklevelet, az Egyházi Törvények 423. § ának rendelkezése szerint figyelmeztetem, hogy az egyházi énekből és vallástanból s ezek tanitási módszertanából, egyházkerületünk által e végre rendelt bizottság előtt, pótvizsgálatot tenni kötelesek. A tiszáninneni egyházkerületnek, e czélra, elnökletem alatt kiküldött bizottsága, a jelen évben *Eperjesen f. é. junius hó 27-én (huszon hetedikén)* fogja felvenni és pedig délelőtt a tanitónők, délután a tanitók pótvizsgálatait. *A vizsgálat díjmentes*, csak a vizsgálat ismétlése esetén díjköteles. A jelentkezés f. é. junius hó 25-ig, személyesen, vagy levél utján, nálam teljesitendő. Kassa, 1903. május hó 25. Révész Kálmán, esperes, a vizsgáló-bizottság elnöke.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉSEK.

Franklin-féle

Magyar Remek irók

Arany János, Arany László, Bajza József, Czuczor Gergely, Garay János. Kemény Zsigmond, Szigligeti Ede, Tompa Mihály. Vajda János, Vörösmarty Mihály munkái **csakis** a FRANKLIN-fél „**Magyar Remekirók**“ gyüjteményében jelentek meg, **senki más** ez időszerint ki nem adhatja, mert kizárólagos kiadó joguk a **Franklin-Társulaté.** *Az 55 kötetes gyüjtemény ára 220 korona.*

I. sorozat 5 kötete.
Arany J. I. Riedl F.
Vörösmarty I. Gyulai.
Tompa M. I. Lévay J.
Garay J. Ferenczi Z.
Csiky G. Vadnay K.

II. sorozat 5 kötete.
Arany J. II. Riedl F.
Kossuth L. Kossuth F.
Reviczky. Koroda P.
Szigligety E. I. Bayer J.
Vörösmarty II. Gyulai.

A most megjelent:
III. sorozat 5 kötete.
Czuczor Gergely Zoltványi I.
Kazinczy F. Váczy J.
Kölcsey F. Angyal D.
Vajda J. Endrődy S.
Vörösmarty Mihály III. Gyulai Pál.

Megrendeléseket elfogad minden könyvkereskedés, valamint a Franklin-Társulat Budapesten. 3—3

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle „***POKLOS***“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

8—39

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyében.) Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és fenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellátás és lakás. Elsőrendü cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, malária (mocsárláz), gége-, h rg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, histeria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, köszvény, görvély, bujakor, delirium trem potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

8—10 **a fürdőigazgatóság.**

Hirdetéseket jutányos áron elfogad e lap kiadó hivatala.

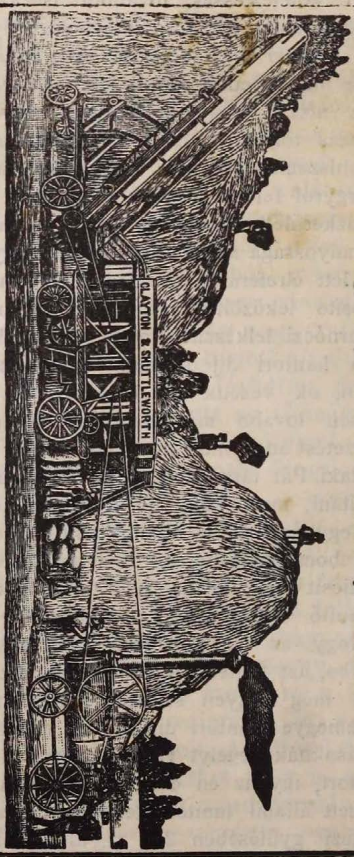

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rostók, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukor cza-morzsolók, darálók, örlő-malmok, egyetemes szántó-eszk.

Részletes árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Ferencz József keserűviz

az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak, Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **23.** (1120.) **szám.** *Sárospatak, 1903. június 8.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: A kormány elismerése, mint igazság kútfő. — Görgey János: Az állami elemi népiskolák a róm. kath. egyház szolgálatában. — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Olajos Pál: Tóth Lajos emlékezete. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — Dr. Tüdős István: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázatok. — Hirdetések.

A kormány elismerése, mint igazság kútfő.

E hónap 3-ik napján a magyar törvényhozás képviselő-házában szín-vallás ment végbe, a mely a szabadelvűség híveinek megcsúfolását is jelentheti a kormánypártra, mint szabadelvű pártra nézve, a mennyiben megfélemlíttettek a szabadelvűek a néppártiak által s olyan szemrehányásokban volt részük, a melyeket aligha tesznek ki az ablakjukba.

Ez a színvallás egy kir. kath. jogakadémiai tanár ügyével kapcsolatban történt a vallás és közoktatásügyi miniszterhez intézett megkeresés révén. Az illető tanár a Spencer Herbert-féle fejlődéstani elvek tudományos körben való hirdetéséért tanártársainak a roszalását vonta magára, a kik a minisztert arra kérték, hogy akadályozza meg Dr. Somló Bódognak a nagyváradi jogakadémián a további »állam és vallás-erkölcsi ellenes« működését.

A Dr. Bozoky által irányított nagyváradi reakcionárius fellépésben minden okosan gondolkozó ember annak a szabadságnak a megsértését látta, a melyre föltétlenül szüksége van minden tudósnak a tudomány igazságaiért való szeretete s lelkesedése közepette. S hogy megtudják, hogy a kormány miként gondolkozik e kérdésben, a képviselőházban az illetékes minisztert Benedek János független-ségi és 48-as képviselő meginterpellálta s a miniszter válasza a tudomány szabadságát, a gondolkozás és írás szabadságával együtt egyelőre megmentette a Bozokyak s a képviselőházi ultramontánok oktalan támadásától, a mely támadást azonban még a szabadelvű-pártról is támogatott egy gróf Batthyány Lajos, bizonyságául annak, hogy a kormánypárt in toto semmiképen sem érdemli meg a szabadelvű elnevezést.

Azonban ebben a kérdésben ez idő szerint nem a tudomány, a gondolat és írás szabadsága az, a mely érdekel bennünket, noha erről a kérdésről is lehetne s talán kellene is irnunk, mert sokszor van rá alkalmunk, hogy a magyar protestántismus körében is tárgyalás alá kerűlnek ezek a szempontok, hanem igenis érdekel mindnyájunkat az, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszter a Benedek János képviselő felszólalása folytán a tanúlmányi alap kérdésében olyan nyilatkozatot tett, a melyben a leghatározottabban, a legkétségbevonhatlanabbúl az a felfogás érvényesűl, a melyet maguk az ultramontánok hirdetnek, a kik az egész r. kath. autonomiát csupán e vagyon birtokba vétele okából sürgetik, annak a vagyonnak a birtokbavétele okából, a mely magyar s nem kathólikus!

Wlassics Gyula miniszter nyilatkozata így történt:

Benedek János igen helyesen felvilágosítást kért a nagyváradi jogakadémia cimjéről is, a mennyiben csak az újabb időben használják a nevezett akadémiánál a *kir. kath.* elnevezést, míg azelőtt *királyi* volt a címe. Szó szerint így vetette fel ezt a kérdést Benedek képviselő: »miután a nagyváradi kir. jogakadémiát kir. kath. jogakadémiának nevezi (a Somló ellen fellépő 5 tanár ur), a mely helytelen elnevezés pár év óta lábrakapott, kérdem a t. miniszter urat, ő rendelte-é el ezen újabb cím használatát s ha nem ő rendelte el s így nyílvánvaló, hogy ezen cím használata csak visszaélés: szándékozik-e a miniszter úr visszaállítani a történelmi tényeknek s ezen intézet jogi helyzetének is megfelelő azon helyes címet, a mely így szól: nagyváradi *kir.* jogakadémia?«

E kérdésre a miniszter válasza igy szólt: »A cim használatának kérdésére nézve határozottan azt a választ adom, hogy használták, használják a cimet ugy is, hogy királyi jogakadémia és ugyis, hogy: királyi kathólikus jogakadémia. A tanulmányi alapból feltartott középiskolák is felváltva használják a

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

két cimet. [Itt a néppárt, támogattatva Ugron Gábor részéről, a tanulmányi alap kifejezést rémitő módon visszautasitotta. Kérdezvén s mondván. Micsoda tanulmányi alap? . . . Az nem magyar! hanem kathólikus tanulmányi alap!! . . .] Bizonyára kényes ez a kérdés, az elől sem térek ki. Ismétlem, hogy hol igy, hol ugy használták ezt a czimet és illetékes (?!) oldalról sohasem kifogásoltatott az, hogy kir. kath. jogakadémiának cimezték azt az intézetet, mert hogy vajjon a tanulmányi alap közalap-e, vagy szorosan kathólikus alap, arra nézve eltérhetnek a vélemények, *de ujabb alkotmányos gyakorlatunkban mindig elismerték a kormányok,* hogy a tanulmányi alap kathólikus célra szolgál, ezt a célt kétségbe nem vonja ma senki sem és ennek következtében ebből a cimkérdésből sem ezen kormány, sem az előző kormányok közül egy sem csinált kérdést, mert az állami akadémiát ugy külömböztették meg a tanulmányi alapból fenntartott akadémiától, hogy kir. akadémia cimet adott ennek és mikor azt kérték, hogy kir. kathólikus akadémia cimmel ruháztassék fel: akkor egy régi jogra hivatkozva tették ezt és mivel a tanulmányi alap kathólikus célra való szolgálását az alkotmányos kormányok kezdetétől fogva mindig elismerték: ennek következtében ez a cim helyesen nem is diffikultálható!«

Hát ám tessék a magyar protestántismusnak megnyilatkozni, hogy Wlassics miniszter urnak a tanulmányi alap kérdésében s a királyi cim használata jogának a gyakorlását illetőleg egyáltalán nincs igazsága! Tessék alkalmat találni a kormányban ülő Darányi Ignác főgondnoknak s Cseh Ervin egyházmegyei gondnoknak arra, hogy a vallás és közoktatásügyi minisztert felvilágositsák tévedéséről, a mely abban áll, hogy nemzeti tulajdont kormány elismerés cimén akarna kisajátitani, belevivén a kisajátitásba magát az egész nemzetet is, állitván azt, hogy ma már a célt senki sem vonja kétségbe, tehát a jog is határozott! Azt nem mondom, hogy Láng Lajos ág. hitv. ev. kerületi felügyelő ur is szóljon közbe, nem, mert neki tudvalevőleg az a főfő célja, hogy grata persona legyen a protestánsok elnyomása árán, a minek az az egészen apró-cseprő dolog is bizonysága, hogy vasuti kedvezményt készséggel ad a r. kath. egyházi lapoknak, ellenben a protestánsoknak nem, mert azok az ő magasabb politikai erkölcsi iskolája szerint bizonyosan forradalmi irányzatuak. Hanem azt igenis várom s velem együtt várhatja minden protestáns ember, hogy a kormánypárton ülő protestánsok, mint azt Benedek János kijelenté, a tanulmányi alap kérdésében nyilatkozni fognak a nemzeti tulajdon megvédése érdekében, a melyet sem miniszteri cim használati adomány, sem kormány-hozzájárulás, sem r. kath. fából csinált vaskarika autonómikus intézmény, nem forgathat ki abból az alap jelleméből, a melyet ma méginkább kell hangsulyozni, mint a multban, mert ime a kormány egész vakmerőeen szembeszáll a protestáns közvéleménynyel.

Protestáns közvélemény! Igen, ez az, a melyet előtérbe állítok s a mely ellen sem a miniszter, sem a kormány, sem a néppárt felfogása nem tüntethet fel igazságot annál az egyszerű oknál fogva, mert a magyar r. kath. egyház, mint ilyen: soha sem tett alapitványt, hívei, mint ilyenek, az egyház fentartásához. az iskolák létesitéhez, hogy tulajdonjogot szerezzennek: soha sem járúltak, hanem igenis a magyar állam, a magyar nemzet gondoskodott az egyházi s iskolai szükségletekről ott a r. kath. egyházban, a mely gondoskodás semmiféle jog szokás alapján sem jelentheti a kisajátitási alapot, hanem igenis az eltulajdonitási, a kifosztási célt elárúlja s hogy a szabadelvű kormány ennek áll a szolgálatába: az mindenesetre jellemző politikai tünet, de nem újság, mert csakugyan az előző kormányoknak is ilyenfajta okoskodás volt a tulajdonságok.

A protestáns közvélemény igazságát, alapos voltát tudományosan is igazolták már s hiába mondja Wlassics Gyula, hogy lehetnek eltérő vélemények, de a kormányok elismerése a döntő: az eltérő vélemények már kétségessé teszik azt az igazságot, a melyet a kormány az állam-egyház emlékének hódolva hirdet. Vagyis a döntés ott, a hol kedvezés érvényesül: igazságot soha sem tartalmazhat. Az pedig miféle jog-elv, hogy egy bizonyos célra való használás már jog-alap ott, a hol épen a célra való használás ellen van kifogásunk első sorban, mert azt tartjuk visszaélésnek! Én sem vallom, más meg nem vesztegethető protestáns felfogású ember sem vallja, hogy a tanúlmányi alapnak r. katholikus célt kell szolgálnia. Vallom, hogy tanúlmányi, állami tanúlmányi célt kell szolgálnia s ha ezt a célt nem szolgálja, akkor a célt nem szolgálás hogyan válik tulajdon-jogi alappá?!

Jellemző, hogy ez a kérdés felvettetvén: a tulajdon-jog, miatt ilyen, állittatott előtérbe. Jellemző mert nyilvánvalóvá lett, hogy nem magyar, hanem nemzetközi tulajdonjogot állapit meg a tanulmányi alapnál a néppárt. Vagyis: a magyar nemzetnek semmi köze a tanulmányi alaphoz, hanem Rómának van hozzá joga. És épen ennek a kérdésnek ilyen modon való feltüntetése álcázza le a néppártot s teszi próbára a kormánypárti szabadelvüeket, no meg a protestánsokat mindenek felett, a kik között Báró Kaas Ivor immáron szint vallott, hogy a római pártérdek előbb való, mint a protestáns nemzeti érdek.

Azt azonban már most jelezhetjük, hogy a protestáns felfogásnak a kormány felfogással szemben érvényesülnie kell, ha azt akarja a nemzet, hogy ki ne fosztogassák tulajdonából. Épen ezért tiltakozunk a Wlassics cimet osztogató felfogása ellen, a mely a kormány viselkedést s nyilatkozatot jogforrásnak tünteti fel. Ez visszaélés a hatalommal,

meg nem engedhető jog-gyakorlás s a protestánsok kivierundzwanzigolása olyan tulajdonból, a melyhez Isten s emberek előtt örökké jogot követelünk!

Csak aztán mi magunk is álljunk meg a protestáns felfogás mellett, a melyet Orbán József fényesen igazolt![1]

ISKOLAI ÜGY.

Az állami elemi népiskolák a róm. kath. egyház szolgálatában.

(Folyt. és vége.)

II.

Az állami iskoláknál engedélyezett — s a felekezeti érdekek kielégítését és a vallásosság előmozditását czélzó — hittan-órákról azt kell mondanunk, hogy azok számának megállapitásánál, az állam a római-katholikus vallást előnyben részesiti, amennyiben azoknak több óraszámot engedélyez, mint nekünk reformátusoknak, vagy legalább is erős küzdelem és sok utánjárásra lehet kivinni, hogy a mi gyermekeink is ugyanannyi hittanórát élvezzenek hetenként, mint a róm. kath. növendékek. Eme hittanórák megállapitásánál — olyan községekről lévén szó, ahol a római katholikusok többségben vannak — a gyermekek létszámára szoktak hivatkozni s azzal indokolják meg a hetenkénti több óraszámot. Ezt az indoklást a magunk részéről nem fogadjuk el, mert ha mondjuk — kevesebben vannak is valamely iskolában a református gyermekek, de mindenesetre VI. osztályba járnak s annak a református hitoktatónak is — kevesebb létszám mellett is — ugyanannyi osztályt kell tanitani, mint a római katholikus hitoktatónak. A hittanórák számának megállapitása tehát sérelmes reánk reformátusokra nézve, mert abból is kitünik, hogy az állam minket mellőzve a római katholikus vallást előnyben részesiti.

A hitoktatók dijazásánál is tapasztalnunk kell mellőztetésünket. A római katholikus hitoktatók általában nagyobb dijazásban részesülnek az állam részéről,[2] mint a református hitoktatók s ennél a pontnál az állam olykor még a hitfelekezetünkkel kötött szerződés megszegésére is vállalkozik. Igazolja ezt a nagyidai eset is, ahol — tudvalevőleg — az egyház, felekezeti iskolája átadásakor szerződésben kötötte ki magának a többek között, hogy a református hitoktató vallástanitási-dija „nem lehet kevesebb óránként, mint más vallásfelekezetű hitoktatók dijazása“ és ennek daczára mégis épen felényi összegben állapitotta azt meg a miniszterium óránként, mint a római katholikus plebánusét, mintha bizony a róm. kath. pap munkája egyszer annyit érne, mint a református lelkészé. És amidőn — a szerződésre hivatkozva — a tanfelügyelőség utján — megfelebbeztük ezt a méltánytalan eljárást: eme fellebbezést még csak válaszra sem méltatta „a jog, törvény és igazság“ szelleme által áthatott magas minisztérium s meg kellett elégedni az állami iskola első évében a méltánytalanul megállapitott hitoktatói-dij összegével; a következő évben a másodszori fellebbezéssel csak annyit érhettünk el, hogy csak arra az egy évre engedélyezte a miniszterium a kivánt és a szerződésnek is megfelelő összeget, amelyben a fellebbezés történt. Csak a harmadszori — egyházi hatóság utján tett — fellebezésnek lett aztán kellő eredménye az állami iskola harmadik évében, de akkor sem visszamenőleg — az első évtől számitva — adták meg a méltányos összeget. Nem azt bizonyitja-e ez, hogy az állam nem egyforma elbánásban részesiti a vallásfelekezeteket, szégyenére a vallás-egyenlőség elvének, szégyenére a vallásegyenlőséget hirdető országos törvényeknek!? A buzinkai állami iskolánál a saczai plébános 160 korona hitoktatói dijat kap akkor, amidőn a nagyidai ref. lelkész ugyanannyi munkáért csak 120 korona dijazásban részesül, pedig Nagy-Ida 6 kilométernyire van Buzinkától — Sacza pedig össze van forrva Buzinkával teljesen, ugy, hogy tulajdonképen egy községnek tekinthető.

Ezekhez hasonló esetet nagyon sokat lehetne felemliteni, amelyek mind kétségtelenül a mellett bizonyitanak, hogy az állami elemi népiskolák, csakugyan római katholikus felekezeti érdekeket szolgálnak.

III.

A miniszter vallásos nevelésre vonatkozó rendeletének — a legtöbb helyen — ugy vélnek eleget tenni az állami tanitó urak, illetőleg abban látják megvalósulva a vallásos nevelést, hogy növendékeikkel a tanitás előtt- és után minden alkalommal keresztet vettetnek; az utcán „dicsértessékkel“ köszöntetnek. Igaz, hogy a református vallásu gyerekektől nem követelik feltétlenül a keresztvetést és a dicsértessékkel való köszönést, de ha véletlenül ők is a többség után indulva usznak az árral: azt már szivesen elnézik. És a keresztvetést nemcsak a róm. kath. vallásu, hanem meg a református és zsidó vallásu tanitóknak is követelniök kell római katholikus növendékeiktől. Volt rá eset, a közel múltban — itt egyházmegyénk területén — amikor egy református vallásu s igazi protestans érzelmü állami-tanitót a tanfelügyelő fegyelmi vizsgálat kilátásba-helyezésével serkentett arra, hogy osztályában vettesse a róm. kath. gyermekekkel a keresztet, azt mondván a tanitó érveléseire: „ne fejtegessük, helyese ez, vagy nem; itt egy tantestületi határozattal állunk szemben s önnek alá kell vetnie magát eme határozatnak!“

Ugy látszik az is az állami iskolák vallásos neveléséhez tartozik, ha a róm. kath. ünnepeket iskolai szünettel a ref. gyermekekkel is megünnepeltetik, de már pl. a reformació emlék-ünnepét még a ref. növendékeknek sem lehet megtartani, mig ellenben a római pápa jubileuman a ref. és zsidó gyermekek számára is iskolai szünetet rendelnek, olyan állami iskolánál, ahol nemcsak római kath. vallásu, hanem református és zsidó vallásu tanitók is müködnek. Nos, hát ez az utóbb emlitett dolog mutatja tán legszembetünőbben, hogy az állami-elemi népiskolák csakugyan a róm. kath. egyház szolgálatában állanak, mert különben miért kelljen a ref. és zsidó vallásu tanitóknak is, a ref. és

*

[1] Ebben a kérdésben az ultramontán sajtó is nyilatkozik és a szabadságot hirdető minisztert a sárga földig paskolja ugyan, de egyuttal hirdeti, hogy a *cimet* jól állapitja meg, csak majd adja is át valóságban is a cim-tartalmat. Feltünő, hogy az Alkotmány csak úgy tapsol a néppárt sikerének, a mely a kérdés alkalmával mutatkozott a képviselőházban. Csak úgy veri a mellét ez a párt, hogy övé a jövő s talán igaz is, mert a kétlaki szabadelvüség nem sokat ér még az ultramontánoknak sem. Szerk.

[2] Ezt úgy szokták magyarázni, hogy más az államkassza és más a tanúlmányi kassza! Ebből a kettőből kap a róm. kath. hitoktató, mig a prot. csak államkasszából. Szerk.

zsidó vallásu növendékeknek is megünnepelni — iskolai szünettel — a római pápa 25 éves jubileumát!?

* * *

Ilyen körülmények között — az elmondottak alapján — nekünk reformátusoknak valósággal könnyelműség lemondani felekezeti iskoláinkról; azokat még áldozatok árán is fenn kell tartanunk, mert, ha egyházunk veteményes kertjeiről oly könnyelműen lemondunk a róm. kath. érdekeket képviselő állam javára, akkor eljön az idő, amikor egyházi életünk virágzás helyett hervadásnak indul; amikor híveink közönyösek lesznek egyházi életünk iránt, s a külső csillogás után indulva elhagyogatnak bennünket, mert hitoktatóink a rendelkezésükre bocsátott idő alatt alig lesznek képesek mindenütt oly erős protestáns öntudatott csepegtetni gyermekeink szivébe, hogy azok minden vészben és viharban erősen megállhassanak. De ahol már az iskolák államosittattak s ezen változtatni nem tudunk: igyekezzünk minden erőnkkel s minden tehetségünkkel gyermekeinkben ébren tartani és felkölteni a felekezeti öntudatot. S hogy ezt a feladatot sikeresen megoldhassuk, a hitoktatók buzgólkodása és lelkiismeretessége mellett égető szükségünk van jó vallástani kézi könyvekre is, amelyeknek kiválasztását a hitoktatók belátására kellene biznunk s fel kellene oldozni őket a kerületi tankönyvek használatának kötelezettsége alól. A jó vallástani kézikönyvek okos kiválasztása és tanittatása által sikeres munkát végezhetünk, de mereven ragaszkodni s rászoritani hitoktatóinkat az egyh. ker. kiadványokra: elhibázott eljárás, sőt önmagunk elleni bűn, olyan helyeken különösen, ahol a katholiczizmus tulsulyban van, s ahol a nép többségének — kétségkivül a vezérek által irányitott — fanatizmusa és bigottériája az állami iskola előtt is követeli a keresztnek felállitását.

Egyedül a helyes irányban s lelkiismeretesen végzett vallástanitás óvhat meg bennünket a katholiczizmusnak az állami elemi iskoláknál is tapasztalt végnélküli törekvéseitől; egyedül a vallásfelekezeti öntudat felébresztése és ébrentartása által óvhatjuk meg egyházi életünket a későbbi veszedelmektől, a melyek az állami iskolák alatt okvetlen bekövetkeznének, ha sokszoros, talán megfeszitett erővel nem igyekeznénk teljesiteni a vallástanitás szép és magasztos munkáját.

Ez a vallástanitás legyen hát nekünk — állami elemi iskolába működő hitoktatóknak legfőbb és legkedvesebb foglalkozásunk. Ez lesz reánk nézve az igazi belmissió, mert ha az iskolában és a confirmatioi oktatásnál sikeres munkát végezünk, ha ott megismertetjük, megkedveltetjük növendékeinkkel — leendő híveinkkel — egyházunk alapigazságait s a más vallásoknak, közelebb a róm. kath. vallásnak a mienkkel való összehasonlitása által felébresztjük bennök a prot. öntudatot: akkor bátran megállhatunk s nincs okunk kétségbe esni. Mig ellenben az iskolai vallástanitás elhanyagolása után a legnagyobb belmissiói tevékenységgel sem érhetünk czélt, a legkörültekintőbb lelkészi munkássággal sem pótolhatjuk a mulasztott hiányokat.

Mivel a vallástanitás hát ilyen fontos s mivel felekezeti iskoláinkban több időnk és alkalmunk van annak eszközlésére, mint a róm. kath. befolyás alatt álló állami iskolákban s egyéb felekezeti és egyházi érdekeink szempontjából is: ragaszkodjunk még áldozatok árán is felekezeti iskoláinkhoz s ne mondjunk le azokról könnyelműen, mert nekünk s egyházi életünknek — ugyszólván — létfentartási eszközeink s azoknak rohamos, mindenfelé történendő államositása esetén nehezebben nevelhetünk magunknak hithű, igazi protestáns érzelmű, vallásunkért vért és életet áldozni kész hitsorsosokat; nem, mert az állami iskolák — a többi vallásfelekezetek, hátrányára — kizárólag egy felekezetnek a róm. kath. felekezetnek érdekeit istápolják s épen azért azok — az 1848. évi XX. t. cz. 2 §-nak nagyobb dicsőségére — róm. kath. felekezeti-iskoláknak tekinthetők.

Görgey János.

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

1825. április 7-én a Jánosiban tartott superintendentialis gyűlés elé ismét kérvényt nyújtott be egyházunk. Ebben, mely eredetiben a főiskolai levéltár B. XLVIII. 20494. szám alatt van elhelyezve jelentik az egyház előljárói, hogy a templom fedelének megújitását nagy gonddal és erőnket felülhaladó költséggel, jó Istenünk segedelme által elvégeztük és azt oly bátorságos állapotba helyeztük, hogy ha a kegyelmes Isteni gondviselés arra rendkívül való erőszakkal pusztító veszélyt nem bocsát, még a következő nemzedék is több ízekig annak további újitgatására kivántató gondtól és költségektől meg lesz mentve." Hivatkoznak ebben arra, hogy „jól emlékezhetnek a főtiszt. Consistorium éltesebb tagjai arra, hogy a Pataki kitsiny és tehetetlen Eklesiának felényi templomra sem vala szüksége, mint a minőt az akkori nagytekintetű Publicum kiméretett és bár pénzbeli jótéteménynyel annyira segitett is, hogy a 20,000 ezüst forintnál és pénzbeli költségének négyötöd részénél reá többet adakozott, de a hat esztendőkig folytában tartott épités terhe az Eklesia tagjainak is szörnyű megerőltetésekre szolgált és utóbb is, a Superintendentialis Cassából adott mintegy négyezer Forintokban egyedűl való szabad birtokocskájától az úgynevezett Papsor utczától, mely tizenkét házhelyből állott, Eklesiánk végkép megfosztatott. Mely birtok, ha, az Eklézsiának annyit nem ért is, de a Collegiumra nézve, melynek egy része már is reá épült, két annyinál is becsesebb. És épen e miatt, midőn ez előtt mintegy 15 esztendőkkel ezen Papsornak birtokáról forma szerint lemondottunk, az vala egyik főfeltételünk, hogy a főtiszteletű közönség a Templomra tejendő reparatiok költségét ezentúl fele részben fizesse. A mi ugyan irásban meg nem igértetett, de a felől szóval kegyesen megbiztattattunk, hogy minden nevezetesebb igazitásokra nézve, melyek közzé már akkor a Templomnak rongyolló fedelének megujjitása is számláltatott, a Publicum mindenkor nevezetes és úgy lehet, hogy Felénél is tetemesebb költségbeli segedelemmel fog lenni."

Előadják aztán a kérvényben, hogy a templomra tett költség, miután „a helybeli mesteremberekneк beadott, de nagyobb részint ajándékba tudódott Contóikat is összesummázták, ide számlálván a Templomnak belső vakolását is, mely kivált a boltozatok beázása miatt szükségessé leve, szinte 14000 forintokra telik." Hálásan ismerik el, hogy a főtiszteletű Consistorium 1000 forinttal segélyére jött az egyháznak s a külföldi jóltevőktől 1071 forint 18 kr gyűlt be; de a panaszkodva említik, hogy „8920 frt 43 kr. rész szerint az Eklesia adakozásából, rész szerint 17 esztendőktől fogva gyűjtögetett és sugorgatott tőkepénzéből kellett kitelni, 3000 forintot pedig költsön kellett felvenni."

Nem kéri az egyház, hogy „ezen tetemes költségnek fele vagy több részével a tett szóbeli ajánlás szerint vagy egyik vagy másik közönséges Cassa terheltessen.“ A folyamodvány szavai szerint: „Tsupán tsak ezen 3000 forint adósság terhe alól lehetséges felmentetésünk végett alázatos, de annál tántoríthatatlanabb bizodalommal esedezünk, mivel ezen adósággal magunkat terhelni nem magunkért, vagy magunkra nézve, hanem a Főtiszteléndő Superintendentia, sőt egész reformált Sz. vallásunkat követő közönség Templomáért kénteleníttettünk, mellytől a magunkét sem elszakasztanunk, sem romladozásaiból épitenünk nem lehetett. Ezért is pedig akkor könyörgünk, minek utánna a reánk szorossan kivethető költségbeli terhet, szinte kétszeresen is viseltük és ez által minden kész pénz és adakozásbeli értékünket a Főtiszteletű közönségért ez által kimerítettünk.“ Kéri, hogy ennyi summa erejéig az Agentialis Adósságok restans intereseiből assignaltasson. Hivatkozik egyenesen az Okolitsányi-féle interesre is, melyből már egy alkalommal 300 frt az egyház részére kiadatott. Azon esetben, ha az egyház kérése teljesíttetik, ígéri, hogy „kevés esztendők alatt, a hajdani felsőbb tilalom miatt elég disztelenül, sután maradott tornyunkat mind mérséklett magasságra felemelni, mind a mostani díszesebb fedélhez illendőbb fedél alá venni, jó Istenünk segedelmével saját költségünkön fogunk törekedni.“

A kérvényhez csatolt kimutatásból megtudhatjuk, hogy a gömöri egyházmegyéből a balogi, recskei, rimaszécsi, martonfalusi és jánosi ekklesiákon kívül, melyekből adomány nem érkezett, befolyt 211 frt 12 kr; az alsó-borsodiból 219 frt 5½ krt; a felső-borsodiból 45 frt 31½ kr; a tornaiból 63 frt 48 kr; az abaujiból 249 frt 19 kr; a felső-zempléniből 112 frt 14 kr; az alsó-zempléniből 170 frt 08 kr.

Az egyháznak fennebb emlitett, igen határozott hangú s az egyházkerülettől a régebbi szóbeli megállapodások folytán már majdnem követelő kérvényére a superintendentialis gyűlés jegyzőkönyvének 80. pontjában foglalt határozatában teljességgel nem mondja jogtalannak a pataki egyház kérését; de „Cassája gyengébb levén, mintsem hogy a sok sürgető szükség pótolása mellett annyit birhatnánk, hogy a pataki Ekklesia kivánságának egészszen eleget tehetnének, ezúttal a Méltóságos Okolitsányi succesoroknál kinnlevő 1200 frt interes, melyből már 300 frtokat valósággal kezéhez is vett a sárospataki Ekklesia assignáltatik, az illető Tekintetes Coadj. Curator úr által sürgettetvén a fizetés.“ Ugy látszik, hogy ez az odaajándékozott összeg erős kezek közt volt, mert az egyház az 1827., sőt még az 1831. évben is panaszosan említi az egyházkerületi közgyűlés előtt, hogy mindez ideig nem juthatott hozzá s igy ezzel nehéz helyzetén semmit sem enyhithetett.

(Folyt. köv.) Buza János.

NEKROLÓG.

Tóth Lajos emlékezete.

1836—1902.

Azon kevés számban található emberek közül való volt Tóth Lajos, Sajó-Hidvég érdemgazdag, 1902. november 20-án elhunyt lelkésze, kikre találóan jellemzésül azt szoktuk mondani: vastag nyakú kálvinista magyar ember. Egyenes, szilárd jellem; szigorúan következetes gondolkozású, helyes belátású és ítéletalkotó, körültekintő, körülményes, rendet, tisztaságot kedvelő, kötelességteljesítő ember volt minden dolgában. Működésében sohasem felületes, mindenkor a dolgok mélyébe ható munkás. Alkotásaiban nem épen a jelen, hanem legtöbbnyire a jövő kívánalmait tartotta szeme előtt s ezért az ő alkotásainak legtöbbje túléli őt, az embert. A megismert igazságnak lefegyverezhetlen, mindenkor a küzdtéren harcolt bajnoka volt, fenyítő ostora a léhaságnak, rendetlenségnek s kötelességmulasztásnak. Az az ember volt, kinek agya a gondolatok, az eszmék alkotásának állandóan munkában tartott műhelye volt. A cselekedet embere volt, ki eszméit a neki kijelölt munkatéren lankadatlan kitartással öltöztette testbe és tehetségeit sokképen értékesítette. Munkája nyomán áldás és élet támadott.

A magyar vallásnak ama papjai közé tartozott Tóth Lajos, kik nem bérért munkálkodnak az Ur szőlőjében, hanem jó kedvvel, hivatottságból. Az a jó pásztor volt, ki életét adja az ő juhaiért. A lelkészi állást minden más társadalmi állásnak fölébe helyezte, mivelhogy célja, hivatása az emberiség erkölcsi nyomorának enyhítése, gyógyítása, az emberek lelkének az idvességre vezetése. Ezért a magyar vallás papjától, mint főkelléket megkövetelte: a hivatottságot, a lelkészi hivatás iránt állandó lelkesedéstől ébrentartott munkaszeretetet s a tudományos képzettséget és azt, mit a példabeszéd igy fejez ki: „a jó pap holtig tanúl.“

Tiszteletet parancsoló szép papi alak, közép, izmos termet, széles vállak, domború mell, élénk mozgású, lélekbelátó szemek, mosolygó, beszélni, társalogni szerető ajkak, erőteljes, szép férfias bariton hang, melylyel a harsogó mennydörgéssel versenyre kelhetett: ezekben nyilvánúlt Tóth Lajosban a külső ember. Természetes, mesterkéletlen s épen ezért hatásos szónok volt. A szónoki hatást nem a szóvirágokban, nem a nagyotmondásokban kereste és érte el, hanem hálóját a mély vizekbe eresztve, abban, hogy előadását hallgatóihoz alkalmazta; tisztán, világosan érthető szavakban és előadásban tanított, oktatott, intett, dorgált, buzdított, lelkesitett, visszatartott, vigasztalt és megnyugtatott.

A lelkészi pályára hivatottságát és az azon való munkálkodás szeretetét lelkész atyától örökségül vette; tudományos képzettségét, mint egész tanulói pályáján szorgalmas és kitűnő tanuló, maga szerezte meg. Papi bölcseségét, mely lelki gondozói munkáját sikerrel koronázta, mind késő vénségéig gyarapította. A lelkipásztorban megkívántató kellékek birtokában biztos és szerencsés kezekkel igazgatta egyházközségét nemcsak szélcsendben a nyugalom és békesség vizein, hanem a roszakarat, értelmetlenség és szerencsétlenség viharai által felkavart hullámhegyek tetején is. Abban az időben, midőn az állam a lelkészi földeket adó alá vonta és az egyházközségek és lelkészek között heves küzdelem indúlt meg ama kérdés felett: ki fizesse a lelkész adóját, a lelkész-e, vagy az egyházközség? az értelmetlenség és rosz akarat által szitott erős, szinte lázadásszerű mozgalom indúlt meg az erőskezű, egyházközségét példás rendben tartott, gyülekezetét atyailag fegyelmezett lelkész ellen azért, mert a lelkészi földek adóját az egyházközség pénztárából fizettette s nem engedte az adó levonással a lelkészjövedelmét csonkúlni. A felizgatott kedélyek hullámhátán bátran s biztos járt és csendet parancsolt a háborgó hullámoknak. Midőn az 1885. évi junius hó 3-ik napján dühöngött rettenetes tűzvész csaknem az egész községet elpusztította; csak az imént nagy áldozatokkal felépített Istenháza is új orgonájával s teljes felszerelésével, lelkészlak, tanítólak, iskola és minden mellék-

épülete a tűz martalékává lett. Midőn mindenki kétségbe volt esve, a nép hajléktalanúl s ruhátlanúl bolyongott a romok között és kenyérért kiáltott s nem volt kenyér: akkor a veszedelemben volt legerősebb a Tóth Lajos lelke. A kétségbeesetteket megvigasztalta mondván: „nem hagyja el az Ur az ő népét.“ Az éhezőknek kenyeret, a hajléktalanoknak építkezésre kölcsönt szerzett. Teremtő, alkotó ereje az egyházi épületeket azzal a szerencsétlenség által sujtott néppel 20 ezer koronára menő költségen még díszesebben felépítette, mint a milyen volt valaha.

Mint a megbántott oroszlán vette fel a harcot, midőn egyházközsége érdekeit kellett megvédelmeznie. Midőn a községi előljáróság az egyházközség tulajdonát képező faiskolának alkalmazott régi ref. temetőt a faiskolának községi gondozás vétele után a község nevére iratta: erős küzdelmébe, sok utánjárásába, évekig tartott nyugtalankodásába került, míg az elvett területet egyházközsége nevére visszairathatta. Gúny, rágalom, harag, bántalom nyilai sebezték; de a küzdelemmel nem hagyott fel s a győzelem végre is azövé lett.

Hiveivel szemben a jó atya volt. Javukat, boldogságukat nemcsak óhajtotta, hanem eszközölte is. Nyájas, szelíd és leereszkedő volt. Jó volt a jóhoz, de a javíthatatlanokra kíméletlenül kiöntötte búsulásának haragját. És mert egy egész hosszú életen át 37 esztendei gondos lelkipásztorkodásával mindenek előtt bizonyságot adott magáról, hogy ő gyülekezetének s községének mindenkor, még akkor is a javát munkálta, mikor a kicsiny lelkek nem értették meg s útjába állottak: megnyerte jutalmúl, hogy még azok is tisztelték, becsülték, a kik szigorúsága s minden dologban az igazság keresése miatt nem kedvelték. Ellenségei is becsülték; azok is tisztelték, a kik azt mondták róla: gáncsoskodó, kötekedő, a kákán is görcsöt kereső ember, a kinek senki és semmi se jó, csak maga s csak a mit maga cselekszik.

Az egyház önkormányzati jogát, a ref. lelkésznek a polgári hatóságtól függetlenségét, a templomnak és szószéknek tisztességét tettel és tollal védelmezte. A Prot. egyház és iskolai lapok 1878. evi 3:. számában bátran kikel minden oly nemű kísérlet ellen, melyben a polgári hatóság az egyházi hatóság mellőzésével akar a lelkészek felett rendelkezni és merészen tiltakozik az ellen, hogy a polgári hatóság kényszeríthesse a lelkészt olynemű közhírdetéseknek, mint a rögtön bíráskodás, szószékből vagy templom előtt közzétételére, a melyek a hely, szószék és templom szentségével merőben ellenkeznek.

Az alsó-zempléni egyházmegyének amaz első szerepet vitt tanácsbírája volt Tóth Lajos, ki az egyházi közügyek terén nélkülözhetetlen ember volt s a kinek kormányzásra termettsége miatt méltó helye lett volna az esperesi székben is. Hosszú időn át, mind haláláig ő volt az egyházmegye pénztárosa. Rendszeretete, pontossága, szakavatottsága s a rá bizott vagyonnak hűséges kezelése miatt senki sem volt nála érdemesebb ezen felelőséggel járó hivatal viselésére. Az egyházi építkezések terén valóságos szakember lett. Az egyházmegyei, különösen az alsó részén, újabb építkezéseknél csaknem minden egyházközségben ott találtuk, mint felügyelőt. Ha az egyházközségek valamelyikében zavarok, nehézségek, áthidalhatatlannak látszó mélységek állottak elő, az egyházmegye bizalma felé fordúlt és ő rendet csinált, a nehézségeket elhárította, a zavarokat megszüntette, a mélységeket áthidalta.

Hadd álljon itt a Tóth Lajos egyházmegyei tevékenységének elismerő bizonyságául az alsó-zempléni egyházmegye gondnokának, az ember- és lélekismerő Meczner Bélának az 1903. év április hó 15-iki gyűlésen elhangzott Tóth Lajos érdemeit méltató nyilatkozata: „Egy szomorú kötelességet kell teljesítenem. Ugyanis egyházmegyénknek egyik kiváló, jeles munkás tagja, ki évtizedeken keresztül volt egyházmegyénknek jegyzője, főjegyzője és tanácsbírája nagytiszteletű Tóth Lajos sajó-hidvégi lelkesz úr, pár hónap előtt elhunyt. Ismertük mindnyájan tevékenységét, ismertük azon ragaszkodását, munkálkodását, melyet egyházmegyénkben kifejtett. Alig volt egy-egy fontosabb ügyünk, kiküldetésünk, a hol az ő tevékenységét igénybe ne vettük volna.“

Egyházmegyei kiküldetéseiben bármely tekintélylyel szemben bátran elébe állt minden olynemű törekvésnek, mely az egyéni érdeket a közérdek felé akarta helyezni. Midőn a Terhes Barna halála után a sárospataki egyházközségnek az volt a kérelme, hogy kilenc évig helyettes lelkésze legyen: Tóth Lajos ezen törekvésnek minden erejével elébe állt: mert úgy volt meggyőződve — igazsága is volt — hogy olyan fényes, szemelőtti gyülekezetet nem lehet, nem szabad lelkész nelkül hagyni. Ezen törekvés megakadályozása miatt a „Sárospataki Lapok“-ban erős tollharcba bocsátkozott nem kisebb emberrel, mint Mitrovics Gyulával. A fegyverforgatásban Mitrovics volt talán az erősebb, de a győzelem — mint a következmény megmutatta — Tóth Lajosé lett.

Egyháztársadalmi tevékenységének hasonlóan az ő tehetségeit értékesitő tere volt a harangod-hegyaljai lelkész-értekezleti kör, melynek az 1891. évben Czinke István rimaszombati, akkor erdőbényei lelkészszel Tóth Lajos volt a megalkotója, életrekeltője. Mint éleslátású s figyelő egyházpolitikus korán észrevette, idejében meglátta, hogy a csuhás sereg a magyar protestántizmus ellen titkon harcra készül, fegyverkezik s hogy az ultramontán kéz a magyar egyházra és hazára bogozza hálóját, kovácsolja bilincseit. Tömörítette, seregbe vonta tehát ő is a harangod-hegyaljai ev. ref. lelkészeket s figyelmeztette a fenyegető s közeledő veszélyre. Intette, buzdította; éber vigyázatra, munkásságra serkentett. Eszméket vetett fel s vitatott meg, utat nyitott az önképzesre s erősítette a tiszttársai összekötő kapcsot, a szeretetet. Ő volt e körnek 12 esztendőn át elnöke.

Az egyháztársadalmi életnek ily nagy és sokfelé irányuló tevékenysége mellett résztvett a községi- és vármegyei ügyek intézésében is, nem hanyagolva el családi s magán dolgait sem. Jó férj volt, gondos, szerető, boldog apa, a ki szeretett és szeretve volt.

Ily sok és kiváló jó tulajdonságaiért, Tóth Lajos, Sajó-Hidvég lelkésze, az alsó-zempléni egyházmegye tanacsbírája, a harangod-hegyaljai lelkész-értekezleti kör elnöke megérdemli, hogy a mikor letűnt az élet szinteréről: ne felejtsük el, fennmaradjon közöttünk áldásban emlékezete!

Olajos Pál,
gesztelyi ev. ref. lelkész.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Észrevételek a törvénytervezetre.

(Folytatás.)

A mai törvénytervezet is felveszi a meghivás és pályázat utján való választást.

A „Sárospataki Lapok“-ban egyik lelkésztársam a lelkészválasztásnál csak a meghivási módszert fogadna

el, a pályázatot mellőzné, és a választásnál csak általános többséget óhajtana, nem $^2/_3$ többséget. Ez utóbbi megjegyzést én is helyeslem, de már azt nem tudom felfogni, hogy ha valaki az általános többséget sem nyeri meg, a mire könnyen lehet eset, mi történik a pályázat elejtésével. Igy a meghivási eljárást vég nélkül lehetne ismételni, a nélkül, hogy sokszor eredményre jutnánk, míg a pályázat utján való választásnál a 232. §-ban meg van a helyes intézkedés arra is, hogy ha két pályázó egyenlő szavazatot nyerne, vagy pedig a szavazat több egyén között oszlik meg.

A meghivásról szóló fejezet 211. §-ban helyesnek tartjuk azon beszurást, hogy a meghivó egyház nem tartozik a meghivott nevét az esperesnek kijelenteni. A meghivásról szóló §§-ok egészen elfogadhatók, ugyszintén a pályázatról szóló is. Helyesnek tartjuk ez utóbbinál a 217. §. azon beszurását, hogy a hivatal elfoglalásának határideje a pályázatban mindig kiteendő és a 219. §-ban az, hogy: „azok az okok melyeknél fogva egyes pályázatok félretétettek a jegyzőkönyvbe felveendők." Különben ezen alfejezet is, mint az utána következő, egészen megmaradhat.

Kifogásolom a következő alfejezetben a 226 §-t. A 224. és 225. §. szerint ugyanis a küldöttség már kint is van a választó egyházban, az esperes által nekik átadott névjegyzék alapján a választást már el is rendelik, sőt már az ellenőrzésre megválasztott presbyter meghivó-levele is bemutattatik, mégis a 226. §. igy kezdődik: „A választás vezetésével az egyházmegyei elnökség által megbizott küldöttség a választásra kitűzött napon és órában a választás szinhelyén megjelenvén." Szerintünk ez szószaporítás s e §-nak igy kell kezdődni: A küldöttség a választás szinhelyén a jelen választási szabályokat stb. Az előzők kimaradhatnak.

Javítandónak tartom a 230. §. 2-ik kikezdésében: a választási elnökség kifejezést, mert eddig mindig küldöttségről van szó. Összhangban csak úgy lesz e §. a többivel, ha itt is küldöttség említtetik. A 231. §. második kikezdésében ezek a szavak: „különben a szavazó lapok szinei és alakja érvénytelenségi okul nem szolgál," kimaradhat. Úgy ez, mint a következő alfejezet, mely a szabályellenes választásról intézkedik, egészen megállhat. Nagyon helyeselhető különösen a 247. §. azon toldaléka, hogy panaszt a lelkészválasztás ellen az elévülési időn túl is be lehet adni. Ez nagy fék lesz a törvénytelenségek ellen.

A második és harmadik egészen új fejezetek minden változtatás nélkül átjöhetnek törvénykönyvünkbe, úgyszintén a segéd- és helyettes lelkészekről szóló IV. fejezet.

A 266. §-t nem tartom helyénvalónak. Csekély véleményem szerint ez több jog az esperes kezében, mint a mennyi őt megilletheti. Itt az esperes fegyelmi büntetést gyakorol, holott ehez csak az egyházmegyének van joga. Ez a régi vaskalapossággnak egy maradványa volna. E §. megmaradásával a főnök és egy esperes megakadályozhat egy s. lelkészt előhaladásában, talán személyi okokból — s a szegény még panaszszal sem élhet.

Az elhelyezési sorrendben nem tartom helyén valónak, hogy káplántanitóságok és vallástanitóságok előtt, a képviselő lelkészek nyerhetnek káplánokat. Én a képviselőséget lelkész részéről magánvállalkozásnak tartom, s egyházi szempontból ellene vagyok, és ily képviselő lelkésznek csak akkor adnék káplánt, mikor minden más helyre jutott már. Az anciennitás szót, mint nem magyart, úgy a 270., mint a 271. §. illető helyeiről törölném.

A 271. § D) pontja 2-ik kikezdését nem tartom elfogadhatónak, mert ez szerintem leronthatja a D) pont első kikezdésének összes feltételeit, melyben az van, hogy az elhelyezésnél a minősítést és az anciennitást kell figyelembe venni. Rokonság, érdekek folytán az érdemetlenek elfoglalhatják a legjobb káplánságot, — a jobbak kedvezőtlen helyeken sinlődhetnek. Törölni kérem.

A 273. §-ról difficile satiram non scribere. 240 kor. fizetés egy káplánnak; 2—3 osztályt végzett s.-tanítónak pedig 300 korona.

Ime az urasági cseléd és a káplán egy szinvonalra helyeztettek. Fizetésöket 360 koronában kivánjuk megállapitani. A zsinat pedig gondoskodjék arról, hogy az 500 korona káplántartási díj magasabbra emeltessék.

A 275. §-ban biztosíték van arra nézve, hogy ha valamely jelesül végzett s.-lelkészt a szabad választó polgárok 6 évig meg nem választanának, ezentúl 800 koronát húzzon a közalapból. Részemről azon közalapot, melynek magasztos hivatása teljesítésére úgy sincs elegendő pénze, mely előtt egy más, igen fontos intézményhez, a lelkészi nyugdíjhoz való anyagi hozzájárulás feladata áll: ilyennel meg nem terhelném, ahoz szavazatom nem adom. Keressen a törvényhozás utat és módot, hogy jeles segéd-lelkészek ne legyenek kénytelenek 6 évig káplánoskodni. Úgy módosítsa a lelkészválasztásról szóló törvénytervezetet, hogy ily egyén mihamar találjon alkalmazást.

A kegyeleti időnek a törvénytervezet igen helyesen külön §-t szentelt.

Helyeslőleg veszszük tudomásul, hogy a csonka és kegyeleti évek eltöröltetnek, és hogy ezentúl csak félévi fizetés fogja megilletni az özvegyet. Ez szerintünk az egyházi életnek csak javára fog válni. A 279. §. azonban bővítendőnek tartom a következővel: „megengedtetik azonban, hogy ott, a hol az egyház nagy anyagi zavarokkal küzd és abból másképen kibontakozni nem tud, a lelkészi állomás 2—3 évig kivételesen betöltetlenül maradjon, s ez idő alatt a lelkészi állomást helyettes lelkész töltse be, az egyház jövedelme pedig — az anyagi zavarok megszüntetésére fordítandó." Szerintünk bármennyire kilátásba helyeztük az 1848: X. t.-cikket, még messze van azon idő, mikor nem lesznek anyagi zavarok.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

KÖNYVISMERTETÉS.

A heidelbergi káté 52 egyházi beszédben.

Van Oosterzee János Jakab után fordította: Dr. Antal Géza ev. ref. theol. akadémiai tanár. 2 kötet (I. VIII + 360; II. kötet IV. 360 l.) nagy 8°. Kiadja: László Albert és társa Debrecenben. Ára a két kötetnek 10 korona.

A munkának a szerző és fordító neve egyaránt jelentőséget kölcsönöz; az elsőnek, mert a világhírű hollandi theológiai irodalomnak egyik kitünősége, — a másikénak, mert annak viselője egy sokra hivatott, sokra képes, önmagával szemben sok várakozást támasztott egyéniség, a kinek tehetségéből nemcsak fordított, hanem eredeti munkák is okvetlenül fognak sarjadzani, különben egy be nem vált reménységgel lesz szegényebb

amúgy is szegény magyar protestáns theológiai irodalmunk.

Magának a munkának a két jelentőség mellett kettős célja is van. Az egyik a szószéki használat; a másik — s ez a *főcél!* — az, hogy mintegy dogmatikai munka gyanánt szerepeljen, a mely „épúgy fölmutassa hitünk bibliai alapjait, mint igazolja a vitás kérdéseknél egyházunk igazát.“ Jellemző azonban, hogy ezt az utóbbi s főcélt a fordító nem saját úgynevezett dogmatikai felfogását viszatükröző munkának átültetésével szolgálja, hanem olyannal, a mely „mérsékelt orthodox szellemű, a minek oka egyrészt abban keresendő, hogy fordító a kátémagyarázat építő célzatát látná veszélyeztetve, ha „egyik-másik kérdésben épen a káté iróival polemizálna a magyarázó; másrészt abban, hogy ily történelmi alapon nyújthat kezet legkönnyebben egymásnak, ha multunk iránt kegyelettel van eltelve, a sokféle dogmatikus felfogás.“

Nem tudom, hogy a kettős célt méltányolja-e mindenki, azt azonban értem, hogy a főcél kitűzésével s emlegetésével a fordító egy jogos panasznak ad kifejezést abból a szempontból, hogy ilyen közvetett úton jelentkező dogmatikai munkát *talán inkább* megvesznek az emberek, mint ha egy *egyenesen dogmatikának* címzett művet bocsátana közre, mert amannál prédikációsokaság is indítja, buzdítja az embereket, a kiknek a fordító főcélja által csakugyan „duplex dos“ gyanánt szerepel a fordítás, holott talán nem is akarják ezt méltányolni.

A panasz jogosúlt s vajha megértenék a szemrehányást!

Megvallom, hogy én a főcélt tartom szem előtt az ismertetésnél azért is, mert az közelebbről érdekel s azért is, mert a káté-magyarázatnak nem vagyok barátja a szószéken, a melyről csak az Isten ígéjét *kell* magyarázni, de a *hitelvi könyvek szellemében.* S én úgy látom, hogy sokan hajlandók volnának a hitelvi könyveket magyarázni, de azoknak szelleme nélkül! Holott nekünk épen a mai viszonyok között a határozott kálvinista öntudat kifejezésére van szükségünk, a melynek legszembeszökőbb normativumai gyanánt *talán* a legtúlzóbb szabadelvűek is a hitelvi könyveket kénytelenek elismerni.

A főcélt tartva szem előtt, a következőket tartom szükségesnek elmondani.

Az első kötetben ezek a tulajdonképeni *dogmatikai* kérdések: 1. A bűnös, illetőleg nyomoruságos állapot. Kapcsolatban az ember ősi állapotával, a Status justitiae originalis szal s az elvesztett paradicsommal. A bűnös állapottal összefüggő *bün kérdéssel.* 3. A megváltás. 4. A közbenjárás a közbenjáró személyével kapcsolatban. 5. Az ennek következtében előálló üdvözitő hit. 6. A szent háromság. 7. A teremtés és gondviselés. 8. Krisztologiai pontok, mint Jézus neve, személyisége, stb. a kettős állapot mozzanatainak fontosabbjaival. 9. Az üdv-rend a Szent Lélekkel. 10. Az egyház. 11. Eschatologia a feltámadás és örök élet tanával. 12. Hit, jócselekedetek, megigazulás. 13. Keresztség, értékéről a II-ik kötetben szólva.

A másodikban ezek a dogmatikai tételek nyernek kifejezést: 1. Urvacsora, kapcsolatban az átlényegülési s mise tannal. 2. A szentségek révén keletkező állapot s főként a valódi megtérés. A többi e kötetben a X. parancsnak és az úri imának magyarázása.

Lássuk már most, hogy az író miként ad kifejezést „mérsékelt orthodox“ álláspontjának ebben a keretben, a melyből valamely főbb dogmatikai tétel elmaradását nem állapithatni meg, miután mindaz bele van vonva, a mi u. n. központi s főigazság.

Az eredeti vagy ős-állapot kérdésében Van Oosterzee így vélekedik: „Kétségtelenül tévednek azok, a kik azt állítják, hogy Ádám az első pillanattól kezdve a magasan kifejlett igazság és a már próbákon átment szentség állapotában élt; ilyen magaslatot az ember csak sz akadatlanfejlődés és a roszszal folytatott diadalmas küzdelem után ér el. De bizonyára még távolabbra vannak az igazságtól azok, kik első szüleink állapotát a gyermeki együgyűség állapotának képzelik, melyben a roszszat csak azért nem tették, mert nem voltak elég fejlettek arra, hogy a jó és rosz közötti különbséget felfoghassák. Mert Isten bizonyára megajándékozta az első ember-párt mindennel, a mi szükséges volt arra, hogy megfeleljen rendeltetésének. . .“ (34—35. lap). Vagyis ős-állapotbeli evolutionalis tan, a melynek igazságát nem vonhatni kétségbe épen annál az oknál fogva, hogy az ember *nem volt Istennek* teremtve, mert csak „ad imaginem et similitudinem Dei creatus est.“

Egyébiránt az író a *szeretetet* említi fel ama kulcsnak, a melylyel egyáltalán megérthetni az ős-állapot nagyságát utolérhetetlen voltát, a melyben az ősszülők halhatatlanok voltak, mert — úgymond — „a ki Istent szereti, végtelen életet élhet.“

Ennek a kulcsnak felvételével az ős-állapotbeli tökéletességnek olyan alapot nyújt, a mely ellen ugyan melyik hitelvi tétel tiltakozik? Egyik sem, mert épen az a jellemző a protestáns álláspontra, hogy a hitelvi könyvek csak a bibliai irányt jelölik meg, de egyéb megkötést nem tartalmaznak. Ez a szeretet-kulcs az alapja annak is, a mit a halálról így ir az író: „a halál semmiképen sem tartozott természetünk eredeti alkotásához és rendeltetéséhez. Nem szükség azért azt gondolnunk, hogy a bűn nélküli ember mindig e földön tartózkodott volna: Isten halál nélkül is eljuttathatta volna őt magasabb helyekre. De az bizonyos, hogy azt a halált, melynek mi alá vagyunk vetve, mely éles fulánkkal van fölfegyverkezve s melyet örökké tartó nyomoruság követ, ezt a halált talán nem kóstolta volna meg, ha nem evett volna a tiltott fa gyümölcséből.“ A szeretet az alapja ennek, mert így lehet a lelki halált megérteni, a melynek eredménye a nyomorúságos, a bűnös állapot, a mely lelki halál nélkül nincs a fulánkos testi halál sem a maga fájdalmaival, mert az író gondolatában bizonyosan ott van az Enos, az Illyés története s talán a Mózesé, a kik közül a két első égbe vitetett egyenesen, az utóbbi pedig az osculum mortis-szal halt meg.

Az eredendő bűnről a 40—41-ik lapon szól azzal a felvétellel, hogy „a hasonló hasonlót nemz“; meg ezzel: „úgy kell az emberi nemzetséget tekintenünk, mint ezer meg ezer ágú s millió meg millió levelű fát, melynek Ádám a gyökere, a kiben, mintegy csírában, már az egész emberiség megvolt. . .“ Kicsoda nem veszi itt észre az Augusztinus gondolatát: „in lumbis Adami fuerit gens humana.“

És ha olvassa valaki aztán Van Oosterzee felvételét tovább, rögtön észreveszi, hogy az írótól nem áll távol a Zwingli-féle morbus tan sem, bizonyságául annak, hogy a kalvinista eredendő bűn tanban íme az igazság a bűn-elvben s a bűn-formában rejlik, a bűntudat a fontos s nem a bűnösség külső jelének a sokasága.

(Vége köv.) Dr. Tüdős István.

IRODALOM.

* **Előfizetési felhivás.** Templomi könyörgések ünnep és vasárnap delutáni alkalmakra midőn egyházi tanitás nem tartatik czimü munkára. A gyakorlati élet nem egyszer sodor bennünket, lelkészeket, olyan helyzetbe, hogy egy egy ünnep vagy vasárnap délutánján, hallgatóság hiánya folytán, legjobb akaratunk mellett sem hirdethetjük az igét. Káté-, vagy biblia magyarázatot nem tarthatunk. Megtörténik az is, hogy halaszthatlan kötelesség szólit el bennünket hivatásunktól hirtelen, — s az isten-tisztelet vezetését és végzését kénytelenek vagyunk azokra bizni, a kik — bár nem hivatottak az igehirdetésre, — szükségből bennünket helyettesiteni tartoznak (tanitó, kántor-tanitó vagy rektor); a kiktől tehát nem igen kivánhatunk mást, mint hogy — akadályoztatásunk esetén, a gyülekezetben előimádkozók legyenek. Ilyen esetekben azonban a szükséges imákat nem tudjuk az illetőknek kezökbe adni, mert ilyen esetekre irott imáink köz-forgalomban nincsenek. E szükségen kivánok segiteni, midőn a jelzett alkalmakra irott imáimat a fenti czim alatt sajtó alá bocsátom, — ha ugyan a megrendelők száma némi biztositékot nyujt a nyomdai költségek fedezésére. Kérem azért azon lelkész-társaimat, kik e művemet megrendelni óhajtják, sziveskedjenek ebbeli szándékukról engem folyó évi junius hó 10-ig értesiteni. Esetleg sziveskedjenek az e részben érdekelt tanitó és rektor urakkal jelen felhivásomat közölni, hogy igy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozódhassam. A könyv 44 könyörgést fog tartalmazni, mintegy 12—15 nyomtatott iven. Előfizetési ára 3 K. 20 fill. Megjelenés után ára 4 korona. Tisztelettel Tök (u. p. Zsámbék), 1903. május hó 12. Farkas Sándor ev. ref. lelkész.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 15—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Révay Pál* sepsiszentgyörgyi ev. ref. lelkész élete 63-ik évében hosszas szenvedés után május 28-ikán elhunyt. Egy sokoldalu s nagy tevékenységű lelkipásztor dőlt ki az elhunytban, a kit nevelt gyermekeit s azoknak családja nagy siránkozások között siratnak el gyászjelentésükben is. Legyen az elhunytnak csendes nyugalma!

— **Egyházmegyei szavazás** van most napi renden a békés-bánáti ev. ref. egyházmegyében e fölött a kérdés fölött: »Felhivatnak egyházaink, hogy adják be indokolt szavazataikat vajjon kivánják-e az egyházmegye felosztását vagy sem?« A felosztás mellett állást foglalók közül Garzó Gyula és Darabos Sándor egy körlevélben hivják fel az ügy fontosságára a lelkészek figyelmét s a körlevélben történeti s gyakorlati érvekkel dolgoznak, igen helyesen, a felosztás érdekében, a mely valószinüleg sikerülni is fog.

— **A magyar prot. irodalmi társaság választmányi gyülése** junius 2-ikán a következő fontosabb határozatokkal ment végbe Hegedüs Sándor elnöklete alatt: a költségvetés 1400 korona fölösleggel megállapittatott; a Theológiai szaklapnak 1903-ra és 1904-re 300—300 korona segélyt útal ki a választmány; a jelen évi közgyülés *Nagyváradon* lesz s az előkészületek megtételével az elnökség és titkár bizatott meg; a *halasi, soproni, pozsonyi* és *kecskeméti* fiók körök megalakulása, illetőleg alakulási folyamata örömmel szolgált tudomásúl; a jelen évi kiadványok végleges sorozata a következő leend: 1. Prot. Szemle; 2. Adattár; 3. Monografia Zoványi Jenőtől; 4. Házi kincstár. Csizmadia Lajos átültetésében egy amerikai vallásos irat. E ponttal kapcsolatban a következő mozzanatok merültek fel, a melyekről tudósitást kell adnunk. A monografiák között lett volna Dr. Szabó Aladár: Jézus élete, de közbejött, a társulat ügyétől teljesen távol álló körülmény miatt Dr. Szabó a társulatból való kilépésének bejelentésével egyuttal megirandó munkájának a társulattól való megvonását is kinyilatkoztatá s igy a társaság kiadványainak csoportja megfogyott, a melyen való segités céljából kimondotta a választmány, hogy a prot. egyháztörténészek felszólitandók a magyar prot. egyháztörténelem feldolgozandó korszakainak, kérdéseinek, főbb eseményeinek stb. a kijelölésére s megállapitására, hogy ilyen módon mintegy a tervszerü történet-irás munkája vétessék foganatba. Szükség volt erre azért, mert volt egy kézirat felajánlása, a mely egy váló-pör történetét tartalmazta volna s az iró ezt az egy kérdést olyannak lett volna hajlandó tekintetni, mint a mely belevág a monográfikus egyháztörténet feldolgozásába, holott az eddigi kiadványokból megitélhette volna, hogy egészen helytelen felfogással állitott be a társasághoz, a melynek nem lehet célja az ilyen kérdések feldolgoztatása. El is utasította a választmány az illető tanárjelöltet. A házikincstárban való kiadásra ajánlotta fel Könyves Tóth Kálmán vallásos tartalmú régebbi elbeszéléseit. A választmány többsége nem fogadta el az ajánlkozást e czimen: új alkotások adandók ki. Kenessey Béla a jövő évben fogja benyújtani a megigért s elfogadott Házikincstár I-ső kötetét a keresztyén nő-alakokból. A Drummond-féle könyvből (Természeti törvény stb.) II-dik kiadást kell rendezni, a melyet külön szerződéssel fognak eszközöltetni, miután magának a társaságnak nincsen nyomdája. Ajándékúl adja a választmány a nagy-szalontai egyházmegye egyházainak a paróchiális könyvtárak megalapitására a Koszorú és Házikincstár példányait, noha ellenző felszólalást is kockáztatott meg Dr. Tüdős István rámutatván, hogy csak % engedménynyel lehet a jelzett ajándékot megadni, mert más alapitók is támaszthatnak igényt. Beregnek a kérésére kimondotta a választmány, hogy 1 Házikincstár s 2 Koszoru példányt kapnak az érdekelt egyházak. Végül Radácsi Györgynek volt nagy meglepetést keltő felszólalása, a mely szerint ő még 1896-ban, a pápai közgyülés után irt Gyurác Ferenc elnöknek, hogy hajlandó megirni a Magyar biblia forditás történetét: de mindez ideig nem kapott levelére választ . . . Hegedüs Sándor nagy ügyességgel ott fogta meg a kérdést, hogy ezt monda Radácsinak: „tessék tanár úr megirni s mi rögtön kiadjuk . . .“ Igaza van az elnöknek az *érdemben*, de bizony ott is lehetett volna kereskedni, hogy hol is maradt hát az az ügy félben?! . . .

— **Felhivás.** Azokat a szüléket, kik a sárospataki főiskolában tanuló fiaikat a jövő iskolai évben valamely családi vagy helyhez kötött alapitványra felvétetni, vagy ilyenek élvezetében megtartani óhajtják, felhivom, hogy kellően felszerelt folyamodványaikat

folyó hó 20-ig a sárospataki főiskola közigazgatói hivatalába nyujtsák be. Sárospatak 1903. junius hó 4-én. *Novák Lajos*, akadémiai és közigazgató.

— **Mennyi birtok van a felekezetek kezében Magyarországon?** A mezőgazdasági statisztika V-ik kötetéből a következő érdekes adatok adják meg a feltett kérdésre a kivánt feleletet:

I. Róm. kath. érseki és püspöki birtok	709.193	kat.	hold.
Róm. kath. káptalanok és papnevelő int. birtokai	476.999	»	»
Róm. kath. apátságok, prépostságok és szerzetes rendi birtok	272.160	»	»
Róm. kath. templomi és lelkészi birtokok	197.420	»	»
Róm. kath. kántor tan., tanitói és iskolai birtokok	40.997	»	»
Összesen:	1.696.769	kat.	hold.
II. Gör. kath. érseki és püspöki birtok	151.175	»	»
Gör. kath. káptalani birtok	2.418	»	»
» » szerzetes rendi birtok	2.513	»	»
» » templomi és lelkészi birtokok	103.165	»	»
Gör. kath. kántor tan. tanitói és isk. birtok	20.065	»	»
Összesen:	279.336	kat.	hold.
III. Gör. kel. érseki és püspöki birtok	20.684	kat.	hold.
Gör. kel. szerzetes rendi	9.046	»	»
» » templomi és lelkészi	85.763	»	»
» » tanitói és iskolai	8 252	»	»
Összesen:	123.745	kat.	hold.
IV. Ágost. evang. alapok birtokai	1.655	kat.	hold.
» » templomi és lelkészi birtokok	61.708	»	»
Ágost. evang. tanítói és iskolai birtokok	8.260	»	»
Összesen:	71.623	kat.	hold.
V. Evang. reform. egyházi alapok birtokai	16.657	kat.	hold.
Evang. reform. templomi és lelkészi birtokok	123.446	»	»
Evang. reform. tanítói és iskolai birtokok	24.959	»	»
Összesen:	165.062	kat.	hold.
VI. Unitárius egyházi alapok birtokai	1.345	kat.	hold.
Unitárius templomi és lelkészi birtokok	12.841	»	»
Unitárius tanítói és isk. birtokok	1.007	»	„
Összesen:	15.193	kat.	hold.
VII. Zsidó hitközségi birtok	1.032	kat.	hold.
» tanítói és iskolai birtok	67	»	»
Összesen:	1.099	kat.	hold.
A felekezetek összes birtoka tehát	2,352 827	kat.	hold.
Ezen területből kántor tan., tan. és isk. birtok	103.607	»	»
A papság és egyházak kezében van	2,249.220	kat.	hold.
Magyarország összes kerülete (a társországok nélkül)	48,834.673	kat.	hold.

A számok világosan mutatják a Klerus gazdagságát. A protestánsok (ág. ev. és ev. ref.) összes birtoka (236.685 kat. hold.) nem tesz annyit, mint akár a káptalanok s papnöveldék birtoka (476.999 kat. hold) akár apátságok, prépostságok és szerzetes rendek birtoka (272.160 kat. hold) és csak $^1/_3$ része az érsekek és püspökök 709.193 k. holdnyi birtokának. Magának a r. kath. egyháznak templomi, tan. és iskolai birtoka 1732 k. holddal több, mint a két prot. egyház minden néven nevezhető birtoka. Ha még tudjuk azt, hogy a vallás és tanúlmányi alap 290,644 kat. holdnyi birtokának jövedelme tisztán kathólikus érdekeket szolgál, a kincstári birtokok 2,510.774 k. hold (ebből erdő 1,963.642 hold) területének jövedelme nagyon tekintélyes összeget juttat kath. egyházi és isk. czélokra, a községek, városok számos helyen kegyurai a róm. kath. egyházaknak (birtokuk 4,749.196 k. hold) a hitbizományok sok-sok r. kath. egyházat s iskolát tartanak fenn; (birtokuk területe 1,522,979 k. hold) bizony a legkisebb okunk sincs arra, hogy a legerőteljesebben ne követeljük az államtól az 1848. évi XX. t. czikk alapján a vallásszabadság és egyenjogúság elvénél fogva egyházaink s iskoláink nagyobb-nagyobb mérvű segélyezését.

Papp Mihály.

Nem lesz zsinat ebben az évben! Egyetemes konventünk június 4-én Hegedűs Sándor dunántúli főgondnok indítványára, a melyhez az alapot a tiszántúli egyházkerület határozata szolgáltatta, kimondotta, hogy csak 1904-ben kezdődik a zsinat . . . Ha e halasztásból erkölcsi előny fog származni: nem kárhoztatjuk a konventet, de ha csak úgynevezett *eltolási kedvnek* a megnyilatkozása a halasztás, hogy fedeztessék az előkészületbeli mulasztás: bizony a törvénytelenség vádjától sem fog megszabadúlni a legfőbb közigazgatási intézmény, a mely a törvény-magyarázat terén is kerületi érdekeknek látszik szolgálni s egyenesen kedvét találja abban, hogy tiszáninnent leszavazza!

— **Zemplénvármegye Rákóczi ünnepélye.** *Junius 14-ikén* lesz a nagy és dicsőséges multtal dicsekvő Zemplénvármegye Rákóczi ünnepélye, a melynek egyik része a vármegyeházában fog lefolyni, a hol *Dr. Kossuth János* tartja az emlékbeszédet, a másik rész *Borsiban*, a kuruc-fejedelem születési helyén, a hol *Matolai Etele* táplálja a lelkeket a visszaemlékezéssel.

— **Felhivás 25 éves találkozásra.** Baráti szeretettel hivatnak meg mindazon osztálytársak, a kik az 1878-ik évben Sárospatakon érettségi vizsgát tettek. Bizonyára 25 év mulva látva meg egymást, nem fogjuk azonnal felismerni mindenik társunkat, miért is célszerűnek vélem, hogy 25 év vagy 1878. évszám jelzéssel készített kis nemzetiszínű kokárdát mindegyikünk tűzzön fel a mellére. A találkozás a nagyszerű kegyeletes és hazafias Rákóczi-ünnepély alkalmával történhetne meg Sárospatakon 1903 jun. 21-én. *Egy osztálytárs.*

— **Őszinte vallomások.** A képviselőházban junius 3-ikán a Dr. Somló Bódog esetének interpelláció alakjában való előhozása következtében Wlasiscs miniszter nyilatkozatokat tett, a melyeknek minket érdeklő részéről vezércikkben mondjuk el véleményünket. Azonban megőrzés céljából feljegyezzük azt is, a mit az ultramontán sajtó ebből az alkalomból őszinte vallomásként irt az „Alkotmány“ 132-ik számában. Ezt irja nevezetesen: „Nagyon erősnek bizonyúlt . . . a kathólikus közvélemény ebben a parlamentben a keresztény vallás igazságának és a kathólikus egyház jogainak védelmében. Másképp volt ezelőtt 10 évvel és eddig még soha sem volt a kathólikusoknak annyi bátorságuk, mint most. . . De ne bizzuk el magunkat egy napra, sőt egy órára sem. Mert leskelődnek ellenségeink, áskálódnak és fenyegetőznek. . . . Kicsiny csapat még ez a néppárt és mégis nagy tényező. . .“ Őszinte vallomások ezek s sokat jelentenek, főként ha még azt is hozzáveszszük, hogy ez a néppárti közlöny teljesen meg van elégedve Wlassics válaszával!

. . . De azért mi ne legyünk protestánsok, úgy gondolják igen sokan!

— **Országos középiskolai tanáregyesületi választmányi gyűlés** volt június 1-sö napján Budapesten, Beöthy Zsolt elnök vezetése mellett, a melyen titkári jelentést olvasott Négyessy L.; pénztári jelentést Müller J. Szóba került a magyar helységnevek irásának s kiejtésének kérdése, a melyet *Schürger Ferencz* ungvári tanár vetett fel, — értekezést olvasott fel *dr. Chovancsak István* ezen a czímen: a reáliskolák egyenjogúsítása, a melyben a reáliskolák elhanyagolásából eredő hanyatlást állította előtérbe, a melynek megváltoztatására kettős indítványt tett, részint az egyenjogúsítást sürgetve, részint az egyenjogúsítás megadásáig a reál-iskolák latin kursusát követelve. A kérdés fölött mélyreható vita keletkezett, a melyben a reál-iskolai tanárok az egyenjogúsítást hangoztatták, az u. n. klasszikusok pedig a nagy óra-számot, mint vizsgálati feltételt. A megállapodás ez lett: kívánatos e két fajta középiskola egyenjogúsítása s míg az meglesz: a latin tanfolyam tanterve szigorúan keresztűlviendő. Az évi közgyűlés Ó-Tátra-Füreden lesz.

— **Enyelgés.** Ezzel a jellemzéssel kisérik némely politikai lapok azt a levelet, a melyet Kun Bertalan tiszánínneni püspök Kiss Áron tiszántúli püspökhöz írt, a kit a konventi tanácskozásokra hivott. Hogy a levél enyelgés-e, vagy pedig nem sokkal inkább metsző gúny-e, a mely a szelid lelkületű Kun Bertalantól szinte szokatlan, azt maguk olvasóink itéljék meg, mi is közreadván a levelet, a mely először a „Debreczeni Protestáns Lap“ pünkösti számában jelent meg. A levél igy hangzik: „. . . Tisztelt kedves barátom! Ugy látszik, hogy a nagy életkor, melyet a jó Isten, sorsunk bölcs intézője nekünk elérni engedett, homályt akar vonni a mi emlékezetünkre, azáltal, hogy gyérebben nyujt nekünk alkalmat arra, hogy egymást láthassuk, vagy legalább levélben egymást állapotunkról értesíthessük. Ezt pedig azáltal eszközli, hogy fáradt, erőtelen voltunk mellett is, annyi dolgot mér ki reánk, amennyinek, ha meg akarunk felelni, nem marad időnk arra, hogy egymással levelet válthassunk s egymást sorsunkról értesíthessük. Én ezen állapotban érzem magamat, — hetek óta törekedtem arra, hogy neked irhassak, utóbbi leveledre válaszolhassak — s a rám nehezedett sok dolog miatt baráti kötelességemet nem teljesíthettem. Hihetetlen dolognak tetszhetik ez előtted, pedig úgy van; úgy el vagyok halmozva a dologgal, hogy ezen sorokat is késő este, tiz órakor írom; feltettem magamban, hogy ha Morfeuszszal harcot vivok is, le nem fekszem addig, míg levelemet be nem végzem. Azt kérdem azért tőled először is: jössz-e a konventre? hogy ott még egyszer találkozzunk és kiöntsük egymás előtt panaszainkat s elbeszéljük azon csodához hasonló esetet, hogy nekünk 87—89-ik életévünkben is fáradsággal kell kiérdemelni mindennapi kenyerünket és nincs ember, kinek eszébe jutna, hogy már ezeket nyugalomba kellene helyezni, nincs állam, vagy egyház, vagy társadalom, mely ezeken a fáradt munkásokon könyörülne s azt mondaná: „bocsássuk nyugalomba őket, majdnem százados munkásságuk után.“ No, ha nincs könyörűlő szív, kedves barátom, uszunk az árral s tegyük azt, amit tehetünk. Te is készülj a konventre, együtt, egymást támogatva majd csak teszünk valamit, ami tőlünk telik. . . .“

— **Köteles-é a r. kath. plebánus eltartani édes anyját?** Erre a kérdésre ugy-e bizony mindenki azt a feleletet adja, a ki hálás gyermek: köteles! Ámde a a meiersdorfi (austriai) plebánusnak a ciszterciták rendjének a főnöke ezt az utasitást adta: *nem köteles*. Hogy ezt nem mi költöttük, hanem világi lap irja, annak bizonyságául ide iktatjuk az erről szóló tudósitást a *Magyar Hirlap* ez évi 108-ik számából, a hol a következő közlemény olvasható a „Törvénykezés“ rovatban: *A tisztelendő ur anyja*. A bécsujhelyi járásbiróság tiltott kolduláért vonta felelősségre Challa Annát, egy hetvenkét éves anyókát. A teljesen munkaképtelen asszonyt, a ki akkor már nyolc napja nem evett, a csendőrök kapták rajta a kolduláson, ugy hogy ennek tényét sehogy se tagadhatta le a szerencsétlen öreg asszony, bármint szégyelte a dolgot. A mikor a biró kérdezte, hogy nincs-e valakije, a ki támogatná, a vádlott sirva mondotta el a a következőket: Van egy fiam, a ki Meiersdorfban plébános. Nagyon szegény emberek voltunk, de még az utolsó falatot is elvontuk a szánktól, hogy tanittassuk. Pap lett és ekkor magához vett minket a parókiára. Volt azonban neki egy gazdaszonya, a kivel sehogy se tudtunk megegyezni. A fiunk mindig neki fogta a pártját velünk szemben. Egyszer például elutazott néhány napra, ekkor elzárta valamennyi szekrényét, a kulcsokat pedig azzal adta oda a gazdaszszonynak, hogy ne adjon nekünk semmit sem. Most már beláttuk, hogy már nem lehet maradásunk a plébánián. Mikor a fiunk hazajött, adott 15 forintot, azzal elmentünk tőle. A tizenöt forint elfogyott és igy nem maradt egyéb hátra, mint hogy koldulásban keressünk oltalmat az éhenhalás elől. A bíróság nem hitte el ezt a vallomást és tanuképen beidézte Challa plébánost Meiersdorfból, a ki beismerte, hogy a vádlott csakugyan az édes anyja és azzal védekezett, hogy szülei ártottak tekintélyének. A biró: Igaz-e, hogy semmivel sem támogatta szüleit? Challa plébános: A meiersdorfi plebánia fölöttes hatóságát, a ciszterciták szerzetének klastromát megkérdeztem erre vonatkozólag és azt a választ kaptam, hogy nem vagyok köteles az öregeket segiteni. A biró erre megcsóválta a fejét és megjegyezte: Az ön elaggott szülei senkit se kérdeztek meg, hogy vajjon fölneveljék-e és úrrá tegyék-e önt. Majd kihirdette az itéletet, mely a vádlott öreg asszonyt fölmentette és az árvaszék elé utalta, hogy ez nevében keresetet inditson fia, a plébános ur ellen.“

— **Miért ne okoskodjanak a socialisták a szekularizációval?** Erre a kérdésre ad feleletet a „Magyar Állam“ 73-ik számban, a midőn ilyen pompásan érvel: a sok apró ragadozók vegyék tudomásul, hogy nekik a zsákmányból ugy sem jut semmi, mert minden a fiskusé lenne. „Biz ugy ám! Nem kopnék az ő foguk tőle! És még ha osztozásra kerülne is? Csak számittassák ki maguknak a munkások: mennyi jutna egyre! Bizony nem lumpolhatnának többet egy éjjelnél a Diánakertben azon a pénzen, de a Katzenjammer annál tovább tartana . . .“ Mindenesetre jellemző erkölcsi felfogás jelentkezik e ponton, az t. i. hogy ha *sok jutna, ha több éjjel lehetne mulatni a szekuralizáció után*: akkor érdemes volna, de igy csak a papoknak s püspököknek érdemes mulatgatni s katzenjammerezni! Tiszteljük az ilyen érvelést!

— **Szózat** a magyar protestans társadalom nagyjaihoz! Századok tanusága szerint mindig a hazáért vérző protestáns egyházunk nehéz napokat él. Szive sugja, lelke érzi mindenkinek a válságos perczeket, Nagy és kicsiny, öreg és ifju: munkára kel. — Amazok már a harcz tüzében állanak érett elmével, a tapasztalatnak, tudásnak sulyos fegyverével; mi pedig ifjak — előkészülethez fogunk. Egymás hitét, buzgóságát erősitő, protestans nemzeti öntudatát fokozó munkára egyesültünk s tömöriteni akarjuk Kolozsvár főiskoláinak több mint ezret kitevő, eddig szétszórtan élő, összes protestáns ifjait. Összegyüjteni a kamatozatlanul heverő ifju erőket, mozgást, elevenséget ébresztení protestans társadalmi életünkben: ez a czélunk, ez a törekvésünk. Célunk a régi, zászlónk is a régi! Bérczes Erdély dicső fejedelmének, nagy Bethlen Gábornak zászlaja az s rajta e jelszó: Hazáért, Egyházért, Tudományért! Erre fogtunk kezet gyönge erővel, lelkesedéssel, szeretet és türelemmel. Czélunk nagy és felséges! Erőnk gyönge és kicsiny. Utunkban megindultunk, de lépésünk ingadozó, tekintetünk tétovázó. Bátoritásra, szives támogatásra van szükségünk, hogy tovább haladhassunk. S ugyan kiknél találhatnók

meg mindezt, ha nem a nagyoknál, nem az erőseknél, kiknek elődeik is annyit áldoztak a haza és egyház oltárán ? ! Ugyan kik részesithetnének jóindulatukban minket is, ha nem épen azok, kik most is minden szépnek és nemesnek pártolói. Kérő szóval járulunk tehát egyházunk nagyjaihoz : Kegyeskedjenek bennünket is jóakaró érdeklődésükkel megajándékozni, körünk alapitó, pártfogó tagjai sorába belépni s igy közelebbi célunk. a segélyezés megvalósithatásában is támogatni. Munkára készül kis seregünk, melyből majd a meglett férfiak kerülnek ki ! Tenni vágyik a kolozsvári főiskolák protestans ifjuságának szervezett csapata ! Segitsetek ! Támogassatok ! Szorongatott egyházunknak s ezzel együtt szükebb hazánk veszélyeztett magyarságának nagy érdeke sürget, munkára, áldozatnyujtásra ! ! Kelt Kolozsvárt, 1 03. márczius hó 31-én. Hazafias üdvözlettel a kolozsvári „Bethlen Gábor Kör" nevében : gróf Bethlen Pál elnök. ifj. Bartók György, gróf Haller János, Megyaszai Mihály alelnökök. Böszörményi Géza főtitkár. Kőhegyi Andor főjegyző. Görog Ferencz főpénztáros. Balogh Ernő titk. gróf Bethlen Kálmán, Biró Sándor, Dr. Bodor Antal, Buday Árpád, Elekes Albert pénzt., Gál Jenő, báró Györffy Zoltán, Hóry Endre, Jancsó Albert, Gróf Kun Zsigmond, Király Sándor, Kovács Gyula, Kovács N. Sándor, Koszorus István, dr. Sárkány Loránd, Széll Kálmán pénzt., Zilahi László bizott. tagok.

— **Szavazatbontás.** Az alsó-borsodi egyházmegyében az esperesi. egy egyházi s világi tanácsbirói s az egyházi aljegyzői állásra beadott szavazatokat junius 5-én bontotta fel Miskolcon a kiküldött bizottság. A szavazás eredménye a következő : az *esperességre* Nagy Ignácz, miskolci lelkész kapott 28 szavazatot ; Kérészy Barna, tiszanánai lelkész 24-et ; Bodolay István, mező csáti lelkész 1-et, idb Sólyom Gyula 5-öt ; az *egyházi tanácsbiróságra* Horváth Bertalan 33-at. A *világi tanácsbirói állásra* újabb szavazás történik : Bónis Bertalan (28), és Bizony Ákos (11) között. Az *aljegyzőségre* megválasztatott 34 szavazattal Tóth Béla mező-keresztesi lelkész. Az összes szavazatok száma az egyes állásokra 58—58 volt.

— **KÉRELEM. Tisztelettel kérjük Lapunk előfizetőit, hogy a lejárt előfizetést sziveskedjenek megujitani. Kérjük a tagsági díjaknak is beküldését mindazok részéről, a kik irodalmi körünknek vidéki tagjai.**

A „Sárospataki Irodalmi Kör" pénztári hivatala.

Felelős szerkesztő : **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Pályázat.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület pályázatot hirdet két bentlakó tanítónői, illetve nevelőnői állásra, miskolci felsőbb leányiskolájában.

Az egyik tanitónő tantárgyai a német nyelv és a szép irás mind a négy osztályban ; a másiké pedig a francia nyelv három osztályban és nehány bentlakó növendék zongorázásban való tanitása. Ezeken kívül mindegyik tanitónő teendője 10—12 bentlakó növendékre való felügyelet és ezeknek gondozása.

Mindegyik tanitónő díjazása egyelőre 800 korona, ötödéves korpótlék, teljes ellátás és külön szoba az internátusban.

A szükséges mellékletekkel (keresztlevél, orvosi bizonyitvány, oklevél, esetleg működési bizonyitvány) ellátott folyamodványok az ev. ref. püspöki hivatalba, Miskolcra küldendők Pályázati határidő julius 20.

Miskolc, 1903. május 29.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Pályázati hirdetés lelkészi állomásra.

A jókai (Pozsony m.) ev. ref. lelkészi állomásra, — melynek jövedelme lakáson és házi kerten kivül készpénzben, gabonában és tüzelőfában, 20 hold szántó földben stb. 808 kor. 35 fillérben állapittatott meg, s 1600 koronáig 791 kor. 65 fillér kongruával van kiegészitve — folyó évi junius 30-ig terjedő határidővel pályázatot hirdetek.

Kellően felszerelt pályázati kérvények nt Veress Ede esperes urhoz Bucsra (Esztergom m.) küldendők.

Antal Gábor,
dunántuli ev. ref. püspök.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle *„POKLOS"* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni***, literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

9—39

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyében.) Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és fenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó ; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellatás és lakás. Elsőrendü cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, malária (mocsárláz), gége-, horg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, histeria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, köszvény, görvély, bujakor, delirium trem. potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

9—10 **a fürdőigazgatóság.**

Hirdetéseket jutányos áron elfogad e lap kiadó hivatala.

Sárospatak. Nyomatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főis kolabetűivel.

XXII. évfolyam. **24.** (1121.) **szám.** *Sárospatak, 1903. junius 15.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: A közvélemény tetemrehívása a konvent részéről. — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Olajos Pál: Tóth Lajos emlékezete. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — ry.: Az ev. ref. egyetemes konvent üléséről. — Pánthy Lajos: Tanítói köri gyűlés. — Dr. Tüdős István: Könyvismertetés. Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

A közvélemény tetemrehívása a konvent részéről.

A figyelmes olvasó tudja, hogy a címben jelzett dolgot egyetemes konventünk legközelébb követte el, a midőn a zsinatot egyebek között azzal az indokolással halasztotta el 1903-ról, 1904-re, hogy a *közvélemény hadd nyilatkozzék meg s hadd alakúljon ki főként az egyházi adózás és az államsegély kérésének ügyében.*

Álljunk elébe ennek a tetemre hívásnak, a melynek jóhiszeműségét s jóindulatból eredő voltát ám fogadjuk el, noha csak kötve lehet a közvéleményre való hivatkozásnak hinni, mert a tapasztalatok arról tanúskodnak, hogy nem *közvéleményről*, hanem inkább csak *többségi* felfogásról van szó mindannyiszor, valahányszor a konvent állást foglal.

Tehát közvélemény legyen első sorban az adó ügyben!

Ugyan mit kíván a konvent a közvéleménytől? Kívánja, hogy a közvélemény magasra szabja a kulcsot? Kívánja, hogy alacsonyra állapítsák meg a százalékot? Nem kívánja egyiket sem? No hát akkor meg van a közvélemény! Sőt megvan a magas % olyan alakban és a kis adózás olyan terv alakjában, hogy maga a konventi többség már most is tapsolhat, hogy íme sikerült a sokat kevésnek, a keveset soknak fogadtatni el a közvéleménynyel.

Mert hogyan is állunk ezzel a kérdéssel? Úgy, hogy a konventi adóreform a 45%-ot kicsinynek tünteti fel a multhoz képest a szegény emberre nézve, ellenben az 5%-ot, mint a folyton csökkenő adózási alap utólsó fokát, magasnak nyilvánítja a multhoz képest a gazdag emberre nézve, a kit, ha egyenlően adóztatnának meg a szegénynyel, mondják a konventi reform hangoztatói, föltétlenül a *kegyúri jogok* élvezetébe kellene beleűltetni, a mi eleddig a nagy adózás mellett, a mely miatt panaszkodunk, nem jutott senkinek sem az eszébe, valamint az sem, hogy *több jogot* bármely értelemben sürgessünk, a mint ezt a dunántúli kerületi gyűlésen emlegették, nem emlékezvén az illetők arra, hogy a helyi viriliseknek sincs több joguk a polgári községben sem az állam részéről megadva, mint a mennyit az egy koronát fizető élvez, pl. a községi választások alkalmával.

Mit vár hát a konvent az adóügyben közvélemény gyanánt? Ha az evangyéliomi elvet s annak hangoztatását: „Egymás terhét hordozzátok“: nem tekinti közvéleménynek, ha az egyenlő % felvételenek sürgetésébe nem tudnak gróf Tisza Istvánék belenyugodni s így nem is hagyják magukat kapacitálni, hanem az ellenkező felfogásúakat gyakorlatiatlanoknak, tehát tudatlanoknak tartják: akkor nincs egyéb hátra, mint az, hogy a *többség* lesz a közvélemény ebben a kérdésben is, mint máskor más kérdésben, mert hiszen a konvent úgy sem nagyon nézi azt, hogy mi tetszik, mi nem a közönséges atyafiaknak.

Vagyis az adóügyben közvéleményt várni, sürgetni egy a többség erőszakolásával, a melyre semmi szükség, hiszen az a többség úgy is megvan a konventen is, meglesz valószínűleg a zsinaton is, a mennyiben nálunk az dönt, hogy *kicsoda* szól és ír s nem az, hogy *mit* szól és ír valaki?!

Én merem állítani, miután figyelemmel kísértem a konvent működését, hogy még a *konventi többség* is a szerint alakúlt, a mint *valaki* szólt. Ott van az országos közalap kezelésének a kérdése. Annak idején magának a konvent illető bizottságának a *többsége* indítványozott valamit s a bizottság *kisebbsége* lett a konventi többség azért, mert az a kisebbség egy *gróf Lónyay Menyhért* volt, a kinek, mint *nem gyakorlati* egyházi embernek a felfogása elfogadhatóbb volt a *többség* szerint, mint *a gyakorlatban élőknek* tapasztalati igazsága. (Lásd 1883 szept. konventi gyűlés 12. jegyzőkönyvi pontját.)

Az egyházi adó kérdésében egy bizonyos dolog s ez az: *úgy a szegények, mint a gazdagok megterheltetése ne legyen magas százalékú*, hanem viszonyíttassék a többii bevett vallásfelekezetek körében érvényesülő adózáshoz s főként azzal a teherrel hozassék arányba, a mely a róm. kath. egyház híveinél van adóként elismerve, hogy ilyen módon *az államnak velünk szemben teljesítendő kötelessége annál igazságosabban legyen megállapítható.* Közvéleménynek ez elég s ez útját állhatja minden olyan törekvésnek, a mely különböző adóalapokon más-más % bevonásával akarja az adózást keresztülvinni. De bár ez így van: a közvéleményt nem fogadja el a konvent, mert különben sem nagyon járnak utána sem a főgondnokok, sem a püspökök, sem a legtöbbben a konventi tagok közül annak, hogy mi is

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

hát a közvélemény, a minek nagy bizonysága épen a zsinat elhalasztása, a melyet a közvélemény *még kerületi felterjesztésben sem kívánt* s íme egyszerűen *egy kerület* közgyűlésének csak úgy a tárgyalás során, nem is előre bejelentett indítvány folytán hozott határozata *közvéleménynyé* vált.

Hogy milyen közvéleményt akar tehát a konvent az adóügyben? . . . azt ebből is megállapíthatja bárki is.

Az államsegély-ügyben pedig? . . . Ugyan minek hivatkozunk ebben a kérdésben épen a közvéleményre, a mely a középiskolák segélyezése, a tanítók fizetésének kipótlása s a lelkészi fizetések kiegészítése dolgában hozott *országos* törvényekkel, tudvalevőleg, egyáltalán nincsen megelégedve, hanem *kényszerhelyzetet teremtvén a kormány*, meg a paupertas magna meretrix közmondás is odaülvén a közönség nyakába: a segélyt el kellett fogadni úgy, a hogyan azt az állam kínálta, a mely az 1848. XX. t.-cz. 3. §-ának arra a pontjára, hogy az *illető hitfelekezetek meghallgattassanak*, ügyet sem vetett s hogy a kormánynak legyen igazsága, gróf Tisza István s társai ezentúl, tehát az 1848. évi t.-c. esetleges beváltásakor sem kívánják ezt a biztosított *protestáns jogot* érvényre emelni.

Az eddigi *törvényesen* megállapított célra s feltételek mellett adott államsegélyre épen a jelzett három irányban a közvéleménynek egész nyiltan s határozottan megvolt a maga kritikája s az eredmény az lőn, hogy a *kormány akarata* győzött s a konventi ellenzékkel szemben a konventi többség a kormány akaratában látta a közvéleményt. A közvélemény az államsegélyt a leghatározottabban úgy kívánja, hogy az egyházi autonomia sérelmet ne szenvedjen! . . . A közvélemény azt követeli, hogy a protestáns egyházakkal szemben a segélyadásnál az állam részéről bizalmatlanság ne mutatkozzék . . . Azt kívánjuk, hogy ne *egyesekkel* alkudozzék a kormány, hanem az *egészszel* s az *egészről* történjék számadás! . . . Azt kívánjuk, hogy ne a kormány állapítsa meg, hol mennyire van szükség, hogy segítsünk, hanem mi magunk . . .

És a kormány ezt eddig sem adta meg — a konventi többség eddig is belenyugodott — a kormány ezután sem fog ebbe belemenni és a konventi többség a közvéleményt a maga felfogásában fogja visszatükrözöttnek látni a kormány álláspontja elfogadásával ezentúl is!

Az a közvélemény, a melynek kialakulásától egyáltalán nem függ, a mint látszik, bármely kormányfelfogásnak és bármely konventi többség állásfoglalásnak a létesülése, egészen hiábavaló, fölösleges valami, a melyre hivatkozni, a melyet tetemre hívni legfölebb azért lehet, hogy aliquid facere videatur a mi konventünk ebben az irányban is, hogy szemére ne vethesse senki sem, hogy a *közvéleményt mellőzte!*

Hogy ennek a közvélemény-felhívásnak mi jelentősége van tehát: azt ezek után én is megállapíthatom, más is gondolkozhatik fölötte s azt hiszem egyezni fogunk ebben a megállapodásban valamennyien: egyetemes konventünk a közvéleményre eddig sem sokat adott, ezután még kevesebbet fog adni, de eddig mellőzte a közvéleményt durván, ezután mellőzni fogja simán.

Eszembe sem jutott az, hogy én az elmondottakkal vádoljam a konventet, hanem igenis célom volt az, hogy rámutassak: a közvéleményre való hivatkozásnak nincs jelentősége a konvent részéről, mert eddigelé mindig szembeszállt a közvéleménynyel. És célom volt az is, hogy éreztessem a tisztelt olvasókkal: a *konvent legtöbb tagja épen a közvélemény kialakulásának módozataival egyáltalán nem törődik, egyszerűen a kerületi felterjesztésekből ítél, nem is az egyházmegyeiekből, hogy pedig egy-két egyházkerület volna, a konventi többség szerint, maga a közvélemény: ezt sohasem fogja maga a közvélemény elismerni közvélemény gyanánt.*

Ha nem így áll a dolog: ám tessék a konventnek az egyházmegyei vélemények alapján mondani ítéletet s az egyházmegyék egybeállított felfogásából kiindúlva állapítsa meg a közvéleményt, a mint megállapította a lelkészi nyugdíj-intézet szükségességét! Pedig azt is le akarta volna venni a napi rendről s íme, ma már ennek az ügyében is közvéleményt sürget!

Az a közvélemény alakúl, jegecesedik, véglegesül a legtöbbször a legtöbb kérdésben. S ha itt-ott tévedés fordúl elő: azt a konvent helyesbítheti. De azt aztán sohasem helyesbítheti, ha *nem közvéleményt fogad el közvélemény gyanánt.*

Most, a mikor a *közvéleményt hívta tetemre*: épen ezt ajánlom a konvent figyelmébe! Ebből sokat, igen sokat érthetnek vezetőink!

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Sok gonddal, sok fáradsággal és anyagi erejét mindenesetre túlhaladó költséggel elvégezte tehát az egyház temploma tetejének megújítását, a mi az akkori consistoriumnak örökre érdeme marad. Nem mulaszthatom el, hogy e helyen meg ne emlékezzem még az akkori presbyteriumnak más érdemeiről is. Egyike ezeknek az, hogy egyházunknak ilyen nehéz helyzetében is gondoskodott az ev. ref. vallású gyermekek kellő oktatásáról, a templom környékének csinosításáról s intézkedéseiben is bölcs előrelátással gondolt a későbbi jövőre is. Ezt bizonyítja az, hogy a templomtető befedése után, 1825. április 17-ikén tartott gyűlésében a főkurator indítványára elhatározta, hogy az iskolaépületet annyira kibővíti, hogy a *fiú és leány gyermekek egymástól elkülönítve külön tanteremben tanítassanak*; továbbá elhatározta, hogy a templom végénél, a kovács-utcára néző rész, ott, a hol jelenleg a bejáró nagy kapu van, a mely ebben az időben a Gombos-féle puszta fundus volt s elrongyolódott palánkkerítéssel volt körülvéve, a templom fundusához foglaltassék és kőkerítéssel vétessék körül s ezen „az utcza felől faragott kövekből két kapuk legyenek, még pedig a templom udvarára nyíló egésszen vasból, a másik deszkából," kimondatván az is, hogy „ezek az utcza felől való kapuk kőfalai oly erőből állók legyenek, hogy ha valaha a Ns. Ekklesia szándékozna a kapuk felett házat építtetni, akkor is állandó fundamentomúl szolgálhassanak." Utasításúl adatott az is, hogy a kerítésnek a mostani takarékpénztár helyén állott korcsma felé eső része faragott kővel fedessék be, az utca felé néző részén pedig magassabban rakassék, hogy az utcára is ékességúl szolgáljon, mely számos faragott köveknek a Steimetzektől való megvételére Ordinatus Curator urhoz fisc. Láczai Dániel és Prof. Nyiri István urak megkérettek. Ugyanezen a gyűlésen határozta el a consistorium, hogy „a kerítésben a kovács-utca felől

egy kis épület (az, a melyben jelenleg a halottas kocsi áll), melyben a koporsók a holt testekkel annak idejében zár alatt lehessenek, kőből építtessék és a templom tetejétől felmaradott paladarabokkal fedessék be. Elhatározta azt is, hogy „azon puszta szántó föld, mely a Ns Ekklesiának a papsor erőszakos elfoglalása emlékezetére a Superintendentiától által adatott, deszkakerítéssel vétessék körül, a végett, hogy jövendőben a Tiszt. Praedicator és Curator urak szénájok nem a parochialis háznál, hanem ezen kertben tartassanak.“ Ez a darab kis föld volt az, melyet az egyház később Nsgos. Királyi Kamarás Vajai Vay Ábrahámnak adott el, a melyen jelenleg a Vay kastély vagy ugynevezett fellegvár áll. Minthogy pedig mindezen építkezések sok pénzbe kerültek, mindazok, a kik még adósságaikat intereseikkel együtt be nem fizették, a pontos fizetésre ujra felszólíttassanak, még pedig fiscalis Láczai Sz. Dániel és a főkurator által.

Megállapította a consistorium a kántor és egyúttal tanító fizetését is. E szerint, mint kántor az Ekklesia cassájából 100 v. cz. forintot, 10 köböl gabonát és 10 szekér fát kap, mint tanító pedig a szüléktől minden gyermek után 4. v. cz. vagy naturalékban egy véka gabonát, 2 csérkét, egy szekér fát és 4 márjast. Nevezetes az a határozat, hogy „azon esetben, ha a gyermekek száma 60-on felül lesz, akkor a Cantor fogadjon magának egy segédtanítót, a kinek különösen a Ns. Ekklesia cassájából esztendőnként resolváltatik 30 v. cz. forint. Érdekes ezek a határozatok azért, mert bizonyítják, hogy a pataki egyház presbyteriuma már ezelőtt 72 évvel belátta azt, a mit az újabb időben annyira hangoztatnak, hogy az osztályok túltömöttsége akadályúl szolgál a sikeres tanításban; sőt nemcsak belátta, hanem azon, idézett határozatával segített is.

A templom rendbehozása tulajdonképen az 1826. év szept. 10-ikén tartott presbyteri gyülés azon határozatának végrehajtásával ért véget, hogy a templomajtók elé címterem építtetett.

(Folyt. köv.) Buza János.

NEKROLÓG.

Tóth Lajos emlékezete.

(Folyt. és vége.)

Tóth Lajos Borsodvármegyében, Harsány községben született 1836. év julius hó 31. napján. Édes atyja Tóth Sámuel harsányi ev. ref. lelkész, édes anyja nemes Szeghő Éva volt. Négy testvére volt Sámuel, geleji volt lelkész, Dániel, miskolci lelkész, alsó-borsodi volt esperes, Magdolna Kun Lajosné és Klára Pásztor Lajosné. Lajos a 3-ik gyermek volt. Elemi tanúlmányait Harsányban kezdte és végezte be. 1846. év őszén a miskolci gimnáziumba vitte édes atyja, honnan a VI. osztály bevégzése után 1852. év szeptember elsején Sárospatakot kereste fel, a hol gimnáziumi tanúlmányát 1854. évben fejezte be.

Szíve vágya, lelkének óhajtása, Sámuel és Dániel testvéreinek példája s a lelkész apa buzdítása a lelkészi pályát jelölte ki számára. A hittudományi tanfolyamra 1853. szeptember 1-én iratkozott be Sárospatakon. A sárospataki lelkészképző intézetből 1857. szeptember elején az ároktői egyházközségbe ment ki három évre orgonista-tanítónak. Itt töltött éveire mindig kedvesen emlékezett vissza. A tanítói évek letelte után, hittudományi tanúlmányainak befejezése céljából a költő-tanár Erdélyi János által kiállított tanúlmányi bizonyitványnyal kezében Dr. Ballagi Mór előadásait vágyván hallgatni, a pesti lelkészképzőbe ment 1860. szept. havában.

Az első lelkészképesítő vizsgát Debrecenben 1861. május 1—2. napjain, a másodikat Sárospatakon 1864. julius 7—9. napjain tette le. Sárospatakon 1867. szept. 22-én avattott fel.

Az első papi vizsga után, mint száraz káplán édes atyja mellett volt. Az akkori superintendens, Zsarnay Lajostól 1862. aug. 30-án nyert kibocsátvány alapján az alsó-borsodi egyházmegyébe kebeleztetve, mint segéd-lelkész 1862. okt. 1-éig Harsányban maradt. 1862. okt. 1-től 1863. augusztus 1-ig Mező-Keresztesen Tamkó Ferencz mellett, 1863. aug. 10-től 1864. febr. 10-ig Bőcsön Futó Sámuel mellett, 1864. febr. 11-től április 22-ig Sályon Végh Dániel mellett, 1864. ápr. 24-től 1865. május 3-ig Ónodon a hírneves zenész Fekete Károly mellett segéd-lelkészkedett.

A sajó-hidvégi egyházközség ama megtisztelő bizalma, melylyel a Horkay János örökébe beültette, 1865. év március hó 22-én érte Tóth Lajost. Az akkor érvényben volt választási elveknél fogva nehéz küzdelmükbe került a hidvégieknek kiszemelt papjuknak megnyerése, a mikor azután megnyerték, valóságos diadalmenettel vették haza s a május 21-iki beköszöntője általános örömünnep volt. Az általános örömben a legnagyobb és legmeghatóbb volt az édes apának, Tóth Sámuel harsányi lelkésznek, az alsó-borsodi egyházmegye azon időbeli legidősebb lelkészének öröme. „Megható volt ezt az apai örömet látni — írja a Prot. egyházi és iskolai lapnak a beigtatási ünnepély tudósítója, — mert a csekély jövedelmű harsányi papnak 3 jeles fiúnak lelkészszé taníttatása sok és nagy önmegtagadásba, nélkülözésbe és áldozatba került s a sok nélkülözésért, aggodalom-, gond- és fáradtságért a biztató remény, az édes jutalom legkisebb fiában ment legha marább teljesedésbe.“

A hidvégi templom ajtajának megnyíltával megnyílt előtte a munkatér és ő belépett arra: a munkára termett férfiú teljes erejével, lelkesedéssel, teremteni és alkotni kész elhatározással. Munkához fogott azonnal s dolgozott olyan feltűnő eredménynyel, hogy az egyházmegye figyelme rövid idő alatt felé fordult és a lelkészi testület szerencséjének tartotta, hogy az idegenből jött s imént hidegen fogadott ifjú lelkészt kebelébe vette s ennek jeléül már 1869. egyházmegyei dékánná választotta. Ekkor lépett Tóth Lajos az elébe tett lépcsőnek első fokára, melyen fokozatosan emelkedve, alkalmat adott neki a közbizalom arra, hogy tehetségét egyházmegyéje javára sokképen értékesítse.

Kopré Ferencz, az alsó-zempléni egyházmegyének esperesi erényekben egyik legkiválóbb esperese az 1889. december hó 20-án kiadott lelkészi minősítvényben igy írja le Tóth Lajosnak egyh zmegyei fokozatos előlépését: „1865. év március 22-én a sajó-hidvégi egyházban rendes lelkészszé lett elválasztatása folytán május 21-én foglalta el ezen állomását s ezen idő óta — mint ezen egyház szellemi, anyagi emelkedésének lankadatlan tényezője — szerencsétlen tűzvész okozta romjaiból, ernyedetlen erélyes kitartással újjá teremtője s gyülekezetének egyházi, mint társadalmi ügyviszonyaiban is papi bölcsességgel irányadó vezetője, hiveinek köztiszteletét s nagyrabecsülését teljesen kiérdemelve folyvást bírja; más részről pedig tudományos készültsége, közügyeink iránti érdekeltségével korán feltüntetett avatottsága folytán, egyházmegyei közönségünk bizodalma már 1869. évben pedig a 13

évig hűen viselt dékáni, 1874. évben pedig a 14 évig közelismeréssel pontosan betöltött al- s majd főjegyzői hivatalba lett elválasztással tisztelte meg; mignem 1887-ik évben a közügyeknél is leghívebben végzett szolgálatai méltatásául a közbizodalom tanácsbíráink diszes karába emelte őt."

Miskolcról vette feleségül 1866. év szeptember 4. napján szív és lélekjóságban gazdag feleségét Gyurkó Máriát, Gyurkó Mihály mérnök és Kiss Johanna leányát. Ez a házasság, melyben a férfiúi erély, gondosság, tevékenység a női gyöngédséggel, szorgalommal, rend- és tisztaságszeretettel, mély vallásossággal egymást bú és öröm között boldogító szeretetben ölelkezett, boldog volt. Négy gyermekük volt, a három éves korában elhalt első Lajos, Kálmán, Sárospatakon volt segéd-lelkész, szülei szívüknek, élete legszebb, 25 éves korában sírba temetett büszkesége; Lajos abauj-szántói járásbíró és Vilma, Keresztúry József nagy-géresi ev. ref. lelkész felesége. De mert a rózsának is van tövise, a fehér liliomnak is fekete az arnyéka és mert nincsen öröm bánat nélkül s a boldogság sem zavartalan: a Tóth Lajos családi boldogsága mellé is oda helyezte a végzet kiméletlen keze a fájdalom szúró tövisét, apai öröméhez hozzálánczolta a gyásznak sötét árnyékát. Midőn legboldogabb volt akkor lett boldogtalanná. Hőn szeretett Kálmán fioknak 1894. julius 25-én szívszélhüdés következtében hirtelen történt halála gyászfátyollal vonta be családi boldogságát örökre. Ez a váratlan csapás összetörte azt az erős embert, beteggé tette benne a szívet. Az ujabb családi örömök, gyermekeiknek szárnyakra bocsátása, kis unokájában, Vilma leánya fiában Isten által vígasztalásául küldött nagyapai öröme, Lajos fiának járásbíróvá előléptetése s boldog házassága mindegyütt sem tudták kiölni szívéből a bánatot. A legboldogítóbb családi örömjelenetek között is belenyílalt szívébe a fájdalom, ha lelke elé jött a halott fiú s ilyenkor ha volt valaki, a ki meghallgatta panaszát, jól esett elmondania „hullnak az én szemeim könyei, sírva megyek az én fiam után a koporsóba."

E keserű megkisértetés után meghűlt, erős tüdőgyuladásba esett, melyből felgyógyúl, de szívbaja erősbödött, úgy, hogy felesége s ő maga is szívszélhűdéstől tartott. 1902. év novemberben ismét meghűlt, ágyba feküdt s november 20-án felesége s gyermekei karjai között visszaadta lelkét Istennek. Halála csendes, nyugodt volt; elkészűlten fogadta a halált. Ugy halt meg, mint egy bölcs, a ki bele van nyugodva amaz isteni végzetbe: „Elvégeztetett dolog, hogy az emberek meghaljanak." Ugy hajtotta le fejét a koporsó álmára, mint a Krisztus igaz s hivő szolgája, ki a halálra menetelében is hittel hirdeti: „Elvettetik rothadandó test, feltámasztatik rothadatlan."

Temetése november 22-én volt. A templomban Hézser Emil, egyházmegyei főjegyző beszélt felette s vígasztalta kedveseit s hiveit; a sírnál Olajos Pál kívánt neki csendes pihenést, boldog viszontlátást.

Hű hitvese, a ki nála nélkül nem tudott sokáig itt maradni, november 29-én követte a halálba s dec. 1-én feküdt mellé síri álmot aludni.

Az Ur Isten vígasztalja meg mindazokat, a kiknek szívök fáj Tóth Lajos után. A halálában szenvedett veszteséget adja vissza a gyászoló kedveseknek, a sajó-hidvégi egyházközségnek, az alsó zempléni egyházmegyének! Kedvelt szolgájának szétomlott porait őrizze békében, drága emlékezetét tartsa meg mindnyájunkat szívünkben!

Olajos Pál.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Észrevételek a törvénytervezetre.

(Folytatás.)

A 280. §. első felét, mely a jövedelemnek felét az özvegynek, felét pedig a gyermekeknek rendeli, nem értjük azért, mert hisz az özvegy édes anyáról fel nem tehetjük, hogy gyermekeit magától eldobná, ez ellenkezik minden anyába beoltott közös érzéssel, pedig e §-nak csak így van értelme. Szerintem, mint felesleges törlendő. De a második rész, mely így kezdődik: »a hol csak özvegy van stb.« végig meghagyandó.

A 282. §-t szintén nem tartom teljesen jól fogalmazottnak. Nem, mert jelek mutatják, példák igazolják, hogy fizetés-kiegészítésben szolgáló lelkészi állomásokra, tehát kis helyekre, igen nehéz káplánt kapni.

Már most káplán nem lévén, káplántartási díj sincs. Ily helyeken aztán beszolgáló lelkészekkel kell ellátni az egyházat. Eddig az ily beszolgálókat az özvegynek kellett fizetni, — ami, tekintve, hogy congruát sem élvez — csekély fizetéséből igen nagy áldozat. Miután ez jövőre is így lesz, méltánytalannak tartom, hogy a törvénytervezet nem gondoskodik arról, hogy ily esetekben honnan fizettessék a beszolgáló lelkész, méltánytalan ez azért is, mert ime a §. utolsó része bölcsen gondoskodik arról, hogy a fizetés-kiegészítésben nem részesülő állomásokon a káplánok fizetése az egyházmegyei pénztárból utaltassék ki, holott az ily nagyobb állomásokon a bővebb jövedelemből könnyebben fizethetné az özvegy akár a káplánt, akár a beszolgáló lelkészt. Mindazáltal én nem azt neheztelem, hogy e nagyobb helyen az egyházmegyei pénztár jó segélyére az özvegynek, mert ez méltánylandó, csak az előbbi esetből származott bajra kerestessék orvoslat. Szerintem e §. azzal pótlandó, hogy ha sem a fizetéskiegészítésben részesülő egyházakban segéd vagy h.-lelkész rendelhető nem volt és beáll annak a szüksége, hogy beszolgáló lelkészek lássák el a szolgálatot, az ily lelkészek megállapított fizetése a közalap pénztárából folyósítandó. Helyesebb intézkedés volna ez, mint a 6 éven túl szolgáló, jeles bizonyitványnyal biró s.-lelkésznek 800 koronát adni a közalap terhére. De még bölcsebben tenné a zsinat, ha sürgetné a miniszternél, hogy az ily káplán nélkül maradt özvegyek megnyerjék a káplántartási díjat.

A 285. §-ba, a 279. § hoz fűzött megjegyzés folytán a föltétlenül szó után beszurandó volna: kivéve ha a 279. §-ban említett körülmény fen nem forog.

Most áttérhetünk egyházi életünk másik legfontosabb részére, az egyházi adózásról szóló hetedik szakaszra. A ref. egyház, érzi; rég kiáltja, hogy e mezőn gyökeres reformokra van szükség. A törvény javaslat tett is e tekintetben valamit, de ezt gyökeres ujitásnak alig mondhatjuk. Elsősorban a 20 éven alóli egyháztagok egyházi adót a 293. §. szerint többé nem viselnek, ha csak önállólag külön vagyonnal nem birnak.

Az egyházi adókucls a meghatározásának joga a törvénytervezet szerint a gyülekezet kezében meghagyatnék, és haladás, hogy a leggazdagabb egyházakban is, bár osztályokba való sorozás útján, de mégis állami egyenes adóalapon történjék az egyházi adófizetés. Legnagyobb haladás azonban azon elv kimondásában van, hogy miután egyetemes adózási alap létesittetik;

a szükségleteiket nem fedező egyházak kénytelenek lesznek behozni a később megállapítandó adó-kulcsot, mely sajnos, még hozzávetőleg sincs megállapítva, mert a Tisza-féle javaslat csak szalontai egyházmegyét veszi alapúl, az összes egyházaink adózási viszonyainak vizsgálata most folyván a bizottságban. Kérdés azonban, hogy ha haladást mutat is a Tisza által felvett képlet, nem marad-e távol az igazságtól. Én azt hiszem, hogy igen.

A törvénytervezet szerint kétféle adó volna, t. i. személyi és vagyoni adó. A személyi adó volna pl. 2 korona, a vagyoni fokozatosan kevesbülő perczentekkel, amint ezt az indolás mutatja.

(Folyt. köv.) Péter Mihály.

Az ev. ref. egyetemes konvent üléseiről.

Megkésett vagy öt-hat héttel a zsinatra való előkészületek miatt s mikor folyó hó 4-én összeült, az első jelentős határozata az volt, hogy a zsinat összehívását — a *nagy készületlenségnek miatta* — 1904-re hátratolta.

Sokan gondoltuk, hogy nem lesz másképen, különösen a Tiszántúl állásfoglalása után, de meg abból a nagy általános kedvetlenségből is következtetve, a melyet a konventi törvénytervezet támasztott az egyházkerületek közgyűléseiben s a konventi tagok hangulatában.

Pedig olyan közel voltunk még a Szentlélek kitöltetésének ünnepéhez, hogy vihettünk volna valami pünkösti ihletet a Lónyay-utcai gimnázium dísztermébe is, de nem igen vittünk! Az idő, a politikai viszonyok, a nagy, bátor kezdeményezők hiánya, vagy mi egyéb okozhatta, de bizonyos, hogy tőlünk is megkérdezhette volna valaki, mint egykor az efezusiaktól: „vettetek-e Szentlelket?“ Csak úgy néztünk egymás szemébe, hogy nohát mi lesz?

A gyűlésteremben szokatlan számmal voltak nem konventi tagok; azok is, mintha valamennyien azt kérdezték volna s mintha várták volna a Péter apostolok szavának megzendülését.

És szólt *Kun Bertalan* püspök ajkán az ima, bensőségesen, ihletesen, mint mindig. Volt benne valami — az ima szűk határai között — a mi mai sorsunk bizonytalanságából, a mi mai várakozásainkból is; tehát valami programm-beszéd féle is, mintegy az elnöki megnyitó pótolása gyanánt, a mit *Bánffy Dezső* báró ezúttal is tanácsosnak látott csupán nehány üdvözlő szóra összeszorítani. Elég bölcs a konvent, hogy maga irányítsa magát, aztán ki van nyomatva a tárgysorozat is kalauz gyanánt.

Mentünk hát a tárgysorozat rendjén egy darabig. Fájdalmas szívvel jegyeztük fel, hogy a jó öreg *Körmendy Sándor*, belső-Somogy volt esperese, a dunántuli egyházkerület főjegyzője s *Mitrovics Gyula*, a konventnek, zsinatnak egykori jegyzője, a tiszáninneni egyházkerületnek volt főjegyzője a nemes harcot immár megharcolták. *Szász Károly*, a püspök reménytelenül, beteg, *Br. Vay Bélát*, a tiszáninneniek főgondnokát otthonához köti a gyöngélkedése, de ott vannak helyettök a póttagok stb. stb. Megalakult a gyűlés, meghatározta a birósági ülés idejét pénteken d. u. 4 órára, felhívta a kerületeket, hogy az újabb 3 éves időszakra válaszszák meg képviselőiket s ezekután áttért a konvent az első főtárgyra, a *közalapi végrehajtó bizottság jelentésére.*

Kenessey Béla olvasott a 20-dik pénztári évről. Koszorút tett a derék Szabó János sirjára, a kit *Zsigmond Sándor* helyettesít a kerület akaratából. A hátrálék sok — hangzik a szokásos bús melódia. Legtöbb Tiszántúl és Dunamelléken. Hja, a nagy testek lassan mozognak! A *Tiszáninnen* hátráléka csak pár száz kor., a *Tiszántúlé* több, mint 20,000 kor. Suttogás támad s a tiszántúli képviselők magok megszürnyöködtek egy kicsit s valaki félig hallhatóan tett őszinte vallomást közülök, mondván: „Jobbaknak gondoltam magunkat!“ A közalap összes bevétele volt 1902-ben 476.881 kor. 66 fillér, kiadása 274,565 kor. 63 fillér. Az összes vagyon a Jordán alappal együtt 2.840,510 kor. 16 fil., a mi termetes egy mennyiség ugyan, de a kitűzött nagy czélokhoz annyira nem elegendő, hogy p. o. az egyházközségeknek legújabban összeirt tőkesegélyi igényeivel szemben, (a mik meghaladják a millió koronát), ezúttal csupán 803 koronát tud a közalap felmutatni. „Százhúsz gémnek hatvan keszeg!“ „De még annyi sem.

A megdöbbentő kimutatásra egy kis forgó szél kerekedett. *Koncz Imre*, a vértesaljai agg esperes (a ki most Szász Károlyt helyettesítette), kifejezte megbotránkozását a hátralékok nagy tömege és a befizetések körül észlelhető lanyhaság felett és orvosszereket sürgetett. Az ellenőrzés ellen volt kifogása. *Fejes István* az erélytelenség bűnét látja a szomorú eredményben és követeli a felelősség kimondását az ellenőrző közegekre. *Degenfeld* gr. szintén kívánja a baj oszlatását s el is fogadja az indítványt, de nem látja a bajt olyan veszedelmesnek, mint *Koncz*, mert a hátralékok pontos befizetése, vagy az évi járúlék pontos felküldése mellett sem lehetne sokkal kedvezőbb a végeredmény. *Antal G.* püspök ott kezdte, hogy hiba van már a kivetésnél, vagyis kára van a közalapnak a kivetés törvénytelen volta s az újabb kivetések rendszerinti apadása miatt, épúgy mint a nagy hátralékok miatt. Nem bír belenyugodni a 803 koronányi tőkesegélybe s kész volna az adóalap csökkentésére szánt 14,000 kor. évi összeget is kiosztani, tekintettel arra, hogy az adózás kérdését az 1848. XX. t.-cz. szellemében különben is meg kell oldanunk. *Kenessey B.* helyteleníti a 14,000 korona szóba hozatalát, miután arra nézve a konvent már régebben megállapodott s a zsinat kénytelen lesz az adózás kérdését gyökeresen megoldani. A *Koncz* és *Fejes* nézeteit helyesli s élénken festi, hogy mit tehet egy-egy erélyes esperes a közalap érdekében s hivatkozott éppen az indítványozókra is, a kik míg a kezökben tartották egy-egy egyházmegyében a közalap ügyét, addig minden ékesen és szép renddel folyt, azután pedig ott is hibák mutatkoztak és mutatkoznak. Erélyes, köztiszteletben álló s hatni tudó esperesekre van legelőször is szükség, a kiket ne a szabály vagy határozat kényszerítse a dolgok hűséges vezetésére, hanem a lélek!

A vita vége az lett, hogy elfogadta a konvent az *Antal Gábor* kettős természetű indítványát s felhívja az egyházkerületeket, hogy a felszaporodott hátrálékokkal s a járúlékok megállapításánál mutatkozó csökkenéssel szemben a közalapi járulékok megállapításánál az egyházi törvényeknek a *járúlék mértékére* mutatkozó intézkedéseit szigorúan tartsák meg s a hátrálékok behajtása végett saját hatáskörükben szigorúan rendelkezzenek, a *kezelőket a hátrálékokkal való beszámolásra (!) felelősség terhe alatt utasítsák*, hogy ez által a járúlékok törlés általi csökkenésének is elejét vegyék.“

Utasítani kellett a Jordán-alap ügyészét is, hogy a magán kötelezvényeken fennforgó tőkék után az esedékessé vált kamatokat hathatósan szorgalmazza!

A segélyek felosztására vonatkozó indítványt a konvent elfogadta. Kisebb-nagyobb segélyt kapott a *Dunamellék* 3500 koronát, *Dunántúl* 3640 koronát, *Erdély* 4230-at, *Tiszáninnen* 3500-at, (Gicze 1200, Lőrinczfalva 1000, Nagy-Szalánez 600, Varbócz 500, Ládbesenyő 100, Nagy-Kapos 100 koronát); *Tiszántúl* 5140 koronát.

A Magyar Földhitelintézetnek kettős köszönet jutott; egyik a hű kezelésért, a másik az $^1/_8\%$ kezelési járulék elengedéseért. Köszönetet szavazott a konvent a bizottságnak s főként az előadójának is.

Következett a lelkészi özvegy-árva gyámintézet előadója, *Petry Elek* theol. tanár. Ő se tudott örvendetesebb képet festeni. A hátrálék szerinte is sok, noha itt-ott kedvező jelek sem hiányoznak. A kerületek 1900—1901-ről 51,411 kor. 54 fillérrel maradtak el. Ebből törletlen volt még 13,896 korona 25 fillér — a számadás lezártáig. Az 1902-ik évi járulék különböző cimeken 112,674 kor. 02 fillér. Ebből hátralék 28,064 kor. 59 fillér. Némi javulás vehető észre a fizetésben s csökkenés a hátrálékokban. Legtöbb hátráléka van itt is Tiszántulnak, legkisebb Erdélynek és Tiszáninnennek. A hátrálék miatt a tavalyi határozatokat mind felujítja a konvent s bízik a végrehajtó közegek nagyobb buzgóságában. A tőkealap összes bevétele volt 314,048 korona 45 fill.; összes kiadás ugyanannyi. Összes vagyon 1,548,743 kor. 88 fillér. Támogatott az intézet a lefolyt évben. 178 özvegyet és 228 árvát s kifizetett ezeknek 109,988 kor. 56 fillért. A folyó évben 216 özvegy és 277 árva lesz segélyezendő, összesen 127,459 kor. 50 fillérrel. Ebből a Tiszáninnenre esik 46 özvegy és 34 árva 19,156 kor. 47 fillérrel. Évi emelkedés a létszámban átlagosan 30. Már több év óta kiáltja a bizottság, hogy „ardet Ukalegon!“ Most már azt is mellé teszi, hogy két éven túl, új segédforrások nélkül, saját terhe alatt összeroskad ez a nagylelkűen időelőtt megnyitott intézetünk. Most csak úgy vergődhetik még, ha a közalap újabban rendelkezésére bocsát évenként 50,000 koronát, vagyis egyelőre 4 évre szólólag 200,000 et. Ezt a konvent meg is adta s a bizottság javaslata értelmében kimondta, hogy az özvegy-árva gyám-intézet a lelkészi nyugdíjintézettel kapcsolandó össze s a nyugdíj-intézet előkészítésére kinevezett bizottság a számításokat a kettős intézetre próbálja elvégeztetni. Nagy dolog ez! A konvent ideje alatt egy püspöki levél jutott a sajtóba (bár ne jutott volna!), a mely keserű panaszszal van tele a miatt, hogy a tehetetlenné vált öreg püspököknek is állniok kell az őrt a roskadásig! . . . A későbbi idők püspökei vajjon megérik-e a nyugdijintézetet?! Valami külön püspöki nyugdíjintézet híre is kavarog a levegőben . . . Ez már nem a mi világunk volna!!

Az özvegy-árva gyám-intézet ez évre szóló költségvetését elfogadta a konvent s a kezelő pénzintézetnek, a bizottságnak és előadójának köszönetet szavazott s *Szőllősy József* kassai javitó-intézeti lelkészt és *Kovács János* debreczeni iskola-felügyelőt a gyámintézet kötelékébe felvette s illetőleg benhagyta. *Bészler Viola* munkaképtelen árvát 100 korona évi összegnyi segélyre felvette.

Még a kongrua bizottság tette meg jelentését a *Dókus Ernő* előadásában a *káplántartásra* kiutalt segély felhasználásáról, illetőleg kerületenkénti szétosztásáról, — a mit a konvet elismeréssel vett tudomásúl s a bizottságot továbbra is teljes bizalommal meghatalmazta a nev. segély kezelésére. Maradt e címen *kiosztatlanúl* 7341 kor. 34 fillér. Szinte hihetetlen!

Az idő egy óra felé járt. A bizottságoknak idő kellett a délutáni munkára s világi elnök az első ülést bezárta.

Másnap 10 órakor — jegyzőkönyvi hitelesités után — ujra Dókus Ernőt hallottuk. A régóta tervezgetett központi épület ügyében kinevezett bizottság eddigi működésével számolt be. Még mindig csak a tervezgetesnél vannak; épületeket néztek, ajánlatokat vizsgáltak felül, de eredmény még nincs Haladékot kért a bizottság és kapott is. Ugy gondolkoznak némelyek, hogy valami központi épület s talán valamelyes közös étkezés mellett jutányosabb volna a megélhetés Budapesten és a mi ennél főbb, inkább kifejlődhetnék valami egészséges közszellem, mint a mostani viszonyok között.

Következett az egyetemes tanügyi bizottság a maga sokféle felterjesztéseivel. Ez a bizottság mindig készen van, mivel nem a konvent ülésezése közben, hanem azt megelőzőleg szokott tanácskozni. Váró Ferencz referálta a gimnaziumi ügyeket, úgy a mint az lapunk pünkösti számában olvasható. A közönség egy része szétfutott, mintha a tanügy csak olyan 5-dik kerék volna már a mi egyházunk megterhelf szekerében. Beszélgetés, érdektelenség mindenfelé, az előadó csakúgy birkozik a zajjal. „A bizottság véleményes javaslata elfogadtatik,“ — hangzott az elnöki kijelentés. De jött a tanári fizetési fozozatok eltörlése s a kórpótlék-rendszerre való átmenetel ajánlása . . . és kezdett csend lenni. *Dégenfeld* grófnak aggodalmai voltak. Ő — tudvalevőleg a rang-fokozatos fizetés híve volt, de a követelménynek meghódolt s most már csak a rendszer sima keresztülvitelét nem látja biztositottnak stb. Megnyugtatták s felemelkedett *Tisza István* gróf s a prot. tanügy hivatását s érdemeit nemesen és lelkesen méltányolva s utalva az államkormány által kezdeményezett tanítói és tanári fizetés-emelésre, figyelmeztetni kivánta az államkormányt, hogy legyen készen a mi tanítóink és tanáraink fizetésének az államiakéval való egyenlósítésére is, mivel azt mi, mint felekezet nem viselhetjük el, hogy tanintézeteink színvola az államiaké mellett alászálljon s a kik annyi időn át elől lobogtattuk a nemzeti oktatás zászlóját, most a szégyenpadra szoríttassunk. Mind a kormányt, mind a törvényhozást feliratban kívánja megkeresteni, a melyben egyházunk nemzeti és kulturális érdemei kellően legyenek méltatva s a segélyezéshez való jogunkat szinte kétségtelenné tegyék. Valaki figyelmeztette *Tiszát*, hogy a tiszáninneni kerületnek van már ilyen indítványa s ez a tárgysorozatban is szerepel s arra a tanügyi bizottság is nyilatkozott. E perctől a két indítvány együtt került tárgyalás alá s Tisza a tanügyi bizottság javaslatát a néptanítóink fizetésének az állami tanítók fizetésével való egyenlősítésére nézve elfogadta s most már e javaslatnak a középiskolai tanárokra való kiegészítését indítványozta. *Bernáth Elemér* szíve teljességével üdvözölte az indítványt s ugyancsak *Dégenfeld* gróf is, a ki azt már a Tiszántúli egyházkerület zsinati munkálatába is bevétetni akarta, de az ott — miért, miért nem? — elmaradt. *György Endre* megrettent a sok segélytől és félteni kezdte attól a mi autonómiánkat. Ha az állam többet adna valahol az intézet fentartására a szükségelt összeg felénél, ott az intézet elvesztené felekezeti jellegét, a mit ő nem tart megengedhetőnek. Egyébként ő is elfogadja a Tisza gróf és a tanügyi bizottság indítványait. *Dóczy Imre* megnyugtatta *György Endrét*, mire aztán az indítványt a konvent teljes egyetértéssel és lelkesedéssel elfogadta. Adja Isten jó végét!

Az idő futott s az elnökség attól tartva, hogy a konventi atyák is futni találnak, ajánlotta, hogy lehetőleg teljes ülésben nyilatkozzék a konvent a törvénytervezetre érkezett egyházkerületi munkálatok és az azokkal való elbánás felől.

Megérkeztünk Philippihez. A konvent helyeselte az elnöki indítványt s *Zsigmond Sándor* zsinat előkészítő jegyző ismertette rövidesen a kerületek felterjesztését. A törvénytervezet szerkezete és irálya ellen különösen a *Tiszáninneni* kerület szólt határozottabban, a mit sokan helyeseltek. Az idő a kerületek véleményeinek összeállítására kevés volt; egy ember a munkálatot saját belátása szerint nem is alakíthatta át, szükség van tehát egy ujabb egyeztető vagy stilizáló bizottságra s ez — Zs. S. szerint — ugyanaz lehetne, a mely a mostani törvénytervezeten az utólsó simításokat végezte. Ez a bizottság októberig elkészülne nagy feladatával s ugyanabban a hóban *ismét rendkivüli konvent* határozna e tárgyban végérvényesen.

„Helyes, helyes!“ — hangzott több felől. S felállt *Hegedűs Sándor* s igazat adva az indítványtevőnek, élénk szinekkel festette készületlen voltunkat s főként bizonyos nagy kérdések körül való bizonytalanságunkat. Nem tartja a konvent méltóságával összeegyeztethetőnek, hogy valamit elhamarkodjék vagy kevésbbé jól végezzen, vagy hogy tisztázatlan s a közvéleményben meg nem forgatott ügyekkel járuljon a zsinat elé. Elfogadja a halasztási indítványt, de kiterjeszti azt a zsinat összehivására is. *Fejes István* a Zs. S. inditványában nem látja a zsinat elhalasztását, hanem csak körültekintőbb előkészitését s határozott nyilatkozatot kér: vajjon a Zs. S.-féle inditványnak is az van-e a hátterében, a mit *Hegedűs Sándor* főgondnok teljes nyiltsággal javasol? Kisült szép módjával, hogy az van. Neki feküdt azért a zsinat elhalasztási indítványnak és ostromolta azt teljes fegyverzetben s óva intette a konventet, hogy ne adjon példát a törvény megrontására. Ha egyezkedni kell állammal, miniszterekkel, ezt is több sikerrel végezheti a zsinat, mint a konvent. Emlékeztetett azokra a magyarázatokra, a melyekkel a zsinatot 1903-ra halasztották, hivatkozott a törvény betüire s a zsinat elnapolása ellen tiltakozott. Ha mindennel nincs kész a konvent, terjeszsze a zsinat elé azt, a mi készen van s ezt letárgyalván a zsinat decemberben, a továbbiak tárgyalására nézve napolja el magát mindaddig, a mig teljes eredménynyel nem működhetik.

A konvent bizonyos megilletődéssel hallgatta az erélyes tiltakozást, de *Dr. Darányi Ignácz, Dégenfeld gróf, Dr. Nagy Dezső, Antal Gábor,* s *Hegedűs Sándor* (ismételten is) sok tetszős érvet hordtak fel a zsinat elhalasztása mellett s a közvélemény kialakult. A készületlenség volt a legfőbb bizonyíték. Adóügyi javaslat, államsegély kérdése, lelkészi nyugdijintézet alakitása: mind tisztázatlan még s *Darányi* szerint a közvélemény egyáltalán nem is sürgeti a zsinatot s ez jelentős mozzanat e tárgynál, mert demokratikus egyház vagyunk. *Nagy Dezső* kemény itélettel szólt a törvénytervezet ellen, a mely maga is annyira lompos, fésületlen, rendezetlen, hogy azt magát sem lehet közmegnyugvásra hamarosan elkészíteni. *Radácsi Gy.* nem fogadta el a törvénynek olyan értelmezését, mintha abban a *rendszerint* valami tágkapu volna, hanem az a *nem rendszerintinek* vagy a *rendkivűlinek* ellentéte, épen azért a törvényre való hivatkozással nem tartja a zsinatot elhalaszthatónak. Különben arra fektetné a fősúlyt, hogy az indítványozott bizottság pótoltassék ki nehány taggal. A konvent érezte ez inditvány irányát, de nem akarta megérteni! R. Gy. pedig nem akarta bővebben megmagyarázni. A vita vége az lett, hogy a zsinat elnapoltatott 1904-re, a bizottság pedig, a mely a törvény tervezetet felülvizsgálja és nyélbe csavarja, maradt ugyanaz, a mely a sokképen megostorozott tervezeten végezte az utolsó simitásokat. Bizalmas körben aztán felhangzott az igazság, hogy az *alkotmányozó bizottság* oka mindennek; a tervezet gyöngeséges voltának is, a zsinat elnapolásának is. Ha jól csinálta volna dolgát, most nem kellene rendkivűli konvent sem, külön bizottság sem, zsinat elnapolás sem! A fehér asztal rendszerint okosabb, mint a zöld.

Azután megcsappant érdeklődés mellett folyt a tanügyi bizottság jelentésének tárgyalása a theol. akadémiákról szóló pontig.

Miután a következő napnak rendkivűli terhei is jelentkeztek, (a Baldácsy-bizottság ülése s választások ugyanott) az elnökség kimondta, hogy délután 4 órakor gyűlés lesz. Volt is, a melyen előbb a tanügyi bizottság félben maradt dolgait Radácsi Gy. és Sass Béla adták elő; majd *Pokoli József* sorolta el a közigazgatási bizottság megállapodásait. A miniszternek a tanitó változásoknál követendő eljárását a konvent tudomásúl vette. Csak végső esetben nevez ki rendes tanitót más helyre s tekintettel kiván lenni a felekezet és az oktatás ügy érdekeire. Egy közös halotti énekeskönyv felett való itélet mondásra a zsinat illetékes, az szabhatja meg a közösséget is. A közigazgatási költségek előirányzását a konvent lehetetlennek tartja (Erdély kivánata), mert úgy is minduntalan változtatni kellene a költségvetésen. A *lelkészi javadalom* kiegészitésének újabb lehetőségét sürgeti Dunántúl s erre a konvent is próbát tesz, miután egyes állomások előre nem látható okok miatt estek és esnek a segélyezendők sorába. A betű szerint ez nehezen fog sikerűlni, de lélek szerint sikerülhet s a konvent bizik a miniszter capacitálható voltában s az ügy igazságában.

Az *észak-amerikai ref. egyház* zsinata üdvözölte a magyar ref. egyházat s 1902. május 20-diki baltimorei jegyzőkönyveit is megküldte abban a reményben, hogy amerikai hitsorsosaink javára velünk magyar ref. egyházzal viszonyt köthet. A közigazgatási bizottság tudomást szerezvén arról, hogy a mi amerikai testvéreink nem mind huzódnak a nev. egyházhoz, hanem egy részök a presbyterianusokkal van összeköttetésben — azt indítványozta, hogy egy 3, vagy 5 tagú bizottság tanulmányozza az amerikai viszonyokat s tanulmánya eredményéről tegyen jelentést és adjon az összeköttetésre nézve böles tanácsot. Az üdvözlés viszonozását elengedhetetlennek tartja. Vita támadt, a melyben Dégenfeld gróf, Bánffy D. báró, Sass Béla, Bartók György stb. vettek részt s az 5 tagú bizottságot a konvent kiküldi, különben pedig az érűlközés fentartására és közvetítésére a konventi elnökséget kéri fel. Kényes a dolog, mert intézményesen beavatkozni egy idegen állam polgárainak még vallási ügyeibe sem lehet, az érdekelt állam kormányának engedélye nélkül. Viszonyt kötni azonban egy elismert felekezeti hatóság útján mégis csak lehet s kellene is mennél előbb.

A *presbytarianus ref. egyházak szövetsége* — a titkár útján — meghívta egyházunkat a Liverpolban tartandó 8-dik egyetemes gyűlésre s statiszti-

kai adatokat kér tőlünk. A gyűlésre a fennebbi öt tagú bizottság megy el 1904. junius havában s a statisztikai adatok elküldéséről a konvent készséggel gondoskodik. A kiküldendő öt tag ajánlására az elnökséget kérte fel. Ezek a következő napon választattak meg a Szilassy Aladár, György Endre, Balogh Ferenc, Pokoli József és Csiki Lajos személyében.

A *brit és külföldi biblia társaság* 1904. márc. 7-én fennállásának 100-ik évfordulóját fogja ünnepelni. Ezt a napot, s illetőleg a márczius 6-dikát egyetemes ünneppé óhajtaná tétetni hazánkban is. A nagy jótékonyságu társaság érdemeinek hálás elismerése mellett a konvent ehez az óhajtáshoz örömmel hozzájárult s az öröm-ünnepet a lelkészekre nézve egy alkalmi füzet kiadásával akarja megkönnyiteni, a mely ismertetni fogja a nevezett társaság áldásos munkálkodását. E füzet kiadására Fejes István, Radácsi György, Széll Kálmán stb. felszólalására a Prot. Irod. Társaságot kérte fel a konvent. Angliában pedig annak idején küldöttek által fogja magát képviseltetni.

Az államsegély méltányos felosztása tárgyában Dunántúl határozatot óhajtott, Tiszáninnen szintén. A kerületek fognak megkérdeztetni a módozatokra nézve.

A közjogi bizottság megállapodásait *Molnár Béla* előadó ismertette. Átmeneti természetűek voltak a felterjesztett tárgyak (államsegély felemelése, maximális adóterhünknek s a szükséges államsegélynek az ág. testvérekkel egyetértő megállapitása, 1848. XX. t.-c. 3. §-a értelmében leendő segélyezésünk fokozatos sorrendjének megállapitása stb.) s a közös prot. bizottsághoz tétettek át tüzetes méltatás és javaslat-tétel végett. Az *egerághi* vallássérelmi esetet a konvent ugyanannak ismeri el (mint a Dunamelléki kerület) s orvoslást kér. Az ünnep- és vasárnapi vásárok ellen a Dunántúl nyugtalankodott, ugyszintén a korcsmák vasárnapi és ünnepnapi nyitva tartása miatt is. A konvent ezt a nemes nyughatatlanságot is méltányolta.

A Baldácsy-bizottság miatt az ülés déli 12 óráig szünetelt. A hir elhozta, hogy elnökké a bizottság Bánffy D. bárót választotta meg. A Baldácsi bizottsági tagok visszaérkezte után sor került az *uj énekes könyvre. Radácsi* Gy. volt az előadó. Jelentette — a bizottság jegyzőkönyvével kezében — hogy a hosszu munkát a bizottság befejezte. Elősorolta az énekes-könyv munkásait, a mit a Konvent szokatlan csendben hallgatott végig. Eljenzéssel adózott a lelkes, munkás, fáradhatatlan elnöknek s az egész bizottságnak, de abba, hogy az énekes könyv a beterjesztett formájában véglegesen kinyomattassék nem volt hajlandó beleegyezni. *Dégenfeld gróf* s rögtön utána s vele egyértelemben *Sass Béla* kivánták az átalakitott énekes könyvnek újra kinyomatását s a kerületekhez való letételét, noha erre a debreceni zsinat megállapodása szerint a konvent nem köteles. Az énekügyi bizottság egy 5 tagú bizottság kiküldését javasolta (minden kerületből egy egy tag) a *Fejes István* elnöklete alatt, hogy ez a kiadás jogi kérdéseit tisztázza, kiadóról stb. gondoskodjék. Megnyilatkozott az autonómikus féltékenység és a helyi politika. Debrecenben egy tanszék áll fenn az énekeskönyv jövedelmén, érthető volt azért az aggodalom — ez oldalról. Egyébképen pedig nehezen volt megérthető. *Fejes I.* fájdalmas érzéssel látta az aggatolózást és sajnálta, hogy a zsinati megállapodás a konventre nem irányadó. Önérzettel hivatkozott a munka viszonylagos jóságára s arra, hogy ő és társai az erkölcsi felelősség érzetétől irányoztatva végezték dolgaikat az énekeskönyv körül s szinte odáig volt, hogy esetleg visszaveszi hosszú éveken át végzett munkáját a konvent kezéből — s kérte az énekügyi bizottság javaslatának elfogadását. Antal G., Nagy Dezső, Hegedűs S., Dégenfeld gr., Radácsi Gy. stb. vettek részt az érdekes vitában, a vége pedig az lett, hogy az újra kinyomatandó énekeskönyv letétetik a kerületekhez, a munkások munka díja a szokásos kulcs arányában kifizettetik (7200 korona); az elnöknek és munkatársainak érdemei pedig jkvben örökittetnek meg.

Ez volt az utólsó magasabban felcsapódó lángja a konvent lelkesedésének. A következő napra maradt még egy pár fontos ügy, de már nem vagy kevésbbé vitás, úgy hogy a konvent tagjai azzal a reménynyel oszlottak el, hogy holnap (szombat) a szabadulás napja.

Délután a bíróság tanácskozott. Legközérdekübb tárgya volt két debreczeni tanár felebbezett ügye, olyan becsületsértés féle, egy kis ellenséges ölelkezéssel. A kerületi bíróság ítéletét (a mi mindkettőre nézve pénzbirság volt) a konvent lejjebb szállította. N. Zs-t intésre, F. Gy-t 300 korona pénzbirságra ítélte — a spectaculumért, a mit tanítványaiknak, tanártársaiknak és a nagy közönségnek szolgáltattak.

A negyedik napon végzett a konvent az énekes könyv kinyomásával, megbizván azzal Fejes Istvánt s meghallgatta a missio ügyek uj előadóját *Zsigmond Sándort*, de a csekély pénz miatt semmi jelentősebb lépést nem tehetett a missió érdekében. *A tőkesegélyre* fenmaradt 803 koronát a bizottság (előadja Széll Kálmán) nem kivánta ezúttal folyósitani, hanem fentartja azt a következő évre, a mikor az újabban nyerhető összeggel együtt fog arra nézve javaslatot tenni. A konvent ezt jóváhagyta s azután meghallgatta *Kenessey B.* tanulságos jelentését a közalap 1892—1902-ik évi működéséről s elhatározta a jelentés kinyomatását és azért az előadónak elismerést szavazott. A jelentést minden egyházközség megfogja kapni, hogy mindenki láthassa a közalap fontosságát és igazolást nyerjen maga a konvent is a nagy közönség szeme előtt a közalappal való gazdálkodásáért. Hátha Baldácsyak is akadnának a jelek láttára!!

Ugyancsak jegyzőkönyvbe kerül az adóügyi albizottság jelentése, a mely a szükséges segélyre nézve nagyban elüt a *Tisza* gr. számitásától s ugy van a dolog, a mint sokan hirdettük, hogy a szükséglet sokkal nagyobb, mint az a nagy-szalontai egyházmegye adataiból látszott.

A *lelkészi nyugdijintézetre* beérkezett adatok most már, a konvent első napi megállapodása szerint, a lelkészi özvegy árva-gyámintézettel kapcsolatosan dolgozandók fel s ez az adóügyi bizottság feladata lesz.

A tárgysorozat végre kimerült s az elnökség a gyűlést a szokott módon berekesztette.

Sok nagy dolgunk van vajúdó állapotban, de haladunk, ha lassan is. Sorsunk nem reménytelen, de dolgoznunk kell, áldoznunk kell s ébren kell lennünk. Ilyen benyomásokat hoztunk haza némelyek a jelen konvent üléseiről. Vajha ne csalódnánk! ry.

Tanitói köri gyűlés.

A felső-zempléni ev. ref. tanitó-egyesület „Abara"-i fiókköre f. hó 3-án tartotta rendes évi értekezletét Várady Pál köri elnök vezetése mellett Vásárhelyen, az ev. ref. iskolában. A gyűlésen hiány nélkül jelent

meg a kör tanítói kara, valamint Hutka József felsőzempléni ref. esperes, mint vendég.

A gyűlést megelőzőleg Szilágyi István vásárhelyi tanító tartott mintatanítást a Természetrajzból a IV—V. osztályban. Tananyag volt: „Természetrajz ismertetése s ez után az állatországból legalább egy család ismertetése.“ A tanítás mindvégig lekötve tartotta a hallgatók figyelmét.

A tanítás végeztével Várady Pál elnök magas szárnyalású szép beszédben üdvözölte a teljes számmal megjelent tagokat; egymásiránti szeretetre, tevékenységre buzdította őket.

A megnyitó beszéd után következett a tartott mintatanitás megbirálása. Nyitray József, Varga József és Pánthy Lajos tanítók hozzászólása után a tanítás megdícsértetett.

Ezután az üresedésben lévő jegyzői székbe a kör Pánthy Lajos bánóczi tanítót egyhangúlag választotta meg, ki megköszönve a kör bizalmát, azt örömmel elfogadta.

Majd Kendecsy Pál abarai tanító „A hazafias és vallásos nevelés“-ről szép gonddal összeállított tanulságos felolvasást tartott. A sikerült felolvasásért a kör Kendecsy Pálnak jegyzőkönyvi köszönetet mondott s elhatározta, hogy e szép tartalmas s mint olyan munkát, mely minden olvasóra hasznos, egy megyei lapnak küldi közlés végett.

Várady Pál elnök bemutatja a „Szabolcsi ev. ref. tanítótestület „Memorandumát,“ melyet a szabolcsi ev. ref. tanítótestület elnöke küldött meg hozzá a végből, hogy azt tanulmányozván, hasonló eljárásra hívja föl a testület. A „Memorandum“ behatóan foglalkozik azon sérelmekkel, melyek az állami tanítók fizetés emelésének tervezéséből s ebből a felekezeti tanitók mellőzése által származik. Ezen sérelmeket a testület az országgyűlés útján óhajtja orvosolni. Miután ezen „Memorandum“ felolvastatott, a kör elfogadta s elhatározta, hogy azt az egyetemes gyűlésre küldi fel, hogy az magáévá téve e „Memorandum“-ot, az országos ev. ref. zsinatra terjesszse fel.

Elnök a gyűlést $^3/_4$ 12-kor berekesztette, mikor is a jelenlevő tanítóság a fehér terített asztalokhoz sietett. Az ebéden mindvégig jó hangulat uralkodott. Több sikerült toaszt hangzott el. Az első pohárköszöntőt Hutka József esperes mondotta, éltetvén a tanítókat a vallás, haza és a társadalom hasznos munkásait. Várady Pál a szives háziasszonyt, majd az uj jegyzőt éltette. Nyitray József Hutka József esperest éltette. Kendecsy Pál az összetartásért és egyetértésért toasztozott.

Végül Hutka József két rendbeli indítványa folytán a sárospataki főiskola „Vay-Mocsáry“ alapítványára összegyült 12 korona, az Abarai tanítói kör javára 2 korona. A „Vay-Mocsáry“ alapitványra adakoztak: Hutka József 2 kor., Soltész Károly morvai tanító 2 kor., Pánthy Lajos bánóci, Várady Pál deregnyői, Varga József nagy-ráskai, Vass Béla kis-ráskai, Szőke Sámuel szalóki, Nyitray József lasztoméri, Szilágyi István vásárhelyi és Kendecsy Pál abarai tanítók 1—1 koronát.

A társaság a késő délutáni órákban oszlott széjjel.

Pánthy Lajos,
köri jegyző.

KÖNYVISMERTETÉS.

A heidelbergi káté 52 egyházi beszédben.

(Folyt. és vége.)

Az eredendő bűn után következett romlottságot *általánosnak* tünteti fel az író, a mint hogy nem is lehet másként, vallván a régiekkel még az erős ízű orthodox tant is, a mely szerint „az ember minden utaiban istenellenes s megromlott lévén, elvesztette minden kiváló adományait, melyeket Istentől nyert és semmi mást nem tartott meg, mint néhány csekély maradékot, mely elégséges arra, hogy az embert megfoszsza ártatlanságától, míg a világosság, mely bennünk van, sötétséggé változott.“ Hát ám tessék a r. kath. egyháznak a kálvinista bűn-tan ellen fenekedni, mikor íme az általános bűnös állapot, a mély bűntudat, sőt több ennél: az embernek egész romlottsága nyer kifejezést a bűnről szóló tanban. Ajánlom e részben az író gondolatainak, érveléseinek beható olvasását s tárgyalását bárkinek is, mert meggyőződést szerezhet arról, hogy íme a szabad magyarázat mellett is érvényesül a biblia szelleme, a szabad magyarázat alatt értvén azt, hogy az író nem ó-orthodox, hanem mérsékelt, a ki tehát nincs a régi formákhoz kötve.

Azért időztem e ponton sokáig, mert ez az okalap, a melyen az író dogmatikai álláspontja felépül, a mint a magyarázatokban kifejezésre jut. Hogy a Van Oosterzee rendszeres dogmatikájában ez az induktiv eljárás érvényesül-e s az anthropocentrikus felfogásnak ad-e jogosultságot: ez a kérdés nem érdektelen ugyan, de nem is fontos, mert hiszen a kátémagyarázatból sem hímet varrni, sem rosz következtetést vonni nem helyes eljárás, különösen akkor, a mikor az eljárásból nem áll elő semmi veszedelem.

Az ember-tannak s az azzal kapcsolatos bűntannak a természetes folytatása az, a melyben a váltságról szól, azzal a megjegyzéssel azonban, hogy a mint a fentebb adott dogmatikai tétel sorozatából kitetszik, valamelyes keresztezés szemlélhető e tekintetben, mert a krisztologia előbb is és később is tárgyalási anyag. Ámde ez a keresztezés nem baj, mert nem rendszerről van szó, hanem nyilvánvalólag a káté kérdésein való átjutásról, a mi ellen semmiféle kifogást sem emelhetni.

A váltság-tanhoz a bekopogtatót „A megváltás szükségessége“ című magyarázat szolgáltatja, 61—74 lap, — a melyben a tökéletlen, de tökéletességre hivatott emberre nézve kifejti az író a Káté 12—15 kérdései szerint azt, hogy „elvesztett nemzetség örököse a bűnnek és halálnak,“ a ki, mint ilyen, a bűnért, ezért a tartozásért büntetést köteles kiállani, a melyet az Isten világossága, tökéletessége s igazsága követel meg, hogy aztán az igazság mellett a kegyelem is, a könyörület is érvényesüljön, a melyet a váltságot elvégező Krisztus tesz valósággá.

Krisztusnak *valódi ember voltát* a 77-ik lapon fejtegeti az író, a ki aztán tovább tárgyalván „A közbenjáró“ című fejezetben ezt a kérdést, egyúttal azt is fejtegeti, hogy ha „embernek, valóságos és igaz embernek kellett lenni a közbenjárónak: egyuttal magasabb természet osztályosának is, vagy a mint káténk nevezi egyszersmind valóságos Istennek.“ (78. lap).

Azt tartom, hogy az u. n. punctum saliens épen itt jelentkezik Van Oosterzee-nek is és másnak is dogmatikai felfogására nézve. És Van Oosterzee nyil-

tan ad kifejezést annak a meggyőződésének, hogy igenis a *Krisztus valóságos Isten.* Hogy is szól e tekintetben? Igyen: „Sokan napjainkban . . . is állítják, hogy nincs más Krisztusra szükségünk, mint olyanra, ki természetünknek osztályosa, az emberiségnek eszményeül a kit csak utánozni s lehetőleg megközelíteni kell. Mivel az isteninek és emberinek egyesülését az Urban meg nem magyarázhatják, tagadják ez egyesülés valóságát s isteninek nevezik. Őt azért, mert tökéletes gyermeke volt azon Atyának, a kinek mi még csak tökéletlen gyermekei vagyunk. . . Szükséges-e rámutatnunk, hogy egy ily látszólag bölcsészeti felfogás az evangyeliummal s minden századok keresztyén egyházának hitvallásával ellentétben áll? . . . A Megváltó isteni természetének . . . félreismerése közvetlen összefügg a bűn lényegének félreismerésével, mely nem más, mint tartozás. A ki ez utóbbit elismeri, annak nem lesz nehéz kétenkkal azt mondani, hogy szükséges, miszerint a Megváltó erősebb legyen, mint minden teremtmény, vagyis valóságos Isten. . . Annak, ki minket igazán megváltani akar, nemcsak a legrosszabbtól kell megszabadítania bennünket, de egyúttal meg kell ajándékoznia azzal, a mi legnagyobb és legjobb és ehez nem kevesebb, mint isteni hatalom és isteni szeretet szükséges . . Valóban, minél tovább gondolkodunk, annál világosabban megértjük, hogy a Megváltónak a mi természetünk bűn nélkül való részesének kellett ugyan lennie, de mindenek felett Istennel rokonnak, az Ő fiának s magának is Istennek. . . Egy Megváltó, ki nem egyéb, mint ember vagy angyal, természetesen, nem tehet többet, mint ember vagy angyal, nekünk pedig többre van a mi megtartásunk végett szükségünk." (78—79 lap).

Egészen világos beszéd, a melynek folytatását adják a részletes kifejtések — közbül a hitről stb.-ról szólván, — a melyek a „Jézus, a Krisztus" „Isten egy szülött fia, mi Urunk," „Isten fia valóságos ember" stb. című magyarázatokban foglalnak helyet. Mélyen járó fejtegetések foglalnak ezekben helyet s ha valaki a Krisztus feltámadása felől tudakozódik: melegen ajánljuk az erről szóló magyarázatot (225 lap) elolvasni.

Ha a Krisztus személyiségéről szóló fejtegetést bárkinek is dogmatikai álláspontja próba-kövének tartom, nem kevésbbé áll ez a „ker. titoknak" nevezett tételre, t. i. a szent-háromság tanára vonatkozólag is, a melylyel az „Atyáról, a Fiúról és a Szent-Lélekről való vallástétel" című magyarázat foglalkozik (105. l.). Az író bölcs felfogására világot vett a bevezetés, a melyben a Jób könyvének a végén levő ama nagyszerű jelenetet állítja előtérbe, a melylyel az Isten, a Magasságos, egy „csomó kérdést intéz a föld gyarló gyermekeihez, a kikhez leereszkedett, oly kérdéseket, a melyekre még eddig soha senki sem tudott válaszolni." „Igy érteti meg" — úgymond Van Oosterzee — a vitázókkal, hogy a gondviselés útjait fel nem foghatják, annak titkaiba be nem hatolhatnak." Vagyis az író álláspontja ennél a bevezetésnél egészen kézzel fogható. Vannak titkok, a melyekbe be nem hatolhat az emberi ész! Im az író magyarázza s bibliai szellemben mutatja be az ***isteni lényeg egységet,*** a mely „nem elvont, holt, számszerű egység, . . . hanem az élő Istennek egysége, a kinek önmagában van az élet forrása és teljessége."

Az író emelkedett theológiai felfogását igazolja e kérdésnél az, hogy a 108-ik lapon nyiltan felhívja azokat, a kik a „*Hármas-egy és személy*" kifejezés helyett jobbat tudnak mondani, hogy ám mondjanak, mert tulajdonképen egy kifejezésről van szó, a melylyel „a leírhatatlant átvigyük nem is gondolataink, hanem csak képzeteink terére." Azaz: Van Oosterzee szivesen eláll a szavaktól, ha jobbat kap. *De a mit e szavak jelentenek, attól nem áll el!* . . . S ezen az emelkedett álláspontou szól a lelkesedésnek egész izzóságával az Atyáról, a Fiúról s a Szent Lélekről, a kikben nem az egység, nem a háromság, nem a személy a fő, hanem az, a mi ezekben a szavakban jut kifejezésre. Ez az u. n. *mérsékelt orthodoxia*, a melynek igazságot adhat bárki is!

Szivesen végig vezetném az olvasókat Van Oosterzee dogmatikus felfogásának minden részletén: ámde ha részletekbe mennék is, akkor is csak azt mondhatnám, a mit most is mondhatok: a legjobb lelkiismerettel ajánlom a művet mindenkinek úgy is, mint dogmatikát, s ha szabad belekontárkodnom a prédikáció irók dolgába, úgy is, mint szószéki használatra való könyvet, a melyből csak tanúlni lehet, még pedig sokat, nagyon sokat mindenkinek, a ki céltudatosan forgolódik működése körében.

Határozottan nagy nyereségnek tartom e munkát magyar prot. irodalmunkra nézve s ez okból a fordítót is és a kiadót is a legszivesebben üdvözlöm. Vajha a megérdemlett támogatás megnyilatkozása által eredeti iratok készítésére s kiadására is rá kerülne a sor. Legyünk jó reménységben!

Dr. Tüdős István.

IRODALOM.

* **Grimme:** *Psalmen probleme.* Collectanea Friburgiensia Fasciculus III. Freiburg (Schweiz) 1902). VIII+205. 8° 9 Frank. A szerző azok közé tartozik, a kik az ó-szövetséget sok tekintetben csak a nyelvészet és mérték határai között mozogva tudják vizsgálódás tárgyává tenni s a tartalom fontosságát is ehez mérik. Erről tesz bizonyságot ez a munkája is, a melynek ez a tartalma: a zsoltárok mértéke (1—131), a zsoltárok változó mértékben (132—146), a zsoltárok versszakai (147—165), a paseq és a legarmeh a zsoltárokban (166—193). A német szakkritika azt állapítja meg a Theol. Litteraturzeitungban (28-ik évfolyam 11. szám), hogy Grimme a variánsokat félreértvén: mindenütt rosz nyomon jár a feldolgozásban.

* **Dr. Horváth Ödön** eperjesi ág. hitv. ev. jogtanár „Jogakadémiák és jogi-vizsgálatok" cím alatt két nagyobb tanúlmányát tette közzé a jogakadémiákról és a jogi-vizsgálatokról. A jogi-irodalom terén rég ismert nevű szerzőnek, a ki a protestáns jogakadémiák érdekében nagy elismeréssel forgolódik mindenütt, a hol arra alkalma nyílik, ez a műve lenyomata azoknak a tanulmányoknak, a melyeket e tárgyakra vonatkozólag a *Jogi Lexikon* IV. kötete közölt s melyekben minden számottevő adatot feldolgozva találunk, mely a cimbeli kérdésekre vonatkozik. A mű értékét fokozza az, hogy a jogi-vizsgálatok reformjának nagy és nehéz kérdése állandóan szőnyegen van s igy egyenesen u. n. aktuális munka. A mű, melyre felhívjuk a kérdés iránt érdeklődők figyelmét, a Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság kiadásában jelent meg Budapesten s *Kósch Árpád* könyvnyomdájában 2 koronáért kapható Eperjesen.

* **Gergely Antal.** »*A református tanitó az egyház épités szolgálatában.*« Felolvasás, illetőleg előadás, a melyet a szerző a heves nagy kunsági ev. ref. tanitóegylet XX-ik évi ünnepélyes gyülésén tartott s kiadta

a »Kis Tűkör-olvasó Evangyéliomi Egyesület« Karcagon. 10 oldal. Ára 5 fillér. Az előadás nagy páthószba vont tárgyalása a különben egészen helyesen körvonalozott feladatoknak, a melyeknek megoldása által tanitóink nagy és hasznos szolgálatokat tehetnek anyaszentegyházunknak.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 16—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lelkészválasztások**. *Zarándy Bertalan* miskolci segéd-lelkészt junius 7-ikén választotta meg meghivás utján az a.-borsodi egyházmegyében fekvő *kis-győri* gyülekezet, a mely a megválasztottban egy igazán arravaló lelkipásztort nyer néhai Szabó István utódjaként. Legyen áldás a szépen kötött frigyen! — A lemondás folytán megüresedett *zeherjei* (gömöri egyház megye) lelkészi állásra: *Háger Miklós* darvasi lelkészt hivták meg a gyülekezet választó tagjai Választott és választók legyenek hiek az anyaszentegyház épitésében s egymás szeretetében!

— **Kazinczy ünnepély.** A sárospataki főiskola szokásos széphalmi ünnepélye jun. 7-ikén ment végbe a következőleg: az akadémiai és gimnáziumi tanuló ifjuságból megjelenteket: Dr. Horváth József (Cyrill), Dr. Rácz Lajos és Rohoska József tanárok vezették az ünnepély szinhelyére, a hol az ifjuság a Hymnust elénekelve várta az alkalmi beszédet, a melyet *Dr. Horváth* tartott, a ki nagy vonásokban rajzolta Kazinczy irodalmi müködésének kiválóságát, történeti jelentőségét s buzditotta a hallgatóságot a nagy példák hű követésére, hogy a nemzeti nyelv és irodalom virágzása állandó legyen e hazában. A mély hatást tett beszéd után *Rohoska József*, akit az akad. igazgató kért fel e tiszt teljesitésére, buzditó szavak kiséretében adta át az akadémiai pályakérdés nyerteseinek a 10 drb. aranyat. A pályatétel ez volt: *Kazinczy Ferenc mint ember és hazafi*. A tételre két munka érkezett s a dijat megosztva kapták a szerzők, t. i. *Marton János* IV. éves theol. ifju kapta a dij egyik felét, *Binét Menyhért* és *Sutka István* I-sö éves joghallgatók mint társszerzők a másik felét. Ezután *Dr. Rácz Lajos*, mint főgimnáziumi igazgató a főgimnáziumban a magyar irodalom történetből legszebb eredményt felmutatott ifjunak: *Éles István* VIII. o. t végzettnek adta át a magyar tudományos akadémia 5 drb. aranyát, lelkesitvén őt a további tanulmányozásra. Még egy éneket énekelt el az ifjuság s miután megnézték a megjelentek a mauzoleumot, a sirokat s az egész széphalmi vidéket, a melynek népe kezdi az állami iskola által a magyar nyelvet bevenni: hazaindultak mindnyájan egy szép nap emlékével.

— **Egy főúri hölgy látogatása a sárospataki főiskolában.** Junius 9-ikén délután *Stefánia* volt magyar trónörökösné bejelentett látogatást tett a sárospataki főiskolában, a melynek gyüjteményeit kivánta megnézni. A kitüzött időben megjelenvén, megnézte a könyvtárt, a főkönyvtárnok (dr. Horváth), a régészeti gyüjteményt (Csontos J.), a szépészeti muzeumot (dr. Székely), a a természetrajzi gyüjteményt (Buza J.), a főiskolai imatermet (Novák L.), a természettani gyüjteményt (Ellend J.) és az ifjúsági kórházat (dr. Kun Z.) az illető vezető s felügyelő tanárok kalauzolása mellett, látogatását a könyvtári és a szépészeti muzeum emlékkönyvében örökitvén meg a *Stephanie* névnek beirása által.

— **Tiz éves találkozó.** Harsányi István saujhelyi s.-lelkész, theol. magántanár, szivesen kéri mindazokat, a kik az 1893-ik évben vele együtt tettek érettségi vizsgálatot, hogy fogadalmukhoz hiven, akadályt nem ismerve, jelenjenek meg f. é. junius hó 22-én Sárospatakon, a tiz éves találkozón.

— **A miskolczi ev. ref. főleánynövelde** évzáró ünnepélye a vizsgálatokat megelőzőleg junius 21-ikén foly le, a mely egyuttal a *II-ik Rákóczy Ferencz* szabadságharcáról való emlékezésnek is alkalmául szolgál. A vizsgálatok a következő sorrendben tartatnak: jun. 22—23-án az elemi osztályok vizsgáznak; jun. 24—27 napjain a felső 4 osztály növendékei állanak vizsgálatra, mindenik osztály egy-egy napon vizsgázván.

— **Pápás bank bukása.** Prágában van egy *Vencelbank*, a melyben pap-uralom honol. Pater Drozd praelatus a vezetője, 140 pap a tagja s sok jámbor hívő a fizetője. A banknak van saját hivatala s a hivatal orgiatanya lett a pezsgőzés mámorában, a melyet táncos és énekes-nők társaságában élveztek át. S a vége az lőn, hogy a bank megbukott s Drozd páter és társa legkevesebb 9 millió koronát sikkasztottak el . . . És azt mondják, hogy a Drozd azóta még buzgóbb zarándokút készitő! . . . A ki többet akar erről tudni, olvassa el a Budapesti Napló ez évi 153. számát.

— **Internátus elemi iskolásfiuk számára.** Budapesten a Kis-Svábhegyen levő fiu nevelőintézetbe 6—10 éves fiuk vétetnek fel. A havi dij 60 korona. Ezért a növendék: tanitást, élelmezést és ruházatot kap. Bővebb felvilágositással szivesen szolgál az igazgatóság. Budapesten, I. kerület, Istenhegyi-ut 32. sz.

— **A német birodalom lakossága vallási statisztika szerint.** Bar már nem egyszer közöltünk a német birodalom lakosságáról kimutatást a vallás-felekezeti számarányok feltüntetésével, mégis szükségesnek tartjuk az alábbi statisztikát közreadni, mert ez teljesen kimeritő képet nyujt az európai nagy német terület lakosságának hitvallási megosztásáról. A kimutatás, a mely az 1900 dec. 31-iki állapotot tünteti fel, a következő:

I. Keresztyének általában		
1. Evangelikusok	35,231,104	[62·5]
2. r. és g. kath., valamint g. keletiek	20,327,913.	[36·1]
3. más keresztyének	203,793.	[0·4]
II. Zsidók	586,833.	[1·00]
III. Egyéb nem keresztyének	995.	[0·00]
IV. más felekezetüek	10·602.	[0·00]
V. felekezeten kivüliek	5938.	[0·00]

— **KÉRELEM. Tisztelettel kérjük Lapunk előfizetőit, hogy a lejárt előfizetést sziveskedjenek megujitani. Kérjük a tagsági díjaknak is beküldését mindazok részéről, a kik irodalmi körünknek vidéki tagjai.**

A „Sárospataki Irodalmi Kör" pénztári hivatala.

Pályázati hirdetés s.-lelkészi állásra.

Káplán kerestetik Hamvára. Évi fizetése: teljes ellátáson kivül 300 korona és az általa teljesitendő functiókért (keresztelés, esketés, temetés) járó stóla czimen 100 korona. Teljesen külön álló uj káplán szoba áll rendelkezésre s a filiákba functiók teljesitése végett mindig kocsin jár.

Hamva, (u. p. Bánréve) 1903. junius 9.

Dusza János,
ev. ref. lelkész.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS“* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

10—39

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyeben.) Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és fenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellátás és lakás. Elsőrendű cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, malária (mocsárláz), gége-, horg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, histeria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, köszvény, görvély, bujakor, delirium trem. potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

10—10 **a fürdőigazgatóság.**

Hirdetéseket jutányos áron elfogad e lap kiadó hiv atala.

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok **Budapest** Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

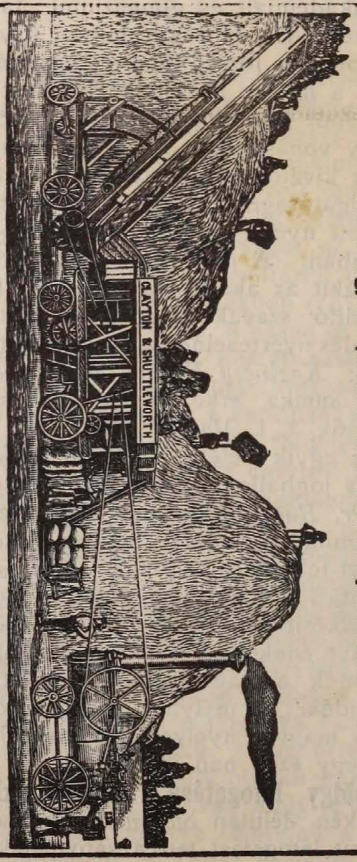

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukor cza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes aczél-ekék,

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

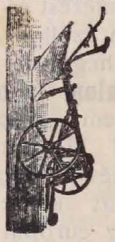

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Ferencz József keserűviz

az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főis kolabetűivel.

XXII. évfolyam. **25.** (1122.) **szám.** *Sárospatak, 1903. junius 22.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Lévay József, Fejes István, Kiss Áron, Ihász Lajos, Bernáth Elemér, Meczner József, Ragályi Béla, Ballagi Géza, Szent-Imrey Gyula, Szabolcska Mihály, F. Doby Antal, Szalay Károly, Zsoldos László, Illyés Bálint, Feöldi Doby Antal, Baksay István, Szabó Aladár, H. Kiss Kálmán, Tóth Pál, Dr. Bokor József, Dr. Veress Samu, Csik Dániel, Dr. Jármy József, Dr. Nagy Zsigmond, Révész Kálmán, Cziáky Endre, Szobonya István, Illyés János, Szabó József, Doktor Gyula, Szuhay Benedek, Barna Gyula, Nagy Pál, Zombori Gedő, Hézser Emil, Ölbey János, Hutka József, Péter Mihály, Fodor György, Komjáthy Gábor, Cserniczky István, Kun Dániel, id. Gérecz Károly, Dr. Horváth Cyrill, Dr. Szabó Sándor, Szinyei Gerzson, ifj. Hubay Bertalan, Novák Sándor, Zoványi Jenő, Radácsi György, Dr. Tüdős István: Közlemények a sárospataki főiskola Rákóczi ünnepélye alkalmából. — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Haza járó szellem.

Rodostói sírját unja már,
Rákóczi szelleme haza jár:
Néha éjfélkor jön, néha fényes nappal
S szívünkbe lopódzik tüzelő bánattal.

Jövel dicső szellem, óh jövel!
Ne is röppenj többé innen el;
Láthatlanúl is légy híveid vezére,
Vezesd be őket az igéret földjére.

Lévay József.

Rákóczi Ferencz.

Bolygatja magyar félénk kezekkel
A sírt, hol elfed két század moha,
Hazád ma téged ünnepelni sem mer,
Emlékezése is csak tétova;
Ó! mert korunkhoz óriás valál Te,
Nagyságodat nem bírja meg szívünk,
Neved hírét mi földön túl emelte,
Erőt mi arra, hajh! nem érezünk!

Magasan áll dicsőséged felettünk,
Örök világú csillagok között
S mi szárnyszegetten föld porába estünk,
Önön bűnünk a röghöz kötözött;
Az ős szabadság véres lobogóján
Csillámlik ott a napfény, hol te vagy,
Itt bús sötétség, nagy tettekbe' hiány,
Már a magyar csak kis hitébe' nagy!

Rákóczi hát ki is volt? Borsi vára,
Te elfeledt hely, puszta omladék,
Hol rásütött az első nap sugára,
Hirét a nagynak te beszéld ma még!
Bölcsője itt volt, itt zengett közelben,
Te kis berek, magyar föld, te szüléd,
Hogy ünnepünkön lelke itt lebegjen,
Mondd el nekünk, mondd, hogy miért tevéd?

Már százados harc dúlt e haza földén,
Nem szűle nyugtot a mohácsi sír,
De szüle új viszályt, szövetség örvén,
Szült új nyomort, mely máig Bécsre sír;
Százötven évig nyögte bús igáját
A bősz töröknek árva nemzetünk
S a honfiak, a Zrinyiek csatáját
Bécs gyámkeze forgatta ellenünk.

Rab lett hazánk, midőn szabadságharcunk
Nagy százada bús alkonyatra tért,
S a kikkel még dicsőséget arattunk,
Bocskay, *Bethlen* napja véget ért.
Rákóczi György sem járt már fen ragyogva,
Sírjára csüggedés felhője szállt,
S a *bujdosók*, Bécs-Újhely annyi foglya,
Rabföldön értek vértanú-halált.

Rémes sötétség síri éjszakája
Hazánk halálát lesve várta már,
Mert ha kihül a szivek hősi lángja,
Nemzetre, népre akkor jön halál.
Remény se volt, hörgése a halónak,
Csörgése a bilincsnek elvevé.
Kit Borsi szült, az is rab, tán mahó'nap,
Ha lelke van még, ő is vérpadé! . . .

Rákóczi lelke volt a ragyogó nap,
Melylyel fölébredt újra a haza;
S a börtönökben felhangzott a szózat:
„Pro libertate et pro patria!"
A vérpadon s gályán pusztúlt dicsőknek,
Mint harsonák zúgtak fel csontjai,
Midőn a Beszkid orman feldörögtek
Az ifjú hős hadkeltő szavai.

Véres csatákon, bátor küzdelemben
Mutatta újra a magyar hona,
Hogy szent jogáért halni kész dicsően,
De szolga-jármot nem visel soha;
Élet-halál harc rendítő tusáját,
Így vívta meg Rákóczival hazánk;
Ő üzte el sírunknak éjszakáját,
Övé a dics, hogy gyáván nem halánk!

Hol volna a magyar, ha nincs e hőse?
Mély sírba', melyből nincs fölébredés;
Lezajlott volna rég bús temetése,
Hírét befedné néma feledés.
A hősi harcok véres századával
Tünt volna le szabadság-csillagunk,
Nagy őseinknek hírt vivén magával,
Hogy gyászutódok, mert rabok vagyunk.

De fénybe' tünt a nagy század felettünk,
Villámtüzétől lelkednek, te Nagy!
Sápadva állt Bécs, meg nem érve vesztünk,
Míg a hazának bátor őre vagy.
Csapásaidra meghajlott az önkény,
S kevély csatáját félve adta fel
És fél ma is még, két század betöltén,
Ha a magyar lelkednek ünnepel! . . .

Rákóczi ez volt; a dicsőbb koroknak
Hazánk egén utólsó csillaga;
Védőd, te nép, védője ős jogodnak,
Bár vesztve érted mindent ő maga.
Fény, kincs, gyönyör, vásári lelkek ára,
Romlott időkben, eszméért, jogért,
Volt ő neki, volt üdve, koronája
S feláldozá mind a szabad honért!

Ó hála érte! hála itt e helyen,
Hol hont szeretni tanított anyád;
Hol itt várad tövén él még a szellem,
És áll szabadságőrző iskolád!
Bár nincs emléked még sehol e honban,
Mi lelkeinkbe véstük lelkedet,
Szivünk ma is hivó szavadra dobban,
Így őrizzük meg hű emlékedet!

Dicső emléked mindenütt e' lenne,
Ha győzne eszméd széles e hazán;
Ha honfi szivünk szent oltárt emelne
A szabadsádságnak, melynek áldozál.

Miként a villám, szálljon hát le lelked,
És kis hitünknek légy lángostora,
Gyújtsd áldozatra, csüggedt nemzetünket
„Pro libertate et pro patria!“

Fejes István.

Tempora mutantur. Pro Deo et pro libertate. Concurrunt, ut alant.

Tempora mutantur . . . Sárospatakon a „Vörös torony“ mögött kelettől nyugot felé húzódó palota erkélyén egy címer áll, melyben „fatörzsön zöld ág kanyarúl,“ jelezve építőjét Lorántffy Zsuzsánnát, ki „fejedelmi nő volt bizonynyal világ szerint, lélek szerint.“ A sárospataki főiskola emez édes anyjának és a linczi béke kivívójának, Öreg Rákóczi Györgynek unokája I. Rákóczi Ferencz, ama bibliát, melyet nagyatyja még a hadakban is magával hordott, tőrrel üti keresztül és a tűzbe dobja; a sárospataki templomot (a Perényi Gábor által épített templomot) s a főiskolát 1671. október 20-án fegyveres erővel elfoglalja, átkos emlékű anyjával Báthory Zsófiával bujdosásra kényszerítik a sárospataki főiskolát: de még sem pusztíthatják el!

A „bujdosó kollégium“ 1682. decz. 22-én visszatért, hogy 1687. április 24-én ismét vándor-útra keljen, kiűzetve a fegyveres német csapatok által s csak is 1703-ban tért ismét vissza Sárospatakra.

Tempora mutantur . . . Az I. Rákóczi György és Lorántffy Zsuzsánna dédunokája II. Rákóczi Ferencz 1716. év nagy részét a grosboisi camelduli zárdában tölti, éjjel-nappal imádkozik, misére jár, bőjtöl (hetenként 1—2 nap), majd Rodostóban ugyanazt cselekszi . . . és mégis ennek a buzgó róm. katholikus fejedelemnek s a Rákóczi névnek oly nagy varázsa van Sárospatakon, oly nagy a református egyházban, hogy azt semmiféle más név el nem homályosíthatta.

Báthory Zsófia átkos nevére s I. Rákóczi Ferencz pusztításaira keserűség nélkül gondolni nemcsak a Bodrog partinál, de az egész magyarországi protestáns egyházban sem lehet; de mind a mellett a Rákóczi név fényes és dicső; a Rákóczi név ma is lelkesit! És mi ennek az oka? Megmondja I. Rákóczi Györgynek egész élete, megmondja a vallás egyenjogúságot (legalább papiron) biztosító linczi béke; megmondja II. Rákóczi Ferencz az 1703. julius 18-án vásárosnaményi táborából Szabolcsvármegye nemességéhez intézett fegyverre szólítása, eme kijelentése: „Egyedűl hazafiságunk által vezéreltetvén, megnyomorodott hazánknak keserves törvénytelen szenvedését érezvén, vettük kezünkbe most nemzetünknek ügyét, a mikor kiszabadúlásunknak oly bizonyos alkalmatosságit láttuk, hogy ha most nem, soha többször hazánk szabadságát nem remélhetni.“

„Pro Deo et pro libertate . . .“ A pro Deo et pro libertate feliratú lobogók alá az egész nemzet csoportosúlt s az alatta küzdő egész sereg kilenc tizedrésze protestánsokból állott, jelezve, hogy az alkotmány s polgári és lelkiismereti szabadság elnyomása hol fáj legjobban s hol lüktet a magyar nemzet szive.

A pro Deo et pro libertate jelszavakkal fölemelt lobogók porba hullottak, hogy ismét fölemelkedjenek, mert azoknak, kik alájuk sereglettek „Csatájok nem volt párt csata, ábrándos képzelet, mely dúl alkotni várait a közromlás felett; Csatájuk a védelmezett népjog csatája volt, melyet szent eskű, szent kötés ellen zsarnok tiport! . . .“ És I. Lipót (kinek uralmát a gályarabság s Karaffa vér-törvényszéke és a magyar alkotmány elkobzása teszi szomorúan hiressé) 1705-ben úgy hunyta le szemeit, hogy a megsemmisiteni hitt Magyarország nem az övé, hanem (nehány hely kivételével) egy önzetlen szabadsághős kezében van . . .

Önzetlen szabadsághős! . . . Az volt II. Rákóczi Ferencz . . . s a mellett elfogúlatlan férfiú. Buzgó róm. kath., de igazságos mások meggyőződésével szemben.

Ime midőn 1704-ben a németek által megszállva tartott Szatmárvárát ostromolja, a jezsuiták által 1687-ben elfoglalt Berence falut és vizi malmát — melyeket Rhédey Ferencz erdélyi fejedelem hagyományozott a szatmári kollégiumnak — visszaadatja. Veszprémi Gergely tanárnak pedig 1707-ben a szatmári várban — a jezsuiták ellenére szállást adott és élestárát ref. templommá engedi. A nagyhirű Ember Pál könyveit, melyeket a jezsuiták elfoglaltak, ezek által 1703-ban visszaadatja.

Az 1705-iki szécsényi országgyűlésen megerősiti a sárospataki főiskola minden előbbeni jogait, jövedelmeit s 1706-ban egy bizottság által a nevezett sárospataki főiskolát birtokaiba visszahelyezteti.

* * *

Concurrunt ut alant . . .

Szécsényi országgyülés! . . . Az önálló erdélyi fejedelemség bukásával a nemzeti és alkotmányos küzdelem vezetése az idegen hatalom ellen a r. katholikusokra szállott át. A II. Rákóczi Ferencz féle felkelés vezetői is róm. katkólikusok, még pedig annyira, hogy (dacára annak, hogy a felkelősereg kilenc tizedrésze protestáns) a protestánsok jogait teljes épségökben visszaállítani nem hajlandók. De maga a fejedelem igen mérsékelt s ez hatással van a többiekre is. A protestánsok lemondanak arról, hogy az 1647-iki országgyűlés által visszaitélt valamennyi templom visszaadását követeljék, hanem elfogadják esetről-esetre az egyezkedés elvét. 1705. okt. 1-én megtörténik a kiegyezés. A róm kath. klérus még ez ellen is tiltakozott; de (a fejedelem szavai szerint) négyszemközt megvallák, hogy az egyezkedés nem ütött csorbát hitvallásukon.

A vallásos kiegyezés emlékére II. Rákóczi Ferencz érmet veretett.

Három római pap rakja erre az oltárra a tüzet. A három római pap képviseli a három (kathólikus, református és ágost. evang) felekezetet. Szép a jelkép, szép a felirata: „Concurrunt ut alant . . .“ Alul: „Concordia religionum Animata Libertate“ A. MDCCV.“

Nemes és nagy gondolat . . . Éppen oly nagy és nemes, mint maga Rákóczi Ferencz.

Pro Libertate! Ez volt a II. Rákóczi Ferencz rézpénzére verve. Rézre volt verve. Az ezüst és arany külföldre ment, hogy fegyvert és fölszerelést vásároljanak rajta. Oh miért nem készülhetett ezüstből és aranyból; hiszen az emberek nagy részének a szabadság is úgy kell, ha ezüstből és aranyból áll! Nem kell a szabadság, mihelyt áldozatba kerül. Mindig így volt! Halljuk ma is több felől: „Mit nekem a magyar haza, ha földjén nem is osztozhatunk.“ Akkor is egy praelatus 17 vármegye nevében tiltakozott, „hogy a kongó pénzen“ (réz libertáson) birtokot vehessenek, vagy zálogból kiválthassanak.

II. József meghalt. A közbenjáró hatalmak megérték azzal, hogy a Francia- és Spanyol birodalom nem egyesülhet s veszni hagyják II. Rákóczi Ferenczet és a magyar ügyet.

A felkelők csatát csatára vesztettek; nem volt pénz a magyar hadviselésre. Hát Bécsnek volt?! Nem volt ott sem, de ott voltak a Rákóczi-féle uradalmak, melyekből bő kárpótlást lehetett nyújtani azoknak, kiknek kárt tett a felkelés, kik a kuruc sereggel a fegyvert letétetik!

1711. május 1-jén utólszor szólaltak meg a tárogatók. A majténi mezőn Károlyi Sándor 12 ezer kuruccal letette a fegyvert. És II. Rákóczi Ferencz? . . . Hiszen tudjátok! . . .

„Rodostón hallgatta tenger mormolását,
Tenger habja felett futó szél zúgását.“

*

Bizony prófétai lélekből szólott 1703 ban Ember Pál szatmári ref. pap, midőn Szatmárhegyen Gyulaffy ezredes fölött parentálva könyekre fakasztotta II. Rákóczi Ferenczet s gyászos végét jósolta a fölkelésnek. Sokszor jártam a majtényi mezőn . . . Nem hallám a tárogató szavát; de a közeli nádasok susogása, mintha a fegyvert lerakó kuruczok bús sóhajtása lett volna . . . S az előttünk felröppenő szárnyasok, mintha emlékeztettek volna a zsoltár író szavaira: „Egy emberben se bízzatok; mert nics bennök szabadításra való erő! De boldog kinek erősség a Jehova! . . .“ Én bizom benne és a magyar nemzetben . . .

Még egy szót! Öreg ember vagyok hallgassatok rám! . . . Maradjon áldásban a nagy fejedelem emlékezete! Ne kongó szó legyen előttünk a szabadság, az alkotmány, a magyar haza szeretete, hanem drágább legyen az minden földi kincsnél! A nagy Kölcseyvel szólva: „A haza minden előtt.“ Egyesüljünk! . . . Magyarország fenntartója (a történelem tanúsága szerint) három nagy felekezet: katholikus, református és ágost. evangelikus. Közösen egyetértve, egymással vetélkedve ápoljuk a haza szeretet szent tüzét, lelkesítve a szabadság által!

* * *

És te Sárospatak ünnepelj! A „Vöröstorony“ (I. András építménye) Veauxdemont ostromából megmaradt három tornyocskájával, soká regéljen a Bodrog elfutó habjainak arról, hogy a Rákócziak fészkében nem volt örök sem Trautsohn, sem Brettzenheim és a város másik végén álló főiskola erősebb bástyája lesz az igaz vallásosságnak, tudománynak és magyar hazaszeretetnek, mint minden erősség a föld szinén.

Úgy legyen!

Kiss Áron,
ref. püspök.

II-ik Rákóczi Ferencz példája mutatja legjobban, milyen vonzó ereje van a hazaszeretetnek, a szabadságnak egy igazi magyar emberre! Ő, ki gyermek és kora ifjúsága éveiben a bécsi udvar légkörében, kényelemben, fényben és a habsburg dinasztiával benső barátságban neveltetettt, mégis, midőn látta, hagy hazája elnyomatására törekszik az uralkodó, 500 ezer hold földjét, óriási vagyonát koczkára tette, kényelmes életét, fejedelmi pompáját feláldozta és 300 kurucz vitéz élére állt, hogy nemzetének szabadságát megvédelmezze, kivívja.

Fenkölt nagy jellem volt, ki mindennél többre becsülte a haza és szabadság szeretetet.

Ihász Lajos,
dunántuli ág. hitv. ev. kerületi felügyelő.

Rákóczi Ferencz s a hozzá hasonló nagy szellemek alakjai lebeghettek a koszorús költő Kölcsey Ferencz szeme előtt, a mikor egyik szép költeményében azt írta: „a haza minden előtt.“

Második Rákóczy Ferencz, a ki fényben és gazdagságban született, a kire nagy méltóság és kitüntetés, jólét és boldogság várt, mindent, de mindent feláldozott: a hazáért. Önzetlenül, hősien küzdött a haza szabadságáért s jutalma lett: hogy idegen földön húnyt el számkivetésben szegényen és elhagyatottan. Egy eszménykép lebegett előtte, melyhez hű volt utolsó lehelletéig: a haza!

Ifjak! borúljatok le e nagy szellem előtt s tanúljátok meg tőle, miként kell szeretni a hazát!

Bernáth Elemér,
felső-zempléni ev. ref. egyházmegyei gondnok.

A meteorszerű fényes, de következményében szomorú kuruc korszakot: a magyar államiság és nemzet megsemmisítését következetesen munkáló elnyomás kétségbeesése elementáris erővel teremtette meg. A magyar vitézség fényes lapokat írt hadi tetteivel a történelem lapjaira, de a nemzet régi betegsége: a pártosság és egyet nem értés megbénította a nemzet erejének kifejtését. Utána a magyar nemzeti szellem hanyatlása, az aristokrácia elnemzetietlenítése és elnemzetietlenedése következett. Mint meteor fényesen bevilágította a Rákóczi kora a láthatárt, hogy utána annál sűrűbb sötétség borítson be mindent.

Meczner József,
abauji ev. ref. egyházmegyei gondnok.

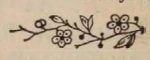

Hazám történelmét olvasva, mindig áhitattal forgatom azon korszak történetének lapjait, a melyet a szabadság ihletett bajnokainak: Bocskay, Bethlen és a Rákócziak fényes nevei tették ragyogóvá.

Egyházam mai küzdelmei közben pedig reményt és bizalmat nyújt nekem a jövőhöz II. Rákóczi Ferencz egész élete, a melyből a jövő élet boldogsága sarjadzik!

Ragályi Béla,
felső-borsodi ev. ref. egyházmegyei gondnok.

Ünnepre készül a sárospataki főiskola és ifjúsága. A midőn történelmünk legnemesebb, legeszményibb alakja előtt hódolatát mutatja be: ismét és ismét igazolni fogja a világ előtt, hogy ma is valódi typusa annak a minden ízében hazafias magyar fiatalságnak, melynek lelkét az állami függetlenség és polgári szabadság eszményei töltik be. A magyar nemzet csak addig élhet, míg ezeket az eszményeket, melyek örökségül maradtak rá a nagy fejedelemtől — megbecsüli,

S ha mi, öregek, kinek a gyakorlati élet exigentiáival számolnunk kell, — az eszmények kultiválásában pártokra oszolva, talán ellankadnánk is; ha szívünk nem dobogna is oly erőteljesen s izmaink nem feszülnének is, midőn a nemzeti eszmények védelmezésére kerül a sor; ha az óvatosság és a bölcs mérséklet vezetne is bennünket a nemzeti aspirátiók megvalósításában: az ifjúság, a gyakorlati akadályokat és veszélyeket számba nem véve, mint egy test és egy lélek, kövesse mindenkor szíve sugallatát s lelkesedésével öntsön belénk is bátorságot és kitartást, hogy Rákóczi hagyományait pártkülönbség nélkül követve, a független, szabad magyar állam kiépítésének nagy és nehéz munkáját mielőbb befejezhessük. A sárospataki fiatalságnak kétszeres kötelessége ama hagyományokat ápolni; mert Sárospatakot dicső emlékek kötik Rákóczihoz, a magyar szabadság lánglelkü apostolához. És ha ez a fiatalság kötelességét teljesíti: a nemzeti törekvések diadalának napján, mint a diadal kivívásának egyik jelentékeny tényezője előtt, az egész nemzet meg fogja előtte hajtani zászlóját.

Ballagi Géza.

Fájdalmas érzést kelt bennem és nem tudom fajomnak megbocsátani, hogy az eszmény, melyért dicső nagy fejedelmünk küzdött és mindent áldozott: ma; 200 év múltán is csak eszmény, de kétszeresen fáj, ha arra gondolok, hogy a hálátlan kishitü utódok ma is úgy szeretnék, hogy az örökre is csak eszmény maradjon!

Ám bizom a Gondviselésben, mely nem engedheti, hogy egy család túléljen egy Nemzetet s ha előbb nem, akkor jön a korcs helyett egy hálás, tettre kész nemzedék s tettre váltja az eszményt: „Független szabad házában boldog magyar nép.“

Szent-Imrey Gyula,
tiszáninneni ev. ref. egyh.-kerületi tanácsbiró.

Rákóczi sírja.

A Rákóczi sírját
Messze Galatában
Ne zavarja senki,
Jobb neki ott békén
Hontalan pihenni,
Mint nyugovó álmát:
A magyar nemzetnek
Szomorú sorsával
Szomorúvá tenni.

Hadd álmodozzon ott,
Szabad föld porában,
Távoli honáról.
A magyar libertás
Kivirulásáról . . .
Hadd álmodja meg ott
Szegény magyaroknak
Felszabadúlását
A nehéz rabságból!

Szabolcska Mihály.

Zrinyi Ilonának egy levele.

Zrinyi Ilonáról (szül. 1643. † 1703. február 18.) II. Rákóczi Ferencz édes anyjáról, a magyar hölgyek e díszéről akarok e pár sorban megemlékezni. Első férjét I. Rákóczi Ferencz (szül. 1645. † 1676. julius 8.) választott fejedelmet korán elvesztvén, másodszor esküdött örök hűséget 1682. jun. 15-én Munkácson gróf Thököly Imre (szül. 1657. szept. 25. † 1705. szept. 12.) „Kuruc“ királynak, a magyar szabadságharcok egyik legkiválóbb és legideálisabb vezérének.

E magasztos hölgy küzdelmes életrajzát bírjuk Horváth Mihály, Lehóczky Tivadar és Zsilinszky Mihály jeles történészeink tollából. Régibb történészeink azt állítják, hogy midőn Thököly csillaga elborult s ő számüzetett, a török szultán fejedelmileg látta el és Kis-Ázsiában, a nikomediai öböl partján egy mezei birtokot jelölt ki lakóhelyökül.

A Thököly fejedelmi ellátása a szultán részéről történeti hazugság, melyet igazol Zrinyi Ilonának 1696-ban (hely- és nap nélkül) a török császárhoz intézett kérő levele, melyben nyomorúságos állapotukat lefesti:

„Az kurucz király Felesége Zrinyi Ilona Hatalmasságod lábait csókollya Hatalmasságodnak az nagy Istenére reménkedik, tekintse mostani bajunkat és szánnyon meg bennünköt; mindenünköt Hatalmasságtok hűségében elvesztettük, Hatalmas Szultán Szulimán, és Szultán Ahmat Hatalmasságod előtt való Császárok Fermáni mellett tartván az Uram az Szerhátokon laktunkban királyi kaput és hadat; kiknek az miribül igértetett vólt élések és fizetések, de az mostani Hatalmas vezér idejében nem járván ki sem fizetések sem élések úgy az mint kivántatott vólna, kényszerittettünk másoktúl tartásukra kölcsön élést felvenni, melynek az árába ezen a télen az Hatalmas vezér Fermányával jöve ránk két rendbeli Csauszok az adósokkal, kelett fizetnünk 3338 Tallérokat és minthogy az Uramot meg is akarták fogni; én megszánván, az mely Asszonyembernek való portékáim vóltanak, azokat eladván úgy fizettem meg. De még ezeken kivül is vagyon több hét erszény pénz adósságnál hátra; melyet is honnan fizessük meg nem tugyuk; Hatalmasságodat nem büsítottam volna; de az Hatalmas vezérrel nem lehetvén szemben, sem magam, sem az Uram honnan bajunknak orvoslását várhattuk vólna; Hatalmasságodnak az nagy Istenért reménkedem, szánnyon meg bennünket, és ettől a bajtól szabadítson meg. Isten Hatalmasságod fegyvereit boldogitsa, ellenségeit szégyenitse, és valamit szive Istentől kiván, adja meg Hatalmasságodnak. Vagyon ugyan egy kis tainunk, és 150 pénzünk is jár a harminczadról, de azzal is mindennapi szükségünket nem tehettyük. 1696.* *Zrinyi Ilona.*“

Közli: ***F. Doby A.***

Rákóczi szelleméhez.

Megváltani küldettél népedet,
Mely szolgaság bilincseit nyögé;
S ez út, bár Golgotha felé vezet:
Egetvivó lelked meg nem töré.

* Magyar tudományos értekező 1862. I. 158—159. lap.

S mindent veszítve, melyért vérezél:
Megadva hordozád keresztedet;
S meg nem hajolva száműzött levél,
Semhogy eláruld árva nemzeted.

A Messiások sorsa lőn sorod,
Mely mostohán lesujtva bánt veled;
S emléked is beszennyezé honod
Javára áldozád bár mindened.
De él az eszme, melyet századok
Viharszülő méhéből mentve meg,
Majd elvezérli — szünve a bajok, —
Az ígéret-földjére nemzeted.

Rákóczi lelke! Bontsd ki szárnyadat,
Kárpát ölelte szent hazánk felett,
Hogy készen érje majd a virradat,
Uj Messiásra váró népedet!
Mert tespedésnek átka szállt reánk,
S csábít megalkuvó haszonlesés;
S míg idegen jármában nyög hazánk:
Halottainkból nincsen ébredés!

Vagy jobb talán, ha síri álmodat
Meg nem zavarja még hívó szavunk?
Hisz a vezérlő Messiásokat
Követni oly erőtlenek vagyunk!
S míg hordjuk arcpirító szolgaság
Magunk-faragta kínzó jármait:
Mért háborítnók porladó atyák
Szabad hazáról szőtt, nagy álmait?!

Szalay Károly,
budapesti ev. ref. főgimn. tanár.

A Rákóczi-kor kétszeresen kamatozott: erkölcsi erőben a nemzetnek, s aranyban az árulóknak.

(*Budapest*), ***Zsoldos László,***
hirlapíró.

II. Rákóczi Ferencz.

Szabadság lelke, nagy s dicső alakban,
Minőt a sors csak hős nemzetnek ád . . .
Porod hazátlan; ámde halhatatlan
Emléked őrzi elárvult hazád!

S míg egy csillag lesz fent a magas égen:
Te élsz örökké nemzeted szivében,
És ki-kigyúlsz, mint drága égi láng,
Szabadság égő lelkét hintve ránk!

Illyés Bálint.

II. Rákóczi Ferencz neve magában foglalja mindazt, a mi Magyarország történelmében eszményi és magasztos.

A magyar állameszmének s a nemzeti nyelv előhaladásának leglelkesebb apostola volt Rákóczi Ferencz, az ő idejében még a labanc tisztek is magyarúl leveleztek. Gloticz báró, szegedi parancsnok magyar nyílt levéllel kezeskedett a kiköltözött szegediek hazameneteléről s a vezénylet alatta tisztán magyarúl történt, még a fejedelem német ezredeiben is. A hozzá benyújtott latin folyamodványokra mindig magyarúl válaszolt, pedig fel van róla jegyezve, hogy hat nyelvet beszélt.

És ez önzetlen nagy hazafinak buknia kellett, s hazánk történelmének alig van szomorúbb lapja, mint az 1715. évi 49. t.-c. határozata, mely Rakóczit és bujdosó társait hazaárulónak nyilvánítá. E t.-cikkre mondá Kossuth Lajos: „És ez a magyar név becsületét inzultáló káromlás, még ma is ott piszkolja törvénykönyvünket eltörletlenül.“

Ugyan a nagy Kossuth leveléből idézek pár sort, melyet 1883. május 25-én Komárommegye alispánjához intézett, a többi közt megemlékezve a dicső fejedelemről ezt irja: „Az utólsó Rákóczi nem alkudott, kinyitották előtte minden kincseinek s több, mint fejedelmi birtokainak megajánlásával a megalkuvás kapuját, s ő nem alkudott. És e roppant áldozat, melyet elvéért hozott, emelik a nem alkuvó száműzött emlékét oly magasra, *hogy az ily parányi ember, mint magam*, szédeleg, ha hozzá feltekint.“ Nem fogadta el a császári kormány által előírt béke feltételeket, melynek alapján visszanyerheti összes javait.* Bécsben fogva tartott gyermekeit, de hős lelke a haza szabadságát akarta és nem személyi előnyöket. Tehát ment bujdosni, de már a szatmári béke évében a „Rákóczi kesergője“ megjósolta a „*Magyar Világ*“ végét: „Német már a vezéretek. Jaj be szánlak benneteket. Isten veletek.“

Legnagyobb szabadsághősünk II. Rákóczi Ferencz emlékét zárjuk mindnyájan szíveinkbe.

Feöldi Doby Antal,
történetíró.

II. Rákóczi Ferenczet méltán elkeseríthette már a folytonos gyanúsitgatások által megrontott gyermek s ifjú korának fájó emléke is; de még inkább elkeserítették elfogatása s annak szomorú ismeretes körülményei, kivált midőn kegyetlen célzással épen abba a börtönbe zárták, melynek falai közül, az előtt harminc évvel, nagyatyját a vérpadra hurcolták, mely fogságból, igazán csak csoda által menekült meg: azonban megtorlásra, bosszúra nem gondolt soha; a vágy hazája nyomorúságán enyhíteni, töltötte be lelkét egészen. Ő maga kész volt mindig a legnagyobb áldoza-

* Fejedelmi birtokai közül Patak, Regécz, Tállya előbb Trautzon, később a hrg Breczenheim családnak; Ecsed gróf Károlyi Sándornak, Munkács Schönborn Bucheim grófnak, Szerencs fele Illésházy Miklósnak, a makoviczai nagy uradalom fele gróf Pálffy Jánosnak, Felső-Vadász a Meskó családnak adományoztatott. És most a ki figyelemmel kiséri a Rákóczi-szoborra adakozók névsorát, látja, hogy a kik fejedelmi uradalmait bírják, azok nem áldoznak. Csak a kik lelkét örökölték, adnak szivesen a hazafias célra, kitől mennyi telik.

tokra is, de a küzdelem béreül a maga számára nem kívánt soha semmit; de hazájának, nemzetének mindent, még pedig mindent a lehetőségig. Ezért volt s marad II. Rákóczi Ferencz a szabadságért küzdőknek mintaképe, a magyar szabadsághősnek eszményi alakja.

Baksay István,
rimaszombati egy. prot. főgimn. nyug. tanár.

Valamikor, sárospataki diákkoromban láttam a collegium könyvtárában egy bibliát, a mely tele van I. Rákóczi György ilyenforma megjegyzéseivel: Eddig olvastam, Isten kegyelméből, ekkor és ekkor reggel 6 vagy 7 órakor. Akkorában tehát a fejedelmek is olvasták a bibliát. Ugyan, ha ma bepillanthatnánk vezér-embereink bibliáiba, találnánk-e ezekben olyan Rákóczi-féle feljegyzéseket?

Szabó Aladár
budapesti ev. ref. theol. tanár.

„Recrudescunt vulnera gentis hungarae."

Darabokra törtelte a nagy államokat a *hübériség. Franciaországot* önkény és következetes zsarnok erőszak egygyé forrasztotta. A 100 éves harcban pedig Franciaország ellen, kipusztult az angol hűbéres főnemesség . . . *Magyarországot* a Hunyadiak védték meg a széttépetés ellen . . . *Németországban* a hűbériség megörökítésénél ugyszólván megszünt az *egységes állam* s a részek lettek államokká. Az *interregnum* után pedig hogy nagy részéből szlávállam ne váljék, a *magyarok* segítettek rajta, elejtvén a *dürnkruti* mezőn Ottokárt. . . . De hasztalan volt Habsburgi Rudolfnak erős keze, politikai éleslátása. Németországot sem egységes állammá forrasztania, sem családját a császárságban örökössé tennie nem sikerült. Németországban a császári cimet s az azzal járó árnyékhatalmat csak is választás útján lehetett elnyerni.

Nem sikerűlvén az örökös császárság s az egységes Németország megalapítása, a *választott* római-német császárok azon igyekeztek, hogy mentűl több tartományt szerezzenek meg a német birodalomból s azzal összegyúrják Magyarországot is s belőle és örökös tartományaikból egy fiók-Németországot, egy absolut örökös monarchiát teremtsenek. *Ez a szándék, ez a terv oka Magyarország összes szerencsétlenségének a multban s talán még a jövőben is!*

Az egykori svájci gróf ködös ábrándjainak támogatására — a népek szerencsétlenségére — mindig akadt egy rakás osztrák-cseh morva arisztokrata, sőt más nemzetbeli expatriált, de udvarról-udvarra kóborló udvaronc is, kik könnyen találtak szövetségest hazánkfiai között is, hogy megvalósitsák a megvalósithatatlant, lehetővé tegyék a lehetetlent. De a történelem mit tanit? . . . *Kicsiny volt Macedonia Nagy Sándornak; de lett-e a három világrészből összehódított országokból sok időre egységes birodalom?* . . .

Az *összbirodalom* ábrándjainak megvalósitása érdekében *előidézett gyásztized* (1671—1681) s az azt követő rettenetes állapotok jellemzésére elég lesz idéznünk egy költemény eme kezdő sorait:

„Zokogó sirással sírhatsz, magyar nemzet,
Mert szemed bekötve, *idegen nép vezet*,
Jóakaratodért, lásd gonoszszal fizet;
Hogy elpusztíthasson, bizony arra siet . . . ."

Hasztalan ellene minden törekvés! . . . A *kuruc király* kezéből Szobjeczky János lengyel király és Lotharingi Károly szerencséje Bécs alatt és Párkánynál s a török balfogása Nagyváradon, kiveri a nemzetet és alkotmányt védő fegyvert s a Hannibált utánzó zernyesti győzelem csak Munkács hős asszonyához — feleségéhez juttatá . . .

A „*feleség*« kiszabadult; de a *linczi béke* kivivójának dédunokája a jezsuiták kezébe adatott és nem Kolonics Lipóton mult, hogy gyámfiából *II. Rákóczi Ferenczből* jezsuitát, vagy *német* püspököt neveljen.

Az „*orthodoxa reformata religio*" védbástyájának dédunokájából neveltethetett ugyan Báthori Zsófia s az osztrák jezsuiták buzgó hívét a római hitnek; de a *hazát szívéből ki nem irthatták* . . . „*Patres! difficile est patriam meam oblivisci!*" Igy felelt nekik a kis II. Rákóczi Ferencz.

Felhozzák ellene, hogy hiszen maga mondotta, „ha tudná hogy melyik bordája vonza őt a magyarokhoz, kitépné azt oldalából," de mindez nem egyéb volt, mint a jezsuitáktól tanúlt cselfogás, hogy tőlük s az osztrákoktól megszabadúlhasson.

És meg is szabadult!

Ha egykor Bocskay elmondhatá, hogy „őt ágyuk kiszegezésével űzték el a császár hűségétől:" II. Rákóczi Ferencz is elmondhatá, hogy a fegyvert azok adták kezébe hazája s annak alkotmánya védelmére, azok az *idegen kormányférfiak*, kiknek Magyarország ügyeibe jogtalanúl beavatkozva sikerült I. Lipót királyt s az egész uralkodó házat a magyar nemzettel alaposan meggyűlöltetni.

Ezek az idegen és törvénytelen birák 1703. április. 30-kán fej- és jószágvesztésre ítélik II. Rákóczi Ferenczet, mint lázadót; ezek az *idegenek*, kik maguk érdemelték volna az elítéltetést Magyarország romlásáért; az elnyomott nép pedig megkapta a Rákóczi zászlait, melyeken irva állt: „*Istenért és szabadságért!*" Megjött a kiáltvány is: „*Recrudescunt vulnera gentis hungarae!*"

A sebek nem hegedtek be . . . Károlyi Sándor szatmári főispán felűltette vármegyéje nemességét s Dolhánál szétverte a fölkelőket. Az „Istenért és szabadságért" jelszavu zászlókat Bécsbe vitte. Bécsben kinevették vele . . . „Parasztokat szétverni nem nagy dicsőség!" . . . A kinevetett Károlyi Sándor Tokajba jött s felcsapott a Rákóczi Ferencz zászlai alá; tábornoka lett. Vajha ellensége maradt volna . . .

Borongós hajnal után fényes nappal és szomorú alkonyat s a legsötétebb éjszaka! . . . Ez a Rákóczi-féle szabadságharc története.

„. . . Trencsén, Zsibó, Koronczó,
Ez az átkozott három szó . . ."

jelzi a kiköszörűlhetlen csorbákat a szabadsághősök fegyverein

Aztán jő az 1707. junius 6-ki ónodi véres nap . . . A turóci követek gyászos vége . . . A detronisatio . . . A fejedelem Lengyelországba megy segedelmet szerezni . . . A szatmári gyűlés 1711. április 27-kén; az ugynevezett „*szatmári Compositio*" vagy „*béke.*" Május 1-jén — a királyi megerősítést be sem várva, — letette az a Károlyi Sándor a kuruc-sereggel a *majténvi* mezőn a fegyvert, a ki az ónodi gyűlésen elsőt vágott a Rakovszky István turóci követ fejére kardjával . . .

Ezután jő egy nagy *blasphemia*: Az 1712—15-ki országgyűlés azon végzése, mely *II. Rákóczi Ferenczet a szabadság és haza ellenségének bélyegezi* . . .

Hát az „a valódi szabadság ellensége", ki egy koronát a (lengyel királyság) utasít el; mert nem koronáért, de hazája, magyar nemzete szabadságáért fogott fegyvert?! . . . Az az igaz szabadság s hazája ellensége, ki itt hagyja óriási vagyonát s száműzetésbe megy, pedig csak egy afféle esküt kellett volna személyesen, vagy *más* által letennie, mintsem nemzete, hazája szabadságából egy betűt is lealkudjon?! . . . Hiszen ilyen önzetlen hazafi csak a nagy Hunyady János és Washington lehetett!

És kik követték el II. Rákóczi Ferencz ellen a blasphemiát, kik bélyegezték szabadság ellenségévé, hazaárulóvá?! . . . Talán ezt is osztrák-cseh-morva emberek cselekedték? . . . Nem azok; magyar emberek! . . . *Ha az a pergamen pirúlni tudott volna, melyre a törvényt írták — e blasphemiát — bizonynyal elpirult volna* . . .

Végül: jött *Rodostó* (ostorod magyar!) 1735. a nagy hazafi *kiszenvedett* . . . Könnyű legyen az idegen föld nemes hamvai fölött! . . .

Behegedtek-e a nemzet sebei?! . . . E kérdésre nem felelünk.

De nincs oly hosszú éjszaka, melynek ne jőne hajnala s reggele!

Hegymegi Kiss Kálmán,
nagykörösi ev. ref. tanitóképző-intézeti igazgató.

Szent sírok.

A keresztyén népnek
Messze, napkeleten
Egy sírt mutogatnak,
Melyben egykor, hajdan
Megtört teste pihent
Megváltó Urunknak.

Messze, napkeleten
Kék Boszporusz mellett
Van másik, szent sírunk,
Melynek halottjáért,
Ki oly sok bút átélt
Imádkozva sírunk.

Nemzetí Megváltónk:
Rákóczi! Rákóczi!
Dicső fejedelem!
Van-e a történet
Lapjain te nálad
Fenségesebb jellem?!

Te is egy nagy, egy szent
Eszméért harcoltál
És meghaltál érte,
Mint a Jézus Krisztus,
Mikor saját népe
Árulása érte.

Nemzeti szabadság
Fölkent, nagy bajnoka
Nem kértél kegyelmet!
Inkább bújdosásban,
Könyhullásban ettél
Kegyelem kenyeret.

Mérhetetlen kincsed,
Minden gazdagságod
Itt hagytad azoknak,
A kik írigyeid,
Voltak ellenségid:
A lelki raboknak.

Magyar nép, a ki élsz
Tisza, Duna táján,
Mely édes otthont ad,
Eszmélj és lelkesülj!
Hozd haza földedbe
Ama szent hamvakat!

Nem, nem maradhat ott,
A hol elhamvadott.
Hozzuk haza, haza!
Hadd legyen két sírunk,
A hol leborúlunk,
Ha szenved a haza.

Kárpátok aljában,
Tisza, Duna mentén
Hol temessük el őt,
A szent számüzöttet?
Övé volt fél-ország,
Ez a táj, ez a föld.

Ha van még eszményed,
Hited és reményed
A feltámadásról,
Magyar nép lelkesülj,
Vagy mondj le örökre
A szent szabadságról!

Tóth Pál
ev. ref. főleányneveldei igazgató tanár.

II. Rákóczi Ferencz a szabadságtól lelkesített vallásos egyetértés emlékére, a csészényi gyülés alkalmából (1705. szept.) érmet veretett, melyen a három felekezetet jelképező három nő a haza égő oltárára ölében viszi az áldozatot. „Concurrunt ut alant" egyesülnek, hogy élesszék a szent tüzet, mint a felirat mondja.

Most, két év híján 200 esztendő mulva, sem kivánhatok többet a vallásos béke érdekében, mint a mennyit a nagy fejedelem kivánt.

Dr. Bokor József.

Ha templomba mégy: imáid közben Istentől ihletett lelkeden egy fénysugár tör át. Ez a Rákóczi lelke!

Ha fölkeresed a mezei munkában izzadó magyar népet: egy dal üti meg füleidet: Hej, Rákóczi . . . . ! Ez a magyar föld jövendő zenéje.

A családi élet szerető körében, a tudós magános szobájában, a mindennapi élet forgatagában, az emberek gyülekezetében, a hol elme és munkás kéz a jövendő alapjának lerakásán fáradoz, kelettől nyugatig mindenütt a Rákóczi szelleme jár . . . Csodálatos fényesség, mely nemcsak kunyhót és palotát világosit meg, hanem áttör az ország házának márványfalain is s a budai vár szikláit ostromolja!

Az üstökös visszatért. A magyar nép szive megmozdúlt. Nagy dolgok fognak történni!

Dr. Veress Samu,
rimaszombati főgimn. tanár.

Kegyeletes szép gondolat a Sárospataki Lapokat „Rákóczi-ünnepély" alkalmából — mintegy oltárrá avatni, hogy mindazok, akik a „Rákócziak iskolájá"-val lélekben rokonok — mint szerető család, együtt áldozzanak a szivökben soha ki nem alvó, mostan pedig különösen is lángoló hazaszeretet oltárán.

Úgy tett a szerkesztő ezzel, mint Jákób a nagy pátriárcha, ki oszlopot emelt azon a helyen, a hol szólott vele az Úr és nevezé azt Béthelnek, míg ő maga az Úr által Izráelnek nevezteték.

* * *

Kétszáz esztendeje immár, hogy a magyarok Istene, látván az ő nemzetének nagy nyomorúságát vérrel szerzett jogainak lábbal taposását — szólott vala az ő idegenben járó szolgájának — mondván: „Kelj fel és térj meg a te atyáid földére a te rokonságid közé és én veled leszek!" (I. Mózes XXXI. 3.) És felkelt és hazajött II. Rákóczi Ferencz, mint az Úr küldöttje, mert a messze távolból is látta s élénken érezte az ujra „felszakadozott sebeket", melyek elboríták árván maradt nemzetének testét. Átlépte a határt, hogy megmentse honát — nemzetének ezt a drága és egyetlen örökségét . . . Nem rajta múlt — hiszen ő életet, vért, pénzt és mindent áldozott, hogy ő is a Prométheüsz sorsára jutott és a szent küzdelem után a számüzetés kemény sziklájához szegeztetett, hogy a tört remények és keserű csalódások mint megannyi éhes saskeselyűk marczangolják mélyen érző s épen ezért sokszorosan fájó lelkét.

Eleinte rámosolygott a szerencse. Elmondhatta ő is az irásnak szavaival: „Kisebb vagyok Uram minden jótéteményednél, a melyeket cselekedtél a te szolgáddal, mert egy pálcával mentem által a Jordánon és most két seregem is van." (I. Mózes XXXII. 10.)

„Pro Deo et libertate" fölemelt zászlója alá eleinte tüneményes lelkesedés között ezrek özönlöttek, mert álmokat álmodozván, úgy tekintették őt, mint nemzeti szabadítót! És történtek tüneményes dolgok! Mintha azok az álmok csakugyan megvalósúlnának, azok a reményteljes látomások beteljesűlnének!

Fájdalom, csak ábránd volt az és vége lett! Azt a dicső zászlót — „tudja a jó Mindenható: mi van azon sírni való" — hova-tovább hagyogatni kezdték s a majtényi síkon a megfogyott kuructábor szerencse-csillaga végkép lehanyatlott. Ő pedig, a hősök hőse, a magyarok büszkesége, nemzetének sokszor megsiratott s mindig áldott vértanúja meghal számkivetve messze idegenben! . . .

A görög mythologia szerint még az istenek is alá voltak vetve a végzet, a kényszerűség hatalmának. Mi se zúgolódjunk tehát, hogy a magyarok Istene a szenvedések hosszú sorozatán vitte át népünket s Golgotháról-Golgothára hurcoltatta hőseinket. A nemzeti szenvedések megacélozzák a lelket, a múltban kiállott kemény megpróbáltatások hatalmas erőforrásait képezhetik a jövőnek. Ime, az első keresztyének is örömest tartották istenitiszteleteiket vértanúik sirján, mintha csak a hamvadó porok felett gyúlt volna ki szivökben a lelkekesedés tüze, hogy folytassák a szent harcot rendíthetlen kitartással mindhalálig.

Talán nekünk is jó, hogy ilyen sirjaink vannak, hogy ezekhez olykor-olykor — ha csak gondolatban is — elzarándokolunk s felújíthatjuk itt őseink dicső emlékezetét. Mind megannyi oltártüzek ezek, melyek fölmelegítik a lelket, forrongásba hozzák a vért, sebesebb dobogásra késztetik a szivet. És erre a mi kalmárszellemű korunkban különösen nagy szükség van!

Nem tudjuk, mit hoz a jövő?! Elég borús körülöttünk a láthatár! De azt hiszszük, én legalább hiszem és vallom, hogy ha azok a fejedelmi porok és hamvak is hazakerűlnének s ott pihenhetnének Kossuth apánk mellett és népünket az a szellem hatná által, a mely egykor ezeket a szent porokat és hamvakat lelkesité; ha ismét egy félelmetes kuructábor lesz a magyar, ha megérjük azt az időt, hogy egyetlen gondolata, megalkuvást nem ismerő forró vágya, törekvése a független magyar haza leend, óh hát akkor:

„Jönne bár az egész világ
Eltiporni a magyart:
Él az Úr s kegyelme ád
Néki erőt s diadalt!"

Csik Dániel,
miskolci ev. ref. főgimn. vallástanár.

Drága örökség — drága kincs.

Népek és nemzetek történetében küzdelemteljes idők szülik a nemes tradiciót. E tradiciókon táplálkoznak aztán, e tradiciókból merítnek erőt és lelkesedést újabb küzdelmeikhez a későbbi századok. Ezredéves történetünk, mint a küzdelmek szakadatlan láncolata, tradiciókban nem lehet szegény. Im' kétszáz év előtti küzdelmünkből is egy nemes tradicióval lett gazdagabb nemzetünk! És e tradició annyival becsesebb nekünk, mivel hőse oly eszmét és elvet képvisel, mi nemzeti történetünkben minden időkre szóló lelkesítő ideál. Igen. II. Rákóczi Ferencz szabadságharczában az ő dicső neve a minden időkre éltető szabadság és önfeláldozó hazaszeretet fogalmává magasztosult. Ebben áll a mi kétszázados tradiciónk s e tradicióban lefektetett drága örökségünk. Ez örökségből táplálkozott azóta a magyar; ez örökségből merítette az erőt és lelkesedést, valahányszor féltékenyen őrzött nemzeti jogainak s szabadságának védelmében sikra szállt; ez örökségből fog meríteni a jövőben, valahányszor

a múltból átvett tanúságaként teljesülni érzi a költő szavát:

„Alig hegedt sebet egy kis újj feltéphet, —
Kevés kell a szívnek, mely annyiszor vérzett!“

Ezért drága nekünk az az örökség: a II. Rákóczi Ferencz szelleme; ezért drága kincs nekünk e szellem letéteményese, ápolója és időről-időre, nemzedékről-nemzedékre átplántálója, a mi alma mater-ünk: a sárospataki főiskola!

Dr. Jármy József,
miskolci ev. ref. főgimn. tanár.

II. Rákóczi Ferencz.

Katholikus voltál, annak nevelének erővel
S úgy is haltál meg Marmora partjainál.
S mégis, hős karodat felemelve hazánkért,
A megújított hit biztosítója levél.
Hirdeti nagy példád nagy igazságúl fiainknak:
Együtt él vagy hal hon s az evangelium.

Dr. Nagy Zsigmond,
debreceni ev. ref. főgimn. tanár.

II. Rákóczi Ferencz emléke Kassán.

A kétszáz évvel ezelőtt kardott rántott és zászlót bontott dicső kurucz-fejedelem eszményi alakját esztendők múltával, hatalmas szobor fogja Kassa város főutczáján, a jövendőségnek megörökíteni.

Ne gondoljátok azonban, hogy már eddig is ne lett volna Kassán emléke II. Rákóczi Ferencznek.

Áll az, közel 200 esztendő óta, de nem sokan tudnak róla a mai emberek közül.

Vagy talán nem is akarnak tudni! . . .

Mikor, a szécsényi gyülés határozatából kiküldött országos vallásügyi biztosok, a kassai reformátusok templomát és iskoláját, 1706. január 9-én az Orsolya-apáczáktól elvették s a jogos tulajdonosoknak visszaadták, a hajléktalanúl maradt apáczák részére maga a fejedelem, II. Rákóczi Ferencz, a saját pénzén vett meg két szomszédos házat, hogy ott zárda és abban kápolna építtessék

Ekép akarta biztosítani a r. kath. vallású Rákóczi, a kassai reformátusok igaz tulajdonát, de hiába.

Pár hónappal a szatmári békekötés után, 1711. szeptember 18-án, Löffelholz labancz generális katonai karhatalommal fosztotta meg ismét a kassai reformátusokat templomuktól, iskolájoktól és lelkészlakuktól s adta át mindezeket újra a kegyes apáczáknak.

A Rákóczi pénzén vett két házat is megtartották azonban az apáczák; ugyanazon a helyen áll ma is kétemeletes zárdájuk, melynek egyik szakaszát, 1758-ban özv. Szapáry Pálné, Károlyi Anna grófnő építtette fel.

Van tehát már Kassán emléke II. Rákóczi Ferencznek, ott áll régóta a Fő-utcza és az Apácza-utcza szegletén, közvetlen szomszédságában az áldott emlékezetű dédapa és dédanya: I. Rákóczi György és Lorantfi Zsuzsánna fejedelmi adományainak segélyével épült még régibb emléknek: a reformátusok egykori templomának és iskolájának.

Révész Kálmán,
ev. ref. lelkész és esperes.

Tergermélységű volt a honfiúi elkeseredés hazánkban a 16-ik század folyamán, melyet fokozott erővel növelt a század utolsó tizedében a tervszerű kiszámítással működő „Neo acquistica Comissio,“ mely a nemesség javarészét igyekezett vagyonától megfosztani, bevándorolt németeknek és szerbeknek osztogatva azt. Véren szerzett s védett hazájában nyomorgó hazátlan lett a magyar, kinek jogát törvény nem védte, de örömmel taposta az idegen biró. A nemesség látta, hogy sírját ássák meg, a pórnép meg leroskadt a teher alatt s kétségbeesésnek könyeivel öntözve „sótalan kenyerét.“ Az uralkodó pedig a spanyol hitbizományi uradalom biztosítása végett, új adó s katonai teher elvállalását követelte a nemzettől, míg az idegen zsoldos katonák annyiszor gázoltak embertelenül az egyesek és családok becsületében. A honfiúi elkeseredés elérte végre tetőpontját, mit híven tükröz vissza azon korból felmaradt eme dal:

„Kiontatom vérem apámért, anyámért,
Megöletem magam szép gyűrűs mátkámért,
Meghalok még ma magyar nemzetemért.“

Most két évszázad lezajlása után is a fájdalom érzelmei vezetik emlékező lelkünket, nemzeti történetünk ezen pontjához, hol a magyar alkotmány, a politikai és lelkiismereti szabadságért vívott küzdelem nagy időszaka II. Rákóczi Ferencz fellépésével megnyílik. Oda száll lelkünk a Beszkidek tövébe, a honnan megindúl Rákóczi Esze Tamás és Kis Albert 250 emberével, — mely később százezerre emelkedik, — megkezdeni történelmi hivatását, megnyitni a fényben és árnyban uszó események ama sorozatát, melyekből egy fenséges tragoedia épül fel, melynek bevezetését képezik a fentebb röviden vázolt események, csodálatos bonyodalmát dicsőséges harczok, a pusztuló falvak és városok, a Rákóczit fejedelemmé választó szécsényi, az uralkodó házat detronizáló ónodi gyűlések, végkifejlését pedigia szomorú emlékű nagyszombati. zsibói, trencséni csaták, az egyenetlenkedő, bizalmatlankodó hazafiak, majd a fekete halál, mely a harczok nyomán átvonúl pusztítva az országon, míg az 1711-diki szatmári békével megnyugtató befejezéséhez jut a nagy tragoedia.

E nagy tragoediának hőse egy elnyomott, összekínzott ország javarésze. Főhőse azonban Rákóczi Ferencz, ki dicsőséges nevével többször meggyalázott ifjúságának emlékeit, daliás férfi szépsége mellett nemesen érező szívet és lelket, önzetlenséget, bátorságot, lángoló honszerelmet és mély vallásosságot hozott az események zivatarai közzé. Ezek a vonások alkotják képét, s e vonások összesége kölcsönözte egyéniségének azt a delejes varázserőt, melylyel lelkéhez lánczolta mindazokat, kik az általa képviselt nemzeti ügy szolgálatába állottak, annyira, hogy kezdetben szívszakadva várják, mint egy Messiást, később a harczok tüzében féltik, s rajongó szeretettel veszik körül. Ajtaja megnyílt nemcsak a gazdag, de a koldús előtt is. Pedig fény és hatalom vette körül, melynek szilárd alapját 1.200,000 hold vagyona képezte, melyet teljesen feláldozott a haza és szabadság oltárán. „A jó tett soha embert nem vezetett romlásához," mondja Széchényi. Rákóczi Ferenczen azonban ennek ellenkezője teljesült. Ő a legigazabb, legszentebb ügynek állt szolgálatába. Egy sanyargatott nemzetnek égig ható siralma szünt meg, midőn kibontá e jelszót hirdető lobogóját: Istenért és szabadságért! s küzdött önzetlenül, önmegtagadással, s jutalma lett: a hontalanság, melynek keserüségét 1735-ben vette el tőle a halál, adott helyébe örök dicsőséget, halhatatlanságot. Hálánk, becsülésünk, igaz honszerelmünk ragyogja körül áldott emlékét!

Cziáky Endre,
ev. ref. lelkész.

Egyik régi egyházi könyvünkben ily bejegyzésre akadtam: „a györkei veszedelem táján". Mi volt s mikor volt ez a veszedelem? sem a bejegyzés nem világosítja meg, sem a néphagyomány nem örökítette át a jelen időkre. Most már tudom s utánam tudja vagy legalább tudhatja községünknek kicsinye és nagyja, hogy az a feljegyzett veszedelem egy végzetes ütközetre vonatkozik, mely az elégedetlenség és elkeseredés által kényszerítve, az Istenért és szabadságért, lelki és testi szabadságért fegyvert fogott, történetünk lapjain felkelőknek nevezett kuruc-magyarok egy részének leveretésével végződött.

1672 október 26-án történt, hogy „Kobb, Eszterházy Pál, Pálfy Károly és Spankau Györkénél a felkelők lovasságát, miután Barkóczy István a hajdúkat árúlásra bírta, megszalasztották s a zempléni gyalogságot majd egészen levágták.

E gyászos emlékű emelkedett halmos helyet határunkban, bizonyára az itt mai napig is található csont-maradványok után „Csontos"-nak nevezi a nép s kövér búzát arat rajta jutalmúl a hű munkás.

Vajha az az eszme, melyért itt és több helyen oly sokan ontották véröket, melyért később II. Rákóczi Ferencz is a száműzetés kenyerét öntözte honfiúi bánatos könyeivel, mint nemes mag, a két század múltán kicsiráznék s erős gyökeret verne az érző emberi szivekben s megteremné a „szabadságnak, egyenlőségnek és testvériségnek" milliók által óhajtva óhajtott gyümölcsét, úgy egyházi, mint nemzeti életünkben!

Szobonya István,
györkei ev. ref. lelkész.

I. Rákóczi Ferencz egyesség levele az átányiakkal 1674-ben.

A XVII-ik század második felében érdekes összeütközése volt I. Rákóczi Ferencz fejedelemnek Átány község lakosaival, a mely aztán egyesség-levélben nyert megoldást.

Ez időben ugyanis a Rákócziak voltak Hevesmegye leggazdagabb földesurai. Övék volt a többek között az Átánynyal szomszédos Kömlő is (mely akkor még puszta volt). Átányi uraimék azonban nem nagyon respektálták az Átány és Kömlő között levő határt, és ugyancsak jól beszántogattak a Rákócziak prediumába, s idők folytán az így elszántogatott terűletet egészen a magukénak tartották.

Rákóczi Ferencz erdélyi fejedelem már az 1672-ik évben tiltakozott Hevesmegye törvényszéke előtt Pápai János ügyvédje útján az átányiak ezen usurpálása ellen, s többek közt azt mondja: „Átány falunak nemes és paraszt rendű lakosi Kömlő határában oly darab földet szántottak el, hogy az azon termett gabona megér ezer forintot . . . tehát tilalmazza, hogy ha még azon a földön találtatnak, marhástól-szekerestől megfogattya és büntetteti."

Az átányiak — úgy látszik — jobbnak látták szép szerével kiegyezni a fejedelemmel, kiegyeztek pedig oly módon, hogy az elfoglalt terűletért másfélezer forintot fizettek; és ezen terűletet kivették továbbra is árendába, évi 150 forintért.

Ezen megegyezésről szóló levél (mely eredetiben Hevesmegye levéltárában van, közölve pedig Szederkényi Nándor Hevesmegye története III. kötet 469. lap) szóról-szóra a következő:

„Nos Franciscus Rákóczi Dei gratia electus Transsilvaniae Princeps par. Regni Hung. Dnus et Sicolorum etc. Adgyuk bizonságúl a kiknek illik ez levelünk által, hogy mi azért való instantiajokat respectalván Átány nevű falu lakosinak, kiktől jó currens monetában másfélezer magyar frtokat is levaltunk, szomszédságokban lévő Kömlő nevű prediumunkra határostól, melynek ususát ennekelőtt is a megnevezett Átány lakosi arendálván annuatim másfélszáz forintokat tartoztanak adni azon helytől, melyet mostan is kezökbe bocsátottunk ily conditio alatt: hogy ezen sommából a megemlitett másfél száz forint arenda quotannis defalcaltatván a midőn kitelik, az egész summa eo facto redeallyon in propria dispositione tamquam Dni Terrestris et successor. nostror. — Azt is annectalván, hogy intra temporis semminemő pretextus alatt a prediumnak határából a magok határához aplicalni, avagy quoquunque modo abalinealni sub poena amissionis summae megne merészellyék próbálni. Minekokáért minden rendbeli szolgánknak, nevezet szerint, szerencsi, ónodi, csetneki tisztviselőinknek hadgyuk és parancsoljuk, igy értvén megemlitett átányiakhoz declarata kgymes annuentiankat abban megtarcsák és tartassák.

Datum in castello Szentmiklós. die 17 men. maj A. D. 1674. Rákóczy (L. S.)"

Közli: ***Illyés János,***
ev. ref. lelkész.

A Rákócziak sárospataki főiskolájában, az Alma máter kebelén hat hosszú évet töltöttem el. Ez az eseményekben gazdag hat év rég elmúlt ifjúságomnak bár a legküzdelmesebb, de egyszersmind a legszebb, legemlékezetesebb részét képezi.

Itt tanúltam meg a komoly munkát. Itt tanúltam meg, hogy kell igazán szeretni a hazát

s annak szabadságát. Itt tanúltam meg a kor anyagias áramlatával szemben az eszmények iránti lelkesedést.

Ah! azok a szent romok ott a Bodrog jobb partján mennyit beszéltek egykor, e lefolyt hat év alatt az én felettök el-eltünödő lelkemhez honszeretetről, szabadságról, elmult nagyságról, elmult dicsőségről.

Mondhatnám, hogy minden hazafias tárgyú iskolai dolgozatomhoz ott, az a történelmi nevezetességü vár s annak rejtélyesen susogó hársai kölcsönözték a hangulatot.

A hatvanas évek voltak azok . . . Mintha a Rákócziak szelleme jelent volna meg közöttünk: lendületes, tüneményes idők jártak széles e hazában mindenfelé . . . . Egymást érték a hazafias, tüntető ünnepélyek. A lég telítve volt körülöttünk *kuruc-dallal* s a *„pro deo et libertate“* lelkesítő jelmondattal. A lezajlott véres katasztrófák után megcsendült a mi *„feldúlt berkeinkben“* is az ének. Megszólaltak nemzetünk dalnokai, csalogányai, kik, mint egykor Amfion Athénét — mondhatnók — dallal kezdik felépíteni e szép hazát romjaiból.

* * *

Immár több, mint négy évtized választ el bennünket e lelkesedéstől lázas, mondhatnók alapvető napoktól és mégis oly élénken, oly kitörölhetetlenül élnek azok emlékezetemben s hangosan, oly buzdítólag beszélnek ma is, e hazafias ünnepély alkalmából szivemhez, lelkemhez.

Vajha az utánunk jövő nemzedékeket is azok a dicső szabadsághősök, vértanúk, vagyis immár legendaszerüvé vált nagy alakok koronként megjelenő árnyai, szellemei sarkalnák, lelkesítenék a komoly munkára s az igaz hazaszeretetre!

Szabó József,
ev. ref. lelkész.

Az igénytelen bodrogparti Borsi falucskának ódonfalú, árnyas fákkal körülvett kastélyában született II. Rákóczi Ferencz, aki hőslelkű szüleitől örökölt hajlamainál fogva, predestinálva volt a szabadságharc vezérségére. Szárnybontogatásai már kora gyermekségében mutatkoznak. A harci riadó tüzében nevekedett gyermek alig 10—11 éves korában, a hőslelkű anya, Zrinyi Ilona oldala mellett, Munkács várának a császári seregek ostroma elleni elkeseredett védelmi harczában olyan halált megvető bátorsággal lelkesíté a kurucokat, hogy a csodagyermek példaadása fejteté ki ama rendkívüli erőt, hogy az aránylag csekély számú őrség többször veri vissza a nagyszámú ostromlók seregét. Az erőszakos hatalom által az édes anyától örökre elhurcolt és ravasz jezsuita kezekre bízott gyermek nevelése sem tudta kioltani lánglelkéből az eszményi hazaszeretetet, a lelkiismereti és emberi jogoknak szent tiszteletét. A zsarnoki hatalom által követelt szolgaság bűzhödt légkörében folyton nőtt lelkének ama vágyakozása, hogy nemzetének szabadság-oltárához mennél közelebb juthasson. Bár fejedelmi volt nemcsak születésénél s roppant vagyonánál, de még inkább fenkölt lelkületénél fogva a szó igaz értelmében: fejedelmi kitüntetésekre vagy épen koronára nem vágyakozott; s ha mégis fejedelemmé lett, azt a körülmények hatása alatt fogadta el csak azért, hogy megnövekedett befolyását nemzete javára s szabadsága ápolására annál jobban érvényesíthesse.

Ha az önző külhatalom fondorkodó politikája rútúl meg nem csalja s ha nemzetének fiain erőt nem vesz a már magát oly szokszor megboszúlt *egyet nem értésnek* átka: akkor az ő élethajója nem evez vala a csendes Bodrogparttól a háborgó tengerparti Rodostó hontalanságáig s talán nem is *„szaggattatnának fel a magyar nemzet sebei“* még ma is.

Doktor Gyula,
ev. ref. lelkész.

Rákóczi Ferencz emlékezete.

Hazánk örökre élő vértanúja,
Hagyd el az égi hont és légy velünk!
Tárogatód idézze fel ma újra
Azt a dicső kort, a mi rég letünt.
S ha honfi fájdalom gyötörne minket
Ma is borús, kétes jövönk miatt:
Oszlasd örökre el kétségeinket,
Te légy napunk és akkor — megviradt.

Bilincsbe vert nemzet tüzoszlopának
Szült tégedet a hős lelkü anyád.
Bölcsöd felett, honért halt síri árnyak
Viraszták át a rémes éjszakát.
Dajka-dalod egy földig megalázott
Rabszolga nemzet bús siralma volt.
És nevelöd reád jobban vigyázott,
Mint börtön ör, ha rabja ölt, rabolt.

Habár a bécsi kéz remegve töled
Téged sötét cellába zárt is el;
Hogy a szabadság érzetet belőled,
Kiölje mind hazug meséivel:
Börtönbe zárt nagy lelked fölkereste
Munkács, Patak vérmosta várait;
S egy nóta altatott el minden este,
Mit ablakodra szellők szárnya vitt.

Elhagyva majd szük tömlöcödnek éjét,
Láttál bitót, börtönt és vérpadot.
Arany szabadság biztató reményét
Kuruc szivekbe írja szent karod.
A bujdosók hadát életre kelted,
Zászlód lobog fuvalmi szárnyakon.

Kockára téve fényt, vagyont, szerelmet,
Csakhogy szabad legyen ez árva hon!

Vitézeidnek hírneves csatáit
Klió arany betükkel véste fel;
Értik szívednek hangos dobbanásit,
Mitől tüzet kap a nemes kebel,
Gyújtó szavad a lelkeket betölti,
Szabadság csillagod izzó parázs,
Együtt veled milliók ajka dörgi:
Lesz a magyarnak még feltámadás!

Dörög tovább: Véren szerzett jogunkat
Te hitszegő labanc ne bitorold!
Neked köszönhetjük minden bajunkat,
Neked az égre kiáltó nyomort.
Arany bányánk neked termi az ércet,
Az istenadta föld neked terem.
Mégis jutalmúl hőseink kivégzed,
Hogy multadon örök átok legyen!

Karaffa, Kobb utált nevek előttünk;
Hóhér, kín, szenvedés nyomukba járt.
A félvilág ma is remegne tőlünk,
Ha jobbjainkra nem csap annyi bárd.
Királyt, hazát imába foglalunk mi;
Nem pártütő e csúfolt szolga had!
A szent szabadság napjának lehunyni,
Míg egy kuruc lesz, addig nem szabad!

S mi lett jutalmatok? Ne kérdje senki,
Számüzetés, bitó, sok néma kin.
Fájdalmatok bösz tenger árja zengi
Távolt kelet Rodostó partjain;
Kit annyi vár vallott dicső urának,
Kit egy királyi pálca illetett:
Vándor botot tör a fáról magának,
Másutt keresve biztos nyughelyet!

Fátyolt e képre ma! Szemünk ne lássa
A bujdosók megtört alakjait,
Midőn rájuk zúdúlt a sors csapása:
Nehogy szivünkbe megtörjön a hit.
Adott nekik szabad hazát az Isten,
Ahol lecsendesül minden viszály.
Hol senki nem sorvad a rab-bilincsen
S ölelkezik koldussal a király.

Borúljatok a földre törpe lelkek!
Hívjátok a Rákóczy szellemét.
Ha értitek ti azt a honszerelmet,
Mely egy világra szórta lánghevét?!
Ha értitek nevének a varázsát,
Mely itt ez ősi vár falán ragyog?!
Ha értitek nagy lelke lángolását,
Mely a bukásban volt a legnagyobb!?

Óh szállj le hozzánk! És szellem-karoddal
Ragadd fel a szabadság zászlaját,
Hevítsd a csüggedőt lángostoroddal,
Hogy hajnal váltsa fel az éjszakát.
Ne hagyd kiölni a magyar szívéből
Soha e boldogító szent hitet:
Hogy a szabadság egy világgal ér föl
S itt győzni kell dicső eszméinek!

Függetlensége nagy gondolatába'
Legyen bátorság, hit, jog és erő.
Nem hullhatott el annyi vér hiába,
Megúnja láncát e nagy szenvedő!
A porladó hősök a síkra állnak . . . .
Mint a villámos ég, csattog a kard,
Szemébe néznek százezer halálnak,
Kardjuk suhogja! „Ne bántsd a magyart!“

És hős anyák, ha hős fiúkat szülve
Szívökbe oltják a te szellemed;
Ha a dicsők emlékin lelkesülve
Véres csatákba majd te vezeted;
Ha mindenütt ős, szikla várainkban
Királyi sas és nem veréb tanyáz;
Ha víz helyett vér forr hős karjainkban:
Nekünk majd akkor lesz feltámadás!

Szuhay Benedek,
ev. ref. lelkész.

Lélekben a tizennyolcadik század kezdetén vagyok; látom magyar reformált anyaszentegyházamat, mint siettetik s kényszerítik a megsemmisülés felé.

De a hol nagy a szükség, ott van Isten legközelébb. Midőn mindenfelől vészterhes fellegek vették körül a haza határait, midőn a reformált keresztyén egyházak azt hitték, hogy az elzüllés örvénye elé állították; akkor állott elő, mint isteni követ, II. Rákóczi Ferencz, Bécsnek s a jezsuitáknak neveltje: de a ki a Rákócziak és Zrinyiek erényeit egyesítve örökölte; látva, mint tiporják a nemzet jogait s mint szegik meg napról-napra a protestánsoknak tett igéreteket s a békekötés pontjait: bár maga buzgó róm. kath. volt; nem nézhette a zsarnokságot s a lelkiismereti szabadságnak ily módon való elnyomatását: zászlótbontott azon: nehány zászlón, melyet előre küldött, aranyhímzessel ez állott: „Istenért és a szabadságért“, bár nem vívhatta ki hazája szabadságát, de 1711 május 1 én a Károlyi által Szatmáron kötött béke első pontja ismételten kimondja: „Az országnak és felekezeteknek minden szabadsága fenmarad“ — nem lehetett tehát a szolgaság igájába hajtani a szabadságra született nemzetet.

200 évnek sorvasztó vihara zúgott át azóta e hazán: talán az önkény megnyugodott? megtartotta a béke pontjait? Óh, nem! hiszen voltak és lesznek a hatalom előtt hajlongó Kolonicsok, kik a fényért és hatalomért feláldozzák, ha kell, az egész nemzetet.

Te dicső Rákóczi-korszak, világositsd és melegítsd fel kebleinket a 20-dik század kezdetén: ma is szükségünk volna egy szabadságért küzdő hősre, ki ha nem fegyverrel is, de a lelkesedés hatalmával küzdene meg a magyar reformált egyház szent jogaiért, mert ma a sötétség házának ajtaját számos Kolonicsok nyitogatják.

Lelkesedjünk a dicső elődök nemes példáján, ünnepeljük régi dicsőségünk zászlóvivőit, ez megerősít ismét bennünket; mert örök igazság marad az: „Ki múltjára érzéketlen, jövőjére érdemetlen.“

Barna Gyula,
ev. ref. lelkész.

1703 junius 15-től 1711 május 1-ig küzdöttek a vitéz kurucok a II. Rákóczi Ferencz kibontott zászlója alatt a magyar haza függetlenségéért, mig az utóbbi gyászos emlékü napon, Szatmár mellett, a nagy-majtényi mezőn, a túlerőnek engedve, kénytelenek voltak lerakni a fegyvert, s meghódolni a zsarnok hatalomnak.

E 8 évi dicső szabadságharc kezdetének kétszázados évfordulóját úgy ünnepeljük meg méltóképen, ha a magyar haza minden igaz fia egyetértőleg s teljes erélylyel munkálja, hogy:

1. A dicső szabadsághős II. Rákóczi Ferencz hamvai haza szállíttassanak az idegenből s a Kossuth Lajos sirja mellé helyeztessenek örök nyugalomra.

2. Az 1715-ik évi XL. t.-c., mely Rákóczit és társait hazaárulóknak nyilvánitja s számüzi; mint törvénykönyvünk szennyfoltja, töröltessék s elenyészhetlen hazafiúi érdemök törvénybe iktattassék.

Nagy Pál,
gömöri ev. ref. esperes.

Az emberiség történetében a hazaszeretet, a jog és igazság bajnokai közt *II. Rákóczi Ferencz* volt a legnagyobb, a legdicsőbb. *Csak ő volt* a ki fejedelmi magaslatról szállott alá, hogy nemzetének jogait, szabadságát kivívja. Nem protestáns volt s mégis azok igazáért küzdött. Dicső csaták után elvesztett mérhetlen gazdagságot, családot, hazát, porait nem fedheti a hazai rög; de, a míg él magyar e földön, *ő itt él*, szelleme uralkodik a lelkek fölött, s száz és ezer évek fogják megtanítani *az ő emlékében* nemcsak a magyart, hanem az egész világot arra, hogy milyen az igazi nagy ember, az igazi szabadság hős, a ki mindig azt kiáltja a késő utódok felé: „pro libertate!«

Zombori Gedő,
ev. ref. lelkész.

Egy Rákóczi adomány-levél.

„NOS FRANCISCUS II DEJ gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae PRINCEPS RÁKÓCZI Partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes et Pater Patriae Pro Libertate Confoederati Regni Hungariae Statuum nec non Munkácsiensis et Makoviczi-ensis DUX, Perpetuus Comes, de Sáros, Dominus haereditarius in Sáros Patak, Tokaj, Regécz, Ecsed, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Onod etc. Memoriae Comendamus tenore praesentium significantes quibus, expedit universis, Signanter vero Praefectis Provisoribus aliisque Officialibus modernis et futuris Bonorum Nostrum Regécziensium.“ Mivel a Szécsényi Ország Gyűlése alkalmatosságával amicabilis transactio szerint Nemes Zemplény Vármegyében lévő Tállyai öreg Templom az ott való Római katholicusoknál megmaradott s az helyett a Helvetica Confession levőknek Templomjok építésére más Fundust jure Dominale excindálni compromittáltunk volt, ezen kegyelmes ígéretünknek eleget tenni akarván Bagolly Istvánné Ház Helye felét, mely edgy negyedrészből áll, s Nemes Mihály maradékéi felét fél Ház Hellyből állott és Szabó Jakab Posteritási Háza felét ugyan fél Ház Hellyből álló, kiknek is Napkeletrül Gróf Barkóczy Ferencz Ur Háza, Délről, Eperjesi lakos Vall Sámuelé, Eszakrul és Nap nyugatrul az közönséges ut vicináltatnak, említett Helvetica Confession levőknek adtuk, cedáltuk, privilegiáltuk, és in perpetuum assignáltuk. Kihez képest fen említett Tiszt. Híveinknek kegyelmesen Parantsollyuk, hogy értvén ezen irántok való Kegyelmességünket sem most, sem annak utánna azon Ház Helyek bírásában őket háborgatni sem azon Fundusok után való Paraszt onusoknak supportálására adigálni ne merészellyék, a minthogy adgyuk, coedállyuk Conferállyuk és Privilegiállyuk ezen Kegyelmes Collationalis Levelünk rendiben. Datum in Castro Nostro Szerencs Die Vigesima Quarta, Mensis Augusti Anno Millessimo Sepsingentesimo Decimo.

Paulus Ráday
m. p.

F. Rákóczi (P. H.)

Gáspár Benitzky
m. p.

Közli: ***Hézser Emil,***
ev. ref. lelkész.

A II. Rákóczi Ferencz féle nagy nemzeti mozgalom mintegy természetes folyománya a törökkel 1696-ik évben megkötött karlovici békének, melynek pontjai értelmében Magyarország teljesen beillesztetett az örökös tartományok keretébe; s a magyarság leplezetlen megtörésére irányuló törekvés, az ország kormányrendszerének ezután következő ujjáalakításában nyert leginkább kifejezést, midőn annak eszközlését a császár, a magyar országgyülés megkerülésével tisztán Kolonits Lipót biborosra bizta, a ki 40 évig játszott végzetes szerepet Magyarország történetében. Engesztelhetetlen gyűlölője volt mindennek, a mi magyar, s működésének egyedüli célja csak az volt, hogy kifogassa ezt az országot az ő még meglevő magyarságából, amiért aztán bizton lehet állítanunk, hogy közvetlenül egyik főokozója volt a Rákóczi-féle nagy nemzett népfelkelésnek.

A mozgalom, a sorakozás, a fegyverkezés az elkeseredett nép körében már 1703. kora tavaszán megindúlt egy-egy régebbi kuruchős vezénylete alatt, de természetesen minden rendszer és fegyelmezés nélkül; mert az annak vezetésére

egyedűl hivatott vezér, II. Rákóczi Ferencz bécs-ujhelyi börtönéből megszabadúlván Lengyelországban bujdokolt. De a rendkivüli megpróbáltatásokon keresztül ment fejedelem, ki hazája iránti lángoló szerelmét is kénytelen volt, elődei szomorú példáiból éles elmével levont következtetések miatt, még legbensőbb emberei előtt is titokban tartani, de meg főképen nem is ismervén kellő részletességgel a hazai rendkivüli viszonyokat, tartózkodó állásából csak jóval később, vagyis junius hó 1-sö napjaiban lépett ki. De azután, hogy egyszer kilépett, ment bátor hősiességgel, feltartóztatlanúl dicső, magasztos, de végzetszerű utjára.

Bár már 1703. junius 12-én hirül vette, hogy az erélyes Károlyi Sándor szatmármegyei főispán, a rendezetlen tömegben hullámzó, s vezérnélküli tömeget szétverte; ő meg nem csüggedt és már junius 14-ikén Isten nevében magyar földre lépett kitűzve a zászlót „pro Deo et Libertate“ felirattal, melyben a magyar haza s lelkiismereti szabadság egyaránt volt értendő mindenkor. Itt vártak reá, s az igaz, őszinte és benső hazafiság legmagasabb fokra hágott lelkesedésével csatlakoztak hozzá, a régi kurucok törhetetlen bajnokai.

Kezdetben a mozgalom, az eddigi óriás méretű sanyargatásokat véres boszúval is megtorolni kész, pusztítások és rombolásokban is nyilvánúlt, de csakhamar szelidűlt, s mind végig meg is maradt — nem rendi — hanem csak tisztán Magyarország önállósága, anyagi és szellemi boldogúlhatása s a lelkiismereti szabadság kivivásáért is hevülő, tisztán magyar nemzeti eszmékért küzdő szent és dicső szabadság harcnak!

De fájdalom, Magyarországban nem virúlt még ki teljes diszében soha a szabadság fája! Nem termett még babér sohasem a szabadsághősök számára! Az ő jutalmuk a feledés, nyomor s legtöbbször a Golgotha. Ez volt ezen két század előtti, dicső s halhatatlan kuruchősöknek is a jutalma.

* * *

A magyar nemzet, az állami és társadalmi nagy kérdések megoldása és következetes megfejtésében sohasem versenyezhetett a nagy és szabad nemzetekkel. De azon szük körben, melyben végzetszerűleg mozgott, az őt mindenkor vezérlő Istenkéz útmutatása folytán a legválságosabb pillanatokban is, létének és fennmaradhatásának feltételeit mindenkor bámulatos szabatossággal és nyugodt előrelátással intézte el.

Igy történt ez az 1711-ik évben, a kis-majtényi síkon május 1-én letett hűségi eskű, mint a nagy nemzeti szinjáték utolsó záró jelenete alkalmával megkötött szatmári békében is, mely tisztán a Rákóczi által annak megkötésére meghatalmazott Károlyi Sándornak köszönhető. Bár ez nem teljesen biztositotta az előbbi békekötésekben szerzett önállóságát és jogait a magyarnak, de mégis a nemzeti lét megsemmisülésének veszélyéből mentette meg az országot.

Rákóczi azonban, bár úgy neki, mint a magukat vele önként száműzötteknek ugyanazon kedvezmények biztositattak általa, mint a hazában maradottaknak, nem volt megelégedve vele, nemcsak, hanem kihivta mintegy Károlyi ellen az Isten itéletét ama szavaival: „A kegyelmed lelke adjon számot, az egész magyar ontott és ontandó vérrel együtt az előtt, ki előtt nincs titok.“ Tehát az ő szive gyanusnak, nem tisztának tekintette Károlyi minden munkáját, önzetlenségét és becsületes hazafiságát. Ezen hitet bizonyára, már előbb legfőbb embereinek megvesztegetés folytán történt áttéréseiből merített, keserűen tapasztalt csalódásai s jelenleg a távollét, érlelhették lángoló hazaszeretettől áthatott kebelében. De a lefolyt két század, tapasztalataiból merített történeti tanuság, a Károlyi művét szerencsés alkotásnak minősíti akkor, midőn az egy teljesen magára hagyatott, letiport, végsőig elgázolt töredék magyarság és egy hatalmas birodalom megcsökönösödött politikai rendszereivel szemben köttetett.

De mi hálás szivünk melegével mondjuk e nagy nemzeti mozgalom két százados öröm-ünnepélyén: „Legyen elismert, dicsőitett és áldott, egyenként és összevéve e kor tisztán magyar nemzeti eszmékért hevülő s lelkiismereti szabadságért küzdő s ez által halhatatlan érdemeket szerző, daliás vitéz kurucoknak emlékezete.“

Ölbey János,
ev. ref. lelkész.

Hogy az isteni gondviselés utai, mily csodásak, fényes példa erre II. Rákóczi Ferencz szabadságharca!

Megsemmisíteni a magyar vallási és politikai szabadságot, vagy a miként Kolonics érsek magát röviden kifejezte: „Magyarországot előbb rabbá, azután koldussá, végre kathólikussá fogom tenni!“ Soha jobban nem törekedett arra a zsarnoki hatalom, mint Lipót császár alatt. S nem Kolonicson mult, hogy Magyarországon még mindig van protestáns vallás!

A gyermek Rákóczi Ferencnek is gyámja állandóan Kolonics volt, e végből idegen földre a neuhausi kolostorba vitette, hogy ott jezsuitává neveltesse s megútáltassa vele saját nemzetét s kiirtsa lelkéből a szabadság szeretetét! De Isten másként végezett! A nemzetközi jezsuiták idegen földön nevelt tanítványából a magyar nemzeti és vallási szabadság bálványozott hőse lett! A kathólikus fejedelem a protestáns kurucsággal a nemzeti függetlenségért és a protestáns vallásszabadságért bontotta ki zászlóit. Harcainak vége a szatmári békekötés, a magyar nemzet jogainak és a protestáns vallásszabadságnak egyik alapköve lett. Valóban csodásak tehát az isteni gondviselés utai!

Hálával és kegyelettel áldozzunk hát a dicső hős emlékének szabadságharca 200 éves fordulóján; borúljunk le idegen földön hamvadó porai előtt, öntözzük meg hála könyeinkkel a szent hamvakat, mert nagy volt ő éltében a honszerelemben és önfeláldozásban!

Hutka József,
felső-zempléni ev. ref. esperes.

A Rákóczi név.

Nagyon helyes, hogy a Sárospataki Lapok is tüzet gyújt a Rákóczi név tiszteletére. Hadd tegyek én is egy pici szenet erre a szent oltárra. A nemzet története egy templom, a melyben azon nagyok és hősök képei függenek, a kiknek nevével a nemzet története szoros kapcsolatban van. A történészek a magok ízlése és felfogása szerint helyezik el e templomban a nagyok képeit.

Az objectiv történetiró azonban az első és legszembetünőbb sorba függeszti a Rákócziak s köztük különösen a II. Rákóczi Ferencz képét.

Miért? Az eszme fenségéért, a melyért küzdöttek. A kormány, a philosophia-rendszerek, sőt a vallások is változnak időnként; a nemzetek geografiai határai kijjebb és beljebb tolódnak, a gúlákat és más emberi alkotásokat megőrli az idő vasfoga; csak egy áll felette minden idők változásainak: az ige, az eszme, az embernek Istentől adott joga a hit és lelkiismereti, a gondolat és alkotmányos szabadsághoz. Csak így lehet megérteni, hogy a Rákócziak neve miért volt zászló akkor is, mikor viselői még éltek, miért volt mózesi pálca a későbbi nagyok kezében is; melylyel megérintetvén a sokszor kősziklánál keményebb hazai talaj, abból frissítő, üdítő, szomjat oltó cseppek fakadtak! És csak így lehet megérteni a Rákóczi név akkori és mindétig tartó varázsát, hogy minden emberben ott van a szabadság égi tüze, csak legyen ember, ki azt lángra gyújtsa. Legyen ez a név zászló, pálca ezután is; legyen villanyos batteria, melyből szétfutnak a szikrák a magyar erekbe; legyen balzsam, ha „recrudescunt vulnera"; legyen világító tüzoszlop, melyre millió szem néz, figyel és tüstént tájékozódik; legyen talizmán, mely az önmegdicsőülés keresztje s mindannak eszközlője, a mi százezrek ajakán buzgó imádságként él, a mit ők dicsőn elkezdtek, de befejezve most sincs.

Sárospataki főiskola! Ápold, gloriával övezd e nevet, mert „in hoc signo vinces". Es bocsáss rajokat szerte e hazába, kurucfiakat, szabadság szent lelkével betelteket. Ha minden szívben oltárkép gyanánt fog állani a Rákócziak neve: az lesz majd az igazi Rákóczi ünnepe Hungariának.

Péter Mihály,
ev. ref. lelkész.

Kétszáz év telt, és ismét „Recrudescunt diutina inclytae gentis Hungarae vulnera." Ismét egy korszak, telve reménynyel és csüggedéssel, küzdelemmel és lemondással, szolgasággal — szabadságvágygyal.

Bécs ismét a Jezsuiták uralma alá jutott. A hatalom csalóka fényében sütkérező főnemesség, csaknem kivétel nélkül, üdvét, boldogságát most is a császár kegymosolyában keresi, mint hajdan. E korszaknak is megvan a maga Kolonicsa — gróf Majláth gyula-fehérvári pápás püspök személyében, — ki bár kevesebb anyagi és szellemi erővel tör saját nemzete romlására, mint ama másik, — de nem kevesebb buzgósággal. Az u. n.: hazafias Róm. Cath. főpapság ma sem hafiasabb, mint volt Rákóczi idejében. A jézsuiták titkos akna munkája napról-napra nagyobb tért foglal el s mintha látnánk is már itt és amott föltünni hazánk élet-egén egy-egy sötét felhő darabot, melyekből a türelmetlenség, szeretetlenség, békétlenség villámai fognak czikkázni fejünk felett. És nekünk ismét küzdenünk kell gyanúsítással, — előítélettel, a szabadság Judásaival, orgyilokkal támadó ellenségeinkkel.

A magyar kálvinista egyház száz sebtől vérzik. Nincs orvos, ki sebeit begyógyítsa. Nincs vezér, kinek zászlója alatt magát megvédhetné.

Valóságos Isten átka van rajtunk, mint 200 évvel ezelőtt. Érezzük, mint őseink érezték, a mély sebeket, melyek alatt lassan-lassan el kell véreznünk. Tudjuk, hogy a cselekvés idejére nézve a 12-ik óra is elérkezett — lelkesedésünk is van olyan a milyen. De a szervezetlen, — fegyverforgatásban járatlan evangélium vitézei, a gyakorlott, szervezett hatalmas régi ellenséggel, — a győzelem reményével, hogy fognak síkra szallni?

Nem lesz-e a vég itt is tragicum? A Rákóczi szabadságharcz 200 éves emlék ünnepén, milliók szive dobban erősebben, hangosabban. A kétszáz év emlékére? Nem! Tisztán a Rákóczi névre? Nem! Hanem, hogy az eszmény megtestesült az időben. Ma is várjuk az eszmény megtestesítőjét, a lelkiismereti szabadság fölkent Messiását, mert hát ezt, — az előhaladásnak, a tökéletesedésnek mustármagját — akarják megsemmisíteni!

„Istenért és szabadságért!" Ez ismét a jelszó. S harczolnunk kell. Nem éles fegyverrel, nem az ágyuk hangja mellett, hanem igazságunk kibontott zászlója alá való csoportosulással, áldozatkészséggel, semmitől vissza nem riadó önfeláldozással, lankadatlan munkakedvvel, az igazság győzelmébe vetett rendithetlen hittel.

Igy küzdöttek 200 évvel előbb is s mégis mi lett a vég?! mondja a kérkedő.

Az, hogy él nemzet e hazán! Az, hogy még tudunk eszményekért lelkesülni. Az, hogy hálás szivvel emlékezünk a múlt idők hőseire. Az, hogy megmaradt az igazság győzelmébe vetett hit. Az a hit, hogy az igazságnak nemcsak vértanui voltak, de lehetnek győzedelmeskedő bajnokai is!

Fodor György,
ev. ref. lelkész.

„Hej Rákóczi, Bercsényi." Van-e igaz magyar kinek szivét meg ne dobogtatná, hazafias érzését lángra ne gyújtaná ez a vért forraló, holtakat ébresztő kuruc dal?

Különösen most, 200-os évfordulóján ama világra szóló eseménynek, midőn II. Rákóczi Ferencz harckiáltványára: „recrudescunt vulnera inclytaa hungarae gentis . . ." a nemzetnek még labanccá nem fajúlt, el nem korcsosodott fiai fegyvert ragadva: „Concurrunt, ut alant concordia religionum, animata libertate!"

Eme kétszázados évfordulón a kuruc harcok dicsőséges vezérének: II. Rákóczi Ferencnek örök napként sugárzó neve mellett, egy csillagot is látunk megujúlt fényben tündökölni hazánk egén: a Bercsényi nevét.

Minő kár, hogy a vallási türelmetlenség és vak fanatismus az utóbbi névre sötét árnyékot vet!

Állítsuk lelki szemeink elé, ha csak pillanatra is, e két nagy alakot a magyar reformáció történetének fényénél.

Kálmáncsehi Mártonnak Munkácson és környékén kifejtett áldásos reformátori tevékenysége folytán Ungmegyében is megalakúlt a legelső református egyház 1546-ban Ungváron s az 1556. évtől kezdve gróf Homonnai Drugeth s ennek utóda: Homonnai Gáspár, megyei főispán által pártfogoltatva nagy és fényes egyházzá emelkedett s a környékbeli községeket (mintegy tizet) leányegyházakként ölelte kebelére. Az 1589. évben, Miskolczi Pál predikátorsága alatt készült s most is meglevő díjlevél részint a várból, részint a filiális egyházakból oly gazdag papi jövedelmet tüntet fel, a mennyire 10 ungmegyei lelkész fizetése együtt véve nem rúg mai napság, még kongruával sem.

Ennek az ungvári, fényes református egyháznak volt a sirásója gróf Bercsényi Miklós. Még nagyobb fájdalom, hogy nem csupán az ungvári ref. egyháznak, hanem ezzel együtt az egész vidék magyarságának is megölő gyilkosa; mert a ref. egyháznak Ungváron

csaknem egy századon át tartó szünetelése elég volt arra, hogy az egész vidék magyar nyelvű, református vallású lakossága nemcsak görög katholikussá, de szlávvá is legyen.

Ezt a szomorú történetet következőleg örökítette meg az ungi egyházmegye mátriculája:

„A Homonnai Krisztinát nőül vett Bercsényi Miklós gróf örökölvén Ungvárt, indulatos jelleme s túlbuzgó felekezetessége elvett mindent a ref. lelkésztől, Váry Mihálytól s ezen kezdé meg az üldözést, míg-nem áldozatúl ejté az egyházat. 1695-ben elvőn templomot, iskolát, paplakot, szőlőket, földeket s mindent s a szegény kihányatott lelkész, P. Horváth György Ungvár városában volt házának egy részében vonta meg magát, ide gyűlt — mint egykor az apostolokhoz az üldözött keresztyénség — körébe keserű könyek között imádkozott a nép; míg-nem az irigység és hatalom szövetkezve, ezen menhelyből is elhurcolá. Április 15-ikének dele azon keserű idő, melyen leküldé gróf Bercsényi főispán udvarbiráját, Küszögi Györgyöt; ispánját, János diákot; porkolábját, Váczi Mátyást 12 hajdúval. Ezek feldúlták a házat s az asztalnál megragadván, mint valami gonosztevőt, Váry Mihály lelkészt nejével, gyermekeivel kivonszolták a városból. Ezen a zsarnoki tetten felingerűlve az egyház, Horváth György úrral a grófhoz mennek és protestálnak ezen eljárás ellen, sőt mint főispánt, kinek kötelessége a jogokat tiszteletben tartani, tisztére, az ország törvényeire, a diplomákra figyelmeztetik. De ezekre csak azt felelte a gróf: parancsolatja van Kolonics Uramtól, meg kell cselekedni.

A politikai világban akkor már folyamatban volt a II. Rákóczi Ferencz-mozgalom s az üldözött egyház Upori Lénárd István espereshez jelentvén az esetet, panaszával oltalom eszközlésére kéré fel.

Hogy ezen panasz felterjesztetett a fejedelemhez, abból lesz biztossá, mert 1705-ben, mikor már Bercsényi is a fejedelem oldalánál vitézkedett, a Szécsényi-várból 6-dik októberben kelt fejedelmi rendelet Ung-, Bereg-, Ugocsa-, Szatmár- és Szabolcsmegye kiküldött Orosz Ádám, Kazinczy András és Rácz János biztosokhoz, az ungvári egyházra nézve így szól: „Most a katholikusoknál levő templom Ungvárt az ispitály mellett resignáltatik cum parochia et universis teditibus az evangelikusoknak."

A II. Rákóczi Ferencz kegyelméből visszanyert birtokainak szabad használatában azonban csak öt évig maradhatott az egyház, addig u. i., míg Rákóczi szerencsecsillaga a vadkerti csatában 1710-ben le nem tűnt. Ekkor a minden oltalomtól megfosztott s papválasztás miatt egyházmegyéjével is meghasonlott ungvári egyház összes birtoka a jezsuiták martalékává lett s az egyházra nézve örökre elveszett. A ref. egyházat Ungváron 1793. évben újonan kellett megalapítani.

Íme, a kuruc-háborúk két legkimagaslóbb alakja között is mily óriási a különbség a reformáció történetének világításánál! Míg gróf Bercsényi Miklós a templomrabló Kolonics vak eszközévé aljasúl, addig a Rákóczi-vért a jezsuiták gonosz szelleme sem bírta megrontani; a sas-ivadékot még ez sem volt képes ragadozó ölyvvé átidomítani.

Komjáthy Gábor,
ev. ref. lelkész.

Ha igaz, hogy a túlvilági lények törődnek a földiekkel, akkor a nagy Rákóczinak lelke még most is járja a szenvedések Golgothájját. De ha az is igaz, hogy a némán tűrő szenvedés fölmagasztosít, akkor kevés ember érdemelhet szentebb tiszteletet, mint ez a megdicsőült hős.

Vértanúja volt a magyar szabadságnak. Fájóan szenvedett meg érte. De tisztúlt szelleme még most sem nyugodhat a zavartalan boldogság tudatában. Hiszen látnia kell, mennyi áldozatot hoz e haza az osztrák-magyar monarchia nagyhatalmi állásának kétes becsü föntartásáért. Éreznie kell, mint váltották magasztos elveit hasznothajtó aprópénzre a jelenkor copfos lovagjai. Fáj neki, mert fájhat is, hogy még manapság is akadnak, a kik az ő becsülésre méltó nagyságát nem merik nyiltan hirdetni, a kik az ő szent emlékét csak tiltakozó kegyelettel övezik körül.

Ez az, a miért én nemzetemet sajnálni tudom. Minden nép újjongva helyezi nagy alakjait a föltétlen becsülés oltárára. Mi még abban sem vagyunk egyek, a mivel pedig büszkélkednünk kellene.

Én szép hazám! mikor éred már meg azt az időt, hogy hőseidnek nevét minden gyermeked gáncs nélküli tisztelettel veszi majd ajkaira? . . .

Csernicz ky István,
sárospataki róm. kath. hitoktató.

Nagy volt Rákóczi harcaiban Nagyobb lett hontalanságában. Legnagyobb akkor lett volna, ha ő is meghódol; családja és vagyona fenmarad; s lelkük szent tüzével, honszerelmükkel, fejedelmi vagyonukkal maga és utódai a békében is századokon át tovább küzdenek *„pro deo et libertate"* nemzetükért, hazájukért. S mivé fejlett volna akkor Sárospatak; és ebben a magyarság éltető forrása, a Lorántffy Zsuzsánna iskolája?

Kun Dániel,
sárospataki hírlapíró.

Nagy voltál, nagy vagy, de az is fogsz lenni örökre
Hős Rákóczi Ferencz! hős kurucok feje, Te!
Nagy voltál minden szépben, jóban, nemesekben,
Honszeretetbe' pedig senki se múla felül.
Bár nem spártai vér, de magyar buzgott ereidben,
Spártai honszeretet s jellem aranyja valál.
S mint Leonidász a hős Xerxes ezerszer ezernyi
Persahadát nem félt visszaszorítani a
Mindennél drágább, féltettebb szent honi földtől:
Nem féltél Te sem a sikra kiszállani, és
Ősi szabadságunk rablóit elűzni, leverni,
S elrablott kincsünk' visszaszerezni megint.
Véredet, életedet, roppant javaid tömegét mind
Kész voltál az ügyért ontani áldozatúl.
Kürt harsant meg, ezer csatakürt, s zászlók lobogának
Fel szavaidra, Dicső! . . . Színhelye volt Patak is.
És diadalt diadal követett szent harcaitokban!
Célotok is már-már csaknem elérve! . . . De ah!

Sorsod könyvében más balvégzet vala írva! . . .
Fájdalom! úgy is lőn! Fortuna cserbe' hagyott.
Fortuna és paripád, majd Károlyi Sándor,
A kire bíztad volt sergeidet s az ügyet,
Míg Temagad lélekbetegen külhonba' kerestél
Ujabb eszközöket, honn kifogyott anyagot.
Tudjuk, hogy történt, mint végződött a kurucharc,
Mondani nem szükség; ott van a békekötés!
És Te, segélyt idegen fejedelmeknél kereső hős!
Nem láttad többé drága hazádat, e hont! . . .
Nem kellett a királyi kegy hűség-eskünek árán;
Bujdostál inkább, mint hazug eskűre menj.
Volt ok elég, hogy nem hallgattál bécsi szavakra,
Inkább választád sorsodat, azt a keményt!
A száműzöttek, bujdoklók sorsa igáját!
Melytől óvjon az ég minden igaz hazafit!
Biztál Istenben, jöhető alkalmas időben
S más fejedelmekben! — Oh te, te csalfa remény!
Esztendő múlt, esztendő jött s ment szakadatlan,
Ah! de Te nem jöttél, nem hoza vissza nekünk
Egyik sem többé! Pedig úgy epekedtek utánad
A rendithetlen honfiak, a hiveid! . . .
Oh, hogy nem minden magyar ember vala hived! . . .
Oh, hogy a visszavonás átka mi ránk nehezült!
Két, eseményekben dús század telt el azóta
Hogy kardot ránt'l a honi szent jogokért,
Ősi szabadságunk tiprója, Auszt ia ellen.
Két viharos század! S íme ma sem feledünk.
Nem! Sőt szivünkben hordván emlékedet egyre,
Hálánknak jeléül most meg is ünnepelünk!
Meg, mert nem született, nem volt még e haza földén,
Aki nagyobb, nemesebb, tetteiben ragyogóbb,
Aztán szánandóbb, kedvesb martirja leendett
Volna hazánknak, azért, mert letiport jogait
S teljes önállását nem hagyta, védte vitezül,
Mint illett, kellett, s kellene újolag is!
Ünnepelünk, mert épp most van két százada annak,
Hogy fegyvert ragadál s védted e drága hazát.
Ünnepelünk szivvel, lélekkel, szent kegyelettel,
Mert mé tó vagy rá Isten és ember előtt!
Érdemid oly nagyok, oly ragyogók és számtalanok, hogy
Szinte sz retnők a szent nevet adni neked.
Ünnepelünk, áldván h lásan hült poraidban,
És zokogunk, sirunk, hogy poraid nem a hon
Keblében vannak közkincsként végnyugalomban.
S még egy szobrod sincs tiszteletünk jeléül.
Óh! de bocsáss meg! A kor, melyben élünk, szomorú kor
Csaknem olyan, mint volt a Te időbe' Dicső!
Ah, Rákóczi Ferencz, kedves Rákóczi Ferenczünk!
Kelj fel sirodból, tüzd ki megint lobogód!
Tüzd ki csak egyszer még, mi előttünk, semmibe nem vett
Közpolgárok előtt! Százezren követünk.
Nem. Tiz-százezren, csak jöjj élünkre vezérül!
Ah, ti vitéz nagy urak, honvédő nagy fejedelmek!
Mily árvák lettünk nélkületek, de kivált
A Te letűntöd után, kurucok fejedelmi vezére,
Nagy Rákóczi Ferencz, a kit a sors letiport!
Áldásunk szálljon rátok, valamennyietekre,
Hálás áldásunk, minden idők folyamán!
S míg Buda áll és míg magyar él kebelén a hazának,
Szentül imádtassék általok a nevetek!
Szellemetek pedig oh, hadd működjék kebelünkben,
Hogy legyen ott mindig a haza minden előtt.
És nyugodalmat e hon fia szivben egy se találjon,
Míg Rákóczi Ferencz hamvai nem mieink!

id. Gérecz Károly,
ev. ref. tanító.

Kevés hőse van a történelemnek olyan, a ki mélyebben véső dött volna emlékezetünkbe II. Rákóczi Ferencznél; kevés korszak, melyre nagyobb lelkesedéssel gondolnánk, mint a kuruc dicsőség éveire. Mert van bennök valami, a mi nem vált puszta emlékké, de hozzátartozik a jelen, a jövő álmához. Rákóczi épúgy, mint később Kossuth, egy rövid időszakot nyitott a magyar életében, a mikor ez a nemzet levethette a hypokrizis álarcát és lehetett olyan, a milyennek az Isten alkotta: független, őszinte és magyar, és mindezt megmutathatta szóval és tettel, tollal és karddal, daliás életének fényes romantikájában és költészetének mély igazságá ban. A szép, fényes időszak elmúlt, visszatért, de nem válhatott állandóvá, ideáljai nagyrészt eszményképek maradtak, melyekről szíve mélyén a magyar nemzet le nem mondhat soha, és a Rákóczi neve fényes szimbolummá lett, mely még sokáig vezérigéje marad küzdelmeinknek

Dr. Horváth Cyrill,
akadémiai tanár.

Kétszáz éve múlt annak, hogy a borsii kastély sorsüldözött szülöttje. II. Rákóczi Ferencz „Pro deo et libertate“ feliratú zászlója alá sereglettek a nemzet jobbjai. Szép idők, telve ideálizmussal, mikor még tudtak az emberek nemcsak lelkesedni, de tudtak meghalni is lelkesülten a szabadságért, a haza függetlenségéért. A haza teljes szabadsága, az igazi független Magyarország eszméje lelkesítsen mindnyájunkat II. Rákóczi Ferencz példáján; ha nem igyekszünk testünk kiontott vére árán is II. Rákóczi Ferencznek még mindig, már csaknem feledésbe ment ideáljai megvalósításán, legalább igyekezzünk hasonló lelkesedéssel, gazdasági tevékenységgel lerakni az új, független Magyarországnak fundamentumát, mert ne feledjük, hogy csak gazdag nemzet lehet erős és független, csak ily nemzet küzdhet a remény sikerével „pro Deo et libertate“.

Dr. Szabó Sándor,
akadémiai tanár.

A Rákóczi neve nemcsak szabadsághőst, de nagy nemzeti uralkodót jelent.

Minden istenadta tehetség, a mi egy népet hatalmassá növeszthet, fejlődésnek indúlt az ő szelleme sugallására.

Magyar ipar, magyar művészet, magyar diplomácia, magyar hadsereg, magyar közélet — mindenütt volt, a mi manapság csak könnyet facsaró ábránd.

A labancok és kurucok ezért nem halnak ki soha.

A labancok ma is azt hiszik, hogy az ő megalkuvó politikájuk ad nekünk lételt, haladást, történelmi hatalmat.

A kurucok pedig folytatják ellenük az elkeserítő harcot, melyet két nagy száműzöttünk örökségül hagyott reánk.

Csak azt nem hiszszük még ma sem, hogy a nemzetek életében a legnagyobb józanság: a legerősebb nemzeti érzés.

Novák Sándor,
sárospataki ev. ref. főgimn. tanár.

Nagy eszmék képviselői, kiket a gondviselés arra választott ki, hogy ez eszmét megvalósítsák, vagy ezt a kortársak s utódok szívében megerősítsék, rendesen nagy szabású alakok, törhetetlen erélylyel. Ez természetes is, mert meglevén győződve az általuk képviselt eszmék fontosságáról s arról, hogy ezek által az emberiség előre halad: a szív és ész nem kerülnek egymással összeütközésbe, hanem ugyanazt a munkát végzik, mint a lélek: ösztönzik, sarkalják az embert a cselekvésre s megerősítik őt a küzdelemben. Igen, a küzdelemben, mert mint a fénynek ellensége a sötétség, úgy a haladásnak is vannak kerékkötői. És ha a nagy eszme e képviselőinek alakját megakarjuk rajzolni, nem szabad figyelmen kívül hagynunk semmi legkisebb vonást sem. Tekintetbe kell vennünk minden mozzanatot, melyek erélyét növelték, az eszme megvalósításában akadályúl vagy segítőül szolgáltak. Igy volt ez minden korban s így van ma is. Mert nézzük hazánk történetének nagy alakjait; nézzük, — mostan különben is alkalomszerű — II. Rákóczi Ferenczet: teljes mértékben igazolva találjuk a fennebb mondottokat. Igy van, mert a lélek törvényei most ugyanazok, mint voltak.

Ugy eltünödöm, úgy elgondolkozom vallási és nemzeti szabadságunk e nagy hőse felől s szeretnék megfelelni, a lelkemben támadt eme kérdésre: mikor volt a legnagyobb küzdelme, mikor a legfenségesebb? Akkor-e, midőn ifjúkorában, családja dicső hagyománya s a szívében lángoló erős magyar nemzeti érzés harczra kél a Kolonics-féle katholizáló absolutismus szellemével s meg megmarad magyarnak? Vagy akkor-e, midőn 1703-ban, „kibontá a szabadság lobogóját s szózatot intézett a nemzethez, hogy jogai védelmére, Istenért és a szabadságért fogjon fegyvert.“ Vagy akkor-e, midőn az 1705. szept. 12-én megnyílt szécsényi országgyűlésen — türelmességének s felvilágosúltságának jeléül — a vallásügyre vonatkozólag oly rendeleteket adott ki, melyek a sokat sanyargatott protestánsokat jobb jövővel kecsegtették? Vagy talán akkor, midőn félre téve családja érdekét, tovább küzd hazája érdekében? Mindenütt nagy volt s bizony nagy, kitörölhetlen szégyen foltja marad a magyar törvényhozásnak a Rákóczit hazaárúlónak bélyegző odiosus törvényczikk. Az, ki szívének hevével, lelkének melegével, s egész akaraterejével küzd nemzete javáért, — mert Rákóczi felismerve a protestantismus nemzet fentartó erejét, azért küzdött — az a nemzet hősei közt foglal helyet, kiknek emléke akkor a legszentebb, hatásuk akkor a legvarázslatosabb, midőn hosszú idő választja el a jelentől. Nagy volt II. Rákóczi Ferencz, mint felvilágosodott vallásos ember s mint önzetlen hazafi s tekintetbe véve korát, melyben élt s működését, s a hatást, melyet ma is érzünk, reá illenek e szavak: „kinek élete nemzetének nagy küzdelmei között folyt le, s ki bizalmát nem vesztve, azon meggyőződéssel néz a jövőbe, hogy az ügy, melyért küzdött, győzni fog s akkor a jövő nemzedékek, ha majd azokra, kiknek jólétüket köszönik, visszaemlékeznek, hálával mondják el az ő nevét is — az bármennyit áldozott s bármi kevés elismerést talált életében, nem panaszkodhatik sorsa ellen.“

Ifj. Hubay Bertalan.

II. Rákóczi Ferencz kiáltványa.*

Az egész keresztyéni világban való fejedelmeknek és közönséges társaságoknak; ezekenkivül minden renden, gradusban, tisztességben, méltóságban, állapotban és igazgatásban levő embereknek.

Mi, Isten kegyelméből felső-vadászi Rákóczi Ferencz fejedelem, Munkácsnak és Makoviczának herczege, Sárospataknak, Tokajnak, Regéczneк, Ecsednek, Somlyónak, Ledniczénck, Szerencsnek, Ónodnak sat. örökös ura, adjuk tudtára örök emlékezetre mindenkinek.

A régi jó hirrel fénylő magyar nemzetnek sebei kiujultak és ama béállott seb, mely imigy-amugy mintegy mostoha hozzálátássa békezdett vala gyógyúlni, minekutána a tagoknak megerőtlenedésiből észrevétettetett, hogy az ausztriai háznak veszedelmet hozó uralkodása alatt, ugy veszni és elvetemedni kezdett, hogy a nemzet egész testének veszedelmét maga után fogná vonni: nincsen egyéb hátra, hanem hogy az ártalmas és részvesztő vassal vágattassék ki a testből. . . Álmélkodva hallják és csudálják sokan, midőn látják és hallják ujolag az országban az háborut és támadast, holott ez nemzet szép békeségben, dicsőségesen sok seculomokig virágozván, már sok esztendőknek egymás után való folyása alatt szüntelen változásban és felháborodásban vagyon, melyen midőn csudálkozik minden e világon, sokan ugy itélnek, noha vétkesen és hibásan, nem értvén a dolgot, hogy ennek oka nem egyéb, hanem hogy ez a nemzet természeti hajlandósága szerint királyának soha hű nem szokott lenni, és szereti, őt keresve keresi a pártütést és támadást. Méltó tehát, hogy mindeneket megkövetvén, kérjük arra, hogy mig igaz fundamentomból való szomorú fájdalmainkat és panaszainkat, valósága szerint előszámláljuk, legyenek figyelmesek és elméjeket minden félrevonás nélkül ide függesztvén és minden felőlünk való balitéletet, annál inkább belső egymásra való gyülölségből forralt gonosz elmét és szándékot félre tévén, midőn mi méltán lett felkelésünknek fundamentumos okait előszámlálni akarjuk, legyenek egyenesen itélő istenes biráink.

Egynehány seculomok multanak már el, mióta egyfelől a kijebb-kijebb terjedő uralkodásnak kivánságából, másfelől pedig némely nemzetünkbeli uraknak hizelkedésekből ez lett, hogy az ausztriai ház

* Ennek a kiáltványnak latin eredetijét Rádai Pál II. Rákóczi Ferencz bizalmas embere, titkára, később a külföldi udvaroknál alkalmazott követe irta. Született ő 1677. jul. 2-án, meghalt 1733. május 26-án. Egyike volt kora legtanultabb és legtekintélyesebb embereinek, kinek ref. hitfelei a viszontagságos időben sokat köszönhetnek. „Lelki hódolat“ czimű vallásos költeményeinek (Debreczen 1715. és azóta még ötször) az irodalomtörténetben is megörökitette a nevét.
Sz. G.

a magyarországi királysághoz jutott, de mindazoltától fogva, minemű ravasz szinek alatt és mesterséges tanácsokkal igyekeztek az Ausztriából való magyar királyok régi szabadságát és törvényeit Magyarországnak bontogatni, mind az historiák, mind maga a dolog e mai napig eléggé bizonyítják. Ugyanis mi indította egyéb a hires Báthori familiát az ausztriai ház ellen való fegyverfogásra? Mi volt egyéb oka Bethlen Gábornak az hadakozásra, ha nem a magyar szabadságnak helyreállítása? Mi kénszeritette egyéb Bocskait a felülésre? Hasonlóképen a mi eleinket, a Rákóczi fejedelmeket? Mi inditotta egyéb Tökölyi Imrét? tudja és látja ezt minden, ugy hogy ezeknek igaz okait és az haza méltó fájdalmait, senki semmi mesterséges ellenkező okkal el nem nyomhatja, hogy napfényre ne jöjjön. Mindenek felett pedig főoka ennek, most és mindenkor ez is volt s ez inditotta a nagy támadásokat, mivel látták az haza törvényeinek istentelenül való eltapodását. Mert mihelyt a magyar nemzetet az ausztriaiak hizelkedésekkel és igéretekkel magok alá vehették alattomban, igen mesterségesen, nagyobb-nagyobb mértékben és szorosabban kezdették rajtok az uralkodást és igy lassan-lassan nem szégyenlették arra is lépni, hogy semmit sem gondolván királyi diplomájokkal, melyekkel lekötötték magokat, ugy kezdettek volt itélni magok felől, hogy szabadosan elkövethetnek mindent és igy a magyar szabadságát naponként igyekeztek megszoritani és a mit elsőben titkosan, a magyarok veszedelmére forraltak, nyilvánvaló jelekkel csakhamar ki is mutatták.

Elsőben is ahoz fogtak, hogy sok nagy nemzetű ős urakat álnokul, keresett okadásokkal elfogatták, javokat, jószágokat erőszakosan elfoglalták, szokatlan és közöttünk hallatlan törvényeket hoztak be és elviselhetetlen ujforma terhes adókat vetettek fel és igy

I. Az ország drága szabadságát, mely annyi sok száz esztendők alatt az országnak szabados királyválasztása iránt, mindenkor maga erejében megtartatott, örökös urasággá és királysággá tették, kemény fenyegetésekkel megijesztvén az országgyülésében egybengyült statusokat, ha ez szándéknak ellene voksolnának és igy a szép szabadság rut jobbágyságra változott, és hogy ez szabad uraság annál nagyobb lábat vethessen idővel

II. Ama nagyhirü Andras magyar királynak, ki másképen Hierosolymitanusnak neveztetik, emlékeztes törvényét, melyben minden ország rendeinek szabadságát befoglalta és melyet azon törvény erejével, a magyar nemzetnek dicsőségére mindvégig megtartani akart, ugy hogy ha a király az haza törvényei ellen cselekednék és azokat bontogatná, szabadosan ellene az haza tagjai ez ilyen casusban felkelhessenek, ellenállhassanak, arra egész szabadságok legyen: ezt a törvényt az ausztriai ház, maga szabad uraságát keresvén és hogy az ország nagy rendei abban megegyezzenek, erővel őket rákényszeritvén a magyar nemzetnek örök gyalázatjára, országgyűlésében elrontotta és semmissé tette és noha a szabad királyválasztáson és a haza törvényei ellen cselekedő király ellen való támadásra adott szabadságon kivül, minden egyéb törvényeit az országnak, a mint a diplomában is önként feltették, esküvéssel igérte, hogy szentül megtartja és tartatja, de a felől addig mesterkedett, hogy nagyobbakra és nehezebbekre is utat nyitott, hogy minden válogatás nélkül, megszegte, adott hite ellen megrontotta, mely aránt való méltó panaszinkat minden harag, boszuság és nagyravágyó elme nélkül világ eleiben méltán, szentül és igazán terjesztjük.

III. Az is igen fáj lelkünknek, hogy ez hadakozásra termett magyar nemzetet, mely kimondhatatlan munkával, vére ontásával, költségével, minden nemzetek ellen, régtől fogva az egész kereszténységet dicsiretesen oltalmazta, minden hadi tisztviseléstől megfosztotta és minden tisztséget idegen nemzetbül való embereknek osztott, a magyar hadi virtust gyalázatosan hátranyomván, az országnak nyilvánvaló irott törvényei ellen, nevezet szerint pedig a király adott diplomájának negyedik conditioja ellen, mely az 1658-ik esztendőbeli első articulusban be is vagyon irva, hasonlóképen az 1681-ik esztendőben irt negyedik és az 1608-ik esztendőbeli tizedik, tizenegyedik és az 1659 esztendőbeli 38-ik articulus ellen. A pedig oly közönséges dolog volt, hogy alig látott volna ember az egész Magyarországban egy vagy két várnak magyar kapitányát és igy elvágván az magyar haza fiai előmenetelének minden alkalmatosságát, az idegen haza fia gyanánt, az haza fia pedig idegen gyanánt volt ez országban s ez viselte a nagy igát, melyet ki állhatna el. És igy a magyarnak csak nyögés és panasz volt a dolga. Minden felfordult.

IV. Az országba uj igazgatásnak módja csuszott be és hazának minden dolgai az idegen igazgatók akaratjától függöttek egyedül, kevélyen vévén az just magának a királyi udvari tanács, minden magyar főrendeknek tanácsát innen kirekesztvén, valami a közönséges ország dolgait illette, noha az hazának régi törvényei ezt igen tilalmazták, nevezet szerint az előbb emlitett diplomának 3—6-ik conditioja, az 1681-ik esztendei 4-ik articulus és az 1655 50-ik, az 1659 14-ik articulusok és igy nálunk nélkül felőlünk végezéseket végeznek, mint nem régen a katloviczai gyülésnek végezési lőnek, melyben semmit nem tudtunk. Nyilván vagyon mindennél

V. Az aulica vagy udvari kamarának szabados tetszésü rajtunk uralkodása. Az égig ér mindenfelé a panasz és sirás. A kamarától megnyomorittatott özvegyek és árvák egyedül a bosszuálló istenre támasztják ügyöket; irtózik az ember a ki meggondolja csak ama tyrannusi tanácsból koholtatott szines just, melyet a törököktől visszanyert jószágokról csináltanak, melyet neveztenek *neoacquisticum jusnak*, melyet ugyan noha a vármegyékre kiküldött decretum tenora szerint lehagytanak, a mint hogy az haza törvénye is soha meg nem engedhette és a jó lelkiismérethez nem fér, amint azt terhes okokból megmutathatni: mégis mindazonáltal mennyi rettenetes károk lett legyen sokaknak az aránt, egyedül az hamisság mammona szaporitásáért, a király diplomájának is félretételével nagy részét Magyarországnak az ős magyar uraitól elfoglalván, az idegen nemzetből való embereknek osztván, nagyérdemü hazafiaira ingyen sem tekintvén, világosan kitetszik II. András királynak 26-ik articulusa és V. László királynak 10-dik decretuma, hasonlóképen az 1599-ik esztendőbeli 31-ik articulus ellen, semmi bizony törvénytelenebbül nem eshetett, semmi inkább a magyar nemzet szivét el nem idegenithette az ausztria uralkodótól, semmi inkább a közigazsággal nem ellenkezett mint ez hogy az ausztriai ház azokat a jószágokat, melyeket a magyar földes urak sok száz esztendőtől fogva birtak, sőt még a török birodalma alatt is birták és hasznokat vették minden ellenmondás nélkül, csak azért, hogy a törököt Magyarországból kiverte, melylyel a király maga diplomája szerint tartozott, az igaz és magyar földes uraktól elfoglalta és azokat, kik eleitől fogva jó magokviselésével, vérök hullásával, sok kölcségekkel az haza ellenségei ellen munkálkodtanak keresztény király alatt, rut szolgálat és iga alá vetette, semmit nem tehetett az iránt a magyar nemzet, sem meggyőző okokból, sem könyörgésével, sőt ellenben minden nemzeteknek törvényei ellen mind a belső, mind a külső renden levő urak és statusok minden citacio és szentenciázás nélkül jószágok elvesztésén marasztattanak és minden javoktól megfosztattanak, nem is látszott egyébre czélozni minden dolog és tanács, hanem csak arra, hogy az egész országból a nemesség és nemzeti szabadság egészen kiirtassék. Innen az is lett, hogy megböcsülvén az olyan töröktül visszanyert jószágokat, a vármegyéken publicaltatott, hogy a mely ős földes ur hozzájok akar jutni, tegye le elsőben a kamarának a becsü szerint a jószág árát, vásárolja meg a magáét. Ez a jus neo-aequisticun. Behozatának

VI. Az hazában a commissionale judiciumok, bizonyos birókat küldvén a nemzet közé, hogy azok ülnének törvényszéket, mely egészen az ország törvényeinek és szabadságának felforgatására czélozott, noha az országnak nyilvánvaló törvényeivel és régi rendtartásával, nevezet szerint pedig az 1603. 52-ik, az 1658. 14-ik, az 1638. 26-ik és az 1649. esztendőbnli 47-ik articulusokkal meg volt erősen tiltva és magoknak az ausztriai házból való királyoknak diplomával erősitve. De a felől semmi nem használván

VII. Az haza fiai és lakói csak csufoknak tartattak, hurczoltattak rendeletben törvény folytatással az országon kivül az 1536-ik esztendőbeli 41. articulus és a király diplomájának 5-ik conditioja és az 1659. esztendőbeli első articulus ellen. Levelek producálására, jussok megbizonyitására czitáltattak és nagy kölcséggel, majd a mit jószágok ért volna, nagyobbal terheltettek; igy is végtére az aulica camara mind biró, mind felperes levén, az 1681. esztendei 37-ik articulus ellen, a földes urakat törvénytelenül vagy nagy károkkal az ős jószágok elcserélésére erőltették, vagy pedig minden rendes törvény anélkül, csak a király fiskusa tetszésére sententia mondatott és igy a

országban idegen urak csuszván be szaporán a magyarok jószágiban, csak ez a szomoru nóta maradt a magyaroknak: Veteres migrate coloni

Puszlulj szegény magyar, németé az ország,
Jobbágyságra fordult a régi uraság.

VIII. Nyög az uj teher alatt a kunok és jászok régi és eleitől fogva való dicsőséges királyoknak privilégiumival erősitett szabadost sága, minekutána a teutoticus ordóban való szentelt vitézeknek adatnanak jobbágyul és hogy ez igából Isten csudálatosképen kivégye fohászkodván kivánja. Nyög hasonlóképen

IX. A magyar kamara, melyis minden justól megfosztotta és csak a panaszszal maradott, hogy sem tekinteti, sem semmiben szabados rendelése nincsen; elnyomattatván az udvari kamarától az 1621. 18., az 1647. 14—6. és az 1681. esztendőbeli 16-ik articulus ellen, melyek szerint a magyar kamarának az udvarival ugyan megegyezni kellett, de tőle függeni, a mint már kezdetett lenni, nem engedtetett. Maga

X. A természet, mely Istennek egyik szolgáló eszköze, az az udvari kamarának képtelen telhetetlenségét utálja és kárhoztatja, mert holott a természet Istennek ritka példáju jó akaratjából, ennek az országnak a sónak fogyhatatlan bőségét engedte, a kamara azt mégis oly drágán adatta, árát ugy megnövelte, hogy az haza lakosainak nagyobb része igen megszegényedvén, sótalan kenyérrel és ételekényszerittetett élni. Ugyanis a mit a természet ingyen ad, annak olyan árát szabni, melylyel a szegény lakosok ne birjanak, szenyvedhetetlen latorság. Nem is emlitjük

XI. A kamarában való jóknak elidegenitését, melyet a László király 7-ik decretumának 2-ik articulusa erősen titalmaz. Hasonlóképen

XII. Hogy az országban a harminczad két annyi mint volt ezelőtt

XIII. A kalmár marháknak megárendálások, hogy csak igen kevés emberé legyen a haszon. De nem lehet nagy panasz nélkü említenünk

XIV. Amaz elviselhetetlen portióbeli huzást-vonást, mely hosszas siralmunknak méltó matériája; mert minekutána az udvari miniszterek nagy kevélyen magoknak vevék az országon való szabados dispositiót és rendelést és milliókból álló sommát vevének fel adóba, noha ez nemes országra, egész országgyülése végzése nélkül, semmi adót nem lehetett volna felvetni, ezt kivánván az ő régi szabadsága, a Mátyás király 3-ik decretomának 11. és a László király 5-ik decretomának 1. articulusa szerint: oly nagy és a maradéknál is emlékezetben tartani méltó romlása következett ebből az országnak, hogy ez minden gazdagsággal virágzó hazának régi boldog állapotja helyett, most annak csak valami árnyékát láthatjuk. Ki nem mondhatom, hogy a szegény községnek nem levén teljességgel mivel fizetni, sokan kétségbeesésre vetemedtek, némelyek magokat felakasztották, némelyek a török birodalom alá mentek, hogy könnyebbitsék terhöket Némelyek feleségöket a német vitézeknek hagyták, hogy azokat vegyék meg némelyek gyermeköket, pénzt kérvén a töröktől, addig zálogban oda adták, mig megfizethették hallatlan példára. E volt a kegyetlen és tovább e szabad nemzettől nem szenvedhető uralkodás. Ma is a község szájában forog, hogy boldogabbul vala dolga és sokkal könnyebb terhe a török alatt és a mennyit az ausztriai ház esztendeig rajta ront, ötven esztendeig a törököt megérte volna véle, a mint ezt közönségessé tett irásban is megbizonyitották. E kegyetlen sarczoltatás pedig nem hogy szünt volna, sőt inkább idővel minden rendre kihatott, mert nem vöttek ki ez adózásból senkit, sem pap urakat, sem külső urakat, sem nemes embert, sem szabad városokat, egyirást kellett portiózniok és noha császár decretomával biztatták az országot, hogy csak ez esztendőben adják meg, csakhamar vége lészen az adózásnak, melyet az udvar sok resolutiojával is erősitett; de midőn látván az ország, hogy ez nehéz és elviselhetetlen sarczoltatás naponként nem hogy szünnék, sőt inkább az udvar sok igéreti ellen is, sok keresett szinek alatt kevélyen neveltetnék és uj adózásnak módja az *accisa* által koholtatnék, a militaris executio szüntelen a nyakán volna. emellett tömlöczözéssel veréssel sanyargattatnék a szegény nemzet és mindenütt csak a jajszó hallattatnék szerteszélylyel: könnyü volt általlátni, hogy örökös jobbágyság alá akarják vetni a szabad nemzetet, Hogy mindent elő ne számláljunk

XV. A rendszerint való országgyülések és törvényes székek, melyeknek mind az országnak régi törvényei szerint, mind a király diplomája szerint minden esztendőben meg kell vala lenni: rész szerint kihagyattak vagy pedig igen ritkán engedték. Mint például vagyon ötven esztendeje mióta octavalis terminus nem volt, mely az országnak nyilvánvaló vesztésére, romlására vala. Innen származtanak a sok felfordulások, törvénytelen cselekedetek, ujforma törvény folytatások. Innen következtenek a mások javainak erőszakos elfoglalási, erőt vett az uraknak hatalmaskodása, elnyomottak az árvák, javaiktól megfosztattak az özvegyek és igy az lett, hogy az haza fiai sem szokott törvényekkel nem élhettenek, sem az ujforma törvény folytatást könnyen bé nem vehették, mely miatt minden felfordult, sohul az igazság nem szolgáltatott. Mindennek tudtára vagyon

XVI. Az is, minemű szint csináltanak az hazában a vallásnak bontogatása iránt, holott a vallás dolgát hántorgatni, melyet mind az haza törvényei, mind a felséges Római Birodalom törvényei helyben hagytanak, nem egyébre való volt alattomban, hanem hogy annak alkalmatosságával a sokképen megerőtlenedett országnak megmaradott kevés szabadságát is fordíthassák fel, mely is nem mostani dolga az ausztriai háznak, a mint a csehek példájokból, kiket ezen formán rontának meg, eléggé kitetszik. Secantur flumina fiuntque rivi. Ha sokfelé hasitod a nagy folyó vizet, patakok lesznek belőle. Ugyanis, mikor az ország nagy rendeinek elméjeket ennyifelé hasogatják és a vallásbeli különbség alkalmatosságával különböző gyülölségnek magva hintődik el közöttök, fogyván a különbözés és különözés miatt ercjek, az országnak is szükségesképen meg kell erőtlenedni. Bizonyságok erre sok cathedralis ecclesiák, melyekben, hogy a praelatus pap urak idegen nemzetből valók, kiknek nyelveket nem értenék, igen neheztelli a köznép és hogy azoknak adatnak a nagyobb jövedelmi jószágok, kiknek csak a bő jövedelemre, nem a magyar nemzet lelki épületeire vagyon gondjok, és csak heveréssel töltik az időt. Nincsen semmi helye az ország törvényének; minden dolog csak az ausztriai uraság tetszése szerint folyván. És igy

XVII. A mit régen szabados országgyülésen szabadosan végeztek, ma egyedül az udvari tanácstól függ. Mire épithet már ezután Magyarország, a fundamentoma igy megromolván? Soha a tyranusság előmenetelének nem lehet nagyobb jele, mint a szabad országot az ő gyülésezésétől elfogni. Innen nőtt azután naponként a nagyobb-nagyobb bátorkodás, ugy hogy valamit ők egynehányan végeztenek, annak törvényei gyanánt kellett kételen tartani, semmit el nem hagytanak benne, valamivel a magyarországi jövedelemből magok hatalmát nevelhessék az ausztriaiak. Evégre

XVIII. Uj törvényes székeket kötöttek reá az országra, melyet *dicasteriumnak* neveztek, mely által az országot csak csupán magok tetszése szerint igazgatták és igy a választott és törvényes királyságot szabados urasággá változtatták, amint ezt akárki általlátja. De ezen mit mulatozunk? Eléggé megbizonyitották

XIX. Idegen és veszedelmünkre való igyekezetöket az ausztriaiak, midőn ezelőtt négy esztendővel törvénytelen processussal összehiván a magyar főrendeket gyülésben, de Magyarországon kivül, sok egyéb végezések között, nevezet szerint ezeket végezték: 1. Hogy az egybegyült ország, ha országgyülésinek méltó mondani, találja fel módját, mint folytassa már ezután változás nélkül a királynak való adózást. 2. Hogy a kis egyházi nemesség ezután csak a paraszt rendben tartassék. 3. A fővebb nemesség pedig vagy a főrend szabadosságában igen megszorittassék, mely ezen hazának épen fundamentomos törvénye ellen vala, mely a nemesség iránt egyenlőséget kiván és nagyobb vagy kisebb nemességet nem ismer. 4. Hogy ezután az eddig szokott törvényfolytatások, az ausztriai szokatlan törvényfolytatáshoz szabattassanak és igy ezzel a haza szabadsága igen megcsonkuljon. Igy tartják ám meg a királyi diplomát az Ausztriából való királyok! Ide számláljuk

XX. Az Eperjesen esett főrendek felkonczoltatását, mely arra találtaték fel, hogy azzal az örökös királyságra nyittassék út. Sirnak a sok özvegyek, árvák megfosztatván szüleiktől. Elesének főrendek fejei és a sok ártatlan vér az Ábel vérével az égre kiált fel. De mégis nem elég az ausztriai uralkodásnak a kegyetlenkedés, még sem nyugszik, még sem elégedett meg ennyi vérrel, hanem hogy kegyetlen uralkodásában maga kedvét töltse,

XXI. Az én véremet is más nyolczvankét magyar hazafival, kiket lajstromba irtanak és kegyetlen halálra rendeltenek, szomjuhozva kivánta Én ennyi méltóságos fejedelmeknek maradéka, az országban magános életet éltem, semmi tisztségben nem elegyedtem, hanem édes hazámnak végső pusztulásra hanyatló állapotját könyező szemmel gyakorta szemlélvén, és igy tiszta jó lelkiismérettel levén és semmi rajtam eshető veszedelemtől nem tartván, még elmémben sem ötlött, hogy valamitől féljek: akkor hirtelen az ausztriai udvarnak véres tanácsából, melylyel ez országnak főrendeit el akarták vala veszteni, minden előljáró citatio nélkül az 1613. esztendőbeli 4. articulus ellen, véletlen megfogattam és méltóságomra is semmi tekintet nem levén, őriző vitézekkel szorosan környülvétettem és tömlöczbe vettettem. Irtózom, hogy eszembe jut, ártatlan voltomért, melyet világ előtt Istennel bizonyitok, az ausztriai háztól micsoda kegyetlenséggel háborgattattam, vádoltattam királyi méltóság megsértésével, hamis tanukat fogadtanak ellenem, rabtársaimnak jutalmat igértenek, hogy engem terheljenek, levelemet mesterséges hamis magyarázattal másfelé tekerték, amaz istentelen delegatum judiciumra, melyet, hogy ez hazában soha fel ne állittassék, számtalan sokszor, irott törvényekkel megtiltott az ország, reá vontanak, az én rendes törvényszékemtől hitetlenül elfogván. Ilyen hazám törvényeinek felforditásában látván azt is, hogy ártatlan életemre ilyen dühösséggel tö nek, hogy azt elveszitsék, mit gondolhattam, mit tehettem? Megsegite a jó Isten és a (Dánielle1 együtt az oroszlánnak reám tátott szájából kiragada és szoros kemény rabságomból csudálatos szabaditással kihozván, bátorságos partra állata.

Igy osztán távollétemben ellenem halálos sententia iratott, melyben annyi hiba, annyi hamis és hazug vád vagyon, hogy a ki igaz itétettel belé tekint, mindjárt eszében vészi, hogy gonosz elfordult szivű és életemet gyülölő biráktól származott, viszszás és istentelen itélet volt ez. A sententia végén magok megvallják, hogy az ausztriai ház nem tartozott azzal, hogy én ellenem szokott rendes folyó törvényt láttasson, melylyel felteszi, hogy nem köteles arra, hogy az haza törvénye szerint tégyen itéletet. Ennek ellene kiált mind a diploma, mind az ország törvényei az 1586. 41 és az 1681 esztendőbeli 6-ik articulus és a magyarországi decretom. Part. 2 Tit. 5. hogy t. i. a király a nemes embert rendes törvényi processus nélkül meg nem sententiázhatja. Nem szégyenlették azon birák azon sententiának más czikkelyében megvallani, hogy a királyi fiscus maga formált mi ellenünk törvényes processust. Lassabban birák! Én ugyan az én ártatlan fejemet hazám szokott törvényeinek alábocsátottam, a mint a császárhoz ő Felségéhez irt utolsó levelemnek igaz párjából megláthatni, sőt magam kivántam, hogy a szokott hazám törvénye folyása szerint tégyenek igaz itéletet. De az én hozzám nagy gyülölséggel teljes szive a királynak nem lágyult arra, hogy törvénynyel bánjék velem, holott az 1687 esztendőbeli 6-ik articulusban az vagyon: Ha kik ennekutána az haza lakosi közül király ellen nyilván és tetemesen vétkeznének, azok ellen az országnak az arról irott törvényeinek módja és azokon a törvényeken épitett processus szerint tégyenek itéletet. De nem hogy ez uj törvény szerint cselekedtenek volna valamit, sőt ellenben idegen incompetens törvényre, kemény processusra és birók eleibe vontanak, meg nem emlékezvén hitökről és diplomájokról. De mi lehet a mi ártatlanságunk megbizonyitására nyilvábban való, mint hogy az én rabtársaimat, kiket azon váddal vádoltak, a mivel engemet, ártatlanoknak találták, absolválták, szabadon bocsátották, holott olyan patratumot, melylyel vádoltanak és egy országban való támadást király ellen, hogy egy magános személy complex társak nélkül véghez vihetne, bolond volna, a ki elhinné. De ott, hol a szivet előre elfogta a méreg, harag és gyülölség, nincsen ott helye az igazságnak. Elég ideje már, mióta az ausztriai uralkodásnak kevély kiterjesztett vitorlákkal országunk hátán játszadoznak hajói; ideje eljött, hogy azoknak a mi nyomoruságinkra folyva járások, az isteni igazság bosszuállásának kősziklájában megütközzenek és azok is viszontag a mi nyomoruságinkhoz hasonló háboruktól elborittassanak. Nem akarja az irgalmas Isten, hogy ez a nemes ország tovább az ausztriai háznak prédája legyen, melyet ezzel bizonyitott, hogy bennünket a maradékinknak is emlékezetes példájára, az ellenünk elszánt erőszakos haláltól megszabaditván, már külső fejedelmeknek is keresztyén hozzánkvaló jóakaratjokból és segitségekből az országnak közepiben behozván, a méltán fegyvert fogott ez nemzetben első igazgatóvá tett.

A természet is belénk oltotta azt, hogy a szabadsághoz szokott magyarok tovább a gyalázatos inséget ne viseljék és a szabadságban született haza fiai a jobbágyi sanyaru életet az halálnál magánál nehezebbnek tartsák. Tudja meg hát innen a keresztény világ, hogy a magyar nemzetnek igen igaz oka volt a fegyverfogásra és mikoron mások innen igaz itélettel kitanulják, miképen igyekezett az ausztriai ház a magyar nemzet régi szabadságának egészen felforditására és elvesztésére, szeretetekkel és segitségekkel is ez szabadságában istentelenül megrontatott nemzetnek jóakaratjokat szivek szerint mutassák. Mert mi ezeknek, kik magok diplomájokat annyiszor megszegték, rontották, lehetetlen hogy tovább higyjünk a mi édes hazánknak az ausztriai terhes igából való kiszabaditására, minthogy az hazához való szeretet minden egyéb szeretetet magában foglal, életünket javunkat vérünknek utolsó cseppjeig elszántuk. Ebben pedig nyilván a világ előtt protestálunk, hogy mi ez fegyvert fogtunk, semmi uralkodásnak kivánságától arra nem viseltettünk, annál inkább külső világi haszonért, vagy magunk hirének terjesztéséért ezt nem kezdettük s nem miveltük, a mint ezt Isten előtt, a szent angyalok előtt és a keresztyén világ előtt nyilván valljuk:

Isten, kiben vetettük egyedül reménységünket, hadakozik érettünk, ki ez nyom rult nemzetnek közönségesen eláradott vétkeit nem tulajdonitván, midőn a mi igaz ügyünknek ennyi sok gonoszok között hányattatott sajkáját ez előtteink való nagy dolognak széles tengerére bocsátjuk ki, bizunk, hogy a jó Isten maga gondviselésének segitő szelével régi szabadságunknak bátorságos partjára kivezérli és állandó békességünk nálunk megmarasztásával megáldja, koronázza.

Költ a munkácsi jószágban való táborból Sz. Iván havának hetedik napján ezerhétszázharmadik esztendőben.

Közli:

Szinyei Gerzson.

Emlékbeszéd II. Rákóczi Ferencz harcrakeltének kétszázéves fordulóján.*

„Bella gerant alii, tu felix Austria nube.“ Hosszú évszázadok történelméből vett tanúság hozta forgalomba ezt, a Habsburg család sorsára annyira jellemző mondást Szerencséjét sohasem tulajdoníthatta sem tagjai szellemi kiválóságának, sem örökös tartományai hadi erényeinek, hanem részben egyik-másik szövetségese, kezdettől fogva igen sokszor a magyar nemzet harci vitézségének, leginkább pedig családi összeköttetéseinek, amelyek révén rengeteg vagyonra és óriási hatalomra tett szert s talán ma sem lefelé haladna a lejtőn, ha felekezeti elfogúltsága nem gátolná új rokoni viszonyok keresésében és kötésében.

Magyarországhoz szinté: házasság útján jutott A Mohácsnál vesztessé lett s áldozatúl esett szerencsétlen ifjú királynak, II. Lajosnak kétszeresen sógora: feleségének testvére és testvérének férje volt az a Ferdinánd főherceg, aki az 1505-iki törvény és a szabad királyválasztás joga ellenére családi öröklés és magán egyezség alapján követelte és szerezte meg magának az uralmat e nemzet fölött, melynek kebelében akkor

* Elmondatott a sárospataki ev. ref. kollegium által 1903. jun. 21-én rendezett ünnepélyen.

is akadtak lekenyerezhető és megvásárolható emberek, kik nem törődvén hazájok jövendő sorsával, árúba bocsátották azt egy olyan családnak, mely sohasem akarta a maga múló érdekeit e nemzet örökkévaló érdekeivel azonosítni, nem bírta megérteni, hogy az uralkodóháznak nálunk sem egyéb volna tulajdonképen a hivatása, mint hogy a nemzet lelkének megszólaltatója, tolmácsolója, megtestesítője, nem pedig megbénítója, elcsittítója, elsorvasztója legyen.

Máshol mindenütt azt mutatja a történelem, hogy az idegen eredetű dynastiák nemzetivé igyekeznek és tudnak válni. A dán királyfi göröggé lesz szokásaiban s még vallásában is, a büszke porosz Hohenzollern román népéért áldozatúl hozza nemzetiségét és hitelveit, a francia Bernadotte egygyé válik érzelemben törekvésben svéd népével, s általában alig van koronás fő az egész Európában, aki ne idegen földről vette volna eredetét és mégis mind össze van forrva népével közös célokban, együttes munkásságban. Ugyanakkor egy képtelen helyzetben csupán Magyarország nyomorog, kibékíthetetlen ellentétben egyedúl a magyar nemzet dicsőségével és boldogságával áll az uralkodócsalád egész múltja, amelynek folyamán úgy gondolkozásában, mint viselkedésében híven tükröződik vissza a nemzeti önállóság iránti gyűlölet, az annak megrontására irányuló kielégítetlen, de annál hevesebbé és makacsabbá való vágy. Mostani királyunk működését a történelmi módszer követelményei szerint még nem lehet elbírálni, az állami törvények egynémelyike korlátokat állít a tudományos vizsgálódás elébe. Ám a nélkül is nyilvánvaló, hogy az az érdek-ellentét, mely immár közel négyszáz év óta tartja lázban-tűzben, szakadatlan izgalomban Magyarországot, még mindig nem szünt meg, sőt a messze jövőben is csak akkor szünhetik meg, ha vagy az egész magyar nemzet magába oltja az opportunus hazafiságot és osztrák császárivá fajúl, vagy az uralkodó családot a kényszerűség raviszi, hogy magyarrá váljon. Addig, ha olykor olykor hamú takarja is el a parazsat, csak hozzá kell egy kissé nyúlni gyöngédtelen módon, óvatlan kezekkel, hogy újra meg újra lángra lobbanjon és tűzzel borítsa el a lelkeket.

Igy történt akkor is, amikor mai emlékünnepélyünk hőse, II. Rákóczi Ferencz kétszáz évvel ezelőtt élére állott a nemzeti mozgalomnak, mely az elnyomatás ellen elemi erővel tört ki. Az alkotmánynak és a protestantismusnak átkos emlékű hóhérja, I. Lipót nagyon kedvező helyzetbe jutott hosszas uralma közben. Nem a maga erejéből, hanem a mások segítségével a török hódoltság legnagyobb részét megszerezvén, azt elfoglalt tartománynak nyilvánította s hatalma érzetében az 1687/8-iki országgyűlést a jus resistendi eltörlésére és a Habsburg-ház fiágon való örökös uralmának becikkelyezésére kényszerítette. Ezzel egyidejűleg Erdélyt is sikerült kezébe keritnie, hogy teljessé legyen a magyar szolgaság.

Ha Lipót elméjének csak egy kicsi zugjában eszélyesség lakozott volna, ha lelkének csak egyetlen idegszála vonzódott volna a magyarokhoz, akiknek pedig általa előidézett nyomorúlt sorsa a külföldi fejedelmek közül nem egyet nem egyszer meghatott s érdekökben közbelépésre sarkalt: milyen nyugodttá és elégedetté tehette volna ezt a szegény hazát a török zsarolásaitól és pusztításaitól való megszabadúlás után, s milyen készségessé arra, hogy őt lelkesedéssel és teljes erejéből támogassa családi érdekeinek másfelé való biztosításában! Ha a magyar nemzet a spanyol örökösödési háború folyamán nem fogyasztja és lefoglalja az osztrák haderejének egy részét, hanem melléje sorakozva szaporítja és erősíti: bizonyosan kedvezőbb eredménynyel végződött volna az a Habsburgokra!

Csakhogy a hagyományos házi politika és a saját megrögzött gonoszsága nem engedte a „haza atyjának," a „kegyes szívű" királynak (mert hiszen a kortársak egy része őt is elhalmozta eféle silány és hazug hizelgésekkel), hogy az alkotmánytiprás, a jogok elkobzása, és így a folytonos esküszegés teréről lelépjen. Most még kevésbbé, mint előbb, mikor jóval csekélyebb hatalom mellett egy gyásztizedet mert előidézni. A százados harcban elgyöngűlt, gyakorta kifosztott nemzetet uj ellenállásra nem hihette képesnek. Nem állott már mögötte Erdély, a szabadság és alkotmány mentsvára, nem a török, mely józan politikával mindig támogatást nyujtott az osztrák uralom ellen. Hiszen még arra se lehetett kilátás, hogy a netalán fölkelni akarók vezért találjanak magoknak. Még élt a kuruc király, sőt nem haladta túl élete delét sem, de már szárnya-szegetten és csüggedező-félben hazájától távol sinlődött. Az ő sok kudarcot vallott személyének, meglehet, nem is lett volna már elegendő varázsa a magyarság között. Egyre számíthattak jogosan. Arra, akinek dédapja, szépapja, nagyapja Erdély trónján ült, és akinek édes apja is, mostoha apja is, választott fejedelme volt annak a kicsi magyar országnak; arra, akinek anyja olyan dicsőséges részt vett a kuruc háborúban, és akinek anyai nagyapja és az anyjának egyik nagybátyja a bécsi udvar boszújának esett áldozatúl, a másik pedig a legnemzetibb eszméknek volt ékesszavú és fenséges tollú, bátor és bölcs szószólója; arra, akinek a saját nagybátyja épen az ő sorompóba léptekor az osztrák börtönében haldokolt, egyik anyai őse pedig hősi halált halt a hazáért, s tette dicsőségét a külföld irodalma és koszorúval körité, míg nevét lelkesedetten hangoztatja a magyar eszmék és érdekek iránt elődeitől fogékonyságot és jóindulatot örökölt idegen császár. Az ifjú Rákóczi Ferencz, egy csomó kihalt nagy család: a Zrinyiek, Lórántffyak, Báthoryak, Frangepánok hazaszeretetének is a letéteményese volt hivatva, hogy a nemzet reménye legyen, akit valamennyi családi emléke ráutalt és elkötelezett a nemzet ügyének szolgálatára, a haza érdekeinek képviseletére.

Ám a magyar csüggedező reménynyel tudta, hogy milyen kezekbe került volt a gyermek Rákóczi. Anyja karjai közül kiragadva, jezsuiták vezetése alá adva, a

Kolonics gyámsága alatt állva mivé is növekedhetett volna, ha nem ádáz lelkü jezsuitává és a Habsburgok lakájává, egyszóval nemzete ellenségévé, vagy a legjobb esetben sorsának érdektelen, közönyös szemlélőjévé?! Pokoli gondolat: a Zrinyi Ilona fiát a Kolonics kezére bízni, épen abban a korban, amelyben a gyermekkedély gyönge nádszálként hajlítható. A sikert bizonyosnak lehetett tekinteni, az osztrák udvar nyugton nézhetett a jövőbe, az eltiport, legázolt nemzet soha többé nem fog ellene fegyvert. Akkor láthatták legközelebb állónak ama czél elérését, amely felé a királyi eskü daczára szakadatlanúl törekszik a bécsi udvar, hogy örökös tartományai közé olvaszsza ezt az ezeréves múltú országot.

De hiába! ébren volt és őrködött az isteni gondviselés. Kiterjesztette ápoló és gondozó szeretetét a szerencsétlen nemzetre, melynek bár végzetéül jelölte ki a sorsnak annyi csapását, hogy nem egy izben majdnem sírjába görnyedt alattok, mégis új meg új életerőt öntött elsorvadt tagjaiba, ellankadt idegeibe. Őrködött a nemzet szemefénye felett is, nem engedte, hogy osztrákká legyen a dicső Rákóczi név örököse. Bécs és Róma hatalma alá került ugyan, de e két egyesült ellenség sem tudott annyi befolyást gyakorolni lelkületére, hogy megfeledkezzék édes anyja példájáról, édes anyja intelméről. Magyarnak született . . . és magyar maradt, ha osztráknak nevelték is; protestáns ősöktől származott . . . és igaz keresztyén maradt, ha jezsuiták nevelték is. Kitűzte zászlaját a haza és a szabadság lelkesítő jeligéivel. Az elmék és szívek forrongása forradalommá fejlődött.

Sokan mintegy félnek ettől a szótól: forradalom. A különben szintén megfelelő, de nem mindig azonos tartalmú szabadságharcz kifejezéssel szeretik helyettesíteni. Pedig a forradalmi jellegű szabadságharczok is egészen jogosúlt eszközei az elnyomott népnek. Ha nincs az országnak, vagy akármi fajta más testületnek egyetlen olyan hivatalnoka sem, akit tisztére méltatlanná létele esetén el ne lehetne távolítni helyéről, miért volna s miként lehetne kivétel egy gonosz uralkodó? Elég, hogy az Isten kegyelméből megszerezték és bírják országukat, de ez a kegyelem nem olyan fogalom, hogy tűrhetetlen viselkedésök is kimagyarázható és indokolható legyen vele. Ha nem bírja már a nép az igát, miért ne volna joga lerázni azt magáról? Minő alapon tarthatna igényt akármilyen uralkodó olyan kiváltságra, hogy neki akadálytalanúl, határtalanúl és büntetlenül lehessen garázdálkodnia? Nem épen úgy ember ő is, mint akárki más, ellátva gyarlóságokkal, szenvedélyekkel, az emberiség ős bűneivel, — föl nem mentve a testi és lelki szenvedések ezernyi nemétől, az elmúlás gondolatától és egyszer valóvá lételétől? Lehet-e józan elmével helyeselni, vagy csak belényugodni is, hogy ádáz indulatainak akármelyik ember szabad folyást engedhessen, hogy átkos szenvedélyei korlát nélkül dühönghessenek? Isten őrizzen! A népek ős joga megköveteli, hogy úgy segithessenek magokon, amint épen tudnak egy-egy elvetedemedett uralkodó ellenében. Gyakorolták is jogukat szakadatlanúl. Vétkes módját: a gyilkosságot, még ha nem is ártatlanokat sújt, nem lehet védeni, de a népforradalom, mely sohasem ered puszta szeszélyből, elvitathatatlanúl jogos eszköz volt és lesz mindenha. Tiszteletet érdemel az alkotmányos élet klassikus földje, Anglia, melynek volt hozzá ereje, hogy a 17. század folyamán két izben tűrhetetlenné vált helyzetét aként orvosolja, hogy az egyik alkalommal törvényes eljárás útján halálbüntetéssel sújtotta, a másik alkalommal előzte vétkes királyát Tiszteletet Franciaország, mert hatvan év leforgása alatt háromszor adott túl amaz uralkodóházak egyikének különböző ágain, amelyek nem akarnak okúlni és felejteni. A többi országok sem cselekedtek másképen. Egyedül Magyarországnak kellett volna kivételnek lennie? Nem, nem és ezerszer is nem! Ez a nemzet a hosszú századokon át tengerré dagadt könnye, verejtéke és vére által szintén megszerezte magának azt a jogot, hogy mikor már nem látott segedelmet sehol, nem várhatott vígasztalást sehonnan, mikor betelt a türelem mértéke, mikor kicsordúlt a szenvedés pohara: akkor végre maga vegye kezébe sorsát, saját erejéből próbáljon egy jobb élethez még e földön eljutni.

Ezt tette most kétszáz éve is. Tette egy olyan küzdelemben, mely az osztrák ház ellen vívott előbbi szabadságharcoktól nem egy tekintetben eltérő sajátságokat mutat. Bocskay, Bethlen, I. Rákóczy György, Thökölyi mind protestánsok voltak s fegyverfogásukban első sorban és kiváló mérvben a vallás érdeke vezette őket, ami béketárgyalásaik közben is minduntalan előtérbe lépett. A törvénybe iktatott bécsi és linczi békekötés a magyarországi protestantismus jogainak törvényes alapja s a Bethlen három békéjében is első-rendű fontossággal bír a vallás ügye. Még Thökölyinél is ezt látjuk, ha például az 1681-iki országgyülés tárgyalásaira gyakorolt befolyását figyelemmel kisérjük, noha az ő forradalma némileg mégis már átmenet volt a Rákócziéhoz, aki maga is katholikus levén, kivánni sem lehetett volna tőle, hogy fő céljául a protestánsok vallásszabadságának a kivívását tűzze ki. Ott szerepeltek ugyan ekkor is a haza sérelmei között a protestáns egyház sérelmei is, de oly óriási anyagot szolgáltattak az egyéb téren felhalmozódott sérelmek, hogy köztök az első helyről mindenképen le kellett szorúlniok az egyházi életre tartozóknak. Bizonyára nem egy buzgó főembere, például Bercsényi vagy Károlyi aligha haladott volna Rákóczival együtt, ha egy főképen protestáns jellegű és érdekű forradalmat indit vala meg.

Igaz, hogy a kuruc-sereg legnagyobb része ekkor is protestáns volt. A nemzeti eszményeket mindenütt felkaroló protestantismus magyar hazánkban úgy összeforrott velök, hogy esetleg még a saját érdekeinek rovására is kész érettök alkalomadtával küzdeni. Hát még amikor a Rákóczi-névbe vetett bizalma biztositékot nyújtott neki a felől, hogy a nemzeti ügy győzelme az

ő híveinek nemcsak, mint honfiaknak, hanem, mint egyháztagoknak is jobb idők felviradtát fogja jelezni. Hogy mennyire bíztak Rákócziban és hogy mennyire változott helyzetnek tekintették az ő harcra keltével előállottat: kézzel foghatólag bizonyítja az is, hogy alig indult meg a nevének varázsával övezett mozgalom, azonnal intézkedések történtek a Sárospatakról elűzött kollegiumnak bujdosásából ide visszatérésére s az mindjárt az első években teljesen vissza is került régi s azóta állandó tanyájára. És ha nyilatkozott meg felekezeti elfogúltság a nyolc évig tartott nemes és szivós küzdelemben, az nem a protestánsok részéről történt, hanem kizárólag pápás részről.

Egyedűl és tisztán nemzeti küzdelem volt hát a Rákóczi-forradalom. Az idegen, zsarnoki uralommal szemben a nemzeti ellenállás és önvédelem legdicsőbb kora, melylyel csak a 140 évvel későbbi ugyancsak tüneményes idők vetekedhetnek. A kettő abban is megegyezik egymással, hogy az események logikájának érvényesítése elől egyiknek a folyamán se tért ki az országgyűlés: miként ujabban a debreceni, ugy amakkor egyfelől a marosvásárhelyi, másfelől az ónodi trónvesztettnek nyilvánította a Habsburg-családot, mely annyiszor tette volt magát méltatlanná a nemzet elnézésére, és amelynek mindannyiszor hiába bocsátotta vala meg a nemzet az ellene elkövetett bűneit.

Ennek a legendás, hősi korszaknak az emléke fűződik elválhatatlanúl a II. Rákóczi Ferencz nevéhez. E forradalom dicsőségét az ő magasrendű egyéni tulajdonságai emelik a teljesség szinvonalára. Egyik legkimagaslóbb és legrokonszenvesebb alakja egész ezeréves történetünknek, akinek nehéz viszonyok közt híven megőrzött hazafiságán kivűl elvhű következetessége, önzetlensége, vallási türelmessége és vallásossága is minden időre példányképet alkotott.

Tündöklő fénynyel sugárzik felénk Rákóczi pályájából elvhűsége és következetessége. Aki a kedvezőtlen helyzethez képest meglehetősen kedvező szatmári békekötést, mely véget vetett a már úgy is haldokló kuruc háborúnak, el nem fogadta, és a helyett, hogy küzdő társai legnagyobb részével együtt csupán ennek alapján meghódolt volna annak az uralkodó-háznak, amelyet az ő inditványára és elnöklésével fosztottak meg trónjától, készebb volt egész hátralevő életét idegenben tölteni, s külön feltételeinek visszautasítása után volt is hozzá kitartása: az örök időre ragyogó példáját adta a vas következetességnek. Csodával határosnak tűnik ez föl előttünk, ha azt is számba veszszük, hogy hazája mellett mit veszített még e miatt. Magán birtokban szinte képzelhetetlen terjedelmüt, nemkülönben egész családját, melyből csak egyik fiát látta még egyszer. Önzetlenségét és következetességét az erdélyi fejedelmi állás irányában tanusított magatartása is hatalmasan bizonyitá. Egyfelől csak nehezen fogadta el arra való megválasztatását, amin közönséges halandók mindenesetre kapva kaptak volna, másfelől pedig fejedelemmé való beiktatása alkalmával az eléje terjesztett eskü-minta elmondását megtagadta, s inkább odahagyta volna a fejedelemséget, mint sem hogy szilárd elhatározásában megtántorodjék. Magyarország trónját, amelynek függetlenségéért annyit küzdött, annyit csalódott és annyit szenvedett, ugyancsak másnak, nem pedig magának szánta.

Egyébiránt Rákóczinak ezek a tulajdonságai általánosan ismert dolgok. Kevesebben tudnak arról a fenséges vallási türelmességről és felekezeti elfogulatlanságról, mely abból az időből szinte párja nélkül való jelenség. A mellett, hogy közvetlen környezetében, legbizalmasabb tanácsosai körében igen sok protestáns élvezte kitüntető bizalmát és szeretetteljes jóindulatát, ritka bölcseséggel hozta rendbe a szécsényi országgyűlésen a felekezetek közti viszályos ügyeket, és ha az ott letett alapon tökéletes békeség és megnyugvás nem is lett elérhető, nem rajta múlt, és az ő érdemén mit se változtat. Nem nagyanyjának, a hiénalelkű Báthory Zsófiának tényeit tekintette magára nézve irányadónak, hanem szépanyjának, a nagyszivű Lorántffy Zsuzsánnának intézkedéseit. Midőn a saját maga által székhelyének nyilvánított Sárospatak ügye került szőnyegre, a pápások követeléseivel szemben arra hivatkozott, hogy szépanyja átkot mondott amaz uódaira, akik a pataki eklézsiát és kollegiumot megfosztják a jövedelmétől. Az egri püspök azonnal készségesen vállalkozott volna, hogy mentesitse az átok hatása ellen Rákóczit, de ő ezzel a nyilatkozattal vetett véget a tárgyalásnak: „Azt én ugyan nem fogom tenni püspök uram."

Ilyen lelkület mellett természetes, hogy végtelen öröme telt benne, midőn köz megelégedésre tudta megoldatni a felekezetközi kényes kérdéseket, s ezt a ritka eseményt maradandó emlékkel is igyekezett megörökiteni. Pedig Rákóczinak egész szive tele volt vallásos buzgósággal. Katholikus hitében megmaradt akkor is, amikor a pápa határozottan fellépett ellene, mert az ő hitének forrása és székhelye nem Rómában, hanem a szivében volt. Meleg vallásos érzése megnyilatkozott reánk maradt munkáiban is. És hogy a türelmesség és igazságosság nem zárja ki bizonyos határokon belül a felekezeti érdekek ápolását, mutatja az ő példája is, aki az erdélyi fejedelmi állást legfőbbképen az odavaló katholikus egyház fenmaradása kedvéért fogadta el.

Emelkedett gondolkozásmódról és a mellett tiszta látásról, felvilágosodott elméről tanúskodik az a kétrendbeli emlékirata is, amely a jezsuiták kitiltását meggátolni törekvő hat vármegye ellenében az országgyűlés eljárását védte meg. Soha igazabban és higgadtabban, lesújtóbban és meggyőzőbben nem jellemezte senki sem az emberiség e salakjait, mint a vallásos lelkü, buzgó katholikus Rákóczi. Személyes tapasztalatai és a történelem tanúlságai nyomán oly hatalmas vádiratot szerkesztett ellenök, hogy annak, aki ezt a gonosz fajzatot híven meg akarja ismerni, ma sem

lehetne ennél különb és az igazság erejével imponálóbb olvasmányt ajánlani.

Ilyen volt, ez volt II. Rákóczi Ferencz. Méltó reá, hogy mikor a haza ünnepli emlékét, részt vegyen az ünneplésben a protestáns egyház, és ebben ez az ősrégi kollegium, melynek különösebben is vannak rá okai, hogy faklyát gyújtson nagy nevének. Oh, de ha nem volnának is, nem tökéletesen elég ok-e erre, hogy magyarok vagyunk? A mi különleges, érthetetlen állami helyzetünkben, amelyben a régiek elmultak és mégsem ujult meg semmi, nélkülözhetetlen szükség van reá, hogy nemzetünk szentjeinek időnként ünnepeket szenteljünk. Nem a hivatalosan szentté tett királyainkat értem, akik közül egyiknek a nevenapja be van csempészve valamelyik törvényünkbe nemzeti ünnepnek. A mi szentjeink akik martyrjai lettek a haza üdvének, a nemzet boldogságának: egy II. Rákóczi Ferencz és egy Kossuth Lajos, a törvény által proscribált és az in effigie felakasztott, vesztett ügyökért a legtöbbet, mert hazájokat vesztett szegény bujdosók. Emelhetnek ezer nagy- vagy kisméretű szobrot a mindig labanc Pálffy Jánosnak s akár ujra törvénybe iktathatják érdemeit, elnevezhetik nem a legnagyobb magyarnak, hanem az egyetlen magyarnak, nem a haza bölcsének, hanem a világ bölcsének a higgadt hazafiság legtisztább képviselőit: a mi szentünk, a mi eszmény képünk mégis Rákóczi és Kossuth lesz. Rodostó és Turin halottjainak dicsőségét el nem homályosítja lelkünkben a magyarság örök ellenségeinek, Bécsnek és Rómának egymással szövetkezett hatalma sem. Nemzeti eszményeink bennök öltöttek alakot, szabadságért sóvárgó hazánk az ők emlékökből merít reménységet és kitartást, az Isten lelke általok jelentette ki, hogy e haza, e nemzet, ha élni vágyik, ha élni akar: élni is fog, élnie kell.

Hanem akkor nemcsak ünneplő ruhaként kell a hazafiságot nagy időközökben egyszer egyszer magunkra öltenünk. Benne kell járnunk szüntelen, nappali munkánkban, éjjeli pihenésünkben meg nem szabad válnunk tőle sohasem. A ránk maradt szent örökséget: nemzeti jogainkat nem fogyasztanunk, de gyarapítnunk kell, s ha akadt tékozló nemzedék: mit elvesztegettek, nekünk kell visszaszereznünk. A Rákóczi nevének csak úgy szentelünk méltó ünnepet, ha példájának a követésére is készek vagyunk, nemcsak emlegetésére, ha eszményeink és kötelmeink ellenében nem játszszuk ki a célszerűség, időszerűség és nem tudom én még miféle tespedő bölcseség hamis kártyáit.

De . . . higyjük a legjobbat! Higyjük és várjuk, hogy közel az idő, mikor egy szívvel-lélekkel, kivétel nélkül mindenikünk azért él és azért hal, hogy valóra váljon, mit dicsőült szentjeink kiküzdeni próbáltak.

Látásokat látok. Szabad és gazdag: boldog népet, egységes és egynyelvű magyar nemzetet, melyben nincs nyoma sehol széthúzásnak, kifelé törekvésnek és nemzetközi irányzatoknak. Demokrata és szabadelvű intézményeiben mindenütt megnyilatkozik a nemzet egyénisége és uralkodik az ország érdeke. Trónján hatalmas, de jóságos, magyarúl jól beszélő, magát magyarnak érző és valló uralkodót látok; mellékneve nem a byzantinismus-szülte és absolutismust meg katonauralmat rejegető „legalkotmányosabb“, hanem ennél sokkal több: alkotmányos; lelke át van hatva a magyarság érdekeitől, égő tettvágygyal munkálja egyedül a magyar haza és szüntelen a magyar haza dicsőségét. Nemzete élén március 20-án a kerepesi temetőbe zarándokol, hogy a Kossuth-mauzoleum lakójának szellemétől vegyen ihletést; majd április 8-án az oda-özönlött beláthatatlan néptömeggel együtt egy vidéki kis városban jelen meg, hogy ott, a nemzet tulajdonává lett ősi Rákóczi várban a török fővárosból ismét székhelyére jutott nagy halott drága hamvai előtt áldozzon a hála és kegyelet oltárán, fennen hirdetve, hogy „nem halt meg, ki nemzetének élt.“

Igy adja a magyarok Istene!

Zoványi Jenő.

Felső-vadászi Rákóczi Ferencz fejedelem és Saárosvármegyei örökös főispán, magától a kegyelem szerint formáltatott alázatos imádsága, melylyel az ő urának, Istenének orczáját mindennapon engesztelni szokta. Nyomtatás által közönségessé tétetett most, a végre, hogy a irodalma alatt levő vitézlő magyar nép is, az kegyelmes jó urát és ejedelmét a buzgó imádkozásban követni megtanulja. Debreczenben. Nyomt. Vincze György által 1703. esztend.

*

Uram Isten, irgalmasságunk kutfeje és kegyelmességnek kimerithetetlen forrása! ki a te parancsolataidnak ösvényétül eltévelyedett népedet, szolgálatnak nagy igájával megszoktad böntetni, hogy megtörvén az ő nyakának keménységét, minekutánna hozzád folyamodik, a mint büntetésben igazságodat, ugy a te engedelmességedben esmértettessed meg véle való kegyelmességedet.

Megvalljuk uram, Atyáinknak hamisságát, esmérjük mindennap vétkeinket, kikkel tégedet édes Atyánkat megbántván, méltán ostorodat tapasztaljuk. Megérdemeltük uram, hogy a mi nemzetünknek dicsősége idegenekre szálljon és a mi fiaink idegen Nemzeteknek igája alá vettessenek; méltók vagyunk, hogy eltöröltetett magvunkkal együtt, veszszen el a mi nemzetünknek neve, mert tetőled Istenünktől, királyunktól és urunktul eltávoztunk. Mindazonáltal óh kegyelmes urunk! tekintsed meg e nyomoruságoknak tengerében esett siránkozó népedet, hallgasd meg a sok szegényeknek, özvegyeknek, árváknak és néked könyörgőknek kiáltasokat, lássad az ártatlanoknak és tőled bosszuállást kérőknek kiontatott véreket és el ne felejtsed irgalmasságodat melyeket régenten választott, de fogságban tartatott népednek méltóztattál megmutatni. És mivel hogy elménket szabadulásunknak igyekezetére méltóztattad megmozditani, cselekedeteinket igazgassad, karjainkat erősitsed, fegyvereinket élesitsed, hogy kegyes akaratodat teljes erőnkkel követhessük. Adj uram azoknak, kiket vezéreinkké akartál lenni, rendelésekben bölcseséget, az ellenkező dolgokban erősséget, a szerencsés állapotokban tartózkodást, a hadakozásban bátorságot, az álomban vigyázást, hogy a te akaratodnak utain járjanak. Környékezd meg uram Isten táborinkat és azokat a te irgalmasságodnak palástjával környülvévén, a mi ellenségeinknek leselkedésektül oltalmazzad, kergesd el strázsálóinknak álmokat, hogy készületlen ne találtassunk. Légyen a te angyalod őrizőnk, és kalauzunk a harczolásban, ki az álgyuknak és puskáknak golyóbisait elszélesse és miképen az Izrael nemzetségét a tengeren szárazlábbal, ugy bennünket a mi ellenségeinknek rendelt seregei között boldogul vezessen, egyszóval: engedd édes Urunk és kegyelmes Atyánk! hogy vissza fogadvná

kebledben népedet, a te parancsolatidnak utalról el ne téveledjünk; hanem a te irgalmassagodat megőrizvén, csendességben és békeségben a mi utaink igazgattassanak, ki bennünket megmérhetetlen kegyelmességed szerint teremtettél és megváltottál, a mi urunk Jézus Christus által, ki teveled és a szentlélekkel él és uralkodik mindörökkön örökké. Amen."

Lord Byron a Chilloni fogoly című csodálatos költeményében egy fogolyról emlékezik meg, a ki mikor szabadságot kap, börtönét sóhajtva hagyja el. Ez a költemény jut mindig eszembe, mikor a Rákóczi-vár kazamátáiban járva, eleimbe áll az ott szenvedett embereknek emlékezete s mikor borongó kedélyem végig tekinti röptében majd ezer év történetét. De mint a chilloni foglyot a Leman tó csudás szabadságú világa fogadta, úgy nekem is a szolgaságról a szabadságra száll tekintetem, ha a pataki főiskola nyomdájában végigjárok, merttöbb mint 250 esztendeje terjesztik innen ezek az apró ólombetük a szabadság gondolatát, az igazságot e haza határai közé. 250 évvelezelőtt már szállottak innen az eddig fogva tartott gondolatok széjjel a hazába sebes szárnyakat kapva az ólombetük által. Mert hiába a nehézség jelképe az ólom, — a gondolatokat éppen a nehéz ólom viszi legviharosabb gyorsasággal széjjel, gyorsabban, mint az ólomból csinált puskagolyó futása.

Steinfeld Jenő.

Az 1715-iki törvény Rákóczi ellen.

Articulus 49.

Amnestia pro reducibus ad terminum per Szathmariensem compositionem praefixum et proscriptio aliorum, qui ad eundem terminum non redierunt.

* * *

Tametsi novissimae rebellionis capita: *Rakóczius* et *Berchénius*, nec non universi et singuli cuiuscunque status et conditionis eorundem asseclae ante initam Szathmariensem compositionem diaetaliter proscripti, pro talibusque pronunciati, et declarati fuissent.

§. 1. Quia nihilominus sua caesareo-regia majestas, pro ingenita Austriacorum principium pietate, et clementia, seposita etiam plurimorum millionum suae damnificationis reflexione, ex solo unionis animorum, desiderataeque pacis celerioris consecutionis motivo, rigorem hujusmodi proscriptionis, per eandem compositionem Szathmariensem temperare dignata est, (quam ex benignissima sacratissima caesareo-regiae majestatis plenipotentia, solita sua virtute et solerti prudentia militari, atque in rebus gerendis habita dexteritate, pro plenario suae majestatis sacratissimae contento, eiusdemque clementissima in omnibus punctis et clausulis ratificatione, excellentissimus dominus comes Joannes Pálffy, generalis campi Mareschallus, et inclytae caesareo regiae militiae per Hungariam commendans, ac regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus feliciter exoperatus est.) Et licet eandem ratificationem, sua sacratissima majestas, aliis etiam benignissimis patentibus suis, palam facere dignata sit; tenore quorum iisdem capitibus, atque universis et singulis eorundem asseclis, non modo qui mox, et in instanti eorum, ad debitam regiae majestati fidem, et fidelitatem, sed et aliis, si ad terminum occasione memoratae compositionis Szathmarientis praefixum rediisent generalem amnystiam, cum vitae et bonorum gratia, omniumque excessuum et damnorum, tam regiae majestati, quam eius fidelibus illatorum perpetua oblivione, clementer elargita fuisset;

§. 2. Quia tamen ad praefixum terminum consequenterque amplectendam amnystiam, et gratiam, ipse *Rákoczius* et *Berchénius*, ac nonnulli etiam alii non rediissent: imo in nefando atrocis perduellionis crimine in praesens etiam pertinaciter perseverarent: ideo universi, et singuli, qui se usque ad praenotatum terminum absentarunt, vel modalitate praevia non rediverunt, adeoque etiam de praesenti abessent, una cum suis praenominatis capitibus, et antesignatis, tamquam legitimi sui regis, et patriae publici hostes, perduelles, veraeque libertatis eversores, vi praesentis statuti legitime proscripti, et ubipue ad infligendam ipsis demeritam juris poenam persequendi, et captivandi: bona vero eorundem mobilia et immobilia universa, fisco regio applicanda decernuntur, et declarantur;

§. 3. Cum quibus omnis correspondentia, et commercium, de simplici, et plano, universis, et singulis regnicolis sub poena criminis laesae majestâtis, interdicitur;

§. 4. Illi vero omnes, qui occasione praefatae compositionis, vel ante terminum notum praefixum, aut etiam ante ipsam compositionem et in praesens usque redierunt, ac juramentum fidelitatis deposuerunt; ab eadem proscriptione absoluti, et insuper generalis hujusmodi amnystiae, et gratiae caesareo-regiae, juxta tractatum eundem Szatthmariensem participes efficiuntur;

§. 5. Hoc nihilominus hic loci annexo; ut res mobiles sub his motibus amissae, et actu exstantes, a possessioribus ne eurundern pea priores dominos notibus iisdem non implicitis, via juris acquiri possint;

§. 6. Ac insuper; ut officiales comitatuum, provisores bonorum, székelni méltóztatott (melyet ő leg szentségesebb császári királyi felsége legkegyelmesebb meghatalmazása alapján, főméltóságú Pálffy János gróf úr, tábornagy s Magyarországon a császári királyi vitézlő katonaság főparancsnoka s Dalmát, Horvat- és Szlavonországok bánja, katonai bölcsességével s a dolgok elintézésében elsajátított ügyességével, ő legszentségesebb felségének teljes megelégedésére s ennek a megegyezés minden pontjára és záradékára vonatkozó legkegyelmesebb helybenhagyása mellett, szerencsésen kieszközlött); s noha ezt a helybenhagyást Ő legszentségesebb nyilt parancsaiban is közzéteni méltóztatott, melyek tartalmánál fogva az említett főnőknek és követőknek összesen és egyenként, nemcsak azoknak, akik akkor rögtön és azonnal, hanem másoknak is, ha az említett szatmári kiegyezés alkalmával kitüzött határidőig az Ő királyi felségének tartozó hűségre s engedelmességre visszatérnek, általános bűnbocsánatot s életükre és javaikra nézve kegyelmet adott és minden kihágás, meg az Ő felségének s híveinek okozott minden kár, okok elfeledését kegyelmesen kijelentette;

49. Czikkely.

Bűnbocsánat a szatmári megegyezésben kitűzött határidőn belől hazatértek részére s másoknak, kik arra a határidőre vissza nem tértek, száműzetése.

* * *

Ámbár a legujabb lázadás fejeit: Rákóczit és Bercsényit s bármely rangú és rendű párthiveket a szatmári megegyezés előtt összesen és egyenkint országgyülésileg számüzték s ilyenekül mondották és jelentették ki.

1. §. Minthogy mégis ő császári királyi felsége, az osztrák fejedelmeknek velük született jóságánál s kegyelmességénél fogva, félretéve sok millióra menő megkárosodásának tekintetét, egyedül a szivek egyességének s az óhajtott béke gyorsabb elérésének okából, az ily száműzés szigoruságát ugyancsak azon szatmári megegyezéssel mérsékelni méltóztatott (melyet ő leg szentségesebb császári királyi felsége legkegyelmesebb meghatalmazása alapján, főméltóságú Pálffy János gróf úr, tábornagy s Magyarországon a császári királyi vitézlő katonaság főparancsnoka s Dalmát, Horvat- és Szlavonországok bánja, katonai bölcsességével s a dolgok elintézésében elsajátított ügyességével, ő legszentségesebb felségének teljes megelégedésére s ennek a megegyezés minden pontjára és záradékára vonatkozó legkegyelmesebb helybenhagyása mellett, szerencsésen kieszközlött); s noha ezt a helybenhagyást Ő legszentségesebb nyilt parancsaiban is közzéteni méltóztatott, melyek tartalmánál fogva az említett főnőknek és követőknek összesen és egyenként, nemcsak azoknak, akik akkor rögtön és azonnal, hanem másoknak is, ha az említett szatmári kiegyezés alkalmával kitüzött határidőig az Ő királyi felségének tartozó hűségre s engedelmességre visszatérnek, általános bűnbocsánatot s életükre és javaikra nézve kegyelmet adott és minden kihágás, meg az Ő felségének s híveinek okozott minden kár, okok elfeledését kegyelmesen kijelentette;

2. §. Mivel pedig a kitűzött határidőre, következőleg a bűnbocsánat és kegyelem elfogadására, maga Rákóczi és Bercsényi s némely mások is vissza nem jöttek, sőt a szörnyű felségsértés ki sem mondható bűnében mostanig is makacsul megmaradtak: ezért mindazokat, kik a fennjelzett határidőre meg nem jelentek, vagy a fentebbi módon vissza nem jöttek s igy jelenleg is távol vannak, előbb nevezett főnökeikkel s vezéreikkel együtt, mint törvényes királyuknak s a hazának nyilvános ellenségeit, és mint árulókat s az igaz szabadság felforgatóit, a jelen határozat erejével összesen és egyenként törvényesen számüzötteknek s az érdekelt törvényes büntetés rájok szabása végett mindenütt üldözendőknek s elfogatandóknak összes ingó és ingatlan javaikat pedig a királyi kincstár részére elkobzandóknak nyilvanitják s jelentik ki;

3. §. Akikkel való minden érintkezést s közlekedést az országlakóknak, összesen és egyenként, felségsértés büntetése alatt, egyszerűen és kereken eltiltják;

4. §. Mindazokat pedig, kik a mondott megegyezés alkalmával, vagy az abban kijelölt határidőig, vagy már a megegyezés előtt s mostanáig visszatértek s a hűség esküjét letették, a száműzetés alúl felmentetik s ezen felül ugyanazon szatmári békekötés szerint, az általános bűnbocsánat és a császári királyi kegyelem részeseivé teszik.

5. §. E helyütt azonban mégis hozzáadván, hogy az e mozgalmak alatt elvesztett s még meglévő ingó dolgokat, ezek birtokosaitól, az ama mozgalmakba nem vegyült előbbi uraik törvény útján vissza szerezhessék;

6. §. S ezen kívül, hogy a vármegyék tisztviselőit, a fekvő jószá-

* Ez az imádság „Precatio" czimen latinul is megjelent. H. a. Anno 1703.

ac etiam administratores bonorum, et proventuum cameralium, et his similes, qui nimirum publico, vel privato, alieno tamen nomine, bona vel proventus suae fidei concreditos administrarunt (in quantum videlicet a principalibus suis vel absoluti non essent, vel in publicum illius temporis institutum sive principalium suorum usum, proventus ejusmogi se convertisse probare non possent) reddendis rationibus adinstar aliorum officialum, in benignis etiam amnystalibus exceptorum subjiciantur.

gok tisztartóit s a kamarai jószágok és jövedelmek kezelőit is s más ezekhez hasonlókat, kik ugyanis köz- vagy magán, de idegen néven hitükre hozott javakat vagy jövedelmeket kezeltek (amennyiben t. i. vagy fel nem mentették őket, vagy be nem bizonyíthatják, hogy az ily jövedelmeket vagy amaz idő közintézményeire vagy főnökeik használatára fordítassék) a jóságos bűnbocsánati levelekben is kivett más tisztviselőkkel egyenlően számadás alá vegyék.

(Magyar Törvénytárból. Szerkesztik Dr. Csiki Kálmán és társai.)

Indítvány II. Rákóczi Ferencz s hősei emlékének glorifikálásához.

A magyar nemzet 200 esztendő múltán megértvén az utólsó kuruc szabadságharc fejeinek, Rákócinak és Bercsényinek, nemkülönben párthiveiknek a nemzet élete, a haza szabadsága érdekében kifejtett örök hálára méltó működésöket: törvényhozása által kimondja s kijelenti:

II. Rákóczi Ferencz és Bercsényi Miklós, valamint azok, a kik a szathmári békekötést nem fogadva el, a hontalanság könyáztatta kenyerét ették s idegen föld ölére hajtották fejöket végnyugodalomra, emlékökben a nemzeti kegyelet által mindörökre áldottaknak nyilváníttatnak, mert a törvényes királyt törvénytiszteletre tanitották, a hazának szeretetében a vértanúság koszorújával ékesítették halántékukat, a hazaárulás soha meg nem bocsátható förtelmes bűnét névről sem ismerék, hanem az igazi szabadságnak, a mely a honnak polgárait születés, rang, állás és valláskülönbség nélkül egyenlőkké teszi, a törhetlen hőseiként csatáztak, hogy a szabadság tüzének lángja járja át a haza minden fiának lelkét s így ápoltassék magának a nemzeti szabadságnak amaz örök tüze, a melynek kialvása a nemzet kimúlása volna; egyszersmind kimondja és kijelenti a nemzeti akarat, hogy a kuruc hősök példája nyomán kívánja a gondviseléstől a késő nemzedékek honszerelmének ébrentartását, mert csak így derül fel a szabadság választott népének napja, a melynek fénye az ígéret földjén fog igaz erővel ragyogni.

E kimondás és kijelentés nem irott parancsolat, hanem szív-törvény, a melynek szavakba foglalásától nem függ a szivnek megmozdúlása, hogy a szabadságért, a nemzetért és hazáért, mint isteni ügyekért, a kart kardra emelje.

Dr. Tüdős István.

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Ilyen nehéz küzdelmek közt élte át a sárospataki ev. ref. egyház az 1824—25 és 1826. évet, melyet a templom fedelének s egész belsejének jó rendbehozásával töltött el. Nyugodnia s a nemes munka felett érzett örömét élveznie azonban nem lehetett a miatt a nagy aggodalom miatt, a mely az egyház híveit, de különösen a presbyteriumot a megrongált torony rendbehozásának s részben ujjáépítésének sürgős szüksége miatt érzett.

Az 1827. február 20-ikán tartott „Ekklesiai közönséges gyűlés" mondotta ki közakarattal a torony tetejének megújjítását s a csonkán, után maradt falaknak felemelését oly megállapodással, hogy ezt a nagy munkát, ha csak lehet, még abban az évben be kell végezniök; de minthogy sem a kintlevő kapitálisok befizetésére, sem a jóltevők segitségére biztosan számítani nem lehetett, pénzre pedig szükség volt, a R. Curator 1000—2000 forint kölcsön szerzésére felhatalmaztatott. Az építkezéshez az előkészületek a május 6-ikán tartott consistorialis gyülésben történtek meg, midőn a főgondnok indítványára elhatároztatott, hogy a torony építése planumáért expressus küldessék az építőmesterhez, továbbá a főkurátor „bemutatván a Crompacher Hámor Directornak feljegyzését az ankervasak mennyiségekről és árakról," kimondotta a presbyterium, hogy „az ankerkulcsok az egyik ankertől a másikig a falba folyton-folyva menjenek, úgy, hogy azok által minden ankerek összeköttetésben legyenek az épület erősségére való tekintetből, habár az ankervasak ára és mennyisége ezzel szaporodni fog is." Ugyanezen a gyülésen bizta meg az egyháztanács a R. Curatort azzal is, hogy a kőművesek részére 2, az átsok számára 1 hosszú kötelet készittessen a pataki kötélverővel 150 forintért, s az építéshez szükséges keményfát a legjutányosabb áron s célirányosan szerezze meg.

A torony új alakjának rajza a május 20-án tartott templomi közgyülésen bemutattatván, annak építése, a falak feljebb emelésével elhatároztatott. A költségek előteremtésével, illetőleg mindenféle követelés behajtásaival s a híveknek az ajánlásra való felhivásával a R. Curator bizatott meg. Négy nappal később az építő cassa perceptorának ns. ifjabb Nagy Jánost megválasztotta a Consistorium. Egy héttel később megkötötte a szerződést Hajnik kőfaragó-mesterrel és Szakátsi István ácscsal is. Az előbbi kötelezte magát, hogy „a toronyhoz szükséges kőbeli materiákat a maga bányájából vágatja ki, az elébe adott rajzolat s az általa feltett pontok útmutatása szerint, rendes és mestersége pontosságával kifaragja, még pedig oly pontosan, a mint a kőmüvesi munkabeli előmenetel kívánja, a mit ha meg nem tenne: a hátráltatott kőmívesek napszámja az ő fizetéséből húzassék ki." Kötelezte magát, hogy az ócska falból felszedendő pártázat lebontásánál jelen lesz s a kövekből a vasakat és ólmokat maga szedi ki és a le- és felszállítás módját okosan igazgatja. Mindezekért a munkákért kap 1434 v. forintot. Szakátsi ácsmester a torony régi tetejének szétbontásai napszámba vállalta fel, még pedig magának 1 frt. 20 kr. legényeinek pedig 1 frt napi bért számitva. Az új tető felállításáért pedig 600 frtot kért az ács mester, de

az alku későbbre halasztatott. Az építő mesterrel és segédekkel való egyezkedés végett Csécsi Pál Consistorialis személy Miskolcra küldetett, oly utasítással, hogy a mesternek a kért 125 frt helyett 100 forintot ajánljon. A kőmíves segédeknek azt a kívánságát, hogy mivel a nagy és nehéz munka körül nagyobb erővel kell dolgozniok: a pallér 2 frtot, a segédek pedig 1 frt 6 kr. napi bért s azon felül egy hordó bort kapjanak, továbbá a pallérnak mindennapi, a segédeknek pedig vasárnapi kosztot adjanak, csak oly feltétel alatt ajánlja meg, ha esteli 7 óráig állandóan s folyvást fognak dolgozni.

A sárospataki egyház előljárósága jól ismerte a bibliának az utasítását, hogy a ki tornyot akar építeni, számlálja meg a pénzét s miután pedig ezt meg is tette, meggyőződött, hogy az építéshez szükséges összeggel nem rendelkezik, pedig az építkezést tovább halasztani nem lehet. Ilyen körülmények közt tehát 1827. junius 6-ikán az Ó-Liszkán tartott superintendentialis Consistoriumhoz fordúlt segélyért. Folyamodványában, mely eredetiben a főiskolai levéltárban 21403. szám alatt van elhelyezve, előadja az egyház, hogy most, midőn az építkezéshez régebben megtagadott szabadságot élvezheti „a templomhoz illendőbb, bátorságosabb és díszesebb formában állítják fel az egész atkotmányt," még pedig oly módon, hogy a falakat 4 öllel feljebb emelik és az egész épületet ékesebb és bátorságosabb fedél alá veszik. Panaszkodva említi fel, hogy a templomtető építéséhez még csak harmadrész kölséget sem nyert a Nagytiszteletű közönségtől, pedig felét is nem ok nélkül kérte és várta, sőt még a felajánlott Okolitsányi-féle összegből is 900 frtot mindezideig nem fizetett ki az egyháznak. Azt kéri tehát a consistorium, hogy ehez végre valahára hozzájuthasson s ha kész pénz segélyt nem ad is a supperintendentia, adjon legalább meg egy a jóltevőkhöz és Ekklesiakhoz intézendő folyamodásra engedélyt s azt ajánlani szíveskedjék.

Ennek a kérvénynek a tárgyalása a jövő exameni generalis consistorium ülésére halasztatván, julius 15-ikén ez ügyben új folyamodványt nyujtott be Balogh István főkurátor, melyben a Liszkán tartott gyűlés elé terjesztett kérést megújítván, ahoz, mint új kérelmet csatolta, hogy a superintendentialis cassából felvett 1000 frtnak 5—6 évig járó interese engedtessék el. Ehez a kérvényhez csatolt az egyháztanács újólag egy kimutatást, mely szerint a templom-tető építése 13,737 frt 7 krba kerül, melyhez a superintendentia 1000 forinttal s az Okolitsányiaknál kint levő interesből 300 forinttal járúlt; a Collegiumi ifjúság a maga körében 281 frt 41 krt, az Ekklésiák és jóltevők pedig 1119 frt 58½ krt gyűjtöttek, tehát az egyháznak magának a személyes és szekeres szolgálatokon kívül 11035 forintot, 25½ krajcárt kellett költenie.

Az egyházkerület határozatában szívesen ajánlja „ezen mintegy köz Ekklesiankat" a sz. Ekklesiak és kegyes jóltevőknek adakozásra. Megbiztatja azzal is, hogy az Okolitsányi kamatok behajtásához is „nagy reménysége vagyon", a kamatok elengedése helyett pedig ajánlja a számvevő széknek, hogy az egyháznak „300 forintot kirendelni ne terheltessen." Megengedte a kerület az egyházakban való gyűjtést is; de ezt a presbyterium nem vette igénybe, mivel a gyűjtésre alkalmas ember nem ajánlkozott.

Megkísérlette az egyháztanács az adakozás gyűjtését helyben is, kiküldvén e végből kebeléből Főző Gergelyt és Arday Sámuelt.

(Folyt. köv.) Buza János.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Észrevételek a törvénytervezetre.

(Folytatás.)

Kétségtelen, t. lelkészértekezlet, hogy a hol a dolgok úgy vannak, mint azt Tisza István is bemutatja, hogy a semmi állami adót nem viselők közt is vannak olyanok, a kik 2—3, 6—8, sőt 8—10 kor. átlagos egyházi adót fizetnek, a 20 koronánál kevesebbet állami adót fizetők közt ismét ilyen formán mutatkozik az átlagos egyházi adóteher, a hol a maximális egyházi adó ennek kétszeresére is felmegy, ott kétségtelenül segítne e javaslat, mert 10 korona állami adóig személyi és vagyoni adó 4 kor. 50 fill ; 20 kor. mellett 7 korona ; 50 kor. mellett 13 korona stb. volna. Ezt hát kétségtelenül konstatálni lehet. És az is igaz, hogy miután ma számtalanon vannak olyanok, különösen nagyobb birtokosaink közt, a kik semmi, vagy feltűnően csekély egyházi adót fizetnek, a törvény által ezekre is teher vettetnék és így a kicsiny, de megterhelt vállakról egy rész levétetnék, s az osztó igazság szerint a levett az erősekre tétetnék. Ez az elv tarthatlanúl szükséges is.

És bár az én elvem az, hogy a legkisebb %, pl. 5 lenne de ez mindenütt és egyetemesen kötelező, mert ezt parancsolja az igazság, és a hol a hiány van, siessen ott segélyre az állam az egyházzal, és az én meggyőződésem továbbá az is, hogy ez egyetemes kulcs hiánya nélkül segélyre szoruló egyházakban ismét lesz minden a régiben, lesznek pár krajcár-adót fizető boldog egyháztagjaink a népes helyeken, ezekkel szemben, kevesebb teher, de mégis tekintélyes teher alatt élők a kis egyházakban. Ezt hát csak így mellékesen említettem meg ; mert ha e mellett ma nincs közvélemény, felesleges beszélni. De ha ma csak akképen lehet állapotainkon segíteni, hogy 20 %-al kezdődjék az adófizetés, esetlegesen többel, ennek alapján bizonyos méltányosságot gyakorolnunk kell a nagyobb birtokosokkal szemben, ha csak az egyazat rázkódtatásoknak kitenni nem akarjuk ; ezt is elfogadom. Csakhogy az arányt nem tartom helyesnek és megközelítőleg igazságosnak.

Mert vegyük csak fel, hogy egy zsellér fog fizetni személy adóban 2 koronát, egy 500 kor. állami adót fizető birtokos pedig személy és családi adóban 45 kort. Állítsuk tehát fel az arányt. 2 : 45-höz, mint 0 viszonylik az ötszázhoz.

Ez egyetlen példa azt hiszem elég arra, hogy megkérdezzük, van e itt ratio, ha mindjárt uraink iránt méltányosak akarunk is lenni.

Bár Tisza szerint ez a combinatio esetleg el nem fogadtatik s változást fog szenvedni, de csak súlyosbitólag, én ellenkezőleg változtatni akarok rajta, de nem sulyósbitólag, hanem enyhitőleg. Szerintem egy 0 állami adót fizetőtől — a kinek tehát semmije sincs, sok a 2 korona személy adó; a nyomorultakat felfogásom szerint semmivel sem kellene megróni. A kinek a magyar haza földjéből nem jutott egy talpalatnyi, ki két keze munkájával tartja családját, annak inkább az ev. vigasztalására van szüksége, nem pedig arra, hogy egyházi adót fizessen. Népünk e része különben is legtudatlanabb, legkönnyebben félrevezethető, nem tudom, ha épen ez a rész, e szerintünk csekély, de rája nézve tekintélyes teher folytán nem fog-e tőlünk idegenkedni, nem lesz-e ez is egy ok arra, hogy tőlünk átpártoljanak a másik felekezethez, melynél a vagyontalanok semmi

egyházi adót nem fizetnek. A kor mai viszonyai közt, mikor a sociális áramlatok lecsendesítése végett a legalsó néposztályt inkább dédelgetni igyekszik még az állam is, éppen ezen néposztályra, éppen az ev. ref. egyházban legalább is helytelen volna ujabb terheket rakni.

Szerintem, mivel a közalapra ezek ugyis meg vannak róva, így hangoztatott külső haszon is meg van; őket semmiféle adófizetési kötelezettséggel nem terhelném, vagy ha az az elv, hogy ne legyen Magyarországon ref. egyén, a ki egyházi adót nem fizet, — akkor is a legmérsékeltebbel, mondjuk 1 kor. személyi adóval terhelném. A %-ot a többieknél is mérsékelném, bármily összeg is jön ki, mely az államot nyomná, mert én ugy gondolkozom, hogy mig vannak hazánkban felekezetek, a melyek igen csekély vagy éppen semmi egyházi adót fizetnek s egyházukat fentartják az állami természetü javak jövedelméből, oktalanság nálunk 25% egyházi adót vetni ki. A mikor az állami adó is legnagyobb mértékben a kis birtokosokat terheli: elégnek tartom, ha az egyházi adó 20, vagy 15%-on kezdődik, s így szállana fokozatosan. Egyébiránt pedig legjobban óhajtanám, ha egyenlő lenne az egyházi adófizetés az egész vonalon, — mondjuk 5%. Ezt az urak is megbirnák, hiszen Tisza a legnagyobb birtokosokra is ennyit irányzott elő és elenyésztetné a degressiv adóképlet által teremtett igazságtalan visszás helyzetet s a népen igazán gyökeresen segítene.

E szakasz többi része, mely az egyházi adó körüli eljárást szabályozza, szabatosan körülírja: nincs mondani valóm. De hibáztatom, hogy a különböző adónemek egyesítése ki nem mondatott, mert az eddigi rendszer zaklatással jár híveinkre nézve. Ezt a zsinat által kimondatni kérném. Fizessen minden ev. ref. ember, bár különböző című adót, de egy összegben. Furcsának találom a 310. §. ott, a hol ez mondatik: Mindennemű kirótt egyházi tartozások minden év november hó végéig fizetendők, *esetleg* behajtandók. Az »esetleg« szót kihagynám, mert igy a törvény nagyon hajlékony s félremagyarázható. Egyetlen életpályán működő egyén sem élvez oly csekély fizetést, mint a lelkész és épen az ő fizetése legyen olyan, mely a törvényes időben csak esetleg hajtandó be, ez méltánytalan az egyházi hivatalnokokkal szemben, — annyival inkább, mert tovább az is ott van: »hogy a polgári év végén *bármi* okból hátrálékban maradt.« A *bármi* ok aztán még tágabb köpönyeg, melylyel még a makacs, a renitens is könnyen betakarózhatik. Szerintem a bármi okból helyett ez álljon: *méltányos, elfogadható okokból.*

(Vége köv.) Péter Mihály.

IRODALOM.

* **Csiky Lajos** debreceni ev. ref. theol. tanár „*Felolvasások a kereskedelem történetéből*“ cim alatt (nagy 8°, 84 l. Ára 1 kor. 20 fillér) egy igen érdekes gyűjteményt bocsátott közre, illetőleg irt meg s adott aztán ki a *debreceni kereskedő-társulat.* 17 cím alatt azok a felolvasások vannak itt összegyűjtve, a melyeket a szerző a nevezett kiadó társulat tagjai előtt tartott a mult évnek öt első hónapja alatt. Egy a theológiától távol eső területen mutatja be képzettségét a szerző, a ki a talentumokkal nagy buzgósággal sáfárkodik s nem szégyelli az evangyeliomot más tudományok körében is értékesiteni, ha alkalom nyilik rá. Persze itt nem maga az *evangyéliom*, hanem a *történet* az a tény, a melylyel foglalkozik az iró... A kereskedőket érdeklő *kereskedelmi multat* mutatja be a felolvasásokban a régi népek köréből azzal a felfogását jellemző irálylyal, a melyben könnyedség és költőiesség egyesül a komolysággal. Bizonyosan nagy élvezettel hallgatták, a mint az olvasói élvezettel olvasgathatják a felolvasásokat, a melyeknek esetleg szaktudományokbeli hibáira vagy jelenségeire nem vagyunk hivatottak rámutatni.

* **Halasi Gózon Gyula** ev. ref. lelkész *Palmie* után egy igen élvezetes történeti regényt forditott le s bocsátott közre ily cim alatt: „*A szent föld lovagja.*“ A történet főhőse egy *Rufus* nevü egyén; a ki római tribun Nero idejében s a szent földre kap kiküldetést, a hol keresztyénségeért s egyéb kiválóságaiért sokat kell szenvednie. Részt vesz Jeruzsálem 70-ik évi elfoglalásában Titusnak az oldalán s aztán mint boldog ember végzi be életét a zsidóból lett keresztyén nőnek Thámórnak az oldalán, a kivel közös sirban lesz eltemetve a Vezuv kitörézekor. A történet többi alakjai is nagyobbára mind rokonszenvesek, meggyőződéstől áthatott egyének. A regény irója valószinüségekkel dolgozik, a forditó jó magyarsággal teszi élvezetessé az eredeti alkotást. Igen méltó az elolvasásra. Ajánljuk mindazok pártfogásába, a kik szeretnek történeti jellegü regényeket olvasni. Terjedelme a műnek nagy 8°-ban 223 lap. Ára (?).

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 17—25.

* **Jegyzőkönyvek.** Az *a.-borsodi* egyházmegye tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyvét *Szalóczy Pál* főjegyző szerkesztette. Az 56 pontból álló jegyzőkönyvnek legfontosabb részei az esperesi jelentés, a mely adataiban teljesen hű képben tárja fel az egyházmegye életét, — a zsinati törvénytervezetre adott vélemény, — a Soltész Nagy Albert-féle végrendeleti alapitvány-levél stb. stb. Birósági ügy nincs a jegyzőkönyvben egyetlenegy sem! — *Alsó-Zemplén* tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyve *Hézser Emil* főjegyző szerkesztésében jelent meg, tartalmazván egyuttal az időközben tartott u. n. segélyosztó bizottsági s a tőke-segély kérvények elbirálására vonatkozólag összehivott rendkivüli közgyűlés jegyzőkönyvét is. A rendes gyűlés jegyzőkönyvének 59 pontja van, fontosabbak: a gondnoki megnyitó beszédet, az esperesi jelentést tartalmazó, a Tóth Lajos emlékezetét megörökitő, a számvevőszéki s tanügyi bizottsági jelentést magában foglaló pontok. Birósági ügy 3 van a jegyzőkönyvben. — *Vattay László* összeállitásában jelent meg a *gömöri* egyházmegye mult évi rendkivüli közgyűlésének s jelen évi rendes gyűlésének a jegyzőkönyve, ez utóbbi 94 pontot foglalván magában, a minek oka abban is kereshető, ha valaki sokalná e nagy számot, hogy az egyházmegye évenként csak egy gyűlést tart s hogy az egyházlátogatási jegyzőkönyvek alapján, igen helyesen, külön pontokban hozza meg határozatait az elintézendő kérdésekben, mig másutt szokásban van egy pont alatt több alpontot szerkeszteni. Az is igaz azonban, hogy ebben a jegyzőkönyvben is vannak fő és alpontok, például a 23., 41. és 64. pontoknál. Kimerítő az esperesi jelentés, a mely markánsul rövid, de mélyreható jellemzéssel adja meg a tájékoztató képet egy esztendei életről. Nagy körültekintéssel készitett a zsinati törvénytervezetre vonatkozó vélemény s általában a pezsgő élet jelei mutatkoznak még a jegyzőkönyvből is, a melynek olvasásában

csak a végtelenül sok nyomdászati hiba háborgatja az olvasót. Birósági ügyet 1-et tartalmaz a jegyzőkönyv, a melyben most is ott van melléklet képen a más egyházmegyék által is követhető eljárás: *az egyes egyházak vagyoni kimutatása.* — A *felső-zempléni* egyházmegye jegyzőkönyve tartalmazza az ez évi tavaszi rendes, a mult évi decemberi s az ez évi áprilisi rendkivüli gyűlés jegyzőkönyvét. A rendes gyűlés jegyzőkönyvében az esperesi jelentés a maga részletezésével, az egyes kerületi inditványokra vonatkozó pontok a feltünőbbek, mig az áprilisi rendkivüli közgyülésben a zsinati törvénytervezet tárgyalása ment végbe s ebben a jegyzőkönyvben ez a fontos rész. Birósági ügy 7 van a jegyzőkönyvben, még pedig 4 közigazgatási, 3 fegyelmi ügy.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A *tardonai* (felső-borsodi egyhámegye) gyülekezet öreg lelkipásztora, a kit a magyar irók fejedelme, Jókai Mór is megörökitett visszaemlékezéseiben, *Rácz Endre* élete 86-ik évében junius 8-ikán csendesen elszenderedett az Urban. Hűséges pásztora volt hiveinek, — szolgálatra kész embere egyházmegyéjének, 25 éven túl viselvén a tanácsbiróságot: s lett öreg ember, a ki emlékeinek élt, a melyeket életének kegyelmi s szolgálatának 58 hosszú évei alatt bőségesen gyűjtögetett. Legyen áldott emlékezete!

— **Szives tudomásul.** Lapunknak ez a száma, a mint látható, *II. Rákóczi Ferencz szabadságharca s általában a Rákóczi-család emlékének* van szentelve, még pedig legnagyobb részben megemlékezésekben, mert az volt a célunk, hogy az ezekből kivillanó felfogás által mintegy a mai kornak a meggyőződése táruljon fel a legeszményibb szabadsághősre s harcára vonatkozólag. Nem politikai célzatúak tehát az emlékezések, hanem tükör darabok, a melyekben annak a kornak a képe látszik, a melynél fenségesebbet aligha képzelhetünk magunknak.

— **Uj egyetemi magántanárok.** A sárospataki főiskola jogakadémiájáról legközelébb két tanár nyerte el a kolozsvári tudomány egyetem jogi karán a magántanári képesitést, t. i. *Dr. Illyefalvi Vitéz Géza* és *Dr. Ferenczy Árpád*, a kikkel a jogakadémián immár 6 egyetemi magántanári képesitésü előadó tanár buzgólkodik főiskolánk jó hirneve öregbitésén s a hallgató ifjúság vezetésén. Isten áldása legyen munkájukon!

— **Egyházkerületi főjegyző választás.** A dunántúli ev. ref. egyházkerület néhai nagy nevü jegyzőjének, Körmendy Sándornak az utódjául: *Németh Istvánt*, a pápai theol. akadémia tanárát választották meg a presbitériumok 196 szavazatot adván reá. Rászolgált az elismerésre s közbizalomra, a melynek legyen sokáig letéteményese!

— **Alapítvány-tétel.** Néhai Tisza Kálmán a dunántúli ev. ref. egyházkerületnek csaknem teljes 4 évtizedig volt a főgondnoka. Főgondnokságának örök emlékeül, hátramaradott özvegye: *gróf Dégenfeld Ilona* a mult hét napjaiban *16 ezer koronás alapítványt tett a dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai leánynevelő intézetében három jó magaviseletü és előmenetelü növendék ellátására.* A hitvesi szeretetnek eme kegyeletes ténye előtt hódolattal hajlunk meg s legyen áldott a szív, a melynek szeretetérzései igy nyernek megnyilatkozást az elhunyt hitvestárs iránt!

— **Kormányválság.** A napi politika hive: nagy izgatottságban élnek. Az országgyülésen nagyban érvényesülő obstrukció következtében a Széll Kálmán miniszterelnöksége megszünt s vele együtt a többi miniszterek állása is változásnak van kitéve. Az uj kormány megalakításának munkájával a király *gróf Tisza Istvánt* bizta meg. Minket az érdekel ebben az ügyben, hogy gróf Tisza Istvánt az ultramontánok nem annyira politikájáért, mint inkább *kálvinistaságáért* akarják lehetetlenné tenni s jellemző tünet, hogy a *nagy szabadelvü pártnak* is szemet szúr a *kálvinista* egyházmegyei gondnok . . . Ebből következtethetünk a nagy politika jellemére . . . És azt mondják, hogy a kálvinistasága is csakugyan oka volt annak, hogy kudarcot vallott kormányalakitási vállalkozása!

— **Egy régi jegyzőkönyvi határozat az Ur-napja alkalmából.** Most, a mikor az Urnapnak *állami* ünnep voltát hangoztatja a honvédelmi miniszter, érdekes lesz a következő jegyzőkönyvi pontot közreadni: 1776 jun. 1-én egyházunknak (miskolci) közönséges gyülése melly alkalmatossággal »Proponálta Tisztelendő Superintendens Ur (Szalay Sámuel,) hogy mivel Ur napja az jövő Csötörtökön el következik, mellyen és annak Octávájján a Catholicus Atyafiaknak Theophorica Processiójok levén, meg eshetnék, hogy netalán tán a mi Ekklésiánknak tagjai közzül némelyek vagy éretlenségből, vagy vigyázatlanságból, vagy más aféle okbul botránkozást okozhatnának; arra való nézve kéretettnek és az Urnak nevében inttetetnek is az Ekklésiának minden rendü Tagjai, hogy a következendő Ur napi és annak Octávján, sőt bármikor is olyan alkalmatossággal lejendő Processiok alkalmatosságával, kiki magát ugy visellye, hogy legkisebb botránkoztatásra való alkalmatosságot se szolgáltasson; mihez képest jobb lesz, hogy az Házi gazdák és Gazda asszonyok mind magok személyekben Házokban bent üllyenek, az imádkozásokban és éneklésekben foglalatoskodván, mind pedig gyermekeiket és cselédeiket, kivált Oskolába járó gyermekeiket ugyan e végett otthon tartóztassák, vagy ha szükségesképpen a Processiok mellett el menni történne is, magokat illendően és botránkozás nélkül visellyék. Mely dolog Tiszteletes Uraimék által fog a Cathedrából közönségessé tétettetni és az egész nép arra intetni, hogy az Ekklésiának ezen végezése foganatos légyen; ugy Tiszteletes Rector ur (a gimnban!) is requiráltatik, hogy az Oskola kapuja a Processionak végéig zárva tartassék és az Oskolabeli ifjuság is hasonlóképpen a fellyebb valóknak meg tartására, szoros fenyiték alatt köteleztessék és ki csapatásnak büntetése alatt inhibeáltassék, hogy senki közzülök vagy az Udvaron vagy az ablakokon s Palánkáknak hasadékjaikon ki ne nézzen, hanem minden Deák Inassával együtt maga Contuberniumában tartózkodjon« . . . « Vajjon *állami* ünnep volt-e tehát valamikor az Urnapja? . . . Nem, hanem a kényszer érvényesült. És ma a protestáns *vezéremberek* is, ha hivatalos állásban vannak: ott vannak a körmenet kezdetét megelőző misén a vallás-egyenlőség nagy diadalára!

— **Helyreigazítás.** Az előző számban egy kis közleményt adtunk, a mely igy hangzott: „*Internátus elemi iskolásfiúk számára.* Budapesten a Kis-Svábhegyen levő fiú nevelő intézetbe 6—10 éves fiúk vétetnek fel. A havi díj 60 kor. Ezért a növendékek tanitást, élelmezést és ruházatot kap. Bővebb felvilágositással szivesen szolgál az igazgatóság. Budapesten, I. ker. Istenhegyi-út 32. szám.“ — Ezt a közleményt most *egyszerűen meg nem jelentnek kérjük tekinteni.* Ugyanis ezt a tudósitást a nevezett intézettől megkapván s annak közlésére felkéretvén: a kérésnek eleget tettünk, gondolván, hátha némely szüléknek szolgálatot tehetünk vele. Most kijelenjük, hogy nem tettünk szolgálatot, mert tudomásunkra adatott, hogy az a *svábhegyi iskola jezsuitáknak a vezetése alatt áll* s igy a lehető legroszabb irányú nevelő-intézet. A bona fide történ

közléssel, reméljük, még senkinek sem ártottunk, — mi magunk pedig még jobban fogunk a jezsuitáktól tartózkodni!

— **Nyilvános kérelem és nyugtázás.** Az erdőbényei ev. ref. egyház, mely egykor jobb időket látott, ma válságos napokat él. A nagy szerencsétlenség, mely templomot, iskolát s paplakot hamvasztott el, a nyomor és inség legszélsőbb fokára juttatta e jobb sorsra érdemes egyház híveit. E szomorú körülményből kifolyólag arra kérjük lelkésztársainkat, sziveskedjenek a hozzájok küldött gyűjtő-íveket körözni s ez uton kegyes adományaikkal a nyomorba jutott egyház felsegélésén munkálni. Idáig a következő adományok folytak be: Rátkay István főgondnok 1120 kor., Marton István 110 kor., Kóta Sámuel gyűjtő-ívén 60 kor., Szomjas Gusztáv 20 kor., Stein berni egyetemi tanár 50 kor., gróf Lónyay Gábor 50 kor., tolcsvai ref. egyház 10 kor. 67 fillér, Hegyi Mihályné Debrecenből 30 kor., szikszói ref. egyház 9 kor., pethő szinyei ref. egyház 9 kor. — A nemes szivek áldozatkézségeért egy súlyos próbára tett nép hála könye mondjon köszönetet.

— **Tájékozás a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyei leány-internátusról.** a felső-szabolcsi ev. ref. leány-internátusba az elmult iskolai esztendőben összesen 16 növendék vétetett fel, kik közül 14 a polgári leányiskolába s 2 a nőipariskolába iratkozott be. Gátló körülményeiknél fogva eltávoztak hárman s így az iskolai év végéig bentlakó volt 13. A növendékek közül egész díjas volt 6, kedvezményes 6 és ingyenes 4. A jövő iskolai évre 24 növendék vehető fel. A felvételért a kérvények augusztus hó 15-ig a nyiregyházai ev. ref. lelkészi hivatalnál adandók be. Az internátusba olyan növendékek vétetnek fel, a kik legalább négy elemi osztályt kielégítő sikerrel végeztek és jó magaviseletet tanusítanak. Az internátus növendékei első sorban a helybeli polgári leányiskolába iratkozhatnak be, beiratkozhatnak a nőipariskolába is. Az internátus egészen a modern kor követelményei szerint van berendezve. Vizvezeték, fürdőszoba, tágas tanuló-, társalgó-, zene- és hálószobák összesen a mellékhelyiségeken kivül 16 szoba és terem állanak rendelkezésre, melyek körülbelül egy holdnyi területen vannak elhelyezve. Az internátus gondot fordít a szorosabb értelemben vett nevelésen kivül a modern nyelvek, zene és kézi munka megtanulására, valamint arra, hogy a nyilvános iskolába járó növendékek az egyes tantárgyakból otthon felvilágosításokat és magyarázatokat nyerjenek. Az intézet egyik célja az is, hogy a növendékek ügyes és gondos házi asszonyokká, továbbá vallásos, buzgó s igaz magyar nőkké neveltessenek fel. A felügyeletet és ellenőrzést a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye gyakorolja. A folytonos őrködés és nevelés vezetése pedig meghatározott házi és napi rend szerint egy gondos és képes igazgatónőre s egy nevelőnőre van bizva. Az intézetnek rendes házi orvosa van. Az élelem reggel kávé, ebédre három tál étel, aztán tizórai s délutáni uzsonna s este vacsora. Az ellátási díj 400 kor., az egyházmegyei lelkészek s tanítóknak 300 kor. Ez összegben nincs belefoglalva a tandíj; valamint ez összegen felül kell fizetni bútor-használatot s orvosdíj fejében 13 koronát és havonként a mosásdíjat 2—2 koronát. Hogy a növendékek mely ruhanemüekkel szerelendők fel, — továbbá egyéb kérdésekre a nyiregyházi ev. ref. lelkészi hivatal szolgál szives felvilágosításokkal. Nyiregyháza, 1903 junius 1. *A leányinternátus Igazgató-Tanácsa.*

— **Lelkészértekezleti gyülés.** A miskolci kör ref. lelkészei julius első napján tartják értekezleti gyülésüket Miskolcon, idb. Sólyom Gyula elnöklete alatt.

— **KÉRELEM. Tisztelettel kérjük Lapunk előfizetőit, hogy a lejárt előfizetést sziveskedjenek megujítani. Kérjük a tagsági díjaknak is beküldését mindazok részéről, a kik irodalmi körünknek vidéki tagjai. A „Sárospataki Irodalmi Kör" pénztári hivatala.**

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle „*POKLOS*" szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

11—39

Klimatikus gyógyfürdő

Szolyva-Hársfalva

Hidegviz-gyógyintézet

(Beregmegyében.) Vasuti állomás. Remek szép fekvés, kiránduló helyek és sétányok.

Gyógyeszközök: Hidegvizgyógyintézet, vasas- és égvényes savanyuviz és fürdők, ez idén ujonnan és célszerüen átalakitott sós- és fenyőbelégzési intézet, villanymassage, természetes melegtej, juhsavó; mindezek célszerü használatára a gyógyfürdő orvosa ügyel fel.

Járványmentes hely. Gyógyszertár. Állandó fürdőorvos. Két vendéglő. Kitünő ellatás és lakás. Elsőrendü cigányzene.

Gyógyjavallatok: Tüdőbajok, mália (mocsárláz), gége-, horg- és tüdőhurut, emésztetlenség, máj- és lépdaganatok, vizhólyaghurut, specifikus s görvélyes csontbántalmaknál. Mindenféle idegbántalmak, fejfájás, migraine, histeria, szédülés, nehéz légzés, hypochondria. Vérbajok, köszvény, gorvély, bujakor, delirium trem potat. Női bajok, fehér folyás, sápkór, havi zavaroknál.

Idény: májustól—októberig.

Prospektussal és egyéb felvilágositással szivesen szolgál

10—10 **a fürdőigazgatóság.**

Hirdetéseket jutányos áron elfogad e lap kiadó hivatala.

Ferencz József keserűviz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. 26. (1123.) szám. Sárospatak, 1903. junius 29.

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Őrálló: Kapuzáráskor. — Novák Lajos közigazgatói jelentése a sárospataki ev. ref. főiskola 1902—1903. évi életéről — Buza János: Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből. — Péter Mihály: Zsinati ügyek. Referens: Érettségit tett ifjak találkozója. — A sárospataki főiskola Rákóczi ünnepélye. — Évzáró napok a sárospataki főiskolában. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Kapuzáráskor.

Egy esztendővel ismét gazdagodtak a közművelődési intézetek történetének lapjai; egy esztendővel előbbrehaladt nemzeti tudományos életünk s a múzsa-fiak lelkére egy újesztendőnek tapasztalatai vésték rá a maradandó és mulandó nyomokat.

Mire e sorok megjelennek, az iskolák bezárták kapuikat, a tanuló-sereg az édes anyai szeretet boldogító érzéseit az otthon körében élvezi, gondtalanúl, önfeledten, semmivel sem törődve, hogy a szív és lélek nyugalma által a rugékonyság visszaszereztessék.

És ha a tanúlói sereg pihen, nyugszik, szórakozik: a megszolgált pihenést élvezi a tanító-mesterek serege is, a kik lobogó gyertyák és fáklyákként égnek, világítva másoknak, de önmagukat is megemésztve.

E két pihenő seregnek, tanúlók és tanítók seregének egymáshoz való viszonya egyelőre lekerül most a napi-rendről, mert a kapuzáráskor mindenki úgy gondolkozik, hogy a pihenés napjai alatt kár volna a sokat hánytorgatott tanügyi s általános iskolai kérdéseket bolygatni, úgy sincs azokra sem idő, sem alkalom, sem ok, levén a boldog nyugalmi idő minden kérdést elmellőző.

De bár ez így van, bár a nyugalom, a pihenés megkezdését jelenti az iskolák kapuinak bezárása: mégis lehet és kell is elmélkednünk a fölött, vajjon protestáns iskoláink betöltik-e azt a magasabb hivatást, a mely a szorosabb értelemben vett iskolai érdekeken kívül, létezésükhöz füződik? A protestáns áldozatkészségnek, önfeláldozásnak, a felekezeti érdeknek olyan viszontszolgálatokat tesznek-é, a melyeknek látásakor s tapasztalásakor önként támad a gondolat: ezek az intézmények még mindig beválnak s a nemzeti közérdek mellett az egyházat is híven szolgálják?!

Vagyis, a mint láthatni, most a kapuzáráskor egy nyugtalanító kérdésnek a feszegetésével állok elő és én, a ki sajátos helyzetemből kifolyólag, mintegy őrállói tisztet vagyok köteles teljesíteni, a mely tisztnek teljesítésekor ellenállhatlanúl nyomúl előtérbe annak az ügynek a tárgyalása: vajjon a protestáns tanintézetek valóban megfelelnek-é protestáns nevöknek, hivatásuknak?!

A magyar református egyházban a törvény kimondja: az *iskolák mindenestől az egyház testéhez tartoznak*. Sajnos, hogy a *mindenestől* szónak ma már magyarázásra van szüksége, mert *sok részben* máshoz *is* tartoznak. S épen ez a máshoz *is* tartozás azt eredményezi, hogy a *függetlenítés*, az egyháztól való elszakadás gondolata mindjobban háborgatja a lelkeket s e háborgatás következtében az egyházi kötelék szakadozott kezd lenni. A kötelék szakadozását igazolják ama felszólalások, a melyek e lapokban is vitatták az állam-segélyezésnek bontó hatását. Ha pedig arra gondolunk, hogy az úgynevezett vallásos nevelés miként nyer kifejezést épen a református egyház szempontjából, akkor egyenesen ki kell mondanunk, hogy a lassú, de biztos leszállás van munkába véve e területen, mert a tanítók, tanárok a felekezeti öntudatot, álláspontot, meggyőződést nem sokra becsülik, saját nyilatkozataik szerint is, levén mindannyian a föltétlen függetlenségnek a hívei.

Hát jól van. Szabadság gondolatban, érzésben, cselekedetben, a mely ott köt ki, hogy a templomba járás sem egyéni vallásos szükségérzetből, sem példaadás szempontjából nem gyakorlandó; a vallásos szertartásokon való megjelenés szüksé-

Lapunk jelen számához ¾ iv melléklet van csatolva.

gének tagadása a protestáns hivatalos egyének részéről, de esetleg más vallású hitvestársaiknak elkísérése azok vallásos szertartásaira, sőt hitvestársaiknak talán tüntető megjelenése egyes vallásos ünnepélyeken, ellenben tanítóinknak, tanárainknak húzódozása és egyenes elmaradása sok iskolai vallásos ünnepélytől is: mindez a szabadság igaz értelmezése s gyakorlása, a melynek a protestáns tanférfiak reszéről kell *így* megnyilatkoznia, hogy szóvá tétessék s a kapuzáráskor gondolkozási anyagúl szolgáljon?!

Egyet sohasem szabad szem elől téveszteni s ez az, hogy a protestántismus szelleme a szabadságot megköveteli, de nem engedi azért a *szabadságnak visszás értelmezését.* Protestáns értelemben szabadnak lenni s a szabadsággal a protestántismust megcsúfolni: ez nem protestáns álláspont. Protestáns tanférfiúnak lenni s a tanügy szolgálatában állva megvetni tanítani szóval, írásban, cselekedetben, példaadásban, például a templom látogatást, a reformáció emlékünnepélyének megünneplését: ez a protestántismusnak iskolai tekintetben a teljes csődbejutását jelenti.

És ha ez így tart tovább is, ha a jelenségek, a melyekkel mind az öt egyházkerületben, ha szórványosan is, de nagy fájdalmunkra, mégis csak találkozunk, szaporodnak, fejlődnek: vajjon a protestáns intézetek viszontszolgálatot tesznek-é a fentartó testületeknek, a magyar protestáns egyetemes egyháznak, közelebbről minket érdeklőleg, a magyar református egyháznak?

Tudom én azt, hogy a tanítók, tanárok mellett úgynevezett világiak is vannak, a kik *magas* egyházi közéleti állást töltenek be s épen az egyháziasságot, isten-házának látogatását tüntetőleg kerülik. De hát ezt vajjon felhasználhatni-é mentségül? S kicsoda áll érte jót, hogy az ilyen világi példák nem tanítói s tanári példák után keletkeznek-e?!

Kérve kérem az érdekelt feleket, tanítóinkat, tanárainkat most a kapuzáráskor: vallásos érdekeink ápolásáról, szolgálatáról ne feledkezzenek el s ha majd ismét megnyílnak a tantermek kapui, megértvén e mondást: *az Isten félelme kezdete a bölcseségnek*, tanítással, érzéssel, cselekedettel, példaadással szolgálják vallásos céljainkat

Mert nekem az a meggyőződésem, hogy ha az iskolákban képmutatást látunk, illetőleg, hogy vizet prédikálnak és bort isznak épen vallásos tekintetben: ez az eljárás a legnagyobb veszedelmet rejti magában!*

Őrálló.

* E cikk némely vonatkozásait s kitételeit erőseknek találtuk ugyan, de a cikkíró határozott kívánságára, nem töröltük. Szerk.

ISKOLAI ÜGY.

Novák Lajos közigazgatói jelentése a sárospataki ev. ref. főiskola 1902/3 évi életéről.

Főtiszteletű előljáróság!
Mélyen tisztelt közönség!

Az isteni gondviselés iránt érzett mély hálával, előljáróságunk, a főiskola kormányzásában, szolgálatában és pártolásában részes tényezők iránt való őszinte elösmeréssel és köszönettel kezdek hozzá közigazgatói jelentésemhez. Hála, köszönet és elösmerés mindezeknek egyenként és összeségben, hiszen nekik köszönhetjük, hogy főiskolánk élete az elmúlt iskolai évben háborítatlanúl, megpróbáltatások nélkűl, békés és áldásos viszonyok közt folyhatott le. Szelleme maradt a régi, a vallásossággal és hazafisággal összeforrt szabad tudományosság szelleme, mert kormányzói és munkásai egytől-egyig ennek szolgálatában állottak. Tanitási és nevelési rendszere, hagyományaink mellett is a kor színvonalán, mert ha egyben-másban fogyatékosak vagyunk is, ha egy és más intézményünk hiányzik, vagy nem eléggé tökéletes: nagyban és egészben kiálljuk a próbát, kiálljuk a versenyt más, hasonló intézetek mellett. Anyagi erőink sértetlenűl megmaradtak, sőt növekedésnek indúltak, mert okos gazdálkodási rendszerünk erős támogatást talált a főiskola sorsán szeretettel csüngő szivek szives és megható áldozatkészségében.

Ez az áldozatkészség mostanában a tavaly tervezett s ez idén végleg szervezett *„Uj Vay-Mocsáry Alapítvány"* felkarolásában áll. A haza összes ref. egyházaihoz és egyházi nagyjaihoz, a főiskola volt tanítványaihoz és őszinte jóakaróihoz elküldött hívó szózatunk már is meghallgatásra lel, mert a hozzácsatolt gyűjtőívek kisebb, nagyobb, de mindenkor szives adományok és sokszor valóban megható sorok kiséretében kezdenek visszaérkezni, édes bizonyságaiúl annak, hogy a hagyományos prot. áldozatkészség nem szűkűlt meg s hogy a magyarországi ref. egyház közszükségnek tartja a sárospataki főiskola függetlenségének, versenyképességének fentartását s ennek zálogaúl önálló élete biztosítását. Mi lesz majd a végeredmény, az ma még nem is sejthető, de jogosan reméljük a jobbat és hogy ez a remény valósággá váljék: ezen az úton is ajánljuk az alapitványt, vagy a mi egyre megy, főiskolánkat az áldozékony szívek nagybecsű pártfogásába.

Főiskolánk *belső életéből* általánosságban három mozzanatot tartok különösen kiemelendőnek: *a tanári karban történt nagyobb arányú személyi változásokat, a tanári szolgálati szabályzat megalkotására tett komoly előkészületet és a tanúlók látogatásának, ellenőrzésének intézményszerűen való rendezését.*

A tanári személyzet a közelmúltban történt s a közel jövőben várható nyugdíjazások, nem különben nehány új tanszék létesítése folytán rohamosan újúl, a miben tárgyi szempontból, nincsen semmi veszedelem, csak áldás és haszon. A megfáradt munkás megérdemli, a nyugdíjintézet pedig lehetővé teszi a nyugalmat s így nem csuda, ha ily nagy tanári személyzetben gyakorta felhangzik az önkéntes „veteres migrate coloni;" de a távozók helyére ifjabb erők lépnek, a kik egytől-egyig telve vannak a főiskola iránt való rajongással, pályájok iránti buzgó szeretettel és nemes becsvágygyal. És mégis, mégis megszólal innen is, onnan is a féltő aggodalom:

nem változik-e meg ez által a főiskolának is, a tanári karnak is a közszelleme? Nyugodtan, de erős meggyőződéssel mondhatom, hogy nem. A változás mindig mozgalommal, a mozgalom nyugtalansággal jár s a dolgokat mindig külsejüknél fogva látjuk és itéljük meg előbb; de a midőn beáll az elhelyezkedés s vele megjő a nyugalom, midőn a higgadt itélet perce elérkezik, belátjuk, hogy nincs aggodalomra ok: új, de méltó, de hű nemzedék vette át a régi örökséget. A sárospataki főiskola régi jó szellemét senki nem akarja és hát nem is könnyű megoltani.

A szolgálati szabályzat megalkotásának szükségességét már régen érzi, megalkotását is régóta munkálja a tanári kar; de e mellett előljáróságunk a maga részéről is kivánatosnak tartja, hogy a fizetések rendezettségével a szolgálat szabályszerű rendezettsége járjon karöltve. Az előmunkálat már kész is e tárgyban, de még egyengetésre és simítgatásra vár; sokáig nem várat, nem is várathat magára, mert maga a tanári kar sem akarja, hogy szolgálati szabályzata, más iskolák által meg előzve, utószülöttként jöjjön a világra.

Tanúló ifjainknak lakásukon való meglátogatása és ez által tanulmányi és erkölcsi életök ellenőrzése régi szokás a főiskolában. De hogy ez az ellenőrzés még hatékonyabb és jótékonyabb legyen, a jelen iskolai évben intézményszerűen szerveztük azt. A szállásokat, népességük és helyi fekvésük alapján csoportokba, u. n. járásokba osztottuk s mindenik járás számára egy három tanárból álló látogató bizottságot állítottunk össze, mely a látogatást évenként többször, de legalább ötször tartozik megtenni s tapasztalatairól oly körülményes naplót vezetni, hogy abból a beletekintő azonnal teljes képet nyerhet úgy a szállásokról, mint maguknak, a tanulóknak testi, erkölcsi, szellemi állapotáról. Mi ennek az intézménynek már is tapasztaltuk mind a korlátozó, mind a sarkaló hatását, több irányban, de a tanulóknál a leghatékonyabban s ha az első összeállításaiban még nem tökéletes gépezet tökéletesebbé válik, egyik legüdvösebb intézményévé lehet a főiskolának.

Áttérve már most a főiskola *egyes intézeti ágaira*, ezekben a személyzetbeli változásokon kivül sem a szervezetben, sem a tanrendszerben, sem a rendtartásban nagyobb módosításokkal nem találkozuk.

A *vallás és egyháztudományi* s a vele kapcsolatos *bölcsészeti kar* körében legnevezetesebb tény volt *Szinyei Gerzsonnak* nyugalomba vonúlása és helyének *Dr. Horváth Cyrill József* budapesti ref. főgimnáziumi rendes és egyetemi magántanárral való betöltése. *Szinyei Gerzson*ban főiskolánk egyik legérdemesebb és legjellegzetesebb tanára és egyénisége lépett le a tanári katedráról. Vas egészségénél, ruganyos szellemének, szolgálatkészségének, széleskörű és mély tudományosságánál fogva egyik legjobban meghasználható és meg is használt erője volt a főiskolának. Akár mint tanár, akár mint főkönyvtárnok, akár mint iró teljesen összenőtt a főiskolával, úgy, hogy a főiskola élőfájában a maga 40 éves múltjával szinte egy önálló gyűrűt képez. Ő teljesen belatanította, belevondotta és beleirta magát a főiskolába. Most pedig, mint főiskolai pénztárnok bele is sáfárkodja magát. Ne dicsérjük még az élő embert, a lankadatlan munkást. Sokáig maradjunk adósak a dicséretével!

De utóda *Dr. Horváth Cyrill József* is teljesen kiforrt egyéniség. Tanári és irói szép múltja, erős munkakedve, irodalmi és könyvtári szakavatottsága biztos zálog nekünk, hogy emberül betölti elődje helyét. A jó Isten segítse őt sikerről sikerre főiskolánk hű szolgálatában!

Aztán, ha megemlítem még, hogy a tavaly ürességben állott theológiai segédtanári állást ebben az évben *ifj. Hubay Bertalan* segéd-lelkész töltötte be, ki egyúttal alkönyvtárnok is volt s mind a két állását becsülettel, közmegelégedésre, különösen erős szolgálatot teljesítvén a könyvtárátadási munkálatoknál s hogy *Ggulay Károly*, gazdasági v. tanár, a földmivelésügyi miniszter intézkedése folytán ismételten mezőgazdaságtani előadásokat tartott az akadémián, különösen theologusainknak: elmondottam minden, e karra tartozó feljegyezni valót.

A *jog- és államtudományi kar* életének nevezetesebb mozzanatai voltak a miniszteri leckekönymintával, a félévek arányosabb beosztásával való foglalkozás és e mellett tanulmányi és fegyelmi szabályait újból összeállította s előljárósági jóváhagyás után kinyomatta. Tanári személyzete azonban még nevezetesebb mozzanatokat tüntet fel. Régi kipróbált tanerői közül le kellett mondania *Dr. Ballagi Gézáról*, kit a miniszterium 1902. julius 24 én ideiglenesen nyugdijazott. O, bár nem a főiskolának neveltje, mégis hamarosan s gyökeresen beleélte magát a főiskolába s egyikévé lett a főiskola legmunkásabb, legnagyobb hírű és legvonzóbb tanárainak Minden tekintetben erős egyéniség, ki mikor már sokat tett is, ki mikor már sok kitüntetésben részesült is, mindig éreztük, hogy még többre hivatott. 27 évi szolgálat után, megváltozott körülményei miatt ment nyugalomba. Most a nemzet törvényhozásának munkás tagja s míg reménynyel nézünk további szép pályája elé, hisszük, hogy főiskolánknak is jó barátja s alkalomadtán mindig hű támogatója marad. — Helyét *Dr. Ferenczy Árpád*, képviselőházi könyvtári tisztviselő. mint rendkivüli tanár foglalta el november 1-jén, tudományos, irói és egyéni szép tulajdonságokat hozván közénk és katedrájára. Hozzá fűzött jó reménységünket gyorsan kezdi beváltani, mert 1903. junius 16-án a tételes nemzetközi jogból egyetemi magántanári minősitést szerezvén, rendes tanársága immár bevégzett dolognak tekinthető. Újabb tisztességet szerzett magának és a karnak az ifjabb tanári gárda két tagja: *Dr. Meczner Sándor* és *Dr. Illyefalvi V. Géza* is, ennek az évnek folyamán tévén egyetemi magántanári vizsgát, amaz a magyar magán jogból, emez a tételes közigazgatási jogból, de mind a ketten Kolozsváron. Ez a tanári kar tehát most már nemcsak teljes, hanem mindenik tagja egyszersmind a legmagasabb képzettségű szakember is, a minek, erősen hiszszük, meg lesz a jó eredménye mind ide bent, mind odakint s bizonyosan hozzá fog járúlni a joghallgatók létszámának még tekintélyesebb emeléséhez.

Főgimnáziumunk ebben az évben is tovább folytatta a konventi tanterv szerint való berendezkedést és úgy ebben. mint általában a kifejlesztésben szinte a teljes berendezettségig haladt. Áll ez különöseu a tanári személyzetet illetőleg, mely a jövő iskolai évben részint a nyugdijazások, részint új tanszékek felállítása és szervezése folytán abba a kedvező helyzetbe jut, hogy egy kivételével már mind képesített, rendes tanárból fog állani. A tanév kezdetén nyugalomba mentek *Szivós Mihály* és *Makláry Pap Miklós* Mindketten a sárospataki anya-iskola neveltjei, de egyúttal mind a ketten példányszerű, hű munkásai is, a kik bőven beváltották azt a reménységet, a melyet beléjök, megválasztatásukkor az előljáróság és a tanári kar fektetett. Kitartó szorgalmukkal, atyai bánásmódjukkal nemcsak jeles tanárai, hanem még jelesebb nevelői voltak a zsengébb ifjuságnak, kikkel készűltségre nézve talán igen, de nevelői befolyásra nézve alik versenyezhetett valaki. Sok-sok szüle, sok-sok férfiúvá nőtt régi tanítvány hálás szívvel gondol megbecsűlhetetlen szolgálataikra. Tollukat is meghasználták, tisztességgel, áldással használták a tanügy javára s ezen

kivül Szivós Mihálynak a tápintézet, Makláry Miklósnak az irodalmi kör vezetése körül vannak sokszorosan méltányolt és nem évülő érdemei. Most még mind a ketten testben, lélekben erős férfiak s ha a tanügy terén többé már nem szolgálnak is, de a főiskola gazdasági ügyeinél továbbra is becses szolgálatot teljesítnek a főiskolának.

Ugyanekkor vált meg főgimnáziumunktól *Zombori Emőd* is, ki bár nem rendes tanári, de kisegítői minőségében nagy buzgalommal működött a szépírás, a mértani és szabadkézi rajz tanításában s előljáróságunk és tanári karunk osztatlan elösmerésével lépett nyugalomba. Élvezze azt még sokáig testi lelki egészséggel, zavartalan boldogságban!

Részint e nyugdijazások, részint a fennforgó tanügyi szükség alapján a főt. előljáróság már az előző iskolai évben két rendes tanárt választott a főgimnázium számára, u. m. *Deák Géza* pápai tanárt a szépírás és rajztanítási és *Zelles Lajos* sepsi-szent-györgyi tanárt a földrajz-történelmi tanszékre. Egy évi munkálkodásuk már is bizonyítja, hogy nyereségül jöttek mind a ketten főiskolánkba.

Ugyancsak az év elején kellett volna betölteni rendes tanerővel a tavaly szervezett németnyelvi második tanszéket is, de a kihirdetett pályázat sikertelensége miatt előljáróságunk akként intézkedett, hogy *Magi Antal*, mezőtúri h. tanárt hivta még arra, hasonló minőségben, egy évre. Ő a meghivást el is fogadta s egy évi sikeres munkálkodás után mindnyájunk elösmerésétől kisérve távozik körünkből pályájának tovább folytatására.

De ezzel még nincs vége a személyi változásoknak. Mert egy az, hogy régóta érzett szükség volt már egy második vallástanári állás szervezése s akként való betöltése, hogy az alkalmazandó vallástanár a gimnáziumi alsóbb növendékek mellett a helybeli állami tanítóképezde ref. növendékeit is állandóan, tehát nagyobb haszonnal tanítsa; más az, a gimnázium egyik jeles veteránja, *Szinyei Endre* is megelégelvén a 35 éves tanári pályának a főgimnázium igazgatásával is súlyosbított terheit, f. évi szeptember 1-től kezdődő nyugdijaztatását kérte, a melyet az előljáróság ajánlatára, a miniszterium el is rendelt. Igy hát, fájdalom, már ő tőle is nem sokára meg kell válnunk.

Előljáróságunk jóelőre leszámolt az igy alakúló helyzettel s hogy a jövő iskolai évnek teljes személyzettel indúlhassunk, már tavaszszal betöltötte, pályázat útján, e tanszékeket. A német-magyar tanszékre *Nagy Lajos* pápai, a klasszika-filologiára *Szilágyi Benő* miskolci h. tanárokat, a vallástanira *Harsányi István* s.-a.-ujhelyi segédlelkészt és theol. magántanárt választván meg rendes tanároknak. Szivesen előlegezzük mindhármuknak bizalmunkat s reméljük, hogy ernyedetlen szorgalmú és példás hűségű munkásai lesznek a főgimnáziumnak.

Végül, ha még megemlítem, hogy a múlt iskolai évben katonai szolgálatra bevonúlt *Novák Sándor* okt. 1 sejével ismét megkezdette tanári munkáját, helyettesi minőségben, azt hiszem, hogy minden lényegesebb mozzanatot kiemeltem főgimnáziumunk jelen évi életéből.

Főtiszteletű előljáróság! Mélyen tisztelt közönség! Ime itt a rövid rajza főiskolánk múlt évi képének. Alapjaiban nyugodtság, részleteiben azonban mozgalmasság jellemzi azt, de reméljük, hogy nem kárunkra. Az előljáróság bölcsessége, a tanári kar odaadó munkássága nem volt hiábavaló; hála, elösmerés mindnyájuknak, de hála és hódolat a gondviselésnek is, mely ebben az évben oltalmazó szárnyaival felettünk nyugodott. Most pedig kérjük mindnyájan az egeknek urát, hogy áldja meg továbbra is ezt a főiskolát jó békességgel, virágzással; áldja meg a főiskola minden tényezőjét és áldja meg pártfogóinkat, a kiapadhatatlan szeretetü közönséget minden javaival! Elmondottam.

TÁRCA.

Négy év a sárospataki ev. ref. egyház történetéből.

(Folyt. és vége.)

A torony falának feljebb épitése ugy látszik elég gyorsan haladt, mert már julius 29-én a R. Curator azzal bizatott meg, hogy Szakátsi István és Vida Mihály ácsmesterektől minél szebb formáju toronyrajzokat kérjen, külön rajzban tüntetvén fel, ha palakővel, külön, ha »firnajszos vastáblákkal« vagy bádoggal fedetnék. A rajzok megtekintése után a bádoggal fedést fogadta el az egyháztanács és Szakátsi s Vida ácsokkal megkötötte az alkut 500 R. forintért s egy uttal megbizta a R. Curatort 2000 frt. kölcsön felvételével.

Az ácsokkal megköttetvén a szerződés, az Aug. 19-én tartott közönséges ekklesialis gyülésen szóbakerült a szükseges bádog beszerzése, a mi bizony nem kis gondot okozott abban az időben, mert hiszen azért egyenesen Pestre kellett utazni, még pedig szekeren. Épen ezért az ekklésiai közgyülésnek „a mennyiben a Bádogok ára igen sokra ütne, de másrészről, hogy a jó matéria helyett drágábban rosszabb ne szereztetne, sok kérések után a R. Curator ur a Pestre való menetelre, a Bádog megszerzésére magát felajánlotta, oly formán, hogy ezen utjában eshető nevezetesebb városokban is megfordulván, a hozzáértő mesterekkel a Torony uj formáját közölvén, a mellyiket értelmesebbnek látni azzal a munkának megtétele s a torony befedése felöl végső képen értekezne és meg is alkudna és a bádognak mennyisége felől is tudakozódna« Ez alkalommal nagy örömmel fogadta a közgyülés az egyház három derék tagjának: Föző Gergelynek, Balogh Mártonnak és Elek Jánosnak azt az önként tett ajánlatát, hogy a bádogot Pestről haza szállitják, nem kivánván a ns Ekklesiától egyebet, csak a lovakra vagy szekérreperaltatásra teendő uti költséget. Ez a három derék egyháztag, mint az áldozatkészség mintaképe, méltán megérdemlette, hogy neve a jegyzőkönyvben megörökittetetett. Ez alkalommal a R. Curator kölcségei, mivel a szabad költekezést, melyet az egyház neki felajánlott, el nem fogadta: naponkent egy egy ezüst forintban állapittattak meg.

A nagy utból szept. 2-ikán került elő a R. Curator, magával hozván a szükséges mennyiségü bádogot s utjában megalkudván a bádogozásra a tokaji bádogossal, 500 R. forintban s a legényeknek naponként adandó egy-egy itcze borban, azzal a kikötéssel, hogy ezért a gombot is elkésziti s az aranyozást is eszközli, természetesen az ekklésia által adandó aranynyal. Midőn ezt a Consistorium helyesléssel vette tudomásul, egyuttal elhatározta, hogy a régi gombot a petrahói egyháznak ajándékozza. A torony ácsmunkája szeptember utolsó felében már vége felé közeledett, ugy, hogy október 9-ikén az uj gombot feltették a tetőre. Nov 4-ikén a kömüvesek is elvégezték az összes kömüves munkát

s ezért fizetésük 1434 v. cz. forintban állapittatott meg, melyet azonban az egyház kifizetni nem volt képes, mert minden pénze teljesen elfogyott. Különben is az adósság már 4000 frtra szaporodott, a melytől, noha csak 6 % kamatu volt, szabadulni óhajtott s épen ezért kimondotta a consisztorium, hogy ki tartozását befizetni vonakodik, be kell perelni. A most már feleslegessé lett faanyagokról ugy intézkedett a presbitérium, hogy a deszkák közül azok, a melyek még épségben volnának, a karba rakattassanak fel, az állásfák pedig vagy a nemes Collegium vagy más akármely Ekklesiának vagy privatusnak rendes specificatio és felolvasás mellett eladóvá tétessenek, ezt cselekedvén azon vaskapcsokkal is, melyek az állásfákból kiszedettetnek.« E helyen jegyzem meg, hogy az épitkezés bevégeztével a templomba rakott használható deszkák nagy részét 1831-ben, az akkor pusztitó pestisben elhalt szegényebb ref. hiveknek koporsónak ingyen engedte át a consistorium, csak is az asztalos munkáért kellett az elhunytak családjának egy forintot fizetni.

1827. november közepén a torony fedése már vége felé közeledett s nov. 18-an kimondotta a consistorium, hogy egy hét mulva a harangokat is felhuzzák s a délelőtti isteni tiszteleten a gyülekezet férfi tagjai a szószékből felhivattak, hogy a felhuzásnál segédkezzenek. A templomépités teljes bevégzése azonban csak 1828 julius végén történt meg, midőn a toronyra készitett zsalogatereket, melyeket Krisák János sárospataki lakatos 75 v. cz. forintért vasalt meg, felrakták és a bádogosok a fedést teljesen bevégezték s velök a végleges leszámolás megtörtént. A consisztorium tekintetbevéve a bádogozó mesterek abbeli kérését, hogy a bádogozás körül előladódott nagy munkát előre nem láthatván, az alkudott summán kivül fizetésüket az egyház javitsa meg, részükre a rendes dijon felül 30 v. cz. forintot utalványozott s ezen felül a toronytól szükségen felül megmaradt 50 bádogpléh darab átadását határozta el.

Az 1824 márczius hó végén kezdett nagy munkát 1828 julius végén fejezték be egyházunk hivei; tehát négy évnél is tovább tartó fáradozással, igen sok gonddal és áldozattal igyekeztek a mi sárospataki hatalmas templomunkat ugy megépiteni, hogy az ő hitök szerint az utánok következő több nemzedéknek semmi javitani és épiteni valója ne legyen ezen a nagy alkotmányon. Fájdalom az ő szép óhajtásuk és reménységük nem vált be. Már 1834-ben, tehát ugyanazon évben, midőn templomunk fennállásának félszázados öröm-ünnepét az aratási sup. gyülés alkalmával nagy lelkesedéssel megülték, a földrengés annyira megingatta ezt a nagy épületet, hogy a boltozata megrepedezett s ezen repedések kijavitására az egyházkerület tehetősebb tagjai is 62 frt 30 krt gyüjtöttek s adtak át segélyül az egyház elöljáróinak. Igen valószinű, hogy ez volt kezdete annak a nagy romlásnak, melyet a ma élő nemzedék több, mint 20,000 forint költséggel tudott rendbehozni, szintén azzal a jó reménységgel, mint elődeik, hogy t. i. az utánnuk jövő nemzedékek hosszu sora nagyobb anyagi áldozatok nélkül imádhatja a mi jó Istenünket már eddig is sok viszontagságon átment sárospataki templomunkban.

Mélyen tisztelt Közönség! Ezeknek a régi feljegyzések alapján összeállitott történeti tényeknek az előadásánál kettős czél lebegett előttem. Egyik célom az volt, hogy a főtiszteletü egyházkerület 1886-ik évben hozott határozatának megfelelőleg a sárospataki ev. ref. egyház történetének megirásához, szerény tehetségem szerint, egy pár lappal magam is hozzájáruljak. A másik ezélom pedig az volt, hogy a mi, halóporaikban is áldott derék elődeinknek, — a kiknek vallásos buzgósága és áldozatkészsége reánk a mi nagy és terhes munkákban biztatólag, bátoritólag hatott tiszteletre méltó emlékét egyházunk, városunk és főiskolánk intelligens közönsége előtt kegyelettel felujitsam. Én hiszem, hogy a m. t. közönség megismervén az én szándékomat, szivesen megbocsátja, hogy becses türelmét ennyi ideig igénybe vettem. Ebben a jól eső hitben azzal az óhajtással zárom be felolvasásomat, hogy a jó Isten azt a nemes érzést, a mely a mi derék elődeink szivét mindenkor erősebben megdobogtatta, midőn vallásról, egyházról és hazáról volt szó, plántálja át és tartsa meg a mi és a mi utódaink szivében is, hogy a sárospataki ev. ref. egyház hivei az egyháznak és a hazának mindenkor jó fiai és leányai legyenek.

Buza János.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Észrevételek a törvénytervezetre.

(Folyt. és vége.)

A közalapról szóló szakasz cime ez: „a magyar országos ref. közalap“ összhangba hozandó a már többször hangoztatott cimekkel s igy kell hangzania: A magyarországi ev. ref. közalap.“

A 311. §. meg pláne igy kezdődik: „a magyarországi országos reformált,“ hűségesen lévén lemásolva a *reformált* szó, a mai törvénykönyv 258. §-ról. Kigazitandó.

A közalapról szóló szakaszban leglényegesebb és elismerésre méltó változtatás az, hogy a közalapi járulék az állami adó $1\frac{1}{2}$ %-ánál kevesebb nem lehet (315. §.) és hogy azoknál a községeknél, melyek a közalapi járulékot megakarják váltani: ez az átalányösszeg nem lehet kevesebb, mint az összes egyháztagok állami adójának $1\frac{1}{2}$ százaléka. Ez egészen helyes és igazságos alap. Részletesen ebben e szakaszról a következőket jegyzem meg. A 312. §. második kikezdését egészen törlendőnek tartom; ez ugyanis ellentétben áll a mai viszonyokkal; mert hiszen a magokat fentartani nem tudó egyházak előtt nem lehet ma már a cél lelkésztanitóságokká szervezkedni, vagy magokat leányositani; mert ma már a leányegyházak is anyaegyházakká fejlődhetnek az 1898. évi XIV. t.-cikk alapján; s a lelkésztanitóságok jók voltak addig, mig másképen nem segithettünk rajtok; de most, mikor épen azon fáradunk, hogy az ily szegény egyházak az 1848 : 20. t.-cikk alapján segélyeztessenek és fenmaradjanak: az ily egyházak előtt ez nem helyes kibontakozás. Egészen törlendőnek vélem.

Ugyancsak kifogásolandónak tartom a c) pontot. Régi idő óta nem kapnak már a lelkészek a közalaptól segélyt azon elv szerint, hogy róluk más módon van gondoskodva. Hatékonynyá kell tehát tenni a módot és utat s e §. kihagyni. A feladatok közé kivánjuk sorozni: az egyes egyházak és iskolák kölcsön útjáni segélyezését, ugy, miként azt kerületünk 1902. évi felterjesztésében is óhajtotta.

E szakasz többi §-ait pedig egészen elfogadhatónak tartom.

A törvénykezésről szóló szakaszszal foglalkozni nem rendelkeztem elég idővel; különben is úgy gondolkozom,

hogy erről alaposan csakis szakember nyilatkozhatik. De ujitást én is látok e részben!

Áttérhetünk most a köznevelési és közoktatásról szóló szakaszra. Erről különben igen kevés megjegyezni valónk van.

E szakaszt három dolog jellemzi: a hol szükséges volt, styláris módosítás tétetett rajta: némi változtatás történt a fejezetek elhelyezésén is, mert némely §-ok az alkotmányi részből ide, a megfelelő helyökre jöttek, sőt egészen új §-ok is vétettek fel, úgy, miként azt a közvélemény sürgette, a viszonyok követelték. A népnevelési és oktatási intézetek közt helyet leltek a polgári fiú- és leányiskolák, a gyermek menedékházaknál szintén kimondatott, hogy az oktatás nyelve kizárólag magyar; kimondatott, hogy az államnak átadandó iskoláknál ki kell kötni, hogy a tanító csak ev. ref. vallású lehet; meg van szabva, hogy az ev. ref. egyház iskoláiban csak ev. ref. vallású, egyházias gondolkozású és viselkedésű tanítók alkalmazhatók, a mit a mai törvénykönyv körül nem ir. A tanító változások és lemondások ügye a konvent körébe utaltatott; a betegség folytán való helyettesítésről való szabályrendelet alkotása a kerületeknek hagyatott fenn; a tanítók fizetésének feljebb emelése kilátásba helyeztetett: erről már szóltam ott, a hol a lelkészek fizetését tárgyaltam; a tanító, tanítónő és kisdedóvóképzőintézetekről szóló fejezetben új §. gyanánt felvétetett az, hogy kik lehetnek rendes, helyettes, óraadó tanárok, tanítónők; új az 521. és 522. §., melyeket szintén szükséges volt felvenni: több betoldás történt a gimnáziumokról szóló fejezetben; kimondatott, hogy gimnáziumi tanárok csak prot. vallású egyének lehetnek, szerintünk jobb lett volna azt kimondani, hogy ev. ref. vallásúak; helyet talált a törvényben, hogy kik lehetnek vallástanárok; új az 539., 40. és 42. §, ezek is helyesen vétettek fel; a tényleges helyzetnek megfelelőleg vétetett fel a tanárok fizetése; nyugdijuknál, a mint ezt kerületünk óhajtotta, hivatkozik a tervezet az 1894: 27. t-cikkre.

Az egyházkerületi tanügyi bizottságnak is jutott hely az 539. §-ban; helyén való volt, mert régóta működő testület s mai törvénykönyvünkben még sincs róla szó. A leányiskolákról szóló mostani törvénykönyvünkben a 452. §. az 562 kibővíttetett.

A főiskolákról szóló fejezetben a tényleges helyzetnek megfelelőleg szabályoztatott a tanárok fizetése; a nyugdij tekintetében kimondatott, hogy arról a fentartó testületnek és a konventnek kell gondoskodni. Látni való, hogy e szakaszon kevés módosítás esett, de ami történt, az szerencsésnek mondható. Szerintem az egész szakasz változatlanúl elfogadható.

Nyomatékosan hangoztatnunk kell végűl azt, hogy szükségét látjuk annak, hogy végrevalahára lépjen fel a zsinat erélyesen s sürgesse az államkormányt azon teendők megoldására, melyet reá az állam, egyház és a felekezetek egymás közötti jogviszonyának megállapitása s a teljes és tökéletes jogegyenlőség megoldása tekintetében várnak, úgy a miként azokat tiszáninneni kerületünk 1902. évi tavaszi közgyűlése 23. sz. I. részében felsorolta, melyeket itt ismételni feleslegesnek tartom, de a melyek közül a törvénytervezet 1—2 szerény lépés kivételével alig sejteti, hogy e kivánságok megvalósítása, illetőleg sürgetése lebeg szemei előtt.

Ezekben van szerencsém e törvénytervezettel való foglalkozásomról beszámolni. Érzem, hogy gyarló munkát végeztem, mert hiszen ily mű tökéletes áttanulmányozásához több idő kell, mint a mennyivel rendelkeztem; de legalább módot nyujtottam arra, hogy legyen egy vezérfonal, melynek alapján a vitatkozás megindúlhatott. Több körülmény figyelmemet is elkerülhette épen a fenti ok miatt. Mindezekért a nagyt. lelkészértekezlet elnézését kérem.

Péter Mihály,
egyházmegyei főjegyző.

Érettségit tett ifjak tízéves találkozója.

Június 22-ikét nemcsak az avatta ünnepnappá a sárospataki főiskolára nézve, hogy ekkor volt az évzáró ünnepély, hanem az is, hogy e napon gyülekeztek egybe az Alma Mater falai közé azok a hálás tanítványok, a kik az 1893-ik év június havában tettek érettségi vizsgálatot. Örömnap volt ez a kollegiumra s a találkozókra egyaránt. A kollegiumra azért, mert láthatta, hogy a szárnyra bocsátott fiak azért sereglettek egybe falai közé, hogy hálájuknak, szeretetüknek, tiszteletüknek, hódolatuknak kifejezést adjanak; a találkozókra nézve pedig azért, mert tíz év után, az emlékezet fényénél, visszaidézhették lelkükbe, szemtől-szembe a diák-élet varázsos napjait.

Már 21-én, vasárnap a Rákóczi-ünnepélyen 16-an együtt voltak; hétfőn pedig 23-ra szaporodott a találkozók száma. Többen levélben s táviratban mentették ki magukat. Reggeli 9 órára tűzték ki a találkozás idejét, a főiskola remek kertjébe, a Horváth Mária szobor elé, hol vidáman beszélték el egymásnak a gyorsan letűnt 10 év történetét s visszaidézték emlékezetükbe a tanulói élet örömeit és keserűségeit.

A megállapított programm szerint, 10 órakor *Kun* Bertalan püspöknél tisztelegtek. *Makláry* Károly nyékládházai lelkész fejezte ki a főiskola egyházi főgondnoka előtt, szép beszédben a hálás tanítványok érzelmeit. A szónok szavaira adott válaszában az ősz püspök örömének adott kifejezést a fölött, hogy a sárospataki főiskola tanítványainál az ilyen találkozás alkalmával a hála és a tisztelet megnyilatkozását látja.

Ezután *Fejes* István egyházi algondnok szobájába vonúltak a „tízesek", a hol dr. *Debreczeni* Barna nagykállói kir. aljárásbíró intézett üdvözlő beszédet a főiskola kiváló kormányzó férfiához, méltatván a sárospataki főiskolát, mint a magyar hazafiság s a magyar protestantismus védbástyáját, a melynek ilyen szellemű kormányzásában az algondnok úrnak tevékeny része van. A szívből jött szavakra az algondnok a megilletődés hangján, szívhez szólóan válaszolt. Hangsúlyozta, hogy ép azért küzdött ő a sárospataki főiskola függetlenségének, önállóságának megmentéseért, hogy annak a hagyományos szellemnek mindig igazi képviselője lehessen s kérte a találkozók csapatát, hogy ők is kövessenek el mindent e szent cél érdekében.

Majd egy küldöttség *Szivos* Mihály, *Makláry* Pap Miklós, *Kérészy* István és *Zombory* Emőd ny. tanároknál tisztelgett.

12 órakor, az évzáró-ünnepély után, a tanácsteremben, a főiskola akadémiai és gymnasiumi tanári kara előtt jelent meg a 23 főből álló csapat. Itt *Harsányi* István s.-a.-ujhelyi s.-lelkész, theol. m.-tanár volt a szónok, a ki a következő beszédet tartotta:

„A régi magyaroknál az a szokás divatozott, hogy mindazok, kik egy közös családhoz, egy közös törzshöz tartoztak, bizonyos időközönként összegyülekeztek a közös családi otthonban, az ősi közös tűzhelynél, hogy hajlékukba az ősi tűzhelyről új tüzet vigyenek magukkal, hogy a szüntelenül ott lobogó, ott égő tűzzel együtt lobogjon, égjen az a szellem is, melyet magokkal

vittek az ősi közös hajlékból. És valamint a mi őseink még a legtávolabbi vidékről is egybesereglettek bizonyos időközönként az ilyen családi ünnepre, hogy a közös tűzhelyről új tüzet vigyenek magukkal: úgy mi is, a kik egy közös törzshöz, egy közös családhoz tartozunk; a kik a mi dicső anyánknak: a spataki Alma Maternek vagyunk hűséges fiai, a lélek szavára hallgatva, a legtávolabbi vidékről is összegyülekeztünk e napon, e közös hajlékban, a közös tűzhelynél; egyfelől, hogy lerójjuk, ha csak kicsike részben is, hálánkat, kegyeletünket, nevelő édes anyánk iránt, a kinek köszönhetjük kiképeztetésünket, társadalmi állásunkat; másfelől hogy e közös tüzhelyről most uj tüzet vigyünk magunkkal otthonukba, hogy tovább is égjen, lobogjon fennen, magasan, vele együtt az a szellem is: az Isten-, haza-, és szabadságszeretet szelleme, a melyet az ősi főiskola tűzhelyénél szívtunk magunkba s a melyet innen vittünk ki magunkkal az életbe. Óh mert ez az a szellem, mely egyesít bennünket, távol a családi tűzhelytől is Mert bár a hivatások különböző mezején forgolódunk is s e szerint különbözők vágyaink, reményeink, törekvéseink, foglalkozásaink, de mégis egyek vagyunk: dicső anyánk, szeretett főiskolánk hagyományos szellemében: az Isten-, haza, és szabadságszeretetben; egyek az iránta való igaz hála őszinte érzetében; egyek a törekvésben, hogy e falak között nyert útmutatás szerint, a tudomány igazságait megismerjük s azokat hazánk, egyházunk javára értékesitsük! Most érezzük csak igazan, hogy mily teljességgel tölti be lelkünket a hála szent érzelme s mily erővel ujul meg ajkunkon a hálaadás szava, Alma Materünk szivének azon drága kincseiért; szellemének azon gazdaságáért, egyesítő erejéért, amelyekben bennünket, fiait, éveken át szeretettel részeltetett. Most tudjuk csak igazán értékelni azt, ami, Szemere Miklós szerint is, a tanúlói élet főköltészete: a kollégiális együttélést, azt az ideális életet, mely Rákócziak iskolájában él és virágzik a legszebben, a legdúsabban! Most már látjuk, érezzük, tapasztaljuk, hogy a Rákócziak iskolájának szelleme az, ami megkülönböztet bennünket másoktól a társadalmi életben; ez a szellem az, melynek szolgálatában büszkén valljuk magunkat minden körben, minden időben a sárospataki főiskola tanítványainak, mert mint ilyenek, mindig a felvilágosodás, a szabadság, a haladás, az élő, személyes meggyőződésen alapúló hit zászlóját lobogtatjuk! Ilyen és ezekhez hasonló gondolatok foglalkoztatják most lelkünket, midőn a 10 éves találkozó alkalmából azért jöttünk össze ez ősi hajlékban, hogy új tüzet vigvünk magunkkal e közös családi hajlékból, hogy ez a tűz, ez a szellem soha ki ne aludjék szivünk oltárán.

És midőn szívünk sugallata szerint kifejezést adunk ez alkalommal a főiskola iránti változhatatlan szeretetünknek, ragaszkodásunknak és hódolatunknak: egyidejűleg biztosítjuk a nagytiszteletű és tekintetes tanári kart, hogy ezek a nemes érzelmek szivünkben mindaddig megmaradnak, s ezeknek kifejezést is adunk mindaddig, míg a halál angyala ajkunkat némává nem teszi!

Mondjuk azért kedves barátaim! egy szívvel s lélekkel: vivat, crescat, floreat a sárospataki főiskola a magyar haza s a magyar protestantismus dicsőségére az időknek végéig!"

A szónok szavaira *Novák* Lajos közigazgató válaszolt szép beszédben. Az édes anya örömének adott kifejezést, hogy az iránta való hála és szeretet ily szep csapatot gyűjtött össze kebelére. Vigyenek innen magukkal új tüzet — ugymond — hogy a főiskolából vitt szellem lelkükben soha ki ne aludjék s igyekezzék azt közülök mindenik hirdetni, terjeszteni azon körben, melybe az isteni gondviselés állította.

A tisztelgések után bankett volt, melyen a tanári karból megjelentek *Makláry* Pap Miklós, *Szivós* Mihály, *Zsoldos* Benő, *Buza* János, dr. *Rácz* Lajos, dr. *Szabó* Sándor, *Csontos* József, *Ellend* József, *Kiss* Elek és *Zombory* Emőd. — A fehér asztaloknál aztán a legvidámabban folyt a társalgás s a találkozók kedvük szerint kibeszélhették magukat, volt tanáraikkal együtt. Közülök többet szólásra is késztetett a lélek s beszéltek lélekből, a benső ember szerint. Elsőnek *Harsányi* István állott fel s poharat emelt volt tanáraiért, majd dr. *Rácz* Lajos a találkozókért, *Makláry* Károly, *Kovácsy* Sándor és *Szinyei* Endre tanárokért, *Makláry* Pap Miklós tanítványaiért, *Bodolay* István a főiskoláért — *Steinfeld* István inditványára elhatározták a „tizesek," hogy 10 év múlva ismét összegyülekeznek, hogy kiki számot adjon ismét sáfárkodásáról. A kibocsátott ívet a jelenvolt tanárok is aláírták. S hogy a találkozók a főiskola iránt táplált szeretetüknek tettleg is kifejezést adjanak, *Harsányi* István kezdeményezésére, az általa kibocsátott íven, pár pillanat alatt összesen 204 koronát irtak alá és raktak össze az uj Vay-Mocsáry-alapra.

A találkozók névsora a következő: *Bajusz* Andor szolgabíró, Királyhelmecz; *Bárczy* Gusztáv szolgabíró, Szerencs; *Berzeviczy* Endre körj., Csobaj; dr. *Benda* Géza kir. törvsz. albíró, Beregszász; *Bodolag* István belügymin. számtiszt, Bpest; *Borsos* József kir. aljárásbíró, Beregszász; dr. *Debreczeni* Barna kir. aljárásbíró, Nagykálló; *Durcsinszky* Gyula szolgabíró, Szinna; *Éles* István h. körjegyző, Velejte; *Erős* Károly ref. lelkész, Nádasd; *Harsányi* István s.-lelkész, theol. m.-tanár, S.-a.-Ujhely; dr. *Kérészy* Sándor ügyvéd, Bpest; *Kovácsy* Ferencz földbirtokos Tállya; *Lábos* Béla kir. aljárásbíró, Szerencs; *Makláry* Károly, ref. lelkész, Nyék-Ládháza, ifj. *Meczner* Gyula árvaszéki ülnök, helyettes polgármester, S.-A.-Ujhely; *Okruczky* Zoltán kir. járásbírósági aljegyző, Királyhelmecz; *Petus* Ferencz körjegyző, F.-Késmárk; *Páhy* Ignácz, szolgabíró, Nagy-Kapos; *Séra* János, ev. református lelkész, Hardicsa; *Steinfeld* István városi főjegyző, Királyhelmec; *Sutka* Pál szolgabiró, Perecsény; *Trócsányi* Bertalan könyvkereskedő, Sárospatak; *Zsoldos* Benő kir. törvényszéki aljegyző, Zombor.

Adná Isten, hogy a sárospataki főiskola minden éven látna falai között ilyen lelkes csapatot, ilyen hálás tanítványokat, akik ott künn az életben, a társadalomban mind jó tanubizonyságok az Alma Mater mellett! *Referens.*

A sárospataki főiskola Rákóczi-ünnepélye.

Hűnek maradni a hivatáshoz, a mely az eszmék szolgálásában áll, — bűnek bizonyulni a kötelességek teljesitésében, a melyek az Isten, haza és emberiség dicsőségét foglalják magukban, — állhatatosan küzdeni a szent emlékek megtartásáért, a melyek a letünt időkről szóló évlapokra kitörölhetlen betükkel vannak felirva: a sárospataki főiskola ellenségei által is elismert erények gyanánt jegyezhetők fel és ismerendők el. Az

idők folyamán soha sem bizonyult hütlennek sem hivatásához, sem eszméihez, sem emlékeihez, hanem mindig őre volt mindannak, a mi által hiv és igaz letétemenyese lehetett épen a vallás-erkölcsi, hazafias és nemzeti tökéletesedést s fejlődést követelő feltételeknek.

És mert ilyennek bizonyult még eddig ez a főiskola: egészen természetes volt, hogy a Rákóci-emlékünnepély megtartásával nem maradhatott szük körben, hanem mindazokat szives vendégeiként hivta meg, akik a sárospataki főiskolának a Rákóciakkal, azok szellemével való rokonságát, lélekben azonosságát tisztelni tudják, szeretettel látják és a kik méltánylással fogadják a furor Rákócianus nak az érvényesülését azon a területen, a melyen csak az igaz hazafiasságnak van jelentősége.

Főiskola, mint ilyen, — tanári kar egyenként a személyeiben és egészében véve, családjával együtt, — ifjuság, előljáróság, egyházkerület mind-mind rajta valának, hogy a szük körből kilépve: ha úgy tetszik, akár országos ünnepélylyé fejlődjék az emlékezésnek szentelt junius 21-ike, a melyen találkozót adjunk egymásnak, ha mások nem, hát a magyar protestáns világnak amaz emberei, a kik a közbizalom folytán ma vezető szerepet játszanak, arról is gondoskodván a rendezőség, hogy országos hírű embert is megnyerjen a *Dr. Thaly Kálmán* személyében, aki történelmi visszaemlékezései által, ha úgy tetszik, a *legilletékesebben* méltassa magának a Rákóczi kornak emlékét.

Most, hogy immár egy hét múlt el amaz ünnepély óta, megállapíthatjuk, hogy *csak* részben értették meg saját testvéreink is a legnagyobb szabadsághős emlékére rendezett ünnepély célját s a *hivatalosak* közül csak *néhányan* jelentek meg. Az igaz, hogy a megjelentek sorában, az elmaradtaknak sok emberét feledteté a tiszántúli öreg püspöknek, *Kis Áron*-nak eljövetele, a kit mint egy ember köszöntött az ünneplő sokaság, úgy is, mint öreg embert, úgy is, mint a sárospataki főiskola legöregebb élő tanítványát. És jól esett feljegyezni, hogy a dunamelléki egyházkerület *Szőts Farkas* és *Molnár Sándor* tanárok személyében küldöttségileg kivánt résztvenni az ünnepélyben, a melynek jelentőségét ugy méltányolni, a mi részünkről egészen igy volt kivánatos! Hogy Zemplénvármegye Dókus Gyula alispán vezetése alatt egy több tagu küldöttséggel képviseltette magát, ezt egészen természetesnek találtuk, noha volt idő, a melynek tanusága szerint, a vármegye nem szivesen vette, hogy a Rákóciánus iskola épen itt lobogtatja zászlóját Mi a régiek maradtunk s ha a mai vármegye szelleme épen a Rákóczi kultuszban találkoznék velünk: a vármegyének szerencsés fejlődésére mutat.

Ezek a *hivatalos* minőségben megjelentek és a megszámlálhatatlan nagy közönség, a mely szive szerint jött s ünnepelt: volt ez ünneplő sokaság, a mely *Kun Bertalan* püspöknek a vezetése alatt vonúlt be a városi templomba, a hol az ünnepély volt megtartandó.

A nagy térfogatú templomnak úgynevezett középrészét ajtótól-ajtóig, a szószékkel szemben, fent a karzatokon mindenütt elfoglalva tartotta az ünneplő-közönség, a melynek alig volt egyetlen tagja, a kinek eszébe ne jutott volna: íme, a hazafiság és a vallásosság milyen szépen ölelkezik Isten dicsőségére! És a jelen volt más vallású honpolgárok bizony kérdheték, ha római hitüek valának: ugyan hol van itt az eretnekség? és a zsidók: ugyan miért ne egyesülhetnénk mi ezekkel, a ki az igaz Istent imádják?!

Szép orgona előjáték után felhangzott az invokácionális ének: Szent Lélek végy környül bennünket, szenteld meg szivünket! . . . És a gyülekezeten látszott a megilletődés, a melyet a segélyt kérés szavai s hangjai idézének elő. Majd felhangzott ez az ének: „Im bejöttünk nagy örömmel, Felséges Isten!“ a mely mintha minden egyes ünneplőnek az ajkáról ellesett kifejezés lett volna épen az ünnepély megülésére vonatkozólag, a melyet az Ur házában ünnepelni, csak nagy örömérzettel lehet. Aztán elhangzott a főiskolai ifjúsági énekkarnak egy gyönyörű egyházi éneke, a melynek dallama csak úgy emelé a kebleket az Isten felé.

Ezek után *Novák Lajos* főiskolai lelkész megjelent a szószéken s imádkozván, prédikált a következő szöveg felett: „*Szerelmesim, ne rémüljetek meg, mint idegenek, ama tüz által való kísértéstől, mely ti rajtatok lészen a ti megpróbáltatástokra, mintha valami idegen dolog esnék rajtatok: sőt inkább, hogy a Krisztus szenvedésének társai vagytok: azon örüljetek, hogy mikor az ő dicsősége megjelenik, akkor is örvendezve vígadjatok.*“ (Péter I. lev., 4. rész, 12—13. v.). A beszéd mély vonatkozásai, a melyekkel az istenfélelem s hazaszeretet, a keresztyénség és a hazafiság állíttattak párhuzamba, folytonos feszültségben tarták a lelkeket s a szónok fejtegetéseire mindnyájan ezt mondánk: Ámen! Úri ima és megoldás után elvégződvén az istenitisztelet: a hazafias ünnepélyre való átmenetet a *Fövenyessy Bertalan* orgonista által az orgonán játszott Rákóczi-induló hangjai képezték, a melyek után az egész gyülekezet a Himnuszt énekelte egy szívvel és lélekkel.

Fejes István főiskolai algondnoké volt az első szó az emlék-ünnepélyen a melyet a külön emelt szószékről mondott. A beszédben üdvözölte a közönséget, a vendégeket s oda szögezte a figyelmet az emlékezés tényére, a mely a Rakóci Ferenc szabadságharcának való áldozásban jelentkezik s utalt arra, hogy az emlékezésnek csak ugy lesz jelentősége, ha azoknak az eszméknek állunk szolgálatába, a melyekért a szabadság hős társai küzdöttek.

Méltó bevezetés volt e beszéd az ünnepélyhez, a melynek második programmpontja az ifjusági énekkar előadása volt, énekelvén: a Nemzeti zászlót. Ugy tetszett, mintha az egész közönség utána dudolta volna a dallamot s mintha mindnyájan szerettük volna bizonyságát adni annak, hogy azzal az ifjusággal tartunk hévben, indulatban, lelkesedésben, a mely a nemzeti zászlót lobogtatja.

Most következett *Zoványi Jenő* theológiai tanár emlékbeszéde, a melyet egész terjedelmében közölvén az előző számban, tartalmáról nem irunk, hanem igenis megemlékezünk arról a hatásról, a melyet előidézett. Sokan politikai vonatkozásunak nyilvánították, sokan túlmerésznek mondották, némelyek erősnek tartották, mások a hazafiúi tüztől lobogását emlegették. Ez volt a kritika. A hatás pedig az, hogy az emlékezés fényénél megvilágított eszméknek vonatkozását, a mely a magyar nemzet hivatását, nagyságra, dicsőségre, a boldogságra való teremtetését s ezekhez való jogát tartalmazta; a szabadságharcnak jogosúltságát, Rákóczi Ferencznek eszményi alakját hirdető állításait úgy fogadta a közönség, hogy éljen éljent kisért, tapsra taps következett, bizonyságául annak, hogy a szónok a magyar szivekhez férkőzött s azoknak mozdúlását hajtotta az emlékezés által úgy, hogy a furor hungaricus kitört s kiemelte az ünnepélyt, a kitörés által a csak immel-ámmal végzett s mondva csinált emlékezések sorából. Percekig tartott az éljenzés és taps a beszéd után, a melylyel elérte az egész emlékezés ama pontot,

a melynek okvetlenül meg kellett lennie, ha igazi szabadság-ünnepet ült a közönség.

Zoványi Jenő után *dr. Thaly Kálmán* lépett fel s szólt a nagy tudósnak, a kitünő előadónak, a lelkes magyarnak a tudományával, lebilincselő előadásával s lelkesítésével arról a korról, azokról az alakokról, a melyet csaknem egyetlennek s a kiket az egész világ tiszteletére méltóknak tartunk. A vén kuruc kuruc volt a visszaemlékezéseiben, a melyekkel a Rákóczi sárospataki udvarát s az azokkal összeköttetésben álló tényeket ismerteté s magyar kálvinista lelkének kitöréseit teljesen megérté a gyülekezet, a midőn például a sárospataki várra célozva mondá: „valahányszor erre utazva, látom a Rákóczi-váron azt a két színű, nem tudom miféle színű zászlót, mindig eszembe jut a zsoltár: Öröködbe Uram pogányok jöttek és szent templomodat megfertőztették." — Tudásának kincses tárából sokat, nagyon sokat bocsátott közre, megjegyzéseinek tartalmában jelentkező kritikájával éreztette a rokonszenvet a hősök s az ellenszenvet azok ellenségei iránt, hogy így vezesse magát a közönséget is. Folytfolyt az emlékezések áradata ajkairól s percek teltek percek után, negyed órák siettek negyed órák után s másfél órán keresztül élvezte a közönség a Rákóci kor buvárát, a kinek lelkében mintegy oltár-kép a fejedelem alakja, a kire szeretetének minden vonzalmát rápazarolja azért, hogy saját lelke annál gazdagabb lehessen s így annál méltóbban tisztelhesse a hőst, a kinek életében a magyar nemzet élete tükröződék vissza boldogságával s boldogtalanságával. A szónoknak az volt a legnagyobb sikere a közönség előtt, hogy a figyelmet nem fárasztotta ki, hanem mindig feszültségben tartá a lelket s mint a legtöbben mondák: „estig is elhallgattuk volna, akár éhen és szomjan is." A siker ezen a ponton az ünnepély részére is megvolt, mert a legilletékesebb egyén ajakáról hallhatta az ünneplő közönség azokat, a melyek a Rákóci korra vonatkoznak. A beszédből egyes részleteket legközelébb közölni fogunk.

Az ifjusági énekkar „Hej Rákóci, Bercsényi, Bezerédi . . ." műének előadásával pecsételte meg a nagy kuruc előadásának igazságát, hogy azután a költészet szárnyain emelkedjék fel a közönség az emlékezés világába a *Fejes István* költeményének *Rohoska József* által történt felolvasása által. Érezhető volt a szárny-lebbenés, a mely a költő lelkének gondolatai támasztának s az előadás heve csak fokozta a hatást, a melyet a költemény tartalma célozott.

Farkas István szénior az ifjúság hódolatát mutatá be a hős emlékének. ifjúi tüzzel és erővel, megkapó lelkesedéssel. A beszéd, a melylyel a hódolatot bemutatá, a következő volt:

Patyolatfehérre tisztúljon a lélek, — rázza le magáról a mi földhöz köti, — dobja el magától, a mi lenyügözi, szárnyaljon szabadon, szálljon el a múltba, tündér szép világba, daliás időkbe, küzdelmes csatákba, a nyalka kurucok dicső korszakába.

Nézze csodálattal a titáni harcot, mit egy maroknyi nép szent lelkesedéssel, édes reménységgel az *Isten nevében*, e közös anyánkért — *szép Magyarországért*, szép Magyarországnak legdrágább kincséért, *ős-szabadságáért*, oly lelkesen vívott. A mikor valóban „rossz időket éltek," minden igaz magyar ajkról-ajkra adta, búsan dalolgatta:

„Pusztúl Magyarország, — németé az ország,
Szolgasággá fajúlt — a régi szabadság

S pusztúlt Magyarország! . . . Tűrt, a míg tűrhetett, könnye nem csordúlt ki, sorsát békén tűrte, a meddig lehetett. De a türelemnek is vége szakadt. Mikor zátonyra ért az a féltett hajó, egy egész nemzetnek éltet adó lelke, a drága szabadság, felállott a magyar s jogát bátran védte.

Megvolt a vezér is! . . . Mert az igaz Isten a „magyarok Istene." Az ő magyar népét mindenkor szerette, mindig segítette.

Kibontják a zászlót, nagy Rákóczi Ferencz kiadja a jelszót:

Kelj fel Magyarország
Dicsőséges népem!
Fel a szabadságért,
A szabad hazáért
Az Isten nevében!

A dajkáló anyát s annak szabadságát, a magyar mindenkor szerette, megvédte, éltét adta érte!

Mostan sem rettent meg! . . . Tárogató harsan, fegyver csörgés hallszik, veszélyben a haza! az ős magyar virtus felkelvén álmából, életet követel, szabadságot kíván . . . S hogy az ármány ellen bukott az igazság: legszentebb küzdelmünk legyőzte a gazság, bizony nem rajtunk múlt!

Bújdosókká lettek a vitéz daliák, — az igaz magyarok, — a vitéz kurucok, — a labanc kegy nem kell! . . . Porba hullt a zászló, oda a szabadság, mert a mit a labanc nagy kegyesen ígér, az csak álszabadság!

S szivet tépő hangon újból ének csendül, tárogató hangját viszi a kóbor szél,

Hej Rákóczi, Bercsényi, Bezerédi,
Magyar vitézek híres vezéri,
Hová lettek, hová tüntek? . . .

s a bújdosók ajkán, a haza határán megcsendül a válasz

Hazám, itten hagylak! az Isten áldjon meg!

A bújdosók után szellők szárnyán járva, szálljunk e suhanva nagy Törökországba, Nagy Törökországba nagy Rákóczi Ferencz, a nagy fejedelem drága sírhalmára.

Óh, kicsinyke hely, mi mindenről beszél! Temérdek szenvedés, tengernyi honfigond, emésztő fájdalom, lelket ölő sóhaj, egy nemzet reménye, örök büszkesége, a magyar szabadság legdrágább védője nyugszik ott csendesen.

Nagy Rákóczi Ferencz maga a szabadság! . . . nálánál a hazát ki szerette jobban? Férfias elszántság, igaz magyar érzés, szabadságszeretet legfőbb erényei! Bizony Messiás volt, az Isten küldte őt! . . .

Ünneplő közönség, lelkes fiatalság, a ki mindig büszke voltál a Rákóczi névre! . . . itten élt közöttünk, a kuruc fészekbe a nagy fejedelem. Rákóczi szellemét, „az igaz kurucot" mindenkor szeressed, mindenkor kövessed. A szelleme itt él, mert az meg nem halhat, óh de drága testét idegen föld hantja ringatja, takarja.

Lelkes fiatalság, a miénk a jövő, törekedjünk rajta, hogy porhüvelyét is rövid idő alatt magyar föld takarja. Ajkainkon pedig csengjen hála-ének, dicsőítő hymnus az ég Istenének, hogy nekünk elküldte a nagy fejedelmet — Rákócz Ferenczet.

Miután az ifjúsági énekkar magával ragadóan előadta a Hubert *Szabadságdal*-át, a mely szinte forralta a vért az erekben: *dr. Rácz Lajos* főgimn. igazgató elmondá az ünnepélyt bezáró beszédet, a mely egészen frappánsúl hangzott, a midőn ezt tartalmazá egy helyen: „íme, ez az ünnepély is bizonyság, hogy *milyen szellemben* neveljük az ifjúságot" Megérté ebből a hivatkozásból a közönség azt, hogy a kuruc-szellem a sárospataki főiskola szelleme, a melyet nem restel, hanem dicsekedve emleget és emlegessen is mindörökké. Még a *Szózatot* énekelte a gyülekezet s aztan szétoszlott a templomból, hogy az iskola kertben emelt külön bódéban találkozzanak azok, a kik az ünnepi lakomán is áldozni óhajtottak a nagy nap alkalmából.

Az ebéd tartására szánt hely asztalokkal és székekkel teljesen be volt rakva s csakhamar gazdája is volt minden széknek, úgy hogy míg előbb valóban attól tartottak, a jelek után, hogy alig lesznek, a kik együtt ebédelnek, most a lakoma dejére fölös számban gyültek össze s 300-on felül valának a vendégek és helybeliek, a kiket szivesen szolgáltak ki a jól készitett ételekkel a leányok, akik lekötelező szivélyességgel fáradoztak azon, hogy az ünnepély itt is sikerült legyen.

Sikerült is a lakoma is, noha itt a nagy gyülekezet miatt a kivánt pohárköszöntések nem hangzottak úgy, a mint várták. Az agg Kun Bertalant, a meghatottság tól könyező Kiss Áront meghallgatták, de már a többi szónokok alig tudtak valamelyes hallgatóságot kapni, pedig Radácsi György is, Novák Lajos is, Zsindely István is és Zoványi Jenő is megérdemelték volna a meghallgattatást. Némelyek szerint oka volt ennek a bódé hosszúsága, mások szerint maga a sokaság. És talán oka volt, mint sokan emlegették, az is, hogy valamelyes politikai célzatosságra is szeretették volna némelyek kihasználni ezt az alkalmat s ennek következtében a nemtetsző emberek meghallgattatását nem akarták eszközölni. Ezt azonban nem hiszszük, mert ez visszaélés lett volna a vendég-joggal, a melyért egy egész ünnepi közönség megvetése volna a viszonzás.

Tartott a lakoma délután 5 óráig. Ekkor az imateremben gyült össze az igen-igen nagy közönség, a hol a következő sorrend szerint ünnepelt az ifjuság:

1. Rákóczi-nyitány. Szerzé: Kéler B. Előadta: a fő iskolai zenekara.

2. Rákóczi. Irta: Szuhay Benedek. Szavalta: Batta Miklós hittanhallgató.

3. Rákóczi dal. Előadta: a főiskolai énekkar.

4. Esztergom megvétele. Thaly Kálmántól. Szavalta: Farkas Dezső hittanhallgató.

5. Rákóczi kesergője. Előadta: a főiskola énekkar.

6. Rodostó legendája. Irta: Binét Menyhért joghallgató. Szavalta: Éles István VIII. gimn. o. t.

7. Rákóczi trombitája. Boczonádi Szabó Imrétől. Előadta: a főiskolai énekkar.

8. Rákóczi induló. Előadta: a főiskolai zenekar.

Az ifjuság ünnepében az ellenállhatatlan erő s lelkesedés tüzének lobogását láttuk s szavalók és költők egyaránt kivették részöket a hatás előidézésében, a melynek különben itt is az énekkar és most már a zenekar is, volt a főfőelőmozditója.

Estve 9 órától másnap reggeli 5 óráig táncmulatság fejezte be az ünnepélyt, a melynek emlékétől teljesen athatva érezzük magunkat s hirdetjük nagy lelki örömmel a sárospataki főiskola ime hű letéteményese a Rákóci szellemnek! Ugy legyen ezentul is!

Évzáró napok a sárospataki főiskolában.

Junius 16-iktól kezdve junius 27. délutánjáig, tehát 12 napon át tartottak az alma mater 1902—1903-ik évének befejezését külsőleg és bensőleg egyaránt elárúló napjai, a melyeknek folyama alatt sok szülői szív szorongott, sok muzsa-finak voltak gyötrelmei és sok iskola barátnak nyílt alkalma arra, hogy a főiskolát közelebbről is megismerje.

Hogy ezek az évzáró napok minő sikerrel végződtek az egyesekre nézve, azt még nem állapithatjuk meg, de hogy a főiskolára magára *teljes sikerü* volt az 1902—1903. év, azt már most is hirdethetjük, és ezt az alábbi adatok is igazolják.

Junius 16-ikán kezdődtek a szépirási s rajz vizsgálatok, a magántanulók dolgozatainak átnézésével, a jutalomdíjak megállapításával, aztán a francia nyelvet tanulók vizsgálatának megtartása.

A rajz és szépirás jutalomdíjait a következőképen állapitották meg az erre kiküldöttek:

I. Rajzért: Bálint József VII. o. 10, Kovács Gyula VIII. o. 4, Trócsányi Dezső V. o. 5, Kérészy István IV. o. 3, Kiss Árpád IV. o. 5, Tóth József IV. o. 3, Csillik Bertalan III. o. 4, Katona György III. o. 3, Szabó Ferencz I. A. o. 2 koronát kaptak.

II. Szépirásért: Magyar szépirásért Széll Miklós és Komár János 2—2 kor. Német szépirásért: Ujj György II. A. o. 2 kor.

Június 17—18. napján tartattak a szóbeli érettségi vizsgálatok Fejes István elnöklete alatt, dr. Ilosvay Lajos kormány-képviselő jelenlétében, szavazó tagokúl a tanárokon kívül: Kérészy Barna és Bernáth Zoltán igazgató-tanácsosok szerepelvén. A szóbeli vizsgálaton *jelesen* érettek lettek: *Búza László*, *Papp József*, *Philipp Ernő* és *Veszprémi Zoltán*. Általában sikerült az egész vizsga és a kormány-képviselő a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott a vizsgálatok után, ezt mondván: „az általam az érettségi vizsgálatok révén eddig ismert prot. iskolák között a sárospataki áll az első helyen.“

Június 19—20. napján kezdődtek a VII—I. osztályok osztályvizsgálatai s tartottak június 23—24. napjain is, az osztályzatok megállapítását junius 24—25-én végezvén el a censorok és tanárok.

Junius 22-én d. e. 11 órakor volt az évzáró ünnepély az igazgatói jelentés felolvasásával, akadémiai pályadíjak s a jutalom és szorgalom díjak kiosztásával.

Az igazgatói jelentést Novák Lajos akad. és közigazgató tartotta, kiterjeszkedvén a főiskola élettörténetének minden fontosabb mozzanatára, a mely az 1902—1903. évben történt. Biztató jeleket mutatott fel a jövendőre nézve s megnyugtatókat a jelenre vonatkozólag.

Az akadémiai pályázatok eredménye a következő volt:

Prédikációval nyertek: *Pósa Péter* IV. theologus első és második díjat; *Tóth Kálmán* IV. theol. második díjat és *Román Ernő* III. theol. első díjat.

Dogmatikai értekezésért elismerés mellett dijat nyert: *Marton János* IV. theol.

Vallástörténeti értekezésért teljes jutalmat nyert: *Simon József* III. theol.

Magyar protest. egyháztörténeti tanulmányáért jutalmat kapott: *Román Ernő* III. th.

Művelődés-történeti pályamunkájával díjat nyert: *Gecsei Mihály* I. jh.

Nemzetgazdaságtani értekezéséért jutalmat nyert *Keresztessy Lajos* III. jh.

Büntetőjogi munkájával díjat nyert *Moskovics Mór* III. jh.

Jogtörténeti kérdést fejtegető munkájáért féldíjjal jutalmaztatott *Fóris Ferencz* II. jh.

Szorgalmi díjakkal az akadémián és a főgimn.-ban a következő ifjak és növendékek lettek kitüntetve:

A) Hittanhallgatók:

IV. évesek:

Pósa Péter 30 kor. — Zajdó László 25 kor.
Tóth Kálmán 30 kor. — Marton János 8 kor.
Molnár István 25 kor. — Hubay Kálmán 16 kor.

III. évesek:

Simon József 25 kor. — Kun Zoltán 20 kor.
Kocsis Jenő 25 kor.

II. évesek:

Bálint Dezső 13 kor. Kun József 18 kor.,

I. évesek:

Mizsák András 18 kor., Bódi Dénes 17 kor.
Móricz István 17·80 kor., Lenkey Lajos 7 kor. 30 fill.

B) Joghallgatók:

IV. éves:

Makláry Dániel 33 korona 60 fillér.

III. évesek:

Keresztesy Lajos 33·60 kor. Makláry Sándor 16 kor.

II. évesek:

Nagy Zsigmond 33·60 kor. Fóris Ferencz 33·60 kor.
Terhes Tivadar 33·60 kor.

I. évesek:

Komjáthy Lajos 33·60 kor. Fekésházy Endre 33·60 kor.
Sutka István 33·60 kor.

C) A gimnáziumi ösztöndíjat nyertek:

Buza László VIII. oszt. tanuló a Hubay Miksa féle 80 kor. ösztöndíjat legjobb természettani és mennyiségtan dolgozatáért.

Papp József VIII. o. tanuló a Ballagi-féle 80 kor. ösztöndíjat, mint a gimnázium kitünő növendékei közül szorgalmánál és magaviseleténél fogva a legkitünőbb.

Veszprémy Zoltán VIII. osztályú tanuló a Dókus-Spillenberg-féle 40 korona ösztöndíjat kitünő érettségi vizsgálatáért.

Dezső Dénes VII. osztályú tanuló a Váradi-díjat (a VII—VIII. oszt. legjobb német tanuló) 20 kor. és más alapból szintén 20 kor., összesen 40 kor.

Szivos Béla VII. oszt. tanuló 20 koronát.

Trócsányi Zoltán VII. oszt. a Novotny-féle 40 kor., mint szorgalmas, szegény és jó magaviseletü tanuló.

Hézser Aurél VI. osztályú tanuló 20 koronát.

Nagy Lajos VI. osztályú tanuló 20 kor., mint legjobb igyekezetü a franczia nyelv tanulásában a haladó csapatban.

Tóth János VI. osztályú tanuló 17 koronát.

Trenko György VI. osztályú tanuló 20 koronát.

Kukri Ferencz V. oszt tanuló 20 kor., mint legjobb francia tanuló a kezdő csapatban, és más alapból szintén 20 kor., összesen 40 kor.

Szabó Károly V. osztályú tanuló 17 kor.

Trócsányi Dezső V. oszt. tanuló a Váradi-féle 20 kor. díjat és más alapból szintén 20 kor., összesen 40 kor.

Deme László IV. o. t. 15 kor., Rozgonyi Endre IV. o. tanuló 20 kor., Tóth József IV. o. tanuló a Váradydíjat 20 kor.

Csillik Bertalan III. oszt. tanuló 15 kor., Katona György III. o. tanuló 20 kor. és Radácsi Béla 12 kor.

Katona Endre, Szánthó Ferencz) II. A) o. tan. 17·50—17·50 kor.
Pályi Menyhért, Veres Bertalan) II. B) o. tan. 17·50—17·50 kor.
Bálint Zoltán, Pásztor Béla) I. A) o. tan. 17·50—17·50 kor.
Gortvai György, Komár János) I. B) o. tan. 17·50—17·50 kor.

E napon délután 4 órakor volt megtartandó a főgimn. ifjuságának torna ünnepélye s vizsgálata. A felvonulás és katonai gyakorlatok bemutatása, szabad szer-gyakorlatok végzése nagy tetszések között ment véghez. A beállott rosz idő miatt a versenyek elmaradtak s később tartattak meg. A torna-jutalom dijakat nyertek névsora a következő:

Futás 50 méter: I. A) oszt. Bodnár Péter 4 kor.; Teleki Dezső 2 korona I. B) osztály Trombitás Géza 4 kor.; Trombitás Sándor 2 kor. — *Kúszás rúdon:* II. A) oszt. Hisem József 4 kor.; Kása Vincze 2 kor. II. B) oszt. Szabó József 3 kor.; Bakó Endre 3 kor.; Virág Béla 2 kor. — *Kúszás kötélen:* III. oszt. Szinyéri György 4 kor.; Tariska Gábor 2 kor. — *Futás 100 méter:* IV. oszt. Bodnár Jenő 5 kor.; Sarkady Mihály 2 kor. — *Távol ugrás:* V. oszt. Pataky Sándor (5·10 m.) 6 kor.; Biró László (4·7 m.) 4 kor. — *Magas ugrás.* VI. oszt. Vitányi Dezső (1·62 m.) 6 kor.; Turóczy Benő (1·57 m.) 4 kor. — *Távol-magas ugrás 2 méterről:* VII. oszt. Tóth Elek (·62 m.) (v. k. 1·67 m.) 3 kor. 56 fill.; László Sándor (1·62 m.) 3 kor.; László János (1·62 m.) 3 kor.; Bornemissza István (1·62 m.) 3 kor.; Takács Mihály (1·62 m.) 3 kor. — *Ruddal magas ugrás:* Szilágyi László (3·08 m.) 10 kor.; Keresztessy Ferencz (2.92 m.) 4 kor.; Tatár Miklós (2·92 m.) 4 kor.; Oláh Ernő (2·85 m.) 3 kor.; Kovács Béla (2·85 m.) 3 kor.; Tariska Lajos (2·80 m.) 2 korona.

Junius 23-án kezdődtek s 26 áig tartottak a lelkész képesitési vizsgálatok, Kun Bertalan püspök s hol Mecner Béla, hol Ragályi Béla egyházmegyei gondnokok elnöklete alatt. Az eredmény megnyugtató, a mennyiben az I-ső vizsgálatra jelentkezett 18 ifju közül jeles képesitést szereztek négyen, névszerint: Tóth Kálmán, Pósa Péter, Marton János és Zajdó László; jó képesitést nyert 8, — kielégitőt: 6; három hónap mulva 1 tantárgyból javitásra utasittatott egy. Egy javító vizsgás is volt, a ki a 2 tantárgyból most egy éve kapott *elégtelen* osztályzatát kijavitotta. A második vizsgálatra 15-en állottak. Közülök jelesen képesittettek heten, u. m. Farkas István, Beke András, Ráczkövy János, Sallay Gyula, Szakács Albert, Hubay Bertalan, Kóródy Lajos. Jól képesittetett négy, kielégitően kettő. Ezen kivül ketten egy-egy tantárgyból javitásra utasittattak.

A vizsgálatok végződésének tartama alatt már tanácskozott az igazgató-tanács is és 26-ikán délelőtt a tanári karral közösen tartott gyűlésen elvégezte a *tápintézeti felvételekre* vonatkozó kérvényeket. Az eredmény *Vegyes rovatunkban* olvasható. Az ösztöndíjakra vonatkozólag is megtörténtek a megállapodások. Az új igazgató beerősittetett hivatalába, a lelépőre áldást kivánt az előljáróság.

Theol. alapvizsgálatok junius 27-ikén tartattak s 8 jelentkezés közül jeles lett 2, t. i. *Csabay János* és *Kun József;* jó: 1; kielégitő: 2; 3 pedig 1—1 elégtelent kapott.

Legyen hála az Istennek, hogy megáldotta alma materünket a lefolyt esztendő alatt is, és legyen iránta kegyelmes a gondviselés a jövőben is, hogy híven és igazán teljesithesse kötelességeit és betölthesse hivatását!

IRODALOM.

* **Szentimrey József** izsnyétei (Beregmegye) ev. ref. lelkész egy kötet egyházi beszéd-gyűjteményt adott ki, a melyben 20 beszédet bocsát közre, a következő címekkel: I. Örök oszlopok. II. A legnagyobb parancsolat. III. Mit kell hinned? IV. A gyümölcstelen életü ember V. A magasabb élet. VI. Az idvesség feltétele. VII. Az isteni gondviselésről.

VIII. A test törvénye. IX. Vagyon becsület nélkül — becsület vagyon nélkül. X. Két bosszú, két halál. XI. Tavaszi. XII. Jób és barátai. XIII. Hívők és hitetlenek. XIV. Az élet örömeinek megrontói. XV. A bűnhődés a bűn bizonyos következménye. XVI. Őszi. XVII. Az Urnak terhe XVIII. Az Isten törvénye — bensőnk tükre. XIX. Ti pedig kinek mondottak engemet? XX. Ezékiás mérlege. — A kötet ára 3 korona, melynek utalványozása vagy levelező-laponi megrendelése után bérmentve küldi meg szerző a művet, Izsnyétéről (u. p. Sztrabicsó, Beregmegye).

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállítja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kívánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 17—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A sárospataki főiskola köréből.** Az 1903/4-ik évben az akadémiai és közigazgatói, a theol. és jogi dékáni, a széniori, a theol. s.-tanári és alkönyvtárnoki állásokat a következő egyének fogják a sárospataki főiskolában betölteni: *Dr. Székely György* igazgató, *Zoványi Jenő* és *Dr. Szánthó Gyula* dékánok; *Pósa Péter* szénior, *Tóth Kálmán*, theol. s.-tanár és alkönyvtárnok.

— **Beküldetett.** A magyar prot. irodalmi társaság hódmezővásárhelyi közgyűlésén egyik választmányi tag szóvá tette az Institutio fordításának régen vajúdó ügyét, mire a világi elnök kezességet vállalt arra nézve, hogy az illető munka a folyó évi tavaszszal meg fog jelenni. Mikor aztán az illető a körülmények ismeretével ez iránt kételyeit fejezte ki a schneidig elnöklés és a határozott igéret hatása alatt sokan hajlandók voltak legalább is hibáztatnia merész akadékoskodót. Most már a tavasz legtovább kitolható határideje. junius 21-ike is elmulván, az illető ezennel tisztelettel kérdi a nevezett társaság vezetőségétől, hogy kinek volt hát igazsága? Jól tudja az illető, hogy a késlekedésben sem az elnökség, sem a titkár nem hibás; csak azt nem érti. hogy ha már kezességet mert vállalni az elnök a munka határozott időben való megjelenéséért, hogyan történhetik meg, hogy ez csak üres szó marad!?

— **Az 1903/4. iskolai évre a sárospataki főiskolában felvett tápintézeti tagok névsora:**

Alapítványos és ingyenes helyekre.

1. ***Gróf Pallavicsini-alapítványra:*** Szabó József I. éves theológus.
2. ***Groen van Prinsterer-alapítványra:*** Fóris Ferencz II. éves joghallgató.
3. ***Dr. Szabó János-alapítványra:*** Hézser Zoltán elemi osztály tanuló.
4. ***Bártfai Szabó Károly-alapítványra:*** Szabó Ferencz I. o., (egy hely üres).
5. ***Kóczán-alapítványra:*** (szept. töltik be).
6. ***Ragályi-Kubinyi-alapítványra:*** Deme László IV. osztály tanuló.
7. ***Vecsey-Oláh-alapítványra:*** Komjáthy István III. éves theológus.
8. ***Horváth Mária-alapítványra:*** Bálint János III. é. theol., Bálint János VII. o., Doktor Dezső IV. o., Kocsis Jenő III. é. theol., Kóródy Andor IV. o., Kovács Bertalan IV. o., Mizsák András I. é. theol., Nagy Ferencz IV. o., Nagy Sándor V. o., Sallay István IV. o., Sinka Gyula III. é. th., Sipos Lajos III. é. th., Szombathy Antal II. o., Ujlaky Sándor III é. th., Bódi Dénes I. é. th., Turóczy Miklós III. o., Molnár Gyula VIII. o., Pozsga József VIII. o., Komár János I. Szabó László II. é. theol.
9. ***Zsarnay-emlék-alapítványra:*** Almássy Bertalan II. éves theol.
10. ***Ferenczy-alapítványra:*** Horváth Endre VII. o., Béki Béla II. o.
11. ***Pelsőczi magtár-alapítványra:*** Simon Ernő I. é. joghallgató.
12. ***Lónyay Gábor-alapítványra:*** Panka Károly II. é. jh.
13. ***Pogány Istvánné-alapítványra:*** Magyar Miklós III. o., Rozgonyi András IV. o.
14. ***Ragályi György-alapítványra:*** Tóth Bertalan IV. o.
15. ***Vay-Geymüller-alapítványra:*** Kövér Péter II. o., Réthy László V. o.
16. ***Kovách Károly-alapítványra:*** Kovács Béla VIII. o.
17. ***Rácz Ádám-alapítványra:*** Mikola Gyula II. éves joghallgató.
18. ***Gyulay-alapítányra:*** Komjáthy Lajos I. é. jh., Topa József VI. o., Horváth Ödön III. o., Bodnár Jenő IV. o., Séra Lajos V. o.
19. ***Jóny Tivadar-alapítványra:*** Vigh Endre I. o., Trenko György VI. o.
20. ***Sárkány-alapítványra:*** Beszterczey István II. osztály tanuló.
21. ***Jászai-alapítványra:*** Szűcs Ferenc I. é. jh.
22. ***Bernáth Zsigmond-alapítványra:*** Enyedi Andor V. oszt. tanuló.
23. ***Kun püspök jubileumi alapítványra:*** Hézser Aurél VI. oszt. tanuló.
24. ***Báró Vay Béla-alapítványra:*** Román Ernő III. é. theol.
25. ***Comenius-alapítványra:*** (üres).
26. ***Balla Athanasius-alapítványra:*** (üres).
27. ***A.-borsodi egyh.-megyei alapítványra:*** Somodi József II é. jh.
28. ***Vay-Szathmáry-Szilasy-alapítványra:*** Pálóczy Barna II. o.
29. ***Töltési-Magyari-Darvas alapítványra:*** Matusz István V. o., Papp József VIII. o.
30. ***Sándor-Andor-Bolyos-alapítványra:*** Tóth János VI. o.
31. ***Beleznay-alapítványra:*** Hegedűs József III. o. Tariska Gábor III. oszt., Szinyéri György III. o., Bakay Árpád I. o.
32. ***Klobusiczky-Szepessy-alapítványra:*** Radácsi Béla III. o., Gööz Lajos IV. o.
33. ***Katona-Babocsay-Mocsáry-Csemniczky alapítványra:*** Kun Zoltán III. é. th.
34. ***Szepessy-Kapuváry-alapítványra:*** Keresztessy László V. o.
35. ***Vizsolyi-Kacsándi-Onody-alapítványra:*** Balla József V. o., Farkas Elek VII. o.. Csillik Bertalan III. o., Radó József VII. o., Moravec Imre III. o., Szabó Károly V. o., Berecz Antal VI., Máthé Miklós VIII. oszt

40 koronás helyekre.

Árokháthy Béla II. oszt., Bakó Károly II. é. theol., Barcsa Endre I. é. th., Batta Miklós III. é. theol., Budai István IV. o.. Lengyel István VIII. o., Csillik Balázs VII. o., Éles István VIII. o., Fazekas Sándor III. é. th., Fekete

Lajos IV. o., Fekésházy Endre I. é. jh., Háda Sándor VIII. o., Helmeczy Gyula V. o., Horváth Pál III. é. th., Hubay Géza II. o., Hutka Dezső II. o., Zakariás Károly II. é. th., Kássa Ferdinánd IV. o. Keresztessy Ferencz VIII. o., Keresztessy Lajos III. é. jt., Kovács Lajos II. é. th., Kovács Lajos IV. o., Kóta Lajos I. é. theol., Kőszeghy János III. é. th., Kun József II. é. th., Kürthy László IV. o., Lányi Elemér VII. o., Lányi Kálmán I. é. th., Liptai László III. é. th., Molnár Imre III. o., Nagy Béla III. o., Nagy Sándor II. é. th, Páhy József V. o., Reho Gyula VII. o., Simon József I. é. th., Soltész Tamás IV. oszt., Szepessy Pál III. o., Takács Mihály VII. o., Török Kálmán II. é. th., Tudja Géza II. o., Ujj Lajos II. é. th., Veress Károly I. é. th., Laczkó József I. o., Láng István II. é. th, E. Tóth József I. é. theol., Tariska Sándor III. é. theol., Kocsis Kálmán III o., Gergely Béla VII., Gecsei Mihály I é. jh., Vass Lajos III. oszt., B. Varga Imre VIII. oszt. Hörcsik András III. o., Fóris János VIII. o., Zitás Bertalan I. o., Tóth Endre II. é. jh., Harsányi Zoltán VII. oszt., Bodolay Miklós I. o., Végh Zoltán I. o. Széll Miklós I. o.

80 koronás helyekre.

Adorján Bálint VI. o., Bakó Péter III. oszt., Bodnár Ferencz II. o., Bornemisza József V. oszt., Bors Kálmán III. o., Bóna Aladár II. o., Buda Ferencz II. o., Csabay István II. o., Csontos József III. o., Deák István VII. o., Deák József IV. o., Gombos Ferencz V. oszt., Hézser Gyula IV. o., Kántor István II. o., Kássa Ödön IV. o., Kássa Vincze II. oszt., Kertész Antal IV. o., Kiss Ernő II. o., Kozma Dezső II. o., Kukri Ferencz V. o., Móricz István I. é. th., S. Nagy Antal III. é. th., Pataki Sándor V. o., Porzsolt Ernő II. é. theol., Sutka István I. é. jh., Szilva Ferencz III. oszt., Tamaska Lőrincz V. o., Tóth Lajos II., Túróczi Benő VI. o., Ujj György II. o. Ujlaky Ferencz III. o., Vécsei Kálmán VI. o., Végh Dezső IV. o., Végh János IV. o., Kánya Gyula I. é. th., Lenkey Lajos I. é. theol., Medgyaszay András I. é. th., Baczó Balázs II. é. th., Csabay János II. é. theol., Gombos Pál VIII. o., Vágó Dezső VIII. oszt., Kőrössy István I. oszt., Pápay István I. oszt.

— **A főiskolában bentlakásra a következő ifjak vétettek fel:**

XXV. sz. szobába: Nagy Ferencz IV. o., Nagy Sándor V. o., Nagy Béla III. o., Nagy István II. o., Horváth Pál III. é. theol.

XXVI. sz. szobába: Laczkó József I. o., Sallai István IV. o., Gööz Ferencz V. o., Kukri Ferencz V. o.

XXVII. sz. szobába: Lenkey Lajos I. é. theológus, Moravecz Imre III. o., Magyari Miklós III. o., Szinyéri György III. o.

XXVIII. sz. szobába: Tóth János VI. o., Tóth József III. o., Bóna Aladár. II. o.

XXIX. sz. szobába: Matusz István V. o., Zitás Bertalan I. o., Kövér Péter II. o.

— **Tizenkét ajándékkönyv!** Ez az a páratlan kedvezmény, amiben a „Magyar Hirlap" az elzfizetőit karácsonyra részesiti. Tizenkét gyönyörü irodalmi alkotás, elsőrangú hazai és külföldi irók művei, — jobbára érdekfeszitő regény, — tehát egy egész kis könyvtár a „Magyar Hirlap" meglepően bőkezű ajándéka a saját közönségének Ahány hónapig egyvégben előfizetője valaki á „Magyar Hirlap"-nak, annyi kötet remekszép könyvre tarthat igényt karácsonykor. Aki például julius elsejétől k zdve járatja a lapot december végéig, annak a kiadóhivatal annakidején hat kötet regényt küld. Magától értetik, hogy az egész éves előfizetők, ha mindjárt csak havonkint küldik is be az előfizetési pénzt, tizenkét könyvet kapnak. Ezek közül az ajándékkönyvek közül egy fölöttébb érdekeset mutatványúl már most, julius elején szétküld a „Magyar Hirlap" előfizetőinek. A „Magyar Hirlap" ismét bámulatos, szinte rendkivüli munkát végzett a sajtó szolgálat terén. Utolérhetetlen volt abban, ahogy a világraszóló, s annyi izgalmat okozott szerb király-drámáról a legpontosabban, a legmegbizhatóbban s a legrészletesebben tájékoztatta olvasóit. Minden adata bő és kimerítő, s amellett teljesen igaz volt. A hirszolgálat legmagasabb szinvonalán állott ezuttal is a „Magyar Hirlap," mint általában mindig. Ez a pontosság, megbizhatóság és szavahihetőség jellemzi a „Magyar Hirlap"-ot minden tekintetben. *Mindent a közönségért!* ez jelszava a „Magyar Hirlap"-nak. Ezt találjuk a politikájában, amely rendithetetlenül szabadelvű és demokrata. Ezt minden akciójában, mely feltétlenül a magyar érdekek védelmében csúcsosodik ki. A „Magyar Hirlap" teljesen szabad és független minden párttól, osztálytól és érdekcsoporttól. Egyetlen vezérelve az igazság. Egyetlen célja, hogy önzetlenül tegyen szolgálatot a közügynek, főképpen pedig a magyar ügynek. Munkatársai a legjelesebb irók és hirlapirók. Cikkei ennélfogva rendkivül érdekesek, alaposak, és minden irányban tökéletesen tájékoztatók. A „Magyar Hirlap"-ot minden közleményében a jó izlés és a tiszta erkölcs vezeti. Hogy mennyire kedvez közönségének, azt azzal a nagy változatossággal is bizonyitja, amely hasábjain annyira szembeötlő. A rendes ujságro atokon kivül, melyek mind bővek s tartalmasak, van a „Magyar Hirlap"-nak vasárnaponkint „Asszonyok rovata" című érdekes cikksorozata, főképpen nők számára. „A társaság" című rovatban mulattató olvasmányt talál az olvasó. A „Közigazgatás" című rovat közlései pedig a legnagyobb szakavatottsággal ölelik fel az idevonatkozó kérdéseket. A „Magyar Hirlap" nevének megfelelően, minden izében teljesen tökéletesen, *osztatlanúl magyar!* Ami magyar ügy és magyar érdek, annak nincs hivebb, kitartóbb szószólója a „Magyar Hirlap"-nál. Tizenkét ajándékköteten kivül még más értékes kedvezményei is vannak a „Magyar Hirlap"-nak A „Magyar Hirlap" előfizetői kedvezményes áron kapják meg a „Divat Szalon"-t negyedévre 2 koronáért. A legjobb „Képes gyermeklap"-ot negyedévre 1 koronáért. A kitünő képes hetilapot, az „Ország Világ"-ot negyedévre, a „Magyar Hirlap"-pal együtt 9 kor. 50 fillérért. A „szerkesztői üzenetek" rovatában minden előfizető pontos és lelkiösmeretes felvilágositást kap bármely komoly, bizalmas kérdésre. *Előfizetési ár* A „Magyar Hirlap" előfizetési ára: negyedévre: hét korona, félévre: tizennégy korona, egy hónapra: két kor. 40 fillér. A „Magya Hirlap" kiadóhivatala V., Honvéd-utca 10.

— **Egy nem kért, de sokat jelentő bizonyítvány.** A Debreceni Prot. Lap 24-ik számában a *geszti* lelkész: *Szabó István*, a következő közleményt látta jónak közrebocsájtani: „*Facta loquuntor* domereta e lap olvasói előtt, hogy a múlt számoknak az egyházi adózás kérdésével foglalkozó cikkei gróf Tisza Istvánt anyagias gondolkozásának tüntetik fel, ki az áldozatkészséget árlejtésre viszi. Legyen szabad nekem nehány száraz adattal szolgálni erre nézve felvilágosítással. A geszti egyházban gróf Tisza István egyházi adó fejében fizet évenként 700 kor.-t (melyből 200 K. a rendes adóján felül eső s önként megajánlott évi adomány), a gyantai birtokon rendes iskolás állomást tart fenn, mintegy 1600 korona évi kiadással; ugyanott a múlt évben építtetett egy szép tantermet s tanítói lakást, milyennel még jobb egyházaink közül sem mindenik dicsekedhetik; a geszti egyháznak szintén a múlt évben adományozott egy teljesen felszerelt kisdedóvódát s ehez fentartási alapot 40 ezer kor. értékben. Legközelebb, kivált a szegényebb néposztályra nagy súlylyal nehezedő népiskolai tandíj eltörlésén buzgólkodik olyanformán, hogy a tehernek jó részét saját vállaira venné. Több kisebb adományai s egyházunk iránt mindenkor kész segedelmét nem is említem fel; mert a hol a tettek így beszélnek, ott bátran hallgathat az emberi szó. Hát csak adjon a jó Isten sok ilyen és hozzá hasonló gondolkozású egyháztagot, a ki az aldozatkészséget nem árlejtésre, hanem árverésre viszi; a ki az áldozatkészségben így licitál önmagára nem lefelé, hanem felfelé? . . ." A mit e sorokra *Erős Lajos* szerkesztő megjegyez, t. i., hogy gróf Tisza Istvánt senki sem támadta meg személyében; hogy az adó-ügyben felszólalóknak s nyilatkozóknak semmi közük a személyekhez, hanem az adózási ügy a fő előttük; hegy senkinek sem jutott kétségbe vonni gróf Tisza István áldozatkészségét: mindez helyén való észrevétel. Nekünk csak az tűnik fel, hogy Szabó István lelkésztársunk olyan dolgokat is előhoz, a melyekről talán csak gróf Tisza István közvetlen előadásai folytán lehet tudomása s hogy azokat a nemes gróf közrebocsátani kívánta volna: nem tudjuk, nem is akarjuk elhinni. S mert ez így áll előttünk a *Facta loquuntor*-nak nem kért voltát mindenki állíthatja velünk együtt, de egyúttal azt is mondhatja: csak ugyan sokat jelent ez a közlemény, mert olyan captatio benevolentiae, a melylyel *nem minket* hanem Hegedüs Sándorékat, a tiszántúliakat s általában azokat kell megnyerni,

a kik a magas %-ot csak a szegényekre hajlandók elfogadni, no meg az egész magyar kálvinista egyházra: ellenben a gazdagokra s magára az államra: csak kis %-ot kívánnak kiróni akkor, a mikor az állam túlmagasan adózik a római kath. s más egyházaknak!

— **KÉRELEM. Tisztelettel kérjük Lapunk előfizetőit, hogy a lejárt előfizetést sziveskedjenek megujítani. Kérjük a tagsági díjaknak is beküldését mindazok részéről, a kik irodalmi körünknek vidéki tagjai. A „Sárospataki Irodalmi Kör" pénztári hivatala.**

Pályázat.

A miskolci ev. ref. főgimnáziumban egy tornatanári állásra ezennel pályázat hirdettetik.

Fizetése 1600 korona, 400 korona lakáspénz és 200—200 kor. ötödéves pótlék, mely azonban 800 kor.-nál feljebb nem emelkedhet; a vivástanitásért járó mérsékelt dijak, később esetleg a játék-délutánokért meghatározandó illetékek.

Az illetőnek tanítania kell a tornát, és játékot minden osztályban, heti 18—20 órán, az önként jelentkezőknek külön órákon a vívást és ha a játék-délutánok berendeztetnek, a játékokat is vezetnie kell, valamint az országos, kerületi és helyi versenyekre, évzáró ünnepekre előkésztieni az ifjuságot. Az intézet növendékein kivül másoknak órákat adni, vagy más mellékfoglalkozást vállalnia az iskolai szabályok értelmében csak az igazgató tanács külön engedélyével lehet.

Pályázók elhivatnak, hogy a főgimnáziumra képesitő tornatanári oklevelüket, esetleg másnemű képesitésüket, ev. ref. vallásukról, katonai kötelezettségükről, egészséges voltukról, családi körülményeikről, előképzettségükről szóló okmányaikkal együtt a miskolci ref. egyház alólirt főgondnokához f. é. aug. 1-ső napjáig küldjék be.

A megválasztott egy évi működés után fog véglegesittetni, midőn az orsz. nyugdíjintézetnek is kötelezett tagja lesz.

Miskolc, 1903. junius 22.

Mikuleczky István,
főgondnok.

1—2.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle „*POKLOS*" szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

11—39

Clayton & Shuttleworth
Budapest Váczi-körút 63. sz.
mezőgazdasági gépgyárosok által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

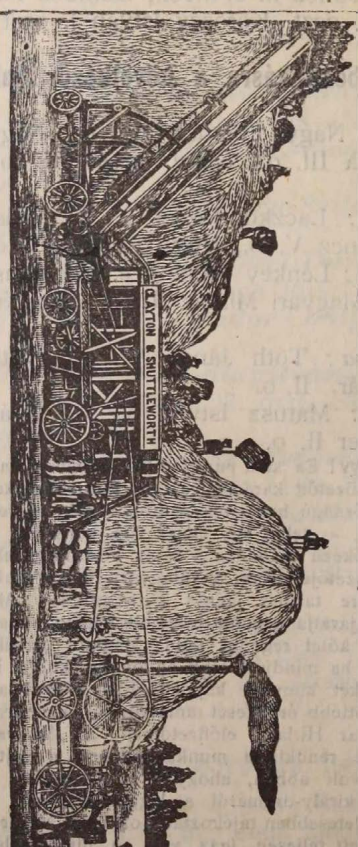

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztitó-rostálók, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

„Columbia-Drill" legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukor cza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acél-ekék.

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **27.** (1124.) **szám.** *Sárospatak, 1903. julius 6.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja: Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Sárkány László: A háló. — Dr. Tüdős István: A református tanáregyesület II-ik közgyülése — ifj. Zsoldos Benő: A templomos lovagrend enyészete. — Zsinati ügyek. — e. j. A főiskolai igazgató-tanács juniusi ülése — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetés.

A háló.

A politikai lapok is kénytelenek immár tudomást venni s tudósitást adni arról, hogy a magyar társadalmi életet s azzal kapcsolatban a politikai világot, valamint a vallásosságot olyan veszedelem fenyegeti, a mely ellen szükséges a védekezés, de mindenek fölött szükséges az, hogy a figyelem s a közvélemény fel legyen hiva a fenyegető veszedelemre.

Az az irányzat, a melyet ultramontánizmusnak, jezsuitizmusnak nevezünk, a mely előtt Róma érdeke lebeg folyton-folyvást elérendő cél gyanánt, a mely ellen a Sárospataki Lapok volt az egyetlen, a melynek kifogása volt protestáns szempontból s igazmondásaiért hitfelei némelyikétől is megrovást kellett hallania, mert a roszúl értelmezett szabadelvűség és türelem a hierarchiával szemben is udvariasságot hirdet, hogy aztán a római pap a magyar lelkészt ennek alapján teljesen megvesse, — az az irányzat, a mely az állami és nemzeti törekvéseket csak ugy tudja s akarja támogatni, ha azok Rómának a befolyásával állanak összeköttetésben oly módon, hogy Róma hatalma növekedjék: ma már mind erősebben-erősebben érvényesül s hálójának szálai immár körülveszik a magyar társadalmi életet s ha valaki e háló-szálak közzé jut: az élet-oltás művelet kezdetét veszi a hálót tartók részéről, a kik ad maiorem Dei gloriam végzik *kötelességüket.*

Háló van kifeszitve az egész magyar társadalom körül, a melyet a múlt idők példája szerint, de az uj kornak ügyes fogásával is úgy akarnak megfogni, hogy észrevétlenül legyen a csapda lakója s a csapda tulajdonos akarata diadalmaskodjék rajta.

Arról van szó protestáns közönség, hogy a magyar társadalmi életen mindjobban-jobban kezd erőt venni a *szent-társulatok* szövetkezete s a mint a „kegyes", a „jó szivű" édes anyai érzelmű Mária Terézia korában át, meg át volt lyukgatva az egész ország a különböző szentséges (?!) egyletek által, épenugy ma is a legutolsó falu római lakossága is bele van vive abba, hogy valamely társaság által vezettetve a magyarokat gyülölje, megvesse, vallásos meggyőződésétől eltéritse, abban háborgassa, mert mindez *javára* szolgál a rómainak a magyar ellen.

Nap-nap után olvashatja mindenki, hogy kis községben, nagy községben, tanyán és mezőségen, rendezett tanácsu és szabad királyi városban alakult miniszteri engedélylyel római olvasó, római önképző, római legény egylet; — és napról-napra szaporodnak a vének és ifjak, a dajka mesét és a kávéházi levegőt élvezők római szent szövetségei, a melyekben most a „fűzér", majd a „rózsa lánc", itt a „szent szüz", ott a „szent ács", emitt Antal, József, Károly, amott Mihály, Imre, István és László ama szövétnek nevek, a melyek alatt fellobog az engesztelhetetlen gyűlölet mind az ellen, a mi nem római, hanem magyar és protestáns. A dedókban a keresztvetés által beleoltják már a mesét hallgatónak a szivébe is azt, hogy a ki nem hányja a keresztet, az nem idvezül, tehát pogány s a magyarok nem akarják megérteni még Sárospatakon sem, hogy nemcsak római, hanem magyar kis-dedóra is van szükség, a melyben az esetleg oda kerülő vallásos tekintetben római gyermek is tanúljon ember tiszteletet és szeretetet. A gimnáziumokban tanuló ifjúsággal, épen most van napirenden, fogadalmat tétetnek, az egyetemi s általában főiskolai ifjakkal szinte térítményt állíttatnak ki, hogy soha, míg a világ világ lesz, semmiféle olyan társaságnak nem lesznek tagjai, a melybe a plebánus bácsi, a gyóntató atya és a püspök őnagysága nem engedik belépni, hanem igenis olvasót fognak pörgetni a hivatal szobákban is, az Ave Máriát fogják mondani, mint a zsidók az ő reggeli imádságukat, a vasúti kupékben is, a mit eleddig csak a pap-növendékektől s néhány talán tunyaságban szenvedő gyakorló paptól láthatánk a breviárium olvasással egybekötötten és búcsúkra fognak járni apát-plébánosok gyalogos vezetése alatt, de a kik a kulacsforgatásban is jó példát mutatnak, a mint erről a debreceni országos középiskolai tanáregyesületi gyűlés alkalmával tudomást és tapasztalást szereztek igenigen sokan, no meg pápai káplánok lila-keztyűs és harisnyás szintén gyalogos vezérlete mellett ugy azonban, hogy a gyaloglás nem mezítláb, hanem harisnyában történik ad gloriam mundi decipiendi.

És az egész magyar társadalmat át, megátszűrő háló kezdi nyitogatni a szemeket és látják a politikai lapok is, hogy a kongregációk nem csupán *kegyes* és *szent* dolgokkal foglalatoskodnak, hanem

nagyon közönséges és hétköznapi foglalkozással is töltik idejöket akkor, midőn a Jó pásztor a fonás és szövés mesterségével a garas gyüjtést végzi, a midőn a szürke nének a gyermek nevelést nem csupán nevelésért, hanem kenyér szerzésért teljesitik, — a midőn a rózsa-egyletek nem csupán imádkozásra buzditják tagjaikat, hanem egyúttal a babona terjesztést is végeztetik velök s igy tovább.

Ez a háló, a mint én látom, a protestánsokat nem nagyon érdekli, szemöket nem sérti, lelköket nem ingatja. Ugyan miért ? . . . Csak azért, mert ezt ugy parancsolja a szabadelvüség és a türelem!

Csodálatos dolog ! Eddig abban állott a szabadelvűség, hogy elseperni törekedett az egész müvelt világ azokat az elemeket, a melyek a vallásos dolgokban a józan észszel, a nemes felfogással ellenkeztek s ma a protestáns szabadelvűség a legmerevebb római érdekek szolgálatába szegődőket úgy köszönti, mint az emberiség zászló-tartóit. Eddig az volt a szabadelvűség, ha a protestánsok tudomást sem vettek a szent társúlatokról: ma igazolják azok működését s Páduai Antalhoz egy kis politikai karrierért hajlandók maguk is úgy titokban könyörögni s talán a sorsjegyekből is vesznek, a melyeket élelmes római ügynökök terjesztenek a jámborok és szabadelvüek között. Eddig az volt a türelem, hogy a müvelt protestáns férfiúnak eszébe sem jutott saját vallását desavuálni a római vagy görög mellett, ma a saját vallásos felfogását megvetni a türelem jelszava!

A hálónak a hatása ez! A protestánsokat nem érdekli, szemöket nem sérti, mert a szabadelvűség és türelem nagy, nagy erő: de imę megcsúfoltatik s vajjon a megcsúfoltatás után nem a teljes vereség következik-é?

Az én protestáns vallásos meggyőződésem szembe száll a rómaiak mindenféle mesterkedésével s a háló szövőket, a háló-vonókat és a gazdákat visszaverem, mert istentelen és embertelen munkát végeznek. Ugy gondolom, hogy ezt senki sem kárhoztathatja!

Sárkány László.

ISKOLAI ÜGY.

A református tanár-egyesület II-ik közgyűlés.

Debrecen után *Nagy-Enyed* következett, mint vendéglátó, a református tanár egyesület közgyűlést tartó helyeinek sorában, a melynek meglátásához sok volt a jelentkező s a sok közül elég sok volt a megjelent is, bizonyságául annak, hogy az összetartás érzete uralkodik közöttünk s hogy a nagy célokért a fáradtságos napok után újabb fáradtságokat is hajlandók vagyunk elviselni.

A gyülekezés június 28-ikán egész nap s 29-ikén a reggeli időben történt, a hivatalos fogadás jún. 28-án ment végbe, a mikor az egyesület vezetősége érkezett. A vármegye és a város, nemkülönben maga a kollégium és az egyházi elöljáróság részéről történt a fogadás, a melynek melegségét hasonlóval viszonozta az egyesület vezetősége részéről s nevében *Dóczi Imre* elnök. A fogadtatás után ismerkedési estély volt a kollégium »Két hattyú« szállodájában.

Június 29-ikén reggeli 9 órakor istentiszteletre vonúlt az egybegyülekezett közönség, hogy elsősorban is Istennek adjon hálát s Istentől kérjen segítséget az eddigi munkáért s az ezután folytatandó működésért, a melylyel a vallásos és hazafias kötelességek teltesítése jár. A segélyül hívó s gyülekezeti éneklés után *Zajzon János*, nagy-enyedi vallás-tanár imádkozott mély vallásos érzéssel s áhítattal, a mely által minden hallgató mintegy ellenállhatlanúl emelkedett lelkében Istenhez, a kinek gondviselése alatt van egyetlen menedékünk s biztos nyugalmunk.

Istentisztelet után a kollégium disztermébe vonult a közönség, a melynek minden egyes tagja, a ki még nem volt e helyen, a meghatottság érzésével lépte át az első küszöböt, mert érezte, hogy szent hely az, a melyen jár. A nagy ősök emlékei árnyékoltak körül bennünket s Bethlen Gábor nagy szellemének alkotásai rajzottak lelkünkben, a ki korát túlhaladó műveltséggel ápolta a tudományt, hogy a nép el ne veszszen a tudatlanság miatt.

A díszterem, a tantermekkel s gyűjteményekkel együtt, az 1885-ben épült kétemeletes épületben van, a többi rész régebbi alkotás, főként az, a melyben most a tanítóképző van elhelyezve, a melyet még Apafíy Mihály emeltetett.

Ugy tetszett nekünk, hogy *Dóczi Imre* elnöki megnyitója a maga nagy hatását épen az által idézte elő, hogy a multak vonatkozásait mintegy kézzel foghatólag éreztette a Bethlen örökségben, főként azzal a részlettel, a melyben a nép sorából való kiemelkedést érzékeltette, mint olyan eredményt a református iskoláknál, a melyhez hasonlóval sehol másutt nem találkozunk. Egyébként is igen-igen tartalmas volt a megnyitó, a melyben az iskolák magasztos feladatát rajzolta s a protestáns iskoláknak a haza védelmében kifejtett örök munkásságát. Vajha megértenék e beszédet a magasabb helyeken ülők, hogy méltányolnák törekvéseinket.

Az elnöki megnyitó után dr. *Bartók György* püspök az erdélyi ref. kerület nevében nagy lelkesedéssel üdvözölte az egyesületet, a melyet a kollégiumi s egyházi elöljáróság nevében *Gáspár János* is köszöntött s az ezekre adott elnöki válaszokkal a megnyitás el is végződött.

Miután határozatba ment, hogy úgy az elnöki beszéd, mint az üdvözletek s az azokra adott válasz, valamint a Zajzon János imádsága az egyesület évkönyvében kiadatnak: *Szabó József* főjegyző tett jelentést az egyesület egy évi működéséről.

A kép, a melyet a főjegyzői jelentés feltárt, megnyugtató. Az első évnek a kezdet nehézségeivel való küzködés dacára vannak eredményei. Tag-szaporodás is van, csak az a feltűnő, hogy a *tagdíj-hátralék* már is felül van 1000 koronán. Ez fogja megölni az egyesületet, ha vállalkozásai lesznek a könyvkiadás terén.

Megnyugtató, ugy nagy általánosságban, a pénztári jelentés is, a melyet *Benkő Imre* mutatott be, kivévén természetesen itt is a hátralék ügyét. Kivánatos, hogy maga a számadás *polgári* év szerint állittassék össze, valamint a hátrálékok rendezése is. Mindkettővel foglalkoznia kell a választmánynak az egyesület érdekében is.

Ezek után *Dr. Nagy Zsigmond* debreczeni főgimn. tanár tartott felolvasást ily cimen : *A hollandus középiskolák*. Egy a kérdést teljes világosságában s érdekességében feltüntetett előadás volt ez, a melynek bemutatásával a magyar tanügynek igen-igen nagy szolgálatot tett Nagy Zsigmond, a kinek ezen a téren való hivatottságát s bármely kérdésben való állásfoglaláshoz való jogát senki sem vonhatja kétségbe. Magáért a

elolvasásért a legnagyobb elismeréssel adózott a közgyűlés.

Kis szünet után, a mely alatt villás-reggelivel vendégelte meg a kollégium a gyülés tagjait, a második felolvasást hallgatta meg a közönség. A felolvasó: *Lázár István* nagy enyedi főgimn. tanár volt, aki *Alsó fehérvármegye magyar népéről* s *kálvinistáiról* tartott egy megbecsülhetetlen nagy értékü felolvasást. A magyar népnek s abban a kálvinistának a jellemzése volt olyan módon, a hogyan azt csak egy igaz tudós végezheti, a szivének nemes érzéseivel irja meg az igazságot s hivja fel a *magyar államot arra, hogy védje a magyar fajt, mert különben elvész a nemzet is és a haza is!* Szeretnők ország-világnak tudomására adni e felolvasás tartalmát, hadd borzadna meg minden müvelt magyar lélek attól az óriási mulasztástól, a melyet a magyar állam vezető férfiai a magyar nemzet védelmi munkájának végezetében elkövettek, a mely által az idegen fajnak erősödését idézték elő. Jogosabban, hivatottabban senki sem emelhet szót, mint mi reformátusok, a kik önvérünk feláldozasával sem vagyunk képesek az elnémulásnak induló harangokat megszólaltatni ott, a hol az állam a maga mulasztásaival segíti az ellenséget s magukat a kálvinistákat is arra kényszeríti, hogy nehéz viszonyaik miatt könnyebbülést keressenek talán épen az ellenség karjai közzé való szaladás által. Köny szökött a szemembe, a midőn a felolvasó által rajzolt képekben a megsemmisülés munkájának a nyomait éreztem megjelenni előttem s eszembe jutott, hogy a magyar kormány annak idején Benedek Eleket kiüldözte a kormánypártból, mert az iskolák által a nemzeti erő fenmaradását sürgeté s aztán a parlamentből is kiüldözte a magyar faj védőjét, a ki talán teljesen meg volt arról győződve, hogy az igaz magyar faj-fentartó erő a kálvinistaság, a melynek minden elnémult harangja a magyar nemzet egy-egy bástyájának az összeomlását jelenti. Felolvasást, a mely annyira meghatott volna, nem sokat hallottam s lelkemből szóltak, a kik nagy hálával köszönték meg az előadást, a melyhez betétül fonografikus szózat is járult.

E felolvasás, a mely egy különleges czélt is szolgált magában az egyesületben, t. i. azt, hogy az *iskoláknak a népre való hatása* mutattassék ki, a mint azt *Váró Ferencz* a debreceni első gyülésen tartott felolvasásával megkezdette e célt szolgálni, bezárta az első napi tanácskozást, a melyet közebéd követett egy nyári helyiségben, a hol lelkes pohárköszöntőkben nyilatkoztak meg a hivatalos és a nem hivatalos szónokok. Csak azt kívántuk volna még, hogy a protestáns áldozatkészségnek lett volna, külön méltatója, a mint ez a jellemvonás föltétlenül megkivánta volna.

Az ebéd után a kollégium gyüjteményeinek megnézésével foglalatoskodtunk. Gyönyörködtünk a fejlődő könyvtárban, a melynek fejlődésre van szüksége, mert tudvalevőleg az oláh csordák elpusztitották a régi könyvtárt. Nagy értékü a természetrajzi gyüjtemény, igen szép rendezettségével, — szép a természettani muzeum. S mindenütt a rend és csinosság köszönté a látogatót, a kinek szive nagy örömmel telt el, mert mind ez, a melynek erejéből s az áldozatkészség forrásából állt elő. Megnézték a vendégek az irhegyi messzelátót, az új vármegyei székházat, a mely magyar styl-kompositiójával egészen eredeti, — másnap junius 30 ikán a fegyházat, miután 29-én »Péter-Pál« napja volt.

Este szépen sikerült hangverseny volt nagy közönség jelenlétében.

A délután folyamán szakosztályi értekezlet is volt a tanitóképző intézetek tanárai részéről.

A gyülés második napján, június 30-án három felolvasás volt, t. i. *Karai Sándor* debreceni főgimn. tanáré, a ki a tanári fizetési kérdéssel szoros kapcsolatban álló *nyugdíj* kérdést tárgyalta igen alapos észrevételekkel kísérve, a melyből főként az *ének- és zenetárok* nyugdíjjogosúltságának megállapítása s a lakáspénznek a nyugdíjhoz való viszonya emelkedett ki. Többszörös hozzászólások után a felolvasónak köszönetet mondott az egyesület. A másik felolvasó *dr. Imre Sándor* kolozsvári főgimn. tanár volt, a ki a tanárképzés gyakorlati kérdésével foglalkozott, nagyobbára a kolozsvári középiskolai tanári kör álláspontjának s dr. Schneller István felfogásának megfelelőleg. Ő is elismerést kapott. A harmadik felolvasást *dr. Halász Zsigmond* bpesti tanár tartotta, a ki a vivás középiskolai tanitásának volt a sürgetője s főként a főgimnuziumi tanulók ez irányú oktatását hangoztatá, a melyhez az egyesület is hozzájárult abban a meggyőződésben, hogy a magyar vitézségnek fejlesztését csakugyan elő kell mozditani.

E három felolvasással a tárgysorozat le volt tárgyalva s miután Dr. *Bartók György* és Báró *Bánffy Dezső* tiszteleti tagokúl megválasztattak és a jövő évi gyülés helyéül, meghivás folytán, *Pápa* városa jelöltetett ki: az elnökség bezárta a II-ik közgyülést, a melynek nagy vonások megrajzolt képéről mindenki leolvashatta, hogy megjelent tagjai igyekeztek feladatukat megoldani s az egyesület céljat megközeliteni. Jövőre azonban kivánatos volna, hogy a felolvasások körébe ne csupán u. n. középiskolai kérdések vonassanak, hanem a felsőbb oktatást is érdeklők, mert tartunk tőle hogy lesznek, a kik az egyesületet kizárólag csak gimn jellegünek fogják minősiteni, holott nem ez a célunk

Dr. Tüdős István.

TÁRCA.

A templomos lovagrend enyészete.

— Egy egyházi rend végnapjairól. —

Annak a — végcéljait tekintve nemes, eszközeire nézve humánus — katholikus egyházi rendnek, melyet a XII. század folyamán Géza királyunk Magyarországon is megtelepített s mely a kezdetleges szük körből később a jólét és hatalom polcaira emelkedett, elnyomatásáról, ennek körülményeiről lesz szó az alábbi közleményekben. Irodalmunkban a templomosok lovagrendjének általános történetével alig foglalkoztak még részletesebben, kivéve talán az egy *Pesty* Frigyest, ki azonban az ő jól ismert könyvében a templomosoknak kizárólag magyarországi szereplését ismerteti. Jelen cikkem vezérfonalát is angol forrásokból merítem és pedig azon alapos és hiteles ismertetések nyomán, melyeket egyik legkiválóbb londoni jogi szakfolyóirat, a „The Law Times“ bocsát közre „The suppression of the knights templars“ cím alatt.

A templomos lovagok vitéz rendjének története általános vonásokban szerte ismeretes. Az egész intézmény bizonyos francia lovagok buzgalmából nyerte eredetét, a kik szem előtt tartva mindazon nyomorúságokat, melyeknek a Szent-föld zarándokolói ki voltak téve a szaracénok kegyetlenkedései folytán, kölcsönös gyámolitásuk végett, maguk közt egy testületet alakitottak. A rend lassanként mindjobban gyarapodott számban és erőben s ezt nemsokára hatalom és gazdagság követte. A keresztes hadjárat alatt, természetesen, hadi téren is kiváló poziciót teremtettek maguknak,

Azon idők krónikái s a későbbi történetirók könyvei telve vannak a Syria síkságain s városainak falai előtt

véghezvitt hősies tetteikkel. Míg a templomosok zászlója minden kegyetlen támadásban a legelső keresztyén sorok fölött lebegett, addig a Beauseant félelmetes csatakiáltása borzalommal töltötte el a hitetlenek szívét; s azon a szerencsétlen napon, mely a Szent földet újra átengedve látta a szaracén fegyvereknek, a veres kereszt lovagok voltak a keresztyén lovagok utolsó emberei, kik saját vérükkel adták meg az árát nemes, de szerencsétlen kimenetelű buzgóságuknak.

A rend ellen irányuló eljárások története Franciaországban teljesen megvilágítja az egész üldözés jellemző vonásait. Európa többi országaiban tapasztalt ily irányú intézkedések, csupán a több-kevesebb kegyetlenkedések körülményeit véve figyelembe, nagy mértékben egyenlők voltak. Párisban 1307 okt. 13-án a nagymestert s a lovagoknak bizonyos számát fogságra vetették a Temple palotában. Ugyanezen a napon a lovagok általános elfogatása s vagyonuk elkobzása következett az egész Franciaországban. Börtönbe vetették őket, minden jogsegélyt megtagadtak tőlük s egy inquisitor, Guillaume de Paris bizatott meg azzal, hogy közülök többeket vallasson ki bűnösségükre nézve. A különleges torturák alkalmazása sokakat eltérített az igaz vallomás megtételétől.

Szép Fülöp Franciaország egész területén feljogosított bizonyos egyéneket, kiknek a pápai udvartól erre nem volt megbizatásuk, hogy vallassák a vádlottakat. A pápa, V. Kelemen nem nézve jó szemmel ezeket az intézkedéseket, a királyi megbizottak mindennemű jogkörét felfüggesztette. Ő Szentsége aggályait azonban hamarosan eloszlatták azok a nagy számú vallomások, melyeket Fülöp csikart ki és 1308 június havában a vizsgálatok megnyerték a szentesítését.

Hogy Ő Szentsége lelkiismerete teljesen meg legyen nyugtatva, egy bizottság neveztetett ki mindazon bűnük kinyomozása végett, melyekkel a templomosok vádolva voltak. E bizottság tagjait legfőként a francia egyház vezéregyéniségei képezték.

Ugyanebben az időben hasonló intézkedések léptek életbe, csaknem az egész Európában. A pápa elrendelte, hogy mindazok a lovagok, a kik e rendet védelmezni készek voltak, ezen itélőszék elé idéztessenek. Párisban, noha a bizottság tagjai különböző időpontokban ültek össze, egy lovag sem jelent meg előttük és itt kétségtelen, hogy Fülöp arra törekedett, hogy meggátolja azt a kedvező benyomást, melyet a vádlott megjelenése előidézett volna.

Végre is november 26 án a nagymester, *James de Molai* a bizottság elé vezettetett. Ő kérte a tanács jóindulatát s megkísérlette a rend védelmezését, de hiába. Határozottan és állhatatosan tagadta mindazon bűnöket, melyekkel a lovagok vádolva voltak. E bűnök 2 főbűn alá voltak összefoglalhatók: az *eretnekség* és *erkölcstelenség* alá. A mi az elsőt illeti: ők bálvány-imádással és izlamismussal voltak vádolva. Ellenfeleik állítása szerint egy macskát és egy borjút imádtak s bizonyos alaktalan fa-bálványt részesítettek vallásos tiszteletükben. A vád tárgyát képezte továbbá az is, hogy ők a rendbe való felvételük alkalmával megtagadják a Jézus Krisztust, leköpik és lábbal tapossák a keresztet s ezenkívül a vallásos disciplinának több más kisebb megszegésével voltak vádolva. Az *erkölcstelenség* vádja e lovagokra ruházta mindazokat a bűnöket, melyek az embert a legnyomorúltabbá és legmegvetendőbbé teszik s a vád szerint ezeket az istentelen cselekményeket a rend statutumai szentesítették és kötelező erővel ruházták fel.

Végtére is több lovagot, kik kifejezést adtak abbeli elhatározásuknak, hogy a rendet körömszakadtáig védelmezik, a bizottmány elé állították, kik ott ez alkalommal valódi bátor és ártatlan férfiak módjára viselkedtek. Arra a kérdésre, vajjon hajlandók lesznek-e a rend védelmének nehéz feladatát továbbra is magukra vállalni, sokan határozottan ezt felelték: „mindhalálig“! Egyszersmind kijelentették teljes ártatlanságukat. A lovagok közül *heten*, kik a megelőző vizsgálat alatt elismerték vétkességüket, most bátran visszavonták ezt a vallomásukat. Kilencszáznál több templárius gyűjtetett egybe, kik mindannyian állhatatosan erősítették e rend ártatlanságát és becsületét. A lovagok maguk közül hetvenötöt rendeltek ki a védelem előkészítésére s négynek megengedtetett, hogy a tanúk vallomása alatt jelen lehessenek.

Mialatt ezek az intézkedések történtek, az új sensi érsek tartományi gyűlést hívott egybe Párisba és személyes eljárást léptettek életbe a templomosok azon számos tagja ellen, a kik készek voltak társaikkal együtt működni a közös védelemben. E gyűlésen mindazokat a templomosokat, kik nem voltak hajlandók elismerni vétkességüket, megjavíthatatlan eretnekeknek nyilvánitották és börtönre ítélték. Azok, kik az óhajtott vallomást tették: megkapták a felmentést és visszavétettek az egyház kebelébe; mindazokat azonban, kik az előbbeni hamis vallomásukat visszavonták, *visszaeső eretnekeknek* nyilvánitották s kiadva őket a világi hatóságoknak, megvesszőztetésre ítélték.

(Vége köv.) *ifj. Zsoldos Benő.*

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Vélemények az egyházi-adó reform ügyében.

Ez alatt a cím alatt szükségesnek tartjuk azokat a felfogásokat összegyüjteni, a melyek ebben a fontos kérdésben *magát a lényeget illetőleg* az egész magyar református egyházban keletkeztek s a nyilvánosságra jutottak. Az ilyen ismertetés és összegezés az egész kérdésnek egyszerű kezelését s egyöntetűségét foglalja magában s tájékoztatónak minden bizonynyal beválik.

I.

A „Sárospataki Lapok“ szerkesztőjének álláspontja.

Részletesen kifejtve megtalálhatja az érdeklődő az ez évi 10—11-ik számokban, a lényeget illetőleg pedig a következő pontokat ismételhetem:

Legyen *személy-adó* 1—10 koronáig, a melynek megállapítása önkéntes ajánlkozás szerint is történhetik, a társadalmi állásnak, műveltségnek stb önmagunk által való érzése és értékelése szerint. Ezt fizetné minden önálló, nagykorú férfi egyháztag és önálló, özvegy vagy nagykorú férjetlen nő.

Legyen *állami adó után 10% egyházi adó* a maximumnak 200 koronában való megállapításával. Természetesen ott, a hol a személyi adó révén befolyó összeg a kisebb %-ot teszi szükségessé, vagy a kisebb %-os kivetés is adja a kivánt eredményt, ott nem lesz a 10%-os kivetés gyakorlandó. Különben az a dolog természetéből következik, hogy a 10%-ot mint *maximumot* fogadom el, a melyen felül nincs helye önmegterheltetésünknek. Ez az a kultusz-adó kulcs, a melynek megállapítását kérnünk kell is és lehet is, hogy az ezen felül mutatkozó szükségletnek az állam által való fedezését követeljük. Ezt a véleményünket csak azért bocsátjuk előre, hogy állásfoglalásunk önállóságát s elég korai voltát igazoljuk.

II.

Az alsó-borsodi egyházmegye véleménye.

Mert részletekben nincs kellőleg előkészítve ez az ügy: a törvénytervezet adó-ügyi szakasza általánosságban sem fogadható el, hanem alapos számí-

tások után ujra készítendő az egész tervezet, de megállapítván, hogy legyen *személy-adó*, mint ***családfő-adó*** és vagyon utáni állami adó alapon fizetendő bizonyos %-maximumos adó.

III.

A felső-zempléni egyházmegye véleménye.

Helyes a személy-adó és az állami adó utáni adózás behozatala.

De a személyi adó, a mely a legszegényebb egyháztagokra is 2 koronát ró, ezekre nézve sok, őket eltántorithatja, mert elbirhatlan teher főként a napszámosokra nézve, de nem is igazságos, hogy a szegény ember 2 koronát fizessen, holott semmije sincsen, míg a jómódú, a kinek esetleg 500 korona állami adó után 45 koronát kell %-os és személyi adóként fizetnie, sokkal kevesebbel tartozik a teherviseléshez járulni, mert számtanilag így áll a kettő viszonya egymáshoz: 0:500=2:45.

Az állami adó utáni %-os egyházi adóteherviselés, a mely degressziv természetű, egészen evangyéliumi ellenes és igazságtalan. Igaz, hogy a tervezeti képlet szerint a kis embereken, a kevés adó fizetőkön némileg segitve volna és a nagyobb birtokosok bevonatnának az adózásba, a mi haladás az eddigi állapotokhoz képest: de ez a különbségtétel a nagyok és kicsinyek között szembetűnő.

Terheljen az állami adó után egyforma 5 vagy 8% minden református embert Ezt a leggazdagabbak is elbirják, a kicsinyeken pedig alaposan segítve lesz általa, az állam pedig a szükségletet pótolja, hiszen a többi felekezetek hívei úgy sincsennek ennyivel sem megterhelve s szükségleteik bőven telnek az állami eredetű javakból.

IV.

Az alsó-zempléni egyházmegye véleménye.

Megállapitandó a *személyi adónak* minimumja és maximumja, mert hogy a napszámos és a nagybirtokos egyenlő személyi értéket képviselne: az nagyon is ideális elv akkor, a mikor azt más vonalon sehol sem érvényesitik.

A % kulcs sem nem jogos, sem nem igazságos, bonyolúlt is.

Az állami adó-alapon történő adózási kulcs *10-%nál magasabb nem lehet!*

V.

A gömöri egyházmegye véleménye.

A személyi adózás a 15-ik évtől volna kezdendő. A 25% túlságosan magas. (Folyt. köv.)

A főiskolai igazgató-tanács juniusi ülése.

A sárospataki főiskolának igazgató-tanácsa junius hó 25—26. napján tartotta tanév-végi szokásos ülését *Fejes István* és *Dókus Gyula* főiskolai algondnokok elnöklete alatt s szép számban egybegyűlt igazgató-tanácsosok részvételével.

Az alakúlási formaságok elintézése után az igazgató-tanács egyházi elnöke elsőben is a bizalom és a szeretet melegségével üdvözölte ***Bálint Dezsőt***, a sárospataki egyház lelkészét és főiskolai igazgató-tanácsost, ki ebben az esztendőben papi működésének 25-ik évfordulójához érkezett el. Az igazgató-tanács a maga egészében is örömmel csatlakozott az üdvözléshez s Bálint Dezsőnek ezutáni, sok irányú egyházi és iskolai munkásságához kitartó erőt, munkakedvet kivánt s reá Isten áldását kérte. — Őszinte elismeréssel emlékezett ezután az igazgató-tanács *Szinyei Endre* gimn. tanárról, abból az alkalomból, hogy a folyó év szeptember havában, 35 évi tanári szolgálata után, nyugalomba vonúl és a mikor az ő hosszú szolgálatáért, ügybuzgalmáért, példás kötelességtudásáért s mindenek felett tanári működésének érdemeiért elismerését fejezte ki, életére a nyugalom napjaiban a gondviselés jótéteményeit kérte s érdemeit jegyzőkönyvébe foglalta.

Az első napi tanácskozásoknak nagy jelentőségű tárgyát képezte a főiskolai széniori és az alkönyvtárnoksággal egybekötött theológiai segédtanári állás munkakörének megállapítása. A főiskola tanári kara az igazgató-tanács elé terjesztett munkálatában a széniori állás fentartását javasolta dicsőségteljes multjáért is és azért is, mert ez az állás, mint összekötő kapocs a tanári kar és az ifjúság között, ma is nagy feladatot tölt be s elnyerése szorgalomra, munkásságra serkenti a komoly törekvésű ifjakat Minthogy pedig a széniori állás munkaköréből, egy új gimn. vallástani tanszék szervezése folytán, kivétetett az eddig vele kapcsolatos gimnáziumi segédtanárság, a tanári kar a széniornak e miatt megkevesbedett munkáját a theológiai segédtanárséggal javasolta pótolni. A tanárkari előterjesztés a főiskolai alkönyvtárnoki állás megtartását is javasolja oly módon, hogy a theol. segédtanárság helyett ennek munkakörébe útaltatnék a közigazgató megszaporodott irodai és adminisztrativ teendőiben való állandó segédkezés.

Az igazgató-tanács a főiskola tanári karának a két állás munkakörére vonatkozó javaslatait nem tette a magáévá. Az alkönyvtárnoki állásnak a tanárkari tervezet szerinti munkaköre kérdésénél u. i. nem szivesen nyugodott meg főleg abban, hogy egy pályáját bevégzett fiatal theológus az iskola körében lélek nélkül való irodai munkálatokat teljesítsen s így ennek az állásnak eddigi állapotában való meghagyását javasolja az egyházkerületnek. A széniori állás munkakörének meghatározásában pedig utóbbi egyházkerületi közgyűlésünk intenciója szerint, segíteni óhajtván a sárospataki egyház terhein, a széniori állás munkakörébe illeszteni javasolja a sárospataki egyházközség segédlelkészi teendőit.

A februári igazgató-tanácsi ülés vélemény-adásra hívta fel a főiskola tanári karát abban a kérdésben, hogy a főiskolai tápintézet, a mai nyomdai helyiségnek és a vele szomszédos szobáknak a tápintézet céljaira való felhasználásával, nem volna-e annyira bővithető és fejleszthető, hogy ezzel egy új tápintézeti épület emelésének kérdése napirendről levehető lenne. A tanári kar, mérnöki és orvosi szakvélemény meghallgatása mellett, a tápintézet kiegészítésének ezt a tervét csak ideiglenes természetű javításnak látja, miért is úgy nevelésügyi, mint közegészségi okokból újból hangsúlyozza egy egészen új tápintézeti helyiség építésének szükséges voltát. Az igazgató-tanács ennek folytán elhatározta egy új, internátussal összekötött tápintézet emelését, megbizta tehát a főiskolai gazdasági választmányt, hogy ebben a kérdésben állapitson meg alkalmas építési tervet, dolgozzon ki annak keresztül vitelére részletes költségvetést, ezt a munkálatát tegye át a köziskolai székhez s ez a testület aztán a tervezeteket a maga vélemenyének előadásával terjessze az igazgató-tanács elé.

A főiskola tanári kara, az új főkönyvtárnok előterjesztése alapján, széles körre kiterjeszkedő és sok fontos kérdést felölelő munkálatot nyujtott be az igazgató-tanácshoz a főiskolai könyvtár kezelésére, használatára, fejlesztésére és évi dotációjának emelésére nézve. Az igazgató-tanács nem zárkózott el a munkálatban hangoztatott követelmények teljesítése elől s felhívta a tanári kart, hogy állapítsa meg, a sürgősség szempontja szerint, a kivánalmak teljesítésének sorrendjét, mely után az ig.-tan. a kivánatos intézkedéseket megteszi a szükséges kivánságok teljesítésére.

Örömmel vette tudomásúl az igazgató-tanács, hogy dr. *Illyefalvi V. Géza* rendes jogtanár a véglegesítése feltételéül s dr. *Ferenczy Arpád* rendkivüli jogtanár a rendes tanárrá való előléptetése és állandósítása feltételéül megállapított egyetemi magántanári vizsgálatukat a kolozsvári egyetem jogi karánál letették. Miért is előbbit véglegesítésre, utóbbit pedig rendes jogtanárrá való előléptetésre s egyszersmind véglegesítésre ajánlja az egyházkerületi közgyűlésnek.

A főgimnázium tanulmányi ügyeivel kapcsolatban az igazgató-tanács a következő kérdésekben határozott. *Pásztor Sámuel* főiskolai ének- és zenetanár, a főiskolai orvos véleménye szerint, betegsége miatt a következő iskolai év folyamán tanári munkásságát nem folytathatván, az igazgató-tanács elfogadta s jóváhagyta a gimn. tanári karnak ama javaslatait, a melyek Pásztor Sámuel tantárgyainak helyettes tanerőkkel leendő tanítására vonatkoztak. — *Szőllősy József* kassai javitóintézeti lelkész a sárospataki főgimnáziumban viselt vizsgáló bizottsági tagságáról, megváltozott viszonyai miatt, lemondott. Az igazgató-tanács Szőllősy helyét *Ruszkay Gyula* jánosii lelkészszel töltötte be. — Megnyugvással vette tudomásúl az igazgató-tanács a sárospataki főgimnázium évenkénti meglátogatásával megbizott kormány-képviselő hivatalos véleményét főgimnáziumunk tanügyi állapotáról, fokozatos fejlődéséről s belső és külső ügyeinek a kivánalmakat minden tekintetben kielégítő állapotáról — Intézkedett a tankönyv-változtatási kérdésekben; tudomásúl vette a debreczeni torna-verseny eredményét s felhívta a gimnázium tanári karát, hogy abban az esetben, ha a közoktatásügyi miniszter a tanévnek két félévre való tanulmányi beosztását az állami középiskolákra elrendeli, a sárospataki főgimnázium is térjen vissza a régi, a református gimnáziumokban kipróbált s jónak bizonyúlt rendhez.

Az első napi tanácskozások folyamán tárgyalás alá kerültek még a fentiek mellett: a főiskolai betegsegélyező egylet számadása s ezzel kapcsolatban a főiskolai orvos jelentése az ifjuság kedvező egészségi állapotáról a lefolyt félévben, mely jelentésben a főiskola orvosa hálásan emlékezik meg a helybeli vöröskereszt-egylet 1034 kor. 66 fill. nemes adományáról a főiskolai betegsegélyző egylet javára; a főiskolai és egyházkerületi levéltár rendezésével megbizott gimn. tanár jelentése a levéltár rendezésének haladásáról; a főiskolai gyűjtemények és múzeumok felügyelőségének jelentése eme főiskolai intézmények állapotáról s gyarapodásáról és a gazdasági választmány előterjesztése a könyvbizományosnál eszközölt számadások tárgyában.

Az igazgató-tanács második napi ülése a főiskola tanári karával tartott közös értekezlet volt, melyen első sorban is a gimnáziumi vizsgálatok vezetésére kiküldött igazgató-tanácsi tagok és cenzorok jelentései olvastattak fel a vizsgák eredményéről. A jelentések minden tekintetben megnyugtató képét rajzolják meg a sárospataki főgimnázium tanulmányi állapotának s különösen az érettségi vizsgán elnöklő egyházi algondnok emlékszik meg elismeréssel a gimnáziumi képzést betetőző érettségi vizsga magas szinvonaláról s a növendékeknek ott felmutatott szép ismereteiről s alapos tudásáról.

Ezek után még az akadémián az élőnyelveknek és a gazdaságtannak tanárai terjesztették elő jelentéseiket az akadémiai hallgatóknak ezekben a tantárgyakban tanúsított szorgalmáról és előmeneteléről s áttért a közös értekezlet a főiskolai szénior és alkönyvtárnok állásainak a tárgyalására.

A közös értekezletet megelőzően tartott tanárkari ülés u. i. nem nyugodott meg az igazgató-tanácsnak abban a határozatában, a melyben a széniori állásnak a pataki egyház segédlelkészi állásával leendő egybekapcsolását javasolja az egyházkerületnek. Nem nyugodott meg pedig főleg azért, mert azt óhajtja, hogy a főiskola szeniora az ő munkakörének minden vonatkozásában s egész munkásságával egyedül csak a főiskola szolgálatában álljon. Az igazgató-tanács által a megelőző napi ülésen megállapított munkabeosztás szerint ennek folytán nem választotta meg sem a széniort, sem alkönyvtárnokot, hanem a kérdést fellebbezés alakjában az egyházkerület elbirálása alá terjesztette.

Az egyházkerületi közgyűlésnek döntése előtt azonban e két állásnak betöltése a jövő iskolai évre elkerülhető nem lévén, a közös értekezlet abban állapodott meg, hogy a jövő iskolai évre ez a két állás az eddigi munkakörrel töltessék be, mellőztetvén azonban a széniornál a gimn. segédtanárság.

Elintézte végül a közös gyűlés a tápintézeti jótéteményekért és az ösztöndíjakért benyújtott folyamodványokat.

Ezek után az igazgató-tanács hivatalába igtatta az újonnan választott közigazgatót, üdvözölte az új szakelnököket s a tanári karnak s a főiskola tisztségeit viselőknek egy tanévi hasznos munkásságukért köszönetet mondott. *e. j.*

IRODALOM.

* **Id. Szinnyei József** vállalatából, a mely „*Magyar irók élete és munkái*“ cím alatt szerepel, megjelent a 80-ik füzet, mint a IX-ik kötet 7-ik füzete s tartalmazza a *Némethy-Novák* név alatt ismert irókat. A nagyszabású vállalatot csak ajánlani tudjuk az érdeklődő közönség pártfogásába.

* **Lukácsy Imre**: *Dods Márk: Szent János evangyéliomának magyarázata II. köt.* Budapest. Hornyánszky Viktor. 1903. 8° 201 lap. Ára 4 korona. Összesen 26 magyarázat van benne. Hogy minő tartalmúak? . . . ezt majd a részletes ismertetésnél mondja el a kritikus, most csak jelezzük a megjelenést s ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

* **Jegyzőkönyvek.** *Szuhay Benedek* főjegyző szerkesztette a *felső-borsodi* egyházmegye tavaszi gyűlésének jegyzőkönyvét, a melyben 84 pont foglaltatik s igen helyesen a lelkész-értekezleti jegyzőkönyv is hozzá van csatolva a közgyűlésihez. Birósági ügy egyetlen-egy sincs. Az *ungi* egyházmegye jegyzőkönyvét a tavaszi közgyűléséről *Homoki Antal* főjegyző szerkesztette, hozzácsatolván az 1902-ik évi dec. 3-iki rendkivüli gyűlés jegyzőkönyvét is, amabban 127, emebben 11 pont képezvén a jegyzőkönyv tartalmát. Birósági ügy Ungban sem volt.

* **Juhász Sándor**: *Protestáns asszonyok* cim alatt a már régebben jelzett munkáját nagy 8⁰ alakban 188 oldalas kötetben közrebocsátotta. A protestáns asszonyok, a kikről vonzóan s megkapóan irja le mondani valóit, ezek: *Lutherné, Lorántfy Zsuzsánna, Kálvinné, Bethlen Kata, Melánchtonné, Cserey Ilona, Zwingliné* és *Barcsay Ágnes*. A 4-ik és 6-ik rajz a Prot. Irodalmi Társaság kiadványai között már megjelent. A többi uj. Élvezetesen irvák a rajzok s épen ezért szivesen ajánljuk. Ára? . . .

* **Lencz Géza** theol. magántanár, tisza-roffi lelkész: *Sabatiér, mint református és dogmatikus* cim alatt egy nagy becsü értekezést irt a Prot. Szemlébe, a melyből most külön-lenyomatot bocsátott közre. A külön-lenyomat 24 fillérért kapható a szerzőnél és Kókai Lajosnál. Terjedelme nagy 8⁰ alakban 23 old. Méltó az elolvasásra és tanulmányozásra.

* **Előfizetési felhivás.** Illetékes helyről felhatalmazást nyertem a nagynevü Eugéne Bersier volt párisi ref. lelkész „Egyházi Beszédeinek« lefordítására és kiadására; mihez képest e beszédekből egy kötetet még ez év folyamán sajtó alá adok, ha lelkésztársaim pártolása a nyomdai költségek fedezését biztositani fogja. Bersier művei Európa csaknem minden művelt nyelvére (még oroszra is) lefordittattak már, s magában Franczia országban több mint hatvenezer példányban forognak közkézen. Az I. kötet Párisban 13 kiadást ért, mig a VII-ik 1895-ben, tehát jóval a szerző halála után 5-ik kiadásban jelent meg; a közben eső kötetek 6—8 kiadásban, mint általában az egész mü nagy keresletnek örvendenek. Jellemzésül álljon itt a »Journal des Debats« 1876. aug. 15-iki számának, egy kath. biráló tollából eredő, következő ismertetése: »Nem habozom kimondani, hogy Bersier úr, mint moralista egy szinvonalon áll a mi régi kath. szószékünk legnagyobb kitűnőségeivel. Az igazságra és finom megfigyelésre nézve egyiknek sem enged. Hogy milyen szónok? van-e taglejtése, előadási képessége, szónoki tehetsége? anélkül, hogy tudnám, feltételezem. De hogy kitűnő iró, tettetés és keresettség nélkül; hogy világos, jó izlésü; hogy irálya mindenkor hü és igaz kifejezése gondolatának és lelkének hü tüköre: azt tudom, a tárgy ismeretéből bizonyitom. Kevés olvasmány volt reám annyi varázszsal, mint Bersier úr »Egyházi Beszédei.« Ugy hiszem, hogy a Bossuettek és Massillonok hazájában sokat jelentenek ez elismerő szavak. Én évek óta nagy lelki haszonnal és gyönyörüséggel tanulmányozom és egyszerü falusi hallgatóim áhitatos figyelme között predikálom is e beszédeket; s erős meggyőződésem, hogy ígehirdetésünk ügyének és Isten országa terjesztésének érdekében cselekszem, midőn ezeket nyelvünkre átültetem, — a mint hogy a »Debreceni Lelkészi Tár« tudós szerkesztője már egy ilyen munkára buzditólag fel is hivta a közfigyelmet. A finom papirra nyomott, 20 beszédet tartalmazó kötetnek előfizetési ára 4 korona, mely összegnek előzetes beküldése ellenében a művet portómentesen küldöm meg. Tisza-Valk, u. p. Borsod-Ivánka, Szalóczi Pál ev. ref. lelkész egyházmegyei tanácsbiró. — Ajánljuk a munkát pártolásra s kérjük egyházi laptársainkat e felhivás átvételére.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* fordításában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 18—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Kovács Lajos* debreceni ev. ref. tanitóképző-intézeti igazgató hosszas szenvedés után elhunyt junius 20-ikán. Lelkes, ügybuzgó, sokat munkált, sokat fáradozott tanférfiú volt, a kinek sokszoros része van abban, hogy a debreceni tanitóképző-intézet olyan szinvonalon áll, a melyre még az állam sem foghat rá semmi roszat. Legyen áldott a hü munkás emlékezete!

– **Lelkészválasztás.** A *balsai* (felső-szabolcsi egyházm.) ev. ref. gyülekezet meghivta lelkészeül: *Keresztury Sándor* nagy-kállói segéd-lelkészt.

— **A debreceni főiskolában** rektor-professzor lesz az 1903—904-ik évben *dr. Erdős József* theol. tanár; theol. dékán: *Csiky Lajos*; jogi dékán: *dr. Haendel Vilmos*. A főgimnáziumban az igazgatói tisztet: *Sinka Sándor* tölti be.

— **Alapítvány-tétel.** Csak az imént (a 25. számban) adtuk közre *özv. Tisza Kálmánné, szül. Dégenfeld Ilona* úrnőnek 16,000 koronás alapítványának hirét, a melyet a *pápai* ev. ref. leánynövelde javára, megboldogúlt férje emlékére tett. Most ugyanennek a nemesen érző hölgynek egy másik alapítványáról kell megemlékeznünk, a melyet a debreceni főiskola tápintézete javára tett, 4000 kor. értékben, a melynek kamatjából 140 kor. értékig egy alapítványi hely lesz szervezendő: *Tisza Kálmán alapítványa* cim alatt, a felmaradó kamat-részlet tőkésitendő mindaddig, míg a 4000 kor. 8000 kor. nem lesz, a midőn is a tápintézetben egy másik alapítványi hely lesz szervezendő. . . . Illő tisztelettel s mély meghatottsággal hirdetjük a néhai férje emlékét a legszebben megörökítő *gr. Dégenfeld Ilonának* emez áldozatkészségét, a mely a protestáns jótékonyság forrásának buzogását minden érző sziv előtt a legfényesebben bizonyitja. Az özvegységét igy megkoszorúzó úri hölgynek életét áldja meg az Isten!

— **Értesités.** A főiskolai igazgató-tanács ez évi junius hó 26-án tartott ülésében a következő tanulókat vette fel ösztöndijakra és alapitványi helyekre: *Csiszár-alapítványra*: Molnár Imre III. o. t. *Láczay Szabó József-alapítványra*: Bálint Zoltán I. o. t. *Láczay Szabó Dániel-alapítványra*: Bálint József VII. o. t. *Nyiri-Nagy-alapítványra*: Szombathy Antal II. o. t. *Ragályi-alapítványra*: Liptay László III. éves theol. *Halász-Balogh-alapítványra* a beregi esperes kinevezése alapján: Tariska Lajos VII. o. t. *Horváth Mária-alapítványra*: Fekésházy Zoltán I. é. jh., Böszörményi Sándor II. o. t., Fekésházy Zoltán leendő I. o. t. *Rácz Ádám-alapítványra*: Tóth József IV. o. t. *Csicseri-Mokcsai-alapítványra*: Szőllőssy Béla VII. o. t. *Hutka-alapítványra*: Salacz Tibor I. o. t. *Gulácsy-alapítványra*: Sutka István I. é. jh., Tamaska Lőrincz V. o. t. *Meskó-alapítványra*: Terhes Tivadar II. é. jh., Simon József III. é. th. *Németh tábornok-alapítványra*: Szivos Géza VI. o. t., Kiss Árpád IV. o. t. *Csoma-alapítványra*: Kun Dániel VII. o. t.

— **Szavazatbontás.** Junius 29-ikén Semjénben bontotta fel egy bizottság az alsó-zempléni egyházmegye tanácsbiró állásaira beadott szavazatokat, a melyek közül 59-et jelentett ki a bizottság érvényesnek, miután a tolcsvai és bodrog-halászi szavazatok nem voltak helyesen kiállítva. A beadott szavazatok a következőképen oszlottak meg:

I. Papi tanácsbirákra:

Bálint Dezső 59, Páricsy József 58, Kónya

András 57, Gecsey Péter 53, Zombory Gedő 44, Ölbey János 28, Zitás Bertalan 22, Horváth János 8, Hézser Emil 6, Czike Ferencz 6, Órás Kálmán 4, Máthé Gyula 3, Fürjész Tamás 2, Olajos Pál 1, Dr. Tüdős István 1, Bartha József 1, Berzeviczy Endre 1. *II. Világi tanácsbirákra*: Szinyei Gerzson 59, Meczner András 59, Kóczán Miklós 59, Debreczeni Bertalan 56, Miklós Béla 53, Báró Vay Sándor 21, Vitányi Bertalan 18, Szük Ödön 16, Búza János 8, Tályai Szabó Gyula 2, Miklós Ödön 1, Dr. Finkey Ferencz 1, Vecsei Oláh Miklós 1. Ennek következtében Bálint Dezső, Páricsy József, Kónya András, Gecsey Péter és Zombory Gedő általános szótöbbséggel megválasztattak papi tanácsbiráknak és Szinyei Gerzson, Meczner András, Kóczán Miklós, Debreczeni Bertalan és Miklós Béla általános szótöbbséggel megválasztott világi tanácsbiráknak nyilvánittattak a bizottság által — s az általános szótöbbséget nem nyert, két legtöbb szavazatot kapott — Ölbey János és Zitás Bertalan, mint papi; Br. Vay Sándor és Vitányi Bertalan világi jelöltek között ujabb szavazás elrendeltetni hozatott javaslatba. E két szavazatnak az esperesi hivatalba leendő beadási határidejéül julius 15 ike tüzetett ki. A bizottság tagjai voltak az esperes és Miklós Béla elnöklete alatt Török István, Bacskay Károly és Török Andor, ez utóbbi, mint jegyző is.

— **Az érettségi vizsgálatról** egy interpelláció kapcsán kénytelen volt a vallás és közoktatásügyi miniszter a mult héten nyilatkozni, kimondván, hogy az *érettségi vizsgálatok reformjával foglalkozik* s óhajtaná, hogy a Poroszországban divatos rendszer érvényesüljön, de még addig is lesz esetleg szabályrendeleti intézkedése. Mi csak azt mondjuk, hogy az *érettségi vizsgálat fogalmával* kell tisztában lenni s akkor nincs semmi baj! . . . Magyar érettség, komoly felfogás, tájékozottság azokban. a mikről a tantárgyak révén szó van: ez az érettségi vizsgálat célja, hogy azt megállapitsa.

— **Wlassics Gyula** vallás és közoktatásügyi miniszter állitólag elkészítette a *jogi szakoktatásról* szóló *törvény-javaslatot.* Még nincs egészében közrebocsátva csupán egyes részleteket láttak belőle némelyek, de hogy csakugyan van a dologban valami, annak legnagyobb bizonysága lehet a Magyar Állam, a mely a törvényjavaslat teljes ismerete nélkül igy dühöng: *a reformot, az egységes államvizsgálatot helyesnek tartjuk: a protestáns jogakadémiáknak juttatni akart nagy előnyöket nem fogadhatjuk el!* Olyan rövidlátás ez a tisztelt Magyar Állam részéről, a mely csak azoknak a *rómaiaknak* lehet tulajdonuk, a kik a *magyart* megfojtanák egy kanál vízben akkor is, mikor az a magyar teljesen ártatlan még a római szerint is a fennforgó kérdésben. Ez mutatja a gyűlölséget ott a túlsó táborban.

— **Értesítés.** A tiszai ág. hitv. evang. egyházkerület eperjesi collegiumának jogakadémiáján az 1903—1904. tanévre a beiratások f. é. szeptember 1-től 12-éig eszközlendők; az előadások pedig szeptember 16-án veszik kezdetüket. Utólagos felvételnek szept. 13—15. napjain dékáni-, azután pedig tanári-kari engedélylyel lehet helye. Azok az egyéves önkéntesek, a kik tényleges katonai szolgálatukat f. é. szept. hó végén fejezik be, október 1—8. napjain iratkozhatnak be. A vizsgálatok határideje szeptember 1-étől 15-éig terjed. — A jogakadémia igazgatósága.

Pályázat.

A miskolci ev. ref. főgimnáziumban egy tornatanári állásra ezennel pályázat hirdettetik.

Fizetése 1600 korona, 400 korona lakáspénz és 200—200 kor. ötödéves pótlék, mely azonban 800 kor.-nál feljebb nem emelkedhet; a vívástanitásért járó mérsékelt dijak, később esetleg a játék délutánokért meghatározandó illetékek.

Az illetőnek tanítania kell a tornát, és játékot minden osztályban, heti 18—20 órán, az önként jelentkezőknek külön órákon a vívást és ha a játék-délutánok berendeztetnek, a játékokat is vezetnie kell, valamint az országos, kerületi és helyi versenyekre, évzáró ünnepekre előkésztieni az ifjuságot. Az intézet növendékein kivül másoknak órákat adni, vagy más mellékfoglalkozást vállalnia az iskolai szabályok értelmében csak az igazgatótanács külön engedélyével lehet.

Pályázók elhivatnak, hogy a főgimnáziumra képesitő tornatanári oklevelüket, esetleg másnemű képesitésüket, ev. ref. vallásukról, katonai kötelezettségükről, egészséges voltukról, családi körülményeikről, előképzettségükről szóló okmányaikkal együtt a miskolci ref. egyház alólirt főgondnokához f. é. aug. 1-ső napjáig küldjék be.

A megválasztott egy évi működés után fog véglegesittetni, midőn az orsz. nyugdijintézetnek is kötelezett tagja lesz.

Miskolc, 1903. junius 22.

Mikuleczky István,
főgondnok.

2—2.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉS.

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle ***„POKLOS"*** szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

12—39

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **28.** (1125.) **szám.** *Sárospatak, 1903. julius 13*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Szabó J.: Tarlózás. — §§: Érettségi és felvételi szakvizsgálatok. — ifj. Zsoldos Benő: A templomos lovagrend enyészete. — Zsinati ügyek. — Soos Lajos: Falusi levelek. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázatok. — Hirdetések.

Tarlózás.

Az aratás napjait éljük, a mikor kévék sorakoznak kévékhez, keresztek népesítik meg a learatott területet s itt-ott már a cséplő-gép bugása is hallatszik, miközben az arany-búzaszemek kiválnak a kalászok apró hüvelyeiből s lesznek szabadokká, mintegy önállóakká, hogy sokad magukkal nagy-nagy értéket képviseljenek, mindezek felett pedig a háztartásoknak alapját képezzék.

Sok aratást láttam és értem meg, — jót és rosszat, kedvezőt kedvezőtlent, szűket és gazdagot, — megfigyeltem a népnek az aratás áldásaival való gazdálkodását, érdeklődtem a gazdagok magaviselete iránt, mikor betakaríttatván az élet: egy esztendőnek mezőgazdasági sikerét megállapították. Én Istenem, milyen különböző érzéseket, indúlatokat, állapotokat tapasztaltam, láttam az embereknél! Hogy kitört egyikből-másikból még a sok mellett is a panaszkodás, hogy elégedetlenkedtek némelyek még akkor is, mikor kálvinista templomainkban bőtermésért adtunk hálát énekléssel és imádkozással a mindenhatónak, a ki nem nézte számát bűnünknek: engedett vetés után aratást. De láttam azért azt is, hogy a megelégedés, az áldásokkal való betelés is oda ült az arcokra s olyan érzés-örömök között éltek az emberek, akik e jeleket mutogatták, a mely érzés-örömökben akár a földi boldogság netovábbját is láthatá a mélyebben szemlélődő.

Egy dolog azonban mindig egyformának, egyugyanazonnak mutatkozott akár bő, akár szük, akár gazdag, akár szegény volt az aratás; t. i. a *tarlózás*, a mely abban áll, hogy a már learatott s lekaszált területen az élet-szárak ott maradt részeit szedjük le, hogy ilyen módon tisztává tétessék a terület. Az igaz, hogy van másféle tarlózás is ott a természet-világban, de nekem most ez lesz a mintaképem, mert protestáns anyaszentegyházunk életében, úgy látom, az iskolai aratások után, szükség van ilyen tarlózásra, a mely tisztító munkát végezzen, be-becsapva némely kérdésekben más területekre is, mert meggyőződésem az, hogy az egyház és iskola egyeteme nem választható el egymástól, hanem a kettőnek szoros viszonyban kell élni egymással, bizodalommal, szeretettel összefűződve, érdek nélkül, egymás jogának a csorbítása nélkül, megtartva a határokat, a melyeket a természet is és a jog is megállapított volt.

Tarlózást akarok végezni, az igaz, hogy nem olyan értelemben, hogy pusztítást végezek a tarlózott területen, hanem úgy, a mint az adott viszonyok azt megkövetelik.

És e munka közben mint régi embernek, első sorban is oda téved a tekintetem a magyar református egyháznak, a maga egészében s vele együtt a magyar református iskoláknak alsóbb és felsőbb fokon való tekintélye, erkölcsi hitele, erkölcsi nagysága, erkölcsi értéke felé, hogy meglássam: akár egyes kerületek, akár konventünk, akár zsinatunk a múltban és jelenben a magyar állam-hatalom, a római egyház, a magyar törvényhozás előtt nyom-e valamit a latban, számolnak-e vele, tekintettel vannak-e dicsőséges múltja, tisztességes jelene iránt?

A ki benne van a közélet forgatagában, az nagyon jól tudja, hogy mindezek a kérdések többékevésbbé mindenütt előfordúlnak ilyen vagy olyan alakban a községi, a közigazgatási és másféle életben s az egyházak, az iskolák képviseletében a plébánusok, a lelkipásztorok, a kántorok és tanítók állanak az előtérben s így érvényesül az egyház és iskola erkölcs értéke, jelentősége, tekintélye stb. stb.

Ámde magának az egyháznak, mint erkölcsi intézménynek, az iskolának, mint nevelő és oktató intézetnek a közéletben más a jelentősége s értéke a szerint, a mint római vagy protestáns. Nevezetesen: a római egyháznak az erkölcsi értékét a képviselet által soha sem érinti a nagy közönség, ha az a képviselet nem éppen kifogástalan is, ellenben a protestáns egyháznak a jelentősége mindig attól függ, hogy kicsoda képviseli. Én értem is, tudom is, hogy ez az ellentét mit jelent, de a nagy közönség, a közélet nem tudja annál az egyszerű oknál fogva, mert nem akarja sem érteni, sem tudni; mert csak azt látja, hogy a római egyház, bárki legyen is a képviselője, az első helyet foglalja el, a protestáns lelkipásztor pedig csak egyénisége szerint vívja ki magának az első helyet, a mikor csakugyan kénytelen előtte mindenki meghódolni.

És az iskolákkal is így vagyunk. A protestáns főiskolákkal versenyre kelnek a r. kath. középiskolák

Lapunk jelen számához ¼ iv melléklet van csatolva.

s míg ez utóbbiak úgynevezett *közintézetek*, addig a protestáns főiskolák csak e lapok által igen helyesen a miniszteri ünnepeknek nevezett valamik megtartása alkalmával jönnek szóba, hogy magyarságukkal példaadásra adjanak jeleket. A vörös cingulusos római gimnáziumi igazgató az állam előtt, a közönség szemében is több, mint például a debreceni főiskola rector-professora!

Állításomat sokan csak úgynevezett konkrét esetek felsorolásával lesznek hajlandók igazság gyanánt elfogadni, mert elve: eseteket, eseteket!

De hát minek mutogassak én eseteket és példákat akkor, a mikor maga az egész élet eset és példa mellettem?! Szükséges-e az, hogy bizonyítsak, mikor egész közéletünk bizonyság?!

Ám jól van, bizonyítunk! Ismerek kálvinista, lutheránus úgynevezett világi embert, a ki mély hódolattal fogadja a római egyház képviselőjét, míg a saját egyháza lelkészét csak akkor veszi észre, a mikor már nem kerülheti el a vele való találkozást. Ne mondja azt senki, hogy ez lehet személyes ellenszenv, mert ha személyes ellenszenvről van szó, az lehet a római egyház képviselőjével szemben is és az még sem érvényesül, mert az *egyház* áll előtérben s azt a képviselőért nem lehet, nem illik s nem is szabad megsérteni, ellenben a prot. lelkipásztorban s által az egyházat sértik is, bántják is és meg is alázzák.

Vagy hát ám tessék bárkinek is vizsgálat tárgyává tenni azt, hogy a római egyház a magyar kormánynyal miként beszél s a magyar kormány miként szól a protestáns egyházhoz!

A római egyház tudtára adja a kormánynak a maga felfogását, érveit, jogait s a kormány azokkal számolni tartozik s számol is, a mint erről fényesen tanuskodnak az egyházpolitikai törvények, a melyeknek szabadelvűségére a dogmák, a római igazságok kedvéért olyan foltokat rakott a kormány, a melyek egyenesen megrútítják az ideális szépséget is. Ellenben a magyar kormány a magyar protestáns egyházhoz, mint ilyenhez kormány-átiratokat, sőt a mint mondják, miniszteri rendeleteket intéz, minden előleges megkérdezés nélkül! Az ellentétet, azt hiszem, mindenki észreveszi s hogy az ellentét még kiáltóbb legyen: protestáns előkelőségek járják az utat, hogy az állammal szemben az autonomikus jog ne érvényesüljön. Ott van bizonyság képen a zsinati előmunkálatok között, ha jól tudom, a tiszáninneni kerület ama kívánsága, hogy az állam-hatalom akkor, a midőn az 1848: XX. t.-c. valamelyes megvalósítására irányuló apró intézkedéseket tesz, a minek szempontjából nagy dicsekvéssel hivatkoznak a gimnáziumok, népiskolák segélyezésére, a lelkészi kongruára: ne mellőzze az autonomikus egyházak megkérdezését, gróf Tisza István egyenesen azzal állott elő, hogy ez a kívánság az állami törvényhozást tenné lehetetlenné, ha teljesedésbe menne. Vagyis gróf Tisza István szerint a római egyház a magyar kormánynyal szemben felléphet, kívánságait előadhatja, dogmáit érvényesítheti, ellenben a prot. egyházzal szemben a kormány a de me sine me elvet teljes joggal érvényesítheti, mert hát más a római egyház és más a magyar protestáns egyház!

Nem habozom kimondani, hogy mi magunk vagyunk az okai első sorban annak, hogy ezek így vannak! Tapasztalván a protestáns egyház és iskola mellőzését: mintegy visszahúzódunk, a háttérbe vonulunk s még a káplánocskákkal is engedjük a római egyházat képviseltetni ott, a hol mi legnagyobb erkölcsi erőinkkel állunk elő, sőt az udvariasság is erőt vesz rajtunk ott, a hol az udvariasságot velünk szemben nem gyakorolják s udvariasságunk által az egésznek, az egyháznak, az iskolának rontjuk a tekintélyét. Aztán meg mintha az a visszavonulás azt is elárúlná, hogy mi csakugyan kisebbek vagyunk ellenfeleinknél, hogy mi a művelt társadalomban nem foglalhatjuk el azt a helyet, a melyet mások foglalnak el, hogy nekünk csakugyan ajtó megett a helyünk! Hát az az erkölcsi erő s képesség, a melylyel épen az egyéni értékénél fogva rendelkezik a protestáns egyház: mindenképen több, mint az az erő s képesség, a mely csak hagyományos, a mely átszármazott.

Ertse ezt meg minden protestáns lelkész, tanár, tanító s ne engedje magát itt semmiféle hatalom által erkölcsi értékében kisebbittetni! Maguk, a mi úgynevezett világi embereink is értsék meg, hogy a saját vallásuknak s egyházuknak a tekintélyét rontják, a midőn a rómait fölébe emelik a római egyház kedvéért a magyarnak és protestánsnak. És ha a társadalmi életben a kivánt eredmény e ponton előáll: elő fog az állani a magasabb állami életben is, mert a protestáns egyháznak kell olyan erkölcsi hatalommal rendelkeznie, a mely szembeszálljon a világ minden kormányával a saját erkölcsiségeért s becsületéért!

A további tarlózást a következő alkalommal.

Szabó J.

ISKOLAI ÜGY.

Érettségi és felvételi szakvizsgálatok.

Ez alatt a cim alatt egy igen érdekes s a kérdést egész mélyen érintő cikket olvastam a „Magyar Állam“ hasábjain, még valamikor májusban. Arról volt a cikkben szó, hogy az érettségi vizsgálatok csődöt modottak és mondanak, ellenben a célnak teljesen megfelelők volnának az ugynevezett felvételi szakvizsgálatok, a melyeket az illető szak-pályára készülő ifjak a szakpálya tanárai előtt tennének le.

Az a nézetem, hogy ez a kérdés soha nem mulja idejét, mig érettségi vizsgálatok lesznek s mig az érettségi vizsgálatokkal a vizsgáltató tanárok, a vizsgáltató elnökök, bizottsági tagok s kormány-képviselők olyan valamit követnek el, a mit viszszaélésnek, tulbuzgóságból eredő sokat követelődzésnek minősithetni.

Ez a felfogásom az oka, hogy a kérdést most post festa is előveszem s nem akkor, a mikor, mint a Magyar Állam tette, napirenden égetően volt szóban s tanár és tanuló mintegy ezzel ébredt, ezzel feküdt.

Nincs okom szégyelni azt, hogy szerintem sok megszivlelendő van abban, a mit a Magyar Állam — r. — jegyű cikkirója ajánl, t. i. hogy francia mintára ne érettségi, hanem felvételi szakvizsgálat legyen, azt megelőzőleg azonban teljes szigorral megtartott osztályvizsgálat menjen végbe a VIII. osztályt végző tanulókkal. A minthogy egyáltalán örökös probléma marad az minden beavatott egyén előtt: miért kell osztály vizsgálatot és érettségit is tenni ugyanazokból a tantárgyakból akkor, a mikor az előző osztályok tananyagának utóvégre is mindig ott kell lennie a VIII. osztályában?! Mert azt ne mondja senki sem, hogy a VII. VI-od osztálybeli mathematika vagy phisika elfeledett lesz a VIII. osztályban. Ha az előző osztálybelieket nem tudja valaki, arra a tanár léptennyomon rájön s hiába akarja a tanuló erőszakolni a VIII. o. nem fog sikerülni a haladás, mert nincs alapja, a melyre való utalást a tanárnak mindig joga van, sőt kötelessége is végezni.

Vagyis ezen a ponton a tan-anyag bővitésnek jelentőséget nem tulajdonithatni, mert a VIII. o. anyaga csak előzetes alapon épülhet fel s ez az alap érvényesülni tartozik minden tekintetben, különben nincs értelme az érettségire készülésnek.

Azonban bár megszivlelendőnek tartom azt az ajánlást, illetőleg tervet, a mely szerint érettségi helyett felvételi szakvizsgálatokat lenne célszerübb tartani, megszivlelendőnek különösen az emlitett érettségi és osztály vizsgálat szembeállításánál s aztán magának a szakpályára lépésnek a szempontjából, mégis igen-igen nehéz kérdés az, hogy a felvételi szakvizsgálatnak a feltételei miként volnának megállapithatók?

Mert az bizonyos, hogy ha a felvételi szakvizsgálatnak nyitunk utat, a jelentkezőkkel szemben az illető szak-tudósoknak olyan követelményei lehetnek, a minőket például az érettségit tettekkel szemben nem támasztanak s ha e követelmények miatt a felsőbb pályákra való lépésnek a feltételei megnehezittetnek, valljuk meg egész őszintén: a felsőbb oktatás egész rendszere megbukik, vagy pedig olyan tudósok kerülnek majdan ki, a kik saját szakmájukon kivül semmi egyébről nem tudnak s nem is akarnak tudni.

Talán a példa legjobban utba igazit ezen a tanügyi kérdés-területen!

Vegyük fel a protestáns theológust és a mérnököt, aztán a jogi és az orvosi pályára készülőt! A protestáns theológust azért veszem fel, mert azzal össze sem lehet mérni a VII-ed osztálytól kezdve már kis-paposkodó szemináristát, aki érettségi előtt élt a szak-pálya választási jogával.

A protestáns theológus hogyan is kerül ma a theológiára az érettségi után? Ugy e bár ugy, hogy van latin és görög nyelvi, németnyelvi ismerete, — jártas a magyar irodalom történetben, a reáliákban sem sántit, mert tudnia kell a protestáns lelkésznek, hogy még az eke szarvát is meg kell fognia, még vetnie is kell, sőt barkácsoló ember is tartozik lenni, az az ezermester, a kinek tudnia kell a számvetést, értenie kell az időjáráshoz, talán a vihar-ágyu kezeléséhez is. Hát a vallásos ismeretek tekintetében vajjon nem az-é a kivánatos, hogy öntudatos vallásos meggyőződés és hit uralkodjék a lelkében, a melyet 8 hosszu gimnáziumi év alatt csakugyan megszerezhet az illető, kivált ha a szülei ház megfelel annak a hivatásának, hogy az adja meg a jellemet a gyermeknek és ifjunak a vallásosság tekintetében.

Egész nyiltan kérdezzük meg a protestáns theológiai tanárokat: ezeknél többet s egyebet kivánnak-e a theológiai pályára lépőtől s kivánnának-é, ha volna felvételi szak vizsgálat?! Az általános müveltség párosulva öntudatos vallásos ismerettel, rendelkezve a szükséges mellék-elemekkel vajjon nem elegendő alap-é? S ha többet kivánnak: miféle előkészitő tanfolyam által s mennyi idő alatt lehet azt a többet megadni?!

Vagy hát ott van a mérnök! Ez a realis pálya nélkülözheti-é az általános müveltséget, a melyet a gimnázium nyujt? És a müegyetemen vajjon érzik-e a kibékithetetlen ellentétet a gimnáziumi és reáliskolai érettségit tettek között a tovább haladhatás szempontjából a számtan és mértan tekintetében? . . . Ha nem érzik: ugy-e bizony az érettségi vizsgálat ellen nincs ok felszólalni a felvételi szakvizsgálat érdekében? Mert hát mit is kellene még tanitani, a mi a felvételt elősegitené? Számtanban, rajzolásban, mérésben többet, egyebet adni? De hiszen akkor az a gimnázium vagy reáliskola lenne már a szak-pálya s nem az a felsőbb iskola!!

Folytassam tovább a jogi, az orvosi, a tanári pályára való felvételnek s az érettségi vizsgálatnak az összehasonlitását? . . . Feleslegesnek tartom, mert egy nyomon jár valamennyi.

Hanem igenis szóba kell hozni a gimnáziumok teljes tananyagát, beosztását, tisztázni kell azt a célt, a melyet azok szolgálni tartoznak s a hol felesleg van, a melyre nincs szükség, a felesleg eltávolitandó, a hol szükség, illetőleg hiány van: a hiány pótlandó. Csak egyet nem tudnék megérteni sohasem: azt, ha valaki magát az előkészitő iskolát szakiskolának minősitené. A magyar társadalmi életnek lehetnek és vannak is követelményei bizonyos állásokra vonatkozólag: tessék azoknak az állásoknak képesitési, minősitési feltételeit szigorúan körülírni és megszabni.

De hogy az előkészités betetőzés legyen: azt az én pedagogiai érzékem nem tudja bevenni.

A protestáns iskoláztatás pedig sohasem mondhat le az egyetemes müveltség megadásáról, mert az *egyéniség* erejének igy van jelentősége. §§.

TÁRCA.

A templomos lovagrend enyészete.

— Egy egyházi rend végnapjai ól —

(Folyt. és vége.)

A rend négy védője a pápai bizottmány birósághoz felebbezett. De nem nyertek orvoslást s 1310 május 11-én az áldozatok a máglyák lángjai közt adták ki lelküket. Vitézségüknek ezen utolsó próbatétele alkalmával tanusitott magaviseletük méltó volt ahoz a nemes jellemhez, mely számukra az egykori jó hirnevet megszerezte. Ajkaikon az isten nevének hangoztatásával pusztúltak el a lángok közt. Ez alkalommal 54 lovag veszett el.

E borzasztó példaadás nem nélkülözte a kellő eredményt az életben maradottakra nézve. A rendnek 44 védőjét a félelem arra indította, hogy megtagadja azt a tiszteletreméltó jellemet. A pápai bizottmány elnapolta üléseit májustól novemberig, a midőn is az ismét egybegyűlvén, folytatta a vizsgálatot; de ezalatt a rend legrettenthetlenebb harcosainak nagy száma elveszett azon a sok máglyán, melyek Franciaországban szerte világitottak, mialatt a Fülöp teremtményei nagy serényen buzgólkodtak a többiek megfélemlitésén. Eme befolyás dacára, a lovagok egy része még állhatatosan megmaradt a mellett, hogy a pápa képviselői előtt a saját és társaságuk ártatlanságát vitassa.

Az az idő, melynek célja volt ezen kiváló és üldözött rendet megsemmisiteni, most elérkezett. 1311-ik év október 13-án, vagyis ama végzetes nap évfordulóján, melyen 4 évvel a templomosok egész Franciaországban láncra verettek, egy egyházi tanács ült össze Vienne-ben, hogy több más fontos ügyek között végleg határozzon a szerencsétlen templomosok sorsa felett. Az egyházi atyák eme tiszteletre méltó gyülekezete előtt 9 lovag ajánlkozott, csaknem 2000 bajtársuk nevében is, jellemöknek tisztességét és életüknek feddhetlenségét a legvégsőig védelmezni. A tanács második ülése április 3-án folyt le, a midőn a rend eltörlésére vonatkozó dekrétum a francia uralkodó jelenlétében kihirdettetett. A rend nagymestere és előljárói sorsa fölötti döntés a pápa saját itéletére tartatott fenn. Négy lovag — köztük a nagymester is — a bizottmány előtt egy erre a célra felállitott vérpadra vitetett. Két vádlott megújította a vétkességre vonatkozó vallomását, de a nagymester és Grey erősen megmaradva ártatlanságuk vitatása mellett, megkapták a bizottmány itéletét a nélkül, hogy védelmük előterjesztésébe bocsátkozhattak volna s aztán a királyi tanács által rögtön máglya-halálra itéltettek. A lassú tűzben szenvedett fokozatos és különleges torturák alatt a nagymester megbűnhödött egyetlen vétkeért: a bűnösség beismeréséért, melyet előbb kicsikartak tőle.

Az igazi okok, melyek a templomos lovagok elnyomására vezettek, homályba burkolva maradtak. Egy iró ide vonatkozólag azt vitatja, hogy a templomosoknak Európa egész terűletére kiterjedő üldözése vétkességüknek erős bizonyitéka; ámde egy rövid pillantás ama körülményekre, melyek között ez

*

intézkedések kezdeményezése történt s a melyek ezeket — Franciaországot kivéve — minden más országban kisérték: arra a meggyőződésre vezérelhet, hogy amaz eljárásnak egész lefolyása az ártatlanság határozott vélelmét kelti föl.

A templomosok ellen irányúló összes eljárások eredete legelső sorban Szép Fülöp befolyására vezethető vissza. Hogy az egész nyomozás nem a templomosok bűneiből és vallástalanságából eredt: a mint annak tényleg úgy kellett volna történnie, ha bármily szilárd alap lett volna a keresztyén egyház fejével szemben állítólag elkövetett vétkességre nézve, az világosan kitűnik V. Kelemen összes leveleiből, a ki kifejezést ad abbeli jó véleményének, a melyet addig az ideig a lovagok iránt táplált s intézkedései azon méltánytalanságokra vonatkozó értesülésén alapszanak, melyek Szép Fülöp részéről érték őket s ugyanekkor kijelenti, hogy mennyire nem akart ő a vádakra hallgatni. Egyik levelében a vádakat hihetetleneknek, lehetetleneknek és hallatlanoknak nevezi.

A Fülöp hatalma csakhamar arra indította a pápát, hogy pártfogásban részesítse annak legzsarnokibb intézkedéseit, sőt hogy Európa többi uralkodóit is felhívja az ahoz való hozzájárúlásra. Az ő közös befolyásuknak legfőbb törekvése azonban oda irányúlt, hogy II. Edward angol királyt megnyerjék az oly balgatag összeesküvéshez való egyesülésre. II. Edward aztán meggyőződve a vádlottak ártatlanságáról, érdekükben a pápához folyamodott, arra hivatkozva, hogy a maga részéről teljes lehetetlenség volt hitelt adni az ellenük emelt vádaknak s egyszersmind bizonyságot tett hitük sérthetlensége mellett, úgy szintén ama tisztelet és becsülés mellett, melyet erkölcseik és jellemük biztosítottak számukra. Sőt levelet intézett Európa több uralkodójához, kérve őket, hogy ne adjanak hitelt azoknak az igazságtalan rágalmaknak, a melyekkel ezeknek a hitükhöz ragaszkodó és vitéz harcosoknak szilárd jellemét bemocskolták.

De a Fülöp roszakarata nem volt hajlandó ennyire engedékenynek lenni. Követeket küldött az angol udvarhoz, és veje, engedve végre is többször hangoztatott kéréseinek, beleegyezett a rend viselt dolgainak a nyomozásába. Az angol templomosokat börtönbe vetették, de azok a kegyetlenségek, melyek Franciaorszogban a rend elleni intézkedéseket jellemezték, itt nem jutottak érvényre, noha a pápa, atyai jóindulatának teljességében, kegyesen megfeddette az angol uralkodót azért, mert ez a torturák alkalmazását megtiltotta. Az eretnekséget és egyéb bűnöket beismerő vallomások után, melyeket az angol templomosoktól erőszakoltak ki, ezek feloldattak s visszabocsáttattak az egyház kebelébe, noha gazdag birtokaiktól megfosztották őket. A yorki érsek oly tökéletesen meg volt győződve a templomosok ártatlanságáról, hogy sok lovagot a saját rovására pártfogásában részesített. Német- és Spanyolországokban a rend felszabadíttatott, Portugáliában egyedül az volt a szükségképeni teendő, hogy a nevüket megváltoztassák.

Abból a célból, hogy elfogúlatlan véleményt alkothassunk magunknak a templomosok vétkes vagy ártatlan voltát illetőleg, szükséges dolog figyelemmel vizsgálnunk azokat az intézményeket, melyek velük szemben érvényben voltak, valamint azt a módot, melyben ezeknek az intézményeknek a keresztülvitele tényleg megtörtént. A rend eretnekséggel és erkölcstelenséggel volt vádolva, de az előbbi, t. i. az eretnekség volt a fővád, melyre ellenségeik irtó-rendszerüket felépítették. Ennek az oka nyilvánvaló. Azokban a régebbi időkben, midőn a pápai tekintély oly hatalmas befolyást gyakorolt az emberek meggyőződésére s a midőn a Szent-föld hitetlen birtokosaival való ismételt összeütközések azt az ellenszenvet, melylyel a keresztyén világ viseltetett azokkal szemben, a kik lenézték az igaz hitet, határozott gyűlöletté fejlesztették mindazok iránt, kik gyanúsak voltak a kath. egyház iránti ellenséges érzület miatt, az eretnekség vádja épen elég volt arra, hogy a vádlottat az általános megvetés terhével sújtsa. Aztán meg ez a bűn a leghatározatlanabb és legbizonytalanabb; sokkal tágabb és szélesebb bizonyítást enged meg bármely más specifikus vádnál. Szavak és tettek — egészen ártatlanok és kétes értékűek — egy kis erőszakkal nagyon könnyen fel voltak ruházhatók bizonyos eretnek alapelvek szinezetével s a tanúk félelem avagy ellentmondás nélkül beszélhettek a vádlott ellen oly dolgokról, melyek csakis az egyéni véleményre tartoznak; de hogy egy ily vád velök szemben, mint sarkalatos vád volt alkalmazható, világosan mutatja, hogy ellenségeik mennyire idegenkedtek a tényeknek egyenes, határozott vizsgálatától.

De volt egy még erősebb érv ennek a vádnak az előtérbe hozására; az eretnekség ügyeiben szokásos volt sommásan eljárni, mindazon alakszerűségek nélkül, a melyek más bűntető eljárásoknál úgy a vádlott védelme, mint az igazság céljainak elérése szempontjából el nem kerülhetők; azután sem az ügyvédek általi képviselet, sem a birói itéletnek bevett formái nem voltak megengedve.

E rend eredetének és történetének, szervezete szellemének, tagjai jellemének vizsgálásakor bizonyára az eretnekség vádja a legutolsó, a mely gyanakodásunkra okot szolgáltatni képes lenne. Tisztán a keresztyén hit oltalmazására és kiterjesztésére alapíttatott, a hitetlenek és ellenségek fogalmai egyértelműek voltak előttük és abbeli ünnepélyes fogadalmukból, hogy mindeneknek igazságot szolgáltatnak, egyedül a szaracénok képeztek kivételt. A kereszt ellenségeivel folytatott hosszantartó és hősies küzdelmeik alatt sohasem látszottak elfelejteni alkotmányuk végcéljait s ámbár egyes alkalomszerű féltékenységek fel-fel ütötték fejüket köztük és más keresztesek között: ellenségeiknek sohasem volt bátorságuk hitük zászlójának elhagyásával vádolni őket, még balszerencséjüknek legválságosabb végletei között sem.

A nagyravágyásnak bárminő nyilvánulása ösztönözhette is a különböző uralkodókat, a kik különféle időpontokban Palesztinának „hitetlenek kezeiből való visszahódítására törekedtek“ az csupán egy tiszta és önzetlen lelkesedés lehetett, a mi ezeket a félrevezetett harcosokat Syria tereinek felperzselésére vezette.

Midőn 600 lovagot bebörtönöztetett az egyptomi szultán, a ki ugyanoly kegyelemmel mérvén a keresztyén katonáknak, mint a melyet a szaracénok tapasztalhattak a lovagok részéről, felajánlotta nekik a választást a hittagadás és a halál között, a templomosok nyomban, egy szívvel-lélekkel inkább elfogadták a halál borzalmait, mintsem hogy nevüket akár a gyávaságnak, akár a hitehagyás bűnének a gyalázatával bemocskolják. Élet, szabadság, vagyon volt kilátásba helyezve minden ilyen lovagnak, mihelyest megvallja a saját és rendje bűneit. A haláltól való félelem kevés befolyást gyakorolhatott ezekre az emberekre, kik oly gyakran szembeszálltak azzal; végre is üldözőik, látva a vádlott igazi bátorságát és hűségét, holmi hamisított leveleket mutattak fel, melyekről azt állították, hogy a nagymestertől kapták azokat, felhíva őket vétkük bevallására abban a reményben, hogy engedelmességi esküjök végromlásukra lesz fordítható. De hát ez a mesterkedés egyáltalán nem vezetett sikerhez; így aztán a torturához folyamodtak, mint az igazság elérésének leggyorsabb módszeréhez.

A templomos-lovagok rendje 1319-ban az egész keresztyénvilágban eltöröltetett. s összes földbirtokuk és egyéb vagyonuk a jeruzsálemi Szent János máltai lovagrendjére szállott. Azt a véleményt, hogy a templomos-lovagok ellen emelt szörnyű vádak hamisak voltak s vallomásaikat egyedül a tortura csikarta ki belőlük: erősen támogatják a vizsgálatnak általános eredményei, (Franciaországon kivül csaknem minden országban) a melyeket Raynouard, Labbé és Du P.y kimeritően összegyűjtöttek.

Nálunk Magyarországon, — a többiekhez viszonyítva, e jobb sorsra érdemes rendnek aránylag nagyon rövid élete volt.

ifj. Zsoldos Benő.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Vélemények az egyházi adó reform ügyében.

VI.

A felső-borsodi egyházmegye véleménye.

Bizonytalan és ingadozó, de nem is igazságos a 297—301. §-okban foglalt tervezet.

Állapíttassék meg nemcsak segélytkérő, hanem valamennyi egyházközségeinkre nézve uj adózási rendszer olyképen, hogy a két koronában megállapított személy-adón kívül, mely csak a család főkre vetendő ki, mindenki állami adójának 15%-át fizesse egyházi adóba. Ez tekintet nélkül legyen egyforma mindenkire, úgy a 20 kor. alóli, mint azon felüli állami adót fizetőkre azon megkötéssel azonban, hogy állapíttassék meg egy bizonyos maximum, pl. 200 vagy 300 korona. A mely egyházban az ily adózási rendszer alkalmazása mellett a szükséglet egy része fedezetlenül maradna: e hiányzó összeget fedezze az állam az 1848. XX. t.-czikk értelmében.

VII.

Az ungi egyházmegye véleménye.

A 294-ik §-ba beillesztendő: állami adójának 10%-át fizesse mindenki, tekintettel egyéb terhére.

VIII.

Egészben véve nem elégíti ki a tervezet a kívánalmakat; magából a törvényből nem lehet megállapítani, hogy milyen adó-kulcsot kiván; az indokolás szól ugyan erről, de az el nem fogadható, mert egyházegyetemünk, mely legnagyobb részben szegényekből áll, ezen legnagyobb részét sújtja még nagyobb egyházi adóval, mint a mennyit eddig viselt.

Leginkább hajlandók vagyunk oly irányú javaslatot elfogadni, hol a *személyi adó 2 korona;* azon felül *állami egyenes adójának 10%-át,* de a legnagyobb összeg 200 korona legyen, ha pedig így a kiadások fedezhetők nem volnának, egyházi felsőbb hatóságunk vesse latba minden tekintélyét, hogy az 1848. XX. t.-cz. érvényesítésével a hiánylat az állami pénztárból fedeztessék. Mert az indokolásban felvetett terv szerint nem hogy könnyítve lenne hiveink egyházi terhein, hanem még inkább nehezítjük, pedig láthatjuk a túlterheltetésnek már is keserű gyümölcseit. Ha jobbat nem tudunk teremteni, ne bántsuk a régi gyepűket, melyekbe akarva, nem akarva, megszokásból is bele vannak törődve.

Egyházi adók csak családfők terhére vetendők ki, tekintet nélkül arra, hogy a családban 20 évet meghaladó család-tagok is vannak.

A 294. §-ból az osztályba sorozás kitörlendő s minden egyháztag állami adójának egy bizonyos, talán 10%-át tartozik egyházi adóba fizetni. Ez igazságosabb, méltányosabb, a zúgolódó néppel inkább megértethető. S ha ez fogadtatik el: a 295. és 297. §-ok feleslegesek.

A 298. §-ban helyes lenne, ha az egész országban a 10%-os adózás mondatnék ki kötelezőnek.

IX.

A tornai egyházmegye véleménye.

Az adó-kulcs az egyenes adó 20%-nál több nem lehet, mert az ezen felül fizetett adó már elviselhetetlen s híveinket vagy felekezetenkivűliségbe, vagy a r. kath. egyházba hajtja.

A 299. §-ba az adó-kulcs így állítandó be: a) személyi adó 2 kor.; b) állami adó után 20%.

(Folyt. köv.)

Falusi levelek.

Rossz időnk jár, kedves Szerkesztő ur, — rossz időnk jár.

Vagy esik, vagy a szál fú, vagy együtt pityeregnek és dudorásznak, mindenképen rontván az aratási kilátásokat! . . .

Kellemetlen dolog biz ez: időjáráson kezdeni a beszédet, hanem hát mindig ott érzi az ember, a hol fáj. Mi szegény falusi rusticus papok, nagyon le vagyunk kötve a röghöz s ha vidul a föld ábrázatja, vidul a mi ábrázatunk is s szintugy megforditva.

Enni kell s az ételt nekünk még mindig csak a föld termi. Szánts, vess, fákat nevelj! . . . Az a kis kongrua inkább az éhséget nevelte; tisztességesebb ruhákat is szerezhetünk, de ez meg maga után vonja az egyetemes életszükségletek kisebb terjesztését. Hiába! evés közben jön az étvágy! Hát bizony nekünk csak rusticalnunk kell s vágyó reménynyel, félő aggodalommal lessük a szép napot, mely növelné a gabona és buza sikér-tartalmát, száraztaná a husképző jó hegyi szénát, hogy igy aztán mind a magvető, mind az arató együtt örülne.

A jó Isten kezében vagyunk mindenestől s megjön, a minek jönnie kell.

Váltig zugolódott egyik paptársam a minapában, hogy egyáltalán nem jó és helyes dolog ez a mi gazdálkodásunk. A pap ekéje legyen a biblia. Pál apostol is azt mondja, hogy ha mi a gyülekezetek számára lelkieket vetünk, nem illő-e, hogy a gyülekezet gondoskodjék testünk táplálásáról?! . . .

Az a pap, ki egész héten rustical, üzérkedik, aggódik, bizony vasárnap is ott van fél lelkével — legalább fél lelkével, — a mezőn, szőllőben s az anyagi élet piacán s imádsága, predikációja, melegitő láng helyett, füstölgő gyertyabél.

Ilyenféléket dohogott tovább is az én cimborám.

Tudom, hogy nehezen tanulja a predikációját, — azonban nem mindig a rusticalás miatt.

Nem mindig emiatt, kedves szerkesztő ur!

A bölcs isten tudja csak, mi jó a bünre hajló embernek?!

Tulságosan világba merülni, nem jó.

„A hol van kincsetek, ott lészen szivetek is.“ — Ez mindig igaz marad.

A melyik paptársunk nagyon szereti lovát, ökrét, — könnyen kocsissá, béressé aljasodik.

A ki felette ragaszkodik a földhöz, lakomához, ékes öltözetekhez — megkérgesedik szive, lelke olyanná lesz, mint a cifra koporsó. Mindenekfelett pedig lelke elveszti minden rugalmasságát, s mint rabmadár vergődik a porban. Nincs hitványabb ember, a földhöztapadt embernél. Hát ha még ő pap is! Én mindig mély sajnálattal szemlélem a gazdag papokat, — kik istenben nem gazdagok!

De lehet a gazdag ember — istenben is gazdag. Miért ne lehetne?

A pap méginkább lehet.

De itt is Krisztus urunknak van föltétlen igazsága: „Mily nehezen jutnak istenországába a gazdag emberek!“

Szóval, minden változóban a maradandót kell keresnünk s akkor nem lesz baj a földi vagyon miatt sem.

Gazdálkodunk, vagy pénzből élünk? ez mellékes az igaz lélekre, a ki tudja és érzi, hogy nemcsak kenyérrel él az ember. Eltörődünk egész héten a földi kenyér miatt, — annál inkább érezzük, mily áldás a vasárnap! Aztán jobban meg tudjuk becsülni a munkát és munkás embert.

Igen, a munkás embert, kedves szerkesztő uram! Nagy dolog ez, különösen mai napság, midőn még mindig hullámzik a társadalmi közgondolkodás a különböző helyzetek felől.

Együtt munkálkodó szolgák vagyunk, ez az apostoli intés, mint a keresztyén életnek központi mozgató elve, rémitően nehezen tud elhelyezést találni az emberi agyvelőkben. Még a szent cétus között is! S e nehézség leküzdésében nem utolsó eszköz és körülmény, ha életviszonyaink folytán, nekünk is munkálkodnunk kell hiveinkkel s fáradsággal enni kenyerünket. Mert köztapasztalati tény, hogy a ki pénzből él, mintegy azt hiszi, hogy ő embernek is más ember, mint a ki „szánt, vet, fákat nevel.“ A különböző megélhetési mód, elég oktalanul, mintegy választó mesgyét von ember és ember közé. S a kik predikálják is a lelkek egyenlőségét in teoria, sokszor megtagadják azt in praxi. Lám, a szegény Krisztushoz éjjel nappal szabad volt a bemenetel; — de menjen csak valaki a római pápához! . . . vagy egy püspökhöz, vagy . . . no hát egy gazdag alföldi paphoz is! Próbálja meg csak bemenni!

Az én dohogó kellegám ugyan sokat megleczkéztetett már az ilyen badar beszédek miatt, váltig erősitvén, hogy nem lesz addig erős kálvinista egyház, mig az állam nem jön segitségünkre az egész vonalon s különösen a papságot fel nem menti a lealacsonyitó közvetlen fizetés és gazdálkodás alól. Legyen neki az ő hite szerint.

Legközelebb a mi szomszédunkban, az egri érsek épittetett a pápistáknak csinos templomot, csak fuvart kellett adni a hiveknek. Hogy irigyelték őket némely kálvinisták, kiknek minden homokszem saját verejtékökkel termékenyül meg! Hát még a másik nagy városi pápista egyház hivei milyen büszkén szemlélik emelkedő kéttornyu bazilikájukat, melyet szintén az érseki pénztárból épitenek, mintegy félmillió költséggel! Hogy duzzad mellök az uraknak! Ez aztán a templom, ez aztán az erő és hatalom, ez aztán az igaz eklézsia! És igy megy ez tovább.

Hijába, én sajnálom az ilyen mankón járó pápista atyafiakat.

Crescit sub pondere!

Sohse törekedjünk a kényelemre, egyénileg se, egyházilag se. Bolond dolog az ilyen, eredményeiben. Lám, az a másik pápista egyház, utójára a fuvart is a püspöke nyakába sózta, gyámoltalan tehetetlenségét hozván fel okul, mig a mellette levő kis kálvinista egyház közfuvarozásokból, addig gyüjté a koronákat, mig a maga erejéből mindennel berendezkedett. Annak a félmilliós bazilikának is lesz még, a nagy láng mellett maró füstje is, csak várjuk a végét.

Azt látom én, ha látni akarok, hogy a bajok edzik az idegeket minden téren s a ki csak a száját tátja a sült galamb után, utójára koppan az álla.

„Izzadt homlok és kérges tenyér — képzik az embert s alkotják a jellemet.“

A mi prot. egyházunk és papságunk addig ér valamit, mig erőt érez magában s nem táncol a Sinai hegy alatt, arany borju körül, visszavágyva a husos szolgasághoz.

Hanem egy kis aratási idő nagyon elkelne, kedves szerkesztő ur!

Áldja meg az Isten! **Soos Lajos.**

IRODALOM.

* **Bousset:** *Die Religion des Judenttums im neutestamentlichen Zeitalter.* Berlin 1903. (XIV. + 512.) 8°. Ára 10 márka. Egy, a német szaktudósokat teljesen kielégitő munka ez, a melyről Holtzmann ezt irja: egyetlen szaktudós sem teszi úgy le a kezéből, hogy meg ne legyen elégedve vele! A munka 6 részből áll s a következő anyagot tartalmazza: az I-ső rész a *forrásokat* ismerteti, még pedig egészen kimerítően; a II-ik résznek ez a címe s ez mindent kifejez: a zsidó kegyességnek egyházzá való fejlődése. A III ik rész a zsidó vallás nemzeti elemeit mutatja be; a IV-ik az egyéni hitről és a theológiról szól; az V-ik a zsidó kegyesség úgynevezett mellék-alakjait tünteti fel, az utolsó rész pedig vallás-bölcsészeti problémát vet fel a tárgyalt részek után.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 19—25.

* **Dr. Hanuy Ferenc:** „*Katolikus Egyetem Pécsen*“. Tanulmány. Pécs. 1903. Külön lenyomat a pécsi püspöki hittudományi intézet 1902—1903. évkönyvéből. Ára 3 korona. Célzatos, de célzatossága mellett is tudományos értékű dolgozat, a melynek főként az a jó oldala, hogy a történelmi részben a magyar iskoláztatásnak nem egy érdekes adatát állitja előtérbe. Elég ügyesen s gondossággal rójja össze tárgya iránt való szeretetében a célját szolgáló adatokat, a melyek mellett szinte kirivó azonban az a szél-malom szerű vitatkozás, a melyet az ujabb kori felfogások ellen folytat. Ezen a ponton kevésbbé értékes az alkotása, mert a történelmi alap nincs meg és valószinüség sem szól mellette. Méltó az elolvasásra mindazok részéről, a kik az ilyen müvek iránt érdeklődnek.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Korocz Béla* sárospataki ev. ref. főgimn. tanuló élete 19-ik évében hosszu kinos szenvedés után julius 7-én Paszabon özvegy édes anyja, nagyanyja s testvérei körében elhunyt. A testébe adatott tövis okozta szenvedéseket és kinokat régóta viselte, még karácsonykor otthon kényszerült maradni s azóta az Úr folyton próbálta erejét, mignem halál által megszabaditotta azoktól. Legyen az ifju testnek a sirban csendes nyugalma, lelkének az égben örö. boldogsága!

— **Szavazatbontás.** A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye kiküldött bizottsága julius 3-án Balajton bontotta fel az uj tisztikarra beadott 48 egyház érvényes szavazatát. E szerint esperes lett Vadászy Pál; gondnok Ragályi Béla 48—48 szavazattal. Papi tanácsbirák lettek Balogh István 48, Bodnár István 47, Botos József

46, Palcso Károly 44, Svingor József 42 szavazattal. Bartha Mihály dacára, hogy visszavonhatlanúl lemondott, tanács-birói állásáról kapott 24 szavazatot. Barna Gyula 15, Doktor Gyula 7, Dávid József 4, Kazay Géza 3, Szuhay Benedek 2, Csizmadia Jenő, Tóth János, Elek József 1—1 szavazatot. Igy Bartha Mihály és Barna Gyula között ujabb szavazás lesz. Ha pedig Bartha Mihály a jelöltségtől visszalépne, ujabb szavazás lesz Barna Gyula, Doktor Gyula és Dávid József között. — Világi tanácsbirák lettek: Miklós Ödön 48, Zsóry Gusztáv 48, gróf Vay Tihamér 46, Vladár Ervin 44, Bárczay László 35, Szekrényessy Árpád 32 szavazattal. — Papi főjegyzővé 47 szavazattal Szuhay Benedek, papi aljegyzővé 44 szavazattal Elek József választatott. Világi főjegyzőségre — miután Bárczay László a jelöltségtől (13) visszalépett, ujabban kitűzetnek Molnár László (10), Andorkó Tamás (6), Bárczay Ferencz (5), Zsóry György (5), Dr. Rázsó Gyula (5). Aljegyzővé (3) szavazattal Molnár László választatott. — Egyházmegyei dékánná 43 szavazattal Svingor József választatott. 5 egyház dékánra elfelejtett szavazni. Az uj szavazatok beadásának határidejéül aug. 1. napja tüzetett ki. (Sz.)

— **Lelkészértekezleti gyűlés.** Julius 1-sö napján tartották értekezleti gyűlésöket a *miskolci* köri lelkészek Miskolcon az egyház tanácstermében id. Sólyom Gyula elnöklete alatt 11 tag s több érdeklődő jelenlétében. Elnöki megnyitó után, a melyben a gyakorlati életből vett érvekkel főként az egyházi adó reform kérdésével foglalkozott az elnök, rámutatván a javaslat hiányaira, a tisztújítás ment végbe, a mely 3 évre szól, miután az eddigi elnök semmiképen sem akarta tisztségét tovább viselni, eddigi működésének teljes elismerésével felmentetett a vezetés terhétől s elnök lett titkos szavazás útján választva: Bódogh Tamás emődi lelkész; jegyzővé egyhangúlag ifj. Makláry Károly nyék-ládházi lelkészt választotta meg a kör. Tárgyalta a kör azt a kérdést: mennyi adóval rovassanak meg azok a nők, a kiknek férjeik Amerikában tartózkodnak? S a válasz ez volt: mint az özvegy-nők, természetesen az egész vagyon-adó szolgálván alapúl, mely az illető férj birtokát is terheli. Szabad-előadást tartott az egyházi adóról Sólyom Lajos ónodi lelkész, a ki főként két gyakorlati eshetőséget állítván előtérbe, nincs megelégedve az eddig hangoztatott elvekkel s azt sürgeti, hogy az egyes egyházak adókivetési eljárása önálló legyen, autonomikus egyenlő adókulcs nélkül, legfölebb az mondatva ki, hogy az eddigi párbérnek felét fizesse mindenki, a másik felére nézve volna az új adózási eljárás érvényesitendő. Mint gyakorlati felfogást, jó volna irásba foglalni ezt a szabad előadást s közrebocsátani, hogy minél többen ismerjék. Ifj. Makláry Károly értekezést olvasott fel a *konfirmációi oktatás* kérdéséről, erősen elitélve a botrányosan rosz kézi-könyvet, a kevés időt, a mely az oktatásra szolgál és a még kevesebb eredményt, a mely előáll, javasolván a konfirmációi oktatás idejének meghosszabbitását s a 12 év helyett a 15 nek felvételét a konfirmálásra bocsátandókra nézve. Többszörös felszólalás után csupán azt fogadta el a kör, hogy a tanitási idő hosszabbittassék meg. (ω.)

— **Eötvös Károly a szabadelvűségről és a konservativizmusról.** A magyar politikai világnak mozgalmas napjai vannak, a mennyiben a Széll-kormányt új kormány váltotta fel, a melynek feje: *gróf Khuen-Héderváry Károly*, a ki ezelőtt horvát bán volt s miniszteriumát nagyobb részben a régi emberekből állitotta össze, de ez a megfejelt régiség nem tetszik a politikusoknak s a képviselőházban immár több, mint egy hét óta tart a bemutatkozás fölötti vita. Ebben a vitában július 1-sö napján felszólalt *Eötvös Károly* is, a kinek a szabadelvűségről és a konservativismusról adott felfogása mindnyájunkat érdekel, mert az elsőt positiv, az utóbbit kérdések alakjában olyan világitásban mutatta be, a melynél megfelelőbbet nem is várhatunk. Szólt pedig Eötvös igy: »a régi szabadelvűség ebből állott: minden politikai, minden polgári és minden egyéni jogot, a munkának, az észnek és a szónak teljes szabadságát megkettőztetni egészen addig a határig, a hol az államnak nem árt; az új szabadelvűség pedig ez: minden jogot, minden érdeket az államnak feláldozni, egyéni, politikai, szövetkezeti, gyülekezeti, kenyérkereseti, munkavállalati és minden jogot az állam erősítésére áldozni fel, hogy az állam aztán annál nagyobb erővel művelhesse a népek jólétét. Az ó- és új-szabadelvűség egyaránt egyetemes, általános és európai, a mely nálunk nem egészen igaz, sem egyik, sem másik alakjában, mert a magyar nemzetnek olyan különös sorsa van, hogy ebben az országban a szabadelvűségnek is más a törvénye. Nálunk az az igazi szabadelvűség: idegen befolyással szemben megvédelmezni a nemzetet s ezt amaz ó szabadelvűség mellett vallom és hirdetem! . . . És mit konserváljunk mi ebben az országban, a melyben, a gróf Zichy János nézete szerint, a szabadelvűség kudarcot vallott, csődbe jutott és a »keresztény«-konzervatismus hajnal-hasadása jelentkezik? Mit konserváljunk? Konservaljuk azt, hogy az iskolánk nem magyar? Hogy iskoláink legnagyobb részében ellenséges irányban nevelik gyermekeinket? Konserváljuk azt, hogy testületileg és alkotmányilag szervezett sok nagy egyház kebelében épen nemzetellenes irányzatok vannak? Konzerváljuk azt, hogy a mikor becsületes, hívő, buzgó lelkészek, segéd-lelkészek, iskolai tanítók nyomorognak a rossz fizetés mellett, akkor némely egyház püspökei félmillió forinttal bírjanak? Vagy konserváljuk a hitbizományokat? . . .« Ezek a kérdések a néppártot teljesen kihozták a sodrából s jellemző, hogy főként báró Kaas Ivor nem volt megelégedve Eötvössel. Persze a báró úr a félmilliós püspököktől többet kaphat, mint vezércikk-iró, mint a rosz fizetésen tengődő kálvinista lelkészektől s tanítóktól s az ő nála keresztyéni és nemzeti dolog, hogy konserváltassék a püspöki gazdagság, a mely őt is támogatja és konserváltassék a protestáns lelkészi s tanítói koldus-bot, mert hiszen ez a bot őt úgy sem segíti . . . A Kaasok és Bartha Miklósok szabadelvűsége a gazdagság konservativismusát jelenti az ő javukra s talán épen ezt az irányt jelöli az új magyar kormány is!

— **Elkésett felelet Szárazvölgyinek.** Magam érzem legjobban, hogy sokáig maradtam adósa válaszszal Szárazvölgyinek az általa felvetett kérdésre. Elkéstem tehát, de mégis nem végképen ezzel a felelettel, a melyben csupán azt akarom éreztetni, hogy *ez idő szerint nem adok érdemleges feleletet a tudakozódásra, mert azok a megtisztelések, a melyekben az abaujiak részéről részesültünk, a midőn aljas önérdeket szolgálóknak nyilvánittattunk a lajstromos szavazással kapcsolatban, nem alkalmasak arra, hogy válasz-forrásúl legyenek tekinthetők.* Ez a felfogásom volt az oka a késésnek is, mert ugy gondolkozom, hogy bármennyire jogosult is Szárazvölgyinek a kivánsága, azt nem elégithetem ki mindaddig, mig ott van a levegőben az a csúnya gyanusitás, hogy én és társaim pro domo szóltunk a zsinati tagok választásának kérdéséhez. Az, hogy az Abaujból jött felszólalásokat csakugyan Abaujnak is tulajdonitottam: olyan általánositás volt, a melylyel az egyházmegyét eszem-

ágában sem volt sérteni, a miatt, hogy a hivatalos egyházmegyei felfogás és az abaujiak felszólalása egy nyomon járván: az általánositás igazolt Addig, mig az *érdemleges* v. laszt megadhatom, mig annak a feltételei bekövetkeznék, türelmet kér Szarazvölgyitől is és masoktól is Rimaparti.

— **Nagy kegy!** Némely egyházi lap elismeréssel közli a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 42,928 sz. rendeletét, a melyet a protestans egyházi főhatóságok megkeresése folytán intézett az állami és községi iskolák előljáróságához, hogy *október 31-ikét szabad napúl engedélyezzék mindenütt, a hol a protestáns egyházak a reformáció emléknapját megünneplik, ha ezt az ünneplést az illető egyházak bejelentik az előljáróságoknak . . .* Hát persze, persze: *általában tudomásúl venni nem lehet ezt az október 31-ikét, hanem mindig hivatalos megkeresés által kell ezt tudomásúl adni, főként ha még azt is tudjuk, hogy ez az ünnepnap ez időszerint csak iskolai ünnepnap! . . .* De hát mi olyan jámborok s lojálisok vagyunk, hogy ezt is *nagy kegynek* veszszük, azon pedig meg sem ütközünk, hogy a római körmeneteken ott vannak általában tudott hivatalos eljárás alapján még a protestáns gyermekek is!

— **Vilma királyné segély adása egy debreceni tanárnak.** *Dr. Nagy Zsigmond* debreceni ev. ref. főgimnáziumi tanár 18 évvel ezelőtt Hollandiában fejezte be theológiai tanulmányait, teljesen elsajátitván egyuttal a holland nyelvet is, a melynél fogva állandó összeköttetést tartott fenn a hollandi lapokkal innen a hazából is irván sok ismertető cikkelyt a magyar közéletről, társadalomról stb.-ről, a melyeket nagy érdeklődéssel olvastak a magyarok iránt rokonszenves hollandusok. Ennek az érdeklődésnek most egy fényes bizonyságát adta maga a holland királyné. Ugyanis a mult hónapban arról értesitette Nagy Zsigmond tiszttársunkat *Dr. Kuyper Ábrahám* holland miniszter-elnök, hogy *Vilma királyné 1000 korona államsegélyt utalványozott részére, hogy annak segitségével végig tanulmányozhassa a németalföldi kulturális életet s intézményeket.* A kitüntetett tiszttárs már elment szép utjára s csak szeptember végére tér vissza. Legyen szerencsés a tanulmányozásban s legyen elismeréssel meghálálva a magyar protestánsok részéről *Vilma* királynénak a jószivüsége is!

— **A szent gúnyolódás!** Régen történt, úgy áprilisban, ebben az esztendőben, hogy a dunántúli ev. ref. egyházkerület közgyűlést tartott s Antal Gábor a püspöki jelentését benyujtotta a közgyülésnek. Az ultramontán sajtó is tudomast vett róla, főként azért, mert *augusztus 20-ikáról* is szó volt benne, ez pedig különösen érdekli a rómaiakat, miután arra a napra István első magyar királynak a neve napja esik, a kit *szentnek* is qualifikált a római egyház s ha ezt a napot az eretnekek, mar t. i. mi magyarok megünnepeljük: akkor a szent kalendáriumosok szerint mi is megszűnünk eretnekek lenni. Antal Gabornak a jelentésében csupán arról van szo, hogy István király napján a reformatusokat néhol a túlbuzgó közigazgatasi közegek rákényszerítik az ünneplésre, a mint mondja: „a csendőrökkel valóságos vadászatot tartanak az olyan ref. polgárokon, a kik e napon mezei munkát végeznek" s egyúttal kifejezést ad annak a helyes felfogásnak, hogy a munka szünet törvény ezt nem engedi meg. Ezért az egészen okos, helyes és józan, a törvényt teljesen értő beszédért az Alkotmany A-ja (Auer Istvánja!) neki rontott szent gúnyolódással Antal Gabornak ezen a cimen: *„A püspök beszél."* Persze az Alkotmányban csak „Róma lacuta" elv uralkodik s a ki nem római: az nem szólhat, nem irhat, vagy ha szól és ir: a szent gunyolódás pápai eszközét használják ellene. Azonban igen alacsony ez a pápai engedélyből érvényesülő gúnyolodás, mert minden józan gondolkozású ember tudja, hogy az eretnek püspöknek több erkölcsi hatalma, nagyobb okossága van, mint az infallibilitásba öltöztetett Románk, a mely állandó hamisitási eljárásokkal emeli saját tekintélyét.

— **Dr. Kováts Gyula budapesti egyetemi tanár és a Magyar Állam.** A jogi szakoktatás reformjának kérdésében tudvalevőleg dr. Kovats Gyula, református hitünek nevezett budapesti egyetemi jogtanár volt az, a ki kézzel-lábbal tiltakozott az ellen, hogy a protestans jogakadémiák életben maradása megtörtenjék, olyan előadás tartására is vállalkozván a magyar jogász-egyesületben, a mely sem az egyesületnek, sem a budapesti egyetem jogi karának, sem maganak Kováts Gyulanak nem vált tisztességére. De hát megtette, mert a protestáns voltáért valamiképen megkapott egyetemi tanárságot meg kellett fizetni valami ilyes botrány keltésével. Az igaz, hogy a nevezett kollega úr (!) tesz egyebet is, a mi mind a protestáns hitnek, vallasnak, felfogásnak s meggyőződésnek a kisebbítését, gunyolását jelenti, de ő mindezeket megtagadhatja, azért hadd álljanak itt róla azok az elismerő sorok, a melyek a Magyar Állam ez évi 152-ik számában a *magyar nemességet* kapott Kováts Gyula magasztalására irattak. Ezekből mindenki láthatja majd, hogy Kováts Gyula úr a pápasok kedvence s a kedvenc a sajat vallásának nem lehet hű követője, különben nem volna kedvenc. Az elismerés igy hangzik: »*Magyar nemesség.* Kováts Gyula egyetemi r. professzornak, az egyházjog koszorús tudósának ő felsége a magyar nemességet adományozta keveházi előnévvel, a jogtudomány művelése és oktatása terén szerzett érdemeiért. Méltóbb férfiut alig érhetett volna e kitüntetés. Kováts Gyula a magyar jogi zseniknek egyenes leszármazója, örököse. A tudománynak él és a tudomány él ő általa. Büszkesége az egyetemnek s a magyar tudományosságnak, példája az igaz férfiunak, a kit kielégit, boldoggá tesz a hivatásnak teljesítése, a ki egész lélekkel él az oktatásnak, a magyar jogtudománynak, a kit az igazságnak szeretete elvezetett a kánonjognak katedrájára, a ki az erős lelkeknek tulajdonságával felismerte a kath. egyház isteni szervezetének az emberiség javára való rendeltetését, a ki bár protestánsnak született, felülemelkedett az elfogúltság ítéletén, mert lelkének volt ereje, hogy megismerje az igazságot. Kováts Gyula a magyar jogi oktatásnak leglelkesebb munkása, az ifjuságnak barátja, a tudománynak művelője és előrevivője, ezért, midőn a nemzet koszorujához a királyi elismerés csatlakozik, méltó örömmel üdvözöljük, ünnepeljük benne a tudóst, a professzort, az igaz magyar hazafit és keresztényt. Mert Kováts Gyula nem titkolja soha keresztény meggyőződését s élete példájával igazolja Cicero mondásanak igazságát, mely szerint: nemo vir magnus sine aliquo afflatu divino integer fuit . . .« Ma pedig ezt mondjuk: a vir afflatu ultramontanistico nunquam fuit integer!

— **Féléves rendszer a középiskolákban.** Wlassics Gyula kultuszminiszter a középiskolák főigazgatóihoz és a minta-gimnázium igazatóságához rendeletet intézett, a melylyel az évharmados rendszert a középiskolakban eltörli s helyébe a félévi rendszert hozza be. E szerint a középiskolákban ezentúl csak egyszer, január utolsó napján osztják ki az iskolai értesítőket, az év végén pedig az iskolai bizonyítványt. Két különösen nyomós ok vezette a minisztert, a mikor a rendszerváltoztatást elhatározta. Az egyik az, hogy a tanítás folytonosságát csak ritkán szakítsa félbe olyan tenykedés, mely nem biztosítja sem a tanúlmányi eredményt, sem a tanítás belső értékét nem fokozhatja. A másik ok az, hogy

egy évharmad aránylag rövid tartalma alatt a tanárok a növendékek haladásáról nem szerezhetnek alapos tudomást. De van egy harmadik etikai oka is: A szülőknek általános kívánsága, hogy a nagy ünnepeket megelőző s azokat sokszor megrontó bizonyítványozást megszüntessék. Ez az ok a didaktikai okokkal együtt birta rá a minisztert a rendszer megváltoztatására. Külön hangoztatja a miniszter, hogy az iskolának két félévre való osztását kizárólag alaki jelentőségünek tekinti s a két félév nincs élesen elkülönítve egymástól. Az új intézkedés nem jelent nyugvópontot a tanulmányok menetében, sem azt nem jelenti, hogy az anyagot két félévre osztják. Hangoztatja még a miniszter, hogy ezzel a módosítással nem kivánja kevesbíteni a szülői ház és az iskola összhangzó működése szempontjából fontos ellenőrző értesítéseket, melyeknek célja a szülőket abban az esetben tájékoztatni, ha tanulmányi vagy fegyelmi szempontból szükséges. Ezért a miniszter elrendeli, hogy évenkint négyszer kapjon a rossz diák családja értesítést az iskolától.

— **Mi volt Mária?** Erre a kérdésre ad feleletet Berlichingen würzburgi jezsuita egyik imádságos irata, a melyben ezt olvashatni: „Mária mindenhová elkisérte fiát, hogy mások mellett neki is főzzön s a mosásról is gondoskodjék. Tehát nem volt más, mint pap-szakácsné." Berlichingen hozzáteszi a májusi áhitatosságot elömozditó eme szép elmélkedéséhez ezt is: „erre a szép állásra, t. i. a pap-szakácsnéságra ma már csak kevesen vállalkoznak, mert nincs bátorságuk! . . . S nagy kacagás volt a válasz erre a prédikálásra!

— **Értesités.** A nagyváradi ev. ref. leányinternátusban a jövő 1903—1904-ik iskolai év folyamára leendő elhelyezés iránt a születési, iskolai, orvosi és ujraoltási bizonyítványnyal szabályszerűen ellátott kérvények az intézet igazgatónője cimén f. 1903. évi augusztus hó 1-ig nyujtandók be. A szervezési szabályzat értelmében felvehetők azon növendékek, a kik tanulmányaikat vagy a községi polgári leányiskolában, vagy a róm. kath. tanitónő vagy óvónőképző intézetben végezni akarják. Az évnegyedes vagy igazgató bizottsági engedélylyel havi részletekben fizetendő ellátási dij a tiszántuli egyházkerületben lakó lelkészek és tanitók gyermekei részére 300 korona, más társadalmi állású vagy más egyházkerületben lakó ev. ref. és ág. hitv. gyermekeknek 400 s egyébb hittelekezetűeknek pedig 500 korona, a melyhez kötelezett járulék gyanánt orvosi tiszteletdij és mosatási költség fejében 30 kor. számitandó. A nyelv és zene oktatás külön díjazást igényel. Megjegyeztetik, hogy a fentebb kitett határidőn túl történő jelentkezések csak abban az esetben vehetők figyelembe, ha a kellő létszám még el nem éretett. Megkeresésekre az igazgatónő készséggel ad felvilágositást. Nagyváradon 1903. évi junius hó 29. *Az igazgató bizottság.*

— **Mikor halt meg az Idvezitő.** Erre a kérdésre nem kisebb tudós, mint *Achelis* próbálkozott kielégitően megfelelni, alapúl vevén a következő helyeket az új-szövetségből: *Máté* 27—62; *Márk* 15—42; *Luk.* 23—54; *János* 19—3; továbbá *Jánosnál* szó van Nisán 14-ről és a *synoptikusoknál*: Nisán 15-ről, mint a megfeszittetés napjáról. Az esztendő megnevezése természetesen hiányzik. Pilátus helytartó volt 26—36-ig Kr. u., ez utóbbi év husvétjakor már nem viselte hivatalát. Nisán 15-ike ebben az időben egyaltalán nem esett *pénteki* napra, ellenben Nisán 14 ike a 30. és 33. években április 6, illetőleg április 3-ra esett s igy nincs más választás, mint a 30 ik év április 6-ika és a 33-ik év április 3-ika között. A választást könnyiti némileg a *Lukács* és *János* irásában levő másféle időpont. Ugyanis az Urnak nyilvános működési ideje, *Lukács* szerint, közvetlenül a Keresztelő János fellépése után történt, a ki pedig *Tibérius* uralkodásának 15-ik évében lépett fel, a mikor Pilatus Judeában kormányzott, Galileában pedig Herodes volt a tetrarcha s fivére, Filep Ituriának volt a tetrarchája stb. és Lysanias tetrarcha volt Abilenában, a mikor is a *Luk.* 3—2 szerint Annás és Kajafás voltak a főpapok. Ez az időpont Kr. u. 29-ban aug. 19 és és Kr. u. 29-ben aug. 18 közzé esik. *János* irása szerint a Jézus első fellepésénél azt mondák a zsidók Jézusnak (2—20): a 46 ik évben épült ez a templom stb! Ez az időpont 27—28-ra esik Kr. u. E szerint Lukács előadásának bizonysága mellett Jézus *egy* évig, a János előadása szerint 2 (vagy 3) évig működött s igy mindkét evangyélista a Kr. u. 30-ik évet fogadta el Jézus halálozása évéül. Ezt a felvételt megerősíti az is, hogy épen ebben a 30-ik évben a halotti nap csakugyan *péntekre* esik. *Achelis* ezek alapján Kr. u. a 30-ik év április 6-ikát fogadja el *igaz nagy-pénteknek.*

— **Harminchét év a magyar közéletből.** A modern Magyarország hatalmas fejlődésének legszebb korszaka esik bele abba a harminchét esztendőbe, a mióta az *Egyetértés*, ez a legnagyobb és legragyogóbb hirlap magyar függetlenségért, magyar önállóságért, magyar nyelvért és szubvenciójáért harcol. A sikerek és vivmányok között, a melyet e kitartós, folytonos küzdelem termett, nem kis jelentőségű a legujabb: a lelkes harc arra kényszerítette a bécsi kezet, hogy a nemzetrontó katonai javaslatokat visszavonja. Oroszlánrésze ennek a győzelemnek, annak a lankadatlan és lelkes munkásságnak köszönhető, melyet az „Egyetértés" a legutóbbi politikai küzdelemben kifejeztek. De már érdemei is vannak e hirlapnak. Több évtized megmutatta, hogy az „Egyetértés" mindig első iparkodott lenni az értesités gyorsaságában és megbizhatóságában. Terjedelme, formája megengedte, hogy nemcsak a politikának szánjon bőséges teret, de minden napi eseményt kimeritően és hiven ismertessen és tárgyaljon, s az irodalmi olvasmányok terén is többet és jobbat nyujtson bármely lapnál. Politikai vezető czikkeit irják: Kossuth Ferencz (főmunkatárs), Fenyő Sándor (főszerkesztő), Eötvös Károly (főmunkatárs), Mezei Ernő, Szatmári Mór (országgy. képviselő), Rátkay László (országgy. képviselő), dr. Pap Dávid, Kálnoki Izidor, Sebess Dénes (országgy. képviselő), Molnár Márton (felelős szerkesztő), dr. Bokor József (egyet tanár, Tanügy), Lengyel Zoltán (országgy. képv.). Irodalmi része is szinte páratlan a magyar sajtóban. Tárcairó: Mikszáth Kalmán, Eötvös Károly, Heltai Jenő, Gárdonyi Géza, Timár Szaniszló, Szabolcska Mihály, Endrődi Sándor, Martos Ferencz, Kürthy Emil, Fényes Samu, Váradi Antal, K. Lippich Elek, Beniczkiné Bajza Lenke, Fabula János, Baáry Elemér, Miklós Jenő, Szentmihályi Gyula, Czóbel Minka, Radó Antal. Karácsonyra az Egyetértés becses és nagyértékű Rákóczy-albumot küld teljesen ingyen előfizetőinek s a most belépők azonnal megkapják az album egyik műmellékletét, Kossuth Lajos fametszetű legjobb képét. Az Egyetértés-re előfizetni a kiadóhivatal utján lehet, Budapest, Vármegye-utca 11. egy hónapra 3 kor. 60 fill. negyedévre 10 korona

Pályázat.

A Meskó-féle 200 koronás ösztöndijra pályázat hirdettetik.

1. Ez ösztöndij elnyeréséért szegénysorsú, ev. ref. vallású, jó erkölcsű, a sárospataki tanitóképezdében tanuló s általános jeles osztályzatú ifjak folyamodhatnak.

2. A folyamodók közül egy abaujmegyei születésű s az első pontban körülirt feltételeknek megfelelő ifjút az abauji egyházmegyének ajánlani joga van s az ajánlottnak, egyenlő körülmények között, a többi folyamodó felett elsőbbsége lesz.

3. Ezt az ösztöndijat élvező tanuló másnemű iskolai jótéteményben nem részesülhet.

4. Az alapitványi helyre felvett képezdei ifjú, ha az első pontban körülirt feltételeknek megfelel, alapitványát mindaddig élvezheti, mig pályáját bevégzi; de az alapitványi hely megtartása céljából az iskolai év végezte

után, az igazgató-tanács előtt, kérelmét megujitani köteles. Az ösztöndij félévenként utólagosan adatik ki a főiskolai pénztárból.

5. Az ösztöndij odaitélése felett a főiskolai igazgató-tanács ez évi szeptemberi ülésében fog határozni. Felhivatnak tehát mindazok, kik ezt az ösztöndijat elnyerni óhajtják, hogy az első pontban megjelölt feltételeket igazoló okmányokkal felszerelt folyamodványaikat a sárospataki ev. ref. főgimnázium igazgatói hivatalába aug. hó 1-iég adják be.

A főgimnázium igazgatósága.

Pályázat.

A Horváth Mária-féle 600 koronás műegyetemi ösztöndijra pályázat hirdettetik.

1. Ez ösztöndij elnyeréseért olyan szegény sorsú, magyarországi illetőségű, ev. ref. vallású ifjak folyamodhatnak, kik a gimnáziumi tanfolyamot a sárospataki főgimnáziumban jeles eredménynyel bevégezvén, a m. kir. József-műegyetem hallgatói sorába lépni szándékoznak.

2. Az ösztöndijas az elnyert jótétemény élvezetében mindaddig megmarad, mig a műegyetemi tanfolyamot szabályszerűen be nem végezte. Tartozik azonban előmeneteli bizonyitványait a főiskolai igazgató-tanácshoz félévenkint beterjeszteni, mert ki nem elégitő eredmény esetén a jótéteményt elveszíti.

3. Az ösztöndijat a főiskolai pénztári hivatal félévenként, két egyenlő részletben, utólagosan, az igazgató-tanács utalványára teszi folyóvá.

4. Az ösztöndijat a sárospataki gimnáziumi széknek és a főiskolai igazgató-tanácsnak ajánlatára az egyházkerületi közgyűlés adományozza.

5. Felhivatnak tehát mindazok, kik ezt az ösztöndijat elnyerni óhajtják, hogy szegénységi és iskolai bizonyitványnyal felszerelt s az egyházkerületi közgyűléshez intézett folyamodványaikat a sárospataki főiskola közigazgatói hivatalába ez évi augusztus hó 15-éig adják be.

A sárospataki főiskola igazgatósága.

Felelős szerkesztő: Dr. TÜDŐS ISTVÁN.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS"* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

12—39

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánlhatnak:

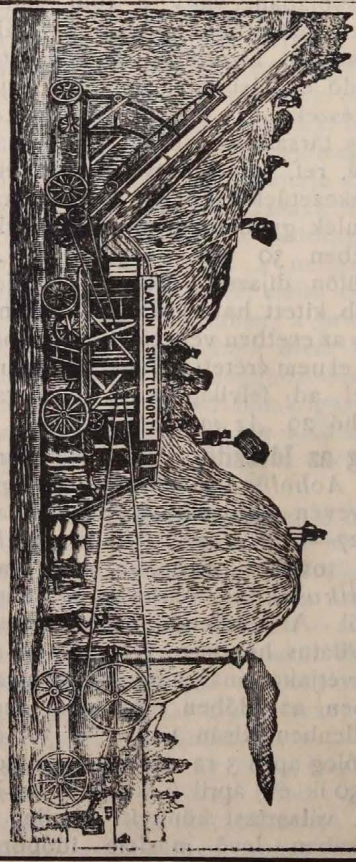

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek

2½ egész 12 lóerős szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rostók, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill"

legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukor cza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acsi-ekék.

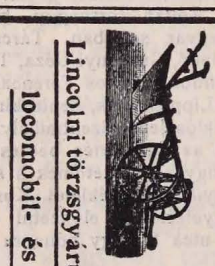

3- és 3-rasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Sárospatak. Nyomatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

1682 ea - 14.

XXII. évfolyam. **29.** (1126.) **szám.** *Sárospatak, 1903. julius 20.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Szabó J.: Tarlózás. — Kiss L.: Állami és református népiskolák a nemzetügy szolgálatában. — Részletek Thaly Kálmán Rákóczi ünnepi beszédéből. — Zsinati ügyek. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázatok. — Hirdetés.

Tarlózás.

II.

Azokkal, a miket inkább a külső-életjelenségek szemléltetése s bírálata szempontjából irtam, teljesen egyenlő értékűek azok a mozzanatok, a melyekben inkább a belső élet jelentkezik. Az a benső élet, a melyben mi magunk állunk egymással szemben a vélemények kicserélése, a nézetek megalkotása, az irányok megállapítása, az álláspontok körűlírása s egyáltalán a meggyőződés létesülése tekintetében. Mert nem utolsó dolog az, hogy mi hogyan is állunk ezen a nagyon is fontos terűleten, nem érdektelen szemlélni azt, hogy miként is viselkedünk ott, a hol az ember az ő ember voltát, egyéniségét, egész akarat-erejét, szellemét s mindazt megmutogatja, a miből az ő jelleme kisugárzik.

A *jellem*: ez az, a miről a magunk véleményének, nézetének, irányunknak a kialakulásáról szólni akarok ezúttal, őszintén, leplezetlenűl, hogy tanúljanak belőle egyen-egyen és mindnyájan, a kik mint protestáns lelkipásztorok, tanárok, tanítók, világi vezetők arra vagyunk hivatva és kötelezve, hogy világító szövétnekekűl szerepeljünk, a kiken meg kell bizonyosodnia a jézusi mondásnak: „ti vagytok a világ világosságai és a földnek savai.“

Nekem sokszorosan érdekes ebben az irányban szemlélődni s kutatni, mert valamikor a jellem-kérdésben erős nyilatkozatot tettem abban a körben, a melyben élek s azt mondották rám, hogy az a jellem-fogalom, a melyet én kivánok, a napi életben nem követelhető. Pedig nekem csak annyi volt a kivánságom, hogy mindenkinek legyen elve, álláspontja, meggyőződése s ne legyen ingó nádszál, a melyet a szellő legkisebb lengése is úgy megmozgat, hogy többé nincs határozott helyzete.

Nem akarok senkit és senkiket sem apostrofálni, mert nomina sunt odiosa, de azt látom, hogy az egyéniségnek abban a tekintetben való jelentkezése, a mire céloztam jellem-fogalmammal, bizony mind inkább-inkább kezd kimenni divatból, hogy aztán az u. n. erősebb egyéniségek érvényesűlése annál jobban megtörténhessék.

Ám tessék egy lelkész-értekezleti összejövetelt egy egyházmegyei, vagy kerűleti gyűlést s főként ám tessék a konventi tanácskozásokat ebből a szempontból figyelemre méltatnia bárkinek is: tapasztalja azt, hogy van egy-pár ugynevezett svádás ember, a kinek bátorsága nagyobb, mint szellemi tartalma, van egy-pár tekintélyes egyén, a kinek inkább a multja nagy már, mint jelen közéleti tevékenysége, van egy-pár a politikai élet-terén számottevő vagy magas állásbeli személyiség: ezek adják a közönséges kifejezést használva, azt a bankot, a melyben a protestáns közvélemény jelentkezik a protestáns *sokféle* felfogásoknak összevegyülése, kiforrása nélkűl.

Vagy hát tekintsen be bárki is egy-egy iskolának az életébe: ott is azt látja, hogy nem a vélemények, nem az elvek erős küzdelme, forrása az, a miben a jellemek bontakoznak, a meggyőződések alakúlnak, hanem sokkal inkább a tekintélyek után való indúlás s azok szerint való állásfoglalás, holott épen a protestáns tanár-világnak az volna a hivatása, hogy az elvi harcoknak a viadalát vívja, a melynek hangjai kitörvén, a kivűlállóknak az érdeklődése is fel legyen hívva.

Ugyan mi lehet az oka annak, hogy protestáns lelkészek, tanárok, tanítók ellen panaszt emelhetni ebben a tekintetben? Ugyan mi indíthatja a nagy többséget arra, hogy az *alkalmazkodást* tegye egyénisége, jelleme alapjává s egyetlen ismertető jelévé? Hiszen az a potitikai elvtelenség, a mely a magyar társadalmi életet olyan erősen uralja, nem lehet oka a tisztán egyházi és iskolai életnek is a színtelenségbe való vitelére, mert a nagy politika és az egyházi, iskolai élet nem állanak egymással olyan összeköttetésben, hogy annak következtében a politikának el kellene nyelnie az egyházi s iskolai életbeli egyéniséget s működést.

Mi lehet egyáltalán az oka annak, hogy az úgy nevezett erős alakok, egymással szemben álló, vitatkozó, igazságot kereső, meggyőződést hirdető egyéniségek kezdenek hiányozni? Minek tulajdonitandó az, hogy például még a tiszáninneni kerületi gyűléseinken sem folynak olyan magas színvonalú viták mostanában, mint folytak csak 10—14 évvel is ezelőtt? Mi az oka annak, hogy a konvent plénáris üléseiben vitatkozások, a melyek átmennének egyik napról a

másikra, a melyeken érv-érv ellen húllana a mérlegbe, ma már távolról sem ismeretesek?

Én a jellemeknek alábbszállásának az erős meggyőződések lazúlásának, a nézetek kiformálódása gyengeségének, az elvek tisztelete hanyatlásának s természetesen a kellő előkészület hiányának tulajdonítom mindezt, tisztában levén egyúttal azzal is, hogy vannak aztán emberek, lelkipásztorok, professorok, a kik nem is érdeklődnek az egyházi és iskolai élet nagy kérdései iránt, hanem a szunyog szűrésekkel töltik idejöket s tudván egyszersmind azt is, hogy sokan vannak, a kiknek még alkalom sem adatik arra, hogy talán élőszóval adjon kifejezést felfogásának s meggyőződésének.

Azonban épen itt alkalmat veszek arra, hogy egyházi és iskolai életünk vezető embereinek arra a mulasztására is rámutassak, a mely a nagyközönség előtt soha sem lesz menthető s ez az: épen a nyilvánosság előtt a sajtóban, a hirlapokban sem lelkipásztorok, sem tanárok, sem tanítók nem teszik vitatkozás tárgyává sem az elvi, sem a gyakorlati egyházi és iskolai élet ama kérdéseit, a melyek aztán a hivatkozásoknál szembe állíthatnák az embereket s a felfogások mérkőzése után a szeretetteljes békejobbot nyújtanák a küzdő felek egymásnak.

Tudom én azt nagyon jól, hogy sokféle elfoglaltsággal lehet menteni egyik-másik vezető emberünknek ezen a téren való mulasztásait: de hát nem is erről van szó, hanem igenis arról, hogy egyáltalán nincs, legalább szerintem nincs az a vezető egyéniség, a kinek elvi álláspontjával kapcsolatban nagy kérdések volnának napi renden s a kinek felfogását helyeslőleg, ellenzőleg szólva, írva: oda tűzhetné a protestáns időszaki sajtó egy-egy időszaknak a jelzőtáblájául.

Mintha kialvófélen lenne az a tűz, a mely a protestáns vélemény-nyilvánításnak a szabadságát élteté, mintha sokaknak hátrányúl volna betulajdonitandó az a szabadság, a mely megadatott mindnyájunknak, hogy a lélek jogait gyakoroljuk. Pedig a szabad vélemény-nyilvánitás jogának a gyakorlása nélkül nem tudom, hogy fog kinézni ez a mi protestáns egyházunk, a melynek épen az volt még eddig a szerencséje, hogy a püspöki s főgondnoki állásokat betöltő egyénekkel szemben is meg merte mondani a legkisebb ember is a maga véleményét, a melylyel az igazságot akarta szolgálni s az egyetemes érdeket előmozdítani.

Egyébiránt mindenesetre jellemző körülmény az is ebben a kérdésben, hogy a nagyobbak, a tekintélyesebbek, a tapasztaltabbak részéről a kisebbekkel, a tekintély nélküliekkel, a nagy multtal nem rendelkezőkkel szemben bizonyos lenézés, kicsinylés, majdnem megvetés jelentkezik, ha ez utóbbiaknak amazokkal szemben ellentétes felfogásuk van. És az sem utolsó dolog, hogy a protestáns szabadság értelmezésében sokan odáig akarnak menni a visszafejlődést szolgálva, hogy például egy távolabb eső kerületnek a gyűlésén a nem kerületi hivatalnok gyanánt működő professornak felszólalási jogot sem hajlandók adni, holott az illetőnek ugy komolysága, mint szólási arravalósága kétségbevonhatatlan. Talán ez lehet az oka annak is, hogy a tiszáninneni kerület gyűlésein például a miskolci vagy sárospataki professoroknak mindig mintegy engedelmet kell kérniök, ha valamely kérdéshez hozzászólnak.

Hát mindezek semmiképen sem alkalmasak arra, hogy előmozdítsák a protestáns egyházi és iskolai élet fejlődését, erősödését s haladását. Elnyomni, lehetetlenné tenni az erők szembeszállását: protestáns ellenes felfogás és eljárás. Ezzel szemben az a kötelességünk, hogy hivjuk a harctérre az erőket, hadd mérkőzzenek egymással és hadd érvényesüljenek az emberek egymás ellen, egymás mellett a közszolgálat és közjó érdekében.

Az az óhajtandó, hogy a *jellemek* csatája jelentkezzék az elvek küzdelmében, hogy férfi álljon férfi ellen, meggyőződés meggyőződéssel szemben, mert ha ugy folytatódik protestáns egyházéletünk, a hogyan most vagyunk, bizony álló tóvá leszünk, a melynek önmagát megutáló természetüvé kell fejlődnie.

Ugyan kicsoda akarja ezt?

Pedig vannak, a kik ezt munkálják. Erről legközelebbi alkalommal fogok szólani.

Szabó.

ISKOLAI ÜGY.

Állami és református népiskolák a nemzeti ügy szolgálatában.

A beavatottak nagyon jól tudják, hogy a magyar kálvinista egyház a maga népiskoláival teljes mértékben és a kritikának minden követelményeit teljesitve tölti be azt a hivatását, hogy a magyar nemzeti érzés és a haza szeretet mélyen gyökerezzék a szivekben és sem magasság, sem mélység, sem semmiféle tekintet meg ne zavarja a hazához való ragaszkodást, a melynak földje drága és egyetlen, a melyen kivül nincsen számunkra hely.

És ezek a beavatottak velem együtt igen feltünőnek találhatják, hogy a mostan folyó nagy államositási eljárások alkalmával mind inkább-inkább hangoztatják a hivatalos körök nagy általánosságban: *a felekezeti népiskolák nem egészen megbizható fészkei a nemzeti érzésnek és a hazaszeretetnek.* Sőt, úgy emlékszem, miniszteri jelentésben is volt valami olyan, a miből mintegy himet varrt a miniszter az állami népiskolák javára a felekezeti, tehát köztük a *református* elemi iskolák rovására. Méltó tehát a tárgyalásra az a kérdés, vajjon a hazafiság szempontjából nagyobb hivatást töltenek-é be az állami népiskolák, mint a reformátusok? Méltó a tárgyalásra ez a kérdés különösen, ha azt is hozzávesszük, hogy épen az állam-segély szempontjából a tanitói fizetések kiegészitésénél itt is csak *felekezet* és *felekezet* van emlitve s mi reformátusok egy hajóban evezőknek vagyunk feltüntetve azokkal az iskola fentartókkal, a melyek haza ellenes célt is szolgálnak.

Azt hiszem, hogy első dolog a *nyelv* kérdésének előtérbe állitása.

Azt a magyar állam kormányának az emberei is vallják, hirdetik, hogy a református egyház ugynevezett szertartási és iskolai nyelve *magyar* és az az egy-pár *nem magyar* nyelvü hely és iskola, a melyet a reformátusok részéről a statisztika felmutat, nem egyéb, mint lassanként elmosódó folt, a mely a multból maradt fel, de ma már nem zavarja a tiszta képet, mert mind inkább-inkább halványul ugy, hogy csak erősen nézve tünik szembe.

No már most ebben a helyzetben, t. i. hogy az oktatás nyelve *magyar* a mi iskoláinkban: vajjon micsoda fölénye van az állami néposkolának a mieink fölött? ! Semmi, egyáltalán semmi. Magyar nyelv és magyar

nyelv között, a midőn az esetleges tájszólásnak érvényesülése csak ugy megtörténik az állami népiskolákban, mint a mieinkben: semmi különbség nincsen s igy a hivatalos köröknek az a felfogása, a mely szerint a mi népiskoláink alábbállanának az államiaknál, ennél a pontnál teljesen elenyészik.

A másik dolog a *tanterv* kérdése, t. i., hogy azon a magyar nyelven, a melyet mi és az állam használnak iskoláinkban, ugyanazt tanitjuk-é vagy pedig nem?

Volt alkalmam összemérni egyik-másik egyházkerület tantervét, különösebben pedig a tiszáninneni ref. egyházkerületét az államival. Az összemérésnek az lett az eredménye, a minthogy más nem is lehetett, hogy az állami iskolákban többet, megfelelőbbet sehol sem tanitanak, mint a miénkben, — jobban nincsen kiterjesztve a tudomány köre az államnál sem, mint a hogyan uralkodik közöttünk a tudományosság, nagyobb eredmény elérésének a követelése nincs felállitva az államnál, mint nálunk s igy a tantervbeli különbség is elenyészik abból a szempontból, hogy a mi népiskoláink rovására lehetne valamit irni a nemzeti ügy szempontjából.

A harmadik dolog a *tanerők* kérdése, vagyis hogy akár hazafiság, akár a tudományos képzettség szempontjából nem állanak-e az állami tanitók előbb, mint a mieink?! Az előbbi szempontból egyenesen becstelenség volna bárki részéről is annak a felvétele, hogy közbevettetés vagyon az állami tanitó hazafisága és a magyar kálvinista tanitóé között ez utóbbinak a hátrányára. A ki ilyet merne állitani, annak olyan bizonyságokkal kellene előállania, a melyeknek láttára a mi kálvinista magyarságunk mint egy orcáját födvén el: ellenben az illetőt olyan kárhoztatásban részesitené, a mely Isten átka gyanánt sujtaná s nem volna maradása ebben a hazában, hanem Kainként futna, hogy sehol se találjon menedéket. Azonban ilyen halandó még nem akadt s hogy nem is fog akadni, a ki a magyar református tanitói karnak csak egy tagjáról is hazafiatlanságot bizonyitson be: arról kezeskedik az egész magyar református egyház.

A mi a másikat illeti, t. i., hogy tudományosság tekintetében előbb állanak-é az állami tanitók, mint a mieink? Ebben a kérdésben azt hiszem, hogy nem az állami s a felekezeti jelleg a döntő, hanem az *egyén*. A mi tanitóink is épen ugy, mint az államiak, részint felekezeti, részint állami tanitóképző-intézetekből kerülnek ki, — ugyanannak a képzőintézeti tantervnek a végig tanulásával, ugyanannak a tudományos célnak a szolgálatával, ugyanannak az általános emberi előhaladásnak való hódolással. Különbség tehát magában a tudományosság kérdésében nincs és nem lehet az állami és református tanitók között, ha van: az maguknál az egyéneknél keresendő, de ez is egészen viszonylagos valami, az az lehet sok állami tanitó csekély tudomanyu és lehet sok református tanitó nagy tudományu és megforditva a nélkül, hogy ez magát az iskolát állitaná egymással szembe. Mert azt senki sem meri talán állitani, hogy minden állami tanitó maga a tökéletes tudományosság és minden református tanitó maga a tudatlanság, — ha pedig ezt nem állithatja senki, akkor vajjon szembe kerülhet-é az állami iskola a mieinkkel, mint olyan, a melyben nagyobb tudományossággal tanitanak s igy a hazafiság is inkább kidomborodhatik?! Azt hiszem, hogy itt is tagadó a válasz.

Folytassam-é tovább az összemérést? Felvegyem-é azt, hogy valláserkölcsi tekintetben a felekezetenkivüliség és a magyar református egyház között mégis csak az utóbbi-é az előny s viszont foglalkozzam-é azzal, hogy az állami iskolák nem állhatván a tiszta vallás erkölcsiség szolgálatában, hanem a tanitók a maguk egyéni tulbuzgóságukat vagy közönyösségöket plantálván a gyermekek lelkébe, ezzel rosz ügyet mozdithatnak elő. Feleslegesnek tartom ezeket targyalni, hanem igenis hangoztatom azt, hogy a magyar államnak velünk, reformátusokkal szemben az volna a kötelessége, hogy minden lehető módon s a legnagyobb erővel támogasson, nem kötve meg kezeinket, hanem szabad szárnyalást engedve lelkünknek, hogy tanitóink s iskoláink által is nagygyá s hatalmassá tegyük ezt azt imádott magyar hazat.

És ha a mi tanitóink, a maguk szegénységükben ime felveszik a teljes versenyt és ki is állják azt a sokkal jobban javadalmazott államiakkal: emeljenek az államkormány tagjai kalapot előttük, mert igen nagy emberek ezek valamennyien. Kiss L.

TÁRCA.

Részletek Thaly Kálmán Rákóczi-ünnepi beszédéből.

Én reám a Rákóczi kornak régi buvárára bizony nehéz feladat vár, midőn e diszes és lelkes ünnepélyre meghivni méltóztattak, hogy Rákócziról, Sárospatakról s hozzávaló viszonyáról beszédet tartsak. A mint méltóztatnak tudni, életem javarészét szenteltem a magyar nemzet és hazafiság eme legragyogóbb csillaga életének buvárlására. Mert soha senki az aulikus történet irók által jobban és czélzatosabban befeketitve nem volt történelmi alakjaink közül, mint épen a legdicsőbb II. Rákóczi Ferencz. Kora ifjuságomtól tekintettem életem feladatának, hogy történelmünk e tiszta alakját a rája kent osztrák mocsoktól megtisztitsam, hogy a dicső kuruc kor alakjai méltó fényben, igazi történelmi megvilágitásban álljanak valaha a nemzet előtt.

E célt 1860 óta, 43 évi tudós munkálódás árán sikerült is elérnem s 37 kötetnyi, a Thököly és Rákóczi korszakról irott munkában és 2—300 kisebb tanulmányban történelmünk eme legragyogóbb alakját a rája kent hazugságoktól megtisztitva állitani a háládatos nemzet elé, a mely ma 200 év után méltán ünnepli a nagy Rákóczi dicsőségét. Nélküle ma már nem élne hazánk; Kolonics átkos, absolutistikus politikája, a mely fegyverrel visszahóditott tartománynak tekintette hazánkat, a német nyelvet behozta, consequenter rabló generálisokkal, jezsuitákkal működött, bizonyára győzedelmeskedett volna, ha ezt Rákóczi páratlan kitartással több évi háború alatt halomra nem dönti; ma már akkor magyar nyelv sem léteznék másképen, mint a Tisza partján nyelvtudósok keresnék, ugy mint Oroszországban a baszkirok, kirgizek nyelvét curiosumképen.

Rákóczi történelmünk legönzetlenebb hazafiui jelleme. Nemcsak óriási vagyonát, kővárait, szép uradalmait, nemcsak családját, szép fejedelmi vérű nejét, két szép fiacskáját, a kik a bécsi várban letartóztatva voltak, a mig apjuk a szabadságért küzdött, nemcsak ezeket vetette oda áldozatúl, hanem visszautasitotta kétszer a neki majdnem könyörögve felajánlott lengyel trónt, a melynek általa való megszerzését az ő bámulója, Nagy Péter cár, a ki Rákóczi nagy érdemeit baráti jóindulattal jutalmazta, sőt a bécsi udvar is szivesen látta volna, mert ily módon itt Magyarországon megszabadúltak

*

volna tőle. Rákóczi jól tudta, hogy vezérei, Bercsényi, gróf Forgács Simon, Eszterházi stb., a kik csak az ő tekintélye előtt hódoltak meg, mihamar összevesztek volna s akkor az osztrák kényelmesen hajthatta volna az országot rabigába. Jól tudta s kétizben utasitotta vissza a lengyel koronát, mert ő hazája alkotmányáért, felvirágoztatásáért fogott fegyvert.

József császár is le akarta beszélni a háború folytatásáról, nagy uradalmakkal, német herczegséggel kinálta meg, saját barátságával, de ő ingatlan maradt, mert nem a maga előnyeiért, hanem a szabadságért küzdött. Ilyen tiszta jellemet az 1000 éves történelem nem mutat fel. Mély vallásos, katholikus érzülete mellett a protestánsok jogai iránt is élénk érzéke volt, a mire nézve jellemző, hogy mikor Francziaországban létekor Saint Simon herceg s a királyi hercegek kérdezték tőle, hogy lehet az, hogy buzgó katholikus létére Magyarországon a protestánsok vallásszabadságáért harczolt, azt felelte nekik: én hazám törvényeiért, sarkaiból kiforgatott jogaiért emeltem fegyvert, ott pedig be van czikkelyezve a protestánsok vallásszabadsága; nekem nem volt kedvem, sem módom válogatni a törvények között. Ezért küzdött a protestáns ügyért. Seregének, mint maga mondja, kilenctized része kálvinistákból állott; voltak más vallásuak is, de ezek csak addig voltak hivek, mig a dolog jól ment, aztán elpárologtak mellőle, a mihelyt nem jól ment. A kik a zászlót felemelték és a kik Szatmárnál — nem a fegyvert letették! — de a zászlót letűzték a háború befejezéseül, azok mind kálvinisták voltak; azok kezdték, azok végezték. A mennyiben pedig nem úgy végezték, mint kellett volna, azt a titkos eskü magyarázza meg; azt se kálvinista ember tette, azt a majtényi sikon letett esküt letehette bárki bátran. Ezeket általában mondottam, speciális feladatom, hogy Rákóczi sárospataki szerepét érintsem.

* * *

Rákóczi születési helyének is Sárospataknak kellett volna lenni. Mikor Zrinyi Ilona férjhez ment I. Rákóczi Ferenczhez, külön háztartást vittek, Sárospatakot vették állandó lakásúl, mig az öregasszony, Báthory Zsófia Munkácson lakott. Midőn a nagy nap elérkezett, hogy az isteni gondviselés a magyar nemzetnek uj felszabaditóját adja II. Rákóczi Ferenczben, egy utolsó látogatást tettek Munkácson s úgy jöttek haza Patakra; de mielőtt megérkeztek volna, Rákóczinak a születése bekövetkezett s igy történt, hogy Borsiban pillantotta meg a napvilágot s nem mint elő volt készitve, Patakon; tehát csak a véletlen játszott közbe, hogy nem Patak dicsekedhetik vele, hogy Rákóczit fiának mondhassa. Gyermek éveit dicső anyja keze alatt itt Patakon töltötte. Édes atyját ennek kora halála miatt alig ismerte. Mikor Báthori Zsófia is elbetegeskedett, Zrinyi Ilona maga is Munkácsra költözött, a mely akkor bevehetetlen várnak tartatott, (a pataki is erős volt, de nem volt a munkácsihoz hasonlitható) s a nagyasszony halála után ő vette át a munkácsi várat. Később aztán Thökölyhez ment férjhez.

Thököly fénykora idejében is gyakran időzött Zrinyi Ilona Patakon gyermekeivel, Juliánkával és Ferenczczel; de Thököly Imre is gyakran látogatott ide, a fejedelmi udvartartás gyakran hónapokig volt Sárospatakon. Mikor Thököly csillaga rosszra fordult és Munkács vára ostrom zár alá került, édes anyja a gyermekekkel Munkács várába zárkózott s ekkor került Patak először 1685-ben a kamara kezébe; először Regécz, azután Patak, már csak Munkács állott ellen.

A Rákócziak kincstára háromfelé volt osztva, azért hogy ha szerencsétlenség történnék, ne érje egy helyen az egészet. Az arany és értékes ingóságokból álló kincsnek $^1/_3$-át Patakon foglalták le a Vöröstoronyban, másik $^1/_3$-át Regéczen. A kamara emberei összeirták s felbecsülték, mert egyszerűen el nem vehették a Rákóczi árvák kincseit, később a munkácsi várban ugyanigy történt. Három millióra becsülték egyszerű értékét véve, ezeket Bécsbe vitték, az aranyat pénzzé verték s a zsoldos katonákat fizették belőle. Rákóczi később nagykorában visszakövetelte; de csak nagyon keveset kapott vissza a munkácsiakból.

Mikor Rákóczi édesanyja Munkácson kapukat tárni volt kénytelen, — tudjuk, szerződésileg tette — a szerződés megszegésével fiát Bécsbe vitték, a pataki uradalom pedig végkép a császáriak kezébe került. Klobusiczki volt a jószágkormányzó; elég jó ember, de rosz gazda. A katona uralom is roppant nyomta a Rákóczi uradalmakat, mert a katonaság jórészt a Hegyaljára volt beszállásolva. Igy aztán nagykorúsitása alkalmával iszonyú rossz állapotban kapta vissza az uradalmakat. Sógora, a becsületes, jó Aspremont elreméült, hogy micsoda állapotban volt itt az uradalom. A gazdasági állomány teljesen el volt pusztitva, kivéve azokat a várakat, melyeket császári őrség tartott megszállva, de a melyeknek jobbágyait a gaz parancsnokok zsarolták. 1694-ben nagykorúvá levén, lejött nővérével Patakra, átvette birtokait, ezt rendezte be főhelyéül. Aztán megházasodott, nőül vevén a szépséges Hesseni Sarolta Amáliát, a ki magyarországi szent Erzsébet leszármazottja volt. Patakról aztán néha Munkácsra, Regécre, s igen gyakran Szerencsre látogatott el. Szerencset szerette azért, mert szenvedélyes vadász volt s felesége is gyakran vele ment sinkorázni. Csendes boldogság fészke volt akkor Patak s itten nevelődött két első gyermeke. Az zavarta csak őket, hogy az erődítésekben a császári parancsnokság és katonaság tanyázott, kiknek parancsnoka a jobbágyakat kinozta, hogy minél több pénzt zsaroljon ki. Akkor ugyanis a garnison költségeit a téli hat hónap alatt a jobbágyaknak kellett fizetni. Rákóczinak saját várában vérző szivvel kellett nézni a rettenetes kinzást, a mint a szegény jobbágyakat, karuknál fogva felfüggesztették, tüzet gyújtottak alájuk s mindenfelé kegyetlenséggel kényszeritették őket az adófizetésre. Természetes, hogy fiatal szive méltán jajdult fel ez ellen s ilyenkor szaladt Szerencsre, a hol nem volt katonaság s nem volt kénytelen látni ez istentelenségeket. (Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Vélemények az egyházi adó reform ügyében.

(Folytatás.)

X.

Az alsó-baranya-bácsi egyházmegye véleménye.

A javaslat már alapelveiben elhibázott s igy újra dolgozandó. mert

a) az osztályba-sorozás és az idegen községben fekvő birtok után fizetendő 25%-os egyházi adózás eszméje azt célozza, hogy a nagy vagyonnal bíró egyháztagok az arányos adónál kevesebbet fizessenek, a mely azon rusticus elvre vihető vissza, hogy az „én földem nem jár templomba". Pedig ez az elv nem is humánus, nem is ker. elv, de nem is igaz. Ellenkezőleg az az igazság, hogy a templom s a vele lépést tartó erkölcsi emelkedés a zsellérnek százait, a birtokosnak

százezreit biztosítja és pedig jobban, mint az állam a maga csendőr-ezredeivel;

b) az osztályba sorozás — mert igazságtalannak tartatik, híveink nagy többségénél eddig is visszatetszést szült és magát a közalapot is — fájdalom! ezt mi vidékiek érezzük legjobban, épen ez tette sok helyen ellenszenvessé;

c) az indokolásban közlött javaslat csak két osztálynak: az igen szegénynek és az igen gazdagok osztályának kedvez. Ám számítsa utána bárki és látni fogja, hogy ha a 200 K. állami adónál többet fizetők egyházi adójából azt az adót, mit minden magyar állampolgár, ha zsidó, ha felekezetnélküli, ha külföldön lakik is, fizetni tartozik, tehát a mi alól kibúni nem lehet, t. i. az országos törvény által előírt 5%-os iskoladót: kitűnik, hogy a tisztán egyházi terhek födözéséhez az 1000—2000, 10,000 stb. K. állami adót fizető egyháztag ép úgy 20 K. 50 fillérrel járúl, mint a 200 K. állami adót fizető jómódu földműves. Egy fillérrel sem többet. Pl.:

a) a gr. T. I. javaslata szerint 200 K. állami adó mellett fizet valaki egyházi adót . . . . 30·50 K.
200 × 5%-os iskola-adóval 10 K-át 10.— „ Ezt levonva
Tisztán egyházi adó marad . . . 20·50 „

b) 500 K. állami adó mellett az egyházi adó . . . . . 45·50 „
500 × 5%-os iskola-adóval 25 K. . . . . 25·— „ Ezt levonva
Tisztán egyházi adó . . . . . 20·50 „

c) 5000 K. állami adó mellett az egyházi adó. . . . . 270·50 „
5000 × 5%-os iskola-adóval 250 K. . . . . 250·— „ Ezt levonva
Tisztán egyházi adó . . . . . 20·50 „

És ez így megy a végtelenségig! E javaslat szerint egy többszörös milliomos tisztán egyházi adó címén mindig csak 20·50 K. fizetne, mert adója többi része iskolaadó, melyre az állam törvénye kényszeríti.

A gr. T. I.-féle javaslat szerint a gazdag földbirtokos csak ott járúlna — s ott is csak lenyomott arányban — némi fokozódó növekedésben az egyházi terhek hordozásához, a hol az egyház iskolát nem tart. S így, ha e javaslat törvényerőre emelkednék, minden földbirtokos-taggal bíró egyházat arra kényszerítené, hogy iskoláját feladja.

d) Az indokolásban közlött javaslat az 1—200 kor. állami adóval bíró egyháztagokat, tehát egyházunk igazi föntartó elemét, a derék-oszlopot terhelné meg aránytalanul. Pedig ha a két szélső oszlop meglazul: egyházunk még él, de ha a derék-oszlop egyszer megmozdúl, egyházunk egész épülete össze fog omlani.

Az indokolásban közlött adó-kulcs több egyház adóviszonyaira alkalmazva, azt a sejtelmet ébresztette, miszerint e javaslattal az céloztatik, hogy az egyház a maga egészében, a hívek állami adójának 25%-át fizesse egyház-iskolai adó címén és a magas miniszterium az ezen teher fölötti rész födözését helyezte némi halvány kilátásba.

Ha ez így volna: ám legyen, alkudjunk meg a viszonyokkal s a rajtunk kívúl álló tényekkel, de még ez esetben se tegyük az indokolásban közlött javaslattal kockára egyházunk jövőjét, hanem igtassuk törvénybe a következőket:

a) Az összes évi szükséglet $^1/_4$-része kivetendő minden adó-alanyra személyadó címen egyformán, de a személyadó ott, hol az egyház iskolát tart, nem lehet több 3 K.-nál, ott pedig, hol az egyház iskolát nem tart: 2 K.-nál;

b) az így födözetlenül maradt szükséglet az állami egyenes adók után osztandó szét úgy, hogy e két címen kivetett összeg ott, a hol az egyház iskolát tart, nem lehet több az állami adók 25%-ánál; ott, hol az egyház iskolát nem tart, nem lehet több az állami adók 18%-ánál.

Az eképen födözetlenül maradt rész pótoltassék a kilátásba helyezett állami segélyből, vagy mint a javaslat kerülő szóval nevezi, „adózási alapból", melyhez az 1843: XX. t.-c. alapján jogunk is van.

Ha ez így, vagy más alakban, de mindenesetre birtokaránylagos teherviselés mellett meg nem valósítható, jobb, ha az egész adóügyet érintetlenül hagyjuk, mert e kényes ügygyel kísérletezni nem lehet . . .

A javaslat alapelveit illető kifogások mellett még a következő hiányokra kell rámutatni:

a) a javaslatban nincs kitüntetve, pedig gyakori viták elkerülése céljából szükséges volna, hogy ki vagy kik képeznek egy adóalanyt, pl. személyek-e vagy házaspárok, mily arányban fizessenek a vegyes házasok, ha a férj, ha a nő egyházunk tagja, mily arányban fizessenek az özvegyek és nagykoru férfiak és hajadonok?

b) Kire rovassék ki az egyhazi adó azon gyakori esetben, mikor az apa a telekkönyvi tulajdonos, de birtokát évi járadék mellett gyermekei közt szétosztja?

c) Kik mentendők fel az egyházi adó alól, pl. szegények, hülyék stb., mily mértékben?

d) a 235., 297., 301. §-ban említett vizsgálati költségeit kicsoda fizesse?

XI.

A felső-baranyai egyházmegye véleménye.

Legyen *személyi adó* 1—10 K.-ig minden önálló és nagykorú egyháztagra s önálló özvegy nagykorú férjetlen nőre nézve.

Legyen állami adó után egységes % mellett 10 %-os *egyházi adó*, a %-nak nem kell minden egyházközségben egynek és ugyanannak lennie, mert miért kellene nagy %-ot kivetni ott, a hol a kisebb % is elegendő A legmagasabb %-a legszorongatottabb kis egyházban sem emelkedhetik egy bizonyos: pl. 25 %-on felül. A keresztűlvitel szempontjából elkészítendő I. minden egyháznak az évi fentartási teljes szükségletéről s annak fedezéséről szóló kimutatás (tiszti fizetések korpótlékkal, egyházi s iskolai kiadások); eltörlendő lenne II-odszor minden természetbeti szolgálmány s lenne állami adó utáni %; számbaveendő III-szor az egyházi és iskolai ingatlanok kataszteri s az alapok évi jövedelme; állapodjék meg a zsinat IV-szer az adó-kulcsban, megállapítva a személyi adó minimumát s fokozatait, valamint az állami adó utáni %-os hozzájárulás maximumát s így állapítsa meg V-ször a zsinat az állami segély összegét. (Folyt. köv.)

IRODALOM.

*** Konventi jegyzőkönyv.** A Budapesten folyó évi junius hó 3—6 napjain ülésezett ev. ref. egyetemes konvent jegyzőkönyve Debreczen sz. kir. város könyvnyomdájában, *Sass Béla* debreczeni ev. ref. hittanszaki akad. tanár és konventi jegyző szerkesztésében, 316 lapon (20 iven) megjelent s azon egyházi hatóságoknak, a melyeknek sürgős szükségök van rá, addig is rendelkezésükre áll, mig az illetékes püspöki hivatalok utján megkaphatnák. Ugyanott, külön füzetben is megjelent a magyar országos ref. egyházi közalap 1892—1902 évi működéséről a közalap végrehajtó bizottsága által, a juniusi konvent 61. jegyzőkönyvi száma alatt a zsinathoz intézett s az illetékes püspöki hivatalok utján magyar ref. egyházunk minden egyházközsége részére megküldendő jelentés. A füzetek megküldése iránti meg-

keresések Komáromi József papirkereskedőhöz (Debrecen Piacz utcza 12 sz.) intézendők.

* **Juhász László:** *Janet spirituálismusa, Philosophiai monographia.* Budapest 1903. Franklintársulat. 8⁰ 283 l. Ára 6 korona. Egy tartalmi szempontból rendkivül érdekes élet- és jellemrajz ez a monografia, a melyben Janetnak egész személysége s müködése bő keretben, sok anyaggal van feldolgozva, kár, hogy a feldolgozásban az iró a forrásoktól nem tud teljesen szabadulni, a melyek mintegy kézen fogva vezetik s ön: maga mintha egy lépést sem tudna tenni s még nagyobb kár, hogy mintegy tetszelgéssel használja az idegen szavakat, kifejezéseket, a melyek által, munkája igen sok emberre nézve szinte élvezhetlené válik. A munka ennek dacára is számot tevő, mert olyan egyéniséget ismertet, a melylyel a bölcsészetnek, az erkölcstannak, a politikának ama magasabb szempontból, a mely az elveket tárja fel, lehetetlen nem számolnia. A tanulmány végig kiséri Janet minden irányu müködését s a jellemzéstől sem idegenkedik, de mintha mindig félne az önállóság jeleinek mutogatásától, a minek oka abban keresendő, hogy tanulmányozásai közben nem tudott teljes kiforrottságra szert tenni, hanem még mindig alakulnak lelkében a gondolatok, hogy a végleges alakot elérjék, a melyben aztán a saját felfogás jelentkezik. Egyébképen elismeréssel vagyunk a szerző iránt, a ki ilyen komoly, nagy és méltó kérdéssel s tárgygyal foglalkozott. Maga ez a foglalkozás, az abban jelentkező vittatkozás is teljesen elegendő ahoz, hogy méltányoljuk törekvését. Csak tovább ezen az uton, a mely többet jelent a magyar irodalomra nézve, mint száz és ezer kevésbbé sikerült költeménynek a költése. A szerző lesz a legszerencsésebb, ha megtalálja a komoly müködési tért, a melyen aztán többről-többre haladhat. (T.)

* **Kóréh Endre** erzsébetvárosi ref. lelkész *„A református papság jövője«* cím alatt igen tartalmas, nagyon megszívlelendő felolvasást tartott a küküllői ref. egyházmegyei értekezleten, a mely egyúttal közre is bocsátotta a felolvasást. Rámutat az iró arra, hogy a *hivatalt* hangsúlyozzák ma a legtöbben a *hivatás* helyett, az *igazgatást és kormányzást* az *igehirdetés* helyett, — az egyetemes papságból kiindúlva a *világiak vezetését* és a *lelkészek hátulmaradását* stb. Nagyon talpraesetten és nagy őszinteséggel mondja el mondanivalóit, a melyeket jó lesz minél szélesebb körben megismerni s esetleg vitatás tárgyává tenni

* **»Mustármag.«** czim alatt uj, keresztyén női lap indul meg október elsején Budapesten, Vargha Gyuláné szerkesztésében, a ki eddig az »Olajág«-nak a Lorántffy Zsuzsánna-egyesület lapjának volt a szerkesztője. Mind azt a gondot és szeretetet, melyet a szerkesztő eddig az »Olajág«-ra forditott, át akarja vinni a »Mustármag«-ra is. A lap egyedüli czélja: közelebb vinni a lelkeket a Krisztushoz, s a Krisztust az emberi lelkekhez. Ez az, a mire mindnyájunknak legfőbb szükségünk van ebben a világban, melyben csak ugy tombol a bün, a hitetlenség, a léha, világi szellem, s hol még a tisztább, nemesebb lelkeken is oly könnyen erőt vesz a közöny hitük és egyházuk iránt. Reámutatni e bajokra, s egyuttal bátor határozottsággal vallást tenni a Krisztusról, mind e bajok nagy orvosáról, állást foglalni ő mellette s Hozzá hivogatni a lelkeket, hogy ő nála gyógyulást találjanak, s az Ő nevében és erejében munkálkodni is kivánjanak egyházuk, nemzetük, embertársaik javára — ez az a feladat, melyet a »Mustármag« szerkesztője maga elébe tüzött. Ezt a czélt fogja szolgálni az evangelium hirdetésével, a keresztyén szeretet munkáknak, különösen a női szeretet munkáknak ismertetésével, a hazánkban mutatkozó evangeliumi mozgalmak fölkarolásával. A lap 16 oldalnyi terjedelemben, havonként fog megjelenni, s előfizetési ára egy évre két korona, mely összegért tiz számot kapnak az olvasók, mert a lap a két nyári hónapban szünetel. A szerkesztő egyuttal laptulajdonos is, de a lap összes tiszta jövedelme belmissiói czélokra fog fordittatni, különösen a Bethánia-egyesület által felölelt munkáknak (keresztyén szövetségek, diaconissa ügy, bibliaterjesztés, evangeliumi lapok és iratok terjesztése) előmozditására. Az első évfolyam 1903 okt. — 1904 decemberig tart, s igy kivételesen 13 számból fog állani, s előfizetési ára is, kivételesen: 2 kor. 60 fill., félévre (7 számra) 1 kor. 30 fill. A következő évfolyamok mindig jan.- dec.-ig fognak tartani. Előfizetéseket az első évfolyamra már a nyár folytán is elfogad: A »Mustármag« szerkesztősége Budapest IX. Kálvintér 7 sz.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 20—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Tanácsbiró-választás.** A felső-zempléni egyházmegyében a gróf Lónyay Gábor lemondása következtében megüresedett egyik tanácsbírói állásra 26 szavazat küzül 24-gyel *Bessenyei István* miglészi földbirtokost választották meg a gyülekezetek.

— **Egy kinevezés.** *Molnár Jánost*, volt komáromi plébánost, aztán néppárti iroda szervezőt és főnököt, majd országgyülési képviselőt s pártelnököt: politikai szolgálatainak elismeréseül *esztergomi kanonokká* nevezték ki. E kinevezést már régebben, talán 2 évvel ezelőtt lefuvatta a liberális párt, most egyetlen lap: a Budapesti Napló emlékezett meg róla, mint olyan tényről, a mely a magyar politikai állapotokban az igazságnak arcúl verését jelenti. Hát úgy van! Ez a kanonoki kinevezés a politikai kortes-szolgálatok jutalma levén: nem szolgál sem a római egyháznak, sem a magyar kormánynak a dicsőségére. Ámde azért Wlassics Gyula ugy-e bizony kifogástalan liberális ember?!... Molnár János pedig ezután még jobban korteskedhetik s bizony fog is és roszúl tenné, ha nem tenné, mikor ilyen módon a korteskedés révén még primásságot is szerezhet magának!

— **A nagy botránkozó.** A sárospataki főiskola Rákóczi-ünnepélyének esetleges foltjait, egyeseknek nem-tetsző mozzanatait vagy tüneteit részint politikai, részint vallásfelekezeti szempontból tenni kritika tárgyává s adni a megbotrankozót olyan helyeken, a melyeknek semmifele közük sincs sem a sárospataki főiskola ünnepélyéhez, sem egyébhez, mert azok a helyek szóba sem jöhetnek ott, a hol a főiskola érvényesül s azokról nem is beszél senki, mikor a sárospataki anya-oskola szerepel: minden okos és józan gondolkozásu ember szerint nem egyéb, mint akadékoskodás nagy és szent dolgokban s a ki ilyet cselekszik, az lehet nagy botránkozó, de nem lehet sem jó magyar honpolgár, sem mély érzésű keresztyén. Az ok, a mely erre a nyilatkozatra bír bennünket, nem más, mint az, hogy az »Egyházi Közlöny«-ben, a »Felső Vidék«-ben és a „Zempléni Hirlap"-ban (ez utóbbi helyen Z. J. ünnepi szónokra vonatkozólag ilyen fenomenalis cimu cikkben: »A megőrült kakadu") valami obscurus egyén

a dühösség eltagadhatlan jeleivel megrakottan neki megy Zoványi Jenő theol. tanártársunknak, a kire minden roszat, minden hazugságot, minden alávalóságot ráken, hogy a nagy megbotránkozó annál nagyobb legyen! Azt mondják, hogy az illető cikkek írója Sárospatakról való. Nem lehetetlen. De bárhonnan való, az bizonyos, hogy mint szent és hazafias dolgokban botránkozónak utat kell mutatni, hadd térjen eszére!

— **Beküldetett.** Másolat: a mező-csáthi ev. ref. lelkész értekezleti kör 1903. junius 30-án tartott gyülésének jegyzőkönyvéből. 4. „Gulyás Benő a következő inditvány elfogadását ajánlja: A mennyiben a s. pataki lapokból vett értesülés szerint, a tavaszi egyh. ker. gyülésen, dr. Tüdős István a s. pataki lapok szerkesztője, mint ilyen ellen, a nevezett lapban kifejtett iránya és müködése miatt, bizonyos elitélő hangok emelkedtek, értekezleti körünk a legőszintébb elismerését és legmelegebb köszönetét fejezi ki dr. Tüdős Istvánnak, azért a kitartó és szabadelvü munkásságért, melyet egyházunk érdekében, a jutalmazás remélhetése nélkül, az igazság mellett pártatlanul kifejt s fölkéri, hogy ebben az irányban és szellemben, isten segedelmével tovább is munkálkodjék. Értekezlet, ezen inditványt egyhangulag, lelkesedéssel elfogadja s egyben a s. pataki lapok szerkesztőségének közlés végett, megküldeni határozza. Kelt mint fent. Az értekezlet jegyzőkönyve nyomán kiadta: Szabó Bertalan értekezleti jegyző. — A midőn e jegyzőkönyvi másolatot a mező-csáthi lelkész-értekezleti kör kivánságára közreadom, nem tartom szükségtelennek rámutatni egyfelől arra, hogy a jegyzőkönyvből kiérezhető szeretetet és jóindulatott hálás köszönettel fogadom, mint olyan bizonyságot, a mely az önzetlen munkálkodásnak a legigazibb elismerése, — másfelől arra, hogy meggyőződésem szerint a történt egyházkerületi megjegyzések semmiképen sem befolyásolhatják senkinek a felfogását az általa vallott igazság hirdetésében, a mely soha sem lehet tetszést kereső, mert akkor megszünt igazság lenni. Dr. Tüdős István szerkesztő.

— **Tudakozódás.** Ez alatt a cim alatt sok felszólalást hallottunk arra az ügyre vonatkozólag, a melyet a jelen számban olvasható pályázati hirdetés immár mindenki előtt nyilvánvalóvá tesz, t. i. hogy a sajó-hidvégi lelkészi állás még nem töltetett be, hanem pályázás alá bocsáttatván, ezentul fog a betöltés bekövetkezni. Mi a magunk részéről ugy tudjuk, hogy ez a kissé hosszu idő azért telt igy el, mert a dij-levélben kivánt változtatást csak a tavaszi egyházmegyei gyülés eszközölte s azért, mert az egyházmegyei gyülés óta a meghivást is megpróbálták már, de az nem sikerült s most következett a pályázati hirdetés.

— **A haldokló XIII. Leó** szivét fájdalmas érzések gyötörhetik, mert a „*Budapesti Napló*“ távirata szerint julius 6 án, az „utolsó vacsora“ ájtatos fölvétele előtt panaszos sóhaj tört ki elnehezült kebléből, eképen nyilatkozván: „*Nyugodtan és megelégedve halok meg. Csak az fáj, hogy nem érhettem meg az egyház diadalát azok fölött, kik megfosztották őt a világi hatalmától.*“ Im' a „szentséges atya“ mégis csak bevallja a halálos ágyon, hogy *békét* hirdetett ugyan, mosolylyal leplezvén gondolatait, de *harcot* teremtett; olyan harcot, a melynek édes gyümölcseit már maga is szerette volna élvezni. Avagy az az óhajtva várt fényes diadal küzdelem és harc nélkül elképzelhető-e? A harc abban a reményben folyt, folyik és fog folyni, hogy a pápaság visszanyerje világi hatalmát, területi önállóságát s hogy majd az egész ismert világ a Rómában székelő pápai hatalomnak vakon engedelmeskedjék . . . De hiába! A csodák sokszor emlegetett kora lejárt! Egészen nyugodt lehet a „csalhatatlan atya,“ mert a világtörténelem itélőszéke már kimondta, hogy az egyházi államnak s ezzel a pápa absolut egyeduralmának örökre vége lett. Hiába, hasztalan üzen hadat, célja kivitelének reményében, a tudománynak, bölcsészetnek, a felvilágosodásnak s minden kulturának; hiába esküdt ellensége a népek, nemzetek nagykoruságának: célt érni nem fog soha, mert amely hatalom uralmát a sötétségre, a butaságra alapitja: az a XX-ik században diadalra nem számithat. Legyen hát nyugodt a „szentséges atya“; mi biztositjuk, hogy egy császár, vagy király sem fog többé Canossába zarándokolni . . . (H.)

— **Meghivó.** A tiszántúli ref. egyházi értekezlet 1903. augusztus hó 27. napján Máramaros-szigeten tartandó közgyűlésére. Tanácskozási ügysorozat: Augusztus hó 27. napján délelőtt nyolcz órakor istenitisztelet az ev. reform. templomban. Predikátor Erőss Lajos debreceni theol. akad. tanár. Ezt követőleg. Értekezleti közgyűlés a „Vigadó“ nagytermében az alábbi ügyrenddel: 1. Elnöki megnyitó. Tartja: Kiss Áron püspök, értekezleti egyházi elnök. 2. Az értekezleti közgyűlés üdvözlése és pedig a máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegye nevében Szikszay Zoltán esperes által; Máramaros-Sziget város részéről Szerény György polgármester által: az ev. ref. egyház részéről Kovássy Ákos főgondnok által. Válaszol gróf Degenfeld Schomberg József egyházkerületi főgondnok, értekezleti világi elnök. 3. Titkári jelentés. 4. Az egyház és a társadalmi fejlődés. Felolvasás, tartja: Dr. Pap Tibor máramarosszigeti jogakadémiai igazgató. 5. Népies sajtó a református egyház szolgálatában. Előadó: Budai János berekböszörményi lelkipásztor. 6. Beteg hívek lelki gondozása Előadó: Soltész Elemér nagybányai lelkipásztor. 7. A közgyűlés tanácskozási ügyrendjének megállapitása. 8. Pályázati hirdetés „a lelkipásztorkodás . . . .“ czimü munka megirására. 9. A tagok létszámáról s a pénztár állásáról jelentés 10. Tisztviselők és nagyválasztmányi tagok választása. 11. Inditványok, a melyek nyolc nappal a közgyűlés ideje előtt irásba foglalva az elnökséghez benyujtandók. 12. Záró imádságot mond: Széll Kálmán nagyszalontai lelkipásztor esperes, értekezleti egyházi alelnök. Előző napon augusztus 26-án este 6 órakor a főgimnasium gyüléstermében nagyválasztmányi gyűlés fog tartatni. Ezen gyűlésre egyházi értekezletünk tagjait és az érdeklődő közönséget tisztelettel meghivja. Debreczen, 1903. évi julius 9-én. *A tiszántúli ev. ref. Egyházi Értekezlet Elnöksége.*

— **Mi a katholikus egyház?** E kérdést intézte egy protestáns ur egy katholikus paphoz. — A pap igy felelt: »A katholikus egyháznak, vagyis az összes igazhivő kereszténység gyülekezetének az Atya Isten a megalapitója; Isten egyszülött fia: Jézus Krisztus a megváltója; a Szentlélek a megszentelője.« »Királynéja mindenkor Szüz Mária, védelmezője az angyalok. Törzsatyáik a patriarkák, jósai a próféták, terjesztői az apostolok. Szószólói a mennyei szentek. Láthatatlan feje Jézus Krisztus, látható a római pápa, ki Krisztusnak e földön helytartója. Az egyház tanácsnokai a bibornokok, pásztorai a püspökök, hangja, szava a felszentelt papok. A martyrok az ő tanui, doktorai (mint szt. Jeromos, szt. Agoston, arany-száju szt. János stb.) az ő világossága a hitvallók, az ő erőssége, gyámola a szerzetesrendek, ékessége az Istennek szentelt szüzek, gyermekei a hivek, bölcsője a szt. keresztség, ereje a bérmálás, tápláléka az Oltáriszentség. Üdvösségének eszköze a penitenczia tartás és utolsó kenet. Törvényhatósága az egyházi rend, növénykertje a szt.

házasság, kincse a mi Urunk Jézus Krisztus érdeme ismertetőjele a hibázhatlanság, középpontja az egység, pecsétje az egyetemesség, bizonyitéka a szt. irás, állhatatossága szt. hagyományok. Az Isten 10 parancsolatai képezik bástyáit, 5 parancsolatai sánczait, az evangeliumi tanácsok külső erődítményeit. Méltóságát a zsinatok, zsinórmértékét az igazság, szellemét, a szelidség, forrásvizét a buzgóság, védpajzsát az ima, győzelmét a béketürés. Hit az ajtaja, reménység az utja, szeretet a világossága; gazdasága az isteei malaszt. virága a szüzesség, pompája az igazság, szeme az okosság, karja az erőslelküség, lélekzete a mértékletesség. Öröme a szentség, utálata a bün. A jók örvendezésre, a bűnösök fájdalomra indítják őt. A zsidók élő emlékköveit, a tevelygők bánatát mindenkinek megtérése folytonos sóhajtását és imádságát képezik. Óhajtása Krisztusnak hű követése, hírneve Isten dicsőitése; imádságának egyedüli tárgya a szt.-Háromság egy Isten, áldozata a Golgothán keresztre feszített Istenember, ünnepélyes ékessége a szertartás. Számkivetés helye a föld, osztályrésze a kereszt, célja a mennyei boldogság. Fájdalma a botránkozások, vigasza a bünbánat. Adakozásai a bűnnek és bűn büntetésének elengedése. Vőlegénye Jézus Krisztus, gyönyörűsége ennek jelenléte, koronáztatási napja a világ vége, harctere ezen föld. Szenvedése a tisztító tűz, diadala a mennyország.« Álmélkodva hallotta a protestáns úr e szavakat és komoly tanulmányozását megtérés követé... Ezek olvashatók az amerikai »Magyarok Vasárnapja« című lapban, a melynek ilyenfajta ömlengései felett csak mosolyogni lehet!

— **Mennyi a hivatalos jezsuiták száma?** Az 1902-ik év végén egy statisztikai kimutatás szerint 15231 volt a Krisztus Jézus nevét meggyalázó jezsuiták száma, a kik közül atya volt 6743, scholasztikus, azaz bölcsészetet vagy theológiát hallgató 4542 és világi 3946. Sokkal kevesebb is igen sok volna s csak akkor lenne igazán jó, ha ennek a gyalázatos rendnek csak a hire volna, sőt az se háborgatna!

— **Arcul csapott protestánsok.** A Gyulafehérvárott megjelenő „Közművelődés" c. lapban *Gyárfás Elemér* ilyen című cikket irt: „*Szent Antal kultusz*". E cikkben nyilvánosan hirdeti, hogy ennek a Páduai Antal imádásnak az elterjedése *a protestánsoknak köszönhető, a kik elmennek a római templomokba puszta babonaságból s ott térdelnek Antal oltára előtt is, legbuzgóbb tisztelői közé tartoznak a nevezetes Szentnek* . . . Mi ez, ha nem arcul csapás?! És ismerünk mi is férfiakat, hölgyeket, a kiknek neveit bejelentették, mint Antal-tisztelőket, a kik íme a rómaiak szerint is: *babonások!* . . . De ez most a protestáns divat! Kerülni a ref. templomokat! némely tanároknak, a mint nagy megbotránkozással hallottuk, elvezetni növendékeiket a templom-ajtóig s onnan hazamenni, hogy a tanuló meg a templom másik ajtaján menjen haza: ez ma a divat!! És ezért jó protestáns mindenki, a ki így tesz, mert *türelmes* a jezsuitakkal szemben, ellenben mi rosz protestánsok vagyunk, mert a jezsuitákat sem, és ezeket a protestánsokat sem becsülljük! . . .

— **Hány Krematórium van a világon?** Összesen 84 halott hamvasztási kemence van az egész világon, t. i. Európában, Amerikában és a szigeteken. Franciaországban csak 3 van, t. i, egy Párisban, egy Rouenben és egy Reimsban. Olaszországban sokkal több van, t. i. 28. A legtöbb halott hamvasztás azért Franciaországban történt, a hol 12 év alatt 29,470 halottégetés ment végbe, csaknem annyi, mint a többi helyeken összevéve.

— **KÉRELEM. Tisztelettel kérjük Lapunk előfizetőit, hogy a lejárt előfizetést sziveskedjenek megujítani. Kérjük a tagsági díjaknak is beküldését mindazok részéről, a kik irodalmi körünknek vidéki tagjai. A „Sárospataki Irodalmi Kör" pénztári hivatala.**

Pályázat.

A Horváth Mária-féle ösztöndíj-alapítvány két 100—100 koronás helyére pályázat hirdettetik.

Ez ösztöndíjak elnyeréséért a sárospataki főiskolában jól tanuló, ev. ref. vallású, szegény sorsú, ung- és szabolcsmegyei, nemes ifjak pályázhatnak.

A kellőleg felszerelt folyamodványok augusztus hó 15-éig a sárospataki ev. ref. főiskola közigazgatói hivatalába nyujtandók be.

A főiskola igazgatósága.

Pályázat lelkészi állásra.

A sajó-hidvégi ev. ref. egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik. A lelkészi díj, a szükséges melléképületekkel ellátott lelkészlak mellett tágas kert, földtermés, terményfizetés és fapénzből 1900 koronára tehető. A pályázat határ ideje augusztus 9-ike: a pályázatok az alsó-zempléni nt. esperesi hivatalhoz (Semjén, u. p. Rozvágy) beküldendők.

Miskolc, 1903. julius 13-án.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő: Dr. TÜDŐS ISTVÁN.

HIRDETÉS.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS"* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

13—39

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **30. (1127.) szám.** *Sárospatak, 1903. julius 27.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szetküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Szabó J.: Tarlózás. — *Παγανος*: Válaszképen a „Kapuzáráskor“ cimü cikkre. — Szabályrendelet a tiszán-inneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára. — Részletek Thaly Kálmán Rákóczi-ünnepi beszédéből. — Zsinati ügyek. — Soós Lajos: Falusi levelek. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázatok. — Hirdetések.

Tarlózás.

III.

Azt írtam, hogy vannak, a kik azt munkálják, a melynek következtében protestáns egyházéletünk álló tóvá lesz s így önmagát megútáló természetüvé kell fejlődnie.

Érzem, hogy erős állítás, de arról levén szó: mik a mi közállapotainknak jellemző vonásai, az állítástól sem félek és annak a bizonyításától sem vonakodom, mert ha sikeressé akarom tenni felszólalásomat, lehetetlen tartózkodónak lennem.

Már azok is, a miket írtam, az élénk figyelő előtt bizonyságot mutatnak a mellett, hogy álló tóvá igyekeznek tenni némelyek egyházi életünket, most közelebbről igazolom ezt a tapasztalatomat.

Köztudomásszerüleg két fő irányzat küzd egymással a Bethesda tavának mozgásba hozása érdekében. Az egyik az úgynevezett belmissiónak hivatalos úton is érvényesülni akaró irányzata, a mely az elhivott lelkészek mellett igehirdető utazókat is akarna tartani s végeredményileg azokat a szerveket is feleslegeseknek tüntetné fel, a melyek az igazgatás és kormányzás szempontjából elengedhetlenek.

A másik irányzat az, a mely a lelkipásztori bölcseséget, okosságot, tapasztalatot, életismeretet állítja előtérbe s a jó pásztor gondosságára bízza azoknak a szükséges lépéseknek a megtételét, azoknak az alkotásoknak létesítését, azoknak az eszközöknek munkábavételét, a melyektől függ egy-egy egyháznak, gyülekezetnek a boldogulása, előhaladása, fejlődése, a lelkiekben és anyagiakban való gyarapodása.

Az az első hivatalossá akarja tenni azt, a mi hivatásszerű. Ez az utóbbi a hivatalt is a hivatás szempontjából ítéli meg s úgy szabja meg s állitja fel a megvalósítandó dolgokat.

Mind a kettő azonban tagadhatlanúl úgy veendő, mint a mely a protestáns egyházi életben mozgást akar előidézni, életet akar ebben támasztani.

De hát kicsoda az, a ki nem látja, hogy ezzel a két, egymással jó és szép dologban versenyre kelő irányzattal, mindkettőnek a korlátozásával, mindkettőnek a háttérbe szorításával: sokkal inkább érvényesül egy harmadik, a mely azt tartalmazza: ha jó volt eddig, jó lesz ezután is, vagy talán még inkább ezt: hát jól van, hirdessünk szép jelszavakat, de maradjunk a régiek mellett!

Jó volt eddig, jó lesz ezután is! Jó volt az, hogy a lelkész, a tanító, a professzor, a kúrátorok, presbiterek, az egyházmegyei s kerületi gondnokok *esetleg* csak épen akkor érezték magokat azoknak, a mik, a mikor a szükség úgy parancsolta, de egyébkor és különben egyszerűen csak kenyérkereseti vagy kitüntetési dolognak vették állásukat, a melyben a lélek erejét mutogatni, a szellem hatalmát éreztetni feleslegesnek látszott, mert az állás nem volt elvehető, a kenyér nem volt megtagadható.

A régi jó világban a lelkipásztorokat még abból a szempontból is figyelemmel kísérték, vajjon lelkipásztorkodási munkákat írnak-e, kamatoztatják-e a szellemi talentumot, a melylyel megáldotta őket a gondviselés azután is, hogy odahagyták az iskolákat? Ma nem az *írásnak*, hanem még az *olvasásnak* is figyelemmel kellene kísértetnie, mert hiszen sajnos és nagy fájdalom! sokszor hangzik el eféle megjegyzés: ugyan olvas-é ez az ember valamit?! És a kanonika vizitációkor bizony sokszor tapasztalja egy-egy figyelmesebb visitátor, hogy egyikmásik lelkésztársa még azt sem tudja, a mi fölött nagy viták folynak, még azt sem ismeri, a mi szembeállítja a lelkeket egymással az anyaszentegyház javáért. A régiek írtak is és olvastak is, a maiak között írni és olvasni nem szeretők s nem akarók is akadnak talán fölös számmal is, a kik aztán természetesen a „jó volt eddig, jó lesz ezután is“ elvnek olyan megingathatlan bajnokai, hogy ingathatlan voltukkal még imponálni is tudnak!

Igazán, a magyar protestáns egyházi élet álló voltát s ebben a megbűzhödés felé való közeledést egyenesen azokra kell visszavezetnünk, a kik semmiféle érdeklődést nem mutatnak azok iránt a kérdések, ügyek s mozgalmak iránt, a melyektől függőnek látszik legalább a pillanatnyi előbbre való haladás. Ezek s az ilyenek azok, a kik a protestántizmusban a meghasonlást előidézik, mert a régi állapotnak megmaradását s az ehez való ragaszkodást sem értvén, a fejlődésnek is ellenségei levén, a dolog saját természetéből kiindúlva kell a meghasonlásnak bekövetkeznie. En sohasem féltem a protestántizmust sem attól, ha a régi mesdgye védelmét a régi igazságok ismeretével s azoknak a kor szellemével mért átalakításával végezi, sem attól, ha az u. n. fel-

Lapunk jelen számához ¼ iv melléklet van csatolva.

világosodásnak régi elveket, tételeket romboló munkáját követi a szilárd meggyőződést s tántoríthatlan hitet birtokolva, a mely a felekezetiséget is csak úgy veszi, mint a hit és meggyőződés kifejezési módját, a melyre mindig lesz szükség: hanem igenis féltem a protestántizmust a bukástól, a meghasonlástól, ha a tespedés, a megállás lesz a központja, mert ez a vallás-erkölcsi élet terén épen a protestántizmusra nézve már maga a halál!

Ti atyafiak, a kik velem együtt protestánsoknak valljátok magatokat: tegyétek szivetekre kezeteket és valljatok szint: akarjátok-e ennek a protestántizmusnak a halálát?! Ha nem akarjátok: akkor nem gucsmoljátok a munkát, a melyet a lelkes emberek végeznek, hogy az álló tó létre ne jöjjön közöttünk, ne gúnyolódjatok, hogy ez és ez nagy kálvinista, vagy nagy lutheránus, a ki szóval, irással és tettel egyházáért buzog, ne kicsinyeljétek, ha a protestáns egyházi irodalomnak szerény és nagynevű munkásai elmetermékeikkel gyarapítják a múltnak fényes dicsőségét és mindenek felett ne tüntessetek azzal, hogy ti nem olvastok protestáns lapokat, ti nem vagytok protestáns társaságok tagjai és titeket nem érdekel semmi a szigorú hivatalos körön kivül! A szivem fáj, a mikor a lelkészt is, tanítót is, tanárt is és annyi sok u. n. világi embert látok és hallok tenni és nyilatkozni, úgy, a hogyan a hivatalos állás is tiltja. És eszembe jut minden egyes alkalommal: és ezek a jó urak akarják akár a kálvinista, akár a lutheránus egyházat védeni s épiteni, hiszen ezek roszabbak a nyílt ellenségnél, mert a nyílt ellenféllel szemtől szembe állok, de ezek színleg velem tartanak, hát megett pedig mindazt kigúnyolják s ócsárolják a mi protestáns!

És talán még veszedelmesebb reánk nézve az, ha valaki nagy garral, nagy elvek hirdetőjeként viselkedik s maga lesz az első, a ki azokat megcsúfolja.

Azok a protestánsok, a kik vizet prédikálnak és bort isznak: a világnak a legmegvetendőbb emberei, mert valósággal Szent Lélek elleni bűnt követnek el akkor, a mikor szabadságuk volna nem álarcoskodni, hanem nyílt tekintettel járni és mégis álarcoskodnak, megtévesztik az embereket s hitelét veszíttetik a nagy erkölcsi igazságoknak s lejáratják, le akarják járatni a legfenségesebb eszméket is.

Nem tudom, hogy vannak-e prot. lelkipásztorok is, a kik így cselekesznek. Ha ismernék, bizony mondom, nem tartózkodnám nevének a megemlítésétől sem; mert meggyőződésem az, hogy az ilyeneket szó nélkül kell a közmegvetésnek átadni, a mely után a hivatalos ítélkezésnek csak végrehajtói szerepe volna. Azt sem merem állitani, hogy cégéres professzorok vagy tanítók volnának, a kiket ilyenek gyanánt kellene megnevezni, hiszen ezek ama másiknál már úgyis megrovásban részesültek. Hanem azt tudom, hogy az ú. n. világiak között sokan vannak, a kik tetszelegnek maguknak azzal, hogy nagy szónoklatokat tartanak, nagy dikciókat csapnak, kivágják a mellet s azután ők az elsők, a kik amaz elveket nem vallják, nem követik, nem valósítják meg.

Ismerek nem egy világi egyént, a ki egyházi tiszteleti hivatalt is visel, a kinek abban telik a kedve, hogy a templombajárást dícséri, magasztalja, a ki megrójja azt a lelkipásztort, a ki délutánonként nem megy templomba, mert a segéd lelkész végzi az istentiszteletet, a ki megköveteli, hogy a lelkészek igazán szentek legyenek: de az illetőket még sohasem láttam templomban, még sohasem hallottam valamely lelkész-beszédet vagy imádkozást megdícsérni, mert nem hallotta. És vajjon nem visszatetsző, sőt nem visszataszító eljárás é az, ha az a világi ember az egyházi szükségletek fedezésére való adakozást nagy hangon hirdeti, de maga nem nyitja meg erszényét, vagy ha megnyitja is, olyan csekélységgel kezdi meg az Isten dicsőségére való adakozást, hogy azzal a kezdettel eldől annak az ügynek a sikertelensége Hát arra rámutassak-é, hogy épen a felkapott s hivatalossá válni akaró belmisszióval kapcsolatban, egyesek abban a véleményben vannak, hogy elég az, ha közülök egy-két ember hozzászegődik, mert ez az egy két ember a maga példájával ellenállhatlan s minden világi azon a nyomon jár?! Azt pedig semmi esetre sem mellőzöm, hogy minő különösnek találtam néhai Tisza Kálmánnak azt a sokat jelentő nyilatkozatát: a protestántizmusnak önmagából kell erőt vennie, de maga Tisza Kálmán volt az, a ki azt az *erőt* nem mutatta meg, hogy mindenki részt kért volna belőle.

Szóval intra et extra muros sokan vannak, a kik az álló tó előállását s annak megbűzhődését csakugyan előidézik s így a felelősség teljesen őket terheli. De minthogy a felelősség mégis *egyéni* természetű: nem lesz felesleges még egy utolsó cikkben rámutatnom arra, hogy miképen gondolnám én ezt az *egyéni* felelősséget megállapíttatni s ilyen módon a feltüntetett bajokat, hiányokat orvosolni és megszüntetni?! Hiszen nincs egyéb célom, csak az, hogy ezekkel a kérdésekkel foglalkoztassam a lelkeket s ha csak egy léleknek önmagába szállását előidéztem; sikert értem el.

A következő alkalommal tehát erről fogok szólani s akkor elvégzem irásomat. *Szabó J.*

ISKOLAI ÜGY.

Válaszképen a „Kapuzáráskor“ cimű cikkre.

Bezárultak hát a tanintézetek kapui. Bezárultak, igen, némelyek szerint azért, hogy az olasz dolce farniente valamikép hitelét ne veszitse, s tanitók és tanitványok két álló hónapig a sokak által irigyelt s gyakran felpanaszolt édes semmittevés vánkosain kéjeleghessenek; mások szerint azért, mert a jól végzett munka után a természet törvénye pihenést parancsol; mert szakadatlan vetés után a talaj felmondaná a szolgálatot ugy a természet, mint a szellem országában, s rablógazdálkodás mellett úgy ott, mint itt kimerülvén a termő erő, hovatovább silányuló termés, sőt tövis és bogácskóró felburjánzásával bosszulná meg maga a természet azokon, kik az ő törvényeit könnyelműen áthágnák!

Nos, hát én nektek — kapuzáráskor, — ti szorgalmas magvetői, valamint maghozó virágai, gyengébb és fejlettebb csemetéi az anyaszentegyház kertjének! — édes nyugalmat kivánok!

Ah! de lehet-e már nektek, tanitó mesterek! békés pihenéstek, édes nyugalmatok, mikor Isten és emberek előtt be vagytok vádolva, hogy nem jól végeztétek munkátokat, s nem valátok hűséges gondozói a reátok bizott ifjuságnak?! Elég lesz-e üdülésre a két havi pihenő? S van-e? terem-e gyógyír számotokra Gileádban? Bizony! ha mindkét India balzsamában megfürödtök is, aligha behegged ez a rajtatok ütött seb: *a tanitók, tanárok a felekezeti öntudatot, álláspontot, meggyőződést nem sokra becsülik, saját nyilatkozataik szerint is, levén* ***mindannyian*** *(!) a föltétlen függetlenségnek hivei.*

Ezen chronicus vád ellen, bár saját lelkiismeretünk megnyugtat is; bár vigasztalhat az a köztapasz-

talat, mit jobban esik a német közmondással kifejezni: »Das Pferd, das am besten zieht, bekommt die meisten Schläge,« — mégis fel kell emelni szavunkat, hogy több méltánylást, több elismerést kérjünk a hazai prot. tanári és tanitói testület iránt.

A ki tájékozódva van a magyar ev. ref. tanitók országos egyesületének működéséről, melyről már összes püspökeink elismeréssel nyilatkoztak; a ki visszaemlékezik ezen egyesületnek múlt évi Kolozsvárt tartott nagy gyűlésére, mely nemcsak az igaz meggyőződés őszinte hangján adott kifejezést annak, hogy a ref. tanitóság mindenkor *ragaszkodó hü fia*, s igaz munkása volt s *jövőben is az kiván lenni az egyháznak*, hanem a zsinatra terjesztendő emlékiratában legelsőben is azért esedezik, hogy népiskoláinkban a vallástanitás és erkölcsi képzésre éppen a ref. közérzés és hagyományos hitbuzgóság ápolása végett nagyobb gond és több idő fordittassék, hogy a tanitóképzőkben a vallásoktatásra ugy a tananyag terjedelme, mint methodikai és didaktikai tekintetben is nagyobb suly helyeztessék; a ki figyelemmel kisérte az orsz. ev. ref. tanáregyesületnek nagyenyedi közgyülését, s hallotta az elnök szájából, hogy a klérikális áramlattal szemben égető szükség van a ref. főiskolák régi, hagyományos szellemére; a ki nem siklott könnyen tova a ref. tanárok ama határozatán, melylyel *prot. szellemü tankönyvek kiadását, s a tanárjelöltek prot. szellemben való nevelését sürgetik;* a ki végre nem csupán kivül álldogálván nézi az iskolák bezárult kapuit, de azokon év közben gyakorta belépve, közvetlen szemléli *a hazafias és vallásos szellemtől áthatott nehéz, becsületes és szorgalmas munkát*: az nem kifogásolhatja, még kevésbé itélheti el a tanférfiak munkáját; az elfogulatlanul nem vádolhatja meg nyilvánosan az egész testületet; az nem fogja atyáskodó őrbotját az egész tanári és tanitói kar felett végig suhintani, s nem fog osztozni Őrálló azon sajnálatra méltó véleményében, hogy: »*a protestáns tanférfiak megvetni tanitanak szóval, irásban, cselekedetben, példaadásban.*« (a vallást!)

S valamint az aqua tofana hatását nem közömbösitheti egy közben lenyelt kis czukros viz, épen ugy nem szüntetheti meg szivünk vérző fájdalmát ama czikk közepe táján (enyhitésül beadott balzsam?) cseppecske sem, hogy a panaszolt jelenségekkel. *ha szórványosan is, de találkozunk;* annál kevésbé, mert a cikk mégis csak azzal a *meggyőződéssel* végződik, hogy: „***az iskolában képmutatást látunk, illetőleg, hogy vizet predikálnak és bort isznak***“ (t. i. a tanárok és tanitók.)

Miről jó ez erős és sulyos vád?

Ha megengedjük, ha beismerjük is, hogy szórványosan fordúlnak elő esetek, mikor egyik vagy másik tanférfiu megfeledkezik egyháza iránt való kötelességéről, ez még nem lehet jogczim az egész testület excommunikálására, mint ahogyan senkinek sem jutott eszébe az agyagfalvi esetből kifolyólag az egész lelkészi kar megtámadása! Hiszen egy égő ház miatt nem szokás az egész községet lelocsolni, sem egy Ephiáltes miatt az egész nemzetre a hazaárulás bélyegét reá sütni! Hiszen hazánk büntető codexéből (*félezer és ötvenkét éve!*) töröltetett azon iniuria, hogy a bünösökért ártatlanok is szenvedjenek!

Hiszen a zsin. törvények kötelezik ugy a tanárokat, mint a tanitókat, hogy tanitványaiknak vallás erkölcsi életére főgondot forditsanak, magán és családi életökben nemes példa adással mozditsák elő a vallásosságot stb., mely törvény igaz meggyőződésből, lelkiismeretesen be is töltetik; és ha valaki szórványosan ez ellen véthetett, az anyaszentegyház őrállóinak nemcsak elismert joga, de kötelessége is a bünt megtoroini, a bűnöst megbüntetni.

Az is szent igaz, hogy ma, a reversalisok második virágzása korában, mikor a pápás egyház fekete lovagjai mindent elkövetnek az egyedül idvezitő egyház érdekében, sőt még magasan álló ref. férfiak sem restelkednek legörbedve az ultramontanismus uszályhordozóivá szegődni: kétségtelen joga, sőt kötelessége az őrállóknak résen lenni; kötelessége (volna) az aktio ellen a legszélesebb alapra fektetett reaktiót inditani; de az talán mégis aligha jó taktika, ha az elvesztett területek a tanférfiak rovására iratnak; — aligha válik az őrizett város javára, ha akár aggodalomból, akár sajnos tévedésből az *őrtisztek meggyanusitják, hütlenséggel, esküszegéssel, árulással vádolják az egész gárdát.*

A világtörténelem mutat fel példákat, mikor ugyanazon hadtest egyes csapatai az éj sötétében végzetes tévedéssel egymást lövöldözték le. Nekem ugy tetszik, mintha Őrálló — az ultramontanismus által terjesztett fojtó, sötét ködben — nem az ellenségre, hanem a rendithetetlen bátorsággal, nemes elszántsággal, a ref. Sion fenyegetett várának védelmére sietö segédcsapatra sütötte volna el ágyuját, mely *hasznot semmi esetre sem, de kárt igen is tehet az elszánt őrseregben . .*

Az egyháziatlanságnak és vallásos közönynek az okait a tanárokban és tanitókban legkevésbé, de sokkal inkább más körülményekben és *tényezőkben* lehetne keresni és megtalálni, de ezek fejtegetése czikkem keretén kivül esik.

Nem azt kérem azért Őrállóval, hogy kapu nyitáskor tanárok és tanitók *tanitással, érzéssel, cselekedettel, példaadással szolgálják vallásos czéljainkat*, a mit azok mint eddig, ugy ezután is jó lelkiismeretök szerint meg is teendenek: hanem kérem és óhajtom, hogy a kath. erőszakosságokkal szemben ne loyaliskodjunk már a végletekig; de a legkisebbnek látszó vallásos sérelemmel szemben is a legnagyobb erélylyel lépjünk fel; óhajtom, hogy, midőn tudom mindig az egyedül idvezitő egyházat predikálják, hagyjunk fel mi is a „*minden vallás jó vallás*“-féle opportunus elvvel; óhajtom, hogy összes, különösen pedig népiskolai vallásoktatásunkban közelitsünk, illetve térjünk vissza a mult század *egyházi nevelése felé*, s szakitva a német coffos nevelési rendszerrel, mely mindenféle csodabogár megismertetéseben keresi a bölcseséget, *dobjunk ki tantervünkből mindent. a mi nem ref. és nem magyar*; ellenben szenteljünk több időt a mai napság osztályonként *két félórai* összezsugoritott vallásos oktatásra, ugy, hogy mind hitelveinket és erkölcsi törvényeinket, mind egyházi énekeinket is mennél nagyobb számban megtanulhassák a növendékek nemcsak énekelni, de könyvnélkül is teljes szövegökben; s végre óhajtom. hogy ref. népünk nagyobb lelki gondozásában, vallásos összejövetelek rendezésében, ref. ifjusági egyletek alakitásában, jótékony egyházi intézmények létesitésében, népszerű és vallásos olvasmányok irásában és terjesztésében, általában a belmissió terén szent elhatározással, közös akarattal s szép egyetértésben *lelkészek, tanárok és tanitók működjenek közre a magyar ref. Sion épitésére, megszilárdulására!*

In hoc signo vinces!

Παγανος.

*

Szabályrendelet

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára.*

Az ev. ref. elemi népiskola feladata.

1. §. Az ev. ref. elemi népiskola feladata értelmes, munkaszerető, hazafias érzelmű honpolgárokat s jó erkölcsű, erényes és vallásos egyháztagokat nevelni.

2. §. E célból minden anya- és leányegyház legszentebb feladata, hogy népiskolákat állitson és tartson fenn s azokat legodaadóbb gondozásába vegye.

3. §. Hogy az ev. ref. népiskola hivatását kellőleg betöltse, annak: a) *anyagi ügyeire*, b) *szellemi ügyeire*, c) *rendtartására*, d) *felügyeletére nézve* az orsz. és egyházi törvények keretében a következő szabályrendelet állapittatik meg.

I. Fejezet.

Az iskola anyagi ügyei.

A) Épületek.

4. §. Minden ujonnan épitendő, vagy nagy átalakitás alá kerülő *iskola költségvetését és tervrajzát* a presbyterium a kir. tanfelügyelő utján az államépitészeti hivatalhoz, valamint az egyházmegyéhez is jóváhagyás végett beterjeszteni köteles. Az épitkezés csak e kettős jóváhagyás után kezdhető meg, de a megerősitett terv pontos keresztülviteléért a presbyterium minden tekintetben felelős.

5. §. *Az uj iskola épületek* lehetőleg száraz, dombos, egészséges helyen és amennyire lehet szilárd anyagból épitendők; de minden esetre cserép- vagy fazsindelylyel, esetleg ezeknél jobb fedő anyaggal fedendők be.

6. §. *A tanterem* legyen elég tágas, de minden tanitványra legalább 1 □ méter alapterület számitandó; a tanterem minimalis magassága pedig 4 méterben állapitandó meg. (897—72370 számu miniszteri rendelet.)

A *tanterem falait* évenként legalább háromszor (u. m. a nagy szünidő felé, karácsonykor és husvétkor) jó sűrű mészszel be kell meszeltetni. A falaknak papirral vagy fával burkolása és mindennemű festése kerülendő.

A *padlózatot* legcélszerübb aszfaltból vagy cémentből készittetni, mert ez olcsó, tartós, portalan és könnyen tisztitható, de ha deszka padlózat alkalmaztatik, azt nagyon ajánlatos minden évben forró lenolajjal beitatni. Bármilyen legyen azonban a padlózat, az minden meszelés alkalmával felsúrolandó.

Az *ajtó* legyen sima (nem betétes), egyszárnyú, lehetőleg kifelé nyiló s minél közelebb a tanitó asztalához.

Az *ablakok* a tanterem világitása, szellőztetése, és hőmérséklete tekintetéből nagyon fontosak levén, ezek épitésére kiváló gondot kell forditani. Keskeny, magasra nyúló és sűrűn álló ablakok a legczélszerűbbek. Az ablakok területének összege legalább annyi legyen, mint a tanterem alapterületének $^1/_6$-része, s ezek a tanteremnek egy falán ugy helyezendők el, hogy a világosság a tanitványoknak mindenkor balkéz felől jöjjön. Minden tanteremre feltétlenül kettős ablakot kell alkalmazni, s ha az ablakok déli (dk. vagy dny.) fekvésűek, a nap betűzésének gátlására lehetőleg el kell látni egyszinű ponyva vászonból készült függönyökkel.

Fütésre belülfütő vas vagy cserépkályhák használhatók, melyek elé deszka-ellenzőt kell állitani, hogy a közel ülők a kályha forróságának káros hatásától megóvassanak.

A tanterem *romlott levegőjének* eltávolitására a csekélységbe kerülő egy-két szellőztető kürtőt kell, még pedig amennyire lehetséges, közvetlen a kémény mellé épiteni; mert a kémény melege nemcsak átmelegiti a szellőző kürtőt, de szellőző képességet is fokozza.

7. §. Kedvező anyagi viszonyok között levő egyházak igyekezzenek a tantermet (tantermeket) előcsarnokkal vagy zárt folyosóval is ellátni, hol a gyermekek felső ruhái, valamint a viztartó és mosakodó edények is czélszerűen elhelyezhetők.

8. §. Ahol a tanitók természetbeni lakást élveznek, ott minden tanitónak (tanitónőnek) lakásul legalább két, 25 □ méter minimalis nagyságú padozott szobát, egy konyhát, egy kamrát, a segédtanitónak egy padozott szobát kell adni.

Ezenkivül különösen ott, hol a tanitók fizetése természetekből és földek jövedelméből áll, köteles az egyház a szükséges melléképületekről is gondoskodni. E melléképületek az iskolaépülettől lehetőleg távol s ugy helyezendők el, hogy az udvar tágas maradjon.

9. §. Minden iskola részére mulhatatlanul árnyékszéket is kell épiteni, ezt megköveteli ugy az egészségi, mint erkölcsi szempont, még pedig minden 25 gyermek számára legalább egy ülőhelylyel. (kényszeritőleg elrend. 3841 sz. — 879. közokt. min. rend.) Fiuk és leányok számára mindig elkülönitett s külön bejáratu árnyékszékek épitendők.

Árnyékszékről a tanitó számára is kell gondoskodni, de ezt az iskolaitól el kell különiteni.

Az árnyékszékek tisztán tartásáért a tanitó, (igazg. tanitó) s az isk. szék egyiránt felelős.

Az árnyékszékek, még ha deszkából épült ek is évenként 3-szor kimeszelendők, az ürszékek tartalma pedig legalább őszszel, tavaszszal és nyáron elegendő mennyiségű mésztej beöntése által közönbösitendő. Nagyon célszerű az ülődeszkát forró olajjal beitatni.

* Tulajdonképen *szabályrendelet-javaslatot* közlünk e munkálatban, a melynek tervezete elkészitését az 1902. évi őszi egyházkerületi gyülés mondotta ki a 47-ik számu jegyzőkönyvi pontban. Szerk.

10. §. Minden iskola udvarán gondoskodni kell egészséges, jó vizű *kútról*, melytől az árnyékszék, trágyatelep stb. lehető távol, legkevesebb 20 méterre épitendő.

A kútak minden évben a nagy szünidő vége felé kitisztítandók.

Ha az iskola udvarán jó viz nem volna található, tisztán tartott fa edényekben megengedhető az ivóviznek más helyről hordása.

11. §. Szükséges nemcsak az iskola összes helyiségeit (tantermeket, előcsarnokot, folyosókat) tisztán tartani, nev. portól, pókhálótól, szeméttől naponként megtisztitani, a padokat, ajtókat, ablakokat, padozatot szükség szerint megsúroltatni, a tantermeket mennél alaposabban szellőztetni, hanem az iskola környékét s egész udvarát is tisztán kell tartani, s elegendő nagyságu torna- és játszó térről gondoskodni, e feladat megoldása a tanitóra, isk. székre s presbyteriumra, illetőleg az általa választott iskola szolgára vár. (Folyt. köv.)

TÁRCA.

Részletek Thaly Kálmán Rákóczi-ünnepi beszédéből.

(Folytatás.)

1697-ben a Hegyalja valami Tokaji nevű ember vezetése alatt nyilt forradalomban tört ki; Rákóczit szerették volna ezek vezérül s ha ő ekkor élükre áll, akkor elfogják, lefejezik. Ő ezt nagyon jól tudván, okosan kitért előlük; de ennek dacára a nép oly háládatos volt iránta, hogy Patakon minden érintetlenül megmaradt, holott a környékbeli uradalmakat mind kifosztották. A mikor a zendülők által elfoglalt tokaji vár visszakerült császári kézbe, gyanú is merült fel Bécsben ellene, hogy az ő vagyonát nem bántották, s csak ügyes sakkhuzásokkal tudta magát tisztázni.

Ekkortájban lépett szorosabb barátságba Bercsényivel, a kivel Bercsényi birtokain gyakran vadászgattak s együtt határozták el, hogy az alkotmány helyreállitását fegyverrel biztositják. Ezen időközökben (1697—1699) Patakot még mindig gyakran látogatta s többször időzött itten. A mikor a karlovici békét 1699-ben megkötötték, Magyarország megkérdezése nélkül, Lipót sok várat lerontatott. Ezek közt volt Sárospatak is. Erődítményeit 1700—701-ben rombolták le; csak a kastély maradt meg.

Tudjuk aztán, hogy XIV. Lajoshoz intézett leveleit elárulták, hogy Bercsényi hogyan menekült Lengyelországba és készitette elő a forradalmat; hogyan történt Rákóczi elfogatása, mely fogságból leginkább hőslelkű nejének önfeláldozásával menekült meg. A mikor 1703 tavaszán elkezdődvén a dicső küzdelem s már Bécs alatt állottak a kuruc csapatok, Sárospatak is nagy örömmel várta s fogadta urát. Ettőlfogva táborozástól ment idejét Patakon és Szerencsen töltötte. Tokajt kellett előbb bevenni, be is vette s aztán ő maga rontatta le Tokaj várát; Munkács pedig megadta magát s családja régiségtárát és jószágkormányzóságát is Munkácsra vitette át. A háború folyama alatt a lovagias fejedelem mindig a maga ügyeit tekintette legutolsóknak. A hadi adó kivetése alkalmával mindig a maga kerületére vetette ki a legtöbbet s felszólalt az ellen, midőn az ő birtokaira egy alkalommal a legkevesebbet vetették ki. A háború-tanácskozásoknak gyakran volt szinhelye Patak. Visszaállitotta a kollégiumot is. Ebben az időben Sárospatakon a lakosság nagyobbrésze református volt s igy Rákóczi is elismerte a reformátusok jogát a nagy templomhoz, mert Rákóczi Ferencznek az volt a templomokat illetőleg az eljárása, hogy megszámlálták a népet s annak a felekezetnek adták a nagyobb templomot, a melynek hivei nagyobb számmal voltak, de kérte a reformátusokat, engednék át a nagy templomot a katholikusoknak, hogy neki, mint Patak földesurának, temploma legyen. A reformátusok 1704-ben át is engedték önként; viszont ők a fejedelemtől a templom épitésére telket s anyagot kaptak.

A mihelyt a kollégium visszajött, mindjárt érintkezésbe lépett a tudós tanári karral. Gyakran hivta magához a professorokat ebédre, sokszor vitára. Igy Simándival, a ki természettudós volt, csillagokat vizsgáltak együtt, számtani tételeken vitatkoztak. Rákóczi udvarában Almási István nevű ref. udvari papot is tartott, mert udvarában sok kálvinista volt s ezek számára méltányosnak tartotta, hogy kálvinista lelkészük legyen. Sőt a munkácsi várkápolnát egyenesen reformátusoknak tartotta fenn; ott nem is tartottak kath. istenitiszteletet. Telekesi egri püspököt, Enyedi. Párizpapai enyedi, Simándi, Csécsi pataki professorokat s a kassai konviktus tagjait gyakran együtt hivta meg ebédre s vitatkozások történtek az asztalnál vallási és más tudományos kérdések felett is. Egyszer ebédnél a vitatkozók nagyon összeveszekedtek, úgy hogy Botlik udvarmester utoljára megszólitotta a fejedelmet: „Felséges úr! vessen már véget ennek a vitának“ Rákóczi mosolyogva mondá: Az én ipám, (t. i. Hesseni Ernő fejedelem) a ki nagyon tudós ember volt, mindig a felekezeteknek ujra egy kalap alá hozásán törte a fejét. 13 évig levelezett a nagy Leibnizzel a keresztyén felekezeti békeség és örök béke felett. Nem adta fel a reményt egész élete végéig, de biz' én úgy látom, most se vagyunk nagyon közel ahhoz“ — s odafordúlva a tanárokhoz, igy szólt: „mi világiak csak megcsinálnók, ha papok nem volnának.“ Ebből látható, hogy az a felvilágosodott, nagy szellemű, mély katholikus érzelmű fejedelem mily igazságszeretettel s elfogulatlansággal tárgyalta a vallási kérdéseket. Patakon nemesi testőrsége volt, melybe az ifjakat az egész országból válogatta össze. Feleskettetésük alkalmával, a mely a kassai domban, avagy a pataki nagy templomban történt, lelkes beszédet szokott tartani a magyar ifjuság feladatáról. A mikor Nagyszombatot a kurucok bevették, az egyetemi ifjuság külön légiót akart alakitani, a mire Rákóczi azt felelte, hogy legióm van elég, de tudósom kevés van; maradjatok, tanuljatok, katonának akad elég szegény ember, rátok nemesebb feladat vár. Miután nem akartak a német jezsuitáktól tanulni, ezeket elexpediálta s hogy meg ne csufolják, kath. katonákkal kisértette ki őket a határon.

Itt a sárospataki kollégiumban neveltette elesett brigadérosainak gyermekeit, ha reformátusok voltak; Kassán, ha katholikusok. Itt is nem egyszer eljárt a kollégiumba, úgyszintén Kassán a konviktusba; mindenütt hazafias szellemben buzditott, itt is a magyar hazafiságot és tudományosságot mozditotta elő.

Különben midőn itt tartotta udvarát, sokszor jöttek ide a futárok; ide jöttek gyakran Bercsényi, Eszterházi s a többi generálisok, hadi-tanácsot tartottak, szóval élénk élet volt. Rákóczi sokszor futtatta paripáit, vadá-

szatot tartott, a katonasággal s ifjusággal mindenféle czélbalövéseket gyakoroltatott; ágyúkat próbáltatott. Ime ily élet volt a nyolc évi szabadságharc alatt Sárospatakon.

Jelentősebb események is történtek itt. 1708-ban országgyűlés volt. Ekkor a harc a trencséni csata következtében hanyatlóban volt; különösen gyalogosokra volt szükség. Az országgyűlést ugyan Tállyára hirdette; de miután a szállásolók jelentették, hogy ott nincs elég hely annyi ember elhelyezésére, ide tette át Patakra s 1708 nov. végén gyűltek össze a pataki vár nagytermében. Ünnepélyes megnyitó beszédet tartott, előadták a propositiokat s az országgyűlés munkához látott. Turóc vármegye, a melyet előző évben kitöröltek a megyék sorából s pecsétjét elkobozták, ekkor már ismét jelen volt, mert a fejedelem megbocsátott neki. Patak ekkor el volt árasztva idegenekkel, az ifjú Csécsi, a későbbi professor, panaszkodik naplójában, hogyan ittak nálok. Itt hozták a pataki statutumokat az uj hadi-adót illetőleg.

A rendek ezuttal megszavaztak 1200 gyalogot, a mi akkor nagy szám volt. A fegyverszünet iránt is tanácskoztak, de nem igen volt eredménye.

Végül igen szomorú esemény történt ekkor Patakon, a melynek emlékei maig is lenyúlnak. Volt Rákóczinak egy igen hires tábornoka, Bezerédi Imre. Csudálatos ember, 5 hadjáratban vett részt, oly időben, mikor még a személyes bátorság nagy szerepet játszott. Kicsi ember, de kitűnő vivó. Csata előtt kilovagolt a harcvonal elibe s párbajra szólitotta az ellenfelet. Ily párbajban 72 német tisztet vágott le. Európai híre volt, a török szultán az arcképét kérte Rákóczitól. Sokszor járt Bécs alatt, sokszor futtatta meg József császárt. Ezt a Bezerédyt végre arany-golyókkal iparkodtak legyőzni. Főmester volt Pálffy és . . . cherchez la femme! A Bezerédy feleségét, azelőtt Rátkay Ferenczné, Heiszter Kőszegen elfogatta, amiből nagy lárma lett, a kurucok elrendelték a labanc generálisok feleségeinek az összeszedését, a kiket aztán Ersekujvárra hordtak, hogy majd Bezerédynével kicseréljék. Heiszter tévedésnek minősitette a dolgot, Bezerédynét kiadták, a labanc asszonyokat is visszabocsátották. De akkor már a szép asszony meg volt nyerve a császárnak. Az asszony 2000 aranyat kapott foglalóúl, férjének generálisi rangot s Ausztriában birtokokat igértek. (Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Vélemények az egyházi adó reform ügyében.

(Folytatás.)

XII.

A kecskeméti egyházmegye véleménye.

Egyházi adó 20 éven alóli egyháztagokra sem saját személyük, sem azon családfő terhére, a mely családhoz tartoznak, ki nem vethető, kivévén, ha önállólag külön vagyonnal vagy jövedelemmel bírnak és a gyülekezetben vagyon utáni adó van életbe léptetve.

Személyi adó legyen 2 kor., melyben a közalap-tartozás is benne foglaltatik.

Az állami egyenes adó után fizetett egyháziadó maximuma 10%-ban állapitandó meg.

XIII.

A külső-somogyi egyházmegye véleménye.

Helyes, hogy a segélyre szoruló egyházakban egységes adó kulcs állapittassék meg; helyes, hogy a segélyre nem szoruló helyeken az adókivetés autonomikus joga megmaradjon; helyes elvileg az adó-kulcs is.

De a *személyi adó* kifejezés homályos, mert míg maga a *személyi* szó világosan azt je enti, hogy a családban levő minden felnőtt személy adóköteles: addig az indokolásban felhozott példák mindig a *családfő* által fizetendő 2 kor.-át vagyis csak *egy* személy adóját veszik számításba és ha az a cél: helyesebb a *személyi adó* helyett a *családi adó* elnevezés.

A kétféle adónem kombinatio behozatala helyes volna általában is, de az állami adó utánival úgy összeállítva, azzal az eredménynyel, a mely a nagy adónál mindig fogyást jelent: a hogy van, az új törvény, ha törvénynyé lenne: ismét csak a vagyonosoknak kedvezne és az eddigi aránytalanságot csak kevéssé szüntetné meg. Bizonyos mértékig az is vivmány volna az eddigi helyzethez képest, de a félrendszabály világos jellegével, mely megszokta s meg is fogná magát boszulni a szegényebb néposztály elégedetlenségében s zúgolódásában.

Korunkban az állami adózás terén sok államban be van hozva a legigazságosabb progressiv adózás s nálunk is sürgetik e reformot és egyházi adózásunk kérdésében ugyanekkor a decrescendót hangoztassuk?

Ha csakugyan könnyíteni akarunk azokon a szegény egyháztagokon, a kik sokszor kenyeröket kénytelenek egyházi tartozásaik fejében odaadni: akkor könnyítsünk valóban: ez általuk el nem bírható terhet vegyék át azok, a kik azt elbírják s az igazságnak megfelelőleg, úgy rendelkezzék az új törvény, hogy a nagyobb állami adót fizetők épen akkora %-ot fizessenek az egyház céljaira, mint a kisebbek.

Szerencsés gondolat egy egyetemes adózási alap létesítése.

XIV.

A pesti egyházmegye véleménye.

A 20 éven alóli családtagok adójának fentartását ethikai szempontok is kivánatossá teszik, a mennyiben ez a konfirmált ifjú egyháztag keresztyéni önérzetét fokozni és ébrentartani alkalmas.

Az *egyetemes adózási alap* elnevezés helytelen, mert ebből az alapból az egyes szegény egyházak segélyezése céloztatik, tehát helyesebben *segélyezési alapnak* volna nevezendő.

Ez a kérdés nem is tartozik az egyházi adó-ügy keretébe s ez okból onnét kiküszöbölendő lenne. Egyébiránt az egész rész (298—301. §§-ok) kihagyandó.*

XV.

A solti egyházmegye véleménye.

Semmi részben sincs hozzászólás az egyházi adóról szóló §-okhoz.

XVI.

A vértesaljai egyházmegye véleménye.

A 20 éven alóli egyháztagok adózásánál a *12 évesek*, mint konfirmáltak adózása is, figyelembe veendő.

Legyen *személyi adó* 1 kor.; állami adó utáni *10%* vagyon-adó.

* Ez egy igen érdekes vélemény, a melynek indokolására kiváncsiak volnánk! Szerk.

XVII.

A barsi egyházmegye véleménye.

A tervezetből ez a szöveg érzik ki: Félni, mindent elkövetni, hogy a nagyokat, az erőseket meg ne sértsük s valahogy meg ne terheljük a magas állam költségvetését, a jogos, a törvényes, az 1848. évi XX. t.-c. folyamányaként egyenesen kötelességszerű terheink könnyítésével, fedezésével — akkor, a mikor felekezetünk úgy is milliókat áldoz ma is a köznevelés, közoktatás szent céljaira, sőt a hazafiság oltárára is, a mikor keservesen összeszedett közalapjából ezreket áldoz idegenben élő hazánkfiai megtarthatása érdekében! Keserves szatirája valóban a sorsnak, hogy millió hitsorsosunk terheinek az állam által végzendett s a helyett teljesített culturális áldozatainak enyhítésére a tervezet 727 ezer koronát vesz fel — akkor, a mikor egyetlen egy róm. kath. egyhazfő milliókra rúgó jövedelmeket élvez állami tulajdont képező s abból nyert javadalmakból!

S még e csekélyhez juthatás is oly nehézzé, bonyolulttá van téve, hogy az egyházmegyénk legtöbb segélyre szorúlt gyülekezetére nézve csaknem hozzáférhetlenné válik. Nem is említve, hogy mily felesleges az egyházi számadásokat 10 évre visszamenőleg követelni, a mikor p. o. Pozba a 3 filiával 40 drb számadást kénytelen, azt sem tudjuk miért, csatolni, mellékelni, mily lehetetlen követelmény, hogy a segélyre igényt tartó gyülekezetek az egyházi adót egységes kulcs, egyenlő szabályok szerint vessék ki mindenhol s hozzá oly kulcs szerint, melynél fogva a 0 kor. tehát legkevesebb állami adót fizetőnek egyházi adója 6 kor. 50 fillért tenne ki nejével s s ha két felnőtt gyermeke van, 10 kor. 50 fillért! az 500 K. állami adót fizetőé pedig 45 kor., illetve, tegyük fel itt is, két gyermekével 49 koronát. Olyan kulcs szerint tehát, melynél fogva a szegény ember fizetné esetleg az állami adó 100%-át, az 500 koronát fizető pedig az állami adó 10%-át.

Nehéz, szerfelett nehéz összeegyeztetni az egyenlő jog, egyenlő kötelesség s az igazság, méltányosság elveivel s keresztülvinni, emelni, fokozni lehetetlenség ott, a hol, mint nálunk Barsban, a legkisebb egyházi adó 1—2—3 kor.

Mindezeknél fogva ez alakjában egyházmegyénk nem fogadhatja el a tervezetet, hanem a 293. §.-t ekként módosítja s alkotja meg:

> Minden oly egyház, melyben az egyes egyháztagok részéről fizetett egyházi adó az állami adó 20%-át meghaladja, segélyben részesül, mely segély az egyházmegye ellenőrzése mellett, a 20%-nál magasabb egyházi adót fizetők adójának lejjebb szállítására leszen fordítandó.

XVIII.

A belső-somogyi egyházmegye vélemény.

Az egyházi adóra vonatkozó törvénytervezet 286—316. §§-ai nem fogadtatván el, a következő határozat létesült:

1. Tekintettel arra, hogy a tervezett reformok a magyar ev. ref egyháznak mai anyagi válságos helyzetéből leendő kivezetésére teljesen elégtelenek;

2. tekintettel továbbá arra, hogy a tervezett törvény célba vett intézményei nem az általános anyagi fellendülésre irányúlnak, hanem csakis az elengedésre jutott egyes részeknek, az egyes gyülekezeteknek kisegítésére, tehát csakis a részleges javításra vonatkoznak;

3. tekintettel továbbá arra, hogy még a részleges javulás is megint csak egy feltételezett részleges államsegélyhez lenne kötve;

4. és végűl tekintettel arra, hogy az egész vonalra kiterjedő általános fellendülésre sem vezethet el semmi egyéb, mint a törvény által is megjelölt állami segély igénybevétele:

a közgyűlés tisztelettel felkéri a főtiszteletű egyházkerületet, hogy írna fel a főtiszeletű és méltóságos konventhez, hogy az adó ügyre vonatkozó tervezet felfüggesztésével foglaljon állást az 1848: XX. t.-c. végrehajtása érdekében és követelje annak a törvény intenciói szerint való végrehajtását.

(Folyt. köv.)

Falusi levelek.

Kedves Szerkesztő Uram! . . .

Lapunk egyik legközelebbi számában a vezető cikkben, megmakkolta Őrálló, a mi minden rendű és rangu református iskolánk kozmopolita szellemét S ha az ember olvasta, az emlitett vezető czikkely után következő igazgatói jelentést, mely szerint mindenek ugyanám ékesen és szép renddel folytak megint főiskolánkban — hát szinte komikusan tünt fel egymás mellett a kétféle mérték.

Melyik az igaz? ? !

Tudom, hogy Novák Lajos barátom, igen tréfás ember volt diák korában is és szellemes karczolataival sok szomoru órát vigra varázsolt; de akkor is tudta, hogy a mi komoly dolog, hát komoly dolog.

Őrállónak is tudnia kell, hogy a betűnek nemcsak alakja van, hanem néha tartalma is van.

Annyi szent, hogy az egyházi érzés lanyhaságáért sokan és sokszor tették már felelőssé az iskolát és az iskolában tanitó férfiakat, s igy vizsgák után, néminemű birálatos cikkek láttak és látnak napvilágot a tanitási és nevelési eredmények fölött. És pedig mindenféle irányu és felekezetü lapokban és felolvasásokban.

„Mindig igy volt a világi élet,
Egyszer fázott, máskor lánggal égett“ !

Nekem csak az nem tetszett soha, ha református tanitóinknál, tanárainknál olyan irányu közgondolkodást észleltem, mely szerint tanitói munkásságukat tisztán pénzértékre redukálják s nagyon is emlegetik az állami fizetés-emeléseket. Szeretném, ha nem felednék el a müveltség fáklyavivői, hogy fényüket *ama világosságtól* nyerték, a ki felragyogott egykor keleten. Ők nem a gőgös farizeusok és huzóvonó áldozó papok utódai, akiknek a külömböző *tizedekre* volt főként nagy gondjuk s megemésztették a szegény ember házát! Ameddig bibliai alapon állunk, nem szabad elfeledkeznünk a *fundamentomról*, a kinek szájából ez ige hallaték: „*tanuljátok meg éntőlem, hogy én szegény és alázatos szivü vagyok* !“

Olyan sokféle *jogtalan* követelése van ennek a mai kornak, hogy igazán nincs benne semmi férfiasság. Hova emelkedtek már most is a tanittatás költségei! Minő sokféle nyilt és titkos utait találták fel a vagyonpazarlásnak!

S ha még valami jót eredményeznének e vagyonpazarlások, hát isten neki! Arra való a vagyon, hogy eszköze legyen az emberi élet igaz boldogságának! De ha szétnézünk társadalmunk berendezkedésén, találunk első tekintetre szép, humánus, kegyeletes intézményeket, melyek azonban az oktalan vagyonpazarlás kiáltó bizonyságai. Például a leghumánusabb intézmények a kórházak, szanatóriumok, vakok-hülyék intézete, tébolydák, a modern élet lehető kényelmével berendezett börtönök és fegyházak. Mindezek pedig a külömböző emberi bünök kiáltó bizonyságai. Gyökerüket az evés, ivás, mulatozás, pénzpazarlás televényes talajába bocsátják be s onnan táplálkoznak. A ki aztán e veszett életmód mellett vagyonát, egészségét elprédálta és pedig nemcsak sajátját, hanem unokájáét is, harmad-negyed ízíglen, jogot formál arra, hogy a szent kegyelet nevében gyámolitsa a munkás verejtékező társadalom s jönnek az adakozási felhivások külömböző czimek alatt naponkint. Például, milyen komikus az, midőn otthont létesit a tulfinom kegyesség elszegényedett főranguak

számára, kik szégyelnek dolgozni is, kéregetni is, de mégis kellemesen óhajtják leélni az életet, munka nélkül, gond nélkül. Mit is mond a nagy apostol? — a kiben pedig elég szeretet lakozott — *„aki nem dolgozik, ne is egyék"* Hát igazán mire való is az evés és ivás, mint a testi erő fenntartására, hogy az erőben levő test, alkalmas gépezete legyen a mozgató szellemi erőnek.

Nem pedig kihasználni, elhasználni, vagy elernyeszteni buta élvezetekkel és élvezetekben!

Szegény, szánalmas falusi okoskodás biz ez, — mondogatják majd az urak és uraskodásra vágyakozók, de én csak amondó vagyok: *gyümölcséről a fát*!

Az eltagadhatatlan tény, hogy ifjaink — nők és férfiak egyaránt, — sok bolondot csinálnak, alkalom adtán. Alkalom pedig van bőven már ma — a civilizáció nagyobb dicsőségére, nemcsak a nagyobb, hanem kisebb városokban is, hol iskoláink élnek.

Én nem tudom, micsoda bogaram az nekem, kedves szerkesztő ur, de én minden magasabb iskolát szabad mezőn szerveznék, teljesen az ifjuság testi és szellemi szükségletének megfelelő berendezéssel.

Elrontjuk a leendő embert, kedves szerkesztő ur, mai iskoláinkban, Higyje meg, hogy elrontjuk a leendő embereket igen sokszor. Tisztán csak a kenyér gépezetévé aljasitjuk. Olyan sok már ma a kenyérevő, tisztán csak kenyérevő, kedves szerkesztő ur, hogy lassan-lassan Amerikába vándorolván a kenyérkereső, itthon majd egymást eszszük meg. Az ifjuság nagyon szeret öltözködni és mutatni. Nem az ő hibája, kedves szerkesztő ur. Azok hibája, akikre nevelése van bizva. A kik maguk is rendkivül szeretnek, ugynevezett könnyű életet folytatni. A kik nem ismerik az okos, szép munka isteni gyönyörét és áldását. A kik aztán vagy istentelenkednek, vagy unatkoznak. Hát az ifjuságban mily végtelen kincs hever parlagon, sőt az ifjuság tiszta szivének édessége mily korán válik ecetté, kivált ha még oly gonosz és buta tanitók és tanárok is akadnak, kik csak a temlomajtóig vezetik a növendéket, ők maguk pedig visszatérnek. Én ugyan nem tudok képzelni sem ily gonosz és buta tanárt vagy tanitót, de ha van, égető szégyene a testületnek, hogy megtürik maguk közt. A fenntartó hatóságnak is, hogy csak vizet is ád az olyannak, nemahogy azt a fizetést, amelynek tőkéjét a vallásos szivek olajos korsójából gyüjtögették és gyüjtögetik folyvást. S bizony, minden magas tudomány mellett is, kiszáradhatna, nemcsak az olajos korsó, hanem a mély tenger is, ha jó szivek nem volnának.

Ezt a jószivet ápolnánk, ha lehetőleg elzárnánk az ártó alkalmaktól, attól a sok-sok léhaságtól, melytől a mi civilizációnk bűzlik. Nagyon bűzlik kedves szerkesztő ur! Már falun is, nemcsak városon. Óh mennyit lát az ifju, oly dolgokat, melyek korai dérként, korai aszályként, elperzselik szépre, jóra hivatott képességeit! Gondoljunk csak vissza, őszintén, ifjuságunk körülményeire, tényeire; mit nem adnánk már ma, ha elkerülhettük volna e vagy ama körülményeinket s azok helyett, élhettünk volna istentől adott tehetségeink, hajlamaink, természetes, gondos kifejlesztésével alkalmas viszonyok között. Nem városokban, városok utcáin, erkölcsi szemétdombjain, hanem elkülönitve a magunk tiszta világában, játszva, tanulva, bölcs és szerető szivű vezetők őrködése és vezetése mellett. Mint az angol iskolák növendékei, városoktól elkülönitett igazi otthonukban.

Ez az én bogaram, kedves szerkesztő ur. Tudom, hogy megmosolyogni való, — de az életünk, bizony, nem megmosolyogni való!

Az állitás pedig, hogy korán meg kell szokni mindent, mert ugy erősödik meg a lélek, — egyszerüen bolond beszéd, még ha az isten angyalai találták volna is ki.

Egyszerüen bolond beszéd, kedves szerkesztő ur. És se füle, se farka. Szeretném megszavaztatni a szülőket, óhajtják-e, hogy gyermekeik, a természetellenes életmód gyilkoló posványában szerezzék meg a neveltség és tanulmány kincseit, — holott nyilvánvaló, hogy ily viszonyok miatt pazarolják a pénzt, erőt, egészséget, becsületet, jellemet.

S mégis, nagyobb és nagyobb városokba vágyik az ifjuság.

Mi célból?

Élvezni, költeni, pusztulni.

Most veszem észre, hogy az én egész levelem is Őrállónak tercel, ahelyett, hogy Novák Lajos barátunknak fognánk pártját, a ki ugy eldicsekszik az iskolai év eredményével.

Dicsérendő dolog, hogy ugy felügyelnek az ifjuságra, meg is látogatják őket gyakran, hogy gyermekeink ne bolondoskodjanak és ne szájaskodjanak, ne kóboroljanak ugynevezett kongresszusokra, ahol csak nagyot esznek-isznak, mulatnak és költenek, mint általában minden kongresszusán a világnak, — hanem játszanak és tanuljanak, mert csak igy válhatik belőlök igaz és boldog ember, — sana mens in corpore sano — és nem időelőtt kiürült repedt fazék, hitvány hivatalocskáért kunyoráló léha népség, egyszerű kenyérevő.

Most már melegek vannak, izzad, verejtékezik a munkás nép, — igy édes a kenyér!

Isten áldja meg, kedves Szerkesztő Ur!

Soós Lajos.

IRODALOM.

* **Széki Ákos**: *Jézus és a Szent Lélek csodatételei. Debrecen.* 1903 8° 30 l. Ára 70 fillér. Polemikus tanulmány, a mely egyuttal védirat is a tárgy mellett, a melylyel foglalkozik. Három részben adja elő, irodalmi szinvonalon, mondani valóit s az utolsó részben kifejezésre juttatja eme meggyőződést: nemcsak természeti élet van, hanem természet feletti is. Ennek a kettőnek a kapcsolatát, összefüggését, egymáshoz való viszonyát, egymásra hatását érzékelteti olyan módon, a melyben a szent irásnak magyarázata mellett a természettudománynak igazságait is érvényesiti. Hivő léleknek megnyilatkozása ez a kis értekezés, a mely gondolataival igen alkalmas lehet arra, hogy az ember két életének létezési igazságát elfogadtassa azokkal, a kik tagadó álláspontot foglalnak el ebben a kérdésben. Szivesen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. A füzet megrendelhető Debrecenben a Szabadság cimü napilap kiadóhivatalában, a honnan 76 fillér beküldése esetén bérmentve küldik a megrendelőnek. A tiszta jövedelem egy része a pápai ev. ref. egyház temploma épitési költségeinek fedezésére van szánva. (n.)

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 20—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** XIII. Leó római püspök, a kit pápának is neveztek, 93 éves korában e hónap 20-án hosszú szenvedés után Rómában, a Vatikánban jobblétre szenderült. Úgy olvassuk, hogy az egész művelt világon gyászolják benne a nagy embert, a nagy költőt, nagy diplomatát és a nagy pápát. És azt saját szemeinkkel láttuk, hogy a magyarországi politikai

hírlapok, két-három kivételével, mind gyászkeretben hozták a nagy pápa haláláról szóló tudósításaikat, jelezvén, hogy a magyar nemzetnek is gyásza vagyon XIII. Leó elhunyta alkalmából. És olvassuk, hogy milyen szent, milyen tiszta, milyen szeretettel teljes szívű, nemes érzésű ember vala, a kihez fogható talán csak az volt, a kinek földi helytartójaként szerepelt 25 éven át. Sőt a magyar törvényhozás képviselőházában gr. Apponyi Albert a július 21-iki ülésben olyan parentáló oratiót vágott ki, a melyből az is kiolvasható, hogy tulajdonképen az egész ország lakosságának, felekezeti különbség nélkül, gyászruhába kellene öltözködnie, hamut kellene hintenie a gyász jeléül fejére stb., mert a magyar nemzeti élet fejlődésére nagy befolyást gyakorolt XIII. Leó . . . Bár nem szivesen teszszük, de az igazság érdekében meg kell tennünk, kijelentjük, hogy mindazok az ömlengések, jellemzések, dicsőítő és magasztaló szóhalmazok, a melyek az elhunyt római püspökre vonatkoznak: túllépik azt a határt, a mely méltó megemlékezés által lefoglalható. És igazságtalanságot is tartalmaznak a dicsőítések, a midőn a béke-pápát a *türelem* nagy gyakorolójának nevezik, holott encyklikában tagadta meg a türelem keresztyén erény voltát. Nekünk úgy tetszik, hogy ügyes világfi volt a világ szemének bekötése szempontjából, a ki nagyon jól ismerte s gyakorolta a latin közmondást: mundus vult decipi, ergo decipiatur. Az örök világosság egyébiránt hadd fényeskedjék XIII. Leónak, a kinek különben aligha van erre szüksége, mert a hivatalos római jóslás szerint mindig lumen in coelo volt, a kinek ragyogása talán az örök világosság forrásának ragyogását is felülmúlja. — *Szalóczy István* sárospataki főgimnáziumi II-od oszt. tanuló élete 13-ik évében szerető szülei karjai között az édes otthonban: Szinben július hó 12-ikén meghalt. A gyermekök elvesztése felett kesergő szülék fájdalmát enyhítse a Mindenható, magának az ily korán kidőlt serdülő ifjunak pedig legyen édes a sírnak pihentető álma!

— **Némi előleges értesítő a magyar prot. irodalmi társaság nagyváradi gyűléséről.** A VII-ik vándor-gyűlés *Nagyváradon* fog végbemenni a prot. irodalmi társaság részéről, a mely inkább a vidéki hatás által éri el célját, mint központi ereje által, híven a protestáns felfogáshoz, a mely nem a központosításnak, hanem a széttagoltság által gyűjti egybe az összetartozókat. A gyűlés szept. 23—24. napjain fog végbemenni oly módon, hogy szept. 23-án d. u. közgyűlés; 24-ikén d. e istentisztelet az új városi ref. templomban, díszülés az ág. hitv. ev. új templomban. Az istentiszteleten a mostani terv szerint *Draskóczy Lajos* eperjesi ág. hitv. ev. lelkész fog imádkozni, *dr. Balthazár Dezső* hajduszoboszlói ref. lelkész prédikál. Hogy a díszülésen kik fognak szerepelni, az még nincsen véglegesen megállapítva.

— **Kérelem lelkésztársaimhoz!** Gálszécsi ev. ref. egyházunk a város legszebb pontján lévő, igénytelen, rozzant templomát mintegy 7000 kor. költséggel díszesen renováltatta s a munka e napokban be is fejeztetik. Miután az építés közben előre nem látott szükségletek, hiányok támadtak: az építés a vállalati összegen felül mintegy 1500 koronával többe került. Ez összeget szegény, túlterhelt gyülekezetünk most már csak kölcsön útján képes fedezni, mely kölcsönt azonban rövidesen visszafizetni reméljük, mert a nm. belügyminiszterium kegyes volt e napokban orsz. könyöradomány-gyűjtési engedélyt adni 6 hóra 3 könyvön. De miután gyülekezetem legnagyobb része hivatalnokokból, cselédekből áll: a gyűjtésre legnagyobb utánjárással sem vagyunk képesek alkalmas egyéneket kapni. Bizalmasan, szeretettel felkérem azért lelkésztársaimat, sziveskedjenek gyülekezetökben kellő módra köztudomásra hozni, hogy a gálszécsi egyház ezen könyöradomány-gyűjtésre alkalmas megbízható embereket keres, kik az aratás bevégeztével, vagy később a gyűjtést megkezdenék. Remélem, hogy szeretett lelkésztársaim e szivességet nem fogják megtagadni szegény, exponált helyen lévő gálszécsi egyházunktól. Egyházunk a gyűjtőknek fáradozásaikért a szokott %-ot, — melyről a vállalkozókat értesítem — biztosítja. Tájékoztatásúl különben megjegyzem, hogy a vállalkozók fáradságát rendesen oly jutalom szokta kísérni, minőt bármely más fáradság után el nem érhetnek. Vállalkozók jelentkezése esetén t. lelkésztársaim b. értesítését kérem. Gálszécs, 1903. jul. 22. Péter Mihály, ev. ref. lelkész.

— **Arcátlanság.** Ezt a legkevésbbé sem hízelgő címet kell adnunk egy némely ultramontán lap ama kifakadásának, a melyet azért bocsát világgá valami jófajta jámbor lélek panaszára, mert a *pápai* ev. ref. egyház templom- és torony-építési költségének fedezésére engedélyezett sorsjáték sorsjegyeiből *véletlenül* római hitűeknek is küldtek egypárt. Az illető lapok egész az égig tiltakoznak e merénylet és általuk úgynevezett „tolakodás" ellen! . . . Pedig hát az illető lapok eljárása a merénylet az alamizsna-kérés ellen, melyre mi protestánsok reá vagyunk utalva, mert hát *állami adóból* s államilag *rendelt* sorsjegyekből nekünk sehol sem építenek sem bazilikát, sem kápolnát, sem tornyocskát. És a mi alázatos kérésünkre római pöffeszkedéssel így válaszolni bizony csak szabadalmazott kegyességi arcátlanság lehet!

— **Kicsoda lesz a pápa?** Ez a kérdés háborgatja mostanában a római híveket, a kik a pápaság örökkévalóságának hirdetése dacára is a halandónak nyujtott tiara fényében látják az igazságot. Ez a kérdés körülbelől kockavetési versenyre fogja bírni még a jámbor hívőket is, hogy vajjon Rampolla vagy Oreglia vagy Gotti lesz a pápa?! . . . Egyre megy akármelyik, mindenik ex kathedra fogja a szent ámítást végezni, mert ez a hivatás és rendszer!

— **Értesítés.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő főgimnáziumokban az egyházkerület határozata értelmében a pótló- és javító érettségi vizsgálatok ez időszerint a hódmező-vásárhelyi ev. ref. főgimnáziumban fognak megtartatni. A főtiszteletű és méltóságos elnökség a pótló érettségi vizsgálatoknál az írásbeliekre szept. 3., 4., 5., 6., és 7-ik napjait, a szóbeliekre pedig szept. 10. és 11-ikét tűzte ki. E határidőt az érdekelt tanulók gondosan tartsák szemük előtt. Úgy a javító, mint a pótló érettségi vizsgálatot letenni óhajtó tanulók az engedély megnyeréseért főt. méltóságos *Kiss Áron* tiszántúli ev. ref. püspök úrhoz még e hónap folyamán okvetlenül folyamodjanak. — A *hódmező-vásárhelyi* ev. ref. főgimnázium igazgatósága.

— **Pótlás.** A 28-ik számban a Zsinati ügyek cim alatt (703. l.) VIII. sorszámú vélemény az *abauji egyházmegyéé*. Kérjük ezt tudomásul venni.

Pályázat.

A sárospataki főiskola a „Györgytarló" nevü tanyáján (sárospataki alsó határ) szervezett *néptanitói állomásra* pályázatot hirdet. Javadalma: tandíjban, a főiskolai pénztár által fizetendő készpénzben, termesztményekben és földben 1000 korona és tisztességes uj lakás (két szoba, konyha, kamara, kert).

Az állomás folyó év október hó első napján foglalandó el. Az első év próba év.

Csak ev. ref. vallású egyének pályázhatnak.

A pályázati kérvények s bizonyítványok *a sárospataki főiskola gazdasági választmányi elnökségéhez Sárospatakra* (Zemplén megye) intézendők augusztus hó 15-ig.

Sárospatak 1903 július hó 23.

Radácsi György
gazd. v. elnök.

Pályázat.

Az amerikai magyar ref. lelkészi állásokra pályázat hirdetettik.

Rev. Dr. T. J. Barkley, az egyesült államokbeli ref. egyház belmissziói bizottságának a titkára, ezen bizottság julius első napjain tartott gyülésének határozatából megbizta és fölhatalmazta alólirottat, hogy az üresedésben lévő phoenixvillei, Pa., és perthamboyi, N. J. magyar ref. lelkészi állásokat magyarországi ref. lelkészekkel a lehető legrövidebb idő alatt betöltse. Ezen megbízás és fölhatalmazás következtében a nevezett lelkészi állásokra ezennel pályázatot hirdetek.

1. Phoenixville város Pennsylvánia államban Philadelphia közelében. Jövedelem: készpénz fizetés évente 840 dollár és lakás; ezen kivül stóla (keresztelés 2 dollár) és az anyaegyházhoz tartozó nagy kiterjedésü misszió kör területén, istenitiszteletek alkalmával befolyó persely pénz. Összes jövedelem 1200—1300 dollárra van értékelve.

2. Perh Amboy város New Jersey államban, New York közelében. Jövedelem; készpénzben évente 600 dollár, ezenkivül stóla (fenti dijazás szerint) és az ezen körlelkészséghez tartozó 7 (hét) társegyház gondozásáért külön megállapitott havi fizetés. Összes jövedelem 1300—1400 dollárra van értékelve.

3. Teendők: a rendes lelkészi teendők végzése.

4. Egy dollár öt koronának felel meg.

5. A megválasztott lelkészek mindegyikének, ha nőtlen, 100—100 dollár, ha pedig családos, 150—150 dollár utiköltséget küldök.

6. Pályázati kérvények keresztlevél és szolgálati bizonyítvány másolatával e cimre küldendők: Rev. Z. Kuthy, 121 Seventh Street, New York, U. S. A.

7. A megválasztandó lelkészeknek a szept. 29-én Hamburgból induló Deutschland nevü kk. gyorshajóval kell jönniök; e hajón jönnek Kuthy Elemér derecskei, Bihar m. s. lelkész és Nánássy Lajos s. lelkész jelenleg baseli theológus urak is, itteni lelkészi állásuk elfoglalására.

New-York, julius 7, 1903. *Kuthy Zoltán*,
new-yorki ref. lelkész.

1—2

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle „*POKLOS*" szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

14—39

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárosok **Budapest** Váczi-körút 63. sz.
által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

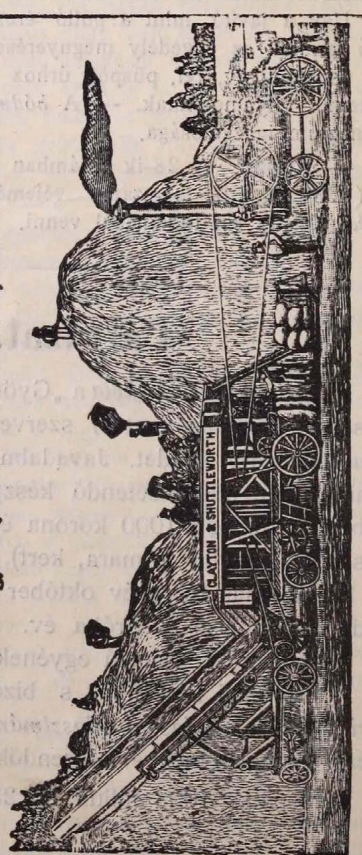

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rostáló, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill" legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukorcza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acél-ekék,

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **31.** (1128.) **szám.** *Sárospatak, 1903. augusztus 3.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Szabó J.: Tarlózás. — Szabályrendelet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára. — Részletek Thaly Kálmán Rákóczi ünnepi beszédéből. — Zsinati ügyek. — Dr. Karo: Külföld. (Párisi levél.) — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Pályázat. — Hirdetés.

Tarlózás.

IV.

Tulajdonképen igen kevés már az, a mit mondani akarok. Összegezés, tennivalóink egybehordása, magunktartásának megállapítása, prot. s közelebbről kálvinista voltunk megbizonyitásának szükségessége: ezek azok, a melyekről szólanom kell, hogy általok egyszersmind, ha lehet, a kivánt orvoslást is elvégezzem.

Közszellem, közvélemény alakitás sürgetése az, a mit előző cikkeim révén első sorban hangoztatok. Ez pedig csak úgy érhető el, ha mi, a kik szellemi vezetők tartozunk lenni, nem habozunk egy pillanatig sem sikra szállni szóval és irásban azért, a mi az anyaszentegyháznak jogait, igazságait alkotja.

De hát mi az az anyaszentegyházi jog és igazság? Mi az, a miért küzdenünk, harcolnunk kellene? Ezeket a kérdéseket ellenfeleink is és a saját embereink is észrevehető gúnynyal szokták felvetni és tőlem nem egyszer kérdezték már: miért ez a nagy szenvedélyesség, mikor sem a török, sem a tatár nem háborgat, nincs a hátunk megett, sem a végveszedelem örvényében nem forgunk?

Én nem szeretem az ördögöt a falra festeni, rémeket sem szeretek látni: de van, úgy érzem, valamelyes következtetési logikám, a mely arra kényszerit, hogy az eseményeket a létező állapotokat, felfogásunkat, magunktartását, szereplésünket olyan szemmel nézzem, a mely meglátja a következményeket. Sokan még a testi szemeket sem akarják úgy használni, hogy lássanak; az ilyenek hajlandók arra birni másokat, hogy se testi, se lelki szemeiket ne használják. Nekem is sokan sokszor mondották, hogy ne legyek sok dolgot észrevevő, hanem hunyjam be szemeimet, a belsőket is és a külsőket is, mert úgy sem jobbithatom meg a világot. Az igaz, hogy nem hallgattam a figyelmeztetésre, de azt már látom, hogy azzal is meg kell elégednem, a mint már irtam is, ha csak egy lelket is magábaszállásra birhattam!

A kik tudnak az eseményekből velem együtt itéletet alkotni, azok egesz határozottsággal megállapitják azt, hogy nekünk az a legfőbb szükségünk ez időszerint: *domboritsuk ki felekezeti álláspontunkat!*

Szinte látom, mint borzadoznak igen sokan a *felekezeti* szótól, mint tiltakoznak kezöket felemelve és mint mondják: ez nem protestáns elv!

De hát az Isten szerelméért ti tiltakozók: nem érzitek, hogy a magyar református egyháznak vagytok a lelkészei, tanárai, tanitói, fizetett, s megtisztelt tisztviselői, a kiknek az a *legalább becsületbeli* dolgotok, hogy ezt a *református* felekezetet ne tegyétek gúny és nevetség tárgyává azzal, hogy református léttetekre más felekezetnek a szekerét toljátok, mert ha az a *meggyőződéstek*, hogy ez a *református* vallás, ez a protestáns hit, a melynek *hivatalos* képviselői, választott és fizetett tisztviselői vagytok, nem igaz vallás, nem elfogadható hit, akkor a *szabadság* ott van birtokban, éljetek vele s forditsatok hátat az általatok el nem fogadható és nem tisztelhető református vagy általában protestáns vallásnak és hitnek!

Tudom, hogy azt mondják: erős beszédek, kemény szavak ezek, a melyek a protestáns szabadsággal sem egyeztethetők össze, mert *felekezeti* álláspontra kényszeritenek vagy *utat mutatnak*.

Hát a protestáns felekezeti álláspontot *kényszernek* venni vagy nevezni: ez protestáns ellenes dolog, mert épen az a protestántismusnak a jellemző vonása, hogy a felekezeti szellemben az *egyéni* felfogásnak szabad megnyilatkozását követeli s ha az az egyéni felfogás azzal a felekezeti szellemmel nem egyezik: sem kényszernek, sem rábeszélésnek, sem excommunicationak nincsen helye, hanem az *egyéni meggyőződés* más természetűvé válása folytán önként következik az attól a felekezetiségtől való megszabadulás.

Igaz e ez, vagy nem?!

Épen az a mi protestáns álláspontunknak a nagy emelkedettsége a rómaival szemben, hogy *kényszerről* szó sincs benne, hanem igenis a lelkiismereti szabadságnak, a vallásos meggyőződésnek egyéni érvényesüléséről, a melynek a mi protestáns felekezeti szellemünkkel való meg nem egyezése esetén az egyénnek szabadsága van a szakitásra, míg a rómaiaknál a *kényszerités* eszközei jönnek használatba.

Azt szeretném én aztán tudni, hogy azok, a kik a *mi* felekezeti szellemünket megvetik, a kik egyáltalán nem barátjai a felekezeti intézményeknek: miért lesznek továbbra is, miért maradnak azutánra is az illető felekezetnek a szolgálatában?! . . . Azt nem fogadom el, hogy

Lapunk jelen számához ¼ iv melléklet van csatolva.

a *kenyérért*. Ezt lealacsonyitónak tartom minden művelt és becsületes emberre nézve. Hanem gondolom, hogy azért, mert sem saját egyéni vallás-erkölcsi felfogásuk nincs kiforrva, megállapodva, sem a protestáns felekezeti felfogást nem ismerik s igy az *ignotusok* együgyű boldogságát élvezik, a kiken nem fog semmi, a kiknek nem is használ semmi.

De hogy ez igen nagy baj, hogy ez nem használ a protestántismusnak: azt mindenki beláthatja. És épen ezért sürgetem én azt, hogy első sorban is a *protestáns öntudat és érzület forrjon ki mindenkiben a maga egyéni felfogásával összeköttetésben s ilyen módon képviselve a felekezeti álláspontot*: a panasz megszünik!

Ha a felekezeti álláspont igy fog alakúlni s érvényesűlni, ha protestánsokúl fogjuk magunkat viselni, ha felekezeti álláspontunkat fogjuk diadalra juttatni, ha megbecsüljük mindazt, a mi ezzel az állásponttal a múlt dicsősége folytán együttjár és nem szégyeneljük sem a szegény lelkipásztort, sem az oktató-mestereket, sem a szürke professorokat, hanem önmagunkat tiszteljük a hozzánk tartozók tiszteletében: akkor lassanként átalakúl a mi *közfelfogásunk*, a mi *közvéleményünk* és sok bajnak, sok viszálynak eleje lesz véve, ki fog pusztúlni a gyökere.

Ha aztán ez igy lesz, akkor nem fognak akadni egyének, a kik lenézik saját lelkipásztorukat és kalapot emelnek a római szines kelmét viselők előtt, nem fognak akadni egyének, a kik magukat kevésre becsülve: a felekezetet is kevésre becsültetik, nem lesznek, a kik semmi módon sem érdeklődnek egyházi és iskolai ügyeink iránt, hanem igenis lesz egy *egységes protestáns közélet*, a melynek minden tagja úgy érzi magát, mint a kinek oszlop gyanánt kell élnie, a ki mellett sok millió más oszlop van s valamennyien az anyaszentegyháznak dicsőségeért vannak.

* * *

Nem folytatom tovább! Szeretném, ha mintegy a tenyérre tett szivként ismernék meg olvasóim azt a célt, a melyet közleményeimmel el akartam érni, vagdalkózva jobbra balra, általam igazságoknak vallott elveket hirdetve, nem akarva senkit kicégérezni, de semmit sem hallgatva el, a mit jónak és szükségesnek tartottam ebben a sorozatban elmondani.

Nekem az a meggyőződésem, hogy a *protestáns egyéni meggyőződés szabadságát* ma a legszélsőbb határokig menve gyakorolják s hirdetik magának a protestántismusnak ismerete nélkűl. És a világ felül az igy cselekvőknek s még a lelkészek is egy-egy *világi* ember úgynevezett szabadelvű politikai kijelentéseit is inkább megtapsolják, ha valamelyes vonatkozásban állanak az egyházzal, mint a hitbuzgó lelkészeket, a kik a felekezeti álláspontról ugyanazokat az elveket hirdetik valamelyes vonatkozással a nemzeti politikai ügyekre.

Azt látom, hogy a *külsőségek után kapdosunk, a jelszavak elcsábitanak, a politikai nagyságok uralkodnak hitbeli meggyőződéseink felett is, mert nincs szilárd, határozott és kijegecesedett felekezeti öntudatunk!*

Én az én református hitelvi álláspontomon e hazát politikailag is a legteljesebb szabadsággal szolgálván: a ma nagy szerepet játszó politika által sem érzem magam feszélyezettnek! Ugyan más miért ne érezhetné magát épen igy?! Csak legyünk protestáns vallásos meggyőződésünkben erősek, ingathatlanok s akkor tudni fogjuk politikailag is azt, hogy a protestántismus ezt a magyar hazát nagygyá s hatalmassá akarja tenni s semmiféle közbevettetés nincs a kettő között. Ám a ki a protestántismust nem ismeri: vajjon protestáns vólta s politikai felfogása, hogyan fedné egymást?

Satis! Adtam e tarlózással azt hiszem, elég gondolkozási, elmélkedési tárgyat. Hát csak gondolkozzanak s elmélkedjenek fölötte minél többen és világositsanak fel, ha tévedtem, erősitsenek, ha igazat mondtam. Nekem is, maguknak is fognak használni és legtöbbet fog nyerni a protestáns közügy, a melyet szolgálni vagyunk hivatottak!

Szabó J.

ISKOLAI ÜGY.

Szabályrendelet

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára.

(Folytatás.)

B. Felszerelés.

12. §. Minden iskola fentartó egyház köteles népiskoláját a szükséges butorokkal és taneszközökkel felszerelni. (1868. XXXVIII. t. cz. 11. §. 4. Zsin. törv. 477 §.)

13 §. A népiskola felszereléséhez legszükségesebb *butorok*:

1. Emelvényen álló fiókos asztal és karszék a tanitó számára.
2. Iskolai padok (legalább Kunze v. Lickróth-féle.)
3. Egy zárható szekrény a taneszközök elhelyezésére.
4. Egy fali óra az órarend keresztűlvitele s az időmérték szemléltetéséhez.
5. Befödött és csappal ellátott viztartó edény.
6. Tornászathoz legalább: hinta, lábtó, kuszó rud.
7. Fogasok, külön a tanitó és tanitványok számára.
8. Ő Felsége a király és királyné arcképe.
9. A főtiszt. püspök ur arcképe.
10. Egy magyar nemzeti s egy gyász lobogó.

14. §. A népiskola felszerelésére legszükségesebb *taneszközök*:

1. Fekete tábla állványnyal, egyik oldalán iráshoz vonalozva, másik oldala a rajzoláshoz ponthálózattal ellátva.
2. Fali olvasó táblák.
3. Szemléleti képek (Dömötör-Cserépy féle.)
4. Orosz- és koczka számológép.
5. Méter, liter, dl., cl., ml., köbdeciméter, kg. hg., dgr., gr. Egy körző, szögmérő és vonalzó.
6. Koczka, különböző hasábok, gúla, henger, kúp (a tanitó által kemény papirból készithetők.)
7. Az iskola-telek alaprajza, a község és határa térképe (a tanitó által készitve.)
8. Az illető megye fali térképe, Magyar királyság, az osztrák-magyar monarchia, Európa, az öt földrész és Palesztina térképe, egy földgömb.
9. Természetrajzi képek; egy nehány emlős és madár kitömve, továbbá fa- és maggyüjtemény; rovar,

növény és ásvány gyüjtemény, részben a tanitó és tanitványok által gyűjtve a környék és megye terményeiből.

10. Természettani eszközök: mérleg, álló és mozgó csiga, hajcsövek, lopó, szivornya, közlő cső, szivattyus kutminta üvegből, Heron labda, hőmérő, légsulymérő, sik tükör, domború és homorú lencse, mágnes patkó, iránytű, üveg és gyanta rud, háromszögű üveghasáb, villanytartó lepény rókafarkkal, Leydeni palack, kémcsövek, borszeszlámpa, s a tanitó által előállitható eszközök.

11. A tanitó részére a tanteremben megjelölt tan és vezérkönyvek; Tom Tit fizikai kisérletei; Veres Ferencz »Tanszerkészitése«; s az orsz. tanszer muzeumi bizottság által kiadott, s minden iskolának ingyen megküldött »Népiskolák butorzatának s felszerelésének jegyzéke.«

12. Az iskola pénztár terhére megrendelendő a Tanügyi hiv. közlöny és Ref. Tanitók Lapja;* melyek a Népt. Lapjával egyetemben évenként beköttetendők s az iskola számára megőrizendők.

15. §. Amely népiskolában a 13. 14. §§-ban felsorolt butorok és taneszközök mind nincsenek meg, ott a felszerelés: *hiányos*; ha mind megvannak, a felszerelés: *kellő*; ha ez a felszerelés évről-évre gyarapittatik, a felszerelés: *dicséretes*.

C. Iskolai pénztár.

16. §. Minden egyház köteles iskolájának fentartására s felszerelésére iskolai pénztárt alapitani s azt évről évre lehetőleg szaporitani. (Zsin. törv. 410. §. Népisk. rend. Spatak. 1891.)

17. §. Ezen pénztár jövedelmeit képezik:

a) Az évzáró vizsga és komfirmálás alkalmával a templomi közadakozásból begyűlt összeg.

b) Az iskola mulasztásokért fizetendő pénzbirság.

c) A biróságok által az iskola javára kiutalt pénzek is.

d) Az egyház pénztárából nyújtandó évi segély.

e) Az iskolai pénztár javára rendezhető jótékonycélu mulatságok tiszta jövedelmei.

f) Oly helyeken, hol az 1868. XXXVIII. t. cz. 38. 39. §§-ai szerint községi iskolai alap van; de községi iskola nincs, ezen alap évi jövedelme; illetőleg a felekezeti iskolák közt megosztott hányada.

g) A közoktatás iránt érdeklődő egyének, társulatok, vállalatok kegyes adományai, vagy végrendeleti hagyományok.

18. §. Az iskolai pénztárnak bármely forrásból eredhető jövedelme tőkésitendő, s az iskola folyó szükségleteire csak a kamatok fordithatók.

Ha a lelkészben és tanitóban megvan a jó akarat és buzgóság ezen intézmény iránt, ugy bizonyára a kicsiny mustármagból lassanként terebélyes fa leend.

* És a tanitó maga semmit sem áldozna a célra? Szerk.

D. Költségvetés, számadás, leltározás.

19. §. Az iskola szükségeiről legkésőbb aug. végéig minden évben költségvetést kell készitenі, melyben ugy a *fedezetet*, mint a *szükségletet* tételről-tételre meg kell állapitani, bele értve a tanitók fizetését is.

20. §. A *fedezetnél* kimutatandók: mindazon jövedelmek, melyek ingatlanok haszonvételéből, gyümölcsöző tőkékből, felekezeti forrásból (párbér, tandij stb.) községi vagy állami segélyből állanak.

Minden jövedelem, mely nem készpénzből áll, pénzértékben veendő számitásba.

21. §. A *szükségletnél* felveendők mindazon összegek, melyek a tanitók, iskola szolgák, (iskolai takaritónők, fűtő asszonyok) fizetésére, illetőleg lak- és kert illetményeire, tanszerekre, bútorokra, szegény gyermekek segélyezésére, tankönyveire s az iskola vegyes szükségleteire (fűtésre, tisztogatásra javitásokra, tüzbiztositásra) vonatkoznak.

A költségvetést az *A. minta* szerint kell elkésziteni.

Ily költségvetések nemcsak rendesebbé, pontosabbá teszik az iskolai bevételeket és kiadásokat; nemcsak hű tükrei lesznek azon nagy áldozat készségnek, melyet a ref. hivek iskoláikért meghoznak: de az esetleges állam-segély és korpótlék elnyerhetésére okvetlen meg is kivántatnak.

22. §. Az iskola gondnoka minden bevételéről és kiadásáról egész éven át pénztári naplót vezet (*B. minta*) és ezen napló alapján minden iskolai év végén, legkésőbb szeptemberben okmányokkal igazolt számadást készit (*C. minta.*) s azt jóváhagyás végett az iskola-szék elé terjeszti.

23. §. A számadásnak a költségvetéssel lehetőleg egyezni kell.

Véletlen jövedelmek növelhetik ugyan az előirányzott összeget; de a kiadásoknál szigoruan kell alkalmazkodni a költségvetési összegekhez.

24. §. Minden népiskola ingatlanairól és ingóságairól (butorairól, tanszereiről) ezen szabályrendelet életbe lépte után első szeptemberben *alap-leltárt* (*D. minta.*) kell készitenі; samennyiben az iskola felszerelése évről-évre gyarapodnék, ezen ujabb beszerzésekről évenként *pótleltárt*, — s csak minden ötödik év végén kell az összes felszerelést és vagyont magában foglaló uj alapleltárt készitenі.

25. §. Ugy a költségvetések mint a számadások és leltárok az iskola irattárában gondosan megőrizendők.

II. Fejezet.

Az iskola szellemi ügyei.

26. §. *Tan nyelv.* Ev. ref. népiskoláink tannyelve kizárólag csak *magyar* lehet. (Zs. t. 464 §.)

27. §. A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület összes népiskoláiban csak az ezen egyházkerület által

*

elfogadott *tanterv* szerint lehet tanitani. Jelenleg az 1894. évi tav. egyh. ker. gyűlés 95 jkönyvi sz. alatt elfogadott s 1895-ben kinyomtatott Dezső-féle tanterv érvényes.

Azonban a sárospataki irodalmi kör vagy az egyházkerületi tanügyi bizottság javaslatára az egyházkerületi közgyűlés a tantervet a változott korkivánalmak szerint módosithatja, vagy egészen újjal helyettesitheti.

A tanterv mindig felesleges számban nyomtatandó, s minden új tanitónak, a ki e kerületben először nyer alkalmazást, az egyházmegye pénztárnoka által bolti áron kiadandó.

28. §. Az elfogadott tantervtől a tanitó a helyi viszonyok tekintetbe vételénél és az iskolaszék jóváhagyásával eltérhet ugyan (32055 sz. — 901. min. rend.) feltéve, — hogy a tantervben kitűzött cél így is elérhető; de egyes tantárgyaknak egészen elmellőzése fegyelmi vétséget képez.

29. §. Egyes tanulók, testi szervezetök fogyatékossága vagy betegsége alapján a tiszti orvos bizonyitványára a testgyakorlat tanulása alól felmenthetők; de semmi más tantárgy tanulása alól felmentésnek nincs helye.

30. §. *Tananyag beosztás, órarend.* Egy tanitós iskolában a tanitó az egész tananyag beosztást és a heti órarendet is maga készíti el; de az órarendet helyben hagyás s aláirás végett az iskola széki elnöknek tartozik bemutatni, s jóváhagyás után a tanteremben kifüggeszteni.

Több tanitós iskolában a tananyag beosztása s az órarendek elkészitése a tanitó testület kötelessége, mely azt az igazgató tanitó javaslata alapján letárgyalván, megállapitja. Az iskolaszéki elnök által láttamozott órarendet minden osztályban ki kell függeszteni.

31. §. Egy-egy tanitó a mindennapi iskolában heti 26 órai tanitásra kötelezhető.

Az ismétlő iskolák tanitásáért külön díj jár a tanitónak, a helybeli presbitérum megállapitása szerint, de ez a dij 100 koronánál kevesebb nem lehet.

32. §. *Osztályok beosztása.* Az osztályok beosztásánál a következőket kell figyelembe venni.

a) Két vagy több tanitós iskolánál a tanitványokat osztályok szerint vegyesen, nem pedig *nemök* szerint kell elkülöniteni.

b) Kéttanitós iskolában az egyik tanitó tanithatja az I. II. osztályt, a másik tanitó a III—IV. osztályt. Vagy, ahol czélszerűnek látszik, egyik tanitó a 3 alsó, másik tanitó a 3 felső osztályt.

c) Három tanitós iskolában az egyik tanitó az I., a második a II. III. a harmadik tanitó a IV—VI. osztályt.

d) Négytanitós iskolában az egyik tanitó az I., a másik a II., a harmadik a III. (v. III—IV) a negyedik a IV—VI. (illetőleg a V—VI.) osztályt.

e) Két és többtanitós iskolánál nagyon ajánlatos a felmenő rendszer alkalmazása is, melynek előnyei, hogy igy minden tanitó a maga tanitványait mind a 6 osztályon keresztül vezeti; igy ő is jobban felismeri tanitványainak tehetségét, erkölcsi tulajdonait, szorgalmát stb., a tanulónak sem kell minden esztendőben más-más emberhez, fegyelemhez, módszerhez, iskolai szokásokhoz alkalmazkodni; de e rendszer mellett lehet igazán felelős a maga tanitványaiért a tanitó s igy tünik ki legjobban, hogy 6 év alatt mennyire tudta vinni tanitványait.

Az osztály- és tanitó beosztást ezen szabályrendelet értelmében a helyi tanitótestület és iskola szék meghallgatásával a presbyterium állapitja meg.

33. §. *Tankönyvek.* Csak a sárospataki irodalmi kör által kiadott tankönyvek használhatók. Kivételnek csak a III. osztály földrajzi tankönyvére nézve van helye, mely minden megye számára külön készül.

Autográfozott, vagy irott jegyzetekből tanitani tilos.

E §. ellen vétő tanitók esetről-esetre 5 korona birságban marasztalandók el.

34. §. *Tanitók.* A népiskola nevelési, tanitási, rendtartási és fegyelmi ügyeit s általában az iskola szellemi életét a tanitó s ahol több tanitó van, a tanitótestület közre munkálásával az igazgató tanitó vezeti.

A. Egy tanitós iskolában.

35. §. Az egy tanitós osztatlan iskola tanitójának mindazon teendőket el kell végezni, amiket ezen szabályrendelet az igazgató tanitó és osztálytanitó, valamint a tanitó testület hatáskörébe utal.

B. Kéttanitós iskolában.

36. §. Kéttanitós népiskolánál a többtanitós iskola igazgatójára s a tanitó testületre kiszabott összes teendőket a presbitérium által kinevezett igazgató tanitó végzi.

A 42. §.-ban az osztálytanitóra megszabott kötelességek a kéttanitós iskola tanitóira is kötelezők.

37. §. A kéttanitós iskola tanitói nem képeznek ugyan forma szerinti tanitó testületet; de azért kötelesek a nevelés, tanitás, módszertan és fegyelmezés egyöntetűségére irányuló havi megbeszéléseket tartani.

38. §. A kéttanitós iskola igazgató tanitója köteles társa iskolájában évenként legalább négyszer megjelenni, mely alkalommal:

a) Az összes rendtartási könyveket megvizsgálja s látogatását az iskolai látogatási naplóba bejegyzi.

b) A tanulókhoz az órarendben kitüzött tantárgyból kérdéseket intéz.

c) Didaktikai vagy módszertani észrevételeit, amennyiben nézetei az osztálytanitóétól eltérnének, barátságos megbeszélés tárgyává teszi; de sohasem az osztályban a tanitványok előtt.

Ha az igazgató tanitó nagyobb hiányt vagy mulasztást tapasztalna, erről az iskola széki elnöknek jelentést tesz.

(Folyt. köv.)

TÁRCA.

Részletek Thaly Kálmán Rákóczi-ünnepi beszédéből.

(Folytatás és vége.)

Sikerült is Bezerédyt 1708-ban rávenni arra, hogy az addig oly győzedelmes dunántúli armádiát eladja oly módon, hogy Kőszeg körül Heiszter és ő az Eszterházy seregét, a dunántúli armádiát 2 oldalról éjnek idején megrohanják s bekeritsék. A tervbe be volt még avatva Szegedy Ignácz őrnagy, Botka, Pálóczy Horváth István, Nemeskéri Kiss Pál kapitányok. A döntő pillanat már nem is volt messze, midőn Pálóczy Horváth István nem tudván aludni, mert lelkiismerete furdalta, hogy ők most bajtársaik vérét fogják ontani, odarohant Eszterházyhoz: „Fuvass, mert egy óra múlva itt lesz Bezerédy és Heiszter!“ Eszterházy nem is akarta hinni, ugyancsak ekkor rohan Nemeskéri Kiss Pál kapitány, a kit szintén háborgatott a lelkiismeret. Ez aztán mindjárt megbizatást is kapott Bezerédy elfogatására, el is fogták Kőszegen s Kassára hozták. A hadi törvényszék ép itt Patakon ült széket felettük. Kassán december elején érkezett ide megvasalva Bezerédy, Szegedy, Botka s más két kapitány. A törvényszékben voltak mindenféle ezredből s aztán nehány törvénytudó szenátor. E törvényszék nehány nap múlva itélkezett; ép akkor, mikor Rákóczi az országgyűlés bucsúzó küldöttségét fogadta. 18-ikára volt kitűzve Bezerédyék halálbüntetésének a napja, mert a törvényszék bebizonyitva látván az árulást, mind az ötöt hóhér általi pallósra itélte s ki is hirdették nekik az itéletet. Ekkor némelyek kegyelemért esdekeltek. De Rákóczinak kötve volt a keze a dunántuliak miatt a főbűnösökre nézve. Szegedynek, kinek Bercsényiné rokona volt s más két kapitánynak halálbüntetését fogsággá változtatta át; Bezerédyre azonban a halálos itélet fentartatott, a végrehajtás december 18. délelőtti 10 órára volt kitűzve. Patak nagy lázban volt. Bezerédyt a város piacára vitték. Mikor a vár alatt elvitték, Rákóczi épen kinézett az ablakon. Bezerédi ekkor két kezét felemelvén s igy szólt: felséges uram, jusson eszébe felségednek, hogy 72 német tisztet öltem meg evvel a bilincses két kézzel. Rákóczinak könnyek gördültek szemébe. Bezerédy várta, hiába várta a kegyelmet; a dunántuli generálisok kijelentették, hogy ne kövesse Bezerédyvel szemben jó szive tanácsát, mert az egész dunántúli hadtest fellázad. Rákóczinak tehát nem állt módjában megkegyelmezni, de meg ekkor már az árulások napirenden voltak, (Ocskay, Turóc stb.) példát kellett adni. A vérpad veres posztóval volt beborítva. Bottka, a sógora nagyon félt, Bezerédi nem, sőt három dolgot kért, hogy engedjenek meg neki. Meg is engedték. A hadbiró Kanyári Pál kérdezte. Első kérése ez volt, hogy fogságában irt verseit elszavalhassa. Második kérése volt, hogy hosszú haját a hóhér ne vágja le, mert avval az ő felesége szokott játszani. Ő maga kötötte fel haját vérfagyasztó bátorsággal. Harmadik kérése az volt, hogy adjanak neki egy kis tükröt, mert ő százszor nézett már a halállal szembe és nem érzett semmi változást, s akarja tudni, hogy néz ki most. Belenézett s mosolyogva mondá: „nem veszek észre semmi változást.“ Előbb Bottkát térdeltették le. Bottka elájult, mire Bezerédy odaszólt: „sógor, jusson eszedbe, hogy mennyiszer verekedtünk osztrákkal, némettel, svéddel, és nem féltél, ne hozz rám szégyent.“ Ekkor Bottka letérdelt s a hóhér leütötte fejét. Ezután Bezerédy következett. Ő szembe nézett a hóhérral. Maga a hóhér reszketett s nem tudta egészen elvágni a nyakát; de azért azt irják, hogy kin nélkül múlt ki. Innen vitték koporsóba a nagy templomba.

Egyszer egy bolond hir fut a városon keresztül, hogy Bezerédy él s vér bugyog kriptájából. A fejedelemhez is eljutott e hir, a ki, hogy a népet megnyugtassa, felásatta s három napig közszemlére tétette ki. Később siremléket emeltek neki,sok verset irtak róla. Azután külön siremléket készitettek, a melyen Bezerédy Imre holtteste ki volt faragva s feje a hóna alá téve s mellette hóhérpallos feküdt. Ez a siremlék a felirattal együtt a nagy templomba volt beillesztve, de a nagy templom restauratioja alkalmával eltünt. Wenzel Gusztáv azt állitá, hogy be volt faragva valami kőbe, aztán némelyek szerint a várkertben látták volna kerti lócza gyanánt. Én nyomoztam és most tizenöt éve megmászkáltuk az én igen tisztelt barátommal, Ballagi Gézával a Veres tornyot s ott a kazamatákban találtam egy porral lepett követ. A botommal lepiszkáltam s ime: Bezerédy sirköve volt. Én megtettem a lépéseket, hogy a dolog tudomására jusson az ott lakó hatalmas urnak, hogy azt méltó helyére kell tenni s ha már császári generális, akkor épen ezt ne dobja ki, mert Bezerédy a császárért halt meg. Mind hiába. Most innen szólalok fel: Önök, zempléniek eszközöljék ki, hogy kiadassék eme kincs, a mi nem kell nekik a hatalmasoknak, kell a sárospataki kollegium muzeumának, vagy vigyék el Kassára. Nagyon kérem e szent helyről annyi lelkes honfiu és honleány jelenlétében, hogy azt onnan hozzák el. Ha más haszna nem lesz idejövetelemnek, ez elég jutalom lesz nekem.

A sárospataki országgyűlés után december 21-ikén elutazott Rákóczi Munkácsra. Az 1709 év, midőn a pestis dühöngött s majdnem tönkretette a kuruc sereget, ismét élénkséget hozott Patakra. Rákóczi itt időzött s a kormánytanácsot is ide hivták össze, 1710 volt az az esztendő, a mely Rákóczit Pataktól örökre elszakitotta. Áldott esztendő volt, jó terméssel, sok borral a hegyalján. Rákóczi a maga borait nagy mennyiségben küldötte Munkácsra s onnan Lengyelországba. Ekkor történt, hogy gr. Eszterházi Antal vezénylő tábornok itten volt s reá bizta Patakot. De ezek addig mulatoztak, hogy a labancok meglepték Eszterházit s itt Patak körül megverték s még hozzá Rákóczi akkori bortermésének javarészét is elfoglalták. Sárospataknak a történelemben való utolsó szereplése ez a szerencsétlen ütközet volt. Azóta Trautson herceg volt az ur Patakon.

A szatmári béke ugyan Rákóczinak kegyelmet igért, de ő ezt nem fogadta el, hanem elindult azon az utján, a honnan többé sohasem tért vissza s ekkor zendültek fel a kuruc bujdosó nóták, amelyekben Patak szintén nem egyszer van emlitve.

Ime, ezeket a vonásokat tartottam szükségesnek elmondani Rákóczinak Sárospatakhoz való viszonyáról s végzem azzal beszédemet: vajha adná az Isten, hogy immár beteljesednék a magyar nemzet óhaja, hogy Rákóczi Ferencznek a hamvai hazaszállittassanak. Én az ő ősz történetirója, nyugodt lélekkel halnék meg, mint aki elmondhatnám akkor: most már bocsásd el Uram szolgádat békével; ha beteljesednék, a mit mindig óhajtottam, amire mindig vágytam.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Vélemények az egyházi adó reform ügyében.

(Folytatás.)

XIX.

A mezőföldi egyházmegye véleménye.

Az egyházi adózás nagy fontosságú ügyének rendezésében — őszintén megvalljuk — határozottabb és sok tekintetben másforma intézkedéseket vártunk. Határozottság helyett ingadozás, habozás jellemzi ezt a javaslatot is, miként eddigi egyházi törvényeinket.

Ilyen határozatlansága a törvényjavaslat ezen részének az, hogy az egyházi adó — a fennálló gyakorlat szerint — kivethető és fizethető tisztán készpénzben; de kivethető és fizethető épenúgy szolgálmányokban és terményekben is. Holott nagyon eljött már annak az ideje, hogy azok a szolgálmányok, a melyek a lelkészi fizetéseknek majdnem egy évtizeddel történt felszámításakor még mint nagy értéket képviselők lettek fölszámítva és minél tovább, annál kevesebbet érnek és a melyeknek mindig nehezebbé váló teljesíttethetése miatt sok helyütt alig tudnak fogni gondnokot és dé ányt, mondjuk, ezek a szolgálmányok okvetetlenül megváltandók és így pénzben fizetendők lennének. És azok a termények, melyekkel ma már csak tehenest, kanászt, meg kálomista papot és tanítót fizetnek, szintén pénzben megváltandók, vagy legalább a mennyiben gabonát, tehát piaci árút képeznek, ne ürmértékben, melylyel az érték csökkentés könnyebben eszközölhető, hanem sulymértékben — megfelelő átszámítással — fizettessenek, mivel piacon csak ily mértékkel adhatók el.

Határozottan kimondandónak véljük tehát, a szolgálmányok mindenesetre megváltandók, a gabonanemű termények pedig suly-mértékben, egyáltalán minden termény a métermértékre átszámítva, ily mértékkel fizetendő.

Határozatlan és ingadozó a javaslat az adókulcs megállapításánál is, a mennyiben a 293—294. §§-okban a rendes adókulcs megállapítását az egyes egyházközségekre bízza; — az osztály-adó tekintetében, az eddigi gyakorlatot érintetlenül hagyja és csakis azokban a gyülekezetekben szabja meg, habár összeg megjelölése nélkül — az adókulcsot, melyek szükségleteik fedezése végett az egyetemes adózási alapból segélyt óhajtanak igénybe venni.

Pedig tudva van, hogy a mi magyar ref. gyülekezetünk $^{9}/_{10}$-ed részében a pusztán *személyi adózás* van érvényben, alig valami kis tekintettel a vagyoni állásra. Azt tehát, hogy az egyházközségek az adózásnak ezt a rendjét jövőre is fenntarthassák (293. §.) *nem megengedni*, hanem a 299. §. kötelező alkalmazásával *meggátolni kellene*; mert ez az igazságos, a terhet a személy és vagyon közt megosztó egyházi adó, a minő kivételesen néhány helyen már életbe is van léptetve és a hol a nép elég érett és önzetlen volt arra, hogy életbe léptesse, nincs vele semmi baj. Határozottan ki kell tehát mondani a 299. §-nak kötelező erejét (természetesen a személyi adó összegének és az állami adó $^{0}/_{0}$-ának megállapításával); mert az e kulcs szerint kivetendő egyházi adó vagy fedezi a szükségletet s akkor a gyülekezet segélyt úgy sem kérhet; vagy nem fedezi s ekkor ahoz mindegyiknek joga van. És pedig lehet reményleni, hogy a vagyoni állás kellő figyelembe vétele mellett csakis a legkisebb, legszegényebb, tehát kongruában és tanítói fizetés kiegészítésben már úgy is részesülő, tehát nem nagy igényű egyházaink szorúlnak, nem nagyon tetemes segélyre.

Határozottan meg kell állapítani az adókulcsot — és pedig a vagyoni állás figyelembe vételével — azért is, mert különben a gyülekezetek nagy részében a lélek számon alapuló személyi adó egymagában alkalmazva, továbbra is fennmarad és így egyházaink fenntartásának sulya azután is a legszegényebb néposztályra nehezűl. Mert az egyházközség jogait kiválóképen a presbitérium gyakorolja, az adókulcs megállapítására is, illetőleg annak a régi állapotban meghagyására döntő súlyú felfogása van. Ámde ez a presbitérium kivétel nélkűl minden egyházban a legvagyonosabb elemekből áll: ezek tehát soha sem fognak abban az irányban működni — ha csak törvény nem kényszeríti őket — hogy az egyházi adózásnál a vagyoni állás figyelembe vétessék, mert nyilván tudták, hogy a személyi adózás fentartása rájok nézve még akkor sem hátrányos, a mikor családi lélekszámuk az előfordúlni szokott legnagyobb számot eléri; ellenkező esetben meg végtelenül előnyös, tehát a pusztán személyi adózás mellett örökké megmaradnak.

Itt csak zsinati határozott intézkedés segíthet; tehát segíteni *kell*.

XX.

Az alsó-szabolcs hajdú-vidéki egyházmegye véleménye.

Az adó-kivetésnél *alapúl* az állami egyenes adók összegét, *kulcsúl* az állami egyenes adók bizonyos százalékát minden skála nélkűl, igazságosan keresztűlvíve fent és alant, a lerovás *módjául* a készpénz fizetés megvalósitandó és pedig kötelezően minden egyházra nézve.

Az egyházi adó *személyi* természetének megóvása végett azonban bizonyos mérsékelt személyi adó megállapítása is feltétlenül szükséges.

A 298. §-ban az *állami hozzájárúlás* igényletének alapja, vagyis az 1848. XX. t.-cz. kifejezetten törvénybe iktatandó.

Az egyetemes adózási alap segélyét igénybe venni akaró egyházakra nézve sem a tervezetben foglalt s az arányos teherviselés elvének meg nem felelő s a fordított fokozatosság visszás elvére alapított adózási rendszer teendő kötelezővé, hanem 2 kor. személyi adó mellett az állami egyenes adó $15^{0}/_{0}$-ának fizetése. Ebből $10^{0}/_{0}$ képezi a szorosan vett egyházi szükségletek, $5^{0}/_{0}$ az iskolai szükségletek fedezetét. Az állam is $5^{0}/_{0}$-ban állapította meg az iskolai pótadót!

XXI.

A beregi egyházmegye véleménye.

Egyetlen biztos pont a javaslatban a *személyi járandóság*, de a mi a $^{0}/_{0}$-os felszámításokat illeti: ezek elég bonyodalmasak s tekintve a felfelé csökkenő kulcsot: igazságtalanok is.

A 287. §. igy lenne módosítandó: Az adók kivetése az egyházak presbitériumai által történik az állami adófőkönyv alapján az állami egyenes adó után $10^{0}/_{0}$, a mely 200 koronát meg nem haladhat és személyadó 2 kor. vettetik ki pénzértékben.

A személy-adóból és az állami egyenes adó $10^{0}/_{0}$-ából 200 korona maximum megállapítása mellett befolyó jovedelmen felűl mutatkozó szükségleti hiány fedezésére az 1848. XX. t.-cz. alapján az állam-segély használandó.

A 299. §. is módosítandó a 287. §. mintájára: az egyházi adó-kulcs az egyenlő teher-viselés elvénél fogva is az összes magyar ref. egyházakban az állami adó $10^{0}/_{0}$-ban állapíttatnék meg.

XXII.

A békés-bánáti egyházmegye véleménye.

Az egyházi adóról szóló 296—310. §-ok újból átdolgozandók s minden egyházban egyöntetűen az állami egyenes adó alapján a vagyonosság tekintetbe vételével eszközölt osztályba sorozás útján a személyi és vagyoni egyházi adó mini-

mális és maximális összegben állapítandó meg, az 1848. évi XX. t.-cz. szellemében kieszközlendő államsegély igénybevétele mellett.

XXIII.

A debreceni egyházmegye véleménye.

A törvény-tervezetnek különösen az egyházi adózásra vonatkozó része nincs kellően előkészítve.

Váltassanak meg mindenütt a szolgálmányok, szüntettessék meg a termények fizetése; legyen mérsékelt *személyi-adó*, nem több 2, nem kevesebb 1 koronánál s az állami egyenes adók után %-os készpénz kivetés; a % magasságát s az azon az alapon kivethető egyházi adó maximumát állapítsa meg a zsinat és pedig nem regressive *fogyó*, hanem *fix* alakban.

A mi ezen adózási rendszer mellett fedezetlenül marad: követeljük, hogy az 1848. évi XX. t.-cz. szelleméből kifolyólag az állam által fedeztessék egyházi autonómiánk legkisebb csorbítása nélkül.

XXIV.

Az érmelléki egyházmegye véleménye.

Kétféle adó alkalmazandó: 1) *személyadó* 1 korona, a melyet minden *családfő* tartozik fizetni; 2) *rendes* egyházi és iskolai adó, a melyből a különféle fizetések, fenntartási költségek lennének fedezendők s ez az állami egyenes adó 10%-ában lenne megállapítandó kivétel nélkül mindenkivel szemben úgy azonban, hogy 200 koronánál többet senki ne fizessen. Az ezután mutatkozó hiány az 1848. XX. t.-cz alapján az állam által lenne fedezendő.

Az 1 korona személyi adóból befolyó jövedelem évenként az egyház rendkívüli szükségleteire lenne fordítható, vagy ilyen nem létében, mint egyház fenntartási alap lenne kezelendő, mely hosszú idők múltán csökkenthetné az állami hozzájárulás mérvét vagy összegét. A jelzett 10%-os egyházi s iskolai adót szedné a községi pénzszedő s a gondnoknak havonként számolna át.

XXV.

A felső-szabolcsi egyházmegye véleménye.

A tervezet mindenesetre haladás eddigi nyomasztó viszonyainkhoz képest. De szükséges

1. A 25%-os adókulcs megállapítása, a melyből 20% az egyház fenntartására, 5% az iskolára esnék.

2. A hol ebből az egyház szükséglete nem telik, ott az 1848. XX. t.-cz. alapján államsegély adandó.

(Folyt. köv.)

KÜLFÖLD.

Párisi levél.

(Egy kis reminiscentia. Rosenberg kanonok. Parochi bibornok.)

Kedves Szerkesztő Uram! Évek óta tartó hallgatásom után engedje meg, hogy a boldogult XIII. Leo udvaráról — illetve annak némely intriguájáról elcsevegjek egyet-mást.

Alig néhány hete, hogy az összes — még a magyar lapokat is bejárta a hír, hogy a franczia rendőrség letartóztatta a szökevény *toursi* kanonokot, Rosenberget.

A rendőrség csakugyan elfogott egy kath. papot, aki aztán igazolta, hogy ő csak egy szegény káplánja egy kis parochiának s nem azonos a sokat emlegetett kanonokkal.

Talán nem fogja untatni a „*nyájas*“ olvasót, ha felemlítem, ki volt ez a Rosenberg.

Egy elszászi zongora mester: Rosenberg Adolf nyolcz gyermekével költözött 1871-ben, a porosz occupatio után Párisba. A család Mózes vallásának hive és valamennyi tagja muzsikus volt; énekeltek, zongoráztak, cziteráztak, hegedűltek és hárfáztak.

Az ifju Moise Rosenbergnek szűk volt ez a környezet és kikeresztelkedett s mint nagyon eleven elméjű, ambitiozus fiu felvétette magát a *toursi* seminariumba. Lett belőle áldozár. — Elegáns, behízelgő, megnyerő modorával, fajánál ritka kellemes külsejével elbájolta. suggerálta hallgatóit, s főúri uj ismerősei által mi hamar a toursi káptalan tagja lett. Mint ilyen kezdte ezután eszeveszett vakmerő üzelmeit. — Előkelő urak és hölgyek meleg ajánló leveleivel bejutott a párisi magas aristokratiába s különféle jótékony intézmények alapítására milliókat gyűjtött össze. Az intézmények nem létesültek, a milliók eltüntek — isten tudja hová? De egy szép napon eltünt maga a kanonok ur is. De hát valami túlbuzgó detektiv felfedezte a Provance egyik félreeső falujában, egy csendes nyárspolgár személyében, aki Dupont név alatt egy minden kényelemmel ellátott villában két nevelt, 16—17 éves leánya körében nyugodtan élte világát.

A kanonok megsejtve inkognitója felfedeztetését, odább lépett és két kis leányát, az epedő szemü kreol Mónikát és az ábrándos, költői szép skót Sáráht ott hagyva — ill' a berek — nádak, erek — odébb állt. A franczia rendőrség aztán üthette a nyomát, mint ahogy ütötte is.

A többit Monsieur Bonnefout-tól — a Journal római tudósitójától tudom, aki maga is róm. kath. lelkész és a vatikánban benfentes.

Van a vatikánban egy nagyon nagy befolyásu polgári hivatalnok — él ma is, azért nevezzük egyszerüen Gróf X.-nek.

Signor X. alantas kis tisztviselő volt a pápai udvarnál, aki egy szép napon egy nagyon szegény, de bűvösen bájos leányt vett feleségül, és rövidesen egy másik még szebb napon arra ébredt, hogy gazdag, befolyásos ember és valamennyi bibornoknak jó barátja és hozzá római gróf lett belőle — a szerény, szegény kis irnokból.

Alárendelt hivatalát megtartotta, de a mellett oly ügyesen tudta érvényesiteni kedves biboros házi barátai befolyását, hogy az ő tudta, beleegyezése nélkül semmi ügy sem nyert elintézést.

A szép asszony már régen meghalt, de az özvegy férj befolyása szokásból, kegyeletből megmaradt és traditióvá lett.

Ép a *szeplőtlen fogantatás* magasztos ünnepére készült a szt. Curia és il signora *Conte X.* rengeteg módon el volt foglalva, mikor sáros, kopott reverendában, két hetes szakállal berontott hozzá a minden oldalról üldözött *Rosenberg* kanonok, mint egy Hamlet parodia.

Gróf X. kétségbe esve ismerte fel:

— Mi? maga az?

— Igen — felelt fagyosan *Rosenberg* — én vagyok a *toursi* kanonok, a bujdosó, az üldözött, akit kerget, kutat az érsekem, az Inquisitio, üldöznek *árváim*, fivéreim, nővéreim, hitelezőim — szóval az egész világ!

— Takarodjék innen, de rögtön — sziszegte a római főur — mivé leszek, ha elfogják, mikor innen kimegy?

— De nem fognak el — felelt a kanonok nyugodtan, — nem fognak el, mert nem megyek ki innen! Ön nem fog feljelenteni, mert akkor megtudnák, hogy ismertük mi egymást a bibornoknál (Parocchi) s nyomára jönnének annak a sok pénznek, amit magának küldtem a postán a régi jobb időkben. Ebből pedig botrány lenne! De a gróf úr okos és nem fog botrányt okozni úgy e?

És a gróf úr okos volt s nem okozott botrányt — és Rosenberg a sikkasztó, a leány csábító pap hetekig dús ellátásban részesült az X. gróf vatikáni lakásában ahol az üldözött martirt nem kereste senki. — Aztán bűnbánattal jelentkezett az Inquisitio előtt. A selma tudta, hogy ha a rendőrség fogja el, úgy egy kicsit bele kóstol a Cayenni bagnok levegőjébe, míg egyháza feje csak egy zárdába küldi vezekleni. „Bele egyezem az Inquisitió büntetésébe — mondta Rosenberg, s magában hozzá tette, hogy: az Inquisitió börtönei ma már nem léteznek, tehát legfeljebb egy kolostorba küldhetnek. Ez alatt a világ elfeledi csalásaimat, síkkasztásaimat, hamisitásaimat, csábitásaimat — mind ez elévül tíz év alatt — aztán ujra oltár elé léphetek feloldva, boldogan — bár egy kicsit megvénülve!

Ma már biztos helyen van valamely névtelen kolostorban. Ugyan nem leli e ott meg a hajdani Inquisitió börtöneinek minden rémét, kegyetlenségét?!

Fentebb emlitettem a Parocchi biboros nevét. Ez öreg enimentias urat circa egy fél év előtt kísirték örök nyugalomra.

Ha volt igaz, jó és tudományos ember valaha a Vatikánban, úgy ez ő volt.

Egy ember, aki úgy gyüjtötte az erényeket, mint más a porcellant, a régiséget vagy a posta bélyeget. — Ő is a IX Pius creaturája volt, mint gróf Pecci, prince Oreglio di San Stefano, a mostani Camerlengo.

Mikor XIII. Leo trónra lépett, régi barátját a minden izében finom diplomata Parocchit nevezte ki Róma vicariusává, — mivel ő maga, mint pápa a vatikán foglya lévén, nem intézhette püspöki megyéje ügyeit.

Parocchi — a Hochenlohe, Moneco — Lavalette, Bonaparte és Oreglia bibornokok nagy barátja közelebb állt a Szent Atyához valamennyinél. Növekvő hatalma, befolyása megijesztette a jó barátokat és a jó barátok actioba léptek.

A nyilt házat tartó, végtelen jó szivü és becsületes fő pap, becsületesnek tartván mindenkit, szivesen látott palotájában minden ujon bemutatott embert. Igy lett palotája az ő tudtán kivül a gazok, intrikusok gyülhelyévé. Igy hozták egyszer a gaz, százszor renegált Leon Taxil nevü pápai spiont — mint egy szerencsétlen üldözöttet. A bibornok megsajnálta, pártfogásába vette s helyette leveleket irt egy Dianna Vaugham nevü hölgynek, — aki csak az elvetemedett Taxil ördögi agyában élt.

Egy napon e levelezés napfényre került és Rampolla cardinalis egy jól szutenált sajtóval világra kürtöltette a skandalumot és Parocchi egy hét alatt lebukott arról a piedestálról, ahova harmincz év alatt jutott fel.

Es aztán napról-napra beszéltek róla. Egyszer az egyház rablott kincseivel trafikaló brigandok társaságában lelték az ősz papot, majd belekeverték a római herczegek uzsora kölcsönének közvetitésébe és a szegény jó öreg biboros hiába vergődött kétségbeesetten bizonyitva ártatlanságát, az ármány győzött s XIII Leo felmentette a római vicariatustól — és a méltatlan üldözés feletti keserüség kora sírba vitte a pápa legjobb, legbecsületesebb, legigazabb barátját.

(Vannak sokan, nagyon sokan, akik a „keserüség“ helyett "strichnint“ irnak. Lehet nekik van igazuk)

A XIV. és XV. Lajos udvarának ármányai jutnak eszembe. de ott asszonyok voltak hosszú hajjal és rövid észszel a szerzők — itt állitólagos férfiak szerepelnek kopasz fejjel s ez súlyositja tettöket, mivel egy nagy érdemü ember jótékony müködését tették tönkre.

Dr. Karó.

IRODALOM.

* **Riggenbach:** *Der Trinitarische Taufbefehl Matth. 28, 19.* Gütersloh. Bertelsmann. 1903. 8° 103. l. Ára 1·80 Márka. A német szak-tudomány képviselői közül Schürer göttingai prof. azt irja e munkácskára, hogy arra teljesen ráillik ez a mondás: desinit in piscem mulier formosa superne. (Theol. Literaturzeitung 15. sz.) . . . Alkalmazza pedig a nevezett tudós e tanúlmányra ezt a mondást azért, mert a 93-ik lapig neki, Schürernek tetsző dolgokat, mond, az utolsó tiz oldalon pedig neki nem tetszőket. Minket ez a német kritika nem érdekel, mi csupán arra figyelünk, hogy a kérdéssel az iró miképen birkózik meg? . . . Megbirkózik pedig két főkérdésnek a fejtegetésével, t. i. tárgyalja a jelzett szöveg kérdését és tárgyalja a szövegben levő jézusi nyilatkozatnak hitelességét is.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 21—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Tanácsbiró választás.** Az *alsó-zempléni* egyházmegye gyülekezetei a kitűzött szűkebb körű választás alkalmából 33—33 szavazattal *Ölbey János* rozvágyi lelkészt és *Vitányi Bertalan* szerencsi ügyvédet választották meg a lelkészi, illetőleg a világi tanácsbírói állásra.

— **Pályakérdések a sárospataki theol. és jogakadémián az 1903—1904-ik évre.** 1. Az 1903—4-iki *Vay kettős díjra*, — 50·40 és 33·60 kor. — áldozó csütörtöki egyházi beszéd irandó szabadon választott szöveg alapján. 2. Az 1901—2-ről felmaradt *Vay nagyobb díjra*, — 67 kor. — „Ösmertesse pályázó a Sárospatakon nyomatott bibliát, a hazai biblia forditás előzetes tényeinek feltüntetésével, különös tekintettel a forditók és javitók egyéni törekvéseire.“ 3. Az 1903—4-iki *Vay nagyobb díjra*, — 67 kor. — „Az egoismus, utilitarismus és altruismus erkölcsi jelentősége és értéke.“ 4. Az 1903—4-iki *Tóth-Fischer díjra*, — 60 kor. — „Magyarnyelvű hitvitázó irodalom 1688-tól 1790-ig.“ 5. Az 1902—3-iki *Pécely díjra*, — 84 kor. — „Buzinkai rhetorikája. 6. Az 1903—4-iki *Péceli díjra*, — 84 kor. — „Herbart élete, lélek — és neveléstana.“ 7. A M. T. Akadémia *Kazinczy-díjára*, — 10 db. cs. arany, — „Kazinczy nyelvújító elméletének forrásai.“ 8. Az 1903—4-iki *Kövy Okolicsányi díjra*, — 48 kor. — „Ösmertesse a pályázó a képviselő választások feletti biráskodásra nézve közjogunkban jelenleg fenálló elveket és gyakorlatot.“ 9. Az 1902—3-ról felmaradt *fél Tóth-Fischer díjra*, — 30

kor. — kiegészítve 18 koronával, tehát összesen 48 koronára: „A magyarság állapota, gyarapodása és biztosítékai a népmozgalmi adatok, különösen a négy legutóbbi népszámlálás alapján, rövid visszapillantással ezredéves történetére s méltányos tekintettel a gazdasági tényezőkre.“

— **Némely történet írók figyelmébe.** (*Beküldetett*) A pápai kellegium értesítője egy gimn. tanár székfoglaló értekezését is közli Károlyi (nem pedig „Károli,“ mint az illető írja) Péterről. Több kisebb-nagyobb tévedés és hiány van benne, de ezek közül csak egyet akarok ez alkalommal kiigazítani, ezt is csak azért, mert mostanában többfelé, másoknál is vettem észre. A mindszent hónapját ugyanis azon az alapon, hogy mindszent napja novemberben van, mostanában némelyek csak úgy gondolomra novembernek vélik s így helytelen dátumokat csempésznek be a történelembe. Igy tesz az említett tanúlmány-féle írója is, a mikor a nagyváradi hitvita idejét az 1560. évnek novemberére teszi, holott mindszent hónapjában, tehát októberben történt. Ezeket a hónap-elneve zéseket tudni kell, vagy utána kell nézni alkalom-adtával, de teljességgel nem szabad felületes eljárással meghamisítani a történelmet.

— **P. Nagy Gusztáv** síremlékére adakoztak újabban: 1. Szikszay Zoltán gyűjtőívén (Máramaros-Ugocsa): dr. Papp Tibor 1, Sarkady Mihály 1, Tóth Gábor 2, Szikszay Zoltán 2, Sárkány Lajos 0·50, Varga Károly 1, Dömény Zoltán 1, Biki Ferenc 2; Lévay József (Miskolc) 4; Vas Mihály gy. ívén (F.-Szabolcs): Vas Mihály 2, László Gyula 1, Balogh Ferenc 1; Dusza János (Hamva) 3 korona. — Hálás köszönöttel nyugtatványozza: Novák Lajos.

— **Értesítés.** *A sárospataki ev. ref. főiskolában* a jövő 1903—1904-ik iskolai év szeptember 1-én kezdődik. *A főgymnasiumban* (melynek I. II. osztálya párhúzamos) a javító, pótló és magánvizsgálatok szept. 1—2 napján, a fölvételek, beiratkozások szeptember 1—4-ig fognak végbemenni, s a tanitások 5-én megkezdődnek; a *theol.- és jogakadémián* pedig az előadásokra való jelentkezés határideje *szeptember 8- és 9-ike*. Az ujonnan jöttek az akadémiára 1—9-ig, a katonaságtól jövők október 8-ig vétetnek fel. Az előadások szeptember 11-én kezdődnek. Beiratási dij uj tanulók részére a gymnasiumban 4 korona, a theol.- és jogakadémián 8 korona. Tandij és egyéb czimeken a gymnasiumi tanulók közül az I—II-ik osztályú prot. vallásúak egész évre 50 koronát, nem protestánsok 66 koronát, a III—VIII. osztályúak, ha protestánsok 48 koronát, ha nem protestánsok 64 koronát fizetnek. A *theol. akadémián* a tandij egész évre 18 kor. A *jogakadémián* a prot. vallásúak egész évre tandij és egyéb cimeken 64 koronát, a nem protestánsok 86 koronát fizetnek. A theol. akadémia hallgatói s a prot. vallású joghallgatók az ünnepi követség (legatio) kedvezményét élvezik. A joghallgatók s gimn. tanulók tandij-elengedésben részesülhetnek s az erre vonatkozó kérvények aug. 25-éig a főiskolai igazgatósághoz nyujtandók be. Szorgalmas és jó előmenetelű tanulók szorgalmi dijakban és tápintézeti jótéteményben (ingyenes, 40 és 80 koronás helyek) részesülnek. A 120 koronás tápintézeti helyekre csak korlátolt számban vehetők fel a tanulók. A városban a főiskolai igazgatóság által engedélyezett helyekon szállás és élelmezés olcsó áron, átlag havi 24—35 koronáig kapható. Tudakozódásokra készséggel ad felvilágositást úgy a főgimn., mint az akad. igazgatói hivatal.

— **Fáj az igazság!** Az ultramontán lapoknak nagy szálka a szemükben a Sárospataki Lapok, a melynek kérlelhetlen igazság mondása mindig kihozza sodrukból a fekete sereghez tartozókat, a kiknek egyik toll-forgatójuk, *Auer István*, római pápai szent szabadalom alapján „*tüdősiáda*“ néven nevezi mindazokat a protestáns nyilatkozatokat, a melyek nem tartalmaznak gazsulirozást a pápások iránt. Legközelebb két „*tüdősiádát*“ szerkesztett ki az Alkotmány. Az egyik nem a Sárospataki Lapoké, hanem a rimaszombati e. prot. főgimnáziumban tanító *Komáromy Géza* tanár-társunké, a ki elég bátor volt 1902. október 31-ikén tanítványai előtt a reformációról beszélni, még pedig protestáns, tehát nem pápás szellemben, a másik a XIII. Leó halála alkalmából irott megemlékezésünk, a melyhez csatolja egyúttal a Debreceni Prot. Lapét is és mindkettőnek írójára kimondja, hogy *őrültek, agylágyúlásban szenvedők* . . . . Mi nem kutatjuk sem Auer Istvánnak, sem az Alkotmány egyetlen más írójának sem az elmebeli állapotát, hanem azt minden kutatás nélkül is megállapithatjuk, hogy a kik *igy irnak*: azok nem beszámitható emberek, a kik az igazságot úgy akarják elütni, a hogyan tisztességes erkölcsi érzületű emberek soha sem szokták tenni. Ha fáj az igazság: tessék tűrni! Ha pedig nem igazat mondanának a protestáns irók: tessék megcáfolni. De az nem cáfolás, hogy Alkotmányék bolondoknak nyilvánitják a protestáns irókat! Ezt még XIII. Leó sem tanította, pedig ő sok mindenfélét hirdetett encyklikáiban. Mi pedig csak irjuk továbbra is a pápásoknak fájdalmakat okozó igazságokat!

— **Nyilvános nyugtázás.** Az abauji ev. ref. egyházmegye lelkészi és tanitói kara által 1903. julius 14-ikén a kékedi fördőben tartott táncmulatság jövedelme e következő volt: Bevétel 411 kor. 80 fillér. Kiadás 202 kor. 80 fillér. Tisztajövedelem 209 korona. Jegyeiket megváltották Treznadel Antal 5, Bodnár Endre, Gasko Gyula, Vita Károly 2 korona. Felülfizettek Csoma István 8, Stépán Endre 6, Brzorád Rezső és Révész Kálmán 5, Molnár István, Vajda Károly 3, Ablonczy Pál, id. Antalfy László, Beregszászy István, Demeczky Ferenc, Kertész Lajos, Kovács Béláné, Dr. Nagy Béla, Péderi Bertalan, Reichman Bertalan 2—2 kor., id. Idrányi Ferencz, Sebők Sándor 1—1 kor. Fogadják mindannyian hálás köszönetünket Bacskay Sándor ev. ref. lelkész, pénztárnok.

— **Ultramontán gyalázkodás a kassai Rákóczi-ünnep alkalmából.** Július 20-ikán Kassán országos jelentőségű Rákóczi-ünnepély volt, a melyen megjelent magának a törvényhozásnak a képviselete is, hogy emelje a Rákóczi ereklye-kiállitással összekötött ünneplésnek a fényét, Ebből az alkalomból, igen helyesen, a politikai lapok lelkesítő cikkeket közöltek, hogy ők is jelezzék a kassai ünnepély fontosságát s áldozati tüzet gyújtsanak a dicső hősök emlékezetének. Az *Alkotmány* is odaállt a többiek sorába, de ünnepi megemlékezése nem lett egyéb, miut a Rákóczi szabadság-harcához hasonló szabadság-harcot vivott *Bocskay István és Bethlen Gábor gyalázása*. Ugyanis ezt irja az Alkotmány a 177-ik számában: „Rákóczinak volt mit vesztenie. Vesztett is. A ki tudja, hogy mennyit, elszörnyűködik rajta. *Csak mellesleg említjük meg, hogy Bocskay-Bethlenék a maguk személyére nézve nemhogy nem vesztettek semmit, de nyertek. Mert végtől-végig paktállak, békét kötöttek, Fenegyerekeskedtek, de föl nem áldoztak semmit . . .*“ Hát ám tessék a protestánsoknak bevenni ezt a gyalázkodást és ne szóljanak róla egy szót sem, hanem ez a felfogás visszautasítás nélkül hadd verjen gyökeret a közvéleményben s az elámított közvélemény hadd hirdesse ezt igazság gyanánt! Mert ne gondolja azt senki, hogy ez csak elszólás. Egészen célzatos dolog ez és öntudatos eljárás, a melynek gyümölcseként jelentkezett, a mint tudjuk, a gróf Zichy ismert nyilatkozata: nagyobb csapás volt a reformácio a magyar hazára a tatárjárásnál és török dúlásnál . . . És mi fogadni merünk, hogy a rómaiak csakugyan úgy gondolkoznak Bocskayról és Bethlenről, mint fenegyerekekről csak azért, mert protestánsok valának! . . . Hogy az ilyen *gyalázkodás* becstelen dolog, az bizonyos, dehát célt szentesítő!

— **Úrnapi körmenet-történetek a külföldön.** Köztudomásu dolog, hogy nálunk ez idő szerint az uralkadó

*

vallás tagadása dacára is van uralkodó vallás s ez a római, a melynek a magyar állam, a városok, falvak, megyék mindent megadnak, a mit csak kíván. Így a nagyszámú körmenetek alkalmával dehogy állja útját akár a kormány, akár a városi vagy falusi előljáróság annak, hogy a közlekedés akadályoztassék, az ember-forgalom lejárattassék stb. Sőt saját tapasztalatunk szerint a protestánsok is kényszeríttetnek, ha véletlenül a körmenetelők közzé kerülnek, kalapot levenni, ájtatosságot mutatni stb. Hát a külföldön mindez színtén így történt eddig. Most azonban fordulat állott be. Ugyanis különösen Franciaországban, a hol a törvény így szól: a hol más vallásúak is laknak, a körmenet csak a templom mellett mehet végbe: a papság miatt sodrukból kijött atheisták, antiklerikálisok, szociálisták stb. az úrnapi körmeneteket mindenfelé megakadályozták. Az egyik helyen a transsubstantinátiót magasztaló papot nem engedték szóhoz jutni, a másikon a szentséget tartóztatták fel, a harmadikon összezördüléssel, szitkozódással hátráltatták a menetet, a negyediken és sok máson egyenesen verekedésre került a dolog . . . És akadnak, a kik ezért a protestánsokat hibáztatják, holott a klérus visszaélései ezeknek az indító okai.

— **Adatok az oxfordi biblia kiadásokról.** Oxfordban több, mint 300 esztendő óta nyomtatják s adják ki a bibliát, ez idő szerint nem kevesebb, mint 150-féle nyelven. Nem ritka az az eset, hogy egyszerre 100,000 példányt is rendelnek meg. A biblia oxfordi angol kiadásának immár 110-ik kiadása van használatban. Megemlíthetjük azt is, hogy mikor Anglia a könyvnyomtatásnak Angliában való elterjedése 400-ik évfordulóját ünnepelték: Gladstone az ünneplő gyülekezetnek egy olyan biblia-példányt mutatott be, a melyet az ünnepnap előtti hajnalban kezdtek nyomni s az ünnepély megnyitásakor kötötték be!

— **KÉRELEM. Tisztelettel kérjük Lapunk előfizetőit, hogy a lejárt előfizetést sziveskedjenek megujítani. Kérjük a tagsági díjaknak is beküldését mindazok részéről, a kik irodalmi körünknek vidéki tagjai. A „Sárospataki Irodalmi Kör" pénztári hivatala.**

Szerkesztői üzenetek.

K. Z. Amerika. A kétszeri pályázati hirdetést tartalmazó lap példányt tisztárs ur nevére elküldettem. A hirdetés dija, a két közlésért: 6 korona, a melyet a kiadóhivatalhoz kérek küldeni. — *R. L.* A személyes találkozás rövid idő alatt megtörténik. — *Érdeklődő.* Az én tápintézeti felügyelői állásomról való lemondásomnak oka a főiskolai igazgatótanács ez évi február havi jegyzőkönyvének 87-ik számában tisztán és világosan elő van adva, t. i. hogy „a mai étkező helyiség és csapat-rendszer mellett felügyelői s ellenőrzői kötelességemet magamat megnyugtatólag nem teljesithetem." Ezt az okot olyannak találtam, a mely lemondásomat visszavonhatatlanná tette. — *Tudakozódó.* A főiskolai nyomda korszerű fejlesztésének kérdése most van napirenden. Legyünk jó reménységben, hogy sikerrel fogják megoldani. — *Sz. B.* A küldeményt megkaptad-e? A részletes birálatra nem vállalkozhatom.

Pályázat.

Az amerikai magyar ref. lelkészi állásokra pályázat hirdetettik.

Rev. Dr. T. J. Barkley, az egyesült államokbeli ref. egyház belmissziói bizottságának a titkára, ezen bizottság julius első napjain tartott gyülésének határozatából megbizta és fölhatalmazta alólirottat, hogy az üresedésben lévő phoenixvillei, Pa., és perthamboyi, N. J. magyar ref. lelkészi állásokat magyarországi ref. lelkészekkel a lehető legrövidebb idő alatt betöltse. Ezen megbízás és fölhatalmazás következtében a nevezett lelkészi állásokra ezennel pályázatot hirdetek.

1. Phoenixville város Pennsylvánia államban Philadelphia közelében. Jövedelem: készpénz fizetés évente 840 dollár és lakás; ezen kívül stóla (keresztelés 2 dollár) és az anyaegyházhoz tartozó nagy kiterjedésü misszió kör területén, istenitiszteletek alkalmával befolyó persely pénz. Összes jövedelem 1200—1300 dollárra van értékelve.

2. Perh Amboy város New Jersey államban, New York közelében. Jövedelem; készpénzben évente 600 dollár, ezenkivül stóla (fenti dijazás szerint) és az ezen körlelkészséghez tartozó 7 (hét) társegyház gondozásáért külön megállapított havi fizetés. Összes jövedelem 1300—1400 dollárra van értékelve.

3. Teendők: a rendes lelkészi teendők végzése.

4. Egy dollár öt koronának felel meg.

5. A megválasztott lelkészek mindegyikének, ha nőtlen, 100—100 dollár, ha pedig családos, 150—150 dollár utiköltséget küldök.

6. Pályázati kérvények keresztlevél és szolgálati bizonyítvány másolatával e cimre küldendők: Rev. Z. Kuthy, 121 Seventh Street, New York, U. S. A.

7. A megválasztandó lelkészeknek a szept. 29-én Hamburgból induló Deutschland nevü kk. gyorshajóval kell jönniök; e hajón jönnek Kuthy Elemér derecskei, Bihar m. s. lelkész és Nánássy Lajos s. lelkész jelenleg baseli theológus urak is, itteni lelkészi állásuk elfoglalására.

New-York, julius 7, 1903. *Kuthy Zoltán,*
2—2 new-yorki ref. lelkész.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉS.

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle ***„POKLOS"*** szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

17—30

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **32.** (1129.) **szám.** *Sárospatak, 1903. augusztus 10.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Őrálló: Az általánositott vád. — Szabályrendelet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára. — Matusz Mihály: Néhány szó a tiszánnineni ev. ref. egyházkerület népiskoláiban használt tankönyvek átdolgozásához. — Zsinati ügyek. — Soós Lajos: Falusi levelek. — Sütő Kálmán: A gálszécsi ev. ref. egyház templom szentelési ünnepélye. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Az általánositott vád.

— Válaszul Paganosnak és társainak. —

A mikor a „Kapuzáráskor“ cimü cikkemet megirtam, eszembe sem jutott, hogy abból a szempontból fogják irásomat birálat tárgyává tenni, a melyből Paganos tette, a kinek közleménye valószinüleg azért került az „Iskolai ügy“ rovatba, mert az iskolát akarta védelmezni a tanárokban és tanitókban, mint par excellence iskolai ügyet szolgáló egyénekben. Természetesen az én felfogásom nem lehetett döntő a következményt illetőleg s igy el kell fogadnom a birálat irányát, hogy azt alkalmam legyen visszautasitani.

Egyszerüen visszautasitom az *általánositást*, a melyet velem, mint Őrállóval szemben a tanárokra és tanitókra vonatkozólag tett megjegyzéseim alapján, jónak látott Paganos latba vetni. A sorok között való olvasást kellett volna végeznie Paganosnak az általam hangoztatott kifogások emlegetését tartalmazó közleményben, a mint ezt egészen helyesen cselekedte a „Falusi levelek“ irója, a kinek egyetlen észrevétele, t. i. hogy „nem hiszi, hogy volna olyan tanító, a ki tanitványait elkisérné a templom-ajtóig, de maga nem megy be a templomba,“ teljesen elegendő bizonyság a mellett, hogy megértette, a miket irtam.

Miről is van szó tulajdonképen? Nem másról, mint arról, hogy ma már mindinkább kezdenek megfeledkezni arról az igazságról, a melyet a bibliai bölcs igy fejezett ki: „*minden bölcseségnek kezdete az Urnak félelme*,“ a mely meg nem jelent másat, mint azt, hogy azokban az intézetekben, a melyekben bölcseségre, tudásra, élet-tapasztalati tanúságokra vezérlik s oktatják az ember-fiakat, főként ha úgynevezett vallásos társaságok, erkölcsi testületek által tartatnak azok fenn: az oktatásnak, a nevelésnek el kell valamiképen árúlnia azt, hogy vallásos jellegü s nem vallási közönyösségét kifejezésre juttató.

A kérdés egészen érthető, t. i. vajjon a mi *felekezeti iskoláink az alsó, a közép és a felső fokon megfelelnek-e annak a felekezeti jellegnek*, a melyre még eddig büszkék voltunk s a melyért még eddig senkinek sem volt oka pirulni, mert ennek a magyar kálvinista egyháznak vallás-erkölcsi eszméi kiállták a legnagyobb megpróbáltatásokat is akkor, a mikor lelkipásztorai s tanitói, a mikor világi emberei készek voltak érettök életöket s véröket feláldozni, a mikor a gályarabságnak a rettenetes kinjait viselték s a mikor a börtön és a vérpad voltak ama próbakövek, a melyek által a hivők hitet tettek hitökről.

Hát én nem szeretek a nevekre való hivatkozással dönteni fontos kérdésekben és személyi dolgoknak előtérbe állításával sem akarom a becsületbe és jellembe vágó kérdéseket elintézni, azért senki fiának a szép szeméért sem vagyok hajlandó a vád általánosítását visszautasítva: az egyes ismert egyéneket megnevezni, kipellengérezni. Hanem egyenesen felhívom az érdeklődőket arra: vajjon felekezeti álláspontunknak megfelelőnek tartják-é azt, ha iskolánknak vezetői például a mi urvacsora osztásunkkor tüntetőleg távol maradnak; vajjon felekezeti álláspontunk kifejezésre juttatásának minősitik-é azt, ha a gyermekek az éneklésben nem gyakoroltatván: a templomi éneklésben sincsen köszönet, mert ha a gyermekek nem taníttattak, a felnőttek sem tudnak, hiszen régi igazság az: a mit nem tanult meg Jancsi, aligha tanulja meg a János? Vajjon református középiskoláink értesitőit lapozgatva, a cimet leszámítva: ki tudja-é valaki valamiből olvasni a református szellemet? És a felsőbb iskolák némelyikéről hangzó hirek után vajjon kicsoda lesz az a bona fide itélő ember, a ki például jogtanárokról hallván, hogy azok csak nagy ritkán jelennek meg felekezeti istentiszteleteinken, ilyen módon a felekezeti oktatás és nevelés ügyét szolgálják?!

Nem árulok zsákban macskát: kimondom egész nyiltan és határozottan azt, hogy szerintem minden tanítónak, tanitónőnek s tanárnak, a ki református iskolánál szolgál, a nevelés általános törvényénél és a vallásos példaadás el nem téveszthető kötelezettségénél fogva egyenesen erkölcsi kötelessége épen a rendes és rendkivüli istentiszteleteken való megjelenés! Mert azt sem a sárospataki, sem a miskolci főgimnáziumnak, vagy bármely intézetnek nem irom a javára, a mit egész határozottan tudok, hogy például a konfirmációi rendkivüli istentisztelet olyan tanári részvétlenség mellett folyt le egyszer s máskor a melyért csak pirulnia lehet magának a református egyháznak.

Soh'se mentegessük magunkat! Még ha általánositottam volna is a vádat abban a „Kapuzáráskor“ cimü cikkben, a mit nem tettem: még akkor sem

követtem volna el főben járó bűnt, mert igaza van Soós Lajosnak, hogy tulajdonképen annak a felekezeti főhatóságnak válik a szégyenére minden sporadikus eset, a mely a vallás-erkölcsi mulasztást tartalmazza, a melynek nincs elegendő ereje ahoz, hogy az eseteket megszüntesse és lehetetlenné tegye. Ha a lelkésznek *mindennap* kötelessége az istentiszteleten való megjelenés: a református tanítóknak s tanároknak csak nem elviselhetetlen dolog vasárnaponként *egyszer* megjelenni az Isten házában?

Valljuk meg egészen nyiltan és őszintén: félre faragnak a mi embereink a protestáns szabadság roszúl értelmezése következtében s a félrefaragásnak nagyobb hatása van, mint az egyenes járásnak. Sem a testületi szellem, sem az előljáróság szeme nem elegendő arra, hogy a bajt orvosoljuk, mert ez olyan mélyen gyökerezik, hogy csak így megszellőztetve lehet hozzáférkőzni.

Hát én hozzáférhetővé akartam s igyekeztem tenni ezt a bajunkat minden általánosított és személyesitett vádolás nélkül. És bár sokan zokon veszik eljárásomat: Isten és emberek előtt viselem a felelősséget érte, a mely különben is igen édes felelősség, mert anyaszentegyházunk igazságának és becsületének a mentésével, a hitben, vallásosságban és erkölcsi érzületben való nevelésnek a biztositásával áll összeköttetésben. Ezért a fejemet betörhetik ugyan, de az igazság igazság marad. Őralló.

ISKOLAI ÜGY.

Szabályrendelet

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára.

(Folytatás.)

C. Több tanitós iskolában.

39. §. *Tantestület.* Három és több tanitós iskola tanitói tanitótestületeta lkotnak, melynek elnöke az igazgató tanitó; jegyzője a tan. testület legfiatalabb tagja.

A tanitó testület minden hónapban ülést tart, melynek napját az egész tanévre kihatólag a tanitó testület első ülésén határozza meg.

Az ülésekről vezetandő s 24 órán belül elkészitett jegyzőkönyvet az igazgató tanitó által kinevezett 1 vagy 2 tag hitelesíti.

Az igazgató tanitó jogositva van azon tanitótól, aki személyeskedik, tanitótársát sérti, vagy egy tárgyhoz többször hozzászól, az ülésen a szót megvonni.

Rendkivüli esetekben a sürgősség megokolásával az igazgatótanitó rendkivüli ülést is hivhat össze.

40. §. A tanitótestületi ülések rendes tárgyai:

a) Az igazgató előterjeszti a tanitóknak tanitási eredményére s esetleg a tapasztalt hiányokra vonatkozó észrevételeit.

Ha ezen hiányok a tanterv, órarend vagy szabályrendelet követelményeinek elmulasztására, vagy hanyagságra vonatkoznak, vita nélkül jegyzőkönyvbe igtatandók s az érdekelt tanitók által tudomásúl veendők.

Paedagogiai, didaktikai vagy methodikai észrevételei azonban megvitatandók, s a tanitó figyelmeztetése csak szótöbbséggel hozott határozat alapján jegyzőkönyvezendő.

b) A tanitótestület minden ülésén tanácskozik a tantárgyak helyes módszertani tanitásáról, a nevelés és tanitás összhangzatos irányitásáról, az iskolai fegyelemről s az iskola bel-életének minden kérdéséről.

c) Az osztály tanitók az általok elvégzett tananyagból s a tanúlók nagyobb fegyelmi vétségeiről minden havi ülésen szóbeli jelentést tesznek.

d) Tárgyalja mindazon ügyeket, melyeket jelen szabályrendelet a tanitótestület ügykörébe útal.

41. §. *Igazgató tanitó.* Az igazgató tanitót az iskolai szék meghallgatásával a presbyterium választja.

Teendői:

a) Kezeli az iskola irattárát, vezeti az igtató könyvet (és posta könyvet.)

b) A tanitók közreműködésével vezeti a beiratásokat.

c) Beszedi a tanitóktól a mulasztási kimutatásokat s azokat az iskola széki elnöknek kézbesitőkönyv mellett átküldi.

d) Tervet készit az osztályoknak a tanitók között való beosztására nézve s ezt a tanitótestület egyetértésével az iskola szék elé terjeszti.

e) A felsőbb hatóságoktól érkezett rendeleteket és megkereséseket a tanitókkal közli és láttamoztatja, s a mennyiben szükséges, azokat határozat hozatal végett a tanitó testület elé terjeszti.

f) Őrködik, hogy minden tanitó a tanitási órákat pontosan megtartsa.

g) Minden tanitó osztályát havonként meglátogatja, mely alkalommal megvizsgálja a rendtartási könyveket; meggyőződik, hogy a tanitó megtartja-e az órarendet, s feldolgozza-e a megállapitott tananyagot; a tanulókhoz az órarend szerinti tantárgyból kérdéseket intézhet; megfigyeli az iskolai rendet, fegyelmet s a tanulók magaviseletét, taneszközeiknek s ruházatjuknak tisztaságát, végre látogatását a látogatási és haladási naplóba bejegyzi. Ilyen iskola látogatásai alkalmával a saját osztályát a legközelebbi teremben működő tanitóra bizza, ki a felügyeletet elvállalni köteles.

h) Az igazgató tanitó gondoskodik az ágyban fekvő beteg tanitó rövid helyettesitéséről is. Ha a tanitó családjában ragályos betegség lépne fel, a járvány lefolytáig a tanitó az iskolában meg nem jelenhetik.

i) Az igazgató tanitó minden tanév végén a vezetése alatt álló iskola beléletéről jelentést készit, azt a tanitótestületnek bemutatja, majd az iskola székhez felterjeszti.

j) Az igazgató tanitó (egytanitós iskolában az iskola széki elnök) különös gonddal őrködik, hogy a szülék a tanitói tekintélyt meg ne sértsék; de ha ilyen sértés mégis előfordulna, minthogy az 1878. V. t. cz. 270. §.-nak 2. pontja és a 461. §. szempont-

jából bármilyen jellegű nyilvános iskolánál működő tanitó közhivatalnoknak tekintendő — az ilyen sértésnek megtorlása iránt az isk. széki elnöknek jelentést tesz, a ki a megtorló bünvádi eljárás megindítása iránt, a kir. ügyészséget megkeresi.

42. §. *Osztály tanitó.*

Az osztály tanitó kötelességei:

a) Tanitványainak erkölcsi, testi és szellemi nevelését és oktatását ezen szabályrendelet és az egyházkerületi tanterv értelmében vezeti.

b) Tanóráit pontosan megtartja.

c) Őrködik tanitványai szorgalma és magaviselete felett.

d) A rendtartási könyveket pontosan vezeti s azokat megőrzi.

e) Tanitványaival szeretetteljesen s a neveléstan elvei szerint bánik; azokat egymás iránti gyöngéd s a felnőttek iránti tiszteletteljes magaviseletre szoktatja, a vallásos érzületet bennök folytonosan ápolja és fejleszti, tanitványait ünnep és vasárnapokon a templomba kíséri s ott rájok felügyel; továbbá tanitványainak gyöngéit, hibáit, rosz szokásait javitgatja.

f) Felügyel, hogy úgy az iskola, mint a tanitványok ruhája, könyvei, dolgozatai tiszták legyenek.

g) A tanitótestületi gyűléseken pontosan résztvesz.

h) A leltár mellett kezelt tanszerekről s iskolai butorokról felelős.

i) Végre, ha osztályában gyanús beteg gyermek lenne, azt haza küldi s az igazgató utján az orvosnak tudomására hozza.

(Folyt. köv.)

Néhány szó

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskoláiban használt tankönyvek átdolgozásához.*

— Felolvastatott a harangod-megyaszói ev. ref tanitók körének Csanáloson tartott értekezletén. —

Mindenkor nagy tisztelettel viseltettem és elismeréssel vagyok azon tanférfiak iránt, a kik alkalmas népiskolai tankönyvek szerkesztésével és azok fokozatos javitásával a tanügynek óhajtanak hasznos szolgálatot tenni. A korral mindnyájunknak haladnunk kell, semmi újitás elől el nem zárkózhatunk; sőt örömmel kell fogadnunk a tanügybarátoknak, a tankönyviróknak, a népiskolai tanitás sikeresebbé tételére, kevesebb fáradsággal több eredmény elérésére törekvő újitásait, alkotásait. Ellenben ugyanezen czél és szempontból határozottan tiltakoznunk kell nekünk népiskolai tanitóknak a tankönyv átdolgozók semmi jelentős alappal nem biró, sokszor lényegtelen, legtöbbször szükségtelen és mellőzhető újitásai, változtatásai ellen.

Ha figyelemmel kisérjük a tiszáninneni egyházkerület által népiskoláink számára kiadott könyveinkben található s az átdolgozások folytán majdnem évről-évre ismétlődő újitásokat, illetve változtatásokat s azt, hogy az átdolgozott tankönyvek forgalomba hozatnak, mielőtt a régibb kiadás példányai elfogytak volna, mivel ezek az újabb és régibb kiadványok együtt forognak kézen iskoláinkban: minden tanitó érzi, hogy ez az ő munkáját végtelen megnehezíti, eredményét csökkenti.

Mi gyakorló tanitók tudjuk, hogy a reál tantárgyaknál, földrajz, természetrajz, történelem, valamint az ó-és ujszövetségi történetek tanitásánál a módszeres eljárás az, hogy a következő órai tananyagot elbeszéljük, kikérdezzük, elolvastatjuk. Tudjuk, hogy a falusi népiskolában nem egyszer kényszerhelyzetbe jövünk, hogy az elmaradott, talán későn feladott, vagy gyengébb tehetségű gyermeket, a ki már néha 11 éves, leginkább vallásos oktatás és számtanitás czéljából át kell vinnünk a II-ik osztályból a III-ikba; holott még ő a gépies olvasás nehézségét sem küzdötte le teljesen. Ha már most az ő, talán testvére által használt, vagy ócskán megvett tankönyve más kiadású s tartalma lényegesen eltér az előtte olvasott gyermek tankönyvétől: zavarba jön, mikor az olvasásnál a sor reá kerül, s nem folytathatja az olvasmányt, mert előtte nem a szomszédja által olvasott sorok állanak és igy azon órán nem tehet szert annyi gyakorlottságra, mintha az egy osztályban használatban lévő minden tankönyv egyenlő tartalmú lenne.

Egészen szükségtelen és lényegtelen változások még a legmesteribb tankönyv-iróink átdolgozásiban is gyakran jönnek elő. Ott van például a Dezső Lajos II. osztályu olvasókönyvében. Példabeszédek, közmondások az első lapon. Az 1898-iki kiadásban az 1. szám alatti feltűnően eltér az 1900 iki kiadástól. A 3-ik szám alatti első 7 sor egyenlő, a 8-ik sor az egyik könyvben: „Czigányrajkó is kedves az anyjának", a másikban e helyett van: „Búsuljon a ló, nagy a feje." A 4-ik szám alattiban az egyikben az első sor: „Késedelem, veszedelem." A másikban: „Elnyomta a buzgóság." A többi sorok egyenlők. Az 5. 6 számú példabeszédek ismét egyenlők. A 7. számúban az első kilencz sor egyenlő; a tizedik sor az egyikben: „Napok jönnek, napok mennek", a másikban: „Elragadtak a lovak." Az egyikben a 11-ik sor ez: „Az emberek nem pihennek." A másikban ez teljesen hiányzik. A 8. 9. 10-szám alattiak ismét ugyanazonosak.

A 31-ik olvasmányban „A szájhős" ben közölt versek határozottan jobbak az 1898-iki kiadásuakban, mint az 1900-ikiban. Az előbbiben ez áll: „Kis madarak innen elrepüljetek, ide vissza egyhamar ne jöjjetek, mert Dicsekvő Jancsi ide akar jőni, közületek százat le akarna lőni." Az utóbbiban ennek megfelelő sorok ezek: „Kis madarak repüljetek, ide vissza ne jöjjetek, mert Dicsekvő Jancsi jő, közületek százat lő." Az első versben határozott állitások foglaltatnak, mig a másodikban ezen sor: közületek százat lő, mintha hiányos lenne, helyesebb volna igy: Közületek lelő, de ezt meg a vers mérete nem engedi meg; de jobb az első versnek utolsó sora azért is, mert még nem lő, csak akar lőni. A jobbat roszabbal cseréli fel, mintha mindenképen az lenne a főczél, hogy az uj kiadásban az átdolgozó változtasson.

Ezen olvasókönyvben a természetrajzi leirásokban a lényegtelen változtatások egész sokaságával

*

* Ezt a felolvasást közölni valónak tartjuk részint azért, hogy tájékozást nyerjenek az érdekeltek a gyakorlati emberek kivánságairól, részint azért, hogy megkezdjük azoknak a véleményeknek közrebocsátást, a melyeket maga az Irodalmi kör kért a tanitói körök-től főként a népiskolai vallástani kézikönyvekről. Szerk.

találkozhatunk. A sok közül ismertetésül egyet hozok fel. Nem érthető, hogy miért kellett az egyik kiadásban „A tehén“ czimü olvasmányban ezen mondatot: „Nyáron a mezőre hajtják, télen az istallóból étetik“ öt sorral feljebb tenni az egyik kiadásban, mint a másikban van.

Nem akarok én senkivel szemben, aki a tankönyvirás nehéz munkájával foglalkozik s nekünk gyakorló tanitóknak még nehezebb, munkánkat megkönnyíteni igyekeznek, tiszteletlenséget elkövetni, midőn eme változtatásokat kifogásolom, de szólok mert a szükségtelen változtatások kellemetlenségét mi tanitók érezzük. S mert tanitótársaim és főképen a tanügy érdekében szót emelni, szoros és elengedhetlen kötelességemnek ismerem.

Az idő és tér szűke miatt nem sorolhatom elő, de nem is tartom szükségesnek elősorolni egyenkint mindazon felesleges változtatásokat, melyektől az Ó és ujszövetségben, Földrajzban, Természetrajzban, mint nyüzsgő hangyáktól a hangyaboly, hemzsegnek tankönyveink, hanem ismétlem, hogy osztatlan népes iskolákban a tanitók sulyos terhét még nehezebbé teszik s a tanitás eredményét koczkára vetik ezek a változtatások mind az ideig, míg az irodalmi kör által a régi és átdolgozott tankönyvek együtt bocsáttatnak forgalomba.

Az emlékezőtehetség fejlesztése czéljából az Ó és ujszövetségi történeteket, Magyarország történelmét, könyvnélkülöztetni kell, (ámbár vannak tanférfiak, kiknek elvük: a mindenféle tananyagnak olvasókönyvek útján leendő elsajátittatása.) Ha már most van a négy felső osztályban 15—15 növendék kétféle tankönyvvel; miután a tanitónak magának is be kell emléznie azt, amit növendékeitől kiván: nem képzelek olyan tehetséget, nem ismerek oly éles elméjü tanitót, aki 50—60 felsőbb osztálybeli gyermek tanitásánál vissza tudna emlékezni arra, hogy melyik tanitványától melyik kiadású könyv szerint kérdezzen; sőt a kétféle tananyag összezavarodik a tanitó agyában is, amint — nem szégyenkezem bevallani — ez velem is megtörtént.

A kétféle tankönyv kikerülésének az volna egyetlen megoldási mikéntje, hogy ha a szülőket köteleznők minden gyermek számára uj tankönyvek beszerzésére; csakhogy ezt a mai terhes megélhetési viszonyok között megkísérleni is bűn és nem is vehető rá a szüle, hogy minden gyermekét uj tankönyvvel lássa el, kiváltképen pedig akkor, midőn idősebb gyermeke után teljesen jó állapotban lévő könyvet adhat át kisebb gyermekének.

Azután, ha már minden áron át kell dolgozni tankönyveinket attól a követelménytől vezéreltetve, hogy az átdolgozás ne csak látszólagos legyen s csak az átdolgozónak hozzon hasznot, hanem javítás legyen: kerülendő az átdolgozásoknál a gondolatoknak mesterkélt, nehezen megmagyarázható szavakban való kifejezése is, illetőleg az érthetőknek érthetetlenekkel helyettesítése.

Például: A Magyarország történetében a Hunyadi János kormányzóságáról irott versben a régibb kiadásban ez van irva: „Sohasem bizhatták volna (t. i. az ország kormányát) jobb kezekre, híven őrködött ő a kül- s belügyekre.“ Az újban az ennek megfelelő sorok ezek: „Sohasem bízhatták volna jobb kezekre, ki hű, nagy és erős volt a veszélyekre.“ Nagynak, hűnek és erősnek nem a veszélyekre, hanem a veszélyekben lehet lenni, nem hűek, de bátrak lehetünk a veszélyekben. Az előbbi két sor jobb az utóbbinál, könnyebben is megérthető a gyermek által, helyesebben is kifejezi ugyanazt a gondolatot. Miért hát a változtatás?

Végül amennyiben magyar népünknek a vers iránt eléggé jól kifejlett érzéke van, meg kellett volna hagyni, s mert kiküszöböltetett, be kell venni a földrajzban az egyes megyék versben leirását, mert tapasztalati tény, hogy 50 éves emberek is hiven megtartották emlékezetben a versben tanitott földrajzot, a mely kivonatban tartalmazza az egyes megyéket: mig a legjobban betanult földrajzi próza is csakhamar a feledés tengerében vész el. Kivánatos az is, hogy a földrajzban az idegen hangzásu szavak pl. Schönbrunn, Franzensbad, Leibach, Niemen, Dnieper stb. zárjel között kiejtés szerint is kirassanak.

Fel kellett volna még a Természetrajzban és már az Abcében is szintén több helyen előforduló szükségtelen változtatásokat is említenem és példákkal megvilágitanom. De mert ezeket úgy is ismeri mindenik tanítótársam, nem szólok róluk, hanem kifejezem abbeli óhajtásomat: hasson oda *„Irodalmi körünk“* hogy *tankönyveink* átdolgozói *népiskolai tankönyveink átdolgozásánál az oktatásra egyáltalában nem üdvös, czéltalan, sok nehézséget okozó lényegtelen változtatásokat lehetőleg kerüljék.*

Matusz Mihály,
takta-szadai tanitó.

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Vélemények az egyházi adó reform ügyében.

(Folytatás.)

XXVI.

A heves nagy-kunsági egyházmegye véleménye.

A törvény-tervezetnek az egyházi adóról szóló részét még *általánosságban* is elveti s ujra átdolgozandónak határozza a gyűlés, mert az alap-elvet, a melyen felépült, fenntarthatónak, illetőleg fenntartandónak nem tekinti.

Az általános óhajtás, hogy hitfeleink a más felekezetű ker. állampolgárokkal szemben elviselhetetlen egyházi adózás terhe alól felmentessenek s ez által az egyháziatlanság egyik folytonosan izgató mérge eltávolittassék: nem látszik elérhetőnek a tervezetben foglalt javaslat alapján, mely mig egyrészről a kivihetetlenségig bonyodalmas és az egyes egyházakra terhes és költséges előmunkálatokat ró a tervezett osztályba sorozással, másrészről nem alkalmas általános orvoslásra és csak az élelmesebbek terhein könnyitene.

Gyökeres orvoslásra van szükség s közóhajtásnak mondható ma már a köztudatba átment egyedül helyes mód az 1848, XX. t.-cz. részleges megvalósításának kiküzdése.

Az 1848. XX. t.-cz. teljes megvalósitását nem kivánjuk, részint azért, mert az által autonómiánkon üttetnék olyan seb, mely elvérzésünket vonná maga után; másrészről azért, mert a mi pusztán egyházi kötelesség: annak terheit az államtól kérni és várni nem tartjuk összeegyeztethetőnek egyházunk szellemével. De viszont a mi nem kiválóképen egyházi feladat, a miben évszázadok óta a magyar államnak, a magyar nemzetiségnek segitett ev. ref. anyaszentegyházunk: az iskolák fenntartása főképen állami feladat levén: ott jogosan követelhetünk az államtól támogatást akkor, midőn egyházunk a folyton növekedő iskolai terhek alatt már-már végkép kimerül.

Az állami követelmények miatt elviselhetetlenné vált iskolai terhek miatt nem engedhetjük egyházainkat végromlásra jutni.

Épen ezért tehát, mint alapelvet, elfogadásra javasolja a közgyülés, hogy *autonómiánk épségben tartása mellett az 1848. XX. t. cz. 3. szakasza értelmében eszközöljön ki a zsinat az ev. ref. egyház részére a meglevő iskolai jövedelem forrásokból nem fedezhető összes iskolai kiadásoknak megfelelő állami hozzájárulást (nem államsegélyt!) az egyházaknak, mint egyházaknak saját egyházi céljaikra szükséges összegek fedezéséről pedig ev. ref. egyházunk önmaga gondoskodik és pedig ugy,* hogy megállapitandó egy bizonyos személyi, vagy még helyesebben *párbér* összeg, még pedig készpénzben s az ezen forrásból nem fedezhető többi egyházi szükséglet az állami egyenes adó alapján kivetendő $^0/_0$-os adóval pótoltassék, a bonyolult és nem igazságos osztályba sorozás mellőzésével.*

XXVII.

A nagy-károlyi egyházmegye véleménye.

Legyen mérsékelt adó-kulcs (például 10 $^0/_0$) az állami adó után számitva és mindenütt készpénzben fizetve; az ebből származó jövedelem, hozzáadva az ingatlanok és alapitványok tiszta hozadékát, alkotná a szükséges fedezetet, a még szükséges fedezetet pedig az állam adná az 1848 XX. t. cz. alapján, a melyet nem könyörögni, de követelni kell.

XXVIII.

A nagyszalontai egyházmegye véleménye.

Egyházi adó 20 éven aluli egyháztagokra sem saját személyük, sem azon családfő terhére, a kinek családjához tartoznak, ki nem vethetők, kivévén, ha házasságban élnek vagy ha önállólag külön vagyonnal birnak.

Özvegyek a személyi adónak felét fizetik (299 §. a) és b) pontja közzé.)

XXIX.

A szatmári egyházmegye véleménye.

Személyi adó 1 korona legyen.

Az állami egyenes adó után fizetett egyházi adó 10 $^0/_0$ legyen.

XXX.

A deési egyházmegye véleménye.

Az egyházi adóról szóló törvénytervezetet *változatlanúl* elfogadja a közgyűlés.

XXXI.

Az erdő-vidéki egyházmegye véleménye.

A konventi munkálatot teljesen elfogadja a közgyülés azon egyszerű oknál fogva, hogy a kezdeményezésben már határozott vivmányt lát az adó-reform ügyében.

XXXII.

A görgényi egyházmegye véleménye.

A hetedik részt, mely az egyházi adóról tárgyal, teljes szövegében elfogadja egyházmegyénk.

XXXIII.

A küküllői egyházmegye véleménye.

Személy-adó 2 kor. helyett 1 kor. legyen. (299. §.)

Egyébként felkérendő a konvent, hogy az adóügyi-tervezet felfüggesztésével foglaljon erélyesen állást az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtása érdekében és követelje ennek a törvény intenciói szerint való végrehajtását.

* Lehetetlen meg nem jegyeznünk erre a felfogásra azt, hogy a r. kath. egyház *nemcsak iskolai*, hanem *egyházi szükségleteit* is fedezi állami javakból, miért ne járuljon tehát az állam a ref. egyház *egyházi* szükségleteinek a fedezéséhez is? Szerk.

XXXIV.

A marosi egyházmegye véleménye.

A 297—301. §-okban foglalt adó-reform általánosan kötelezővé teendő minden egyházközségre nézve s ez a törvény kihirdetésétől számitandó 1 év keretén belül mindenütt végrehajtandó. A törvényben pedig teljes biztositék nyujtandó arra nézve, hogy a 297—301. §-okban foglalt adó-reformok következtében az állam az egyház költségvetési jogát nem fogja korlátozni.

XXXV.

A nagy-enyedi egyházmegye véleménye.

A 298. és ehez tartozó §-ok egy uj alapot, az egyetemes adózási alapot létesitik. Szükséges, hogy az egyetemes egyház a képének az állam által leendő megváltása céljából illetékes helyen további halogatás nélkül tegye meg a szükséges lépéseket, a mely által gyökeres orvoslást fog nyerni a kepélés miatt nyomorúságos állapot.

XXXVI.

A nagy-szebeni egyházmegye véleménye.

Nincs véleménye, hanem a tervezetet fogadja el szó nélkül.

(Folyt. köv.)

Falusi levelek.

Kedves Szerkesztő Uram! . . .

A falusi ész nagyon alant jár. Ezt magamon is számtalanszor tapasztaltam, kedves Szerkesztő uram. Különben is falun minden alant jár. Még a nap is alant kél, egész lent a föld peremén. Bezzeg városon magas minden, még a nap is magasan kél. Nem csoda aztán, ha a környezet nívója megfekszi a lelket, vagy felemeli a lelket. Például, a ki egész életében tanyasi béres volt, utójára olyan lusta lesz, mint egy mustra-ökör; a ki meg parádés kocsis volt, olyan rátarti lesz, mint egy paripa. Az egyhúzomban való mesterség átalakitja az ember testét, lelkét.

Tehát a falusi ész nagyon alant jár, kedves szerkesztő uram, nehéz a felfogása, kurta az itélete.

Bölcs Salamon mondja a Példabeszédek könyvében: „E három megfoghatatlan előttem és e négy dolgot nem tudom: *a keselyünek utát az égben, — a kigyónak utát a köszíklán, — a hajónak nyomát a mély tengeren és a férfiunak utát a leányzóval.*“

Magam is három, illetve négy dolog felett töprengek egy idő óta. Nem olyan fontos dolgok ugyan, mint a Salamon bölcsé, de egy kis *falusi észre* elég nyugtalanitók s közerkölcs szempontjából is érdemesek a megvitatásra, vagy legalább felemlitésre.

Tehát menjünk sorjába.

Első a saskeselyű, azaz hogy *a prot. irod. társaság egy fontos intézkedése az Egyháztörténeti Adattár* ügyében.

Hogy is mondja a tájékoztató: *„hazai prot. egyháztörténelmünk intensivebb és alaposabb tanulmányozása érdekében.“*

Ezek az adatok mind diák nyelven jelentek meg még eddig.

Eszembe jutott sokszor, régi gyermekkoromból, mikor valami érdekes históriát mondott el x—y., hát egyszer csak, a legérdekesebb helyen igy zárta be: *a többi diákúl van!*

Ez jutott eszembe, kedves szerkesztő uram, valahányszor a Szemlében az *Adattárig* jutottam.

A többi diákul van!

Szeretném tudni, *hány olvasótársam olvasta tovább, ha diákul volt is!*

Én fölteszek minden jóakaratot, vagy jószándékot, ugy a szerkesztőség, mint az olvasóközönség részéről, de azt is fölteszem — falusi eszemmel az igaz — hogy a különben tudós professzor urak kilencven percentje is abbahagyta az olvasást. *a többi diákul van!* — nem is említve a *Szemle* többi olvasóit, diák nyelv elől elég korán megugrott urak és nem urak elég nagy percentjét.

Igaz, hogy okos ember előtt nem a *numerus* (ennyit tud mindenki diákul!) dönt s annak a nehány *értőnek* érdeke nagyobb sulylyal esik *„prot. egyháztörténetünk intensivebb és alaposabb tanulmányozása érdekének“* mérlegében. Azonban, tisztelettel legyen mondva, *nem lehetne-é feltárni az alantjáró falusi ész előtt is e régi, bizonyára becses kincseket, olyan formán, hogy magyar forditásban tennék közzé, jelezve az eredeti hol létét?*! Hiszen nem lehet mindenki hegyi cédrus, azonban a völgyekben rejtett izsópocskáknak is jól esik a nap fénye és növelő melege! . .

Mit mond hozzá kedves szerkesztő uram? . . .*

Mily nehéz nekünk a római békóból kibontakozni!!. . . Mert nem igaz ám az, hogy ez *csak* nyelvkérdés! Óh a nyelv mindig viszi a maga szellemét! A római gondolkodás, akarva, nem akarva, belopózik a diák nyelvvel. Ez a római gondolkodás fojtogatja a ker. szellemet, már kétezer év óta. Mert bizony, más szellem a római szellem, más szellem a krisztusi szellem! Csak le kell hatolni a dolog mélyére. És én inkább óhajtanám, az én falusi alantjáró eszemmel hogy az egész római szellemvilág csucsúljon a Léthe puha kebelén, s csak mint régi tisztes emlék foglaljon helyet a szúmírok mellett, minthogy folyvást utjában áll annak az *új égnek és új földnek*, melyet még mindig várunk!

A római szellemről minden rázkódás nélkül mehetek át a római pápára.

Szégyenemre be kell vallanom, hogy nem tartozom a művelt emberek közé. A sasok vijogták és a szúnyogok döngicselték, *hogy az egész művelt világ mély gyászba borult a pápa halála miatt . . .*

O dii immortales! . . . minő hipokrita világ! . . .

Egy ember talán van a kerek ég alatt, a ki sajnálkozik miatta: az ő magyar huszárja, a ki ott hagyja a jó menázsit!

„Min veszteségünk az, a mit siratunk!“

Ez az igaz, való beszéd!

Ki vesztett valamit a pápa halálával? . . . Mikor ómaga is azt mondta utolsó lehelletével, *hogy a pápa örökéletü!*

Azt hiszem, hogy Rómán kívül is van még *világ*, a mely számot tart némi műveltségre s a kiknek körmük sem fájult meg a pápa halála miatt, *sőt velem együtt őszintén óhajtják, vajha sohasem támadna fel a pápaság, sem ezen, sem a más világon!*

De hát legyen úgy, a hogy lehet. Emberi tudásunk oly bizonytalan, hogy illuziók nélkül meg nem élhetnek a jámbor lelkek. Ha valaki azt képzeli, hogy a pápa papucsa neki idvességet szerez, hát csak csókolgassa, *izlés dolga minden a világon.* Ha a jó isten eltűri, miért ne tűrnők mi kicsiny emberek! De ha én megmosolygom a szent jámborság kis játékait, hagyjanak nekem is békét s ne jajgasson és ne átkozódjék, vén asszony módjára, a tisztes *angyalvár*, ha a *karaván halad!* Bizony nem tisztességes dolog, még csak nem is józanészszerű, ráfogni a nem pápistákra, hogy azok is könyben usztak a szent öreg koporsója fölött.

* Azt, hogy igaza van S. L.-nek! Szerk.

Miért??? . . .

Hát hol van megírva az újtestamentomban *hogy a halottakat sajnálni kell?* Hát nem az örökélet fénye és melege sugárzik a biblia minden sorából? Hát az igaz lelkek nem Krisztushoz jutnak? *„Jertek el én atyámnak áldottai, birjátok az országot!“* Igy hivja Jezus az igazakat. Ha tehát igaz volt Pecci Joakim inkább örüljenek igaz barátai az ő örökboldogságra jutásán! Szó sincs róla, ezt is dörgi Krisztusunk: *„Átkozottak! menjetek az örök tűzre! . . .“* — no már erre egy kicsit borsózik a hivők háta! Az ilyen sors már szánalmat gerjeszt. Isten mentsen különben, hogy mi a Krisztus itélő munkájába avatkozzunk. Előtte a hármas korona sem különb a koldusbotnál, sőt tudjuk, hogy a tűrő Lázár rongyai fénypalástokká változnak, míg a gazdag hipokrita bibor-bársonya pokolfenekén sültfött! Ne sajnáljuk hát a szent öreget, ha szent volt, ha pedig nem? . . . hát akkor se tehetünk ellene.

Nekem két dolog jut eszembe, kedves szerkesztő uram.

Az egyik az, hogy számtalan sopánkodó körlevelei és nyilatkozatai között, olvastam legközelebbi azon nyilatkozatát, mely szerint mód nélkül kijött flegmájából őszentsége, a protestánsok szaporodása miatt Rómában.

Azt mondta, hogy az igaz hit meggyengülésének oka a pápa világi hatalmának elvesztése, vagy elrablása . . . Meghiszem azt!

De Krisztus urunk mást mondott ám! . . . *„Nem szolgálhattok egyszerre Istennek és a Mammonnak!“* Ha a pápaság hatalmát csupán a pénzen épitheti és tarthatja fenn, hol van az őszinte vallásos léleknek hegyeket mozgató ereje?! . . . . Bizony Rómában nincs ilyen! . . . Sőt hogy Olaszországban sincs, azt is csak a vak nem látja. A tavaszszal volt Rómában egy nemzetközi gazda-kongresszus. Tőlünk is voltak számosan, az országos magyar gazdasági egyesület firmája alatt. Kirándulások is voltak a vidékre és egyik magyar gazda, mellesleg megjegyezve jó kathólikus érzelmű, leírta tapasztalatait a *Gazdasági Lapok* tárcájában. Mondhatom, tanuságos jellemzését adta az egyedül idvezítő befolyásnak az olasz gazdasági állapotokra! . . . Nem hijába aztán, ha oly nagyon szeretik az olaszok a pápaságot és papságot!!

No meg a franciák! . . .

Igazán nehéz az ilyen magamforma falusi észjárással nem megérzeni, hanem csak gyanitani, vagy konyítani is annak a méltóságos siránkozásnak igaz okát, midőn minduntalan zug a refrén: *az egész művelt világ . . .*

Szégyellem, kedves szerkesztő uram, de nem érzem magam az ilyen művelt világhoz tartozónak. S szinte egy óriás színjátszó társaságot látok magam előtt, olvasva azt a sok cifra hókusz-pókuszt, mely a pápaság misztériumát körülveszi, fenntartja életében és halálában.

„Óh én szerelmes Jézusom! . . . minő nyereséges üzlet cégtáblája lett a te kezed!“

„Az isten az emberek bolondságait a magasból csak neveti,“ mondja Pál apostol.

Hát nem is tehet egyebet!

Ez a másik, a mi eszembe jutott.

Most már áttérek a *harmadik dologra*, a mi motoszkál a fejembe.

Hanem jó lenne pihenni egy kicsit, mert majd megúnja a t. cz. olvasóközönség,

Most *a többi diákul van!*

Isten áldja meg kedves szerkesztő ur!

Soós Lajos.

A gálszécsi ev. ref. egyház templomszentelési ünnepélye.

Örömünnepe volt f. é. aug. 2-ikán a fényes történeti múlttal dicsekvő, a XVII. század elején két lelkipásztor vezetése allatt állott s a XVIII. század 2-ik évtizedéig oly népes és virágzó gálszécsi ev. ref. egyház gyülekezetének. Ekkor szentelték fel ugyanis a város egyik legszebb pontján levő, az idők viharai által erősen megviselt, most pedig díszesen megujított templomát. A különben csendes város már a kora reggeli órákban szokatlanúl mozgalmas képet öltött s a közelből és távolból érkező hivek serege a Piac-téren fekvő megujított templom körül csoportosúlt, várva a templomszentelési ünnepély kezdetét Ezt megelőzőleg azonban egy 180 kilogrammos harang avattatott fel gyülekezeti ének, Hutka József esperes magasztos imája és Péter Mihály helybeli lelkésznek a harang jelentőségét ecsetelő, szivet lelket megragadó beszéde kiséretében. Tiz órakor megkondultak a harangok, lágyan csengő szóval hivogatva a hiveket a templomszentelési isteni tiszteletre. A harangszó elhangzása után Huska József esperes vezetése mellett megindúlt a lelkészlakon egybegyűlt lelkészek, 12 ev. ref. és egy ev. lelkészből álló kis csapata a felszentelendő templom felé, kisérve a jelenlevő világiak által. A templom elé érve, Péter Mihály helybeli lelkész szép beszéd kiséretében nyujtotta át az esperesnek a templom kulcsát, mire az esperes hasonló szép szavakban válaszolva, megnyitotta a templomot az Atyának és Fiunak és Szentlélek Istennek nevébe. Pár perc alatt szinűltig megtelt a templom diszes előkelő közönséggel, melynek soraiban más vallás-felekezetbelieket is eleget láthattunk. Fennálló és a 233-ik dicséret 2 első versszakának Pánthy Bertalan orgonakisérete mellett való eléneklése után Hutka József esperes lépett a szószékre s imádkozott szívből iövőleg és szívhez szólólag, áhitatra ragadva a lelkeket.

Utána Janka Károly homonnai missiói lelkész ment fel a szószékre s tartott tetszéssel fogadott egyházi beszédet a Luk. ev. 10. r. 5. verse alapján, szép szónoki előadással prédikálván békességet 1. e háznak; 2. e háziaknak. Rövid ima és gyülekezeti ének után Kádár János legenyei lelkész lépett az urasztala elé, s mondott szép alkalmi agendát. Majd a szentjegyek kiosztása következett, a kenyeret Gyarmathy Soma b.-ujlaki lelkész, a bort Kádár János egy másik lelkésztársunkkal osztván ki a hivek számára. Ugyancsak Gyarmathy Soma keresztelt egy gyermeket, s ezzel a templomi ünnepies istenitisztelet véget ért.

Mig a hivek egy része a templomban buzgólkodott az Istennek tiszteletében, addig a másik és pedig a sokkalta nagyobb rész a templomon kivül hallgatta Sütő Kálmán miglészi lelkész magyar és Kiss Tamás málcai lelkész tót nyelvű alkalmi egyházi beszédeit.

A templomon kívűl tartott istenitisztelet után a könnrekedt hivek a lassanként üresedő templomba siettek a szentjegyek elvételére és 615 egyén részesűlt az uri szent-vacsorában. Isten dicsőségére e napon mintegy 500 kor. adakozás történt. Az egyház lelkésze megirta ez alkalomból a templom történetét, s a könyvecske 250 példányát a nép mihamar csaknem teljesen szétkapkodta.

Templom után bankett volt a „Nemzeti szálló"-ban, melyen mintegy 50-en vettünk részt, tisztán férfiak, az egyház vendégeiűl. A nők a lelkészlakon voltak szivesen látott vendégek. A bankett során számos felköszöntő hangzott el. A közebéd után Péter Mihály lelkész vendégszerető házánál gyűltünk össze, hol vidám hangulatban sokáig voltunk együtt. Nem hagyhatom említés nélkül, hogy az áldozatkészségéről ismert Bessenyey István miglészi földbirtokos és egyházmegyei tanácsbiró e napon a homonnai egyháznak iskolaépitésre 100 koronát, a gálszécsinek 60 koronát adományozott.

A gálszécsi templom ujitás 6000 koronába került. Ebből mintegy 4000 korona kiadás talált fedezetet s mindebből másfél év előtt még egy fillér sem volt meg. A kiváló buzgóságú lelkész buzditása, kérése, sürgetése stb. teremtette azt elő az utolsó fillérig, körvöradomány gyüjtés kieszközlése, táncmulatságok rendezése s a hivek és a helybeli társadalom lelkiismeretének felébresztése által. Találjon jutalmat fáradozásaiért önnön lelkiismeretében és minden jók elismerésében. De találjanak jutalmat mindazok is, kik a szent cél megvalósítását áldozataikkal valláskülömbség nélkül elősegitették. Az a megujitott hajlék pedig hadd legyen a lelki világosság és hazaszeretet terjesztője, hogy az abból kisugárzó szellem mindig egyesiteni tudja nagy és szent célok közös munkálására az ottani társadalom minden egyes tagját felekezeti külömbség nélkül. Nyugodjék meg azon az Úrnak kegyelme s álljon fenn az idők végeig. *Sütő Kálmán.*

IRODALOM.

* **Jegyzőkönyv** a magyarországi ev. ref. egyház egyetemes *konventjének* 1903 jun. 3—6. napjain tartott üléséről. Kiadta: *Sass Béla*, konventi jegyző. 315 lap. E tartalmas kötetben a szokásos évi jelentések mellett főként az egyetemes énekügyi bizottság részletes jelentése hivja fel a figyelmet, valamint az a jelentés, a melyet a domesztika 1892—1902. évi állapotáról a zsinat elé fognak terjeszteni, a melyből kitetszik, hogy ezt az intézményünket 20 év alatt mive fejlesztették. Kár, hogy ez a jelentés, a mely külön lenyomatban is megjelent, mindenáron azt *is* akarja bizonyitani, hogy *csak* a központosított kezelés mellett lehetett eredményt elérni. Kár pedig ezt bizonyitgatni megkisérleni azért. mert igy még inkább állást foglalhatnak a decentralisálás mellett, mert ha kis % mellett is szép eredményt értek el, nagy % mellett feltétlenül *szebb* eredmény mutatkoznék a 20 év alatt. A jegyzőkönyvnek a nagyobb részét a mellékletek alkotják (105—315. lapok). Birósági ügy 4 volt a konvent előtt.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 22—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Esperes-választás.** Az alsó-borsodi egyházmegye gyülekezetei a szükebb körű szavazás alkalmával 30 szavazattal *Nagy Ignácz* helyettes-esperest s egyházkerületi tanácsbirót választották meg esperesül.

— **Tanácsbiró-választás.** Az alsó-borsodi egyházmegyében az állásáról lemondott Szathmáry Király Pál helyére *Bonis Bertalan* főszolgabirót választották meg 38 szavazattal világi tanácsbirónak a Bizony Ákosra esett 20 szavazattal szemben.

— **Ultramontán igazság.** A nagy német birodalomban nem régen folytak le az u. n. birodalmi választások, a melyek ezúttal is a centrum-pártnak kedveztek annyiban, a mennyiben ez a párt kapott legtöbb képviselőt most is, mint eddig, de

ennek a pártnak a többségi jellegét nagy mértékben kisebbíti az a körülmény, hogy az u. n. szociálisták nyertek legtöbb új helyet s igen megszaporodva mentek be a birodalmi gyűlésbe. Ez a körülmény sehogy sem tetszik az ultramontánoknak s kapja magát az „Augsburger Postzeitung" és nagy cikkelyekben a protestánsokat okolja azért, hogy a *szociáldemokrácia* olyan erősen terjed. Ez az okozás természetesen vádolás s ez a vádolás az ultramontán igazság, a melynek alaptalan voltát egészen kézzelfoghatólag bizonyítja be a következő statisztika: Belgium, Franciaország és Olaszország tagadhatlanúl pápások és kicsoda vonja kétségbe, hogy ezekben az államokban a szociálizmus ugyancsak erős?! Vajjon a többség utramontánizmusnak visszahatásaként nem tekinthető e a szociálizmus s így az utóbbinak nem az első-é az oka?... Vagy ám nézze meg bárki is a német birodalmi választásokat, vajjon azok nem arról tanuskodnak-é, hogy a pápizmus az oka a szociálizmusnak, annak, a mely ellen olyan erősen kardoskodik? Ott van például Felső-Bajorország, a melyben tudvalevőleg alig van protestáns. Itt a római kath. választók 36·7%-ával 66·4% szociáldemokrata szavazat áll szemben, sőt ha *München* városát is beleveszszük a számításba: a szociáldemokrata párt Felső-Bajorországban 81·1%-ra emelkedik. Ez a jelenség tapasztalható Alsó-Bajorországban is, a hol a centrum-pártnak 50·8% szavazatát lenyomja a szociáldemokrata-párt 19·7% szavazata. És hogy a statisztika még jobban megcsúfolja az ultramantásokat, megemlítjük azt is, hogy Közép-Franciaországban, a hol a lakosság legnagyobb részben protestáns: a szociáldemokrata-párt csak 29·5% szavazattal rendelkezik.

Felelős szerkesztő: Dr. TÜDŐS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS"* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

20—39

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Váczi-körút 63. sz.
által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

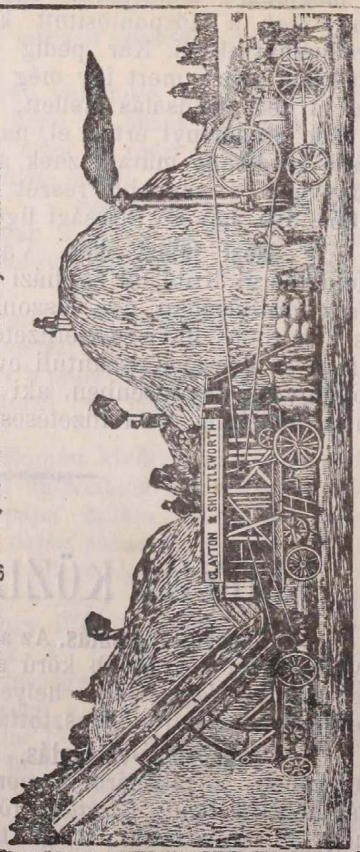

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rostálk, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill" legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukor cza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes szél-ekék,

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Ferencz József keserűvíz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **33.** (1130.) **szám.** *Sárospatak, 1903. augusztus 17.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdős István: Pásztor Sámuel (1859—1903.) — T. I.: Pápa választás után. — Szabályrendelet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára. — Zsinati ügyek. — Soós Lajos: Falusi levelek. — Szuhay Benedek: A felső-borsodi lelkész-értekezlet gyűlése. — Sütő Kálmán: A felső-zempléni tanító-egyesület gyűlése. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Pásztor Sámuel
1859—1903.

Még érzem baráti jobbjának szoritását, — még hallom hangjának megtört, szakgatott hullámzását, amint az utolsó szívesség megtétele után, elvégezvén, amit reám bízott, kór-ágya mellett ültem s gondolataim a bekövetkező véggel foglalatoskodtak, amelynek testi jelei oda valának irva arczára, mert meg valának számlálva órái, a melyek után az örökkévalóság lesz hazája.

És a fájdalomnak testébe adatott tövisei miatt keletkezett szenvedések augusztus 12-én, kevéssel a déli 12 óra előtt, elvégezték romboló munkájukat, miután hosszú félesztendőn át tartott a végenyészet felé való szemmellátható sietése a kór által megtámadott szervezetnek.

Megpihent a kiállott nagy szenvedések után, — elszunnyadt édes övéinek szerető karjai között, szeretteinek könyes tekinteteivel kisértetve végső útjára, a honnan ezt küldi vigasztalásúl itt maradt kedveseinek: veletek van az Ur, a kinek gondja van reátok s veletek az én soha meg nem szűnő, még az örökkévalóságban is értetek aggódó szeretetem!

* * *

A sárospataki főiskola ormán a gyászt hirdető zászló nagy veszteségről beszél mindazoknak, a kik tisztában vannak azzal, hogy e főiskolában minő tisztet töltött be Pásztor Sámuel?

Annak a pátriárchális és soha eléggé meg nem becsülhető hagyománynak volt a beszélő bizonysága Pásztor Sámuelnek a főiskolában való szereplése, a mely hagyomány lemondásra kényszeríti a fiatal embert a főiskola iránt érzett szeretetéből kifolyólag a jövőnek szebb, biztosabb kilátásairól, a mely hagyomány vonzotta az ifjút a tüzhelyhez még akkor is, a mikor a választásnak külső körülményei magának az ifjúnak sem tetszettek és a mely hagyomány feledtetni tudta vele még azt az általa is ismert, sok tekintetben mostoha helyzetet, a melyben az általa elfogadott tanszék már hosszú időn át, sőt állandóan vesztegelt a főiskolában.

Egy ifjú, a kit a társadalmi életben kedvessé szivesen látottá tevő tulajdonok ékesítenek, a kinek van a kálvinista lelkipásztori pálya iránt igen-igen mélyen gyökerező rokonszenve, hivatás érzete, sőt magas fokú lelkesedése, a mely a Krisztus evangyéliomának hirdetését, az akkori viszonyok között szinte feltűnő odaadással végezteti vele, a kinek van nagy, igen nagy kötelességtudása s aztán azokkal a jámbor, azokkal az egyszerű falusi kálvinista emberekkel való bánni tudása, a melylyel megvetheté alapját a sikerekkel kecsegtethető jövőjének: az az ifjú oda hagyá az általa szeretett, a családjában firól fira átöröklődött pályát azért, hogy a sárospataki főiskolának egy sem szellemi, sem anyagi szempontból soha eléggé nem méltányolt állásában szolgálatokat tehessen.

Emlékszem a sárospataki főiskolának akkori állapotára, a Pásztor Sámuel tanárrá választási körülményeire, a tanszék ügyeinek rendezési vitáira s az azokban jelentkezett hol magasabb, hol kicsinyes természetű felfogásokra; emlékszem magának az ifjúságnak a közszellemére is, különösen pedig az akadémiai ifjaknak a szép ifjúsági multú Pásztor Sámuel iránt tanusított szeretetére . . . s aztán tudom, hogy elhunyt barátunk s tiszttársunk mit talált, mit végzett, mint találkozott rokon és ellenszenvvel működésében, mint őrölte, emésztette magát egészen a maga és övéi szeretetének a megsértéséig, hogy sokat, hogy nagyot mutassanak fel növendékei és mind ebben ott láttam, most már kimondhatom, a protestáns önfeláldozás hagyományos megnyilatkozását Pásztor Sámuel részéről, aki helyzetének birálgatásai közben óh milyen nagy szivfájdalommal mondá s mondhatá: egy szegényes paróchia is jobb, édesebb volna, mint ez a meg nem becsült állás, a melyre a főiskola iránt érzett olhatatlan szeretetem vonzott ifjú szívvel s lélekkel.

* * *

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

De nem volnék igazságos, ha csak azt a keserű hangot vegyíteném emlékezésembe, a melyet gyakori beszélgetéseink alkalmával hallatott!

Annak a mélységes szeretetnek, a melylyel főiskolánkon csüngött, ott csillogott a tüze szemeiben mindannyiszor, valahányszor a tanitási siker akár az alsóbb, akár a felsőbb osztályokban jelentkezett, vagy ha a zenei magántanulók között akadtak a mi szegényes viszonyaink között olyanok, a kikkel dicsekedve állhatott elő s rámutathatott: ime itt, a zenei világot talán csak hirből ismerő helyen is van és lehet olyan siker, a mely a nagy városok többnyire felfújt sikereivel is kiállja a versenyt. Különösen pedig ha az általa rajongásig szeretett ifjusági énekkar, ez a mi főiskolai ifjúsági büszkeségi tárgyunk, sikert sikerre halmozott akár helyben, akár a távoli s közeli vidéken: akkor csillogott csak igazán a szeme, mintegy hirdetve: a természet dalos pacsirtáival nagyobb dicsőség diadalt aratni, mint a művészet letörésre hajlós képviselőivel, a kiknek még az őszinteségük is kérdésbe tehető!

Közvetlen tanúja voltam hosszú időn át annak az emésztő töprengésnek, annak a szorgos kutatásnak és gondos válogatásnak, amelylyel a mi hétköznapi életünk ünnepélyeinek az előkészitésével az ifjúsági énekkarra vonatkozólag foglalkozott. Beh sok próbát tett, hogy a mi izlésünknek is és a maga zenei kivánságainak is eleget tehessen és hogy magát az ifjúságot is bele lelkesitse egy-egy darab megszeretésébe s előadásába. Mert a mi viszonyaink között az volt a mértéke az ő tanári fáradozásainak, hogy az ifjúsági énekkar miként állja meg helyét! És az alatt a 18 év alatt, amig ő nagy küzdelmek között, szembeszállva ifjúsági törekvésekkel, elhallgatva tanári testületi kivánságokat s követeléseket és a maga mindennel számottevő belátását tartva szem előtt: az ifjusági énekkar mindig sikerrel szerepelt, azzal a sikerrel, amelynek megfelelő előfeltételei meg voltak adhatók. Óh, hogy ennek az énekkarnak zokogó dalolása nem nyugtathatta koporsói álmát! . . . Ám a hálának virágait bizonyosan oda fogja tűzni az ifjúi lélek a sirra, amely alatt egy igaz ifjúsági barát aluszsza csendes álmát!

* * *

Elégedetlenkedés az ő hivatását félreismerésre való körülmények miatt, boldog gyönyörködés a nehéz viszonyok között mutatkozó szerencsés eredményben: e kettő között hullámzott külső élete azon a területen, a melyet tanári foglalkozása töltött be.

Otthon az ő családi körében, a baráti társaságban, a hol érzékeny szivének kitöréseivel találkozánk és a szeretet tapadó melegségének jelei öleltek át bennünket részéről: az ember állt előttünk, a ki kevéssel beéri saját személyére nézve, de övéit, az ő szivének szeretteit úgy szeretné beleköltöztetni abba a ruhába, a melynek csillogása az ő lelkében is derűt támasztanak, a melynek melege az ő — sokszor érthetően dermedezésre hajló szivét is hevesebb dobogásra kényszeritse. És ha a csekély, olykor-olykor nagy kérelmek folytán valamicskével emelt fizetése mellett a takarékoskodás kényszerűsége miatt még övéi iránt érzett nagy és mély szeretete is korlátokat ismert: nem vethetett rá követ senki sem, mert az igaz és okos szeretet volt az oka eljárásának. És ha felhős volt homloka a családi körben is és a baráti társaságban: azt a felhőt óh be könnyen és hamar eltávolitá egy édes szó szerető neje ajkáról, a kivel az ifjúságnak boldog idején köté meg a mélységes szerelem igaz friggyét, a melyet megáldott az Úr a szerelem gyümölcseivel, kedves és szép gyermekekkel. És ha bánatba merült szive: óh be hamar eloszlott a bánatfellege, ha hallhatá a nagyobb és kisebb fiókák csicsergését, a melynek édes zengése boldogsággal töltè el a kietlenségével riasztó élet miatt megháboritott keblét.

Ha boldog volt életének napjaiban, ha derűs mosoly kélt ajakán, ha volt életének megelégedett pillanata — pedig volt, ezt én jól tudom! — mindez ott fakadt a szép, a boldog családi élet forrásánál, a melynek lehettek is és voltak is megzavarodásai, de a frisseség, az üdeség túlszárnyalta a zavarodást, a mint az elégedetlenséget elnyomta a boldog gyönyörködés ott a közéleti szereplésben.

* * *

Nekem e pillanatban, a midőn Pásztor Sámuelt eltemettük már: az a kép áll előttem, mint emlék-jel, amelyet évek hosszú sorának tartama alatt gyűjtögetett tapasztalataim alapján megalkottam róla magamnak. A kép: kötelességtudás, sokszor a túlzásba átcsapva, érzékenység át meg átszőve jóindulatú, nemes érzésekkel, — töprengés még kicsi dolog felett is, sokszor az időnek figyelembe nem vételével — szerető szív, nagy ritkán lepetve meg olyan szenvedélyekkel, amelyek a szeretetet hátráltatják és övéiért mindent tenni kész akarat. Ezekben jelentkezett Pásztor Sámuel jelleme a tanári működésben, hivatásában, családja és barátai körében.

A tisztes és nemes protestáns egyházi és iskolai rendszer hagyományos szellemének voltál, elköltözött tiszttárs, hű letéteményese, a kit sokszor és sokban megpróbált az Úr, hogy az ő szolgájának hűsége megbizonyittassék.

Hű volt a rád bizottakban! És mi hiszszük, hogy igy szól hozzád a legnagyobb Úr, akinek fia evangyélioma hirdetésére vállalkozál s lettél nemzedékek sokaságának vezetője, hogy énekléssel dicsérjék az Istent, — mi hiszszük, hogy igy hangzik hozzád a szózat: *Jól vagyon jó és hív szolgám! Hív voltál a kevesen: többre bizlak ezután, menj be az én országomba!*

Ott az Atya országában pihenje ki lelked a háborgattatást s onnan vezessed te is jó szellemeddel itt marad tieidet, — onnan őrködjél te is a magyar kálvinizmus bástyája, a sárospataki főiskola felett, amelynek lehet szerencsésebb munkása, de igazibb s odaadóbb nem lesz soha, mert felemésztett szolgálatában a buzgóság s ez a Te legnagyobb dicsekedésed haló porodban is!

Legyen, óh legyen áldott emlékezeted!

Dr. Tüdős István.

Pápa választás után.

A XX. század embereinek elég korán jutott osztályrészül az az *érdekes* esemény, amelyet pápa-választásnak nevez a világ. Mert ime alig pár éve tart ez a század: pápa változás következett be s XIII. Leó helyét X. Pius foglalta el, a lumen de coelo után az ignis ardor következik, a Pecci gróf utódjaként a napszámos eredetű Del Sartót köszönti a pápás világ, amelynek teljesen mindegy, hogy ki foglalja el azt a trónt, a melyet leghatalmasabbnak tart a klérus, mert ott a *kényszer* a lelkek ereje s nem a *meggyőződés!*

A protestánsokat s általában minden művelt embert az érdekelheti a pápa változásban, hogy vajjon a klérus árul-e el valamit az emberiség lelke szabadságának a javáért kifejtendő munkásságából, — vajjon a magasabb lelki szükség, amelyet még a klérushoz tartozóknál is fel kell tételeznünk, próbál-e valamiképen kielégitést találni és vajjon a pápaság hivei s maga a pápa lemondanak-e arról a hiúságról, amely a világi hatalom birtoklásáért

folytatott hol tényleges, hol szenvedőleges küzdelemben nyer kifejezést?

Mi nyiltan felelhetünk ezekre a kérdésekre s kimondhatjuk meggyőződésünket, mert tudjuk, hogy az igazságnak a szavát fogjuk hallatni, annak az igazságnak a szavát, a melyet a pápismussal szemben csak a protestántismus hallathat, a mely ismeri örökös és halálos ellenfelének minden porcikáját s minden lépését figyelemmel tartozik kisérni már csak a saját érdekében is és talán még inkább az egész emberiség érdekében, a melynek a szó valódi értelmében őrállójaként viselkedik.

Igazságképen megállapithatjuk teljes nyiltsággal és határozottsággal azt, hogy a pápaváltozás egyáltalán nem idézett s nem igér előidézni semmiféle jóértelemben vehető változást épen a felvett három irányban t. i. sem a lelki szabadságot nem fogja az új pápa szolgálni, sem a lelki szükség kielégitését nem fogja munkálni, sem pedig nem fog lemondani arról a nevetséges s igazán szégyenteljes hiúságról, a mely a világi hatalom ismét birtokba vételének a reménységében jelentkezik.

Hogy ez igy van s nem másképen, világositsuk meg pár szóval!

A pápaság, mint intézmény, céljaiban is és működésében is, egy nagy hamisságnak az érvényesülése, a melyet a rendszer nem átall a szent-irásra, a kijelentésre vinni vissza, holott a Krisztus személyisége s működése semmiképen sem hozható összefüggésbe sem a pápismussal, sem annak munkáival. Maga az a teljesen igazolt körülmény, hogy Péter apostol soha sem volt római püspök, tehát a Péter-utódság hirdetése vakmerő ámitás, maga az a tapasztalati igazság, hogy Jézus országa nem e világból való volt, mig a pápaság a múltban és a jelenben is nagyon is világi szineket eláruló és az a kétségbevonhatlan tény, hogy a lelkiek helyett a külsőségekbe való beletemetkezés uralkodik az egész római keresztyénség fölött, elegendő bizonyság a mellett, hogy rendszer, szellem, lélek és irány-változásról, annak bekövetkezéséről szó sem lehet, mert akkor a pápaság és klerus nem volna pápaság és papság, a mely együtt az egész világnak a jóban való előhaladását akadályozza.

Tudom, hogy még protestáns ember is akad akárhány, akinek nem tetszenek e szavak, azt is tudom, hogy a mai kor keztyűs kézzel minden meg nem engedhető cselekedetre feljogositott emberei az ilyen meztelen kézzel való álarc letépést brutálitásnak minősitik, mert az erkölcsi finomodás igy követeli, azt is tudom azonban, hogy az emberi észnek soha sem lesz elegendő godolata, az emberi szivnek soha sem fog előállani annyi dobbanása s dobbanásaiból annyi nemes érzés, a mennyi elegendő lehetne a pápismus Isten és ember elleni cselekedeteinek az ellensúlyozására és épen ezért a szó szoros értelmében megdöbbenés uralkodott lelkemen, a mikor gyászról olvastam szabad-kőművesek és protestánsok részéről is a XIII. Leó elhunyta és örömujjongásról hallottam X. Pius megválasztása alkalmából!

Mert én szeretem a dolgokat, az eseményeket, a személyeket a maguk igazi jelentőségükben, nagy vonatkozásukban, az emberi művelődés és tökéletesedés szempontjából tekinteni és vizsgálgatni: senki sem csodálkozhatik fölötte, ha a pápaságot intézményileg is és személyi viselőjében is fontra vetem s az emberi ész itélőképessége, az emberi erkölcsi érzés ereje szerint mérlegelem s igy állapitom meg értékét, nem vezettetve sem a világi, sem az egyházi irók felfogása által, hanem egyesegyedül csak a józan és természetes ész és erkölcsi érzés által.

És igy végezvén a mértékvételt és itéletmondást, teljes meggyőződéssel hirdetem, hogy X. Pius is csak az lesz, akik voltak elődei, t. i. egy világra szóló vakmerő hamisságnak a megszemélyesitője, amely személyesités meg fogja ölni benne még azokat a szeretetreméltó tulajdonokat is, amelyekkel magához fűzte addigi püspökségének hiveit. Mert akár tetszik, akár nem, úgy a klerikálisoknak, mint némely protestánsoknak: igaz az, hogy a pápizmus olyan rendszer, amely a lelket megöli, az agyat teljesen kiszáritja, a szivet az érzésektől teljesen kirabolja úgy, hogy többé nem érző s gondolkozó ember, hanem egy félelmetes gépezet az, amely a pápai trónon ül, amelytől irtózik, amelytől remeg mindenki annyira, hogy a pápás keresztyénségben érvényre emelkedik az a teljesen megvetett elv: timor facit deum et religiosum!

Ne gondolja azt senki, hogy a pápaság hagyományaival nem volna képes valamely arra való pápa szakitani. Hanem arra igen is képtelen a legkiválóbb szellemi tulajdonságokkal rendelkező is, hogy a Prokrustes-ágyba fektetés következményeit lehetetlenné tegye. Imhol a bizonyság! X. Pius a választás után a Quirinál felé fordúlva akarja a benedictiót végezni és a camerlengo rögtön figyelmezteti: beláthatatlanok a rosz következmények, ha szentséged a külső s nem a belső loggiákról benedikál! . . . Tehát még áldást sem kivánhat szive szerint, még a karjait sem emelheti áldólag ég felé a nép fölött, hanem az alacsony, a hitvány politikai érdek parancsol ennél az igazán, még pápás területen is, megható cselekménynél.

A lélek szárnyalását a vatikáni politika fogja kormányozni, — a lelki szükségek kielégitését a minden szellemit megemésztő alakiság és külsőség fogja végezni és az emberiség üdvét, boldogságát s tökéletesedését célzó munkában az az alacsony érdek fog érvényesülni, amely a népet a papok rabszolgájává akarja tenni, amelynél fogva az egyes ember vallásos érzése a paptól lesz függővé téve, megcsúfolásául magának a lélekben és igazságban jelentkezni kötelezett keresztyén vallásosságnak.

Szórhatnak dicséret és magasztalás garmadákat X. Pius fejére, — elhalmozhatják az elismerésnek túlzó kifejezéseivel, — tarthatnak száz és ezer misét a tiszteletére, — a magyarországi koronázási templomi disz-isteni tiszteleten is szállhatott protestáns kiválóságok jelenlétében a tömjén-füst a magasba, hogy az ördög elűzessék a szentségtől: mindez nem fog használni, mert X. Piussal ugyanaz a szellem fog sikra szállni, amely a pápaságnak, ennek a nagy hazugságnak, a szelleme, s amelyet még egyetlen pápa sem birt legyőzni, mert a szellem az anti-Krisztus, a melynek minden hamisággal meglevén a cimborasága: eget és mennyet ostromló a legnagyobb bátorsággal.

Nekünk protestánsoknak szembe kell szállanunk ezzel a szellemmel, e szellemnek képviselőjével s az evangyéliomi igazságnak, tisztaságnak, világosságnak a fegyverét kell használnunk ellene s bizony mondom, e lelki fegyverekkel diadalt kell aratnunk és győzedelmet fognk élvezni.

Vajha átjárná az evangyéliom lelke X. Piust, hogy levetvén az álarcot, ott hagyván a festett koporsóhoz hasonló rendszert, amelynek fertőzött voltát épen a legnagyobb polcon ismerheti fel a legjobban: ezzel megkezdené annak az égető tűznek a működését, amely által a lélek országa épül fel e földi életben, amint ezt mi protestánsok hirdetjük. Akkor lenne aztán egy *atya*, aki a lélek igazságának közlésével sok *gyermeknek* ad életet, — mig a mostani helyzetében csak *ál-atya*, akinek édes gyermekei is csak mostoha gyermekei.

*

Ti pedig protestánsok: ne tüntessetek a ti pápás loyalitásotokkal! A misézö pap nem a ti szándékotokat, hanem a mise intencióját nézi! Ti pedig vajjon kívánhatjátok-e azt, hogy annak legyen virágzása, szándékának sikere, a ki a ti megtöréstekre, a mi mindnyájunk kioltására tett esküt s fog elkövetni mindent?! Vagy hát hirdessétek: ott valánk a pápás-miséken azért, hogy imádkozzunk protestáns hitünk szerint minden jó szándéka sikereért s minden gonoszság bukásáért!

Legyünk mindnyájan az új pápával szemben a Luther, Zwingli és Kálvin és minden igaz ősünk igaz protestáns hitvallásának vallói és hirdetői s bizonyságot kapunk, hogy a pápaságnak ezer ördöge sem fog diadalmaskodni lelkünk felett! *T. I.*

ISKOLAI ÜGY.

Szabályrendelet

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára.

(Folytatás.)

III. Fejezet.

Iskolai rendtartás.

43. §. *Tankötelesség.* Minden gyermek életének 6-ik évétől a 12-dik, illetve 15 évének betöltéséig tartozik iskolába járni. (1868. XXXVIII. törvénycik 1. §.)

Ezen tankötelezettség a mindennapi iskolásokra nézve kezdődik azon év szept. 1-től, melyben a gyermek életének 6 évét betöltötte, s végződik azon év 31-én, melyben életének 12 évét betöltötte; az ismétlő iskolásokra nézve pedig kezdődik a tankötelezettség azon év szeptember 1-től, melyben a tanuló életének 12 évét betöltötte, s végződik azon év augusztus 31-én, melyben életének 15 évét betöltötte.

A tankötelezettség tehát teljes 9 évig tart, miből önként következik, hogy tanév közben (szeptember 1-től augusztus 31-ig) senkisem menthető fel az iskolába járás alól azon oknál fogva, mert időközben 13 dik illetve 16 élet évébe belelépett, vagy azt az időkort már majdnem el is érte.

44. §. *Összeírás:*

Mind a 9 korosztályba tartozó tankötelesek a tanév megnyitását 2 hónappal megelőzőleg a tanitó által összeírandók.

Ezen összeírásból azon tanköteles gyermekeket sem szabad kihagyni, kik testi fogyatkozásuk miatt vagy egyéb okból valószinűleg nem fognak iskolába járhatni. (min. rend. 4120—902.)

45. §. Minden tanköteles gyermeket azon egyházközségben kell összeirni, amelynek kebelében szülője (atyja, anyja) gyámja vagy *egyéb gondviselője, a ki a törvény értelmében az iskoláztatásáért felelős,* rendesen lakik, még abban az esetben is, ha a gyermek más községben jár is iskolába; tehát nem a gyermeknek, hanem szülőjének vagy más gondviselőjének rendes lakhelye a döntő. Önként következik már ebből, hogy az iparos és kereskedő tanoncok azon iparosnál, vagy kereskedőnél írandók össze, a kihez tanoncúl szegődtek, mert az 1868. XXXVIII. t.-cz szerint ilyen tanoncok iskoláztatásáért nem a szülő, hanem a munkaadó felelős.

46. §. A tankötelesek összeírása az A. minta szerint történik, melynek egyelőre csak a baloldalon levő rovatai (1—15-ig) töltendők ki, mig az összeírási évek jobb oldali, rovatai (16—40 ig) melyek a tankötelezettség teljesitésének nyilvántartására szolgálnak, csak később, a beiskolázás megtörténte után töltetnek be.

47. §. A tankötelesek összeirása, esetleg a lelkész és községi előljáróság segélyével, szeptember 1-én helyesbítendő, t. i. az időközben elhalt vagy szüleikkel s egyéb gondviselőjökkel más községbe költözött gyermekek az összeírásból törlendők, ellenben mindazok, akik szüleikkel vagy egyéb gondviselőikkel együtt az összeírás után; de még szeptember 1-je előtt a községbe költöztek, vagy mint iparos és kereskedő tanoncok, vagy cselédek a községben nyertek alkalmazást, a kimutatásba pótlólag felveendők. Az igy helyesbitett kimutatásban úgy a mindennapi, mint az ismétlő iskola kötelesek lapszám szerint és végösszegben is összegezendők s az összeírás lezárandó.

48. § A szorgalom idő minden ev. ref. népiskolában 10 hónapig tart, szeptembertől junius végeig. Az ismétlő iskolában pedig október 1-től május végeig

A *szorgalom idő* kezdetét a lelkész a szószékből az előző vasárnapon kihirdeti s felhivja a szüléket, hogy a kitűzött napokon gyermekeiket az iskolába beírassák.

49. §. A presbyterium köteles a szükséges tankönyveket és taneszközöket az egyház jótállása mellett még augusztus hó utóljan megrendelni, hogy a tanulók azokat helyben és mindjárt az iskolai év megnyiltával megszerezhessék. (Zs. r. 478. §)

50. §. *Beiratások.* A beiratásokat a tanító, illetőleg igazgató-tanító a tanító testülettel együtt végzi, mely czélra szolgál a felvételi napló (B. minta.)

A felvételi naplóba a tanulókat jelentkezésök sorrendjében kell beírni, tekintet nélkül arra, hogy hanyadik osztályba járnak. Az ismétlő iskolásokról azonban külön felvételi naplót kell vezetni.

51. §. A beiratásoknál figyelembe veendő, hogy

a) Oly gyerekek, kiknek a beíratáskor a 6-ik év betöltéséhez legfölebb csak 3 hónapjok hiányzik, ha különben eléggé fejlettek, s a tanterem térfogata megengedi, a szülék óhajára az I. osztályba felvehetők.

b) Más intézetből jött vagy magán úton készült tanulók csak akkor vehetők fel, ha érvényes bizonyítványt mutatnak fel arról, hogy az általuk vég-

zett osztályról nyilvános vizsgát tettek (1868. XXXVIII 7. §) különben felvételi vizsgálatnak vettetnek alá.

c) Ragályos bajban vagy undorító betegségben levő, avagy hülye tanköteleseket nyilvános iskolába felvenni nem szabad. (U. o. 2. §.)

d) Más vallású tanulók csak akkor vehetők fel megfelelő életkor mellett az iskolába, ha ezt a tanterem térfogata a tanítványok számához viszonyítva megengedi. Ilyen tanítványok legalább 6 kor. tandíjat tartoznak fizetni.

52. §. A beiratások teljes befejezése után a felvételi naplóból a tankötelesek összeírásának jobb oldali rovatai (A. m. 16—40.) a tanító, illetőleg igazgató tanító által a tanítótestület közreműködésével azonnal megfelelően kitöltendők. A mely tanköteles után a rovat üresen maradt, az annak a jele, hogy a gyermek nem lett beiskolázva.

Az ilyen tanköteleseknek szüleit a tanító, (igazgató tanító) a *mulasztási kimutatáson* (F. minta) (mely a községi előljáróság által minden jellegű iskola részére ingyen adatik ki) összeírja, s az iskola szék elnökének haladék nélkül átadja.

Az ilyen szüléket az iskola szék maga elé hivatja s ha azok igazolni tudják, hogy gyermekeik más iskolába járnak, ezt tudomásúl veszi, s a nyilvántartás megfelelő rovatába (A. minta) bejegyzi. Ha pedig az illető tankötelesek nem járnak egy iskolába sem, az ilyeneknek szüleit az iskolaszék meginti (1868. XXXVIII. t.-cz. 4. §.) s a birságolásra való figyelmeztetéssel szigorúan utasítja, hogy a tanköteles gyermeket legfölebb egy hét alatt okvetlen adják fel; a határidő elteltével pedig, ha a megintésnek nem lett foganatja, a törvényben előirt birságot kiszabja, s behajtás végett az előljáróságnak átadja.

53. §. Ha a törvény teljes szigorának alkalmazása mellett a tankötelesek a leh tőségig mind beiskoláztattak, akkor a felvételi naplóba jegyzett adatokat a tanító átvezeti az előmeneteli és mulasztási naplóba (C. minta) még pedig egytanitós iskolában a tanitványok osztályok szerint elkülönítve (fiuk III. leányok VI. oszt aztán fiuk, majd leányok V. oszt; majd fiuk, leányok IV. oszt. stb) irandók be; több tanítós iskolában pedig minden tanterem részére külön előmeneteli s mulasztási napló szerkesztendő. Az előmeneteli és mulasztási napló első része tehát a felvételi napló adatait tartalmazza.

Második része a tanulók magaviseletének, szorgalmának és előmenetelének bejegyzésére szolgál, mely mindig a 3 főidőszak végén: karácsonykor, husvétkor s tanév végén töltendő ki.

Az *érdemjegyek* a megfelelő rovatokba 1—5 számmal jegyzendők be; még pedig:

A *magaviseletre* nézve: 1 = dicséretes; 2 = jó; 3 = szabályszerű; 4 = kevésbbé szabályszerű; 5 = rosz.

A *szorgalomra nézve*: 1 = kitartó; 2 = kellő; 3 = változó; 4 = hanyatló; 5 = csekély.

A *tantárgyakra nézve*: 1 = kitűnő; 2 = jeles; 3 = jó; 4 = elégséges; 5 = elégtelen.

Irásbeli dolgozat külalakjára nézve: 1 = csinos; 2 = tiszta; 3 = rendes; 4 = tűrhető; 5 = rendetlen.

A C. minta harmadik része a mulasztások bejegyzésére szolgál. A mulasztást a hónap, nap és napszak megfelelő koczkájába huzott függélyes vonallal kell jelezni. R. a délelőtti; D. a délutáni napszakot jelenti. Ha a mulasztás igazoltatik: a függélyes vonalat egy vízszintessel át kell huzni.

Úgy az igazolt, mint a nem igazolt mulasztások $^1/_2$ hónaponként összegezendők, s a mulasztási kimutatás szerint (F. minta) az iskola széki elnök utján kézbesítő könyv mellett a községi előljáróságnak további eljárás végett felterjesztendők.

Ha a községi előljáróság az igazolatlanúl mulasztók elleni birság kiszabásánál lanyhán vagy hanyagúl járna el, erről az iskolaszék elnöke a kir. tanfelügyelőnek nyomban jelentést tenni köteles.

Tanév végén az egész évi igazolt és nem igazolt mulasztások a megfelelő rovatban összegezendők.

54. §. Az iskolai mulasztások igazolásának elbirálása a tanító, — kétes esetekben egytanítós iskolában az iskolaszéki elnök, több tanítós iskolában az igazgató tanító joga.

A mulasztás igazolt:

a) ha a tanuló oly betegségbe esik, mely miatt kénytelen otthon maradni, vagy ha iskolába menetele esetén betegsége tanulótársaira nézve veszélyes lehetne;

b) ha szülője vagy családjának valamely tagja ragályos betegségben van, vagy olyan súlyos beteg, hogy amiatt a tanulónak erkölcsi kötelessége otthon maradni;

c) a család körében előfordult nagyobb csapás: tűzvész, árvíz, haláleset stb;

d) a családban előforduló nagyobb családi ünnep (keresztelő, lakodalom stb.)

Ezeken kivül egyes tanulóknak alapos okok mellett a tanító legfölebb egy napi szünidőt engedhet. Három napra terjedő szünidőt csak az igazgató tanító, egytanítós iskolában az iskolaszéki elnök engedhet, ha a szünidő megadása elkerülhetetlennek látszik. Három napnál hosszabb időre terjedő engedély nem adható.

Egy hittani óra elmulasztása egy félnapi mulasztásnak veendő.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Vélemények az egyházi adó reform ügyében.

(Folytatás.)

XXXVII.

A sepsii egyházmegye véleménye.

A 298. §-al kapcsolatban az 1848. XX. t.-cikk végrehajtása évszázados küzdelmek viharában hiven megőrzött drága kincsünk, autonomiánk csorbitatlan fenntartásával viendő keresztül.

Követelendő, hogy az állam teljesen szabad kezet biztosítson szükségleteink megállapításánál; a szükségletek felülbirálási joga az egyházi főhatóságoknál maradjon s csak a nyerendő segélyösszeg elszámolása legyen kötelező.

A 299. §. a tervezett alakban elfogadhatlan azért, mert ennek törvényerőre emelkedése esetén igen sok segélyre szoruló egyházközségben fog előfordúlni az a visszás állapot, hogy a semmi állami adót nem fizető vagyontalan osztály a segélyezés után súlyosabban lenne megterhelve, mint a segélyezés előtt, mert az indokolás szerint ez az osztály csupán személyi adó fizetésre lenne kötelezve, mely 2 kor.-ban állapittatik meg, holott addig ezen osztály 30, 60 fill., legfelebb 1 kor. egyházi adót fizetett, a minthogy tőle többet követelni, mint a mennyit a családfő egy napi napszáma tesz, méltányosan nem is lehet.

Ez a 299. §. oda módosítandó tehát, hogy tekintettel a helyi viszonyok folytán bekövetkezhető complicatiókra: minden egyházközségben, tehát a segélyre szorúltakban is, hagyassék meg az egyházi adó kulcsának megállapítási joga az illető egyházközség kezében a régi gyakorlat fenntartásával, mert minden egyházközség maga ismeri legjobban adó-alanyainak hordképességét.

Megállapítandó volna az adózás alapján gyakorlandó választásjognak a mérve is; az egyházközség állapithatná meg esetről-esetre az arányszámot.*

Az erdélyi kerület sajátságos viszonyait tekintve óhajtandó, hogy az adó-kulcs megállapítása egyházkerületi jog legyen.

XXXVIII.

A vajda-hunyadi egyházmegye véleménye.

Az egyházi adóról szóló részben, az egyházmegye azt az üdvös törekvést látja kifejezésre jutni, a mely szerint az egyháztagokon nyugvó sokszor igen súlyos és csaknem elviselhetetlen adóterhen az 1848. XX. t.-c. igénybevételével akar könnyíteni. E részre nincs semmi észrevétele az egyházmegyének, csak azon óhajának ad kifejezést, hogy igenis nagy közmegelégedésre szolgálna, ha az egyházi adózás úgy rendeztetnék, hogy egyetemes egyházunk minden tagjára — anyagi viszonyaihoz képest — egyformán elosztandó egyházi adó könnyítsen híveinken és ne különböző adókulcs alkalmazása.

* Nem részvénytársaság az egyház, a hol részvényszám (adó) után lehetne s kellene a szavazási jog nagyságát megállapitani! Szerk.

XXXIX.

A dunamelléki egyházkerület véleménye.

Helyesnek tartja a kerület, hogy kétféle adónem legyen, t. i. főadó és állami adó alapján kivetett birtok aránylagos adó; de a 299. §. alapján sem az egyiknek, sem a másiknak %-jére nézve nem tud s nem is lehet konkrét javaslatot tenni addig, míg pontosan nincs ismerve az összeg, a melyet — bárhonnan is vétessék az! — az adó leszállításából származó deficit fedezésére fordithatni. Óvja a zsinatot is a kerület, hogy ezt a 299. §.-t bármely számokkkal is kiegészítve, törvényerőre emelje addig, míg a hiány fedezésére szolgáló összeget nem ismeri, mert ezzel egyszerre a legsúlyosabb zavarokat idézi fel mindazon gyülekezeteinkben, a melyeknek tagjai most nagyobb adóval vannak terhelve, mint az ott maximumnak nevezendő összeg. Érinti a kerület azt is, hogy a segélyt igénylő gyülekezetek addig ne kényszerittessenek az új adókulcs életbeléptetésére, míg a segély folyóvá nem tehető számukra.

A 20 éven alúli egyháztagok adózására nézve (293. §.) az a kerület óhajtása, hogy a zsinat ebben a kérdésben ne hozzon semmiféle törvényt, hanem bízza az egyes gyülekezetek belkörű elhatározására, hogy a kiskorúakra vessenek-e adót, vagy ne vessenek.

Általában is hathatósan kiemeli a kerület, hogy a zsinat csak a legutólsó esetben és csak a legkisebb mértékben érintse a gyülekezetek adókivetési jogát, mert az egységes adókulcs erőszakolásával akkora deficiteket fog teremteni a gyülekezetek költségvetésében, a melyeknek fedezésére az egyetemes egyháznak nem fog elég pénze lenni!* Az adózás a magyar egyház különböző vidékein még ugyanazon kerületben, sőt ugyanazon tractusban is, a századok folyamában oly különbözőleg fejlődött, hogy most már nem könnyen lehetne ezt az egész országban egyformává tenni, sőt alkalmasint még nehezen se lehetne.

XL.

A dunántúli egyházkerület véleménye.

Személyi adó legyen 2 kor. Az állami egyenes adó után fizetett egyházi adó 1—100 kor.-ig 20%; 100—500 kor.-ig 15%; 500—1000 kor.-ig 10%; azontúl 5%

XLI.

A tiszántúli egyházkerület véleménye.

Helyes az a tervezeti intézkedés, a mely az egyes egyházközségek részére biztosítja az adókulcs meghatározásának jogát s módot nyújt arra, hogy egy bizonyos meghatározott összegű minimális egyházi adóteher viselése és annak beigazolása esetén az egyes egyháztagokon nyugvó elviselhetetlenül sulyos adóteher könnyíttessék, illetőleg az 1848. XX. t.-c. 3. §-a szellemében az e célra nyert állami hozzájárulásból s esetleg más, az egyetemes egyház rendelkezésére álló segélyforrásokból alkotott egyetemes adózási* alapból fedeztessék.

* Hát a magyar államnak?! Szerk.
* Dehogy adózási segélyalap az! Szerk.

Helyes, hogy a kirovandó egyházi adó kétféle legyen, t. i. 1. *személyes adó*, mely minden nagykorú vagy nagykorúsított egyháztag után, legyen az férfi vagy nő, készpénzben vettetik ki; *vagyoni adó*, mely az állami egyenes adó (a II-od osztályú személyes kereseti adó mellőzésével) után bizonyos meghatározott %-ban és pedig fölfelé csökkenő arányban vettetik ki készpénzben úgy azonban, hogy minden egyháztag vagyonának, vagyis az ezt feltűntető állami egyenes adójának egy bizonyos része után teljesen egyenlő mértékben hordozza az egyházi adóterhet, a mint ezt tájékoztatólag feltűnteti a tervezet indokolása.

LXIII.

Az erdélyi egyházkerület véleménye.

A kerület kijelenti azt, hogy ezzel érdemileg foglalkozni nem kiván, mert az adó-ügy nagy horderővel biró újítása, t. i. az egységes adó kulcs megállapítása tekintetében csakis akkor tehet érdemi javaslatot, hogy ha az összes egyházkerületekből beérkezett statisztikai adatok eredménye részletes földolgozásban fog a kerület előtt állani. (Vége köv.)

Falusi levelek.

Kedves Szerkesztő Uram! . . .

Folytatom ott, a hol elhagytam.

A harmadik dolognál járnék, amely nem egyéb, mint a *Szentistvánnapi nemzeti ünnep.*

„*Forr a világ, forr, mint a tenger!*“ Mennyi salakot felkavar, boldog isten! Adjatok nekem egy pisla mécset, hadd induljak *embert* keresni . . .

Megvan! . . . Az országos magyar gazdasági egyesület (O. M. G. E.) gyűlésén, vagy ami egyre megy: *a magyar gazdaszövetség* f. évi junius 16-án tartott közgyűlésében támadt a honmentő férfiu és férfias eszme. Balázs Árpád terjesztette elő, a *nemzeti szövetség* indítványaként, hogy *Szentistván napja jövőben méltóképpen megünnepeltessék s erre nézve országos mozgalmat kell indítani a gazdasági egyesületek útján.*

Kedves Szerkesztő Uram! . . . Én, a magam alantjáró falusi eszem szerint, csendes és nyugalmas szemlélője vagyok a nagy dolognak. Keresem a dolgok összekötő szálait. Sokszor és sokképen elizetlenkedtek már ezzel a Szentistvánnapi ünnepléssel. Történt, a mi történt. És történni is fog, aminek történnie kell. Tartom magam olyan jó magyar hazafinak, mint akár első István királyunk. És nem vagyok elfogult. Föltétlenül pártolom a *magyar Gazdaszövetség* hazafias tevékenységét. Általában, az úgynevezett *agrár irányzatot*, szeretettel és bizalommal ajánlom paptársaim és minden jó magyar ember őszinte érdeklődésébe. A magyar föld szeretete, a magyar föld védelme, a magyar nép boldogúlása, vajjon érdekelhet-e mélyebben bárkit e hazában, mint a magyar kálvinistákat?! . . . És a *Magyar Gazdaszövetség*, — *a magyar mezőgazdák szövetkezete*, — *az orsz. magy. gazdasági egyesület*, — minden nemes törekvésükkel a magyar nép boldogulásán munkálnak. Legyen jó munkájokon a magyarok istenének áldása!! . . .

De édes jó Uraim! . . Mit akartok ezzel a Szent-István nappal?! Hát mondjátok csak, nem tartjátok jó magyaroknak a kálvinistákat? Hát nem tudnátok, hogy a magyar fajt, magyar összetartást meg kell becsülni?! Hát nem tudnátok, hogy a magyar kálvinisták semmiféle emberi szentet nem fognak megünnepelni?! Hát nem tudnátok, hogy az igazi krisztianizmus nem tűr, az egy istenen kivűl, semmi szentet?! *Hát nem tudjátok még sem, hogy a szentek tisztelete és templomi imádása egyedül és kizárólag pogány becsempészés! . . Ember imádás, istenimádás helyett!* . . . Ám, tiszteljétek, imádjátok, szenteiteket, ha nektek jólesik, de mi megelégszünk a jó istennel *s hogy a magyar föld teremjen s hogy a magyar föld a magyaroké maradjon, e tekintetben nem ünnepekről kell gondoskodnotok, jó urak, hanem a mint megkezdtétek, csak folytassátok: magyar szövetkezetek alakítását*, és pedig *hitelszövetkezetek, fogyasztási szövetkezetek, értékesítési szövetkezetek, gazdakörök, gazdasági és ipar kiállítások, a magyar gazdasági erők tömörítése által.* Ilyen úton haladjatok: jó magyar hazafiak! Mi is ott leszünk veletek és ha dolgozunk augusztus 20-án, ez a munka nem lesz hazafiatlan, sőt ellenkezőleg! Mert lássátok, jó Urak! Most már megindult az akczio. Zemplénvármegye gazdasági egyesülete elfogadta az inditványt. Semmi kétség, a többi is elfogadja. Hiszen ki akarna hazafiatlan lenni! Lesz határozat, felhivás és a többi, a mint szokott. Ez azonban mind csak füst. A láng pedig? . . . Hát a láng itt a kicsiny faluk egyszerű munkás tűzhelyén gyulad fel és lobog fenn, ha megtarthatjuk ezt a szegény magyar népet a közt a sok zaklatás közt, melyet a mai idők bolond követelményei, anyagi és erkölcsi zűrzavarai támasztanak . . .

Ne szaporítsátok e viharokat, jó Urak, egy szent nappal, ha jó magyarok vagytok! *Majd tudjuk mi a magunk dolgát, csak ti abban segítsetek!*

De nem úgy ám, mint a hogy megindult egynémely mentési áramlat.

S ez lesz a negyedik dolog, amely sehogysem fér a fejembe,

De ennek már háromszor is neki gyűrközöm, kedves Szerkesztő Uram, mert kemény dolog lesz ám!

„*A felségest a nevetségestől csak egy hajszál választja el.*“ Igy mondták már régen.

Felséges elve a keresztyénségnek a testvéri szeretet és könyörület gyakorlása. Ez az egyedűlí jó gyümölcs, mely bizonyságot tesz fájáról. „*Tanuljatok jót cselekedni!*“ — mondta már a régi idők prófétája. „*Erről ismernek rátok, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymás iránt szeretettel viseltettek.*“ — mondotta Krisztus Urunk. A szó csak szó, akár a malom alatt, akár az oltárnál, akár a katedrán, akár a fórumon. *Zengő ércz, pengő czimbalom!* De a jó cselekedet — ez már valami. S a keresztyénség, vagy helyesebben mondva: a Krisztusi vallásosság legjellegzőbb határvonala, minden más vallás-alakzatok mellett, *a lélek élő és éltető erejének munkás tevékenysége, közjóra, közboldogulásra.* „*Nem a beszédben áll istenországa, hanem a lélek erejében!*“ Minő nevetséges széltoló felleg, minden vallásos czeremónia, melylyel istennek akarunk szolgálni! Szolgálj magadnak, emberbarátom, ugy a mint Krisztusnál látod! Nincs a te szolgálatodra a nagy Istennek semmi szüksége!

Nos, hát kinek lehetne kifogása a ker. jótékonyság gyakorlása ellen??!

Nekem mégis van, kedves szerkesztő Uram!

Egy idő óta fellendűlt az épitkezési kedv, *a jámbor könyörület* rovására. Sűrűn kopogtatnak a kérő ívek s mintha egyik szegény, a másik sikerén nyerne buzdítást, különböző czímek alatt, nyomatja az adakozási íveket, ajánlja esperes, püspök, főgondnok és más nyomós egyéniség s ezerszámra röpíti szét a posta. S aztán: ha nem csurran, cseppen! Közölve vannak a *kegyes adakozások*. Lágy szívem van, kedves szerkesztő uram, őszintén mondhatom, de azért szeme közzé merek nézni a nyomorúságnak s meglátom, ki jár mankón, ki billegeti mutatósan a sétapálczát. Némelyik nyomorúság kendőzött; némelyik szegénység rátarti, némelyik haladni vágyás kényeskedő; van, a hol a hívek lusták, van a hol a pap akar emléket emelni magának, a hol nem előrelátók, nem biztosítanak, a jövőre nem néznek s ha jő tűz,

víz, aszály, — mert a mi volt, az lesz, s ami elmúlt, újra elkövetkezik, — sokféle alakja a lelket edző isteni próbáknak, — mondom tehát, ilyen alkalmaknál, ilyen viszonyok közt, megindító szavakkal indul közútra, az esdő felhívás. Sőt, — a mi már igazán modern találmány, vagy a szent búcsú czédulákra emlékeztető, — alkalmas egyének kerestetnek országos kéregetéshez, illő perczent mellett. Szinte vártam, mikor olvastam a hirlapi felhívást, hogy nagyobb hatás kedveért, az illető külalakja is körül lesz írva; p. o. sápadt arcz, beesett szemek, lágy hanghordozás stb.

Kedves jó paptársaim, valahogy félre ne értsetek!

De a jótékonyságot ne használjátok fel mankónak, mert megszokjátok a mankót s a visszafejlődés nagy élet-törvénye rajtatok is érvényesül. Ti vagytok a szentlélek temploma, az élő kövek, egyen-egyen; magatok épüljetek első sorban s akkor lesz bennetek *élni hit, jog és erő!* Nincs tiszteletreméltóbb, mint férfias erőkifejtés, testben, lélekben, egyaránt. És nincs szánalmasabb, mint a piperkőcz anyámasszonykodás. Teljes tapasztalati meggyőződésem, hogy a könnyű segítség tobbet árt, mint használ, egyeseknek, tömegeknek egyaránt. Hát nézzük és lássuk meg, mit bírtak el őseink!! És a hitnélküli, gyáva unokák, néha egy istálló végett is, közadakozás után síránkoznak!

Jól van ez így, kedves Szerkesztő Uram?!

Ez a különféle segély, államsegély, könyörsegély, tőkesegély, kamatsegély s leghátúl kullog, aminek pedig elől kellene állani fölemelt fővel: *az önsegély*! Nem csoda aztán, ha a sokféle segély által támasztgatott intézet és egyén, utójára gazdát sem ismer!

Bocsánat, kegyes és kegyetlen lelkek! . . . inkább abbahagyom. Kezdünk beletörődni a kunyorálásba — egy kis úgyvélt könnyebb élet végett. Csak aztán úgy ne járjunk, mint a zsidók a sinai hegy alatt!! . . .

Az aranyborjúról szembe tűnik, hogy vígan leng a pápai zászló kath. atyánkfiai tornyán.

Most meg már *az egész művelt világ* lázas örömben tombol: *habemus papam!*

Eszembe jut egy biblia rész, Ezsaiás próféta könyvében, 44 rész 9—22 versekben. Olvassátok el atyámfiai, de az új átdolgozásból ám!

Hiába, semmi új dolog sincs a nap alatt!

Isten áldja meg, kedves Szerkesztő Uram!

Soós Lajos.

Lelkészértekezleti közgyűlés.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye kebelében megalakúlt lelkészi értekezlet Edelényben 1903. aug. 6-án tartotta szokásos őszi közgyűlését *Simon József* balajti lelkész és kiérdemült tanácsbíró elnöklete alatt — miután *Vadászy Pál* s.-szentpéteri lelkész és esperes betegsége, *Bartha Mihály* alelnök szintén gyengélkedése miatt közgyűlésünkön meg nem jelenhettek.

Pont 9 órakor a foglyúl ejtő gyülekezeti ének elhangzása után *Osváth Zoltán* imádkozott szívből, igazi benső buzgósággal a templomban, kérve Isten megáldó kegyelmét és szent lelkét tanácskozásainkra.

E gyűlés idejére helyettes-elnöknek közfelkiáltással *Simon József*, balajti lelkész; helyettes-jegyzőnek *Szentmártoni Dániel*, martonyi lelkész választatott.

Sajnálattal vette tudomásúl értekezletünk, hogy elnökünk gyengélkedése miatt meg nem jelenhetett közöttünk s még nagyobb sajnálattal értesúlt arról, hogy ő számos esperesi teendőire való hivatkozással lemond elnöki tisztéről; úgyszintén sajnálattal értesúltünk arról, hogy *Bartha Mihály* betegségére s egyéb teendőire való hivatkozással lemond alelnöki tisztéről. Egyiknek sem fogadtuk el lemondását, hanem felkérjük bizalmi állásaik megtartására, mivel meg vagyunk győződve arról, hogy ők a mi értekezleteink ügyvitelében, a határozatok meghozatalában nemcsak tevékeny részt vettek mindig: de szívök, lelkök összeforrott a még alig 8 éves értekezlet belső és külső életével.

Ezután előre megállapított tárgysorozatunk értelmében következett a beérkezett pályaművek feletti eszmecsere.

Az iskolás gyermekek részére kellett írni alkalmi imákat akár versben, akár prózában. E pályakérdés 4 éve, hogy ki van tűzve, de pályázó mindez ideig nem akadt. *Szuhay Benedek*, papi főjegyző nyílt pályázatban olvasott fel 14 alkalmi imát, a melyeket bírálat végett kiadott a gyűlés *Horvath János*, *Doktor Gyula* és *Kerekes János* értekezleti tagoknak s egyben megküldte másolatban a f.-borsodi tanító-testületnek is, hogy mint a gyakorlat emberei szintén mondjanak véleményt az alkalmi (reggeli, estveli, tanúlás előtti, tanúlás utáni, templomba menetelkor, étel előtti, étel utáni) imák használhatósága és gyakorlati értéke felett. Hogy ilyen kérdést tűzött ki értekezletünk, tette azért, mert az iskolás gyermekek eddig használatban levő sokféle imádsága a legtöbb esetben se irodalmi értékkel nem bírt, sem a gyermek fogalmi köréhez viszonyítva nem volt. Sőt a hány volt az iskola: annyi féle jó és rosz gyermeki imákat tanúltak a növendékek. Ha ezek bevalnának: értekezletünk ezt kinyomatva, apró füzetkékben rendelkezésére bocsátaná összes felső-borsodi iskoláinknak s felterjesztené még a kerületre is megszivlelés végett! E felől a tanügyi-bizottság javaslatára majd az egyházmegyei közgyűlés fog határozni.

Nagy erdeklődéssel tárgyaltatott *Szuhay Benedek* ért. jegyző előadásában: „*A felső borsodi ev. ref. egyházmegyei lelkészi özvegy-árva gyámtár alapszabály tervezete,*“ melyet előbb a 7-es bizottság, majd a gyámtári választmány birált felül s az észrevételeket foglalta irásba a megbízott papi főjegyző.

Az eredeti tervezet csekély módosítással elfogadtatott. Nagyobb vita volt annál a kérdésnél, hogy a lelkészek évi járulék gyanánt 1%-ot vagy ½%-ot fizessenek e lelkészi jövedelmükből? Szuhay Benedek a számadási könyvek alapján hitelesen kimutatta, hogy 7 év alatt a tőkénk majd 14000 koronával szaporodott meg: nekünk nem lehet az a célunk, hogy a magunk roppant megterheltetésével százezreket gyűjtsünk, a mikor másutt a megyei gyámtárakat felosztották s ez összeg bőven fedezi az özvegyeknek adandó 260 koronát évenként. Ilyen értelemben szólt *Doktor Gyula* és *Barna Gyula*. Az 1% mellett érvelt hathatósan Csizmadia Jenő, Botos József és Palcsó Károly. Végre 2 szótöbbséggel kimondatott, hogy az 1% e célra marad. *Balogh István* indítványa folytán kimondta értekezletünk, hogy az özvegyi évi járulékok nem utólagosan, minden év március 1-sö napján tétetnek folyóvá, mint az alapszabály tervezet mondja: de úgy, a mint az országos gyámintézet intézkedik. E tárgygyal kapcsolatban elfogadtuk *Barna Gyula* indítványa folytán azt, hogy a nem kongruás lelkészeink jövedelméből is ezentúl le fog üttetni az ⅙ érték, így az ennek levonása után előállott összeg lesz alapja az 1%-nak. A kongruás lelkészek pedig csak 7, illetve majd 800 forint jövedelem után rovatnak meg 1% fizetés kötelezettséggel.

E fontos tárgy alapos megvitatása után Szuhay Benedek tartott felolvasást: „*A konfirmandus növendékek és a felnőtt ifjak valláserkölcsi oktatása*“ c. szabadon választott kérdésről. Értekezleti közgyűlésünk a Botos József és Szentmártoni Dániel felszólalása után nemcsak jkvi köszönetet szavazott szerzőnek tanúságos időszerű felolvasásáért, de az értekezést a „Sárospataki Lapok“-nak is megküldeni határozta s a munkát 20 koronás aranynyal jutalmazta.

E felolvasás után megint nagy kérdés, felséges tárgy következett: az Uj Vay-Mocsáry alapítvány megteremtésének a kérdése a felső-borsodi egyházmegye területén. Éreztük e nagy kérdés tárgyalása közben, hogy nagy kötelességek várnak mi reánk lelkészekre, tanítókra és gyülekezetekre akkor, mikor a sárospataki főiskola függetlenségének megmentéséről vagyon szó. Csizmadia Jenő mélységes szeretettel eltelve szivében az Alma máter iránt, valami maradandó emléket szeretne részünkről felállítani a nagy és kis összegek sorozatában; szeretné, ha mint felsőborsodi lelkészek testülete is külön meghoznánk áldozatunkat. Ily értelemben szólt a papi főjegyző is. Simon József, Barna Gyula egyértelmű kötelező határozatot hozni nem kiván; ellenkezőleg úgy óhajtja megoldani e fontos kérdést, hogy a gyülekezeti íven mindeniken ott legyen a lelkész neve, hogy a tagok ő utána menjenek. Kerekes János nem barátja a házanként való gyűjtésnek, Botos József sem. De ők is egy szívvel-lélekkel akarják, hogy a gyűjtés minél eredményesebb legyen. A különböző útakon bár, de egy célt szolgáló ügyre vonatkozólag végérvényes határozatot nem hoztunk; hanem majd az egyházmegyei közgyűlés elé intézzük e fontos kérdést, bízva a lelkészek papi bölcsességében, a gyülekezetek áldozatkészségében, hogy sikerülni fog elérni a legnemesebb czélt, megvalósítani a legjobbat!

Heves vitát eredményezett az egyházmegyétől letett régi „*Borsodi tractus*“ történetének és a felsőborsodi egyházmegye története megírásának kérdése is. Mivel a forrásmunkák, levéltárak átkutatása, feldolgozása sok időt és pénzbeli áldozatot kíván, elvileg elfogadta értekezletünk az eszmét: de előbb megkeresni óhajtja az a.-borsodi, gömöri, tornai, s részben az abauji egyházmegyéket is, a melyek 1799-ben kiváltak a régi „Borsodi tractusból“, hogy milyen anyagi áldozatot hozhatnának e történet megíratásához. Sőt megkeressük a főt. egyházkerületi közgyűlést is, hogy nem volna-e hajlandó támogatni magas célunk elérésében? Ha így aztán minden oldalról kezünk között lesznek a beérkezett helyeslő vagy elutasító határozatok: csak akkor lehet e nagy kérdés felett dönteni érdemileg. Értekezletünk: *Botos József*, *Kazai Sándor* és *Szuhay Benedek* lelkészeket küldi ki kebeléből e kérdés tanulmányozására s az átiratok megtételére.

Ugy a Bárcay-alapítvány kamatainak felhasználása, mint az egyházmegyei dékán Svingor József azon indítványa, hogy ő hajlandó 2000 koronát biztosítékúl letenni, mivel az ellenőrség felállítása legyőzhetetlen akadályokba ütközik — felterjesztetik az egyházmegyei közgyűléshez, hogy mint felettes hatóság döntsön e fontos kérdésben. Szerintünk is elég ellenőr úgy a számvevő szék, mint a külön megalakított gyámtári választmány; de hogy egyetlen aggodalmaskodó lélek se legyen közöttünk, a 2000 korona biztosítékot a többi pénztári hivatalok mintájára elfogadandónak véleményezzük.

Kerekes János a „Magyar Szó“ megerősítésére hivja fel indítványában a közfigyelmet s óhajtja, hogy vennénk át ezt a lapot s egy néplapot is óhajtana kiadatni a szerkesztőséggel, természetesen szigorú protestáns szellemben szeretné vezettetni ezt is. Érdemleges határozatot e kérdésben nem hoztunk, mert nagy akadályokba ütközik s alig hihető az indítvány megvalósítása épen a közrészvétlenség miatt.

Közel 2 óra felé volt az idő, mikor a felsőszabolcsi egyházmegye véleménye került tárgyalás alá a törvénytervezetre vonatkozólag. Jól esik megemlíteni, hogy a felső-borsodi véleménynyel sok tekintetben megegyezik. Felette vitát nem provokáltunk — talán egy kissé meg is késett ezzel Felső-Szabolcs!

Ha még megemlitem, hogy Pataki János „Péter apostol jellemzése“ c. felolvasása az idő előrehaladottsága miatt máskorra maradt: zárimádsággal s az elnök éltetésével a gyűlést bevégezvén, mindent tollam hegyére vettem, a mi érdeklődésünket lekötötte.

Szuhay Benedek.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye általános tanitói egyesületének közgyűlése.

Folyó évi augusztus hó 7-ikén mintegy 20 egyesületi tag jelenlétében tartotta meg ez idei általános tanitói egyesületi közgyűlését egyházmegyénk tanitói kara. Gálszécsben az ev. ref. templomban, Péter Mihály papi, Dókus László világi elnök és Várady Pál tanitói alelnök vezetése mellett. A 37-ik dicséret 1 versének eléneklése után Péter Mihály papi elnök tartott magvas elnöki megnyitó beszédet, melyben rámutatva arra a veszélyre, a mely református tanügyünket a tanitói fizetésnek az állam által egyoldalúlag tervezett rendezése által fenyegeti, erélyesen állást foglalt a ref. tanitói fizetésnek az államival egyenlő színvonalra emelése mellett; helyeselte a ref. tanitóknak ez irányban megindított országos mozgalmát, végül pedig abbeli reményének adott kifejezését, hogy egyházi főhatóságunk, tekintélye egész súlyával fel fog lépni az államnál ez igazságos és méltányos kivánság sikere érdekében. A tetszéssel fogadott elnöki megnyitó után Dókus László világi elnök szivélyesen üdvözölte a gyűlés tagjait, s az egyesület világi elnökévé történt megválasztatásáért meleg szavakban mondott köszönetet. Péter Mihály olvasta fel ezután az egyesület mult évi működéséről szoló jelentését, melyből kitűnik, hogy az egyesület ügyei pontosan vezettettek, benne mindenek ékesen és szép renddel folytak. A jelentés, mint az egylet egy évi működésének hű tüköre, jegyzőkönyvbe vétetik. Molnár István egyesületi pénztárnok terjesztette be aztán pénztári jelentését, melynek tárgyalása során kimondatott, hogy ezután nemcsak a rendes, hanem az ideiglenes tanitók is kötelezett tagjai lesznek úgy az egyesületnek mint az Eötvös alapnak, mihezképest az alapszabályok megfelelő módosítása fog kérelmeztetni az egyházmegyétől. A gyűlésről indokolatlanúl elmaradók pedig első esetben 2, második esetben 4 korona pénzbirsággal, továbbmenőleg pedig fegyelmivel fognak sulytatni.

Majd a köri gyűlések jegyzőkönyvének felolvasása és tárgyalása következett melynek során útasittattak az egyesület tagjai, hogy a „Bibliai történetek“ cimű vallástani kézikönyvet birálják át alaposan, hogy mi volna abból a meghagyandó, mi az elhagyandó, s köri gyűlésükre adják be véleményüket, azok pedig összegezve

terjeszszék majd fel e véleményeket az általános gyűlés elé. Elfogadtatott a lasztóczi körnek azon inditványa, hogy a fiókkörök működésének fokozása végett az egyesület az eddigi három kör helyett kettőre osztassék. Ez irányban felterjesztés fog intéztetni az egyházmegyére. A szabolcsi tanitói egyesület memorandumának tárgyalása során kimondta a gyűlés, hogy annak tartalmával tökéletesen egyetért ugyan, azonban az állami tanitókéval egyenlő fizetésrendezési igényeit nem közvetlenül a képviselőház elé kivánja terjeszteni, hanem egyházi főhatóságainktól kéri és várja, hogy a ref. tanitoi kar érdekei az államnál hathatósan képviseltessenek és azok kielégítése kieszközöltessék. Elhatározta egyszersmind a gyűlés, hogy felterjesztést intéz az egyházi főhatóságok utján a zsinathoz. A konventi törvénytervezet megfelelő intézkedésének oly értelmű megvalósítása iránt, hogy a tanítói fizetés a kántoritól külön választatván, tisztán csak a tanítói fizetés egészittessék ki az állam által az állami tanitókéval egyenlő fizetési összegre. „Az ifjúsági egyesületek feladata és köre a ref. egyházban" című pályakérdésre egy pályamű érkezett, azonban miután a dij kiadható nem volt, a tétel újolag kitűzetett. Dija 2 darab 20 koronás arany. Dókus László világi elnök ugyanis ez alkalommal újra rendelkezésére bocsátott az egyletnek 1 darab 20 koronás aranyat. Figyelmébe ajánltatott a tanitóknak, hogy az új énekeskönyvet a néppel megismertetni, megkedveltetni igyekezzenek.

Pánthy Lajos felolvasta Kendecsy Pál abarai tanitónak az abarai körben dicsérettel kitüntetett, s hirlapilag is közzétett „Hazafias és vallásos nevelés" című értekezését, melyet a birálók itt is dicséretben és elismerésben részesitettek. Inditványok során két választmányi tag választatott Szilágyi, vásárhelyi és Karakó, szürnyeghi tanitók személyében. A jövő gyülés helyéül a szavazatok egyenlő aránya miatt sorshuzás utján, Gálszécs és Málcza közül előbbi tűzetett ki. Délben 1 órakor közebéd volt az „Erzsébet-szállodában", ahol felköszöntőkben nem volt hiány. Sütő Kálmán.

IRODALOM.

* **Péter Mihály** ev. ref. lelkész *Adatokat* bocsátott közre a *gálszécsi ev. ref. egyház történetéhez,* az adatok főképen a nevezett egyház templomáról szólván abból az alkalomból, hogy legközelebb templom-avatási ünnepély volt Gálszécsen. A füzet 28 oldalnyi terjedelmű, *Szemere Miklós* országgyűlési képviselőnek ajánlva s tárgyalva van benne általában az egyház alakulási és virágzási kora, — a megalázás és ébredés kora, — a templom épités ideje, — az 1824-iki nagy tűz, kisebb javitások s az egyház biztosabb alapratétele és végül a templom javitása és a mostani templom megújitása. Az előadás vonzó, megnyerő, a történelmet okmányok alapján hiven feltáró. A Szemere-családnak is emléket emel a kis füzet, mint olyannak, a melynek nevéhez fűződik a gálszécsi egyháznak fenmaradása. Megindulással olvassa az ember őseinknek csodálatos hitbuzgóságát, odaadását, ragaszkodását s óhajtva óhajtjuk: vajha a multak cselekedeteinek emlékei beárnyékolván a lelkeket, az új-kor emberei is nagy és csodálatos hitbeli dolgokat cselekednének hitbeli buzgóság és egyháziasság által. Melegen ajánljuk a 60 fillérnyi áron megszerezhető füzetet.

* **Most jelent meg.** Van-Oosterzee János: A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben, *Dr. Antal Géza* forditásában. Ára vászonkötésben 12 kor. Kiadja és 2 koronás havi részletfizetésre is szállitja: *László Albert és Társa* a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizományosa Debrecenben, aki kivánatra ingyen küldi meg theológiai résztetfizetéses árjegyzékét. 22—25.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Pásztor Sámuel. A Sárospataki Lapoknak különösében is oka van arra, hogy *Pásztor Sámuelt* elsirassa. Esztendők hosszú során át és egész haláláig pénztárnoka volt az Irodalmi Körnek s igy egyuttal a Sárospataki Lapoknak is. Hogy minő pontossággal, a Kör és a Lap iránt érzett minő meleg szeretettel végezte teendőit, arról mindazok sokat tudnak beszélni, a kik csak egyszer is számoltatói valának. Egy pár fillért sem volt hajlandó soha senkinek elengedni, mert a Lapnak szüksége van rá. Talán túlzott is a takarékoskodásban, de hogy a Lap anyagi biztositásának érdekében tette, az bizonyos. Szerette volna, ha ez a mi lapunk lett volna a legterjedelmesebb és a legváltozatosabb, a mit az előfizetők nagy számától remélt. Ám vérmes reményei soha sem voltak e tekintetben sem, de az igen fájt neki, ha csak egy előfizető is elmaradt valamikor. — Sokszorosan megsiratott kartársunkat és barátunkat augusztus 14-én délelőtt 9 órakor temettük el. A halottas háztól a főiskola udvarára a tanárok vitték a koporsót, — majd gyász-ének hangzott fel a református egyházi énekkar tagjainak ajkain, miután az ifjusági énekkart nem lehetett még csak részben sem összegyüjteni, — azután *Rohoska József* theol. tanár imádkozott s tartott beszédet, melyet jövő számunkban közlünk és ismét gyász-ének következett, a mely után megindult a nagy halotti kiséret a végső utra, a melyről Pásztor Sámuel e földi életben nem tér vissza. A sírnál *Dr. Mitrovics Gyula* vett végbúcsút a következő alkalommal hozandó beszédben az elhunyttól, akinek koporsójára a göröngyökkel együtt hullottak mély gyászba borult özvegyének s öt gyermekének könyjei, zokogva sirván velök mindazok, akiknek van érző szivök, amelylyel megérzik a mély bánatot, aminő a Pásztor Sámuel itt maradtainak bánata. Óh nyugodjék meg a kegyelem Istenének áldó és segitő keze az apátlan árvákon és a bús özvegyen és a szív nyugalmának bekövetkezésekor óh hadd derüljön fel az emlékezés tiszta világánál felettök ama szivárvány, amely békességet jelent a most békétlenkedőknek. Te pedig siri álomra tért tiszttárs, aludjál csendesen, pihenj édesen a tieid boldog viszontlátásáig! A boldog feltámadás reményében Isten veled! . . .

— **Halálozások.** Halmi Gyula miskolci ev. ref. főgimnáziumi nyugalmazott tanárt meglátogatta az Úr, a midőn a családi tüzhelynél levő legidősb leányát, *Vilmát* elszólitá az élők sorából. A család mélységes bánatában résztvevő szívvel osztozunk s részvétünk legyen enyhitője a fájdalomnak, a mely a szülei s testvéri kebleket elfogja. Az elhunyt leánynak pedig legyen a hosszú földi szenvedés után örök békesége s boldogsága! — *Réthy Pál* golopi (alsó-zempléni egyházmegye) lelkésztársunk élete 65-ik évében augusztus hó 7-ikén bevégezte földi pályáját s lelke visszaszállt a teremtés Urához. Halálát özvegye, gyermekei, rokonai s hivei gyászolják. Talán

Ferencz József keserűvíz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

többre is volt hivatott, mint a mennyire eljutott: okait keresni ennek, eltévesztett dolog volna épen most, a mikor a halál gondolata s valósága tartja lekötve gondolatainkat. Legyen síri álma zavartalan, övéinek bánatát pedig enyhítse a kegyelemnek és vígasztalásnak atyja!

— **Egyházmegyei gyűlések.** A *gömöri* ev. ref. egyházmegye *augusztus 27-én* tartja őszi közgyűlését Rimaszombat városában. — A *felső-zempléni* egyházmegye ugyanekkor *Kis-Azarban*; az *alsózempléni* egyházmegye szept. 1-én *Sárospatakon* fog gyülésezni.

— **Szavazatbontás.** A felső-borsodi egyházmegyében a szűkebb körű szavazás alkalmával a papi tanácsbíróságra kapott: Dávid József 19, Barna Gyula 17, Doktor Gyula 11 szavazatot. Igy új szavazás alá bocsáttatnak Dávid József és Barna Gyula. A világi főjegyzőségre Molnár László 14, Zsóry György 11, Bárczay Ferencz 10, Andorko Tamás 7, dr. Rázsó Gyula 5 szavazatot kapott. Uj választás alá jönnek: Molnár László és Zsóry György. A szavazás beadásának határideje aug. 25. A felbontás aug. 30-án Balajton lesz.

— **Értesítés.** A sárospataki theol. akadémián szeptember hó 5. és 7. napjain fognak az alapvizsgálatok megtartatni.

— **Felhívás.** Több barátom óhajtása folytán fölkérem volt tanulótársainkat, a kik 1878-ban tettek velünk kápláni vizsgát, hogy 25 éves találkozóra jöjjünk össze Sárospatakon a folyó évi szeptember havában. Vagy ha akkor talán többen akadályozva volnának s a szeptembernél alkalmasabb időpontot tudnának ajánlani az összejövetelre: sziveskedjenek azt velem, lehetőleg rövid idő alatt, levélben tudatni. Rimaszombat, 1903 aug 12.

Czinke István,
ref. lelkész.

— **Nyilvános köszönet.** A gálszécsi ev. ref. templomszentelés alkalmával Bessenyey István úr, világi tanácsbíró 50 koronát adott kezembe, azon kijelentéssel, hogy ezt az egyház szükségleteire fordítsuk. Midőn ez ajándékot szivem teljességéből megköszönöm: kivánom, hogy az Isten Bessenyey István világi tanácsbíránkat, ez áldozatkész urat, sokáig éltesse, jótetteiért áldja meg minden jóval. Gálszécs, 1903. augusztus 10. Péter Mihály,
ev. ref. lelkész.

— **Köszönet nyilvánitás.** A jótékonyczélú adakozásokban tündöklő Gróf *Andrássy Dénes* úr Ő méltósága a csízi ev. ref. egyháznak iskola épitésre 1000, azaz egyezer koronát ajándékozott. A nemes szívű adományozó fogadja ez úton is leghálásabb köszönetünket. A csízi ev. ref. egyház hivei s azok nevében:

Dusza János,
ev. ref. lelkész.

— **Magyar biztositó intézetek.** Hazai általános biztositó társaság jég- és tűzkár ellen. Közgazdasági életünknek a fejlődés rendjén immár elengedhetlen kiegészítő részévé lett a biztosítás a romboló elemek ellen való védekezés. A jég, a tűz a magtól a kalászig Damokles kardjaként lebegnek a gazda felett s a tűz még azután is kisérti. Hányszor teszik tönkre egy egész élet öntudatos munkáját a káros elemek, s a ma még vagyonos gazda holnap már koldusbotot vehet kezébe. Ismeretes dolgok ezek, s mégis egész vidékek vannak, hol a gazdaember csupán a jó szerencsére bizza egész vagyonát. Tagadhatlan, hogy megvan az oka is ennek a húzódásnak. Nem érti meg a nép a biztosítás szükséges voltát, mert a sors véletlene folytán még eddig elkerülték az elemek, s nem akadt, ki felvilágositsa a véletlenben való bizalom veszedelmes voltát. Ezeknek a körülményeknek az ismerete inditotta közéletünk vezető embereit arra, hogy a magyar gazda, a magyar nép életviszonyainak megfelelő biztositó társaságot létesitsenek. Azok, a kiknek mindig szivén feküdt az ország népének anyagi helyzete, boldogulása, akik érzik, tudják, hogy az édes anyaföldben rejlik a hazaszeretet, tömörülve Kossuth Ferencz köré, az ő elnöklete és a jeles nemzetgazdász Tóth Pál vezérigazgató vezetése alatt megalkották a Hazai általános biztositó társaságot. Lelkesítve hazafias érzésektől, megküzdött minden akadálylyal a társaság s 1899. óta, az egészséges fejlődés utján alig 4 év alatt olyan eredményeket ért el a jég- és tűzkárbiztositás terén, melynél nagyobb haladást egyik intézet sem mutathat fel. Elérte azt, hogy versenyképes tételeiért a magyar nép bizalommal viseltetik iránta, mert érzi, hogy ez a társaság minden izében magyar. Megvalósitotta a biztositó-közönség jogos óhaját, hogy a károkat azonnal a legmagasabb összegben képes megtéríteni. Az ország ezer meg ezer lakója s hálatelt levelei a bizonyság, hogy mennyi könnyet szárított fel az utóbbi 4 év alatt a Hazai általános biztositó társaság. Ahol megjelent, ott nincsenek már éveken át porladó falak, szenesedett gerendák, mert a pusztulást nyomon követte az ujraalkotás. A magyar gazda, a magyar nép érdeke, hogy bizodalommal forduljon a Hazai általános biztositó társasághoz, mert a saját lelkéből fakadt s hazafias érzéseiben él. E törekvő intézetnek vállalkozását figyelemmel fogjuk kisérni s működésére alkalomadtán visszatérünk.

Papp Ferencz.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉSEK.

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle ***„POKLOS“*** szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi *szamorodni***, literenként **1 korona 40 fillér** és ***asszú*** literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

20—39

A tanuló ifjáságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida

„FEHÉR LILIOM“

imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon**, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 1—20

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok

Budapest Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

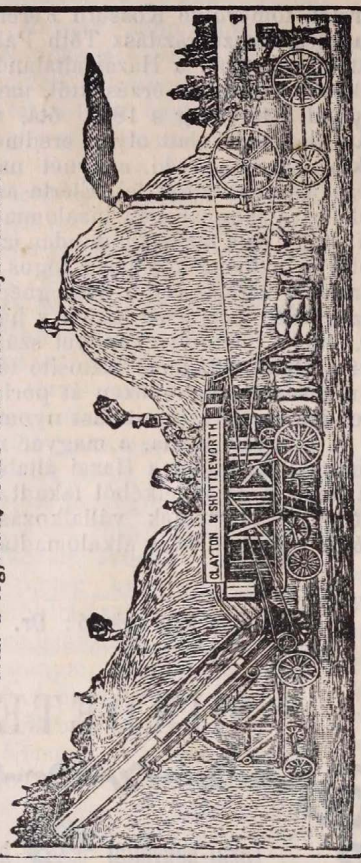

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyűjtők, boronák.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukor cza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acsái-ekék,

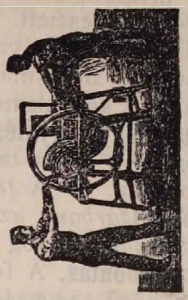

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

NYILATKOZATOK!

A Szt-Lukácsfürdői Kristály-forrás nagy mélységből fakadó, **állandó összetételű ásványvíz** és a chemiai analysis alapján igen tiszta, calcium- és magnesium-hydrocarbonatos ásványviznek minősitendő. Budapest, 1900 április 12-én.

A magyar kir. tudományos egyetem I. chemiai intézete.

A vizsgált Szt.-Lukácsfürdői Kristály-forrás ásványvizét bacteriologiai szempontból **kitűnőnek** kell minősitenünk Budapest, 1899 április hó 5-én.

Budapesti székesfőváros bacteriologiai intézete.

Budapesti székesfőváros vegyészeti és tápszervizsgáló intézete a Kristály-ásványvizet tiszta, bomlási anyagoktól egészen **mentes** és chemiai szempontból egészségesnek minősítette. Az országos Közegészségügyi Tanács a Kristály-forrást oly ásványviznek minősítette, mely helyes és tisztán való kezelése folytán a külföldön való versenyzésre más ásványvizekkel hivatott.

Ő cs. apost. kir. Felsége főudvarmesteri hivatalától. Az alulirott cs. és kir. Udvari gazdasági hivatal ezennel igazolja, hogy a Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyiforrás **igen kellemes izű és üditő** italnak találtatott.

Bécs, 1901. augusztus 23-án.

A cs. és kir. udvari gazdasági hivatal:
Franz von Worlitzky, cs. és kir. udvari gazdasági igazgató.

A m. kir. belügyminiszter 68327/IV. sz. a. engedélyezte, hogy a Kristály-forrás **szénsavval telitett forrás ásványvíz** elnevezés alatt forgalomba hozassék.

Minden egyes üveg, a külföldön is, a magyar czimerrel van ellátva.

A m. kir. miniszterelnök 1903 május 13-iki 2031. sz. határozata folytán viselésére engedélyezett magyar állam czimer.

A németországi képviselőségnek engedélyezett, Ő kir. Fensége György poroszországi herczegi udvari szállitói czimer.

A délamerikai képviselőségnek engedélyezett argentiniai állami czimer.

Ajánlják: Prof. Dr. Korányi Frigyes, főrendiházi tag, az országos igazságügyi elnöke; Prof. Dr. Kétly Károly, a Magyar Orvosszövetség elnöke; Prof. Dr. C. Malbran, a Közegészségügyi tanács elnöke Buenos-Airesben; Comm. Prof. Dr. Giuseppe Lapponi, XIII. Leo pápa ő szentségének orvosa Rómában és **ezernél több belföldi és külföldi kiváló orvos, tanár és vegyész.** — Dr. Riegler Gusztáv, a kolozsvári egyetem egészségtan tanára, az 1902. évi XII. magyar balneologiai kongresszuson, a forgalomban lévő különféle ásványvizeknek bacteriologiai szempontból történt vizsgálatáról tartott előadásában a legtisztábbnak a Szent-Lukácsfürdői **Kristály-forrás ásványvizét** jelentette ki.

Szent-Lukácsfürdő Kútvállalat Budán.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **34.** (1131.) **szám.** *Sárospatak, 1903. augusztus 24.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdős István: István király nap után. — Szabályrendelet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára. — Rohoska József: Temetési beszéd Pásztor Sámuel felett. — Mitrovics Gyula: Temetői beszéd Pásztor Sámuel sárospataki ev. ref. főiskolai ének- és zenetanár felett. — Péter Mihály: A gálszécsi ev. ref. egyház harangjának felavatásakor 1903. aug. 2-án mondott beszéd. — Zsinati ügyek. — Péter Mihály: Rövid válasz Soós Lajos ur falusi levelére. — Pap Mihály: A felső-borsodi ev. ref. Tanitó Egylet közgyülése. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

István király nap után.

A római templomok környékén itt e magyar hazában talán még mindig ágyú-füstös a levegő s talán még mindig rezeg a lég az üdv-lövésektől, a melyek Ur felmutatáskor gyakorlott és gyakorlatlan lövész-mesterek kezének érintésére ágyúk torkaiból szálltak ki augusztus 20-ikán, a mikor e hazában, az I-ső magyar királynak, a szentté avatott I-ső Istvánnak volt a név-napja.

Az üdv-lövéseket adó ágyú-torkok okozta füstfellegen át, nem tagadom, látni véltem egy olyan jelenséget, a melynek én nem tudok örülni, és a melynek a pápás egyház két kézzel tapsolhat, sőt nagy diadal-menetet is rendezhet annak láttára.

Az a jelenség pedig nem más, mint az, hogy az erőszak, a kényszer hatása csakugyan kezd látszani s augusztus 20-ika kezd azoknak a magyar protestánsoknak is ünnep-napjok lenni, a kiknek őseik nagy lelki erővel tiltakoztak a vallás- és lelki-ismeret szabadságát István-király cége alatt támadó ostrom ellen, kimondván nagy erővel és nagy hatalommal: ünnepeket mások nem rendelnek nekünk és a római egyház ünnepeit maga a magyar állam sem rendelheti protestáns polgárainak ünnepeivé, mert ha rendeli: arcúl veri azokat az ősi törvényeket, a melyek a lelkiismeret szabadságát biztosítják és azt bizonyítja be, hogy a vallás-szabadság ma már csak hazugság.

Az erőszak, a kényszer hatása kezd mutatkozni és protestáns emberek ünnepi ruhát öltenek, vonúlnak a misékre, a körmenetekre, talán a baldachint is emelik az eretnekségtől e napon szentelt víz folytán megszabadúló türelmes vezér-egyéniségek ott a fő- és székes városban, itt vidéken pedig a roszúl magyarázott törvény alapján még az engedélyezett munkákat sem végeztetik, mert félnek, hogy bejelentik őket és megbüntetik, vagy legalább meghurczolják. Még olyan is akad, a ki udvari s kerti munkáját sem hagyja sürgősen végeztetni, pedig attól az is függ talán, hogy lakozhatása bekövetkezzék.

Ez ellen a kényszer és erőszak alkalmazás és az annak nyomán keletkező hatás ellen állást foglalni, most, a mikor a jelenséget észlelem, vallásom, lelkiismeretem iránt való kötelességem s rosz protestánsnak érezném magamat, ha felfogásomnak nyiltan kifejezést nem adnék.

Gondolkozzunk csak e fölött az ünnep fölött! Ugy látom, hogy ez az ünnep is, meg sok más is: úgy beleveszi magát a megszokásba, mint az odvasodás a fába.

Mit ünnepelnek augusztus 20-án a magyarok? Azt, hogy István király lett? Azt, hogy keresztyén lett? Azt, hogy az ős magyar vallást kiirtotta? Azt, hogy az idegen papságot becsődítette e hazába? Azt, hogy az idegen papságnak a magyar nemzet vagyonából, birtokából s tulajdonából gazdagságot adott, a melynek korán útat törvén: későbbi századokban az a papság a nemzet ellen fordíthatá hatalmát? Azt, hogy szentté tette a pápás egyház?

Mondjátok meg ti augusztus 20 án ünneplő protestánsok, miért ünnepeltetek tulajdonképen?! Ti úgynevezett protestáns vallású miniszterek és más, állami protestáns vallású hivatalnokok: mondjátok meg miért öltöztetek augusztus 20-ikán díszmagyarba, vagy legalább is szalon ruhába?

Mert lássátok én tartom olyan jó magyarnak magamat, mint a minők ti vagytok és e haza iránt való szeretetem jeleinek mutogatásában versenyre kelek akár a dunamelléki ev. ref. egyházkerületnek a főgondnokával, akár a pozsonyi esperességi felügyelővel, akik nagy állásban szolgálják nagy fizetés mellett a hazát, lelkiismereti szabadságuk beklyóba szorításával is húzván a miniszteri fizetést, én pedig hozzájok mérten talán alacsony állásban szolgálom a magyar hazát, nevelvén annak az egyháznak lelkészi kart, a mely soha sem volt hűtelen e hazához, de a lelkiismereti szabadságot is oda irta a pro patriás zászlóra.

Ámde ti augusztus 20 ikán ünnepelve nem akarjátok észre venni, hogy a magyar protestáns egyháznak az alapját gyöngítitek, a sirját ásogatjátok, mikor öntudatlanúl a pápások szekerét toljátok!

Mert hát miért is ünnepeltek? Az első királyért aligha, hiszen a *fejedelemség* és a *királyság* különbséget úgy sem jelenthetett s nem is jelentett, tehát egy címnek felvétele nem ok az ünneplésre. Vagy ha ok: hát akkor is fogtok ünnepelni, ha a „keresztény" magyar állam a *„pápa"* címet felvevő római pápának

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

a nevenapját fogja ünneppé tenni e magyar hazában? . . . Lássátok: az okfejtés ellenetek szól!

Talán a *keresztyénné* lett Istvánt ünneplitek? . . . Nem hiszem, mert köztudomású dolog, hogy nem ő volt a magyarok között az *első keresztyén*! Tehát e címen sincs okotok az ünneplésre.

Talán az ős-magyar vallás ellen megindított írtási munkálat az az alap, a melyre állva I. Istvánt ünneplés illeti meg a részetekről? . . . Nem hiszem, mert ugy-e bizony minden művelt magyarnak a lelke sajog azért, hogy az idegen nemzetiségű papok lelketlenül kiírtották az ős magyar vallás gyökerét s csak nagy idők multával kellett keletkeznie olyan vallásnak, a melyre még a pápás egyházhoz tartozók is azt mondják: az a magyar vallás.

A keresztyénség szelíd olaj-ágát Pál apostol beleoltotta a pogányság vad törzsébe: a magyar ős vallás is jó alany lehetett volna a keresztyénség befogadására, ha már akkor a pápai hatalom nem érvényesül s a magyar nemzet ős jellembeli tulajdonainak megsemmisitését nem követelte volna! És I. István keresztyénsége épen ebből a szempontból birálandó el, t. i., hogy királyi erejét, hatalmát az idegen elem túl tengésbe jutására használta fel, holott a magyar és a keresztyén elem okos összehozásával mutathatta volna meg királyi erejét és hatalmát, a melynek nagyságát egyébiránt az is jelezhette volna, hogy a nyugattal szemben keletnek nyújt kezet s a keleti hatalmasságokkal kötvén friggyet, ez által nem kellett volna kelet ellen nyugotnak állandó védbástyájául szerepelni. Ez a pont nem elegendő tehát ahoz, hogy a ti ünnepléstek komoly legyen!

Azt pedig ti protestánsok csak nem ünneplitek, hogy idegen papságnak adott megélhetést, sőt gazdagságot? . . . Egy józan felfogásu kálvinista ember mondta e napokban: István királyt csak a pápás papok ünnepelhetik! Igaza van! Mert az államban a papi hatalomnak kifejlődését csak az István-féle adományozások mozditották elő. S hogy a klerus hatalma mit jelent: azt okos embereknek nem kell mondanunk s igy ugy-e bizony ezen a réven sincs ünneplési ok??

Minek folytatnám tovább az elmélkedést, a kérdezősködést?? Minden ponton ott kötök ki, hogy a protestánsok részéről semmiféle ok sem forog fenn arra, hogy augusztus 20-án ünnepeljenek.

És lám, a mint az első sorokban említém, ma már *kezd* az ünneplési láz terjedni! Igen, mert hát ugy vannak vele az én édes atyámfiai, hogy látván a protestáns nagyságok ünneplését, sőt akadván egyes prot. lelkészek is, a kik valami szeszélyből túl akarván tenni, a magyar ős-király iránt való tiszteletben, még a primáson is: a magam-fajta embernek a felfogását megvetik. Mert hát nem az igazság az erő, hanem az állás! No, meg aztán a hivatal is dönt! Azt mondják a legtöbben, ha dr. Darányi Ignácz, dr. Láng Lajos, Hegedűs Sándor, Tisza István gróf és a többiek ünnepelnek: miért ne ünnepelhetne más protestáns is? És ha én és más protestáns azt kiáltjuk teljes erőből: mindezek a nagyságok nem tudják, mit cselekesznek, mert nem az elv, hanem az állás, a politika szabja meg az ő vallási felfogásukat, bizony azt mondják nekem is és másnak is: ejh, mit csiripoltok ti, mikor a sasok im hogy repűlnek!?

Azonban azokkal a sasokkal szemben nekünk, csiripoló kálvinista lelkészeknek van egy hatalmas fegyverünk, a melynek használatáról csak gyáva prot. mondhat le. S ez: az Isten igéjének hirdetése, összekötvén azt mindazokkal a kérdésekkel, a melyekkel kapcsolatban a tanítás munkája végezendő. Ha mi a mi népünket felvilágositjuk és magát az 1891. évi XIII. t.-cikket is teljesen magyarázunk: én tudom, hogy a mi magyar kálvinista népünk ránk fog hallgatni s nem a sasok repülését fogja csodálni!

De úgy látom, hogy kényelmesek az én lelkipásztor tarsaim közül igen sokan és azért van az az általam észlelt jelenség. El ezzel a kényelmességgel s ki a harctérre egyen-egyen és mindnyájan s harcolván az igazság erejével: a szentnek ünneplése nem fog kálvinista részről megtörténni.

Jó reménység táplal, hogy e sorokat megszivlelik azok, a kiknek szól s a rosz jel eltűnik. Úgy legyen!

Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

Szabályrendelet

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára.

(Folytatás.)

55 §. *Szünnapok és ünnepek.*

A nagy szünidő mindenütt julius és augusztus hónap. Nagyobb mezei munkák idején (őszi, tavaszi, szántás, kukoricza törés) ha elkerülhetetlennek látszik, amennyiben a tanítványoknak legalább fele e munkáknál segédkeznék, a szülők iránti méltányosságból az iskolaszék egy-egy heti szünidőt adhat.

Kisebb szünnapok: a vasárnap s az egy napból álló egyházi ünnepek, szerda és szombat délután. Karácsonyi szünidő december 24-től új év napjáig bezárólag; husvéti szünidő virágvasárnaptól husvét harmad napjáig bezárólag; pünkösti szünidő 3 nap. Szükség szerint szüreti és vásári szünnapok.

Szünidők az u. n. iskolai ünnepek is, melyek tulajdonképpen nemzeti ünnepek, s igy a hazafias érzés ápolására és fejlesztésére kiválóan alkalmasok. Éppen azért ezen ünnepek délelőttjén a tanító, (igazgató tanító) köteles a tanítványok előtt az ünnep czélját és jelentőségét — lehetőleg az iskola szék és szülék jelenlétében — rövid, érthető és hatásos beszédben méltatni, s a tanítványok által előadandó alkalmi szavalatok s hazafias dalok éneklése által a hatást fokozni s emlékezetessé tenni.

Ily iskolai ünnepek: 1. Ő Felsége nevenapja. 2. Október 6-ika. 3. November 19-ike, mint Ő felsége Erzsébet királyné gyászemlék ünnepe. 4. Márczius 15-ike. 5. Ezredévi emlék ünnepély május 2-án. *)

*) Lehetetlen megállanunk ez ünnep-napok sorozata felett némi megütődés nélkül. És mindenek fölött lehetetlen nem kérdenünk: a tervezők nem tudnak október 31-ikének konventileg is ajánlott megünnepléséről, a melyet épen ez a mi kerületünk javasolt a sárospataki főiskolában a Radácsi György indítványára keletkezett elhatározással? És kérdjük az itt ajánlott ünnepek némelyikét hol és mikor határozta el egyházkerületünk bármikor is ünnepelni? Mintha valamelyes félreértés árnya borongna ebben a kérdésben a protestáns lelkek fölött! Kívánatos, hogy ezt az árnyat teljesen eltávolitsuk.

Szerk.

56. §. *Fegyelem.*

Fegyelem nélkül az iskola olyan, mint a malom víz nélkül — mondja Comenius. A tanítványok helyes fegyelmezése azért a tanitónak első rendű feladata, mert a jó iskolai fegyelem az oktatás és erkölcsi nevelés sikerének alapfeltétele. E végből:

1. Igyekezzék a tanító lélektani alapokra fektetett oktatásával s helyes tanmódszerével a gyermekek figyelmét lekötni; a kihágásra vezető s büntetést maga után vonó alkalmat előre látásával s okos intézkedésével megelőzni.

2. Igyekezzék példás családi és társadalmi életével, úgy szintén a szülék iránti tapintatos bánásmódjával a szülék szeretetét és bizalmát megnyerni.

3. A tanítványok bizalmát komoly, de szeretetteljes és igazságos bánásmódjával nyerje meg. Senkit érdemen felül ne jutalmazzon és igazságtalanúl ne büntessen; egyes tanulókra nézve kivételt ne tegyen; parancsának teljesítését minden tanulótól egyenlően megkövetelje; a jutalmazásban és büntetésben takarékos legyen, a tömeges büntetést kerülje; minden hibát és rendetlenséget orvosoljon azonnal.

4. A büntetés megválasztásánál ügyeljen a tanuló egyéniségére, természetére, nemére, vérmérsékletére; ne egyformán mérlegelje a gyermekeknek gyenge szellemi tehetségéből avagy hanyagságából eredő hibáit, úgy szintén a tanulónak elevenségéből származó pajkosságait vagy pedig erkölcstelen hajlamból kifolyó vétségeit.

5. Tanítványaival való bánása, sőt feddése is mindig szelid, — büntetése nem durva, de komoly legyen; az illetlen kifejezéseket és indulatoskodást kerülje.

6. A növendéknek durvaságból származó engedetlenségét, dacoskodását, erkölcstelen beszédeit, hazugságra vagy lopásra hajlandóságát — mely bűnökkel fájdalom a nép gyermekeinél naponként találkozik — igyekezzék tőle telhetőleg javitani, s ha ezt egyedül (vagy a tantestülettel közösen) megtenni nem tudná, erről további eljárás végett az iskola széknek tegyen jelentést.

7. A büntetés fokozatai lehetnek:

a) roszaló tekintet.

b) megintés négyszemközt.

c) nyilvános megintés.

d) komoly megfeddés.

e) kiállitás a padból.

f) tanitás után fenmarasztás éheztetés nélkül.

g) tanitás után fenmarasztás éheztetéssel. (A fenmarasztás csak a nappali órákra terjedhet ki.)

h) tanitó testület előtt megdorgálás.

i) iskolaszéknek bejelentés további intézkedés végett.

57. §. *Haladási napló* Minden tanító tartozik az egész éven át a haladási naplót (*D. minta.*) pontosan vezetni, mit egy tanítós iskolában az iskola széki elnök, több tanítós iskolában az igazgató tanító ellenőriz.

58. § Minden iskolában egy *jegyzőkönyvnek* is kell lenni, mely magában foglalja az iskolaszéki gyűlések jegyzőkönyveit; b) az egyházmegyei közgyűlésnek az iskolákra vonatkozó határozatait; c) az iskolaszéki tagok látogatási bejegyzéseit; d) a körlátogatóság bejegyzéseit.

59. §. A tanítók minden tanuló részére »Értesítő könyvecskét« állítanak ki, melybe a tanulók előmenetelét évharmadonként beirják, a szülékkel láttamoztatják, s aláírás utján ismét beszedik s gondozzák. Az értesítő könyv bélyeg és dijmentes; de a könyvecske előállítási árát minden tanuló év elején az iskolai pénztárba befizetni köteles.

60. §. *Statisztikai kimutatás.* Egy tanítós iskolában a tanító, több tanítós iskolában az igazgató tanító a tanító testület közreműködésével tartozik minden iskolai év végén a vezetése alatt álló iskola statisztikai adatait a G. minta szerint összeállítani.

A tankötelesek és tényleg iskolába járók számát mindig az A. minta adatai alapján kell összeállítani, mert a tankötelesek és tényleg járók viszonyát a valóságnak megfelelőleg csak ez tükrözi vissza, mig a B. és C. mintából csak a vidéki ev. ref. vagy más felekezetű tanulók számadatai állítandók össze.

61. §. *Évzáró vizsgák.* Minden ev. ref. népiskolában évenként egyszer, a tanév végén nyilvános vizsgálat tartatik. (1868. XXXVIII. t. 20 §. — 1876. XXVIII t. 13. §.)

Ezen vizsgálat czélja, hogy a tanulók egész évi munkájokkal való beszámolásra s a nyilvánosság előtt való megjelenésre szokjanak; másrészt a szülék a tanító munkájának sikerét látva, az iskolát és tanítót becsülni tanulják.

Nem czélja ellenben sem a tanító munkájának elbirálása, mely az egyház főhatóságának jelesül az iskolai körlátogatóknak tiszte; sem esetleg egyes tanítványok megszégyenítése s ez által a szülék elkedvetlenítése.

E czélból a következőképen kell eljárni:

a) A vizsgák idejét (több tanítós iskolában a sorrendjét is) a tanító, illetve a tanítótestület meghallgatásával az iskola szék elnöke határozza meg, úgy azonban, hogy az évzáró vizsga junius 15-ike előtt meg nem kezdhető.

b) A vizsgálaton az iskolaszéki elnök elnököl. Ő nyitja meg és zárja be a vizsgálatot, ő szólítja feleletre a tanulókat, ő jelöli ki a tantárgyakat; azonban a vizsgálat vezetése, a kérdések feltevése, s a tanulók útba igazítása a tanító joga és tiszte.

c) A vizsgálat első és legfontosabb tárgya a hit- és erkölcstan, melyből minden tanuló felel, mig a többi tantárgyból csak egyesek.

*

d) A tanítónak oda kell törekednie, hogy a vizsgálaton minden tanuló legalább is tűrhető feleletet adjon; épen ezért nemcsak joga, de kötelessége is, hogy a gyengébb tanulókkal könnyebb, a jobb tanulókkal nehezebb kérdéseket fejtegettessen. A szemfényvesztéstől s a kérdések előre való kijelölésétől azonban óvakodjék.

e) Ugy az egy tanitós osztatlan, mint az osztott iskola vizsgája 3 óránál hosszabb ideig nem tarthat.

62. §. *Magántanulók* csak év elején vagy év végén vizsgázhatnak az iskola széki elnök jelenlétében, mely vizsgálatért 10 korona dijat tartoznak fizetni. Ezen dij a vizsgázó tanitót (tanitókat) illeti.

A magán tanulókról az illető tanitó az előmeneteli és mulasztási naplóban egy külön lapot nyit s azt szabályszerűen tölti ki.

63. §. Azon tanulóknak, kik az iskolából tanév közben maradnak ki, értesitő könyvecskéjöket megfelelően kell lezárni és kiadni. Az ilyeneket a tanév végén az iskolába jártak közé kell sorozni; de osztályzatot nem nyernek.

Ugyanúgy kell eljárni az évközben elhalt tanulókra nézve is. Ugy az elköltözöttek, mint az elhaltak nevei után az osztályzat helyett azon időt kell bejegyezni, amelyben az iskolát elhagyták.

64. §. A tanitóknak fegyelmi eljárás terhe alatt kötelességök mind a 6 osztályt felállitani, s e mellett azon igyekezni, hogy a 6 osztályt mennél több tanuló elvégezze. Ezért mindazon tanulók, akik valamely osztályban legalább *elégséges* eredményt értek el, okvetlen átviendők felsőbb osztályba. Az osztályozásnál a túlszigoruságot kerülni kell.

Akik év végén 3 tantárgyból megbuktak, szeptember elején az iskola szék jelenlétében javitó vizsgálatra bocsátandók. Aki azonban 3-nál több tantárgyból bukott, felsőbb osztályba semmi esetre sem bocsátható, mint szintén az sem, aki a javitó vizsgán — habár csak egy tantárgyból is — ujra megbukott.

65. §. Akik a testgyakorlat tanulása alól fel lettek mentve, ebből osztályzatot nem nyernek.

66. §. A tanulók értesitő könyvecskéje egyszersmind bizonyitvány gyanánt is szolgál; az iskola teljes 6 osztályának bevégzése után azonban az ilyen tanulóknak, az értesitő alapján, kivánatra bélyegmentes bizonyitványt kell adni, mint szintén azoknak is, kik a 4 osztály elvégzése után magasabb iskolába szándékoznak lépni. A bizonyitvány kiadása az előmeneteli naplóba bejegyzendő.

67. §. A népiskolai rendtartásra vonatkozó összes könyvek bekötve s lezárás alkalmával lelettel és aláirással ellátva az iskola irattárában gondosan megőrizendők. Folyt. köv.

TÁRCA.

Temetési beszéd Pásztor Sámuel felett.

Aggódó lélekkel vettük napról-napra az elszomorító híreket onnan, amaz ismerős hajlékból, a melynek elcsendesedett falai között hónapokon keresztül vivta a halál tusáját a mi kedves barátunk!

A hírek mind nyugtalanitóbbak, aggodalmunk mind erősebb, reménységünk mind halványabb . . . és ime üt az óra, bekövetkezik a kikerülhetetlen, valóvá válik a hihetetlen, — és mi álmélkodva nézünk az egekbe s az isteni mélységek felett szédülő lélekkel támaszpontot keresve sóhajtunk fel a mi imádkozó Jézusunkkal: „Mi atyánk, legyen meg a te akaratod!"

. . . Azzal az egy dologgal tisztában kell lennünk, szomorú halotti gyülekezet, hogy az *élet és halál* nagy kérdéseit fürkésző emberi elme töprengései itt ezen a helyen, a hol állunk, mind hiábavalók! Itt ezen a helyen „a világ bölcsesége — bolondság" (1 Kor. 3. 19.) a világ legélesebb elméje is odamenekül a Krisztus egyűgyűinek evangyeliomához, amely lélek és erő, amely istennek bölcseségét látja az életben, istennek bölcseségét látja a halálban! . . .

És ha talán most, ebben a szomorú órában nem is tudnánk csöndet parancsolni megzaklatott szíveinknek: egy pillanatra se veszítsük el azt az erős hitet, amelynek szemeivel a Pásztor Sámuel életében és halálában is megláthatjuk az Istennek csodálatos bölcseségét!

A megboldogult életének én csak egy darabját ismertem; egy szakaszát láttam közvetlen közelből — fájdalom, hogy ma már igy kell mondanom: utólsó szakaszát. Ifjúkori ábrándjait, eszményeit, vágyait reményeit nem ismertem. De láttam a kiforrott, kiacélosodott férfiu komoly munkáját, komoly törekvéseit; láttam fáradságát, küzdelmeit övéi és a közügy javára; láttam és látta mindenki, hogy milyen odaadó buzgalommal, milyen nemes becsvágygyal, sokszor a kicsiny dolgokat is a nagy dolgokra váró készséggel munkálkodott éjet, napot egygyé téve.

Hogy vágyai nem teljesülhettek mind, hogy eszményei nem válhattak valóra mind, azt hallhatták tőle néha azok, a kik baráti szivéhez közel állottak. De hiszen ez közös sorsuk azoknak, akik magasztos és szent célok szolgalatába szegődnek. Tudta ezt ő maga is, nem is zúgolódott; tudta, hogy akadályok nélkül nagy czélokat elérni nem lehet. Csak mikor azt látta, mikor azt tapasztalta, hogy az ember világában nem mindenütt kél visszhangja az isteni harmóniának: hogy a roszakarat, szűk lelkűség, méltánytalanság sokszor még a békével haladók utjába is torlaszokat emel: ez az ő érzékeny szivét fájdalommal töltötte el. Az összhangok világában élő lelkét mélyen sértették sokszor a külvilág zajának zürzavaros hangjai és a zenének felséges légkörében otthonos szellem idegennek érezte magát a földi előnyökért folytatott harczok fegyverző erejében.

De az élet visszásságainak tapasztalása soha, egy pillanatra sem billentette meg lelkének egyensúlyát. A belső béke csöndességével, a nemes szív szerénységével, a keresztyéni lélek alázatosságával haladt tovább azon az úton, amelyet az isteni bölcseség az ő útjául jelölt meg . . . Ez a sok százados nagy iskola, ennek kicsinyje és nagyja tehet jó

lélekkel igaz bizonyságot arról, hogy ő ezt az útat, ez a pályát becsülettel futotta meg.

Vágyai, hajlamai a lelkipásztori pályára vonzották. Itt, a vallástudományok szabad szellemű akadémiájában övezte fel magát az igének kétélű fegyverével s hirdette is nehány évig az evangyeliomot az őtet rajongásig megszeretett népnek. De végre is, úgylátszik, egy erősebb hajlam formálódott ki belsőjében — és az ifjú lelkipásztor búcsút mondva a templomi szószéknek, boldogan, szép reményekkel és mindhalálig nemesen megőrzött lelkipásztori lélekkel foglalta el új hivatalát, hogy a múzsáknak lelkeit énekben, dalban, zenében vezérelje az Ur trónusához s tanitsa őket „az Urat áldani; lantban, hegedűben, czimbalmi zengésben magasztalni."

Az éneknek és zenének az ifjúi szivekre gyakorolt nemesitő hatását ő nála jobban már senkisem tudhatta méltányolni és mind a mellett is, hogy sokszor kellett tapasztalnia azt a közönyösséget, amivel itt-ott egyesek viseltettek emez áldásos nevelési eszköz iránt: ő fáradhatatlan szorgalommal teljesítette kötelességét, 18 esztendőn keresztül, egész az önfeláldozásig, — minden jóknak és igazaknak tiszteletét, becsülését érdemelve ki. Mint általában társas érintkezéseiben mindenkivel, úgy tanítványaival szemben is nemes és szelid volt, iránt minden időben és alkalommal, iskolában és iskolán kivül, négyszem közt vagy a nyilvánosság előtt atyai és baráti jó indulatot és magatartást tanusított; a felügyelete alatt állott főiskolai énekkarnak, kollegiumunk egyik dicsekedésének nemcsak felügyelője, de egyuttal buzgó és ifjui tűztől hevülő vezetője is volt, annak pontos és szakszerű kiképzésén, szinvonalának emelésén egész lelkének odaadásával működött, nagyobbnál-nagyobb sikerekhez, szebbnél szebb babérokhoz juttatva azt. E czélnak megfelelőleg szép alkotásokkal gazdagitotta a kar-ének irodalmat s e nemes város közönsége nem egyszer gyönyörködött, a mi népszerű iskolai ünnepélyeinken, az ő hamisitatlan magyar zenéjében, — vagy, ha a sors úgy hozta, bánatos lélekkel borongott el mély érzésű gyászdalainak megható melódiáin . . .

. . . És most az ő koporsója felett zengenek a gyászdalok; az ő koporsója felett állunk gyászba borult lélekkel, könyező szemekkel, mélységesen fájlalva oly kora elhunytát a nemes szivű embernek, az igaz és hiv munkásnak, a hű férjnek, jó apának és barátnak. De hát ennek így kellett lenni. És ha fájdalmunk kitöréseit vissza nem nyomhatjuk is; ha hulló könyeinket el nem fojthatjuk is; ha mélységes fájdalmunk első óráiban egész lelkünket teritjük is sötét szemfedő gyanánt e gyászos ravatalra: hitünk erős, bizodalmunk rendületlen marad s az isteni bölcseséget, — a melynek utai ugyan kifürkészhetetlenek, de a mely mindent jól intéz, mindent jóra fordit — soha, egy pillanatra is meg nem tagadjuk.

Ez a rendületlen hit tanitson minket megnyugodni az Isten változhatatlan akaratában. Ez adjon erőt a súlyos kereszt elhordozására azoknak, a kiket legközvetlenebbül érintett a nehéz csapás.

Mindnyájan érezzük, mindnyájan tudjuk, hogy kimondhatatlan nagy veszteség a ti veszteségetek, végtelen fájdalom a ti fájdalmatok, gyászba borult család! Ennek a megértésére csak az képes, a ki hasonló sorscsapáson ment már keresztül. Epen ezért nem is veszteglünk a pillanatnyi vigasztalásnak sokszor inkább fájdalomnövelő szavainál. Csak egyet hadd mondjon még az evangyelium szolgája a koporsó felett a gyászba borult özvegynek! Uj életútat nyitott meg számodra a mindenható Isten, a mely jajjal és fájdalommal kezdődik s ez útnak egyik fordulójára egy szép és magasztos célt állitott elibéd, a mely felé kettőzött lelki és testi erővel kell haladnod. Ennek a czélnak szent és felséges voltát szemléld már ma is, szemeidnek könnyfátyolán keresztül is; mert ez az, a mivel megerősiti a mindenható Isten és csodás dolgok végzésére teszi képessé a gyönge nők érzékeny szivét; ez az, aminek elérése: a jó és nemes gyermekekben megtalált boldogság sokat, nagyon sokat pótol; s annak a nagy küzdelemnek, a mivel e felséges célhoz jutás jár: legszebb és legméltóbb jutalma lesz a tisztelet ama koszorúja, amit a hálás gyermekek és a társadalom tűznek oda az özvegy édes anyák glóriás szent fejére!

Csak hinni és remélni! A boldogúltnak volt hite Istenben, volt hite a nemes emberi lelkekben: ez az ő hite legyen a ti hitetek s ez világoljon előttetek vezér-szövétnekül.

Most pedig szomorú halotti gyülekezet! vegyünk búcsút elköltözött keresztyén társunktól, mondjuk el gyászos ravatala felett az utolsó „Istenhozzádot," sóhajtsuk el a dicsőült szellem után, hogy emlékezete áldott és tisztelt lesz közöttünk mindenkoron! Amen.

Rohoska József.

Temetői beszéd

Pásztor Sámuel sárospataki ev. ref. főiskolai ének és zene-tanár felett.

Kedves halottunk!

A te szíved, a te érzelem- és gondolatvilágod gyöngédségénél csak lelked porsátora volt finomabb és gyöngébb. A tavasz hideg szele megtépte, a nyár sorvasztó melege összeomlasztotta. És most az anyaföld nyeli el, ami mulandó volt benned! De mert te magad, a te igaz lényed elmúlhatatlan: a keresztyén hit erejével állunk meg a te sirodnál búcsúzni, örökre válni poraidtól és maradandóan, örökre egyesülni a te szellemeddel!

Kedves munkatársunk! A te lelked a *hűk* és *igazak* lelke volt. A te hűségedet eszméid, örök szerelmedet alma mátered iránt nem lazitották meg sem az eredetileg választott pályádon kinálkozó fényesebb jövendő, sem valóra vált szigorúsága a te életednek. *Kötelességeidnek*, amelyek áldozatúl vették testi erőidet, szinte rajongó rabja voltál. Ezeknek teljesitésében nem ingathattak meg sem azoknak gáncsai, kiknek lelkét ama bizonyos bibliai szálkának kutatása gyönyörködteti, sem azoknak tisztelete, kik az érdem elismerésével becsülik meg magokban az embert.

Nem, mert a kötelességtudás mellett a *szerénység* volt lelkednek egyik legkiválóbb és legékesebb, de sokszor félreismert jellemvonása. Ezért voltál te az életben mindig boldog a *kevéssel* is, amelyet neked adott a sors; és avval a *sokkal* is, amelyet te mindig oly készséggel nyujtottál az elismerés és tisztelet adójából az érdemeseknek.

Igy, bár mások érdemeinek és nézeteinek tisztelete önmagadban is szinte háttérbe szoritotta saját nagy értékednek a tudatát: ez soha sem ment a te gazdag egyéniségednek a rovására. Ámbár idegrendszered és egész lelki világod — bizonyára a zenével való állandó foglalkozás miatt is — finom és gyöngéd volt egész a nőiességig: *igazi férfi* voltál te tetteidben, elhatározásod

erejében, meggyőződésed, nézeteid és gondolkozásod megingathatatlan szilárdságban.

Felejthetetlen, nemes barátunk! Nemes egyszerűséged, ritka szerénységed és lelkednek nőies szemérme miatt nem egy könnyen tártad fel mindenki előtt szívednek és elmédnek kincseit. Pedig szép és gazdag világ volt a te világod! Mi tudjuk azt, a te munkatársaid és barátaid, akiket olyan mély és meleg szeretettel vettél körül!

Elmúlhat-e hát az, aki lelkében a halhatatlanság eme kincseivel volt gazdag? Kell-e hát búcsúznunk tőled, mikor a te szellemed továbbra is közöttünk marad életed nemes példáival? Szabad-e hát keresztyén hitünket megtörnie a fájdalomnak, amikor ez a sír csak testi létedet zárja magában?

„Boldogok akiknek szívök tiszta, — mondja a Mester — mert ők istent meglátják." (Máté ev. V. 8.)

Ime, te most már boldog vagy, mert szived, amig dobogott, a szeretet és hűség tisztító tüzében égett, s most, hogy küzdelmeidtől megváltál, a halhatatlanság dicsőségének lettél részesévé.

És ott, a te új hazádban, amelylyel szent hitünk biztat minket földi szenvedéseink közt, a magad és ama másik megdicsőült léleknek a boldogságát, amelyik téged földi vándorlásaitok folyamán az atyai barátság melegével ölelt magához, tedd még teljesebbé azzal, hogy a mi istenünk bölcsesége már itt a földön is a nemes szíveknek adja az erőt és győzedelmet, s az ügyefogyott árvák és özvegyek felett ezek által gyakorolja az ő atyai kegyelmét!

Legyen áldott a te emlékezeted!!

Mitrovics Gyula.

A gálszécsi ev. ref. egyház harangjának felavatásakor 1903. aug. 2-án mondott beszéd.

Mélyen tisztelt Közönség!

Ime itt van, megérkezett, a gálszécsi ev. ref. hívek közadakozásából öntetett emez új harang. Akár szívem dobogására figyelek, mely oly heves e pillanatban, akár az itt jelenlévő nagy közönségen tekintek szét, a melynek arcán oly szokatlan fény ragyog: érzem, látom, hogy e percben nem közönséges körűlmény hatása alatt vagyunk. Úgy képzelem, mint hogyha egy tábor állana most körűltem; s ez az új harang egy most küldött harsona, tárogató volna, mely még néma, hallgat, de nemsokára meg fog szólani s arra van hivatva, hogy hosszú időkön át szóljon, zengjen, búgjon és ennek a városnak, sőt ennek a vidéknek protestáns közönségét felrázza, figyelmeztesse, összehivja, buzdítsa, miként a tárogató a harcosokat.

A harang használatának, ünneplő keresztyén közönség! nincs bibliai alapja, az ős keresztyének sem használták; de ez könnyen érthető, mert ők örűltek, ha csendben, zaj nélkűl összegyűlhettek az istenitiszteletre. A harang használata csak a 8 ik században kezdett divatba jönni. A később megalakúlt protestáns egyház pedig átvette, megtartotta, mert úgy gondolkozott, hogy használata nincs ellentétben az evangyéliom, a protestáns gondolkozással; nemcsak, hanem felismerte ennek kiváló jelentőségét.

Ugy látom, keresztyén gyülekezet, hogy a mikor a harangok megszólalnak s hangjok megrezegteti a levegőt, a falvak és városok ablakait, áttör a bérceken s lehallatszik a tisztásokra, úgy látom, mondom, mintha hangja sokaknak érthetetlen volna, pedig sokat mond, nagyon sokat jelent a harang annak, a ki azt megérteni tudja. Hangja a szabadság hangja.

Volt idő, a mikor a keresztyénséget üldözték, halálra keresték, hivei csak az éj leple alatt titokban barlangokban gyűlhettek össze; de a keresztyénség, mint minden igazság, végre is győzött, hirdették ezt a megépitett templomok, a szabadság szavát hangoztatá a harangok szava.

Volt idő, s nem is oly régen, mikor a protestáns egyház elnyomott, üldözött vala. nem lelé honját e hazában; s ha némi szabadságot nyert is, hogy a világ lássa, érezze, hogy ez a szabadság nem az egész, nem az igazi, templomot épithettek ugyan, de tornyok és harangok használata nélkűl. Féltek sokan a harang szavától; féltek, hogy az bekiált a kunyhókba, a palotákba, megrázza a daróc és a bársony alatt dobogó sziveket, mondván: ti az Isten gyermekei vagytok egyformán; szabadok vagytok mind; a lélekre béklyót vetni nem szabad; mert a lélek az Isten lelkéből való . . . Ember, ember, ha hallod, hogy olykor a harang magasan, fennen zeng, vedd észre, hogy ez az öröm hangja, miszerint az óhajtott szabadság napja feljött, magasan ragyogva és ha máskor a harang fájdalmasan zeng, tudd meg, mit sirat, mit fájlal. azt, hogy még mindig vannak, itt vagy ott rabiga alatt nyögő népek és egyesek s felhiv, hogy siess levenni kezökről a rabláncot.

Mit hirdet még e mellett a harang? Az anyagi helyett a lelkit, a szellemit; a földi helyett a magasabbat. Már a szabadság is ilyen, keresztyén gyülekezet, de a mikor egy harang megszólal, bárhol, bármily igénytelenűl, mintegy villanyütést érezve, rágondolunk a lelki élet azon egész körére, a melyről Jézus azt mondta, keressétek azt, mert azt a moly és a rozsda meg nem emészti, a lopók ki nem ássák. Magasabb rendeltetésünk, a szeretet hármas törvényének, az Isten, a magunk, a felebarátaink iránti kötelességünk igéit, a vallásosság, a jellem, a becsület, a hazaszeretet kiáltó szózatát hozza füleinkbe a harang tévedezett hangjain.

És ha hallod a harangot, a mint olykor bánatosan szól, hogy szinte megremeg egész valónk, szavaiban benne van mindaz a sok panasz, melyen korunk jobbjai az emberiség sülyedéséről panaszlanak, arról, hogy az ember elfordúlt a magasabb dolgoktól, a földit, a mammont keresi, a bálnak áldozik, a templomok üresek, a vallásosság mélyre sülyedt, a társadalom közgondolkozását, nem azok a parancsolatok irányítják, melyeket Isten törvényeinek hivénk s mint a tékozló fiúk messze elmentünk az atyai hajléktól.

Óh, ünneplő keresztyén gyülekezet, bárcsak ez a harang sohasem panaszkodnék ilyenekről, hanem úgy volna, hogy kicsi és nagy, szolga és gazdag ezt a felrázó, hivó, buzdító szózatot hallaná: menjünk a templomba, szolgáljuk Isten akaratát, a társadalmat védjük, erősítsük egyházunkat. Ezt hirdesse ez a harang. De még mást is. A földi hajlék helyett a mennyeit. Már a jelzett kincsek is, mintegy mennyé varázsolják ezt a földet. De van nekünk egy örök mennyei hajlékunk, melyről Jézus azt mondotta: „felviszlek titeket oda, hogy a hova én megyek, ti is ott legyetek." Van e ember, kit meg ne remegtetne a harang szava s nem ez igéket juttatná eszébe, mikor temetések alkalmával megszólal?

De épen azért úgy éljünk, hogy Jézusnak e szavaival kisérjen bennünket a harang az örökkévalóságba, hogy koronánkat, melyért e harang e földön oly sokszor tettre szólított, az egekben elnyerhessük . . . Hirdesse

hát ez a harang hosszú századokon át a szabadságot, az anyagi helyett a lelkit, a földi helyett a mennyeit, a mulón felül az örököt. Az Úr szent lelke védje, őrizze, dicsősége körülsugározza időtlen időkig s legyen az itt letelepített evangyéliomi-gyülekezetnek mintegy élő lelkiismerete, melynek szava biztosan irányítsa a lelkeket magas rendeltetésök felé. Amen. *Péter Mihály.*

KÖZÉLETÜNK.

Zsinati ügyek.

Vélemények az egyházi adó reform ügyében.

(Folytatás és vége.)

XLIII.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület véleménye.

Az egyházi adóról szóló VII. részt egyházkerületünk általánosságban elfogadja, illetőleg annak alapelveit, a személyi, illetőleg családi és az állami adó bizonyos százalékát tevő vagyoni adót olyanoknak tekinti, a melyek alapúl vételével az egyházi adózásnak kétségkivül elhalaszthatlan s a zsinat legfőbb feladatát képező reformja célszerűen eszközölhető. Kivánja azonban egyházkerületünk, hogy ez a rész, a mely egyházunk lételére, s további fejlődésére döntő fontosságú, a legnagyobb alapossággal és körültekintéssel dolgoztassék át, mert egy netalán helytelen számításra épített reform esetleg egyházunk romlását idézheti elő. Részünkről csupán azt óhajtjuk kiemelni, hogy ne személyi, hanem családi adó állapittassék meg, vagyis a családfőre vettessék adó, a vagyoni adó pedig az állami egyenes adó 10%-ánál nagyobbra semmiesetre se tétessék, mert sok helyen ez is igen nagy, talán elviselhetetlen terhet ró egyházunk tagjaira.

A közalapról szóló VIII. részre nézve egyházkerületünk egyfelől azt kivánja kifejezni, hogy a közalapi járulék minimuma ne 1½, hanem az állami egyenes adók 1%-a legyen, úgy, miként eddig volt, másfelől a közalapi járulékok behajtásánál előforduló nehézségek kikerülése céljából azt javasolja, hogy a közalapi járulékok ne külön adó gyanánt, hanem a rendes egyházi adóval kapcsolatban állapittassak meg és a rendes egyházi adóval összeolvasztva szedessenek be. A gyakorlatban ugyanis a közalapi járulék szintén egyházi adónak tekintetik, aminthogy tényleg egyébnek nem is mondható, az adózók megnyugtatása és a kezelés megkönnyitése végett tehát ajánlatos lenne, ha a domesticaadó kérdése az egyházi adó kérdésével együttesen oldatnék meg s a nép ne kétféle, hanem egyféle adóval terheltetnék.

XLIV.

Dr. Bartha Béla javaslata.

Az egyes egyházközségek háztartási s adóztatási önállósága elvileg fentartatván, azon egyházközségek, melyek az 1848 : XX t.-c. alapján nyujtandó állami hozzájárulásból az alábbi adó-rendszer szerint nem fedezhető kiadások fedezését kivánják, oly adó-rendszert kötelesek behozni, mely áll:

a) *személyes adóból;* e személyes adó minden nagykorú vagy nagykorúsított magános férfi egyénre, férfi családfőre, ha nem keresetképtelenek s vagyontalanok .... koronában, önálló, nem keresetképtelen s vagyontalan nőkre és női családfőre ... koronában vetteték ki.

b) *Vagyonaránylagos adóból,* mely az állami egyenes törzsadóknak legalább ... százalékában állapitandó meg, magasabb ily adó-kulcs megallapítása az egyes egyházközségek autonom jogkörehez tartozik.

Az a) és b) alatti adókulcs elfogadásával egyidejüleg az eddig netalán fizetett népiskolai tandij eltörlendő.

XLV.

Dr. Baltazár Dezső hajdú-szoboszlói lelkész véleménye.

Törvényben mondassék ki, hogy minden egyközségben, az egyházi adó kivetésének alapja az állami egyenes adók összege, kulcsa az állami egyenes adók bizonyos százaléka; az adófizetés eszköze a készpénz legyen. Ezen százalékos adó mellett minden adóköteles egyháztagra 2 korona személyi adó vettessék.

Az egyetemes adózási alap segélyét igénybe venni akaró egyházakra nézve 2 kor. személyi adó mellett az állami egyenes adók 15%-a a kötelező.

Rövid válasz Soos Lajos úr falusi levelére.

Az irodalmi levelek ős formája Horatiusnak a Pisokhoz irt levele. Azóta számos nagy férfiu után, költő, tudós, bölcsész után maradtak fen becses levelek, melyekben bölcseségök fénye ragyog. Az újabb időben azonban az irodalmi leveleknek egy csodálatos fajtája virágzik. Universalis zsenik, a kik a kör négyszögesitésétől a repülő gépig mindenhez hozzá akarnak szólani, levél formájában öntik ki bölcseségöket. Ki ne ismerné a napi és heti lapok „Nagyságos asszonyom“ megszólitású leveleit? Ebben a formában ir Soós Lajos egy idő óta a „Sárospataki Lapok“ szerkesztőjéhez. De nem hiszem, hogy az e zsanerben dolgozó összes irók közt akadna-e még egy, a ki oly könnyedén fogná fel a lét és nem lét összes nagy kérdéseit, s élők és holtak felett oly könnyedén mond ítéletet, mint Soós Lajos. És, a mi a legérdekesebb, hogy „a felséges és nevetséges közt fekvő vékony hajszálkát“ eltüntesse, minden levelében folyton „alant járó falusi eszére“ hivatkozik, de azért ezzel a szerény falusi észszel bejárja a világ egyetem összes régióit s oly modorban, hogy az önmagának csalhatatlanságot vindikáló vonás folyton előtérbe tűnik.

Legújabban a könyöradomány gyűjtésének egész rendszerét vette tollhegyre s jól kibölcselkedvén magát, gúnyba mártott nyilacskájából egyet bár meg nem nevez, de tudvalevőleg felém is kegyeskedett lőni, azért, mert én gyűjtő emberekhez mertem folyamodni, lelkész társaimhoz. Később szólok erről; előbb valami mást akarok mondani.

Ha az említett czikk az Alkotmányban, vagy a Magyar Államban jelent volna meg: nem volna rajta mit csodálkoznunk, de hogy akadjon ref. lelkész, a ki pap-társait azzal vádolja, hogy a *jámbor könyörületet* becsapják, mert hiszen világosan ez van mondva czikkében, midőn azt fejtegeti, hogy nemcsak a mankón járó, hanem a séta pálcával billegők, a nyomorúságot kendőzők is e módszert választják, ezen már igazán meg kell döbbennünk. A ki tudja azt, hogy mit tesz könyöradomány gyűjtési engedélyt csak kieszközölni is, másodszor ebbe a szégyenletes kenyérbe, a gyűjtésbe beleharapni: az gondolhatja, hogy önérzetes lelkésznél és gyülekezetnél ennek az utolsó expediensnek kell lenni.

És én el sem tudom képzelni, hogy akadjon egy ref. lelkész, a ki addig, míg van hova fordúlnia, míg van pénz alap, vagy adózó alany, ha „emléket akar magának emelni“ (lám a tiszta lelkészi indúlat mily rútúl meggyanúsitható), a jámbor könyörűlethez folyamodjék? Haj kedves kollégám,

nagyon szép az ön theoriája az *önsegélyre* vonatkozólag s mielőtt ajánlotta volna, meg is tettük azt, és szívesen visszautasítunk „mindenféle segélyt, államsegélyt, könyörsegélyt, tőkesegélyt, kamat segélyt", de azt mondja meg theoriája teljessége kedvéért, hogy azok az apró egyházak, melyeknek fentartása nemzeti szempontból is nagy érdek, mikép tartsák fen hát magunkat, ha önsegélyük forrásai kiapadtak.

A kérdésnek e sarkpontjára adjon az ön magasan és mélyen járó elméje világos feleletet. Ezt el is várjuk, s ezzel az egész hazai protestáns egyház sötétben botorkál, midőn az apró egyházak fentartására nézve nem tud más kibontakozást kitalálni, mint az államsegélyt, kamatsegélyt, tőkesegélyt, miután belátta, hogy az elbírhatlan terhek alatt a hívek roskadoznak, megmentésök csak így lehetséges.

A mi pedig a magam dolgát illeti, hogy én illő perczent mellett gyűjtő embereket kerestem? Hát felvilágositom Soós Lajos kollégámat, bár annyira nem modern dolog ez, hogy mióta könyöradomány gyűjtések vannak, ez mindig így ment, mert tudvalevő, hogy hat hónapig senki sem fárad ingyen; sőt annyira nem modern, hogy maga Soós kollegám is gyűtött illő perczent mellett, midőn mint supplikans, a sárospataki vagy debreczeni főiskola részére 33 perczent mellett fáradozott. Régibb tehát e módszer, mint Soós Lajos kollegám.

Ne bölcselkedjünk felettébb! Végűl még egyet!

Ne oltogassuk mi épen ref. lelkészek a jótékonyság forrásait, mely nálunk alig csergedez, mely külső országbeli hitfeleinknél oly hatalmas tényező, mert mi tartja fel az ő missióikat, szeretetházaikat s más nagy intézményeiket? mi pedig már mostan megsokaljuk a kis egyházainknak dobott egy-két fillért. Cseppekből lesz a forrás víz, forrásokból a folyók, folyókból a tenger, fillérekből épűl fel egy-egy határszéli kis templom, a hol azon templom a magyarság végső bástyája. Aztán a könyörület önkényes. A ki nem ád, hát nem ád. De nem is adni, mégis zúgolódni, ez már egy kicsit furcsa dolog.* Péter Mihály.

A f.-borsodi ev. ref. Tanitó-Egylet közgyűlése.

A f.-borsodi ev. ref. Tanitó-Egylet f. hó 13-án Sajó-Szent-Péteren tartotta 42-ik rendes közgyűlését.

A közgyűlésen Botoss József és Nagy Sándor elnököltek. Megjelent 35 rendes tag, s 6 vendég, közöttük a f.-borsodi esperes és a kir. tanfelügyelő.

Egyházi közéneklés és lelkész-elnök buzgó imája után Nagy Sándor elnök üdvözölve a tagokat és kedves vendégeinket, tartalmas, szép beszédben komoly, nemes munkára búzdítva a tagokat: a gyűlést megnyitotta. Ezután Papp Mihály egyleti főjegyző terjesztette elő jelentését az egylet múlt évi működéséről. Jelentésének kiemelkedő mozzanatai a következők: I. A járáskóri gyűléseken megjelent 44 tag és 10 vendég. Gyakorlati tanitást tartott 4 tag, felolvasást 3 tag, szabad előadást 1 tag. Vita-tételek a következők voltak: 1. „Mennyiben valósitható meg vidékünkön a gazd. ismétlő iskola." 2. „Az ének-tanitás a népiskolában" II. Gyámtári alapja van az Egyletnek, melynek jelenlegi vagyona 4700 kor., kamatai folyton a tőkehez csatoltatnak. Az Egylet 17 özvegyet segélyez 170 koronával. Lapokra, pályadijra, könyvtárra s vegyesekre 150 koronát fordított, mindez összeget a tagok kivetés útján fizetik be zúgolódás nélkül. Van az Egyesületnek „Énekkar"-a; tagja az „Ev. ref. Tanitók orsz. Egyletének." Főjegyző eme jelentését a közgyűlés örömmel és megnyugvással vette tudomásúl.

Fájdalmas érzéssel vette tudomásúl a közgyűlés egyik tagtársunk azon jelentését, miszerint Egyletünknek egy buzgó, tevékeny tagja, éveken keresztül munkás s kedves emlékű Elnöke, immár csak néhai Nagy János nyug. bánfalvi közs. isk. tanitó s ref. kántor f. év julius végén hosszasabb gyengélkedés után elhunyt. Temetésén sokan megjelentek a kartársak közűl, ezáltal is kifejezvén tiszteletüket és szeretetüket volt Elnökük iránt. Közgyűlés jegyzőkönyvileg örökíti meg emlékét, az özvegyhez részvétiratot intéz és gondoskodik a „nekrolog" megirásáról.

Ezek után Mató János visnyói tanitó olvasta fel művét, melyet „A földrajz tanításának fontossága a népiskolában" c. tételről készitett. Közgyűlés örömmel s figyelemmel hallgatta végig az Egylet szellemi ügyeinek előbbre vitelén mindig igen szives készséggel munkálkodó kartársunk ügyesen megirott felolvasását.

Következett a pályamunkák bírálata. — 3 tagú bíráló-bizottság mondott véleményt *„A mértan a népiskolában"* című tételre beérkezett 3 pályaműről. A díj 20 korona volt.

Mind a három szerző ügyesen fejtegette a kérdést. — Az I. sz. mű irója megdicsértetett. Szerző: *Ozsváth Bertalan* sz.-ládi tanitó. A bizottság véleménye alapján a 20 kor. díj megosztatott a II. és III. sz. pályaművek irói között. Szerzők: *Nagy Sándor* elnök és *Nagy Jenő* aljegyző. Megérdemelték a díjat szorgalmukért, a gyakorlati kérdések iránt tanúsitott érdeklődésükért, a jó és nyelvezettel s sok tudással megirott dolgozatért.

Most *Nagy Sándor* elnök számolt be kolozsvári útjáról. Ugyanis ő képviselte Egyletünket az „Ev. ref. Tanitók Orsz. Egyletének" 1902-ik évi közgyűlésen. A kitűnő tollal megirott jelentésért a közgyűlés köszönetét méltán megérdemelte, fel is kérte őt a közgyűlés arra, hogy e pompásan megirott jelentést érdem könyvbe beirni szíveskedjék az utókor számára.

Miután az Egylet tiszti karának mandátuma ez alkalommal lejárt: Elnök bejelentette a tiszti kar lemondását s felkérte a közgyűlést a választás megejtésére.

Világi elnökké újolag *Szekrényessy Árpád* úr, borsodi földbirtokos s egyházmegyei világi tanácsbíró választatott. Botos József egyházmegyei tanácsbíró, s szeretve tisztelt lelkész elnökünk a 10 évig viselt mandatumot minden kérésünk, valóságos zaklatásunk daczára sem volt hajlandó továbbra is viselni: épenazért sajnálattal el kellett fogadni a lemondását. Közgyűlés jegyzőkönyvileg örökíti meg működését s lehetetlen, hogy e helyen is ki ne fejezzem a közgyűlés minden egyes tagja nevében szeretettel és tisztelettel párosult hálás köszönetünket azért a jó szívvel, szeretettel, buzgósággal, meleg érdeklődéssel teljesített 10 évi elnöki működését. Az ekként megüresedett lelkész-elnöki állásra *Bodnár István* velezdi ev. ref. lelkész úr, egyházmegyei tanácsbiró, tanügyi bizottsági elnök választatott meg egyhangú felkiáltással. Tanító-elnök ujból *Nagy Sándor*, — főjegyzővé: *Papp Mihály*, — aljegyző és könyvtárnokká: *Nagy Jenő*, pénztárnokká: *Mészáros Bálint* választatott meg.

Az indítványok közűl fontos az, a melynek értelmében Egyletünk a nt. e. m. közgyűlés útján felir Borsodmegye alispánjához aziránt: miszerint az ifjúság erkölcsi élete tisztaságának a megóvását célzó megyei szabályrendeletnek *érvényt szereztessék* az egész megyében; a rendelet főbb pontjai minden községben kidoboltassanak, illetőleg falragaszok útján mindenki által megismertessenek, mert sajnálattal látjuk, hogy a rendelet nem egyéb irott malasztnál.

A f.-szabolcsi ev. ref. Tanitó Egylet ismeretes fizetésrendezést kérő memorandumát Egyletünk elfogadta s hasonló szellemű kérvényt intéz a képviselőházhoz egy megyebeli képviselő útján!

A Szuhay Benedek e.-megyei papi főjegyző által az iskolás gyermekek számára irott imák megbirálására 3 tagú bíráló-bizottság küldetett ki.

* Soos Lajos nem szolgált rá P. barátom vádjára. Azt én is perhorreskálom, hogy nem *gálszécsi* vagy fiók-egyházi tag vállalkozását kérte a gálszécsi lelkész, mert a sárospataki főiskola debreceni supplikánssal soha sem supplikáltatott magának s igy a *gálszécsi* egyház se gyűjtessen p. o. a *viszokai* atyafival. Szerk.

Miután a közgyűlés terjedelmes programmját a d. e. ½10-től d. u. 1 óráig tartó ülésben kimerítette: lelk.-elnök a közgyűlést berekesztette. — A „Szózat“ eléneklése után elhagytuk a több évszázados, ódon templomot s mintegy 25-en közebédre a fehér asztalokhoz gyűltünk össze: a hol a kedélyes, pohárköszöntőkkel fűszerezett mulatságnak a késő este vetett véget. Papp Mihály.

IRODALOM.

* **Jegyzőkönyv** a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületnek 1903. jan. 27-iki rendkívüli és 1903. május 5—7-ki rendes *közgyűléséről*. Szerkesztette *Radácsi György* főjegyző. Egy egész testes kötet számba menő jegyzőkönyvvel van dolgunk, amelynek tartalma során nagy fontosságu határozatokkal találkozunk, a minők a következők: *a zsinati törvény-javaslatra adott vélemény*, amelyet egész terjedelmében jó volna a napilapokban is közölni, hadd elmélkedjenek fölötte az olvasók és érdeklődők, — *a nem felekezetünkhöz tartozó középfoku tanintézetekben járó ev. ref. vallásu növendékek hitoktatási ügye*, kapcsolatban a Révész Kálmán körültekintő véleményével s jelentésével; az államsegélynek s a kerületi alapok kamatainak kezeléséről szóló javaslat, amely rögtönös elfogadásban részesült; a sárospataki főiskola, a miskolczi és rimaszombati. gimnáziumok a miskolczi főleánynövelde állapotáról szóló jelentések révén hozott határozatok stb. stb. És szépen hangzik a jegyzőkönyvből az a kegyeletes visszaemlékezés, amely néhai Mitrovics Gyuláról szól, akinek neve elválhatatlanúl összve van forrva a sárospataki főiskola s a tiszáninneni egyházkerület történetével abból az időből, a mikor itt sáfárkodott csaknem egy emberöltőn át. Bár a megemlékezés kissé rapszodikus: de a szeretet melege sugárzik ki belőle, mint a tiszteletnek tagadhatatlanúl egyik legfőbb feltétele. A jegyzőkönyv gondos szerkesztésű most is, mint mindig. (ω.)

* **Dr. Hanuy Ferenc** pécsi r. kath. jogtanár: »*A keresztség kiszolgáltatása az egyházjog és a magyar közjog szempontjából.*“ cimen egy 67 lapra terjedő értekezést bocsátott közre, a melyben arról a kérdésről mondja el véleményét, hogy „*Kit lehet megkeresztelnie*“ a r. kath. plébánosnak úgy a Kánon-jog, mint a magyar állami törvények szerint. Egy rendkivűl érdekes levezetésű értekezés abból a szempontból, hogy szerző minő sok oldalról bizonyitgatja a *keresztelésnek kizárólag* az egyetemes római kathólikus egyházba való felvételt jelentő célzatát, mondván ezt az egészen pápás izű felfogást: a nem római hitű, de keresztyénvallású szülék gyermekei is az egyetemes római kath. egyházhoz tartoznak a keresztelés alkalmával, mert *eretnek* voltuk csak a nevelés és tanitás alkalmával kezdődik. Főként a történeti részleteknél fogva általános érdekességű is ez a tanúlmány, amely 1 koronáért kapható a szerzőnél Pécsett.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Végleges és teljes tárgysorozat a protestáns irodalmi társaság VII-ik vándor gyűlésére.** A Magyar prot. Irodalmi Társaság vezetősége részéről kiadott meghivó szerint a nagyváradi gyülészezés a következőleg fog lefolyni: I. *Közgyűlés*, szept. 23-ikán d. u. 5 órakor a vármegyeház nagytermében ezzel a tárgysorozattal: 1. megnyitás, üdvözletek, alakulás. 2. Felolvasás *Szilassy Aladár* közigazgatási birótól az ifjuság keresztyén gondozásáról. 3. Pénztári jelentések. 4. Két alelnök választás. 5. Két választmányi tag választása (Dr. Szabó Aladár és Mitrovics Gyula helyére.) 6. esetleges indítványok. II *Istentisztelet* szept. 24-ikén d. e. 9 órakor az ujvárosi ev. ref. templomban, ahol imádkozik ifj. *Draskóczy Lajos* eperjesi ág. hitv ev. lelkesz. — prédikál Dr. *Balthazár Dezső*, hajdu-szoboszlói ev. ref. lelkész, — istentisztelet végeztével persely gyüjtés a Károlyi alapra. III. *Díszülés* szept. 24-ikén d. e. ½ 11 órakor az ág. hitv. ev. egyház új templomában a következő tárgysorozattal: 1. a társaság üdvözlése az egyházi testületek részéről s válaszadás *Hegedűs Sándor* elnöktől 2. Felolvasás *gróf Tisza Istvántól* „a *socialismus és az egyház*“ cim alatt. 3. Titkári jelentés *Szóts Farkastól*. 4. Felolvasás Dr. *Ballagi Gézától*: »A szabadelvű egyház-politika eredményei a XIX. században.“ 5. Költemény *dr. Hegedűs Istvántól*. 6. Elnöki zárszó. — E tárgysorozattal az előző évihez viszonyítva teljesen meglehetünk elégedve, mert sokat, nagyon sokat igérő. De azt is megjegyezhetjük, hogy talán az u. n. lelkészi karból is lehetett volna egy felolvasót kapni?

— **Nyilt kérdés a bodrog-halászi ev. ref. lelkészhez.** . . . Augusztus 20-ikán Sátoraljaujhelyben a pápasoknak *búcsújok* volt. E búcsúra Bodrog-halász legnagyobb részben kálvinista lakosságának a jelentékeny száma is elvándorolt. E kálvinista búcsúsoktól az kérdeztetvén: miért ünnepelnek a mezei munkától égni szokott bodrog-halásziak? a kérdésre azt a feleletet adták: *nemzeti ünnep István király napja!* . . . Kérdezem a bodrog-halászi tiszttárstól: nem értette meg egyháza tagjai közül senkivel sem azt, hogy *augusztus 20-ika csak ipari munka szünetes nemzeti ünnep*, amelyen a volt petrahóiak még eddig munkálkodván, a bodrog-halásziaknak is jogukban áll a mezei munka végezése?! Ha nem tette meg ezt a megértetést: jövőre szíveskedjék hiveit felvilágositani, hogy azoknak ujhelyi búcsú járása ne legyen feltünő a pápások előtt sem és ne legyen botrányt okozó előttünk sem! Egy környékbeli lelkész.

— **Szives hivogatás ultramontán részről augusztus 20-ika ünneplésére.** A Magyar Állam a 188-ik számban a következő szép szavakkal ajánlgatta a protestánsoknak a „szent“ István napja ünneplését: „Szent István napjának nemzeti ünneppé emelésére nincs irott törvényünk a törvénytárban, de bele van irva szent királyunknak tisztelete *minden becsületes magyar szivbe*. Nem magyar az, nem keresztyén: pogány és cudar az, aki szent királyunkat megillető tisztelet ellen izgat. . . . Szent Istvánnak tisztelete a nemzeti becsület oltalma alatt áll s akik e nemzeti hagyományokat sértik durva lelkükkel, durva cselekedetükkel, azok megérdemlik a pellengért s a társadalom becsülésének megvonása erősebb büntetés néhány kirótt koronánál stb.“. . . . Tehát mi nem vagyunk magyarok, mert szent Istvánt nem ünnepeljük, hanem ünnepelni készek vagyunk a magyar királyság eszméjét, — mi nem vagyunk keresztyének, mert nem csókoljuk a szent jobbot, hanem igenis vasárnapról-vasárnapra hálát adunk a gondviselésnek, hogy e sok siralmat látott magyar hazának adjon boldog jövendőt és mi durva és céda lelkek vagyunk, mert az eszmékért rajongunk, de embereket nem veszünk körül istent megillető tisztelettel . . . Tisztelt ellenfelek: hivogatástok ugy, a hogy hangzik otrombaság, — fenyegetőzésetek ostobaság, — a pellengérre állitás meggondolatlanság a részletekről, hiszen ti mindig a szégyen-fa alatt álltok, mert a hazát nem a hazáért, de Róma kedvéért szeretitek! . . .

— **Köszönetnyilvánitás.** Azoknak a helybeli és vidéki nemesszívű testületeknek, családoknak, egyéneknek, a kik engemet felejthetetlen jó férjem elhunyta alkalmából vigasztaló és erősitő részvétnyilvánitásaikkal megkerestek, ugyszintén azoknak is, a kik a temetésen közreműködni és megjelenni kegyeskedtek, ezen az uton mondok hálás köszönetet. Sárospatak, 1903. aug. 22. Özv. Pásztor Sámuelné szül. Gyöngyössy Emma.

— **Felsőbb leányiskolai tanitónők választása.** A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület miskolczi felsőbb leányiskolájánál megüresedett két tanitónői állásra, az augusztus 4-én tartott igazgatótanács ülésében egyhangulag *Csink Erzsébet* és *Taubler Adelgunda* kisasszonyokat, a budapesti Erzsébet Nőiskola kitűnő növendékeit választották meg. A választást nagy nyereségnek mondják az intézetre a beavatottak. — (l.)

— **A nagy-enyedi kollégium látogatása Sárospatakon.** Augusztus 17-ikén 11 tanár és 30 növendék jelent meg Sárospatakon a nagy-enyedi kollégium részéről, hogy a kassai Rákóczi-kiállitás megtekintésével kapcsolatban a sárospataki főiskolát is megnézzék s a testvéri friggyet erősitsék. Fogarassy Béla főgymn. igazgató volt a vendég-sereg vezetője, a melyben hölgyek is voltak, akik szivesen vállalkoztak a kánikulai hőség elviselésére, csakhogy láthassák a kuruc iskolát és lássák a kuruc ereklyéket a kassai kiállitáson. A vendégeket a sárospataki főiskola nevében Dr. Székely György akad- és közigazgató fogadta szivélyes isten-hozottal s a fogadtatás után a tanárok s a hölgyek magán házaknál, a tanuló ifjak pedig a főiskolában foglalták el szállásukat s költötték el ebédjüket. Ebéd után a főiskola összes gyüjteményeit nézték meg nagy részletességgel s körültekintéssel, majd a Rákóczi var romjait szemlélték meg magával a várkastélylyal s kerttel együtt. Az estét a vendéglátóknál töltötték a tanárok és a hölgyek, az ifjuság pedig a főiskolában időzött a szünidőben Sárospatakon található ifjakkal társalogván. Augusztus 18-án reggel indultak utnak Kassa felé, de kiszállva Szephalomra is, hogy a magyar nyelv s irodalom új életre hozójának, Kazincy Ferenczne k a sirjánál is lerójják a kegyelet adóját . . . A vendégek utja legyen áldott!

— **Iskolai értesitő.** A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület miskolczi felsőbb leányiskolájában az 1903—1904 iskolai évre való beiratás szeptember 1-től 8-ig tart. Az iskolai év szeptember 7-én kezdődik. Fölvételnek a növendékek, valláskülönbség nélkül. Az I osztályba fölveendő növendékeknek legalább négy elemi osztályról szóló bizonyitványt kell felmutatni. Az 5—6 elemi osztályokat végzett növendékek csak abban az esetben vétetnek fel a II. osztályba, ha a felsőbb leányiskola tantervének megfelelő felvételi vizsgát tesznek. A kerületi felsőbb leányiskola internátusába az 1903—1904 iskolai évre az 1903. julius 26-án tartott igazgató-tanácsi ülésben a következő növendékek vétettek föl: Baróti Ilona (Agárd), Batta Ilona (Vácz), Bodnár Jolán (Sajó-Velezd), Blumberg Teréz (Kassa), Csiszár Ilona (Tisza-Oszlár), Csontos Aranka (Agárd), Dömötör Ilonka, Dömötör Mariska (Duna szt.-György, Tolna), Fábry Ilona, Fábry Valéria (Rudóbánya), Fekete Irén (Kápolna, Borsod), Futó Jolán (Sajó Hidvég), Fülep Erzsébet (Kótaj, Szabolcs), Fürjész Ilona (Hernád Bödd), Gyurkó Ida (Garam-Vezekény), Hutka Jolán, Hutka Margit (Bánócz), Igó Erzsébet (Egerlövő), Járdán Apollónia (Kövecses, Gömör) Jereniczky Jolán (Szepes Olaszi), Kerekes Margit (Nemes-Bikk), Kérészy Mariska (Tisza-Nána), Klein Lotti (Monok), Kolonay Margit (Bánócz), Koncz Ilona (Marczali, Somogy), Kondor Piroska (Kupa, Abauj), Kőrösy Margit, Kőrösy Jolán (Vily), Miltényi Jolán (Vácz), Mészáros Ida (Krosnó, Galiczia), Mészáros Malvin (Perkupa), Lengyel Erzsébet (Göncz), Nagy Erzsebet (Kis-Kinizs), Nánássy Katalin (Turkeve, Jásznagykun-Szolnok), Rázsó Katalin (Kisujszállás), Simon Anna (Harmacz, Gömör), Sőregi Mariska (Czigánd), Szakáll Jolán (Boldva), Szabó Katalin (Hernád-Szurdok), Szalóczy Anna (Tisza-Valk), Szegő Irma (Sajó-Ecseg), Szőllősy Izabella (Kassa), Terhes Ilona (Rimaszombat), Tóth Gizella (Jász-Kisér), Tudja Ilona (Deregnyő), Vattay Jolán (Rima-Szécs), Veress Piroska (Szikszó). Miskolczon, 1903. augusztus 15. *Tóth Pál* igazgató.

— **Főúri adomány.** Gróf Andrássy Dénes úr Ő méltósága a takta-harkányi ev. ref. leánytanitói lak és parochia újra épitésére 1000 — egyezer — koronát adományozott. A kuruc háboruk lezajlása után 1715-ben újra alakult község és egyház közel kétszáz év leforgása alatt ilyen segélyezésben még nem részesült, amennyiben az 1737-től vezetett egyházi számadások bizonysága szerint időről-időre a „jószivű gazdák" s a többi egyháztagok áldozatkészsége tartotta fenn mai napig. Ebből magyarázható meg gyülekezetünk öröme, melylyel a nagylelkű főúr kegyes adományát fogadta. Midőn a nyilvánosság előtt a szegényeken könyörülő magyar főúr keresztyéni jótéteményét gyülekezetünk nevében szerencsések vagyunk hálás szivvel megköszönni; egyszersmind kérjük a jótéteményekben gyönyörködő Istent, hogy atyai kegyelme és szeretete áldva, védve örködjék a kegyes főúr élete felett, ki osztogat és adakozik a szegényeknek, kinek neve és jótéteménye örök emlékezetben leszen anyaszentegyházunk kebelében. Takta-Harkány, 1903. augusztus 5. Székely Imre ev. ref lelkész.

— **A meghalt pápa lelke.** Azt hihetné az ember, hogy ha lelke elszakad földi porhüvelyétől, akkor egyenes úton száll el istenéhez. Lisszabonban sokan voltak, akik nem hitték ezt, hanem azt, hogy az elhunyt ember lelke egy kis kerülővel jut el tulvilági lakóhelyére. Lisszabonban ugyanis julius 24-ikén délután négy óra tájban, száz meg száz jámbor hivő gyűlt egybe a Largo de Katharixon, s térdre borulva, keresztet vetve leste, hogyan vonul az égbe a meghalt XIII. Leo pápa. Először egy öreg jámbor anyóka pillantotta meg és imádkozva borult a földre, azután a többiek is meglátták egy tündöklő csillag alakjában, éppen a Tajo felett nem messze a naptól s akkor már senki sem kételkedett abban, hogy csakugyan a pápa égbe szálló lelkét látja. Csakhamar elterjedt a hir a városban is, s a tudatlan nép tódult a látványra. A hitetlen lapok ugyan azt állitották, hogy az a csillag a rendes esthajnali csillag volt, amelyet kivételesen, rendkivüli tiszta időben naplemente előtt is látni lehetett, — de a jámbor nép mégis szentül meg volt győződve arról, hogy a halott pápa lelkét látta . . . Igy irja ezt a Budapesti Napló, a melyet bizonyosan újabb átok alá vetnek soraiért . . .

— **Az új pápa.** XIII Leónak *Del Sartó József* velencei püspök lett az utódja, a kit a konklávé 1 napi idő alatt választott meg pápául. — Sokat beszélnek és irnak erről a választásról, de még többet az új pápáról, akinek mint irják, épen úgy nem volt kedve a pápasághoz, mint annak idején XIII. Leónak. De engednie kellett, mert a Szent-lélek az ő megválasztására hivta el a biborosokat, akik azonban csak nagy közbevettetések után értették meg a Szent-lélek hivását, holott titokban valamennyien ott hordozták már bibornoki jelvényeik alatt a pápai pásztor botot. Mi elmondjuk a magunk felfogását erről az egész ügyről úgy, a mint ezt igaz meggyőződéssel hiszszük és valljuk. Azokkal pedig, akik kivánciak arra, hogy a pápa-választások alkalmával a megvilágositást miként szokták kapni a pápaválasztók, kuriózumként

közöljük néhány konklávénak tartamát, a melyből kiolvashatják, hogy nagy nehezen sikerül az önzés legyőzése még ott is, ahol állitólag Szentek tartózkodnak bizonyságául annak, hogy csakugyan igaz a közmondás: minden szentnek maga felé hajlik a keze. A kurioziumot tartalmazó kimutatás a következő: 2. X. Miklós (1447) 14 nap alatt lett pápa. — III. Kalitusz 12 nap alatt: II. Pius és II. Pál 2 hét alatt; VI. Sándor és IX. Pius 3—3 nap alatt; XIV Kelemen 106 nap alatt, valamivel, 2 nappal, kevesebb idő alatt választották meg VI. Piust, de már XII. Leót teljes 135 nap alatt választották meg. Szóval igen csodálatos a szentek között az idői hatás tekintetében a Szent Léleknek működése, bizonyitván ez azt, hogy a konklavé ceremóniái távoltartják a lélek megszállását.

— **Nyilt kérdés mindenkihez.** Köztudomásu dolog, hogy nagy Magyarországban az államnak, mint *nemzetből* álló alkotmanyjogi intézménynek, *törvényhozásilag* csak egy, egyetlenegy ünnepe van megállapitva, t. i. *április 11-ike*, minden többi ünnep *csak szokásbeli*, vagy *miniszteri rendeleten alapuló*, kivévén természetesen a keresztyénségnek amaz ünnepeit, a melyek általánosan elfogadottak a Jézus Krisztus élet-történetével kapcsolatban. Vagyis a *Szentek* napjai és egyéb más *emlék-napok* törvényhozásilag nincsenek megállapitva: honnan van mégis, hogy ezek *naptári ünnepekül szerepelnek*, amelyeket a magyar kormány az *állami intézményekben* föltétlenül megülendőknek nyilvánit s erre kötelezi is azoknak embereit? . . . Ezt a nyilt kérdést abból az alkalomból vetjük fel, hogy a sárospataki állami tanitóképezde ez évi (1902—1903) értesitőjének 22-ik lapján a következőket olvassuk: „Intézetünk növendékeinek 70 %-a ev. ref. vallású levén, a többi hitfelekezetek ünnepein (r. és g. kath., valamint izr.) a tanitások nem szüneteltek, de a más felekezethez tartozó növendékek saját felsőbbségük által kijelölt ünnepeken nemcsak a tanórák látogatása alól voltak felmentve, hanem templomba menetelre is kötelezettek. A múlt évben Hodossy Béla tanár indítványozta, hogy a r. kath. ünnepeken a tanitás intézetünkben is szüneteljen. A tanári kar az indítványt szótöbbséggel elfogadta. Az igazgató-tanács a tanári kar határozatát megsemmisitette. Az ügy felebbezés folytán a vallás és közokt. miniszterium elé került, honnan a 49791/1902 sz. min. rendeletben azon döntés érkezett, hogy az u. n. naptári ünnepeket meg kell tartani“ . . . Ezzel az ügygyel kapcsolatban *sok* kérdést tehetnénk fel *magára* az *indítványra* vonatkozólag is, de most csak ezt a kérdést teszszük fel mindenkihez, hogy a *naptári vörös betűs ünnepek közül azoknak*, amelyek sem nem nemzetiek, sem nem általános keresztyén ünnepek: az ünnepi, még pedig az egész magyar nép részére való ünnepi voltát a törvényhozás mikor állapította meg s az állami intézményeknél ezeknek a naptári ünnepeknek megtartását mi irja elő? A kérdést mindenkihez intézzük s a feleletet bárhonnan szivesen veszszük s egyúttal jelezzük, hogy ezt az ügyet felszinen tartjuk, sőt oda is irányozzuk azt, hogy a vallásszabadság is lelkiismeret kérdésévé váljék, mert az ünneplés jelentőségét csak a lelkiismeret szabadságával lehet összekötni. Hogy a sárospataki ev. ref. egyháznak egyik presbitereként működő s a sárospataki képezdében a jelzett indítványt tevő ev. ref. egyén a kérdést hogy formulázta: az aligha lényeges mozzanat akkor, a mikor miniszteri rendelet van felmutatva, — de hogy a fons actionis is figyelmet érdemel, kétségtelen, mert az idők jele! . . . Kérdésünk ne legyen agyon hallgatott!

— **Tájékozásúl az 1903—1904. iskolai évre.** A debreczeni ev. ref theologiai és jogakadémiánál a javító- és pótkollokviumok végett szeptember 2 déli 11 óráig kell jelentkezni az illető dékáni hivatalokban: magok a kollokviumok szept. 3 d. e. 9 órától tartatnak, mely határidőben a dékáni hivatalban az érdekeltek pontosan jelenjenek meg.

Alapvizsgálatok iránt a kellőleg felszerelt kérvényeket úgy a hittan-, mint a joghallgatók szeptember 4—5-én délig nyújthatják be a dékáni hivataloknál. A theol. alapvizsgálat, valamint a jogi alap- és államvizsgálatok szeptember ötödik napján reggeli nyolcz órakor kezdődnek.

Bentlakás, tandijkedvezmény s tápintézet elnyerése iránt a kérvények augusztus hó huszadik napjának déli 12 órájáig adandók be az illető dékáni hivatalokhoz. E kérvények elintézéséről az akad. igazgatóság szept. 2. napján a hirdetési táblán közzéteendő kiirás útjan értesiti az illetőket.

A tanév ünnepélyes megnyitása 1903 szeptember 9. napján fog megtörténni a nagytemplomban d. e. 9 órakor kezdődő istenitisztelettel.

A kik akadémiai hallgatókúl felvétetni óhajtanak, kellő bizonyitványokkal ellátva, személyesen jelentkezzenek a háznagyi hivatalban, hol a bizonyitványok átadása után teendőikre nézve a további utasitást megkapják.

Az első félév kezdődik szeptember 1-én s tart január 15-ig; az előadások pedig a karácsonyi szünidő kezdetéig tartanak A felvétel, beiktatás szeptember 8 első napján történik, e határidőn túl további 8 nap alatt, csupán figyelembe vehető esetekben engedélyezheti az akad. tanács, vagy ennek jóváhagyása reményében az akad igazgató a felvételt. Ha azonban valaki legyőzhetetlen akadályok miatt tovább is késnék, az elháríthatatlan akadály bebizonyitása esetén, püspök úr által okt. hó 15.-ig még bevehető, de a későbben történt jelentkezés már figyelembe nem vétetik. Az első félévi kollokviumok január 1 -ig felveendők. Az előadásokra való jelentkezés az első félévben szept. 9, 10. és 11 napjain az egyes előadó tanárok által kitűzött helyen és órában történik . jelentkezések megtörténte után a leczkekönyvek az illető dékáni hivatalba adandók be felülvizsgálat és beiktatás végett. A ki ezt elmulasztja s ennélfogva számazási ivét nem rendezi, hallgatónak nem tekintetik.

A második félév kezdődik január 20-án és tart junius végéigs A beiratkozások ideje jan. 28-ig, az aláirások ideje jan. 3 -ig terjed. A második félévi előadások kezdődnek febr. 1-én s tartanak junius 15-ig. Ha valaki jan. 31-ig, mint záros határidőig leczkekönyvét alá nem iratná, csakis további 8 nap alatt s egyedül az akadémiai tanács vagy ennek utólagos jóváhagyása mellett, az akad. igazgatótól nyert engedély alapján jelentkezhetik leczkekönyve aláirathatására. A leczkekönyvek a második félévi jelentkezés után is beadandók, éppen úgy, mint az első félévben, az illető dékáni hivatalban.

Az akadémiába való első felvételkor 5 korona 20 fillér beiratási díj fizetendő.

A tandíj az akadémiai tanszakokon egész évre 60 korona. A tandíjon felül minden joghallgató és minden hittanhallgató kórházi és tisztogatási költség cimén még 6 korona 20 fillér járulékot fizet évenként. Ugyanis a tiszántúli ev. ref. egyházkerület közgyűlésének 1901. évi május hóban hozott 10. számú határozata értelmében, az 1901 szeptember 1-én életbelépett főiskolai betegsegélyző pénztárnak minden főiskolai tanuló kötelezett tagja s az akad. hallgatók e czélra évenkint és fejenkint 6 koronát fizetnek, félévi egyenlő részletekben, a mely díj senkinek el nem engedhető. E díj fejében a fennálló szabályok korlátain belől ingyenes orvosi kezelést, gyógyszert és kórházi ápolást nyernek betegségük esetén

A hittanhallgatók közül: egész tandíjat egy sem fizet, — fél tandíjat, vagyis 30 koronát fizet a létszám $^5/_6$ része — negyed tandíjat, vagyis 15 koronát fizet a létszám $^1/_6$ része Ezen utolsó hatodrészből az újonnan jött, teljesen szegény és sem tápintézeti kedvezményben, sem ösztöndíjban nem részesülő hittanhallgatók közül 4 tandíjmentesen is felvehető. A joghallgatók közül: egész tandíjat, 60 koronát fizet a létszám $^1/_6$ része, — féltandíjat, vagyis 30 koronát a létszám $^1/_6$ része, — negyed tandíjat, vagyis 15 koronát a létszám $^1/_6$ része. A 15 koronás tandíjfizetés kedvezményében csakis azok a szegény és legalább jó osztályzatú bizonyítványnyal biró tanulók részesithetők, kik sem tápintézeti kedvezményben, sem ösztöndíjban nem részesülnek. Ujonnan jött, teljesen szegény és sem tápintézeti kedvezményben, sem ösztöndíjban nem részesülő s legalább jó osztályzatú bizonyitványnyal biró 4 hallgató tandíjmentesnek is felvehető. A magasabb tanfolyamokat hallgató akadémiai tanúlók (3. és 4. évesek) tandijkedvezményben rendszerint nem részesülnek (Iskolai törv. 20 §.)

Az évi tandíj két részletben, a beiratkozásra kitűzött idő alatt mulhatatlanúl befizetendő. A járulékok az első félévi részlettel együtt szedetnek be. Beiratkozásra jelentkezés előtt az előző tanévi iskolai hátrálékos tartozások haladéktalanúl befizetendők.

Bentlakási díj egész évre húsz korona, mely a tanév elején beköltözés előtt egyszerre fizetend . Ezen díj lefizetése nélkül ideiglenes lakás sem nyerhető.

A tápintézet tagjai: a) ingyenesek, b) évi 40 korona pótdíjat, c) évi 80 korona pótdíjat, végre d) évi 140 korona egész díjat fizetők. Minden tápintézeti tag — az ingyenes is — terítéki eszközök használata cimén egy évre 8 koronát fizet. A dijak 2 részletben

előre fizetendők, és pedig mivel a tápintézeti étkezés már szeptember 4. napján kezdődik, fizetni kötelesek:

1. tanév kezdetekor	a 140	koronás	78	kor. 20	fillért.
„ „	a 80	„	46	„ 40	„
„ „	a 40	„	25	„ 20	„
„ „	az ingyenes	4	„	—	„
2. február 1-én	a 140	koronás	74	„ —	„
„ „	a 80	„	4	„ —	„
„ „	a 40	„	24	„ —	„
„ „	az ingyenes	4	„	—	„

A tápintézetnek tagja lehet minden rendes nyilvános akadémiai hallgató. Ingyenes és 40 koronás pótdíjas helyekre csak jeles vagy legalább jó osztályzatú és kifogástalan magaviseletű ifjak vehetők fel. Elégtelen osztályzatúak nem részesülhetnek díjfizetési kedvezményben. — Nem protestáns vallásúak, vagy rendkivüli hallgatók csak 140 korona egész díj fizetése mellett vétethetnek föl.

Az egész díjas helyért folyamodó, kérvénye mellett csak iskolai bizonyítványát (indexét) mutatja be. Ellenben a kedvezményes helyért folyamodó által, iskolai bizonyitványain kivül, a kérvényhez csatolandó: a) a maga és szülei szegénységi vagy vagyoni bizonyitványa; b) az illető lelkész ajánló levele, melyben a folyamodó családjának helyzete, (családtagok száma, kora, keresete stb.) feltüntetendő; c) a községileg hitelesített adókönyvi kivonat.

Az esedékes díjak befizetése előtt a tápintézetben étkezni nem lehet. Bármely fizetési határidőben 3 napi késedelem a szülék értesítését, 10 napi késedelem a jótétemény elvesztését vonja maga után. A befizetett tápintézeti díjak kilépés esetén nem adatnak vissza. A tápintézetben az étkezés szeptember 4. napján kezdődik és tart a szorgalomszakok napjain junius utóljáig.

Bentlakásra a hittan- és joghallgatókat az akadémiai igazgató veszi fel; tandíjkedvezményért és tápintézetért az akadémiai tanárkarhoz kell folyamodniok az illető dékáni hivatalok útján.

A hittanhallgatók figyelmét különösen felhivjuk a tiszántúli ev. ref. egyházkerület 1900. évi 283. számú végzésére, mely igy hangzik:

a) azok a szabályszerűen beiratkozott IV-ed éves hittanhallgatók, a kik akár a 7., akár a 8. félévre, vagy mint helybeli esküdtfelügyelők és köztanitók, vagy mint vidéki segédlelkészek kibocsátást nyerendenek, a félév végén való rendes kollokviumok idején, a többi hittanhallgatókkal együtt teljesen dijtalanúl vizsgázhatnak. A kik ellenben erről a rendes terminusról elmaradnak, azok az iskolai törvények 6. és 7. §§-ai értelmében (21. lap) pótvizsgálatra utasittatván, az itt előirt díjfizetésre kötelesek;

b) a ki a javító-, vagy pótvizsgálatra kitűzött időben alapos és esetről-esetre a tanárkar által elbirálandó indokok nélkül elő nem áll, az az illető tantárgyat újra hallgatni köteles.

A kik a theol. alapvizsgálatra szeptember ötödikén elő nem állanak és elmaradásukat elfogadható hiteles orvosi bizonyitványnyal igazolni nem képesek: a harmadik évre be sem iratkozhatnak s ha netalán az akadémiára felvétetnének, jótéteményekben egyáltalán nem részesülnek. Rendkivüli hittanhallgatóúl akadémiánkon senki fel nem vehető. Az 1903—904. tanévben az akadémia igazgatója Dr. Erdős József theol tanár; — a theologiai kar dékánja Csiky Lajos theol akad., — jogi karé pedig dr. Haendel Vilmos jogakad. tanár lesz.

— **Tanrend a kecskeméti ev. ref. jogakadémián.** Az 1903—1904-ik iskolai évben a *kecskeméti* jogakadémián a következő előadások lesznek az I-sö félévben. Dr. *Pázmány Zoltán* előad római jogot (8 óra), pandektákat (1), római jogi exegeticumot (1) — vagyis 3 tárgyat, heti 10 órán. — *Dr. Móricz Károly* előad: magyar alkotmány és jogtörténetet (7), egyházjogot (7), vagyis 2 tantárgyat heti 14 órán. — *Dr. Joo Gyula* tanit jog- és államtudományi bevezetést (2), politikát (5), a közjog forrásait (sp. coll. 2), a magyar állam területén (sp. coll. 1), vagyis 4 tantárgyat heti 10 órán.— *Dr. Szigeti Lehel* tárgyai: nemzetgazdaságtan (5), pénzügy jog (5), vagyis 2 tárgyat heti 10 órán. — *Dr. Tegze Gyula* tanit jogbölcsészetet (8), büntető jogot (5), vagyis 2 tantárgyat heti 13 órán. — *Dr. Kiss Albert* előadja a magyar magánjogot (5), az osztrák magánjogot (6), a polgári törvénykönyv tervezetének magánjogi politikai méltását (sp. coll. 1), és magán-jogi practicumot tart heti 1 órán, tehát 4 tantárgyat ad elő heti 13 órán. — *Dr. Kovács Pál* igazgató tanitja: a müvelődés történetet (4). *Dr. Bagy Béla* előadja a kereskedelmi és váltó-jogot (6), peres és a perenkívüli eljárást (5), vagyis 2 tantárgyat heti 11 órán tanit s végül spec. coll. tart *Dr. Réthy Ferenc* heti 2 órán, előadván az állam számviteltant. Az előadó tanárok száma tehát 9, a kik 21 tantárgyat heti 87 órán adnak elő.

Pályázat

egy ujabb amerikai magyar ref. lelkészi állásra.

Az Egyesült államokbeli ref. egyház belmissioi bizottságának titkárától Ref. Dr. T. J. Barkleytől nyert megbizás és felhatalmazás következtében pályázatot hirdetek a toledói magyar ref. lelkészi állásra. Toledo város Chio államban fekszik, Cleveland és Chicago között. — Lelkészi jövedelem: 900 dollár készpénz fizetés és lakás; ezenkívül stóla: keresztelés 2 dollár, esketés 5 dollár; temetés 5 dollár: és a toledoi anyaszentegyházhoz tartozó magyar telepeken istenitiszteletek alkalmával befolyó perselypénz — Összes jövedelem 1400—1500 dollárra van értékelve.

Az elválasztott lelkész, ha nőtlen 100 dollárt, ha pedig családos, ugy 150 dollár útazási költséget kap.

Az állás október hónapban okvetlenül elfoglalandó. keresztlevél és szolgálati bizonyitványok másolatai e cimre küldendők: Rev. Zoltán Kuthy, 121 Seventh Str. New-York. U. S. Amerika.

Kelt New york 1903. augusztus 4.

1—2

Kuthy Zoltán,
new-yorki ref. lelkész.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle „*POKLOS*" szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett *kölcsön hordókban*, ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót *ráadásul kapja*. Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle **1901. évi** *szamorodni*, literenként **1 korona 40 fillér** és *asszú* literenként **2 korona 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

21—39

A tanuló ifjúságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság szamára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM"
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püs; ök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon**, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 2—20

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **35.** (1132.) **szám.** *Sárospatak, 1903. augusztus 31.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja: Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Az egyházi adóügy kérdése. — Szabályrendelet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára. — Szuhay Benedek: A konfirmandus növendékek és a felnőtt ifjak vallás-erkölcsi oktatása. — Soós Lajos: Falusi levelek. — Hodossy Béla: Hozzászólások a „Naptári ünnepek" nyilt kérdéséhez. — Vegyes közlemények. — Pályázatok. — Hirdetések.

Az egyházi adó-ügy kérdése.

Az 1904-ik évben tartandó zsinatnak a közfelfogás (nem közvélemény?) szerint az adó-ügy lesz a legigazibb kérdése, a mely fölött jó lesz a fejöket törniök mindazoknak, a kiket a kerületi vagy egyházmegyei bizalom oda küld a református törvényalkotási műhelybe. Vajha napról-napra olvashatnánk nyilatkozatokat, hallanánk felfogásokat, a melyekből kivehetnők, hogy kik is hát azok az egyének, a kik ezzel a kérdéssel komolyan foglalkoznak, a kiknek véleménye után elindúlhat az ember!

Am ez a vágyunk s kívánságunk nem fog egykönnyen teljesülni, mert az egyházmegyei s kerületi határozatokban mintha mindenkinek a személyes felfogása is ott lenne s mintha egyáltalán nem volna szükség arra, hogy a több szem többet lát igazság érvényesüljön.

Azért az a kötelességünk, hogy azokat az egyházmegyei s kerületi határozatokat tegyük vizsgálat tárgyává, a melyeknek közlésével a Sárospataki Lapok megbecsülhetetlen szolgálatokat tett magának az egész anyaszentegyháznak, a mennyiben együtt láthatja most már mindenki azt a fogadtatást, a melyben a Tisza-féle javaslat részesült, a melyet, úgy látszik, erőnek erejével el akarnának fogadtatni némelyek csak azért, mert gróf Tiszának a javaslata. Kár, hogy az összes egyházmegyék felfogását, megállapodását nem közölte e Lapok,* mert akkor szinte kézzel foghatólag bizonyíthatnók azt, hogy a *hivatalos* közvélemény miként fogadta az adó-ügyi javaslatot, míg így csak a nagy többségnek a véleményével kell megelégednünk s csak abból vonhatjuk le a szükséges tételeket és igazságokat.

Ebből a tétel és igazság elvonási célból akarok a közlött vélemények kapcsán az egyházi adó-ügy kérdésével foglalkozni, rámutatván arra is, hogy a konventi előkészítői javaslattal szemben miféle felfogások érvényesültek a kerületeken és az egyházmegyéken. Tehát tulajdonképen elvonási, összegezési munkát óhajtok végezni, a mely semmiképen sem fogja útját állani mások hozzászólásának, sőt az lenne a derék dolog, ha mindenfelől birálat tárgyává tétetnének az egyes egyházmegyei s kerületi vélemények is.

Első sorban is megütközésemnek kell kifejezést adnom a fölött, hogy épen ott, a hol legszorongatottabbnak volt évtizedek óta emlegetve s bizonyitgatva a kálvinismus helyzete: t. i. az erdélyi egyházkerületben, ez a fontos kérdés olyan elbánásban részesült, a mely szinte kiáltó bizonyság lehetne a mellett, hogy ime ilyen a kálvinista élhetetlenség. Ott, a hol igazán napról-napra kell a megélhetést biztositani, a hol a kálvinismussal a magyarságot is védik, a hol a lelkészi és tanitói fizetések egyrészről olyan csekélyek, hogy szinte égbe kiáltó bűnnek is tetszhetik azokra a fizetésekre művelt embereknek az alkalmazása, másrészről olyan mérvű adózással fedeztetnek, amelyről hajmeresztő dolgokat halottunk s a kepe ugyanám erősen lázba hozza az embereket: ott ez a kérdés nem tudta a lelkeket megmozdítani, egyéni saját nézetek, helyi viszonyok szülte s okolta felfogások nem támadtak. Mi lehet ennek az oka? Talán a teljes elfásúltság, amely az elnémúlt harangokról szóló történetnek megvalósulását látja ellenállhatlan erővel bekövetkezni? Talán a nembánomság, a nemtörődömség, amely a tetszhalottságot is elfogadja igazságnak? Talán a dologhoz, a kérdéshez való nem értés? . . . De hiszen az lehetetlen, hogy az erdélyi kerület egyházmegyéiben ne volnának az élettel számot vető emberek, ha akadnak számbavehető politikusok?! Az meg egyenesen elképzelhetetlen, hogy az egyházmegyei számvevők ne értsenek az anyagi ügyekhez!... Az lesz talán az igazság, hogy a kérdéssel *elvi* szempontból nem tartották szükségesnek foglalkozni, — *gyakorlati* irányban pedig nem foglalkozhattak vele, mert a számítási alap nincsen megadva. De ebben az esetben is feltűnőnek találom azt, hogy jó részben a néma hallgatás jellemzi erdélyi testvéreink egyházmegyei gyűléseit.

Másodsorban meg kell állapítanom azt, hogy a kerületek egyike-másika a készületlenséget igen alkalmasnak találta arra, hogy *lényegbe vágólag* ne nyilatkozzék a kérdésben, holott a megfelelő adatok nélkül is állást foglalhat bárki is *elvileg* egy kérdésben, a

* Mindenik esperesi hivataltól kértem az illető jegyzőkönyvet, de bizony nem kaptam meg. Ha megkapnám: utólagosan is közölném, hadd lenne teljes a gyűjtemény, Szerk.

Lapunk jelen számához ¼ iv melléklet van csatolva.

melynek *gyakorlati* keresztülvitele aztán más dülőbe esik. De mintha a kerületek is kapva-kaptak volna azon, hogy ne ugraszszák ki a nyulat a bokorból, hanem hadd érlelődjék a kérdés még tovább, hogy aztán esetleg megérés nélkül is határozhasson a zsinat, ha a szükség úgy parancsolja.

Harmadsorban meg kell jegyeznem azt, hogy a konventi tervezetet sokan csak azért hajlandók elfogadni, mert *legalább kezdetet jelent*. Hát bocsánat tisztelt egyházmegyék: ez a *kezdet* esetleg a *befejezést* is jelentheti s ha befejezés is lesz egyszersmind: akkor aztán a 25—45%-os adó örökössé válik az államsegélyes autonómikus megállapítások után.

Negyedszer megállapíthatom azt, hogy valami elragadtatás, valami lelkesedés, valami fenomenális elismerés egyáltalán nem fogadta a konventi javaslatban foglalt Tisza-féle tervezetet, bizonyságául annak, hogy az a beosztás, amely a Tisza-tervezetben jelentkezik, nem kapja meg a lelket, hanem igenis megérzik rajta az a számítás, amelynek az állam és a gazdagabb rend veszi hasznát. Hogy mégis elfogadják sok helyen, annak az az oka, hogy mások még olyat sem adtak. És itt fel kell hívnom a figyelmet arra a tényre, hogy a konventi javaslat mellett semmiféle más tervezet nem került a közvélemény elé olyan gyanánt, mint amelylyel talán épen hivatalból kellett vagy lehetett volna foglalkozni. A konventi jegyzőkönyvben sem találtak az egyházmegyék *kisebbségi* véleményt, hanem a Tisza féle egyetlen tervezet állíttatott a közönség elé, mint hivatalos alap, amelyet aztán a kényelem szeretet igen könnyen elfogadhatott szőröstől-bőröstől. De épen az a körülmény, hogy ez így volt, hogy ellenvéleménynek formás kialakulása és megállapítása nem történt s mégis a javaslat ellen mélyreható határozatok hozattak: bizonyítja azt, hogy a Tisza-tervezet nem fenékig tejfel, hanem igenis egy olyan csizma, amelyet minden egyház felhuzhat a lábára, ha segélyre szorult, de ha *minden egyház* fel akarná húzni: akkor, akkor a magyar állam segélyadása mérhetetlen lenne! És ezért nem akarja gróf Tisza azt, hogy az adó ügy reformja *általános* legyen, hanem csupán a segélyre szorultaknál gondol reformra és ott is olyanra, amely nem egyeztethető össze az evangyéliomi igazsággal.

Ez előzetes megállapítások után következik a közlött vélemények feldolgozása, amit azonban csak a következő alkalommal szolgáltatok ki a t. olvasóknak.

ISKOLAI ÜGY.

Szabályrendelet

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára.

(Folytatás.)

IV. FEJEZET.

Népiskolai hatóságok.

68. §. Az ev. ref. iskolák felett álló hatóságok: első fokon a presbyterium és az általa választott iskolaszék; másodfokon az egyházmegye; harmadfokon az egyházkerület s végül az egyetemes konvent. (Zsinati törvény 506. §.)

69. §. *A presbyterium hatásköre.*

1. A presbyterium gondoskodik ugy anya, mint leány egyházakban az iskolák felállításáról a zsinati törvény ide vonatkozó §§-ai értelmében.

2. Gondoskodik az iskolák épitése, javitása, tisztán tartása és felszereléséről ezen szabályrendelet I. Fejezet A. 4—15 §§-ai szerint.

3. Megállapitja a tanitók fizetését a törvény kivánalmainak mindenkor megfelelőleg, s a chártát 3 példányban kiállitva s aláirva jóváhagyás végett az egyházmegyére, illetve egyházkerületre felterjeszti.

Ahol a tanitói fizetések a törvényben megállapitott összegnél nagyobbak, ott azok le nem szállithatók. (1868. XXXVIII. 144. §. Zsinati törvény 497-ik §.)

4. A presbyterium gondoskodik az iskolákra vonatkozó törvények és egyházi felsőbb rendeleteknek pontos végrehajtásáról.

5. A tanitók választását következőleg ejti meg:

a) A tanitó választó presbyteriumi gyűlésre a tagok gyűlés előtt egy héttel irásbelileg a gyűlés tárgyának világos megjelölésével hivandók meg.

b) A tanitóválasztó gyűlést a presbyterium elnöke vezeti. Ezen gyűlésen a presbyterium összes tagjai $^2/_3$-ának jelen kell lenni s a jelen levők a jegyzőkönyvben névleg felsorolandók. Ha a presbyterium $^2/_3$-ada meg nem jelenése miatt a gyűlés nem határozatképes, a presbyterium elnöke 8 napon belül uj gyűlést hi egybe.

Ha a presbyterium $^2/_3$-a harmadszori hivásra sem gyűlne össze, s igy a szükségessé vált tanitói állás betöltése halogattatnék, az ilyen egyházba az esperes nevez ki a szükség szerint segéd- vagy ideiglenes tanitót (Zsinati törvény 496. §.) Ha pedig az illető presbyterium a törvényes választást egy félév alatt sem ejtené meg, az esperes által kirendelt tanitó megválasztottnak tekintendő s az egyházmegyei közgyűlés által véglegesen beerősitendő.

c) A tanítóválasztás a presbyteriumban névszerinti szavazással történik azon 3 jelölt közül, kiket, mint az összes pályázók közt legjobb minősitésüeket, az iskola szék megválasztásra ajánl.

d) Tanitóúl az választatott meg, ki a 3 közül viszonylagos szavazattöbbséget nyert. Ha két jelölt egyenlő szavazatot kapott, akkor az elnök a két jelöltre azonnal uj szavazást rendel el, s ha esetleg mindkettőre ismét egyenlő szavazat jutna, akkor az elnök által végzett sorshúzás dönt a választásra nézve.

e) Ha a tanitóválasztó gyűlés az ülés megnyitásakor határozatképes volt, a választás érvényes, ha szinte a tagok $^2/_3$ a nem szavazott le vagy időközben eltávozott volna is.

f) A választás ellen az érdekeltek által 15 nap alatt az egyházmegyére felebbezés adható be, mely felebbezést az iskola szék elnökénél kell benyujtani.

g) A megejtett választásról nyomban szabályszerű jegyzőkönyvet kell felvenni, melyet a presbyterium elnöke és jegyzője irnak alá. E jegyzőkönyvet, a megválasztott egyén okmányaival, s ha más egyházmegyéből jön, — az illető esperes elbocsátó levelével s a tanitói eskü letevéséről szóló bizonyitványnyal (ha t. i. már az esküt letette) együtt az espereshez kell a 15 nap eltelte után beterjeszteni az esetleges felebbezéssel együtt.

Ha felebbezés adatott be, az egyházmegyei közgyűlés a felterjesztett jegyzőkönyv alapján itél, vagy megsemmisiti a választást, vagy helyben hagyja, s a megválasztott tanitót hivatalába beerősiti. Ha nem adatott be felebbezés, a megválasztott tanitót az esperes ideiglenesen, véglegesen pedig az egyházmegye erősiti be.

Azon tanitói állomásokra nézve azonban, amelyeknél a tanitó fizetésének kiegészitéséhez az állam 120 koronával, — vagy a fizetés kiegészitéséhez és évötödös korpótlékhoz együttesen 180 koronával járul, az illető tanitó megválasztása jóváhagyás végett a magyar kir. vallás és közoktatásügyi miniszterhez is felterjesztendő, s a miniszter jóváhagyásának leérkezte előtt a tanitó megválasztása véglegesnek nem tekinthető.

6. A presbyterium intézi másodfokulag a szülék és tanitók közötti, vagy a tanitók egymás közti személyes; de nem fegyelmi természetű ügyeit.

7. A presbyterium választja az iskolaszék tagjait is, s azok működését ellenőrzi. (Zsinati törvény 507. §.) Olyan kisebb egyházközségekben, hol a presbyterium legkisebb létszámból áll, az iskola szék teendőit is a presbyterium végzi.

8. A makacs, ellenszegülő s más durva hibákban szenvedő vagy tetemes kárt tevő tanulók felett felső fokon itélkezik. Erkölcsileg teljesen romlott tanulónak az iskolából kizárását s javitó intézetbe helyezését az egyházi főhatóság utján a vallás- és közoktatásügyi miniszternél inditványozza.

9. Az iskola tantermeit nem oktatási célokra a bentlakó tanitó beleegyezésével a presbyterium engedheti át.

10. Felekezeti tanitóegylet gyülésekre menő tanitóknak fuvart s legalább 2 korona napi dijat utalványoz.

11. Beszedeti pontosan a tanitók fizetését s azt az előre megállapitott részletekben kifizeti, még pedig ugy, hogy az évi utolsó részletet legkésőbb azon év november hó végén átadja.

a) Minthogy az iskolai év szeptember 1-től augusztus hó 31-ig tart, tehát a tanitói fizetések is ezen időre, mint iskolai évre állapittatnak meg annyival is inkább, mivel ma már a tanitói változások is kivétel nélkül szeptember 1-én történnek; igy az eddig gyakran előfordult fizetési hányadon való surlódás is elenyészik.

b) Ha az egyházközség a tanitó terménybeli fizetését a megállapitott időben ki nem szolgáltatná, akkor a terményeket értékét (10 évi átlagos ár szerint számitva) készpénzben lesz köteles kifizetni (1868. XXXVIII. t. 143. §. 1893. XXVI. t. cz. 5. §.) Ily esetben köteles a presbyterium a tanitói fizetések behajtása vagy készpénzre változtatása iránt a vármegyei közigazgatási bizottságnál jelentést tenni.

c) A tanitó halála esetén özvegye és árvái a halálozás napjáig a teljes, valamint a halálozás napjától számitott további félévig az egész fizetést és lakást háboritatlanul élvezik (1893. XXVI. t. cz.) Az özvegyet tehát akarata ellenére még akkor sem lehet a férje által élvezett természetben birt lakásból kiköltöztetni, ha ezért az egyházközség neki megfelelő kárpótlást akarna is adni.

12. Őrködik a presbyterium, hogy a tanitók évötödös korpótlékjokat pontosan megkapják. E célból minden egyes tanitó 100—100 koronás korpótléki jogigényét a presbyterium a tanitó dijlevelére hivatalos pecsét alatt az esedékesség napjának pontos feljegyzésével záradékként rávezeti.

A régebben alkalmazásban volt tanitók második 100 koronás korpótléka 1903. október 1-én lesz kifizetendő; az 1898 óta alkalmazott vagy ezután alkalmazandó tanitók korpótlékának kiszámitásánál, tanitói szolgálatuk megkezdésének időpontja gyanánt azon nap veendő, melyen mint okleveles tanitók bármely jellegű iskolánál, rendes választás utján hivatalukat jogérvényesen elfoglalták.

Ha az egyházközség a korpótlékot megadni nem tudná, köteles a presbyterium az egyházi főhatóság utján a korpótlék megadását a vallás és közoktatásügyi miniszternél kérelmezni.

Az államsegélyes tanitói állásban történt minden változás (tanitó halála, nyugdijazása, elköltözése) a kir. tanfelügyelőhöz bejelentendő.

Ugyancsak a tanitó fizetésben előálló minden javitást a jogérvényes határozatta együtt köteles a presbyterium a kir. tanfelügyelőhöz, a tanitó nyugdijigényének kiigazitása végett 15 nap alatt beterjeszteni.

13. Egy tanitós iskolánál a beteg tanitó helyettesitését a lelkész is teljesitheti; több tanitós iskolánál a helyettesitést szintén egy hónapig a tanitótestület osztály összevonás vagy más módon; de minden dij nélkül elvállalni tartozik.

Férjes tanitónőknek lebetegedés esetére igényök van 6 heti szabadságra.

Ha a tanitó tiszti orvosi bizonyitvány alapján betegsége miatt egész évre szabadságoltatik, az egyház köteles helyettes tanitóról s annak dijazásáról gondoskodni a nélkül, hogy a beteg tanitó fizetése legkevésbbé is megcsonkittatnék (Zsinati törvény 494. §.)

Ha pedig a tanitó egy évnél tovább is munkaképtelen, a presbyterium a tanitó nyugdijaztatását eszközli ki. Folyt. köv.

*

TÁRCA.

A konfirmandus növendékek és a felnőtt ifjak valláserkölcsi oktatása.

— Felolvastatott Edelényben 1903. augusztus 6. —

Irta: *Szuhay Benedek.*

Nagytiszteletű lelkészi értekezlet!

Alig van kérdés a lelkipásztori gondozás tágas mezején, a melyről annyit beszéltek volna a lelkészi értekezletek és annyit írtak volna az egyházi lapok, mint a konfirmandus növendékek vallás tanításáról. A mindkét nembeli felnőtt ifjak vallás erkölcsi képzéséről már kevesebbet beszélünk s talán kevesebbet is írtunk és cselekedtünk.

De hogy ezek a kérdések állandóan napirenden vannak, ez annak a jele, hogy a tárgy rendkívül fontos. S minden hivatása magaslatán álló lelkipásztor főkötelességének ismeri, hogy ebben a kérdésben nemcsak véleményt nyilvánítson, de a gyakorlati tanítás eredményével is megismertessen, hogy ebben az életbevágó kérdésben győzzön a legjobb felfogás.

Azt nem kell hosszasabban bizonyítgatni, hogy az iskolai vallásos nevelésnek betetőzése a konfirmandus növendékek vallástétele. S azt sem kell hosszasabban bizonyítgatni, hogy ha az előkészítést másokra bízva elhanyagolnánk s mi 1—2-szer kérdeznénk ki a gyermeket: biztató eredményre, biztos sikerre még számítanunk sem szabad. Ettől és a felnőtt ifjak vallás-erkölcsi képzésétől, tanításától függ az én meggyőződésem szerint ev. ref. anyaszentegyházunk leendő boldogsága, vagy boldogtalansága; függ az egyháztagok hitben való megerősödése, hitvallásunk igazságaihoz való forró ragaszkodása, vagy közönyössége, nembánomsága. Az első esetben teljes győzelemre számíthat a lelki pásztor; a második esetben éreznie kell, hogy az egyház testéhez ragaszkodók száma megfogyatkozik; az ingadozó hívek csak szokásból tartják meg őseik vallását, de a kedvezőtlen szellő legelső fuvallására olyan könnyen lemondanak hitökről, születendő gyermekeik vallásáról, mintha bizony sohasem lettek volna reformátusok.

És mert ezen a ponton veszthetünk legtöbbet és mert a betegség ma általánosan terjedőben van: nekünk az a kötelességünk, hogy régi, kipróbált fegyvereinkkel a szent harcot megharcoljuk, anyaszentegyházunkat, annak tagjait az elzüléstől a tisztességes életnek, az igazi fejlődésnek megmentsük, hogy az evangyéliomi hit győzedelmével töltsük be a már-már kétségbeesett lelkeket.

Látván egyháztársadalmunk kézzel fogható pusztító betegségeit, látván a lavina módjára megindult felekezetközi villongásoknak veszedelmes erejét: én bátorságot veszek magamnak, hogy e két fontos kérdésről őszintén elmondjam szerény véleményemet, nem azért, mintha ezt tartanám a legjobbnak, egyedül célra vezetőnek, de azért, hogy mások is szólván e kérdéshez a tanúságos eszme-cseréből kifejlődjék egy olyan megtisztult vélemény, a mely mindnyájunk véleménye lesz és a mely szigorú kötelesség-érzettel, ügyszeretettel a kérdést a gyakorlati életben is jóval előbbre viendi.

* * *

Köztudomású dolog, hogy a 12 évet betöltött iskolás gyermekeket, határozataink és törvényeink értelmében eddigi hitökben meg kell erősíteni, vagyis ünnepélyesen meg kell konfirmálni, hogy az úrvacsorában részesülhessenek. A legtöbb helyen ezt még csak kérdésbe sem teszik, hogy ez az előkészítés kinek a kötelessége! Én sem teszem, hanem határozottan kimondom, hogy ez kizárólag nekünk lelkipásztoroknak az elengedhetetlen kötelességünk. És nemcsak úgy, hogy összeírván a névsort, kiadjuk a tanító uraknak, hogy ezekkel vétessék meg a kis könyvet és jun. elsejétől tanitsák is be azt, hogy majd templomi nyári vizsga után való vasárnap — kerületi szabályrendeletünk értelmében — egy heti oktatás után a növendékeket megkonfirmáljuk.

Jól tudom én azt, hogy az iskolai hit-tudomány és erkölcsi ismereteknek összefoglalása ez a hitben való megerősítés. Azt is tudom, hogy tanítóink legtöbbjében megvan az arra valóság és készültség, hogy a növendékekkel nemcsak a kis könyvet tudják szóról-szóra megtaníttatni, de még magyarázattal is útra bocsáthatják őket. De olyanok is lehetnek, sőt vannak is, a kikben az arra való készültség is, az akarat is hiányzik. S ha még tudjuk azt, hogy ilyenkor vizsgára is készülnek a gyermekek a többi tantárgyakból: bizonyára, vagy ezekre nem fordíthatnak elegendő gondot, vagy pedig sikertelen lesz a kis könyv tanúlás. És ha még elegendő volna a tudás, a hit igazságok tudása, akkor talán helyeselni lehetne az eddigi eljárást! De nézetem szerint nem tudni kell a hit igazságokat, de átérezni azoknak isteni erejét, hogy az élettel vívandó nagy harcban ez a vallás minden leendő egyház tagnak szívébe legyen bevésve.

Célszerűbb volna azért a mostani idő helyett, a nyári vizsga utáni időszakot, azt a 4—5 hetet fordítani erre az előkészítésre a mi jun. 20-tól jul. 30-ig terjedő időközre esik, a mikor már nincs iskolai esztendő. Sőt talán legcélszerűbb volna, ha a VI-ik oszt. vallástani kézikönyve lenne a kis káté s 1 egész év folyamán tanúlnák a növendékek e megnagyobbított kátét a lelkipásztor vezetése mellett. Igy a könyv jóval nagyobb lenne, de bizonyára egész éven át vérökbe is át menne növendékeinknek hitvallásunknak minden igazsága, minden megnyugtató, boldogító tétele! Ez utóbbi felfogásnak azonban alig vannak hívei.

A konfirmálásnál első fontos kérdés — a mivel igen sok baja van a lelkipásztornak — az, hogy kiket kell megkonfirmálni? A kerületi szabályrendelet és a törvény azt mondja: azokat, kik 12-ik évüket betöltötték. Igen, de egyéni felfogástól függő nyílt kérdés, hogy polgári vagy iskolai esztendő legyen-é e tekintetben az irányadó? Mert nálunk az emberek úgy értelmezik a törvényt, a hogy nekik tetszik. És mert egyik helyen a polgári s másik helyen az iskolai évre fektetik a fő súlyt: ebből származik a legtöbb visszás állapot, súrlódás és kellemetlenség a legtöbb szülővel; úgy hogy esperesthez, püspökhöz való szaladás, följelentés már nem is feltűnő minálunk.

Én az iskolai esztendőre fektetném a fősúlyt. A kik az illetékes esztendő szept. 1-ig vagy legkésőbb okt. 1-ig születtek, azokat megkonfirmálom, a kik pedig ezután születtek, azok feltétlenül csak a következő esztendőben konfirmálandók meg. És hogy elejét vegyem a bekövetkezhető kellemetlenségeknek, a kik október 1-ig születtek, azoknak szüleit külön figyelmeztetem, hogy gyermekeiket feladhatják egy iskolai esztendővel előbb, ha akarják, — de nem kötelesek — s akkor 1 évvel hamarabb kikerűlnek az iskolából, a mire a legtöbb szüle örömmel rá is áll, tudván, hogy i 3 éves gyermekének több hasznát veheti, mint a 6 és ½ évesnek. Mert a törvény szelleme nem annyira a 12 éves életkort tekinti a konfirmálás meghatározott idejének, mint inkább a 6 évig tartó iskoláztatást.

Miután a növendékek névsora meg van állapítva, első teendő, hogy azok minden reggeli harangszó és istenitisztelet után a kis könyvvel és bibliával kezökben jelenjenek meg a templomban s ez ismétlődjék mindaddig, míg a gyermekek gondos tanítás után, teljes tudatával bírnak annak, hogy ők hitvallásunk alapigazságait ismerik, az evangyeliomban rejlő isteni erőt és hatalmat érzik s erről ünnepélyesen hitvallást is készek tenni. Ez tartson 4—5 hétig. Azért tartom helyesnek előkészületre, kikérdezésre a templomot, mert már ez által is

tagadhatatlanúl érzik a növendékek az előkészület fontosságát s a hely szentsége és méltósága csak építő hatással lehet a tanítás eredményére, a mellett, hogy ez által bátorságuk is fokozódik.

Hogy a jelenleg használt kis könyv hézagos: tudjuk mindnyájan, de vázlatnak kitűnő. És ha ezt bőséges magyarázattal ellátjuk, a hitfelekezeti különbségek határvonalát megvonjuk, a bibliát, de főleg a hegyi prédikációt alaposan megismertetjük, jó részét ennek könyv nélkül meg is tanítjuk s minden nehéznek látszó, elvont szavát a kis könyvnek megmagyarázzuk, a mint a múltban táplálta a lelkeket, úgy táplálhatja jövőben is, mivel az itt-ott próbálkozók ereje és tehetsége úgy látszik még sokáig hajótörést szenved a nagy kérdés nehézségein. Úgy hogy az én nézetem szerint nem is új kis könyvre volna szükség, mint inkább egy magyarázó segédkönyvre, mely érthetően megmagyarázná a kátéban leírt nehézkes dolgokat, betölthetné, helyre pótolná a könyv hézagos részeit és ugrásait s főleg párhúzamot vonna a ker. felekezetek és hitelveik között külsőleg és belsőleg, kidomborítván természetesen mindenütt a ref. vallás elsőbbségét, s a magyar nemzethez való áldásthozó viszonyát a többiek felett. Mert még egyszer mondom, vázlatnak a mi kis könyvünk olyan kitűnő, a mivel az összes kerületbeli elfogadott s használt káték nem versenyezhetnek.

Annak sem vagyok barátja, hogy a konfirmálás ne a 12 éves korban, de a 15-ik évben történjék, a mint ezt sokan hangoztatják. Nem pedig azért, mert ha érettebbek lennének is a növendékek később a természet rendje szerint; azt az iskolán kívül töltött 3 esztendőt, a mindennapi életnek ferdeségeit, rosz szokásait, mulasztásait nem egy könnyen tudná pótolni sem fejlettebb ész, sem a gyakorlatiasabb életismeret. A gyermeki hitnél, vallásos érzésnél én felségesebbet még képzelni sem tudok. Ekkor a legfogékonyabb a lélek az elhivatott magvak befogadására. És ha az iskola megfelelt magasztos rendeltetésének: a növendékek bátran konfirmálhatók gondos előkészítés útján 12 éves korukban.

De ez az előkészítés legyen olyan, a milyennek lennie kell! Igazán hiterősítő, megnyugtató, felemelő és boldogító. Mert ha nem ilyen, a kár kettős, sőt hármas. Kára van ebből először a növendéknek, a ki fél ismerettel, ingadozó hittel, kevés szeretettel lép ki az életbe, legnagyobb kárára, sőt szerencsétlenségére önnön magának. Kára van az anyaszentegyháznak, mely keblén növelte és a mely napról-napra tapasztalni fogja, hogy az ilyenek élő kövek nem lehetnek s az ilyenek nem ragaszkodván a Krisztushoz, az egyház terhét nem szívesen hordozzák, sőt könnyen végveszedelembe sodorhatják ennek hányt-vetett hajóját. De kára van harmadszor a lelkipásztornak is, mert keservesen kell látnia, hogy a kötelékek közte és a hívők között meggyöngűlnek, sokszor elszakadoznak és nem lesz a jövőben sem hitben erős gyülekezete, sem áldozatkész és önfeláldozó lelki népe, a melylyel felvehetné és diadalmasan megharcolhatná az élet kísértéseivel vívandó harcot.

A vizsga mindenkor legyen ünnepélyes. Most már konfirmációi bizonyítványokat a letett vizsgáról minden gyülekezetben adnak nálunk a lelkipásztorok növendékeiknek, a kik közül sokan rámába foglalva szobáik falára is akasztják, de kivétel nélkül valamennyien megbecsülik. És daczára annak, hogy a Nekézs.ny-ben 1897. szept. 7. napján tartott őszi egyh. m. közgyűlés 21. sz. jk. pontjában világosan „minden egyházra kötelezőleg kimondja, hogy a valláserkölcsi érzés nevelése, ápolása szempontjából jövőben minden konfirmandusnak bibliát, illetve új-testámentomot kell emlékül adni. A szükséges költség előállítása közadakozás, gyűjtés által fedeztessék, a hol pedig ez keresztül nem vihető, az egyház pénztár terhére is lehet szükséges számú példányokat beszerezni," mondom, daczára e kötelező határozatnak nem merném állítani, hogy ilyen ajándék ily fontos alkalommal minden felsőborsodi gyülekezetben emlékül adatnék. Hej pedig ennek nevelő, javító hatása kiszámíthatlan! Sőt az egyház pecsétjével s lelkész nevével ellátott biblia lesz később egyedűli tanácsadója, vígasztalója az élet küzdelmeiben s nem egy ifjút vagy leányt megment az erkölcstelenség és bűn örvényétől!

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Falusi levelek.

Kedves Szerkesztő uram!

Ez alkalommal Pásztor Samuról emlékezem.

Budapesten találkoztunk utóljára, a „*Hangya*" közgyűlésén s már akkor gyanitottuk, hogy *előtte nagy hosszú út áll, hova a bujdosó megérkezik hamar*!

Hát megérkezett . . .

Egy egyszerű, őszinte, igénytelen kálvinista ének- és zenetanár . . .

Melléktanár, — a mint hivatalosan czimezgetik.

Pásztor Samut én szerettem és hiszem, hogy őt mindenki szerette, a ki közeliben élt, nem állott útjában senkinek, s nemcsak a zenében szerette és művelte az összhangot, hanem mindenütt azon körben, hova élettevékenysége hatékonyan benyúlt.

Hadd élvezze a végtelenség örökéletének emberi fülek által nem élvezhető összhangját, a mit oly mélyen és igazán szeretett! . . .

Én őszintén hiszem, hogy élvezi is már s mennyei szánalommal tekint reánk, kik bujdosunk e pusztában, keresve, de nem találva igaz boldogságunk való eszközeit.

Nem tudom, emlékezik-e kedves Szerkesztő uram, mikor együtt voltunk az emlitett közgyűlésen és Samu barátunk emléktárgyak után futkosva, együtt beszélgettünk hárman — Szabó Sándor lévén a harmadik — életbevágó komoly dolgokról, többek között az ének és zene műveléséről s arról a szánalmas elhagyatottságról, melyben az ének és zenetanitás, a mi kálvinista iskoláinkban, *Hamupipőke* módjára, türve vegetál!

Pásztor Samu halálával én visszaemlékezem beszélgetésünkre s mintegy kényszeritve érzem magamat, hogy erről a *Hamupipőkéről* elmondjak némely gyarló falusi okoskodást.

Őszintén kinyilatkoztatom, hogy szivesen odaadnám összes diák és görög nyelvtani ismereteimet s ráadásúl még egy falut, — ha volna, — némi zenei tudományért! Sokszor éreztem életemben, mily becses kincs a zenei tudás, magunkra is, másokra nézve is. Figyeltem az embert és az emberi életet, külömböző helyzetekben, viszonyokban s láttam, tapasztaltam, *mily keves valódiságot adhat nekünk az iskola!* Eltöltjük az időt, elköltjük a sok pénzt, a tanulással és tanitással s mikor már némi számot tudunk adni magunknak magunkról, — akár újra kezdhetnénk. Biz én felőlem rázhatja a csörgősipkát akárki, tudom, hogy ki van irva a keresztlevelében!

Szóval kedves Szerkesztő uram, *az ének és zenetanitás elsőrendű nevelési eszköz*, az én falusi eszem szerint.

Egy pár példa önkénytelenűl is elémbe tolul a multból. Mikor Bernbe barangoltunk, Párizsból visszajövet, csengettek közebédhez a szállodában. Bementünk, magyarok hárman. Egy zongorát találva ott, egyik társunk, mivel még csak magunk voltunk, mellé ült s elkezdett magyar dalokat játszani, elég ügyesen s a távolhazai érzéstől megkapatva, szinte belemelegedett. A mint

aztán jöttek az ebédlő vendégek, fokozódó figyelemmel az idegen dallam iránt és ők is önként lebilincselve, körbe álltak a zongora körül s szinte megfeledkezve az ebédelésről gyönyörrel hallgatták a dalokat, a végén pedig egész lelkesedéssel fogták körül a zongorázót, s még midőn az utcán találkoztunk is egyikkel-másikkal olyan szivélyesen üdvözöltek. Olyan kellemes érzés volt ez mindnyájunkra!

Zürikben, egész véletlenül jutottunk az iparos-segédek zeneórájára, a hol zongora, hegedü, flóta és énektanulás járta. S milyen ügyesen, milyen lelkesen! S hány ilyen zene-egylet van ott, a társadalom minden osztályából!

Párizsba menet, együtt utaztunk egy öreg urral, nagyvendéglős volt Budapesten, aki elbeszélte, hogy a 48-iki szabadságharcz után, mindenéből kifosztva egyedül hegedüjével indult el a világba, Olaszországon végig, át Egyiptomba, tovább az Indiákra, vissza Persián, Oroszországon, Németországon, egy szál hegedűvel, diadallal és pénzzel, melyből aztán szépecskén éldegélt és éldegél fiatal szép feleségével, kiről Polonyi Géza tudna sokat beszélni. Egy egyszerű szabolcsi kálvinista papról emlékezem meg, a ki kiváló zenei tudása által nemcsak a maga egyszerű munkakörében, hanem főuri körökben is nagyon kedvelt egyéniség volt, nagy utazásokat tett a mások zsebére és a maga gyönyörűségére s emléke is áldott, a hol csak felmerül.

A tisztelt olvasók közül mindenki tudhat ilyen példákat felhozni, szórványosan igaz, mint egy delikát inyenczséget az emberi foglalkozások között. De épen ez a baj, hogy *csak mint inyenczség* jön elő, holott *mindennapi kenyérként* kellene használni.

Óh nem kicsinyelem én az ugynevezett tudományt, bármily téren, melyen munkál, alkot az ember! Tapasztaltam, élveztem számtalanszor a tudás értékét, de ismételem, összes tudásomnak — nem sok, az igaz, — de $^4/_5$-dét oda adnám valamely zenei tudásért!

A kedély az élet, kedves Szerkesztő Uram! Ez a tengely, ez a központ, melyből sugároznak, hova visszatérnek, az életnek cselekedetei. Érezzük mindnyájan a hangulat hatalmát s tudásunk csak annyiban válik magán- és közhaszonra, magán- és közboldogságra, amennyiben egy egészséges és tiszta kedély fennkölt érzelmei vezetik és irányitják tudásunkat. Százszor és ezerszer igaza van Tompának: *a tudás nem áldás*! Különben is, a mit tudás néven árulunk, legtöbbször csupán innen-onnan összegerebjélt giz-gaz, betű és hang életerő nélkül. De a tiszta érzés, minden ugynevezett tudás nélkül is, kimondhatlanul értékes és hasznos.

Föltétlenül így tapasztaltam én kedves Szerkesztő Uram, azért mindenekfelett becsülöm azon eszközöket, melyek a kedélyt ápolják, tisztítják, mélyítik. S a tiszta és mély kedély közelében élni, magában is gyönyörűség s ha még tudás jár nyomában: áldás és boldogság!

Kétségkívül a zenei képzés, egyike a leghatásosabb nevelési eszközöknek, nemcsak a kedélyre pedig, hanem az érzelmi erőre is. A zene ütemei, mint a világlélek éltető hullámzása, csodálatos erővel hatnak emberre, állatra s egy-egy ihletett zenei alkotás égi dallama milliók szívén hullámozva át, egy érzelemforgatagba gyűjt s kényszerít egyirányú tevékenységre milliókat.

Honnan van mégis, hogy csupán hamupipőkeszerep jut nálunk a zenének s annyi nyaktekert tudomány mellett pironkodva áll a szögletben az ének- és zenetanítás s így az ének- és zene-tanító is . . .

Szegény Samu barátom! te is így huzódtál meg szerényen, mint fél fizetéses *mellék*-tanár. *Jól van ez így, kedves szerkesztő uram?*

Vallásos szempontból, épen nagyon roszúl van! A vallásos érzés ápolásának csaknem egyedüli melegítő lángja az ének. S bizony kimondhatatlan kárát valljuk, hogy Kálvin Jánosnak nem volt érzéke a zene iránt. Bezzeg Luther fuvolája mintha átrezdűlne követőinek szívén, időről-időre.

Szóljak-e a mi iskolai és templomi éneklésünkről? *Micsoda szív lüktet tanítóinkban és micsoda durva érzéketlenség kell ahoz, hogy megtudnak élni abban az észbontó zürzavarban, melyet éneklésnek neveznek!!* . . . holott ha elvétve rábukkanunk egy-egy jól éneklő iskolára, mintha lelkünkben is felgyúlna a szent láng. Volt részem, párszor életemben, ily üdvösséges gyermekáhítatban és éreztem annak erejét. *Durva hang, durva szív, rosz cselekedet, egyik a másikból folyik, egyik bűn a másiknak anyja.*

Egyik szomszéd paptársamnak szépen éneklő tanítója és iskolája van, maga is egész nótafa s nem győz eleldicsekedni, ha jól kiéneklik magukat. Másik paptársamnak *torkos* tanítója van s mintha Arany János róla vett volna mintát Bolond Istókjában, — ordít utána az egész gyülekezet — s említett paptársam sokat panaszkodik, hogy többször egy versnek is alig várja végét, siet a szószékbe, hogy az ég rá ne szakadjon. Magam is sokszor, mintha hideg zuhanyt kapnék vallásos lelkesedésem tüzére. Aztán ha egész hidegen számot vetünk az élettel — a mit életnek nevezhet a gondolkodó ember — *bizony be kell vallania bárkinek, a zenei hatások csodálatos boldogító, lelkesitő, tettekre buzditó nagy erejét.* Kun Bertalan és Kiss Áron püspök-atyáinkat láttam egy alkalommal gyermeki kedélylyel énekelgetni, aztán dalolgatni s ez oly hatással volt a nagy társaságra, hogy vége-hossza nem volt a tapsnak, éljenzésnek s a két szent öregből kiáradó lélek úgy átviharzott mindnyájunk szívére, mint midőn az Ur gyógyító lelke lecsapott a Bethesda tavára . . .

Száz szónak is egy a vége, kedves szerkesztő uram, ha én rajtam állana, bizony nem *mellék*-tantárgyként tanítanám a zenei tudományokat hanem a népiskolától fel az egyetemig, a legkiválóbb zenei tehetségeket alkalmaznám legjobb fizetéssel s különösen közép- és főiskoláinkban minden osztályban énekkarokat szerveznék, kötelezőleg s minden napon összhangzatos énekkel kezdeném a tanítást. *Az érzelem felfogó képessége, frissesége, figyelme, ereje is nagyban fokozódik előzetes szép énekléssel, ezt kiki tapasztalhatja önmagán.* Minden főiskolánkat el kellene látnunk a zenei instrumentumok mindenféle fajával s képezni kit-kit kedve, hajlama szerint. *Be sok ifjúsági bűnnek s egész életet tönkretevő nyomornak vághatnánk el útját ez által!*

Különben már diák koromban sem fért a fejembe s ma sem tudom igaz okát találni, miért tanítják a zongorát, hegedűt külön nagy díjért s miért nem a görögöt és latint!! Mi, csupa üzletből, elzárjuk a tehetség útját s még mindig igazoljuk a rabszolga keserű kifakadását:

„Miért él a pór? A gulához
Követ hord az erősnek
S hagyván utódot jármában,
Meghal . . .“

Megboldogúlt jó Pásztor Samu barátunk! . . . sokszor gondolhattál te ilyen *mellék*-gondolatokat

mellék-mesterséged miatt s ha majd *jármodban* állítanak utódot, az majd folytatja tovább!! . . .

Hogy is döngicséli Arany?

„A világ egy kopott szekér,
Haladna, de nem messze ér!“

Isten áldja meg kedves szerkesztő uram!

Soós Lajos.

Hozzászólások a „Naptári ünnepek“ nyilt kérdéséhez.

Nagytiszteletű Szerkesztő Úr!

A „Sárospataki Lapok“ legutóbbi számában föltett nyilt kérdésre nekem, mint személyileg érdekeltnek, válaszom a következő:

1. Ellenkezik az igazsággal a spataki áll. tan. képezde ez évi (1902—3) értesitőjének 22-ik lapján foglalt s a „Sp. L“-ban is idézett emez állitás: „Intézetünk növendékeinek 70 %-a *ev. ref* vallásu.“ Dehogy is annyi! Az értesitő 15-ik lapján közölt statisztika a kimutatott 123 növendék közül 74 növendéket mond ev. ref. vallásunak. Ez csak 0.1 %-kal több 60 %-nál. Ellenben ugyancsak nevezett értesitő 11—14 lapján közölt névsor szerint, a IV. osztályban volt 18; a III ikban 28; a II-ikban 35; az I-ben 34 növendék, vagyis összesen: 115; a melyből a jelzett lapokon levő „vallása“ rovat szerint más vallásu 47 volt; ev. ref. pedig 68; vagyis az ev. ref. vallásúak az összes növendékek létszámának 59·1 % nem pedig 70 %-át tették. Miben áll jelen esetben e számok jelentősége, gondolom, érti mindenki.

Ebben tehát az igazság meg van toldva.

2. A nyilt kérdésben foglalt ügynek abban az értelemben, a mint rám vonatkozik, sohasem néztem *vallási* oldalát; részemről ez csakis *szünidő* kérdése volt. Tudva levő dolog, hogy a spataki főiskolában évenkint legalább 3 héttel — az állami intézetekben pedig 7—8 nappal több a szünidő, mint a spataki áll. tanitóképezdében volt és szabály szerint lenni kellett. Ha most már a mi intézetünk ev. ref. jellegű; engem is az a szünidő illet, a mi az ev. ref. iskolákban működő tanárokat; ha pedig áll. hivatalnok vagyok, az a szünidő illet meg, mely más áll. intézetekben rendtartás szerint kivétel nélkül szokás. Ettől engem megfosztani ép ugy, mint a fizetésemtől senki jogositva nincs és nem is volt.

Bármily kicsinyesnek lássa is valaki ezt a szünidő ügyet, senki kétségbe nem vonhatja azt a jogomat, hogy az országos általános szokással, a miniszteri rendeletekben, isk. rendtartási szabályzatban megállapitott szünidőmhöz ragaszkodhassam.

Radácsi György ritka munka szeretetét, kötelesség tudását, mesés munkásságát nem tagadja senki; mikor az áll. képezde hitoktatója volt, azokon a napokon, melyek a főiskolában szünetül estek, ragaszkodva ezen szünetekhez a képezdében sem tartott tanitást. Boldogult Pásztor Sámuel nagy buzgalmát tekintve mindenki ismerte, ő sem tartott a tanitóképezdében főiskolai szünetnapokon tanitást; jó kálvinista voltukat még sem vonta senki kétségbe. Hogy meri hát akárki is az én kálvinistaságomat tépázni akarni, mikor én is csak ugy mint más, a szünidőmhöz ragaszkodom?

Mindazonáltal folytonosan tanitottam s tanitottunk ev. ref. tanárok a szóban levő naptári vörös betűs napokon is és pedig szó nélkül mindaddig, mig valamelyik éven (Nagytiszteletű Ur jobban tudja, melyiken, mint én) a főiskolában okt. 31-ikét nemcsak ünnepelték, hanem szünet napul kezdték tartani.

Nálunk az áll. képezdében saját ünnepét megtarthatta s ugyanakkor szünet napot tartott a katholikus, a görög katholikus, a zsidó. Azt gondoltam most már, hogy én „a sárospataki ev. ref. egyház egyik presbitereként működő egyén“ (a ki a reformatio emléknapjának a templomban való ünnepélyesebbé tételére Patakon szives fáradozással és készséggel közreműködtem) azt hittem mondom, hogy okt. 31-ikét, ép ugy, mint a főiskolai tanárok, én is nemcsak ünnep gyanánt, hanem egyuttal szünet napnak is tarthatom; hiszen minden ünnepünk szünet nap is. — 1900. év okt. 30-án tehát jelentettem Dezső Lajos igazgatónak, hogy okt. 31-én reformatio emlékünnepe lévén, e napon tanitást nem tartok. Az igazgató Ur azonban ezt nem hagyta helyben. Okt. 31-én reggelre a tanórák előtt való időben rendkivüli gyűlést hivott egybe. Nos, a tanári kar határozata után tanitásomat megtartottam, meg kellett tartanom. *Ebben van az én szóban levő inditványomnak oki előzménye és egyuttal főmotivuma.* Ezt, az okt. 31-ére vonatkozó aktiomat is közölni kellett volna az értesitőben; (Bizonyára a „Sp. L.“ olvasóit is érdekelte volna!) a másik inditvány kiemelésével, ennek az oki előzménynek elhallgatásával *az igazság meg van csonkitva.*

Emlitett tanárkari határozatban (1900. okt. 31.) igazgató megbizatott, hogy a tiszáninneni ev. ref. és a tiszai ág. ev. egyházkerület főtiszteletű püspökeit keresse meg okt. 31-ének megünneplése tárgyában. (N. B. az 1902—3 isk. év végén a miniszterium most már okt. 31-ének megtartásáról is intézkedett; nem üldöznek ott senkit vallásáért, mindenkinek megadják a magáét.)

Nem tudom, a megkeresés megtörtént-e; a főtiszteletű püspök urak válaszoltak-e; a kit érdekel, járjon utána! A tanárikar azonban ezekről semmit sem hallott. Vártam 1902-ik év márcziusáig, (tán elég idő) hiába vártam. Ehhez járult még az a körülmény is, hogy a jelzett évben intézetünknél két róm. kath. tanár is működött s mi törvényes szünetnapjainkon s minden igazság ellenére nemcsak tanitottunk, de ráadásul két tanár helyettesitése is ránk várt. Beadtam tehát inditványomat. Ime, ennek hiteles története legbelsőbb indokaival.

3. Az értesitőnek e lapokban is idézett e szavaiban: „Hodossy Béla tanár inditványozta, hogy a *r. kath. ünnepeken* a tanitás intézetünkben is szüneteljen“ ezekben a szavakban mondom *az igazság meg van másitva.*

Az én inditványomban kifejezetten csakis az volt, a tanári karnak 1902. évi márcz. 19-én tartott ülése j. könyvének 2-ik pontjában is, mint az én inditványom, kifejezetten benne van és csakis ugy van, hogy én azt inditványoztam miszerint a miniszteri rendelettel kiadott áll. tan. képezdék „Rendtartása“ IV. 41-ik pontjában felsorolt *szünetek* intézetünkben is megtartassanak. Ebben szó sincs *r. kath.* jellegről, mint a hogy az értesitőből érthető; sem ünnep megtartásról, vagy épen ünneplésről, mint a „Sp. L.“ véli; csakis az iskolai szünetek vannak benne kiszabva.

Nem csináltam tehát felekezeti kérdést belőle; egyszerüen hivatkoztam a „Rendtartás“-ra, mint a mely rám nézve nemcsak a kötelesség, hanem egyuttal, legalább ebben, a jog forrása is. Nekem azok a napok nem ünnep napjaim, hanem törvényes szünet napok, melyeket tetszés szerint jogosan fölhasználhatok.

Hogy az ember akár képzelt, akár való jogához ragaszkodik, az csak természetes. Lám, nem régiben a pataki egyház temploma megújitására rendkivüli egyházi adót vetett ki; két ev. ref. theologiai tanár, akár képzelt, akár való joggal, nem vitatom, a fizetést az egyház által kirótt mennyiségben megtagadta; az egyik theologiai

tanár Ön volt Nagytiszteletű Ur! Én is csak azt cselekedtem a mit Ön; a rám nem is egyházam által és rám igazán jogtalanúl kirótt munka-napok (az idő pénz) ellen tiltakoztam ép úgy, mint Ön Nagytiszteletű Ur! Nekem legalább igazat adott az én felsőbbségem; a két ev. ref. theologiai tanárt (az egyik Ön volt Nagytiszteletű Ur!) egy jó részben elítélte. Ép úgy *anyagi* és nem *vallási* kérdés az egyik, mint a másik eset.

A „Sp. Lapok" ünnep megtartásról, ünneplésről beszél. Nem törődöm vele, rám nézve ez a kérdés csakis szünet napok kérdése volt. A ki nekem más szándékot tulajdonít, az engem rágalmazni akar; megvetem. Önérzettel hirdettem és hirdetem mindenkor és mindenhol, hogy jó kálvinistának tartom magamat; ez lelkiismeretem dolga, melyhez senkinek semmi köze, de én sem háborgatok senkit vallási meggyőződésében.

A ki pedig nem az egyik oldalán megtoldott, másik oldalán megcsonkitott, harmadik részében megmásított tényekből akar ítélni, azt meggyőztem arról, mily lélekkel tettem a kérdésben levő inditványt.

Ugy az értesítő közlése, bár ártatlannak láttatja magát, mint a „Sárospataki Lapok" föltett kérdése alkalmas arra, hogy személyem iránt gyanút keltsen, mintha a vallás felekezetekkel kaczérkodnám; ennélfogva joggal reménylhetem és joggal megvárhatom és joggal követeli az igazság, hogy Nagytiszteletű Ur e sorokat közölje.

Tisztelettel maradtam Nagytiszteletű Szerkesztő Ur
Sárospatak, 1903. aug. 26. híve

Hodossy Béla.*

* Azt hiszem, hogy H. B. úr követelésének teljesen eleget tettem, a midőn válaszát szóról-szóra, betűről-betűre közreadtam, pedig talán lehetett volna itt-ott a szerkesztői jogot akár megjegyzések tételével, akár egyes részletek, mint feleslegesek, kihagyásával gyakorolnom Nem tettem, mert a nagy **elvi kérdést** nem akartam könnyen támadható személyi érzékenységgel összebonyolítani, a mely a szerkesztői vörös ceruza használatából származhatott volna. Egy dolgot, — de nem: kettőt, még sem hallgathatok el. Az egyik az, hogy H. B. úr *szünet-napokról* beszél, ellenben a miniszteri rendelet: *naptári ünnepek megtartását* mondja ki. Ez utóbbi nem fedezi az elsőt s az első nem azonos az utóbbival. Én a *naptári ünnepek megtartását* elrendelő végzést tartom sérelmesnek s ha e végzés előidézésében véletlenül H. B. úr is részes: arról nem tehetek. Kálvinistaságában nem akarom tépázni, rágalmazni, gyanúsítani: még kevésbbé, mert hát ugyan kinek is volna kedve ezek, de elvi kérdésben nyilatkozni kötelességem még ha nem tetszik is az embereknek. Azt pedig, hogy H. B úr olyan könnyen dobálja a *megvetés* szót akár rám, akár másra: igen közönséges valami, a melyet még csak vissza sem utasítok, mert tudom, hogy H. B. úr maga sajnálhatja legjobban ezt a kifejezést, mint egészen indokolatlant. A másik, a mit nem hallgathatok el, a nagy lelki gyönyörűséggel eszközölt párhúzamba állítása az én sárospataki templom-épitési adó-ügyemnek az ön ügyével (mert annak nevezi). Hát bocsánatot kérek: ez a párhuzam-vonás, hogy is mondjam csak, igen-igen görbe! Hogy miért? igazolja az a körülmény, hogy az alsó-zempléni bíróság *utólagos magyarázat által tette igazságyá*, arról nem is szólva, hogy minő módon, mert az volna csak nagy per. De nem is célja talán H. B. úrnak a *mi* esetleges bűnünkkel a saját *hibáját* menteni! . . . Kijelentem, hogy az egész kérdésnek felvetését azért tartottam szükségesnek, mert a *naptári ünnepek megtartását jogosulatlannak, törvénytelennek tartom* s ha látom azt, hogy ime volt egy állami intézet, a mely a naptári ünnepek meg nem tartásával a mellett bizonyított, hogy nagyon is meg lehet felelni a hivatásnak a vörös napok nélkül is: csak örülni tudok neki. De ha ez a talán egyetlen állami intézet is vörös betüssé válik: bizony sír a lelkem, mert ez nem egyéb, mint a regnum Marianumnak a valósága, a melyet előmozditani nem tartom protestáns eljárásnak. Nekem s a nagy elvi kérdésnek semmi közünk H. B. úrhoz. Az a kérdés: *jogosak-e a naptári ünnepek?* Azt látom, hogy H. B. úr szerint azok, szerintem nem. Azt kérem azért azoktól, a kik a kérdéshez hozzá szólnak: ezt az oldalt fejtegessék, természetesen olyan hangon, a melyből ne érezzék ki az izgatottságnak az a heve, a melytől csak úgy izzik az itten közölt cikk, nagyban ártván a védelem munkájának a sok tekintetben érthetetlen vagdalkozás, a melynek a dolog lényegéhez igazán semmi köze.

Szerk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Az abauji ev. ref. lelkészi karnak egyik kiérdemült tagja dőlt ki f. hó 2-án. Ugyanis e napon halt meg Korlátón *Kopré Lajos* h.-zsadányi nyug. lelkész, ki közel 50 évig szolgálta az egyházat, mint hivatott és hű lelkipásztor, mint egyike azoknak, kik lelkök egész tudását hivatásuknak szentelik. És csak midőn részint az öregségi gyengeség, részint a hűséges élettárs elvesztése feletti fájdalom testben és lélekben erőtlenné tette a munkára, akkor vonúlt nyugalomba, hogy egyetlen leánya családjában keressen enyhülést és nyugalmat. Született Csányban. Lelkészszé választatott 1852. év április 24-dikén Devecserben. Itten, Kérben és 31 évig H.-Zsadányban tartózkodott, míg-nem 1903 május 1-től nyugalomba vonúlt. Legyen áldott emlékezete! (—s.) — Az Igének egy ősz prófétája hunyta le szemét f. hó 24-én az örök álomra. *Sáfrán Mihály*, a vizsnyói ev. ref. egyház agg lelkésze hunyt el szép, csendes halállal, áldásos élete 77 évében. Hosszú földi pályáján sok nemes szolgálatot teljesített. Mint 48-as tüzérhadnagy, hazánk szabadságáért harczolt bátran, sok nehéz csatában. Mint az Úr szolgája szolgálta ref. egyházunk szent ügyét 44 éven keresztül, páratlan hűséggel, fáradhatatlan buzgalommal. Az elhunytat felesége, öt gyermeke, unokái, nagyszámú rokonsága és jó barátai, tisztelői gyászolják. A f. hó 20-án délután végbement temetési szertartást Rozgonyi László nyekézseni lelkész és Csabay Pál helybeli s.-lelkész végezték. Az Úr vigasztalja meg a nagy veszteséggel sújtott családot s áldó szerelme őrködjék hűséges szolgája álmai felett! (—y.) — Idb Antalfy László alsó-vadászi lelkészt meglátogatta az Úr. Szerető és hűséges élettársát, a kivel 32 éven át zavartalan boldogságban futotta a földi élet tövises pályáját: augusztus 24-én elvesztette. A megboldogult nő: *Fazekas Vilma*, 51 évet élt s gyöngéd férje mellett, gyermekek ékes koszorújával övedzetten boldog volt családi élete. Hosszas, kínos szenvedésektől szabadítá meg a halál, de a mely egyúttal a bánat fátyolát is odateríté az özvegy férj és anyátlanúl maradt hét gyermek lelkére. Legyen a megholtnak csendes síri pihenése, a megszomorodottakon nyugodjék meg az Úr kegyelme!

— **Szinyei Endre,** sárospataki főgimnáziumi tanár a holnapi nappal 35 évi hűséges és fáradhatatlan működés után nyugalomba vonúl. Abból a nagy tiszteletre méltó gárdából való Ő, a mely a klasszikusok világának fenköltségével tündökölt, mindenütt keresve a magasra törést s mindenkor méltányolván a nemes szenvedelmet. Az alatt a hosszú idő alatt, míg a sárospataki főiskolát szolgálta, az igazság törhetlen bajnokaként és a saját meggyőződése tántoríthatatlan vallója gyanánt munkálkodott, a miért sokszor kellett azt a vádat hallania s viselnie, hogy udvariatlan és nyakas kálvinista. Olyan különösen esik ezt most nekünk felemlíteni, mert érezzük, hogy az igazságszeretet és a meggyőződés ereje kezd felesleges lenni s az udvariaskodás és hajlongás válik a tudományosság és jellem mértékévé. Sokan, sokszor kárhoztatták Szinyei Endrét az ő puritánságáért, szigorúságáért, komolyságáért s nem vették észre, hogy e kárhoztatással a könnyelműség, a felületesség dicsérését hajtják végre. Az az igazi iskola, a hol mindenki kárhoztatást von magára az igazság szeretetért, a puritán gondolkozásért s érzésért, a kötelességteljesítés komolyságáért. Szinyei Endre túlozhatott egy némely mértékvételben, túlszigorú is lehetett: de hogy ez neki is becsületére vált és a sárospataki főiskola görög nyelvi szinvonalának is dicsőségére szolgált: ez bizonyos. Jó kívánságok között bocsátja nyugalomba Szinyei Endrét a sárospataki főiskola, a mely bizony

vágyva vágyhat utána, hogy minden munkása olyan hűségű, olyan kitartó, olyan fáradhatatlan s olyan tisztelt legyen, mint a minő volt Szinyei Endre. Isten áldása kisérje lépéseit s legyen nyugalmazási ideje sokáig tartó, boldogsággal, megelégedéssel koronázott.

— **Egyházmegyei gyűlések.** Az *alsó-borsodi* egyházmegye *szept. 2-ikán* gyülésezik Miskolcon, a hol ezuttal az uj esperesnek, *Nagy Ignácznak* ünnepélyes székfoglalása fog végbemenni. — Az *abaúji* egyházmegye *szept. 8-ikán* tartja őszi gyűlését: *Kassán*, a hol, a mint értesülünk, *Dr. Thaly Kálmán* ugyanekkor fog tartani felolvasást a Rákóczy-kiállitással kapcsolatban s e felolvasáson az egyházmegye testületileg fog megjelenni.

— **Értesítés.** A debreceni ev. ref. főgimnáziumban az 1903—1904 iskolai év szept. 1-én nyílik meg. A fölvételek, beiratkozások szept. 1—8. napjain történnek és pedig szept. 4-ig csak prot. vallásúak, azontúl bármely vallású növendékek jelentkezhetnek fölvételre. Elsősorban az előjegyzett tanulóknak van joguk a beiratásra, kik szept. 4-ig jelentkezni kötelesek. Az iskolai év ünnepélyes megnyitása szept. 9-én d. e. 9 órakor lesz, mely után a tanítás azonnal megkezdődik. Vizsgálatok határideje: 1. Javító- és pótló-vizsgálat a VIII. osztályból szept. 1-én, az I—IV. osztályból szept. 2-án, az V—VII-dik osztályból szept. 3-án. 2. Fölvételi vizsgák bármely osztályból: szept. 1. és 2-án d. e. — 3. Magánvizsgák: a VIII. o.-ból szept. 1-én; az I—IV. osztályból szept. 5-én, az V—VII-dik osztályból szept. 7-én d. e. irásbeli-, d. u. szóbeli vizsgálatok.

Az igazgatóság.

— **Polgár Sándor** orvosi műszer, kötszer és sérvkötőgyár, mely tiz év óta fennáll, a legjobb hírnévnek örvendő cég, a hol minden e szakmába vágó cikket nemcsak a legjutányosabb áron, hanem legtökéletesebben elkészítve kaphatni. Prospektussal vagy felvilágositással szivesen szolgál Polgár Sándor orvosi műszer-gyáros, Budapest, VII., Erzsébet-körút 50. sz.

— **Értesítés.** A hajduböszörményi ev. ref. főgimnáziumban az 1903—4-iki évre a beiratások, valamint a felvételi-, pótló és javító vizsgálatok szeptember hó 1—8 napjain tartatnak meg. Szeptember 8—25-ig kellően indokolt kérvény alapján a tanári kar, 25-én túl csakis a gimn. igazgatótanács engedélye mellett vehetők fel a késedelmezők. Különösen fel kivánom hívni az érdeklődő szülők figyelmét ama kellemes körülményre, mely szerint a főgimnáziumban a jövő iskolai évben, a tiszántúli egyházkerület engedélye alapján a 8-ik osztály is felállittatik s igy a fentartó testület részéről is a legnagyobb gondoskodás történt arra nézve, hogy a főgimn. berendezése, felszerelései a legújabb követelményeknek is teljesen megfelelők legyenek. Kik nyilvános polgári, vagy reáliskolából kivánnak az intézetbe átlépni, a különbözeti tárgyakból vizsgát tartoznak tenni, a melynek díja 20 korona. Vidéki tanulók szülői különösen ügyeljenek arra, hogy gyermekük elhelyezése alkalmával kérjék ki az igazgató véleményét, mert a tanulóknak bárhova való elhelyezése későbbi kellemetlenségek előidézője lehetne. Minden, az intézetbe először beiratkozó rendes vagy magántanuló, ha vidéki, vagy helybeli, de nem ev. ref. vallásu, — felvételi díj czimen 4 koronat tartozik fizetni. Tandíj a következőkben van megállapitva: 1. Helybeli ev. ref. I—II. o. 12 kor; III—VI. o. 40 kor; VII—VIII. o. 50 kor. Róm. vagy gör. kath. I—II. 26 kor. III—VI. o. 46 kor; VII—VIII. o. 56 kor. 2. Vidéki ev. ref. I—II. o. 24 kor., III—VI. o. 44 kor; VII—VIII. 54 kor. Róm. vagy gör. kath. I—II. o. 28 kor. III—VI. o. 50 kor. VII—VIII. o. 60 kor. 3. Vidéki és helybeli izr. vallásu I—II. o. tanulók 40; III—VI. 50, VII—VIII. o. 60 kort. fizetnek. A tandíjon és felvételi díjon kivül beiratáskor. minden tanuló fizet könyvtárdíj, közigazgatási költségek, bizonyitványdij s tanári nyugdijilleték czimen 11 korona 80 fillért. A tandíj 2 részletben (szept.—febr.) fizetendő, a jelzett mellékdíjak mindig a beiratáskor fizetendők. A gymn. igazgatótanácsa szegénysorsú és jó előmenetelű tanulókat a tandíj fizetése alól (egészen vagy részben) fel is ment, de a mellékdíjakat ezeknek is fizetniök kell. Ugyancsak az ily tanulókat segélyezi a főgimn. kebelében levő szegény tanulók könyvtára, honnan használatra tankönyveket nyerhetnek. Bővebb tájékoztatással vagy mult évi iskolai értesitővel bármikor szivesen szolgál a főgimn. igazgatósága.

Pályázat.

A sárospataki ev. ref. főiskola gazdasági választmánya a főiskolai nyomda bérletére pályázatot hirdet.

A nyomda bérbe vehető hat, vagy esetleg több egymást követő évre 1904. julius 1-től kezdve.

A nyomda eddigi évi bérlete 2400 kor. volt.

Tervbe van véve a nyomdának a haladottabb technika eszközeivel való felszerelése; de elfogadja az előljáróság „olyan pályázó jelentkezését is, a ki maga ad tervet a nyomda új felszerelésére és berendezésére."

A bérletre elfogad ajánlatokat a főiskolai gazdasági választmány s a pályázni óhajtók jelentkezhetnek folyó év szept. 15. napjáig.

A bérlet feltételeire nézve bővebb értesülés szerezhető Radácsi György gazdasági választmányi elnöktől, vagy Makláry Pap Miklós nyomdafelügyelőtől akár levélben, akár inkább a helyszinén.

Bérlő a bérlet biztositására a gazdasági választmány által később meghatározandó óvadékot, mely eddig 2000 kor. volt, tartozik letenni.

Sárospatak, 1903. augusztus 26.

A Gazdasági Választmány Elnöksége.

1—2

Pályázat

egy ujabb amerikai magyar ref. lelkészi állásra.

Az Egyesült államokbeli ref. egyház belmissioi bizottságának titkárától Ref. Dr. T. J. Barkleytól nyert megbizás és felhatalmazás következtében pályázatot hirdetek a toledói magyar ref. lelkészi állásra. Toledo város Chio államban fekszik, Cleveland és Chicago között. — Lelkészi jövedelem: 900 dollár készpénz fizetés és lakás; ezenkivül stóla: keresztelés 2 dollár, esketés 5 dollár; temetés 5 dollár: és a toledoi anyaszentegyházhoz tartozó magyar telepeken istenitiszteletek alkalmával befolyó perselypénz. — Összes jövedelem 1400—1500 dollárra van értékelve.

Az elválasztott lelkész, ha nőtlen 100 dollárt, ha pedig családos, ugy 150 dollár útazási költséget kap.

Az állás október hónapban okvetlenül elfoglalandó. keresztlevél és szolgálati bizonyitványok másolatai e cimre küldendők: Rev. Zoltán Kuthy, 121 Seventh Str. New-York. U. S. Amerika.

Kelt New-york 1903. augusztus 4.

2—2

Kuthy Zoltán,
new-yorki ref. lelkész.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉSEK.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle „*POKLOS*“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle ***asszú*** literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

22—39

POLGÁR SÁNDOR

orvosi mű- és kötszerésznél

Budapest, VII., Erzsébet-körut 50.

legjutányosabban beszerezhetők legjobb találmányú **sérvkötők,** összes **betegápolási eszközök** és **kötszerek. Haskötők, egyenes-tartók, orthopaediai fűzők** és **járógépek, műláb** és **műkéz** saját műhelyében a legpontosabban készül.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

* * * **Fenti címre ügyelni tessék.** * * *

A tanuló ifjúságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida

„FEHÉR LILIOM“

imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref püspök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon,** a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 3—20

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok **Budapest** Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

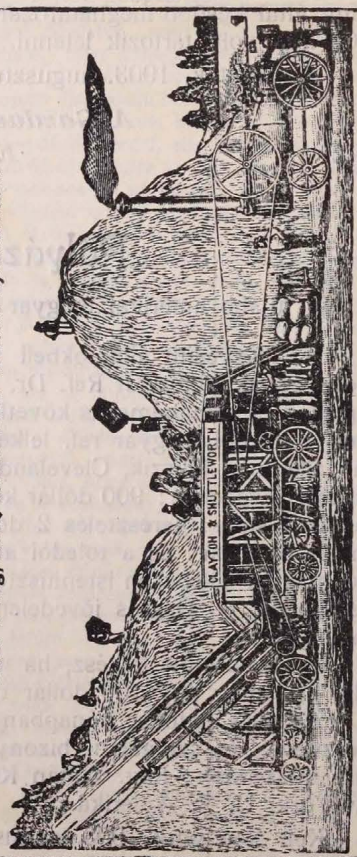

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukorcza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes aczél-ekék,

2- 4, 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

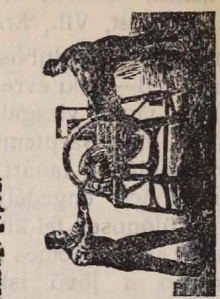

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Ferencz József keserűviz

az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **36.** (1133.) **szám.** *Sárospatak, 1903. szeptember 7.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLŐNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Az egyházi adó-ügy kérdése. — Szabályrendelet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára. — Réz László: A nem ev. ref. középiskolákban az ev ref. hitoktatás ügye. — Tóth Pál: A természet templomában. — Szuhay Benedek: A konfirmandus növendékek és a felnőtt ifjak vallás-erkölcsi oktatása. — z. ó. A gömöri egyházmegye őszi közgyűlése. — Péter Mihály: A felső-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése. — Magyar Bertalan: Az ungi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése. — Dezső Lajos: A „Naptári ünnepek" kérdése. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Az egyházi adó-ügy kérdése.

(Folyt. és vége.)

Az elmondottak után, a melyeket általános tájékozásúl hoztam elő, csak rövid kimutatást akarok készíteni arról, hogy a Sárospataki Lapok által közölt vélemények miként oszlanak meg ebben a fontos kérdésben. Ez a kimutatás világosságot gyújthat mások előtt is abból a szempontból, hogy a közvélemény csakugyan nem foglalt állást a konventi tervezet mellett és főként abban a tekintetben, hogy a szőröstől-bőröstől való elfogadásnak többséget egyáltalán nem tudott a javaslat szerezni, a mi nyilvánvalóan a mellett szól, hogy a kérdésnek más szemüvegen át való nézése s tárgyalása is lehetséges, nemcsupán úgy, a hogyan a nagy szalontai egyházmegye gondnoka tette, a ki egyébiránt tagadhatlanúl elismerésre méltó munkásságot fejtett ki, mert az egész adó-ügyi bizottság helyett dolgozott s a maga adatait hamarább rendszerezte, mint a bizottság, a mely már régóta ki van küldve adó-ügyi adatokat gyüjteni és feldolgozni, de még mindig késik munkája eredményének bemutatásával.

No de most távol áll tőlem az a cél, hogy a kérdést odáig tárgyaljam, a hol a konventnek az adó ügyével való foglalkozása kezdődött, egyszerűen a zsinati törvény-tervezetet vizsgálom az említett kimutatás szempontjából.

A konventi javaslatnak a lényege ez: legyen személyi és vagyoni adó, ez utóbbi úgynevezett fogyó %-ú a több adót fizetőknél.

A kérdés punctum saliense a vagyon-adó volt, a melynek fogyó százalék-rendszere ellen szálltunk síkra valamennyien, a kik jónak láttuk a kérdés tárgyalni.

Épen ez a punctum saliens az, a melyben az állásfoglalást a közlött véleményekből meg akarom mutatni, mert a többi pont alig érdemel figyelmet, hiszen a személy-adónak családi-adóra módositása, a családi-adónak is fogalmi értelmezése könnyebben megtörténhetik, mert ott a közbevettetés nem nagy, mindenki kálvinistának vallván magát és családját, ha kálvinistaságának csupán a személyi vagy családi adó lesz a mértéke. Ellenben már vagyonuk után nem olyan szívesen vállalják az emberek a kálvinistaságot, mert ugyanám mondogatják, ugyanám hirdetgetik: sem a földem, sem a jószágom nem hallgat prédikációt, ha hallgat is: az enyém csak annyit hallgat, ha 100 hold is, a mennyit az egy hold, a mely a másé!

Ez a százalék-adó tervezet hogyan is áll tehát a közvélemény itélőszéke után?

A következőleg:

Elfogadják: 1. *Gömör*, de sokalva a 25%-ot; 2. *Felső-Szabolcs*, de a 25%-ba az iskolai adó is beleszámittatván. 3. *Nagy-Szalonta*. 4. *Deés*. 5. *Erdővidék*. 6. *Görgény*. 7. *Maros*. 8. *Nagy-Enyed*. 9. *Nagy-Szeben*. 10. *Vajda-Hunyad*.

Nem fogadják el: 1. *Alsó-Borsod*. 2. *Felső-* és 3. *Alsó-Zemplén*. 4. *Felső-Borsod*. 5. *Ung*. 6. *Abaúj*. 7. *Torna*. 8. *Alsó-baranya-bács*. 9. *Felső-baranya*. 10. *Kecskemét*. 11. *Külső-Somogy*. 12. *Vértesalja*. 13. *Bars*. 14. *Belső-Somogy*. 15. *Mezőföld*. 16. *Alsó-Szabolcs*. 17. *Bereg*. 18. *Békés-Bánát*. 19. *Debrecen*. 20. *Ermellék*. 21. *Heves-Nagy-Kúnság*. 22. *Nagy-Károly*. 23. *Szatmár* 24. *Kükülő*. 25. *Tiszáninneni kerület*. 26., 27. és 28: a közlött három egyéni felfogás.

A se ide, se oda nem nyilatkozás olvasható ki a következő helyek részéről: 1. *Pest*. 2. *Solt*. 3. *Sepsi*. 4. *Dunamellék*. 5. *Tiszántúl* és 6. *Erdély*.

A *fogyó százalék-rendszert*, de más beosztással, a dunántúli kerület is elfogadja, azonban a más beosztás miatt az elfogadók közzé nem soroztam, ám, ha tetszik, sorozzuk oda s ezzel az *elfogadóknak* a száma: ***11-re*** emelkedik, mig az ***el nem fogadóké 28,*** vagy a 3 egyéni véleményt leszámítva: ***25.*** És föltétlenül figyelembe kell venni azt is, hogy az elfogadók tulajdonképen úgy nyilatkoznak, hogy az indokolást egyáltalán nem csatolják álláspontjuk mellé, míg az el nem fogadók mindenike kifejti felfogását, bizonyságául annak, hogy komolyan fogta fel kötelességét.

De még mindig növeljük a javaslat *elfogadóinak* a számát olyan módon, hogy a se ide, se oda nem nyilatkozók közül is felezzük meg a létszámot s 3 at tegyünk a ***11***-hez, hogy legyen ***14***. Még ez is azt igazolja, hogy a közvelemény *többsége* ellene nyilatkozik a konventi javaslatnak!

És pedig méltó ezt az ellene nyilatkozást a %-szám tekintetében is figyelemre méltatni, mert az indokolásokban az is helyet foglal, megfelelőleg a kérdéssel való foglalkozásnak. Az igaz, hogy kissé quodlibetszerű a

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

%-szám, de abból is kiolvashatja bárki is, hogy a Tisza-féle tervezettel ellentétes áramlat van, a melynek jogosúltságát csak az vonhatja kétségbe, a ki mindenáron a maga fejével gondolkozóvá akarja tenni az egész magyar kálvinista egyházat s ilyen módon másoknak a szellemi tehetségét szinte feleslegessé kivánja változtatni.

Ezt a százalek számot a következőleg mutatom be:

Első csoport: 5—8%-ot ajánl Felső-Zemplén.

Második csoport: 10%-ot ajánl: 1. *Alsó-Zemplén.* 2. *Ung.* 3. *Abauj.* 4. *Kecskemét.* 5. *Vértesalja.* 6. *Bereg.* 7. *Érmellék.* 8. *Nagy-Károly.* 9. *Szathmár.* 10. *Tiszáninnen.* 11. *Dr. Tüdős.*

Harmadik csoport: 15%-ot ajánl: 1. *Felső-Borsod.* 2. *Alsó-Szabolcs.* 3. *Dr. Balthazár.*

Negyedik csoport: 18%-ot ajánl: Alsó-baranya-bács.

Ötödik csoport: 20%-ot ajánl: 1. *Torna.* 2. *Bars.*

Hatodik csoport: a javaslat 25—20—15—10 és 5%-ával szemben *fix %-ot* s így *egyenlőt* is követelnek: 1. *Alsó-Borsod.* 2. *Külső-Somogy.* 3. *Debrecen.* 4. *Heves-nagy-kunság.* 5. *Dr. Bartha.*

Ez a hat csoport meggyőzhet bárkit is arról, hogy a kérdéssel behatóan foglalkoztak az illetők s a tárgyalás mélyreható voltát épen az indokolt vélemény nyilvánitás igazolja. Ezt senki sem kicsinyelheti, senki sem nézheti le, mert egyenlő jognak a gyakorlásáról van szó, a melyről senkinek a születése, senkinek az állása nem mondathat le senkit sem. Különben is igen különös dolog volna az, ha a megfélemlités politikáját akarná valaki a magyar kálvinista egyházi életbe belevinni, vagy pedig azzal a szellemi túlsúlylyal akarna kérkedve hatni, a mely a világlátottságból állott elő, vagy a születési és vagyoni helyzetnek a következménye. Nem megfélemlitésre, nem is nyomásra, nem is szellemi kérkedésre van nekünk szükségünk az adó ügy reformjának kérdésében, hanem kölcsönös megértésre, jóakaratra, egy nyomon járásra, a tarthatatlan helyzetnek ismeretére, a magyar államnak a magyar kálvinista egyházzal szemben teljesitendő kötelessége megállapitására, a melyeknek mérlegeléseiben ne a politikai álláspont, hanem az a jog, az az igazság és az a törvény legyen az irányadó, a mely az evangyéliom szellemét nem csúfolja meg.

A közlött összegezés és kimutatás pedig szolgáljon tájékoztatásúl mindenkinek, a ki ez iránt az adó-ügyi kérdés iránt érdeklődik s ha valamely ponton tévedés csuszott be: a tévedést igazitsuk ki s a kérdést így is igyekezzünk tisztázni.

Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

Szabályrendelet

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára.

(Folytatás.)

70. §. *Az iskolaszék hatásköre.*

1. Az iskolaszéket a presbyterium a maga kebeléből 3 évre választja, azonban tagjai, mig presbyteri tisztségök le nem jár, ujra választhatók.

Az iskola szék tagjainak száma a presbyterium számától függ; de 5-nél kevesebb, s 20-nál több nem lehet. (Zs. t. 508. §.)

Az iskolaszék elnöke a lelkész, ott, ahol több lelkész van, egyik lelkész a presbyteriumnak, másik az iskolaszéknek elnöke.

Hivatalból tagja még az iskolaszéknek, egyszersmind jegyzője és előadója is az egytanitós iskola tanitója, több tanitós iskolában a tan-testületnek az igazgatóval együtt annyi választott képviselője, hogy az iskolaszék $^1/_3$-ada tanitókból álljon.

2. Gyüléseit évenként négyszer: év elején, karácsony- és husvét előtt s az évzáró vizsga után tartja. Szükség szerint rendkivüli üléseket is tart.

3. Az iskolaszék teendői:

a) Az iskolai épületek felszerelése s javitására nézve a presbyteriumnak javaslatokat tesz; viszont a presbyteriumnak e nemű határozatait foganatositja.

b) Az összes iskolai felszereléseket a tanitóknak leltár mellett átadja s minden év végén a leltárt a felszereléssel összehasonlitja. A hosszas használat által elnyűtt vagy használhatatlanná vált taneszközöket a leltárból törli, a gondatlanságból vagy rosz akaratból eredő károkat az illetőkkel megtéritteti.

c) Az iskolába fel nem adott gyermekek szüleit gyűlés elé hivatja, s őket gyermekeik iskoláztatására a törvényes következmények terhe alatt útasitja.

d) Az iskola külön pénztárát kezelteti, mi végből tagjai sorából iskolai gondnokot választ, aki az iskola költségvetését az iskolaszéki jegyzővel minden év. aug. végéig elkésziti, bevételei s kiadásairól naplót vezet, s minden év szeptember havában az iskolaszék elé terjeszti okmányokkal felszerelt számadását. (l. szabályrendelet. 16—25. §§-ait)

e) Az iskolai felsőbb hatóságoknak hozzá intézett megkereséseit s rendeleteit elintézi s végrehajtja.

f) A szülék és tanitók közötti nem fegyelmi természetű ügyekben első fokon intézkedik. S minthogy olykor akadnak szülék, kik az iskolát vagy a tanitót jogtalanul megtámadják, az ilyenek ellen a tanitót megvédelmezi, sőt szükség esetén a presbyteriumnak további eljárás végett bejelenti.

g) A tanulók fegyelmi ügyeiben másodfokulag intézkedik. S minthogy vannak oly iskolások, kikre a szelidebb fegyelmi eszközöknek semmi hatása nincs, az iskolaszék maga veszi kezébe a durvább hibák a makacs ellenszegülések megbüntetését, s igyekszik megtisztitani az iskolát a káros elemektől s védi a tanitót a gonosz gyermekekkel szemben, kik a tanitót naponként kinozzák s kiket sokszor még szüleik is biztatnak és ingerelnek.

h) Az iskolát legalább havonként egyszer egy-egy tagja által meglátogattatja, ki ott a tanulók órarend szerinti feleleteit meghallgatja, a fegyelmet, rendet, tisztaságot megfigyeli s látogatását s tapasztalatait a látogatási naplóba bejegyzi; betekint a

haladási naplóba, s ha arról győződnék meg, hogy a tanitó az órarendet vagy a tanitási időt nem tartja meg, vagy egyéb rendtartási mulasztást vagy hanyagságot tapasztalna, erről az iskolaszéknek jelentést tesz.

Különben a tanitót a tanterv és a szabályrendelet megtartása mellett a tanitásban, módszerben és nevelésben teljes szabadság illeti meg; ezen szabadságával legjobb tudásával és lelkiismeretességével él; de a teljes felelősség is őtet terheli, hogy iskolájában a kivánt eredményt elérje.

i) Végre az iskolaszék az évi vizsgákon megjelenik, s ugy hivatalos, mint magán életében mindent megtesz a nevelés- és oktatás felvirágzására.

71. §. A lelkész, mint iskolaszéki elnök a tanitókat ugy tekinti, mint a népnevelés terén munkatársait, ezért irányukban szeretettel jár el, őket jó akaratulag tanácsolja, hivei eljárását éber figyelemmel kiséri, s különös gondot fordit arra, hogy az iskola szellemét vallásos-erkölcsi nevelés s a magyar nemzeti érzület ápolása hassa át, s egyházi énekeink gondosan tanittassanak. (Zsinati törvény 90. és 96. §§.)

72. §. A megürült tanitói állások mindenkor pályázat utján töltendők be.

A pályázatot a megüresedés után az iskolaszék tudtával az iskolaszék elnöke hirdeti ki az egyházkerület közlönyében s a ref. tanitók lapjában.

Pályázatot kihirdetni s a tanitókat megválasztani bármely időben lehet; hogy azonban a szakadatlan tanitó változásnak eleje vétessék, addig is, mig ez a kérdés orszagosan s egyöntetűen megoldható lenne, egyházkerületünkre nézve kimondatik, hogy minden tanitó, bármikor választassék is meg, hivatalát uj megválasztási helyén csak a legközelebbi szeptember 1-én foglalhatja el.

A pályázat lejárta után az iskolaszék elnöke az összes pályázókról minősitési táblázatot készit s ennek alapján az iskolaszéknek teljes tájékozást nyujt az összes pályázók életkora, képesitése, szolgálati bizonyitványai s egyéb képességei felől.

Az iskolaszék mindezeket mérlegelve, a 3 legjobb minősitésü tanitót kijelöli s ezek valamelyikét a presbyteriumnak megválasztás végett ajánlja.

73. §. *Az egyházmegye.*

Az egyházmegye erősiti meg a rendes tanitókat, kik hivatalba lépésök első alkalmával a következő esküt teszik le:

»Én (N. N.) esküszöm az egy élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek, hogy egész tanitói pályámon, melyre most szent elhatározással elindulok, mindazon kötelességeket, a melyek egyháztörvényeink szerint tisztemhez tartoznak, hiven és lelkiismeretesen teljesitem. A gondjaimra bizott gyermekeket az ismeretekben és jó erkölcsökben szorgalmatosan tanitom és nevelem. Egyházi felsőségem iránt, mindenekben kellő tisztelettel és engedelmességgel viseltetem, s egész életemet s magam viseletét, evangéliomi szent vallásunkkal és Isten törvényével megegyezőleg folytatom, hogy igy a gyülekezet tagjainak és tanitványaimnak, a szent élet követésében jó példájok lehessek. Isten engem ugy segéljen.

74. §. Az egyházmegye intézkedik a tanitó választásoknál felmerülő s hozzá felebbezett, de bíróság elé nem tartozó ügyekben; az esperesnek, az egyházmegyei iskolalátogatóknak s a tanügyi bizottság elnöke által előadott javaslatokat tárgyalja s azok felett intézkedik; tanügyi bizottságot és iskola körlátogatókat választ. (Zs. t. 511. §.)

Vége köv.

A nem ev. ref. középfokú iskolákban az ev. ref. hitoktatás ügye.

Révész Kálmán kassai lelkész és abauji esperes úr érdeklődésre és serény munkába vételre méltó ügyet mozgatott meg az 1902-ik évi tavaszi egyházkerületi gyülésünkön: a nem felekezetünkbeli középfokú iskolákba járó ev. ref. vallásu tanulók hitoktatás-ügyét, indítványt terjesztvén elő ez ügy rendezésére vonatkozólag. Az egyházkerület belátta ez indítvány helyességét s megbízta az indítványtevőt, hogy szerezze be a szükséges adatokat és készítsen részletes javaslatot, hogy mint rendezze a kerület az e fajta hitoktatások ügyét, mi t ellenőrizze ezt a hitoktatást s általában minő elvek szerint legyen befolyással az egyházkerület a nem ev. ref. középfokú iskolák hitoktatás-ügyére.

Révész Kálmán úr e megbízásának a f. évi tavaszi gyülésre tett eleget, beadván egy táblázatos kimutatás kíséretében egy Szabályrendelet-tervezetet, az itt szóban levő hitoktatás-ügyre vonatkozólag. Nem kicsinylem a munkát, mit Révész Kálmán úr végzett, sőt elismerem, hogy fáradságnak s tanúlmánynak az eredménye, különösen, ha kijelentem azt is, hogy ösmerem az ily adatok beszerzésének mizeriáit. Mindazonáltal nem hallgathatom el már jó előre sem azon észrevételemet, hogy nem vagyok megelégedve a munkálattal, még pedig sem a táblázatos kimutatással, sem a Szabályrendelet-tevezettel Előadom teljes őszinteséggel elégedetlenségemnek okait, kifejtve idevonatkozó nézeteimet is.

A) Vegyük bírálat alá először a *táblázatos kimutatást*, mint alapját az össz-munkálatnak.

A táblázatos kimutatás így is, a mint össze van állítva, *hibás*. Bár hajlandó vagyok hinni, hogy azok a hibák, melyeket fel fogok említeni, sajtóhibák. De azért felemlítem, mert úgy az érdeklődő közönség, mint maga a kerületi gyűlés is e nyomtatvány alapján ítél és fog ítélni, nem a kézirat alapján. Így hiba pl.: *a dobsinai polg. fiú- és polg. leányiskoláknál* a használt tankönyvek fel vannak cserélve; *Eperjesen* az ág. hitv. evangelikusoknak tanítóképző-intézetünk van és nem tanítónő képzőjük, mint a hogy a kimutatás feltünteti, a mely körülmény pedig — ha a növendékek számának kimutatása helyes — nagyon fontos. S a mint ezek a hibák megvannak a nyomtatott táblázatos kimutatásban, úgy lehet abban több is, a melyet én — nem lévén ismerős a helyi viszonyokkal — nem vettem észre.

De a táblázatos kimutatásról szólva, annak *hibás* voltánál sokkal lényegesebb annak *hiányos* volta. Ha már hozzáfogtunk ennek a teljesen parlagon heverő mezőnek rendbehozatalához, nem szabad fél munkát végeznünk. Pedig a táblázatos kimutatás csak ennyit végez. Felfogásom szerint, nem kizárólag az a cél, hogy csak azokat az intézeteket vegyük számitásba, a

*

melyekben *már* úgy, a hogy gondoskodva van a hitvallásunk szerinti vallásoktatásról, a Révész Kálmán úr eredeti indítványából sem ez érzik ki: hanem kell, hogy az legyen a cél, hogy a tiszáninneni egyházkerület területén levő *összes nem ev. ref. felekezetű középfokú iskolákat* sorra vegyük: hol van s hány ev. ref. vallású tanuló, azok miként neveltetnek vallásilag, nem volna-e érdemes s lehető a magunk részéről a gondoskodás stb.? Így pl., hogy csak futólag, úgy a mint eszembe jut, említsem a kerületünk területén levő intézeteket, melyekről a kimutatásban említés sincs, van gimnázium Iglón, Késmarkon, Lőcsén; van ág. hitv. gimn. Eperjesen; van tanítóképző-intézet Iglón; van reáliskola — ha jól tudom — Lőcsén; van kereskedelmi iskola Késmárkon; van polgári iskola (ág. hitv. ev.) Sajó-Gömörön; van a vasúti alkalmazottaknak nagyszabású internátusuk Iglón; aztán a középfokú iskolák közzé volna számitandó az *ipari szakiskola* is, milyenek vannak Kassán, Homonnán, Iglón stb. Mindezen intézetekben lehetnek ev. ref. vallású tanulók, a kiknek vallási nevelésével egyházunk részéről senki sem törődik, vagy legalább nem tudunk arról, hogy törődnék valaki, mert hiszen azt sem tudjuk, hogy hol hány ev. ref. tanuló van. Tudnék e tájékozatlanságból származó szomorú példákat is felhozni. Pedig, ha im a *bártfai* gimnáziumban talált 5 (öt) növendékért lehetett megmozdúlni s annak vallásos nevelésére 344 koronát előteremteni s ennyit áldozni, lehetne a többiért is; vagy legalább számon tartani a mieinket s évről-évre figyelemmel kisérni a hitelveinkben való megtartásra vonatkozó intézkedéseket. Egy szóval: én a táblázatos kimutatást teljesebbnek s körültekintőbbnek kívánnám; olyannak, melyből tisztább kép volna alkotható.

B) Nem lehetek — lényegileg — több elismeréssel a *Szabályrendelet*-ről sem. Kijelentem már itt, előre, hogy én más alapon gondolnám a hitoktatás-ügynek ezt az ágát (specialiter) a mi kerületünk területén rendezni. Tehát ennek a Szabályrendelet-tervezetnek — nemcsak tartalmában, de céljait illetőleg is — változást kellene szenvednie az én felfogásom értelmében.

Veszem azonban most úgy bírálat alá, a mint van hogy kimutassam, hogy ez a tervezet ebben a mostani alakjában még akkor sem fogadható el, ha a szóban levő ügy oly elvek szerint fog is rendeztetni, mint az ez előmunkálatokban kontemplálva van. Az 1. §. megállhat; mert ebben csakugyan az van kifejezve, a mi kell, hogy célja legyen kerületünknek, t. i. a kerületünk területén levő nem ev. ref. felekezetű ***összes*** középfokú tanintézetek ev. ref. hitoktatás ügyének egységes rendezése, vezetése és *felügyelet alá vétele*. A 2. és 3. §§. is megállhatnak, *ha csak úgy rendeztetik az ügy, mint a hogy tervezve van.* A 4. §-t azonban már nem tartom világosnak s *esetleg* helyesnek és elfogadhatónak sem. Nem világos, hogy mit ért a Szabályrendelet készítője az *állandóan hitoktatói tisztet teljesítő* egyén alatt s mit az *időközileg* és *szükség esetén* teljesítő alatt. Mert ma nem ösmerek oly hitoktatással foglalkozó egyént egyházkerületünkben (a sárospataki és miskolci *rendes* vallástanárokat nem számítom ide), a ki *jogilag* hitoktató volna. Hanem igenis ösmerek rendes, missziói és segéd-lelkészeket s egy állami tanárt, a kik foglalkoznak *szükség esetén* hitoktatással s foglalkoznak addig, míg másként nem tudják e fontos kérdést megoldani. Ha tehát ezekre is akar vonatkozni a Szabályrendelet-tervezet, azt helyeselni nem tudom. Miért ne lehetne pl. a kassai lelkész — ha egyébként alkalmas ily munkára s elfoglaltsága nem gátolja — hitoktatási felügyelő, csak azért, mert helyzete őt is arra kényszeríti, hogy egy-két iskolában kell végeznie hitoktatói teendőket? A minthogy pl. Révész Kálmán úr nagymérvű esperesi elfoglaltsága és irodalmi munkálkodása mellett — a táblázalos kimutatás bizonysága szerint is — végez ily irányú munkát. Én a magam részéről inkább azt tartanám kimondandónak, hogy hitoktatási felügyelővé nem választható meg esperes s általában oly egyházi férfiú, a ki egyházhatósági közigazgatási funkcionáriusként működik. Vagyis: én a munkaerőt veszem figyelembe, nem a munka minőségét. Az, hogy hitoktatással foglalkozik valaki, specialiter egy ily tiszteletbeli állásnak csak előnyére és nem hatrányára van. Az volna az ügy hátrányára, ha munkával egyébként is nagymértékben elfoglalt egyént állítana a kerület ez ügynek élére. Mert a szétforgácsolt munkaerő eredményes nem szokott lenni. Ameddig csak lehet, minden térre egész és odavaló egyént igyekezzünk állítani.

(Folyt. köv.) Réz László

TÁRCA.

A természet templomában.

Barlangliget, aug. 12.

A lelkemmel csüggök a természet keblén,
Keresem őt este, keresem őt reggel,
Mikor harmat rezeg a virágok kelyhén,
S méla holdvilágnál, a csillagsereggel.

Korán, mikor a nap biboros fényével
Átszőve a fenyves rengeteg erdője
S áhitatra buzdít balzsamos lehével
Csendje, vagy zúgása, sóhajtó szellője.

Sietek mindennap ebbe a templomba,
Melynél fenségesebb nincsen a világon;
Ebbe az istenkéz által épült dómba
S elmondom magányban az én imádságom.

Hol fehér szirommal a Margit-virágok
Az erdőhomályban világító mécsek;
Imára csendűlnek a harangvirágok:
Oldalán, tetőjén a kinyúló bércznek.

A hol ezer oszlop egyenlőn alkotva
Emelkedik égnek, a kék boltozatnak;
Köztök a napsugár dicsfénynyel ragyogva
Szint, zománcot ad a légi ablakoknak.

Hol ősidők óta, megbarnúlt fejével
Felhők felett néz le az óriás Tátra,
Ezer év óta már, — erős, szent hitével —
A magyar nemzetnek közös nagy oltára.

Tóth Pál.

A konfirmandus növendékek és a felnőtt ifjak valláserkölcsi oktatása.

— Felolvastatott Edelényben 1903. augusztus 6. —

Irta: *Szuhay Benedek.*

(Folytatás és vége.)

Ezzel a kérdéssel nagyon közeli rokonságban van a másik: a mindkét nembeli felnőtt ifjáknak vasárnaponként való templomi felmarasztása és valláserkölcsi oktatása.

Nem tartozom azok közé, a kik minden bajunkat hagyományos szegénységünkben keresik és találják meg. Sem azok közé nem tartozom, a kik mellőket verve fenszóval hirdetik, hogy a ref. papság kivétel nélkül mind hivatása magaslatán áll és kötelességének sorozatát nagy lelki gyönyörűséggel és a legszebb eredménynyel végzi. Én az anyagi jobblétet,

csak eszköznek tekintem a lelki gazdagság eléréséhez! A lelki pásztorokról pedig bár a lehető legjobb véleményem van, de a mulasztást nem annyira az egyénekben, mint fél rendszabályainkban s abban találom meg, hogy nincsen útbaigazító kalauz, a melyet kezünkbe véve a lelki élet útján biztosan tudnánk haladni és vezetni az akadályok között is. Mikor kilépünk az életbe s egy gyülekezet bizodalmával megtisztelt: látjuk, hogy segítségökre kellene menni a hitben gyengéknek: az erőteleneknek. Azt is látjuk, hogy a szilaj természetű és heves vérmérsékletű ifjúság sokszor elhanyagolja legszentebb kötelességeit, nyárban korcsmákban, télen fonóházakban keres szórakozást, megfeledkezve erkölcse tisztaságáról, becsületes, tisztességes magaviseletéről; él sokszor a tivornyának, a bűnnek, az erkölcstelenségnek. Azt is látjuk, hogy az új egyházpolitikai törvénynek káros hatása máris tömegesen szedi az áldozatokat: mivel könnyen lemondanak hitökről, születendő gyermekeik vallásáról a legerősebb felekezet javára. De hol van az a kalauz, a mely biztosan vezetné a lelkipásztort az egyenes, de mégis ismeretlen uton? Hol van az a rendszabály, a mely világosan megmondaná, hogy miképen járjunk el legnagyobb veszedelemmel fenyegető kérdéseinkben? Szinte hallom, a mint mondják sokan: rendszabály ott nem segít, a hol beteg a lélek és csábít a pénz; a lelkipásztor ott nem orvosolhat, a hol tanácsért hozzá sem fordúlnak és üres a szív! Lehet ebben is sok igazság. De nekünk épen az a kötelességünk, hogy a beteg lelkeket meggyógyítsuk, az üres szivet pedig teletöltsük hittel, reménynyel, szeretettel.

És a lélek legtöbb betegségnek, legtöbb kísértésnek van kitéve az ifjú korban és legüresebb a szive az olyan ifjúnak, a ki megízlelvén a roszat, a becstelent, nem érez magában elég erőt arra, hogy mint a tékozló fiú megtérjen Atyjához, mert a csábító alkalom mindjobban-jobban vonja a feneketlen örvénybe.

Üres beszéd tehát az, hogy a felnőtt ifjak valláserkölcsi oktatása hiábavaló idő pazarlás. Sőt határozottan ki merem mondani, hogy a mely lelkipásztor e kötelességet a mai veszedelmes időben nem teljesíti, csak félmunkát végez.

De hol, hogyan és miképen teljesítse a lelkipásztor e nemű kötelességét, az a kérdés, mert ezt senkitől soha nem tanúltuk s így nem is tudhatjuk?

E tekintetben az élet, ez a legnagyobb tanítómester, ad némileg útbaigazító feleletet. Első sorban a hitvallásunkhoz való meleg ragaszkodást kell ébren tartani és erősbbíteni a mindkét nembeli felnőtt ifjak lelkében. Tehát összegezni kell az iskolában, a konfirmálás alkalmával tanúltakat. Ismertetni kell, hogy el ne felejtsék a bibliát. Viszontagságos egyháztörténelmünknek, multunk nagy alakjainak, külföldi és magyar reformátorainknak, főiskoláinknak ismertetése, előadása szintén elsőrendű kötelességünk. Aztán meg kell magyarázni az új egyházpolitikai törvényeket s ennek különösen a házasságra vonatkozó részét. Hitvallásunk előnyeit mindenesetre ki kell előttök domborítani, hogy a reform. hitvalláshoz való forró ragaszkodás sírig tartó legyen. Ilyen felmarasztásoknál van már a lelkésznek bőséges alkalma festeni előttük azon hátrányt mely a gyermekek elígérgetéséből származik anyaszentegyházunkra. Ki lehet kérdezni a katonaságot kiszolgált legényektől még azt is, hogy katonáéknál milyen tapasztalatot szereztek arra nézve, hogy az uralkodó kathólikus vallás milyen előnyben van a mi vallásunk felett, hogy vezényeltettek a mi vallásunkkal ellenkező úrnapi körmenetre s egyéb kath. szertartásokra. És az ilyen szeretetteljes, bizalmas kérdésekre az ifjak lelke is megszólal: elbeszélnek sok tanúságos dolgot. Lehet, sőt kell festenie lőttök az illető egyház múltját, a küzdelmes templom-építéseket és templom-rablásokat. Példákat kell felhozni az életből, a bibliából, a történelemből. Ismertetni kell előttük azt a kínt, azt a szenvedést, a mit a gályarabok hitvallásukért, a nemzet szabadságáért harcolók pedig hazájukért elnyomóikkal szemben kiállottak. Ilyenek s más több eféle vonzó példák bizonyára egészen lekötik figyelmöket, egyházukhoz és hazájukhoz való forró ragaszkodásukat nagyban megerősítik, sőt tettekre is fogják lelkesíteni.

És ha ilyen módon foglalkozik a lelkész, rendszeresen és kitartó buzgalommal az ifjakkal, ha egy helyen énekkarba, máshelyen olvasókörbe is sorakoztatja őket: akkor a vegyes házasságból született gyermekek odaigérése csak fehér holló lesz egyházközségeinkben. Nem mondom, hogy soha elő nem fordúl, mert e kérdésbe sokszor az anyagi viszonyok is bele szólnak. De ha erősebb lesz hitök, mint a földhöz való ragaszkodásuk: akkor bizonyára csak szórványosan fordúlnak elő ilyen botrányos esetek.

És ha vegyes házasság van készűlőben, már ekkor az a ref. legény vagy leány, vagy annak a szülője, vagy legroszszabb esetben leendő kérője, avagy kiadója tudni fogja kötelességét. Bizodalmasan, ref. vallásunkhoz való forró ragaszkodással eltelve szívében, siet fel a lelkipásztorhoz és nem mulasztaná el az idejekorán való értesítést, hogy a készűlődő vegyesházasság a mi javunkra teremje gyümölcseit. Ha aztán az értesítés megtörténik, mi legyünk a tanácsadók, az útbaigazítók. Nekünk kell megmondani, hogy a törvény megengedi, hogy egybekelés előtt leendő gyermekeik vallására nézve szerződést köthetnek, sőt kössenek is a mi javunkra. Meg kell magyarázni, hogy a szerződést járásbíró, szolgabíró, vagy polgármester előtt kössék meg, s oda vőlegénynek, menyasszonynak s mindkét fél szüleinek, avagy gyámjainak személyesen és két személyazonosságot bizonyító tanúnak is el kell menni, a kik úgy a feleket, mint a hivatalos közeget ismerik, hogy a szerződés érvényes legyen. Első esetben ettől vonakodnak, költségesnek és terhesnek tartják a megjelenést s halogatják napról-napra. Itt van már nagy szükség a lelkipásztori éberségre, serénységre, nógatásra. E tekintetben tanúlhatnánk a róm. kath. egyház papjaitól, kikre nem régen mondta előttem egy kir. járásbíró, hogy ők rendesen egyik személyazonosságot bizonyító tanúként szerepelnek az aláírásoknál.

Hogy hol történjék a mindkét nembeli felnőtt ifjak valláserkölcsi oktatása, erre az a feleletem: nyári vasárnapdélutánonként a templomban, télen az iskolában. Ezek a legalkalmasabb helyek a komoly tanításra. Hogy milyen sorrendben történjék az oktatás, részemről leghelyesebbnek tartom: énekléssel kezdeni és végzeni. Közben pedig a felsorolt tárgyak közűl válaszszon a lelkész saját tetszése szerint 1—1-et, arról tartson szabad előadást s az ifjakkal vonassa le a tanúlságot s kérdezze is ki őket. Ezenfelűl a biblia legszebb részeit sorba olvastassa s ha a szükség úgy kívánja, ő maga magyarázza meg nekik.

A felmarasztás mindenkor felváltva történjék. Eddig a legtöbb helyen egyházlátogatási jegyzőkönyvünk tanúlsága szerint csak a leányok részesultek vallásos oktatásban, azt vetvén okúl, hogy a legények úgy sem maradnak fel. No hát ez a mentség üres mentség s a legtöbb esetben a lelkész gyengeségét bizonyítja. Hát akkor mire való a presbiterium, mire való az egyházmegyének 1902. szept. 5-én Mályinkában hozott határozata, mely elrendeli kötelezőleg különösen a legények felmarasztását, mely mindenkor hathatós támogatásban részesíti a lelkipásztort az engedetlenekkel szemben.

A felmarasztásnak, a rendszeres valláserkölcsi tanításnak jó hatása, építő ereje kiszámíthatlan úgy a leányok, mint a legényekre nézve, sőt ez utóbbiak tanítása sokkal szükségesebb, részint neménél, részint életmódjánál fogva. E szent munka után várhatja a buzgó lelkipásztor fáradtságainak legédesebb gyümölcseit, a mely az ifjak jó, becsületes, magaviseletében, hitvallásához és hazájához való forró ragaszkodásában s áldozatkészségében nyilvánúl a legfelségesebben. Ezt nyugodt lélekkel, Istenre hivatkozással tapasztalásból mondhatom.

* * *

Ime Nt. értekezlet így gondolnám én, úgy a konfirmandus növendékekre, mint a mindkét nembeli ifjak vallás-erkölcsi tanítására vonatkozó rendkivül fontos kérdést megoldani, minden hazai református egyházban. Lehet, hogy álláspontom téves. Az is lehet, hogy más lelkésztársam, más fegyverekkel veri vissza a minden oldalról jöhető támadást, az is lehet, hogy más fegyverekkel óvja meg az ifjak szivét és lelkét a ragályos betegségektől és más fegyverekkel viszi győzelemre anyaszentegyházunk jövendő boldogságát. Az útak és a módok tehát lehetnek különbözők, lehetnek szétágazók. De hogy minden útnak anyaszentegyházunk és hitvallásunk megerősödésére, az egyháztagok lelki épülésére kell vezetni, azt épen úgy állítom, mint azt, hogy ha mindig csak tervezgetünk s végre nem hajtott szabályrendeletet hozunk, a cselekvésre időnk nem marad.

A cselekvés órája pedig ütött! E felséges munkamezőn lázas sietséggel sürögnek-forognak a lelkipásztorok. Egyik túlboldogan, a másik kétségbeesve. Én sem egyikhez, sem másikhoz nem csatlakozom. Mert az a meggyőződésem, hogy elbízni magunkat anyaszentegyházunk boldog jövője felől, a mint soha nem szabad, úgy kétségbeesni sincs okunk Mert ha az ifjak, a leendő egyháztagok szivét és lelkét foglyúl ejtettük: akkor e hiterős nemzedékkel a csatát biztosan meg fogjuk nyerni s elleneinket lefegyverezzük. De csak úgy, ha lankadást nem ismerő munkakedvvel, törhetlen kitartással, Istenbe vetett bizodalommal végezzük teendőinket.

Ha mindezeket megcselekedjük, akkor hitem szerint: mienk a jövő.

KÖZÉLETÜNK.

A gömöri egyházmegye őszi közgyűlése

A gömöri egyházmegye f. évi tavaszi közgyűlésében elhatározta, hogy — miután a tanítói változások szeptemberben történnek, az iskola-látogatók pedig június havában vizsgálják meg az iskolákat, egyfelől tehát a tanitói beerősítések megejtése, másfelől a vizsgák eredményéről szóló jelentés tárgyalása végett — őszi egyházmegyei közgyűlések is évről-évre tartassanak. E határozatból kifolyólag a f. évi őszi közgyűlés aug. 27-én tartatott meg Rimaszombatban a főgimn. tornacsarnokában *Nagy Pál* esperes és *Farkas Ábrahám* egyházmegyei gondnok kettős elnöklete alatt. Az egyházmegyei tisztviselői kar csaknem teljes számban megjelent; a lelkészi kar is élég szép számban volt képviselve, bár természetes és kivánatos az volna mindenkor s így jelenleg is, ha azt referálhatnók, hogy a lelkészi karból csak azok maradtak el egy páran, kiket elháríthatatlan akadályok tartottak vissza a megjelenéstől; tanító is volt jelen néhány; egy-két, ügyes-bajos dolgainak elintézését váró egyház is elküldte a maga képviselőjét Úgy, hogy a közgyűlésen résztvettek száma tehető 60—70-re.

Pont 10 órakor vette kezdetét a gyűlés, az esperes úr segélykérő imájával; ezután a főjegyző az esperes félévi jelentését olvasta fel, mely — mint mindenkor — jellegzetes rajza volt az egyházmegye elmúlt félévi életének és jelenlegi állapotának. A jelentés alaphangulata megnyugtató, sőt a részletek felemelők, reményt ébresztők, lévén az elmúlt rövid félévről is több oly jelenteni valója esperes urunknak, melyek a fejlődésnek és erősbödésnek bizonyságai, pl. a jénei, csizi, berzétei stb. egyházak templom-, torony-építkezései. Az esperesi jelentés kapcsán beerősittettek, illetve bekebeleztettek az újonan választott tanitók és elhelyezett segéd lelkészek. *Négy* tanító erősíttetett be hivatalába, kik letették a hivatali esküt is, név szerint: *Dusza József* Horkára, *Sonkoly Béla* Gicére, *Konkoly N.* Bátkába, *Czinyéri Dezső* Balogra. Segéd-lelkész *öt* kebeleztetett be egyházmegyénkbe, név szerint: *Hubay K.* Szuhafőre, *Benkő L.* Hanvára, *Sallay B.* Pelsőcre, *Kőrösi S.* Putnokra, *Csorba F.* G.-Kisfaludra; úgy, hogy ezidőszerint *nyolc* segéd-lelkész van gömöri egyházmegyénkben.

A tanügyi bizottság elnökének jelentése is fontos és nagy érdeklődéssel hallgatott tárgya volt a közgyűlésnek. De tartalmánál fogva meg is érdemelte az érdeklődést. Különben Czinke István azok közé a gondolkozó *egyéniségek* közé tartozik, kinek mondanivalója mindenkor érdeklődésre érdemes. Jelentésének főbb vonásai következők: Az elmúlt iskolai év volt az első alkalom, hogy az iskola látogató küldöttségek iskolai év végén vizsgálták meg az iskolákat s az eredmény teljesen indokolta az újítást. Örvendetes jelenségnek tüntette fel a jelentés azt a körülményt, hogy egyházmegyénkben — a régóta szokásos úgynevezhető helyi bizományszerű kezelés következtében — mindenütt már az iskolai év elején elláttatnak a gyermekek szükséges tankönyvekkel. 64 iskola van egyházmegyénkben; ezek között 27 kitünő, 26 dicséretes; 52 iskola hat osztálya Az összeírt tankötelesekből alig haladta túl valamivel a százat azoknak a száma, kik iskolába nem jártak Dicsekedve való kiemelésre érdemes a jelentésnek az a referálása, hogy egyházmegyénkben több egyháznak tekintélyes tanítói szakkönyvtára van, egyik-másik e nemű könyvtár több százra menő műből áll. Az iskolák között volt egy olyan is, melyben az elmúlt iskolai évben kísérlet tétetett a phonomimikai módszerrel is, még pedig, mint a vizsgáló-bizottság jelentette, meglepő eredménynyel. Volt e jelentésnek, természetesen, panaszló és megrovó részlete is Különösen kiemelendő ezek közül az, hogy az iskola-látogatók jelentéséből nem mindenkor és nem minden tekintetben a valóság tűnik ki.

A közgyűlés nagy elismerésének adott kifejezést a bizottság elnökének szakszerű s gondos munkálatáért s jegyzőkönyvbe is bevétette köszönetét. A jövőre nézve pedig elhatározta a közgyűlés, hogy a tanügyi bizottság az őszi közgyűlést megelőző nap délutánján fogja tanácskozását megtartani. Egy szóval: boldog érzések közt hirdethetjük, hogy tanügyi tekintetben a gömöri egyházmegyében mindenek ékesen és jó renddel történnek. Épen ezért legalább is meglepő volt *Czinke István* leköszönése a tanügyi bizottsági elnöki tisztségéről. Öröm ott munkálkodni — még ha áldozat számba megy is a munkaerő és munkaidő meghozatala — a hol munkálkodásunk jó eredménye fokról-fokra nő. No, de Czinke István meg is hajlott a gyűlés részéről kifejezett marasztó kérelem előtt és fog munkára, fejlesztésre ösztönzően nyugtalankodni elnöki állásában továbbra is. A tanügyi bizottság világi elnöke, Józsa Antal, Gömörmegye kir. tanfelügyelője is — Rimaszombatból való távozása következtében — leköszönt tisztségéről s helyébe a közgyűlés egyhangúlag a rimaszombati főgimnázium egyik érdemes tanárát választotta meg: *Bodor Istvánt.*

Az esperesi jelentésből azon örvendetes hír is köztudomásra jutott, hogy *gróf Andrássy Dénes* a tavaszi egyházmegyei közgyűlés óta ismét 6000 kor.-t osztott ki egyházmegyénkhez tartozó egyházak között. A gondviselő Isten tartsa életét, őrizze egészségét

ennek a tüneményszerű igaz embernek, ki valósággal újra teremtője sok elhagyatott szegény egyházunknak!

Nagyon fontos tárgya volt e közgyűlésnek az a régebben felszínen levő kérdés, hogy az egyházmegye lelkészi és tanítói könyvtára — melynek rendezése már elodázhatatlan — hol helyeztessék el: Rimaszombatban e vagy eddigi helyén, Tornallyán, mely város geográfiai szempontból központja a vármegyének. Arra nézve, hogy az első sorban érdekelt lelkészek és tanítók hol kívánják az elhelyezést, tájékoztató szavazás is történt már, melynek az lett az eredménye, hogy a túlnyomó nagy többség Tornallya mellett foglalt állást. Végleges döntés e kérdésben nem történt e gyűlésen sem. Kiadta az egyházmegyei közgyűlés a kérdést vélemény előterjesztése céljából az egyházmegyei lelkészértekezletnek és a tanítói gyűlésnek s majd a tavaszi egyházmegyei közgyűlés fog véglegesen dönteni e vélemények figyelembe vétele mellett. Mindenesetre meghallgatandó és *figyelembe veendő* az első sorban érdekelt lelkészek és tanítók érdeke.

Voltak még ezeken kívül is kisebb-nagyobb fontosságú ügyei a gyűlésnek: de ezek inkább helyi érdekűek voltak. A gyűlés $^1/_2$2 órakor befejeztetett. S ez után a Tompa-szálló nyári ebédlőjében gyülekezett össze a 70 tagból álló társaság s kiválóan ízletes ebédet költött el vídám hangúlatban, természetesen dikciókban sem lévén hiány. *z. ó.*

A felső-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlését augusztus hó 27-én Kis-Azaron tartotta meg. Dacára annak, hogy Kis-Azar a felső-zempléni egyházmegyének egyik szélső pontja, a közgyűlésen igen számosan jelentek meg, a mire nézve nem csekély befolyással volt a legközelebbi közgyűlésen hozott ama határozata, hogy ezentúl közgyűléseinkre minden egyház küldjön képviselőt. A tanácskozás megkezdése előtt istenitisztelet tartatott az ev. ref. templomban; a szokásos imádkozást Rácz József, kis-ráskai lelkész végezte. A közgyűlésen az elnöki széket Hutka József esperes és Bernáth Elemér gondnok foglalták el. Mindenekelőtt felolvastatott a szavazatbontó-bizottság jegyzőkönyve. E szerint a világi tanácsbírói szék, Bessenyey Istvánnal, a miglészi egyház tevékeny, áldozatkész főgondnokával, a papi Virág József lasztoméri lelkészszel töltetett meg. Mindketten, a gondnok szíves üdvözlése s magokat a tisztség hű viselésére felajánló rövid beszédök után helyöket a tanácskozás asztalánál elfoglalták.

Ezután a gonddal megírt esperesi jelentés olvastatott fel, melyből kiemelem a következőket. Elek Sándor volt tussai, utóbb ny. lelkész, élete 70. évében S.-A -Ujhelyben elhunyt. A családhoz részvétiratot intéz egyházmegyénk. Sokáig volt az Úr szőlőjének munkása, 48-ban karddal is szolgálta hazáját. Halálával megoldható lesz a tussai, annyi évek óta felszínen forgó kérdés, melynek sok rendbeli tárgyalása közben folyton nyomta szívünket az az aggasztó kérdés, az az aggodalom, miért is nincs a mi ev. ref. egyházunkban nyugdíj-intézet? Mily sok ok sürget bennünket, hogy ezt egyházunk eminens és sürgős szükségei közé sorozzuk.

Nagybárii lelkészszé Bekényi János, volt téti lelkész választatott meg, hivatalát ápril. 24-én elfoglalta. Július hóban pedig Melkó István, volt cigándi s.-lelkészt választotta meg lelkészévé a ladmóci egyház. A választást az egyházmegye megerősítette. Tanítókká: Szalókra ifjú Onody Miklós, Zemplénbe Pálur József lettek megválasztva. Esküjöket a közgyűlés szine előtt letették.

Egyházi örömünnepélyek voltak Kis-Ráskán, Gálszécsen, az előbbi helyen egy új harang avattatott fel, az utóbbi helyen pedig egy uj harang és a 7000 kor.-nyi költséggel megújitott templom.

A hegyii kisded végképen elromlott templom építési költségeinek fedezésére gróf Andrássy Dénes 1000 koronát adományozott. Az egyházmegye méltónak ítélte, hogy a nagy lelkű főúrnak jegyzőkönyvben mondjon egyházmegyénk köszönetet. Mihalyi is buzgólkodik, hogy hatóságilag már rég idő óta bezárt templomát megnyissa, mert a kevés számú hivek más különben elvesznének a kálvinismusra és magyarságra nézve. Terheinek fedezésére könyöradomány gyűjtési engedélyt is kaptak a belügyminiszteriumtól. Hát bizony építkezünk szíves olvasó, mert a hol az egyházi épületek romokban hevernek, nincs ott rendben a széna. Az épületek tükrök, melyben az egyház tagjai megláthatják magokat. Te ilyen vagy, te olyan vagy. A düledező épületek közt, huhog a bagoly és repked a saskeselyű. Hát építkezünk, hogy váracskáink itt e felvidéken, a hol annyi a bagoly és más ragadozó. (Gálszécsen legközelebb 16 napig fészkeltek a jezsuiták, rontva-bontva a békességet) erősbűljenek.

És építkezünk, ki hogy tud, ki államsegélylyel, ki tőkesegélylyel, ki könyöradománynyal, mikor már máskép nem tudunk és ha valamely kegyes adakozó ad, azt szépen meg is köszönjük. Ez találván illőnek, mert jajj nektek lentebb fekvő ecclesiák, ha minket, a kik az ellenség országútján vagyunk, megvert a török s a protestántizmus határvonala még lejjebb húzódik.

Elfogadtatott Dókus Gyula azon indítványa, hogy jövőre évenként csak egyszer olvasson fel az esperes jelentést, egy egész évről szólót, mert az őszi közgyűlés ideje alig elégséges a tárgysorozat letárgyalására is.

Ujhelyi s.-lelkészszé Ráczkövy János, volt ungvári s.-lelkész bekebeleztetett.

Több adásvételi ügy, mint a gálszécsi, a lasztoméri egyházé, megerősíttetett. A tanügy állapota a tanügyi bizottság jelentése szerint az egyházmegyében kielégítő. A tanítók elég híven forgolódnak tisztökben. Számos a tanügy fokozatos fejlesztését tárgyazó javaslatot elfogadott az egyházmegye. A tanító-egyesület felterjesztései közül azon legfontosabb, hogy a felekezeti tanítók fizetésének az államiakkal egyenlő színvonalra emelése tekintetében a szükséges lépések megtétessenek, szintén elfogadtatott, valamint az is, hogy a kántori fizetés a tanitóitól külön választassék; mindkét határozat a felettes hatóságokhoz fog felküldetni. Nagy horderejű kérdés ez, mert, ha felekezeti tanítóink fizetése az államiak tervezett fizetésével szemben érintetlen marad, nehány év alatt legjobb tanítóink az állam szolgálatába mennek, ennek következtében a tanügy színvonala mélyen alá fog sülyedni. Különben ezer más ok is késztethet bennünket az állásfoglalásra.

A tanügy állapotáról különben a következő előterjesztést tehetem: A 13652 lélekszámmal biró f.-zempléni egyházmegyében, 6—12 évig iskolaköteles fiú 893, leány 755, összesen 1648; iskolát gyakorló 6—12 évig, fiú 642, leány 524, összesen 1166; ismétlő iskolaköteles 12—15 évig, fiú 255, leány 238, összesen 493; tényleg jár fiú 161, leány 167, összesen 328; az iskolák szellemi állapota a következő: kitűnő 12 iskola, dicséretes 24, kielégítő 6; rendes tanító van 26, segéd 2, okleveles

26, nem okleveles 4. A tanitói lakok közül jó 24, rosz 5, iskolai alap 1840 kor: a tanítói jövedelem összesen 21790 kor. 80 fillér, államsegélyes 25 iskola; az államsegély összege 10595 kor. korpótlékot kap; 12 tanító. A tanügy állapotát feltüntető eme kép tehát eléggé megnyerő; csak azon nem lehet megnyugodni, hogy nagy a tényleg iskolába nem járó %-a 13,652 lélekszámmal bíró egyházmegyében majdnem 500. Ez szerintünk megdöbbentő, mert épen e sok oldalról szorongatott egyházmegyében kell mindent elkövetni, hogy egy se legyen, a ki iskolázatlanúl nő fel s elveszszen a magyarságra és a protestantismusra nézve.

A jegyzői kar fizetése tárgyában a következő gyűlés fog érdemlegesen határozni. A tanácsbírói karnak hivatalos ügyekben való napi- és útidíja tárgyában javaslattétellel a főjegyző bizatott meg.

Az egyházak beléletét érintő számos kérdést tárgyalt a közgyűlés s véget csak az esteli órákban ért.

Délben közebéd volt Szemere Gáspárnál, a ki a közgyűlési tagokat úri módon látta el.

Péter Mihály,
papi főjegyző

Az ungi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

— 1903. szeptember 1. —

Egyházmegyénk őszi közgyűlését az iskei, lélekszámra ugyan nem nagy, de hitéhez, vallásához való ragaszkodásában a népes, nagy egyházaknak is méltán példáúl szolgáló egyházban tartotta meg. A kis egyház a gyűlés napját ünnepnek tekintette; apraja, nagyja, ünneplő ruhába öltözve várta a tisztára sepert utcán a gyűlésre igyekezőket, ajkaikon a szives isten hozottal s elmondhatom, hogy ez a szivesség, ez a tisztességtudás egész ott létünk alatt minden lépten-nyomon csak nagyobbodott, erősbödött, úgy, hogy egynémelyikünk kebelét megrezegtette az az óhaj: vajha minden ev. ref. gyülekezetünk tagjai az iskei gyülekezet tagjaihoz lennének hasonlók!

A gyűlés a szokásos módon vette kezdetét. Összesereglés után az Ur házába mentünk, hol Czövek János bezői h.-lelkész imádkozott. Istenitisztelet után a gyűlési helyiségűl átalakított, 300 évesnél idősebb, de bizony az idő viszontagságai folytán megrongálódott fatemplomban Szabó Endre esperesünk mondott tartalmas, szivet megragadó imát, a tőle már megszokott igaz hévvel s buzgósággal. Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok vette át utana a szót; elhangzott beszédjét nem kivonatolom, mert csak veszítene értékéből, küldöm egész terjedelmében, kérve Nt. Szerkesztő urat, szíveskedjék azt lapunkban közzétenni.*

Az egyházmegyei tisztikar, a törvény rendelkezése szerint, a múlt gyűlésen lemondott; a hivatalos állásokra a szavazás elrendeltetett s bizottság választatott a szavazatok felbontására; a bizottság elnöke felhatalmazást nyert arra is, hogy ha valamelyik állásra senki sem nyert volna általános szavazat többséget, az esetben ujabb szavazatokat kérjen.

Nem volt rá szükség! Egyházmegyénk presbitériumai, lehet mondani, egy értelemmel hivták el azokat, a kiknek kezébe jónak látták letenni az egyház kormányának vezetését; a megválasztottak a gyűlés szine előtt letették a hivatalos esküt s helyeiket a gyűlés tagjainak jó kivánatai közt foglalták el.

* A következő számban adjuk. Szerk.

A tisztikar tagjai a következők: esperes: Szabó Endre, csicseri lelkész; gondnok: Komjáthy Béla orsz. gyűlési képviselő; egyházi tanácsbirák: Szabó József, Virág József, Szücs István, Szőllőssy Gyula, ifj. Szakal István, Komjáthy Gábor; világi tanácsbirák: Minay István, Nyomárkay Aurél, Stépán László, Szabó Lajos, Stépán Géza, Patay András; egyházi főjegyző: Homoki Antal; aljegyzők: Németh Péter, Magyar Bertalan; világi főjegyző: Szilágyi Sándor; aljegyző: Kovács Dániel; pénztárnok: Virág József.

A többi hivatalos állások, melyeknek betöltése az egyházmegyei közgyűlés jogkörébe tartozik, kevés kivétellel, a régiek elhivásával lőn betöltve.

Ezeknek elintézése után esperesünk fájdalmasan emlékezett meg Köröskényi Ferdinánd nyugalmazott főszolgabiró s volt egyházmegyei világi tanácsbiró haláláról, ki f. évi április hó végén költözött el az élők sorából. Valódi puritán jellemű, ev. ref. vallásunkat s anyaszentegyházunkat igazán szerető férfiút vesztènk el benne, ki a saját egyházában teljesített szolgálatokon kivül azon a helyen is, hová őt egyházmegyénk közönsége állította, a reábizottakat a legnagyobb szivességgel, valósággal önmagának is jóleső gyönyörrel teljesítette, felhivta az egyházmegyét, hogy az elhunytnak emlékét örökitsük meg jegyzőkönyvünkben. Egyházmegyénk az indítványt egyhangúlag elfogadta; én szintén tudósitói kötelességemnek tartom leróni a megboldogúlt iránt e helyen is a méltán kiérdemelt tisztelet adóját. A vallásához törhetlenül ragaszkodó s áldozatkész hiv munkás emléke legyen áldott!

Megerősittettek a következő tanitói választások: Böszörményi László Nyarádba; Laky József K.-H.-Helmecre; Halász Lajos Jenkére, Rózsa Lajos Vajánba; Orémus Kálmán Szalókára.

Ráczkövy János ungvári s.-lelkész egyházmegyénkből a felső-zemplénibe S.-A.-Ujhelybe távozván el, ungvári s.-lelkészül Sallay Gyula hivatott meg, ki egyházmegyénkbe bekebeleztetett.

Szabó Károly szalókai lelkésztársunk súlyos betegsége miatt lelkészi hivatalának végzésére teljesen képtelen; káplánra volna szükség, de nincsen. A h.-lelkészi állás pályázat alá bocsáttatik, míg az sikerre vezetne, a szalókai egyház Szabó József eszenyi lelkész gondozására bizatik.

Bezői egyházunkban is a lelkész teljesen szolgálatképtelen; tavaszi gyűlésünk Czövek János s.-lelkészt rendelte oda h.-lelkészül. Azonban az egyházban tanitó sem volt, a h.-lelkész a tanítás terhét is magára vette, mert h.-lelkészi jövedelme oly csekély, hogy abból magát fenn nem tarthatja. A kir. tanfelügyelő az esetet bejelentette a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, azzal az elismeréssel ugyan, hogy a h.-lelkész vezetése alatt sokkal magasabb fokon áll az iskola szellemi állapota, mint állott a rendes tanitó alatt, mégis az elrendelte, hogy a folyó iskolai évre az egyház rendes tanitót állitson be. Azonban ha ez megtörténik, a h.-lelkész Bezőt elhagyja; ugyanazért az egyházmegye elhatározta, hogy tekintve az egyház állapotát is, mely szerint a h.-lelkészre feltétlenül szükség van, a főt. egyházkerület útján kérni fogja a vallás- és közoktatásügyi miniszter urat, miszerint még egy év folyamára engedné meg, hogy Czövek János h.-lelkész az iskolát is vezethesse.

A záhonyi egyház azt jelenti, hogy iskolája államosíttatván, a kántori teendők végzésével megbizott állami tanitónak 200 korona évi tiszteletdíjat s a szo-

kásos stóla illetéket kivánja adni. Ezt az állami tanitó elfogadni nem akarja, kevesli; mert — szerinte — a kántori teendők végzéseért eddig adott díjazásnak csak csekély részét akarja az egyház neki nyújtani s az igért dijazás a teljesitendő szolgálattal arányban nem áll.

Hogy mennyi volt eddig Záhonyban a kántori javadalmazás s az abból esetleg felmaradó jövedelmet az egyház mi célra kivánja felhasználni? ennek megvizsgálását egyházmegyénk küldöttségre bízta, a jelentés beadása után fog ez ügyben határozatot hozni.

A f. évi tavaszi egyházkerületi gyűlés 23. sz. határozatával az őszi segélyek kiosztásának új módját állapítja meg; azonban a jegyzőkönyv elkésve érkezett meg az esperesi hivatalhoz, úgy, hogy az esperes az egyházmegyei gyűlés előtt ezt nem közölhette. Kéri azért egyházmegyénk a főt. egyházkerületet, hogy ez alkalommal még az őszi segélyek kiosztásának az eddig gyakorolt módja maradjon meg.

Az iskei egyháznak 1900-ben megengedte az egyházmegye s ezt a főt. egyházkerület is jóváhagyta, hogy lelkészi állomását három éven keresztül csak h.-lelkészszel töltse be s a félpapi jövedelmet templomépités céljára tőkésítse. Lejárt a három év, de a már égető szükséggé vált templomépítésre megkívántató összeg még sincs meg, kérik az egyházmegyét, hogy engedtetnék meg nékiek, miszerint még két évig h.-lelkészük legyen s a két évi félpapi jövedelmet a templomépitési alap nevelésére fordíthassák. Egyházmegyénk a kérelmet a főt. egyházkerület elbirálása alá terjeszti fel.

Tárgyaltatott a tanügyi bizottság elnökének nagy gonddal összeállított jelentése, a melyből örömmel vettünk tudomást arról, hogy egyházmegyénkben a népiskolai oktatás ügye fokozatosan emelkedőben van s tanitóink nemes törekvéssel igyekeznek azon, hogy a vezetésökre bizott iskolákat minél magasabb szellemi fokra emeljék; a minek a bizonysága az, hogy 39 iskolánk közül 10 kitünő, a többi 29 közül 3 kivételével — melyek kielégítőnek minősíttettek — mind elég derekasan megállja helyét. Köszönetet mondtunk az évek hosszú során és fáradhatlanúl működő tanügyi bizottsági elnök, Szabó József eszenyi lelkésznek, elismerést nyujtunk a tanitói karnak, azzal a kéréssel, hogy a népoktatás szent ügyének lángja még jobban hevítse s lelkesítse őket, terjesszék a szellemi igaz világosságot. mert jól tudják: „elvész a nép, a mely tudomány nélkül való," mi pedig elveszni nem, hanem élni akarunk!

A nagy közönséget kevésbbé érdeklő tárgyak s pár birósági ügy elintézése egész sötétedésig tartott, a mely után a gyűlés berekesztetett.

Nem tehetem le azonban a tollat a nélkül, hogy azért a szives vendégszeretetért, melylyel a gyűlés tagjait az iskei egyház ellátta, az egyháznak s az egyház vezetőinek a legszivesebb köszönetemet ne nyilvánítsam; legyenek az Urtól megáldottak!

Magyar Bertalan.

A naptári ünnepek kérdése.

— Válasz Hodossy Béla úrnak —

A „Sárospataki Lapok" ezévi 35-ik számában Hodossy Béla kartársam az u. n. naptári ünnepekről szólván, az általam szerkesztett Értesitőnknek adatait birálja s oly állitásokra ragadta az indulat, melyeket szó nélkül nem hagyhatok.

Első ilyen állítása, hogy Értesitőnkben az *igazság meg van toldva*. Ez állítása erősitéseül az Értesitő két adatát állítja szembe. Az Értesitő 22-ik lapján ugyanis az áll, hogy: „*Intézetünk növendékeinek 70%-a ev. ref. vallású,*" A 11—14-ik lapon közölt névsorból pedig csak 59% tűnik ki.

Sietek kijelenteni, hogy midőn egy 32 éven át fenállott intézménynek megváltoztatásáról van szó, eszem ágában se volt csak *egy év* statisztikai adataira támaszkodni, hanem egybeállítottam intézetünk növendékeinek létszámát 186–970-től kezdve. E szerint volt intézetünkben:

évben	római kath.	görög kath.	ev. ref.	ág. ev.	izr.	összesen
1869–70	2	1	72	1	—	76
1870—71	2	4	83	1	1	91
1871—2	6	4	77	—	—	87
1872—3	8	5	66	2	—	81
1873—4	9	8	53	1	—	71
1874—5	11	6	58	—	—	75
1875—6	13	3	56	—	—	72
1876—7	14	4	54	—	—	72
1877—8	13	7	58	—	3	81
1878—9	7	6	48	—	5	66
1879–80	6	9	39	—	5	59
1880—81	9	1	45	—	4	59
1881—2	8	3	51	—	3	65
1882—3	11	4	60	—	3	78
1883—4	14	5	55	—	2	76
1884—5	14	7	43	—	2	66
1885—6	15	4	31	—	5	55
1886—7	11	5	36	—	3	55
1887—8	7	4	36	—	—	47
1888—9	8	2	40	—	—	50
1889–90	14	4	43	—	—	61
1890—91	21	7	51	—	—	79
1891—2	22	5	41	—	—	68
1892—3	20	3	42	—	—	65
1893—4	16	4	38	—	2	60
1894—5	17	4	48	—	2	71
1895—6	18	7	57	—	2	84
1896—7	15	10	58	—	1	84
1897—8	15	6	70	4	1	96
1898—9	15	9	74	6	2	106
1899—900	11	8	61	4	2	86
1900—901	18	11	74	4	3	110
1901—2	24	15	74	5	2	120
1902—3	28	12	74	6	3	123
1869—1903	442	197	1866	34	56	2595
	16·6%	7·5%	71·9%	1·3%	2·1%	

Nem 60% vagy épp 59%, tehát intézetünkben az ev. ref. növendékek létszáma — mint Hodossy úr mondja, — hanem 71·9%; ha az ág. ev. növendékeket is ide veszszük 73·2%. Sőt ha a nem római kath. növendékeket mind együvé veszszük (az u. n. naptári ünnepek szempontjából összetartozók) 82·9%. Ime ezt mutatja a *megtoldott igazság*.

Kérdésbe tehető, hogy miért nem közöltem hát az Értesitő 22-ik lapján ezt a *pontos* igazságot? Miért kellett épp 70%-ot említenem?

Az állami elemi népiskolák gondnoksága számára 1901-ben kiadott „Utasitás"-ból vettem — per analogiam — e rendelkezést, melynek 38-ik §-ban ez áll:

Az egyes felekezeteknek egyházi ünnep napjain a gondnokság azon napokra, melyeket a közokt. miniszter rendeletileg mint iskolai szünnapot igénylő egyházi ünnepeket megjelölt, az illető felekezethez tartozó tanulóknak iskolai szünetet engedélyezhet, a nélkül, hogy a más felekezethez tartozó gyermekekre nézve a tanítás szünetelne. Ha pedig az iskola növendékeinek 70% az illető hitfelekezethez tartozik, az esetben az egész iskolának, illetve egész osztálynak szünetet engedélyezhet. Az állami tanító saját felekezete ünnepén is köteles tanítani; kivételnek csak akkor lehet helye, ha osztályában a fennebbi rendelkezés szerint szünet van."

Miután sem polemizálni, sem senkinek ártani nem akartam, az Értesitőben helytállónak tartottam a 70% említését.

Második indúlat szülte állitása az én kollégámnak, hogy az Értesitőben az *igazság meg van csonkítva.*

Igaz, elmondhattam volna, hogy mi a sátoros ünnepek alkalmával a helyi viszonyok tekintetbe vételével rendszerint egy nappal több szünetet adunk, mint az 1900-ban megjelent képezdei „Rendtartás" megszabja. Elmondhattam volna hogy Hodossy Béla kollégám *sohase tiltakozott* ez ellen. De hát ennek közlése nem illett az Értesitő szerkesztőjének szerepéhez. Most is csak azért közlöm, hogy hát jó! álljon előttünk a „csonkítatlan" igazság. Ezért közlöm, az én kollegám kivánságához képest az idevonatkozó aktákat is, amint következnek:

„Tekintetes Igazgató Úr! Tisztelettel van szerencsém jelenteni, hogy h lnap, október 31-én a protestantismus emlék ünnepe lévén, tanitást nem tartok. Sárospatak, 1900. október 30. Hodossy Béla."

A tanárikar jegyzőkönyvében erre vonatkozólag ez áll:

„Igazgató jelenti, hogy tegnapi napon Hodossy B. és Zombory E. tanárok irásbelileg jelentették, hogy mai tanóráikat nem tartják meg, mert a reformátió emlék ünnepe lesz. Mindkét jelentés fogalmazása azt a feltevést kelti, hogy a nevezett tanár urak azon meggyőződésben vannak, miszerint okt. 31-ike munka-szünettel egybekötött ünnep nap. Miután pedig eddigi szokás szerint okt. 31-e nem munkaszünet volt, hanem csak a reformátió emlékére tartott isteni tiszteletre és a főiskolában tartott ünnepélyre bocsáttattak a növendékek; annál fogva annak megállapitasát látja szükségesnek igazgató, vajon fenntartassék-e az eddigi rendszer, avagy október 31-e oly ünnepnapnak tekintendő, melyen a tanítások szünetelnek?

Igazgató szükségesnek látja megjegyezni, hogy: 1. a helybeli református egyház a reformátió emlékünnepélyét az okt. 31-ét megelőző vasárnap délelőttjén nagy ünnepséggel megtartotta, az énekkarban ref. növendékeink is szerepeltek, és az alkalmi prédikációt összes növendékeink meghallgatták; 2. hogy a ref. növendékeket (igazgatóval történt megbeszélés értelmében) az ev. ref. hitoktató vezeti azon ünnepélyre, mely d. u. $^1/_2$3 órakor a helybeli főiskola ifjúsága részére a főiskola imatermében tartatik.

Határozat:

Tanárikar igazgató eljárásának helyeslése mellett kimondja, hogy okt. 31-ét ezután is úgy kívánja megtartatni a ref. növendékekkel, mint ünnepélyt, de nem mint munkaszünetet; t. i. a ref. növendékek résztvesznek a városi templomban tartandó isteni tiszteleten és a főiskolában tartandó alkalmi ünnepélyen. Egyébként pedig az ezektől szabad tanórák részükre is megtartatnak.

Igennel szavaztak: Hódinka A., Abonyi K., Balogh K., Kraft J. Nemmel szavazott Kötse J. Tartózkodtak a szavazástól: Veres F. és Hodossy B."

Ezen ügyből folyólag megbízza a tanári kar igazgatót, hogy ezen napnak a jövőben leendő megünneplése végett keresné meg a tiszáninneni e. ref. és a tiszai ág. ev. egyházkerület főtiszt. püspökeit az iránt: vajon okt. 31-e munkaszünettel egybekötött ünnepnapnak tekintendő-e, avagy az egyházi ünnepélyes aktuson kívüli idő rendes iskolai munkával tölthető.

Ezen megbízásra igennel szavaztak: Hodinka A., Abonyi K., Veres F., Balogh K., Kraft J Nemmel szavazott: Kötse J. Tartózkodott a szavazástól: Hodossy B."

Az igazgató-tanács 1900. nov. 2-i. gyűlése jkvének 13. pontja megerősíti a tanárikar határozatát s kimondja, hogy a „püspökök ez irányban való megkeresése szükségtelen."

Ez ügy *látszólag* megoldást nyert a közokt. miniszter sz. rendeletében, mely szerint:

$\frac{42982}{1902}$

„Illetékes egyházi főhatóság részéről történt megkeresésre elrendeltetik, hogy mindazon helyeken, ahol a prot. hitfelekezet a reformáció emléknapját megünnepli: az állami (és községi) iskolába járó mindkét prot. felekezethez tartozó növendékeknek az illető hitfelekezet részéről történő egyszerű bejelentés alapján okt. 31-én szabad nap engedélyezendő."

Csakhogy, ha intézetünkben nincsen 70% prot. növendék, akkor a fönt idézett utasitás értelmében a nem prot. növendékek részére a tanitások okt. 31-én megtartandók lesznek, s az esetben H. B. kartársam is kénytelen lenne u. a. utasitás értelmében tanitást tartani. Remélem, nem megy ennyire a dolog, hanem *ad hoc* beismerendi, hogy hát bizony meg van intézetünkben az a kétségbevont 70%.

Harmadik állitása H. B. kollegámnak, hogy az Értesitőben az *igazság meg van másítva.*

Hát igaz, hogy az 1900. évi Rendtartás 41. §-a szerint: „Rendes iskolai szünetek: a vasarnap, hetenkint két fél nap, a *naptári ünnepek*" stb. stb. Ott bizony *r. kath.* ünnepről szó sincs. Magam is kétségben voltam eleintén az iránt, hogy melyek hát azok a *naptári ünnepek.* Hodossy Béla kartársam 1902 márcziusban beadott *indítványából* tudtam aztán ezt meg, mely is így szol:

„. . . A szünetek a Rendtartás 41. §-a értelmében állapittassanak meg. Mert

1. Nevezett napokon az országgyűlés és minden állami hivatal szünetel.

2. Hátrányos intézetünk **róm. kath.** növendékeire, hogy az emlitett napokon tanitások tartatván, az illető órák hallgatásától elesnek.

3. A kar szünideje megkevesbittetik, ami annyival inkább méltánytalan, mert intézetünknél ez idő szerint két r. kath. tanár van; ezek helyettesítése is az ev. ref. felekezetüeket terheli."

Ezek után, azt hiszem fölösleges lenne Hodossy Béla kollega többi „actioit" is közölnöm, bár nem kétlem, hogy a „Sárospataki Lapok" olvasóit azok is érdekelnék. Talán máskor. Kommt Zeit, kommt Rat.

Dezső Lajos.

IRODALOM.

* **Klaár Fülöp** budapesti evangélikus hitoktató-lelkész ily című népiskolai könyvet irt: *„A Keresztyén anyaegyház rövid története."* Budapest 1903. Kókai Lajos kiadása 90. l. Ára kötve: 60 fillér. Felsőbb népiskolai osztályok részére van szánva a könyvecske, a melyet rövidre vont tan-egységek alakjában való megirása s könnyed irálya ajánlanak a használásra. Bevezetés után, a melyben a keresztyénséget megelőző népek vallás-erkölcsi életét mutatja be, következik a keresztyénség történetének általános ismertetése, azután szól a reformációról s a III-ik részben adja a magyarországi reformáció tör. tenetét. — Az érdeklődőknek ajánljuk a kis könyvecskét.

* **Kacián János**: *Bibliai történetek népiskolák számára.* Budapest Kókai Lajos kiadása. 1903. 168. l. Ára kötve: 70 fillér. Szerző budapesti ág. hit. ev. hitoktató lelkész, aki e kis munkájával azt a magasztos célt szolgálja, hogy a gyermeki fogékony lelkekbe a bibliai történetek által csepegtesse az élet igazságait, a melyek egyetlen útravalóúl tekintendők az igaz keresztyén emberre nézve. A könyv képekkel van ékesítve, a melyek elősegítik a történetek emlékezetben való megmaradását. Az egyes történetekhez énekes-könyvi darabokat is csatol a szerző, a ki a munkát a következő beosztással irta meg: I. Ó szövetségi történetek 47 példával, II. uj-szövetségi történetek 53 példában. Amott az Ábrahám előtti és utáni kor, — emitt Jézus gyermek kora, Jézus példái, Jézus csodatettei s Jézus utolsó élettörténeti adatai a részek, a melyekbe beillesztve az egyes előadások. Ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

* **Kókai Lajos** budapesti könyvkereskedőtől egy csinos kiállitású füzetet kaptunk, a mely a *magyar református és ágost. hitv. evang. egyházi irodalom jegyzéke* cimét viseli. A füzetecske azért is nevezetes, mert beszámoló a cég 30 éves kiadói működéséről, amelyet elismeréssel említünk fel. Kár, hogy a jegyzék nem tökéletes és hogy a címnek sem felel meg, mert *unitárius* iratok is vannak felsorolva, a mit akár a cég, akár a segítő Csiky Lajos debreceni theol. tanár tudhatott volna.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **P. Nagy Gusztáv síremlékére** legújabban adakoztak: Simon Mihály gömör-szkárosi lelkész 10, Jósvai Dénes szútori lelkész 2, összesen 12 koronát. Hálás köszönettel nyugtatványozza: Novák Lajos theol. tanár.

— **Évmegnyitási ünnepély.** A sárospataki főiskola évmegnyitó ünnepélye szept. 10-én d. e. 8 órakor lesz, a mikor is *Novák Lajos* főiskolai lelkész imádkozik, *Dr. Székely György* akad. és közigazgató évmegnyitó beszédet tart, *Dr. Horváth József* (Cyrill) székfoglaló tanulmányt olvas.

— **Kérelem.** Tisztelettel kérem mindazon igen t. hivatalokat és egyeseket, a kikhez a *pápai református templom* építése céljából *sorsjegyeket* küldöttünk, hogy a sorsjegyek árát szíveskedjenek minél előbb beküldeni. Ha pedig egyáltalában nem volnának hajlandók a sorsjegyeket megtartani vagy valamely ismerősüknek átadni: akkor legyenek szívesek azokat visszaküldeni. A kikben azonban megvan a jó szándék sors egyeink értékesítésére, azok várhatnak a leszámolással szept. hó végéig. Pápán, 1903 aug. 25. Kiss József, lelkész.

— **Pályakérdések a debreceni akadémián az 1903—1904. évre.** 1. Hatvani István díj (140 kor.). Differtne inter gentes jure communi? Poteritne cum eo, et quomodo, sine perditione characteris sui aequiparari? — 2. Keresztesi-Deák I. alapítvány-díj. (108 kor.) A sakramentumokról való különböző hitnézetek általános ismertetése után részletesen fejtessék ki ezekre vonatkozólag a reformátusok álláspontja s igazoltassék a Kálvin nézete úgy a keresztségre, mint az úrvacsorára nézve. 3. Keresztesi-Deák I. alapítvány-díj (108 kor.): XIV. Lajos és kora, Franciaországnak Európa államaira gyakorolt befolyása kiemelésével. 4. Várady-Szabó-díj. (100 korona.) Comenius hatása a magyar iskola-ügyre. 5. Szikszay Dániel-díj (100 kor.). Rákóczi óda írandó. 6. Bulyovszky-díj (100 K.) Kuruc-dal irandó. 7. Debreceni kaszinó díja (kettős, t. i. 25 és 12 drb 10—10 koronás arany): Kölcsey Ferencz szónoki művei irodalom-történeti és retorikai szempontból tárgyalva. 8. Debreceni Kaszinó díja kettős (12 és 5 darab 10—10 kor. arany): Kisebb elbeszélő, lehetőleg balladaszerű költemény, melynek tárgya az 1703. évnek kétszázados fordulójára való tekintettel, a Rákóczi-szabadságharccal legyen kapcsolatos.

— **Lélekemelő ünnepély** színhelye volt 1903. évi augusztus 28-án a *komjátii* ev. ref. templom, a hol és a mikor Lővinger Aranka Csontos Józsefné úrnő vétetett fel az izraelita egyházból a szent keresztség kiszolgáltatása mellett az ev. ref. egyház kebelébe. E ritkán előforduló szertartást Tóth Kálmán lelkész végezte, aki az áttérthez beszédet intézett és a szertartás befejeztével őt az ev. ref. egyház többi tagjaival egyenlő jogúnak nyilvánította. (D. L.)

— **A német evangélikus szövetség** *szeptember 28-tól október 1-ig* fog gyűlésezni *Ulm* ban, a hol a főelőadást *Kolde,* erlangeni tanár fogja tartani ily címen: „*A reformáció állameszméje és a római egyház.*“

— **A naptári ünnepek és a kecskeméti jogakadémia.** A sárospataki állami tanitóképző-intézetnek hivatalosan megparancsolt naptári ünnepek ünneplési dolgát minden tekintetben felülmúlja az a tudomásunkra jutott tény, hogy a *kecskeméti ev. ref. jogakadémia naptári ünnepeket ünnepel* azon a cimen, hogy van két tanszéke, a melyen *római kathólikus vallású egyének, mint rendes tanárok, adnak elő!* . . . Illő tisztelettel s el nem palástolható megbotránkozással adjuk ezt tudtára, ha nem tudnák: a *keeskeméti ev. ref. egyháznak,* a *kecskeméti és solti egyházmegyéknek* s főként a *dunamelléki egyházkerületnek!* Ha nem tudták ezt a naptári ünneplést: most tudják meg s tegyenek róla, hogy tovább ez ne történjék; ha pedig tudtukkal s hozzájárulásukkal s talán egyenesen a református meggyőződés pecsétjével hagyták jóvá: tisztelettel kérjük a konventet, hogy az illő figyelmeztetést megadni el ne mulaszsza!

— **XIII. Leó csokor-kötése a protestánsoknak.** A közelmúltban elhunyt pápát sokan, s talán a legtöbben olyan egyénnek akarták volna elfogadtatni, mint a ki maga volt a megtestesült szelídség, finomság, udvariasság és több e féle. Mi elmondottuk a magunk meggyőződését, a melyért az ultramontánok minden roszat kivántak, mert ez úgy szokás nálok, hogy az igaz szóért a hírlapirodalom fertőjébe merülnek s abból dobálnak minden mocskot az igaz-mondóra. Annak bizonyságául, hogy XIII. Leóról nem lehetett mást írnunk, mint a mit írtunk, egy csokrot állítunk egybe, a melyet annak idején XIII. Leó kötött volt apródonként a protestánsok orra elé. Illatos csokor, csak tessék élvezni. 1. 1878 dec. 28-iki encyklikájában ezt irta: »A 16-ik század kezdete óta az ujítók részéről a római egyház ellen indított elkeseredett harc mind mostanig hevesen tart, sőt erősbödött: pedig nincs más célja, csak az, hogy elvessen minden kijelentést és felforgasson minden természet-fölötti (isteni) rendet s az ész előre tolásával a tévedést tegye úrrá.« 2. 1880 dec. 3-án kiadott körlevelében a prot. hittérítőket: a csalás legrútabb embereinek nevezi, a kik tévedéseket terjesztenek a Krisztus apostolainak nevei alatt, hogy az üdv-utat kétségessé tegyék. 3. 1881. év jun. 29-ikén ezt irta: »feltámadt az az eretnekség, a mely minden mértéket tulhaladó féktelenkedés és rakoncátlankodás, a melytől csak egy lépést kellene tenni, hogy a kommunizmus, a szociálizmus és nihilismus, e rettenetes tévedések irtóztató jelei előálljanak, mint a polgári társadalom halálos gyilkosai . . . 4. 1883. dec. 25-iki allokúciójában Lutherről, mint eretnek-főnökről emlékezett meg s az eretnekségről ugy beszélt, mint ennek a hitehagyottnak az istentelenségéről. 5. Az e tájban irt levelében, a mely La Valotta monakoi érseki helynöknek szólt, megtiltotta a r. katholikusoknak a prot. iskolák vagy templomok látogatását, sőt azt is nehéz bűnnek minősítette, ha a róm. kath. ember résztvesz protestáns házasságkötésen vagy keresztelésen, azokat pedig egyenesen kirekeszti az egyházból, a kik a protestánsoknak hírlapokat vagy könyveket nyomnak s azokat terjesztik, nemkülönben azokat a mesterembereket vagy építészeket, a kik protestáns templomok építésében résztvesznek. 6. Az 1884. évi április 20-iki körlevelében, a melyet az összes patriárchákhoz, primásokhoz, érsekekhez s püspökökhöz intézett, azt fejtegette, hogy az emberi nem két különböző s ellentétes táborban él, t. i. az egyik tábor az Isten földi országa, a római egyház, a másik pedig a sátán birodalma, vagyis a protestánsok egyháza. 7. 1897-ben, az általunk is kellően ismertetett Canisius encyklikában (1897 aug. 1.) tudvalevőleg a reformációt, mint istentelenséggel teljes mérget emlegette, a mely erkölcsi romlottságot idézett elő a legnagyobb mértékben. Ugyanekkor Luthert egyenesen lázadónak s lázítónak nevezte . . . Ugy-e bár, illatos csokor a Krisztus földi helytartójának a kezében, a protestánsoknak adott ajándék képében? . . . Azt kell pedig ennél figyelembe venni, hogy ezt a csokrot mindig adogatja nekünk, a sátán birodalmában élőknek, az isten országának fáklyájaként élő római hitű ember, mert kötelessége. És ebből fakad a gyűlölet, a türelmetlenség, a melynek

olyan erős a hatalma, hogy a szerető sziveket is eltávolítja egymástól ad maiorem Dei Gloriam. — Igy ismerve XIII. Leót, a jellemzést így lehet megadni a lumen de coelo-ról!

— **Pályakérdések a kolozsvári theol. fakultáson az 1903–1904-ik évre.** 1. A Jakab levele és a kegyelemből való megigazulás. Díj: 70 kor.; 2 Az ev. ref. egyház védelme a hazai szektákkal szemben. Díj 70 kor.; 3. A reformáció az erdélyi oláhok között. Díj 70 kor.; 4. Egyházi beszéd szabadon választott t xtus fölött. Díj 40 kor.; 5. Egyházi beszéd-fordítás francia vagy német nyelvből. Díj 40 kor.; 6. A homiletikai szemináriumban legjobb prédikáció-írónak és előadónak ítélt 30 kor.; 7. Szóbeli nyílt pályázat a héber és görög nyelvben. Díj 80 kor.; 8. Legjobb héber lingvistának az I-ső évesek között. Díj 32 kor.; 9. Legjobb harmónium játszónak: díj 70 korona.

— **Szilágyi és Diskánt** miskolci gépgyáros cég kitünő borsajtóira, valamint legujabb „Villám" centrifugalis bogyozó és zúzógépére felhivjuk olvasóink figyelmét. Kiemelendők különösen a cég által feltalált és készített „Kincsem" és „Hegyalja" borsajtók, nemkülönben a nagy üzemű préseléshez készitett „kettős kosaru" sajtók, a melyeknél a régi világ fából készitett prése genialisan egyesitve van a modern technika vivmányaival. A sajtó felső része acél, alsó része faszerkezet. Ennélfogva a must sehol sem érintkezik vasrészekkel, hanem csak a fával, a mi a must szinét, izét, zamatját nem befolyásolja. A törkölyt sem kell összevagdalni, hanem kisebb darabokban is könnyen ki lehet venni. Az 1902. évi egri és a pozsonyi II. mezőgazdasági országos kiállitáson a cég borsajtói első díjjal, aranyéremmel lettek kitüntetve. A cég izléses árjegyzékét kivánatra minden érdeklődőnek megküldi. 1—3

Pályázat.

A sárospataki ev. ref. főiskola gazdasági választmánya a főiskolai nyomda bérletére pályázatot hirdet.

A nyomda bérbe vehető hat, vagy esetleg több egymást követő évre 1904. julius 1-től kezdve.

A nyomda eddigi évi bérlete 2400 kor. volt.

Tervbe van véve a nyomdának a haladottabb technika eszközeivel való felszerelése; de elfogadja az előljáróság „olyan pályázó jelentkezését is, a ki maga ad tervet a nyomda új felszerelésére és berendezésére."

A bérletre elfogad ajánlatokat a főiskolai gazdasági választmány s a pályázni óhajtók jelentkezhetnek folyó év szept. 15. napjáig.

A bérlet feltételeire nézve bővebb értesülés szerezhető Radácsi György gazdasági választmányi elnöktől, vagy Makláry Pap Miklós nyomdafelügyelőtől akár levélben, akár inkább a helyszinén.

Bérlő a bérlet biztosítására a gazdasági választmány által később meghatározandó óvadékot, mely eddig 2000 kor. volt, tartozik letenni.

Sárospatak, 1903. augusztus 26.

A Gazdasági Választmány Elnöksége.

2—2

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvü protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM"
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püs; ök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerü bekötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon**, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 4—20

HIRDETÉSEK.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle *„POKLOS"* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 70 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle ***asszú*** literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

23—39

Borsajtók.

„Villám" legujabb centrifugalis bogyozó és zúzógépek.

„Kincsem," „Hegyalja," „Könyökszerkezetü," „Mabilie" és **„Aczélorsós"** a hegyaljai bortelmelők legkedveltebb borsajtói.

Legujabb rendszerü „kettős kosaru sajtók nagy üzemü préseléshez.

Főelőnye: a must sehol sem érintkezik vasrészekkel! Egyszerü kezelés! Óriási erőkifejtés! A törköly egy darabban és könnyen kivehető! Egy ember által könnyen kezelhető! Szőlőzúzók és bogyozók.

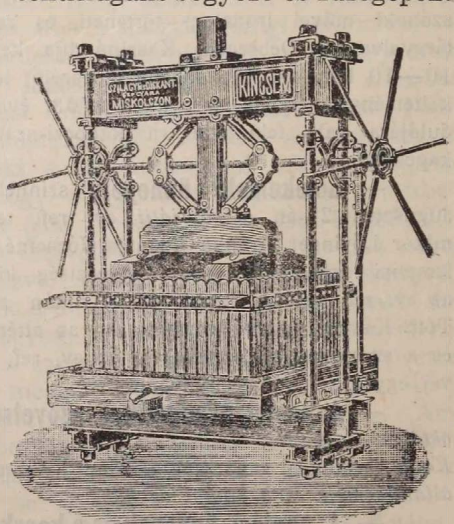

Temesvár 1901. I-ső dij, diszoklevél.
1902. Egri borászati kiállításon I-ső díj: aranyérem és diszoklevél.
1902. Pozsonyi országos gazdasági kiállításon I-ső dij: állami aranyérem.

Árjegyzék ingyen.

Szilágyi és Diskánt gépgyára
Miskolczon. 1—3

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **37.** (1134.) **szám.** *Sárospatak, 1903. szeptember 14.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok megnyitó beszéde. — Sütő Kálmán: Vesztegetések. — Szabályrendelet a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára. — Réz László: A nem ev. ref. középiskolákban az ev. ref. hitoktatás ügye. — Az alsó-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése. — —s—s. Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése. — Erős Károly: Templom- s torony-szentelési ünnep Garbócz-Bogdányban. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok megnyitó beszéde.

— Elmondta Iskében 1903 szeptember 1-én. —

Nagytiszteletü egyházmegyei közgyülés!

Az ungi egyházmegye bizalma engem hosszú évek sorára ujból gondnokává választott.

Ez engem büszkeséggel tölt el és cselekvésre ösztönző hálára kötelez. Viszonzásúl kijelentem, hogy odaadó munkássággal fogom tisztemet betölteni. Kérem azokat, akik velem együttes munkára vannak hivatva és kötelezve, hogy egymást támogatva teljesitsük kötelességeinket. Az egyesitett erők a cselekvés terén mindig hatályosabbak, mint az egyesek munkássága. De, ha az egyesitett erőket nem ugyanazon gondolat irányitja, akkor abban az egyesülésben az egyéni erő elveszti azt a hatályát is, mit önmagában hordott. Akkor a czél útjában álló akadályokat nem hogy legyőzni tudná, sőt azokat megsokasitja. Egy gépezet csak akkor felel meg feladatának, ha annak minden része egy czélra irányuló erőt képvisel. Vagy egy irányban mozog a többi részekkel, vagy csak lehetővé teszi a többi részek egyirányú mozgását. Ha a gépalkat bármely részének sem az egyik téren, sem a másik téren nincs feladata, akkor csak nyers anyag marad, mely önmagában alkotásra képtelen, tehát szükségtelen, esetleg hatályát is akadályozza. Az a vezérlő gondolat, mely a gépezet szükségét felismerte és a nyers anyagot a czél szolgálatára idomitotta, csak az összes részek harmonikus összmüködésében nyer életet s lesz hatályossá.

Mi, a kik ma itt egybegyűltünk, mindannyian részei vagyunk annak a szervnek, melyet egyházi alkotmányunk egyházunk szellemi és anyagi életének gondozására és irányitására rendelt.

Bármelyik része is annak a szervnek nem teljesiti hivatását, megzavarja a szükséget, sőt nélkülözhetetlen összhangot és az egésznek a működésére bénitólag hat.

Annak a szervnek, amit mi képezünk, nincsenek részei, melyeknek odaadó munkásságára szükség ne volna. Oly harmonikus egész az, hogy egyik része csak a többi részekkel együttesen bir alkotó erővel.

Mi, akiket a közbizalom az egyházi élet terén jogokkal látott el s kikre nagy kötelességeket rótt azok alapján, melyeket elmondottam, csak azzal a tudással vállalkozhatunk feladataink megoldására, hogy a közös cél szolgálatára kijelölt munkakörünk súlyban és hatályban szerezhet elismerést vagy gáncsolást.

Mint már mondottam, a mi együttes munkánknak sikerét csak az biztosithatja, hogy mindannyiunkat ugyanazon gondolat vezérel.

Noha jól tudom, hogy ezen egyházmegyének közmegbizatásban itt eljáró minden tagja hiven a multak hagyományaihoz lelkében hordja az egyedül helyes vezérlő gondolatot, noha tudom, hogy a közgyűlés minden tagja ki is tudná fejezni szavakban azt a vezérlő gondolatot, mégis bátorságot veszek magamnak arra, hogy innét az elnöki székből megkisértsem közös vezérlő gondolatunkat körvonalozni. Szükséges egy részről ez azért, mert az igazságot mindenkor hirdetni kell, másrészről azért, hogy alkalom legyen a méltatással mintegy fogadalmat tenni a vezérlő gondolathoz való ragaszkodáshoz, vagy birálatával a téves iránynak helyes utra való terelésével.

Vezérlő gondolatunk csak az lehet, amely egyházunkat a magyar államban életre hivta s ez a gondolat: szabad egyház a szabad államban.

Felszabaditani a gondolatot úgy az egyházi, mint az állami élet minden mozzanataiban. Megteremteni a munka jogát és kötelességét. Biztositani, hogy mindenkivel szemben az egyenlőségre alapitott jog legyen az irányadó; s egyedül a törvény legyen döntő erejű úgy gyámolitásában, mint korlátozásában.

Felesleges volna most hosszasabban kiterjeszkednem mindazokra, melyeket már e téren a multban az egyházmegyei gyűléseken elmondottam. Csak röviden utalok arra, hogy a felvilágosodottságnak a sötétség ellen való forradalma volt az, mely egyházunkat megteremtette.

A magyar evangyélium szerint reformált egyháznak az a szükségessége, melyet egyházi, polgári és faji boldogulásunk érdekében őseink felismertek — ma is fennáll, sőt állitom, ma a szükségesség még szembeötlőbb, mint valaha. A sötétség még mindig megvan. Itt ólálkodik körültünk, hogy kedvezőnek talált időben és alkalommal a világosságot legyőzhesse. A közélet számos terén a világosság még csak dereng, a hagyományok, a roszúl tagolt erőviszonyok még mindig erős árnyékaikkal késleltetik a teljes világosságot.

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

A vezérlő gondolat, mely egyházunkat életre hívta, él; de még nem ül diadalmat.

Arra kell törekednünk, hogy a vezérlő gondolatot közöttünk mindenki megértse, magáévá tegye és diadaláért dolgozni tudjon, akarjon és merjen.

Legyen világosság, mondá az Úr, s csak midőn az meglett, akkor folytatta a teremtés munkáját.

Ez legyen példánk és útmutatónk.

Az vezéreljen minket minden cselekedetünkben, hogy a felvilágosodottság minél szélesebb rétegekben terjedjen szét. Csak a felvilágosodottság teheti lehetővé a hitnek és az észnek együttes uralmát. Mit ezek különkülön alkotnak, nem lehet üdvös, nem lehet tartós. Együttes alkotásuk lehet csak alapja a szebb, a jobb jövőnek. Csak a felvilágosodott ember töltheti be emberi hivatását, csak az szolgálhat Istennek, hazájának, fajának és embertársainak.

A felvilágosodottságban nyeri meg az emberi szellem az öntudatot úgy a vallásban, mint a társadalomban; az szabaditja fel az észt a tudományban, az adja vissza a műveltséget az értelemnek, hogy azután a politikai szabadság elveit is megállapithassa. A felvilágosodottság és az erényképesség, a felvilágosodottság és a szabadság ok és okozati viszonyban álló fogalmak.

Az erény a hitéletnek, a szabadság a társadalmi életnek nélkülözhetetlen feltétele. Felvilágosodottság nélkül pedig nincs erény, nincs szabadság.

A mi vezérlő gondolatunk az legyen, hogy egyházunk tagjainak felvilágosodottságát előre vigyük. Ezzel szolgálunk Istenünknek, ezzel a társadalomnak.

Emberi hivatását, ismétlem, csak az töltheti be, aki felvilágosodott. Csak az érezheti, csak az tudhatja, hogy az egyének és a társadalom csak együtt boldogulhatnak.

Ha az ember öntudatában a társadalmi szervezet megőrzése mint elsőrangú feladat él s ha azt saját létének czéljául elismeri, akkor az az ember, ki igy gondolkozik és igy cselekszik, az a soha meg nem szűnő teremtés részesévé válik. A felvilágosodottságot terjeszteni lehet és kell az iskolában, a templomban és a családi életben. Akkor válunk méltóvá a bizalomra, mely minket egyházunk életének és czéljainak gondozására hivott meg, ha közűlünk mindenki a maga helyén kötelességét elvégezi.

Önökhöz, az egyházmegye tanitói karához, fordúlok első sorban és kérem önöket, hogy közös és egyedüli vezérlő gondolatunknak megfelelőleg igyekezzenek a gondozásukra bizott gyermekek elméit minél jobban felvilágositani. Ebreszszék őket öntudatra, mely egyenlőséget hirdet, szabadságot teremt és jólétet biztosit.

A lelkészeket pedig arra kérem, mi különben saját lelkükből is szól hozzájuk, hogy az Isten házában folytassák az iskolában megkezdett munkát. Világositsák fel a híveket, hogy a hitnek és az észnek együttes uralma nyujthat csak lelki békét s biztosithat a polgári életben nyugalmat. Hangoztassák, hogy az élet, a tevékenység, a boldogság joga közös jog, ha azzal élni tudunk és akarunk.

Hirdessék, hogy ember és ember között nincs különbség, csak a tudás mérve jelölheti meg a tért a különböző munkásságokra, de a teljesitett munka egyenértékű, mert bár minden helyén lévő egyén képes az alkotásra, mégis azok az egyéni alkotások csak együttesen válnak az emberek szabadságának, jólétének alapzatává. Értessék meg azokkal, kiknek lelki gondozására vannak hivatva, hogy küzdeni oly eszmék, törekvések, cselekmények és személyek ellen, melyek az egyeseknek, vagy osztályoknak, mások szabadsága, joga és érvényesülhetésének árán akarnak hatalmat szerezni, nincs ellentétben a szeretet vallásával, sőt abból folyik, mint kötelesség.

Mi pedig, a világi elem, közéleti működésünk minden terén és minden alkalommal úgy példaadással, mint szavainkkal oda igyekezzünk hatni, hogy mindenki érezze miszerint a magyar evangyélium szerint reformált egyház a felvilágosodottság, a szabadság, a jog, az igazság szolgálatában áll.

Azt hiszem, hogy mindazok, a miket elmondottam, megfelelnek a protestáns irányzatnak, hirdetésük helyt foglalhat gyűléseinken, mert a protestántizmus célja különösen hazánkban, a lelki és polgári együttes boldogság megteremtésében áll.

Ezeket külön keresni és feltalálni nem lehet. Csak összeforrtan idézheti elő azt a lelki állapotot, mely egyiránt kielégiti és megnyugtatja úgy a vallásosságra, mint a polgári szabadságra vágyó és törekvő embert.

Hipokritás az az állitás, mintha egy elnyomott, jogaitól megfosztott és érvényesülésében megakasztott embert az ő vallásossága boldoggá tehetné.

Hipokritás az az állitás, mintha a polgári szabadság és jólét önmagukban a vallás nélkül kielégithetné a boldogságra vágyakozót.

A mi egyházunk célja az emberek gondolkozását, az azt lenyűgöző s bárhonnan jövő nyomás alól felszabaditani. Ez magában hordja azt, hogy akkor, midőn mi célunk felé haladunk, nemcsak az egyháznak, de a polgári életnek viszonyait is akként igyekszünk átalakitani, hogy azok a boldogulást lehetővé tegyék és biztositsák.

A gondolkozó ember kutatja az általa meg sem változtatható törvényeket is, melyek a nagy természetet irányitják. Mennyivel inkább megvan a joga vizsgálni a tényeket, a tárgyakat, melyeket emberek hoznak létre, melyeknek létrehozásában oly nagy szerepe van a szenvedélynek, az önzésnek és tudatlanságnak. Gondolkozó ember, aki látja a természet törvényeinek összhangját, aki érzi, hogy azoknak jótékonyságát mindenki igénybe veheti, lehetetlen, hogy fel ne ismerje az emberi törvényekben mutatkozó igazságtalanságokat, és ne igyekezzék azokat az egyenlőség, a szabadság szellemében megváltoztatni.

Mondjuk ki nyiltan, csak az szolgálja híven Istenét, ki annak példáját követi, egyenlőséget és szabadságot akar.

Tegyünk fogadást, hogy azt a vezérlő gondolatot, mely a mi egyházunkat életrehívta, mindenkoron követni fogjuk. Küzdjünk azok ellen, kik a felvilágosodottságnak útját állják. Küzdjünk iskoláinkban, templomainkban és közélet minden terén.

A felvilágosodottság teszi képessé az embert nem csak a jónak, az igaznak felismerésére, de ami azzal tökéletesen egyenértékű annak felismerésére is, hogy mit és azt mikor lehet megvalósitani. Csak a felvilágosodott ember tudhatja, hogy minden alkotásnál tanácsot kell kérnie az időtől, a helytől, az alkalomtól, hatalmától és gyengeségétől, valamint munkatársai szellemétől. Csak a felvilágosodott ember tudja megfigyelni a tényeket, azok alakulásainak előfeltételeit. Csak a felvilágosodott ember tudja azt, hogy a viszonyoknak elfogulatlan és a valóságnak megfelelő mérlegelése, a bekövetkezendőknek előrelátása teszi lehetővé mindent a maga idejében cselekedni.

A szív, a vágy adjon irányt, az értelem végezze az alkotást. A lelkesültség feszitse az izmokat, az aggódás állitsa fel a korlátokat.

Az erő a nagyobb erővel szemben és mellette is erő marad; de ha a nagyobb erőnek érvényesülését megakasztani akarja, önmaga semmisül meg.

Ezek vezessenek minket, midőn a haza, a vallás, a polgárosodás érdekében kötelességeket teljesitünk!

Ezzel az egyházmegyei gyűlést megnyitom.

Vesztegetés.

A politikai élet hullámai a közelmultban egy rettenetes undok és mélyen felháboritó eseményt vetettek felszínre, mely undorító voltánál fogva a legnagyobb megdöbbenést keltette széles e hazában, sőt e hazának határain kivül is mindazok kebelében, a kik előtt szent még a tisztesség és becsület, s a kiknek az erkölcsiségről és annak követelményeiről csak halvány sejtelmük is van. Egy magyar főur, a ki még hozzá az ország kormányzásának is részese volt, — a mint a jelekből ítélni lehet: több előkelő állású féfiú hozzájárulásával, tudtával és beleegyezésével meg akarta vesztegetni hitvany pénzzel az országgyülés függetlenségi párti képviselőinek jórészét, — meg bizonyos sajtóorganumokat, hogy az u. n. „nemzeti vivmányokért" folytatott küzdelmet abba hagyják, — meg a szocialistákat, hogy egyrészt a nemzeti vivmányokért küzdő függetlenségi párt támogatásától elálljanak, masrészt a kormány ellen tanusított ellenséges magatartásukat enyhitsék, — s nem rajtuk mult, hogy a pokoli terv célhoz nem jutott.

Már magában véve az is megdöbbentő, hogy akad, hacsak egyetlen ember is ez országban, és pedig a legelőkelőbbek, a legmüveltebbek között, a ki ily erkölcstelen tettre határozza el magát. Még megdöbbentőbb azonban, hogy a mint a lefolyt parlamenti vizsgálatból minden épeszű ember következtetheti: itt sokak bűnéről, egy egész bűnszövetségről van szó, alakúlva előkelő egyénekből, hazafiak megvesztegetésére, becsületrablásra, becsületesnek ismert férfiak élőhalottá tételére, s mi több: a *haza érdeke* szent nevében. Egy mélyenfekvő társadalmi bajról lévén tehát itt szó: úgy véljük, hogy csak kötelességet teljesítünk, ha azzal behatóbban foglalkozunk, s a vesztegetés kérdését megfelelő erkölcsi világításba helyezzük.

Becsület és erkölcsiség . . . . . Egymással rokon, egymáshoz közeleső fogalmak ugyan, de teljességgel nem azonosak. Az erkölcsiség fogalma ugyanis sokkalta szélesebb körü a becsület fogalmanál úgy, hogy lehet valaki becsületes ember, de azért még nem feltétlenül erkölcsös is egyszersmind. A „becsületes" jellemvonásai, ismérvei mindig összhangzásban vannak ugyan az erkölcsiséggel, s annak követelményeivel, de magukban véve azt még teljességgel nem födözik, az erkölcsiség körét teljesen egyáltalán ki nem merítik. Úgy, hogy magas fogalom ugyan a becsület, de még sokkalta magasabb az erkölcsiség.

Nos hát ezek közül akár egyiknek, akár másiknak a szempontjából vizsgáljuk is a megvesztegetés kérdését, annak tényét vagy kisérletét: egyformán lesujtó ítéletet kell mondanunk a felett. Homlokegyenest ellenkezik az a becsület fogalmával, mert másoknak legdrágábbnak nevezett kincse: becsülete ellen támadni, a mely nélkül kitagadottak, megvetettek, nyomorult páriák vagyunk a polgari társaságban, azt elrabolni akarni: merőben ellenkezik minden tisztességgel, s úgy a legnagyobb becstelenség. Ha becsülete vesztett embernek tartjuk a tolvajt, a ki embertársát anyagi javaiban károsítja meg: mennyivel inkább az a becsületrabló, ki őt legdrágábbnak tartott erkölcsi javától fosztja meg, vagy próbálja megfosztani. Hiszen amazt Isten, a jó emberek segedelmével és a maguk becsületes munkájával a kárt szenvedettek visszaszerezhetik, de a becsülete-vesztett ember élő-halott a polgári társaságban, a kitől utálattal fordulnak el az emberek mindenütt.

S ha már a vesztegetés magával a becsülettel is ellenkezik, holott a becsület — hogy úgy mondjam — az erkölcsiségnek csak egy darabja, csak egy része: mennyivel inkább ellenkezik az az erkölcsiséggel, az erkölcsi törvények összegével?! Úgy van! Az erkölcsiséggel még inkább ellenkezik és pedig nemcsak azért, mert a mi becstelen, az eo ipso erkölcstelen is, hanem sokkal inkább azért, mert annak elkövetése nem csupán becsületbe ütköző volta által tehát közvetve, de egyenesen az erkölcsi törvénybe ütköző volta által, tehát közvetlenül is összeütközésbe jön az erkölcsiséggel.

Jézusnak, a legnagyobb erkölcstanitónak ugyanis akár eme szavait veszszük figyelembe: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes," akár ezeket: „Szeressed felebarátodat, mint magadat," akár ezeket: „Valamit akartok, hogy cselekedjenek az emberek tiveletek, azt cselekedjétek ti is azokkal"; úgy találjuk, hogy egyformán ellenkezésbe jut a vesztegetés bűnös cselekménye mindenikkel. Mert embertársunk ellen, legdrágább erkölcsi java: becsülete ellen támadni erkölcsi fogyatékosság is, szeretetlenség is, a magam érdeke szempontjából való eljárásnak tökéletes figyelmenkívül hagyása, sőt ellentéte is.

De mondhatja valaki: kétséget nem szenved, hogy a vesztegetés a becsülettel is, az erkölcsiséggel is ellenkezik, nem azonban az u. n. lovagiassággal. Nos hát, kik ezt mondjátok, ezt valljátok: ezzel ugyan jobb lesz hallgatnotok. Mert tudjátok meg, hogy ha ezt tartjátok: úgy lovagiasságtok, lovagias becsületetek értékéről ti magatok állitjátok ki a legnagyobb szegénységi bizonyítványt! Hogyan gondolhatjátok ti, kik egyébként az u. n. lovagias becsületet tartjátok a becsület ideáljának, superlativusának, hogy az igy értelmezett lovagias becsület a közönséges, ker. erkölcsi felfogás szülte becsülettel csak távolról is összhasonlítható volna? Hiszen ez utóbbi a vesztegetést becstelen dolognak tartja, s íme, a ti lovagias felfogásotokat az nem érinti?! S hogy ez igy van: ti magatok is bizonyítjátok, amidőn a közelmúlt vesztegetési ügyében magát bűnösnek valló főrangú egyént kaszinótokból ki nem golyózzátok s ez által hallgatag a lovagias becsület követelményeinek megfelelőnek nyilvánítjátok. S avagy nem tudnátok-e, hogy az u. n. lovagias becsület magában véve igen sokszor nem egyéb, mint a legundokabb becstelenség hordozója vagy takarója, az „élni és élni hagyni" elvének a kifejezője, s míg azt terrorizmussal, nehány vércsepp hullásával is meg lehet szerezni, addig a ker. erkölcsi felfogás szülte, általatok lenézett polgári becsület csakis a jóban való állhatatos kitartás, a becsület útján való szüntelen haladás és megmaradás által nyerhető és tartható meg.

Vajmi keveset, vagy épen semmit sem mond hát az, aki a vesztegetés megbélyegző voltát a lovagias felfogásra, a lovagiasságra való hivatkozással akarja enyhiteni. Sőt az a meggyőződésem, hogy az ily felfogás nem is helyes értelmezése a lovagiasságnak, mert nem lehet az lovagias eljárás, melynélfogva valaki mást becsületétől akar megfosztani.

Nincs, nem lehet hát ép erkölcsi érzékű ember, aki a vesztegetés undok tényének mentegetésére vállalkozhatnék.

*

És mégis ha körültekintünk társadalmi életünkben, mit látunk?

Látjuk elsőben is azt, hogy magas állású egyének honatyákkal szemben eszelnek ki megvesztegetési tervet. Ime, törvény hozatik a nép megvesztegetése ellen s most közvetlen népképviselők ellen intéztetik megkisértetés.

És látjuk másodszor a lázas igyekezetet, amelylyel némelyek a főbűnöst menteni, a bűnrészeseket az ismeretlenség homályában hagyni igyekeznek, hozzájárúlván még a főbűnös vallomásának megszerkesztéséhez is, bizonyára nem azért, hogy azt megmentsék, de hogy mások bűneit kétségkivül *magasabb államérdek szempontjából* elleplezzék.

Nos hát a vesztegetési ügy undoksága mellett épen ebben a buzgó mentegetésben és takargatásban tárúl elő a tiszta erkölcsi felfogás hanyatlásának oly ijesztő mértéke, mely megdöbbenéssel tölt el bennünket. Ugy a megvesztegetés kisérletében, mint a mentegetésben és leplezgetésben a maga teljes meztelenségében áll előttünk amaz átkos jezsuita elv hódítása és érvényesülése: a cél szentesíti az eszközöket. Ime, a főbűnös a haza érdeke és a barátság szent nevében tette, a mit tett és a mentegetés, leplezgetés szinte ugyanezért történt. De hát ugyan józan ésszel, tisztult erkölcsi felfogással gondolható-e hogy a haza igazi érdekével az egyezik meg, ha polgárai, épen honatyái közt mennél több lesz a becsületefosztott ember? és érdekében áll-e, ha a vesztegetés kisérletében bünrészesek az ismeretlenség homályában maradva, el nem vehetik a közvélemény részéről megérdemelt büntetésüket: a közmegvettetést? Nem fog-e ezen bár sikertelen, de büntetlenül maradt kisérletük ösztönző hatással birni rájuk: „Qui perdidit numerum, incipiat iterum?“ Avagy nem fog-e példájuk másokat a büntetlenség, a titokban maradás reményében hasonló kisérletre bátoritani? Régi igazság: „A capite foetet piscis“. Nem fog-e az előkelők büntetlenül és homályban maradt bűne átragadni az alsóbb néposztályra? Nem fog-e ennek erkölcsiségére mételyező hatást gyakorolni? Pedig: „minden államnak támasza, talpköve a tiszta erkölcs stb“. — Bizony mondom: a lopás lopás marad, ha mindjárt szent Crispinus követi is el azt, hogy a lopott bőrből a keresztre kiábrázolt Jézusnak csizmát varjon és ha érette száz pápa avatja is szentté és lopás marad akkor is és becsuknak érte, ha nyomorgó családod megmentésére követted is el azt. S bizony mondom, a haza érdeke nem kivánja áldozatul tisztességes polgárai becsületét.

El tehát a jezsuita-elv vallásával, mely a vesztegetési ügyben is megnyilatkozott. Értse meg mindenki, bármilyen hiten legyen, hogy azon elv elfogadásával és érvényesítésével megszünik a jog-, a személy- és vagyonbiztonság, sárba tiportatik a becsülés, alapjukban rendülnek meg az államok. S amely nemzet kebelében ez elv diadalra jut: azt többé a lejtőn, mely végpusztulás felé vezet, nem tarthatja fel többé semmi sem. Vegyük hát kezünkbe az antikrisztusok tudománya helyett a Jézus Krisztus evangyéliomát s az ebben lefektetett erkölcsi elvek alapján intézzük lépteinket, azt tartsa szem előtt nagy és kicsiny, gazdag és szegény, görög és római s annak szellemében neveltessenek a nemzedékek vallásfelekezeti különbség nélkül: akkor a mai nap divatos undok bűnök megszünnek, emelkedett lesz az erkölcsi felfogás, a jót a jóért fogja tenni mindenki s szilárd fundamentomon józan vallásosságú, becsületes és jóerkölcsü polgárok vállain fog nyugodni a haza sorsa. Sütő Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Szabályrendelet

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái, tanitói s hatóságai számára.

(Folyt. és vége.)

Iskolai körlátogatók.

75. §. Az egyházmegye az összes iskolákat iskolakörökre osztja, egy körbe legfölebb 10 iskola foglalható be (Zs. t. 511. §. — Tavaszi egyházkerület gyülés 1889. jegyzőkönyv 61 pont.)

76. §. Minden kör részére legalább 6 évi kötelezettséggel az egyházmegyei közgyűlés által a tanügyi bizottság ajánlatára egy 2 tagú iskolalátogató bizottság választatik feles számmal lelkészekből s magukat kitüntetett tanitókból.

77. §. E bizottság tagjai jogositva vannak a felügyeletök alá helyezett iskolában, a helybeli lelkész jelenlétében bármikor is megjelenni; de évenként egyszer és pedig minden iskolai év vége felé, junius 15-ig kötelesek az összes iskolákban megjelenni és vizsgát tartani.

78. §. A tervbe vett iskolalátogatásról az egyházak lelkészeit a bizottság elnöke előre értesiti, (hogy a megjelenés idejére az iskolaszék összehivható legyen.)

79. §. A körlátogató bizottság a helybeli iskola előljáróságával jelenvén meg az egyes iskolákban, a vizsgálatot következőleg ejti meg:

a) A *vizsgálat* ének és imával kezdődik s ugyanugy nyer befejezést is. A vizsga az egyházkerület által megszabott összes tantárgyakra kiterjesztendő annyira, kogy a bizottság az osztályzatot osztályonkint minden egyes tantárgyból külön-külön is megállapithassa.

b) A bizottság a vizsga vezetését, a kérdések intézését, a feleletek kifejtetését első sorban mindig a helybeli tanitónak engedi át s maga csak később veszi át a feleltetést, hogy igy a tanitványok előhaladása mellett, a tanitó tanitási modora és ügyessége is megitélhető legyen.

c) A vallás- és énektanitás erdménye kiváló figyelem tárgyát képezze.

d) A különböző dolgozatok (szépirási, számtani, nyelvtani és rajz) alak és tartalom tekintetével tüzetesen megvizsgálandók annyival inkább, mivel pl. a nyelvtani előhaladás megitélésénél a dolgozatok szolgálnak alapul, s nem a szabályok könyvnélkülözése vagy a száraz elemeztetés.

e) Az iskolák *minősitésénél* 3 tényező az irányadó u. m:

1. a *helyes tanitási módszer*, mely az emlékező tehetséget az itélő tehetséggel egyenlő arányban fejleszti és nem kizárólag az értelmetlen könyv-

nélkülözésre, sem a tulságba vitt értelem fejlesztésre nem szorítkozik, ami a tanitványok képességéből, felelésbeli szabatosságából és bátorságából itélhető meg legbizonyosabban.

b) A kiszabott tananyagnak mily mértékben történt keresztülvitele.

c) a növendékek fegyelmezettsége, ami a nevelésnek alapja.

Bármelyik hiányozzék e három közül valamely iskolában, az az iskola kitünő osztályba nem sorozható. E három tényező viszonya szerint állapittatik meg az egyes iskolákra a kitűnőn alul eső többi osztályzat is, u. m: dicséretes, jó, elégséges, gyönge.

80. §. A vizsgálat befejezése után jegyzőkönyv veendő fel a következő vezérelvek szerint:

1. A tanitási módszer, a közlött tananyag és fegyelem tekintetében minő osztályzatot érdemel az iskola?

2. Felsőbb osztályba felvitettek-e mindazok, kik nem buktak? S a bukottak tettek-e javitó vizsgálatot s mily eredménynyel?

3. Az iskola helyiségei, környéke, udvara megfelelnek-e a szabályrendelet 6—11. §-ainak?

4 Milyen az iskola felszerelése a szabályrendelet 12—15 §-ai szempontjából?

5. Az iskolai év a törvényes időben nyittatott-e meg? ha nem, mi okból történt a késlekedés?

6. Van-e órarend s leltár?

7. A mulasztások meggátlására minő intézkedések történtek év közben? A tömegesebb mulasztásnak s rendetlen iskolázásnak hol az oka: a szülékben-e? a tanitókban-e? vagy az egyház és községi előljáróságban? vagy valami más rendkivüli körülményben pl. járványos betegségben?

A lelkész postakönyve átnézendő, hogy a mulasztások postakönyv mellett adatnak-e át az előljáróságnak, mint a törvény rendeli.

8. A helybeli lelkész és az iskolaszék látogatták-e az iskolát?

9. Micsoda javitás vagy beruházás történt a tanévben az iskola körül?

10. Az egészen szegény tanulókról van-e és mi módon gondoskodva?

11. Van-e iskolai könyvtár? S abban a Népt. Lapja, a Hiv. Tan. Közl. és a Ref. Tan. Lapja bekötve megőriztetnek-e?

12. Van-e az iskolának külön könyvtára, mint a törvény rendeli? S mennyivel szaporodott ez évben az iskolai alap?

13. A tanitók pontosan kikapják-e fizetésöket? S a méltatlanúl sértegető szülék és gonosz indúlatú gyermekkel szemben az iskolai szék részéről védelemben részesülnek-e?

14. A tanítványok az egyházkerület által elfogadott tankönyveket használják-e?

15. A faiskolák, melyek a helyszínén vizsgálandók meg, rendeltetésökre fordíttatnak s hasznot hajtanak-e?

16. Megvizsgálandók s láttamozandók az összes rendtartási könyvek és a jegyzőkönyv is, hogy pontosan vezettetnek-e?

17. Végül a hiányokat nem elég csak megállapítani, hanem azoknak okait is kell fürkészni s a bajon lehetőleg segíteni.

18. A tapasztalt hiányokra vonatkozó megjegyzések s a tanítót vagy az iskolai előljáróságot illető utasítások mindenkor a *helybeli iskolai jegyzőkönyvbe* is beigtatandók, hogy így a következő látogatás alkalmával tájékozhassa magát a bizottság arra nézve, hogy a helybeli tanító vagy előljáróság mennyiben vette figyelembe és foganatba előbbi utasításait.

Azonban a tisztán pedagógiai természetű tanácsok, valamint az olyan észrevételek, melyek kizárólag a tanító eljárására vonatkoznak s így egyedül a tanítót érdeklik. s mások előtt is talán némi tekintetben tekintélyének rovása is esnének: mindenkor csak zárt körben, pusztán a bizottság vagy legfölebb a helybeli lelkész jelenlétében intézendők a tanítókhoz. Különben óvakodjék tehát a bizottság attól, hogy a tanító eljárására, a növendékek vagy a szülék előtt bíráló, vagy épen annak tekintélyét sértő megjegyzéseket tegyen.

19. A statisztikai adatokat a bizottság az *E) mintájú* rovatos ívbe jegyzi be, melynek számadatai, ha a rendtartási naplókat a tanítók pontosan vezetik, bizonyára egyezni fognak az egyházkerületi névtár részére gyűjtött statisztikai adatokkal.

81. §. A bizottság az iskolai látogatásról felvett jegyzőkönyveket, melyeket a bizottság mindkét tagja aláír, az egyházmegyei tanügyi bizottsághoz legkésőbb julius 10 ig beadni köteles, melynek elmulasztása esetén a bizottság elnöke 4 kor. bírság alá esik; úgy szintén az a tanító is, ki a bizottság megjelenési idejére a C) mintát ki nem állítja, 2 korona bírságban marasztaltatik el.

82. §. A körlátogató bizottságot minden egyházközség iskolája után 2 korona fuvardíj illeti.

Egyházmegyei tanügyi bizottság.

83. §. Az egyházmegyei közgyülésnek iskolai ügyekben szakértő véleményező testülete az egyházmegyei tanügyi bizottság, melynek tagjai: az egyházmegyei közgyülés által választott egyházi és világi elnök, az iskolai körlátogatók és a tanítói testület képviselői. Jegyzőjét a maga kebeléből 3 évre választja.

84. §. Az egyházmegyei tanügyi bizottság az őszi egyházmegyei gyülést megelőző napon minden évben ülést tart, de sürgős esetekben az elnök által rendkívülileg is összehívható.

85. §. Az egyházmegyei tanügyi bizottság tárgyalja az egyházmegye tanügyi állapotáról elnöki évi jelentéseket s az ezen jelentés kapcsán felmerülő véleményes javaslatokat; a felsőbb hatóságtól hozzá útalt tanügyi kérdéseket; a kebelbeli tanítói egyletnek a tantervre, a tankönyvekre vonatkozó észrevételeit s minden, a nevelés és oktatás előbbvitelére irányuló indítványokat.

Javaslatait jegyzőkönyvbe foglalja s elfogadás végett a tanügyi bizottság elnöke útján az egyházmegyei közgyűlés elé terjeszti.

86. §. Az egyházmegyei tanügyi bizottság elnöke az egyházmegye tanügyi állapotáról szóló jelentését az egyházkerület tanügyi bizottság elnökéhez legkésőbb julius 31-ig tíz korona bírság terhe alatt beküldeni köteles.

Egyházkerület.

87. §. Az egyházkerület közgyűlése az állam és egyház iskolai törvényeinek keretében a népoktatás fejlesztésére nézve szabályrendeletet alkot.

Ilyen szabályrendelettel állapítja meg a népiskolai rendtartást, fegyelmi eljárást, az igazgatótanító és osztálytanítók hivatali viszonyát, a népiskolai tantervet és az iskolaszékek hatáskörét. Határoz az egyházmegyéről hozzá felterjesztett vagy felebbezett ügyekben. A törvények végrehajtására s a népnevelés és oktatás emelésére szükséges határozatokat hoz. (Zsinati törvények 509., 516. §.)

88. §. A tanítók fegyelmi ügyeiben első fokon az egyházmegyei, második fokon az egyházkerületi, végső fokon a konventi bíróság ítél.

Egyházkerületi tanügyi bizottság.

89. §. Az egyházkerületnek népiskolai ügyekben véleményező és javasló szerve az egyházkerületi tanügyi bizottság, melynek tagjai az egyházkerületi közgyűlés által az esperesi és egyházmegyei gondnoki karból választott egyházi és világi elnök; az egyházkerületi tanácsbirák közül választott tanügyi előadó; továbbá az egyházmegyei tanügyi bizottságok egyházi és világi elnökei s minden egyházmegye által választott egy-egy tanító s a sárospataki irod. kör másodelnöke.

90. §. Az egyházkerületi tanügyi bizottság az őszi egyházkerületi gyűlést megelőző napon minden évben összeül; de sürgős esetekben az elnökség által rendkívüli ülésre is összehívható.

91. § Az egyházkerületi tanügyi bizottság tárgyalja az egyházkerület tanügyi állapotáról szóló előadói jelentést s az ezen jelentés kapcsán felmerülő javaslatokat; tárgyalja a felsőbb hatóságtól hozzá útalt tanügyi kérdéseket; a sárospataki irodalmi kör képviselőjének előterjesztéseit; továbbá az egyházkerület tanító egyleteitől felterjesztett javaslatokat s minden olyan indítványt, mely az iskolai törvények és szabályrendeletek végrehajtására, s a népnevelés és oktatás emelésére vonatkozik.

Nagyobb munkálat előkészítésével egy vagy több tagot bízhat meg, kik a megbízatásnak pontosan eleget tenni tartoznak.

92. §. Az egyházkerületi tanügyi bizottság javaslatai az egyházkerületi közgyűlés által elfogadva válnak jogérvényesekké.

Záró határozat.

93. §. Ezen szabályrendelet által az egyházkerületnek a népiskolákra, azok rendtartására, felügyeletére s tanítóira vonatkozó összes eddigi rendeletei hatályon kívül helyeztetnek.

A nem ev. ref. középfokú iskolákban az ev. ref. hitoktatás ügye.

(Folytatás.)

Az 5. §. a) pontja nem szabatos és nem biztosan tájékoztató. Világosan megkülömböztető, hogy mi kérendő be az intézeti igazgatóságtól és mi a hitoktatótól. A b) pontot lényegében találom kifogásolandónak. Arra, hogy a hitoktatási felügyelő a hittani vizsgálatokon elnököljön, nincs szükség. Egy-egy városba 5—6 évben jutna el egyszer. Igy még a fejlődés konstatálása is illuzórius. Hanem igenis e helyett arra van szükség, hogy évközben látogassa meg az intézeteket — oly sorrendben, a minőben a kezei között leendő adatok alapján szükségesnek találja. Vagyis ez által a közvetlen ellenőrzésnek egy módját gondolnám megvalósíthatni. A c) pont megállhat. A d) pont olyan, mely irott malaszt maradhat. Oly szabályokat alkotni pedig, melyek meg nem valósíthatók, veszedelmesebb, mintha semmi sincs. A hitoktatói értekezletek 2 évenként rendszeresen való megtartását pedig nehezen gondolnám megvalósíthatónak; mert ennek megvalósítása annyit jelent, hogy a hitoktatással is foglalkozó lelkészek kiadásai szaporodni fognak. Ez pedig — hozzá ha még a segéd-lelkészekre gondolunk, — nem kivánatos, de nem is tanácsos. Vagy pedig ha saját tetszésre bizatik a meg vagy meg nem jelenés, az értekezletek az értekezők nélkül fognak megtartatni. Az értekezletek tartásának szükségérzete kell, hogy alúlról indúljon ki s ezeknek mindig speciálisabb tárgyainak kell lenni. Nem tartom kivánatosnak abból a szempotból sem a rendszeresnek kontemplált értekezleteket, mert a papi testület kebelében egy külön testület kifejlesztésére nincs szükség Majd ha a hitoktatói intézmény kifejlődik s majd ha a leendő hitoktatóknak lesznek sérelmei, panaszai, vagy a tanügy érdekében álló indítványai, alakúljanak ők magok, *felsőbb rendelkezés nélkül* értekezleti egyesületté s adják be munkálataikat a szakfelügyelő (ha már ennek kell neveznem) útján az illetékesnek megállapítandó hatósághoz. Ennek lesz értelme; ez meg fog történhetni. Addig pedig mi lelkészek végezzük hitoktatói munkánkat a *mai szervezet alapján* s különösen arra törekedjünk, hogy a jövőt készítsük elő. Az e) pont egészen elmaradhat.

A 6. §. megmaradhat, mint természetes intézkedés. De a 7. §. nem állhat meg az én felfogásom szerint. Mint az 5. §. b) pontjánál fejtegettem, hogy a szakfelügyelő (!) vagy az ő jelöltje legyen a vizsgabiztos. Azt elismerem, hogy kivánatos, hogy az itt szóban levő intézetekben tanuló ev. ref. növendékek vallástani vizsgáján legyen jelen valaki a hivatalos egyház képviseletében — nem a hitoktató, de a vallástan,

mint tantárgy tekintélyének érdekében: *hanem a jelentéttel megbizandókat épen a hitoktatással foglalkozó lelkészek sorából kivánnám kiválogatni.* Egymást látogassák meg az ily lelkészek, hogy így az érűlközés az értékesíthető tapasztalat szerzésre is felhasználható legyen. A fejlődött pedagogia követelménye, hogy szakember legyen jelen a vizsgálaton. Ha a szabályrendelet tervezet szerinti propositio kiadás tekintetében megvalósítható, akkor ez is. A szakfelügyelő (!) csak azt a combinatiót állítsa össze, a mely szerint az egyes lelkészek egymás vizsgáját meglátogathatják. A 8., 9., 10. §§. megállhatnak.

Ime, mint kimutattam, több lényeges, mondhatni elvi kifogás emelhető a Szabályrendelet-tervezet ellen. Ha ez a Szabályrendelet ebben az alakjában fogadtatnék el a kerület által, úgy egy oly *szervvel* szaporodnék kerületünk, melynek kevés gyakorlati eredménye lenne, mely még külső, dekorumi mivoltában is csak *copf* volna. Pardon! Egy gyakorlati eredménye mégis lenne. Ez: a vaskalaposság élesztgetése. Pedig nekünk nem a vaskalaposság élesztgetésére van szükségünk, hanem a változott és fejlődött viszonyokhoz illő modern *intézményekre.* Ezt készítsük. Ezt igyekezzünk megvalósítani!

C) Az elmondottak után csaknem kötelességem elmondani azt is, hogy én miként gondolnám szükségesnek ez ügy rendezését, miként gondolnám a *végleges megoldás* előkészítését. Annyival készségesebben teszem ezt, mert az elmondandók már régóta nyugtalanitanak.

A magyar prot., de különösen közelebbről a magyar református egyház kebelében szerencsésen és kivánatos módon semmiféle ügyet sem lehet rendezni s megoldani — hogy úgy fejezzem ki magamat — *személyi intézményekkel. Szerves, testületi intézmények illenek be a mi egyházi életünk keretébe minden irányban.* Ezt bizonyítja alkotmány és jogéletünk fejlődése is. A személyi befolyásnak és intézkedésnek túlsúlyra emelkedése csak szórványosan jelentkezik a történet folyamán s legtöbbször csak mint *törekvés*, de nem mint *tényleges állapot* volt meg. De ha történeti fejlődésünk nem is ezt mutatná, korunk felfogása és sociális irányelve ezt követeli.

A szóban levő hitoktatás ügyet is én nem *személyi*, de *szerves, testületi intézménynyel* kivánnám rendezni, illetve az ily rendezést tartanám egyedül helyesnek, célra vezetőnek s egyházunk történeti alapon kifejlődött szervezetébe beillőnek. S meg is van az a szerves, testületi intézményünk, a mely ez ügy rendezését munkába veheti s *átmenetileg* a rendezést végezheti és a *végleges megoldást* előkészítheti, csak azt az intézményt a változott viszonyokhoz és pl. a jelen ügyhöz képest meg kell egy kicsit *reformálni.* Ez a testületi intézményünk: *az egyházkerületi tanügyi bizottság.*

(Vége köv.) Réz László.

KÖZÉLETÜNK.

Az alsó-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése.

— Sárospatak, szeptember 1—2. —

Egy kis értekezlet-féle néhány érdeklődő egyén jelenlétében, rendes tanügyi bizottsági ülés augusztus 31-ikén: ezek voltak az előzetes mozzanatok, amelyek után a közgyűlés szeptember 1-sö napján részint templomi istentisztelettel, részint gyűlési esperesi imádkozással a küldöttségi szálláson megkezdődött. Elég sokan voltak a lelkészek és igen kevesen az egyházi küldöttek. Kivánatos lenne itt is szokásba, sőt gyakorlatba hozni, hogy minden egyháznak meglegyen a közgyűlésen a képviselete, még pedig lelkész és gondnok, vagy valamely presbiter által.

Keresztury József esperes imádkozása után Mecner Béla gondnok néhany szóval üdvözölte a közönséget s aztán felhivta a gyűlést a képviselők igazolása szerint való megalakulásra, ami kissé nehézkesen ment, mert a megbizó-levelek csak a gyűlésnek tartása alatt mutattattak be, holott megelőzőleg kellene ezt elvégezni s az igazolás az egybeállitott névsor alapján mehetne végbe.

Az igazolas megtörténte után a tisztújitási jegyzőkönyvek olvastattak fel, amelyek nagyobbára ismerősök már e lapok olvasói előit, már t. i. a végeredményt illetőleg. De nem árt az ismétlés sem s így a tisztujitás eredményét a következőkben mutatjuk be ismét: esperes: Keresztury József; gondnok: Mecner Béla; főjegyzők: Hézser Emil tállyai lelkész és Dr. Kovács Gábor szerencsi ügyvéd; tanácsbirák: Zombori Gedő megyaszói-, Gecsey Péter tarcali-, Kónya Endre hernád-németii-, Bálint Dezső sárospataki-, Páricsi József cigándi- és Ölbey János rozvágyi lelkészek; Szinyei Gerzson sárospataki nyug. tanár, Mecner András sárospataki-, Kócán Miklós gesztelyi-, Miklós Béla rozvágyi földbirtokosok, Debreceni Bertalan főiskolai jogügyi igazgató és Vitányi Bertalan szerencsi ügyvéd. Az aljegyzői állások szavazás alatt vannak.

A jegyzőkönyvek felolvasásával kapcsolatban szóba jött az, hogy a tanácsbirákra vonatkozó szavazatok miért nem az által a bizottság által bontattak fel, amely az esperesi és gondnoki állás szavazatait felbontotta? Az esperes felvilágositása után tudomásul vétetett az esperes eljárása. Kissé robbantó hatásúnak mutatkozott Gecsey Péter tanácsbiró felszólalása, aki azt a kérdést vetette fel: helyeselhető-e az, hogy a legközelebbi tisztujitás alkalmával névtelen levelek küldettek szét az egyházmegyébe a Bodrogközről a Harangodra? (közbekiáltások: és a Harangodról a Bodrogközbe!) Azonban a gondnoknak tapintatos és erélyes fellépése következtében a robbanás elmaradt s lecsillapodott a kitörni készülő vihar, amelyet a sajó-hidvégi lelkészválasztás sokáig való húzódása miatt támadt felszólalás sem kényszeritett kitörésre, miután az esperes úgy tárta fel a huzás-vonás ügyét, mint a mely teljesen természetes azoknál a mozzanatoknál s körülményeknél fogva, amelyek ezzel a kérdéssel kapcsolatban előállottak.

Mindezekután és miután Ölbey János és Dr. Kovács Gábor (szürke rokkban és sárga rózsával!) felesküdtek, hozzákezdett a gyűlés a tárgysorozat letárgyalásához és első sorban is az új tanítókat (köztük egy nőt, sajó-kesznyétenit) erősitették be állásukba eskütétellel. Tanitóbeerősités után titkos szavazással a kerületi ülésre választották meg a képviselőket, akik ezek lettek: Bálint Dezső, Ölbey János s hivatalból: Hézser Emil főjegyző, továbbá: Mecner András, Kócán Miklós és Miklós Béla.

A skontró 9 pont volt s részben elintézést nyert, részben függőben maradt, mert újabb utánjárás után ell egyiket s másikat elintézni. E hatrálékos ügyek között legfeltűnőbb a kis-tárkányi ártér-adó kérdése, amelynél a nagy-tárkányiak mindenféle kivetést perhorreskálnak úgy, hogy a törvényes kivetést sem képes az egyházi előljáróság megtenni. Az egyházmegyei gyűlés azt határozta, hogy a lelkész készítse el a kivetést, közölje velök s ha nem akarják hivatalosan tárgyalni a nagy tárkányiak: terjeszsze a lelkész a kivetést az espereshez s az esperes megfogja azt erősíteni, mert a renitenskedés nem akadályozhatja az ügynek törvényes elintézését.

A rendes tárgyak során alig volt figyelmet érdemlő, mert nagyobbára mind kérvényi természetűek voltak e pontok.

Birósági ügy 4 volt s egyuttal az időszaki tanács is megalakult.

Délben, a gyűlés első napján a „Vadász kürt“ szállodában közebéd volt, amelyen Mecner Béla, Hézser Emil, Ölbey János, Máthé Gyula Dr. Láczay László és Tóth Ferencz mondottak pohárköszöntőket.

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Őszi gyűlésének szokott helyén, Miskolcon tartotta folyó hó 2-án az alsó-borsodi egyházmegye közgyűlését, melyet a szokottnál érdekesebbé és ünnepélyesebbé tett az új esperesnek, Nagy Ignácz miskolci lelkésznek az 1893-ik évi tavaszi egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyvének 6-ik pontja értelmében való ünnepélyes beiktatása.

A közgyűlés az egyházkerületi leánynövelde nagytermében kezdődött, hol báró Vay Elemér gondnok szíves üdvözletek között megnyitotta az űlést s első sorban is az esperes választásról szóló jegyzőkönyv felolvasását kérte. Ennek megtörténte után felhívta a gyűlés összes tagjait, hogy miután az egyházkerületi szabályrendeletek templomi istenitisztelet körébe utalják az esperes felesketését és beiktatását, vonúljanak át ez ünnepélyes aktusra a Kossuth-utcai új templomba.

A templomi istenitisztelet gyülekezeti énekléssel kezdődött, mely után Sólyom Gyula, mint hivatalára nézve legidősebb papi tanácsbiró emelte lelkünket az imádság szárnyán Istenhez, majd ima s egy énekvers eléneklése után az esperes, egyházmegyei gondnok és a papi főjegyző kiállottak az úr asztala mellé, az egyházmegyei tiszti kar pedig az Úr asztala rácsozatán kivűl foglalt helyet Egyházmegyei gondnok kihirdetvén az esperes választás eredményét, fölszólítja az esperest, az eskü letételére. Ennek megtörténte után előbb a gondnok, — miközben az egyházmegye pecsétnyomóját is átnyujtotta — azután az egyházmegyei papi főjegyző üdvözölte az esperest, ki rövid válasza után felment a szószékbe, hogy onnan esperesi beköszöntő beszédjét megtartsa.

Az esperesi beköszöntő beszéd először is történeti visszaemlékezésekből indúl, hogy bebizonyítsa, hogy milyen nagy fontosságú hivatal volt ez már ősidőktől fogva a ref. egyházalkotmányban. Az esperes volt az, a ki nélkűl az egyházalkotmány gépezete nem működhetett. Sok példa van reá, mondja az esperesi beköszöntő, hogy a püspöki hivatal szünetelt, de az esperesi hivatal fennállott; a nélkűl az egyház el nem lehetett.

„Valóban ha lesz toll, mely majd magyar ref. egyházunk alkotmánytörténetét, kezdettől fogva alaposan megírja, nem fogja elkerűlhetni, hogy az esperesi hivatal nagyfontosságát ez időben ki ne emelje; mert nagy részt annak köszönhető, hogy egységes, központosító elv és rendszer hiánya mellett is, magyar ref. egyházunk egy maradt, s ellenállott annyi külső és belső veszélyeknek.“

Az esperesi beköszöntő mindvégig lekötötte a hallgatóság figyelmét és élénk tetszésben részesűlt; jegyzőkönyvünkben teljes egészében olvasható lesz. Majd a gyülekezet megáldása s egy énekvers eléneklése után, a közgyűlés visszatért a gyűlésezési helyre, a főleánynöveldébe, hogy ott folytassa tovább megkezdett tanácskozását. Az esperesi jelentés felolvasása után

Horváth Bertalan papi és Bónis Bertalan világi tanácsbiró, úgyszintén Tóth Béla egyházi aljegyző letették a hivatalos esküt, ékes szavakban megköszönték a személyüket ért bizalmat s a közgyűlés üdvözlése közt elfoglalták hivatalukat.

Zarándy Bertalan Kisgyőrbe lelkészül, Keresztes Jenő Átányba, Boldizsár Zsigmond Dorogmára tanítóúl beerősíttettek; e két utóbbi a hivatalos esküt is letette. Ideiglenes minőségben Máté Gyula ónodi tanitó is megerősíttetett.

Segédlelkészekűl Farkas István volt szénior, Zajdó László, Lengyel József, Radácsy István és Tóth Kálmán sárospataki theol. segédtanár egyházmegyénkbe bekebeleztettek s ez utóbbi kivételével elhelyeztettek.

Majd Bodolay István tanácsbiró, tanügyi bizottsági elnök terjesztette elő nagy gonddal szerkesztett s az iskolai élet minden részletét felölelő jelentését, melyből megemlítendőnek tartom, hogy egyházmegyénk 87 tanítója közűl kitűnő eredményt produkált 33; dicséretet 30; kielégítőt 14; gyengének találtatott 5.

Elvűl kimondatott, hogy az olyan tanító, a kinek az iskolája gyenge, semmiféle segélyre és jótéteményre nem számíthat az egyházmegye részéről.

Ezután az egyes egyházak ügyes-bajos dolgai: építkezési engedélyek, díjlevél megerősítések, adás-vételi szerződések intéztettek el. Egy egyházunkból az egyházi énekkar emelt panaszt, hogy a kántor-tanító nem akarja az énekkart vezetni és tanítani, mert a díjlevélben az nincs: holott eddig — vagy 20 éven át — szó nélkűl vezette és tanította. Ennek az ügynek hatása alatt elhatározta egyházmegyénk, hogy minden kántor-tanítói pályázatban — még ha az illető egyházban addig nem volt is énekkar, — a kötelességek közé bele kell tenni az énekkar tanítását és vezetését. A kérdéses ügyben szintén kötelezte a tanítót az énekkar vezetésére és tanítására.

A tornai egyházmegye az iránt kereste meg egyházmegyénket, hogy miután a tavaszi egyházmegye 1799 előtt a gömörivel és borsodival egy seniorátust alkotott s mivel azokból az időkből minden a tornai egyházmegyét érdeklő okmányok és jegyzőkönyvek az alsó-borsodi egyházmegye levéltárában vannak — azoknak kiadását kéri. Az egyházmegye azonban csak abban az értelemben tartja ezt a kérést teljesíthetőnek, ha a tornai egyházmegye magának lemásoltatja az őt érdeklő okmányokat és jegyzőkönyveket. Annyival is inkább nem lehet azokat kiadni és elvinni, mert az adatok együtt, egy könyvbe vannak bekötve a borsodi tractus többi egyházait illető adatokkal.

Birósági ügy kettő volt; mind a kettőben a lelkész és tanító egymással való torzsalkodása volt a tulajdonképeni oka a fegyelmi megindításának. Minthogy azonban a panaszlott tanítók ellen semmi nagyobb vétség nem volt bizonyítható, mindkét esetben a fegyelmi per megszüntetéssel végződött.

Az őszi egyházkerületi gyűlésre az elnökség mellett papi részről Bodolay István és Szalóczy Pál tanácsbírák és Illyés János főjegyző, világi részről Pappszász Lajos, Mikuleczky István és Deák Gyula főjegyző küldettek ki.

Az egyházmegye eddigi 4 egyházlátogatási járása, tekintettel a helyi viszonyokra és a közlekedési útakra, 5 járásra osztatott. Majd számvevőszéki és gyámintézeti választmányi tagok, közalap kezelő bizottsági tagok és az időszaki tanács tagjai választattak meg s a tavaszi egyházmegyei gyűlés helyéűl Átány tűzetett ki. —s—s.

Templom- s toronyszentelési ünnep Garbócz-Bogdányban.

Nagyszámú résztvevő közönség jelenlétében tartatott meg augusztus 16-án az abauji egyházmegyében levő garbócz-bogdányi egyház templom- s toronyszentelési ünnepélye.

A kicsiny, alig pár száz lelket számláló egyháznak nincsenek dúsgazdag hívei s pártfogói, de az egyszerű nép kebelében annál dúsabban él a vallásos buzgóság és áldozatkészség érzete A millennium évében és alkalmából határozta el az egyház, hogy régi avatag templomát megujítja, kibővíti és tornyot

is emel elibe, egészen ujat, mert bizony eddig az ideig még nem volt tornyuk, mely az útonjáróknak is hirdethette volna, hogy abban a községben református egyház van.

Hét évig gyűjtögették szorgalmasan, csupán csak a maguk erejére támaszkodva, az építéshez szükséges költségeket s végre e tavaszon hozzáfoghattak a nagy munkához. 11,000 koronát kellett ráfordítaniok s hogy e nagy összeget az anyagi javakban nem nagyon bővölködő egyszerű nép a maga körében összegyűjthette s hogy az építkezés a legnagyobb gyorsasággal s mindamellett a legszebb rendben történt: az Kiss Lajos lelkésznek az érdeme, kinek odaadó buzgalma nélkül az eszme valóban nehezen lett volna megvalósítható. Ő vetette fel az eszmét, ő gyűjtött rengeteg fáradtsággal, az ő személyes vezetése mellett ment végbe a munka bámulatos pontossággal s maga a szentelési ünnep is szépen sikerült mozzanataival az ő érdeme.

Az ünnep reggelén gyülekezett a vendégsereg s mikor a hivogató harangszó 10 órakor elhangzott, a papság, élén az egyházmegye esperesével: Révész Kálmán kassai lelkészszel s követve a közel s távol vidékről összegyűlt nagyszámú közönségtől, megindúlt a templomba a 75. dícséret éneklése közben. A gondnok által átnyújtott kulcscsal az esperes megnyitván a templom ajtaját az Atya, Fiú, Szentlélek nevében, átadta a szent helyet a közhasználatnak.

Az ünneplőknek természetesen csak kis része fért be a templomba, a nagy szám kívül maradt a templom előtt. Mikor az elhelyezkedés megtörtént, felhangzott a dícsérő ének, mely után Révész Kálmán esperes magas szárnyalású felavató imában emelte a lelkeket az egek urához. Most Ujj József kázsmári lelkész, egyházmegyei főjegyző lépett a szószékre s fejtegette lendülettel és a tőle megszokott ékesszólással a Krónikák I. könyve XXVIII. részének 20. verse alapján azon alapeszmét, hogy az Úr segedelme, melyet megmutatott az ő házának megépítésében: 1. boldoggá teszi híveit az Istenben vetett hit által, 2. erőssé vallásos érzületében s bátorrá a további küzdelemben. Az ünnepély úrvacsoraosztással volt egybekötve, melyet Idrányi Barna nagy-szalánczi lelkész, egyházmegyei dékán szolgáltatott ki a helybeli lelkész segítségével; 10 pap s nagyszámú hívő vette magához az emlékjegyeket. Végre a templom s toronyépítés történetét, összekötve az egyház multjának rövid ismertetésével, adta elő Kiss Lajos, az egyház lelkésze. Azoknak lelki táplálékáról, akik a templomon kívül maradtak, Erős Károly nádasdi lelkész gondoskodott.

Ünnepély után igazán fényes közebéd volt a vendéglátó lelkész és kedves neje szeretetreméltó szivességéből, hol természetesen ő rájok esett a legtöbb felköszöntés.

Erős Károly,
lelkész.

IRODALOM.

* **Mindenek figyelmébe!** Széki Ákosnak „Az egyházi, papi és tanitói jövedelem szaporitása“ cimü munkája, ajándakozás utján a „Magyar Biblia és Evangéliomi Irat-Terjesztő Társaság“-Alap tulajdonává lett. Ebből kifolyólag, — tekintettel az Alap céljaira s arra, hogy a sajtó általában, mint hasznos műről dicsérettel emlékezett meg annak idején erről a munkáról, — kérjük az egyházak vezetőit, a lelkész, tanár s tanitó urakat, továbbá egyházaink minden rendű és rangú tagjait, szíveskedjenek ezt a művet megrendelés, terjesztés és ajánlás útján pártfogásba venni. Megrendelhető Hornyánszky Viktor könyvkiadónál Budapesten. Ára 1 kor. 20 fillér.

* **Értesítés és kérelem** Mindazon lelkésztársaimat, kiket Bersiernek magyar nyelven megjelenendő Egyházi beszédei közelebbről érdekelnek: tisztelettel értesítem, hogy a nevezett mű I. kötetét, f, szept. hó 1-én sajtó alá adtam: tudatom továbbá, hogy a nyomdászszal kötött szerződésem lehetővé teszi, hogy előfizetéseket, illetve megrendeléseket f. év október 1-ig elfogadhatok. A kik tehát portómentes küldéssel, közvetlen tőlem akarják e művet megszerezni: a 4 korona előfizetési díjat a mondott határidőn belől sziveskedjenek hozzám juttatni. Tisza-Valk (u. p. Borsod-Ivánka) 1903. szept. 5-én. Szalóczy Pál ev. ref. lelkész, egyházmegyei tanácsbiró.

* **Megrendelésre kérés.** Keresztyén Evangyelista lapunk ez évben megjelent összes számaiban jelent meg tőlem egy-egy egyházi beszéd. E beszédeket én, mint az előző évben is — összesen 20 drb — egy kötetben kiadom. Ára 2 korona. Kérem azokat, kik megszerezni óhajtják, tudassák ezt velem, hogy a nyomatandó példányok számát meghatározhassam. *Szalay I.* nagybecskereki ev. ref. lelkész.

* **Sänger:** *Kants Lehre vom Glauben.* Leipzig 1903. XVIII. + 170. 8°. 3 Márka. Egy a theologusokat és bölcsészeket egyformán érdeklő munka ez, a melyet a Halle-Wittenbergi egyetem koszorúzott meg. A hit fogalmát természetesen Kant iratai nyomán állapítja meg, a melyek szerint a hit az embernek önmagából szabadon kifejlődő tulajdona, mint az akarat, vagy a tudás.

* **Herrmann:** *Römische und evangelische Sittlichkeit.* III-ik bővitett kiadás. Marburg 1903. IV. + 176. 8°. Ára 2 Márka. Mikor a II-ik kiadás megjelent, vitairattá vált ez a könyvecske, vitatkozik a római kath. Adleff-fal, most nemcsak ezzel a pápás iróval, hanem egy másikkal is vitatkozik, t. i. Mausbach münsteri professorral, úgy, hogy az eredeti könyv háromszoros nagyságúvá lett s így annál behatóbban, részletesebben foglalkozik a római erkölcsi tételekkel, a melyek a tisztaságot megölik vagy legalább is halálosan veszélyeztetik. Tartalmas s nagy haszonnal forgatható vita-irat.

* **Uphues:** *Religiöse Vorträge.* Berlin 1903. 103. 8°. Ára 1·80 Márka. Hat előadást tartalmaz, a melyek a boldogságról és az erkölcsiségről, a keresztyénség által követelt megújhodás megkezdéséről, a vallás kérdéséről, az igazságról, a vallásos erkölcstanról s a keresztyénségről, mint az értékek értékéről szólanak igen hatásosan és a lelkeket megragadólag.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Évmegnyitás a sárospataki főiskolában.** Az 1903/1904-ik évet szeptember 10-ikén nyitotta meg hivatalosan a sárospataki főiskola az igazgató-tanács, tanári kar és a tanuló ifjúság közös istentisztelettel, énekelvén Fövenyessy Bertalan városi orgonista orgona kisérete mellett a 37. dícséretet, imádkozván áhítatos lélekkel *Novák Lajos* főiskolai lelkészszel. Az istentisztelet végeztével *Dr. Székely György*, mint ez évi akadémiai és közigazgató tartott igazgatói megnyitó beszédet, amelyben lelkükre köté az ifjaknak, hogy az alma matert szeressék a maga történelmileg kialakult, folytonosan érvényesülő, minden más iskolák-

tól különböző egyéni sajátságaival, amelyek a hazafiság, a vallásosság, a tudomány, az egyháziasság valódi jellemvonásaiban jelentkeznek. A lelkes beszédet a következő alkalommal hozzuk az elhangzott imádsággal együtt. Az igazgatói megnyitó beszéd után Fejes István algondnok intézett nehány szót az ifjúsághoz, főként arra intvén, hogy a vallásosságnak nemcsak elméleti vallói, hanem gyakorlati megvalósítói is legyenek, mert különben hivatásában sikertelenekké teszik a felekezeti tanintézeteket. Isten áldását kérvén még a tanári karra, felszólítá a székfoglalók megtartására *Dr. Horváth József (Cyrill), Zelles Lajos* és *Deák Géza* tanárokat (Ez utóbbiak neve az előző alkalommal tévedésből maradt ki az évmegnyitói előleges jelentésből). Dr. Horváth székfoglalójának címe: *A Battyáni kodex* s értekezésében irodalomtörténeti tudását, jártasságát, sőt teljes otthonosságát, tárgyszerűséggel feltünő előadását, amely a sallangozástól teljesen ment, annyira igazolá, hogy katedrája nyereségét mindenki megállapítá. Zelles Lajos *I. Rákóczi György és a 30 éves háború* című értekezésének jelentékeny részét olvasta fel vonzó előadással, rokonszenvet keltő modorban és tárgyának minden részletére kiterjeszkedő felfogással, amely rögtön elárulta a kérdésben való teljes tájékozottságát, ami elengedhetlen feltétel épen a történeti ismeretek dolgában, ahol az egymástól legtávolabb eső pontok összehozásának a művészetét kell megmutatni s megvalósítani. Deák Géza értekezése *A magyarosság a festőművészetben* cimet viselte s a magyar nép életére vonatkozó mélyreható megfigyeléseknek, a néplélek természetét igazi mivoltában feltüntető felfogásoknak a legélvezhetőbb modorban való feltárásával annyira megkapta a hallgatóságot, hogy az teljes sajnálattal vette tudomásúl, hogy az idő előrehaladt volta miatt a tanulmánynak jórésze felolvasatlanúl maradt. Jövőre nem lesz célszerűtlen, ha a székfoglaló értekezések tartására vonatkozólag olyan megállapodás jön létre, amely szerint az értekezések teljes egészükben olvastassanak fel s ha esetleg több székfoglaló tanár lenne, mint például most volt, vagy jövőre lesz: ne egy alkalom tűzessék ki, hanem évzáró ünnepélykor is, a februári igazgató-tanács gyűlésekor is, vagy mint most lehetett volna, a kerületi gyűléskor tartassék egy-egy székfoglaló s akkor a tanuló ifjúság is végig hallgathatja az egy-egy felolvasást. A három új tanárt, akik valamennyien kitüntetésnek vették, amint mondották, a főiskolába való jutásukat, Fejes István algondnok szivélyesen üdvözölte s hivatalukba beiktatta. Isten áldása legyen az új hivatalosakon, akik egyuttal elválasztottakúl is szerepeljenek ennek a főiskolának életében, amelynek minden időben nagy szüksége van a tudósokra s igaz kálvinistákra. Az új iskolai év legyen a boldogságnak, a nagy sikereknek esztendeje!

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A *tiszáninneni* ev. ref. egyházkerület elnöksége ***szeptember 29-ikére*** hivta össze az őszi közgyűlést Sárospatakra.

— **Mitrovics Gyula utódja** a debreceni lelkészi hivatalban: *Szele György* bakonszegi lelkész lett, a kit meghívás útján hivott el a debreceni kálvinisták bizalma. Az új lelkész legyen boldog a nagy elől hivatalában!

— **A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiájának tanrendje az 1903—1904-iki iskolai év első felére. A)** ***A vallás- és egyháztudományi szakon:*** 1. **Radácsi György,** rendes tanár, előadja: 1. *Ó szövetségi írámagyarázatúl: A költői iratok válogatott részletei* fordítva és magyarázva, heti 3 órán. 2. *Új-szövetségi írásmagyarázatúl: A pásztori levelek* fordítva és magyarázva, heti 3 órán. 3. *Az ó-szövetségi kánontörténetét*, heti 3 órán. 4. *Ó-szövetségi kánontörténeti szemináriumot* tart heti 1 órán. 2. **Dr. Tüdős István,** rendes tanár, előadja 1. *A ker. erkölcstant*, (történeti rész), heti 3 órán. 2. *A ker. hittant*, heti 3 órán. 3. *A ker. dogmatörténetet*, heti 3 órán. 4. *Apologetikát*, (special coll.) heti 1 órán 3. **Novák Lajos,** rendes tanár, a főiskola lelkésze, ez évi prorector, előadja 1. *Az egyházi szónoklattant*, heti 3 órán. 2. *Az egyházjogtant*, heti 3 órán. 3. *Gyakorlati theol. szemináriumot* tart heti 2 órán. 4. **Rohoska József,** rendes tanár, ez évi prodékán, előadja: 1. *Az új-szövetségi irodalom-történetét*, 2. *A vallásbölcsészetet*, heti 3 órán. 3. *Az ó-szövetségi vallástant*, heti 2 órán. 4. *Az őskeresztyén társadalmat* (spec. coll.), heti 2 órán. 5. **Zoványi Jenő,** rendes tanár, ez évi dékán, előadja: 1. *A ker. egyház-történelemből* a reformáció előtti kort, heti 4 órán. 2. *A magyar protestantismus történelmét*, heti 4 órán. 3. *A ker. theologiai encyklopaediát*, heti 2 órán. **Jegyzet.** A kollegiumi énektanár vezetése alatt, heti 1 órán az énekteremben az egész theol. ifjuság *gyakorlati éneklést* tart. **B)** ***A bölcsészeti szakon:*** 1. **Dr. Székely György,** rendes tanár, ez évi rector professor, előadja 1. *A bölcsészet történetét* (Ó-kor) heti 4 órán. 2. *A philosophia encyklopaediát*, heti 4 órán. 3. *A neveléstant* (didaktika), heti 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanítja heti 2 órán. 2. **Dr. Horváth Cyrill,** rendes tanár, főkönyvtárnok egyetemi magántanár, előadja *A magyar irodalomtörténetet*, heti 4 órán, 3. **Rohoska József** theol. rendes tanár tanitja *Az angol nyelvet*, heti 2 órán. 4. **Dr. Rácz Lajos,** főgimnáziumi igazgató, tanítja *A francia nyelvet*, heti 2 órán. 5. **Dr. Kun Zoltán,** főiskolai orvos előadja *A közegészségtant*, heti 2 órán 6. **Gyulay Károly,** m. kir. gazd. v. tanár előadja *A mezőgazdaságtant* (spec. coll.), heti 2 órán. 7. **Tóth Kálmán,** theol. segédtanár és főiskolai alkönyvtárnok, tanítja 1. *A héber nyelvtant*, heti 4 órán. 2. *Az új-szövetségi görög nyelvet*, heti 2 órán. **C)** ***A jog- és államtudományi szakon:*** 1. **Szánthó Gyula,** a jog- és államtudományok doktora, a római jog ny. r. tanára, ez évi dékán, előadja 1. *A római jogot* (Institutiók), heti 8 órán. 2. *A római örökösödési jogot* (spec. collegium) heti 2 órán 2. **Finkey József,** a jogtudományok doktora, ügyvéd, a peres és perenkivüli eljárás, a váltó és kereskedelmi jog ny. rendes tanára, előadja 1. *A peres- és perenkivüli eljárást*, heti 5 órán. 2. *A kereskedelmi és váltó jogot* heti 6 órán. 3. **Zsindely István,** a jogtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, a jogtörténet és egyházjog ny. r. tanára, ez évi prorektor és dékán előadja: 1. *Az egyházjogot*, heti 7 órán. 2. *A magyar alkotmány- és jogtörténetet*, heti 7 órán. 4. **Finkey Ferenc,** a jogtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, ügyvéd, a jogbölcsészet és büntetőjog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A jogbölcsészetet*, heti 6 órán. 2. *A büntetőjogot* heti 5 órán. 3. *Bevezetés a bünvádi eljárásba* heti 1 órán. 4. *Büntetőjogi szemináriumot* tart heti 1 órán. 5. **Meczner Sándor,** a jogtudományok doktora, ügyvéd, a magyar és osztrák magánjog és a bányajog nyilvános, rendes tanára, előadja: 1. *A magyar magánjogot*, heti 5 órán 2. *Az osztrák magánjogot*, heti 6 órán. 6. **Illyefalvi Vitéz Géza,** a jog- és államtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, ügyvéd, a magyar közigazgatási jog és a statisztika nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A magyar közigazgatási jogot*, heti 5 órán 2. *A legújabb kor történetét*, heti 4 órán 3.

A rendőrségi jogot spec. collegiumot tart heti 1 órán. 7. **Szabó Sándor,** az államtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, a nemzetgazdaság és pénzügytan és a magyar pénzügyi jog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A nemzetgazdaságtant* heti 5 órán. 2. *A magyar pénzügyi jogot*, heti 5 órán. 8. **Dr. Ferenczy Árpád,** a jogtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár a közjog, politika s nemzetközi jog ny. r. tanára, előadja: 1. *A politikát*, heti 5 órán. 2. *A bevezetést a jog- és államtudományokba*, heti 2 órán. 3. *Közjogi practicumot* tart heti 3 órán. 9. **Székely György,** a bölcsészettudományok doktora, akadémiai rendes tanár előadja 1. *A bölcsészet történetét* heti 4 órán. 2. *A philosophiai encyclopaediát* heti 4 órán. 10 **Kun Zoltán,** az összes orvostudományok doktora, főiskolai orvos, előadja a *közegészségtant*, heti 2 órán.

— **Ev. ref. népiskola élén r. kath. vallású tanítónő!** Senki sem hinné, ha nyilvánosan nem állíttatnék. Állítja pedig ezt a Debreceni Prot. Lap 36-ik számában egy *II. Felsővégesi* név alatt iró egyén a *szathmári* ev. ref. felsőleánynevelő intézetnél kapcsolatos ev. ref. népiskolaról, irván ezt: »az intézettel kapcsolatos elemi iskola . . . mentsvára lehetne a kálvinismusnak, a ref. nőnevelésnek, ha *tanítónője nem volna római kathólikus.*« . . . Mit mondjon rá az ember? Tapsoljon a vallási türelem és felvilágodottság nagyságán akkor, mikor ref. tanítónőknek nincs állásuk? . . . Mi nem tudunk tapsolni, hanem szégyenkezünk a szathmári leánynöveldei és a kecskeméti jogakadémiai állapotok felett, mert ez olyan arcúlcsapás mindnyájunkra nézve, a melynek csattanásától visszhangzik az egész ország! A kiknek kedvökre van ez: ám dicsérjék palam et publice, mi szégyenkezünk s ezt mondogatjuk: így ássuk önmagunk a sírt, melybe a kálvinismust, a protestantismust lassan de biztosan eltemetjük! Mondhatjuk, hogy lélek-emelő leleplezésekkel megyünk neki az új iskolai esztendőnek!

— **A francia római kathólikus papok koldus fillérei.** Franciaország tudvalevőleg ellene fordúlt az ultramontánoknak, a kik nemzeti eszmék cégére alatt állam-ellenes tanokat hirdettek s a köztársaságot meg akarják fosztani köztársasági jelleméből. E miatt az állam vizsgálat alá vette a szerzetesi életet s foglalkozást, a minek az lett az eredménye, hogy az u. n. nem engedélyezett szerzeteseknek úti laput kötöttek a talpuk alá, mint olyanoknak, a kik nem végeznek sem Istennek, sem embernek tetsző munkát Ennek következtében a püspökök és plebánusok most attól tartanak, hogy még az a kis fizetés is elvonatik tőlük, a mennyit eddig kaptak, mert hát maguk is látják, hogy rászolgáltak az esetleges büntetésre, miután ők is azokhoz tartoznak, a kikkel szemben csak erőszakos rendszabályok érvényesítésével lehet célhoz jutni. S az a kevés fizetésecske ugyan mennyi lehet? Az érsekek évi fizetése 15 ezer frank kerekszámban, ugyanannyi korona; a püspököké: 10 ezer frank, az elsőrangú plebánusokké 1800 frank, a másodrangúaké 1200 frank és a plebánusok mellett működő desservantoké 900 frank. Ezt a fizetést nevezi a Religióban Dr. Zubriczky Aladár koldus fillérnek, pedig talán nem is annyira koldús fillér az, mint inkább még mindig fényes ellátás azokra nézve, a kik a szegénységgel házalnak és kérkednek. De hát ezzel is port hintenek a világ szemében, a mely olyan könnyen elhiszi különösen Magyarországon azt, hogy a herczeg-primásnak, meg a nagyváradi püspöknek kevés az a sok, a mije van a magyar állam ajándékából, ellenben a prot. püspököknek például az a kevés is sok, a mit a hivek adójából kapnak, vagy valamelyes kegyes adományból. Igy szokott ez lenni s a port hintők bizony boldogúlnak, de tisztesség nélkül.

— **Ultramontán édelgés velünk szemben!** A 35-ik számban adott vezércikkünkre az „Alkotmány“ aug. 27-iki száma a következő *szép* és *felemelő* reflexiót teszi: „*István király-nap után.* I. István király volt olyan magyar, hogy fölér egy Goldberger Samuval vagy Tüdős Istvánnal. Sőt olyan egyetlen magyar volt, a ki eszénél, tudásanál, tekintélyénél fogva a magyar alkotmánynak máig is megingathatatlan alapjait tudta lerakni. És olyan magyar volt, a ki évszázadokra kiterjedően belátta annak föltétlen szükségességét, hogy a nap- és tűzimádás helyébe be kell hoznia az Istenfiának, Jézusnak a vallását a népe közé, mert e nélkül nemzete úgy elvész Európában, akár az avarok, akár a hunok. Ha ez csak egyszerűen hitbeli meggyőződés lett volna, akkor is tiszteletreméltó lenne I. István király emléke. De e mellett ezredévre előrelátó politikai éleslátás is tette nagygyá első királyunkat. *Minden* nemzet megbecsüli a maga nagy törvényhozóit, államalkotóit, vezéreit, nagy királyait s azok emlékét. *Egyedül* a magyar legyen az, a ki István király emlékét csak azért gyalázza meg, mert ez a nagy magyar, ez a nagy magyar ember, ez a halhatatlanul nagy magyar király — római katholikus, mi több: szent volt? Erre a kérdésre *igennel* csak egy Lipótmezőre való veszedelmes őrült felelhet. Vagy ha az ilyen, magát magyarnak hazudó lény nem közveszélyes őrült, akkor ötven botra megérett gonosztevő. A „Sárospataki Lapok“-ban *Tüdős* István dr. éktelenül káromkodik a fölött, hogy immár akadnak protestáns lelkészek is, hívek is, a kik I. István király emléket, törvényben kimondott nemzeti ünnepét megülik. Ezekkel a protestáns lelkészekkel és hívekkel szemben pedig ez a többszörösen tüdőfejünek bizonyított alak úgy gerálja magát, hogy átok alá vet mindenkit a ki nem olyan — buta és türelmetlen, mint ő.« Milyen édeskés édelgés ez!

— **A kassai Rákóczi-ereklye-kiállításhoz,** mely szeptember hó 20 án zárúl, kedvezményes menettérti vasuti jegyek használhatók 33% engedménynyel. Igazolványokat *díjmentesen* küld 10 filléres bélyeg beküldése ellenében a Rákóczi-ereklye-kiállítás elszállásoló bizottsága kassa.

— **Szilágyi és Diskánt** miskolci gépgyáros cég kitünő borsajtóira, valamint legujabb „Villám“ centrifugalis bogyozó és zúzógépére felhivjuk olvasóink figyelmét Kiemelendők különösen a cég által feltalált és készített „Kincsem“ és „Hegyalja“ borsajtók, nemkülönben a nagy üzemű préseléshez készitett „kettős kosaru“ sajtók, a melyeknél a régi világ fából készitett prése genialisan egyesitve van a modern technika vivmányaival. A sajtó felső része acél, alsó része faszerkezet. Ennélfogva a must sehol sem érintkezik vasrészekkel, hanem csak a fával, a mi a must szinét, izét, zamatját nem befolyásolja. A törkölyt sem kell összevagdalni, hanem kisebb darabokban is könnyen ki lehet venni. Az 1902. évi egri és a pozsonyi II. mezőgazdasági országos kiállitáson a cég borsajtói első díjjal, aranyéremmel lettek kitüntetve. A cég izléses árjegyzékét kivánatra minden érdeklődőnek megküldi. 2—3

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM“
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püs¡ök ur ő méltósága rendkivűl meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon,** a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 5—20

HIRDETÉSEK.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle „*POKLOS*“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett *kölcsön hordókban*, ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót *ráadásul kapja.* Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle *asszú* literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi** *szamorodni*, literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

24—39

Borsajtók.

„**Villám**“ legujabb centrifugalis bogyozó és zúzógép ek

„**Kincsem,**“ „**Hegyalja,**“ „**Könyökszerkezetű,**“ „**Mabilie**“ és „**Aczélorsós**“ a hegyaljai bortelmelők legkedveltebb borsajtói.

Legujabb rendszerű „kettős kosaru sajtók nagy üzemű préseléshez.

Főelőnye: a must sehol sem érintkezik vasrészekkel! Egyszerű kezelés! Óriási erőkifejtés! A törköly egy darabban és könnyen kivehető! Egy ember által könnyen kezelhető! Szőlőzúzók és bogyozók

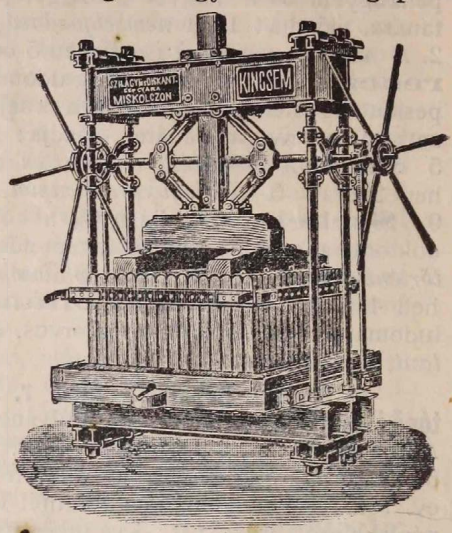

Temesvár 1901. I-ső dij, diszoklevél.
1902. Egri borászati kiállításon I-ső díj: aranyérem és diszoklevél.
1902. Pozsonyi országos gazdasági kiállításon I-ső dij: állami aranyérem.

Árjegyzék ingyen.

Szilágyi és Diskánt gépgyára
Miskolczon.

2—3

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

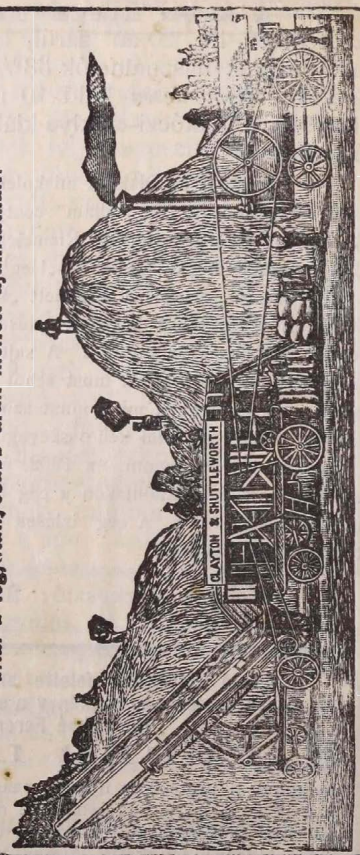

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 literig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztitó-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukorcza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes aczél-ekék,

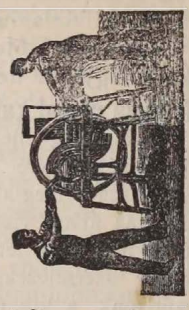

2- és 3-rasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Ferencz József keserűviz

az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **38.** (1135.) **szám.** *Sárospatak, 1903. szeptember 21.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: A magyar protestáns irodalmi társaság nagyváradi vándor-gyűlése előtt — Dr. Székely György: Iskolai év megnyitó beszéd. — Réz László: A nem ev. ref. középiskolákban az ev. ref. hitoktatás ügye. — Révész Kálmán: Rövid válasz Réz László cikkére. — Novák Lajos: Év megnyitó imádság. — Farkas István: Imádság iskolai év kezdetén. — e. j.: Igazgató Tanács ülés. — Ujj József: Az abauji egyházmegye őszi közgyűlése. — Szuhay Benedek: A felső-borsodi egyházmegye őszi közgyűlése. — F. A tornai egyházmegye őszi közgyűlése. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

A magyar protestáns irodalmi társaság nagyváradi vándor-gyűlése előtt.

Pár nap múlva Bihar-ország fővárosában, a leggazdagabb r. kath. püspökség székhelyén: *Nagyváradon* adnak egymásnak találkozót a magyar protestáns irodalmi társaság tagjai közül azok, a kiknek alkalmuk és módjuk van arra, hogy e társasági gyűlésre elmehessenek.

Miért nem megy minden tag? És a mi a legfontosabb kérdés: miért nem lehet ez a nagyváradi gyűlés se, mint a többi sem volt, olyan találkozó, a melyre minden protestáns ember vágyva vágyik?

Két kérdés, a mely feleletre vár, sőt választ követel!

Miért nem megy el minden tag? Azért, mert maga a társaság nem akar ügyelni arra, hogy a tagok vonzását és érdeklődés felkeltését elő kell idéznie. Azért, mert a programmok összeállításánál nem akarnak szakítani sok olyan dologgal, a mely semmiképen sem alkalmas arra, hogy a gyűlés látogatottságát megteremtse. Hol zsúfoltság a programmpontokban, hol üresség, hol a tiszta komolyság, hol a merő költőieskedés kiáltanak felénk, de olyan programm, a melylyel *lehetőleg* kielégíttetnék minden vágy, vagy követelmény, talán csak a miskolci gyűlésen volt még eddigelé, a hol túltengést se láttunk, de hiányt sem tapasztaltunk, legfölebb csak az volt a baj, hogy a báró Prónay Dezső nagyfontosságú felolvasása surlódás támasztására szolgálhatott volna alapúl, szerencsére ez a következmény elmaradt s az egész miskolci gyűlésről általában az elismerés hangján szólhatunk. Ez a programm összeállítás kétségkívül nehéz és kényes feladat, de hát a vezetőségnek a visszautasítgatások dacára is ugy-e bizony mégis csak kell gondoskodnia a programmról? Hát az ilyen módon való programm összeállításban is kell azonban valamely tervszerűségnek jelentkeznie, a melylyel a tagokat meg lehessen nyerni, hogy közelről és távolról egybe seregeljenek s bizonyságot tegyenek arról, hogy a társaságnak méltó tagjai, a kik nem irtóznak a tagságról való nyílt tüntetéstől sem! Az egyes helyi körülményeknek a jelentőségét is meg tudom érteni, de hogy például a helyieket megnyerjük, igen különös eljárásnak tartom, ha a politikai állapotok a mérték-adók, vagy egyéni hiúságok az eljárást mozgatók.

A nagy-váradi gyűlés programmja, a mint jeleztük is, sokat ígérő. De hát kicsoda nem látja be azt, hogy a társaság tagjainak sorából önként támadhat bárkinek is az a megjegyzése: hiszen gróf Tisza Istvánt nem Nagyváradon kellett volna szerepeltetni, hanem akár Pozsonyban, akár Miskolcon, mert hiszen őt Nagyvárad is, Biharország is ismeri, de sem Bécsnek szomszédjában lakó protestáns testvéreink, sem a kuruc tiszáninneniek és tiszaiak nem ismerik, a kik pedig vannak olyanok, mint a nagyváradiak és biharmegyeiek, a kiknek kedvéért gróf Tisza István ime a felolvasó asztalhoz ül. Aztán a Ballagi Géza dr. felolvasása, a ki innen a Tiszáninnenről való szellemnek lehet esetleg igen kiváló képviselője, vajjon nem elegendő lehetett volna-é arra, hogy az egyházat érdeklő politikai s társadalmi kérdéssel foglalkoztassa a gyűlést?

Nem akarok én ezekkel semmiféle hangulatot teremteni, hanem az a célom, hogy ez az én odavetett megjegyzésem eszméltesse a vezetőséget abban az irányban, a melyben haladva, a

nagyobb érdeklődést előidézhetné. Az meg ismételten is szóba hozandó, hogy a lelkészek, mint felolvasók mellőzése jövőre egyáltalán ne történjék meg, hanem a protestáns paritás elve győzedelmeskedjék. hogy ezzel is előmozditsuk a vonzást, a melynek az is útjában állhat, ha valaki például ezt a megjegyzést tenné a nagyváradi programmra: ejh! minek menjek én oda, mikor ott csak politikusok s világiak olvasnak s talán épen olyanok, a kik még egyetlen vándor gyűlésen sem méltatták a társaságot arra, hogy megjelenésükkel emeljék a gyűlés fényét!

Teljesen méltányolom én a magam részéről azt a nagy buzgóságot, a melyet a társaság vezetősége kifejt, de minden méltánylás mellett is kötelességem elmondani mindazt, a mit az első kérdés válasza gyanánt bárki is elgondolhat, a mikor arról van szó, hogy a gyűlések vonzó voltát emeljük s mindazt megpróbáljuk, a mivel a tagok érdeklődését fokozhatjuk.

A legmagasabbra csigázott érdeklődésnek volna a bizonysága aztán az, ha a társasági gyűlések minden protestáns emberre nézve ünnepnapokká válnának s így az, a mit az Erdélyi Protestáns Lap említett annak idején, a Protestánten-tag eszméje vonúlna felszínre, a melynek jelentőségét csak az nem értheti meg, a ki nem érti a protestántismust.

Ha a nagyváradi vándor-gyűlés protestánsok napja lenne, akkor az ünnepély a közgyűlésen is és a dísz-ülésen is abban domborodnék ki, hogy az egész magyar protestáns világ a leghatározottabban s a legkétségbevonhatlanabbúl mutatná meg szóval és tettel protestáns voltát, a mely tiltakozás lenne minden ellen, a mi a római egyház részéről hit, vallás, erkölcs, tudomány, társadalom stb. szempontjából a józan ész és a szent-írás ellen nagy erővel hajtatik végre s egyúttal az életben mindannak megvalósítását hirdetné, a mivel a római vallás és egyház legyőzését lehet biztosítani. Dehát ám tessék elgondolni bárkinek is: ebben az értelemben hol van a megnyugtató, a kielégitő ígéret, vagy kilátás? Sehol. Hiszen még a kerületi gyűlések alkalmával is a lágymelegség, a határozatlanság uralkodik, a limonádés beszédek járják s a vége az, hogy önmagunk ássuk meg a sírt a protestáns egyház eltemetésére.

Valljunk már egyszer szint összesen és egyenként! A protestáns irodalmi társaság nagyváradi gyűlését tegyük nevezetessé az által, hogy beszéddel és tettel indítsuk meg az ellenfél ellen való tiltakozást és munkát. Hiszen Nagyváradon hangzott el az a kijelentés: a protestántismus csak vergődés az evolutionalisták tanítása szerint, a melynek vissza kell térnie a római felfogás alapján a papismusba! Erre a 13 évvel ezelőtt elhangzott kijelentésre legyen hely és időszerű válasz az, a mit jeleztem, hogy a Szmrecsányi püspöki beiktatásának hadd legyen meg a protestáns előjátéka is!

Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

Dr. Székely György sárospataki akad. és közigazgató évmegnyitó beszéde.

Nemes tanúló ifjuság!

Miként a nagy természet életében a nappal és az éjszaka, a nyár és a tél, a vetés és az aratás, akként váltakoznak az emberi életben is, a munka és a pihenés, az erőgyűjtés és az erő felhasználás, vetés és aratás, élet és halál, kezdet és vég egyaránt. A mostani ünnepélyes pillanat is nemcsak pontot képez általában az idő végtelen tengerében, hanem forduló pontot különösen a mi egyéni életünk körében. A mai nappal véget ér a pihenés, az erőgyűjtés, a szünidők szaka az iskolák, tanintézetek életében; kezdődik ismét a munka, az új élet, az új vetés, tanárok és tanulók vállvetett és együttes működése az emberi miveltség mezején s nem csoda, ha ilyen ünnepélyes pillanatban különféle érzelmek és gondolatok hozzák szivünket gyorsabb lüktetésbe. Nemes tanuló ifjak! Mit érne nekünk most az, ha elmerengenénk az elmúlt szünidő örömein, ha visszaóhajtanánk azt, a mi úgy sem jő soha többé vissza: e helyett önöket szívem egész hevével üdvözölve e százados főiskola falai között, engedjék meg, hogy a jövőre nézve adjak némi tanácsokat, közöljek nehányat azon gondolatok közül, melyek lelkemet ebben a pillanatban elfoglalják.

Szólani fogok első sorban a sárospataki *főiskola Énjéről*, egyéniségéről, vagy ha úgy tetszik a *szelleméről*, a mint az a multban kifejlődött s azután arról, hogy mire kötelezi önöket, tanuló ifjakat a sárospataki főiskola szelleme s e szellemnek képviselői a tanári kar.

Érzem, hogy e kérdés, e tétel nagyon sokoldalú s ennek részletes kifejtése több időt is igénylene, mint a mennyi nekem most rendelkezésemre áll, azért nem is igérhetem, hogy e thémát minden részletében, egész tartalmában és összes vonatkozásában kifejtem.

* * *

Azt mondtam, hogy a sárospataki főiskola Énjéről, egyéniségéről óhajtok beszélni. Lehetnek sokan, kik ezt hallva, kétkedve rázzák fejüket s azt gondolják, hogy először is az iskola nem lehet szerves egész, mint a hogy azt az individualitásnak, az egyéniségnek fogalma jelenti, másodszor nincs külön egyénisége, külön kharaktere, ismertető jegye, olyan iskola, mint más iskola, céljai és eszközei ugyanazok, mint más tanintézeteké. Azt mondják, hogy a sárospataki főiskolának is, mint minden tanintézetnek, az a célja, hogy egyrészt a *magyar nép kulturalis gondolat és érzelemkincsét átadva* a következő nemzedéknek, azt megőrizze s tőle telhetőleg ujakkal gazdagítsa; másrészt olyan szakembereket képezzen a társadalomnak, a milyenekre annak valóban szüksége van; azt mondják, hogy a sárospataki főiskolának is ugyanaz a tanrendje, mint az állami intézeteknek s itt is ugyanazon módszer

szerint tanítanak, mint bárhol az egész ország egyéb tanintézeteiben.

Azoknak, a kik így gondolkoznak, lehet némi igazuk akkor, ha az iskolákat általában csak mint *tanító, mint kizárólag értelemfejlesztő intézményeket* fogjuk fel. *Es ez a felfogás meglehetősen el is van terjedve s innen van aztán az,* hogy manapság ez a felfogás egész intézeteket is áthatott s *hogy tényleg igen sok iskola tisztán tanító intézet s annak tanárai és igazgatói is az értelemfejlesztésével, a tanítással teljesen megoldottnak tekintik feladatukat, hivatásukat.*

Ezt a felfogást nem lehet alkalmazni a sárospataki főiskolára. A sárospataki főiskola évszázados multjában bizonyos hagyományos felfogás fejlődött ki és az nemzedékről-nemzedékre öröklődött s ennek legfőbb eleme az, hogy a sárospataki főiskola nemcsak tanító, hanem egyúttal nevelő intézet is s annak munkakörében, hivatásában egyenlő súly esik a tanításra és nevelésre egyaránt. Bár a tanítást a neveléstől teljesen elválasztani aligha lehet.

Ebből következik, hogy még sem annyira a tanításban, a tantárgyakban és a tanítás módszerében kell tehát keresnünk azokat az elemeket, tényezőket, sajátságokat, melyek a sárospataki főiskola egyéniségét teszik, mint inkább a nevelés szellemében, azon érzelmek sajátságában vagy fokában, a melyeket felkelteni, ébrentartani, ápolni a sárospataki főiskola egyik legfőbb feladatának ismer.

* * *

Nemes tanuló ifjúság!

Sohasem szabad felednünk, hogy a sárospataki főiskola tulajdonképen a maga létét, existentiáját, a Rákócziaknak és a Rákóczi György fenkölt lelkű nejének, Lorántffy Zsuzsánnának köszönheti. Ott van a Rákócziaknak, a Bethleneknek példája, kik éltek a hazaszeretet szent tüzétől, hazájukért mindent készek voltak áldozni: vagyont, nyugalmat, családi boldogságot és életet. Csoda-e, hogy a sárospataki főiskola egyéniségében talán erősebben fejlődött ki, mint más tanintézeteknél az önzetlen hazaszeretet érzelme, a hazáért való élésnek és önfeláldozásnak készsége és hagyománya.

Azonban nincsenek mindig háborús idők, nem mindig nyílik alkalom a hazaszeretet érzelmének csattanós nyilvánulására. A hazáért azonban élni is kell tudni. Hogyan kell nekünk a hazáért élni! Ott van a példa Lorántffy Zsuzsánna másik, kisebbik fia, Rákóczy Zsigmond. Mily megható ennek rövid élete! Míg atyja és batyja a fegyvert forgatják, ő elvonúlva könyveit búvárolja s lelke tudományos és erkölcsi kiképzésének szenteli minden idejét és erejét. Csoda-é, ha aztán a sárospataki főiskolában nemzedékről-nemzedékre öröklődik a tudomány szeretete, az önálló és független tudományos kutatás vágya. A tudomány szeretete és az önálló tudományos kutatás vágya is a sárospataki főiskola egyéniségének egyik tényezőjét, alkotó elemét képezi.

Hát azt kell-e bővebben magyaráznom, hogy e vonásokhoz kapcsolódik a mély vallásosság és a puritán erkölcsiség? Sohasem volna szabad felednünk, hogy a sárospataki főiskola nemcsak tanító, értelemfejlesztő iskola, hanem egyúttal vallás-erkölcsi intézmény is. Nálunk Magyarországon is sok iskola van már, a mely e szempontra alig látszik némi súlyt fektetni s tényleg az a nézet, a mely a reformáció korában oly erős volt, hogy az iskola az egyház veteményes kertje, hogy az iskola és egyház ha nem egy és ugyanazon intézmény is, mégis ikertestvérek, céljaik és hivatásuk sok tekintetben egyeznek, mintha halványodnék s lassanként kialudnék a köztudatban. Ez a — hogy úgy mondjam — elvilágiasodott felfogás némely állami intézetben abban is nyilvánúl, hogy a vallásnak, mint tantárgynak tanításával vajmi keveset törődnek, egészen rábízzák és kiszolgáltatják azt a hitoktatóknak; ez a felfogás abban is nyilvánúl, hogy például tankönyveknek hivatalos, az állam által eszközölt birálatánál tisztán csak az a szempont uralkodik, nem tartalmaz-é az illető tankönyv államellenes tanokat, de hogy nem tartalmaz-é egyházellenes tanokat, olyan tanokat, melyek a felekezetek közötti békét, egyetértést megzavarják, ezzel egyáltalában nem, vagy vajmi keveset törődnek. Ezzel szemben a sárospataki főiskola egyéniségéhez, értékes hagyományához tartozik az, hogy itt e falak között vallásunk alapítójának azon intelmét, hogy add meg a császárnak, a mi a császáré, de Istennek is, a mivel neki tartozol, mindig megszívlelték s itt mindig oltárt gyújtottak nemcsak a tudománynak, hanem a vallásnak és erkölcsnek is egyaránt.

Nemes tanuló ifjúság! Ime csak néhány vonását említettem a sárospataki főiskola egyéniségének, szellemének, melyben az némileg különbözik más rokon tanintézetektől, de az én mostani célomhoz képest ennyi is elegendő. Szálljunk most már magunkba ez iskolai év elején, az új élet, az új vetés kezdetén; tegyük kezünket szívünkre és vizsgáljuk meg vajjon úgy éltünk-é eddig, a mint azt a sárospataki főiskola, a mi alma materünk, tőlünk joggal megkövetelheti?! Elég jó hazafiak, a tudományos kutatás terén elég serény, elég buzgó tudósok vagy kutatók voltunk-e? Elég egyháziasak voltunk-é, eléggé erkölcsösök voltunk-é, a mint azt őseink puritánismusa s a pataki főiskola hagyományai tőlünk megkövetelik?!

De én — mint mondtam — nem akarok a közel multtal foglalkozni, hanem engedjék meg — nemes tanuló ifjúság — hogy a jövőre nézve ez alkalommal csak kettőt kössek szívükre; két kötelességet, a melynek szigorú mértékben való teljesítését joggal megvártatja önöktől a sárospataki főiskola szelleme és ennek kifejezője: a tanári kar. Ez a kettő a tudomány és az erkölcs, a tudománynak a mívelése s erkölcsi életnek a folytatása. Önöknek, mint tanulóknak, legfőbb, sőt egyetlen kötelességük a tanulás. Az ifjúi lélek könnyebben is felveszi az új eszméket s az ifjú korban külsőleg is akadálytalanabbúl mehet végbe a tanulás. Az önök idejét még nem veszik igénybe a család-táplálás nehéz gondjai, a férfikor küzdelmei és viharai; mindent, de mindent lelkük mivelésére, tudományos kiképzésre fordíthatnak. Ne gondolják, hogy a felhagyott lecke megtanúlásával, vagy könyv nélkül való elmondásával megtették kötelességüket. Az iskolai órán kívül, de az iskola körében való önálló buvárkodás, tanúlmányozás a sárospataki főiskola ifjúságának értékes hagyományához tartozik. S itt erre van elég alkalom. S az is kivánatos, hogy a tanuló ifjak az irodalom terén épúgy a költői, mint a tudományos irodalom terén is próbálkozzanak és tegyenek komolyabb kísérleteket, mert ez is hagyományos szokás a sárospataki főiskolában, melyet kár volna kiveszni engednünk. Az önképzésre jó alkalom az akadémiai pályázatok, az önképzőkörök és egyletek, melyek Szemere Miklóst, Tompa Mihályt stb. láttak tagjaik sorában!! De az utóbbi években az akadémiai irodalmi társulat körében mintha mesterségesen kellett volna az életet élesztgetni és bizony sokszor akadémiai pályázataink sem voltak teljes mértékben kielégitők.

*

A tudomány és tudományos irodalom mellett a jó erkölcs ügyét is szívökre kell kötnöm nemes tanuló ifjak. Az érzéki élvezetek hajhászása, korcsmák és kávéházak látogatása nem fér össze a sárospataki főiskola szellemével. Nemes jellemű, szigorú lelkiismeretű s a valódi érdeket felismerni és megbecsülni tudó egyéneket nevelni volt a sárospataki főiskola tanári karának nemes ambitiója, s az ma is. Nem külsőségekkel csillogni, a hiúság vásárán áldozni, a közélet mezején idő előtt szerepelgetni, a látszat lidércfényére kell törekedni az igazi pataki deáknak, hanem tanulni, a lelkét belső jó tulajdonságokkal felékesíteni, jó hazafinak, tudósnak, egyháziasnak és szigorú erkölcsűnek kell lenni annak a tanulónak, a ki elmondhatja magáról, hogy megértette azt, hogy miben áll a sárospataki főiskolának az egyénisége és szelleme, a ki elmondhatja, hogy nemcsak megértette, hanem meg is valósította azokat, miket e szellem tőle megkíván.

Még egyszer üdvözölve önöket, — nemes tanuló ifjúság — az 1903—4 iskolai évet megnyitottnak nyilvánítom.

A nem ev. ref. középfokú iskolákban az ev. ref. hitoktatás ügye.

(Folyt. és vége.)

Az egyházkerületi tanügyi bizottság oly szerves, testületi és zsinati Törvényeinkben gyökerező intézménye (Zsinati Törvények 50. §. g) pont) magának az egyházkerületnek, mint közigazgatási, birósági és nevelés-oktatási hatóságnak, melynek — tudomásom és felfogásom szerint — hivatása: a nevelés-oktatás ügy *összes*, a kerület hatáskörébe tartozó *ágaiban* szakvéleményt adni, az ellenőrzést gyakorolni, s ha a szükség úgy kívánja, javaslatokat is előterjeszteni. Hogy miként teljesiti e bizottság ma hivatását, nem tartom szükségesnek itt szóvá tenni. Csak azon véleményemnek, sőt meggyőződésemnek adok kifejezést, hogy *a nem ev. ref. felekezeti középfokú intézetekben tanuló ev. ref. vallású tanulók hitoktatás-ügyét az egyházkerületi tanügyi bizottság hatáskörébe kell utalni*, mert érvényben levő egyházi törvényeink keretébe egyedül ez az intézkedés illik be.

Ha talán a *bizottság* mai szervezete nem egészen olyan, mely sikeresen felelhetne meg ennek az új munkakörnek: ez nem azt kívánja, hogy negligáljuk e bizottságot, hanem igenis azt, hogy reformáljuk (a törvény is megengedi,) tegyük alkalmassá az új munkakör végzésére is.

Különben is nagyon megváltozott a legutóbbi 10 év alatt egyházi és iskolai állapotunk. Hogy csak iskoláinkról szóljak, az államsegélyek és államivá lételek által sajátosan szoros viszonyba jutottunk az állammal; a hitoktatás-ügy, épen e sajátos viszonynál fogva — szelleme, iránya és a díjazás szempontjából — kell, hogy egy külön ágát képezze a nevelés-oktatás ügyének. Ugy, hogy ma a következő nevelés-oktatási ágak kívánnak körültekintő, gondos munkát magától a kerülettől: a) ev. ref. felekezeti középfokú iskolák tanulmányi és anyagi ügyei; b) nem ev. ref. felekezetű középfokú iskolák hitoktatás-ügye (tanúlmányi és díjazás ügy); c) ev. ref. államsegélyes és nem államsegélyes elemi iskolák tanúlmányi és anyagi ügye; d) *nem* ev. ref. felekezetű elemi iskolák hitoktatás-ügye (tanúlmányi és díjazás-ügy). Ezeknélfogva a tanügyi bizottság hivatás- és hatáskörét is általában reformálni kell.

Még pedig a reformálást — egyelőre csak *átmenetileg* — úgy gondolnám megvalósitani, hogy csoportositttatnának az előbb jelzett módon a változott viszonyoknál fogva a kerület hatáskörébe utalt nevelés-oktatási ügyek; mindenik csoportra nézve a tanügyi bizottság hatásköre körüliratnék; s mindenik csoporthoz egy szakelőadó választatnék a kerületi közgyűlés által a mai *egy* előadó helyébe. *Igy volna egy szakelőadója a szóban levő hitoktatás-ügynek is.*

A tanügyi bizottság ily reformálása után volna e bizottság az egyházkerületi közgyűlés által megbizandó, hogy a *Révész Kálmán* úr által az 1902. évi tavaszi egyházkerületi gyűlésre beadott indítványa (lásd 1902. évi tavaszi gyűlés jegyzőkönyvének 77-ik pontját) szellemében szerezzen be adatokat s az ellenőrzésre, a leendő egyöntetű eljárásra nézve tegyen javaslatot.

Az adatok beszerzésénél figyelembe veendőnek tartom *mindazon nem ev. ref. felekezetű középfokú iskolákat (fi és nő), melyek egyházkerületünk területén vannak*, tehát azokat is, melyekben ez idő szerint még nem történik semmiféle gondoskodás a hitvallásunk szerinti hitoktatásról, tehát azokat is, melyekről említés sincs a R. K úr táblázatos kimutatásában. A javaslat a mai tényleges állapot ellenőrzésének módján kivül terjeszkedjék ki a jövő fejlesztésre vonatkozólag is. A szóban levő ügy ily módon való rendezését tartom egyedül egyházi szervezetünkbe beillőnek. A R. K. úr által proponált eljárás a történeti fejlődés folyamán előállt s iskolai életünknek a legutóbbi időben történt nagymérvű átváltoztatásáig kitünően be is vált szervezetnek elsorvasztására vezet, a mi pedig cél nem lehet.

Jelen dolgozatom folyamán kiemeltem mintegy, hogy a tanügyi bizottság reformálását most csak *átmeneti* reformálásnak gondolnám. Következni kellene most természetesen annak, hogy miként gondolom majd a *végleges* reformálást. Minthogy azonban jelenleg első sorban és főként a cimben jelzett hitoktatás-ügyre vonatkozó intézkedésről van szó, mely ügy pedig haladék nélkül való intézkedést kiván; s minthogy az itt vázolt u. n. átmeneti reformálást a változott viszonyok elodázhatatlanúl sürgetik; végre minthogy a gondolatom szerinti végleges reformálást előbb úgy is elő kell készíteni s ez időt kíván: ennélfogva erről, az u. n. végleges reformálásról gondolataimat alkalomadtán külön dolgozat keretében fogom elmondani. Most az eddig elmondottak alapján a következő indítványszerű előterjesztést intézem a főtiszt. egyházkerületi közgyülésnek a szóban levő hitoktatók ügye s általában a tanügy iránt érdeklődő tagjaihoz:

1. Méltóztassék a főtiszt. egyházkerületi közgyülésnek a tavaszi egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyvének 21-ik pontját — a határozat a) és b) pontjainak kivételével — a ponthoz csatolt táblázatos kimutatással egyetemben, az egyházkerületi tanügyi bizottsághoz áttenni oly utasitással, hogy az e pontban levő adatok felhasználása és új adatok beszerzése után, a legközelebbi tavaszi egyházkerületi gyűlésre adjon javaslatot a nem felekezetünkhöz tartozó középfokú tanintézetekbe járó ev. ref. vallású növendékek hitoktatás-ügyének rendezésére és ellenőrzésére vonatkozólag, *oly irányban, hogy ez ügy kezelése a tanügyi bizottság hivatás- és hatáskörében fog maradni.*

2. Méltóztassék a főtiszt. egyházkerületi közgyülésnek az egyházkerületi tanügyi bizottság hivatás- és hatáskörét bővíteni a fentebb jelzett ügycsoportok megjelölésével.

3. Méltóztassék ennek megfelelőleg szervezetét is reformálni aként, hogy a mai bizottsági előadó helyett 4 szakelőadó választassék, *kik közül egy a szóban levő hitoktatás szolgálatában álljon.*

A szóban levő hitoktatás-ügyet magyar ref. egyházunk történeti alapon kifejlődött szellemének és szervezetének megfelelőleg — és hogy gyakorlati eredmény is legyen! — csak igy gondolom megoldhatónak és rendezhetőnek. Réz László.

Rövid válasz Réz László cikkére.

Módot nyervén arra, hogy már most megtehessem a fentebbi cikkre felvilágosító megjegyzéseimet, azokat a következőkben adom elő:

Ha valaki alaposan és komolyan fogott e kérdés tanulmányozásához, lehetetlen volt észre nem vennie, hogy a f. évi tavaszi közgyűlés jegyzőkönyvének 21. számából, az én nagyterjedelmű s az ügy minden oldalát felölelő ***jelentésem egészen kimaradt*** s helyébe a szabályrendelet-javaslat iktattatott be.

A fenforgó kérdések komoly és alapos tárgyalása tehát csakis akkor vált volna lehetővé, mikor ez a jelentés a Sárospataki Lapokban megjelenik.

Réz László tiszttársam azonban más véleménynyel volt, vitézül kiugratott a porondra s kimondá munkálataimra, hogy *azokkal nincs megelégedve.*

Az egyéni ízlést feltétlenül tisztelem; csak azt jegyzem meg, hogy az egyházkerületi közgyűlés a „kimerítő szakszerű s nagy utánjárást igénylő terjedelmes jelentésért és munkálatért elösmerését és szives köszönetét nyilvánította.“ Ezzel szemben a R. L. ur elégedetlensége *reám nézve* egyáltalában nem kellemetlen. Lássuk azonban a részleges kifogásokat.

A *táblázatos kimutatás* hibás, mert

1., a dobsinai polg. fiu és polg. leányiskoláknál a használt tankönyvek fel vannak cserélve. Erre vonatkozólag csak annyit, hogy a táblázatban szóról-szóra az van, amit R. L. úr nekem a kérdő-íveken sajátkezűleg bejelentett: *ha tehát csakugyan fel vannak a használt tankönyvek cserélve, azért egyedül és kizárólag R. L. urat illeti a felelősség.*

2. Eperjesen az ág. evangelikusoknak tanító- és az államnak tanítónő-képezdéje van és nem megfordítva. Szent igaz; kéziratomban helyesen is van; hogy aztán a nyomtatásban ugy ez a két tétel, mint a miskolci hitoktatók díjazásának forrása (egyházkerület — *egyház* helyett) hibásan jelent meg, azért egyedül a szedő és korrektor felelős.

Azonban nemcsak hibás, de hiányos is a kimutatás R. L. úr szerint, mert csak azokat az intézeteket vette számba, melyekben a hitoktatás már tényleg gyakoroltatik.

Ha egy kicsit utána néz R. L. ur a dolognak, már az 1902. évi tavaszi közgyűlés jegyzőkönyvének 77. számából megláthatja, hogy én már ekkor ***68*** középfokú tanintézetről beszéltem; azt is higyje el nekem, hogy a mostani tavaszi közgyűlésre beadott, de a jegyzőkönyvből kimaradt jelentésemben, egytől-egyig felsoroltam a kerületünk területén levő összes középfokú tanintézeteket (jóval többet, mint amennyit R. L. ur ösmer és felsorol), sőt még azt is teljesen megindokoltam, hogy *ez alkalommal* miért kellett *csak* azokra a tanintézetekre szorítkoznom, melyekben a hitoktatás már most tényleg gyakoroltatik; úgy tavaszi, mint mostani jelentéseim azonban, mindig és feltétlenül az ***összes*** középfokú tanintézetek hitoktatásának egységes felügyeletéről és rendezéséről beszélnek.

Ennyit tehát a hibás kimutatásról és a fél munkáról.

A mi végre a *szabályrendelet javaslatot* illeti, az egyházkerület már 1902. tavaszi 77. számú határozatában kimondotta, hogy az *előadói* állás szervezését szükségesnek tartja, ennélfogva R. L. úr aligha el nem késett azzal az indítványával, hogy az egész kérdést az átalakítandó ker. tanügyi bizottság keretében kell megoldani. Ez az indítvány, ha elfogadtatnék, legfeljebb arra lenne jó, hogy az ügy rendezését ismét évekre elodázza; mert általánosan ösmeretes, hogy ha valamely kérdés megoldását el akarjuk halogatni vagy épen el is altatni, akkor bizottságot küldünk ki annak tanúlmányozására és megfontolására.

Mindezeknél fogva, a szabályrendelet-javaslat ellen emelt kifogásoknak csakis egyetlen pontjára felelek, bárha mindenikre lehetne nagyon is indokolt megjegyzésem; javaslatom általános és részleges indokolását azonban a kerületi közgyűlésre tartom fenn.

Nem érti R. L. ur a 4. §. intentióját, mely szerint „a hitoktatási felügyelő hitoktatói tisztet állandóan nem, csakis időközileg és szükség esetén teljesithet.“ Pedig igen világos a dolog: *senki önmagának felügyelője és ellenőre nem lehet;* a hitoktatási felügyelő állandóan, azaz csak egy egész iskolai éven át is, hitoktatói tisztet nem végezhet, hanem csak időközileg vagy szükségből, ha t. i. hitoktatást végző káplánja megbetegszik, vagy a kápláni állás időközileg be nem tölthető. A ki hitoktatási felügyelő lesz, mondjon le a hitoktatásról, melyre nézve nem az a kérdés, hogy *jogilag*, hanem az, hogy *tényleg* ki teljesíti.

Lehetne még sok szavam a „copf“ és „vaskalap“ emlegetéséhez, de hát nem tárgyalom ezt bővebben; a ki engem ismer, tudja, hogy sem a copfnak, sem a vaskalapnak barátja nem vagyok s ha valaki mégis ezeket látja valamely munkálatomban vagy tettemben, az önkéntelenül Phaedrus azon meséjét juttatja eszembe, amelyben a békák panaszolkodnak a gólya-királyra.

Végezetre pedig a szerkesztő urat egész bizalommal és nyilvánosan kérem, legyen szíves az én jelentésemet — mely a jegyzőkönyvből kimaradt — az illető helyről megszerezni és közölni, hogy R. L. ur után hasonló, felesleges kellemetlenségeknek jövőre senki se legyen kitétetve.*

Révész Kálmán.

TÁRCA.

Imádság az iskolai esztendő elején.

— 1903. —

Gondviselő Felség! Jó Istenünk, Atyánk! Benned vetett erős hittel, tántorgás nélküli bizalommal fordúlunk hozzád e reggeli órán hálaadásunkkal és könyörgésünkkel. Hálánk átöleli a múltat és jelent, a melyeknek halmazatán oly fényesen ragyog gondviselő szereteted, mint a hajnalszűlte harmatcsepp a virágokon; könyörgésünk pedig jövőnkért esdekel, a bizonytalanért, melynek homályain csupán óhajtott kegyelmed sugárai derengnek át, mint éjjeli felhők mögül a szende csillagok.

Óh, jó Atyánk, mily szép a múlt, melyet intézetünk küzdve és szenvedve, imádkozva és dolgozva a te gondviselésed szárnyai alatt megfutott! Szép, azokért is, a kiket ennek élére vezérekül állítottál, a kik által ezt a főiskolát felvirágoztattad, nyereségről nyereségre vezérelted, a kik mindörökre dicsekedéseink és édes, mert jogos büszkeségeink; óh, de még szebb te éretted, a ki szárnyaiddal takargattad, sorsát irányoztad, a ki minden voltál mindenekben s egyik nagy bizonyság mellé más meg más bizonyságát állítád gondviselésednek!

De biztató, Atyánk, a jelen is, mert irántunk való nagy szerelmed ismét általhozta főiskolánkat egy új év reggelére, a

* Mihelyt hozzájutunk azonnal közöljük. Szerk.

melyet most megnövekedett sereggel, új és tettre kész erőkkel köszönthetünk. Ime, itt állnak előtted kipróbált kormányosaink, itt áll a megújult, tettrevágyó tanári kar, itt a tudományra, nemes erkölcsökre szomjas múzsasereg; itt állunk előtted, mint egy népes családnak tisztelettel, bizalommal. szeretettel egybekötözött tagjai, hogy a jónak bizonyúlt nyomokon kedvvel, ügyünk iránt való szent lelkesedéssel kezdjünk a munkához, országodnak, az igazság és szeretet országának bennünk, közöttünk és körülöttünk való építéséhez. Áldott a múlt, áldott a jelen is, Atyánk, mert te megáldottad; de még áldottabb a te hűséges gondviselésed, melynek ily szép bizonyságaiért vedd kedvesen tőlünk ezeket a keresetlen, de őszintén hálás szívből jövő ömledezéseket!

Gondviselő Felség, jó Istenünk, Atyánk! Ime, a múlt és a jelen és e mellett szívünk hálás érzelmei egyiránt csak azt sugallják nekünk, hogy a kétes jövő bizonytalan eselyei ellen nálad keressünk oltalmat s kegyelmedbe, szent segedelmedbe vetett erős hittel vegyük vállainkra új munkánk terheit. Óh, ha te velünk vagy, ha ügyünket reád támaszthatjuk, nincs miért remegnünk, mert te megvilágosítod elménket, megszenteled szívünket, jóra vezérled akaratunkat, megsegéled és megáldod becsületes törekvéseinket. Teljetek be hát óh mi lelkeink a gondviselő jó Isten kegyelmének és segedelmének megerősítő hitével s úgy folyamodjatok hozzá óhajtott erőért, várva-várt áldásért! És te, gondviselő Atyánk, hallgasd meg és valósítsd meg alázatos kérésünket!

Áldd meg ezt a főiskolát, ennek összes tényezőit, kormányzókat, tanárokat, tanúlókat, ebben az évben is! Áldj meg mindnyájunkat testünk, lelkünk erőinek épségben megtartásával, áldj meg lankadatlan szorgalommal, megérdemelt előmenetellel; áldj meg a jó egyetértés, testvériség, az áldott szeretet szent érzelmeivel, magunkat és másokat is boldogító nemes tényeivel; áldj meg az isten- és emberszeretet nagy erényeivel, az egyház, a haza iránt való tántoríthatatlan hűséggel! Áldd meg a mi hitsorsosainknak, hazánkfiainak szívét áldozékony szeretettel, hogy az oktatási és nevelési intézetekért s azok között főiskolánkért is készségesen áldozzanak!

Neked pedig óh nagy Felség, édes Atyánk, legyen dícséret, dicsőség, tisztesség és hálaadás a mi lelkünktől most és mindörökké! Ámen.

Novák Lajos.

Iskolai évet megnyitó ima.

A miskolci, kerületi felsőbb leányiskolában mondta *Farkas István* segédlelkész, vallástanár.

Szeretet forrása, — gondviselő Atyánk! a kinek jóságát az ég s föld hirdeti, — szeretetét érzi a parányi féreg, a futó csermely is s az egész világ, — a ki mindeneket, e széles világban olyan szép rendben alkotál, — a kit dícsér, a kit magasztal a madár éneke, a zúgó vihar s minden, mi él, mozog s meg van teremtve, — mi is porgyermekid, hálára nyilván ajkaink, téged magasztalunk!

S mint hervadt virágnak az üdítő csepp, mint ujító harmat a falevelen, ugy ujúl a szívünk, ugy könnyebbül lelkünk, ha felküldjük hozzád esdeklő imánk! Teremtő lelked életet lehelve, megalkotá az ékes szép világot. S mindent oly szépnek alkotott. Munkát és hivatást adtál itt mindeneknek, s e földnek urává megtetted az embert! Saját képeddel ruháztad fel őt, okos lelket lehelvén beléje. Törvényeidben szövétneket gyújtva, megmutattad a célt, melyre törekednünk kell!

Te ruháztad fel az embert testi s lelki képességekkel, melyekkel mindeneket megvizsgál, mindennek okát, eredetét keresi, hogy igy ismerje meg a *műről alkotóját*, téged örök Jóság, örök szeretet! Te adtál ajkainkra okos beszédet, hogy ha sírunk vagy vígadunk, eléd járulhassunk; beszélni tudunk te veled s embertársainkkal, hogy az erős igy gyámolítsa az erőtelent. Te öntötted belénk a tudomány-szomjat, a te munkád — Atyánk! hogy az oktalan állat is védi, tanítja fiait, s a szerény ibolyát védi az erős tölgy.

Oltalmaddal jőnek létre az iskolák, hol a fogékony gyermeki lélek a vallásosság, tudomány, a szeretet szent igéit megtanúlhatja s érezheti ki-ki hivatását. Te áldod meg mindig az igaz törekvést s áldásodat kérjük ez órában is!

Egy új iskolai évnek kezdetén állunk jó Atyánk! Mit hoz ránk a jövő, egyedül te tudod, s mi csak annyit tudunk, hogy hiába küzdünk, fáradunk, ha te meg nem áldod munkánk.

„Óh Jövel hát hozzánk áldott szentlélek Ur Isten, töltsd be szíveinket", — áldd meg buzgó törekvésünket.

Áldd meg az iskola buzgó alkotóit, kormányzóit, tanítóit, hogy a rájok bízottakban hívek legyenek mind halálig, hogy úgy fényljék az ő világosságuk az emberek előtt, hogy látván nemes munkálkodásukat, követhessék őket.

Áldd meg a tanítványokat szorgalommal, kitartással, hogy elvégezhessék minden napnak terhét; neveld szívökben az erény szép virágát, a vallásosságot s neveld őket lelkes honleányokká.

Áldd meg a szülőket, hogy gyermekeikért továbbra is mindent megtegyenek.

Áldd meg az iskola jóltevőit, kik nagy neved dicsőségére áldozatot hoztak.

Áldd meg egész anyaszentegyházunkat, hogy abban „az igazság és békesség, egymást csókolva ölelgessék"!

Áldd meg jó Atyánk kezdetét, folyását s áldd meg végét is az esztendőnek. Ámen.

KÖZÉLETÜNK.

A főiskolai igazgató-tanács őszi ülése szeptember 10. és 11-én.

Az új iskolai év ünnepélyes megnyitása s azoknak az új tanároknak felolvasásai után, a kikre megválasztásuk rendjében ebből az alkalomból székfoglaló értekezés tartása következett, a főiskolai igazgató-tanács kezdte meg ülését *Fejes István* és *Dókus Gyula* főiskolai algondnokok elnöklete mellett.

Sokan, elszomorítóan sokan dőlnek ki, vagy állanak félre a hivatottak a főiskola munkásainak sorából s az igazgató-tanács elnökségének az utóbbi igazgató-tanácsi ülések tárgyalásainak a sorát veszteségek bejelentésével kellett megkezdenie. Ezzel kezdette meg a mostanit is, megemlékezvén *Pásztor Sámuel* főiskolai ének- és zenetanár elhunytáról, kit munkabíró férfikorának a delén ragadott el a halál azok sorából, kik főiskolánkat igaz szeretettel és ragaszkodással s belső hivatottsággal szolgálják. Az igazgató-tanács őszinte részvevéssel osztozott abban a fájdalomban és veszteségben, a mely *Pásztor Sámuel* halálával az elhunytnak családját, a főiskolát és a tanári kart érte s a megboldogultnak emlékezetét jegyzőkönyvébe foglalta.

A főiskolai gazdasági választmány előterjesztése alapján s a nyugdíj-szabályzat ide tartozó rendelkezései szerint megállapította aztán az igazgató-tanács az elhunyt énektanár özvegyének nyugdíj igényét s árváinak neveltetési járúlékát s az igy megállapított összegeket elfogadásra ajánlja az egyházkerületi Közgyűlésnek. E tárgygyal kapcsolatban aggodalommal konstatálta az igazgató-tanács azt a már régóta ismert s emez újabb nyugdíjigény által aggasztóbbá vált körülményt, hogy a theol. nyugdíj-alap még csak fele részben sem fedezi a már

most nyugdíj-jogosúlt özvegyek és árvák járandóságait, úgy, hogy ilyen körülmények között az ő kielégítésük a theol. nyugdíj-alap tőkéjének fokozatos elhasználásával jár. Minek következtében az igazgató-tanács újból és sürgetően hívja fel az Egyházkerületet e nyugdíjintézet hathatós támogatására, vagy a már tovább nem odázható lépések megtételére abban az irányban, hogy a theol. tanárok nyugdíjügye országosan rendeztessék.

A főgimnázium tanulóinak a létszáma a megelőző évihez képest néhánynyal való emelkedést mutat. A két első osztály valamivel megapadt, megnőtt azonban a harmadik és pedig annyira, hogy az igazgató-tanács, a gimn. tanári kar javaslata alapján, ez osztály tanulóinak két csoportban való tanitását határozta el s így az 1903—4. iskolai évre szervezte a pataki főgimnáziumban a harmadik párhuzamos osztályt is, a melynek vezetésével *Makláry Pap Miklós* nyugalmazott főgimn. tanárt bízta meg. Ennek az új osztálynak szervezését azonban az igazgató-tanács csakis ideiglenesnek, csak erre az iskolai évre vonatkozó érvényűnek tekinti s az elnökség részéről is elhangzott ebből az alkalomból az a vélemény, hogy a sárospataki főgimnáziumnak közelebbi feladata és czélja a fokozatos belső megerősödés a nagy nehézségekkel s anyagi áldozatokkal járó osztály-szaporításnál, terjeszkedésnél.

A főiskolai tápintézettel kapcsolatban három kérdés foglalkoztatta közelebbről az igazgató-tanácsot.

Az egyik a tápintézetbe való felvételre jelentkezett tanulók szokatlanúl nagy száma. A gazdasági választmány jelentése szerint u. i. a tápintézetbe már szept. 9-éig 375 ifjú iratott be s az azóta jelentkezettek száma is közel járt már a 20-hoz. A tápintézetnek ez az erős meglepése egészen természetes következménye az élelmi cikkek magas áremelkedésének, a minek következtében a szegény tanuló ifjuság a városi drágább ellátás elől a főiskolai olcsó tápintézetbe igyekszik vonúlni. A gazdasági választmány azonban a nagy számban való jelentkezés miatt, a tápintézet helyiségének méretére való tekintettel is, kockáztatva látja a tápintézetben a megkivántató rendet, a felszolgálás jóságát, a tápintézeti ifjúság kényelmét, nyugalmát, miért is a feles számban való jelentkezők felvételének ügyét az igazgató-tanács elbírálása alá bocsátotta. Az igazgaló-tanács nem akarván megnehezíteni az ifjuság egy részének megélhetési viszonyait Patakon, a szeptember 10-éig jelentkezett ifjak felvételét s ennek következtében a tápintézeti helyiségeknek egy szobával való megbővítését határozta el.

A második kérdés a tápintézetnek előre látható s a mult évekéhez képest nagynak mutatkozó deficitje, a minek közvetlen oka ugyancsak az élelmi cikkek árainak folytonos emelkedése, mely mellett azonban a tápintézetnek díjtételei évtizedek óta változatlanúl maradtak. Oka e mellett a tápintézetbe felvett ifjak nagy száma is. A gazdasági választmány részletes számítással kimutatta, hogy a tápintézetnek mai díjtételei mellett a főiskola a tápintézetre feltétlenül ráfizet s a mutatkozó deficit némi mérséklése céljából a tápintézeti díjak emelését javasolta. Az igazgató-tanács a választmány indokolt előterjesztése alapján a nem jótéteményes, tehát az önként jelentkező s évi 120 koronát fizetők tápintézeti díját a második félévre 5 koronával emelni volt kénytelen.

A tápintézet harmadik fontos kérdését az új konviktusi épület felépítésének a helye képezte. A gazdasági választmány az építési terv megkészítése céljából a hely megjelölését kívánta. Az igazgató-tanács helyszini szemle és részletes tárgyalások után két helyet jelölt ki az épitendő konviktus számára: a mai Szivos-féle portát és a kollégiumi kert szomszédságában, megvásárlásra a főiskolának felajánlott területet. A döntés a két hely között majd csak az építési tervrajzok megbírálása után következik be. A gazdasági választmány is és az igazgató-tanács is abban a biztató reménységben van, hogy az új tápintézeti épület a következő iskolai év kezdetén rendeltetésének átadható lesz.

Nagy volt a száma azoknak is, a kik tandíjmentességi kedvezményért, valamint azoknak is, a kik tápintézeti jótéteményért folyamodtak. Ilyen alkalmakkor, ezekből a halom-számra érkező folyamodásokból bizonyosodik meg legjobban, hogy a pataki iskola valóban a szegények iskolája. Az igazgató-tanács azokat a tanulókat, kik igazolt szegény sorsuk mellett szép tanúlási eredményre is mutathattak rá, most se bocsátotta el üres kézzel. És bárha többszörösen is köztudomásra hozatott, hogy a tápintézeti folyamodások elintézésének rendes, szokásos ideje a juniusi igazgató-tanácsi ülés, a kik azonban rendkívüli körülményeikre, szorult helyzetökre igazsággal hivatkozhattak, a tápintézetnek nehéz viszonyai között is részesültek méltányos kedvezményben.

A gömöri egyházmegyének az az indítványa, hogy a görög nyelvet nem tanúlt hittanhallgatóktól ne több osztályvizsga, hanem csak egy görög nyelvi felvételi vizsga kívántassék meg, a theol. tanári kar véleményével kapcsolatban, tárgyalás alá kerülvén: megállapította az igazgató-tanács, hogy ebben a kérdésben az 1900. évi XXX. t.-cz. világosan intézkedik, kimondván, hogy a görögöt nem tanúlt ifjak theol. pályára lépésük esetén a görög nyelvből, osztályvizsgák mellőzésével, érettségi vizsgát tartoznak tenni.

A gimn. tankönyvváltoztatások ügyével kapcsolatban aggodalommal látja az igazgató-tanács, hogy az irodalmi kör gimn. tankönyvei lassanként kiesnek a használatból, mi által tankönyv-kiadványainak a piaca mindinkább szűkűl, híre-neve s eddigi sikere a tankönyvirás terén idővel elvész s ezzel együtt főiskolánk is anyagi és szellemi károsodást szenved. Felhívta azért az igazgató-tanács az irodalmi kör vezetőségét, hogy a fogyatékán levő és az átalakításra szoruló gimn. tankönyvek átdolgozásáról is idejében gondoskodjék, hogy tankönyveink a versenyből ki ne szoríttassanak.

A köziskolai szék a mult iskolai év bevégzése után főiskolai szénior*rá Pósa Pétert* s theol. segédtanárrá és alkönyvtárnokká *Tóth Kálmánt* választotta meg. Az igazgató-tanács főiskolánknak szép reményű ifjú munkásait, esküjök letétele után, hivatalukba igtatta s az egyházi algondnok őket bizalmas szavakkal üdvözölvén, kötelességeik hiv teljesítésére buzdította.

A megüresedett főiskolai ének- és zenetanári tanszéket az igazgató-tanács a közelebbi tavaszi egyházkerületi Közgyűlésen betölteni kivánván, e gyűlésből felhívta a köziskolai széket javaslat-tevésre a betöltés módozatai kérdésében.

Megnyugvással vette tudomásúl az igazgató-tanács ezek mellett a tanév eleji javító vizsgálatok eredményét; elintézte és pedig minden egyes esetben kedvező határozattal a korengedélyért benyujtott folyamodásokat; határozott a helybeli tanitóképző gyakorló iskolájának vallás tanitása s a gimn. tanuló ifjúság konfirmálása ügyében, a bálványosi tagbirtok bérleti szerződésének megujitása kérdésében s ezeken felül több anyagi, iskolai és kormányzati, a nagyközönséget azonban csak távolabbról érdeklő ügyben. e. j.

Az abauji ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

— Kassa szept. 8—9. napjain. —

A hivatalnoki kar teljes számban, a lelkészek nagyrésze is megjelent, sőt egyes egyházak is elküldötték képviselőjöket, hogy részt vegyenek s befolyjanak egyházmegyénk ügyei elintézésében. — Esperesi segedelemkérő ima, gondnoki szíves üdvözléssel nyilt meg a gyűlés; a megalakulásnál az egyházak nagy többségének szavazataival világi tanácsbiróvá megválasztott Szalay László eddigi főjegyző tette le az esküt s szívből eredő köszönet-szavak nyilvánítása mellett kötelezte le magát ez újabb hivatalában is ev. ref. egyházunk szeretetétől vezéreltetve a további munkálkodásra és szolgálatra. Egyházmegyénk szolgálatában közel kétszer tizévre tehető munkálkodása elég biztositék a jövőre nézve, hogy őt bizalommal s szeretettel üdv. zöltük.

Folyó ügyeink tárgyalásánál a tanító-változások s ezzel kapcsolatban díjlevelek nyertek megerősítést. Tanitókúl megerősíttettek: Pálházára: Sextin Vilmos okleveles képezdész; Tornyos-Németibe: Baksy Pál volt selyebi; Selyebre: Tóth István okleveles képezdész; Szent-Andrásra: Szabó István volt alsó-szuhai, Buzitára: Csontos Endre volt komjáti tanító.

Ez ügyek letárgyalása után 10 óratájt fel lett függesztve délelőttre a gyűlés, hogy egyházmegyénk testületileg résztvegyen azon hazafias lélekemelő ünnepélyen, melyet a Rákóczi-kornak most élő lelke, annak a kornak legnagyobb búvárlója s egész valójában ismerője Thaly Kálmán, a Rákóczi-kor tudósa és kuruca tartott; meghálálván Kassa város közönségének azon kitüntető bizalmát, hogy díszpolgáráúl választotta. „Rákóczi és kora Kassa városára vonatkozással“ közel két órán keresztül gyönyörködtette, szabad előadásával felvont figyelem mellett a nagyon díszes s nagyszámú közönséget — Hazafiui érzelmeink mellett, a Thaly Kálmán egyénisége iránt érzett mély tisztelet — mely Sárospatakon történt szereplése óta a hálával is növekedett, tette kötelességünkké a testületi megjelenést; mely figyelem — mint azt a nála tisztelgő elnökség előtt is kinyilvánította — nagyon jól esett s köszönte is.

A délután négy órakor kezdődő gyűlésen ismét hozzá láttunk ügyeink tárgyalásához. Panasz, baj van elég, legtöbbnek alapja a szegénység, csak maga Céce négygyel állt elő, csak egy közülök örvendetes, mert hagyaték, egy zúgolódás a nagy teher ellen, a más kettő lelkészlak- és templomépítés. Igyekeztünk nyugtatni, bátorítni, segíteni; már van is s hihető jövőben is lesz eredménye.

Még a tavaszi közgyűlésből — egy felmerült eset alkalmából — elrendeltetett az anya, társ, leány s fiókegyházak jogviszonyainak megállapítása, s e gyűlésre bekérettek az adatok, de mert hiányosan adattak be, most kérdő pontokra adandó feleletekkel kell e hiányt a jövő gyűlésig pótolni; hogy erre szükség van, mutatja a nyíri-komlósi ügy, hol ez utóbbi minden szolgálmányt megtagad az előbbinek, holott ennek lelkésze szolgálatával él.

Onga toronyépítés, Kovács Vágás templom és lelkészlak javitására kér s kap engedélyt, Kajata, F.-Lánc, Migléc adás-vevési szerződése hagyatik jóvá. A domesztikai kérvények elbíráltattak, ezek s a még számos segély-kérvények — melyek a segélyosztó bizottsághoz tétettek által — hangosan kiáltják a szegénységet.

Zsilinszky Mihály a bányai evangélikus egyházkerület felügyelője megküldötte a püspökök nyugdíjáról szóló javaslatot, és a midőn elismeréssel és köszönettel vettük, egyben kimondottuk, hogy azt igy külön nem, csakis az egyetemes lelkészi nyugdíjintézettel kapcsolatosan óhajtjuk megoldani.

A sárospataki állami képezdét illető Meskó-alapitvány kamatainak élvezetére Keresztury Ferenc I. éves képezdészt ajánlottuk. A Mitrovics-emlékszobor kérő ive eredménynyel járt.

Idrányi Barna dékán számadása a bizottság által megvizsgálva, a felmentvény megadva jóváhagyatott. A tanügyi bizottság jelentéséből örvendetes tényként emlitendő meg, hogy 34 kitünő iskolánk van, mig gyenge egy sincs.

Ismeretes e lapok olvasói előtt az a polémia, mely a zsinati tagok mikénti választása érdekében, csak a közelmultban a Sárospataki Lapok hasábjain folyt le s ott egy cikkező „Rimaparti“ álnév alatt, mert az abauji egyházmegyének három tagja, kik részt vettek a vitában, nem az ő véleményével volt egy nézeten, — erősen meggyanúsítja magát az egyházmegyét, hogy „sem a mostani vitánál, sem már az 1866-ik évben nem előkelő módon viselte magát.“ — Lelkészi egyesületi értekezletünkön felvettetett a kérdés, vajjon nem volna-é helyes e sértésért, miután nevezett álnevű iró, a meggyanúsítást felhivás után sem vonta vissza, sem annak okánem adta — elégtételt kérni; de mert ugy gondolkozott, hogy a sértés nemcsak a lelkészeket, hanem az egész egyházmegyét érte, általtette a kérdést határozathozatal végett a közgyűléshez. Volt élénk, de nyugodt véleménynyilvánítás, eszmecsere s bár megütközését fejezte ki az egész egyházmegye, az álnevű gyanúsító s sértegető eljárásával szemben, volt szó, hogy e lapok szerkesztője útján elégtételt kér* az ismeretlen cikkezőtől; de a tanácskozás végeredménye az lett, hogy névtelen vagy álnevű támadás cáfolgatását, mint erkölcsi testület, sem szükségesnek, sem illőnek, sem méltónak nem látja s nem tartja, a gyanusítást egyszerüen határozottan visszautasítja s az ügy felett napirendre tér.

Majd a jövő évi egyházlátogatás rendeztetett s egyesek kérvénye felett hozatott határozat, s még ha megemlítem, hogy a bíróság egy fegyelmi s egy közigazgatási ügyben hozott ítéletet, számot adtam gyűlésünk lefolyásáról s 9-ikén délben a gyűlés véget ért.

Ujj József
e. m. főjegyző.

A felsőborsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

— Lászlófalva 1903. szept. 8—9. —

A lászlófalvi kis egyházban — melynek szerény parochiája falai között láttak napvilágot a halhatatlan emlékezetű *Egressy Gábor* és *Béni* kitűnő szinész és zeneszerző — folyó hó 8., 9. napjain tartotta a f.-borsodi egyházmegye szokásos őszi közgyűlését *Vadászy Pál* esperes és *Ragályi Béla* egyh. m. gondnok elnöklete alatt.

A gyűlés rendkivül látogatott volt. Nemcsak azért, mert az idő is kedvezett és a falu fekvése is vonzó, hanem azért, mert nálunk is a 10 éves tisztújitás lévén kimondva, az újonnan választott tisztikar teljes számban megjelent közgyűlésünkön.

Pont 9 órakor istenitisztelettel kezdődött a közgyűlés, hol *Nagy Lajos* balajti s lelkész imádkozott sok bensőséggel és buzgósággal.

Majd esperesi segélykérő fohász és rövid elnöki megnyitó következett. Mire esperes ur olvasta fel nagy gonddal összeállított esperesi félévi jelentését, mely szerint egyházmegyénk hajója csendesen, de biztosan evezett az élet tengerén. Nagy hullámok, zivatarok nem zavarták. Letette végül az elismerés virágaiból font koszorút a *Nagy János* bánfalvi nyug tanító, a testület elnöke, a *Rácz Endre* tardonai és *Sáfrán Mihály* visnyói öreg lelkészek sírjára. Az egyik lelkészi karunk nestora volt; kit Jókai Mor is megörökített nem egy regényében, a szabadság-harc utáni években hónapokig tartózkodván a

* Nem tudtam volna elképzelni azt a formát, a melynek segélyével az *elégtételadást* én közvetithettem volna. Szerk.

költő az elrejtett falu csendes parochiáján. A másik, 18 éves korában szabadságharcunk egyik vitéz honvéd tűzérhadnagya volt, ki mikor a kardot bibliával felcserélte, katonai rendet, minta-szeretetet tudott teremteni virágzó, népes egyházában.

Nagy érdeklődés követte papi főjegyző előadásában a szavazatbonto bizottság 3 jegyzőkönyvét, mely szerint a tisztikar 10 évre majdnem egyhangúlag az egyházak bizodalma folytán igy alakúlt meg: Esperes *Vadászy Pál;* e. m. gondnok: *Ragályi Béla;* papi tanácsbirák: *Svingor József, Balogh István, Palcso Károly, Botos József, Bodnár István, Dávid József;* világi tanácsbirák: *Szekrényessy Árpád, Miklós Ödön, Vladár Ervin, Zsóry Gusztáv, Gr. Vay Tihamér, Bárczay László;* papi főjegyző: *Szuhay Benedek;* papi aljegyző: *Elek József.* Világi főjegyző: *Molnár László.* Vil. aljegyzőre a szavazás elrendeltetett. Egyh. m. dékán *Svingor József;* egyh. m. ügyész közfelkiáltással: Dr. *Sáfrán Dezső* edelényi ügyvéd. Az eredmény kihirdetése után jóleső örömerzés futott át a gyülekezet szívén s mikor az egész tisztikar a hivatalos esküt szívre tett kézzel ünnepélyesen elmondotta: nem egy lelkész és egyhaztag szemében láttuk csillogni az örömnek, a boldogságnak könycseppjeit. Mert bizony van abban valami fölemelő, van abban valami megindító, mikor 18—20 komoly kipróbált hűségű férfiú esküt tesz egyszerre annak az egyházmegyének, melynek bizodalmából nyerte el megbizatását.

Majd az egyházmegye osztatott fel a tanácsbirák között szakaszokra. Megválasztattak: a számvevőszék, gyámtári választmány, segélyosztó bizottság, közalapi bizottság, tanügyi bizottság, könyvtári bizottság tagjai és a levéltárnok.

Az előre kiosztott tárgysorozat értelmében haladtunk aztán az egyes gyűlési tárgyakon eleintén lassan, később sebesebben.

Az időközben megtörtént lelkészválasztások tudomásúl vétettek; bár hiba, hogy a megválasztott lelkészek meg nem jelenven, beerősítésüknek elkellett maradni. Nagyobb vita volt a felett a kérdés felett: *ha a E. T. 202. §-a szerint kivánt küldöttek közül csak egy van jelen a lelkészválasztásnál, érvényes-é a választás?!* — *Miklós Ödön, Bárczay László* a választás érvényes voltát bizonyították, ugyszintén dr. *Sáfrán Dezső.* — *Vadászy Pál, Szuhay Benedek* ellenben minden olyan lelkészválasztást, mely a paritás elvét törvényadta jogánál fogva meg nem valósítja a gyakorlati életben, érvénytelennek mond. S hogy ezt a választást tudomásúl veszik, teszik csak azért, mert a választás különben rendesen folyt le, *ellene felebbezés nem adatott be,* s igy most azt parancsolja az eszélyesség és okosság, hogy ők is hozzájárúljanak a megerősítéshez. A közgyűlés nagy többsége ily értelemben erősítette meg *Pataky János* lelkészt Mályinkában. — *Bogdáni József, Konyha Pál, Nagy Barnabás* lelkészek beerősítése tavaszi közgyűlesünkre marad.

Ifj. *Csabay Pál, Nagy János, Pónus Lajos, Kiss Ferencz* s. lelkészek egyházmegyénkbe bekebeleztettek.

Beerősíttettek mint tanítók: Szállósi Bertalan Mályinkára, Rásky Mihály Martonyiba, Litkey György S.-Kazinczra (II.), Balázs János Nyomárra, Ladányi Ferencz Szentpéterre (III.), Szylveszter Imre Kondóra. — A nyomári és szentpéteri ifju tanítók az esküt is letették, miről a bizonyitvány nekik kiadatott.

Révay Miksa oklevél nélküli tanítónak Lászlófalvára történt megválasztása tudomásúl vétetett s képezdei osztálybizonyitványait évről-évre tartozik bemutatni. Itt emlitem meg, hogy a tanügyi bizottság véleményét is elfogadta közgyűlésünk, miszerint az ideiglenesen alkalmazott tanítókról nyilvántartást fog vezetni a papi főjegyző s ha igéretüket be nem váltják a kért időre: állomásuk megüresedettnek fog nyilváníttatni s a pályázat elrendeltetik.

Ládbessenyő h. lelkészszel töltetett be; Szakácsi pedig a lelkésztanítói állás betöltése foganatosítására kért és kapott engedélyt, illetőleg utasítást.

Kebeli gyámtárunk alapszabályait vettük még egyszer bírálat alá. — Bartha Mihály indítványára kimondatott, hogy a más egyházmegyébe költözött lelkészek évi járulékaikat nem kapják vissza. A lelkészek 4 kor. beerősítési díja a gyámtár javára fordittatik. — A közgyűlés szélesbíti hatás- és jogkörét az alapszabályokban. Az évi jutalékokat utólagosan kapják a segélyrejogosultak. A kongruás lelkészek ma már 1400 korona után fizetik járulékaikat. A nem kongruás lelkészek jövedelméből az $^1/_6$ rész leüttetik és ez összeg után vethető ki az évi járulék. — Az évi járulék marad a régi 1%. Hogy egyházmegyénk lelkészi kara csekély kivétellel csak erősbíteni akarja a gyámtárat, szerintünk is bölcsen cselekszik. Mi sem akartuk megingatni, mi sem akartuk a veszedelemnek kitenni. Csak a méltányosság volt irányadónk. Az igy megalapitott alapszabály jegyzőkönyvünkben szóról-szóra olvasható lesz.

A többi inditványokat elfogadta közgyűlésünk és határozattá emelte.

Nagy érdeklődéssel tárgyaltatott papi főjegyző előadásában az értekezleti és a tanügyi bizottsági jegyzőkönyv.

A tanügyi bizottság jegyzőkönyve kapcsán olvastatott fel a nagy gonddal összeállitott elnöki jelentés Bodnár István tollából, mely tiszta és igaz képet rajzol egyházmegyénk iskoláinak szellemi és anyagi ügyeiről,

S mert őszi egyházmegyei közgyűléseinknek legfontosabb tárgya szokott lenni épen a tanügy: én a száraz statisztikai adatokat is közlöm. Mert ez lehet ugyan unalmas; de mindenesetre az összehasonlítás folytán tanúságos.

61 iskolánk szellemi állapota, átlag szólva, dícséretes; 24 kitűnő; 27 dícséretes; 7 kielégítő. Járvány miatt 3 iskolában vizsga nem volt. A vallás és énektanításra minden iskolában kiváló gond van forditva. Az itélő, emlékező tehetség egyaránt fejlesztetik a legtöbb iskolában. — Járványos betegség miatt sok helyen szünetelt az iskola.

Iskolai könyvtár van 19 helyen.

Lélekszám: 28,368. Iskolaköteles 1695 fi, 1758 nő; összesen: 3453. Vagyis iskolaköteles a lélekszámnak 12·9%-a. Tényleg iskolába járt 3420; vagyis az iskolaköteleseknek = 99%-a. — Ismétlő iskolaköteles 1273. Gyakorolta az iskolát 1212; vagyis ez évben = 95·2%-a. VI osztályba vannak osztva a növendékek 37 iskolánál; V osztályba 13 iskolánál; IV osztályba 5 helyen; III osztály van 2 iskolánál. Másvallásúak jártak iskolainkba = 245. Másfelekezetű iskolába járnak = 6-an; de a vallástant ref. tanító tanitja. Államsegélyes tanító = 23 — 3213 K. összeggel. Korpótlékos tanító 34; 3400 korona összeggel. A tanitók évi jövedelme 55,272 korona. — Átlag egy tanító évi jövedelme = 938 k.

A tanterem csak 7 helyen nem törvényszerű; a tanitói lak 9 helyen van rosznak minősítve.

Mivel többszöri erélyes utasitás dacára sincs A. B. C. napló több iskolában: az iskolaszéki elnökök 2—2 korona birsággal sújtattak.

Addig is, mig a birálat alatt lévő verses imák sorsa eldől, kimondatott határozatilag, hogy tanitóink a tantervben és az olvasó könyvekben előirt imákat tartoznak használni a sokféle jó-rosz és selejtes imák helyett; az imádkozás módja is meghatároztatott.

Az iskolai körlátogatók 2 korona fuvardíjaikat Tanügyi bizottsági elnök kezéből egy összegben fogják kapni az eddigi rendszer helyett.

Majd Molnár László vil. főjegyző és Elek József papi aljegyző előadásában a scontro és a segélykérő ívek tárgyaltattak le, állandó élénk érdeklődés mellett. Itt sajnálattal kell megemlitenem, hogy több lelkész nem tett eleget a tavaszi közgyűlés határozatainak. — Ugy tetszik, mintha a kötelességérzet megfogyatkozott volna mi bennünk; mintha a jó rendszeretet nem volna a mi legfőbb ékességünk! Hejh pedig nekünk a föld savainak és a világ világosságainak kell lennünk!

Közgyülésünk határozott állást foglalt abban a fontos kérdésben is, hogy a Szent Istvánnapi nemzeti ünnep és munkaszünet miképen értelmeztessék? E végből erélyes hangú átiratban fogja megkeresni egyházmegyénk — a kerületi utasitás értelmében — Borsodvármegye közigazgatási bizottságát, mert sehogy sem tudjuk megérteni, hogy *miképen történhetik az, hogy még mindig kidoboltatik némely református községeinkben, hogy István király napján semmiféle mezei munkát nem szabad teljesiteni.* — Az átirat megszerkesztésével papi főjegyző bizatott meg.

A Sárospatakon szept. 29-én tartandó egyházkerületi közgyűlésre elnökségen kivül kiküldettek mint képviselők: Bodnár István, Dávid József papi; Szekrényessy Árpád, gr. Vay Tihamér, Barczay László vil. tanácsbirák és Elek József papi aljegyző.

Jövő tavaszi vándor közgyűlésünk helye: Borsod lesz.

Delután 2 órakor egy tágas, zöld lombokkal és virággal diszitett sátorban pompás közebéd volt. — Itt Szuhay Benedek történeti vonatkozásu beszédben egyházmegyénket folyton épülő templomhoz hasonlitva: élteti az épitő mestereket, az elnökséget. — Ragályi Béla megköszönve a bizalmat, az egyházakért; Vadászy Pál a papságért és a jegyzői karért ürítette poharát. — Bartha Mihály az uj tanácsbirokat és a vil. főjegyzőt éltette. Szentmártoni Dániel a papság nevében a tisztikart; Nagy Sándor a tanitóság nevében az elnökséget; Kerekes J. a felszolgáló papnőket éltette. — Szuhay a Nagy Gusztáv siremlékére adakozásra hiván fel a jelenvoltakat: az eredmény: 48 korona 85 fillér lett.

Végül Kazai Sándor kedves családjával és a lászlófalvi kis egyház fogadják köszönetünket, hogy másfél napig tartó gyűlésünkön feledhetlen kitünő vendégszeretettel és lekötelező szivességgel fogadtak.

Szuhay Benedek,
papi főjegyző.

A tornai egyházmegye őszi gyűlése.

A tornai ev. ref. egyházmegye f. hó 10-én tartotta meg őszi közgyűlését Tornán, Ragályi Géza esperes, Ragályi Gyula egyh. megyei gondnok elnöklete alatt, a lelkészek, tanitók s egyházak küldötteinek részvétele mellett.

Az esperes buzgó imája után az egyházmegyei gondnok által megnyitott gyűlés a küldöttek igazolása után a két uj tanácsbirót: Csengeri Dezső világi s Fodor György papi tanácsbirót állitotta be uj hivatalába, kik az egyh. megye szolgálatára magukat elkötelezvén, az esküt letéve, helyöket a jelenvoltak éljenzése mellett elfoglalták.

Az esperesi jelentés mig örömmel emlékezik meg arról, hogy lelkészi s tanitói karunk a mult gyűlés óta egy tagot sem vesztett el s a valláserkölcsi élet az egész megyében megnyugtató; addig sajnálattal emliti fel, hogy iskoláinknak — melyek 10 évvel ezelőtt büszkeségeink voltak — szellemi színvonala nagyon alászállt; s mig hajdan kielégitő iskola alig volt az egyházmegye területén, addig ma már 15 a kielégitő iskola, a dicséretes 6 s a kitűnő csak 4.

Ez elszomoritó jelenség után olvastatott fel Csengery Dezső ujonnan választott világi tanácsbirónak adománylevele, a melyben a hit és valláserkölcsi élet fokozására 600 koronát helyez az egyh. megye felügyelete ala, hogy annak kamatjából a confirmándusok minden éven megkapják Fördős Lajosnak „Búzgóság szárnyai“ cimü imakönyvét. Ez adomány a nemesszivü alapitónak már 2-ik alapitványa. Csak a mult éven tette 400 koronás alapitványát olyan tanitó számára, ki a magyar nyelv és történelem tanitásnál a legszebb eredményt mutatja fel s most az ő nemes szive észre vesz egy hiányt, mely confirmátiói oktatásunkat, mintegy gyümölcseitől fosztotta meg, midőn az életbe kibocsátottuk jövendő támaszait egyházunknak sokszor utmutató, vezér, gyámolitó, tanácsadó nélkül, mert oktatásunk, melyet megengedem, teljes odaadással végzünk mindnyájan, — elszáll, nem marad meg az értelmileg, szellemileg ki nem fejlődött gyermek szivében és lelkében. Igazán kivánta hát egyházmegyénk alapitványtevőnek, hogy szives adományai, megsebzett szivének eme Golgotha virágai enyhitsék tépett szive fájdalmát, — nyujtsanak enyhet s vigaszt szivének, mint enyhet s vigaszt fognak nyujtani az idők folyamán, annyi bánattól gyötört, annyi reményeiben csalódott embertársának.

Hogy a jó kivánságoknál, melyekkel confirmált gyermekeinket utra bocsátjuk, több is kell, más is kell az életben, egyházmegyénk is érezte, amidőn ezen adományt megelőzőleg elhatározta lelkészi értekezletén, hogy szükségesnek tartja azt, hogy minden confirmált gyermek ajándékban kapja a 25 filléres kiadásu „Ujszövetséget“, még pedig a hol az egyház pénztára birja, abból, ahol nem birja, egyházmegyei segitségből. Hiszszük, bogy mindkét adomány hozzá fog járulni vallásoktatásunk sikeresebbé tételéhez. Bár ugy lenn!

Feszült figyelem és érdeklődés mellett olvastatott fel ezután Lükő Béla inditványa, hogy kéressék fel az egyházkerület egy bizottság kiküldésére az abauj, f.-borsodi s tornai egyházmegyékből, a mely tegye tanulmány tárgyává, hogy nem lenne-e tanácsos Abauj és F.-Borsod egyrészéből kibővíteni a tornai egyházmegyét s tegyen jelentést arról, hogy ez célszerű-e, kivánatos-e? S ha igen, melv egyházak volnának azok, melyekkel szaporitani lehetne a kis tornai egyházmegyét? Bár ez inditvány egészen más volt, mint az előbbi éveken már kétszer is megtett inditvány, még igy is veres posztó volt. Ámbár a birkózás szenvedélye nem tombolt, mint valamelyik gyűlési tudósításból olvastam mostanában. A csendben megejtett s néminemü rábeszéléstől csak ottan-ottan zavart szavazás eredménye az lett, hogy 11 szavazat ellenében 15 a régi állapotokat kivánta fenntartani.

Nem volt érdeknélküli a kápolnai egyház kegyuri kötelezettségének ugy vélt megváltása sem. A hajdani pátrónus, az Eszterházy-család, tartozott évenkint a kápolnai ref. tanitónak 5 bécsi öl fát adni. E birtokrészt, mely a kápolnai határban feküdt, a volt urbéreseknek

egyrésze megvette Burger Józseftől, ki azt előbb a hercegi uradalomtól vette meg. Az öt öl fát, úgy a hercegi család, mint annak jogutódai Burger s később maguk az urbéres közönségből azok, kik a birtokot megvásárolták, pontosan fizették 1900-ig. Ekkor az urbéres közönség tagositván földjét; a tanitói hivatal számára kiméretett egy féltelek utáni erdő s legelőrészt s azt mondta reá, hogy az a kegyuri kötelezettség megváltása, ők többé 5 bécsi öl fát nem adnak. Egyházmegyénk azonban a kimért féltelek erdő s legelőreszlettel nem tartja a kötelezettséget megváltottnak, mert a féltelek erdő és legelő kimérését nem tekinti másnak, mint az 1836—40. évi VIII. t.-c. természetes folyományának, mely a lelkészek számára egy telek; a tanitók számára egy féltelek utáni erdő s legelő jogot hiztosit. S miután a kimért terület nem 5 bécsi öl fának, de egy bécsi öl fának a fedezésére is elégtelen — egy ujonnan kivágott erdőrész, — egyházmegyénk ügyészét bizta meg, hogy a hercegi család jogutódain az esedékessé váló fát közigazgatási uton hajtassa be.

Szóvá tétetett az is, hogy az egyházmegyének két kiküldötte a tavaszi egyházkerületi gyűlésen a zsinati képviselőknek lajstromos választása mellett szavazott, pedig az egyh. megye a megyénkénti választás mellett foglalt állást. Hát igaz, hogy ez két külön dolog, mert a kerületen a zsinati inditványok tárgyaltattak s egyházmegyénk pedig a legközelebb megejtendő választás mikéntjére hozott határozatot, de hát ez mindegy némelyeknek! Szeretném tudni, hogy A.-Zemplén kérdőre fogta-e esperesét, Gömör esperesét és világi kiküldöttét, mert ezek nem a megye többi kiküldötteivel összhangzón szavaztak? Vagy talán Gömörben és A.-Zemplénben nincsenek olyan kemény, kuruc legények, mint nálunk?

Az iskolakert — mely ezelőtt az iskolák mellett egyik dicsekedése volt Tornának — szégyenletesen el van hanyagolva minden egyházban. Épen azért egyházmegyénk tavaszi gyülésén hozott azon határozatát, hogy a hol a presbytérium hibája és mulasztása teszi lehetlenné a faiskola-kert példányszerű kezelését, a presbyterium ellen a fegyelmi eljárás meginditandó — megtoldotta azzal, hogy a hol a tanitó a kert kezeléséhez nem ért, kezéből ki is vehető s más alkalmasabb ember is megbizható kezelésével.

A Sárospatakon tartandó őszi egyházkerületi gyűlésre megbizottakként Csengery Dezső, dr. Óváry Pál világi; Arday J. Dániel s Fodor György papi tanácsbirók küldettek ki, azon utasitással, hogy lehetőleg a tanácskozások végeig — miként eddig — ezután is jelen legyenek.

Ezután az esperes megköszönve a tisztviselői karba helyezett bizalmat, a tisztviselői kar nevében a megbizatást az egyházmegye kezébe visszahelyezi, mert a 10 évi választási időszak immár letelt, — kéri az egyházmegyét, hogy a választásra nézve intézkedjék s egyben inditványozza, hogy ugy a papi, mint világi tanácsbirók száma szaporittassék egygyel s a be nem töltött világi főjegyzői hivatal töltessék be s a papi aljegyző, ki eddig semmi tiszteletdíjat nem kapott, kapjon az egyh. megyei pénztárból 30 korona irodai átalányt. Ez inditványok elfogadtattak. Tehát nincs semmi baj! — Torna bátran mehet az ujabb decennium elé, 8 tanácsbirája lesz! Eddig panaszkodtál, hogy higgadt, a tapasztalatokban megőszült s teljesen kiforrott egyéni meggyőződéssel s igy a kormányzásra alkalmas emberekkel alig tudod megtölteni a tanácsbirói széket — pedig csak 6 volt, most kivágod a rezet s megmutatod, hogy 8-at is tudsz választani!

IRODALOM.

* **Schrenck:** Jesus und seine Predigt. Göttingen 1902. X. 234. l. 8° 2·40 márka. Nem lelkészek részére szánt előadások gyűjteménye a munka, a mely a világiakat akarja belevezetni Jézus beszédének ismeretébe s azoknak szivét kivánja fölmelegíteni a Jézus igazságai irat. Célját el is éri, mert szerencsésen egyesíti a komolyságot, a szelíd könnyűséget, a megnyerést, a foglyülejtést a Jézus beszédeinek aranytisztasaga előmutatásában. A mint Holmann irja a Theol. Literatur Zeitung ez évi 18-ik számában: a könyvet melegen ajánlhatni mindazoknak a muvelt egyéneknek, a kikben van még valamelyes érdeklődés a vallásos kérdések iránt.

* **Schulze:** Die Ursprünglichkeit des Galaterbriefes. Leipzig. 1903. V.+88. l. 8° 2 márka. E munka vita iránt határozott védelmi célzattal a címben jelölt kérdés igenlése szempontjából, szemben azzal a hollandiai s főként Steck féle irányzattal, a mely tudvalevőleg tagadja a galatákhoz irott levélnek a valódiságát is. Scholten irodalomtörténeti útmutatása mellett végzi a védelmet, kiterjeszkedve az egész Pál apostol féle irodalomra. Használható irat főként azért, mert elfogúltság nélkül hirdeti, hogy az erős kritikai eljárások is az igazság kutatasa érdekében történnek, vagy is az iró bár más alláspont képviselője, elismeri ellenfeleinek is az igazság után való törekvését.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Szívos Béla*, a sárospataki főgimnázium VIII. osztályának lélekben, testben egyik legkiválóbb tanulója, öreg édes atyjának, a tanítványok áldáskísérése mellett nyugalomba vonúlt Szivos Mihálynak nagyobbik fia, a kin a szülei szív olyan édes és boldogító reménységgel csüngött, a testvérek koszorújának egyik ékessége, hosszu kínos betegség után szeptember 13-án, 18-ik életévében bevégezte földi pályafutását. Szívünk elszorúl, midőn az életerős ifjúnak kidőltét adjuk hírúl olvasóinknak, mert a mulandóság hatalmát ilyenkor látjuk leginkább megnyilatkozni, a mely előtt nem állhat meg még az ifjúnak ereje sem, hanem megtörik s a sír mélyébe költözik az életnek igaz képviselője is. A letört remények, a megcsúfolt nemes törekvések, a félben maradt vágyak mind oda ultek a sötét koporsóra s szóltak: »törékeny cserépedény vagy óh ember, azért ne feledkezzél meg a halálról! . . .« Nem is feledkezünk meg, mert a mulandóság olyan hangosan beszélt hozzánk, hogy még a néma ajak is szólásra nyílt: bizony, nagy az Ur hatalma. Pihenj ifjúságod virágában letört Szivos Béla csendesen a sírhant alatt édes anyád porai mellett, ti pedig édes szerettei nyugodjatok meg az Ur akaratán, a mely a halál után föltámadással is biztatja a hivő lelket!

— **A sárospataki főiskola tanúló ifjúsága a kassai Rákóczi-kiállítást** szeptember 12-én tekintette meg, a mikor is nem kevesebb, mint 400 tanuló, gyermek és ifjú, több akadémiai és főgimn. tanár vezetése alatt s 22 hölgy jelenlétének dísze mellett zarándokolt arra a helyre, a hol annak a kornak emléktárgyai állíttattak ki, a melynek legendás alakjai soha sem szűnnek meg lelkesíteni az igaz magyar lelkeket az Istenért, a haza-

ért és a szabadságért való viadalra. A kassai állomáson a kiállítás rendező-bizottságának némely tagjai fogadták a zarándoklókat, a kiket lelkes beszéddel és szíves Istenhozottal Révész Kálmán, esperes fogadott, kiérezvén beszéde minden szavából az a szeretet, a melylyel a testvéreket fogadja az ember. A választ Dr. Székely György adta az üdvözlésre, biztosítván a kassaiakat arról, hogy a Rákócziak iskolájának és a Rákócziak városának szíve összedobban, mikor a hazáról, a hazának hősei ünnepléséről van szó, mert más különben hűtelen lenne egyik is, másik is ahoz a nagy hőshöz, a melyet az Isten csak jókedvében adott a magyarnak. Az ifjúságot külön is köszöntötte a kassai ifjúság nevében ifj. Deil Jenő, a kinek lelkes beszédére szúnni nem akaró éljenzés volt a válasz, a mint különben az éljenzés az előbbi beszédek alkalmával is zúgott, mert a beszédek igazak és őszinték valának. A fogadtatás után zenekar állt a kiállításra zarándokló sereg élére s a Rákóczi-induló, a Kossuth-nóta, több kuruc-nóta hangjaiinal vonult be a városi közönség nagy érdeklődése mellett a kiállítás területére, a hol több csoportra oszolva, megkezdődött a kiállítás megtekintése. Hogy minő volt a kiállítás? . . . Erről e helyen nem írunk, mert ez nem feladatunk, hanem arról írhatunk, hogy a hatás nagy volt, oda ült az arcokra, kifejezést nyert az a felsóhajtásokban, a kitörésekben, a melyek leplezetlen őszinteséggel tárták fel a romlatlan ifjú szíveknek érzéseit. Nagyban elősegíté a kiállítás megtekintését a megfelelő magyarázatok nyujtása, nem tartván Révész Kálmán sem fárasztónak azt, hogy az összes termeken át kalauzolt és magyarázott, valamint az ifjú Deil sem, a ki barátait s a kisebb tanulókat nagy lelkesedéssel avatta be az ereklyék megismerésébe. Egyes csoportok időközben a felsőmagyarországi muzeum gyűjteményét, az Erzsébet-templomot, egyes nagyobb épületeket, a joghallgatók a javító-intézetet stb. tekintették meg, hogy a város nevezetességeit is jobbára emlékükbe vessék. A refermátus templom megnézését is elvégezték egyesek legalább úgy külsőleg, holott belől is méltó lett volna a megtekintésre, mert a szegénység mellett is, a melyet általában érezünk, ez a hajlék ékes is és szép is, mert rajta az ízlés is feltalálható. A déli órák ebédre kényszerítették az öregeket, ifjakat és gyermekeket egyaránt, a kik csak különböző helyekre oszolva költhették el ebédjöket, miután egy helyen olyan nagy sereget nem bírtak ellátni. Ebéd után ismét a kiállítás s a múzeum megtekintése ment végbe s a város egyéb nézni valóinak megnézése, mígnem eljött a 1/25 órai idő, a mikor a Széchényi-téren a város nagy érdeklődő közönsége előtt az ifjúsági énekkar kuruc-dalokat énekelt nagy sikerrel és elismerés mellett. Kapott is érettök egy ezüst kelyhet is ajándékba! Egy kis uzsonna-vacsora után vonatra szállt a sereg s egy kellemes utazás, egy nagy kor ereklyéinek emlékével gazdagodva tértek vissza a múzsafiak, hogy soká, nagyon soká emlegessék a zarándoklást, a melylyel az ősök és hősök iránt érzett kegyeletnek áldoztak. Szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy a magyar kir. államvasutak miskolci üzletvezetősége s talán maga az igazgatóság is valami nagy figyelmet, előzékenységet nem mutatott a főiskola iránt, mikor ez ezt az igazán szép és emlékezetes zarándoklást rendezte. A személyvonat után pót-személyvonatot indított s az mindig utána cammogott a rendesnek, a visszajövetel alkalmával pedig a rendes vonatra szorította be a 450 főnyi sárospataki sereget, mert hát ez nem szalonkocsikra s nem külön vonatokra érett nép még! . . . Míg a kassaiak iránt a legnagyobb elismeréssel vagyunk, mert az ifjak és gyermekek időközi ellátásáról is gondoskodott a kiállítás rendező-bizottsága, sőt itt-ott még emlékekkel is kedveskedtek egyesek: addig az államvasutakkal szemben azt a régi felfogást kell hirdetnünk: a protestáns iskolákkal s azok tanáraival és tanítványaival szemben a legotrombább magaviseletet tanúsítják, mert a kormányok úgy akarják, a melyeknek szent meggyőződésök az, hogy az állami tanároknak többet kell adni fizetésben is, jogban is, mint az ugyanazon célt szolgáló protestáns tanároknak, a kiket épen a protestáns vallású miniszter urak szeretnek lenézni és kigúnyolni. Ám a Rákóczi-kultusz annál erősebben verjen gyökeret ennek a sárospataki főiskolának a kebelében s a kassai Rákóczi-kiállítás emlékének legyen áldásos a hatása a fogékony ifjú lelkekben!

— **Helyreigazítás a kecskeméti jogakadémia és a naptári ünnepek ügyében.** Dr. Kovács Pál kecskeméti jogakadémiai igazgatótól helyreigazítást kaptunk a cimbeli ügyben, írván egy magánlevélben a következőket: »A Sárospataki Lapok 36-ik számában közölt tudósításban foglalt állítással szemben tudatom, hogy jogakadémiánk naptári ünnepeket semmiféle címen nem ünnepel. Igaz, hogy ez idő szerint 2 tanszéket (a római jog és a polgári perrendtartás tanszékét), mint rendes tanárok, római kath. vallású egyének töltik be, a kik a maguk ünnepnapjain előadásokat nem tartanak, de a jogakadémia többi tanárai és hallgatói csak a szabályszerű szünnapokon ünnepelnek. Az a körülmény pedig, hogy jogakadémiánkon, mint rendes tanárok, nem csupán protestáns vallású egyének taníthatnak, a fenntartó testületek között kötött szerződésen alapszik. A jogakadémia fenntartói: Kecskemét th. város, a mely 5 tanszéket, a kecskeméti ev. ref. egyház, a mely 2 tanszéket és a dunamelléki egyházkerület, a mely 1 tanszéket tart fenn. A fenntartó testületek között kötött szerződés értelmében Kecskemét th. város jogosítva van mindaz öt tanszékre vallászkülönbség nélkül választani a rendes tanárokat, a kik ha nem prot. vallásúak, a maguk felekezeti ünnepeit épúgy megünnepelhetik, a mint megünneplik a magukéit a prot. vallású jogtanárok. Ezt a szerződést kölcsönösen a kecskeméti ev. ref. egyház és a dunamelléki ref. egyházkerület kötötték egymás között. Ha akkor (1875-ben) nem találtak benne megbotránkoztatót, bizonyára nem találnak ma sem. Tudtával és hozzájárulásával történt ez, egyházi törvényeink értelmében, az egyetemes konventnek is; illuzórius dolog tehát figyelmét erre felhívni!« . . . . Erre a helyreigazításra a következőket kell megjegyeznünk a magunk részéről: 1. az az állítás, hogy a kecskeméti jogakadémia semmiféle naptári ünnepeket nem tart, részben igaz, részben nem; igaz annyiban, hogy mint intézet nem ünnepli a naptári ünnepeket, nem igaz annyiban, hogy mégis van tanári s hallgatói naptári szünet a 2 r. kath. vallású tanár révén s ha Kecskemét városa mind az öt tanszékre r. kath. vallású tanárt fog kinevezni, a mihez föltétlen joga van a szerződés értelmében, akkor majd az intézet is bizonyosan fog naptári ünnepeket tartani, mert a többség elve igen sokat jelent. Sőt az is bekövetkezhetik, hogy a Kecskemét városa által választott nem róm. kath. tanároknak is kedvök kerekedik a fenntartó testület által a római kath. vallású tanárok részére biztosító naptári ünneplési jogot igényelni s gyakorlatba venni és akkor bizony lesz talán másoknak is megbotránkozni. 2-szor azt jegyezzük meg, hogy forr sunknak föltétlen jogot adunk e helyreigazításra észrevételeket tenni. 3-szor azt kell kijelentenünk, hogy Dr. Kovács Pál igazgató úrnak a szerződés múltjára

való hivatkozása nem nyom a mérlegben semmit, mert egy, a múltban bona fide történt megállapodást a jelennek kétségbeejtő tényei föltétlenül megváltoztatni követelik s ha a konvent a megváltoztatás iránt a szükséges lépéseket meg nem teszi: illusórius a működése, a mint illusórius az egész kecskeméti jogakadémia protestáns jellege, ha Kecskemét városa öt római katholikus tanárt választ! Mert hogy 8 professzor közül a nagy többség a protestáns egyház elveivel homlokegyenest ellenkező vallás-erkölcsi irányzatnak legyen a hive s az az intézet mégis protestáns legyen: ezt a kecskemétiek s talán a dunamellékiek, talán a konvent tagjai is elhitethetik magukkal, de mi semmiféle hivatalos elhitetésnek nem adjuk meg magunkat, mert az igazság nem a hivatalos tényben, hanem a valóságban van. Épen azért most is felhivjuk a konventet, első sorban pedig az egyetemes tanügyi bizottság jogi szakelőadóját, hogy ezt a kérdést igyekezzenek tisztázni addig, mig országos botrány nem lesz belőle, mert szerződési jog alapján Kecskemét városa 5 r. kath. egyént állithat be a kecskeméti református jogakadémiába s az a jogakadémia az által csak arculcsapott protestáns intézet lehet, a mely felett meg nem botránkozni csak nagyon jámbornak, nagyon politikus embereknek lesz a kiváltságuk. — Végül az ünneplés jogának a r. kath. tanárok részére dr. Kovács Pál által való hangsulyozása, — párhuzamban a prot. tanárok ugyanezen jogával: egészen fölösleges jó cselekedet, mert a lelkiismereti szabadságot a naptári ünnepekkel élők részére is megadjuk a maguk illető helyén.

— **P. Nagy Gusztáv** síremlékére adakoztak Szuhay Benedek gyüjtőivén (F.-Borsod): Vladár Ervin, gr. Vay Tihamér, Szekrényessy Árpád, Szuhay Benedek, Bárczay László, Ragályi Béla, Vadászy Pál, Zsóry Gusztáv, Botos József, Demeter Bertalan, Bartha Mihály, Keresztes Gyula 2—2 korona, Svingor József, Balogh István, Batta József, Bodnár István, ifj. Csabay Pál, X Y. Z., Dávid József, Szentmártoni Dániel, Csapó János, Zsóry István, Kazay Géza, Dakó Lajos, Nagy Barnabás, Kiss Ferenc, Simon Gyula, Csíki Zoltán, Pataki János 1—1, Fekete Lajos, Zsigmond Kálmán 0·60—0.60, Sirk Károly, Molnár László, Szigethy Ferenc, Nagy Sándor, Kiss Sándor, Gaál György 0.50—0·50, Nagy Lajos, Göőz Ferenc, Ladányi Ferenc, Sylveszter Imre, Kovács Gusztáv, Karácsonyi János, Litkey György, Szállósi Bertalan 0·40—0·40, Nagy Jenő 0·25, Török Sámuel 0·20, összesen 48·85 koronát. Molnár Miklós (H.-Sámson) 20 kor. A lelkes gyüjtő és a nemes szivü adakozók fogadjak hálás köszönetemet! Novák Lajos theol. tanár.

— **Egy érdekes theológiai kérdés.** Az »Amerikai magyar reformátusok lapja« (szerkeszti Kalassay Sándor) ez évi 34—35—36. számjaiban Dr. Kacziany Géza „Presbyteriánus vagy református" cím alatt nagy hévvel polemiát folytat Kalassay Sándorral s e polemiában ezt irja egy helyen a 36-ik számban: ». . . egyszer s mindenkorra ki kell jelentenem, hógy a Kalassay úrék által csalhatatlannak elfogadott Heidelbergi kátéban soha sem volt benne a praedestinácio tana.« . . . . . Tessék ezt a theologiai kérdést itt Magyarországon is megfejteni, hogy t. i. tanít-e a Heidelbergi káté praedestinációt vagy nem? Sőt tessék arra is figyelemmel lenni, a mit tovább ir Dr. Kacziany Géza: »idézzenek Kalassayék egyetlen nevesebb predikátorból, a ki a XIX. században a praedestinátiót hirdette volna szószékről.« Méltó e kérdéssel foglalkozni minél szélesebb körben, mert íme amerikai református vagy presbitériánus lelkész megtagadja a református egyház egyik központi dogmáját!

— **Látogatás a sárospataki főiskolában.** A kolozsvári ev. ref kollégium tanuló ifjúságának egy kisded csapatja három tanárnak a vezetése alatt szept. 18-án Sárospatakra érkezett s egy napig itt időzött, hogy sorra szemlélje a főiskola gyüjteményeit, felszereléseit, a várat, a melynek emlékét a kegyelet rajongó szeretettel övezi a Rákóczi-esztendővel. A vendéglátó a főiskola volt, a mely a modern supplikálásnak tanúlmányúti alakját szivesen támogatja. A kolozsváriak is a kassai Rákóczi-ereklye-kiállitást voltak megnézni s ez alkalomból tértek be a Rákócziak iskolájába.

— **Mitrovics Gyula síremlékére** újabban a következő adományok gyűltek be: dr. Tüdős István 7 kor.; Zitás Bertalan (Ptrhügy) 3 kor.; Sinka Sándor (Debreczen) 2 kor.; Somogyi József (Dombrád) 4 kor.; Szele György (Bakonszeg) 4 kor.; Dusza János (Hanva) 3 kor.; a debreczeni ev. ref. tanítótestület 25 korona. Összesen 48 kor., mit köszönettel vettem és 2 takarékpénztárban gyümölcsözőleg helyeztem el. Debreczen, 1903. szeptember 12. S. Szabó József.

— **Kuruc Ujság** címen uj krajcáros napilap indúlt meg Budapesten. A függetlenségi pártnak uj lapja ez, melybe Kossuth Ferencz, Thaly Kalmán, Barabás Béla stb. irnak. A ki e lap terjesztésével, kolportázsával számottevő haszon mellett foglalkozni akar, fordúljon a Kuruc Ujság kiadóhivatalához Budapest IV., Vármegye-utca 11.

— **Orvosi** körökben már rég ismert tény, hogy a *Ferencz József-keserüviz* valamennyi hasonló vizet, tartós hashajtó hatása és említésreméltó kellemes ízénél fogva, már kis adagban is tetemesen felülmúlja. Kérjünk határozottan Ferencz József-keserüvizet. 1—8

— **A „Budapesti Napló"** nemcsak keletkezésének történetében uj és eredeti, de a közönség szimpatiának gyors felköltésében is eddig nem látott példát mutat. És minden szám arra vall, hogy a „Budapesti Napló" megérdemli ezt a támogatást. A „Budapesti Napló"-nak friss és megbizható értesülései, lelkes, temperamentumos, komoly, tartalmas, hatásukban valósággal szenzációs politikai cikkei, a melyek nyomatékossá teszik a politikai sulyra döntő jelentőségű ujság véleményét, tárcarovatának magas irodalmi szinvonala, gazdag informativ anyaga, kitűnő értesülései, kimerítő, ötletes, változatos, eleven rovatai s minden rendű közleményeinek változatossága és folyton gyarapodó bősége: napról-napra ékesszólóan tanúskodnak arról, hogy a „Budapesti Napló" fényesen megfelel a legvérmesebb várakozásnak is. A „Budapesti Napló" szerkesztősége és olvasó közönsége közt páratlanúl meleg és szives viszony fejlődött ki. Naponkint jelentkezik ez a Szerkesztői üzenetek rovatában A „Budapesti Napló" szerkesztősége nem csalódott önbizalmában és nem csalódott közönségében a mely nagy szeretettel karolta fel ügyét az első perctől fogva És hogy a közönség se csalódjék benne, arra vállvetve, szakadatlan buzgósággal és lelkesedéssel törekszik. A szerkesztőség, a melynek belső tagjai: Vészi József főszerkesztő; Braun Sándor felelős szerkesztő; Ábrányi Emil, Clair Vilmos, Cerri Gyula, Feszl Géza, Gergely István, Holló Márton, Horváth Elemér, Janovics Pál, Kabos Ede, Dr. Kovács Jenő, Lyka Károly, Márkus József, Merkl Adolf, Molnár Ferencz, Nyitray József, Pasztor Árpád, Roboz Andor, Dr Soltész Adolf, Thury Zoltán, Zöldy Márton, napról-napra egész erejét, egész lelkesedését, összes hirlapirói kvalitásait viszi a harcba. Hűséges szövetségese ebben a külső munkatársak diszes serege. Olvasóink figyelmét újból is felhivjuk a „Budapesti Napló"ra és ismételve a legmelegebben ajánljuk ez ujságot. Olvasásra az ujdonságok iránt érdeklődőknek és valóságos lelki épülésére azoknak, a kiknek a magyar hirlapirodalom magas szinvonalában és magyar irók és ujságirók hangyaszorgalmában kedvük telik.

— **Gyönyörű ajándék** jut mindazoknak teljesen ingyen és bérmentetlenül, akik az Egyetértés politikai napilap előfizetőinek diszes sorába lépnek. Ez az ajándék egy értékes diszmű, amelynek egyetlen müvelt magyar család könyvtárából se szabad hiányoznia. A munka a Rákóczi-korszak ismertetése lesz irásban és képben, hivatott irók és ihletett művészek alkotásában hű tükre Magyarország legszebb és legdicsőbb korszakának. A pompás diszművet karácsony ünnepére minden egyes előfizetőjének megküldi az Egyetértés, s ezenfelül az előfizető a legjobb, legterjedelmesebb és legmagyarabb ujságot kapja naponként S ez sokat jelent a mai válságos politikai

viszonyok között, amikor a nemzeti jogoknak és szabadságoknak jóformán utolsó védőbástyája a hazafias sajtó. A küzdelem nehéz napjaiban ez a sajtó híven kitartott a harcosok mellett, s mig egyfelől búzdította és bátorította a küzdőket, másfelől megnyerte szamukra a felébresztett közvéleményt, amelynek vezetője és szószólója ett A sajtó e nemes versenygésében mindvégig az Egyetértés-é volt az elsőség s a diadalból őt illeti meg az oroszlánrész. Az Egyetértés mindezeken felül a legterjedelmesebb és legjobban értesült magyar ujság, a mely nemcsak a közlések leggazdagabb tárháza, de irodalmi művekből is a legkiválóbbakat és legértékesebbeket adja az olvasóinak. Az Egyetértés előfizetési ára egy hónapra egy forint nyolcvan krajcár s előfizetni lehet (legcélszerübben postautalványon) a kiadóhivatalban, vármegye utca 11. szám.

— **A „Magyar Szó"** a tiszta magyar szabadelvűség és a nemzeti eszme lapja, melynek hazafias szellemével a mostani súlyos válságban oly nagy és nemes hivatást teljesit, amely kiemeli a többi lapok közül. Nap-nap után honszeretettől és meggyőződés melegétől izzó cikkekben kél nemcsak a nemzeti jogok védelmére ugy katonai mint gazdasági téren, hanem kegyetlenül ostorozza a nemzet külső és belső ellenségeit, akik egyéni becsvágyból vagy más érdekből akadályozzák a nemzeti jogok érvényesülését s a nemzeti érdekek kielégittetését. Legutóbbi időben egy nagy történelmi sikere volt, melyet jó barát és ellenség egyaránt elismer róla: akkor ugyanis, amikor az egész parlament a bánnak leszerelt minden eredmény nélkül, serkentő, feddő vészkiáltásaival ujra talpra állította a nemzeti küzdelmet. Ha lesz valami eredménye a felujított obstrukciónak — és biztosan lesz — a Magyar Szónak is kell, hogy jusson az érdem borostyánából. Ami más lapoktól a jelen viszonyok között, megkülönbözteti, ez többek között az, hogy folyton napirenden tartja a gazdasági önáll ság kérdését s követeli, hogy a nemzeti követelmények mellé kenyeret is adjanak a súlyos gazdasági helyzetben sinylődő nemzetnek. Szinte nap-nap után lerántja a leplet a nemzetiségü üzelmekről és az 1848. XX. t.-c. végrehajtását szorgalmazva máris nagy és szép eredményeket ért el. Ha még megemlitjük, hogy a Magyar Szó mindig bátor, gyakran vakmerő szószólója minden igaz ügynek akár társadalmi, akár művészeti, akár tudományos téren és gyors, pontos, megbízható értesüléseivel a legnagyobb igényeket is kielégitheti, — elmondottuk mindazt, ami e hazafias ujság rövid jellemzésére elmondandó. A Magyar Szó előfizetési ára egy évre 28 kor., félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hónapra 2 kor. 4 fill. Egyes szám ára fill., vidéken 10 fillér. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Andrássy-ut 48.

— **Szilágyi és Diskánt** miskolci gépgyáros cég kitünő borsajtóira, valamint legujabb „Villám" centrifugalis bogyozó és zúzógépére felhivjuk olvasóink figyelmét Kiemelendők különösen a cég által feltalált és készített „Kincsem" és „Hegyalja" borsajtók, nemkülönben a nagy üzemü préseléshez készitett „kettős kosaru" sajtók, a melyeknél a régi világ fából készitett prése genialisan egyesitve van a modern technika vivmányaival A sajtó felső része acél, alsó része faszerkezet. Ennélfogva a must sehol sem érintkezik vasrészekkel, hanem csak a fával, a mi a must szinét, izét, zamatját nem befolyásolja. A törkölyt sem kell összevagdalni, hanem kisebb darabokban is könnyen ki lehet venni. Az 1902. évi egri és a pozsonyi II. mezőgazdasági országos kiállitáson a cég borsajtói első díjjal, aranyéremmel lettek kitüntetve. A cég izléses árjegyzékét kivánatra minden érdeklődőnek megküldi. 3—3

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉS.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvü protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM"
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref püs; ök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajanlásával.** Ára egyszerü bekötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon,** a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 6—20

HIRDETÉSEK.

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle ***„POKLOS"*** szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle ***asszú*** literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

25—39

Borsajtók.

„Villám" legujabb centrifugalis bogyozó és zúzógépek

„Kincsem," „Hegyalja," „Könyökszerkezetü," „Mabilie" és **„Aczélorsós"** a hegyaljai bortelmelők legkedveltebb borsajtói.

Legujabb rendszerü „kettős kosaru sajtók nagy üzemü préseléshez.

Főelőnye: a must sehol sem érintkezik vasrészekkel! Egyszerü kezelés! Óriási erőkifejtés! A törköly egy darabban és könnyen kivehető! Egy ember által könnyen kezelhető! Szőlőzúzók és bogyozók.

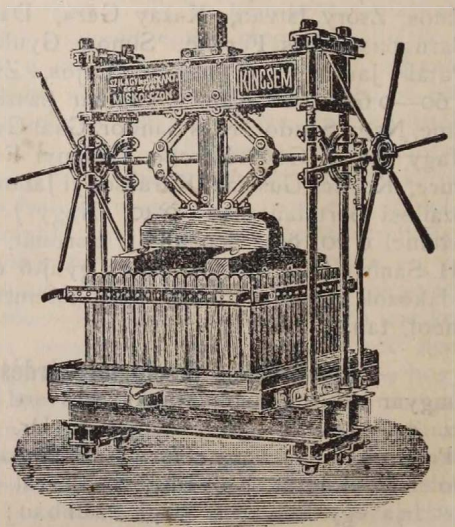

Temesvár 1901. I-ső dij, diszoklevél.
1902. Egri borászati kiállitáson I-ső dij: aranyérem és diszoklevél.
1902 Pozsonyi országos gazdasági kiállitáson I-ső dij: állami aranyérem.

Árjegyzék ingyen.

Szilágyi és Diskánt gépgyára
Miskolczon. 3—3

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **39.** (1136.) **szám.** *Sárospatak, 1903. szeptember 28.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja: Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Ibrányi J. Az egyházi könyvtár kiadásának kérdése. — Réz László: Néhány megjegyzés Révész Kálmán Rövid válaszára. Nagy Sándor: Népiskolai tankönyvek átdolgozásának kérdése. — Dr. Tüdős István: Augusztinus az eretnekségekről. — Z. Ó.: Gömöri lelkész-értekezlet. — A magyar protestáns irodalmi társaság nagyváradi vándor-gyűlése. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Az egyházi könyvtár kiadásának kérdése.

Részint egyházi, részint politikai lap hasábjain elég érdekes vitatkozás tartja lekötve a reformátusok figyelmét. — A vitatkozó felek: *Dr. Antal Géza* pápai theologiai tanár és *Kiss József* pápai lelkész, a kik mindketten egyenlő lelkesedéssel, egyugyanazon buzgósággal akarják azt a vállalatot létesíteni, a melynek az volna a célja, hogy az összes theologiai tudományokat feldolgoz atná s sok kötetben közrebocsátaná, hogy úgy a theol. tanúló ifjúság, mint az életben már kintlevő lelkészek, sőt világiak is haszonnal forgathatnák s gyümölcsözőleg olvashatnák.

Egy a cél, egy a törekvés, ugyanaz a lelkesedés és ugyanaz a buzgóság! És mégis vitatkoznak?! Talán csak azért, hogy ellentmondjanak egymásnak? Nem hiszszük, mert sokkal komolyabb a kérdés és sokkal komolyabb gondolkozású mindkét férfiú, semminthogy merő vitatkozási kedv venne rajtok erőt s ennek engednének szabad folyást.

A vitatkozás tárgya egyszerűen a *kiadás kérdése*, a melyet Antal Géza magánvállalkozó útján gondol megoldani legsikeresebben, ellenben Kiss József a Protestáns Irodalmi Társaságot akarja a kiadásba belevinni.

Szóljunk hozzá a tiszáninneni kerületből is ehez a kérdéshez, főként miután arról van szó, hogy a parochiális könyvtárak létesítésével kapcsolatban történjék ennek az egész ügynek a rendezése, mert jellemző dolog, hogy tulajdonképen ezen a ponton is egyeznek a vitatkozó felek, t. i. hogy a kiadást csak ilyen módon, a parochiális könyvtárak útján lehet biztosan eszközölni. A parochiális könyvtárak ügyét úgy is innen, ebből a kerületből szorgalmazták legjobban, jogunk van ezt a kérdést ezen a cimen is tárgyalni, de maga az egész ügy is olyan, hogy kivánatos lenne közmegelégedésre dűlőre juttatni.

A kérdés érdeme ez: *magán vállalkozó* vagy *a Prot. Irodalmi Társaság* legyen-é a kiadó?

A mennyiben protestáns, bár református irányú theol. művek kiadásáról van szó, bátran lehetne az Irodalmi Társaság is a kiadó, a mely kétségbevonhatlanúl a legbiztosabban eszközölhetné a kiadást, a legmegbízhatóbban rendezhetné az elszámolást s a tisztességes anyagi haszon áldásait is a legjobban lenne jogosított élvezni: ha az a körülmény nem forogna fenn, hogy eddigi kiadványainak sincs meg a kielégítő forgalma, sőt piaca egyáltalán nincs; ha nem következnének be az az eset, hogy a református theol. iratok után az ág. hitv. ev. theol. iratok kiadása is sürgettetnék s pusztán az írói tisztelet-díjak összeharácsolásának a célzatával olyan művek kiadását is követelhetnék, a melyeket talán a Luther társaság, talán az eperjesi theol. belmissió kör, talán a pozsonyi theol. szakkönyvtár már kiadott, hogy némi változtatás révén új kiadásnak minősittessék s a református parochiális könyvtárakba bevétessenek. Mert az ember önző voltával itt is számolni kell s akkor, a mikor az erősebbnek juttathatna az egyházi könyvtár eszméje nagyobb hasznot: kénytelenek vagyunk a Prot. Irodalmi Társaságot, mint kiadót elejteni s más forrás, illetőleg eszköz után nézni.

Ez a másik eszköz volna a *magánvállalkozás*, úgy, a mint azt Antal Géza gondolja, t. i. egy könyvkiadó cég volna a vállalkozó, a mely biztosítva volna a kiadáshoz szükséges feltételek felől, viszont az íróknak is megvolna a teljes biztositékuk a felől, hogy saját irataik adatnak nyomdába, semmiféle illetéktelen befolyások nem

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

érvényesülnének s a felelősség tisztán az íróé lenne abból a szempontból, a mit szerzői felelősség néven ismer a világ. A magán vállalkozó kockázatot nem tenne, ha a paróchiális könyvtárak részére biztosítva lesznek az iratok s nagy haszonra tisztességtelen dolog volna számítani ott, a hol nincs kockázat.

A vélemények e kettő között forognak, alakúlnak. Nincs szükség semmi heveskedésre, semmi animositásra. Beszéljünk nyíltan és őszintén!

Antal Géza nagy lökést adott az egész ügynek azzal, hogy már vállalkozóként jelentkező is akad, azzal, hogy a református theol. tanárok és lelkészek munkásságát a célra összehozta. Kiss József a kiadás ügyének gondos rendezését tette megítélés tárgyává. Elismeréssel vagyok mindkettő iránt. Ámde nem gondolnak-e arra, hogy például akár a sárospataki irod. kör, akár a református tanáregyesület, mint magánvállalkozó ezt a kérdést épúgy megoldhatná, mint bármely magáncég vagy az Irodalmi Társaság? Hiszen mindkettőnek módjában áll a nyomtatás ügyét önállólag rendezni, a szerkesztői és szerzői díjak dolgát elintézni — hiszen nem másról van szó, mint arról, hogy előnyös nyomdai szerződést kössünk, a melynél a kiadások ne emészszék fel a befolyó jövedelmet. Hiszen ma már olyan verseny van a nyomdászat terén, hogy igazán szédítő s valóban meggondolatlanság volna akár egyik, akár másik nyomdához ragaszkodni. Ott, a hol sok pénz van, például a konventünknél, ott lehet szórni a pénzt s a konventi jegyzőkönyvek kiállításáért ívenként fizethetnek 82 kor. 50 fillért, de ott, a hol nincs pénz: bizony meg kell gondolni, hogy a túl magas nyomdai kiadást miként lehet lejjebb szállítani. És ebben a tekintetben föltétlenül azt óhajtom, hogy akár a pápai, akár a sárospataki főiskolai nyomdák álljanak első helyen a munka végzésének dolgában, miután úgy az egyik, mint a másik a magán vállalkozás mellett közügyet is szolgál.

Nem akarom én csomózni a kérdést, de azt vallom, hogy a magánvállalkozás nyereségi dühét is fékezni kell, a mit különben úgy gondolom, Antal Géza theológai tanár is szükségesnek fog tartani.

Ibrányi J.

ISKOLAI ÜGY.

Néhány megjegyzés Révész Kálmán Rövid válaszára.

Szükségesnek tartom a szóban levő ügy érdekében, hogy Révész Kálmán úr „rövid válasz"-ára nehány megjegyzést tegyek. Sorra veszem, úgy a hogy a „rövid válasz"-ban vannak, a R. K. úr válaszszerű kijelentéseit.

Most, hogy nyilvánosságra hozta R. K. úr, tudom, hogy „nagyterjedelmű s az ügy minden oldalát felölelő" jelentést is terjesztett be a kerületre. De hát kérdem: honnan tudhattam ezt én eddig? A jkönyv *sejtelései* után induljak el? De még ha elindultam volna is, s ha biztosra vettem volna is, hogy „nagyterjedelmű s az ügy minden oldalát felölelő" jelentés volt a kerület előtt: még akkor sem szólhattam volna *annak alapján* az ügyhöz, mert nem ösmerhettem meg annak tartalmát Azt pedig nem kívánhatja R. K. úr, hogy a priori jónak állítsam s higyjem el mindazt, a mit véleményezni méltóztatik.

Az pedig különösnek tetsző vélemény, hogy az ügyhöz való hozzászólással addig kellett volna várni, „mikor az a (szóban levő) jelentés a Sárospataki Lapokban megjelenik." Eső után venni fel a köpenyeget?! De meg hátha nem is jelent volna meg!?...

... Igen, (ha úgy tetszik) *kiugrottam* (?) *a porondra* (!), hogy véleményemnek kifejezést adjak, a mely véleménynyilvánítás — felfogásom szerint — nemcsak a dics-himnuszok zengedezésekor, de a tárgyilagos s az ügyszeretetből folyó kritika kimondásakor is szabad, én úgy hiszem, addig praktikus kritikai megjegyzéseinket elmondani, mig valamely ügy megoldása befejezve nincs: de arra nem gondoltam, hogy ezzel *vitézi cselekedetet* viszek véghez. Mert hát vitézi cselekedet-e közérdekű ügyben ezt kimondani: nem vagyok vele megelégedve. Ehez még csak bátorság sem kell. Elég ehez egy bizonyos mértékű függetlenség-érzet.

Nagyon téved R. K. úr, ha azt tételezi fel rólam, hogy én kellemetlen hatást akartam rá gyakorolni. Eszem ágában sem volt. Sőt a munkáért s az ügy iránt való érdeklődésért nagy elismeréssel voltam s vagyok. De ez nem vonja maga után azt, hogy a munka eredménye is minden esetben teljesen kielégit. Még a római pápa munkáinak eredményét is (bár azt a nyilvánosságra jutás előtt) meghányják-vetik, megrostálják — a szent kollegiumban.

A táblás kimutatás *hibás voltával* most nem foglalkozom, mert azt beösmeri még R. K. úr is: *de a hiányos voltát kénytelen vagyok ujólag hangsulyozni* — még annak dacára is, hogy a beadott, de a nyilvánosság által máig sem ösmert jelentésben — mint irja — említést tesz R. K. úr azokról, a melyeket én hiánynak minősítek. Mert az axiomaszerü igazság, hogy addig, mig nem tudjuk, hogy hol minő teendők végzéséről lehet szó, jól, helyesen nem lehet rendelkezni. A szepességi iskolákban pl. évről-évre számbaveendő számu tanuló van: hogy rendelkezni lehessen tehát, tudnunk kell, hogy hol, mennyi van. Különösen azért van szükség mentől teljesebb képre, mert egy eddig teljesen elhanyagolt ügy rendezéséről van szó. Teljes képnek a nyilvánosság elé állítása nélkül — bizony, csak félmunka végzéséről lehet szó.

Tudom, hogy az 1902. évi tavaszi egyh. ker. gyűlés az előadói állás szervezését kimondotta Ha bevárta volna R. K. úr „rövid válasz"-ával cikkemnek befejezését, megtudhatta volna, hogy én is kivánom az *előadói* (de nem *hitoktatási felügyelői*!) állás szervezését, csakhogy ezt is a *ker. tanügyi bizottság kebelében*, mert az az elvem, hogy ez a szervezet illik be egyházalkotmányunk kebelébe. Hogy elkéstem indítványommal? Nem hiszem. Mert még az ügy eldöntve nincs. Addig pedig semmi sem késő. Meglehet azonban, hogy a R. K. úr javaslatát fogja a kerület *teljes egészében* elfogadni s az én indítványom szóba sem kerül: kétségbe esni azért nem fogok; mert hiszen történt ilyen dolog már más, s nagyobb emberekkel is, mint én vagyok. *De azért még csak alkudni sem fogok*! Végeredményében azért mégis az lesz az igaz, hogy a R. K. úr javaslatát is *csak el fogják még ezután* fogadni (?) Az is különös, hogy R. K. úr azt állítja, hogy ha az én indítványom elfogadtatnék, arra lenne jó, hogy az ügy rendezését évekig elodázzák; „mert általánosan ösmeretes, hogy ha valamely kérdés megoldását el akarjuk halogatni, vagy éppen el is altatni, akkor bizottságot küldünk ki annak

tanulmányozására és megfontolására.“ Még ha *ad hoc* bizottságot indítványoznék is, akkor sem volna szabad azt a bizottságot azzal gyanúsítani á priori, hogy el fogja altatni az ügyet. De én nem *ad hoc* bizottságról szólok, hanem kerületünknek egyik fontos, még pedig *szak-bizottságáról*, mely törvényben gyökerezően s állandónak van alakítva. Ezt a tisztes múltu bizottságot pedig nem szabad ilyennel megvádolni.

Csak egyetlen pontjára felel R. K. a Szabályrendelet-javaslat ellen emelt kifogásaimnak, — mert általános és részleges indokolását a kerületi közgyűlésre tartja fen. Nohát R. K. úrnak ilyen irányu felfogásával sem rokonszenvezem. A mai közgyűlések határozatait a nyilvánosság készíti elő. Igy van berendezkedve a mai társadalom minden téren. Ez helyes is. Az egyházi téren nem lehet másképp. A gyűléseken nem lehet minden érdeklődő és érdekelt jelen. De ha jelen lehet is, nincsenek *ott* jogai. Helyén való lett volna tehát indokolását nyilvánosságra hozni

A javaslat 4. §-ának intentiója most már világos előttem. *Tehát senki önmagának felügyelője és ellenőre nem lehet.* Ez a kiindulási pont. *Elvileg* elismerem helyesnek és igaznak. De gyakorlatilag nem mindig valósítható meg. A minthogy nem is valósul meg. Pl. egyházlátogató megjelenik a saját egyházában is; vagy az esperes egyházának sem a szomszéd egyházmegye esperese a felügyelője. Egyedül tehát a hitoktató a teljesen megbízhatatlan?! Derék dolog volna s derék dolog lesz, ha mással nem foglalkozó egyén állíttathatik majd az iskola-ügyek élére. De addig is ne veszitsük el bizalmunkat a munkások iránt. *Lemondani pedig a hitoktatásról?* . . . Azt hiszem, nem kellene kapacitálni a hitoktatással foglalkozó lelkészeket erre, ha volna expediens, melylyel a hitoktatás kérdését meglehetne oldani. Aztán káplánja se lehet minden lelkésznek. De ha van is, nem mindenütt lehet az összes terhet s munkát a káplán nyakába varrni. Meg aztán: ha csak betegség vagy káplán nem léte esetén, tehát *szükségszerűleg* tanít is valaki, csak két hónapig is, vajjon végeredményében nem lesz önmagának felügyelője?! De mért van szükség a 4. §-t érvényre emelni? Az ellenőrzésnek van más formája, más módja is.

Arra a hangra, mely átvonúl a „rövid válaszon“ s annak különösen végén nyilvánúl, nem akarok reflektálni, mert személyeskedésbe menne át; csak annyit jegyzek meg, hogy a kis embereknek is van joguk a nagy emberekhez és a nagy emberekről szólani.

Végűl konstatálom, hogy közzétett cikkemben kifejezésre juttatott álláspontomban nem érzem magamat megingatva. Meggyőződésem, hogy a szóban levő ügynek rendezése egyházszervezetünkbe beillőbben és szerencsésebben oldatik meg az általam proponált módon, mint a R. K. úr javaslata alapján. De természetes, érvényre jutni a többség meggyőződése fog.

Réz László.

Népiskolai tankönyveink átdolgozásának kérdése.

— Válaszúl Matusz M-nak. —

Hogy valamely eszköz jó-é, alkalmas-é, a melyet bizonyos czél eléréséhez használnunk: azt csak az mondhatja meg igazán, a ki azzal az eszközzel dolgozik, a kinek a kezén forog. Igy a legilletékesebb helyről szól Matusz Mihály, a népiskolai taneszközökről, azok közül a tankönyvekről. Mindamellett szükségesnek látom cikkére nehány megjegyzést tenni, mert az általa felmutatott kép nem világos, s az olvasóközönséget tévedésbe ejtheti.

Hogy a különböző kiadású könyvek hátráltatják a célt, nehezítik a munkát, azt egy tanító sem tagadja; de hogy ezt a körülményt sem a könyv szerzője, sem a kiadó rovására nem lehet írni, mindjárt bebizonyítom. Egyetlen egy könyvkiadó sem nyomat addig újabb kiadást, míg a régi el nem fogyott, vagy legalább úgy igyekszik az újabb kiadást előállítani, hogy mire az új elkészül: a régi forgalomba menjen. Azt hiszem, hogy másképpen nem tehet; mert egyik sem akarhatja, hogy a régi rajta maradjon; viszont arról meg az illető tényezőknek kell gondoskodniok, hogy az új könyv után ne kelljen várakozni, a tanügy kárára. Ha a könyv rajta maradna: ő vallana kárt; ha újjal nem lenne pótolva a régi kiadás: akkor meg a tanügy szenvedne.

A szerző meg csak akkor fog a javításhoz, ha a kiadó felszólítja. Másutt van a baj! Ott, hogy ócska könyvek vannak forgalomban, az új mellett, sokszor fele részben is. Igy kerül össze két, sőt három különböző kiadás is. Én láttam már 10—15 esztendős könyvet is. Csak egy mód segíthet: az ócska könyvek eltiltandók! Az igaz, hogy ebből minden odium a tanítóra háramlik, a ki a „könyvpaktort“ akarja — a nép szerint — gazdagítani. Két alternativa áll: vagy a szüle *neheztel*, vagy a tanúló végez *nehezebb* munkát.

Még más oka is van annak, hogy több kiadású könyvek fordulnak elő az iskolában. Én a könyveket többnyire magam szoktam venni vagy rendelni; a szüle küldi rá előre a pénzt. És megtörtént már, hogy Miskolcz minden könyvkereskedésében nem kaptam bizonyos könyvet és a pénzt vissza kellett adnom a tanulónak. Nemsokára új könyvet látok a szóban levő tanulónál, az anyja a putnoki vásárról hozta. Én nem tudtam neki könyvet venni, mert nyomás alatt állott, a mely természetesen újabb, javított kiadás volt, ő pedig a vásáron vehetett, persze régi kiadást. A kiadó akkor nyomatja újra a könyvet, ha az ő készlete elfogyott; de hogy Kaposon, Ungváron, Kassán, Ujhelyen, Szerencsen, Szikszón, Putnokon, Rimaszombatban stb. van-é még a könyvkereskedőknél és könyvkötőknél: arra nem számíthat.

Ezekből kiviláglik, hogy sem a könyvkiadó nem oka, hogy több kiadású könyv forog kézen; mert csak józan észszel nem nyomatja rá az újat a régire; de a szerző sem az oka, mert nem ő adja ki a könyvet.

Azt meg egyenesen zokon veszem Matusztól, mint higgadt gondolkozású tanítótól, (azt hiszem, hogy a többi tankönyvírók is azt vallják) hogy a 777. lapon ezt írja: „az *átdolgozás* ne csak látszólagos legyen, s csak az átdolgozónak hozzon hasznot, hanem javítás legyen.“ Ebből azt lehet olvasni, hogy a tankönyvírók nyakra-főre javítanak, hogy honoráriumot kapjanak. Itt megint homályos a kép, meg kell világítanom.

Először is átdolgozás és javítás két dolog. A legtöbb könyv csak javításon megy keresztül, a mely természetesen kisebb és nagyobb méretű lehet; az átdolgozásnál már rendszerint más az átdolgozó, mint a szerző. A javítás: igazítás, pótlás, talán foltozgatás; az átdolgozás: egész új ruhába öltöztetés és lényeges átváltoztatás. Az átdolgozásért díj jár; a javításért, ha az még a legmesszebbre menő is: köszönet se competál. Mert hát nem is az a cél, hogy a javító díjat kapjon, hanem a tanügy és a munka belső értékének emelése.

Ennyit kellett általánosságban elmondanom. Arról aztán, hogy egyes könyveken értékes vagy nem értékes javítás történt-e: én nem szólok, — az apa feleljen a gyermekéért; hanem hát az én (nem mondhatom, hogy szerencsétlen, mert 110 ezer példányban látott napvilágot) gyermekemről: az Abc-ről, — természetesen — én tartozom felelni.

Az én kedves barátom azt irja, hogy (778. lap) „fel kellett volna még a Természetrajzban és már az Abc-ben is szintén több helyen előforduló szükségtelen változtatásokat is említenem és példákkal megvilágítanom.“ Persze, hogy el kellett volna sorolni a változtatásokat; mert igy csak a tanító világ ismeri, de a Lap t. közönsége nem. Pedig azt is érdekli a dolog és véleményét a közlemény szerint irányítja. Igy nekem kell elsorolnom az Abcében tett javítást; ez nem sok, de még az sem mind az én akaratom szerint történt.

Elfeledkezik Matusz M. arról, hogy felsőbb hatalmassá-

*

gok is vannak a könyvszerzők felett; továbbá olvassa el Petőfinek „Ki a szabadba“ c. versét: meglátja, hogy mihez hasonlítja a kritikusokat!

Az Abc. negyedik, legújabb kiadása, mindössze a következőkben tér el az előbbi kiadástól:

Az írási és előgyakorlatoknál új: a 9. 11-nek a fele, 19. és 21. gyakorlat.

A kis abc.-ben annyi javítás történt, hogy az első 15 gyakorlatnál minden többtagú szó, tagolva, kötőjellel ellátva fordúl elő. Az előző kiadásban is így volt; csak azok a szók, a melyek már kétszer-háromszor előjöttek szótagolva, azok írattak össze. Szerző most is ezt látja jobbnak, mert ezzel átmenetet akart létesíteni. Még nehány új szó vétetett fel: bánts, szánts, szoríts, ments; menj, bánj, izenj.

A nagy Abc.-be három összefüggő olvasmány lett felvéve: Az aranybokor, A farkas és róka. A szunyog a palotában.

Az olv. részből kimaradt: „Kaczor úr.“ „A nyúl.“ „A tölgyfa.“

Ime ennyiben tért el szerző a negyedik kiadásban a harmadiktól és ez alig vehető számba; de kijelentem, hogy ez is csaknem mind a hivatalos bírálatra történt, a mely azt mondja, hogy: „az írási gyakorlatok nem voltak teljesek; az első 15—20 gyakorlatnál minden többtagú szót tagolni kell; fel kell venni nehány szót a rokonhangzás kedveért; a nagy Abc.-be fel kell venni 2—3 összefüggő olvasmányt; „Kaczor úr“ túltömöttségénél fogva kihagyandó; a leíró olv. sok.“ Azért lett kihagyva egy pár darab.

Ezekben kivántam Matusz M. cikkére felelni, hogy meggyőzzem először arról, hogy a szerzők nem okai annak, ha több kiadású könyv van forgalomban; másodszor a szerzők nem azért javítanak, hogy pénzt kapjanak; mert a legmeszszebbmenő javításért sem jár semmi anyagi haszon; harmadszor, hogy a tankönyv-íróknak nagy mértékben alkalmazkodniok kell a bírálathoz.

Még azt kell megemlítenem, hogy ritkán történik meg az, hogy különböző kiadású Abc. forogjon kézen; mert az Abc.-t rendszerint el szokta szakgatni egy év alatt a tanuló. Különben béke velünk! Nagy Sándor.

TÁRCA.

Augusztinus az eretnekségekről.

A vizsgálódás és kutatás, mint jellemvonás, teljes bizonysággal megállapítható *Augusztinusnál*, a hippói püspöknél, a kit a római katholikus egyház a szentek sorába emelt, noha sok, igen sok kérdésben korántsem annak az elvnek a képviselője, a melyet a papismus hirdet. Hogy melyek azok a kérdések, a melyeknél Augusztinus nem lehet a papismus szemében „szent“?... e fontos kérdés megoldása ezúttal nem háborgat, hanem igenis azzal akarok szolgálatot tenni az olvasónak, hogy Augusztinus vizsgálódását és kutató eljárását bemutatom az *eretnekségekről* alkotott felfogásában, a mely általános érdeklődésre számíthat épen napjainkban, a mikor a közéletben a papismus lépten-nyomon meg akarja bélyegezni az *„eretnekeket“*, a kikkel az „igaz hívők“ még egy levegőt sem akarnak belélekzeni, mint a brahminok, a kik elől a páriákat jóelőre eltávolítják az utcákról, hogy meg ne fertőztessék a levegőt, óh mert a pária is, meg az „eretnek“ is levegőt, életet, mindent fertőztet azok szerint, a kik a kasztnak, a *rendnek* a tagjai.

Hogy Augusztinusnak része van-e annak a gyűlöletnek, megvetésnek, lenézésnek a kifejlődésében, a melyet az „igaz hivő“ félreismerhetetlenül s kétségbevonhatlanúl tanusít mindazokkal szemben, a kik „eretnekek“: azt abból állapíthatjuk meg majd, a mit előadok *„De haeresibus“* című iratából, a melyet akkor írt, a midőn már az öregség meglepte s kevés idő (2 év) multával maga a halál is beköszöntött hozzá.

Egy hosszú élet tapasztalataival gazdag léleknek, egy szenvedélyes vitákon keresztűlment elménck s egy sok zaklatást kiállott szívnek a nyilatkozatait ismerjük meg a 428-ban írt fentebb jelzett iratában, a melynek vizsgálódást, kutatást eláruló sorai önként emelkednek ki már a kezdetnél, a midőn azt mondja Augusztinus: *írok a keresztyén hittel ellenkező elvekről, s a keresztyén nevet beárnyékoló hamisságokról.* Vagyis mindazokról a kérdésekről előadja felfogását, a melyek a keresztyén hitet, mint azzal ellentétesek érdeklik, a mit vizsgálódás nélkűl semmiesetre sem tehet meg. A minthogy nem is teszi meg, mert ezt is mondja: *röviden, szabatosan és összegezve előadom azt, hogy honnan vette a keresztyén vallás az igért örökség nevet; mik szerepeltek s szerepelnek eretnekségek gyanánt; miféle tévelygéseket hoztak s hoznak be; mi az, a mi ellenkezik a katholikus egyház felfogásával a hit, a háromság, a keresztség, a bűnbánat, az ember és Isten. Krisztus, a feltámadás, az ó- és új-szövetség kérdésében.* Ezek a kérdések kutatást is igényelnek, azért mondom, hogy a vizsgálódás és kutatás Augusztinusnál jellemvonásként tekinthető s olyan gyanánt teljes bizonyság állapítható meg.

Augusztinus nem kevesebb, mint *88-féle eretneket* állapít meg és tűntet fel említett irataban, a melyet egy *„Quod vult Deus“* névvel jelzett egyénhez ír, a ki nagy sürgetéssel sürgeti az öreg püspököt könyve megírására. A sürgetésnek engedett Augusztinus, belement mindazoknak az irányzatoknak, felfogásoknak, tévedéseknek, nézeteknek, eretnekségeknek a felsorolásába s jellemzésébe, a melyek, a mint írja: *akkor léteztek s keletkeztek, mikor az Úr felment a mennybe.*

A *88-féle eretnekség* név szerint a következő: 1. Simoniták, vagy Simon magus követő. 2. Menandriták, vagy Menander hívei. 3. Saturninus követők. 5. Basilides követői. 5. Nikolaiták. 6. Gnostikusok. 7. Carpocrates hívei. 8. Cerinthus követői, vagy Merinthus követői. 9. Nazarenusok. 10. Ebjoniták. 11. Valentiniánusok. 12. Secundiánusok. 13. Stolemaeusok. 14. Marcus hívei. 15. Colorbasus követői. 16. Heracleoniták. 17. Ophiták. 18. Kainiták. 19. Seth követői. 20. Archontisták. 21. Cerdo követői. 22. Marcioniták. 23. Apelles követői. 24. Severus. 25. Tatianus követői, vagy Eucratiták. 26 Cataphrigek. 27. Pepusianusok vagy Quintilliánusok. 28. Artotyriták. 29. Tessarescaedecatiták. 30. Alogok. 31. Adamiták. 32. Elcesaeusok és Sampsaeusok. 33. Theodotus követői. 34. Melchisedek hívők. 35. Bardesanes követői. 36. Noëtus követői. 37. Valesiusok 38. Catharok vagy Novatianusok. 39. Angyal-tisztelők. 40. Apostol-tanítványok. 41. Gabelliánusok vagy patripassianusok. 42. Origenes követői. 43. Más Origenes-követők. 44. Pauliánusok. 45. Photiniánusok. 46. Manichaeusok. 47. Hieraciták. 48. Meletius követők. 49. Arianusok. 50. Vadianusok vagy Anthropomorphisták. 51. Semiarianusok. 52. Macedonius követői. 53. Aërius követői. 54. Aëtius követői és Eunomius hívei. 55. Apollinaristák. 56. Mária-tagadók. (Antidicomeritac) 57. Massilianusok vagy Euchiták. 58. Metargismoniták. 59. Seleucus vagy Hermias követői. 60. Proclianiták. 61. Patricius követői. 62. Asciták. 63. Passalorynchiták. 64. Aquariusok. 65. Coluthus követői. 66. Florinus követői. 67.

A világról ellenkezőleg vélekedők. 68. Mezítláb járók. 69. Donatisták vagy Donatianusok. 70. Priscillianus követői. 71. Az emberekkel nem evők 72. Rethorius követői. 73. Krisztus istenségének szenvedését állitók. 74. Három Istent tanítók. 75. A vizet Istennel együtt örökt6lfogva valónak tanítók. 76. A lélek Isten-képiségét tagadók. 77. Megszámlálhatatlan világot tanítók. 78. A lelkeket ördögökké átváltoztatóknak tanítók. 79. A Krisztus pokolraszállásával mindenkinek megszabadítását hivők. 80. A Krisztus születését az idő kezdetével tanitók. 81. Luciferus követői. 82. Jovinianus követői. 83. Arabok. 84. Helvidius követői. 35. Paterniánusok vagy Venetianusok. 36. Tertullián követői. 87. Abelioták. 88. Pelagius és Caelestius követői.

Lássuk ezek után a jellemvonásokat, a melyekkel Augusztinus ezeket az eretnekségeket bemutatja. Erről a következő alkalommal.

(Folyt. köv.) Dr. Tüdős István.

KÖZÉLETÜNK.

Gömöri lelkész-értekezlet.

A gömöri egyházmegye lelkészi kara szept. 16-án tartotta meg Tornallyán lelkész-értekezlet-közgyűlését — *Csabay Pál* ért.-elnök elháríthatatlan akadályoztatása következtében — *Nagy Pál* esperes helyettes-elnöklete alatt. Azoknak — kiknek kötelességük is, érdekük is lett volna a megjelenés — fele sem jelent meg: s igy nem is irhatom, hogy az érdeklődés nagy volt az értekezleti közgyűlés iránt. Hogy miért ez érdeklődés-hiány?... Azért-e, mert minden dolgunk ékesen és jó renddel történik?... Azért-e, mert nincs mit egymástól tanulnunk?... Azért-e, mert érdeklődnünk nem *muszáj*?... Ki tudja?! — Pedig sok olyan tárgy került megvitatás alá, melyeknek tárgyalása tanulságos, de legalább is a meghallgatásra s felette való gondolkozásra érdemes vala. — A közérdekűbb tárgyakról íme itt a nyilvánosság előtt is számot adunk.

Egyes esetekből kifolyólag szóba került, hogy istenitiszteleti szertartásaink végzését illetőleg nagyon sok *lényeges* és lényegtelen eltérés történik egyes egyházainkban. Az értekezleten efelett folyt eszmecsere még inkább nyilvánvalóvá tette, hogy szertartásaink végzésére vonatkozólag is, igaz ez ez a példabeszéd: ahány ház, annyi szokás. Önként felmerült és felmerül e kérdés: jól van-e ez igy? — Az értekezlet fel is kérte Czinke I. lelkésztársunkat, hogy e tárgyban tartson valamelyik ért. közgyűlésünkön felolvasást. Általános tanúság: *bizony ráférne már liturgiánkra egy kis reformálás.*

Ezzel a tárgygyal összefüggésben szóba került, hogy itt-ott istenitiszteletek tartatnának: király születése napján, sőt István király napján is; most pedig, hogy Deák Ferencz-emlékünnepet szándékoznak rendezni némely körök, biztos kilátás van arra, hogy tartatni fognak Deák Ferencz emlékezetére is istenitiszteletek. — Kérdés: helyes-e, megengedhető-e dogmatikai és liturgikai alapelveink szerint ily alkalmakkal istenitiszteletek tartása? Felelet: nem. Mert a mi templomunk sem a világi hatalomnak, sem a napi politikának szolgálatába nem állhat. A dogmatikus jelentőségű alkalmakon kivül csupán nagyjelentőségű egyházi s nemzeti *események* emlékére tarthatunk istenitiszteletet. A Deák Ferencz emlekezetének felelevenítése pedig csupán a napi politika eredménye. Templomaink és szertartásaink puritánsága és méltósága kizárja a napi politika pártolását.

Az értekezleten részt vett lelkészek élénk eszmecsere tárgyává tették azoknak a módozatoknak megbeszélését is, melyekkel mentől nagyobb eredmény érhető el az új *Vay-Mocsáry* alapra való gyűjtésnél. *Ennél a tárgynál zúgolódó panaszok hangzottak fel, hogy a nevezett alapra beküldött összegekről nem könnyü nyugtát kapni s a nyilvános nyugtázás is nagyon lanyha.* Úgy tűnik fel e körülmény. mintha az illetékes tényezők nem kedvük szerinti munkát végeznének? Értekezletünk még az eredményre is előnyösnek tartaná, ha a nyilvános nyugtázás gyors és széleskörű lenne.

A gömöri egyházmegyei lelkészi és tanítói könyvtár régen vajudó ügye is egyik tárgya volt az értekezleti tanácskozásnak. Ez ügyben Vattay L életre való tervvel állt elő, azt indítványozván, hogy a meglevő könyveket megőrzés és kezelés végett adja az egyh. m. vagy a r.-szombati egyháznak, vagy a gömörmegyei közművelődési egyesületnek: a meglevő pénzből (10000 kor.) pedig tegye lehetővé a parochiális könyvtárak gyors és biztos szervezését, a tőke kamatából évenkint adván minden egyháznak 10—10 kor. értékű könyvadományt. Ez az indítvány sokkal jelentőségteljesebb, semhogy felette — akár előnyére, akár hátrányára — röviden elsikolni lehetne: ennélfogva áttette értekezlet a jövő tavaszi értek. közgyüléshez azzal a céllal, hogy végleges elfogadás esetén gondoskodjék az ért. közgyűlés a részlet-kérdések megállapításáról is.

Egyéb apróbb s kevésbbé közérdekű ügyek tárgyalása után, a Fehérló vendéglőben barátságos és vidám hangulatban közös ebédet költöttek el az értekezleten megjelent tagok. Z. Ó.

A magyar prot. irodalmi társaság nagyváradi vándor gyűlése.

Azt írtuk, hogy a nagyváradi vándor-gyűlés sokat ígérőnek mutatkozik annak a programmnak az alapján, a melyet összeállítottak. Sokat ígért: ám, hogy sokat adott-e, azt ítéljék meg az olvasók alábbi tudósításunk után . . .?!

A hivatalos jelentkezők a nyomtatott névsor szerint kevesen voltak. A valóban megjelentek ellenben nagy számot tettek ki, a mi a tiszántúliakra viendő vissza, a kik mintha jobban sereglenének a díszesebb Nagyváradra, mint a »paraszt város« Hódmező-Vásárhelyre. Az is lehet azonban, hogy a múlt évi megjegyzések hatással voltak s elszégyenelvén magukat: most tüntetni kívántak. Jól tették! Nem lehetetlen azonban, hogy némelyeket az is vonzott: hátha a csiklandós politikai életnek valamely hullámverése Nagyváradon is megérzik s a politikától ugyan mikor irtózott a magyar nép? Aztán meg most kedvenccé lett Báró Bánffy Dezsőnek a megjelenése is jelezve volt: tüntetni a Bukott (a mint Bartha Miklós irta) mellett szintén kivánatos dolognak tetszhetett sokaknak, mert a kolozsvári riadó (a Magyar Állam szerint!) oda ült a lelkekre s míg hasonló nem történik, Bánffy lesz a nap alatt.

Szóval elég sokan voltunk ahoz képest, a hogyan a jelentkezés történt. De ha még egyszer annyian lettünk volna is: akkor is feltűnt volna az, hogy míg eddig mindenütt lobogó díszbe öltözött a város, a hol a társaság megjelent, ezzel is jelét adva a szíves látásnak; addig Nagyváradon egyetlen zászlócska sem hírdette, hogy itt most azok találkoznak, a kik az önfeláldozás munkájának az emberei. Bezzeg lesz zászlóerdő egy hét múlva, a mikor Szmrecsányi püspök bevonúl!

Az első sereg, a melyet a budapesti vonat vitt

hivatalos fogadásban részesült a polgármester részéről, a többi vonatokon érkezőknek a rendező-bizottsági tagok voltak a fogadói, a kik sürögve forogva végezték tenni valóikat.

A szeptember 23-iki programm az volt, hogy a közgyűlés előtt előértekezlet lesz a magyar protestáns egyháztörténelem megírásának s kiadásának ügyében. Kevesen voltak jelen, de mindinkább szaporodtak, mert a közgyűlés ideje közelgett. Szőts Farkas titkár a megjelent keveseknek tudtokra adta, hogy a kérdésben írásbeli vélemények érkeztek be, de ha van még valakinek véleménye: adja elő. Dr. Imre Sándor kolozsvári főgimn. tanárnak volt előadni valója, még pedig elég sok; aztán Szundy Károly szólott, végre Fejes István indítványozta, hogy zárassék be az értekezlet annak kimondása mellett, hogy a kinek van még a magyar protestántismus történek megíratása ügyében véleménye az küldje be a titkári hivatalhoz s a társulat választmánya majd feldolgozza az összes véleményeket. Az indítványt elfogadták s ezzel bevégződött az értekezlet, hogy a vármegyeházának ekkorra már csaknem szorongásig megtelt tanacskozási terme közgyűlési tanácskozási helylyé legyen.

A közönség leste, várta az elnökség megérkezését. De nem jött sem Gyurác, sem Hegedűs. Hanem jött Bánffy Dezső báró. Lelkes éljenzés fogadja. Jött Zsilinszky Mihaly, őt is éljenzik. Aztán jött Antal Gábor s elfoglalta az elnöki széket s tudtára adta az egybegyűlteknek, hogy az elnökséghez nem lesz szerencséjük, tehát válaszszunk helyettes-elnököket. Szőts titkár ajánlására egyhangulag Antal Gábort és Zsilnszky Mihályt választotta meg a közgyűlés elnökökül, a kik a gyűlés jegyzőkönyvének vezetésével a titkaron kívül Székely József, budapesti hitoktatót bízták meg, a jegyzőkönyv hitelesítésére pedig Petri Eleket és Hegedűs Istvánt kérték fel.

Miután még felolvasta a titkár Gyurác Ferencnek és Darányi Ignácnak üdvözlő táviratait, következett a nagyváradi ev. ref. és ág. hitv. ev. egyházak presbytériumának üdvözlése. Sulyok István ref. esperes es Materny Imre luth. lelkesz voltak a szónokok, mindkettő nagy tetszéssel fogadott beszédben köszöntötte a társaságot, a melyre Isten áldását kérték. A választ Antal Gábor adta meg, hangsulyozva, hogy a testvéri szeretet kötelékeinek erősítése érdekében a társasági gyűlések nagy munkásságot fejtettek ki s kivánatos, hogy siker koronázza a fáradozást ezen a terűleten is.

Szőts Farkas titkár jelentvén, hogy a közgyűlésen felolvasás tartására vállalkozott Szilassy Aladár betegsége miatt nem jelenhetvén meg, helyette felolvasás tartására Raffay Sándor, pozsonyi ag. hitv. ev. theol. tanart kérte fel a társaság vezetősége. Raffay Sándor felolvasása: az egyéniség jelentőségéről szólott kapcsolatban az evolucionalismus sokat hánytorgatott felfogásának kritikajaval s párhuzamba állításával a protestantismus alapeszméjének, az egyéniséget állítva előtérbe s azon fordítva meg az egésznek, a közösségnek a célját, a hivatasat, működését stb. Evangyéliomi szellemű, protestáns ízű, mélyreható fejtegetés volt a felolvasás, a melyet nagy lelki élvezettel hallgatott végig az egész közgyűlés.

Felolvasás után Szőts Farkas titkár számolt be a társaság 1902-ik évi állapotáról s működéséről, jelentvén az új alapszabályok megerősítését, a fiók-körök alakítása erdekében kifejtett munkásságot, kiemelvén a halasiak és soproniak szép példáját; megemlítette a történelmi adattár ügyében tett választmányi intézkedést.

A történelmi adattár ügyében Balogh Ferenc debreceni tanárnak volt észrevétele, a mennyiben azt kérte többek nevében is, hogy a latin szövegek mellett magyar fordításokat is adjon az illető közleményekről, hogy így ez a kiadvány is közhasználatuvá lehessen. Stromp László értette s méltányolta a Balogh Ferenc felszólalását, de ellenezte, mert ez a kiadvány úgymond, tisztán az egyháztörténészek számára való! Hogy ez igy volna, tagadásba veszszük. Különben a kérdést a választmány fogja majd tárgyalni.

Jelentette a titkár, hogy a Koszorú népies kiadvány újabb 10 füzettel gyarapodott s a szerkesztő s írói díjat most is Hegedűs Sándor fedezte 970 koronányi összeggel, jelentette különben, hogy a Koszoru füzeteiből aránylag kevesebb fogyott, mint eddig. A Kálvin Institutiójának fordítása készen van s a »jövő héten« a társaság összes ez évi kiadványai expediáltatnak.

Az 1902. évi számadás jóváhagyatott, az 1903. és 1904. évi költségvetést elfogadta a közgyűlés és jóváhagyatott az az eljárás is, hogy a hátrálékos tagoktól a hátrálék ügyészi úton hajtatik be. Tagszaporodás 100-on felül volt a tavalyi gyűlés óta.

Választast is végzett a közgyűlés, t. i. alelnököket kellett valasztani s megválasztotta: Antal Gábort és Zsilinszky Mihalyt, a kik mindketten szivesen ajánlották fel szolgálataikat ebben a minőségben is a társaságnak!

Kegyeletesen emlékezett meg a titkár a társaság elhunyt tagjairól, főként id. Mitrovics Gyuláról és Szabó Károly bihari esperesről. A Mitrovics Gyula helyére a választmányba Szabolcska Mihály temesvári ref. lelkész jutott be, miután Erőss Lajos debreceni theol. tanár viszalépett a Szabolcska javára. A Szabó Aladár helyére Dr. Bernáth István fővárosi közgazdasági írót választotta meg a közgyűlés, miután a titkár is jelezte, hogy nem föltétlenül lelkészt kell választani!

Ezek után az indítványok tárgyalása következett.

Első indítványozó Zsigmond Sándor hajdúböszörményi ev. ref. lelkész s esperes, a tiszántúli egyházkerület főjegyzője volt, a ki arra kérte a társaságot, hogy a bécsi béke történetét irassa meg 1906-ra, mint a béke kötés 300 ados évfordulójára és hogy akkor a vándor-gyűlés H.-Böszörményben tartassék. Mindkét kérés nagy lelkesedést keltett s a választmányhoz utasíttatott.

Második inditványozó Szundy Károly hirlapíró volt, a ki főként a Koszorú ügyével foglalkozott s felhívta a figyelmet arra, hogy a füzetek kiadása körül nincsen elegendő körültekintés és figyelem, a minek bizonysága a »Hat vágas« című füzetnek sokak által túlzónak ítélt tartalma, — figyelmeztetett arra, hogy a 40% terjesztési fizetés olyan magas, hogy azt csak figyelmetlenség mellett lehetett eddig is fizetni, — hogy a füzetekkel sátoroztatni kell stb. stb. Különösen az első pont keltett megdöbbenést s bár némelyek személyeskedésnek akarták minősíteni, kétségtelenné vált, hogy elnézés uralkodott a füzetek kiadása körül úgy, hogy Szundy felszólalására nagy szükség volt, a melynek jelentőségét fokozta a Székely József budapesti hitoktató nyilt vallomása, a mely szerint a nevezett füzet ellen épen hozzá érkezett kifogasolás. Hogy a szerkesztő: dr. Kecskeméthy István érzékenykedett, megértette a közgyűlés, de nem tarthatta az űgy eltakargatását célszerűnek még akkor sem, mikor Kecskeméthy a szerkesztőségről való lemondását jelentette be, hanem a Szundy összes indítványait áttette a választmányhoz. Feltűnő volt Hegedüs Istvánnak a felszólalása, a ki meggondolatlansággal vádolta Szundyt, holott nagyon is meggondolandó dolog az, a miről szó esett.

Harmadik inditványozó Nagy Károly kolozsvári ev. ref. theol. tanár volt. a ki arra kérte a közgyűlést, hogy a mostani Kálvin-kiadás tiszta jövedelmét majdan az 1559-iki kiadás leforditására használja fel. Ezt az indítványt is a választmányhoz tette át a közgyűlés, valamint azt is, a melylyel Deák Lajos állott elő. t. i. hogy a főiskolák ifjúságának a figyelme hivassék fel a társaság pártolására.

Ezzel a közgyűlés véget ért s vonúlt az egész közönség a Fekete sas nyári helyiségébe, hogy az ismerkedési estélyen is keresztűlessék. Nagyon sokan voltak jelen s elég tisztességes kiszolgálásban volt részük a megjelenteknek, a kik a 9 óra tájban nagy társaságban megjelenő báró Bánffy D. viharos éljenzéssel fogadták, bizonyságául annak, hogy a fehér asztal mellett is csak olyan szívesen látott, mint a közgyűlésen.

Az ismerkedésen nem történt egyetlen felszólalás sem. Nem akart dikció-babért senki sem aratni, megelégedtek azzal, hogy barátkoztak s fogadásokat tettek a közös protestáns ügy védelmére! A megjelentek összeirását most is Lévai Lajos sárkeresztúri lelkész végezte, mint Hódmezővásárhelyen.

Az első nap szerencsésen elmúlván, a diszűlés elé is jó reménységgel tekinthettünk, különösen a mikor már bizonyossá vált, hogy Hegedüs is megjött, sőt Tisza gróf sem óhajtott országgyűlési szerepléssel foglalkozni, hanem felolvasói kötelességének sietett eleget tenni.

A Teleky-utcai ev. ref. templomban volt az isteni-tisztelet, a mely 1835-ben kezdett épittetni s két tornyával fel akarja venni a harcot a sok tornyú várossal, a melyben templom templom mellett áll, mint kettős püspökség székhelyén,

Az istenitisztelet a 37-ik dicséret első versének, mint invocatiónak eléneklésével kezdődött, a mely után a 90. zsoltár 2 versét énekelte a gyülekezet, a mely aztán lelki gyönyörűséggel hallgatta meg az u. n. újvárosrészi ev. ref. egyházi énekkar előadását, zengvén a Kreutzer-féle „Áldás az Ur nevén“ kezdetű himnuszt.

Az énekkari előadás után Draskóczy Lajos eperjesi ág. hitv. ev. lelkész imádkozott nagy hévvel és tűzzel, nagy buzgóságra törekedve, de túllépve az imádkozás határait, átcsapva arra a terűletre, a hol az egyházi szónoknak kell erejét mutogatnia. Sokaknak tetszett ez az eljárás, többeknek nem, azért pedig, mert ilyen módon imádság és predikáció között semmiféle határvonal sem leend!

Imádkozás után a 130-ik dicséretnek első versét énekelte a gyülekezet s aztán hallgatta az ünnepi szónokot: Dr. Balthazár Dezső, hajduszoboszlói lelkészt, a ki hatalmas mély hangjával rögtön megragadta a figyelmet, fokozva a szöveg választásnál irányzatos eljárásával, a mely szerint alapigékűl az Apostoli Cselek. 12-ik részének 11 első versét választá, a hol a Péter apostol szabadúlásáról van szó.

Nekünk úgy tetszett, hogy a szónok a komor szinek használásával, az erős kifejezések alkalmazásával ama kemény beszédeket akarta adni, a melyekkel az önbeismerést lehet és kell eszközölni. Nem habozott nyiltan és határozottan rámutatni a veszedelmekre s az orvoslás utját megvilágitani. És bár a szentirás magyarázatnak egyszerű módjával élt: a lelkek tüzének élesztését hatalmasan végezé ama korlátok között, a melyeket az előadás mindenkire nézve felállit, hogy csapongás ne álljon elő.

Az egyházi beszéd után után Uri imádság, megáldás és hirdetés következett, a hirdetésre ismét megáldás (egészen hibás tiszántúli gyakorlat szerint!) s aztán felhangzott az egyházi énekkar ajakán boldogult Pásztor Sámuel sárospataki tanár megható imája, a melyet áhitattól megkapottan hallgatott végig az egész gyülekezet, hogy aztán maga zenditsen rá az „Erős várunk“-ra, a melyet olyan rosz forditásban tettek elénk, hogy valósággal megbotránkoztunk rajta.

A kijáratoknál a Károlyi-alap javára gyűjtöttek a hölgyek s bizonyára szép eredménynyel. Hogy milyennel, nem hallottuk, pedig máskor a diszgyűlésen ezt is bejelentették.

És most jött a diszülés az ág. hitv. ev. testvérek uj templomában.

Az elnökség az oltár előtti szabad terűleten elhelyezett asztal mellett foglalt ülést, körben az előkelőbb állású egyének ültek, köztük a három felolvasó: Gróf Tisza István, Dr. Ballagi Géza országgyűlési képviselők és Hegedűs István budapesti egyetemi tanár.

Hegedűs Sándor elnök megnyitván a diszülést, fogadja az egész társaság nevében a bihari egyházmegyének Ritook Zsigmond s a tiszai vidéki ág. hitv. ev. egyházmegyének Mesko László által tolmácsolt üdvözletét s az azokra adott válaszban egy kidolgozott beszéd keretében lelkesitve szólott az egész gyülekezethez, hogy a társaságot támogassa, mert nagyon megérdemli s mert nagyon rá van szorúlva. A beszéd az evangyéliom magasztalása, a szentirás védelmezése s a vallás aposztrophálása volt olyan élénken s lelkesen, a mint Hegedüs Sándor szokott beszélni.

Alig szünt meg a Hegedüs Sándor beszéde nyomán támadt éljenzés: gróf Tisza István ott állott az elnöki asztal mellet, hogy felolvasást tartson az egyházról és socialismusról, különösen arról, hogy a Magyarországon jelentkező socialismussal szemben minő viselkedést kell tanúsitani. Nem felolvasást, hanem szabad előadást tartott a gyakorlott, öntudatos szónok modorában, megmutatva erejét, feltárva gyengeségeit. Ereje a logikai következetesség, a kérlelhetetlen bizonyitás, a meggyőződés igazsága; gyengéje a teljes hidegség, a rokonszenvet ébresztés teljes hiánya és aztán: hogy azok közé tartozik, a kikkel szemben feljogositottnak érzi az ember magát annak a nyilatkozatnak a tételére, hogy vizet prédikálnak és bort isznak! Bár gróf Tisza elismerte a saját mulasztását is a szegény ember bajának könnyitése körűl, mégis a beismerés nem menté fel az alól, hogy csak szóban pártolónak tartsuk s nem tényleg gyakorlónak a felebaráti szeretet munkáiban.

Ott, a hol az igazságokat hirdette, a melyek a lelkeknek táplálékúl szolgálnak, éljenzés volt az osztályrésze, ott a hol ráismert a hallgatóság a rideg észre s nem érezte a szeretet melegét: reá nem hallgatás s nemet jelentő fejmozdúlat volt a hatás jele.

Mikor bevégezte előadását s a szegény ember bajain az egyesült erővel való segitést hangoztatta: éljenzés kisérte, mert a buzditás még Tiszától is elfogadható.

Most a titkári jelentés következett volna, miután azonban a gróf Tisza előadása teljes egy órát vett igénybe s még hátra volt két felolvasás: a titkári jelentés elmaradt, hiszen a közgyűlésen úgy is előadta a titkár a főbb dolgokat.

Dr. Ballagi Géza az 1848. XX. t.-c.-ről tartott felolvasást, megvilágítva a kérdést a történelem fényével. Nagybecsű történeti tanúlmány, a melynek a szerző egyéni felfogását feltüntető részletei is kiváló figyelmet érdemelnek főként ott, a hol az államnak a protestánsokkal szemben fenálló kötelezettségeit hangsulyozta úgy, hogy a legkormánypártibb emberek is helyeselték. Csak egyet nem szerettünk hangsulyoztatva hallani, azt, hogy a róm. kath. egyházi javak elvételének kérdésével martirokká lennének a regnum Marianum hívei. Ezt protestáns álláspontról nem kell hirdetni, hiszen az ellenfelek úgy is eléggé hirdetik. Nagy taps és éljenzés volt a felolvasás méltó jutalma.

Hegedűs István költeménye: Szálla alá poklokra cim alatt, mint költői alkotás is, mint felolvasás is megható s elragadó volt úgy, hogy szinte szállani érezte az Ur lelkének lehelletét az egész gyülekezet a szavalás tartama alatt.

És ezzel vége lőn a gyűlésnek, miután Hegedűs felhivta volt a gyűlekezetet, hogy ne csak nyitott füllel és nyitott szivvel hallgassanak majdan a társaság működéséről, hanem nyitott zsebbel is, hogy a pártolás munkája is meg legyen.

Közebéden a Fekete Sas-ban találkoztak azok, a kik az 5 koronát a közjegyzői hivatalnál lefizették, — többen azonban nem vettek részt, mert nem volt jelezve, hogy a társaság tagjai s dijért kapják az ebédet. Egyébként a hangúlat jó volt a banketten, pohár köszöntők is voltak s Bánffy báró volt a tüntetés központja. Állitólag üdvözlő sürgöny ment a királyhoz a fehér asztaltól, a mi még eddig nem történt meg s most is csak valamely feltűnési célzattal történhetett, de semmiképen sem közgyűlési határozatból kifolyólag.

IRODALOM.

* **Hámos Gyula:** Jövőnk vagy a nemzetiségi kérdés egyedűl helyes megoldása. Rozsnyó 1903. II. kiadás 8° 95 l. Kapható ingyen Krasznahorkavárallyán (Gömör megye) Sulyovsky Istvánnál. A magyar nemzetet s hazát határtalanúl szerető szívnek s léleknek megnyilatkozása e munka, a melynek egyes felvételei lehetnek ugyan kockázatosak a gyakorlati élet szempontjából: de célja olyan, hogy azért a legteljesebb elismerés illeti a már meghalt szerzőt, a kinek emlékét az új kiadó nagy kegyelettel őrzi s ápolja.

* **Jelentés Mitrovics Gy. „Összegyűjtött Papi dolgozatai"** érdekében kibocsátott előfizetési felhivás eredményéről. E nagy fontosságú vállalatunkra idáig következők jegyezteték elő magukat: Molnár József, Kupai Dénes, Réthy Andor, Simon Mihály, Farkas Miklós, Lőkös Sándor, Dusza János, Szabó Gyula, Sághy Sándor, Cinke István, Réz László, Tomory Endre Ablonczy Pál, Dusza Lajos, Hubay Lajos, Osváth Dániel, Magyar István, Kovács István, Bodolay Miklós, Lengyel József, Pásztor István, Molnár István, Baksy István (Szeszta, Kirvats László. Szikszay Zoltán, Fodor György, Sütő Kálmán, Pataky Pál, Németh Péter, Móré Gábor, Homoky Antal, Szabó Endre, Virág József, Ungi ev. ref. egyházmegye, Szabó István, Révész Kálmán, Kassa-vidéki lelkészi kör, Naményi Gyula, Bartha Gyula, Papp István, Czike Ferencz, Arday J., Dániel, Dr. Tüdős István, Imre Árpád, Nagy Sándor, Főiskolai könyvtár (Debreczen) Sass Béla, Dr Kérészy Zoltán, Márk Endre, Karay Sándor Szarka Tamás, Jakab János, Tomory Pál, Szekér István, Kéreszy Barna, Oláh Péter, Hallgató János, Magyar Bertalan, Máramaros-ugocsai egyházmegye könyvtára, Horváth Pal (theol.), Román Ernő, (theol.), Bodnár Béla, Szabados László, Buzi Márton, Paikoss Endre, Kovács Karoly, Szeőke József. Szabó József, Zoványi Jenő, Szakal István, Szőllősy Ferencz, Halászy József, Gecse Géza, Szabó Gyula, Rothe Lajos, Szőllősy Gyula, Molnár István (theol.), Radácsy István (theol.), Tóth Kálmán (theol.), Hubay Kálmán (theol.), Jakab Ernő (theol.), Farkas István (szénior), Papp József, Tóth Gábor, Mészáros József, Vajzer Károly, Zitás Bertalan, Zitás István, Kovács János, Gecse Lajos, Ölbey János, Székely Imre, Kónya András, Olajos Pál, Pálóczy József, Sáfrány Lajos, Vas János, Dr. Bartha Béla, Lipcsey Mária, Csánky Bénjámin. Sarkady István, Török Imre, Gyarmathy Sámuel, Gulyás Benő, Csiky Lajos, Dr. Erdős József, Fűry Lajos, Andó Lajos, Fodor Bertalan, Szent-Imrey József, Dömötör Bertalan, Mészáros János, Kájel István, Gozon Gyula, ifj. Sárközy Sándor, Gerenday Endre, Maller Mihály, Kardos János, Tóth Pál, (Ráczkeve), Laukos Károly, Fazekas Gyula, Jánosy Béla Összesen tehát 122, ezenfelül 34 abauji egyházmegyei lelkész, kiknek egy része azonban már a fenti számban bennfoglaltatik. A vállalat megindításához legalább 250 előfizetőre volna szükség. Mivel a megrendelők névsorából még olyan könyvgyűjtők és testületek is hiányzanak, kikről nem tudjuk elképzelni, hogy *Mitrovics emlékét* ezen legmaradandóbb módon megtisztelni ne kivánnák: midőn a megrendelők megnyugtatására a beérkezett jelentkezésekről beszámolunk, még egyszer kiváló tisztelettel kérjük mindazokat, kik Mitrovicsot életében becsülték és szerették, halálában pedig emlékét megtisztelni és egyházi irodalmunk továbbra is elevenen ható tényezőjévé tenni óhajtják, hogy mielőbb méltóztassanak alólirt kiadóhivatalnál jelentkezni. Ha az előfizetők száma a fent jelzett minimumot meg nem üti, a kiadásra, a legnagyobb sajnálatunkra nem vállalkozhatunk. A kik tévedésből előfizetési felhivást nem kaptak volna, szívesen küldünk. A gyűjtők buzgalmát idáig is hálásan megköszönve maradok kiváló tisztelettel Sárospatakon, 190.. szeptemher 25. Trócsányi Bertalan,

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Kossuth Ferencz látogatása a sárospataki főiskolában.** Köztudomású dolog, hogy a magyar nemzet legutolsó szabadságharcának hőse, a halhatatlan *Kossuth Lajos*, a sárospataki főiskolának is növendéke volt, örök dicsőségeül az alma maternek. A nemzet legnagyobb hősei egyikének az utódjaiban a kegyeletes érzés e főiskola iránt nem lehet utolsó, s hogy csakugyan nem az: annak szolgált bizonyságául *Kossuth Ferencznek*, a *Kossuth Lajos* idősbbik fiának a főiskolában szeptember 20-ikán tett látogatása, miután ezt előre levélben bejelentette. A sátoraljaújhelyi függetlenségi és 48-as pártkör zászló-szentelési ünnepélyén volt jelen szept. 19. és 20. napjain, s ez utóbbin d. u. 4 órakor jött át, hogy ő is járjon azon a földön, a melyen a nemzet atyja járt, mint sárospataki jogász. A zászlódíszbe öltözött városba, miután a vasúti állomáson dr. Székely György akad. és közigazgató nehány szóval köszöntötte s Kossuth Ferenc szintén pár szóval válaszolt az üdvözlésre, kocsin vonúlt be a többi vendégekkel együtt, a kik S.-A.-Ujhelyből átkisérték, vele levén még *Lukács Gyula* és *Molnár Akos* képviselőtársai is, valamint az Egyetértés Σ-je, t. i. *Mezei Ernő*, hirlapíró. A megérkezés után a főbejáratnál, a hol az ifjúság nagy serege lelkes éljenzéssel fogadta: *Meczner Béla* igazgatótanácsos üdvözölte a vendéget az előljáróság nevében Ezután a főiskola imatermébe ment fel, a hol a tanári kar, a tanuló ifjúság s díszes női közönség viharos éljen kiáltása volt a fogadtatás első mozzanata, a melynek lecsöndesedése után *dr. Székely György* a következő beszédet intézte *Kossuth Ferenczhez*:

Mélyen tisztelt Nagyságos képviselő úr!
Szeretett vendégünk!

Alig gyűlekezett össze a sárospataki főiskola tanári kara és ifjúsága, hogy a szűnidő után ismét hozzálásson a múlt százados hagyományai által megszentelt kulturális munkához, mikor hirét vettük annak, hogy Nagysagod régi vágyát óhajtja megvalósitani; meglátogatja főiskolánkat, hogy lerója ***a kegyelet adóját azon intézet iránt***, melynek ***falai között dicső emlékű édes atyjának*** a szabadságért és emberi jogokért hevűlő lelke már kora ifjúságában megtermékenyűlt. Igazán ez a hír

gyorsabb dobogásba hozta szívünket, álmok, emlékek: dicső álmok, megszentelt emlékek tolultak lelki szemeink elé, érzelmek és gondolatok merültek fel lelkünkben. Engedje meg mélyen t. képviselő úr, hogy legelőször is kifejezzem tiszta szívből fakadó hálánkat e látogatásért, engedje meg, hogy Kossuth Lajos fiának látogatását ünnepnapnak tekinthessük, hogy testvéri szeretettel önnel együtt ünnepelhessünk, mert mi testvérek vagyunk a szó szellemibb értelmében. Lehet-e Kossuth emlékét jobban megtisztelni, mint azzal, ha azt mondjuk: Kossuth Lajos minden igazszívű magyar embernek az édes apja?

A sárospataki főiskolának nincsenek hatalmas pártfogói, a mi fenkölt szellemű pártfogóink, jóltevőink már rég a sirban porladoznak, csak eszméik élnek szívűnkben, csak álmainkban jelennek meg néha, de alakjukat, megjelenésüket testi szemeinkkel nem láthatjuk meg soha; a jelenkor uralkodói, hatalmasai meg messze kerülik főiskolánkat. De itt van az, a kit régóta vártunk, itt van Kossuth Lajosnak a fia, itt van Kossuth Ferencz, s csoda-e ha az ön látogatása ünnepi kegyeletes érzelmek árját indítja meg a mi sűrű látogatások által még el nem koptathatott romlatlan szíveinkben?

Hadd gyújtsam hát meg néhány szóban a legszebb fáklyát ez ünnepélyes alkalommal! Nem szólok én most Kossuth Lajosról, a férfiúról, a közélet harczosáról, a magyar históriának egyik legfényesebb alakjáról, sem nem fogom az ő eszméit, elveit fejtegetni, csak azt a kérdést akarom röviden érinteni, hogy miképen termékenyűlhetett meg Kossuth Lajos lelke a sárospataki főiskolában, körűlbelől milyen szellem volt az, melyből ő lelki táplálékot meríthetett, s mit köszönhet a sárospataki főiskola a Kossuth elvének és személyének.

Épen nyolczvannégy évvel ezelőtt 1819. szept. 28 án történt, hogy Kossuth Lajos Sárospatakon az akadémiai törvényeknek subscribált: azaz az akadémia szakára beiratkozott. Az ifjú Kossuth ekkor mint negyedéves jogász csak tizenhét éves s kitűnő tanúló volt. Tudjuk, hogy a pataki iskola a maga növendékeit akkor leginkább a köznemesi földbirtokos osztályból, s az u. n. lateiner, közép és hivatalnok osztályból meríttette. Tudjuk, hogy a Rákóczyaknak, Bocskayaknak a szelleme, törekvései épen leginkább a köznemesség körében maradtak fel, s hogy a 18. sz. végén, s a 19. sz. elején nemcsak ez a társadalmi rend volt a legnagyobb, hanem e sivár korszakban ennek a lelkében élt még a magyar alkotmányosságnak, a magyar államiságnak és függetlenségnek tudata. Tudjuk, hogy milyen szomorú idő volt épen az, mikor Kossuth Lajos sárospataki jogásznak iratkozott. A bécsi béke után az alkotmányos élet szűnetelt, nem voltak országgyűlések. A pataki jogász ifjúság azonban nem hagyta az alkotmányosság érzelmét kialudni. A mit az élet nem nyújtott nekik, azt részben pótolták képzelettel. 1813-ban egy ifjúsági kört alapítanak a pataki jogászok, Pánczél vármegyét, a hol készítik magukat elő a bekövetkező alkotmányos életre. Ez egyesület parlamentszerűen van szervezve, van felső, alsó háza s a szónoklás és politikai érvelés művészetében ifjaink itt gyakorolják magukat. Én azt hiszem a sárospataki főiskola a maga autonomikus szervezetével s ez a főiskolai egyesület működése is termékenyítő hatással volt a Kossuth Lajos szellemére.

Hát azt mondjam-e, hogy mit köszönhet a sárospataki főiskola Kossuth szellemének, elveinek és kivivott diadalának, a 48-as nagy vívmányoknak? A sárospataki főiskolának szelleme nemcsak a protestáns egyéni szabadságnak, függetlenségnek hanem az egyenlőségnek, a demokratiának is tiszta, hamisithatlan szelleme. E főiskola, mint régebben, ma még inkább a szegények iskolája. Kulturális és egyéni specialis jelentőségeabban is van, hogy a társadalom legromlatlanabb, legmélyebb rétegeiből, a földmívelő egyszerű nép rétegeiből toborozza a maga növendékeit. Ezeket magyarokká, a Rákóczy és Kossuth szellemének örököseivé tenni, művelt emberekké nevelni célja ma is a sárospataki főiskolának.

Van hát a sárospataki főiskolának egy jellemző sajátsága, hogy mi Kossuth Lajost inkább a magunkénak vallhatjuk, mint más intézetek, ő a mi dicsekedésünk, büszkeségünk. S milyen becses, mily megmérhetlen értékű az ilyen nagy geniusznak az emlékét megőrizni és ápolni, a milyen Kossuth Lajos volt Az ily hely, hol egy ily ember taposott — szent, századok múlva is hangzik serkentő szava és tette az utódoknak.

Igen, mi halljuk, egyre halljuk Kossuth Lajos serkentő szavát; eszméi, elvei, törekvései és küzdelmei, reményei és tettei mint élő valóság élnek szíveinkben. A Kossuth elveihez, eszméihez a sárospataki tanári kar és tanuló ifjúsága nem maradt hűtlen soha!

Ön, mélyen tisztelt képviselő úr, a Kossuth Lajos érzelmeinek, nevének egyenes örököse, az ő nemes véréből való vér, testéből való test. Ön eljött a bújdosásból, hogy tovább folytassa azt a küzdelmet, melyet dicső emlékű édes atyja megkezdett. Mi figyelemmel kísérjük az ön pályafutását, részvéttel, szeretettel — s kit szeretnénk, ha Önt nem szerethetnénk? Fogadja ezért az egész sárospataki főiskola nevében a legmélyebb szeretetünknek, hódolatunknak kifejezését, én mint a tanári karnak egyik szerény tagja meghajtom Ön előtt az elismerés, a hódolat zászlóját s kivánom, hogy érje meg nagy eszméi győzelmét, diadalát, kivánom, hogy Ön és Önnel édes magyar hazánk valahára már boldog legyen. Isten hozta, Isten áldja meg!

A beszédre, a melyet éljenzések s helyeslések szakgattak meg, *Kossuth Ferenc igy válaszolt:*

Igen tisztelt Tanári kar!
Fiatalság és hölgyeim!

Régi vágyam teljesült most, midőn eljöhettem ide, a hol édes atyámnak szelleme élénken él még ma is. Régi vágyam teljesült, hogy itt megköszönjem mostan a tanári karnak azt, hogy megemlékezett édes atyámról a számkivetésben és hozzá egy iratot intézett, a melyre úgy hallom, hogy a válasz ide meg nem érkezett, de én, ki édes atyámnak gondolatát mindenképen ismertem, jól tudom, hogy ő ezt a választ megírta és hogy ez ide nem érkezett, azt magamnak megmagyarázni nem tudom. De minthogy ő ma már nem pótolhatja ezt, a véletlen megfosztotta őt attól az örömtől, hogy ismét szellemileg érintkezhessen evvel az főiskolával, hát az ő szavait igyekszem tolmácsolni az én gyenge szavaimmal, a mint hogy igyekszem tolmácsolni széles e hazában az ő tanait, midőn járok és kelek, és elhintem a hazaliság magvait. Igen, épen ma voltam szemtanúja annak, hogy az elhintett magból fa lett, terebélyes fa, a mely gyümölcsöket kezd teremni.

Fogadja tehát köszönetemet a mostani tanári kar, annyival is inkább, mert többen vannak itt azok közül, a kik akkor is éltek, mikor az üdvözlő iratot intézték hozzá. Fogadja az ő köszönetét, mert mikor én ebbe az érdekes épületbe belépek, lelkem visszaszáll a régi időkre, a melyben sokat éltem számkivetésben, annyit éltem ott, hogy talán más ember el is felejtette volna hazáját, vagy el is felejtette, mert 44 évig éltem számkivetésben, de én nem feledkeztem meg sohasem hazámról. Hazám történelmét minden részletében jól tudom, épen ezért, midőn átlépem e küszöböt, ámbár jól tudom, hogy ez

az épület sokkal későbbi keletű, azért mégis az én lelkem visszaszáll arra az időre, midőn ez az érdekes főiskola első eredetét vette. És furcsa, hogy ez az idő épen a mohácsi vészt követte. Jól emlékszem, hogy ez a hely tulajdonképen egykor a Pálócziak birtoka volt, hogy Pálóczi Antal a többi nemesekkel elesett Mohácsnál, és hogy Perényi volt az, a ki ennek a főiskolának első alapját megvetette. Tisztelt uraim! Nem-e különös véletlene ez a sorsnak, hogy épen akkor, midőn a mohácsi vész édes hazánknak bukását okozta, épen akkor keletkezett egyik fészke a magyar újjászületésnek, az a fészke, a melyben elhangzott az a latin szó, hogy resurgamus. Igen, tisztelt uraim, midőn a haza elveszett a csatatéren, akkor ez melegágya lett a magyar honszeretetnek és hogy ez melegágya maradt a honszeretetnek és a sok tudománynak: az elsősorban a tanári karnak a dicsősége és érdeme. Én nekem semmi hivatalos pályám nincs, ennek folytán én senki nevében köszönetet nem mondhatok, de azért azt hiszem, hogy nekem is tulajdonít valamit a haza arra, hogy egy nagy résznek nevében beszéljek. Ennek a nagy résznek nevében mondom én ennek a tanári karnak a köszönetet, hogy ne feledkezzék meg sohasem arról a nagy hivatásról, a mely az ő kezében van letéve. Nevelje a magyar gyermekeket, a magyar fiatalságot, hogy ezek, mikor emberek lesznek, megállják helyüket, mint hű magyar állampolgárok. Neveljék, hogy legyenek olyan emberek, szilárd anyagból gyúrottak, hogy — bocsánat a hasonlatért — az élet pillanatai ne változtassák át ép olyan sima valamivé, a mely mindenen átcsúszik, maradjon meg igazi magyarságuk, szegletességök. És most hivatkozom arra, a kihez legközelebb álltam életemben, meg vagyok győződve, hogyha ő tudná azt, hogy a fia, a kit oly forrón szeretett, a kit legjobban szeretett, itt áll, azon a helyen, a melyen valószínűleg ő is megfordult, azt mondaná: maradjanak meg jó hazafiaknak, a mint őt nevelték, s a mint különösen a hires Kövy tanár nevelte.

Tisztelt uraim! végzem egyszerű szavaimat azzal az őszinte és szívélyes mondással, politikáról beszélni nem fogok, mert természetesnek tartom, hogy itt mindenféle nézet uralkodik. De minden embert lelkesítsen az az eszmény, hogy édes hazánk szabad, független legyen!

Kiérzett beszédéből az atyja emlékén rajongó szeretettel csüngő fiúnak a megemlékezése s a protestáns iskolánk iránt érzett meleg rokonszenv, a melyet csak az tagadhat meg, a kinek lelke képtelen méltányolni azt az emberfölötti kitartást, a melylyel a szegény protestánsok a közművelődés oltárán századokon át áldoznak, versenyre kelve a dúsgazdag római egyházzal, sőt magával az állammal is, a mely soha sem lesz képes — talán nem is akarja! — csak részben is visszaszolgáltatni azt, a mit a protestáns egyház adott az államnak. De nem is kérjük, hogy visszaadja. Csak azt követeljük, hogy elvesztésünket ne akarja. A beszéd után a tanári kar tagjainak bemutatása s az ifj. énekkar két szép éneke következett, a melynek megtörténtével elsősorban is azoknak az emlékeknek megnézésére kérte fel a tanári kar a kedves vendéget, a melyek Kossuth Lajosra vonatkoznak. Sorra került a subscriptionalis könyv, a melynek „Nagy Kázmér“ adata fölött sokan töprengtek. Aztán a classificationalis névsor, — egy sajátkezű hadi-parancs írat — Az 1890-iki üdvözlő irat és album-lapok fényképmásolatai. Ezeket a szépészeti múzeumban nézte meg, a melynek egyéb tárgyaira is kiterjedt figyelme s e sorok irójának arra a megjegyzésére: mindez a protestáns áldozatkészség és szegénység eredménye,“ azt válaszolta: „annak így is kell lennie és azért becses mindenekfölött“. A régészeti pénzgyűjtemény meglepte, s még inkább a főkönyvtár, a melyben kedves jelenetet rögtönzött, a midőn Szinyei Gerzson magyarázatába belevágva így szólt: legyen szabad nekem beszélni arról, a mit én tanúltam e főiskoláról . . . s elmondta helyesen a főiskola keletkezésének történetét s utána azt kérdezte: megkapom a jelest a colloquálásért? . . . Persze, hogy meg — zúgta a körűlte álló közönség — excellens, excellens!... Húzamosabb időt töltött a nagybecsű gyűjteményben, kérdezősködve a könyvek mennyisége, a képek eredetije stb. felől. Majd a főiskola udvarán ment végig ki a Kossuth Lajos-utcára, betérve a bölcsészeti tanári lakás udvarára, a honnan a Bodrogot és . . . a Rákócivár romjait szemlélte nagy lelki tusakodások mellett! Aztán a Kossuth Lajos egykori lakása előtt állt meg, a hol az emléktábla alatt Pósa Péter sénior tartott lelkes üdvözlő beszédet, a melyre Kossuth Ferenc az ifjúság búzdításával válaszolt. Már az alkonyodásban jól benne volt az idő, a midőn még az iskola-kertbe ment a tornacsarnok elé, a hol a sárospataki függetlenségi és 48-as párt és a sárospataki hölgyek üdvözölték, az üdvözlők: Zoványi Jenő theol. tanár, illetőleg dr. Rácz Lajosné Benedek Ilona úrhölgy voltak. A válaszszal nem maradt adós Kossuth Ferenc, sőt közkívánatra Lukáts Gyula és dr. Molnár Ákos képviselők és Mezei Ernő is beszéltek. — Lakoma következett ezután a torna-csarnokban, a melyen a lelkek magasan lobogtak a hazaszeretet szent tűzétől eltöltetve. Kossuth Ferenc szept. 21-ikén utazott vissza Budapestre, édesen emlékezve a Rákóciak iskolájára, a melynek sem tanári kara, sem ifjúsága nem csúfolhatja meg a Kossuth dicsőségét és elveit!

— **Köszönet.** Mély hálával köszönöm meg mindazoknak irántam és családom iránt érzett és tanúsított részvétüket, a kik az engem és enyéimet ért fájdalmas megpróbáltatás alkalmával közelből és távolból élőszóban és írásban vigasztaltak. Fogadja hálás köszönetünk kifejezését különösen a főiskolai tanári kar, a főiskolai lelkész úr és az ifjúsági énekkar. Isten óvja mindnyájukat a hasonló megpróbáltatástól. Szívos Mihály nyug. tanár s főiskolai pénztári ellenőr.

— **Nyilatkozat.** Megelégszem ez alkalommal Dr. Kovács Pál, kecskeméti jogakadémiai igazgató úrnak a múlt számban közlött nyilatkozatával, illetve a nyilatkozat azon részével, mely habár magán levélben, de még is hivatalos minőségben konstatálja, hogy nevezett jogakadémia »naptári ünnepeket semmiféle címen nem ünnepel« s hogy ugyancsak nevezett jogakadémia ev. ref. vallású tanárai és hallgatói „csak a szabályszerű ünnepnapokon ünnepelnek.“ De szükségesnek tartom kijelenteni, hogy értesülésem a kecskeméti ev. ref. jogakadémiához egészen közelálló s illetékesnek mondható forrásból eredt és ha általában nem is, de némely szórványos eseteknek megfelelő volt, a mennyiben megtörtént, hogy római kath. ünnep előadás szünetet eredményezett. Egyébiránt azon reményemnek adok kifejezést, hogy a kerdéses ügy szellőztetése csak hasznára fog válni jövőben a kecskeméti jogakadémia ev. ref. jellegének. S mivelhogy ezt bizvást remélem, több megjegyzést nem fűzök Dr. Kovács Pál úr hivatalosnak vett nyilatkozatához, melyet — hiszem — igazolni fog teljes mértékben már a legközelebbi jövő! *Tudósító.*

— **Meghívó** A „Sárospataki ref. nőegylet“ folyó hó 29-én, kedden, délután 5 órakor, a főiskola imatermében énekléssel, zenével és szavalással egybekötött felolvasó ünnepélyt rendez, a melyre minden érdeklődőt tisztelettel meghiv a nőegylet választmánya. A felolvasó ünnepély jövedelme a szegények és árvák segélyezésére fordíttatik. Belépti jegyek ára: családjegy 2 korona; személyjegy 1 korona; diákjegy 40

fillér; karzat 20 fillér. Jegyek előre válthatók Eperjessy József és Trócsányi Bertalan uraknál. Tárgysorozat: 1. Ének. Előadja a főiskolai énekkar. 2. Felolvasás Dr. Tüdős István urtól. 3. Románcz. Halevytől. Énekli Ballagi Erzsike úrhölgy; zongorán kiséri Harsányi Gyula úr. 4. Szavalat. Buza Margit úrhölgytől. 5. Előjáték és ima. Mascagni P. „Parasztbecsület" című operájából, harmoniumon, hegedűn és zongorán előadják: Hodossy Béla, Dr. Meczner Sándor és Simon József urak. 6. Szavalat. Batta Miklós úrtól. 7. Ének. Előadja a főiskolai énekkar.

— **Orvosi** körökben már rég ismert tény, hogy a *Ferencz József-keserűvíz* valamennyi hasonló vizet, tartós hashajtó hatása és említésreméltó kellemes ízénél fogva, már kis adagban is tetemesen felülmúlja. Kérjünk határozottan Ferencz József-keserűvizet. 2—8

— **A Bibliai Képek III-ik kötete** kikerűlvén a nyomdából, kérem a t. megrendelőket a pénz (3 kor. 50 fill.) utalványozására, melynek vételével a könyvet ajánlva küldöm. Nagyigmánd, 903. IX. 24. Sz. Kiss Károly.

— **Nagyobb lelkiismeretességet!** Egy levelet kaptunk mi régebben, de nem közölhettük, mert úgy gondolkoztunk, hogy hivatalosan bizonyosan lesz majd valamelyes intézkedés a panaszlott ügyben, a melyről a levél szól, hiba volna tehát elébe vágni hirlapi közleménynyel. Miután azonban tudtunkkal az ügy nem kerűlt hivatalos eljárás alá, hogy útját álljuk jövőre hasonló esetek bekövetkezésének, közöljük a levelet a hely és név elhagyásával, hogy általános intés legyen a közlés célja s ez a levélírónak is megnyugtatásául szolgáljon, a kinek azt is mondanunk kell, hogy egyes emberek botlásaiból ne vonjon általános következtetéseket, hiszen mi közöttünk úgy sincs senki, a ki csalatkozhatatlan volna. Az illető lelkész, a ki olvassa e levelet, majd magára ismer s bizonyosan magába fog szállni, a mi már kivánt eredmény lesz. A levél így szól:

Nagytiszteletű Uram!

Zavartalan, jámboran tanúlgatok árnyas kis kertünkben. — Csenditnek, harangoznak. . . . Megyek temetésre. . . S iszonyú azt látnom: temető-pap egy éretlen tacskó.

Valahonnan, talán Egerből, egy reál-iskolába járó 16 éves fiu jött kicsiny falucskánkba a tanitónkhoz vendégségbe aug. 1-én; helybeli lelkészünk kapott az alkalmon, befogta azt predikátornak. Nem is emlitve, hogy az istenitiszteletet hogy tette nevetségessé, valóságos Isten-csúfolássá, a mai napon temető pappá kente fel.

Es miért?! — Ő kegyelme éppen most csépeltet saját udvarán, hát nem ér rá, meg aztán talán nem is érdemes . . .?!

Hát a papságnak ezen túlságos anyagias gondolkozása és lelkiismeretlen nemtörődömsége összefér a papi jellemmel, qualificatióval?! — Egy becsületes kálvinista pap nemcsak kötelességének tartja, hogy bármely halottat, a melyhez híva van, eltemessen, hanem híveit is igyekszik arra serkenteni, hogy embertársaik gyászában osztozzanak s annak mód és alkalom szerint külsőleg is kifejezést adjanak. S most itt egy pap, a ki a temetési functiót végzendő, a mai napon csépeltető gazda; s temető pap: egy éretlen tacskó!

Nagytiszteletű Uram! Én az egyetemes papság elvét ösmerem, elvben és módszerinti gyakorlatában el is ösmerem; de már annak túlságba vitelét, — mint az említett tény is, — a leghatározottabban kifogásolom, sőt a magam részéről meg nem engedhetőnek tartom.

Talán azért van qualifikálva az a tacskó a predikálásra, a temetésre, mert ő nyárban is nadrágban jár? — akkor a kovácsmesterünket is be lehet fogni helyettes papnak, — mint ez volt, — hisz' ő is nadrágos, sőt fekete kalappal és nyakkendővel végezné a functiót, nem pedig nyalka szalmakalappal és rózsás nyakkendővel!

Én lelkemnek teljes felháborodásával, kálvinista hitem iránti bizalmatlansággal irom e sorokat Nagytiszteletű úrhoz és kérem szeretettel Nagytiszteletű urat, legyen szives engem, ha hát az egyetemes papság eszméjének ilyetén nyilvánúlása is lehető, megnyugtatni, felvilágositani.

A legmélyebb tisztelettel vagyok T. . . . 190. . .

Nagytiszteletű úrnak alázatos szolgája:

K. . . .
jogszigorló.

— **A „Magyar Szó"** a tiszta magyar szabadelvűség és a nemzeti eszme lapja, melynek hazafias szellemével a mostani súlyos válságban oly nagy és nemes hivatást teljesit, amely kiemeli a többi lapok közül. Nap-nap után honszeretettől és meggyőződés melegétől izzó cikkekben kél nemcsak a nemzeti jogok védelmére ugy katonai, mint gazdasági téren, hanem kegyetlenül ostorozza a nemzet külső és belső ellenségeit, akik egyéni becsvágyból vagy más érdekből akadályozzák a nemzeti jogok érvényesülését s a nemzeti érdekek kielégittetését. Legutóbbi időben egy nagy történelmi sikere volt, melyet jó barát és ellenség egyaránt elismer róla: akkor ugyanis amikor az egész parlament a bánnak leszerelt minden eredmény nélkül, serkentő, feddő vészkiáltásaival ujra talpra állította a nemzeti küzdelmet. Ha lesz valami eredménye a felujított obstrukciónak — és biztosan lesz — a Magyar Szónak is kell, hogy jusson az érdem borostyánából. Ami más lapoktól a jelen viszonyok között, megkülönbözteti, ez többek között az, hogy folyton napirenden tartja a gazdasági önáll ság kérdését s követeli, hogy a nemzeti követelmények mellé kenyeret is adjanak a súlyos gazdasági helyzetben sinylődő nemzetnek. Sziute nap-nap után lerántja a leplet a nemzetiségü üzelmekről és az 1848. XX t.-c. végrehajtását szorgalmazva máris nagy és szép eredményeket ért el. Ha még megemlitjük, hogy a Magyar Szó mindig bátor, gyakran vakmerő szószólója minden igaz ügynek akár társadalmi, akár művészeti, akár tudományos téren és gyors, pontos, megbízható értesüléseivel a legnagyobb igényeket is kielégitheti, — elmondottuk mindazt, ami e hazafias ujság rövid jellemzésére elmondandó. A Magyar Szó előfizetési ára egy évre 28 kor., félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hónapra 2 kor. 40 fill. Egyes szám ára fill., vidéken 10 fillér. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Andrássy-ut 48.

— **A „Budapesti Napló"** nemcsak keletkezésének történetében új és eredeti, de a közönség szimpatiának gyors felköltésében is eddig nem látott példát mutat. És minden szám arra vall, hogy a „Budapesti Napló" megérdemli ezt a támogatást. A „Budapesti Napló"-nak friss és megbízható értesülései, lelkes, temperamentumos, komoly, tartalmas, hatásukban valósággal szenzációs politikai cikkei, a melyek nyomatékossá teszik a politikai sulyra döntő jelentőségű ujság véleményét, tárcarovatának magas irodalmi szinvonala, gazdag informativ anyaga, kitűnő értesülései, kimerítő, ötletes, változatos, eleven rovatai s minden rendű közleményeinek változatossága és folyton gyarapodó bősége: napról-napra ékesszólóan tanúskodnak arról, hogy a „Budapesti Napló" fényesen megfelel a legvérmesebb várakozásnak is. A „Budapesti Napló" szerkesztősége és olvasó közönsége közt páratlanúl meleg és szíves viszony fejlődött ki. Naponkint jelentkezik ez a Szerkesztői üzenetek rovatában. A „Budapesti Napló" szerkesztősége nem csalódott önbizalmában és nem csalódott közönségében a mely nagy szeretettel karolta fel ügyét az első perctől fogva. És hogy a közönség se csalódjék benne, arra vállvetve, szakadatlan buzgósággal és lelkesedéssel törekszik. A szerkesztőség, a melynek belső tagjai: Vészi József főszerkesztő; Braun Sándor felelős szerkesztő; Ábrányi Emil, Clair Vilmos, Cerri Gyula, Feszl Géza, Gergely István, Holló Márton, Horváth Elemér, Janovics Pál, Kabos Ede, Dr. Kovács Jenő, Lyka Károly, Márkus József, Merkl Adolf, Molnár Ferencz, Nyitray József, Pásztor Árpád, Roboz Andor, Dr. Soltész Adolf, Thury Zoltán, Zöldy Márton, napról-napra egész erejét, egész lelkesedését, összes hirlapirói kvalitásait viszi a harcba. Hűséges szövetségese ebben a külső munkatársak diszes serege. Olvasóink figyelmét újból is felhivjuk a „Budapesti Napló"ra és ismételve a legmelegebben ajánljuk ez ujságot. Olvasásra az ujdonságok iránt érdeklődőknek és valóságos lelki épülésére azoknak, a kiknek a magyar hirlapirodalom magas szinvonalában és magyar irók és ujságirók hangyaszorgalmában kedvük telik.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉSEK.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM"
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkivűl meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon,** a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 7—20

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle „*POKLOS*“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett *kölcsön hordókban*, ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót *ráadásul kapja*. Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle *asszú* literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi** *szamorodni*, literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet Igazgatósága.

26—39

Már 1 koronáért 50.00 korona nyerhető.

✻ ✻ ORVOS-SORSJÁTÉK ✻ ✻

Budapest, IV., Váczi-utcza 17. a.

Főnyeremény 50,000 korona értékben.

Egy sorsjegy ára 1 korona.

Miután a húzást már október elején megtartjuk és a sorsjegyek nagy kelendőségnek örvendenek, ennélfogva tisztelettel kérjük, hogy a sorsjegyek bevásárlásával ne tessék késni, hanem nagybecsű megrendelését szíveskedjék lehetőleg azonnal elintézni, mert a húzás már folyó év

október hó 10-én lesz.

Orvos sorsjáték központi irodája
Budapest, IV., Vási-u 17. a.

Sorsjegyek kaphatók helyben: minden dohánytőzsdében és minden vidéki városban.

Már 1 koronáért 50.000 korona nyerhető.

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárosok **Budapest** Váczi-körút 63. sz.
által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

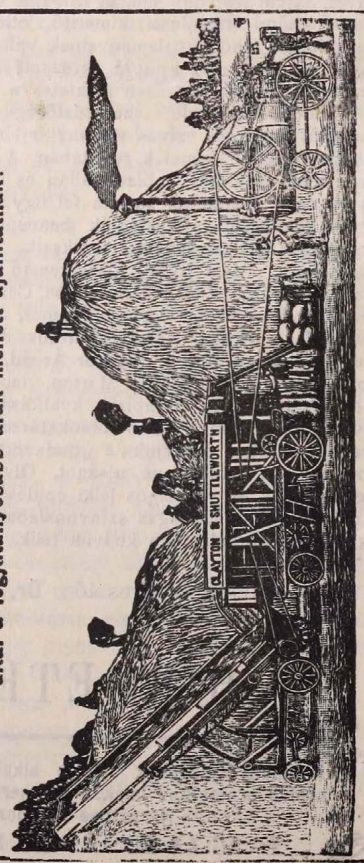

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók.
továbbá **járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rostók, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, széngyűjtők, boronák.**

„Columbia-Drill“
legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukorcza-morzsolók, darálók, őrlő malmok, egyetemes aczél-ekék,

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Ferencz József keserűvíz az egyedüli elismert kellemes ízű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jen[illegible] az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **40.** (1137.) **szám.** *Sárospatak, 1903. október 5.*

SÁROSPATAKI LAPOK

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szetküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: T. I.: A protestantismus és a socialismus. — Sütő Kálmán: Az ev. ref. jogakadémiák állapota az 1902/3-ik iskolai évben. — Dr. Tüdős István: Augusztinus az eretnekségről. — A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület közgyűlése. — Kerekes János: Nyílt levél Szuhay Benedek felsőborsodi papi főjegyző úrhoz. — A felsőborsodi egyházmegye állásfoglalása „Szent István nap" ünneplése ellen. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

A protestántismus és a socialismus.

Az újabb időben a kettőt, t. i. protestantismust és socialismust, többen kezdik itt nálunk is összehasonlítgatni, párhúzamba és szembe állítani, a kettőt kibékíthetlen ellenségekként szerepeltetni, majd meg egymással karöltve járó barátok együttes működésére hivatottakként munkálkodó elemek gyanánt bemutatni.

Mindez a külföldön túlhaladott álláspont. Hozzánk minden ilyen kérdés csak utólsó s már már elsimuló hullámgyűrűként jut el, akkor, mikor a kérdés képviselői talán más új irányhoz csatlakoztak már, a mikor olyan szellem emelkedett érvényre, a melylyel szemben a rokon- vagy ellenszenvet megmutatni, új anyagként jelentkezik a protestántismus részére.

A nagyváradi protestáns irodalmi társasági gyűlésen a közéleti s közgazdasági tevékenységben nagyon is számottevő egyén gróf Tisza István tette a socialismust tanácskozási, elmélkedési alappá s tárgygyá s bár protestáns helyen szólott, még is nagy általánosságban egyházról beszélt, a melybe azonban aligha akarhatta beleſulasztani akár a protestáns, akár a római egyházat, mert a tűz és víz összehozását nem igen eszközölheti még gróf Tisza István sem.

Nekem kizárólag az a célom ezekben a sorokban, hogy a protestántismust állítsam párhúzamba a socialismussal s kimutassam azt hogy a protestantismus a socialismust mindazokon a pontokon magához öleli, a hol evangyéliomi igazságokat hirdet, ellenben kérlelhetlen ellenfél ott, a hol az evangyéliom igazsága nem tündököl a socialismus tanaiba n selveiben.

Állítgassuk csak csatarendbe a socialismus elveit, tanításait, úgynevezett követeléseit s mondjuk csak meg rájuk véleményünket a protestántismus álláspontjáról.

A socialismusnak első és feltétel nélkül teljesítésre váró követelése az, hogy a társadalmi jog-egyenlőség ne csak elv, hanem gyakorlati valóság is legyen, a melynél a szegény és a gazdag egy-ugyanazon törvényes védelemben és oltalomban részesüljön, személyválogatás ne történjék, a születési és vagyoni rang ne támaszszon ellentétet a jog és igazság területén!

Olyan követelés ez, a mely előtt tisztelettel hajlunk meg mi protestánsok, mert hiszen a protestántismus volt az, a melynél az általános emberiesség gondolata visszatért az Idvezítő eszméihez, a ki előtt nem volt különbség ember és ember közt, a ki azt tanította, hogy az elsőségre törekvő lesz az utólsó s az utólsó válik elsővé az ő erkölcsi tartalma, az ő vallásossága által. A protestántismus maga a teljes tiltakozás épen a társadalmi osztály-rendek ellen, a melyek válaszfalakat emelnek egymás között. És ha van valahol e tekintetben megváltoztatásra váró állapot épen a socialismus és protestántismus szempontjából: ott van a római egyház egész papi rendi állapota, a melynek kasztszerű voltát, merev zárkózottságát, kiváltságait vajjon a jog-egyenlőségi elv megnyilatkozásának tartja-e az a társadalom, a melyben a socialismustól való félelem tartja fogva némelyek lelkét? Bizonyára nem és ha a társadalom tudja, hogy ennek az állapotnak a megszüntetésére, a jog-egyenlőség elvének gyakorlati diadalra juttatására a magot a protestántismus vetette el s az ápolja ma is a leghivebben, a legönzetlenebbül: akkor a socialismust nem tarthatja új irányzatnak, hanem igen is egyszerűen olyan elkeseredési megnyilatkozásnak, a melynek természetszerűleg kellett bekövetkeznie. És a római egyház akkor, midőn XIII. Leó pápának tudja be érdeműl, hogy a socialismusra ráirányította a figyelmet: tulajdonképen olyan érdem tulajdonítást végez, a mely fölött kacagni kell minden művelt protestáns embernek, mert hiszen a protestántismus az emberi társadalmi jog-egyenlőségnek a leghatalmasabb hirdetője, vallója és megvalósítója, míg a római egyház teljes tagadója s bizony akár útonállója is.

A socialismus hírdeti és követeli a munkások és tőkések jogviszonyának, nem! vagyoni állapotának a helyes értelemben vett rendezését. Azaz: a socialismusnak megvan az az álláspontja, a melyen kitűzi azt, hogy a tőke ne nyúzza meg a munkást, ne emészsze fel erejét, hanem a tisztességes s biztos megélhetés feltételeit adja meg, hogy gazdag és szegény szellemi, vagyoni s dologi erejének a munkába való fektetése arányában kapja meg a jól megszolgált jutalmat.

Ám tessék bárkinek is szembeállítani a socialismust és a protestántismust ezen a ponton is: vajjon a protestántismus nem azt hirdeti-e: méltó a munkás a maga jutalmára és a ki nem dolgozik, az ne is egyék? . . . Ellenben tessék rávetni a tekintetét bárkinek is a római egyház állapotára, a hol dologtalanok vannak nem kevesen, a hol a semmittevés párnáján heverők fölös számmal vannak, a hol az egyéni érdek a közöst

Lapunk jelen számához ¼ iv melléklet van csatolva.

mindig háttérbe szorítja s a hol az egyén fáradozásának jutalmáról szó sem lehet, mert az egyéniségnek nincs jelentősége!

Ez az egyéniség elv az, a melynek hirdetésével ismét egy nyomon jár a socialismus és protestántismus, a minthogy a kettőnek nincs is elválása ott, a hol a forrás egy: az ember ember voltának az érvényesülése. És a socialismus csak túltengést idézhet elő, de a protestántismust soha nem győzheti le ennek az elvnek a hirdetésénél, mert míg a protestántismus az egyéniség elvének érvényesítése mellett mindig hirdeti egyúttal azt is: ne légy elbizakodott, — addig a socialismus olyan területre lép át a kérdésnél, a hol már az egyéni absolutisztikus uralom következik, a mely zsarnokságot rejt magában.

A protestántismus soha sem hirdette azt, hogy a lelkek bilincsekben tartandók s ha a socialismus is ezt hirdeti: karonfogva járhatunk, — de ha a lelkek szabadsága szabadossággá akar fajúlni: megszűnik a barátság s ellenfelekként állanak egymással szemben.

A protestáns egyház gazdagsága vagy szegénysége, jóléte vagy tengődése: hiveink állapotától függ. És a míg a socialismus a vallást és egyházat e szerint mérlegeli s méltanyolja: addig nem lehet a vallás és egyház ellenségének tartani. Csak ha ezen a ponton túl terjed elve: kerülunk egymással szembe.

Egyébiránt én úgy tudom, hogy a protestántismus és socialismus között a jó dolgok kérdésében semmiféle közbevetetés nincs. A hol jó úton jár a socialismus: ott találja már maga előtt a protestántismus el ne téveszthető, félre nem ismerhető nyomait. Ellenben azokba a kérdésekben, a melyeknél a rosz tanácsadókként szereplő elfogúltság és szenvedély uralkodik, a hol az igazságot, a jogot, a törvényt, a méltós got, a szentséget, a tiszta erkölcsiséget támadják — ha támadják — ott a protestántismus soha sem lesz a socialismussal egy útonjáró, hanem igenis kérlelhetlen ellenfél!

Különben a jó értelemben vett socialismusnak nincsenek is veszedelmei! Hanem a mikor a socialismust is meghamisítják, a mikor nemzetközi socialismust hirdetnek, akkor már veszedelem van s a protestántismusnak talpon kell lennie, hogy a római egyházzal hazátlanságot hirdető sociál-demokráciát ellensulyozza és megverje a hazafiság védelmére is. Nemzetközi, általános emberi socialistikus elveket nem hirdethet a protestantismus, mert az bölcsen tudja, hogy az egyes emberek boldogságán épül fel a nemzetek boldogsága, az egyházak boldogító volta s nem a soha meg nem valósítható általános boldogságnak egyesekre való hatásán. Nagy bölcseség ez, a melyet figyelmen kivül hagyni rosz egyházi és állami életbeli eljárás! T. I.

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. jogakadémiák állapota az 1902/3 ik iskolai évben.

Hazánkban ez idő szerint tudvalevőleg 4 ev. ref. jellegű jogakadémia van. u. m a debreceni, kecskeméti, m.-szigeti és sárospataki jogakadémiák. Ezek mindenikét úgy kell tekintenünk mint anyaszentegyházunk szemefényét, féltve őrzött kincsét, azon fontos szerepnél fogva, melyet azok anyaszentegyházunk életében betölteni hivatottak. Ezek a jogakadémiák ugyanis mintha arra volnának hivatva, hogy anyaszentegyházunknak hithű és egyházias szellemű, jogismerő és jogvédő ifjúságot neveljenek, a kik férfiakká növekedvén, képesek is, készek is legyenek anyaszentegyházunk igazaiért, jogaiért bárhonnan jövő támadással szemben is sikra szállni; s a kik ha majd a közbizalom által elhivatnak: méltóképen be tudjak tölteni helyöket anyaszentegyházunk szolgálatában, az autonomia különböző fokain.

Fölöttébb fontos levén hát a szerep, melynek betöltése egyházunk szempontjából jogakadémiánkra várakozik: egészen természetes az az érdeklődés is, melylyel azok élete és működése iránt viseltetünk. Ugy vélem azért, hogy az érdeklődés kielégíthetésének teszek szolgálatot, ha az egyes ev. ref. jogakadémiák által kibocsátott értesítők alapján lehetőleg beható ismertetést közlök azoknak múlt évi állapotáról.

Hogy pedig ismertetésemet könnyebben áttekinthető képben foglaljam össze: szólani fogok I., A tanári karról és annak múlt évi működéséről; II., Az ifjúságról és annak múlt évi különböző viszonylatairól.

Szóljunk tehát I., A tanári karról és annak múlt évi működéséről.

A múlt 1902/3-ik iskolai évben a debreceni jogakadémián az I-sö félévben 9 akadémiai rendes tanár adott elő, kik közül 8 jogi szaktanár, 1 bölcsészettúdor akadémiai rendes tanár volt. Előadtak heti 90 órán 19 tantárgyat. A II-ik félévben a 8 rendes jogtanár adott elő heti 74 órán 22 tantárgyat. Mennyi volt ezekből a nem kötelezett tantárgy? — arról nem szól az értesítő, s úgy azt kell hinnünk, hogy mindenik kötelezett tárgy volt mindkét félévben.

A kecskeméti jogakadémián az I-sö félévben 8 jogi szaktanár működött. Ezek közül 7 rendes, 1 rendkivüli jogtanár volt. Előadást tartottak összesen heti 89 órán 20 tantárgyból. A tantárgyak közül kötelezett volt 15, heti 81 órán előadva; nem kötelezett 5, heti 8 órán előadva. A II-ik félévben 10 tanár adott elő. És pedig a már emlitett 7 rendes, 1 rendkivüli jogtanár, összesen tehát 8 szaktanár és két magántanár, kik helyben lakó hivatalnokok közül alkalmazottak, mint az általuk előadott tárgyakban szakavatottsággal biró egyének. Ezekhez hasonló magántanárokat mintegy 8-at sorol fel az értesítő, kik közül azonban a múlt iskolai évben csak az említett kettő tartott előadásokat. A 10 tanár heti 80 órán adott elő 22 tantárgyat; és pedig 11 kötelezett tantárgyat heti 57 órán, és 11 nem kötelezett tantárgyat heti 23 órán. M.-Szigeten az I sö félévben 11 tanár működött. És pedig 5 rendes, 1 helyettes, 1 rendkivüli jogtanár és 4 magántanár a tanári karon kivül álló szakemberekből. Előadásokat tartottak heti 87 órán 22 tantárgyból; ebből 9 kötelezett tantárgy heti 71 órán, 4 viszonylagosan kötelezett tárgy heti 10 órán, és 5 mint nem kötelezett tárgy heti 6 órán adatott elő. Mint figyelemre méltó körülményt megemlítem, hogy ezen I sö félévben a „Magyar protestáns egyházalkotmány" is előadatott — habár mint nem kötelezett tárgy, — heti 2 órán az ev. ref. lelkész által. A II-ik félévben 12 tanár adott elő, vagyis a 7 jogtanár és 5 magántanár, heti 79 órán, 23 tantárgyból; és pedig 10 kötelezett tárgyból hetenként 52 órán, 4 viszonylagosan kötelezett tárgyból hetenként 12 órán, és 9 nem kötelezett tárgyból hetenként 15 órán volt előadás. Sárospatakon az I-sö félévben működött 8 rendes jogtanár, 1 orvostudor, összesen 9 előadó tanár, 21 tárgyat adva elő heti 90 órán. Ebből 16 kötelezett tantárgy heti 82 órán, 5 nem kötelezett (spec. coll.) heti 8 órán adatott elő. A II-ik félévben 11 tanár működött. És pedig a 8 rendes jogtanáron, s az 1 orvosdoktoron kivül 2 bölcsészettudor, akadémiai rendes tanár. Előadtak 29 tárgyat heti 93 órán; és pedig 18 kötelezett tárgyat heti 71 órán, és 11 nem kötelezett tárgyat (spec. coll.) heti 22 órán.

Az eddig előadottakból kitetszik, hogy az I-ső félévben legtöbb tanár adott elő a m.-szigeti jogakadémián: számszerint 11. Legkevesebb a kecskemétin, számszerint: 8. Patakon és Debrecenben az I-ső félévben egyaránt 9—9 adott elő. A II ik félévben is a m.-szigeti jogakadémia vezet az előadó tanárok száma tekintetében, 12-vel, legkevesebb tanár adott pedig elő Debrecenben 8. Patakon 11, Kecskeméten 10 tartott előadást a II-ik félévben. Legtöbb rendes jogi szaktanár állott a debreceni és spataki jogakadémia szolgálatában: egyformán 8—8. Legkevesebb állott ilyen Máramaros-Sziget rendelkezésére, hol csak 5 rendes jogtanár volt, 1 ellenben helyettesi, 1 rendkivüli jogtanári minőségben működött. Kecskeméten 7 volt a rendes jogtanárok száma, s 1 rendkivüli jogtanár volt. A 4 jogakadémián együttvéve 28 rendes, 1 helyettes, 2 rendkivüli jogtanár volt. A 4 jogakadémián együttvéve 28 rendes, 1 helyettes, 2 rendkivüli jogtanár, összesen 31 szaktanár működött. Ezenkivül nehány más akadémiai tanár és Kecskeméten és M.-Szigeten a tanári karon kivül álló nehány szakember.

Legtöbb volt a heti órák száma az I-ső félévben Debrecenben és Spatakon: 90—90. Legkevesebb M.-Szigeten: 87. Kecskeméten 89 volt. A II ik félévben legtöbb heti óra tartatott Spatakon: 93; legkevesebb Debrecenben: 74. Kecskeméten 80, M.-Szigeten 79.

Legtöbb tantárgyból tartottak előadást az I-ső félévben M.-Szigeten, hol 22 tantárgyat adtak elő. Legkevesebből Debreczenben, hol 19 volt az előadott targyak száma. Spatakon az I-ső félévben 21, Kecskeméten 20 tantárgyat adtak elő. A II-ik félévben legtöbb tárgyból tartottak előadást Spatakon, hol 29, legkevesebből Debrecenben, hol 22 tantárgyat adtak elő. Kecskeméten és M.-Szigeten egyformán 23 volt a II-ik félévben az előadott tárgyak száma.

Legtöbb volt a kötelezett tantárgy mindkét félévben Debrecenben, hol az összes előadott tárgyak kötelezettek voltak. A tanrend ugyanis nem kötelezett tárgyakról nem tesz említést. Ehezképest az I-ső félévben 19, a II-ikban 22 volt a kötelezett tárgyak száma. Legkevesebb volt az I-ső félévben M.-Szigeten: 9; a II-ik félévben is ott 10. Voltak azonban itt u. n. viszonylagosan kötelezett tantárgyak, melyet egyik és másik félévben 4-et 4-et tettek ki. Kecskeméten az I ső félévben 15, a II-ikban 11. Spatakon az I-ső félévben 16, a II-ikban 18 volt a kötelezett tárgyak száma.

A nem kötelezett tárgyak száma az I-ső félévben Kecskeméten, M.-Szigeten és Spatakon egyaránt 5—5 volt. A II ik félévben Kecskeméten és Spatakon 11—11; M.-Szigeten 9 volt Debrecenben egy sem volt egyik félévben sem, amint a tanrendből ki lehet venni.

(Folyt köv.) Sütő Kálmán.

TÁRCA.

Augusztinus az eretnekségekről.

(Folytatás.)

1. Simoniánusok, Simon mágusról neveztetve, a kit Filep diakónus keresztelt meg, a mint az Apost. Csel. irott könyvben olvashatni. (8. r. 18. v.) Ez a Simon a szent apostoloktól pénzen akarta magának megszerezni a kézrátétellel a Szent-Lelket. Hamis magusi cselekedetekkel sokakat megcsalt. Tanitotta azt, hogy egészen közönyös dolog a nőnek házasságon kivül való használata. Hirdette, hogy Isten nem teremtette a világot. Tagadta a test feltámadását is. Állitotta, hogy ő a Krisztus. Azt is akarta, hogy Jupiternek higyjék őt; Helena nevü ágyasát pedig Minervának akarta tekintetni s a saját és ágyasa képeit tisztelni parancsolta tanitványainak.

2. Menandriánusok, Menandrus nevü mágusról neveztetve, a ki azt hirdette, hogy nem Isten teremtette a világot, hanem az angyalok.

3. Saturniánusok, Saturninusról neveztetve, a ki a Simon-féle gyalázatosságot Syriában próbálta elterjeszteni s a ki azt is tanitotta, hogy a világot Istennek a tudása nélkül csak két angyal teremtette.

4. Basilidanusok, Basilidesről neveztetve, a ki annyiban különbözött a Simoniánusoktól, hogy azt tanitotta: 365 ég van s ebbe a számba van belefoglalva a napoknak esztendeje. És mint szent nevet ajánlotta erre a célra ezt a szót: abraxas (vagy abrasax), a mely szó a görög nyelv szerint azt a számot jelenti, mert a hét betü (α, β, ϱ, α, σ, α, ξ) egyet, kettőt, százat, egyet, kétszázat, egyet és hatvanat jelent s ezekt egy összegben 365-öt adnak ki.

5. Nikolaiták, Nikolaostól kapva nevüket, a ki a mint tartják, egyike volt annak a hétnek, a kiket az apostolok diakonusoknak tettek meg. (Ap. Csel. 6. r. 5. v. A legszebb nővel tisztülás okáért — úgy mondta — vétkezett s ebből az okból másoknak is ajánlotta a vétkezést. Ezt a gyalázatosságot tetszés szerint való gyakorlásnak minősitette, hogy ez egészen közönyös dolog. Aztán a bálványoknak valló áldozást sem vetették meg, a pogányok babonás szertartásaitól sem idegenkedtek. Aztán emlegetnek valami mesés dolgot a világról is, a mit tanitottak volna, t. i. hogy barbár neveken emlegették a főelvet s ezekkel a nevekkel félemlítették a hallgatókat, a mi persze az okosokat inkább kacagásra birta, mint rettegésre. A teremtést nem Istennek tulajdonitották, hanem valamely hatalmaknak, a melyeket vagy csodálatos ürességgel képzeltek, vagy olyannak, t. i. csodálatos ürességnek hittek

6. A gnostikusok azért nevezték magokat igy, mert a tudomány felsőbbségét akarták mutatni a névvel s igy kivánták magokat dicsőittetni . . . S ezért aztán borboritáknak, vagy sárosoknak (piszkosoknak) is nevezték őket, mivel azt tartották róluk, hogy nagy gyalázatosságokat szoktak véghez vinni mistériumaikban. Némelyek Nikolaostól eredőknek gondolják, mások Karpokratestől származóknak tartják. A legképzelgőbb mesékkel teljes elveket hirdették. Az elveknek vagy angyaloknak borzasztó neveket adva: fogdosták a gyönge lelkeket; Istenről, a dolgok természetéről sok mesés s az igazsággal ellentétes állitásokat hirdettek. A lelkek állagát Isten természetének mondották s a lelkeknek a testekbe jövetelét, majd Istenhez való visszamenését saját mesés és bolondos tévedésekkel teljes felfogásukból kifolyólag tanitották azonak, a kik hittek nekik, s bizony nem sok tudománynyal, hanem igenis sok mesével töltötték el őket. Azt is hirdették, hogy van jó és van rosz Isten.

7. Karpokraciánusok, Karpokratesről neveztetve, a ki mindenféle rút cselekedetet tanitott s minden bűnös felfogást, hogy azok folytán magasba jusson. Tanitotta, hogy Jézus csak úgy ember volt, két nemtől származva, mint más, de olyan lelket nyert, a melylyel ismerte a felűllevőket s azokat hirdette is. A test feltámadását a törvénynyel együtt elvetette. Tagadta a világnak Istentől való teremtését, de hogy micsoda erőktől származott, azt nem mondta meg. Mondják, hogy ehez a szektához tartozott valami Marcellina, a ki a Jézus, Pál, Homér és Pythagoras képeit tisztelte, imádkozással és áldozat nyújtással.

8. Cerinthiánusok, Cerinthusról neveztetve, vagy merinthiánusoknak is hivatva Merinthusról. Tanitották, hogy a világot az angyalok teremtették, hogy a testet körül kell metélni s a törvénynek más e fajta dolgait megtartani; továbbá, hogy Jézus csak ember volt, nem is támadt fel, mindazonáltal a leendő feltámadását hirdették, sőt ezer év múlva bekövetkező földi királyságot

is tanitottak, kapcsolatban mindenféle testi élvezetekkel, gyönyörüséggel s ezért chiliastáknak is nevezték őket.

9. Nazaraeusok azok voltak, a kik a Krisztusról hitték, hogy Istennek fia, de a régi törvénynek (ó-szövetség) mindama pontjait megtartották, a melyekről a keresztyének az apostoli hagyomány szerint azt tanitották, hogy nem testi, hanem lelki értelemben kell azokat venni.

10. Ebjoniták voltak a Krisztust csak embernek tartók. A törvénynek testi parancsait megtartották, t. i. a testnek körülmetélését és a többit, pedig azoknak sulyától az új-szövetség megszabadított bennünket.

11. Valentiniánusok Valentinusról neveztetve, a ki a dolgok természetéről sok mesés, költött tant hirdetett. Tanitotta, hogy 30 aeon van s azoknak a mélység és a hallgatás a forrásuk s ezt a mélységet atyának is nevezte. Ennek a kettőnek mintegy a házasságából állt elő tanitása szerint az ész és az igazság s előhoztak az atya tiszteletére 8 aeont. Azután, hogy az ész és igazság előhozta, illetőleg a kettőből származott az ige és az élet s előállt 10 aeon. Az igéből és életből előállt az ember és az egyház s létrejött 12 aeon. Tehát a 8, 10 és 12 aeon együtt 3 aeon s ezeknek első okai a mélység és hallgatás. Tanitotta, hogy Krisztust az atya küldötte, azaz: a mélység s szellemi vagy égi (mennyei) testet hozott magával, mit sem kapott Máriától, a szűztől, hanem minden testnek felvétele nélkül, mintegy csatornán, vagy csövön keresztülment rajta. Tagadta a test feltámadását s hirdette, hogy az üdvöt csak a Krisztus által, szellemileg és lelkileg lehet megszerezni.

(Folyt. köv.) Dr. Tüdős István.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

— Szeptember 29—30. —

Sárospatak az a hely, a hol minden második év őszén a tiszáninneni egyházkerület őszi közgyűlését tartani szokta. A régi időben — de talán a közelmultban is! — úgynevezett nyári gyűléseknek volt a szinhelye Sárospatak, hogy főként az iskolai kérdésekben tanácskozzanak a kerület emberei. A régi szokást új váltotta fel, amely az évenkénti sárospataki gyűlést kétévenkéntivé változtatta s úgy láttuk, hogy a főiskola iránt való érdeklődésnek nagyobb erőt adva, ami egészen érthető lélektani dolog, mert a régi szokás megszokottságot is eredményezhetett, a mostani pedig a nagyobb időköz által csak érdeklődést kelthet. Azt is kelt, mondhatom. A főiskola intézményei iránt érdeklődni, most inkább akarnak. Főként pedig a csaknem egészen megifjodott tanári kar megismerése az érdeklődés célja s a régibbek nem győzik az ifjabbakat megismertetni az érdeklődőkkel.

A mostani kerületi gyűlésnek ezeken kivül is valamelyes főiskolai vonást adott az a körülmény, hogy egy régóta húzódó főiskolai ügyet kellett megoldani s névszerinti szavazás által kellett az igazságot megállapitani.

No de nem töröm meg a sorrendet, hanem annak jelzése után, hogy elég nagy népességű volt a gyűlés, noha a zemplénvármegyei közgyűlés több tagot elvont, áttérek a tárgysorozat alapján való tudósitás megadására.

A tanács-teremben összegyűlt közönség előtt Kun Bertalan püspök emelte ajkait imádkozásra s kérte a békességnek, egyetértésnek és szeretetnek lelkét a tanácskozás egész folyamára, hogy az anyaszentegyház ügyeiben növekedés és virágzás következzék be a mostani gyülekezés után is.

Az áhitattal mondott és buzgósággal hallgatott imádság után tudatta a püspök a gyűléssel hogy Báró Vay Béla főgondnok nem jelenik meg a tanácskozásokon s igy a világi elnöki szék teendőinek ellátása a legidősebb egyházmegyei gondnokra vár, felhivta azért Bernáth Elemér felső-zempléni gondnokot, hogy a törvények értelmében foglalja el a társ-elnöki széket, ami a gyűlés éljenzése mellett meg is történvén: ezzel a megalakulás első mozzanata végbe ment. Következett a megjelent tagok igazolása. — majd az alsó-borsodi esperes-választás eredményének bejelentése s Nagy Ignác esperesnek a püspök által történt szives üdvözlése, amelyhez a közgyűlés is szivesen járult hozzá, mert kipróbált erőnek új minőségben való érvényesüléséről van szó. Bejelentetett az alsó-zempléni, felső-borsodi és ungi általános tisztújitás eredménye is, amelyet a kerület is örömmel vett tudomásúl, mert a régi emberek iránt való bizalom megnyilatkozásában az elismerést, az új emberek elhivásában a jövő reménységét látja. Kimondotta a kerület azt is, hogy a Nagy Ignác esperessé választásával megüresedett egyházkerületi tanácsbirói állásra a szavazást elrendeli s január 1-sőjéig adandók be a szavazatok, hogy szükség esetén egy második vagy harmadik szavazás is végbemehessen a tavaszi gyűlésig. Mint feltűnő jelenséget, de amely a gyűlésen kivül ezzel a kérdéssel kapcsolatban történt, emlitem, hogy némelyek jónak látták már most is emlegetni azt, hogy sárospataki theol. professzor nem választható. Ugy gondolom, hogy ez az eljárás a tiszáninneni kerületnek nem akar dicsőségére szolgálni, mert akkor annak kell igaznak lenni, hogy a sárospataki theol tanárok gyalázatára vannak a kerületnek. Ezt azért tartottam szükségesnek felemliteni, hogy az olvasók tájékozást nyerjenek a gyűlésen kivül egy és más kérdésben folytatott tanácskozásokról, amelyek néha jelentősebbek, mint a zöld-asztal mellettiek, mert jellemző az még egyházi ügyeinknél is, hogy a fehérasztalok mellett kuruckodnak, a zöld mellett pedig megadják magukat az emberek! A tanácsbiróság dolgában pedig kár a közvéleménynek ilyen útat készíteni, mert erre nem szolgált rá egy theol. tanár sem!

A skontró első pontjában a zsinati tagok választásának módja felett való határozat meghozatala állott, de azt a tavaszi gyűlésre halasztotta a kerület. Tudomásúl szolgált a Warga Lajos egyháztörténelmének kiadási ügye a sajtó alá rendezés s kiegészités dolgában kötött szerződés jóváhagyásával s annak kimondásával, hogy a parochiális könyvtárak részére 1904-ben megjelenik az I-ső kötet.

Most következett a már sokszor fennforgott kérdésnek, a főiskolai lelkész és sárospataki lelkész, a főiskola és a sárospataki egyház közötti viszonynak rendezése a melyhez az 1902-ik évi őszi kerületi gyűlésre beadott bizottsági munkálat szolgált alapúl a maga 6 pontjával, a melyeket a gyűlés Fejes István ajánlása után egyhangulag elfogadott. Nagy vita keletkezett azonban a fölött, hogy a főiskolai igazgató-tanács a kérdés eldöntésénél figyelembe venni ajánlotta a következő két pontot: 1. a főiskolai lelkész ne fizessen a sárospataki egyháznak adót, és 2. a főiskolai lelkész hivatalból legyen tagja a sárospataki egyház presbiteriumának. A két pontot az igazgató-tanács részéről Fejes István algondnok ajánlotta s Nagy Ignác halasztási inditványának szavazással való elvetése után egymásután hangzottak a felszólalások a két pont mellett. Nevezetesen: ajánlották a két pont elfogadását: Mecner József, Szentimrey Gyula, Révész Kálmán, Stépán László, Hézser Emil, Fodor György.

Az elfogadás ellen: Radácsi György és Bálint Dezső érveltek. Sem mellette, sem ellene szólt a Novák Lajos beszéde. A vége aztán az lőn, hogy különösen a presbiterség dolgában névszerinti szavazással kellett dönteni s a presbiterség mellett szavaztak 39-en, ellene 17-en.

Meg nem állhatom, hogy rá ne mutassak ennél a kérdésnél is arra, ami a gyűlésen kívül folyt le itt is, ott is ebben a ügyben tanácskozva s tárgyalva a kérdést. A sárospataki lelkész jogi álláspontot egyenesen tagadja a kerület határozatának érvényességét, amely ellen felebbezéssel élni úgymond elmulaszthatatlan kötelessége a pataki presbiteriumnak. A presbiterséget megszavazók maguk is különösnek itélik, hogy úgy szavaztak, a hogy szavaztak, — azt mondják, hogy a főiskolai lelkész meg semmi képen sincs megelégedve a hátározattal. . . Szóval a gyűlésen kívül elégedetlenség ezen a részen is, azon a részen is s talán legjobb lett volna, ha gyökeresen döntenek akár a főiskolai lelkésznek önállósága, akár annak megszüntetése kimondásával.

A parochiális könyvtárak ügyének bizottsága megtette a maga jelentését, amelyet egyhangulag elfogadott a gyűlés, új tagúl beleválasztván Tóth Dániel miskolci lelkész helyére egyik theol. tanárt s az Antal Géza-László féle Egyházi könyvtár kiadásának ügyében tanácskozó bizottságba kiküldvén: Fejes Istvánt, Radácsi Györgyöt és Révész Kálmánt.

A miskolci főleánynövelde kiépítésének ügyét egyhangulag elhatározta a kerület s jövő tavaszszal az építkezés kezdetét veszi.

Az első nap délelőttjének még egyetlen tárgya volt, t. i. a főiskola kormányzati szabályzatának a széniorra és alkönyvtárnokra vonatkozó részének a megváltoztatása. Két indítvány volt a változtatás kérdésében, — egyik a tanári karé, a másik az igazgató-tanácsé. A tanári kar a széniorsággal a theol. segéd-tanárságot ajánlotta összekötni, az alkönyvtárnokság pedig önállólag maradjon fenn, hogy a rendszeres könyvtárnoki állás már igy is előkészíttessék. Az igazgató-tanács a széniort a sárospataki egyház káplánjául is kivánta alkalmaztatni. Az igazgató-tanács javaslata mellett: Fejes István algondnok és Vadászy Pál szólottak, — a tanári karé mellett: Révész Kálmán, Dr. Székely György, Radácsi György és Dr. Tüdős István, aki főként a könyvtár ügyét s érdekét ajánlotta. Névszerinti szavazással döntött a kerület ebben a kérdésben is s a tanári kar javaslata mellett szavaztak 25-en, az igazgató-tanács mellett 6-an.

Miután ezzel a kérdéssel a sárospataki egyháznak hitoktatói segélyezési kérvénye volt összekötve s ez a kérdés a tanári kar indítványának elfogadásával teljesítetlen maradt: Fejes István s Buza János ajánlatára s Dr. Tüdős István ellenzése után, aki a legációi intézménynek megbontását sérelmesnek igazolta: kimondatott, hogy a sárospataki legáció megszünik s annak jövedelme az 1904/5-ik iskolai évtől kezdve nem fog a széniorok fizetéséhez tartozni.

Ezzel a tárgygyal bevégződött az első napi tanácskozás, délután egy kis birósági foglalkozás adván dolgot az illetékeseknek, akik el is végezték a reájok bizottakat.

A közebéd a főiskolai küldöttségi szálláson ment végbe s Fejes István, Bernáth Elemér, Szabó Endre, Dr. Finkey József, Dr. Székely György és Vattay László mondottak felköszöntőket.

Szeptember 30-ikán délelőtt minden többi tárgysorozati pontot letárgyalt a közgyűlés a következő sorrendben s eredménynyel:

A középfokú iskolák vallástanítási ügyében a beadott javaslat elfogadásra talált, — a nem felekezetünkhöz tartozó középiskolák vallástanítási ügyének rendezése Dr. Tüdős István felszólalása után elhalasztatott akkorra, a mikor a zsinati törvényjavaslatban ajánlott tanügyi bizottság szervezésének kérdése eldől, addig pedig, miután a gyűlés nagy és igazi sajnálatára Révész Kálmán nem vállalkozott az előadói tisztre: Czinke István aljegyző fogja ezt a kérdést nyilvántartani, a püspök pedig felhatalmaztatott, hogy az ilyen iskolákhoz megbizottakat küldjön a vallástani vizsgálatokra. A gömöriek kérése fölött, hogy a görög-pótlós ifjak felvételi vizsga által jogosittassanak a theológiai akadémiára való menetelre, a theol. tanári kar s igazgatótanács véleménye alapján s az országos törvényre való hivatkozás mellett napirendre tért.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratai általában tudomásúl vétettek, egy leiratára azonban kimondotta a gyűlés, hogy annak nem fog eleget tenni, mert a miniszternek semmi köze ahoz, hogy az iskolák vagyonának változása miképen megy végbe.

A sárospataki főiskola köréből szomorú tudomásúl szolgált Pásztor Sámuel elhunyta, — megilletődéssel búcsúzott el a kerület Szinyei Endrétől is, — örömmel hallotta a dr. Illyefalvi V. Géza és dr. Ferenczy Árpád egyetemi magántanári habilitációjának ügyét s mindkettő véglegesittetett jogtanári állásában. Jóváhagyatott a gazdasági választmány jegyzői állásának szervezése, a bálványosi puszta újabb bérbeadása, az Anti-szőllő ügyének rendezése s tudomásúl szolgált, hogy ez időszerint a theol. ifjak létszáma 95, a joghallgatóké 76, valamint az is, hogy a főgimn. III-ik osztályában párhúzamos osztályt kellett létesiteni s annak vezetésére Makláry Pap Miklós kéretett fel.

Tudomásúl szolgált a miskolci főgim.-ról szóló jelentés is, a hol 434 rendes tanúló iratkozott be. A játék-tér ügyében a kerület is felkéri Miskolc városát igérete beváltására. Rimaszombatban 381 rendes tanúló van.

Az ágostai hitv. ev. testvéreknél tervbe vett püspöki nyugdij dolgát letette a gyűlés az egyházmegyékhez. A tátrai templomok ügyében tett jelentés tudomásúl szolgált.

A Baldácsy alapitványi bizottságba kiküldte a kerület a régi tagokat; a lelkészek s s. lelkészek minősitési névsora jegyzőkönyvi közlés alá kerül; az egyh. m. lelkészi és tanítói változások tudomásúl szolgáltak.

Az adás-vételi ügyek nagyobbára jóváhagyattak. A kassai presbitériumot felkérte a gyűlés, hogy a 17-ik századból való két értékes úrasztali terítőjét ne adja el, ha pedig el akarná adni, a megvásárlásra első sorban a főiskolát szólítsa fel. A felterjesztett díjlevelek megerősíttettek.

A missiói ügyekről szóló jelentés tudomásúl szolgált s kimondotta a kerület, hogy a missionáriusok az egyházmegyéhez tartoznak jelentést benyújtani s a kerületre már az egyházmegyék küldik a jelentést.

A közalapi kérvények ügyében jó akaratúlag határozott a gyűlés. Alsó-Borsod felterjesztésére kimondatott, hogy a kivándoroltak vagyona teljes egyházi adó terhet visel, — már t. i. ott, a hol viselhet.

Sajóhidvég a szükösi tárnak 500 K.-t fog fizetni. Torna bátran választhat még 1—1 tanácsbirát, de a kerületre csak az eddigi arányban küldhet képviselőt. Csengeri Dezső alapitványa elismeréssel fogadtatott. Az ungi gyámtár alapszabály változtatása jóváhagyást nyert. Iske 2 évig még nem választ lelkészt. Uj-Lőrinczfalva könyöradomány gyűjtésre engedélyt kapott. A kerületi tanügyi bizottság jegyzőkönyve tudomásúl szolgált s a népiskolai szabályrendelet az egyházmegyékhez tétetett

át. A lelkész képesítési vizsgákról a jelentés tudomásúl szolgált.

És ezzel vége lőn a gyűlésnek, a melyet mindvégig fáradhatlan figyelemmel a püspök és Bernáth Elemér vezettek, meg is kapták az elismerést, a melyre igazán rászolgáltak mind a ketten. Éljenek!

Nyilt levél Szuhay Benedek felső-borsodi papi főjegyző úrhoz.

Felfogásod eredetiségét, tisztaságát, szókimondásod bátorságát, elismerem én is, és tudom rólad, ha akarod, akként is tudsz írni, hogy az olvasó lelkét behálózod, fogságba is ejted.

E becses lapok 38. számából olvastam Lászlófalván tartott őszi egyházmegyei gyűlésünkről szólott tudósításodat. Őszintén megvallom, olyan rövid, üres, hiányos vagy ebben, sőt még felette sérelmes is paptársaidra nézve.

Mi szükséged volt, mi indított Tégedet arra, hogy paptársaidat — épen a gyülésről tudósításodban — kelljen megalázni? »Sajnálattal kell megemlítenem, hogy több lelkész nem tett eleget a gyűlés határozatainak.« „Ugy tetszik, mintha a kötelességérzet megfogyatkozott volna, mintha a jó rendszeretet nem volna ékességünk."

Veled egyenlő rangú tényezőkhöz, paptársaidhoz szóló üzenet ez édes barátom! semmi kétség nem fér ehez ugy-e bár? . . .

Én »elszólásodnak« veszem ezt a te ajkaidról. Nem helyesen körvonaloztad gondolatodat, azokat is sértetted, a kik a jó rendnek ékességök.

Inkább a politikádon csodálkozom. Tőled hallhattuk legtöbbször: egyházmegyénkben itt is, ott is a helyzet milyen elkeseredett? Nagy a nyomás. A nyugtalanság általános, stb. stb.

Ne bántsuk egymást édes barátom! A prot. papságot ne bántsa senki!! Megvan mi bennünk mindig az az érzés, hogy a kölcsönt becsülettel is megtudjuk téríteni . . .

Neked az tűnt fel a lászlófalvi gyűlésen, hogy »rendkívül« sokan voltunk? Nekem pedig az tűnt fel miért nem vagyunk ottan mindnyájan?

Valami úton, s móddal meg kell nyerni a tagokat, hogy ne csak közelről, hanem távolról is eljőjjenek.

Ki kísérelje meg ezt? A vezetőség és elnökség! Mivel, hogyan? A gondosan, érdekesen összeállított programmal. Azzal a programmal, a milyet a gyűlésen láttunk is. És úgy, hogy a programmot a gyűlés előtt jóval, minden egyház otthon kaphassa meg.

A mi őszi gyűlésünk programmjának pontjai is megvoltak, azonban tárgyai sorrendben nem kerültek a zöld asztalra! Ugy látszik rábírható volt az elnökség, hogy kitérjen! Bizonyosan ez okból történt meg, velem is megtörtént — nem tudván kiszámítani, ügyem mikor kerül tárgyalás alá? Dehát este is volt már, a hadi szállástól a gyűlés teremig az út se valami egyenesen vezet, kivált ismeretlen helyen — bizony a tárgyaláson nem voltam jelen. Megérdemeltem-é, vagy nem, ezt nem vitatom, hanem az elnökségtől olyan szó is pattant elém, a mely a hatalom szavát hangoztatta.

A programm sorrendjének be nem tartásáért, szót emelt Bartha M. barátom is és most már reméljük is, hogy e miatt nem lesz baj többé!

Az Edelényben tartott papi értekezletünk sok oldalú igen fontos »kérdéseiről« ezen kérdésekről részletes tárgyalásainkat, fejtegetéseinket, az egyházmegyei elnöksége, vezetősége méltányolta-e, sokat érdeklődésével, gondolataival érzelmeivel szivünket, törekvéseinket gyorsabb lüktetésbe hozni igyekezett-é? tudósításodban csak annyit látok ide tartozólag érintve, hogy a »verses imák" méltányos elismerésben részesüitek.

Még más dolgokat is, mint tudósításod keretéből kimaradtakat felhozhatnék: de a mit eddig írtam, attól is félek, reám fogják fogni, hogy levelem valami személyes boszu műve.

Nem édes barátom! Nem akarok én levelemmel még csak hangulatot sem kelteni. Csak az a célom, hogy eszmélnénk azon irányban is, a melyen haladva, egyházmegyei gyülésünk iránt is, magunk, egymás iránt is, nagyobb bizalmat, szeretetet, kíméletet idézhetnénk elő: ne csak ámító, számító, mézes-mázos beszéddel, hanem tettel, cselekedettel is kezdjük meg a kezdődő új 10 éves munkát.

Ezen thémákat részleteiben és összes vonatkozásaiban alkalomadtán még személyesen is és bővebben is kifejthetném előtted.

Szeretettel üdvözöl, barátod és tiszttársad Felső-Barcikáról, 1903. szeptember 26-án.

Kerekes János.

A felső-borsodi egyházmegye állásfoglalása a „Szent István nap" ünneplése ellen.

— Jegyzőkönyvi kivonat. —

Olvastatott a főtiszt. tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1903. május 5—7. napjain Miskolcon tartott tavaszi közgyűlésének 72. sz. jegyzőkönyvi pontja, melynek értelmében utasittatik egyházmegyénk, hogy Borsodvármegye alispánjának a Szent Istvánnapi munkaszünet tárgyában 15929—1902. sz. alatt hozott végzése ellen, mint vallásügyi sérelmes intézkedés ellen, a felsőbb közigazgatási hatóságoknál keressen jogorvoslatot.

E felettes hatóságunktól vett utasitás, de meg saját lelkiismereti szabadságunk és meggyőződésünk sugallata szerint is egyházmegyei közgyűlésünk következő tiszteletteljes átirattal keresi meg Borsodvármegye Tek. közigazgatási bizottságát:

Tekintetes Közigazgatási Bizottság!

Ugy tudjuk, hogy a lelkiismereti szabadság és meggyőződés minden nemzetnek, minden vallásnak legféltettebb kincse és az akadályok ellen legfőbb biztosítéka. Ugy az egyesek szabadságát, mint a törvényesen bevett vallásfelekezetek jogait hazánkban szentesitett országos és alkotmányos zsinat által hozott szentesitett egyházi törvények védelmezték évszázadokon keresztül s azok védelmezik ma is. E tekintetben elég legyen a bécsi (1606) nikolsburgi (1621) linci (1645) békekötések alkalmával hozott országos törvényekre: elég legyen a protestánsok vallásszabadságát biztosító 1790—91., az 1848. és 1868-iki törvénycikkekre különösen hivatkoznunk, a melyek világosan rendelik: „Egyik vallásfelekezetnek tagjai sem kötelezhetők arra, hogy más vallásfelekezetbeliek egyházi szertartásait és ünnepeit megtartsák, vagy hogy ezeken a napokon bárminemű munkától is tartózkodjanak." (1868. LIII. t.-cz. 19. §.)

Igaz ugyan, hogy az 1891. XIII. t.-cz. mely az ipari munkáknak vasárnapi szüneteléséről szól a vasárnap után Szent István király napját, mint nemzeti ünnepet említi; igaz ugyan, hogy róm. kath. hittestvéreink e napot vallásos meggyőződésből isteni tisztelettel összekötve hivatalosan megünnepelték évszázadokkal ezelőtt, tehát a fönt idézett törvény

meghozatala előtt is: mindazáltal az 1891. XIII. t.-cz. 1. §-ának valódi értelme és egyenes rendelkezése nem lehet más, mint az, hogy e napon csupán az ipari zörgős munkának kell szünetelni s nem egyszersmind a haladéktalanúl teljesítendő mezei munkának is. S ugyancsak e törvénycikk 7. §-a érvényben hagyja az 1868 LIII. t.-c. 19-ik §-ának második bekezdését, mely igy szól: „Vasárnapokon azonban minden nyilvános és nem elkerülhetetlenül szükséges munka felfüggesztendő."

Ebből világosan látható, hogy István király napja és a vasárnap ünnepi jelentősége megünneplése között lényeges különbség van, elannyira, hogy míg István király napján bármely mezei munka szabadon végezhető: vasárnap „minden nyilvános és nem elkerülhetetlenül szükséges munka felfüggesztendő." És mégis azt látjuk, hogy közigazgatási hatóságaink sok helyen István király napját fölibe helyezik még a vasárnapnak is, mert akkor még a nyilvános közhírré tételt is megengedhetőnek tartják, hogy a mezei munka szüneteljen törvény ellenére; a vasárnap megünneplésével, vagy megrontásával azonban alig törődik valaki.

Pedig a vasárnap megünneplését törvény rendeli, törvény parancsolja. S mert látja közgyűlésünk sok helyen a vasárnap megrontását a mezei és másféle nyilvános munkák szabadon való teljesítésével: e ponton volna már igazán kívánatos, ha közigazgatási hatóságaink segítségére sietnének a lelkipásztoroknak, mert az anyagnak, a földnek imádása mind jobban-jobban terjed népünknél s ha a szabadon végzett vasárnapi munka nem gátoltatik a hatóságok által: üresek lesznek a templomok, de üresek lesznek a szívek is!

S bár óhajtjuk, hogy minden vallásfelekezetű honpolgár szigorúan tartsa meg a maga ünnepeit: mi István király napját, mint nemzeti ünnepet csak a hivatkozott törvény szellemében fogjuk megünnepelni mindenkor, vagyis csak ipari zörgő munkát nem teljesítünk. S megdönthetlen az a törvényen nyugvó állításunk, hogy miránk, önkormányzati joggal biró ev. ref. felekezetű honpolgárokra kényszer-ünneplést senki nem parancsolhat, mivel ő felsége a király által 1893 dec. 29-én szintén szentesített Egyházi törvényünk 86. §-ának e. pontjában az ünnepek meghatározását alkotmányos zsinatunk önönmagának tartotta fel.

S mind ezen törvények dacára mi történt?!

Hivatalos jelentések szerint Alacskán, Bábonyban (1901) Vadnán (1902) s ez évben Hangácson a községi birák és jegyzők dobszó útján közhírré tették, hogy „Szent István király napján senki semmi néven nevezendő mezei munkát ne merészeljen végezni s ennek értelmében a békés ref. vallású mezei munkások hazaparancsoltattak". S mikor közgyűlésünk, mint egyházmegyei hatóság ezeket vallásügyi sérelemnek és az idézett törvény roszúl való értelmezésének minősítve tisztelettelteljes átiratban megkereste (1902 szeptember 2) Borsodmegye tek. alispáni hivatalát jogorvoslatért a tek. alispáni hivatal fentidézett végzésében tudatta közgyűlésünkkel, hogy a bejelentett szent Istvánnapi sérelmek tárgyában, mint a törvényhatóság első tisztviselője semmi újabb intézkedést nem tehet, hanem utasít bennünket, hogy ha csonkítva látjuk jogainkat, másutt keressünk jogorvoslatot.

Tekintetes Közigazgatási Bizottság!

Borsodvármegyét mi mindig olyan szabadelvű vármegyének ismertük, a hol a különböző vallásfelekezetű honpolgárok a legszebb egyetértésben, békességben és testvéri szeretetben éltek még akkor is, mikor másutt a különböző vallásfelekezetűek kiomló vére öntözte e hazai földet csak azért, mert másképen imádták az Istent. Sőt történeti tény, hogy a negyvenes években (1842) Palóczi László kezdeményezésére e vármegyeház falai közűl, ennek a törvényhatóságnak a kebeléből indult ki azon üdvös mozgalom, mely a vallásegyenlőség nagy kérdését a nagy idők nagy emberei által később csakugyan országos törvénykönyvünkbe iktatta.

S mert vallásos meggyőződése mindenkinek szent és sérthetetlen; mert a különböző nemzetiségű és vallásfelekezetű népek közötti belső egyetértés, szeretet, béke és tiszta erkölcs ma is támasza, talpköve minden ország jólétének, boldog felvirágozásának úgy szellemi, mint anyagi tekintetben: mi e jó békességet fentartani, ápolni nemcsak óhajtjuk, de a valóságban teszszük is, mert tudjuk, hogy a mely pillanatban felekezetközi villongás, vallásügyi sérelem követtetik el bármely oldalról, ott se nyugalom, se békesség, se boldogság nem lehet!

Távol legyen tőlünk még a gondolata is annak, hogy a fent hivatkozott alispáni végzésbe mi olyan dolgot magyarázzunk bele, a mi abban nincs; mert Dr. Tarnay Gyula alispán ur tiszta szabadelvűsége, felekezeteken felül való emelkedettsége és erélyes kormányzati bölcsessége mindnyájunk előtt köztudomású. S mert ezeket hiszszük és valljuk, igazán nem tudjuk megérteni, hogy némely községi birák és jegyzők mégis miért lépik át a törvénynek megvont korlátait?! Miért sértegetik a tiszta protestáns vallású lakosoknak hitbeli meggyőződését és korlátozzák szorgos nyári munkaidőben egyéni szabadságát akkor, mikor ezt a törvény se nem óhajtja, se nem parancsolja, a felebaráti szeretet és a jó békesség szelleme pedig egyenesen elíteli?!

Közgyűlésünk tehát tisztelettel az iránt keresi meg Borsod vármegye Tek. Közigazgatási Bizottságát, hogy a felsorolt s úgy látszik meg-meg ismétlődő intézkedések, mint vallásügyi sérelmek ellen hozzon jogorvoslatot és saját hatáskörében — a felekezetek közötti békét és lelkiismereti szabadságot tartva szem előtt — méltóztassék intézkedni, hogy a községi birák és jegyzők ne háborgassák törvény ellenére a protestánsok hitbeli meggyőződését és jövőben csak a törvény megengedett korlátai között maradjanak a szent István napja megünneplését illetőleg!

E kívánatos jogorvoslatot megvárhatja az idézett törvény félre nem magyarázott szelleme. Megvárhatja Borsodvármegye protestáns közönségének hitbeli meggyőződése és lelkiismereti szabadsága. Végűl megvárhatja a jó békességnek és testvéri szeretetnek mindeneket átölelő és fentartó lelke!

Szuhay Benedek,
egyházm. főjegyző.

KÖNYVISMERTETÉS.

A Theologiai Szaklap.

(Szerkesztik és kiadják: Raffay Sándor pozsonyi, Hornyánszky Aladár pozsonyi, Pokoly József kolozsvári és dr. Tüdős István spataki theol. tanárok. Megjelenik negyedévenkint. Előfizetési ára évi 6 kor.)

Mielőtt a Th. Sz. első évfolyamának második félévi két füzetének ismertetéséhez hozzáfognék, jónak látom előbb a füzetek végén levő *szerkesztői megjegyzés*-ekkel összefüggésben tenni meg megjegyzéseimet. — A Debreczeni Prot. Lap f. évi 4-ik számában foglalkozott a Th Sz.-al, még pedig — tagadhatatlanul — nem a legelismerőbb modorban, azt állítván a folyóiratról, hogy a „szakemberek" nem találnak benne olyas dolgot, a mit előbb már nem nem olvastak volna; és eklektikus s encyklopedikus ismereteket nyujtó folyóirat színvonalán állónak igyekszik feltűntetni a folyóiratot. A 3-ik füzet végén levő *szerkesztői megjegyzés* a D. P. L. Recensensét állításainak igazolására szólitja fel és *pedig joggal*. Recensens azonban hallgatott. A 4-ik füzet végen levő *szerkesztői megjegyzés* tehát konstatálja, hogy Recensens nem tett eleget kötelességének. Recensens ekkor a 2-ik szerk. megjegyzésre ugyancsak a D. P. L.-ban, annak 24 és

25-ik számaiban, felel a Th. Sz. szerkesztői megjegyzéseire. Ez a *szerkesztői megjegyzés*-eknek historikuma. S bizony mondhatom, hogy a D. P. L. Recensensének ismertetése, később felelete, üres nagyképüsködés a „szakember"-eskedéssel. Kifogásolja, hogy bő Lapszemlét ad a folyóirat s ebből akarja bebizonyítani, hogy a folyóirat tartalmát „másutt már" olvasta. Ugyan, ugyan Recensens Ur! Hát csakugyan mind olvasta?! Hiszi ön maga a mit mond?! A Lapszemle értékes még a nem nagyképű szakembernek is. Hasonló nagyképű kicsinyléssel szól a dr. Tüdős I. Augusztinusz-tanulmányáról is. Valószinüleg azért szól kicsinylőleg erről Rec., hogy a maga encyklopedikus ismereteit nyilvánossá tegye. Ezt abból következtetem, hogy igen emlegeti, hogy hol s mikor olvasta ő Augusztinuszt; s hol, melyik munkájából készített jegyzeteket. Elhiszszük Recensensnek ez önmagáról nyilvánosságra hozott ismertetését valóban úgy levőnek s meg is dícsérjük ily irányu munkálkodásáért: de mi hasznunk van nekünk abból, hogy Rec. olvasott és jegyezgetett — önmaga és asztalfiókja számára?! Ime Tüdős I. a maga szellemi vagyonából juttat másoknak is! Gáncs illeti őt érte? Ugyan, ugyan Rec Ur! Vagy nem kaczagásra méltó vergődés-e, a mit a folyóirat párbérügy tárgyában hozott czikkel összefüggésben mond Rec? Hát Timon Á. az Isten mindentudó bölcseségével irt a párbérügyről, hogy rajta kivül okosat és *ujat* e nagyon fontos ügyben senki más nem irhat?! Avagy *Grotefendről* nem olvashat újat és eredetit egyáltalában az, a ki *nevét* (t. i. Grotefendét) *és kutatásainak sikerét hallotta már negyedszázaddal ezelőtt?*! Recensens Ur! Többet a jóakaratból s kevesebbet a nagyképüsködésből! Igy elismerésre méltóan fog Ön is hozzájárúlni a magyar prot. theol. irodalom fejlesztéséhez.

Most pedig — nem engedve magunkat megtéveszteni a Recensensek által — lássuk: mit nyujtott olvasóközönségének a 3 ik füzet.

Hornyánszky Aladár: az elhúnyt Kámori Sámuelről fest kevés vonással jellemző képet. Ugyancsak *Hornyánszky A.*: a Jes. 2., 2—4. verseinek fordítását mutatja be — a fordításra vonatkozó exegetikai jegyzetekkel együtt. A fordítás és a felfogás tetszetős.

Raffay Sándor: Jézus és a Kanaáni asszony c. alatt a Márk és Máté evangyeliumokban levő történetet, illetve a két evangyélium közt e tekintetben levő különbséget veszi bonc-kés alá s megállapitja igazságként, hogy: „tudományos szempontból fontos ez az elbeszélés azért, mert világos bizonyitéka annak, hogy a synoptikus evangyéliumok anyagának egy része olyan *forrásból* (a szóbeli közlés lehetett) van merítve, a melyben az elbeszélés még teljesen az elbeszélők egyéni felfogása szerint alakulhatott." Ez a következtetés a positiv keresztyén felfogásnak megfelelő.

Dr. Tüdős István: folytatja Tanulmányainak bemutatását Augusztinusz tanrendszeréből. E füzetben „Az emberről s az azzal összeköttetésben álló kérdésekről szóló tan" c. alatt közöl hosszabb értekezést. Szép és világos értekezés ez is, pedig a tárgy, a melylyel foglalkozik, fogas és nem könnyen kezelhető. Maga a tárgy s annak feldolgozási módszere erős érv az iró azon céljának bizonyitására, hogy *a theologia tudomány*. Adja 1. az *ember* fogalmát, 2. a *lélek* fogalmát, 3. a *test* fogalmát, 4. *a léleknek és testnek egymáshoz való viszonyát*, 5. a *bün* fogalmát. Itt-ott azonban (pl. a lélek fogalmi meghatározásánál, a léleknek és testnek egymáshoz való viszonya feltüntetésével stb.) kivánatos lett volna, ha az iró határozottabban és világosabban fejtette volna ki a saját nézetét, mely — prot. theologusról lévén szó — bizonyára bibliai alapon áll, nem negligálva a modern tudományos vizsgálódások (phisiologiai psichologia) eredményeit sem.

Schrödl József: A kompromissz-katholicismus Magyarországon c. alatt befejezi e füzetben az előző füzetben megkezdett történeti értekezését. A soproni és pozsonyi reformált egyházak és a felekezetközi viszonyok rajza, különösebben e füzetben levő dolgozat. Sok értékes és új adatot tár fel ez értekezés, mely adatok alkalmasak is arra, hogy a történeti igazságok tisztázódjanak: de az értekezés általános vonatkozásai a történeti közfelfogásnak, tehát a — ma annak vallott — igazságnak sem felelnek meg. Ez az oka annak, hogy az értekezés irója sok helyütt csak ellentmondásokba keveredik. Pl. egyik helyen (189. lap) csak *rokonszenvről* szól; s utánna nem sok sorral már azt állitja, hogy „a polgárság zöme *határozottan* az ágostai hitvallás alapján állott már Ferdinánd király korában". S a 190. lapon ennek dacára is azt állitja, hogy Sopronban a XVI. század közepén nem volt *önálló* reformált gyülekezet. S ez állitását azzal igyekszik támogatni, hogy: nem volt önálló szervezetük, az egyházi hatóság külön intézkedést nem tett ellenük (pedig egy előbbi állitása szerint tett), vagyonuk sem volt, illetve a régi vagyon együtt maradt. (Ez együtt maradt a legtöbb helyen mindenkor). Ez okoskodások czéli tévesztettek s a mellett a mit szerző akar elérni, egyáltalában nem bizonyítanak. Az sem bizonyít szerző célja mellett, hogy a győri püspök beavatkozott egyházi vagy iskolai ügyekbe (191. lap), mert az a valóság, hogy a kath. püspökök a reformatio későbbi századaiban, mikor már szervezetileg is kifejlődött a reformatio, bizony beavatkoztak mindenütt a városok és községek minden ügyeibe, a hol csak valaminő alapjaik voltak a beavatkozásra stb. stb. A mit általában kompromissz-katholicismusnak nevezünk, annak lehet nyoma Ausztriában, de nálunk nincs. A positivista történészek kompromissz-katholicismusról Magyarországon nem tudnak. S nincs is szükség ily *uj* tanitásra.

(Vége köv.) Réz László.

IRODALOM.

* **Sárospataki Füzetek.** Sárospataki ősi iskolánk akadémiai tanáraitói előfizetési felhivást vettünk. Örömmel közöljük e sorokat olvasóinkkal, kik bizonyára kivétel nélkül örömmel látják egyházunk és müveltségünk e nagyhirű tényezőjének haladását. A tudományos világ s a prot. kegyelet mindig szomorúan gondolt a régi „Sárospataki Füzetek" megszüntére, s most, hogy az akademia tanárai újra el akarják foglalni a tudományok irodalmi müvelésében azt a helyet, mely a főiskolát hagyományainál és hivatásánál fogva megilleti, csak örömmel töltheti el lelkünket. Csak helyeselni tudjuk a programmnak azt a különösen hangoztatott részét is, hogy e folyóirat a főiskola birtokában lévő gazdag és ismeretlen adalékok közlésével s feldolgozásával kivánja erősiteni helyi jellegét s nagy súlyt helyez épen a hazai protestantizmusnak gazdag és fényes múltja földerítésére. Ez a múlt mindnyájunkat közelről érdekel és mindnyájunkban megérinti a kegyelet húrjait, és mi megvagyunk győződve, hogy a közönség szívesen siet a magas színvonalúnak ígérkező, becses és érdekes folyóirat támogatására, melynek munkájában annyi értékes erő egyesült. — A beküldött felhivás igy hangzik: „T. C. A tudományos és irodalmi decentralizálás, a „vidéki központok" eszméjének, a tisztes hagyományának zászlója alatt kérjük nagyrabecsült

támogatását. Föl akarjuk támasztani a sárospataki főiskola egykori büszkeségét, a Sárospataki Füzeteket és kincsesé akarunk tenni ennek az iskolának eleddig a világ előtt még ismeretlen kincseiből annyit, amennyit a közönség anyagi párfogásához képest csak közzé tehetünk. Az új Sárospataki Füzetek hozzá fog szólni a modern tudomány kérdéseihez, nagy gondot fordít a független, minden klikk- szellemétől ment szigorú és pártatlan kritikára; de első sorban az irodalom- és művelődéstörténet, a társadalomtudományok s különösen a hazai egyházi és iskolai élet történetének szolgálatában kíván foglalatoskodni ama becses adalékok közlésével és feldolgozásával, melyeket gyüjteményeink tartalmaznak. Azt hiszszük, erre a folyóírásra mindenkinek szüksége lesz, aki nálunk a jelzett ágakkal foglalkozik. Egyelőre csak évnegyedenként bocsátunk közre egy-egy 4 ívnyi füzetet, melyek közzül az első 1904. január 1-én lát napvilágot. A teljes évfolyam előfizetése: 6 korona. Gyűjtőknek minden beküdött öt megrendelés után tisztelelpéldány jár. Előfizetéseket vagy kötelező jelentkezéseket elfogad Trócsányi Bertalan könyvkereskedése Sárospatakon. Sárospatak, 1903. szeptember hava. Tisztelettel a sárospataki akadémia tanárai mint szerkesztő bizottság." (H.)

* **Zajzon János** nagy-enyedi Bethlen Kollegiumi vallástanár székfoglaló értekezését ily címen adta ki: „A keresztyén vallásos világnézlet, mint nevelésünk érdeke." Erős vallásos meggyőződéssel irott tanúlmány, a melynek a kérdésre vonatkozó vallásos felfogása rögtön szembetűnik, a midőn a szerző a 7-ik lapon azt az igen helyes kijelentést teszi: a gymnasiumi nevelés legfőbb követelménye felekezeti és általános szempontból: a keresztyén vallás-erkölcsi világnézlet szolgálata! Igen-igen élvezetes olvasmány e 35 oldalra terjedő értekezés, a melyet 50 fillérért megszerezni mindenkinek ajánlunk.

* **S. Szabó József:** debreceni főgymn. vallástanár „A ker. egyház története" cimen a középiskolák V-ik osztálya számára kézikönyvet irt s azt a tiszántúli kerület kiadta. Az új tanterv szerint készült. Hogy beválik-e? Azt a próba mutatja be. A kellő ismertetésről gondoskodunk. A munka nagy 8° alakú 113 oldalra terjed, a reformacióig terjedő egyh. történelmi események ismertetését adva. Ára 1 kor. 50 fill.

* **Péntek Ferencz:** A Konfirmátio módszere, tananyaga, szertartása. Budapest. Szerző sajátja. 8° 190 l. Ára 2 kor. 20 fill. Egy érdekes irányú munka, a melylyel foglalkozni a gyakorlati élet szempontjából elengedhetlen kötelesség részint azért, mert szerző már is gyakorlatba vette módszerét, részint azért, mert a kérdés nem vehető le a napirendről. Bővebb ismertetésről gondoskodunk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Emlékünnepély.** A mezőtúri ev. ref. egyház október 8-ikán a főgymnasium fennállásának 350-ik évfordulója alkalmából emlékünnepélyt rendez a következő rendben: 1. Reggel 7 órakor gyülekezés a főgymnasium udvarán s onnan 7 óra 15 perckor bevonulás a belvárosi templomba. 2. A gyülekezet énekli a 37-ik dícséretet és a XC-ik zsoltárt. 3. Alkalmi imát mond Turgonyi Lajos ev. ref. lelkész. 4. Alkalmi beszédet mond Gergely Antal ev. ref. lelkész. 5. Beethoven: Isten dicsősége. Énekli a főgymn énekkar. 6. A gymnasium történetének rövid összefoglalása Faragó Bálint főgymn. igazgatótól. 7. Kreutzer: Az úrnak napjai. Énekli a főgymn. énekkar. 8. Emlékezés Szegedi Kiss Istvánról. Szabad előadás Vékony Sándor főgymn. tanártól. 9. Hymnus. Énekli a gyülekezet. Közebéd délben 1 órakor a „Nemzeti Szállodá"-ban. Délután a város és intézet nevezetességeinek megtekintése. Este 8 órakor a főgymnasium tápintézeti tőkéjének gyarapítására tánczvígalommal egybekötött hangverseny.

— **Felolvasási ünnepélyt** tartott a sárospataki ref. nőegylet szeptember 29-én d. u. 5 órakor a főiskolai imateremben nagy és díszes közönség jelenlétében, a melyen ott valának: Kun Bertalan püspök, Bernáth Elemér, Ragályi Béla, Mecner József egyházmegyei gondnokok, Dr. Ballagi Géza országgyűlési képviselő, Fejes István, Nagy Pál, Révész Kálmán, Vadászy Pál, Nagy Ignác, Hutka József, Ragályi Géza stb. stb. egyházkerületi közgyűlési tagok. A felolvasási ünnepély a már közölt programm szerint folyt le, nevezetesen az ifjúsági énekkar két szép egyházi éneket kifogástalanúl zengett el. Dr. Tüdős István ezen a címen olvasott fel: Mi a vallás? Ballagi Erzsike urhölgy előbb egy operaáriát, majd kuruc dalokat s több magyar dalt énekelt üde, kellemes csengésű s teljesen iskolázott hangon, a melylyel nem birt betelni a hallgatóság, úgy, hogy ismételten kivánta hallani a megjelenésében is szép és megnyerő urhölgyet. Mély és feszült figyelemmel hallgatta a közönség Buza Margit urhölgy érzelmes és megindító szavalatát, amelylyel Farkas Emődnek egy kedves költeményét adta elő annyi tudással s oly kellemes modorban, hogy az egész közönség megelégedése kisérte a szavalatot. Ritka élvezetet nyújtott Dr. Meczner Sándor Hodossy Béla és Simon József. a kik zongorán, hegedűn és harmóniumon adtak elő egy részletet a Parasztbecsület operából az öntudatos működvelők teljes sikerével. Batta Miklós hittanhallgató ifjú a Tompa Gályarab fohászának elszavalásával emelte a felolvasási ünnepély fényét, a melynek hatása hadd érezzék meg a nőegylet működésén, hogy máskor is szolgáltasson alkalmat az ilyen ünnepélyek tartására, a melyek emelik a ref. öntudatot.

— **I. Napóleon nyilatkozata a jezsuitákról.** Mikor a nagy Napóleon Szent Ilona-szigetén volt, orvosa egy alkalommal ezt kérdezte tőle: vajjon visszaállítaná-e felséged a jezsuita-rendet Franciaországban?... Napóleon igy szólott s kérdezőnek: soha! mert ez a legveszedelmesebb társaság, amely a legnagyobb károkat idézte elő s egyúttal a legnagyobb károk előállására megadta a lökéseket. A rend felfogása azt követeli, hogy generálisok minden hatalmasság hatalmassága és a világ ura legyen s parancsainak, legyenek azok bár minden törvényt eltaposók, legyenek bár a legrosszabbak, mindenki köteles engedelmeskedni. Bármily erkölcstelen cselekedetet parancsoljon a generális: az a tagok szemében a legszentebb és legigazabb. Soha, de soha sem engedném, hogy országomban olyan társaság legyen, amely Rómában lakó idegen főnek az uralma alatt áll."

— **Orvosi** körökben már rég ismert tény, hogy a *Ferencz József-keserűviz* valamennyi hasonló vizet, tartós hashajtó hatása és említésreméltó kellemes ízénél fogva, már kis adagban is tetemesen felülmúlja. Kérjünk határozottan Ferencz József-keserűvizet. 3—8

— **A „Magyar Szó"** a tiszta magyar szabadelvűség és a nemzeti eszme lapja, melynek hazafias szellemével a mostani súlyos válságban oly nagy és nemes hivatást teljesit, amely kiemeli a többi lapok közül. Nap-nap után honszeretettől és meggyőződés melegétől izzó cikkekben kél nemcsak a nemzeti jogok védelmére ugy katonai, mint gazdasági téren, hanem kegyetlenül ostorozza a nemzet külső és belső ellenségeit, akik egyéni becsvágyból vagy más érdekből akadályozzák a nemzeti jogok érvényesülését s a nemzeti érdekek kielégittetését. Legutóbbi időben egy nagy történelmi sikere volt, melyet jó barát és ellenség egyaránt elismer róla: akkor ugyanis amikor az egész parlament a bánnak leszerelt minden eredmény nélkül, serkentő, feddő vészkiáltásaival ujra talpra állította a nem-

zeti küzdelmet. Ha lesz valami eredménye a felujított obstrukciónak — és biztosan lesz — a Magyar Szónak is kell, hogy jusson az érdem borostyánából. Ami más lapoktól a jelen viszonyok között, megkülönbözteti, ez többek között az, hogy folyton napirenden tartja a gazdasági önálló ság kérdését s követeli, hogy a nemzeti követelmények mellé kenyeret is adjanak a súlyos gazdasági helyzetben sinylődő nemzetnek. Szinte nap-nap után lerántja a leplet a nemzetiségü üzelmekről és az 1848. XX. t.-c. végrehajtását szorgalmazva máris nagy és szép eredményeket ért el. Ha még megemlitjük, hogy a Magyar Szó mindig bátor, gyakran vakmerő szószólója minden igaz ügynek akár társadalmi, akár művészeti, akár tudományos téren és gyors, pontos, megbizható értesüléseivel a legnagyobb igényeket is kielégitheti, — elmondottuk mindazt, ami e hazafias ujság rövid jellemzésére elmondandó. A Magyar Szó előfizetési ára egy évre 28 kor., félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hónapra 2 kor. 4 fill. Egyes szám ára 8 fill., vidéken 10 fillér. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Andrássy-ut 48.

— **Türr tábornok emlékiratai.** Mikor Világos után, az elnyomatás szomorú napjaiban, a magyar nép arra gondolt, hogy fegyverrel vívja vissza a szabadságát, akkor a Messiásként várt Kossuth Lajos mellé még egy szabadítót képzelt: Türr Istvánt, akit 1860 óta Garibaldi legkiválóbb bajtársa gyanánt ünnepelt az olasz nemzet és egész Európa. Türrt a magyar emigránsok már rég ismerték akkor: 1848—1849-ben nem harczolt ugyan a honvédség sorai közt, de olaszföldön magyar légiót szervezett, Világos után Mazzinival éveken át zaklatta az az osztrákokat; küzdött a reakczió ellen 1849-ben Bádenben, 1855-ben a krimiai szövetségesek szolgálatában, 1857-ben a cserkeszeket lázitotta, 1859-ben Garibaldi mellett harczolt, majd a délszlávok közt agitált és a „marsalai ezer" expedicziójában világhirűvé tette nevét. Számos harcztéren vívta ki altábornagyi rangját, és mindig csak a magyar ügyért harczolt. Rokonságba jutván a franczia császári családdal, nagy összeköttetéseit fontos diplomácziai missziókban érvényesitette és aktiv szereplő volt nagy horderejű és a magyar ügyre visszaható európai eseményekben. Az utóbbi husz év alatt a magyar állam jóhire, a népek szabadsága és Európa békéje érdekében publiczisztikai tevékenységet fejtett ki nagy világlapokban és nemzetközi kongresszusokon Évek óta állandó munkatársa a Magyar Hirlap-nak amely kizárólag közli czikkeit. Ezen oldalu szereplésének hatvan évre terjedő nevezetes mozzanatait Türr István megirja most az emlékirataiban, melynek közlését a Magyar Hirlap kezdi meg az októberi negyeddel.

— **A „Budapesti Napló"** nemcsak keletkezésének történetében új és eredeti, de a közönség szimpatiának gyors felköltésében is eddig nem látott példát mutat. És minden szám arra vall, hogy a „Budapesti Napló" megérdemli ezt a támogatást. A „Budapesti Napló"-nak friss és megbizható értesülései, lelkes, temperamentumos, komoly, tartalmas, hatásukban valósággal szenzációs politikai cikkei, a melyek nyomatékossá teszik a politikai sulyra döntő jelentőségű ujság véleményét, tárcarovatának magas irodalmi szinvonala, gazdag informativ anyaga, kitűnő értesülései, kimerítő, ötletes, változatos, eleven rovatai s minden rendű közleményeinek változatossága és folyton gyarapodó bősége: napról-napra ékesszólóan tanúskodnak arról, hogy a „Budapesti Napló" tényesen megfelel a legvérmesebb várakozásnak is. A „Budapesti Napló" szerkesztősége és olvasó közönsége közt páratlanúl meleg és szives viszony fejlődött ki. Naponkint jelentkezik ez a Szerkesztői üzenetek rovatában A „Budapesti Napló" szerkesztősége nem csalódott önbizalmában és nem csalódott közönségében a mely nagy szeretettel karolta fel ügyét az első perctől fogva. És hogy a közönség se csalódjék benne, arra vállvetve, szakadatlan buzgósággal és lelkesedéssel törekszik. A szerkesztőség, a melynek belső tagjai: Vészi József főszerkesztő; Braun Sándor felelős szerkesztő; Ábrányi Emil, Clair Vilmos, Cerri Gyula, Feszl Géza, Gergely István, Holló Márton, Horváth Elemér, Janovics Pál, Kabos Ede, Dr. Kovács Jenő, Lyka Károly, Márkus József, Merkl Adolf, Molnár Ferencz, Nyitray József, Pásztor Árpád, Roboz Andor, Dr. Soltész Adolf, Thury Zoltán, Zöldy Márton, napról-napra egész erejét, egész lelkesedését, összes hirlapirói kvalitásait viszi a harcba. Hűséges szövetségese ebben a külső munkatársak diszes serege. Olvasóink figyelmét újból is felhivjuk a „Budapesti Napló"ra és ismételve a legmelegebben ajánljuk ez ujságot. Olvasásra az ujdonságok iránt érdeklődőknek és valóságos lelki épülésére azoknak, a kiknek a magyar hirlapirodalom magas szinvonalában és magyar irók és ujságrók hangyaszorgalmában kedvük telik.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida

„FEHÉR LILIOM"

imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref püspök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajanlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon,** a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 8—20

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle „***POKLOS***" szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle ***asszú*** literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

27—39

Már 1 koronáért 50.00 korona nyerhető.

ORVOS-SORSJÁTÉK

Budapest, IV., Váczi-utcza 17. a.

Főnyeremény 50,000 korona értékben.

Egy sorsjegy ára 1 korona.

Miután a húzást már október elején megtartjuk és a sorsjegyek nagy kelendőségnek örvendenek, ennélfogva tisztelettel kérjük, hogy a sorsjegyek bevásárlásával ne tessék késni, hanem nagybecsü megrendelését szíveskedjék lehetőleg azonnal elintézni, mert a húzás már folyó év

október hó 10-én lesz.

Orvos-sorsjáték központi irodája
Budapest, IV., Vási-u 17. a.

Sorsjegyek kaphatók helyben: minden dohánytőzsdében és minden vidéki városban.

Már 1 koronáért 50.000 korona nyerhető.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **41.** (1138.) **szám.** *Sárospatak, 1903. október 12.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Zoványi Jenő: A parokhiális könyvtárak. — Péter Mihály: A lelkészi könyvtárak kérdése. — Sütő Kálmán: Az ev. ref. jogakadémiák állapota az 1902/3-ik iskolai évben. — Dr. Tüdős István: Augusztinus az eretnekségekről. — Réz László: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

A parokhiális könyvtárak.

Élénk eszmecsere indult meg az egyházi sajtó egy részében a parokhiális könyvtárak megalapításának módozatai felől. Az ütköző pontot a két szemben álló nézet hivei közt az képezi, hogy vajjon magán vállalkozó volna-e alkalmasabb a szükségeltető könyvek kiadására, avagy valamely felekezeti jellegü társulat, esetleg a már meglevő Magyar Protestáns Irodalmi Társaság? Én is a dolognak főleg ehez az ágához kivánok hozzászólni, még pedig határozottan a magán vállalkozás monopoliuma ellen foglalva állást, de állást foglalva egyuttal akármilyen monopolium ellen is.

Az irodalom terén szerintem szó se lehet semmiféle monopoliumról. Mit szólanánk hozzá, ha a »László Albert és társa« cég kizárólagos jogot kérne arra, hogy a lelkészi családokat szépirodalmi olvasmányokkal lássa el? Ugy-e bár kinevetnők?! Ilyenformának tartom a parokhiális könyvtárak iránti ajánlatát is. Első pillantásra meglehetősen tetszetős dolognak tűnhetik fel sokak előtt, de aztán önként felmerül a sok ellenvetés. Hát tizenkét évig ne legyen szabad senki másnak egy-egy tudományos-ágba vágó munkát irni, csupán csak annak, a kit dr. Antal Géza barátom felszólított reá? Hátha az én magyar protestáns egyháztörténetem nemcsak az exotikus gondolkozásu Kovács Sándor, pozsonyi theologiai magántanár úrnak nem birja megnyerni a tetszését, hanem a református szakemberek egyikének vagy másikának se? Kényszerítve legyen rá az egész magyar református egyház, hogy mégis egyedül az enyémet olvassa s helyezze el a könyvtárak állandó darabjaként? Senki más az anyagi siker legparányibb reményével se foghasson hozzá egyidejüleg egy ilyenfajta munka megteremtéséhez? Aztán, mivel még a theologiai vizsgálatokra is könnyebb a készülés valami kinyomatott könyvből, mint kéziratból, a theologiai professor szintén kénytelen legyen tűrni, hogy a a más elmaradt műve nyomán hallgasson feleleteket, s a maga nagy szorgalommal, önálló felfogással, talán nagyobb tudással is kidolgozott előadásait minden haszon és eredmény nélkül maradóknak lássa? Nem, a tudomány terén nem létezhetik monopolium, plane olyan könyvek részére, melyek még meg sincsenek irva, és sajtó alá adásuk előtt kellő birálaton nem mennek át. De még ha készen is volnának, s akár előleges, akár utólagos birálatok szigora előtt szintén megállották volna helyöket: akkor is azt vallom, hogy nem szabad és nem lehet elzárni egy másik ugyanazon tárgyu és hasonló jellegű, történetesen még jelesebb munka előtt az érvényesülés útját.

Mi következik ebből legelőször is? Az, hogy monopoliumot csinálni az irodalmi működésből: végképen ellenkeznék a protestáns szellemmel is, a tudomány érdekeivel is. Még kevésbbé szabad egy ilyen általánosan kötelező vállalatot magán vállalkozóval állíttatni elő. Arról csak mellékesen emlékszem meg, hogy az ajánlkozó céget, mint főbizományosát a tiszántúli egyházkerület már kénytelen volt meginteni valami szerződés-szegéséért, és hogy ugyanez a cég egy ismert nevü református lelkésztársam ellen fegyelmi úton is följelentést tett, világi bíróság előtt is panaszt emelt rágalmazásért, pedig aztán valamennyi fórum fölmentette az illető lelkészt, vagyis az állítólagos rágalom igaznak bizonyúlt. Mi bizalmunk lehet tehát arra a jövőben, hogy ez a cég, de akármelyik cég is megfelel tizenkét évre szóló kötelezettségének? Mi arra, hogy az előlegesen beszedni szándékolt évi dijakért meg is adja, a mivel tartozni fog? Különösen mikor egyik legelső lépése, hogy olyan kikötést tegyen egyes szerzőkkel szemben, mely szerint bizonyos ívszámon felül nem fizet írói dijat. És nem a legnagyobb foku bizalmatlansággal kell-e találkoznia annak a cégnek, mely olyan nyereséggel kiván dolgozni, hogy egyetlen szóra felajánlhatja pótlólag a könyvek bekötését, a minek költsége pedig többre rug magoknál az írói dijaknál.

Más tekintetben is magán viseli a vállalatnak már a tervezete is az űzérkedés jellegét. Magán vállalkozónál soha nem is vetkezheti le. Én a Theologiai Ismeretek Tárával roppant áldozatok árán megtehettem, hogy ötven ív helyett nyolcvanat adjak az előfizetőknek, mert irodalmi érdekem és becsvágyam fűződött hozzá, de kereskedő cég egyetlen egy percre sem téveszheti szeme elől a nyereség szempontját. Nem téveszté »László Albert és társa« sem, nem még a kiadandó művek összeállításánál sem, a mikor agendákat, prédikációkat is felölel, kétségen kivül csak azért, hogy kapósabbá tegye ajánlatát, föltevén a lelkészekről, hogy mindennapi szükségletöknek az egyházközségök pénzén való kielégithetése kedvéért az egész

tervezetbe belémennek minden bővebb megfontolás nélkül. Aztán meg a tudományos művek összeállítása arról tesz bizonyságot, hogy zsinórral vannak kimérve. Sajnálattal látom például legalább is egy egyetemes egyházi statisztikának és egy theologiai encyklopaediának a hiányát, valamint nem tudok belétörődni abba, hogy a László Albertéktől kiszemelt szerkesztővel való előleges megállapodásom ellenére a magyar protestantismus történetet egy kötetben azaz huszonöt ívenírjam meg, holott csupán a magyar protestáns egyházi irodalom története megérdemelne egy ilyen terjedelmű kötetet. Hát még a többi hozzátartozó és mellőzhetetlen anyag?! Hiszen magyar protestánsok volnánk talán!

Azt a kérdést teszem még fel, hogy a magán vállalkozás mellett érvelők mit terveznek a felvállalandó tizenkét-éves cyklus utáni időre? Befejezettnek, tökéletesnek tekintik a parokhiális könyvtárak szervezését egyszer s mindenkorra? Mert ha nem, akkor ez idő elmúltával ismét ott leszünk, ahol most vagyunk, hogy t. i. gondolkozni kell valami állandó közege felől a könyvkiadásnak. Véleményem szerint azonban már most kell megteremteni ezen a téren az állandóságot, s nem tizenkét évre elhalasztani, hogy esetleg akkor is a magán vállalkozás bizalmatlanságot keltő, s tényleg az utolsó percig kockázatos munkásságára szorúljunk.

Igy tehát feltétlenül ellene vagyok annak, hogy magán vállalkozóra bizassék ez ügy megoldása, mig ellenben egészen helyeslem azt az indítványt, hogy a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kezébe adjuk azt — bizonyos korlátozások mellett. Nem zárkóznám el ugyan attól sem, hogy a lutheránusok Luther-társaságának és az unitáriusok Dávid Ferenc-egyletének a mintájára egy Kálvin-egyletet alapítsunk, melynek nem kevesebb, mint 2000 tagja azonnal készletben volna, ha az egyházkerületek a parokhiális könyvtárakra kimondanák a belépés kötelező voltát. Ám némelyek nem óhajtják a felekezetiségnek további ápolását, — bár nincs igazok, legyen mégis kedvök szerint, de másfelől bizonyára ők is természetesnek találják, hogy a református parokhiális könyvtárakban való elhelyezésre első sorban református írók munkáinak lehet jogos igényök. Meg akarnám én is óvni parokhiális könyvtárainkat a némelyik oldalról nem egyszer megnyilatkozó irodalmi élelmességtől, mely rovására válhatna specialis felekezeti érdekeinknek. Igy tehát olyanformán képzelem el a megoldást, hogy az Irodalmi Társaság a református parokhiális könyvtáraknak részben való állandó ellátását azzal a feltétellel vállalná magára, hogy e vállalatában csak református szerzők munkáit bocsátaná közre, adván évenként annyi ívet, a mennyit a meghatározott évi dijak összegéből fedezhetne, de a mely dijakat nem az egyes tagoktól: a parokhiális könyvtáraktól szedné be, hanem az egyházkerületek pénztárából venné át. Számításom szerint ötven ívet átlag két kötetbe bekötve, bátran adhatna a kétezer egyház után fölveendő évi hat-hat koronáért. Az egyes külön eladott példányokért magánvevőktől befolyó összeg képezné aztán az Irodalmi Társaság hasznát, a mi némely munkánál tekintélyes lehetne. Természetes, hogy a kétezeren felüli példányok csekély költsége viszont ugyancsak a társaságot terhelné. Ha pedig az Irodalmi Társaság bizonyos tekintetekből nem vállalkoznék, akkor legalkalmasabb volna a cél elérésére minden bizonynyal a református tanáregyesület.

Azt vetheti valaki e ponton szememre, hogy hiszen én is monopoliumot tervezek. Nem! mert nem csupán tizenkét éves cyklusról, hanem állandó munkásságról levén szó, érvényesülhet idővel sok eltérő felfogás, és az elavult munkak helyébe mindig jöhet a kor szinvonalán álló, s különben is csak hat koronát veszek fel az Irodalmi Társaságtól járó könyvilletmény dijául. Minthogy pedig a legcsekélyebb összeg, a melyre a parokhiális könyvtárak évi szükséglete teendő, az ilyeneket már megalapító tiszáninneni szegény kerület megállapodása szerint tiz korona, ennél kevesebbet pedig kétségen kivül máshol se fognak megszabni: még mindig fog maradni egyházanként és évenként négy-négy korona a kerületek szabad rendelkezésére, a mivel aztan mindegyik a maga izlése szerinti munkakat szereztethet be a könyvtárakba, esetleg verseny-munkákat vagy különböző theologiai irányok termékeit, esetleg az Irodalmi Társaság kiadványait, lutheránus és unitárius testvéreink kiválóbb szellemi termékeit, esetleg specialiter a maga érdekét ápoló és kielégítő munkákat, például az illető kerület történetét, a mint azt az erdélyi megiratta, vagy egy kegyeletes kötelesség teljesítésére szolgaló kiadványt, mint azt a tiszáninneni kerület a Warga Lajos munkájával teszi és igy tovább.

Az ilyen specialis kerületi szükségletek kielégítésére néhol az alkalmas szerv is készen és rendelkezésre áll. Igy a tiszáninneni kerületben a Sárospataki Irodalmi Kör, mely alapszabályai szerint erre a térre is kiterjeszthetné munkásságát. Derék volna, ha az egyházkerületnek régi elhatározása alapján theologiai szakmunkák kiadására évenként rendszeresen folyósítandó 600—600 kor. felhasználásával a tiszáninneni parokhiális könyvtárak rendelkezésére fenmaradt 4—4, összesen mintegy 1400 korona összegért évente átlag husz ívnyi tudományos theologiát adna ki azok részére. A 2000 korona körülbelül épen elegendő volna husz ív irói dijainak és 500—600 példányban való nyomtatási költségeinek fedezésére. A mi a fenmaradó 150—250 példány eladásából befolyna, tőkésítendő lenne, hogy kamataiból a később megdrágulható nyomtatás és fölemelendő irói dij költség-többlete fedezhető legyen.

Gondolható azonban, hogy miután e vállalat a sárospataki theologiai tanarokon s egy pár kerületbeli lelkészen kivül másra alig támaszkodhatnék, ezek munkásságának jókora részét pedig valószinűleg lekötnék az Irodalmi Társaság vállalatai, nem mindenik év hozná meg a maga termését, a mely esetben aztán máshol termelt tudományos mű, például az Irodalmi Társaság kiadásában megjelent egyik-másik monographia volna besorozható a parokhiális könyvtárakba.

Ilyen módozatok mellett gondolom biztosíthatónak egyfelől az ezen célból való rendszeres és folytonos munkálkodást, másfelől a kerületek szabad kezének fenmaradását a végre, hogy a magok különleges helyzetének és egyéniségének, vagy — mondjuk — szellemének megfelelő könyveket is szerezhessenek a kebelökbe eső könyvtáraknak. Meg vagyok róla győződve, hogy ha e két cél közül egyiket se tévesztjük szem elől, a parokhiális könyvtárak nemcsak állandó, hanem egyúttal egészséges fejlődésnek fognak elébe nézni. Adja Isten!

Zoványi Jenő.

A lelkészi könyvtárak kérdése.

Jól emlékezem, hogy született meg a parochialis könyvtárak eszméje, miféle fázisokon ment keresztül egészen mostanáig. Legelőször Radácsi György élesztette fel ezen szép tervet a Sárospataki Lapokban, időnként meg-meg ismételve azt; a kérdéshez hozzászólottak olykor mások is, de az ügy csak megint elaludt, lekerült a napi rendről mindaddig, míg a kezdeményezővel karöltve mások is, de főképen Fejes István,

hatalmas erővel, a hirlapi térről, a kerületi zöld asztalhoz nem terelték ezt a termékeny gondolatot. A dolog ott is évekig napoltatott, de végre mégis dülőre jutott kerületünkben. Érdekes, hogy nálunk ez a gondolat még csak érlelődött, a derék kezdeményezők más-más kerületekben, vagy társasági gyűléseken is igyekeztek annak propagandát csinálni. Igy miképen a vizbehajitott kő folytán mind szélesebb gyűrűk képződnek: a parochialis könytárak eszméje is el van terjedve az egész magyarországi protestáns egyház körében. Ezt pedig csak azért érintettem, hogy rámutassak arra, hogy íme, mily kicsi kezdetből állnak elő a nagy dolgok és azért, hogy még a mi szegény protestáns egyházunkban is sikere van annak, a mi igazán életre való; a talaj hálás, ha a mag igazán csiraképes és hogy minden szegénységünk mellett többre nem mehetünk: a legtöbbször az az oka, hogy nagy hiányával vagyunk a bátor, előrelátó s kitartó vezéreknek.

A mint a jelekből látni lehet, tekintve, hogy országszerte élesztik ezt a tüzet és kialudni nem engedik, a parochialis könyvtárak mindenütt fel fognak állíttatni; a protestáns irodalmi társulat égisze alatt-e, kálvin, vagy ref. egyházi könyvtár lesz-e a címök, magánvállalkozó kezébe adjuk-e, vagy miképen fognak megalakúlni, a mi felett mostanában annyi vita folyik, azt én nem keresem, nem kutatom; mert ha nem is egészen mellékes ez a kérdés, de mégis az a legfőbb az én lelkem előtt és azt hiszem, sokak előtt, hogy ezzel is előbb megyünk egy lépéssel. De nagy lépéssel .... Ha ugyanis létre lehet hozni a lelkészi vagy paróchialis könyvtárakat minden egyházra kiterjedőleg, egyszerre megszűntnek kell tekinteni azt a panaszt, mely eddig általános és jogos volt, hogy íróink, tudósaink bármily kedvet és tehetséget érezzenek is magukban a buvárkodásokhoz, egy-egy szak műveléséhez: semmire sem mehettek eddig, mert pusztába kiállottak, nem volt piac, nem volt vevő és egy egy kiváló emberünk, csak anyagi megerőltetésével, sőt romlásával áldozhatott hivatásának.

Ime a tér megnyilván, a buvárkodás és termelés kockázat nélküli lesz. Csak munkakedv legyen: a protestáns theológiai tudományos irodalmat fel lehet emelni ezen az úton arra a színvonalra, melyen a külföldi e nemű irodalom áll.

Azt hiszem, ez a terv lebegett a kezdeményezők előtt, és ezt a mostanában sokszor hangoztatott célt el is lehet érni. De el egy másikat is, mely a paróchialis könyvtárak felállításával kapcsolatban van kitűzve és idealként lebeg a jobb lelkek előtt; t. i. a papság szinvonalának emelését. Eddig ugyanis általános volt ama másik panasz, hogy a papság teljesen elszakította — néhány kivételével — azon szálakat, melyek őt, mint ifjút az iskola falai között, a tudományhoz kötötték. Néhány év kellett csak és az egykor tudományosan képzett ifjú leszállott arra a színvonalra, a hol mintha semmi köze sem lett volna a kort és a tudományt mozgató kérdésekhez, a kiben aztán a társadalom kezdett egy oly alakot látni, a ki csak épen arra jó, hogy a kikerülhetlen esketéseknek, temetéseknek, kereszteléseknek, vasárnapi és egyéb functióknak, jól, roszúl elvégzője legyen. Gondolkozzunk csak mélyebben, nem ez a felfogás kezdett-e lábra kapni, az u. n. művelt körökben a papság tekintélyes részéről. Isten mentsen, hogy én ezzel bárkit is sérteni akarnék, mert hiszen ez a körülmény lélektanilag könnyen kimagyarázható.

Gondolkozó ember ugyanis mikép kívánhatta volna jó lélekkel, hogy az a pap, a kor színvonalán álljon, a kinek ideje jó részét az anyagi gondokkal való küzdelem emésztette fel s ki kívánhatta volna jó lélekkel, hogy többre nézze a könyveket, mint saját és gyermekei existenciáját s pénzét könyvekre adja akkor, mikor kenyérre és ruhára is szűken tellett.

Ilyet meg tett talán egy pár ideálista, de a többséget könnyen kimenti a lélektani magyarázat. A paróchialis könyvtáraknak meglesz tehát, hiszszük azon természetszerinti eredménye, hogy eszközt adván a papság kezébe, ez eszközzel a papság szinvonala feljebb emelhető lesz. A papság természetszerűleg bevonatik a kort mozgató eszmeáramlatokba, az áramlatoknak maga is tevékeny részese lehet, mert a könyveknek megvan azon hatások, hogy gondolatokat nemcsak nyújtanak, de másoknál szülnek is; a kova és acél (bocsánat e nem egészen modern hasonlatért) egymáshoz surlódásából származnak a szikrak; a pap akar mint ilyen, akár mint társadalmi ember, sőt talán mint könyvtermelő is, ott lesz azon sorban, mint actualis tényező, a hol a protestáns társadalom s e müvek Magyarország ügyét előbbre viszik. Ezt várnám a parochialis könyvtáraktól.

De csak egy feltétel alatt . . . Menti ugyanis jó részben helyzetünket a fentebb ecsetelt körülmény, de sokaknál ezek a körülmények nem állanak fen; sőt megvolt talán az anyagi mód is az önképzésre, a könyvek vásárlására, az irodalom pártolására sokaknál, mégis rendén ment-e az ilyen helyeken is? Nem hiszem! A célt, melyet a parochiális könyvtárakkal a papság számára kitűztek, nem fogja eldönteni pusztán az, hogy lesznek könyvtárak és abban könyvek. A gazdalkodást sem az viszi előbbre, hogy azt mondjuk: vannak lovaink, vannak ekéink, boronáink, ha a lovakkal különben nem dolgoztatunk, az ekevas rozsdásan áll a fészerben. A háborút sem az dönti el, hogy vannak kardjaink és puskáink, ha azon kardok és puskák a fogason függnek, marván őket a rozsda.

Félünk, a parochiális könyvtárak sem szolgálják majd azt a célt, melyet általok kitűztek, ha a könyvek — mint sokszor ma is — a könyvpolcokon fognak heverni, felvágatlanúl és tanúlmányozás nélkül. Fata sua habent libelli. A könyveknek sorsuk van. És az volna a legtermészetesebb sorsuk, hogy olvastassanak, de nem az ellenkező sorsuk van-e sok helyen ma is?

A parochiális könyveknek mikor és hogyan lehet tehát egyetemes és mindenkire kiterjedő hatások? Akkor és úgy, ha a készség az olvásásra és a tanúlmányozásra is egyetemesebb lesz és ez a készség már az akadémiákon beleoltatik az ifjúságba. Én úgy veszem észre, hogy e tekintetbe valami hiba van a kréta körül és a serkentő szellem a könyvek szeretése, a könyvek szeretésének titkaiba bevezetés mintha nem elég élénk és hatékony volna, mert különben nem tudom magamnak megmagyarázni, hogy miért húzódnak a könyvektől azok is, a kiknek módjában állana hozzájuk közeledni? Végzem tehát azzal: a parochiális könyvtárak áldás lesz az irodalom fellendítésére, áldás lesz a papság jó részére, azokra különösen, a kik szívükön viselnék ugyan az önművelődést, de abban őket körülményeik akadályozták eddig; de mi azt akarnánk, azt óhajtanánk, hogy áldás legyen az összeségre, ám ez aztán a tanároktól függ. Legyenek rajta, hogy az önművelődésre hajlammal bíró, könyveket szerető, papi nemzedék kerüljön az életbe. Akkor aztán a parochiális könyvtárak hatása igazán kiszámíthatlan.

Péter Mihály.

*

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. jogakadémiák állapota az 1902/3-ik iskolai évben.

(Folytatás.)

Ami az egyes jogakadémiák tanárainak mult évi *irodalmi* működését illeti, arra nézve az egyes Értesitők alapján közölhetem hogy irodalmi munkásságot fejtett ki Debrecenben 5 jogtanár, Kecskeméten 3, Mármaros-Szigeten 4, Sárospatakon 4 jogtanár. Megjegyzem azonban, hogy e sorozat korántsem teljes, mert ismerek jogtanárt, aki a mult év folyamán irodalmilag működött s nevét mégsem találtam az illető értesitőben megemlitve. Nagyon természetes, hogy ez irodalmi munkásság értékéről annak tüzetes ismerete hiányában nem mondhatunk itéletet, annyit azonban megjegyezhetünk, hogy főleg a debreceni munkasorozat első tekintetre megragadja figyelmünket. Az irodalmi munkásság mellett az egyes jogakadémiák tanárai társadalmi téren is üdvös tevékenységet fejtettek ki. Egyesek különböző természetű kitüntetésekben is részesültek.

De szóljunk másodszor ***a tanuló ifjúságról s annak különböző viszonyairól.***

A jogakadémiai tanuló ifjúsággal kapcsolatban jogakadémiáink mult évi állapotára vonatkozólag a következő ismertetést közölhetem.

A joghallgató ifjúság *létszámát* az egyes jogakadémiákon, úgyszintén *vallás és anyanyelv szerint való megoszlását*, jogakadémiánként és összesen, mind az I-ső, mind a II-dik félévre vonatkozólag a következő táblázat tünteti fel:

Nevek	Vallás szerint							Anyanyelv szerint				
	Beiratkozás	ev. ref.	ág. ev.	róm. kat.	g. kat.	g. kel.	izraelita	magyar	német	tót	román	szerb
Első félév												
Debrecen	254	161	11	34	4	6	38	244	3	1	5	1
Kecsk.mét	142	49	5	60	1	4	23	137	2	—	1	2
M.-Sziget	130	39	2	38	35	1	24	128	—	—	11	—
Sárospatak	79	57	3	10	1	2	6	79	—	—	—	—
Összesen	614	306	21	142	41	13	91	588	5	1	17	3
Második félév												
Debrecen	232	152	11	31	4	6	28	224	2	1	4	1
Kecskemét	122	48	3	49	—	2	20	119	1	—	—	2
M.-Sziget	137	40	2	40	34	1	20	126	—	—	11	—
Sárospatak	81	57	2	11	2	2	7	81	—	—	—	—
Összesen	572	297	18	131	40	11	75	550	3	1	15	3

E táblázatból kitünik, hogy a 4 jogakadémiáinkon együttesen az I-ső félévben 614, a II-ikban 572 ifjú iratkozott be. A 4 jogakadémia közül úgy az I-ső, mint a II-ik félévben Debrecenben volt a legtöbb és Sárospatakon a legkevesebb joghallgató.

Az egyes jogakadémiákon a ref. vallású joghallgatók arányszámát a következő kimutatás tünteti fel:

Debrecenben az I-ső félévben a ref. vallású joghallgatók az összes ott beiratkozott joghallgatóknak 63·38%-át, Kecskeméten a beiratkozottak 34·50%-át, Mármaros Szigeten 28·06%-át, Sárospatakon 72·16%-át tették ki. A II-ik félévben pedig ez volt az arány: Debrecenben 69·82%, Kecskeméten 39·34%, Mármaros-Szigeten 29·10%, Sárospatakon 70·37%-ot tettek ki a ref. vallású joghallgatók. Ugy az I-ső, mint II-ik félévben Sárospatakon volt tehát aránylag a legtöbb ref. vallású joghallgató és Mármaros Szigeten a legkevesebb. A 4 akadémián a ref. vallásúak az összes létszámnak az I-ső félévben 49·83%-át, a II-ikban 51·92%-át tették ki.

Ugy vélem, nem lesz érdektelen a katholikusok (róm. és gör. kath.) *arányszámát* is kimutatni, mely az egyes akadémiákon a következő volt: az I-ső félévben Debrecenben az összes ottani joghallgatók 14·95%-át, Kecskeméten 42·95%-át, Mármaros-Szigetegen 52·51%-át, Sárospatakon 13·93%-át tették ki együtt a róm. és gör. katholikusok. A II-ik félévben Debrecenben 15·08%, Kecskeméten 40·16%, Mármaros-Szigeten 54·01%, Sárospatakon 16·04% volt a róm. és gör. katholikusok együttes százaléka. Az I-ső félévben tehát Sárospatakon, a II-ikban Debrecenben volt a legkisebb a róm. és gör. kath. joghallgatók arányszáma; a legnagyobb ellenben mindkét félévben Mármaros-Szigeten volt, hol mindkét félévben a felénél több volt a róm. és görög kathólikus. A 4 jogakadémián a róm. és görög kathólikusok arányszáma ez: az I-ső félévben 29·80%-át, a II-ikban 29·89%-át teszik ki a ref. jogakadémiák összes hallgatóságának a róm. és görög katholikusok.

Legjobban igénybe vették a különböző vallásfelekezetűek mindkét félévben a mármaros-szigeti jogakadémiát. És pedig az I-ső félévben 71·94%, a II-ikban 70·81% arányában. Legkevésbbé mindkét félévben a sárospatakit és pedig az I-ső félévben 27·84%, a II-ikban 29·63% arányában. A 4 jogakadémiát együttvéve, a különböző felekezetűek az I-ső félévben az összes joghallgató ifjúságnak 50·17%-a, a II-ik félévben az összes 48·08%-a arányában vették igénybe. Mely nem azt jelenti, hogy az I-ső félévben a 4 ev. ref. jogakadémián együttvéve több más vallású tanúlt, mint amennyi református, és a II-ik félévben is az egész létszámnak csaknem a felét tették ki a más felekezethez tartozók. Ez adatok minden szónál meggyőzőbben bizonyitják, hogy jogakadémiáink mennyire a köznek, a nemzetnek, honpolgárok összeségének a szolgálatában állanak.

Ami az *anyanyelv szerint való megoszlást* illeti, az I-ső félévben Debrecenben magyar volt a joghallgatók 96·06%-a, — idegen nemzetiségű 3·94%; Kecskeméten magyar volt 96·48%, — idegen nemzetiségű 3·52%; Mármaros-Szigeten magyar 92·02%, — idegen nemzetiségű 7·91%; Sárospatakon 100%, azaz mind magyar. II-ik félévben Debrecenben magyar volt 96·55%, idegen nemzetiségű 3·45%; Kecskeméten magyar 97·54%, idegen nemzetiségű 2·36%; Mármaros-Szigeten magyar 91·97%, idegen nemzetiségű 8·03%; Sárospatakon 100%, tehát mind magyar. Eszerint mindkét félévben Mármaros-Szigeten voltak a nemzetiségek legnagyobb számmal képviselve, míg Patakon mindkét félévben tiszta magyar ajkú volt a joghallgató ifjúság. Megjegyzem, hogy a nemzetiségiek között legtöbb volt a román. A 4 jogakadémia ifjúságának összes létszámából az I-ső félévben 95·76% volt a magyar, 4·24% a nemzetiségi; a II-ik félévben 96·15% a magyar, 3·95% a nemzetiségi.

(Folyt. köv.) Sütő Kálmán.

TÁRCA.

Augusztinus az eretnekségekről.

(Folytatás.)

12. Secundianusok voltak azok, a kik a valentiniánusoktól abban különböztek, hogy a gyalázatos cselekedeteket növelték.

13. Ptolemeusok a Ptolemaeus nevéről neveztetve, a ki Valentinus tanítványa lévén, új eretnekséget akart létre hozni s négy aeont, meg más négyet akart alkotni.

14. Marciták vagy Marcus követők, Markusról neveztetve, a ki azonban hogy miféle eretnekséget létesített, nem állapítható meg, mert hiszen ezt tanította: nincs testi feltámadás, Krisztus nem valósággal, hanem csak gondolatilag szenvedett, ezt pedig mások is hirdették. Hirdette ezt is: két elv van, megfelelőleg a Valentinus felfogásának.

15. Colorbasiták voltak Colorbasus követői, a ki maga pedig azokat követte, a kik azt tanították, hogy az emberek élete és származása két csillagra viendő vissza.

16. Herakleoniták Herakleon követői, a kik azt tanították, hogy két elv van, egyik a másikból származva s a kettőből állva elő minden többi más. Mondják róluk, hogy halottaikat olaj, balzsam, víz, a fejök felett mondott héber nyelvi segélyül hivások segítségével próbálták életre hozni.

17. Ofiták vagy colubristák, azaz: kigyótisztelők [ὄφις-coluber-kigyó]. A Krisztust ők kigyónak tartották, de volt igazi kigyójuk is, a melyet szintén tiszteltek s az úrvacsorában is a kenyér megtörését ezzel hozták összeköttetésbe. Némelyek a Nikolaitáktól vagy a gnostikusoktól származottaknak mondják s azoknak mesés képzelődésök révén jutottak el a kigyó tisztelethez

18. Kainiták voltak azok, a kik Kaint tisztelték, azt állítván róla, hogy igen kiváló erényességű volt. Sőt az áruló Júdást is valami isteninek gondolták s cselekedetét valami jótéteménynek, állítván róla azt is, hogy előre tudta, minő haszon várakozik az emberiségre Jézus halálából s ezért adta át Jézust a zsidóknak megölés céljából. Tanították, hogy Isten nem alkotója a törvénynek, tagadták a test feltámadását s káromolták a törvényt.

19. Sethiánusok, vagy Seth követői, a kit Ádám fiának tartanak s tisztelet tárgyául tekintették legendás s eretnek ürességgel. Azt tartják róla, hogy magasabb anyától született, a ki magasabb rendű atyával jött össze s igy valami isteni magból származott, mint Istennek a fiai általában. Némelyek szerint ide tartoznak a Sem követői is, a ki Noénak volt a fia s Krisztusnak is gondolták némelyek.

20. Archonták azok, a kik elvnek vallották, hogy az egész világ, a melyet Isten teremtett: elveknek a munkája. Valamely gyalázatosságot is műveltek. A test feltámadását tagadták.

21. Kerdoniánusok, Kerdo után neveztette, a ki két ellentétes elvet tanított, t. i. hogy a törvény és a próféták istene nem atyja a Krisztusnak s nem jó, hanem igaz isten; a Krisztus atyja pedig jó, maga a Krisztus nem született nőtől, testtel sem rendelkezett, nem is halt meg igazán, nem is szenvedett, hanem csak mutatta a szenvedést. Igy tehát két istent tanított jót és roszat. Tagadta a halottak feltámadását s megvetette az ó-szövetséget.

22. Marcioniták Marcionról neveztetve, a ki követte Kerdónak a két elvről szóló véleményét, jóllehet Epiphanius szerint 3 elvet hirdetett Marcion t. i. jó, igaz és rosz elvet, de Eusebius szerint egy Sinerus nevű ember hirdette ezt a három elvet s nem Marcion.

23. Apelliták Apelles követői, a ki két istenről tanított: egy jó és egy rosz istenről, a kik azonban nem ellentétes elvekben jelentkeznek, hanem egy elvet alkotnak, t. i. a jó istent s abból lett a másik, a mely roszszá válván: a saját roszaságaba világot teremtett magának. Azt is mondják erről az Apellesről, hogy Krisztusról olyan hamisan gondolkozott, hogy ezt tanította róla: nem hozott magával az égből testet, hanem a világ elemeiből vette azt s a világnak visszaadta, midőn feltámadva, test nélkül a mennybe ment.

24. Szeverianusok, Szeverustól neveztetve, a kik bort nem ittak, mert a szőlőt mesés felfogással a Sátán és a föld szülöttjének tartották. Beteges tudományukat elvek neveivel ellátva hirdették, a test feltámadását pedig az ó-szövetséggel együtt visszautasították s megvetették.

25. Taciánusok, valami Tatianus által alapíttatva, enkratitáknak is neveztetve, a kik a házasságot kárhoztatják s azt s minden hozzá hasonlót paráználkodásnak s másféle romlottságnak tartva: házassági együttélést nem eszközöltek a maguk soraiban sem férfira, sem nőre nézve. Hús-étellel nem táplálkoznak s azokat megvetik. Századok legendás előadásaival vannak eltelve s az első ember üdvét tagadják.

26. Katafrigek név alatt ismeretesek azok, a kiknek alapitójuk Montanus tanító és két prófétanője: Prisca és Maximilla voltak. Nevök Frigia tartománytól van, mert ott éltek s vannak. A Szent-léleknek az Ur által megigért eljövetelét, inkább magára, mint az apostolokra vonatkoztatják. A második házasságot paráznaságnak minősítik. Pál apostollal együtt nem tartják elérkezettnek azt, a mi tökéletes, hanem igenis a tökéletesnek megvalósúlását bolond módon Montanusban s két prófétanőjében hirdetik. Mondják, hogy gyászos kimenetelű szentségeket tartottak, például az egy éves gyermeknek az egész testén ejtett szúrassebekből vért eresztettek, hogy ezzel mintegy szeretet vendégséguket végezzék, összekeverve a vért liszttel s igy készítve kenyeret, — ha a gyermek meghalt: vértanúnak tekintették, ha élve maradt: nagy papnak.

(Folyt. köv,) Dr. Tüdős István.

KÖNYVISMERTETÉS.

A Theologiai Szaklap.

(Szerkesztik és kiadják: Raffay Sándor pozsonyi, Hornyánszky Aladár pozsonyi, Pokoly József kolozsvári és dr. Tüdős István spataki theol. tanárok. Megjelenik negyedévenkint. Előfizetési ára évi 6 kor.)

(Folytatás és vége.)

Pokoly József: Egyházi adó a magyar prot. egyházakban cim alatt bocsát közre egy tanúlmányt, melyre őt Dr. Wekerle S. „Az egyházi adó rendezéséről“ cim alatt a Jogállamban megjelent értekezése indította. Megvédi először is e tanúlmányban a prot. autonomiát, melynek a kegyuri joghoz, vagy akárminő átruházott jellegű joghoz semmi köze; kifejti aztán, hogy az önadóztatás is a magyar prot. egyházaknak olyan eredeti sajátja, mint a magyar államnak az ő alkotmánya.“ A prot. egyházaknak ez a joga „egyidejű a prot. egyházközségek és a prot. önkormányzat keletkezésével.“ Ugy,

hogy „autonomia és önmegadóztatási jog egymástól elválaszthatatlanok.“ Aztán kifejti, „hogy nálunk az egyházi adó alapja: az egyházhoz és nem az egyházközséghez való tartozás.“ (Nagyon fontos jogi tétel!) Megfigyelésre és megfontolásra érdemes az a fejtegetése is, mely az állam és az államfő legfőbb felügyeleti jogáról szól. (Ez a rész a zsinati atyák figyelmébe is ajánlható) Nemcsak elolvasásra, de valósággal megtanulásra érdemes tanúlmány. Többet ilyet a Szaklapban. Nagy szükségünk van prot. egyházjogra.

Dr. Schneller István: folytatja „Jézus Krisztus a nevelésnek elve“ cim alatt az előbbi füzetekben megkezdett értékes tanúlmányát. E füzetben „Jézus alapgondolatainak általános ethikai követelményei“ gyanánt feltünteti az imát, szeretetet és érzületet. E részletben találjuk Jézus küldetésének evangyéliumi alapon való gyönyörű meghatározását: „A vallást Jézus a külső kultusz keretéből leemeli és ethikai talajra helyezi. „A mint ethisálja Jézus a vallást, úgy bensőiti, vallásilag mélyiti viszont az erkölcsi életet, az emberszeretetet.“ E reszletben hasonlítja össze az ótestamentomi erkölcstant az újtestamentomival; valamint kifejti, hogy az érzület Krisztusi tan. Aztán Jézusnak a világhoz való viszonyáról szólva, nagy bibliai ismerettel, erős boncoló képességgel és exegetai ügyességgel fejti ki Schneller Jézusnak az ember érzéki természetéről való felfogását és tanítását: Jézus az érzéki természetnek nem ellensége. „Az érzékiek Istennek adományai, a melyek jóra fordítva felhasználandók . . . Csak ha a jótól eltekintve öncélúak: akkor roszak.“ Jézus Krisztus e tekintetben is valóban a nevelés elve.

Krupecz István: A párisi prot. theol. fakultás 25 éves jubileuma és Sabatier Ágost cim alatt közöl elmefuttatást a nagy francia prot. theologusról, francia munka alapján. Sabatier önálló és mélyebb kritikát is megérdemelne. S általában kivánatos volna, ha a Szaklap ilyen irányú dolgozatokat hozna. Nagy szellemi s erkölcsi nyereség rejlik abban, ha az egyes nemzetek tudós férfiainak életét és munkálkodásuk irányát s nézeteit ismerjük. S ha ily ismertetések közlésére is vállalkozik a Szaklap, nagyon hasznos és kedves szolgálatot teljesítend.

E cikkeken kivül 7 levelen keresztül Lapszemlét és Könyvismertetést hoz a füzet. Itt is hangsulyozom, hogy nem kicsinylendő az a szolgálat, mit a Szaklap e közlésekkel teljesít.

A 4-ik füzet tartalma a következő:

Raffay Sándor: „A magyarországi ág. h. ev. egyház theologiai rendszere“ cim alatt foglalkozik egy bizottsági javaslattal, mely az ág h. ev. egyetemes egyház megbizásából készült a theologiák és tanitóképző intézetek rendezésének ügyében. E javaslat már eddig is nagy port vert fel az ág. h. ev. egyház kebelében; már egész kis irodalma van. A következő dologról van szó: Van az ág h. evangelikusoknak 3 theol. intézetük: Eperjesen, Sopronban és Pozsonyban. Akadémiai szinvonalon csak a pozsonyi áll, mert a kellő számú tanerővel ez van teljesen ellátva. Belátta az egyetemes egyház, hogy a mai állapot tovább fenn nem tartható. Megbizott tehát egy bizottságot, hogy dolgozzon ki javaslatot: miként lehetne segíteni ez állapoton s miként lehetne a theologiai oktatást egységessé tenni. A bizottság megkészitette javaslatát ez alatt a kissé hibás cim alatt: theologiai rendszer. Ez a javaslat két nagy — mondhatjuk elvi — hibát tartalmaz. Egyik: hogy emelje valamivel Eperjest és Sopront, leszállítani törekszik Pozsonyt. Másik: az oktatás egységessé tételének ürügye alatt az egyetemi szinvonalat középiskolai szinvonalra törekszik leszállítani s a tanárok tanszabadságát béklyóba akarja verni. Ezt a theologiai rendszert veszi R. S. e cikke tudományos birálat alá s megdönthetetlen érvekkel védi a pozsonyi theol. tanári kar álláspontját, de védi a prot. egyház történeti fejlődésen alapuló elvi álláspontját is.

Hornyánszky Aladár: A 4-ik zsoltár magyarázatát adja. Világos és tetszetős a magyarázat, melynek eredménye: A 4-ik zsoltár gyülekezeti ének, mint a legtöbb zsoltár. Nem egyes embernek esti dala, hanem a kegyesek érzelmeinek kifejezője a nehéz napokban.

Raffay Sándor: Mi volt a Logia? cim alatt nagy apparátussal értekezik s arra az eredményre jut, hogy a Máté-féle Logia nem beszédgyűjtemény, hanem rendes teljes evangyélium, mely valószinüleg közös irott forrásnak, az ős evangeliumnak fog bebizonyúlni.

Dr. Tüdős István: befejezi e füzetben tanulmányait Augustinus tanrendszeréből. E füzetben az emberről és az azzal összeköttetésben álló kérdésekről szóló tant tárgyalja. Erős, tartalmas értekezés a bűn fogalmáról, sulyt fektetve tisztán az eredendő bűnre. Bevonja e tanúlmányába a praedestinatio tanát is, bár — mondhatni — csak per tangentem. Pedig hasznos szolgálatot tenne dr. T. I., ha e tanról külön tanúlmányt irna, sulyt fektetve annak előállási és fejlődési történetére.

Dr. Schneller István: szintén befejezi e füzetben sorozatosan megjelent terjedelmes és nagyon értékes tanúlmányát. E füzetben 1. „Jézus és a történelmi hatalmak“ alcim alatt a) Jézusnak a családról, b) a nemzetről (történelmi hatalmak) való felfogását mutatja be. 2. „Jézus és az ország kormánya és jogrendje“ alcim alatt azt fejtegeti, hogy Jézus nem volt sociologos; ő e világ jogrendjébe nem akart nyúlni (?); Jézus a törvényrendet elismeri. 3. Szól Jézusnak és Izrael vallási intézményeinek és tekintélyeinek egymáshoz való viszonyáról, adván itt klasszikus rajzát az ó-testamentomi adatok alapján a farizeusoknak. Mintegy összegezésképen igy adja Schneller a keresztyén nevelés eszményét: „Istenben nyugvó, Istenben boldog és erős, a bűnnel, az önelégültséggel szemben kérlelhetetlen, a gyöngékkel és törekvőkkel szemben szeretetben tevékeny, önfeláldozó életre nevelni: ez a keresztyén nevelés eszménye.“ Ez eszménynek megfelelőleg, a nevelés tárgya: mindenki; nevelő: iskola család és társadalom; a nevelés célja: szolgálni az egyéni és nemzeti mivoltot; a nevelés módja: a személyi odaadás a nevelő részéről, a bizodalomteljes odaadás a növendék részéről. Nagyszabású bibliai tanúlmány e befejezett munka. Nemcsak élvezettel, de haszonnal is olvashatja minden gyakorló lelkész. Ennek dacára is azonban az a nézetem, hogy talán sokkal terjedelmesebb s sokkal befejezettebb munka. mintsem hogy a Szaklapba való lett volna.

E füzetben is 7 levelen keresztül értékes Lapszemle és Könyvismertetés van.

Ime az első évfolyam: reményre jogosító és égető szükséget pótló. Erőt egyrészről a nemes munkához, jókedvet másrészről a nemes cél anyagi és szellemi pártfogásához!

Réz László.

IRODALOM.

* **Révész Kálmán** kassai lelkésznek s abauji esperesnek „Alkalmi egyházi beszéd“ cím alatt a kassai egyház kiadta azt a predikációját, amelyet szerző 1903 julius 26-ikán a kassai Rákóczi-kiállitás megnyitásakor mondott. A hazafias lélekből fakadt, a multak emlékein édes elmerengést, a jövőre boldog reménységet elárulo beszéd az Esaiás 18. részének 3-ik verse alapján iratott s a hallgatóságnak bizonyára épügy lelkéhez szólott, mint az olvasónak.

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő müvek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 60 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi-emlék. Ára 60 fill,; 3. *Dr. Tüdős István:* Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdős István:* Tanúlmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel. 1—

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Ruttkay Menyhért, a miskolci ev. ref. egyház Kossuth-utcai templomának orgonistája, a főleánynövelde s a főgymn. ének-tanára, a miskolci hírlapirók társaságának egyik legkiválóbbika: október 5-ikén életének 53-ik évében jobblétre szenderült. Fájdalmas érzések között tudatjuk ezt a halálhirt, mert egy olyan egyénnek az elmúlásáról szól, a kinek élete a hivatástól való áthatottságban, tehetségének az adott viszonyok között való legcélszerübb értékesitésében folyt le, nem vonakodván soha és sehol felajánlani szolgálatait az egyházi és polgári társadalomnak. Családjáért, ennek boldogságáért sokat, nagyon sokat dolgozott s az árván maradtak bizony nagy keserüség között sirathatják fejök koronájának elestét. Legyen áldott emlékezete az elhunytnak, — legyen az itt maradtak fájdalma megszentelt!

— **Egyházkerületi gyűlések.** Az erdélyi ev. ref. egyházkerület november 17-ikén Kolozsváron, a tiszántúli pedig november 24-ikén Debrecenben tartja ez évi őszi gyűlését.

— **Lelkészi jubileum.** A debreceni egyház egyik lelkésze: Könyves Tóth Kálmán legközelebb ünnepelte lelkipásztori működésének 40-ik évfordulóját. Legyen áldott a munkában fáradhatatlan, kötelességei teljesitésében példánykép gyanánt szereplő hiv munkásnak ezutáni működése is, megnyugodván rajta az Urnak kegyelme, a mely eddig is támogatta.

— **Hegedüs Sándor nyilatkozata az állam és egyház közötti viszonyról.** Szeptember 28-ikán tartotta a dunántúli ev. ref. egyházkerület őszi gyűlését Pápán a hol a főgondnok, Hegedüs Sándor, gyűlési megnyitó beszédében a következő nyilatkozatot tette az állam és egyház közötti viszonyról: „Az egyházi életnek a politikai és az állami életben való ama fontos hozzáforrasztása, a mely ma tényleg megvan: nem válik javunkra, mert ha az állami gépezet fennakad: mi is fennakadunk és képtelenek vagyunk a tovább haladásra. Arra kellene tehát törekednünk, hogy lehetőleg a magunk lábán járjunk s végezhessük magasztos feladatainkat akkor is, a mikor az államgépezetben zavar vagy fennakadás áll elő, mint jelenleg is . . .“ Megszívlelendő nyilatkozat, a melynek azonban nagy feneke van.

— **Helyreigazításúl.** A „Sárospataki Lapok“ legutólsó számának „Közéletünk“ rovatában a ker. gyűlés tárgyalásának ismertetésénél rám vonatkozólag téves állitás foglaltatik, melynek helyreigazítását épen azért tisztelettel kérem. Az állíttatik ugyanis, mintha én a főiskolai lelkész és a sárospataki egyház közötti viszony rendezésének tárgyalásánál az „igazgató-tanács“, helyesebben a Fejes István által elfogadásra ajánlott két pont védelmére szólottam volna fel. Ez téves állítás. Az én álláspontom, melyet a pataki viszonyokat tekintve, ma is leghelyesebbnek tartok, ez volt: Miután megállapittatott, hogy a pataki egyház a főiskola lelkészétől nem csak a rendes egyházi adót nem követeli, de őt még a rendkívüli megadóztatás alól is felmentette s miután hasonlóúl beigazolást nyert, hogy a főiskola lelkészét a sárospataki egyház — úgy, mint elődjét is — presbiterének választotta, részemről azt javasoltam: mondja ki az egyházkerület, hogy miután a javaslatba hozott pontok egyike sem aktuális s abban a reményben, hogy a sárospataki egyház a főiskola lelkészét, ki a presbiteriumnak mindenkor csak diszére válhatik, a jövőben is mindenkor beválasztandja, úgy ezen választást, mint az adó alól való felmentést örvendetes tudomásúl veszi. Ez nem tekinthető a két pont melletti érvelésnek. Ezt igyekeztem én, mint annak a jelenvoltak is tanúi lehetnek, rövid felszólalásomban megindokolni, kiemelve főképen azt, hogy mint különben is törvénybe ütközőt, nem tartanám helyes és tapintatosnak, hogy a kerület a főiskola lelkészét az egyházra rá oktroyálja s hogy igazam volt, azt a szavazással hozott határozat által keltett hangúlat is igazolta.* Szent Imrey Gyula.

— **Adakozzunk a vissi egyház javára!** Vettük a következő megható és megrendítő sorokat: Nagytiszteletű szerkesztő úr! Folyó hó 2-án délután, a községünkben pusztított tűzvész — a templom kivételével — minden egyházi épületeinket porrá tette s elhamvasztotta. Az égő paplakból az ablakon keresztül az anyakönyveket, úrasztali terítékeket és az úrvacsora osztásnál használt ezüst tányért tudtam csakis kimenteni. 1642. évből fenmaradt értékes poharunk azonban a lángok martaléka lett. Híveim csaknem mindannyian leégtek, hajlék, kenyér és vetőmag nélkül várjuk a jó szívű adakozók segedelmét. A vissi ref. gyülekezet élet képességének, páratlanúl álló áldozatkészségének számtalan jelét adta, de ilyen óriási csapás után kérni se merek tőlük, nehogy az utolsó falatot vonják el magoktól. A pohár odaégése mindenesetre az én hibám, bár nem kárhoztatom magamat, mert kilenc tagú családom részére egy darab ruhát, vagy egy darab kenyeret is kimenteni nem volt időm, de, azért mégis hibás vagyok, mert a katona tartozik fedezni a zászlót ön testével is. Nem cégéreskedni, nem a mi pótolhatatlan nagy veszteségünkkel akarok az utak fejére kiülni a midőn a kálvinista áldozatkészségre számítva, kérem a szerkesztő urat: legyen szives becses lapja hasábjain közzé tenni ezt a mi kicsiny egyházunkat ért veszteségünket s kegyeskedjék adományozásra, segélynyújtásra hívni fel jobb sorsban levő gyülekezeteinket, hátha valamelyik egyház vagy több egyház összeállva, hálára kötelezne bennünket egy urvacsorai kehely adományozásával. Tiszteletem jelentése mellett vagyok Viss, 1903 október 3-án nagytiszt. szerkesztő úr szolgája Bartha József, ev. ref. lelkész. — Az adományok közvetítésére készséggel vállalkozunk s a megpróbált egy-

* A legnagyobb készséggel adjuk közre e sorokat, a melyekhez csupán azt fűzzük, hogy végeredményileg azt tartalmazzák ezek is, a mit az elfogadott javaslatok, csak más szempontból, t i. a sárospataki egyház jogainak fenntartása mellett, de a javaslatok tartalmát elvárólag! Szerk.

ház javára szerény tehetségünkhöz mérten 5 koronát adományozunk. A kinek többet adott az Isten, többel mutassa meg jó szívét, a ki kevesebbel rendelkezik, a kevésből áldozzék az oltárra!

— **Lelkész-választás.** A sajóhidvégi egyház lelkészévé 105 szavazattal 77 ellenében Tóth Ferenc berzéki lelkészt választották meg október 4-én.

— **Tanító-választás.** A sárospataki főiskola a Györgytarló pusztán egy modern berendezésű elemi iskolát építtetett s abba első tanítóúl Filep István temesváralljai tanítót választotta meg a gazdasági választmány. Az iskola ünnepélyes megnyitása, a mely után sóvárogva sóvárogtak a pusztán élő (dohányos 18 és cseléd 30) családok, legközelebb megy végbe s nem kevesebb, mint 80 növendék kezdi meg az írás-olvasás tudományába való behatolás munkáját.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM“
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püsp. ök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon**, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 9—20

HIRDETÉSEK.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle ***„POKLOS“*** szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle ***asszú*** literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

28—39

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárosok
Budapest Váczi-körút 63. sz.
által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

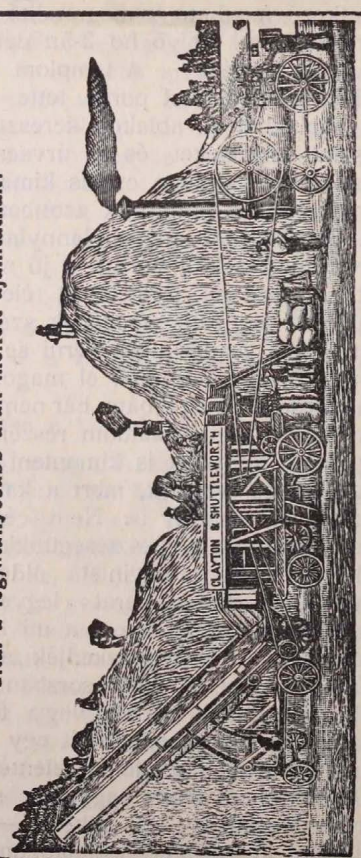

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rostálók, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill“
legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukorcza-morzsolók, darálók, örlő-malmok, egyetemes aczél-ekék,

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Ferencz József keserűviz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **42.** (1139.) **szám.** *Sárospatak, 1903. október 19.*

SÁROSPATAKI LAPOK

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szetküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdős István: X-ik Pius első pápai körlevele. — Sütő Kálmán: Az ev. ref. jogakadémiák állapota az 1902/3-ik iskolai évben. — Dr. Tüdős István: Augusztinus az eretnekségekről. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat — Hirdetések.

X-ik Pius első pápai körlevele.

Október 4-ikén, a mint X. Pius maga írja »a boldogságos szűz rózsafűzéres ünnepén« adta ki az »ignis ardor«-nak jövendőlt új pápa azt az első körlevelet, a melyben nagyjában s általában a bemutatkozás megy végbe s talán a tájékoztatás is a jövő munkatérre vonatkozólag, noha az utóbbi rendesen változást szenved, mert a jó pápa is holtig tanúl az eretnekek kiirtásának dolgában is, meg a hatalom visszaszerzésének ügyében is.

Ezt a X-ik Pius részéről történő pápai bemutatkozást nem lesz felesleges protestáns szempontból is vizsgálat alá venni, hiszen maholnap már épenúgy ki lesz kiáltva *szeretet pápának* X. Pius, mint a hogyan nem szűntek meg harangozni azt, hogy XIII Leó a *béke pápája!*

Én merem állítani, s az első pápai körlevél maga a legnagyobb bizonyság állításom mellett: a mint XIII. Leó nem volt soha béke-pápa, úgy *X. Pius sem lehet* a lángoló tüzet a *szeretet hevében bemutató pápa!* Ezt a bizonyítást célozzák e sorok, a melyekkel lehetetlent nem akarunk igazolni, hanem a pápai körlevelet körömhegyre véve, az igazságot állapítjuk meg, hogy a magyar ultramontánok dics-énekét, a melyet X. Piusra zengenek, leszállítsuk a kellő értékre s így a kivánt eredményt érjük el.

A szeretet őszinte és igaz tartozik lenni. Megenged a magyar ultramontánok csata-kész serege, ha az őszinteség és nyiltság igaz tartalmát a leghatározottabban nélkülözőnek nyilvánitom X. Pius első pápai körlevelét annál a mentegetődzésnél fogva, a melyet Sarto József a pápaság elfogadását illetőleg él. Ő is csak kényszeritett pápa, mint volt XIII. Leó s X. Pius a hires Anselmus esetét próbálja bizonyságúl felhozni, a kit a canterburi érsekségre erőszakoltak, holott vallom, hogy valamennyi bibornoknak ismernie kellett a »volenti non fit injuria« elvet, a melynek következtében pápává *kényszerités* egyáltalán nem lehet! Nagy botlás X. Pius részéről, hogy ezt az egészen kicsinyes dolgot is olyan kifejezéssel köti össze, a mely az igazságot és szavahihetőséget egyenesen kockára veti.

Tehát már maga a kiindúlási pont nem felel meg annak a szeretetnek, a melyet rá akarnak ruházni Sarto Józsefre, a ki lehet szűk körben nyájasságot mutató, de a világ előtt az igazságot, a mely a szeretetben rejlik, soha meg nem valósító.

Aztán hát ám vegyük fontolóra a legfőbb célt, a melyet a körlevéllel X. Pius szolgálni akar, s a melyet a magyar ultramontánok hangzatos vezércikkek cimjéül használnak, t. i. a *a mindenek megujhodását a Krisztusban*!

Egy hatalmas, a hitben, erkölcsben különböző okoknál fogva s körülmények következtében meggyengült modern műveltségű emberiség részére egyuttal magasztos cél is ez, a melyet a Krisztusban való megújhodás által tűz ki X. Pius: de hát kicsoda nem tudja azt, hogy épen a pápaság intézménye s azzal kapcsolatban a római egyház az, a melynek a Krisztusban való megújhodást meg kell valósítania, el kell érnie? Hiszen ha a 16-ik század reformációját semmi más nem idézte elő, mint a római egyháznak erkölcstelensége és istentelensége: akkor ma is a Krisztusban való megújhodás szükséges voltát senki és semmi sem érezheti jobban és inkább, mint a pápa és a római egyház, mert ez a kettő együtt nem a Krisztusé, hanem a világi hatalom utáni vágyé, nem a tiszta erkölcsiségé, hanem a hamisan égi tisztaság leplébe burkolódzott titkos bünöké, hogy körmönfont ügyességgel s logikai következtetésekkel megállapítsa a papságra ezt az elvet: nem szűzességet, hanem csak nőtlenséget fogad a római pap, hogy a házassági kötelékek korlátai nélkül lehessen rabja a társadalmi visszaéléseknek.

Hát jól van! Megújhodás a Krisztusban! Hatalmas és magasztos cél, a melynek kitűzése ám legyen X. Pius érdeme, miután ott a tulsó táborban érdem is van: de hát megkezdi-e Sarto József ezt a nagy, ezt a magasztos és hatalmas célt szolgálni azzal, hogy a pápai trónust megszűnteti, annak világi vonatkozásait határidői űzletkötés nélkűl felmondja? A római egyháznak és pápasági intézményének mindig az volt a legnagyobb baja, hogy *lelki* hatalom és tekintély akar lenni, de állandóan *világi* hatalmat és tekintélyt keresett úgy, hogy az elvilágiasodással karöltve járt a Krisztustól való teljes eltávolodás, a mi még mindig tart, mert hiszen a világi hatalom tényleges gyakorlása és a világi hatalom utáni fékezhetetlen és mérhetetlen vágy között

ez az utóbbi talán veszedelmesebb az elsőnél, a mennyiben állandóan arra irányítja a figyelmet, a mi a Krisztus országával örökös harcot jelent.

A római egyháznak örök bűne az, hogy a Krisztus vallását a világi hatalom eszközévé aljasította le és megbocsá hatatlan bűne marad, hogy mindig csak olyan elveket hirdet, olyan célokat tűz ki, a melyekkel szemben önmaga az első küzdő fél, hogy meg ne valósúljanak. Helyes, nagyon helyes dolog X. Pius pápától a megújhodast tűzni ki célúl: de hát hol van a megújhodás megkezdésének csak egy parányi jele is? És ha van szeretet X. Pius pápában: hát a Krisztus iránt s az ő hívei iránt való szeretete megnyilatkozik-e abban a megújhodásban, a mely a politikáról való lemondás által a népnek való lelki szolgálatban jelentkezik? Én úgy látom, hogy nem. Mert lehet X. Pius kedves ember, jó szivű ember, a szegények s ügyefogyottak iránt jóindulatú, az egyszerűséget kedvelő: de mindaddig nem újhodik meg a Krisztusban s mindaddig a szeretetnek nem lesz felkent apostola, mig ama császárságnak a vágyai között él, a mely császárság a pápai hatalom olyan túltengését akarja, hogy ismét nap legyen a pápaság s hold és bolygó csillagok minden világi hatalom. A protestáns embert nem korlátozhatja a tetszetős cél itélete megalkotásában s ha az itélet nem kedvező X, Piusra nézve: bizony semmi isten-karomlás nincs benne.

Ha igaz az, a mit X. Pius körlevele igy fejez ki: »megremegtette szívünket az a képzelhető legszomorúbb helyzet, a melyben az emberi nem sinylődik« s ezt a helyzetet ezzel jelzi: »eltávolodás és elszakadás Istentől . . .« akkor X. Piusnak tudnia kell azt is, hogy mindennek a legfőbb oka épen az az egyház, a melynek ő áll az élén. Mert ha áll az, hogy például Magyarországon a római egyházé az absolut többség s Magyarországon is ugyanaz a helyzet, a melyet X. Pius az egész emberiségre vonatkozólag állapit meg: akkor a logika örök törvénye szerint a római egyház többsége adja meg a sinylődő helyzet alapját, a melyhez csupán járúlék gyanánt társúl a többi egyház minimális népessége. És ha ezt az állapotot meg kell változtatni, a minthogy meg is kell: akkor a változtatásnak, a megújhodásnak, a reformációnak ott kell elkezdődnie, a hol a baj oka s alapja rejlik. Ha ezt elkezdi X. Pius: akkor szeretet fog benne lakozni a Krisztus iránt, a keresztyén vallás iránt, az emberiség iránt, de mindaddig mig ezt el nem kezdi, csak aranyszálat fonogató ember, hogy embertársait tőrbe csalja.

X. Pius különben a megújhodást az által gondolja elérni, hogy egy *pártot* kiván létesítni, a mely a *rendnek* és az *Istent szeretőknek a pártja**) volna, a melyben kizárólag csak pápásoknak lehet helyök, minthogy az a párt az egyház *régi elveinek* a megvalósítását végezné, t. i. a házassági régi jogokat állítaná vissza, a gyermeknevelés pápás céljait szolgálná, a földi javak birtoklásának és használatának egyedül pápás célzatát ismerné el s a közügyeket intézőknek kötelességeit úgy szabná meg, hogy csak a pápának volna belőle haszna. És hiába próbálja X. Pius ezt a pártot azzal is megkedveltetni, hogy céljául azt is kitűzi: »helyreállítandó a társadalmi rend különböző osztályai között az egyensuly«, mert az egyensuly megzavarását maga a pápás egyház idézi elő akkor, mikor a klerus és a világi elem között a kinai falnál is áthághatatlanabb válaszfalat emel s a papságot isteni tulajdonokkal felruházottnak hirdeti s olyan gyanánt szerepelteti, a világi elem pedig csaknem olyan, mint az a juh sereg, a melynek föltétlenül a kolompos után kell vonúlnia s másfelé még csak nem is kacsintgathat, mert ha kacsint, már eretnekségbe esik. Tessék az ember és ember között a szent hivatásban, az üdv dolgában is megteremteni az egyensulyt ott a római egyházban s ha a magasabb és alsóbb rendű papság is eltűnik s a papok és világiak sem állanak egyházi terűleten ellenfelekként egymással szemben: a társadalmi osztályok is könnyebben jutnak egyezségre. A Krisztus és az ő apostolai soha sem voltak sem biborosok, sem pápák: miért tartják fel e két fokozatot azok, a kik most ő benne is meg akarnak újhodni?

A mit a körlevél a pap-nevelésről ir, t. i. hogy hivatásokat értő s érző, sőt betöltő pásztorok nevelendők: ez megállhat, természetesen azzal a megjegyzéssel, hogy annak a hivatásnak a betöltésére nevelni az ifjú lelkeket, a mely hivatás szembeszáll az evangyéliummal, a Jézus vallásával, az emberiség tökéletesítésével: bizony nem valami magas erkölcsi felfogást elárúló nevelési feladat. De hát annak a tábornak nincs más nevelési célja s ha ebben találja örömét X. Pius is: am hadd mondja el jobb ügyhöz méltó intő szavait, maga érezheti legjobban, ha magába szállott, hogy az a hivatás nem isteni, a melynek betöltésére hivatott egyéneket kiván neveltetni. Bona fide történő intésnek veszszük ezt attól az egyéntől, a ki különben infallibis is lenne, de épen infallibilitása lesz csorba, sőt tökéletlen ezen a ponton.

Csupán két gondolat még az, a melyet protestáns szempontból érinteni akarok az új pápa első körlevelében. Az egyik az a nyilatkozat, a melyet a tudás és hit viszonyáról tesz, a másik az u. n. szent társaságok ajánlása.

X. Pius egész nyiltan kimondja, hogy: »nem szabad igaznak tartanunk azt az állítast, hogy a tudomány haladása megöli a hitet, de inkább a tudatlanság teszi ezt annyira, hogy a hol nagyobb a tudatlanság: a hit hiánya is nyilvánvalóbb lesz«. Ugy-e bár ez egészen okos beszéd? Ámde kicsoda nem tudja azt, hogy milyen tudományról van itt szó? Arról a tudományról, a a melyet az egyház megenged épen úgy, mint arról a hitről, a melyet az egyház engedélyez.

Ez a tudomány és hit viszony felnyithatja mindenkinek a szemét, a ki tisztába akar jönni azzal, hogy a római egyház a XX-ik században is csak azt a tudományt engedi meg, a mely neki tetszik s hit sem érvényesülhet más, csak az, a melyet ő állapít meg. Az ilyen tudás aztán nem tudás és a hit sem hit, hanem az is, meg ez is csak szemfényvesztés a nagy tömegre nézve s mindazokra nézve, a kik mindent elfogadnak, a mit a pápa ex catedra mond.

A szent-társaságokért csak úgy hevül »ő szentsége!« Egyenesen megköveteli, hogy mindenki püspöki felügyelet alatt s papi vezetés mellett a saját megszokott módja, a saját java és egyénisége szerint tartson ki az Isten mellett a szent társaságban, a melyekben »rendűletlenül kereszténylesen« tartoznak élni. Hát csak rajta ti szent társaságok s püspöki felügyelet mellett és papi vezetés után haladva tartsatok ki minden tag által az eretnekek üldözésében, a felebaráti szeretet megvetésében, az eretnekek gyülöletében, a lélek fogdosásban, hiszen az az érdem a legnagyobb, a mely minél több megtérésben mutatkozik, hiszen a földi

*) Gróf Zichy Nándor ezt kizárólag a papok pártjának nevezi az Alkotmány 241-ik számában.

aureola csak annak a fejét köríti, a kinek anyakönyvében sok, nagyon sok visszatérő (?) van feljegyezve. És az új „szent atya“ ime mindnyájatokat, a kik „szent társaságbeliek“ vagytok előre is megáld és megszentel mert „Istennek forró szeretetében — úgymond — apostoli áldását adja“ valamennyiőtökre.

Én pedig az eretnek azt mondom tinektek ti »szent társaságbeliek,« hogy száz meg száz Piusnak és más pápának az ő apostoli áldása soha sem fogja lelketeket megszabadítani attól a lelkiismereti furdalástól, a mely azért támad bennetek, mert egy-egy hivő eretnek embernek a lelkét abba a körbe akarjátok, próbáljátok belecsalni, a melyben a ti lelketek sem a tiétek, hanem azé az egyházé, a mely nem a Krisztusé! Nektek pedig eretnek társaim azt mondom X. Piusról, hogy valamiképen fel ne üljetek azoknak, kik őt a szeretet pápájának nevezik, mert az istenadta nem lehet az, még ha akarna is, hiszen a rendszer oda ül a nyakára s még csak áldást sem adhat azokra mint pápa, a kikre mint velencei pátriárcha jó szívvel adogatott, hanem azért pápa marad, mert Sartó Józsefnek is kötelessége az »ignotos fallere,« a mely mellett a beavatottak részéről történő kinevettetést a magas állás könnyen elviselteti vele. Prosit ő szentségének!

Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. jogakadémiák állapota az 1902/3-ik iskolai évben.

(Folytatás.)

De nézzük már most a joghallgató ifjúság *előmenetelét* a múlt 1902/03-ik iskolai esztendőben. És pedig lássuk elsőbben is a *vizsgálatok eredményét*. Erre nézve hadd álljon itt a következő táblás kimutatás:

A dolog kellő világosságba helyezése kedvéért helyénvalónak tartottam volna kimutatni, hogy hány %-ot tesz ki az eredménynyel vizsgázóttak, mennyit a visszavetettek, mennyit a kitüntetéssel vizsgázottak száma helyenként és összesen. Miután azonban a két előbbi körülménynek a kimutatására a spataki főiskola értesítője a maga részéről alapot nem szolgáltat, s így csakis hiányos kimutatást, egybevetést eszközölhetnék: meg kell elégednem azzal, hogy csakis a kitűntetéssel vizsgázottak számarányát mutassam ki, mely is a következő: A II. számú táblázat szerint vizsgázott a debreceni jogakadémián a múlt iskolai évben összesen 228 ifjú, ebből kitűntetéssel 5, = 2·19 %; Kecskeméten vizsgázott 169 ifjú, ebből kitüntetéssel 7, = 4·14 %; M.-Szigeten vizsgázott 133 ifjú, ebből kitűntetéssel 12, = 9·02%; Sárospatakon vizsgázott 98 ifjú, kitüntetéssel 10, = 10·20%. Legnagyobb tehát a kitüntetéssel vizsgázottak százaléka Sárospatakon, legkisebb Debrecenben. A Patakot illető ily kedvező eredmény után csak sajnálnunk kell, hogy a bukottak %-ának kimutatására nem szolgáltat alapot az értesítő, mert az erről való hallgatás esetleg valakiben azt a vélelmet keltheti, hogy oka van Pataknak a visszaútasítottak számát elhallgatnia. Holott a fentebbi kedvező eredmény után ítélve azt hiszem, hogy a bukottak százalékolása sem ütne ki Patak hátrányára.

A mi az összes ref. jogakadémiákon vizsgázottak számát, és a kitüntetéssel vizsgázottak ehez viszonyított %-át illeti: erre nézve ide igtatom a fennebbi táblázat alapján, hogy vizsgázott a 4 jogakadémián összesen 628 ifjú; ebből kitüntetéssel 34, = 5·51 %; visszavettetett 191 ifjú, = 28·82 %, természetesen az utóbbiak a patakiak kivételével, a kikről mint mondtam, az értesítőben nincs kimutatás. Feltűnő, hogy jogtudományi államvizsgát a 4 jogakadémia 78 vizsgázója közül egy sem tett kitüntetéssel, ellenben az összes vizsgázottak csaknem 33 % elbukott azon, de sőt bizonyosan több, ha a patakiak is hozzászámíthatók volnának. Államtudományi államvizsgát az 52 vizsgázó közül csak egy tett kitüntetéssel, és pedig M.-Szigeten; és több mint 33 % ezen is elbukott, ha a patakiakat nem veszszük is ide.

	I-ső alapvizsgát tett				II-ik alapvizsgát tett				Jogtudományi államvizsgát tett				Államtudományi állam vizsgát tett				Észrevétel
	Eredménnyel	Visszavettetett	Vizsgáztak összesen	Az összesből kitüntetéssel	Eredménnyel	Visszavettetett	Vizsgáztak összesen	Az összesből kitüntetéssel	Eredménnyel	Visszavettetek	Vizsgáztak összesen	Az összesből kitüntetéssel	Eredménnyel	Visszavettetett	Vizsgáztak összesen	Az összesből kitüntetéssel	
Debrecen	74	25	99	4	52	40	92	1	13	5	18	—	9	10	19	—	Minden egyes 4-ik rovatban „az összesből“ kifejezés alatt az egyszerű vizsgát tettek összes száma értendő.
Kecskemét	44	34	78	3	38	12	50	4	17	11	28	—	10	3	13	—	
M.-Sziget	29	26	55	4	37	5	42	7	17	5	22	—	9	5	14	1	
Sárospatak*	—	—	47	5	—	—	35	5	—	—	10	—	—	—	6	-	
Összesen	147	85	279	16	127	57	219	17	47	21	78	—	28	18	52	1	

*** Sárospatak értesítőjében arra nézve nem találunk kimutatást, hogy az egyes vizsgákat hány ifjú tette le eredménnyel, hány vettetett vissza. Talán csak nem a bukottak nagy száma miatt lett az idevonatkozó adat elhallgatva?!**

A joghallgató ifjúság előmeneteléről levén szó: lássuk továbbá a *colloquiumok eredményét.*

Észrevételi rovat		Az I-ső félévben két joghallgató kimaradt.	Nincs kimutatás az értesítőben	Kimutatása azt tünteti fel, hogy az egyes tárgyakból hány ifjú vizsgázott ilyen v olyan sikerrel	II-ik félévről nincs kimutatás.
II-ik félévben colloquált hány joghallgató?	Jelesen coll.	19			
	Nem coll.	58			
	Összesen coll.	184			
	Visszavetetett	58			
	Bredmónnyel	116			
I-ső félévben colloquált hány joghallgató?	Jelesen coll.	23			16
	Nem coll.	76			32
	Összesen coll.	176			56
	Visszavetetett	81			
	Bredmény	95			56
		Debrecen	Kecskemét	M.-Sziget	Sárospatak

Meg vagyok róla győződve, hogy ha ezen táblázat rovatainak kitöltésére az összes értesítők adatokat vagy számítási alapot szolgáltatnának: sokkal tisztább képét alkothatnók és rajzolhatnók meg a joghallgató ifjúság egy évi előmenetelének. S hogy e táblázatot ily csonka létére is közzéteszem: ezen eljárásommmal azon cél vezérel, hogy mennél szembetűnőbbé tegyem egyes értesítőknek e tekintetben való hiányosságát, s mennél hathatósabb indító okot szolgáltassanak annak a jövőben való kiküszöbölésére. Természetes, hogy e részben csak onnan várhatunk adatokat, vagy számítási alapot, a hol egyáltalán van colloquium. Kecskeméttől tehát nem várhatunk, mert ott úgy látszik, hogy nincs. Értesítőjének 44-ik lapján ugyanis találtam egy táblás kimutatást, mely arról szól, hogy a leckekönyv alírása hánynak teljesíttetett, s hánynak tagadtatott meg stb. (és ilyen volt bő számmal) colloquiumok eredményéről azonban sehol sem találtam kimutatást. Pedig a kötelező colloquiumoknak talán jó hatása volna a vizsgálatok eredményére is. Sárospatak és M.-Sziget példája legalább emellett látszik bizonyítani, igaz másfelől, hogy Debrecen példája nem igazolja ezt.

M.-Sziget értesítője számot ad ugyan a colloquiumok eredményéről bizonyos szempontból. Ez a szempont azonban szerintem kevésbbé alkalmas arra, hogy belőle az ifjúság előmenetelének színvonalára lehessen biztos következtetést vonni. M.-Sziget értesítője ugyanis azt sorolja fel táblázatosan, hogy az egyes tantárgyakból hany ifjú nyert jeles, hány jó stb. érdemjegyet. A miből meg lehet ugyan azt állapítani, hogy az egyes tantárgyakból hány ifjú colloqualt ilyen, hány amolyan eredménynyel, nem lehet azonban megállapítani azt, hogy hány volt a jeles osztalyzatú, hány a visszavetett stb. ifjú, holott az ifjak előmenetelének színvonalát ez alapon lehetne tiszta világításba helyezni. Megtörténhetik ugyanis, hogy a ki p. o. római jogból jeles calculust kapott, egy másikból visszavettetett. Viszont az is megeshetik, hogy valamelyik ifju több tantárgyból vettetett vissza.

Elismerem ugyan én, hogy nemcsak egy út vezet Rómába, s a m.-szigeti kimutatásnak is van rációja, de már ha megszokott kimutatási módjához helyesnek látja is ragaszkodni: célszerű volna amellett azt is kimutatni, hogy hány volt a jeles osztályzatú ifjú stb., már csak azért is, mert ez az elfogadottabb kimutatási mód, s ez szolgáltatna alapot a colloquiumok eredményének a többi intézetekével való összehasonlítására, egybevetésére. A colloquiumokról szóló csonka táblázat alapján egyébiránt feljegyzem, hogy Debrecenben az I-ső félévben a 252 joghallgató közül colloquált 176 jh. = 69.84 %, Sárospatakon colloquált a 79 joghallgatóból 56, = 70·96 %. Debrecenben jelesen colloquált az I-ső félévben 23 = 8·73 %; Spatakon 16. = 20·27 %. Visszavettetett az I-ső felévben Debrecenben 81 ifjú, = 32·14 %; Patakon nincs kimutatás. Mint a vizsgálatok, úgy a colloquiumok eredménye is igen előnyösen üt ki tehát Spatakra nézve a kimutatott adatok alapján. Annál inkább kell sajnálnunk tehát, hogy a II-ik félévi colloquiumok eredményéről a pataki értesítő nem szolgáltat adatokat, valamint a visszavetettek számáról sem. Meg kell jegyeznem, hogy a spataki értesítő 4 ik lapján az I-ső félévre 79 joghallgató ifjúról tétetik említés; míg a 60-ik lapon 88 joghallgatóról van szó a colloquiumok eredményének kimutatása során. A mennyiben ez a létszám volna a helyes: abban az esetben a patakiak colloquiuma eredményeinek általam közlött %-a is változást szenvedne, mert én a számítást a 79 létszám figyelembevételével eszközöltem. A két külömböző számadat okát nem sikerült megtalálnom.

(Vége köv.) Sütő Kálmán.

TÁRCA.

Augusztinus az eretnekségekről.

(Folytatás.)

27. Pepusiánusok vagy Quintilliánusok, a kiket egy terűletről neveznek így, a melyet Epiphanius pusztának említ, ők pedig isteni Jeruzsálemnek tartják, a melyben a nőknek van elsőségük, a kik papsággal is megtiszteltetnek. Ugyanis azt mondják, hogy Quintilla és Priscilla női személyekben jelent meg ebben a Pepusa tartományban a Krisztus s ezért neveztetnek a pepusiánusok Quintilliánusoknak is. A gyermekek vérével ők is azt tették, a mit a Katafrigek, a kiktől származottaknak is tarthatók. Némelyek Pepusát nem tartják tartománynak, hanem Montanus és két prófétanője: Prisca és Maximilla lakásának s mert ott éltek, azért nevezték Jeruzsálemnek.

28. Artotyriták azok, a kik a kenyeret és sajtot (arto-turos) áldoztak az úrvacsorájánál, állítván, hogy az első emberek áldozatai a föld termeléséből gyümölcséből és a juhok valók voltak. Epiphanius a pepusiánusokhoz sorozta őket.

29. Tessareskaidekatitáknak neveztetnek azok, a kik a húsvétot a zsidó szokásnak megfelelőleg a hónap (Nisan) 14-ik napján tartották.

30. Alogok vagy Logost-tagadók, a kik az Istent, mint igét nem fogadják el, a János evangyéliomát elvetik, sőt a Jelenések-könyvét is, mert nem tartják a János iratainak.

31. Adamiták vagy Adamiánusok Ádámról neveztetve, a kinek paradicsomi mezitelenségét, a melylyel az eset előtt járt, követték. Megvetették a házasságot, mert Ádám vétkezése s a paradicsomból való kiűzetése előtt nem ismerte nejét. Hiszik, hogy házasság sem lett volna később sem, soha sem, ha senki sem vétkezik. Mezítelen férfiak és nők összejönnek, az írás olvasását mezítelenül hallgatják, így imádkoznak, így végzik a szentségeket s egyházukat paradicsomnak nevezik.

32. Elkeseiták vagy Szampsaeusok, Epifanius nevezi így azokat, a kik egy hamis prófétától vették eredetüket s két nőt isten-nő gyanánt tiszteltek; egyébiránt az ebjonitákkal tartották őket hasonlóknak.

33. Theodociánusok, Theodotusról neveztetve, a ki csak embernek tartotta a Krisztust.

34. Melchisedek-követői, a kik azt tanították, hogy Melchisedek főpap nem ember volt, hanem Istennek ereje.

35. Bardesanisták, Bardesanes követői, a ki előbb azt hirdette, hogy Krisztus egyetlen volt, később, ha nem mindenben is, Valentinus eretnekségébe esett.

36. Noëciánusok, Noëtus követői, azt hirdették, hogy Krisztus az Atya és Szent-Lélek.

37. Valesiusok azok, a kik magukat is és vendégeiket is megcsonkították, azt gondolván, hogy így kell az Istennek szolgálniok. Egyéb eretnekségről s útálatosságról is beszélnek, de hogy melyek azok, sem Epifanius nem említi, sem én nem tudtam rátalálni.

38. Katharosok, a kik tisztaságra törekedtek s ezzel dicsekedtek; a második nősülést nem engedték, a bűnbánatot megtagadták; a Novatius eretnekségét követve, Novaciánusoknak is neveztettek.

39. Angelici néven szerepelnek az angyalok tiszteletére hajlók.

40. Apostolici néven szerepelnek az e nevet tüntetőleg viselők, a kik nem fogadták maguk közzé azokat, a kik nőkkel éltek s vagyonnal bírtak, ilyenek pl. a szerzetesek és a legtöbb pap. Hanem azért eretnekek ezek, mert az egyháztól elváltak s semmi reménység sincs náluk, hogy azokat megfogják maguknak, a kik azokkal a dolgokkal élnek, a melyeket ők nélkülöznek. Hasonlítanak az enkratitákhoz és „apotactitae“ néven is neveztetnek.

41. Sabelliánusok. Ezek attól a Noëtustól származnak le, a kiről már volt szó, a kinek tanítványául tartják sokan Sabelliust. Hogy ezt a két eretnekséget mi oknál fogva fogja össze Epiphanius, nem tudom, mert hiszen Sabellius sokkal roszabb hírű, úgy, hogy ez az eretnekség tőle vette nevét. Ugyanis a noëciánusokról aligha tud bárki is valamit, ellenben a sabelliánusokról sokan beszélnek. Hiszen Praxeanusoknak is hivják őket Praxeasról, aztán Hermogeniusoknak, Hermogenesről, pedig nem sok szektáról van szó, hanem egy szektának több nevéről azok után, a kik a szektákban megjegyzettek voltak, pl. a donatisták vagy másképen a parmenienisták, vagy pelagianusok és celestianusok. Hogy a noëciánusokat és sabelliánusokat miért nevezi külön Epiphanius, bizony nem tudom. [A kettőnek egy voltát hosszasan igazolja aztán szemben Epiphaniussal és Philasterrel.]

42. Origenes követői nem a csaknem mindenki által ismert Origenes után, hanem valamely ismeretlenről neveztetve, a kiről Epiphanius ennyit jegyez fel: gyalázatos életű, istentelen cselekedetű, saját testét a romlottságnak átadó volt s utána a szekta-hívek is így éltek.

43. Origenes követői az Adamantinos Origenes nevének viselői, a kik a halottak feltámadását megvetik, Krisztust és a Szent-Lelket teremtménynek tartva, a paradicsomot, az eget és minden mást allegorizáltak. [Ezeket azonban Augusztinus nem tartja bűnösnek, mert úgymond, vannak, a kik védelmezvén Origenest, igazolják, hogy ő egylényegűnek tartja az Atyát, Fiút és Szent-Lelket s a halottak feltámadását sem veti meg.] Hanem igenis bűnöknek tartja A. a következőket, vagy a mint írja: „vannak ennek az Origenesnek más állításai, a melyeket a kath. egyház egyáltalán nem fogad el pl. a tisztitásról és a szabadításról szóló tana s aztán a bűnös állapotba hosszú idő multán ismét visszakerülésről szóló felfogása. Mert melyik kath. keresztyén, legyen tudós vagy tudatlan, nem retten meg attól, hogy a bűntől való megszabadulás és megtisztulás után hosszú idő elteltével ismét bekövetkezik a visszaesés?

44. Paulianusok Samosatai Pál követői, a kik azt tanúlják, hogy a Krisztus nem volt mindig, hanem létezése kezdetét attól számítják, a mikor Máriától megszületett s többnek, mint embernek nem tartják. Valamikor Artemon tanította ezt az eretnekséget, azután Samosatai Pál hirdette s Photius megerősitette úgy, hogy phocianusok és Paulianusok felváltva emlegettetnek, sőt az előbbiek még gyakrabban is; különben a paulianusok megkeresztelését a niceai zsinat ki is mondotta.

45. Photiust Epiphanius nem közvetlenül Samosatai Pál után vagy vele említi, hanem sok másnak a közből említése után. Említi, hogy egyet hitt Photius Samosataí Pállal, de hogy mi volt a különleges tana, azt nem mutatja be.

(Folyt. köv.) Dr. Tüdős István.

IRODALOM.

* **Zsiray Károly:** Kézikönyv a lelkészi jövedelem kiegészitéséről szóló 1898. XIV. törvénycikkhez. Budapest. 1903. Kókai Lajos. 8° 56 l. Ára 1.20 kor. Ügyes és használható könyvecske abból a szempontból, a mit az előszó hangsulyoz, t. i. hogy az új lelkészi állások szervezése, a jövedelem bevallása, annak növekedése és csökkenése, valamint a személyváltozás bejelentése körül teendő lépésekről ad útbaigazitást. Első sorban adja a törvénynek ama részeit, a melyek az igényt állapitják meg tárgyi és személyi tekintetben, — aztán szól a kongrua megvonásáról, elvesztéséről, — szól a bevallásról s ezt részletesen ismerteti mindazokkal a cimletekkel, a melyek e kérdéshez hozzátartoznak, — szól a jövedelem változásról, — a személyi változásról, a kiegészitési összeg útalványozásáról, kifizetéséről és elszámolásáról, a kápláni tartás-díjról s a függelékben az időközi jövedelmi kiegészitési illetmények kiszámitásának táblázatához ad magyarázatot. Az u. n. minta-lapok másolatai (13 db.) is megvannak, s ezzel az egyházi kozigazgatási eljárás megkönnyitése elő van készitve. A gyakorlat emberei — s főként az esperesek — vannak hivatva arra, hogy használhatóságáról véleményt mondjanak, így elméletben jónak látszik a Kézikönyv s ajánljuk is a megszerzésre.

* **Vaday Gazdasági ismétlő iskolások könyve.** 3-ik kiadás, ára 1 kor. Kiadja Polatsek-féle könyvkereskedés Temesvár. Harmadszor találkozunk Vadaynak kitünően megírt könyvével és ez a 3-ik kiadás is gazdag tartalmú a mit a beosztás igazol: Bevezetés. Az anyaföld. A haza.

Növénytermelés. Szőlőművelés. Állattenyésztés. Méhészet. Különféle tudnivalók. Földrajzi rész. Történelmi rész. Alkotmanytani és polgári rész. Természettani rész. Egészségtani rész. Ügyiratok. Költemények. Nagy előnye Vaday könyvének rövidsége és jó magyaros irálya. Ez új kiadásnál az olvasmányok végénél rövid összefoglalásban van megmagyarázva maga az egész olvasmány s így felesleges a tanítónak a hosszas magyarázgatás. A könyv az új iskolai helyesirás szerint jelent meg. (n.)

* **Dongó Gyárfás Géza** „Sátoralja-Ujhely Története" cim alatt füzetes vállalatban bocsátja közre a nevezett város képviselő-testülete kiadásában Zemplénvármegye mostani fővárosának megirt történetét, amely 15 füzetben fog megjelenni s az egész könyvnek 10 korona az előfizetési ára. Egyelőre annyit jelzünk, hogy szerző nagy odaadással, kiváló buzgósággal és szorgalommal végzi feladatát s ha itt-ott megfésüli kissé szabad előadását, a melyben csevegési iz érezhető komoly történeti stilus helyett, teljesen kifogástalan munkát adhat ebben a tekintetben. Hogy a történeti adatok valódiak-é, arról csak akkor lehet szólani, ha nagyobb anyag áll már előttünk. Ajánlani a legmelegebben ajánljuk a történet kedvelők figyelmébe.

* **Ujj József** főjegyző szerkesztette az abauji ev. ref. egyházmegye őszi közgyülésének jegyzőkönyvét, a melyben a következő pontok a figyelmet keltők: 13, a melyben Rimaparti cikkezéséről van szó, a 17-ik, a mely a kassai egyház 2 úrasztali terítőjének eladási ügyét tartalmazza, a 23-ik, a mely a közösségben élő egyházak jog viszonyainak rendezéséről ismételten intézkedik, a 32-ik, a melyben a dékáni számadás van bemutatva s a melyből kitünik, hogy az egyházmegye tiszta vagyoni állása: 13128 kor. 13 fillér s a tanitói gyám és segélyegyletnek: 19343 kor 11 fillér vagyona van. Érdemleges pont a 33-ik is, a mely az egyházmegyei tanügyi állapotokról szól, még pedig elismerésre méltó eredmények feltüntetése mellett. A jegyzőkönyv gondos szerkesztésü most is.

* **Szentkuti Kiss Károly** nagyigmándi lelkész kiadta »Bibliai Képek« cim alatt rövid és népszerű biblia magyarázatainak III-ik kötetét, a mely 39 magyarázatot tartalmaz. Ára 5 korona. Bővebb ismertetéséről gondoskodunk.

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő müvek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 60 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi-emlék. Ára 60 fill,; 3. *Dr. Tüdős István:* Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdős István:* Tanúlmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel. 2—

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A sárospataki theologiai akadémián** a folyó iskolai év végén tartandó lelkészi és alapvizsgálatokra a következő tételek tüzettek ki házi irásbeli dolgozatra: I. Alapvizsgálatra: 1. Egyháztörténeti: A francia katholikus egyház rövid története. 2. Ószövetségi kánontörténeti: Vannak-é makkabeus-időszakbeli zsoltárok s melyek azok és miért? 3. Ujszövetségi kánontörteneti: Az ó-szövetség magyarázata a páli levelekben. II. Első lelkészi vizsgálatra: 1. Ó-szövetségi irásmagyarázati: Magyarázandó a Bálám és Bálák története az isagogikai szempontok kiemelésével. 2. Ujszövetségi theologiai: Az ujszövetségi eschatologia forrásai. 3. Dogmatikai: Szembe állítannók s megbirálandók a fatalismus, materialismus, mechanismus és a ker. providentia tana. 4. Egyházi beszéd irandó I. Thess. V: 19. alapján. III. Második lelkészi vizsgálatra: 1. Egyházjogi: „Az ordinatio a a róm. kath és a magyar ref. egyházban, ösmertetve és birálva" 2. Magyar protestáns egyháztörténeti: Magyarországi superintendentiák 1600—1734. 3. Bibliamagyarázatok irandók II. Sám. XII: 1—10. Jób XXVIII: 23—28. Zsolt. LXXXII. Ezék. III: 16—21. Máté III: 13—17; VII: 1—5; XIV: 6—12; XX: 24—28. Luk. VII: 36—48. Róm. VIII: 28—31. Efez V: 1—8. Jakab V: 13—16. alapján. Ugy az egyházi beszéd, illetőleg tizenkét bibliamagyarázat, mint valamelyik tételről irt egy-egy dolgozat május 1-éig adandó be a dékáni hivatalba.

— **A sárospataki főiskola köréből.** Az új iskolai év kezdetén jóval túlmenven már a sárospataki főiskola is: az akadémiai és gimnáziumi tanuló ifjuság önálló munkásságának teret nyitó ifjúsági egyesületek is megkezdették működésüket. Az egyes ifjusági egyesületek s azok főbb vezetői ezek: 1. Énekkar: elnök Siposs Lajos IV. th., praecentor Simon József IV. th.. alpraecentor Tariska Sándor IV. th. 2. Theol. önképzőkör: ifj. elnök Szolga József IV., alelnök Sinka Gyula IV., titkár Kun József III. 3. Jogász-egylet: elnök Tóth Dezső IV. Alelnök Nemes Béla IV., jegyző Buza I. László. Pályakérdései az 1903/904. isk. évben: . Egyházjogból. Adassék elő főbb vonalaiban a megyar királyi kegyuraság történeti fejlődése, jelen állapota, az idevonatkozó elméletek részletes feltüntetésével. Jutalma 50 korona. 2. Nemzetgazdaságtanból: Fejtse ki pályázó a hazai ipar fejlődését és adja elő azokat a körülményeket, a melyek fejlődését akadályozták és azokat, melyek annak fejlődését előmozdíthatják. Jutalma 50 kor. 3. Római jogból: Fejtessék ki, folytonos tekintettel a történeti fejlődésre, a végrendelet tartalma elleni örökösödés rendszere. Jutalma 50 korona. 4. Akadémiai olvasóegylet és könyvtár: elnök Maklary Sándor IV. jh., könyvtárnok Román Ernő IV. th. 5. Ifjusági egylet: elnök: Posa Péter szénior, alelnökök: Szolga József IV. th. és Tóth Dezső IV. jh., jegyző Horváth Pál IV. th. Az Ifj sági Közlöny szerkesztői: a szénior, Kovács Lajos III. th., Mikola Gyula III. jh. és Binéth Menyhért II jh. 6. Zene-egylet: elnök Simon József IV. th., jegyző Nemes Aladár IV. jh. 7. Akadémiai torna- és vivó-egylet: elnök Keresztessy Lajos IV. jh., alelnök Gecsey Mihály II. jh., vívás-vezető Magda Sándor III. th. 8. Erdélyi Önképzőkör: tanárelnök Dr. Mitrovics Gyula, alelnök Trócsányi Zoltán VIII. o., jegyző Trenko György VII. o. Még van egy pár egyesület, a melynek megalakulása folyamatban van.

— **A békés-bánáti egyházmegye felosztásának kérdése** még mindig nincs eldöntve, mert a szeptemberi egyházmegyei közgyülés, bár az egyházak szavaztak: bizottságra bizta a kérdés újabbi tárgyalását és előkészitését. Mintha nem akarnák ott azt sem, a mit pedig akarnak! És különös jelenség, hogy az egyházak többsége valamit akar otthon: az egyházmegyén pedig ugyanazok nem akarják.

— **350 éves jubileumi ünnepély.** A mezőtúri ev. ref. főgymnásium negyedfélszázados fennállásának emlékére rendezett lélekemelő ünnepély f. hó 8-ikán délelőtt folyt le a templomban, mely szorongásig megtelt az egyház tagjaival és az ezen alkalomra egzházunk előljárósága által meghivott és megjelenésökkel az ünnepély fényét emelő vendégekkel. Az ünnepély a XC-ik zsoltár éneklesével kezdődött, melynek elhang-

zása után Turgonyi Lajos lelkész magas szárnyalású imája emelte fokról-fokra az áhitatos megilletődést és az igaz hála érzetét az isten bölcs és jóságos gondviselése iránt, mely egyedül tette lehetővé, hogy a mezőtúri ref. egyház és a vele összeforrott gymnásium az évszázadok viharaiban is a mai napig megmaradhatott. Utána Gergely Antal lelkész mondott gondolatokban gazdag beszédet a hitnélküli tudomány és tudománynélküli hit káros hatásáról s a tudományos hit és hittel párosult tudomány egyedül építő s egyént és nemzetet egyaránt boldogságra vezető munkáiról. Majd Faragó Bálint főgymn. igazgató adta elő a mai főgymnásium negyedfélszázados történetét, csak azon küzdelmeket vázolva, melyeken a főgymnásium az idők viharaiban keresztülment s felmutatva azon szívós ragaszkodást és nemes áldozatkészséget, melylyel a mezőtúri ref. egyház a gymnásiumot nehéz időkben is fenntartotta. Végül Vékony Sándor főgymn. tanár emlékezett meg gyönyörű beszédben Szegedi Kiss Istvánnak, a mezőtúri iskola 1551—1553. években volt igazgatójának reformátori működéséről. Közben a főgymnásiumi énekkar szabatosan előadott gyönyörű két énekével emelte az ünnepi hangulatot. Illusztris vendégek voltak Lippich Gusztáv Jász-Nagy-Kun-Szolnok megye főispánja, Dr. Wlassits Gyula vallás és közokt. miniszter ur képviseletében is, továbbá gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok, Bagossy Károly Jász-Nagy-Kun-Szolnok megye alispánja, Dorogi Lajos espe res, Horthy István egyházmegyei gondnok, Dr. Tóth János orsz. képviselő, Dóczi Imre gymn. felügyelő, a hevesnagykunsági ref. egyházmegye lelkészi kara, az egyházak küldöttei, a társintézetek közül a békési, hódmezővásárhelyi, kisújszállási, kolozsvári, csabai, nánási, nagykőrösi, szarvasi gymnásiumok küldöttei, végre a régibb tanítványok. Délben a Nemzeti Szálló dában 220 terítékű közebéd volt, melyen Mezőtúr város közönsége és a mezőtúri ev. ref. egyház látta szíves vendégszeretettel az ünnepélyre sereglett 120 vendéget. Este 8 órakor a Központi Olvasóegylet termeiben ritka élvezetet nyujtó hangverseny volt a főgymnásium tápintézetének alapjára, melyen a főgymnásiumnak régibb és ez évi növendékei szórakoztatták kellemesen a termeket zsúfolásig megtöltött előkelő közönséget.

— **Meghivó.** A „Zemplénmegyei Tanitó-egyesület folyó évi közgyűlését és ezzel kapcsolatos „Árvay-emlékünnepét“ folyó hó 22-én, csütörtökön, Sárospatakon fogja megtartani a következő tárgysorozattal: 1) Közgyűlés. 1. Elnöki megnyitó. 2. Jelentés az egyesület múlt évi működéséről. 3. Emlékezés Árvayra: tartja Radácsi György. 4. Számvizsgáló-bizottság jelentése az egyesület vagyoni viszonyairól. 5. Jelentés a „Zemplénmegyei Tanítók Házá“-ról. 6. A „Zemplénmegyei Tanítók Háza“ alapszabályai. 7. Jövő évi közgyűles heiyének megállapítása. 8. Az „Eötvös-alap“ és „Ferencz József Tanítók Háza“ pártolása. 9. Esetleges indítványok. 2) Árvay emlékünnepély a temetőben: 1. Ének, előadja a tanító képezde ifjúsági énekkara. 2. Az „Árvay-emlék“ megkoszorúzása. 3. Az »Árvay-emlék“ története és átadása. 5. Ének, előadja a tanító képezde ifjúsági énekkara.

— **Alapítvány.** A mezőtúri ev. ref. főgymnásium negyedfélszázados fennállása alkalmával tartott ünnepélyt követő közebéden Szendi Lajos pacséri ref. lelkész e főgymnásium volt növendéke 50 koronát adott át az intézet jelenlegi igazgatóságának, mint magvát azon alapítványnak, mely a volt növendékek várható adományaival megnövekedve hivatva lesz évenkénti kamataival a mezőtúri ref. főgymnásium egy növendékének segítségére lenni a felsőbb iskolába belépése első évében. Midőn e szép gondolatot kifejező adományért köszönetet mond a főgymnásium igazgatósága, egyúttal jelzi, hogy az e célra bejövő adományok a már befizetett 50 koronahoz fognak csatoltatni.

— **Református pap leánya zárdában.** A „Vasárnap“ cimű erdélyi ev. ref. képes családi heti ujság 40-ik számából veszszük át ezt a közleményt: „Toró Dénes sükői református pap Margit nevű leánya Székelyudvarhelyen a r. kath. zárdai iskolában tanul. Nem akarunk e megtévelyedésből nagy dolgot csinálni, de mégis a maga értéke szerint, foglalkoznunk kell vele. Mindenekelőtt jeleznünk kell azt, hogy Székelyudvarhelyen a ref. egyház igen nagy áldozatok árán egy jó hirnevű, hat osztályos elemi leányiskolát tart fenn. Toró Dénes paptársunk, vagy talán még inkább ez időszerinti törvényes felesége — aki mellesleg mondva tüntetőleg jár az itteni barátok templomába — mellőzte a ref. leányiskolát és zárdában neveltetti gyermekét. Nem szólanánk még, ha nem volna ugyanitt megfelelő leányiskola és a szükség kényszerítette volna erre a lépésre. De a kényszerűség nem forgott fenn. Már most gondoljuk el, mi lesz a református egyházzal, ha éppen maguk az őrállók, a lelkipásztorok tévelyednek meg és a helyett, hogy saját gyermekeikből rendületlen egyháztagokat nevelnének, beviszik családjukba a Mária-kultuszt. Az ilyen ref. pap vagy papné, méltó-e arra, hogy egy ref. gyülekezetnek gondozója, a tiszta evangyéliumi hitnek őre legyen? Ez az eljárás nemcsak hálátlanság a ref. egyház iránt, amely neki kenyeret ad, hanem valóságos árulás, melyet az egyházi hatóságnak megtorlatlanúl hagyni nem szabad. Egyik paptársunk kiskorú leányának reversálisa alkalmából azt mondottuk, hogy nagy hibája ref. egyházunknak, hogy hivatalnokai, papjai, tanárai, tanítói stb. házasságára nézve nincsen semmi rendszabálya. Ime, itt a másik hiba. Van-e reá száraz paragrafus, nem kutatják, de úgy érezzük, hogy egyházunk méltóságán némi csorba esett. Mintha azt mondaná a sükei pap és a sükei papné: íme, ti nem értek semmit, ott van az üdvösség egyedül; ott keressük mi is. Vajjon mikor lesz már vége az efféle tévelygésnek?“ . . . Igazságuk van Vajda Ferencéknek, mikor ezt az ügyet napfényre hozzák s óhajtandó, hogy sikere legyen a felszólalásnak, noha nekünk úgy tetszik, mintha erdélyi testvéreink csak úgy hanggal volnának reformátusok! Példa rá a papleány reversálisa!

— **Válasz tiszt. Kerekes János** ev. ref. lelkész Úrnak. Nem kis meglepetéssel olvastam hozzám intézett nyilt leveledet, mely érdemileg két részre osztható u. m. tárgyi és személyi részre. Az elsőre feleletemet megtalálod úgy a múlt őszi, tavaszi mint a sajtó alatt levő felső borsodi jkönyv 12 p. e., és a 14. és 45. sz. jkönyvi pontokban, a melyek — bármiként akarnánk is rózsás szemüvegen nézni a dolgok valódi állását, — csattanósan felelnek. Az ízlésről vitatkozni haszontalan időpazarlás lenne. Ír mindenki úgy, a hogy tud. A fő csak az, hogy a gyűlési tudósító mindig igazat írjon. Ha igazat irt: akkor nincs oka rettegni az emberek tekintetől. Csak hogy az igaznak megírása és a sértés között nagy a külömbség! Az egész megjegyzés: egy felsóhajtás volt. A levél személyemet gyanúsító részét majd az értekezleten elfogjuk intézni. Mert e b. lap édes barátom nem arra való, hogy mi ott egymással a semmiségen mások gyönyörűségére vagy bosszantására egymással hajba kapjunk! Addig is Isten velünk!

Szuhay Benedek, papi főjegyző.

— **Nyilt kérdés a szerkesztőhöz.** Tisztelt szerkesztő úr! Ön ott volt az Irodalmi Társaság váradi közgyülésén, tehát felvilágosíthat engem a felől, ha vajjon csakugyan igaz-e az egyházi lapok azon tudósítása, mely szerint a titkár készen bemutatta a mult és jelen évi könyvilletményeket? Ha ez igaz, nem tudja-e szerkesztő ur, hogy miért nem küldik szét azokat még most se? Hiszen három hete már, hogy

megvolt a közgyűlés. Hányan meg hányan szeretnők olvasni már a magyar Kálvint! *Érdeklődő.* (Nem én levén a titkár: érdeklődőnek semmiféle választ nem tudok adni. Szerk.)

— **P. Nagy Gusztáv siremlékére** adakoztak Alsó-Borsodban (Szalóczy Pál gyűjtése): Szalóczy Pál, Bodolay István, Gulyás Benő, Kenyevessy Károly, Deák Gyula, Tóth Béla, Sólyom Barna, Czecz András, Bertók Károly, Simon János, Szabó András, Szabó József, Fekete Gyula, N. N., Nagy Béla, M. P. E., Fodor Bertalan, Bódogh Tamás, Tokaji Nagy Lajos 2—2, Halászy József 3, Kérészy Barna 4, Sturmán György 5, összesen 50 koronát. Hálás köszönettel nyugtatványozza: Novák Lajos, theol. tanár.

— **Mi a Kihívás?** Az, ha a protestáns ember él, ha a protestáns ember vallásos, ha a protestáns ember, hogy templomba járhasson, hittestvéreivel templomot épít! Igy állapitja ezt meg az egyedül idvezítő római egyház, a melynek egyik németországi lapja a „Germania" kihívásnak, tüntetésnek minősíti azt, hogy a római (Rómában élő) protestánsok templomot akarnak épiteni és a nevezett lap egyenesen megköveteli a német császártól, hogy ne engedje meg a németeknek ennek a római protestáns templomnak felépítését! Persze az nem kihívás, hogy például itt a mi vidékünkön, Mező-Csáthon is és Mező-Keresztesen is római templomok épültek, holott amott is, meg emitt is a római hitűek a lakosságnak csak 15 illetőleg 14%-át alkotják, ellenben a reformátusok Mező-Csáthon több, mint 73%-át, Mező-Keresztesen pedig több, mint 79 százalékát adják a lakosságnak, a kik tehát a római többségi elv alapján ugyanám tiltakozhatnának a kihívás és tüntetes ellen. Sőt ez utóbbi helyen még iskolát is emeltek, hogy a proselitáskodást annál jobban űzhessék! . . . Ott a tulsó táborban minden szabad ellenünk: itt nálunk semmi sem ő ellenük!

— **Orvosi** körökben már rég ismert tény, hogy a *Ferencz József-keserűviz* valamennyi hasonló vizet, tartós hashajtó hatása és említésreméltó kellemes ízénél fogva, már kis adagban is tetemesen felülmúlja. Kérjünk határozottan Ferencz József-keserűvizet. 4—8

Pályázat Bibliai Szemelvények könyvének készítésére.

Szerkeszteni s kiadásra készíteni kell Bibliai Szemelvények könyvét 9—15 éves (I—IV. középisk. osztálybeli) tanulók használatára, alkalmazva a ref. vallástanításnak a konvent 1901. évi áprilisi 38. jkv. számu határozatával megállapított tervéhez.

Kivánalmak:

1. Elkészítendő a jelzett célnak megfelelő könyv kimerítő vázlata (részletes tartalomjegyzéke), a bibliai könyvek olvasmányul felveendő részeinek, verseinek pontos megjelölésével, valamint a szemelvény-szakaszokhoz bevezetésül, vagy áttekintésül irandó cikkeknek, s az áthajlásul alkalmazandó kivonatoknak egyenkint való cim jelzésével.

2. Magok a szemelvények, nyomatott Biblia-példányból kimetélve, ragasztandók be, megfelelő helyeken, a pályadolgozat kötetének papirlapjaira.

3. A szemelvények ezen szövegein szükségesnek mutatkozó nyelvi és stilusbeli javítások, széljegyzetek, alakjában elejétől végig pontosan eszközlendők. Hasonlóan adandók a legszükségesebb magyarázó jegyzetek.

4. Egyes bibliai részekből azok a kivonatok, a melyekre csak teljesség kedvéért, áthajlásul és a szemelvényekbe szöveg szerint fölvett részek egybekapcsolásául van szükség, a bibliai nyelv egyszerüségével fogalmazva, véglegesen kidolgozva, illesztendők be ott, a hol soruk jő.

5. A szemelvény-szakaszoknak a gyermek olvasók felfogásához szabott bevezetései vagy áttekintései is mind teljesen ki legyenek dolgozva s helyökre illesztve.

Az ezen követelések szerint készült pályadolgozatok idegen kézzel irva, bekötve, lapszámozva, a pályázó nevét rejtő jeligés levél kíséretében 1904. évi junius hó 30-ig alulirotthoz, mint a ref. Egyetemes Tanügyi Bizottság elnökéhez, (Komáromba) küldendők be.

Az Egyetemes Tanügyi Bizottság birálata szerint elfogadásra érdemesnek itélt legjobb munka jutalma 1000 (egy ezer) korona,

Az elfogadott munka a Magyarországi Ref. Egyetemes Egyház tulajdona lesz, s minden kiadása, javitásai, változtatásai iránt a konvent feltétlenül rendelkezik.

Komárom, 1903. október 15.

1—1

Antal Gábor.
E. T. B. elnök.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉSEK.

A tanuló ifjusagnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvü protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM"
imakönyv a protestáns ifjuság számára. Kun Bertalan ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkivül meleghangú ajánlásával. Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 5 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon**, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 10—20

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle „*POKLOS*" szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle ***asszú*** literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

29—39

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **43.** (1140.) **szám.** *Sárospatak, 1903. október 26.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdős István: Tóth Pál 1843—1903. —Dr. Antal Géza: A paróchiális könyvtárak. — Sütő Kálmán: Az ev. ref. jogakadémiák állapota az 1902/3-ik iskolai évben. — Komjáthy Gábor: Ima Deák Ferencz születésének évfordulóján. — Dr. Tüdős István: Augusztinus az eretnekségekről. — Kiss Áron: Igazolvány. — Zoványi Jenő: Nyilatkozat az Igazolvánnyal kapcsolatban. — H. A salamoni egyház örömünnepe. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Tóth Pál

1843. dec. 6—1903. okt. 22.

Mély gyászba öltözik a tiszáninneni hivatalos és nem hivatalos ev. ref. egyházkerület s vele együtt sok ezer család, még több női szív, mert olyan ember halt meg, a ki ennek a kerületnek a megbízásából volt 31 éven át leánynöveldei igazgató, a ki a családi szentélynek igaz tisztelője volt s a ki lelke nemes eszményiségével a női szívet oltárnak tekintette, a melyre mocsoknak soha sem szabad tapadnia.

Mély gyászba öltözik az intézet, a melynek igazgatója, tanára, mindene volt Tóth Pál, a kinek minden gondja oda volt rögzítve az intézethez, a melyben nem volt egyetlen talpalatnyi tér, a melyen meg ne akadt volna a gondos vezér szeme s a ki minden ponton ne akarta volna a legjobbat, a legnagyobbat, a legszebbet megvalósítani. Beh sokat is törte magát, beh sok tervet is készített papiroson és még többet lelkében, hogy a miskolci leánynövelde első legyen az elsők között, nagy a legnagyobbak sorában és a legjobb mindenek felett, a melyből ha kikerül a nővé növekedni kezdő leány: ékessége legyen minden körnek, a hová tartozik.

És a mély gyász ruháját ölti magára a magyar nőnevelés s abban a mi hamupipőkénk: a kálvinista nőnevelés, a melynek Tóth Pál Isten által elhivott, lángoló buzgóságában minden akadályival szembeszálló, törhetlen akaratú, minden követ megmozdító s az egész ügyet az eszményiség magasságába emelni törekvő, elszánt munkása volt, a ki előtt tisztelettel meghajolni édes kötelessége volt minden komoly gondolkozású és nemes érzésű egyénnek.

* * *

Mély gyászunk közepette se feledkezzünk meg azonban ennek a működésében nagy, törekvéseiben eszményi, forgolódásaiban sok oldalú egyénnek méltó méltatásáról, hanem a miskolci 31 éves leánynöveldei igazgatói állásában kifejtett munkálkodásának a szolgált ügy szempontjából állapítsuk meg értékét s úgy örökítsük meg emlékezetét, a mely méltó legyen hozzá is és hozzánk is, a kik az emlékezés virágaiból fon koszorút helyezzük október 24-én hantolt sírjára!

* * *

A hol sikeres működésének 31 évét töltötte: Miskolcon ringott bölcsője is és ott kezdte meg az iskolázást is, végezve az elemi és a középiskolai osztályokat, ez utóbbiakban kedves mesterek vezetése mellett, a kik közül egy: a ma élő magyar költők elsője: Lévay József szép lelkének bizonyára nemes rászvétével áldoz egyik jeles tanítványa emlékének, a ki soha sem vált a mester lelkének szégyenére!

Aztán jött az ifju Sárospatakra, hogy a lelkészi pályára készüljön s hogy a készületek között, a hol a lélek gazdag, ott nyisson útat az önképzés által a kincses bánya művelésének, a mely által boldogsága növekedjék. Az Erdélyi János hatását sohasem tagadta, sőt dicsekedett vele, mert lelkének a költészet berkeiben való időzését is és a magasabb, talán metaphisikai természetű bölcsészeti légkörben való mozgását is tőle vette, mint mestertől, hogy aztán a saját lelke ereje is érvényesülvén, a tanítvány jelleme is kiforrjon.

Forrott is mind erősebben, mind jobban, mind szebben! S a forrás közben hívják grófi házhoz nevelőnek, hogy ha van lelkének szépsége, az jobban csiszolódjék, ha van az emberi társadalom parancsoló követelései iránt érzéke, az finomodjék s ha van valami olyan benne, a mely által a kálvinista Pataknak dicsőséget szerezzen: azt a kényes, a minden tűhegyre szedő mágnás körökben legjobb tudása szerint érvényesítse.

Erdélyben töltött három évet a gróf Bethlen Sándor családjában. Sikerrel, szép eredménynyel, a minek az volt a bizonysága, hogy mikor Miskolcra kellett jönnie, mert szükség volt reá: a nevelőskódésről valószínüleg báró Vay Miklósnak, mint főgondnoknak is volt bizonyságtétele Tóth Pál mellett, mert akkor még ugy volt az szokásban, hogy minden oldalról tudakozódtak az ilyen állások betöltésénél.

Lapunk jelen számához ½ iv melléklet van csatolva.

Három évig volt a főranguak között s mikor tisztességgel, nagy becsülettel bevégezte, a mire elhívták, nem szégyelte a volt mester a tanítványok székébe ülni: a budapesti tudomány-egyetem hallgatója lett s egy évig tanult, hogy öregbítse így is lelke ismereteit, a melyeknek közéleti felhasználására a szathmár-németi gimnázium nyujtotta az első alkalmat, a hol az 1871—72-ik iskolai évet töltötte.

Innen hívták meg a Dóci Gedeon Sárospatakra történt távozásakor megüresedett miskolci leánynöveldei igazgatói állásra, illetőleg vezér-tanárságra oly feltétellel, hogy az egész intézet gondja, baja, ellátása, a többi tanerők fizetése is a vezér-tanár kötelessége legyen!

Igazán nyomorúságos állapot volt az! Csak mi szegény kálvinisták tudtunk ilyet létesíteni! Megvolt a hivatalos cím, a hivatalos felügyelet s olyan a milyen hivatalos gondoskodás, de maga az intézmény a vezértanáré volt mégis, a ki „saját felelősségére vezette az intézetet s gondoskodott az intézeti személyzet ellátásáról, alkalmazásáról s általában azon módokról, melyek e célra legszükségesebbeknek látszanak." Vagyis 1872-ben is, a mikor már a tiszáninneni kerület hosszabb idő óta volt tulajdonosa s legfőbb felügyelője az intézetnek, még mindig az az állapot uralkodott, a mely a sokszorosan megpróbált miskolci egyház tulajdonjoga mellett volt uralkodó, a mikor Karacs Teréznek sok keserves könyörgésekkel kellett a létfentartás eszközeit kicsikarni. A kerület pedig sokkal több és nagyobb forrással rendelkezett, mint a miskolci egyház és ime a leánynövelés kérdése és ügye ott is csak hamupipőke maradt. Ez a körülmény, a mit az akkori jegyzőkönyv igazol, volt az oka annak, hogy még ma is, a mikor pedig az állapotok teljesen megváltoztak: a miskolci ev. ref. főleánynöveldét Tóth Pál intézetének nevezik, a mi ellen a megboldogúlt tiltakozott legjobban, mert ő tudta azt igazán, hogy milyen óriási a különbség a 31 év előtti helyzet és a mai állapot között.

És az 1872. szeptemberében beállott új igazgató megkezdte működését, a melyről 1873. tavaszán azt jelenti a püspök, hogy az a legszebb, a legjobb sikereket ígérő, mert az első félévi vizsgálat már kitűnő eredményt mutatott fel, a tanítványok száma pedig annyi, a mennyi még soha sem volt!

Ment a tanítás, folyt a nevelés s közben-közben egy-egy nagyobb lökést nyer országszerte a nőnevelés kérdése, mert a fejlődő müveltség mindjobban követelte ennek a kérdésnek rendezését is. És mert a miskolci leánynöveldének múltja volt, a melyhez egy tekintélyes egyháznak, a Vay, Szathmáry Király stb. családoknak a rokonszenve s támogatása csatlakozott mint bizonyságot tevő s maga a tiszáninneni kerület is azokhoz a testületekhez tartozott, a melyek vezérszerepet szerettek játszani a nagy kérdésekben, szegénységében is útmutató volt és ösvényt taposó a járatlan helyeken, hogy a protestántismus tökéletesedést követelő céljai megközelíttessenek: kezdett a Tóth Pál vezetése alatt álló leánynövelde a gyermek ruhából kinőni s a hajadonna serdülés idejének terheit a tiszáninneni kerület lelkészi kara olyan áldozattal emeli, a melyért csak az ország elismerése lehet az illő köszönet, t. i. az időközi kerületi államsegélynek jó részét a leánynöveldére adja, hadd izmosodjék az az intézet, a melyhez hasonló úgy sem sok van protestáns s még kevesebb református területen. Óh ez a mi református lelkészi karunk a maga szegénységében áldozatkészségével tündökölt s ám próbálja ma is valaki ráfogni, hogy nem szereti a müveltséget, a mint némely magas helyeken ülők mindig azt szeretik emlegetni, hogy általában a ref. lelkészek müveltség hiányban vannak: kell-e nagyobb müveltségi bizonyság ennél az áldozatnál, a melyhez hasonlót maga az állam sem hozott, mert az még csak gondolkozott a nőnevelés kérdésének méltó megoldása felől.

Abban, hogy a miskolci leánynöveldére a kerületnek mind nagyobb és több gondja lett, hogy mind inkább-inkább megszerették, hogy a híre s neve mind ismertebbé vált s túlcsapott a kerület határain s az egyetlen erdélyi vidék kivételével lassanként az egész ország területéről hozták az intézetbe az edes anyák és atyák leánykáikat: az oroszlán rész a vezér tanárt, az igazgató Tóth Pált illeti meg az elismerésből, mert teljes erejét mozgasba hozva, minden tehetségét értékesítve, minden jó tulajdonságát hasznosítva, sokszor mellőzést, visszautasítást is elviselve szolgálta a nőnevelés ügyét társadalmilag épen úgy, mint irodalmilag.

Ha van lázas élet, akkor a Tóth Pálé az volt, a ki mindenütt ott volt, a hol ott kellett lennie, a ki minden téren kamatoztatta tehetségeit, hogy használjon a nagy ügynek, a melyet szolgálni elhivatott. Fáradalmai után a miskolci közönségben mind jobban felébreszti a szeretetet a nőnevelés iránt s bár ott van Miskolcon az egri érseki leánynevelde, bár maga a város polgári leányiskolát is állít: a református leánynövelde felveszi mindenikkel a versenyt pedig azok mind gazdagok! . . . Hogy talán a szivesebb elnézéssel, talán a kevésbbé rideg szigorral, talán az enyhébb osztályozással versenyzett volna a két versenyzővel: nem tudom, de azt tudom, hogy a Tóth Pál lelkének ereje s ez erőnek érvényesülése volt az az alap, a melyen a verseny sikerült, felvevén az intézet a harcot még az építkezés terén is, mert bizony vándorolt a multban az intézet bérházból-bérházba, azután 1870 táján kikötött a mostani helyén, a hol előbb szerény helyiséggel, majd nem is olyan régen már megfelelőbbel végezte teendőit, távol maradva még mindig az érseki leánynevelő intézet úri kényelmétől! S most volt szó arról, hogy a mostani helyiség is nagyobbítandó, hogy még jobban megfeleljen céljának s a kerületi gyűlés el is határozta s az építkezés tavaszszal meg is kezdődik: ámde a vezér ime már nem lázaskodik, nem tervel, nem gondol, nem vezet, hanem megcsöndesedve temetői álmot alszik lágyan, édesen, mert rászolgált a pihenésre.

Hogy Tóth Pál 1872 től tíz-tizenöt év alatt milyen sikerrel szolgálta a nőnevelés ügyét s magát a kerületet, annak soha el nem halványuló fényességű bizonyságát szolgáltatta maga a kerület, a midőn 1885-ben Tóth Pál a sárospataki bölcsészet-tanári állásra pályázik, visszavéteti vele a kerület a pályázatot, ezzel az indokolással: hogy elismeréssel látja őt továbbra is azon intézet élén, melynek ügyeit eddig oly hivatottsággal s odaadó buzgalommal vezette . . . Annak pedig, hogy 25 éves szolgálatát minőnek minősítette egyházkerületünk, az 1897-ik évi őszi gyűlés jegyzőkönyve a legékesebb bizonysága, a melynél szebben én sem tudom méltányolni működését.

1897-ben október 12-ikén volt miskolci működésének 25 éves fordúlója s az a jubileum volt a nagy közönség részéről is az elismerés és hódolat kifejezéseinek hálás alkalma, a melyet fel is használt, a mint erről az akkori tudósítások szólanak.

Nekem úgy tetszik, a mint így végig futok a Tóth P. működésén, hogy hivatását jobban értő, szolgálatban buz-

góbb, kötelesség teljesitésben példányszerűbb, a folytonos munkálkodás tüzében égőbb s mégis fáradhatatlan, mégis elpusztithatatlan erejű embert nem sokat tudunk magunk között felmutatni. Mert az ő hirtelen halála sem ereje elpusztult voltának bizonysága! Ellenkezőleg az erőnek nagyban való müködését bizonyitja, a mely a már orvosi műtét által megjavított testben is a régi volt.

Tizenegy esztendőn át voltam Tóth Pálnak ismerőse, két éven át kisegitő munkatársa. Ez alatt az idő alatt személyes tapasztalatokat lehetett szereznem az egyénről is, a közügy munkásáról is.

Szeretem is, amelyekről számot adtam ez emléksorokban. De egyről nem szóltam még. Sőt kettőről.

Az egyik az igazgató egyénisége, — kapcsolatban másnemű szereplésével úgy, amint előttem járt, — a másik az ő családi élete, összeköttetésben az abból fakadó más jelenségekkel.

Mint igazgató, a szigorú fegyelemnek volt a barátja, de lehetőleg mérsékelve a szelidség által, amelyet kartársaival s a növendékeivel szemben soha sem tévesztett szem előtt. Voltak nem egyszer az én jelenlétemben is erős, sőt viharos kitörései s tudom azt is, hogy a nevelőnőknek a vasárnapi ember mellett a hétköznapit is volt alkalmuk megismerni s a növendékek sem tagadhatták, hogy az édes, a kedves igazgató szigorú és hajthatatlan biró is: de hát ez hozzátartozik minden embernek a természetéhez. A férfiasságnak és a női szivek gyöngédség iránt való vonzalma megnyerésének a feltételeivel rendelkezett s a társadalmi életben ezzel hatott mindenek fölött. Volt véleménye, volt álláspontja, ha kellett, de szívesen hallgatott is s engedett másokat szerepelni, miután az első tájékoztatót már megadta. Férfias buzgólkodása egyesületeket teremtett Miskolcon s képességei által azokban első rendű szerepet játszott, de sohasem élve vissza a neki adott állásokkal, hanem mindig hűséggel szolgálva minden megbizatásban.

A családi életről mit szóljak, hogy útját álljam az emberi lélek érzékeny hurjai megszólalásának, amely a zokogást tenné hallhatóvá a legmélyebb gyászban ülők ajkairól! Csak annyit irok, hogy mélységes szeretet a házastársak között, rajongó odaadás a szülék részéről a gyermekek iránt, mindenről való gondoskodás a munkás férj részéről s igazán a derűs égről mosolygó sugarakat lövellő napnak ebben a családban való lakozása volt az élet-jel, amely a Tóth Pál otthonáról tudomást adott. Az intézet és családja összeforrt kedvesei valának s ő egyenlően szerette őket, egyformán rajongott érettök s a szeretetnek, a melyet családjában érzett, egy-egy meleg sugarát kiterjesztette azokra az ifjakra, akikkel, mint tanárnak, mint református embernek érülközníe kellett s bizony mondom: az ifjú lelkek vezérének is bevált, mert munkára sarkalta s müködésre biztatta, ha volt az illetőnek forrása, amelyből merithetett. És ennek a családi életnek boldogságát megaranyozta Tóth Pál a vallásosság érzésével, amelyet beleoltott övéi lelkébe, az intézet egész szellemébe! Figyelmesebb, odaadóbb prédikáció hallgatót nem sokat tudunk felmutatni, mint ő volt, aki a leány-sereggel mindig ott volt a Kossuth-utcai templomunkban, a téli időszakban pedig a Koroc József által elkezdett iskolai istentiszteleteken adott kifejezést vallásos érzéseinek.

* * *

Sokat munkálkodott, sikerekben gazdagon, eredményekkel dúsan megáldottan. Hű volt mindenütt, buzgó mindenben. Vallásunknak igaz vallója, akit példának is nevezhetnénk, mert nem szégyelte állásában vallását, holott verseny-intézmény vezetője levén, alkalmazkodó is lehetett volna. Szerette a szépet, a felemelőt, — eszményei voltak; eszményekért küzdött. És ha olykor-olykor akár a hiúság, akár a dicsőség, akár mi más emberi gyöngeség elkapta, vagy pillanatokra megmámoritá: a megrovást nem irjuk emlékére, mert nagy dolgokban szükségképen kell történni megesésnek.

Légy nyugodt csöndesen alvó, édesen álmodozó Póth Pál, nemes ügynek nemes bajnoka s harc-edzett vezére: emlékedet áldva emlegetjük s ha eszményeid valóra válnak, ha sikerekkel lesz intézeted jövőjének történetkönyve tele irva: a te neved ott is dicsőséggel lesz körülsugározva, mert szeretted, a rajongásig szeretted a nőnevelést, amelynek kálvinista területen bekövetkezendő teljes sikere legyen majdan emlékezeted legigazibb fentartója!

Úgy legyen!

Dr. Tüdős István.

A parokhiális könyvtárak

Az a fontosság, melyet a parokhiális könyvtárak kérdésének szerencsés megoldása reformált egyházunk egyetemére nézve jelent, s az a meleg érdeklődés, melylyel az e tárgyban megjelent cikkeket egyházi lapjaink olvasóközönsége fogadta, szolgáljanak mentségemül, hogy igénybe veszem én is e lap olvasóinak szives türelmét, s röviden, a polemiának minden célzata nélkül, reflektalok azokra az aggodalmakra, melyeket Zoványi Jenő t. baratom a Sárospataki lapok 41. számában bizonyos részletkérdésekre nézve nyilvánított.

Részletkérdések — mondom, mert bármily fontosnak tartsam is a vállalat szerencsés kivitele szempontjából azt, hogy ki és mi módon indítsa meg a vállalatot: mégis a mint ezt e tárgyban irt cikkeimben kezdettől fogva hangoztattam, reám nézve nem ez a fő, hanem — s igen örülök, hogy Péter Mihály szavait idézhetem — »az a legfőbb az én lelkem előtt és azt hiszem sokak előtt, hogy ezzel is előbb megyünk egy lépéssel.« Ha a kiadást a kerületek egyértelműleg magánvállalkozóra biznák is, rám nézve akkor is nem az lenne a kérdés, hogy a magánvallalkozót X-nek vagy Y-nak hivják-e, hanem az, hogy elvállalt kötelességének teljes mértékben feleljen meg, s hogy erre kellő garanciát nyújtson. Épen azért hagyjuk figyelmen kivül az ajánlkozó cég nevét s tárgyaljuk tisztán elvi alapon a kérdést, igy könnyebb lesz nyugodtan megfontolni a kiadás egyik vagy másik módjának előnyeit és hátrányait.

A Magyar Prot. Irodalmi Társaság, mint a tervezett »Egyházi Könyvtár« kiadója, két alakban jöhet tekintetbe. Vagy úgy, hogy köteleztessenek az összes magyarhoni református és evangelikus gyülekezetek arra, hogy a társaság tagjaivá legyenek s a másik egyház szellemét lehelő kiadványokat kölcsönösen megvévén, egyházaik könyvtárába helyezzék el, vagy pedig ugy, mint azt Zoványi Jenő javasolja, hogy t. i. ez az »Egyházi Könyvtár« legyen a Magyar Prot. Irodalmi Társaságnak külön vállalata, melyet nem tagdij fejében, hanem az egyházkerület által egy összegben átvehető vállalati dij fejében adna ki és pedig kizárólag a ref. egyházak s az esetleg önként előfizetők vagy vevők számára. Az első alakban a terv szerintem, — miként már részletesebben kifejtettem — kivihetetlen; mert nem tartom az egyházakat kötelezhetőknek arra, hogy más egyház érdekeit szolgáló munkákat szerezzenek meg, különösebben pedig nem tartom a nagyszámú tót és németajku evangelikus gyülekezeteknél kivihetőnek azt, hogy magyar református munkákat állítsanak be parokhiális könyvtáraikba. Örüljünk, ha a Luther-társaság magyar

kiadványait bevétetheti velük az ág. ev. egyház. A másik mód, melynél a M. Prot. Irodalmi Társaságra mint kiadóra gondolhatunk, a Zoványi Jenő ajánlotta mód, de ennél az Irod. Társaság úgy szerepel, mint magánvállalkozó s igy ezt a módot célszerübb lesz megvilágítani akkor, ha az »Egyházi Könyvtár«-nak magánvállalat útján leendő megvalósításáról szólunk.

Előbb azonban még két más lehetséges módról szóljunk: egyik a Kálvin társaság, másik az egyetemes református egyház. Mindkettő hivatott is, képes is az ily vállalat kiadására, mert hogy a Kálvin-társaságot megalakítani könnyű volna, s hogy ez a maga működését azonnal egy oly irányú munka kiadásával kezdhetné meg, mint a milyen a tervbe vett »Egyházi Könyvtár«, az nem szenved kétséget. A Kálvin társaság ellen nem is lehet súlyosabb kifogást emelni, csak azt, hogy megalakulása gyengítené a Magyar Prot. Irod. Társaságot, melynek gyöngítése pedig nem kivánatos; továbbá, hogy tisztviselőinek fizetése majdnem háromszor annyiba kerülne, mint a mennyit tiszteletdijként kapnának az »Egyházi Könyvtár« szerkesztői.

Az egyetemes egyház, mint kiadó, szintén figyelembe jöhet. Eltekintve azonban attól a nehézkességtől, mely mindenféle testületi vállalkozással elválhatlanul vele jár, és az egyház egyetemének, mint kiadónak szereplése költséges is: az esetleg évenként szükségesnek bizonyuló bizottsági ülésezések, a nyomdászszal, papirgyárral, könyvkötővel megismétlődő egyezkedések, a bizományosnak megszámoltatása és ellenőrzése stb. igen könnyen nagyobb összeget emészthetnek föl, mint a mennyit egy magánvállalkozó üzleti nyereség-fejében méltányosan számításba vehet.

Legcélirányosabbnak látszik ezért a vállalatnak magánvállalkozó utján kiadása. Ilyen vállalkozó lehet úgy egyes ember, vagy cég, mint valamely egyházi, közelebbről református társaság. Hogy elsőben is az utóbbiakról szóljak, itt szivesebben látnám és pedig épen a Prot. Irodalmi Társaság érdekében, ha a vállalat kiadása nem erre, hanem valamely tisztán református társaságra, pl. a Sárospataki Irodalmi Körre, esetleg az Országos Református Tanár-egyesületre bizatnék. Nem szeretném, ha az Irodalmi Társaság akár most, akár a jövőben egy ily vállalkozás miatt, mely amennyiben az egyházak számára szükségelt példányokon felüli példányokat saját költségén állítana elő, mégis némi kockázattal jár, támadásoknak lenne kitéve s nem szeretném, ha a paritás megsértését látnák egyesek abban, hogy a Prot. Irodalmi Társaság a tisztán református egyházi irányú munkák kiadását magára vállalja. Közös-ügyes dologban sokkal óvatosabbnak kell lenni, mintha szabadon intézkedhetünk, tekintet nélkül a kapcsolat viszonyára, melyben másokkal állunk.

Igy tehát a kiadás leghelyesebben vagy egy tisztán református társaság, vagy egy magán cég kezébe tehető le. De ha végig tekintek a társaságok irodalmi működésén s elgondolom, hogy pl. a roppant anyagi erővel rendelkező Magyar Tudományos Akadémia a maga mozgásában mily nehézkes és hogy magánvállalatok létesítették jó részét azoknak a kiadványoknak, melyeknek kiadására ez a tudományos társaság lett volna hivatva; ha elgondolom, hogy magán cég már csak saját anyagi érdekéből is teljes erővel törekszik elvállalt kötelezettségének eleget tenni s ezért az esetleg indolens szerzőkkel szemben a sürgetés minden eszközét alkalmazásba veszi, mig társaságok ilyen esetben úgyszólván tehetetlenül állanak a késedelmeskedőkkel szemben: kénytelen vagyok arra a végeredményre jutni, hogy leginkább célravezető a magánvállalkozás, amely hogy ne legyen egyházunk anyagi érdekei szempontjából hátrányos, azt megakadályozni a bizottságnak számos eszköz áll rendelkezésére. Arra, hogy meglegyen, legjobb a magán vállalat; arról, hogy lehetőleg jutányosan legyen meg, gondoskodjék a bizottság, s gondoskodjanak az egyes kerületek.

* * *

A magánvállalkozás ellen, mint legsúlyosabb okot hozza fel Zoványi, hogy ez monopóliumot teremt, pedig a monopólium ellentétben áll a prot. szabadsággal. Hát hiszen a monopólium csunya — szó, az igaz; de hogy egy ilyen vállalat monopólizálná az egyházi irodalmat s hogy ez a monopólizálás csak az esetben nem állana fenn, ha a vállalatot társaság adná ki: ezt — megvallom — nem vagyok képes belátni.

A monopólium csunya szó, de épen azért, mert csak szó, nem kell tőle megijednünk. Hiszen, ha valóság volna is, százszor szivesebben látok egy oly monopóliumot, mely a Kovács Alberteket, Radácsi Györgyöket, Kenessey Bélákat, Erdős Józsefeket képesekké teszi arra, hogy élettanulmányaikat az egész magyar református egyház elé vigyék, mint a mily szivesen látom azt a monopóliumnélküli sivárságot, mely theologiai irodalmunk mezejét, több mint száz év óta jellemzi. inkább legyen monopólium 10—12 évig, ha a maguk szakjának irodalmi művelődésére csak ez uton indíthatók azok, kik az »Egyházi Könyvtár« egyes köteteit legjobb tudásuk és törekvésük szerint kidolgozni készek, mint hogy tovább is a közöny s anyagi okok miatt tétlenségre legyen kárhoztatva az a szellemi erő, melyet e vállalat munkatársainak díszes sorozata képvisel.

De hát monopoliumról szó sincs; csak annyi igaz hogy *azon az úton*, melyen az »Egyházi Könyvtár« tervezett 24 kötete előáll, egy bizonyos időn belül hasonló tárgyú munkák nem állhatnak elő. Azonban az írónak teljes jogában áll porondra szállni a maga munkájával akkor is, épúgy mint most és én meg vagyok győződve, hogy ha a theologiai tudományosság iránt az érdeklődés ily alapvető munkákkal fölébresztetik, a jelenleginél sokkal kedvezőbb anyagi kilátások között. Talán épen Zoványi Jenő előtt kell ezt legkevésbé hangoztatnom, a ki — én igen jól tudom, többet áldozott szellemileg és anyagilag a Theologiai Ismeretek Tárának kiadásával, mint bárki közülünk.

Az sem töltene el, megvallom, aggodalommal, hogy meg nem birált munkák képeznék az »Egyházi Könyvtár« egyes köteteit; sőt ellenkezőleg, részemről óhajtom is, hogy birálók — revizorok — csak annyiban kéressenek föl, a mennyiben a szerzők azt maguk óhajtják. Hisz ha egyházunk az »Egyházi Könyvtár« munkatársaira, mint tanárokra, rá merte bizni a jövendő lelkészi kar nevelését: csak nem viseltetik bizalmatlansággal a kezök alól kikerülő munkák iránt akár azok egyházias szellemét, akár tudományos értékét tekintsük. Eszembe jut a Gifford-felolvasások alapítójának végrendelete, ki semmi mást nem kötött ki, minthogy az egyes felolvasások »tehetséges és tiszteletreméltó férfiak s valódi gondolkodók legyenek, kik a tiszta igazságot szeretik s annak kikutatására teljes komolysággal törekszenek«. A birálói intézményt ily munkákkal szemben kötelezőleg behozni, ez ellenkeznék szerintem a valódi protestáns szabad felfogással.

* * *

A munka beosztására Zoványi csak annyi megjegyzést tesz, hogy óhajtaná az egyházi statisztikát és az encyklopédiát a kiadandó művek közé fölvétetni. Én is óhajtanám mindakettőt s talán föl is lesz vehető

mindakettő. De épen abból az okból maradtak ki, hogy az egyes munkák ne legyenek nagyon a zsinór szerint kimérve. Íróknak és szerkesztőnek kell bizonyos szabadságot engedni, a melynek keretében feszélyezés nélkül mozoghassanak. A tervezetben ily célra 100 ív lett fölvéve s ennél számításba véve, hogy a magyar prot. egyháztörténet, az egyetemes egyháztörténet, a dogmatörténet, a hittan s a gyakorlati theologia a kötetek átlagos ívszámát jelentékenyen felülhaladjak. Épen azért nem is 50 ívről, hanem 2 kötetről van szó, melyek ívszáma ép úgy lehet egyik évben 45, mint a másikban esetleg 70. Ha a tervezetet úgy módosítanók is, hogy a maximálisnak jelzett ívszám legyen kötelező, több munkát, mint föltétlenül megjelenőt, akkor sem lehetne a prospektusba venni, hanem csak annyit lehetne kimondani, hogy a mennyiben a vállalat 10—15 kötete úgy mutatná, hogy az ívszámból kitelik, fölveendők utólag a kívánatosnak jelzett művek is. Ezzel meg lehetne szüntetni azt a panaszt is, hogy az írók és szerkesztők csak bizonyos ívszámig kapjanak tiszteletdijat, bár teljesen megszoritás nélkül az egyesek önkényére hagyni ezt a dolgot, mindenesetre kissé bajos.

* * *

Visszatérek még egyszer a monopóliumra. Ha társaság, tehát állandó szerv, állana a kiadás élére, Zoványi akkor nem látna a vállalatban monopóliumot, mert hisz ez a tervezet 12 esztendei cyklus után is folytathatná működését. Az »Egyházi Könyvtár« feladatát én sem tekintem befejezettnek a tervbe vett kötetek megjelenése után. De lényeges különbség van e kötetek s a később megjelenő kötetek között. Az »Egyházi Könyvtár« minden kötete a theologiai képzettségnek úgyszólva nélkülözhetetlen kelléke, amint egy tudós világi emberünk kifejezte, mindennapi kenyér a lelkészek számára, a későbbi kötetek, melyek megjelenését én is buzgón óhajtom, nem képeznek ily elsőrendű szükségletet. Ezeknél annak megállapítása, hogy mi jelenhetik meg és mi nem: okvetlenül más eljárást igényel, mint a tervezett vállalat köteteinek a kiadandók közé fölvétele s alig bízható egy szerkesztőre. Ezért ne aggaszszon a jövő gondja, hanem segítsünk a jelenben legégetőbb hiányon s majd idővel, ha a későbbi vállalat sorsára is kialakulnak a nézetek, meg lehet találni arra is a legcélszerűbb utat és módot.

Van azonban egy olyan eszméje Zoványinak, melyet én a legmelegebben üdvözlök s mely könnyen meg is valósítható, ha t. i. minden egyes kerület valamivel többet vesz, illetve vétet föl az egyházak költségvetésébe, mint amennyibe az »Egyházi Könyvtár« évi illetménye kerül. Ez esetben ugyanis meg van adva a mód, hogy addig is, míg az »Egyházi Könyvtár« megjelenik, mindenik kerület támogathasson más vállalkozást is; támogathassa az egyes egyházkerületek történetének megirását, mely ugyancsak elsőrangú egyházi érdek; támogathassa a Protestáns Irodalmi Társaságot is akár a népszerű, akár egyéb kiadványainak megszerzésével; támogathassa a saját egyházi iróit, — szóval a legjobban és legcélravezetőbben használhassa föl a számára megmaradt anyagi eszközt. Igy rövid 10—15 év alatt létrejöhetne egy elég tekintélyes református egyházi irodalom s ennek megkedveltetése a theol. akadémiákon nem útköznék a most sajnálattal érzett és tapasztalt nehézségekbe. Dr. Antal Géza.

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. jogakadémiák állapota az 1902/3 ik iskolai évben.

(Folytatás és vége)

A joghallgató ifjúság előmenetelével kapcsolatban emlékezem még meg a *pályázatok eredményéről* s a joghallgatóknak főleg a „Jogász-egyesületek"-ben kifejtett működéséről.

Ami már a pályázatok eredményét illeti: Debrecenben 2 jogi pályakérdés (szorosan véve ugyan csak az egyik jogi) tüzetett ki, s érkezett rá 3 pályamű, 3 joghallgató részéről. Mindhárom pályadijjal jutalmaztatott. Egy joghallgató reformáció-emlékünnepi énekkel, — egy pedig görög nyelvi pályázattal nyert pályadijat. Pályadijat nyert tehát összesen 7 joghallgató. Kecskeméten 2 jogi pályakérdésre 5 pályamű érkezett. (Szorosan véve itt is csak az egyik volt jogi kérdés.) Ezek közül 3 mű jutalmaztatott pályadijjal, melyek közül egynek egy VII. gimnazista volt a szerzője. A másik két pályaművet 2 joghallgató irta. Mármaros-Szigeten 2 jogi pályakérdésre 3 pályamű érkezett be, és kettőnek irója: két joghallgató ifjú pályadíjat nyert. Sárospatakon 3 jogi pályakérdésre 3 pályamű érkezett, mindhárom pályadijjal jutalmaztatott s mindháromnak joghallgató ifjak voltak a szerzői. Egy irodalomtörténeti pályamunkával is nyert 2 joghallgató ifjú, mint társszerző. Az akadémiai pályázatokon ennyiben s ily sikerrel vettek részt a négy akadémia joghallgatói.

Ezenkívül azonban különféle egyletekbe eloszolva Debrecen és főleg Sárospatak joghallgatói sokoldalú és igen szép tevékenységet fejtettek ki s többféle versenyeken, pályázatokon vettek részt. Ezek közül Debrecent, illetőleg megemlítem a Magyar Irodalmi Önképző-egyletet és a Gyorsiró-egyletet, melyek közül az első lapot is adott ki, azonkívül verseny-szavalatok, felolvasások stb. voltak benne napirenden, az utóbbi pedig szintén versenyeket rendezett. Sárospatakot illetőleg megemlítem a Magyar Irodalmi Önképző-kört, az Akad. Olvasó-egyletet, s az ifj. egyletet, mely szintén adott ki lapot és az Akadémiai Vívó-Torna-egyletet, melyek közül az elsőben rendesen különféle pályázatokon, a másodikban rendesen teke- és sakjátékversenyeken, úgyszintén a torna-egylet versenyein a joghallgatók igen szép sikerrel vettek részt. Pontos kimutatást azonban e részben nem lehet készíteni, mivel az Értesítők nem minden esetben közlik, hogy az illető jogász volt-e vagy theológus. Kecskeméten és Mármaros-Szigeten efajta egyletekben nem tömörült a joghallgató ifjúság. A szakegyleten kívül ugyanis Kecskeméten csak zene-egyletük volt, úgyszintén Mármaros-Szigeten is. Legtöbb egyletben oszlottak meg a joghallgatók Sárospatakon, hol, valamint Debrecenben is az említetteken kívül több egyletben is vettek részt, de mivel ezekben pályázatok, versenyek nem voltak, igy azokat mellőzöm.

„Jogász-egylet" ezen vagy más megfelelő címen volt mindenütt. Ennek kebelében Debrecenben 1 szónoklati verseny, két felolvasó ülés tartatott 7 ifjú közreműködésével, kik közül az arra érdemesek jutalomban részesültek. Egy pályakérdés is tűzetett ki, s a beérkezett egy pályázat megjutalmaztatott. Kecskeméten 2 vitaeste volt, Mármaros-Szigeten 3 irodalmi-este havonként. Bővebb felvilágosítással e részben sem egyik sem másik Értesítő nem szolgál. Sárospatakon a Jogász-egylet"-ben 5 felolvasó gyűlés tartott 4 felolvasással, egy vitatkozással. Mindenik szereplő megjutalmaztatott. 3 pályakérdést

tűzött ki az egylet; mindenikre érkezett 1—1 pályamű, melyek közül 2 pályamű 3 szerzővel megjutalmaztatott. Emellett az egylet mindenik helyen különféle ünnepségeket rendezett. Sárospatakon e „Jogász-egylet“ az ifjaknak kölcsönöket adott, míg Debrecenben és Kecskeméten egyenes segélyeket nyújtott a „Segítő-egyesület“. Mármaros-Sziget Jogász-egylete azonban sem egyiket, sem másikat nem tehette. Ösztöndíjakban s különféle kedvezményekben a szegénysorsú joghallgatók mindenik jogakadémián bő mértékben részesültek.

Ami a joghallgatók megyei illetőségét illeti: Debrecenben 44, Mármaros-Szigeten 8, Sárospatakon 20 vármegyéből valók voltak a joghallgatók. A sárospataki Értesítő a 60. lapon ugyancsak 18 vármegyét sorol fel, azonban tévesen, mivel a sorozatból Bihar és Békés kimaradt. A kecskeméti Értesítőben e tekintetben nem találunk kimutatást. Debrecenben Hajdú, Sárospatakon Zemplénvármegye adta aránylag a legtöbb joghallgatót, míg Mármaros-Szigeten Máramarosvármegye a joghallgatók abszolut többségét: 66·66%-át szolgáltatta, mely számból közel $^2/_3$-ad rész mármaros-szigeti volt. Megjegyzem, hogy az értesítő Máramarosmegyére 70%-ot jegyez fel. de tévesen.

A szülék polgári állására nézve a debreceni értesitőn kivül mindenik szolgáltat kimutatást. Ezekből általánosságban azt lehet megállapitani, hogy a jogi pályát legnagyobb előszeretettel keresik fel a földbirtokosok, az iparosok, a különféle tisztviselők, és 4-ed sorban a tanárok, tanítók, lelkészek fiai. Mely utóbbiak közül hogy mennyi lehet a lelkész szüle, azt hozzávetőleg sem lehet megállapítani, mivel e részben külön kimutatást csak a pataki értesítő közöl, a másik kettő ellenben „pap, tanár, tanító“ rovat alatt e hármat együvé foglalja. Pedig nem lett volna érdektelen a számok bizonyságával is kimutatni ama mindinkább tapasztalható igazságot: mint válik Lévi házanépe mindinkább hűtlenné hagyományaihoz a „szent hivatal“ nyujtotta kenyér és e világ szerint való megtiszteltetés elégtelensége miatt.

* * *

Ime, ezekben igyekeztem lehetőleg hű képét adni ev. ref. jogakadémiáink mult évi állapotának. Ugy vélem, hogy e kép nagyban és egészben megnyugtató. A tanárok hivatásuk magaslatára emelkedve, az ifjak is jórészt hűséggel igyekeztek megfelelni a rájok várakozó nemes kötelességeknek. A szorosan vett kötelességeken kivül a tanárok legnagyobb része irodalmilag is elismerésre méltó munkásságot fejtett ki s az ifjak között is akadtak szép számmal, akik megragadták az önképzés eszközeit, pályázataikkal jutalmat és elismerést nyertek. A tudományos célnak ápolása, előmozdítása szempontjából tehát jogakadémiáinkat nem érheti vád. Hát vajjon a hithűségre és egyháziasságra nevelés szempontjából?! Erre már az értesítők alapján nem adhatunk feleletet. Vajha maga az élet tenne arról tanubizonyságot, hogy igenis a mi ev. ref. jogakadémiáink e tekintetben is hiven teljesitik s teljesíték a mult évben is református anyaszentegyházunk iránt való tartozásaikat?!! A mi pedig azt a kérdést illeti, a mit az Egyetértés vetett fel, t. i. hogy mennyibe kerűlt jogakadémiánkon egy-egy ifjúnak a tanittatása, arra választ nem akarok adni, mert ha belemennék, talán a nyerészkedési törekvést kellene hangoztatnom épen az Egyetértés szája íze szerint, holott pedig a protestáns egyház mindig csak az erkölcsi hasznot nézte és sohasem az anyagit! Egyébiránt elismerem, hogy az Egyetértés kérdése elég érdekes és jellemző!

Sütő Kálmán.

TÁRCA.

Ima.

(Deák Ferenc születésének századik évfordulója alkalmával 1903. október 17-én tartott isteni tiszteleten mondotta Komjáthy Gábor ungvári ev. ref. lelkész.)

Minden tökéletességnek egyedüli forrása, bölcs és hatalmas Felség! nagy Isten, mi Atyánk! Lelkünk álmélkodással telik el csodás dolgaidnak szemléletén; isteni lényednek mélységeit és magasságát szédűlve vizsgálja.

Vajjon hatalmad nagyobb-e, melylyel a roppant világok mérhetetlenségét megalkottad, vagy bölcseséged dicsőitette-é meg magát inkább, midőn örök és változhatlan törvényekkel természeti és erkölcsi világodnak szép rendjét megszabtad?!

Nemcsak az égi testek forgásának útját, de a népek és nemzetek anyagi és szellemi életének, haladásának, vagy hanyatlásának pályáját is bölcseséged jelölte meg s attól egyik sem térhet el; az általad kitűzött célt valamennyinek el kell érnie.

Nagy és fenséges célod volt Atyánk, Istenünk! Árpád népével is, azért hoztad ki szülőföldjének ködboritott, ismeretlen helyéről s adtál neki szebb hazát a hármas bérc ölén s négy folyamunk délibábos rónaságain. Őrfalául, védőbástyájául rendelted őt a keresztyénségnek s a nyugati világműveltségnek török-tatár dúlásával szemben. És mig a harcok zivatara népeket sodort el, nemzetek hirét, dicsőségét temette a feledés bús hantjai alá: Árpád dicső népe gondviselésed oltalmában egyre nőtt, mint pálma a teher alatt, felvirágzott, mint Libánon cédrusa; messze kiterjeszté hatalmas ágait, mint a századok viharával dacoló óriási tölgy! A világot betöltötte hire, dicsősége; hatalmától ellenség reszketett, mert „zászlónk gyakran plántálád vad török sáncára s nyögte Mátyás búshadát Bécsnek büszke vára“!

„Hajh! de bűneink miatt gyúlt harag kebledben
S elsújtád villámidat dörgő fellegedben“!

Árulója, Judása lett önmagának, saját vérének Árpád ivadéka! Nagyobb az elkövetett bűne, semhogy miatta gyúlt haragodat századok óta tartó bünhödésével megengesztelhetné!

Nem kellett a nagy király magzatja, igazságos Mátyás vére-sarjadéka! A nemzet reménységének egyetlen olaj-vesszejét: Corvin Jánost, hollós címerével, hazátlanná tette s atyjának dicsőségtől sugárzó trónjára idegent ültetett, fényes koronáját reá tette egy tehetetlen, báb király fejére.

Ezért nem hoztál föl egünkre több napot Mátyás letűntével, ezért boritottál immár négy századon át tartó bánat-éjszakát nyomorúlt hazánkra; ezt siratja a „Buda, Mohács, Nándornál elfutó“ s magyar könnyekkel táplált nagy folyó!

De hála Néked, gondviselő Atyánk! hogy a ránk borúlt rémes éjszakában nem hagytál magunkra, nem engedtél végkép elcsüggednünk, a halál félelmétől megemésztetnünk! Küldöttél prófétákat, kik szövétnekeket gyújtva hirdették, hogy „megvirrad még valaha“, hogy „jönni fog egy jobb kor, mely után buzgó imádság epedez százezrek ajakán“! Küldöttél hősöket, kik zászlót lobogtatva, kardot villogtatva ébresztették öntudatra az alélt nemzetet, hogy szent csatára kelve küzdjön a zsarnokság ellen s rabláncát letépve, fegyverével tűzze fel hazánk egére a szabadság napját. Majd jött a bölcs és a feledés fátyolát boritván a nemzetnek ezer meg ezer vérző sebére, a béke és kiengesztelődés lelkével igyekezett áthidalni a nemzet és a fejedelem közt tátongó nagy űrt s a törvény erejében, király esküjében rakta le szabadságunknak, nemzeti létünknek ujabb alapjait.

Ah! de a próféták megtértek pihenni őseik porához, mielőtt jóslataik valósulását megérhették, az igéretföldjét megláthatták volna. A hősök kezéből kivette a fegyvert, szabadság zászlóját jogtipró erőszak, számkivetés, honárulás undok cime

lett a honszerelmük dija. A bölcset is elszólítád tőlünk, mielőtt a letett alap ingathatlan voltáról meggyőződést szerezhetett volna. De az elköltözöttek szelleme itt maradt közöttünk; lelkük egy-egy fényes üstökös képében fölszállott az égre; nagy idők múltával újra megjelennek, százados útjokon visszavisszatérnek hirdetni, hogy nem aludt ki a szabadság napja; hajnal derül, virradat jön a hosszú éj után!

Hazánk egén ez évben is két üstökös ragyog. Az egyiknek lángbetűi hirdetik a nagy Rákóci dicsőséges harcát, mit ezelőtt két századdal a honért és szabadságért vívott; hirdetik, hogy nem áruló, de a nemzet eszményképe, hősök hőse, édes hazánk megváltója volt Ő! E csillagnak sugáritól, — mint a nap hevétől, — bimbó fakad: honszerelem virága nő minden magyar szívből.

Nagy Isten, jó Atyánk! Óvjad, ápold keblünkben e drága virágot: szabadságszerelmét, Rákóci szellemét, hervadása ne jelezze nemzetünk halálát!

Ma száz éve, hogy Dunántúl, kicsiny Söjtör felett, kigyúlt az a másik: a bölcsnek csillaga.

E csillagnak fénye vonz ma millió lelkeket tiszteletet tenni s a kegyelet tömjénével áldozni a szent helyen, mely bölcsőjét ringatta a haza bölcsének.

Áldunk Atyánk Téged kegyelmességedért, hogy idők teljességében hozzánk küldötted őt résztvenni a nagy munkában, mely ezt a születési előjogok s társadalmi kiváltságok, mint megannyi válaszfalak által szétbontott nemzetet az egyenlőség, testvériség, szabadság szent eszméjében egygyé forrasztotta. Majd mikor észak és nyugot egyesült hatalma szabadságharcunkat vértengerbe fojtá, hős honvédőinket halomra lövette, bitóra köttette, honukból kiűzte s nemzeti létünk ravatalánál már halotti tort készített az önkény: hozzá fogott nagy művéhez a haza bölcse és alkotmányunk bástyáinak széjjelszórt köveit összeszedegette, egybeillesztgette; törvényeink széttépett szálait összekötözgette; tudásának köd-oszlató fáklyájával megvilágította nemzetünknek ezredéves alkotmányát, Istentől nyert jogát; jogaink csorbitásait, alkotmányunk sérelmeit rendre kimutatta.

De mondotta: „adjátok meg a királynak, a mi a királyé"! karotok erejét, szivetek hűségét, híres magyar vitézségtek fennlobogó tűzét: trónja, hogy szilárdon álljon, neve, mint a nap ragyogjon a magyar királynak!

Majd bölcs mérséklettel intett: feledjük a múltat: századoknak sérelmeit, kölcsönös vérző sebeit borítsuk fátyollal; király s nemzet szent békéje, hogy legyen majd szebb jövője szilárd alapjává!

E békénél közbenjárónk, égből küldött angyal is vala: Erzsébet királynénk.

Nincs már angyal, sem bölcs köztünk, elhagyott árvákká lettünk! Látod mindezt Uram! Látod, hogy ellenségeink, régi gonosz gyűlölőink, hogy törnek ellenünk! Hogy ássák a nemzet sirját, döntik a királynak trónját gonosz tanácsadók!

Te fogd fel hát igaz ügyünk, mi paizsunk, nagy Istenünk! Te védd meg a magyart, kit karod vég pusztulástól, ellenségink boszújától ezreden át óv, tart!

Te légy közbenjárónk Uram! a nemzet és király között, kinek szivén sebet ütött annyi sors-csapása. Álnok tanácsosit, — kik gonosz terveket szőnek s egyaránt vesztére törnek nemzetnek s királynak, — űzd tova trónjától!

Sugald királyunknak, — hisz jóságos az ő szive, — hogy nemzetünk igaz híve marad mind halálig! Életét áldozza érte, hogy a hazát s a trónt védje minden hatalmával szemben földnek és pokolnak!

De alkotmányát, a melyet egy ezredéven át szerzett s Istentől nyert jogát soha föl nem adja! Akarja, hogy szabad legyen s édes magyar nyelve zengjen imában, énekben, harcra hívó szóban: a merre habjai zúgnak négy magyar folyónknak s amennyi tért Kárpátoknak szent bércei karjaikba zárnak!

Ezt a jogát fel nem adja; inkább egy szálig elveszünk, de rabszolgák soh'se leszünk! Isten úgy segéljen! Amen! *)

Augusztinus az eretnekségekről.

(Folytatás.)

46. *Manicheisták* a persa Manes-től eredve, de nem Manes követőknek, hanem a mint látszik, manicheistáknak neveztetve, ezzel akarván a rosz hirűséget elkerűlni, sőt manicheusoknak is neveztettek, mintha a mannát találták volna meg. Manes két egymással ellentétes s egymástól különböző elvet állít fel, két természetet és állagot, t. i. jót és roszat vesz fel. Sok legendás dolgot tanítottak, a melyek közűl ezek említhetők fel: (miután, úgymond, az egészet nem lehet előadni, mert sok volna!) a jó lelkek a rosz lelkek természetében jelentkező vegyüléktől megszabadítandók; a világot a jónak, tehát Istennek a természete teremtette ugyan, de a jónak és rosznak vegyülékével, a mely létrejön mindannyiszor, valahányszor a két természet egymással harcol. A jónak a rosztól való megtisztúlását s megszabadúlását szerinte nem csupán az Isten erői végzik, hanem más e célra választott s elhivott lények, a kik különbek s szentebbek a hallgatóknál. Mert gyülekezetöket ebből a kettőből, t. i. a választottak és hallgatók seregéből akarják előállítani. A jó és isteni állagot főleg azoknál veszik fel kisebb mérvűnek, a kik nem választottak. De az Isten sem egyéb aztán, mint természet, a minek bizonysága, hogy öt elemet vesznek fel, mint saját elveiket létrehozókat, t. i. a gőzt, a sötétseget, a tüzet, vizet és szelet, — a gőzben a két lábúaknak, tehát az embernek, — a sötétségben a csúszó-mászó lényeknek, a tűzben a négylábúaknak, a vizben az úszóknak és a szélben a repülőknek a származását véve fel és mindenik elemmel szemben más megfelelő elemet vesznek fel, mint a melyben maga az isten jelentkezik, t. i. a gőzzel szemben a levegőt, a sötétség ellentétéül a világosságot, a rosz tűzzel szemben a jó tűzet, a rosz vizzel s rosz széllel szemben a jó vizet, illetőleg a jó szelet. (Röviden ismerteti Augustinus életmódjukat is, a melyben a húsételtől való tartózkodás a jellemző, mivel azt tartották, hogy a meghaltak vagy megöltek nem tartalmazzák az isteni állagot, a mely tisztitólag hatna. Aztán bort sem ittak, mert a sötétség forrásául tartották az epét; ha szőllőt ettek, akkor sem élveztek még mustot sem. Megemlékezik Augusztinus a lélek-vándorlásáról, a mely ebben az eretnekségben jelentkezik, — ezzel kapcsolatban a választottaknak a fákkal s azok gyümölcsével szemben tanúsítandó magaviseletéről, a földmüvelésről, mint a melyben a lelkek leginkább szoktak megjelenni megfelelő érzésekkel. Szól Krisztusnak ebben az eretnekségben vallott küldetéséről, a mely a lelkek szabadítása volt s nem is valódi testben jelen meg, hanem csak látszólagos emberi testben, s ennek következtében azt tanítják, hogy Krisztusnak halála is és feltámadása is csak képzelt dolog. Megemlíti azt, hogy ez az eretnekség az ó-szöv. istenét nem tartja igaz istennek, hanem egynek a sötétség elvei közűl, hogy az ó-szövetséget kényre-kedvre magyarázzák, hogy Jézusnak a

* Legyen ennek az imádságnak közlése által a Sárospataki Lapok részéről is kifejezve a Deák Ferenc emléke iránt érzet kegyelet a melynek más alakban való megnyilatkozásától az tartott vissza hogy olyan ünneplésben, a melynek *megrendelési* és *meghagyási* jellege van, nem tudunk lélekkel résztvenni Szerk.

vigasztaló Sz.-lélek elküldésére vonatkozó igéretet Manesban látják beteljesedettnek s ezért Manest Jézus apostola gyanant tekintik, a kiben a Sz.-lélek jelent meg. Manes (a kit Manicheusnak nevez Augusztinusz) 12 apostollal rendelkezett, az apostolok számának megfelelőleg s ezt a számot Augusztinus szerint meg is őrzik, mert választottaik közül 12 van, a ki tanító nevet visel s a 13-ik a többiek feje, — aztán van 72 püspök, a kiket a tanítók igazgatnak, — a püspökök pedig fölöttök állanak a presbitereknek, — vannak diakonusok is. Emliti Augusztinus, hogy ez az eretnekség a keresztséget nem tartja üdvös dolognak, — hogy nappal a a nap felé fordúlva imádkoznak a manicheisták, estve pedig a hold felé fordúlva, ha fénylik, ha pedig nem, akkor a felé az irány felé, a hol a nap leszállott; hogy a bűn oka nem a szabad akarat, hanem az ellentétes dolgok természetének a folyománya a vétek, hogy az érzéki vágy az emberi természet függeléke, a melyből mindig megszabadúl az ember, mikor tisztúl s menekűl stb. stb.)

48. *Hierácziták.* a kiknek Hieraca volt az alapítójuk s a kik tagadták a test feltámadását, — csak a szerzeteseket, szerzetes-nőket s házasságban nem élőket fogadták maguk közé s a gyermekeknek a mennyeknek országába való jutását tagadták, mert úgy tartották, hogy azok nem fejtettek ki erőt a bűnök legyőzésére.

48. *Meletiánusok* Meletiusról neveztetve, a kik nem akartak azokkal imádkozni, a kik az üldözések alatt elbukván: eretnekek lettek. Most (az Augusztinus idejében) az ariánusokkal tartóknak mondatnak.

49. *Ariánusok* Áriusról neveztetve, a kik arról a tévedésről igen nevezetesek, a mely szerint az Atyát, Fiút és Szent Lelket nem fogadják el egyugyanazon természet, állgg vagy lényeg személyének, hanem azt tanítják, hogy a fiú teremtmény, a Sz. lélek a teremtmény teremtménye, azaz, hogy a fiú teremtette. Augusztinus szerint az ariánusok abban, hogy Krisztus lélek nélkűl vette-e fel a testet, kevésbbé mutatták ki felfogásukat. Megvallja Augusztinusz, hogy azt nem tudja, hogy az ariánusok az újra való keresztelés által katholikusoknak ismertessenek-e el, vagy sem.

50. *Vadiánusok* azok, a kiket Epiphanius csak szakadároknak nevez s nem eretnekeknek; mások szerint anthropomorfisták, a kik Istenről az emberi fogalomnak megfelelőleg gondolkoztak, egyébiránt Epiphanius szerint is a közösségből kiváltak, a kik hibáztatták a gazdag püspököket s a húsvétot a zsidókkal ünnepelték. Vannak azonban, a kik ezeket az eretnekeket az egyiptomi kath. egyhazzal közösségben élőknek állítják.

51. *Szemiariánusok*-nak nevezi Augusztinus szerint Epiphanius azokat, a kik a Fiút hasonló lényegűnek tartják, mig az ariánusok a hasonlóságot sem fogadják el.

52. *Macedoniánusok* Macedoniusról neveztetve, a kik egyúttal Szent-lélek ellen harcolóknak is hivatnak, (πνευματομαχος) mert a Sz.-lélek ellen nyilatkoznak oly módon, hogy a Sz.-lelket nem fogadják el az Atyával és Fiúval egy lényegűnek, hanem teremtettnek tartják. Némelyek inkább szemiáriánusoknak nevezik őket, de az is bizonyos, hogy a Szent-lelket nem tartják saját állagúnak.

53. *Aëtiánusok.* Aiëtusról neveztettek így, a ki igen zokon vette azt, hogy mint presbitert a püspök nem ordinálhatta s ennek következtében az ariánismus bűnébe esett, több saját elvet is hirdetett, t. i. hogy a holtakért nem kell imádkozni, a böjtöt nem kell szertartásosan megtartani, hanem ha valaki böjtölni akar, böjtöljön, de ne láttassék törvény alatt állónak. Tanította azt is, hogy a presbiter semmiben sem különbözhetik a püspöktől. Némelyek a hús-ételtől tartózkodóknak is emlitik őket, mások ezt nem hirdetik róluk.

54. *Aëtiánusok.* Aetiusról neveztettek igy, a kinek Eunomius tanítványa volt, a kiről az eunomiánusok is, meg az aetiánusok is szoktak neveztetni, mert Eunomius a dialektikában erős volt s az eretnekséget, t. i. hogy a Fiú nem hasonló az Atyához, a Sz.-lélek nem hasonló a Fiúhoz, gyakran és nagyon védelmezte.

(Folyt. köv.) Dr. Tüdős István.

KÖZÉLETÜNK.

Nyilatkozatok a parochiális könyvtárak ügyében.

I.

Igazolvány.*)

Mely szerint hivatalosan igazolom, hogy a László Albert és társa cég mint tiszántúli ev. ref. egyházkeruletünk bizományosa az egyházkerület részéről megintésben nem részesült, szerződés szegést nem követett el, kötelességének pontosan megfelelt, az évi 2000 korona ajanlatot a főiskola pénztárába pontosan befizette, az elemi iskolai tankönyv forgalmát tetemesen gyarapította. Az 1902. évi május hóban tartott közgyűlés az anyakönyvi ivek és kivonatok előállítására vonatkozólag 170-dik szám alatt csak azt mondotta ki, hogy »az ellenőrzés biztonsága szempontjából a nyomtatványok előállításával az elárusító nem bizható meg.«

Midőn a nevezett cég kérelmére ez igazolványt kiadom, vagyok

Debrecen, 1903. okt. 14

Kiss Áron, m. k. püspök.

II.

Ha a »László Albert és társa« cég abban a reménységben ringatja magát, hogy ez a püspöki »igazolvány« tisztázza őt a lap olvasóközönsége előtt: nagyon csalódik. Mert hiszen a püspök úr többet állít róla, mint a mennyit én állítottam. Én ugyanis azt mondottam, hogy a tiszántuli egyházkerület »kénytelen volt meginteni valami szerződés-szegésért«; a püspök úr »igazolvány«-ából viszont az tűnik ki, hogy a céget nem meginteni, hanem egy űzletágtól egyenesen elmozdítni, megfosztani volt kénytelen a kerület, kétségen kivűl nem elméleti okoknál fogva, hanem olyan valami tényleges visszaélésért, melynek csak a legenyhébb neve lehet szerződés-szegés. Ugy is van! A Debreceni Protestáns Lap 1902. évi 373—374 lapja az egyházkerületi gyűlésről szóló tudósításában a következőképen adja elő az ügyet:

»Legutolsó tárgynak maradt László Albert könyvkereskedőnek panaszos kérelme, melyben még a múlt évi májusi egyházkerületi közgyűléstől azt kérelmezte, hogy a hirlapokban ellene intézett támadásokkal szemben a tényállás felől értesitse az egyházkerület az egyházközségeket, s azt hirlapilag is tegye közzé. A kérvény véleményezés s esetleg a szükségesnek talált vizsgálat megejtése céljából ki volt adva Márk Endre egyházkerületi ügyésznek, a ki olyan nagyarányu vizsgálatba, kihallgatásokba, az egyházkerületben szétszórtan

*) Ezt az igazolványt a László Albert s társa debreceni könyvkereskedő cég küldte be. Szerk.

lakó lelkészek megkeresésébe mélyedt, hogy a teljesen befejezett munkálatot csak erre a gyűlésre terjeszthette föl. A nagy utánjárással foganatosított vizsgálat a hitelesen jegyzőkönyvelt tanuvallomások és szakértői vélemények szerint kideritette azt, hogy L. A. könyvkereskedő árusított el olyan nyomásu anyakönyvi nyomtatványt, mely még a Kutasi-féle nyomdában készült, de az egyházkerület viznyomásu bélyegzőjével nem volt ellátva.

Kiderült továbbá az, hogy ha jó is a mostani nyomásra használt papir minősége, de a Kutasi-féle nyomások papirja jobb volt, mert pótmentes volt. A bizományos könyvkereskedő nem tudott papir-mintát felmutatni, melyet a nyomtatás megrendelésekor vett volna át; a cégbeli társ az a nyilatkozata, hogy ilyen megrendelési mintázat már csatoltatott be a vizsgálati jegyzőkönyvhöz, nem vehető komolyan, mert hiszen a becsatolt mintákra rávezetett kelti idő óta (1901. jun. 1.) nyomatási megrendelés nem történt; az utolsó szállítmány 1901. ápr. 16-án érkezett be a háznagyi hivatalhoz.

A szabálytalanságok elkerülése céljából az egyházkerületi ügyész azt indítványozza, hogy:

1. jövőre a nyomatás ellenőriztetése tekintetéből a bizományosnak ne legyen szabad nyomdai vállalkozónak is lenne.

2. a nyomdai munka vállalkozónak adassék ki árlejtés útján; a mintapapir a püspöki hivatalban őriztessék, s a háznagy a nyomtatványok átvételekor ellenőrizze a papir minőségét.

Az egyh. ker. ügyészi inditványokat ez egyházkerület egytől-egyig elfogadta s a tényállások alapos felderitése után nem adott helyet a László Albert kérelmének, mely — mint jeleztük — az 1901. évi májusi közgyűlés 51-ik jegyzőkönyvi száma rendjén került az egyházkerület elébe.«

A ki a dolgot ebből a nagyon gyöngéd és tapintatos, sima és óvatos, ámbár a sorok között eleget mondó előadásból talán egész valójában nem érti meg, annak további magyarázatul még annyit mondok, hogy ugyanez az ügy az, a mely a Kálmán Farkas elleni, rágalmazásért való följelentést, s ennek a cég hátrányára való elintézését vonta maga után.

Mint emlitém már, ez tehát jóval több, mint a mit én állitottam. Mindamellett a püspöki »igazolvány«-nyal szemben is bátor vagyok fentartani ezen kivül még azt is, hogy megintés szintén történt szerződésszegésért. Ezt a másik ügyet ugyanazon egyházkerületi gyűlés tárgyalása alapján a következőképen adja elő a Debreceni Protestáns Lap 1902. évi 372. lapja:

»A népiskolai tankönyvek elárusításával megbizott László Albert könyvkereskedő tankönyvi raktárát a szerződés értelmében a készletben való tartás ellenőrizhetése céljából egy arra kinevezett bizottság van hivatva időnként megvizsgálni. Ebben a tekintetben az a nehézség merült fel, hogy az ellenőrző vizsgálat nem volt megejthető, mert az üzleti személyzet nyilatkozata szerint László Albert nem volt idehaza, s a raktár kulcsa nála van. (Hogy lehet aztán a távollét alatt érkező megrendeléseket gyorsan teljesiteni? Kérdi közbevetőleg a D. P. L.) A majdan hazaérkezett bizományos azt kivánta, hogy a vizsgálat ideje vele előre közöltessék. Nem lévén ilyen alakban értelme az ellenőrző raktári vizsgálatnak, a bizottság ennek a kérelemnek annálinkább nem adott helyet, mert kétely támadt a szerződésben kötelezett készletnek raktáron való létezése iránt, miután a bizományos az előbb fennakadt vizsgálat foganatosítasa idejéig szállitást eszközölt az egyházkerületi nagy raktárból. A közgyűlés a bizottság intézkedését helybenhagyta, s elvárja a szerződés pontos megtartását.«

Na hát, ha ez nem megintés és nem ezzel a céggel szemben történt, akkor nem tudom, mi vajjon a megintés és kivel szemben történhetett ez? Talán csak nem saját magát figyelmeztette az egyházkerület a szerződés pontos megtartására?

Nagyon sajnálom, hogy ezek-ről a kényes dolgokról részletesebben is föl kellett világositnom e lap olvasóközönségét, mely úgy gondolom, ezek alapján de meg a cégnek a parókhialis könyvtárak ügyében már eddig is tanusított eljárása alapján osztozik abban a meggyőződésemben, hogy a szóban forgó cég ilyen előzmények után nincs jogosítva a magyar református anyaszentegyháztól valami nagyfoku bizalmat varni, — annyit semmiesetre sem, a mennyi szükséges volna hozzá, hogy a parochiális könyvtárak sorsa tőle legyen függővé téve. En azonban, mint multkori cikkemből kitűnik, nemcsak vele szemben vagyok (habár vele szemben különösen) bizalmatlan e tekintetben, hanem általában a magán vállalkozással szemben. Dixi et salvavi animam meam. Zoványi Jenő.

A salamoni egyház öröm-ünnepe.

Hogy a hagyományos prot. áldozatkészség ma sem halt ki a hivők szivéből, azt beigazolták a salamoni egyház tagjai, midőn a közel s távol vidékről egybegyűlt ünneplő gyülekezetnek bemutatták nagy áldozatkészséggel felépitett templomukat, amidőn egyszersmind hálás szivvel borultunk le a megsegitő isteni kegyelem előtt, a mely megerősitette a gyengéket, hogy nagyot és bámulatost műveljenek az ő dicsőségére.

Hiszen régi vágya volt az egyház tagjainak, hogy a régmultban a falu végén épült, most már rozzanttá lett templomuk helyett újat épitsenek; de ez teljesedésbe eddig nem mehetett, mert a gyülekezet tagjai egy elhibázott birtok vétel folytán oly veszélyes helyzetbe kerültek, hogy az egyházközség létfenmaradása is kérdésessé vált. De jelenlegi lelkészök bölcs vezetése mellett nagy veszteségeiket pótolták s arra is gondolhattak, hogy hajlékot épitsenek az úr nevének, hol hálát adhassanak annak, ki áldással koronázza a hűséges fáradozók munkálkodását.

A gondolatot tett követte, mert az 1902. év tavaszán hazzáfogtak a templom épitéshez, s azt már a folyó évi augusztus 23-án ünnepélyes isteni tisztelettel felavattuk Isten nevének hajlékává és pedig midőn a harangok hivó szavára begyülekeztünk az igazán müvészi izléssel diszitett templomba, hol örömkönnyek közt zendült fel a gyülekezet ajkán az „Im béjöttünk nagy örömmel“ cimü ének; majd a fennálló és alkalmi énekvers után ősz püspökünk lépett a remek művü szószékbe s mondott felavató imát; de olyat, aminőt csak az ő ajkairól hallhatni s akiről elmondhatjuk, hogy ő az imádkozás nagymestere. Ezután Németh Péter mondott alkalomhoz illő, szépen kidolgozott egyházi beszédet, ifj. Szabó Endre keresztelt egy csecsemőt, Szakal István lucskai lelkész urvacsorát osztott s ezel bevégződött a lelki szükség kielégitése, hogy a parochián részt vegyünk a test vidámitására nyujtott izletes vendégségben, hol a felköszöntőkben bizony nem volt hiány, mert hát ezt igy szokta a a magyar ember.

A vendégséget az egyház javára jövedelmező bál követte, melyen az ifjuság táncra perdült és rakta a ropogós csárdást hajnalhasadtáig, mi pedig, a vendég-

seregnek őszülő tagjai, csendes beszélgetés közben gyönyörködtünk az ifjak mulatságán; de egyszersmind meggyőződtünk arról, hogy az igazi papi bölcsesség és kitartó akarat, mily dicső munkát képes véghez vinni.

Hanem tudósításom nem lenne kimerítő, ha elhallgatnám azon áldozatkész egyháztagok neveit, akik nagyobb adományaikkal lehetővé tették ezen diszes templom felépitését, mely 30,000, azaz harmincezer koronába került. Ehez járult az egyházmegye 2000 koronával, az országos közalap ezer koronával, Amerikába kivándorolt néhány egyháztag gyűjtött 3000 koronát. Berta József az egyház nagy buzgóságú gondnoka és neje Győri Juliánna saját költségükön öntettek egy 270 kilós harangot 972 korona értékben. A gyülekezeti tagok önkéntes adakozás útján öntettek egy 550 kiló súlyú harangot 1980 korona értékben. Kovács Sándor, Kovács Károly, Mihály és Péter testvérek, kik jelenben Amerikában vannak, készittettek egy diszes úrasztalát karrarai márványból 916 kor. értékben, ugyanezeknek feleségeik egy aranynyal kihimzett piros bársony urasztali teritőt 165 kor. értékben. A bál jövedelméből bejött belépti és felülfizetési dijakból 300 korona Továbbá Győri Juliánna és özvegy Győri Jánosné a szószék felibe csináltattak egy diszes kifaragott koronát 250 kor. értékben. Végül ki kell emelnem egy igen derék jóravaló r. kath atyánkfiának, Daday Endrének áldozatkészségét, ki a templomnak való helyet ajándékozta, Kovács Mihály református egyháztaggal, kik azt azelőtt felesen birtokolták.

Ami még az épitéshez ezen fentebb kimutatott költségen felül szükségeltetett, azt a hivek buzgósága teremtette elő. És mindezen magasztos cselekmény létrehozásában méltó elismerés illeti a salamoni egyház apostoli buzgóságú lelkészét, Szücs Istvánt, ki fáradtságot nem ismerve, a legnagyobb buzgóságot fejtette ki, csakhogy a gyülekezet óhajtása teljesüljön, amely munkából a gyülekezet minden tagja kivette a részét; de mégis ő volt az a mozgató erő, mely áldozathozatalra és kitartásra buzditotta a híveket, hogy épitsék meg az Istennek szentelt hajlékot. Adja Isten, hogy ezen áldozatkészség által emelt szent hajlék, hosszú időig hirdesse a lelkekben munkálkodó szent lélek erejét, hirdesse a lelki szabadságot, amely éltet és boldoggá teszen.

Legyen áldott ezen buzgó gyülekezet lelkipásztorával egyetemben, hogy továbbra is egyetértve munkálják egyházuk boldogulását és áldja meg az Isten a lelkész nejét is gyermekeivel együtt, ki, mint buzgó háziasszony, páratlan szivességel forgolódott a nagyszámú vendégek között, féltő gonddal őrködve a felett, hogy kedves vendégei közül vagy csak egy is szükséget ne lásson. Nem is látott, sőt mindenki a legszebb emlékkel távozott a vendégszerető családi körből.

Adjon Isten sok ilyen egyházat és lelkész családot anyaszentegyházunknak. H.

IRODALOM.

* **Vattay László** főjegyző állitotta össze a gömöri ev. ref. egyházmegye ez évi őszi közgyűlésének jegyzőkönyvét, a mely 31 pontot foglal magában s egy birósági ügyet. A közgyűlési pontok között figyelmet lelhivó a 3-ik és 4-ik pont, mint az esperesi jelentést magában foglaló, a melynek egyik részében kegyeletes megemlékezés van Pásztor Sámuel sárospataki tanárról is, a melylyel az esperes is és a traktus is bizonyára a főiskolával való benső összeköttetést kivánták bizonyitani. Figyelmet érdemel a 9-ik pont, mely a tanügyi bizottság elnöki jelentését tartalmazza, nem különben a 10-ik, a melyben arról van szó, hogy ne évzáró vizsgák, hanem iskolai ünnepélyek tartassanak s a konfirmáció lehetőleg áldozó-csütörtökön menjen végbe. A jegyzőkönyv gondos szerkesztésű.

* **Felhivás a „Mustármag" érdekében.** E lap hasábjain már jeleztem, hogy ősztől kezdve egy evangeliumi női lapot inditok „Mustármag" cim alatt. Isten segedelmével a lapnak már két száma megjelent* és szét van küldve. A magyar nők, különösen pedig a müveltebb osztályhoz tartozó magyar nők szivéhez akar szólni e lap, szeretettel, de bátor határozottsággal is. Azt a tudatot akarja felkölteni bennök, hogy a nőkre is nagy hivatás vár az Isten országának terjesztésében, s a magyar protestáns egyház fölvirágoztatásában, boldoggá, függetlené tételében. Mert a mi boldogtalanná és rabokká tesz bennünket, az: a bűn, a hitetlenség, a vallási közöny, ezek a súlyos láncok, melyek a nőket is fogva tartják, mindaddig, mig ahoz a hatalmas szabaditóhoz nem fordúlnak, a kit az Isten az ő számukra is adott. Ő reá akar mutatni a „Mustármag" s úgy bibliamagyarázataival, mint ébresztő, buzditó cikkeivel, a protestáns egyház történetéből vett bizonyitékokkal arra akarja a magyar nőket vezetni, hogy ők is vegyék ki a maguk részét abból, hogy hazájukat, egyházukat boldogabbá tenni igyekezzenek. Majd ha minden magyar nő a Krisztus ismeretében neveli föl gyermekeit, majd ha körüljár a testi és lelki betegek közt, mint vigasztaló, segitő, majd ha sokan közülök vasárnapi iskolákban hintegetik a jó magot, vagy a kiket az Ur arra hivott el, mint diakonissák gyakorolják a Krisztusi szeretetet, majd akkor lelkeknek ezrei fognak fölszabadúlni a bűn, a hitetlenség és a vakhit békóiból. Kérem tehát a magyar nőket járassák és olvassák a „Mustármag"-ot, mely szerény, igénytelen, de hű és igaz eszköz akar lenni a nagy Isten kezében, az Ő dicsőségére! Előfizetési ára az első évfolyamra, mely 1903. októbertől 1904. decemberig, tehát ötnegyedévig tart: 2 korona 60 fillér. A tiszta jövedelem belmissiói célokra, bibliaterjesztésre, a diakonissa-ügy és a keresztyén ifjúsági szövetségek előmozditására fordittatik. Az előfizetések és esetleges adományok a következő cimre küldendők: „Mustármag" szerkesztősége Budapest, IX. Kálvintér 7. Varga Gyuláné, a „Mustármag" szerkesztője.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Halálozások. *Tóth Pál* miskolci főleány-növeldei igazgató okt. 22-én reggeli 6 órakor élete 60-ik évében egy heti betegeskedés után elhunyt. Működéséről más helyen emlékezünk meg, itt csupán annyit jegyzünk fel, hogy temetése október 24-ikén ment végbe óriási közönség jelenlétében. Áldás emlékére! — Hegedűs Gyula sárospataki főgimnáziumi VII. osztályu tanúló, a kit a betegség a főiskolában ért utól, de szülei a szüreti szünidő kezdetén haza, Nagy-Halászba vittek, a hazaszállitás közben október 19-ikén jobblétre szenderült s október 20-ikán nagy részvét mellett temették el a nagy-halászi temető-kertbe. Az ily korán kidőlt ifjúnak emlékezete legyen áldott, a mélyen sujtott szülék bánatára adjon vigasztalást az élet és halál Istene.

* Bár jó késői e tudósitás, még is nagy köszönettel vettük s nagy szivességgel közöljük, mert lélekemelő ünnepélyről szól. Szerk.

* Mi egyet sem kaptunk! Ám azért a felhivást a legnagyobb készséggel közöljük. Szerk.

— **Árvay-emlékünnepély.** A Zemplénvármegyei Tanító Egyesület október 22-ikén kegyeletes ünnepélyt rendezett Sárospatakon Árvay Józsefnek, Zemplénvármegye volt első tanfelügyelőjének emlékezetére. A közgyűlés tartama alatt Radácsi György theol. tanár visszaemlékezést olvasott fel Árvay Józsefre, a sárospataki főiskolai tanárra, majd zemplénvármegyei első tanfelügyelőre, keresvén Árvay sikereinek nyitját s megtalálván nagy munkaszeretetében s képességeiben. A visszaemlékezést, a mely a hálás tanítvány szivének megnyilatkozásaként csengett a mester emléke iránt való szeretettel kapcsolatban, nagy köszönettel fogadta az egyesület s azt hivatalos lapjában közre fogja adni, valamint mi is birjuk az igéretet, hogy mi is bemutatjuk olvasóinknak. Az emlékezésnek s kegyeletes kötelesség teljesítések folytatása volt a sárospataki ev. ref. temetőben, a hol a nevezett egyesület siremléket állított Árvay tetemei felé. A siremlék előtt a képző-intézeti ifjúság énekelt két gyászdalt. Kötse István egyesületi főjegyző tartott rövid emlékbeszédet, Hodossy Béla egyesületi elnök adta elő az emlék-kő felállításának történetét s Bálint Dezső sárospataki lelkész köszönte s igérte meg az egyház nevében az emlék felállitását és gondozását . . . Az egyesület nagy elismerése méltó e tette által!

— **Október 31-ikét** a sárospataki főiskola a következőleg fogja ünnepelni: délelőtt 10 órakor az ima-teremben az egész tanári kar s tanuló ifjúság jelenlétében istentisztelet, amelyen Novák Lajos imádkozik, — d. u. órakor ugyanott emlék-ünnepély, amelyen az ifjúsági énekkar alkalmi darabokat énekel, megfelelő szavalatokat tartanak akadémiai s gimn. ifjak, az emlék-beszédet pedig Dr. Finkey Ferenc jogakadémiai tanár tartja, ezuttal a jogi fakultás levén a soros a szónok adásában.

— **Tanúlmányi kirándulás.** Október 15—17 napjain a sárospataki theol. és jogakadémiának 50 növendéke Dr. Szabó Sándor jogtanár és Gyulai Károly miniszterileg megbizott gazdasági vándor-tanár vezetése alatt tanúlságos tanúlmány útat tett, a mely kőbányai szesz és sörfőzdék, malátagyár, Hangya fogyasztási szövetkezet, gödöllői állami méhészet és apró-marha tenyész-telep, jászberényi földmüves iskola és hatvani cukorgyár megtekintésére s tanúlmányozására terjedt ki. A mint értesültünk a tanúlmányi kirándúlásban résztvetteket mindenütt a legnagyobb szivességgel s előzékenységgel sőt itt-ott vendégszeretettel is fogadták s a látottak és tapasztaltak értékesítése a tanúlmányozókon fordúl meg, a kik bizonyára nem csupán szórakozást kerestek, hanem egyúttal felhasználandó ismeretek gyűjtését is kivánták magukra nézve eszközölni. Útközben két kegyeletes ténynyel is megörökitették Budán, illetőleg Gödöllőn való tartózkodásukat, a mennyiben amott a honvéd-emlékszoborra, emitt pedig Erzsébet királyné szobrára helyeztek egy-egy koszorút, mindkét helyen Pósa Péter szénior tolmácsolván az érzelmeket, a melyek kegyeletes cselekedetök végrehajtására birták a sárospataki főiskola akadémia ifjait. Elismerés a vezetőknek a sikerült kirándulás rendezéséért.

— **A Mitrovics Gyula síremlékére** újabban a következő adományok gyűltek be: dr. Legányi Gyula (Debrecen), ívén: Németi Sándor 5 kor., B. Nagy János 2 kor., Orosz Gábor 1 kor. — Özvegy Vértesy Lajosné (Debrecen) ívén: özv. Nagy Bálintné, özv. Vértesy Lajosné, olvashatatlan nevű 10—10 kor., Ungvári Andorné 2 kor., N. N., özv. Kerekes Gusztávné 3—3 kor., Szabó Mihály 10 kor., Debreceni Lajos 5 kor., egy tisztelője 2 kor., Balogh Irén nőegyleti árvaházi tanitónő., Juhász Elek s.-lelkész 1—1 kor., Harsányi-Istvánné 1 kor., Donogán és Somossy Kuncz József és Társa utódai, Riesz Lipótné 3—3 kor., Koncsek Kornélné, Tóthné Boros Jolán, Szabó Józsefné (Kemecse) 2—2 kor. Vértesyné gyűjtése összesen 80 kor., az újabb adomány együttesen 88 kor., mit köszönettel vettem s a takarékpénztárban gyümölcsözőleg helyeztem el. *Egyuttal kérem, hogy a síremlékre szánt kegyeletes adományokat mielőbb hozzám juttatni szíveskedjenek.* Debrecen, 1903 október 17. S. Szabó József.

— **A budapesti egyetemi hallgatóknak vallási statisztikája.** A múlt évi 6140 főnyi hallgatóság közül vallására nézve 2748 volt r. kath., vagyis a hallgatóság 44·76 százaléka; zsidó volt 1972, vagyis 32·11 százalék; református hallgató volt 624, vagyis 10·17 százalék; ágostai hitv. 448, vagyis 7·30 százalék; görög keleti 197, vagyis 3.21 százalék; görög-katholikus 139, vagyis 2·26 százalék; unitárius 10, vagyis 0·17 százalék.

— **A Pesti Napló** f. hó 17-iki Deák-száma hű utánzatban mellékletul adta a Pesti Napló 1865. április 16-iki számát, a melyben Deák Ferenc történelmi jelentőségű hires husvéti-cikke megjelent s melyből csak egyetlen egy példány maradt meg a Nemzeti Muzeumban A »Pesti Napló« az értékes melléklettel együtt a rendes 10 fillérnyi árért kapható minden dohánytőzsdében.

— **Uj politikai párt pápás törekvéssel.** A Magyar Állam október 11-iki számában Truppel Győző nevezetű r. kath. plebános egy uj politikai pártnak a megalapitását ajánlja, a melynek Rákóczi-párt volna a neve s a jezsuiták védelmezése mellett a pápai hatalom oltalmazása volna a célja, összeköttetésben a magyar hazának teendő szolgálatokkal. A név szép, a magyar hazának szolgálni a legszebb, de a hazát és nemzetet nem ismerő jezsuitákat és papát védelmezni és oltalmazni: rút dolog!

— **Hány református vallásu katona van Magyarországban.** A magyar birodalomban, Horvát és Slavonországot is beleértve, van összesen: 132219 katonai szolgálatban levő egyén, a kik közül ev. ref. vallású: 17324, a mi a 2,441,142 lelket számláló reformátusságnak: 0·79 %-át jelenti, a melylyel szemben a római vallásúak 73380 katonája a 9,919,913 léleknek csak: 0·73 %-a. A zsidóság 5124 katonát ad a maga 851,378 lélek számából, vagyis 0·61 %-ot. — A legtöbb katonát %-ban mi adjuk!

Pályázat

Bibliai Szemelvények könyvének készitésére.

Szerkeszteni s kiadásra készíteni kell Bibliai Szemelvények könyvét 9—15 éves (I—IV. középisk. osztálybeli) tanulók használatára, alkalmazva a ref. vallástanításnak a konvent 1901. évi aprilisi 38. jkv. számu határozatával megállapított tervéhez.

Kivánalmak:

1. Elkészitendő a jelzet czélnak megfelelő könyv kimerítő vázlata (részletes tartalomjegyzéke), a bibliai könyvek olvasmányúl felveendő részeinek, verseinek pontos megjelölésével, valamint a szemelvény-szakaszokhoz bevezetésűl, vagy áttekintésűl irandó cikkeknek, s az áthajlásúl alkalmazandó kivonatoknak egyenkint való cim jelzésével.

2. Magok a szemelvények, nyomatott Biblia-példányból kimetélve, ragasztandó be, megfelelő helyeken, a pályadolgozat kötetének papirlapjaira

3. A szemelvények ezen szövegein szükségesnek mutatkozó nyelvi és stilusbeli javitások széljegyzetek, alakjában elejétől végig pontosan eszközlendők. Hasonlóan adandók a legszükségesebb magyarázó jegyzetek.

4. Egyes bibliai részekből azok a kivonatok, a melyekre csak teljesség kedvéért, áthajlásúl és a szemelvényekben szöveg szerint fölvett részek egybekapcsolásúl van szükség, a bibliai nyelv egyszerűségével fogalmazva, véglegesen kidolgozva, illesztendők be ott, a hol soruk jő.

5. A szemelvény-szakaszoknak a gyermek olvasók felfogásához szabott bevezetései vagy áttekintései is mind teljesen ki legyenek dolgozva s helyökre illesztve.

Az ezen követelések szerint készült pályadolgozatok idegen kézzel írva, bekötve, lapszámozva, a pályázó nevét rejtő jeligés levél kiséretében 1904. évi junius hó 30-ig alulirotthoz, mint a ref Egyetemes Tanügyi Bizottság elnökéhez (Komáromba) küldendő be.

Az Egyetemes Tanügyi Bizottság bírálata szerint elfogadásra érdemesnek itélt legjobb munka jutalma 1000 (egy ezer) korona.

Az elfogadott munka a Magyarországi Ref. Egyetemes Egyház tulajdona lesz, s minden kiadása, javitásai, változtatásai iránt a konvent feltétlenül rendelkezik.

Komárom, 1903 október 15.

1—2

Antal Gábor.
E. T. B elnök.

Felelős szerkesztő: Dr. TÜDŐS ISTVÁN.

HIRDETÉSEK.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM“
imakönyv a protestáns ifjuság számára. Kun Bertalan ev. ref. püsp. ök ur ő méltósága rendkivül meleghangú ajánlásával. Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 5 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: Vadász M. könyvkereskedőnél, Miskolczon, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 11—20

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrányféle „*POKLOS*“ szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett *kölcsön hordókban,* ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót *ráadásul kapja.* Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle *asszú* literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi** *szamorodni,* literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

30—39

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Váczi-körút 63. sz.
által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

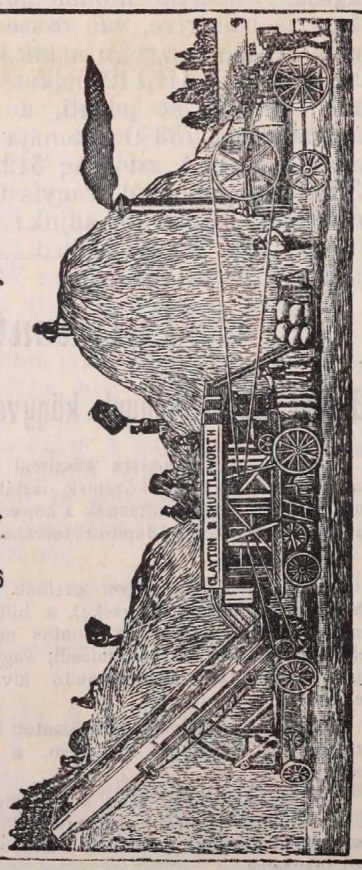

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerőig, szalmakazalozók, tovább járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukor cza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes acél-ekék,

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Ferencz József keserűviz az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **44.** (1141.) **szám.** *Sárospatak, 1903. november 2.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. Tüdős István: A római kathólikusok nagy-gyülése és a szocialisták. — Révész Kálmán: Jetentés a tiszán-inneni egyházkerületben levő idegen középfoku tanintézetek ev. ref. vallású növendékeink hitoktatásáról — Szuhay Benedek: Tóth Pál halálára. — Dr. Tüdős István: Augusztinus az eretnekségekről. — v: Könyvismertetés. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

A római kathólikusok nagy-gyűlése és a socialisták.

Bár tisztán protestáns szempontból is egész bátran tehetném kritika tárgyává a magyar római kathólikusok legközelébb tartott IV-ik nagy-gyűlését, a melyen úgy állitják 6000 ember vett részt a budapesti vigadóban, a mi bizony nem valami sok, mert Budapest maga közel 50-szer ennyi népet szolgáltathatott volna: mégis ezúttal kizárólag csak a cimben jelzett értelemben óhajtok ezzel a tüntetésszerű gyűléssel foglalkozni, a mennyiben alkalmam volt a „*Népszava*“ cimű social-demokrata közlönynek azt a közleményét olvasni, a mely épen a római nagy-gyűlés tárgyalásának volt a visszhangja. Szükségét érzem annak, hogy a kettőt szembeállítsam egymással főként azért, mert tudvalevőleg külön *római keresztény socialismus* is van, a melynek a néppárt a forrása s a pápa világi hatalmának elérése s biztosítása a végcélja.

Az a budapesti római nagy-gyűlés a makáriai választott püspökkel s debreceni plebánossal, a világfi hirében álló Wolaffka Nándorral tartatott előadást a socialismusról s az előadó nagy páthószszal szavalta, hogy az egyház, már mint *az egyedül idvezítő egyház*: egyebet sem tesz, mint kizárólag a socialistákat akarja keblére ölelni, mert a socialisták hatalmas sereget alkotnak, mely seregre épen a vatikáni fogolynak van a legnagyobb szüksége, hogy díszkocsijával ne csak a vatikáni területen kocsikázzék, hanem végig az egész világon! Wolaffka úr egyenesen kitárja préposti keblét s hivja—hivogatja a socialista atyafiakat, hogy megértvén a szép szót: járomba hajtsák nyakukat!

Ámde azok a budapesti socialisták faragatlan, műveletlen és udvariatlan legények! Azt mondják, hogy *háló annak az egyháznak minden szava, kerités a munkája s a socialismusnak semmiféle célját nem foglalhatja magában*, mert ott, a hol a papi tény, pompa, csillogás és uralom érvényesülnek: a társadalom boldogítására nem lehet egyetlen gondolat sem a fejekben, egyetlen érzés sem a szivekben!

Tudom, hogy a római nagy-gyűlés híres szónokai, Prohászka, ez a római theologiai titán-laciskodást végző professzor s Wolaffka, ez a hölgy-kedvenc: a leghatározottabban visszaútasítják a faragatlan socialisták udvariatlankodását s az apage satanas! csak úgy repül szentelt ajkaikról, kezeikkel is jelezvén az irtózást!

De akármennyire tiltakoznak is nemcsak a nagy-gyűlés főfő szónokai, hanem maga az egész római nagy-gyűlés összes tagjai a socialisták felfogása s érvelése ellen: azt sohasem fogják senkivel sem elhitetni, hogy épen a római egyház volna az emberbaráti szeretetnek, a társadalmi jólétnek, s egyenlőségnek az elsőrendű munkása, sőt épen a socialismus az, a mely a maga törekvéseivel s céljaival lépten-nyomon azt bizonyítja, hogy a társadalmi egyenlőtlenségnek, békételenségnek a római egyház az egyik főforrása, mint a mely a maga külön papi rendjével az egész emberiséget szentek és nem szentek osztályára osztja úgy azonban, hogy a papi szentek között aránylag sokkal több bünös van, mint a nem szentek között, — mint a mely a papi rendnek az elképzelhető legnagyobb kiváltságot biztosítja, holott Isten előtt nincsen kiváltság, tehát a magát *isteni* jelzővel cicomázó egyházban sem volna szabad kiváltságnak lenni, — mivel a mely egyház a szegénységet agyba-főbe dicséri, de a valóságban a szó szoros értelmében a gazdagság utáni vágy izgatja a szent atyákat ott a vatikánban, a hol pedig ama szegénységnek kellene uralkodnia, a melyet a Krisztus helytartójának a Krisztus személye helyettesítésében igy fejezhetnénk ki legjobban: még a fejét sincs hová lehajtania a pápának!

Mi protestánsok érdeklődve nézzük a római egyháznak és a socialismusnak a budapesti nagy-gyűlés alkalmából való összecsapását, mert ez az összecsapás azt jelenti, hogy a társadalomnak a zöme immár kezdi

felismerni azt a félszeg helyzetet, a melyben a római egyházzal van, midőn annak *szentséges jellege* mellett a hétköznapiság bélyege mindinkább-inkább kinyomódik, midőn a római kizárólagosság lépten-nyomon útjában áll a társadalmi egyenlőségnek s midőn az egyházi szegénység magasfokú gazdagságot jelent, a mely mellett a társadalom zömének napi kenyere sincs meg.

A társadalom megmozdulását a socialisták révén a római egyház ellen immár senki sem tulajdoníthatja a protestánsoknak, a kik eddigelé csak az *elvi* álláspont szemelőtt tartásával tettek nyilatkozatokat. A mikor a socialisták állnak csatarendbe a római egyház ellen: akkor maga a római egyház állítja ki a maga embereit önmaga ellen, mert az tény, hogy a socialisták zömét a római egyház szolgáltatja.

Sokszor mondták, hirdették a pápások azt, hogy a protestantismus a socialismusnak a forrása. Most ime láthatják, hogy maga a római egyház az oka a társadalmi elégedetlenségnek és békétlenségnek, mert a mikor a socialista vezérek rámutatnak a főpapok gazdagságára, fényűzésére, nagy lábon élésére, kiváltságaira s azzal szemben rámutatnak a gyári munkasok nélkülözésére, a kiknek a betevő falatjuk sincs biztosítva: akkor minden elfogúlatlanúl itélő ember megállapithatja, hogy a pápás egyház a fons periculi, a mely ellen támadólag lépni fel: társadalmi követelmény és kötelesség.

A protestánsok a *szellemi életben* mutattak rá a római egyház tarthatatlan voltára; a socialisták a *gyakorlati életben* mutatják ki ugyanezt, s ezt azoknak köszönheti az emberiség, a kik magukat a világ legnélkülözhetetlenebb embereinek mondották. Most ime bizonyságot tesznek a socialisták: hogy a pápások a legnélkülözhetőbb elemei a társadalmi életnek, ha azokért a célokért küzdenek továbbra is, a melyek eddig foglalkoztatták őket.

A socialisták visszhang adása a budapesti római nagygyűlésre sokat jelent a kiváltságokat ápoló magyar földön, a hol született törvényhozók a rómaiak s született gazdagok mindazok, a kik római papok! A vészharang végig csenditl az egész országon s a pozitiv eredmények igérkeznek, a melyek mást, mint a római egyház jövendő társadalmi bukását, nem jelenthetnek.

És ennek a bukásnak előkészitésében maga a római egyház az első rendű tényező, mint a mely mindig csak *névleg* volt barátja a népnek, *tényleg* pedig soha, mert az volt a néppel szemben a követendő magatartás: csak babonáskodásban kell a népet tartani, hogy az engedelmesség vaksága győzze le a lelkeket, a melyeknek isteni eredete csak a papoknál állapitható meg, minden másoknál pedig lehetetlenség! A szocialisták meghazudtolják a rómaiak felfogását s a lélek dolgainak a protestánsok részéről hangsulyozott volta mellett imáron a *tényleges* beváltás jelentkezik s ezért a római egyház bizony a falba verheti fejét, hogy ezt előidézé. Ugy kell neki!

Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

Révész Kálmán jelentése a tiszáninneni egyházkerületben levő idegen középfokú tanintézetek ev. ref. vallású növendékeinek hitoktatásáról.*

Főtiszteletü Egyházkerületi Közgyülés!

Megfelelőleg a mult évi tavaszi egyházkerületi közgyűlés 77. számú határozatában nyert megbizatásomnak, van szerencsém az egyházkerületünk területén fenálló, nem felekezetünkbeli középfokú tanintézetek ev. ref. növendékeinek hitoktatásáról szóló jelentésemet a következőkben teljes tisztelettel előterjeszteni.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a legelső alkalommal nem láttam lehetőnek az adatok gyűjtését és feldolgozását az összes (61) tanintézetre kiterjeszteni, hanem csakis az olyan iskolákból kértem be az adatokat, melyekben ev. ref. hitoktatók tényleg működnek s a hitoktatás tényleg folyik; oly tanintézetekhez, melyekben a növendékek egyházunk részéről hitoktatásban nem részesülnek, ezuttal még nem fordulhattam; nemcsak azért, mert az ilyen, tőlünk nem függő s velünk összeköttetésben nem álló tanintézetek igazgatóit előzőleg a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszterium utján kell megkeresnünk, hogy az általam, mint felügyelő vagy előadó által kérendő adatokat, esetről-esetre szolgáltassák be, — hanem azért is, mert ez utóbbi tanintézetekben vagy egyáltalában nem, vagy pedig elenyésző csekély számban vannak ev. ref. tanulók, — vagy pedig, ahol nagyobb számmal vannak, t. i. az ág. ev. testvéregyház némely középiskoláiban, az ág. ev. növendékekkel együtt, rendszeres hitoktatásban részesülnek. Az ily testvérintézetekben tanuló ev. ref. növendékek külön ev. ref. vallásoktatásban való részesitése pedig, a jelen viszonyok közt nemcsak lehetetlen, de nem is nagyon szükséges, mert hiszen úgy tudom, hogy pl. sárospataki főgimnáziumunk ág. ev. növendékei is az ev. ref. vallástanároktól kapják a hitoktatást, vagyis ev. ref. hittant tanulnak; valamint a rimaszombati és miskolci főgimnáziumokban is kölcsönösen tanitja az egyik egyház vallástanára a másik egyház hiveit.

A kerületünkben fennálló 61 tanintézet közül tehát ez első jelentésem csak 37-nek adatait öleli fel; az elmaradt 24-ben, ismételem, vagy egyátalában nincsenek vagy elenyésző csekély számmal vannak ev. ref. tanulók, vagy pedig Iglón, Kézsmárkon és Lőcsén az ág. ev. hitoktatóktól nyerik a vallásos oktatást.

Ezek előrebocsátása után a folyó 1902/3. évre vonatkozó adatokat a következőkben terjesztem elő:

1. *A tanintézet jellege.* Állami 17, róm. kath. 13. ág. hitv. ev. 3, községi 2, gör. kath. 2; összesen 37.

2. *A tanintézet fokozata.* Gimnázium 9, reáliskola 3, felsőbb leányiskola 3, felsőbb kereskedelmi iskola 3, polgári fiúiskola 4, polgári leányiskola 7, tanitóképezde 5, tanitónőképezde 3; összesen 37

3. *Az iskolák területi megoszlása.* Bártfa 1, Dobsina 2, Eger 7, Eperjes 3, Homonna 2, Kassa 7, Miskolc 4, Rimaszombat 1, Rozsnyó 3, Sárospatak 1, Sátoralja-Ujhely 2, Ungvár 4; összesen 37.

* Csak most kaptuk meg ezt a jelentést, amelyről annyiszor volt már szó. A kérdés tisztásához föltétlenül szükséges ez a jelentés s amennyiben az ügy függőben van tartva: a jelentés bátran felhasználható most is. Szerk.

4. *A növendékek száma.* A növendékek összes száma 759, kik is, az egyes helyeken, következőleg oszlanak meg: Miskolc 160, Kassa 111, Ungvár 99, Sátoralja-Ujhely 81, Sárospatak 72, Rozsnyó 57, Eger 53, Eperjes 35, Dobsina 35, Rimaszombat 29, Homonna 22, Bártfa 5; összesen 729.

5: *Hitoktatók s azok óraszáma.* A hitoktatást önálló, e célre szervezett vallástanári vagy hitoktatói állások hiányában teljesiti: 6 ev. ref. ref. lelkész, 2 ág. ev. lelkész, 7 ev. ref. segédlelkész, 1 polgári iskolai tanár; összesen tehát 16 tanerő, akik összesen 99 heti órát adnak, egyre-egyre átlag csak 6 óra jutna, azonban a maximum 16, a minimum 2 heti óra a hitoktatóknál. Tekintve most már, hogy 1 hitoktató 7, 1 hitoktató 4, 4 hitoktató 3, 4 hitoktató 2, 6 hitoktató 1 intézetben teljesiti a hitoktatást, s tekintetbe véve, hogy az óraszám, a legtöbb helyen, sem a növendékek nagy számához, sem a tananyaghoz mérten nem elegendő, tekintve továbbá, hogy a hitoktatás több helyen nemcsak osztályok összevonásával, de több tanintézet nagy bajjal összehozott növendékeinél együttesen történik, nyilvánvaló annak a szüksége, hogy különösen Kassán, Ungváron és Sátoralja-Ujhelyen, hol a rendes lelkészek többféle egyházi megbizatásokkal, a segédlelkészek pedig — a két előbbi helyen — községi iskolai hitoktatással is igénybe vannak tulajdonképeni lelkészi teendőik felett véve, s ahol eddig az egyházak, illetve lelkészek nagymérvű anyagi, utóbbiak és a segédlelkészek hasonló szellemi áldozatával és erőmegfeszitésével történt s még igy is, a körülmények miatt, sokszor hiányosan, a hitoktatás, — első sorban, mondom, a fentemlitt három helyen az egyházkerület és a közegyház hathatós segitségével mulhatatlanul önálló hitoktatói állomások szervezendők, mert a hitoktatók ellátása és terhe méltányosan nem hárithatő az illető egyházakra és lelkészekre, — de ettől eltekintve, gyakran fizikai nehézségekbe is ütközik.

6. *A hitoktatás dijazása.* A hitoktatók által adott 99 heti óra összes tisztelet- és jutalomdija 6064 korona, 1—1 heti órára tehát 61 kor. 25 fillér esik. A dijazáshoz járulnak: az állampénztár 4244 kor., a miskolci egyház 520 kor., a rimaszombati egyház 200 kor., a növendékek szülei 800 kor., az egyházkerület 300 kor; összesen 6064 korona. Az állam a 3 felső kereskedelmi iskolában és a kassai felsőbb leányiskolánál óránként 100—100, egyebütt 50 kor. tiszteletdijat ád, Rimaszombat is 50-et, Miskolc 40-et, a szülék által fizetett összegből pedig átlag 33 kor. 33 fillér esik egy órára. Az egyházkerület által Bártfának és Eperjesnek adott 300 kor. fuvardijnak tekinthető.

E kérdésben a következő pontok kivánnak sürgős intézkedést:

1. 12 iskolánál a hitoktatók semmi dijazást nem kapnak munkájokért, 6 iskolában pedig a növendékek, illetve azok szülei vannak, külön hittanitási dij fizetésére kötelezve, ami hogy mily odiozus dolog, szükségtelen bővebben fejtegetnem. Ennélfogva az illető egyházaknak, méginkább a kerületnek és az egyetemes egyháznak kell mielőbb módot és alapot találni vagy teremteni, amely által ez a valóban szégyenletes állapot megszüntethető legyen. A szigorúbb vagyoni viszonyok közt élő intelligentia sok tagjának vallásunk és egyházunk iránti elhidegedése nem egyszer egyenesen erre az okra vihető vissza!

2. Oly intézeteknél, hol valamennyi más hitfelekezetű hitoktató az iskolafentartótól díjazást nyer, határozottan követelni kell azt az ev. ref. hitoktató részére is; különösen a dobsinai községi polgári leányiskolánál.

3. Feltünő előttem, hogy a miskolci 3 és a rimaszombati 1 iskolánál nem az iskolafentartó állam, de az ottani ev. ref. egyház honorálja a hitoktatót. Nem tudom ennek a különös állapotnak az okát, de azt hiszem, hogy már e közgyűlés folyamán megfelelő felvilágositást nyerhetünk e tárgyban.

7. *Tankönyvek.* A vallásoktatásnál használt tankönyvek tekintetében a legnagyobb önkény és összevisszaság uralkodik. Ennek feltüntetésére legyen elég csak a tankönyvirók nevét felsorolni. Longus idem petentium ordo!

A legtöbb helyen szereplő Kovácsi Sándor s a gyakran található Gergely Károly és Kis József-féle kézikönyvek mellett találkozunk a Mitrovics, Pap Károly, Bocsor Lajos, Farkas József, Fülöp József, Sólyom Lajos, Kovács Lajos, Thury Etele, H. Kiss Kálmán és Áron, Laky Dániel és Csiky Lajos kézikönyveivel.

Ha ennyiféle a tankönyv, mily eltérő különbségek lehetnek a tananyagban és módszerben is! ezekre azért ki sem terjeszkedem.

Hogy ez az állapot tarthatatlan, érezte már Egyetemes Konventünk is, midőn 1902. évi áprilisi 68. számú határozatában megbizta az egyetemes tanügyi bizottság szakelőadóját, hogy a polgári fiú- és leány s felsőbb leánykolák, — valamint a más felekezetű tanitó- és tanitónőképző intézetben tanuló ref. növendékek számára tantervet készitsen s azt az egyetemes tanügyi bizottság legközelebbi ülésén terjeszsze elő. E tárgyban 1902. évi őszi közgyűlésünk is küldött ki (96. sz.) Czinke István inditványára egy bizottságot, mely azonban ez ideig nem lett összehiva; bizonyára azért, mert a bizottság elnöke is tekintettel volt az Egyetemes Konvent fentebb ösmertetett határozatára, mely egyetemes jellegű intézkedéssel szemben nem látta szükségét egyházkerületünk külön munkálkodásának. Határozott tudomásom van különben arról is, hogy a megbizott előadó munkálatával már készen is van, igy tehát a tekintetben külön intézkedésnek szüksége fenn nem forog.

Ezek azok az adatok főtiszt. Egyházkerületi Közgyűlés! melyekről ez alkalommal jelentést tehetek s melyek egy táblás kimutatásban egész részletességgel fel vannak tüntetve.

Jövőre már, ha az idevonatkozó szabályrendelet megállapitva s életbeléptetve lesz, azon adatok is felvehetők lesznek a jelentésbe, melyeket most érintenem nem lehetett, ilyen például és legelső sorban az egyes tanintézeteknél elért eredmény, mely azonban nemcsak a növendékek osztályzatának statisztikai kimutatásából, hanem a hittani előadások és vizsgálatok közvetlen megszemlélése által lesz biztosan megállapitható.

Ezek után tisztelettel kérem jelentésemnek tudomásul vételét s az abban foglalt konkrét inditványoknak tárgyalását és elfogadását. Révész Kálmán.

TÁRCA.

Tóth Pál halálára.

— Született: 1843. dec. 6. Meghalt: 1903. okt. 22. —

Lehulltál hát te is az élet-fáról,
Mint őszi lomb, ha éri hervadás.
Szivünk majd megszakad mély bánatától:
Földig lever a szörnyű, nagy csapás.
Az ég derülését hiába várom. —
Sőt könyje hull magasztos gyász miatt.
Végig sikolt az őszi szél a tájon, —
Talán az is, ez is téged sirat?!

Halálodat siratva multba nézek.
— S látok csillagtalan vak éjszakát,
Hol bajnoka a szent *nőnevelésnek*
Igy ejti — a te ajkad — panaszát:
— „Mióta itt hajléktalan bolyongok:
E rosz világ kigúnyol, kinevet;
Sorsom miatt könyüt mihaszna ontok, —
Nem érti senki hulló könyemet!

„Pedig a lyány szíve dús kincsü bánya
Minden mi szép, mi jó csak ott terem.
A gyönge nőt a sors hiába hányja, —
Megóvja őt: hit, hűség, türelem.
De hát ki gondol arra, hogy neveljék,
Hogy ne legyen kedélye bús, sivár?!
— Ha kifejted ábrándos, tiszta lelkét,
Olyan fényes, mint a csillag sugár.

„Óh férfiak fásult hideg közönynyel
Ne nézzétek a már-már csüggedőt.
Áldozzatok, lyánykátokért örömmel;
Borúljatok le ez oltár előtt!
Szavam kiáltsam bár siket pusztának:
A néma csendet ott is felverem.
Halál helyett ott is zsibongás támad, —
Szellő sóhajt a rózsa levelen. . .

„Minden zászlóvivő nehéz csatákban
Tudom, hogy elbukott eszméivel.
Elbukhatom én is harcolva bátran,
Hitem szerint: az eszme még kikel.
És a magból sudárfa tör fel égig,
Ahol árnyatvető lomb hivogat.
Ahol nemes szivek bölcsen vezérlik
A tudni vágyó ifjú lányokat.

„Mert lesz idő, midőn ez *árva gyermek*
Bizton megéri majd legszebb korát.
Midőn köré millók gyülekeznek
S jönnek csodálni édes otthonát.
Már lelkem akkor megtér Istenéhez,
Emlékkövem kidőlt, elporladott:
De szivem még a sirban is fölérez,
Ha látja lelkem e dicső napot!"

Óh nagy halottja bús, kopár mezőnek,
Hozzád hasonló nincs; Te szív valál!
Ifjú leányok majd mesébe szőnek,
Hiába vitt el az irigy halál.
Emléked itt ragyog, mint égi csillag,
Vonzó neved hat, alkot, élni fog:
Mig a mezőn a *„Gyöngyvirágok"* nyilnak,
E honba' mig egy női szív dobog!

Szuhay Benedek.

Augusztinus az eretnekségekről.

(Folytatás és vége.)

55. *Apollináristák.* Apollinárisról neveztettek így, akik a Krisztus lelkéről a kath. felfogástól eltérőleg tanitanak, mondván, mint az ariánusok, hogy Krisztus a testet lélek nélkül vette fel, mikor pedig e tekintetben szent-irásbeli helyekkel meggyőzettek, azt hirdették, hogy az ész maga volt az íge benne. Ezzel a felfogással a helyes hittől eltértek, mert ily módon azt a testet és az igét egyugyanazon állagnak tüntették fel, állitván, hogy az íge testté lett, azaz: hogy az igéből valami testté alakúlt vagy változott át s nem Máriától nyerte a testet.

56. *Antidico-mariták* azok az eretnekek, akik a Mária szüzeségének annyira ellentmondanak, hogy azt állitják, hogy a Krisztus születése után saját férjével élt együtt.

57. *Massaliánusok* vagy euchiták, azaz: imádkozók azok, akik folytonosanak imádkoznak, mert az Úr nyilatkozatát: szükséges, hogy mindig imádkozzatok, — s az apostol mondását: szünteleniül imádkozzatok: ami okosan értelmezve annyit jelent, hogy mindennap kell imádkozni, úgy magyarázták, hogy mindenáron imádkozni kell s imádkozóknak kell magukat neveztetni is. Valami hihetetlen és képtelen mesét is beszélnek róluk, t. i. hogy mikor tisztúl az ember, szerintök koca jön ki az orrából malacokkal együtt s valami látható tűz jut az emberbe. Epiphanius szerint ezekhez tartoznak az euphemiták Martyriánusok, sataniánusok is. Azt is tartották ezekről, hogy a szerzeteseknek azt tették kötelességükké, hogy életök fentartása okából semmit sem szabad tenniök, tehát, hogy egyáltalán nem is szabad munkálkodniok.*

58. *Metangismoniták* azok, akik azt hirdetik, hogy a Fiú úgy van az Atyában, mint a csupor a csuporban; mint két test együtt. A Fiú úgy lép az Atyába, mint a kisebb csupor a nagyobb csuporba. Innen van a μεταγγισμος vagy: ἀγγειον név reájok vonatkoztatva.

59. *Seleuciánusok* vagy *Hermiánusok* Seleucus vagy Hermia alapitókról neveztetnek, akik azt tanitották, hogy az elemeknek az az anyaga, amelyből a világ teremtett, nem Istentől teremtetett, hanem Istennel egyaránt örök tőtől fogva való. Aztán lelket sem vesznek fel a teremtő Istenben, hanem a lelkek teremtőiül az angyalokat tekintik, akik tűzzel és lélekkel teremtenek. A roszat részint Istentől, részint valami anyagtól származtatják. Tagadják, hogy a Megváltó testben ott ül az Atya jobbján, hanem igenis hirdetik, hogy ott van a napban, mert a 18 zsolt. 6-ik versében ez áll: a napba tette az ő lakását. Tagadják a látható paradicsomot is. A viz-keresztséget nem fogadják el. A feltámadást nem tanitják, mint leendőt, hanem naponként megtörténőnek állitják a fiak előállásában.

60. *Prokliániták* azok, akik azt tartják, hogy a Krisztus nem jött el.

61. *Patriciánusok.* Patriciusról neveztetnek, akik azt tanitják, hogy az emberi test állagát nem Isten, hanem az ördög teremtette, s ezért némelyek az öngyilkosság által is meg akarnak szabadúlni tőle.

62. *Askiták* — ασκος után — (latinul: uteristák) akik az uj szövetség uj borának uj tömlői gyanánt tekintik magukat.

63. *Passalorünchiták* — akiket Augusztinus inkább daktülorünchitáknak nevezne, mert ez a kifejezés szerinte inkább megfelel annak a felfogásnak, a mely ennél az eretnek pártnál érvényesült, amelynek hivei a hallgatást tartották főfő kötelességüknek s ennek a jelzésére szolgál a πασσαλθος és a ῥυγχος szóösszetétel, de amelyet Augusztinus nem tud megérteni s ezért ajánlja a második elnevezést.

64. *Aquariusok* azok, akik az urvacsorai pohárba, szemben az egész egyházzal. vizet öntenek.

65. *Koluthiánusok.* Koluthusról neveztetve, aki azt tanitotta, hogy Isten nem teremtette a roszakat, holott meg van irva: Én Isten vagyok, az, aki teremti a roszakat. (Esaiás 45. 7.)

* Itt megjegyzi Augusztinus, hogy eddig Gyprius püspök után indulva irt az eretnekségekről, noha nem annak módja szerint, hanem saját belátását követve.

66. *Floriniánusok.* Florinusról neveztetve, aki azt tanította, hogy Isten roszat teremtett, holott meg van irva: mindeneket teremtett az Isten s ime igen jó vala. (Erre s az előbbire ezt jegyzi meg Augusztinus: mindkét eretnekséggel szemben igazságot tanit az egyház, mert Isten teremtett roszat, hogy a legigazibb büntetések végbemenjenek, amit Koluthus nem vett észre; Florinus pedig abban tévedett, hogy a jót nem látván, a roszat tekintette állagnak.

67. *A világ állapotáról másként vélekedők* azok, akik szerint a halottak feltámadása után is ugyanabban az állapotban lesz a világ, amelyben most van s nem is fog bekövetkezni, hogy új ég s új föld támadjon, a mint pedig a szent irás igéri.

68. *Mezitláb járók* azok, akik annak a nyilatkozatnak alapján, amelyet az Isten Mózeshez vagy Józsuéhoz intézett, t. i. old le a te saruidat, s annak az Esaiás prófétának szólott parancs szerint, amely mezitláb való járást tartalmazott: csakugyan mezitláb járást hittek s tartottak cselekedendőnek, ami az isteni dolgoknak félremagyarázása s így eretnekség.

69. *Donatisták* vagy *Donáciánusok,* akik Donatustól vették nevöket, akinek irataiból kitünik, hogy a Szent Háromságról sem a kath. felfogást követte, mert a Fiút az Atyánál s a Szent Lelket a fiúnál kisebbnek tartotta. Hivták őket igy is: montenek, (montenses) circum celliones.

70. *Priscilliánusok.* Priscilliánus után neveztetve, akik főleg a gnostikusok és manicheisták tanait követték vegyesen, de más eretnekségekből is átvettek sok dolgot úgy, hogy irtóztató zavar állt elő közöttük. A lelket Istennel egyesitő természetűnek és állagunak tartják, amely arra való, hogy a földön valamely önkéntes cselekedetet gyakoroljon, hét égből s ugyanannyi elven keresztül fokozatosan szállva le, hogy aztán a rosz indulatú elvben kössön ki, amely a világot teremtette s a különböző testeket létrehozta. Tanitották, hogy testünk az égnek 12 jegye szerint van egybeállitva s fejünkön a „kos," nyakunkon a „bika," vállainkon az „ikrek," szivünkön a „rák" s igy tovább jelentkezik testrészeinken a többi égi jegy. Ilyen s ehez hasonló mesés, üres, szentségtörő eretnekséget hoztak össze, amit sok volna elbeszélni. A nőket is, a férfiakat is elválasztották a nem nekik valóktól. Krisztusról sabelliusi értelmet vallottak s igy nemcsak fiúnak, hanem atyának és szent léleknek is tartották.

71. *Emberekkel nem evők* is voltak, mint külön eretnekek, akik közös étkezést nem végeztek, — ezenkivül tanitották azt, hogy az Atya és Fiú egy, de a szent lélek nem, mert az csak teremtmény.

72. *Rhetoriánisták* azok, akik egy Rhetorius nevű egyéntől származtak, aki azt tanitotta, hogy minden eretnekség helyes nyomon jár és igazat tanit. Augusztinus szerint: „ez oly képtelenség, hogy hihetetlennek tünik fel."

73. *Krisztus istenségét szenvedtetők* azok, akik azt tartják, hogy mikor a Krisztus teste a keresztre feszittetett: az istenség szenvedett a Krisztusban.

74. *Istent három-alakúnak* tartók azok, akik úgy gondolkoznak, hogy ugyanazon egy Istennek egy része az Atya, másik része a Fiú, harmadik része a Szent Lélek s ez a három rész alkotja a háromságot, vagy ezekből a részekből jő létre az Isten s önmagában egyik rész sem tökéletes, sem az atya, sem a fiú, sem a szent lélek.

75. Eretnekség azoknak a tanitása, akik azt mondják, hogy a vizet nem teremtette az Isten, hanem egyenlően öröktől fogva való az az Istennel. Ezek: *a viz örökkévalóságát hirdetők.*

76. Eretnekség azoknak tanitása, akik szerint az embernek a teste s nem a lelke az Istennek képe. Ezek a *test isten-képiségét* tanitók.

77. Eretnekséget tanitanak azok, akik szerint megszámlálhatatlan sok világ van, amint ezt a pogány bölcsészek gondolták. Ezek *a sok világot* tanitók.

78. Eretnekség azoknak a tanitása, a kik szerint a bűnösöknek lelke démonokká változik s érdemeinek megfelelőleg valamely állatban jelentkezik. Ezek a *lelket démonokká s állatokká változónak* hirdetők.

79. Eretnekség azoknak a felfogása, akik szerint a Krisztus pokolra szállásával a hitetlenek s igy mindenek megszabadittattak. Ezek a *Krisztus pokolra szállása folytán mindenkire nézve bekövetkező szabadulást hirdetők.*

80. Eretnekség az a tanitás, amely szerint a Fiú születése nem öröktől fogva való, hanem időtől fogva származó s bár a fiúnak az atyával való örökkévalóságát hirdeti s hiszi ez az eretnekség, de csak úgy, hogy nála volt a fiú az atyánál, azonban nem volt a fiú mindig fiú. Ezek azok, *akik a Fiúnak az Atyától való születését időben gondolják.*

81. *Luciferiánusok,* akik Luciferus caralitanusi püspökről neveztetnek. Eretnekségök vagy tévedésök az, hogy a lélekről úgy gondolkoztak, hogy az átömlés folytán származik s igy testből való s testi állagú.

82. *Jovinianisták.* Jovinianus szerzetestől származnak ezek, akiket Augusztinus személyesen ismer. Joviniánus szerint is, mint a stoikusok tanitása szerint, minden bűn egyenlő, — tanitotta, hogy az ujjászületés fürdője után az ember nem követhet el bűnt, — hogy a bőjt mit sem használ, — hogy bizonyos ételektől tartózkodni kell, — tagadta Mária szüzeségét, mert szülvén, romlott volt. A szerzetesnők szüzességét, a férfiak nemi önmegtartóztatását főként a nőtlen életben, aztán a házasságban egyenlő érdeműeknek nyilvánitotta s maga sem nősült meg, mert ezt a jövő életre jobbnak tartotta.

83. *Arabok* azok az eretnekek, akik azt tanítják, hogy a lélek a testtel meghal és feloszlik, de aztán az idők végével ismét feltámad.

84. *Helvidiánusok.* Helvidiusról neveztetnek, akik azt tanitják, hogy Mária nem volt szűz, mert Krisztus után más fiakat is szült férjétől, Józseftől. (Ezek az 56. szám alatt nevezetekkel egyek!)

85. *Paterniánusok* azok, akik az emberi testnek alsóbbrendű tagjait nem Istentől, hanem az ördögtől eredőknek tartják s épen ezért tisztátalanul való élésre adnak szabadságot. (Ezeket venustiánusoknak, vagy Venus követőknek is nevezik.)

86. *Tertulliánisták.* Tertulliánusról neveztetve, a kinek sok igen ékes nyelvű irata van. Tanitotta pedig Tertullianus azt, hogy a lélek halhatatlan ugyan, de van saját teste, amint van az Istennek is. Augusztinus szerint azonban ez nem tulajdonképeni eretnekség Tertulliánusnál, hanem sokkal inkább az, hogy a *katafrygekhez* csapott át s az apostoli tanitások ellenére a második házasságot fajtalanságnak kezdte hirdetni. Azt is tanitotta, hogy a rosz lelkek a halál után démonokká változnak.

87. *Abeliták* azok, akik a nőkkel való együttélést nem engedték meg, hanem az örökbefogadás elvének gyakorlása által tekintették a gyermekeket törvényeseknek.

88. *Pelagius követői* azok az eretnekek, akik ez idő szerint szerepelnek, mint most keletkezettek, — mondja Augusztinus, aki azonban igen helyesen *caelestianusoknak* is nevezi őket, mert — úgymond — a

mestert Caelestius annyira követte, hogy róla is nevezhetők. Ezek az Isten kegyelmének olyan ellenségei, hogy azt állítják s hiszik, hogy e nélkül is képes az ember minden isteni hivatást betölteni, a mi, ha igaz volna: akkor hiába mondotta volna az Úr: nélkülem mit sem cselekedhettek. (János 15—5.) Ezt aztán úgy szeliditette Pelágius, hogy a jó dolgot az isteni kegyelemmel eltelve, könnyebben megcselekedhetőnek tartotta. Támadják a pelagiánisták azokat a könyörgéseket, amelyeket az egyház gyakorol a hitetlenekért s az Isten tudományának ellenszegülőkért, hogy térjenek Istenhez, — vagy a hivőkért, hogy növekedjenek a hitben s erősbödést nyerjenek. Abba is belementek, hogy tanitják, hogy az igazaknak élete itt e földön is bűntől mentes s így felesleges az imádkozás: bocsásd meg a mi vétkeinket! Tagadják, hogy a gyermekek testileg Ádámtól származnak s eredendő bűnben születnek, épen azért hirdetik azt is, hogy ha nem kereszteltetnek is meg a gyermekek, elnyerik az örök életet. Tanitják, hogy Ádám testileg akkor is meghalt volna, ha nem követ is el bűnt s így a halál nem bűn büntetés, hanem természeti feltétel...

* * *

Ime ennyi eretnekségről s így emlékezik meg Augusztinus, aki szerint *még több is van.* Utasitásúl adja aztán Augusztinus azt, hogy a már ismert, a még nem ismert, a már keletkezett s a még keletkezendő eretnek méregtől is óvakodnia kell a kathólikus embernek.

Észrevehetni, hogy Augusztinus egy már teljesen kialakúlt egyházi hivatalos felfogásnak a szempontjából birálja el az eretnekségeket, holott a tanfejlődés még mindig tart, amint hogy a keresztyénség eszméinek fokozatos alakulása s fejlődése elválhatlanúl hozzá van forrva a Krisztusi igazságokhoz. A megcsontosodásra való törekvés tagadhatlan jeleit árulják el Augusztinus nyilatkozatai, úgy azonban, hogy itt-ott rés tátong, amelyből a protestáns felfogásnak kél ki a csirája.

Dr. Tüdős István.

KÖNYVISMERTETÉS.

Művészet és erkölcs.

Irta: *Dr Székely György*, sárospataki akadémiai tanár. Tanulmány a psychologiai aesthetika köréből. Budapest. Hornyánszky Viktor bizománya. 1903. Nagy 8° 185 lap. Ára 2 korona.

Az uj-kori lélektannak mélyreható voltát semmi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy minden területen jelentőséget tulajdonitanak neki s szerepet nemcsak szánnak a részére, hanem játszatnak is vele. A lélek állapotának tanulmányozása, az állapotot előidéző okoknak kutatása, ezeknek az okoknak elemzése s mindezek alapján a *lelki állapotnak* igaz mibenléte megállapítása: olyan eljárás, amely nélkül ma már nem lehet el a tudomány, ha az *embert* valóban meg akarja ismerni.

Hogy azonban ez sok kisérletezéssel, sok mellékkérdésnek és körülménynek a fejtegetésével és vizsgálásával van összekötve: az bizonyos, valamint az is, hogy maga az emberi lélek egy tenger levén, amelynek teljes kibúvárlása sohasem fog megtörténni: a tanulmányozás állandó és folytonos lesz, ami által maga a tudomány mindig új és érdekes elemekkel gazdagszik s ezzel ujdonsága és érdekfeszitő volta soha sem enyészik el.

Azt is bizonyosnak és természetesnek kell tartanunk, hogy a léleknek sok irányú munkálkodása levén: a lélek tanulmányozása is sok irányú, amelyek között nem áll utólsó helyen a kezünk alatt levő munka által képviselt irány, mert a léleknek *szépészeti* munkálkodása épen olyan, mint bármely más irányú működése, pld. erkölcsi, zenei, tudományos stb. foglalkozása.

Sőt épen az kölcsönöz ennek a munkának jelentőséget, hogy a *szépészeti* oldalt összeköti mindazokkal a jelenségekkel, amelyekkel valamelyes vonatkozásban vagy kölcsönös hatásban állhat, amint ez nyilván kitetszik a munkának tartalmából, amely a következő: 1. Az érdeknélküli tetszés. 2. A művészeti és erkölcsi fogalmainak viszonya a természetinek fogalmához. 3. A művészi és erkölcsi alkotásról. 4. Petőfi egyénisége és erkölcsi érzülete. 5. Kemény Zsigmond erkölcsi felfogása. 6. Az aesthetikai elem az erkölcsi cselekedetekben és jellemekben. 7. A szerelem és az erkölcs viszonya az életben és a művészetben. 8. A művészet és az érzékiség; a művészet erotikus hatása. 9. A lex Heinze és a szemérmetesség lélektana. 10. A meztelen test jelentősége a képzőművészetekben. 11. A tendentia a művészetben és a művészetek célja. 12. A művészet hatása. 13. A művészet paedagogiai és társadalmi értéke.

Ez a tartalom azt mutatja, hogy szerző magát a főkérdést, t. i. a *művészetet és erkölcsit* olyan oldalakkal köti össze, a melyekben csakugyan jelentkezik mindaz, ami művészeti vagy erkölcsi számba mehet, hogy ilyen módon a léleknek művészeti és erkölcsi *szép* vonatkozása meg legyen állapitható.

Meg is állapitja igen helyesen, — hanem hogy maga a kiindulási pont az *érdek nélküli tetszés*, mint akár a művészetnek, akár az erkölcsnek, vagy ami a legfőbb: a *szép fogalmának és érzésének* kizárólagos forrása lehetne: ez nagy kérdés, noha az is bizonyos, hogy ezt a forrast nem lehet mellőzni, sőt ebből kell kiáramlania minden más felvételnek, ha akár a művészeti, akár az erkölcsi *hatást* valaki a *tetszéssel* köti össze.

A tartalomból sok helyes és talpraesett leszűrt igazságot hozhatnánk fel a szerző művészeti és erkölcsi világnézletének elfogadhatósága mellett, amely igazságok mind arra irányúlnak, hogy szerző álláspontját tisztázzák és világosságba helyezzék. Mert nem utolsó jelenség az az ilyen kérdésekkel foglalkozóknál, hogy maga az álláspont rendesen olyan amilyen homályban marad, mintha csak a derűnek valamely hiányával volna jelezhető a mélyen járás, amelyet a lélek kutatónak kell teljesitenie.

Szerzőnknek *tiszta az erkölcsi érzéke*, amely főként ott nyilatkozik meg, a hol az *erkölcsinek fenségét* rajzolja meg biztos kezekkel, — ellenben a *művészeti érzék* megnyilatkozásaiban mintha nem volna egészen biztos, — vagy ha az: akkor a művészit elnyomja benne az *erkölcsi*, aminek különben csak örülni lehet, mert inkább *morálisak* legyünk, mint *művészek*.

Példái megválogatásában körültekintő, — alkalmazásaiban ügyességet kifejtő, — az olvasó érdeklődését állandóan felköltő és kielégitő.

És így a munka teljesen sikerült magát a kérdést fejtegető s az olvasó lelkét foglalkoztató voltában, a melyhez csak az kivántatnék még meg, hogy a *nyelvezet* volna kissé szebb, választékosabb, hogy ott, a hol művésziről van szó, az előadás külsőségén is meglátszanék a művészi. Az is kivánatos volna még, hogy a munkának s a benne tárgyalt kérdésnek *történeti háttere* is adassék meg, hogy ilyen módon a fejlődési

menet is tanitsa az olvasót. Az sem lesz felesleges, ha az iró az ismétlésektől, ugyanazoknak a kifejezéseknek gyakori használatától tartózkodni fog, mert az olvasó kénytelen kelletlen unalmaskodást érez az ilyen esetekben.

Bár a munka egy része csak külön lenyomat a Prot. Szemléből, mégis szivesen látott kiadványnak tekintheti mindenki, aki szeret azokkal a kérdésekkel foglalkozni, amelyek e műben tárgyalás alá kerültek. Szerzőnek nincs oka idegenkedni az ilyen irányú művek közrebocsátásától, főként ha a fentebb jelzett kifogásainkra ad valamit s úgy bocsátja közre munkálatait. Ajánljuk a művet olvasásra és megszerzésre. (v.)

IRODALOM.

* **Istenről.** Irta: Török Zoltán községi irnok. Békés, 1903. Szerző sajátja. Ára 80 f. Mint az előbbi füzetek, úgy ez a füzet is a heidelbergi Kátét magyarázza. Később bővebben is ösmertetjük.

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő művek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 60 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi-emlék. Ára 60 fill.; 3. *Dr. Tüdős István:* Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdős István:* Tánulmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel. 3—

* **A „Magyar Könyvtár"** szeptemberi sorozata értékes füzetekkel gazdagitja e kiváló gyűjteményt. Az újabb magyar irodalom elbeszélői közül Krúdy Gyula kerül sorra, a ki „Nyiri csend" cim alá foglalt elbeszéléseiben (347. sz.) költőiesen rajzolja a Nyirség életét, igazi magyar levegőben igazi magyar alakokat állitva elénk. A régi magyar irodalom remekei közül Tóth Ede „Kintornás család"-ja jelent meg (349—350. sz.), ez az erős drámaiságú munka, mely még mindig kedvenc műsordarabja vidéki társulatainknak. A külföldi irodalmak közül Cornelius Tacitusnak, a nagy történetirónak egyik legnevezetesebbb munkáját, Agricola Életét teszi közzé Wirth Gyula új és jeles forditásban, bevezetéssel és jegyzetekkel. — A modern irodalomnak ismertetése körül is igen becses szolgálatot tesz a „Magyar Könyvtár", az angolok egyik új elbeszélőjének, Zangwillnak bemutatása által. A zsidó néplélek e nagytehetségü buvárától „A matrác sir"-t közli, Heine utolsó éveinek egy megrenditő rajzát, valamint a Cionizmussal foglalkozó „Palesztinai zarándok"-ot. Ezt a füzetet (348. sz.) Gábor Andor ültette át sikeresen. Egy-egy szám ára 30 fillér; kapható bármely könyvkereskedésben vagy a kiadónál: Lampel R. (Wodianer F. és fiai) Andrássy-út 21., a honnan bárkinek ingyen küldik meg a „Magyar Könyvtár" teljes jegyzékét.

* **Cathrein:** Glauben und Wissen. Freiburg 1903. 8° VI+245. 2·50 Márka. E könyv nem kisebb kérdéseket tárgyal, mint ezeket: 1. Mi a hit és hogyan jut az ember a hithez? 2. Mi a tudás? 3. Hogyan jut az ember a tudáshoz? 4. Hogy viszonylik a kettő: hit és tudás egymáshoz? . . . Prot. és római álláspont szembeállitgatásával végzi a tárgyalást az iró, természetesen a rómainak juttatja az előnyt, mert az iró róm. kath.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Szász Károly lemondása a püspöki állásról.** Október 24-ikén a dunamelléki ev. ref. egyházkerületet nagy csapás ért.. A püspöki hivatalban 20 év óta nagy buzgósággal forgolódó, szellemi tehetségeit az anyaszentegyház javára dúsan kamatoztató, az egyházlátogatás munkájában mindenkorra példát adólag működött vezére: Szász Károly lemondott a püspöki állásról, mert testileg is és lelkileg is törődöttnek érzi magát s így a reá váró teendőket nem végezheti lelkiismeretesen, sem pedig a közügyekre áldást hozóan. A dunamelléki testvérek a lemondást fájdalommal vették tudomásúl s 3000 korona nyugdíj megszavazása mellett elfogadták, nem akarván megszomoritani annak az embernek lelkét, aki mindenek fölött a lelkiekben volt nagy és erős. . . A Sárospataki Lapok annak idején, igazsága tudatában, nem tartózkodott a husz év előtti dunamelléki püspökválasztás mozgalmait kellő kritikával kisérni: a Sárospataki Lapok most elismeréssel jegyzi fel Szász Károlyról, hogy attól a pillanattól kezdve, a mikor állását elfogadta, minden készségét, tehetségeit, összes képességeit felhasználta, hogy méltónak bizonyítsa magát a primus inter pares állásra. Kitűnőség volt s maradt is, dicsekedésünk ezen a terén is s bár a kormányon ülőkkel szemben nem védte teljes fegyverzettel igazainkat: protestáns voltát nem volt okunk kétségbe vonni, legfölebb azt kellett vallanunk, hogy őt is megkisérté, ha nem ejté is el, a hatalom. Legyen nyugalomba vonulása hosszú időn át tartó, hogy a nagy fáradalmakat kipihenhesse!

— **Rendkivüli konvent.** Főtiszteletű Kun Bertalan püspök és Nagyméltóságú Báró Bánffy Dezső egyházkerületi főgondnok urak, mint az ev. ref. egyetemes konvent elnökei, a folyó évi junius havában tartott konvent 22. jegyzőkönyvi szám határozata értelmében még a folyó évben összeülendő rendkivüli (zsinatelőkészitő) konventet december hó 8-ra (nyolc) szándékoznak összehivni Budapestre a Lónyai-utczai ref. főgymnasium disztermébe.

— **Antal Gábor püspök nyilatkozata az egyházi adóügyben.** A dunántúli ref. egyházkerület szeptember 27-ikén tartotta meg lelkészértekezleti közgyűlését, a melyen maga a püspök, Antal Gábor is felolvasott, még pedig az egyházi adóügy kérdéséről s a következő nyilatkozatot tette az álláspontját visszatükröző pontokba foglalt vélemény szerint: 1. Az egyház tagok egyházi adóval aránytalanúl túl ne terheltessenek. 2. Az adó a hívekre arányosan osztassék el. 3. Az egyházi adózás terén eddig kifejtett gyakorlat, ha az a közérdekkel nem ellenkezik, megtartható. 4. A szolgáltatások határozatlanságából előállható súrlódásoknak eleje veendő. 5. Azon könnyitésekben, a melyek akár államsegélyből, akár más forrásokból az egyházak javára fordithatók: csakis az egyházi adóval valóban túlterhelt gyülekezetek és osztályok részesittessenek. 6. Az egyházi teher hordozásában azon egyháztagok is, a kik semmi, vagy aránylag igen csekély állami adót fizetnek jövedelmükhöz képest vagy állami adójukat olyan községben fizetik, a hol ev. ref. egyház szervezve nincs: aránylagosan részt vegyenek. E hat pontba foglalt kivánalmak megvalósitása céljából már most felveendők volnának Antal Gábor püspök szerint a törvénybe és szabatosan volnának szövegezendők a következő szükséges intézkedések: 1. Az egyházi hivatalnokok javadalma a természetbeni lakáson kivül föld vagy egyéb ingatlan haszonélvezetéből, pénzből, gabonából és fából állhat, — minden más a díjlevélben kötelezett járandóság, pld. közmunka, hús, só, széna, szalma, sonka, faggyú, előfogat stb. 3 év alatt 10 évi átlagár szerint pénzre átváltoztatandó s ezen változtatás az új díjlevélbe felveendő. A gabona javadalom súly-mértékben állapitandó meg, a kivetéskor pedig vagy a beszedéskor értékpénzben is megállapitandó. 2. Az egyház szükségletei

fedezésére egyházi adó vethető ki személyre, jövedelemre vagy vagyonra, vagy mind a kettőre együttesen. 3. Személyi adó 20 éven alóli egyháztagra sem magára, sem ilyen után a családfőre, valamint teljesen keresetképtelen egyénre 20 éven felül sem vethető ki. 4. Személyadó egy személyre, beleértve az egyháznak, lelkésznek, tanítónak stb. járó pénz, gabona s egyéb illetményeiket is 2 koronánál több nem lehet. 5. A vagyon vagy jövedelem utáni adó, ha állami adó után vettetik ki, annak 15%-át, ha hold föld után vettetik ki, egy kataszteri hold után 60 fillér, ha állami adó alá nem eső jövedelem után vettetik ki, annak 3%-át meg nem haladhatja, beleértve mindig a szolgáltatandó pénz és gabona értékkel együtt. Vagyoni vagy jövedelem utáni egyházi adó fizetésre 400 koronán felül senki nem kötelezhető. 6. A rendes egyházi adón kívül az egyház elemi iskolájába járó tankötelesektől tandíj szedhető pénzben vagy terményekben, azonban egy gyermek utáni összes járandóság a 2 koronát meg nem haladhatja. Amely szülőnek több gyermeke jár az iskolába, az is csak egy gyermek után tartozik a tandíjat fizetni. 7. Mindennemű egyházi járandóságot csak az egyház, illetőleg annak megbizott gondnoka vagy pénztárnoka szedhet, a lelkészek, tanítók és egyéb alkalmazottak jövedelmüket csak ezektől követelhetik s fogadhatják el. Ennélfogva minden olyan díjlevél, amelyben az egyház hivatalnokai részére egyénenkénti vagy páronkénti pénz, gabona s egyéb fizetés van kikötve: 3 év alatt átalakitandó s a járandóság 10 évi átlag alapján megállapittatván, a díjlevélbe egy összegbe veendő fel. 8. Amelyik egyház igazolja, hogy a fenti maximális kulcs alkalmazásában elment a jelzett határokig, vagy ha nem ment is el, de igazolja, hogy egyházi adóképen hívei összes állami adójuknak 30%-át fizetik, vagy híveitől bármely úton rendes évi szükséglete fedezésére bevett annyit, mintha a felsorolt maximális adókulcsokat alkalmazta volna és rendes évi költségvetésében mégis hiánya van: az ilyen egyháznak igénye van arra, hogy költségvetésében így mutatkozó hiánya az állami dotáció felhasználásával felsegített egyetemes ev. ref. egyházi adó-segélyalap pénztárából fedeztessék s az ilyen egyházaknak költségvetései az egyházmegyék által a kerületre felterjesztetvén felülvizsgálat czéljából: az egyházkerületek javaslata alapján utalványozza a konvent a segély összeget! . . . Érdemes ezekkel a pontokkal foglalkozni s a kérdést ezek alapján is tárgyalni!

— **A mező-keresztesi egyház és az „Új Vay-Mocsáry-alapitvány.“** Vettük s adjuk a következő sorokat, úgy amint, hozzánk jöttek. Vajha megértenék s követnék az azokban jelentkező példát egyebütt is, sőt mindenütt. — Nagytiszteletű Szerkesztő Úr! A mező-keresztesi egyház előljárósága régtől fogva várja a jelt, mely „a Bethesda tavának mozdulása“ az először Mező-Keresztesen elhangzott *Felhivó szózat* nyomán utat nyisson a főiskolával együtt érző sziveinknek az áldozatkészségben való megnyilatkozásra; reménylve várta, hogy magasabb helyről sokat tehető kezek, mélyebben látó szemek, többet értő elmék, magasabban lángoló szivek irányitják majd a mozgalmat, mely a magyarországi reformátusok sárospataki főiskoláját önnállóságában biztositani, régi hagyományainak ápolása alapján erősiteni van hivatva. Várt az óramutatónak egészen a tizenkettedik óra kondulását jelző fordulásáig. Ez a tizenkettedik óra pedig a reformatió emlékére szentelt nap. Presbyteriumunk tegnap tartott ülésében elhatározta, hogy az „új Vay-Mocsáry-alap“ növelésére évenként 20 koronájával fizetendő 200 koronát ir alá az egyház részéről. Huszty Béla főgondnok lelkes, buzditó beszéd kiséretében szintén 200 kor.-t, Tóth Béla lelkész 100 kor.-t, Bertók Károly tanító 50 kor.-t ajánl fel. Berecz János presbiter *egyelőre* 10 kor-t. Egyuttal elhatároztatott, hogy a jövő vasárnap (nov. 1.) a reformáció emlékére tartott ünnepélyes istenitisztelet alkalmával az egész gyülekezet adakozásra szólíttatik fel s 10 presbiter még ugyanazon napon el fog indúlni az adakozások összegyűjtése végett. Mező-Keresztesen hangzott el — a mult évben tartott kerületi gyülésen — először az az akkor rendkívül mély hatást gyakorolt felhivó szózat, mely a főiskola gondnokainak s igazgatójának aláirásával minden egyház előljáróságához megküldetett. Hogy a mező-keresztesi kálvinisták meghallották a szózatot, annak egyelőre ennyi a jele. Reménylem, hogy a hozzánk 10 darab gyűjtő-iv kapcsán ez év végén a gyűjtés megindításához méltó eredménynyel számolhatunk be. Nagytiszteletű Szerkesztő Úrnak Mező-Keresztesen, 1903. okt. 26. Tisztelő híve: Bertók Károly, presbiteri jegyző.

— **Adomány Tóth Pál siremlékére.** A miskolci ev. ref. főleánynövelde elhunyt igazgatójáról a mult számban megemlékezvén: amaz emlékezés hatása alatt Debrecenből egy magát megnevezni nem kérő egyéntől 2 koronát kaptunk Tóth Pál siremlékére. E kegyeletes adakozó az adományt küldve, ezeket irta: „Meg vagyok győződve arról, hogy akár a kerület, akár a protestáns társadalom, vagy mindkettő is, nem hagyják jeltelenül az elhunyt érdemes munkás sirját. . . .“ Igy gondolkozunk mi is és a midőn a küldött összeget a nyilvánosság előtt nyugtatványozzuk, azt megtoldjuk a magunk részéről 8 koronával s a 10 koronát a mai napon a miskolci ev. ref. főleánynövelde egyik kiváló nevelőnőjéhez: Torkos Etelka kisasszonyhoz küldtük, kérvén az intézet vezetőségének átadni a Tóth Pál siremléke javára.

Dr. Tüdős István,
theol. tanár.

— **Nyilatkozat.** Azok a személyes jellegű észrevételek, melyekkel e becses lap hasábjain nagytiszteletű Zoványi Jenő úr, a kit tudtunkkal, László Albert ur, cég-elődünk valami hírlapi polémia során megbántott, a főtiszteletű és méltóságos tiszántúli ev. ref. püspöki hivatal részünkre kiadott „igazolvány“-át apostrofálja, kötelességünkké teszik, hogy ismételten kijelentsük, miszerint: 1. László Albert úr a Keresk. törvényszék 18222/1902. szám alatti bejegyzés szerint a cégből 1902. évben kilépett és jelenleg Kolozsváron a „Korvin Mátyás könyvkereskedő Részvénytársaság“ igazgatója; debreczeni könyvkereskedését pedig mi alantirottak vettük át, s az most kizárólagos tulajdonunkat képezi; 2. a László Albert és Társa céget az üzlet átvétele után csak azért tartottuk fenn, hogy az elődünktől szintén elvállalt szerződés kötelezettségeket fennakadás nélkül bonyolithassuk le; 3. hogy azok a panaszok, melyekben a főtiszteletű egyházkerület külömben is beszüntető végzést hozott, nem a mi időnkben történtek, s igy azok terhünkre nem is róhatók fel; 4. hogy ellenünk, mióta mi birjuk a céget és a tiszántúli egyházkerület bizományosságát, semmi panasz fel nem merült, miből kifolyólag: 4. biztositjuk úgy nagytiszteletű Zoványi Jenő urat, a kinek méltányosságára és igazságos jóindulatára számitunk, mint általában a mélyen tisztelt közönséget, hogy legfőbb törekvésünket, ambiciónkat ezután is abba helyezzük, miszerint a bizodalmat, melyet már mi egyszer megszereztünk, kereskedői pontos és lelkiismeretes működésünk által továbbra biztositsuk és gyarapitsuk, s a mennyiben tehetjük, az irodalmi művek kiadása és terjesztése által a protestáns egyházaknak és iskoláknak is szolgálatára lehessünk. Debrecen, 1903. október 28. Hegedűs Sándor és Sándor Imre, mint a László Albert és Társa cég tulajdonosai.

— **Válasz a nyilatkozatra.** Nekem erre a nyilatkozatra csak annyi megjegyzésem van, hogy én a László Albert úr által történt állitólagos megbántatásomtól teljesen függetlenül és nagy részben a parokhiális könyvtárak ügyében a cégnek eddig is tanusított viselkedése alapján perhorreskálom a cégnek ily irányu megbizatását. Legyen meggyőződve Hegedűs úr és Sándor úr, hogy már csak a tiszántúli egyházkerület tavaszi közgyülése jegyzőkönyvéből is jol tudtam László úr távozását, hiszen azóta most is függőben van még a kerülettel való összeköttetésök, melyet egyoldalulag felbontottnak tart a kerületi tanügyi bizottság. A László úr elleni esetleges neheztelésem tehát egyáltalában nem szerepelhetett leleplezéseimben, hanem igenis az a tapasztalatom, hogy neki nemcsak a neve, hanem a szelleme is megmaradt az önök üzletében.

Zoványi Jenő.

— **A zemplénvármegyei magyar nyelvet és népnevelést terjesztő egyesület** 1902. évi működéséből minket, ev. reformátusokat a következő adatok érdekelnek, amelyeket az egyesület titkára Szalay Béla ref. orgonista által kiadott Jelentésből veszünk át: 1893 óta segélyt nyertek az egyesülettől a következő iskolák: 1. kolbásai (800 kor.-t), 2. szöllőskei (600), 3. erdő-horváti (1000), 4. kis-azari (800), 5. abarai (1000), 6. kis-ráskai (200), 7. vajdácskai (800), 8. kistoronyai (200), 9. lukai (300), 10. sajó-kesznyéteni (1000), 11. gesztelyi (500), 12. morvai (500); összesen tehát 12 iskolánkat segélyezte 7700 korona összegben. Ezen kivül a magyar nyelvnek sikeres tanitásáért következő tanitóinkat jutalmazta 50—50 kor. díjjal: Pálúr János (örösi), Berecz Ottó (migléci), Nyitrai József (lasztoméri). Az egyesület vezetőségében református hittestvéreink ezek: Fejes István I. alelnök, Dókus László pénztárnok, Szalay Béla titkár; Beregszászy István, Dókus Gyula, Meczner Béla, Mizsák István és Thuránszky László. Az egyesület felekezetre való tekintet nélkül teljesiti szép kötelességeit s méltó az elismerésre.

— **Orvosi** körökben már rég ismert tény, hogy a *Ferencz József-keserűviz* valamennyi hasonló vizet, tartós hashajtó hatása és említésreméltó kellemes ízénél fogva, már kis adagban is tetemesen felülmúlja. Kérjünk határozottan Ferencz József-keserűvizet. 4—8

— **Vér-statisztika.** E cim alatt nagyfontosságú adatokat olvasgattam, a melyeket az „Emancipatore Catollico“ cimű könyvben találtam. Ajánlom az olvasók figyelmébe az adatokat, lássák ebből mennyi vért ontottak ki Krisztus helytartói, a pápák, a „Béke, szeretet és könyörületesség Istenének nevében. Megérdemli, hogy e fölött gondolkodjunk és okuljunk! Constantin császár alatt a vallási okokból megöltek száma 1000. Az afrikai donatisták elszakadása idejében agyonbotoztatott 400. A polgár harcokban, az ostya kérdés körüli vitatkozásokból áldozatul esett 400,000. Azon harcokban, melyek a képet imádók és nem imádók között folytak, elesett 60,000. Theodora császárné, Theofil özvegye 845-ben gyontató atyjának meghagyására, bűnbocsánat nyeréséért lemészároltatott 12,000 embert. Azon harcokban, melyeket a pápák pápák ellen és püspökök püspökök ellen folytattak, elesett 20,000 ember. A keresztes hadjáratokban áldozatúl esett 300,000 ember. A nagy szakadás harcaiban a történészek összhangzó feljegyzései szerint Európát 17,000 hulla borította. A huszita harcokban áldozatúl esett 150,000 ember. X. Leó és IX. Kelemen pápa uralkodása alatt, az ostya, predestinatio, a szentelt viz és egyéb vallási kérdésekben folyt harcok, valamint Bertalan éj, az irlandi, a valdesi és Cevennei mészárlások áldozatai 2 millió. Az úgynevezett „szent“ (!!) inquisitió által elevenen elégetettek száma 200,000 stb. stb. Ennyi áldozat a katholikus fanatismus oltárán, nagy részben a pápák által előidézve és jóváhagyva, valóban oly iszonyatot keltő számok, a melyeket a legzsarnokabb világi hatalom sem fog utólérhetni soha; és a pápa azért mégis Krisztus helytartója és csalatkozhatatlan! Mily rombolást vihet még véghez a római egyházban, az egyenetlenséget és gyülöletet elhintő mai ultramontanismus? e felett a kérdés felett is gondolkozhatuk!? Az ultramontanismus vakmerősége felett megütköző ezen mai világot észre birhatná I. Napoleon szava: „Én koronám fenségét meg fogom óvni és a pápának azt fogom mondani, a mit Isten a tengerhez mondott, a partnál kijelölvén határait: „Eddig és ne tovább“ — — — reméljük, hogy a gondviselő könyvében, az ultramontanismus részére az az eredmény is, már meg van irva!! Kerekes János.

— **Szemelvények egy római „Kis Katekismus“-ból.** Az egri érseki hatóság jóváhagyásával megjelent „Kis Katekismus“-ból vesszük át a következő, megjegyzéseket kihivó tételeket: „ünnep-napokon misét *becsületesen* (!?) hallgass!... „mindeneknek *szemei* te benned *biznak* Úr Isten!...“ „imádkozni kell: *óra-ütéskor* is!...“ „Mi által vallja meg hitét a római ember?... *Kiváltképen a szent kereszt által*“ ... „Kik tartoznak a római egyházhoz? *Mindazok, a kik meg vannak keresztelve* (?) ... „Parancsolja az egyház, hogy szent misét *tisztességesen* (?) hallgassunk“ ... „Igaz böjtkor: délben szabad *jóllakni*, estve *keveset enni* ...“ „A kinek csak hús-eledele van: az böjtkor is egyék húst ...“ „Nem különbözik a mise áldozat a kereszt-áldozattól, *mert Krisztus a keresztfán szenvedett és meghalt, a mise áldozatban pedig nem szenved és nem hal meg*“ „Szükséges-e a gyónáshoz a tökéletes bánat? A gyónásra elég ... a tökéletlen bánat is ...“ „*Az első búcsúban* a keresztfán megtért latornak volt része“ (161 kérdés). „Az úri szent vacsorában a *pap változtatja át az elemeket*“ (170 kérdés, a mely azért nevezetes, mert sok tagadás ellenében ime nyiltan kimondja, hogy a transubstantiatio tisztán *papi* dolog.) „Szentelményeket (só, viz, olaj, barka) illő tisztelettel s ájtatossággal használd“.

— **A református pap-leány zárdai tanittatása** ügyében a „Vasárnap“ szerkesztőségéhez 2 védekező iratot küldtek az érdekeltek, t. i. Toró Dénes a lelkész és Toró Dénesné a nő. A lelkész azt irja, hogy neki csak hallomásból van tudomása az esetről, a lelkészné pedig azt, hogy ő és családja római katholikusok voltak, abban nevelkedtek, a szive most is oda vonzza s egy levén a Krisztus, ott imádkozik, a hol akar s ott nevelteti a leányát is, a hol akarja ... Hogy ezek védekezések volnának, a melyeket bárki is elfogadhatna, azt hiszem senki sem állitja. Egy mentsége volna akár a lelkésznek, akár nejének: t. i. az, hogy válnak. De az esetben is kellene valamely erkölcsi tartaléknak lenni főként a nő részéről, a ki azonban úgy látszik, hogy tüntetni akar valamely pápás pap rábeszélésére. A Magyar Államnak persze tetszik a Toróné eljárása, s nem lehetetlen, hogy meg fogja tenni valamely kongregáció főnökének, mert evangyéliomi tanácsot követ a szabadság által a római egyház javára!

— **A Bethlen Gábor-Kör** tisztikara az 1903—1904. iskolai évre a következőképen alakult meg: Elnök: ifjú Kelemen Mór; alelnökök: Ritoók Emma (ismert irónő); Bacsy Károly, Nemes Elemér, Szilágyi Gyula; főtitkár: Moór Jenő; főjegyző: Madai Gyula; főpénztáros: Tóth Ernő; titkár: Rácz Sándor; jegyző: Benkő Viktor; háznagy: Varga Sándor; könyvtáros: Czilhert Henriette. A Kör, melynek tagjai tisztán egyetemi hallgatók, már megkezdte működését. Körhelyiség a Fővám-tér 3. sz. alatt van.

— **Érdekes és megszívlelendő nyilatkozat a római theologiai fakultásokról.** Ziegler strassburgi professor a legközelebb tartott strassburgi szűnidei felsőbb-iskolai tanfolyamon a következő nyilatkozatot tette a római theologia fakultásokról: A kath. theol. fakultás hozzá van kötve az egyházi tanhoz és a csalatkozhatatlan tanitói hivatalhoz s igy olyan tagja az egyetemnek, a mely kivonja magát az egésznek a törvénye alól s egy idegen egyházi hatalomnak veti magát alá s a függetlenség elvét feladja. Az egyetlen következetes megoldás tehát az lehetett volna, ha a mai theol. fakultások kiválnának az egyetemek tantestéből. Németországban azonban épen a szabadabb és finomabb szellemek a rómaiak sorából állandóan az egyetemek theologiai fakultásaihoz tartozóknak vallják magukat. Természetesen a szabadság érdekében. A római katholikus theologiai professorban még mindig kifejezésre jut a német professzor és ezzel együtt egy kis »Los von Rom«-darab. Ezt tudja a kuria is és sejtik a kormányok is. A német birodalmi kormány és az elszászi kormány semmin sem fáradoztak oly sürgősen, mint azon, hogy a strassburgi r. kath. theol. fakultáshoz megnyerjék Róma beleegyezését, a mit bizonyára

nem tettek volna, ha nem tudnák, vagy legalább nem föltételeznék azt, hogy a fakultáson képzendő lelkészek képzettebbek, illetőleg szabadabbak lesznek. Rómától is függetlenebbek, nemzetiebb érzésűek, németebbek, mint akár a strassburgi, akár a metzi vagy más seminariumokban nevekedett papok. Lehet, hogy várakozásukban kissé vérmesek s befolyásukat kissé túlbecsülték: de valami igazság mégis csak van benne, úgy, hogy én nem is merem mondani s nem is hiszem, hogy elvileg ki lehetne ilyen jelszót adni: Ki a római kath. theologiai fakultásokkal egyetemeinkről! Ha hatalmamban állana e tekintetben rendelkezni, bizony igen meggondolnám, hogy csakugyan kilökjük-e ezeket a fakultásokat egyetemeinkről s kiszolgáltassuk-e teljesen az egyház csalatkozhatatlan tanítói hivatalának. Az bizonyos, hogy logikailag nem helyes, nem is következetes és reánk nézve nem is kényelmes az, hogy ezek az idegen testek ott vannak a mi egyetemeinken: de hát olyan régóta akarja ez a test a közöttünk való élést, hogy kénytelenek vagyunk megtűrni s elszenvedni épen a szabadságnak érdekében!

— **Csemege-szeletek** az ultramontán szellemesség netovábbjaiból. Az »Alkotmány«-ban ezzel a verssel tisztelték meg a Sárospataki Lapok szerkesztőjét:

Tüdős.

Tüdős tanár ur fogja tollát,
Járatja mint ördögmotollát.
Enciklikát megkritizálja,
Valóban nagyszerün csinálja,
Ugy izzad a szegény professzor,
Hevül a vére, szinte felforr.
A sulykot szörnyű mód dobálja,
Bukfencet hány a logikája —
Tüdős, az égre,
Ne menj táncolni jégre,
Baj lesz a vége! . . .

A pápa hogy a papi rendet
Nem törli el, az bántja kendet?
De mit csinálna az a pápa,
Ha még oly bölcs is egymagába?
A napnak is hogy melegitsen,
Világosságot szerte hintsen,
Sugárra van szüksége, sokra;
Épp ugy a pápának papokra.
Tüdős, az égre,
Ne menj táncolni jégre,
Baj lesz a vége . . .

Ördögüzéssel, babonával
Vádolni bennünket nem átall.
De ne felelejtsd, Tüdős barátom:
Ördögöt űzött Luther Márton.
Wartburg falán ott az a tinta,
Mely napjainkig bizonyítja.
De biz igaz, hogy Luther üzte,
Kérdés: az ördög menekült-e?
Tüdős az égre,
Ne menj táncolni jégre,
Baj lesz a vége! . . .

Azt mondja, hogy a pápa trónja
Világi béke megbontója.
História, az nem a fákkja,
Azért is szépen félrerakja.
Hány pápa nyujtott olajágot,
Midőn had dúlta a világot,
És nép a népet marcangolta —
Tüdős úr azt be nem magolta.
Tüdős, az égre,
Ne menj táncolni jégre,
Baj lesz a vége! . . .

Elismerem, hogy az a Sáros-
Patak nagy tudományú város.
De Sárospatak mellett Róma
Tán valamicske mégis volna?
És ha Pataknak van Tüdősse,
A hit-vitának büszke hőssе;
Románák is, hogy ő ne huzza
A rövidet, meg van Piussa
Tüdős, az égre.
Me menj táncolni jégre,
Baj lesz a vége! . . .

Hitszeretetnek lobogója
Az az irás, s ez ember fogja,
És összetépi. Vagyis tépné,
Ha erejét az túl nem lépné
Buzgó hivők századok múlva
Olvasni fogják leborúlva,
Akkor, midőn az árva, bamba
Tüdősnek se híre, se hamva.
Tüdős, az égre,
Ne menj táncolni jégre,
Baj lesz a vége! . . .

Hogy a betű öl, régi íge,
Tüdősnek is az lett a vége
Tüdős szeretne *tudós* lenni,
De sajnos, abbul nem lesz semmi.
A dupla pont és dupla vessző
Elhegedülte: *Tüdős* lesz ő,
Tüdős, de nem *tudós* örökké,
A mig nem válik teste röggé.
Tüdős, az égre,
Ne menj táncolni jégre,
Baj lesz a vége! . . . **M. J.***

* Ugy hallottam a pataki piacon, hogy Sárospatakról való ez az M. J Szedő gyerek.

Ezt pedig valami ungmegyei lapból vettük át irója dicsőségére:

Hogy „ki" vagy, „mi" vagy, óh *Tüdős*,
„Ifjú vagy-e, avagy „idős?!"
Mindezt hejh nem tudom!
Hogy „doktor" vagy: sajna, látom!
S hogy hitben nem vagy jó barátom,
Immár azt is tudom!

Hogy „okos" vagy-e, vagy „bolond"?!"
— Temagad azt se, ezt se mondd —
Másoktól megtudom!
Ám addig az a véleményem:
Kaptánál ne tovább legényem!
. . . De ezt csak úgy sugom!

Hogy aztán, mit szól más tovább,
Hegy megtudd a justitiát?!
. . . . Csöppet se firtatom!
De, hogy *eskünk hamis lehetne;*
Csak te vevéd kemény fejedbe,
— Pataki doktorom!

Csurgovich György
gör. kath. lelkész.

A két versre s iróira adja X. Pius ő szentsége legmagasabb áldását, hogy ezután a versirásban még arcátlanabbak és pápásabbak lehessenek ad multos annos!

Felelős szerkesztő: Dr. TÜDŐS ISTVÁN.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM"
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref püs|ök ur ő méltósága rendkivűl meleghangú **ajanlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 5 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon**, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 11—20

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrányféle ***„POKLOS"*** szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bort rendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **P. Nagy Gusztáv**-féle ***asszú*** literenként **3 kor.** és **Adriányi**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

30—39

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. — **45.** (1142.) **szám.** — *Sárospatak, 1903. november 9.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: X+Y.: Általánosítás minden vonalon. — Zoványi Jenő: Még egyszer a parokhiális könyvtárakról. — Az országos középiskolai tanár egyesület munkatételei. — Dr. Finkey Ferencz: Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak.? — Molnár József: Sáfrán Mihály emlékezete. — Referens: Az uj-lőrincfalvi templom-avatási ünnepély. — Felsőzempléni: Nyílt kérdés a sárospataki Irodalmi kor kiadványai ügyében. — r. y.: A konventi törvénytervezet újabb szövegezése. — Dr. Syposs Károly: Párisi levél. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Általánosítás minden vonalon

— Zsinati törvény-tervezeti javaslat. —

Az egyetemes konvent zsinati törvény-tervezeti szövegező bizottságának a működéséről egy napi lap egy nagyon fontos ügyben hiteles tudósítást hozott. Az ügy, a melyről szó van: *általánosítás az egész magyar református egyházban a püspök-választás kérdésében oly módon, hogy az egyes kerületek bárhonnan, bármely egyházkerület köréből választhatnak püspököt*!

Azt suttogják a fák levelei között lengedező őszi szelek, hogy erre az általánosítási tervezetre egy most szóban forgó püspök-választás adta bizonyos köröknek a gondolatot s ha már a mostani alkalommal nem élhetnek. mert nem lehet, ilyen joggal, hát jövőre fogják ezt a jogot biztosítani, még pedig az *egyetemes választás* hangzatos jelszavának törvénybe igtatásával.

Mást is suttognak az őszi szelek s ez már indokolás számba megy: ha a főgondnokokat *szabad bárhonnan választani, mért ne lehetne a püspököt is*!? Megfeledkezvén az indokolást így alkalmazók arról, hogy a mit állítani akarnak a püspökökről: ugyanazt ugyanazon az alapon állítaniok kell az esperesekről is annyival is inkább, mivel maga a lelkészi állás betöltésének általánosítása immár 1882. óta megvan, szabad lévén az öt egyházkerület területéről, a megfelelő feltételek mellett a választás.

Hogy ez ellen az általánosítási törekvés ellen már most állást foglaljon a „Sárospataki Lapok" s ez állásfoglalásnak első megnyilatkozásai e sorok legyenek, mindenekelőtt a causa occasionis-t veszem birálat alá s aztán az indokolás-félét, hogy azon a nyomon maradjak, a melyen ez az egész terv felvetődött.

A mikor Szász Domokos, nagy szakadékot hagyva maga után, váratlanúl kidőlt az élők közül, valaki, bizony a nevére nem emlékszem (Péntek Ferencz, budapesti vallásoktató. Szerk.) ugyanezzel az indítványnyal, a melyet most a konvent szövegező bizottsága a saját ösztönétől vezettetve javasol, már előállott s igy a dunamelléki kerület némely köreinek csak az illető egyén javaslatának a kópiájával kell élniök, hogy ösztönszerűséget valósíttassanak meg a zsinattal.

Ugye-e bizony az a kérdés, hogy 2000 református lelkész közül nem inkább lehet-e öt püspököt választani, mint pld. 350, 500 vagy 600 közül egyet-egyet?

De hát én édes Istenem, vajjon nem jobb volna-e a *szabályszerű elhivást* oda módositani, hogy a lelkész választás is, meg az esperes- és püspök választás is ne csupán a verbi Dei ministri közül történjék, hanem az egyetemes papság elvének teljes keresztülvitelével például a magyarországi 2 millió néhány ezer kálvinista közül? . . . És aztán a központosítás elvénél fogva nem fogják-e majd azt is javasolhatni, ha az érdek úgy parancsolja, hogy legyen egy fő püspök is, a ki aztán talán kizárólag a *világiak* közül volna választandó! Mert hát az úgy szokott lenni, hogy elvet csak bele kell dobni a tanácskozás medrébe s ha valamelyes érdekeket lehet hozzákapcsolni: akad támogató nem is egy, de sok, mert az érdekszövetség nem csupán egy emberből, hanem épen sokból áll.

Ámde talán zúg is a Dunamellékéről a tiltakozás: itt nincs érdekről szó, ha pedig van is: az a legfőbb érdek, az *anyaszentegyház érdeke*.

Ezt már szeretem hallani! Az *anyaszentegyház érdeke*! Nagy és szent és általános érdek, a melynek én is szolgálatában állok s igy töltöm napjaimat. De hát az a mi legfőbb kötelességünk, hogy *ezen a ponton* inditsunk szükségtelen mozgalmat, holott köztudomású dolog, hogy egyesegyedül és kizárólag a *lelkipásztorok* azok, a kikre nehezedik a felelősség a lelki élet terén abban a vonatkozásban, a melyben most a *püspököt* állitanák a homloktérbe!? Hát a gyülekezetek sokasága, a mely tulajdonképen semminemű összeköttetésben nem áll végeredményileg a püspökkel: a maga esetleges lelki fogyatékosságában a püspök felelősségre vonásának s vádolásának szolgáljon alapjául, mikor a felelősség kizárólag a közvetlen pásztort illeti?! És ha a legjobbat hivjuk is el a 2000 lelkész közül, a kit azoknak gondolunk bármely kerület javára: vajjon okvetlenül és feltétlenül be fog e válni? S ha érdekről van szó: vajjon egy kerület érdekének beavatott s igazán lélek szerint való munkása, nem fog-e általános érdeket is inkább szolgálni, mint semminemű kerületi érdeket nem ismerve: az általánost is elhanyagolhatja?!

Lapunk jelen számához ¾ ív melléklet van csatolva.

Aztán meg ha csakugyan szerencsétlen választást tett valamely kerület: tessék a tisztújitás elvénél fogva a csorbát kiköszörűlni, a hibát jóvá tenni. Ezzel meg van adva a lehetőség arra, hogy az arravalók legyenek a fő tisztviselők. De épen a világi embereink azok, a kik a már egyszer állásba jutott egyénnel szemben nem hajlandók a tisztújitást érvényesiteni olyan irányban, a melynek kivánt sikere legyen.

Hogy az indokolásúl felhozott hivatkozás, a főgondnoki állást illetőleg, a melynek megfelelőleg próbálják a püspökséget szabad terűleten felállitani, mit ér: azt már érintettem az esperesi állás nem sürgetett általánositásának felvetésével. Vagyis egy olyan hivatkozás ez, a melynek, hogy tartalma legyen, minden vonalon érvényesűlnie kell, különben csak szeszély és semmi más.

Legyünk azzal tisztában, hogy a kerűleti lelkészi, az egyházmegyei lelkészi tisztviselői állások valamennyien mintegy arra valók, hogy az igazgatás ama rendjét végezzék, a melyre különben rátermett világiak még az egyetemes papság elve mellett sem vállalkoznak. Nem, mert ha vállalkoznának, akkor ugy-e bizony első sorban annak az életpályának a választásába kellene belemenniök, a melynek előkészűletei után jön az isten dolgaival való sáfárkodás hivatás és elhivás szerint! Ezt pedig csak úgy könnyű szerrel felbolygatni nem sikerűlhet még a dunamellékieknek sem.

A budapesti zsinaton a püspök helyettesités kérdésében a *tiszántúliaknak* volt meggondolatlan inditványuk boldog emlékű Tóth Sámuel érdekében. Most a dunamellékiek akarnák az egész eddigi tisztességes és becsületes rendet felforgatni azért, mert *talán* egyeseknek nem tetszenek a dunamelléki lelkészek s theológiai tanárok!? Engedjenek meg, de ez nem meggondolt törvényelőkészitési eljárás.

Semmi elfogadható alapja nem levén a tervezet püspök-választási általánositásnak, az ellen a leghatározottabban tiltakoznia kell minden önérzetes kerűletnek.

X+Y.

Még egyszer a parochiális könyvtárakról.

A parochiális könyvtárak ügyében irt cikkemmel, mellőzve itt a „László Albert és társa“ cég kapkodásait, két cikk foglalkozott. Az egyik a Debreceni Protestáns Lap 42. számában Gyulai Ferencz aláirással jelent meg, a másik a Sárospataki Lapok 43. számában dr. Antal Géza tisztelt barátomtól. Amarról elég annyit mondanom, hogy az álnevű iró se nem komoly, se nem tréfás, nem is elme- hanem tollfuttatásában annyira nem tapintott a dolog elevenére, hogy maga a szerkesztő kénytelen volt cikkére csillag alatt a következő megjegyzést tenni: „Megvallom, szeretném, ha akár cikkíró barátom, akár más valaki a Zoványi Jenő által felvetett kérdésekre megnyugtató feleletet adna. Nevezetesen: 1. Mi történik majd 12 év mulva? 2. Hogy állunk a monopolium kérdésével? 3. Kell-e gyakorlati rész?“

Magam is alig hozhatnék fel a semmitmondó cikk ellen egyebet, melynek az egészet átható eszméje szemmel láthatólag beléfoglalható e szavakba: „Noli tangere circulos meos.“ Legfeljebb még csak annyit tartozom kinyilvánitani, hogy a cikkírónak bizonyosan félreértésből ered az a gyanúsitása, mely szerint én a Sárospataki Irodalmi Körre akarnám bizatni az összes parochiális könyvtárakba szükséges valamennyi könyvnek az előteremtését, holott egyedűl a tiszáninneni egyházkerűletre nézve és itt is pusztán a rendes illetményen felüli könyveket illetőleg vetettem föl azt az eszmét, hogy az ebbeli szükségletet a nevezett társulat elégitse ki. Mindamellett bizton merem állitani, hogy az egész ügynek az elintézésére is sokkal hivatottabb volna akár az ajánlattevő debreceni cégnél, akár más, jobbnevű cégnél.

De én erre nem reflektálok s nem is volt soha eszemben, hogy egyetemes jellegű kérdéseket particularis haszonra oldjunk meg. Természetes, hogy még kevésbbé tudnék abba belényugodni, hogy magánvállalkozóra bizassék a magyar református egyház e magasrendű érdekének kielégitése. Ezt a nézetemet fentartom dr. Antal Gézával szemben is, a ki egészen összezavarja cikkében azt, hogy mit értek én ama magán vállalkozás alatt, a mely ellen teljes meggyőződéssel küzdök. Először is azt kell tehát tisztába hoznom, hogy én a magán vállalkozást az erkölcsi (esetleg hivatalos) testületek vagy egyesűletek vállalkozásával szembe helyezve emlegettem és igy sem az Irodalmi Társaságot, sem a Tanáregyesületet nem tekinthetem magán vállalkozónak. Ilyennek tekintek egy üzleti céget vagy egy magán embert s nekem — mint multkori cikkem minden szavából kitűnik — ezekben nincs bizalmam. Hosszas fejtegetések, és a koczkázatra vonatkozólag előfordúlható esetek felsorolása helyett elég lesz talán annyival indokolnom állásfoglalásomat, hogy az erkölcsi testület vagy egyesület nem nyereségre törekszik (legfeljebb a veszteség kikerűlésére), mig a magán vállalkozónak feltétlenűl minél nagyobb haszon elérését kell czéljául kitűznie. Dr. Antal Géza barátom maga is bizonyságot szolgáltat erre, pedig ő absolute nem is érdekelt fél a „László Albert és társa“ remélt nyereségében: általam jól ismert ideális lelkülete sem birja őt megóvni attól, hogy ne űzleti szempontból tekintse az ügyet, amikor a maga kárára is úgy tartja, hogy az irói dijak tekintetében az ivek számát „teljesen megszoritás nélkűl az egyesek önkényére hagyni . . . mindenesetre kissé bajos.“ Lám, az egyesületi vállalkozásnál, mely még hozzá nem is volna záros cyklus keretéhez kötve, semmi esetre se volna bajos, mert itt nem az űzleti érdek lenne a *döntő* szempont.

Az általam emlitett értelemben vett magán vállalkozás *mellett* s az ezzel szembe helyezett egyesületi *ellen* kizárólag egyetlen érvet hoz fel az én tisztelt ellenfelem, azt t. i. hogy a társaságok a magok mozgásában nagyon nehézkesek s a magán cég „az esetleg indolens szerzőkkel szemben a sürgetés minden eszközét alkalmazásba veszi, mig társaságok ilyen esetben úgyszólván tehetetlenűl állanak a késedelmezőkkel szemben.“ Megvallom őszintén, hogy teljességgel nem birom magamat abba a helyzetbe beléképzelni, melyben netaláni késedelmeskedésem közben többet törődjem azzal a sürgetéssel, a mi a László Albert valamelyik utódjától, vagy akár a Franklin-társulat igazgatójától jő hozzám, mint azzal, amit Szőts Farkastól, S. Szabó Józseftől vagy Antal Gézától kapok. Talán amazok azzal fenyegetnek meg, hogy másra bizzák az általam vállalt könyv megirását? Ezt — amennyiben egyáltalában nem volna késő már akkor — az utóbbiak is megtehetik s valószinűleg egyformán nem fog ügyelni rá a késedelmeskedni szerető. Ez azonban mind csak elmélet, én a gyakorlatból tudok példát felhozni. Magam is voltam magán vállalkozó, nekem is voltak irodalmi vállalataim (Vallás és Egyház, Theologiai Ismeretek Tára), hát én tapasztalásból mondhatom, hogy magánvállalkozói sürgetéseim nem egyszer épen úgy falra hányt borsó számba mentek, mintha nem tudom melyik irodalmi társulat titkárja lettem volna.

Az is csak ilyenszerű elméleti állitás, de a valóságnak csak látszat szerint megfelelő, hogy a társaságok

a magok mozgásában nehézkesek. Ismétlem, úgy mutatja a látszat, mintha csakugyan igaz volna ez a vélemény. Pedig egyedül az teszi a különbséget az egyesületek és czégek munkássága közt, hogy az egyesületek a magok irodalmi törekvéseit az eszme megpendítésétől fogva a végleges elszámolásig folyvást a nyilvánosság előtt tárgyalják, ellenben a cégek vagy magánosok tervei nem kerülnek a nagy közönség elébe s úgy tünik fel egy-egy megjelent kiadványuk, mintha egyenesen a Jupiter fejéből ugrott volna ki. Azonban tessék meggyőződve lenni róla, hogy épen olyan sokáig tartó vajudáson megy keresztül a magán kiadók *némelyik* vállalata, mint az egyesületek *némelyik* vállalata.

Félreért Antal Géza barátom, a mikor olyan állítást ad a szájamba, hogy monopolium „csak abban az esetben nem állana fenn, ha a vállalatot társaság adná ki.“ Ezt én így és ebben az értelemben sohasem mondtam, sőt ellenkezőleg az egyesületi monopolium ellen is egyenesen orvosszert ajánlottam, még pedig olyat, a melyet Antal Géza is „a legmelegebben üdvözöl.“ Ám ez az orvosszer lehetetlenné válnék a debreceni czég feltételei mellett, melyek 12 K. horribilis évi díjról álmodoznak. A monopolium elkerülésének legelső feltétele, ha a vállalkozó „saját áron,“ tehát a lehető legolcsóbban adja a könyveket; ilyen vállalkozó pedig — ujra csak oda jutok — egyáltalában nem lehet kereskedő-cég. Csakis egyesület képes erre, s csakis ennél lehetséges a monopolium elkerülésének ama két módja, hogy ne zárt cyklushoz legyen kötve a kiadványok egész sora, és hogy ne merítse ki azoknak az ára az egyházközségek évi átalányát teljesen.

Ami aztán a monopoliumnak a cél érdekében való türhető vagy elfogadható voltát s az általam felhozottaknak közönyös részletkérdésekké degradálását illeti, ebben — habár mindenesetre akarata ellenére — egészen közel jut az én tisztelt barátom ahhoz a máskülönben bizonyára általa is perhorrescált elvhez, hogy „finis sanctificat media.“

Még csak két dologban foglalok el különböző állás pontot az Antal Gézáétól. Azt mondja ugyanis, hogy a László-féle tervezet szerinti „Egyházi Könyvtár minden kötete a theologiai képzettségnek úgyszólva nélkülözhetetlen kelléke . . .“ Ettől eltérőleg ismételten és határozottan tagadom, hogy a 21—24. kötet ilyen volna; ezeket — erre a gyanúmra már a multkor is rámutattam — nem is Antal Géza vette tervbe, hanem az üzleti haszonra speculáló kereskedő cég; csodálom aztán, hogy mikor már az ezzel való solidaritást úgyszólva megtagadta Antal barátom, az ők találmányukhoz még mindig ennyire ragaszkodik. Én a magam részéről örökké ellene leszek annak, hogy az efajta könyvek bejussanak a parochialis könyvtárakba. És jól esik tudnom, hogy egy egész egyházkerület, az az egyetlen, a mely már szervezte a parochiális könyvtárakat: a tiszáninneni, hasonlóképen gondoskozik, alapszabályzatban kirekesztvén a prédikáció féléket azokból.

A másik nézete vitatkozó társamnak, melylyel egyet nem érthetek, hogy az előleges birálatot fölöslegesnek, sőt a protestáns felfogással szemben állónak tartja a megjelenendő munkákra nézve. Ő quasi bizalmatlanságnak tekintené azt a theologiai tanárokkal szemben. Engedelmet kérek, egyikünk sem tekintheti annak, csupán a szükséges és megnyugtató óvatosságnak, a mely nélkül p. o. a tiszáninneni egyházkerület semmiképen se mehetne belé ez ügyletbe már megállapított szabályzatánál fogva, mely még így is csak tág értelmezéssel engedheti meg azt. Nekem és bizonyosan sok másnak végképen nem esik rosszúl, hogy munkáinkat előleges bírálat után adja ki az Irodalmi Társaság. A ki bízik a munkája megfelelő voltában: az bátran állhat elébe mindenféle bírálatnak; a ki pedig maga sem bízik elmetermékében: az meg annyival kevésbbé veheti rossz néven, sőt örvendhet neki, ha a sajtó alá bocsátás előtt mások is mérlegre vetik munkáját. Hogy aztán a „valódi protestáns szabad felfogással“ miért ellenkeznék a bírálat: megvallom, gyönge vagyok belátni. Okadatolva nincs az Antal Géza cikkében, de talán arra az esetre gondol, ha a bírálat a munka irányára, az iró felfogására is kiterjeszkednék, egyszóval censura-szerűvé válnék. Ezt nem kívánom én se; csak a munka jóságára, irodalmi szinvonalon állására vonatkozólag tartom elkerülhetetlennek.

Reménységem van hozzá, hogy mindezeket dr. Antal Géza szintén be fogja látni s el fognak enyészni köztünk ezek a nézetkülönbségek, a melyek közül az az alapvető, hogy én már most véglegesen szeretném a parochiális könyvtáraknak a helyes ellátási módját megállapíttatni, míg ő csak a László-féle tizenkét éves cyklus letelte utáni időben kiván erről értekezni. Ezt a különbséget azonban annyira lényegbe vágónak tekintem, hogy a mennyiben fenmarad, valósággal áthidalhatatlan ellentétet képez közöttünk, bármennyire egyforma melegen óhajtsuk is mindketten a tervbe vett könyvek nagy részének ilyen céllal létrejöttét. Zoványi Jenő.

ISKOLAI ÜGY.

Az országos középiskolai tanár-egyesület munkatételei.

A címben jelzett egyesület hivatalos közlönyének 5 ik számában a következő felhivás olvasható:

„Az egyesület igazgatósága a t. köröknek tárgyalás végett a következő tételeket ajánlja:

1. A stilustanítás eszközei és módszerei.
2. Az érettségi vizsgálatra vonatkozó tárgyalások kiegészítése abban az irányban: vajjon az érettségi vizsgálat miféle ismeretkörre terjedjen ki és a vizsgálatnak milyen módja lenne legcélszerűbb.
3. A tanárok gyakorlati kiképzése.
4. Az utasításokban foglalt methodikai irányeszmék ismertetése és fejtegetése.
5. A tanárgyermekek főiskolai tanúlmányai megkönnyítésének eszközei.
6. Az élő idegen nyelvek tanításában eddig alkalmazott újabb módszerek eredményei és továbbfejlesztésöknek kérdése.
7. A középiskolai könyvtárak centralizálása és egységes könyvjegyzék szerkesztése.

Általában óhajtaná az igazgatóság, hogy a körök működésének súlypontját módszertani kérdések tegyék, mert e kérdések újabb időben aránylag elhanyagoltattak.“

Ehez a felhiváshoz, mint a mely az országos középiskolai tanár-egyesület munkatételeit tartalmazza s egy időnek a programmjáról gondoskodik, akarok épen a munkatételeket illetőleg, néhány megjegyzést fűzni abban a reményben élve, hogy megjegyzéseim másokat is szólásra fognak bírni.

Azt hiszem, hogy az általánosság szempontjából a felhivás 2 és 3 ik pontja az, a melyhez leginkább hozzá tapad a figyelem és érdeklődés. S talán az is igaz, hogy a kettő között alig tudnánk értékbeli, jelentőségi különbséget tenni, mert mindkettő olyan mélyen vág bele az életbe, hogy szinte hajlandók vagyunk a kettőt korrelativ kérdésnek venni s olyan gyanánt tárgyalni.

*

Ezt a korrelativ tárgyalást azonban még sem teszem, mert a két kérdés külön is megérdemli az érdeklődők hozzászólását s ezt akarnám én most egészen röviden elvégezni.

Az érettségi vizsgálatok kérdésében a mostani munka programm azt öleli fel: hogy az ismeretkör milyen legyen s a vizsgálatnak is milyen módja lenne a legcélszerűbb?

Ismeretkör és vizsgálati mód! . . . . Ugyan nem találja-e a régi kor embere különösnek ezt a két tételt, mikor a régi és az új érettségi vizsgálatnak is tulajdonképen egy a célja: *az általános műveltség megállapítása?* És ha ez a cél: vajjon nem felesleges e akár az ismeretkör, akár a vizsgálati mód kérdését felvetni? Hiszen az úgynevezett positiv ismereteknek rövidre szabott előadása teljesen elegendő az általános műveltséghez s a vizsgálati mód épen ehez a célhoz tartozik alkalmazkodni, annál sem többet, sem kevesebbet nem kell sem kutatni, sem követelni.

E sorok írójának úgy tetszik, hogy az érettségi vizsgálatokkal a professorok túl akarják lépni azt a célt, a melyet a régi s az uj kor felfogása egyenlően állapít meg s a mely mellett másnak nem szegődhetik szolgálatába ez a vizsgálat, mert ha oda szegődik, föltétlenül sikertelenség lesz az eredmény, sőt talán maga a cél is, a mennyiben általános műveltséget kutatni és szaktudást követelni: egy jelentőségű a cél megsemmisítésével.

Mindig különösnek tartottam azt, hogy a gimnáziumokat szakiskoláknak tekintették s az érettségi vizsgálatokkal a szaktudományt és készültséget is meg akarták állapítani, mielőtt maguknak a gimnáziumoknak ez irányú különös célzatát bele vitték volna az életbe. És mindig megütköztem azon, hogy a professzorok a szaktudásnak olyan mélységeire akarták s akarják a legtöbb helyen vezetni a tanulóikat, a mely mélységek a szakpályákhoz hozzátartoznak, de az általános müveltségnek nem feltételei.

Az egész kérdés s tárgyalási tétel tehát úgy az ismert kör, mint a vizsgálat módja szempontjából oda utasítandó vissza, a hol az általános müveltség feltételeinek megállapításáról van szó. Ne akarjunk az érettségi vizsgálat által sem theológust, sem fizikust, sem geológust, sem mathematikust, sem jogászt, sem gyógyszerészt, sem aesthetikust, sem historikust cseppenteni bele az élet nagy iskolájába, hanem arra törekedjünk, hogy a ki az érettségi vizsgálatot kiállta, az mindabból tudjon az általános műveltség szempontjából annyit, a mennyivel nem válik sem az iskolának, sem az életnek szégyenére s önmaga sem lesz az általános emberi társadalom tudatlansági ugratásainak a szerencsétlen eszköze.

Az a magyar iskoláztatásnak az eredendő bűne, hogy minden vonalon szem elől tévesztjük azt, hogy nem mesterekkel van a tanulók személyében dolgunk, hanem tanulókkal, a kiket mesterekké nevelni törekszünk, de mesterekké majd a saját lábukon járva kell fejlődniök. Megadja, meg kell adni az iskolának az előfeltételeket a mesterré váláshoz, de hogy a mester már ott, az iskolában *mestertársát* lássa a csak fejlődőben: ez észszerűtlen, természetellenes dolog.

Sokat eltűnődtem már e fölött a kérdés fölött s mindig ott kötöttem ki, hogy mértékenfelüli követelődzések által állott be a túlterhelés, a mely miatt ma annyit panaszkodnak. S jellemző aztán az is, hogy gimnáziumokban a túlkövetelés elernyesztvén a lelkeket: a szakpályákon nem bírnak még az élethivatás tudatában sem úgy dolgozni az ifjak, mint a hogy maguk is szeretnék s ez azt eredményezi, hogy a mérték leszállításról kell gondoskodni.

Vagyis nálunk a megfordított eljárás uralkodik. A gimnáziumban kiszopolyozzuk az élet-erőt s az életpályára kedvnélkülieket bocsátunk ki. Holott a szakiskolákban, a szakpályákon kellene az életkedvet és erőt megadni, hogy az élet-iskolában teljes sikerrel forgolódjanak a mesterek.

Nem lehetetlen, hogy ezt a felfogást alantjárónak fogják tartani, de azt tudom, hogy a élet ezt mutatja s igazolja. (Folyt. köv.)

TÁRCA.

Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak?

— Emlékbeszéd 1903. október 31-én. —

Mélyen tisztelt közönség!

Gyujtsuk meg az emlékezet fáklyáját. Szálljon vissza lelkünk arra az immár csaknem 400 éves világtörténeti eseményre, mely a mi vallási meggyőződésünk szerint a keresztyénség életében egy új pünkösti nagy történetet képez; fürösszük meg lelkeinket azoknak a nagy férfiaknak, azoknak a hősöknek az eszméiben, kik ezt az új pünköstöt megteremtették; szenteljük ezt az órát az új próféták emlékezetének, a kik felfrissitették, megújitották, sőt bátran mondhatjuk, új életre keltették az 1500 éves keresztyénséget s ezzel az emberiség egyetemes történetében is egy új korszakot nyitottak meg.

Nagy események, nagy eszmék nem jöhetnek létre, nem születhetnek meg nagy emberek nélkül. Ezeket a nagy embereket, egy-egy nagy eszme kikiáltóit, előharcosait, prófétáit az emberimádás emberhez nem méltó ténye nélkül tisztelet és hódolat tárgyaivá tehetjük, a kikhez az általuk teremtett nagy események évfordulóin lelkesedést, ihletet szerezni, példát venni és példára mutatni vissza-visszatérünk.

Mi protestánsok, a reformáció emléknapján kikhez fordúlhatunk másokhoz, mint a reformatorokhoz. Hiszen a Luther bátor kezdeményezése, a Zwingli és a Kálvin lángoló buzgósága és törhetlen erélye nélkül, ki tudja mely felekezet kebelében s mily isteneket vagy szenteket imádnánk ma? Hogyan fejezhetnők ki tehát az ő irántuk való tiszteletünket és hálánkat méltóbban s az ő és a mi elveinknek megfelelőbben, mintha feleleventjük magunk közt az ő eszméiket, igyekszünk azokat mind jobban megismerni, megérteni és fejleszteni?! Igen fejleszteni is, mert épen a reformatio s a protestantismus egyik sarkalatos elve, hogy emberi eszme nem lehet hibátlan tökéletességű, mert nincs ember hiba nélkül, nincs oly bölcs, a kinek eszméiben a későbbi fejlettebb kor hiányokat, tévedéseket nem találhatna. A haladás, a fejlődés, az elődök hibáinak kijavitása jelszava a protestantismusnak s nem vétünk a reformatorok iránti kegyelet és hála ellen, ha a róluk való megemlékezés, az ő általuk felvetett eszmék vizsgálata közben nem húnyunk szemet az ő tévedéseik vagy tulzásaik előtt sem, s az igazságot és lelkiismeretünket tekintjük legfőbb célunknak és bíránknak véleményünkben.

Ebben a hitben és meggyőződésben legyen szabad nekem a mai, lélek szerinti ünnepünkön a reformáció vallási és művelődéstörténeti jelentőségének méltatása helyett, ezúttal csupán azzal a kérdéssel foglalkoznom, minő új eszméket hozott a reformatio a jogi és a politikai életbe, miként fejlődtek, haladtak ezek az eszmék,

szóval: mit köszönhet a jog és politika a reformationak?

Talán különösnek tetszik ez a kérdés, hiszen a reformatio voltaképen a vallásra, a hitéletre vonatkozott s a reformátorok nem jogászok és politikusok. hanem papok voltak, másfelől a jog és politika nem osztályozható hitfelekezetek szerint s a mint nincs katholikus jog, ugy nincs, vagy legalább is helytelen dolog protestáns jogról vagy politikáról beszélni? Mindkét ellenvetésben van igazság, de csak részben. Igaz, hogy a reformatio első sorban a vallást, a hitéletet akarta megujítani, a pápaság visszaéléseit, a katholikus egyháznak az evangéliommal, a Krisztus tanaival ellenkező ferde intézményeit, tanításait akarta megdönteni s a keresztyénséget visszavezetni az igazi alapra, a valódi krisztusi elvekre, de a reformatio, ha eleinte talán nem is szándékosan, (bár később öntudatosan) ennél sokkal többre kiterjeszkedett. Az emberiség életének különböző nyilvánúlásai, a vallás, az erkölcs, a jog, a politika, gazdaság, művészet oly szoros összefüggésben vannak egymással, hogy bármennyire határoljuk el ezeket s bármennyire tekintsük a fejlődés törvényének a differentiatiót, az önállósúlást, egymásra való kölcsönös hatásukat, befolyásukat a mai fejlett korszakban is nagyon könnyű kimutatni. Amint vallás nem képzelhető el erkölcs nélkűl, épúgy nincs igazi vagy helyes politika sem erkölcs nélkűl s a kezdetleges korszakokban e három kör (vallás, erkölcs és jog) teljesen össze is tartozik. A reformatio korában is még csak az első kisérletek történnek meg a jog és politika önállósítására s igy épen nincs mit csodálni, ha a reformatorok, a kik pedig felszabaditják a tudományt az iskola-bölcsészet jármai alól, nemcsak a vallással és az erkölcscsel, de a joggal és politikával is foglalkoznak. Sőt még ha úgy állt volna is a dolog, hogy a reformátorok és közvetlen utódaik jogi és politikai kérdésekhez egyáltalán nem szóltak volna, még akkor is lehetne beszélni a reformatio befolyásáról a jog és politika fejlődésére, mert azok a magasztos és szabadelvű eszmék, a miket a reformatio a vallási és erkölcsi élet tekintetében zászlajára irta: lelkiismereti szabadság, a testvériség, a hierarchia elleni tiltakozás, a puritán erkölcs, az igazságszeretet, önkéntelenül rávitték volna a protestáns embereket: a politikai szabadság, a jogegyenlőség, a demokratismus, az önkormányzat elveire. Amde ez összefüggést a protestantismus vallási és jogi álláspontja s politikai felfogása közt magok a reformátorok s még inkább közvetlen utódaik is észrevették s igy lettek már ők hirdetői az emlitett szabadelvű jogi és politikai eszméknek s igy lett a reformatio korszakalkotó a jogi és politikai életben is.

A mi a másik ellenvetést illeti, hogy protestáns jog vagy protestáns politika nincs, hát ez is igaz — betű szerint, de lélek szerint azt hiszem, az is csak részben. Kétségtelenül áll az, hogy protestáns váltó vagy kereskedelmi jog, avagy protestáns perrendtartás vagy büntető jog nem létezik, vagyis ezeknél és több más jogi tárgynál a vallási meggyőződésnek semmi, vagy csak igen csekély jelentősége van, de már az elméleti studiumoknál, a jogbölcsészetnél, politikánál, jogtörténetnél, no meg az egyházjognál, bármennyire prédikáljuk és igyekszünk megőrizni az elfogúlatlanságot, a tárgyilagosságot, bizony ha vallásosak vagyunk s őszinték is akarunk lenni, a minthogy azoknak kell lennünk, sokszor lehetetlenség ott megtagadni a felekezetiségünket. Hogy Aquinói Tamásról, vagy a positivismusról másképen fog beszélni a katholikus és másképen a protestáns jogbölcsész, az épolyan bizonyos, mint hogy a pápai csalatkozhatlanság dogmáját más commentárral kiséri a katholikus és mással a protestáns egyházjogtanár. Nem mondom én és semmikép sem helyeselném, hogy a jogi tárgyakat, vagy azok közűl csak egyeseket is felekezeti szinezettel adjunk elő, ez meghamisitása lenne a tudománynak s ellenkeznék a természetes fejlődéssel, mely arra törekszik, hogy a vallást és jogot, az egyházat és az államot, a theologiát és a jogtudományt függetlenitsük egymástól, vagyis szabjuk meg pontosan határvonalaikat, a miből aztán a szigorúan logikai következtetés az lenne, hogy a pap ne politizáljon, vagyis világi dolgokba ne szóljon bele, a jogász vagy politikus ne theologizáljon, azaz a vallást érintő kérdésekben hallgasson; azonban emberek vagyunk, a társadalomban élünk s az emberi gyarlóság és a társadalmi élet ráczáfol a legszebb logikai elméletre is, sőt épen a protestantismussal, mely az egyetemes papság elvét hirdeti s a világi elemnek az egyház kormányzatában egyenlő részt juttat, ez az egyoldalúság, közönyösség egymás dolgai iránt, ellenkeznék is.

Vajjon miért vannak katholikus és protestáns jogakadémiáink, ha nem épen azért, mert a felekezetek szükségét érezték annak, hogy leendő világi férfiaik ne más tanártól tanúlják a jogot és politikát s másfelől leendő papjaik jogi és politikai ismereteket szerezhessenek? Elismerem én, hogy idealisabb dolog lenne, ha nem volnának felekezeti jogakadémiák, a minthogy idealisabb dolog lenne, ha az egész oktatásügy államosíttatnék, de hát ez lehetséges oly államban, a hol egyetlen felekezethez tartozik minden állampolgár, vagy valamely felekezet tagjai óriás többségben és szellemi fölényben vannak a többi felett, de a hol két vagy több egyenlő, vagy hasonló erejű felekezet van s a hol az állam nem képes, vagy nem elég bátor szembeszállni egyik vagy másik felekezet praepotentiájával, ott jogosúltsága van a felekezeti oktatásnak s igy a jogi oktatásnak is, míg más felekezet hasonló intézeteket tart fenn.

(Folyt. köv.) Dr. Finkey Ferencz.

NEKROLÓG.

Sáfrán Mihály.

(1828—1903.)

„Tombolt a vihar, dúlt a fergeteg.“ A magyar élethalálharcot vivott szabadságáért s hogy megvédje az ősök vérétől megpecsételt függetlenségét, gigási harcot kellett folytatnia az ármány, hitszegés és visszavonás démonjaival, melyek a pokol minden ördögeivel szövetkezve igyekeztek ennek a 300 éven át annyit szenvedett népnek életerejét megtörni és ezeréves dicsőségének templomát ledöntve, őt az élő nemzetek sorából kitörölni. A legcsudásabb hazaszeretetre, a legerősebb férfiakra, a legkiválóbb harci erényekre, a legnemesebb áldozatkészségre volt szükség; a legendai hőskorba illő nagy tetteket kellett véghezvinnie a nemzetnek, hogy megvivhassa a legdicsőbb csatát, hogy megfogyva bár, de törve nem, a dicsőség hervadhatatlan koszorúját fűzve homloka körűl, méltóvá tegye magát őseihez és megmutassa a világnak, hogy ezer éves dicső multja után élni akar, meg tudja védelmezni azt a földet, melynek „minden röge egy szentelt sirhalom,“ melynek legkisebb zugához is a hazaszeretetnek, a hazáért élni és meghalni tudásnak annyi megszentelt példája fűződik. Istenbe vetett hittel vette a nemzet kezébe a fegyvert s az ősi erényekbe helyezett rendithetetlen bizalom, egy jobb jövő reménye bátran vitte diadalról-diadalra. S ha kifáradt a férfi kar, helyt állt az ifjú oroszlánbátorsága; ha csüggedés szállta meg a küzdelem zajában lankadó harcos

lelkét, új reményt öntött bele a magyar nő csudás honszerelme. Ifjú és öreg, férfi és nő vállvetve küzd s készséggel feláldozza mindenét, még a templomok harangjaból is ágyút önt, de nem csügged és győzelmeivel bámulatba ejti a világot és a mikor a népek szabadságát elnyomó zsarnokság egész erejével kell megküzdenie, akkor is megsegíti a magyarok Istene, mert a világosi napok után ismét felsütött a szabadság napja, az aradi Golgotha felett még fényesebben ragyog a magyar dicsőség, a kiontott honfi vérből új életet nyert a nemzet. Azóta már egy félszázadot élt át a magyar küzdve, munkálkodva, bár még teljesen célt nem ért, de hittel és bizalommal rakosgatja le második ezredévi államéletének alapköveit.

Ennek a megpróbáltatásokban oly gazdag, hőstettekben a népek történetében egyedül álló fényes kornak egyik nemes harcosa tért folyó évi augusztus 24-én örök pihenőre s a csatákban elhullt bajtársakkal együtt nyugoszsza már örök álmát a visnyói árnyas temető enyhet adó ölében néhai Sáfrán Mihály, a visnyói ev. ref. egyháznak 33 éven át közszeretetben és becsülésben álló lelkipásztora, 1848/9-iki magyar tüzérhadnagy.

Sáfrán Mihály 1828 jan. 13-án Sajó-Kazán, Borsodmegyében született, közbecsülésben álló földmives családból. Atyja Sáfrán Mihály, Anyja Tóth Teréz volt. 1829-ben szülei Sajó-Velezdre költöztek, a hol aztán Miska fiok 1833-ban kezdette meg a tanulást Bódi András tanító vezetése alatt. A tiszta erkölcsű szülei kör, a romlatlan, magyar érzésű környezet, az egyszerű, de hazáját igazán szerető falusi kálvinista tanító, mind jótékonyan közreműködött, hogy a fogékony gyermekszivet megnyerje a szép és nemesnek. 1836-ban hozták be szülei, a mint akkor nevezték, a miskolci ev. ref. lyceumba declinistának, hol 8 évet töltött azon időig, mikor már diáknak subscribálhatott volna. Az akkori mozgalmas idő, a nemes küzdelem, mely már abban az időben országgyűlésen és országszerte folyt a magyar nyelvnek érvényesülése és az ország sarkalatos jogainak kivivása érdekébe, jótékony hatással volt ifjú lelke, gondolatvilágának nemesitésére és ébredező honfi érzéseinek kifejlesztésére.

1844-ben Miskolcról Lőcsére ment iskolába a németnyelv elsajátitása végett. Ha tekintetbe vesszük, hogy akkor a tanítás nyelve országszerte a latin; s ha meggondoljuk, hogy ennek a tősgyökeres magyar ifjúnak német és tótnyelvű tanároktól kellett még a latint is tanulnia, elképzelhetjük, mily óriási szorgalmat és tevékenységet fejtett ki, hogy mindezen akadályokat legyőzve, már a második évben 12 tantárgyból lett első az elsők közül (primus e primis).

1846-ban ismét Miskolcon tanul a hires Papp János és Vágó József tanároktól. A philosophiai osztályt kitünő sikerrel elvégezvén, az akkori szokás szerint a grammatistákat tanitja s közben mindkét éven át nevelősködik Négyessy Szepessy József András nevű fia mellett, aki akkor a „superior syntacticai és rhetoricai" osztályokat végezte.

A gimnáziumnak még a porát sem verhette le magáról, mikor a hazára tornyosuló veszély őt is katonának szólitja s ő is védelmére kel a fenyegetett magyar szabadságnak. Az 1848/9. évet a Görgei hadseregében töltötte és pedig 4 hónapig mint köztüzér (alágyús), két hónapig főágyús; 1 hónapig mint tizedes irányzó, 1 hónapig, mint tűzmester és az utolsó 4 hónapon át, mint tüzértiszt.

Csudás kor, bámulatraméltó férfiak! Az ifjú, ki pár hónappal előbb még ihletett bámulattal olvasott a thermopylaei hősökről, Horatius Cocles, a Zrinyiek és a hazaszeretet többi dicső halált halt apostolairól; — az ifjú, kinek lelkét az evangyéliomi igazság hirdetésének reménysége tölti be, a hazát fenyegető veszély hirére ott hagyja a muzsák hajlékát, katona lesz és a haza szabadságáért sikra száll, nem a szó hatalmával, de a harangokból öntött ágyúk menydörgésszerű morajával hirdeti, hogy az úr nem hagyja el az ő népét és az erős Isten megvédelmezi az igazat.

Igen, a theológusnak készülő ifjú tüzér, magyar tüzér lesz és nevét az ellenséges csapatok sorai közé irányzott haláltosztó lövéseivel irta be örök betűkkel szabadságharcunk történetébe. Hogy mint katona és kiválóan jól irányzó tüzér mennyire híres volt, eléggé bizonyitják azok a ma is szájról-szájra szálló és mindnyájunk által jól ismert mondások, melyek hiréről annak idején országszerte szárnyrakeltek s ma is élnek a köztudatban. Minek emlitsem, hogy nem egyszer lőtte szerteszét az ellenség tüzérségének hadikészletét, s minek mondjam, hogy mikor egy alkalommal az ellenség a magyarokra veszélyes helyen állitotta fel tüzérségét s mikor ennek láttára a honvédtüzérség parancsnoka lelkesitve szól: „Fiúk, van-e köztetek olyan irányzó, a ki azokat az ágyúkat onnan el tudná távolitani." S mikor egy fiatal tüzér jelentkezik és szavának az ellenséges ágyúk elűzésével áll helyt, a parancsnok ily szavakkal dicséri meg: „Derék fiú vagy, úgy lősz, akár Sáfrán." Persze, sejtelme sem volt, hogy az ifjú hős épen Sáfrán Mihály.

Ezek a dolgok annyira ismeretesek és csak az emlékezetben felújitásukat igyekeztem megkisérleni, egyik legfényesebb bizonyságául Sáfrán Mihály vitézségének, a magyar ifjú lángoló hazaszeretetének és harcratermettségének. Igy szolgálta az egyszerű miskolci diák a magyar szabadság szent ügyét.

(Vége köv.) Molnár József.

KÖZÉLETÜNK.

Az uj lőrincfalvi templom-avatási ünnepély.

Lélekben buzgó ünnepélyre készült már hetekkel ezelőtt a csekély 127 lelket számláló uj-lőrincfalvi ref. gyülekezet. Október hó 18-ikának vasárnapja örökre feledhetetlen emlékű marad szivében, mert e nap avatta fel templomát a tiszáninneni kerület nagyérdemű püspöke: főtiszteletű Kun Bertalan úr, ki az alsó-borsodi ref. egyházmegye nagyt. esperesének: Nagy Ignácznak és Gulyás Benőnek kiséretében érkezett a poroszlói állomásra október hó 17-én délután, hol a megye nevében a tiszafüredi járás főszolgabirája: Fülöp Zoltán, a lőrincfalvi egyház képviseletében a presbyterium élén Béky János ref. lelkész üdvözölték a főpásztor urat, utóbbi bejelentve egyúttal, hogy a templom-szentelés körül mindenek ékesen, jó renddel előkészittettek, mit a főpásztor úr láthatóan jóleső örömmel vett tudomásúl.

Az új-lőrincfalvi roskatag, célszerűtlen berendezésű bogárhátú paróchia, melyre a kerületi közgyűlés ez évben engedélyezett kerületi közgyűjtést, fájdalom — nem mutatkozott alkalmasnak magas vendégeinek szállásául; igy a szomszédos Poroszlót érte e nagy kitüntetés, hol a helyzet magaslatán álló városi képviselő-testület Kun István első jegyzőjével az élén és Gaal Ferencz poroszlói ref. lelkész az egyház nevében a presbyterium élén csinos beszéd kiséretében fogadták a főpásztor urat a főtéren rögtönzött diadalkapu alatt, mire a főpásztor úr — a tőle megszokott ékesszólással, mint a béke és

szeretet apostola adta meg a viszonválaszt. A város ünnepi képet öltött. A városi tantestület és az iskolai növendéksereg sorai között lelkes éljenektől kisértetve haladt a paróchiára a diszes kocsisor, hol Farkas Vilmos plébánus úr a kath. egyház nevében, az izraelita község megbizottjuk képviseletében fejezték ki örömüket a főpásztor megérkeztén, jelezve, hogy e nap az egész városnak felekezeti különbség nélkül való örömnapja. Mig a poroszlói fogadtatás ily szép sikerrel ment meg 17-én, az új-lőrincfalvi hivek sem vesztegeltek. Lázas tevékenységgel ékesitgeték a diadalkapukat, az uj templom négy ablaka zászlódiszt öltve. A templom, a paróchia környéke csinosan el lett rendezve, mig egyszer csak föltűnt a láthatáron a sok lobogós bandérista és a hosszú kocsisor. Föl a toronyba emberek! — hallatszott a lelkesitő szózat az örömteljes új-lőrincfalvi hivek ajkáról — jön a főtiszt. püspök úr, húzzátok meg a nagyharangot, ne csak a nagyot, húzzátok meg mind a hármat, hadd hangozzék! A harangzúgást a kiváncsi érdeklődés . . . ezt a dörgő éljenzés váltá föl.

Megérkezett tehát a főpásztor úr az ő kicsiny újlőrincfalvi nyájához, melynek nevében alkalmi beszéddel Béky János ev. ref. lelkész üdvözölte, mire a főpásztor úr ékesen, lelkes éljenektől kisérten válaszolva, kiséretével egyetemben a paplakba vonúlt, hol előkészülve e nagy nap teendőire, megadatott a jel az istenitisztelet megkezdésére. Megindúlt a menet az Úr hajléka felé. Új-Lőrincfalván eddig alig látott sokadalom fogta körül az új templomot Festői ecsetre méltó volt a főpásztornak és kiséretének felvonúlása a templom felé. Lélekzetvételüket is visszafojtva, feszült várakozással leste a nép a történendőket. Innen is, onnan is felhangzott egy-egy találó megjegyzés a főpásztor megérkeztével: de szép papi alak, de remek termetű öreg ember, igazán püspöknek termett.

Béky János lelkész ezek után általadta az ujonnan épült templom kulcsát a püspöknek azon szives kéréssel, kegyeskednék azt felavatni és a közhasználandóságnak általadni. A főpásztor úr kezeihez vevén a kulcsot, megnyitá az új templom ajtaját a teljes Szentháromság Istennek nevében s meg sem telt még a templom, midőn felhangzott a hivek ajkáról az „Im béjöttünk nagy örömmel", még a fönálló és a templomszentelésre való második ének egy pár verse, már is ott láttuk az ősz püspököt megjelenni, ki imádkozott oly hévvel, lelki buzgósággal, mint egy ős-próféta. Ima után alkalmi énekverset énekeltünk, melynek elhangzása után az egyházi beszédet Illyés János átányi lelkész tartotta, a zsoltárok könyvéből vett igéje alapján. Jól átdolgozott tárgyával, szónoki előadásával mindvégig lebilincselte a hallgatóságot.

Az úrasztalánál Gulyás Benő, csáthi lelkész volt a fungens, ki nagyon tárgyszerűen és szépen agendázott. A jegyek kiosztásában Szalóczy Pál, valki lelkész volt jelentős segitsége, ezt követé a gyülekezeti közéneklés.

A templomon kivül Gaal Ferencz, poroszlói lelkész végezte az istenitiszteletet: I. Móz. 28. r. 16—17. v. alapján. Hallgatói jó részt kathólikusok voltak. Nagyon tetszett a kinn maradt hallgatóságnak — úgy vagyok róla értesülve — a Gaal lelkész alkalmi és alkalmazott beszéde. Végül mielőtt értesitésemet befejezném, forró köszönet és elismerés illeti Füry Gyula, poroszlói ref. kántort, ki hatalmas hangjával vezette a gyülekezeti éneklést.

Benn a templomban a lelkész volt az énekvezér, hatalmas segitsége lévén később benn a templomban is Füry Gyula.

Az avatási ünnep után igazán jól sikerült társas ebéd következett, hol lelkesebbnél lelkesebb pohár-köszöntők hangzottak el A közebéden választékos közönség volt jelen és az ott voltak egy kedves nap emlékeivel gazdagabban tértek otthonukba. Referens.

Nyilt kérdés a sárospataki Irodalmi Kör kiadványai ügyében.

Nagytiszteletű szerkesztő úr!

Sziveskedjék alábbi soraimat a Sárospataki Lapokban közzétenni.

A népiskoláknak világszerte az a céljuk, hogy megvessék alapját a nép műveltségének; értelmes, vallásos népet neveljenek. Különösen nagy érdekünk ez nekünk protestánsoknak, mert autonomikus kormányzattal biró, predikáló egyház vagyunk, melyben tudatlan, vallástalan néppel lehetetlen egy pillanatig is operálni, valamire menni s lépten-nyomon tapasztaljuk, hogy egyházunk azon a részen sebezhető meg legelőbb és legtöbbször, hol rosz iskolákból értelmetlen gyermekek kerülnek ki. Mert ilyenekből lesznek a se hév, se hidegek; a pápistás szokások majmolói, a reversálist adók, szóval az u. n. holt tagok.

Egyházunk jövő sorsa az iskoláktól függ; létünknek ez a sine qua nonja; ez az egyház testének az Achillesi sarka. Ezt, azt hiszem, mindenki beismerheti és azt is, hogy ha Socrates taníthatott még peripatetikus módon, sétálás közben, minden könyv nélkül: ma ez már lehetetlen; a könyv olyan az iskolában, mint a gazdaságban a gazdasági eszközök. Jó könyvek: egyik feltétele az iskolai előhaladásnak.

Hogy ez így van, bizonyság rá a tiszáninneni egyházkerület, a midőn jó könyvekkel akarván ellátni a területén levő népiskolákat, azokat a kebelében működő sárospataki irodalmi körrel iratja; e tankönyvek kizárólagos használatát szigoruan ellenőrizteti és számos intézkedést tesz évről évre, hogy sehol más könyvet ne használjanak, tankönyv hiány pedig egyáltalán ne legyen.

Azt mondhatnám Petőfivel: Ez mind igen jó, ez mind igen szép. De még ezzel nem tettetek sokat.

Csodálatos és boszantó ugyanis, hogy a tiszáninneni egyházkerület nemes szandéka, egyáltalán pedig mindnyájunk első feladata, hogy t. i. az iskoláztatást a lehető rendes színvonalon tartsuk: mily gyarlóságokon akad és törik meg;

Himezés-hámozás nélkül, nyiltan elmondok egy esetet, minden melléktekintet nélkül arra számítva, lesz gondja a hatóságnak, hogy jövőre hasonló esetek ne ismétlődjenek.

Városunkban van egy tisztességes könyvkereskedés, a hol a helybeli és vidéki iskolák legnagyobb része évek óta beszerzik tankönyv szükségleteiket. Miután a cég a sárospataki főiskola főbizományosával is már évek óta összeköttetésben van, magam is itt szoktam vásárolni tankönyveket. Az állami iskolába járó növendékek részére a jelen évben is szükségem volt könyvekre; megrendeltettem tehát a kellő időben. Többször kérdeztem: „megérkeztek-e már a könyvek," mindig az volt a felelet „még nem." Utoljára azon gyanunak adtam a könyvkereskedő előtt kifejezést, hogy tán nem akar ily csekélyebb számú megrendelést tenni. Erre aztán benyúlt fiókjába, elibem rakta a sárospataki főbizományos urnak jelen évben hozzá érkezett számláit.

Egy október 12-én kiállított számla alján ezeket írja a főbizományos úr: „Hittan és szent történet rövid foglalata körülbelől 2—3 nap múlva. II. olvasó még sajtó alatt, de rövid időn kapható lesz."

Egy november 1-én kiállított számla szerint, a melynek alapján másféle tankönyvek küldettek: a megrendelt iskolai vallástani könyvek még most sem érkeznek meg, most már megjegyzés sem tétetik; hogy miért nem. Ellenben a számla szerint és szemem láttára érkeznek IV. oszt. olvasókönyvek és Természetrajzok, a könyvnyomdászok nyelvén szólva, u. n. „cruda" alakban, vagyis ívek formájába, miként a nyomdából kikerűlnek. Már most kiváncsi vagyok rá, hogy mikép használhatják e „crudákat" a népiskolában ott, a hol könyvkötő nincs, mint városunkkan, vagy más vidéken bárhol?

Midőn ezen valóban miserabilis dolgok felett tünődtem és boszankodtam: megszólalt a hátam megett egy x. i. asszony, mondván: „nekem 3 gyermekem jár az x. i. iskolába és nincs könyvük, nem lehet kapni."

A városunk környékén elszórt tanyákon, prot. gazdatisztek, a kiknek gyermekei magánúton végzik az iskolákat, folyton sürgettek, hogy adjak már gyermekök kezébe hittani könyvet.

Majdnem elsülyedek szégyenletemben, mert azt kell felelnem, még nincs készen a hittani tankönyv. A tankönyveket monopolizáljuk, s tiltjuk a másunnan kikerűltek használatát és az elvállalt kötelességnek megfelelni nem tudunk. Horribile dictu! A virágokat öntözni kellene és nincs vizünk.

A katonák kezébe fegyvert kellene adni, fel kellene ölteni az apróra a hit paizsát és nincs fegyver s nincs paizs.

Hallott ilyet modern ember? November közepén, az iskolai esztendő 3-ik hónapjában, nincs kötött könyv, sőt sajtó alatt vannak a könyvek.

Tisztelettel kérdem Nagytiszteletű szerkesztő urat, kit terhel ezért az óriási hibáért a felelősség, nem leszünk-e jövőre ily megszégyenitésnek kitéve?*

Felsőzempléni.

A konventi törvény-tervezet újabb szövegezése.

Az ev. ref. konvent törvénytervezete jelentékeny módosuláson, mintegy tűzpróbán ment keresztül október hó 3—8 és ugyancsak október 30—31-dik és november hó első napjain.

Október hó elején az u. n. *előadók* (Zsigmond Sándor, Sass Béla, Nagy Dezső, Radácsi György) 8—9 órás üléseket tartottak Budapesten a Lónyay-utczai gimnáziumban (Nagy Dezső ugyan csak egy ülésen, sok más elfoglaltatása miatt) s megpróbálták — utasítatásukhoz képest — az egyházi törvénytervezetet az egyházkerületek véleményeivel kibékéltetni s az egészet a felmerült jogos kívánságok értelmében átalakítani.

Magával az alkotmányi részszel, mint a mely ellen a közvélemény legerősebben harsogott, 3 napot töltöttek el s ez alatt annak tavaszi áradásait derekasan lecsapolták s illetőleg a törvénykönyv megszokott medrébe visszaterelték. A harmas bizottság kezei között ez a rész harmadjára esett össze s tartalomban és formában jelentékenyen megújhodott. Különösen az „*Egyházközség*" című A, B C, D. E, F pontok alá foglalt részletek, valamint az *egyháztagokról*, az *egyházi tisztviselőkről* s azok jogairól, kötelességeiről szóló fejezetek olyan nagymérvű gyomláláson estek át, hogy alig ismerhető fel bennök az eredeti. Az a sok, cura pastorálisba illő utasítás és magyarázgatás, a mi főként a *lelkészekről* szóló fejezetet olyan aránytalanúl megnövesztette, — majd mind elmaradt s a 8 ívrét lapra terjedő rész úgy szólván egy tenyérnyire zsugorodott össze. Kevesebb módosítás esett a hatóságokról szóló részeken, de azokon is bőséges a simító fésű munkájának hatása.

A lelkészválasztásnál a minősítésre és az egyházközségek osztályozására nézve a 3-as bizottság — leginkább a tiszántúli egyházkerületi közgyűlés ohajtására — két kategoriát vett fel, t. i. első (2400 koronán felüli lelkészi javadalommal rendelkező) és másodosztályú (2400 koronán alúli) egyházközségeket s első és másod-minősítésü lelkészeket. Ilyen módon — a 2400 koronán alúli javadalmat biztosító egyházközségek nagy száma miatt — közelebb jutottunk volna az egyenlőség elvéhez s annak érvényesüléséhez, a 6 izben 200—200 koronára tervezett lelkészi korpótlékkal pedig még inkább igazoltuk volna a szent testvériséget. A próbaszónoklatot a 3-as bizottság megengedhetőnek tekintette és törvénybe igtatta bizonyos okos megszorításokkal (a próbálkozó szónokok száma legfelebb 4 lehet s költségeiket a választó egyházközség fedezi) s mind a meghivás, mind a pályázat útján való lelkészválasztásnál a tapasztalat bizonyságait meghasználta s gondja volt arra is, hogy az *állandó vallástanitók* (katekhetak) külön fejezetben nyerjenek megérdemelt méltányalatot. A püspöki jogok kitagitását megkorlátozta, úgy a mint több kerület követelte s a kegyeleti időre nézve is próbát valami félremagyarázhatatlan igazságot kitalálni.

Az egyházi adó és közalap kérdésével a 3-as bizottság nem foglalkozott, leginkább az előadó (Kenessey Béla) kényszerült elmaradása miatt, de meg azért sem, mert az e tárgyban dolgozó bizottság még nem készülhetett el a munkálatával.

A törvénykezési, közoktatási és köznevelési részeket letárgyalta s az ajánlott módosításokból az elfogadhatókat a tervezetbe beillesztette. A közoktatási résznél, több oldalról hangzó kívánságok értelmében kimondta, hogy bármely fokon a tanító, tanár fizetése nem lehet kevesebb, mint az állam által alkalmazott tanítók, tanárok javadalma; addig azonban, a mig ez p. o. államsegély útján elérhető lesz, fizetésül (minimumul!) mindenütt az az összeg marad meg, a mely a törvénytervezetben olvasható. A tanítók, tanárok feleségére nézve következetesen s minden fokon bevette a 3-as bizottság azt a kikötést, hogy az csak prot. vallású lehet.

Az október hó végén összeült 10-es bizottság aztán a 3 as bizottság javított törvénytervezetét általánosságban elfogadta, de nem kifogás és nem javítás vagy módosítás nélkül. A 10-es bizottságban, a melynek elnökei a konvent elnökei voltak, csak a hurcolkodással foglalatoskodó földmivelésügyi miniszter nem jelent meg s csak Nagy D. ügyvéd nem lehetett benne állandóan, a többiek: (Gróf Dégenfeld József, Hegedüs Sándor s a 4 előadó hűségesen kitartottak s 2 napon át szintén a tervezet alkotmányi részével foglalatoskodtak. Helyeselte a 10-es bizottság a fennálló törvénykönyv beosztásához való visszatérést s az alkotmányi rész nagymértékű összevonását. A részleteken kivánatos módosításokat végzett főként az anya-, társ-, missió-

* A kérdésre nem érzem magamat *jogosítottnak* a feleletadásra. Anyit mondhatok, hogy a nyomdai viszonyokban kell keresni az okot, de hogy kit vagy kiket terhel a felelősség, ebben nem vagyok ez idő szerint jogosult nyilatkozatot tenni. Szerk.

stb. egyházközségek sorrendjének, viszonyának megszabásánál, a választói névjegyzék összeállításánál s érvényesítésénél, a nagy egyházközségek parokhiális köreinek jogviszonyánál, a presbyteri gyűlések hatáskörénél és szavazat-képességére nézve. De legkivált a püspök-választásra nézve vitt be — *szavazat útján* — érdekes módosítást a tervezetbe, azt t. i. hogy ezentúl a püspök épenúgy, mint a világi főgondnok az összes egyházkerületekből, természetesen az összes felavatott lelkészek és az összes felavatott lelkész-jellegű tanárok közül választható. Hát az esperesek?! — kérdezék némelyek. Azokra nézve maradnak az eddigi szűkebb határok.

A lelkészválasztásra nézve visszatért a 10-es bizottság a már ismeretes tervezethez s a 3-as minősítést és osztályozást meghagyta némi kedvező módosítással az előlépési idő leszállítása által. Ez a módosítás már csak elnöki döntéssel történhetett meg. A meghivás és pályázat útján eső lelkészválasztásnál is ejtett a 10-es bizottság némely tetszetős változtatást; a törvénykezési, közoktatási és köznevelési részek módosított szövegét azonban alig egy-két szó változtatásával a 3-as bizottság megállapodása szerint fogadta el.

Az egyházi adóról és a közalapról szóló részeket a decemberi konventi gyűlést megelőzőleg fogja a bizottság tárgyalni. A közalapi rész ellen nem volt az egyházkerületeknek semmi nyomósabb kifogásuk.

Még többet is tett a bizottság. A *diakonissza-képző intézet* tervezetének megkészítésére felkérte *Garzó Gyula* gyomai lelkészt; az *egységes liturgiát* biztosító törvénytervezet összeállítására *Novák Lajos* sárospataki theol. tanárt; az esküformák szövegezésére *Radácsi György* előadót; a konvent 10 évi történetének vázlatos összeállítására (mintegy beszámolóúl a zsinat számára) *Zsigmond Sándor* zsinat-előkészítő jegyzőt. Ugyancsak Zsigmond Sándor fogja megkészíteni a zsinat-engedélyezését kérő folyamodványt is, a mit bizottság visz majd a királyhoz. Mindezek — a bizottság óhajtása szerint — készen lesznek deczember 7-re s a 10-es bizottság már ezeket is be fogja mutatni a konventnek.

A 10-es bizottság által elfogadott törvénytervezetet a zsinatelőkészítő jegyző fogja (bizonyára a legnagyobb gonddal!) nyomda alá rendezni s ő küldözi majd szét a kinyomott példányokat is a konvent tagjainak (rendes és póttagoknak) és pedig olyan időben, hogy a módosított tervezettel a december 8-dikán vagy 9-dikén összeülendő konvent tagjai tüzetesen megismerkedhessenek. Sajnos, hogy az egyházi *adó* és *közalap* cimü részek csak a decemberi bizottsági ülések után juthatnak a konventi tagok kezébe s még sajnosabb az, hogy a sajtónak és a közvéleménynek nincs alkalma különösen az egyházi adóról szóló törvénytervezettel (a mi hir szerint már igen biztatóan elő van készítve) behatóan foglalkozni.

Mind a *hármas*, mind a *tizes* bizottságot a legőszintébb ügyszeretet vezérelte működésében s mindkettő a legjobbat próbálta és akarta törvénypontokba foglalni. A *„több szem többet lát, több ész többet fontol“* elve azonban a konventben is bizonyára érvényesülni fog s némely bizottsági tagok már be is jelentették, hogy egyes kényes kérdésekben a jobban értesítendő konventtől várják igazoltatásukat.

A bizottság a zsinat-összehívás kérdésével is foglalkozott s reményli, hogy a zsinat 1904. november havában összeülhet s zsinati-helyéül Budapestet jelölte ki s már előre is felkérte *Hegedüs Sándor* dunántúli főgondnokot, hogy gyűlési helyről gondoskodni szíveskedjék. Talán az elhagyott országházban fognak az arra hivatottak zsinatolni. Hogy milyen kilátások között? . . . Ki tudná azt a mostani politikai és felekezetközi viszonyok között megprófétálni?! . . . ry.

KÜLFÖLD.

Párisi levél.

Páris, 1903. okt. 26.

Kedves Szerkesztő Úr! Most méltán részesíthet megrovási kalandban, hogy ily későn tudósítom egy nagyszabású kalvinista ünnepélyről, melyet a francia reformált egyház, egyesülve a sweizival, Kalvin szép városában Genfben impozáns módon holnap október 27-én fog megülni.

A hittagadó Servet Mihály emlékszobrának leleplezéséről szólok, melyet a két egyház közös erővel mintegy ötezer frankért emeltetett a Champeli fensíkon, ugyan ott, a hol ezelőtt 350 évvel a Servet máglyája elemésztette a kor egyik leggeniálisabb emberét, a ki egyszemélyben orvos, jogász és theologus volt és mind a három minőségében maradandó eredményeket és nevet vívott ki magának.

Az emlék egy egyszerü, de monumentális granit tömb, mely francia nyelven e felírást viseli:

„1553 október 27-én halt meg a champeli máglyán Servet Mihály. Született az aragoniai Villanovában 1511 szept. 29-én.“

„Nagy reformátorunk Kalvinnak alázatos és hálás fiai — kárhoztatva százada egy tévedését, — a reformatio és az evangelium igazi elve szerint szilárdan ragaszkodván a lelkiismereti szabadsághoz — állíttották ez emléket.“

Nagytiszteletü Choisy lelkész úr, Genf egyik ritka nagy tudású kalvinista papja, az ünnepély dísz szónoka, egy nagy szabású értekezést tesz közzé Servet életéről, működéséről és hatásáról, s az emlék ünnepélyből quasi elvi kérdést csinál, a mely hivatva van a heretikus emlékének rehabilitására s hangos tiltakozás akar lenni minden egyházi intolerantia ellen.

A mennyiben érdekelné az olvasókat, legyen szabad az értekezés rövid kivonatát a következőkben adni:

Servet Mihály Aragonia Villanova városában 1511 szept. 29-én született. Atyja falusi jegyző, anyja franczia eredetü, korához képes nagy müveltségü asszony volt. Iskoláit szülővárosában és Saragossában kitünően végezte. A jogot Toulouseban tanúlta 1528-ban s itt kezdte a bibliát olvasgatni. Ez időtől kezdve híve lett a történeti Krisztusnak s elfordúlt az istenitől, 1529 és 1530-ban az V. Károly császár káplánja, az aragoniai Quintina János orvos titkárja gyanánt beutazta Olaszországot s a katholikus egyházfők erkölcstelensége és scepticismusa végkép elidegenítették a pápai Rómától. Ez időben Haguenauban két művet adott ki, mikben erélyesen megtámadja a szt. Háromság tanát — a protestánsok és katholikusok alap törvényét.

E tanok miatt kirekesztetvén mindenünnen, Villeneuve álnév alatt szedőnek áll be az Erechsel testvérek Lyoni nyomdájába s ezeknek költségén 1535-ben közzé teszi a Ptolemeus földrajzának egy új kiadását. Ugyanakkor Symphorien Champier doctor vezetése mellett az orvosi tudományokba kezd, mit folytatni Párisba megy s mint a boncztani előadások preparátora utódja lett a hires anatomus Vasalenak. A csillagok befolyásában erősen hitt s e miatt összetüzött a Sorbonne tanáraival, s e meggyőződése 1538-ban csaknem a máglyára vitte. Tanúlmányai befejeztével Charlierban telepedett le mint orvos, majd ily minőségben tizenkét évet töltött a viennai érsek szolgálatában. Ekkor nyomatta ki titokban

Christianismi Restitutio című művét, mely a Kalvin tanaival homlokegyenest ellentétben állt, de a róm. kath. egyházat is maga ellen lázítá, annyira, hogy az Inquisitio 1553-ban elfogatta és lassu tűzön való elégetésre ítélte, de pöre befejezte előtt sikerült börtönéből kiszökni és Genfbe menekülni. A viennai hóhér csak a Servét képmását égette el a máglyán, az a máglya, a melyen valóban el kellett vesznie a minden üldözöttek mentsvárában Genfben gyúlt ki, ugyanez évben. Kalvin megtudva, hogy Servet Genfben van, rögtön elfogatta a Hotellerie de Roseban s törvény elé állíttatta és minden befolyását felhasználta, hogy elitéljék, mert — és ez a nagy reformátor mentsége — azt hitte, hogy Servet az új egyház legelkeseredettebb ellensége, miután azon tanaival, hogy: a szt. Háromság „egy háromfarku ördög", hogy a gyermekek megkeresztelése „ördögi kitalálás", hogy a 20-ik életévig nincs halálos bűn, hogy tagadja a lélek halhatatlanságát, — erősen compromittálta az Egyház egységét.

A rövid ideig tartó pör alatt Servet hol alázatosan, hol kihívóan viselkedett. Börtönéből megmerte támadni és vádolni Kalvint, mert azt hallotta, hogy a genfi tanács nem ért egyet a reformátorral és nem hitt nagy befolyásában. De a tanács egyetértve a többi sweiczi városokkal, elitélte. Kalvin, hogy megmentse az életét — azt kivánta az elitélttől, vonja vissza tévedéseit és az Egyház ellen elkövetett sértéseit nyilvánosan — de Servet álhatatos maradt hite mellett s akkor Kalvin is beleegyezett az „eretnek" halálába, bár nem a tűz, hanem a bárd által.

A pör folyama alatt kutatták vajjon Servet ősei nem voltak-e zsidók, hogy oly elkeseredetten harczolt a keresztyénség ellen? A vádlott azonban beismerte maga, hogy egyedül abból a czélból tanúlmányozta az Alkoránt, hogy megtámadhassa a keresztyén egyházakat és kutatta a szent irást az igazság szomja által ösztökélve, gondolván, hogy megtalálja a tévedést, a mit a többiek elkövettek.

1553 okt. 27-én vezették fel Servet a Champeli magaslatra „mindent felforgató" könyve oldalára volt kötve. Bocsánatot kért Istentől, Kalvintól, s mindazoktól akiket megsértett, de tanaiból nem vont vissza semmit, mert azok szerinte az „igazság megnyilatkozásai." S aztán felhágott a máglyára. Fejét egy kénnel bevont falevél koszorú övezte . . .

Aztán felszállott a máglya sötét füstje s a piros tűz nyelvek elemésztették a maga hitéhez megátalkodottan ragaszkodó tudóst . . .

A vallási intoleiantia ez aktusa, a lelkiismereti szabadság ellen elkövetett eme merénylet ellen protestál az 1903. okt. 27-iki ünnep.

Szives üdvözlettel igaz híve

Dr. Syposs Károly.

IRODALOM.

* **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** legközelébb — november 4—5. napjain — szétküldötte ez évi kiadványait: Kálvin institutiójának fordítását, Zoványi Jenő ily című monografiáját: „Egyetemes főgondnok és főkonsistorium a magyarországi református egyházban" és az „Egyháztörténeti Adattár" II. évfolyamát. Mind három kiadványra büszkék lehetünk! . . . Csak legyenek olvasók! És azután buzgó fizető tagok!

* **Jegyzőkönyv.** Hézser Emil főjegyző szerkesztette az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlésének jegyzőkönyvét, a melyben 40 gyűlési s 2 birósági pont foglaltatik. A gyűlési pontok közül fontosabbak: a tisztújításról szóló 3-ik, a 36-ik, a mely az új Vay-Mocsáry alapítványra való adakozás ügyéről tesz említést s a 40-ik, mint a tanügyi bizottság jelentését tartalmazó. Szerkesztése dolgában kifogástalan a jegyzőkönyv.

* **Dr. Finkey Ferencz** sárospataki jogtanár: „A motivumok tana a büntetőjogban" cím alatt ez év április havának 4. napján a magyar jogász-egylet teljes ülésén nagyérdekű felolvasást tartott s a felolvasás, mint a nevezett egylet értekezéseinek 232-ik számú kiadványa megjelent. A kérdésnek nemcsak büntetőjogi, hanem, a mint tudjuk, erkölcstani jelentősége is van. És ha szerző a büntetőjogi részben nagy képzettséggel tárgyalja a motivumokat: az erkölcsi jelentőséget is tudja méltányolni, bizonyságául annak, hogy nem egyoldalúan foglalkozik tárgyával, hanem olyan vonatkozásban is, a melynek a büntetőjogban ha közvetlenül nem is, de közvetve igen fontos szerepe van. A 2 korona árt nagyon megérdemli a 101 oldalra terjedő füzet.

* **Réz László** rozsnyói ev. ref. lelkész „Egyházi beszéd" cím alatt közrebocsátotta ez év október havának 26-ik napján mondott predikációját, a mely gróf Andrássy Dénesné halálának első évfordulójára szólt. Az alap-ige: Római levél XII. r. 2. vers s az alapgondolat igy nyer kifejezést: az Isten akaratának kedvelése és teljesítése vagyis a jócselekedetek gyakorlása a maradandóság édes gyümölcsét termi. A beszéd, mint ilyen, formás és tartalmas is, bennünket azonban az érdekel, hogy vajjon az ilyen természetű istentiszteletek tartását a gyakorlati élet mulhatatlanúl megköveteli-e vagy nem? Elvi álláspontou tisztában vagyunk e kérdéssel, a gyakorlati érdeket fejtegessék a gyakorlat emberei, mert méltó a fejtegetésre.

* **Homoki Antal** főjegyző szerkesztette az ungi egyházmegye ez évi őszi közgyűlésének jegyzőkönyvét, a mely 88 közgyűlési 4 közigazgatási és 1 fegyelmi birósági pontot tartalmaz. A közgyűlési pontok közül fontosabbak és jelentősebbek a 2. sz. a mely a gondnoki székfoglalót tartalmazza, a 4. sz. a melyben a tisztújítás eredményét tüntetik fel, a 75—82. sz. a melyek az ungvári ev. ref. polgári leányiskoláról szólanak. A jegyzőkönyv a jó szerkesztés mellett főként a maga részletességével tűnik fel, a mit csak helyeselni lehet, mert ilyen módon idegen ember is teljes tájékozódást szerezhet az egyházmegyei gyűlésen megfordult ügyekről.

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő művek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 30 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi-emlék. Ára 60 fill,; 3. *Dr. Tüdős István*: Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdős István:* Tanúlmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel. 4—

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Az egész világ tudósainak egyik legkiválóbbika: *Momsen Tivadar* november 1-sö napján Charlottenburgban meghalt. Mint a magyar tudományos világgal összeköttetésben álló német tudósról, mi is megemlékezünk, hogy kijelentsük: a Momsen irodalmi alkotásaiban jelentkező halhatatlanság oly mérvű, hogy annak tartalma elegendő a halhatatlanság tagadóinak teljes meggyőzésére. A mai reális irányú világban egy ilyen történeti mozzanatnak ellenállhatlan bizonyitó ereje van. Legyen a nagy tudós emléke áldott!

— **Tóth Pál temetése** szomorú nagy esemény volt Miskolczon október 24-dikén. Az égboltját beülték a lomha, szürke fellegek s a temetésre készülő nagy közönség aggodalommal gondolt arra, hogy a köztisztelet és közszeretet emberének utólsó földi útja nem fejlődhetik ki olyan diadal-úttá, a melyre a siralomvölgyében vergődő szívek is bizonyos büszkeséggel dobbanhatnak meg. Már a délelőtti órákban vidéki alakok jártak-keltek a város utcáin, fájdalmasan köszöntve egymást: „A mester meghalt! . . . . Kicsoda hengeríti el a követ!?“ Nyilvános helyeken, kereskedésekben, utcák szögletein s magánházak rejtekeiben a drága halott neve hangzott s vele a kérdés kérdésre támadt: „Kicsoda pótolhatja őt!“ A virág-kereskedésekben aranybetűs szalagok hirdették, hogy a városnak nagy halottja van, a kinek nevéhez, a világszerinti előkelőségek is odafűzhetik a magok nevét, a magok áldását — koronájuk fényének meghalványodása nélkül. A Palóczy-utcai gyászos hajlék felé egész zarándok csapatok vonúltak szorongó érzések között, hogy búcsút vegyenek a Mestertől, a baráttól, a rokontól, a dalnoktól, a szónoktól, az embertől, az Isten-áldotta férfiútól s letegyék koszorújokat ravatalához. A leányiskolai épület egész bejáratán fekete dísz hírdette, hogy a falakon belül bealkonyodott. A máskor vigság zajától hangos nagy udvaron ünnepi némaság; a múzsák serege benn szorong a szobákban, a termekben és könyáztatott szemekkel nézi, a mint egyesek és csapatok ünnepélyes lassúsággal vonúlnak az igazgatói lakás felé az utólsó találkozásra. „Elesett az ő fejoknek koronája!“ Benn az igazgatói lakásban — a benyilóból jobbra eső szobában, ott pihen a fáradhatatlan, magasra helyezett szürke érckoporsóban; körűlötte gyász a falakon, sötétebb gyász a szivekben s a tisztelő, a szerető földi vándorok, szülék, tanítványok koszorúinak egész virágerdeje. Szemeinket erőszakoljuk a látásra, hogy szemlélhetnők őt még egyszer utóljára; de nem látunk a könyeinktől. Csak oda képzeljük szép tisztes alakját, dús hajtól koszorúzott okos homlokát s lelkesedéstől ragyogó szemeit, mézes ajkait s egész édes lényét úgy, a mint itt járt közöttünk, a mint itt hóditgatta tiszteletre, szeretetre sziveinket — e földi világban. Mintha az isten jó kedvének megtestesülése lett volna ő, a kinek úgy osztott a teremtő-szeretet a maga lényéből, hogy tovább folytathassa az ő alkotójának munkáját s százan ezren melegedjenek fel lelkének égi tüzétől és kedélyének mennyei derűletétől . . . s ime ez a gazdag élet már csak egy marok-nyi por! Kicsoda tudná elnémitani szive háborgását s ki ne értené meg azt a keserű zokogást, azt a fel-feltörő jajjkiáltást ott a *Tóth Pál* ravatala körűl?! A csepegő felhők délutánra megritkúltak s mire a harangok jelt adtak a temetésre, özönlött a nép a leányiskola épűlete felé. A ravatal ott állt a lombja-vesztett gesztenyefák között; a koporsón és körűlte a koszorúk sokasága s a koszorúk mellett a leányiskola tanítványainak kesergő szép nagy serege, a legszebb koszorú. Mennyi igazi könny, mennyi tettetés nélküli bánat! Megjelen a feje, dísze, dicsősége, boldogsága-vesztett család és hangos zokogás reszketteti meg a levegőt. Egy nagy családdá lett az egész tisztességtevő közönség. És felsírt a gyászdal, s abban is, mintha ott zokogott volna mindnyájunk megkeseredett lelke. „Dalt érdemelt, mert költő s könyet, mert szeretett.“ Melegebben, mélyrehatóbban ritkán zendűlhetett a dal a Lányi-vezette dalkör ajkán, mint a *Tóth Pál* tiszteletére. A veszteségtől s daltól meghatott közönség hangúlata a legkitűnőbb volt az imádkozásra. *Kun Bertalan* a püspök, a leányiskolai igazgató-választmány elnöke, a ki 30 éven át közvetlen tanúja volt a *Tóth Pál* munkálkodásának, szép lelke gyors lobogásának, — ő mutatta be Isten előtt a *Tóth Pál* égfelé költöző lelkét s azt a sokféle veszteséget, a mely az ő eltávozásával az itt maradtak szivére ránehezedik. Egész bensőséggel ünnepelte a feledhetetlen halott érdemeit és tolmácsolta a közfájdalmat és esedezett a gyógyuló balzsamért a vérző szívek mélységes sebeire. A keserűségek között is jól esett az egész nagy sokaságnak, hogy a 86 éves püspök a maga imádságos lelkével még feledhetetlenebbé varázsolta a nagy gyászünnepet, mint a milyen különben lehetett volna. Nyomban a megható ima után a *Nagy Ignácz* lelkész és esperes hangja zendűlt meg s szinte reszketően lebegett az ember áradat felett. „*Siratni jöttünk Tóth Pált, de nem temetni.*“ Ez a kijelentés volt gyászbeszédének kezdete és főtétele. A ki megörökítette nevét alkotásaival s beirta azt tanítványainak, barátainak, tisztelőinek, a tiszáninneni egyházkerületnek szivébe, sőt a hazai nőnevelés történetébe is kitörűlhetetlenűl — azt nem lehet eltemetni, azt csak siratni és szeretni és tisztelni lehet akkor is, a mikor testi szemeink határairól már elköltözött. Nagy Ignácz is közvetlen-közelből látta *Tóth Pál* csillagának ragyogását: érthető azért, ha szavai szívből-szívbe szálltak és növelték a sokaság lelkén a nagy veszteség sulyát. Majd gyászdal zendűlt újra, méltó a gyászhoz s a *Tóth Pál* érdemeihez és lelkületéhez s aztán kitört a búcsúzás siralma az egész közönségen: az ártatlan gyermekek jajjveszékelése, a család szívbenyilaló jajjaival egyesűlve, magával ragadta a sokaságot és senki sem kivánkozott megválni a *Tóth Pál* porhüvelyétől. A gyász-pompa emberei azonban felszedték a koszorúkat s felemelték a drága hamvakat és kivitték azok közűl a falak közűl, a hol minden porszem a *Tóth Pál* nevét, tisztességét és halhatatlanságát örökíti. Az ember-áradat aztán kocsin, gyalog huzódott a tetemvári temető felé. Az út sorába könyek vegyűltek s a nyitott sír göröngyei szinte megáztak a szerető tanítványok könyzáporától. *Szombathy László*, a leányiskola ifjú s a *Tóth Pál* lelkétől ihletett tanára, búcsúzott el a Mestertől a tanártársak és tanítványok nevében s biztosította a gyászoló közönséget, hogy szent lesz előttük a *Tóth Pál* neve, lelke és lelkének minden alkotása. Aztán leeresztették a drága hamvakat a hideg földbe, betakarták a hideg koporsót hideg koszorúkkal s míg a dübörgő göröngyök elfedezték az ő földi részeit testi szemeink elől, lelkünkkel annál melegebben öleltük magunkhoz az ő összhangos szép lelkét s éreztük, hogy a sírja körűl zokogó s vigasztalhatatlannak tetsző fájdalomban ott van már valami az örök bíró jutalmazó itéletéből. Az egyházi énekkar bucsúdala imádkozott nyugodalmat áldott hamvaira és valamennyiünk zajongó szíve. A leányiskola pedig — ha Istennek is úgy tetszik! — felépűl úgy, a mint *Tóth Pál* álmodozta s ő holtan is megérzi azt és kikél sírjából és kiterjesztett szárnyakkal fog őrködni annak külső és belső élete felett. Hát csak sirassuk őt, de el ne temessük! Legyen közöttünk s az utánunk következő nemzedékben örökké élő és örökké áldott az ő emlékezete! Egy *Tóth Pál-emlékre* a magam és szeretteim koszorúja gyanánt ezennel felajánlok 20 (húsz) koronát.*

R. Gy.

— **Október 31-ike a sárospataki főiskolában.** Amidőn 1899-ben épen a sárospataki főiskola köréből kélt szárnyra az indítvány, hogy a reformáció emléknapját hivatalos iskolai ünnepélylyel kell megünnepelnie mindenfokú magyar református iskolának: maga az indítványozó tanintézet tisztában volt vele, hogy neki olyan példát kell mutatnia, hogy azt mások is látván, a legteljesebb lelki gyönyörrel eltelve kövessék széles e hazában mindenütt. Meg is cselekedte ezt a sárospataki főiskola a lefolyt 4 esztendő alatt úgy, amint hivatása követelte s ennek megfelelőleg ünnepelt legközelebb is, amidőn a következő módon adott kifejezést emlék-ünnepi érzelmeinek. Délelőtt istentisztelet volt a főiskolai imateremben, a hol a protestáns vallású tanuló ifjúság s az egész tanári kar csekély kivétellel megjelent s a Fövenyessy Bertalan orgonakisérete mellett énekelt invokációnális s aztán gyülekezeti éneket, a mely után Novák L. imádkozott s vele imádkozott az egész közönség lélekben és igazságban az Úrhoz, a ki élet

* Tévedésből az előző számból kimaradt ez a közlemény. Szerk.

és világosság, bölcsesség s igazság, hogy a múltak emlékeivel meggazdagítván lelkünket, tegye áldottá ünneplésünket s életünket. A szép imádságot legközelebb közöljük. Gyülekezeti énekléssel véget ért az istenitisztelet, a melyen bizony mondjuk, igazán bátran résztvehetett az az egy-pár nem protestáns vallású növendék is, a ki hitoktatói parancs ellenére, lelke kívánságának engedve imádkozott Istenhez, hogy áldja meg az emberiségnek minden nemes törekvését s buzgolkodását. A délutáni emlékünnepély műsora a következő volt: Luther énekét zengte szépen s meghatóan az ifjúsági énekkar, Dr. Finkey Ferenc tartotta az emlékbeszédet, mélyrehatóan fejtegetve, itt-ott vonatkozásilag napi kérdéseket is érintve, a reformátio s szülöttje a protestántismus által teremtett s képviselt jogi és politikai elveket s irányokat. A tiszta protestáns felfogást visszatükröző emlékbeszédet tetszéssel fogadta a hallgatóság, a melynek soraiban most már nők, városi férfi érdeklődők is voltak. Az emlékbeszéd közlését megkezdtük, s itt is ajánljuk olvasóink figyelmébe. Somogyi Bertalan VII-dik osztályú tanuló szavalta Szuhay Benedek alkalmi költeményét nemes hévvel s lelkesedéssel. Az énekkar a gályarabok énekét énekelve előkészíté a hallgatók lelkét a következő szaváló tárgyához, a gályarabhoz, a mely szintén Szuhay Benedek költői terméke s az előadó Szabó László III. éves theológus ifjú sikerrel juttatta kifejezésre a költemény szépségét. Éles István Rudnyányszky Gyulának „Isten“ című költeményének elszavalásával emelte az ünnepély sikerét. Végül az ifjúsági énekkar a „Szárnyain az áhitatnak“ műének szép előadásával fejezte be az egész ünnepélyt, a melyet büszkén hirdethetett a hallgatóság puritán lelki ünnepnek, a melynek nem volt semmi külső cicomája, de volt lelke és igazsága! Igy is kell ennek lennie!

— **Püspökválasztási mozgalmak a dunamelléki kerületben.** A Szász Károly lemondása folytán megüresedett püspöki állásra a dunamelléki egyházkerületben immár megindúltak a mozgalmak, amelyeknek bekopogtatója az az értekezlet volt, amelyet Darányi Ignác főgondnok elnöklete alatt esperesek, gondnokok, egyházmegyei küldöttek, kerületi tisztviselők tartottak. Az értekezletnek, úgy írják, nem volt *hivatalos* jellege. Helyes. De akkor mit jelentettek a felszólalások? Egyéni vélemények? Irányítási, kapacitálási célzattal? Mit jelentettek az erősen ajánló jellemzések, amelyekkel egyik felszólaló azt is elárúlta, hogy másat semmi esetre sem tart méltónak, csak az ő ajanlottját, holott az illetőnek ajánlása csak annyit ér, amennyit a másé?!... Két ajánlott forgott szóban: Baksay Sándor és Petri Elek. Valószinüleg nem is lesz más. Bármelyik legyen is meg: méltó lesz a bizalomra! Akik velök együtt élnek s működnek: minden erőszakolás nélkül nyilatkozhatnak, nem vonják érte őket felelősségre!

— **Iskola-avatási ünnepély.** Október 25-ikén a sárospataki alsóhatárban a főiskolai György-tanyán lélek-emelő ünnepély folyt le. Ugyanis akkor adatott át hivatalosan a nyár folyamán készült népiskolai épület a maga rendeltetésének a következő módon. A teremben összegyült, egyelőre 48 növendék Filep István tanító vezetése mellett s a gyülekezet kíséretével elénekelte a 37-ik dicséret 1-ső versét, a mely után Novák Lajos főiskolai lelkész rövid beszéddel s hosszabb imádsággal kérte a kegyelem Istenét, hogy a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület s a sárospataki főiskola emez új alkotására adja mennyei áldását, hogy a tudomány, ismeret, tiszta erkölcs és hit-élet növekedést vegyenek e ponton is, a hol nem is olyan régen még az ős ember területe terült el. A 90-ik zsoltár volt a visszhang a megható imádságra, a mely után Radács György egyházkerületi főjegyző s a sárospataki főiskola gazdasági választmányi elnöke szíveket megkapó beszédben adta át hivatalosan a bérlőnek és az új tanitónak az iskolát, hogy legyenek az épületnek is és a szellemnek is hű őrzői és legyen maga a nép is, a mely itt letelepedett gondviselője az alkotásnak, a mely közvetíti s eszközli a művelődést. Miután a bérlő megbízottja szívesen felajánlotta részéről a legodaadóbb vigyázatot: véget ért az avatási és átadási ünnepély, a melynek emléke mélyen bevésődött a lelkekbe, a melyeknek megindúltát a szemek könybelábbadása árúlta el. A főiskolai gazdasági választmány több tagja által vett részt az ünnepélyen, a kik mellett a főiskola lelkésze s Dezső Lajos tanitóképezdei igazgató voltak még az örömünnepélynek részesei, a kik mindnyájan azzal a tudattal távoztak el a Györgytarlóról, hogy ezt az iskolát a nép maga kívánta immár, tehát valóban áldásos lesz, mert kényszert nem fog kelleni alkalmazni!

— **Nyilt kérdés theologiai oktatásunk ügyében.** A dunántúli egyházkerület közgyülése úgy határozott, hogy egy *amerikai ügyvéd* s *közjegyző*: Miklós István, a ki Amerikában lelkész akar lenni: az alap és első lelkészi vizsgálatot letehesse. Ez a határozat a theologiai akadémiai hallgatás magánúton való végezhetését akarja jelenteni? Erre a kérdésre vár feleletet egy lelkész.

— **Uj kormánya** van Magyarországnak, amely a Széll Kálmán lemondása után kétszer is megbizott Khuen-Héderváry-kabinet után úgy jön, mint a békét feltétlenül biztosítani akaró megbizottja a királynak. A miniszterelnök: gróf Tisza István; a vallás- és közoktatásügyi miniszter: Dr. Berzeviczy Albert. Hogy a nagy politika mit fog végezni ezzel a kormánynyal, azt nem tudjuk, — hogy a protestánsok vegyes érzelmekkel köszöntik a miniszterelnököt, azt állítjuk, — hogy Berzeviczy Albert hivatott voltát elismerjük, az bizonyos. Az uj kormány bemutatkozása végbe ment úgy a képviselő-, (itt némi feltartóztatás után!) mint a főrendiházban (itt előbb, mint amott!) és a miniszterelnöki beköszöntő beszédből olvastunk olyan pontokat, amelyekről elismeréssel lehet szólani, ha igazak és nem egyszerűen csak mondások. Egyébiránt a nagy politikának munkásai, úgy látszik, tovább akarják folytatni az obstrukciót, amelynek jogosúlt vagy jogosulatlan voltát e helyen nem fejtegethetjük, de annyit mondhatunk, hogy gróf Tisza István protestáns volta vajmi gyönge alap arra, hogy ellene obstruáljanak! Hogy a protestánsok, mint ilyenek, állást foglaljanak gróf Tisza mellett: azt ne követelje tőlünk senki. Az elfogadható elveit, céljait, törekvéseit támogathatják a protestánsok, támogathatják a római hitűek, — az elfogadhatatlanok ellen pedig a protestánsok is harcolnak az igazság erejével s fegyverével, amelynek szenvedélybe is át lehet csapnia, de törvényt soha sem taposhat. Nem zengünk hozsánnát a protestáns embernek, de kívánjuk, hogy legyenek sikerei, amelyek ezt az édes magyar hazát boldogítsák, erősítsék, emeljék!

Tanítók kitüntetése—arculcsapása. A Tanítók Lapjának 34-ik számában, Szeghalmi Gyula: „Kitüntetés-arculcsapás“ cim alatt méltó módon kesereg a fölött, hogy a fekete lehotai állami elemi iskola tanítóját: Kalanda Bertalant 40 éves szolgálati jubileuma alkalmából bronz-éremmel tüntette ki a király. Igen helyesen irja: „arcomat a harag és szégyen pirja önti el, szívemet a fájdalom facsarja össze . . .“ mert ez igazán arculcsapás, megostorozás, lealacsonyítás egész a sárga földig. Kalanda Bertalannak maga és állása iránt való

kötelessége volna a kitüntetési jelvényt drágán bepakolva visszajuttatni a tanfelügyelőhöz, hogy a további teendők felől gondoskodjék. Egyúttal itt volna az ideje annak is, hogy főként a protestáns tanitók és lelkészek mint a kiket az ilyen kitüntetésekkel el szoktak látni, embereljék meg magukat és ne álljanak szóba semmiféle keresztes-kitüntetést ajanlgató emberekkel!

— **Lelkész és tanitó.** Nem egészen erről lesz szó e sorokban, hanem a kettő közül az utóbbinak az előbbiről tett nyilatkozatairól, a melyeket a „Tanitók Lapja“ 36-ik számában olvastunk. A nevezett lapban ugyanis erről a kérdésről cikkezik valaki: „Lelkészek vagy tanitók tanitsák-e a vallást a református felekezeti népiskolákban?“ És a cikkben arról szól, hogy beköszöntőjét, a melyet mint tanitó tartott a templomi szószékből, megszerette a nép s óhajtotta máskor is hallani s a tanitó öreg lelkésze a tanitót szivesen felbocsátotta a katedrába, hogy arravalóságával itt is segitse a lelkipásztort. Nos erre az egészen természetes és tisztességes állapotra a nevezett lap szerkesztője ilyen megjegyzést tesz: „Nevezzenek meg ma egy ilyen papot, ki ezért nem az irigység rút szenvedélyével fizet...“ Engedjen meg Dobó Sándor hajdú-böszörményi tanitó úr, de szerkesztői megjegyzése egészen idétlen! Idétlen az is, hogy a lelkészt a cikk iróval együtt született szakfelügyelőnek nevezi, holott köztudomás szerint nem született, hanem hivatalos, a melynek talán nem a lelkész, mint ember, az oka, hanem az a szervezet, a melyben élünk, s a melyben a tanitók nem akarnak a püspök vagy főgondnok felügyelői lenni, mert nem lehet! . . . Az is idétlen kirohanás, ha célzatosan történik, akkor tessék nevet emliteni, a mikor a cikkiró ezt irja: „a mai nagytiszteletű úr — tisztelet a kivételeknek — a semmittevés rózsás párnáin szendereg s az egy prédikációra elkészülést leszámitva, melyből némelyikre csak 2 hétben egyszer kerül a sor; hallgatagon álmodozik magasabb stóláról, jobb eklézsiáról! . . . És vajjon nem idétlenség-e Dobó úrnak ide vágólag az a megjegyzése, hogy „némelyik pap ugyanazt a prédikációt kétszer és két helyen is elmondja.“ . . . ? . . . Irja Dobó úr: bizonyitani tudom: hát tessék nevet emliteni s ne nagy általánosságban minden lelkészt a hirlapi szégyenpadra állitani!

— **Mint kivánná Zelenka a 48. XX. t.-cikket végrehajtani.** A napokban jutott kezünkhöz a tiszai ág. h. ev. egyházkerület múlt évi őszi gyűlésének a jegyzőkönyve, a melyben a cimben feltett kérdésekre a következő feleleteket kapjuk: „Igénytelen nézetem szerint — mondja Zelenka — a törvénynek szellemében történő végrehajtásnak ezek volnának főbb kellékei: 1. Egyetemes egyházunk összes szükségleteit az egyes egyházaknál, az összes iskoláknál, lelkészek és segéd-lelkészeknek, tanitóknak, valamint fő- es középiskolai tanárok, vallástanárok és vallástanitóknak az egyházkerületek által eszközölt pontosan összeirt adataiból az egyetemes egyház közgyűlése állapitja meg. 2. Az egyházakat illetőleg azok tagjai saját egyházunk háztartásához évi köteles járulékon kivül mást, mint a mit a szeretet egyházának céljai (közalap, gyámintézet, árvaház stb.) évente templomi és házankénti gyűjtésből, valamint időnként a rendkivüli szükségletek új épitkezésre, vagy nagyobb átalakitásra, tatarozásra megkövetelnek, többé nem köteleztetnek. Az egyháztagok évi köteles járuléka pedig lesz: azoknál, kik fizetnek állami adót, 5% iskolai adó és 20% egyházi adó, összesen 25%, évente; azok részéről pedig, kik állami adót nem fizetnek: faluhelyen 1 kor., városi egyházakban pedig 2 kor, évente. Azon 25% és ez a 1—2 kor.-nyi évi rendes tagilletékbe már a lelkészek és a tanitók részére eddig külön fizetni kellett kész pénz, párbér és a szolgálmány is végleg megszüntetve, betudatnak. 3. A fő- és középiskolák minden tanára az állami iskoláknál megállapitott évi fizetéssel és teljes nyugdij igénynyel láttatik el. 4. A lelkészek évi fizetésének minimuma városokban, továbbá az 1500-nál nagyobb lélekszámmal biró falusi egyházakban, missiói helyeken pedig általában évi 2400 kor. ban, 1500-nál kisebb lélekszámmal biró falusi egyházakban pedig évi 1600 kor.-ban állapittatik meg s teljes nyugdíj-igény biztosittatik részökre. 5. A segéd-lelkészek évi fizetése városokban 1600 kor.-ban, faluhelyeken pedig 1200 kor.-ban lenne a szálláson kivül felvéve. 6. A tanitók évi fizetésének minimuma városokban 1600 kor., faluhelyeken pedig 1200 kor. lenne teljes nyugdíjigénynyel. 7. A vallástanárok a főgimn.-nál, valamint városi központokon, hol egy rendes különállás szükségeltetik, a rendes tanári fizetéssel és teljes nyugdíjigénynyel lesznek díjazva. Azon városi helyeken, vagy azon vidékeken, hol a más egyházfelekezeti, községi és állami elemi iskoláknál vallás-tanitás szüksége áll elő: az erre alkalmazott vallástanárok vagy vallás-tanitók az államilag megállapitott tiszteletdíjat és fuvarköltség általányt kapnak. 8. A fentebbiekben megállapitott évi szükségletet az egyes egyházak és iskolák bevallási iveiből, az évi fedezetet pedig a zárszámadásokból és vagyon-leltárakból az egyetemes egyház közgyűlése állapitja meg egyenként és összesen. 9. Az ilyen módon megállapitott szükséglet és fedezet közt levő különbözet, mint évi hiány az egyetemes közgyűlés és a kormány küldöttségeinek együttes tárgyalásánál állapittatnak meg helyenként és összesen véglegesen. 10. Ezen megállapitást a kormány külön törvényjavaslatba foglalja s abban kimondja, hogy ezen megállapitás 10 évenként új kiszámitás tárgya. A külön törvényben biztositott ezen dotáció egy összege s az autonom rendelkezés sértetlenül és tiszteletben tartásával lesz az egyetemes közgyűlésnek s általa az egyházkerületeknek a megállapitott célokra kiutalva... Nem volna érdektelen a Zelenka-féle felfogást összevetni az Antal Gábor püspökünkével, a kinek a tervezetét a „Sárospataki Lapok“ 19-ik számában olvashatni . . . Hogy más vezető embereinknek mi a felfogásuk: azt sem volna felesleges tudni!

— **Mitrovics Gyula síremlékére** újabban adakoztak a következők: özv. Vértessy Lajosné útján Szűcs J.-né (Debrecen) 2 kor. Az abaúji ev. ref. egyházmegyéből Révész Kálmán esperes ivén: Révész Kálmán (Kassa) 2 kor. Meczner József (Kassa) 2 kor. Naményi Gyula (Kassa) 2 kor. Szalay László (Kassa) 2 kor. Idrányi Ferencz (H.-Bűd) 1 kor. Antalffy László (Alsóvadász) 1 kor. Kovács Béla (Szepsi) 1 kor. Szobonya István (Györke) 1 kor. Sziráky Barna (Kassa) 2 kor. Dobozy István (Ab. Szántó) 2 kor. Biró János (Abaújvár) 1 kor. Benke István (H.-Szentandrás) 1 kor. Hidegh László (Füged) 2 kor. Kádár János (Csécs) 1 kor. Szilva István (Füged) 1 kor. Görgei János (Nagy-Ida) 1 kor. Fürjész Jenő (P.-Szinye) 1 kor. Idrányi Barna (N.-Szaláncz) 1 kor. Kiss Lajos (G.-Bogdány) 1 kor. Ujj József (F.-Kázsmárk) 1 kor. Cziáky Endre (F. Dobsza) 1 kor. Kóczán György (Onga) 2 kor. Összesen 30 kor. Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye adománya Sólyom Gyula egyházmegyei pénztárnok útján 20 kor. Vas Mihály ivén: Vas Mihály (Gégény) 2 kor. Szilágyi Dániel (Gégény) 1 kor. Az újabb adományok összege 55 korona, mit köszönettel vettem és a takarékpénztárban gyümölcsözőleg helyeztem el. Debrecen, 1903. november 2. S. Szabó József.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM“
imakönyv a protestáns ifjuság számára. Kun Bertalan ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkivül meleghangú ajánlásával. Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 5. fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: Vadász M. könyvkereskedőnél, Miskolczon, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 12—20

Tokaj-hegyaljai borvidék!!
BORELADÁS
A sárospataki ev. ref. főiskolának a KIRÁLYHEGYI és a Mudrány-féle „POKLOS“ szőlőben 1902. évben termett borait megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. EZ IDŐ szerint literenként 76 fillér ár mellett kölcsön hordókban, ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bortrendel, a hordót ráadásul kapja. Kapható még Adriányi-féle 1901. évi szamorodni, literenként 1 kor. 40 fillér ár mellett.
A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.
31—39

Ó bor.
1—2
Borfogyasztóknak vasutra feladva; ismételárusitóknak helyben átvéve, ajánlom rizling ó boraimat készlet 400 Hl. Ez évi szüretelés eredménye 300 Hl rizling. Kapható: Raksányi Károly ref. lelkész Balaton-Henyében.

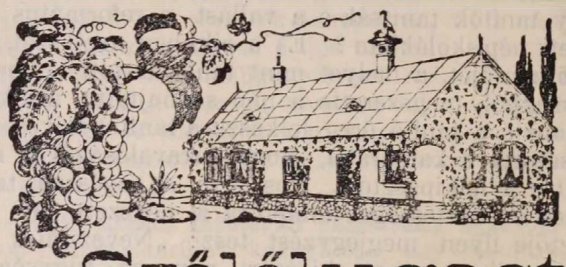
1—20
Szőlőlugast
ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld- és homoktalajon.
Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetü) mert nagyobbrésze ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azon bőven ellátják házukat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.
A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legremekebb disze, anélkül, hogy legkevesebb helyet is foglalna az egyébre használható részekből. Ez a leghaladatosabb gyümölcs, mert minden évben terem
A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki cimét egy levelezőlapon tudatja. 1—2
Cim: Érmelléki első szőlőoltványitelep Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.

Clayton & Shuttleworth
mezőgazdasági gépgyárosok
Budapest Váczi-körút 63. sz.
által a legjutányosabb árak mellett ajánltatnak:

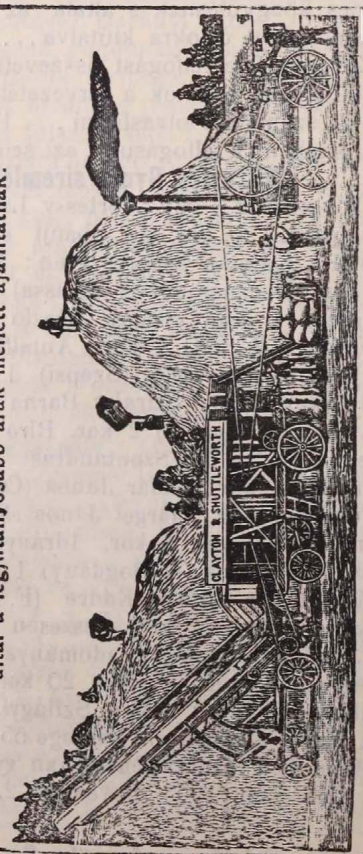

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 literig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztitó-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukorcza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes aczél ekék,

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **46.** (1143.) **szám.** *Sárospatak, 1903. november 16.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja: Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Dr. T. I.: A miniszter Tisza István és a protestánsok. — Öreg L.: Az országos középiskolai tanár-egyesület munkatételei. — Dr. Finkey Ferencz: Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak? — Molnár József: Sáfrán Mihály emlékezete. — Rácz Gyula: A gégényi ev. ref. egyház örömünnepe. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

A miniszter Tisza István és a protestánsok.

A magyar politikai életben köztudomás szerint az obstruálás munkája folyik, mely immár megemésztette a Széll Kálmán vezetése alatt állott minisztériumot, kivégezte a kétszer is megbízást kapott Khuen Héderváry kabinetet s most a gróf Tisza István miniszter-elnökségével megalakúlt kormánynyal viaskodik, azokat a célokat tűzve maga elé, a melyeknek elérésében minden jó magyarnak egynek kell lennie, a minthogy egy is, csupán az elérés eszközeiben és módjaiban van különbség párt és párt között. Ezt a különbséget fejtegetni: tiltja e helynek tisztán egyházi természete.

Azt azonban parancsolja épen e helynek *egyházi* jelleme, hogy akkor, a mikor a politikai életnek küzdelmei között egy régi protestáns családnak az ivadéka kerül a kormány élére, a ki egyúttal jelentékeny állás betöltője is a református közéletben s számottevő működést fejt ki, a melyről lehet elismeréssel, lehet esetleg talán épen kárhoztatólag szólani, a szerint, a mint a közellét vagy távlat szemüvegén át vizsgáljuk s magát a működés célját és eszközeit veszszük figyelembe és a mikor ez által a kormány vezetésre kerűlt protestáns egyén által magát a protestantismust akarják előtérbe helyezni: kifejezést adjunk annak a felfogásnak, a melylyel maga a protestantismus fogadja, fogadhatja Tisza Istvánt, a minisztert.

Egyet tudomásúl vehetnek a legmagasabb politikának a csinálói is akkor, a mikor Tisza által a protestantismus homloktérbe nyomúlását gondolják bekövetkezettnek, azt nevezetesen, hogy a magyar protestánsok között általános meggyőződés az, hogy felekezetközi helyzetünk javítása, boldogabbá tétele ügyében a protestáns kéznek hozzánk hajólását nem tapasztaltuk, sőt inkább szigorát, törvényre való merev ütését s általában a meghúzódás mutatását, úgy, hogy sok helyen a polgári életben a más vallásfelekezetű előljárók előzékenysége, udvariassága többet jelent s használ nekünk, mint a hittestvérek uralmon létele.

Ugy a politikai életből, mint itt-ott a kisebb polgári életben szerzett tapasztalataimból, a bizonyságoknak gazdag tárházával állhatok elő, a melyek ennek a meggyőződésnek az igaz voltát és közkeletű ségét igazolják. Hiszen elegendő rámutatni azokra a törvényekre, a melyeknek meghozatalában a kormányon ülő hittestvéreknek nagy szerepük volt s a melyekben *kedvezményt* bizony senki sem állapíthat meg a protestánsok részére, mert a hol a protestánsokról van szó, ott mindig szó van a *nemzetiségekről* is, hogy a *nemzetiségek* esetleges megszorításának alapját a protestánsok jóhazafiságának a megszorítása képezze, mert kijátszani a protestáns jó hazafiságot, ez politikai elv, de megjutalmazni, elismeréssel illetni s jogot biztositani a részére: óh ez már nem politikai elv, mert a protestánsok ezt vallják, előbb mindenkit kielégíteni s mi csak azután következünk, ha mindenkinek ki van adva része, s nekünk jó lesz a maradék is, — ha marad. A mint általában a magyar nemzet is viselkedik a nemzetiségekkel szemben. És a polgári élet köréből legyen szabad csupán arra az egyetlenegy tényre hivatkoznom, a mely a miskolci református egyházzal történt a tagositás alkalmával, a mikor a tagosítási eljárás református vallású elnöke a református egyháznak s tisztviselőinek föld-járulékát kérés dacára is csaknem a tegtávolabb eső pontra mérette ki, ellenben a római s más egyházak s azok tisztviselőinek földjét, a mint szoktuk mondani, a szájukba adta ki, a mi hogy mit jelent ma érték szempontjából, azt mindenki tudhatja, a ki Miskolc városának a fejlődését látja. Pedig az a tagositási elnök az egyháznak volt, ha jól emlékszem gondnoka is, a gimnáziumnak pedig gubernátora és mellette álltak az egyháznak tekintélyes tagjai is!

Ha a magas politikai élet működő és hallgató tagjai ezt tudomásúl veszik, akkor tudomásúl vehetik egyúttal azt is, hogy gróf Tisza István miniszterelnöksége alkalmából a tapasztalat tanúlságai nyomán a protestáns világnak nincs valami nagy oka a hallelujázásra, mert ha az atya 15 éves kormányzati működése a sinór-mérték a fiú leendő működéséhez s azokban a törvényekben kell keresni és megállapítani a Tisza István esetleges kedvezését egyháza iránt, a melyeket a protestáns egyházakra való vonatkozásban már az ő törvényhozói közreműködésével alkotott meg a parlament: akkor mondhatom, még csak a szíves köszöntés hangját sem hallathatjuk felé, a mennyiben azok a törvényalkotások sivár szelleműek, fukar kezűek az

Lapunk jelen számához ¼ ív melléklet van csatolva.

állami jótékonyság gyakorlásában és a protestánsokkal annyi sérelmet nyeletnek el, a mennyinek elbírását csak a hazának végtelen nagy szeretete eszközli bennök, a mely hazaszeretet még a megaláztatást, a kicsinyitést, a lenézést, sőt az önérzetnek finom arcúlverését is eltűreti, elszenvedteti az önérzetes protestánsokkal, a kik inkább tűrnek, szenvednek a haza javáért, semminthogy kéjelegjenek protestáns jólétükben.

Azt a magam részéről minden ellentmondás nélkül, mint föltétlen igazságot hirdetem, hogy azok a törvények, a melyekkel állítólag a protestánsok segélyére sietett a magyar állam, t. i. a középiskolák, a tanitók, a lelkészi állások segélyezése, a nem felekezeti tanárok nyugdíj-intézetének megalkotása — ezzel ki is van meritve a sorozat! — egyáltalán nem érdemlik meg a protestánsok részéről a nagy lángú lelkesedést, mert azt is figyelembe kell vennie a dologhoz értőnek, hogy akár a középiskolák, akár a tanitók segélyezése *állami érdek* is, a mely az állami pénztárnak a megkönnyebbitésére szolgál, a nem felekezeti tanárok nyugdij intézete pedig arra való, hogy a protestáns közép- és főiskolák tanulóit s magukat a tanárokat is olyan dij fizetésére kényszeritse, a melyet az előtt csak kevés helyen ismertek s ha ismerték volna, az a prot. áldozatkészség segélyével teremtett volna megfelelő nyugdijalapot! A kongrua törvényről pedig Wlassics maga ismerte el, hogy az létminimumos törvény, a melyet mi a római és görög püspökség létmaximumos törvényei mellett csak a szégyennek a kifejezésére szolgálónak tekintünk, a miben megint nincs elismerés az iránt a politika iránt, a melynek gróf Tisza egyik munkása volt.

Azt, hogy gróf Tisza István 1903. végén más politikussá változnék, mint volt az előtt, nem reméljük; azt, hogy ő kedvezésekkel álljon elő velünk szemben: nem várjuk, nem is kivánjuk; azt, hogy tekintettel lesz a mi protestáns szegénységünkre, nem hiszszük, mert a ki a református egyházi adózásnak olyan tervezetével állt elő, a melyről annyiszor volt már szó, bár egy Zelenka, egy Antal Gábor javaslatai is olyan jellegűek: az könnyitést nem fog akarni eszközölni s az 1848. XX. t.-c. esetleges végrehajtásánál is elkövethetné azt a hibát, hogy abból a protestánsok ne könnyitést nyerjenek, hanem esetleg jogfeladás származzék rájuk nézve!

Szóval a protestánsoknak nincs semmi okuk arra, hogy rózsás remények között köszöntsék a miniszter Tisza Istvánt. Egyet azonban minden esetre el kell róla ismerni, azt, hogy *meggyőződésnek az embere*! Nem annak a meggyőződésnek, a melylyel Tisza Kálmán megcsúfolta ezt a nagy jelentőségű szót és fogalmat, a melynek épen protestáns szempontból soha sem lehet csekély tartalma, hanem annak a meggyőződésnek, a mely az elv hűségben, a kitűzött célhoz való ragaszkodásban, a munkásság acélozó erejének megnyilatkozásában, a tudás, a képesség magas fokában s az önmagában tisztában lételben jelentkezik és érvényesül. És ha valaki ezeket elfogúlatlanúl vizsgálja, az Tisza Istvánt, mint protestánst, nem obstruálhatja! Érveivel szemben érveket, meggyőződésével szemben meggyőződést állitani csata sorba, hogy a magyar politikai életnek dicsőségét emeljék a munkások: ezt a protestáns Tisza István is várhatja, a mint várja minden bármely vallású kormány férfiú.

A magyar protestánsok dolgát s ügyét azonositani Tisza István személyével és működésével: elhibázott dolog. Tisza Istvánt a protestantismus képviselőjének nem tekintjük. Ha kormányzati elvei, céljai, törekvései, munkái a szabadság, a jogegyenlőség, a felvilágosodás eszméinek lesznek letéteményesei s megvalósitói: protestáns volta is érvényesülni fog, a mint jogegyenlőségi eszméjének szerintünk helyes kifejezést adott a tisztviselők fizetésének rendezése kérdésében, a mely ellen háborogni, lázongani lehet, de *igazsága a jogegyenlőség*, sőt méltányosság szempontjából tagadásba nem vehető: de ha terveiben céljaiban, törekvéseiben nem szolgálja a protestáns eszméket, bizony protestáns volta dacára is annak az iránynak lesz a hive, a mely a haladást, a fejlődést nem akarja az állami, a nemzeti életbe belevinni.

De talán elég is már, a mit abból a célból irtam, hogy gróf Tisza Istvánnal a miniszterrel szemben a protestáns felfogásnak kifejezést adjak. Sem örömujjongást nem érdemel, sem a kárhoztatás kövét nem dobhatjuk rá, mert a meggyőződés emberét tiszteljük, mint ilyen előtt meghajtjuk lobogónkat s meggyőződése helytelen voltáról felvilágositani s jobb meggyőződésre birni: a politikai s egyházi életnek szép és igazi nyeresége lesz! Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

Az országos középiskolai tanár-egyesület munkatételei.

(Folytatás és vége)

A *tanárok gyakorlati kiképzésének kérdését*, a mint emlitettem talán az előbbivel, t. i. az érettségi vizsgálatnak az ügyével korrelativ kérdésnek is minősithetni, mert a tanár munkájának a sikere, kiválósága az érettségi vizsgálat által válik nyilvánvalóvá, mint a hol mindannak az ismeretnek a quintessenciája mutatkozik, a melyet a tanár vezetése alatt szerzett, tulajdonává tett a tanuló.

Ámde az is bizonyos, hogy külön kérdés gyanánt kezelve: még fontosabbnak tűnhetik fel ez a munkatétel, a mennyiben egyenesen azt a gondolatot foglalja magában, hogy magok az egy brancsba tartozó egyének is hiányt találnak a gyakorlatiasság szempontjából egymásban, egymásnak a működésében s forgolódásában.

Ez a gondolat azt mondatja aztán velem, hogy ilyen tapasztalat után az egész eddigi tanár-képzést kizárólag *elméleti téren mozgónak* kell minősitenünk, vagyis olyannak, hogy magára a *pályára való készülésnek* gyakorlati feltételeit semmiképen sem tartották szem előtt. A régi protestáns iskolák eljárása mennyivel helyesebb volt, midőn az akadémikus embereket, a kiválóbbakat oda állította a gimnáziumba segéd-tanároknak, hogy a mit eleddig elméletileg tanitottak: *gyakorlatilag* is értékesitsék. Az illetők, ha beváltak, ha hivatást, kedvet éreztek magukban: ott maradtak a tanári pályán; ha nem voltak arra valók, maguk sem erőszakolták a dolgot, hanem mentek arra az életpályára, a melyen jobban megállhatták a helyöket.

A mai rendszer mellett a gyakorlati tanári kiképzésnek első feltételéül magát a *hivatás érzést* s ennek megállapitását tűzném ki. És hogy az egyetemi tanároknak sok unalommal, immel-ámmal végzett előadási módszere ne szolgáljon a tanári pályára lépőnek lehangolást szülő alkalmúl: a tanár-képzőnek, mint ilyennek gyakorlati hatását próbálnám meg az első éveseken, hogy a léleknek arravalósága, türelme, szenvedélye, indulata, a bánásmód, az érűlközés, a viselkedés stb. mintegy mérlegre

tétetvén, a sikernek kilátásaival mehetne aztán tovább az illető fiatal ember a maga útján, ha a kezdetnél elárúlta az arravalóságot.

Nekem úgy tetszik, hogy a tanári rögös, tövises pályán a hivatás ereje épen úgy nem mutogatja a maga jeleit, mint sok más ugyan olyan irányú s természetű pályán, hanem a kenyérkereset dolga a fő szempont s ha ez megvan, a többi: a siker, az eredmény, a kedv stb. mellékes.

El-elnézem nem is egy, de nagyon sok helyen azt a különbséget, a mely a régi szabású s a modern kiképzésű gimnáziumi tanárok között kifejezésre jut. Az öregek nyájassága, szívélyessége, vonzó, csábító, sikerre buzdító, szorgalomra intő: a fiatalok türelmetlensége, riasztó, fékezést erővel alkalmazó ugrató módszere s csak kevesen tudják a gyermeki lelket magukhoz ölelni, hogy a szüle és gyermek viszonya fejlődjék ki.

De mintha magam is észre venném, hogy az országos középiskolai tanár-egyesület talán nem ide vág a maga tételével! Nem ezt a talán *érzelmi oldalt* gondolja tárgyalandónak, hanem azt az *értelmit*, a melyre van fektetve az egész középiskolai oktatás.

Helyes! Ámde a gimnáziumi tanár vezetésére bizott gyermek inkább *kedély*, inkább *szív*, inkább *hangulat*, mint komoly *lélek*, értelmes *ész* és fontolgató *értelem*. Ha hát az értelmet akarják is előtérbe állítani: a tanárképzésnél mégis arra is szükség van, hogy az a tanár *a szívet, a kedélyt* is ismerje s vigye be az iskolába, mert az bizonyos, hogy *okos és kedélyes* tanárra van szükség a gyakorlatban, hogy a gyermekek vezetését sikerrel végezhesse.

No de nem azt akarom én minden áron érzékeltetni, hogy *milyennek* képzelem én a gyakorlatban a tanárt, hanem csupán arra óhajtottam a figyelmet felhívni, hogy a leendő tanárok *gyakorlati kiképzésével* ne téveszszük szem elől azt a lelki előfeltételt, a melynek szószólója voltam és természetesen azt se hanyagoljuk el, hogy a gimnáziumi tanár valóban *mestere, beavatottja*, görögül írva: μυστης-e legyen a maga tudományának, hogy botlásainak száma minél kevesebb legyen.

Sok más kérdést is bele vonhatnék e tétel fejtegetésébe s abba is belemehetnék, a mit a kérdés kitűzői talán *különösebben* is céloznak, de mellőzöm ez irányú nézeteim elmondását. Talán nyílik rá még alkalom, hogy esetleg *részletekbe* menőleg foglalkozzam ezzel a kérdéssel, a melynek helyes megoldásától függ első sorban is a középiskolai tanítás sikere. Csak helyeselni lehet, hogy ez a kérdés így előtérbe került, mert most már nyiltan előállhatunk tapasztalatainkkal, a melyeket a tanárok gyakorlatiatlansága szempontjából szereztünk. Kívánatos is, hogy a kérdés csak úgy kerüljön le a napi rendről, mint megoldott, vagy legalább is *megoldásra teljesen megért*.

A többi tárgyalási tételek az *5-iknek* a kivételével, a mely a tanár-gyermekek főiskolai tanúlmányai megkönnyítésének az eszközeiről szól, valamennyien *bent az iskolában* végbeviendő eljárásokról szólnak, a melyeknek ebből a szempontból nagy jelentőségük van, de egyúttal *szakkérdéseknek* is minősitendők, mint a melyekkel mintegy a szakközlönyökben s szaktanácskozásokban lehet és kell foglalkozni. Mindenik tétel azonban kétségkívül olyan, a melynek szerencsés megfejtése s az iskolában sikeres alkalmazása: a középiskolai tanítás eredményességét foglalja magában. Volna ezekhez is szavam, véleményt is tudnék egyikről-másikról mondani azoknak a tapasztalatoknak a felhasználásával, a melyeket szereztem, de tartózkodom, mert esetleg darázs fészekbe nyúlok, a mennyiben például a 6-ik pontra vonatkozólag, a mely az élő idegen nyelvek tanításának a kérdését tartalmazza, bár elismerem, hogy *ma* több az eredmény, mint a *múltban* volt: mégis egész határozottan mondom, hogy távol állunk attól a céltól, a melyet ki kellene tűzni, hogy elérjük. Mert hogy csupán olvasni s írni tanítsuk meg az élő nyelvekből az ifjakat: ez olyan kevés, hogy azért nem méltó azokat tanitani. Épen ezért a felfogásért nem tárgyalom sem ezt, sem a többieket, hanem még azt az 5-ik pontot érintem röviden, a mely a *tanárok gyermekeinek főiskolai tanúlmányozása megkönnyítésére vonatkozólag keres eszközöket*, illetőleg eszközök keresését kivánja.

Ugy gondolom, hogy tulajdonképen az *anyagi ellátásról* van szó, mert a *szellemiek* dolgában különbségről, vagy előnyről nem akarok tudni.

Ez az *anyagi ellátás* bizony nagy kérdés akkor, a midőn a magyar tanár világnak a művelt országok tanáraihoz képest még mindig alárendelt helyzete van fizetés és társadalmi tekintetek szempontjából egyformán. A kizárólag csekély fizetésre szorúlt tanárnak gyermekei felsőbb iskoláztatása nagy gondot okoz annyival is inkább, mert mint tanár-ember azt a felsőbb oktatást magasabb néző pontról veszi, mint bárki más s mint ilyen nézetű egyén nem tud belenyugodni abba, hogy gyermekei az *iskola* mellett kenyér *hivatalnokok* is legyenek például a budapesti egyetemen Ámde a szükség parancsol. És az, a ki a tudományt imádja, az iskolát iskolának veszi s nem mesterségnek, a mely már a tanoncnak is keresetet biztosit — vérző szivvel kénytelen belenyugodni abba, hogy fiai megélhetést is biztositsanak maguknak.

A magyar társadalomnak, a magyar államnak örök bűneként jelentkezik az, hogy a tudományos embereket is csalásra kényszeriti fiaikban!

Ennek megszűntetése eszközeiről beszélni, tanácskozni helyes dolog, de azt tartom hogy ne csupán *maguk a tanárok*: hanem a társadalom, az állam, a felekezetek is tárgyalják. És ekkor lesz siker! Öreg L.

TÁRCA.

Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak?

— Emlékbeszéd 1903. október 31-én. —

(Folytatás.)

Lássuk tehát a reformatió befolyását a jogi és politikai életre, lássuk mi a protestantismus jogi felfogása és politikai hitvallása?

A jog, épúgy, mint a vallás, vagy az erkölcs, szintén alá van vetve a fejlődés törvényének. Azokat a fejlett eszméket, magasztos elveket, melyek a mai tételes jogok vezérelveit képezik, a társadalmi rend és az egyéni szabadság összhangját, a törvény előtti egyenlőséget, az igazságosságot, méltányosságot, emberiességet hiába keressük az őskori kezdetleges jogokban. Eltekintve az ókori keleti államoktól, melyekben az államfő földi isten, a nép pedig az ő szolgálatára rendelt páriák tömege, eltekintve a középkori vándorló néptörzsektől, a melyeknél a nyers erő képezi a törvényt, még az oly magas műveltségre emelkedett népek is, mint a görögök és rómaiak, mely utóbbiaknál a magánjog oly bámulatos fejlődést ért el, hogy ma is mintája a tételes jogoknak, még e két kimagasló nép sem ismeri a jogi életben a törvényelőtti egyenlőséget s az emberiességet. A görög és a római jog is fentartja a rabszolgaságot, a min

alapszik az egész ó-kori társadalmi élet — a héber társadalom kivételével — s a legnagyobb görög bölcs, Aristoteles, mint természetes intézményt filozófiai és jogi érvekkel védelmezi a rabszolgaságot.

A keresztyén vallás az, mely az emberek testvériségének, a felebaráti szeretetnek hit- és erkölcsi alapelvvé tétele által a jog-egyenlőség eszméjének a magvát elveti. Igaz, hogy már a görög stoicus bölcsészek hirdetik a természet szerinti egyenlőséget s megtámadják a rabszolgaság jogosságát, de ennek alig lett volna nagyobb jelentősége, ha a keresztyénség, mely a művelt világnak nem sokára uralkodó vallása lesz, nem teszi dogmájává az istenfiúságot, a testvériséget s a felebaráti szeretetet, a könyörületességnek — a miket a stoicismus fel nem ismert — legfőbb erkölcsi törvénynyé tétele által, az emberiesség, a humanismus eszméjét meg nem teremti.

Sajnos a testvériség, az ebből folyó jogegyenlőség és egyéni szabadság eszméi a megszilárdult keresztyén egyházban, a mely a népvándorlás lezajlása után kialakult európai államokat a Krisztus tanaival meghóditja s azok durva erkölcseit megszelidíti, lassanként tünedezni kezdenek. A keresztyén egyház is, illetőleg annak szellemi vezetői, a főpapok, a pápák, nem érik be a lelki hatalommal, hanem mint minden papi kaszt, világi hatalomra, theokratiára törekszenek. A papuralomnak, a pápai absolutismusnak pedig már nem kell a jogegyenlőség, az egyéni szabadság. A hivatalos egyház az új államokban az ó kori rabszolgaságot helyettesitő hűbériséget, jobbágyságot, szóval az uj szolgaságot nem hogy nem helyteleniti, de védelmezi. A pápaság hivatalos bölcsésze, Aquinói Tamás, a scholastica filozófia legnagyobb alakja, Aristoteles nyomán magát a rabszolgaságot is elismeri, sőt új elvre, a hasznosságra fekteti azt.

A reformatió korában is még az emberiség jogi, illetőleg társadalmi élete alig áll feljebb a keresztyénség előtti ó kori állapotoknál. A fejedelem a legfőbb hűbérúr, a ki mindenható ura alattvalóinak, élet és halál, tulajdon, vagyon az ő kezében van, a hűbéri urak, földes urak, nemesek, itt ott a városi polgárok bírnak mellette némi jogokkal, kiváltságokkal, a hűbéresek, a parasztok, jobbágyok, szóval a népek milliói ellenben szolgák, jog nélkül dolgozó lények, szolgái a földes uraknak, a papoknak, a királynak; ők katonáskodnak, robotolnak, fizetik az adót, dézsmát s joguk — semmi, még csak az élethez sincs joguk, a földes úr és a király bármikor elveheti azt. S mindez fennáll a keresztyénség aegise, sőt az egyház támogatása mellett.

Lássuk most a politikai életet, az állami cselekvés elveit és módját.

A kezdetleges államok, az ó-kori hóditó birodalmak, a középkori harcias vándor néptörzsek politikája a zsarnokság, az államfői önérdek, illetőleg a papi vagy katonai osztályérdek volt. E részben is a héber, görög és római államok képeztek kivételt, e három népnél a közérdek, a nép, a nemzet (a mi alatt azonban még csak a szabad polgárok értendők) jóléte képezi, ha nem is állandóan, de egyes felvilágosodott korszakokban az állami cselekvés, a politika vezérelvét. De ennél a három népnél is állami életük utólsó szakában a közérdek helyére az egyéni, vagy az osztályérdek kerekedik, a politikai élet elfajúl, elerkölcstelenedik. Kivált a római állam mutat e részben is elrettentő példát. Az államfő, a császárok imádása, istenítése, a szolgalelkűség, a pártvillongások, szóval az erkölcstelen politika legutálatosabb fészke a római császári udvar s ez az erkölcstelen politika meg is ássa a nagy világ állam sírját.

A keresztyén vallás a politikai életre látszólag nem volt befolyással. Krisztus ama kijelentése: „az én országom nem e világból való" s ama sokat emlegetett mondása: „adjátok meg a császárnak, a mi a császáré és istennek, a mi az istené," azt látszanak kifejezni, hogy a keresztyén vallás nem törődik a politikával, de épen e negativ kijelentések juttatják kifejezésre azt a helyes politikai álláspontot, melyet ma az állam és egyház elválasztásának nevezünk, melynek idealja a szabad egyház a szabad államban. Ezenfelül az igazi emberszeretet, Krisztusnak ama magasztos eszméje: „szeressétek a ti ellenségeiteket is," a minek még a héberek is az ellenkezőjét vallják, vagyis a népek testvériségének az eszméje, a szegények, elhagyatottak, a szenvedők iránti jótékonyság elveinek prédikálása által a humanismus, a nemzetek közötti béke, a mai u. n. sociális politika eszméinek a megpendítése s a politika és az erkölcs közötti összhang gondolata is örök érdeme a keresztyénségnek.

A keresztyénség azonban, a mint megszilárdult, a mint a római államban, majd az európai új államokban uralkodó vallássá lett, a politika tekintetében is eltért az evangéliomtól, a Krisztus igazi eszméitől. A hierarchikus egyházi szervezet a pápai hatalom kifejlődésével a kath. egyház politikája: a világi uralom, sőt a világi hatalmak feletti legfőbb uralom lesz Az egyház világi hatalommá, a pápa az egyházi állam fejedelmévé lesz, sőt később harczra kél az államokkal a hegemóniáért s nehány nagy tehetségű és nagyravágyó pápának sikerül is egy időre az egyházi, illetőleg a pápai hatalmat a világi hatalom felé emelni; a pápa koronákat osztogat, fejedelmeket tesz le, Európa politikáját ő vezeti. A pápaság szolgálatába szegődött hittudomány, annak legtekintélyesebb képviselője, Aquinói Tamás, tudományosan is igazolni akarja a pápai mindenhatóságot s a pápai hatalom, mint legfőbb hatalom után sorakoztatja a fejedelmi hatalmat.

A reformatió idejében a pápa világi hatalma még fennáll, de már megszűnt a világi hatalmak feje lenni. A nagy pápák helyét közönséges kis lelkek, sőt épen a reformatió korában, gyarló, méltatlan emberek váltják fel s a pápai vagy u. n. egyházi állam, egy VI. Sándor alatt az erkölcstelenség, a bűn fészke, a politikai élet mételye lesz. A pápai udvar erkölcstelensége, mely a régi római császárok korszakát idézi vissza, átcsap a világi fejedelmi udvarokba s legalább Olaszország politikai élete e korban a legszörnyűségesebb képet mutatja. Az olasz Macchiavelli a fejedelmek mintaképe gyanánt Borgia Czézárt, VI. Sándor pápa aljas vérengző fiát állítja oda s leplezetlenül az erőszakot, a gyilkolást, a csalást, ravaszságot és szószegést ajánlja politikai elvek gyanánt a fejedelmeknek s megteremti azt a gyalázatos politikát, melynek elve: a cél szentesíti a legocsmányabb eszközt is. S bármily képtelenségnek lássék, a Macchiavelli politikai kézikönyve, mely a politikából száműzi az erkölcsöt, a tisztességet, a maga korában egyáltalán nem kelt visszatetszést, sőt a fejedelmeknek és a gyakorlati politikusoknak kátéja lesz.

Hogy elfogúltnak ne mondjanak, felemlítem, hogy Aquinói Tamásnál a pápai legfőbb hatalom kifejtése mellett a modern demokratia egy tétele is felcsillan, t. i. a monarchiát, hogy zsarnoksággá ne fajúljon, választási és mérsékelt monarchiának kivánja s elismeri, hogy a nép a királyt, ha hatalmával visszaél, leteheti, — Macchiavelli pedig egy más művében (Titus Livius X. első fejezetéhez irt megjegyzések) a szabadság és a köztársaság lelkes hivének mutatja be magát. Ez azonban alig változtat a dolgon. Aquinói Tamás a pápai legfőbb hatalom tudományos megalapítója és a világi hatalomra törekvő pápaság hivatalos bölcsésze, Macchiavelli pedig az

erőszakos, erkölcstelen és tisztességtelen politika mestere marad mindörökre.

Ime a politikai élet a reformatió korában: az államfői mindenhatóság, itt-ott korlátozva a rendek, a nagyobb hűbérurak befolyása által, osztályuralom, önkény, politikai erkölcstelenség szerte-szélylyel, az erkölcstelenség fészke maga a pápai udvar.

(Folyt. köv.) Dr. Finkey Ferencz.

NEKROLÓG.

Sáfrán Mihály.

(1828—1903.)

(Folytatás és vége.)

A világosi napok után mint sok más ezren, Sárfrán Mihály is elveszettnek látva a nemzeti ügyet, összetört honfiúi szivvel, de egy szebb jövő reményével iratkozott be Sárospatakon theologusnak. Az ő szavai szerint az 1849/50 iskolai év két első harmadát folytonos kétség, bizonytalanság és félelmek közt, a besoroztatás előli bujdokolással töltötte el, míg nem 1850 márcz. végén utlevélhez jut és beiratkozik 5 éves diáknak; hallgat jogot, politikát és a híres Csoma tanártól neveléstant és 1851-ben theológiát Somossy, Kálniczky és Zsarnay tanároktól, de a biblia mellett is olvasgatja az irodalmat, a hazájuk sorsán kesergő költők dalait s tanúl franczióúl. Dolgozik, kitünő sikerrel munkálkodik, erős lelke az ernyedetlen munkában talál a szorongatások közt örömet; szent meggyőződése, hogy a nemzet igazát az ellenséges vaderő csak visszaszoríthatta, de megölni nem tudta; a nemzeti dicsőség a vérkeresztelő után annál hamarább felragyog, mennél inkább igyekszik a nemzet, mennél szorgalmasabban munkálkodik, hiszen a magyar dicsőség nagy Pantheonjának megépitéséhez nagy- és kicsinynek, öreg- és ifjaknak egyaránt meg kell hozni a legszentebb, a férfias és becsületes munka minden akadályt legyőző áldozatát.

1852-ben meghivást kap Jánosiba káplánnak. A papi vizsgát ez év máj. 27-én Rimaszombatban letevén, Apostol Pál superintendens által káplánnak Jánosiba kiküldetett.

1856-ban Török József lelkész halála után Imolára megy „időtöltő"-nek, ahová lelkésznek is megválasztják, de állását a nálánál idősebb Pásztor Pálnak engedi át, ő maga nemes ambicióval tovább káplánoskodik.

1857-ben ismét Jánosiban káplán s itteni munkálkodásának legszebb gyümölcse a még mai napig is fennálló és virágzó egyházi chórus megalapitása.

1858-ban az egyházmegye erős ellenzése daczára is imolai pappá választják. Ekkor történt, hogy az imolai küldöttek ügyök érdekében egyik-másik előkelőbb egyházi embert felkeresvén, meglátogatták Kun Bertalant, az egyházkerület akkori aljegyzőjét is. Midőn a küldöttek a gömöri egyházmegye eljárása ellen azt hozták fel, hogy „figulus figulum odit" Kun Bertalan erre azt válaszolta: „Barátaim csakis a figulus odit figulum, de én is majd figyelemmel leszek ügyökre és ha igazságukat látom, pártfogolom, különben nem." Szép vonása ez az érdemekben megőszült, az igazságot rajongásig szerető, minden személyes érdeknél többre becsülő szeretett ősz püspökünk pártatlanságának.

1859-ben Héthen az egyházmegyei gyülésen a felszentelési vizsgát letevén, Mező-Csáthon felszenteltetett. Ez alkalommal Makláry Papp Lajos az úrasztalánál életéről szólva igy jellemezte őt: „Annak idején mint lelkesült honfi a Bellona szekerén, most pedig mint istennek jó vitéze az imolai szent egyházban isten országáért vitézkedik." Szavait jobbról, balról helyeslő intések, néhány csendesen elhangzó éljen kisérte.

Igen szerette az imolai népet, mint derék becsületes és vallásosan érző törekvő egyházat. Kezdeményezésére és ösztönzésére az egyház tégla- és cserépégetőt készittetett, ennek jövedelméből már az első évben a templomot és paplakot rendbehozatta; a papi és tanitói fizetés és javitására magtárt épittetett, mely 7 év alatt 300 köbölre gyarapodott.

Imolán tartózkodása alatt az időközben Parasznyára költözött özvegy papné elhalt fia gyermekének mintegy 100 frtnyi vagyonkáját, a mely Imolán volt elhelyezve, éveken át oly becsületességgel gondozta, hogy mikor 1875-ben Török Máriának átadta azt, akkor már 433 frt 94 kr.-ra növekedett.

Az ifjú pap alig pár éve szolgálja egyházát, mégis mily üdvös eredménynyel. Bizonysága az ő müködése annak, hogy a jó pap hivatása nem tisztán a szószékre szorul, s a hívekkel együttérzés és a cura pastoralis „lelkiismeretes betöltése által lesz a ref. pap igazán Krisztus felkent szolgájává, isten országának buzgó sáfárjává. Vajha papjaink napjainkban is mennél többet foglalkoznának e téren; vajha a belmissiót nem nagy hangzású és a paragrafusok öz nébe belefulasztott egyletek megalapításával, hanem a pálinka mérgétől tönkre ment, a lelki gondozást nélkülöző embertársaink időközönkénti felkeresésében és azoknak a becsületes életre visszatérités nemes munkájával igyekeznének megvalósitani. Soha ref. papra nemesebb hivatás nem várt, mint a mai romlott erkölcsű világban; soha fényesebben nem igazolhatta be lelkipásztor magasztos hivatásának fontosságát, mint ha a lelki gondozástól távol álló, s lelketlen izgatóktól elámitott alsóbb néposztálynak az egyszerü becsületes munkás életre visszatérítését tűzi ki életczéljául, ennek érdekében munkálkodik az intelligens társadalom közreműködésével A pap, tanár, tanitó, a müvelt társadalom együttes fáradalmat nem ismerő munkájában, a szegény munkásosztály számára rendezett vailásos összejövetelekben, az alkoholtól megmérgezett szerencsétlenek mennél gyakoribb meglátogatásában, s gyermekeiknek az erény ösvényén megtartásában látom én a belmissio diadalát. Erről győz meg lépten-nyomon a nagy város elzüllött alsóbb rétegeinek látása, erről a jó pap gondozása alatt virágzó községnek, vagy a hivatásának nem élő lelkész mellett elárvult és minden tévtan befogadására fogékonnyá vált falunak már külső képe is.

A mily reménységgel várta haza az ötvenes évek elején a reményét vesztett nemzet Kossuthot angol, török, franczia segitséggel; a mily bizalommal és reménykedések közt várta a haza sorsának javulását 1862-ben a Garibaldi-féle mozgalomtól, ez a hit és bizalom élteté őt is, hiszen szerette volna még egyszer odairányitani rettenetes ágyúit a haza ellenségeinek. Csak miután reményében csalódnia kellett, jelentette ki 1862-ben bizalmas barátai előtt, hogy ha abban az évben még nem jön haza Kossuth, vagy nem hoz segitséget Garibaldi, akkor megházasodik. Több volt előtte a haza üdve és védelme a saját családi boldogságánál is.

1863-ban csakugyan feleségül vette a visnyói pap Prófét János és Kun Zsuzsánna leányát Emiliát, kivel haláláig a legboldogabb és legpéldásabb életet élte. Házasságukat az anyagi javak mellett megáldotta a jó Isten szerető jó gyermekekkel és pedig 3 fiuval és két leánynyal. — Ritka az a családi élet, a melyet annyira áthatna az egymásiránti önfeláldozó szeretet, mint az egyszerű, mégis oly boldog papi hajlék. Ennek a családnak békessége és megelégedettsége messze vidéken ismertté és közmondásszerüvé vált; nyugodtan elmondhatta úgy a jó férj, mint áldott lelkű felesége minden estve, hogy felettünk a jó isten napja haragban nem száll sohasem alá.

1868-ban a bánfalusiak választják meg papjuknak 93 éves elaggott lelkipásztoruk után. Nem kell mondanom, mennyi baj és vesződséggel kellett itt megküzdenie. A jó isten megsegitette, s kivitte azt, hogy a „Lónyai alapitvány" t rendezhette, magtárt alapithatott nagy hasznára későbben is az egyháznak és a híveknek.

Apósa Prófét János 1870-ben meghalván, helyére őt választja meg papjának a visnyói egyház és 1871 ápril. 30-án

ünnepélyen be is köszöntött és azóta egész haláláig ennek az erős kálomista egyháznak volt lelkipásztora és bölcs tanácsadója. A szomszéd községek mellett elmaradott és kevesebb értelmiséggel biró visnyói nép közt Sáfrán Mihálynak, hogy eszméit megvalósithassa a legnagyobb lelkiküzdelmet kellett átélnie, s nem egyszer reményét veszti, ha nagy lelkiereje nem ad bátorságot a további küzdelemre. Az akadályokon végtére is győzedelmeskedett, rendezte a papi fizetést, az egyház tulajdonát képező malomba egy malomkő beállitásával gyarapitotta az egyház jövedelmét, alapot teremtett egy segédtanitói állás fedezésére; pásztorkodása alatt rendbehozta egyháza a templomot, iskolát, a papi a tanitói lakást. De legnagyobb sikerének tekintette ő maga is, hogy a templom tőszomszédságában lévő korcsmaházat és telket az egyházzal megvétette és iskolává átalakithatta, mi által egy nagy botrány követ hengeritett el a helység legszebb és legfontosabb pontjáról.

Természetes, hogy egy ilyen pap, ki minden idejét, egész munkásságát egyháza javára és híveinek lelki s anyagi előmenetelére forditja, távolmarad a külvilágban való zajos szerepléstől. Ezt látjuk Sáfrán Mihály életében is. A mily örömmel élt és munkálkodott szerettei javára, éppen oly szerényen visszahúzódott mindenféle kitüntetés elől. Szerénységével, zárkózott, igazmondó természetével sehogysem fért volna össze a külsőségekre törekvés; az embereknek üres, legtöbbször egyéni érdeket hajhászó dicsérete. Boldogabbnak érezte magát, ha egyházi beszédét vasárnaponként charta nélkül híveinek buzgó éneklése mellett elmondhatta, mintha tanácsbiróság,, vagy akárminő más egyházi méltóságra emelte volna őt paptársainak, egyházkerületének bizalma. Nem hajhászta a kitüntetést, megmaradt élte végéig egy családját, egyházát, barátait szerető s boldogitó egyszerű papnak, saját szavai szerint szólva, közembernek.

Ilyen volt ennek a hadi dicsőségben oly gazdag multú, mégis oly puritán becsületes lelki nemes gondolkodású kálvinista papnak élete.

Temetése folyó évi aug. hó 26-án délután 4 órakor ment végbe Visnyón a szomszéd egyházak és a messze vidék legmélyebb részvéte mellett. Közelről és távolról összesereglettek rokonai, lelkésztársai, tisztviselői, hogy koporsójánál lerójják elismerésük méltó hálaját a magyar szabadságharc vitéz katonája, a magyar ref. papság egyik büszkesége, a szerető családapa, a jó lelkipásztor, a mélyenérző jó barát és a nemesen gondolkozó férfi érdemei iránt. A háznál a koporsó felett — melyet zokogva vett körül a legjobb atya szeretetétől megfosztott család, a pásztor nélkül maradt egyház — Rozgonyi László nekézsenyi ev. ref. pap mondott magas szárnyalású imát és beszédet, szépen jellemezvén a szabadsághős és a jó pap kiváló érdemeit. Majd a megdicsőült lélek porhüvelyét lelkésztársai a bánattól lesújtott közönség éneklése közt vitték ki az örök enyészet csendes helyére, az élet küzdelmét elfedő sírhoz, a hol Csabai Pál visnyói segédlelkész az ifjú lélek őszinte megnyilatkozásával mondott búcsút az általános tisztelt és mindnyájunktól annyira szeretett és becsült nemes léleknek.

Ott pihensz már nemes lélek 75 évi munkás élet után az őszi széltől letarolt falevelektől befedett néma sirban. Megküzdötted az életet. Mint ifjú bátor harczos életedet ezer veszélynek kitéve róttad le hazád iránt legszentebb kötelességedet és mint rettenthetetlen hős legszebb példáját mutattad a tiszta hazaszeretetnek és hogy mindennél elsőbb a haza Mint férfi, mint pap a szigorú kötelességérzet az evangyélium igazság erejével igyekeztél Istentől, embertársaidtól reád ruházott tisztednek legjobb tehetséged szerint odaadással megfelelni. Hogy hű sáfárja voltál a reádbizottaknak és nem tékozoltad el hiába lelked kincseit, legszebb bizonysága ennek boldog családi életed, a téged környezők, az egész nemzet tisztelete.

Nyugodjál békén, csendesen! Álmodjál az átélt dicső időről, boldog családi életedről, az általad imádásig szeretett haza szebb jövőjéről; nekünk pedig, kik könyezve álltuk körül koporsódat s mély megilletődéssel látjuk begyepesedni sírhalmodat, a te nagy szellemed adjon erőt, hogy éljünk az igazságnak s munkálkodjunk a közjó javára s mint te, oly önzetlenül szeressük ezt az ezer megpróbáltatást átszenvedett hazát. Mig a te emléked élni fog közöttünk, míg tetteiden lelkesedni tudunk, addig méltók leszünk, hogy az ősök vérétől megszentelt haza fiainak tartsuk magunkat. A te munkás, dicsőségteljes életed legyen a mi eszményünk, vezérlő szövétnekünk!

Legyen emléked áldott. Isten veled!

Molnár József.

KÖZÉLETÜNK.

A gégényi ev. ref. egyház örömünnepe.

A gégényi ev. ref. egyház az Isten dícséretét, a szivet és lelket megnyugtató istenitiszteletet, egy a falu északi végén levő templomában végezte. A templom amellett hogy régi, a hívek számához mérve szük és célszerűtlen volt. A templom mellett állott a harangláb külön, tehát a harangok sem a toronyban állottak s nem mutatta távolabbra semmi, hogy az ő községükben, az Istent lélekben és igazságban imádó ref. keresztyén gyülekezet van, mely terjeszti hívei között a világosságot és lelki szabadságot. Ezen körülmények hosszú időn át arra sarkalták a jobb érzésű egyháztagokat, hogy az Urnak illőbb és méltóbb hajlékot emeljenek s a tervezett templomot alkalmasabb helyre, lehetőleg a község középpontjára épitsék. Évek során át rakták le a templom épitési alapot. Megadóztatták magukat a mi kálvinista mértékünk szerint, ki hogy birta. Az országos segély, a konventi tőkesegély s a buzgó hívek lelkesedése végre Isten segitségével oda vitte őket, hogy a község középpontján, a legszebb és legdíszesebb helyen — melyet szintén drága pénzen szereztek meg — lerakhatták az új templom alapkövét ünnepélyes szertartással s azt a Katona György mérnök tervezete szerint, szép sugár tornyával felépithették, s oly szép, megnyerő külsőbe öltöztették, hogy már külső látása is áhitatos érzést költ fel a hivő lélekben, s belépve annak belsejébe, puritán egyszerűségénél, de izléses berendezésénél fogva áhitatunk csak fokozódik.

A harmincezer koronába került új diszes templom sugár tornyával ott áll már a község középpontján, s kimagasló alakjával messzire mutatja, hogy ott egy Istenét, hazáját és embertársait szerető nép lakik, a kik a lélek szerint járó vezetők után menve, épitik a maguk boldogságát, rakják le jövendőjük alapját, s nyugtatják meg lelküket és táplálják a Jézus evangyéliomának mindent megadó igéjével. Örömtől sugárzó arccal, de háládatosságot érező szívvel láttuk a bennünket fogadó lelkes vezetőket Vas Mihály lelkészt és Mezőssy Gusztáv főgondnokot, midőn e hó elsején körükben megjelentünk, a mely napra volt kitűzve az új templom felavatása, az örömnek és hálának ünnepe. Hogy igazán öröm és hála napja volt az a gyülekezetnek, mutatta már a külső jel is, a midőn a község több házán nemzeti szinű zászlóval adtak annak az egyháztagok kifejezést.

A templom felavatási ünnepély délelőtt 10 órakor vette kezdetét, a mikor is a lelkészlakon egybegyűlt 16 lelkész s több világi egyén, Görömbey Péter esperes vezetése alatt szép renddel vonult fel a felavatandó templomba. A megérkezés és elhelyezkedés után felhangzott a hívek ajakán az „Im béjöttünk nagy örömmel“ kezdetű dícséret, s szállt az ének a lélek szár-

nyain az örökkévaló Istenhez, bejárva a templom tág boltozatait, átjárva a szíveket, hogy az öröm könnyeit lopják azok szívébe, a kik óhajtott és várt reményeiket látták beteljesedve. Fennállóúl a 37. dicséret 1-ső s utána a 233. dicséret, mint alkalmi énekünk 2. verse zengett el az ájtatoskodó hívek ajakán. Ezután állott a szószékbe fel a mi szeretett esperesünk s az ő tőle megszokott áhítattal mondotta el felavató imáját, magával vive a mi szívünk tiszta érzéseit is. a minden segedelem kútfejéhez, a mi édes Atyánk Istenünkhöz, kifejezve a hálás szív érzelmeit, hogy az ő dicsőségére emelt szép művet megépíteni s bevégezni engedte s áldást kért az építtetőkre, a lelkes vezetők és egyháztagokra stb. Ezután Hidegh József t.-pálczai lelkész s egyházmegyei jegyző tartotta meg Efés. II. 10—22. versek alapján egyházi beszédét, melyben fejtegette szépen s meggyőzőleg, hogy csak akkor felelünk meg hivatásunk nagy céljának, hogy ha szívünkben is felépítjük az Istennek templomát. Ezután a helybeli egyházi énekkar énekelt s Vas János eőri lelkész egy kis leányt keresztelt meg. Ujabb karének után Porzsolt Ádám egyházmegyei tanácsbiró lépett az úrasztalához s a szép alkalmi beszéd megtartása után Szabó János lórántházai lelkész segédlete mellett az úr szent vacsoráját kiosztotta. Érdekesnek tartom megjegyezni, hogy egy jelenvolt intelligens uri egyén, a ki róm. kath. vallású, felvette az úrvacsoráját, azzal indokolván szívének ilyen megnyilatkozását, hogy „ő végig hallgatván s megértvén a szertartást, azt hitelvével diszharmóniába jövőnek nem találta s a gyülekezettel együtt az egész ünnepélyben részt kíván venni.“ Sajnos, hogy a felvilágosodásnak ilyen példája csak fehér holló. A templomot — mely elég bő s nagy — zsúfolásig be töltött gyülekezet lelki éhségét s szomjúságát ekként kielégítve, eltávozott s a puritán egyszerűséggel, de szép renddel, szívet-lelket gyönyörködtető szertartással megtartott ünnepély véget ért.

Délután 1 órakor az iskolában száz teritékű közebéd volt, hol a felköszöntőkben bőven volt részünk s annak nagy része a fáradhatlan buzgóságú és tevékeny lelkész, főgondnok, presbytérium és áldozatkész népre kérte az Isten áldását. Mondhatom meg is érdemelték. Legyenek példák sokáig még az önálló helyen s vezessék a népet úgy, hogy lelki-testi boldogságukat általok igazán feltalálhassák.

Estve mindkét iskolában táncvígalom tartatott, mely az egyház részére bizonyosan megfelelő jövedelmet hozott. A jókedvnek csak a hajnali idő szakította végét, a mikor azzal a tudattal hagytuk el a gégényi testvéregyházat, hogy ott igazi elő kövei vannak a Krisztus egyházának s azon a gonoszság fejedelme nem győzedelmeskedhetik. — Adja Isten!

Rácz Gyula.

IRODALOM.

* **Protestáns Árvaházi Képes Naptár 1904-ik szökő évre.** XXX-ik évfolyam. Ára 60 fillér. Régi kedves ismerős és vendég ez a protestáns olvasók asztalán, a melynek tiszta jövedelme protestáns árvák segélyezésére szolgál s így maga a könyv kettős kedves ajándékú. Olvasni való van benne elég, kitünő is és kevésbbé sikerült is, költemény is és próza is. A régi rovatok meg vannak tartva, képek is helyet foglalnak benne most is és hirdetések is vannak nagy számmal, de a melyekre most is jogosúlt az a kritika, a melyet Czinke István gyakorolt. Jövőre ismét ajánljuk ezt a kiadók figyelmébe.

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő müvek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 30 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi emlék. Ára 60 fill.; 3. *Dr. Tüdős István:* Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdős István:* Tanúlmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel. 5—

* **Előfizetési felhivás.** „Keskeny út“ című prédikációs könyvemre ezennel előfizetést hirdetek. Husz egyházi beszédem bocsátom útnak e könyvben, függelékül csatolva néhány gyász és sirbeszédet. A római katholikus egyház hatalmas fórumán: Pécsett épitendő ev. ref. templomunk javára szántam munkám esetleges jövedelmét. Husz egyházi beszédem közül: tizenhat közönséges és négy ünnepi beszéd. Szolgáljon ajánlólevélül azon körülmény, hogy gyülekezetem tagjai serkentettek beszédeim kiadására. A mű ára 3 korona, ajánlott küldéssel Egyelőre csak levelező-lapon irott tudósitást kérek a felől, hogy a megrendelő előfizetéssel, vagy utánvéttel óhajtja-e megszerezni művemet? Az esetleges előfizetéseket legkésőbb f. év deczember hó 1 ig Taizs József könyvnyomdájába, (Pécs, Mária-utca) kérem küldeni. A munka ez év deczember havában kerül ki sajtó alól. Nyáry Pál,

pécsi ev. ref. lelkész.

* **Koszorú.** X-ik sorozat 91—100-ik füzetek. Mindnek ára egyenként 8—8 fillér. Protestáns Irodalmi Társaságunknak ez a határozottan népies célzatú vállalata tehát immár nem kevesebb, mint 100 füzettel szerepelhet a nép olvasó asztalán, hogy terjeszsze a nemes izlést, a protestáns érzületet és felfogást s felvegye a versenyt úgy a Szent István társulat, mint a Rózsa Kálmán kiadványaival s a ponyva irodalom selejtjeit, észt és szívet rontó termékeit leszorítsa a piacról. A mostani füzetek is alkalmasak lesznek ezt a célt szolgálni, csak terjesztésében ne legyünk kényelmesek, hanem minél többen, minél többet vigyünk a füzetekből az iskolákba s az otthonokba. Itt-ott nagyon is alanyias dolgokkal találkozunk ugyan, egyikben-másikban van valamelyes szárazság, de egyikben sincs és sehol sem jelentkezik olyan vonás, a mely a füzetet hasznavehetetlennek mutatná.

* **Blau:** „Wenn ihr Mich kennetet . . . .“ 1903. V+180 l. 8°. Ára 2·40 Márka. Dryander II. Vilmos császár udvari főpapjának ajánló, illetőleg előszavával ellátottan jelent meg ez a könyv, a mely vallásos emelkedéseket tartalmaz a müveltek között fenforgó komoly kérdésekről. Tulajdonképen előadások ezek, a melyeket szerző az u. n. evangélisáló gyűléseken tartott a következő címek alatt: Istennek képmása. Mi az ember? Miért vagyunk mi a világon? A lélek és üdve, stb.

* **Detmer:** Bilder aus den religiösen und sozialen Unruhen in Münster während des 16. Jahrhunderts. 1903. 71 l. 8°. Ára 1·25 Márka. A munkának tulajdonképeni tárgya: Leideni Jánosnak, a szabó királynak a jellemrajza, a ki tagadhatatlanúl egyik legtelytéjesebb alakja a történelemnek. Az iró rámutat ennek a személynek tett-erejére, nagy bátorságára, a melyek hivatottá teszik a münsteri rajongók élére állani s ott működni. A munka érdekes, élvezetes olvasmánynak van elismerve a német szakkritikusok részéről.

* **Kattenbusch:** Von Schleiermacher zu Ritschl. 1903. 8°. VIII+80 l. Ára 1·75 Márka. III. kiadás. Közel 10 éve, hogy az I-ső kiadás megjelent s ma is, különösen miután pótolva van az újabb fejlődési adatok kal, értékes és becses felolvasás, a melyből a szerző

törölte a minden más irányt támadó s csupán a Ritschl-iskolát védő részleteket s egészen tárgyilagosan próbálja mondanivalóit sorba állítani. Hogy polemikus részlet még mindig maradt benne: az az iró tudományos álláspontjának a következménye, a melyről nem mondhatott le.

* **Trial**: Essai d'éducation chrétienne. Paris 1902. XVI+365 lap. 8°. Ára 7·50 frank. Szerző 27 év óta lelkész Nîmesben s a vallásos nevelés kérdésével foglalkozik, mint olyan egyéniség, a ki előkelő állást tölt be s számot tevő úgy is, mint szónok, úgy is, mint hirlapiró, úgy is, mint egyházpolitikus, a kinek épen azért kell számot vetnie a vallásos neveléssel, mert azokon a pontokon, a hol forgolódik, csak még vallásos érzéssel lehet helyt állani. Központi gondolata a másik: a keresztyénség új élet s ennek következtében nem theológiai tételeket ad, hanem a vallás lényegét ismerteti meg főként erkölcsi vonatkozásban, hogy a kötelességek eszméje foglaljon helyet a lelkekben. Élvezetes munka, a melyben vezéreszmék sokasága rajzik.

* **Megrendelési felhivás Kiss Ádám egyházi beszédeire.** Ki volt Kiss Ádám? Ezt csak mi öregek tudjuk. Az ujabb s legujabb nemzedék csak Zsarnay, Tóth Mihály, Mitrovics Egyházi szónoklattanából tudhat róla valamit, amennyit ugyanis e tankönyvek említenek, hogy t. i. ő volt Kolmárral együtt a mult század első felének legérdemesebb prédikációirója. De ennyit bizony gymnasiumi tanulók is tudnak az irodalomtörténetből s szónoklattani könyveikből. Sőt valamivel többet is; mert ez utóbbi tankönyvek a rhetorikai alakzatok különböző nemeire példákat Kiss Ádámból idéznek, Toldy irodalomtörténete pedig párhuzamot is von közte és a többi egyházi beszédirók között és érdeme szerint kiemeli. Annálinkább kellene hát theologus ifjaknak ösmerniök a mi jeleseinket. Legalább olyan formán, mint a hogy a főgyimnasiumi tanulók ösmerhetik a költészettani könyvekből a költői műveket, az irodalomtörténetből pedig jeleseink életét, munkáik szellemét, hatását. Hogy theol. növendékeinknél nem igy van, az a hiányos tanrendszernek róható föl. Két három papi nemzedék nőtt fel, a ki jeleseinkről s Kiss Ádámról csak annyit tud — ha tud — a mennyit a tankönyv futtában emlit. Pedig tudni illik, hogy Kiss Ádám a magyar prédikáczió irodalom klassikusainak legjelesebbje, kit eddig fölül nem mult köztünk más, csak megközelitett Szilády János. A mi a francziának Bosseut, Bourdaloue, vagy Massillon: az nekünk Kiss Ádám. És ha a predikáczió-irodalomban nem épen szegény pápás egyház az ő XVII-ik századbeli eme klassikusait ujabban és ujabban kiadni s magyar talajba is átültetni nem tartja fölöslegesnek — és ha nemzeti irodalmunk klassikusainak ujabb kiadású műveit minden „művelt" névre igényt tartó hazafi megszerzi: ifjabb papi nemzedékünknek — azt hiszem — hasznos szolgálatot teszek Kiss Ádám egyházi beszédeinek ujra kiadásával. Hadd ösmerjék és hadd használják! Mert ösmerni méltó a valódi szónoklat mesterét. És használni lehet egytől egyig. Mert jóllehet a 70 év előtti kissé ódon nyelvezet s a ma már helytelen orthográfia némileg idegenszerüvé teszi is; de maga a tárgy, a felfogás, a kidolgozás, az egész beszéd tartalma örökbecsű s a régi köntösben is használható volna. De ma már az ő munkái még antiquariusi uton sem kaphatók; noha az első kiadást még ugyanazon évben (1835.) a második követte s igy közel kétezer példány látott belőlük nepvilágot. Uj öltözetben, a mai nyelvezet szerint átirva, egy kötetet adok a jövő évben Kiss Ádám 4 kötetes beszédeiből, ha az Ur akarandja s ha kellő számú megrendeléseket kapok. Noha az özönnel megjelent s folyton nagy mennyiségben termelt ujabb beszédek közül bőségesen válogathatunk; de merem állítani, hogy ezeknél jobbakat, használhatóbbakat senki sem kap. A 15 ívre terjedő munkát 1904-ik év október elején ajánlva küldöm meg mindazoknak, a kik előzőleg 3 kor. 50 fillért utalványoznak. Egyelőre irásbeli megrendelés is elég. Nagyigmánd, 1903. október 30. Szentkúti Kiss Károly.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Tóth Dániel.

Lapunk zártakor kapjuk a fájdalmas hírt, hogy *Tóth Dániel* miskolci lelkészt hosszas szenvedés után magához vette az Ur! Legyen áldott emlékezete!

— **Az Uj Vay-Mocsáry-alapitvány számára** újabban a következő adományok és ajánlatok érkeztek a főiskolai pénztárhoz: I. Adományok egyszersmindenkorra: Dr. Kardos Mór s. i. 10 kor., a szováti ev. ref. egyház s. i. 10 kor., Ganczfried Bertalan s. i. 68 kor., idősb Sárközy Béla 5, az aradi ev. ref. egyház s. i. 5 kor., a zilahi ev. ref. egyház s. i. 10 kor.; a Dr. Némethy Sámuel ivén: Krémar Lipót 5 kor., Dr. Smidt Sándor 10 kor., Győry Kálmán 3 kor., Ujhelyi Zoárd 2 kor., Mészáros Lajos 2 kor., Tegze Zsigmond 2 kor., Szabó Sándor évi járulék fejében 10 kor. (ajánlata 50 kor.), Guttman J. ajánlata 25 kor. (évi járulék 5 kor.), Dr. Tóth Jenő e. s. 5 kor., Kerekes Sándor e. m. 2 kor., H. S. e. m. 2 kor., Dr. Varga János 2 kor., Pilisi Sándor 1 kor., Dr. Némethy Sámuel ajánlata 150, (évi járulék 10 kor.), a n.-kőrösi ev. ref. egyház s. i. e. m. 100 kor., a pankotai ev. ref. egyház s. i. 1 kor., Kócsa Károly lelkész 1 kor., Horváth Lajos e. m. 100 kor; a fenesi ev. ref. egyház ivén: Makai Elek l. 1 kor., Karap Ferencz s. i. e. m. 10 kor.; a tusai ev. ref. egyház ivén: 32 egyén 30 kor.; a rimaszécsi egyház s. i. 40 kor. (gyűjtés); az iványi egyház ivén: 40 kor. (66 egyén adománya), a henczidai egyház s. i. e. m. 5 kor., Veres Bálint lelkész 1 kor., Henczida község 20 kor., Dezse Gyula s. i. e. m. 2 kor., a szabadszállási ev. ref. egyház e. m. 50 kor., a magyar soóki ev. ref. egyház s. i. e. m. 10 kor., Kende Péter s. i. e. m. 20 kor., a rákospalotai ev. ref. egyház s. i. 50 kor., az ősii ev. ref. egyház s. i. e. m. 5 kor., a serkei egyház s. i. Szabó Gyula ref. lelkesz ajánlata 40 kor. (évi 4 kor.), e. m. a serkei egyház 20 kor., a volt úrbéresek közös pénztára 20 kor., Serke község 4 kor., Balogh János, V. Oros János, Tóth István, Simon András, Botnyik János, Kisfaludi János, Varga András, Ádám János, P. Oros András, Simon Miklós, Huszti András, Simon István, C. Oros János, Kovács András 1—1 kor., Szécsi Oszkár körjegyző 1 kor. e. m., összesen 60 kor.; a gyulai ev. ref. egyház ivén: Dombi Lajos 1 kor., Jancsovits E 50 fill., Tar István, Bordé György, Vidó János 50 fiill., a nagy-kőrösi ev. ref. tanitóképezde s. i. e. m. Hegymegi Kiss Kálmán 30 kor., V. Faragó Ambrus 25 kor., Dr. Dezső Gyula tanár 2 kor., a VI. Kiss Áron (gyerek) Budapest 1 kor., a III-ik Török Pál (gyerek) Budapest 1 kor., Szigeti Warga János leánya Francziska Nagy-Kőrös 20 kor., összesen 79 kor. A borii egyház ivén: Patai Miklós 2 kor., ev. ref. egyház 5 kor., tizenegy egyén 2 kor. 90 fillér, összesen 9 kor. 90 fillér; a

miskolczi ev. ref. főgimnázium tanári kara e. m. együtt saját ívén 200 kor.; a martonfalvi ref. egyház s. i. e. m. az egyház 16 kor. 80 fill., huszonhat egyén 11 kor. 20 fill., összesen 30 kor.; a kunszentmiklósi ev. ref. egyház gyűjtő ívén: e. m. a solti ev. ref. egyházmegye 400 kor., a kunszentmiklósi ev. ref. gimnázium 100 kor., az ev. ref. egyház 100 kor., Baksay Sándor lelkész úr 50 kor.; a debreczeni ev. ref. főgimnázium ívén: az 1903. szept. hó 19-én a sárospataki főiskola meglátogatásában részt vett 8 tanár és 61 növendék részéről 154 kor. 20 fill.; az öcsödi ev. ref. egyház gyűjtőívén e. m. az ev. ref. egyház 20 kor., Öcsöd község 20 kor.; a kéri ev. ref. egyház gyűjtőívén e. m. kéri egyház 4 kor., alpári egyház 10 kor., Ujfalu leányegyház 2 kor., Medgyaszay Pál ref. lelkész 4 kor., Horváth Józsefné 1, Dr. Lammos Károly 4, Brajtenbach András 1, Nagy Gedeon 1, Kántor József 1, Bárczay Ferencz 5 kor., a többit 46 egyén 10—20 fill.-jével, összesen 39 kor. 96 fill.; a bakonyszegi ev. ref. egyház s. i. e. m. 10 kor., Dóczi Imre egyházkerületi felügyelő s. i. e. m. 200 kor., a kabai ev. ref. egyház s. i. 10 kor., e. m. Dávidházy János 2 kor., Lévay József Borsod m. ny. főjegyzője s. i. e. m. 100 kor.; az adorjánházai ev. ref. egyház gyűjtőívén: e. m. az egyház 2, ez egeraljai leányegyház 2, Komjáthy Ernő ref. s.-lelkész 1 kor., összesen 5 kor.; a deregnyői ev. ref. egyház gyűjtőívén: e. m. Gr. Lónyay Gábor 500 kor.; a rápolti ev. ref. egyház gyűjtőívén: e. m. Nyiri Gyula 2, Farkas László 1, Szabó Dániel Sápolt 1 kor., Erdélyi Mártonné 10 fillér, Kondor Károly, Gere László, Erdélyi Farkas, Bartus János, Ványi Gáspár, összesen 6 kor.; a simonii ev. ref. egyház gyűjtőívén: e. m. Batta György 10, ev. ref. egyház 20, Szekér Márton gondnok 5, Győry Lajos tanító 4, F. Balogh J. 2, G. Bőd János 2, Lőkös Lajos 2, Szekér Mihály 2, V. Imrecze Péter 1, F. Bőd Péter 1, Bőd Mihály 1, Bacsó János 1, P. Bőd Mihály 1, N. Bacsó János 1, Végh István 1 kor., összesen 54 kor.; a darnyai ev. ref. egyház s. i. e. m. 20 kor., a mezőlaki ev. ref. egyház s. i. e. m. 5 kor., Szabó Mihály lelkész 1 kor.; a kisdobronyi ev. ref egyház gyűjtőívén: e. m. az egyház 20 kor., Nagy Sándor lelkész 2 kor., a nagy-hodosi ev. ref. egyház s. i. e. m 2 kor., a visnyói ev. ref. egyház s. i. e. m. Csabay Pál s.-lelkész 2 kor., a hivek 5 kor. 40 fillér, Szegedi Kálmán ügyvéd s. i Békés e. m. 5 kor.; az átányi ev. ref. egyház gyűjtőívén: e. m. Puky Miklós Szárazbeőről 500 kor., az átányi egyház 40 kor., Klinkó Zsigmondné 2 kor.; a debreceni ev. ref. egyház gyűjtőív nélkül: e, m. 100 kor.; a debreceni főgimnázium gyűjtőívén (S. Szabó József tanár gyűjtése) e. m. Sinka Sándor 10, Kecskeméthy Lajos 10. Dr. Nagy Zsigmond 10. Dr. Peczkó Ernő 10, Buza László 1. éves joghallgató s. i. e. m. 40 korona, Pályi Menyhért gimn. tanuló 17 kor. 50 fill. e. m. s. i.; Harsányi István gimn. tanár gyűjtőívén: e. m. Szabó Zsigmond állami anyakönyvvezető Sárospatak e. m. 20 kor., ifj. Meczner Gy. 20 kor.. Steinfeld István 10 kor., Petus Ferencz Kázsmárk 10, Dr. Benda Géza Beregszász 10, Lábos Béla Szerencs 10, Bajusz Andor Királyhelmecz 10, Dr. Debreczeni Barna 10, Okruczky Zoltán 10, Erős Károly 10, Trócsányi Bertalan 10, Dr. Kérészi Sándor 10, Berzeviczy Endre 10, Sutka Pál 10, Harsányi István 10, Páhy Ignácz 6, Borsos József 6, Durcsinszky Gyula 5, Éles István 5, Makláry Károly 5, Goldblatt Ferencz 4, Séra János 3, ifj. Zsoldos Benő 10, Sárkány Béla 10 kor., Kazinczy Béla 10, Kovácsy Ferencz 10, Durcsinszky Béla 5 kor. Összesen: 249 korona. (folyt. köv.)

— **A tandíj-kérdés.** Ez alatt a cím alatt az „Egyetértés“ a november 8-iki számban szükségesnek és jónak tartja megjegyzéseket fűzni ahoz a kis észrevételhez, a melyet a jogakadémiáink múlt évi állapotáról szóló becses ismertetés végén a 43-ik számban épen az Egyetértés címére intéztünk volt. A mennyiben az az észrevétel a mi kívánságunkra s közbejöttünkkel történt, az Egyetértés mostani megjegyzéseire is mi teszszük meg észrevételeinket Sütő Kálmán tisztelt barátunk beleegyezésével. Az Egyetértés így végzi megjegyzéses munkáját: „Ez a koturnusos valasz a mi ártatlan kérdésünkre a sok lánc-híd adoma egyikét juttatja eszünkbe, azt, a melyet Terhes Pál volt rimaszombati ref. lelkésztől hallottunk. Gömör egyik falujabeli deputáció járt Budapesten s bámúlta a lánchidat. Át is mentek rajta s vezető papjuk kérdésére: No mit szólnak hozzá? a falu bölcse azt válaszolta: „Gyöngéllem tiszteletes uram.“ A lánchíd t. i. himbálózott az épen átvonuló zászlóalj léptei alatt. Én is „gyöngéllem“ a választ, mert kétségbe kell vonnom, hogy negyedfél évszázadig fönnállhasson olyan testület, mely az anyagi hasznot soha sem nézte. Ha pedig a pataki jogakadémia fentartása csakugyan a nyereszkedési törekvés hangoztatásával járna, vagyis a bevétel fényesen fedezi a kiadást, a mindig „csak az erkölcsi hasznot néző“ egyház siessen még jobban alább szállítani a tandíjakat, alumneum és konviktus költségeket s felemelni a tanári fizetéseket, mert ez mind beletartozik az erkölcsi haszon előmozdításába, valamint az is, hogy a tandíjak dolgában ne tegyen különbséget református s más felekezetü tanuló között.“ . . . . Észrevételeink erre a most már egészen *nyílt támadásra* a következők: 1. Az Egyetértés a multkor *csak nagy általánosságban* beszélt arról, hogy érdekes volna tudni, hogy mennyibe került a jogakadémiákon 1—1 hallgató; most nyilván kitetszik, hogy ez a kérdés főként a *sárospataki jogakadémiára vonatkozott*, a melyet akkor csak azért apostrofált, hogy *mind magyar ajkú*, illetőleg *nemzetiségü* volt a hallgatója, holott Kövy idejében épen a *nemzetiségek tolúltak* Sárospatakra. Engedjen meg az Egyetértés, de ez az eljárás *nem méltányos*. Az Egyetértést miért háborgatja épen a sárospataki jogakadémia ügye s miért nem izgatja például az eperjesi vagy az egri? S ha a sárospataki jogakadémia a maga *föltétlen magyar voltával* tündöklik, mint gimnázium azzal, hogy *legnagyobb benne a kálvinisták arányszáma:* ez az Egyetértés szerint veszedelem a magyar közoktatásügyre s a magyar nemzetre? Mi is gyöngélljük a megjegyzést már ezen a ponton is! 2. Az Egyetértés most már kizárólag a *tandíj* kérdésbe csavarja bele az ügyet s ezen a kérdésen akarja a sárospataki jogakadémiát s aztán az egész főiskolát pellengérre állítani, átvivén az erkölcsiségnek arra a terűletére, a hol öngyilkosságot követelne a protestáns iskoláktól, mert az Egyetértésnek úgy tetszik. A *tandíj kérdés* egészen esetlen és ügyetlen cím, a mely az egész ügyhöz nem tartozván, ez a pont is ugyanám gyöngéllést hiv ki, mert a kérdéses válasz írónak az ügyben való kapkodását jelzi. 3. Az erkölcsi haszonnak és az anyagi előnynek szembeállítását, vagy egymás mellett való emlegetését s az ehhez fűzött dolgokat olyan egyénnek kellett a válaszban írnia, a ki nem ismeri a protestáns iskolák fentartási alapjait s közelebbről nem ismeri a sárospataki főiskolaét sem, a mely *tandíjakból s egyéb, tanulók által fizetett járúlékokból soha sem tartotta fel magát*, hanem a protestáns áldozatkészség által meghozott adományokból s magoknak a professoroknak abból az áldozatkészségéből, a mely nem lázad fel az alacsony fizetés miatt, hanem a protestantismusért s vele a

magyar nemzetért szolgál nem csupán fényes és magas fizetésért, hanem a jóleső vallásos érzésből kifolyólag is, a mint ezt az Egyetértésnek, ha megkérdezi, bizonyára őszintén és nyiltan s kellő hatást elérve: el fogja mondani Dr. Bokor József úr, a ki Sárospatakon hosszabb ideig volt akadémiai tanár s igen jól tudja, hogy a sárospataki főiskola csakugyan soha sem volt nyerészkedő intézet, hanem igenis a kegyes adományokból tartotta fel magát és soha sem jutott magának az intézetnek eszébe az, hogy kiszámítsa: mennyibe kerül egy joghallgatója, egy gimnázistája, vagy egy theológusa. Ha a tandíjat kutatja az erkölcsiség szempontjából az Egyetértés s diffikultálja a nem egyenlőt: tessék elhinni, hogy annak is megvan a maga erkölcsi komoly jelentősége, csak gondolkozni kell felette. Az erkölcsiség cégérezését is gyöngélljük, a mint hogy gyönge munkát kellett végeznie az Egyetértésnek, mikor olyan fába vágta fejszéjét, a minő a sárospataki főiskola, a melynek kulturális hivatását, nemzeti, hazafias tekintetben való működését, protestáns jelentőségét senki sem vonhatja kétségbe. Hibái, fogyatkozásai, tökéletlenségei lehetnek, vannak is: de hogy erkölcsi integritásába belekapkasson valaki e tandíj kérdés cím alatt, azt tagadjuk. Jövőre kívánatos volna, ha az Egyetértés komolyabban s jobban sikerült lánc-híd adoma kapcsán álljon elő kifogásaival, mert a miket most hirdet: azokat még egyszer mondjuk: *gyöngéljük!*

— **Jogász-estélyt** rendez november 21-ikén a sárospataki főiskolai jogász-egylet a városháza nagy termében, a hol is az estélyt megclőzőleg felolvasással egybekötött hangverseny lesz, a melynek ez a műsora: Részlet Erkel F. Hunyady László operájából, előadja a főiskolai zene-egylet; felolvasás Nemes Béla joghallgatótól; Symphonie Concertarte Charles Dancla, előadják zongorán Simon József, hegedűn Nemes Aladár és Hvezda Gusztáv; szavalat Nagy Elemér joghallgatótól; tárogatón játszik Váró Zoltán joghallgató; elnöki bezárót tart Tóth Dezső jogász-elnök. Belépti dijak: személyjegy 2 kor., családjegy: 5 kor.

Pályázat lelkészi állásra.

A gelsei (felsőszabolcsi egyházmegye) lelkészi állásra pályázat hirdettetik. Javadalma az egyháztól: pénz, termény, föld, szolgálmány czimen 526 kor. 64 fill, lakóház kerttel és 1600 koronáig — 1073 kor. 36 fill, kongrua; tehát IV-ed osztályú egyház. A pályázati kérvények f. évi decz. 15-ig Görömbei Péter f.-szabolcsi espereshez küldendők Nagykállóba (postahely, Szabolcsmegye.)

Kelt Debrecen, 1903. november 9.

Kiss Áron,
püspök.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM“
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 5 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon**, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 13—20

Tokaj-hegyaljai borvidék!!
BORELADÁS
A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS“* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bor trendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **Adriányi**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.
A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.
32—39

Ó bor.
2—2
Borfogyasztóknak vasutra feladva; ismételárusitóknak helyben átvéve, ajánlom rizling ó boraimat készlet 400 *Hl.* Ez évi szüretelés eredménye 300 *Hl.* rizling. Kapható: **Raksányi Károly** ref. lelkész **Balaton-Henyében.**

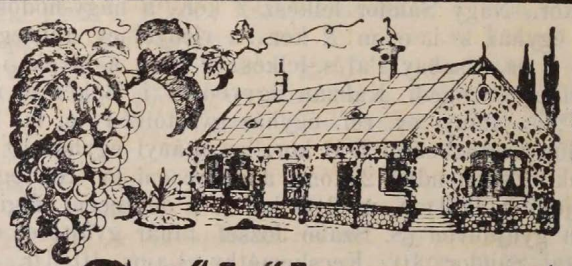
2—20
Szőlőtugast
ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld- és homoktalajon.
Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetü) mert nagyobbrésze ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azon bőven ellátják házukat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.
A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, keritéseknek stb. a legremekebb disze, anélkül, hogy legkevesebb helyet is foglalna az egyébre használható részekből. Ez a leghaladatosabb gyümölcs, mert minden évben terem
A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki cimét egy levelezőlapon tudatja. 2—2
Czim: **Érmelléki első szőlőo tvaayitelep Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.**

Ferencz József keserűviz az egyedüli elismert kellemes izü természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **47.** (1144.) **szám.** *Sárospatak, 1903. november 23.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Illyés János: Tóth Dániel. — Dunamelléki: Az általánosítás kérdéséhez. — Szombathy László: A tanfelügyelői intézményről. — Dr. Finkey Ferencz: Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak? — Nagy Ignác: Imádság Tóth Dániel koporsója felett. — Sólyom Gyula: Halotti beszéd Tóth Dániel felett. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

TÓTH DÁNIEL

1833. nov. 11. — 1903. nov. 13.

Ott nyugszik már ő is a szép Avas sárgúló lombsátora alatt, annyi kiváló elődök közelében. Sirja ott domborúl az ősi templom tövében, mintha még halála után sem akarná messze hagyni a templomot: mintha ez is jelképezné az ő egyház iránti végtelen szeretetét, ragaszkodását!

Hogy ki volt Tóth Dániel? Óh erre a kérdésre nem lehet csak úgy könnyedén megfelelni. Nem elég azt mondani, hogy ő miskolci lelkész és alsó-borsodi esperes volt. Ezzel csak társadalmi állását, viselt hivatalát jelezzük; de nem az ő egyéniségét, nem az ő erőteljes lelki mivoltát! Mert egyéniség volt ő a szó szorosabb és nemesebb értelmében, a ki az ő erős hitével, tántoríthatatlan jellemével, puritán egyszerűségével és becsületességével mintegy megtestesűlése volt a protestáns papi jellemnek.

Azoknak a régi hithű predikátoroknak volt ő az utó-kor számára felmaradt példányképe, a kik az üldözések idejében készek voltak odahagyni családjokat s menni börtönbe, vagy a haragos tengeren járó gályákra, de hitöket, meggyőződésüket soha meg nem tagadták. Ilyen erős jellem lakott ő benne is. Mikor lelkemben felidézem a vallásüldözési korszak magasztos vértanúit: Sélyeit, Harsányit, Czeglédi Pétert, mindig Tóth Dánielt képzelem magam eléibe. Az ő hiterős lelkét, meggyőződéséhez körömszakadásig való ragaszkodását, a hatalommal is szembeszállni kész, félelmet nem ismerő bátorságát, erős szózatát, mely megrázza a lelkeket a velőknek oszlásáig.

Beszédében egyenes, őszinte volt. A mi a szívében, ugyanaz az ajakán! Gazsulirozni nem tudott senkinek; a népszerűséget nem hajhászta, nem kereste soha. Nem törődött sem a felsőbbek, sem az alsóbbrendűek tetszésével vagy nem tetszésével, ment a maga útján úgy, a mint esze és lelkiismerete legjobbnak ítélte. Ezért némely körökben, a hol megszokták kellemes mosoly mögé bújtatni a meggyőződést, a hol nem a lélek kincseiben keresték az ember értékét, hanem az ügyes bókolásban, a külső ügyeskedésekben, azokban a körökben ő nem volt népszerű.

A közélet terén meglehetős conservativ volt. A régi megszokott s kipróbált intézményeket nem szívesen cserélte fel újakkal. Minden tettét s intézkedését bölcs ember módjára előbb jól meghányta-vetette s szinte bámulatos volt az a túlbuzgalom és óvatosság, melylyel a kérdés alatti dolgoknak még a legapróbb részleteit is tárgyalta. Komolysága, határozott fellépése, szigorúsága, mindenütt tiszteletet és tekintélyt szerzett számára s azok, a kik hivatalosan érintkeztek vele s nem volt alkalmuk őt közelebbről is megismerni, azok szinte félelemmel teljes tisztelettel tekintettek rá, mint a régi zsidó egyik-másik haragos prófétára.

De mi, kik — úgy szólván — lábainál növekedtünk; kiknek megengedte a jó szerencse, hogy őt közelebbről, oda haza, szerető családja körében is megismerjük, a kik előtt sokszor feltárta nemes szívét és lelkét, mi nemcsak tisztelni és becsülni, de szívünk szerint szeretni is tudtuk őt. Jó szívű, érzékeny lelkületű ember volt, a ki szivesen segített mindenkin, a miben lehetett! Hathatós pártfogását soha sem tagadta meg azoktól, a kiket méltóknak ítélt. Ha lelkészek és tanitók oda haza gyülekezeteik részéről — vagy

Lapunk jelen számához ½ ív melléklet van csatolva.

egyesektől — valami méltatlanságot szenvedtek: ő benne mindig erős kezű pártfogót és védelmezőt találtak. S erről az oldaláról annyira ismerték, hogy minden bajban levő ember egész bizalommal ő hozzá fordult védelemért.

Hát családi életét jellemezzem-e? Le irjam-e azt a szép egyetértést, bizalmat, szeretetet, a mely ott a család tagokat, apát, anyát s gyermekeket egymáshoz csatolta? Szerette otthonát s az édes otthon feledtetett vele minden más nemű szórakozást. Ő sohasem járt — mint városokon szokás — kaszinóba, kávéházba. Ő minden vágyát és boldogságát feltalálta odahaza. És ezt az otthoni boldogságot neki nagy műveltségű s fényes szellemi tulajdonokkal bíró neje szerezte meg, a kiben ő mindent: barátot, társalkodót, tanácsadót feltalált, a kivel annyira össze volt forrva lelkében, hogy még gondolataik is csaknem mindig ugyanazok valának.

Bár ő maga nagy ritkán hagyta oda családi tűzhelyét, annál gyakrabban felkeresték őt jó emberei, lelkész-társai. Oda haza vendégszerető, barátságkedvelő volt, a ki szerette a kedélyes társaságot s a ki maga is olyan jó izűen tudott beszélgetni, hogy az ember alig tudott tőle megválni.

Életének alkonyán kedélyére s talán egészségére is igen nagy hatással volt testvérének Tóth Lajos sajó-hidvégi lelkésznek és nejének váratlan, hirtelen halála. Ettől az időtől kezdve rohamosan hanyatlott. Már e tavaszszal, midőn esperesi hivataláról lemondott, tudtuk, hogy komoly, végzetes baja van, mert ő minden kicsinyes bajért nem hagyta volna oda nagy buzgósággal és szeretettel viselt hivatalát.

Utóljára szeptember elején láttam, akkor már ágyban feküdt s bár szenvedésekről nem panaszkodott, de arcán, szemein már látszott a közeli vég. S mikor kérdeztem: hogy van? azt felelte csendes hangon: érek a halálra.

És megért a halálra! Istenfélelemmel, teljes nyugalommal, mint hű pásztor sóhajtott utólsót, hogy lelke kincseit itt hagyva édes emlékezés legyen az örökség utána.

* * *

Aludd békén síri álmodat elköltözött jó pásztor és igaz férfiú, ott a szép avasi temető árnyas fái közt! Legyen áldott a te jó emléked! Leteszem ime én is sirodra a szeretet és hála virágaiból font koszorút, ki nekem is öt évi káplánkodásom alatt pártfogóm, jóltevőm s atyai vezetőm valál. Melletted tanúltam ismerni az életet, megbecsülni ezt a szép papi pályát, a mely tekintélyt, tiszteletet és boldogságot nyújt. Legyen számodra édes az örök élet!

Illyés János.

Az általánosítás kérdéséhez.

E b. lapok november 9-iki számában megjelent nagyfontosságu cikkhez lenne egy pár szóm. Nem azért, mintha a cikkben elmondottakat alá nem írnám, vagy ne helyeselném. Sőt épen azért. Egy kis világosság. egy-két sugár talán hasznos is lesz ebben a homályos ügyben.

A *czélzat* ugyan eléggé világos, mely ez: „a Konvent minden, mindenekben.“ Rövid, de érthető. Boldog Isten! mily rengeteg haladás ez! Az autonomiáikra féltékeny kerületeink még csak közös tanácsadóra, úgyszólván közvetitőre gondoltak a konvent eszméjénél. A 60 as években határozó jogot dehogy is adtak volna annak. S íme, ma már csak annak akarata érvényesül fenn és lent. Kezében a hatalom. Előre megcsinálja a törvényt, végrehajtja, magyarázza, s — itél. Mi több, kezében a hatalom mellett a pénz. Kegyeket gyakorol, jótéteményeket oszt, állásokat szervez, sőt növeli a nagyságokat a maga számára. A kerületek fel-fel jajdúlnak, állást is foglalnak, határozatokat is hoznak, miket a konvent észre is alig vesz. Minden már mindenekben.

A református papság, mely democraticus szervezetünk mellett is oly kiváló vezető szerepet vitt a múltban, most vezetődik és pedig mint a gyönge gyermek, járószalagon. Az „ecclesia praecedit“ megtisztelő elve, mely legszebb elismerése volt a néppel egybeforrt kalvinista pap lelki vezérségének, ma már ismeretlen. Jogaink veszedelmesen zsugorodnak összefelé. Ma-holnap nem marad belőle semmi. A hercegszőllősi zsinaton még kizárólag a lelki atyák hozták a jól bevált kánonokat, még maguk választották maguk közül a legkiválóbbat a püspöki székre. Ma már a presbyteriumok közvetitésével ugyan, de a felsőbb hatalmak akarata érvényesül. Érvényesült a multban s érvényesülni akar a jelenben. S itt van a causa occasionalis a törvény-tervezet veszedelmes új §-ára.

Azt mondja cikkiró, hogy ez a törekvés Dunamellékben találja indító okát. Sejtelme nem is épen alaptalan. Miért titkolóznánk hát vele? Ha ismerjük az okozatot, keressük az okot is.

Van a konventnek, azaz pardon, a vezető uraknak egy különös kegyeltje, ki gyorsan emelkedett a dicsőség létráján, csakhogy egy *másik* kerületben, a hol körülbelül erősebb szervezetű az új püspök, mint ez a kiszemelt nagyság. Ezt kivánták volna Dunamelléknek adni a gyászos végzetű Szász K. után, de a törvény áthághatlan korlátot emelt. Czélba vétetett ugyan, hogy elébb budapesti pappá választatnék (az egyházközség akarata, úgylátszik, nem sokat számit), de az az indok, hogy Dunamelléken úgy sincs *püspöknek való pap*, keményebb pilula volt, hogysem a papság ízlése bevehette volna. Sőt inkább ellenáramlat indúlt meg és *elvül* tüzetett ki: hogy *eklésiás papot* választanak püspökké.

A vezető körök azonban nem adják fel könnyen tervüket s egy theol. tanárt tétettek jelöltté s most folyik a kapacitálás pro és contra. Egyik táborba tömörül a lekicsinyelt papság, másikba a hatalom uszályát emelő 6 esperes — egyik esperes társa ellen, a ki egyházunk, hazánk, irodalmunk, tudományos világunk egyik disze, ékessége, büszkesége: Baksay!

Hát ezért kell ez az ominozus törvényszakasz, Mert hát mikép legyen püspökké a hatalmak kedves embere? A természet törvényei szerint előbb-később lesz püspökválasztás, de hát a törvény tiltó korlátja

mellett mit ér az? Szét kell törni e korlátokat. Már t. i. ha lehet. Ez pedig csak úgy lehet, ha a zsinat is felebbvalójának ismeri el egyik szervét, a konventet.

Tetszetős az elv, úgy fest, mintha *jogkiterjesztés* volna, mint a hogy papot az egész országból lehet választani. De a célzat mégis az, hogy a gyülekezetek jogát a legfőbb kormányzó testület akarata korlátolja. Találnának módot reá, hogy bármely kerületben a konvent jelöltje jusson győzelemre. S ettől fogva a gyülekezetek autonomiája nem lenne egyéb egy nagy semminél.

Érdemes ezt a tervet közelebbről megtekinteni.

Mellőzve azt, a mit X. Y. igen helyesen megjegyez, hogy az általánosítás tervében egy óriási saltus mutatkozik az esperesek választásánál fennálló korlát érintetlenül hagyásában, egy más fontos oldaláról kívánjuk e dolgot megtekinteni.

A mi püspökeink eddig egyszersmind gyakorló papok is voltak. Ha tanárok voltak is, mint Budai Esaiás vagy Zsarnai, püspökké létük után a lelkészi kathedrára ültek. Ez nemcsak azért jó, mivel a mi püspökeinknek nincs mint ilyeneknek, dús jövedelmük, de protestáns egyházszervezetünk is ezt hozza magával, hogy csak „primus inter pares" legyen.

Tegyük fel, hogy a gyönki, vagy más kis gymnasium vallástanári székén egy kiváló, tudományos, jeles egyén volna az, a ki a vezetőink kegyében állva, valamelyik távoli egyházkerület püspöki székére ajánltatván, a többség által meg is választatnék. És tegyük fel, hogy abban a kerületben nem lenne üres papi kathedra, vagy pedig nyakas kálvinistáink inkább választanák meg az általuk megkedvelt káplánt, mint az új püspököt. Hol ütné fel a sátorfáját az ujdonsült püspök? Gyönkről kormányozná Tiszántúlt vagy Erdélyt? Vagy lemondana sovány katedrájáról? Püspök lenne parochia nélkül? Ezt csak azért hozom fel, hogy ne vegyünk mi mintát a politikai életből. Ne higyjük, hogy miként a miniszterelnököt kézből-kézbe kapják a választók, így lenne az a püspökökkel is. Ne csináljunk ferde, lehetetlen helyzetet.

Szerintem, bár a presbyteriumok adják a szavazatokat, mindamellett a papok suffragiuma állítja a maga köréből diszes méltóságába a püspököt s igaz őskeresztyéni értelemben a lelkipásztorkodás terén elért sikerek érdemjutalma az a pályatársak részéről. S hogy ki a papok közül erre a legérdemesebb, erre nézve legelső sorban a papságot tartjuk illetékesnek.

Ne hozzuk ezt kapcsolatba a főgondnoksággal. Mert világi uraink vannak, — de buzgó kálvinista urainkat keresve kell keresnünk, s ha rájok találunk érdemük szerint meg is kell becsülnünk. Teendőik, különben is, egy pár gyűlés körébe vannak legnagyobb részben beillesztve; élethivatásuk megengedi, az anyag nem korlátolja e tisztük teljesítésében. De papja minden ekklésiának van, s egy egyházkerületben pedig sok, a kik közül szinte lehetetlen, hogy — bármily igényeket kössünk is e méltósághoz — egy vagy több méltó jelölt is ne akadjon.

Valamint már egy egyházmegyét lehetetlen egy más egyházmegyében élő esperesnek, úgy nem lehet az egyházkerületet sem más kerületből kormányozni. Többet mondunk, az egyházkerületek a négy százados gyakorlat alapján annyira különvált autonomikus egyedekké váltak, hogy azok helyes és minden döccenést nélkülöző kormányzására lehetetlen mást, mint kerületbeli fungens papot vagy oly tanárt választani, ki az egyházi közügyekben mint tényleges szereplő ismeretes.

Bármily nagy értéket tulajdonítsunk az egységes magyar egyház fogalmában rejlő nagy erőnek: ép oly nagyra becsüljük az autonomikus jogokat is, melyek evangeliomi szabadságunk legerősebb bástyái. S minden lépés, a mely az egyházi hatalom centralisálására történik, a milyen a szabadválasztás korlátozása, s oly irányitása, mely a kinevezés kies mezején találja czélját: a protestáns dualismus párhuzamos vonalának megtörésére s előbb-utóbb keresztezésére vezet, s nem lehetetlen, hogy oda vezet, hova X. Y. mutat, a fő püspökség, vagyis érsekség felállításához (ha van legfőbb hatalom a konventben, miért ne lenne legfőbb papja az érsekben?) s itt már csak egy hajszál választ el bennünket *Rómától*, a hova jutni pedig szándékunk — eddig még — nem volt.

A *zsinat-bresbyteri* rendszer hozza magával, hogy minden hatalom presbyteriumban találja kiindúló pontját; miért is nemhogy püspökválasztó jogunkba beleszólást engedjünk a konventnek, ellenkezőleg vissza kell a következő zsinaton vívni azt a jogunkat is, hogy a konvent tagjait is a presbyteriumok válaszszák.

S mert igy gondolkozom, nemcsak hozzájárulok ahoz a tiltakozáshoz, melyet a felmerült tervvel szemben cikkíró kifejezett de merek tiltakozni az ellen, mintha a „Dunamellékiek akarnák az egész eddigi tisztességes és becsületes rendet felforgatni."

Az meglehet, hogy a tizes bizottságban dunamelléki tag tette meg a szavazattöbbséggel elfogadott indítványt, de kételkedünk benne, hogy az a Dunamellék közvéleményének adott volna hangot Ezt tényleg bebizonyítja a most folyó püspök választás eredménye. S az a jogos felháborodás, mely napról-napra nő a papság körében, szemben a központi hatalom centralisaló törekvéseivel szemben, biztositni látszik az ellenkező nézetűek győzelmét, mely abban nyilvánúl, hogy ez alkalommal ekklésiás pap ül a püspöki székbe, kinek épen nem kell budapesti pappá lennie.

Ez itt jelzett mozgalom a leghathatósabb bizonysága annak, hogy Dunamellék közvéleménye épen nem kívánja az általánosító törekvéseket támogatni, sőt első sorban harcol az ellen, s hisszük, hogy a többi kerületekben e harc tömeges támogatóira találunk. A tiltakozók közt elsők vagyunk. A harcolók közt mi leszünk, a kik fegyvereinket elesve is kezeinkben szorongatjuk.

Dunamelléki.

ISKOLAI ÜGY.

A tanfelügyelői intézményről.

Mikor báró Eötvös József, hazánk népoktatás ügyének egykori vezetője a tanfelügyelői intézményt megteremtette, örömmel fogadta azt mindenki, mert a közvélemény biztosra vette, hogy a tankerületek vezetése mindenütt kipróbált szakemberek kezébe fog kerülni. A közvélemény eme hitében — legalább kezdetben — nem is csalódott, mert — eltekintve nehány, isten kegyelméből tanférfiúvá erőszakolt nagyságtól, — régi tanfelügyelőink legnagyobb részben olyan derék szakemberek voltak, a kikről még ma is dicsekedéssel emlékezhetünk meg.

A tanfelügyelői állást az akkori viszonyokhoz mért tisztességes jövedelme elég tekintélyessé tette, tanügyünk munkásainak jobbjai szivesen vállalkoztak egy-egy tan-

kerület népoktatás-ügyének vezetésére. De mások voltak akkor a viszonyok is. A tanfelügyelőnek nem volt szüksége idejének nagyobb részét hivatalos helyiségében iratcsomók elintézése között tölteni el, hanem élhetett igazi hivatásának: buzdítója, lelkesítője és tanácsadója lehetett a tanítóságnak. Talán más volt a régi tanfelügyelőnek társadalmi helyzete is. Talán az, a sokféle személyi érdek, talán az a — ma már föltétlenül megkivantató — alkalmazkodási képesség sem volt annyira munkásságának kerékkötője, mint a hogy azt ma sajnosan tapasztalhatjuk.

Hat bizony, megváltozott az idő, de vele együtt veszedelmes átalakuláson ment át a tanfelügyelői intézmény is. Ma már nem olyan keresett, de nem is olyan tekintélyes, mint évtizedekkel ezelőtt. Igazi rendeltetésétől is messze távozott, mióta a túlságosan megszaporodott irodai munka lekötve tartja hivatalos helyiségeinek négy falai között. Míg régebben a tanfelügyelő munkatársai között élt, ma már modern alakban, rendeletek által kormányozza tankerületét, alig szakíthat időt magának arra, hogy még fontosabb esetekben is személyes tapasztalata alapján alkosson ítéletet. Pedig sokszor, nagyon sokszor megtörtént már, hogy az a tanfelügyelő személyes megjelenésével, felvilágosításaival hosszú évek mulasztásait hozta rendbe egyszerre.

Említettem, hogy ma már a tanfelügyelői állás nem is oly tekintélyes, mint volt évtizedekkel ezelőtt. Hát bizony, ennek is megvan a maga természetes oka. Ma már a társadalom minden rétegében a szakfelügyelet érvényesül. Ez helyes, de a szakfelügyelők megválasztásában egyrészről a kiváló képzettségnek, másrészről pedig a gyakorlati jártasságnak kell döntő szerepet jatszania. A szakfelügyelőktől minden téren megkívánható, hogy legalább annyi elméleti és gyakorlati ismeretekkel bírjanak, mint azok, a kik felett a felügyeletet gyakorolják. Azonban azt tapasztaljuk, hogy ez a természetes követelmény a tanfelügyelői kinevezéseknél nem épen mindig érvényesül. Minden állásnak megvan a maga törvényileg megszabott előképzettsége, csak épen a tanfelügyelői állás az, a mely kivételt képez. A természetesség ugyan ez állás betölésénél egyenesen a népoktatásügy alapos ismeretére utal, mint főkívánalomra, azonban a kinevezések ezt sem igazolják. Hány tanfelügyelő volt már olyan, a kinek hivatalba lépésekor az oktatásügyről, a tanítás módszeréről, a népoktatási törvényekről még a legelemibb követelményeknek megfelelő ismerete sem volt, holott állásánál fogva azonnal gyakorolnia kellett a szakfelügyeletet.

A közmondás azt tartja, hogy a kinek az Isten állást ad, észt is ad hozzá. Nagyon szomoru világot vet ez a mi közállapotainkra, de kétszeresen szomorú, ha a népoktatásügynél csak részben is igazolva látjuk. Ez olyan fontos mező, hogy itt kísérletezésnek, tétovázásnak nincs helye. A népoktatás ügyének vezetése föltétlenül szakembert kíván.

Ismertem tanfelügyelőt, a ki egy pénzintézet könyvelő asztala mellett töltötte el férfi korának egy részét; vannak olyanok, a kik a megyei közigazgatás szolgálatát cserélték fel a tanfelügyelői állással. Lehet, hogy ezek ma már mind kiváló tanfelügyelők, de tény, hogy kezdetben ismeretlen téren, ismeretlen föladattal állottak szemben. Ezek törvény szerint egy szerény tanítói állást sem tölthettek volna be, de arra alkalmasaknak találtattak, hogy egy vármegye népoktatás ügyét vezessék s egy vármegye tanítóságának legyenek hivatalszerinti felebbvalói.

Azt is tapasztalhatjuk, hogy azok a középiskolai tanár-jelöltek, a kik a tanári oklevelet vagy nem tudják, vagy nem akarják megszerezni, egymás után segéd-tanfelügyelőkké lesznek. Az tény, hogy ezek mind az egyetem falai közül kerültek ki, így előképzettségök föltte áll a tanítói oklevél előképzettségének. Azonban a népoktatásügy szakfelügyeletének nem tudósokra, hanem szakemberekre és gyakorlati ismeretekkel bíró munkásokra van szüksége. Ezek ismerhetik a fizikának, vegytannak stb. összes titkait, lehetnek jó középiskolai tanárok; de azt el nem ismerhetem, hogy egy elemi iskolának belső életét helyesen megbírálni, módszertani tekintetben figyelembevehető utasításokat adni képesek volnának. Még nagy szerencse, ha ilyenek nem markolnak bele teljhatalmú rendelkezéssel az iskolai élet sokszor szövevényes gyakorlati kérdéseibe; de a legtöbb esetben az szokott történni, hogy az ilyen ujdonsült szellemi nagyságok azonnal felkapaszkodnak a paedagógia ugorkafájára s az elmélet vesszőparipáján lovagolva, egyik baklövést a másik után követik el.

A tanfelügyelő előképzettsége nem lévén törvény által meghatározva, alig van olyan állás több, melynél a protekció az egyéni rátermettség felett oly nagy mértékben érvényesülne, mint épen ez állás betöltésénél. A gyakorlati élet mezején szerzett széleskörű ismeretnek, alapos képzettségnek mindig háttérbe kell szorúlnia akkor, a midőn p. o. azon nevelőkről van szó, a kik pár évi nevelősködés alatt befolyásos családok pártfogását szerezték meg. Könnyebben jutnak ezek tanfelügyelői állásokhoz, mint a népoktatás ügyének legkiválóbb munkásai. A néptanítóból lett tanfelügyelőt nagyon könnyen megszámlálhatjuk, pedig a köztapasztalas ezek működéséről elég szép bizonyítványt állított ki.

Az elmondottak alapján egy percig sem tartoztam azok közé, a kik a tanfelügyelői intézmény reformjának felszinre vetett kérdéseinél a tanfelügyelői szakvizsgalatok behozatalát ellenezték. Elismerem ugyan, sőt állítom is, hogy a gyakorlati jártasság, több év kiváló tanítási eredménye tekinthető a legbiztosabb szakvizsgának; de addig, míg ez a kiváló egyéni tulajdonság csak itt-ott elvétve érvényesül, a tanfelügyelői szakvizsgálatot kell és lehet egyedül olyan intézménynek tekintenem, a mely útját vághatja annak, hogy a tanfelügyelői palyára oda nem való egyének kerüljenek. Természetesen, ez is csak abban az esetben felelne meg céljának, ha a szakvizsgálatot több évre terjedő gyakorlat előzné meg. Midőn ezt hangsulyozom, az esetleges félreértések kikerülése végett ama meggyőződésemnek is kifejezést adok, hogy azt az elvet, miszerint a nagyobb képzettség a kisebb képzettséget is magában foglalja. — általánosságban elfogadom, de alkalmazását — specialiter — a tanfelügyelői intézménynél nem tartom szerencsésnek.

A tanfelügyelőségek mellett szervezett tollnoki állásokat első lépcsőnek tekinthetjük a tanfelügyelői álláshoz. Ez helyes is. De az a hiba, hogy a csekély tollnóki fizetés valami nagy csábító erővel nem bír; kiválóbb és jobb javadalmazású tanítóink még az előléptetés reménye mellett sem hajlandók a bizonyos jobb jövedelmet a bizonytalanért kockára tenni. Ha a tollnoki állás jövedelem tekintetében is számottevő előléptetéssel járna, tanítóink jobbjai vetélkednének ez állás elnyeréséért s — szerintem — ez volna első lépés a szakfelügyelet megvalósúlása felé.

Tanfelügyeletünk reformja az újabb időben felszínre került s azzal behatóan foglalkozott a tanügyi közvélemény. Az eredmény egy csomó — egymástól eltérő — javaslat. Legtöbben az egész intézményt alapjában felforgató javaslatot sürgetnek elég változatos és eléggé szövevényes módozatok megjelölésével. Hát én itt sem vagyok a szélsőségnek barátja, mert attól tartok, hogy

a tulajdonképeni lényeg itt is útvesztőbe kerül. E kérdés helyes megoldásának kezdete és vége csak egy lehet: az igazi szakfelügyelet biztosítása. Ezt pedig csak az által érhetjük el, ha a kinevezéseknél a valódi érdemet veszik tekintetbe. Míg ezt be nem látjak, míg ennek az igazságát el nem ismerik, addig szó sem lehet e kérdés helyes megoldásáról. *Szombathy László.*

TÁRCA.

Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak?

— Emlékbeszéd 1903. október 31-én. —

(Folytatás.)

Alig kell feltennem a kérdést m. t. közönség! volt-e hát szükség reformokra a jogi és politikai életben a reformatió idejében? Igen, a pohár épen megtelt, az emberiségnek eszmélő, tisztességesen gondolkodó és érző része eléggé megutálhatta a jogi és politikai viszszaéléseket s szomjazta, várta a reformokat, az újat, a jobbat, a valódi, az igazságos és emberies jogot, a tisztességes politikát, a lelki és a politikai szabadságot.

Ezt az óhajtva várt reformot, a jogi és politikai élet felfrissülését s a jogi és politikai szabadság hajnalodását szintén a reformatió szüli meg.

A jogi és politikai reformokra vonatkozó programmot ugyan hiába keresünk a reformatorok műveiben, de olvassuk csak Luther iratait a keresztyén ember szabadságáról, a német nemességhez (1520.), vagy levelét a lázadó parasztokhoz, a leghatározottabban kitűnik ez iratokból, hogy Luther *az ember természetes jogait* ismeri, a család és az állam önállóságát hangoztatja az állammal szemben. Igaz, hogy utóbb a parasztok ellen foglal állást, de elismeri, hogy követeléseik, melyeket földes uraikkal a robot enyhítése, az adózás korlátozása, föld tulajdonszerzés, vadászás, halászás stb. iránt támasztottak „nem ellenkeznek a természetadta joggal és méltányossággal," csak e követelések erőszakos kicsikarása ellen tiltakozik, ez már ellenkezik a renddel, mert „senki sem bíráskodhatik a maga ügyében, a hatóság mulasztásai nem igazolják a lázadást." Luther tántorithatlan hive a fenálló jogrendnek, az igazságtalanság és jogtalanság ellen az evangéliumra hivatkozik, mely szerint a földi élet a szenvedésben, türelemben, a kereszt viselésében áll. „Szűnjetek meg — így végzi beszédét — *keresztyén* jogról beszélni, mondjátok inkább, hogy ti a *természetadta jogot, az emberi jogot* követelitek." (*Janet*: A politikai tudomány története II. k. 153. l.) Ime a Krisztus igazi elve szólal meg Lutherben s ő fejezi ki az új korban legelőször a természetadta jogoknak, az emberi jogoknak az eszméjét, mely a XVII. és XVIII. század természetjogászainak s a telvilágosodott bölcsészetnek jelszava lesz, a melyet az északamerikai és a francia forradalmak diadalra is juttatnak.

Mig azonban Luther csak elméletleg ismeri az ember szabadságát, gyakorlatilag azonban ellene mond ez elvnek s a lázadást, felkelést semmi szin alatt nem engedi meg, bármily igazságos legyen annak indoka, addig a svájci és a skót reformatio sokkal merészebben, bátrabban karolja fel a polgári szabadság, a jogegyenlőség eszméjét s a népuralom, a demokratia eszméje itt fejlődik ki s itt kapcsolódik a protestantismushoz. Ennek magyarázata különben a német és a svájci, illetőleg skót reformátorok helyzetében s szülőföldeik politikai viszonyaiban van. Elméletileg Luther is az állam és egyház elválasztását, önállóságát hirdeti. Azonban ő a német birodalom polgára, a hol épen az ő életében szilárdítja meg V. Károly a császári hatalmat. A császár, mint a pápa szövetségese, ellensége a reformationak, ellenben egyes fejedelmek, mint a császári hatalom ellenségei, védelmökbe veszik Luthert s tényleg a Bölcs Frigyes szász választó fejedelem pártfogása juttatja diadalra a lutheri reformatiót. Innen van, hogy Luther, ki a pápai legfőbb hatalmat s a pápa világi hatalmát a legerélyesebben elitéli, a fenálló állami rendet, a világi hatalmat védelmébe veszi, sőt az egyházi hatalom egy részét is a világi hatalomra, a fejedelemre ruházza. Melanchton pedig részletesen fejtegeti, hogy a királyi hatalom isteni eredetű *Zwingli* és *Kálvin* ellenben a svájci cantonok, a városi köztársaságok szabad polgárai, a hol ők magok a polgári hatalom tanácsadói, vezetői is, a polgári szabadság, a jogegyenlőség tehát itt már a valóságban megvan, a reformatió csak fokozza, teljesebbé teszi azt, midőn a pápai lelki hatalom alól is felszabadítja a polgárokat s az önkormányzat elvét beviszi a reformált egyházba is.

Az egyház és az állam viszonyára, a két szervezet önállóságára nézve is Kálvin sokkal határozottabb, mint Luther. Ő az, a ki a Krisztus tanitását e részben legszigorúbban és következetesebben keresztülviszi. A kormányzat, a világi hatalom ugyan Kálvin szerint is istentől ered, a tisztviselők „istennek a helytartói," de a világi kormány belső egyházi ügyekbe nem avatkozhatik, ez a presbyteriumok és a zsinat dolga. A világi kormány feladata azonban nemcsak az, hogy a polgárok jólétéről gondoskodjék, hanem az is, hogy a pogány bálványozást, istenkáromlást s egyéb vallásos botrányt megakadályozzon. Az állam tehát Kálvin szerint voltaképen védője a bevett vagy elismert keresztyén vallásfelekezeteknek, de az egyház igazgatásába sem mi beleszólása. A világi kormányformák közül Kálvin a monarchiát tartja legajánlatosabbnak, miután ezt az Irás rendeli így. azonban tovább okoskodva, mégis a többek kormányzását tekinti olyannak, amely legjobban beválik, mert így egyik a másik hatáskörét szemmel tartja. Lényegesen eltér végül Kálvin felfogása a Lutherétől az ellenállás, a felkelés jogára nézve. Szerinte is ugyan, bárminő legyen a kormányzat — miután mindenik isteni eredetű — annak engedelmeskedni kell s a felkelés, lázadás őrültség, azonban ahol az állam alkotmánya a királyok túlságos kapzsisága és szenvedélye megfékezésére szervezett hatóságokat állit fel, ott az ellenállás e hatóság részéről jogszerű dolog, a hol ellenben az alkotmány ily szervezetet nem ismer, ott az ellenállás minden körülménye közt jogtalan. (Kálvin: Institutió christ. rel. IV. k. XX. fej 31.) Az ellenállás, a felkelés jogára nézve is e szerint Kálvin szabadabb elvű, mint Luther s ha a demokratia, a nép, illetőleg nemzetsouverainitás kérdésében még ő sem teljesen határozott, de már ő elhinti a magvát ennek is, a mely mag aztán még a XVI. században kikél és megteremti az igazi protestáns politikát.

Hoffman, Languet francia, Althusius hollandiai és Knox skót protestáns irók, illetőleg reformátorok, főleg azok, kik a kálvini eszméket tovább fejlesztve, a valódi demokratikus politikának bátor szószólói, apostolai lesznek s különösen Languet és Althusius az állam keletkezésére s az államhatalom természetére egy oly elméletet teremtenek meg, mely a politikai és bölcsészeti irodalomban három századig uralkodó lesz: a szerződési elméletet s ezzel megelőzői lesznek Hugo Grotius, Rousseau és a francia forradalom eszméinek és törekvéseinek.

(Folyt. köv.) *Dr. Finkey Ferencz.*

Imádság Tóth Dániel koporsója felett.

A mi urunk, a Jézus Krisztus legyen életünkben és halálunkban egyetlen nyereségünk. Ámen!

Örök Isten, életünknek és halálunknak szabados ura! A te hatalmadról emlékezünk meg a koporsóknál és a te jóságodról teszünk tanúbizonyságot nemcsak akkor, ha az élet napja fennen ragyog, hanem akkor is, midőn az a te intésedre lehanyatlik abba a sötét, titokteljes világba, melybe csak hitünk szemeivel tekinthetünk.

Te vagy az, ki életre hívod az embert, megelevenítvén benne a port, mely a földé. Rája lehelled lelkednek egy részét, hogy képedet viselje a földön s emlékeztessen: mi mennyei polgárok vagyunk, itten csak általutazunk.

De viszont te szólítasz ki innen bennünket, visszahagyván a port a földnek, melyből vétetett, magadhoz vévén a lelket, hogy ismét egyesűljön véled s megdicsőűljön benned, miután az megdicsőített téged a földön.

Hatalmad nagy, hatalmad végtelen bennünk, kicsiny, a végesség korlátai között élő emberekben!

De jóságod is mérhetetlen irántunk, földi gyermekeid iránt!

Midőn beállítasz az élet útjára, te látsz el, te szerelsz fel bennünket ama készletekkel, hogy futásunkat, útunkat végezhessük. S midőn útunk közeledik a vég felé, te szeded le rólunk lassan a terhet, melyet útunk ránk rakott s te teszed könnyűvé a megválást, hogy betelve az élettel, vágyakozzunk oda, hol a te békességed fogadja a földnek sok viszontagságon átment vándorát.

Hatalmad előtt meghajlunk, bölcseségedet imádjuk, jóságodat és szeretetedet áldva áldjuk e koporsónál is óh uram!

Oh mert te szólítád el ennek lakóját, jól megfutott pályájának végén, hogy miután felemésztette erőit a rábízott feladatokban, ellobbanjon élete, mint a végig égett fáklya, mely sokaknak világolt!

A te szolgád volt ő, hogy bizonyságot tegyen rólad az emberek között! A te országod munkása, terjesztője volt ő, kora ifjúságától kezdve vénségének idejéig, — nem szégyelve és nem únva soha és sehol a munkát, hogy a te dicsőséged mind nagyobb legyen! Az igének erejével, mint kétélű fegyverrel küzdött ő! Intett, dorgált, buzdított, hogy a nép, mely reá bizatott, ne csak névleg, de valósággal is az úrnak népe, választott nemzetsége legyen. Példa volt előtte, hogy a meggyőződés hűségével és bátorságával tegyen vallást mindenütt az igazságról, mely megszabaditja a lelket a földi rabság bilincseiből.

De próféta is volt a próféták között, megmutatván nekik, miként kell alkalmas és alkalmatlan időben előtte járni a népnek, mely az ő vezérlésükre bizatott, hogy egy is el ne veszszen azok közűl.

Igy volt ő nemcsak gyülekezetében, hanem szélesebb körben is, hű sáfára azoknak a javaknak, melyeket reá biztál uram; hű vezére azoknak, kik őtet, szent hivatásuk teljesítésében, maguk előtt látták.

Azért a te jóságodat látjuk mi ennek az életnek a folyásában és gazdag eredményében.

Jó voltál uram hozzá; mert adtál neki tehetséget és időt, hogy haszonnal munkálkodjék s betöltse küldetését úgy, mint Isten hivatott szolgájának betölteni lehet és kell is.

Jó voltál uram benne mi hozzánk is, mert nemcsak egy népes gyülekezet, hanem egy népes egyházmegye és kerület tesz itt bizonyságot a felől, hogy az ő munkája nem volt hijába, mert az bőven gyümölcsözött számtalan lélek javára és megtartására. Légy áldott uram mindenért; légy áldott iránta és benne irántunk tanúsitott jóságodért és kegyelmedért!

Légy áldott uram érette! Igy sóhajt fel e koporsónál a család is. A 35 évig hű élettárs, az Urnak félelmében felnőtt és mind szárnyukra bocsátott gyermekek csak a te jóságodnak hálás elismerésével borúlnak le a koporsóra, hogy megáldják benned azt, kit nekik áldásúl adtál s ki szivével, lelkével úgy az övék volt! Szép örökséget hagytál nekik a múltak kedves emlékeiben, azokban az erényekben, melyek a családot e földön Isten országának szegletkövévé teszik és abban az általános elismerésben és jó hirnévben, mely elköltözött kedvesöknek emlékét széles körben kiséri és megőrzi. Ez fogja őket vigasztalni bánatukban, melyet az elköltözött családfő miatt éreznek s ez fogja felszárítani könyeiket, melyek most a búcsúvétel órájában szemeikből hullanak.

Hatalmadnak és jóságodnak érzésében igy egygyé forrva és megnyugodva adjuk át most neked Uram e koporsó lakóját; kérvén téged, hogy a mily jó voltál hozzá az ő földi életében, úgy a te jóságod ölelje atyai kebledre az ő megdicsőült lelkét a te mennyei hajékodban.

Nekünk pedig Uram add földi életünkre az ő hitének erejét; megpróbáltatásunkban az ő keresztyén türelmét; halálunkban az ő idvességének azt a bizonyos reménységét, mely őt végső nehéz harcában is megtartá és hozzád vezérlé, a Jézus nevében kérünk Ámen!

Az Urnak, a mi Istenünknek nevében bocsátunk el tégedet, hű szolgája annak, ki elküldött, hogy szolgálj neki lélekben és igazságban!

Hű és igaz valál! Ezzel a tanúságtétellel áldjuk meg mi a te hamvaidat s őrizzük meg a te emlékedet!

A mint az Ur küldött, úgy ő hivott most el tégedet, hogy megadja hűségednek jutalmát!

Menj, fogadd azt! Áldó imánk kisér útadon. Ámen.

Nagy Ignácz.

Halotti beszéd Tóth Dániel felett.

I. Móz. XXIII. 4. Idegen és jövevény vagyok ti köztetek: adjatok nekem temetkezésre való örökséget, hogy temessem el az én halottamat.

Szomorú halotti gyülekezet! Midőn mint idegen és jövevény e szent helyen megállottam, hogy végezzem szomorú tisztemet; midőn egy nemesen megfutott pálya véghatáránál, egy sötét koporsó felett akarom az emlékezés világát meggyújtani: engedjétek meg nekem, ha azzal a kéréssel fordúlok hozzátok: hogy „adjatok nekem temetkezésre való örökséget, hogy temessem el az én halottamat.“ Ez a kérésem, ezek a szavak, nyilvánvalóvá teszik Sz. H. Gy., hogy miért jöttem, miért vagyok köztetek, mit akarok tenni!

Temetni azt, kinek közhasznú élete véget ért, a ki még nem rég, csak az imént a miénk volt s a ki már megy, távozik körünkből: itt hagyva mind azt és mind azokat, melyek előtte drágák, kedvesek valának.

Szomorú feladat, nehéz kötelesség! Nehéz különösen akkor, ha ez a halott a miénk is volt. Ha a helyett, hogy titkon magunkba zárkózva, elsírhatnánk a vesztés könyeit: a kötelesség oda állit a sötét koporsó fölé, hogy szóljunk, hirdessük múlását, az enyészet karjai közzé dűlését annak, a ki szeretetünk, tiszteletünk tárgya vala.

Temetni akarok Sz. H. Gy.! Temetni, hisz' ez olyan naponként megismétlődő jelenség, megszokott dolog, hogy talán sokszor feltűnést sem okoz, mert egész életfolyamunk temetkezésekből áll; naponként temetjük reményeinket, örömeinket, az elröppenő perceket, az

átélt napokat; végre az átélt idővel életünket is. De legyen bármiként, legyen bármily gyakori az a temetkezés, midőn megsiratott, eltemetett halottunkkal szívünk egy-egy letört darabját is bezárjuk szeretteink koporsójában, nem szokjuk meg azt, nem barátkozunk meg azzal soha, soha. Mert valljuk meg, miszerint elborúl elménk, sötét enyészetes sejtelem vonúl át egész valónkon, ha látjuk, hogy soraink ritkúlnak és aztán nem sokára rajtunk a sor s megjelenik szemünkben a koporsó felett önkénytelen is a köny, szívünkben a szorongó fájdalom.

Bizony pedig sok koporsót kell nekünk hordoznunk. Hogy állításom valóságáról meggyőzzelek benneteket Sz. H. Gy. elég lesz, ha reá mutatok azokra a koporsókra, melyek felett csak az imént állottunk, melyeken a hullatott könyek még el sem mosódtak, melyek közéletünk egy-egy számottevő munkását ragadták el tőlünk. Ime most ismét koporsó felett állunk, ismét azért gyűltünk egybe, hogy temetkezzünk. Legyen bár nehéz, erőmet meghaladó a kötelesség, mégis felemelem a szavam és azzal a kéréssel fordúlok hozzátok: hogy „adjatok nekem temetkezésre való helyet, örökséget, hogy temessem el az én halottamat."

Talán kérditek Sz. H. Gy., hogy ki az a halott, a kit temetni akarok, a kinek helyet, temetkezésre való örökséget kérek és hogy miért mondom őt az én halottamnak? Hogy kérdésetekre a feleletet megadjam, oda mutatok arra a koporsóra, melyben néhai Tóth Dániel az alsó borsodi egyházmegye nyugalmazott esperese, a miskolci ev. ref. egyház egyik lelkésze nyugszik csendesen, alszik édesen. Igaz, hogy kinek közhasznú élete oly sok téren érvényesíté magát, mint az övé, az nem lehet egyes család, vagy pedig egy szívnek halottja csupán. Nem, mert azt, ki a közjónak élt, egy-egy nagy eszme szolgálatában áll, nagyon jól és helyesen, magáénak tudja és vallja a társadalom, legyen bár az egyházi vagy polgári, addig is, míg annak javáért, előmeneteléért tesz és munkál: de magáénak tudja és vallja akkor is, midőn a munkában elfáradt tagok elejtik a munka eszközeit és az ő halottjának tartja; részt, osztalékot kér a gyászból, a fájdalomból! Igy ezen eszme-láncolás alapján megdicsőűlt halottunk halottja a tiszáninneni egyházkerületnek, az alsó borsodi egyházmegyének, a sárospataki főiskolának, lelkésztársainak, barátainak, a miskolci ev. ref. egyháznak, a városnak, de halottja leginkább szeretett családjának, kiktől azt kérem, hogy engedjék meg nekem, hogy legyen az én halottam is; hogy az én halottamnak is mondhassam őt. Es most mindazoktól, a kik magokénak mondják őt, még a koporsóban is, azt kérem, azért esengek előttük: hogy „adjanak nekem temetkezésre való helyet, örökséget, hogy temessem el az én halottamat! Hiszem, meg vagyok győződve Sz. H. Gy., hogy kérésem meghallgatva, teljesítve lesz, mert mindenütt, hol megdicsőűlt halottunk forgolódott, helyet töltött be, neve, emléke védve, megörökítve lesz és még akkor is, midőn már nyugodni fog sírjának ölében: majd elő fogják venni év- és jegyzőkönyveiket, hogy jelezzék veszteségöket, megörökítsék emlékét azoknak lapjain s igy temetkezési örökséget biztosítsanak számára.

De hát ez nem is lehet másként Sz. H. Gy. Illő, méltányos dolog, hogy a ki a köznek élt, a közjóra világolt, — ha talán életében nem volt is méltányolva eléggé, legalább koporsójára tűzzék a méltánylás, az elismerés koszorúját, mert akkor mi adna ösztönt, vigaszt a munkára, ha életünk letüntével egész életünk, munkálkodásunk minden alkotása magunkkal egyben egy kicsiny sirba eltemethető volna. Nem Sz. H. Gy.! Ez nem lehet s nincs is igy. Azt, ki egy életen keresztül hiven s a közügy terén forgolódott, az egyetemes emberiség javára szentelte életét, a ki mindig a kötelesség teljesítés embere volt, kinek minden hivás parancs minden teher, melyet válára rakott a bizalom, megtiszteltetés volt; a ki igazán elmondhatta Pál apostollal: „semmivel nem gondolok, az én életem is nekem nem drága, csak elvégezhessem örömmel az én futásomat és a szolgálatot, melyet vettem az Ur Jézus Krisztustól" azt nem fogadhatja magába a koporsó, azt nem temethetem én abba a kicsi megásott sírba.

Ideje Sz. H. Gy, hogy fentebbi ígéretemnek is eleget tegyek s az emlékezés világát gyújtsam meg megdicsőűlt halottunk koporsójánál s annak halovány fényénél tüntessem fel élettörténetének főbb vonásait.

Mondhatom, igazán mondhatom, miszerint 70 évre terjedő élete a szolgálat igájának hordozásában telt el. És ne gondolja senki, hogy az a szolgálat igája kicsi s talán könnyű volt, az évek szaporodásával talán könnyebbedett? Nem, hanem mindig szaporodott, mindig több és több terhet rakott rá az iránta megnyilatkozott közbizodalom! Nem látom szükségesnek előtűntetni gyermekéveit, ifjúságának idejét, melyet az élet nagy harcához szükséges eszközök egybegyűjtésében töltött el, hanem kezdem ott, midőn mint ezen miskolci egyház segéd-lelkészét kereste fel az emődi egyház bizalma: kérve őt, hogy foglalja s töltse be a megüresedett lelkészi állomást. És engedett és elfoglalta. Ugy szólván magával vitte most már gyászoló özvegyét, akkor még a nagy tudományú Vágó József gymn. tanár leányát Vágó Ilonát.

Alig hogy helyét elfoglalta, családi tűzhelyét megalapította. Nehány év múlva az alsó borsodi egyházmegye egyenesen a szokástól eltérőleg a főjegyzői tollat adta kezébe, melyet 7 éven keresztül forgatott, azt csak akkor lette le, midőn ugyanazon egyházmegye tanácsbírói székébe ültette: különféle megbizásokkal bizta meg és mondhatom, hogy nem fordúlhatott elő ügy, — lehetett bármi kicsi jelentőségű — mely ne érdekelte volna, meg bármi nagyobb dolog, melyből részét, sokszor ódiumát ki ne vette volna.

Ennek lett aztán folyománya, hogy egyházmegyénk akkor, mikor az esperesi hivatal megüresedett, annak terhe nagyobbodott s igy terhesebb lett, ismét felé tekintettek s őt bizta meg annak vitelésével. Most koporsója felett kimondom, — mint a közvélemény tolmácsa — hogy egyházmegyénk nem érdemetlenre pazarolta bizalmát, mert azon időn keresztül, melyet mint esperes eltöltött a folytonos munkában, sokszor emberi erőt meghaladó munkában; kormányzói bölcsességének, emberszerető nemes szivüségének adta tanúbizonyságát. E hivatalból, melyet terhes volta dacára is szeretett, csak akkor vált meg, még pedig fájó szivvel akkor is, midőn látta, hogy az erejét már meghaladó munkában megtört, annak nem felelhet úgy meg, mint eddig, mint a hogy szeretett megfelelni. Hetven évre terjedő életéből 35 évet töltött mint lelkész, még pedig 12 évet az emődi egyházban, hová az emlékezés szárnyain sokszor elszállott és édesen, örömest időzött a 12 év emlékein, mint életének legboldogabb napjain; 23 éven a miskolci egyházban. Tiz évig volt az alsó-borsodi egyházmegye igazán buzgó esperese.

Sz. H. Gy. Ha csak e rövid, lehet hiányos élet rajzot tekintjük is, meggyőződhetünk arról, hogy őt eltemetni nem lehet, hogy nem fogadhatja, zárhatja be a koporsó és én mégis, mindezek dacára temetkezési örökséget kérek, hogy eltemethessem az én halottamat.

Megdicsőűlt halottunk, úgy tetszik, mintha szellemed lengene körűlöttem e helyen, hallani vélem tilta-

kozó szavad: hogyan hát te is, ki szivemhez közel állottál, temetni akarsz engemet?! Igen temetni, mert bármily nehezemre esik ez, ezt tenni késztet ez a hideg hivatalos kötelesség, de ne félj, nem temetlek el mélyen, de nem oda, abba a hideg, enyészetes sírba temetlek, mely örökre elzárja, eltakarja szeretteinket szemeink elől, hanem meleg, szerető szivekbe, egy gyülekezet, szeretteid, tiszttársaid, barátaid szivébe. Ezért kértem, esengtem már annyiszor: hogy adjatok nekem temetkezésre való örökséget, hogy temessem el az én halottamat. És nem úgy akarom őt eltemetni, mint a hogy most van, a szenvedés, a sorvasztó betegség által megtörve, elalélva, hanem úgy, mint mikor itt állott, a hol én állok s hangzott ajkáról az ige dörgőn, megrázón, mert ő pap volt, a szó nemes értelmében; tudással, hittel, egyház szeretettel felövezve; úgy, mint mikor ott állott a sötét koporsók felett és szólta a megkeseredett szivéknek az enyhület és vigasztalás igéit; úgy, mikor áldást, intelmeket adott az életre elindult ifjú házasoknak, vagy mondta a kisdedeknek Jézus ama szavait: hagyjátok hogy jőjjenek én hozzám a kisdedek és ne tartsátok el őket! E gyülekezetnek szivébe akarom eltemetni, azért kérem tőletek: hogy „adjatok nekem temetkezésre való örökséget szivetekben, hogy oda temessem az én halottamat", de nem azért, hogy őt a feledés fátyola boritsa, hanem hogy éljen a hű pásztor emléke.

És ti szerettei, tudom, hogy készséggel engedtek kérésemnek; adtok temetésre való helyet az én halottamnak, a ti halottatoknak, hogy oda temessem a jó férjet, a gondos család apát, a szerető nagyapát s ott jó helyre lesz temetve, mert ott nem lesz osztályrésze a feledés.

Tiszttársai, barátai: ti is nyissátok meg sziveteket, azt a temetésre való örökséget, hadd temessem oda az én halottamat, a kinek kezéből kihullott az életkönyve, ajakán megfagyott a szó, — mint a kötelességteljesités példányképét, hogy tenni, munkálni tanitson, lelkesitsen mindnyájunkat nemes fenkölt szelleme!

Nem tartóztatlak, immár elbocsátlak megdicsőült halottunk, mert már te nemes harcodat megharcoltad, futásodat elvégezted. Ugyanazért eltétetett számodra az örök élet koronája; de engedd meg nekem, hadd tegyem koporsódra szeretetem, elismerésem koszorúját, szalagján eme felirattal: „hű voltál mindhalálig!" Jó éjszakát! Isten veled! Ámen. Sólyom Gyula.

IRODALOM.

* **Stern Herman hitvédő müveit** (»Hogyan lettem én baptistává s miért nem voltam jó baptista» «bárány bőrbe bujt farkasok. Figyelmeztető szózat a magyar protestáns néphez») újolag és melegen ajánljuk lelkésztársaink figyelmébe. Ezek a füzetek még eddig a leghatalmasabb fegyvernek bizonyúltak a szektáriusok ellen folytatott harczainkban. Oly ember irta ezeket, aki maga is 13 esztendeig volt rabja a vallásos és rajongó tévelynek s a ki ennélfogva minden izökben közvetlenül és jól ismeri azokat a szemforgató atyafiakat, kik magokon kivül minden másokat gonosz és elkarhozott lelkeknek tartanak. Ilyen irat épen azért alig elképzelhető hatással van az olvasóra s most az őszi és téli időszakban, — midőn tapasztalás szerint a szektáriusok hóditó utra szoktak indúlni — ismételten ajánljuk e füzeteket lelkésztársaink figyelmébe; sziveskedjenek ezeket a nép között minél nagyobb tömegben terjeszteni. Az érdemes szerző (ki elvégre is szegény nyomdász ember!) még eddig az elárusitott példányból alig tudta a nyomdai költségeket beszedni. Azért elhatározta, hogy azon esetben, ha valaki a fent nevezett füzetekből egyszerre legalább 25 példányt megrendel, azokat *féláron* (példányonként 10 fillért) és portómentesen adja. De a ki 1 példányt rendel, az sziveskedjék három 10 filléres bélyeget levélben küldeni. Megrendelések intézendők ily cim alatt: *Stern Herman nyomdásznak. Debrecen. Hoffman és Horovitz nyomdában.*

* **Rákóczi-album** lesz az *Egyetértés* ujévi ajándéka előfizetői számara. A Kurucz idők emlékét fölidézni nagyon időszerű most és ebben a tudatban kedveskedik előfizetőinek az ország legnagyobb és legfüggetlenebb lapja, az *Egyetértés* épen Rákóczi albummal, amely irásban és képben hű tükre és krónikája lesz a kétszázados nagy magyar szabadságharcznak. Irják legkiválóbb iróink s képekkel diszitik a legnevezetesebb és legjobb müvészek. Nagy szép irodalmi része is lesz az érdekes albumnak, amelyet minden külön illeték, vagy postai díj nélkül megkap az *Egyetértés* minden uj előfizetője is. Az előfizetési pénzeket legczélszerűbb postautalványon beküldeni a kiadó hivatalnak (Vármegye-utcza 11). Előfizetési árak: fél esztendőre 10 frt. negyedévre 6 frt., egy hónapra 1 frt 80 kr. Lelkészek, papok, tisztviselők, tanárok, tanitók, magyar katonatisztek kedvezményes áron kapják: félévre 7 frtért, negyedévre 3 frt 50 krért, egy hónapra 1 frt 30 krért.

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő müvek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 30 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi emlék. Ára 60 fill.; 3. *Dr. Tüdős István:* Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdös István:* Tanúlmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel. 6—

* **Művészeti könyvtár** (Képzőművészeti monografiák) cim alatt Lampel Róbert fővárosi könyvkereskedő kiadásában egy hatalmas vállalat indúl meg, a mely több kötetből (egyelőre 10-ből) fog állani s tartalmazni fogja az egész világ képzőművészeinek élet- és jellemrajzát s alkotásaiknak kritikai ismertetését gazdag illustrációkkal ellátva. A most tervbe vett 10 kötetnek előfizetési ára 80 korona; évenként 3—4 kötet fog megjelenni. A szerkesztő: Dr. Lippich Elek, a kinek neve a kiadóéval együtt a legnagyobb biztositék a vállalat tisztessége mellett, hogy azt fogják adni, a mit igérnek. Az érdeklődőknek a legmelegebben ajánljuk a vállalatot.

* **Jegyzőkönyvek.** Az *alsó-borsodi* egyházmegye ez évi őszi közgyülésének jegyzőkönyvét *Illyés János* szerkesztette A jegyzőkönyvben 55 gyülési és 2 birósági ügy foglaltatik. A közgyülési pontok közül fontosak az esperes beiktatásról s beköszönésről, a tanügyi állapotokról szólók, a 29. pont, a mely igen helyes intézkedést tartalmaz, t. i. azt, hogy új tanitói pályázatoknál kiteendő, hogy a tanító énekkart köteles tanitani és vezetni. Kár, hogy a különben szépen s jól szerkesztett jegyzőkönyvet a nyomdai kiállítás elrontja s a sajtóhibákkal egészen megtarkázza. — A *felsőzempléni* egyházmegye őszi közgyülésének jegyzőkönyvét *Péter Mihály* szerkesztette gondosan és figyelemmel. A jegyzőkönyv 71 közgyülési pontot, 4 közigazgatási s 1 fegyelmi birósági ügyet tartalmaz. Feltünőbb határozatokat nem találtunk, legfölebb azt, hogy az egyházmegyei ügyészt minduntalan sürgetik jelentéstételre, de siker nélkül. (7. p.) A jegyzőkönyv nyomdai kiállitása az előzőkhöz képest igen tisztességes. Ezt a külső

dolgot csak azért veszszük figyelembe, mert azt tapasztaltuk, hogy sok helyen a kiállítási gyarlóság miatt tartózkodtak az emberek a jegyzőkönyvek megőrzésétől. Most már meg kellvén őrizni a jegyzőkönyveket: jó a kiállításról is egy pár szót ejteni, a hol erre szükség van.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Seres József*, a sárospataki theol. akadémia I-sső évfolyamának hallgatója: nov. 13-ikán ifjú életének 20-ik évében jobblétre szenderült. Betegen jött a főiskolába s menthetetlen volt a leggondosabb kezelés mellett is. Temetése nov. 14-ikén ment végbe, rövid gyász-imádsággal a főiskola udvarán, miután a holttestet szülőföldjére vitték haza, Runyára. Legyen a korán halált szenvedett ifjúnak csöndes nyugalma a sír ölén, lelkének örök boldogsága az egekben!

— **Tóth Dániel** temetése november 15-ikén ment végbe Miskolcz egész város társadalmának s főként a református egyháznak mélységes részvéte mellett. A temetés részben a halottas ház udvarán, részben az avasi templomban ment végbe, amott Nagy Ignácz mondott megható gyászimádságot, emitt Sólyom Gyula csabai lelkész tartott halotti beszédet a templomot zsúfolásig megtöltött gyülekezet előtt, a mely gyülekezeti énekléssel is kifejezést adott kedvelt, szeretett és tisztelt lelkipásztorának elhunyta felett érzett bánatának. A temetés eme sorrendje s módja a miskolczi egyházban ősidők óta van gyakorlatban. A most kidőlt lelkipásztor végtisztességénél a régi szokásnak és gyakorlatnak hódoltak, a mely ellen semmi tekintetben sem emelhetni kifogást, főként miután a gyülekezeti éneklést épen csak a templomban tudjuk — sajnos! — mostanában már keresztülvinni a temetések alkalmával. Egy mélységes hatású, szivekeket s lelkeket megkapó temetés volt a hű pásztorként működött Tóth Dániel temetése, a kinek nevét, emlékét nagyon sokáig fogják emlegetni, a hol az igazságnak s meggyőződésnek nyilt és bátor kimondására szükség lesz! Az igaznak emlékezete áldott!

— **Lelkészválasztás.** A visnyói (Borsod m.) ev. ref. egyház a Sáfrán Mihály elhalálozása következtében megüresedett lelkészi hivatalra f. hó 15-én egyhangú lelkesedéssel, meghivás útján, Bodolay Miklós bereti lelkészt választotta meg.

— **P. Nagy Gusztáv siremlékére** adakoztak Dr. Székely György közigazgató gyüjtőivén: Láczai László 20, Ballagi Géza, Dr. Kun Zoltán, Radácsi György, Novák Lajos 10—10, Kérészi István, Harsányi István, Zoványi Jenő 4—4, Székely György 3, Dr. Meczner Sándor, Finkei Ferenc, Domby László, Maklary Pap Miklós, Tóth Kálmán, Illyefalvy Géza, Kovácsi Sándor, Szinyei Endre, Zelles Lajos, Rácz Lajos, Zsoldos Benő, Kiss Elek, Ellend József, Zsindely István, Szinyei Gerzson, Dr. Tudós István, Pósa Péter, Katona György, Debreceni Bertalan, Deák Géza, Nagy Lajos, Szilágyi Benő, Novák Sándor, Dr. Szánthó Gyula, Csontos József, Dr. Finkey József, Dr. Mitrovitcs Gyula 2—2, Soltész Ferenc 1, összesen 130 koronát. Szent-Imrey Gyula (Gibárt) 2 koronát. Hálás köszönettel nyugtatványozza, Sárospatak, 1903. nov. 16. Novák Lajos theol. tanár.

— **Protestáns sérelmek.** Ez alatt a cím alatt az ultramontán lapok rendesen gúnyolódást szoktak űzni a protestáns részről olykor-olykor felhangzó panaszokból. Legújabban is úgy az Alkotmány, mint a Magyar Állam egész ördögi kedvteléssel foglalkoznak némely protestáns sérelmekkel, a melyekre kimondják, hogy azok, bár sérelmek, de mert protestánsok részéről történik azoknak emlegetése hát nem sérelmek. Főként a Magyar Államnak van sok baja a mi sérelmeinkkel s kimutatja egyebek között, hogy milyen boldog sérelemben élünk mi protestánsok, a midőn a vallás és közoktatásügyi miniszteriumban az állam-titkárral együ 5, mond öt előkelő protestáns hivatalnok van! . . . Hát mi igen szivesen átengedjük a Magyar Államnak ezt a boldog sérelmet s szivesen elvállaljuk a boldogtalan nem sérelmes állapotot, a mely tejben, vajban való fürdést jelent, — mi aztán tisztességes szellemet is tudunk abba a boldogtalan állapotba lehelni. Kezet rá

— **Az új-Vay-Mocsáry alapitvány** számára újabban, azaz november 17-ikéig a következő adományok és ajánlatok érkeztek: I. Adományok egyszersmindenkorra: Hutka József lelkész úr gyüjtése ív nélkül 12 kor. a berceli ev. ref. egyház i. n. 100 kor; Kazinczy Lajos törvsz. biró úr adománya e. m. 200 kor.; Tóth Dániel lelkész i. n. é. j. 20 kor. (3-ik részlet); a körtvélyesi egyház gyüjtő-ívén e. m. a hivektől 27 kor., az almási ev. ref. egyház s. i. e. m. a hivektől 13 kor. 35 fillér; Bodnár István úr e. m. 200 kor.; a kövecsesi ev. ref. egyház s. i. a hivektől e. m. 24 kor. 10 fill.; Homonay Bálint gyüjtő-ívén e. m. 42 kor.; a szathmári ev. ref. egyházmegye ív nélkül e. m. 9 kor. 50 fillér; Jánosi Béla ev. ref. lelkész 10 kor.; Nagy Dezső körjegyző i. n. 10 kor.; Lőkös Sándor ev. ref. lelkész és a paskaházi egyház ív nélkül 108 kor. Ezeken kivül még a következő adományok folytak be ív nélkül mint évi járulékok betéti könyvre: Futó Mihály eddig fizetett 102 kor. 65 fillért, Kádár Kálmán az újabban küldött 200 koronán kivül még fizetett kamattal e. 207 kor. 94 fillér; Baksay István az újabb 100 koronán kivül 312 kor. 74 fillér (kamattal együtt), Czinke István 40 kor. 86 fillér. Korocz József 20 kor. 67 fillér. Ajánlatok: a körtvélyesi ev. ref egyház 100 kor; Szabados László ref. lelkész 50 kor., az almási ev. ref. egyház 50 kor.; a kövecsesi ev. ref. egyház ívén az egyház részéről ajánlat 40 kor., Pásztor András 2 kor., Juhar János 2 kor., Járdán Lajos tanító 20 kor; a kápolnai ev. ref. egyház ívén az egyház részéről 100 kor., Szuhay Benedek haláláig évi 10 koronát ajánlott föl; a radnóthi ev. ref. egyház s. i. ajánlott 100 koronát; az aggteleki ev. ref. egyház ajánlott 40 kor. (befizetett é. j. 4 kor.) a panyolai ev. ref. egyház 25 kor. (fizetve a canonica visitatio útján), ugyanazon ívén Kovács Lajos 5 kor.; a tiszanánai ev. ref. egyház s. i. az egyház 800 kor.; Kérészy Bárna 200 kor.; a perkupai ev. ref. egyház s. i. az egyház 100 kor.; Fodor György 25 kor. (5 évig); Szekeres Márton 10 kor. (5 évig); a varbócsi ev. ref. egyház s. i. 20 korona (5 évig); a czakói ev. ref. egyház Bojó Bálint 20 kor. (fiz. évi járulékot 2 kor.); a zádorházai ev. ref. egyház Mindszenti Kálmán 100 kor. (10 évre fizet decz.); az átányi ev. ref. egyház gyüjtő-ívén Illyés János 400 kor. (10 évre) fizetett 40 kor., Bárczay Elemér 200 kor. fizetett é. j. 20 kor. A debreceni főgimn. gyüjtő ívén Serki Szabó József ajánlott 100 koronát, fizetett évi járulékot 10 kor. Évi járulék: a körtvélyesi egyház gy. i. 15 kor. az almási egyház gy. i. 5 kor; a kövecsesi egyház ívén tett ajánlatok után évi járadék 6 kor. 40 fillér. A kápolnai egyház ívén tett ajánlatok (egyház és Szuhay lelkész) után 20 kor.; Vásárhelyi Dániel é. j. 25 kor.; Baksay István nyug. tanár é. járulék fejében 100 kor.; Kádár

Kálmán ügyvéd évi járulék 200 kor; Vásárhelyi Dániel (4 részletként) 25 kor.; a jánosi ev. ref. egyház 10 kor.; a pálfalvi ref. egyház 5 kor; Mindszenti Kálmán I részlet gyanánt fizetett 10 kor.

— **Felhívás!** Tiszteletes Futó András, ki eddig mellettem helyettesi minőségben szolgált, Vértesre választatván meg rendes lelkészül s állomását azonnal el is foglalván, itt helye üresedésbe jött. Ugyanezért bátor vagyok a segéd, vagy helyettes lelkészeket tisztelettel felhivni, hogy ha változási szándékuk van, vagy helyzetük, körülményeik úgy javasolják, ezt velem legközelebb tudatni — egyúttal fizetési feltételekei is — az ügy gyorsabb folyamata céljából közölni méltóztassanak. Az ajánlkozó lelkésztárs is, helyettes minőségben fog szolgálni, mert engem 84 éves életkorom bárminő szolgálatra képtelenné tett. A volt helyettes lelkész fizetése itt volt havi 40 korona és teljes ellátás (mosatás kivéve) fizetéssel, világitással, kiszolgálat és a halotti stóla (4 kor.) fele. Bagos 1700 lélekből álló ref. község Biharmegyében, a debreceni egyházmegye közelében, Debrecen szomszédságában, posta és vasúti állomással. Bagos 1903. nov. 17.

Basa Bálint, ev. ref. lelkész.

— **Pápa Istenitése.** A mikor X-ik Pius elfoglalta a római püspöki, s ezzel együtt a pápai széket, az Angsulémi (Franciaország) püspök a következő körlevelet irta híveihez: »mi a megválasztottban csak a pápát, azaz Pétert, vagyis magát a Krisztust látjuk, a a mi azt jelenti, hogy szivünk az emberi népességeken felülemelkedve a pápaban az isteni hatalom legnagyobb birtokosát szemléli. Azért ajanljuk fel neki tartózkodás nélkül a mi mélységes szeretetünket, tökéletes engedelmességünket, odaadó szeretetünket s kiáltsuk szivünk mélyéből: Király élj mindörökké!«

— **A sárospataki arzenálból.** Ez alatt a cim alatt az „Egyházi Közlöny" a 45-ik számban kifogást emel azok ellen a szemelvények ellen, a melyeket az egri Kis Katekismusból adtunk. A kifogás emelést úgy végzi nevezett lap, hogy előbb nekünk jön — a rendes pápás modor szerint — és nem akar rajtunk egy csepp becsületet sem hagyni, kimondván, hogy mi üvöltő dervisek vagyunk, hogy nincs egy jó ötletünk, egy jó gondolatunk, hanem hülyeségekkel tápláljuk olvasóinkat és miután ezt végrehajtotta: szépen szóról-szóra ugyanazokat az idézéseket eszközli, a melyeket mi adtunk. Persze az ilyen kifogásolás az Egyházi Közlönyt nevetségessé teszi, de hát ott a tulsó táborban nem árt meg az egészségnek és a meggyőződésnek semmi, mert szentelt fluidok és pápás áldások védik mindkettőt. A jó olvasó ellenben nagyon jól tudja, hogy a protestánsok idézése mindig kifogástalan, mert nincs okuk a boszusságra, hanem az igazság világánál járnak, beszélnek és cselekszenek. Máskor azért ne bántsa az Egyházi Közlöny a sárospataki arzenált, mert bizony megtalálja bánni!

— **El a szentekkel!** Ez a jelszó kezd újabb időben Franciaországban uralkodni s különösen Páris népének ellenszenve mutatkozik erősnek a szentek ellen, a minek bizonysága az, hogy ma a párisi nép nem ezt mondja: Boulevard Saint Michel, hanem ezt: Boulevard Michel; nem ezt használja: Aue Sint Antoine, hanem ezt: Rue Antoine. Sőt van egy jellemzőbben tanúskodó körülmény is a jelszó uralkodása mellett. Nevezetesen Auben departementban van ilyen nevű hely: Sainte Savine. Ennek a községnek a tanácsa legközelébb ilyen határozatot hozott: „Tekintettel arra, hogy a szentek a paradicsomban laknak s semmi szükség sincs arra, hogy albérteti lakásokat tartsanak: ezentúl községüek neve egyszerűen Savine lesz!" Kellett ez a római egyháznak?

— **A felekezetiességen felülemelkedő** ker. felebaráti szeretetnek szép példáját adta az erős katholikus, de a mellett egyszersmind nemes szabadelvűségű Andrássy családnak egyik kiváló tagja, Andrássy Sándor gróf. Az 1901-ben elhunyt Hajzer Endre hardicsai ev. ref. lelkész és f.-zempléni esperes teljesen gyámolitatlanúl hagyta hátra beteges nejét és két hajadon leányát. A község, hogy a köztiszteletben álló elhunyt lelkész árváinak némi segitséget nyújtson, mozgalmat indított, hogy részökre Hardicsán postahivatal állittassék fel. Mikor ezt a nemes gróf megtudta, maga állt élére a mozgalomnak s nemcsak anyagi áldozatfal, hanem személyes közbelépésével is kivitte, hogy a posta csakugyan létesüljön. Nemes emberszeretetének továbbra is meglett a kivánt eredménye, mert a postaigazgatóság az igy felállított postamesternői állásra pályázat mellőzésével az árvák egyikét azonnal kinevezte és f. hó 16 óta az új postaállomás első boldog tulajdonosa: Hajzer Erzsike a többiek fejéről is elhárítva a mindennapi kenyér terhes gondjait, a feletti hálás érzésekkel eltelve kezeli kisded hivatalát, hogy a kálvinista lelkészi árvák felett az Úr egy derék katholikus mágnás által gyakorolta az ő atyai kegyelmét.

— **Kegyes adományok,** a gégényi (Szabolcsm.) új, ev. ref templomra: Szikszói ref. egyház (Abaujm.) 2 kor., Gráf Lajos m.-szalkai lakos (Szatmárm) gyüjtő ivén: Gráf Lajos és neje 4 kor., Gráf Aranka 1 kor., Gráf Ilonka 1 kor., Kincses István 2 kor., Tóth Imre 40 f, Politi Gizella 40 f., ifj. Rácz István 30 f., özv. Csizmadia Zsigmondné 1 kor., Csizmadia Kálmán 1 kor., Majerszky Mihály 80 f., Hausler Gyula 1 kor. 2 f., Messinger Mór 1 kor, Király László 1 kor. 20 f., özv. Veress Gyuláné 60 f., Nagy János gyári munkás 40 f, Dankó Lajos 1 kor., ifj. Kursinszky Pál 1 kor., Kállay István 1 kor., Gerő Henrik 1 kor., Schwarz Mór 2 kor., Csizmadia József 1 kor., Bátori Györgyné 1 kor., Kovács Lajosné 1 kor., Kóródi Jánosné 1 kor., ifj. Király György Szárazberek 1 kor., Király György 1 kor., Verbóvszky József 2 kor., Vértes József 40 f., Kürthy Kornél 40 f., Fekete Ferenc 1 kor., Fekete Juliska 1 kor., Gyifka Árpád 40 f., Kellér Miksa 50 f., Kerekes János 10 f., Csizmadia Mihály 10 f., ifj. Csizmadia Mihály 40 f., Csizmadia Ferenc 20 f., Szabó Sámuel 1 kor., Mosolygó Margit 20 f., Müller 20 f., Kerekes Istvánné 20 f., Szoboszlay Pál 50 f. összesen 37 kor. 32 f. Budaházy Menyhért Nyiregyháza, 13 kor., Vas Sándor csendőr Girált 10 kor., Porzsolt Ádám T.-Szentmárton 2 kor., Szkárosi ref. egyház (Abaujtornam.) 3 kor., Végh János Berkesz 2 kor., Német János Amerika 10 kor., Laskay Antal Ramocsoháza 10 kor., Benke Sándor Demecser 4 kor., Kovách Elek Nyiregyháza 5 kor., Deák József Nyiregyháza 5 kor., Szaplonczay Benjámin N.-Gejőcz (Ungm.) 2 kor. Szabó István Beés (Ungm.) 2 kor, Szabó Albert Záhony 1 kor., Planka György Feled (Gömörm.) 10 kor., Bárány János Dombrád 3 kor., Vajda János Dombrád 4 kor,, ifj. Paragh Mór Nyiregyháza 5 kor., Dombrádi ref. egyház 50 kor. Összes adomány, a már eddig nyugtázottakkal 3122 kor. 04 f. Fogadják a kegyes adakozók, egyházunk nevében is, őszinte és hálás köszönetünket! Egyidejűleg felkérjük azokat, a kik gyűjtőíveinket még vissza nem küldötték, hogy elszámolás céljából, azon esetre is szíveskedjenek azokat visszaküldeni, ha azokra adományok nem tétettek. Vas Mihály ev. ref. lelkész, Mezőssy Gusztáv ev. ref. főgondnok.

— **Válasz egy lelkész nyilt kérdésére.** A dunántúli ev. ref. egyházkerület, akkor, a midőn Kovacsi Miklós Istvánnak tekintetbe véve azt, hogy ezelőtt harmincöt évvel a budapesti ev. ref. főgymnasiumban az érettségi vizsgát jeles eredménynyel letette; a budapesti tudomány egyetem jogi szakán négy évi tanfolyamot hallgatott, azután ügyvédi oklevelet szerzett, ennek alapján ügyvédi, majd közjegyzői gyakorlatot folytatott, majd ország-

gyűlési képviselő is volt, ezelőtt kilenc évvel pedig Amerikába kimenvén, mint ügyvéd és közjegyző, az ottani ev. ref. egyházak szervezése és vezetése körül az ottani lelkészek által kiállított bizonyitványok tanúsága szerint buzgón faradozott és közreműködött; tekintetbe véve még azt is, hogy 53 éves, családos ember: megengedte, hogy az alap és első lelkészképesítő vizsgát letehesse, korántsem a theológiai tanfolyam magánúton való elvégzésére akart ezzel útat nyitni, hanem a rendkivüli helyzet és körülmények folytan tartotta ezen egy esetben megengedhetőnek, hogy ne keresse azt, hogy hol tanúlt, hanem hogy mennyi ismerettel bir a lelkészi pálya folytatására, mert, hogy ily rendkivüli esetben a formaságoktól az egyház eltekinthet, arra nagyon eklatáns példaul felemlíthető, hogy maga Kálvin is jogi pályára készült és a genfiek mégis kiválóan alkalmasnak találták a lelkészi szolgálatra. Thury Etele, theol. akad. igazgató.

— **Öt előadást** fog tartani Dr. Szabó Aladár budapesti ev. ref. theol. tanár Budapesten a hold-utcai imateremben a megszentelődésről a következő pontokban: 1. Isten szent. A megszentelődés forrása. 2. A szentség közeledése a bűnös emberhez, 3. A megszentelődés eszközei. 4. Az emberi szentség elemei. 5. Az emberi szentség fogyatékossága s a mi abból következik. A felolvasások díjmentesek, de adományok elfogadtatnak a Bethánia-egylet javára.

— **Pályázat.** Az Amerikai Egyesült Államok Presbiteri Egyháza (angol ref. egyház) pályázatot hirdet magyar lelkészi állásokra, az Amerikába vándorolt magyarok gondozása végett. Fizetés az egyházi hatóság részéről 1000 dollár, azon kivül, a mit az illető magyar gyülekezet fizethet és stóla és lakás. Különösen jó szolgálatot tehetnének hazafiúi szempontból is tótul beszélő magyar ref. lelkészek. Uti költségül kap nőtlen lelkész 500, családos pedig 750 koronát. A pályázatok alulirotthoz küldendők és pedig minél előbb. Kolozsvár, 1903. november. Dr. Kecskeméthy István, ref. th. tanár.

— **Az új Vay-Mocsáry alapítvány ügyében.** Nagytiszteletű Szerkesztő Ur! Jól eső örömmel hozom szives tudomásodra, mint a ki régtől fogva a legelsők között égtél, lobogtál a sárospataki főiskola szabadságának és függetlenségének megmentése érdekében, hogy a kápolnai ref. egyház daczára annak, hogy vagyontalan, daczára annak, hogy még most is a reája szakadt egyházi épitkezésekből tetemes hátralékkal tartozik, s daczára annak, hogy egyházi adóból kell fedezni legszükségesebb kiadásait is: október 25-én tartott presbyteri ülésében, majd a november 1-én tartott templomi közgyűlésben egyhangu lelkesedéssel az új Vay-Mocsáry alapítványra 100 korona összeget ajánl fel; évi 10 korona összeg kifizetését vállalván magára 10 évig. Mivel a pusztító jégvihar ez év nyarán elverte határunkat: a házankénti gyűjtést meg sem kiséreltük Többet azért nem jegyeztünk, mivel igazán szegény az egyház! Én a még 1900-ban megajánlott 10—10 korona összeget nem közszükségleti czélokra, hanem szintén az új Vay-Mocsáry alaphoz kérem fordítani. — halálomig. Az ívet a pénztári hivatalhoz beküldtem. A megajánlott összeg évi részletét pedig deczember 31 ig fogjuk rendeltetési helyére megküldeni. Goldolkoztam sokáig a felett a kérdés felett: vajjon az egyházak és a hivatalnokok által megajánlott összegek rendesen be fognak-e folyni a főiskolai pénztárba?! Többen vannak azon a véleményen, hogy célszerűbb volna, ha az egyházlátogatóság szedné az összegeket mindenütt, s igy az egyházmegyei dékánok minden megyéből hiány nélkül beküldenék s nem kellene leveleket, vagy pláne sürgető leveleket küldeni ide is, oda is*) Mert hiába emberek vagyunk!? E fölvetett kérdés felett talán érdemes volna gondolkozni úgy az egyházmegyének, mint a főt. kerületnek! Még ugyan azt sem tudjuk: miképen fognak sorakozni az egyhazak mint erkölcsi testületek? No de még van időnk! Szeretettel üdvözöl: Szuhay Benedek.

Szerkesztői üzenetek.

Érdeklődő. A sajó-hidvégi lelkész-választásról a hirt közöltem. Ugy látszik kikerülte figyelmét. Ugy értesültem, hogy a választás ellen csakugyan adtak be panaszt, a vizsgálatot november 15-én már foganatositották is a kiküldött tanácsbirák s lehet, hogy még e hónapban, vagy a következőben itélkezni is fog az időszaki tanács.

Többeknek. A kerületi jegyzőkönyv — úgy tudom — nyomás alatt van s e hónapban szétküldik. Lehet, hogy csak akkor fognak rendelkezni a kerületi tanácsbirói állásra való szavazás elrendelése ügyében, miután a szavazatoknak január 1-ső napjára kell a püspöki hivatalhoz beérkezniök Természetesen az esperesi hivatalok előbbre teszik a beadási határidőt, mert azok közvetitik a szavazatokat a püspöki hivatalhoz. Egyébről ezzel a kérdéssel kapcsolatban nem tudok felvilágositást adni. A mi egyházkerületünk a legtöbbször magát a teljes közvéleményt váltotta be szavazásaival. Hogy most mi a közvélemény, azt nem tudhatjuk, mert mostanában nem volt érintkezésünk sem az esperesekkel, sem másokkal.

B. I. A theol. akadémiák ismertetése ügyében levelet irok.

Sz. B. A kis közlemény az előbbi számból kiszorult, de a mint láthatod, jön a mostaniban. Most is szolgáljuk vele a célt. Az ismertetést várom.

S. K. Azt hiszem, nincs kifogásod a Tandij kérdés ügyében adott válasz ellen. Lehet, hogy az Egyetértés tovább is fog okvetetlenkedni, mert úgy látszik Sárospatak elég jó cikkezési tárgy, de bármit fog is irni, az igazságot nem hamisithatja meg. Hogy Bokor Józsefet aposztrofáltam, célzatosan s igazságom tudatában tettem, mert lehetetlennek tartom, hogy protestáns főiskolánál szolgált ember a protestáns áldozatkészséget gúny és nevetség tárgyává tegye, a mint ezt az Egyetértésben állitólag b. j. tette, a kinek most alkalmat nyújtottunk arra, hogy nyiltan mondja el, ha vannak vádjai s kifogásai, mert az nem vád s nem kifogás, hogy Sárospatak tiszta magyar és csaknem teljesen kálvinista iskola! Az újabb időben a tűszúrások politikáját üzik Sárospatak ellen némely körök, mert a kulturális hivatást nem értik. Ez aztán mindent megmagyaráz.

S. L. A kerületi főleánynöveldében egyelőre — erre az évre — helyettesitéssel segitettek a nehéz állapoton. Tóth Pál utódját meg kell választania a tavaszi egyházkerületi közgyűlésnek.

F. J. Az bizony mulasztás volt, hogy az őszi kerületi gyűlés nem választotta meg a konventi képviselőket, — de hát bizonyára a régieket választották volna meg, miután nincs ellenök kifogás és ezek az új választásig egész bátran képviselhetik a kerületet.

*) Egészben helyes észrevétel a *gyakorlati élet* szempontjából s keresz ülvitele az alapitvány érdekében nagyon jó lesz, — de az egyházmtegyei dékánoknak lesz sok bajuk. Szerk.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÚDŐS ISTVÁN.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM“
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref püs; ök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 5 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon,** a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 14—20

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS“* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bor trendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **Adriányi**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

33—39

3—20

Szőlőlugast

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld- és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetü) mert nagyobbrésze ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azon bőven ellátják házukat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legremekebb disze, anélkül, hogy legkevesebb helyet is foglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháladatosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja. 2—20

Czím: **Érmelléki első szőlőoltvány-telep Nagy-Kágya, u. p. Székelyhid.**

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok **Budapest** Váczi-körút 63. sz.

által a legjutányosabb árak mellett ajánlatnak:

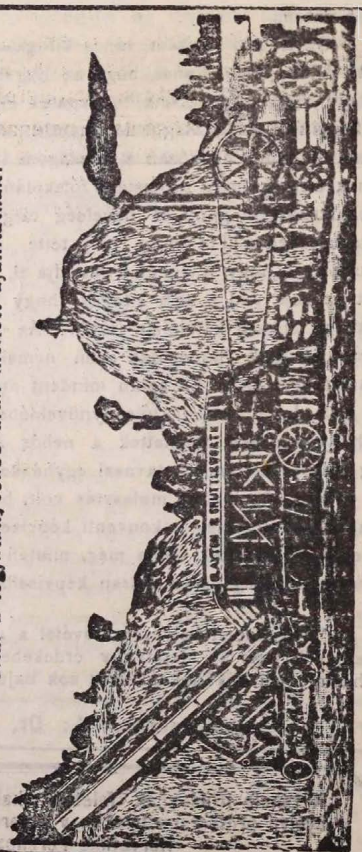

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12. hetőig, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztító-rosták, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyűjtők, boronák.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukor cza-morzsolók, darálók, orló-malmok, egyetemes acré ekék,

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árrezyzékek kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Ferencz József keserűviz

az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **48. (1145.) szám.** *Sárospatak, 1903. november 30.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szetküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Novák Lajos: Az egységes liturgia. — Dr. Tüdős István: A rendkivüli konventi ülés előtt. — Szabó Kálmán: A nyelvtanítás az elemi iskolában. — Dr. Finkey Ferencz: Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak? — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Az egységes liturgia.

Az egységes liturgia után való vágyakozás, az eddigi jelek szerint, közóhajnak, sőt közakaratnak tekinthető a magyar ref. egyházban. Hivatalos és nem hivatalos tényezők addig-addig emlegették a szükségességét, hogy belekerült az mind az egyetemes konventnek, mind a zsinati javaslatokat előkészítő „tizes bizottság"-nak a munkarendjébe. Az egyetemes konvent 1902. évi tavaszi jegyzőkönyvének 36. II. 3. pontjában p. o. azt olvassuk ebben a tárgyban, hogy „Az istenitisztelet rendjének, az egységes liturgiának megállapítására nézve zsinatunk eleget tesz, midőn minden az egyházi életünkben előforduló szertartás rendjét a főbb vonásokban s a lényegben megállapítja." Ez eddig lényegileg ugyanazt mondja, a mit az E. T. 86. §-ának I. d) pontja, t. i. azt, hogy „az istenitisztelet alakjának és rendjének lényeges vonásokban (való) megállapítása" a törvényhozás jogkörébe tartozik, de egyúttal ki is bővíti már ezt a pontot, a midőn nem csupán az istenitiszteletnek, hanem minden szertartásnak a rendjét akarja megállapítani. Sőt még tovább megy a konvent, mondván: „Kiterjeszti figyelmét (a zsinat) az egyházi dignitáriusok beiktatásának módjára; egységes esküformákat állapít meg úgy a püspökök, gondnokok, lelkészekre nézve, mint a tanárok, tanítók s a presbyterekre s ez irányú megállapodását, egyházi törvényünk illető fejezeteibe felveszi. A vonatkozó javaslat készítésére a bizottság felhivandó." Itt tehát már odáig megy a konvent, hogy nem elégszik meg az istenitiszteletek alakjának és rendjének lényeges vonásokban való megállapításával, hanem szükségesnek tartja egyes szertartásokra nézve a módnak, sőt már az anyagnak (eskü) megállapítását is. Ime, a hivatalos, világos törekvés az egységes liturgiának teljes értelemben, egész terjedelemben való megvalósítására! Alak, rend, mód, anyag, — tehát az egységes liturgiának valamennyi alkotóeleme előfordúl a konvent zsinati munkarendjében.

És mégis, a konvent „tizes bizottsága" mintha tájékozatlanúl állana ezzel a programmal szemben! Azokból a felszólításokból legalább, a melyeket a bizottság előadója én hozzám intézett: az E. T. 86. §-ának I. d) pontja domborodik ki csupán; több nem, hanem talán még kevesebb. „Alapvető munkára van szükségünk, — ugymond az előadó. Nem részletekig kidolgozott s a liturguszt egészen le és megkötő formára, hanem arra a keretre, melybe a liturgusz egyéniségével a helyi szokás. a történeti múlt is beilleszkedhetik." Tisztelettel jelentettem az előadónak, hogy ez nem egységes liturgia; így, a mint a közóhajt, a közakaratot, ideértve a konvent fentebbi programmját is, ő tolmácsolja: az egységes liturgia meg nem valósítható. Még javaslatot se lehet kidolgozni róla. Nincs megérve még ez az ügy a kodifikációra, megérlelésére idő sincs már: ne vegyék fel ezt az ügyet a zsinat első ülésszakára.

Hogy ez a nagyfontosságú ügy ennyire előkészítetlen állapotban leledzik; hogy a közóhaj és közakarat mellé a közvélemény társúl nem szegődhetik; hogy a nagy feladattal. mint egy nagy kérdőjellel állunk szemben: annak oka nem az előadó, nem a tizes bizottság, nem a konvent; annak mi vagyunk az okai. Mi, az országos egyház, általában; különösen mégis azok a tényezők, a kik az egységes liturgia szükségességét hangoztatták, jelszóvá tették, de a szó jelentéséről, tartalmáról felvilágosítást nem adtak; legközelebbről pedig mi, tollforgató papok és tanárok, a kik fel nem használtuk a sajtót a közvéleménynek legalább nagyjában való kialakítására. Pedig e nélkül a törvényhozásnak sem tanácsos a kodifikációba belemenni, mert munkája vagy tapogatódzás, vagy önkénykedés lesz, holott se az egyik, se a másik nem jó törvényhozó; pedig ránk nézve se kívánatos, hogy „rólunk nélkülünk" szabjanak törvényt s hogy a hevenyészett törvény hiányairól, kivihetetlenségéről a végrehajtás alkalmával elmélkedjünk.

Arra, a zsinati előkészületek és a feldolgozásra váró kész anyag jelenlegi halmaza mellett, szerintem nincs remény, hogy az egységes liturgia kérdését 1904. őszére teljesen megérleljük, egy esztendő alatt az ily nagy ügy meg nem érlelhető; de arra, hogy a kérdést sok oldalról megvitassuk, hogy a nagy homályosságba világosságot löveljünk, mégis csak több a semminél; arra pedig teljesen elegendő, hogy fenn és alant mindenki belássa, hogy ez az ügy 1904. őszén, a zsinat első ülésszakában törvénybe nem iktatható s hogy érette mint anyaszentegyházunk leglényegesebb és legkényesebb ügyeért méltó összeűlni a zsinatnak egy második ülésszakra.

Jelenlegi felszólalásomnak tehát az egyik célja az, hogy figyelmeztessem, sőt kérve-kérjem a konventet és a többi tényezőket arra, hogy ne vigyék bele ezt az

ügyet az első ülésszak napirendjébe; a másik célja az, hogy lelkész- és tanártársaimat, általában az érdeklődőket felszólítsam a kérdésnek sajtó útján való tárgyalására, a nélkülözhetetlen közvélemény kialakulásának és megéredésének előmozdítására; harmadik célom pedig az, hogy mintegy az elmondottak igazolásaúl nehány lényeges szempontra már is rámutassak.

Rámutatok hát elsőbben is a kérdés kényességére. Ha dogmák alkotása végett ülne össze a zsinat: feladata nem lenne kényesebb az egységes liturgia megalkotásánál A dogmák nem napi kérdés ma s ha azzá tennők, tapasztalnunk kellene, hogy igen kevesen érdeklődnének iránta; tanárok, lelkészek talán hivatalból igen, de a világiak, különösen a nép nem. A nép legnépszerűbb dogmája a liturgia, az istenitisztelet. Reá nézve jórészt az a vallás és az a mérték is, hogy ne mondjam, a választó víz, mely a saját vallását más vallástól áthidalhatatlanúl elválasztja. Ezen az oldalán legérzékenyebb, legkönnyebben felingerelhető, legfájóbban sebezhető a elke. Mennél egyszerűbb, mennél pallérozatlanabb a lelke, annál jobban ragaszkodik még a leglényegtelenebb szokáshoz is. Reá nézve a szokás a legerősebb törvény, mely szerinte nem hogy változtatásra, hanem még magyarázatra sem szorúl. S ne feledjük, hogy egyházunk gerince a népből áll. De kényes a kérdés a lelkészek szempontjából is. A liturgiai törvény végrehajtása az ő feladatuk leend. Vették-e észre, hol, miben a nép óhajtását a mai istenitiszteleti rendtartás változtatása, javítása iránt? Igen vagy nem? Volt-e ez már beszéd tárgya köztük és népük közt? Gondolkoztak e arról, hogy miként kellene és miként fognák előkészíteni hiveiket a bekövetkezhető liturgia-változtatás rázkódtatás nélküli elfogadásához? Mert ha egységes liturgiáról áll a szó, nem lehet tudnia egyetlenegy lelkésznek sem, hogy miben és mennyiben fogja érinteni őt is, gyülekezetét is az egyöntetű, az új rendtartás? Annyi sokféle a vidéki, a helyi szokás, hogy nem lehet tudni előre, hogy mi esnék abból kivűlre az egységes forma négyszögű deszkáján? A törvény pedig azért törvény, mert vagy letöri mindazt, a mi vele ellenkezik, vagy különben beletörik — a törvény. Gondolkoztunk-e már az egységes liturgia kényességéről?

De rámutathatok a kérdés fontosságára is. Egy jó liturgia legerősebb kapcsa a vallásnak is, az egyháznak is; erősebb a dogmáknál is, erősebb a törvénynél is. Jóságának tüzpróbája a tárgyi és az alanyi oldal sérthetetlensége, a két oldal teljes és tökéletes összhangja. Tárgyilag jó akkor, ha vallása szellemének. istenitiszteleti elveinek, kétségtelen eredetű kultusz-elemeinek, szimbolikus és reális cselekményeinek minél egységesebb, minél szerencsésebb kifejezője Alanyilag jó akkor, ha tárgyi jósága annyira összeforr a hivek lelkével, hogy őket nemcsak kielégíti és boldogítja, hanem más liturgiáért nem is vágyakoznak, mert a magukénak keretében és segítségével vallásos lényöket minden alkalommal örvendezve önthetik ki. A külső próbája pedig ennek a jóságnak egyedűl az, ha nemcsak a mi hitünk cselédinek, hanem másoknak is kívánatos. A gégényi templomszenteléskor egy r. katholikus is felvette az úri szent vacsorát; de kérdés, nem lehetne-e olyanná tenni ezt a szertartást. hogy egy másik alkalommal nem egyet, hanem 10-et, 20 at, vagy ki tudja mennyit vonzana magához? Ösmerjük a Sztárai énekeinek hatását; de kutattunk-e már az után, hogy nem szolgálhatna-e nekünk az evangyéliom más talizmánnal is? Lelkeket összetartani, lelkeket megnyerni, ez az egyik célja, az egyik egyházi célja az istenitiszteleti berendezkedésnek. Hogy a hová megyek e magyar hazában magyar ref. templomba, mindent úgy találjak, mintha otthon lennék a mi templomunkban s hogy ha idegen jön a mi templomunkba, jobban érezze ott magát, mint a magáéban! Mérlegelte már valaki a liturgiánknak ezt a fontosságát?

De számot kell vetnünk és tisztába kell jönnünk a tervszerűséggel is. „A ki tornyot akar építeni, számlálja meg az ő pénzét." Terv nélkűl és költségvetés nélkűl a bölcs gazda nem fog az építkezésbe. Első kérdés, hogy csak építkezni akarunk-e, avagy pedig be is rendezkedni? Megelégszünk e ezúttal csupán az épület felemelésével, avagy, a mennyire lehet, be is bútorozzuk az új épületet? Azaz: alaki értelemben vesszük e az egységes liturgiát, tehát úgy, hogy csupán az istenitisztelet alakjának és rendjének megállapítására szorítkozunk; avagy anyagi értelemben is, tehát úgy, hogy az anyagot, az agendát is megszabjuk? Megkössük-e a forma mellett az anyagot is? A prot. liturgiáknak kötött és szabad alkotórészei vannak. Kötött az alak és a rend általában, de kötött jó részben az anyag is, mert nemcsak azt szabják meg, hogy az istenitiszteletek és a szertartások alkotórészei mikből állnak, mily sorrendben következnek egymásra, hanem azt is, hogy itt meg itt csak ezt meg ezt az imádságot. csak ezt meg ezt a hitvallást. csak ezt meg ezt a bűnbevallást, stb., szóval csak ezt meg ezt a formulát (agenda) szabad és kell elmondani. Ez a kötött elem; szabad elem jóformán csak a predikáció és az azt megelőző egyik imádság. Tisztában van-e hát a közvélemény ezzel? Az E. T. 88-ik §-a mind az alaki, mind az anyagi oldal rendezését magába foglalja (V. ö. a §. I. d) pontját a II. d) pontjával!) és az idézett 1902. évi konventi jegyzőkönyv is ezt cselekszi, midőn egységes (kötött) esküformákat kíván megállapíttatni az egyházi dignitáriusok számára. Az esküvés is istenitisztelet. De kérdezzük csak meg magunkat: megengedi e a vallásunk szelleme, megengedi e az egyházunk történelmi fejlődése, szinezete ezt a mind a két irányú kötöttséget? És kívánatos-e és szükséges e az a jövő érdekében? Mit felel erre a közvélemény? Nem tudjuk. mert nem hallottuk. Tegyük fel. hogy mind a kettő szükséges és kívánatos; ámde még akkor is kérdés, hogy tanácsos-e mind a kettőt egyszerre munkába venni. kivált így, a hogy most vagyunk, terv nélkűl és előkészületlenül?

Vessünk számot azért a feladat nehézségeivel is. Ha valahol, itt kell alkalmazni a munkafelosztás bölcs elvét. Hiszen magának az alaki, a külső oldalnak egységesítése is óriási nehézségekkel jár. Itt nemcsak elvekkel, nemcsak elemekkel, nemcsak óhajokkal, nemcsak célszerűségi kérdésekkel, hanem egy több, mint háromszáz éves fejlődésen és szokáson alapuló gyakorlattal, a megcsontosodott valósággal kell számot vetni. Itt ihletre is van szükség, de egyedűl az ihletre támaszkodni nem lehet És ha már egységesítünk, mi a kívánatos? Az-e, hogy tisztán másoljunk, hogy a meglevő kultusz elemekre legyünk-e csupán figyelemmel, avagy új, de stylszerű és így megengedhető elemeket is felvegyünk? Akarunk-e valami reformot, vagy nem? Mert a liturgia nem olyan, mint a lelkészválasztási törvény, hogy azt örökösen ürgethetjük, forgathatjuk, ámbár ez se ajánlatos és nem szolgál nagy dicsőségünkre; a liturgia egységesítésénél századokkal kell számolni s ha már megbolygatjuk, állapitsuk meg úgy, hogy megfeleljen az a jövő nemzedékek vallásos és szépészeti igényeinek is. Részletekbe menni nem akarok, de egy-két dologra mégis rámutatok. A konfirmációi szertartásunk még csak gyermekkorát éli s még sem könnyű egységes formába önteni. De mit csináljunk p. o. az úrvacsorával, mely úgy alkotó elemeiben, mint lefolyásában oly sokféle formát, de már megcsontosodott formát mutat fel? Vagy a temetéssel,

vagy a papszenteléssel stb? Ezekre nézve a mennyi ház, annyi szokás s kiki egyedűl a magáét tartja jónak. Hol és mikor győztük meg már egymást a helyesebb, a leghelyesebb forma felől? Voltunk-e már oly helyzetben, hogy elmondhattuk volna: ime, erre vagy arra a szertartásra nézve e felé vagy a felé a forma felé hajlott a közvélemény? Hiszen az istenitisztelet elméletének mezeje irodalmunkban is ugar. Annyira az, hogy akárhányszor szemünkre vetették, hogy tulajdonképp se liturgiánk, se liturgikánk nincsen és nem is lehet. Hát most, hát így, a hogy vagyunk, egyszerre meg lehet teremteni mindeniket? Vessünk számot a történelem tanúságaival! Liturgiát teremteni csak a gyökeres átalakulások idejében, csak az átalakitóknak lehetett; azután már, a hol hozzányúltak, csak tatarozgatták a meglevőt. De ez az utóbbi munka sokkal nehezebb az előbbinél. A változtatásokat, az egységesítéseket a külföldön is évtizedek lassú és mély munkálkodása előzte meg, a sajtóban is, a tanácstermekben is. Hol és mikor ment végbe ez nálunk? És most csak egyet még ebben az irányban, nem szemre hányás, csak tényálladék gyanánt! Öt theol. akadémiánk van, öt tanári karral, a melynek tagjai elsőrendű, tudományosan képzett szakértők a vallásos és egyházi dolgokban. S ugyan megtörtént-e a legközelebb múlt két zsinat alkalmával, hogy megkérdezték volna ezeket a tanári karokat: mi a véleményetek a szőnyegen forgó ügyekről? Avagy megkérdezték-e most, az 1904-ki zsinat előkészületei közben? Helyén van ez? Feleljen rá más, én nem felelek.

E helyett azonban tisztelettel, bizalommal kérem lelkész- és tanártársaimat, hogy fogadjuk el megbeszélési tárgyúl az egységes liturgia kérdését, vigyük bele a sajtóba s legyünk segítségére a törvényhozásnak valamelyes közvélemény kialakítása által. Novák Lajos.

A rendkivűli konventi ülés előtt.

Egy hét múltával egyetemes konventünk ismét összeül, ebben az évben már harmadszor, hogy a reá váró teendőket elvégezze. Most kizárólag az lesz a célja, hogy a zsinat elé terjesztendő törvény-javaslat szövegét véglegesen megállapítsa s ezzel elvégezze azt a munkát, a mely nélkül a zsinat, az eddigi szokás szerint, nem ülhet össze.

A konventnek módjában állott a megállapítandó törvény-tervezetet minden betűjében és kifejezésében jól meghányni-vetni és szellemében úgy kiformálni, hogy sehol se legyen benne összeütközés, ellenmondás, hiány, s a mi a legfőbb: az egyház céljaival ellentétes törekvés, vagy hajlandóság.

Nyilt kérdéseket is hagyott jóelőre a konvent, a melyekre vonatkozólag megnyilatkoztak, mert utasítva voltak, a kerületek, a melyek azonban, sajnos, az egyházmegyéket nem kérdezték meg, holott épen a nyilt kérdések megoldásaban kellett volna a régi eljárást megtartani, minthogy a konvent részéről már az is engedmény volt, hogy nyílt kérdéseket hagyott fenn, pedig ez a testület mindig magának szokta követelni a döntési jogot, a melylyel szemben a kerületeknek most igen halás alkalmuk nyilt volna arra, hogy a konventet figyelmeztessék az egyházmegyéknél jelentkező felfogásokra s véleményekre.

De ne törődjünk most azzal, hogy a mulasztásnak lesz-e valamelyes káros következménye, hiszen a zsinaton jogában lesz mindenkinek, a ki ott lesz, az esetleges elhibázott javaslatot megjobbítani, kiegészíteni. Hanem fordítsuk figyelmünket a konvent rendkívüli ülése elé, mint a melyen szövegezni fogják az arra hivatottak a törvény-tervezetet. És mondjunk el ebből az alkalomból egyet és mást, hátha meghallgatnák a falusi vagy kis városi emberek szavát is!

Azt mondom első sorban is, hogy a konvent számoljon a lelkiismeretével, a midőn esetleg a közvélemény óhajai s követelései ellen fog állást foglalni törvény-tervezetében. Mert a közvéleménynek nagy általánosságban minden kérdésben volt szava, a melyet meghallgatva: nem paragrafusok útvesztőjét kell tervelni, hanem a józan okosságnak az érvényesülését keresztülvinni, — nem az ügyvédi rabulisztikának kell tért adni, hanem az Istenországa építésében fáradozók jámbor kegyességének — és nem a világi élelmességnek kell útat nyitni, hanem a jó és hiv munkás által megszolgált jutalomnak a kiszolgáltatására módokat és eszközöket találni.

A közvéleményt maga a konvent mintegy fölhivta, hogy ám szólaljon meg. És a közvélemény a konventi előleges tervezettel szemben, annak egyes részleteire vonatkozólag, úgy megnyilatkozott, hogy érvényesülése esetén alig marad meg valami a megtámadott részletekből. Ámde épen az aztán a jellemző felfogás a konventen, hogy ott nem a közvélemény szava lesz az irányadó és döntő, hanem igenis a tekintély és személy szava, hogy a mellett eltörpüljön minden más jogos és igazságos vélemény és nézet.

Ott van például mindjárt az az egészen kis dolog, a melynek a tekintélyek és méltóságok részéről semmiféle ellenzésben nem volna szabad részesülnie, t. i. a zsinat-tartás helyének a kérdése. A közvélemény megnyilatkozott, hogy nem ítéli jónak és célszerűnek a zsinatot Budapesten tartani, mert ott nincs meg az a kívánatos hatás, a melylyel a zsinatnak működnie kell, ha már működése pillanatnyi dolgait is olyanoknak kívánjuk látni, hogy azokból erő sugározzék ki. Nos? és a konvent bizonyára Budapesre fogja kérni a zsinati engedélyt, mert hát a fógondnokok és számos képviselők helyben kapják a zsinatot, míg a vidék: az obskurus, ha mindjárt ott lüktet is az az erő, a mely az egyházat fenntartja.

A közvélemény szava azonban sokkal nagyobb, sőt a legfontosabb kérdésben is, épen úgy megnyilatkozott, mint abban az előbbiben. És tulajdonképen az ezeknek a soroknak az igazi céljuk, hogy ezt a kérdést tartsák felszínen az utolsó időben is, t. i. az egyház adózás kérdését.

Ezen a helyen a kétszer kettő kétségbevonhatlan igazságával volt kimutatva, hogy a konventi tervezetet, vagy ha tetszik, Tisza-féle javaslatot az egyházmegyék és kerületek nagy többsége visszautasította, mint olyant, a mely a kiindulási pont helyességén kivül más elfogadhatót nem tartalmaz. A közvélemény csaknem teljes egyhangúsággal követeli azt, hogy az adó-reform által semmiképen se sértessék meg az egyenlő kulcsban jelentkező egyenlőségi elv; semmiképen se sértessék meg az az elv, a mely szerint a kinek sok van: az sokat adjon Isten dicsőségére, mert a sokkal birónak az ő sokja sincs annyi, mint az özvegy asszony fillérje, a mely az özvegynek mindene és végül semmiképen se sértessék meg annak a jognak épsége, a melyet a magyar reformátusok a magyar államnak szemben fenntartanak s arról soha le nem mondanak, az t. i. hogy a magyar államnak erkölcsi kötelessége a teher alatt roskadozó reformátusokat anyagi erejének teljes latbavetésével megmenteni, ha azt nem akarja, hogy a socialismusnak veszedelmes tanai verjenek gyökeret

azoknak lelkében, a kik a teher miatt ott hagyták régi egyházukat s menekülnek oda, a hol az erkölcsi és vallásos kötelékek csak egyéni izlés szerint érvényesülnek.

Az a tervezet, a mely az előleges javaslatban van s az egyházmegyék és kerületek rostáján átment, egy célt szolgál, a magyar reformátusoknak a magyar állammal szemben fennálló jogara nézve, azt nevezetesen, hogy azt a jogot maga a reformátusság minél kisebbnek, minél kevesebbre terjedőnek tüntesse fel.

Igazán olyan eljárás ez, a melynek méltó címet adni semmiképen sem tudunk. Míg a magyar állam kegyelméből, jókedvéből, ajándékozási kedvrohamából a világ leggazdagabb római egyháza most is követelődzik, erősen támadja az államot, hogy az vele szemben szükmarkú: addig mi a mostoha testvérek áldatlan helyzetébe került reformátusok, a kiknek az állam úgyszólván csak morzsalékot dobogat az asztal alá, magunk mondjuk: valahogy sokat ne adj te hatalmas állam nekünk, hanem inkább add oda a legnagyobb részt azoknak, a kik úgy is nyakig vannak immár a te javaiddal!

A legnagyobb fokú érdeklődéssel fordúl minden jóravaló kálvinistának a szeme a rendkivüli konvent felé, a mely az adózási tervet most fogja zsinat-képességi alakba öltöztetni és várjuk, nagy óhajtások között várjuk a közvélemény követelődzésének a javaslatban való érvényesülését! Vajjon úgy lesz-e? Ha úgy lesz: egy nagy sóhajnak az elszállásával fogjuk elárulni, hogy vagyunk, óhajunk, hala Istennek teljesült! Ha nem úgy lesz: a református lélek pironkodása fog oda ülni az arcunkra, hogy ime mi magunk verjük arcúl magunkat a jog lemondás elvének hirdetése által!

Hát csak várjunk! Jó reménységgel-e, nem-e? bizony magunk se tudjuk, mert a konventtel nem tud az ember tisztába jönni!

Csak még egyet! Lehet, hogy a közös protestáns bizottságnak az 1848. XX. t.-cikkre vonatkozó előterjesztése a mostani konvent elé fog kerülni. Előre is kötelességünk arra az előterjesztésre vonatkozólag jelezni azt, hogy a konvent, ha nem bocsátaná azt az egyházmegyék és kerületek kritikája alá: igen könnyen feljogosíthatja azokat az ellentállásra, a melynek jelentőségét senki sem kicsinyelheti akkor, a mikor erre az ellentállásra a jogot maga a konvent adta meg, az új gerezsdi egyezséget is a konvent a saját szakállára hozta meg s azzal egyik fél sem levén megelégedve: az ellentmondás és ellentállás jogának az érzete ott ágaskodik a keblekben.

Vagy talán szükséges, hogy ez így legyen?! Majd elválik ez is s a protestáns öntudatnak meg kell majd találnia a megnyilatkozást és meg is fogja!

Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

A nyelvtanítás az elemi iskolában.

Ugy szakkörökben, mint a laikus világban általános a panasz, hogy elemistáink, dacára a temérdek grammatikai leckének, a nyelv anyagának nem képesek ortográfiai szerkezetet adni. Egyszóval a grammatikai tételekből igen, de magából a nyelv matériájából nem tudnak semmit. Szabályokkal tele vannak, azokkal úgyszólván terheltek, mindazonáltal a nyelv gyakorlati alkalmazásában felette járatlanok és a legelemibb dolgokkal sem ismerősök. A receptírásra már sok tenta és papiros fogyott el, de teljes gyógyulásra egy se vezetett. Azért a nyelvtanítás még mindég kóragyán hempereg a nélkül, hogy bénaságát legyőzve, lábra tudna kelni.

Klinikai megfigyeléseink az eredménytelenségnek alapbetegségé gyanánt a grammatizálást tüntetik fel. Ma ugyanis az elemi iskolai nyelvtanítás nem egyéb, mint fitius ante patrem. Mert először is szabályokat tanítanak. Tehát arra akarnak kadenciát csinálni, a minek a gyermek lelkében még egy árva nyoma sincs. Összefoglalnak, mikor még nincs mit. Születés van a nélkül, hogy az ehez megkívántató matéria meg lett volna és egymással társult volna. Ezért nincs eredmény, ezért nincs gyermek.

Tehát legelőször is, még pedig roppant mennyiségben, különöset, nyelvanyagot, szemléltetőt, megfoghatót kell nyujtani és csak azután megfoghatatlant: elméletet. De az elemi iskolában ez utóbbi, mivel az az iskola expressis verbis a közvetetlen életet szolgalja, nem feltétlenül szükséges, sőt káros is, a mennyiben ez a haszontalan munka magától a nyelv anatómiájának megismerésétől vonja el a gyermeket. Az elemi iskolából tehát az ugynevezett grammatizálás feltétlenül kizárandó. Mert az elemi iskolának a nyelvtanítással nincs több, sem kevesebb célja mint a közvetetlen élet hü és becsületes szolgálata. Tehat itt nincs más célja, mint a helyesírás. Ezt pedig grammatizalás nélkül is el lehet érni. Sőt hozzáteszszük, hogy jobban és hatalyosabban, mint a grammatizalással. Mert az oktalan grammatizalás elrabolja a gyermek elől azt az időt, a melyre annak a főcél: a helyesírás szempontjaból annyira szüksége van. Ezt az igazságot mi már régen hirdetjük. És hogy mennyire igazunk van, semmi sem mutatja ékesebben és jobban, mint az, hogy a tanítóság, ez a megkövesedett konzervativ testület is igyekszik már, legalább itt Budapesten a régi kevésbé fruktuális iránynyal felhagyni és lassacskán átsurran arra a vidékre, a melyet mi oly régóta javallunk. Tehát a nyelvtanítás az elemi iskolában ne nyelvtan tanítás legyen, hanem: nyelvtanítás, tehát élet. Ekkép ne absrakciókkal bibelődjék, hanem a nyelv strukturájának, magának a nyelv orgánumának felbontásával, analizisével és összerakásával, szinthesisével. Mert csak így ismerheti meg annak anatomiáját, mozgását és természetét.

Ehez képest mi az elemi iskolai nyelvtanitás külső tanmenetét következőkben állapitanók meg:

Hangtan.

Rövid magánhangzók: i, e, a, o, u, ö, ü.

Hosszú magánhangzók: í, é, á, ó, ú, ő, ű.

Rövid magánhangzók a szavakban: irigy, iszik, gili, pici, mindig, kicsi, irka, firka, csiga, biga, biceg, ital; öröm, köröm, török, gödör, csömör, zörög, csörög, kötöz, köböl, gödrös, vörös, köhög, ködös, közös; füst sül, kürt, fürt, szüret, tükör, küld, fül; borona, borotva, orgona, korom, korona, foltos, orosz, szoroz, boroz, poroz, stb.

Hosszú magánhangzók a szavakban: ír, bír, sír, szív, szíj, víg, tíz, hír, nyír, csíz; őz, gőz, főz, főző, győz, győző, kő, ősz, bőr, őr, szőr, lő, nő, gőz, dől; gyűrű, sűrű, gyűszű, bűz, fűz, tűz, szűr, szűk, szűcs, fűt, szűz; ól, ló, só, tó, szó, szóló, szóró, kóró, hó, stb.

Vegyesen: füstölő, küzdő, bíró, tanító, író, szűrös, szőrös, bőrös, hűvös, tüzelő, csörgő, körző, fűző, fütyülő, fonó, tinó, síró, forró, stb.

(Jegyzet. Mindez először élőszóval érzékeltetve. Csak azután lehet azokat a gyermekeknek feldiktálni. Az írásbeli gyakorlat bezárója mindig és mindenütt a tanító felügyelete melletti közös javítás. A tanító szokásos magán javitása, széljegyzése (!) pedagógiai szempontból nem észszerű eljáras, mert abban a tanítvány értelme, cselekvése ajtón kivűl hagyatván, belátásra, tehát ortográfiai képzésre sem vezethet. Jelszó itten is: magam körmekopása, magam kincse.)

Az »ly« betű használata: Moly, foly, folyam, folyás, gólya, hely, helység, olyan, ilyen, amolyan, emilyen, bármilyen, bármelyik, akármelyik, lyuk, lyukas, stb.

A „j" betű használata: Ajtó, hajt, hajtó, hajó, jó, juh, juhász, juhar, új, óhajt, szíj, jut, jutalom, stb.

(Természetesen temérdek szó, temérdek gyakorlás.)

Egytagú szók: Hal, fal, tál, ül, ful, fürj, megy, fon, szép, kék, vér, dél, dal, stb.

Kéttagú szók megszakítása: Al-ma, em-ber, te-rem, ve-rem, ví-dám, ta-nít, ker-tész, raj-zol, ol-vas, stb.

Háromtagú szók megszakítása: Ka-to na, bo-ro-na, te-me-tő, he-ge-dű, ta-ní tó, pa pí-ros, ba-do-gos, la-ka-tos, vi la gos, stb.

Négytagú szók megszakítása: Cse-re bo-gár, ve-res-hagy-ma, e zer-jó fű, ta-ro-ga-tó, tin-ta-tar-tó, i-gaz-ga tó, stb.

Egyjegyű mássalhangzók erős hangzása: Áll, állat, állás, agg, aggódás, billen, billeg, berreg, ballag, cuppan, csitt, csatt, csattan, csurran, cseppen, duzzog, durran, döbben, ellen, ellenség, forr, forrás, hall, hull, illem, jelleg, jellem, kell, kellem, kullog, küllő, mell, mellény, mellett, alatt, felett, között, ellen, olló, orr, palló, pille, pattog, retten, rezzen, rebben, surran, szellő, toppan, tallér, itt, ott, benn, künn, alatt, felett, előtt, mögött, között, közepett, között, mellett, mellől, hozzá, bezzeg, semmi, onnan, innen, amonnan, eminnen, valahonnan, sehonnan, együtt, helyett, otthon, stb.

Összetett betűk erős hangzása: Asszony, vessző, hattyu, fattyu, messze, össze, vissza, összeg, mennyi, annyi, ennyi, könnyű (köny, főnév), menny (az ég), meny (asszony), valamennyi, gally, stb.

Ezeknek megszakítása: Asz-szony, vesz-sző, haty-tyú, faty-tyú, mesz-sze, ösz-sze, visz-sza, ösz-szeg, meny-nyi, any-nyi, eny-nyi, köny-nyű, valameny-nyi stb.

Nagy kezdő betűk: Kárpátok, Alpesek, Duna, Tisza, Balaton, Fertő, Budapest, Kecskemét, Magyarország, Szerbia, Európa, Ázsia, Kossuth, Deák, Ádám, Béla, stb.

Nagy kezdő betű verssor elején:

Hazádnak rendűletlenül
Légy híve óh magyar!
Bölcsőd az, s majdan sírod is,
Mely ápol, s eltakar.

Nagy kezdő betű kikezdés elején és pont után: Volt egyszer egy ember. Szakálla volt kender.

Nagy kezdő betű kérdő és felkiáltó jel után: Hol voltál? Ki halt meg? Ki az? Mi az? Hátra arc! Indúlj! És add meg a mi mindennapi kenyerünket!

(Vége köv.) Szabó Kálmán.

TÁRCA.

Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak?

— Emlékbeszéd 1903. október 31-én. —

(Folytatás.)

Languet szerint a királyság kettős szerződésen épűl fel; egyiket Isten köti a királylyal és a néppel, másikat a nép köti a királylyal. A világi hatalom isteni eredete tehát még Languet-nél is megvan. A király csak az Istennel kötött szerződés erejénél fogva uralkodik s így az Isten hűbérese, a miből folyik, hogyha a király hitszegő lesz, ha az Isten fiának jogaiba avatkozik, megérdemli, hogy hűbérétől megfosztassék. A fejedelemnek tehát csak addig kell engedelmeskedni, míg az Isten törvényeit megtartja, ha ellenben az egyházat fel akarná dúlni: a nép köteles őt visszatartani, vagyis a népet a fegyveres ellenállás joga illeti meg a királylyal szemben. Az ellenállás joga a fejedelem és a nép között kötött szerződésen alapszik s ennélfogva kiterjed nemcsak az isteni törvények, hanem az összes természet adta jogok oltalmára. A nép ugyanis azon feltétel alatt ruházta a fejedelmi főhatalmat a királyra, hogy ezzel a nép javára fog élni, a nép tehát csak feltételesen ígér engedelmességet s ha a király a feltételt nem teljesíti, a szerződés semmissé válik.

Ime a népsouverainitás, az alkotmányosság eszméje tudományosan igazolva s a protestáns hitelvekből levezetve. Languet eszméje nem új, hiszen az ókori görög és római köztársaságok már ezt az eszmét vallották, a zsarnok elűzésére a történelem számtalan példát mutat fel, sőt a mi Aranybullánk világosan kifejezi a fegyveres ellenállás jogát. Aquinói Tamás is megengedi a pápa által kiátkozott fejedelem elűzését, Kálvin szintén elismeri a jogot, de a Languet elmélete mégis eredeti s eszméi sokkal merészebbek és határozottabbak, mint elődeié. Ő veti meg az alapját annak a felfogásnak, hogy az államhatalom nem az államfőé, hanem a népé, a nemzeté, a fejedelem joga csak szerződésen alapúl, ő mondja ki, hogy a fejedelmi állás nem kedvtelés, nem időtöltés, hanem kötelesség és nyilvános szolgálat, a király tulajdonképen csak őre és fenntartója a törvénynek, az alattvalók nem szolgái a királynak, a király nem vásárolta őket pénzen, mindnyájan együttvéve ők a királynak fejedelmei, egyenként véve pedig testvérei. (id. m. III. k.)

Még tisztábban és helyesebben fejti ki e demokratikus politikai elveket Althusius. »Fejedelmek és főurak — ugymond — végezhetik a kormányzást, de sohasem lehetnek a souverainitás birtokosai, melynek az egész népben kell lakoznia. Az állam felelős a nép jólétéről. A fejedelem meghal, de a nép nem. A népből indúl ki a hatalom s oda száll vissza. Az állam az a közös társaság, mely minden kisebbet magában foglal, mely az embereknek megegyezése, kimondott vagy hallgatag szerződése folytán jött létre s melyben a souverainitás tulajdonosa a magát ephorai által képviseltető egész nép.« (Pekár K. A filozófia története 83. lap.)

S végűl, hogy a kálvini reformationak mennyire a szabad, demokratikus politikai volt a logikai folyománya s a presbyteri egyházszerkezet miként vonta maga után az állami önkormányzatot, a népsouverainitást s a népuralmi illetőleg, az alkotmányos államfor-

mát, erre legyen szabad csak Knox Jánosra, a gályarabságot viselt vaserélyű skót reformatorra. a skót reformatio történelmére s az azzal összefüggő 1649-iki angol forradalomra hivatkoznom. Knox nemcsak hirdeti a fejedelem elleni ellenállás jogát, de Stuart Mária királynő ellen, ki a reformatiót kiirtani és Skóciát francia uralom alá juttatni akarta, felkelést szervez és kivívja Skótia vallási és politikai szabadságát. S ez a puritán kálvinismus, mely a skótoknak nemzeti vallása lesz, segíti diadalra a XVII. századbeli angol forradalmat és a puritán fegyverek vívják ki Anglia vallási és politikai függetlenségét és szabadságát is. De nem is kell oly messzire mennünk a példáért. A mi édes magyar hazánk vallási és politikai szabadságát is ez a szabad szellemű református politika mentette meg sokszor a XVII. és XVIII. század szomorú napjaiban.

(Vége köv.) *Dr. Finkey Ferencz.*

IRODALOM.

* **Radácsi György** szerkesztette a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlésének jegyzőkönyvét, a melyben nem kevesebb, mint 89 pont foglaltatik, bírósági jegyzőkönyvi pont pedig 3. Vannak a nagy gonddal szerkesztett jegyzőkönyvben igen fontos határozatok, melyeknek az életben való megvalósításával csak nyerhet az anyaszentegyház.

* **Szabó Albert** záhonyi ev. ref. tanító: »Mezei virágok« cím alatt költemény-kötetet bocsátott közre, a melylyel dallal telt lelkének kifejezésre jutott hangulatáról tesz bizonyságot. A költemények különböző értékűek. Vannak egészen szép és kifogástalan alkotások és vannak kevésbbé sikerültek. Ám szerzőjük hivatottságát föltétlenül elárulják s mint ilyenek méltóvá teszik a kiadványt a pártolásra. Ára 2 korona. Kapható a szerzőnél.

* **Szuhay Benedek** főjegyző szerkesztésében jelent meg a felső-borsodi egyházmegye őszi közgyűlésének jegyzőkönyve, a melyben 62 jegyzőkönyvi pont, 2 bírósági ügy s a lelkész-értekezlet teljes jegyzőkönyve foglaltatik. Kiemelkedő pontok az esperesi félévi jelentés, a tisztujitásról szóló jegyzőkönyv, bizottságok alakítása, stb. Feltünőnek találtuk, hogy a tisztikar megalakulásakor az ugyanabban az állásban megmaradtak ismét esküt tettek. Ez szerintünk nem indokolt eljárás. A jegyzőkönyv szerkesztése ellen nem emelhetni kifogást, sőt dícsérettel szólhatunk róla.

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő müvek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 30 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi-emlék. Ára 60 fill.; 3. *Dr. Tüdős István:* Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdős István:* Tanúlmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel. 7—

* **„Székely Mesék."** Minden gyermek karácsonyi ajándéka legyen a Péterfi bácsi »Székely mesék« könyve. Husz eredeti székely mese és ötven gyönyörű kép van a csinos mesés könyvben, melyet postaköltséggel együtt egy koronáért küld: Péterfi Tamás iró: Budapest IX. köztelek. A »Székely mesék« a mese irodalomban páratlan és igen becses könyv, mert meséi az „Én ujságom" és más elsőrendű lapokban jelentek meg. Most a husz gyönyörű mese egy kötetben és 50 szép képpel diszitve csak egy korona. A könyv boritéka eredeti székely lapot ábrázol öt féle szinnyomatban. Előfizetők gyüjtésére gyüjtőivet szivesen küld az iró és öt előfizető után egy tisztelet példányt ad. A »Székely mesék« deczember első napjaiban jelenik meg, tehát jobb és szebb karácsonyi ajándékot képzelni sem lehet a jó gyermekek részére. A kedves meséskönyv megrendelését igen ajánljuk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Tóth Pál emlékének megörökítése ügyében** már régebben kaptunk egy kedves levelet, a mely igy hangzik: „Igazán ajkainkra vehetjük a kesergő prófétának szavait; „nézzétek meg és lássátok, ha vagyon-e olyan bánat, mint a mi bánatunk", mely rajtunk, leányokon, felejthetetlen emlékű tanárunk, Tóth Pál úr halálával esett. Ez a mélységes bánat, minél belebb megyünk az időbe, nem fog szünni, de fokozottabb erővel emészti szivünket s békétlenkedve a gondviselés ellen, ily szó kél ajkainkon: Istenem, miért vetted el őt. Most érezzük, most tudjuk, mi volt Tóth Pál nekünk, midőn elvesztését kell siratnunk! Az ő emléke örök, az ő neve kitörölhetetlen betükkel van beirva a mi szivünkbe. Mégis az az én gyermeki vágyam és óhajtásom, hogy a mi halhatatlan Igazgatónknak egy hatalmas szobor örökítse meg nyájas szelíd arczát, mely Miskolcz főterén felállítva, lenne az nekünk egy szent kálváriánk, melynek zsámolyához elzarándokolva, hirdetné minden népeknek, hogy ő nem halt meg hanem él örökké! E czélra megtakarított zsebpénzemből küldök 4 koronát, kérve kedves leánytársaimat is, kik az ő lábainál szivták a tudomány édes mézét, hogy küldjék be ők is mindnyájan filléreiket e kegyeletes célra, mely aztán szolgálna alapúl a mi hálánk és tiszteletünk emlékének megvalósításához" . . . E levélke irójához, méltányolva s elismeréssel fogadva a tanitványi hála és szeretet megnyilatkozását, kérdést intéztem, hogy vajjon a levélkében jelzett céllal szemben nem jobb volna-e a Tóth Pál lelkének is megfelelőleg egy bentlakási ingyenes helyre, vagy tandíj elengedési alap megteremtésre szolgáló adakozásra hivni fel a volt növendékeket s esetleg egy mell-szobor felállításával elégedni meg ott az intézet udvarán, hiszen Tóth Pált annak az intézetnek a lelke gyanánt ismerve: emlékét is oda kell kötnünk. Kérdésemre feleletet kaptam, a melyből megértettem azt, hogy a levélke irója s társnői előtt az a cél lebeg, hogy *„csak gyüljön a Tóth Pál emléke megörökitésére az adomány s majd az arra hivatottak eldöntik, hogy miképen örökitsék meg!"* . . . A kinek füle vagyon a hallásra a volt növendékek közül: hallja meg a Tóth Pál emlékének rajongva hódoló *Simon Annának*, a miskolci leánynövelde IV-ik osztályú növendékének felszólitását és mi szivesen leszünk a közvetitők a Tóth Pál emléke megörökitésében.

— **Püspökválasztási mozgalom Dunamelléken.** Mint 20 évvel ezelőtt, most is nagyobb hullámokat vet a dunamelléki püsvökválasztás. Röpiratot is irt „Szemlélő", a ki Baksay Sándor mellett foglal állást s általában „fungens lelkész" mellett, Petri Elekről intim dolgokat tálalva fel, a mikre senkinek semmi szüksége. A helyettes püspök, Konc Imre esperes, állitólag körleveleiben ajánlást végzett Petri javára. Egy Kör pedig Kálmán Gyula sárvári lelkészt vette fel s ajánlgatja kőnyomatoson Kálmán Gyula beleegyezése nélkül . . . Hát ez nem jól van igy! . . . Ha már ott a külső világban korteskedés van: itt az anyaszentegyházban ne legyen vásár csinálás! Hogy valakinek van jelöltje: helyes és szükséges dolog, de hogy azt tűzzel-vassal, hivatali nyomással, röpiratozással ajánlja s választassa meg: ez rút dolog. Az pedig, hogy fungens lelkész és theol. tanár közt a püspökség dolgában közbevettetés volna vagy lehetne: egészen elhibázott felfogás,

noha itt-ott valóban megteszik ezt a megkülönböztetést némely választásoknál s a „pap és tanár“ fogalom, mint kibékithetlen elemek csatáznak egymással. Szálljanak magukba dunamelléki testvéreink és az egyenkénti személyes meggyőződés szentségét tartva szem előtt válaszszák meg püspökjüket. Nem az a döntő, hogy ki milyen állásban van, hanem az, hogy ki az *arravaló*. A kinek Petri az arravaló, az szavazzon Petrire, a kinek Baksay,: az szavazzon Baksayra, a kinek Kálmán, az szavazzon ő rá de ne korteskedésre!

— **Tanári székfoglalási ünnepély** volt nov. 14-ikén a debreceni főiskolában, a hol Dr. Szabó Márton főgimn. tanár foglalta el tanári állását székfoglalójának felolvasásával. Az uj tanárban a testvérintézet egy kiváló erőt nyert munkásául, a ki, úgy ismerjük, a kálvinista kollégiumnak a jellemében is hozzá van nőve s nem szégyelli azt, hogy ő kálvinista vagy protestáns. Mert ma napság már erre is ügyelni kell, mert a világ behálózta a lelkeket és a lelkek szivesebben adják az egyházi intézmények kebelén élve az egyháziatlant, mint az államnak bármely állásában, a honnan a templomba szíves indúlattal jönnek a jobbak, míg nálunk e tekintetben panasz panaszt ér. Dr. Szabó Márton kollegánk legyen méltó dicsekedése a debreceni főiskolának!

— **Beküldetett.** Thury Etele, a pápai theol. akadémia egyháztörténet-tanára e lap múlt számában a Miklós István lelkészi vizsgálatai ügyében egy nyilt kérdésre válaszolva, egészen fölöslegesen megemliti, hogy „maga Kálvin is jogi pályára készült . . .“ Ebben az esetben nem teljesedett be az a közmondás, hogy „superflua non nocent.“ Mert ez az állítás bizony ártott a Thury Etele történettanári hitelének, mivel tény az, hogy Kálvin papi pályára is készült, nemcsak jogira. A dolog érdeméhez, mely különben ezzel a kérdéssel semmi összefüggésben nincs, nem kivánok szólani.

Laikus.

— **A sárospataki ref. főgyimnázium tanulóinak létszáma 1903—1904-ben.** Főgimnasiumunkban a f. iskolai évre beiratkozott: az I. A osztályba: 47, az I. B. osztályba 47, a II A osztályba 44, a II. B osztályba 43, a III. A. osztályba 46, a III. B. osztályba 45, a IV. osztályba 56, az V. osztályba 63, a VI. osztályba 46, a VII. osztályba 40, a VIII osztályba 49, összesen 526 tanuló. Ezek közül ev. református 433, ág. ev. b, brptista 1, r. kath. 39, g. kath. 4, g. kel. 1, izraelita 42, vagyis a tanulók 82·3%-a ev. református; 83·65% a protestáns. Magántanulóúl beiratkozott 5, s igy a nyilvános és magántanulók összes száma a f. iskolai évben. 531.

— **A sárospataki theol. akadémia** hallgatóinak száma a folyó 1903—94-ik iskolai évben 99; évfolyamonkint a következőleg oszolva meg: I. éves: 29, II. éves 32, III. éves 17, IV. éves 21.

— **A sárospataki jogakadémia hallgatóinak** száma 81, évfolyamonként: I. éves 33, II. éves 25, III. éves 11, IV. éves 12.

— **Nevessünk-e vagy boszankodjunk?** Ez a kérdés támadt lelkünkben, a midőn legközelébb a következő közleményt olvastuk a „Religio—Vallás“-ban a 42. számban: „*Hallatlan részrehajlás.* Az erdélyi kath status . . . leghatásosabb pártfogója a magyarságnak, azonban maga nem elég erős anyagiak tekintetében. Ebben az évben különösen sok kiadása volt, minek következtében az igazgató-tanács segitséget kért úgy a pénzügyi, mint a közoktatásügyi miniszteriumtól. Azonban választ sem kaptak s igy Majláth Gusztáv erdélyi püspök úr a sajátjából adott a szükölködő egyházközségnek 55,095 koronát. Hát hiszen ehhez sem kell magyarázat, de jó megjegyezni, hogy a katholikusok mire számithatnak a kormánytól, még akkor is, ha az államot jobban érdekli az ügy, mint az egyházat. Minden bevett felekezet kap bőven csak az erdélyi egyházmegye katholikusainak nem jut semmi.“ . . . Nevessünk-e a bárgyúságon, a melylyel a közlemény el akarja hitetni, hogy hallatlan részlehajlás történt; boszankodjunk-e a hazugságon, a mely az egész hirecske soraiban ott lüktet a protestánsok államsegélyezése ellen . . . Igazán szép példája ez annak a mindent elnyelni akarásnak, a mely a szegénységet dicsőítő, de tejben-vajban fürdést megkövetelő egyház részéről jelentkezik. Pfuj!

— **Baj van Szent Antal miatt a pápásoknál!** Az Egyházi Közlöny 47-dik számában a következő cikket olvassuk: „Fájdalmasan tapasztalom és tapasztalhatja mindenki, a ki megfigyeli, hogy szent Antal tiszteletét igen sokan, főleg az úri nők közül roszul gyakorolják; téves és veszedelmes fölfogások alapján eltéritik helyes céljától, az Egyház szándékától s kiforgatják eredeti alakjából. Sietve és sürgetve hivom föl paptársaim figyelmét e vad hajtásokra, melynek fajait röviden itt ismertetem. 1. Az egyik ut, melyre Páduai szent Antal sok tisztelője tévedt, a *fanatizált* kultusz utja, mely leggyakrabban egyenest a *babona* örvényébe vezet. Forrása ritkán a bünös szándék vagy rosszakarat, inkább a menthető vagy csak részben menthető tudatlanság, a vak- vagy tulbuzgóság. Ennek a hibának rabjai szent Antalt oly tiszteletben részesitik cogitatione, verbo et opere, a mely tisztelet közelebb van a *cultus latreae*-hez, mint a *cultusz diliae*-hez. Szent Antal tisztelete miatt teljesen elhanyagolják a többi szentek tiszteletét, sőt a boldogságos szűz Máriáét is; szent Antalt többnek, nagyobbnak képzelik a többi szentnél, angyaloknál, sőt a boldogságos Szűznél is. Sőt ezt a fölfogást sokan annyira tulozzák, hogy szent Antalnak majdnem vagy tényleg mindentudást, mindenhatóságot tulajdonitanak. Ők nem imádkoznak szent Antalhoz, hogy eszközölje ki Istentől, közbenjárása és könyörgése által ezt vagy azt; hanem imádkoznak kizárólag szent Antalhoz s tőle várják a kérés közvetlen teljesitését s ezáltal oly képességeket tulajdonitanak neki, amelyek csak Istenéi. Például a gyermektelen anya, aki szent Antaltól kér és — véleménye szerint — kap gyermeket és az egész dologban Istenre nem is gondol s Istent a kérés teljesitéséből szintén kizárja. Sokan keddet, mint szent Antal napját, jobban megszentelik, mint a vasárnapot és egyéb ünnepet. Kedden bőjtölnek (pénteken nem), kedden elmennek misére, ha törik, ha szakad, ellenben vasárnap gyakran elmaradnak a miséről. Egész mise alatt szent Antalhoz imádkoznak és képesek boldogtalanoknak érezni magukat, azon siránkozni, hogy másvalaki foglalja el a szent Antal szobra előtti helyet. Készek volnának az illetőt kipörölni onnan. Valóságos babonát űznek szent Antal ájtatossági tárgyaival: képeivel tele van lakásuk és imakönyvük; érmét nyakukban, olvasóját, három cm. nagyságú szobrocskáját zsebükben hordják éjjel-nappal és sürün csókolgatják. Még nagyobb baj, hogy e tárgyakat valósággal talizmán- és amulett-ként használják; nekik csoda és varázserőt tulajdonitanak; azt hiszik, hogy azok birtokában sérthetetlenek minden szerencsétlenség, baj és betegség ellen, sőt azokat is gondolják, hogy ennek birtokában akármit megtehetnek. 2. A másik irány éppen ellenkezője az előbbinek, t. i. profanizálja szent Antal kultuszát. Itt nem a közbenjárásért könyörgő földi ember és az Istennél közbenjáró szent van összeköttetésben, hanem a vevő és a kereskedő; valóságos üzleti viszony keletkezik, melyben szent Antal „tisztelője“ igazi árjegyzéket „imádkozik“ hozzá: „Ezért igérek ennyit, azért annyit“ De csak „igér“ a legtöbb, mert ha szent Antal nem teljesiti a kérést vagy késlekedik, „ohó, akkor nem kapod ám meg a két hatost, szent Antal!“ Imáról ritkán lehet szó ezeknél. Sokan valósággal követelnek, szinte elvárják a közreműködést. Mások kedélyesen beszegődtetik és szolgálatba fogadják őt és rendőr, detektiv, cselédszerző,

házasságközvetitő szerepet játszatnak vele. Legalább ők ugy hiszik, hogy szent Antal mindenre vállalkozik az igért 10, 20, vagy 50 krajczár fejében. Egy hölgy, ha elvesztett valamit, fölkiáltott: „Szent Antalkám, keresd meg; kapsz husz hrajcárt!“ (vagy 2 fillért vagy 1 koronát, az elveszett tárgy értéke szerint) Persze a kiskutyával is éppen igy szokott aportiroztatni: „Azorkám, keresd meg, kapsz cukrot.“ — Egy másik hölgy, mivel szent Antal nem akarta „megfogni“ az udvarlót férjnek, kidobálta szent Antal képeit, érmét, olvasóját és szobrocskáját földhözvágta: „Megcsaltál, nem köllesz!“ Mamája pedig ugyane „csalásért, hütlenségért“ egy pár hónapig fasét tartott szent Antallal. — Némelyek más vallásu ismerőseikkel (még zsidókkal is) szintén gyakoroltatják szent Antal kultuszát, amely ilyen esetekben persze csak „igérés“ ben áll. — Mások a legprózaibb dologban, sőt bünös cselekedethez is kérik az ő segitségét, akár az olasz brigantik a Madonnáét. Udvarló, vőlegény fogásra, flirt és liaison kötésre, irigyelt pártik fölbontására, vendégek csábitására és menesztésére, gombostü pénz kicsikarására stb. stb. célra kérik, követelik s akarják megvenni szent Antal közremüködését, segitségét, közvetitését stb. 3. A harmadik rosz irányról alig merek bővebben irni. A tinta is belépirül, azért csak röviden emlitem. Egy társaságban szóba kerülvén szent Antal, egy ifju nő ábrándos lelkesüléssel sóhajtá: Óh én igen szeretem szent Antalt; ő olyan szép fiu volt! Horrendum, ilyen is van; plátói és prózaibb; hál' Istennek talán csak ritkábban. Mind a három iránynak is vannak közös jellemvonásai; igy a kultus duliae tullépése, a babonára való hajlandóság, a szent közbenjáró voltának elfelejtese: végül az, hogy a szent Antal kenyeréről már-már szintén megfeledkeznek az emberek, nem alamizsnálkodás céljából adnak, hanem szokásból, e céljának hol tudata, hol szándéka nélkül. A legtöbben különben azt sem tudják, hogy itt tutajdonképen érdemszerző cselekedetekről van szó vagyis volna szó. Hányan és hányan értik félre és gyakorolják rosszul az Egyház egyik leggyönyörübb intézményét: a szentek tiszteletét. Siessünk e sebek kikutatására, társaságban és gyóntatószékben, gyógyitsuk e sebeket s mentsük meg a sebesült lelkeket! "A ki e cikket figyelemmel olvassa, az láthatja, hogy baj van Antal miatt! . . . A sebet, a bajt orvosolni csak úgy lehet, ha azt kiégetik. Fogadják el e jó tanácsunkat pápásék s bizony mondjuk kedves dolgot fognak Istennek és a Krisztusnak cselekedni, — ha pedig nem követik a tanácsot: majd meglátják, hogy a baj még fokozódni fog s elsepri az Antal-kultusza az Isten imádást is. Vagy ez a cél?!

— **Orvosi** körökben már rég ismert tény, hogy a *Ferencz József-keserüviz* valamennyi hasonló vizet, tartós hashajtó hatása és emlitésreméltó kellemes ízénél fogva, már kis adagban is tetemesen felülmúlja. Kérjünk határozottan Ferencz József-keserüvizet. 4—4

— **Németországi theológusok statisztikája.** Az elmult 1902—903. évi nyári semesterben Németország egyetemein a következő számban tanúltak a theol.ifjak: Berlinben 268, Bonnban 74, Boroszlóban 61, Erlangenban 155, Gieszenben 74, Göttingában 98, Greifswaldban 117, Halléban 329, Heidelbergában 62, Jénában 50, Kielben 41, Königsbergben 82, Lipcsében 262, Marburgban 129, Rostockban 42, Srassburgban 73, Tübingaban 290, összesen 2207. A róm. kath. hittanhallgatók voltak Bonnban 311, Boroszlóban 229, Freiburgban 205, München 161, Münsterben 300, Tübingában 191, Würzburgban 113, összesen 1580.

Szerkesztői üzenetek.

B. K. A mai számban van a sárospataki főiskola tanulóinak a létszáma kimutatva. Hogy egy bizonyos időnek, például 10 évnek, vagy 20-nak a létszámát tanulság okáért, hozhatnók: azt igen könnyü megtenni, mert csak az értesitőket kell átlapozni De ezt most talán felesleges tenni, mert nincs panasz a létszám miatt. Ám, hogy a felmerult panaszszal szemben is meglegyen a fegyver: a jövő számok valamelyikében 25 esztendőnek a létszámát adjuk. — **Kérdezősködőnek.** Hogy a régi római Veszta-tűz és a mai pápás *örök-tűz* azonos fogalmak és valóságok, az kétségbevonhatlan igazság. A mint az is bizonyos, hogy a régi pogány *halott-kultusz* és a mai pápás *halottaknapja* egy nyomon járó. Az *örök-tűzzel* minő szertelenséget üznek, azt kézzel foghatólag igazolja a római Péter templom, a hol Péter állitólagos sirja felett állandóan, éjjel-nappal 89 (hogy miért épen ennyi? nem tudom!) sárga réz-lámpa ég. Különben ebben a templomban állitólag 45 oltár van s bizonykodnak némelyek, hogy a főoltár körül 10,000 ember fér el s minden többi oltár körül külön-külön pár ezer ember. A *halottak napjával* pedig hogy megbódítják a pápások a protestánsok fejét is: az onnan van, hogy a *türelem* szent erényét ők megkövetelik tőlünk s mi beadjuk a derekunkat. Az egyháznak, illetőleg egyháztanácsnak föltétlen joga van a saját temetői felett rendelkezni s ha nem engedi, a minthogy nem is engedheti a kivilágitást: csak tulajdonjogát gyakorolja!

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉSEK.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvü protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM“
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerü bekötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon**, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 15—20

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrány-féle ***„POKLOS“*** szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bor trendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **Adriányi**-féle **1901. évi *szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

31—39

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betüivel.

XXII. évfolyam. **49. (1145.) szám.** *Sárospatak, 1903. december 7.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Egy jellemző nyilatkozat az 1848. XX. t.-cikk ügyében. — Szabó Kálmán: A nyelvtanítás az elemi iskolában. — Dr. Finkey Ferencz: Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak? — Kádár Kálmán: Nyilt levél a szerkesztőhöz és irodalmi pályázat. — Referens: Torony és templomszentelési ünnepély Fúló-Kércsen. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Egy jellemző nyilatkozat az 1848. XX. törvénycikk ügyében.

Nem is olyan régen volt, hiszen csak egy éve történt, hogy a magyar országgyűlés képviselő házában az 1848. XX. törvénycikk felett tartalmas vita folyt le, a mely tudvalevőleg azzal végződött, hogy az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter, Wlassics Gyula, kijelentette: a kormány megfontolás tárgyává teszi, vajjon nem lenne-e célszerű a szokásos államsegélyt törvényben fixirozni.

Hogy ezt a kierőszakolt, talán kicsikartnak is mondható, nyilatkozatot kinek, minek köszönhettük, azt nem keressük, mert nem érdekel bennünket; hanem az igenis érdekelheti a nagy közönséget, hogy magában abban az általunk nagyon is tisztelt politikai pártban, a melyhez mi is szerencsések vagyunk tartozni, minő felfogás uralkodott ebben a kérdésben még akkor is, midőn az a párt az 1848. XX. törvénycikk végrehajtását felvette feliratába.

Erre nézve a legjobb s leghitelesebb tanú nyilatkozatot közöljük annak az egyénnek a részéről, a ki az országgyűlési függetlenségi és 48 as párt megbizásából magában a törvényhozásban is az első felszólalást végezte s felszólalása által szinvallásra — már olyanra, a milyenre! — kényszerítette a többséget s a kormányt.

Ez az egyén *Veres József*, orosházai országgyűlési képviselő, odavaló ág. hitv. ev. lelkész és esperes, a ki lapjának, az „Evangélikus Egyház és Iskola"-nak ez évi 46-ik számában a következő nyilatkozatot teszi: *„Most is megreszket a szivem, mikor visszaemlékezem azokra a napokra, mikor a 48-as párt tárgyalásra tűzte ki ezt a kérdést. Kossuth Ferenc engem bizott meg az ügy előadásával. Római kath. és protestáns képviselők egyaránt aggódva nézték a helyzetet, hiszen alig múlt még el a nagy egyházpolitikai harc keserűsége; nemzetünk története 300 év óta tele van vallási villongás és viszály csapásainak emlékével; vallás kérdéseiben még az is elfogúlt és érzékeny, a ki vallástalannak tartja magát; a választók és képviselők vallási felfogása, pártállása befolyásolta az állásfoglalást. Kényes volt a helyzet, érzékenyek a kedélyek, fontosak az érdekek; mindenre figyelemmel kellett lenni. Az első feladat sikerült: olyan alakban és olyan érvekkel terjesztettem elő az ügyet, hogy a párt tagjai vallás különbség nélkül egyhangúlag fogadták el az indítványt; megismerték a kérdést, a protestáns felfogást, a törekvés célját. Nem egy képviselő társamtól hallottam a vallomást, hogy az ügy és annak hordereje előtte ismeretlen volt, de az előadott érvek értelmében bátran, készséggel meri más vallású választói előtt is védelmezni."*

Ime egy protestáns lelkésznek, de mindenek fölött egy *törvényhozónak* a nyilatkozata arról, hogy a magyar törvényhozás legszabadabb elvű pártjában, a mely gyökeres indítványok tételére van nemcsak jogosítva, hanem kötelezve is: ugyanolyan felfogások uralkodtak, mint a magyar politikai életnek szintáját semmi esetre sem emelő néppárt körében, a hol tudvalevőleg nincs más cél, csak az, hogy a regi felekezetközi állapotok tartassanak fel, ha már az államegyház és államvallás ideje nem hozható vissza a maga borzalmasságával.

Leleplezés számba is mehet ez a nyilatkozat, ha úgy tetszik, igen sok tekintetben Nevezetesen: a törvényhozás tagjai egy sarkalatos törvénynek sem a betűjét, sem a szellemét nem ismerték, nézetük, meggyőződésük nem volt arról; — a törvényről, a kik tudtak valamit, úgy gondolkoztak, hogy államfelforgatásra, vallási villongásra vezethet, — a kik igy gondolkoztak: a néptől féltek, mint a mely őket nem hatalmazta fel semmi irányban! No és a mi a legnagyobb feltűnést kelthet az egész nyilatkozatban, az az: még protestánsok is aggodalmaskodtak, mert alig múlt még el a nagy egyházpolitikai harc keserűsége! Persze-persze, mert a római hitűeknek az állam-hatalmi csecstől úgy vélt elszakadása még protestáns embereknél is keserűséget szülhet e hazában, a hol hozzá vagyunk szokva ahoz, hogy a felekezeti jogegyenlőség a római egyház fölényét hirdesse s a más vallásfelekezetűekre vonatkozólag vallás-kényszer nem alkalmazhatásának törvényben kimondott elve ott kössön ki, a hol az augusztus 20 ikának megünneplése s a körmenetekkel szemben föveglevételi követelődzés a bizonyságok a törvény megtartásának politikai jelenségeiről.

Csak tessék bárkinek is elgondolkozni a Veres József nyilatkozata s leleplezést tartalmazó cikke felett, még pedig nem az elért eredmény, vagy eredménytelenséget tartva szem előtt, hanem azt, hogy íme a gyökeres elvek pártjában sincs meg az a komoly törekvés, a mely a

magyar nemzet legmegbízhatóbb részét alkotó protestáns népnek régi törvény szerint való jogegyenlőségét kívánná keresztülvinni. Pedig talán van az a protestáns jogbiztositás olyan fontos, mint valamely helyi érdekű vasút, vagy szeszgyártási eljárás. Pedig talán itt volna immár az ideje annak, hogy a magyar állam teljesítse ama kötelességeket, a melyek a nemzettest nevelése, fejlődése s erőre kapása szempontjából beváltást követelnek.

Megvallom, hogy ez a nyilatkozat megrendítette bizodalmamat a jövőnek alakúlását illetőleg. Mert bár a függetlenségi és 48-as párt ime állást foglalt, nagy dicséretre s elismerésre szolgálva rá, a 48. XX. t.-cikk mellett: de hát ki fog jótállani azért, hogy az ujabbak követik a mostaniak példáját? Senki, mert ime ha *ma* is tapasztaljuk az oldalgást *még* protestáns részről is: akkor a *holnap* miért nyújthatna biztosabb kilátást?

Azért azt hirdetem, hogy az 1848. XX. törvénycikkről csak minél többet s minél többször beszéljünk és irjunk. Ne zavarjon bennünket semmiféle magas állású egyéneknek a nyilatkozata, felfogása. A protestáns szabadságot tessék itt érvényesíteni s a kinek csak megadatott a tehetség hozzá: adja elő felfogását, különösen mikor például egy báró Prónay Dezső az államtól való teljes elszakadást hirdeti igen helyesen, de ugyanakkor kiszolgáltatna bennünket az önfentartás erőt s életet emésztő munkájának csak azért, mert a protestáns áldozatkészségnek meg kell maradnia! Helyes! de hát az áldozatkészségnek lesz még akkor is elég tág tere, ha az összes egyházi és iskolai szükségleteink álladalmilag fedeztetnek!

Magunk között is, élőszóval és irásban tartsuk felszínen ezt a kérdést, hogy a politikai élet köréből se vonúlhasson ki és a mi a legfőbb: a radikális politikai pártokat kötelességeik teljesítésében ne hagyjuk ellankadni. Erre jó alkalom lesz ismételten is, ha a közös protestáns bizottság munkálatai elkészűlnek s a mint épen e lapok is követelték, a hivatalos testületek kezébe is oda kerűlnek.*

Veres József pedig fogadja elismerésünket, az őszinte s nyilt tájékoztatásért!

ISKOLAI ÜGY.

A nyelvtanítás az elemi iskolában.

(Folytatás és vége.)

Szófejtés szerinti helyesírás:

a) Összetételek: Ablakráma, szalmakalap, tollszár, lábfej, lábszár, háztető, tintatartó, falfehér, rózsaszín, biborvörös, égszinkék, fűzöld, koromfekete, búzasárga, mennydörög Megír, felír, bír, átír, keresztűlír, összeír, kiír, ráír. Megfordítva: Ir meg, ír fel, ír le, ír át, ír keresztűl, ír össze, ír ki, ír rá, stb.

b) Képzések: Ság, ség képző.

Az „s“ betűn végződő szóknál: sebes-ség, kedvesség, nedves-ség, vörös-ség, stb.

Az „sz“ betűn végződő szóknál: Kész-ség, merészség, pimasz-ság, ravasz-ság, stb.

A „d“ betűn végződő szóknál: Szabad-ság, szelídség, vad-ság, stb.

A „t“ betűn végződő szóknál: Segít-ség, tehet-ség, költ-ség, barát-ság, mulat-ság, sötét-ség, ijedt-ség, restség, feslett-ség, stb.

Szor, szer, ször képzők: Száz-szor, husz-szor, hat-szor, kilenc-szer, egy-szer, ötször, stb.

Gál, gat, get képzők: Szalad gál, szak-gat, faggat, felesel-get, stb.

A „d“ és „ál“ képző egyesűl: Harap-d-ál, vag-d-al, rug-d-al, stb.

A „d“ és „os“ képző egyesűl: Fog-d-os, lop-d-os, stb.

Tat, tet képzők: Vet-tet, süt-tet, fűt-tet, üt-tet, biztat, kész-ít-tet, ford-ít-tat, vég-ez-tet, nyug-tat, stb.

„Sz“ képző: Öreg-sz-ik, gazda-g-sz:ik, beteg-sz-ik, meleg-sz-ik, stb.

„I“ képző: Balaton-i, fertő-i, tisza-i, duna-i, kárpát-i, alpes-i, budapest-i, komárom-i, magyarország-i, szerbia-i, európa-i, ázsia-i, Bezerédy-utca-i, Almásy-tér-i, Csokonay-utca-i, stb.

Ragozás.

Val, vel ragok; Az-zal, ez-zel, seb-bel, lob-bal, nap-pal, reg-gel, éj-jel, bot-tal, dob-bal, ember-rel, étel-lel, fül-lel, gond-dal, kenyér-rel, lud-dal, máz-zal, fénynyel, stb.

Vá, vé ragok: Sár-rá, viz-zé, test-té, örök-ké, hang-gá, fény-nyé, stb.

Kor rag: Ak-kor, ek-kor, ak-korig, ak-koráig, stb.

Ba, be rag: Ab-ba, eb-be, amab-ba, emeb-be, stb.

Ban, ben rag: Ab-ban, eb-ben, amab-ban, emeb-ben, stb.

Ból, ből rag: Ab-ból, eb-ből, amab-ból, emeb-ből, stb.

Ra, re rag; Ar-ra, er-re, amar-ra, emer-re, stb.

Ról, ről rag: Ar-ról, er-ről, amar-ról, emer-ről, stb.

Hoz, hez rag: Ah-hoz, eh-hez, stb.

Nál, nél rag: An-nál, en-nél, aman-nál, emen-nél, stb.

Nak, nek rag: An-nak, en-nek, aman-nak, emen-nek, stb.

Tól, től rag: At-tól, et-től, amat-tól, emet-től, stb.

Fokragok: Édes-ebb, legédes-ebb, sz-ebb, legsze-bb, több, piros-abb, legpiros-abb, magas abb, legmagas-abb.

A parancsoló mód „j“ ragja.

a) A „t“ betűn végződő igéknél: üt, vet, fut, lát, bont stb. Üssek (ütjek), üssél, üssön, üssünk, üssetek, üssenek.

b) A „szt“ betűn végződő igéknél: oszt, foszt, akaszt, fakaszt. Oszszak (osztjak), oszszál, oszszon, oszszunk, oszszatok, oszszanak.

c) Az „s“ betűn végződő igéknél: Mos, les, nyes, keres. Mossak (mosjak), mossál, mosson, mossunk, mossatok, mossanak.

d) A „z“ betűn végződő igéknél: néz, ráz, fűz, űz, húz, nyúz, zúz. Nézzek (nézjek), nézzél, nézzen, nézzünk, nézzetek, nézzenek.

A feltételező mód „na, ne, ná, né“ ragja: ennék (esznék), ennél, enne, ennénk, ennétek, ennének. Innék, innál, inna, innánk, innátok, innának stb.

A múlt idő „t“ ragja magánhangzó útán: ettem, ittál, ivott, ittunk, ittatok, ittak. Láttam, láttál, látott, láttunk, láttatok, láttak stb.

Ugyancsak a múlt idő „t“ ragja a „d“ betűn végződő igék után: ad, fed, véd. Adtam, adtál, adott, adtunk, adtatok, adtak. Védtem, védtél, védett, védtünk, védtetek, védtek.

Itt megjegyezzük, hogy a képzéseknél és ragozásoknál csak a szertelenségig menő szófejtés vezett ered-

* A bizottság munkálatát már volt alkalmam látni s átlapozni Radácsi György úr szivességéből . . . Mondhatom, hogy ha a közvélemény elé nem terjeszti a konvent: a legnagyobb fokú mulasztást fogja elkövetni, a melyért a felelősséget Isten és ember előtt úgy kell viselnie, hogy a lelkiismeret szava tagjait örökös nyugtalanságban fogja tartani, mint a kik de nobis sine nobis határoztak életbe vágó kérdéseinkben! Szerk.

ményre. A felületesség inkább árt, mint használ. Aztán a szófejtéseknél mindig csak azokat a szóformákat, tipusokat kell firtatni, a melyekben a gyermek helyes írási értelme megbotolhat. Mást nem. Mert az időfecsérlés volna. A fentebbiekben mintául mi is ilyen tipusokat nyujtottunk. De dolgunkban korán sem jártunk kimerítőleg el azért, a mi különben természetes is, hanem csak vázlatosan. Tehát a képet nem festettük ki minden vonásaiban és árnyalataiban, hanem csak körvonalaiban. Még pedig azért nem festettük ki, mert mi nem tankönyvet irunk, hanem csak útmutatót.

Most ratérünk a mondatokra. De elvünkhöz híven nem grammatikai szempontból, hanem a gondolatok integritásának, bevégezetlenségének, formájának és modalitásának elvei szerint.

a) Pont (.) a gondolat bevégzettsége. 1. Cimek: A két ekevas. A három jó barát. A szüret. 2. Mondatok: Magyarország állam. Két részből áll. Az anyaországból és a csatolt részekből. Első királya szent István volt. Szent István Esztergomban született. Eleinte Vajknak hívták. István az országot vármegyékre osztotta. A megyékbe várakat épitett. A várakba katonaságot helyezett. Ezek voltak az úgynevezett várrendszer.

A gondolatok bevégezettlensége és egyúttal bevégzettsége (vessző , és pont ,): csapot, papot, mindent elfelejtett Csokonay Vitéz Mihály. Ki korán kel, aranyat lel. Ki nem vet, nem is arat. Tudjuk, hogy az Isten az égben van. Érezzük, hogy meleg van. Akkor felelj, mikor kérdeznek. Nem mindig ég, mikor a harangot félreverik. A hol dolgoztál, ott egyél. Hol tűz nincs, ott füst sincs. Ott olts, a hol ég. Kovács is azért tartja a fogót, hogy kezét meg ne égesse. Olvad, mint a vaj.

Kettős pont (:) A gerincesek felosztatnak: emlősökre, madarakra, hüllőkre és halakra.

Kettőspont idézőjel: (: „“) Jézus mondá: „Béke veletek.“ Széchényi mondá: „Magyarország nem volt, hanem lesz.“

Kérdő és felkiáltó jel (? !): Ki volt itt? Kinek a kalapja maradt itt? Ki az? Mi az? Isten áldd meg a magyart! Hozz rá yig esztendőt! Ne menj el! Ne hagyj el!

A két ekevas.

(Mese.)

Egy embernek két ekevasa volt. Az egyikkel szántott, a másik a kamarában hevert. A heverő ekevas csodálkozott a dolgozó ekevas fényességén. A dolgozó ekevas erre azt mondá: „Én azért vagyok fényes, mert dolgozom, te azért vagy rozsdás, mert nem dolgozol.“

A munka nemesit!

A macska.

(Leirás.)

A macska nem nagy. Kürűlbelől akkora, mint egy házi nyúl, Teste szőrrel fedett. Alacsony, de hosszú és felette rugalmas állat. Feje tompa. Nyaka rövid. Dereka és farka hosszú. Lábai rövidek, melyeken sarlóalakú karmok vannak. Ezeket a karmokat járás közben talpába húzza. Szine különböző. Van kendermagos, vagy irombaszinű, van fekete, fehér és tarka macska is. Zsákmányát ragadja, azért ragadozó állat.

Kedves Szüleim!

A tanitó úr tegnap azt mondta, hogy évzáró vizsgálatunk folyó hó 21-én lesz. Nagyon örűlnék, ha ezen a vizsgálaton Kedves Szüleim is jelen lennének. Meglátnák, hogy az év lefolyása alatt az ismeretek szerzésében milyen előmenetelt tettem. Kérem Édes Szüleimet, hogyha lehet, jőjjenek is el. Kedves napot csinálnának vele szerető fioknak Ferenczneк.

Ezután jönnének: folyamodványok, kötelezvények, szerződések, végrendeletek stb.

Ezzel be volna fejezve az elemi népiskolai nyelvtan. Igy a gyermekek, igaz, nyelvtant nem tudnának. De az is igaz, hogy a nyelv strukturájának minden csinját binját elsajátitanák és a nyelvnek ortográfiai szerkezetet tudnának adni. Pedig ez a fő. Mert az élet se alanyt, se állitmányt, se fő, se melléknevet nem követel, hanem azt követeli, hogy minden ember helyesen tudjon irni. Ezt pedig grammatizálás nélkül is el lehet érni, sőt annak ellenére még szerencsésebben és könnyebben el lehet sajátitani.

Szabó Kálmán.

TÁRCA.

Mit köszönhet a jog és a politika a reformátiónak?

— Emlékbeszéd 1903. október 31-én. —

(Folytatás és vége.)

Mélyen tisztelt közönség!

Ha Luthernek és Kálvinnak politikai felfogása talán nem oly tiszta és nem oly modern is, mint a későbbi s a mai szabadelvű protestáns politikusoké, ha a világi hatalmat, az államhatalmat ma már nem tekintjük is isteni eredetűnek, miként még Melanchton és Kálvin hirdetik, ha a Languet és Althusius szerződési elméletét a haladó politikai tudomány nem fogadja is el, mert ily fictió nélkül is, az állami organikus felfogásából meg tudjuk magyarázni, hogy az államhatalom nem az államfő, hanem a nemzet tulajdona: ennek kimutatása semmit sem von le a reformatorok s a reformatio érdeméből, melyet a politikai élet reformja, a mai alkotmányos állam, a modern politika megteremtése körül szereztek. Kétségtelen, kézzelfogható igazság, hogy az uj és a legújabb kor politikájába a reformatió hozta be a demokratikus, a szabadelvű eszméket, ez tiltakozott először világosan és határozottan a legitimitas, a fejedelmi mindenhatóság, az absolutismus ellen s tiltakozott lelke mélyéből, vallási és emberi meggyőződésből, minden önző hátsó gondolat nélkül, nem úgy, mint a jezsuitismus, melynek a korbeli iróinál (Suarez, Mariana) szintén megtalálhatjuk a népsouverainitás és a felkelés elvét, sőt ennél többet, a zsarnokgyilkosság ajánlását és propogálását is, de mindezt a pápai hatalom, a hierarchia, a papuralom érvényesitése, visszaszerzése céljából.

A reformatió rántotta le továbbá a leplet a pápai udvar önző, erkölcstelen politikájáról is s a tiszta erkölcs, a tisztesség, egyszerűség, őszinteség hangoztatása és gyakorlása által példát mutatott a politika és az erkölcs összekötésére is.

Végül legyen szabad még megemlitenem, hogy a reformatió teremtette meg a vallásszabadság s a gondolat és szólás szabadság elveit is s legnagyobb mértékben hozzájárult ahoz, hogy a felvilágosodott államok e két elvet, a politikai szabadság e két főtényezőjét, polgári jogokká, az emberi haladás és fejlődés leghatalmasabb emeltyűivé tehessék. Igaz, hogy a vallás és a gondolatszabadság elve is a reformatió elején még kiforratlan, igaz, hogy maguk a reformatorok se voltak áthatva az igazi Krisztusi türelmességtől, hiszen Luther is kimé-

letlenül ostorozza ellenfeleit s nemcsak a katholikusokat, de az ellennézetü protestánsokat is, maga a szelid lelkületü Melanchton is követeli a világi hatalomtól az eretnekek üldözését, igaz, hogy Kálvin még türelmetlenebb vallási dolgokban, de mindennek dacára igaz marad az is, hogy a reformatió kiáltotta ki a lelkiismereti szabadságot, a hit általi üdvözülést, a tekintélynek meg nem hódolást. S ha a reformatori szenvedélyességből fakadt türelmetlenséget — a mi az apostolok közös jellemvonása — nem szépitgetjük is, bár az is tény, hogy nagy eszmék sohasem diadalmaskodtak külső erő, harcz és háború nélkül, de maga a reformatió megszüli az igazi vallásszabadság és gondolatszabadság eszméjét is. Az angol Halfs és Chillingworth már világosan hirdetik, hogy „semmi sincs inkább a vallás ellen, mint erőszakot tenni a valláson." (Taine: Az angol irodalomtörténete II. k. 332. lap.")

S ha az emberi gyarlóság és elfogúltság miatt az igaz vallásszabadság és szólásszabadság csaknem háromszáz év múlva s óriás küzdelmek, véres háborúk után tud is diadalmaskodni, de az eszme kezdeményezésének, a dicsősége a reformatiót illeti s kifejtésében és kiküzdésében is oroszlán része van a protestántismusnak.

Ime, mélyen tisztelt közönség, a jog- és a politika, a jogi és a politikai élet mi mindent köszönhet a reformatiónak. A jogegyenlőség, az emberi és a politikai jogok, a vallási- és politikai szabadság, a demokratismus, az igazi alkotmányos eszmék felelevenitése, kikiáltása vagy megteremtése által a protestantismus óriási szolgálatot tett az emberiségnek, a haladás és művelődés ügyének. Kétségtelenül túlzás lenne azt vitatnunk, hogy a jog és politika mai uralkodó szabad eszméit a reformátió és csak a reformatió hozta létre, de elfogúltság nélkül állithatjuk, hogy e szabad eszmék reformja az uj korban s megvalósítása a legújabb korban, egyenesen és világosan a reformatióra vezethető vissza. A mai szabadelvű jogi- és politikai eszmék megteremtőjéül a XVII. századbeli angol s a XVIII. századbeli északamerikai és francia forradalmakat szoktuk tekinteni, e forradalmak előkészitése, az eszmék előzetes forradalma azonban maga a reformatió volt. Ahogy *Carlyle* mondja: a protestantismus a szellemi felsőségek, a pápák elleni lázadás az első felvonás, az angol forradalom a második s a francia forradalom a harmadik felvonás Európa újkori történelmében. (Hősök-159.) A protestántismus az a főgyökér, a melyből a mi egész rákövetkező európai civilizátiónk kiágazik. A három új-kori nagy forradalom eszméit egytől-egyig a reformatió veszi fel, az általa megindított szellemi csatákban őrlődnek, jegeczesednek ki azok és e forradalmak a protestantismus jogi és politikai hitvallását testesitik meg

Ezért mertem én kétségbe vonni fentebb azt az állitást, hogy nincs protestáns jog és politika. Ha vallási és erkölcsi tekintetben a felvilágosodás, a meggyőződés szerinti hit, az őszinte, független véleménynyilvánitás, az elvhűség és törhetlen kitartás, a hazugság és képmutatás megvetése, a tiszta, puritán egyszerűság az egyéni és társadalmi magaviseletben, az egyházi önkormányzat, a papuralom kizárása, a papi és világi elem egyenlő befolyása az egyház kormányzatában a protestántizmus alapelvei, úgy a jogban és politikában: az emberi vagy polgári jogok egyenlősége, a politikai szabadság, a demokratikus államfelfogás, az államhatalom alkotmányos gyakorlása, az absolutismustól, a reactiótól való irtózás, polgári és politikai jogaihoz való törhetlen ragaszkodás, a meg nem alkuvás, az állam és az egyház önállósága, függetlensége egymással szemben, ezek lehetnek és kell hogy legyenek a protestántismus elvei és vezéreszméi. A protestáns jogász és politikus, ha ezeket a szabad eszméket vallja és hirdeti, csak hitvallásának az eszméit követi, a szabadelvű és független gondolkozású protestáns ember jogi és politikai felfogása teljesen összhangban lehet vallási meggyőződésével, őszintén követheti úgy vallási, és erkölcsi, mint jogi és politikai meggyőződését, nem fog ellenkezésbe jönni önmagával.

Fejezzük ki tehát hódolatunkat és hálánkat a reformatorok szellemének. A mai kor uralkodó eszméi a jogi és politikai életben, az eredeti, tiszta keresztyén eszmék új életre keltése nemcsak a vallásban, erkölcsben, de a jogban és politikában is, az ő nagy nevükhöz füződik, az ő örök érdemük. Hogy a reformatió befejezte volna a maga művét és feladatát akár az egyik, akár a másik irányban, hogy a protestantismus egy bevégzett, csalhatatlan s egyedül üdvözítő rendszer lenne, ezt épen az igazi protestáns felfogás mellett nem lehet és nem szabad mondanunk. Láttuk, vagy legalább igyekeztem halvány, hézagos vonásokban bemutatni, hogy a protestantismus jogi és politikai felfogása, hitvallása, az idők folyamán hogyan tisztúlt, hogyan fejlődött s a reformatió által felvetett jogi és politikai eszmék ma tisztább világitásban állnak előttünk, mint maguk a reformatorok előtt. A mi feladatunk is tehát, ha a protestantismushoz hivek akarunk maradni, csak a haladás, a fejlesztés lehet. És pedig két irányban. Egyrészt igyekezzünk minél jobban átérteni, megismerni a protestantismus lényegét és hivatását s törekedjünk az igazi protestáns elveket gyakorolni és terjeszteni is, e végből legyünk szilárdak, rendithetetlenek vallási, erkölcsi, jogi és politikai meggyőződésünkben, a tiszta puritán erkölcs, az igazság és emberszeretet vezesse cselekvéseinket, egyházi autonomiánkat s polgári és polititikai jogainkat hiven őrizzük és védelmezzük, sőt gyarapitsuk, másfelől magát a protestantismust is igyekezzünk előrevinni, szellemileg, eszményileg fejleszteni és tökéletesbiteni. Ne restelljük hibáinkat bevallani s igyekezzünk ezeket levetkezni. Egyházi és iskolai téren a jogi és politikai élet mezején a hibák nyesegetése, a visszaélések kiirtása, a haladás a minél tisztább és helyesebb szabadság felé, ez legyen jelszavunk és vezérünk, akkor leszünk igazi protestánsok, akkor értettük meg igazán a reformátiót és a keresztyénséget.

Dr. Finkey Ferencz.

KÖZÉLETÜNK.

Nyilt levél a szerkesztőhöz és irodalmi pályázat.

Nagytiszteletü Szerkesztő Ur!
Lélekben Barátom!

A Sárospataki Lapok 1903 évi október 20-án megjelent 43. számában régi személyes ismerősöm és általam szeretve tisztelt Tóth Pál miskolci leányiskolai igazgató tanár nekrologját kegyeletesen és az elhunythoz méltóan irta meg s én az elhunyt iránt érzett tisztelet s kegyelettől áthatottan olvastam azt.

Midőn azonban az 1011. lapon a három csillag alatti első bekezdést az elhunyt iránt érzett mély részvét érzésétől eltelve figyelem között olvastam, eme kifejezésnél: „mert nem szégyelte állásában vallását" nem tagadom — igaz kálvinista lévén — a vér arcomba szökött. Letettem a Sárospataki Lapokat s gondolkozni kezdtem affelett, hogy vajjon akadhat-e ebben a kálvinista vérrel áztatott Magyarországban, melynek

minden talpalatnyi földje a protestánsok, de különösen a magyar kálvinista vérével van szentelve, egyetlen egy a kálvinista vallást követő hivek között, a ki vallását, a magyar kálvinista vallást akár csak gondolatban, is nem pedig nyilvánosan egy pillanatra is szégyelni elég nyomorult legyen?

Áttekintettem ismerős alakjaimon, úgy a műveltebb, mint a néposztály között, s nem tagadom, hogy egyeseknél oly jelenséget észleltem, melyekből azt kellett következtetés képen levonnom, hogy voltak esetek, midőn az illetők mintegy titkolni igyekezvén kálvinista voltukat, szégyelni látszottak azon vallást, melyre gondolva, minden ezt követőnek büszke önérzettel kell mellére ütnie, midőn kimondja: „Én kálvinista vagyok."

Gondolataim kutatták az alap-okát annak, hogy hova vezethető vissza azon sajnos és mély fájdalmat keltő jelenség, hogy egy magyar kálvinista vallását szégyenelje. Kutatásomban arra a meggyőződésre jutottam, hogy a ki[illegible]l ilyesmi megtörténhetik, az nem ismeri a magyar kálvinista vallás történetét. Nem bir tudomással arról, hogy ennek a vallásnak köszönhető, hogy ma még Magyarországról, mint ilyenről, beszélni lehet. Nem bir tudomással arról, hogy hány ezeren áldozták fel szabadságukat és életüket ezen vallás érvényesítésével kapcsolatban a magyar szabadság és alkotmány fenntartásáért.

Ennek és ama körülménynek, hogy a vallásos kálvinista buzgóságot, a hitélethez való őszinte ragaszkodást tényleg az utóbbi évek alatt sajnosan hanyatlásnak indulni látom, hatása alatt elhatároztam, hogy pályázatot nyitok egy oly magyar népies nyelven megirandó műre, melyben rövid, de a magyar nép által teljesen érthető nyelven kifejezést nyerjen, hogy:

1. Mi volt alap-oka annak, hogy Kálvin János elszakadva a ró ai egyháztól megalapította a kálvinista vallast?

2. Kik voltak azon főbb magyar kálvinisták úgy egyházi, mint világi téren, kik egyházunk igazsága mellett sikra szállva ennek és ezzel kapcsolatban a magyar szabadságnak érvényesüléséért személyes szabadságukat, véröket és életöket áldozták?

3. Miért kell büszke önérzettel, felemelt fővel mellére ütve egy magyar kálvinistának büszkén hirdetni, hogy ő magyar kálvinista, midőn kimondja: „Én kálvinista vagyok"?

Pályadijúl anyagi, körülményeimet tekintve, kitűzök 300 koronát. Ragályi Géza szini, Fodor György perkupai lelkész barátaimnak tartván fel a birálati jogot arra, hogy melyik pályamunkának adjuk ki a jutalmat.

A pályanyertes művet saját költségemen 5000 példányban kinyomatom és a Sárospataki Lapok szerkesztősége és fent nevezett két barátom utasításai nyomán saját költségemen fogom szétküldeni.

Pályázati határidő 1904. évi junius 1.

Igaz kálvinisták pályázzatok!

Vámos-Mikola, 1903. november 20, kiváló tisztelettel

Kádár Kálmán,
ügyvéd.

Torony és templomszentelési ünnepély Fúló-Kércsen.

Ha az egyházak történetében előfordúló nagyobb és fontosabb eseményeket kihirdetjük, akkor kötelességünk megemlékezni arról is, ami a fuló-kércsi ev. ref. egyházban november hó 29-én végbe ment.

A fuló-kércsi templomot az évszázadok pusztító hatalma annyira megrongálta, hogy azt mennyezetének és egész tetőzetének roskadozó állapota miatt a polgári hatóság 1902-ik év tavaszán bezáratta. A gyülekezet ettől az időtől istenitisztelete végett az iskolai tanterembe járt, hová bizony csak azok férhettek be, a kik jókor igyekeztek bejutni és helyet foglalni. A később jottek vagy be sem juthattak, vagy bejutva állva hallgatták végig az egyházi beszédet. Ez az állapot aztán gondolkodóba ejtette, majd tettre buzdította, végre lelkesedésre hangolta a gyülekezet minden egyes tagját. Előbb beszélgetni, majd gyülésezni, végre adakozni kezdtek a templom ujjá építésére. A kisebbik párt, hogy nagyobb adósságba ne jussanak, csak a templomot akarta renováltatni, mig a nagyobb rész és a többség azt óhajtotta, hogy tornyot is épitsenek. És a többség akarata meglett, óhaja beteljesült. 1903. novemberére az új székekkel is ellátott templom és torony épitése bevégeztetett.

Az épitkezés házilag végeztetvén, hozzávetőleg 6000 koronába került. Ez összegnek nagyobb részét a hivek áldozatkészsége teremtette elő, 2000 koronát pedig az egyházkerületi pénztárból azzal a jóhiszeműséggel kölcsönöztek, hogy azt a részökre kilátásba helyezett domestikai tőkesegélyből rövid időn belől visszafizethetik. A könyöradomány gyűjtést is megkísérlették, de ez az épitkezési pénztárba semmit sem hozott. Úgy tudom különben, hogy a kerületi kölcsönön felül egy pár helyre az épitkezési anyagokért még szintén adós maradt az egyház. 4000 koronából tornyot épiteni és templomot ujíttatni különben csak úgy lehetett, hogy az egyház hívei az épitkezés körül maguk is hangya szorgalommal forgolódtak, a gazdák anyagokat szállítottak, a gyalogok kézi munkát teljesítettek. Ezzel aztán az épitkezés költségeinek egyharmadát megtakarították.

Igy épült fel 1903 május elsejétől november közepéig a fuló-kércsi ev. ref. templom-torony.

Ezt a felépült templomot és tornyot szenteltette fel november 29-én a szomszéd községekből összesereglett hivek jelenlétében a fuló-kércsi gyülekezet. A szentelés ünnepélye népesebb és impozánsabb lett volna, ha az éjjel beállott hózivatar a környékbeli híveket vissza nem tartja.

A szentelési aktus a következőleg folyt le. 10 óra után a harangozás végeztével a gyülekezet élén a megjelent lelkészekkel és tanitókkal az „Örül mi szivünk..." éneklése közben a templom elé vonult, ahol kulcs átvétele után Erőss Lajos szemerei lelkész az Atya, Fiu és Szentlélek nevébe és tiszteletére a templomot megnyitotta. Majd a kántorok elhelyezkedése után és a gyülekezet bevonulása közben rádiktáltatott az „Ime bejöttünk nagy örömmel..." kezdetü gyülő ének. Ennek pár verse után felálló és közének következett, miket a népes gyülekezet buzgó lélekkel énekelt.

Az éneklés befejeztével C. Nagy Mihály helybeli lelkész alakja tünt fel a szószéken, aki a szentelési imát elbuzogta. Ámene után még egy verset énekelt a gyülekezet és ekkor Kovács István baktai lelkész jelent meg a szószéken, aki egyházi beszédének alapigéjét felvevén a Krónikák könyvéből, beszélt oly ékesen, oly elragadóan, oly építőleg és oly lelkesedéssel, hogy a gyülekezetet magával ragadta. Fejtegetvén a templom rendeltetési célját, kijelölte, hogy annak hivatása elsősorban az Isten tisztelete, másod sorban pedig a tanitás. Beszédének végeztével felolvasta az épitkezés összes kiadását és adományozók névsorát és a gyülekezet megáldása után a szószékről lelépett. Felhangzott ismét az istentiszteletet bezáró énekvers, mely alatt a gyülekezetnek egyrésze a templomból kivonult, más része pedig bent maradt, hogy a megterített szent asztalhoz járúljon. Az éneklés alatt ismét Nagy Mihály lépett az Úrasztalához, aki az agendázást elvégezvén Erőss Lajos segédkezésével az urvacsorát kiosztotta. Ennek bevégzése után egy pár napos leány gyermeket hoztak a templomba, akit Erőss Lajos megkeresztelt.

A még itt-ott bent maradt hívek egy záró vers éneklése után a templomból mindnyájan kivonultak és tüz mellé házba szorultak.

A fungáló lelkészek a lelkészlakra, a kántorok pedig a tanitói lakra mentek, hogy a házigazdák szivességében részesüljenek.

A szentelés alkalmával összegyült perselypénz 37 korona 52 fillérre ment.

Referens.

IRODALOM.

* **Ünnepi beszéd.** Elmondta a rimaszombati kaszinó által rendezett Rákóczi ünnepen. 1903 november 11-én, *Czinke István* ref. lelkész. Kiadta a „Rimaszombati Kaszinó" a kassai Rákóczi szobor-alap javára. Ára 40 fillér. — Ezt a hazafias lehelletű, szép beszédet önmagáért is, a megjelölt célért is szivesen ajánljuk olvasóink figyelmébe.

* **Mivel tartozunk vezéri nagyjainknak?** Egyházi beszéd. Deák Ferencz . . . születésének 100-ik évfordulója alkalmából . . . elmondotta: *Fülöp József* körmendi ev. ref. lelkész. Épületes alkalmi beszéd.

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő müvek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 30 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi-emlék. Ára 60 fill,; 3. *Dr. Tüdős István:* Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdős István:* Tanúlmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel. 7—

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Makláry Pap Miklós sárospataki nyugalmazott tanárt s családját újabb gyász érte Istennek az akaratából. Elvesztették özv. Makláry Pap Mihálynét szül. *Hubay Teréziát*, Makláry Pap Miklósnak édes anyját, aki a kegyelem esztendeit élve, végelgyengülésben, 88-ik élet évében december 1-sö napján csöndesen elszenderett a siri álomra. Egy sokszorosan megáldott szép családi körből dőlt ki az, a ki édes anyai, nagyszülei és dédanyai boldogságnak volt részese s a kit most áldó emlékezettel adtak át a végső nyugalomnak, hogy lelke azonban továbbra is ott őrködjék szerettei között. Ugy legyen! — *Güntner M. Vilmos*, a pozsonyi ág. hitv. ev. keresztyén egyházközség tiszteletbeli felügyelője, élete 65-ik évében november 29-ikén elhunyt. Életét áldásos működés teszi emlékezetessé, a melyben az anyaszentegyházának hűséges sáfáráúl bizonyult s áldozatkészségével példát adott a szent célokért való búzgólkodásra s lelkesedésre. Legyen áldott emlékezete. — A rimaszombati ev. ref. egyház nyugalmazott énekvezére s tanitója: *Szőllősy István*, élete 87-ik évében november 27-én csendesen elhunyt az Urban. Több, mint ötven évig volt kitünő tanitó s vezette gyönyörű hangjával a templomi énekeket s tanitotta az egyházi énekkart, hogy az énekeket szeretve: a nemzedékek vallássossága mind magasabbra emelkedjék. Hű munkás volt s egykori kedves tanitványainak, hátra maradt gyermekeinek s unokáinak, kegyelete bizonyára hiven fogja őrizni emlékezetét. Legyen a megfáradt testnek a sirban édes pihenése, lelkének örök boldogsága ott fenn a lelkek lelkénél!

— **Tóth Dániel emlékét** a miskolci ev. ref. egyház presbitériuma a következőleg örökitette meg: 92. Főgondnok jelenti, hogy egy ujabb, az egyházat ért nagy veszteségről kell hivatalosan beszámolnia: Nt. Tóth Dániel lelkészünk — meghalt. — Határozat. Azt a szomorú tényt, melynek megtörténtét egyházunk minden tagja tudta jó pásztorunk halála pillanatában s a melynek megtörténtét ma a magyar ev. ref. egyház ügyei iránt érdeklődő minden ember tudja és fájlalja, a mely most az egyháztanácsnak hivatalosan is bejelentetett: az egyháztanács mély fájdalommal s az isteni megmásíthatlan akaratban való vallásos megnyugvással ugyan, de a Golgotán elhangzott emez isteni gondolattal: „mért nem múlt el tőlünk e keserű pohár!" — veszi hivatalos tudomásúl: — és mondja és hirdeti: egy igazi Dániellel, egy erős vallású, erős logikájú, szikla szilárd jellemű férfiuval, egy nagytudományú lelkészszel lett egyházunk szegényebb; — mondja és hirdeti: jertek, kik őt ismertétek s tegyetek igaz tanúságot arról, hogy a miskolci ev. ref. egyháznak nagy a vesztesége, mélységes az ő gyásza, bánata, mert meghalt az ő pasztora, a ki erős hangon, erős hittel, igaz meggyőződéssel, a protestáns papok által hajtott galyák evezősének apostoli ihletségével, hitszilárdságával hirdette buzgó s őt szerető híveinek egyházunk örök igazságait: az egy igaz Istenben való tántorithatlan hitet, az ő egyetlen fiának követését, a felebaráti önzetlen szeretetet, az emberi becsületességet, igazságosságot; mondja és hirdeti: elment apja, nagyapja, testvérei, ezen halhatatlan emlékű igaz papok közé, hogy előttük beszámoljon annak, a ki őt egyházunk felkent szolgájává avatta, arról: hogy mily szeretettel, mily lelkesedéssel s minő eredménynyel őrizte ő a gondjára bizott egyházat, mely most szomorun zarándokol emlékéhez, melynek fényes tisztaságát, emberi nagyságát, lelki gazdagságát jegyzőkönyvileg ezennel megörökitve átadja a miskolci ev. ref. egyház az alsó borsodi ev. ref. egyházmegyének s az egyetemes egyház történetének, hű megőrzés és a magyar protestáns papoknak követendő példaképen. Adja az igazságot szerető Istene magyar protestáns egyházunknak s hazánknak azt hogy egyházunk megtalálja a hozzá hasonló utódot s példája lelkesitse a következő nemzedéket arra, miként kell és lehet Istent szolgálva szolgálni embertársaink, egyházunk és nemzetünk igaz és szent ügyét. Legyen emléke örökké áldott s hátrahagyott családja lelje némi vigaszát annak tudatában, hogy nagy fájdalmukban és veszteségükben velük osztozva áldja s dicsőíti emlékét szeretett halottuknak mindenki, a ki ismerte s ismerve szerette őt, a jó embert, a példás életű családfőt, a becsületes, igaz embert, a hithű protestánst s az igazi hazafiui erényekkel tündöklő reformatus lelkészt. — A kivonat hiteléül Dr. Németh Imre, a miskolci ev. ref. egyház jegyzője.

— **Tóth Pál emléke** a miskolci egyház presbitériumának jegyzőkönyvében. A miskolci egyház presbitériumának az alábbi jegyzőkönyvét azzal a célzattal közöljük, hogy Tóth Pál emlékének tiszteletét igy is tolmácsoljuk. A jegyzőkönyv igy szól: 91. Főgondnok jelenti, hogy egyházunkat újabban az a csapás érte, hogy egyháztanácsunk egyik buzgó tagja, egyházunk és nőnevelési ügyünk egyik legelőkelőbb előharcosa Tóth Pál, a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület miskolci főleánynöveldéjének igazgatója meghalt: indítványozza, hogy a megboldogúlt érdeme s emléke jegyzőkönyvünkben megörökittessék. Határozat: Az egyháztanács mélyen érzett részvéttel veszi fájó tudomásúl, tanácsa egyik hű és buzgó tagjának, egyházunk nőnevelési és közoktatási ügye egyik legbuzgóbb előharcosának, egyik erős oszlopának: Tóth Pál egyháztanácsos s a tiszáninneni ev. ref. kerületi felső leánynevelő intézet érdemdús igazgatójának — fájdalom — nagyon is korán, hirtelen és váratlanúl történt elhunytát; igaz fájdalommal s mélyen átérzett hálás szeretettel emlékszik meg e gyászos alkalommal az ő feledhetlen érdemeiről s áldott emlékét jegyzőkönyvileg ezennel megörökítve adja át egyházunk történetének azon kivánság kapcsán, hogy a jó Isten, a kinek tetszett az ő halálával nemcsak az őt igazán s érdeme szerint szerető

családját, hanem egyházunkat is sulyos megpróbáltatásnak kitenni: adjon helyébe egyházunk ügyének s az ő szerencsés keze közt fejlődésnek, sőt virágzásnak indult nőnevelés ügyének hozzá hasonló tudással, ügybuzgósággal, szivjósággal biró utódot, özvegyen maradt hűséges nejét s családját vigasztalja meg az ő kiapadhatlan, mindenható szeretete. — A kivonat hiteléül Dr. Németh Imre, a miskolci ev. ref. egyház jegyzője.

— **Válasz Laikusnak.** A helyett, hogy hosszasan igazolni akarnám Kálvinra vonatkozó állításomat, utasítom Laikust Warga Lajos Egyháztörténete II. kötet 111. lapjára, gondolom, ezt közelében megtalálja a sárospataki bibliothecában, s abból elolvashatja, hogy *Kálvin a tonsurán kívül más papi rendi fokozatra nem avattatott fel: 19 éves korában a jogi tanulmányait az orleansi és folytatta a bourgesi híres jogakadémián. 1532. visszament Párisba, hogy a classicus irodalom terén alapos képzettségre tegyen szert.* Tehát tulajdonképen nem a papi pályára, hanem a jogi és philologiaira készült, s csak szándékos rossz akarat és becsmérlés irathatta Laikussal, amit rólam irt, mert történeti tényt irtam, ő pedig felszólalásával bebizonyította, hogy valóban illetéktelen volt arra. Thury Etele.

— **Adakozás.** Egy ref. lelkész, „távol vidéki" név alatt P. Nagy Gusztáv emlékére 5, Mitrovics Gyula emlékére 5., Warga Lajos emlékére 5, az Új-Vay Mocsáry Alapra 5. összesen 20 koronát küldött hozzám, azzal a megjegyzéssel, hogy ha Warga-emlék nincs készülőben, az arra szánt összeget a másik három közül arra forditsam, a melyik kevesebb támogatásban részesül, Minthogy pedig Warga-emlék nincs készülőben: úgy gondolom, hogy az adakozó célzatának az által felelek meg, ha az arra szánt 5 koronát egy negyedik célra, a Mitrovics-Alapitványra adom. A többi összegek, természetesen, a megjelölt célokra esnek. A kegyeletes szivü adakozó fogadja hálás köszönetünket! Sárospatak, 1903, december 2. Novák Lajos, theol. tanár.

— **Egy kis üzenet a K. Hitvédelmi Folyóiratnak.** Kérem tudomásúl venni, hogy én a mások tulajdonát nem szoktam elorozni, úgy, mint Pelikán Krizsó urék, a kik a Magyar Államból s az Alkotmányból minden jelzés nélkül vesznek át cikkeket. A mások tulajdonának tiszteletben tartása következtében kérem a K. Hitvédelmi Folyóiratot, hogy b—ó munkatársának adja tudtára, hogy a Magyar Szóban „A klerikálismus az egyetemen" cimü cikket nem irtam s igy b—ó urnak hazugsága ne irassék az én rovásomra. A megtisztelő cimeket, melyek a jelzett nekem tulajdonított cikk nyomán reám estek b—ó jókedvéből, szivesen elviselem, de az irói tolajdon jogot tiszteletben tartom s még a Kath. Hitvédelmi Folyóirat kedvéért sem csapok fel irodalmi tolvajnak. Vannak ott a tulsó táborban, úgy látszik elegen, főként pedig Pelikán úrék körül. Csak élvezzék a Szent Krispinus lopásból eredő szentségét t. ellenfeleink! Dr. Tüdős István.

— **Ultramontán mérték.** Bajorországban tudvalevőleg nem kis mértékben dühöng az ultramontánismus. Ennek érdekes bizonysága a kormány, illetőleg rendőrség részéről a következő tény: A kath. sajtó-egyletet, a mely a nagy politikai centrum-pártnak a politikai eszköze, a rendőrség vallásos társulatnak minősítette s most már női fiókjai is keletkeznek; ellenben az „Ev. Bund"-ot ugyanaz a hatóság politikai intézménynek nyilvánította s nem engedi meg a nőknek a szövetség ama gyűléseinek a meglátogatását sem, a melyeken tisztán vallásos előadások tartatnak, Hja a klerikálisok ilyen igazak!

— **Statisztika a sárospataki főiskola tanulóiról 25 esztendőről.** A múlt számban egy érdeklődőnek azt a szerkesztői üzenetet küldtük, hogy kivánságának eleget fogunk tenni s a sárospataki főiskola tanulóinak létszámáról 25 esztendő folyamáról kimutatást adunk. Az igéretet ime beváltjuk s felhivjuk olvasóink figyelmét a számokban jelentkező igazságokra, megjegyezvén, hogy mindenütt az első félévet vesszük figyelembe, illetőleg a beiratkozást:

	Év	gimn.	jogakad.	theol. akad.	összesen
1.	1879—1880.	643	47	122	812
2.	1880—1881.	610	48	124	782
3.	1881—1882.	567	42	112	721
4.	1882—1883.	549	44	112	705
5.	1883—1884	480	52	120	652
6.	1884—1885.	485	40	102	627
7.	1885—1886.	466	33	87	586
8.	1886—1887.	434	40	65	539
9.	1887—1888.	429	46	54	529
10.	1888—1889.	432	53	52	537
11.	1889—1890.	447	59	51	557
12.	1890—1891.	453	49	55	557
13.	1891—1892.	464	55	48	567
14.	1892—1893.	491	50	48	589
15	1893—1894.	538	63	47	648
16.	1894—1895.	485	73	43	60
17.	1895—1896	468	84	37	589
18.	1896—1897.	505	76	43	624
19.	1897—1898.	529	67	49	645
20.	1898—1899.	547	77	51	675
21.	1899—1900.	544	91	58	693
22.	1900—1901.	492	90	76	658
23.	1901—1902.	494	78	72	644
24.	1902—1903.	529	81	79	689
25.	1903—1904.	531	81	99	711

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

Pályázat lelkészi állásra.

Az alsó-zempléni egyházmegyébe kebelezett *golopi* ev. ref. egyház lelkészi állomására, melynek évi javadalma ez időszerint államsegélylyel 1400 korona, pályázat hirdettetik.

Pályázati kérvények f. év decz. 31-ig Nagytiszt. Keresztúry József esperes urhoz (Semjén, u. p. Kis-Rozvágy) küldendők.

Miskolcz, 1903. november 28.

Kun Bertalan,
püspök.

HIRDETÉSEK.

A tanuló ifjusagnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM"
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püs; ök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajanlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 50 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon,** a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 16—20

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS"* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bor trendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **Adriányi**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

35—39

4—20

Szőlőlugast

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld- és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetü) mert nagyobbrésze ha megnő is, terméstnem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azon bőven ellátják házukat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legremekebb dísze, anélkül, hogy legkevesebb helyet is foglalna az egyébre használható részekből. Ez a leghaladatosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki cimét egy levelezőlapon tudatja. 2—2

Cim: **Érme léki első szőlőo tvány-telep Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.**

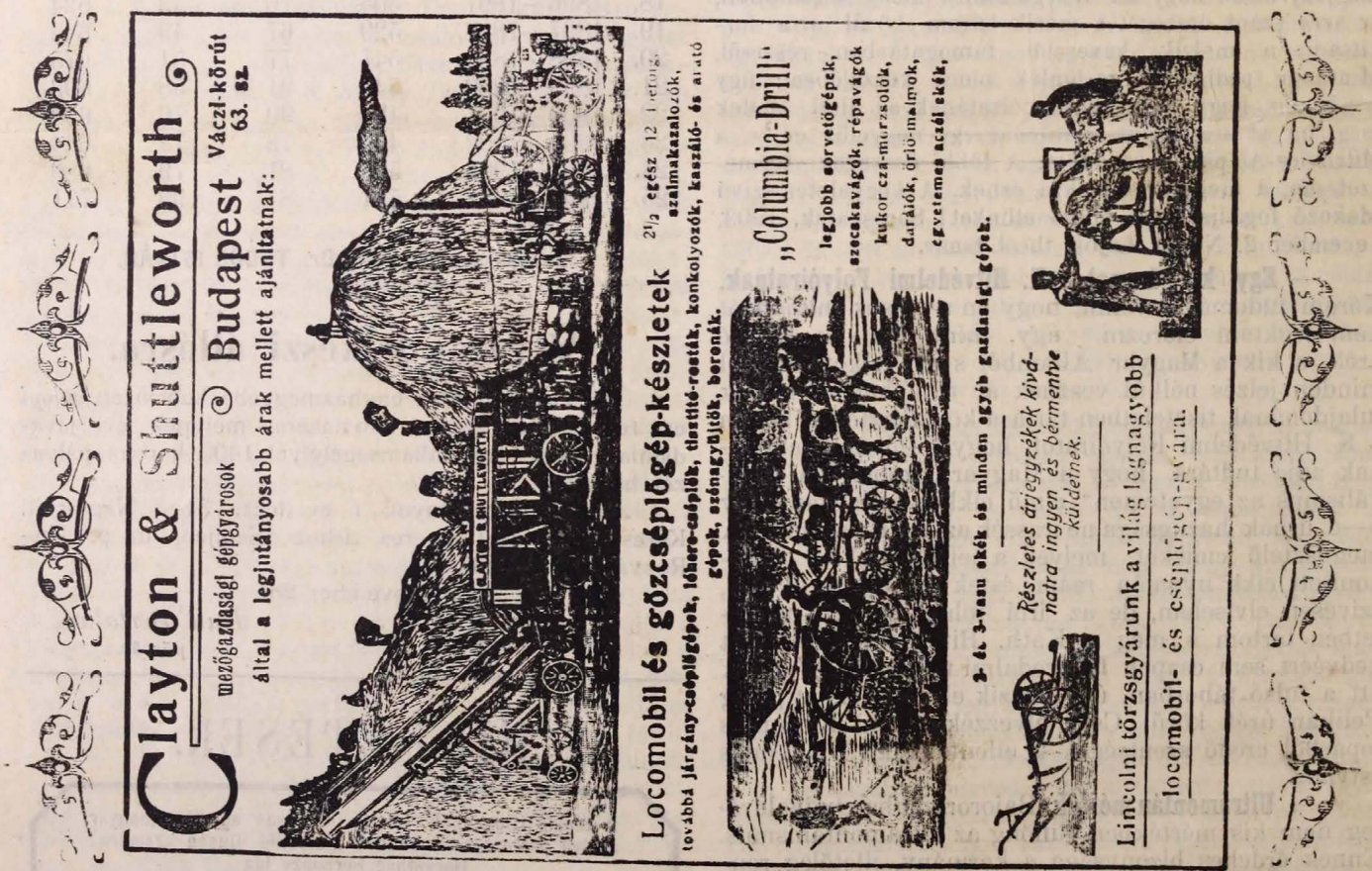

Ferencz József keserűviz

az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **50. (1147.) szám.** *Sárospatak, 1903. december 14.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Szuhay Benedek: Nagy Sándor. — Dr. Tüdős István: A debreceni protestáns egyetem kérdése. — Dr. Tüdős István: Mi a vallás? — Molnár Ferenc: Az isten-hit fejlődése s mai állása. — Fodor György: Nyilt levél Kádár Kálmán ügyvédhez. — Rácz Gyula: A tiszántuli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése. — s—n.: Könyvismertetés. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

NAGY SÁNDOR
1861—1903.

A népoktatásügy kiváló bajnokáról, a hazai református tanítóság büszkeségéről, az önfeláldozásig hív és igaz emberről akarok megemlékezni pár sorban.

Ne tűnjék fel senkinek, hogy e gyász-keretes név csak egy szegény falusi néptanító volt és a Sárospataki Lapok mégis a tiszáninneni egyházkerület nagy halottjainak díszes sorában emlékezik meg ő róla. Ne tünjék fel senkinek, hogy e bátortalan, szerény, félrehúzódó ember most halála után az ő jelességeit mindenkor elismerő szivek parancsolatából első helyre szólíttatik. De ha igaz az, hogy az eszményekért, a lelki világ és tiszta erkölcs előhaladásáért szóval és tollal küzdők tábora mostanában ritkúlni kezd; ha igaz az, hogy a szellem igaz munkásainak, az emberi értelem és szív kiképzőinek elismerés és anyagi jutalmazás helyett többnyire gáncs és szúró tövis e mai anyagi világ jutalma: akkor e becses lapok kitűzött czéljához képest szerintem csak úgy felelhet meg magasztos rendeltetésének, ha azokat a választott egyéneket, a kik belső hivatásból, lelkök szövétnekével, sokaknak világítottak, legalább haláluk után méltó kegyelettel veszi körül, nem tekintvén arra, hogy az illetők falusi néptanítók voltak-e, vagy pedig történeti nagy név és állás birtokosai?!

Nagy Sándor Mező-Kaszonyban látott napvilágot. Született szegényes körben hol az Isten félelem és a mindent átölelő szeretet hordozta karjain. Apját korán elveszítvén, lelke ösztönzéséből a sárospataki főiskola szegény ifjai közé került, a hol mindvégig a legkitűnőbb tanúlók között látjuk őt. Lelke, szive, egyéni hajlama a szerény néptanítói pályára vonzotta s a Dezső Lajos lábainál tanúlta meg a népoktatás ügyének elméleti és gyakorlati ismereteit. Hogy mily anyagi küzdelemmel kellett bajlódni iskolai pályáján: ezt csak azok tudják, a kik pályatársai voltak.

Megszerezvén a néptanítói oklevelet, 1881-ben a sajókazai díszes és népes gyülekezet hivta meg tanítói állására, hol, öreg édes anyját is magához vévén, mindhalálig páratlan lelkiismeretességgel, önbecsérzéssel, rendkivűli eredménynyel tanította a gondjaira bizott növendékeket.

Mint kitűnő elméleti és gyakorlati tanító korán magára vonta a rendkivűli szellemi eredménynyel a közfigyelmet. A sajókazai földesurak, a nagymiveltségű és tudományu Bodnár András lelkész egyaránt barátságukra méltatták. Mert meggyőződést szereztek arról, hogy a fiatal, szerény magaviseletű tanítóban rendkivűli szorgalom és tehetség lakozik, a ki, ha szárnyait kibontogatja, büszkesége fog lenni nemcsak a felsőborsodi tanítói karnak, de a hazai tanitóságnak is!

A felsőborsodi tanító testület, mely még a szabadságharc utáni években alakult, mindig hatásos előmozditója volt a kiválóbb tehetségeknek. És a szerénységéről közismeretű Nagy Sándor egymásután nyerte el, kitünő dolgozataival a testület pályadijait. Szakszerű értekezései, tanügyi czikkei, az Isten és hazaszeretettől lángoló munkái csakhamar közbecsülést szereztek neki kartársai előtt. Elébb választmányi tagja, később főjegyzője, majd elnöke lett a szép multú testületnek.

Kevés embert ismertem, a ki több szorgalommal gyüjtögette napról-napra az elméleti ismereteket! Kevés embert ismertem, a ki a reá ruházott munkát nagyobb lelkiismeretességgel s tegyük hozzá, nagyobb eredménynyel tudta volna elégezni, mint Nagy Sándor.

Százakra menő, itt ott elszórva megjelent tanügyi czikkei köteteket tennének. Mindenikben a legfelségesebb eszmék hullámzanak, Isten, hazaszeretet, vallásosság, szívnemesség: ezek az ő alapgondolatai. A lelki világosság terjesztését, a gyermeki szív képzését tartja élete legfőbb feladatának. Emlékezünk még milyen lelkesedéssel szállt sikra azon gondolat mellett, hogy a ref. néptanítók kezéből nem lehet, nem szabad kivenni a vallástanitást; mert addig felel meg a ref. népiskola magasztos feladatának, mig azt az ősöktől örökölt református közszellem hatja át. Ha van baj a kérdésben: ne az legyen kötelességünk, hogy a tanítók kezéből vegyük ki a vallástanitást; de az, hogy minden tanítót

Lapunk jelen számához ½ ív melléklet van csatolva.

jövőben úgy neveljenek a népiskolák, középiskolák és képezdék, hogy a tanitók a vallásos érzésben, a vallástanitásban legyenek a legerősebbek. Ő az egyházat iskola nélkül, az iskolát egyház nélkül elképzelni sem tudta. Lelkében az iskola mindig, mint az egyház veteményes kertje szerepelt. Nem egyszer mondta, nem egyszer irta: Miként az emberi szivnek úgy a mi vallásunknak is két éltető kamrája van: az egyik az egyház, a másik az iskola!

De legjobban magára vonta a közfigyelmet akkor, midőn a 90-es években a Sárospataki Irodalmi Kör pályázatán ABC-jével az első dijat elnyerte, mely azóta több százezer példányban forog közkézen, Tiszáninnen és Erdélyben. Nem egy gyakorló kitünő tanitótól hallottam, hogy a Nagy Sándor ABC-je páratlan az ilyennemü munkák között. E könyvének minden sorát tisztaság, világosság, szabatosság jellemzik. Játszva tanúlnak, könyvéből a gyermekek s az elért siker: bámulatos! Ez idő tájban adott ki egy kötet költeményt is e dalos lélek!

Legközelebb az ismétlő iskolák részére irt olvasókönyvével nyerte el (társával Fogarassy Jenővel), ugyancsak az Irodalmi Kör pályázatán a kitüntetést

Ez alkalmat ragadta meg a f.-borsodi egyházmegye, hogy őt teljes elismeréssel ölelje át s a legszebbb emlékek egyikével: a jegyzőkönyvi kitüntető elismeréssel adja át emlékezetben az utókorra!

Sokat fáradozott társadalmilag és irodalmilag a ref. tanitóság szellemi és anyagi előhaladásáért Daczára annak, hogy beteges testben lángolt e szép lélek: a kötelesség teljesitésnek mindvégig példányképe volt. Gyűlésekről soha el nem maradt. Mint elnök ékes szóval, mindig gondolat gazdag megnyitókat tartott, melyek szép lelkének tükördarabjai. A vitát soha nem kereste; de ha megtámadott elvei mellett kellett sikra szállani: olyan müvésziesen tudta csoportositani indokait, hogy az ellenfél önkéntelen meghajolt érvei előtt. A szenvedély soha nem ragadta el. Roszat életében senkiről nem mondott. A vett sérelmeket is elfeledni, megbocsátani: ebben állt az ő nemes boszúja!

És az az ember, ki pályatársai előtt valódi szaktekintélynek örvendett, kire a lelkészi kar is mindenkor tisztelettel gondolt: olyan bámulatos szerény volt, mintha mindenütt ő volna a legutolsó és legfélénkebb teremtés. Pedig nagy homloka mindig izzott a szebbnél-szebb gondolatoktól; szive mindig lángolt az emberiség boldogitásától. E tekintetben is örök mintaképe lehet ő a tanitóságnak, kivált napjainkban, a mikor sok embert a külsőségeken kapkodó világ és saját kivánsága olyan könnyedén megszédit.

Mint házastárs és szülе gyöngéd, odaadó és önfeláldozó volt. A 10 élő gyermek atyja akkor volt legboldogabb, ha kicsinyei a lábainál játszadozhattak, ha azoknak szellemi fejlődését, szive megnyilatkozását láthatta. Mikor épen temetésről jövet szerencsétlen lépés jelezte a biztos halált, a 42 éves munkabiró férfinak és apának közeli végét: nagyobb gyermekeit haza sürgönyöztette s orvosától csak egy receptet kért még, hogy hosszabbitsa addig életét, mig távollevő fiai hazajöhetnek, hogy velök beszélhessen. Kivánsága teljesült. Ekkor mind a 10 gyermekét ágya köré állittatta s intő beszéd után megeskette nagyobb gyermekeit, hogy édes anyjukat tisztelni fogják mindhalálig. S ha egy darab kenyerök lesz: azt annyifelé törik, a hányan vannak s a becsületesség lesz mindennapi kenyerök!

Közvetlen halála után, a legelső gyászhirre a bánatos szivü özvegynek milyen jól eshetett, mikor diszes fogaton két főúri nő (b. Radvánszky Béláné és Gézáné) megjelent az egyszerű falusi tanitó halottas ágya mellett s kisirván magát, vigasztaló angyalként az özvegynek ezt mondotta: „Boldogult férje munkáiról, érdemeiről mi is megemlékezvén, eljöttünk őt megsiratni s bátoritani, hogy kétségbe ne essék s 4 kiskorú gyermekének gondja a mi gondunk lesz, mert hiszen boldogult férje földi kincset nem gyüjthetett. Mert ő nem egyszerű néptanitó, hanem hivatott népapostol volt, ki százezreknek világitott!“

Boldogúlt szellem! Ha láttad volna e festő ecsetjére méltó jelenetet, ha láttad volna a temetéseden nyilvánuló óriási részvétet, ha megszámlálhattad volna az igaz baráti könyeket, melyek koporsódra hullottak: bizonyára azon vallomást tetted volna: Ha még egyszer kezdeném az életet, akkor is néptanitó lennék. És e vallomásod volna akkor is a te legszebb, legigazabb emléked! Ezt vallom én is s hadd legyen ez a nevednek örök dicsősége! Szuhay Benedek.

A debreceni protestáns egyetem kérdése.

Hogy régebben mikor merült föl legelőször ez a kérdés, nem kutatom, nem is kérdezem; hogy a hivatalos, a leghivatalosabb testületek most 10 éve foglaltak benne állást, azt tudom; azt meg látom, hogy most már mindenáron keresztül akarják vinni az eszmét annak lelkes, nagybuzgóságú ápolói és pártolói. Igen, keresztül akarják vinni minél előbb, minél gyorsabban, mert mintha veszedelem volna a késedelemben!

De bár szinte magával akar ragadni az ár, a mely most megindúl, bár a gyorsaság ellök talán az útból és bár a sietség miatt nem tarthatok számot a meghallgatásra sem, legyen szabad mégis egy pillanatra az ár elé állanom, a gyorsaságot mérsékelni s a sietséget lassitani: az igazmondás érdekében s egy megszivlelendő kérdésnek felszinre vetése céljából.

Igazmondásom s a megszivlelendő kérdés körülbelől egy, a mennyiben erre a kérdésre vonatkozólag kérnék nagy általánosságban feleletet minden protestáns embertől: az e nagyobb érdek, ha felsőbb iskolákat tartunk fenn nagy áldozatokkal, vagy talán az, ha a *népiskolákra* fektetünk olyan súlyt, hogy azok hivatásukat teljesen betöltvén: a protestáns felfogást, érzületet, eszményiességet a felsőbb iskolák által sem engedik káros irányban befolyásolni?!

Én úgy gondolkozom, hogy a debreceni *protestáns* egyetem létesítésének csak egy elfogadható alapja van: *a protestáns tanárképzés céljait szolgálni, miután tapasztalati, igen szomorú tapasztalati tény az, hogy az újabb időben a középiskoláinkban működő tanári nemzedékek ellen a protestáns vallásos érzület s az ezzel együttjáró egyéb tulajdonok dolgában nagy kifogás emelhető.* A debreceni protestáns egyetemnek az volna tehát a célja, hogy protestáns talajon, protestáns szellemben, föltétlenül vallásos irányban képeztetvén ott a leendő tanárok: a keserű tapasztalat gyümölcsei eltávolittatnának s bekövetkeznék ismét az a boldog állapot, a mikor nem lágy-meleg protestánsok vezetik az ifjúságot, hanem a reformáció örök igazságai által hevített egyének, a kiknek lelkében vallás és haza közös eszmények, a melyeknek szolgálván: az örök eszményit szolgálják s úgy formálják az emberiséget jobbá, igazabbá, nemesebbé, tökéletesebbé.

Ezt a célt a decreceni protestáns egyetem elé annál is inkább ki lehet és ki kell most már tűzni, mert a magyar protestáns egyháznak 1883-óta olyan szűk volt a látköre, hogy egyáltalán nem gondoskodott arról, hogy tanárai legalább egy részének a neveltetésében s kiképeztetésében segélyt adván: azok lekötelezettekként

érezték volna magukat s mint ilyenek állottak volna az egyház nehéz, de gyönyörűséges igájába. Csak az a kérdés azonban, hogy most már a 20 esztendőnek mulasztását egy protestáns egyetem felállításával célszerű-e, sikeresnek igérkező-e helyrcütni s a protestáns áldozatkészségnek egy ilyen célra való igénybevétele nem időszerűtlen-é, a mikor a népiskolák államosítgatása van napi renden s ezzel annak a nagy népzömnek a kezünkből való kibocsátása, a mely nélkül sem közép, sem felsőbb iskolákra nincs szükségünk?

Mert ha akár a tiszántúli ref. egyházkerületnek, akár a debreceni ref. egyháznak, akár az egyetemes magyar ref. egyháznak és az egész magyar protestántismusnak a népiskoláztatás terén rendben volna a szénája, egyáltalán sehol sem volna semmi nemű fogyatkozás, semmi féle hiba és ha középiskoláinkban is az a szellem uralkodnék, az a befolyás érvényesülne, a mely által ott is mindenek ékesen és szép rendben folynának: akkor a felsőbb oktatás ügyére kiváló gondot forditani, ott mindent elvégezni, még pedig a legjobban, a legszebben, a legfényesebben, igazán elmulaszthatatlan kötelesség volna; de míg alant, az alapozásnál nagy, igen nagy bajok, fogyatkozások vannak, míg a népnek egész tömegeire nézve a szellemi haladás, a tökélyesülés feltételeit nem tudjuk megadni úgy, a hogyan azt magunk is kívánjuk, kivánni tartozunk: addig a tetőket csinálni, a diszitéseket végezni bizony elhibázott, igen elhibázott dolog.

Tudom, hogy azt mondják, hogy de hiszen épen a középiskolákban uralkodó szellemnek áldásos protestáns hatásúvá tevése érdekében kell a tetőt felhúzni, hogy a mit esetleg a népiskolák elmulasztottak: azt a középiskolákban helyre pótolhassák. Igaz: de hát a középiskolákban nem fog az az egész néptömeg ivadék tanúlni, a melyre a népiskolákban nem gyakorolhatunk kellő hatást!? És igy a felsőbb fokú hatásnak csak oda lesz az irányúlása, a hol már csak a kellő ellenőrzés mellett is könnyebb a sikert elérni.

Nem tartózkodom kijelenteni azt, hogy a középiskolákkal szemben fel-felmerülő kifogásoknak a megszüntetése céljából nem is annyira a tanárképzésben kell a végső alapokot keresni, hanem sokkal inkább annak az ellenőrzésnek a gyakorlásában a melyet ez idő szerint sehol sem találunk meg a maga igaz mivoltában. A protestáns szabadságot ma úgy értelmezik, hogy az ifjúságot ha nem is istentelenné, de legalább is közönyössé kell vagy legalább lehet tenni; hogy a protestáns intézményeket, ha nem tűzhetni is ki gúny és nevetség tárgyául, de legalább gyöngéd és félreérthetetlen célzásokkal rontani a becsültetésüket; ha rosz példával nem, hát legalább olyan magaviselet tanúsításával csorbítani az egyházi s vallásos érzület tisztaságát, a melyből a ragaszkodás melege egyáltalán ne érezzék ki semmi iránt, a mi egyházi és vallási jellegű. Ennek az ellensulyozása, ennek a szellemnek letörése céljából ugyan hol látunk ellenőrzési jogot gyakorolni? Sehol. A felsőbb hatóságok csak a vizsgákon való jelenlét által vesznek tudomást az iskoláról, vagy az anyagiaknak olyan, a milyen intézése által: de az évközben való minél többszöri meglátogatás, a tanárok protestáns irányú nevelési hatásának a szemlélése: ez nincs meg s még csak a példaadás megkívánása céljából sincs meg az a határozott magatartás, a melyet meg kellene várnunk a felsőbb hatóságoktól. Egyáltalán nem félek annak a kimondásától sem, hogy maga a protestáns társadalom sem olyan a maga viselkedésében, a minőnek lennie kellene, mert hallomhallom, hogy zúg itt is, ott is egy-egy kör most e miatt, majd a miatt: de hogy a zúgásnak nyilt hangja hangoznék: azt már nem tapasztalom. Félnek a protestáns szabadság megsértésétől; félnek a protestáns szabadság megsértésétől; félnek az egyéni szabadságnak a megfosztásától; félnek a tudomány szabadság, a tan szabadság korlátozásától. No és attól nem félnek, hogy a protestáns iskolákban épen a debreceni egyetem kérdésének sürgetésével eloltani kivánt szellem érvényesülése altal a protestántismust lejáratják? Attól nem félnek, hogy a mikor az egyéni szabadságot tiszteletben tartva: a protestáns egyházias és vallásos érzületet megsérteni engedvén: ezzel a protestántismusnak ássák meg a sírját? Akkor, a mikor nagy megbotránkozásomra egyik főiskolánkról az a közvéleményszerű felfogás uralkodik, hogy abban a professorok azzal tűntetnek, hogy vallásosan nem kell nevelni (csak az a különös, hogy ezzel mindig suba alatt szoktak foglalkozni, a mi semmi esetre sem protestáns és nem magyaros eljárás); akkor, a mikor jobbról is, balról is hangzik a panasz, hogy az az iskola nem is református, nem is lutheránus: itt volna talán az ideje annak, hogy oda is nézzünk, a hová eddig nem kellett néznünk. „A ki nincs velem: ellenem vagyon.“ A ki az én prot. intézményeimet nem szereti, nem becsüli; a ki az én vallásomat megveti, gúny és nevetség tárgyává teszi; a ki az én intézményeim szeretetében nem jár elől jó példával, a ki nem munkálkodik abban, hogy a protestántismus ereje növekedjék: az nincs velem, hanem ellenem van az. És ha az ő lelkiismerete a kenyér-kereset miatt igy viselkedve is megnyugszik: az én lelkiismeretemen miért kövessek el erőszakot a más kenyeréért az én vallásos érzületemnek, az én hitbeli meggyőződésemnek a rovására, az én szellememnek a megcsúfolására?! „A te szemed azért gonosz-e, mert én jó vagyok?“ A protestáns szellem hanyatlása csak azért engedhető meg, mert az ellenőrzés hiányos? Nem! Ha baj van: tessék a bajnak a megfelelő orvoslását adni s végezni. Nem egyeseknek sérelméről, hanem nemzedékeknek neveléséről s oktatásáról van szó, a melynek a ki nem hű sáfárja: az a protestáns szabadság elvénél fogva állítandó ki a munkások sorából.

Mindezt a kitérést pedig csak azért követtem el, hogy a debreceni protestáns egyetem kérdésének tárgyalásánál a szemünk tovább lásson s arra figyeljünk, a mi a költekezés mellett a hasznosabb befektetést biztosítja.

Én nem vagyok ellensége, miért is volnék, a debreceni egyetemnek. A protestáns szellemnek a világító fáklyáját ott is kell lobogtatni, a hol a debreceni egyetemmel akarják. De azt vallom, hogy nekünk első sorban is a *népiskoláztatást* kell teljesen *ingyenessé*, minél *sikeresebbé*, minél *protestánsabb szelleművé* tenni s akkor, a mikor ezt nem tudjuk, nem birjuk megcselekedni: minek álljunk elő olyan tervekkel, a melyek távolról sem közelítik meg azt a célt, a melyet a népiskolák fellendítésével, teljes eredményű működésével sokkal inkább megközelíthetnénk vagy el is érhetnénk. Különben is vallom azt, hogy Debrecenben, mint a színmagyarság központjában, a magyar államnak volna kötelessége egyetemet felállítani s azzal az egyetemmel kapcsolatban mi protestánsok gondoskodhatnánk mindazoknak a feltételeknek a megszerzéséről, a melyek szükségesek ahoz, hogy a tanárok a mi szellemünkben nevelődjenek s majdan tanítsanak.

Távolról sem volt szándékom a debreceni egyetemi mozgalmat ellensúlyozni, de gondolataimat kifejeztem azért, mert az a meggyőződésem, hogy az eddigi hibás protestáns tanügyi politikát a debreceni egyetemmel nem fogjuk kijavítani s mert ez a meggyőződésem: a másik tanügyi politikára hívni fel az érdeklődők figyelmét, elengedhetlen kötelességem volt.

Dr. Tüdős István.

*

TÁRCA.

Mi a vallás?

(Felolvasás a sárospataki református nő-egylet 1903. szept. 29-én tartott ünnepélyén.)

Az emberi lélek természetétől semmiképen sem lehet elvitatni azt a jogot, a melynél fogva az szemlél, lát, tapasztal, véleményt alkot, itéletet mond mindenütt és mindenről, hol teljes nyilvánossággal, hol pedig csak titkon. Oda tapad a lélek szeme olyan kérdésekhez, a melyek a sokaság figyelmét teljesen kikerülik és megérzi a lélek azt is, a mi oda fönn azokon a helyeken történik, a melyekre csak vágyó sejtelemmel tekint az emberiség.

Legyen szabad az én lelkemnek ezúttal szintén olyan kérdéshez tapadnia, a mely a sokaság figyelmét rendesen el szokta kerülni akár azért, mert nagyon is útban eső, tehát közönséges s igy elvész a tekintet elől; akár azért, mert ha ráterelődik is a figyelem: nem kevesen olyan tartalmúnak minősítik, a melyhez csak szentséges kezekkel lehet érni s hajlandók kizárólag azok birtokává tenni, a kik ha egyszer kisajátitják valamely területen: többé másnak át nem engedik, hanem üzletté, jövedelmi forrássá, visszaélés gyakorlásának alapjává teszik.

A kérdés, a mely felé lelkem tekint, ez: *mi a vallás?* Egészen közönséges kérdés, ha arról van szó, hogy vallása, olyan, a milyen vallása mindenkinek van; mert hiszen igy, vagy úgy mégis csak imádkozik mindenki; igy, vagy úgy mégis csak kifejezésre jut minden embernek az ő úgynevezett vallásos érzése vagy tudata, hiszen utóvégre is a képek, a szobrok, a szentek tisztelete, a mivel úton-útfélen találkozunk: azok részéről, a kik ezt gyakorolják, az ő vallásos felfogásuknak a kinyilvánításai. Viszont azonban a legeszményibb kérdés is, a melyben azok a gondolatok helyezkednek el, a melyek amaz absolút igazságra vonatkoznak, a melyet istenségnek nevezünk.

Akár a közönséges, akár az eszményi oldal álljon előttünk: méltó a kérdéssel foglalkozni, mert felhivni a figyelmet az útszélen heverő gyöngyre, hogy becsét mindenki értse s oda szögezni a gondolatot az istenség eszméjéhez: olyan eljárás, a mely csak hasznot, lelki hasznot eredményezhet.

Van-e közöttünk valaki, a kinek soha, de soha sem jutott eszébe föltenni a kérdést: *mi a vallás?* Nem hiszem, hogy volna ilyen! A ki azt állitaná, hogy ő igenis világéletében távol állott s távol áll ettől a kérdéstől: annak eszébe juttatom, hogy a mikor a templomokból kiözönlő sokaságot látta valamikor s ezt a megjegyzést tette: boldog emberek, a kik igy élnek; vagy azt az észrevetelt kockáztatta meg: óh szent együgyüek: tulajdonképen erre a kérdésre adott feleletet: mi a vallás és a feleletben kinyilvánitotta, hogy a vallás boldogság, illetőleg a vallás együgyüség.

Nem kutatom, nem veszem szemügyre, hogy ebben a gyülekezetben kik vannak többségben, azok-e, a kik a vallást boldogságnak tartják, azok-e, a kiknek meggyőződése szerint a vallás jámborság és együgyüség, hanem azt nézem, hogy mindnyájan, a kik itt vagyunk, most, hogy felhivtam a figyelmet a feltett kérdésre: szinte látszólag töprengünk e felett: *mi a vallás?* És mert tudom, hogy ennek a gyülekezésnek elmúltával és szétoszlása után a legtöbben valóban, komolyan fogják ezt a kérdést tárgyalni: nem lesz felesleges, ha a kérdésre sok irányban, többféle szempontból adok feleletet, elősegitvén ily módon talán a legtöbb hallgatóra nézve a kérdésre adandó válasz megalkotását.

*

Jellemző dolog az a protestáns felfogásra nézve, hogy a közkeletű vallás-fogalmi meghatározásnak legalább egy részét onnan veszi át, a hol legföljebb csak öntudatlan sejtelem dereng arról, a mi a vallásnak központja.

Ugyanis bizonyára emlékezünk valamennyien erre a mi vallástevő katechismusunkban levő kérdésre: *mi a keresztyén vallás?* Valamint az erre adott felelet is bizonyosan fülünkbe cseng valamennyiünknek: Istennek természetéről stb. szóló tudomány.

Ez az Istennek természete s az annak megismerése régi pogány emberek vallás-fogalmi meghatározása, a melyet ott találunk Pythagorásnál, Platónál s teljes egészében Senecánál, a ki igy felel kérdésünkre: a vallás megismerése és utánzása az Istennek.

Beh' nagy közbevettetés van a Seneca kora és a reformáció között és mégis találkozik a kettő abban, hogy a vallásban kell lenni isten-ismeretnek! Találkoznia kell a kettőnek, mert ha igazságot keres, a vallásos igazságok sorából nem küszöbölheti ki az Istent, azaz azt a lényt, vagy eszmét, a melyben az isten-tagadók is kénytelenek a tagadás által a valóságot elismerni.

Tehát a vallás: ismeret! Megismerése az Istennek. Hogy miként áll elő ez az ismeret, honnan veszi eredetét: ezt most ne keressük, különben is az ismeret a lélek tulajdona lévén, egész bátran állithatjuk, hogy a lélek a fő ebben a vallás fogalmi meghatározásban, mert lélek nélkül nincs ismeret.

Ámde a léleknek nem csupán ismerete, ismerésre való készsége van, hanem egyéb sajátságokkal is föl van fegyverkezve s meg van áldva, a melyeknek vajjon nem tulajdonitható-é? jelentőségét a vallás fogalmi meghatározásában.

A léleknek sok oldalúsága, mindenre hivatottsága, meggyőződésem szerint, ezen a területen is jelentkezik. Mert ime a vallás a léleknek istmeret-tulajdona, aztán van ilyen meghatározás is: a vallás a lélek szabadsága; hangzik ez a körülirás is: a vallás a léleknek érzése és ez az érzés-fogalom jelentkezik mi a vallás? kérdésünkre eként: a vallás függés érzés, vagy igy: a vallás a lélek vágya és óhajtása!

Mintha egyikünk is, másikunk is hajlandó volna ezek közül a meghatározások közül valamelyiket a maga tulajdonául lefoglalni! Mintha a szabadság megdobogtatná szivünket itt a vallás fogalmi meghatározásának a határán is, hogy aztán előálljanak a szabadság tagadói s ezt hirdessék: nincs szabadság, mert a szabadság az okos lélek részéről okra jelentkezik, az ok pedig már lekötöttség! . . . És mintha a függés érzésének kiemelésével keresztyén állásponton azzal az apostoli felfogással jönnénk ellenkezésbe, a mely a szabadságra való elhivattatást hirdeti s az abban való állhatatosságot köti lelkünkre. A vágynak, az óhajtásnak pedig vajjon nem kész-e minden női lélek vallásos tartalmat adni, mikor köztudomás szerint római katholikus atyánkfiai között s főként a nők között a legszorgalmasabban munkálkodó szentről, Páduai Antalról az a felfogás uralkodik, hogy minden vágyat teljesít s a perselyek egyik oldalán pénzt, a másikon vágyat tartalmazó cédulácskákat dobnak be, várván a pénznek megnövekedését, várván a jó házasságnak, a sürgetett férjhez menetelnek bekövetkezését, a mi ha valakivel csakugyan megtörténik: bizony csak annyi szerepe van abban Páduai Antalnak, mint akár az utunkon keresztülfutó nyúlnak, akár az üres edénynyel reánk szembejövő nőnek az esetleg bekövetkező szerencsétlenségben. Vagyis a vallást a lélek vágyául s óhajtásául ime igy is tekintheti valaki s ugy-e bizony mindnyájan undorral fordulunk el tőle, mert itt az a babo-

naság vesz erőt a lelken, a melynek semmi helye a vallás körében! Vagy ha keresztyén álláspontou helyet juttatunk a vallásban a babonának: akkor ugyan mivel áll magasabban a keresztyénség a fölött a vallás fölött, a mely például a homlokra tett vágásnak a fejnek a földtől s annak szellemeitől való megszabadulását tulajdoníthatja, vagy a családi életben attól teszi függővé a boldogságot és szerencsét, hogy bal vagy jobb lábbal lép-e a menyasszony a küszöbre, ha pedig egyikkel sem lépett, vegyesen lesz a boldogság és szerencse a boldogtalansággal és szerencsétlenséggel.

De talán azt mondják sokan: a vallásnak akár a szabadság, akár a függés, akár a vágy és óhajtás lélekből származó megnyilatkozását vegyük alapnak, mindig az eszményit gondoljuk! Helyes! Csak egy a baj. Az nevezetesen, hogy magát az eszményit is megcsúfolván az élet: a vallás adott fogalmi meghatározásainak épen az ellentéte is fogalmi meghatározásként érvényesül, a mennyiben imhol vannak ezek a fogalmi meghatározások: a vallás nem szabadság. nem függés érzés, nem vágy, sőt a vágytól való teljes mentesség! E mellett még ez is ott van: a vallás nem ismeret s nem tudás! Tehát mindannak megtagadása, a mit eddig állítottunk, a lélek kiváló tulajdonainak a kifosztogatása, hogy egy nagy semmi álljon előttünk akár a vallást, akár a lelket illetőleg.

Érdekesnek is és meglepőnek is mondhatjuk ezt a fordúlatot, pedig a történeti alap is megvan hozzá, hogy a *tagadást* valaki elfogadja, mert nem kell egyébre hivatkoznom, mint a Nirvánával a nihilt, a semmit tanító buddhismusra, a melylyel Párisban nagyban kacérkodnak némelyek, tetszésükre szolgálván a sárga sinór, a melylyel egybekötöztetnek a hivők s a puszta nézés, a mely az istentiszteletet alkotja. És vajjon az új-kori istentagadás nem a lélek ama tulajdonainak a megtagadása-é is egyúttal, a mely tulajdonok természetszerűleg fordúlnak a vallásos tartalmú igazságok felé? Pedig mily sokan tetszelegnek ebben a felfogásban, hogy aztán olyan eredményt érjenek el, a mely egész életüknek hazugságát teszi kézelfoghatóvá. Mert vajjon nem bekövetkezik-é az új-kori istentagadókra nézve is az az állapot, a melyben az u. n. *csöndes elmélkedés* uralkodik lelkük felett, az a csöndes elmélkedés, a mely lehet brahmanistikus elmélyedés valamely iratok olvasásába, lehet keresztyén szerzetesi lelki önmagába szállás, de bármi legyen is: azt a felfogást tartalmazhatja, a mely szerint a vallás: *csöndes elmélkedés*.

(Folyt. köv.) Dr. Tüdős István.

Az isten-hit fejlődése s mai állása.

Művelődéstörténetünknek nincsen fényesebb, jelentőségteljesebb fejezete, mint az isten-hit fejlődésének története. Szinte beleszédül az emberi értelem, ha elgondolja azt, hogy ez a gyarló, törékeny teremtés miként lehetett képes a legkezdetlegesebb isten-hittől, egy darab fa vagy kő imádásától — bár beláthatatlan hosszú idők tartama alatt — a keresztyénség eszmei magaslatáig felemelkedni s kénytelen elismerni, hogy itt Isten közvetlen beavatkozására, kijelentésére volt szükség s hogy épenazért a vallásos eszmék az emberség szellem-életében mindig vezető szerepet vittek. Művelődéstörténetünknek ez a fejezete olyan, mint egy magasabb szellem által sugalmazott, minden pontjában eszmei magaslaton álló könyvben az a rész, melyben az irányeszme van kitűzve, a tartalom tömören, átlátszólag egybefoglalva s a tárgyalás menete teljes biztossággal megállapítva, hogy aztán ezekhez alkalmazkodván az egész kidolgozás, a munka sikere kétségtelen legyen.

A mi a világ-egyetemben maga az Isten, ugyanaz volt és ugyanaz marad mindörökké az emberiség szellemi életében az isten-hit: teremtője, irányitója, vezetője, célhoz juttatója annak a fejlődés, a művelődés minden fokán s ágazatában. Az ember akkor kezdett lényének szellemiségével kibontakozni az állatsorból s tette meg az első gyermek lépést magasabb hivatása felé, mikor egy belső, lelki kényszertől hajtatva, az Isten fogalmának bármi primitiv formában valamelyes sejdités féle ismeretére jutott s akkor éri majd el igazi célját s lesz valóban, hivatásának tökéletes betöltésével magasabb rendő lénynyé, mikor az Isten ismeretében s törvényeinek teljesitésében ő vele lelki közösségre, belső egységre jut.

Annyi bizonyos, hogy művelődéstörténete, egész múltja és jövője, mint alapkövön, az isten-hiten nyugszik. Történetének e tekintetben nagy, kiemelkedő korszakai, akár önmagukban tekintjük a folyton fejlődő vallásalakokat, akár pedig azoknak egymásra való hatását, sőt visszahatását vizsgáljuk is, arról győznek meg bennünket, hogy ez volt minden időben, egész művelődésében a vezető szellemi hatalom. Még azoknak a korszakoknak is, melyek kivételt tenni látszanak, melyekben a létező isten fogalom ható ereje meggyöngült s e miatt a művelődés menetében stagnálás vagy éppen visszaesés állott be, egyenesen előkészitő szerepük volt egy emelkedettebb, tökéletesebb isten-hitre, mert azokra magasabb, kikerülhetetlen törvényszerűséggel mindig megsemmisitő rázkódás s ennek nyomán új hit, új élet következett.

Az isten-hit fejlődésében, nagy általánosságban véve — mint az köztudomású — négy nagy vallásalak különböztethető meg a keresztyénség korszakáig. Az első a természeti tárgyak tiszteletében, a második a természeti erők, tünemények imádásában jelentkezik; a harmadikat a pogány több isten-hit és a negyediket a zsidó nemzeti Jehova-hit alkotja. Ma a szellemi művelődés magaslatán, az egyéni öntudat, önérzet birtokában, emberi méltóságunk, nemesebb hivatásunk ismeretében, az egyiket kinevetjük, a másikat elitél jük, a harmadikat kárhoztatjuk s a negyediket talán értékén alúl kicsinyeljük; de a bennök mutatkozó fejlődési folyamat egy olyan nagy arányú látókört nyit fel lelki szemeink előtt, a mely előtt csodálattal, álmélkodással kell megállanunk. Mindjárt első tekintetre feltűnik közöttük az okszerű összefüggés, úgy az imádott Istenre, mint az imádó emberre való vonatkozásábani úgy, hogy az egész fejlődés nem egyéb, mint az emberművelődésnek az isten-hit által vezetett, szakadatlanúl egymásból folyó, egymást magyarázó és kiegészitő láncolata. Az Istenek folyton szellemibbek s ehez képest az emberek emelkedettebb gondolkozásuak, nemesebb érzésűek s minél távolabb képzeli magától a hivő az ő imádott Istenét lélekben, valóságban annál közelebb jut hozzá. A fétisimádásnak okvetlen a természetimádásra s ennek a pogány személyesitett több Isten hitre kellett vezetnie. A zsidó nemzeti egy Isten-hit, ezektől függetlenül fejlődik ugyan, de tényleg nem egyéb, mint a pogány több Isten hitnek puszta egységre vitele, azoknak emberi tulajdonságaival, testi szenvedélyeivel, gyarlóságaival, a ki még csak egy kiváltságos nép Istene s világatyai gondozásából minden más népet, kegyetlen szűkkeblűséggel kizár. A fétis imádó meg maga választja

meg a maga Istenét s azt teszi vele, a mit akar, a természetimádó már, környezetében levő, de egyéniségén felülálló, akaratától nem függő magasabb természeti erőket, tüneményeket tesz imádása tárgyaivá, pusztán azon célból, hogy azokat a saját egyéni, önző céljainak megnyerje. A pogány több istenhit a természeti erők mögé már személyes hatalmakat, testi formában létező, de az embereknél sokkal tökéletesebb egyéniségeket állit, a kiknek fent a magasságban külön-külön lakóhelyök van azon természeti erők társaságában, a melyeket képviselnek. Ezek az Istenek a földön is megjelennek olykor-olykor, az emberek között élnek s nekik tetsző imákkal, áldozatokkal megnyerhetők arra, hogy válságok között a nagy állami és társadalmi ügyeket kedvezően intézzék el. A Jehova-hit a zsidó nép egysége, törhetetlensége céljából, a nemzeti uralomnak minden más nép felett való kiterjesztésére fejlődik ki, a ki minden zsidónak egyformán Istene, de különösen a választott nemzet országának, testi formában létezik, fent a magasból kormányoz, de már csak a neki szentelt helyeken, később a szentek szentében, vagy választott kedves embereinek jelenék meg. De azért a Jehova-hivő már sokkal közelebb áll a maga Istenéhez, mint például a pogány több Istent hivő, magasabb fokú lelki életet él s ehezképest erkölcsei is simultabbak, egyenletesebbek, emelkedettebbek.

Igy fejlődik logikai következetességgel az isten-hit s vele kapcsolatban az emberi művelődés az időknek beláthatatlan hosszú folyamatán; az egymásra következő vallásalakok szerves összefüggésben vannak egymással, egyik a másikon épül fel, még ha a visszahatás nehéz, olykor megrendítő helyzetein kell is keresztültörnie; egyik a másiknak alapot rak a tovább fejlődésre, bár azzal hosszú időkön át a végletekig elszánt küzdelmet folytat.

Végre az isten-hit fejlődése a keresztyénséggel egy új fordulóponthoz ér s benne a megelőző vallásalakokhoz viszonyitva, abszolut értékű magaslatra emelkedik, mely mint ilyen, eszmei tekintetben a tovább fejlődés lehetőségét egyenesen és örökre kizárja s elérendő cél gyanánt az erkölcsi életnek egyetemleges, hozzá való emelkedését tűzi ki. Ennél magasabbra, földi viszonyaink között, az emberi szellem már nem juthat, a lélek szemei nem láthatnak, mert ez minden létező dolognak okát, célját, az emberi életnek minden eseményét, egész rendeltetését magába öleli, érthetővé teszi, tiszta világitásba állitja, összhangba hozza az egész teremtettséget s az ember számára a szellemi, az erkölcsi tökéletesség felé való haladásban oly határtalan tért nyit, melynek végre az Istennel való lelki közösségben, benső egyesülésben lehet és kell végződnie. Itt Isten már atyja az egész emberiségnek, a kiben és a kinek erkölcsi törvénye, a szeretet által mindenek, egyének, társadalmak és népek testvérekké lettek. Ő láthatatlan, szellemi valóság, de a lelki élet által a minket környező világban, életünk kedvezőtlen eseményeiben megszűnés nélkül velünk van. Ő intézi minden dolgunkat s hozzá egyenesen, tárgyak, személyek közvetitései nélkül mindenki feltétlenül közeledhetik, ha lelki élete méltóvá teszi arra. A keresztyén isten-hivő, bár Istene láthatatlan, annak szüntelen közvetlen közelében van, benne él s épenazért erkölcsi életének is, a legmagasabban állónak kell lennie mindenek felett.

(Vége köv.) Molnár Ferencz.

KÖZÉLETÜNK.

Nyilt levél Kádár Kálmán ügyvédhez.

Kedves bátyám!

Véghetetlenül jól esett nekem, hogy a „Sárospataki Lapok“ 49. számában olvastam a te nemes, jó kálvinista érzésednek megnyilatkozását. Jól esett olvasnom, hogy te, a mi középosztályunk által is elhanyagolt, kellőképen nem méltatott magyar református egyházunk iránt ismét megmutattad újabb adományoddal olthatatlan lelkesedésedet. Hiszen csak ne volna ez a lelkesedés olyan szórványosan megjelenő! Csak ne lenne hamar feltünő, hamar elmulo üstökös láng! Csak mulása, letünése fénysávokat hagyna maga után a mi református egyházunk égboltozatán! Fénysávokat, melyek mig megvilágitanák a sötétségben tapogatódzóknak a helyes ösvényt, új lángot gyujtanának azoknak szivében, kik mindenben csak önjavukat munkálják s mindennel csak önérdeköket szolgálják.

Óh de másként menne minden! De sokkal több sikert tudnánk felmutatni a valláserkölcsi és nemzeti élet terén is. Csakhogy ez a siker az épen. a mi ma — legalább látszólag — nem koronázza munkálkodásunkat. Látszólag, — mondom — mert nem tudom, nem akarom én azt elhinni, hogy munkánknak, buzgóságunknak valamilyen hatása, sikere ne lenne. Jól esik lelkemet megnyugtatnom azzal, hogy mint a termésre képtelen. kiélt földek termővé tételére, a midőn évről-évre a fa magvakat vagy csemetéket elültetik, az erdővé növekedett fák lombhullasa lassan ugyan, de az évek hosszu során mégis csak meghozzák az áldást, megadják a munka jutalmát, teremvén az új gazdának, — igaz, hogy nem az ültetőnek, — 30 avagy százannyit; igy a mi munkánk, a mi buzgóságunk sem vész kárba. Lassan ugyan, szemmel nem láthatólag, de mégis áthatják az ez idő szerint nemesebb gyümölcshozásra képtelen kebleket. Tehát munkánk nem lesz meddő, nem lesz siker elen.

És itt van már Kedves Bátyám a gondolat, mely engem irni kényszerit.

A te nemes lelked megnyilatkozásának lesz-e sikere?

Mit is akarsz te Kedves Bátyám?!

Erősíteni a kálvinista öntudatot egy könyvvel, melyből kitünjék ennek a református egyházunknak sok szenvedése, nagy megpróbáltatása s a kétségbeejtő viszonyok felett is győzelmet aratott, áldást árasztó szelleme, a mely mig olvasás közben áthatja érzéseinket, a példákkal vonjon bennünket a mai önző iránytól az altruistikus törekvések felé. Szép és magasztos cél! De hát, hogy ez a könyv azzá legyen és ilyenné legyen. minek kell annak lenni? A magyar református egyház történetének. Sőt minthogy küzdelmeink el nem választhatók a lutheránus egyház küzdelmeitől, nem lehet az más, mint egy népies nyelven megírt rövid protestáns egyháztörténet, melyben mellőzendők a lelket nem nagyon emelő hitviták. S ebben a műben a magyar reformátusok s történelmi nagy alakok s lelkes asszonyaink képeinek kidomborítása, vonzó ismertetése s a főbb dogmatikai kérdéseknek a róm. kath. egyház dogmáival szembeni kiválósága, érthetőbb volta emelje a kálvinista keblet arra a magaslatra, a hol már ne csak ne szégyenelje református voltát, de büszkén vallja magát

annak az egész világ előtt. Igy tehát az nem lehet más, mint egy népies nyelven, elbeszélő modorban megirt, könnyen érthető, de mégis tudományos munka. Pedig hát ezt te kedves bátyám nem akarod, mert hiszen akkor engem nem kérhettél fel birálónak. De ha mégis ilyenre is gondoltál, minden szeretetem s tiszteletem mellett is, melylyel irántad viseltetem s rajongó lelkesedésem daczára is, mely minden úton és módon erősíteni szeretné ezt az elhanyagolt, veszendőbe induló protestáns önbudatot, az annyira óhajtott siker érdekében azt mondom, hogy kitüntető megbizásodat nem vállalom el. Legalább igy a mint kivánod — nem vállalom.

Kedves bátyám! Én úgy szeretném, hogy az a munka, melyet te jutalmazni kivánnál, egy teljesen sikerült munka lenne, mert hiszen áldozatod másik, nehezebb részét az 5000 peldányban való kinyomatást s ingyen való terjesztést, csak akkor érdemelné. Már pedig kedves bátyám a siker érdekében számolnunk kell a saját gyengeségünkkel s esetleg a pályázni kivánó érzékenységével is. A czél, melyet kitüztél szép, s úgy gondolom, hogy a munka megirása a szent czél érdekében, nem lenne lealázó nevesebb iróinkra nézve sem. És itt a bökkenő! Egy nevesebb iró, ki föltétlenül többet tud, mint a biralo — csak magamról szólok — oda adja e munkáját, nevét az én itéletem alá? Azt hiszem nem! Igy tehát én azt hiszem, vagy meddő marad az a pályázat, vagy esetleg oly munkát bocsátanánk a világ elé, mely annak itélete előtt meg nem állhatna.

Kedves bátyám! Hála legyen az isteni gondviselésnek, nem vagyunk mi olyan szegények irodalmi férfiak dolgában, hogy te én reám szorúlj. De valahogy azt ne gondold, hogy ki akarom magam vonni a munka alól! Nem! Csak a siker érdekében azt kötöm ki, hogy kérd fel akár a biráló bizottság tagjaiúl, akár felülbirálóknak nagytiszteletű Radácsi György theol. tanár urat, egyikét ma élő legjobb stylistáinknak, ki a mellett ifjú korában épen az egyháztörténelmi szakra készült, tehát méltó egy ily munka megbirálására; aztán kérd fel Dr. Tüdős István barátunkat, hogy fogadják el a munka megbirálását, vagy esetleg a mi itéletünk felülvizsgálását. Én a mi tőlem telik szivesen adom a siker érdekében s itéletemet sem restellem felülbirálása alá bocsátani hajdani mesteremnek s még ma is vezéremnek.*

Ha ők a szent cél érdekében ezt elfogadják, meg van a biztositék arra, hogy az a munka, mely pályázni fog, — ha fog — kellő elbirálásban részesül. Ha azt ők is jónak tartandják, meg fog az állani a világ itélete előtt is. Ez az én kivánságomnak — sine qua non-ja. És még egyet ajánlok figyelmedbe kedves bátyám a siker érdekében! Azt, hogy a birálók által szorosabban körvonalozandó az a keret, melyet ki kell töltenie a megirandó műnek, s hogy a pályázati határidő legalább egy, vagy legfeljebb 2 évre nyujtandó, s a pályázati föltétel az összes magyarországi protestáns lapokban kiirandó.

Ime kedves bátyám ezeket tartottam szükségesnek elmondani a siker érdekében. Kitüntető barátságodért köszönetemet nyilvánitva vagyok

Perkupán, 1903. decz. 1'-én.

tisztelő és szerető barátod:

Fodor György,
ev. ref. lelkész.

* Nem találkozhatván Radácsi tisztársammal, nem lévén ő itthon, nem szólhattam vele e tárgyban, de azt hiszem, hogy az ő nevében is jelezhetem, hogy bármely irányban készek vagyunk közremunkálásunkat felajánlani. Szerk.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

A tagok élénk érdeklődése mellett vette kezdetét a tiszántúli ev. ref. egyházkerület Debrecenben tartott közgyűlése, ez év november 24-én Kis Áron püspök és gróf. Dégenfeld József főgondnok kettős elnöklete alatt. A szokásos imádság elhangzása után a püspöki megnyitó beszéd következett, melyben kifejezést adott azon meggyőződésének az agg főpásztor, hogy bár nehéz viszonyok között él a mi ref. egyházunk; de hiszi, hogy nincs messze az idő, midőn a 48-iki nagy eszme valósitva lesz s üdvözli gróf Tisza István miniszterelnököt, mint a közgyűlés tagját, a ki annak az országházban is hangot adott. E szavak után általános éljenzés hangzott fel a tagok ajkairól.

A megjelent tagok számbavétele után főgondnok a gyűlés munkarendjét állapította meg, mely szerint első nap délután néhai Szabó János békésbánáti esperesnek sirkő leleplezési ünnepélye fog a debreceni ref. Kossuth-utcai temetőben megtartatni, második nap pedig a bírósági ügyek intéztetnek el.

Ezután olvastatott fel Horthy István a heves-nagykunsági egyházmegye volt gondnokának lemondó és búcsú levele, melyben lelke egész melegével vesz búcsút a kerület minden tagjától tíz évi tanácsbirói és 34 évi gondnoki tiszt viselése után. Közgyűlés igaz sajnálattal válik meg a fáradhatlan hű munkás, az igaz ref. vezéremberétől, a kit általános tisztelet és elismerés vett körül s remélve, hogy egyházi közügyeink körül az eddigi melegséggel fog munkálkodni, rája az Istennek áldását kértük.

Ugyancsak lemondásból kifolyólag hozatott tudomásra, hogy a keves-nagy-kunsági egyházmegye gondnokává dr. Tóth János orsz. képviselő, a függetlenségi párt alelnöke választatott meg. A választás örvendetesen vétetett tudomásúl s örömmel üdvözölte közgyűlés a már megjelenésében is rokonszenves uj gondnokot s főgondnok azon reményének adott kifejezést, hogy az előtte 44 évig munkálkodott gondnok nyomán fog járni, a mit is ígéretével megerősített s a vallomása illő éljenzéssel jutalmaztatott.

A lelkész képességi vizsgáról szóló jelentés tudomásul vétetett. Azon eljárás, hogy Nánási Lajos a vizsga 2-od napján felavattatott; s Bereczky László a ki javitó vizsgára utasittatott, a javitó vizsga letételéért folyamodott rövid határidőre, s azt okt. 28-án le is tette, s ismét felavattatott, — mint Amerikába menő lelkészekkel követett eljárás helybenhagyatott — de az ilyen eljárás jövőre semmi szin alatt sem engedtetik meg.

A máramaros szigeti jogakadémia segélye ezer koronával emeltetett, vagyis két ezer koronában lett megállapitva, a tűzkárbiztositási pénztár terhére. A debreceni felsőbb leányiskolának adott 600 kor. segély pedig a tűzkárbiztositási pénztárról, a tankönyvi pénztárra tétetett át. Ezen változtatással elfogadtatott a ker. pénzügyi bizottság jelentése az 1904. évre.

A Révész Imre irodalmi hagyatékának megvételére nézve kimondatott, hogy a vétellel megbizott bizottság már a jövő gyülésre tegyen jelentést, hogy a mintegy 50 kötetet tevő reliquiák más felé ne kerüljenek.

Konventi tagokul, 3 évi időtartamra, a megejtett titkos szavazás folytán megválasztattak: 1. Rendes tagokúl: Sas Béla, Dávidházy János, Zsigmond Sándor, Széll Kálmán, gróf Tisza István, Horthy István, György Endre, Dóczi Imre. 2. Póttagokul: Erőss Lajos, Sütő Kálmán, Lengyel Imre, dr. Borsos Benő.

A Baldácsy bizottság tagjaiúl, mint eddig, úgy ezutánra is a kerületi elnökség lett megválasztva.

A konvent határozatai alapján, a következő intézkedések tétettek. Az országos közalapi járulékok lelkiismeretes kivetésére és behajtására az illető egyházak szigorúan útasíttattak. Az országos lelkészi gyámintézeti járulékok pontos beszolgáltatására nézve elhatároztatott, hogy az állam, a közalapi segély és fizetés kiegészítési pénzekből, a járulékok vonassanak le; s felhivatott az esperesi kar, hogy a hátrálék kimutatást minden év nov. 20-ig, az eljárás foganatositása végett, a kerületi pénztári hivatalba küldjék be.

Az államsegély felosztása tárgyában az eddigi arányt kivánjuk a jövőben is megtartani a felemelendő államsegélyre nézve is.

Az angol bibliai társaság 100 éves évfordulójára nézve kimondatott, hogy 1904. március 6-án egyházainkban ünnepélyes isteni tisztelet tartatik s a persely adományra a hivek felszólíttassanak.

Az új énekes könyvre beadott vélemények most is tárgyaltattak, hanem majd ha a próba énekeskönyv megjelenik, akkor vegyék újra tárgyalás alá az egyházmegyék s az igy beadott vélemények elbirálására főgondnok elnöklete alatt, az énekeskönyvi (Zsoltár) bizottság bizatott meg.

A zsoltár-bizottság jelentése alapján, a szerződés a bizományossal az 1904. évre meghosszabbittatott. A korrektura költségeit, a részesedés arányában, a város és bizományos is viseli. Eperjessy bizományos utasíttatott. hogy a zsoltár kiadások, a népiskolai tankönyveknek megfelelően, az egyházakkal közöltessenek. A mostani zsoltárkészlet: nyolcadrét 11550 drb., negyedrét 1009, 16-od 7600 darab.

Az egyházi könyvtár felállításának szükségét mélyen érzi közgyűlés, de mert az egyházak autonom jogaiba avatkozni nem akar s a szegénységgel küzdő egyházakra ez új teherként nehezedik — egy bizottság küldetett ki, hogy tegyen javaslatot s a László-féle ajánlat is a bizottsághoz tétetett által.

A vallás és közoktatásügyi miniszternek az iskolai ingatlanok eladása tárgyában tett leiratára vonatkozólag kimondatott, hogy annak bejelentése szükségtelen, sőt veszedelmes, mert autonom jogaink szerint mi az iskolát megszüntetjük, vagy újat állithatunk fel s az ingatlannal szabadon rendelkezünk, kivéve a magán felek, vagy állam és község által e célra adott ingatlant s ez ügy a konventre terjesztik fel, hogy az igyekezzék felvilágositani, egyházi törvényeinkben gyökerező jogainkról az államkormányt.

Közalapi segélyért 47 kérvény adatott be. Egyházaktól 45 és 2 lelkésztől. Az egyházak kérnek 26699 kor., a lelkészek 900 koronát. Az 1200 kor segélyre ajánltatik Csermő; 1000 korona segélyre: Poklostelek és Méhtelek; 600 kor. segélyre Sakulya és Fegyvernek. 500 kor. segélyre Csonkapapi és Akli. Kissebb segélyre ajánltattak a felső-szabolcsi egyházmegyéből, a nyári vihar által károsodott Döghe 200, Thuzsér 100 kor.

A rendkivüli államsegélyből 31 lelkész és 21 tanító segélyeztetett 52—52. koronával.

A Nagy József tanúlmányi alapitványi bizottság jelentése szerint az alapitvány kamata, a holland és német egyházalkotmány tanúlmányozása végett dr. Kérészy Zoltán jogtanárnak adatott ki. Közgyűlés elhatározta, hogy ezután öt évenként fel váltva, egyszer lelkész, máskor tanár részesittetik az ösztöndijba, igy legközelebbi pályázatra gyakorló lelkészek jogosúltak.

A László Albert-féle könyvkereskedő cég, Hegedüs Sándor és Sándor Imre cégtagokra ruházta által, a kerülettel kötött szerződését s az ötezer korona óvadékát. Az új szerződés megkötésével s annak a jövő gyülésre leendő beterjesztésével a ker. ügyész bizatott meg.

Az alsó-szabolcs-hajduvidéki egyházmegye azon felterjesztést tette, hogy mondassék ki, mely szerint felekezetnélküliek a mi ref. temetőnkbe ne temetkezhessenek. Erre pedig az indító okot az szolgáltatta, hogy némely helyen, temetések alkalmával, a baptisták a mi felekezetünket gunyolják és szidalmazzák. E tárgyban azon megállapodásra jutott közgyűlés, hogy: „midőn az 1868. XXII. t. c. kimondja, hogy temetőkbe bármely felekezet tagjai s egyesek temetkezhetnek", nem a felekezeti, hanem a községi temetőkre vonatkozik. A felekezetnélkülieknek, ha ker. szeretetből megengedjük is a temetkezést temetőinkben: de midőn ők bennünket esetről-esetre bántanak és szidalmaznak, a temetkezést jogunk van megtiltani, s felhivandók a polgári hatóságok, hogy az ilyen felekezetnélküliek vagy baptisták számára, temetkezési helyet az egyes egyházközségek előljáróságával miheztartás végett közöltessék. A konvent pedig felirat útján kéretik fel, e tárgyban hozandó határozatának, rendeletileg leendő kibocsátására.

A debreceni egyházmegye azon határozata. hogy a felekezet nélküliek gyermekeinek tandíját az egyházak felemelhetik, fellebbezés folytán helybenhagyatott.

A felső-szabolcsi egyházmegye felterjesztése. az ág. ev supplikátiók megszüntetése tárgyában, az illetékes egyházi hatósághoz leendő felterjesztés, illetőleg átírás által kérelmeztetik, hogy azok szüntettessenek be, s egyházaink az által ne terheltessenek, miután az már nálunk régebben eltöröltetett.

(Vége köv.) Rác Gyula.

KÖNYVISMERTETÉS.

Egyetemes főgondnok és főkonsistorium a magyarországi református egyházban.

— Irta: Zoványi Jenő. — Magyar Prot. Irod. Társaság kiadványa. 1903., nagy 8° 179 lap. Ára 2 kor. 40 fillér. —

A kérdésért is, meg a kérdéssel foglalkozó irónak a személyiségéért is: sokszorozott érdeklődéssel és figyelemmel olvastam el a munkát, a mely érdeklődésemet kielégítette, a figyelmemet teljesen lekötötte.

A kérdés azért érdekelt, mert olyan irányba nyit útat a tanúlmányozásra, a mely tudtommal eddig nem volt megtörve s új csapást nyitni, hogy a mostaniak előtt talán új törekvés álljon, vagy a multak tanúságain okúlva azokat vissza ne kivánjuk: minden bizonynyal érdekes vállalkozás.

Az iró azért érdekelt, mert eddigi alkotásaiban is az eredetiséggel, saját felfogással, önálló módszerrel s a megmásíthatlan meggyőződés benyomásának a keltésével találkoztam s az ilyen irónak minden újabb terméke azt a gondolatot kelti fel hogy a mihez hozzá fog: abból igazságnak kell kipattannia. a mely messze veti fényét. hogy a világosságnál minél többen. sokan, nagyon sokan szerezzenek lelki élvezetet maguknak.

Mint mondám, érdeklődésem kielégités nyert, figyelmem teljesen le volt kötve, tehát a kérdés is, vagyis a tárgy is és az iró is olyan befolyással voltak rám, a melyért csak elismeréssel tudok adózni.

Ismertetésemnek különben is csak az a célja, hogy rámutassak a Zoványi által tört ösvényen át

mutatkozó történeti igazságnak a nagy jelentőségére, a mely igazság az: a széthúzás által nem tudtak a régiek sem boldogúlni pedig külső egységet is teremtettek s a mely igazságnak jelentősége az hogy külső és belső egyetértés, közakarat, szeretet által kell ezt a mi magyar református Sionunkat épiteni.

A Zoványi munkájából föltétlenül kiérzik az, hogy az egyetemes főgondnokság eszméjének megvalósításában s a főconsistóriumnak működésében akár positiv, akár névleges lett legyen is úgy az egyik, mint a másik: a kerületi féltékenykedés jelentkezik a nélkül, hogy maga a tulajdonképeni érdek sérelem kifejezetten érthető volna Főként a tiszántúli egyházkerület az, a mely minden lépésénél, minden tetténél, minden törekvésénél a nagy lélek-számnál fogva úgy vélt jogos fensőbbségét nem akarta beárnyékoltatni. Kiérzik itt is, ott is az, hogy az a kerület tulajdonképen csak azért kuruckodik, csak azért protestál, csak azért akadékoskodik, mert valamelyes ambicionális sérelem, valamelyes hatalmi hátrábbszorítás s más e féle van, hogy úgy mondjam, az orrában, a melyet nem tud, nem akar felejteni. És a mikor nagy tekintélyével itt és ott befolyást nyer, véleményét keresztülerőszakolja: mintha mi sem volna, a mi kellemetlen lenne.

Akár az első egyetemes főgondnok képében működő nagy nevű Ráday Pálnak a munkásságát olvasom, a melyről Zoványi a legnagyobb elismerés hangján emlékezik meg, akár Bethlen József gróf második főgondnok szerepléséről rovom a sorokat, akár pedig főként Beleznay Miklós munkálkodását vizsgálom: mindenütt ott kisért az események sorozatában egyik vagy másik kerületnek olykor egészen kicsinyes ok miatt történő akadékoskodása, a mely valamely magasabb célú intézkedésnek útját vágja. Ám ezzel nem azt akarom mondani, hogy a régieket mintegy kárhoztatni szeretném önállóságukért, hanem azt, hogy kiérzik viselkedésükből az, hogy valamelyes emberi hiúság is elegendő volt arra, hogy nagyobb dolgoknak elébe vágjanak s esetleg meghiusítsák azok sikerültét.

Az iró teljes történeti jártasságának, elsőrendű képzettségének kétségbe vonhatlan jeleit ott látja az olvasó, a hol a keveset érni látszó kifejezésekből igazságokat hámoz ki, a mi másként nem történhetik meg, csak úgy, hogy a tárgygyal, a korral, a szereplők személyiségével, jellemével, törekvéseivel, utjával teljesen tisztában van. Eddig csak egyszerűen közlött adatoknak most történelmi ténybeli jelentőségüket emeli ki, az újakkal pedig az okmánytárban levőknek vonatkozásait s egyéb felhasznált iratoknak a tartalmát tárja fel az olvasó előtt. Ilyen fontosak a Bessenyei Gy. re vonatkozó adatok!

Egy van, a mit feltűnőnek találok az iró eljárásában s ez: a sokszor egész kíméletlenségig menő jellemzés abban az irányban, a hol az illető egyéneknek valamelyes elítélendő maguktartásáról, felfogásáról s cselekedetéről van szó. Lehet, hogy ez a vérmérséklet dolga is s a mi a legfőbb: a vallott és tudott igazságnak ellenállhatatlanúl való hódolás, de egyúttal út arra, hogy az elfogúltság keletkezzék belőle. Nem tartok ugyan ennek Zoványi Jenőnél való bekövetkezésétől, de a most vallott igazság melletti kardoskodás s aztán a jövő, a történelemnek általa olyan nagy dicsőséggel lobogtatott fáklyája fényénél feltűnő igazságnak ugyan olyan erővel hirdetése: az elfogúltság látszatát költheti fel, pedig erre épen Zoványi Jenő irói fényes qualitása nem kárhoztatható.

Hogy ez a monográfia egyik legértékesebb kiadványa a mi Magyar Protestáns Irodalmi Társaságunknak: azt velem együtt mindenki hirdetheti, a ki ezt a munkát elolvasta, a melylyel a Társaság is és az iró is méltán dicsekedhetik. s—n.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Herbert Spencer* angol bölcsész, a kinek neve a világ legnagyobb gondolkozóinak a sorában fog tündökölni a halhatatlanság fényébe öltözködve: élete 84-ik évében december 8-ikán elhunyt. Egy már eddig is sok oldalról meghányt-vetett bölcsészeti felfogásnak volt a hirdetője, a melylyel a jövendő századoknak is lesz elegendő dolguk. Ez a fejlődési bölcsészeti felfogás, melynek a minden irányban való érvényesitésével a sok nagy és magasztos tételek kitűzése mellett egyuttal nem kevés selejtes és erőszakolt alkalmazásai is vannak. Az eszméknek világában a legmerészebb következtetésekre vezet az evolucionalismus, amely azonban a gyakorlati életben igen sokszor kénytelen visszavonúlót fúni. És a fejlődési bölcsészeti irányzatnak csak rosz szolgálatot tesznek azok, a kik az elmélet világában megállható tételeknek gyakorlati megvalósítását is erőszakolják, nem elégedvén meg az elvvel, hanem a maradó gyakorlatot is veszőparipáztatni akarják. A mester, a ki az alapokat lerakta, semmi esetre sem lesz kárhoztatott a tanitványok tulzásaiért. Legyen áldott emlékezete! — *Nagy Sándor* sajó-kazai ev. ref. tanitó, tiszáninneni ref. egyházkerületünk tanitói karának és a magyar tanitóságnak is egyik legkiválóbb, legképzettebb, leglelkiismeretesebb tagja, életének 42-ik évében elhunyt. A jeles tankönyv irónak, a kitünő gyakorlati tanitónak korai elhunytát fájó érzések között jegyezzük fel, mert veszteséget jelent az árván maradt családjára s mindazokra nézve, a kik működésének jelentőségét méltányolni tudják. Ezer meg ezer serdülő gyermeknek kezében van ABC-je, s ezer meg ezer felnőttnek a kezében fog forogni most sajtó alatt levő, Fogarassy Jenő társaságában szerkesztett „Ismétlő iskolai olvasó könyve.“ A Sárospataki Lapoknak is egyik legbuzgóbb, legodaadóbb munkatársa volt, a ki azt szerette volna, ha minden református tanitó e Lapokból vette volna a protestáns szellemnek hetenként való meg-megnyilatkozását. Szeretett családja felett nyugodjék az Urnak áldó kegyelme, a sirba tértnek pedig legyen édes álma a földben, örök boldogsága Istennél!

— **Beöthy Zsolt kitüntetése.** A magyar tanár-világnak, a magyar irodalom köztársaságának, a budapesti tudományegyetemnek egyik büszkeségét s kiválóságát királyi kitüntetés érte. Beöthy Zsoltot a főrendiház örökös tagjának nevezte ki a király s e kinevezési tényben a tanári s irodalmi munkálkodásnak a földi legmagasabb helyről jövő teljes elismerését látjuk s csak örvendezni tudunk, hogy abban egy valóban arra rászolgált egyén részesült, a kinek tehetsége, képessége ellen csak a legnagyobb ellenszenvnek lehetnek kifogásai. Ha a kitüntetettben a protestáns embert is meglátjuk, annak az az oka, hogy nagy ritkaság képen van alkalma a protestáns világnak az ilyenekben gyönyörködni. Legyen Beöthy Zsolt sokáig méltó büszkesége a magyar tanár és tudományos világnak!

— **Megsemmisített lelkész választás.** Az alsózempléni ev. ref. egyházmegye időszaki birósága decz.

3-án Sárospatakon tartott ülése alkalmával megsemmisítette a sajó-hidvégi lelkész választást s a megválasztott lelkészt kizárta az újabb választhatásból. Az ügygyel, úgy értesültünk, a kerületi bíróságnak is lesz dolga.

— **Aljegyző választások.** Az alsó-zempléni ev. ref. egyházmegyében az aljegyzői állásokra dec. 3-ikán bontattak fel a szavazatok s megválasztattak: Zitás Bertalan és Olajos Pál lelkészek, Dr. Mitrovics Gyula spataki főgimnáziumi tanár. Uj választásra jelöltettek: Dr. Tárczy Pál királyhelmeczi ügyvéd és Lábos Béla szerencsi albiró.

— **Theológiai akadémiáink népessége.** Az 1903—904. iskolai évre az öt református theologiai akadémiára történt beiratkozások eredményét a következő kimutatás tünteti fel:

	I. é.	II. é.	III. é.	IV. é.	Összesen
Budapest	25	19	17	9	70
Debrecen	34	29	24	24	111
Kolozsvár	42	27	21	20	110
Pápa	23	17	16	7	63
Sárospatak	29	32	17	21	99
	153	124	95	81	453

Vagyis immár azt a számot értük el, a melyen felül menve, a túltermelés fog bekövetkezni. Most már egy pár év óta a fokozatos létszám növekedés állapítható meg. Kár, hogy a mennyiségi biztos nézőpont mellé nem tudjuk a minőségit is oda állítani. Kivánatos volna, hogy e tekintetben is összeállitassék a hiteles kimutatás. A mi az itt közölt létszám kimutatás alapján elmondandó volna még, azt talán mindenki kiolvashatja a sorokból, illetőleg számokból. Igy például a létszámi sorrendet megállapithatja, hogy az ez: Debrecen, Kolozsvár. Sárospatak, Budapest és Pápa; az egyes évfolyamok szempontjából igy áll a dolog: Kolozsváré az elsőség az I sö évfolyam létszáma révén; Sárospatak a II. éveseknél foglalja le a legtöbb hallgatót, Debrecen pedig a III—IV. évesekkel áll elől. Vajjon tudományos készültségükkel versenyre kelnek-e tisztelt fiatal embereink? Legyen valóság az a mi reménységünk, hogy a jó minőség ott van immár a nagy mennyiségben is!

— **Laikus válasza Thury Etelének.** Minthogy Thury tanár úr tekintélyi érv gyanánt a Warga Lajos egyháztörténetére hivatkozik, én sem hivatkozom vele szemben idegennyelvű kutfőkre, a melyeket különben is félreértene, hanem egyedül Warga Lajosra, a ki épen azon a lapon, a melynek Thury tanár úr csak egy részét olvasta el, ezt mondja: „. . . *hittani tanúlmányai befejezése végett* Párisba ment." Ez előtt Thury tanár úrnak feltétlenül meg kell hajolnia, mert hiszen ő akarta Wargával döntetni el a kérdést, mely egyébiránt csak Bodóné szerint változott azzá, hogy mely papi rendeket vett föl Kálvin? Erre nézve megjegyzem még, hogy a Warga könyvében tollhiba az, hogy Kálvin a tonsurán kivül „papirendi fokozatra sohasem avattatott fel", mert hiszen a tonsura sem „ordines majores", sem az „ordines minores" közt elő nem fordúl. Tollhiba könnyen eshetik akárkin, de egy szaktanártól már nagy gyarlóság épen egy tollhibát szóról-szóra citálni érv gyanánt, rá nem mutatva mellékesen annak hibás kifejezés-voltára. Elég baj, hogy egy „illetéktelen" egyén egy csomóban ennyi tévedést süthet ki egy szakemberre!

— **Tisztújítás a tornai egyházmegyében.** A tornai ev. ref. egyházmegye szavazatbontó bizottsága, f. hó 7-én bontotta fel Tornán az egyházmegyei tisztviselői karra beadott szavazatokat. Esperes lett: Ragályi Géza szini lelkész. Gondnok: Ragályi Gyula, kelecsényi földbirtokos. Papi tanácsbirák: Arday J. Dániel, zsarnói; Tóth Kálmán, komjáthii; Fodor György, perkupai lelkészek. Péter József, sz.-ardói s Nagy János, szilicei lelkészek között új választás lesz. Világi tanácsbirák: Csengery Dezső, kassai, Kádár Kálmán, vámosmikolai (Hont) ügyvédek; Juhász Andor, kassai kir. táblai biró; Dr. Óváry Pál, a tornai járás orvosa. Papi főjegyző: Fodor György. Aljegyzőre uj választás lesz: Fodor Géza, jósvafői s Szabados László, körtvélyesi lelkészek között Világi főjegyző: Hódy Sándor, kassai kir. törvényszéki biró. Aljegyző: Dobronoky László, szilasi körjegyző.

— **Mitrovics Gyula síremlékére.** ujonnan adakoztak *Sütő Kálmán* esperes úr ivén: Sütő Kálmán (Munkács) 2 kor, Rothe Lajos (Asztély) 1 kor, Bertók Béla (B. Surány) 1 kor, Csáfordy Ferencz (M. Papi) 1 kor, Kovács Kálmán (Szernye) 1 kor, Abaházi Lajos (Fornos) 1 kor, Mizsák Péter (Som) 1 kor, N. N. 2 kor, Lánczi József (Csaroda) 1 kor, Balogh Sándor (V. Atya), 1 kor Tóth József (Halábor) 1 korona, Illyés Mihály (S. Oroszi) 1 kor. B. Gy. 40 fillér. Szent Imrey Gyula (Gibárt) 2 kor, ifj. Zsoldos Benő (Zombor) 2 kor, Halászy József (Dorogma) 3 kor. Az ujabb adomány összesen 21 kor. 40 fillér, mit köszönettel nyugtázok. Ezzel kapcsolatban ismételten kérem úgy azokat, akiknél gyűjtőivek vannak, mint általában mindazokat, akik a megboldogúlt nagy embert haló poraiban is megtisztelni kivánják, hogy kegyeletes adományaikat hozzám mielőbb eljuttatni sziveskedjenek. Debrecen, 1903 nov. 29. S. Szabó József.

— **Kérelem.** A pápai ev. ref templom épitése javára kibocsátott sorsjegyeink huzását október 5-én nem lehetett megtartani; a nm. m. kir. pénzügyminiszterium engedélyévet 1904. január 5-re halasztatott az. Ekkor azonban visszavonhatatlanúl megtartatik. Egy sorsjegy ára csak 1 korona Az első főnyeremény 10.000 korona értékü, a második pedig 2000 korona. Ezeken kivül pedig még 631 nyeremény lesz 5 korona értéktől föl egész 500 koronáig. Midőn a nagyérdemü közönség figyelmét felhivjuk e jótékony-célú, de mindamellett ily sok szép, érdekes nyereménynyel kecsegtető sorsjátékra, egyúttal tisztelettel kérjük azon lelkész urakat, a kiknél sorsjegyeink még kinn vannak, hogy azokat elárúsitani s a pénzt befizetési lapon hozzánk juttatni sziveskedjenek. Azokat pedig, a kiknek módjukban volna még csak néhány darabot is elárusitani, igen kérjük, legyenek szivesek erről bennünket értesíteni, mi örömest küldünk 2—3 darabot is. Pápai sorsjáték rendező bizottsága.

Ultramontán igazság. Köztudomásu dolog, hogy az ultramontánok tagadják azt, hogy ők erővel, kényszerrel, rábeszéléssel, igéretekkel, pénzzel stb. téritgetnének. Épen most van szó Bajorországban a klerikálisok téritgetési eljárásáról, a hol szintén tagadják az erőszakolást. Nos? most előállt egy ember a nagy nyilvánosság előtt s hirdeti az arcátlanúl hazudozóknak a következőket: egy prot. leánynak — saját szája vallomása szerint — soha sem volt eszeágában sem arra gondolni, hogy ő valaha pápásúljon; ámde beteg lett s belekerült az irgalmas nővérek egyik felsőbajorországi kórházába. Alig pár nap múlva már kijelenti, hogy ő pápistává lesz. És csak nagy ügyel-bajjal tudta az édesanyja a már egészséges leányt visszakapni a kórházból. Mikor hazament a leány, mit találtak nála? 28 szent-képet, 18 levelet a szentekhez szóló imádságokkal, egy ilyen cimü könyvecskét: „Naponkénti járás a tisztitótűzbe", egy amolettet, a melyben egy csodatevő csontocska volt s a mellén kellett hordozni. Máriagyűrüt, medaillokat, s más ajándékokat . . . Hogy mindez a „szép szerével" való behálózást, s a léleknek elbutitását és igy megejtését célozta: ugyan kicsoda vonja kétségbe? Természetesen az ultramontánok ezt is tagadják!

— **Ultramontán történet-tanítás.** Az Egyházi Közlöny 48-ik számában nagy örömmel közlik, hogy Angliában rendkivül kacagnak „azon a leckéztetésen,

a melyben Hoare ír püspök részesített . . . egy okvetlenkedő protestáns lelkészt." Hát az a leckéztetés egészen oda illik az ultramontánok történet hamisitási eljárásába amennyiben nem kisebb dolgokról van szó, mint arról, hogy a nevezett Hoare azt vágja Keane prot, lelkész szemébe, hogy „a katholikus egyháznak épen annyi része volt a spanyol inquizicióban (ha volt!) mint a protestáns egyháznak." Vagyis tehát a nem létezőnek is szerepe van az ultramontán történet-tanitás szerint minden munkában! És ugy-e bár ma is a héretikusok is hozzátartozván az egyedüli idvezítő egyházhoz, mint hütelen tagok: ezeknek is részök van a római egyház minden működésében, holott a római egyház munkálkodásában mint nem létezők szerepelnek?! Ilyen a pápás igazság mindenütt. Tapsoljunk neki.

— **Nyilvános nyugtázás és köszönet nyilvánítás.** A homonnai missiói ev. ref. egyház presbyteriuma nevében hálás köszönetet mondok azért a testvéri támogatásért, a melylyel reményeink valósulását iskolaépitési alapunk javára tett adományaikkal közelebb hozni segitettek: Bessenyey István miglészi földbirtokos, a ki 100 koronával, Gróf Ráday Gedeonné urnő, a ki 20 koronával. Beregszászy István kir. tanfelügyelő a ki 5 koronával, Huttka József f.-zempléni esperes ur utján K. A. a ki 2 koronával, Hanszlmann Irénke urhölgy, a ki 17 korona 50 fillérrel, Kóródy Ferenc s. tanfelügyelő, a ki 1 koronával és Schneider Károly, a ki 1 koronával gyarapitották iskola-épitési alapunkat. Isten áldása nyugodjék meg rajtok! Janka Károly, missiói ev. ref. lelkész.

— A **„Tanitó sorsjáték"** huzása, mint hivatalosan értesitenek bennünket, december 23-án visszavonhatatlanúl meg fog történni. A sorsjegyek, tekintettel arra, hogy a főnyeremény 30,000 korona értékű gyémánt ékszer s a többi 999 nyeremény is mind nagybecsű értéket képviselnek és hogy a sorsjáték tiszta jövedelme a tanitóegyletek jótékony intézményei s a „Budapesti Ujságirók Egyesülete Segitőalapja" javára fordittatnak, igen kelendők s ma már nem sok sorsjegy vár eladásra. A sorsjegyek minden dohánytőzsdében kaphatók, ára 1 korona.

— **Orvosi** körökben már rég ismert tény, hogy a *Ferencz József-keserűvíz* valamennyi hasonló vizet, tartós hashajtó hatasa és említésreméltó kellemes ízénél fogva, már kis adagban is tetemesen felülmúlja. Kérjünk határozottan Ferencz József-keserűvizet. 4—4

— **A „Brit és Külföldi Biblia Társulat"-ról.** A „Brit és Külföldi Biblia-Társulat" az egész világ legjelentőségteljesebb intézménye 1804. március 7-én alakult abból a célból, hogy Isten Igéjét, a maga hamisitatlan mivoltában terjeszsze az egész világon. Erre vonatkozólag teljesitette is kötelességét emberűl. Hittéritők, nyelvtudósok s minden rendű és rangú keresztyének segitségével — a Krisztusba vetett élő hit által — valósággal világot átölelő munkát végezett; fáradságos buzgólkodással s kitartó állhatatossággal óriási tevékenységet fejtett ki; szorgalmasan munkálkodott az emberek földi és mennyei boldogságáért; felvilágosodást, műveltséget, előhaladást, evangyéliomi igaz hitet, krisztusi szent szeretetet terjesztett mindenütt. Isten kegyelméből már épen 100 éve, hogy igy teljesiti nemes hivatását. Igazán méltó a figyelemre és érdeklődésre a Társulat életműködése s megérdemli a fáradságot, hogy arról a rengeteg munkásságról, mit álland an folytat, legalább vázlatosan valamelyes képet alkossunk magunknak. Átérteni világosan az egészet teljesen lehetetlen. Olyan dolog ez, mint a nagy Istennek minden nagy munkája, hogy törpeségünkből kifolyólag nem tudjuk felfogni a maga egészében. Pedig erre már a leghitetlenebb ember sem mondhatja, hogy nem igaz valóság. Mert kézzel fogható, — (bár fel nem fogható); — szemmel látható — (bár át nem látható.) — Nagyszerűen tükrözi ez az Úr hatalmának roppant dicsőségét! A Szent-Irás fordításáért, nyomatásáért és terjesztéséért e Társulat évről-évre mindig nagyobb-nagyobb áldozatot hozott. Ugy, hogy a legutóbbi 1902. évben 5 millió 516 ezer korona volt a kiadása. A bevétele pedig csak 5 millió 499 ezer korona. Ráfizetett tehát ez évi működésére 117 ezer koronát. Az az előtti évben pedig 351 ezer koronát. A mi bizony sok egy kicsit. De korlátozni nem lehet a tevékenységet, mert akkor a munkálkodás lényegesen nagy hátrányt szenvedne. Az áldozatoknak meg is volt az eredménye mindig. A megalakulás óta 304 millió 200 ezer koronát meghaladó kiadás mellett 180 millió példányban terjesztette el a Szent-Irást. Csak az 1902. évben 5 millió 47 ezer 792 pld. hozott forgalomba. Körűlbelől 800 biblia-terjesztő foglalkozik azzal naponként, hogy az egyes világrészek legfélreesőbb helyeire is eljutasssa a nagy Úr Isten drága szent igéjét. A mit aztán mindenütt mesés olcsó árért árúsitanak el. Ezeken kivűl még a különféle hittérítő társaságok is, kevés kivétellel, mind a „Brit és Külföldi Biblia-Társulat"-tól szerzik be a szükséges biblia-példányokat. A londoni biblia-házból nagy ládákba becsomagolva minden héten roppant mennyiségű bibliát indítanak útnak a világ minden részeibe. E fő raktár terjesztése naponta több mint 6 ezer kötetre rúg. Körülbelől 400 különféle nyelven jelenik meg a szentirás e társulat kiadásában. S e nyelvek között nagyon sok van olyan, mely az előtt mint irodalmi nyelv nem is létezett. (E társulat készittette az ilyeneknek az első ábc-t is!) A kik évekig tanúlták a gö ög, latin, francia vagy angol nyelvet, azok tudhatják, hogy nekik nehéz volna még ezekre a nyelvekre is lefordítani a szentirás egyetlen lapját is. Ez tehát felvilágosithat mindenkit arról, hogy mily kitartó szorgalom, állhatatos türelem s erős hit kellett ahoz, a mit e Társulat végbe vitt. Az egész világon alig található ország, mely ne érezte volna már e Társulat működésének áldásos hatását. Nemcsak, hogy Európa minden részében vannak ügynökei, levelezői, árúsitói és raktárai, hanem egyszersmind tevékeny segédkezet nyújt a föld legtávolibb nemzeteinél működő hittérítő társaságoknak is. Számtalan népnek módot nyújt arra, hogy az Ur isten magasságos dolgait s kijelentett akaratát saját anyanyelvükön megismerhessék. Iskolák, kórházak, börtönök, javító-intézetek, vasútállomások várótermei, szállodák, vendégfogadók, hadsereg, tengerészet, mind. mind tanúbizonyságai amaz áldásnak, melyben e Társulat működése utján lettek részesekké. A Társulat a különféle csapással meglátogatottakról se feledkezik meg; mindig szívén hordozza a szegények, betegek, mindenféle szőkölködők s különösen a vakok igényeit. Vaknak lenni már magában véve is leverő sors, bármily kedvezőek legyenek is különben a külső viszonyok. E nehéz állapoton első sorban, némileg úgy lehet segíteni, ha a vakoknak lehetővé tesszük, hogy magoknak valami úton-módon ismereteket szerezhessenek. Ennélfogva azon ezrekre nézve, kik nem látnak, kibeszélhetetlen vigasz az, hogy újj hegyök segitségével olvashatják a domborodott betűjű Bibliát. E Társulat ilyen bibliát és biblia-részt már körülbelül 30 különböző nyelven hozott forgalomba. A különféle események, politikai és társadalmi mozgalmak, kivándorlások, kiállitások, háborúk, tűzvészek, árvizek, stb szintén mindmegannyi alkalom gyanánt szolgálnak arra, hogy az Isten Igéje, rendkivüli erőmegfeszitéssel s áldozatok árán a nép kezébe jusson. A „Brit és Külföldi Biblia Társulat" nemcsak londoni, oxfordi és cambridgei nyomdákban nyomatja a Szeut Irást, hanem ezeken kivűl Párizsban, Brüsselben, Berlinben, Kölnben, Lipcsében, Bécsben. Budapesten, Konstantinápolyban, Beyrutban, Bombayban, Allahabadban, Madrasban, Kalkuttában, Sanghaiban, Fokvárosban, Sidneyben és működésének más központjain. A társulatnak legközelebb, 1903. elején, összesen 2703 tagja volt, ezek közül 239 tisztviselő, 1553 egy éves tag s 911 a társulati ügyek intézésében résztvevő tag. (A tiszteletbeli tagok közt ott van Szász Károly dunamelléki ev. ref. püspök is, a tisztviselők közt pedig egy 48-diki szabadsághős: Dr. Duka Tivadar.) Abból az alkalomból, hogy 1 0-ik évébe lép e Társaság 1 04-ben nagyszerű ünnepélyek lesznek az egész világon mindenütt. 904. március 6-án mindenütt alkalmi istentiszteletet tartanak az Evangyéliom hivei Magyarországon is minden egyházban; 904. március 7-én Londonban az „Arbert-Hall"-ban nagy összejövetel lesz Azután ugyancsak Londonban, március 7-től 12-ig különféle ünnepélyek lesznek; 12-től 19-ig pedig a vidéki nagyobb városokban; március 20-tól pedig május 1-ig a körüllevő országokban ugyanilyen dolgok, Az ünnepélyek rendezésén kivül tervbe van véve egy százados alap létesitése is. A mi közadakozásból jónne össze s arra szolgálna, hogy a Társulat legalább 100 újabb biblia terjesztő férfia s 100 biblia terjesztő nőt alkalmazhatna, továbbá új fordításokat eszközölhetne, a már elkezdett fordításokat kibővittetné s teljessé tenné, a vakok számára, a szentirásból újabb részleteket hozna forgalomba; a Társulat történetét s a különböző biblia fordítások történetét kiadná, stb. Ezek után már némi fogalmat alkothatunk úgy a Társulatról, mint annak emberi erőt meghaladó működéséről. Ne feledjük el meggondolni azt se, hogy e Társulat áldozatokkal járó tevékenységéből mostanában nekünk magyaroknak jutott ki leginkább. Mert 1832 óta — tehát már több mint 70 esztendeje — Isten jóvoltából mindig innen kaphattunk bibliát. E Társulat nyomatta azt nekünk s e Társulat emberei terjesztették nálunk. Feltűnés nélkül, de buzgón folyt a munka. Dacára annak, hogy részünkről vajmi kevés támogatásban részesült. Nagy szégyen ez mi reánk, hogy ilyenek vagyunk! . . . Ne legyen igy tovább! . . . Külföldi testvéreinktől vegyük át a terhet, úgy a biblia, mint az evangyéliomi iratok nyomatásárz és terjesztésére nézve álljunk talpra magunk. Az Isten velünk lesz! . . . Az 1904. év márc. 7-én tehát, mikor a „Brit és Külföldi Biblia Társulat" 1o0 éves fennállása emlékére ország világszerszerte ünnepélyek lesznek, alakitsuk meg a „Magyar Biblia

és Evangyéliomi Irat.Terjesztő Társaság"-ot! . . . Ilyen címen, ilyen czélból van is már egy Alap s működik is már néhány év óta. A „Bethánia Egylet" is kezdett már ily irányú munkálkodást. Tehát nincs, a mi útját állja annak az eszmének, mert itt az ideje! — hogy megalakúljon a „Magyar Biblia és Evangyéliumi Irat-Terjesztő Társaság!" . . . Csak a mi hitetlenségünk, kishitűségünk vagy gyávaságunk lehet az akadály. Közli: Nádassy József.

— **Helyreigazítás.** A „Sárospataki Lapok" 49-ik számában „Torony- és templom-szentelési ünnepély Fúló-Kécsen" c. alatt megjelent tudósításba tévesen lett közölve: hogy könyöradomány-gyűjtés semmi, mert 386 kor. 68 fillér magyar honban és 278 kor. Amerikában gyűlt össze. Összesen: 664 kor. 68 fill.

Szerkesztői üzenetek.

N. P. Az fjúsági Közlönyért a köldött 4 koronát az illetékesek kezéhez juttattam

R. K. Neked is szól ugyanez az üzenet. Az előfizetők közzé való bejelentést elvégzem. Hogy megindúl-e, nem-e, bizony nincs róla tudomásom

Sz. B. A küldeményt megkaptam a mint látod egy részét, kivánságod szerint fel is használtam, úgy s azon a helyen, a mint írtad. Az imádságot s a beszédet majd a következő számban. Igazságod van, hogy a „szellemi emlék állítása" erkölcsi kötelességünk néhai Nagy Sándorral szemban. Hát az ismertetéssel hogy leszünk? Más két helyen is van egyéb és nem tudok hozzájutni. Az igaz, hogy bármikor küldöd akár te, akár más: mindig nagy szivességet tesztek velem, a melyért én csak a hálás köszönet hangját tudom hallatni. A kerületi tanácsbiróság dolgában velem szemben előlegesen tanúsított rokonszenvért a felső-borsodiak iránt igy is kötelességem köszönetet nyilvánítani, mert a bizalomnak spontán megnyilatkozása minden különleges érdeknek vagy tekintélyi elvnek való meghódolás érvényesülése mellett: a magam fajta szürke emberre nézve a legnagyobb kitüntetés még a siker elérése nélkül is. Nagyra, sokra nem vágyakozom, sőt semmires e vágyom, csak azt adja meg a gondviselés, hogy kötelességemet teljesíthessem. Ezzel tartozom nektek.

R. L. A S. Sz. J. könyvének ismertetése mikorra jön meg?

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida

„FEHÉR LILIOM"

imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkivűl meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 5 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon,** a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 18—20

A ki a Tanító Urak közül hazafias és közhasznú munkálkodással **jelentékeny mellék-jövedelmet** kíván szerezni, vállalja el a „Budapesti jelzálog kölcsön K. vállalat" helyi képviseletét, a melynek útján kaphatók

a) olcsó jelzálog kölcsönök

már 300 kor.-tól kezdve bármely összegig, melyeknél töketörlesztés és kamat fejében együttesen 2, 2·85% fizetendő félévenként

b) a kölcsönvevő halálával

megszünő kölcsönök, melyeknél a birtok tehermentesen száll az örökösökre s kamat, töketörlesztés és biztosítás fejében együttesen a kölcsönvevő korával emelkedőleg $2\frac{1}{2}$, $4\frac{1}{2}$% fizetendő félévenként fennálló terhek — olcsóbb kölcsönökké átváltoztathatók. — Bővebb felvilágositást készséggel nyújt a

Budabesti Jelzálog Kölcsön K. Vállalat
1—3 Budapest, V., József-tér 5.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS"* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bor trendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **Adriányi**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ar mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

36—39

4—20

Szőlőlugast

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld- és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind **kuszó** természetü) mert nagyobbrésze ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak **alkalmas fajokat** ültettek, azon bőven ellátják házukat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenutt megte em s ninesen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legremekebb disze, anélkül, hogy legkevesebb helyet is foglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháladatosabb gyümölcs, mert minden évben terem

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja. 3—20

Cím: **Érmelléki első szőlőo tvány-telep Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.**

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **51. (1148.) szám.** *Sárospatak, 1903. december 21.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Előfizetési felhivás. — Dr. Tüdős István: Uray Imre egyűgyű református papjai. — Dr. Tüdős István: Ev. ref. leánynevelő és tanitóképző intézeteink 1902—1903-ik évi állapota. — Dr. Tüdős István: Mi a vallás? — Molnár Ferenc: Az isten-hit fejlődése s mai állása. — r. y.: A rendkivüli konvent üléseiről. — Rácz Gyula: A tiszántuli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Előfizetési felhivás

a „Sárospataki Lapok“

XXIII-ik évfolyamára.

Ugy indult meg a Sárospataki Lapok annak idején, hogy a magyar protestáns társadalmi életnek szükségeit kielégitse. Egyházi és iskolai kérdéseknek a tárgyalását kellett irányitani a szabad gondolkozás, a független szellem, a megalkuvást nem ismerő törekvés által.

Célját hiven szolgálta, hivatását tisztességgel betöltötte a Sárospataki Lapok, a melynek évről-évre fennmaradását mindig szükségesnek itélte maga a nagy közönség, a melynél szivesen látott vendégként jelent meg a megszokott időben.

Huszonkét esztendei múlt után is azt mondja a Sárospataki Lapok, hogy a régi cél új cél; egyházi és iskolai kérdésekkel foglalkozni szabadon, függetlenül, a szólás szabadságának semmiféle tekintetek által nem történő korlátozásával: ma is feladat, ma is hivatás, ma is kötelesség.

És ezt a kötelességet nem akarja megkerülni a Sárospataki Lapok, hanem újabb és újabb ösvények törésével próbálja meg célját megközelíteni, a miben úgy az állam, mint a magát még mindig állam-egyházként viselő római egyház nagyban gondoskodik rólunk, csak lenne elegendő anyagi erőnk ahoz, hogy az állam és a római egyház részéről jelentkező s ellensulyozást követelő mozzanatokat kellőképen birálat tárgyává tehetnők.

A Sárospataki Lapok soha sem volt uszályhordozója semmiféle egyházi vagy politikai pártnak. Egyedül az igazságot kereste, azért küzdött, azért munkálkodott, nem félvén még saját magunknak sem megmondani az igazságot, hogy célunkat megközelíthessük.

A múlt kötelező a jövőre nézve is. És ha eddig is ez a lap volt az, a mely a protestántismust az ultramontánismussal szemben a legerősebben képviselte, nem hagyván az ultramontánoknak Isten, haza s az emberiség ellen irányuló munkálkodásukat megfelelő itélet nélkül: akkor a jövőben még fokozottabb mértékben kell ebben az irányban munkálkodnia, mert köztudomású, hogy az ultramontánok hálóját millió és millió kezek fonják, terjesztik úgy, hogy minden lépésünknél találkozunk egy-egy előőrssel, a ki az ultramontánismust képviseli. A magyar protestántismusra nézve, úgy látjuk, az élet-halál harc ideje fog ismét bekövetkezni, hiszen a vallásegyenlőségi jogok érvényesitésének munkájánál szemben találjuk azt a rendszert, a mely e haza minden nem római hitű polgárát csak kegyelem kenyeren akarja tartani, sőt azt is meg akarja tagadni azoktól.

A Sárospataki Lapok soha sem csüggedt, soha sem tört meg a lefolyt 22 esztendő alatt. Most sem a csüggedés melancholikus érzelmeivel kéri a pártfogást, hanem az új esztendő új erejének a lélekben jelentkezésével, a mely új erő kész szembe szállni az igazságnak minden ellenségével, kész a pokol fejedelmével is birokra kelni, mert a jog és igazság szent eszméinek uralomra kell jutniok általunk is.

Ha eddig hivek voltuk, hivek leszünk ezután is; ha eddig szerettük az igazságot, szeretni fogjuk ezután is és ha az Isten eddig segitett bennünket a maga végeremehetetlen kegyelmével, boldogan hiszszük, valljuk és hirdetjük, hogy ezután is velünk lesz ő s ha ő lesz velünk, kicsoda lehet ellenünk?! Senki, bizony senki!

A magyar református egyház a jövő esztendőben zsinatot fog tartani. Addig nagy munkát kell végeznünk ebben az irányban is. Ennek a munkánknak a végzéséhez szükségünk van az eddigi támogatókra, barátokra. Azt mindnyájunknak kell éreznünk, hogy a zsinat csak úgy fog alkothatni megfelelő törvényeket, ha mindnyájan elmondjuk mindazt, a mi által a törvények tökéletességét előmozdíthatjuk. A közvélemény szavának az erejét az egyetemes konventtel szemben épen a zsinati törvények előkészitésénél láthatjuk érvényesülni s ha az egyházi adózás ügyében egy teljesen kiforrott közvéleményi felfogást tudunk a zsinat elé vinni: lehet a konventnek bármiféle munkálata, azt a közvélemény szava mellőzésre kárhoztatja.

Szóval mi munkálkodásra hivjuk fel eddigi barátainkat, pártfogóinkat, hogy szabadon, nyiltan, leplezetlenül mondják el, a mi a szivökön fekszik. Az anyagi ellátásra rá vagyunk szorulva, és az előfizetési árak, bár jóval többet adunk, mint a mennyit 10 koronáért adnunk kellene: maradnak a régiek:

Egész évre . . . . *10* kor. — fill.
Fél évre . . . . *5* „ — „
Negyed évre . . . *2* „ *50* „

Az előfizetések postautalványon eszközlendők.

Sárospatak, 1903. deczember havában.

A „Sárospataki Lapok“
szerkesztősége és kiadóhivatala.

Lapunk jelen számához egy iv melléklet van csatolva.

Az Uray Imre egyűgyű református papjai.

Egy hét óta szinte lázas izgatottságban tartja a református lelkészeket egy nyilatkozat, a melyet egy országgyűlési képviselő tett a képviselőházban december 11-ikén, a ki református is és egyházmegyei gondnok is ott a tiszántúl, a beregi tractusban.

A férfiú *Uray Imre;* a nyilatkozat egy sértő kifejezés, a melylyel talán nem is annyira minket, mint inkább egy politikai lapot akart tönkre tenni, de a sértési szándék nyilván való, a melyet leplezni nem lehet, még kevésbbé tagadni, mert hiszen a nyilatkozat ez: *egyűgyű református papok!*

És ugyan miért egyűgyűek? Azért, mert a „Magyar Szó"-nak mondjuk, mi református lelkészek vagyunk a törzs előfizetői, gyámolítói épúgy, mint a hogy Uray úrék az „Egyetértés"-nek vagy „Független Magyarország"-nak, vagy a „Bereg"-nek.

Az Uray Imre támadása, sértése: meggondolt, tervszerű, fejlődési fokot feltüntető. Ugyan is Uray Imre úrról már volt egyszer szó. Akkor volt az, a mikor 1898-ban december 14-én az ő szellemessége által akkor is és bizonyára most is kátói fehérséggel tündöklőnek tartott „Magyarország" hasábjain egy levelet írt, a melyben a kongrua törvényről és sok más egyébről — korántsem nagy szellemességgel — nyilatkozva, no meg mindenek fölött a kálvinista Bánffyt, Tiszát ütve: ezt a beregi műtársalgási terméket mutatta be a világnak: *„a kongruás papok: kihizott pásztorokat és sovány, lézengő nyájakat jelentenek."*

Most a durvaság már fokozódott, a szellemesség tótágast állásig fejlődött s a *kihizott pásztorok egyúttal egyűgyűek* is, pedig még me sincs a teljes kongrua, hat még ha ez meg lesz két esztendő múlva: addig hová fejlődik a beregi acél-kova-tapló gyűjtemény, a melynek együttes használatával a magyar református lelkészekre olyan világosság fog derűlni, hogy lassanként a *kihizás* és *egyűgyűség* mellé az erkölcsi rothadásnak a teljes betulajdonítása fog bekövetkezni Uray Imre úr részéről annak az erkölcsi testületnek, a melylyel ő vállat-vállhoz vetve munkálkodik az erkölcsi tisztaság és feddhetetlenség megteremtése céljából, hogy az isten-országának boldogságát már itt e földön élvezzék az emberek.

Egyűgyűség! Óh milyen szépen hangzik ez egy egyházmegyei gondnok ajkáról a kihízott pásztorok felé kacsintva. Együgyűség! Óh milyen nagy lehet a szellemi tartalma annak, a ki olyan főúri non salánszszal vág téged a szemébe annak a testületnek, a mely véres verejtékkel munkálkodik legjobb tudása, tehetsége s ereje szerint a haza, az emberiség boldogsága érdekében. Együgyűség! Óh, de magasan kell annak felettünk állania, a kinek van bátorsága, nemcsak hanem egyúttal szellemi jog-címe is ahoz, hogy rólunk ilyen elismeréssel nyilatkozzék, a melyet a pápások tapssal fogadnak s nem lehetetlen, hogy szálló igét is teremtenek belőle s pápai jóváhagyással ellátva pénzforrási eszközzé teszik: *Együgyű, mint a magyar református pap!*

Hát hiszen az igaz, hogy minket, úgy nagy általánosságban, nem ringattak aranyos bölcsőben, nem röpítettek sárkány-parípákon, inasok serege sem lebzselt körül bennünket s a protekciónak az érvényesülése mellett sem kellett a köziskolai osztályokon nagy nehezen átbukdácsolni: de az is igaz, hogy mindenikünk a maga lábán szeret is, akar is és tud is járni; az is igaz, hogy a jó dolognak egyikünk sem ellensége; az is igaz, hogy megbecsűljük a buzgó, lelkes, lelkiismeretes embereket minden téren; az is igaz, hogy többé-kevésbbé igyekszünk a talentumokkal kereskedni és a magvetés munkájában önérdek nélkül fáradoznunk; az is igaz, hogy a kor színvonalán igyekszünk maradni, a mi a mi szegényes állapotunkban csak erőfeszítés mellett, csak önmegtagadás által lehet, mert az a földi igazság, hogy a római hitű papoknak még a breviáriumra való pénzekről is a magyar államnak kell gondoskodnia, míg nekünk a betevő falatért is ugyanám meg kell dolgoznunk s a tisztességes és becsületes családi élet által példát mutatunk arra, hogy miként kell a kevéssel is Istenbe vetett hittel megelégedni; és az is igaz, hogy nehéz helyzetben, a nem kedvező körülmények között — bár sokszor egymás fejéhez hajigáljuk kifogásainkat — olyan szellemi tartalommal forgunk a társadalomban, a melylyel azoknak is meg kell elégedniök, a kik a világi műveltség mázával bevonva, nyelveket ismerve úgy szerepelnek e hazában, mint a tudományosságnak, a műveltségnek, a szellemességnek s több e félének megfelebbezhetlen ítélő bírái.

És a mikor ezt így megállapítom; a mikor rámutatok az igazságra; a mikor az együgyűség megvalósúlása vádjának a református lelkészi karral szemben való hangoztatását visszautasítom: egyúttal önként támad a kérdés hogy vajjon a sértő nyilatkozat tevője fölöttünk áll-e valamiben? Vajjon szellemessége lángelméjűségnek a szikrája-é, vagy a Bácskának a beregi terűletre átcsapott poharazási kedvtelési munkájának hitvány fattyúhajtása, a melylyel csak önmagát mutatja be az illető szánalmas pózolónak? Vajjon jogosúlt-e az együgyűséget szemükre vetni az, a kiről a legújabb korbeli világi és protestáns egyházi lexikonok útján annyit tudhatunk, hogy *természetes észszel megáldott ember!?* No már engedjen meg a sértegető: ez nem elegendő jog-cím arra, hogy minket együgyűeknek nevezgessen, mert annyi tarmészetes és józan eszünk mindnyájunknak van, a mennyiért valamennyiünkről írhatnának a lexikonok, hogy élünk és vagyunk. Aztán meg mi együgyű predikátorok arról is tudunk valamit, hogy a képviselői sérthetetlenség és az egyházmegyei gondnoki állás nem foglalják magukban a gyalázkodásra és sértegetésre való jogosúltságot, különösen pedig olyan testülettel szemben, a melynek sem a képviselőházban, sem a főrendiházban nincs sem hivatalos, sem semmi féle képviselete. Ezt úgy szokták mondani: *nem művelt eljárás!*

Különben vegye tudomásúl Uray Imre úr, hogy az ő ama törekvése, a mely a Domokosok, a Vay Józsefek s mások u. n. küriarchikus felfogását akarja dűlőre juttatni: nálunk a Sinai féle irányzatot nem fogja megteremteni, mert a mi együgyűségünknek megvan az az áldott jó tulajdona, hogy karavánként határozott céllal halad tovább s a haladásban akadályozókat szépen ki teszi az útszélre, hogy am boldogúljanak genialitásukkal. Aztán meg vajjon nem bekövetkezhetik-e Uray Imrére nézve is az, a mi egy az ő nevénél varázsabb hatású név viselőjével megtörtént, mert az is úgy gondolkozott, hogy a református lelkészeknek kötelességük vele tartani s képviselő választáskor szóba sem állván velök: azok szépségesen megleckéztették a Vay név birtokosát? A mikor Uray Imre is parancsolni akar az együgyű református lelkészeknek, hogy mit olvassanak, miként vélekedjenek az obstrukcióról, az uj kormányról s annak elnökéről: akkor azon az úton van, a melyen ama nagy Vay névnek a birtokosa, a kinek bizony az esett legkeservesebben, hogy az együgyű református lelkészek fér-

fiak a meggyőződés emberei voltak s a követelést nem ismerték el magukkal szemben jogosúltnak. Lehet, hogy az Uray féle gondolkozásúak *boszút* is fognak kiáltani: de hát a magyar ember igen jól tudja, hogy az ilyen büntetés nem boszú, hanem annak a közmondásnak megvalósúlása: az Isten nem ver bottal!

Hát ne is legyen Uray úr bottal megverve, hanem szálljon lelkébe s a művelt, s a társadalmi tisztességes szokásnak hódoló ember példáját követve: *kövesse meg azokat az együgyű református lelkészeket, a kikkel neki csak dicsekedni lehet és kötelessége is!* Ha adott adventi sértést: adjon karácsonyi ajándékot is; ezt megköveteli a saját erkölcsi érzése is!

Dr. Tüdős István.

ISKOLAI ÜGY.

Ev. ref. leánynevelő és tanítónőképző intézeteink 1902—1903 ik évi állapota.

A) *Leánynöveldék.*

Szaporodást most sem tudunk felmutatni a leánynevelő intézetek sorában, a mennyiben a lefolyt mult iskolai év tartama alatt is csak három leánynöveldénk volt, t. i. a debreceni, miskolci és a szathmár-németii. Lehet, hogy a nagyváradi is ide tartoznék, de értesítő nem állván rendelkezés alatt, nem számolhatunk be róla. Pedig ha valahol szükségét látjuk a tanintézetek szaporításának: akkor ezen a terűleten kell ezt a szükséget kielégíteni, mert az bizonyos, hogy a leendő anyák református s általában protestáns voltán fordúl meg anyaszentegyházunk érdeke, mert az édes anyai gondozás az, a mely alatt a gyermekek nőnek s fejlődnek s ha az a gondozás a pápás egyház szellemében történik, akkor vesztett ügyünk van. Minden kerűletben, minden kerűletnek nagyobb vidéki központjain réges-régen gondoskodnunk kellett volna e nemű tanintézeteink szaporításáról, felállításáról, mert köztudomású dolog az, hogy a zárdák apácáinak vezetése alá bizonyos kedvteléssel adják némely helyeken szerepet jatszó protestáns embereink is leány-gyermekeiket, talán ezzel akarván tüntetni felvilágosodottságuk, elfogúlatlanságuk szempontjából, megfeledkezvén arról, hogy a felvilágosodottságnak és elfogúlatlanságnak semmi köze a sötétséghez és durva kizárólagossághoz. Debát épen ezt nem tudják, nem akarják az emberek megérteni s nem tudják beleélni magokat abba, hogy minden udvariassággal s elnézéssel csak növelik a pápás egyháznak különben is nagyra nőtt szarvait, a melyeknek letörése az egész művelt világnak önmaga iránt való kötelessége.

A mi a három felsőbb fokú leányiskola állapotát illeti közelebbről, arról a következőkben számolhatok be:

I. *Tanerő:*

Debrecenben, mint 6 osztályú intézetben, a többi vallás-felekezeti hitoktatókat nem számítva, az igazgatóval együtt 14 férfi és női tanerő működött, még pedig férfi 6, nő 8. Mindenesetre olyan tanerő létszám ez, a melylyel az intézet az államnak legjobban berendezett e nemű tanintézetével is kiállja a versenyt, különösen ha azt is hozzáveszszük, hogy a képesitések olyanok, a minőkkel csak rendelkezni lehet. Ugyanis a tanítónőknek a képesítése: 6-nál polgár-iskolai tanításra szól, 2-nél pedig a nevelőnőségre való képesítés, illetőleg kézimunka tanításra való jogosítás állott fenn.

Miskolcon szintén nem számítva a más vallásúak hitoktatóit, a tanerők száma 9 volt, a kik közül férfi volt 4, nő 5. A képesítés itt is megfelelő volt, a mennyiben a tanítónők képesítése, tantargyaiknak megfelelőleg vagy polgár-iskolákra, vagy elemi iskolákra szólt. Tehát ez intézet is felveszi a versenyt mindazokkal, a melyek a 4 osztályú felsőbb leánynöveldék sorozatába tartoznak. Ez pedig a tiszáninneni kerület szegényes viszonyai között sokat jelent s kétségkivűl a kerület magas gondolkozásáról s a vezető egyének igazán nagy lelkesedéséről tesz bizonyságot, mert ama magas gondolkozás s eme nagy lelkesedés nélkűl, e sorok írója jól tudja, nem volna az intézet fenntartható.

Szathmár-Németiben a tanerők kettő kivételével mind nők voltak s összesen itt is 9-en működtek, mint Miskolcon. A képesítés dolgában itt is megvolt a törvény kívánta feltétel, a mennyiben 5 tanítónőnek polgár-iskolai tanítónői oklevele van, 1 nek munka-tanítónői képesítése, 1-nek pedig elemi iskolai tanítónői oklevele. Tehát ezt a sok tekintetben ide-oda hányódó, most 6, majd 4 osztályú leánynöveldénket is úgy tartjuk fel, hogy az államnak semminemű kifogása nem lehet ellene, mert a tanerők képesítése olyan, hogy az állam sem kíván többet! Szeretnénk, ha a római egyházban is kimutathatnók a nők képesítését, mert tudtunkkal ott bizonyos tekintetben zug-iskolák eljárása is szokásban s gyakorlatban van s a tisztelendő „Schwesterek" megfelelő képesítéséről nem gondoskodnak s vagy külföldi oklevéllel, vagy itthon zárdai képesítéssel állnak be a propaganda fidei s nem a magyar szellemi élet művelésének szent szolgálatába. Az új vallás- és közoktatásügyi miniszter figyelmét nem ártana felhívni erre a körűlményre s hadd látná a világ, hogy Magyarországon ebben a tekintetben is milyen a felekezeti jogegyenlőség!

II. *Tanulók létszáma.*

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Össz
Debrecenben:	65	51	59	36	14	12	237[1]
Miskolcon:	48	60	52	42	—	—	202[2]
Sz.-Németiben	35	32	31	38	—	—	136
Összesen:	148	143	142	116	14	12	575

Ha ezt a létszámot a három intézet között egymáshoz mérten megvizsgáljuk s a debreceniben is csak a 4 osztály tanúlóit veszszük fel s így ott csak 211 tanúlóról szólna a kimutatás: egész határozottan megállapíthatjuk, hogy a miskolcinak volt a legtöbb tanítványa a múlt iskolai esztendőben. Az elsőségnek a miskolci részére való lefoglalásával semmit sem akarunk jelezni, csupán arra hívjuk fel a figyelmet, hogy ennek a miskolcinak a fejlesztése ime ezen az alapon is kívánatosnak mutatkozik. Noha a debreceni példa a két felsőbb osztálynak feltünő csekély létszámánál fogva semmiképen sem vonzó. Ugy látszik, hogy a népiskolai 4 osztály gyakorlati érvényesűlése: a leánynöveldék 4 osztályát húzta maga után, a mi a szokásnak való merev hódolást jelenti s a magyar népnek e téren való elmaradását.

Tanítási eredmény tekintetében a következő kimutatás áll rendelkezésünkre.

[1] Az egész évi létszám.

[2] Csak az év végén maradt létszám, a mely az évközi beiratkozási létszámhoz viszonyítva 12-vel mutat kevesebbet, mert a teljes létszám 214 volt.

Debrecenben az egyes tantárgyak szerint való eredmény van kimutatva, a melyből látjuk, hogy vallásból: kitünő volt a 6 osztály 213 vizsgát tett tanulói között: 75; magyarból: 33; németből: 41; franciából: (a II. osztályon kezdve!) 20; történetből: (a II. osztálytól kezdve!) 39: földrajzból: 39. stb.; elégtelen tanjegyet a következő mennyiségben találtunk: vallásból: 3; magyarból: 4; németből: 1; franciából: .; történetből: 10; földrajzból: 0; szám és mértanból: 7; természetrajzból: 2; irás és rajzból: 9.

Jövőre kivánatosnak tartjuk e mellett a kimutatás mellett azt is. hogy általában minő az eredmény az egyes osztályokban, hogy az intézet %-át megállapithassuk, mert most nem tudhatjuk, hogy az intézet 213 vizsgázott tanulója közül hány a kitünő, hány a jeles, a jó, az elégséges és elégtelen osztályzatú.

Ebben a tekintetben a miskolci értesitő megadja a felvilágositást, de ott meg a tantárgyak szerinti eredmény nincs kimutatva.

Miskolcon az általános kitünő osztályzatúak száma: 45, a mi a 202-ős létszámnak 22%-a; az általános jeles osztályzatúak: 67-en voltak, 33%-át adván a létszámnak; az általános jók: 59. voltak, 29%-ban és az általános elégségesek száma: 31 volt, a mely 16%-ot tüntet fel. Elégtelen osztályzatú senki sem volt! Ez egy kissé feltünő, noha meg tudjuk magunk magyarázni, mert az tény, hogy a leányok általában szorgalmasabbak, mint a fiuk s aztán olyan osztályok is alakúlnak, a melyekben a legszebb verseny fejlődik ki s a tanító mestereknek csak úgy gyönyörködik a lelkök.

Szathmár-Németiben is tantárgyak szerint van az eredmény kimutatva s e kimutatás alapján a következő főbb jelenségek állapithatók meg: kitűnők száma a vallásból: 67; magyarból: 18; németből: 18; számtanból: 41; történetből: 34; földrajzból: 25! természetrajzból: 17; elégtelenek száma: vallásból; 0; magyarból: 2; németből: 0; számtanból: 1; történetből: 1; földrajzból: 0; természetrajzból: 0. — Hogy az általános eredmény mi aztán? itt sem tudjuk megállapitani. A II-ik osztály itt olyan, hogy abban nincs egyetlen elégtelen sem egyik tantárgyból sem. A IV-ik osztályban van 4 elégtelen.

(Vége köv.)

Dr. Tüdős István.

TÁRCA.

Mi a vallás?

(Felolvasás a sárospataki református nő-egylet 1903. szept. 29-én tartott ünnepélyén.)

(Folytatás és vége.)

Vagy ugyan a semmit hirdető vallásfogalommal szemben nem a valóságnak a kisugárzása-é az, a mikor egy vallásfogalmi meghatározás ezt állitja előtérbe: „a vallás az ifjú költőknek költészet“, — vagy a mikor egy másik igy szól: „a vallás az ifjú művészeknek művészet?“ Mindkettő azt az életvalóságot állitja, a melyet a költő nyelve, a művész keze teremt meg a saját lelke tulajdonai szerint, hogy a vonatkozásnak azonban az a vallástartalma lesz-e, a melyet mi kivánunk, az nagy kérdés! A semmivel szemben az élőt, a valóságot előállitja ugyan a költő is és a művész is: de hogy ez a költői és művészi valóság vallás-é, annak megállapitása a vallásos irányzattól függ, mert hogy minden vers, minden kép, minden szobor, minden zene vallás legyen: ezt csak azok vallhatják, a kik az ilyen valósággal a semmit akarják elburkolni, hogy édes ízzel nyelessék le a keserű tartalmat, a mely a vallást megfosztja fenségétől.

Mennyivel inkább megközeliti a fenségeset az a fogalom imeghatározás, a mely szerint az öreg emberek azt tanitják a vallásról, hogy az: az árvák és özvegyek gondozásában rejlik! Ez a vallást arra a terűletre viszi át, a hol már a tényleges megnyilatkozásnak a szemmel látható s kézzel fogható bizonyságai vannak, a melyek a sirók könyeit letörlik, az árvák és özvegyek kezébe visszaadják a kenyér-botját, hogy a szeretet által a gazdag és szegény egygyé legyen!

Vajjon nem előrevetett fénye-é ez annak a felfogásnak, a mely a lelkiismeretet állitja vallásnak, a mint azt Schenkel és Newmann John hirdetik, a kik a lelkiismeretet úgy szerepeltetik, hogy az ellenállhatatlan erőként jelentkezzék az élet minden körülményei között s ugyan nem nagy erő kell-é ahoz, hogy a tehetetleneket felvegyük, az ügyefogyottakat magunkhoz hasonlóan éltessük, hogy igy a lelkiismeret nyugodt és megelégedett legyen?! Óh a lelkiismeret oda állíttatván a vallás eszméje mellé, sőt azonositatván vele: bizony azt a szerepet tölti be, a melynek földöntúli erőkre van szüksége, hogy érvényesűljön.

Jellemző elfordulás megy azonban végbe a lelkiismeret-vallás fogalomtól, midőn a léleknek új szempontokból való érvényesülése lesz a következő vallás fogalmi meghatározásoknak az alapja:

Ammon szerint a vallás a lélek tudatának az a köteléke, a mely által összekötöttnek érezzük magunkat gondolatban is, akaratban is és cselekedetben is az istenséggel.

Caird a lélek akarati képességét tartja vallásnak abban az alakban, a mint a véges akarat átmegy a végetlenbe, még pedig úgy, hogy megszűnik minden vágy, minden hajlam és tényked és, a melyek az egyes embert külön emberként állitanák előtérbe annyira, hogy többé nincs gondolkozás, sem tényked és, a mely az egyes emberre tartoznék, mert csak az egyéni akaratnak az isteni akarattal való tökéletes azonosítása a valóság.

Vagy íme itt van még a németek nagy költőjének Goethének a meghatározása: a vallás a lélek tiszteletteljes félelme az iránt, a ki felettünk, körűltünk s alattunk van!

Ugy-e bár ezek mások, mint a Schenkel-Newman féle lelkiismeret-fogalom, pedig ezek is a lelket teszik a vallás alapjává!

Sőt más lesz a Caird akarat-fogalmának érvényesűlése mellett az az akarat-elmélet is, a mely Kantnál, a kőnigsbergi bölcsésznél a kötelességet teszi vallássá az Istentől származó parancsoknak felvételével. És ismét más lesz a félelem hangoztatása, szemben Goethének az álláspontjával, ott, a hol Lotze ezt hirdeti: „a vallás félelem a nem ismert hatalomtól való általános függés következtében,“ valamint a kötelesség Kánt-féle meghatározása mellett jelentőségében nagyra emelkedik a Spinóza fogalma, a mely az engedelmességet tűzi a homloktérbe, az isteni parancsokkal összeköttetésben és egyúttal az Istennek okos szeretetétől elválaszthatatlanúl.

Talán már sok is a vallás fogalmi meghatározásaiból, a melyek mind arra a kérdésre felelnek: mi a vallás? Pedig még mennyi van! Mily sok irányban van jelentősége a kérdésnek is, meg a feleletnek is, a midőn Lotze a félelem mellett a szépészeti és erkölcsi érzést is hangsulyozza; a midőn Pfleiderer az

életközösség elméletét dobja bele a vallás fogalmának mérlegébe; a midőn Martineu egynek veszi a vallást a hittel, vagy a midőn Stuart Mill a csodálkozásban látja a vallás megnyilatkozását, abban a csodálkozásban, a mely eszmei tárgy felett és iránt támad a lélekben. Sőt rámutathatnék arra is, hogy például a Schleiermacher és Hégel vallás fogalmi meghatározásai minő ellentétben állanak egymással s mégis mennyire megegyeznek, mert az egyik a függést, a másik a szabadságot hangoztatja, de mindkettő az absolút lénynyel összeköttetésben. És végül bemutathatnám azt a felfogást, a mely részint Feuerbachnál, részint Gruppenál jelentkezik s a vallásnak merő ürességét vagy legfölebb ösztönszerű voltát tartalmazza: de mindezeknek bemutatásától s ismertetésétől elállok, mert jól tudom, hogy már azok is, a miket mondottam, nem tejnek itala voltak. Csupán egyre akarok még rámutatni s aztán végzem mondani valóimat!

Ez az egy pedig ez: a vallást úgy is lehet vizsgálni, a mint az külsőleg jelentkezik s ezen az állásponton van ilyen feleletünk is erre a kérdésre: mi a vallás? . . . ragyogó és pompás isteni tisztelet! . . .

Nekem úgy tetszik, a mint ezt így mondom, mintha minden protestáns lélek arra gondolna: íme a római egyháznak csengő-bongó, nagy fényű, művészi zenéjű, pompás papi öltönyű isteni tiszteletei miképen nyerik meg a vallás fogalmat, a melyből hiányzik a léleknek az a megnyilatkozása, a melyre olyan nagy szüksége van a vallás belső tartalmának és külső megjelenésének.

Mert a vallásnál az eszmének és az alaknak fedeznie kell egymást, különben vagy itt, vagy ott hiba van. Ha a vallás tartalmilag nem tökéletes, hiába valóvá válik minden külső ragyogás, fényesség és pompázás, minden fület csiklandozó és szemet kápráztató zenei vagy festői, szobrászi s ötvös művészeti elem s viszont a legeszményibb tartalom is megilletés nélkül vonúl el a lélek mellett, ha ennek külsőleg nem nyújt nyugvó pontot.

Nem csodálkozhatik azért senki sem azon, ha én a magam részéről erre a kérdésre: mi a vallás? mindezek után ezt a feletetet adom: a vallás lélek és igazság, a mint lélek és igazság az Isten is és a vallás külső megnyilatkozásaiban a lélek és igazság tartoznak az uralkodók lenni, ellenkező esetben nem vallás a birtokunk, hanem önámítás és a világ megtévesztése.

Hogy kicsoda miképen körvonalozza ezt a lélek és igazság vallás-fogalmat? az az eszmét s a megnyilatkozást nem érinti, mert a lélek is és az igazság is a maga vallási vonatkozásában az Istent tartalmazza, tehát a tökéletességet, a melynek gyarló emberi ész határt nem vethet, alakot nem jelölhet egyszer s mindenkorra, hanem a lélek igazság után való szomjúhozásában nyer vonatkozási alakot maga a tökéletesség.

És tartsák bár sokan a mi magyar református vallásunkat a maga külső megjelenésében hidegnek, sőt ridegnek; tartsák az egyszerűség megtestesülésének, a melylyel minduntalan szembe szeretik állítgatni más vallás felekezetek külső vallási dolgait, a melyekben elvész a vallásos cél, elenyészik a lélek isteni vágyódása, megszűnik az igazság ereje, mert az érzéki elemek uralma dönt: én az én vallás-fogalmi meghatározásommal, a lélek és igazság érvényesítésével s a kettőnek külső megnyilatkozásával itt a mi magyar kálvinista egyházunk körében teljesen boldognak, megelégedettnek, Istennel való lelki életközösségem tudatában isten-fiúságomat érzettnek vallom s hirdetem magamat.

Vajha a vallással való tisztába jövetelt ez a kis elmélkedés is elősegítené sokaknál s az én vallásos meggyőződésemnek egyszerűsége, de magas vonatkozása útját állná annak a kisérletezésnek, a mely vallásunkba különböző címek alatt olyan elemeket próbál bele oltani, a melyek a lélek és igazság eszményét megcsúfolják, mert földi érdekeket szolgálnak!

* * *

Az adott feleletekből próbálja meg mindenikünk megalkotni a saját vallás fogalmi meghatározását. Mondhatom, hogy nem felesleges, sőt kivánatos dolog, mert épen velünk, kálvinistákkal szemben minduntalan hangoztatják: ezeknek vallásuk sincs, hitök sincs! Ha erre a kérdésre: mi a vallás? mindenikünk megadja a saját meggyőződéséből fakadó s a lelket és igazságot tartalmazó feleletet; bizony mondom a támadók és gúnyolódók eltűnnek, mert megszégyenülnek, minthogy az ő vallásukból a lélek és igazság hiányzik.

Lelket és igazságot keressetek a vallásban, azt mutassatok és akkor vallásosak és hivők vagytok! Mert a hol lélek és igazság van: mindazok az elemek érvényesülnek, a melyekben van érzés, gondolat, szabadság, tökéletesedés, vágy, óhajtás, lelkiismeret, tudás, hit, meggyőződés, eszmény, végesség és végetlenség, természeti renddel s istenséggel való összeköttetés és az a szeretet, a melyet Jézus hirdetett s életével megmutatott.

És ez a vallás soha sem fog megszünni, a mint a vallásról általában mondják az u. n. ultra-positivisták, nem fog olyan idő jönni, a mikor ezt a lélek és igazság által minden nemeset, eszményit, magasztosat, szépet, istenit és végtelent magához ölelő vallást kiirtják az emberi kebelből, hanem igenis ez a vallás napról-napra terjed a mély érzésű s magas gondolkozású emberek között s a lélek és igazság ereje oda űl a szívek ajtajába, hogy az egész embert lefoglalja ennek a vallásnak.

Hogy mennyien vannak az ilyen vallással rendelkezők? Hogy kik azok?

Erre a két kérdésre ezúttal nem válaszolok, mert ez nem tartozik a mostani elmélkedésemhez. Hanem ha valaki feleletet akar kapni: fordúljon önmagához s ha nem akarja magát megcsalni, kezeskedem róla, hogy a választ megérti s megérzi, mert a lélek is és az igazság is ott tartozik lenni mindnyájunk keblében!

Tessék megpróbálni! Van lélek és van igazság: de érteni és érezni kell.

És ha én is, más is, mindenikünk megértjük és megérezzük ezt a lelket és igazságot: bizony mondom a pokol kapui sem vesznek diadalmat a mi vallásunkon!

Dr. Tüdős István.

Az isten-hit fejlődése s mai állása.

(Folytatás és vége.)

A fejlődés menetében azonban egy igen nagy fontosságu, az isten-hit tökéletes kialakulására zavarólag ható, mondhatnánk betegos lelki jelenséggel találkozunk. S ez az, hogy a fejlődöttebb alapon nyugvó vallás alak sohasem birta teljesen kiszorítani, kiirtani magából a megelőzőnek hagyományos gyarlóságait, istentiszteleti, már jobbakkal helyettesített s felfogásával ellenkező szokásait,

törvényeit, intézményeit mely körülmény nemcsak azon kor vallásos életének tisztaságára vet sötét homályt, hanem végig vonul az isten-hit fejlődésének egész történetén s a gondolkozó ember lelkében majdnem a vallásos érzés őszintesége iránt táplált meggyőződést ingatja meg. Azért e, mert a vallásalakok egymással okszerü összefüggésben, szerves kapcsolatban levén, egyik a másiknak mint hatásától, úgy visszahatatásától sem zárkózhatott el teljesen, vagy azért mert az emberek nagy tömege nem tudott felemelkedni a magasabb álláspontho s így kénytelenségből alkalmazkodni kellett a tulhaladott régihez is némi tekintetben — nem kutatjuk?! De az isten-hit fejlődésének története azt mutatja, hogy a fétis imádás még majdnem érintetlenül meg van a természet imádásban, mint értéktelen tárgyaknak tisztelete, a természetimádás a személyes több Isten hitben, mint a természeti erőknek való hódolat. Maga Izráel népe, egy Isten hite mellett, a próféták minden intései, fenyegetései ellenére is csaknem állandóan küzködik a bálványokkal, sőt találkozunk benne némi halvány vonásaival az előbbi vallás alakoknak is.

A fejlődésnek ezen lassú, szellemi korlátoltságról tanuskodó menete még nem is lenne annyira visszatetsző, ha legalább a keresztyénség magas foku s a megelőzőkhöz képest abszolut értékü isten-hite tudott volna megszabadulni azoknak gyarlóságaitól, egy tisztább vallás-erkölcsi élet kifejlődését megszoritó béklyóitól. Azonban nem így történt. A keresztyénségnek a róm. kath. egyház által képviselt isten-hite nem csupán a pogány és zsidó vallással jut közvetlen, okszerü összeköttetésbe, mint a melyek közül az elsőben tudományos alapon, a másodikban isteni kijelentés folytán fejlődik ki a keresztyénséghez vezető személyes egy Isten fogalma, hanem érvényesül benne is a vallás alakokat egymással összekötő szerves kapcsolat törvénye s nagyon sok jellemző vonást vesz át visszamenőleg még a legkezdetlegesebb isten-hitből is. Nem csupán ezeknek vallásos világnézlete hat vissza isten-hitének kialakulására, hanem átveszi a régebbi vallásalakokból átöröklődött, túlélt hagyományos gyarlóságokat is, s e miatt aztán magasabb lelki élete a maga igazi nagyságában ki nem fejlődhetik. A pogány zsidó és keresztyén isten-hit között az okszerü összefüggés világos, s ebből érthető meg, hogy azoknak hatása alól nem tudott teljesen végleg megszabadulni. A pogány vallásos hit- a természeti erők közt tapasztalható ellentéteket vévén kiindulási pont gyanánt, harczba állitja egymással magukat az Isteneket is, a kik között aztán lesznek győzők és legyőzöttek, irigylésre, szánalomra méltók; de igazi hivatását az emberi dolgok intézésében egyik sem képes teljesiteni. A főisten, a képzelt leghatalmasabb erő talán betöltené, ha jó szándékában az alsóbb rendü Istenek cselvetései minduntalan meg nem akadályoznák. És e gondolat nyomán támad előbb a tudományosan képzett, mélyebben gondolkozó emberek felfogásában, majd lassanként a nép alsóbb rétegeiben is a személyes egy Isten hite, a mi további fejlődésében a keresztyénség szellemi isten-hitéhez vezet. Izráel nemzeti hite s a keresztyénség isten-fogalma közt még közelebb eső az összefüggés; számtalan nemzeti és erkölcsi vereség után tapasztalnia kellett azt, hogy az ő Istene az egész világnak Ura, minden népeknek gondozója, s ebből kiindulva, a próféták nem szünnek meg fenyegetni, inteni a népet, az egyházi és világi hatalom kezelőit, hogy térjenek az egy igaz Istenhez, a kinek emberi tulajdonságaitól, nemzeti elfogultságától nagy részben eltekintenek, s a ki ekként az ő felfogásukban már, ha nem is a keresztyénség szellemi Istene, de közvetlenül a legközelebbt lépcsőfokot szolgáltatja ahoz.

Az ezeket megelőző vallás alakok s a keresztyénség isten-hite között azonban az összekötő kapocs egy általában meg nem található s mégis, bár tőlök beláthatatlan távolság, lelkünk egész külön világa, a vallásos eszmék széditő magasságu fejlettségi foka választja el korunkat, a róm. kath. egyház hit- és egyházrendszerében, istentiszteleti szertartásaiban azokból is igen sok jellemző vonás van átvéve s róluk az állitva, hogy azok a keresztyénség eredeti isten-hitével ellentétben egy általában nincsenek. Pedig voltaképen már a pogány több isten-hitbe s a Jehova-hitbe sem lettek volna beilleszthetők, mert azokkal egyenesen ellentétesek. A közvetitő tárgyaknak, a közvetitő személyek mellett már ott sem lett volna semmi helyök; annál kevésbé a szellemi egy Isten hitben, mert hijába állítjuk azt, hogy azok pusztán csak eszközök az Isten tiszteletének, az egyházilag megállapitott hitnek gyakorlására, fenntartására, tényleg alsóbbrendű Istenekké lesznek s a keresztyén vallásos életet nemcsak elhomályosítják, de erkölcsi jelleméből is kiforgatják. Hiszen a fétis-imádó gondolatában is ott van már egy ismeretlen, félelmes crőnek képzelete, de azért még sem azt imádja, hanem a maga szabadon választott fétisét, a kinek nevében még játszva gyilkolja meg embertársát, sőt meg van győződve róla, hogy az neki vele szemben egyenesen önmaga iránt való szoros kötelessége. A természet-imádó is sejdített már valami láthatatlan, titkos hatalmat a természeti erők mögött, de mégis ezeknek mutatja be áldozatát, mint a melyek sorsára, életkörülményeire tapasztalhatólag elháríthatatlan befolyással vannak s áldozatának bemutatásában a főszempont az volt, hogy azok a testi élvezetek, az anyagi javak kihasználásában nagyobb mértékben legyenek segitségére, mint embertársainak. A pogány vallásban már ki is mutatható valami legfelsőbb hatalom, egy főisten eszméje, a ki körül az alsóbb rendü istenek gyülekeznek, de azért még sem ezek előtt hajolnak meg a hivők, hanem a földi bálványképek s azoknak közvetitői, a körülöttük forgolódó hivatalos személyek előtt. Igy kivánta ezt akkor az erkölcstelen állam s társadalom rendje. A zsidóságnál már nyilván ott van, úgy a nemzeti, mint a magán életben a személyes egy Isten hite, de alakja, szerepe, jelentősége szinte eltörpül az egyházi közvetitő személyek isteni tekintélye mellett, a kik, hogy külső hatalmukat fenntarthassák, nem egyéniségök, erkölcsi értékük szerint mérlegelik az embereket, hanem, hogy mennyiben felelnek meg az egyház hivatalos rendtartásainak.

A keresztyén eszményi isten-hit ma egyedül a protestántizmusban, mint magasabb fejlettségü, illetve az eredetit visszaállitó vallásalakban található fel. Érheti gyanúsitás, ellene fordúlhat alacsony rágalom, de azokra tiszta hitéből folyó erkölcsi életének kell megadni a cáfolatot. Ez az ő útja, a legmagasabb isteni eszmény birtokában, a lelki élet folytonos fejlődésének örök törvénye szerint. A kik nem látják, mert kötve vannak, azokkal észre kell vétetnie azt, hogy valósággal ember feletti küzdelmet folytat állandóan a vallásalakok fejlődési proceszusánö összehalmozódott gyarlóságokkal, ellentétes áramlatokkal s az ezeket tápláló különféle intézményekkel, hogy a tiszta isten-hitet s ezzel a keresztyénség nemcsebb erkölcsi alapokra helyezkedő jövőjét biztosítsa. Ma még, a körülményekhez képest, betöltötte hivatását azzal, ha az elébe szántszándékkal gördített akadályokat igyekszik lelki életének megfelelő módon elhárítani az útból. Már ezzel is a viszonyokhoz mérve az erkölcsi élet igen magas fokú fejlettségéről tesz tanubizonyságot. Minden vallásalak erkölcsi élete olyan, a milyen az isten-hite. Legjobban ez jellemzi a protestántizmust.

Molnár Ferencz.

KÖZÉLETÜNK.

A rendkivüli konvent üléseiről.

A már nem halogatható zsinat tette szükségessé a konventi tagok rendkivüli összehivását. A sok szabó szabta, sok kéz vasalta törvénytervezetről kellett lesimitani a még rajta maradt ránczokat, és kipótolgatni némely hiányait, hogy lakadalmi ruhában jusson a zsinati atyák legfőbb bírói itélete elé.

A bizottságok már szinte beleuntak, beléfáradtak a temérdek betű-forgatásba s magok is kivánták már, hogy munkálataik felett a konvent tartson ítéletet s könnyebbüljön sorsuk egy bajjal.

Nos hát a konvent összeült csakugyan szokott helyén Budapesten, hogy lásson, halljon és itéljen egy pár esztendő küzködéses eredményei felett.

A dolog magában is elég érdekes volna, de azzá tették még inkább a különféle fontos körülmények s főként a politikai világban kifejlődött ellentétek és újabb fordúlatok.

A bizottságokban elébb (adóügyi, tizes vagy szövegező bizottság, a melyek már hétfőn üléseztek), majd a konventi ülések kezdetén nem is az érdekelte vagy nyughatatlanította a gyülekező konventi atyákat, hogy készen van-e, jó lesz-e a törvénytervezet, vagy hogy mikor is lesz hát a zsinat, — hanem, hogy miként fognak majd a kibontott zászlók az anyaszentegyház semleges területén összelobogni, vagy hogy az ellentétekből vagy a harmóniából áradhat-e több áldás az anyaszentegyházra s az az 1848. XX. t. c. igy vagy amúgy hozza-e meg hamarább a maga gyümölcseit a felekezeti egyenjoguság dicsőségére?! . . .

Csupa kérdés volt a legtöbb konventi atya s számosan akadtak köztük — a jelek után itélve — a kiknek szivét elöntötte már a jó reménység derűje s a kikben a mustármagnyi hit terebélyes fává kezdett kihajtani. Olyanok sem hiányoztak, a kik büszkeséggel gondoltak az ellentétes zászlótartók erős kezére, mintha az az erő is a mi anyaszentegyházunk levegőjében aczélosodott volna s ellentétes voltukban is a prot. szellem igazolná a maga egyéniségét.

Bánffy Dezső, Tisza István két külön szív, két külön irány, két külön erő, — de talán — egy magasabb szempontból mégis csak *egy nagy érdek*, a magyar haza szent érdeke s ebben a nagy érdekközösségben a magyar prot. egyház nem maradhat vigasztalás nélkül, igazainak győzedelme nélkül. Igy gondolták sokan.

A kételkedők száma mindegyre fogyott. Voltak, a kik a Tisza-kormány kibontakozásában, megerősödésében minden biztositékát benne látták már a jobb jövendőnek s aggódva gondoltak arra az eshetőségre, hogy a konventi ülésekről távol marad. Látni szerették volna, olvasni szerettek volna a szeméből, a kéz-fogásából, a hanglejtéséből s izgatottan vetettek titkos pillantásokat egyik-másik ajtó felé, a honnan az új miniszterelnök a kálvinista gyűlésbe belép. Bánffy jön-e, Tisza jön-e? Kié legyen az első, második éljen, a szép reményekben gazdag lelkek első hangos hódolata?! . . .

Bánffy ott volt már a szaporodó seregben; észrevétlenül jött, került, fordúlt, gyorsalkodott, jó ismerősképen vidáman köszöntött minden érkezőt. Csupa lélek, csupa tett-vágy. A munka nem bir vele, a harc mintha egészségére volna. Mindenki éljenezni szeretné, de hallgat mindenki, hogy tüntetőnek, pártosnak ne igazolja magát. Jön a konvent papi elnöke. A régi most is. Egyenes most is, mint a fenyő, nyájas, igénytelen, de önkéntelenül is tiszteletet parancsoló. Üdvözlik sokan. — Hol a kortársa, jó barátja, püspök-társa? — Otthon maradt, a 88 év terhe nyomja. — Jön *Baksay Sándor*, a püspök-jelölt. Köszöntik őt is, a nem *dunamellékiek leginkább*. Van, a ki tüntetőleg is lelkesedik érte s szeretné már ott látni a kidőlt akadémikus-társa helyén. Jön *Br. Vay Béla*, a tiszáninneni főgondnok s a meglepetés csendes moraja hullámzik át a gyüléstermen s úgy üdvözlik, mint ritka vendéget. „Nem is hittük", „hála Isten!". Jön ez, amaz, a sok régi bajtárs, itt-ott egy-egy új is p. o. a Darányi, a Körmendy stb. helyére; de Tisza, a miniszterelnök nem mutatkozik.

Az elnök csenget, a konventi tagok szokott helyükre sietnek s *Kun Bertalan* a püspök-elnök feláll, utána feláll mindenki, a karzat várakozó közönsége is, a sajtó képviselői is és megtelik a gyűléshely levegője áhitattal. Az Istenség örök fényéből nehány sugárért esdekelt, a mi világosítson is, melegítsen is s az anyaszentegyháznak legyen belőle boldogsága, dicsősége.

Még tartott a szivekig ható ima, a mikor Tisza gróf nagy csendesen belépett s az utolsó szavakat talán ő is együtt sóhajtotta már a konvent tagjaival. Aztán leült félre úgy, hogy csak a legközelebbiek tudták észrevenni — s a tartogatott „éljen"-ekre nem nyilt alkalom.

De hátha az elnöki megnyitóban van valami rejtegetve a kálvinista miniszterelnök számára?! Nem volt. Az elnökség is mintha későn vette volna észre a miniszter elnöknek, az egyszerű konventi tagnak megjelenését.

Bánffy D. üdvözölvén a konvent tagjait, a gyűlést szokott modorában megnyitotta.

A tagok igazoltattak. A most már végképen elmaradt *Szász Károly* püspök érdemeit a konvent megörökitette. Sok érdeme volt; mig összegyűjtögette, bámulatos nagy kitartással, elismerésre kényszeritette maga iránt az egész haza művelt közönségét; de a különböző oltárokon, a melyeken annyi hivatással áldozott — el is égette csendesen egész lelkét — jó illatú áldozatúl. Most már szomorú rom, megérve az aratásra. A konvent régibb tagjai mély meghatottsággal emlékeztek vissza a a Szász Károly fényes múltjára, konventi szereplésére. „Por és hamu vagyunk!"

A tárgysorozat rendjén a két prot. egyházat közösen érdeklő ügyekben kiküldött vegyes bizottság folyó év november 19-iki munkálatára került a sor. Címe: *A magyarországi ev. ref. és ágost. hitvallású evangélikus egyházak véleménye az 1848. XX. t.-c. végrehajtásáról.* A konvent tagjai megkapták előre, hogy otthon kiki nyugodtan elmélkedhessék felette (A sajtó azonban nem kapta meg talán máig sem!) s a konventen úgy lehessen vele foglalkozni, mint felolvasott munkálattal. *Zsigmond S.*, mint előadó, elmondta mégis a tartalmát, berendezését, a konvent pedig úgy fogadta, mint ismerőst s miután nem tudható: mennyit lehetne a munkálatban kifejezett kivánalmakból a kormány, az országgyűlés és a király jó akaratával megvalósitani; tehát a konvent nem is bocsátkozott a munkálat tárgyalásába, hanem megbizta a munkálat készitő bizottságot az általa kifejtett alapokon, a kormánynyal való tárgyalásra. Érdeme a munkálatnak, hogy a két prot. egyház nevében teljes méltósággal lép fel az 1848. XX. t.-c. 2, 3. §§-iban fentartott jogok élővé tétele végett s bátran mutat rá azokra a visszásságokra s vakmerőségekre, a miket a felekezetközi viszonyokban — a magunk kárával — kell tapasztalnunk s azokra a szeretetlen követelésekre, a melyekkel az egyedül idvezitő egyház hatalmaskodó papjai a mi egyházaink hiveivel szemben erőszakoskodni, illetlenkedni merészkednek. A sérelmeknek egész fűzérét látjuk a munkálatban, pedig azokat inkább csak ág. hitv. ev. testvéreink szedték tollhegyre; a mi ev. ref. egyházunk panaszai feljegyzetlenül maradtak. A segély-összegeket is felsorolja (és pedig indokoltan), a melyekre a két prot. egyháznak okvetetlenül szüksége van, hogy a változott viszonyok között a verseny terén megállhasson. *Adócsökkenés* cimen szüksége volna — a felvett kulcs szerint — az ev. ref. egyháznak 1,400,000 az ág. hitv. ev. ref. egyháznak 700,000 koronára évente.

Ezt az összeget a két prot. egyház legfőbb hatóságai kapnák oly feltétellel, hogy abból adózási segélyalapot képezzenek s az kizárólag csak az olyan elviselhetlen adóterheinek leszállítására fordittassék, a melyek vagyonosabb hiveik megfelelő megadóztatása mellett sem fedezhetik saját erejökből rendes egyházi szükségletüket. *Közigazgatási költségek* cimén minden egyháztag után 20—20 fillért kiván a munkálat s ilyen módon az ev. ref. egyház részére 483,739 kor. 20 fillért, az ág. hitv. ev. egyház részére 217,120 kor. 60 fillért. A *lelkészek korpótlékára* (ötszöri 5 évenkénti 200 koronás korpótlékot számitva) kiván 1,133,000 koronát ev. ref. részre; 400,000 koronát ág. ev. részére. A konventi törvénytervezet és a munkálat között ezen a ponton feltűnő eltérés mutatkozik. Amaz a fizetési minimumot 2400, emez 1600 koronában állapitja meg; amaz 6 izbeli 200 koronás korpótlékról, emez 5 izbeliről szól. Különösen az *alapfizetés* az, a mi a mostani fizetési viszonyok között szembeszökő. *Az országos lelkészi nyugdíj-intézetre* az ev. ref. egyháznak 400,00 kor., az ág. evangélikusnak 167,287 koronára van szüksége. *Vallástanításra* amannak 150,000, emennek 100,000 koronára; *kulturális és humanitarius intézményekre* amannak 400,000, ennek 220,000 kor. évi segély kellene. *A lelkész- és tanárképzés* szükségleteit csak jelzi a munkálat; a jogi akadémiák szükségleteiről pedig nem is emlékezik.

A munkálat felett majd akkor fog a konvent érdemleges tárgyalást kezdeni, ha az államkormánynyal való egyezkedés eredményeit is megismerheti. Addig biztassuk magunkat a jó reménység aranyos igéreteivel, de ne bizzuk el magunkat, hogy nagy ne legyen majd a csalódásunk.

Az előadó bejelentette aztán, hogy a 10-es bizottság (a szövegező csapat) eljárt a maga tisztében, a törvénytervezetet két izben is át, meg átnézte s átnézett formájában az adóügyi résznek érintetlen hagyásával (miután az adóügyi bizottság még nem készülhetett el) újra nyomatta s ebben az újabb formájában most már a konvent itélete alá bocsátja. Emlitette azt is, hogy megelőző napon az adóügyi bizottság is megállapodott s megállapodásait a később (estefelé) ülésező 10-es bizottság már tudomásul vette; az újabb törvénytervezeten, azokhoz képest, már a szükségesnek látszó módositásokat is elvégezte. *Az egységes liturgia* ügyében — a 10-es bizottság felterjesztése szerint — nem lehetett a törvénytervezetbe semmit felvenni, mert a dolog nagyfontossága az egyházkerületek hozzászólását teszi elengedhetetlenné s ugyancsak a *diakonisza-képző intézet* ügyében sem adhatott a 10-és bizottság tárgyalási alapul alkalmatos tervezetet; mert ez a dolog is érlelést kiván. Annyit jelenthetett csak a 10-es bizottság nevében az előadó, hogy ma már egy *diakonisza-képző intézet* terve kezd tisztább képben mutatkozni a bizottság előtt, de annak megvalósitásához jokora mennyiségű pénzre és alkalmatos helyre van szükség s mindkettőnek megszerése végett egy bizottság kiküldését javasolta a tizek tanácsa, a mely bizottságnak *Gr. Degenfeld József* legyen az elnöke, tagjai pedig többnyire tiszántuli lakó egyének legyenek, miután leginkább Debreczennel látszik a nevezett képzőintézet megvalósithatónak. Ehez pedig puhitásra, alkuvásra, helyi viszonyok bővebb tanulmányozására stb. van szükség. A bizottság magát — a felterjesztett javaslat szerint — szakértőkkel is kibővithetné.

A konvent elfogadta a 10-es bizottság javaslatait s hozzá látott a *törvénytervezet szövegének felülbirálásához.*

Megakadtak egyesek mindjárt és megint magán a tervezet *czimén* s illetőleg a *nevünkön. Gr. Degenfeld József* a törvénykönyv cimébe is felvétetni óhajtja a *keresztyén* szót, ha már az egyháznak nevében (1. §.) benne van. *Bernáth Elemér* kihagyatni szeretné innen is, mert az evangyeliom eléggé mutatja a keresztyénségünket, *Bartók György* püspök a *magyarországi* jelzőt hátrább tenné a czimben, félreértések kikerülése végett. *Mezey Albert* maradna a már felvett név mellett, mert a nevünk körül feltünedező ingadozás nem válik előnyünkre a kivül állók előtt sem. Voltunk sokan, a kik örömestebb állottunk volna egy rövidebb név mellé (p. o. Magyar reformált egyház, vagy Magyar ref. ker. egyház); a vita vége pedig az lett, hogy a ker. szó a tervezet czimébe is bejutott, egyébképen pedig az 1. §. megmaradt. A kinek hosszú, rövidítsen rajta, a ki félreérthetőnek találja, tegyen vonást a „*magyarországi*“ és az „*evangeliumi*“ szavak közé.

Pokoly József felakadt a 3. §-on, a melyben a „*magyarországi régibb törvények*“ helyett, a szöveg igy alakult *magyar- és erdélyországi* stb. Erdélyt innen kitörültetni kérte, mert ez a hivatkozás alaptalan. Épen most irta az erdélyi egyházkerület történetét, tehát jó bizonyság lehet; de a többség meghagyta a szöveget. Majd húzza ki a zsinat!

Az 5. §-nál a *Széll Kálmán* módosítása kedvező fogadtatásra talált. Inkább csak stylaris módosítás volt, de szükséges!! Még mindig döczögős ez az alkotmányos rész, pedig mennyibe került már a reparálása!!

Ugyancsak az 5. §. b) és c) pontjára nézve *Fejes István* inditványára, *Pokoly* és mások hozzászólása után, a régi (a most érvényben lévő) szöveg vétetett vissza, a mely félreérthetetlenebbül határozza meg a „jus advocatiae“-t.

A 8. §. szintén vitát támasztott. Ez az a bizonyos jogfentartó különlegesség. Erdély püspöke kivánta, hogy ez maradjon a régi; ne javitgassuk, ne pótolgassuk, mert ez az állhatatlanság veszélyezteti a viszony állandóságát is, vagy legalább is kellemetlen érzéseket támaszt a szivekben. *Váró Ferencz* is feleslegesnek látta a 8. §-nak a köznevelési és közoktatási §§-okra hivatkozó toldalékot (b. pont) s annak kitörlését kéri; *Dóczy Imre* a b) alpont vége felé a „*melyek*“ szó kihagyását javasolja, a mi értelemzavaró. *Radácsi György*, mint a *közoktatási* és *köznevelési rész* előadója felvilágositotta a konventet, hogy miként került a 8. §-ba az a toldalék, a mi eredetileg a III. szakaszba volt szánva; s helyeselte annak ide áttételét, egyúttal pedig tiltakozott az ellen a felfogás ellen, mintha nekünk mozdithatlan, örök időkre szóló törvény §-unk is volna s kérte a szöveg meghagyását a Dóczy-féle javitással. *Antal G.* püspök és *Fejes I.* tüzetesebben fejtegették a 8. §-on nyugvó különleges jogoknak sajátos következményeit s a külön jogok fentartása ellenében a nagyobb összhang szükségét hangsulyozták, mindamellett a szöveg meghagyásához való készségüket is kifejezve. *Bartók* püspök újabb felszólalása után (a melyben az örök érvényű dogmákkal szemben, lelkesen hivatkozott a prot. szabad vizsgálódásra, a minek ő feltétlen hive) — a bizottság szövege megmaradt, de a Dóczy módosítása szerint.

Az egyházközség hatásköre czimü (C.) részlet ellen *Pokoly* emelt kifogást. Szerinte ez igy felesleges, részben bő, részben nem kielégitő, sőt ellenmondónak is látszó. A 14. és 15. §§-ok nincsenek összhangban. Jobb a fennálló törvénykönyv idevonatkozó részlete, tehát a 14. és 15. §§-ok helyett az veendő be. *Zsigmond S.* védi a szöveget, magyarázza az összhangot a 14. és 15. §§-ok között; *Váró Ferencz* a Pokoly védelmére hoz fel nyomós érveket; *Gr. Dégenfeld* és mások is magyarázzák a szöveget, a mi — bizonyos helyes módositások mellett — szavazattöbséggel elfogadtatott.

A 16. §-nál a választó-gyűlés és egyházközségi közgyűlés körül keletkezett vita. Nehezen tud ez a két külön fogalom a kisebb egyházközségekből álló egyházkerületek képviselőinek fejében alakot ölteni. A b.) pontra nézve elfogadta a konvent, *Nagy* Dezső és többek hozzászólása mellett, a *Radácsi* inditványát, t. i. hogy az *egyházközségi közgyülés* ne ebben az alpontban, hanem nagy „E“ pont alatt külön §§-ban körvonaloztassék, a 16. §-ban pedig csak névleg forduljon elő. A szövegezéssel az inditványozó és az előadó bizatott meg.

Délután 4 órakor tovább folyt a szövegjavitás. Nagyobb megállapodás a presbiterium tagjairól szóló 25. §-nál történt. *Dóczi I.* nem tartja elegendőnek, hogy a tanitó-képezdék, felső-leányiskolák, gimnaziumok, jogi és theologiai akadémiák *csak egy-egy* képviselőt küldjenek annak az egyházközségnek presbiteriumába, a melynek területén — mint intézet, *(az egyházközséggel való benső érintkezés nélkül* !) — fennállanak. Miután a néptanitók — esetleg — nagyobb számmal lehetnek a presbiteriumban képviselve, valami megaláztatás félét lát a tanárokra nézve a kisebb számú képviseletben. — *Radácsi* beletoldatni kivánja a szövegbe e megszoritást: *„az egyházközség által fentartott“*; vagyis a presbiteri elv szellemében képtelenségnek vallja, hogy a presbiteriumba azzal semmiféle hivatalos viszonyban nem álló testületek képviselőket küldhessenek s ezt az ev. ref. egyház demokratikus szellemével is ellentétes kiváltságosságnak minősiti, a mit megadni is, elfogadni is nehéz. *Antal Gábor* tüzetesen érvel a kiváltságosság ellen s élénken festi ennek egyházalkotmányunkba ütköző voltát s a tanitó-presbitereket is választatni óhajtja és pedig az egyházközségek által. — *Bartók* püspök a vallástanitók presbitersége mellett szólal fel. Egyesek az egész kivételességre vonatkozó pont mellőzését kivánják, de a szöveg egy pár szavazat-többséggel megmaradt, noha többen képtelenségnek tartották — épen a mai időben — a szellemi aristocratiának ilyen előtérbe tolását *az ülés után is* ! !

A 28. §-ba az a) pontba betoldatni kivánta *Széll Kálmán*, hogy csak fedhetetlen, egyházias életű egyének választhatók presbiterekké. *Radácsi Gy.* a 115. §: f) pontjára való hivatkozással, a hol ezek a feltételek megtalálhatók — e módositást feleslegesnek igazolta. A nem választhatás feltételei közé a *vétség* mellé (28. §. b) 1.) a bűntény is felvétetett.

A 38. §-ba *Antal G.* inditványára a *„fontosabb“* szó betoldatott; s igy az egyházközség elnöksége csak az afféléket tartozik majd a gyűlés meghivóban jelezni. Ugyanott (valamint elébb a 32. §-nál) *Széll K.* inditványa fogadtatott el s igy a gyűlés-meghivót nem kell a jegyzőkönyvhöz csatolni, hanem abban magában (t. a jkvben), annak elején kell a gyűlés formás összehivását felemliteni.

A figyelem fáradni kezdett. Az elnökség egymásután hangoztatta a §-ok számát s nehezen akadt felszólaló, módositó. A módositványokat irásban kellett beadni. Ez is visszatartott egyeseket. Egy-egy sajtóhibát módositvány nélkül is megengedett a konvent kiigazitani s a munka folyt gyorsan. *Széll* K. inditványa a 53. §-nak helyesebb stylizálására helyeslésben részesült; *Radácsi* Györgynek a zsinati tagok felesketésére vonatkozó inditványa mellőztetett. A 93. §. némi élénkséget okozott. *Fejes I.* kifogást emelt a szöveg ellen, a mely a zsinat összehivását, elnapolását, megszüntetését nem állitja kétségtelen világossága. *Hegedüs S., Bernáth E., Nagy Dezső* s mások hozzászólása után (miután a szövegezés egyszerre senkinek sem sikerült), *Nagy Dezső* vállalta el a szövegnek a kifejezett kivánságok szerinti módositását. A 99. §.-i. pontjának végét *Váró* F. inditványára, mint feleslegesen ott felejtett pontot, a konvent törölte s aztán haladt ismét gyors lépésekkel előre. A 105., 114. §-ok vége Széll K. kivánsága szerint módosult t. i. a hivatal aluli felmentés díját nem a presbiterium állapitja meg, hanem az egyházmegye és pedig szabályrendelettel. Igy bizonyosan útja lesz vágva a pajtáskodásnak és gyűlölködésnek is.

A 124. §,-ban *Radácsi Gy.* inditványára az *énekvezérekre* is kötelezővé válik az eskütétel, ha már a többi egyházi hivatalnokok mind eskü alatt szolgálnak s ugyanez a különböző ügyészekre is kimondatott, a mibe ugyan egyes nagyobb nevű jogászok csak immel-ámmal tudtak belenyugodni.

A 136. §-t (a lelkészekről) *Pokoli és Fejes* túlságosan összevontnak s részben hiányosnak bizonyitották s kivánták a fennálló törvénykönyv idevonatkozó §-ainak felvételét s illetőleg megtartását, mert igy bizonyos kötelességek alúl a lelkész kibújhatik vagy azokra nézve tájékozatlan marad stb. Több oldalról való felszólalás után *Hegedüsnek* az a megjegyzése szült megnyugvást, a mely szerint az *egységes liturgiával* kapcsolatban lesznek a most hiányosnak látszó részletek ki egészitendők. Ha az egységes liturgia nem jöhetne létre, a §-ok módositatni fognak a *Fejes I.* kivánsága szerint.

A 160. §. végét *Széll K.* úgy óhajtotta megváltoztatni, hogy az esperesek ne az egyházlátogatás jkveit terjeszszék az egyházmegyei közgyűlés elé, hanem az azok alapján készitett jelentésüket. A konvent ezt helyeselte.

A főgondnokok és püspökök választásáról szóló pontoknál (167., 170 §.) *Radácsi Gy.* a több kerületben fennálló szokás értelmében a szavazásra jogositottak között a tanintézetek tanári karait is megnevezni kivánta, de a többség leszavazta; noha ugyanazok szavazták meg a tanár-testületeknek a presbiteriumokban való képviseltetését is!

A 170. §-nál az a merész ujitása a 10-es bizottság többségének, a mely szerint a püspök bármely kerület papi jellegű tagjai közül szabadon választható, — leszavaztatott. Gr. Dégenfeld J., Fejes I., Bernáth E. érveltek a szöveg ellen, Hegedűs S., Nagy Dezső stb. a szöveg mellett. Az elv és a gyakorlat kerültek csatába egymással s ez az utóbbi lett a diadalmas. Lehetetlen — mondogatták és suttogták — hogy egy kerület képtelen legyen egy vezérségre hivatott egyént a maga embereiből kiállítani.

Széll K.-nak egy pár ügyes módositása után (172, 173. §.) eljutott a konvent az alkotmányi rész végére s az elnökség a gyűlést bezárta.

Egy ív járt körül a tagok között délelőtt és délután, a melylyel *Br. Bánffy* a konvent összes tagjait vacsorára hivta a 2-dik napra. Eleintén feszélyező volt némelyekre, de miután meggyőzték magokat, hogy nem politikai jellegű, vagyis nem párt-vacsoráról van szó, hanem a konventi tagoknak legalább egy pár óráig való kedélyes együtt mulatozásáról, (a mi a fővárosban a ritkaságok közé tartozik!): az egész konvent egy véleményre jutott és előre is üdvözölte szivében a gazdát.

A 2-dik napi munka bizonyos megszakitásokkal, döczögősen haladt előre. A törvénytervezettel foglalkozott a konvent 12 óráig, azontul *zárt-ülést* tartott az amerikai hitsorsosok ügyében. A presbiteriánusoknak képviselőjük is volt ez alkalomra Budapesten, de nem részesült szives fogadtatásban az előszobában sem, mert az őt megelőző hirek árnyékba vonták a presbiterianus szövetséget, a mely az egyes községek anyagi javait (a mikhez az ő segélye járul) a maga részére telekkönyvezteti. A zárt ülésen is szeretett volna ott lenni

az extra módon minősitett lelkész-atyánkfia, de az elnökség ez ellen tiltakozott.

Jegyzőkönyv hitelesítés után (a mit Zs. S. egész naplószerüen fogalmazott) az egyházközségi közgyülés hatásköréről Zsigmond S. és Radácsi Gy. által készített tervezet került itélet alá. *Lénard* József, *Gr. Degenfeld*, *Antal* Gábor, *Mezei* Albert stb. felszólalása után a javaslatnak a lélekszámra vonatkozó része módositást szenvedett. Az egyházközségi közgyülés nem ott alakitandó tehát, a hol a lelkek száma 500, hanem a hol 1500. *Mezei* a szavazó tagok bizonyos száma után (200) kivánta az egyházközségi közgyülést megalakitani; némelyek az 1500 lelket is keveselték. Mindez pedig az alföldi nagy gyülekezetek miatt történt igy, a hol általános közgyülést csak választások esetén lehet elképzelni, megvalósitani még akkor is alig.

A lelkészválasztásra került aztán a sor. *Fokolynak* ama kérdésére, hogy miként került a tervezetbe az egyházak és lelkészek hármas osztályozása, holott ezt egyetlen egyházkerület sem fogadta el: — az előadó, *Sass Béla* felelt, t. i. hogy a bizottság (jobban mondva a bizottsági többség) akaratából; de a felelettel sem Pokoly, sem mások nem voltak megelégedve és sokalták a bizottság akaratát. De végre is a többség (a konventi többség is) elfogadta a tervezetbeli osztályozást, némi enyhitésekkel az osztályozandó lelkészek javára.

Széll K. a lelkészi *oklevél* kifejezést helytelenitette, minthogy oklevél nincs. *Radácsi* György meggyőzte a konventet, hogy a lelkészi bizonyitványok mindig oklevélterészetüek voltak s a kifejezés megmaradt s esetleg majd a bizonyitványokat kell *oklevélnek* elnevezni.

A 179. §-nál *Antal* G., *Fejes* I. s mások kivánságára az elégséges osztályozású lelkészek javára, a 180. §-nál pedig, szintén *Antal* G. inditványára, a theol. tanárok hátrányára történtek módositások. A theol. tanárok eddigi előnyeit jónak látta a konvent demokratikus szempontból törülni. A 183. §-nál a *Széll* K., a 185. §-nál az *Antal* G. ajánlotta apró módositások elfogadásra találtak.

A délelőtti ülés további részét az amerikai hitsorsosaink megmentése felett való tanácskozás foglalta el. Zárt ülésben, titoktartás kikötése mellett folyt a tanácskozás. Eredménye áldásos lehetne hazánkra s amerikai hitsorsosaink magyarságára.

Délután — elnöki előleges kijelentés szerint — az *adóügyet* vette elő a konvent, különösen *Gr. Tisza Istvánra* való tekintetből, a kit mostanában nem akármikor bocsáthatnak az államügyei az egyház oltáraihoz. *Kenessey*, mint előadó ismertette a bizottsági javaslatot.

Antal G. a dijlevelekből kiküszöbölendőnek vélte a szolgálmányokat (sonka, széna, stb.); vele szemben *Gr. Tisza* I., *Meczner* Béla és *Zsigmond* S. stb. a kerületekre s illetőleg egyházmegyékre kivánták bizni a változtatásokat s e tekintetben nagy tapintatosságot láttak szükségesnek. A szöveg tehát maradt; de a mi teljességgel nem azt teszi, hogy a szolgálmányok jó módjával pénzre ne fordittassanak. Sőt inkább erre *Gr. Tisza* szerint is törekedni kell.

Antal G., Széll K. egy némely módositása után különösebben az *adókulcs* érdekelte a konvent tagjait. A személyi adót 2—20 koronában a vagyoni adót az állami egyenes adó 10%-ában javasolta a bizottság. Gr. *Tisza* hosszabb beszédben fejtette ki a maga álláspontját és kérte végül a konventet, hogy folytassa az adatgyüjtést, mert szerinte a bizottsági tervezet alapján nem lehet e nagy kérdést közmegnyugvásra megoldani. Különösen tudni kellene az állami adót nem fizetők számát s azokét, a kik 500 koronáig, sőt azon felüli adóval vannak terhelve. Gondosan készitett munkálatával nem állhat elő, mert az nincs most keze ügyében, de biztositja a konventet, hogy aggodalmai föltétlenül jogosak.

A konvent megilletődéssel hallgatta a miniszterelnököt s inditványát elfogadta; annál inkább el, mert arról győződött meg, hogy Gr. *Tisza* a saját korábbi (többek által helytelenitett) álláspontját részben feladta s kész — az egyház érdekében — maga is tovább fáradozni az adókérdés mennél szerencsésebb megoldása végett. A bizottságnak már a tavaszi konventre be kell számolnia a szerzett adataival s az azokra épitett elméletével. A halasztás tehát nem halogatás.

A tervezet 306. §-án (a mi most 285. §-nak számit) az a változás esett, hogy eme szavakból: *„ha a presbiterium valamelyik díjlevelet meg akarja változtatni“* a valamelyik szóval kezdődő rész kihagyatott; a 309. §-ba (most 288. lenne) az *egyházgondnokok* után beigtattatott ez: *vagy pénztárnokok* (már t. i. a hol vannak) számadásaikat az év végével lezárni kötelesek s ugyancsak itt a lelkészekre nézve kimondatott, hogy azok a számadás készitésénél, a hol főgondnok nincsen, a segédkezést meg nem tagadhatják. Ugy mondták, hogy ezt a tapasztalat parancsolja.

Még könnyebben átesett a konvent a *közalapról* szóló tervezeten, a mely ellen a kerületeknek nem volt kifogásuk; a konventnek sem volt s egy lélegzettel átröpültünk a *törvénykezési* részre.

De még se! *Zsigmond* S. felállt és inditványozta, hogy Gr. Tiszának az adóügy körül kifejtett nagy munkásságáért, de azért is, mert, mint miniszterelnök az 1848. XX. t.-cikkben kifejezett egyenlőség és egyenjogúság megvalósitására törekszik, a konvent mondjon köszönetet, illetőleg fejezze ki iránta elismerését. A konvent ezt szives örömmel megcselekedte és sok konventi tag szivéről nagy kő esett le ezzel az elismeréssel.

A törvénykezési rész tárgyalásának megkezdése előtt Gr. Dégenfeld az egésznek mellőzését kérte, noha elismerte, hogy a tervezetnek ez a része gondos munkásság eredménye. Szerinte a mostani teljesen megfelel a mi szükségeinknek, meg is szoktuk, tehát egy újabbal, egy jogászi képzettséget feltételező törvénykezési eljárással ne nehezitsük az egyházi biráskodás menetét s a birók feladatát. A konvent jogászai egymás után keltek a munkálat védelmére. Bernáth E., Vécsey Tamás, Segesdy Ferencz, Molnár Béla, Nagy D. stb. s a nagy többség a tervezetet előbb általánosságban, majd pár szónyi módositással részleteiben is elfogadta.

A 404. §-nál volt némi vita (Segesdy, Bernát E., Nagy D.), de kitűnt, hogy sajtóhiba okozza a botránykozást s egy „het“ szócska betoldásával (az utólsó szóba) a szöveg helyessé vált és elfogadtatott.

A 2-ik nap ilyen módon szintén lezajlott s most már jó reménységgel nézett a konvent a mielőbbi szabadulás elé.

Este 8½ órakor a konvent tagjai majd nem kivétel nélkül megjelentek (köztük Gr. Tisza is) a *Bánffy-vacsorán* a Lipót városi kasszinóban és — pohárköszöntők nélkül (a miket pedig a kasszinónak a mellék-asztaloknál megjelent tagjai áhitattal vártak) kedélyesen töltöttek el 3—4 órát. Jellemző, hogy erről a vacsoráról a napi sajtó megbizhatóbb tudósitást közölt, mint a konventi tárgyalásokról! Hja, a vacsorák méltatásához a tudósitó urak jobban értenek, mint a prot. egyháznak kis és nagy dolgaihoz!

A 3-dik nap délelőttjén visszatért a konvent a lelkész-választásról szóló fejezethez, elébb hitelesitvén a jegyzőkönyvet és elfogadván a Nagy Dezső által készitett szöveget a zsinat idejéről, elnapolásáról, megszün-

tetéséről stb. Ő két §-t csinált az egyből a nagyobb világosság kedvéért.

A lelkész-választási részszel is vigan folyt a munka. Antal G. Széll K. módositásait gyorsan elfogadta a konvent és suhant tovább a §-erdő felett. Meczner B. a titkos szavazásnál a szavazó-lapokra nézve azok egyszinüségét kivánta beigtatni, de azzal a megjegyzéssel, hogy ezt az egyházmegyék, vagy a választó biztosok magok is elrendelhetik, a konvent az inditványt mellőzte. A 219. §-ban *az új lelkész* helyett *a megválasztott lelkész* igtattatott be (Széll K. módositása), az *egyházközségben* szó helyett *állomásán*; a 236. §-ban s egyebütt is a *minősültségi táblázat* helyett *minősitési* nyomatandó, a *lelkészképességi* helyett *lelkészképesitő* (244 §.) s ezzel ez a fejezet is letárgyaltatott.

A §-ok elfogyása után Váró F. állott fel és — mint máskor is — kifogást emelt az ellen az eljárás ellen, hogy törvénykönyvünket újra átdolgoztuk, egyuttal pedig kérdezte, hogy azok a törvény-pontok, a melyek az átdolgozott részben nincsenek meg, de a fenálló törvénykönyvünkben megvannak — érvényesek maradnak-e, vagy pedig azok érvénytelensége kimondandó?!

Többek hozzászólása után az lett a megállapodás, hogy a későbbi törvénykönyv a korábbit egészben feleslegessé teszi és érvényteleniti.

Délután a *köznevelési és közoktatási* részszel, az esküminták kal s a lelkészi nyugdij- és özvegy-árvagyámintézetre vonatkozó §-okkal és javaslatokkal s a további teendők megállapitásával s az amerikai hitsorsosok ügyében az elnökségnek adandó meghatalmazással foglalkozott a konvent.

A köznevelési és közoktatási részhez *Radácsi* Gy. mint előadó szólt először és kérte a nyomtatott szövegbe becsúszott sajtóhibák és egyéb illetéktelen maradványok kiigazitását (a mik szép számmal voltak).

Ez megtörténvén, ezt a részt is gyorsan letárgyalta a konvent, némi módositással (Dóczy) a 448. §. 2-dik kikezdé-ének utolsó pontján, a melyből a *netán* és *egyéb* szavak kihagyattak, a 463. §-ba pedig betoldatott ez a kifejezés (Dóczy I.) *a fentartó testület képviselője* t. i. hogy ez is tagja — egészen helyesen — a tanitó és tanitónő-képesitő bizottságnak. A 478 §-ból Tiszáninnen inditványára kimarad ez a kifejezés: *az ezután betöltendö állomásokon*, a mi a fizetés szempontjából a régibb tanitókra sérelmes volna. Az egyházkerületi *népiskolai* tanügyi bizottság ellen *Váró* F.-nek voltak aggodalmai, a ki elégnek tartana csak *egy általános* tanügyi bizottságot; Degenfeld gr. és Fejes I. stb. a szöveg mellett szólalván fel, az magmaradt. Annyival inkább marad hatott, mert az 545. §. külön szól egyházkerületi tanügyi bizottságról a középiskolákra és főiskolákra vonatkozólag. — Nagyobb mozgalom támadt Dóczy felszólalása miatt a *felsőbb leányiskolákról* szóló 515. §-nál. Itt a tervezet az egyházkerületnek tartja fenn az intézeti tanárok igazgatótanár és tanitók fizetésének megállapitását. Dóczy szerint ez első sorban a fentartó testület dolga s csak a megerősités joga illeti az egyházkerületet. Fejes I., Bernáth E., Zsigmond S., Antal G., Radácsi Gy, s Molnár Béla vettek részt a vitában s a szöveg a Dóczy módositásával fogadtatott el.

Az 527. §-nál kezdődő vitát az előadó magyarázata megakasztotta, kimutatván, hogy ott tollhiba miatt látszik ellenmondás, a mi a *„torna és“* szavak kihuzása által eloszlott.

A törvénytervezeten ilyen módon átesett a konvent s időszerünek látta *Mezey Albert*, hogy az egész törvénykönyv berendezésének kérdését felvesse. Uj beosztást ajánlott s úgy akarná összeállittatni az egészet, hogy a későbbi zsinatok ne legyenek kénytelenek az egész törvénykönyvet megújitani, hanem csak újabb törvényczikkekkel pótolni, vagy módositani a korábbiakat. Segesdy F., Bartók Gy., Váró F., Fejes I és Radácsi Gy. szóltak ehez a tárgyhoz s tekintettel a gyakorlati szükségre, a mi az *egy* törvénykönyv mellett szól s tekintettel arra, hogy az egységes liturgia, nyugdij-ügy diakonissza-ügy miatt a törvénykönyv még bővül — a szerkezetre nézve akkora hagyták fel a határozatot, a mikor minden § lehetőleg együtt lesz. Akkor esetleg egészen helyessé válik a Bartók inditványa, a mi az erdélyi egyházkerületé is, t. i. hogy a köznevelési és közoktatási rész második helyre tétessék.

Ezután Radácsi Gy. mint megbizott, olvasni kezdte a 10-es bizottság által már meghallgatott s részben már az által is módositott eskü-formákat. Mindjárt az első minta felolvasása után szót kért Molnár Béla és inditványozta, hogy egy egységes esküformát állapitson meg a konvent a lehető legrövidebb szöveggel. Olvasta a mintát is, a mely Dunántúl divatos. Radácsi György maga is helyesli a rövid esküformát s hivatkozott a Tiszáninneni mintára; de arra is, hogy a konvent csak a törvénytervezetbe felvett esküformák módositását kivánta és nem gondolt egységes esküformára, s igy a bizottság ilyesmit nem is szövegezhetett. Hivatkozott a különböző kerületekben szokásos esküformákra is, a melyeket bekért s magára a Dunántúlra is, a hol a lelkészek, püspökök, főgondnokok részére szintén különkülön eskü formák vannak megállapitva; de hivatkozott különösen az egyházközségi hivatalok különböző természetére s a hivatalosak különböző értelmi szinvonalára s a nagy közönségre is, a mely előtt egyes hivatalnokok az esküt le teszik; hivatkozott a régi kánonokra is, a melyik szintén nem ismertek egységes eskü formát s az indokolás után egészen a konvent tetszésére támasztotta az esküformák sorsát. Hegedűs S. szólt aztán a különféle eskü formák mellett, különös tekintettel a különböző jellegű hivatalokra és hivatalosokra, mire a konvent az eskü formákat végig hallgatta s azoknak Antal Gábor, Mezei Albert stb. felszólalása után a törvénytervezet végére való kinyomatását elhatározta, azzal a hozzáadással, hogy miután az eskü mintáknál nagyban befolyásolja az egyént a szokás s ott minden szónak külön sulya van, — a konvent tavaszszal fog majd az eskü mintákra nézve véglegesen határozni.

Br. Bánffy Dezső egy inditványt olvasott fel ezután, a mely szerint az elnökség megbizandó, hogy amerikai hitsorsosaink ügyeit egyházi szempontból állandó figyelemmel kisérje s az illetékes tényezőkkel (bizottság és dunamelléki kerület stb.), de kizárólag saját hatáskörében a szükséges intézkedéseket időről-időre tegye meg, a konventnek beszámolván.

A konvent ezt az inditványt, mint az előbbi napon tartott bizodalmas értekezlet eredményét, elfogadta.

Hátra volt még a *lelkészi nyugdijügy*, kapcsolatban az özvegy-árva-gyámintézet ügyével. Kenessey Béla előadta az eddigi számitások eredményét, a miben az a fő, hogy kellene e cimen évenkint 272,000 kor. államsegély. Veres Vilmos kereskedelmi akadémiai tanárnak pedig (a ki a számitásokat végezte) kell egyelőre 1200 korona, a mit a kerületek a szokásos kulcs szerint fognak fizetni. Nagy meglepetés történt. Hegedűs Sándor felállt és tüzetes indokolással aggodalmát fejezte ki a számitás tételei ellen, attól tartva, hogy most már egy beteg intézet helyett kettőnek leszünk a birtokosaivá. Kevésnek látja az összeget s újabb számitás elrendelését kéri. Ő a munkálatot áttanúlta, tehát nem ötletszerűen nyilatkozik. Védője a Veres-féle munkálatnak nem

akadt s a Hegedűs inditványát el kellett fogadni, ha sajnálkozással, ha csalódással is. Fejes I. és Sass Béla szóltak az inditványhoz pártolólag.

Majd elhatározta a konvent, hogy a zsinatot 1904. nov. 10-re óhajtja egybe hivatni s igy kéri az elnökség útján a legfelsőbb engedélyt. A zsinat helyéül Budapestet állapitotta meg s gyűléskezési termekről Hegedűs Sándor, mint budapesti főgondnok és az elnökség fog gondoskodni.

Végül a jegyzőkönyv hitelesitésére a következő nap d. e. 10 óráját tűzte ki az elnökség s a hitelesitésre a még itt maradt konventi tagokat általában meghitta. Kapuzárás előtt szót kért Antal G. püspök és lelkes szavakkal tolmácsolta a konventnek az elnökség iránt táplált érzelmeit, a mit Kun B. püspök meghatottan köszönt meg s az üléseket szép, ihletett imával bezárta.

A törvénytervezetet a 10-es bizottság fogj még egyszer — az előadók előzetes munkája után — átnézni s csak ilyen összeegyeztetés és felülbirálás után fog az sajtó alá kerülni. Remélhető, hogy stylaris módositásokkal keveset kell majd a zsinatnak ünyölődnie.

A hitelesités is megtörtént sok érdekes és bizodalmas nyilatkozat kiséretében. Az aggodalmak zsilipje itt felszakadt s nevezetes kijelentések folytak előkelő egyének ajkairól. Az államsegélyes prot. egyház, a saecularisatió, a valódi és az úgy vélt egyenjogúság, a reménység és a várható csalódások stb. mind sorra kerültek; a vége pedig a tanúságos szóváltásnak csak az volt, hogy most már benne vagyunk az államsegélyes világban s úsznunk kell az árral. Hogy az ország miként birja majd az egyenjogúság nagy törvényének terhét: az az ő dolga. Még az „Uj Vay-Mocsáry-alap“ is elő került s dicséret jutott a sárospataki főiskolának s a tiszáninneni egyházkerületnek, hogy birkózik az önállóságért.

A konvent folyamán Fejes I. kiosztotta az *új énekes könyvnek* szép formájú, kötött példányait karácsonyi ajándékúl. Még ez is csak *próba-énekes könyv*. Felteszik-e az egyházkerületek saját karácsony-fájukra — még nem bizonyos. Megragadják-e hittel, az se bizonyos. De jó, hogy már meg van. Halleluja! R—y.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

(Folyt. és vége.)

A gyűlés masodik napján dr. Szabó Márton főgymn. tanár tette le a hivatalos esküt s megköszönve a kitüntető bizalmat, magát a főiskola szolgálatára felajánlotta.

A gazdasági tanács jegyzőkönyvéből örömmel értesült közgyűlés, hogy a buzgó áldozatkészségéről ismeretes özv. Hegyi Mihályné urnő 2000 korona alapitványt tett szorgalmas és jó magaviseletű hittanhallgatók tápintézeti dijára.

Ugyancsak özv. Tisza Kálmánné 4 ezer koronás tápintézeti alapitványának kamata felerészben tápintézeti célra fordíttatik, másik felerésze addig kamatoztatandó, mig 8 ezer koronára emelkedik.

Rózsa Sándor kollégiumi pénztárnoknak megengedtetett, hogy a debreceni egyházmegye pénztári teendőit elláthassa, de az igazgató-tanács és gazdasági-tanács felügyeleti és számvizsgálati jogának fentartása és kötelessége mellett.

A debreceni prot. egyetem ügyében működött bizottság nyomtatásban is megjelent javaslata tárgyában határoztatott, hogy egy nagyobb bizottság választatik, melynek feladata leend ujabb mozgalom indítása. Tagokúl megválasztattak a kerületi elnökség mellé: Erős Lajos, Hajnal István, dr. Horthy István, Kis Albert, Kovács József, Márk Endre, Puky Gyula, Sass Béla, Simonffy Imre, Somogyi Pál, Szele György, gróf Tisza István, Zsigmond Sándor stb. A javaslatból kiemelendőnek tartom, hogy az egyetemen s a tanárképzőben 31 rendes, 8 előadói és 2 nyelvmesteri állás szerveztetik. Az akadémián ez időszerint is működik 15 rendes tanár s 1 előadó. Hiányzik tehát 16 rendes tanár s 8 előadó. Az egyetemi alap ez év junius 30-án 40,852 kor. 13 fillér.

A Hódmezővásárhelyi egyházban a legidősebb lelkész munkaképtelen s igy a presbitérium elnöki teendőinek végzésére képtelen. Ezért a presbitérium más lelkészre ruházta az elnöki teendőket. Ez intézkedést az egyházmegyei gyűlés jóvá nem hagyta, ellenben a kerület felebbezés folytán a presbitérium eljárását hagyta helyben, a mennyiben az ifjabb lelkeszt csak ideiglenesen bizta meg az elnöki teendőkkel s az idősebb lelkész törvényadta jogát ezáltal csorbitani nem akarta, de a lehetetlen helyzeten kívánt segiteni.

A tanári fizetési fokozatban előléptettettek: 3600 kor. Nagy Elek és Kulcsár Endre; 3200 kor. S. Szabó József és Bosznai István; 2800 kor. Kecskeméthy Lajos és Révész Lajos.

Örvendetes tudomásúl szolgált, hogy a Palló-féle alapitvány 1200 kor. a soproni ág. ev. egyház által dr. Szeremley Béla tanárnak itéltetett s adatott ki.

Kovács Lajos tanitóképezdei igazgató emléke jegyzőkönyvben örökittetett meg s az Eötvös egylet által tett emlékalaphoz, mely 406 kor., szintén hozzájárúlni kiván s a javaslattétellel, hogy mily összeg adassék az emlékalapra, a kerületi felügyelő bizottság bizatott meg. A megüresedett tanitóképző intézet igazgatójává, hat évi időtartamra, Orosz István lett megválasztva.

A debreceni főiskola épitkezési államsegélye tárgyában tett miniszteri leiratra vonatkozólag kimondatott, hogy az elnökség, a kerület konventi tagjaival, személyesen kérje fel a Miniszter őnagyméltóságát arra, hogy a segély megállapttása céljából megbizottjait küldje ki, hogy a főiskola bizottságával tárgyalásba bocsátkozzanak az ügy végleges elintézhetése céljából.

A gymn. felügyelő jelentése a kerület 10 közép-, két felső leányiskolájáról s egy tanitóképezdéjéről, megnyugtatólag vétetett tudomásúl.

A gymn. VII-ik osztályának vallástani tankönyve megirásával dr. Erdős József, a III-ik oszt. megirásával pedig S. Szabó József bizattak meg.

Az egyházkerületi tanügyi bizottság javaslata alapján elhatároztatott, hogy a gymn. osztályozások január vegén tartatnak meg s értesitések félévenként adatnak ki középfokú tanintézeteinkben.

A nyiregyházai ág. ev. főgymnásiumban tanuló ref. növendékek vallástanitási ügye, a felső-szabolcsi egyházmegye elintézése folytán jóváhagyatott s a vallástanitásra az államsegélyből 300 kor engedélyeztetett, egy-egy tanuló fizet tandijat 6 koronát. Az egyházmegye s kerület dr. Bartók Jenő nyiregyházai lelkészre bizta a 114 gymn. tanuló vallástanitását s legalább 12 óra adására kötelezte hetenként.

A mezőturi főgymnásium, a tanári fizetéseket nem rangfokozatok szerint, hanem korpótlékokkal rendezi. Ez a helyes eljárás, igy kellene lenni minden ref. gymnásiumunkban.

A hajdú-böszörményi gymn. VIII-ik osztályának megnyitása örömmel vétetett tudomásúl. Ugyanezen gymn. igazgató-tanácsa kéri, hogy a tanároknak időközi áthelyezése tárgyában irjon fel a kerület a konventhez, hogy a miniszternél járjon közbe, hogy az időközi áthe-

lyezéseket szüntesse meg s a kinevezéseket lehetőleg az iskolai év elején eszközölje.

A felső-szabolcsi egyházmegyének a népiskolai osztályoknak a tanítók közötti megosztására nézve hozott s felterjesztett javaslata elfogadtatott s helyben hagyatott, kimondásával annak, hogy jövőre a díjlevelekben a kötelességek úgy irandók elő, hogy a tanító köteles a presbitériumok által reá bizott osztályokat vezetni és tanítani.

A ref. segélyegylet uj alapszabálya elfogadtatott. 3930 korona tőkesíttetett, 7800 korona pedig kiadatott. Felső-Szabolcsból: Benk, Cs.-Kenéz, Döghe, Gemzse, Karász, Ó-Fehértó, Vaja nyert 100—100 koronát.

Egy tiszteletes atyafi, ki a rendes kápláni vizsgáról rendkivüli okok miatt elmaradt, az iránt kérelmezett, hogy engedtessék meg neki a vizsga ez év december havában. A kérelem, mint szabályokba és törvénybe ütköző, elutasíttatott.

A népiskolai tanügyi bizottság jelentése szerint az V. és VI-ik osztály olvasókönyve rövid időn elkészül és forgalomba hozható.

Kimondatott az is, hogy a népiskolai tanügyi bizottságnak, a tanitóképezde tanárai hivatalból tagjai, a felsőbb leányiskolai tanárai közül pedig két tanár választatott be.

A papi egyház iskolája végre sok kisérletezés után államosítható, miután erre az engedélyt megnyerte.

Dr. Thaly Kálmán kerületi tanácsbiró „Védekezzünk az iszákosság ellen“ cimü füzetet mutatott be s ajánlott elfogadásra, Burger Péter orvos kiadásában, a ki 33% engedmény mellett hajlandó lenne a füzetét az egyházak lelkészeinek és tanitóinak adni, ha a kerület módot találna arra, hogy az több példányban lenne terjeszthető, mint igen hasznos segédkönyv és eszköz. Az ügy fontosságára való tekintetből, igen meleg ajánlással bemutatott füzet elbirálás végett az esperesi karhoz és népiskolai tanügyi bizottsághoz vitetett át, hogy arról a jövő gyülésre véleményes javaslatukat adják be.

A sok adásvétel, csere és helyi érdekü dolgok s a 14 birósági ügy három nap alatt szépen letárgyaltatott, s mert nem volt semmi nagyobb elvi vita, a referensek szép rendben adhatták elő kidolgozott javaslataikat, melyek felett gyorsan ment a határozathozatal.

Mint emlitettem már, az első nap délutánján 3½ órakor a Kossuth-utcai ref. temetőbe zarándokolt a kerületi közgyűlés, tagjaira már ott várt a főiskola énekkara s a városi lakosok közül többen. A szép kerítéssel ellátott fekete márvány sirkő előtt és körülötte állottunk meg. A közbecsülés, a tisztelet és szeretet által övezett Szabó János hódmező-vásárhelyi lelkész és békés-bánáti esperesnek egyházmegyéje emeltette a sirkövet, a tisztelők adományaiból, Az egyházmegyei s a hódmező-vásárhelyi egyház küldötteinek megérkezése után a főiskolai énekkar meghatóan énekelte el a Garzó Gyula gyomai lelkész által irott és megzenésitett szép gyászéneket. Azután a sir előtt felállított emelvényről imádkozta el Domby Lajos a békés-bánáti egyházmegye esperese megható és felemelő szép imádságát, a szeretett ember s a jó barát hideg sírja felett, beoltván szivünkbe is a hitet, hogy „nem halt meg az, ki milliókra költi életét,“ mert az él s élni fog sziveinkben. Egy vers eléneklése után Garzó Gyula lépett az emelvényre s mondotta el ama szép s megindító beszédjét, a mely méltóan jellemezte az igaz prot. lelkészt, az igazságos vezért, a jó barátot, a nemesszivü embert. Még egy éneket zengett az énekkar s azzal szétoszlott a kegyeletet tevők serege s azzal a tuda tal hagyta ott a leleplezett siremléket, hogy a békés-bánáti egyházmegye igen szép és igen kegyeletes kötelességet teljesitett s önmagát tisztelte meg, midőn egy negyedszázadon át volt hű vezérének emlékét igy külsőleg is megörökítette s drága emlékét tisztelőinek szivében ismét feleleventette. Adja Isten, hogy a dicsőültnek szelleme őrködjék felettünk! s adjon egyházunknak sok hozzá hasonló hű fiakat, hogy igy minden támadástól megvédhessük drága Sionunkat!

Rácz Gyula.

IRODALOM.

* **A Sárospataki Füzetek** cimü uj tudományos folyóirat, melyre már felhivtuk volt olvasóink figyelmét — az 1904. év január havában indúl meg Dr. Horváth Cyrill, akadémiai tanár szerkesztésében. Az 1-ső szám január végén jelenik meg gazdag tartalommal, melyben képviselve lesz a theológia, bölcsészet, jogtudomány és történelem, — mind egy-egy eredeti, becses értekezéssel. Ezen kivül már az 1-ső számban közölni fog a szerkesztőség az egyház és iskola történetére vonatkozó nagybecsü adalékokat. Állandó kritikai rovatában pedig a hazai irodalom legujabb termékeiről hoz birálatokat, ismertetéseket szakavatott kritikusok tollából. Hisszük, hogy úgy a szakférfiak, mint a tudomány barátai örömmel üdvözlik ezt a derék vállalatot, a mely a régi, nagyhirü Sárospataki Füzetek feltámadásával ujabb lendületet óhajtana adni a sárospataki irodalmi és tudományos életnek; más felől pedig a mi gazdag könyv- és levéltárunk nagybecsü anyagának feldolgozásával teljesiteni akarja azt a nagyfontosságú feladatot, a mely az azokban levő irodalmi kincsek világ elé bocsátásával már régóta vár reánk! A Sárospataki Füzetek egy teljes évfolyamának előfizetési ára 6 korona. Gyüjtőknek minden beküldött öt előfizetés után tiszteletpéldány jár. A Sárospataki Lapok előfizetői kedvezményes áron: évi 4 koronáért kapják a folyóiratot, s igy a Sárospataki Füzetek és Sárospataki Lapok együttes előfizetési ára évi 14 korona lesz. Ismételten felhivjuk t. olvasóink figyelmét a megindúlandó irodalmi vállalat anyagi támogatására s kérjük, hogy előfizetéseiket akár a Sárospataki Lapok szerkesztőségének, akár Trócsányi Bertalan könyvkereskedésének lehetőleg 1904. január hó 10-ig beküldeni szíveskedjenek.

* **Évkönyv** az országos református tanáregyesület köréből az 1903—1904-ik tanévre, Szerkesztette: S. Szabó József egyesületi főjegyző. II-ik évfolyam. Egy hatalmas kötet, a mely főként a nagy-enyedi gyüléssel kapcsolatos dolgokról számol be, adván az azon a gyülésen felolvasott beszédeket és értekezéseket. Egy igazán tartalmas, nagy becsü kiadvány, a mely méltó arra, hogy minél többen olvassák. Minden részében a komolyság uralkodik, a mint illik is ahoz a magas szintájú egyesülethez, a melynek cége alatt megjelent. Magának az egyesületnek van: 8 tiszteletbeli tagja, 24 alapitó tagja, 27 pártoló tagja és 377 rendes tagja. Egy sokra hivott, sokra képes sereg, a melynek munkálkodása izmos erőt kell, hogy mutasson!

* **A Magyar Könyvtár** ez évi októberéig megjelent 350 számának teljes jegyzékét adta ki a kiadó cég, a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) udv. könyvkereskedés. A népszerű vállalat jegyzéke, amelyet a cég kivánatra készséggel ingyen megküld bárkinek, több részből áll. A számok szerinti jegyzékben minden füzet rövid jellemzését tartalmazza tájékozásúl. A szakaszok szerinti jegyzék a verses műveket, az elbeszélő műveket, a színműveket és az ismeretterjesztő

műveket közli csoportositva a szerzők ábcés rendjében. Végül felsorolja a Magyar Könyvtár kötött kiadásait is. Csak ebből a teljes jegyzékből tünik ki, mily tartalmas már is a Magyar Könyvtár, s hány becses, de eddig drága munkát tett olcsó kiadásban népszerüvé. Arany János, Jókai, Mikszáth, Herczeg Ferencz, Bródy Sándor, Ambrus Zoltán, nevét emlitjük csak a magyar irodalom kiválóságai közül, akik mind szerepelnek egy vagy több munkával a Magyar Könyvtár füzeteiben. A külföld nagy irói közül, egész sereget mutatott be a Magyar Könyvtár a magyar közönségnek. Gorkij, H. G. Wells, Kipling nevét emlitjük csak. A jegyzékben ki-ki megtalálja kedvenc iróját és olcsón megszerezheti könyvtára számára. A jegyzék végén megvan a Fővárosi Szinházak Műsora teljes jegyzéke is, s a cég kiadásában megjelent színművek, regények és elbeszélések, dísz- és ajándékművek, történelmi, diszmüvek, utazási, föld- és néprajzi művek, nyelvkönyvek, általános érdekü művek jegyzéke is. Továbbá a Remekirók Képes Könyvtára és a Festőművészet Remekei prospektusa. A jegyzék utolsó oldalán részletmegrendelésre is használható megrendelő jegy is van.

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő müvek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 30 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi emlék. Ára 60 fill.; 3. *Dr. Tüdős István:* Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdős István:* Tanúlmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel. 7—

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A sárospataki irodalmi kör** folyó hó 12-ikén tartotta meg évzaró közgyülését Makláry Pap Miklós elnöklete alatt. Elnök meleg szavakkal emlékezett meg a kört legközelebb ért igazán nagy veszteségekről. Elhunyt *Pásztor* Sámuel, ki mint szerző és biráló kiváló helyet foglalt el a kör tagjai sorában, azonkivül pénztárnoka volt húzamosabb ideig a körnek, e téren szinte a túlságig vitt pedánsságával és végtelen lelkiismeretességével szolgálta az irodalmi kört. *Tóth* Pál a maga lelkének idealis nemességével disze volt úgy az egyházkerületnek, mint főiskolánknak, melyhez egész melegséggel ragaszkodott. *Ruttkay* Menyhért szintén veszteség körünkre nézve, *Nagy* Sándor kazai tanitó elhunyta pedig egész megdöbbenést keltő. Nála munkásabb, lelkesebb tagja nem volt körünknek. E kiváló erők elvesztése feletti mély sajnálkozás kifejezése után elnök jelentette, hogy a pénztárt, mely különben teljesen rendben volt, szabályszerüen átvette a pénztárnok elhunyta után, s azóta ő vezette azt. Jelentést tett a legközelebbi egyházkerületi tanügyi bizottság üléséről, mely elé szokás szerint beterjesztette évi jelentését a tankönyvek használatát illetőleg. E tekintetben az állapot a körülményekhez képest ezúttal elég kedvező. Nyomdai mizeriák megbeszélése után a „Sárospataki Lapok" szerkesztésének kérdése tárgyaltatott le. Dr. Tüdős István szerkesztő iránt elismerését és köszönetét nyilvánítván a kör, őt a jövő évi szerkesztésre is felkérte. Változás a lap körül annyiban lesz, hogy a kiadói és pénztári dolgok kezelését a szerkesztőség fogja teljesiteni, melynek keze alá a szerkesztőtársak vagy főmunkatársak némi díjazására 200 kor.-nyi összeg bocsáttatik. Szoba került ezután az új helyes irás kérdése, vagy is hogy minő állást foglaljon el a kör a maga nyomtatványaival e kérdést illetőleg? Szakvélemény adására a gimnáziumi széket kéri fel körünk. Végül alelnök és jegyző lemondása került elő. Választásra ezúttal nem került a sor, mert a kör felkérésére egy félévig még megtartják megbizásukat. (Cs.)

— **Értesítés.** Miután a folyó iskolai évvel újra visszatérünk a féléves rendszerhez, karácsonykor és húsvétkor, az eddigi *első és második* időszak végén most már nem fogunk küldeni *Értesítőt* a szülőknek tanúló fiaik előhaladásáról, hanem csak évenként egyszer, az I. félév végén, január 31-én fogunk ily *Értesítőt* kiadni. Fölkérjük a lelkész urakat, legyenek szívesek a taníttató szüléket erről az uj intézkedésről értesíteni. Sárospatak, 1903, dec. 18. *A főgimn. igazgatósága.*

— **Kiss Áron levele Kun Bertalanhoz.** A legközelébb tartott rendkivüli konventi ülésezés alkalmából a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöke, Kiss Áron a következő levelet intézte a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület püspökéhez: „Kedves régi jó barátom! Az arany szálak szakadoznak, az a Kiss Áron, ki tőled elválva 1836 óta barátságodat hiven megőrizte, kötelességét e mellett, mint egyházi ember mind e napig úgy betöltötte, hogy kivéve egyetlen esetet, mikor betegsége ágyához kötötte, soha csak egy órát sem mulasztott, hogy oda ne menjen, hova a kötelesség hívta, most ismét, elhomályosult szeme s ingó lábai miatt kénytelen lemaradni egyháza szent ügyei ápolásától, távolban sóhajtani a boldog múltra vissza, midőn éppen e kötelesség teljesítése mindig összehozott veled, legjobb barátommal. Az arany szálak szakadoznak, könyes szemem a távolból fordúl feléd, szívem véget közelgő dobbanása készt, hogy kérjelek fel ügy-feleimnek, jó embereimnek légy tolmácsom s átadni tiszteletemet, megkérni őket, hogy emlékezzenek reám, velök a távolban is egyetértő küzdőre, ki nagy munkájokban, egyházunk építésében imádságommal velök vagyok s kérem a könyörületes Istent, hogy ő is istápolja mindenható kegyelmével szent munkálatukat és segélje előbbre egyházunkat, mely munkában, noha szakadoznak már a hozzátok fűző arany szálak, csak irjatok, ha kell, ha szükség lesz, a végen is állhatatos küzdőre: én ott leszek oldalatok mellett. Az Isten áldjon meg minden áldásaival, ne felejtsd el régi barátodat. Debrecen, 1903. dec. 6. Kiss Áron s. k." A könyszökik szemünkbe e levél olvasásakor, a melynek minden betűjéből az igaz baráti szeretet és a protestáns lelkesedés, törhetlen hűség és lelkesedés sugárzik Az Isten áldja meg az iróját is és azt is, a kinek irta levelét!

— **Értesítés a Debreceni Lelkészi Tár (Ev. Ref. Papi Lexikon) ügyében.** A Debreczeni Lelkészi Tár II. kötete iránt érdeklődőknek szíves tudomásukra hozom, hogy a kötet az elsőhöz hasonló szellemben és beosztással 36—40 ív terjedelemben a jövő 1904-ik év szeptemberére jelen meg. E kötetre még az elsőnél is több egyházi irónkat sikerült megnyernem munkatársakúl, kiknek becses dolgozatai a Tárt gazdagítani és emelni fogják. Dicsekedéssel és hálával említhetem, hogy a feltörekvő, tehetséges, ifjú nemzedék, valamint régi, neves egyházi íróink egyaránt készséggel támogatják szellemileg Tárunkat. Ha az anyagi támogatás is ennek megfelelő lesz, akkor nem oly nagy időközökben, mint most, hanem minden esztendőben kibocsáthatunk egy tartalmas kötetet. A második kötetre, fűzött vagy kötött példány szerint, már most elfogad előjegyzéseket *Eperjesi István* a Tár kiadója, debreceni könyvkereskedő. Debrecen, 1903. dec. 10. S. Szabó József, a Tár szerkesztője.

— **Laikus okvetetlenkedéseire** még egyszer s utoljára válaszolok. Nem állítottam, hogy Kálvin a papi pályára egyáltalában nem készült volna, hanem csak hangsúlyoztam, hogy nem theologiai szaktanfolyamot, hanem jogit végzett. Nem állítottam, hogy a tonsura papi rendi fokozat. Én is tudom a tonsura canonjogi jelentőségét, de az idéztem helyen Warga Lajost nem tartottam szükségesnek kikorrigálni, mert ha ő azon canonisták mellé sorakozott, a kik 9. rendifokozatot számítanak: a tonsurát is ilyenül vehette a nélkül, hogy *„tollhibát"* követett volna el. Ennyi a válaszom Laikusnak, a ki hivalgó öntetszéssel becsmérel élőt és halottat. Az ily

harcmodor bizony nagyon jellemző, különös észjárás és cseppet sem irigylendő sivár lélkület kell hozzá. Thury Etele.

— **Végső válasz.** A nt. szerkesztő úr kellő időben közölvén velem Thury úr válaszát, talán még nem késem el annak kijelentésével, hogy megelégedéssel olvastam Thury úrnak abbeli beismeréseit, hogy a mit állítottam, mind igaz. Hogy az igaznak a valótlanság helyébe állítása: sivárlelkűség stb. azt Thury úr feletti sajnálkozással veszem tudomásul. Laikus.

— **Adakozás.** P. Nagy Gusztáv siremlékére: Sólyom Lajos, Ónod 2, Horváth János, S.-Kaza 1, Szabó József, Eszeny, 5 korona. A Mitrovics-alapitványra: Szabó József, Eszeny 5 korona. — Hálás köszönettel nyugtatványozza: Novák Lajos, theol tanár.

— **Sajtóhiba-igazítás.** A lapunk mult számának Vegyes közlemények cimű rovatában közlött: „Laikus válasza Thury Etelének" több sajtóhibával jelenvén meg, az a következőképen pótlandó. A 13. sorban a „kivűl" és „papirendi" szavak közé az idézőjel után beiktatandó: *más;* a 14. sorban „ordines majores" elébe beirandó: az.

— **Az Alkotmány vészkiáltása és okvetlenkedése.** A magyar ultramontánismus utolérhetlen bajvivóinak küzdő teréül szolgáló Alkotmányban a november 26-iki számban a következő u. n. entrefilés közlemény jelent meg: „Visszaélés az államsegélylyel. A protestáns gimnáziumoknak juttatott államsegély, azt hittük eddig, arra való, hogy a protestáns tanárok anyagi helyzetén segitsen s ezt az állami tanárokéval körülbelül egyenlővé tegye; de arra talán sem a kormány, sem a törvényhozás nem gondolt, hogy egyes protestáns gimnáziumok az államsegélyt oly mértékbe vegyék igénybe, hogy felülkerekedjenek állami kollégáikon s magoknak ezeknél jobb anyagi helyzetet biztositsanak. A dolog talán hihetetlenül hangzanék ha tények nem bizonyitanák. A szatmárnémeti államilag segélyezett ev. ref. főgimnázium tanári kara, mig a többi tisztviselők és tanárok elcsüggedéssel veszik tudomásúl a kormány „atyai" szándékait a régebben tervbe vett fizetésrendezés redukciójára és elodázására, az államsegélyből szépen suttyomban megcsinálták a magok fizetésrendezését, sőt folyó évi szeptember 1-től életbe is léptették s igy jelenleg 2—3—400 forinttal magasabb fizetést élveznek, mint az egyenlő szolgálati idővel biró állami tanárok. Nem hisszük, hogy a közoktatási kormánynak tudomása volna e tulkapásról, azért vegye most tudomásul s tanitsa egy kissé nagyobb szerénységre s az ország pénzében való kotorászásban több mérsékletre ez urakat, akik szeretnek máskülönben az alázatosságnak koldus köntösében hivalkodni a világ előtt, hogy elterelejék a közfigyelmet arról, hogy hol jár a kezök s csak a minapában is a képviselőjelöltül ott megjelent, ma már „megválasztott" kereskedelmi miniszter kegyeibe nem minden hipokrizis nélkül ajánlották „szegény" intézetüket." . . . A vész kiáltást abban találjuk, hogy a szatmáriak a tönk szélére juttatják az Alkotmány hivei szerint az államot, a melyet bezzeg a klérus dús gazdagsága soha sem veszélyeztet, mert a klérus nagy jövedelme más, mint a protestánsok felemelt korpótléka! Az okvetétlenkedés pedig az, hogy az Alkotmány a szegénységünket csúfolja. Erre csak azt mondjuk, hogy művelt embereknek az erkölcsi érzése nem szokott ilyet megengedni. Különben vegye tudomásúl az Alkotmány, hogy a protestánsok a szerződéseket meg szokták tartani, nem úgy mint a pápások s ha a szathmáriak részéről valamely elitélendő törekvés s az állam segélyes szerződés ellen szóló eljárás jelentkeznék: az illető igazgató tanács s kerület az Alkotmány okvetetlenkedése nélkül is elvégzi a maga dolgát.

Szerkesztői üzenetek.

R. L. Az irást nagy élvezettel élveztem s várom akár az élőszóbeli, akár az irásbeli kérdezősködést bármely irányban. Az őszinte feleletet várhatod. Az ismertetést pedig én várom.

T. L. A főiskolai tápintézetben a II-ik félévben, ugy tudom, 5 korona díj lesz a rendesen felül fizetendő, mert minden élelmicikk tetemesen magasabb áron kerül most beszerzésre, mint a múlt évben. Hogy az új étkező helyiségnek a jövő iskolai év eléjére készen kell állania: azt é i is vallom, — hogy fog e állani: azért nem merek kezeskedni. Hogy mi lehet majd az ok a késedelemre: azt honnan tudjam én most megmondani? Annyit tudok, hogy sem a hely nincs még kiválasztva, sem a tervet nem készitették még el. Node február első napjáig mindent el lehet talán még végezni. Az érdeklődésért köszönet. Vajha minél nagyobb lenne ez az érdeklődés!

S. K. Az Egyetértésben én még nem láttam eddig választ. Lehet, hogy nem is lesz. Különben is nincs mit válaszolni ott, a hol az igazságot kellene a maga mivoltából kiforga'ni. Vártam hogy Uray sértését szóvá fogod tenni, irni nem irhattam, hogy ezt tudtodra adjam, csak vártam s mert a várás ideje elmúlt, magam próbáltam a méltó feleletet megadni az otromba nyilatkozatra. A négy esztendővel ezelőtti kirohanásának most fokozott mását adta. S jellemző, hogy Uray Imre nem áll magában, vannak társai is. Hogy Marjai, Bakó, Illyés nem utasitották vissza Uray gyöngédtelenségét: soh'se csodálkozzunk fölötte! Mi elég türelmesek v'gyunk, azért kapnak fel az ugorkafára az Urayak. Persze a magam fajta ember nyilatkozatát aztán erősnek tartják, — de hát nem baj, — elviselem én a megrovási kalandokat!

U. J. Mount-Carmel. Az érdekes levelet R. és B. urakkal is közöltem kivánsága szerint. Az eredményes munkálkodáshoz erőt, egészséget és kitartást kivánunk mindnyájan. A püspöki hivataltól azt az elbocsátási iratot el fogják küldeni s azt hiszem, hogy az elküldésnek ez az itteni felemlités is lökést fog adni, minden különleges kérés nélkül is, miután a kérelmet október 8-án tetszett áttenni a püspöki hivatalhoz. A lapot küldeni fogjuk január 1-ső napjától fogva s a régi és az új előfizetések dijat is kérjük megküldeni. Szives üdvözletet küldünk a messze távolba!

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM"
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával.** Ára egyszerű bekötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér, diszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 5 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon,** a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 19—20

A ki a Tanító Urak közül hazafias és közhasznú munkálkodással **jelentékeny mellék-jövedelmet** kíván szerezni, vállalja el a „Budapesti jelzálog kölcsön K. vállalat" helyi képviseletét, a melynek útján kaphatók
a) olcsó jelzálog kölcsönök
már 300 kor.-tól kezdve bármely összegig, melyeknél töketörlesztés és kamat fejében együttesen 2, 2·85% fizetendő félévenként
b) a kölcsönvevő halálával
megszünő kölcsönök, melyeknél a birtok tehermentesen száll az örökösökre s kamat, töketörlesztés és biztosítás fejében együttesen a kölcsönvevő korával emelkedőleg $2\frac{1}{2}$, $4\frac{1}{2}$% fizetendő félévenként fennálló terhek — olcsóbb kölcsönökké átváltoztathatók. — Bővebb felvilágositást készséggel nyújt a
Budabesti Jelzálog Kölcsön K. Vállalat
2—3 Budapest, V., József-tér 5.

Tokaj-hegyaljai borvidék!!

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a *KIRÁLYHEGYI* és a Mudrány-féle *„POKLOS“* szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bor trendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **Adriányi**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.

38—39

Szőlőlugast

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld- és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetü) mert nagyobbrésze ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azon bőven ellátják házukat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel.

A szőlő hazánkban mindenutt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkivül más épületeknek, kerteknek, keritéseknek stb. a legremekebb disze, anélkül, hogy legkevesebb helyet is foglalna az egyébre használható részekből. Ez a leghaladatosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalogus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja. 6—2)

Cím: **Érme léki első szőlőoltvány-telep Nagy Kágya, u. p. Székelyhid.**

Clayton & Shuttleworth

mezőgazdasági gépgyárosok Budapest Váczi-körút 63. sz.

által a legutányosabb árak mellett ajánlatnak:

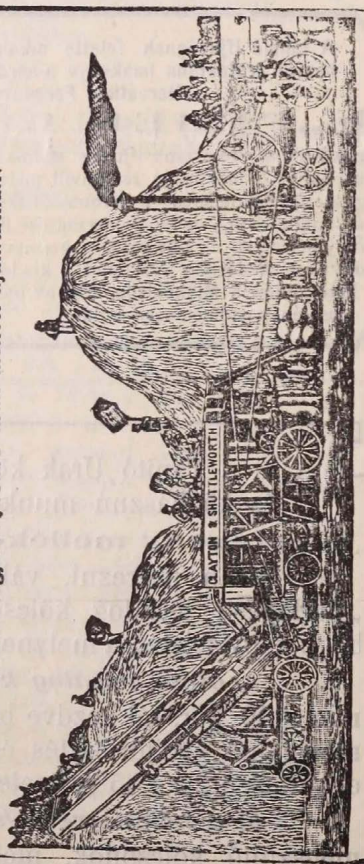

Locomobil és gőzcséplőgép-készletek 2½ egész 12 lóerős, szalmakazalozók, továbbá járgány-cséplőgépek, lóhere-cséplők, tisztitó-rostáik, konkolyozók, kaszáló- és aratógépek, szénagyüjtők, boronák.

„Columbia-Drill“ legjobb sorvetőgépek, szecskavágók, répavágók, kukor cza-morzsolók, darálók, őrlő-malmok, egyetemes aczél ekék,

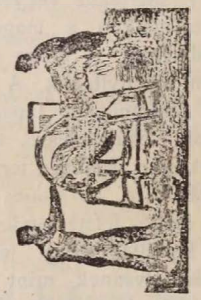

2- és 3-vasu ekék és minden egyéb gazdasági gépek.

Részletes árjegyzékek kivánatra ingyen és bérmentve küldetnek.

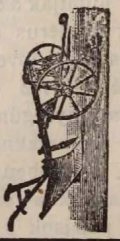

Lincolni törzsgyárunk a világ legnagyobb locomobil- és cséplőgép-gyára.

Ferencz József keserűviz

az egyedüli elismert kellemes izű természetes hashajtószer.

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.

XXII. évfolyam. **52.** (1149.) **szám.** *Sárospatak, 1903. december 28.*

SÁROSPATAKI LAPOK.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Előfizetési díj
Helyben és vidékre postai szétküldéssel egész évre 10 korona, félévre 5 korona. Egyes szám ára 20 fillér.

Hirdetések díja:
Egész oldal 16 korona, fél oldal 8 korona, negyedrész oldal 4 korona.

— MEGJELENIK MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: Előfizetési felhivás. — A mi karácsonyi ajándékunk. — Dr. Tüdős István: Ev. ref. leánynevelő és tanitónőképző intézeteink 1902—1903-ik évi állapota. — Tóth Pál: Karácsony este. — Harsányi István: Honnan ered a karácsony ünnepe? — Fr.: Könyvismertetés. — ifj. Hubay Bertalan: Október 31. Wittenbergben. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Előfizetési felhívás
a „Sárospataki Lapok“
XXIII-ik évfolyamára.

Ugy indúlt meg a Sárospataki Lapok annak idején, hogy a magyar protestáns társadalmi életnek szükségeit kielégitse. Egyházi és iskolai kérdéseknek a tárgyalását kellett irányitani a szabad gondolkozás, a független szellem, a megalkuvást nem ismerő törekvés által.

Célját hiven szolgálta, hivatását tisztességgel betöltötte a Sárospataki Lapok, a melynek évről-évre fennmaradását mindig szükségesnek itélte maga a nagy közönség, a melynél szivesen látott vendégként jelent meg a megszokott időben.

Huszonkét esztendei múlt után is azt mondja a Sárospataki Lapok, hogy a régi cél új cél; egyházi és iskolai kérdésekkel foglalkozni szabadon, függetlenül, a szólás szabadságának semmiféle tekintetek által nem történő korlátozásával: ma is feladat, ma is hivatás, ma is kötelesség.

És ezt a kötelességet nem akarja megkerülni a Sárospataki Lapok, hanem újabb és újabb ösvények törésével próbálja meg célját megközelíteni, a miben úgy az állam, mint a magát még mindig állam-egyházként viselő római egyház nagyban gondoskodik rólunk, csak lenne elegendő anyagi erőnk ahoz, hogy az állam és a római egyház részéről jelentkező s ellensulyozást követelő mozzanatokat kellőképen birálat tárgyává tehetnők.

A Sárospataki Lapok soha sem volt uszályhordozója semmiféle egyházi vagy politikai pártnak. Egyedül az igazságot kereste, azért küzdött, azért munkálkodott, nem félvén még saját magunknak sem megmondani az igazságot, hogy célunkat megközelíthessük.

A múlt kötelező a jövőre nézve is. És ha eddig is ez a lap volt az, a mely a protestántismust az ultramontánismussal szemben a legerősebben képviselte, nem hagyván az ultramontánoknak Isten, haza s az emberiség ellen irányuló munkálkodásukat megfelelő ítélet nélkül: akkor a jövőben még fokozottabb mértékben kell ebben az irányban munkálkodnia, mert köztudomású, hogy az ultramontánok hálóját millió és millió kezek fonják, terjesztik úgy, hogy minden lépésünknél találkozunk egy-egy előőrssel, a ki az ultramontánismust képviseli. A magyar protestántismusra nézve, úgy látjuk, az élet-halál harc ideje fog ismét bekövetkezni, hiszen a vallásegyenlőségi jogok érvényesitésének munkájánál szemben találjuk azt a rendszert, a mely e haza minden nem római hitű polgárá csak kegyelem kenyeren akarja tartani, sőt azt is meg akarja tagadni azoktól.

A Sárospataki Lapok soha sem csüggedt, soha sem tört meg a lefolyt 22 esztendő alatt. Most sem a csüggedés melancholikus érzelmeivel kéri a pártfogást, hanem az új esztendő új erejének a lélekben jelentkezésével, a mely új erő kész szembe szállni az igazságnak minden ellenségével, kész a pokol fejedelmével is birokra kelni, mert a jog és igazság szent eszméinek uralomra kell jutniok általunk is.

Ha eddig hivek voltuk, hivek leszünk ezután is; ha eddig szerettük az igazságot, szeretni fogjuk ezután is és ha az Isten eddig segített bennünket a maga végeremehetetlen kegyelmével, boldogan hiszszük, valljuk és hirdetjük, hogy ezután is velünk lesz ő s ha ő lesz velünk, kicsoda lehet ellenünk?! Senki, bizony senki!

A magyar református egyház a jövő esztendőben zsinatot fog tartani. Addig nagy munkát kell végeznünk ebben az irányban is. Ennek a munkánknak a végzéséhez szükségünk van az eddigi támogatókra, barátokra. Azt mindnyájunknak kell éreznünk, hogy a zsinat csak úgy fog alkothatni megfelelő törvényeket, ha mindnyájan elmondjuk mindazt, a mi által a törvények tökéletességét előmozdíthatjuk. A közvélemény szavának az erejét az egyetemes konventtel szemben épen a zsinati törvények előkészítésénél láthatjuk érvényesülni s ha az egyházi adózás ügyében egy teljesen kiforrott közvéleményi felfogást tudunk a zsinat elé vinni: lehet a konventnek bármiféle munkálata, azt a közvélemény szava mellőzésre kárhoztatja.

Szóval mi munkálkodásra hivjuk fel eddigi barátainkat, pártfogóinkat, hogy szabadon, nyiltan, leplezetlenül mondják el, a mi a szivökön fekszik. Az anyagi ellátásra rá vagyunk szorúlva, és az előfizetési árak, bár jóval többet adunk, mint a mennyit 10 koronáért adnunk kellene: maradnak a régiek:

Egész évre . . . . *10* kor. — fill.
Fél évre . . . . *5* „ — „
Negyed évre . . . *2* „ *50* „

Az előfizetések postautalványon eszközlendők.

Sárospatak, 1903. deczember havában.

A „Sárospataki Lapok“
szerkesztősége és kiadóhivatala.

Lapunk jelen számához ¼ ív melléklet és a tartalom-jegyzék van csatolva.

A mi karácsonyi ajándékunk.

A magyar református nép bibliás és énekes nép, a melynek beszédén, gondolkozásán, érzületén a bibliaiasság és zsoltárosság egyaránt megérzik, hogy megcáfolja az ultramontánoknak azt a hóbortos felfogását, a mely szerint a magyar kálvinista népnek már a kinézésén is ott van a komorság, a ridegség. A hol a biblia, meg a zsoltár lelke buzog: ott komorság és ridegség nincs, nem lehet, hanem az a szent komolyság, a melyre szüksége van a nemes célokért lelkesedni akaró emberiségnek.

Ez a bibliás és zsoltáros magyar református nép épen a biblia és énekeskönyv szempontjából a legújabb időben arra van elhíva, hogy új köntösben kapja a régi szellemet és igazságot, azaz: a kor fejlődése, haladása folytán szükségessé vált átalakítások elvégeztetvén a régi termékeken: új tömlőként szerepeljenek bibliafordításnak és énekeskönyv kiadványaink, hogy az igazságnak szelleme az új tömlőben biztos erjedésnek indúlhasson.

Bibliánk immáron ott van, hogy egy kevés idő még és a mai magyar nyelv finomabb, ízlésesebb, fordúlatosabb alakjaiba öltözötten fog kezeink között forogni, hiszen a nagyobb rész, az ó-szövetség már ki is van adva a próba-kiadás példányaiban, az új-szövetség fordítását és átnézését pedig az arra hivatottak napról-napra végezvén: a reménységünk megvan, hogy hamarosan a kezünkben lesz az új teljes biblia fordítás.

Nagy ünnepünk lesz az nekünk s bizony nem volna helytelen, ha a jövő év március 6-ikára, mint a britt és külföldi biblia-terjesztő társaság fennállásának 100-ik évfordulójára ez az új biblia-fordítás kiadás volna a mi magyarországi ünneplésünknek az emlékjele! Gondolkozzanak fölötte a legközelebbről érdekeltek!

Énekeskönyvünk új alakjának, új gyüjteményének egy szép kiállítású példánya van előttem s ezt nevezem én *a mi karácsonyi ajándékunknak*. Mert bár csak próba-kiadás; mert bár a hivatalos bírálatok csak ez után kezdődnek: maga a tény, hogy immár a küszöbön áll a mi kedves vendégünk, a ki nélkül minket el sem tudnak képzelni, a kinek szavai ott űlnek ajkainkon s a hangjai is megcsendűlnek mindenkoron, hogy áldjuk az urat, a ki elhivott minket az ő Fiában az örök élet bírására: ez a tény már a legnagyobb örvendezéssel tölt el bennünket s nem volnánk őszinte emberek, ha ennek az örvendezésnek nem adnánk nyiltan kifejezést.

Hát örűljünk és örvendezzünk ennek, a mi karácsonyi ajándékunknak a megérkezésén, a melyhez kevés híjján épen három évtizede fogtak hozzá, hogy az emberek a régi ruhát megújítsák, a hagyományos nehézkes verselést simítsák, az új-kornak a régi kor szellemében felnevelődött lelke is megnyilatkozzék s így olyan alkotás, olyan termék legyen, hogy dicsőségére, büszkeségére váljék a nyelvében, költészetében, kifejezéseiben, kifejezési alakjaiban a legmagasabbra eljutott magyar nép léleknek, a mint az a református léleknek tulajdona.

Hogy ez sikerűlt-e valóban, vagy nem? hogy a magyar református nép-léleknek s annak vallásos buzgóságának méltó kifejezése-é ez a próba énekeskönyv; hogy abban megdobban-é az a szív, a melynek mozdúlásai szabadon hajtatnak az Ur által; hogy ki ül-e a benne lévő alkotások homlokára az a lélek, a melyben az istenségtől kapott szikrának a lángja lobog s így szív, lélek, nyelv, gondolat, érzés, kifejezés olyan összhangban állanak-e, hogy mintegy áhítatra gerjesztenek már a külsőség által is?... mindezt az a hivatalos bírálat lesz most már hivatott megállapítani, a melynek gyakorlását a tiszántúli egyházkerület képviselői kivánták, bizonyára azzal a komoly célzattal, hogy nem lesz ennek a próba énekeskönyvnek egyetlen olyan pontja sem, a melyre ne volna megfelelő észrevétele akár az elismerés, akár a gáncsolás szempontjából. És épen ezen a terűleten, t. i. a hivatalos bírálat terűletén mozogva: tudom lelkem szerint köszönteni ezt a mi karácsonyi ajándékunkat, mert most már hiszem azt, hogy az ügynek nem lehet elaludnia, mert a könyv immár ott van minden egyháznak a zöld asztalán s ha a lélek hajtja a hivatottakat: sok szem fog azokba a zsoltárokba s dícséretekbe beletekinteni, hogy a gyöngyön is és a selejtes terméken is megakadjon a tekintet. Az az én forró óhajtásom, hogy épen azzal fejezze ki a magyar református egyház ez iránt a mi karácsonyi ajándékunk iránt érzett rokonszenvét, szeretetét, ragaszkodását, hogy a lelket keresvén benne: minden porcikájába vigye bele a lelket, ha az valahol valamiképen hiányoznék. Mert nekünk lélekre van szükségünk, a mely ha alszik, ébredjen, ha ébren van izgasson, serkentsen, tevékenységre bírjon s ezt a lelket azokban az alkotásokban nem nélkülözhetjük, a melyek épen a nagy tömegeknek a vallásos érzése s buzgósága kifejezésére szolgálnak. És a lélek mellett ott kell lennie annak a külső szépségnek is, a mely iránt a költészet titkait értő nótás magyar református népnek olyan nagy érzéke van!

Azért csak elő ti hivatalos bírálók egyházakból, egyházmegyékből, kerületekből s ne sajnáljatok a fáradtságot: bele tekinteni annak az ajándéknak a lelkébe, a melylyel Fejes István buzgósága, lelkesedése, odaadó munkássága örvendeztetett meg mindnyájunkat, a kinek ezen a téren is kifejtett működése előtt emeljen kalapot mindenki, a ki tud és akar elfogúlatlanúl ítéletet mondani. A sokszor megakadt, az olykor már a megfeneklés állapotjába jutott ügyet immár a kikötőbe viszi bele s hogy a kikötőbe, mint teljesen tökéletes, már t. i. a mint az emberi munka magán hordhatja a tökéletesség bélyegét — egész álljon előttünk: ahoz járúljunk hozzá mindnyájan, a kiknek van valamelyes hozzászólásunk ehez az alkotáshoz.

Óhajtandónak tartanám, hogy az öt theológiai akadémia tanárai hivatalosan foglalkozzanak a próba énekeskönyvvel s a kerűletekhez felterjesztendő egyházmegyei munkálatok és a tanárok véleménye legyen az az alap, a melyre támaszkodva maguk a kerületek kimondják ítéletüket. Ha eddig nem szóltak bele theol. akadémiáink a kérdésbe: most hivassanak fel, hiszen az énekügy a lelkész-képzéssel elválaszthatlan összeköttetésben áll s az egységes liturgia szempontjából sem lesz helytelen a szükséges kívánságok elmondása. Aztán a hitfelekezeti felfogásnak az énekeskönyvben való kidomborítása sem utólsó dolog s ha az általános keresztyén vallásos érzűlet kifejezésére szolgáló énekeket irunk is: azért azokból ki kell érezni annak a református felfogásnak, a mely jellemző tulajdonunk tartozik lenni, különben a református keresztyénség érthetetlen valami.

A karácsonyi ajándéknak ilyen lélekkel való fogadása, meggyőződésem szerint, a legméltóbb magához az ajándék lelki természetéhez s ha a mostani próba

kiadás után mostanhoz egy évre a végleges hivatalos kiadás fog előttünk állani: bizony mondom a mi Urunk Jézus Krisztus születésének emlék-ünnepét legméltóbban fogja ünnepelhetni magyar református egyházunk, a mely akkor majd mondhatja örvendező lélekkel: Áldott, a ki jött az Ur nevében!

ISKOLAI ÜGY.

Ev. ref. leánynevelő és tanítónőképző intézeteink 1902—1903 ik évi állapota.

(Folytatás és vége.)

Vallásfelekezeti szempontból a következő kimutatást állithatjuk össze:

	Debrecen	Miskolc	Sz.-Németi	Összesen:
ev. ref.	183	106	94	383
ág. ev.	18	16	4	38
r. kath.	11	20	3	34
unitárius	1	—	—	1
zsidó	8	70	34	112
g. kath.	—	1	1	2
g, keleti	—	1	—	1
Összesen:	221[1]	211[2]	136	571[3]

%-ban:	Debrecen	Miskolc	Sz.-Németi	Összesen:
ev. ref.	83%	49·55%	69·11%	67·24%
ág. ev.	8	7·48	2·95	6·60
r. kath.	5	9.35	2·20	5·90
unitárius	0·40	—	—	0·16
zsidó	3·60	32·72	25·00	19·60
g. kath.	—	0·45	0·74	0·34
g. keleti	—	0·45	—	0·16

A feltünő számokban rejlő dolgokról, azt hiszem, nem kell említést tennem. A helyi viszonyok magyaráznak meg igen sokat s azok után kell elindulnia az ismertetőnek.

Még a lakhelyről való megemlékezést kellene elvégeznem, t. i. hogy milyen területről valók a növendékek?! De e tekintetben csak a miskolci értesítőnek van rendszeres kimutatása, a melyből kitünik, hogy messze vidékekről keresik ezt az intézetet, a mely versenyre kél a legvonzóbb más felekezetü vagy állami intézetekkel.

Az ellátás, illetőleg költség szempontjából ezúttal nem óhajtok ismertetést adni, hanem csak arról szólok, hogy az internátus dolgában hogy állottak leánynöveldéink?

Debrecenben: 52 növendék volt bent lakó.

Miskolcon: 46 volt a bentlakók száma.

Szathmár-Németiben: 11-en voltak az internátusban.

Hogy az ellátási díj fejében fizetett összegek hogyan viszonylanak egymáshoz; bizony nem mutathatni rá, legfölebb annyiban, hogy Debrecenben: 400 korona; Miskolcon: tiszáninneni lelkészek, tanárok, tanítók gyermekei után: 300 kor., másoknak 500 kor.; Szathmár-Németiben 440 korona 10 hónapra számítva.

[1] Az év végén.

[2] A beiratkozás szerint.

[3] A fentebbi I-sö létszámhoz viszonyított különbség 4-et tüntet fel s az a 4 az évvégi és a beiratkozás létszám között tünik el.

B) *A tanítónőképző intézetek.*

Értesitő szerint szólok kettőről, t. i. a debreceniről és a pápairól, ez utóbbi épen a mult évben kezdvén meg I-sö évfolyama megnyitásával pályafutását, a mely legyen virágzó, nagy eredményekkel ékeskedő!

A debreceni tanitónőképzőben volt növendék igy: I-sö osztályban: 34; II-ikban 27; III-ikban 34; IV-ikben 31; összesen: 126.

A pápaiban: 45 tanuló volt, a mi az első évfolyamnak nagy vonzóerejéről tesz bizonyságot s ha az elsőnek nyomába hág majd a II-ik: bizony a hivatás betöltése szempontjából az elsőrendűséget fogjuk megállapitani ennél az uj alkotásnál, a melynek párját kell teremteni más kerületeknél is.

A debreceni tanitónőképzőben ev. ref. vallású volt összesen 115, vagyis a 126-os létszámnak 91·27%-a; a pápaiban 24 volt az ev. ref. vallású s ez a szám a 45-ös létszámnak 53·33%-át képezi, ez utóbbi helyen az izraeliták adnak még a maguk 10 főnyi létszámukkal magasabb, t. i. 22·22%-ot.

A tanitás eredménye szempontjából a debreceniben itt is a tantárgyakként való kimutatás szerepel, holott itt már csakugyan nagy szükség volna az általános kimutatásra. A pápaiban az egyes tantárgyról szóló kimutatás mellett ott van az általános is, a mely szerint kitünő volt a vizsgát tett 41 tanuló közül: 8 (19·51%); jeles: 19 (46·34%); jó: 7 (17·07%); kielégitő: 5 (12·19%) és elégtelen: 2 (vagyis 4·89%). Az eredmény tehát kielégitő.

A tanerők szempontjából a következő állapot van Debrecenben: a főleánynevelde igazgatója a képzőintézet igazgatója is (a kipróbált erejü s hüségü Dóczy Gedeon), a kin kivül 12 tanerő tanitott még, t. i. 6 nő és 6 férfi tanerő, valamennyien tanitottak a felsőleányiskolában is, kivévén Deák István h. rajztanárt. a ki a felsőleányiskolában nem tanitott. Pápán: 12 tanerő működött, Dr. Horváth Józseffel — a ki theol. tanár — együtt. Az intézetnek magának nincs egy rendes férfi tanárja sem, a ki teljesen az intézetben forgolódnék. Női tanereje saját magának az intézetnek 7, 1 pedig kisegitő az állami polgári leányiskolából.

Tanképesitő vizsgát tettek Debrecenben: 33-an, a kik közül kitünő lett 8 (24·24%); jeles: 10 (30·30%); jó: 8 (24·24%); elégséges: 7 (21·22%), a mi mindenesetre egészen megnyugtató eredmény, a melyhez viszonyitva majd érdekes lesz tudnunk a tanitó-képzők eredményét.

A tananyag ugyanaz, a melyet az állami tanterv mellett az egyetemes tanügyi bizottság, illetőleg a konvent állapitott meg.

A pápai polgári leányiskoláról szóló értesitőt most nem dolgozom fel, mert nincs több polgári leányiskolai értesitő rendelkezésem alatt, pedig bizonyára adott ki az ungvári is és az erdélyi kerületbeli is, a mely hol eltünik, hol előáll s egyáltalán nem tudjuk magunkat tájékoztatni felőle.

Lassú mozgásról veszünk tudomást ezen a területen, de a lassú mozgás is élet s ha élünk, mégis csak jobb, mintha meghaltunk volna.

A magyar ev. ref. egyháznak elengedhetlen kötelessége a leánynövelésben olyan lépéseket tenni, a melyekből kisarjadzzék a legteljesebb, a legvirágzóbb leánynevelés s még csak gondolatába se férkőzzék soha senkinek az, hogy a leányait a zárdai nevelés zugjaiba küldje!

Dr. Tüdős István.

TÁRCA.

Karácsony este*

Szent karácsony este, szeretet ünnepe!
Itt vagy, megérkeztél a mi kis körünkbe!
Szeretettel jöttél, szeretettel vártunk . . .
Szeretet volt mindig a mi boldogságunk,
A mi gazdagságuuk.

Csillagod sugára, csillagod fénye
A mi lelkünk üdve, a szivünk reménye.
Elfeledve minden baj, gond és fájdalom,
Most csak az angyalok dicsénekét hallom . . .
Boldogan hallgatom.

„Dicsőség, dicsőség magasban Istennek!
Békesség itt alant, földön az embernek!"
Zendülve hallatszik már két ezer éve . . .
S megvan-e az Isten igaz dicsősége?
A föld békessége?

Dehogy van! Eszményén hamis kezek máza,
Krisztus szeretete porig megalázva.
Hiúság, irigység, önhaszon, önérdek,
Gyülölet, hatalom s ezerféle vétek
Rabjai a népek.

De hova tévedtem?! . . . Szeretteim közül
Mindegyik oly tiszta szívvel veszen körül;
Tisztán lobog nálunk a szeretet lángja:
Ne gondolj ma lelkem emberre, világra,
A rút hamisságra!

Jertek jó gyermekek, ti földi angyalok!
Közöttetek mindig vidám, boldog vagyok.
Százszor elfelejtem, százszor megbocsátom,
A mi méltatlanság van a nagy világon
És Krisztust imádom.

Ki a gyermekeket magához hivatá.
Igaz szeretetre először tanitá;
A ki azt mondá, hogy övék a mennyország,
A kiknek szivében él az ártatlanság,
Az igaz boldogság.

A ki imádkozott az ellenségéért,
A ki szenvedt, meghalt az ember üdvéért.
Ragyogj, fénynyel ragyogj karácsony szép fája!
Ne lássék ma Krisztus tövis-koronája,
Sem a keresztfája!

Ma itt csak a hitnek csillaga ragyogjon!
Csak az üdvösségnek forrása buzogjon,
A mely a Golgota szikláiból fakadt,
— Enyhitve millió szomjúhozó ajkat, —
S mely soha nem apad.

Szent karácsony este, szeretet ünnepe!
Jőjj el, jőjj el sokszor családi körünkbe!
Hittel, reménységgel, szeretettel várunk,
Szeretet lesz mindig a mi boldogságunk,
A mi gazdagságunk.

Tóth Pál.

* Ezt a költeményt az Istenben boldogúlt szerző a múlt évben küldte hozzánk, de későn s azért nem közölhettük. Most az ő emléke iránti kegyeletes érzésnek is hódolva teszszük közzé. Szerk.

Honnan ered a karácsony ünnepe?

Ezt a kérdést könnyebb feltenni, mint rá megfelelni, mert ez sok olyan kérdést foglal magában, a melyek felett még vitatkoznak a tudósok. Mindazáltal több lényeges pontra nézve már megjegyzés jött létre és ezek eléggé fontosak arra nézve, hogy szélesebb köröket is érdekeljenek. Mi a következő kérdésekre fogunk most megfelelni: 1. Honnan ered a karácsony napja? 2) a karácsony ünnepe? 3) a karácsony megünneplésének módja?

1. *A karácsony napja.*

Az evangéliomok nem említik, hogy Jézus mely hónapban és mely napon született. A két első század keresztyén irataiban is hiába keresünk erre nézve adatot. Jézus születésének dátuma tehát a legrégibb egyházakban nem volt följegyezve. Kezdetben nem érdeklődtek iránta; az evangéliom Jézusnak Ker. János által való megkereszteltetésével kezdődik. Amikor aztán előállott az az óhajtás, hogy a Jézus születésnapját megtudják, már nagyon késő volt, mert nem találtak forrásokat, a melyekből azt meg lehetett volna állapítani. De ilyen esetekben az óhajtás a gondolat atyjává lesz s ha hiányzottak a történeti följegyzések, akkor természetesen meg kellett próbálni azokat pótolni. Hogy december 25-ike, mint Jézus születésnapja egy ilyen óhajtásból állott elő, az általánosan el van ismerve. Csak az a kérdés, hogy melyikből?

Három különböző felfogás áll egymással szemben. Némelyek azt állítják, hogy Jézus születésnapját azért tették december 25-ikére, mert a zsidók decemberben tartották a templomszentelési ünnepet, a melyet házakban és zsinagógákban gyujtott gyertyákkal ünnepeltek. De ez a felfogás nem helyes, mert abban az időben, mikor az egyház Jézus születése dátumát megállapította, az többé semmiféle összefüggésben nem állott a zsidósággal. Ez alapon tehát nem lehet bebizonyítani, hogy mikép esett az december 25-re. De azt a zsidó ünnepet voltaképen nem is ezen a napon, hanem a legjobb esetben december 24-ikén, vagy e hó más napján ünnepelték. De meg miért is kellett volna Jézus születés-napját épen a templomszentelés napjára tenni?

Mások úgy vélekednek, hogy a dec. 25-ike, mint a „legyőzhetlen égi nap" ünnepje választatott a Jézus születés-napjául. Nevezetesen nemcsak az ős germánok, hanem a rómaiak is megünnepelték a napfordulást, a mely a Juliánus-féle naptár szerint (hibásan) december 25-re esett. Most már azt gondolták, hogy Jézus születés-napja részint ezen római ünnephez való hallgatólagos csatlakozásban, részint azzal tudatos és szándékos ellentétben, december 25-re tétetett *s az égi nap szü-*

tés napját Jézus születésnapjává tették, hogy a természeti évet szent évvé alakítsák át. És e kifejezés alatt: Krisztus = a nap, mindenki azt értette, a mi rá nézve a legépületesebb volt.

De a Jézus születésnapjának ez a magyarázata sem fogadható el. Mindjárt meglátjuk, hogy már a III-ik sz. kezdetén dec. 25-ikét választották Jézus szül. napjául. Ekkor azonban az egyház és tudósai a pogánysággal szemben még sokkal inkább ellenséges indulatúak voltak, mintsem, hogy Jézus szül. napját egy pogány nap-ünnep után állapították volna meg, még ha abból a célból történt volna is az, hogy azt tönkretegyék. Csak a III. sz. végétől voltak a keresztyének e tekintetben „liberálisabbak" és bizonyos érintkezésbe jutottak ama pogány vallással, a mely tulajdonképen naptisztelet volt a Mythra-kúltuszszal. De már ekkor régóta dec. 25-ike állapittatott meg Jézus szül. napjául.

Ha dec. 25 ike nem a templomszentelési ünnep után s nem is a nap-ünnep után állapíttatott meg, honnan származik hát? Két nyugoti theologus — és pedig az elsők, kik Jézus szül. napját meghatározták — adja meg a feleletet. *Hippolitus* ker. író Rómában 225 körül ezt mondja: Jézus szerdán és pedig december 25-én született; 20 évvel később azt állítja egy másik író, hogy Jézus március 28-án jött a világra. Ezek a dátumok első pillanatra különböznek ugyan egymástól, de ugyanazon forrásból, számitásból erednek. Ugyanis mindkét író abból a naiv felvételből indúl ki, hogy a világ március 25-ikén, a tavasz kezdetének napján teremtetett. Ezen a napon kellett Jézusnak is, ki az új világot teremtette meg, a világra jönni, vagyis a Jézus fogantatásának március 25-re kell esnie. Ekkor aztán a születés december 25-re teendő. A második író még egy megjegyzést tesz, t. i. hogy ő Jézus szül. napjául a teremtésnek nem első, hanem negyedik napját tekintette, mint a melyen a nap teremtetett. Ez a tudós tehát márc. 28-ikát jelölte ki, de felfogása nem talált kedvező fogadtatásra. Eleinte ezek a megállapítások, a mint a dátumok meghatározásában való ingadozás is mutatja, csak a tudósok privát dolgozatai voltak. A születésnap dátuma csak akkor lett egyházi érvényű, mikor már szükségét érezték annak, hogy születési ünnepet is üljenek.

2. *A karácsony ünnepe.*

Eleinte a keresztyéneknek csak egy heti és egy évi ünnepük volt: a vasárnap és a húsvét. Mindkettő a Krisztus feltámadásának emlékére. Születés napokat ünnepelni távol állott tőlük, sőt egy ilyen fajta ünnepben specificusan pogányt láttak. Az elhalálozási napokat ünnepélyesen ülték meg, mert azok az örök élet születés napjai voltak. Csak egy őskeresztyén iró, a III-ik evangéliom szerzője: Lukács képez kivételt. Ő azért beszéli el Jézus születésének történetét oly élénk érzéssel, hogy ez ünnepnapot, mint a világ ünnepnapját rajzolja: „Ime nagy örömet hirdetek nektek, a mely minden népnek öröme lészen, mert megszületett ma néktek a megváltó." De érdekes, hogy ezek a szavak, melyek másfél ezer év óta a keresztyénségben ismertebbek, mint Jézus összes mondásai, az első két évszázadban csak gyenge visszhangra találtak. A rómaiak és görögök egy születésnapot ünnepeltek és ezen azt hirdették, hogy megszületett a világ megváltója, a ki a világ ábrázatát megváltoztatta, az életet, a mely eddig teher volt, gyönyörűségessé tette, az arany kort magával hozta; de ez a megváltó — a császár volt; és a keresztyének ilyen születés napról hallani sem akartak és egyáltalán nem akarták azt Jézusra átvinni. De idővel ez az idegenkedés megszűnt. S míg a pogány istenek születési ünnepeit gúnyolták, az alatt már megkezdődött a Jézus születési ünnepének előkészítése.

A kifejlődés igen lassan történt. Egy, a nagy egyházon kivűl álló kis keresztyén-társaság volt az Egyiptomban, a mely a II. sz. második felében divatba hozta a Jézus megjelenésének ünnepét (Epiphania). Nem születése napját, hanem fellépésének napját ünnepelte meg, mikor János által megkereszteltetett és a szentlélek reá leszállott. S január 6-át választotta ez ünnep napjául. Mikép jutott ezen dátumhoz, nem lehet tudni; a régi egyiptomi ünnepnaptárban ez a nap nincs ünnepnapúl feltűntetve. Az Epiphániát, a mely tehát régibb, mint a karácsony, megtaláljuk egy évtizeddel később a nagy kath. egyházban is, előbb keleten, majd nyugaton. Míg a megjelenéshez (Epiphenia) a születést is oda gondolták, addig nem ünnepeltek karácsony ünnepet. Ez alatt nyugoti túdósok december 25-ét állapitották meg Jézus születési napjául, de még senki sem mert ebből ünnepet csinálni. Azért tartózkodtak ettől, mert az Isten születés napi ünnepének gondolata a pogányra emlékeztetett.

A római püspök volt az, a ki a IV. sz. közepén ezen aggodalom által nem engedte magát feszélyeztetni. 354 december hó 25-én ünnepelték először egyházilag a keresztyénségben a Jézus születésnapját és pedig Rómában. Egy évvel előbb, jan. 6-án, a püspök az Epiphaniát és a születési ünnepet még együtt ünnepelte. Először nyugoton, majd keleten terjedt el az új ünnep. Az V. sz. kezdetén már megvolt a legtöbb egyházban; ugyanezen század közepén már Jeruzsálemben is. Csak az örmény egyház maradt meg jan. 6-ika mellett, a többi egyházak e napon többé nem a születést ünnepelték, hanem Jézusnak nyilvános fellépését.

Az adventi ünnep, mint előkészület a karácsonyra, már 500 körül előfordúl. 4, 5, 6 vasárnapot ünnepeltek adventi vasárnapúl. Majd a középkor kezdetén 4-ben állapodtak meg. Az adventi időszakot eredetileg nem az örömnek, hanem a bűnbánatnak időszakául tekintették. Mint a husvét előtti bőjti időszaknak, úgy ennek is komoly és méltó előkészületül kellett szolgálnia az ünnepre. A karácsony után 12 nappal a megjelenési ünnepet ülték s hogy a pogány újévi ünnepet kiszorítsák, a kettő közt az új év, mint a Jézus körülmetéltetésének emlékünnepe szerepel. Igy képződött ki lassan a karácsony körül egy egész ünnepkör, a mely már Nagy Károly idejében csaknem egészen le volt zárva.

3. *A karácsony megünneplési módja.*

A karácsony ünnepét háromszoros misével ünnepelték. Az elsőt éjfélkor tartották; ebből származott a december 24-iki „karácsonyest" ünnepe. A megszámlálhatatlan karácsonyi szokások legnagyobb része a régi nap-ünnepből származik, melyet a különböző népeknél igen különböző módon ünnepeltek. A német karácsonyra 4 dolog jellemző: a gyertyák, a karácsonyfa, a jászol és az ajándékok. A gyertyák kettős jellegűek. Bennök sugárzanak úgy a tüzek, a melyeket a germánok a téli ünnep éjjelén gyujtottak, mint a karácsony éjjeli mise templomi gyertyái. A fa ellenben egészen fiatal s német eredetű. Körülbelől csak egy századdal ezelőtt kezdtek művészi gyertyatartók helyett fenyőfát használni a gyertyák elhelyezésére. Hogy kinek támadt először ez a szép gondolata, nem tudjuk; a nagy fatuskóhoz, melyet az ősnémetek a nap-ünnepen égettek el, a karácsonyfának semmi köze A sok jelvény, mely keresetlenül a karácsonyfához fűződött; a pompás diszítés, melyet az ünnepi szobába hozott, igen hamar meghonosúlt s Németországból meghódította az egész világot. A jászol ősrégi. Már

az V-ik században Rómában, karácsony éjjelén a Mária templomban Maggiore egy jászolt állított fel, a betlehemi-nek utánzatát. Innen a szokás elterjedt más egyházakba és kolostorokba is; az újabb időben a jászol a házi ünnepeken is előfordúl. Végűl az ajándékozások eredeti leg részint ujévi szokások, részint összefüggenek a régi napünneppel; a karácsonyra való átvitele fiatal, német szokás.

És most — boldog karácsonyi ünnepeket!

Dr. Harnack után: Harsányi István.

KÖNYVISMERTETÉS.

Magyar Remekírók.

IV. Sorozat: Kurucz költészet; Kisfaludy Sándor munkái. I. köt.; — Széchényi István gr. munkái, I. köt.; — Vörösmarty Mihály munkái, IV. köt; — Tompa Mihály munkái, II. köt — Kiadja a Franklin Társulat, Budapest, 1903.

A Franklin-Társulat a magyar nemzeti géniusz legjelesebb alkotásait vállalkozott kiadni s vállalatából ismét öt szép kötet jelent meg, a mely a sorozatban a negyedik. A „Remekírók" e negyedik sorozata maradandó becsű az ajándékozás szempontjából is.

Ennek a negyedik sorozatnak, a Kisfaludy Sándor, a Vörösmarty és Tompa munkáinak egy-egy kötetén kivül, két igen nevezetes kötete van. Az egyik: a Kuruc költészet, s a másik a Széchényi István gróf válogatott munkáinak első kötete.

A Kuruc költészet a magyar nemzet szabadságkultuszának hű tükre, s egyúttal a Rákóczy és Thököly dicsőségének örök emléke.

Ez a szép kötet, a melynek tartalmát Erdélyi Pál nagy szeretettel és finom ízléssel válogatta össze a „Kuruc költészet" gyöngyeiből, megeleveníti előttünk azt a legendaszerű kort, melynek emlékét ma már csak a „Rákóczy-indúló" őrzi köztünk.

A „Kuruc költészet" a „Magyar Remekírók"-nak egyik legszebb és legértékesebb kötete, méltó a vállalathoz és az íróhoz!

Ugyanezt mondhatjuk a Széchényi István gróf munkáinak első kötetéről is, melyet Berzeviczy Albert rendezett sajtó alá. A hosszú bevezető tanúlmány, melyet a kötet élére írt, talán a legértékesebb azok közt, melyeket valaha „a nemzetébresztő legnagyobb magyar"-ról írtak. Meglátszik rajta, hogy nemcsak szereti Széchenyit, hanem alaposan ismeri mind lelki és kedélyvilágát, mind politikai és társadalmi munkásságát is. Sikerrel védi meg ama nem régiben támadt tendenciózus törekves ellenében, mely szeretné föláldozni Széchényi nagyságát a Kossuth kultusz oltárán, s igen helyesen jegyzi meg, hogy nemzeti pantheonunk mindkettőt — Széchenyit is, Kossuthot is — csonkítatlan nagyságában fogadhatja magába egymás mellett is.

Széchenyinek ebben az első kötetében a Hitel, Világ, Stádium és az Utirajzok foglal helyet. Mindjárt ez a programm és beosztás is mutatja, hogy Berzeviczy mily nagy értelemmel válogatta össze Széchenyinek azokat a munkáit, a melyekből az olvasó legjobban megalkothatja e kiváló emberünk helyes képét. Tudott dolgot ismétlünk, mikor azt mondjuk, hogy soha könyv nem tett akkora hatást nálunk, mint a Hitel „A régi tábla biró parasztlázitónak és birtokrablónak hitte Széchenyit, de a tiszteletbeli aljegyző és a fiatal ügyvéd a haza megváltójának", — mondja báró Kemény Zsigmond.

Tudjuk, hogy a Hitelt gróf Dessewffy megtámadta és Széchenyi a támadásra a „Világ"-gal felelt, a mely cím azt jelenti, hogy írója világosságot akart vetni a vitás kérdésre. Sokan a „Világot" tartják Széchenyi legsikerültebb és legdiadalmasabb könyvének; de ha igaz is, hogy ellenfelét fényesen megcáfolta, viszont azt se lehet tagadni, hogy a „Világ" hangja fölötte éles, sok helyütt pedig szinte maró és gyöngédtelen. A „Stádium" folytatása és kiegészítő része a két előbbi könyvnek, betetőzése annak a társadalmi és közgazdasági átalakulásnak, melyet Széchenyi oly forrón óhajtott s a melynek valósítására se pénzt, se időt, se fáradságot nem kimélt.

E komoly és örökké becses tanulmányoknál — Széchenyi egyéniségének megítélésére — fontosabbak az Utirajzok, melyekben a nagy férfiú egész mivoltát szinte pongyolában látjuk. Nem sok az egész: alig nyolcadrésze a vaskos kötetnek, de a Széchenyi meghasonlott kedélye, elégedetlensége a világgal és önmagával, a lelki egyensúly hianya vagy legalább tökéletlensége annyira kiri a 25—30 lapból, hogy megértjük belőle azt a szomorú véget, a mit önkezével készített magának.

Erre a kötetre szükség volt, s valóban örűlhetünk, hogy megjelent. Széchenyi munkáinak elfogytával, nagy alakja is kezdett feledésbe merűlni, pedig nemzetünknek mindig nagy szüksége van az olyan példákra, a minőket Széchenyi mondott, s az olyan tanításokra, a mikkel ő oktatta haladásra a nemzetet. Igaz, hogy az iskolákban olvastatnak szemelvényeket a munkáiból; de mig egyfelől az, a mit az iskolában tanulunk vagy olvasunk, később — épen mert az iskolában foglalkoztunk vele — kicsiségnek vagy figyelmünkre nem méltónak tetszik, addig másfelől ezek a kivonatok — épen mivel a komolyabb, elvontabb rész hiányzik belőlük — nem elégíthetik ki azt, a ki magasabb rendű intencióval óhajtaná tanulmányozni a Széchenyi iratait. Igy, a hogy ez az első kötet megjelent, — kivált a Berzeviczy alapos és szélesen megírt tanulmányával együtt — nyeresége irodalmunknak és örökké becses kiadvány marad.

A „Magyar Remekírók" IV. sorozatának többi három kötetében a Kisfaludy Sándor, Tompa és Vörösmarty egy-egy kötetét kapjuk.

A Kisfaludy első kötetéhez Heinrich Gusztáv írt alapos, kritikai bevezetést, a melynek érdeme, hogy nemcsak a költőt, hanem az embert is megismerteti velünk. Ebben az I. kötetben Himfi Dalainak mind a két részét: Kesergő és a Boldog szerelmet kapják.

A Tompa munkáinak II. kötetében a Dalok, Ódák, Románcok és Balladák foglalnak helyet. Ezt Lévay József rendezi sajtó alá, a ki az első kötethez gyönyörű bevezetést írt Tompáról.

A Vörösmarty munkáinak IV. kötete, melyet a nagy költő leghivatottabb kritikusa, Gyulai Pál rendez sajtó alá, a drámai költeményeket (2. köt.) tartalmazza.

A kiadó társulat ugyancsak bőkezű, e vállalata kiadásában, mert az eredetileg 15—20 ívre terjedő kötetek helyett gyakran ád 22—25 ívet is. A kötetek kiállítása minden tekintetben mintaszerű és hasonló az előbbiekhez.

A „Magyar Remekírók" 55 kötetben jelennek meg, öt-öt kötetes sorozatokban, minden félévben. Az egész mű ára díszes kötésben 220 korona, s megrendelhető minden könyvkereskedesben, vagy magánál a kiadóczégnél (Franklin-Társulat, Budapest, IV. Egyetem-utcza 4.), s hogy bárki könnyen megszerezhesse, havi 3 koronás részletfizetésre is kapható. Fr.

KÜLFÖLD.

Október 31 Wittenbergben.

A Berlinben ez időszerint tanúló magyar református ifjak, nem mulaszthatták el, hogy a reformátió tűzhelyét, a két órai távolságra fekvő Wittenberget, okt. 31-ikén fel ne keressék. Szivesen, édes örömmel szakítottunk magunknak időt arra, hogy a nagy reformátor szelleme munkásságának, melylyel egy korhadt világ helyett épített újat, a színhelyét közvetlenül megnézzük s ne csak hallásból ismerjük Wittenbergnek azon helyeit, a mik Lutherre vonatkoznak, hanem látva ösmerjük meg s a közvetlen hatás által melegedjék fel lelkünk.

Élénk érdeklődéssel néztünk szét magunk körül, midőn Wittenbergbe megérkezve, kiszáltunk a vonatból, s megindultunk a 10 perczre fekvő, régi kinézésü s most mintegy 18000 lakossal biró német városba. Érdeklődésünk azon hely körül összpontosult, hol Luther a pápai bullat 1520. dec. 10-ikén nyilvánosan elégette. Nem bizonyos, hogy itten égette volna el; csupán a valószinűség után indultak tehát akkor, midőn egy körülkerített tölgygyel jelölték meg e helyet. A nagy reformátor szellemének a hatalmát s azt az erőt, melyet Luthernek tanai igazságába vetett hite adott lelkének, midőn a pápai hatalommal nyiltan szembeszállt, láttuk magunk előtt ez egyszerü jelben s éreztük, hogy nem szabad kicsinyelnünk, s nem szabad azon mérték szerint mérnünk Luthernek e lépését, mint azt egyes romai kath. történetirók teszik, kik arra is hajlandók, hogy a kézzelfogható igazságot is elcsavarják. Az idők megszülik nagy embereiket, kiknek jövetelére az emberiség vár. A reformatio mozgalma s Luthernek e tette szükségképeni folyományok voltak az akkori vallási körülményekből s Rómának törekvéseiből.

Gondolatokba merülve s Luther szellemének hatása alatt állva mentünk tovább s előttünk láttuk most már az egész Wittenberget. Régi, ódon szinezetü, csendes kis varos ez, honnan a reformátio kiindult. Történelmileg nem csupán Luther szereplése teszi nevezetessé, hanem az a körülmény is, hogy 1542-ig a szász választó fejedelemnek a székhelye volt. Az idők zivatara nem kimélte e csendes várost, a mennyiben 1760-ban az osztrákoktól erősen ostromoltatott, 1813-ban a franciák ostrommal bevették. 1814-ben a poroszok Tauenzien tábornok alatt visszavették. 1873-ban megszünt erősség lenni.

Tele van azokkal az emlékekkel, melyek Lutherre, Melanchtonra vonatkoznak. A barna, kopott kinézésü házak, német stylben épitve, a keskeny utcák nem sok látnivalót nyujtanak. Annál jobban kárpótolta aztán a város megtekintésére fordított időt a „Pfarr und Stadtkirchenek", a „Schlosskirchenek" s a „Lutherhausnak" a megnézése. A legnagyobb érdeklődéssel mentünk a fentebb emlitett 2 templomba annyival is inkább, mert 9 órakor a Stadtkirchenben, 11 órakor pedig a Schlosskirchenben ünnepi isteni tisztelet volt. Előbbi templomban az egyházi beszédet Quandt superintendens tartotta s Máté XXII. 21. alapján a reformatiónak kettős, u. m. patriotikus és vallási jelentőségét fejtegette; egyoldaluan természetesen, a mennyiben csupán a német nemzetre vonatkozólag alkalmazta a szöveget s közben alkalmat vett magának arra, hogy a Kálvini reformatiot republikánusnak minősitse. Ez a templom úgy belső berendezésében, mint külső diszben erősen magán viseli nemcsak a régiséget, nanem a katholikus jelleget is. Kopott, barna falak, mikről a mész már lehúllott, s szinüket, alakjukat már elvesztett diszitések s különböző, csaknem felismerhetlen motivatiok a falakon; hatalmas, átjáró hiddal összekötött két torony; ezek jellemezik e templomot kivülről, mely komor szinével s régies, ódon környezetével (pl. a régi püspöki lak) úgy tünik fel, mint régi fényes multnak romladozó emléke. A belső berendezésből megemlitésre legméltóbb Kranach Lukácsnak remekmüve az urvacsora, oldalt a keresztelés és a gyónás, Melanchtonnak s Bugenhagennek a képével; továbbá a predikáló Lutherrel. E templomban Luther többször prédikált s 1521-ben az urvacsorát két szin alatt itt osztotta először.

Innen a Schlosskirchenbe mentünk, hol Reinecke theologiai professor tartotta az ünnepi szónoklatot. E templomról a német studentek dicsérő szavai teljesen igazak! A templom nagyon szép. 1439—99 közt épittetett s szintén sokat szenvedett, a mennyiben 1760-ban, 1813-ban nagyon megrongáltatott s 1885-ben megújittatott. Megörökitvék a templomban azon 52 kiváló férfinak képmásai, kik a reformatio pártfogói valának s az ablakdiszeken ott állanak annak a 198 városnak a cimerei, melyek 1550-ig Luther tanát vallották. E templomnak ajtajára szögezte ki Luther 1517 október 31-én a 95 tételt, melylyel megkezdette a reformatiót s felszólított mindenkit e tételeknek irásban vagy szóban való megcáfolására. Az eredeti tölgyajtó ma már nincs meg, mert 1760-ban megégett s ujonnan 1815-ben IV. Frigyes Vilmos ajándékából egy három méter magas ércajtóba, 6 oszlopban beveretett a 95 tétel. E templomban vannak Luthernek és Melanchtonnak siremlékei. E templom mindenképen méltó arra, hogy figyelmesen megnézzük s maga az oltár is remek munka. A tornyon egy méter magas betükkel van felirva Luther énekének első sora.

Szépségekkel eltelve, feszült lélekkel, mely kutat, vajjon nem maradt-é el valami nevezetes, hamarosan túlestünk az ebédünkön s ezután a Lutherhaus felé mentünk. Utközben megnéztük Luthernek s Melanchtonnak egymás mellett álló 2 szobrát, melyekre Wittenberg koszorúkat helyezett. (Stadt Wittenberg. Am 31 Oktober 1903. felirattal.)

A Lutherhaus egyrésze a régi Augustinus kolostornak, mely aztán később Luthernek is lakószobája volt s a választó fejedelem neki is ajándékozta. Az első emeleten van a „Lutherhalle," mely a Lutherre és korára vonatkozó s az ő birtokából származó dolgokat tartalmazza 6 teremben. Ezek közül különösebben is megragadják a figyelmet Luther és Bora Katalin eljegyzése; a régi Lutherkamara a biblia fordítással, ősokmányok; Lutherszék s a kathedra, melyből Luther tanított s a szentirást magyarázta. De érdekes még s méltó a megemlitésre egy „aratást az úr szőllőjében" ábrázoló kép, a melyen katholikus és prot. lelkészek szorgalmatoskodnak az Ur szőllőjében. Egységes sorrendben, egy mozgató erő által vezetve s minden világi eszközt felhasználva fényben, pompában a róm. kath. csendesen, zaj nélkül, egyszerüségben s csupán a bibliával kezükben a prot. lelkészek. Jellemzi nemcsak az akkori, hanem a mi korunkat is. Egy másik képen mérleg áll. Egyik serpenyőben van a biblia, másikon a pápai hatalom a rendelkezésére álló minden eszközzel. A bibliát tartalmazó serpenyőt nem képes ellensuiyozni, elnyomni a pápai hatalom. Emberi erő s munka, isteni hatalom és igazság vannak egymással szembeállitva.

Szépségekkel eltelve, mámoros lélekkel indültunk ezután vissza Berlinbe. Utközben is, de azután is volt alkalmam gondolkozni a látottak felett s Németország

mostani fejlettségének, műveltségének, iparának stb. stb. alapjait a reformatiói mozgalmakban véltem megtalálni. Élőviznek forrását nyitotta meg Luther a németek előtt akkor. midőn anyanyelvükön adta kezükbe a bibliát s a német nép halad, boldogul, mert megértve s szivébe vésve nagy reformátorának a római levelekhez irott előszavát, a bibliát tekinti a vallás-erkölcsi élet quintessentiájának. Boldog nep, mely igy gondolkozik, szerencsés az a kor, melyben a népek igy éreznek.

Lelkembe kitörölhetlenül van bevésve e nap emléke s „örömet érzek szivemben," valahanyszor e napra gondolok.

ifj. Hubay Bertalan,
stud. theol.

IRODALOM.

* **Szalóczy Pál** tiszavalki ev. ref. lelkésztől megjelent a hirdetett „Egyházi beszédek Bersiertől" I ső kötete, a melyben 21 egyházi beszéd foglaltatik. Addig is, mig részletesen megemlékezik róla lapunk a legszivesebben ajánljuk a megszerzésre. Ára 4 korona.

* **Szikszay András** „Az ibrányi hitel-szövetkezet áldásai" cimen ez év október 30-ikán felolvasást tartott Perbenyiken s felolvasását a Magyar Gazdák Szemléje közre adta s most külön lenyomatba is közre bocsátotta. Lelkésztársunk előadásának minden szava erős bizonyság a mellett, hogy törhetlen akarat, kitartás és buzgóság mellett a magyar népet lehet vezetni az anyagi boldogulás terén is és a magyar szövetkezeti mozgalomban, jó lélek mellett, csak áldás-forrását kell látni. Olvassa el ezt az előadást minden a népért tenni kész református lelkész (és melyik nem kész ?!) és bizony mondom: sikerrel fog népboldogító munkájában forgolódni. Ez a legnagyobb elismerés Szikszay András előadására, a melyet 20 fillérért Kilián Frigyesnél kaphatni Budapesten.

* **A Magyar Könyvtár** novemberi sorozata folytatja e kitünő vállalat uj Moliére-jét, melyből ezúttal a nagy vígjátékiró egyik legmulatságosabb darabját A képzelt beteg-et kapjuk. (356—7. sz.) E remeket Váradi Antal forditotta le pompás zamatossággal és a verses helyeken a nála megszokott bravúrral. A magyarázó jegyzetek is felölelnek mindent, amire az olvasónak szüksége lehet. — A 358. sz. egy nálunk még eddig alig ismert ujabb franczia elbeszélőt mutat be: Edmond Haraucourt-t, aki a legérdekfeszitőbb mese-szövést a legfinomabb lélektani rajzzal tudja egyesiteni. A füzetben foglalt elbeszélések elseje, a „Léghajón" cimű, egyike a modern francia irodalom legszenzációsabb novelláinak. — Ezúttal a magyar irodalom is forditással van képviselve: a szerkesztőségnek ugyanis az a kitünő ötlete támadt, hogy lefordittassa II. Rákóczi Ferenc autobiografikus Vallomásait latinból. E Vallomások, melyeket 1876-ban adott ki az Akadémia, Kajlós Imre ez átültetésben bizonyára egyik legértékesebb művét fogják tenni a M. K-nak. A forditás csak az érdekesebb részekre terjeszkedik ugyan ki, de ezeket lehetőleg teljesen adja. A most megjelent füzet az autobiografikának 1703-ig terjedő szakaszát tartalmazza, tehát Rákóczi gyermek- és ifjúkorát. — A „M. K." egy-egy száma 30 fil.; — kapható minden könyvkereskedésben. Teljes jegyzékkel az eddig megjelent számokról készséggel szolgál a kiadócég: Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) Budapest, Andrássy-út 21.

* **A Franklin-Társulat kiadásában** megjelenő Magyar Remekirók-ból épen most jelent meg nemzeti irodalmunk eme korszakos gyűjteményének negyedik sorozata s igy most már 20 kötet került ki a magyar remekiróknak eme leggondosabb és legdiszesebb kiadásából, melynek rendkivül nagy elterjedése a nemzet minden rétegében eddigelé szinte páratlan. A most megjelent negyedik sorozatot kölönösen a Széchenyi-kötet teszi érdekessé. Ezt Berzeviczy Albert állitotta össze a legnagyobb magyar műveiből, s oly bevezetéssel látta el mely essay-irodalmunkban kiváló helyet fog elfoglalni. Nagy figyelmet fog kelteni a kurucz-költészet kötete is, melyet Erdélyi Pál szerkesztett nagy rátermettséggel. Ezenkivül Vörösmarty IV. kötete, Tompa II. kötete és Kisfaludy Sándor I. kötete jelentek meg a sorozatban. Az utóbbihoz Heinrich Gusztáv irt nagybecsü bevezetést. A már előbb megjelent három sorozatban a következő művek jelentek meg: Arany János munkái I. és II. kötet. Sajtó alá rendezte Riedl Frigyes. Csiki Gergely szinművei. Sajtó alá rendezte Vadnay Károly. Czuczor Gergely költői munkái. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Zoltovány Irén. Garay János munkái. Sajtó alá rendezte Ferenczi Zoltán. Kazinczy Ferencz művéből sajtó alá rendezte és bevezetésel ellátta Váczy János. Kölcsey Ferenc munkái. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Angyal Dávid. Kossuth Lajos munkáiból. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Kossuth Ferencz. Reviczky Gyula összes költeményei. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Koroda Pál. Szigligeti Ede szinművei I. kötet. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Bauer József. Tompa Mihály munkái I, kötet. Sajtó alá rendezte Lévay József. Vajda János kisebb költeményei. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Endrődi Sándor. Vörösmarty Mihály I. II. és III. kötet. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Gyulai Pál. A Magyar Remekirók gyüjteménye tizenegy 5 kötetes sorozatban jelenik meg. A teljes 55 kötet munka ára 220 korona; az ennek kiegészitőjeként megjelent Shakspere összes művei hat kötetbe kötve ára 30 korona, melyet a Magyar Remekirók vevői 20 korona kedvezményes áron kapják. Megrendeléseket elfogad minden könyvkereskedés és a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. (Budapest IV., Egyetem-u. 4.)

* **Kaphatók a Sárospataki Lapok szerkesztőségénél a következő müvek:** 1. *Zoványi Jenő:* Kossuth és Rákóczi. Két emlékbeszéd. Ára 30 fillér; 2. *Dr. Tüdős István:* Rákóczi-emlék. Ára 60 fill,; 3. *Dr. Tüdős István:* Levelek a jezsuiták erkölcstanáról. Ára 1 kor. 50 fill.; 4. *Dr. Tüdős István:* Tanúlmányok Augustinus tanrendszeréből. Ára 50 fill. Ha e négy mű egyszerre rendeltetik meg, az egész ár: 3 kor. bérmentes küldéssel.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Idb. Ábrányi Kornél, magyar zeneirodalmunk egyik legkiválóbb s legbuzgóbb munkása, a kinek alkotásaiban a magyar zene költészet egyfelől, a magyar zene itészet másfelől a legváltozatosabb alakban jut kifejezésre, 81-ik élet-évében lassú csendes haldoklás után dec. 20-ikán elhunyt Budapesten. Része volt a kiválókat megillető nagy sikerekben, a melyek az öreg törődött embernek élte alkonyán édes emlékek bodogságát szerezték meg. Legyen áldott emlékezete!

— **Értesités.** Tisztelettel értesitem a „Sárospataki Lapok" t. barátait, hogy a jövő évre *szerkesztő társúl* és a *kiadóhivatal vezetőjéül Zoványi Jenő* theológiai tanár-társamat sikerült megnyernem, a kinek irodalmi neve, tudományos képzettsége nagy buzgósága, lankadatlan munka kedve és birása csak

hasznára válhatnak a „Sárospataki Lapok"-nak, a melynek régi idők óta barátja és munkatársa gyanánt ismerjük. Együttes munkálkodásunkon legyen Istennek áldása, hogy az anyaszentegyháznak és vetemenyes kertjeinek, az iskoláknak ügyeit szolgálva: szolgáljuk ezt a mi édes magyar nemzetünket, a melynek a protestántizmusban van legmegbizhatóbb létfentartási alapja. Szerkesztőtársunkat magunkkal s lapunkkal együtt ajánljuk t. olvasóink pártfogásába.

— **Egy régi karácsonyi pátens Sárospatakról 1793.** „A Jézus születésekor a Betlehemi mezőben zengedezett angyali karnak örömeivel töltse be Isten a Híveknek szíveket!" Miképpen kell megűlni a' karátsoni Innepet, megtetszik az első karátson felszentelésének Aktáiból, meljek az evangyéliomi Protokollumban ekképen találtatnak: Edj Menyei Követ az Urnak Angyala, Templomot formálván tiszta Fényességből a Betlehemi Pásztoroknak tanyájok felett; alig hirdette ki hogy: „Ma született nekik a Megtartó!" — azonnal el érkeztek a Templomba a többi Menyei Deputatusok is, a sok ezer Angyalok, és az éneklő kart el foglalván egyszeribe neki zendült az egész templom: „Ditsőség a magasságos Menyekben Istennek! Békesség e földön az emberekhez! és Jóakarat!" S vége lévén az Isten-tiszteletken, a Gyülekezetnek földi Része azonnal követségbe küldetett a Predikátor-angyaltól a született Megváltónak mind tisztelésére, mind a nép között való kihirdetésére, Ugyane véget megérkezvén azonban majd csak hamar a külföldi Deputátusok is Napkeletről, a Persia Bölcsek. Áll hát a karátsoni Inneplés: az Istennek Ditsőitésében: a világra jött Megtartónak a Jézusnak Tisztelésében: a Földön az emberekhez lett Békességnek s Jóakaratnak háládással való kihirdetésében, és: mindezen való örömünknek edjmással való közlésében. Éppen ezen szent végekre nézve küldöttük ki mi is ez alkalmatossággal Oskolánknak minden nagyobb rendű tagjait S nevezetesen a Kegyes Hívekhez Betsületes Tanitványunkat Bodnár Andrást. Ő ugyon állatjára nézve nem angyal: de reméljük, hogy nemcsak egy Napkeleti Böltsnek viselheti e részben képét, sokkal többet tudván ő a Jézusról, mintsem akkor az egész Napkelet; hanem Angyalét is annyiban, a mennyiben edjütt fog örvendezni a Hívekkel a Jézusnak világra lett jövésén, sőt a mellett mind példás magaviselésével, mind Keresztyéni Böltsességének szelíd láttatásával szep alkalmatosságot fog szolgáltatni e Karátsoni Innepnek, a feljebb előadott módon való megűlésére, annyira, hogy mi ugyan teljes reménységgel vagyunk az aránt, hogy ő az által edjszersmind, mind magát, mind Oskolánkat most és tovább is méltóvá teszi a Kegyes Híveknek munkás szeretetekre; a meljbe mi őtet Oskolánkal edjütt — részünkről edjszersmind Boldog Inneplést, s Ujj-Esztendőt kivánván — egész bizodalommal is ajánljuk. S. Patakon 1793-ik Esztendőben Decembernek 12-ik Napján A' S. Pataki Helv. Konf. tartó Kollégyiom Profeszszorai Szentgyörgyi István m. k. Őri F. Gábor msk. Szombathy János msk. Bartzafalvi Szabó Dávid mk. Kövy Sándor msk. (R.J.)

— **Helyreigazításúl.** A Debreceni Prot. Lapnak az 51-ik száma a szerkesztő: Erőss Lajos, tollából egy cikket hozott, a mely az én ama közleményemmel foglalkozik, a melyet a debreceni protestáns egyetem kérdésében írtam volt. Az Erőss tiszttársam cikkének csupán egyetlen pontja ellen kell kifogást tennem, az ellen t. i. a melyben az én felfogásomat a népiskoláztatás ügyére vonatkozólag apostrofálva ezt írja: „*A Dr. Tüdős féle politikával gymnasiumaink, kollégiumaink sem lettek volna soha, mert népiskoláinkkal bizony valami túlságosan rendben a szénánk soha sem volt.*" Ha ez az apostrofálás arra irányúl, hogy én csakugyan *ellensége* volnék akár a közép, akár a felsőbb oktatás ügynek: akkor meg enged t. barátom, azt kell mondanom, hogy *szándékosan félremagyarázta* felszólalásomat. Ezt nem akarom, s nem tudom feltenni róla. Azért úgy veszem az apostrofálást, mint a melylyel hímet akart varrni a debreceni egyetem kérdésében s ha ezzel is segitheti az ügyet: szivesen vállalom az apostrofálást. És még egyet! De ez már nem kifogásolás. Azt írja Erőss L. tiszttársam: hogy bárhol indítsanak meg hazánkban hasonló mozgalmakat prot. hittestvéreink *mi* őket támogatni kötlességünknek fogjuk ismerni." Ezt a *mit* én úgy veszem, hogy a *debreceniekre* s a *tiszántúliakra* szól. Ez esetben azonban az a nagy kérésem van a tiszántúliakhoz s a debreceniekhez, hogy a sárospataki főiskola függetlenségének is legyenek buzgó támogatói! Dr. Tüdős István.

A sinai hegy. Eddigelé nem sikerült a Sinai vagy Horeb-hegy fekvését egész biztossággal meghatározni. Gunkel Hermann berlini theol. tanár legújabban azt a tételt állitja fel, hogy a Sinai-hegynek vulkánnak kellett lennie. Szerinte az ószövetségben elég gyakran találunk czélzásokat vulkánikus eseményekre: a régi monda azt tartja, hogy Sodoma és Gomora kén és tűz eső által pusztult el s az illető vidéken — úgy képzelik még most is olyan füstoszlop száll fel, mint egy kohóból (Sen. 19, 24, 28,) vulkánikus czélzatú az a hymnuszi kifejezés is, hogy a hegyek füstölögnek, ha Isten megillet őket (Zsolt. 104, 32,) valamint az a jóslat, hogy Edom patakjai égő szurokkal fognak folyni s földje kénné fog átváltozni (Ézs. 34, 9.). Különösen vulkanikus jelleműek azonban azok a természeti tünemények, a melyekkel Jahve kijelenti magát a Sinai-hegyen. Nehéz felhő borúlt a hegyre, mondja az Ex. 19; füstje úgy szállt fel, mint egy olvasztó kemenczéből: ehhez mennydörgés és villámlás, trombiták erős harsogása járul; Jahve tüzoszlopban szállt le a hegyre; az egész hegy megrendűlt. Más helyeken azt halljuk, hogy a hegy égett (Deut. 9, 15.) és hogy a hegy lángja az ég közepéig felcsapott sötétség, felhők és homály közepette (Deut. 4 11). Odább a Mózes-monda egy rettenetes füst-és tüzoszlopról beszél, a mely a vidéken végigvonúlt és a melyben Jahve felséges megjelenését látták (Ex. 13, 21. Deut. 9, 3). Továbbá egy rakás költői és prózai hagyományunk van, a melyekben a Sinai hegyről szóló elbeszélés visszhangjai csendülnek meg. Igy halljuk, hogy Illésnek az öreg Isten éppúgy, mint Mózesnek s ugyanazon a helyen jelent meg Isten jövetelét hatalmas forgószél, földrengés és tűz előzte meg (I. Kir. 19, 11). A költői iratok ugyanezt a motivumot többnyire jóslások alakjában ismételgetik: izzó parázsról, Jahve lehelletéről, a mely égő kénfolyamhoz hasonlit, hegyekről, melyek viaszként elolvadnak stb. beszélnek (Zsolt. 18, 9, 13. Ézs. 30, 33. Mik. 1, 4. Zsolt. 97, 5). Ha mindezt összefoglaljuk, nem kételkedhetünk benne, hogy itt természeti megfigyelések szolgáltak alapúl s mindezekben vulkanikus jelenségeket kell látnunk, a Sinai hegynek vulkánnak kellett lennie. Egy vulkánhoz vezette Mózes a népét s a rettenetes vulkán kitörésben tapasztalták Jahve borzalmas és felséges megjelenését. Talán, ez adatok alapján, a geologusoknak és geographusoknak sikerülni is fog azt a vulkánt meghatározni, amely Mózes idejében ki-kitört. (Dr. R.)

— **A tisztviselők fizetésének fölemelése,** melyben a sajtó oly erős közvéleményt teremtett, a melylyel számolnia kell a kormánynak, ha a javaslat tényleg törvénynyé válik, az állami tisztviselői kar ezt elsősorban a sajtónak, kiváltképpen pedig az Egyetértés (Főszerkesztő: Fenyő Sándor, főmunkatársak: Kossuth Ferencz és Eötvös Károly) megalkuvást nem ismerő agitációjának tudhatja be érdemül, a mely lap 37 év óta folytatja küzdelmét a magyarság terjedéséért, a nemzet függetlenségéért, és vagyonosodásáért és az ezt elősegitő tényezők: a tisztviselők helyzetének

megjavulásáért. Az Egyetértést e küzdelmében, annak a fölismerése vezette, hogy amely nemzetnek koldus kenyéren élnek a tisztviselői, annak boldogulása biztositottnak nem tekinthető, annak előhaladását fejlődését az akadályok egymásba fonódó lánczszemei nyügözik. Az Egyetértésnek e nézetében mi is osztozunk és mi is részt veszünk abban a küzdelmében, melyet a tisztviselők fizetésemeléséért folytat. Nem mulaszthatjuk el azonban kijelenteni, hogy ha a fizetésemelés meglesz, a tisztviselők ne feledjék el, hogy olyan független szókimondó és hatásos vezérlapra, mint az Egyetértés, az ők érdekeik megóvására jövőben is nagy szükségük lesz, méltó dolog tehát, ha e lapot a magukénak tekintik és arra tömegesen előfizetnek. Kedvezményt kapnak az előfizetési árból negyedévre 3 forint 50 kr. egy hónapra 1 frt. 20 krért rendelhetik meg. Minden előfizető, az is, a ki most lép be, dijtalanul kapja meg az Egyetértés pompás ujévi ajándékát a Rákóczi-Albumot, melynek bolti ára 3 korona. Előfizetni lehet: az Egyetértés kiadóhivatalánál, Budapest Vármegye-utcza 11,

— **Orvosi** körökben már rég ismert tény, hogy a *Ferencz József-keserűviz* valamennyi hasonló vizet, tartós hashajtó hatása és említésreméltó kellemes ízénél fogva, már kis adagban is tetemesen felülmúlja. Kérjünk határozottan Ferencz József-keserűvizet.

— **Lapunk jelen számához postautalványt mellékeltünk, a melyet kérünk a jövő évi előfizetési díjak beküldésére felhasználni.**

— ***Lapunk t. olvasóinak boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk!***

Szerkesztői üzenetek.

Felvidéki. A Felső-Vidéknek az a száma, a melyben egy bizonyos sárospataki Nobody álnevű akarnok megemlékezett rólunk s egy theológus ifjú szerencsétlenségéről: csak most került a kezünkbe. Feleletre, megjegyzésre nem érdemesítjük a tisztelt irodalmi nagyságakarnokot, csupán azt adjuk tudtára, hogy felelősségre vonni a theológiai tanárokat azért, mert valamely theologust az utcán agyba-főbe vernek, csak olyan egyén akarhatja, a ki nincs tisztában azzal, hogy a *szó nemes értelmében való nevelést* nem a jezsuita szemforgatás mellett végzett kávéházi megjelenések eszközlik, hanem a tiszta erkölcsi magatartás, a melyet a sárospataki theol. professorok tanúsítanak hallgatóikkal szemben. Erkölcsi integritásunkat Nobody-féle emberek nem érintik, nem is érinthetik.

K. Az esperesi *ajánlgatás* kérdésében az a döntő, hogy *hivatalos iratban* történt-e, vagy pedig nem? Ha a hivatalos *körlevélben*: akkor túlkapás, a mely ellen az illető egyházmegyei lelkészeknek lehet és kell felszólalniok. Ha nem körlevélben történt: akkor magán dolog, a melynek az ildomosság s az *egyház közérdeke* szempontjából kell megbiráltatnia. A mi kerületünkben *hivatalos ajánlgatás* még nem volt, — ha most, a mint irod. történt ilyen, az *ujkori* eljárás, a melyből te azt olvasod ki, hogy az illető esperesek *együgyüeknek* nézik lelkésztársaikat, az ajánlgatók pedig azt tarthatják: mi neküak épenúgy van *jogunk* ajánlani, mint másnak, de persze hivatalos személy és nem hivatalos személy között van különbség. Én a Konc Imre esperes eljárását helytelenítvén, a ki Petrit *hivatalosan* ajánlotta: itt is veled tartok.

Érdeklődő. A főiskolai *Király-hegyi* szőllő a jelen évben: 99 hordó bort termett, a melyből 95 első, 4 másodtermésü. A Mudrányféle *Poklos* szőllőnek 174 hordó első, 12 hordó másodtermésü bor volt a termése és 104 liter asszu. Az ugyancsak Mudrány-féle *Aranyos* szőllő, a mely csak részben van, kezdetképen betelepítve: 100 liter bort termett. A Király-hegyen, a Poklosban s főként az Aranyosban, még mindig van telepitési munka.

Felelős szerkesztő: **Dr. TÜDŐS ISTVÁN.**

HIRDETÉSEK.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülő ifjuság számára!
Horváthné Ferenczy Ida
„FEHÉR LILIOM“
imakönyv a protestáns ifjuság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkivül meleghangú **ajánlásával**. Ára egyszerű bekötésben 1 korona, díszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben, tokkal 2 korona 50 fillér. díszes bőrkötésben, aranymetszettel és dobozzal 3 korona 5 fillér. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél, **Miskolczon**, a ki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi. 10—20

A ki a Tanító Urak közül hazafias és közhasznú munkálkodással
jelentékeny mellék-jövedelmet
kíván szerezni, vállalja el a „Budapesti jelzálog kölcsön K. vállalat“ helyi képviseletét, a melynek útján kaphatók
a) olcsó jelzálog kölcsönök
már 300 kor.-tól kezdve bármely összegig, melyeknél töketörlesztés és kamat fejében együttesen 2, 2·85% fizetendő félévenként
b) a kölcsönvevő halálával
megszünő kölcsönök, melyeknél a birtok tehermentesen száll az örökösökre s kamat, töketörlesztés és biztosítás fejében együttesen a kölcsönvevő korával emelkedőleg $2\frac{1}{2}$, $4\frac{1}{2}$% fizetendő félévenként fennálló terhek — olcsóbb kölcsönökké átváltoztathatók. — Bővebb felvilágositást készséggel nyújt a
Budapesti Jelzálog Kölcsön K. Vállalat
3—3 Budapest, V., József-tér 5.

Tokaj-hegyaljai **borvidék!!**

BORELADÁS

A sárospataki ev. ref. főiskolának a ***KIRÁLYHEGYI*** és a Mudrány-féle ***„POKLOS“*** szőlőben **1902. évben termett borait** megvettük és azt forgalomba bocsátjuk. **EZ IDŐ** szerint **literenként 76 fillér** ár mellett ***kölcsön hordókban,*** ha azonban valaki egy hordó (136 liter) bor trendel, a hordót ***ráadásul kapja.*** Kapható még **Adriányi**-féle **1901. évi** ***szamorodni,*** literenként **1 kor. 40 fillér** ár mellett.

A Sárospataki Fogyasztási és Értékesitő Szövetkezet Igazgatósága.
39—39

Sárospatak. Nyomtatta Steinfeld Jenő az ev. ref. főiskola betűivel.